

Foresti (Rome al)
original

DOMINI
PETRI FORESTI
ALCMARIANI,
MEDICINÆ DOCTORIS

EXPERIENTISSIMI, INCLYTÆ REIPVB.

Delphensis Medico-Physici ordinarij,

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM
MEDICINALIVM AC CHIRVRGICARVM
OPERA OMNIA QVATVOR TOMIS DIGESTA:

IN QVIBVS

OMNIVM ET SINGVLARVM AFFECTIONVM
corporis humani causa, signa, prognoses & curationes graphicè depinguntur:

QVIBVS ACCESSERVNT EIVSDEM AVTHORIS LIBRI III.
de incerto ac fallaci vrinarum iudicio aduersus vromantas & vrosopos.

CVM VNIVERSALI TITVLORVM, OBSERVATIONVM, MORBORVM,
Secretorum singularium, ac Rerum memorabilium INDICE locupletissimo.

TOMVS PRIMVS.

ROTHOMAGI,

Sumpt. **IOAN. & DAVIDIS BERTHELIN,** Fratr.

M. DC. LIII.

OBSERVATIONVM
ET
CVRATIONVM
MEDICINALIVM
ET CHIRVRGICARVM,

SIVE
Medicinæ Theoricæ & Practicæ,

LIBRI XXXII.

TOMI PRIMI.

Libri decem priores Medici.

- I. De Febris ephemeris synochis.
- II. De Febr. continuis.
- III. De Febr. intermittentibus.
- IV. De Febr. Hecticis.
- V. De Febr. Compositis.
- VI. De Febris publicè grassantibus, cum malis epidemiis, deque febris malignis, contagiosis, pestilentibus ac peste.
- VII. De symptomatibus februm.
- VIII. De exterioribus vitiis & morbis capitis.
- IX. De variis capitis doloribus.
- X. De vniuersis cerebri & menyngum eiusdem symptomatis & morbis.

TOMI SECVNDI.

Libri decem posteriores Medici.

- XI. De morbis oculorum & palpebrarum.
- XII. De aurium morbis.
- XIII. De nasi affectibus.
- XIV. De aegritudinibus labiorum, gingivarum, dentium, oris ac lingua.
- XV. De faucium, gutturis, gula, & asperæ artæ affectibus.
- XVI. De pectoris pulmonisque vitiis & morbis.
- XVII. De cordis ac quibusdam mammillarum affectibus.
- XVIII. De stomachi & ventriculi affectibus.
- XIX. De hepatis malis ac affectibus.
- XX. De Lienis morbis, vitiis ac affectibus, & de Scorbuto.

TOMI TERTII.

Libri duodecim vltimi Medici.

- XXI. De Mesenterij & intestinorum affectibus, ac de colicis & iliatis doloribus, deque vermibus.
- XXII. De diversis profluuiorum alui generibus.
- XXIII. De sedis & ani vitiis & affectibus.
- XXIV. De Renum affectibus & morbis.
- XXV. De vesicae malis ac affectibus.
- XXVI. De penis ac virgæ vitiis.
- XXVII. De scroti ac testiculorū affectibus vitiisque, ac de ramicum diuersis speciebus.
- XXVIII. De Mulierum morbis & affectibus, & infantis regimine.
- XXIX. De Arthritide & aliis externarum partium affectibus.
- XXX. De venenis.
- XXXI. De Facis.
- XXXII. De lue venerea.

TOMI QVARTI.

Libri nouem Chirurgici.

I. }	De tumoribus præter naturam	sanguineis.
II. }		biliosis.
III. }		pituitosis.
IV. }		melancholicis.
V. }		mixtis seu compositis.
VI.	De plagis, seu vulneribus cruentis, casu, offensione, percussione, concussione ac contusione.	
VII.	De ulceribus.	
VIII.	De fracturis.	
IX.	De luxationibus.	

IN QVIBVS EORVNDEN CAVSÆ, SIGNA,
prognoses accuratè & graphicè depinguntur.

Quibus accesserunt eiusdem Authoris Libri III. de incerto ac fallaci Urinarum iudicio
aduersus Uromantas & Uroscopos.

ROTHOMAGI.

M. DC. LIII.

LECTORIBVS REI MEDICÆ
ET CHIRVRGICÆ STUDIOSIS,

IOANNES & DAVID BERTHELIN, Fratres.

T. T. I. A. I. N. E. I. N.

Prodit iam tandem omnium votis diu multumque exoptatus, Petrus Forestus Alcmarianus Germanorum Medicorum coryphaeus, non amplius ut antea mutilus, sed integer, & omnibus suis numeris typorum nostrorum beneficio absolutus: ac licet nouus hospes & aduena, natale solum huc accessurus deseruerit, nihil tamen insolitum adfert, nihil incultum aut barbarum, quod à Gallorum medicorum praxi tantisper abhorreat; quinimò ab iis, ceterarumque Nationum probatissimis Machaonibus, præstantissimo huic viro tantus honos semper habitus est, ut eum arcana sanitatis referantem, veluti ex Cortinae adytis tot oracula quot voces fundere iudicarent. Is amplexus artem quam ab Auis & Majoribus habuit hereditariam, eam adeò studiosè accuratèque excoluit, indefesso labore curiosisque ad exteras gentes peregrinationibus, ut non tam sibi famæque suæ quàm publicæ utilitati consulens, solertis ingenij & in rebus medicis limatissimi iudicij ære perenniora exegerit monumenta; quæ etiamnum in multis Germaniæ locis, veluti reuiuifcentis Hippocratis mysteria è suggestu leguntur, ut quæ etiam philiatris facilem muniant ad morbos naturæ insensissimos hostes propellendos, & implicationes tum Medicinæ tum Chirurgiæ nodos expediant. Itaque non immeritò de tanto viro eoque Delphensi, tam abstrusas difficultates quæ in praxi medicâ occurrunt enodante, perinde ac de Numine Delphico dicere possumus,

Quod semper Medicis erit alter magnus Apollo.

Ceterum quod officij nostri est, & nauatæ operæ in operibus tanti momenti excudendis, vos monitos velimus, omnes scilicet magni illius Authoris libros, hætenus indigestos & longa temporis intercapedine interruptos, non vnâ simulque sed sermè sigillatim in lucem produsse, hac vero postrema nostra editione confertim & vna serie euulgatos in tomos quatuor iustius distribui; quibus locupletissimi & faciliores quàm antea omnium librorum Indices accessere: nouumque de vrinarum incertitudine tractatum, libro nono Chirurgiæ Observationes completenti adiectum fuisse, cum omnium rerum Indice amplissimo. Ut autem nihil desideraretur quod operis consummatæ perfectioni labem adspiceret, & in publicum luculentius emitteretur Forestus ò μαχαίρης; tum Medici nostri peritissimi celeberrimique grata diligentia in perlustrandis singulorum librorum locis, observationibus & scholiis, cum oculi vigilantissimi perspicuitate in castigandis formularum medicarum dosibus, lubenter vsi sumus, ut hoc pacto nouissima ista & elegans editio à mendis, quibus scatebat innumeris exemplar Francofurtianum, purgaretur. Valete, tanto viro laboribus nostris restituto fruimini, & conatibus qui vobis quotidie tot volumina in variis tum linguis tum facultatibus parturiunt, non desinite aspirare. Rothomagi, Idibus Iulij, Anno epochæ Christianæ M. D. C. LIII.

EPIGRAMMATA AD CLARISS. VIRVM D. PETRVM FORESTVM MED.

*Q*ui caput infestis morbi, rationis & artem,
Quanta lues membris inde futura,
doces:
Qua sit & ad sedem mentis medicina parata,
Ne pariter corpus ingeniumque cadant.
Corporis obliis generalis cura, laboris
Principium fuerat, iustaque causa tui.
Ad partes medicina suas iam ducit, & ipsos
Languores capitis te reparare iubet.
Inde gradu facto, vitam nisi fata negabunt,
Vt valeant nobis corporis ima, dabis.
A sene iam discent iuvenes cerebrique medelam,
Debile curandum qua sit & arte caput:
Quique caput populi referunt, meminisse monentur
Se curatores ciuibus esse datos.
Tu sanum caput in membris, illi ordine praesent.
Vt rebus populi constet & alma salus,
Atque animis. Sic te, sic illos vera sequetur
Gloria, quaeque datur vita beata fide.

Fratri suo chariss.
N. F. A.

A L I V D.

*S*i quibus externos acie vicisse tyrannos
Contigit, hos niueis quondam fama incluta
bigis
Abripiens, rutilo tandem donavit olympo:
Quae vel melliflui praeturgida nectaris haustu
Lingua canet nostro praeconia d'igna Foresto?
Qui toties caeco latitantes merlerit ignes,
Corpore, & inuito innumeros extorserit Orco.
Nam (mihi praeteritos liceat terigisse labores)
Postea febriles furias quam protinus armis
Exutas dedit ille fugae, pestemque veneno
Exiit: ac vanos pepulit procul Vromantes;
Haud equidem, fixis postes ab Apollinis armis,
Destitit, ac placida defessus fede resedit:
Sed tantas quaesita animo victoria vires
Addidit, vt reliquis, vel clausis corporis vlla
Parte malis paret excidium: quin tela capeffens
Dum loquor, hac summa celebri deturbat ab arce,
Post reliquum (modo fata sinant) ruiturus in agmen.
Ergo Deus, cui summa necis vitaeque potestas,
De tardo positi tempus pede tr. nligat aui,
Quo ceptum bene vergat opus, quo pristina
crefcet
Gloria, quae toto praefulgeat illius orbe
Nomen ab exequiis: ac sicca deinde peremptus
Morte, tui tandem fiat, Pater, incolae regni.
Balduinus Hamæus Brug.

A L I V D.

*F*ORESTE, aureolus tuus libellus,
Cuius nos tenuit diu cupido,
Nunc nostros animos rapit stupore,
Quid mirum? aureolus tuus libellus
In multum rapuit DEOS stuporem:
Dixissem inuidiam, nisi inuidere
Qui possent superi suo FORESTO?
Nunquam APO LLO librum politiorem
Vidit aureolo libello,
Et PHOEBI SOROR, AEscVLAPIYSQVE
Dum vident stupere; & addidere,

*Quod si non superat DEOS FORESTVS,
Saltem aequat genium DEI FORESTVS.*

AD EVNDEM.

*E*t dios scetus in dias luminis oras
Parturis ingenij die FORESTE tui:
Dius dia facit mirum nihil: anne quis vnquam
Dius non dios proferat ore fonos?

Augerius Clutius T. F.

A L I V D.

*S*unt quibus est studio, caelestia corpora nosse,
Ingenij capius saepe quod ipse negat.
Omnis at hoc spectat studiosi cura Foresti,
Vt sibi sint hominum corpora nota probè.
Hinc meliodo facili docet hac, doctaque cauenda,
Sint quoque curanda, qua ratione, febres.
Quod bene quo, dextrè, cetero faciatque scienter,
Turpiter ignaum non sinit ire diem.
Serinia compilat Cor. phæon arte medendi,
Et nihil occultum sustinet esse sibi.
Tantus amor primum Varios cognoscere morbos,
Auxilio summi tollere deinde DEI.

Ios. Lang. Hypp.

A L I V D.

AD ADAMVM FORESTVM Med.

*P*rotulit in lucem vigilans vt cura FORESTI
Artis & ingenij clara trophæa sui:
Et, velut euictio stabuli squallore, retexit
Pæonias aui nobilioris opes;
Ars ne longa, brevis ne vita sit artis ab vsu,
Praestitit hic magno vix minor Hippocrate.
Pars opere è tanto nostros ne desit in vltus,
Pro genio ingenue promiss, Adame, tuo.
Vtque malis norint muliebribus arte mederi
Solertem incautis praefacis ire ducem.
Hac petitur, quæ stat benefactis gloria: maecte,
Ingenio patrui, maecte Foresto tuo.

Petrus Hogerb. Med.

ALIVD AD EVNDEM.

*I*actabat olim natus Apolline
Templum perenni marmore nobile,
Videbat extructasque ad aras
Thura suas redolere fumo.
Castum quod herbis Hippolyrum sacris,
Nouerca mendax quem dederat neci,
Extorset Orco, spiritumque
In laceros reuocasset artus.
At tu patrimæ Virginis artibus,
Forestiorum floscule nobilis
ADAME, dum dicta magni
Scripta voluminibus FORESTI
Componis, atque in luminis aureas
Depromis oras, dum patrui cics
Manes, videbunt rariores
Regna feri tenebrosa Ditis.
Namque ille auari nauigium senis
Doctis morari nos docet artibus,
Prædamque cogit iam relietæ
Protinus exposuisse ripe.
Quid ergo diuinum pro meritis tuis
ADAME ponet posteritas tibi,

Pro

EPIGRAMMATA.

Pro laude quâ vincis Deorum
Templaque marmoreosque vultus:
Sed nil superbo Pyramidum situ,
Rubiginoso nil chalybe est opus:
Sibi ipsa sat ponit perennes
Pyramidas, statuasque VIRTVS.
Philippus Pynacket.

A L I V D.

Ad Petrum Forestum Virum Clariss.

*I*ngenio & famâ nunquâ moriture FORESTE,
Phœbæ cui sacra patent penetralia luci,
Nascenti & dias venienti in luminis oras
Cui Charites blandû risere, atque auspice Phœbo
Perfudere caput totum Permesside lymphâ,
Mæonio versu dignissime; cuius ab ortu
Solis ad occasum toto circumsonat orbe
Fama, superuolitans & clarum sidera nomen:
Quæ genio ingenioque tuo sat digna trophæa
Constituent feri post vltima fata nepotes?
Millia multa hominum diro dum furripis Orco,
Et natis pariter vitæ nascentibus almam
Addis opem, scriptis complens illustribus orbem;
Ingenij victura tui monumenta propagans;
Et nunc, & prodesse studens mortalibus olim;
Vnde tibi æternos merito moliris honores.
Tu tristis vitæ laqueos, tu pellere morbos
Arte doces agris innoxia pharmaca miscens.
Abstant trepidæ mortes, inuitaque Clorho
Fila trahit, Lachesisque dolet sua pensa reuolui.
O hominum vitæ & communi nate salut!
Fortunate senex, tu Delphicus alter Apollo
Iure clues, senio affecto mage namque virefcit
Ingenium, vir magne, tuum velut vnus & idem
Vique repubescit senio confectus Apollo.
Perge FORESTE pates magis ac magis edere
fœtus,
Nec strepitus Momi, nec dira spicula linguae
Te moucant; Musæ applaudunt; tibi plaudit Apollo;
Certatimque tuum tollunt ad sidera nomen.
Sic tua clarescant seclis monumenta futuris;
Vltra & Pyramidas annosaque Mausolæa
Duret honos nomenque tuum non vlla vetustas
Obruat hæc tanti monumenta æterna laboris
Gualterus Verdoesius Med.

ALIVD EIVSDEM.

*B*elgarum decus & sacræ Phœbi
Mytha, ALTER Batavis tuis GALENVS,
Rara tincte animum eruditione,
Princeps Pæoniæ FORESTE gentis:
Quid tantum tibi plaudat AEsculapi
Musarumque chorus, fauente triga?
Num rursus grauida gerens in aluo
Fœtus ingenij tui beatos.
Vena nectare turgida, recludes?
Fallor, parturis, & fauente Phœbo
Rursus enixuriens recens in auras
Edis ter nitidos tuos labores
Opratos iactas tuos labores
Horarum & Charitum fluente lotos.
Sic quondam è cerebro suo Mineruam
Exclusisse Iouem ferunt Poetæ.
Maecte his, maecte laboribus FORESTE,
Dignis ingenio vel AEsculapi.
Quos non liuor iners edaxque rerum
Tempus conteret, o sacratæ Phœbi
Mytha, ALTER Batavis tuis GALENVS,

ALIVD EIVSDEM.

*D*um toties fugientem animam diro eripis
Orco,
Subtrahis & stygio millia multa Deo;
Imo Artem ingenio ditas, scriptisque FORESTE,
Vt tantum agnoscant posthuma secla decus.
Styx, Phlegethon, dirisque in te cõiurat Auernus,
Extinctumque cupit liuida turba senem.
At DEVS & NATVRA suum tutata FORESTVM
Viuerè Nestoreo tempore ab arte volunt.
Quo ruitis stipata cohors, stygiaque phalanges?
Frustra eritis: non hic Marte, sed Arte premet.
Marte etenim quicquid struitis, superabit ab Arte;
Perdere is & Furias Eumenidasque potis.
Concedunt fera fata viro: quid fortius illo,
Quem NATVRA suum fecit, & ipse DEVS?

ALIVD EIVSDEM.

*P*rogenies Phœbi, nymphaque Coronide nate,
Et Batavi Sol, o magne Forestæ, soli;
Tinxit Apollinea Phœbus quem largius vnda,
Quam Stygio Eaciden metit in amne Theris,
Sic ergo prodesse orbi scriptisque manuque
Pergis inextincto nobilis ingenio?
Effætoque licet senio (mirabile dictu)
Ista tuus fundit dona beatus eger?
Sic certe; assiduam testantur scripta laborem,
Scripta vel à Clario numine digna legi.
Quæ (vir magne) iterum totum diffundis in or;
bem,
Ingenij cettè germina rara tui,
Maecte nouis opibus, viuens tua scripta Forestæ,
Inuidia aut aui hac nulla ruina premet.

A L I V D.

*P*ost parte ex omni mala profligata, Forestæ,
Dum stomachum cunctis alleris à vitiis,
Exciuit stomachum Stygiæ tua cura cohorti,
Quæ fieri mortis iura minora dolet:
Sed nihil offensæ nocuit tot gentibus ira,
Quas tuus illæfas praestitit ante labor.

I. DOVSA F.

A L I V D.

*S*i digni quondam Podalirius atque Machaon
Mæonio Vati, qui canerentur, erant;
Vulneribus gnari Minyæia centaureia
indere, & adducta vellere tela manu:
Qua noster non est dignandus laude Forestus;
Qui curat medica saucia corda manu?
Tela curem ledunt, faciuntque opis indiga docta
Vulnera; mens jaculis inuoluta manet.
At febres quid sunt aliud, quam vulnera cordis,
Quæ facili non sunt arte leuabilia?
Quippe necant hominem, faciunt quoque saepe furorem,
Ipsa morte magis perniciole malum.
Hæc mala qui metuit, veneretur iure Forestum,
Qui vitare monet, quique lenare docet.

Amo.

Ος περιποιῶν ὁδῶν, περιποιῶν ἑλπίδων ὁπλοῦς,
Εὐρησὶν πάλιν ὁπλὴν ἀντιοικίω.

P. T.

ALIVD.

EPIGRAMMATA.

ALIVD.

In Amstelrodamum horreum.

Africus, ut perhibent, quondam à Ioue perluit
imber
Magnificis turgentem opibus Rhodon: horrea Roma
Sicaniam effes Ceres victuro munere cessit.
Torsit & huc oculos facilis Deus ipse benignos.
Et me matam opibus in suis, florereque rebus
Latis: at circumdant aquis pigrasque palude
Obsta, roboraque solo stant culmina nixa,
Depactis aliè trabibus, surgentia celo:
Alternansque statis vicibus maris æstus aperit
Mænia subcingit, qua parte exotica puppes
Velisera inuectant onera, exportantque frequent
Mercatu Hesperias qua se dimittit in undas,
Barbaramque Eous pandis qua littora Titan,
Expedit, quos nostra tamen non arca vertit.
Legisere cumulos Cereris, genitalia dona.
Gargara prouentu tanto non farris abundant.
Inferior fuerit, vel Momo iudice, mecum
Contendat locuplete penu si Trinacris ora,
Aequalesque serax non Africa stipat acervos.
Horreum & agnoscit me non malè Belgica felix
Omnigenas ut opes, sic vita alimenta ministro,
Recte ut quis satura similem me dixerit alio,
Robore defectus succum qua dedit in artus.
Eximia hinc adeo Caesar me ferre Coronam
Virtutis decus, ac munus spectabile, in sit.
Materiem at linquo scribendi vatibus amplam.

Adrianus Iunius, Hornanus
Medicus.

ALIVD.

Noris ut hospes, ossa quanti marmore
Sub hoc reposita sint viri, sic accipe.
Sunt illa PETRI, egente qua n FORESTIA
Celi benignior, bono mortalium,
Magni bearat auram Hippocratis.
Hæc artis vtu fontibusque latrice
Orbi retectis, ceu perenni lumine,
Iam maior annis septuagenariis,
Nil mente fractus, hos ut aris exiit:
Desiderat lugetque ciuem patria,
Æther recepit, quò fide tetenderat,
Fama relicta posteris industria.
Nunc hospes i, quò fata te vocant tua,
Sua gratulatus optimo FORESTIO.

Præceptor & amico vet.
Petrus Hogerb. Med.
mœrens B. M. P.

ALIVD.

Carmen Parodicum è Propertio.

Moenia sacundo si debent Graia Galeno,
Si debet Celso maxima Roma suo:
Debet & immensum Batauum bona fama FORESTO,
Illius æternum nobilis à calamo.
Qui nunc egregias medicandi suscitât artes,
Nataque Latini munera numinibus.

Cedite Romani scriptores, cedite Graij,
Nescio quid maius nascitur Hippocrate.
Tu canis agroti subter præcordia flammam,
Phibis, & attritis hydropa visceribus.
Vique mali possint corrumpere corpora succi,
Haustus & insectis spiritus aeribus.
Felix, qui tristes herbas medicare dolores,
His licet in Vanum sepe sua ira manet.
Felix ille, tui qui tentat legibus æger.
Cruelius morbi carpere nequitiis.
Quamuis ille malo lassus superante recumbat,
Curatur facili non minus auxilio.
Tu reuocas Coe veteris præcepta senectæ,
Quaque inuēt radix, quaque sit herba nocens.
Tale iter docto medicamen pollice, quale
Cynibius ipse suis temperet articulis.
Te sequitur Latæ dulcis sacundia lingua,
Seu inuēt hanc scripto, seu fluere eloquio.
Attica nec desit, ut tu omni a parte Valeres
E medica tristem tollere barbariem.
Quod facis, & factò astringis tibi secula cuncta,
Ne possint laudes illa tacere tuas.

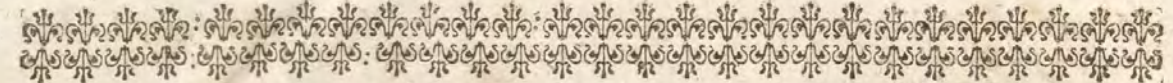
ALIVD.

Duo ultimi Versus annum obitus denotant.

HEP! nimium patrie satū ereptus iniquis,
Occubuit medica celeberrimis arte, FORESTVS:
Insignis pietate senex, quem Phæbus, & omnes
A Phæbo Musæ sacris fouere sub antris
Fingebat a teneris, & donec vita manebat,
Ceriandi inter se studio, sua dona tulerunt.
Quis tantum semper, genium comitante labore,
Claruit ante alios, quantum inter cetera Phæbe
Sydera, fraternis per cælum lucida flammis.
Tum grauitate Valens, qualem sese ore ferebat,
Inter tot, tantisque viros, quos aula petentes
Vidit, & ipse suis toties ad posse reduxit
Artibus, astratto dum Mors nigra cornua nervo
Lunat, in aduersos vibrans sua spicula vultus.
Qua mox auerit, vacuasque reuertit in auras.
O Libitina, fera monstrum crudelius hydra!
Quantum erat ut sineres, alios contenta tu disse,
Hoc saltem superesse caput, quo vindice tutos
Vidimus, ad mortis fere queis sua præbuit alis
Pharmaca, diuersa quærens ratione salutem.
Nec sumus ingrati, tibi nos debere fatemur,
Quod datus es nobis, & adhuc iuuenile vagantem
Inuida ad argentes non retro traxeris umbras.
Nunc morbi reuocate animos, maestumque timorem
Mittite, non equidem vobis infestior alter
Hippocrates Batauus nascetur origine quisquam.
Ecce iacet tumulo, quem formidare soleis,
Et vaga quem dederat cursum fortuna perregit
Ægrorum luctu, fastoque hic sine quicuit.
Sed iam Men Ingeni post se CVLA Longa Vigore
VIVet, & ne CVLA Caput Inter NVLLA Condet.

I. Rietsvick Alcmar.
Iuris candidat.

AD

AD CANDIDVM LECTOREM

PRÆFATIO IN LIBRVM PRIMVM ET SECVNDVM.

Alco tempore, Lector candi-
dissime, quo Medicinam fa-
cere capi, multa & quædam
selectiora, qua in agris cu-
randis obseruassent, atque in
aliquot Volumina, quamuis
dispersa, collegissem non eo
quidem consilio, ut ea in lu-
cem aliquando prodirent, aut euulgarentur; sed
potius mihi scripseram, ut memoriam fidelius
confirmarem, tum ut obliuiofæ senectuti consu-
lerem, eamque labore aliqua ex parte leuarem.
Caterum ubi ad iustam iam senectutem perue-
nissem, Medici haud vulgares, qui hæc nostra
Commentaria & vidissent, & diligenter perle-
gissent, me serio ad editionem hortati sunt, cum
ea tyronibus non solum vtilia, verum & aliis
Medicis iam praxin exercentibus, etiam neces-
saria fore indicarent: agre tamen, ut ea prælo
committerem, mihi persuaderi passus sum. Mihi
enim meæ ingenii tenuitatis satis conscius sum,
in hac præsertim tanta scriptorum huius ætatis
admiranda copia. A quibus tam solerter tamque
limatè elaborata in publicum emittuntur, ut ma-
iorum plurima scripta obscurare, atque adeo ob-
tegere videantur. Quod me cunctabundum diu-
tius retinuit, siquidem non me fugit, quantum
sit natura ingenii viribus ad scribendum fe-
liciter opus; quamque eos multarum rerum
scientia, vtu, & exercitatione instructos esse
oporteat, qui aliquid in lucem edunt, hoc maxi-
me sæculo, in quo doctissimorum virorum tot
centuriæ florent, ac debitam retinent dignita-
tem. Ea vero quam sint in me exigua, perpexi.
Et quamquam hac in re fortasse Medicinæ stu-
diosius atque tyronibus, tum aliis quibuscum-
que Medicis, aliquid utilitatis adferre possum, in-
numeri tamen sunt primæ notæ viri, quorum alii
superiore ætate, his iisdem de rebus, quibus
aliqui curati sunt, & quibus rursus nulla reme-
dia profuere, felicissime & simul doctissime
scripserunt, imprimis vero venerandus ille senex
Hippocrates, ut libri eiusdè Epidemiorum testatur.
Quot historias curatorum nobis quæso reliquit
Galenus ille post Hippocratem, si quis alius
Medicus eruditissimus & expertissimus! quarum
historiarum campos, super Symphorianus Cam-
peggius, eques auratus, & Illustrissimi Lotharin-
gia Ducis archiatrus in quatuor Libros congest-
sit, atque eos Commentariis luculentissimis il-
lustravit. Taceo nunc alios celeberrimos Me-
dicos (etiam præter Amatium Lusitanum Me-
dicum doctissimum) qui nostro sæculo non in-
feciliter superiores imitati sunt, idque non sine
magna utilitate agrotantium ac Medicorum in ea
cura & labore versantium. Cum ipsi animadu-
cerent exemplis omnia non solum lucidiora &
planiora fieri, verum etiam memoria melius
commendari. Hi quidem adeo hanc Spartam
(quod aiunt) ornarunt, ut iam nihil nostris
laboribus & industria reliquisse videantur. At
amicis, virisque doctissimis instantibus atque

etiamnum urgentibus, ne hæc Commentaria,
hactenus mihi ipsi referuata, mecum commore-
rentur, tandem rationibus grauissimis eorum
conuictus, non potui non iisdem morem gerere,
ob tres præcipuas causas, à Gal. 7. Methodi me-
dendi statim in ipso initio, ad Eugeniaum ami-
cum suum carissimum, hoc modo scriptas: Tu
enim mihi conscius es, neque hoc me opus, ne-
que aliud vllum popularis auræ studio fuisse ag-
gressum, sed quo vel amicis gratificarer, vel me
ipsum simul vtilissima ratione ad rem proposi-
tam exercitarem, simul ad obliuionem (ut Pla-
to inquit) Commentarios mihi reponerem. Sed
quod ad librorum titulum attinet, iis quidem
obseruationes & Curationes medicinales in-
scripsi. Non quidem more Empiricorum, tan-
quam nuda tantum esset obseruatio, aut historia
obseruatorum, cum obseruatio eadem sit cum
experientia: interim tales obseruationes intelli-
gimus, quibus & rationes adiungantur. Et ideo
nuda experientia, qua Empirici solum innitun-
tur, non fui contentus, cum me vbi que rationa-
lem Medicum profitear, cum obseruatio Empi-
ricorum in similibus accidentium concursibus,
colligi nequeat, ut in libris nostris contra Empi-
ricos ex mente Galeni aperte demonstrauimus.
Ideo etiam curationibus nostris simul causas, si-
gna & prognoses adieci, similiter explicando
partem affectam, & affectum ipsum ad maio-
rem horum omnium interpretationem scholiis
quoque adiunctis, ut nihil ad veram methodum
curandi omnium morborum desiderari posset.
Cum enim aliquando cum Ophusio Mathemati-
co insigni præceptore meo obseruationes Harle-
mi in cælo persequeretur, de quibus Ioannes Re-
giomontanus scripsit, quas & Ioannes Schone-
rus Carolostadius additionibus quoque auxit,
atque Ophusius gloriaretur, se aliquot Mercu-
rii planetæ inconstantis obseruationes habere:
ab eo quidem tempore cum debilis essem, nec
iniurias æris ferre possem, ut noctu stellas ita
obseruarem, professionis meæ, nempe medici-
næ memor (non quod Astronomiam, ut præ-
claram scientiam, vna cum Astrologia negli-
gendam omnino esse duxerim, cum has ipsas
artes tanquam pedissequas Medicinæ, etiam
Medico viles esse scripserim contra Empiricos
huius nostri sæculi) potius in microcosmo, sci-
licet in homine ipso, si agrotaret, obseruatio-
nes postea instituire decreui, quam in ipso cælo.
Proinde formulas (quas vulgo receptas vocant)
in libris meis apud pharmacopæos pro agrotan-
tibus descriptas, & quæ ad hamum tanquam la-
cera & puluere obductæ propendebant, rursus
colligere cæpi, curationibus adiectis atque in
ordinem redactis: exordio sumpto ab ipsis fe-
brilibus, nempe morbis vniuersalibus, ut sic
paulatim ad particulares quoque deuenirem:
Nam vniuersam febrium naturam cognoscere,
non Medico soli, sed reliquis quoque homini-
bus vtile admodum est, ac etiam necessarium:
illi ut certa Methodo curet, his ut præcaueant,

Præfatio ad Lectorem.

& febrem curanti Medico morem gerant: quod febris ipsa morbus sit & frequentissimus, & sæpe acutissimus, vel acutis prope omnibus morbis connexus, à qua maximum vitæ periculum non raro impendit. Adde quod reliquorum morborum plurimi vnicam tantum actionem lædunt: animalem scilicet aut vitalem, aut naturalem: febris vero omnis, actiones has omnes lædit. Quin & bellua ista tam furiosa febris, actiones istas lædit: non solum sua violentia & ferocitate ac malignitate, sed etiam suorum symptomatum tam multitudine, quam magnitudine. De quibus tum leuibus, tum grauibz & vehementibus, ac vitæ periculum intentantibus, fufus in istis obseruationibus agimus. Quapropter opinor, febrem ceu morborum omnium malignissimam & sæuissimam lumen, ne noceret, Romani coluisse dicunt, tanquam Veiores. Ne igitur tyrones, istis nostris Commentariis quamuis in septem libros digestis, diutius frustrarentur, Plantinus Typographus iste insignis, duos tantum libellos priores, nempe de ephemeris, Synochis & continuis febribus putridis, imprimendos suscepit, bello nunc vndique hic tumultuante, & Marte vbique (cui nihil commune est cum Parnasso ac Musis) grassante, cum difficulter partim ad manus doctorum virorum perueniant, partim quod omnia sint cariora, metuens nimirum, ne exemplaria minus distraherentur. Interim pollicitus est reliquos se impressurum non solum de febribus, sed & alios Commentarios, qui apud nos adhuc latent, modo animaduertit hos tanquam aliorum præcursores, auide à studiosis amplecti. De qua re non dubitamus, ita, vt non opus sit, plura de utilitate horum librorum hic addicere: cum omnis virtus, teste Aristotele, quem etiam Cicero sequitur, in actione consistat. Haud exigua enim illa utilitas videtur, quæ non solum obseruatione per experientiam comprobata sit, verum etiam solida ratione confirmata, dum hic exempla plurima agrotantium referuntur, quibus quoque infiniti mortales ad necem vsq; decumbentes, pristinae sanitati restituti sunt, & quibus modis alii quoque sanari possunt. In hac autem nostra arte, hoc genus scribendi, aliis omnibus antecellit: quæcunque enim ad actionem referuntur, eadem semper optima esse oportet: nam ipsa ars medendi, de qua nunc agimus, absque aliis medicinarum partibus nec dignosci, nec tractari commode potest. Siue igitur sanitatis, morborum genera, differentias, causas, partes, effectus, signa, remedia, & reliqua materiae medicæ vim, naturamque per se quarimus, omnia hæc ipsa ad conseruationem, curationem, & alias actiones, quas varia conditio corporis postulat, referimus. Quod ad stylum scribendi pertinet, simpliciter ac nude historias texui, potius medicæ quam oratorie, & quamuis varius ille nonnunquam videtur, tamen in Obseruationibus, quam in scholiis ipsis, modo purior, modo etiam in oculis aliorum fortasse magis barbarus, minus Lectorem æquum offendet, qui etiam, vt spero, nasci alicuius Momii, aut perspicacis hac in re Aristarchi reprehensionem, siue seueri Catonis censuram, à me auertet. Quanquam minime ignoro multos desideratos Romani sermonis emendatorem structuram & nitorem, in dicendo copiam, atque orationis splendorem. Sed materia hæc subiecta isthac lumina verborum non requirit. Medica enim est, vt & Manilius vere dixit:

Ornari res ipsa negat, contenta doceri.

Et ideo non veritus fui modo Græcos, modo Latinos, modo Arabes, modo Barbaros etiam in medium adferre, ac subinde eosdem sequi. Perinde enim mihi sunt, à quibus aliquando utilia exceperim, modo ad rem facere, & operam ferre posse, existimarem. Quod Galenus, & post eum Oribasius, Aëtius atque Paulus, & alii veteres, iunioresque, multo me præstantiores fecerunt, qui etiam ab hominibus plebeis veriti non sunt aliquando medicamenta mutare, modo ea iuuare cognoscerent.

Propterea, amice Lector, si animaduertitis me quandoque usum fuisse barbaris vocabulis, aut parum Latinis, nostrorum temporum calamitati id tribuas rogo, & corrupta loquendi Medicorum consuetudini. Vnicus mihi scopus semper fuit in istis Obseruationibus, tum in aliis omnibus Commentariis meis, vt Medicos potius quam Oratores efficerem, qui Reipublica aliquando viles futuri essent, tum etiam veram rationem medendi vna cum pietatis laude exercerent: id semper quidem apud Deum flagitavi in hac mundi senectâ, in qua artes omnes ad summum fastigium peruenierunt, & in qua omne in præcipiti vitium stetit videtur, dicente Poëta:

*Nisi habet vltimus, quod nostris moribus addat
Proseveras.*

Ita & hodie quamuis eruditi multi, plurimi vero astuti, præ admodum pauci, Christo itaque auspice, cui omnia mea debeo, quæ hæcenus obseruavi, quæque ex dignis auctoribus exceperim, quæque apud præceptores meos & vidi & didici, atque diligentius perspexi, quibus vti fuerint, quæque mihi nunc feni existent experta & approbata cognoui, libere in Commentaria ea redigam, & quibusuis omnia mea communia faciam, in utilitatem agrotantium non abhorruim, neque talentum mihi à Domino commissum sub terra condere, nec abditum quicquam in nostra arte aut arcanum, posteritati iniquior, apud me seruare volui. Quicquid igitur sit, quod in lucem damus, benigne Lector, boni consule: non enim ex eo auram popularem, aliamque laudem magnopere venor, cum hunc laborem agrotantibus omnibus, non infringens libenter susceperim. Dies erit, quando vnicuique à Domino laus sua accedet, dummodo illius accrescat gloria, & proximis istis nostris operibus aliquo modo iuuentur, abunde satis erit factum meis votis. Vale.

IN LIB. III. IV. & V.

A Pelles pictor præstantissimus, candidissime Lector, Plinio lib. 35. Naturalis historia, cap. 10. referente, perfecta opera proponebat in pergula transcuntibus, atque post ipsam tabulam latens, vitia, quæ notarentur, auscultabat, vulgum diligentem iudicem quam se præferens. Feruntque à futuro reprehensum, quod in crepidis vna intus pauciores fecisset ansas, eodem postero die superbe ob emendationem pristinae admonitionis cauillante circrus, indignatum prospexisse denuntiantem. Ne supra crepidam tutor iudicaret: quod & ipsum in proverbium venit. Ita hodie non desunt obrectandi malignitate fuffusi, qui semper habent quod carpant, & de iis rebus iudicent, quarum prorsus sunt imperiti. Quod cum multis contingat, idem & nobis vti venit, postquam duos Obseruationum medicinalium libros, tanquam aliorum anteambulones in lucem protulissemus.

Rident

Præfatio ad Lectorem.

Rident enim nonnulli, quod exempla tantum posuerim eorum, qui à morbis suis sunt restituti, empiricorum & medicastrovum vulgarium more, qui studiose testimonia eorum quarunt ac circumferunt, quos quandoque sanauerint ipsi. Si qui vero impericia eorum petierunt, de iis nullam ingerunt mentionem. A me autem, quod Hippocrates quoque in libris Epidemiorum fecit, multi referuntur, qui vitam cum morte mutarunt: nec curari à nobis potuerunt, ratione in scholiis subsequentibus etiam adiecta. Alii vero quibus magis placet verborum ornatus, quam res ipsa, eo potissimum offenduntur, quod vsus fuerim vno atque altero vocabulo minus Latino. Verum isti meminisse debuerant, versantibus, quotidie in praxi, ac veteres Medicos legentibus, facile obrepere genus loquendi minus politum ac tersum. Et quid quaeso est, vt hoc tantopere isti requirant? Agrotus, Seneca inquit, non eloquentem Medicum, sed curare scientem querit. Non enim eloquentia, ait noster Celsus, sed peritia curantur ægri. Non desunt, quos & hoc male habet, quod eiusmodi in publicum emissem, & remedia quædam omnibus communia fecerim, quæ mihi potius ipsi referuare debuissent: quasi vero hoc ipsum non maiore in laude ponendum sit, si pro mea quantalacunque eruditionis portione, de posteritate bene mereri studeam. Peritis quidem hæc scripsi, qui vera methodo curare norunt, & in curatione quadam demere vel adicere sciunt; aut ipsam tempestine vti. Rursus alii quidam & hoc addunt, quædam in nostris Commentariis inueniri, quæ ab aliis prius dicta vel scripta fuere. Esto. Quid enim vetat quo minus *οὐδὲν τῶ καλῶς ἔχοντα*; nimirum hoc illi viderant factum. Adeo Cratini Comici illius verum est dictum:

ὁ πρὸς πᾶσι ἐστὶν ἀγῶσι καλῶς.

Apes enim è variis floribus varios colligunt succos, sed eos suo spiritu mutant, ac digerunt, alioqui non factura mel. Sic euoluendi sunt auctores omnes, sed quod legeris in tuos vsus transformandum. Et hoc certe modo Galenus ex Hippocrate, Diocle, aliisque vetustissimis Medicis, aliquando integra folia transcribere, & suis libris immiscere non erubescere, modo proposito suo conuenirent, intelligeretque eadem sibi atque aliis prodesse posse. Idem præstitit & Aëtius & Oribasius, qui ex Archigene, Galeno, Philumeno, Antylo, Rufso, & aliis Medicis illustribus, plurima suis curationibus & libris inserere non dubitarunt. Insurgunt alii, qui me telam aliorum, nec pari gratia retexere aiunt, cum viri innumeri atque eximii ante me de febribus aliisque morbis scripserint, & de iisdem Obseruationes dederint in manus hominū: quæ admodum Amatus doctissimus, & istis diebus Rembertus Dodonæus Medicus egregius, nonnullas quoque Obseruationes conscripsit. Quibus sane viris suam adeo laudem non inuideo, vt eorum potius exemplo incitatus, de illis ipsis rebus scribere aggressus, posteritati quoque pro mea virili voluerim consulere. Nam quotidie, vt omnipotens est rerum natura, infiniti noui casus, exemplaque innumera occurrunt, quibus non tyrones modo, (tæquam ad illos solos hæc nostra scripta pertinerent) sed & in arte medica ac praxi exercitati, grandioresque (vt memoria confirmetur) etiamnum maxime iuari possunt. Sunt etiam, qui nostros Commentarios iam editos

Petr. Foresti. Tom. 1.

suggillant, tanquam mendosos. Quasi aliis, qui excludendis suis lucubrationibus ipsi præsto esse non possunt, hoc vsu non veniat. Sed vt obrepserint errata quædā, quod pondera & mensura notis quibusdam designentur, subiecimus tamen ad radicem librorum indicem, quo Lector harum rerū tædio subleuetur: prima plerumque editio, non ita, vt secunda emaculata & emendata prodit. Sunt certe *λεύτεραι διορθώσεις*. Ob hanc causam, prioribus exemplaribus diuenditis ac dispersis, hos libros denuo impressos recognouimus, & ab innumeris m. dis repurgauimus, nonnullis quoque locis auctis: vt minus cauillandi ansa æmulis relinqueretur. Scio viros plerisque doctissimos supradictis de causis à calamo abstinere; aut, si quid probe elaboratum compilarint, nolle in publicū dare, ne in calumnias maleuolorum hominum incurrant. Recte is dixit, quod vni placere solet, multis non placere posse. Sic quidam in diuino Platone confusio-nem quandam criminantur; In Aristotele tenebrosam obscuritatem; In Plinio turbulentam quandam congeriem. Verum ne Medicos nostros præteream, ne Hippocrates quidem liber euasit à dentibus Thestali; qui non solum huius venerandi senis, sed omnium aliorum Medicorum, licet illustrium, placita confutauit: quem admodum hodie Paracelsus facit, qui rabie quadam in omnes Medicos antiquissimos & nostri temporis sæuit. Sed & alii quoque inueniuntur, qui in Galeno taxant nimiam prolixitatem, & ad praxin non desideratum ordinem, quem Auerrhoës etiam, alioqui Medicum illustrissimum & exercitatissimum, in pluribus locis redarguit. Hinc nonnulli Auicennam quidem amplectuntur, Galenum verò negligunt. Rursus alii Auicennam ob nominum barbariem plane reiiciunt. Galenum vero ambabus vniis excipiunt. Imo quorundam aures adeo delicatæ sunt, vt nullum alium admittant Medicum, nisi illum qui pure, Græce aut Latine, idque terse scripserit: practicos verò omnes (vt ita dicam) tanquam barbaros auersantur, & odio habent: ita, vt Arabes ne legere quidem dignentur, quantumuis salutaria remedia nobis protulerint. Interea tamen habent Arabes & barbari suam quoque laudem, qui in remediis fertilliores fuere quam Græci ipsi. Quidam verò, vt in Galeno prolixitate, sic in Paulo Aegineta breuitatem vituperant; quem & nonnulli pro simia Galeni habent. At & nos Hippocratem & Galenum & Græcos, quippe quantum in nobis est, imitamur. Sed ita tamen, vt aliorum tam Arabum, quæ reliquorum etiam monumenta, quorumcunque illa fuerint, nobis legantur. Dicere enim solebat Plinius, nullum tam malum librum esse, vt non aliqua ex parte prodesse possit. Ne Homerus quidem suo Momo caruit. Adeo calumniis homines quidam delectantur, vt ne columna Medicorum ab eorum, virulentis moribus tuta sint: sed qui auram popularem aut laudem non aucupantur, iis moueri non debent. Non enim ob criticos istos, quibus pigmenta verborum magis quam res ipsa placet, desistendum erit ab incepto, quo veluti via sternitur ad cognitionem febrium, earumque curationem. In scholiis plerumque otiosæ quæstiones proponuntur, si ad vsus hominum atque utilitatem deinceps respicias. Sed viuus exemplis adducere studiosos Medicinæ in notitiam morborum, iisque ex arte sanandis rationem præscribere, quis est quaeso non extreme malus, qui hoc non probet?

ē ij

Qua-

Præfatio ad Lectorem.

Quapropter æquus Lector studium meum amplectetur, valetudini hominum conseruanda aut restauranda dicatum. *Qua* certe re fiet, vt alii mecum excitentur ad factus suos literarios in vsum mortalium atque vtilitatem edendos. Vale.

IN LIB. VI. & VII.

VT integer tractatus nostrorum Obseruationum de Febribus ab omnibus Medicinæ candidatis circumferri possit, libellum hæcenus desideratum adiunximus, De Febribus publice grassantibus, epidemiis, malignis, contagiosis, pestilentibusque, tum peste ipsa: alterum quoque, De symptomatis Febrium, vt Cyclopædia omnium febrium absoluta haberetur. Equidem non si. tis est, quod diarias, continuasque hecticas, tum intermittentes atque compositas omnes recte distinguere & curare sciamus, nisi & pestilentem pestemque ipsam simul internoscamus, & recte curemus. Neque satis quoque erit omnia hæc nouisse, nisi & symptomata horum omnium & mitigare & auertere sciamus, quæ sapienter curationem febrium inuertunt. Primo autem agemus de Epidemiis simplicibus, postea magis pestilentibus, tum de peste ipsa, ac de iis, quæ illam comitantur, vel tempore pestis apparent, aut proxime ad pestilentes, tum pestem accedunt. Postremo ea adiungemus, quæ ad symptomata febrium pertinent. At pestis, tum febres pestilentes subito quous inuadunt, & insperatos rapiunt, ac violentia quadam occidunt: imo plurimos vno tempore & inficiunt, & ad orbem seu cælum demittunt. Atrox, crudele, & horrendum hoc malum magnam Medici industriam, exercitationem, dexteritatem in curando, & peritiam haud vulgarem exigit, nec sine Medici ipsius capitis periculo curatur: adeo vt nec Medicus ipse nimium audax aut temerarius esse debeat in eiusmodi malis tollendis, nec rursus nimium timidus. Huius atrocissimæ belluæ venenum subinde in principio ita latitat, vt multos sua tyrannide truculenta sub cuniculis quasi occulte inuadat ac pessundet, prosternat, antequam Medicis doctis & antesignanis innotescat. Et licet venenum admodum tamen abstrusum & occultum quibusdam Medicis peritis innotuerit, adeo scuit hæc lues pestifera, vt nec ipsi ab ea tuti videantur, cum & agros, tum Medicos ipsos breui consumat & interficiat, nullis antidotis iuantibus. Ideo minus mirandum, si quosdam Medicos quantumuis peritissimos, & in arte sua exercitatissimos, adeo pauidos, meticulosos ob hanc crudelem bestiam more basilisci solo intuitu quousuis interficientem inueniamus, vt ne agrotos quidem hac lue infectos accedere audeant: ita, vt etiam sui officii obliui, miseris mortales ab omnibus derelictos, sine ope, pro dolor, misere perire sinant. Rursus æque dolendum quod inuenimus alios, sed empiricos, medicastro admodum temerarios, qui licet audaciores esse videantur, cum sese huic malo opponere audeant, tamen rerum medicarum imperiti, plures occidunt quam curant, suis violentis & inopportunitis purgationibus, quas peste aut febre pestilentibus correpi ferre non possunt. Et quamquam his medicellis versus Virgiliani pro ludo sint:

Audaces fortuna iuuat, timidosque repellit:
illi ipsa tamen potius arrogantia quam peritia

inflati homines plusquam temerarii, in Reipublica bonis legibus instituta non sunt tolerandi, tanquam pestes ipsæ vitandæ, cum cœmeteria cadaueribus pestiferis subito satisque completa, magis repleant, vt multis ita misere matris locus sepeliendi vix relinquatur. Sicuti enim illi plusquam temerarii & audaces, violentis medicamentis peste infectos, viribus deiectis, subito interficiunt: ita quidam ex nostris tonforibus male curationem etiam aggredientes intempestiuis venæ sectionibus, multos pestifundant subinde, cum venenum radices egit, nec venæ sectio villo modo sit administranda.

Rursus reperias alios Medicos licet exercitatos, sagaces, doctos, optima methodo curandi instructos, ac pietate quadam motos, vt prima fronte multos curēt, (nam omnes curare impossibile est, cum eos minime curare possemus, si venenum cordis substantiam infecerit) tempestiue ad agros acciti. Verum cum non diu post videant sorditiem quorundam agrotantium, quos à peste suomet capitis periculo liberarunt, quod non liberaliter vel saltem non satis honeste ab iisdem remunerentur, ab aliorum curationibus postea hanc ob causam deterrentur ac alienantur. Multi equidem ægri sanati, iam restituti, talis amici officio seruati, parem gratiam non referunt, imo & talem amicum ubi deserint egere, auersantur. Cuius tamen officio nullam vnquam meritis parem mercedem aut gratiam rependere possunt: cum hunc potius parentis vice colere deberent, atque venerari.

Viuis enim exemplis totius vidimus, multos esse sanatos, quos ne parentes quidem eminus salutare audebant. Haud raro euenit in ipsa peste, vt parentes liberos suos, & rursus liberi parentes relinquunt, quos medicos non solum in tutelam recipiunt, verum & diligenter curant & ad sanitatem pristinam reducunt. Quare tales cum sanitatem per eos assequuti sunt, medicis suis nequaquam sane ingrati esse deberent. Scimus hoc flagitium viro probo indignum esse. Scimus quoque ingratitudinem hanc & Deo & hominibus inuisam ac odiosam. Verum nunquid ob tales ingratos, alios agrotantes mori sinemus? Quin ingratos etiam vno cum aliis omnibus (si possemus & Deus admittat) seruabimus & diligenti industria curabimus. Ne pondus illud atque talentum à liberalissimo munificentissimoque Deo Opt. & max. concessum, à nobis auferatur: aliisque detur, qui eius iussa melius quam nos seruant, ac quibusuis miseris agrotis indefinenter subueniunt. Imo impium potius esse iudicemus, non minus crudele ac immitte, artem adeo præclaram, diuinam, vtilem, necessariam (medicinam dico ad nos cœlitus demissam) non exerceamus, quam nouimus: & in qua ab incunte ætate instituti sumus? Is enim egregius habetur amicus, qui se fortunæ vtriusque comitem sociumque præbet, quod vulgus amicorum velut hiurundines æstate, rebus aduersis, quemadmodum illa, ingruente bruma, demigrant. At quanto sincerior amicus medicus, qui Seleucidum auium exemplo, in ipsis periculis, cum eius opera est amicis necessaria, præsto est. Sic etiam medicus rebus integris ac latis (inquit Erasmus nostre patriæ decus in suo Encomio medicinæ) nusquam sese ingerit: in periculis vero & in his casibus quoque, in quibus vxor ac liberi sæpe deserunt hominem, velut in peste, in qua solus medicus constanter adest, & adest non inuiti officio,

Præfatio ad Lectorem.

IN LIB. VIII. IX. & X.

STOICORVM sententiam illam, candide Lector, semper optimam esse duxi, qua homines hominum causa esse natos dixerunt. Propterea libris nostris, De febribus absolutis ac denuo recognitis, etiamnum addere libuit morbos particulares, hæcenus à multis desideratos, ab ipsis capitis morbis facto initio; quos nunc in lucem damus, à Viris Clarissimis incitati & instigati, Inter quos Heurnius ille doctissimus medicus, & apud Lugdunum Batavorum medicinæ professor meritisissimus, epistola etiam sua sualoria (quæ iam præcessit) ita obnix me adhortatus est, atque adeo extorsit, vt has particulares meas Obseruationes euulgandas prælo commiserim. Nolui enim eius efflagitationibus obniti, qui ex Reipublicæ vtilitate iudicavit in publicum dari peculiare curationes nostras, huic cœlo & solo factas patrio: quo illi, qui hic medicinam faciunt, quid his regionibus & corporibus obseruabile maxime sit, notet. Neglectis igitur aliquot amulis, qui illustrium medicorum labores quamuis improbos ac herculeos fugillant, & qua possunt eleuant, quasi non ex longo atque assiduo curandi vfu multarum, neque tamen vulgarium rerum, Dei beneficio, multisque sudoribus & curis hæc consequantur. Contemptis porro istis maleuolis, quorum ingenia si quis parum audacter reformidauerit, nunquam scribendo, aut commentando posteris proderit. Hoc igitur deposito metu, indignum atque adeo æstimans, nefas esse duxi occultare atque suppressere, quod multi vsum esse possit. Nimirum huius Ennii Poëtæ dicti memor,

Homo, qui erranti comiter monstrat viam,

Quasi lumen de suo lumine accendat facit,

Nilominus ipsi, vt luceat, cum illi accenderit.

Ita illam diuinam in nos benignitatem, hominibus quouis modo iuuando imitari conuenit. Et sic (teste Cicerone) nihil tam proprium humanitatis & amoris, quam communicatio ipsa semper aliquid ad communitatem adferendo. Sæpe enim mihi venit in mentem egregia illa vox præceptoris mei Benedicti Faurentini, quod discipuli sui illum in sepulchro amarent: non quod mortuus ille prodesset, sed quod scriptis suis iā post mortem eius permanentibus, iis adhuc superuenientibus, magnam vtilitatem adferret. Dignus certe, vt amaretur, cum posteritati magnam illam suam praxin, licet non omnino absoluerit, tum alia haud contemnenda monumenta seu commentaria reliquerit, & per quinquaginta & amplius annos publice in Italia & Academia celebri Bononiensi, summa cum laude docuerit, & floruerit. Hunc igitur præceptorem meum, (cuius etiam sepissime metio fiet in nostris scriptis) tum alios præstantissimos viros imitando, hos tres libros, tanquam initia aliorum omnium morborum particularium, de morbis capitis ac cerebri, haud illubenter, candide Lector, in lucem proferimus; vt etiam hisce nostris laboribus fruaris, tantisper dum & alios consequentes, in gratiam omnium studiosorum, adiciemus. Breui autem tempore, utpote longiores, (cum res ita postularet,) in lucem prodire non potuerunt, propterea quod ad omnes causas, signa, prognoses & curationes attinebat, quæ ita in arctum contrahere non potuimus, si omnia rite explicarentur, & vltima exempla adderentur, facile hæc tractatio inter manus de capitis ac cerebri vitiis in magnum satis volumen excreuit. Præstat enim in illam partem

quemadmodum ceteri plerique, sed adest opitulaturus adest pro capite periclitantis cum bellua dimicans, nonnunquam quoque suo periculo, vt aliquando visum est. Interea Deus suos conseruat in aliorum commodum, vt nequaquam inficiantur. Si homines hic sint ingrati, optimus ille Deus omnium rerum largitor & locupletissimus, cuius opes nunquam exhaurientur, minime ingratus est, dum munera sua liberaliter suis infundit, & dona augmentat: quibus si recte vtiuntur ac miseris omni ope destitutos foueant, amplectantur, & sanent etiam miseros pauperculos agrotantes gratis, hoc in cælum gratis quoque recipiet Deus, atque suamet ipsius dona duplo pondere remunerabit. Reipia sumus medici, eoque animo ad pauperes, ad orphanos ægrotos affecti, non minus quam ad ditissimos quoque. Non sequamur vulgus medicorum, qui sumptuosos vestimentis, phaleratis mulis, auro, gemmis, ficta sermonis grauitate apud diuites quosque se extollunt, infinitis pene adulandi modis, his blandiuntur, potius palpones quam medici, non vt recte curent, sed vt dicescant: pauperiores quoque despiciunt, & vix eos inuisere dignantur. At pietas Christiana nescit supercilium. Et medicina vti ars diuina omnibus ex æquo opitulatur, neque alibi magis suam ostendit vtilitatem, necessitatem, pietatem, quam in profligandis illis morbis, quos omnes angue peius oderunt, longèque ab iis fugiunt homines, qui ab hac lue inficiuntur, aut infecti sunt. Alacriter igitur nos accingamur ad medicinæ arma capefenda, quibus prius instructi à præceptoribus nostris, pestem ipsam licet atrocissimum hostem depugnemus. Me igitur seniores & antesignanos sequimini, dum classica sonant. Vobis inquam nunc theoria probe satis imbutis, & ad praxin exercendam aptis, vltima exempla damus pro omnibus febribus pestilentibus depugnandis, & de peste curanda. Quod si in his debellandis, tum in iis, quæ ad symptomata omnium febrium tollenda faciunt, strenuos commilitones vos inuenierim, alia quoque arma proferemus, ad particulares morbos oppugnandos. Quorum quidem obseruationes adhuc apud nos latent, easque opportuno tempore in lucem similiter prodire sinemus: modo videamus medicinæ candidatis gratas esse postpositis amulis, qui more solito canis instar omnia rodunt. Non pigebit nostri laboris, quem haud exiguum in nostris Obseruationibus recolligendis & annotandis insumpimus: satis superque erit nobis, modo intelligatis (omni inuidia & amulatione semota) me diligenti medici officio functum esse, atque ea me in publicum emisisse, quæ ad curandas omnes febres faciunt, quas & alii curabunt, iisdem vel similibus prædiis ac remediis insistentes, prout vera methodus eos quoque docebit. Satis me quoque profecisse existimabo, si vel leue emolumentum nostræ professioni istis meis commentariis (nunc denuo recognitis & à multis mendis repurgatis, aliquot etiam locis auctis) adiecerim, & conatus mei beneuolis lectoribus non omnino displicuerint. Quod si in re vsque adeo ardua tibi non per omnia satisfecero, lector studiose, memineris tamen, quod hisce quantum potui prodesse volui. In magnis autem & voluisse sat est. Istis forte excitabo politiora & eruditiora ingenia, vt aliquando eandem rem succinctius, plenius & doctius pertractent. Interim nostris illis fructu, donec meliora alii proferant.

Præfatio ad Lectorem.

peccare, quod praxin non breuem, sed longiore, at omnibus numeris absolutam in lucem demus, ut nihil quicquam desit, quod ad integram curationem faciat; non alio nomine, ut si quis plenam atque plane absolutam praxin habeat, aliis multis libris carere poterit, atque sic vnum volumen, quamuis non ita breue, penes se circumferri posset, etiam si extra urbem ad agros vocetur. Ideo & hac forma, qua priores nostræ Observationes tum typis impressæ sunt, etiam ut hæc quoque tandem imprimerentur, curauimus: non adeo tamen festinanter, ne hoc adagium Græcum nobis obiceretur: *ἡ κων ἀσύνουσα θυφάκῃ τρέλλῃ*. Ut igitur perfectum opus euulgaretur, nihil de totius capitis malis relinquere studuimus. Primo itaque agimus de vitis capitis externis, tum in cute prorumpentibus & faciem deturpantibus. Secundo, de doloribus capitis, simulque partes eiusdem inuoluentes explicamus, & quibus malis detineantur & curentur. Vltimo descendimus ad partes celebri inuolutas, tam ad cerebri affectus quam meningum dignoscendos & curandos, adiectis viuis exemplis cum scholiis, ne quid & huic tractatui deesset. Nunc Deo auspice opus ipsum aggrediamur: Atque eo, amice Lector, benigne & feliciter fruiere. Vale.

IN LIB. XII. XIII. XIV. & XV.

Medici quam plurimi haud ignobiles, candide & amice Lector, me instigare pergunt, ut ceptam telam ad finem perducerem. Propterea primum genus instrumentorum facultati sentiendi & mouendi ab electione subseruientium (quam animalem facultatem appellamus) anno præterito magna ex parte absolui: cuius sedes erat cerebrum, teste Galeno, quinto De locis affectis, capite primo & nono, de vñ partium, capite quinto. Verum cum idem Galenus de particularum officiis demonstrauerit quatuor esse in capite peculiaria sensoria, oculos, nares, aures & linguam: singula ex cerebro principium sensus habentia: quæ quamuis similia videantur, secundum tamen speciem differunt: alia enim visus, alia auditus, alia vocum, alia odorum, alia saporis dignoscendi vis est. Capitis itaque & cerebri affectibus absolutis, restabant adhuc ophthalmicæ affectiones, tum aurium ac narium, & aliarum partium caput integrantium. Quæcunque igitur ad organa visus, auditus, odoratus, gustusque referuntur, tibi nunc, amice Lector, legenda offerimus, ab oculorum vitis sumpto initio. Maximam oculorum vtilitatem humano generi donatam Dei munere existimantur Cicero ac Galenus, quorum causa caput constitutum fuit. Sensus oculorum (ut doctissimus ille Alexander Benedictus Veropenis medicus dicebat) nobilissimus est: sine quo vitæ vñ inutilis habetur. Hic colores, figuras, corporum magnitudines motusque varios continet. Hinc magna indicia animi habentur: odii, amoris, tristitiæ, ac lætitiæ: vnde truces, torui, flagrant, lenes & blandi cernuntur. In cerebro quamuis animus inhabitari creditur, hic autem in oculis intelligitur. clementia & misericordia noris. Propterea cum osculantur, animum ipsum attingere videntur: lætitiæ vna cum oris risu præ se ferunt, & cum sætu rigantes ora riuos miramur in dolore, in æminis præsertim tam subito paratum humorem, quo lubrici sunt, ut mobiles ob inarescentiam. Diem amamus, nocte & nebuloso celo tristes sumus. At oculis figura est globosa,

ea enim cæteris est decentior, & mobilior, atque herbæ codiæ, id est, capitis papaueris, similitudinem refert, & labili est materia, siquidem ex humoribus componitur. Magnitudo autem tanta est, quarum est eius susceptaculum. Verum quoniam corporis lucerna est oculus, ut Iesus Christus seruator noster in Euangelio testatur, Lucernæ sedes non in pauimento, non in medio, sed altissimo loco est, si totam domum domusque incolas splendore perfundere debeat: itidem & creatoris artificiosa sapientia ex cerebro visoriam facultatem hauriri cognoscens, eos prope cerebrum collocauit, nempe in sublimi capitis loco, ut homo quauis à longe speculetur, quemadmodum & Ouidius primo Metamorphoseos cecinit:

*Pronaq; cum spectent animantia cætera terram,
Os homini sublime dedit, cælumque tueri.*

Cum igitur statuisset Deus (inquit eloquentissimus ille Lactantius) ex omnibus animalibus solum hominem facere cælestem; cætera vniuersa terrena: hunc ad cæli contemplationem rigidum erexit, bipedemque constituit, scilicet, ut eadem spectaret, vnde illi origo est. Illa vero depressit ad terram, ut in humum proiecta, ventri, pabuloque seruirent. Hominis itaque solius recta ratio, & sublimis status, & imago Deo patri communis ac proxima, originem suam factoremque testatur. Eius prope diuina mens, quia non tantum animantium, quæ sunt in terra, sed etiam sui corporis est sortita dominatum, in summo capite collocata, tanquam in arce sublimis speculatur omnia, & continetur. Recte omnium nostrorum parens & oculos ipsos in sublimi collocauit: cumque hominis obambulatoria in priora tendat, priorem etiam oculis locum delegit, geminos fecit ob eius miserationis vbertatem, ut vno interdum captus oculo, altero regi homo possit: multi enim ob acrem fluxionem, aut ambos, aut vnum saltem oculum amiserunt. Et binos alioqui oculos esse vtile est: cum in priora non solum cernere, sed etiam in obliquum & à tergo sit necesse. Et quoniam visio in directum fieri debuit, manca vtique esset ac deficiens, si rigentes atque immobiles essent oculi, prorsusque paucissima viderent homines. Propterea Deus lubricos eos plurimumque circumagi, & ipsis pariter totam ceruicem verti voluit: & hanc ob causam & binos & satis magno intervallo inter se discretos ordinauit. Orbem autem ipsos humoris puri, ac liquidi plenos esse voluit: in quorum media parte scintilla luminum conclusa teneretur, quas pupillas nuncupamus, in quibus puris ac subtilibus cernendi sensus ac ratio continetur. Per eos igitur orbem se ipsam mens intendit, ut videat, miraque ratione in vnum miscetur & coniungitur amborum luminum visus: & cum per musculos fiat motio, musculos oculis mouendis senos constituit, ut introrsum ad nares, extra ad paruum angulum, sursum ad supercilia, deorsum in genas, circumuoluentes, sistentes & retinentes oculi suum perficerent motum. Hinc quoque oculorum sensum, recte diuini Ciceronis vocauit, quoniam nec tempus nec terminum habeat: à cerebri anterioris ventriculis ortum habet, & per nervos cauos seu opticos ad tenuissimam tunicam Cristalloidis deferunt. Ea grandini principalis sensus visus sedes est, summæ claritatis, splendoris & luminis capax, versicoloris nature intercedente aëre limpidio. Ex felium oculis quidam igneus erit fulgor. Ceratoides, quam Corneam vocamus translucido candore

Præfatio ad Lectorem.

dore ad omnes colores perua est, ex media fenestra pupilla ad crystalloidem, in qua adeo absoluta vis speculi inest, ut exiguo ambitu totam hominis reddat imaginem. Palpebra in genis vtrinq; constituta sunt (quemadmodum diximus, libro octauo, scholio capitis primi nostrarum Observationum) ut vallum quoddam visus & munimentum ob incidentia promineat. Ut igitur oculi munitiores essent (dicente Lactantio) ab iniuria, ciliorum tegminibus occultuit, vnde Oculos dictos esse Varroni placuit. Nam & ab ipsis palpebris, quibus mobilitas inest, palpitatio nis ortum esse vocabulum: eaq; pilis in ordine stantibus vallata, septum oculis decentissimum præbent. Quorum motus assiduus incomprehensibili celeritate concurrens & videndi tenorem non impedit, & reficit obtutu. Acies enim, id est, membrana illa perducens, quam sicari, & obarefcere non oportet, nisi humore assiduo terfa pure niteat, obsolescit. Quid ipsa superciliorum fastigia pilis breuib; adornata? Nonne quasi aggeribus, tum munimentum oculis, ne quid superincidat, tum speciem simul præstant? Ex quorum confinio nasus exoritur, & veluti æquali porrectus iugo, vtramque aciem simul & discernit & munit. Inferius quoque genarum non indecens tumor, in similitudinem collium leniter exurgens, ab omni parte oculos efficit tutiores: prorsusque est ab artifice summo, ut si quis forte vehementior ictus existerit, eminentibus repellatur. Tres in oculis humores, crystallinus, vitreus, & quorum albo similis: Primum visionis instrumentum crystallinus est; reliqui alimento sunt. Quare cum oculorum compositio non sit simplex, sed varia, varijsque tunicis, humoribus, nervis, musculis connexionibusque constituta: varia quoque eorum, vti & partium vicinarum, existit curatio (teste Galeno) sed tantum peritis, exercitatisque medicis nota.

A vitis autem luminum descendimus ad instrumenta auditus, nempe ad aurium affectus. Aures à vocibus haurientis dictæ sunt. Vnde Virgilius:

..... Vocem his auribus hausi.

Duas autem opifex ille insignis fecit: quatum duplicitas, incredibile est, quantum pulchritudinis præ se ferat: quod tum pars vtraque similitudine ornata est: tum ut venientes alitres voces facilius colligantur. Nam & forma ipsa mirandum in modum facta, quod earum foramina voluit esse nuda, & inobsepta, quod & minus decorum & minus vtile fuisset: quoniam simplici cauernarum angustias præteruolare vox posset, & spargi, nisi perceptam per cauos sinus, & reperculsus retentâ foramina ipsa conueherent, illis similia vasculis, quibus impositis solent angustiora vasa compleri. Si voluit eas nudas & eminentes esse (inquit Galenus vndecimo, De vñ partium) quæ externis iniuriis essent expositæ: ideo Deus ex substantia mediocri interdum, ut ossis, & mollem, ut carnis, eas creauit. Si enim dura fuissent instar ossis, vel molles instar carnis defectu oportorii, aut facile frangerentur, ut ossa, aut prorsus contunderentur ut carnes. Recte eas cartilagineas condidit, ut haberent, teste Lactantio, aptam simul & flexibilem firmitatem. Cartilagineæ quoque sunt, quoniam prominent, alioqui flaccida sonum impedirent. Situs earum atque positio, Galeno affirmante, in vtroque capitis latere exterius quidam ratione pulchritudinis & ornatus, deinde, ut auditui melius inferuirent, & ut via transitus speciei ab obiecto

audibili ad organum auditus elongaretur, amfractuofas eas construxit, idque ob eam causam, ut ex mora in amfractibus aurium, sonus, tum vox partirentur: ita & horum frangitur magnitudo, ac violentia, qua corrumpi poterat sensus auditus. Aures autem semper patent, quoniam sensus is etiam dormientibus necessarius est, ut à somno excitentur; extra enim prominent cyrpeles dictæ patulæ, nostri sinuofas aurículas, quæ cochleæ dicuntur, ne adiectæ voces labantur: propterea duos flexuosos introitus habent, qui scaphæ appellatur, iis reperculsus sonus amplificatur. Rotundas fabricauit, ut nudæ iniuriis remotiores essent: ob caput rotundum rotundas esse voluit, ut etiam in simiis; oblongas vero, ut in asinis, equis & canibus, alijsque animalibus instar figuræ oblongæ capitis. Cui etiam exterius conuexæ? Conuexum enim aliquid in se rotunditatis obtinet, ob quod non facile ab externis iniuriis afficitur. Intrinsecus autem fabricatæ sunt caua: quoniam si via recta ad meatum existeret facile aliquid meatui incidere posset, ob quod & ipsi noceret & cerebro, vti aër. Si enim recto impulsu intraret aër in cerebrum, si sua qualitate, suo frigore vel calore cerebrum offendifset: hinc quoque amfractuofus meatus, teste Galeno II. De vñ partium, ne ingressu rei externæ cerebrum laderetur.

Ab auribus ad nasi vitia, tum odoratus organa accedimus. Nasi vero pars superior vsque ad medium solida formata est. Inferior autem cartilagine adhaeret molli, ita, ut ad vñ digitorum possit esse tractabilis. In hoc autem quamuis simplici membro, tria sunt officia constituta: Vnum ducendi spiritus: Alterum capiendi odoris: Tertium, ut per eius cauernas purgantia cerebri defluant: quas ipse Deus tam mirabili, quam diuina ratione molitus est, ut tamen hiatus ipse nasi oris speciem non deformaret. At id velut pariete per medium ducto interfessit atque diuilit: fecitque ipsa duplicitate pulcherrimū. Recte dicebat Cicero secundo De natura Deorum: Nasus ita locatus est, ut quasi murus oculis interiectus esse videatur: facultati animali pluribus officiis destinatus, inquit Galenus libro De instrumento odoratus, vno quippe quod semita sit, qua omnium rerum olentium differentia suscipiuntur, iis occlusis, si spiritum oris aliquis adducat, nullum sentit odorem; apertis vero, odor sensum mouet: sed & officio spirandi facultati non vulgarem præstat vtilitatem; deinde & cerebri excrementa, ut iam diximus, per nares expurgantur. Præter duo illa nasi foramina, duæ aliæ cloacæ decliues sunt, in os per palatum ex toto cerebro superuacua euomentes, quando excrementis abundauerit cerebrū, aut aliqua intemperie affectum fuerit. Nam secunda vtens valedudine, ipsum per se valet per nasi vel solâ foramina propria excrementa discutere. Decenter itaque supremum capitis culmen in suam domum tanquam dominus cerebrum sibi vendicauit, ut paulo ante dictum est, omnibus sensibus, visu, auditu, olfactu, gustatu, tactuque, seu satellitibus vndique stipatum: quos & in totum corpus effundens, ipsum sensorium facit, per animabilem spiritum ipsi motum sensumque suppeditans. Ideo Galenus prodidit de cerebro ad vtrâque aures singulos nervos ingentes, vtraque cerebri membrana ambiente molliores, sed quæ ad linguam deueniunt, minus molles. Horum namque sensus æreus est, quippe qui vocibus alteratur: vtriusque tamen & mollem & durum dedit,

Præfatio ad Lectorem.

linguæ quidem (inquit idem Galenus decimo sexto, De vſu partium) & molles tanquam ſapores percepturæ; durum vero tanquam mouenda multis & variis meatibus. Ad vtrumque auditus organum duxit neruum mollem, & alios auribus, quæ moueri debebant, miſit duos. Ex cerebro pariter bini nerui prioribus maiores nerui ſupremam partem tenent, in quibus ſenſus vaporofus, qui alteratur ab odoribus, in vniuerſum nihil comprehendit. Olfaciendi tamen vitium non naribus attribuendum eſſe docet Galenus in libris, quos De internis inſcripſit, ſed cerebro & canis eius, ſi eorum habitudo viciata fuerit. Et quanquam Galenus alibi, & cum eo Theophilus dicat par neruorum ex primis cerebri ventriculis exire ad vtrumque naſi foramen diſcurrens, & in cauſa ſit, vt odoramenta cerebri ſentiat: euenit tamen, eodem Galeno dicente, interdum homo, vt diſcultiſſe ſpiret, nihil aut parum olfaciat; cauſamque id prohibentem non eſſe neruorum vitio, quoniam geminæ anterioris cerebri caruncule manuum papillis haud diſſimiles, molles non neruoſæ, nec in neruorum numero conſtitutæ, ſpirandi reciprocatem ſine villo neruorum medio complent: ad quas funditus odor permeat ex foramento, quod in cartilagine intra ſtephanitidem ſitum eſt. Hæc cum Ariſtotele congruere videtur, qui à naribus ad cerebrum nullum neruum pertinere aſſeruauit, nec vllus eſt, qui eam ſyzygiâ viderit, Benedicte Veronenſi id quoque teſtante, Verum foramina narium ſi obſtruſa fuerint, ita vt olfactorium ſenſu impediatur, non cerebri vitium eſſe, ſed meatuum quoniam olfaciendi viſ ad ventriculos non pertineat. Et ſic nocumentum olfactus, quandoque eſt in ventriculis prioribus cerebri, quandoque in carunculis mamillariſſimis; aliquando in foraminibus narium obſtruſis, cum aer per nares ad cerebrum tranſire non poſſet. Cæterum quoniam huiusmodi meatus prope cerebrum ſunt, ſemperque patent, ingentia damna cerebrum acciperet ex aeris frigidi aut vaporis turbulenti immundiſſimæ ſubita irruptione, aut quod ſimul cum inutilibus ſuccis boni quoque ex cerebro cito elaberentur; ideo bona Dei ſapientia oſſa quædam varie obliquis cauernulis inſtar ſpongiæ perforata, in tranſitu caluarie collocauit, vt ne corpus vllum diutius extrinſecus incideret, aut ſincera frigidiſſima recta in cerebri ſinus penetraret. Oſſa hæc ab inciſoria artis Profeſſoribus Græci & Latini, id eſt, incerniculi vicem gerentia; ab Hippocrate ſpongioſa, & rectius, appellata ſunt.

Interea nares inter oculos haud inepte collocatæ ſunt geminæ, quoniam qualibet viſ ſeſoria duplex conſtituitur, propter duplicem corporis partem, dextram ſcilicet & ſiniſtram; quæ ſi aliter ſita eſſent, vt aures, ſuo ſuſcipiendi officio non poſſent, efficitur enim ſenſus olfaciendi per ſpirationem in iis, quæ obtinent nares. Pars autem ſpirandi medium tenet, & ante poſita eſt: quapropter nares in medio trium ſenſuum natura conſtituit, quaſi per lineam fabrilem directas ad ſpirationis agitationem, vt in cæteris animalibus videtur. Narium quoque natura inter aurium & oculorum diſpoſitionem media eſt, ſicuti in medio ſita, quoniam harum vlcerum minus exſiccantia malagmata, quam aures exulceratæ exquirunt; maiorisque exſiccationis, quam oculorum collyria. At naſus totus oſſeus non eſt, vt paulò ante monuimus, quamuis pars ſuperior vſque ad dimidium ex oſſibus, inferior ex cartilaginibus componitur; & recte quidē, cum pars ſuperior murus

oculorum, vt diximus, factus ſit. Verum ſi vſque ad extremum naſum hæc oſſa proceſſiſſent, exterius appulſibus retunderentur, vel etiam fragilia cum ſint, facile perfringerentur.

Præterea, quomodo humores à cerebro delabentes manibus aut digitis exprimi poſſent? Item niſi alæ, quæ naſi cartilagini vtrinque adiacet, contrahi tendique nequiſſent, ſi oſſea duritie immobiles perſiſtiſſent, eam ob cauſam opifex Deus ipſe ſua ſapientia extremo naſo cartilaginem indidit, vt duorum corporum incidentes ictus ſua firmiore natura facile ſuſtineat; non tamen rumpatur, & humorum deſſluentium copia, dum emunguntur nares ipſæ comprimī valeant, atque vt alæ dilatentur. Nam plerumque inflammato pulmone, aut cerebro, magnum pulmonis aſthum abunde refrigerare opus eſt. Præterea curſu aut luſtu vehementius fatigati, multum extrinſecus aerem ducere cogimur: inde naſi alas pandimus, vt ad ſatis refrigerandum incolunitatemque hominis cultodiendam ſufficiant; multi enim anguſtis naribus creati, in certaminibus ſuffocantur. Quin etiam circa equorum valetudinem periti Medici, eorum nares præſcindunt, ſi natura arctiores ſunt. Quandoquidem equi anguſtis naribus, longo curſu valde incalentes ſuffocari conſueuerunt. Cur autem naſus hoc modo & tali figura formatus eſt: in ornamenti cauſa? multi enim ferro laceri ac ſummo naſi priuati lue Gallica aut alio morbo, turpiſſimo ſpectaculo fuere; vel quibus naſus, quod Turca atrox genus hominum in Chriſtianis nos ita ſæuiat, detruncatus eſt, vt obuius quiſque ægre id ferret, atque auerſaretur: quare decoris cauſa naſum Deus molitus eſt, ac ſimul, vt ingredientis excurrentis aeris quædam fiſtula eſſet, ob plurimas quas ſupra poſuimus cauſas. De his plura tractat Galen. in libr. De inſtrumento odoratus, de vſu partium, & de Symptomatum cauſis.

A naribus ad labiorum, dentium, gingivarum, oris, tum linguæ, deinde ad faucium, columellæ, gulæ, gutturisque affectus vltimo deſcendimus. Oris ſpecies quam vtilis, quam decens ſit, enarrari non poſſet: cuius vſus in duobus conſtat officiis, ſumendi victus & eloquendi. Lingua intus incluſa, quæ vocem motibus ſuis in verba diſcernit, eſt interpres animi. Nec tamen ſola poſſet per ſe eloquendi munus implere, niſi acumen ſuum palato illiſſet, niſi adiuta vel offeſione dentium, vel compreſſione labiorum: Dentes enim plus conferunt ad loquendum. Nam & infantes non ante incipiunt fari quam dentes habuerint; & ſenes amiſſis dentibus ita balbutiunt, vt ad infantiam reuoluti denuo eſſe videantur. Hæc itaque palati concava tanquam teſtudinē tegitur, eamque dentium ordine ſapiens Deus quaſi muro circumvallauit. Dentes autem ipſos ne nudi ac reſtriſci magis horrore quam ornamento eſſent, gingiuis mollibus, quæ agnendis dentibus nominantur; ac deinde labiorum tegminibus honeſtauit. Lingua enim in ore locata fuit, dicente Galen. lib. 8. De vſu partium, vt ſapores melius iudicaret, ac inſtrumentum loquendi aptius foret; & vt ad cibum capiendum, maſticandum, deglutendumque haud mediocrem opem conferret. Hanc ipſam acriori ſenſu præditam eſſe oportebat, cum inſtrumentum guſtui dicatum Deus eſſe voluit, per neruos à cerebro ortos in eandem inſertos. Eius autem figura eodem Galeno teſte, libr. 11. De vſu partium debuit eſſe mediocriter,

Præfatio ad Lectorem.

mediocriter lata, longa & acumen habens. Quod ſi quiſpiam linguam magis acutam vel obtuſam, pluſquam ei conuenit, obtinuerit, in formatione vocis non deerit error. Præterea lingua, dicente Galeno lib. De motu muſculorum, non vnum tantum motum habet, ſed plures; ita, vt modo ſurſum deorſumque ſeſe moueat, modo ante & retro, dextrorſum & ſiniſtrorſum, modo reflexum ac duplicatum ingeminatumque & ſupplexum circulariterque; cōductum motum experiatur. Et ſic lingua cōſtructa eſt, ex carne, muſculis, neruis carne quidem vt exornando os impleat: muſculis vero, vt omnes eius motus contrarios & neceſſarios expediat neruiſque; prodeuntibus ab ima cerebri in ipſam inſertis linguam ad ſenſum; venis ad nutritionem. Ad vocem autem licet aſpera arteria, os ac fauces, tum guttur, qui id mouent muſculi plurimum faciant; tamen proprium inſtrumentum loquelæ lingua eſt. Sub faucibus, per quas aer & cibus impelluntur, natura ſollicita de animalis cuſtodia eiufque vita, gulam condidit, vt per eam cibus deuoratus in ventriculum deſcenderet; quam & fiſtulam cibalem vocant Medici; ſubſtantia carneæ & neruoſa. Guttur verò, eſt veluti caput aſperæ arteriæ: quæ, inquam, aſpera arteria deſtinata fuit, vt aerem in pulmonem & cor deferret, & contra ad exſpirationem iuuaret, quam & Philoſophi fiſtulam ſpiritalem appellarunt. Subſtantia quidem & hæc ipſa cartilaginea & carne conſtat. Verum cum de omnibus his membris ſupradictis, atque hæc omnia plenius tractauerit Galenus, De vſu partium, & De anatomicis adminiſtrationibus, tum alii quam plures, ſatis eſt nos hæc loco anatomie in medium per compendium quoddam adduxiſſe. Ex quibus, Lector facile intelliget (ne eadem in vno quoque libro repetantur) quam vtilis & commoda ſit hæc noſtra tractatio, de vitiis & affectibus horum omnium membrorum, quæ quinque libris Reipublicæ admodum neceſſariis, tum Medicis ipſis imprimis vtilibus, complexi ſumus, quibus modis & qua methodo, ſi hæc membra aliqua in re deſecerint, vel quouis modo affecta fuerint, ſint reſtituenda & curanda. Propterea ne te, amice Lector, longis ambagibus diu multumque detineam, opus ipſum (Dei fretus auxilio) aggredior. Vale.

IN LIB. XVI. & XVII.

Tractatu noſtro abſoluto de primo inſtrumentum genere (benigne Lector) facultati ſentiendi & mouendi ſubſeruientium (quam animale facultatem appellant Medici) ad ſecundum genus inſtrumentorum, facultati ſpirandi dicatum peruenimus: De quo in iſtis duobus libris ſequentibus, quos nunc iterum perlegendos offerimus, agimus, & quibus vitiis organa ipſa ſpirabilia afficiantur, docemus; & quibus modis male affecta in integrum reſtiti poſſint. Quam digna ſit hæc facultas ſpirandi (quam vitalem nominamus) vel ex hoc ſolo cognoscitur, quod ipſius ſedes cor ipſum ſit, primum omnium viuens & vltimo moriens; imo animæ ſepulchrum & clauſtrum, Platone & Cratylo affirmante. Qui & in Timæo ait, id eſſe ſanguinis fontem. Cui & Ariſtoteles conſentit 3. De partibus animalium, cap. 4. Nec non Galenus quinto, De locis affect. cap. 1. & alibi ſæpe: cum dicat innati caloris cor velut fontem eſſe, ipſumque per arterias in vniuerſum corpus diſfundens, omnibus eius partibus vitam largiri. Nā cordis cauſa reliqua ſpirabilia organa

creata ſunt, vt eius inſitus calor refrigeretur, augeſcat & nutriatur. Idcirco ſummi opificis Dei prouidentia, ſpirandi officinam pulmonem creauit, vt attractus per ipſum externus aer in cor tranſmitteretur, eius calorem infrigerans, nutriendus augensque. Idem & Plato teſtatur in Timæo. Verum, quia non per ſe pulmo, ſed ad modum peſtoris cietur, ne vacuum in rerum natura ſit, initium exponendorum ſpirantium mebrorum à thorace ſeu peſtore in hoc libro decimoſexto faciemus & in 17. ſequenti, de corde agemus. Thorax itaque ſeu peſtus corpus compositum eſt, ex dextris lauiſque coſtis: in priora autem duobus ex oſſibus conſtans, quorum vnum *ſtephanitidis*, alterum *ſtephanitidis* Græci vocant: à tergo duodecim ſpina vertebris, quæ vna cum peſtore deſinunt. Inter ſeſe autem vertebræ vtrinque coſtatum compagibus deligantur. Sternon quidem, os ſupra mammas vocat; quod infra eſt, Sterhos: ſuperius quidem iugulo & collo terminatur; ab inferioribus tranſuerſo ſepto, ſupra peſtus enim eſt. Thoracis itaque pars non vno oſſe conſtat, vt ſuo flexu homo ad neceſſaria opera incuruetur, ac reſpirare facilius poſſit. A coſtis vtrinque (Galeno auctore ſexto, De vſu partium) determinatur ac circumſcribitur, ante quidem ad peſtus & phrenas pertinentibus, retro autem ad dorſum flexis. Totum hoc ſpatium conſueuerunt Medici nominare Thoracem. Et tibi magnitudinem internæ cauitatis eius ambitus foris apparens manifeſte oſtendit. Paulò minus æqualis magnitudini thoracis apparenti, eſt capacitas interna, parua aliquam diſtantiā abſcindente & occupante corpore ipſo coſtatum eius, ſubtili omnifariam exiſtente. Hæc autem cauitate, piſcibus quidem cor ſolum continetur: & propterea mutum eſt omne genus eorum, vno organorum ad vocis generationem neceſſariorum, ſcilicet pulmone, deſtitutum. Quæcunque vero aerem inſpirant animalia, & rursus tantundem per os exſpirant, omnibus iis pulmo thoracis ſpatium vocis ſimul & reſpirandi eſt organum.

Principium autem motionis ei à thorace eſt, ſicut in ratiociniis de reſpiratione ab eodem Galeno monſtratum eſt. At etiam quantum ad vocis generationem conſert, idem longo ſermone de voce lib. 7. de vſu partium ſcripſit, cum etiam ad vocem non ſolum partes ipſius thoracis, ſed & pharynx ſeu aſpera arteria, gula ac pulmo faciāt vt cap. 5. De partibus hominis ab antiquiſſimo Medico Ruſſo oſtenſum eſt: nam & aſpera arteria vocis inſtrumentum exiſtit, ac reſpirationis via eſt; vt in libello De cauſa reſpirationis, idem Galenus diligenter annotauit. Pulmo autem tanquam profundus venter, ſpirui ſubiaceat; pulmonis dilatationes & contractiones thorax moderatur, muſculis agitur, atque oſſibus articulatur.

Præterea & ſeptum tranſuerſum, etiam reſpirationis inſtrumentum exiſtit, cum muſculis intercoſtalibus & dorſalibus, & his qui abdominis ſunt; vt à Galeno late explicatur, & ex eis, quæ de anatomicis adminiſtrationibus, ab aliis, tum de vſu partium ſcripta ſunt, cernere licet. Peſtus igitur ſpiritus inſtrumentum eſt, ipſum trahens reddensque, voluntatis motu agitur. Nam per muſculos & neruos ipſi motus ineſt, interius concuum, vt ſenſus declarat. Totum verò internum ſpatium pulmo occupat, vocale ſimul ſpirabileque inſtrumentum. Conſtat autem, vt paulò ante diximus, ſpirationis vſum cordis cauſa fuiſſe inuentum, quod ſane externo aere indiget; ſiquidem

Præfatio ad Lectorem.

dem externus aer attractus, ipsum calorem præferendum refrigerat. Duplex verò cum sit in corde motus, per distensionem videlicet & contractionem dum distenditur, refrigerat; dum contrahitur fuliginosa recrementa propellit, neq; statim à faucibus cor spiritum adducit: medius enim pulmo inter fauces corq; intercedit: idq; diuina sapientia est testimonium. Nam si protinus à faucibus cor animam acciperet, rursusque expelleret, duorum incommodorum alterum venire necesse foret, aut importune aërem ludentem immitteri, aut dum nihil attrahitur, confestim suffocari. Propterea Dei conditrix providentia, non cor solum spirabile viscum machinata est, sed extra pulmonem pectusq; ipsi aërem temperatam circumdedit: simulq; per ipsum compressionem vocem animali fabrefecit. Hæc autem plenius docentur à Galen. lib. 6. de usu part. Medius autem, inquit idem Galenus, in toto spatio cor posuit, regionem hanc maxime idoneam ad tutelam simul, & ad eam, quæ ex toto est pulmone, æqualem & iustam vndiq; refrigerationem ei assignans. Pectus quidem membranis diuisum, usum hunc præstat: quod dextra parte læsa, animal ex dimidio spirans, & semivocale seruauit, incolumi sinistra remanente: qua & ipsa laborante, animal voce spiritusque priuatur. Leuis autem, rarus, carnosus, & velut ex spuma sanguinea (teste Galeno) coagulatus est pulmo. Atq; idcirco vaporoso, subtili & puro sanguine nutritur, & non sicut hepar faculento & crasso: ita, ut omnia hæc mirabiliter constructa sunt à creatore nostro. Cordis substantia dura, ex variis fibris composita est, ob motiones per distensionem compressionemq; factas nam per rectas attrahit per transversas expellit, per vtrasque, obliquis additis, retinet. A pulmone, quatuor lobis, tantum digitis, vntem, præcingitur, & quinto exiguo tãquam strato quodam & venæ caue vehiculo. Sicut enim hepar (asserente Galen. lib. 7. de usu part.) lobis quibusdam ventrem, ita & pulmo cor amplectitur. Pulmones in duas fibras deducunt, arteria in geminas partes se diuidente, intermedia membrana, quam alii Disseptum, alii Præcordia appellat. Atque ita pulmonibus spirandi officina data est, continuo attrahentibus ac reddentibus animam; alioqui homo statim rumpitur; quoniam ex voluntaria ac naturali virtute compositus est anhelitus musculorū, cordis & pulmonis officio. A collo statim dependet; dissepso medio diuidente, hunc protinus panniculus vestit. De iis, quæ insuper ad cor pertinent, deq; eius ventriculis, ac sinu, Galenus & Vesalius consulendi, deque eius specu dextro ac sinistro, & medio cordis domicilio (in quo spiritum vitalem inhabitare dicunt) Benedictus Veronensis lib. 3. de membris spirit. legendus. Satis est hæc paucis commemorasse, ut tyrones si hæc membra quouis modo lædantur, eorumque actiones minuantur, deprauentur, vel omnino aboleantur, certis signis cognoscant, quibus modis illa ipsa curari possint. Nos eandem medendi methodum obseruabimus, qua hæc in libris nostris vsumus, sylua medicamentorum, præter causarum, signorum & morborum cognitionem, semper adiuncta, iisque, quæ vtilia esse censuimus ad sanitatem recuperandam. Si non iisdem vsumus (idque rarissime) tamen similibus; hac cautione, quod tale vel huius æmulum medicamentum sumperint ægri, ut nihil desiderari possit, quod ad plenam morborum curationem requiratur, de quibus egimus in istis nostris Commen-

tariis, vel acturi sumus. Quem quoque ordinem ab initio à me obseruatum, etiam nunc in reliquis libris sequar, à multis doctissimis & peritissimis Medicis commendatum.

His interim, beneuole Lector, nostris laboribus fructu, dum reliqua pari diligentia (Deo permittente) in commodum Reipublicæ paramus, Vale.

IN LIB. XVIII.

Cum anno præterito, benigne Lector, absoluerimus instrumenta eorum, quæ facultati spirandi subseruiebant (quam Medici vitalem nominant (nunc ad instrumenta eorum peruenimus, quæ facultati naturali famulantur, & virtuti nutriendi præsidium præstant. Et licet sedes huius facultatis præcipua sit iecur, ut Galen. 5. de loc. affect. & 6. de usu part. cap. 18. asserit: (principium facultatis concupiscibilis etenim est iecur; nec Platone longe ab eo discedente in Timæo: Verum, cum ventriculus primam concoctionem absoluat (ut latius docuimus lib. 1. de incerto vrinarum iudicio, c. 3.) antequam ea, quæ prius concocta sunt, hepar in sanguinem mutet, ex quo totum corpus nutrimentum suum recipit, prius de ventriculo quam de hepate agendum fuit: de cuius malis ac ægritudinibus in hoc lib. 18. agere institimus; cum in hoc membro diti & periculosi affectus fiant, ex quibus totum corpus male afficitur, & vita in ancipiti est. Concoquit enim & immutat ventriculus, à Galeno paterfamilias dictus. Sicut enim terra (ut idem tradit Galenus) plantis alimentum suggerit; ita & stomachus ex alimentis nutrimentum subministrat. Propterea recte dixit eloquentissimus ille Lactantius, lib. de opificio Dei, cap. 11. Quamuis internis visceribus non ita pulchritudo spectetur, eo quod abdita sunt; interea iisdem utilitas incredibilis attributa est: quoniam opus fuerat, ut terrenum hoc corpus succo aliquo de cibis ac potibus aleretur, sicut terra ipsa imbribus ac pruinis. Ideo cum homo constet ex corpore atque anima, receptaculum (utpote stomachus) soli corpori præstat alimentum; animæ vero sedem dedit & pulmonem & cor: de quorum vitiis ac morbis duobus libris præcedentibus egimus; nunc autem de stomachi & ventriculi malis acturi sumus: de cuius natura, deque eius situ ac figura quadam hic præmittere oportet: ut ea, quæ in hoc libro tractentur, melius intelligantur.

Vbi igitur, quæ ab oris faucibus ad stomachum tendit, gula appellatur; ex nervo & carne constans: hac cibis potusque in ventriculum sui receptaculum deriuantur; nam & biporta vocatur. Medio n. ventriculo non annectitur, sed in latere; ne capitis inclinatione cibis ipse facile redundet. Sicut & alterum eiusdem ventriculi ostium, quod πύλωρον nominant, in fundo medio non committitur, sed paulo altius, ne deuorata in aluum incocta, citius quam opus sit, delabantur. Hac de causa in crapula septum transversum plurimum supprimitur, nec tamen quicquam esculenti euomitur. Ex quibus patet, quod ad situm eius attinet, quod ventriculus in medio animalis corpore situs est, ingressum habens à superiore sui parte (quod ab ore ventriculi vocatum est) angustum oblongumque, qui œsophagus appellatur. Idem & senex ille Ruffus Medicus lib. de partibus hominis, cap. 10. de Gula & ventriculo, affirmat, dicens: Ventriculus à gula exoritur, sub medio intersepto ad leuam

Præfatio ad Lectorem.

leuam magis reflexus, collocatur; ab angusto ore in latam capedinem sinuatus, cuius conuexum extra in abdomen vergit, sinum vero deorsum respicit. Longe quam gula, nervosior ventriculus est atque amplior. Ipse nimirum intus accepta colligans, non magnopere se dilatat: sed cibi ingressui cedens, eius descensum se contringendo insequitur, cum ad alimenta suscipienda à natura creatus sit, & ad macerandos in succumque vertendos assumptos cibos. Necesse est enim hoc munus ventriculo commissum fuit: & ideo plurimi caloris indiguit: eius enim proprius atque insitus tanto operi sufficere non poterat. Idcirco diuina sapientia ipsum foueri curauit, à dextris iecur instat lebetis statuens: à sinistris eiusdem vsus causa lienem: à tergo spinales musculos spinamque ipsam: ante incumbens omentum, ventriculum contegere, ipsumque vndique calore perfundere mandauit & ut musculi abdominis ventriculum magis fouerent. Supra ventriculum, transversum septum est, eius ostium claudens atque constringens, ne cum cibis potuque ventriculus plenior est, sursum versus in gulam recurrere permittantur. Inde ima ventriculi parti intestina adiacent: quorum primum est, Pyloron, quod Latine Ianitor dicitur, quoniam ostii instar in inferiores partes ea, quæ excreturi sumus, emittit. Iste exitus ventriculi est angustus, & quadam glandulosa carne circumseptus, ne esculenta nondum in succum redacta prius elabuntur, quam decentem coctionis modum acceperint. Et sic iecinore & omento pingui, quasi focis fouetur. Sicut autem eum in anteriore parte omentum, ita à posteriore venæ grandes fouent. A superiori parte in sinistram vergit, ab inferiori in dextram inclinat: ita orificiorum suorum ratio exposcere videbatur. Ob id, atram bilem in superiore sui partem decurrentem certo meatu à liene assumit: in imā vero, à folliculo fellis flauam bilem porro delatam accipit. Postquam igitur ciborum causa creatus est, totumque locum medium occupare debuit, non abs re oblongus & rotundus factus fuit: Oblongus quidem secundum rectam figuram, ut sedem in dextra iecinori, in sinistra lieni concederet. Eius ima pars superiore latior est, cum declius ipse sit ob directam hominis staturam. Rotundus est autem, ut minus periculis pateat: siquidem inter omnes figuras in planis circulus, in solidis corporibus globus tutior est, cum tundi refringere nequeat. In medio positus, tumens & pendens, membranis tenuibus septo cōmifectur, lieni, iecori, cordi, cerebroque, venis, arteriis, nervis. Quæ quidem alligantia & vicinitas magnum consensum membris dictis, quibus alligatur, adfert, teste Galeno. Cum enim cerebro per nervos iungatur, ex ictu capitis sæpe stomachi euerfio euenit: Iecori autem consentit per portam: lieni per venam, quæ atram bilem euomit in ventrem: Caur venæ & aortæ etiam iungitur: vnde & ad cor consensus, apud Galen. Intestinis vero & gula suis tunicis est continuus. Duobus enim tergoribus constat: quorum alterū intrinsecus, alterū extrinsecus. Illud stamineum habet filamentum, hæc Græci vocant. Alterum intus in longitudinem tendit in appetendo deorsum trahit: alterum extra per transversum flauducit, in retentrice, quæ κατὰ τὴν dicitur, plurimum necessaria. At exterior ventris tunica carnosæ, stamineam venam in latitudinem protendit, quæ materia ciborum subigitur, & à digestionem superflua, dum sese astringit, fecernere

dicitur: huic potentia ἐπικατὰ τὴν nomen est. Interior rursus tunica tactus sensum habet: vnde cibi appetentia prouenit: exterior vero cibum potionemque mutat ac confundit: ea vis à Græcis ἀλλοιωτική vocatur, cui reliquæ obsequuntur virtutes. Stomachus autem intus denticulatus est callo, in modum rubi, ad conficiendos cibos, decrecentibus crenis versus orificia: nouissima asperitas, ut scobina fabri: ab iis fibra, quæ ob similitudinem mesentericæ dicuntur, oriuntur, quæ inter venam & nervum naturam habent: à quibus humor attrahitur, inde per maiores venas ad iecur transmittitur.

Sed dum concoquit stomachus, nec sui ignarus est, quoniam in fame ac siti protinus humorem attrahit, ac primus recreatur. Ex istis iam dictis facile eius temperies cognoscitur: cum caro ipsius, cutis respectu, humida & calida sit, ut 2. de Tèperament. patet, quod humidior mollior externa tunica indicat: nam interna ipsi cuti affinis, forte erit paulo siccior. Interna nervosa magis rectis villis & obliquis contexta, ad attrahendum & retinendum quod attraxit, quousque concoquit. Externa carnosæ & crassior, fibras habens transversas, ut pellat inferne, vel superne, prout opus fuerit. Orificiorum altero ventriculus ori est continuus, altero intestinis: illinc admittit, hinc dimittit; quod admittit apprimere sensibile est, ob multum nervorum contextum, qui circa illud implicatur, idque ut sensum suctionis, qui in fame fit, sentiret. Plura de viribus eius hic referre non opus est: nam de iisdem copiose disseruimus lib. 1. de incerto ac fallaci vrinarum iudicio contra Vromantes, cap. 2. Satis est hæc, ex diuersis Anatomicis, nunc per compendium attulisse, cum plenius à Galeno in libris suis, de fac. nat. & de Anat. admin. & de usu partium, tum etiam à Vesalio, descripta sint. Cum igitur plurimi morbi, minime contemnendi, & valde periculosi, stomachum ac ventriculum infestent, quibus & totum corpus ruit ac labascit: nolimus, ut Medicorum candidati hoc nostro labore diutius frustrarentur: quin curauimus, ut statim hæc nostra commentaria in lucem prodirent, ad vnus cuiusque ventriculi affectum vera methodo dignoscendum & curandum. Iterum vale: & his nostris in rem tuam denuo fructu.

IN LIB. XIX. & XX.

Diogenes iam senex, admonitus, Benigne Lector, ut à laboribus superfederet, retulit in stadio currentem, non oportere iam metæ vicinū remittere cursum. Nam pulchrum est senem sapientie studere. Ideo in vitæ cursu studia nunquam sistenda puto: perpetuo enim philosophandum est sapienti, & cum suauissimis nutriculis Musis, in ipso etiam senio confabulandum. Nec confabulandum tantum, vel inani speculationi solum atque semper inhærendum: sed vltius progredi necesse est, nempe ad actionem ipsam: ut etiam aliis non solum legendo, sed & scribendo vtilis esse possit. Natura ipsa euidenter nos docet, publica bona ante ponenda esse priuatis: cum enim homines hominū causa generatos esse constet, ut ipsi inter se alii alios inuenit, propterea solitariam vitam non delegi, quasi studia mea mihi vni vellem prodesse. Ideoque ad hoc exercitium scribendi, à nemine mihi mandatum, sed expetitū & desideratum, me contuli, horam vnā atque alteram subtrahens, cum ab ægris curandis & inuiscendis

Præfatio ad Lectorem.

inuifendis otium mihi datur. Non tamen sum is, qui inde gloriam capto. Nam quid est hoc totum, quod vulgo gloriam vocant: nisi nomen inane, & tandem, imo facile perituum, licet quidam immortalitatem appellent, famam posteris relictam, & virtutē, & quaecumque literarū studiū. Sed illa sola est gloria, quæ fidelibus in cælo perpetuo mansura est. In omnibus edendis libris hic vnicus semper mihi fuit scopus, vt mea industria aliquam adferrem vtilitatem: id si minus assequi possem, ne quam adferrem noxā. Et ob hoc redargutionem non formido, qui libenter errata, quæ inter scribendum facile occurrere possunt, corrigere ac restituere cupio. Sufficit mihi si labores hi, & alii quidam mei, placeant Deo optimo maximo, a quo omnia accipio, cuique omnia debeo. Scio enim quam fideliter is agit, qui dona, quæ diuinitus obtinuit, ita sibi propria facit, vt sibi à Deo collata occultet, & Deo non ascribat. Laborum itaque nostrorum nequaquam nos penitet, & quantum commodi nostris scriptis medicinæ studiosis attulerimus, etiam ipsa attestabitur inuidia, vt speramus. Non hæc tamen scripsimus fastidiosus, sed cupidus & efflagitantibus, tum iis, qui medicinam recte ac pie exercere nituntur. Materia tamen medica quam tracto, ardua est & difficilis, & molesta: interea nil est tam asperum, quin assidue tractando fiat lene, nil tam arduum quin conatu superetur: nil denique tam molestum, quin proximi causa, qui iuuatur ac restituitur, quantum Natura admittit, fiat iucundum.

Quamobrem cum anno præterito peruenissem ad instrumenta eorum, quæ naturali facultati ac virtuti nutritoria, famulantur, & ventriculi morbos absoluissem, cum quo maximam habet vicinitatem & colligantiam hepar, mediantibus venis mesaraicis, (quia etiam operationes stomachi præparatoriæ inferuiunt operationibus hepatis, & nocumenta ventriculi plurimum obsunt hepati, atque eidem læsiones inducunt) ideo consequenter hunc xix. librum, De hepatis morbis, eiusque symptomatis, nunc tibi, Lector candide, legendum offero: cui & adiunxilibrum vigesimum, de lienis affectibus. Hepar enim, de quo primum agimus, membrum est principale, fons & origo naturalis potentie: habitudine calida ac humida, cui & commissa est facultas nutritoria, cuius gratia & alia membra facta sunt, quæ sunt sub septo transuerso, si generationis membra excipias. Nam intestina gracilia, venæ mesaraicæ, ad alimentum à ventriculo delati, præparationem sunt facta: splen, vesica fellis, renes, vesica ad recipienda excrementa (vt latius docuimus lib. i. De incerto vrinarum iudicio, c. 2.) venæ vero ad sanguinis delationem, & conseruationem factæ sunt: epiploon vero ad coctionem iuuandam. Quarum partium cum aliqua insigniter læditur, hepar etiam per consensum afficitur, vel eius coctio frustratur.

Cæterum cum de hepatis affectibus, in hoc libro particularius acturi simus, præstat de eius figura, forma, compositione, situ, & vsu quædam hic in medium adferre, antequam opus aggrediamur, vt hepatis actiones si deficiant, melius quisque intelligat, & quomodo sint restituenda, percipere possit: mox de liene idem quoque acturi. Hepar itaque magnum & præcipuum viscus est: nam & primum eminet in vtero matris. Hinc Galenus. 15. lib. de vsu part. Est enim (inquit) non minus digna admiratione in eis magnitudo hepatis, maxime secundum principia, quando primum cui-

denter licet videre vnamquamque partem particulam conformatam, sed nihil minus vsque ad partem. Consequenter autem cerebrum & cor excellunt aliarum particularum proportionem: idque fit, quoniam venarum principium est hepar, arteriarum autem cor, neruorum vero cerebrum. Validum ob hoc opifex ille insignis Deus, & magnum venosum genus, mox in principio produxit, aliorum vero vtrumque post hæc iterum augeri incepit. Est enim magnum hepar, imo maius quam in cæteris animalibus, respectu suæ molis. Interea quamuis magnum viscus sit & præcipuum, tamen neruus parvus est, qui ad tunicam eius continentem distribuitur: aut non omnino ad viscus implantatus est: aut non ad totum. Ideo obtusum sensum habet: quod si nullum haberet, neque phlegmones (inquit Gal. 6. de vsu par.) neque suppurations, neque alterius passionis sensum habuisset: in nullo itaque sic differret à planta. Sed natura ipsum sensum ei præbuit, scilicet, cum per distributionem & communicationem fit. Est autem figura Lunaris, maior tamen, quam media Luna, sed nondum completa: cuius conuexa pars seu gibbum, est superius, concava, vel sima pars inferius. Ideo abscessus seu hepatis apostemata sunt figura lunaris: in qua & differunt ab inflammatione vel apostemate musculorum abdominis, quæ in longum protenduntur in musculis latitudinalibus, in latis & transuersis, latitudinem habent, vel per transuersum apparent.

Est autem hoc viscus organum totius sanguificationis, & ob hoc natura iecur instituit, teste Gal. ad Glau. vt alimentum vniuerso corpori appareret. Aluntur enim omnia sanguine. Et hæc est illi in sita facultas, scilicet sanguificatio: quæ est Alteratio iam in stomacho coacti chymi, ad naturam sanguinis. De hac re latius videas Gal. 6. de placit. Hipp. & Platonis. Et quamquam in venis mesaraicis est quædam præparatio sanguinis, plene tamen sanguis perficitur in hepate, vt 3. de facult. naturalibus ad finem, & 7. methodi ait: cum iecur venis sanguificam vim tribuat, & hepar ipsum venarum principium dici debeat. Quod & Aristoteles dixit, & probat Gal. 4. de vsu part. sic dicens: Hepar est primum sanguificationis organum, & principium venarum. Cuius substantia natura, si quis eam euidenter scrutatur, proxima sanguini apparet. Si enim à caliditate intellexeris euaporatum sanguinem, & incrassatum, nihil aliud inuenies fieri, quam hepatis carnem. Hic sanguis concretus est, qui affunditur exiguis venis innumeris: quæ texturam densam quandam faciunt, & eius carnem fulciunt. Et sic iecoris ipsius substantia caro quædam est mollis, & rubra, veluti recens concretus sanguis, ea *παχύχυμα* à Græcis appellatur: quæ vndique intra venis atque arteriis perforatur; exterius peritonæo membrana inuoluitur, & in quatuor fibras scinditur. Quidam autem (teste Theophilo Protospatario, in Galeni de vsu partium libros epitome) ex Mathematicis medicis, fibras hæc nomina imposuit: Prima Focus dicta est: maxime namque ad succi coctionem facit, quemadmodum focus ad coquenda cibaria. Secunda Mensa nomen sortita est quoniam mensæ vicem gerit, siquidem membrorum alimenta in ipsa apponuntur. Tertia Culter nominatur: diuidit enim segregatque inter se humores, aut si quid crassius distribuendum sit, id secatur, atque commutat. Quarta vero Aurigæ nomine prædita est: nam humores ex coctis natura-

les

Præfatio ad Lectorem.

les vires bene regunt, atque in melius recta ducunt. Igitur ritè inexplicabilis Dei sapientia iecur in fibras quatuor separauit: ipsas namque ventriculo, veluti exaltatorium tegumentum, ad iuuandam coctionem superimposuit: fibræ enim tanquam digitis, maiorem ventriculi partem complectitur: sic etiam dicente Galeno 4. de vsu partium: Cur autem circumfascendit ventrem hepar? an vt ille quidem ab hoc, cibaria vero ab ipso ventre calefiant? Propter hoc quidem hepar quibusdam locis, id est fibræ tanquam digitis, ventrem comprehendit. Verum non in omnibus hominibus quatuor fibras iecur habet: sed in iis, qui proceritate excellunt. Idem testatur & Galen. eodem in loco inquiriens. Neque vnus numerus eorum in vnoquoque animali: quoniam neque figura neque magnitudo ventris, omnibus exacte est eadem. Cæterum superius, qua manu tangitur, gibbum est: intrinsecus qua ventriculo inhærescit, cauum. At vena sanguinem coquens, quæ & Caudicaria dici potest, in cauo iecoris in plures finditur: In gibbo vero, quæ caua vocatur, vbi inter sese caudicaria vena & concava oculis venularum arduis committuntur, per hæc sane oscula caua vena, ex caudicaria mundum concoctumque sanguinem cum diluto, illo excremento exhaurit. Itaque ex summo iecoris gibbo caua vena exoritur, qua transuerso septo suspenditur: ac veluti ab radice truncus maximus sursum deorsumque spina adharens porrigitur, vt sanguis per totum corpus deferatur, & nutritio fiat, & tandem assimilatio, vt latius retulimus lib. i. de incerto vrinarum iudicio cap. 2. de apparatu sanguinis & reliquorum humorum, & cap. 3. de superfluitatibus quæ in vnaquaque concoctione sequestrantur: quæ & à Galeno de Anatomicis Administ. & in lib. de vsu part. & de facult. natur. prolixius explicantur. Ex inferiori parte caui vel dependet: in eadem parte caua, ex diuersis locis, quidam venarum concursus est, qui porta iecoris dicitur: vbi ductum viarumque veluti compitum efficitur, quibus succus is, quo alimur, permeat; statimque intus in quinos riuos diffunditur, & in prætenues venas, quæ deinde per totam iecoris dispersæ substantiam in exilitatem, subtilitatemque admodum radicanter; demumque in iecur ipsum obliterantur. Tenuissima hæc venæ, inquit Gal. ceu neque pati aliquid periclitantes, firmatae diligenter sunt in viscere, melius ita sanguificationem perfecturæ. Iam & venæ octonæ ad portas iecoris deriuantur: ex quibus binæ parue sunt: quarum altera ad pyloron, & ad mesenterium pertinet; altera inferiori ventriculo iuxta pyloron coniungitur. Ex reliquis sex vna ad dexteriores stomachi partem iter tendit: secunda grandior ad lienem pertingit: tertia intestino recto iungitur, & in sinistrorem partem decurrit. Quarta ad dextram ventriculi partem, vbi in tenues fibras diuiditur. Quinta duplici propagine: altera omento applicatur, spargiturque è regione illius rami qui à liene oriri cernitur; altera propago crassiori intestino adiungitur, qua succi reliquæ attrahuntur. Postrema ad icium intestinum, ac tenue, & ad id, quod cæcum appellatur, pertinet: ad quam euidentius pleræque venæ ad succum exhauriendum contendunt. Vsum harum venarum ex parte enucleauimus lib. i. de incerto vrinarum iudicio, & quomodo intestina multis venulis, quæ mediana nominantur, spat-

sa sunt maioribus & minoribus ex summo iecoris enascentibus, quæ purissimum succum rapiunt. Scibalum autem, hoc est excrementosa pars, deorsum in crassa intestina deiicitur. Ipsum autem illum succum in caua iecoris ducunt, ad locum qui porta iecoris vocatur. Verum cum in vehementioribus motibus ipsas disruptum iri periculum esset, ea diuina prouidentia munimento fulcroque carere noluit: sed earum in ramos diuisuras carne quadam crassa, candida, subpingui, veluti supplemento firmavit. Ea multa simul vascula, & glandulas, quas adenas vocant, magnas, paruas valde multas continet: ipsamet carne omnes deuinciens, ipsisque stabilitatem largiens: carnem hanc mesenterion quod media inter intestina sita est, nominauerunt: alii mesaræon, quod media inter omnia hæc vasa attollatur: alii callicreas quod cū sit iucundissima: sed Latini Lactes, visitato vocabulo appellauerunt. Hæc prudentissima Dei artis fuisse consilia. Quæ & Galenus in lib. De vsu partium ad longum exposuit. Est quoque hepar membrana tenuissima contextum, quæ quidem exterior (dicente Galeno) cutis quædam hepatis est. Positus vero eius seu situs, est sub spuriis costis dextræ partis, quem locum appellant dextrum hypochondrium: cum pars dextra sit calidior sinistra. Ita enim attente & diligenter ei summus opifex prouidit. Ventri enim & intestinis omnibus, per venas, & colligantem eas tunicam copulatum est. Super hunc musculi abdominis. Et vt magis tuta esset positio, iungitur etiam septo transuerso ab eo medio enato. Et ita per magnam aliam colligationem copulatum est phrenibus: & per alias quasdam membranas & paruas, costis notis. Consortium habet cum partibus omnibus, mediantibus venis: præcipue vero cum liene, ventriculo, vesica fellea, diaphragmate, vt paulo ante quoque diximus. Hæc omnia ante nosse necessarium erat, vt discerni possent symptomatum causæ, & partes, in quibus affectus consistunt: vnde & curationis forma haberetur.

Ex iis nunc, quæ diximus, satis liquet munus ipsius hepatis; nempe vt chylum sanguifica quadam vi (quæ mesaraicis venis à virtute hepatis inerat) aliquo modo paratum, hepar perfecte in sanguinem mutaret; vt deinde sanguis per omnes venas in totum corpus distributus, totum corpus nutriret. Hepati enim, ceu præsepi (sicut ait Plato) concupiscibilem vim, tamquam agreste quoddam brutum alligatum, corpus ibidem nutrire necesse est; si modo mortale genus futurum permanfurumque est. Facultas autem ratiocinatrix (qua quidem homo est) in cerebro sita firmataque, velut ministram quandam & adiutricem animosam facultatem habet, eandemque sibi ipsi aduersus hoc brutum familiarem. Quapropter ea per apophyses, id est, productiones, puta neruos, venas, arterias, copulauit creator noster, vt se inuicem audirent, si bique vicissim obsequerentur. Sed hæc luculentius & fufius à Galeno enarrantur in lib. De dogmatibus Hippocr. & Platonis. Variæ itaque iecoris sunt potentie, ac totidem quot sunt coctionum species, quæ ad facultates naturales pertinent. De quibus abunde Galenus sermonem habuit in libr. De facultatibus naturalibus: & nos quoque de iis plenius diximus lib. i. de incerto vrinarum iudicio, cap. 2. quomodo

Petr. Forest. Tom. 1.

1

fiat

Præfatio ad Lectorem.

fiat humorum sanguinisque generatio, & quam vtilitatem sanguis tum humores habeant, & cap. 3. de superfluitatum sequestratione; ita ut non opus sit eadem hic repetere. Hoc tantum bis breuiter adiungemus, quot ad nutritionem requirantur; ex Theophilo Protospatario: Igitur primus est (inquit) in os introitus: secunda per dentes attritio: tertia per linguam in globum formatio: quarta per gulam deuoratio: quinta in ventriculo in humorem conuersio: sexta per mesaraicas venas distributio: septima in cauo iecoris sanguinis generatio: octaua ex cauo in gibbum sanguinis migratio, nona per cauam venâ sanguinis in totum corpus digestio: decima sanguinis ex venis in musculos profusio, quæ Appositio vocatur: vndecima est sanguinis cum musculis fermentatio; quæ Adhæsiō dicitur: duodecima est fermenti sanguinis, in carniū cutisque similitudinem permutatio. Hæc de iecore seu hepate dicta sunt, quæ cognitu necessaria sunt, antequam quis ad morbos eiusdem tum symptomata cognoscenda & curanda accedat: nunc pauca & de liene adferamus.

Lien est membrum instrumentale, mediocris quantitatis, figuræ quadrangulæ: superius crassior est; inferius subtilior, in modum linguæ, ex carne spongiosa, ut faciliè recipiat humorem melancholicum crassum: nam ut hunc recipiat, dum humores sequestrantur in hepate, ordinatus est. Etenim lienis caro, tanto iecinore laxior est quanto eo mollior est pulmo. Ita & Gal. 4. De vsu partium: Caro eius (inquit) rarior est & leuior quam hepatis. Hoc enim membrum rarum sufficienter & laxum est, sicut quadam spongia, ut humores facile attrahat & suscipiat. Ut autem semper talis caro custodiretur, arteriæ quoque viles fuere, in totum viscus disseminata, ut innatam caliditatem custodiret: ideo & leue ac arteriosum factum est, laxumque & rarum, ad attrahendum per longum spatium crassum humorem. Sic & eius materia mollis est, rara ac fistulosa, longitudinis crassitudinisque modice. Sed lienosis ita plerumque intumesceat, ob humoris confluxum, vel veluti zona cingere hominem videatur. Cum fordibus, inquit Plato, iecur abundat, lienis raritas id purgat, & eas combibit, quoniam concauum est & exangue: vnde purgamentis impletum excrescit, tumetque lutofo sanguine: ac rursus cum mundatum fuerit corpus, compunctum in sese refidet. Et si sanguis, quo lien gaudet, natura crassior sit, à venis cogitur, atque conficitur: vnde paulatim in lienis substantiam admiscetur: quam ob causam iecinore lien leuior ac fungosior habetur. Sic nec purpureus est, aut flauus cernitur: sed obscurus atro alimento infectus: iecur vero crasso sanguine, sed purpureo alitur: & pulmones pariter ex concocto, tenui, flauo ac spumoso sanguine alimentum habent: eorum enim substantia ex propriis cibis colorem & naturam contrahit.

Quod ad eius situm attinet, in sinistra parte, aduersus iecur, parum inferior, suillo similis, positus est. Nec ita à Natura sine ingenti causa constitutus est in sinistra corporis parte, aduersus iecinoris sedem: frigida ac sicca natura; pro cordis, iecoris, & fellis temperamento: nam & partem ipsam in qua positus est frigidior ac interior reddit, in qua videlicet dextra pars mobilior ac agilior, mo-

tum videlicet in re fixa versaret: motus enim super re immota fertur. Galen. vero de lienis situ hæc refert, ubi de partibus corporis agit: Cauo versus ventrem & iecur positum habet; gibbo autem costas nothas contingit: annectitur peritonæo & omento, qua sensum habet: hic non ut iecur præcordiis, sed sinistriori ventriculi parti & omento committitur. Gibbus ipsius dorso membranulis alligatur: sed ut facilius appareat in sectione, costæ inferiores, quæ tenuiores cernuntur (subiis enim conditur,) aperiendæ sunt. Vena grandior ducto ductu à porta concaui iecoris ad lienem ducit: quæ si diligenter in sectione retegatur, apparet. Ex medio eiusdem venæ cursu riuulus quidem est qui sanguinem dilutiorem deorsum versus mesenterium, ut alit, ducit. Rursus eadem vena grandiuscula, iuxta lienem bifariam diuiditur. Alter ramus pro alimento ad inum stomachum fertur, alter ad splenis cauum producit, ubi intus in duos ramos spargitur, sursum deorsumque transeuntes, horum inferior sanguine omentum rigat: superior vero ex caua lienis rursus in duas diuiditur vias: quarum altera ad sinistriorem superioremque stomachi partem, altera sursum tendit, ad ventris orificium, atramque bilem infundit, qua os stomachi constringitur, vnde esuritus exoritur. Reliquum in ipso spene absumitur, præter eam portionem quam vena grandis ad membra consimilia transmittit. De his vide Vesalium, & alios Anatomicos, qui hoc tempore ex professo hanc rem plenius prosequuti sunt.

Est itaque splen organum quoddam purgatorium generatorum in hepate limosorum & crassorum, & melancholicorum humorum, ut abunde à Gal. demonstratum est, in lib. De virtutibus naturalibus, & 4. lib. De vsu partium, & ita est purgamenti sanguinis receptaculum, cum humorem, quem atram bilem nostri, Græci *μυακχο-λίαν* dicunt, recepat. Attrahit hos humores (ut dictum est) per vas venosum, tanquam per stomachum aliquem. Attractos autem non mox, ad ventrem excernit, sed ipsos prius multa cura præcipuoque studio elaborat, & transmutat, utens in eo potissimum arteriis (de quibus paulo ante diximus) quæ utique multæ & magnæ sunt per totum viscus, ut continuo motu ac robore innata caliditatis (quæ ipsis à corde infuit) elaborare & frangere, & transmutare & alterare possint crassitiem trāsumptorum ab hepate ad splenem humorum. Quantumque eorum in familiarissimum huic viceri humorem transformatum fuerit, nutrimentum spleni efficitur, sin minus, & inutile fuerit ad nutritionem, hoc ad ventrem per alium quendam venosum stomachum eructat; ut quod vtilitatem quoque aliquam non paruam sit præstaturum, quemadmodum paulo superius diximus, & 1. lib. de incerto vrinarum iudicio cap. 2. & 3. Huius magnitudine intemperantiam risus fieri affirmant Physici, Hinc Persius:

Sed sum perulanti splene cachinno.

Erasistratus non immerito damnatur à Gal. lib. 4. De vsu partium, qui non verebatur dicere tam magnum viscus à Natura, nihil citra rationem operante frustra fuisse factum. Cui fortiter contradicit Galenus, & firmis demonstrationibus redarguendo eundem conuincit, cum sit organum necessarium ac vtile, purgans fordes ipsius iecoris, humoremque melancholicum ad

Præfatio ad Lectorem.

ad se trahens, ut lien partim ex eo nutriatur, & quod vtile in ipso est, stomacho impertiatur, ut appetitus incitetur. Curforibus (ut traditur) peculiare impedimentum quidem est: propterea quandoque nonnullis laborantibus splen inuritur. Adimi posse homini sine vitæ periculo, verisimile non est. Neque illud verum est, imo impossibile, hoc membrum posse consistere sine spiritali sanguine, cum etiam sanguine alatur à vena maiori, quæ sine spiritu non est.

Hæc, Candide Lector, præmittenda duximus, ut ea quæ de morbis Hepatis & Lienis dicturi sumus, ab vnoquoque melius intelligerentur, ac certa methode morbi cognoscerentur, & demum rectè curarentur. Quanto enim ad sanitatem iecur melius est, tanto & deterius à morbis afficitur. Ideo ne studiosi diutius hoc opere frustrarentur, ut in lucem prodiret illico admissus. Lien quoque non minus difficilis quam longi contingunt morbi, qui medicum haud ignaum desiderant. Nostros itaque conatus, Beniuole Lector, boni consulas. Vale, & denuo nostris his laboribus frui.

IN LIB. XXI. XXII. XXIII.

Recte Senecam (benigne Lector) dixisse existimo, interdum quietem inquietam esse. Et ideo ad rerum actus exercitandi ac tractatione bonarum artium occupandi sumus, quoties nos male habet inertia sui impatiens. Magni Imperatores cum male parere militem vident, aliquo eum labore compescunt & expeditionibus detinent. Cum itaque Delphis decedens, senex patriam accessit, ut tranquillius & quietius apud meos viverem, minime tamen ut hanc vltimam meam senectutem sine exercitatione inutiliter consumerem, imo ut cum maiori libertate philosopharer. Ideo & nunc ad meas Observationes (quæ adhuc supererant) edendas redire decui, ut & eo quo destinaueram per vnam & eandem viam peruenirem: per multas enim vias animus vagatur. Methotum enim quam hæcenus in scribendo obseruauimus, eandem & nunc persequemur, de affectibus intestinum, de quibus post hepatis & lienis mala (quæ anno superiori absoluta fuere) nunc agemus, quamquam alii medici post stomachum intestinum mala persequuntur, verum media cum sint inter hepar & lienem, & cum venis miseraicis communicent, de iis sermonem post hepar & lienem habituri sumus, quamvis & aliis id liberum relinquimus, qui post stomachum de iisdem malis tractant. Ordo a. in primis hic seruandus erat, dum de intestinum malis hic mentio fieret: ab affectibus mesenterii principium capiendum erat, quamvis pauci medici, imo fere nulli, præter vnum Fernesium, de iisdem quibus mesenterium corripitur morbis quid in medium protulerunt. Digestio enim quæ fit in iecore (ut alias de hepate ostensum est) per vascula quædam perficitur: nam & esculenta omnia & potulenta dum in ventriculo liquefunt, decentem concoctionis gradum recipiunt: eaque concocta, non amplius in ventriculo moram ducunt, sed ad intestina pellunt, & id quoque rectè. Exeunt itaque per anitorem seu pylorū succum in appendicem duodecim digitorum longitudinem implentem, ieiunum intestinum in sinus fluxuosum suscipit. Huiusmodi intestina multis venulis, quæ medianæ nominantur spatia sunt maioribus

& minoribus ex simo iecoris exeuntibus. Hæc potissimum succum rapiunt. Scybalum autem, hoc est, excrementosa pars, deorsum in crassa intestina deiicitur, ipsum a. illum succum in caua iecoris ducunt, ad locum qui portæ iecoris vocatur. In eiusmodi portis medianæ venulæ, ut in arboris radice colliguntur, capillamentis araneisque perfimiles. Verum cum in vehementioribus motibus ipsas disruptum iri periculum esset, diuina prouidentia earum in ramos diuisuras carne quadam crassa, candida, subpingui, veluti supplemento firmavit. Ea multa simul vascula, & glandulas, quas adenas vocant, magnas, prauasque valde multas continet: ipsam & venas omnes carne deuinciens, ipsique stabilitatem largiens, carnem hanc mesenterion quod media inter intestina sita sit, nominauerunt: alii mesareon: alij callicreas, quod esui sit iucundissima: sed Latini Laetes, vltimo vocabulo appellauerunt. Hæc prudentissima Dei artis fuere consilia.

Malis igitur atque affectibus Mesenterij breuiter explicatis, ad tormenta intestinum ac dolores & ad vermes procedimus, dehinc lib. 22. ad alui profusum, quibus & intestina afficiuntur: & in lib. 23. quæ in sedibus ac anomala oboriuntur exponimus. Sed prius operæ pretium esse duxi numerum, situm, vim, & substantiam intestinum breuiter ex Galen. & præcipue ex Theophilo Protospatario, quod in epitomen libros Galeni de vsu partium contraxit, hic in medium adferre, ut ita aditus pateat ad nostras observationes intelligendas.

Sunt igitur omnia intestina substantia quidam carnosa, & ex duabus tunicis constantia: at gracilium penitus similis cum ventriculi substantia sicuti caro quadam alba & exanguis, crassorum vero pinguior ac plenior. Caterum tenuium crassorumque intestinum fibræ tam interiorum quam exteriorum tunicarum, omnes transuersæ sunt. Exteriora enim sunt instrumenta, præterquam quod pauca quædam rectæ fibræ transuersæ intertextuntur, ne copiosæ ac repentinæ excretiones fiant: potissimum vero in recto intestino multæ rectæ fibræ cum transuersis permiscuntur. Infimum vero omnium rectum est: & plerumque cum alij ossa deuorassent, alii nummum, alii squammam, omnia in rectum delapsa, ibi retenta sunt. Quare Dei creatrix sapientia ea ceteris valentiora fecit, quæ maiorem vim patiuntur. Eandem ob causam & colon intestinum intus magis quam alia inflatur, infestisque dolores obstructionem patientibus, sitis flexuosi anfractu infert, atque ideo transuersæ eius fibræ rectè tunicis ad eas roborandas intextuntur, ne vi distentionis effringantur. Intestina sita, figura, functione differunt. Rectum namque omnium infimum est, è regione extremæ spinæ collocatum, vsque ad musculum, qui *σφιγκτηρ* Græce à constringendo dicitur, stringit enim clauditque recti extremum, ut ne inuitis nobis sterus, aut flatum, aut quippiam aliud egredi permittat: quandoquidem voluntarij motus musculus hic alitriorius instrumentum est, ubi aliquid excernitur, laxatus, ubi supprimendum est, contractus. Omnibus v. intestinis optima Dei prouidentia duas tunicas largita est: si quidem ex phlegmonis magnis antecedentibus, nonnunquam perniciosius vlcibus ipsa infestantur: adeo ut putredine corrodat, excidatque vna tunica, viuat tamen cum altera homo, valeatque sine vitio fungi suis muneribus. At intestinum

Præfatio ad Lectorem.

colon vocatum, supra rectum iacet: quod à sinistra parte incipiens, in dexterem obliquum conuertitur. At cæcum intestinum & ipsum vnum de crassioribus in dextra quidem parte infra dextrum renem iacet: sinuatur autem, ac late in orbem funditur, & imperuium est: ideoque citale vocabulum fuit. Huiusmodi intestinum, alimentum ad futuram necessitatem continet, idque vicinis membris in ieiuno, ex longa fame distribuit. Huic quoque rei colon suffragatur, & ob suam amplitudinem, & ob situm obliquitatem, ipsum etiam alimenta continet. Inde tenuius intestinum supra cæcum porrigitur, in plures orbes vehementer implicatur, ut in ipso contentus succus diutius maneat, & à medianis vasculis raptus ad iecoris portas deriuetur. Nam si rectum tenue intestinum poneretur, repente ad inferiora per ipsum means succus laberetur, atque imperfecta ad iecur digestio fieret. Mox ieiunum super tenue intestinum ingreditur, & ipsum flexuose apud iecur positum, semperque inane propter biliosum humorem in ipsum delabentem: meatus namque vesicæ, fellæ superuacuum bilem educens, in ipsum ieiunum eandem eructat: cuiusque excrementi fellæ acrimonia fit, ut totum alimentum in ieiuno moraturum dilabatur: atque ideo ieiunum nominatur. Cum sit a. vacuum, magnam succi copiam de ventriculo fugit: ideoque multæ venæ ex medianis vasculis in ipsum inferuntur. Inde super hoc appendix quadam est & ipsa inter gracilia intestina connumerata, cuius longitudo cum 12. digitorum sit, propterea ab Herophilo *ἡ δωδεκάδακτυλος* nominatur. Rectus est autem eius ductus, paucaque venulæ in ipsum insertæ sunt: quoniam in ipsum primum exiens de stomacho succus ingreditur. Nam Ianitor hoc superior est, exitus tantum ventriculi existens.

Si vero ordinem intestinorum à ventriculo exordiamur, & à partibus superioribus, is ita se habet. Gula, Ventriculus, Ianitor duodecim digitorum appendix ieiunum, tenue, cæcum, colon, & rectum. Quod intestinum multiplices sint spiræ, ac longitudo in se conuoluta, & vno tantum substricta vinculo, quam mirificum Dei opus est: ut recte Lactantius dixit c. 1. lib. suo de opificio Dei. Nam ubi maceratos ex se cibos alius emisit, paulatim per illos internorum anfractus extruduntur: ut quicquid ipsis inest succi, quo corpus alitur, membris omnibus diuidatur. Ita quoque Gal. lib. 4. de vfu partium refert, in venis quidem sanguinem concoqui, interim & in intestinis manifestam quoque adesse concoctionem, neque vllum in animali membrum esse, quod ab alterandi potentia otiosum videatur. Prima tamen concoctio in ventriculo cernitur, sed intestinum officium est, quod à ventre transmittitur diutius continere. *ἡ δωδεκάδακτυλος* Græci vocant: ob eam causam non simplicia esse, sed multis spiris implicata ad alium vsque cernuntur, quoniam in ventre digestionis, in his *ἡ δωδεκάδακτυλος* officium à natura constitutum sit: nec à ventre protinus recto veluti intestino per alium excrementa mittuntur, ut quibusdam animalibus contingit, quæ insatiabilia sunt (ut lupi ceruarii, & inter aues mergi, ea enim cibum semper quarunt, ac veluti plantæ alimentum desiderant) sed propterea longiora facta sunt intestina, ne cibo (ut tradit Plato) cito per alium labente, alui repetitis assidua importunitas Musis & Philosophiis vacare hominem non patia-

tur. Tantis igitur insinuatibus gyris natura multitudini venarum mesentericarum occasionem præbuit, vnde succus longiore mora ad absolute tam cibi concoctionem magis atque magis conficitur, ut prius dictum est: succus namque, qui primis mesentericis venis absumi non potest, à secundis hauritur: & qui superest ab aliis, ordine quodam à venis attrahitur: postremaque euitare fibras non potest, quin totus absumatur succus, donec ad ultimam alium sola inania & inutilia excrementa labantur, suam enim quæque intestinum pars succi portionem transeunte alimento recipit, dum propterea lege naturæ ex promptuario veluti penu, ea singulis horis depromitur, homo suis interea incumbit officiis, nec fame importuna lassescit, atque intra se alimentum suum, veluti terram cum alimento suo plantis attributam, onerario ventre gerit. Hæc de caulis, ex Gal. cui multis insinuationibus intestina inuoluta sunt.

Caterum, quod intestina constent duplici tunica (ut iam dictum est) id quidem sit excreticis virtutis ratione, ac instrumenti robore; aliquo præterea stamine, ac directo, hoc attrahente, illo alium pariter solvente. Hæc præmonendum te esse, amice Lector, existimaui, antequam ad hosce nostros libros legendos accederes, ut ita intestinum vitia, quæ varia sunt, ad quæ nunc progredimur, recte curentur. Si forte plura de his desideres, Galen. de administrationibus Anatomicis, & lib. de vfu part. tum reliquos Anatomicos perlegito. Vale, Candidè Lector, & nostris denuo laboribus frui.

IN LIB. XXIV. & XXV.

BOnum quo generalius fuerit (benigne Lector) & se ad plures diffuderit, eo & melius & expetibilis censetur. Propterea nolui diutius, ea quæ aliquando de renum, & vesicæ malis collegeram, apud me seruire: sed potius ea ipsa in communem vtilitatem multorum, in lucem emittere, & typographo tradere, ut vna cum aliis meis obseruationibus, quam primum excuderentur. Absolutis libris de intestinorum ac ani morbis, ad renum & vesicæ affectus progressus; operæ pretium duxi atque legere, prius derenum positi, officio, constitutione, & natura agere: idem de vesica postea facturus, cum sine harum rerum intellectu & cognitione, curatio horum membrorum, si aliquo modo afficiantur, debite & recte absolui non possit. Renes igitur inter instrumentarias partes ac seminarias annumerantur. Et quantum ad renum positionem attinet, longe in corpore sepositi sunt, auctore Aristotele, quandoquidem Veneris intemperantia his attributa est. Memini me quondam in concubina cuiusdem post mortem incisa, maximum spectasse renem. Sub iisdem membris lumbi locantur, musculo- si, oblongi, secundum spinam vtrinque collocati, peritonæo integuntur, ad robur & motum necessarii, & renibus veluti quoddam tomentum consternuntur; qui & suas quoque penas sentiunt, quæ à renū malis vix interdū discernuntur: Iam & renes operata natura, teste Gal. prope hepar posuit, adjacent autem ex vtraque parte ipsi caua venæ, parum sub hepate, ut totus quantus in eam assumitur sanguis, confestim munde- tur: & solus postea is, qui purus est eat per totum corpus, pauca omnifariam permixta ei quadam aquosa humiditate, ut longius pro-

Præfatio ad Lectorem.

sequuti sumus lib. 1. de incerto vrinarum iudicio, c. 2. Præterea, eodem Gal. teste, lib. 5. de vfu part. necessarium erat, ut prope hepar renes ponerentur, ut subtilis superfluitas (quam appellamus *ἔγερ*, hoc est, vrinam) discernatur: ut a. probe excernatur, susceptorium quidem primo veluti lagenam aliquam, creauit vesicam: in fine a. vesicæ musculum, custodem intempesti- uæ superfluitatis effluxionis. Renes n. ipsi peculiari dote liquorem ex iecinore & vena grandi seu caua extrahunt, sanguinem n. repurgant à serosa humiditate, quæ prius in iecinore pro idonea concoctione necessaria expectabatur, ut per omnes eius venas irriguo veluti ductu succus perficeretur. Crassa aliqui sanguinis densitas irrigatione inepta foret. Functio igitur natura officio, ea humiditas (Gal. auctore, & quem- admodum latius explicauimus lib. 1. c. 2. de vrinar. incerto iudicio) quæ superfluit, vel è vena pariter grandi à renibus ad vesicam expellitur, & aliquam sanguinis portionem, qua aluntur, in sese retinent, reliquum humoris, venis geminis, quæ albida sunt, Vreteres dicte, exangues, per illa ad vesicam deferunt, vrinam sub- terlabitur. Inaqualis longitudo autem venæ sunt, renum, quibus iunguntur, diuersa positione: dexter enim altior positus est, sinister vero inferius deprimitur. Verum aliquando è diuerso, sed raro, veluti prodigio suo, reperti sunt. Sed quando dexter ren prope alterum fuerit positione (sit enim hoc aliquando, teste Gal. lib. 14. de vfu part. sed raro) inueniuntur tunc vasorum, quæ in ipsum implantantur germinationes, aliæ quidem ad dextrum testiculum in masculis, aliæ vero ad dextram matricem, in mulieribus allatæ. Vniuersaliter igitur dicendo, quælibet in animali particula, postquam in prima conformatione, modicum aliquid in ea delictum fuerit, morbosior & imbecillior fit, in tota vita. Causam autem habet huius delicti, masculi cum femina intempestiue inita siue post conceptum prægnantis diata. Sed horum quidem modis aliorum sermonum est. Ex his dictis satis patet renū positio, ac ex parte eius vtilitas: nam humiditates illas, de quibus diximus, quibus tenuibus & aquosis plenus est sanguis, postquam proprium opus expleuerunt, non oportet amplius manere in corpore, onus alienum futuræ venis. Cuius vtilitatis gratia renes facti sunt, organa concava, stomachis aliis quidem attrahentia, aliis autem, emittentia subtilem hanc & aquosam superfluitatem, ut habetur 4. lib. de vfu part. Quamobrem renes, quod attraherunt capientes, in suam ipsorum substantiam conuertunt, & in vrinæ formam permutant: hanc ipsi renes sciungunt per vrinarios meatus in vesicam, vrinæ receptaculum emittentes. Interea nutriuntur renes sanguine à iecore per venas emulgentes ad eos delato: sic dicente Galeno: Sanguis vero in ipsam carnem renum regurgitat, exundatque, sicut fex quadam, & huic paulatim vaporis modo in totam ipsam carnem disseminatur, apponitur, adnascitur, vnitur, & nutrimentum fit renibus. Quod ad renum constitutionem attinet, renes durioris materiae callo constant, ne continua humoris salitudine, vel mordente humore tabescerent: nam & mollem materiam crassius humor penetraret; vnde & oppilationes crebræ intercederent: quam ob causam materia duntaxat tenuis & aquosa demittitur. Ii membrana tenuissima integuntur & exiguis nemis adalligantur, quibus & sen-

sum habent. Nam & renes, auctore Galeno, de vfu part. spissi esse debebant, ut humidum facilius attraherent, & ut eo nutrentur: & ita eorum corpus densum esse oportuit, cum & multum cholera attrahat, hinc etiam vrina fluascat à renibus ad vesicam delata. Inest & renibus portio neruorum, dicente Galeno, eodem lib. de vfu part. qui in exterioribus tunicis parui apparent, per quos tantum sensus vnicuique largitur natura, quantum expediebat, ut à plantis separarentur, & animalis particula fierent: quibus & arteriæ datæ sunt sanguinem continentes, ipsis renibus implantatæ, ut sanguis purgaretur, easque creauit natura, & vsque ad ventrem renium deriuans similiter ut venas. Nam & vena caua, ut superius dictum est, & latius scribitur à Galeno 14. lib. de vfu part. ubi primum enata ab hepate est, & adhuc sublimis versus dorsum flectitur, dextrum renem habet, dextris suis partibus adiacentem: deinde consequenter paulo inferius ex sinistris partibus, sinistrum. Singuli itaque renes geminos meatus possident, superiores emulgentes vocamus, venæ grandi annexos & gibbo iecoris; inferiores Vreteres vocitati, per quos arena & calculi maximis cruciatibus per illa ad vesicam feruntur, duobus vtrinque orificiis distributis, media membrana veluti cribro tensa, qua percolatus humor, supra quam neque arena, neque calculi impietas progeneratur. Duos itaque renes natura produxit, & quamuis dexter ren sufficere videretur, non tamen (inquit idem Galenus) sufficiebat solus, ad tantæ superfluitatis purgationem, nisi duplex fieret: nam si hic factus esset duplo maior, alius vero periisset omnino, natura operata fuisset animal inaqualis, velut in alteram partem repens & inclinans. At vero non hoc effecit, sed pro vno magno rene, in altera parte locando, duos paruos, vtrinque vnum, ponere iustius putauit. Et sic tam magnus est vterque, ut ab ambobus sufficienter purgetur sanguis. Insuper & renes ab inferiori parte caui sunt, exteriori gibbosi, quasi ex pluribus renibus contexti, bubulis similes, subibus & cæteris pecoribus rotundi: lumbis colligantur neruis, ut dictum est. Sed neque illud hic omittendum, quare renum dexter sinistro sit altior? Nec abs re dexter sinistro rene altior collocatus est, iecoris in dextra parte à natura constituti ratione, cum quo & vena grandi breuiore meatu committitur: quod facilius humor attrahitur: in sinistra vero parte, ubi lien inferior positus est, longiori tractu altera vena committitur; cum quo vena superior emulgens è diuerso longiori tractu copulatur: naturalis enim eorum membrorum habitudo calida est, omnes fere virtutes continens; quæ si infirmantur, sanguinolenta demittitur vrinæ: nec renes alimentum capiunt. Nam si non attrahunt, parum liquidi excrementi in vesicam delabitur: contra vero cum nimium attrahunt: vrina cum quadam fluitante pinguedine excernitur: quæ in venis progeneratur ex humoribus intus liquefactis, ea à renibus calidioribus attrahitur, qui cum in suo temperamento fuerint, nihil præter vrinam contrahunt. At cum ex imbecillitate nihil aut parum attrahunt, aut ad cauum humor funditur, aut per corporis venas distribuitur, inde hydrops, aut hypsarca, Auerrhoë auctore, sequitur. E diuerso cum validior attrahitrix fuerit, vrinæ profluvium oritur: diabetica passio dicitur à Paulo vel

Præfatio ad Lectorem.

Dipsacos, hoc est, siticulosa: in eo affectu nec retinendi nec digerendi vis constat: unde vrina aquosa & inconcocta effusum demittitur, nam eodem Auerrhoe auctore, pro imbecillitate retentivæ attrahendi potentia robustior redditur: ea n. invida non est, sed de socia virtute anxia languente, plurimum attrahendo opem ferre conatur, ut quod mora effici non potest officii continuata sedulitate, occasionem præstet: alioqui renes sine alimento facile tabescerent. At expellendi quoque facultate in iis infirma existente, (sicut & in vesica sibi subiecta) oppilationibus continuus lacessuntur. Idem constat ex Galen lib. 5. de usu part. cur alter quidem renem superiorem positionem habeat; reliquis inferiorem. An hoc concordet iis, quæ de ipsis demonstrata sunt: Si n. attrahentes serum; ita purgant sanguinem, manifestum est, quod si simul positi essent, prohiberet utique vnus attrahere alium, reuellens ad contraria. Nunc autem vterque agit libere, neque ab altero prohibitus, solus attrahens, nullo ex contrariis partibus opposito impeditur. Cur autem dexter quidem superior est & primus, sinister autem inferior & secundus? Quoniam viscus quod expurgatur, à dextris locatum est: & ipsius concava vena, in dextram partem oscula aperiunt plurimæ apophyses, ex gibbis hepatis ad eam venam portantes sanguinem. Omne a. corpus virtute attractoria præditum, promptius ex rectis attrahit. Quin etiam quod quidem splenem inferioribus ventris partibus accedere melius fuit, hepar autem superius. Igitur neque locum similiter vacantem in sinistris habebat, sicut in dextris. Quare quanto iacet hepar superius splene, tanto renem alterum altiore fieri altero oportebat. Hæc Galen. Hæc igitur causa est cur ren dexter superior sinistro sit, adeo ut in quibusdam ipsam magnam iecoris fibræ contingat. Trahunt itaque renes vnus post alterum; quoniam si eodem simul tempore æque valenter traherent, alter alterius functionem retrahens impediret. Id boni Dei providentiæ præsentens, dextrum renem superiorem, & venæ cavæ proximum collocauit, ut vicinitate citra reuulsionem attraheret. Hæc de renibus. Nunc de vesica pauca adiciamus.

Excrementorum vrina receptaculum est vesica (ut longiore sermone docuimus lib. 1. de incerto vrinarum iudicio cap. 2. & de generatione vrinae, de apparatu sanguinis & reliquorum humorum, & c. 3. de superfuitatibus quæ in vnaqueque concoctione sequestrantur) ad quâ (ut paulo ante dictum est) gemini insignes meatus, quos vretes & venas albas vocari ab Arist. diximus, terminantur, qui à renibus ex sanguine feruntur, singuli ex singulis, eiusdem ferme cum vesica materia. Vtrisque simplex membrana est, quæ duplex duntaxat inuenitur vbi venis vreticis vesica copulatur: dura namque membrana est, ne liquido, acri, mordacique humore lardatur, qui continuo in eo excrementitio vase continetur. Sunt a. vrinarij meatus, quos Græci vretes vocant, vascula angusta, oblonga, à renibus orientia, vesicæque inserta, vnum à dextra, alterum à laeva. Desinunt vero iuxta vesicæ ceruicem. Facti (inquit Gal.) sunt pori quidam prælongi, fortes, & quædam nominant, hoc est, vrinarios, qui renes copulant vesicæ. Ita quidem vrinae segregantur à sanguine (ut dictum est) renum facultate: & inde per vretes ad vesicam emittuntur, indeque exernuntur, quo tempore scilicet ratio iussit: Meatus itaque isti à renibus

exangues ad vesicam, præduri sunt, longi ac validi, vesicæ annexi, per quos ingens ac perennis humoris copia præterlabitur: in calculorumque vexationibus impatibiles sustinent cruciatu. Sed pori vretes isti obliqui ad vesicam feruntur, & qua parte annectuntur, duplicem tunicam subeunt: immensa summi creatoris sapientia: nam alterius tunica foramen superiori obuium non est, ne receptaculo humore repleto ad superiores venarum meatus humor facile restagnet: tunica igitur superior, foraminis interioris coopericulum idoneum facit. Vnde quanto magis intumescit, eo magis foramen præcluditur, & obturatur. In vesicis inflatis id videre licet, ceruice clausa nihil status transmitti, quæ si forte magno crepitu tumida disrumpitur, alibi quam vbi duplex est, proscinditur. Per hos meatus, subterque has duplices tunicas, præterlabuntur cum vrina calculi & in cauam vesicam, diuino auxilio, reperto foramine profluunt. Et ita vesicæ foramen, in quod vrinaria hæc vascula perueniunt, tortuosum est: atque ideo vrinam relabi non permittunt. Nunc ad situm vesicæ perueniamus, ab anteriore parte positum habet vesica: retro vero alius ossi sacro vicina: in quarum medio vulua in fœminis sita est, quo sit, ut fœminæ vterum gestantes, vix vrinam præ pondere contineant, sed stillicidio vexentur. Recte equidem, teste Galeno, omnipotens Deus vesicam infimam posuit, ut super fluitates commodius euacuarentur: ne scilicet assidue egeratur, sed per longa intervalla, causam obtinet crassi intestini amplitudo, tamquam secundus venter eis submissi, sicut & vesica vrinis: ut enim non egerant continue, neque meiant animalia, humidis quidem excrementis vesica subiacet: sicca a. intestinum, quod vocant crassum. Præterea durior ceteris membrana vesica est, quoniam biliosum excrementum suscipit, & diu illud in se continet & magis quam renes elaboratum; i. n. (ut dictum est) aquosam cum sanguine mixto exundantiam recipiunt, & protinus transmittunt. Vesica ideo facta ut vrinam contineret, ut Gal. docet 5. lib. de usu part. & etiam illi data fortior tunica, quippe quæ per se, qualibet die & nocte debebat repleti, & distendi, & rursus euacuari, & contrahi, quare melius fuit illi tegmen dare robustius. Quod n. debet peruenire in pauco tempore ad ultimam distentionem & coincidentiam, forte & validum debuit esse ad tolerandum vicissim vtriusque illas dispositiones. Vnicam tunicam sortita est, & omnem speciem villorum in se ipsa habentem, ut omnis speciem motus sequeretur, ut ad longum videre licet apud Gal. 1. 5. de usu part. Iam & ingens quoque vesica procreata est, ut receptaculum plurimi potus fieret; vel ut Gal. ait. Quia copiosior multo serosa superfuitas est, iustum fuit maius fieri illius receptaculum. Quia vero maius factum est, & venis & arteriis & nervis indiguit maioribus. Quobrem natura nervos pariter validos & ingentes, venas ac arterias euidenter pro hominis & membri portione adiecit. Etenim cum vrina facile sit acris adeo & mordax, ut radat & rodat vesicam, præsertim si contingat error aliquis in concoctorijs organis, ut nondum benignus generetur sanguis. Non igitur expectat tunc animal terminum meiendi, sed mox excernere, etiam antequam impleatur vesica, festinat. Hæc itaque natura providens, plurimum & maiorum fecit eam participem, ad sensum certiorē & exactiorem: hinc & vesica ita nervosa valde

patibilis

Præfatio ad Lectorem.

patibilis exiit. Ea namque nervos ab amplo osse ima spinæ, sacro appellato, & à proxima parte ortos recipit, sicut venas & arterias breui pariter ductu à fontib. ortas excipit, vbi magna & ingentes venæ ad crura diuiduntur. In vesica præter calculos setarum veluti quædam capillamenta non sine diro cruciatu innascuntur, ex mucosa equidem materia. Hæc de vesica; nunc de eius collo vel ceruice. Vesicæ vero ceruix carnosæ est, musculis referta, quibus humor continetur atque laxatur cum opus est. Incisa sola coalescit, reliqua pars coire non potest, quod è diuerso contigisse refert Aristot. In masculis vero vix longioribus atque expressiores ad inum vsque colem descendunt, in fœmineo vero sexu breuiiores, plenioresque communique demum via ad vuluæ ceruicem se ostendunt, quapropter mulieres calculis minus offenduntur. Et ita ceruicis ille cuflos musculus magna naturæ sagacitate adnexus est, ne importune vrbanæque homo frequenter vel assidue vrinam demittat, magno studiorum, ac aliorum negotiorum incommodo: vitio enim quandoque præternaturalis incontinentia sæpe innascitur: ob id natura opere multifaria in eis conueniunt, obliqui præsertim, qui humorem continent, & pondus tumescens vesicæ aut partus sustinent, quousque turgida nimium cum cruciatu ferme fatiscit. At cum excernendi tempus est, ceteris filamentis staminis laxatis, soli transuersi humorem comprimunt, atque ita vesicam exonerant. In eo opere & musculi ventris non parum (inquit Galen.) opitulantur: veluti enim manu vesicam comprimunt, ita ut magno impetu prorumpat, vel longius in iuvene ejaculetur: senibus vero laxo musculi officio, aut sensim aut guttatim it lotium. Est itaque eodem Gal. auctore lib. 4. de usu part. collum vesicæ musculosum, & est in ipsa ceruice adstrictorius musculus, vesicam exacte complectens, atque concludens, neque inuoluntarie vrinam exire permittens: cum & musculus electionis instrumentum sit; & ita extra ferri vrinam non permittat, antequam iubeat cogitatio: & si resoluatur aut corrumpatur, qualitercumque id fiat, inuoluntarie mox effluit vrina, ut latius videre licet apud Galenum libro citato. Hæc satis sunt ad actionem tam renum quam vesicæ cognoscendam. Plura si de his desideres, Galeni de usu partium libros, aliosque anatomicos consulito, & primum librum nostrum de incerto vrinarum iudicio. Propterea ne his inhæreamus, ad opus ipsum veniamus, vtilissimum ad omnes affectus tam renum, quam vesicæ corrigendos ac sanandos, si in aliquibus actionibus defecerint. Non dubito, Amice Lector, quin elaborati aliquid in his libris inuenies, tum remedia apta ad horum morbos rite curandos. Vale, & quod iterum gratis damus, boni consule.

IN LIB. XXVI. & XXVII.

Abolutis libris nostris de Renum ac Vesicæ affectibus, benigne Lector; ad genitalia membra peruenimus: quæ si lasa vel quouis modo affecta fuerint; non solum lædunt, sæpe & generationem conceptionemque impediunt; auterunt, atque ex toto tollunt, iisque male habitibus, haud leues sequuntur morbi; sterilitas subinde succedit, vel minus ad Venerem apti sunt, vitamque misere ducunt: ita ut his membris læsis, vel mutilatis, aut morbofis, in viris virilitas aut immutatur, aut etiam omnino aufertur. Quam-

Pet. Forst. Tom. 1.

obrem hos duos libros de Penis & Testiculorū affectibus; non minus viles quam præcedentes, tum vel maxime necessarios Medicis arbitramur, tam ad vitæ commoditatem, quam ad generis humani propagationem: eos itaque etiam nunc, ne studiosi istis frustrarentur, in lucem damus. Verum ut ingressus commodior ac aptior sit ad eosdem intelligendos, harum partium Anatomem breuem, sine cuius cognitione curatio sæpe frustanea est, prius huc adferemus. Anatomem enim ducem ad Dei cognitionem recte Galenus noster appellauit. Scimus autem diuinum illum ac summum Opificem nihil frustra in humano corpufculo condidisse. Id autem vel maxime apparet in membris genitalibus, ad totius generis humani conseruationem mirabiliter conditis. Cum itaque à duobus, patre scilicet & matre, homo gignatur; idcirco genitales partes duas esse melius fuit, vnâ Maris, alteram Fœminæ ad recipiendum idoneam. Vtrique pudenda nominantur. At nunc solum de Viri genitalibus partibus agimus: primo videlicet de Pene, mox de testibus, seu Testiculis, & de Scroto dicturi.

Penis, seu genitale membrum, foras propendet carnosum cartilaginofumque & qua parte carnosum est, non tumet neque inflatur, reliqua vero pars subeunte spiritu intumescit, excrescitque: & ita Penis supra pendet ex inguine, cuti annexus, magnisque quam cetera portione sui nervosis cartilaginofisque exiit: omitto arterias venasque innumeras. Cum pubis osse cartilagine committitur, & sacro ossi nervis connectitur. Sedem autem ad virilis pudendi situm aptiorem non esse, quam vbi nunc est, ex his discere facile fuerit. Num propius ano ipsum poni oportuit; at alium exonerantibus id esset incommodum: Sed sursum versus abdomen collocari; non deforme solum, verum etiam inutile foret, & facile ab externis incidentibus vim pateretur. At pudendum virile cur nervosum esse oportuit? Respondet Galen. 14. De usu partium, propter indigentiam exactiorem sensum, & oblectationem maiorem, & ob Venerem copulationem: hinc rationabiliter etiam matrix in fœminis plures participauit nervos. Quamobrem cum genitalis membri corpus durum iuxta & cauum esse fistulosumque debuerit: ex osse quidem, ut reliquæ copulæ, oriri cernitur: at concuum & fistulosum ex omnibus solum est. Tale ipsum vtilitas postulauit ut rectum, nullamque in partem declinans, in venereo congressu perduraret. Verum distendi etiam spatiosiusque reddi eius iter oportuit, ut quam plurimum semen, quam longissime rectaque in vteri sinus perfundatur. Quare vocati Hypospadiæ, id est, quasi spadones & oblæsi, cum colis meatus in fine retorqueatur, generare non possunt. Id vero curatio declarat. Hæc citaque Creator noster (inquit Galenus 15. de usu partium) voluit fieri, & quod actiones eorum sic melius exerceri possint, & ut sic rectum, indeclinabile, ac vix flexile custodiretur totum pudendum, ac firmo corpori explantatum. Et sic decebat exacte tendi pudendum in coitibus. Non enim sane ut forte putaret aliquis, gratia solius coitus, sed ut distendatur & dilatetur, quo sperma longissime iaculatur. Num semper rigens protentumque, aut contra laxum semper & flaccidum aut vicissim, quemadmodum nunc habet, esse debuit? Primum si continenter arrectum esset, à quaque leui causa laderetur: esset deinde incommodum atque

i iij deforme

Præfatio ad Lectorem.

deforme. At si flaccescens langueret assidue, prorsus esse supernacuum, id cuius causa creatum fuit, præstare non potens. Quod si alterius, modo laxum, modo rigens sit, idiplum me hercule omni admiratione dignum extiterit, quod quale ipsum debere esse ratio cogitavit, tale nunc esse reperiatur. Quod autem erigitur, causam iam fere diximus, cum pudendum spiritu distenditur, binique ac utroque eius latere muscoli adiacent, meatum in seminis emissionem, si multum efficiendum sit, veluti quadam manus, distendentes. Penis cutis, qua integitur, non simplex est, sed nervosa natura; sensumque tactus plurimum possidet, voluptatemque in coitu auget. Voluptas enim Veneris instrumentaria maxime sensibiles constitutæ sunt, tam in viris quam in feminis, ut maiori amplexu & prurigne in ipsa actione minus deficerent. Caterum quoniam vrinæ vesica prope sita est; nullum aliud expellendæ vrinæ iter, quam quo & semen vitur, natura excogitare potuit, itaque non iniuria & ipsius cervix omnem peritonæi membrana locum occupavit ab ano, cui à principio insedit, ad eam quæ apud virile est, germinationem ascendens. At in mulieribus cum genitale non propendat, huiusmodi processum vesicæ cervix non itidem habuit. Sed muliebri pudendum sedi incumbit. Ad superiorem autem eius finem, vesicæ collum terminatur, atque inde vrina profunditur, cum neque ita flexuosum ut in viris, neque ita longum esse debuerit.

Cause erectionis.

Vrina & seminis idem excrementi iter.

Præputium.

Glans.

De præputio tam mulieris, quam maris.

Omnes gentes viri genitalia, in feminis etiam.

Motiones vres.

mum si electoria proxime nati infantes electio ne carentes, immobiles hac parte permanerent, contra vero ipsos arrigi videmus. Identidem & nobis secundum quietem accidit. Quare hinc efficitur, ut naturalis sit pudendi motio, non electoria. In contrarium multis, corporibus quiescentibus, prorsumque immobilibus, alia nuda mulierum virorumque corpora intuentibus aut tangentibus, protinus ac repente virile commouetur. Igitur electorie, non naturaliter commoueri videtur. Relinquitur sane tertium, ut mixto scilicet genere moueatur: nam quatenus musculis mobile, voluntario mouetur: (omnis enim per musculos motio electoria est) quatenus vero à spiritu, naturaliter. Itaque virile & naturalem & electorium motum habet.

Nunc ad Testes seu Testiculos veniamus, qui genitali membro seu Peni subiacent. Hi quidem Testes didymi appellati, ita in homine pendent, ut impetus rei Veneris magis sustinerent, minusque proni fierent. Testiculi autem ut dicebat Galenus 14. de usu partium, utrimque adiacent radici καυλῶ: vocatur autem sic virile pudendum. His plurima est voluptas. His exsecris tota fere virilis forma, ac habitus corrumpitur, feminini que fiunt: nam vires, audaciam, mores, vocem, barbamque amittunt. Iam & viriles Testiculi, quo mas femina calidior, eo femineis maiores sunt. Quare de ipsorum materia, magnitudine & figura, præterea de canalibus ad eos pertinentibus deque ab illis germinantibus, in præsentia differamus. Sunt igitur Testes ex materia glandulosa, colore alba; fungosa, relaxi; vasculaque multa capillacea, aranealique tenuitate per ipsam glandulam sparsa, figura autem rotunda oblongaque formati sunt. Porro vasa ipsos ineuntia ita se habent: Quæ in dextrum viri testem, dextramque in muliere vuluam, feruntur à magnis canalibus spinæ adhaerentibus, supra renes oriuntur, vena, à caua vena, arteria à grandi arteria. Quæ vero ad sinistram testem in viris, sinistramque in mulieribus vuluam perueniunt, bina sunt & hæc, vna arteria, altera vena: non item à magnis conceptaculis, sed à ramis in renes subeuntibus expullulant. Et sic, Vesalio teste, Seminaria venæ geminæ ad capita testium à renibus deueniunt, pori dicti sanguinolenti totidemque arteriæ de vena aborta exlangues protenduntur. Nam in coitu spiritus semen antecedit, quo procul per saltus propellitur. A capite ipsorum testium meatus excipit spissior illo superiore, atque nervosior, qui progressus per testem, flectit sese, inde & caput eiusdem repetit, vnde rursus in idem coeunt, & in parte priore subeunt genitale, parastata dictæ, communique excipiuntur canaliculo, & continua membrana obuclantur, cū iis quæ resident testibus ut vnus esse meatus videatur, nisi membranam sensim deduxeris: humorem enim sanguineum continet meatus qui residet, sed minus quam illi superiores: at vero qui reuertuntur, & cervicem subeunt genitalem, vrinam habent candicantem. Quin etiam de vesicæ meatus profertur, & se ad cervicem applicat, quem veluti putamen canaliculare ambit id, quod Penem vocamus. Similari præterea meatus illi reuolutionem infraclusque habent, ne libido vehemens crebraque citetur. Testiculi viri humidiores & molliores sunt feminis, & vasa spermatica duriora. Propter quid autem non implantavit spermaticum vas natura, sed vocatum ἐσπέρματις, hoc est, testium inuolucrum, mediam amborum locavit: Quoniam

Omnis motus per musculos, voluntarius est.

De testibus seu testiculis.

De testium materia & forma.

De vasis ad testes eun- tibus.

Præfatio ad Lectorem.

niam laxos admodum testiculos & cauernosos & molles, spermaticis vasis (quæ spissa, & fortia sunt, & dura) non erat possibile tuto connecti. Mulieribus vero è contrario spermatica minus dura: testiculi autem duriores, implantata vero in eos vasa spermatica molliora.

De scroto.

Scrotum ex rugosa cute, media futura quadam distinguente, constat: intus membrana teste & parastata ambit: illud ex pubis cute dependet, hæc ab interiore, quam peritonæum vocamus: eam seminaria vasa utrimque transigunt ad testes ab ea enim didymus ortum habet. Sic didymus proprium velamentum est scrotum, Græci ἐκκορ dicunt, dependet ab inguinibus rugosum, venulis dispersum, ima sui parte futura committitur, quæ tamen aliquibus non est. Id si tumet, vitium indecorum vocatur, herniam nominant. At intus tunica sunt, quæ testes velant, per singulos nervos dependentes, quos κρημνιστῆρες Græci appellant cum quorum utroque bina venæ, ac arteriæ descendunt, quas paulo ante indicauimus: quæ tunica integuntur tenui, nervosa, alba, sine sanguine, supra quam altera est valentior membrana, quæ interiori vehementer ima parte inhaeret, ἐπὶ σκροτῶ Græci vocant; multa deinde membranula venas, & arterias, eosque nervos comprehendunt.

Semen quid sit, & unde manat.

Hæc de partibus genitalibus virorum: nunc pauca adiciemus de semine. Semen, seu sperma, ipsum spiritum quidem spumofum est, teste Gal. 14. De usu partium. Semen igitur quasi spiritus quidam, ac veluti spumum est: quare si humi spargitur, mox longe minus apparet, citissimeque arefcit, protinus exhalante spiritu, viscida parte relicta, ac in se ipsam residente: neque enim ut mucus aut pituita durat: neque arefcens & eandem molem retinens: tenuis namque, & aquea, & incocta est istorum humiditas, contra crassa, tenax, vitalique spiritu referta, quæ est in semine. Tria etenim in seminis prolifici substantia continentur, apud omnes in confesso est: spiritum videlicet, (ut etiam nostri amantissimus Ronseus in libello suo De vite primordiis annotauit) quo eius substantia turget, & tumescit: calorem congenitum utriusque parentis, semen ad embryonis plasma & fabricam præparantem, & concoquentem: postremo virtutem animæ vegetatricis: quam naturam appellant: quæ materiam embryonis vna cum celestis caloris influxu effingit & delineat. Hinc Philosophus: Homo, inquit, generat hominem, & Sol. Caterum quid sit, aut vnde manat semen, magna inter Philosophos controuersia est. Soranus. Semen virile sanguis est, inquit, vnde maiores nostri, vere cognatos consanguineos vocare consueverunt. Plato spinalis medullæ effluxum esse contendit: Alcimæon cerebri partem. Pythagoras, sicut actor est. Laetius, cerebri stillam esse definiuit, quæ calidum in se continet vaporem. Hæc dum infunditur vuluæ, ex cerebro sanies, & humor sanguisque defluit, ex quibus caro, nervi, ossa, pili totumque corpus consistit, ex eo autem vapore, sensus atque anima constat. At stillam cerebri non esse, probat idem noster Ronseus: sape enim rem veneream exercenti cerebri paucillum, aut nihil prorsus relinqueretur. Verum his omnibus rectius videtur ratiocinatus senex ille Cōs Hippocrates, semen ex toto procedere corpore disferens, à sano quidem sanum, ab infirmo vero infirmum, atque Epicurus & Democritus; hic etenim à toto corpore atque à partibus eius præcipuis, ut à carne, ossibus membranis semen defluere existimabat, ille semen

anima & corporis symbolum & auulsionem esse definiuit. Hinc cum qui concumbunt frequentius resoluantur, atque languere magna ex parte soleant, dicit Aristoteles ex mente Hippocratis, semen esse excretionem ex omni parte corporis: itaque eius compactionem non secus concuti, quam ædificii structuram. Nec ab eo abludit (inquit noster Ronseus) quod Poetæ Venerem ex Cæli patris pudendis, atque maris spuma procreatam finxerint, quod videlicet corporis vires Venus debilitet, ac concubitus non sine corporis damno peragi queat.

De seminis generatione Theophilus Protospatarius ex Gal. de usu partium libris, in hunc modum breuiter agit: Cuius sane genitura ita se habet. Vasorum in vuluam pertinentium, quæ secundum eius latera findi supra posuimus, pars deorsum petēs, perinde in plures anfractus reflectitur, ac circa maritū teste vascula reuoluntur. Supra namque est vena, infra arteria, in multos orbis vtraque, sinuata. In his tortuosis ambagibus, dū ad testes iter faciunt diutius sanguis spiritusque vagati, concoquuntur: perspicueque in primis orbibus humor quidam eruentus aspicitur, qui paulatim in posterioribus magis (ut supra quoque diximus) quousque in postremis iam testes intrantibus diligentissime exalbit. Ii vero inanes & peruii, hunc transmissum humorem recipiunt, coquunt iterum, & ad animantium propagationem perfectissime in maribus elaborant, calidiorremque efficiunt & itineris longitudine & receptaculorum viribus exquisitissime concoctum. Deterius paucum, ac debilius vero seminarum testes, ob antedictas causas, semen gignunt. Testes enim mulierum, ut ex supradictis constat, minores sunt ipsis viris & frigidiores: inde paucum, & debilius, ac frigidius semen gignunt, sed calore seminis viri temperatum, quod magis calidum est, & magis concoctum, in testibus, maioribus, magis prolificum etiam in feminis gignitur, ut à viri semine calidior contemperetur, atque ita ambobus simul commixtis, dum fit coitus, eodemque momento, hoc modo utriusque semen, tam mulieris, quam viri, ad conceptionem requiritur. Hinc & Pythagoras, ac Democritus, Epicurusque femineum etiam sexum semen emittere contendunt, contra quosdam, qui illud negabant. Ideo & Hippocrates semen masculum, & femineum utriusque sexui inesse demonstrat: actum demum masculum generari ait, quoties ab utroque masculum, hoc est, fortius semen emissum sit: & contra feminam, si imbecillius. Sed de his cum abunde disputet Galenus, utroque de semine libro, tum etiam de membris genitalibus viri, in libris Anatomicis, & de usu partium, eo Lectorem relegamus, tum ad Vesalium, aliosque Anatomicos nostri temporis: Nunc ad affectus, quibus partes genitales præcipue virorum afficiantur, & quomodo affecta curentur, progrediamur. Vale, nostrisque conatibus faue.

Semini generatio, ex Galeno & Theophilo.

IN LIB. XXVIII.

Cum superioribus annis, beneuole Lector, libris de penis, virgæ ac scroti morbis finem imposuerimus, ordinis ratio nos mouet, ut libros de morbis muliebribus, hætenus desideratos in lucem edamus: sed ut ingressus commodior & aprior sit ad eosdem intelligendos, breuem vteri anatomen, sine cuius cognitione curatio saepe frustranea, imo nulla est, prius huc adferemus. Anato-

Præfatio ad Lectorem.

Anatomen enim ducem ad Dei cognitionem rectè Galenus appellavit: nec immerito, quando quidem nonnulla occurrant, quæ nos in ipso cursu remorantur, quorum actionem scire nullo pacto possumus, nisi ope & adminiculo anatomie. Et quandoque ad viam sectionem deveniendum, non hominis quidem, ut veteres factitarunt, quod nefas imo Christiano medico indignum, sed brutorum: cum præsertim animadvertere liceat, ob viam humani corporis anatomem, quæ præfati medici utebantur; adeo, male eos auduisse, ut nec viuos homines secare, sed ne hominis quidem cadaver liceret. Et hanc causam Galen. adductum puto; ut ab humani corporis anatomie abstinere, quod principum lege vetitum erat. Sed hodie cum ob communem viorum utilitatem concedant reges & imperatores quotannis in academiis anatomias publicas, merito medicæ studiosi huic actioni sese accingent nec laborem & operam recusabunt in hac medicinæ parte addiscenda suscipere: cum & hæc incipientibus sit necessaria. Quandoquidem omnium medicinæ patium is est consensus & connexio, ut altera ab altera disjungi sine artis dispendio non possit: Imo sine huius adminiculo, ars manca & mutila erit: nam in hac admirabilem fabricam, nec non diuini numinis opus cōspicere licet; ut non immerito philosophi hominem *Μικροκοσμον* vocauerint. Quod & in vteri historia videre est. Ad cuius affectiones antequam accedam, & quales & quot sint, qui ipsum infestant recenscam, paucis vteri situm eiusque compositionem accipe, & primum de nomine hoc habe. Tribus dicitur nominibus. Primo matrix ab eo quod mulieres partu suo matres efficiantur. Secundo Græcis *ὑστέρη* appellata est, hoc est, nouissima: aut quod nouissima omnibus intestinis iacet: aut quot annis 14. vacua sit apud virgines, & nouissime post mutationem ætatis effectus suos per partus mulierib. representet. Tertio vero *ὑστέρη* dicta est, quod fratres efficiat omnes, qui ex vna nascuntur. Quo ad situm; posita est inter duas coxas, inter vesicam & rectum intestinum, subiacet vero vesicæ, & longanoni. Incumbit vterus anteriore parte ab osse pubis, posteriore ab osse sacro; à lateribus ab ossibus ilium tanquam firmissimis ac tutissimis vallibus circumdatur, ex quib. sacro osse & pubi connectitur, ita tamen, ut aliquo modo tendi, ac in se concidere possit, intertextis nimirum membranarum carneis & laxis, quarum interuentu vterus voluntarie nonnihil mouetur. Figura vteri tum rotunda, tum oblonga est, supra deprimatur magis quam infra. Fundi tamen figura, ut inquit Vesalius, non prorsus rotunda existit, verum antèrius posteriùsque depressa; superius obtusa, & duos (vtrinque scilicet vnum) retusos ostendens angulos, qui vitulorum fronti cornua producturæ assilantur. Quæ tamen non in vtero humano, sed bruto videre est, ut vult Reald. Colum. Magnitudo non æqualis, ut testatur Gal. lib. de vuluæ dissect. in omnib. existit, multo siquidem minor est eius quæ peperit, quam prægnantis, illius quæ nunquam peperit minor, nec non ætatū ratione, quibus nondum veneri indulgere tempus permittit. Etenim minor etiam alio est iis, qui nondum coierunt. In infantibus minor quam vesica est, in virginibus vero, quæ ætatem florentem agunt, vesica est æqualis in iis partibus quæ supra sunt sitæ: quæ vero ætate progressa & venerem expertæ sunt, ac multo magis quæ iam pepererunt, in iis est maior, ita ut plerisque ad finem coli intestini con-

quiescat. Caterum postquam editus est fœtus, contrahitur quidem, sed ita ut maior sit, quam ante partum. Figura eius in mulieribus non est circumuoluta, ut in animalibus, quæ rationis expertia sunt, sed est cucurbitæ, quæ medici vtuntur non absimilis, ut ait Soranus: rotundo enim ac lato fine, qui ad fundum est incipiens ad proportionem in angustum oscillum redigitur (oscillum namque appellant primam & prominentem eius partem) quod sequitur collum dicitur, quod remanet ceruix: in hanc mentula tanquā in vaginam demittitur, cuius longitudo ea est, quantum vnde decim apicibus digiti metiri possumus; rugosa est & membranosa, non cartilaginea, ut Herophilo placuit: ab his rugis attritio fit, ex qua miram voluptatem amantes coeundo percipiunt. Substantiam crassam vteri carneam & nerueam quoque; natura voluit esse mixtam, ut dum fœtum continet facilius extendi & dilatari possit. Tribus generibus fibrarum intertextis constat, ut Galen. optime docuit, rectis, inquam, obliquis & transuersis, ut semen pro fœtu effundendo attraheret, contineret, statoque tempore excerneret. Interna vteri cauitas vna est in qua tamen, licet vna sit & exigua, iuxta immixti seminis qualitatem, non modo fœtus vnus, sed gemini, tres, imo trecenti & 64. ut notant annales Hollandiæ: qui deinde non cellulis, sed propriis membranarum inter se distinguuntur. Neque adhibenda Mundino Anatomico fides, qui septem cellulas in vtero reperiri vult, cum experientia & ocularis inspectio aliter nos doceant. Rei veritas hæc est, mulieris vterum vnica cauitate præditum esse, quæ intus satis levis conspicitur quamuis nonnulla foramina adsint, quæ nihil aliud sunt quam venarum & arteriarum capita, quæ Anatomi acetabula vocant, quoniam concavæ partes sunt, quibus semen adhæret, tunc arteriæ arterias, venæ venas producunt. In ceruicis vteri finibus vuluam versus nonnullæ carunculae prominent, à quibus voluptas à delectatione in coeundo non parum augetur: sub hisce vuluæ labellis duæ adsunt à lateribus latæ membranæ, nymphae à veteribus dictæ quarum utilitas est, ut à puluere, frigore, & aëre vterum tueantur: sub nymphis in nonnullis virginibus (non omnibus) alia membrana cernitur, Hymen dicta à veteribus, quæ cum adest, raro tamen adest, obstat quo minus penis in vterum immittatur: nam crassa est valde, supra vesicam versus foramine donatur, per quod menses fluunt. Vterus humanus eiusque ceruix, præter tunicam sibi propriam peculiaremque à peritonæo inuoluitur. Vasis quoque seminariis prædita est matrix quemadmodum in viris: hoc vno tamen differt, quod in mulieribus breuiora sunt. Testibus quoque non destituuntur, qui superiori in parte nonnihil depressi videntur, apud quos sitæ sunt duæ latæ particulae membranæ, nonnullis carneis fibrarum donatæ, quas membranas Vesalius musculum vocauit: in harum summitate à testibus, hoc est, præparantibus vasis deferentia proficiscuntur, quæ in femellis non minus anfractuosa sunt, quam in viris ipsis, & in meatus cauum terminantur. Auxilio vasorum seminalium, illiusque membranæ quam Vesalius pro musculo describit, sacro osse vterus appendet, in fine vero vna cum ceruice, ossibus pubis, & coxendici. A matricis lateribus bina constituuntur, quæ duo oblonga ligamenta videntur esse, neruea cauæque ligamenti etiam munere fungi creduntur, & ad summum os pubis

Præfatio ad Lectorem.

his minime perueniunt, ut Vesalius existimauit, sed per ea foramina transeunt, quæ in nervosis tenuitatibus musculorum obliquorum descendentiū, ascendentiū & transuersorum sita sūt, sicut in viris, per quæ vasis seminariis aditus patet: etenim feminis hi tendines perforati cernuntur: quāuis Vesalius id inficietur. Processus hi ab vtero exorti prope id foramen, quod os matricis vocatur, extra abdomen exeunt, supra pubem ascendunt: desinunt autem in particulam quandam excessam in vuluæ apice circumuolutam supra id foramen vnde lotium exit: Et hæc est præcipue sedes illa delectationis mulierum dum venerem exercent, quam non modo si mentula confricabit sed vel minimo digito attrectabis, ocius aura semen hac atque illac præ voluptate vel illis inuitis profluet. Hanc eandem partem vteri dum venerem appetunt mulieres, & tanquam cestro percitat virum appetunt ad libidinem concitatæ, si attinges, duriusculam & oblongam redditam esse comperies adeo ut nescio, quam virilis mentula speciem præ se ferat. Hos processus, atque eorundem vsum primum animaduertit Reald. Columb. Anatom. ut testatur lib. xi. cap. de vtero. A venis arteriisque seminalibus tum venæ tum arteriæ ad matricis corpus tendentes deciduntur non ut per has menstruus sanguis expurgetur, ut

communis est sententia, sed ut laudabili sanguine tum illa, tum contemptus fœtus ali commode possit. Non enim hæc sunt venæ, quarum ope menses fluunt mulieribus: sed illæ à venæ cauæ diuisione exortæ, quæ in vteri ceruicem ad ipsius latera inseruntur. Vterō duo nervorum genera donata sunt, à sexto scilicet pari, & à spinali medulla vterus in eum finem à natura factus est, ut semen vtriusque sexus ad statutum tempus contineret, & pariendi tempore infantem in lucem produceret. Hoc huic historiae de vtero addendum est, ad eius ceruicis extremitates vesicæ ceruicem desinere, vbi foraminulum adest immediate sub pubis osse: non enim hac in parte anicularum audienda est sententia existimantium per vteri ceruicem lotium exire. In feminis ad vesicæ collum non adsunt illæ glandulæ parastatæ, veluti in maribus, quod vesicæ collum in feminis, tum breuius, tum latius est quam in viris. Verum cum de omnibus his variè scripserint, & ne Lectorem diu multumque nostra præfatione detineamus, ipsum ad Galen. & alios Anatomicos, qui de hac re ex professo scripserunt relegamus, hæcque in præsentiarum sufficere arbitramur: & ad ipsam rem (quod promissimus) accedamus. Vale, amice Lector, & nostris hisce fructu ac vtere laboribus.

Galen. cur non fecerit homines.

Nomen.

Situs vteri.

Figura.

Acetabulum vteri vti.

Nymphae vteri.

Vnde menses fluunt.

Vasa seminaria mulierum, in quo differant à viris.

Peri con nexio.

ELENCHVS OMNIVM AVCTORVM IN HIS OBSERVATIONIBVS CITATORVM.

A Binzoar.	Campegus Med.	Hadrianus Iunius.	Nanno medicus Amstelrodt.
Abali.	Caelius Aurelianus.	Haly abbas.	menfis.
Acakia.	Cardanus.	Henricus Vergerius.	Mizaldus.
Actuarius.	Cassius.	Henricus à Bra.	Mofchio.
Æmilius Medicus.	Cato.	Hera Medicus.	Nicolaus Monardus Hipa.
Æschion.	Celsus.	Heraclydes Tarentinus.	nienfis medicus.
Actius.	Cleopatra.	Herodotus.	Nicolaus Florentinus.
Agathinus.	Columella.	Herophilus.	Nicuenius.
Aggregator Brixienfis.	Conciliator.	Herogius.	Nigilius.
Albucaſis.	Cicero.	Heurnius.	Orbafius.
Alexander Aphrodiſeus.	Concoregius.	Holerius & eius interpres.	Orphaus.
Alexand. Benedictus Veronenſis.	Conradus Gefnerus.	Hippo-rates.	Orphusius mathematicus.
Alexander Trallianus.	Conſtantinus Aphricanus.	Hieremias Brachelius.	Ouidius.
Altimarus.	Conſtantinus Caſſienſis.	Hieremias Thruerius.	Paulus Agineta.
Aloyſius Mundella.	Cornarius.	Hieronymus Fracaſtorius.	Pelops præceptor Galeni.
Alzaraius ſine Alzaharabius.	Cornelius Celfus.	Hiſpanus Medicus Bononia.	Petrus Bayrus.
Amatus.	Cornelius Roterodamenſis.	Homerus.	Petrus Aponenſis.
Andreas Lacuna.	Cornelius Heydius.	Horatius.	Philodotus.
Andreas Turinus Medicus.	Corradunus.	Horus.	Philothaus.
Androcles.	Crito.	Iacchinu.	Philagrius.
Andromachus.	Curtius.	Iafon Zyrizæus.	Philotimus.
Antonius Beniuſenſis.	Damaſcenus.	Iacobus de Carpo chyrgurgus.	Philoftratus.
Antonius de Gradi.	Damianus Viſſonacus.	Iacobus Hoilerius.	Philumenus apud Actium.
Antonius Harberus.	Democritus.	Iacobus Forluenſis.	Plato.
Antonius Muſa.	Demofthenes.	Iacobus Syluius.	Plithonicus.
Antillius.	Dodonæus.	Iarcus Indus.	Plinius ſecundus.
Antiſthenes.	Donatus ab Altomari.	Ioannes Langius.	Plutarchus.
Apollonius.	Didymus Medicus.	Ioannes Manardus.	Polydorus Virgilius.
Aponius, conciliator dictus.	Diocles.	Ioannes Agricola.	Pomidonius.
Apuleius.	Diogenes Laertius.	Ioan. de Tornamira.	Pythagoras.
Archelaus.	Dionyſius medicus Luſitanus.	Ioan. Echtiſ.	Praxagoras.
Archigenes.	Dioſcorides.	Ioan. de Boys.	Prodicus.
Arculanus.	Diuſ Paulus.	Ioan. Bachanellus.	Prothaſius Rouellus.
Argentarius.	Echtiſ.	Ioan. Montanus.	Rabbi Moſes.
Aristarchus.	Eliaſus Paduanus medicus.	Ioan. Paſchaſius.	Rhates.
Aretæus Cappadox.	Bonienſis.	Ioan. Heurnius.	Rembertus Dodonæus.
Aristoteles.	Empedocles.	Ioan. de Vigo.	Rondeletius.
Aristophanes.	Eralmus Roterodamus.	Ioan. Tiengius.	Rogerius.
Arnoldus de Villa noua.	Eraſtus.	Ioſephus Scaliger.	Rochæus.
Artius.	Eraſtratus.	Itacus.	Ruffus.
Aſclepiades.	Eryſimachus.	Lacuna.	Sauonarola.
Atpaſia.	Ericus ſeu Heydius.	Lactantius.	Sebaſtianus Aquila.
Athenæus.	Erotis.	Lanfrancus.	Sebaſtianus Auſtrius.
Auctor roſæ Anglicanæ.	Euryphon.	Leonhardus Fuchſius.	Serapio.
Auenzoar.	Eudemus.	Leonhardus Med. Louanienſis.	Serenus Poeta.
Auerrhoes.	Fernelius.	Leonellus Fauentinus.	Seuerus.
Auicenna.	Flaccus.	Leoniceus.	Simon Medicus.
Aurelianus.	Fontanonus.	Leonides.	Sittardus Medicus.
Azuranus.	Florentiola.	Leononus.	Solenander.
Bacchanellus.	Franciſcus Valleriola.	Leuinus Lemnius.	Soranus Syluius.
Bæſdorpſius, med. Caroli Imp.	Fuchſius.	Limporchius.	Symphorianus Campegius.
Balduinus Ronſæus Medicus.	Fumanellus.	Liuius Sanderius.	Suidas.
Baptiſta, med. Italus.	Galenus.	Lucanus.	Symachus.
Bartapalia.	Gaſſarus.	Ludouicus de Leonibus.	Tagaultius.
Bayrus.	Gatioponthus.	Lucas Chini.	Terentius.
Benatius.	Garcialopius Luſitanus.	Lycus.	Theſſalus.
Benedictus Veronenſis.	Gatenaria.	Manardus Ferrarienſis Med.	Tertullianus.
Benedictus Fauentinus.	Gellius.	Marcus Antoninus Montifi-	Themifon.
Bernardinus Cronenburgus.	Gemma Friſius.	nus.	Theodorus Bizantinus.
Benedictus Viſtorius.	Gentilis.	Martinus Acakia.	Theodorus Priſcianus.
Beniuſenſis.	Gerardus Cremonenſis.	Marcellus.	Theophaſtus.
Bernardus Gordonius.	Gerardus de Solo.	Macrobis.	Theoneſius.
Bertruius Bononienſis.	Gisbertus Horſtius.	Matthæus de Gradi.	Thucydides.
Bettus.	Gilbertus Anglicus.	Matthæus Curtius.	Tiengius.
Blafius Aſtarius.	Gordonius.	Matthæus.	Tornamira.
Blieburgius Med. Traiectenſis.	Goræus.	Medicus Sarracenus.	Valerius Cordus.
Bonatiolus.	Gradus.	Melampus medicus illuſtris.	Valecus Tharantanus.
Brifortus Gallus.	Gregorius.	Mefagoras.	Varro.
Budeus Bruheſius.	Guainerius.	Mefue.	Vefalius.
Camillus Thomaius.	Guilhelmus Placentinus.	Mneſitheus Athenienſis.	Vidus Vidius.
Capella.	Guilhelmus de Salyceto.	Montanus.	Vincentius Medicus Del-
Capo de Vacca.	Guilh. Brabantinus.	Montagnana.	phenſis.
	Guilh. Rondeletius.	Myſius medicus.	Vierus.
	Guil Gratarola.		Zoar antiſſimus medicus.
	Guido de Cauliaco.		

INDEX

INDEX OBSERVATIONVM MEDICINALIVM ET CHIRVR- GICARVM IN OMNIBVS OPERIBVS D. PETRI FORESTI

D. Medici Alcmæ. contentarum, & in quatuor
Tomos distributarum.

CVM INDICE III. LIBRORVM DE INCERTO
ac fallaci vrinarum iudicio, eiusdem authoris.

TOMI PRIMI.

IN LIBRO PRIMO.

Ober. 1. De febre ephemera.
i. j. De febre ephemera ex motu vehemētiore.
ii. j. De febre ephemera seu diaria ex vigilia oborta.
iv. De ephemera ex astu solis.
v. De ephemera ex solitudine cum ventris constipatione.
vi. De diaria seu ephemera in puerpera, cum dextra mamilla phlegmone.
vii. De diaria seu ephemera mutata in hecticam lethalem.
viii. De ephemera seu diaria ex frigore condensante poros cutis orta.
ix. De ephemera seu diaria ex febre plurium dierum.
x. De febre syncho non putri.
xi. De syncho non putri à barbaris syncho inflata dicta.
xii. De febre continēte citra putredinem, vel syncho non putri, quæ tandem in synchum putrem non solum conuerſa est, sed etiam in anginam periculofam transmutata.
xiii. De syncho non putrida, in qua metus erat, quod in putridam commutaretur.
xiv. De febre sanguinea seu syncho cum putredine.
xv. De febre continēte, seu syncho putri.
xvi. De syncho putri lethali, in pleuritidem, deinde in pulmoniam conuerſa.
xvii. De febre continēte seu syncho putri, cui exanthemata concomitabantur.
xviii. De iuvene canoſo sanguineo, in Vere syncho putri seu continēte febre laborante.
xix. De puella à febre syncho putrida continēte per fluxum sanguinis narium curata.
xx. De muliere sanguinea febre syncho putri correpta, quæ mensium fluore deſit.
xxi. De puero septem annorum, ex febre syncho putri quarto die obeunte.
xxii. De febre putrida continēte vel sanguinea, septimo die fluxu sanguinis narium terminata.
xxiii. De syncho putri seu continēte cum variis accidentibus.

IN LIBRO SECUNDO.

Ober. 1. De febre continua in iuvene bilioſo quamvis robusto.

Pet. Foresti. Tom. 1.

ii. De febre putrida continua ex calida vini potatione oborta.
iii. De febre putrida continua lethali in homine puerulo.
iv. De febre quadam putrida cum gusturis inflammatione, quæ 24. horas tantum durauit.
v. De febre acuta continua putrida.
vi. De febre continua bilioſa & acuta, ac lethali.
vii. De putrida febre maligna continua cum vermibus.
viii. De febre acuta continua decimo quarto die per fluxum sanguinis narium terminata.
ix. De febre continua bilioſa acuta, ac lethali.
x. De febre putrida continua quamvis lenta, cum alui retentione.
xi. De febre putrida continua lenta cum humorum crassitie.
xii. De febre, solo minorante pharmaco expulſa.
xiii. De febre continua cum fluxu symptomatico.
xiv. De febre continua bilioſa, quæ à Galeno *tertiana* quæ dicitur.
xv. De febre ardente lethali.
xvi. De febre ardente septimo die per fluxum sanguinis narium terminata.
xvii. De febre ardenti, cum vrina tenui, pauca, nigra mortem inferente.
xviii. De febre ardente paribus diebus exacerbationem habente, lethali.
xix. De quadam febre ardentissima correpto, qui voce clangora moriebatur.
xx. De iuvene bilioſo febre ardente exquisita laborante.
xxi. De cauſo acquiſito, per fluxum sanguinis narium deſinente.
xxii. De febre ſatis ardente, septimo die cum sudore soluta.
xxiii. De cauſo non acquiſito.
xxiv. De febre continua tertiana bilioſa in iuvene bilioſo.
xxv. De tertiana continua maligna, intra octo dies ægrum interficiente.
xxvi. De tertiana continua in viro nobili bilioſo.
xxvii. De tertiana continua cum variis accidentibus, decimo quarto die terminata.
xxviii. De continua tertiana in prægnante.
xxix. De continua tertiana grauissima in prægnante ex vena ſectione curata.

xxx. De

I N D E X

xxx. De quadam febre tertiana continua non die inter-
sciente.
xxx i. De tertiana continua notha.
xxx ii. De febre quotidiana continua cum variis sym-
ptomatis.
xxx iii. De febre quotidiana continua in hydropem
transmutata.
xxx iv. De febre quartana continua.
xxx v. De continua quartana, vna cum tabe & he-
ctica.
xxx vi. De febre lypyria lethali.
xxx vii. De febre thyphode.
xxx viii. De febre quæ affodes Græcis dicitur.
xxx ix. De febre cardiaca dicta.
xl. De febre colliquante.
xli. De febre syncopali continua à bilioso humore.
xli i. De febre eodem.

I N L I B R O T E R T I O.

Obfer. i. De febre tertiana intermittente.
i. De febre tertiana intermittente exquisita.
ii. De febre tertiana intermittente exacte pura, post
tertium paroxysmum finiente.
iv. De tertiana intermittente non exacte pura, tamen
legitima, septem circuitibus terminante.
v. De febre tertiana intermittente legitima, in mona-
chio admodum fene.
vi. De febre intermittente tertiana satis exquisita,
quinto paroxysmo terminante.
vii. De febre tertiana intermittente septimo circuitu
finiente.
viii. De febre tertiana intermittente, nono circuitu de-
finiente.
ix. De febre tertiana intermittente pura, septimo cir-
cuitu finiente.
x. De febre tertiana intermittente, per idcirco septi-
mo circuitu terminata.
xi. De febre tertiana intermittente, maximum calo-
rem habente.
xii. De febre tertiana intermittente simpliciter dicta.
xiii. De febre intermittente tertiana notha.
xiv. De febre intermittente tertiana notha, & subinde
recurrens, & tandem in magis puram definiente curata.
xv. De tertiana intermittente notha proxime ad puram
accedente, quæ & vndecimo circuitu terminata est.
xvi. De febre tertiana intermittente notha, ex bile ci-
trina, vel ex bile mixta cum pituita aqua.
xvii. De febre tertiana intermittente spuria, ex bile vi-
tellina.
xviii. De febre tertiana intermittente impura, seu no-
tha, ex bile mixta cum humore melancholico.
xix. De febre syncopali intermittente à bilioso humo-
re orta.
xx. De febre quotidiana intermittente.
xxi. De febre quotidiana intermittente mutata in he-
cticam & tabem, ac de altera transeunte in hydropem le-
thalem.
xxii. De febre quotidiana intermittente non diu per-
durante.
xxiii. De quotidiana febre intermittente, ex pituita
inspida.
xxiv. De febre quotidiana intermittente ex phlegma-
te orta.
xxv. De febre phlegmatica seu quotidiana intermit-
tente ex pituita acida, seu melancholia cum pituita.
xxvi. De febre phlegmatica quotidiana intermittente,
à pituita mixta cum bile, hoc est, à phlegmate falso.
xxvii. De febre phlegmatica quotidiana intermittente
notha, ex phlegmate vitreo crudo mucilaginoso seu pon-
tico.
xxviii. De febre epiala.
xxix. De febre phlegmatica diurna quotidiana cum
cachexia.
xxx. De febre quartana intermittente.
xxxi. De febre quartana intermittente subito curata, &
de altera longo tempore perdurante.
xxxii. De febre quartana intermittente subito curata,
& de altera longo tempore perdurante.
xxxiii. De quartana febre exquisita intermittente.
xxxiv. De muliere ex mensibus suppressis in quartanam
intermittentem incidentem.

xxx v. De febre quartana intermittente legitima popu-
lariter grassante.
xxx vi. De febre quartana intermittente legitima, in hy-
dropem lethalem mutata, ex medicamento calido interi-
pestive epoto.
xxx vii. De febre quartana intermittente, post se duri-
tiem lienis relinquentem, & hydropem: à quibus tamen ac-
cidentibus æger sanatus fuit.
xxx viii. De febre intermittente quartana in septuagesimo
nario curata.
xxx ix. De febre quartana intermittente notha.
xl. De febre quartana intermittente spuria, per maio-
rem bilis & melancholice affationem, nempe ab atra bile
adusta.
xli. De febre quartana notha intermittente, à sanguine
adusto orta, vel à materia melancholica sanguinea.
xli i. De febre quartana notha intermittente, à melan-
cholia phlegmatica.
xli ii. De febre quintana.
xliii. De puero trium annorum febre erratica laborante.
xli v. De febre erratica curata, antequam in quartanam
transiret.

I N L I B R O Q V A R T O.

i. De febre hectica simplici post ephemeram orta.
ii. De febre hectica à morore valenti & longo orta.
iii. De febre hectica ex melancholia contracta, quæ
primum gradum postea excedens ac secundum, deinde ad
tertium peruenit: ex qua æger obiit. Et de hectica tabida
non exquisita.
iv. De febre hectica lethali, ex ardente febre prius orta
& male curata.
v. De hectica post diuturnos morbos orta.
vi. De venæ sectione & purgatione in hecticis febribus
perperam adhibitis.
vii. De febre hectica simplici, quæ tandem inualescens,
mutata est in febrem putridam & mortem.
viii. De febre hectica cum tabe.
ix. De hectica marasmodi, tandem in marasmodum le-
thalem definiente.
x. De vera tabe ac marasmo.
xi. De hectica febre, cui postea putrida accessit, prius
quasi ex continua febre orta.
xii. De hectica febre cum quartana continua eaque
lethali.

I N L I B R O Q V I N T O.

i. De duplici tertiana.
ii. De tertiana duplici in quibusdam pueris oborta.
iii. De duplici tertiana cum vomitu bilis prasinæ.
iv. De duplici tertiana cum salua ex ore ob causam
calidam elabente.
v. De triplici tertiana.
vi. De febre biliola maligna subintrante.
vii. De febre biliola maligna subintrante, cum san-
guinis symptomatibus.
viii. De febre duplici quotidiana.
ix. De febre duplici quartana.
x. De duplici quartana, quam fluxus alui subsequetur
tur: & de altera muliere, cum tribus mensibus duplici qua-
rtana laborasset, sanata.
xi. De triplici quartana.
xii. De muliere bis prima die febricitante, & secunda
die semel.
xiii. De tertiana intermittente exquisita, mutata in se-
mitertianam.
xiv. De febre lenta, tandem in hemetritæon mutata.
xv. De semitertianæ ex simplici tertiana orta, cum san-
guinis accidentibus.
xvi. De tertiana producta, & in semitertianam pericu-
losam transmutata, cum convulsione & syncope.
xvii. De semitertianæ complicata cum tertiana satis
exquisita.
xviii. De hamitritæon minori.
xix. De hamitritæon minori, plus pituitæ in se conti-
nente quam bilis.
xx. De hamitritæon medio.
xxi. De febre similitudinem habente cum hamitritæon
maiore,

I N D E X

maior, quæ febris etiam ab Agathino maior dicta fuit.
xx i. De febre horrida, cui accessit erysipelas phlegmo-
nides, in herpetem miliarium tandem transiens.
xxii. De febre continua quotidiana latica dicta, cui &
hectica feb. admixta erat.
xxi v. De syncho caustionide.

I N L I B R O S E X T O.

i. De febre publice grassante, comitata morbo guttu-
ris epidemio.
ii. De eodem morbo epidemio, cum gutturis & pecto-
ris angustia inuadente, cum vermibus, aliisque symptoma-
tibus grauioribus, in quo æger plurima per spatum, toto
morbi decursu, expectorabat.
iii. De morbo epidemio, vna cum febre publice grassan-
te non admodum dissimili præcedentibus morbis epidemio.
iv. De febre quadam maligna, & quasi pestilenti vna
cum vermibus.
v. De simili febre satis pestilenti, & maligna cum syn-
cope & vermibus.
vi. De febre mali modi, diuturna, cum vermibus, pesti-
lentem febrem imitante.
vii. De febre quadam pestilenti, Gallis dicta, *Trense-
Galant*: quæ in Sabaudia potissimum, aliisque locis finiti-
mis in Gal. an. 1545, grassabatur, quæ & fortiores inue-
niuntur.
viii. De pestilenti febre Anglicana, quæ ab aliis Hy-
dronosis, seu Sudor Anglicus dicitur.
ix. De peste Delphensi signis & suis symptomatibus, quæ
aderant in peste Delphica.
x. De variis aliis quibusdam signis, in hac peste Del-
phensi apparentibus.
xi. De quibusdam signis carbunculis, in peste Del-
phensi apparentibus.
xii. De tribus ægris, peste affectis, ac delirantibus, vno
moriente, & reliquis duobus euadentibus.
xiii. De quibusdam sanguinem à naribus vel ex pectore
effluentibus, qui in peste Delphensi magna ex parte morie-
bantur.
xiv. De pestis præcautione, ad nobilem quandam.
xv. De pestis præcautione ad Dominum Cornelium
Suzium Consiliarium prudentissimum.
xvi. De vniuersali curatione pestis Delphicæ.
xvii. De peste cum veneni caractere, nempe bubone.
xviii. De peste ac febre pestilenti, cum bubone sub ala
sinistra, & tandem curata.
xix. De peste cum bubone exitiali.
xx. De peste cum anthrace in capite.
xxi. De peste cum anthrace in manu lethali, ob venæ
sectionem male adhibitam.
xxii. De peste lethali ex aqua potu.
xxiii. De peste cum bubone sub ala sinistra.
xxiv. De puerulo ex peste, & carbone, totam faciem exu-
rente, mortuo.
xxv. De peste, quæ ex obsidione Harlemensi originem traxit.
xxvi. De quibusdam bubonibus pestiferis curatis.
xxvii. De viro ex peste mortuo, deque eiusdem vxore
pregnante peste affecta, abortiente, & subito moriente.
xxviii. De quibusdam eodem tempore peste correptis, &
in diuersis locis carbunculos habentibus.
xxix. De febre pestilenti maligna, corpus cordis occu-
pante, & interficiente.
xxx. De aliis quibusdam febre pestilenti affectis, pu-
tredine in corpore cordis existente.
xxxi. De febre hectica pestilenti lethali ex se orta.
xxxii. De febre hectica pestilenti, vna cum putrida pe-
stilenti permixta.
xxxiii. De febre hectica pestilenti lethali, ex putrida
pestilenti prius orta.
xxxiv. De febre, quam Lenticulas vel Punctulas vocat.
xxxv. De lenticulis in febre pestilenti apparentibus,
lethalibus, quas vulgus *pepercoren* appellat.
xxxvi. De febre pestilenti, cum maculis plumbeis.
xxxvii. De febre pestilenti maligna, cum comate vigi-
lante, & typhomania, fluxuque bilioso & vermibus, ter-
minata per plumbeas maculas totius corporis.
xxxviii. De febre pestilenti, cum pulicari rubore.

Pet. Foresti, Tom. I.

xl. De febre pestilenti, in qua ethymata & exanthema
mata apparebant.
xli. De variolis & morbillis anno 1551, publice Ale-
marie grassantibus.
xlii. De febre pestilenti per morbillos finiente.
xliii. De puero bis variolas habente, & nunc in morbil-
los incidente.
xliv. De variolis, & morbillis, infectione aeris obortis.
xlv. De variolis & morbillis, passim pueros apprehen-
dentibus.
xlvi. De synochis quibusdam febribus, modo cum va-
riolis, modo cum morbillis.
xlvii. De muliere, morbillis habente.
xlviii. De morbillis, cum sanguinis fluxu à naribus.
xlix. De variolis & morbillis, anno 1563, publice grass-
antibus.
l. De variolis, in muliere pregnante.
li. De variolis cum maligna viceratione, & excoria-
tione.
lii. De muliere puerpera, quæ ex variolis laborans, ma-
le tractata in mortem deuenit.
liii. De tribus puellis variolis laborantibus, ex quibus
duæ domicellæ euasere & tertia mortua est.
liiii. De nebulis post variolas & morbillos relictis.
lv. De inflammatione oculi, post variolas relictas, quæ
subito transit in pterygion.
lvi. De tumore duro, in collo post variolas curatas,
oborto.
lvii. Observatio, in qua agitur de ratione curandi, ne
vestigia aliqua post variolas aut morbillos relinquantur.
lviii. De vestigiis persanandis, post variolas & mor-
billos remanentibus.
lix. De puerpera intus reperienda.
lx. De puerpera, papulas rubentes habente.
lxi. De muliere sudamina habente, & à medicamentis
male tractata, vnde tandem mors subsequuta est.

I N L I B R O S E P T I M O.

i. Obfer. de febre acuta cum insigni ventriculi dolore.
ii. De puella febre continua laborante, & ex superpur-
gatione mortua.
iii. De febre acuta lethali cum syncope & ileo, & variis
symptomatibus.
iv. De vetula sexagenaria febricitante & ex ilei dolore
in syncopen incidente, quæ per os octo diebus excrementa
reiecit, & quatuor vermes, & tandem curata fuit.
v. De febre continua cum syncope ex acris & tenui hu-
more ventriculum vellicante.
vi. De muliere pituitosa febricitante, in syncopen inci-
dente, ex collectione humorum crudorum pituitosorum,
in stomacho seu ventriculo.
vii. De quodam, qui ob calorem febrilem animo de-
viii. De medicamento exhibito in accessione febris ter-
tiane intermittens, ex quo fluxus & vomitus subsequuta
fuit cum syncope & aliis symptomatibus grauioribus.
ix. De animi deliquio ex sudore in febricitante.
x. De animi deliquio ex sanguinis missione in febre ac-
cuta eueniente.
xi. De quodam qui ante venæ sectionem ob metum in
animi deliquium incidit.
xii. De dolore & inflatione testium, vnde febricula ob-
orta, deinde & cardialgia, ex medicamento etiam leui
quam mox syncope subsequatur.
xiii. De syncope eueniente exsiccationem in febre he-
xiv. De febre lenta cum symptomate vterino, seu vte-
ri suffocatione, & syncope.
xv. De capitis dolore in febricitante.
xvi. De dolore capitis intolerabili in febre continua.
xvii. De febre continua & valde acuta, post se conuul-
sionem relinquentem.
xviii. De tremore in febre continua.
xix. De auris inflammatione cum febre, quæ ad sup-
purationem peruenit.
xx. De febre acuta cum ophthalmia.
xxi. De febre cum delirio, vomitu, cataphora, & oppres-
sione, cum animi angustia & nausea.
xxii. De febre erratica cum tussi valida, pectorisque an-
gustia, cum vigiliis aliisque symptomatibus.

o ij

xxiii. De

INDEX.

xxxi. De febre continua cum maxima vigiliarum instantia.
 xxxiv. De siti valida in febre biliosa, tertio die magis affligente.
 xxxv. De febre tertiana intermittente, mutata in continuam periculofam cum guttaris inflammatione, difficultate deglutendi linguæ icatritie & eiusdem inflammatione, nigredine, & fiduris ac aphthis.
 xxxvi. De febre ardente cum linguæ scabritie, asperitate, ariditate & nigredine.
 xxxvii. De febricitate cum sudore symptomatico vires prosterente.
 xxxviii. De febre cum stomachi & præcordiorum oppressione, quæ postea in sudorem soluta est, cui tamen in fine inappetentia adhæsit.
 xxxix. De dolore ingenti lumborum ex calore febrili.
 xl. De febre acuta lethali, cum erysipilate pulmonis, æstu immodico, difficultate anhelitus, cum totius corporis iactatione, inquietudine & delirio.
 xli. De singultu cum febre acuta.
 xlii. De febre continua, quam excepit fluxus sanguinis narium vehementis.
 xliii. De febre cum fluxu symptomatico lethali.
 xliv. De febre cum phlegmone in manu perperam curata.
 xlv. De febre maligna cum fluxu alui, vermibus & cataphora.
 xlvi. De febre quartana intermittente cum vermibus.
 xlviij. De febricula cum capitis grauitate & dolore ex faccum induratione, sub sinu sternutatione superueniente.
 xlvij. De febre cum urina retentione, deque alia febre cum urina ardore.
 xlix. De ulceratione scroti cum febre maligna, & tandem mutata in hæticam lethalem.
 li. De febre cum excoriatione ossis sacri.
 lxi. De quibusdam febribus publice graffantibus & de recidiua.

IN LIBRO OCTAVO.

i. Obser. de Area.
 ii. De Alopecia, quæ lepram præfigebat.
 iii. De Alopecia in iuvene quodam simul plethora laborante.
 iv. De Alopecia ex lue Gallica.
 v. De casu capillorum, tremore, variisque accidentibus, quæ aurifici acciderunt ex deuratione.
 vi. De caluitio.
 vii. De casu capillorum, post ægritudinem.
 viii. De muliere quadam, cui paulatim capilli defluabant ex siccitate & inopia materia.
 ix. De asperitate capillorum, deque vermibus minutis capillos minuentibus.
 x. De Canitie & pilis denigrandis.
 xi. Quibus modis capilli flauis reddantur.
 xij. De capite furfuraceo, & pilis detruncatis in capite existentibus.
 xliij. De quibusdam à porriginè curatis.
 xiv. De Phthiriasi, pediculatione seu morbo pediculari.
 xv. De quodam, cui caput pediculis scatebat.
 xvi. De quodam, cui in capite & barba lentes scatebant.
 xvij. De Achore.
 xvij. De altero puero octo annorum ab Achore seu tinea capitis curato.
 xix. De infante saphatum habente sui tinea.
 xx. De puero nouem annorum inueterata tinea laborante.
 xxi. De quibusdam à saphato & tinea curatis.
 xxij. De capite tinea ac scabioso, cum squamis & crustis ac pilorum euulsione, colore cinericio, ac odore fetido & aspectu abominabili.
 xxij. De crustis caput infantis occupantibus.
 xxiv. De fauo in puero lactante, quem Græci κνέον appellant.
 xxv. De puero trium annorum, fauum in capite manentem habente.
 xxvi. De Psydaciis, seu pustulis paruis.
 xxvij. De alio puero etiam laborante pustulis paruis, calidis, caput præcipue & frontem occupantibus.

xxvij. De puero quodam duodecim annorum caput scabiosum cum crustis habente.
 xxix. De duobus puerulis nuper natis, capitis magnitudine affectis, quod vitium hydrocephalus vocatur.
 xxx. De infante post hydrocephalon ex epilepsia ob-eunte.

IN LIBRO NONO.

i. Obser. de dolore capitis ex ardore solis oborto.
 ij. De altero, dolore capitis laborante ex insolatu contrafacto.
 iij. De dolore capitis ex quouis calore facile recurrere.
 iv. De dolore capitis, à vehementiori exercitio oborto.
 v. De dolore capitis ex intemperie calida, nudæ qualitatis citra humorem orto.
 vi. De dolore capitis à frigore, & intemperie frigida originem trahente.
 vij. De capitis dolore ex casu in aquam frigidam contrafacto.
 viij. De dolore capitis à siccitate.
 ix. De dolore capitis ab humiditate, seu humida intemperatura.
 x. De dolore capitis ex sanguinis plenitudine.
 xi. De dolore capitis ex sanguinis abundantia.
 xij. De cephalalgia ex sanguine bilioso, vna cum phlegmone erysipelato in facie.
 xliij. De cephalalgia sanguinea.
 xliij. De dolore capitis insigni, cum delirio & vigilia.
 xlv. De cephalalgia biliosa, ex bile sincera orta.
 xvi. De dolore capitis ex bile cum pituita mixta, cui & circa nasum accessit phlegmone erysipelatos.
 xvij. De cephalalgia pituitosa.
 xvij. De dolore capitis in quibusdam, propria cerebri purgatione, curato.
 xix. De dolore capitis à pituita originem trahente.
 xx. De cephalalgia melancholica.
 xxi. De melancholico capitis dolore, ex melancholia orto.
 xxi. De dolore capitis ex humore melancholico & simul pituitoso.
 xxiij. De sacerdote laborante ex dolore capitis ab humore melancholico.
 xxiv. De dolore capitis in autumno sæpe recurrente.
 xxv. De dolore capitis ex melancholia mixta cum pituita.
 xxvi. De dolore capitis ex spiritu vaporoso seu flatuoso.
 xxvij. De capitis dolore ab ebrietate.
 xxvij. De dolore capitis post vinum assumptum permanentem.
 xxix. De dolore capitis à coitu ortum habente.
 xxx. De dolore capitis ex casu, quem subsequatur obmutescencia, deinde & desipientia.
 xxxi. De dolore capitis ex offensione, qui leuissimo remedio sublatus est.
 xxxij. De capitis dolore cum contusione cranii & malis accidentibus.
 xxxij. De dolore capitis post contusionem multis annis relicto, per modum consultationis pro sacerdote Gelandensi.
 xxxiv. De dolore capitis post vulnus curarum remanente.
 xxxv. De dolore capitis ex contusione cum vulnere.
 xxxvi. De dolore capitis ex vulnere conflicto.
 xxxvij. De dolore capitis cum febre continua.
 xxxvij. De dolore capitis, ex imbecillitate capitis.
 xxxix. De dolore capitis ab acuitate sensus.
 xli. De dolore capitis ab obstructione.
 xli. De dolore capitis à sanguine menstruo retento.
 xliij. De dolore capitis cum catarrho.
 xliij. De dolore capitis in pericranio hærente.
 xliij. De dolore capitis à stomachi vitio oborto, è vaporibus & crudis humoribus ad caput elatis.
 xliij. De dolore capitis per ventriculi consensum à pituita.
 xliij. De dolore capitis à bile in stomacho coacervata, orto.
 xliij. De dolore capitis ab intestinis per consensum originem habente.
 xliij. De dolore capitis ex hepatis vitio.

xlx. De

INDEX.

xlx. De dolore capitis à splene.
 l. De dolore capitis, à renum caliditate orto.
 li. De dolore capitis per consensum ab vtero.
 lli. De mirabili casu in capitis dolore.
 liij. De cephalalgia post morbum gallicum.
 liij. De cephalalgia.
 liij. De cephalalgia cum plethora.
 liij. De dolore capitis diuturno ex pituita viscida, cum paucabile.
 liij. De cephalalgia ex bile.
 liij. De Hemierania.
 liij. Hemierania ab humore frigido.
 liij. De Hemierania calidiora cum opthalmia.
 liij. De Hemierania cum quartana per abscessum autis terminata.
 liij. De Galeata passione Ono & Clauo.
 liij. De dolore capitis in occipito hærente cum variis Symptomatis.

IN LIBRO DECIMO.

i. Obser. De phrenitide.
 ij. De phrenitide in iuvene bilioso macilento.
 iij. De phrenitide lethali.
 iv. De phrenitide cum furore ex bile flaua immoderatus exaltata, & plus æquo adusta.
 v. De phrenitide legitima in puerpera.
 vi. De phrenitide sanguinea, cui bilis in minori copia admixta erat.
 vi. De muliere phrenitica & puerpera. In cuius scholio etiam adiectum est exemplum de paraphrenitide.
 viij. De Lethargo.
 ix. De iuvene lethargo correpto.
 x. De viro crasso pituitoso in lethargum incidente.
 xi. De puero prius lethargo correpto, & mox incidente in sphacellum, qui & quarto die obiit.
 xij. De melancholice morbo.
 xliij. De duobus fratribus melancholicis, vno in lecto obente, altero in puteum sese precipitante.
 xiv. De melancholia ex sanguinis copia orta.
 xv. De melancholia paulatim initium habente & tandem in cerebro confirmata.
 xvi. De melancholia, à sanguine melancholico vniuersum corpus occupante, orta, & deinde cerebrum quoque lædente.
 xvij. De melancholia solo cerebro affecto.
 xvij. De melancholia hypochondriaca.
 xix. De muliere melancholia hypochondriaca laborante.
 xx. De Mania.
 xxi. De iuvene quodam furioso ex bile adusta, & de duobus aliis furiosis.
 xxij. De monacho furioso curato.
 xxij. De mania in homine bilioso.
 xxiv. De puella, post vlcera in crure curata, & mentis purgationem suppressam, mania correpta.
 xxv. De lycanthropia, seu lupina infania.
 xxvi. De cynanthropia, seu canina infania.
 xxvij. De hydrophobia, seu infania ex morfu canis, rabidi.
 xxvij. De quibusdam hydrophobia correptis, & non diu post extinctis.
 xxix. De furore ex vesano amore.
 xxx. De puella vesano amore capta, cum morbo vterino & diuersis symptomatis.
 xxxi. De stultitia.
 xxxij. De memorie detrimento per modum consultationis.
 xxxliij. De somno profundissimo ac innaturali.
 xxxiv. De comate soporifero.
 xxxv. De vigilia modum excedente.
 xxxvi. De quodam satis bilioso & melancholico ob varias cogitationes non potente dormire.
 xxxvii. De quodam qui ex vertigine in torporem mentis & somnum profundum incidit.
 xxxviii. De Caro.
 xxxix. De caro in accessione febris eueniente.
 xl. De caro lethali ex cranii fractura.
 xli. De Catalepsi.
 xliij. De quodam, qui post longum capitis dolorem in

Pet. Forest. Tom. I.

parte posteriori capitis catalepsi incurrerebat.
 xliij. De Vertigine.
 xliij. De sene vertiginoso.
 xliij. De vertigine cum cerebri imbecillitate.
 xliij. De vertigine tenebrosa, per essentiam cerebri solo affecto.
 xliij. De vertigine ex bile.
 xliij. De vertigine ex humore frigido viscido, & stultento.
 xliij. De vertigine per consensum ventriculi, quæ postea in cerebro fuit confirmata.
 l. De ephialte seu incubo.
 li. De incubo cum pauore.
 lii. De pauore & symptomate quodam mirabili, partim imitante incubum; partim epilepsiam, cum certo paroxysmo redeunte.
 liii. De Epilepsia.
 liij. De epileptico sexagenario.
 liij. De Epilepsia ex affectu primogenio cerebri.
 liij. De Epilepsia senem interficiente.
 liij. De infante Epilepsiam patiente nuper nato, & subito mortuo.
 liij. De iuvene Epileptico.
 liij. De infante Epileptico, tum aliis puerulis Epilepsia laborantibus.
 liij. De iuvene Epileptico sexdecim annorum, per modum consultationis, ad Nannonem medicum insignem Amstelredamentem.
 liij. De Epilepsia per essentiam in cerebro ex materia pituitosa.
 liij. De Epilepsia lethali, ex succo melancholico.
 liij. De adolescente Zelando quindecim annos nato Epileptico, per modum consultationis.
 liij. De puero Epileptico per ventriculi consensum.
 liij. De puero Epileptico trium annorum, simul vermes eiciente.
 liij. De Epilepsia ortum ab vtero habente.
 liij. De Epilepsia à pede originem ducente.
 liij. De Epilepsia primum leuiori à pede sinistro, incipiente, postea grauiore facta & in cerebro confirmata, ita vt mortem tandem induxerit.
 liij. De Apoplexia.
 liij. De quibusdam ex astringina & humida constitutione, apoplexia correptis, & subito mortuis.
 liij. De Apoplexia vehementissima & lethali.
 liij. De Apoplexia hominem subito interficiente.
 liij. De viro subito cadente, & statim mortuo. Et de altero in mensa sedente subito extincto.
 liij. De Apoplexia lethali, non tamen subito interficiente.
 liij. De Apoplexia subito in paralyfin desinente, & repente curata.
 liij. De Apoplexia leui, tandem in paralyfin mutata.
 liij. De Apoplexia pituitosa, desinente in paralyfin, & curata: postea post tres annos in eandem incidens, longo tempore decumbens, tandem paralyticus, melancholia deinde accedente interit: & de duobus aliis, vno intra quatuor dies moriente; altero prius vtcunque curato, qui postea etiam melancholicus euasit, & post duos annos succubuit.
 liij. De Apoplexia ex melancholia orta & curata.
 liij. De duobus ex iactu teli supra caput apoplexia correptis, & in paralyfin terminata, & de tertio iuvene ex iactu teli in syncopen incidente à caro, apoplexia, preseruato: & de quarto rustico ex capitis percussione apoplexia affecto; & in paralyfin desinente.
 liij. De Apoplexia mutata in paralyfin, deinde in epilepsiam, & ex ea denuo in apoplexiam lethalem.
 liij. De Apoplexia mutata in paralyfin, eaque curata, cum accedentibus post apoplexiam relictis.
 liij. De paraplegia seu paralyfi ex debili apoplexia orta.
 liij. De paralyfi ex pituita.
 liij. De paralyfi leui ex simplice intemperie orta.
 liij. De paralyfi per medietatem corporis subito oborta.
 liij. De paralyfi linguæ post apoplexiam.
 liij. De paralyfi linguæ subito oborta.

o iij

De

INDEX.

LXXXVII. De paralyſi linguæ cum ſubitanea obmuſcentia.
LXXXIX. De nervi optici & oculorum reſolutione;
XC. De manu ac digitis reſolutis;
XC I. De paralyſi vtriuſque cruris;
XC II. De paralyſi veſicæ.
XC II j. De reſolutione penis.
XC IV. De paralyſi podicis.
XC V. De paralyſi manus ex icſtu lapidis oborta.
XC VI. De reſolutione ob colicum dolorem contracta.
XC VII. De crurum atrophia, in qua crura reſoluta videntur.
XC VII j. De pedum ſtupore, & membris ſtupidis vel torpidis.
XC IX. De tremore manuum, per modum conſultationis.
C. De iſcigatione ſeu palpitatione muſculos maxillæ apprehendente.
C i. De puella certis periodiſ in brachio dextro palpitantem habente, & quomodo ab ea liberata fuerit.
C ij. De Granſo à vulgaribus Crampa dicta.
C iij. De motu conuulſivo quodam vniuerſali ac lethali.
C iv. De conuulſione poſt cruciatus articulares oborta.
C v. De infante conuulſionem patiente.
C vi. De conuulſione ex repletione.
C vi j. Conuulſiones ex repletione à ſucco pituitoso.
C vii j. De conuulſione ex inanitione.
C ix. De conuulſione lethali ex cholera acutiſſima: & de altera poſt phrenitidem oborta ſimiliter necem inferente.
C x. De conuulſione ſequente choleram ſauiliſſimam, magna induſtria curata.

C xi. De tetano, ſeu tuſſione neruorum ceruicis grauiſſima, curata.
C xi j. De opithothono lethali.
C xi j. De emprothotono.
C xiv. De conuulſione antiqua cum maxima duritie neruorum.
C xv. De conuulſione ab vtero originem habente.
C xvi. De conuulſione ab vtero & fungis cometiſ orta.
C xvi j. De ſpalmo in puero ex vermibus.
C xvi j. De ſpalmo ex punctura nerui per venæ ſectiōnem male peractam, vnde mors ſubſequuta eſt.
C xix. De conuulſione ex punctura nerui curata.
C xx. De conuulſione ex vulnere.
C xxi. De paralyſi ex vulnere oborta, cum leui contractione.
C xxi j. Degula ſcleropeto traiecta, quam paralyſis, & conuulſio ſubſequiebantur.
C xxi j. De conuulſione ex caſu ab alto facta, lethali.
C xxiv. De ſpalmo cynico, id eſt conuulſione canina, ſeu oris tortura.
C xxv. De tortura.
C xxvi. De mandibula ex oſeitatione luxata.
C xxvi j. De ſternutatione admodum moleſta curata.
C xxvi j. De Catarrho.
C xxix. De Catarrho, per modum conſultationis, ex pituita inſipida.
C xxx. De catarrho ex materia frigida craſſiore, cum tuſſi capitiſque dolore ac peſtoris curato.
C xxx i. De catarrho calido ex materia acri & ſalfa.
C xxx i j. De catarrho cum dolore capitiſ.
C xxx i j. De grauedine ſeu coryza.
C xxxiv. De brancho, ſeu rauedine, ex acri fluxione in os ac fauces, & in aſperam arteriam irruente.

TOMI SECVNDI.

IN LIBRO VNDECIMO.

I. De ophthalmia ſeu leppitudine.
ij. De ophthalmia ex acri humore bilioſo.
iiij. De ophthalmia cum variis ſymptomatiſ & affectionibus.
iv. De ophthalmia non vera.
v. De dolore oculorum.
vi. De oculorum panno.
vij. De puella pterygion in oculo vno habente.
vii j. De ſugillatione & oculi macula.
ix. De puſtulis, ſcabie, & oculorum prurigne.
x. De inſtillatione oculi, & de tumore coniunctiue atque duritie.
xi. De lachrymiſ ex vno oculo vltro effluentiſ.
xij. De rubedine oculorum, cum lachrymiſ calidiſ perpetuo ex oculiſ profluentiſ.
x iij. De ſanguine per tres ſere ſeptimanas ex oculiſ lachrymarum inſtar copioſe emanante & effluente.
xiv. De oculi & canthi maioris rubedine, lachrymiſ & pruritu palpebrarum vt metus eſſet de Agilope incurrenda, vel ſiſtula lachrymali.
xv. De Agilope & ſiſtula lachrymali.
xvi. De puluere ac culice in oculo incidente.
xvi j. De vlcere oculorum.
xvi j. De muliere ophthalmia laborante, & ex mala curatione in vlcus vniuſ oculi incidente.
xi x. De nebula, albigine, cicatrice in cornea tunica.
xx. De *πρωτο* ſeu pure collecto ſub cornea tunica.
xx i. De Carcinomate corneæ, & excreſcentia quadam cancreſa ſupra oculum.
xx i j. De mutatione coloris corneæ tunice ſeu Glaucomate.
xx ii j. De humectatione corneæ & oculiſ eminentiſ.
xx iij. De oculiſ procidentia, ſeu corneæ ruptura.
xxv. De Staphylomate.
xxvi. De oculiſ Clauo.
xxvi j. De Mydriſi ſeu pupillæ dilatione.
xxvi j. De pupillæ dilatione ex icſtu pile palmaria.
xxix. De tabe pupillæ ac diminutione.
xxx. De oculiſ ſuſuſione ſeu cataracta.

xxxi. De tribus agris laborantibus ſuſuſione.
xxxi j. De ſuſuſione non vera ex ventriculi vicio.
xxxi j. De ſuſuſione vera & confirmata.
xxxi j. De viliſ debilitate.
xxxi j. De viliſ obſcuritate, & de vniuſ oculiſ quaſi cecitate.
xxxi j. De quodam qui longinqua optime videbat, proprius vero admota hebetiſ.
xxxi j. De Myopia.
xxxi j. De Nyctalopia, ſeu nocturna cecitudine.
xxxi j. De milite quodam, qui duo ſemper cernebat.
xxxi j. De oculiſ exitu.
xxxi j. De inuerſione palpebrarum vel euerſione, ſeu Ectropio.
xxxi j. De pruriginofa ſcabie, cum rubedine palpebrarum.
xxxi j. De vlcere palpebrarum.
xxxi j. De difficultate aperiendi & claudendi oculum, cum inſtillatione palpebrarum.
xxxi j. De hordeolo palpebrarum.
xxxi j. De phthiriaſi & madaroſi palpebrarum.

IN LIBRO DODECIMO.

I. De auris dolore intensiſſimo.
ij. De aurium dolore ex frigore contracto.
ij. De aurium dolore ex calore contracto.
iv. De aurium dolore à materia frigida, per modum catarrhi cum in ſigniſ dentium dolore.
v. De auris dolore ex materia calida, & inflammatione.
vi. De aurium dolore ex inflammatione ad ſuppurationem tendente.
vij. De vlcere auris dextræ: & de aliis quibuſdam, quibus ſanies ex auro profluerebat: & de alio viro ſuppurationem in auro ſiniſtra habente.
vii j. De quibuſdam aurium vlcereſ curatiſ.
ix. De dolore auris cum ſanie poſt ſuppurationem & abſceſſum permanente, per modum conſultationis, pro Chriſtophoro Boetho.
x. De auris tinnitu atque ſonitu.
xi. De quibuſdam ex diuerſiſ cauſiſ ſonitu aurium laborantibus.

xij. De

INDEX.

xij. De difficili, tardo ſeu graui auditu, & ſurditate, per modum conſultationis, ad Quirinum Dordracenum medicum.
xij. De ſurditate ex materia calida bilioſa.
xiv. De ſurditate contracta ex craſſiſ crudique humoribus.
xv. De graui auditu ab apoſthemate relicto: & de aliis à ſurditate curatiſ.
xvi. De parotidibus.
xvi j. De parotide ex ſanguine redundante.
xvi j. De parotide ex cauſa frigida & materia pituitosa.

IN LIBRO DECIMO TERTIO.

i. Obſer. de læſione oſfactus.
ii. De narium graueolentia.
iiij. De narium eryſipilate phlegmonoſo, & de naſi rubedine ac puſtuliſ.
iv. De ozoniſ & nariſ vlcereſ.
v. De vlcereſ narium & ozoniſ, per modum conſultationiſ.
vi. De narium carcinomate.
vii. De muliere polypo laborante.
vii j. De polypionario, medicamentiſ curato.
ix. De obſtructione narium admodum diuturna, cum variſ ſymptomatiſ.
x. De fluxu ſanguiniſ narium.
xi. De fluxu ſanguiniſ narium ex reſeratione venarum.
xij. De fluxu ſanguiniſ narium enormi, poſt muſſum ebibitum.
xij. De fluxu ſanguiniſ è nare dextra copioſe effluentis.
xiv. De Nobili quodam, cui circiter 12. libræ ſanguiniſ è nariſ fluxerant.
xv. De Coryza.

IN LIBRO DECIMO QVARTO.

i. Obſer. de labiorum ſiſſuriſ.
ij. De labiſ vlcereſ, inſtatiſ, ſubnigriſ, tumidiſ, plumbeiſ, duris, carcinomatiſ inſtar, ex lue Gallica.
iiij. De dentium dolore.
iv. De dentium dolore, propria ipſiſ ſubſtantia, aſſecta.
v. De dolore dentium, ob gingiuarum tumorem & inflammationem.
vi. De puella multiſ anniſ dolore dentium aſſicta.
vii. De quibuſdam dentes corroſoſ & corruptoſ & ſiſtulas habentibuſ, & quomodo extractione dentium curati fuerint.
vii j. De dentitione infantium.
ix. De dentium ſtupore.
x. De dentium debilitate, & eorundem conſeruatiōe.
xi. De dentibuſ mobilibuſ laxatiſ & tremuliſ.
xij. De quodam, qui elongatione dentium laborabat, & de alio cui vnus ſupra alterum oriebatur & creſcebat.
xij. De dentibuſ male coloratiſ.
xiv. De gingiuarum dolore atque inflammatione.
xv. De vlcere gingiuarum corrodente & in ſiſtulam tranſeunte.
xvi. De gingiuarum excreſcentia & epulide.
xvi j. De gingiuiſ tumidiſ, cruentiſ & excreſcentibuſ.
xvi j. De gingiuiſ carne nudatiſ, ſue carniſ gingiuarum diminutione.
xix. De ſectore oriſ, & abſceſſu intus in ore latente.
xx. De oriſ inflammatione.
xxi. De aphthiſ & oriſ vlcereſ.
xxij. De luene bilioſo aphthas ſlauas habente cum maximo ſeruore.
xxiiij. De quibuſdam pyaliſimo laborantibuſ.
xxiv. De linguæ inflammatione atque tumore duro in abſceſſum deſinente.
xxv. De linguæ aſperitate, ſcabritie, ſiccitate, aduſione.
xxvi. De linguæ dolore cum tumore duriſculo.
xxvii. De guſtu deprauato per modum conſultationiſ.
xxviii. De linguæ magnitudine.
xxix. De Batracho ſeu Ranunculo ſub lingua.

xxx. De Ancylogloſiſ & qui vix loqui poſſunt.
xxxi. De grauitate linguæ, & de quodam ex deſectu ſquelæ laborante.
xxxiij. De paralyſi linguæ.
xxxiij. De quodam pellione animam quaſi agente & loqui non potente: deque ruſtico ſubito obmuſcente: & alia prægnante ad tempus ſine loquela permanente.

IN LIBRO DECIMO QVINTO.

i. Obſer. de inſtatione & inflammatione Gurgulioniſ & columellæ.
ii. De columella inflammata cum febre, poſtea increſcente & in vnam permutata.
iii. De columella inflammata, & ſimul laxata, ſine febre.
iv. De columella inflammata, & laxata, & de vna plurimum propendente.
v. De columella inflammata & male tractata, in gangrenam tranſeunte & putredinem. Et de alia ad nigredinem conuerſa: & de tertia in vlcerationem conmutata.
vi. De vulua non ſolum exulcerata, ſed ſere corroſa ex lue Gallica: & de alio cui columna integre abſumpta ex eadem lue erat.
vii. De glandularum iuxta linguam inflammatione.
viii. De tonſilliſ inflammatiſ & induratiſ.
ix. De vtriſque glanduliſ, quas Graeci *αιριδα* vocant, longo tempore induratiſ.
x. De vlcereſ maligniſ tonſillarum.
xi. De puella nubili, ſæpe inflammatione tonſillarum, columellæ, ac earundem vlceratione correpta, quæ & anginam periculoſiſſimam incurrebat.
xii. De ingenti gutturiſ apoſtemate interno.
xiii. De angina admodum periculoſa.
xiv. De Synanche vere muſculos laryngiſ internoſ occupante.
xv. De Synanche lethali.
xvi. De Angina ex ſanguiniſ repletione, cum metuſ ſtrangulationiſ.
xvii. De angina bilioſa.
xviii. De Synanche à cauſa frigida & pituitoso ſanguine.
xix. De Patacynanche.
xx. De ſynanche cum eryſipilate phlegmonoſo in facie.
xxi. De Paralyſynanche.
xxii. De angina admodum periculoſa, in prægnante, in qua muſculi gutturiſ internoſ & externoſ ſimul inflammati erant.
xxiii. De angina periculoſa per ſuppurationem finiente.
xxiv. De angina in pus mutata, & ad pulmonem & peſtus conuerſa, ægrum pene ſuffocante.
xxv. De quodam qui laqueo iniecto collo ſe ipſum ſere interſecerat: & de alio qui ſe ipſum ſuſpendit.
xxvi. De quibuſdam aqua ſere ſuffocatiſ, & iſdem ad vitam reuocatiſ.
xxvii. De muliere, cui in tonſilliſ ſpina piſcium in hærebat, pene ſuffocata: & de altera quæ acum deuorauerat.
xxviii. De quibuſdam rebus ſolidiſ deuoratiſ & gula in hærentibuſ.
xxx. De crinibuſ vomitu eiectiſ & ſuffocationem inferentibuſ.
xxx. De puero aquam fortem bibente, qui præ ardore in gutture ſuffocabatur.
xxxi. De apoſtemate Meri ſeu œſophagi ſanguineo.
xxxiij. De brancho vociſque rauedine diuturna.

IN LIBRO DECIMO SEXTO.

i. Obſer. de tuſſi ex frigida & nuda intemperie.
ii. De tuſſi in intemperie calida.
iii. De tuſſi ex deſtillatione acri orta.
iv. De tuſſi ex materia viſcida pituitosa tam peſtoriſ, quam aſperæ arteriæ inſarta.
v. De inueterata tuſſi, quæ per annum durauerat.
vi. De tuſſi puerorum.
vii. De Aſthmate, per modum conſultationiſ, pro M. Adriano Goſio Senatuſ populiſ Hollandici Aduocato.
viii. De viro pituitoso dyſpnoea paulatim correpto.
ix. De aſthmate difficili hæreditario, antiquo, & periculoſo habente ex ſucciſ craſſiſ & viſcidis.

o iij. x. De

I N D E X.

- x. De orthopnea.
 xi. De cruenta spuitione sapius recurrente.
 xii. De cruenta sanguinis floridi spuitione ex vena rupta pulmonis per tussim validam.
 xiii. De spuito sanguinis ex compressione & vena rupta in thorace.
 xiv. De spuitione cruenta ex acri catarrho, pulmonis vasa, deinde & substantiam erodente, cui in fine etiam bronchia asperæ arteriæ in peluim efficiebantur.
 xv. De quibusdam ex calu spuito cruento laborantibus & curatis.
 xvi. De vena rupta ex tussi in pectore.
 xvij. De spuito sanguinis ex catarrho oborto, potius insipido quam acri.
 xviii. De destillatione acri à capite in pectus cum tussi, ex qua vena pulmonis corrola fuit cum sanguinis cruenta spuitione.
 xix. De quibusdam ex vasorum exesione, spuito cruento laborantibus.
 xx. De sanguinis spuito vehementiore & violento, cum copioso pure.
 xxi. De muliere sanguinem putridum nigrum & viscosum ab erosione venæ thoracis expuente.
 xxii. De sanguinis spuito per periodos recurrente.
 xxiii. De sanguinis spuito, ex ore & gingivis profluente.
 xxiv. De vomitu sanguinis.
 xxv. De menstrua purgatione vomitu proiecta.
 xxvi. De pleuritide.
 xxvii. De pleuritide satis exquisita.
 xxviii. De iuvene post exercitium, ex aquæ potu in pleuritidem incidente.
 xxix. De muliere pleuritica, in qua signa lethalia aderant.
 xxx. De pleuritide in prægnantibus.
 xxxi. De pleuritide legitima.
 xxxii. De fabro lignario ter in quatuor mensibus pleuritide vera correpto, & curato.
 xxxiii. De pleuritide valde periculosa in senæ, & de muliere pleuritica, in qua non ante octauum diem fuit secta vena.
 xxxiv. De pleuritide miti & benigna, quæ facillime fuit resoluta.
 xxxv. De pleuritide sanguinea, per sputum, deinde & per menses critica expurgatione finita.
 xxxvi. De pleuritide biliosa.
 xxxvii. De pleuritide pituitosa.
 xxxviii. De pleuritide in prægnante curata.
 xxxix. De pleuritide in peripneumonia conuersa, & quomodo ea fuerit curata.
 xl. De pleuritide conuersa in suppurationem.
 xli. De pleuritide in suppurationem lethalem conuersa cum variis symptomatibus.
 xlii. De pleuritide mendosa ex flatu.
 xliii. De pleuritide spuria ab externa membrana costas succingente, tum musculis inter costalibus exterioribus inflammatis.
 xliii. De peripneumonia, in qua pituita plurimum prædominabatur.
 xliii. De peripneumonia ex sanguine magis prædominante, cum mediocri pituitæ portione.
 xlv. De peripneumonia biliosa.
 xlv. De peripneumonia ex catharro præcedente.
 xlv. De empyemate seu suppuratione.
 xlv. De suppuratione ex catarrho prius orta, deinde in tabem lethalem conuersa.
 l. De suppuratione à sanguinis spuito.
 li. De suppuratione seu vomica totius pulmonis.
 lii. De vlcere pulmonis & phthisi, ex sanguinis spuito prius male curato.
 liii. De vera phthisi, & vlcere pulmonis.
 liii. De vlcere pulmonis, ac tabe, modo cum sanguinis spuito, modo sine eo pus expuente.
 liii. De quibusdam phthisicis longo tempore superuentibus, & tandem mortuis, & de quibusdam præter spem curatis.
 liii. De sacrificulo vlcere pulmonis lethali laborante, & ex pilulis mercurialibus sumptis subito vitam finiente.
 liii. De pleuritico suppurato, qui cum non repurgaretur, in phthisin incidit, qua etiam postea obiit.
 liii. De monacha pro deplorata phthisica habita, &

quomodo euaserit, & de altero monacho quoque euadente.

IN LIBRO DECIMO SEPTIMO.

- i. Obser. De cordis palitatione, variisque exemplis eiusdem & de quodam vulnerato vehementissimam palitationem cordis incurrente.
 ii. De palitatione cordis ex sanguinis multitudine.
 iii. De palitatione cordis à frigore & materia pituitosa.
 iv. De palitatione cordis à materia calida biliosa.
 v. De monacho melancholico, sape ex inani metu palitationem cordis incurrente.
 vi. De palitatione cordis ab vtero orta.
 vii. De lyncope ab vtero orta, ventriculo etiam simul patiente.
 viii. De syncope ab immodico mensium profluvio oborta.
 ix. De syncope ex nimio sanguinis fluxu à naribus: & de alia post medicamentum purgans oborta.
 x. De syncope ex nimio sudore.
 xi. De quibusdam à difficili syncope releuatis & curatis.
 xii. De lyncope ex vtero.
 xiii. De lyncope ex veneno assumpto.
 xiv. De paralyti satis vniuersali, animi deliquio leui, & asthmate.
 xv. De prægnante, quæ peperit infantem sine osse coagulato à cubito vlque ad humerum; qui infans egregie curatus fuit.
 xvi. De lactis defectu.
 xvii. De muliere satis extenuata, & graciles manus habente, ex defectu lactis laborante.
 xviii. De effectu lactis, ex lacte vitiatu.
 xix. De lactis redundantia.
 xx. De lactis exsiccatone in puerperis nobilibus.
 xxi. De lacte in grumos conuersione.
 xxii. De dextra mamilla inflammatione.
 xxiii. De inflammatione seu apostemate mamillæ sinistrae in suppurationem conuersione.
 xxiv. De scirrhu mammarum & duritie.
 xxv. De mammarum incremento.
 xxvi. De mammarum cancro.
 xxvii. De cancro mamillæ per modum consultationis.
 xxviii. De fissuris papillarum.
 xxix. De fæore alarum.

IN LIBRO DECIMO OCTAVO.

- i. Obser. De oris ventriculi inflammatione.
 ii. De ventriculi imbecillitate, ex intemperie frigida & humida; cui postea etiam materia pituitosa accessit.
 iii. De imbecillitate ventriculi ex laxitate & mollietate in quo pituita postea coaceruata fuit.
 iv. De cardialgia, seu oris ventriculi dolore, cum quodam morfu; quam bilis vomitus subsequatur.
 v. De appetentia canina.
 vi. De grandi fame, quæ Bulimos Græce dicitur.
 vii. De citra siue pica & malacia.
 viii. De Anorexia seu inappetentia, vel cibi fastidio.
 ix. De Anorexia ex humore bilioso, cum ventriculi intemperie calida.
 x. De inappetentia ex pituitoso humore, cum intemperie frigida ventriculi.
 xi. De siti immodica.
 xii. De singultu.
 xiii. De nausea ex lacte concreto in stomacho, cum peilimis accidentibus.
 xiv. De vomitu, & nausea præcedente vomitum.
 xv. De vomitu ob ventriculum non potentem cibum continere.
 xvi. De vomitu bilioso.
 xvii. De vomitu melancholico.
 xviii. De sanguinis vomitu.
 xix. De vomitu atræ bilis, cum vermibus & scarabeis.
 xx. De stomachi dolore.
 xxi. De ingenti stomachi dolore, in potatore.
 xxii. De dolore ventriculi intolerabili, cum hypochondriorum suspensione.

xxxiii. De

I N D E X.

- xxiii. De dolore stomachi ex pituitoso humore acensione.
 xxiv. De dolore stomachi, à rebus calidis assumptis.
 xxv. De dolore ventriculi & pylori; per modum consultationis.
 xxvi. De dolore stomachi; ex casu oborto.
 xxvii. De stomachi dolore, à parte dorsi posteriore, ad anteriorem transeunte.
 xxviii. De ventriculi dolore, ab assumpto veneno.
 xxix. De ventriculi dolore, ex obstructione hepatis & vteri inflatione.
 xxx. De ventriculi phlegmone, seu inflammatione.
 xxxi. De ventriculi phlegmone, seu inflammatione lethali.
 xxxii. De apostemate frigido ventriculi, ac diuturno in abscessum & pus mutato.
 xxxiii. De ventriculi vlcere.
 xxxiv. De stomachi natura angustiore.
 xxxv. De ventriculi cruditate.
 xxxvi. De duobus agris, agre cibum concoquentibus.
 xxxvii. De quodam ex cibo corrupto in stomacho existente, laborante digestionis corruptione.
 xxxviii. De stomachi resolutione.
 xxxix. De ventriculi inflatione, cum ingenti dolore.
 xl. De ventriculi inflatione; cum dolore ex fucis pituitosis.
 xli. De stomachi & hypochondriorum inflatione ex humore melancholico.
 xlii. De ructu ventriculi cum aliis symptomatibus.
 xliii. De muliere cholera morbo correpta.
 xliii. De cholera ex medicamento assumpto.
 xliii. De cholera ex cibo diuerso & corrupto assumpto orta.
 xliii. De cholera lethali ex bilis copia.
 xliii. De cholera cum fauillimis symptomatibus, & recte curata.
 xliii. De duabus mulieribus cholera fauillima laborantibus, & curatis.
 xliii. De cholera cum syncope & conuulsione.
 l. De cholera mutata in celiacum morbum seu celiacam affectionem.
 li. De celiaca affectione cum Atrophia.

IN LIBRO DECIMONONO.

- i. Obser. De calido imbecilloque hepate.
 ii. De frigida hepatis intemperie, cum eiusdem imbecillitate.
 iii. De hepatico seu iccinoso, ab empirico quodam pro pleuritico perperam iudicato.
 iv. De obstructione hepatis, ex flatibus crassis.
 v. De hepatis obstructione, ex pituita crassa.
 vi. De hepatis obstructione, ex causa calida, cum hepatis caliditate.
 vii. De hepatis inflammatione.
 viii. De hepatis inflammatione admodum calida in parte gibbosa.
 ix. De iccinoris inflammatione, cum obstructione, & in febre continua licet lenta, tendente ad apostema; in quo metus erat etiam de suppuratione.
 x. De hepatis apostemate in abscessum commutato, mox in vlceris malignum, deinde in cithiomenon ac gangranam; ac tandem in mortem.
 xi. De hepatis substantia tota purulenta & corrupta post mortem inuenta.
 xii. De hepatis insigni dolore, ex materia crassa, ventosa intra membranam hepatis & eius substantiam collecta, ut metus esset quoque de apostemate.
 xiii. De scirrhu hepatis.
 xiv. De hepatis scirrhu in hydropem lethalem mutato.
 xv. De ictero.
 xvi. De ictero ex calore hepatis, ac eiusdem visceris leui inflammatione, vna cum febre duplici tertiana.
 xvii. De muliere ileo malo correpta, & in isternum incidente, & curata.
 xviii. De febre acuta, post septimum diem cum icteritia cessante.

- xxix. De ictero absque febre, sola purgatione, & nondulo in ceruicia dependente, & expresso, ceruiciaque ebibita, curato.
 xxx. De ictero, cum obstructione iecinoris.
 xxxi. De ictero ex oppilatione meatus cystis, seu pori fellei, tendentis ad intestina; vnde ingens colicus dolor sequutus, cum fecum induratione.
 xxxii. De ictero nigro.
 xxxiii. De icteritia nigra, ex vtroque viscere obstructo.
 xxxiv. De cachexia.
 xxxv. De cachexia ex mensibus retentis, & de altera ex nimia mensium profusione.
 xxxvi. De cachexia, & immodico fluxu sanguinis naturæ.
 xxxvii. De hydropo.
 xxxviii. De hydropico paupere.
 xxxix. De hydropo in duobus prius quartana laborantibus, vno curato, altero succumbente.
 xxx. De hydropo à muliere empirica & mendica excitato; qui postea curari non potuit.
 xxxi. De leucophlegmatia, cum alui profluvio vehementi curata.
 xxxii. De quibusdam ab hydropo curatis.
 xxxiii. De duabus mulieribus hydropicis casu curatis, vmbilico perrupto, & aqua effluente: quæ postea tamen ex recidiva vitam finiebant.
 xxxiv. De virgine ex mensibus suppressis in anasarcam incidente; & de alia, quæ postea ad empiricos prolapsa obiit.
 xxxv. De muliere ex abundante & longo mensium profluvio in anasarcam prolapsa & curata.
 xxxvi. De anasarca, cui in principio febris admixta erat.
 xxxvii. De ascite.
 xxxviii. De ascitico male tractato ab empiricis: qui postea aptis remediis curari non potuit.
 xxxix. De ascite, ex hæmorrhoidibus constrictis; & lienis oppilatione orta.
 xl. De ascite, ab ictero originem habente.
 xli. De muliere ascite laborante; cui pedes, seu crura ac femora fuerunt scarrificata.
 xlii. De paracentesi perperam in ascitico quodam adhibita.
 xliii. De tympanite.
 xliii. De intestinis in scrotum prolapsis, cum hydropo.
 xliii. De tympanite, multo tempore perdurante, & tandem mortem interente.
 xliii. De tympanite ab vtero originem habente & casu admodum mirabili.

IN LIBRO VIGESIMO.

- i. Obser. De quodam splenitico, seu lienoso.
 ii. De lienis obstructione, cum tumore eiusdem.
 iii. De obstructione lienis.
 iv. De splenis inflatione ac tensione.
 v. De phlegmone lienis.
 vi. De inflammatione lienis ex sanguine crasso melancholico.
 vii. De lienis dolore.
 viii. De scirrhu lienis.
 ix. De quartanario duritiem lienis habente: & de altero, qui post quartanam in duritiem lienis incidit.
 x. De scirrhu incurabili, cum variis symptomatibus.
 xi. De scirrhu malo cognoscendo & curando, loco exempli aliorum morborum, ad Iordanum Forestum & Adamum Forestum, qui sese medicinæ addixerunt.
 xii. De quinque agris à scirrhu curatis.
 Epistola Henrici à Bra, reipub. Compensis medici, de morbo quodam nouo & incognito. VVestphalis, Geldris & Frisiis quasi endemio, quem illi die *Faren* vocant; diuersis symptomatibus agros infestante.
 Epistola responsoria D. Foresti ad superiorem.
 Epistola Ioh. Heurnii ad eundem Hen. à Bra, de eodem Curatio lxiv Lib. vi. apud Amatum. In qua agitur de dracunculo in tibia nato: quem Arabes venam Medenam appellant.

T O M I T E R T I I.

IN LIBRO VIGESIMO PRIMO

- i. Obser. De duritie ac tumore mesenterii, in ea parte, quæ Pancreas appellatur.
- ii. De colico dolore.
- iii. De colico dolore, ex materia quadam flatulenta ac pituitosa.
- iv. De colico dolore ex spiritu flatuoso, cum retentione excrementorum.
- v. De colico dolore, ex pituita Crassa vitrea.
- vi. De vehementissimo colico dolore, vno clystere & inunctione ex instanti curato.
- vii. De colico dolore, ex crassis & lentis succis orto.
- viii. De colico ventoso.
- ix. De colico insigni dolore, ex facibus in intestinis retentis.
- x. De quodam ex leui occasione in colicum dolorem incidente.
- xi. De colico dolore ex phlegmone seu inflammatione intestini.
- xii. De colico affectu, ex calidis biliosis humilibus orto.
- xiii. De colico dolore, ex medicamento acris & venenosis.
- xiv. De colico dolore, ex ruptura & facibus in intestinis vna in serorum delapsis.
- xv. De colico dolore, cum nervorum contractione, & variis symptomatis.
- xvi. De ileo.
- xvii. De ileo lethali.
- xviii. De ileo intolerabili, ac inflammatione tenuioris intestini orto.
- xix. De ileo seu voluulo ex ciborum corruptione.
- xx. De ileo ex bubonocoe orto, cum vomitu enormi.
- xxi. De ileo ab ex omphalo orto in muliere, cui excrementa per os rejiciebantur curato: sed rursus post aliquot menses redeunte, iterumque post annum reuerso ac curato, deinde denuo redeunte, rursusque sublato. Ex quo ipso tandem redeunte eadem mulier obiit.
- xxii. De altera muliere excrementa per os rejiciente, & ileo ab umbilici ruptura orto.
- xxiii. De ileo ex veneno assumpto.
- xxiv. De quibusdam alium ægre excernentibus.
- xxv. De cita alui deiectione.
- xxvi. De puero octo annorum, multos vermes deieciente.
- xxvii. De adolescente octodecim annorum ex vermibus laborante.
- xxviii. De vermibus è nare proiectis.
- xxix. De puero per tres menses in lecto decumbente & contabescente, qui deiectionis vermibus mox conualuit.
- xxx. De nigra deiectione, cum vermibus.
- xxxi. De quibusdam pueris vermibus laborantibus, cum variis symptomatis.
- xxxii. De rustico quodam, infinitos vermes per inferiora deiecente.
- xxxiii. De infante vermiculatione laborante.
- xxxiv. De lumbricis teretibus, ac rotundis.
- xxxv. De infante duorum fere annorum, ultra centum vermiculos per alium excernente.
- xxxvi. De quodam adolescente, latos vermes habente.
- xxxvii. De vermibus ascaridibus dictis.

IN LIBRO VIGESIMO SECVNDO.

- i. Obser. De fluxu ventris diuturno.
- ii. De diarrhoea, seu fluxu ventris liquido cum serosis humoribus.
- iii. De diarrhoea & alui fluxu ultra tres annos perdurante.
- iv. De diarrhoea ob ventriculi imbecillitatem.
- v. De fluxu ventris decretorio.

- vi. fluxu ventris symptomatico.
- vii. De fluxu chyloso, ex obstructione venarum mesentericarum.
- viii. De fluxu ventris ex alimentis corruptis.
- ix. De diarrhoea biliosa.
- x. De muliere pituitosa fluxu ventris bilioso laborante.
- xi. De diarrhoea pituitosa.
- xii. De diarrhoea melancholica vel ex atrabile.
- xiii. De fluxu melancholico ex splenis obstructione.
- xiv. De alio fluxu splenitico, ex lienis oppilatione.
- xv. De fluxu colliquantem.
- xvi. De alui profluvio à medicamento violento inducto.
- xvii. De fluxu ventris, qui neque diuersione, neque constringentibus curari potuit, sed tantum narcoticis seu stupefactiis.
- xviii. De fluxu ventris cum tussi valida.
- xix. De fluxu ventris ex rheumatismo capitis vel ex catharro orto.
- xx. De fluxu puri sanguinis.
- xxi. De fluxu hepatico & dysenteria hepatica, ex debilitate virtutis attractivæ hepatis.
- xxii. De dysenteria hepatica, ex icteris intemperie calida.
- xxiii. De dysenteria hepatica ex intemperie frigida.
- xxiv. De fluxu hepatico bilioso diuturno, cum variis accidentibus & dolore mingendi, quasi abcessu succedente, & fluxu sanguinolento, modo quasi puro, modo bilioso, modo nigro.
- xxv. De Lienteria antiqua cui scurbutum malum adiunctum erat.
- xxvi. De coeliaca affectione.
- xxvii. De Lienteria ex ventriculi imbecillitate, cum materia pituitosa lubricante ventriculum.
- xxviii. De Lienteria diuturna lethali.
- xxix. De Lienteria ex causa calida & humore acris & biliosa.
- xxx. De Lienteria ex vlcere ventriculi.
- xxxi. De dysenteria.
- xxxii. De dysenteria, in qua pituita mucosa & purulenta quædam cum sanguine deieciuntur.
- xxxiii. De tribus dysentericis, vno ex gracilibus intestinis laborante; altero ex crassioribus & tertio ex ambobus.
- xxxiv. De dysenteria admodum periculosa, in prægnante curata.
- xxxv. De dysenteria, quæ sex mensibus agrum infestabat.
- xxxvi. De quodam dysenterico, mortem incurrente, cum enemata admittere noller.
- xxxvii. De dysenteria cum variis accidentibus.
- xxxviii. De dysenteria quadam contagiosa & pestilenti.
- xxxix. De diarrhoea, postea in dysenteriam mutata, & postremo in teneffum.
- xl. De teneffo ex ventris flexu bilioso retento, oborto.
- xli. De teneffo ex frigore contracto, & de alio ex pituita viscida, quæ excernebatur.
- xlii. De teneffo ex stercore indurato oborto.
- xliii. De teneffo ex colico dolore prius oborto, tandem cum vlcere intestini recti.

IN LIBRO VIGESIMO TERTIO.

- i. Obser. De exitu ani & procidentia, per modum consultationis, pro filiolo Augustini Teylingii Alcmariani.
- ii. De ani procidentia, ex teneffo precedente.
- iii. De hæmorrhoidibus subitito & sponte apertis.
- iv. De quibusdam, qui commoda ab hæmorrhoidibus fluentibus ceperunt.

v. De

- vi. De puerpera doloribus hæmorrhoidum obnoxia.
- vii. De dolore hæmorrhoidum, per modum consultationis.
- viii. De hæmorrhoidibus cæcis, ad condylomata accedentibus.
- ix. De condylomatibus.
- x. De thymis & fycosi, ex lue Gallica.
- xi. De rhagadibus ani, per modum consultationis.
- xii. De insigni pruritu, ani admodum molesto.
- xiii. De ani intertrigine.
- xiiii. De insigni ani dolore, eiusque inflammatione & abcessu.
- xv. De vlcere sinuoso, & ani fistula.
- xvi. De fistula ani, quam hæctica subsequuta fuit.

IN LIBRO VIGESIMO QVARTO.

- Obfer. i. De nephritide seu dolore renis sinistri.
- ii. De renum caliditate.
- iii. De renum debilitate, ac lumborum dolore ac colliquantem, pedumque inflatione.
- iv. De diabete.
- v. De renum imbecillitate non separantium sanguinem ab aquositate, cum aliis quibusdam symptomatis.
- vi. De vrina cruenta.
- vii. De mictu sanguinis ex cantharidibus sumptis orto.
- viii. De sene octogenario, ex ruptura venæ sanguinem mingente, & in phrenitidem lethalem incidente.
- ix. De mictu sanguinis ex plenitudine, per intervalla eueniente.
- x. De mictu sanguinis seroso.
- xi. De mictu sanguinis ob venam ruptam in renibus.
- xii. De mictu sanguinis ex venis renum corrosis.
- xiii. De mictu sanguinolento diuturno, per modum consultationis.
- xiv. De dolore nephritico, ex renum obstructione.
- xv. De reni dolore ex obstructione à materia frigida.
- xvi. De dolore renum, cum mictione multarum arularum.
- xvii. De nephritico dolore renis sinistri ex arenulis in eo impactis.
- xviii. De dolore nephritico, ex renum obstructione ac calculi metu.
- xix. De renum calculo.
- xx. De quadam matrona calculo renum & morbo articulari laborante.
- xxi. De calculo in renibus confirmato, cum intollerabili lumborum dolore, ac vrinae difficultate.
- xxii. De calculo in renibus per periodos dolorem inferente, qui dolor admodum insignis vnicui clystere euauit.
- xxiii. De calculo renum, cum ingenti dolore & vrinae retentione.
- xxiv. De nobili muliere ex renum calculo laborante.
- xxv. De calculo renum, cum omnimoda lotii retentione.
- xxvi. De calculo renis in vtrete impacto, cum crudissimo dolore, & vrinae omnimoda suppressione: cui & antea ex sanguine coagulato vrina suppressa fuerat, cum gravissimis symptomatis.
- xxvii. De calculo in vtrete lotium omnino retinente.
- xxviii. De eodem mercatore rursus in suppressionem vrinae incidente.
- xxix. De eodem mercatore denuo incidente in vrinae suppressionem, ex calculo vtretem sinistram obstruente, vnde mors subsequuta.
- xxx. De renum inflammatione.
- xxxi. De calido renum apostemate, seu inflammatione.
- xxxii. De apostemate renum sanguineo.
- xxxiii. De apostemate bilioso renis dextri.
- xxxiv. De apostemate renum frigido.
- xxxv. De quadam duritie renis sinistri.
- xxxvi. De renum inflammatione, quasi ad abcessum tendente, cum duplici tertiana, per modum consultationis, ad Andream Leminariensem Frisium, medicum doctissimum.
- xxxvii. De renum exulceratione, cum ardore vrinae.
- xxxviii. De renum vlcere post gonorrhœam & tertianam febrem oborto.

xxxix. De viceratione renum in quodam iuvene cum difficultate aliquando lotium reddente.

IN LIBRO VIGESIMO QVINTO.

- Obfer. i. De stranguria seu vrinae stillicidio.
- ii. De stranguria ex recenti cereuicia orta.
- iii. De quibusdam ex variis causis stranguria laborantibus, & quibus remediis fuerint curati.
- iv. De stranguria cum insigni dolore.
- v. De stranguria ex causa frigida.
- vi. De difficultate mingendi, cum stranguria.
- vii. De vrinae difficultate, cum dolore, in sene calculoso.
- viii. De difficultate vrinae, cum dolore circa pubem.
- ix. De difficultate vrinae seu dysuria, ex causa frigida.
- x. De difficultate mingendi, ob callum carnosum vel verrucam aut excrecentiam carnis, intus in pene seu meatu urinario innatam.
- xi. De stranguria in ischuriam transeunte.
- xii. De ischuria quatuor diebus perdurante.
- xiii. De ischuria in puero calculoso.
- xiv. De ischuria ex nimia vesicæ distensione.
- xv. De ischuria seu vrinae suppressione ex limoso humore penem intus obstruente.
- xvi. De ischuria perperam curata, & lethali.
- xvii. De vrina per quinque dies suppressa, cum ingenti circa vesicam dolore.
- xviii. De quodam rustico, qui per decem dies mingere non potuit.
- xix. De ischuria & vrinae retentione, ob calculum in collo vesicæ hærentem.
- xx. De sanguine concreto, ex renis dextri vulnere, ischuriam inferente.
- xxi. De quodam vrinam continere non potente.
- xxii. De nobili puella quindecim annorum, ab ineunte ætate vrinam non continente, curata.
- xxiii. De puero decem annorum, calculo vesicæ laborante.
- xxiv. De calculo vesicæ per vulnus, in quo facta fuerat incisio longo tempore, sponte reiecto, & de altero lapide post mortem in vesica inuento.
- xxv. De quodam, cui post calculum vesicæ excisum, vrina mucilaginosâ permanebat, vt rursus motus esset de nouo calculo.
- xxvi. De calculo magno vesicæ, qui incisus extrahi non potuit: Vnde tandem æger post diuturnos cruciatus mortuus est.
- xxvii. De vesicæ inflammatione lethali.
- xxviii. De vesicæ apostemate seu inflammatione.
- xxix. De vesicæ vlcere.
- xxx. De vlcere in collo seu ceruice vesicæ.
- xxxi. De vlcere vesicæ, cum summa grauitate odoris in vrina, valde diuturno ac lethali.
- xxxii. De vlcere vesicæ, concavitatem eiusdem occupante, valde diuturno ac lethali.
- xxxiii. De vesicæ scabie.
- xxxiv. De ardore vrinae, cum diuersis symptomatis, per modum consultationis, pro magnifico D. Iohanne Damiano Rationariorum præfecto in Hagha Comitibus.
- xxxv. De ardore vrinae cum variis accidentibus.
- xxxvi. De ardore vrinae ex sola caliditate acris vrinae, ob bilem cum ipsa permistam.
- xxxvii. De nauta, qui cum pilulis præcipitatas accepisset, gonorrhœa laborans, & mingendi difficultate in ardorem vrinae duplo maiorem incidit.
- xxxviii. De ardore vrinae vna cum dysuria, vrina falsa, acris quasi purulenta & mucilaginosâ.
- xxxix. De ardore vrinae, cum vesicæ vlcere.

IN LIBRO VIGESIMO SEXTO.

- i. Obser. De abcessu penis in perinao in fistulam abeunte, & in excrecentiam carnis cum stillicidio, & dysuria, & vlcere renum.
- ii. De omnimoda suppressione vrinae ab excrecentia carnis in fistula vrinaria circa perinaum, apostemate subsequente prope loci fistulae cum magna testium inflatione.
- iii. De inflatione & inflammatione Penis seu Vaginæ, ac apostemate transeunte deinde in abcessum & vicerationem.
- iv. De

INDEX

- iv. De dolore Penis cum inflatione.
- v. De Pene intus exulcerato.
- vi. De Pene esthiomene affecto, & ex corruptione radicis excidente.
- vii. De praputio non potente reduci.
- viii. De ganglio penis, seu pudendi, ad Iohannem Duum Medicum.
- ix. De Priapismo.
- x. De Satyriasi.
- xi. De Gonorrhoea ex abundantia feminis.
- xii. De Gonorrhoea ex aquositate feminis.
- xiii. De diuturna Gonorrhoea, & quomodo fuerit curata.
- xiv. De Gonorrhoea cum seculisimis symptomatis.
- xv. De Gonorrhoea in muliere.
- xvi. De Gonorrhoea, & testiculi inflatione, ac genu cum suspitione luis Venereae.
- xvii. De feminis in somnis profluio, vel pollutione nocturna, ut vocant.
- xviii. De coitus diminutione & impotentia coeundi.
- xix. De ignavis partibus genitalibus ob frigiditatem.
- xx. De quodam ex Veneris intemperantia mortuo.

IN LIBRO VIGESIMO SEPTIMO.

- i. Obser. De Testium, aut Testiculorum, dolore, ac inflatione cum duritie, tandem in inflammationem mutata, cum febre continua, ex profluio feminis intempestive retento.
- ii. De Tumore Testiculi sinistri, cum magna duritie, intra tres dies curato.
- iii. De Scroti inflammatione.
- iv. De Scroti & vna Testis inflammatione.
- v. De Teste admodum indurato post inflammationem male curatam.
- vi. De Scroti apostemate ac Testium, agri ignavia in corruptionem permutato; mox in gangrenam, hectica subsequente & in mortem desinente.
- vii. De Apostemate frigido Scroti ac Testiculorum.
- viii. De Scroti insigni pruritu, longo, ac diuturno.
- ix. De Scroti Pruritu cum excoriatione.
- x. De Scroti vlcere ac testiculorum.
- xi. De Ramice inguinis. Græcis Βορβορική dicto.
- xii. De viro quodam Hernia inguinali laborante.
- xiii. De Ramice inguinis recenti, & facile curato.
- xiv. De Bubonocoele in infante.
- xv. De quibuldam ab Hernia inguinali probe curatis.
- xvi. De Enterocoele lethali.
- xvii. De Enterocoele admodum periculosa & tandem curata.
- xviii. De Bubonocoele.
- xix. De Enterocoele cum ileo grauissimo.
- xx. De Enterocoele curata.
- xxi. Agitur de Enterocoele, per modum consultationis.
- xxii. De Epiplocele, seu Ramice omenti.
- xxiii. De Hernia Carnosa Græcis Σαρκοcele dicta.
- xxiv. De Ramice varicosa seu Hernia varicosa.
- xxv. De Pneumatocoele seu Hernia ventosa.
- xxvi. De Hydroscele, seu Ramice aquosa.
- xxvii. De Hernia Humerali.
- xxviii. De Exomphalo.
- xxix. De umbilico eminente ex multitudine ventositatum.
- xxx. De Exomphalo in Ileon lethalem transmutato.

IN LIBRO VIGESIMO OCTAVO.

- Obser. i. De mensibus seu menstruis purgationibus retentis.
- ii. De menstrua purgatione subito tentata.
- iii. De mensium suppressione sanguine ad alias partes delato.
- iv. De suppressione mensium, plenitudinis ratione.
- v. De medico imperito, qui menses nitebatur euocare in puella plane extenuata.
- vi. De puella ex sola refrigeratione vel nuda intemperie frigida menses restrictos habente: & de altera muliere mensium suppressione laborante à succo pituitoso ora venarum vteri obstruente.
- vii. De vidua longo tempore menses suppressos habente ex petuitosiore sanguine.

- viii. De muliere uterque biliosa, ex bilioso sanguine menses detentos habente.
- ix. De menstrua purgatione retenta ex melancholia.
- x. De muliere ex longo mensium profluio laborante.
- xi. De superfluo mensium profluio cum insigni vitis debilitate.
- xii. De insigni menstrua purgatione ex abortu lethali.
- xiii. De superflua menstrua purgatione ex anastomosi.
- xiv. De mensibus superflue fluentibus ex aperture vasorum.
- xv. De purgatione menstrua ultra nouem menses perdurante lethali ex refectione vasorum vteri.
- xvi. De mensium profluio venis vteri perruptis ex graui pondere subleuato.
- xvii. De menstrua superflua euacuatione ab arrosione.
- xviii. De immodico mensium fluore ob sanguinis tenuitatem, caliditatem & actinomiam.
- xix. De fluore muliebri, aut menstruis albis.
- xx. De menstruis albis per modum consultationis.
- xxi. De fluore muliebri, post naturalem mensium purgationem.
- xxii. De profluio muliebri in muliere admodum biliosa.
- xxiii. De fluore muliebri aquoso & pituitoso.
- xxiv. De muliere laborante Gonorrhoea.
- xxv. De vteri suffocatione in vidua ex femine retento.
- xxvi. De vteri praefocatione, partim ex menstruis retentis, partim ex femine intus remanente.
- xxvii. De muliere praefocata & pro mortua habita, tandem ad vitam restituta.
- xxviii. De muliere, quæ ex ira frequenter praefocationem vteri patiebatur.
- xxix. De praefocatione vteri ex femine retento lethali.
- xxx. De praefocatione vteri in pregnantæ, & de altera in ipso partu eueniente.
- xxxi. De vteri suffocatione post menses fluentes orta.
- xxxii. De vteri suffocatione ex femine retento.
- xxxiii. De vteri vehementissima praefocatione ex femine retento.
- xxxiv. De vteri praefocatione ex menstruis retentis.
- xxxv. De vteri prociencia, per modum Consultationis.
- xxxvi. De quibulda vteri praefocatione laborantibus.
- xxxvii. De vteri stillicidio cum imbecillitate & intemperie frigida & humida eiusdem.
- xxxviii. De spirita in vtero collecto cum grauissimo dolore.
- xxxix. De vteri inflatione cum insigni dolore post abortum oborta.
- xl. De intenso vteri dolore.
- xli. De vteri inflammatione.
- xlii. De inflammatione seu apostemate vteri calido.
- xliii. De oris vteri inflammatione.
- xliiii. De apostemate vteri frigido in abscessum transmutato.
- xlv. De vteri scirrho.
- xlvi. De vteri cancro vlcerato & lethali.
- xlvii. De cancro vteri.
- xlviii. De vlcere matricis.
- xlix. De antiquo vteri vlcere & lethali.
- i. De pruritu vuluæ.
- ii. De vuluæ excoriatione.
- iii. De vteri rhagadibus ac fissuris.
- iiii. De condylomatibus vteri.
- lv. De sycofi vteri.
- lvi. De vtero imperforato.
- lvii. De puella ab Hernia inguinali sinupserit, num sterilis sit futura, per modum consultationis.
- lviii. Num vir aut mulier sterilis sit, per modum Consultationis.
- lix. De difficultate imprægnationis in duabus mulieribus: vna pituitosa, altera biliosa.
- lxi. De dubia conceptione vel imprægnatione.
- lxii. De vteri mola.
- lxiii. De mola reiecta, quasi oculos multos habente: & de aliis diuersa forma.
- lxiiii. De mola, instar accipitris caput rostratum habente, eiecta.
- lxv. De mola post factum perfectum reiecta.

liv. De

INDEX

- lxvi. De mola, aut sanguine crassiore, quem hydrops sublequebatur, deinde mors.
- lxvii. De ciffa, pica, malacia pregnantium.
- lxviii. De muliere quinto mense menstruas purgationes habente grauida, in qua metus erat de abortu per modum consultationis.
- lxviii. De pregnantæ vomitum enormem habente, vnde abortus metuebatur: & de Altera alui profluio laborante.
- lxviii. De foetu mortuo cum intensissimo dolore ventris inferioris cum stranguria & dysuria.
- lxix. De partu facilitando in nobili Domina etiam i-stero laborante.
- lxx. De partu difficili ex magnitudine foetus.
- lxxi. De partus difficultate ob innaturalem positionem foetus ac humore elapso.
- lxxii. De partu valde periculoso: & de primipara ex primo partu moriente.
- lxxiii. De quibuldam mulieribus in partu periclitantibus & egregie liberatis.
- lxxiv. De muliere obesa in hyeme difficulter pariente.
- lxxv. De partu difficili ob geminos.
- lxxvi. De quibuldam mulieribus, quæ ob mortuos infantes difficili partu laborant.
- lxxvii. De muliere factum corruptum paulatim exonerante.
- lxxviii. De muliere ex partu mortuo simul occumbente: & de altera viua permanente.
- lxxix. De secunda relicta.
- lxxx. De secundina relicta in quibuldam puerperis, & quibus medicamentis ab ea liberata sint.
- lxxxi. De dolore post partum eueniente.
- lxxxii. De quibuldam symptomatibus puerperis euenientibus.
- De regimine infantis.
- De Nutrice seu regimine Nutricis.

IN LIBRO VIGESIMO NONO.

- Obser. i. De Arthritide & chiragra, per modum consultationis, pro M. Matthia Hero Harlemensi, quondam præceptore suo carissimo.
- ii. De Arthritide ex materia calida.
- iii. De Arthritide, podagra, chiragra, etiam ex causa calida.
- iv. De dolore iuncturarum, Arthritide, podagra & chiragra, tertiana intermittenti succedente, & hæmorrhoidibus restrictis: quibus denuo fluentibus podagra & Chiragra cessant.
- v. De Chiragra ex materia biliosa, cum pauca portione sanguinis & multa pituitosa.
- vi. De podagra ex materia sanguinea magis abundante.
- vii. De quibuldam podagra laborantibus ex fluxione calida.
- viii. De nobili Matrona, crassa & pituitosa, articulari morbo sæpius laborante ex materia frigida pituitosa.
- ix. De viro atrabilario, macilento ex atra bile podagra affecto.
- x. De articulari morbo, cum summo dolore, per experimentum quoddam cessante.
- xi. De Arthritide ex causa calida.
- xii. De dolore articulari ex causa frigida orto.
- xiii. De Arthritide ex causa sanguinea.
- xiv. De chiragra & podagra ex materia mixta; in qua profuit phlebotomia.
- xv. De quibuldam topicis remediis recte adhibitis ad articulare morbum, podagram & chiragram.
- xvi. In qua agitur de præcautione cuiusdam sæpè laborantis articulari morbo & nephritico dolore.
- xvii. De Medico quodam sæpè podagra & chiragra laborante.
- xviii. De Ischiade seu coxendicis dolore.
- xix. De Ischiatica cum dolore oculorum.
- xx. De quibuldam ab Ischiade curatis.
- xxi. De Ischiade mirabiliter curata.
- xxii. De Ischiade seu dolore coxendicis diuturno, conuerso tandem in suppuracionem.
- xxiii. De gibbositate.
- xxiv. De varicibus.
- xxv. De varicibus diuturnis, curatis.

- xxvi. De elephantia Arabum in curæ.
- xxvii. De rubore & vlceratione lumborum, deque co-tis externa excoriatione.
- xxviii. De quibuldam doloribus membrorum externorum, seu membrorum manifestorum.
- xxix. In qua agitur de condendis corporibus mortuis.

IN LIBRO TRIGESIMO.

- Obser. i. De veneno assumpto.
- ii. De aqua sublimata per imprudentiam sumpta; & de sublimato sumpto.
- iii. Per modum consultationis, vtrum quis sibi præcare possit à venenis, ita vt ab illis in se non possit.
- iv. De veneno assumpto.
- v. De quibuldam, qui arsenicum sumpserunt.
- vi. De cantharidibus sumptis.
- vii. De quodam, qui sebis ac canibus, aliisque animalibus syluestribus vescebat: & de cerebro felis.
- viii. De famula quadam, tum de quatuor pueris, arsenico casu sumpto, veneno affectis.
- ix. De radice hellebori albi ex vino sumpta.
- x. De euphorbio assumpto.
- xi. De veneni, & cuiuscumque animalis puncturæ ar-cana curandi ratione.
- xii. De quodam genere araneorum, Tarantula dicto apud Italos.

IN LIBRO TRIGESIMO PRIMO.

- Obser. i. De maculis faciei.
- ii. De maculis, palliditate, & rubore faciei.
- iii. De pustulis & impetigine faciei.
- iv. De cicatrice auferenda & dealbanda.
- v. De auferendis vestigiis morbilorum & variolarum.
- vi. De pilorum regeneratione.
- vii. De dentibus dealbandis & vitis eorum tollendis.
- viii. De ambustis & combustis ab igne, vel aqua feruente.
- ix. De manibus dealbandis & cute.
- x. De obesitate, quomodo macilentiores euadant.
- xi. De macilentis, quomodo obefiores euadant.

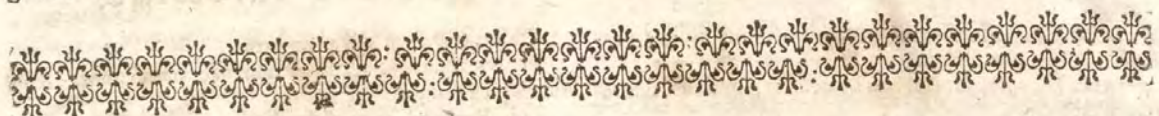
IN LIBRO TRIGESIMO SECVNDO.

- Obser. i. De iuvene Traiectensi, ex doloribus iuncturarum & capitis decumbente à lue venerea.
- ii. De lue venerea, quæ plurimos inuasit ex contagio.
- iii. De bubone Venereo intus reperiens, ex quo timebatur lues Venerea.
- iv. De muliere, cui perperam luis Venereæ remedia adhibita fuere.
- v. De muliere quadam venerea lue infecta, ex vlceratione gutturis subito in anginam suffocantem incidentem; à qua tamen liberata fuit.
- vi. De curatione luis venereæ cum decocto ligni.
- vii. De lue cum decocto ligni indici curata.
- viii. De lue curata in muliere cum vlcerebus foedis in ano & pudendo.
- ix. De virulentia venereæ curatione cum ligni decocto, per modum consultationis.
- x. De lue venerea curanda cum radice china, per modum epistolæ ad Iacobum Forestum medicum, fratrem authoris.
- xi. De lue venerea: in qua etiam mentio fit de Sarfa parilla, & de aliis quibuldam eodem malo laborantibus, & diuerso modo curatis.
- xii. De lue venerea curata inunctione.
- xiii. De quibuldam à lue venerea inunctione curatis.
- xiv. De lue venereæ curatione, cum lichenibus, impetiginibus & vlcusculis.
- xv. De quodam à lue curato per vnguentum cui crus rigidum post inunctionem remansit.
- xvi. De quodam iuvene nodum durum & tophum in tibia habente ex lue venerea.
- xvii. De rustico quodam nauta, & robusto, curato per suffumum ex cinnabari, à lue venerea.
- xviii. In qua agitur per modum consultationis, de curatione morbi venerei cum aqua Philosophica.
- xix. De tonfore qui passim & indiscriminatim pilulis

INDEX.

lis mercurialibus suis veneræ curationem pollicebatur.
 *x. De quodam laborante morbo venereo inueterato cum multis vlcibus malignis, qui cum decocto ligni curari non posset, vnguento deinde curatus est.
 *xi. De quadam iuencula nuper nupta, morbo venereo infecta, cum pustulis fœdis in muliebribus & ano, cum gutturis fauciumque vlcératione.

*xii. De amissa voce propter vicus venerum palatæ innatum.
 *xiii. De tumore scirrhus in genu ex morbo venerea.
 *xiv. De quodam abscessum venereum inguinis habente cum ardore urinae.
 *xv. De alopecia in lue venerea.
 *xvi. De rimis & fissuris manuum ex lue venerea.

INDEX OBSERVATIONVM CHIRVRGICARVM.

TOMI QVARTI.

IN LIBRO PRIMO.

De tumoribus præter naturam sanguineis.

- I. OBSERVATIO. De Apostemate calido, præter mentem & casu curato.
- II. De Apostemate circa regionem ventriculi cum tumore exterius apparente.
- III. De Apostemate seu inflammatione totius sutæ, in abscessum transmutato.
- IV. De Phlegmone seu inflammatione in variis corporis partibus oborta.
- V. In qua ponuntur exempla puræ phlegmones.
- VI. Exempla aliquot phlegmones illegitimæ curata.
- VII. De phytello sub alis apparente.
- VIII. De phymate.
- IX. De furunculis, qui & dothienes appellantur.
- X. De termintho tuberculo.
- XI. De carbunculo benigniore, in nare apparente.
- XII. In qua ponuntur exempla aliquot carbunculi malignioris, pestiferi, seu antracis, etiamque bubonis.
- XIII. De gangræna ad sphacelum tendente.
- XIV. De esthiomene Auicennæ, seu sphacello Græcorum, vel sideratione.
- XV. De Aneurismate.
- XVI. De Epinyctidibus.

IN LIBRO SECVNDO.

De tumoribus præter naturam biliosis.

- I. De Erysipelate.
- II. De erysipelate puro.
- III. De erysipelate in crure.
- IV. De erysipelate phlegmonode & quasi postea œdematode, in corpore admodum senili.

- V. De herpete esthiomene.
- VI. De herpete exedente, & de exulcerato.
- VII. De herpete miliari.
- VIII. De phlyctanis in facie infantis cuiusdam apparentibus.
- IX. De Noli me tangere.
- X. De impetigine.
- XI. De serpigne atque impetigine in crure, cum pustulis parvis erodentibus, atque fissuris.
- XII. De impetigine faciei.
- XIII. De lichene, impetigine vlcératione fœda intercutanea.
- XIV. De specie lichenis seu impetiginis aut serpiginis, vulgari idiomate *Hæer V'orm* dicta.
- XV. De hydrois seu sudaminibus.
- XVI. De ambustis.
- XVII. De combustis.
- XVIII. De tactis igne aut aqua calida, vel qui coctura ignis, pulueris tormentarii, aut aqua calida læsi fuerunt.

IN LIBRO TERTIO.

De tumoribus præter naturam pituitosis.

- I. De œdemate.
- II. De vero œdemate in femore longo tempore perdurante, & postea de illegitimo œdemate.
- III. De apostemate ventoso in genu.
- IV. De apostemate aquoso pedem circa iuncturas occupante.
- V. De hydrocephalo.
- IV. De hydrocephalo curato absq; chirurgis.
- VII. De phlegmatica ex crescentia valde magna instar nattæ vel talpæ aut strumæ vel potius hydrocephali, in collo posteriori circa nucham apparente in infante puella duorum mensium.
- VIII. De glandula, ac etiam de nodo.
- IX. De ganglio.
- X. De strumis scrofulis.

XI. De

INDEX.

IN LIBRO SEXTO.

Qui est de plagis, seu vulneribus cruentis, casu, offensione, percussione, concussione ac contusione.

- XI. De quodam scrofulam habente in collo.
- XII. De steatomate, atheromate, & meliceride.
- XIII. De Bronchocele, bocio, seu hernia gula.

IN LIBRO QVARTO.

De tumoribus præter naturam melancholicis.

- I. De duritie quadā scirrhusa sub poplite, post malignorum vlcærum curationem manente.
- II. De apostemate duro lapideo, scirrhuso, in femore crure & genu.
- III. De scirrhuso legitimo, non tamen exquisito.
- IV. De phlegmone scirrhusa in scirrhum illegitimum, & non exquisitum, seu in duritiam lapideam mutata.
- V. De cancro non vlcérato in mamilla dextra.
- VI. De cancro vlcérato in mamilla dextra, qui postea mortem intulit.
- VII. De elephantiasi & lepra Arabum.
- VIII. De præseruatione à lepra Arabum, de qua suspicio erat.
- IX. De lepra Græcorum, (qua quibusdam probatis autoribus deterrima species impetiginis est) per modum consultationis, propuella octo annorum nobilissima.
- X. De verrucis.
- XI. Per modum consultationis, de verrucis in virga & aliis locis, ad Petrum chirurgum Brielsensem.
- XII. De clauo in digito pedis, per modum consilii, pro fratre meo Iacobo Foresto, cum Louanii medicina operam daret.

IN LIBRO QVINTO.

De tumoribus præter naturam mixtis.

- I. De maculis quibusdam plumbeis, ad cineritium colorem tendentibus, exterius in cute apparentibus.
- II. De morphea, cutisque defœdatione maculosa.
- III. De vitiligine.
- IV. De lentigine & panno faciei.
- V. De lichene.
- VI. De parotide.
- VII. De varis seu ionthis, aut cossis vel pustulis apparentibus in facie: per modum consultationis.
- VIII. De pustula quadam elata ad magnitudinem fabæ Egyptiacæ in gena sub oculo.
- IX. De pruritu totius corporis.
- X. De scabie: in qua ponuntur multa exempla scabiei curata.
- XI. De scabie diuturna, quæ per nouem annos durauerat.
- XII. De diuersis speciebus scabiei curatis.
- XIII. De scabie humida, & de scabie sicca, & de inueterata, fœda, cum diuersis exemplis.
- XIV. De malo mortuo.
- XV. De perionibus.
- XVI. De panaritio, seu Græcorum paronychia.

- i. Obser. De vulnere simplici, ex mala curatione factæ lethali.
- ii. De vulnere perperam iudicato non esse lethale.
- iii. De vulnere Hepatis M. Iacobi Carpi.
- iv. De pulmone vulnerato.
- v. De vulnere ventriculi.
- vi. De milite in splene vulnerato, Iac. Carpi.
- vii. De vulnere abdominis, per quod omentum dilapsum erat, & ab indocto chirurgo abscessum.
- viii. De vulnere ventris seu abdominis, ad interiora penetrante.
- ix. De sagitta vulnere infixæ extrahenda.
- x. De vulneribus venenato telo inflictis.
- xi. De vulnere facto per incisionem in facie.
- xij. De vulnere in facie prope maxillam sinistram facti alto & profundo: ex Carpo desumpta.
- xiii. Carpi, De vulnere quodam penes rasctam manus secundum transuersum inflicto.
- xiv. Carpi, De altero quodam in raseta manus globos tormentario icto & læso.
- xv. De vulnere in oculi sinistri palpebra, Iacobi Carpi.
- xvi. De adolescente sexdecim annorum, casu, seipsum in pectore vulnerante.
- xvii. De vulnere transeunte utramque partem tam posteriorem quam anteriorem ipsius thoracis.
- xviii. De quodam vulnerato in pede dextro, adeo vehementer, ut totus pes circa clauillam seu malleolos abscessus fuerit, cui ingens dolor aderat, Iacobi Carpi.
- xix. De quodam vulnerato in cubito brachii sinistri, totum os cum suis nervis incisum esset, & ex dolore meus esset de spasmus: Iacobi Carpi.
- xx. De paralyti pollicis, ex incisione musculi: Laurentii Brunneck.
- xxi. De syncope in vulnerato.
- xxii. De desipientia seu delirio ex ictu.
- xxiii. De simplici vulnere in carne.
- xxiv. De vulnere profundo & occulto, quantum ad latitudinem eiusdem in parte superiore dorsi.
- xxv. De cano vulnere.
- xxvi. De cicatrice inducenda: Iac. Carpi.
- xxvii. De vulnere facto in crure, cum contusione à bomba.
- xxviii. De contusione absque vulnere.
- xxix. De iuvene quodam ex saltatione supra palum cadente, ac seipsum lædente.
- xxx. De casu ab alto, in quo timebatur conuulsio seu offensio membrorum interiorum.
- xxxi. De offensione & casu.
- xxxii. De iis qui ex nimio pondere leuato aliquid mali in corpore senserunt.
- xxxiii. De submersione aquæ.
- xxxiv. De ictu ac vulneribus illatis ab animalibus venenatis.
- xxxv. De vulnere cum profusione sanguinis ex arteria.
- xxxvi. De sanguinis profusione ex vulnere.
- xxxvii. De vulnere in manu per transuersum facti, tendonibus ac nervis transiectis.
- xxxviii. De nervi punctura.
- xxxix. De vulnere in iunctura & loco nervoso facti, phlegmone accedente, unde humidum quid exstillabat.
- xl. De nervi contusione.
- xli. De crure ferra ablato.
- xlii. De capitis contusione.
- xliii. De simplici contusione capitis, absque diruptio: ne cutis.
- xliiii. De contusione capitis, cum ruptura cutis.
- xliiii. De rustico quodam, claua vulnerato, in oculo, usque adeo ut inde visum amitteret.
- xliiii. De vulnere brachii, & de altero sub scapula, & de tertio in dorso, penetrante ad interiora.
- xliiii. De vulnere thoracis, transeunte in pulmonem, ex quo, facta prædictione, ipse vulneratus obiit.
- xliiii. De vulnere cum ense facto penetrante ventriculum, lethali.

xliv. De

INDEX.

xl. De tibia vulnerata ex quo vulnere subsequuta est mors.
 l. De vulnere lethali sub planta pedis.

IN LIBRO SEPTIMO

Qui est de ulceribus.

Obs. r. De crure ulcerato & excoriato in superficie, in quodam hydropelaborante.
 ii. De ulcere quodam inueterato & maligno.
 iii. De ulcere alio quodam maligno curato.
 iv. De ulcere quodam ab omnib. medicis derelicto, & casu curato, deinde & de quodam in deploratis ulceribus experto medicamento.
 v. De quodam habente vlcus calidum in tibia.
 vi. De ulcere cum dolore in quodam phlogorico.
 vii. De erysipellate ulcerato.
 viii. De contusione, in qua metas erat de abscessu frigidiore.
 ix. De supereresciente carne in ulcere.
 x. De ulcere verninoso.
 xi. De ulcere cum ossis corruptione.
 xii. De vlcibus malis & malignis inueteratis.
 xiii. De ulcere virulento, corrosiuo, ambulatio, exedente.
 xiv. De ulcere fordido & putrido.
 xv. De ulcere profundo & cauenoso.
 xvi. De fistulis, seu callo obductis, sinuosis & arctis vlcibus.
 xvii. De crescentia cancrofa supra oculum ulcerata.

xviii. De vlcibus tibiarum.

IN LIBRO OCTAVO

Qui est de fracturis.

Obs. r. De costarum contusione, in qua motus erat fractura.
 ii. De quodam qui fracturam cruris patiebatur.
 iii. De inferiore maxilla contracta.
 iv. De vertebis seu spondylis colli attritis & contractis sine vulnere vel potius contusis.
 v. De fractura fureule pectoris.
 vi. De fractura costarum & plicatione earundem.
 vii. De fractura coxae.
 viii. De humero, ac deinde etiam brachio fracto.
 ix. De tibia fracta.

IN LIBRO NONO

Qui agit de ossibus luxatis.

Obs. r. De coxa luxata.
 ii. De maxilla inferiore seu mandibula luxata.
 iii. De vertebis spinæ luxatis & fractis, unde mors subitanea subsequuta est.
 iv. De humero luxato.
 v. De cubito luxato.
 vi. De femore luxato.
 vii. De genu articulo è suo loco paululum moto.
 viii. De pede luxato.

INDEX III. LIBRORVM DE INCERTO AC FALLACI VRINARVM IVDICIO.

Argumenta singulorum librorum.

LIBRI PRIMI.

CAP. I. Quid sit vrina.
 CAP. II. De generatione Urine: deque apparatu sanguinis atque reliquorum humorum.
 CAP. III. De Superfluitatibus, quæ in vnaquaque concoctione sequestrantur, deque vrina secundum omnia mediocri, & quæ eius sit causa.
 CAP. IV. Quod vrinarum iudicia incerta sunt, imo sæpius periculosa, minusque eis fidenda.
 CAP. V. Urinæ iudicium non esse sufficiens ad vniuersam considerationem de morbis.

LIBRI SECVNDI.

CAP. I. De variis causis quæ urinæ iudicium impediunt.
 CAP. II. Quomodo medici etiam in artis operibus exercitati, in inspicendis lotiis, decipi possint.
 CAP. III. Quod Empirici Vromantes, circulatoresque & medicastræ ex urinæ inspectione potius mendacia proferant, quam vera de vrinis iudicent, quæ & hominibus nimium credulis & imperitis vera esse persuadent.
 CAP. IV. De impostura, dolo, fraude, cautelis, quibus in vrinarum iudiciis Vroscopi circumforanei vtuntur.
 CAP. V. De peruersa Fusticorum ac idiotarum & aliorum simplicitate, & nimis stulta in vrinarum diuinatione confidentia & credulitate.

LIBRI TERTII.

CAP. I. Vnde error natus sit de urinæ inspectione in adibus medicorum, quæ incerta coniectura existit, qua plus damni & periculi quam utilitatis agro plerumque accedit, adeo vt Medicinam artem quidem præclarissimam apud multos contemptibilem fecerit.
 CAP. II. Quam necessarium sit vrinæ agrorum non amplius ad ades medicorum spectandas transferre, sed quod ipsæ in adibus agrorum tantum spectari debeant.
 CAP. III. Ex sola urinæ inspectione, agrotis medicamenta non esse præscribenda, nisi medicus apud agros præsens, reliqua signa quæ ad morborum cognitionem spectent, prius animaduertit.
 CAP. IV. Quod certa sit methodus signorum & causarum, tum morborum & symptomatum, & certi finis scopi, ex quibus denno indicationes curatiue sumuntur: quibus curatio ipsa perficitur, & non ex vrinæ solius iudicio, quibus & utilitas & necessitas medici præsentis apud agrum probatur.
 CAP. V. Contra medicos qui medicamenta temerarie admodum ex sola inspectione lotii præscribunt, cum media à scopis certis & indicationibus petantur.
 CAP. VI. Contra eos qui lingua vulgari aut vernacula, remedia & medicamenta præscribunt, & quibusuis communia faciunt.

FINIS.

OBSERVATIONVM

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM MEDICINALIVM

LIBER PRIMVS.

De Febribus Ephemeris Synochis:

Auctore

PETRO FORESTO ALCMARIANO MED.

ADRIANVS Alouinus Delphius Zythepia (alij Ce-reuifiarium vocant) circa solstitium hyemale, ex leui peregrinatione cum in exiguum lassitudinem incidisset, atque alium vnicunque lubricam haberet, ephamera febre correptus est. Ad quem cum vocatus essem, atque animaduertissem, quod eodem tempore ter alium per se deposuisset, eundem in lecto quiescere mandavi, sudore leui per se non admodum diu postea emanante. Cumque lotium inspicissem, quod referuatum erat, boni esse coloris, ac suauem calorem in toto corpore perferentem, hominem de salute sperare iussi, quodque paucis horis à febre in totum liberaretur, prædixi: neque hæc prædictio me fefellit. Nam post viginti quatuor horas à febre liberatus, recte deinde valuit. Tales autem Paulus Aegineta ex Galeni auctoritate. lib. 2. cap. 15. pinguit ac molliter fricari iubet, ac deinde ad balneum mittit. Aëtius vero lib. 5. cap. 58. hos dulci prius tepidoque oleo suauiter perfricatos ad balneum quoque deducit. At nos victu nutriendi tantum contenti, qui defatigatis (eodem Aëtio teste lib. 5. cap. 64.) conuenit, aliis remediis vti non sumus. Interim ad recreandum, exiguum vini Rhenani, aquosi, albi, subtilis dedimus: quale omnibus ephemeris exhiberi solet. Nam præter id quod coctionem adiuuat, vrinæ etiam & sudores pronocat: si capite doluisset, ab eo abstinuissimus.

SCHOLIA.

Cum de omnibus morbis exempla quædam eorum quæ in obseruationibus & curationibus omnium affectuum animaduersione digna esse existimauimus, in gratiam iuniorum medicorum adferre institutum sit: quædam de singulis tantum affectibus & morbis, scilicet selectiora, non omnia (quæ numerum excederent) adducemus, eaque breuissime quantum fieri potest explicabimus, ab vniuersalibus morbis seu affectibus incipiendo, paulatim ad particulares progrediendo. Recte enim ab iis vitiis incipimus, quæ totis corporibus inherescunt. Ex horum ordine frequentissimum malum est, & generi humano inimicissimum, febris: adeo vt quorundam literis proditum sit, numquam quenquam, exceptis biothanatis, sine eo morbo vitam amississe. Præterea varii sunt morbi & multiplices affectus, qui febrem adiunctam sæpe habent, ideoque de febribus, vt pote morbis magis vniuersalibus primo agemus: circa enim febres cognoscendas & curandas non solum tyrones, sed etiam seniores atq; exercitati medici magna soletia & industria vti debent. Quamobrem ne in cogitatione & curatione febrium vagetur oratio, quod facile fieri possit in tam lato campo omnium febrium, cuius valde sinuosa est tractatio, omnia quæ dicturi sumus, in tria genera febrium distribuemus, in eam, quæ ex spiritibus fit, ex humoribus, ex solidis partibus. Ad primum genus referuntur, quæ Ephemeræ à Medicis dictæ sunt (harum exemplum vnum nunc adduximus) de quibus omnium primo dicemus. Sed antequam ad eas explicandas veniam, prius in genere sciendum est, quid febris significet, vt sic eiusdem natura & definitio magis innotescant. Latini vno vocabulo febrem nuncupant à verbo *ferreo*, est enim febris veluti feruor quidam seu feruescentia quadam corporis, quod ab ea corripitur: vel à *februo*, quod dicitur à *feruendo* apud veteres, vt annotauit lo. ram apud *sephus Scaliger ad Varronem*. Græci vero, vt *Lasios quæ Græcos*.

Hippocrates & Galenus, vtgerdū interim vtgerdū nuncupant à τὸ πύρρον, verbo Græco, quod Latine significat, *febricitio seu febre corripior*: secundo, ἀπὸ τῆς πυρρῆς, Latine autem *habitus seu dispositio ignea*: ita & Hippoc. febrem ardentissimam solitus fuit ignem appellare, vt i. de morbis vulgaribus, quasi non aliam habeat naturam, præterquam ignis substantiam, teste

A

Pet. Forest. Tom. 1.

De Febribus Ephemericis

Notio rei
qua febris
dicitur.

Gal. lib. de rat. vict. comment. 3. text. 18. & 19. Nequaquam tamen febris re ipsa est ignis: nam eo laborans animal non viveret. Sed ubi calor auctus est, ut hominem offendat & actionem laedat, febris est, 8. meth. med. & sic est veluti corporis immoderata caliditas, ut lib. 1. de caus. morb. cap. 2. Et licet calor videatur impediri in principis febrium, rigore, horrore, refrigeratione, & extrema aliquando frigent, ut in febre syncopali, vel sudore frigido occurrente, quæ cum febris symptomata sint, interim febris manet, neque dicenda febris frigida, nisi per abusum ex accidenti & improprie, utpote à causa frigida orta, vel ex accidenti partibus quidem corporis refrigeratis intus reuocato calore, vel ab aliqua forti inflammatione, seu erysipelate. Hic etiam calor febrilis intelligitur de qualitate, ut 2. de temp. cap. 2. & 1. aph. 14. eaque non simplex est, nec sincera, sed aliarum etiam qualitatum quodammodo particeps, estque actus non potentia, ut tactu indicatur non ratione; nam quod potestate calidum est, ratione inuestigatur. Non ab re quotquot febris essentiam nobis manifestare tentarunt, omnes per calorem eam definierunt. Ex quibus dictis nunc etiam facile patet definitio ipsius febris, eiusque natura, cum eam Auicenna, fen. 1. quatio, definierit calorem extraneum. Galenus vero natium calorem in igneum mutatum, aphor. 14. & 16. & lib. 1. de rat. vict. Est enim calor, non res calida. 8. method. 1. & 9. & 14. sed auctus & in igneum mutatus, cuius ratio colligi potest, 1. aphor. siccitati coniunctus, 1. aphor. 14. & 1. rat. vict. morb. acut. text. 16. in corde accensus, ut liquet 1. de diff. feb. cap. 3. per totum corpus vel maximam eius partem transmissus per venas & arterias, 8. method. & 1. de sympt. causis 5. nisi impediatur ut in epiala, 2. de diff. feb. cap. 6. Non enim opus est, ut febrilis caliditas per totum animal sit effusa, 6. de morb. val. gar. fat est vel in pluribus partibus vel in nobilissimis accensa, ladens operationes omnesque functiones. Neque dicenda est febris, nisi præter naturam incalcescat, quamvis non semper primo afficiatur. Hoc patet in omnium febrium genere, in hectica apud Gal. 10. meth. c. 8. quando à iecinore, ventriculo incipiat & aliis corporis partibus: interim vero quod afficitur est ipsum corpus. Idem constat in febre ephemera. 1. de diff. feb. cap. 3. & 1. de arte curat. ad Glanc. c. 3. & 8. method. med. cap. 1. dum spiritus in ea, qui in ventriculis cordis continentur, accenduntur, præcedente æstu, ira aliquando ex aliis partibus, ut inguinibus inflammatione: In putridis febribus, ex humoribus in dextro cordis ventriculo contentis, interim & aliis, qui in omnibus vasis, aut in quibusdam putrescunt, aut extra vasa secundum mentem Gal. 1. de diff. feb. & 11. meth. & 2. de præfag. expulsi. c. 7. Hinc & eius definitio talis esse potest: Febris est intemperies calida præter naturam, in corde omnes actiones corporis ladens, & ideo morbus cordis duntaxat, ut latius apud Argentarium explicatur. Non quidem complexio calida & sicca, ut quidam autumant, tunc enim sequeretur, quod falsum est: nam febrientes siue pituitosi siue sanguinei sint, remanent semper in eadem complexione, qua præditi erant. At cum alii circa febrem dissentiant, quod ipsa non possit diuidi in morbum & accidens, licet & Fernelius Symptomaticam febrem admittat, Auicenna & Conciliator diff.

Que pars
affecta in
febre.
Febris non
est nisi cor
præter natu-
ram incal-
cescat, sed
non semper
primo affi-
ciunt.

Febris.
Qualis affe-
ctus sit fe-
bris nempe
morbus.

87. tenent, quod febres accidentales, cum mediate vel immediate à morbo dependant: sunt autem morbi, cum nullum morbum sequuntur. Præterea cum dicit Galenus febrem esse natium calorem in igneum versum, scilicet oportet quid sit natium calor. Is duplex quidem est: alter quem idem auctor nunc æreum, nunc sanguineum, nunc vero spiritum vocat scribit, temperatus, non ubique sui similis in aliis enim partibus elaboratur, in aliis minus elaboratus, (quemadmodum & sanguis) existit: omnium naturæ functionum auctor, proinde in nulla corporis parte non continetur, in spatiis quidem inanibus plurimis. Is pro temporum, ætatis, & victus ratione, modo auctior, modo minor, modo acrior, modo mitior existit. Ventres inquit Hippocrates, hyeme calidiores, id est, plus continent calidi innati: quod eo tempore cutis spiracula, caloris exhalationem prohibeant frigore adstricta. Item eodem tempore mitior, æstate, vero parior & acrior: pari modo, pueri plus vernaculi caloris, eiusque mitioris, iuvenes minus, sed acrioris habent. Sic, & qui calido & humido victu utuntur, maiorem eius portionem, quam qui sicco & frigido, obtinent. Alterum calorem Galenus virtutum substantiam, aut primarium ipsarum instrumentum esse scribit; hoc est quatuor elementorum, vel eorum primarum qualitatum temperamentum. Cum enim elementorum substantia miscetur, & eorum qualitatem misceri necesse est: nihil ergo refert (ut dicebat Acoxia in comm. Galen. De arte curat. ad Glanc.) an harum, an illorum temperaturas, caloris substantiam esse dixeris; quamquam qualitatum esse, magis probet Galenus, Ex harum igitur symmetria, vires, ex viribus proba actio nascitur. Cum autem vana sint in corpore partium temperamenta, varia erunt huius caloris differentie: alie enim partes solidæ sunt, alie humores, alie spiritus: quarum cuique suus inest calor: qui cum seipso calidior fit, ac velut ignescit febrem procreat, in spiritu quidem diariam seu ephemeram: in humore vero, siquidem putris sit, putrem sin putredinis expers, synocham: diuersas igitur in solidis autem partibus, hecticam. Et ita quodque calidum duplex est apud medicos: innatum seu naturale, vel acquisitum, innaturale aut igneum, sed in horum interpretatione non est diu inhaerendum, cum hæc & à Galeno & Hippocrate tractata fuisse, ab alijs multis, ut Fernelio explicatur, & posissimum à Donato ab alto mari part. 1. De feb. medend. cap. 6. 7. 8. 9. Præter has autem differentias febrium ex materia caloris sumptas Hippocrates 6. de morbis vulgaribus, hos quoque ponit, cum dicit: Febres alie quidem mordaces sunt manni, alie ienes, alie vero non quidem mordaces, verum angescens, alie autem acute quidem, sed quæ à manu vincantur, alie statim aduertes, alie semper debiles sicca, alie sanguinosa, alie inflata, horrendi aspectus, alie ad manum humida, alie rubicunda valde, alie valde pallida, alie livida, & alie id genus. Sumuntur igitur iuxta Hippocr. & Galen. lib. 1. de diff. febr. cap. 1. à substantia vel à forma: ut calore scilicet acri siue mordaci, ut putride febres, à miti, leni, halituoso, ut ephemeræ: à siccis & squalido, ut hectica: à statim exurgente, ut increscentes: à manu mordaces, sunt putride febres: mordaces quidem primo occurrunt, postea increscentes, id est, primo quidem tactu non ita mordicant, sed, ubi quis manum appositam diutius

8.
Natiuus
calor du-
plex.

Primum
caloris na-
turalis ge-
nus.

Secundum
caloris na-
turalis ge-
nus.

Varia cor-
poris parti-
um tempera-
menta.

10.
Maxime
principales
differentie
febrium.

Lib. I. Obseruat. II.

SCHOLIA.

Minus prin-
cipales.

diutius teneat, mordicant. Statim ardentes, sunt ipsæ febres ardentes, vel caufones. Semper debiles & sicca, sunt hectica. Vel à materia, in qua, ut subiecto febrilis calor residet, & est vel in spiritibus, & sit ephemera siue diaria (ut dictum est) vel in humoribus, & sit febris putrida: vel in solidis partibus, & sit hectica febris. Suntque hæc maxime principales differentie, alie vero sunt minus principales, & sumuntur ab accidentibus, vel à modo motus, ut sunt acute per acuta, diurna, erronea, vel à coloribus, ut sunt rubida, scilicet sanguinea & synochus: pallida, crocea, flava, ut biliosa: livida, quibus succus sanguineus deficit & calor innatus, ideo lesiales statibus plena, siue tumida: quidam has ad pestilentes referunt, alij ad humidas & vaporosas transferunt: aspectu graues, Curtius ad pestilentes eas refert, cum sint aspectu horribiles ob anthraces: salsuginosa; Galenus putat textum Hippocratis esse corruptum; Curtius ut textum retineret, cum Auicennam de febribus interpretaretur, intelligit manu mordicantes tanquam in mutia essent. Non sumuntur enim tales differentie ex his, quæ ipsi laborantes referunt, sed ex iis, quæ medici ipsi ex tactu indicant. At maxime propria sunt illarum differentiarum, ut Galenus refert lib. 1. de diff. febr. cap. 1. quæ à materia, in qua calor accenditur, sumuntur. Cum igitur ea, quæ in spiritibus accenditur, sit omnium aliarum febrium simplicissima, quomodo ea sit internoscenda & curanda, alijs exemplis doceamus, & præsertim hoc sequenti, præcedenti non admodum dissimili, quamvis ex motu vehementiori hæc ipsa ephemera orta fuerit.

OBSERVATIO II.

De febre ephemera ex motu vehementiore.

Amicus quidam noster, ac mihi familiaris, vir rara textura, & admodum biliosus, si vteretur vehementiore motu corporis tum animi, facillime diariam febrem seu ephemeram incurtebat. Hic cum impense sese exercitasset, in ephemeram febrem incidit; quod etiam, cum ad eum accessissem animaduerti: nam cum eum ipsam plusquam in alia febrium ephemerarum sicciorum esse perciperem, ex lassitudine nimia diariam originem sumpsisse cognoui. Illico igitur amicum quiescere iussi, & ad humectationem syrupum violaceum propinaui, & inclinante febre simul hordei emulsiorem dedi, quod hoc modo paratum erat: ℞. hordei optimi ab exteriori cortice repurgati p. j. in aqua pura coquantur quasi ad putrilaginem, deinde pistillo ligneo in mortario lapideo tundatur, cui deinde adde amygd. dulcissimam in aqua calida infusuram & à cortice exteriori repurgatam ℞. ij. se. quatuor frigid. maiorum mundatorum ana ℞. j. omnia simul confusa ac mixta cum ℞. viij. eiusdem aquæ hordei adhuc calentis, saccharo albisimo, ut sapor magis delectet, in ea liquato, per seracem trahantur, & sepius ac fortiter exprimantur, & fiat emulsiorem ut artis est. Ego hordeatum appellare soleo, quamvis hordeatum etiam aliter fiat, ut alijs exemplis docebitur, eoque assumpto, sudore commodo effluente in somnum placidissimum incidit, die sequenti à febre liberatus, cum probe alium per se deposuisset, & crura adhuc lassâ

ex præcedenti exercitio haberet, ut aqua tepida ea lauaret, & in ea loco balnei, usque ad femora sederet mandauit: quibus & hic recte curatus est febre, non amplius redeunte.

Ephemera seu Diaria, cum sit febris simplicissima eaque breuissima, & placidissima, ac minime maligna, ut optime Galen. de rat. curandi ad Glanc. testatur, ab ea primum incipiendum duximus. Primo itaque huius naturam & definitionem excutimus, deinde quæ sint illius causæ: nihil enim sciri potest, quod non cognoscatur per causas. Etenim nisi quis ad vnguem memoria teneat, inquit Galen. 8. meth. cap. 1. & quæ causæ febres generant, & in quo cuiusque corporis affectu: is nunquam methodo febris prospiciet. Tertio signa adijciemus. Quarto vero methodum curandi addemus, non quod hic omnia, quæ dici possunt, dicturi sumus: infinita enim sunt, quæ occurrunt de hoc negotio cogitantibus. Et tantum attingemus, quæ magis videbuntur necessaria, quæque ad explicationem Observationum nostrarum & curationum vitia cognouerimus, quibus ita digestis non erit difficile alijs, plura sibi aliunde ex probatis auctoribus corrogare. Antequam igitur ad febres ephemeræ naturam & definitionem accedamus, vnum mihi expedien- dum, quare ea ita dicatur, ut eiusdem naturæ ephemeræ melius intelligatur. Inditum autem est huic una edicula febrium generi diariæ nomen: à Græcis ἐπιμερὴς, quæ apparetur, non siquidem de substantia ipsa, sed conuenienti nomine destituti, inquit Galen. 9. meth. clarioris simul breuiorisque doctrinæ gratia, ab eo quod sæpius eis accidit indidimus. Etenim ut plurimum necesse est, eas ultra vnum diem non porrigi: appello autem 24. horarum spatium diem, adeo, ut nox quoque comprehendatur. Quidam à similitudine cuiusdam animalis ephemeræ nuncupati, hanc febrem nomen suscepisse asserunt, cuius meminit Aristoteles, lib. 5. De natura animalium, cap. 19. Est enim animal volucre, ac quadrupes, à quibusdam veluti folliculis erumpens, quod genus animalium, in pomeridianum usque diei tempus vivit & volat: mox descendente sole marcescit, & languet, deinde occidente moritur, vitam non ultra diem vnum agens. Vnde ephemeron, id est, diarium appellatum est. Hæc febris non pertransit diem vnum nisi error committatur, ut 3. method. medend. in principio habetur, & 10. eiusdem: desistit enim post primam accessiorem, si quis eam recte tractet, idque propter naturam, in qua subsistit, nempe spiritum, qui facillime discutitur. Hinc eius natura non solum patet, sed eiusdem quoque definitio: febris ephemeræ vel ephemera nihil aliud sit quam meræ seu caloris extraneus, vel præter naturam in spiritibus accensus operationes ladens: ergo spiritus concalfacti in corde, cor etiam afficiunt, quæ huius quoque febris pars affecta est. Affectus quoque eiusdem ad morbum refertur, non ad causam nec symptoma. Corde autem affecto cætera membra incenduntur. Assimilatur autem vento calido à folle fabrilis attracto: ut enim ille calefacit follem in quo attrahitur, sic quoque spiritus plus iusto calefacti, vniuersum corpus accendant. Cum itaque

3.

Diaria seu
ephemera
una edicula

Febris ephemeræ
seu diariæ

Pars affecta
Affectus

A ij spiritus

Per. Forest. Tom. I.

De Febris Ephemera

Diaria febris duplex

Causa ephemeræ seu diariæ

Spiritus corpus simplex est, vna tantum erit diariarum species: humor vero cum multiplex sit, multiplicem quoque constituit differentiam, vti & de febre putrida postea dicemus. Et quamquam diariarum vna sit forma, duplicem tamen medici eam faciunt. Vnam quæ simpliciter & citra adiectionem sic appellatur, de qua nunc agimus. Hæc quidem vnius diei spatium, hoc est, horas viginti quatuor, non excedit: altera est, quæ cum adiectione plurium dierum ephemera seu diaria nominatur, de qua postea. Nunc ad causas huius febris progrediamur. Oritur ephamera seu diaria, cum absque vlla putredine spiritus præter naturam incalcescit & succenditur, quod multis modis accidit, vt ad longum Galenus. 1. ad Glauco. de art. cur. docuit, ex lassitudine, cuius exemplum hic proposuimus, & quamuis ex vehementi fatigatione in musculis, nervis, copulis, & articulis lassitudinis sensus oboritur, non omnis statim fatigatio febrem accendit, sed si paulo vehementior fuerit, quemadmodum ex motu ampliore febris accenditur, ita & hic spiritus concalescit diariam induxerunt, ex temeraria: vnde enim præsertim calidum, si immodice fumatur, vbi à corpore calorem accepit, feruentem vaporem ad cor transmittit, vnde & spiritus incenduntur, & hanc febrem gignunt, quemadmodum & cibi calidi, ex ira: cum iracundia sit quasi feruor quidam ac motus vehemens irascentis facultatis: ita & ex morore, cum in eo reuocati ad suam originem spiritus sese accendant, ex candescencia futoreve, qui vehemens ira est: spiritus celeriter intro reuocatos accendit, deinde ex alijs vehementibus animi curis: nam in his ac cogitationibus in cerebrum ferantur, vbi accensi calorem corde suggerunt, & hanc febrem pariunt. Item ob vigilias, cum vigilis sensus nunquam otiosi sunt, sed semper agunt, eliciuntque spiritus, qui accensi febrem producant, vt sequenti exemplo docebimus, ob famem: nam hoc modo spiritus inflammantur, ob ardorem, solis æstus tum arteriarum attractu, tum cutis contractu, spiritus accendit. Si enim cutis hunc diutius patitur, marcescit, contrahiturque, ita vt effluuium superimatur, atque ex accidenti, non aliter quam frigus, febrem gignat, & ita algor quoque hanc febrem inducit: frigus enim cutem claudit, proinde solidum effluuium cohibet: sed hæc omnia per exempla subsequencia clariora euadent. Huc etiam spectant febres ex bubone mites, non autem malæ, de quibus postea. Nunc exemplum rursus proferamus, vt deinde de signis tractatio fiat luculentior.

OBSERVATIO III.

De febre Ephemera seu diaria ex vigilia oborta.

P Vella quædam focaria seu culinaria ministra, cum apud matrem vetulam valde ægrotantem vigilando multas noctes in somnis egisset, in febrem diariam ex vigilijs incidit: quod facile ex sequentibus signis percepi; nam vitiosus color seu decoloratio & faciei tumor eam subsequerantur, grauisque oculorum motus: vix enim palpebras attollebat, quibus & humiditas inerat (quæ signa etiam à Galen. 1. ad Glauco. cap. 2. referuntur) Vigiliæ enim, cum coctionem impediunt, humorum & vaporum crudorum copiam pariunt (vt etiam de

vi. mor. acut. comment. 2. text. ultimo habetur;) calorem naturam imminuunt, corpusque resoluunt. Per vigilias enim cerebrum sensusque instrumenta (vt resse Acacia quoque dixit in comment. Galen. ad Glauco.) assidue exercentur: vnde plus facultatis, & spiritus animalis absument: quibus tandem resolutis, & in actiones obeundas insumptis, vitales spiritus antequam integram elaborationem sunt experti, assidue alliciunt. In summa naturam à coquendi munere auocant: quocirca magnam cum in reliquo corpore, tum in cerebro cruditatem relinquunt. Caterum fatigatis animalis virtutis instrumentis caput imbecillius redditur: vnde commemorata incommoda sequuntur: nempe cruditas & caloris naturalis imminutio: ex quibus rursus sequuntur decoloratio, tumor faciei, palpebrarum humiditas, earumque motus grauitas: scilicet resoluta facultate, & vaporis humoisque copia grauante, pulsus erunt exigui & duriores. hæc cum spectarem vigilijs præcedentibus facile cognoui, diariam esse: verum ne in hæticam mutaretur, cum febris leniter finiret modo ephemerarum, emulsorium exhibui, quod ad somnum conciliandum faceret, hoc modo, ℞. border mund. p. j. amygd. dul. depil. seu excortic. ℥j. se. iij. frig. maior. mund. ana ℥j. se. papa. alb. ℥j. cum ℥. viij. aque lactucæ saccharo violaceo in eo soluto, vt artis est, fiat emulsorium. hoc loco cibi sumpsit. Postea ad maiorem refrigerationem, & humectationem, hoc quoque iulapium propinauimus. ℞. syr. viol. papa. ana ℥. ss. aque lactucæ ℥. iij. Sed hic te admonitum volumus, quod & in alijs omnibus semper intelligendum, scil. quod aquas in balneo maris destillatas capimus, vitamus vero in plumbeis vasculis exstillatas, ne dysenteriam concitent. Idque medicamentaris, seu pharniacopolis iniungendum. Cum optime quiesceret, à febre liberata est, interim in hac quiete paululum temporis eam detinui: sed ne in putridam quoque febrem laboraretur, pro alui eductione cum non satis responderet, ℞. x. diapruni simplicis in bolus parati, vt deuoraret, mandauimus, quibus deinde bene habuit, vt non opus fuerit eam in balneum deducere.

SCHOLIA.

C Vm alia signa sint ephemeram præsignantia, aut eam futuram denuntiant: alia ipsam indicantia: alia prognostica; de his breuiter agemus. Quæ enim futuram præsignant, sunt ipsæmet causæ præcatarticae iam dictæ: vt, lassitudo, mora in sole, exercitium vehemens, ac animi motus: si enim eo vsque procedant, quod spiritus inflamment, febrem diariam futuram, idque magis in corporibus ad hanc febrem magis dispositis: ad quas præceteris propensi sunt; qui calido ac sicco sunt corpore, vt biliosi: quamuis & alios noui etiam seniores, qui facile in eam laberentur, vt noster Hugo Nieuuenius medicus Haghanus, qui ex leuissima causa ea corripiebatur, quamuis quiete & leui euacuatione, ne in putridam caderet, ab eadem facile curaretur. Signa quæ præsentem adesse indicant, quædam sunt inseparabilia & propria, vt ea quæ ab actionibus læsis videlicet vitalibus sumuntur, nempe à pulsu nullam notam inflammationis habente, neque inæqualitatem in vno arteriæ percussu vel prorsus exilè pulsum in

Signa indicantia febrem diariam

Lib. I. Obseruat. IV.

in celeritatem & magnitudinem frequentiamque quantum in ipsis est mutant: Exquisitæ vero feruant eam, quæ secundum naturam est, æqualitatem, mollitiem & ordinem, & systoles non est celerior. A naturalibus concoctio in vrina prima statim die apparet ab accidentibus cum caliditas tactu suauiter percipitur, & quod declinatio desinat cum sudore suauiter: iam quoque si præcesserit aliqua evidens occasio, veluti iracundia, aut id genus alia, certum est eam diariam, non putridam febrem esse. Et cum calor iucundus sit, non incipiunt hæc febres cum frigore aut rigore quæ singula fufius explicat Gal. lib. 1. ad Glauco. c. 2. & lib. 1. de diff. febr. c. 8. nec non lib. 2. de crisi. c. 13. Neque enim difficile erit per eadem signa confestim in prima die diariam cognoscere ac à cæteris discernere, vt Gal. 8. meth. c. 3. ostendit, & 1. de diff. febr. c. 8. Quamuis idem dixerit curationem huius esse facilem, cognitionem vero difficilem. 1. ad Glauco. c. 2. non quidem intellexit genus hoc febrium, sed eiusdem generis particulares differentias à diuersis causis ortas, quæ inquam inquirunt maiorem diligentiam, vt ipse fassus est, licet eandem curationem in promptu sit. Signa vero quibus quæuis cognoscitur particularis, id iam in duobus præcedentibus ostendimus: nam duo illi priores, qui ex lassitudine in diariam incidunt, cutem sicciorem habebant: sed hoc quidem omnibus, qui ex lassitudine febricitant, commune est, in eo accessionis tempore, quod vsque ad statum protenditur: at eo tempore quod statum sequitur, plurimis quidem, quicunque non supra modum fatigati sunt, humiditates quædam vel vapor calidus ex profundo attollitur. Quibusdam vero in iis, quæ statum subsequuntur, temporibus siccitas remanet: & hoc præcipue fit in illis, qui supra modum sunt fatigati, vel deusti, vel refrigerati vna cum lassitudine. Pulsus quoque non eodem modo in vtrisque se habent: parui enim iis, qui supra modum sunt fatigati ob virium imbecillitatem: magni vero alijs sunt: quoniam vires nondum collapsæ. Signa vero eorum, qui ex vigilijs febricitant, obseruatione præcedente demonstrauimus: sequenti vero de vltione æstuque solis dicemus, & quarta obseruatione exemplum diariæ ob curam proferemus, & qualia signa habent, qui ob mororem hanc febrem incurrunt: At signa diariæ febris ob iram sunt, pulsus magnitudo, in patiente oculorum nulla cauitas, nullaque faciei decoloratio sed magis oculi prominere videntur, scilicet delatis illuc spiritibus ipsos distendentibus: nam cum oculi instrumenta sint, quibus persequi hostem velimus, ad eos spiritus feruntur: hac ratione etiam facies non decoloratur, sed rubet, vt in quam spiritus & humor confluat. Signa diariæ ob timorem, & præcipue recentem sunt pulsus celeres colorque in facie velut exanguis: spiritus enim vna cum sanguine intro recurrunt: quos natura commota, atque vt sibi prouideat sollicita, modo hac, modo illuc impellit, itaque motu incenduntur: pulsusque reddunt celeres urgente euitandi necessitate, at ob inueteratum timorem, quoniam spiritus dissipantur, virtusque languescit, pulsus sunt parui, languidi & rari. De signis diariæ ob cutis densitatem & bubonem in proprijs obseruationibus latius dicemus. At qui ob temulentiam, fame, vel alia causa hac febri corripuntur, ii ad dignotionem nullis notis indigent: de sermonibus enim ægrotantem.

Pet. Forest. Tom. I.

tum eiusmodi causæ deprehendi possunt. Prognostica signa sunt, quod facilis est curationis: Prognostica & qui eam cognouerit (sicari nos in 1. obseruat. & in alijs quibusdam fecimus) statim poterit prædicare diariam vltra diem naturalem non duraturam: est autem de toto genere salubris & brevis. De ea autem Hippo. c. 4. lib. aph. 55. sic prædixit: Ex inguinum tumoribus omnes febres male præter ephemeræ, vbi calor ephemeræ & omnia accidentia statim minuentur, salubris erit. Non est tamen hæc negligenda quamuis velocis & bonæ terminationis sit, cum soleat propages malas gignere, & in alias febres transmutari: & licet cito terminentur, non tamen inter morbos acutos reponendæ: carent enim malis accidentibus. Si error contingat in curatione vel per medicum imperitum vel ægrotum, periculum est ne in hæticam transeat, si biliosa fuerit temperatura, qui ægrotat. In alijs vero in putridam, maxime cum apertione meatuum cutis est opus, & non aperiuntur. Cum declinat febris absque sudore vel rore aliquo, ad aliud genus transire ipsam verendum est, præcipue quando declinatio est longa: & symptomata & dolor capitis & huiusmodi non dissoluantur. Diaria ex cruditate & corruptione ciborum à calido, si met. c. 5. alius lubrica fuerit, minus est noxia; sin astringatur, grauis est. Non opus est hic signa critica inquirere, quia ephamera non facit crisin: terminatur enim statim leui sudore. At febris ephamera, quæ est ex oppilatione venarum & pororum corporis, est cognitu atque curatu difficilior, sed ad pleniorum eius cognitionem facit, quod hoc genus febrium, non accidit corporibus extenuatis, sed repletis, & ideo tales statim sunt purgandi, ne in putridam incidant. Signa permutationis in hanc vel hæticam postea dicemus, Nunc ad exemplum illius, qui ex æstu solis diaria correptus fuit.

Gal. com. 2. aph. 19.

Anicet.

Gal. com. 5. meth. c. 5.

OBSERVATIO IV.

De ephemera ex æstu solis.

S Ebastianus Isbrandus Delphius, proxeneta, seu conciliator in contractibus, qui ad forum frumentarium habitabat, si aliquando sub sole versaretur, illico capitis dolore afficiebatur. Hic vero cum inter ambulandum longam sub sole moram traheret, in febrem cum capitis non admodum graui dolore incidit: ad quem inuisendum, cum peruenissem, eum ephemeram pati his subsequenter indicijs deprehendi. Primo, ex modo originis, cum incepisset à causa externa & primitiua, nempe ab vltione & calfactione solis: quanquam etiam diaria aliqua possit fieri ex causa interna & antecedente, nempe ab exigua obstructione, quæ potius diem excedit: nam vero ephamera & legitima apud Galen. & Auicem. habet signum inseparabile, quod à procatarctica causa oritur. Secundo, à modo inuasionis: quia absque rigore horrore, frigore & membrorum concussionem inceperat. Tertio, à modo caloris: nam febrilis calor, tactu mitis erat, halituosus, absque mordicatione & punctura, quamuis ex ardore solis, primo quidem contactu ex nimia siccitate videbatur aliquo modo mordax, at secundo contactu omnino mitis. Quarto, ex lotio: parum enim à naturali differebat, licet exigue tinctum, quod potius causa effectit, nempe laboriosa deambulatio in sole: quanquam in eo pendebat nebula,

A iij

De Febribus Ephemeris

8
copiosa inanitio, aut prius facta sit, satis est (omissa lauatione) cibare, respicientes semper ad ea, quæ sunt circa ventriculum irrigando, an ipsum ex oleo absinthino, rosmarino, masticino, cydoniorum, vel similibus vim corroborandi habentibus. Si autem venter omnino adstrictus est, contrectatis hypochondriis, mox toto ventre; considerandum an cibi in gracile intestinum, aut colon descenderint: quo explorato, iubendus, ut declinui facie ac ventriculo ager recumbat, ventremque foueat; & somnus concilietur: is enim mirifice cruditatem concoquit. Post somnum ad educendi alui excrementa glans supponatur, aut leui clystere aluus moueatur. Quod si alimenta adhuc in ventriculo persistant, conetur ager, plurima aqua tepida epota, immisso digito, aut penna, totum quod infestat, aut grauat, euomere. Plura de his vide apud Alexandrum Trallianum lib. 12. cap. 1. ubi hæc ipsa multo fufius tractantur.

OBSERVATIO VI.

De diaria seu ephemera in puerpera, cum dextra mamilla phlegmone.

1. **A**Rnolda, mulier si quæ altera, admodum procerâ, iuuenula satis succulenta, vigineti duos annos nata, vxor Petri Bartholdi cereuistarij seu cereuistæ coctoris; cui insignis Delphis super dolia cantharus erat, primipara peperit masculum, & optimo in partu purgata fuit: eius tamen dextra mamilla, cum tres septimanæ à partu transierant, nonnihil intumuit rubore quodam leui tincta, tumorque parum calidus sentiebatur, cum duritie quadam renitente, & dolore: qui licet non esset vehemens, ex eo tamen febre ephemera correpta est. Ad hanc statim accitus paulo post æquinoctium vernum, Anno 1562. cum huic caput nonnihil doleret, & venter adstrictus esset, febre cum madore desinente, ne in putridam febrem caderet propter inflammationem, quæ leuis erat, sequens medicamentum propinaui, *℞. folior. fenæ ʒ ij. se anisi ʒ ss. ebulliant in ʒ v. decoct. communis & fortis. express. adde diaprui simplicis elect. lenissimi ana ʒ iij. syr. ex multiplici infus. ros. ʒ j. fiat haustus.* ex quo cum varia & biliola quædam deiecit, febris amplius non rediit, mamillæ vero, ne phlegmone aut inflammatione augetur, puliculam ex pane siligineo albissimo contrito, cortice ablato in lacte bubulo cocto (cui olei violacei, ros. & amygdal. dulc. exigua quantitas admixta erat, tum ʒ j. s. croci triti) apposui. Quibus dolor, rubedo ac inflammatio, tumorque euannere, nec abscessum passa, puerum deinde cum bene lactaret, postea optime se habuit.

SCHOLIA.

3. **S**icuti febres ex bubone fieri possunt ephemeræ, ut antea dictum est ex causis euidentibus, ut in locis adenibus refertis, ut in inguine, alis, vel circa aures, modo eiusmodi inflammationes mites sint absque vlcere, ut Galenus refertur lib. 1. ad Glauc. ita etiam hic ex mamilla inflammata cum caro eius sit adenibus referta, & venas multas habeat & arterias, diaria suboriri potuit, spiritibus in ijs accensis. At ephemeræ quæ ita sunt, mites omnino sunt, ubi bubones orti ex causis euidentibus tales

febres pariunt, omnino periculo vacant. Sed ubi bubones sunt à delitescente intus causa; ut viscerum inflammationibus, humorum vel malignitate vel plenitudine, sæpeque ex pestilenti humore: unde certum est ortas ex his febres, mala suspitione non vacare, præcipue pestilentes: quæ toto genere perniciose (de signa diatribus suo loco dicemus) quemadmodum & quæ ex viscerum inflammationibus nascuntur. Ex bubone, corporis autem plenitudine, & malo humore, curatu quidem difficiles sunt: sed quam hæc minus periculosa. At signa ephemerarum, quæ ex bubone contrahuntur, sunt pulsus maximi, celeres ac crebri: calorque multus, & à vigore statim humor quidam ex alto corpore ad cutem fertur calidus, sed tamen suauis. Eiusmodi febres omnium minime acres mordacesque sunt: in his facies omnino rubicunda ac tumi diuicula, subalbidæque vix apparent. Quod ad curationem huius febris attinet; ea explicatur ab Actio lib. 5. cap. 66. & quamquam proprie nec venæ sectio, neque euacuatio in febribus ephemeris proprie dictis conueniant, sed sola alterantia, attamen Actius in hac febre sectionem venæ præscribit, si adit plenitudo, & tenui victu vitur vsque ad salutem; ingenuini ante phlebotomiam altringentia repellentiaque applicat, postea quæ relaxant, ac per halitum digerunt: arcendi autem omnes à vino, qui ob bubones febricitant, tenuisque victus adhibendus, quousque liberentur. Declinante exacerbatione eos lauat: quæ omnia à Gal. 1. ad Glauc. accepit. Sed quod ad alterantia attinet, ea ipsa sunt in duplici differentia, aliqua, quibus intrinsecus vitur, autemna frigidam aquam dat: præstat potius apud nos ptisanam insulsum ex aqua hordei & glyzzyrrizæ coctam dare, vel tenuissimam nostram ceruissam, sed de potu gelidæ alias latius dicemus, alia vero extrinsecus adhibentur, ut musaret seu balneum, frictions, inunctiones, eadem de balneis dicit Auic. quæ Gal. 8. meth. 2. & 1. ad Glauc. 2. & 3. Balnea neque in Italia, neque apud nos in usu non sunt, quamuis Curtius suo tempore in usum reuocare studebat cum Auicennam de feb. ephemeris interpretaretur. Erant autem balnei, ut habetur 10. meth. cap. 10. partes quatuor: prima erat aer balnei: secunda solum calidæ aquæ: tertia solum frigidæ: quarta in qua sudores detergentur. Videamus ergo quomodo hæc partes in ephemerâ conueniant. At hoc scire non possumus, nisi vim illarum partium ad vnguem teneamus. Primo, quo ad aerem balnei, per quem calidum aerem intelligimus, qui etiam vsque adeo calidus esse debet ut sudor euocetur. Per solum calidum, ut 3. de sanit. tuend. c. 4. tribus modis intelligimus. Primo, ut aqua sit insigniter calida. Secundo, ut sit tepida & habeat remissam quandam caliditatem. Tercio, ut mediocrem caliditatem consequatur, mediam, inter intensam & tepidam seu remissam. Cum triplex sit hæc caliditas, quænam debet esse in secunda parte balnei. Debet autem esse illa caliditas media, non insignis: nam præter id, quod plus æquo calefacit, poros etiam coarctat, neque debet esse remissa, quia refrigerat & humectat. Dicebat autem Gal. 10. meth. c. 10. solum calidæ calefacere & humectare: quæ vero remissa calidæ refrigerare & humectare: ideo necesse est quod de medio loquatur calore. Tertia pars balnei est solum frig. Gal. 3. de tuend. sanit. 4. ait aquam frigidam

Curatio febricitantium ob bubones.

5. Datur aqua frigida quæ frigidissima possit in ephemerâ in quâtimeatur, quod in hecicid vel ardentem

6. Tria præcipua ex vniuersa remedia in ephemerâ, balneum, frictio, inunctio.

7. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

8. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

9. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

10. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

11. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

12. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

13. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

14. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

15. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

16. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

17. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

18. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

19. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

20. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

21. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

22. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

23. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

24. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

25. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

26. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

27. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

28. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

29. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

30. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

31. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

32. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

33. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

34. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

35. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

36. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

37. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

38. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

39. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

40. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

41. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

42. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

43. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

44. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

45. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

46. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

47. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

48. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

49. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

50. Balnei partes quatuor: prima aer balnei, secunda solum calidæ aquæ, tertia solum frigidæ, quarta in qua sudores detergentur.

Lib. I. Obseruat. VII.

frigidam tribus modis intelligi posse: vel enim est aqua frigidior, veluti est aqua glacialis, vel est aqua, in qua minimum est frigoris, veluti ex aqua illa, quæ exponitur soli, ut tempore aliquem acquirat, vel est aqua frigida medio quodam modo. Cum triplex sit hæc frigiditas in aqua, quæ aqua est illa, qua constituitur tertia pars balnei: ex Galeno hæc ipsa non debet esse aqua frigidissima, quoniam calorem natium exstingueret, & constiparet nimis valide: neque debet esse remissa frigida: quoniam cum vitur nos solio frigida, ut propulsetur calor ad interiora, & fiat concentratio (sic dicente Capivaceo medico apud Italos nunc celeberrimo) aqua cum illa remissa frigiditate non potest hoc efficere, ergo media inter has est eligenda. Quo ad partem quartam balnei est illa, in qua detergetur sudor, & corpus secundum exteriorem partem mundum redditur, & in qua sunt inunctiones ad claudendos poros. His partibus ita constitutis videamus, quoniam modo balneum in ephemerâ conueniat. Nam quantum ad primam partem, ex sententia Galeni locis citatis, aer balnei conuenit in ephemerâ ex densitate, ex bubone, quia fit illa apertio pororum, & euacuatio ad exteriora. In reliquis vero ephemeris non conuenit prima pars balnei. Et ideo præcipiebat Galen. ut quam primum deducerentur ad secundam partem balnei unde secunda pars conuenit in qualibet ephemerâ: nam habet vim humectandi, & ratione caliditatis moderata, habet etiam vim remittendi calorem febrilem. Quod vero ad tertiam partem balnei, conuenit in quacunque ephemerâ, præterquam ex densitate: quia in illa non est periculum, ut calor nimium euocetur, ideo non licet uti solio frigida. Quarta pars balnei locum habet in quacunque ephemerâ: iure merito ergo dictum fuit balneum in ephemerâ concedi. Hoc autem intelligendum de ephemerâ in quantum ephemerâ sit nam ratione alius annexi cogimur à balneo desistere. Si fuerit ephemerâ ex obstructione, non debemus uti balneo: nam ratione balnei materia magis commouetur, & agitata, obstructiones vehementiores efficeret. Nec conuenit in ephemerâ ex cruditate, ex nausea, ex satietate: quoniam per balneum crudi humores existentes in primis vijs deducerentur in maiores venas, & in ambitum totius. Nec prodest in ephemerâ quæ deuenit ad aluum retraheretur ad ambitum totius & fieret putrida febris: ideo neque in prima obseruatione balneo vsi sumus, cum ter in ipsa febre aluum deposuerat ager, nec balneum conuenit in ephemerâ cum catarrho, modo non sit catarrhus acris: nam ubi catarrhus frigidus & crassus, attrahitur huiusmodi materia vi balnei ad ambitum totius, & non potest euacuari, unde putredo fieret. Quod si catarrhus fuerit calidus, balneum moderatur calorem & feruorem catarrhi, imo etiam euacuat materiam illam per poros cutis. Excluditur denique balneum ab ephemerâ cum difficili tolerantia. Quod vero ad frictions pertinet, ex sententia Galen. 1. ad Glauc. cap. 3. in ephemerâ conueniunt ex labore, ex densitate cutis, ex bubone. Sed sciendum asperam habere vim densandi & exsiccandi cutem: mollem aperiendi & laxandi: breuem vero vim aperiendi, modice aperiendi, si mollis, modice condensandi, si aspera. Istit sic habentibus, in

9
ephemerâ ex labore cum corpus inanitum & exsiccatum sit, egemus maxima humectatione, idque beneficio aquæ calidæ: hæc aqua enim magis humectat, quanto magis penetrat: eo magis penetrat, quanto pori laxiores & apertiores reddunt, quod fit beneficio frictions & mollis & longæ. In ephemerâ ex densitate egemus frictione & molli & longa, sed non ita longa ut in ephemerâ ex labore: quia non habemus illam exsiccationem, sed adest densitas, & hi pori sunt aperiendi. In ephemerâ vero ex bubone, egemus adhuc ut materia euocetur, frictione & longa & molli, ut aperiatur pori, sed adhuc minus longa: quia non egemus humectatione sicut in ephemerâ ex labore. Addebat Galenus frictionem esse peragendam manibus cum oleo laxante inunctis, ut superius dictum est. Interim & hoc in frictionibus obseruandum, quod in ephemerâ ex densitate, conueniant frictions & in prima balnei parte, & in secunda ex labore in secunda parte balnei tantum. At vñctiones sunt duplices, quæ in balneo sunt, & in vna ephemerâ conuenit, & in altera nequaquam. Et primo modo consideratur inunctio, quæ fit cum sunt frictions scilicet cum manibus inunctis, & huiusmodi inunctio conuenit in qualibet ephemerâ, neque est periculum, ut ratione viscositatis olei obturentur pori aut meatus, hoc enim prohibet frictio; & fit hæc frictio modo in prima parte balnei, modo in secunda. Secundo autem modo consideratur inunctio, quæ fit in quarta parte balnei post detersionem sudoris, & hæc inunctio solum conuenit in ea ephemerâ, in qua timemus ne spiritus resoluantur & vires concidant ob nimiam apertionem pororum. Vnde solent commendare non solum oleum amygd. dul. sed etiam rosaceum & violaceum: ut ratione frigiditatis & stipticitatis magis claudantur & firmentur pori cutis. Hinc si ephemerâ fuerit ex densitate cum Galen. conuenit frictio manibus inunctis oleo tantum, non astringente. Et in eadem vero ephemerâ ex densitate nequaquam utilis est inunctio quæ fit in quarta parte balnei, quoniam nostrum institutum non est ut claudantur pori. Sed si fuerit ephemerâ ex labore, conuenit utraque inunctio.

OBSERVATIO VII.

De diaria seu ephemera mutata in hecticam lethalem.

1. **V**inius (ita enim eius cognomen erat) Palangarius, siue Phalangarius, qui teretibus fustibus (teste Viterbio) onera transfert, cuiusmodi genus hominum est (ut Hadrianus lunius amicis noster, medicus & vir doctus, in Nomenclaturis suis annotauit) qui dolia cereuistaria apud nos deportant; hic cum in crure abscessum haberet, & male à chirurgo tractaretur, & incisio secundo fieret, cum primum vulnus non satis amplum esset, ex intensissimo dolore incidit in febrem ephemeram, à qua cum nostra industria Anno 1571. mense Nouembri euasisset, nec amplius febricitare videretur, post aliquot dies cum iterum chirurgus ad ampliandum vulnus causticum apponeret medicamentum, rursus in diariam incidit, quæ statim ad hecticam permutata est, quæ aliquo tempore simplex spectabatur, cui tandem & febris putrida adiuncta est. Quanquam

Quoniam varijs & aptis remedijs vteremur, ex longo abscellu cruris, quod malum semper in peius vergeret, tandem viribus exhaustis & paulatim toto corpore colliquescente, ad cachexiam devenit, vt deinde multos menses decumberet, & postremo fluxu ventris oborto exspiravit.

SCHOLIA

2. **C**ausa externa leuiore, quae ephemeram gignunt, eadem, si vehementiores fuerint, hecticam febrem inducunt: ideo non fuit mirum, quod in corpore bilioso ex sanguine, dolor intensissimus & causticum medicamentum, sanguine ad partem dolentem prius vna cum calore confluentem, primo spiritus incenderint; deinde solidas partes inuaserint, vnde ephemeram oborta, etiam in hecticam transmutata est. Nam cum hac diaria, vltra statutum tempus perduraret, eius permutationem in hecticam verebar, vbi enim diutius durat quam par est, in hecticam vel putridam transit. Estque hoc praecipuum signum permutationis in alias febres, quod sine sudore declinet: vel si aeger sudauerit, tamen ex integro non desinat febris. Nam & pulsus reliquias febris ostendet, dolorque capitis, tum alia signa, cum vltra diem naturalem aegro adhaserint. Sed Avicenna antequam de signis permutationis agit, praeposit aliquas causas ad hanc permutationem iuuantes. Ex parte medicorum, si in curatione hallucinentur: ita hic Chirurgus cum nimium causticis & adurentibus medicamentis vteretur in corpore sicco & ex sanguine, in hecticam proclui, non erat mirum, quod in hecticam fuerit permutata. Ex parte aegrotantis, quod cum non bene obediat vel aliquem errorem committat, vel eius corpus sit macilentum, biliosum, hectica valde obnoxium. Et cum istae causae (licet plures esse possint) ad duas tantum referri poterunt: ad cibum scilicet & medicamentum. Quo ad cibum, error potest esse vel in defectu, vel in excessu. In defectu, si corpus sit inanitum & exsiccatum, biliosum, fame consumptum, ieiunijs maceratum. Tales ad hecticam inclinantur, potissimum, si & cibis calidis exsiccantibus & exercitijs vehementioribus vtantur, quemadmodum hic Palangarius, nam inopia potius laborabat, quam affluentia. Excessu vero, si corpus plethoricum, carnosum, ad synochum & putridam transit: maxime vero in putridam si cibis excedat. Ex parte medicamenti error fieri consuevit, si corpus non satis humectetur per medicum tam medicamentis humectantibus, quam victu in hecticam transit, vel si medici vtuntur medicamentis adstringentibus, vel ab aperientibus desistunt: nam dum vtuntur medicamentis adstringentibus fiunt constipationes, accedit prohibita transpiratio, vnde fit putredo, & merito in putridam degenerat: neque hanc permutationem difficile est cognoscere. Si enim transeat diaria vltra diem naturalem, vel si ephemeram non statim succurratur (rarissime etiam medicus ad diarias curandas vocatur) & calor eius augmentetur, & vrina tingatur sine signis digestionis, si male olet, perseverans cum corporis calore, ac aliarum rerum exeuntium, pulsusque fiat diuersus ac diastole minuat, systole vero augeatur, & corpus sit cacoehymum, quarto vel quinto die in periculosam putridam febrem permutabitur. Si quoque diem naturalem excedat,

Signum permutationis diariae in alias febres.

Quando in putridam diaria transiit.

fueritque febris vniuersalis, calor intensior post cibi assumptionem, pulsus durus ac parvus & quando in hecticam transit. Magis autem si corpus ad eiusmodi febres aptum fuerit quale est macilentum, inanitum, biliosum & exsiccatum. Plurimum etiam ad hoc iuuat causa procata: etica, si ab ira, merore, tristitia, sollicitudine, dolore, lassitudine, vigilijs, fame, diaria ortum habuerit. Ita non mirum fuit, quod hic aeger hecticam incuteret, prius ex dolore, ex abscellu etiam antequam incisio fieret, non vtens opera medicorum, vigilijs ob dolorem intensissimum & diuturnum consumptus, etiam fame laborans cum pauper esset, neque etiam bonis cibis vti potuit, quamquam a suo cereuisario quaedam alimenta subinde ministrabantur. Medicamenta quoque in eiusmodi corpore minus iuuant. Solent etiam transferri aliquando in sanguineam febrem vel synochum in corporibus humidis & calidis, in quibus est inflatio faciei, rubedo; tumor inconstitutus, pulsusque plenus. Cum etiam hac ipsa diaria, vt ex Diaria quando transiit ad sanguineam & synochum. perientia obseruauimus, aliquando ex catarrho etiam in peripneumoniam & anginam transit periculofam: ideo pessime faciunt medici, qui eam negligunt; modo ad tales in principio vocentur, febrem. quamuis non minus peccant aegri, qui medicum ad hanc febrem curandam statim non accersunt. Ideo si tyrones ad tales febres curandas vocentur, earum curationes minime negligendas esse duximus.

OBSERVATIO VIII.

De ephemeram seu diaria ex frigore condensante poros cutis orta.

1. **A**d 19. diem Octobr. Anno Dom. 1563. cum ad matronam iuniorum Kerckxveruiam tertiana intermittente laborantem, in Brielem vltra Mosam flumen, maris ostium, quo Oceanus ingreditur, euocatus essem, tempusque frigidum, horridum & ventosum esset, ex interpellu frigore poros cutis condensante, ipsemet in diariam febrem incidi. Inuaserat autem febris circa 11. horam meridiem, sine horrore & rigore, sed frigore quasi musculos & cutim inuadente. Sed cum ignem in cubiculo satis luculentum famulus meus construxisset, atque me circa eum collocasset, iam quasi calefactus, pulsus tunc paulo velocior apparebat, sed aequalis, nulla siti me premente. Circa 4. deinde horam post meridiem mitius habere cepi; modo re quodammodo per cutem erumpente. Cum tota die nihil edulii sumpsissem, sorbitiunculam valde exiguum cereuisiae, cui paucum panis incoctum erat, saccharo iniecto & butyro valde exiguo, sumpsi hora 6. lectum calefactum intravi, vestibus mediocriter tectus, & sudor permanere cepit: post duas tamen horas circa os ventriculi dolens fere animi deliquium incurteram, sed sumpto exiguo saccharo perlato ad me rediit, & dolor seu potius angustia euauit. Deinde cum in somnum suauissimum incidissem, totam noctem dormiui: deinde sudor veluti vapor quidam copiosus ex imo corpore exhalauit. Mane expectatus, cum me omnino a febre liberatum sentirem, sudorem detegendi iussi per famulum, prius facta frictione molli & longa ad meatus aperiendos. Interim (matrona nunc satis curata) domum reuersus sum eodem die vestibus vndiq; munitus, & cum adhuc ieiunus

ieiunus essem, neque illo die probe alium exonerasset, nisi stercore dura, ne diaria in putridam febrem ob meatum ex frigore condensationem transiret, aut in tertianam, aut quartanam intermittentem, drachmas fere decem electuarii lenitui in bolo sacchi asperso deuorauit ad primam horam meridiem, cum domum rediissem: deinde circa tertiam fere horam (in assumptione medicamentorum leuium non diu est ieiunandum) rursus panatellam seu cereuisariam sorbitiunculam sumpsi, & alius deinde quinquies hoc die soluta est, cum venter mihi ex leuissimo medicamento facile moueatur, ad medium horam nona sub noctem iusculum veruecis in quo vini Rhenani tenuis aquosi paululum immixtum erat, tum panis intritus, loco coenae accepi. Vinum enim immiscui, cum & Galen. his, qui ob frigus & adstrictionem ephemeram patiuntur, modo plenitudine non laborent, neque cutis vehementer adstricta sit, minime vinum dare recuset. Ad 10. deinde horam lectum intrans ad somnum me composui, paulo post 11. horam noctis a somno ob ventris laburam leuandam excitatus iterum multa mucosa ac liquida excreui, ac deinceps per noctem subsequentem alte dormiui. Mane hora 6. iterum alium deposui, & similiter hora octaua, nec amplius postea febrem sensi, nisi vnicam accessionem precedentem. Eram tamen ex leui illa euacuatione, nonnihil debilitatus, sed ex cibo resumptio statim & facile recreatus.

SCHOLIA.

4. **N**emo mihi hac vitio dabit, quod me ipsum hic loco exempli proponam, cum Hipp. diuissimum hoc factitasse constet, qui de se aegrotante lib. 3. de mor. vulg. sect. 3. mentionem facit, tum Galen. quoque saepius ob esum fructuum (quos horarios dicimus) in varios morbos se venisse tradit: vt lib. de euchymia & cacoehymia, & alibi saepe ephemeram febrem se incurrisse testatur. Aetius etiam in colicis se dolores incidisse memoriae prodidit sermo. suae medicinae 9. c. 31. Missos facio plures grauissimos auctores etiam neotericos, Amatum, tum alios, qui in varios se morbos deuenisse scripserunt. Hac autem diaria ex causa procata etica facile innotuit, idque tempore frigido & ventoso, cum talia maxime in ipso ostio Oceani in se conspirant. Et licet haec febres ex constipatione cutis facile in putridam mutentur, magis tamen hoc contingit in ephemeram ex obstructione. Nam abstrictio est, dum adest angustia in poris cutis, quasi in superficie: qua quidem diaria ego laborabam: obstructionem vero dum adest angustia in partibus penitioribus & talis ephemeram facilius, si daret vltra plures dies, in putridam transit: quamquam hac ipsa sit obstructio pusilla, adhuc pertinet ad veram ephemeram, si vnam diem daret: si sit paulo maior, diutius durat, & in putridam transit; vbi enim obstructio magna est, & tantum peccat in quantitate, tunc & synochus est sine putredine, quae in putridam facile transit: sed si peccat in qualitate, iam synochus putrida est, vt postea latius declarabimus. Ceterum quomodo diaria ex frigore vel constipatione cutis curetur, iam dictum est. Sed quae ex obstructione orta est, cum sanguis mox putrescit, adhibetur aliquando vena sectio non ratione ephemeram, sed obstructionis, & ita cap. proprio Bertruius de ephemeram, si sit ex

obstructione, ne in putridam transeat, adhibet vena sectionem in homine carnosio & plethorico laborante, si & vrinam rubeam & confusam spectauerit. Si corpus sit cacoehymum, ne etiam in putridam conuertatur, vbi victu crassiore aeger usus fuerit, purgationem exhibet, & post euacuationem balneo vitur aquae dulcis tepida vel decocto chamamillae ad poros aperiendo, interius oxymelite, victu extenuante & facili concoctionis, modo oppilatio vehemens fuerit, alioqui lenis existens. lenioribus medicamentis insitit. De his vide Gal. lib. 8. method. Verum cum hac in diaria plurimum dierum magis conueniant, ad harum curationem nunc accedentes, exemplis clariora omnia & apertiora faciemus.

OBSERVATIO IX.

De ephemeram seu diaria febre plurimum dierum.

1. **I**uuenis quidam 18. annor. cum in mari circa finem veris natasset, & in littore aliquandiu nudus haesisset, ex nimio frigore cute plus aequo densata, diaria febre plurimum dierum correptus est. Etenim ob stipationem, fumida ac fuliginosa excrementa intra corpus detinentur pluima, vnde eiusmodi febris accenditur. Ad quem curandum cum secundo die accitus essem, his signis cognoui ephemeram esse plurimum dierum, cum in hac nulla suberat occasio, quae alterius accessionis principium excitaret: solet enim permanere vna febris vsque ad finem, quae nec quotidiana, nec tertiana, nec quartana, nec alicuius alterius febris notam praeferat. Secundo loco tactu deprehendi: neque enim densitas exercitatum tactum latere potest: in ijs enim cutis durior & compactior sentitur: calor praeterea primo occurfu mitis & suauis, postea si diutius admotam manum continerem acrior sese offerebat: nam per adstrictam cutis exiguos meatus halitus paucus exhalat, qui foras calorem fert, proinde mitis sentiebatur: spatio autem temporis impositam manum magis, ac magis calefacit, ita vt sensim auctus acrior appareret. Tercio ex vrina percepi diariam esse plurimum dierum, quae neque consistentia, neque colore a naturali multum erat aliena: sanguis enim non admodum feruebat, neque bilis multa, quae vrinam coloratiorem reddere solet. Quarto hanc febrem cognoui ex mole corporis, quae manebat & non concidebat, cum cutis densitas vaporis ac humoris resolutionem impeditet: proinde neque oculi caui erant, neque aridi, sed prominentiores, ac humidiores, quam pro naturali constitutione visuntur. Quinto etiam nobis innotuit ex pulsu, qui aequalis, maximus, celer, frequens & vehemens existerat. Hac cum animaduertentem, sanguis ex vena basilica seu iecoraria vt detraheretur, mandauit, ad uncias quinque, & cum in deliquium animi fere incidisset, ab ulteriori detractione abstiniui. deinde oxymel cum syr. infus. ros. & cich. cum Rhab. aqua hordei immixta exhibui, alui deiectione per se superueniente, etiam sudore magis erumpente. Tercio die omnino calore dimiuto, febre liberatus est, neque balneo opus fuit, quo die, modo nulla putredinis nota in pulsu subesset, neque cruditas in vrina Galen. eius modi febricitantes in balneum deducebat, & vbi in balneum corpus incaluerat, dulci

4. Hippocrates seipsum aegrotantem pro exemplo ponere non videtur, vnde Gal. & alij praestantissimi medici.

dulci prius oleo tepido vinctum, ac moderatissime frictum, mox detergeri extrinsecus cum sapone, vel aliqua alia re deterforia abluque iubebat.

S C H O L I A.

3. Postquam de prima & vera diaria febre diximus, nunc ad aliam diariam febrem transire opportunum duximus; quæ tametsi fere in omnibus veræ diariæ naturam imitetur, in hoc tamen discrepat, quod non quemadmodum illa 24. horis perficitur, imo quandoque trium dierum spatium excedit, nihil refert quod diariæ vocabulum non sit de substantia talis febris: nam convenienti nomine destituti, clarioris simul & brevioris doctrinæ gratia ab eo quod superius ei accedat, nomen antiqui imposuerunt, hæc aliter synochus non putrida, id est, continens non putrida vocatur: utpote in qua una accessio ab initio ad finem perpetuo manens in multis porrigitur dies. Medici hodierni (ut etiam annotavit doctissimus Amatus) ex sanguine febres distinguunt: cum enim sanguis putrescit, febrem masculino nomine synochum appellant: cum enim sanguis non putrescit, sed tantum sua copia sanguis febrem excitat, tunc feminino genere synocham vocant; barbari vero synocham inflatiam: priorem autem synochum putridum appellant: verum extra Galenum, atque omnium Græcorum medicorum mentem, qui has duas febres sub uno synochi aut synochæ nomine complexi sunt, quod horum accessio ab initio ad finem usque daret, nec prius, quam ex integro febris deficiat, cesset. Consultius ergo medici fecissent, si Galenum imitantes, eius febris genus, quæ ex sanguinis duntaxat feruente obstru- ctione citra eiusdem putrefactionem oritur, sub diaria febre complexi fuissent; ut Galen. fecit lib. 2. De crisi. cap. 12. Est autem hoc medium febrim genus, uti demonstravit Donatus De medend. feb. cap. 40. De dignotione continentium absque putredine febrium & generationis modo ac curationis via. Interim licet medium quoddam habere videatur hoc febrim genus, maiorem tamen cum diarijs, quam cum his, quæ ex putredine nascuntur, cognationem habet: quamvis cum ambobus generibus communia quædam habere videatur, ut in sequentibus patebit. Appellant autem has febres continentes, id est, continentes, non illi quidem Græco nomine vti, sed solæcismum committendum potius rati, quam formam ipsam sine nomine linquendam: siquidem in his febribus una accessio ab initio ad finem perpetuo manens, in multos dies porrigitur. Intelligimus itaque tales continentes, quæ sub diarijs continentur, & quæ notam putredinis nullam habent: & potest hæc febris dici diaria plurium dierum. Porro, quæ putredine vacant continentes febres, & in diariarum febrium transitu generantur, non ex quavis diaria, ex quacunque causa orta generari eas contingit, neque in omnibus corporibus, sed ubi diariarum febrium occasio stipatio duntaxat fuerit: hæc autem vel obstru- ctis exilibus meatibus, vel con- niuentibus, vel & corpore ipso immoderatus densato accidit, Galeni auctoritate 9. method. cap. 1. & quamquam etiam diaria legitima, ut prius diximus, ex stipatione orta, si recte tractetur, etiam si ex obstru- ctione pusilla, una accessione terminatur, & ad veram diariam ab eodem Galen. refertur: sed si sit obstru- ctio maior, etiam

Diaria plurium dierum cur sic dicitur. Gal. 9. method. cap. 1.

Synochus.

Synochæ. Synochus putridus.

4. Medium febrim genus inter continentes & putridas.

Continentes sine putredine.

Continentes sine putredine non ex quavis diaria oriuntur.

5.

diaria sit, sed plurium dierum, propter cantat paritatem, vnius diei efficitur, sicut etiam propter multitudinem, multoties etiam dierum. Verum accessio eius ab initio ad exitum usque, una est, modo ne ipsam excipiat ea, quæ ex putredine humorum nascitur, ut lib. 10. method. à Galeno quoque scriptum est. Caterum cum auctores synochum non putrem sub diaria plurium dierum comprehendant, de iisdem simul scribunt: at Aëtius sub diversis capitibus de curatione harum tractat. Et de curatione ephemerarum plurium dierum, quæ à veris ephemeris cutis obstru- ctione originem ducunt, lib. 5. cap. 68. & de synochis, cap. 69. 70. 71. & 72. ad quæ loca Lectorem relegamus: sunt autem autem ex stipationibus cutis, corpore immoderate densato, aut ex frigore, balneis calumniosis, aut ijs, quæ contactu refrigerent & consipient, item pharmacis similis generis: pari modo ijs, quæ cutim siccent, veluti sole feruente: etiam ex ephemeris ab initio male curatis: etiam in repletis ex sanguine, & in corporibus crassis, & gracilibus minus, ut exemplis clarius euadet.

OBSERVATIO X.

De febre synocha non putrida.

Tempore Verno iuuenis quidam nobilis viginti duorum annorum, succi plenus, facie rubicundior, sanguine satis multo abundans, cum pila palmaria ludendo impense incaluisse, ac ætè frigidè sese exposuisset, in synochum citra putredinem vel diariam plurium dierum incidit. Huic cum vrina rubra esset, ac pulsus fortis, ac cum agrotus se inflari putaret: illico cum ad eum cutandum accitus essem, venam icorariam per chirurgum in brachio dextro pertundere iussi, octo vncijs sanguinis, vel paulo plus detractis: nam metus erat ne sanguis ad pulmonem reperet, indeque pulmonia nasceretur: aut in thoracem, vnde pleuritis oriretur: aut quod sanguis putresceret, putrisque ex non putri fieret febris: Cum autem alium eo die deieceret ante venæ sectionem, alioqui anemate emolliente hoc vel simili vti fuisset, quod habet herbarum emollientium ana m. j. fol. lactuca m. ss. prima numero x. coquantur in s. q. aquæ ad tertias, cuius colaturæ accipiantur lb. j. an qua dissolue cassia re. extracta, sacch. rub. ana ʒ j. olei viol ʒ ij. salis ʒ j. omnibus commistis fiat anema: eo utimur & ante venæ sectionem, si opus est, vel etiam post totum morbi tempore, quoties alius adstricta fuerit. Altero die ad sanguinis purificationem dedimus syrup. viol. syr. ros. purgatorius ex ros. provincial. ana ʒ j. feri lactis ʒ iij. s. quo etiam alius mollescere cepit. huic autem gelidam aquam dedimus, nempe ʒ iij. cum ʒ j. syr. de limonibus. cum nec ante febrem ventriculo imbecillo esset. Cum hæc diaria plurium dierum vel continens non putris à Galen. tum etiam ab Aëtio & sanguinis missione, etiam gelida & balneo curetur, de quibus alias latius dicturi sumus; at à venæ sectione post duas horas pitiana cremorem dedimus, & quietem imperauimus. At cum post tertium diem febricitare desierit, alijs remedijs opus non fuit.

S C H O L I A.

Hæc autem febris in omnibus corporibus sine putredine indifferenter consistere non solet, ut Galen.

Continentes sine putredine non ex quavis diaria oriuntur. Galen.

ut corpora immadant.

Synochus simplex sine putredine.

3.

Synochus ex bile apud Fernelium sine putredine.

4.

2.

5.

Galen. 9. method. cap. 3. neque in gracili & frigido corpore, quemadmodum nec ea, quæ cum putredine exsistit, sed plurimum in ijs, qui sanguine abundant, & corpulentis gignitur, quando nec obstru- ctio citra putredinem excitare febrem valet: nisi id quod transpirat, hoc est, transpirare solet, vel quod attollitur ut transpiraret, copiosum sit & calidum: ita enim Galeni verba interpretanda sunt, alias in re ac in verbis sibi ipsi pugnaret, ut Latini explicatur à Donato part. 1. de medend. febr. cap. 40. At cum febris synochus duplex sit apud Fernelium, una simplex sine putredine: altera cum putredine. Simplex vero (de qua nunc agimus) sine putredine easdem causas atque diariam febris habet: quæ leuiore cum fuerint, diariam cum vehementiores, synochum proferunt. In causarum censu admodum efficaces sunt, magna adstrictio conspatione cutis, ut diximus, & sanguinis redundantia, siue ex supprella consueta vacuatione hæmorrhoidum, mensium, aut naturæ, siue ex immoderato usu ciborum enchymorum & calidiorum ea succreuit. Quamobrem huic quoque obnoxius præsertim temperatus, in temperanter viuens, qui cum bene habito sit corpore, multo se tamen vino multaque carne implet: hinc etiam sanguis multus atque calidus inest, qui non facile corrumpitur. Ab his igitur causis primum inflammatur spiritus, ac tum sanguis sensim incalcescit. Huius enim tenues acres vapores, ac ipsum calorem præter naturam cutis densitas aut adstrictio cohibet (ut supra dictum est) nec prodire sinit, qui geminatus sanguinem inflat simplicemque synochum facit. Sed huic generi & alteram finitimam huic ex bile, Fernelius facit, de qua alii non meminerunt: Causa, inquit, evidentes, cum vehementiores in biliosum corpus alioqui sanum irruerint, spiritus consalsacunt, sed & acres humores exagitant, quorum assu febris accenditur sine putredine.

Hæc ephemeræ limites egreditur, nec tamen synochus est nunc exposita: illa quippe sanguinis est; hæc bilis concitatio sine putredine: illa in corpus incidit temperatum beneque habitum; hæc vero in calidum siccumque ac plane biliosum. Huius causæ evidentes non aliæ sunt, quam quæ ephemeram mouent, maxime vero cruciatus summus, qualis nephritis aut parturientis est: exercitatio, laborque in modicus, æstus; balneum, animi excalescencia, & quæ his pares sunt viribus. In hac nulla putredinis notæ in pulsu aut vrinis cernuntur, veruntamen os amarum, deficit appetentia, sitis excruciat, capitis dolor, ac vigilæ vrgent: in cute arida calor acer ferit. Sublata evidente causa paucis post diebus febris eiusque symptomata (ut & mihi ipsi quiescunt. Ex signis autem præsentibus tum prægressa potissimum me hæc febre laborare animaduerti, cum post incendium (proh dolor) illud celebre Roterodamense, cum ad vibem illius doctissimi Erasmi patriæ non spectandi gratia, sed amicos consolandi, quos ibi habebam, ita misere conflagratam accessissem, calor tunc in vrbe ingens adhuc erat, qui caput præcipue feriebat, sed & itinere æstuoso, cum etiam æstus magnus esset, hæc inquam febre correptus fui, quæ tamen multo artis subsidio sedata est; cum enim me ad quietem compulsissem, illa ipsa desit. Si dolor capitis, qui vehementior erat perseverasset, & ipse vigil permansisset, cum inunctione olei viol. nenupharis & ros. lacteque muliebri recenter multo mitigassem. Licet igitur synochos febris

corpora robusta & florida plerumque amet, & infellet, ut fufius docet Galenus in lib. method. medend. at alibi tamen gracilia plethora aliquando affecta inuadere solet, ut idem sentit; quemadmodum & illa mulier gracilis vxor artificis vrgente canicula etiam sanguinea febre apud Amatum correpta fuit; cuius curationem tradit centur. 3. curat. 27. sed præcipue tamen hæc febris contingit ex sanguine; cuius curationis quædam exempla adhuc proferemus, antequam ad continentes putridas veniamus.

OBSERVATIO XI.

De synocha non putrida, à barbaris synocha inflata dicta.

Richardus Monachus (eius Ordinis, quos quidam solæcismum admittentes, Canonicos regulares appellant) Iuuenis viginti quinque annorum, optimæ constitutionis, temperaturæ sanguinæ, in otio delicate viuens, ut solent monachi, qui non sunt studiosi, ceruicia crassa subinde se replens, nullo exercitio vtens: cum tamen se præter modum excitasset, & in horto sese frigori exposuisset, in febrem synochum non putrem, quæ à barbaris synocha inflata dicitur, incidit. Secundo die ad hunc accitus, qui in monasterio Heyloë dicto (prope Alcmatiam patriam meam, in qua tunc praxim adhuc exercebam, scilicet Anno 1556.) decumbebat, ex his notis percepi eum febre sanguinea laborare, sed citra putredinem, cum calor primo contractu sentiebatur mitis, quamvis diutius manū iniiciens tandem acrior euadebat, pulsus, erat aequalis licet magnus, paulo celerior & vehementior, venæ tamen copia distenta sanguine turgabant; cutis satis mollis, sed blando satis calore & madore perfusa. His animaduertis, cum alium per se sponte deieceret eodem die, ut vnciæ octo sanguinis statim ex vena basilica in brachio dextro detraherentur madaui. Nox eodem die ad caloris febrilis extinctionem syrup. sequentem propinaui frigide: ʒ. ex ysaacch. simplicis ʒ j. syrup. viol. ʒ ss. quar. cich. endiu. borag. ana ʒ j. s. fiat syr. Aliero die licet calor febrilis post venam sectam multo minor esset, cum alius non responderet, hoc leniens medicamentum mane in aurora exhibui: ʒ. capill. vener. stor. borag. buglossæ, viol. ana m. ss. p. minor. numero vij. tharumind. ʒ ss. fiat decoct. in aqua communi. & in ʒ iij. huius col. vel. ʒ iij. s. dissolue diacathol. ʒ vj. cass. recenter tracta ʒ ij. syr. de cich. Nicoli cum Rhab. syr. ex multiplici infus. ros. ana ʒ ss. mis. fiat porio. ex qua satis bene excreuit, calore febrili magis diminito. Tamen hunc ad balneum deducere ausi non fuimus, cum æquinoctium Autumnale instaret. Renes autem ad refrigerationem caloris febrilis, cum etiam nonnihil ibidem doleret, vnguento infrigidante Galeni inunximus. Et cum calor febrilis in totum cessaret, alioqui epithemate cordis atque hepatis vti fuisset, ad alterationem & roborationem modo ex diarod. Abb. fumebat modo ex mixtura sequenti. ʒ. rob. cerasorum, rob. de ribis ana ʒ j. s. confer. viol. ros. buglossæ, ana ʒ ss. ysaacch. ros. cum perlis ʒ iij. s. misce. quarto autem die hic in totum à febre liberatus fuit. Cibus huic erat hordeatum, postea etiam panatella cereuitiaria, potus vero pitiana, aut aqua hordei, in quarto die ad ius pulli alteratum cum lactuca coctum, succo mali citrei adiecto vel agresta deuini.

SCHOLIA.

3. *Cur monachi quidam ac otiosi facile in synochum incidunt.*

Uniores corpulenti & succulenti in hanc febrem magis proclives sunt, maxime vero Monachi, qui non solum in hanc, sed etiam in synochum cum putredine facile incidunt, ut in praxi quotidiana saepius vidimus, tum cenobiarum ac patres illi, qui laute vivunt & mollioribus tractantur, atque alij omnes, qui vitam Epicuream agunt, quod etiam Sauonarola capite proprio de synocha annotavit. Quidam enim, inquit, qui primo pauperes sunt, & consueverunt parce & non delicate vivere, imo ruditer, multo se in dies exponentes exercitio: qui deinde efficiuntur divites aut Praelati, stantes in otio, & duplicatis cibis, quos diu appetiverunt, sese replentes, & hi in hanc febrem facillime, & ut plurimum cadunt, quique melius uti consueverunt, multoque vino nigro crasso & dulci: ut nonnulli Praelatorum. Et ideo non mirabimur, si tempore Sauonarolae, Episcopi, Abates, Monachi, tum alij omnes, qui ingluvi se dedunt, qualescunque etiam illi fuerunt, nunc quoque simili malo corripiantur. At vero signa hanc febrem facillime ex iis, quae dicta sunt de diariis, si citra putredinem sunt, cognoscuntur. Ab urina, si sit subrubea vel subrubicunda, spissa, vel tenuis per totum sine ariditate & fetore existens: & si in principio in ea appareat hypostasis bona & laudabilis, neque egestiones multum sint mutatae. A calore, is minime mordax est, & est plurimumque cum humiditate vaporosa. A qualitate mutata, oculi, & facies, tum alia membra rubent, venae inflantur, & in ore adest dulcedo, venae turgent, & tempora pulsat, caput subinde dolet ac ingrauescit, somnus quosdam veterosus & profundus premit. Ab actione laesa, pulsus magnus, quando virtus fortis, mollis propter humiditatem, plenus ob plurimam materiam vaporosam humidam. Signa prognostica: est toto genere salubris, nisi error contingat: nam si statim ei debite non succurratur, in putridam transit, idque quarto vel quinto die, vel statim post tertium. Quod si statim eidem obuiabitur, saepe eodem die vel secundo, vel tertio terminatur, potissimum sanguinis missione copiosa: quae si negligatur, subito agrum aliquando interficit, nisi vi naturae sanguinis narium aut haemorrhoidum aut mensium fluxu, aut sudore copioso liberentur. Quandoque terminatur ad gutturis tonsillarum inflammationem, anginam aut abscessum, ut sequenti exemplo ostendimus, vel ad pulmonem rapitur & peripneumoniam infert, ut antea diximus: vel in thoracem, & pleuritidem adfert, ut saepe vidimus: etiam si ad caput feratur, phrenitidem & delirium, & sectione praetermissa subitam mortem inducit: vel medici errore, ubi calor naturalis per nimiam missionem sanguinis, aut per gelidae potum aut excellentem infrigidationem extinguatur: ita ut membra nutrimenta regere non possint, sed inflammantur, atque in eis caliditas praeter naturam accenditur, hecticam inducendo. Subinde etiam ad morbillos & variolas eius fit transmutatio critica. Quod si in hac febre facilis sit respiratio, tum anhelitus liber, optima signa sunt, quibus si urina intensae accedit, febrem abbreuiabit: si remissa, producet. Optima erit illa urina, quae albam & simul continuam habeat hypostasin: quae vero diuisam & rubeam, licet salutarem, tamen longioris indicabit: quemadmodum & illa, quae cruda est, & citra hypostasin, praeter id quod longitudo morbi decernit, etiam ita persistens peri-

Signa febrem synochum indicantia.

4.

Signa prognostica.

5.

culum adferre poterit. Vbi vero cito signa coctionis appareant, citius terminabitur tertio vel quarto die: alioqui producet, atque tunc periculum erit, ne ad putridam transeat. hinc etiam emissio lachrymarum inuoluntaria, pulsus debilis atque deficiens, urina pauca liuida aut nigra, cum in diaria plurium dierum vel synocha non putripereculum significant: ita in synocha putri mortem notabunt. Profundatio somni ac difficultas sermonis in diaria plurium dierum vel continente non putri etiam malum portendit. Solem autem & hanc ipsa quandoque, si non phlebotomia aut refrigerantibus remediis extinguitur, in causam vel causam transire, quamobrem nequaquam est negligenda huius curatio.

OBSERVATIO XII.

De febre continenti circa putredinem, vel synocham non putri, quae tandem in synochum putredinem non solum conuersa est, sed etiam in anginam periculosam transmutata.

Notabilis ille iuuenis de Passenroy in Veromense Maio Anno 1566. continuo febricitabat: lotium rubrum tenue emittebat, pulsus frequens & plenus erat. Agrotabat autem hic in Hagha-Comitis, cum post tertium diem medicum Haghanum, Hugonem Nieuenium familiarem nostrum vocasset, atque tunc in guttore male haberet ob neglectam sanguinis missionem ab initio, ex diaria plurium dierum vel ex synocha simplici, non solum in synochum putredinem incidit, verum etiam in anginam periculosissimam. Cum autem in otio etiam antea mollior vixisset, neque vnquam, licet iuuenis boni habitus, sanguinis detractionem admisisset, medico suo etiam nunc virgenti venae sectionem non obediens, verum eiusdem consilium optimum ac saluberrimum, nescio quibus rationibus mulierculum quantumvis nobilium male persuasus, spreuit ac postposuit. Quamobrem cum phlebotomiam non admitteret, a medico electuarium lenitiuum exhibitum est, a quo bene excreuit: sed inflammatio gutturis, tum febris ad extremum aucta sunt: ac lotium, quod prius tenue ac rubrum reddebat nunc crassum spectabatur, in quo nebula spissa ac rubicans sedimentum cernebatur. Cum vero malum semper augetetur, & febris continuo incrementum caperet, tandem sanguinis missionem admisit: & ita medicus ex venae cephalica ob anginam suffocantem in brachio e regione loci tumetis, satis copiose (ut fieri debuit) sanguinem detraxit iussit: deinde sequenti die cum parum proficeret, a venis sub lingua, ut idem fieret, mandauit. Circa septimum diem ab initio morbi omnia peiora visa sunt, ut ager suffocari videretur: neque gargarismata apta iuuabant, etiam emplastris loco dolenti apposis, cum angina in abscessum mutaretur. Ita, ut ego vna cum Cornelio Ericio Leydano meo collega vocatus fuero, sed vtriusque nobis aduentantibus, bonis ausibus seu auspiciis (ut dici solet) ruptum est apostema seu abscessus, qui intus latebat, & pure excreto septimo die cum nos veneramus, sanus euasit.

SCHOLIA.

3. *Medicus febrilis, qui in declinatione morbi veni-*

7. *Ex febris continenti si e synochi differentia.*

4. *Signis febrem synochum indicantia.*

5. *Halidus apud Bononiam in Italia medicus insignis.*

Non sine ratione vulgo proditum est, felicem illum esse medicum, qui in declinatione morbi ad agrum accedat, ut nobis vtriusque eueclinationis. quamvis ager stultitia suae pernas fere dederat, quod tam tarde sanguinis missionem admiserat. nam ibi haec neglecta fuit, non per Medicum, sed agrum; non solum hac febris mutata est in synochum putredinem continentem, quae semper crescebat, cum tres in synochis febribus (tam citra putredinem quam cum putredine) differentia sint (teste Galen. 9. method. c. 3. nempe vel pariter permanente ea magnitudine, quam in principio accessions summam habuit: vel semper aliquid exigui adiacente, vel diminutione, atque hac vel aequaliter, vel inaequaliter faciente. Si enim quod accenditur, ei quod transpirat par fuerit, nec augeri, nec minui calor febrilis videtur, sed perinde sibi similis permanebit, ac si illi nihil adiceretur, aut demeretur: quippe cum ad aequalitatis custodiam nihil interit, serueturque eadem assidue substantia, an ea, quae vacuatur vicerit, utique si ea, quae vacuatur, minui febrem necesse est, sin quae adicitur, omnino incrementum. Appellat autem Graeci primas illas aquas vel quatuordecim, id est, aequaliter in vigore permanentes, alias quatuordecim, id est, decrecentes, reliquas vero quatuordecim, id est, incrementum. Caterum non solum hac continens primo non putris, in synochum continentem putredinem accrescentem translata est, imo in anginam periculosissimam conuersa est, ob sectionem venae ab agro in principio neglectam nec admissam. Nam praeter id, quod initio phlebotomia peragenda sit, eadem quoque in his febribus copiosa fieri debet, cum & Galenus 9. method. cap. 4. usque ad animi deliquium auferre suadet, maximum, inquit, ubi vires valentes sunt, continentis febris remedium: quod ratione per ipsum probatur. Primum namque in contrarium statim agitur corpus, celesit ex animi defectu refrigeratum: hoc vero nemo inueniri potest, neque quod natura, quae animantes gubernat, iucundius, viliusve sit: postmodum in eiusmodi corporibus necessario superuenit alui deiectio, nonnunquam etiam bilis vomitus, quares statim a toto corpore, mardores, sudores excipiunt: quae omnia protinus agrum liberant, ita, ut tali remedio febrem iugulasse aliquando dictus fuerit Galenus. Multis tamen eiusmodi missio sanguinis non conuenit, etiam in robustis, corpulentis, quadratis & valde sanguineis, ut vnus plus altero sanguinis detractionem ferre possit. Sic in Iohanne Heutero nobili Delphio, amico & cognato meo, viro admodum robusto, cum huic aliquando plethora laboranti Bononia in Italia ex febre continente decumbenti, Halidus medicus insignis Praceptor meus ad duas libras sanguinis exbratit, & nos quoque hic Delphis commoranti, sinnoxia haberet, libram vnam cum dimidia, aliquando plus minusve extraximus, cum optima tolerantia & vtilitate: quod tamen in fratre suo viro procerio, in otio viuente atque sanguine repleto, qui non minus robustus quam frater videbatur, nec ad vncias quatuor detraxere audebam, etiam morbo acutissimo & continuo

afficeretur: nam & febricitanti si ad vncias duas sanguinem ei demerem, illico in animi deliquium incurrebat, ut nisi aqua in faciem resperfa ad se rediret: Idem quoque non solum exigua sanguinis detractione offendebar, etiam quouis lenissimo pharmaco, si vel vncia vna cassiae vel mannae praerberetur, ob ventriculum debilem. In eiusmodi aut similibus praestat multiplicare vices, quam semel multa copia auferre, sicuti 9. method. cap. 4. dicit Galenus: aliter non febrem, sicut fecit Galenus, sed agrum iugularem, Interim valida existente virtute, assentiente aetate, nulloque alio insigniter retinente, sanguis auferendus: praestatque vique ad animi deliquium, modo virtus ferat: quibus vena non inciditur, ad summum discrimen perueniunt, nisi vel virum robore, vel copioso sanguinis fluxu, vel plurimo sudore a certa perniciem redimantur. Cum multitudo enim in vasis amplius contineri nequeat, obstruit extenditque corporis molem, ita ut infruantur quadoque, recludanturque vasa praecipue narium. Ergo festinandum est ut sanguis auferatur, quantum vires tolerauerint, scilicet ut vasorum facultas transpiratione ventilationeque restituta naturale temperamentum conseruent, more pristino humoribus dominetur. Ideo dicebat Galenus quod nemo eorum, quia obstruente febricitauerit sola, cui prius sanguis missus fuerat, in putredinis febrem incideret, & quamquam is aliquando ad animi defectum miserit, ubi expediebat, id tamen ubi horum alterum non responderet, totius esse putabat, tantum principio detraxere quod defuit iteratione supplere, nempe virtute non satis valida nec aetate permittente, ut lib. De curandi ratione per vena sectionem cap. 12. hic etiam nos in hac nostra regione valde frigida & humida, cum etiam germani non ita sanguinis detractionem, ut Itali reuerent, & Hispani ferunt tutius quoque esse putamus sectionem iterare, quam ad animi usque deliquium sanguinem subito & vnica vice educere. Etenim tale sectionem periculosam esse fatemur, nonnunquam enim inter ipsas medicorum manus quidam animi deliquio correpti, non amplius renixere, nam & Galenus eodem libro, duos ipse vidit in medicorum manibus periisse: multi autem licet non protinus, at postea propter virtutis imbecillitatem periire, aliosque non paucos in seipsum in graves exitialesque morbos incidisse ex tali vacuatione. Sic & Aetius loco citato: Quidam non renixerunt, qui certe non occubissent, si citra virium exsolutionem euacuati fuissent. aliqui reliqua deinceps vita ob nimiam inanitionem in frigidioris temperaturam delapsi sunt, quorum aliqui decolorati in deprauatumque habitum versi, denique interierunt: aliqui perniciosi morbis confecti fuere, qualis est aqua intercus, ingensque illa spirandi difficultas, quam orthopnoeam vocant, & cetera huiusmodi. Ideo & habitus agrotantium maxime spectandus erit, ut idem Aetius admonerat, tum Galenus quoque aliis multis in locis: nam idoneus est ad phlebotomiam corporis habitus, durus, multi sanguinis, densus, exhalationi reddenda contumax, & humida aeris constitutio, venae autem secandae obstant, puerilis senilisque aetas, temperatura calidissima & siccis, eiusdemque naturae tempus & regio, & qui humidioris naturae sunt, adiuncta praesertim caliditate cum raro corporis habitu (interim nos frigidioris quoque minus sanguinis habere existimamus) & qui os ventriculi perquam biliosum habuerint, aut imbecillum aut vegetioris sensus: tales enim vniuersi in venae sectione, ex solutionibus difficilissimisque animi deliquiis parati sunt, sed cui vena incidenda est, etiam si triginta quatuor annos

6. *Artus lib. 7. De vena sectione in synochis c. 70.*

7. *Tutius est sanguinis missionem quam usque ad animi deliquium educere.*

8. *Qui facile vena sectionem ferunt, qui minus.*

8.

Que vena
sit incidenda

Quo tempo-
re facienda

non exceſſerit, languidus tamen ſit, mollis pinguis ac candidus, anguſtaſque venas habeat, huic vel nihil vel parum admodum ſanguinis detrahes, nec in æſtate. At adoleſcentes floridæ ætatis, multi ſanguinis, viribus robuſtis, tēpore verno copioſa ſanguinis detractiōnem in iſtis febribus ferunt, & ſic Galenus in illo adoleſcente laborante ſyncho ſine putredine, cuius hīſtoriam habemus ad longum lib. 9. meth. cap. 4. ad animi deliquium ſanguinem detrudere iuſſit. Sed quæ vena ſit incidenda nunc breuiter explicemus; auctores ex vena iecoraria dextri cubiti mittunt, ſic nos in iuvene, de quo egimus obſervatione 9. & 10. & in monacho obſ. 11. ex vena baſilica ſeu iecoraria ſanguinē detrudere iuſſimus, alii auctoritate Conſtantii ex media, ſi laborans ſano fortique pectore fuerit, ſi ea magis appareat, non incommode quandoque mittitur. At quod hic medicus cephalicam elegerit, ob angina ſuffocantē id fecit, miſit vtunq; copioſe, tamē ubi metus eſt ſtrangulationis ob anginam, ne in deliquium animi incurrant, quod hic maxime obſeſſet, præſtat parcius vel per vices, interim tamen hic liberalior eſſe debebat: ob ſynochum continentem febrē. Præſtat autē vt in principio fiat, licet etiam poſtea, ſi omiſſa fuerit, quemadmodum enim (inquit Galenus, & citatur ab Aetio loco citato) me aſſiduū facientem vidisti, neque dierū numero neque tantum plenitudini attendere, ſed virium quoque robur in omnibus quidem, ſed in ſynochis maxime febribus pendere: ubi enim vires perſiſterint, non in ſexta ſolum & ſeptima, verum in aliis quoque diebus vena ſecanda eſt. Interim tamen in die critica, ſi ſigna coctionis manifeſta præceſſerint, nota fluxionis ſanguinis vel ſudoris iam appareat, ſilentium ſatius eſt habere, & naturæ totum negotium committere, ubi & peſſima ſymptomata appareat, quæ in morituris apparere ſolent, tunc ab ea deſtendum, cum Hippocrates iuſſerit & in criſi, naturæ id committendum eſſe, & morituros ſolis prognostiſtis eſſe derelinquendos, ubi vero hæc non adſunt, & vires non plane deiectæ ſunt, id præſtandum erit, quāvis initio, ubi vires fortiores ſunt plus quā in fine vel poſtea, ubi aliquo modo collapsæ ſunt minus ſit detrahendum. Sed & hæc regulæ quoq; (vt dicebat Aetius loco citato) ad venam ſecandam animaduertenda ſunt quod præcedente alimentī cruditate tam diu differendum eſt, quam diu coctio in ventriculo & ab inteſtinis excrementa egerantur, hoc idem Galenus iubet. Ideo & nos, ubi morbus inducias non patitur, vt hic, & alium non reddat æger, aut excrementa non deſcendant, ſtatim glandē inicimus aut clyſterem emollientē adhibemus, mox per vnā horam & alteram, eduſtis ſcribis venā incidere iubemus. Quod ſi ſponte æger alium deſiciat, hiſ non opus eſt. Poſt etiam ſectiōnem non minus clyſter conuenit inſtillans, detergens, emolliens, vt Rondeletius doctiſſimus de ſyncho curanda admonet, vt ſi prius non licuerit. Nā hoc commune præceptum ſit, in quibus, in omnibus morbis, in quibus mittere ſanguinem oportet, vt priuū inſiciatur clyſter, vel poſt miſſionem, vt excrementa inteſtinorum detergantur, ne venæ inanitate ſuccum crudum vel corruptū ad ſe trahant; quāvis Gaſcalopius Luſitanus medicus comment. ſuo De varia rei medicæ leſione cap. 12. Rondeletio refragetur: vult enim Gaſcalopius vt clyſter ſemper venæ ſectiōnem ſequatur. Cæterum & illud quoq; hic in ſynochis febribus curandis obſeruandum, inquit Aetius, ſi poſt venæ ſectiōnem vereberis ne nouus ſanguis erumpat, vt muliebris fluxus, aut hæmorrhoides, tantum in phlebotomia ſanguinis relinquendum, quantum ad eorū locorum euacua-

tionem ſuffecturum videbitur. Sed ſi eodem omnino tempore vel menſes moueantur, vel hæmorrhoides aperiantur, totum negotium naturæ permittito: quæ ſi poſtea quantum oportebat non eduxerit, tunc venam ſecato, vt vtrunq; ſimul iunctum perſiciat, quod ſeorſum deſecerat. Hæc de primo remedio de venæ ſectiōne in ſynochis: ſecundum remedium erat potus aquæ frigida, ſed de eo poſtea.

OBSERVATIO XIII.

De ſyncho non putrida, in qua metus erat, quod in putridam mutaretur.

Ignatius Faber Alcmarianus, annorum viginti quatuor, cum in aquam gelidam, licet tempore verno, incidisset, ex obstructione cutis syncho non putri correptus est. Vix hic in aqua hæſerat: ad quem ſecundo die accitus, cum alium eodē die depoſuiſſet, illico ſanguinem eumque ſatis copioſum detrudere iuſſi, ſed inter mittendum cum putridus ſpectaretur, ne in putridam febrem tranſiret, metuebam: ideo ſtatim à venæ ſectiōne hunc iulapium propinaui: ℞. ſyr. de limonibus de acetof. citri, oxyzacch. ſimplicis ana ℥j. aquæ end. cicboræ, lupul. ana ℥j. ſ. fiat ſyr. dimidium mane cepit ſtatim à venæ ſectiōne, reliquā hora quarta pomeridiana. Cum enim huic gelidā nō daremus (quemadmodum alteri iuueni magis incaleſcenti, potui aquæ frigida conſueto, & notis coctionis apparatibus exhibuimus; qui & tertio die à ſectiōne venæ, ſudore magis effluente, (quarto curatus fuit) contenti fuimus ſyrupis caloris incendium exſtinguentibus: quibus & Rondeletius vt iubet, licet Galenus duobus tantū remedijs, præcipue venæ ſectiōne, & potione aquæ frigida contentus eſſet; ad calorem tamen exſtinguendum, præter ſyrupos etiam conditis tum alijs vt poſſemus, quāuis in hiſ ſit reſpectus habendus. Si enim alius liberius ſiuit, ſy. capill. ven. iuleb. Alexandrinum, conſer. roſ. conueniunt, ſi alius ſiccior, viol. de cucurbit. qui tamen minus conueniunt ſi bilem multam vomant, vt in hiſ feb. fieri aſſolet, vt ſcribit Gal. Verum cum noſter æger ſanguinem haberet vitiatum, elegi de limonibus de acetof. citri & oxyzaccharum, valet & de granatis hi omnes refrigerant & putredinem arcant. Vbi æger ad bilem propenſus eſt, ſyr. de end. de fumo terre ſimplici accipimus, quādo ſerofa excrementa euacuant. Hiſ enim ſyrupis tum aquis potiones alterantes (improprie digeſtiuas vocant) & putredinē arcantes paramus. Tertio vero die cum febris nondū ceſſaret, ℥j. caſſiæ extraſtæ dedi cū ℥iij. ſeri laſis. leuia enim damus medicamēta, quæ leroſa & biliſa recrementa euacuant, quæ ſolent hanc febrem in putridam tranſmutare, quæ citra calefactionem & humorū conturbationē alium laxant. vt triphera perſica, carb. inſuſo Rhab. in aqu. end. deco. pulpa ſebe. tamar. ſy. roſ. lax. ex inſuſ. roſ. caſſ. cū ſebe. berberis, eſtque hoc decoctum valde vtile ℞. prun. ſebeſten, ana paria quatuor ſe frig. maior. conſuſ. ſem. anſi ana ℥j. tamar. ℥j. ſy. roſ. cord. ana p. j. ſiat decoctio in quart. vno colatur a diſ. ſy. viol. ℥j. vel ſi opus eſt maior euacuatione, ſy. roſ. laxat. ℥j. ſ. Cæterū caſſia ægroto noſtro ſatiſfecit, vt quinq; alium exornerauerit, condito ſequenti deinde vtebamur: ℞. Coſerva viol. ſolior. acetof. a. nenupharis. roſ. ana ℥j. ſpec. diat. frig. ℥j. oxyzacch. roſ. perlat. ℥j. ſy. de limonibus, granatorū ana ℥j. ſ. Cibus erat, pruna cocta, & arida, poma cocta, hordei cremor cū pauco ſacchi. roſ. paratus, ac amygdalarum ex aqua frig. & aqua roſ. cū emulſione quatuor ſ. frig. maiorum, ne in bilē dulcia verterentur, poſtea decoctū pulli aut coxæ capi

vel gallinæ cum lactuca, portulaca, malo vno granatorum adiecto vel agreſta. Potus, aqua hordei, vel ceruiſia tenuis. Ceruiſia craſſioris & vini vſum omnino interdiximus. Poſt quartum diem calor omnino mitigatus eſt, & in ſeptimo perfectē fuit curatus.

SCHOLIA.

4. Hæc febrium duo ſunt præſantiſſima remedia apud Galenum, venæ ſectiō ad ſynchopen vel animi deliquiū, vel ſaltem copioſa: deinde aquæ frigida potio. De ſanguinis miſſione dictum eſt, at de aqua gelida ſumēda nunc dicamus, de qua ſumenda latius vide Gal. 9. meth. c. 5. & Aet. c. 71. lib. 5. Ex quibus facile patet quānam aqua, qualiſue, quanta & quomodo danda ſit, & propter quam cauſam detur & quibus danda non ſit. Danda autē eſt ea quæ dulcis & optima ſit, & quæ proſus eſt gelida, & quantū ægro bibere licet, quāmo magis id audebit, ſi frigida potio inſuenerit. Vbi igitur æger, qui curandus ſit, qui non prius tantum phlebotomiæ præſidium omiſerit, ſed nunc quoq; vel metu, vel alia occaſione eandem effugiat, ad frigidam exhibendam accedere oportet, diſtinguendo, quod inde nocumentū ſubſequi poſſit: nam ſi parū vel nullū omnino præuenierit, frigida pura exhibenda eſt, vſq; ad bibentis ſaturitatem. Hanc vero quantitatem determinauit idem Galenus 1. de rat. viſus text. 43. licet quibuſdā varius in hoc eſſe videatur: dicebat enim, potio aquæ frigida tanta ſit quantū frigida aqua æger inſpirando haurire poſſit, id enim eſt quod dixerat lib. 9. med. quod valida exiſtente febre & virtute, tantum biberet vt liberet, quantum vna inſpiratione bibere poſſit. Dāda autē erit eo tempore poſtquam coctionis ſigna manifeſta in venis apparuerint, & febris eſt remiſſior, & non alio tempore. Cauere enim principium & incrementum debemus, & totius morbi particulariſque vigorem: nam ſi opportuno tempore frigida exhibeatur, ſolidorum membrorum naturam excitat, quæ excitata attenuatis primò humoribus, viles quidem retinet, inutiles vero per alium, per vomitum, aut per ſudores expellit. Quod ſi æger ſanitati tēpore frigida potior fuit, audacius propinato, experimento edoctus viscera frigida occuſum toleratura. Si enim aliquod membrum adeo frigida natura fuerit, vt à frigida potione etiam ſanum laedatur, futurum omnino nocumentum veretī oportet, ſed ſi ſanos frigida non lædebat proſus neque febrientes lædet, ignei caloris multitudinem veluti maximo propugnaculo in profundo exiſtente. Male quidem noſtro tempore ſunt medici quidam, quod putent omnes aqua frigida lædi, ſed hiſ, quibus vtilis eſt, vt hunc diximus, danda erit, alijs minime. Læduntur autē aqua frigida, qui parum ſanguinis & parum carnis habent, quia celeriter ad ſolidas animalis partes perueniunt, nulli quod eius vim frangat, occurrens. Eadē ratione heſtici frigida peculta neque ſyncera indigent, quoniam gracilia, & exanguia eorum corpora ſunt. Danda autem non eſt hiſ qui craſſos & lentos humores habent, qui obſtructiones, qui phlegmonem, aut eryſipelas, aut ſcirthum, aut œdema in viſceribus habet, item qui gulam & ventriculum, aut neruorum genus debilia habent, hiſ frigida non eſt offerenda, ſed hiſ tantū qui febre laborant ob cutis obſtructiones, & putredinem ſanguinis in omnibus venis, ſaltem maioribus. Ex hiſ omnibus ſatis manifeſtum eſt, quæ, quanta, & quibus danda ſit frigida. Et ita ſunt quoque incommoda multa, quæ frigidam potione

intempetiua immodiceque exhibitam ſequuntur, non pauca nec contemnenda, quæ magnopere animaduertere oportet: nam ubi ea em tinentur, ab hac omnino abſtinere neceſſum eſſet, ac ad alia (vt etiam Galenus admonuit) remedia conuerti; viſcoſos etiam ac craſſos humores attenuari ac traſpirari frigida impedit, tunc potius vtetur præſidijs quæ obſtructiones aperiant, humorum copiam euacuent, & feruorē febris remittant & ſic nec etyſipelati aut inflammationi neque duriciei aut œdemati, conſert, ſed protinus quidem febris iam facta exſtinguenda: quæ non leuē commoditatem adferre videtur: cauſa vero permāente, ubi à frigida corpus denſatum fuerit, febris altera priore difficilius incenditur. Et hoc quidem nocumentū genus videri poſſet toleratu facilius, ſed multis quibus viscera ſunt imbecilla (vt ſtomachus ſeu gula, ventriculus, aut eius os, aut iecur, aut pulmo, ſeptum tranſuerſum, colon, renes, veſica, aut tale quippiam fuerit inflammatum) à frigida potione incommodum minime contemnendum ſuperuenit. Cuidam enim os ſtomachi vſque ad propriæ actionis internecionem affectū eſt, vt vix poſtea deglutire poſſit: alterius ventriculus adeo reſixit, vt ſumma cum difficultate concoqueret: cuiuſdam hepatis violatū eſt, vt in hydropem incidit: plurimorum vero colon, pulmo, renes veſica, aut aliud quidpiam à frigida oppreſſum, deinceps ad peculiareſ functions imbecillum permāſit, nonnulli extemplo ac bibiſſent, in orthopneas, improbos ſopores, lethargū, parotidas, cōuulſiones, tremores, apoplexias inciderunt. Noni me iſta, inquit Galenus (& citatur ab Aetio) enumerando, formidoloſum te ad frigidam exhibendam reddere, vidisti me tamen ſapenūmero in arte exercenda ſuo tempore & vt oportebat, hoc vſum præſidio, ægis ſemper abſque vilo proſus nocumento proſuiſſe. Sic ruſticus quidā à me, ſyncho laborans, citra inflammationem viſcerū, aqua potui aſſuetus, gelida aſſumpta poſt venæ ſectiōnem & ſigna coctionis apparentia fuit curatus: Quemadmodum æger ipſius Amati Blanquinius (vt ipſemet narrat curat. 14. Cent. 4.) etiam ſanus factus eſt, cui aqua à medico abnegata eſſet, ad quem ipſe Amatus cum perueniſſet, & in vrina coctionis notas contemplantur, & aquæ appetentiam inextinguibilem, cum lingua nigredine & ariditate notaret, illi gelidam ad ſatietatem conceſſit, qua illico vomuit, & poſtea copioſiſſime ſudauit, poſt quem ſudorem ex integro febris delituit. Sic in mercatore Cirinio, nobili & magnifico, Iohannis Tertii regis Luſitanie apud Ant. Emanuel Cirinius ſacriſſimus vocant, gelidam bibendam Amatus cum dediſſet, vigente ardentiffima febre à potu pallidam bilem euomit & melius habuit, vt ſanitatem recuperauerit: ita vt liberalis ille mercator pro curatione & aqua potui, Amato ſuo medico largitus ſit trecentos aureos ducatos. Vide eundem 3. curat. cent. 1. & ſcholium eiſdem, in qua de aqua potu multa doctiſſima ex mente Hippoc. & Galeni narrantur. Interim ab altera parte conſiderandum ne aquam gelidam intempetiue exhibeamus, ob incommoda, quæ ſequi ſolent, vt nunc diximus: cum enim omnium neruorum genus & caput præcipue offendant: nam & Antonius Parmenſis iuuenis quidam robuſtus (vt reſert Benuenius De additiſ morborum cauſis cap. 16.) cum ſub ſereniſſimo ſole, & magni æſtus tempeſtate pluribus diebus itinere fuiſſet, ardentiffima tandem febre correptus eſt, quare cum vehemens cum ſitis vrgeret, frigidiffima aqua epota, mortuus eſt. Ita quoque Valerius Cordus iuuenis doctiſſimus magna ſpei

Valerius.
Corus ex
gelida aqua
potu in ar-
dentissimam
febrim la-
psus Roma
moritur.

10.

Imenes ex
aqua potu
in deliquit
animi, dein-
de in pleu-
ritidem la-
psus.
Fredericus
Comes de
Hohenloe ex
aqua potu
in conuul-
siones inci-
dens.

11.

adolescens (vt eius scripta adhuc hodie demon-
strant) consodalis & familiaris amicus noster, an-
no 1544. cum equo Romam iret, cum Cornelio
Sittardo iuvene amico etiam nostro carissimo,
quos & ego paulo post, Bononia discedens sequens,
Romam veni pedestri itinere. Illi vero circa dies
caniculares tempore admodum feruido in monti-
bus Florentinis cum plurimas herbas collegissent,
Valerius deinde siti valida cum premeretur, geli-
damq; subinde bibisset aquam, qua cruditate obor-
ta, & obstructione, tandem Romam veniens, febre
ardentissima correptus est, qua illustrium medico-
rum ope cum restitui non posset, ea nocte cum illi
assisterem eram, vitam cum morte finiuit. Memini
quoque cum anno 1545. apud Pithueros in Gallia
proxim exercebam medicam, iuuenem in spheristerio
ludendo cōcalfactum, gelidam bibisse, mox in ani-
mi deliquium incidisse, ab eo vero statim in pleu-
ritidem tenuissimam, a qua tamen non sine periculo
nostra industria ope diuina euasit. Eodē fere mo-
do generosus Comes Fredericus de Hohenloe,
Germanus, iuuenis albi coloris, egregie formosus,
statura admodum procerā, cum apud Comitē Io-
hannem de Nassouwen, Illustris Principis Aulici
fratrem, & etiam fratrem suum Philippum Comi-
tem de Hohenloe Ghiliarcham, vino per aliquod
tempus liberalius vsus esset, tum equitando conti-
nuo sese in armis exercitasset, vt Lochemam ciuita-
tem cum militibus ac equitibus ab obsidione libe-
raret, mense Augusto anno 1582. Gertrudebergā
cum venisset, in febrem continenter periculossimā
incidit. Ad quem curandum primo accitus
fuit Franciscus Marcellus medicus Dordracenus
amicus noster, sed cum semper arger in peius verge-
ret, frater eius Philippus Comes de Hohenloe
nuntium ad me vna cum literis misit, vt fratrem
extreme decubentem inuiserem. Ad quem cum
peruenissem, erat octauus dies, quo continuo fe-
bricitare cōperat, qui gelidam aquam noctu dieq;
biberet, vrina per totum morbi decursum cruda
existente in conuulsiones omnium fere musculo-
rum & præcipue pectoris adeo graues incurrebat,
vt illico mori videretur, & quamquam nos inhi-
beremus aquæ potum, vix ab eo abstinuit, vt eius lo-
co oblitum vehementiorem aquam cinamomi tum
iulebos sumeret. Ad postea potius beneficio fortis
naturæ, quam remediis, quæ admodum difficulter
admittebat, paulo melius habere cōpit, medico
Dordraceno nunc domum repente. Nos autem
deinde per diem atq; alterum apud illum egimus
quem deinde in Hagham-Comitis deduximus: at-
que ibidem quibusdam adhibitis aptis remediis
sanus factus est. Hæc paulo latius de aquæ gelidæ
potu in febribus synochis, ne opus sit hæc ipsa in
ardentibus ac aliis febribus continentibus repe-
re: estque nunc tempestiuum vt ad secundum ge-
nus febrium nempe putridarum accedamus, rursus
facto initio ab ipsis febribus synochis putridis.

OBSERVATIO XIV.

De febre sanguinea seu synocha cum putredine.

Mercator frumentarius annorum 26. qui ad
viam Delphiam antiquam dictam habitabat,
cui sanguis aliquando ē naribus fluere solebat, qui
nunc ad duos tresve annos non fluxerat, cumq; per
duos annos à venæ sectione abstinuisset, quo antea
mense Maio vti solebat, iuuenis temperaturæ san-
guineæ, vinoque rubro & crasso sapius vtens: hic
cum pedestri itinere fatigatus esset, lassitudine af-
fectus, in febrem sanguineam seu synochum cum

putredine incidit: huic caput valde graue erat ac
dolebat, res rubeas videre somniabat, tempora
pullabant venis sanguine repletis & manifeste ap-
parentibus, oculi rubicundiores erant, dulcedi-
nem in ore percipiebat. Hæc cum animaduertis-
sem, atque 19. die Maii anno 1576. ad illum ac-
citus essem, cum eodem die per se alium reddi-
disset, eius internam brachij venam secari iussi,
sanguinisque libram vnā extrahere, & vt in-
signem haustum huius pusillæ gelidæ, vel inte-
gram libram sumeret si posset, aut dimidium huius
statim à venæ sectione. *℞. borders mundati p. j. gly-
cyrrizæ rasæ & z. iij. prunor. damas. acidor. numero. IX.
conuantur in aqua pura pro ℞. i. Sectione venæ per-
acta & pusilla hac assumpta cōpit egregie sudare
cum quadam allenuatione. Die sequenti hunc syr.
propinavi: ℞. oxyrach. simplicis ℞j. B. aq. end.
cich. acetosæ ana ℞j. & pro siti sumebat cerasā con-
dita, lactucam conditam, aqua gelida irroratam,
subinde cochlear. Vnum oxyrach. simplicis & viol.
& si magis sitiret, capiebat pusillam soliam.
Quarto die deuorauit ℞. x. diaprums simplicis & be-
ne excreuit, alioqui mane sequenti dedissem man-
nam cū Rhab. Caeterum in quarto die post excre-
tionem alui, vrina, quæ prius rubra & tenuis erat,
hypostasin albam habuit, etiam subsidebat, & cras-
sior facta est, & coctionis signa in quarto apparue-
re. Quare agrotum bene sperare iussi. Num hic
quartus dies diligenter in hac febre (sicuti in aliis
omnibus continuis febribus) obseruandus est, vt
etiam docissimus Rondeletius cap. proprio De syn-
ocha putra annotauit: nam si materia manifesta co-
ctionis futuræ & crisis indicia præbeat, sperandum
est, vt die septimo morbus iudicetur. Septimo
enim die cum hic bene sudasset, à febre liberatus
est. Interim ne vires deficerent, condito sequenti
vtebatur ad vires instaurandas, cor muniendum &
sistim temperandam. *℞. conseruæ rad. buglossæ ℞ij.
conseruæ cicchorii, acetosæ, conseruæ ex pulpa interiore
citreeorum vel limonum ana ℞j. pul. Diamarg. frig. ℞j.
rach. ros. cum perlis tabulati ℞j. B. fiat conditum. Ci-
bus huic in principio panatella simplex & hordea-
cea cum vino granatorum, postea ne deficeret;
nam nostris adeo tenuis victus non ita confert vt
Italici, etiam ius pulli cum spinachia & lactuca
concessimus, poma cocta & panatellam ex cerui-
sia pane intrito & saccharo asperso. Et hic post
septimum statim sanus factus est.**

SCHOLIA.

Ria diximus genera febrium esse, de primo
genere nunc egimus, quæ in spiritibus accen-
duntur, harum vna species erat, cum spiritus corpus
simplex esset, nempe diaria vnus diei, ad quem
etiā illa plurius dierum dicta, etiam synochus non
putris, pertinebat: quamvis & hæc ipsa facile in
putridam conuerteretur. Nunc ad secundū genus
peruenimus, sumpto rursus initio à synochis putri-
dis, quæ ex humoribus fiunt. At humor quia mul-
tiplex est, etiam multiplicem differentiam consli-
tuit. Concalfactus enim sanguis, præter sangui-
neam simplicem, de qua hætenus egimus, etiam
synochum putrem efficit, cuius in præsentia sermo
est: ita & bilis putris in venis quidem assiduam, ita
& ardentem & tertianam quidem continuā facit,
extra venas tertianam intermittentem. Ad eundem
modū pituita & bilis atra varias formas febriū gi-
gnunt, vt postea docebimus. Cū itaque putrida febris
multiplex sit, cuius calor ex illiue putrida emergit
hæc ipsa ex putrescentis humoris specie atque situ
duo prima cōstituit genera, continuā vel intermit-
tentē.

Febrium
que ex hu-
moribus ac-
cenduntur
diuise sunt.

Putrida fe-
bris multi-
plex.

Continua.
Intermit-
tens.
Continua
duplex.
Symptoma-
tica.

Typhodes
Elodes.

6.
Acuta.
Continua
lenta.
Putrida co-
ntinua pri-
maria du-
plex.
Synochus
continens.

Synochus.
Tertianā
continua.
Causas ar-
dens.
Quotidiana
continua.
Quartana
continua.
Intermittens
Synochus
putris.

7.

Loi consen-
sient de
febris san-
guineis.

8.
De febre
sanguinea
seu synocha
quintana-
gna est dis-
finitio, vnde
sanguis pu-
rescere
possit.

tentē. Iterum continua duplex est, vna primaria &
vera, quæ putrescens humor in vasis maioribus, quæ
inter alias & inguina excurrunt, accendit: Altera
symptomata est, quæ visceris cuiusdam par-
tisve putredinem quasi comes insequitur. Et quæ
harum ex iecoris, lienis, renis, aut cuiusvis par-
tis erysipelate fit, à Fernelio typhodes appellatur,
alij tamen volunt typhodes & elodes in humido
ac perpetuo sudore consistere & madore, quo cor-
pus continuo resoluitur, vt suo loco dicemus:
quamquam & typhodes ab Aetio dicitur, quam
erysipelas hepatis accendit. Quæ ex earum aut
inligiorum partium phlegmone, vt ex peripneum
onia, pleuritide, aut phrenitide, phlegmonodes di-
citur. Vtraque autem symptomata est continua.
Fit & nonnunquam symptomatica, dum in hisce
visceribus, citra eorum inflammationem coerci-
tus humor putrescit, idque si affatim vniuersumque
fit, acuta febris existit: si vero sensim ac lente,
continua lenta, quæ diuturna esse consuevit. Pu-
trida febris continua primaria & hæc duplex est,
quæ suas species sortitur ex vinctis humoris na-
tura, vt si æqualiter putrescant, tunc vocatur sy-
nochus putrida vel continens putrida, quæ etiam
à Caputacceo continua continens vocatur, cum
inter continuas quoque refertur, eo quod continua
affligit. Est hæc rursus triplex, vt diximus, acma-
stica, epacmastica, paracmastica. De hac prius
loquemur, cuius exemplum hic proposuimus. Si
vero tantum vnus humor putrescit, synochus siue
continua dicitur: à bile tertiana continua, cuius
si magnum incendium cor & præcordia occupet,
causos seu ardens febris dicitur. A pituita, quoti-
diana continua à melancholia, quartana continua.
De his omnibus dicemus, deinde vero de inter-
mittentibus putridis simplicibus, quarum etiam
tres existunt differentie, tertiana ex bile, quoti-
diana ex pituita, quartana ab atra. De his omni-
bus dicemus. At omnium primo de synocha pu-
trida, siue de sanguinea febre loquemur. Cum
enim synochus duplex sit, vna continens & acuta,
ex sanguine in venis non putrefacto, in multa copia
peccante, ex natura eadem cum diariis, vt Gal. 9.
meth. cap. 3. docuit, de qua satis dictum est. Al-
tera vero putris, vel statim ab initio, vel non pu-
tri succedens, putrente scilicet sanguine. Qualis
etiam ex putrescente in vteri venis, omnium cor-
poris partium plurimus & maximus, sanguineas
replete, ob retenta menstrua, vel partus excre-
menta, vel phlegmonem, vt Gal. comment. 1. in 6.
lib. epidem. At prima nempe sanguinea ex sangui-
nis abundantia, inquit Anic. 1. cap. 44. me-
dium vtriusque scilicet ephemeræ & putridæ syno-
chi sapit; nam differt ab ephemerâ, quin sanguis
est calefactus: differt à putridis, quia nulla adest
putredo. Lege de his Gal. 9. meth. cap. 2. Quædam,
inquit, febrium habet manifestam notam putredi-
nis, quedam non habent, lege etiam 2. de cris. cap.
6. & Paul. lib. 2. cap. 26. Habemus & vtramque
descriptionem apud Gal. 2. de diff. feb. cap. 2. & 4.
method. cap. 3. & 2. de cris. cap. 6. tres species sy-
noch. demonstrat, quas Aetius ser. 3. cap. 70. so-
lum competere ait febribus à sanguine non putri-
do factis. At harum materia sanguis est non qui-
bili permittione constat: & ita raro simplex syno-
chos reperitur. Vide Ferneliū lib. 4. cap. 4. Sed
quantum ad synochum putridam attinet, de qua
cap. 5. agit, magna est dissensio inter medicos pro-
ceres de sanguinea febre putrida, num sanguis pu-
trescat an ex ea synochos sit vel biliosa. Caputac-
ceus multis modis ostendit, eam fieri à massa san-

guinea serosa, in magnis vasis putrescente. At se-
cundum Ferneliū sanguis putrescit, cum vi ca-
loris præter naturam segregantur quæ in eo sunt,
substantiæ dissimiles, & bilis flaua ac tenuis ab
atra, quæ crassa terrenaque est seceratur, ea non
synochos, sed vel biliosa vel melancholica euadet.
Alio modo vere sanguis putrescit, cum citra sub-
stantiarum diremptum aut secretionem totius cor-
rumpitur magno fœtore aut graecolentia: & ita
per febres qui detrahitur sanguis sape non solum
fœtidus & graneolens, sed & putridus spectatur,
vt neque cohereat aut concreseat, omnibus scilicet
eius fibris putredine consumptis. Hoc modo
sanguis corrumpitur, vt Ferneliū docet cap. 5.
lib. 4. & accenditur synochos putrida. Syluius ve-
ro iuxta Galen. lib. 2. cap. 12. de diff. feb. in suis com-
mentarijs de febribus admittit quidem sangui-
neam putridam, sed ait in ea putredine quod tenue
est in sanguine & pingue magis quod mox in bilem
flauam abeat. Quo fit, vt mutata priore synochi
natura, quia ex sanguinea febre in biliosam dege-
nerat, nomen quoque immutet, & euryxus biliosa
vocetur. Toram euryxus naturam, hoc est differen-
tias, causas, symptomata, signa, curationem Gale-
nus plenissime scribit libro methodi: nono qui-
dem non putris: vnde decimo autem putris. Ex qui-
bus fontibus, ad satietatem vsque, cum opus erit,
exhaurias licet. De hac autem febre sanguinea an
aliqua sit, non sine re dubitatum ab antiquis: de
quo certant Arabes cum Græcis. Galenus id perne-
gat. Contra Galenum Auicenna multis disputat.
Alij argumentis docent Galenum non negasse san-
guineam esse putridam. De his vide auctores, &
libellum Sebastiani Aquilæ de Quæstione febris
sanguineæ ex mente Galeni. Vide etiam apud Hol-
lerium alia argumenta, quæ Arabum sententiam
confirmant. Sed præstat, vt in eo magis labore-
mus, vt fideliter curemus, quem vt subtiliter dis-
seramus.

OBSERVATIO XV.

De febre continente seu synocha putri.

Vir nobilis annorum circiter triginta, virtute,
quo ad vitalem, animale, naturalem, forti
ac robusta, calidi cordis & renū calidorum, ha-
bitudine carnosus, temperatura sanguineus, cum
amplitude venarum, & sanguinis plenitudine,
delicate & otiose viuens, medicamentis vti mini-
me consuetus, sed sectione venæ, quam & nunc
per aliquot tempus, vt iuuenis præcedens, negle-
xerat. Hic cum lepores in venatione per inte-
grum fere diem in montibus arenosis insecutus es-
set, ex nimia cursitatione concalfactus, & sudore
madens, cum lassus deinde in domo perflatili se-
deret, ex frigore sudor repressus est, ac pori cutis
seu, meatus restricti, vnde prohibita transpiratio-
ne, cum corpus dispositum haberet ad febrem con-
tinentem circa initium veris, in synochum putrem
lapsus est, sub noctem à cæna cum domum rediis-
set. Sequenti mane ad eum vocatus, ex informa-
tione signorum, tum eorum, quæ præcellerant,
ex causis prægressis: tum quæ aderant, cognoui
febrem synochum putrem continentem esse. Veni-
nit mihi tunc in mentem casus ille de Vlpiano Pu-
piniani socero, synocha quoque laborante, qui
ex vrbe Pisa vsque Romam iter fecisset mense Iu-
nio, vt narrat Saonarola, cui Siculus medicus
statim lentitium clysterem ex betæ, malæ viol.
& prunor. decoct. oleo viol. & cass. r. &c. præ-
scripsit, & sanguinis libram ex brachio detraxit,
&c.

& à venæ sectione dedit tb. i. *aquæ hordei cum z iii. iuleb. violat.* & post duas horas, victum humidum præscripsit & refrigerantem, altero die cum videret ex vrina, & pulsu animaduertit calorem febrilem non fuisse diminutum, rursus vncias sex sanguinis extrahere fecit. Eadem victus ratione obseruata, & iussit si siiret, vt ei daretur aqua cocta simplex cum vino granatorum aut aqua hordei cum iulebo rosato. Tercio die cum inueniret eum adhuc calentem, clysterem infrigidantem, lenientem ex mal. viol. beta, nenupha oleo viol. & sale cum modico hordei iterum præscripsit, & vltus est diætâ crassiore ex spinachia, lactuca, iute pulli: & quia consueuerat semper bibere vinum, dedit album tenue cū aqua gelida symphatum. Post prandium vero quieuit ac dormiuit: sub noctem cum perciperet calorem, epithema cordi infrigidans adhibuit, & ea nocte cum siiret, dedit iuleb ros. cum aqua acetos. & end. vel cum aqua hordei. Die quarto in aurora exhibuit *syr. acetosum cum aqua capit. Veneris, end. & exigua aqua foniculi adiecta.* Octauo die dedit *mannam cum Rhab. cum decoct. thamarind. & prunor. in aqua end.* Nono die sudauit, & fuit à febre liberatus. Post quartum diem vltus est frictionibus bis in die, mane & sub vespere ante cibum, & ita conuenienti victus ratione fuit curatus. Noster autem ægrotus iisdem fere remediis fuit etiam sanatus. Nam statim postquam aluum ex glande exonerasset, post duas horas ex vena communi seu media, cum ea magis appareret, vt sanguis ad libram vnum detraheretur, mandauit. Deinde iulepum sequentem propinaui: *℞. syr. acetosi simplicis, syr. de limonibus, syr. granator. ana. ℥. ss. aqua end. lupul. fumarie ana. ℥. ii. mis. fiat banus.* Tercio die accepit hanc purgationem: *℞. Diacatholiconis ℥. ss. diaphanis simplicis castie mundate ana. ℥. ii. aquæ cich. ℥. iii. syr. ex infus. ros. ℥. i. ss. mis. quinquies ex ea potione aluus soluta est, cum illi facile moueretur.* Quarto die accepit iulepum sequentem: *℞. oxycob. simplicis, syr. de agresta, syr. de limonibus ana. ℥. ss. aqua cich. borag. end. ana. ℥. i. mis. fiat iul.* Cum in quarto signa coctionis in vrina apparebant, die quinto ad maiorem resolutionem cum rebus prouocantibus vrinam & sudorem & dilatantibus poros cutis, ad faciliorem exitum vaporum processit, & exhibui decoctum sequens: *℞. syr. acetosi simplicis ℥. i. ss. emulsionis 4. se. frig. maior. ℥. ii. aqua decoct. rad. end. ℥. iv. misce.* Hæc enim vrinam sufficienter prouocabant. In sexto etiam ad sudorem eliciendum dedi ℥. vi. *aquæ hordei calide saccharo adiecto, & pannis coopertus, postea coepit sudare, ita vt etiam in septimo vltra sudore copiosius effluente, pristinam sanitatem nactus fuerit.*

SCHOLIA.

4. *Causa.* Ex sunt magna ex parte febrium sanguinearum *Scausæ: obstruatio, repletio, multitudo exercitii non consueti laboriosa, consuetæ euacuationis retentio, aquositas ipsius sanguinis ex comestis fructibus elaborata, humoris crassi, & crudi copia sanguine admixti.* Quæ causæ, licet synochum simplicem inferant, si tamen magis intenduntur, synochum quoque cum putredine inducunt, cum etiam simplex in putridam facile conuertatur, maxime vero, vt dicebat Gal. 9. *method.* medicorum ipsorum inscitia, qui sanguinem in principio non detraxerunt, vel laborantiū ipsorum timiditate. Etiam ratione maioris obstruotionis, licet Galenus dixerit, quod eorum qui sola obstruotione febricitarent, nemo in putredine febrem incidit, qui prius sanguinem miserat, proculdubio intelligit leuem obstruotionem. Alio-

qui facile & in synochum putridam incidunt. Vel hæc ipsa per se incipit, sanguine iam statim putrefacto, vel statim primo die notas putredinis habuerunt, alia in tertio, aut certe ad summum quarto. At synochos simplex seu inflatiua vel sine putredine, differt à synocho cum putredine, vt etiam ex *syn. prædictis constat.* Synochus simplex est ex quantitate nimia sanguinis, nec putrida, maioris inflationis, citæ terminationis, & securioris, neque huic debetur digestio, nisi forte per syrupos, vt dictum est, refrenatio ipsius bilis, ne sanguis cum bile putrescat. At synochos putris est cum putredine, peccans tam qualitate quâ quantitate, magisq; materia ob putredinem expanditur per totū corpus, & magis crisin facit cum euacuatione manifesta per fluxum sanguinis narium, eruptionem hæmorrhoidum, mensum, per sanguinis exitum, quandoque per fluxum biliosum ventris, vt *Auicenna testatur:* subinde terminatur per sudorem, variolas, morbillos & inguinum apostemata, eritque crisis optima & laudabilis, signis coctionis præcedentibus. Differant quoque ex parte signorum. Primo ex parte exeuntium: nam in synocho putri vrina est rubicunda vel subrubicunda, spissa cum liuiditate & fœtore. In synocho non putri neque liuida est neque fœtorem habet. In putri autem excrementa quoque fœtent, & naturali colore multum dissident. Sputum quoque subinde amarum est, cum sanguis facile ad bilem vertatur, a substantialiter in hærentibus calor hic magis mordax est, in synocho simplici mitior. Ab actione læsa, pulsus hic est inordinatus, & systole maior diastole. Suntque accidentia hic vehementiora, dolor capitis magis veget, vigilia plus æquo intensa, mentis alienatio, angustia & inquietudo maior: & ita signa quæ demonstrant synochum, simplicem seu synocham, vt barbari vocant, eadem denuntiant in synochum putrem. Distinguitur etiam synochus inter ardentem, putris ab ardente; habet enim hæc vnicam accessionem, vt dictum est, & est continua, & quamuis videatur, quædam esse conuenientia inter ardentem synochum sine putredine & cum putredine, hæc vnicam habent accessionem. Ardenti vero indicia sunt bilis copiosa, in his autem sanguinis indicia, neque corpus ita est calidum & siccum, neque in his præcellerunt causæ multiplicantes bilem, vt in ardente. At quibus modis distingues putrem synochum à non putri, vide *Galenum 9. meth. cap. 3.* & quamuis sit mordacitas in tactu in synocho putri, acrior tamen est in ardente. Prognostica vero signa dicta scholio Observation. XI. de synocho inflatiua etiam huc transferenda ad synochum putrem. Interim minus est periculi in synocho non putri, quam putri: peccatum duplex maius est se solo ac fortius. Quamuis minus fiant in corporibus macilentis, frigidis, siccis, sed potius carnosus, multo sanguine præditis, & qui calidis excrementis referti sunt, quique delicate viuunt, & subito ex paupertate ad diuitias & delicias, tum honores assurgunt, in otio prius viuentes, quique cibis diuersis ac ferculis multis delectantur, nobiles otiosi, tum adolescentes, teste *Almanzore*, & qui dulcibus cibis delectantur, in putrem quoque febrem facile incidunt. Synochus non putris quarto, vel ad summum septimo bene maleuenter terminatur. Putris vero septimo, vndecimo, decimo quarto, modo non contingat error ex aqua gelida potu, ad quadragesimum diem extendi poterit, vt quidam existimant. Si statim à principio ægrum exceperit fluxus sanguinis narium copiosus, vel sudor liberalior, vel alia euacuatio sensibilis, vel vna aut plures simul, virtute forti,

forti, salutem denuntiat & crisin perfectam. Nonnunquam tamen huius febris initio, ventris fluor oboritur, qui si magnus est & copiosus, vires ita dissoluit, vt postea coquendo morbo sint impares. Quod si alui fluor fiat à multitudine materie, nec diutius perseueret, morbum facit breuiem. Si vero à maligna prauaue materia exciteatur, subito interimit. Soluitur quandoque hæc maculis quibusdam purpureis, in ambitu corporis erumpentibus, quæ si die critico post signa coctionis appareant, certam salutem, alias mortem portendunt. Si autem sanguis niger fluxerit, pauculusque exierit siue lucidus siue subtilis, qui restringi non potest, arteria rupturam si saliendo exeat; venæ si non saliendo, crisin symptomaticam aut superfluam, aut diminutam, aut mortem festinam denuntiat. Talia si in quarto apparuerint, crisin bonam; aut malam, in septimo, si in vndecimo, in decimo quarto promittunt. Si statim à principio virtus deficiat, neque remedia rationabiliter à medico perito exhibita contulerint, & in dies vrina magis confusa videatur, cor tremat, pulsus diuersus fuerit, calorque augeatur, sitis minime exstinguatur, lethale est. Concoctionis signa aut tarda (vt in aliis febribus acutis continuis) morbum longum aut breuiem fore denuntiant, & quanto vrina est magis intensa, ceteris paribus citius terminatur. Si itaque est vrina plurimum intensa, bona coctionis signa apparere incipiant, febris ad bonum cito terminabitur; si cum remissa, tarde & contra. Si cum vrina intensa, signa appareant cruditatis, breui admodum ad malum terminabitur, eoque breuius, si virtus dilabatur. At si cum remissa, tardius: sed vires in ea quoque potissimum spectanda. Vrina alba in synocho mortem denotat. Hæc postea per exempla illustriora euadent.

OBSERVATIO XVI.

De synocho putri lethali, in pluritudinem, deinde in pulmoniam conuersa.

1. IOHANNES ALBERTVS, qui in insigni Elephantis commorabatur, crebris potationibus deditus, facie rubicundior, musica & cantione sese delectans, temperatura sanguineus, attamen cerebro debiliori, ab vxore separatus, in otio viuens, apud cauponem nunc habitans, quem alias ab hydrope & ictero, cum de eius salute multi desperarent, DEO adiuvante sanauimus. Hic vero cum hæc scripta denuo recolleremus, calefactus decubuit, & in fine Martij synocho putri correptus est. Secundo die morbo laterali affici cepit, ad quem defleuens pharmacopola, eius opera vltus, venam non secuit, ita vt non diu post, malum in pulmoniam sese mutauerit; sputa cruenta tunc expectorabat, anxius erat, difficulter anhelatum trahebat; subinde insomnis, aliquando vero alte dormiebat, leuiter delirabat, inquietus erat. Nihil præter linctum ex syrupo de liquiritia & similibus illi præscriptum erat. Post sextum ad eum accitus fui: aluum moderate deiciebat, signa cruditatis aderant, vrinæ tenues, pauca, decolores. Cum sectio venæ neglecta esset vel potius prætermissa, vix eam nunc præscribere audebam, sed quia consuevit, venam quidem aperire iussi, sanguine nigro, liuido, corrupto effluente, sed pauca, cum vires nunc satis deiectione essent, ideo vt venam præcluderet chirurgus, mandauit. Licet septimo videbatur melius habere, & vtrumque sputa redderet minus rubicundiora, vrinæ tamen

tenues permanebant. Octauo peius habuit, spiritus rarus, angustia maior, sputa minus exibant, febre post meridiem magis incremente, cumque vrina cruda permaneret, & omnia in deterius vergent, nono eum moriturum prædixi, remediis nullo modo quoque iuuantibus, & ita viribus deiectionis, cum sputa amplius expectorare non posset, sub noctem mortuus est.

SCHOLIA.

CVm hic in principio sectio venæ prætermissa esset, synocho incremente, quæ semper deterior est, ita vt in ea raro fiat bona crisin, vrina alba permanente; non fuit mirum, etiam accedente morbo laterali, & in pulmoniam conuerso, in quos morbos synochus, maxime vero putris mutari solet, vt diximus: minus hic admirabimur, quod nono mortuus fuerit, cum & synochi sunt morbi acutissimi, maximi & grauissimi, vt testatur *Gal. 1. de morbis vulg. comment. 3. text. 3.* Quod autem talis raro ad bonum terminetur, ob virtutis debilitatem & materie multitudinem fit, quæ paulatim inualefcit contra naturam, & ideo plerumque lethalis est, & reliquarum febrium molestior ac deterior. Decrescentes minus periculosi, spem salutis propter contrarias causas pollicentur, eo quod decrescendo procedant, & paulatim minuantur. In eodem vero vigore permanentes, medio modo se habent.

OBSERVATIO XVII.

De febre continente seu synocho putri, cui exanthemata concomitantur.

2. Ius ille *2084. Hadrianus Alowinus Delphius*, pro cuius adibus duplex Crux inter signum erat, qui ad forum frumentarium habitabat, de quo etiam egimus *Observatione prima huius libri*: vir annorum triginta quatuor, die 4. Octobris anno 1562. in febre continentem (quam synochum putrem vocant) incidit. Neque tunc medicum vocauit, sed suo, aut potius vxoris aut muliercularum consilio, cum decoctum foliorum fenæ suppsisset, aluus illi soluta est: at sanguinis missio nem postposuit, quæ tamen huic febrî, quemadmodum & synocho non putri, vt antea dictum est, præcipuum remedium exiit, vt *Galenus lib. 9. meth. cap. 4. ad longum docet.* Decimo septimo vero die eiusdem mensis, qui erat 4. dies ab initio morbi, me prius coram vocauit. Facies illi tunc tumida erat, valde inflata ac rubea, licet tamen natura vtrumque biliosus esset, pulsus maximus tum vehemens & celer. Lotium quod tunc conspexi, quanquam post meridiem esset, valde tinctum, rubrum & crassum erat. Sic etiam Galenus non solum mane lotium contemplari solebat, sed illud quoque interdiu à prandio excretum, vt apud libellum, *De præcognitione in Endemi curatione*, facile quis percipere potuit. Ex signis sic dispositis animaduerti synochum putrem esse; quare confestim accessit chirurgus, commissio sanguinis prætermissa esset, ac virtus mediocriter constaret, ex vena interna brachij dextri ad vncias sex sanguinis detrahere mandauit. At sanguine bene manente, animi deliquium cum incurrere videbatur, vltiorem detractionem cohibui, cum & pulsus mutaretur, qui perfectus nuntius virtutis exiit: nā hæc ipsa virtus in sanguinis missione potissimum spectanda, vt *Galen. probe monet 9. meth. cap. 10.* Post duas autem

autem horas à sanguinis missione optime dormiuit, sudore è corpore emanante. Statim enim à venæ sectione, pituita epota sudor è corpore manauit, & post duas horas incidit in somnum suauissimū, vt se quodammodo à febre liberatum diceret, cum sub noctem ad eum rediret, ita vt etiam nocte subsequente optime haberet. Altero autem die à sanguinis emissionē mane, cum à febre & per totum diem quasi liber à febre videretur, sub noctem subsequente maximum sentiebat dolorem, qui per totam spinam vergebat, similiter & totius corporis lassitudinem, punctiones vehementes, pandiculationes crebras, difficultatem anhelitus, narium pruritum, allaque signa aderant, quæ ante eruptionem exanthematum apparere solent: (ea enim in synochis ac febribus sanguineis solent superuenire) & cum eo tempore synochi putres tum pestilentes quoque cum variolis & morbillis non tantum in pueris, verum etiam in adultis grassarentur: exanthemata eruptura audacter prædicebam, neque fessit me mea prædictio. Secunda itaque nocte à sanguinis missione natura leuior ac robustior facta, pro residua materia expellenda, morbillos foras à centro ad circumferentiam expellebat, atque paulatim morbilli per cutem erumpēbant. Sentiebat autem tunc puncturas artuum, qui decimo nono die Octobris, qui erat sextus ab initio morbi, magis sese dilatabant, & manifeste videbantur. Die autem præcedente cum in gutture valde doleret, vt suffocari pertimesceret, morbillis nondum erumpentibus, hoc gargarismo, vt vteretur, iussi: *℞. Aquæ plantag. lb. s. flor. rosar. rub. ʒ. j. corticum granat. ʒ. s. bulliant vnica leni ebullitione, deinde colaturæ addendo diamoronis, syr. granat. ana ʒ. j. misce pro gargarismo.* Eodem autem die sub noctem etiam sequens præscriptum fuit: *℞. Aquæ plantag. lb. j. flor. rub. ʒ. j. s. bulliant, col. adde diamoronis ʒ. iij. misce.* At cum specillo argenteo guttur interius videremus, inflammatum erat, & columella similiter inflammata, & valde laxata, ita vt radici linguae lori instar oblonga incumbens propenderet. Sed ex gargarismo melius habuit. Interim cum aluum non sponte deieceret, glans ex pul. hieræ pieræ simplicis, sale & melle confecta submittebatur. Vigesimo die Octobris, qui erat septimus ab initio morbi, cum in gutture morbilli magis emergerent non sine magno dolore ac calore, vt sese suffocari clamaret; mandavi vt continuo cum lacte caprino & aqua plantaginis simul mixtis tepide gargarisaret: quod miraculi instar profuit. Præseruat autem maxime ab angina tum suffocatione. Estque oris tum gutturi præstantissimum remedium, cum signa exanthematum se produnt. Ad eandem quoque intentionem, vt syrupum granatorum sæpius paulatim deglutiret, iussi: cum huius vsum mirabilem in tali casu sæpe expertus fuero. Munit autem cor à putredine ac inflammatione. Ideo vt succum quoque granatorum subinde caperet, admittebam. Deinde vt etiam pulmo: pectus, gula, intus à morbillis turba forent, cum simul angustia ac tussis adesset, vt continuo ex hoc eclegmate lamberet, præcepi. *℞. Syrup. granat. dulc. ʒ. iij. zuch. penid. ʒ. iij. syr. ex infus. ros. Diamoronis ana ʒ. s. Diarrag. frigid. in tabul. ʒ. iij. amidi purissimi. ʒ. iij. fiat eclegma.* Ita profuit, vt in simili casu etiam pro arcano haberem. Commodissime autem vli sumus ijs remediis, quæ ad symptomata variolarum valere cum Guainerius, tum Blasius Aflarius Papiensis Medicus scribere. Oculos autem munebam in principio lotionē aquæ rosacæ. Quomodo autem hi

muniendi sunt, cum de variolis ac morbillis agemus, dicturi sumus. Nares autem per attractionem aquæ hordei ex præscripto Benedicti Victorij Faentini medici ac præceptoris mei quondam apud Falinas carissimi, præseruabam. Cum autem huic calor febrilis adhuc ingens adesset, Diatraganthi frigidi in tabulis vsum frequentiore admihi, & cum ex ingenti calore syncopen metuerem, saccharum rosaceum perlatum administrai. Cibus huic sub noctem erat hordeatum hoc modo confectum. *℞. hordei mundati p. j. amygdal. dulc. ʒ. ij. fiat hordeatum, vt artis est pro lb. s. & saccharo violaceo dulcoretur, & eo loco cibi vtebatur subinde.* Caterum cum morbilli magis per cutem prodirent, decocto glycyrrhizæ, ficum & hordei communis ad maiorem expulsionem vtebatur calide, sese in lecto continendo, & imperavi vt ignem satis luculentum, cum morbilli erumperent, in cubiculo, in quo decumbebat, haberet. Medicamenta solutiva hic non dedi, postquam morbilli erupissent, iuxta aphorism. 20. libr. 1. Hippocrati. Quæ iudicantur & iudicata sunt intergre, neque nouare aliquid siue medicamentis, siue aliter irritando, sed siccere: ad propulsionem tantum vli sumus decocto ficum. Potus hic erat pituita ex hordeo mundato, gly. yrrhizæ, subinde & tenuis ceruicia, at minus gelida, sed tepida cum morbilli erumperent. Post 7. crassiore victu vtenes, & 14. die perfecte curatus est, tunc enim concessi vinum Rhenanum, aquosum tamen, ita vt paulatim morbilli exsiccari deciderent. Magna hic cum nostra laude præter opinionem quorundam sanatus est, quemadmodum alij multi, qui synochi putri tum exanthematibus laborabant. Hic tamen licet sanus per multos annos pancreatice viueret, anno 1580. in tympanitidem incidit, quam cum vna cum Bontio medico & professore Leydano difficilem curatu esse proponeremus, Paracelsistis fidem habuit, qui nec hydropem nec hepatis lœsum esse prædicarent, cum ei intra quatuordecim dies sanitatem pollicerentur, 13. die magna cum eorum confusione obiit. At de hydrope forte & de his latius.

SCHOLIA.

SYNOCHVS cum putredine cum duplex sit, vna ex sanguine quidem putrido, sed non adeo corrupto, altera synochus pestilens dicitur: quæ constitutione pestilenti in venis magnis putredinem adferre solet, & ideo hæc febris, de qua nunc loquimur proxime ad pestilentem febrem accedebat, cum eodem modo populatim plurimi ea afficiebantur, & omnes quidem malignæ, ex putredine sanguinis ortæ, per exanthemata terminabantur. Adeo enim in quibusdam sanguis deprauatur, vt non amplius ad habitum redeat naturalem, nec possit iterum per naturæ concoctionem ad primam humoris bonitatem redire. Denique per febres, qui detrahitur, in praxi quotidiana experientia sæpe animaduertitur, non solum fortis & grauelens, sed & putridus adeo, vt nec si bi coherere, nec concrefcere, queat, omnibus scilicet eius fibris consumptis: qualem sanguinem in Nucenburgio nostro amico Dordraceno conspeximus, acuta febre & continente decumbente, ex qua haud ita breui obiit. Synochus itaque, vt iam longa experientia edocti sumus, pestis tempore plurimos inuadere solet, maxime vero iuniores & sanguineos: & huic febre tunc potissimum mala concomitantur symptomata, vt anhelitus difficultas, exanthemata, hydroa. Latinis sudamina, ecchymata,

ecchymata, morbilli, variola, erysipelata, anthracis, fluxus sanguinis narium, plurimis autem & aphthæ Synochi etiam putri hæc mala signa, quædoque obrepere solent, somnus profundus, lingua impedita, aut sermonis difficultas, gutturi inflammationes, angina periculosa, vt plurimum suffocantes, tōllarum inflammationes, earundem tum, facium in apostemata & phlegmones, columella inflammata propendentes vel plurimum laxata, ac lori modo oblongiores, gulam præcludentes ac suffocantes, animi deliquium, mentisque alienatio, lacrymarum profluvia inuoluntaria, variolæ liuidæ, violacæ, cutim valde pungentes, quæ si viuides erumpunt, nec arger se continere valeat, modo in hunc, modo in alium locum se iactet, ventrisque inflatio: si talis adfuerit, vt percutienti tympani sonum edat (vt puella eueniebat, quæ ad templum Diui Hyppolyti decumbebat) hæc moriturum plerumque agrum pronuntiant. Maxime vero, si ex ventris solutione ventris inflatio non subsidat. Imposito quoque enemate, vt Sæmonia obseruat, si arger non excreuerit, pessimum signum est & prauum admodum & sæpe lethale. Pustulæ quoque nigrae tum liuidæ si appareant, mortem magna ex parte portendunt, rubrae vero magis salubres, si per eas virtus alleuetur, vt iuueni euenit, cui in quarto putræ apparuerunt coctionis signis præcedentibus: qui in septimo à febre liberatus est, cuius febris sanguinea etiam exemplum habes in muliere de febre sanguinea cum pulcari morbo apud Amatum centur. 3. curat. 23. At viuides pestilentes sunt & maxime lethales. Iam quoque hi veterum seu soporem phrenitidi contrarium commutatur, si caput frigidis medicamentis sopitum fuerit: vel in phrenitidem, si nimium incaluerit sanguine effervescente in cerebrum transmissio: sæpe quoque in biliosam febrem & caustionem, vt de synochi, non putri quoque dicitur est. Si ad pulmonem materia repat, pulmoniam; ad pectus, pleuritidem. Exanthemata nigra, si in hac efflorescant vel liuida, malignitatem magnam arguunt, vt & vestigia plumbea perniciem præ se ferunt. Si post quartum mala signa increscant, nec febrilis calor mitigetur, periculum afferre potest, si lingua aspera fuerit, aut aphthis nigris aspersa (vt iuueni Leydano euenit) si oculi refugiant lucem, si vrina nigra, liuida, vel obscura: hæc extremam perniciem minantur. At ubi hæc desunt, ipsaque febris magis magisque decrescit, is in tuto esse videtur.

OBSERVATIO XVIII.

De iuvene carnoso sanguineo, in vere synochi putri seu continente febre laborante.

Iuuenis viginti quatuor annorum, bonæ habitudinis, robustus, temperaturæ sanguineæ tempore verno, (cum eiusmodi febres incidere solent) in synochum putrem incidit. Vrina rubicundior erat more solito, pulsus inordinatus, magnus, & capitis dolor cum affligebat. Cum autem ad eum accitus essem, & nota huius febris manifesta essent, ad curationem perficiendam, quæ potissimum consistebat in euacuatione & alteratione, cumque prius euacuanda erant materiae communes, nam alius plane adstricta erat, easdē enemate frequentius educere decreui. *℞. mala, bis mala, viol. betæ, lactuca ana m. j. flor. viol. nymphæ albæ ana p. j. bord. mund. p. j. pran. damasc. num. ix. coquantur in aqua communi pro lb. j. cui adde castæ mundat. pro clysterib. ʒ. j. sacch. ruber ʒ. s. olei viol. ʒ. iij. salis contriti*

ʒ. i. fiat enema, & statim iniciatur. Cum vero non admitteret, & in superioribus partibus grauitas sentiretur, facibus per duos dies prius adstrictis, hoc leniente pharmaco, vt alius subduceretur, præscripsi. *℞. cass. recen. tralla ʒ. i. dissolue cum ʒ. iij. b. aqua end. syr. ex multiplici infus. ros. ʒ. j. syr. viol. ʒ. s. misce, aut si bolo delectaretur, præcepi vt sumeret ʒ. i. castæ, adiectis bacis oxycanthæ contriti s. n. q. fiat bolus.* altero die cum faeces communes eductæ essent, ad materiam propriam ipsius febris accessimus, quæ non alia via quam sanguinis missione euacuatur. Ideo illico sanguinem eduximus ex vena basilica brachij dextri ad libram vnam. Tertio, cum sanguis facile in bilem mutetur, vt putredo simul corrigeretur, hanc potionem propinauimus. *℞. syr. de acetos. citri, oxyc. sacch. simpl. syr. viol. ana ʒ. iij. aqua endiuia, cicbor. bugloss. vel borrag. ana ʒ. iij. sumat tribus vicibus.* Quarto deinde cum vrina coctionem præ se ferret, materiam biliosam expurgauimus, cum sanguis putrefactus facilius in bilem quam in alium humorem mutetur. *℞. rhab. siccæ ʒ. i. s. scabiantib. ʒ. s. infunde in ʒ. v. aqua endiuia facta leni ebullitione.* (Guainerius practicus insignis infundit rhab. cum spica seu correct. in lacte caprarum in hac febre) fortis, expressi, adde mannæ ʒ. j. misce fiat haustus, qua quinquies ad minus aluum deposuit. Quinto aperiendo obstructions dedimus decoctum, quod citra caliditatem & exsiccationem aperiret: vrinas prouocaret ex rad. cicbor. dentis leonis, petros. asparag. maceratarum in aceto cum emulsione 4. sem. frigid. maior. capill. Ven. & similibus. Alij audaciores, vt Hollerius, cum vino albo aquoso id præstant. Tutius tamen obstructions aperit cum frictionibus vel oleo chamæmelino. Postremo deuenimus ad alterantia, in frigidantia, roborantia tam intra sumptis quam foras admotis: vt hoc vel simili epithemate. *℞. ad quæ ros. lb. s. viol. borrag. ana ʒ. i. s. aqua acetose, nymphæ ana ʒ. i. omnium santal. coral rubi ana ʒ. i. ofis de cord. ceru. ʒ. i. capbur. gran. i. croci ʒ. i. aceti ʒ. i. s. pro corde fiat epithema cum panno vulgo scarlato dicto aut sindone de grana. Interim cauendum, ne nimis actus frigidum cordi apponatur. *℞. aqua end. lb. s. aqua ros. ʒ. iij. aqua lactuca, cicbor. acetose ana ʒ. i. omnium sant. ana ʒ. i. s. aceti ʒ. iij. spica nardi ad seruandum naturalem teporem partis ʒ. s. his commistis fiat epithema, hepatis tepide ante pastum. Caput etiam nempe si frontem & tempora ob dolorem inunximus vnguento populeo & oleo nymphææ. Renes vero ad refrigerationem & alterationem, cum vnguento ros. Intus vero exhibuimus diatrod. abb. triafant. in tabulis & hoc condito: *℞. conseruæ radi. bugloss. ʒ. s. conseru. radi. end. cicbori, acetos. scilicet folior. conseru. capill. ren. ana ʒ. i. Diamargar. frig. ʒ. j. Diat. frig. ʒ. s. zacob. ros. cum perlis ʒ. s. cum syr. de lemonibus ʒ. i. fiat conditum seu mixtura.* Vtebatur etiam sola conserua viol. & 14. die hic à febre fuit liberatus.**

SCHOLIA.

Galenus, vt dictum est, in vtrouque synochi sanguinem mittebat, vsque ad animi deliquium, de sectione in his febribus erant remedia, venæ sectio, & gelida potus. Et ideo in synochi non putri valido occurtebat auxilio, ne sanguis, qui nondum putris esset, putridus fieret, & ne synochus non pestilens, pestilens fieret. Auicenna quoque, 4. cur. cap. 46. sentit cum Galeno, ad syncopen sanguinem mittendum esse in his febribus sanguineis; modo vires adsint. Cum Galeno etiam conueniunt Pau-

De Febris Ephemera

24

lus & Aetius. At Auerrhoes, qui alias stimulus medicorum dictus est, 3. sui colligit. reprobat euidenti, ratione Galeni & aliorum in hac sectione vena opinionem, quae rationes apud alios non parui momenti sunt, tu poteris eas, si lubet, videre: licet Galenus eam commendat, tam in simplici syncho quam putri. *vt in secundo infirmo lib. 9. method. cap. 5.* Sed hoc genus remedii (teste Rondeletio cap. prop. De syncho putri) caput tam pridem esse suspectum, neque enim tantum commodi habet, quantum periculi, cuius rei fidem facit ipsa experientia; & quorundam tristis exitus, qui cum ex multi sanguinis euacuatione, animo defecissent, nunquam postea reuocari, aut ad sese redire potuerunt. Quo quidem casu nonnulli medici aliqui celebres, in summum dedecus inciderunt. Quapropter illa vacuandi ratio vt temeraria, & periculi plena, ita nunc merito damnatur. Longe igitur tutius est, quod à periculis medicis praecipitur hodie, venae sectionem repetere, vel paulatim, & per interval-la sanguinis tantum auferre, quantum aegri conditio, morbiq; status exigit, & robur. Interim in hac curatione primas partes tenet venae sectio, & vult ipse Rondeletius, vt sanguis sine mora sit detrahendus hic copiosior, quam in altera syncho, vt inhibeat putredo, & calor ex eo contractus, extinguatur. Alij ex syncho inflata seu syncho non putri, plus sanguinis demendum esse suadent, cum minor quantitas sanguinis putridi deducit corpus ad syncopen, quam non putridi: nam cum syncho putri virtus est debilior, ideo in ea tanta quantitas non est detrahenda, vt syncho non putri, vt constat apud Galenum 11. method. cap. 5. Deinde sanguis in syncho putri non ita aptus est euacuationi, neque tam facile exit. Præterea minuenda est venae sectio in syncho putri, quia per ipsam, si fieret vsque ad syncopen, non ita cito & subito cessaret febris, quia putredo non ita cito per ipsam remoueretur, neque sanguis aquaretur. At in syncho non putri per sectionem venae subito aliquando cessat febris, quia tollitur inflammatio, vt dicebat Galen. 9. method. neque sit putredo. Verum in syncho putri, plures expectamus crises. Sed hic quoque considerandum, cum synchus sit duplex, vna citra pestilentiam, altera pestilens. At nunc sermo est de non pestilenti, de qua loquitur Galenus 9. method. cap. 3. in qua mittit sanguinem aliquando ad syncopen. At sanguinem euacuare in syncho pestilenti, non est tutum, imo perniciosum: nam vires necessario deficiunt in febre pestilenti, de qua sit mentio apud Galenum 6. epid. section. 1. comm. 2. de syncho pestilenti verba faciens, in qua aderat nigredo linguae, & alia symptomata, quae febrem indicant pestilentem. Et ideo in febre illa continente seu syncho putri, in qua postea exanthemata apparere, de qua egimus observatione 17. praecedente, vncias tantum sex sanguinis detrahimus, cum fieret mutatio in pulsu, & minus quoque sanguinis, quia in quarto prius acciti eramus, imo vbi hac ipsa in principio est neglecta, vsque ad septimum diem etiam potest fieri in syncho putri non pestilenti, nam & in Anaxione octauo secuit venam. Hippocrates 3. de morb. vulgar. Sic Galenus quoque, vt prius dictum est scholio Observatione. 12. huius libri. non solum in sexta, septima; verum in alijs quoque diebus venam secuit, si vires admitterent, & neglecta esset. Profuit autem illa venae sectio in Hadriano Alervino, de quo Observatione 1. adsum est, nam melius exanthemata postea prodibant. Quid & Amatus ipse in febre

sanguinea vbi pulcate symptoma superuenit, non veritus est, ad lib. j. sanguinis ex vena media dextri brachij detrudere, cum ingens ingruerat plethora, licet lethale signum pulcate symptoma esse solet, morbi malignitatem & seueritatem portendens, plus periculi in morbi principio minatur. Sanguine tamen extracto, à cuius flore & subtiliori parte exanthemata haec oriuntur, natura validior facta, materia peccantis residuum per sudorem expulit, vnde egrotantes illa apud Amatum centur. 3. curat. 23. sana euasit. Ceterum synochi pestilentes, in quibus etiam carbunculi apparerent, vt malignae & pestilentes tractatae sunt, de quibus suo loco dicturi sumus: nunc ad synchos putres redeamus, quae citra pestilentiam contingunt, in quibus copiosa semper facienda est phlebotomia, modo vires ferant. Secundum remedium apud Galenum erat aquae potus, quam non dabat ante signa coctionis, de qua satis antea dictum est. Quidam non desunt, vbi febris vehemens est, qui velint, quatuor libras aquae gelidae posse exhiberi, vt Auerrhoes gloriatur, multos se frigida potu liberasse. Hac magis conuenit in syncho non putri, quam putri, & si aliquo modo danda esset, expectanda est coctio, & satius est, cum corpora nostra magis imputa sunt, aliter egrotantem tam adsumptis, quam admotis in frigidare oportet: ideo nec medici nostri in synochis maxime putridis balneis vtuntur, & in alijs sine putredine non nisi in declinatione, quibus neque praecipites meos vti vidi. Quod si aqua frigida danda sit in syncho putrida vel putrescente, materia sit digesta, neque detur in principio aut augmento & quidam tunc non exhibent potum, sed mixtam cum oxyzach (vt Berrius in signis practicus inbet) vel cum syr. acetoso; si materia fuerit magis viscosa; praemissa tamen vene sectione & minoratione. Cauendum quoque, ne sit apostema: neque stomachus sit debilis. Tunc maxime accusamur à potu aquae frigidae, si corpus sit laxum, rarum & minime coactum aquam bibere, vel vbi praecessit venae sectio largior, in principio vel si febris mitigetur, aut materia ex parte educatur per sanguinis profluuium narium, haemorrhoidum, aut mensem, vel per sudorem. Et ideo considerandum, cum Galenus dixerit 9. method. cap. 5. non semper conuenire frigidum in syncho. Si consideremus febrem ardentem & synchum; tutius debemus frigidam in syncho quam in ardente. Nam in syncho corpus est robustum, calidum, & humidum, quod facilius potest ferre frigidum. Contra vero da-

Aqua potus

9.

Lib. I. Observat. XIX.

25

multoque maior & intensior quam in syncho. Interim in syncho pestilenti nullo modo gelidanda est, vt latius suo loco de febribus pestilentibus dicturi sumus.

OBSERVATIO XIX.

De puella à febre syncho putrida continente per fluxum sanguinis narium curata.

1. **P**uella tredecim annorum, quae licet minime obesa esset, apud aedes diui Hyppolyti Delphis ad necem vsque febre sanguinea aut putrida syncho decumbebat. Huic, cum neque medico via esset, septimo die sanguis largissime è naribus prorumpbat. Eodem tempore fortuito ad aliam puellam ex fluxu ventris ad desperationem laborantem accessi, quae in isdem adibus simul laborabat etià & hanc quoque syncho correptam inuisebam. Camq; in ea animaduertentem sanguinem copiose è naribus manare, atque ipsam vsque in septimum diem absque remedijs morbum tolerasse, nihil tentandum ne nunc quidem dicebam, sed totum negotium naturae esse relinquendum, imo ne sanguinem fluentem impedirent, imperavi, quo factum est, vt post fluxum illum enormem, qui in septimo continebat, praecedentibus notis coctionis in vrina: à febre validissima praeter opinionem astantium liberata fuerit.

SCHOLIA.

2. **Q**uod etiam in gracilibus corporibus, vt huic puella euenit, hac febris fieri possit, iam antea dictum est. Quae cum plethora afficiebatur, quae sanguinis profluuium non tantum fuit diminuta, imo felici successu, à febre liberata est: ita vt illud dictum Galeni verum sit, nisi iis sanguis in principio auferatur quantum vires tolerare possent, scilicet syncho laborantibus, fore vt vel suffocentur, vel certe syncope prehendi omnino periclitentur: nisi (vt dictum est) eos vel virium robur, vel plurimus sudor, vel largum sanguinis profluuium, à morte vindicet. Quoniam hoc in corpulentis magis verum, sit etiam in biliosis, vbi aliquo modo plethora accesserit, & syncho corripiantur, eodem modo euadunt, vt huic puella contigit.

OBSERVATIO XX.

De muliere sanguinea, febre syncho putri correpta, quae mensem fluxore desit.

2. **M**aria Hoeckia, cui & Verlania cognomen erat, non à nobilitate sed à via, quae directe itinerantes ad domum, in qua prope suburbium habitabat, ducebat. Almariae autem commorabatur, eratq; mulier triginta annorum, si quae altera, potui dedita, quae & faciem Bacchi instar pustulis rubeis repletam haberet, qualis facies in potatoribus ple-rumque, gemmis tum carbunculis atque rubinis referta, cernitur. Temperatura erat sanguinea, etiam admodum faceta. Hae ex plethora in febrem sanguineam continentem putridam seu synchum incidit valde periculosam; cui tunc facies duplo maior quam antea inflata erat, vt praetumore cutis quasi rumperetur, vena in ea tumida conspiciebatur & supra modum extensa: & vt summatim dicam, mulier hac tota quasi ex plethora intumescerebat, lotum autem crassum, rubrum ac foetidum emittebat, & cum rubore subliuidum, & valde confusum. Pulsus huic aderat frequens & plenus; erat enim bona habitudo, & valde crassa ac cor-

Pet. Forest. Tom. I.

putenta. Ad quā secundo die aegritudinis accedes, illico eodem die cum excrementa per se deposuisset, vltra libram sanguinis ex interna brachii dextri vena secta fluere permisi, & postea hunc iulapium ebibere iussi: ℞. syr. acetosi simplicis, de acetos. citri de limonibus, an. ʒ. ss. aquar. end. escor. borag. acetosae ana ʒ. j. misce. & frigidum bibebat. Elapsis vero tribus horis hordeatum pro victu habuit. Pro potu utebatur pitana ex hord. mund. solo, tū Glycyrrhiza concinnata. Nocte autem subsequente placide quieuit, & statim à missione sanguinis optime quoque sudavit. Mane autem, cum sudore forte non bene detergeret, vestibus quoq; à lecto ob calorem nonnullis depositis, dolor quidam eam inuasi in latere dextro, & cepit parum tussire. Vergebat autem dolor magis ad ventrem. Illa pleuritidem metuebat: locum vero dolentem inunxit vnguento resumptiuo: & cum eo die alium non reddidisset, diacatholici (ab alijs ob id catholicum dicitur, quasi vniuersale, quod non sit vni humori destinatum medicamentum, sed in vtre, siue sit bilis, siue pituita, siue faeces, expellit citra calefactionem: ideo confert maxime acutis & peracutis morbis, emollit enim, alterat, & communia excrementa vtrius partium lubricando, partim attrahendo euacuat, roburque addit iecinorosis, & lienosis, & recte catholicon dici potest, cum medicis in omnibus laxantibus in frequentissimo vsu sit) ʒj. cum ʒiij. feri laetis (quia rustica nec diues hac mulier erat) exhibuimus. Ex quo medicamento plurima excreuit, prius faeces, deinde multa biliosa & corrupta, & dolor mitigatus est. Sed post mediam noctem subsequentem, valde inquieta fuit, & quarto die mane cum redirem, vrina vinea erat crassa, obscura & confusa ac perturbata, febris, acumina, tum deliria aderant, antequam tamen hac signa obreperent, prius lotium rubicundum habuit, quod coctionem arguebat, quamuis nunc valde crassum obscurum & vineum spectabatur: eodem quoque tempore simul & tensio, & dolor, & grauitas lumborum estatu digna agram premebant. Praesagiebam ex iis, morbum per menstrua posse finiri: nec fessellit nos praedictio, nam quarto die videlicet ab initio morbi sub noctem, cum ab astantibus & ad eam ingredientibus pro deplorata haberetur, menstrua fluere ceperunt, quae vsq; ad septimum diem copiosissime fluxerunt, calore febrili actio diminuta, vt in septimo eā febris reliquerit. Vsq; ad sextū fere diē pro potu pitana utebatur, in sexto autem cereuisia tenuem concessi: à vino vero omnino abstinuit, in cibo sumebat poma acida, allata & zacharo aspersa, pruna Damascena in aqua zacharata cocta & suffocata. Postea etiam huic cibus panata erat cereuisiaria, ex tenui cereuisia pane intrito & pauco saccharo adiecto, butyro valde exiguo, ne nauseam faceret. Et ita maxima cum laude Deo adiuuante à febre sanguinea vehementi in septem diebus praeter opinionem multorum sanata est.

SCHOLIA.

4. **C**um tertio die nebula in lotio hic appareret, deinde in quarto menses fluere ceperunt, hac crisi lena, mulier in septimo die decretorio curata fuit, eratque hac crisi perfecta ad salutem in febre sanguinea, quae comode hoc modo sapius terminare, solet, vt prius dictum est. At alteri mulieri hospita aliter euenit, nempe uxori Petri Bommi Delphensis, nunc in Hagha-Comitis decumbenti, in hospitio, cui Gorcomium nomen erat. Hae autem mulier crassa, corpulenta, sanguinea, boni habitus, vino indulgens, vt magnatibus, tum capitaneis, qui in hoc diuersorio versabantur, complaceret, in syncho non putrem

C

putrem

putrem siue sanguineam continentem grauiissimam lapsa est. In principio venae sectio fuit neglecta, quanquam secundo die morbi menses fluere coepissent, & sexto non amplius fluentibus, nihil commodi ex his habuit; nam febre aucta, modo sopore, modo delirio detinebatur, inquieti iacebat. Septimo die ad eandem prius accitus cum de vena adhuc secunda mentionem facerem, deliberatum est, ut die sequenti nempe octava fieret vena itaque in octava secta est, & ut videbatur aliquo modo melius habere. Nono die plurima minxit, sed cruda, febre magis augescens; decimo die omnia peiora, & cum lotium tenue ac crudum maneret, neque subsideret in vndecima morituram praediximus: cum symptomata viribus deiectionis magis magisque ingrauescerent. Quamuis natura tentabat per menses febrem sanguineam, vena in principio non secta, finire: fuit infida crisis & potius symptomata, nec in quarto nec in septimo signis coctionis in vrina apparentibus, quare & 11. mortua est, ob saeuissima symptomata viribus deiectionis ad 14. diem peruenire non potuit. Haec mulier cum adhuc iunior esset, gracilis erat, at nunc hospita multis annis, valde crassa & corpulenta euasit, quod & cenopolis, & alii qui in hospitiiis vitam consumunt ac liberalius vinum Rhenanum bibunt, tam viris quam mulieribus, ut longa experientia videmus, euenire solet. Vulgo creditum est, quod vinum Rhenanum valde nutriat, quamuis sit aquosum diureticum, quae minus nutrire solent. An hoc contingat ex continua & larga potatione vini Rhenani, considerandum: an vna eueniat quod tales in otio viuunt, & diuersis ferculis suisque delicatis sese replent, non minus quam vino largiore vtuntur; Quicquid sit, tales, ut iam antea dictum est, siue sint viri, seu mulieres, continentibus & sanguineis febribus obnoxii sunt, quibus & praestantissimum remedium est, ut copiose sanguis statim mittatur.

OBSERVATIO XXI.

De puero septem annorum ex febre synocha putri quarto die obuente.

Puer septem annorum, optimi habitus, natura sanguineus, satis obesus & vtunque densus, qui Delphis ad forum frumentarium habitabat, in domo illa, quae aratrum pro signo habebat, hic in fine veris in synochum continentem putridam semper accrescentem & peracutam lapsus est. Ad quem transactis duobus diebus perueni. Huic facies tumida & valde rubicunda erat, pulsus magnus, frequens & velox: Valde inquietus erat, circa praecordia dolens, capitis ingenti dolore fatigabatur, calor qui ad tactum primo mitis, deinde multo acrior insurgebat, & continuo augendo puerum affligebat, os non ita amarum erat, sed dulcedinem quandam percipiebat, ut puer narrare potuit. Lotium ad rubedinem quandam & crassitiam tendebat, calor febrilis eum non dimittebat, imo semper augebatur, ut dictum est: ita ut ex his signis praedictis animaduertirem (quae aderant) puerum synocha putri semper accrescente laborare. Quare ut paucum sanguinis ex vena detraherem, aut vulnere hirudinem admoouerem, parentibus proposui. Qui cum in puero id minime concedere volebant, nec secundum admittere medicum, quem libenter in morbo tam difficili ac re ambigua in locum habuissim, qui fortasse hoc vna mecum suassisset (nam duo oratores pliusquam vnus melius perorant) nihil tamen efficere potui. Quamobrem 3. j. B. syr. ros. solutini cum 3. iij. feri laetis exhibui.

qua potione bene excreuit, quamuis inde nihil inuaminis puer habuerit, quemadmodum nec a refrigerantibus aut alterantibus medicamentis: ita ut quarto die ex vehementissima febre, ut praedixeramus, mortuus sit puer.

S C H O L I A.

Forte puer hic, nisi parentes obstitissent, detracto sanguine euasisset. Non sine ratione hoc proposueram, in hoc imitando celeberrimos medicos, qui etiam in pueris tuto venam secarunt, quemadmodum & doctissimus Amatus probat secunda v. centur. 1. curat. 10. in puella septem annorum simili febre laborante, cui secta fuit vena iecoraria ad vncias sex sanguine effluente. Vbi vero non fuit, vulnere hirudinem admoouimus, ut inde sanguine trahatur, quousque sua sponte excidit, & vbi casus maiorem postulat euacuationem, aliam hirudinem subiungimus, & ita quidam celeberrimi contra dogma Galeni & Graecorum venam in pueris nondum 14. annum attingentibus mittunt. Arabibus adhaerentes, ut Abinazar medicus. Atab. filio suo trino venam secuit, in eo libro, qui de san. tuenda ab eo inscriptus est. Licet Galenus, ut Amatus existimat, intellexit de magna euacuatione, quae in pueris non sit facienda. At quae vires decernit atque exigua sit tuta esse potest. Quae Cornelius Celsus lib. 2. cap. 10. noscens, inquit: Interest enim non quae aetas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quae vires sint: firmus puer & robustus senex, & grauida mulier tuto curantur: quoniam saepe lactentes infantes videmus, quibus sanguis e naribus absque noxa vlla effluit: ut iure etiam in pueris validioribus aut tali febre laborantibus venam pertundere aut saltem hirudinem apponere imperemus. Sic & nos in pueris nouem annorum pleuritide laborantibus vel vndecim annorum robustis, sanguinem aliquando commodum detraimus. De his vide plura exempla apud Amatum. Interim praestat ut parentes id facilius admittant, & ut nos ab omni calumnia tuti esse possimus maxime si diutiores sunt, ut secundus aut tertius adferatur medicus, ut communi consilio haec fiant, maxime apud nostros, qui potius Empiricis quam optimis medicis fidem habeant.

OBSERVATIO XXII.

De febre putrida continente vel sanguinea, septimo die fluxu sanguinis natum terminata.

Iuuenis robustus, niger, compactae carnis, musculonofus, aetate viginti annorum, qui ad partem Borealem ciuitatis Delphensis habitabat, cum in continentem febrem putridam incidisset tempore verno anno 1572. ad hunc accitus sumpta indicatione a vehementi febre & ab abundantia humorum corporis, cum vires calidae forent, & aetate iuuenilis permitteret, & tempus vernum adesset, copiose sanguinem detrahere iussi ex vena media, quae in brachio dextro optime apparebat, a qua detractione sanguinis multum adiutus, calor febrilis nondum tamen cessabat. Ideo secundo die bolus ex cassia fistulari comedit & bene alium deposuit. Tercio die iulebum praescripsimus ex aqua cicchor. borag. lupu. ana 3. iij. oxyrach. simplicis syr. viol. de acetos. citri ana 3. j. mis. pro iij. dosibus. Quarto die cum ventrem lubricum satis haberet, conditum sequens in officina fieri mandauimus 2. conferuae

2. conferuae ros. 3. ii. hngloss. 3. B. pul. trianfan. Diatragacanthi frig. ana 3. B. zach. ros. ad duplum pondus omnium. At in quinto die lotium subsidebat, & signa coctionis apparebant. In sexto vero vigilia tenebatur, & subortus est capitis dolor ingens, idque praecedentibus signis concoctionis cum apparet, tenis hypochondriis, facie tota rubescens; venis circa caput distentis & arteriis multis pulsantibus, nolimus ut refrigerantibus supra caput vel oxyrhodino, neque iis quae somnum prouocarent, ut est syrupus de papauere, ne fluxus sanguinis e naribus (qui solet has febres magna ex parte terminare, ut dictum est) impediatur. Tunc enim satius est expectare diem sequentem, ut fecimus, in quo natura etiam caput expellere materiam: nam septimo die sanguis copiose e nare dextra fluxit, & a febre in totum liberatus est.

S C H O L I A.

Licet huic dolor capitis ingens cum vigilia in sexto apparet, a refrigerantibus tum somniferis abstinimus, cum talia medicamenta possint crisin impedire, quod & lippis & tonforibus manifestum est. Eadem ratio quoque adhibenda est, si dolor sit in lumbis & inguinibus, ita ut hamoroides vel menses fluere incipiant, ne renes vnguentoroso vel infrigidante Galeniungamus, ne naturae impetum impediamus, maxime vero in his febribus, quae hoc modo terminari solent ad salutem, praecipue notis coctionis praecedentibus.

OBSERVATIO XXIII.

De synocha putri seu continente cum variis accidentibus.

GENER Domini de Romainuilla anno Mil. lxx. quingent. quadagesim. quinto, sub finem Iulij Canicula astuente in putridam febrem continentem seu synochon putrem lapsus est, vir robustus ac miles. Hic ad se vocauit vulnerarium, medicum, qui illi venam internam pertundit, quamuis bona fortuna id faciebat. Vehementissime capite dolebat & toto corpore grauebatur, & cum ventrem non bene deponeret, tandem muliercula quaedam astans insculum quoddam, in quo succum cataputiae miscuerant, propinarunt, morbo crudo existente: vnde febris aucta, deinde fluxu enormi oborto cum multis torminibus & anxietate, qui continuo durauit per duos dies, ita ut in ingentem stomachi quoque dolorem inciderit: tandem re quasi deplorata me ad agrum vocarunt. Eo tempore autem in Gallia praxin exercebam in vrbe Pithueriensis non procul ab Etampis. Vir autem hic nobilis in villa extra urbem decumbebat, ad quem ingressus, pulsus quidem celerem, sed etiam debilem reperi, fractis viribus, ex fluxu alui, quae vi cataputiae iam biduum ferebatur, nonnunquam huius febris initio ventris fluor oboritur, qui si magnus est & copiosior, vires ita dissoluit, ut postea coquendo morbo sint impares. Quod si alui fluor fiat a multitudine materiae, nec diutius perseverarit, morbum faciet breuiorem. Verum hic fluxus non vltro obortus, sed violenter & praeter rationem inductus, medicamento venenoso & fortiter atrahente: cum eadem potentia, qua tithymallus emicat, insignita sit, ut refert Dioscorides li. 4. cap. 161. ideoque ad abstersionem medicamenti venenosi, (cuius venenum villis stomachi ac intestinorum inharebat, vnde augebat dolorem ventriculi per. Forest. Tom. 1.

ac intestinorum inferebat tormina) abluens hoc medicamentum praescripsi: 2. decocti hordei communis 3. iij. syr. ex infus. ros. 3. j. mis. Cibus erat lac amygdalatum. Vires autem refocillare coegbat galli contuso, exigua agresta admixta. Capiti autem adhuc dolenti oxyrhodinum admooui. Praeterea ex hac tragea subinde fumebat, quae habet speciem Diatragac. frig. Diamarg. frig. specier. Diatragac. ana 3. j. coralli rub. pul. 3. j. specier. pul. coct. cord. 3. B. zach. mannis Christi cum margaritis 3. j. B. mis. Stomachum tum ventrem inuiximus oleo ros. omphacino, myrteo & ex cotoneis: & cepit fluxus cessare, & calor febrilis diminutus est, ut praeter omnium spem etiam a febre fuerit liberatus. Quamuis autem dolor stomachi tum cordis angustia cessasset, quae symptomata aucta erant, non ob febrem, sed potius ob medicamentum violentum assumptum, pectoris dolor cum tussi hominem torquebat: pro quo symptomate mitigando etiam haec praescripta sunt. 2. specier. Diatragac. frig. 3. j. B. dissolutis in aqua vngula caballina, adiecto zach. albis q. s. fiat confectio in tabulis. 2. ol. viol. amygd. dul. ana 3. B. pingued. gallinae, butyri recentis ac loti cum aqua viol. pingued. anseris ana 3. iij. cer. exiguum. fiat linimentum molle pro pectore, quibus deinde tussicula cessare coepit, ut intra septimum diem tam a febre quam ab aliis omnibus accidentibus vtunque liberatus, mediocriter sanitati restitutus fuerit. Interim mandauit ut diata conualescentium vteretur: ac equum ascendens vna cum famulo Pithuerim reuersus sum. Verum tribus postea elapsis diebus malo utebatur regimine viuendi (ut milites solent) ac denuo in febrem incidit vna cum ventris constipatione. Hic rursus muliercula astans nescio quae glandem ex radice betae succo cataputiae ac sale conficatum aho, non sine magna molestia imposuit. At a glande subdita dolor ingens in ano obortus est, neque extrahi potuit, cum ad interiora fortiter demississet: ita ut ex dolore tum vigiliis accedentibus, virtus magis prostrata fuerit, & tandem consilii inopes me reuocarunt. Sed aenemate iniecto ex iure pulli cui malua & violae folia incocta erant ac pruna, vncia vna cassiae adiecta, tum duobus oui vitellis, sale admodum exiguo & oleo violaceo, non tantum aluum deposuit, & varia excrementa tam biliosa deiecit: sed vna etiam radicem betae, quae perperam imposita erat, & dolore sedato, ac febre deinde diminuta rursus bene habere coepit, quamuis aderat adhuc tussis exigua, pro qua mitiganda hoc eclegma vtens, tandem sanitatem consecutus est. 2. syr. viol. 3. j. B. syr. capil. ven. 3. i. zach. viol. 3. B. zach. penid. 3. j. syr. iunibini 3. B. nucleor. pinearum recentium ac amygd. dulc. depilat. prius macerata in aqua vngula caballina ana numer. 7. probe commixtis fiat eclegma, fumebat lambendo ut arteriaca solent.

S C H O L I A.

Purimum refert quales astantes & ministri apud aegrotos sint, si enim tales apud nos esset quales ab Hippocrate diuinitus in libro De decenti ornatu describuntur, recte admodum cum nostris aegrotis ageretur. Nunc saepe contrarium euenit, ut mulierculis ineptis id negotium committatur, quae ne imperata quae ea agunt, quae medicus mandat, sed sua remedia quamuis inepta, imo potius venena miseris aegrotis obtrudunt, ut alias latius docuimus contra nostri temporis Empiricos. At non solum in febre continente, verum etiam in quavis alia continua, symptomata grauiora, quae obuenire solent, quaeque febrem sequuntur, ut plerumque in febribus continentibus, haec sunt, ut dolor capitis, sitis & febrem

non sunt
postponenda.
6.

vehemens, delirium, vigiliae; & in quibusdam
lominus profundus, alius citior vel plane altri-
cta, quae omnia, maxime si vires prosterant, aut
plurimum obsint, horum quoque ratione aliquid fa-
ciendum. Dolor capitis mitigetur oxymelino
oleo viol. nymphae lacte muliebri, receter multo,
& aliis refrigerantibus quibus & superflua vigilia
tollitur, si nihil aceti recipiat, nam acetum vigilias
inducit. Sed quia repellunt à capite: consideran-
dum ne iis utamur ubi sanguinis fluxus criticus
per vires expectatur, ut praecedente scholio dictum
est. Ad sitim valent portiones, inspirationesque aeris
frigidi, syr. viol. cichor. etiam deinde viol. ex viol. aqua.
Si fluxus, valet conferua ros. Si stricta, violacea,
pro lingua scabra muccago cotoneorum cum aqua
ros. vel viol. extracta, adiecto zac, ad formam lin-
ctus. Si deliria, recurre ad ea, quae de phrenitide
dicuntur. Sed cum de his omnibus lib. 7. dictu-
simus, satis est hanc nunc admonuisse, & licet in
magnis alui fluxibus, viles sint opiatae constri-
gentes, ne vires omnino labefactentur, alias non
licet uti multum constriquentibus, aut astrin-
gentibus, cum haec ipsa criticas excretiones impediunt,
quae in his febribus, ut nunc exemplis ostendimus,
frequenter contingunt. Egimus igitur de diariis,
quae vni diem non excedunt, deinde de iis quae plu-
rium dierum dicuntur, postremo de synochis &
continentibus dictis, quibus hunc primum librum
finiemus. De aliis continuis, quae integrum li-
brum requirunt, libro sequenti dicturi sumus.

DE FEBRIBVS CONTINVIS LIBER SECVNDVS.

OBSERVATIO I.

De febre putrida continua, in iuvene bilioso quamvis
robusto.

IUVENIS biliosus circiter anno-
rum viginti quinque, licet ro-
bustus ac rusticus cum tempore
verno à cibo, operi rustico val-
de intentus esset, in febrem conti-
nuam eamque putridam incidit: capite dolebat, os
amarum erat, sitique valida premebatur, multum
cervicis tenuioris ultra modum bibebat. Secundo
die à morbi initio ad hunc accitus fui mane, ad
quem accedens cum alium strictiorem haberet,
minoratum medicamentum sequens propinaui.
℞. Eleth. lenitini Diacatho. ana ℥ iij. syr. ros. soluti-
vi ℥ iij. aqua cichor. ℥ iij. quo multa biliosa euo-
muit, simulque ter alium excrevit, quae etiam biliosa
spectabantur. Sequenti vero die vni octo san-
guinis ex vena interna brachii dextri extracte sunt
cum robustus esset & bene ferret. Hora 4. pomeri-
diana hunc iulapium ebibat. ℞. syr. de end. viol.
oxyrach simplicis ana ℥ ℥. aqua lact. cichor. endiviae
ana ℥ iij. mis. Pro capitis dolore, licet nunc remissior
erat, oxymelino tamen fronti apposui. Cum-
que male dormiret tempora inungebam sub nocte
oleo viol. & papaveris simul mixtis: postea cum à
sanguinis detractio aliquantulum sudasset, &
bene egressisset, quarto die melius habere visus est,
quinto autem die, cum signa coctionis in vena ap-
parent, neque alium deponeret, R. habarbari in-
fusum sequens dedi. ℞. Rhabar. selecti (erat enim
hic rufus satis dures) ℥ j. ℥. spicae ℥ ℥. infunde
per noctem, facta prius leni ebullitione ℥ v. aqua en-

dina, fortissima expressioni adde syr. ros. soluti-
vi ℥ iij. quo optime excrevit, ita ut febris sexto die
minus illum affligeret, & vrina crassior facta val-
de subderet, septimo autem die per sudorem cri-
sis subsecuta est, & sanitati restitutus fuit.

SCHOLIA.

Haec erat febris continua putrida, licet proxi-
me accederet ad continentem: nam vna cum
bile etiam sanguis ex maiori parte superabat, cum-
que continuo affligeretur ager, febre vix remissa sub
nocte: tamen cum esset biliosus ac bile emoueret,
ad continuam eam referre libet, licet ad continen-
tem accederet & ad synochon putrem, de quibus
quidem febribus, cum satis dictum fuerit libro
praecedente, nunc autem de continuis putridis
sermonem habituri sumus. Agemus itaque de ea
febre, quae Latinis continua, Graecis *εὐρεξ* di-
cta est; quae non antequam ex toto fuerit soluta,
ad infabricationem definit, remissionem ta-
men aliquam sensilem in singulis accessioni-
bus obtinet. Vnde omnibus perspicuum fit (ut
antea admonuimus) *εὐρεξ* & *εὐρεξ* hoc est conti-
nente & continuam febres inter se differre. Si qui-
dem in synocha continente nulla sit febris rem-
issio, donec definire incipiat. Synochus autem
sive continua in singulis accessionebus remissionem
sensilem habet. Item synochus vnicam duatata
accessionem obtinet, synoches vero plures, alii ve-
ro barbaram sectantes medicinam, cum continens
etiam febris continua sit, subdividunt continuas
prout materia putrescit: si in venis magnis seu
principalibus aut cordi propinquis, sunt febres
continentes, quae etiam sunt ex genere continua-
rum, sed ad differentiam continuarum proprie di-
ctarum quidam appellant eas continentes conti-
nuas, vel coelulas, si putrescit materia in venis par-
uis & à corde remotis, sunt continuae proportio-
natae à barbaris sic dictae, cum habeant periodos,
quae proportionem respondent cum periodis febrium
intermittentium, quamvis ad febricitationem om-
nino non perveniunt, vnde & ista febres proportio-
natae secundum aliquos habent naturam quandam
mediam, inter continentes & intermittentes, inter
continentes vero, quia materia putrescit in venis:
inter intermittentes; quia sicut intermittentes ha-
bent intentiones & remissiones: & ita aliqua ex
his magis accedunt ad continentes, in quibus ma-
teria putrescit in venis remotis, non tamen remo-
tissimis. Aliquae vero ad intermittentes, in quibus
materia putrescit in venis remotissimis: haec enim
conducunt ad curationem, nunquid magis proxi-
mae sint continentibus vel viciniae intermittenti-
bus, aut potius in medio consistant: at continua
proprie dicta Graecis *εὐρεξ*, iuxta materiam pu-
trescentem in venis dividitur si bilis, in tertianam
continuum, quae alternis diebus exacerbatur qui-
bus & ardens seu causos adiungitur si pituita, con-
tinuum quotidianam quae quotidie: si melancholia,
quarto quoque die exacerbatur. Est & alia con-
tinua biliosa & *εὐρεξ* dicta tertianae finitima, quae
omnia postea exemplis magis elucescent.

OBSERVATIO II.

De febre putrida continua ex calida vini potatione
oborta.

IUVENIS viginti sex annorum Delphis habitans
quamvis satis abstemius, cum in nuptiis saltando
& choreas ducendo, plus a quo inebriasset, cumque im-
moderate bibisset, quo uti minime consueverat, die
subsequenti

subsequenti in capitis dolorem incidit, quem non
adeo magnificet; domumque egressus aeri sese
exposuit: at mox calidior factus febre putrida cor-
ruptus est, quae continuo hominem affligebat ea-
pitique dolore magis magisque incrudescente, ita
ut tandem decumbere coactus fuerit. Ad hunc,
die sequenti vocatus, & cum hic vino liberaliore,
eoque vetusto usus esset, oculos autem rubros bi-
liosusque haberet, totumque corpus graue esset,
venasque latiores & earum torulos plus quam an-
tea tumidiore conspicere, vrinam rubram; tur-
batam putrem, multumque aerem, & eo die alium
per se deposuisset, venae sectionem statim adhibui,
sanguine, ex vena brachii dextri interna copiose
satis extracto: qui tamen cum aliquantulum postea
biliosus in homine & cumque bilioso, inter manan-
dum videretur, iussu ut venam chirurgus constri-
geret, cumque pulsus aliquo modo commutaretur, sta-
tim vero & hunc iulepū refrigerantem à venae sec-
tione propinaui. ℞. syr. acetosi simplicis, syr. viol.
ana ℥ ℥. aqua lactuca, endiviae acetosa ana ℥ i. mis.
capiti autem oxymelino admovi, quo etiam do-
lor capitis mitior esse cepit. Ad sitim & calorem
febrilem pituitam vulgarem sumebat, quantum vel-
let: sub noctem deinde melius quievit & sudavit.
Die sequenti, cum redirem, qui tertius dies erat, at-
que alius strictior esset, hoc leniens medicamentum
exhibui. ℞. I. bamarind. ℥ ℥. prunor. damas. num. v.
bulliant in aqua communi q. s. & huius expressionis ac-
cipe ℥ iij. syr. ros. soluti-
vi ℥ iij. mis. quo bene excrevit.
in quarto sudavit, meliusque habuit, calore febrili
nonnullum cessante, rursus haec alterantia praescripsi.
℞. oxyrach. simplicis, syr. acetosi simplicis, syr. viol.
ana ℥ iij. aqua cichor. cichor. lupul. ana ℥ iij. mis. pro ij.
dosis. Et cum circa venaes doleret ob calorem febrilem,
vnguentum & cerato infrigidate Gal. simul mixtis
libros inungi fecimus. Sexto die cum alui non depo-
neret, hoc infusum dedi. ℞. Rhabar. optimi ℥ j. ℥.
schoenanthi ℥ ℥. ebulliant in ℥ v. decocti communis
facta infusione, deinde per noctem, fortis expres-
sioni addendo syr. viol. ros. soluti-
vi ana ℥ iij. mis. ex ea
potione multa biliosa excrevit, septimo die, ut su-
dor magis provocaretur, & vrina melius efflue-
ret, syr. acetosi simplicis ℥ ℥. cum ℥ iij. decocti hor-
dei mundati & seminum quatuor frigidorum ma-
iorum exhibuimus. & cum non die magis sudasset,
14. die hic sanus factus est.

SCHOLIA.

4.
Cause fe-
brium in
generali.

Qvinque sunt causa generales, quibus om-
nes febres generantur: propter motum im-
modicum, ex quo calor in totum extenditur corpus,
& continuatur (ut dictum est) ad cor ascendit, ita
ex eo, quemadmodum & ira, non solum spiritus, verum
& sanguis aliique humores incenduntur, Gal. teste
1. de diff. feb. cap. 8. & 3. De praesag. ex puls. c. 2. Secun-
do ex adhaesione calidi ignis, solis, medicamento-
rum calidorum & balnearum, teste Gal. lib. De causis
mor. c. 2. Tertio ex retentione calidi effluuii, cute
defata, vel corporibus strictis, vel mordaci efflu-
xu in corpore coacervato & detento, ita in aqua na-
tibus aluminosa contingit. Quarto ab esculetis
calidis: ut alliorum, porrorum, ceparum, & similibus
potionibus calidis, scilicet vini veteris, medicamento-
rum acrim, venenosorum. Quinto ex putredine:
nam humores glutinosi crassique cibis & male
olentibus etiam corrumpuntur, non fuit igitur ad-
miratu dignum hunc iuvenem à motu & ab exer-
citio, deinde calidi vini potione, in hanc febrem in-
cidisse, cum sese etiam aeri frigido exposuisset, in-
terceptis fumosis fuliginosisque excrementis quae
Pet. Forest. Tom. 1.

exspirari solebant, humoribus utpote humidis
existentibus (ut Aetius recte dicebat lib. 5. c. 74. de
feb. à putredine euenientibus) putrefactis & corru-
ptis intra vasa contentis. Cum putredo sit corru-
ptio humoribus contingens propter ebullitionem
extranei caloris, atque huius causa interna est
respirationis privatio, quae à multo, cras-
so, ac viscido humore meatus conspiciendo fit ex-
terna ab aeris mutatione preparatoria. Sic Avic.
4. Ca. 2. c. 6. Putredo fit à cibo male substantia vel
malignae qualitatis; aut tempore, ordine, non ob-
servatis, aut arte male preparatis: nam eius sub-
stantia, si fuerit nimis viscosa, ut anguilla; vel ni-
mis humida, ut fructus: aut corruptibilis ut lac:
vel qualitas nimis humida, vel si tempore oppor-
tuno non sumatur, vel in ordine peccetur, vel cum
crassa & dura tenuibus praeposuit. Artificium
autem aduertitur, si fercula male parantur.
Fitetiam putredo ab obstructione, aere, humore
Vide Galen. latinus de caus. morb. 2. cap. 8. Medica-
menta quoque quae suapte natura putrefaciunt,
vel excrementa in ipso animali genita quocunque tran-
spirationem impediunt. Sed & Hippocrat. 3. epid. à
calido & humido putredinem fieri dixit. Annus
enim calidus & humidus pellem infert lege debis
Gal. 1. De temper. c. 4. & de inaequali intemperie c. 4.
& 7. Cumque ex professo de his scribat Gal. lib. 1. c.
5. & 6. De diff. feb. ea loca perlegito: & ita sunt ha-
rum febrium putridarum 3. divisiones quod causae
istius putredinis adfuit vel non adfuit: quod per
totum animal, aut eius partem aliquam, est diffusa
putredo, vel quatenus cum phlegmone est, aut ci-
tra hanc; ut 2. meth. à Gal. & alibi explicatur. Qui-
bus autem corpus humoribus corruptis scatet, vel
plethora aut cacochymia abundat magis parati
sunt ad febres putridas: his enim leui ex causa hu-
mores corrumpuntur, & deinde inflammantur: si-
cuti enim saenum tempore humido pluuioso colle-
ctum, vel nimis viride nodum exsiccatum in hor-
reum delatum facile putrescit & corrumpitur,
deinde idem incenditur: ita quoque humoribus eue-
nit; maxime vero in corporibus humidis & ad pu-
tredinem paratis, ut humores corrupti & accensi
in venis putridam continuam extra venas inter-
mittentem febrem producant.

OBSERVATIO III.

De febre putrida, continua, lethali in homine pituitoso.

Petrus chirurgus Alcmarianus, qui è regione
templi S. Spiritus habitabat, in febrem putridam
continuum, acutam satique malignam incidit. Hic
alium chirurgum ad se vocauerat, qui eide in bra-
chio detraxerat ultra duas libras sanguinis, vnde
in animi deliquium incidit, viribus omnino deie-
ctis. Erat autem pituitosus, & albi coloris: cui tanta
sanguinis detractio nullo modo conveniebat, licet
continua febris putrida esset, quae sine rigore ince-
perat. Quamvis & hoc proprium sit signum febrium
putridarum, non tamen inseparabile: nam à rigore,
licet parvo vel etiam ab horrore quandoque inci-
pian. Cum autem ab emissio sanguine largiore hic
ager peius haberet, me tandem vocavit. Pulsus
huic erat debilis, licet celerior: eratque systole cele-
rior diastole, quamvis difficile hoc in languido
agro percipiebatur, cum haec in principio inualio-
nis febris manifesta apparent, ut Gal. docuit 3. de pra-
sag. ex pulsibus. Calor autem licet in huiusmodi fe-
bribus putridis sit mordax, ut Hipp. 6. de morb.
vulg. par. 1. ext. 29. & Gal. 1. De diff. feb. ostende-
runt: hic in corpore molli, pituitoso, mordax quidem
erat,
C iij

rat, sed minus quam in febre ardente aut in homine bilioso: erat etiam urina cruda, ut in putridis in principio apparere solet, febre non desinente, ita ut facile ex signis praesentibus continuam putridam esse cognoverim: licet autem fuerit ab animi deliquio restitutus, attamen illico à missione sanguinis semper peius habuit, modo dormiebat, aliquando delirabat, inquietus erat, vires deiectione, urinae tenues, decolores: & cum remedia nullo modo iuarent, sexto die obortus est fluxus alui symptomaticus, colligans febre magis angelcente, ita ut praehabito prognostico hic nono die obierit.

SCHOLIA.

3. Vanquam hic magnitudo morbi spectanda erat, quae sanguinis missionem exigebat, inter alia indicationes, quae à viribus sumuntur, non erant negligendae, quae tantam sanguinis de tractionem non admittebant in corpore molli, & laxo ac pituitoso: hinc virtute collapsa natura morbum non potuit euincere, urina cruda permanente, ita & in die non critico, qui & tyranno à Galeno comparatur fluxus obortus est, non criticus sed symptomaticus ac lethalis. Erat autem haec febris putrida continua, ut signa ipsa indicabant, cum nulla praecesserit causa procataretica, inaequalitate in pulsu apparente sine horrore inuasionis, cum calore uterque mordaci & tactui molesto, velocitate systoles, & urinarum cruditate, & debili concoctione. De quibus ad longum vide Gal. 1. De diff. feb. c. 7. & Donatum qui Galeni verba fufius interpretatus est part. 1. de medend. feb. c. 10. Et Paulum lib. 2. c. 2. & Avic. 4. c. can. ca. 2. Praecedit etiam primum morbi insultum lassitudo, pigritia, somnolentia, vigilae, spirandi difficultas, venarum tensio, sitis, dolor capitis & inquietudo.

Signa febrim putridam in genere.

OBSERVATIO IV.

De febre quadam putrida cum gutturis inflammatione per 24. horas tantum durante.

1. Illustis Dominus Princeps Auriacus, cum per hyemem Delphis ageret & in stupha longo tempore degeret, apertis saepe fenestris, quae ad turrim templi antiqui spectabant, unde ventus perpendicularis & ex parte Borealis intrabat, ita ut in gutturis inflammationem incideret, quam & valida febris subsequeretur, cum aliquantulum inhorruisset: quae per viginti quatuor horas tantum duravit febre non amplius redeunte, licet vires uterque ex valida illa febre deiectione fuerint. Vtebatur autem tunc gargarismo quodam sibi familiari in eodem gutturis malo, quo alias commode uti solebat, ab eiusdem generosissima vxore confecto, quod ita paratum erat. ℞. florum ros. rub. siccarum m. i. bulliant in libr. 3. aqua plantaginis, adde aluminis exiguum, & mellis parum, fiatque gargarisma: verum cum inde nihil iuuaminis sentiret. 27. Ianuarii anno 1581, Excellentia sua me vocauit eo die, cum febricitaret: at tunc in paroxysmo adhuc existente nihil legimus. Ceterum die sequenti cum rediissem, in totum à febre liberatus fuit, neque postea rediit, inflammatione in gutture adhuc permanente libenter tunc infusum rhubar. praescripsissem quo alias commode per me descripto ad febrem in sua excellentia usus fueram: at eo abhorrente, guttur exterioris oleo chamamelino, & amygd. dulc. ad resolutionem & dolorem refocillandū lana succida admodum inunximus 29. prius infusa sequens admixit, ℞. folior. senae Alexand. absque stipitibus 3. ii. b.

Rhobar. select. 3. j. schœnanthi 3. b. sem. anisi 3. j. bulb. liani semel in decoctionis communis 3. v. & manent infusa per horas 12. deinde fortiss. expres. adde syr. ex multiplici infusione ros. 3. j. misce, & fiat huiusmodi. bene excreuit, neque febris rediit. Tamen cum appetitus non rediret, ne materia aliqua relicta denuo febrem gigneret, tribus diebus elapsis rursus libenter infusum dedissem nisi excellentia sua ad positiones sumendas propria natura abhorruisset, & ideo minus admitteret; & pilulis uti mallet, quibus magis delectabatur: quare quarto febre has auro obductas eidem dedimus: ℞. pilularum mastichinarum 3. ii. b. Rhobar. optimi 3. b. cum aqua boraginis una atque altera gutta sicut pilulae n. 7. accepit vero cum pomo assato, & superforbat 3. b. syr. ex succo ros. solutus, ex quibus 4. sedes habuit, cum facili esset solutionis. Mox & sequentibus gargarismis vtens ab inflammatione tonsillarum & columellae inflammatione restitutus fuit. ℞. aqua plantaginis, capri solii, nucum ana 3. iii. flor. ros. rub. p. i. & bulliant semel, colentur, & colatur adde syr. granatorum diamor. ana 3. j. b. misce. eo etiam in principio utebatur, fuit hic gargarissimus semel reiteratus. At ex febre illa validissima quae tantum durauit 24. horas, ita fuit appetitus deiectionis, qui post 14. diem prius rediit, fuitque istis remediis illustis Dom. princeps magna cum nostra laude curatus, ut postea validus ac robustus Amstelredamum accesserit, cumque excellentissimus Dominus princeps tertio Iulii rediisset, eiusque excellentiam, tum Dominam eius vxorem generosissimam Carolam ex stemmate nobilissimo Borboniorum ortam, strenuissimam Ducis Montpenseri filiam in Hagha-Comitis salutarem, ea admodum liberalis duobus cyphis deauratis me donauit, pignus æternæ memoriæ ac gratitudinis post se relinquens.

SCHOLIA.

3. Hæc febris licet tantum viginti quatuor horas duraret, non erat tamen ephemera aut diaria, cum hæc mitis sit, ac benigna, cum suauis calore illa vero vehemens ac valida, cuius calor etiam ad tactum erat mordax. Erat igitur putrida, sed nūquid continua aut intermittens, aliquis etiam hic dubitare posset: nam videbatur non esse intermittens, quia vnicam tantum accessionem habuit, quae viginti quatuor horis terminabatur, vix etiam aliquis continuam esse dixerit, cum inceperit cum horrore. At quia levis erat horror & non vehemens, talis quoque initio febrium continuarum subinde apparere solet: sicut etiam & rigor levis. Et quamquam Gal. merito capit signa prima febris putridae à modo inuasionis: nam si inuadat cum rigore, indicatur ab eo esse intermittens, ab Hippocrate sic edoctus 4. aph. 63. ut Hippoc. ait, febres quæ quotidie cum rigore inuadant, quotidie etiam soluantur, & sic ex rigore indicatur febris intermittens distincta à continua. At hic rigorem aut horrorem non oportet intelligere quemcumque rigorem, sed determinatum: cum etiam inueniatur febris continua, quæ cum rigore inuadit, ut colligitur ex Gal. 2. De diff. feb. 8. vbi expresse admittit, & continuas & intermittentes & hemitritæum posse cum rigore inuadere, & Hippoc. 1. epid. sect. 2. part. 25. idem concedit, & quod cum horrore quoque contingere possent, iuxta eundem. 3. epid. part. 75. vbi proponit casum cuiusdam phrenitici, cuius febris cum horrore inceperat, eratque continua, cum & in quarto obierit. Cum igitur hæc eueniant, distinguendū cū Gal. 1. ad Glauc. quod si rigor sit magnus & diuturnus, erit intermittens, ratio est, nam in tali rigore

Signa putrida quæ sumuntur à modo inuasionis.

4.

5. gotæ vniuersa materia febrilis propellitur ad ambitum totius, & extra venas. Et cum ibi materia plurima sit, necesse est, ut rigor sit vehemens vel saltem diuturnus. At in febribus continuis fieri potest, dum materia propellatur à venis magnis ad paruas, ut aliqua portio materiae in parua tamē quantitate, propelli possit extra venas: atque hæc ipsa est quæ etiam rigorem præbet. Verum cum modica sit, non potest diuturnum rigorem inferre: hoc licet contingat præter rationem propriam in febribus continuis, cum in his raro rigor aut horror contingat, cum materia sit in venis, quod si contingat, erit horror vel rigor vix effatu dignus. Et sic ex rigore vehemente colligimus, intermittentem febrem esse. Sed cum itaque ex paruo rigore vel ex rigore possumus indicare, vel continuam vel intermittentem esse, aliquis dicit: Quomodo ergo distinguam febrem, quæ est cum paruo rigore, vel horrore vel inaequalitate? Galenus hoc cognoscens surgit ad iudicium, quod capitur ex diuturnitate accessionis: nam intermittens non potest aliquo modo 24. horas excedere. Si est continua & inuadat cum rigore paruo, persenerabit ultra 24. horas, ex quibus videtur quod hic fuerit intermittens, & non continua, quamuis cum exiguo horrore inceperit. Sed rursus hæc erat vehemens. Sed ad hoc respondere quis posset. Tertia intermittens etiam vehemens est. Concedimus sed hæc non erat tertiana, quia 24. horis soluta, non redibat. Et sic aliquis diceret, eandem ephemeram fuisse & non putridam, ex inflammatione gutturis obortam, quemadmodum & ex inflammatione inguinum etiam fieri posset, ut in teia ostensum est. Non possumus tamen inferre, quia durauit tantum 24. horas, ideo fuit diaria. Cum & febris illa sudodifera Anglicana maligna & pestifera non ultra 24. horas durabat, cum intra idem spatium fere omnes ad orcum vel cælum populatim demittebat. Sudor etiam copiosus putridam ostendit, paucis & lenis ac mitis diariam, & cum in hac febre refudor in fine copiosior esset, & calor acris & mordax, si non fuerit continua, fuit intermittens & semper putrida, & per vnum diem semper terminata: quod æque rarum est, tam de intermittens quam continuas. At vtile nobis visum fuit, cum de continuis febribus putridis hic sermonem habeamus, hanc quoque febrem pro exemplo ponere: ut sciamus ex febribus inuasionem, quænam ipsa sit & ut melius hanc distinctionem intelligamus, cum intermittentes raro excedant 24. horas, est tamen tertiana protensa dicta, quæ habet accessionem perdurantem etiam usque ad 40. horas, id quidem impossibile esse dicimus, ut intermittens duret ultra 24. horas, si cum horrore breui vel exiguo inuadat. Nam rigor si sit brevis vel exiguus, non pendet à multa materia. At protensa tertiana pendet à multa materia; vbi igitur erant continuæ, inquirendum: Nam istæ sunt continuæ vel per superingressum paroxysmorum an potius, quia materia in venis putrescit. Nam fieri potest ut febres sint intermittentes, attamen accessiones febrium intermittentium adeo prorrahuntur: ut antequam rigor accedat, non accedit, cum adhuc prima non cessauerit, continua esse videtur, sed etiam continua ob superingressum paroxysmorum. Distinguemus autem ex modo inuasionis. Si inuadunt cum paruo, aut breui rigore, dicemus esse continuas & vere continuas: contra, si cum vehemēti vel diuturno rigore, dicemus quidem continuas, sed per superingressum paroxysmorum: ratio est, quia dum febris inuadit

cum paruo rigore, si febris hæc esset intermittens, dependeret à modica materia, & non posset habere accessionem diuturnam: & ita secunda accessio non superueniret primæ. Cum igitur nulla fiat intermissio & rigor sit vel brevis vel exiguus, indicium est, quod materia putrescit in venis, postea poterimus considerare quomodo istæ sint febres continuæ, vel continentes, vel continue proportionatæ, sed de his scholiis huius libri diximus. Continentes ut diximus, vno modo affligunt vel augendo, vel decrescendo, vel vnu tenorem obtinentes. Proportionatæ continuæ iuxta symptomata modo intenduntur, modo remittuntur, ita biliosa de tertio in tertium; caulos excipitur, quia materia putrescit in magnis venis, ideo non commouetur, pituitosa quotidie; melancholica, quarto die: sed de his omnibus suo loco. Concludendo videtur hæc febris fuisse tantum symptomatica, de quibus alias dicturi sumus latius.

OBSERVATIO V.

De febre acuta, continua, putrida.

Villicus quidam satis diues, annorum 40. robustus, qui in Exerulla pago commorabatur, non multum distante ab vrbē Pithuera dicta, in Gallia (in qua tunc praxin exercebam, ut alias saepe dixi) anno 1545. in principio mensis Augusti, Canicula æstuante, cum variis cibis ac potibus sese impleuisset, & nunc præter modum se exercitasset, in febrem continuam, eamque acutam lapsus est, in quo agro, cum ad eum ingressus essem, hæc signa adesse animaduerti, quæ in acuta continua maxime apparent. Vehementer enim capite dolebat, aderatque totius corporis calor acris & mordax, qui vna cum febre semper magis intendebatur, & ad interiora penetrabat, vigilia quoque ac insigni angustia premebatur, hypochondria dolebant, sitis valida cum linguae ariditate & palati: pulsus velox, & anhelitus spissus, inquietudo, spiratio maior, decubitus grauis atque molestus, somnia terribilia: & frequens in somnis locutio, & delirium per intervalla: quæ omnia & acutam & continuam febrem indicabant. Cumque adesset plethora, ac lotium rubrum esset, & alia ad sanguinis detractionem consentirent, balano prius indito cum aluum non redderet, ad vncias sex sanguinis trahere feci, sed non plures ob æstum & in homine bilioso & macilento, mox & hunc syrupum ebibit. ℞. syr. de endiu. de succo acetose viol. ana 3. b. aq. bugl. cich. acetose ana 3. j. misce. decocto hord. i. pro potu utebatur. quarto die à morbi decubitu hoc leniens medicamentum propinaui: ℞. Diapruni simplicis, diacathol. ana 3. b. elect. de succo ros. Mesues 3. j. aq. decoct. thamar. & flor. cord. 3. iij. syr. viol. 3. j. misce. ter copiose ex eo aluum reddidit, primo faeces duras, deinde liquida, corrupta & biliosa, sub nocte ad somnum conciliandum capiebat ex syr. viol. & pap. nymph. cum aqua lactuca, & ad dolorem capitis consopendum, modo oxyrrhodi. Quinto iulebos sumpsit ex aqua end. cich. acetos. ana 3. j. syr. de limonibus viol. ana 3. b. misce. & cum lotium crassum & concoctum spectabatur; Sexto die hanc purgationem sumpsit. ℞. Rhobar. select. 3. j. b. spica 3. b. infunde per noctem in aqua end. cich. hygloss. ana q. s. mane huius impressionis 3. j. iij. Diacath. 3. vj. syr. ros. solutus 3. j. misce. quo sexies multa biliosa & maleolentia excreuit. Cum his calor febrilis non mitigaretur & urina satis tincta maneret: Septimo die mane epithema sequens hepati

C iijj impodium

impositum fuit. *℞. aquar. end. scariola. acetosa. ana. ℥. iij. aqua ros. absyn. ana. ℥. ℥. acet. vini albi ℥. ℥. pul. omnium fantal. ana. ℥. ℥. spica nardi ℥. ℥. mis. fiat epi-
thema. Etiam cordi hoc adhibuit fuit. *℞. aqua ros. melisse. borag. bugloss. viol. acer. ana. ℥. j. pul. dia-
marg. frig. ℥. j. ofis de corde cerui. ben. albi. fantali. rub. ana. ℥. ℥. vini maluat. ℥. i. vel alius ennis, si de-
sit, fiat epithema. Ex quibus melius habere visus est: post meridiem cepit delirare, sed sub noctem cum in somnum incidisset, mox ad se rediit, & cum pul-
sum tangerem, vndosus erat, & sudor per totum corpus erumpebat, & melius deinde habere cepit, ita ut postea eum febris reliquerit. Urina tamen mihi suspecta erat, cum rubra adhuc permaneret: interim ad roborationem modo tabul. triasant. modo diarhod. abbatis utebatur, modo diarbo-
raginato, diabuglossato, & saccharo rosaceo; ex quibus & opiata, adiecto rob. de ribes, conficie-
bantur: & licet a febre liberatus esset, vinum ta-
men inhibui ob rubram urinam permanentem. At septem vel pluribus diebus interpositis, post meum discessum cum bene se haberet, reciduum deinde passus est, quam ex mala victus ratione fa-
ctam suspicabar: & tunc multo peius quam antea laboravit, ita ut etiam hypochondria fuerint ten-
sa & inflammata, vnde & delirabat, & in para-
phrenitidem incidebat, ut a quatuor hominibus vix in lecto contineri posset. Nihil tunc remedij tentatum, sed amici altantes ut morituum cum omnino sacerdotibus committunt, ac iubent, ut extrema inunctio, tanquam hinc emigraturo ad-
ministraretur. At delirium per se sedatum est, fluxu enormi subsequente: sed cum ad se paulatim rediisset, singultu oborto, cum sopore ac animi deliquio, At his duobus accidentibus rursus cessan-
tibus remanebat singultus vsque ad quartum diem: re tunc quasi deplorata iterum me vocarunt, ut si aliqua spes in remediis adhuc posita foret, adhi-
berem. Accedens inueni vires valde deiectas, & quod singultus eundem maxime infestaret. Sed & sopor ac deliquium animi, quae praecesserant cum singultu, magis anxium me reddebant, iuxta *Aer. lib. 9. c. 5. & proprio de singultu sic dicentem*. Singul-
tus in altiore sopore, aut animi deliquio, aut tetani obortus, mortem non longe abesse praefagi. Euauerant tamen sopor & animi deliquium paulo antequam eum accederem, remanente virium debilitate & singultu. Fluxus etiam, qui prius ad-
fuerat, nunc sponte sedatus erat. Cum autem mi-
tum in modum singultu afficeretur, stomachum prope mucronatam cartilaginem, tum etiam spi-
nam dorsii e regione eiusdem inungebam oleo vio-
laceo ad humectandum & refrigerandum, etiam bombace in eo oleo tincta admota. Deinde impe-
rabam ut continuo sumeret ex syrupo violaceo & menthaceo simul mixtis: violaceus vero humecta-
bat, menthaceus corroborabat, calor syr. mentha-
cei cum violaceo contemperabatur: usque adhi-
bitis remediis, singultus incantamenti instar cessa-
uit. Ad roborationem quoque saccharo rosaceo percolato utebatur, & praescripta dieta resumptiva hic secundo curatus fuit, tanquam a sepulchro in lucem reuocatus, praeter altantium opinionem.**

SCHOLIA.

Febris acuta
Vt vero hac febris continua & acuta, quae etiam velocitate sui finis magna dicitur a Ga-
len. 2. aph. 92. vel quod hac ipsa moueatur cum velocitate, in qua etiam timor est: quae non tran-
sit 14. diem: quamvis hac post septimam primo cessauerit, deinde rursus recidua facta non minus

& tunc acuta fuit, ob pessima accidentia, quae & acutam febrem notant: nunquam enim acuitas agitudinis, cum fortibus accidentibus 14. diem transire potest: & ita febris acuta continua cito ad mortem vel salutem terminum suum parat: interim acutus morbus, alius dicitur ex acutis, qui intra 14. diem terminatur, alius non ex acutis, qui ad 20. diem extenditur. Cum hac maxime ad prognostica faciant, diligenter conside-
randa sunt febrium differentia, quae penes motum, penes saeva accidentia, & penes temporis longitu-
dinem & breuitatem distinguuntur. Harum autem quatuor in summum a medicis differentia posita sunt: peracuta, acuta, tropica, chronica. Quibus & alij addunt febrem perperacutam. Perperacuta dicitur illa, quae quarto die absoluitur, omnium aliarum febrium saeuissima & periculosissima, & magna inflammationis cum sauitate accidentium, illico ad statum perueniens. Sic Auius Reyrnerus, qui in foro frumentario Delphis agebat, vir cir-
citer annorum triginta, in anginam lethalem & febrem perperacutam incidit, ad quem Erius Leydius Medicus collega meus prius vocatus fuit. Ab iniecto clystere, sanguine ex cephalica detrahe-
re iubet, ac gargarisina, tum alia apta remedia praeficit: tertio die cum in Hagham Comitibus collega vocatus esset, cum suffocatio immineret, ad eum accitus sum, cum nihil deglutire posset, li-
benter sanguinem ex venis sub lingua dextraxis-
sem, sed os aperire non potuit, interea collega re-
uerso etiam Nuenius medicus Haghanus vna vo-
catur: verum cum nullum medicamentum per os sumere posset, iterum clyster iniectus est, vnde pro-
be quidem alium deponebat, sed nihil iuuaminis neque ex emplastris aliisque remediis exterius ad-
hibitis sentiebat, ita ut angina strangulante, tum febre perperacuta obierit quarto die. Cum & an-
gina per se malum acutissimum, sine febre etiam aliquando ante quartum strangulet, ac suffocet. Verum febris peracuta dicitur, quae septimo die terminatur: qualis erat illa continens; quae septi-
mo die terminabatur cum sanguinis profusio e naribus in inuene robusto, de quo egimus lib. 1. Obs. 22. Sed & ea quoque peracuta erat in puella biliosa, quae maxime capite dolebat, delirio dein-
de detinebatur, vigilabat, cui in septimo menses copiose fluxerunt, & liberata fuit. Huic statim ab initio parum sanguinis detraimus, refrigerantia, alterantia, humectantia & emollientia, ut syr. viol. iuleb. viol. syr. nymph. pap. praescripsimus cum aqua lactuca, viol. acetosa, endivia, & similibus, etiam in-
fusum Rhab. dedimus cum syr. viol. & cum morbus vehemens esset & celer, ac in septimo crisis expe-
ctaremus, victu tenuissimo utebamur: tamen quia valde biliosa, etiam hordeatum concessimus & e-
mulsoriam ex amygd. dul. & se. 4. fig. maioribus. Nam in eiusmodi febribus victus ratio maxime obseruanda venit. At acuta vero febris, ut nunc diximus, duplex est, vna quae & acuta absolute dicitur, quae 14. terminatur, altera acuta per deci-
dentiam vel acuta non absolute dicitur, & hac ad 20. diem extenditur. Tropicae sunt febres a 20. tropicae se-
vsque ad 40. perdurantes, sic a quibusdam dictae breues, conuersivae seu tropicae, ad similitudinem conuer-
sionis Solis in signis tropicis. Hac enim discedens Chronica ab acuta ad chronicam febrem sese conuertit, estq; hanc tropica media inter acutam & chronicam, de qua-
bus latius vide Saonarolam, quae & tardissime ad statum venit. Febres vero, si quadragesimum diem excedunt, non amplius tropicae, sed chronicae seu diuturnae dicuntur. Sed hac postea clariora per exempla euadent. Morbos autem breues & pro-
lixos

lixos cognoscemus, vel ab ipso morbi paroxysmo: nam paroxysmi longi, longum: breues, breuem morbum praenuntiant. Item ab ipso genere morbi: nam angina, apoplexia, febres acutae, magnae, ardentes, tertianae, breui: paralysis, quartana longi tempore terminantur. Ab ipsa virtute debili vel valida, vnde ex debili, breuis; ex valida longus: in iuuentute & aetate brevis. Ab ipsis excre-
mentis exeuntibus & immutatis: nam in urina nullum apparentis concoctionis indicium, longum morbum; & contra breuem significat. Peracuti raro quartum aut septimum transcendunt. Acuti 14. vocandi sunt morbi acuti, si cum sauis symptomatibus terminantur: nam ephemera non sunt morbi acuti, licet subito terminentur. Satis est hac admonuisse, reliqua apud Galenum inue-
nietis non solum in comm. lib. 1. aph. 12. sed & apud eundem 1. cris. Aui. 4. can. c. 4. qui etiam docet statum cognoscere ex tempore & motu morbi, ex ipsa virtute, aetate, tempore, pulsu, rigore, a paro-
xysmo, ab accidentibus ipsis euacuatione & concoctione. Nec satis est hic animaduertere quibus diebus terminetur, & vtrum saeva habeant acciden-
tia, verum & ipsa materia quoque spectanda, a qua sunt. Nam peracuta & acuta similiter a materia biliosa & sanguinea potissimum sunt, licet & cum aliis humoribus permisceantur, tropicarum autem materia ut plurimum est biliosa pituita ad-
mixta, intra venas quoque putrescens, secundum maiorem ac minorem mixtionem humoris frigidi cum calido, qua ratione & accidentia quoque mu-
tantur. Chronica autem sit potissimum ex mate-
ria pituitosa & melancholica, vel quod superant alios humores, in cuius curatione maior respectus est ad causam & materiam, quam ad febrem: in curatione peracutarum & acutarum ad febrem po-
tius & seniores accidentia, interim materia nequa-
quam neglecta, & sic peracuta magis indigent ex-
stinctiuis & refrigerantibus remediis, acuta vero prout sunt intensa & remissa. Tropica vero, cum est media inter acutam & chronicam, ita & cura-
tio erit media, & signorum cognitio; nam habita curatione & signorum acutarum, hac etiam facile innotescet. Ceterum hac omnia multo luci-
diora exemplis euadent.

OBSERVATIO VI.

De febre continua biliosa, & acuta, ac lethali.

Anna Simonis, quae in platea vaccae agebat, surgi (barbari compositionem vocant) & platis (quae alij Organiam appellant, ut noster Iunius annotauit) mulier biliosa, subnigra, atrabilaria, rara textura, statura exigua, macilenta, filiola la-
etans, annorum circiter 36. cui aliquando e nari-
bus sanguis subtilior biliosus effluere solebat. Hac ex animi maiore perturbata, per mulierem, quae litem causa hereditatis ob fratrem demortuum inferebat, cum verba acerbiora in eam detorserat, die nono Aprilis, ann. 1583. febre continua ea-
que biliosa, & acuta sub noctem correpta est: vi-
gilabat, multa tenuia, biliosa, corrupta deieciabat, & vermem vnum, (quod & malum signum vulgo proditum est, & ideo vulgares hunc vermem, si non plures deiciantur, vermem vitae vel corporis viuentis appellare solent) urinam nigram, liuidam & ferentem per totum morbi decursum meiebat. Ad hanc, cum antea nullis remediis vsa esset, accitus sum 13. die Aprilis, nempe in principio quinti diei ab initio morbi, cum symptomata iam supradicta

animaduertentem, & quod lotium liuidum esset, hanc agre euasuram praedixi, coque magis, cum loquela impedita esset ut vix intelligeretur, pulsus celer ac debilis, febris vehemens, & inquietudo ma-
xima, & delirium per intervalla, vigilae insignes, locutio molesta, spiratio crebra, venae sectione neglecta & omissa ab initio in morbo valido, qua etiam nunc vix audebam tentare, cum a meridie vocatus sub vesperam omnia iam dicta magis au-
gerentur, cumque debilis existeret, ac satis multa biliosa, tenuia, liquida, male olentia eodem die ter quaterque deieciisset, quod & signum erat ma-
gnae putredinis. Ideo ad alterationem & putredinem corrigendam hunc syr. propinavi. *℞. syr. de li-
monibus ℥. j. aqua cich. end. borag. ana. ℥. j. misce.* Pro siti & fluxu reprimendo sumebat rob. de ri-
bes. Die sequenti mane 14. Aprilis, qui erat sex-
tus ab initio morbi, in eodem statu eam inueni. Venam tamen internam brachij dextrij, (quia con-
suetudine, & tempore veris potissimum aliquando e nariibus sanguis fluere solebat) fecare iussi, qui cum biliosus esset, & ipsa satis debilis, non ita multum sanguinis chirurgus extraxit: & quan-
quam melius ex sectione venae habere videbatur, cum lingua, quae prius impedita erat, nunc mobilior, ita ut nunc melius intelligebatur, quae diceret. At post meridiem, rursus locutio molesta, etiam sub noctem peius habens, inflammatio gutturis acces-
sit, lingua aspera & tumida, ut aphthae menterentur: gargarisma sequens praescriptum fuit. *℞. aqua decoct. bordei communis lb. i. syr. gran. diamoriana ℥. j. ℥. misce pro gargarismo.* Cumque adhuc biliosa tenuia deieceret, hoc vnguento, quod etiam ad vermes faceret, vmbilicum inunximus. *℞. olei coton. ℥. ℥. olei absynthij ℥. ii. cornu cerui est. ℥. j. ℥. berce exiguum: fiat vng. molle.* Pro somno quoque conciliando tempora linimento inungebat. *℞. vnguent. popul. olei pap. ana. ℥. ij. mis. 15. die Aprilis mane, qui septimus erat ab initio morbi, aliquo modo dolebat circa latus dextrum, & tussiculata aderat: sed cum inunctione olei amigd. dul. mitigabatur: & lambebat ex syrupo sequenti. *℞. syr. iunibini ℥. j. syrapi myrtini* (propter fluxum, quia liquida adhuc deieciabat) *℥. ℥. misce: interim ℥. ℥. pul. cornu vsti* (qui ad vermes facit) *dedimus cum decoct. rad. denti-
tis leonis.* Inter tussendum semel sputum apparuit cruentum, quod inter tussendum expectorauerat. Lambebat etiam ex syr. sequent. *℞. syr. viol. ℥. i. syr. capill. ven. ℥. ℥. misce.* At cum rursus liquida, biliosa excerneret, sequens amygdalatum dedi-
mus. *℞. amygd. dulc. depilat. ℥. ii. cum aqua fusi-
ris fiat amygd. pro ℥. vitij. dulcoretur parum cum zaco-
charo rosaceo perlato.* At post meridiem symptoma-
ta multo grauiora, vigilae, paraphrenitides, & sub noctem adhuc multo peius habuit, inquieta erat: sanguis e nariibus fluxit, nihil profuit, urina liuida, crisis imperfecta, ita ut eam morituum praedicerem. Octauo die omnia peiora, liquida deieciabat, pauca & male olentia, locutio grauior, ut nullo modo intelligeretur, valde inquieta erat, postea alium retinere non potuit, spiratio crebra, saepius intercepta. Manuum gestulationes, paleas & floccos e stragulis carpebat: vox exilis, tandem etiam interrupta, nono die ab initio morbi hac obiit.*

SCHOLIA.

Ubi hic liuidam urinam spectarem cum prius ad eam ingressus essem, & symptomata alia maligna aduerterem; quodque sectio venae esset praetermissa, mortem futuram altantibus praedixi, quodque

Lotium maximum indicium ad prognosticon, teste Gal. 6. epidem. sect. 6. comment. 6. Cum enim Hippocrates de aegroto verba faceret, cui grauitas capitis & delirium aderat, &c. Considerandum, inquit Galenus, num vrina sit bona vel mala aut mediocris. Si mala cum prauis symptomatibus aeger cito morietur, & huic euenit si est bona periculose aegrotabit, sed euadet: si mediocris, aliquandiu viuet, sed morietur. Et ideo Galenus colligit ex primo epid. sect. 3. comment. 22. apud Hippocratem ex vxore Epicratis decumbente apud Archetem, ex solo lotio posse fieri iudicium, in qua circa initia nullo modo certum signum salutis apparebat, cum tenuiora, pauca, biliosa, mera deijceret, tenues & vrinæ subnigras redderet, & sexto die deliraret, & septimo die omnia exacerbata, vigilia, deliria, cui tamen in 11. sudor apparuit, & minxerit colorata, cum multo sedimento, vnde & commodius habuit, quod signum in 11. tanti sit apud Galenum, cum hac, licet 80. die, prius curata fuerit, quod ex solo lotio liceat subinde prædicere. Verum hæc nostra puella per totum decursum morbi liuidam & nigram vrinam meiebat. Sic & Philiscus apud Hippocr. qui prope muros habitabat, tertio die nigra minxit, & quarto vrinæ nigre, sic & quinto, cum & parum dormisset, & ad diem voce destitutus esset, & spiritus vsque ad finem velut renocanti rarus & magnus, circa meridiem sexta obiit. At silenus, qui in Platomone habitabat, prope filios Eualcidis, qui & primo die vrinam nigram minxit, & ab aluo prima die biliosa mera spumosa & multa prodirent, & secunda die succellus plures tenuiores spumosi, vrinæ nigre, vox molesta, parum delirans; in tertia omnia exacerbata, succellus tenues subnigri, vrinæ turbata subnigra; vndecima & hic quoque mortuus est. Ita raro euenit, vbi vrinæ nigra minguntur in febribus acutis, si aliæ adsint signa mala, vt euadant; quanquam Herephonti apud Hippocratem febris acuta, cui & vrinæ nigre tenues in principio, sed post octauam cum melioris coloris esset, & parum subsidentiam haberet, & nono sudaret, iudicatus est morbus. Cum igitur lotium in prædicendo tantam vim habeat, videndum nunquid bonum sit aut malum: 1. De cris. apud Gal. 12. bonum vel potius optimum est, si in substantia neque nimis tenue, neque nimis crassum, sed mediocre: in colore subrufum tendens ad subflauum & aureum colorem. Si infra subflauum, crudum sit; si contra, ad vitionem tendit. Quod ad contenta attinet, oportet vt habeat sedimentum album, lené & quale, aut saltem nebulam similem. Malum quidem lotium duplex. Vnum crudum est, aliud corruptum. Crudum simile aquæ est, decoloratum, nullam habens substantiam. Corruptum autem est illud quod etiam substantia sua nigredinem habeat: nam Galenus 1. De cris. ca. 12. ait, se nunquam aliquem seruatum vidisse, qui talem vrinam minxerit. Malum quoque est lotium viride ac liuidum, & licet vtrumque malum sit, liuidum peius existit. Viride autem fit ratione insignis adustionis: liuidum vero ob extinctionem caloris natui. Pessimum quoque est oleaginosum: quoniam indicat colliquationem. Non minus & illud quod contenta habeat ad similitudinem farinæ crassioris orobi, vel fursuis, vel contenta sint nigra ac mellis consistentiam habeant. Nam & colliquationem interdum indicat in partibus solidis. Subiugale vero inflat iumentorum ex mente Galen. 4. aphor. 20. cum à materia crassa & densa fiat, quæ à calore agitur indicat longitudinem

Vide casum vxoris Epicratis 1. epid. sect. 3.

1. Epid. & vxoris Epicratis 1. epid. sect. 3.

Herephonti febris acuta.

Lotium bonum.

6.

Lotium malum.

morbi, & ideo si tale circa agros appareat, non illico est dicendum actum esse de agro, cum etiam possit indicare longitudinem morbi. Interim circumspectum, si ita turbidum lotium appareat in febre maligna, aut pestilenti, cum malo colore, nempe liuido, hoc ipsum lethale erit: quemadmodum euenit mulieri Delphensi ex febre pestilente ad fossam aqueam decumbenti, in domo, cui lutra pro insigni erat, quam & morituram diximus. Tale quoque sine malo colore potest etiam minus malum esse, & signum cruditatis, vt in sanis obseruatum est, turbidum mistum & ita manens pessimum quoque est, vt in sacerdote illo, qui apud Iohannem Sasbotum seniore Delphis peste laborabat; cum fortore mortem prælagiebat, coque magis cum in pectore petechiæ nigre apparent, ita vt tertio die ad eum accitus mortem quarto prædixerim, vt quoque in eo obseruatum est. Vxor Philini in Thal, cum in 11. post delirium, vrinam multam cum conuulsionibus, crassam, albam iumentorum similem meieret, cum aliis malis signis, vt habetur apud Hipp. 1. de morb. vulg. ad diem 17. cum obmutesceret, 20. animam egit. Rubrum autem lotium, vt Gal. ait 1. epid. sect. 3. comm. 23. indicant morbum secutum sed diuturnum, quia ob sanguinem magis tingitur & non ob bilem, & ideo eiusmodi febres magis salubres: sed diceret aliquis, quod tales citius terminarentur, & quod diuturnitatem non indicarent. Fit hoc, quod cruditatem notat. Tamen 4. aphor. 21. morbum, aph. 71. dicitur quod vrina rubra in quarto apparet, in septimo die finiatur. Quomodo igitur rubor diuturnitatem significat? At Galenus monet. Si talis vrina cum contento rubeo appareat in die iudicatorio, cito salus expectanda; si appareat in die non iudicatorio, diuturnum morbum significat. Cæterum non solum vrina liuida in hac muliere mortem prætendebat, sed & sanguis, qui ex naribus fluebat, vel potius stillabat; & non copiose efflueret, pessimum quoque signum erat: nam cum & Philisco apud Hippocratem, quinto; parum de naribus, idque merum stillaret; & nigra minxisset, vt prius dictum est, sexto obiit. Dicit autem Gal. ibidem in comm. quod ater sanguis erat, qui vbi stillat, semper lethalis est, ruber autem nequaquam; modo copiose aliquo modo effluat. Nam dicit quod rubri stilla siue sanguinis in morbo exitiali visa nunquam est, sed atri semper. Cum huic puellæ sanguis de naribus stillaret, non aderam; dicebant tamen quæ aderant ex mulierculis, rubrum fluxisse. Quia tamen tantum stillauit & non satis copiose fluxisset vrina liuida & cætera mala symptomata, quæ aderant, mortem prælagiebant.

OBSERVATIO VII.

De putrida febre continua, maligna cum vermibus.

Mercator Pithueriensis, circa mensem Martium, anno 1546. cum ibidem praxin adhuc exercerem, continua febre acuta & maligna correptus est. Cui dolor capitis aderat vehemens, qui maxime in acuta continua adeste solet, ex frequentibus & continua ebullitione putridi caloris superflui, vaporibus malis inde sursum ad meningas cerebri sublati, atque in iis malam intemperiem inferentes: & eas extendentes; solutionem continui capitis dolorem adferentes, huic & paraphrenitides, deliria, vigilia, cum & calidi vapores, ignei & exsiccentes humiditatem cerebri resoluiebant, spiritusque animales afficiebant, & actiones lædebant.

bant. Vnde somnia terribilia. Cui etiam angustia totius corporis aderat & inquietudo, cum materia febris continuæ & acutæ subtilis ac mobilis esset, & ideo pungendo, agitando, modo hanc, modo illam partem corporis infestabat. Sitis quoque aderat vehementior ob vapores calidos ex minera putredinis, hinc stomachum siccitate lancinabat, oesophagum, linguam & palatum, & ideo lingua quoque aridior. Aderat pulsus velox inæqualis, qui etiam, test. Gal. 4. de caus. pul. in acutis febribus, adeste solent. Spiratio quoque huic maior & anhelitus ob calorem in corde valde intensus. Rubra quidem vrina, sed tenuis. Hæc cum animaduertentem, & aluum strictum haberet, vt enema iniiceretur mandauit. *℞. folior. malue vio. betæ, Mercurialis ana m. j. prunor. Damas. num. xiiij. rhamarin. ʒ. iij. fiat decoct. in aqua communi. & in lb. j. dissolue casia pro clysteribus ʒ. vi. benedictæ laxatiuæ (nam in ventre aliquo modo dolebat) ʒ. ii. ol. viol. ʒ. iij. vitellum varius ovi, salis communis ʒ. i. secundo die ab initio morbi post horam quartam pomeridianam, cum prius vocatus essem, clyster injectus est, aluum probe reddidit, ita vt minus capite doleret. At mane febre nullo modo diminuta & continuo affligente, quamuis vrina nunc crassior apparebat & rubra, & venæ sanguine replete vndiq; spectabantur & vere instante, in quo solitus erat sanguinem detrahete, ad vncias octo ex vena basilica secta fluere feci, cum robustus foret, & bene ferret. Et quamuis die præcedente ex clysteri alium deposuit, quæ postea minus respondebat, cum etiam circa cor angetetur, syrupum sequentem propinaui. *℞. syr. ex infus. ros. pallid. seu rosæ solutur. ʒ. ii. aqua horæ agnis, endiuia ana ʒ. j. ʒ. i. m. sc. & rursus aluum deiecit. A sectione venæ vocationis nostræ, qui erat quartus ab initio morbi, alio ex præcedente iulebo, lubrica facta, tussis eum inuasit, pectore dolebat, agebatur circa præcordia & ventriculum dolor. Ad tussim mitigandam & sitim, capiebat syr. viol. & iniubinum, diatrag. frigid. pectus inungebatur linimento sequenti: *℞. olei amygd. dul. viol. ana ʒ. ʒ. batyri recentis loti cum aqua viol. pingued. gallinæ ana, ʒ. ii. cere albæ modicam; fiat linimentum.* Quinto die cum alius non responderet casia ʒ. vi. & pulpa rhamar. ʒ. ii. dissoluta in ʒ. iij. seri lactis, syr. ros. solutur. ʒ. i. b. ebibit, ac multa liquida & humorosa excreuit. Circa ventriculum cum adhuc doleret, oleo cido-miorum inunximus, postea etiam masticino adiecto, Ad somnum conciliandum hordeato utebatur. Septimo dolor ingens in renibus, & alui rursus restricta. Enema iterum injectum est, & dolor cessauit. Quanquam cerato infrigidante Galeni lumbi quoque inuncti, caphuro exiguo adiecto, ita vt octauo die melius habere videretur, & in nono quasi febre liberatus, adeo vt me relinqueret. Decimo tamen quarto die ab initio morbi febris rursus increbuit, & ita illum affligere cepit, vt delirium subsequutum fuerit, & permansit tribus diebus continuus in delirio: vigilabat nullo somno obrepente, & tandem factus est sordaster, vt astantes eum pro deplorato haberent adhibita sacra inunctione, (vt vocant, quæ sacerdotibus sacra anchora est, & morituros ea muniant) quæ in fine adhiberi solet. Eo autem tempore extra vrbem ad alium decumbentem euocatus eram: sed cum intellexissent me rediisse, denuo ad ægrum accitus fui, quem ex priori morbo, à quo videbatur euasisse, magis debilem inueni: dentibus stridebat, nares palpabat. Quæ mihi præbebant suspicionem vermium, qui in eiusmodi febribus putri-**

dis & malignis sæpe adeste solent. Cuique eotempore per duos dies rursus alium non deposuisset, clysterem iniicere iubeo; ad materiam putridæ auersionem & retractionem, quæ ad caput tendebat, sorditatem & delirium inferens: ita clyster paratus erat. *℞. iuris pulbi decocti cum lactuca, viol. malue lb. i. casia extracta ʒ. i. ol. betæ pieræ (ob vermes & materiam aliquo modo pituitosam: nam aliquando etiam præter delirium sopore efficiebatur) ʒ. ʒ. olei olinar. vio. ana. ʒ. j. b. salis ʒ. j. fiat clyster. bene excreuit, & vermem in excrementis conspeximus. A clystere parum melius habere visus est, delirio nondum ex integro sedato. At cum per interualla ad se rediret, dicebat se subinde dolorem modo circa ventriculum, modo totum ventrem sentire. Verum cum confectione sequenti vteretur, quatuor deinde vermes admodum longos vomitu per superiora, & quatuor per aluum vna cum excrementis valde male olentibus deiecit. Tale erat electuarium in tabul. *℞. specier. diar. rod. abb. specie. diar. frig. specier. cor. dial. cor. alli rubri (nam fluxus quasi symptomaticus postea accessit) cornu cerui vss. omnium subtiliss. pulueris storium ana ʒ. ʒ. dissol. in aqua portul. buglossi. adiecto zach. al. biff. q. s. fiat confectio in tab. capiebat bis in die ʒ. ii. vel iij. interim ad somnum conciliandū & delirium sedandū tempora inungebantur cum oleo mandr. pap. & vng. populeo simul mixtis. Altero die dicta mirum cum continuo ex istis tabulis fumeret, denno adhuc quatuor vermes vomitu, deinde adhuc quatuor per secessus magno impetu reiecit, quibus mox fluxus cessare cepit, & pristina sanitati restitutus fuit; antea tamen sorditas cessauerat; iuxta illud prognosticon Hippoc. lib. 4. aphor. 60. inquit: Quibus in febribus aures obsurdierunt, sanguis ex naribus fluens, aut alius turbata, soluit morbum: cum sorditas hæc euenerat, vis & Gal. refert in commento eiusdem aphorismi, ob biliosa excrementa retenta: vnde & delirium, cum hæc ad caput recurrant, & turbatione alui cessauit sorditas. At delirium non ita subito, nisi post vermes deiectos vaporibus ex putredine ad caput elatis, nunc minus euaporantibus; cæterum expulsiis vermibus febre cessante præter omnium opinionem curatus fuit. Hic autem erat omnium ægrotantium postremus, quem præ manibus in Gal. lia in nostris curationibus habuimus, quanquam & alios antea habuerimus, de quibus suo loco. Nam post hunc curatum patriam accessi, vt & amicis ac ciuibus in morbis curandis inferuirem.**

SCHOLIA.

Hæc erat febris maligna & acuta, quæ licet septimo videbatur sopita, postea rursus inualefcens, pessima symptomata produxit, cum & septemdecim vermes in totum reiecerit qui in eiusmodi febribus putridis spectantur, qui suo factore non minus quam humores calidi euaporantes delirium adferre solent. In hac curatione illud signa prognostica notatu dignum, quod cornu vssum (vt sæpius gnostica febris acuta, alias experti sumus) maxime confert in febribus eiusmodi malignis, vbi fluxus adest, & vermes etiā intestina lancinant. Et quanquam hæc febris in principio non videbatur maligna, circa vigorem seu statim symptomata peiora emerferunt, licet hæc fuerit continua acuta non ex ætate, sed potius per decidentiam, cum 20. die prius fuerit soluta, erat tamen valde maligna ob sæua symptomata: quanquam huic vires adeo non fuerint deiectæ, quin morbum grauem, licet præter opinionem multorum, tandem superauerint. Et ideo medicum

cum non solum in febre acuta, sed etiam in omni morbo meminisse oportet, si salutem aut mortem agri denuntiare velit; ut hæc probe cognoscat, ægritudinis vehementiam, & ægri virium quantitatem, & statum ipsius ægritudinis. Quemadmodum enim impossibile est aliquem scire, qui onus sustinet, num ad eum locum pervenire possit quo tendit, nisi sciâmus eiusdem qui onus sustinet, vires & quantitatem oneris ac spatium viæ, qua tendit. Mors enim aut vita habetur ex virium dispositione & signis alterationis uniuscuiusque duarum rerum & sui contrarij. At quamquam vires maxime ex pulsu cognoscantur, in febribus potissimum acutis, Hippocrates iussit ut omnium primo faciem ægrotantis contempleremur: nam hæc ipsa si repente macilenta evaserit absque causa manifesta ea ipsa nobis semper suspecta esse debet, quemadmodum & in acuta febre, vultus quidem torvus aut minus quam par sit pro morbi vehementia feedatus, aut præter rationem bene habitus, tutus non est, cum & facies liuida subito facta non solum malum, sed & mortem prænuntiat. Vbi enim videris in febre acuta duobus aut tribus primis diebus faciem tornatilem evasisse malum utique signum est: quia significat vehementem calorem præter naturam humido prædominari, ac membra exsiccare & depascere, cui virtus resistere non potest, ita ut plurimum terminetur ad mortem. Interim circumspiciendum, ut Hippocrates monet, ne decipiamur nunquid talis evaserit ob nimiam vigiliam, ob ventris fluxum præcedentem: tunc minus malum hoc signum esse iudicabitur. At illud observatu dignum, quod in febre acuta in facie seu genis macula nigra oborta lethales sint, cum Saonarola refert se ex tali prognostico magnum honorem esse consecutum. At oculorum ratio maxime etiam considerata, si lumen refugiant, & si æger in febre acuta non videat, signum solet esse lethale, cum & strabismus per se solum in hac febre malum significare solet: Vbi vero ægri avertunt lumen, cum animalis virtutis casu, sæpe pro lethali signo habitum est, modo non fiat ob dolorem fortem, nam eius ratione ipsi ægri tenebras captant. Inuitus persistens absque palpitacione & motu, malus censetur, & lippitudo valde sicca. Ita & natus tortuosus propinquitatem mortis ob convulsionem designat etiam compressus, sed & aqua citrina è naribus stilans quandoque mortis signum præbuit. Neque illud signum bonum est iux. Avic. si æger digitum assidue in nares demittat, quasi eas expurgaret absque causa manifesta. Quibus & attractio aeris continuo in naribus fiat, quique anhelitu piscium odorem aut butyri redolent, illud quoque pro malo signo habetur. Aures frigida contractæ, & fibræ earum versæ, malum notant. Si quæ sordes aurium dulcescant, ab antiquis & Galeno pro lethali habebatur. Si per febre acutam etiam obscuruerint, pestiferum; nisi alius cita, tum cruor è naribus fluens, ut paulo ante dictum est, accesserint. Dolor quoque auris in febre acuta, ut Avicenna refert, metum incutit, si ægrum quiescere non sinat, ita ut sæpe lethalis fiat, nisi ex iis quid fluxerit, idque potissimum in senibus: quamquam abscessus fiat, & saniem fundat, ob sensuum vehementiam eorundem. Vbi quoque caput repente dolet ac vehementer ægrum affligit, & præcordia tensa & reuulsa fuerint, insaniam aut delirium portendunt, nisi sanguis è naribus fluxerit. Lingua si exasperetur & nigrescat in 14. quandoque moriuntur. Vbi os exsiccatur & febris increseat, malum. Scissio

labiorum in febre acuta, inflammationem arguit, aliquando & crisin, si cum alleviatione contingat in die critica, bonum est: factor malignus ex ore egrediens, in feb. acutis significat maximam putredinem, & sæpe lethale habetur. At videndum ne decipiamur. Potest esse corruptio, quæ in corpore lateat, ut in secundinæ retentione aut foetu in utero mortuo existente: uti evenit M. Ioannis Buggii uxori quæ tamen evasit, foetu corrupto per partes expulso. Vox robusta & loquela concinna, bonum: è contra malum, os manens apertum, ac siccitas linguæ exsuperans, labia incrassata vel subleuata in febribus acutis, malum. Stigmata supra linguam & tubercula instar cicera nigra, lethalia à nonnullis censentur. Asperitas linguæ & siccitas excedens, delirium & phrenitidem quandoque præfigit. Præfuffocaciones gutturis prauæ cum mors instet, at sine spuma lenior est, colli contorsio deglutitionem auferens, pessima, et si potius per nares reijciatur, cum & testiculi contracti vna cum virga in febribus acutis mortem subinde intulerunt. Somnus profundus ex virium imbecillitate, malum indicat; & si senes in febribus acutis multum dormiant, fidere non oportet, cum robur deiectum sit. Floccos euellere, paleas colligere, mortem propinquam esse sapius arguunt. Dolor vehemens ac calor internus, cum partium externarum frigiditate inflammationem internam notant, ac pro malo signo & plerumque lethali habetur. Linnor digitorum ac vnguium mortificationem præfigit: decubitus supinus in non consuetis, frigidique sudores in febre acuta mortis nuntij sunt; in mitiore morbum longum denuntiant: dentes lenta sorde infecti febre magnam adesse testantur: anhelitus è corpore exiens frigidus malum: nam calor innati extinctione præfert, at interceptus non minus malum esse intelligitur, pulsus caprillans cum virtutis deiectione formicans, dicoratus diuersus cum magna duritie; malus. Hæc quoque mala febris notæ sunt, sopor, vigilia, caligo oculorum, singultus, lassitudo, excludatio, animi deliquium, inquietudo, sanguinis stillæ pusillæ, sudor frigidus rigorem sequens, arrabilis per initium sursum vel deorsum erumpens: vomitus sinceræ bilis, magis si niger aut viridis humor prodit. Nocet alius ex toto suppressa, vel nimium soluta, ut ægrum in cubili non patiatur conualescere, maxime si liquida, pallida, alba, pumantia deijciat, mala quoque exigua, levis, tenax, alba, & liuida, biliosa, cruenta, pinguis, aut insueti factoris materia. Alius varia quæque strigementum, crorem, bilemque viridem fundit, aut quæ post longam ægritudinem sincera est. Lumbricos quoque per febre deijci tutum non est, præcipue ante morbi declinationem. Sed sub acuta febre viuos eos excludi, hand iuxta periculosum est, potissimum ad meliorem iam valetudinem inclinante homine, at vitæ cassus exisse prorsus inutile est, idque declinante morbo; per principium tamè febrium mortuos esse præstat, viui enim pestem minuunt. At noster æger partim viuos, partim mortuos eiecit circa finem morbi, quamuis vnum tantum cum primo clysteri eiecerit, reliquos postea; & hic saluus evasit. Antequam ad alia signa prognostica progrediamur, prius exemplum interponamus: nam exemplis (quæ hunc diximus & quæ postea dicturi sumus) hic tractatus multo clarior evadit.

OBSER

OBSERVATIO VIII.

De febre acuta continua 14. die per fluxum sanguinis naturam terminante.

Iuuenis annos natus viginti septem, in otio vivens, quamvis biliosus ac hepatis calidioris, qui cum itinere pedestri seipsum fatigasset, ac ad hospitium veniens ceruicem crassius bibes, rursus sese itinere accingens, sudore madidus, cum domum pervenisset, ac siti ingenti premeretur, cumque ceruicem tenuiorem bibisset admodum copiose, maximam angustiam pectoris incurrerat; ut difficulter anhelitum trahere posset, exiguo rigore correptus febre continuam incurrerat, quæ die sequenti magis increfcebat, rigore amplius non superueniente: capite supra modum dolebat, sitiebat, & quæ bibebat, illico euomebat, quæ valde amara erant: ad hunc accitus, cum faeces eo die excreuisset, & venæ satis amplæ apparerent, quamvis in homine bilioso, tempore quoque verno existente, licet magis ad finem ver tenderet, sanguinis viuas octo ex basilica dextri brachii illico demere feci, & ut paulo post 3. vi. aquæ hordei, cui 3. a. s. s. de limonibus adiecta esset, ebiberet mandavi. Prima quidem vice euomuit, sed post meridiem cum idem iuleb. sumpsisset, retinuit. Nocte subsequenti melius habere visus est. At mane rediens valde incalcescebat, dolore capitis tunc magis increfcente. Quarto die atramentum castæ ebibit, quo multa liquida & male olentia & biliosa excreuit. Quinto cum valde siti ret, neque calor febrilis sese remitteret, hunc iuleb. sequentem propinaui 2℥. syr. de ribes acetosatis citri, de succo acetosæ anæ 3. j. aquæ end. cichoræ, borag. anæ 3. ii. misce pro duob. vicib. Hæc enim faciebant ad febris malignæ acredinem domandam ac instigendam, quæ spiritus lancinat & vires dissolvit. Sexto pauca biliosa reddidit, & cum non bene dormiret, hordeatum sub nocte exhibuimus. Septimo die vrina quidem erat rubra cum leui sublimeto. Nonno prius subsidebat, unde ægrum sperare iussi: cum octavo die præcedente dilutum rhabarb. suppsisset, quo & multa deiecerat. Decimo hunc iuleb. longum parare iussimus, cum calor febrilis nondum ex integro cessaret. 2℥. rad. cichoræ, dentis leonis macerat. in aceto anæ 3. s. flor. viol. nenuphar. borag. anæ p. i. acetosæ end. cichoræ, dentis leonis, viol. borag. anæ m. s. bordei mundati p. i. se. quat. frig. maior. anæ 3. i. se. acetosæ, portul. anæ 3. s. prun. sebesten. anæ no. xiii. liquir. rasæ 3. iii. fiat decoct. in aqua communi pro 1℔. i. s. syr. de limonibus, de acetos. citri, oxyc. acch. simplicis anæ 3. i. fiat iuleb. capiat in aurore & vespere 3. vi. eo se delectari aiebat. Undecimo sudare cepit, & lotium crassum rubrum mingebatur, per se alium illo die deiecit, uti & decimo tertio die. At sub noctem peius habuit, capite supra modum dolebat, oculi rubicundiores. Decimo quarto die sanguis è nare dextra copiose admodum fluxit, & data opera ipsum fluere permittebatur, neque remedium aliquod pro eo resistendo moliebatur, quamquam assistentes timebant, ne ex nimio fluxu animi deliquium incurrisset. Ab eo tempore melius habuit & pristina sanitati restitutus est, victu conueniente eundem refocillando.

SCHOLIA.

VRina hic in principio quamvis erat tenuis & rubra, postea crassescens, & subsidens, salutarè morbum præfigebat: dictum enim est antea Scholio Obsery. 6. huius libri, quod vrina iudicium in febri-

Pet. Forest. Tom. 1.

bus, præ reliquis signis etiam maximam vim habeat. At pessima est diluta alba in acutis febribus, quæ & periculum insaniam præfigit. Equè inutilis, in qua quod subsidet, subrubrum aut liuidum est, aut tenuibus filamentis, furfuribusve simile quid repræsentat. Sed minus efficax est eius signum in febribus pestilentibus, quamvis bona, ægre ad mortem tendat, de quibus suo loco. Mingunt quoque ægri pessimas ac malas vrinas, quæ cum sit expulsiua critica, pro bonis habentur. Si igitur bona cum aliis signis bonis, bonum præfigit: si mala cum malis, malum. Si retineatur, ac parum mingitur in febribus acutis, malum significat, & pugnam vehementis ægritudinis & naturæ quæ superatur, decumbit aut vincit, laborem in nocte & materiæ crassitiem: in febribus non ita acutis longitudinem notat. Quando vrina mingitur subtilis & deinde crassescit, febre vehementis aduersionis cum signis malis, significat inflammationem in hepate: & si crassa mingitur, & clara euadat ante crisin, non est bonum: crassa vero & turbulenta, in qua non subsidit aliquid, & non clara fiat, ebullitionem humorum indicat, ob vehementiam caloris extranei, debilitatisque virtutis coquentis, & ideo mala. Vrina nigra in febribus nisi aliunde venerit à renibus, vtero, lethalis, & pauca exiens cæteris paribus deterior, significans maiorem humiditatis assumptionem, & quato crassior, eo malignior. Aquosa quoque perseverans fætida, nigra, crassa, mala, tubea vero cum rubedine subtili, cum signis malis, mortis velocitatem arguit. Vrina turbata, quæ hypostasin crassam velociter faciunt, significant velocitatem morbi cessantis, 4. aphor. com. 72. Quæ hypostasin non faciunt turbata, si vires fortes, longum morbum: si debiles, mortem indicant. Vrina habens nebulam tubeam, in quarto die, in septimo crisin facit; at alba adhuc certior & dignior est. 4. aph. 73. com. si nebula sit in medio suspensa, continua, æqualis. Vrina habens hypostasin laudabilem vna die, & alia non, signum est, quoddam humores concoqui, alios nequaquam: & ideo longa ægritudo significatur, 2. prognost. comment. 26. Vires ægri igitur considerandæ, si fortes & expectare poterit finem morbi, nec ne, ut recte iudicemus & victum præscribamus. Vrina si nigra fuerit & ad croceum colorem in circulo vergat, cum febre acuta sine ægri alleviatione, lethale. Vrina sine aliqua hypostasi in febre acuta & ita permanens, nihil boni significat. At ea erat laudabilis, quæ hypostasin albam, atque subsidentem, æqualem, continuam, leuemque habeat, sic perdurans vsque ad crisin; hæc fida est, & maxima salutis, & breuitatem ægritudinis significat. Quæ hac caret, diuturnitatem morbi præfigit, neque fida est: ut habetur 2. prog. tex. 26. Rubra vero cum simili hypostasi, longam quidem ægritudinem notat, sed fida ac nuntia certa salutis: 2. prog. tex. 27. arguit enim sanguinis dominium cum aquositate; Gale-no interprete: & in febribus sanguineis magis commendatur. Nebula pendens in vrina, si alba, bona: si nigra, mala. Alba, diaphana, clara, & citrina morbum crudum notat, 2. prog. tex. 30. & si virtus fortis, digeretur; si debilis, morietur infirmus.

OBSERVATIO IX.

De febre continua, biliosa, acuta, cum aphibis.

Vir triginta annorum, macilentus, exigua statu- ra, biliosus, qui in horto Hærici Moermeesterij pharmacopœi nostri habitabat, magno onere oppressus, cum baiulus frumentorum esset, per totum diem

diem fatigatus, mox refrigeratus, in febrem incidit biliosam, malignam cum aphthis; tempore autumnali, cum etiam hæ publicè grassabantur, cum febribus etiam excrementis habentibus. Hic cum secta illi vena esset, ac sanguis ad vncias sex extractus, ac insuper syrups refrigerantes acetosos ebibisset, neque calor febrilis diminueretur: quarto die cum aluum non deponeret, hoc sequens medicamentum ebibit. *℞. castia recentior trita 3. vj. pulpa thamarind. 3. iij. elect. de suc. ros. 3. iij. ag. end. 3. iij. b. sy. ex multiplici infus. ros. 3. j. misce, fiat haustus.* Syrupus iste componitur ex infus. ros. comm. rubrarum, non autem ex infus. ros. pallidarum seu provincialium distillarum, qui magis aluum soluit. At hoc solutiuo medicamento satis multa biliosa, & tenuia egressit. Interim pro aphthis utebatur hoc gargarismo. *℞. plantag. viol. bellidis minoris ana m. j. bordei communis non excorticati ad maiorem absterisionem 3. j. vel m. j. se. cidon. 3. j. b. bulliant in aqua communi pro lb. j. colatura adde diamor. sy. granatorum ana 3. j. mellis ros. colati 3. b. misce, pro oris collutorio & gargarismo.* Hoc quoque iulebo utebatur. *℞. decoct. bordei mundati seu aqua illius clara 3. lb. j. sy. granat. sy. de ribes oxyrach. simplicis ana. 3. j. misce.* Urinae erant tenues, rubrae & in medio suspensa habebant diuisa, non subsidentibus nisi circa septimam: octavo igitur die cum aluum non deponeret, hoc medicamentum purgans dedi. *℞. rhab. selecti 3. j. b. schenanthi 3. b. infunde, per noctem j. facta prius leui ebullitione in 3. v. aqua end. mane fortiss. ex pressioni adde mannatis selecti (quia erat eius vxor nutritrix filiae pharmacopoei, ideo sumptus ferebat) 3. j. misce, & fiat haustus, ex quo quinquies multa tenuia, biliosa iterum egressit; nocte subsequenti melius habuit. Verum die sequenti cum calor febrilis nondum ex integro cessaret, ad hepatis infrigidationem me cōuertit, & sequens epithema præscripsi. *℞. aqua end. 3. vj. aqua ros. 3. iij. santali rub. 3. j. b. spica 3. b. spodi 3. j. aceti 3. j. b. misce pro hepatis epithemate.* Ad cordis quoque refrigerationem etiam hoc sequenti, in aliis quoque simili febre laborantibus commode vti sumus. *℞. aqua ros. 3. iij. aqua acetosa, buglosse ana. 3. iij. aqua melisse 3. i. santali rub. 3. i. coralli rub. 3. i. santali citrini 3. b. capbura gra. in croc. ex a. ii. vini optimi 3. i. misce pro cordis epithemate: quib. calor multum mitigatus est.* Capiēbat etiam triasandalum in tab. 3. ii. super bibens 3. a. aqua endivia. Postea in urinis subsidentia alba lenis conspiciebatur. Sudavit & indicatus est perfecte vndecima die. At alter, qui hoc eodem tempore decumbebat, cum urinae in principio incōcoctæ essent, postea etiam nigrae, & quædam in medio suspensa innatantia habentes rotunda, non subsidentes, septimo obiit. Cui etiam conuulsiones multæ cum sudore circa mortem non aliter quam Erasino (de quo narrat Hippocrates) euenit, qui habitabat circa Bootæ torrentem, qui post quintum, cum insanisset, neque se cōtinere poterat, similiter mortuus est, cui & extremitates frigida, subluida erant; cuius historiam habes 1. De morb. popularibus.*

SCHOLIA.

4. **H**ic primo agro, cum in urina subsidentia alba, lenis præcessisset, & sudauerat, perfecte 11. die indicatus, & sanatus est: quemadmodum & Melidæ apud Hippocratem. 1. De morb. vulgarib. euenit, quæ iuxta Iunonis templum decumbebat, cui & urinae perpetuo boni coloris erant, licet tenues, postea in ipsis etiam subsidentia alba, lenis, sudore subsequente. Alteri vero mors subsequuta (vti Erasino apud Hippocratem 1. De morb. vulg. cui

urina nigra: ita quoque urina aquosa, fetens, nigra, lutola, crassa, turbida, mala: aquosa enim arguit inobedientiam materiam, & virtutis digerentis impotentiam: nigredo vero extinctionem, mortificationem, adustionem. Turbulenta in augmento, conturbationem extremam in humoribus & tunc lethalis est. In statu autem & declinatione minime, cum cōtingat per modum repurgationis vel mundificationis. Cum humores, & superfluitates urinae misceantur. Aquosa vero, cuius substantia est tenuis, & color eius albus, significat indigestionem humoris in fine, & debilitatem virtutis efficientis coctionem. Neque hæc signa bona sunt post appetitum, post longas febres, cibum fastidire coepisse, aut multos sudores adesse, eosque frigidos, aut eos non fieri toto corpore æquales, sed circa caput tantum, & circa ceruicem. Ad hæc sudoribus febrem non finiri, aut post hos horrorem incipisse. Auriginem ante coctionem, vel ante febrem, vel statim cum ea incepisse. Aque horrendum, febricitantem multum atque crebro spirare, itemque in sexto die incepisse inhorrescere, difficulter ferre morbum, præterque rationem sine vaforum inanitione imbecillum esse, minoranteque febre insudate, aut modo frigidum, modo calidum esse, variisque sæpe coloribus affici. Tum etiam, quod aliqua parte corporis abscessit, id non maturescere, sanitatemque non consequi, aut ipsum inter hæc ægrum pallis manibus pedibusque supinum cubare, somnum totis noctibus non videre, quantumvis interdum accedat, priusque est, neque per noctem, neque de die inquietare, sed continuam vrage implacabilem vigiliam. Vide de vxore Philini in Thaso apud Hippocr. 1. De morb. vulgarib. ægrolin. tantem, cui somni non aderat, extremitatesque frigebant, & in sexta delirabat, & in 9. similiter, & in 11. cui etiam circa 12. diem palpitantes per totum corpus, sermones multi, parum respiciebat, verum statim rursus delirabat. Circa 17. voce destituebatur vigesima mortua est. Sic & in Dealcis vxore Philini lib. 3. de morb. pop. quæ in Leio decumbebat ex febre horrida acuta, quæ ad finem perpetuo, temperata manu palpat, vellebat, scalpebat, pilos legebat, lachrymæ & rursus risus, non dormiebat: nona delirans: 14. spiritus rarus, magnus per tempus, & rursus breuiuspirans: 20. sermones multi: voce destituta. 21. mortua. Contra quoque malum iungi ægrum somno sopiri. Atque hæc sunt, quæ terrere metu periculosa febres possunt. Magis autem in senibus, quibus Hippocrate teste febres acutæ non similiter fiunt: quod si fiunt, plerumque lethales sunt, apbor. 14. lib. 1. & Galenus in comment. rationem latius declarat. Sic Petrus Aduocatus in Hagha-Comitis, præ aliis omnibus, senior, cui Rotro, à Rotterodamo nomen erat, annos natus 84. cumque pedes ex Hagha Delphos venisset, atque iterum redisset, vena huic renibus rupta est. Hippocrates nosse diuinitissimus, corpus repente mouere periculosum recte pronuntiauit, apbor. 51. lib. 2. plurimum atque repente euacuat, &c. Quamuis id in iunioribus minimum periculi forte portendit: in senioribus vero ac debilibus, periculosissimum. Huius lotium cum ad me transmissum esset, cum sanguinolentum, ac de vena rupta prænuentialem, tandem coram agro me vocarunt. Cumque eundem inuenirem ex febre acutissima decumbere, eumque delirare, & per nares sanguinem stillare, in sene mortem prædixi: at cum aluus non fluere, lenitum exhibui, quo bene excreuit, & ad somnum conciliandū etiam hordeatū: sed cum nihil proficerem, præhabito prognostico, vitam cum morte finiebat. Quemadmodum & senex presbyter ille

ille Iohannes de Blafvick, annorum 82. cuius mater numerosam prolem pepererat ad 24. vsque. Hic cum pedestri itinere ex Hagha-Comitis Delphos iret, in acutissimam febrem, tum pleuricidem incurrebat, ad quæ vna cum Cornelio Ericio Leydio Collega meo accitus, medicamenta nihil iuerunt, circa finem mensis Augusti anno 1565. obiit. Rarissime senes ex febre acuta euadunt. Et sic prædicta in febribus acutis medico non sine ratione metum incutunt. Hæc vero subsequencia bona signa perhibentur. Si aurigo (teste Hippocrate) septima febris die vel nona, vel 11. vel 14. mollibus præcordiis oritur: vt Pastori quondam Hagharo euenit, ac aliis multis: Si æger morbum facile sustinet, nulloque conflictatur incommodo: si mente constet: si bene se habeat ad ea, quæ offeruntur: si neque somno, neque vigilia nimia opprimatur, noctu dormiens, & vigil interdum: Si post somnum firmior est & lenior: Si non difficulter spirat, quod certe signum omnibus febribus, quæ intra diem 14. finiuntur, principem inter bona locum habet: Si denique constat appetentia, vel ab initio seruata, vel etiam post cibi fastidium orta: si præcordia sine ullo sensu doloris, æqualiter mollia parte dextra sinistraque sunt. Quod si quoque vomitus incidit, si is mistus est ex bile, & pituita: si idque in urina vel subsidit, vel in medio suspenditur, vel superius innatant, sit album, lenè & æquale. Præstabilius autem est, si nubecula ad imam maculæ consistat. Si insuper deiectione alui mollis est, & probe figurata & rufa, vel modice citrina, neque supra modum fetens, eiusque moles assumpti cibi respondet, & si fiat eodem tempore, quo per secundam valetudinem eruptio fieri solebat: si totum corpus sit æqualiter molle ac calidum, æqualiterque refutat. Si sudore maxime in die critico febris conquiescat. Si æger facile conuertitur, si decubitus sit naturalis: Si ea quæ ex corpore effluunt, sine multa molestia, & post coctionem effluunt: Si post eandem concoctionem labra, nares, aures, lingua, extremitates fundantur, pustulisque minutis exulcerantur: Si denique concoctio cito fieri incipit, cum pulsu constanter bono: & vt summam dicam: Si principes virtutes earumque actiones fortes sint vel debiles. Hæc enim præcipue iudicium confirmabant: & ideo Auic. 2. Quartæ signa, inquit, bona sunt, tolerantia ægreditudinis, fortitudo virtutis, similitudo formæ, quæ & in sanitate aderat, etiam si accidentia fortia adsint, pulsus bonus, eiusque fortitudo, coctionis bonitas, crisis, & alieuatio post eam, anhelitus facilis, leuitas post somnum, situs iacendi commodus, & somnus naturalis. Signa quoque bona cum forti virtute festinant, cum debili, tardam sanitatem: ex apbor. 14. lib. 1. Deterior est febris acuta in pueris, quam in iuuenibus: senibus quoque ob frigus minus acuta sunt: si fiant, sunt periculosæ & plerumque tendunt ad perniciem; ob debilitatem virtutis, resistunt temperaturæ senili, quæ frigida & sicca est, minusque accenditur. Ceterum qui exacte de febribus acutis prædicere vellet, oportebit omni hora agro assistere; nam propter subitum motum illarum, iudicium medici maduerit, facile perturbatur. Huc spectant quæ Hippoc. De præsignis scripserit, & quæ Gal. De crisi annotauit, & quæ apud Auicennam quoque narrantur lib. 4. sen. 2. tract. 1. De prognosticis & crisi. & tract. 2. De principio ægitud. Huc quoque referuntur, quæ de temporibus febrium habentur, quatenus sint vniuersalia vel particularia. Vniuersalia quidem, quæ totius morbi siue febris circ.

cuitu absoluntur. Particularia, quæ paroxysmi siue exacerbationis partem metiuntur. Rursus vniuersalia non solum penes morbi essentiam, sed & penes symptomata & materiam alterationem distinguuntur. De his omnibus, vide Galenum, tum alios, qui hanc rem copiose tractarunt, quibus modis & status morbi cognoscatur. Nam sine horum cognitione nunquam recte curabis, aut videtur probe institues. Copiose etiam de his agit Argenterius, tum alij quam plurimi & Gordonijs. De temporibus vide quoque Auic. 4. can. 63. & Act. ser. 5. c. 2.

OBSERVATIO X.

De febre putrida, continua, quamvis lenta, cum alui retentione.

Mulier quæ ad forum frumentarium Delphis decumbebat anno 1572. mense Octobri, febre putrida, licet lenta, correpta sub noctem magis exasperante. Hæc omnia longo tempore euomebat, excrementa vsque ad sex dies retenta erant. Medicus imperitus, qui hanc inuisebat, ecligmata tantum præscripsit, unde magis ad vomitum irritabatur. At cum hæc mephila deuorasset suomet consilio; vomitus aliquo modo repressus fuit, febre magis increfcente. Ad hanc tandem accitus, cum iam vltra quatuordecim dies fere decubuerat, neque sectione venæ in principio vsa esset, eam nunc in debili satis ægra tentare nolui, multo minus cum iam vltra sex dies aluus retenta fuerat: licet enim hic patredo esset atque obstructio, vltima facta indicatione ab euacuatione primarum superfluitatum alui, ab ea tanquam prima in curatione progrediendum duximus. Sed quia valde debilis erat & macilenta, & vires ex longiore morbo deiectæ, à leuioribus medicamentis incipiendū esse rati sumus. Cum itaque nec clysterem, nec balanum admitteret, 3. j. b. mannatis selecti cum iure pulli, ad aluum emolliendam statim propinauimus. Sed cum ex eo leniente medicamento aluum non deponeret, posttridie 3. b. fol. senæ in decocto communi infusum leni prius facta ebullitione, atque expressū dedimus, in exigua quantitate, ne nauseam aut vomitum (ad quem prona erat) concitaret, cuius 3. iij. adieciimus 3. vj. lenitini syr. ex multiplici ros. 3. j. quo optime alui depositum, & cepit deinde melius habere, febre etiam quæ nō valde acuta erat, paulatim desinente; ita vt mea opera amplius se non egere diceret.

SCHOLIA.

Quomodo febres optima methodo sint curandæ, præter Hippocratem & Galenum, ac alios præstantissimos medicos plurimum in hac re laborarunt etiam huius sæculi medici eximij, vt Argenterius, etiam Donatus ab Altomari, qui Galenum contra Argenterium defendit: hos, si libet, perlegere poteritis. Et quantum ad primam indicationem quæ sumitur à morbo, cum febris morbus sit, sui ablationem indicat: vt liquet 8. metho. meden. di. c. 1. cumque hæc sit intemperies consistens in caloris abundantia, ea refrigerari debet: vt Galen. 11. meth. cap. 7. De particularibus indicationibus doctè agit. Præterea & humectari, cum & siccitate copulatam habeat: vt 9. metho. cap. 4. & ita per contrariū excessum curatur: vt eod. 8. meth. constat, siue ea affectu, potestate vel ex accedenti refrigeretur, vt 11. meth. cap. 5. scriptum est. Sed quia in febrium putridis septē res occurrunt præter naturā, vt Aetius lib. 5. cap. 74. ex mente Galeni scripsit, à quibus indicationes colliguntur: humorū, inquam, copia, D ij crassities,

OBSERVATIO XV.

De febre ardenti lethali.

Iodocus Ryfwickius, Iuris viriſque Licen-
tius, vir egregie doctus, annorum triginta, ra-
re conſtitutionis, macilentus admodum & bilio-
ſus, qui paulo ante Euam Teyligiam iuenculam,
cognatam vxoris meæ, in vxorem duxerat. Cumq;
paulo largius apud amicos in ſecundis nuptiis, ſi
apud alios vino ſeſe impleuiſſet, licet etiã aliquot
diebus dolore capitis afficeretur, & cum parui fa-
ceret, vt neque à vino potenti, neque à Venere ab-
ſtineret, fuerat autem hic longo tempore viduus, à
Venere abſtinens, verum coniugio denud copula-
tus, ea liberaliore uſus fuit. Hinc à potu vini cali-
dioris & Venere in cauſon vel febre ardente
licet in aſperima hyeme anno 1562. videlicet
menſe Februarii incidit. Decumbebat autem in
Hagha-Comitis in ædib. honeſtiſſimæ matronæ
Burchiæ matris Domini præſidis Hollandiæ. Se-
cundo autem die accitus eſt Hugo Neuenius, me-
dicus Haghanus, & arramento caſſiæ præſcripto
cum alium non deponeret, tertio die ſanguinem
extrahere fecit, mox & iulebos refrigerantes hu-
meſcãtesque præſcribit, & alia quæ illi neceſſaria
febri ardenti videbantur. Cumq; ſingulis horis in
petus ager vergeret, ſeptimo die ad eum quoque
vocatus fui. Cruciabatur tunc intolerabili ac in-
genti ſiti, lingua non tantum arida, ſed & nigra erat;
os vero ſupra modum amarum: cum autem lotiũ
inſpexiſſem, quod forte referuatũ erat ac in atrio
poſitum; album quidẽ inſtar aquæ claræ ac tenue,
Domino præſidi Hollandiæ Cornelio Zuzio auun-
culo vxoris præſenti qui mihi ſtatim ægritudinis
tunc explicabat, antequam adhuc ægrorum vididiſ-
ſem, medico aſtante nondum præſente, delirium
ſtatim adfuturum prædixi ſimul ac mortẽ, ex tali
lotio in febrĩ ardente. Vix autem cubiculum ægri
ingreſſus, eodem ſere momẽto, ager cœpit delira-
re; quod delirium uſq; ad mortem adeo vehemens
durauit, vt à fortiſſimis viris in lecto detineri non
potuerit. Poſtquam autẽ adhuc diligenter ægro-
tantem inſpexiſſem, augebant præſagium meum,
toruus aſpectus, oculorum inſtantia, frequens
motus digitorum, pudendi oſtenſio & verecundia
ablata, veſtium & ſtragulorum plicatio, feſtucarũ
collectio, & ſimilia. Iſtis malis ſignis perſeueranti-
bus etiã mortẽ nono die exſpectandam prædixi;
cum eſſem in ſeptimo: in quo delirare cœperat, ad
vndecimũ diem morbum ita acutum non poſſe ex-
tendi, prædixi; & ita euenit, quanquam medico
aſtante nonnihil adhuc ſperãte, qui iam etiã ac-
ceſſerat. Verum ſtatim delirio inuadente, ac vrina
cruda tenui permanẽte, cũ aphoriſmum illum di-
uini noſtri Hippocratis ac ſenis venerandi 72. libr. 4.
in teſtimonium huius prædictionis adduxiſſem,
ita dicentis: Quibus vrina albæ & perſpicuæ, ma-
læ, præſertim, ſi in delirantibus appareant; facile
medicus in meam ſententiam ibat. Vrina enim
tales (vt Galenus in commento dicebat) extre-
mam cruditatem ſignificant, quare & morbos lon-
gos faciunt. Quædam vero ex iſtis, cum anticipa-
uerint vires diſſoluere, ſunt pernicioſæ, veluti in
deliriis. Nullum enim vidi delirantem, in quo ta-
lis vrina apparuiſſet, ſaluatum. Apparent autem
tales in delirantibus, qui exitio proximi ſunt.
Deditus tamen operam, vt vigili ac deliranti
ſomnum induceremus remediis ad hoc aptis, at-
tamen fruſtra, delirio non ceſſante; ac nono,
vbi prædixeramus, mortuus eſt.

SCHOLIA.

KAſc. Græc. (Latine combuſtio ſeu ardor)
nomen homonymum eſt, non tantum in toto
corpore, verum etiã in vna eius parte gignitur,
vt conſtat apud Hippocr. & Galenũ, in ſtomacho,
pulmone, ieiuno inteſtino, imo in carne ipſa, vt
habetur 4. de viſc. rat. morb. acut. Eodem libri textu
& commento 15. hanc febre ardente oriri ſcri-
bunt, non ex bilioſo humore tantum, ſed ex pituita
falſa, & tertianam quoque eſſe de genere ardentium
februm. Vide Gal. 2. de diſſ. feb. c. 3. & 8. De Hipp. &
Platonis decretis, c. 6. cum ait acutiſſimas & arden-
tiſſimas febres oriri à ſua bile, & tertianam ex
februm ardentium numero eſſe: nam 2. De criſib.
c. 6. eandem proferi ſententiam de tertiana conti-
nuã, cum & hanc exquiſitam ardentem nominet.
Interim commento aphoriſm. 58. & 59. libr. 1. & 4. de
morb. vulgar. tertianam ſapienter ab ardentibus
ſeparat. Hinc plurimi hallucinati ſunt, cũ diuer-
ſa de febre ardente ſcribantur. Sed hic intelligen-
dum, quod cauſus alius ſit proprie dictus: alius
vero communiter ita appellatus. Proprie autẽ di-
ctum, per vehementem totius corporis calidita-
tem, inextinguiſibilem; ſicut circũſcribi, tanquã
per propria ac pathognomica ſigna. Hanc etenim
febre, cum videlicet vires caliditas ſitque in-
compeſcibilis hominem torquent, καύσις (hoc eſt
ardentem) ſimul cum reliquis medicis ſimplicem
ac exquiſitam appellat idem Galen. citato libr. 4.
de rat. v. & 3. de morb. vulg. inquit, quod non ap-
pellabitur ardens febris, niſi adiunctum perpetuo
habeat per totum morbum acim aſſiduam atque
exurentem calorem. Hanc cauſo opponitur, qui
communiter & non ita proprie ſic appellatur, vt
poteſt ſi in vna parte ſit, ob quã & de neceſſitate ſi-
rim pariat, aut etiã in totius corporis carne cum
generari contingat, vt diximus eiũdẽ Galeni au-
thoritatem, citato libr. 4. de rat. v. & 3. ſic autem, & hic
ex ipſa etiã ſua bile. Rurſus cauſus ardens
proprie dictus etiã bifariã diſtinguitur. Notus
non ex bile ſed ex falſa pituita. Exquiſitus vero
non niſi ex eadem putreſcente bile. Atque hæc fe-
bris ardens exquiſita, quam & Galenus acutiſſimã
& ardentiffimã nominat, vt liquet 2. De criſib.
3. poteſt eſſe continua, vel in omnibus valis putreſ-
centibus vnam habens acceſſionem uſque ad finẽ, vel
plures, vt tertio die videatur magis aſſigere, quã
uis non intermittat, & ita apud Galenũ poteſt eſſe
continua & circuitus habens & cõtinens, vt latius
pater apud Altimarũ de feb. med. part. 2. c. 7. quem
poteritis perlegere. At cauſa febris ardentis exqui-
ſita, ſit à ſua bile pura intra vaſa prope cor pu-
treſcente, præcipue in iuuenibus calidi & ſiccĩ te-
peramenti, tempore æſtuo, ob longum iter lon-
gamque ſitim, vnde venulæ areſcunt acres calidas
fluxiones ad ſe traxerunt: nã & cauſa tertianæ fe-
bris intermittẽtis maxime exquiſita etiã ardentis
febris cauſa eſſe poſſit, modo fuerint validiores;
& ſic cauſas habere poteſt procatareſticas res nõ
naturales, quæ ſiccant & immodice calefaciunt, vt
vehemens ardor ſolis, liberalior potus vini po-
tentis, longa ſitis, alimenta calefacientia, exſicca-
tia, labor plurimus. Venus inextinguiſta, vigilia, qui-
bus omnibus venæ exhauriuntur, exſiccantur, &
ſanguis bilioſus efferueſcit, & bilis ipſa ſua pro-
creatur, angetur, & ſubſequitur febris ardens, quã
à bile pura vel ſanguine plurimum bilioſo putreſ-
cente in magnis valis cordi & ventriculo vicinis
feri dicunt. Et licet cauſos legitimos maxime
ſolet in æſtate oboriri, præcipue vero iuuenibus &
bilioſis,

bilioſis ſiccitĩ contigit quoque; iuueni illi de Caſtello
Auite annos circiter triginta nato, natura bilioſa
ad vltionem inclinante, vt narrat Amatus, vigente
Canicula, cum coiuiſſet cum puella ita laborioſe,
vt genitale ſemen coitus tempore non emiſſerit: ab
hoc igitur contracto labore, & humorum agita-
tione, ac membrorum laſſitudine, in cauſon fe-
brem ſue ardentem lapſus eſt, quemadmodum &
hic noſter ager, de quo nunc agimus, licet tempo-
ri non conueniebat, cum in hyeme hic exorta fue-
rit, attamen habebat maximam proportionem
cum eius temperatura, nempe valde bilioſa, vt po-
teſt iuueni triginta quoque annorum, conſtitutionis
admodum taræ & macilentæ, ita vt hic cauſos ſa-
tis legitimus fuerit, valde pernicioſus, qui iuue-
nem hunc nono die exſtinxerit.

OBSERVATIO XVI.

De febre ardente, ſeptimo die per fluxum ſanguinis
narium terminata.

Iuuenis 28. annorum bilioſus ad aduſtionem
tendens, militia deditus, poſt graues labores &
inedias, quas perpeſſus eſſet, bile coaceruata tem-
pore æſtuo in febre ardente incidit: cui &
hæc ſymptomata ab Hippocrate 4. de viſc. rat.
morb. acut. deſcripta ſubſequebantur lingua aſpe-
ra, ſicca, poſtea etiã nigra, deiectiones liquida &
pallida, ſitis vehementior & vigilie ac mentis aba-
ſſenatio. Ad hunc vocatus, nempe ſecundo die,
cũ vires vtunque conſtarent, ſanguinem ex ve-
nã interna brachij dextri detraxere tech, poſtquam
intellexeram, quod ſectio venæ alſuetus eſſet,
quam nunc per amum intermiſerat, ſed circa ve-
næ ſex tantum perfluere permiſi, cum venæ etiã
vtunque tumida eſſent: interim à venæ ſectio-
nem propinãui iulebum, quod frigide ebibeat.
2. Aqua end. cich. lactuce ana 3. j. ſyr. nenuph. de
acerof. citiani 3. b. miſce. retinuit autem per duas
horas, poſtea bilioſa euomuit, & terliquida eo die
etiã bilioſa excreuit. Sub noctem tamen minus
delirabat, quare etiã ad ſomnum conciliandum
dabam hordeatum, cui ſemen papaueris album
etiã immiſtum erat. Pro alteratione & refrigera-
tione ſumebat rob de ribes, lactucam conditam
aqua gelida conſperſam, & cerula acida, & ribes
cum viſi ſuis conditam, qualis & in aula Principis
Auraci ad febres acutas deſtinata condieba-
tur. Tertio die cum per ſe alius cita eſſet, & ad-
huc bilioſa deſceſceret, hunc iulep. ſequentem pro-
potui; ad bilem reprimendam & exſtinguendam
potius, quam conſtringendam. 2. ſyr. de grana-
tis acidis, de agreſſa, de acerof. citiani ana 3. j. aqu. acer.
lactuc. cich. an. 3. ii. miſce ſiat iul. pro duab. doſib.
Quarto die et hoc conditum præſcriptum eſt.
2. conſer. ſol. acer. 3. j. conſer. ſlor. nenuph. 3. b. conſer.
ſlor. roſ. 3. ij. ſe. por. lactuce pulueris. ana 3. j. ſyr. de
ribes 3. j. miſce. Veſperi ad ſomnum conciliandum
ſequens ſumebat. 2. ſy. pap. 3. j. ſy. nenuphar. 3. b.
aque lactuce 3. ij. miſce. Interim & lacte muliebri
puellam lactante tempora fouebantur, & minus
tunc imbecille alienabatur. In quarto quamuis vrina
erat turbida, licet nondum ſubſideret, habuit nebu-
lam miſturgatam, ſequens epithema vt hepati ad-
moneret iuſſi. 2. aqu. ſolani, cichorii, end. lactuce
ana quart. j. ſpecier. triaſant. 3. j. acet. parum miſce:
deinde quoque hepã inungebatur vnguento roſ.
& pro corde ad maiorem refrigerationem ſequens
epithema quoque præſcriptum eſt. 2. Aqua borag.
bugloſſa ana 3. i. aqu. roſ. viol. nenuphar. ana. quart. j.

noſebis. de campora d. i. thamar. frig. 3. j. oſis de
cor de cerui pul. d. b. vini albi exiguum ſiat epithema
cum panno rubro ſcarlato (vt fieri ſolet) adminiſtretur.
Calor febrilis aliquo his videbatur mitior: alio-
qui dediſſem illi aquam, in qua phillij ſemen ma-
ceratum eſt, quod in bona quantitate Amatus in
iuene de Caſtello, ex ardente febre decumbente
dedit, de quo ſcholio præcedente mentio facta eſt:
à cuius potu membra totius corporis refrigerari cœ-
perunt, & ipſe paulo melius habebat. At ſexto die
ager noſter rursus delirauit, & inſigni capitis do-
lore torquebatur. Septimo die vrina craſſa & iam
ſubſidente, è nare dextra multum ſanguinis emana-
uit, & præter aliorum mentem ſanatus eſt, me
tunc bene ſperante (cum aſtantes illud pro malo om-
nino haberent) iuxta illud ſcriptum Hippocratis 4.
De rat. viſc. in morbis acutis: Et ſi è nariſus fluxe-
rit ſanguis, ſoluitur ægritudo, atque ſi ſudores ſu-
peruenerint, indicatorij legiuntur cum vrinis albis
craſſique & leuibis ſubſidentibus, recordatus etiã
ſum illo tempore illius dicti Hippocr. 1. De morbis
vulg. quod febribus ardentibus hæc accidebant.
Quibus rite & largiter ſanguis per nares erupit, ea
de cauſa maxime ſeruabantur, nec vllum noui, ſi
recte ei profluxiſſet ſanguis, in hoc ſtatu quẽquam
mortuum. Nam Philoſcus quidem, Epamenon & Philoſcur.
Silenus, quibus parum quarto die & quinto nari-
bus ſtillauit, mortem obierant. Sed de his latius
in ſcholiis ſuo tempore.

SCHOLIA.

Signa propria ardentis febris eximia & patho-
gnomica ſunt, ſitis incompeſcibilis, & exurens
caliditas, vt liquet 3. De morb. vulg. comment. 3. tex.
& comment. 34. Sitis quidem vt etiã 4. Colleſta-
neorum apud Anervhoeum habetur, modo non acce-
dat tuſſis parua proueniens & humiditate diſſo-
luta per fortem caliditatem, quæ veniens ad car-
nes glanduloſas gula ſeu faucium, & ad pulmo-
nem ſeu eius partes, ipſam remittat, vt habetur
aphor. 54. libr. 4. Quibus plurimum ſiccæ tuſſes le-
uiter irritantes in febribus ardentibus ſunt, non
multum ſiti inſeſtantur. ſecundo ex reſpiratione
difficili, ob calorem thorax moleſte dilatatur &
cõſtringitur, flammeis vaporibus (iſſe Galenus) per
expirationem egredientibus: præterea à dolore
capitis, vigiliis pertinacibus, atque delirio, ex ma-
teria bilioſa, calida, ſicca, & ſape adeſt inquietudo,
vt in vno loco permanere non poſſint, ex morſu
ventris bilioſæ deiectiones plerumque, eſtque ſu-
xus ſanguinis narium familiare quidẽ indicium,
ſicut & delirium quaſi peculiare eiũdem exiſtat:
facile enim diſrumpuntur venæ ex calore, ſicut
vtres ac dolia ex muſto ferueſcente, vt liquet 1. De
morb. vulg. comment. 2. tex. comment. 63. & 66. ob
etiã vapores calidos eleuatos facile delirant.
Vrina plerumque tenuis eſt & rubicunda, incenſa,
lucens, ſcintillans, nigreſcens quandoque ex forti
incendio, ſed in cauſo peſtilenti magis liuida; etiã
ſubinde viridis. Sudor in principio febris huius
raro apparet, ſed in fine lingua arida ſicca, aſpera,
nigra, ob immoderatum calorem, 4. De rat. viſc. Ex colore
5. & 1. De loc. aff. eique proprium quaſi hu-
ius febris ſignum, eſtque aliquando tanti vigoris, Pulſus,
vt etiã labia ſiant nigra. Hic pulſus ſunt vhe-
mentiffimi, frequentes, veloces atque duri: ſed
quales ſunt in lethali, poſtea explicabitur. Hic &
alii addunt appetitus deiectionem. Plura vide
apud Paul. lib. 2. c. 28. apud Galenũ & Hippocr. 4.
aph. 54. & 53. aph. 26. & 4. De rat. viſc. & in com-
ment. 1. in 4. 9. atque 11. & 4. De præſag. 1. & 2. De
præſag.

& videbatur gestibus ligna apponere, igne nunc quasi ardente, & flammam à se mittente, ridebat, ac alta voce clamabat ignem iam luculentum esse; ita ut lassus esse conficeretur, eiusmodi falsa imaginatione & delirio, homine subinde inquieto existente & tanquam ex lecto exiliente, modo supine cubabat, modo genua contrahebat, & deorsum subinde ad pedes se ipsum deuolvebat, brachia & crura nudabat, dispergebat, inuerecundus erat, dentibus aliquando stridebat, qui & fluidi, nigri ac vehementer aridi erant, somno nullo modo accedente, spectaculum certe abhorrendum: nam ita viribus infirmis labra ac supercilia & oculi atque nares videbantur aliquando perueriti, quod pessimum signum in febre ardente & acuta Hippocrates pronunciauit: Atque enim horrendum est, si oculi illachrymauerint, aut vehementer subfederint, aut foras prominent, si caligant, si incerti huc illuc vertuntur, contra vero immobiles obstupefcunt, aut denique distorquentur, si alba eorum grandescunt, nigra minuuntur, aut si ubi hæc sub superna conduntur palpebra, illa rubescant, atque in iis palidæ venæ, nigrae cernuntur, aut si quid modo telæ araneorum concretum totis oculis innascitur, vel innatat pituita, nouissimisque angulis inherescit, si per somnum palpebræ penitus non coeunt, eademque vehementer pallent, nisi id tamen fusa alius fecit, si oculorum denique alter minor altero est: si æger ipse neque uidet, neque audit, aut voce amissa continenti oculis iacet, neque eo tempore profuit sanguis è naribus, neque vomitus incidit: unde id mali tollatur. Cæterum cum hic æger perpetuo deliraret & vigil permaneret, tandem voce clangosa ante septimum mortuus est.

SCHOLIA.

^{3.} **C**elesterrimus hic morbus & periculosissimus est, ut nunc paulo ante diximus, quare & initio prælagium instituendum est, ut calumniam declinemus. Nam si in his febribus sicuti & in acutis conuulsiones, & circa viscera dolores fortes sunt, malum. Mali item ex somnis timores & conuulsiones seu labores, & spiritus offendens, & si febrem habenti repente collum perueritur, ac vix deuorare possit non existente tumore, lethale est, & circa ventriculum fortis æstus, & cordis mortuus: lachrymæ si ex oculis cadant, mortem significant, ut 6. de morb. vulg. comment. 1. & 2. & 1. prognost. Si in frigido ambiente vehementer vri hominem contingat, exigua salutis spes, si nec coctionis signa, nec vires valide seruari is plane non potest, Galeni auctoritate 11. meth. medendi. Hæc quoque in hyeme deterior: pueris autem leuior quam iuuenibus, Decrepitis raro contingit, & his quoque periculosus, cum febres ardentes vincere non possint. Si acutissimi dolores aures obfederint in iuuenē in hac febre, fere intra septimum diem occidit. Si æger ore hians iacet & assidue dormiat, aut si subito strangulari videtur, neque potum deuorare possit, nec suam saluam nullo substante in faucibus tubere, lethale. Interim notandum num ex consuetudine ore aperto dormiat, tunc minus malum est. Si frigidus efflatur spiritus, ut in praxi sæpe obseruauit, mors proxima est, & peius si collum vertitur & molesta inde fit deglutitio. Anhelitus frigidus, pulsusque obscurus, densus & interitus, vomitus cruentus, varius & fortis, digiti si floccos in veste legunt vel simbras deducunt, vel aliquid in adiuncto

pariete carpant, quemadmodum Iacobus Ioannes sartor Alcmarianus, qui in horto sagittariorum febre ardente laborans morte instante ac suere videbatur vestimenta. Pessimum si vngues liuent & extrema liuescant. Perniciosum insuper ventrem in tumorem attolli, magisque ubi datum medicamen purgans fuit, aut hunc ipsum flatibus distentum, emittere non posse. Ad hæc per initia febris bilem atram supra infra ve prodire, aluum liquidam simulque nigram vel pallidam, vel pinguem, vel mali odoris esse, hanc ipsam cum subita palpitatione cordis, atque singultu esse compressam. Vrinam intercipi cœpisse, aut nigram meii, & crassam & fortentem, aut antea bona & repente mala, aut per omne morbi tempus nihil ab vrina dissidere hominum sanorum, tum etiam ipsam mictione reddi sanguinem, aut vesicam dolere duramque esse. Ab initio extrema refrixisse, intus incallescere, & sitim habere, perniciosum, vel sine causa manifesta calorem febrilem conquisisse, sub infirmis viribus sudores obortos, simulque animam defecisse, dolorem, qui inferiora loca tenebat repente in viscera translatus. Vlcus ante & in ipsa febre natum, siccum & liuidum esse. Ita sacerdoti Egmondano, qui crura vicerata habebat, quæ in febre exsiccata euaserant, mortem prædixi, Carthusiano Bessio nomine Delphensi octuagenario, cum eidem hoc contigisset, mortem præ foribus prælagiebam. Pustulas quoque toto corpore erumpere, modo tamen abscessus aliquis purulentus non exoritur. Quin orto iuxta aurem abscessus, nullam accedere maturitatem potuisse, aliaque pessima symptomata, de quibus nunc diximus, si adsint, istis vel pluribus apparentibus, ægrum morturum denunciato: quibus si murmuratio in pectore accesserit, sudore frigido exsudante, & extremis membris frigidis permanentibus, mors illi eo expectatur. Sed nunc satis de signis lethali-
^{6.} bus: iam vero ea breuiter adiciamus, quæ spem salutis præbent. Febris non inualefcens, sed mitis existens, mens quoque illaesa, appetitus non deiectus, somnus quietus, facies non mutata, decubitus in vno loco, virtus constans, signa coctionis in quarta vel septima, crisi perfecta subsequenti cum ægri alleviatione salutem futuram decernunt. Ergo bonum erit signum, ubi ægri morbum facile ferant, ita, ut non admodum æstuent, propterea quod calor non fuerit admodum exurens, neque incompefcibili ita sui deinceantur, neque fastidiosi sint, neque grauiter premantur, similiter si bene ac facile spirent: magnam etenim habet vim in omnibus morbis acutis spirandi facilitas, teste Hippocrate 1. prognost. Si nullum quoque sentiant dolorem, præsertim internarum partium, si eorum corpus aequaliter calidum sit, ac molle, lingua non admodum nigra, aspera aut sicca. Si vrinae sint bonæ, si statim coctæ appareant, sedimentum album habentes, lenes & aquales per omne tempus dum morbus indicetur: securitatem enim ac morbum fore breuem significabunt, ut liquet 2. prognost. tex. comment. 26. Deiectiones similiter, si concoctæ appareant, bonæ sunt, ita & sudores boni per diem decretorium euenientes ac ex toto corpore prodeuntes, à quibus à febre vindicentur, aut saltem facilius morbum ferant. Quod si dormiant atque ex somno iuuentur, salubre quoque erit signum. Similiter si non delirent, aut saltem parum: nam in quouis morbo mente constare & bene se habere illa quæ offeruntur, bonum est: contra vero se habere, malum, ut ait Hippoc. aph. 33. lib. 2. Si etiam non

non timeant, nec morbi sint, ac de salute con-
dant, bonum. Si vero signis concoctionis prius
apparentibus cum virium robore, in aliqua die
critica largi fiat sanguinis è naribus profusum,
aut sudor qualis modo dictus est, absque dubio
æger liberabitur. Similiter quoque febris fiet so-
luta, si rigor superuenierit, modo dicta præces-
serint. Nam à febre ardente habito rigore super-
ueniente, solutio fit, inquit Hippoc. aph. 58. lib. 4.
ubi vero febre non intermittente, rigor incidat
(videlicet non semel) ægro iam debili existente,
lethale est, eodem Hippocrate auctore aphor. 46.
citati lib. 4. Ut vero summam dicam, nedum de
his febribus, sed de cæteris omnibus, præter ea
quæ diximus, calorem videlicet, articularum mo-
tus, vrinas, excrementa & corporis habitus, &
nonnulla alia quàm inspicienda sunt, ut regiones,
anni tempora, constitutiones, ætates corporum,
temperaturas, consuetudines, & antecedentes
causas: nec non & quæ simul cum morbo inua-
dunt, & quæ in medio tempore apparent. Præ ca-
teris omnibus quoddam maximum, breue tamen
dictu, spectandum erit, si velis recte prædicere. Est
vero hoc, morbi quantitas ac virium, res quæ ad
eam explicandam vno indiget verbo, ad vsum ve-
ro per magna: neque enim bene prænoscere pos-
sumus, nisi horum singulorum magnitudinem di-
ligenter perstiterimus: nam vtrum morbus sit exi-
tialis aut non, & quando magis debeat mori, aut
sanitati ægrotus restitui, nisi omnino, quæ dixi-
mus, diligentius animaduertentis, ad duo ea redi-
gens capita, scilicet, ad ipsius morbi magnitudi-
nem, & ægroti vires, non poteris vere prænosce-
re, ut liquet 1. de arte curat. ad Glauc. c. 8. Etenim
si vires adeo validæ sint, ut possint morbum supe-
rare, necesse est ut ægrotus euadat: si vero contra,
omnino morietur. Non igitur solum inspicias,
qualis sit morbi species, sed eius magnitudinem
aduertas. Quod quidem non paruum exigit expe-
rientiam: namque ex nulla alia re possumus ad ex-
quisitam peruenire notitiam ipsius quantitatis seu
magnitudinis, quam ex crebra exercitatione circa
quantitatis coniecturam, ut eodem loco scriptum
est, & lib. 2. progn. inquit Galen. supra texum 6.
quod summa totius prælagitionis in morituris
conualitibusque quoties vis ægrotationis cum æ-
gri facultate conferatur. Si enim morbus vehem-
entior est, æger omnino morietur: si debilior
quam ægri facultas, haud quaquam morietur, ubi
nihil tale comitatur. Hæc pluraquæ satis de signis
prognosticis dicta.

OBSERVATIO XX.

De iuuenē bilioso febre ardente exquisita laborante.

^{1.} **I**uuenis Delphinus raræ constitutionis, valde
biliosus, annum 28, agens, qui apud pistores
triticum à furfure excolabat (sit enim hoc opificum
cum maximo labore) cum insignis æstus esset Sirio
ardente, & impense hoc opere incaluisse, in ar-
dentem febrem eamque exquisitam incidit; ad
quem curandum vocatus, ea præsertim mihi pro-
posui, quæ ab insignibus auctoribus referuntur,
quod curatio eius valde sit similis tertianæ puræ
& continuæ, quamvis in ea differunt, cum hæc
ipsa sit vehementior & magis intensa, ideo frigi-
diora sunt in causo seu febre ardente exquisita
conueniunt: cumque hæc etiam ab initio usque
in finem sit periculosa, ideo ipsa in principio mi-
nime est negligenda, & ob periculum quod ex ea
imminet (quemadmodum præcedentibus observatio-

nibus ostendimus) cum maxima diligentia hæc ipsa
est curanda. Ideo, ut videtur alia omnes res
non naturales ad humidum & frigidum inclina-
rent, mandauimus, utque loco frigido decum-
beret. *Aëris lib. 4. cap. 77.* ex curatione Philu-
meni suadet, ut idem locus ad suam auram sit
expositus, à qua parus dissoluitur aër, culeitra quo-
que ut esset mollis, quæque frequenter sternenda
est; stragula ut tenuissima essent, minime sordida,
quæ assidue mutantur, imperavi, utque lectus ha-
beret insignem latitudinem, ut ad diuersas subin-
de partes membra calefacta traduci commode
queant, utque aër ignauior flabello excitaretur,
iussi; etiam ut foliis viridibus vitis per cubile
sparsis, & aqua frigida frequenter irroratis aër
frigidior induceretur, curavi. Et ut somnum quæ-
reret in quietiori & tepidior diei hora, & nocte
potissimum. Somnus enim hic quoad fieri potuit
conciliandus erat: nam vigilia valde nocent.
Motum quoque inhibui, & ut fugeret strepitus,
hominum laborem, fortes frictiones, tum alia,
vitæque animi immoderatos affectus, iram scilicet,
tristitiam & timorem. Nihil hic præstan-
tius læticia & bonam spem de salute concipere.
Pro victu cremore psisanæ diluore, pane eloto,
iure pulli tandem cum lactuca, agrestis, succo gra-
natorum alterato, vel succo citri, citrangelorum
aut limonis insperso ut vteretur, præcepi: in fine,
quia biliosus non potens sustinere inedian, etiam
pullis paruis elixatis cum lactuca, oxalide, portu-
laca & similibus, mali punici aut citrei succo inie-
cto, utebamur: alioqui à vino, carnibus & ouis
plane abstinere, nisi in fine morbi post septi-
mum, febre iam curata, ad pullos paruos elixa-
tos (ut dictum est) deuenimus. Potus erat aqua
hordei. Primo autem die cum accessissem, atque
aluum per se non deponeret, sequens leniens me-
dicamentum præscripsi. *℞. diaprini simplicis ℥ j.*
decoct. pranor. sebest. thamarind. ℥ iiii. misce, fiat po-
tio, decoctio ita paratur. ℞. pranor. damas. nu. ix.
sebesten. nu. vii. thamar. ℥ ss. se. quatuor frigs. maior
ana ℥ ss. flor. nenuphar. viol. borag. ana p. i. fiat de-
coct. in aqua viol. bis vel ter ex eo aluum deposuit,
altero die sequenti cum locum ruberet, quamvis
omnino non subsideret, licet paulo crassius esset,
ex vena communi sanguinem ad vncias quatuor
detrahare iussi: sed quia in syncope fere incidit,
nisi vltiorem detractionem inhibuissem,
vena oclusa fuit, cum bilis valde sincera esset.
At de venæ sectione latius in scholio subsequen-
te. Deinde pro alteratione dabam iuleb. subse-
quentem: quia imbecilliori stomacho erat, ita,
ut aquam puram dare non audebam, quæ non dar-
tur ante coctionem, sed instante morbi vigore, ut
apud Aërium liquet loco citato. Antiqui ad alte-
rationem utebantur frigida aqua, nos nunc iule-
bis commode utimur. *℞. oxyrach. simplicis, syr.*
viol. nenuph. ana ℥ i. aqua lactuce, endiu. acetose
ana ℥ iiii. fiat iuleb. pro tribus dosibus. Quinto die ita
eum purgaui. ℞. castæ recens tracta ℥ vi. elect. de
succo ros. ℥ i. ss. dissolue cum ℥ iiii. ss. aquæ endiu. syr.
ex multiplici infus. ros. ℥ i. syr. viol. ℥ ss. misce, quo
multa liquida & biliosa excreuit. Postea & mem-
bra roborauimus, in quibus erat minera materia:
hic autem erat circa pulmonem, quia spiratio dif-
ficilis, ideo pectus inunximus cum oleo violaceo,
& dedimus diatrachanthum frig. confectum vio-
laceam & nenupharis. Et cum lenis esset tussicu-
la, iuleb. sequens exhibuimus. ℞. syr. viol. ℥ i.
aquæ viol. vngula. caball. an ℥ i. ss. misce. Præterea
quia stomachus ardore æstuabat, ceratam rosæ
ceum admonimus. Alexander Trallianus utitur
aqua

aqua frigida, cum rosaceo subacta, cerato rosaceo, cui admixtus sit portulacæ & vnz acerbæ succus pari portione. Aëtius pectus & stomachum fouet palmulis tritis cum vino & rosaceo aut oleocidioniorum, quibus subinde & refrigerantia addit, sicuti sunt palmites triti, seris, polygonum, plantago, ramenta cucurbitæ, lactuca, rumex acidus, mica panis præmadefacta, aut polenta. Licet melius sit eodem auctore sudariolum tenue complicatum, oleoque & aqua calentibus madefactum, stomacho & pectori applicetur; id enim febrium ardorem mirum in modum sedat: lana quoque quantum manu capitur aqua & oleo rosaceo calefactis imbibita, è sublimi in pectus expressa, fetuoris vehementiam facile obtundit: hæc autem calida esse oportet iuxta eundem: nam tepida membrorum vigorem exsoluunt. At nos potius eorum quoque loco adhibemus epithemata cordi & hepati, etiam pectori, ut postea in scholio latius dicemus. Sed hæc iuxta eundem Aëtium, tum reliqua refrigerantia in vigore exacerbationis apponuntur. Nam in earum principiis & incrementis ambigente adhuc corporis affectu, & calore viscera obdente, talia applicata sensum diffundendo, & in profundum repellendo calorem, maioris nocimenti occasionem præstant. Igneus enim calor interius repressus, vehementiori rursus ardore excitatur. At in exacerbationis vigore, explicato iam per vniuersum corpus calore, residuum circa viscera derelictum haud ægre exstinguitur. Non abs re igitur, ubi hæc suo tempore adhibentur, ægri melius spirare incipiunt, & leniori siti infestantur: quidam etiam rorido efflante vapore, deliniti somnum capefunt. Licet balneum hic quandoque conueniat, tum aquæ potus, de quibus in scholio latius; hic refrigerantibus, & alterantibus contenti fuimus, interim in declinatione (quo tempore quibusdam balneum conuenit) pro vrinæ prouocatione, ut materia biliosa ad renes deduceretur, & ut sudor aliquo modo prouocaretur, exhibuimus aquæ decocti hordei, in qua radix eichorii & dentis leonis & semina quatuor frig. maior. incocta erant adiecto syrupo acetoso simplici. Præterea accidentibus succurrebamus, nempe asperitati linguæ cum nodulis in se continentibus sem. cidon. adiecto exiguo zacch. candi, aqua hordei immersis, quibus lingua sæpius madefiat. utebatur etiam prunis siccis madefactis in aqua, os sæpe aqua hordei frigida lauabat & colluebat, subinde loco sem. cidon. in ore tenebat muceaginem psyllij etiam in facculis paruis lineis vel nodulis concinatum, in aqua hordei madefactis, & pro siti capiebat succum granatorum, etiam arantiorum, & bibeat aquam hordei ad libitum: dabatur etiam confectio ribes illius, quæ crescit apud nos in Veenlandia, valde refrigerat, & sitim tollit. Vigilia tollebat vng. populeo & oleo mandragoræ tempora inungendo, & intra nares oleum violaceum & nenupharinum & lactucæ perungendo, quæ etiam ad dolorem capitis faciebant, uti & lotiones brachiorum & crurium ex decocto maluæ, lactucæ, viol. vitium, salicum, iniectione capitibus papaueris & anethi summitate. Pro anhelitu difficultate, præter ea, quibus superius utebatur, præscriptum est decoctum hordei liquir. qui exhibebatur cum syr. viol. sumebat quoque saccharum viol. Quibus remediis hic iuuenis septimo curatus fuit.

S C H O L I A.

6. Illis hic maxime repurganda & exstinguenda Best. At primum animaduertendum vtro reme-

dio potius vtendum sit, venæ sectione an cataractico. Quidam hæc vtrique suspecta habent, etiam omninodam inedia in ea, quæ omnino exquisita est, & quæ proxime ad ideam accedit. Alij vero hæc distinguunt, si febris sequatur inflammationem partis internæ; si plethora adsit, & cætera consentiant, proculdubio, inquit, secandam esse venam, sed hodie minus ad animi deliquium, ut in synochis, de qua satis libro præcedente dictum est. At ubi sanguis abundat in hac febre ceteris consentientibus copiosam etiam venæ sectionem in ardente febre aliquando iubent, ut Amatus in iuvene, in quo lotium crassum & rubrum spectabat in febre ardente, ex dextra venâ iecoraria sanguinem ad vncias octo extrahere fecit, & die sequenti ex basilica sinistra etiam octo vncias. Sed forte illa minus fuit legitima: aliqui non temere secanda vena, ne separato sanguine bilis effluat. Qui Aueniennam sequuntur, nisi vrina fuerit rubra & crassa in hac ardente exputa bile, nullam sectionem admittunt. Verum vix ita pura est quin semper aliquid sanguinis commisceatur. Vide de his Donatum ab Altomari, qui auctoritate Alexandri Trall. cap. 2. & 3. lib. 12. & Galen. lib. 1. c. 13. sanguinem in febribus continuis ob magnitudinem morbi ceteris consentientibus mittit, interim tamen non ita copiose facienda ad animi deliquium, sed potius moderata, ita, ut repetitio fiat cum illos iuniores medicos deceperit, qui putabant in hoc Galen. fautorem habere comment. aphor. 23. lib. 1. sed sefellit nonnullos hæc auctoritas, cum non de his febribus ardentibus, sed de continuis & synochis dixerit. Verum non tantum in his ardentibus, sed alius continuis, quas putrescens humor concitat, venæ sectio optimum remedium est, modo omnia consentiant ex Galeni vniuersalissimo decreto 11. method. med. cap. 15. cum inquit: Saluberrimum autem, ut prædiximus est, in febribus venam incidere, non continuis modo, verum etiam aliis omnibus, quas putrescens humor concitat, ubi præsertim nec ætas, nec vires prohibent. Leuata namque quæ corpus nostrum regit natura, exoneratoque eo quo veluti sarcina premitur, haud ægre quod reliquum est vincit. Ideo & Donatus reprehendit Arabes tanquam hamphobos, qui non audent in febribus ardentibus sanguinem demittere. Interim tamen erit moderanda; nam vbi purior bilis adsit, indicatio potius oritur bilem purgandi. Ita in nostro ægroto parum sanguinis detraimus, cum ad animi deliquium videbatur inclinare.

Quod ad cataractica & purgationes attinet, Vterque etiam purgationibus utebantur, alij quidem fortioribus, alij leuioribus, præferenda vero sunt leuiores. Hippocrates asinino lacte cocto, Galenus etiam sero utebatur, præ omnibus vti licet mollibus clysteribus, ex iis quæ feruorem febris exstinguunt. Ut paratis è sero lactis, decocto viol. maluæ, saccharum potius quam mel in his dissoluendum: oleum violarum potius quam commune. Conueniunt & clysteres ante venæ sectionem & post. Quidam ne cassiam ante venæ sectionem dare audent, sed potius clysteribus vtuntur, sit autem emolliens & infrigidans, quale hoc est. ℞. viol. maluæ, solatri, hordei mundati ana m. i. flor. nenuphar. folior. lactucæ, cucurbitæ ana m. ss. prunor. damasc. numero xiii. bulliant in f. q. aqua ad consumptionem tertie partis pro lib. i. vel lib. i. ss. cassie recenter trachte 3 j. sacchar. rub. 3 ss. ol. viol. 3. iii. misce, fiat clyster, si sal adiciatur, sit in exigua quantitate. Ex medicamentis eligi debent cholagoga mitiora,

mitiora, & quæ bilis acrimoniam obtundant, ut cassia in sero lactis dissoluta, vel cum decocto seminis berberis, vel mixta cum decocto thamarind. & ut facilius fiat expurgatio, clyster prius emolliens & infrigidans supponatur, quamvis ego aliquando expertus sum, quod in quibusdam febre ardente vel continua laborantibus calorem inferebat; maxime valde biliosis, aliis minime. Sic in matrona de Alemade, in Hagha-Comitis, calorem inducebat. Hæc potio vtilis censetur: ℞. prunor. sebesten ana numer. x. thamarind. 3 j. quatuor se. frig. maior. ana 3. i. flor. cord. p. i. fiat decoctio in aqua viol. vel endiu. & in 3. iiii. colatur & diff. syr. viol. laxatini 3. i. fiat potio. addatur interdum 3. ss. syr. viol. potest etiam exhiberi bolus ex catholico vel diaprun. simpl. Si imbecilliora hæc, & alius adstricta sit, vel æger medicamentis leuioribus non facile moueatur, adici potest 3. i. diaprun. solutim vel de succo ros. Nisi enim medicamentum aliud solutur, plus nocet quam prodest. Poterimus etiam hic statim eiusmodi leuioribus medicamentis purgare, nec diu moram spectandum est numerus (teste Altimaro) ut quidam Neapolitani medici falso opinati sunt, perpetuo quartum expectantes diem. At quoniam si per se febris ardens febri solui debeat, horum alterum fieri necessarium est, aut biliosos externi humores, aut eosdem exstingui. Paulo auctore cap. 29. lib. 2. ob id à venæ sectione per sudores, per imum ventrem, aut vomitiones, eadem bilis externi tentanda est, atque etiam exstingui, aut frigida potu, aut reliquis infrigidantibus & humectantibus. At nos in purgationibus per imum ventrem audacioribus hic esse possumus, quam veteres: cum nunc leuissima medicamenta nobis adsint, ut thamarind. cassia fistularis, mel æreum seu manna, sacchar. viol. syr. ros. solatri, viol. acceus, & ros. succus. De aqua potu dictum est lib. præcedente, cum de febr. synochis continuis ageremus, quæ exhibetur instante totius morbi vigore, signis coctionis apparentibus, si æger, inquit Alexander Trallianus lib. 12. cap. 2. aquam bibere consueuerit. Ad hæc si nec inflammatio, aut scirrhus tumor, aut laxis, quod edema dicitur, particulam quādam possideat: si enim ex his aliquid apparuerit, aqua potio vitanda est, potissimum in inflammatione erysipelaceæ: quamvis idē faceret, se in erysipelate atque continua & ardente febre apte dedisse. Ab aliis hæc obseruantur, ut materia febris sit digesta, quod non sit caussos notus, sed legitimus, quod nulla sit oppilatio in toto, nec inflammatio in membris principalibus, nec æger decrepitu aut virtus debilis. Ad alterationem antiqui aqua frigida utebantur, sed non ante vigorem. Aëtius permittit, si quintam partem aquæ temperatæ ad aquam frigidam adicias. At alij potius vtuntur aqua cocta & modico zacch. violaceo condita, ut sit ostia aqua, sub ostia plum saccharum. Vel præstantissimi medici hoc tempore, cum habeant aquam gelidam suspectam, ob incognitam adhibendi occasionem, potius syrups alterantibus & infrigidantibus vtuntur, cum aquis frigidis stillatitiis: cuiusmodi sunt syrups de nymphaea, viol. de acetos. citri, de limonibus, de endiu. de gramatis, de agrestia, de acetosa, de ribis, de berberis, acetosus simplex, oxyzacch. Sed horum delectus habendus, ut in delitio conuenit syrups de nymphaea, de pap. In inspirationis difficultate, violaceus: in fluxu, de agrestia. Vbi nullum symptoma vrget, sine distinctione supradictis vtuntur. Idem censendum de aquis, quibus syrups diluantur, uti aqua endiu. cichor. acetos. & cucurbita, melone, cucumere, portulaca, ros. viol. nymphaea, folano, borag. & similibus. Sed oportet vel quarta, vel sexta parte

conditi zacch. si simplicibus aquis pro iulebo vt velimus. Hæc sunt repetenda donec materia concocta sit. Quo ad medicamenta externa refrigerantia, veteres etiam feruida, & perar denti febre laborantes lauabant, in domo potissimum, ubi solium habebatur tepente aqua plenum (teste Alexand. Trallian. lib. 12. cap. 3. De causis) ut totum ægri corpus vndeque ab aqua operiatur, ut Romanis vsui erat, sed imbecillis admodum viribus ita in solio lauare non conuenit. Galenus licet iuuenes robustissimos carnosos febre ardente correptos in frigidam immergebat, hoc auxilium periculosum est, cum pori facile obturentur. At de partibus balnei, & qua vti debeamus, prius dictum est lib. 1. harum Obseruat. Balneum, inquit Aëtius loco citato, in ardente febre eis tantum congruit, qui absque tumore aliquo ad inflammationis erysipelatise naturam tendente februnt, in vrinisque apparuerint coctionis signa, sitque patiens adolescens, carnosus, ætatis tempore, constitutione calida & sicca, in febris vigore, qui se in frigidum lacuum coniciat innatetque, ita enim forte sudorem excitabit: quod si frigida lotioni assueuerit, remedio maxime fidat: nam venter in biliosa excrementa facile erumpet. Moderatori vero existente febre robustaque virtute simul cum coctionis indicis, conferunt dulcis temperataque aquæ balnea, & ex vnctionibus chamæmelinum oleum, præsertim vbi continens aer frigidus sit. Sed si euenerit, ut frigido existente aere ardens febris vehementius incendatur, perexiguam inde spem salutis concipies; etsi in tali constitutione, ne signa quidem coctionis appareant, virtusque sit imbecilla, fieri omnino nequit ut æger euadat. Neque igitur lauandum, neque vngendum, neque medicinis rarefacientibus procedendum, neque vinum, neque frigida exhibenda. Vbi enim desperatur salus, iniquum est præfidia plurimis conferentia imperitorum calumniæ frustra oblicere. Equidem quosdam (inquiens Philumenus apud Aëtium) inertes medicos noui, imitantes quidem quæ a nobis recte tractantur, sed his, qui omnino morturi sunt stulte adhibendo, & vanam absumpserint operam, & rerum vsum frugi aliqui & opportunum, suspectum horrendumque reddidere. At nos & occasiones, & remediadocemus ad hos, qui saluari queunt, desperati vero nihil proflus hac arte indigent, De his vide Gal. lib. 11. method. c. 9.

OBSERVATIO XXI.

De causis ex quibus per fluxum sanguinis narium desinente.

Ioannes Iacobus Leoninus (vtrum à leone vel familia sic dictus ignoreo) rusticus aliqui ditissimus, qui in Schaga villa tribus miliaribus ab vrbe Alcmaria commorabatur, tempore verno Anno 1550. cum adhuc Alcmariæ agerem & ibi praxim exercerem, febre satis ardente correptus est: erat vir procerus, admodum robustus, annorum triginta, vicumque biliosus, licet magna ex parte sanguineus. Ad hunc vocatus fui secundo die eius morbi. Cum autem hic siti intensissima cruciaretur, & os amarum esset, lingua valde sicca, aspera & aliquantulum subnigra, & capitis dolor intensus adesset ac vigil permaneret. Lotium quod tunc reseruatum erat, valde tinctum erat, sed crudum. Cum alius illi non responderet, ac clysterem admittere nollet, medicamentum leniens ac minorans propinaui in hunc modum. ℞. Diaprunis lenissimi seu simplicis 3 j. diacatholici 3 j. aqua lactucæ viol. borag. ana 3 j. syrups viol. ex multiplici infus. ros. ana 3 ss. misce, fiat haustus. Quo probè alius

quem prius circa 14. diem accitus fui. Debilis hic erat, multa liquida, biliosa, simul & pituitosa, mucosa, postea & glutinosa exercebat, lingua arida & subnigrescens erat. Cumque vires iam plane concidissent, sanguinem demittere non ausus fui. Atque eodem die quo ad eum ingressus eram, bis iam alium depofuerat. Prescribo igitur alterantia, quæ & putredinem compellerent. *Oxyacch. simplicem, syrupum de acetositate citr. syrup. viol.* Et quia non dormiebat, dabam emulsiorem ex hordeo cum sem. pap. & tempora inungebam oleo nymphaeæ & pap. adiecto exiguo vnguento populeo. Cum etiam in pectore nonnihil doletet, hunc syrupum sequentem propinaui. *℞. Syrup. capill. ven. (si lenem tussim non habuisset, oxymel accepissem) syrup. pap. (eo quod non dormiebat) ana 3 ℔. aq. vngulae caballinae, scabiosa, borag. ana 3 j. misce.* Verum cum astantes me infcio vinū rubrum propinassent, & in cibo pulsem cum vino & ouis dedissent, pessime deinde habuit, lingua nigra atque adusta euasit, vigil factus est & delirabat. Postea tamen incidit in copiosum sudorem, ac præter mentem omnium 17. die à febre liberatus est.

SCHOLIA.

2.
Causæ
spuriæ.

Causæ
illegitimas
cur ita di-
stent.

Prognostica

3.

niti mortui sunt, habetur prima epistolarum miscellanea, epistola quarta, in qua Chirurgorum in curatione temeritas notatur, cum linguam videat nigram, quam & hodie inepti *die Brun* appellant, illam curare satagunt, causa & substantia morbi neglecta, ita dum hæc ipsa in castris febris ardens sciat, etiam nunc plures apud nos quoque Chirurgorum imperitia interempti sunt, quam hostis gladio. Qui cum causam morbi & necis in fusco linguæ colore subsistere arbitrantur: fœda excogitant remedia, quibus linguam expoliant. Hic expresso de cancri succo, os patientis colluit: alter dissoluto equorum stercore, illius colatura linguam agroti eluit. Taceo quod nefas esse ducunt, alio quam fusci aut rubei coloris panno aut alio quam prunorum fusci coloris ligno, linguam abstergere: ac si specialis in coloris similitudine subsisteret sympathia. O stulti! quando accidens, neglecta illius & morbi causa, curare fatigatis: vmbra quoque corporis creta dealbare frustra laborabit, & Æthiopem lotionem album reddere. Hæc illorum temeritas sane eos prodiit ignorare, quæ sit in complicatis affectibus, quos Græci *σύνεργος* appellant, curationis methodus, & indicationum ordo & scopus: quorum primus à causa effectuum & morbi sumitur interna, quæ sui ablationem per contrarium indicat. Constat autem morbum esse suorum symptomatum causam: lingua exsiccat & nigrescit ex febre ardenti, nisi prius hanc causam extinxeris, nempe ablata febre, linguam à nigredine nunquam vindicaueris: quæ non solum in causatione, sed in quouis interno hepatis erysipellate & inflammatione insidit. Alter vero curationis scopus, eius sine quo non habet: sic nisi prius ablatione phlegmone, vulnere inflammato frustra mederis. Tertius vero curationis ordinem scopus, vrgentium & accelerantium curamque ad se attrahentium affectuum rationem habet: sic synopsis & lipothymia primas curationis partes sibi dependunt. Atqui cum lingua incensu naturalium vitæ membrorum non sit, eius discoloratio, nec causæ eius, sine qua non, vel vrgentis, rationem habere potest. Ideo causa caloris febrilis primo auferenda: Rectam methodum huius præter Arabes medicos Hippoc. lib. 13. epid. & 4. De ratione *victus in morbis acutis*, explicat, Galen. in *methodo*, & eius familia Paulus Ægineta.

OBSERVATIO XXIV.

De febre continua tertiana biliosa, in iuvene bilioso.

Iuuenis biliosus & admodum adustus, natus annos viginti sex, in principio ætatis, Iunio mense, in febrem continuam eamque biliosam incidit. Delphis hic decumbebat grauius quidem, & tertio quoque die febre magis affligente. Erat autem hæc febris tertiana continua. Huic autem caput grauius dolebat, oris ingentem amarorem sentiebat, lumborum dolorem vehementem ex nimio calore patiebatur. Cum autem secundo die ad hunc accitus essem, statim in aurora hoc pharmacum minorans dedi. *℞. electuarij lenitini 3 j. syrup. ros. solutini 3 j. B. aq. endina 3 ij. B. fiat potus.* Quem ieiuno stomacho bibebat, quo postquam multa egressit, ita quoque multa biliosa, citrina & vitellos ouorum referentia, per intervalla euomit. Altero vero die, qui erat tertius dies ab initio morbi, cum bilis tertio quoque die magis affligeret, dolor capitis tum febris non intermitteretur. Quia de re cum melius illo die ager se haberet, & vrina cum

crassitu-

crassitudine rubicaret, pulsusque magnus esset: excedebat autem longitudine & altitudine, profunditate: quæ de re ex icteraria vena sanguinis vncias fere sex duabus in pelliculis fluere iussi, ex quibus sanguis primus corruptione affectus erat, secundus vero absque ulla aquositate serosa, rubicabat: vnde eodem die melius se habere dixit, febrisque minus intensa fuit, præsertim post venæ sectionem sudore superueniente. Interim hunc syrupum dedimus. *℞. Syrup. de ribes 3 j. aqua endina acetosa ana 3 ij. misce.* Lambi autem, qui dolebant, vnguento rosaceo inungebantur, & accidentia supra dicta comperunt miscere, & calor febrilis tandem minuebatur, ita, ut hic septimo die perfecte curatus fuerit. Cibus huic erat panatella cum aggregata. Venit tunc mihi in mentem similis fere historia Amati cent. 5. curat. 26. De febre biliosa continua in faciente, cui pharmacum minorans etiam ante venæ sectionem præbuit, quod magis etiam hic profuit, quam si vena prius secta fuisset.

SCHOLIA.

Febris tertiana continua proportionata à medicis dicta, quantum ad eiusdem essentiam & curationem, siue sit exquisita, siue notha, eodem fere modo fit, cognoscitur & curatur. ut tertiana intermittens. Caterum quamquam intermittentes febres eas appellamus ex Galeno, quæcumque ad sensibilem infestationem, seu (ut rectius dicam) ad febris vacuitatem perueniant, Græci *ἀπογεῖται* dicunt, ut lib. 2. De diff. febr. liquet, cap. 2. Continuas vero, quæ ad iam dictam infestationem, seu febris vacuitatem antequam ex toto soluantur, non desinunt, quamuis declinatio aliqua sensibilis appareat, quemadmodum ab eodem Galeno 2. De crisi scriptum est, cap. 6. cui sententia subscribit Paulus cap. 26. lib. 2. intermittentes sunt ab humore extra vasa continua ab humore intra vasa conclusa. At nunc loquimur de continuis proportionatis (non conclusis continuis) quæ plures habent accessiones, quæ ad infestationem non perueniunt. Quoniam quæ earum causa est humor, non expurgatur, ut liquet lib. 2. de crisi. Præterea cum humores sibi inuicem adhæreant, ac continui sunt, humores contactu vicinos ad putredinem trahant: quando in venis continentur, priusquam desinat una accessio, alteram incipere necesse est. In intermittentes vero cum humor vehementer moueatur, dissemineturque per singulas corporis partes suo delationis impetu, per vomitum, vrinas ac sudores sæpe expurgatur, interim vero insensibiliter in vaporem portio quædam digeritur, aut si crassus fuerit humor, per alui quoque deiectionem expurgatur, quamuis & tenuis etiam quandoque, & priusquam sensibilem intermissionem habent, & intermittit. Neque enim adeo adherentes ac continui extra vasa humores sunt, quemadmodum si in eisdem continerentur. Cum itaque continuæ febres proportionatæ (de quibus nunc deinceps agemus) fiant vel ex bile, ut tertiana continua; vel ex pituita, ut quotidiana continua; vel ex melancholia, ut quartana continua: At nunc loquimur prius de tertiana continua: Hæc autem fit ex cholera seu bile putrefacta, in venis remotis à corde, & propter hoc à causis differt: nam in ardente febre ut dictum est, in venis admodum propinquis cordi putrescit bilis: vnde etiam symptomata tertianæ continuæ debiliora sunt symptomatibus causionis: intensiora tamen & maligniora quam in tertiana intermittente. Fit etiam aliquando à

bile mista pituita, aut melancholia: sed tunc minus exquisita est. Et ita patet differentia inter causionem & tertianam continuam: quia causios fiat ob visceris alicuius inflammationem, licet etiam sit circa inflammationem ex bile in venis prope cor putrefacta. Et si causios sit nothus, fit quidem ex pituita falsa, sed prope cor in venis quoque putrefacta: In continua vero tertiana, siue bilis, siue pituita falsa in venis putrescat, id quidem distans à corde. Iam quoque accidentia causi fortiora, minusque tertio die ægri exacerbantur, & potius æqualiter vi videntur. In tertiana continua motus tertio quoque die excandescit, & manifestior fit remissio, & acerbatur motus, nullo frigore aut rigore prehensens, nulloque sudore insequente mitescens. Non tamen negamus, quod aliquando incipiat cum leui quodam rigore, maxime si exquisita fuerint, aliquando etiam cum leni horrore, ubi notha fuerint, ut caput de Vacco Medico insignis dicebat, (dum Auicennam de febribus legeret, ut ex Adriano Teylingo Medico eius discipulo cognato nostro accepimus) materia ipsa propulsa de venis magnis ad paruas seu remotas: sed hoc non est tertio quoque die: verum aliquando prima vice, idque rarius: & tunc etiam lenissimus est horror aut rigor. Nam si rigor postea appareat, & febris tertiana continua non deficiat, neque mutetur in tertianam intermittente, ægro iam existente debili, tunc lethale erit, nisi subsequatur crisis præcedentibus signis coctionis. Nam nos sæpissime vidimus tertianas continuas sine paruo rigore incipisse. Si vero incipiant, ut doctissimus ille medicus dicebat idem rigor erat exiguus nec effectus dignus, multoque maior esse solet in febre intermittente. Præterea continua tertiana differt à synocha putrida, quæ fit à sanguine, & continuo augetur & diminuitur, aut in eodem statu manet, ut dictum est prius. Hæc autem tertio quoque insequitur motus bilis. Iuniores autem hæc febre biliosa magis afficiuntur, bilis enim multa colligitur in his, & qui tenui victu, aut inedia vtuntur, sitque in ætate & in constitutionibus calidis & siccis, quandoque in oriosa vita, sed curis plena, tunc cacoehymia biliosa dicitur. Breuiter easdem causas habet, quas causios, sed minus vehementiores: vel easdem, quas febris tertiana intermittens, sed fortiores. Signa itaque quæ tertianam continuam consequuntur, sunt media inter causi signa & tertianæ intermittens. Vel hæc ipsa habet eadem accidentia, quæ tertiana pura intermittens, verum magis intensiora: vel mitiora quam causios legitimus habeat. Signa igitur, quæ ab exeuntibus sumuntur, ut est vrina, hæc ipsa est subtilis, intensa rubedinis, vel subrubea, aut rubea, substantia tenuioris: egestiones quoque citrinæ biliosæ, neque in ea apparet sudor, nisi in die critico. A substantialiter inhaerentibus, ut caliditas acuta mordaxque. A qualitate mutata, ut facies citrina, oculi subrubicundi, lingua aspersa ad nigredinem vel flauedinem tendens. Ab actione læsa, ut sitis intensa, quædoque etiam adsunt deliria, adest sæpissime dolor capitis continuus, vigiliarum instantia, aliaque vehementiora, quæ intermittentibus fieri assolent. At hæc clariora apparebunt exemplis sequentibus.

OBSERVATIO XXV.

De tertiana continua maligna intra octo dies ægrum interficiente.

Nicolaus Guilielmus, vir consularis Delphius, annorum quinquaginta, alioqui robustus

E iij ac boni

ac boni habitus, sanguineus, & parum pituitosus; cum hic per totam ætatem quotidie rus adiret ad mansionem quandam, quam non procul ab vrbe haberet, in qua apud agricolas suos plus æquo agriculturæ intentus, qui etiam impense fructibus horariis delectabatur, ac quotidie iis vtēs, domum reuersus continua tertiana, ea vehementiore circa decimum diem Septembris, anno 1583. correptus est, atque statim materia adhuc existente cruda, purgationem vehementiore suomet consilio, nempe electuarium de succo ros. paulo ampliore dosi, imprudenter tamen accepit, quo licet quinquies aluum deposuerit, febrem tamen per se satis malignam auxit. Altero die vero chirurgus ad se accito, qui etiam vlcus annuum quod in crure habebat curabat, eodem tempore sanguinem sibi ex brachio satis copiose detrahare iubet, & simul eodem die rursus purgationem eandem sumpsit, quæ & alius plusquam satis soluta fuit. Verum febris per se maligna, ita demum increbuit deiectionis viribus, cum tanta siti ac capitis dolore vehementiore, vt subinde in delirium inciderit. Ad hunc tunc prius vocatus fuit, quæ transacta, cum mihi narrabantur, pessime ægrum egisse admonui, atque in omnium medicorum illustrium regulas peccasse narrabam, quod materia existente cruda statim medicamentum electiue purgans accepisset: mox & die sequenti sibi sanguinem detrahare iussisse: verum etiam eodem die medicamentum purgatorium sumpsisse, naturæ ob hoc vim quoque intulisse, cum venæ sectio materiam ab interioribus ad exteriora deducat, præter id quod vires plurimum fuerint deiectionis, & febris supra modum aucta. Vrina quam tunc emittebat cruda, alba, tenuis & clara exillebat, atque ita permansit vsque in mortis horam, proculdubio in febre continua eaque acuta & maligna mortem præfagiens, de qua latius in scholio dicturi sumus. Erat autem valde inquietus, & adeo sitibundus, vt sine ratione cereuisiam continuo ingurgitaret, calore circa præcordia intus permanente, ita vt sæpius cogeretur eandem euomere. Quare ad sitim extinguendam cum sub noctem accitus essem, & pro putredine febrili arcedenda iuleb. sequens præscripsi, simul ad medicamentum maligni abstersionem. *℞. decoctionis hordei communis in aqua pura decocti 3 vi. syr. de limonib. 3 ii. misce fiat iuleb. pro duob. dosibus.* Interim frontem & tempora ob insignem capitis dolorem sopiendum & somnum inducendum, oleo nenupharino & vnguento populeo ac rosaceo simul mixtis, vt inungeret mandauit. Pro siti quoque sumebat cerasa amarella condita, & lactucam conditam aqua frigida aspersam. At tertia quoque nocte cum prius semper haberet, & sitis eum magis affligeret, mane sequentem hunc syrupum quoque propinaui. *℞. decoctionis hordei mundati 3 iii. syr. de limonibus oxycocch. simplicis, syr. ex infus. ros. ana 3 ss. misce fiat syrupus.* Caterum quinto die ab initio morbi cum tertius esset dies, quod aluum non deposuisset à purgatorio medicamento ab ipsomet assumpto, quod licet egregie purgauerat, nunc tamen aluus sustinebat: cum debilis esset, mannatis seledissimè 3 ss. ana 3 iii. aquæ cicchorii soluti dedimus. Verum euomuit. Et nocte subsequente adeo erat inquietus, vt decies sexies à lecto se mouerit, ac nescio quot congos cereuisiæ præter rationem ingurgitauerit. Quem, cum obiurgassem, quod in lecto sese non contineret, atque tantum cereuisiæ potum inhibuisset, eundem admonui, vt nostris præceptis auscultaret, alioqui ei euenturum, quod nobili cuidam, quem illis diebus Gorcomij curabam, contigit. Narrabam autem duos ibidem

agros me tractasse, nobilem quandam Clivensem ex familia Quadiorum, & æconomum Comitatus illustris de Hollach (cuius iussu eò quoque vocatus fuero) simul febre laborantes. Nobilis, qui nostris monitis sese continere in lecto non velleret, inquietus, febre crescente vitam cum morte mutauit. At æconomus nostris præceptis obediens, breui conualuit. Quamobrem nisi se quietum teneret, idem illi euenturum prædixi. Interim tantum cereuisiæ potum inhibui, atque vt eius loco iuleb. sequens sumeret, imperaui. *℞. aquæ hordei mundati puræ, lb. i. syr. acerol. simplicis 3 ii. syr. de limonibus 3 i. misce.* Eo cum vlcus esset, videbatur inclinare ad sudorem, & paulo melius habere. Verum febre sub noctem ingrauescente rursus ex lecto sæpius surgebat, pedes hinc inde iactabat, nudabat, tegumenta non ferens, atque ad cereuisiam licet tenuem denuo ingurgitandum cōuersus pessime dein habuit, ac subinde delirare cepit. Glandem iniicere iubeo satis acutam, at aluum non reddidit. Cumque octauo die ab initio morbi omnia peiora inuenirem, quotidie etiam mane vnas crudas deuorasset, me incio, febris valde aucta est, vrina alba cruda permanente. Cum vero clysterem humectantem, refrigerantem, alterantem, lenientemque in officina parari iusseram, verum ad ægrum mox reuersus, cum eum animaduertissem tendere ad mortem, clysterem iniicere nolui: nam eodem die, nempe 17. Septembris externis refrigeratis, voce destituta, sub noctem circa septimam horam obiit.

SCHOLIA.

Verum hic sua incuria vel potius malignitate febris sit mortuus, aliquis dubitare posset. *Prima alba tenuis, clara in delirio, ubi in febribus continuis acutis vel ardentibus letalis.* Auaritia tamen minime factum est, quod in principio me non vocauerit, cum alias hominem, si quem alium, gratissimum ac liberalissimum expertus fuero. Erat autem vir probus, ac honestus, meique amantissimus, vt eius mortem nimis intepestiuam deplem, cum & is acris defensor contra emulos meos existeret. Duo interim signa lethalia hic spectabantur: imprimis vrina clara, tenuis, cruda, permansens vsque ad mortem, delirio accedente. Galenus (vti prius diximus Obseru. 15. huius libri) neminem delirantem talem vinam habentem vidit seruatum, neque ego in febre acuta aliquem vidi sanatum, quanquam hic alias (quod semel tantum spectavi interim, quod quadraginta annis nunc praxin exercuerim) pleuritide febre continua laborans, per totum decursum morbi habens talem vinam, euasit, à me laude diuina nunc curatus, at nunc eandem vinam semper reddens, extinctus est. Aliud signum lethale in eo erat vlcus annuum, quod in crure habebat siccum & liuidum, si dicente Hippoc. 1. lib. prædic. c. 8. prædic. 25. Vlcus siue antea existerit, siue existat in morbo, considerandum est. Si enim moriturus æger est, ante mortem aut liuidum & siccum, aut pallidum & siccum erit. Verum medici iuniores hic diligenter animaduertant, quod signa prognostica in hac febre tertiana continua eadem fere sint, quæ de febribus acutis & causo dicta sunt. Nam hæc ipsa vt plurimum si exquiritur, septimo ad mortem vel salutem tendit, si in quarta signa indigestionis vel coctionis appareant: si retardentur, 14. diem vix hæc febris transseunt, vel in ipso terminantur, qui terminus acutorum communis est. Omnis autem tertiana continua ob materiam furiosam & morbi velocitatem suspecta est (quemadmodum hæc fuit) cum virtutem maxime deiciat. Crisis itaque in hac, vt in synocha

non superat diem 14. Et quoniam bilis diebus imparibus mouetur, diebus imparibus, si crisis fiat, aut per alui deiectionem, aut vrinas, aut sudorem, bonum, si paribus, malum. Fluxus sanguinis narium copiosus, vel vomitus biliosus, aut sudor calidus vniuersalis totius corporis, aut fluxus ventris cholericus, si superuenerint statim à principio tertianæ continuæ, vel in aliqua die critica, quam præcessit indicatiua post signa digestionis perfectæ, cum virtutis robore, & infirmi alleviatione, salubre: contrarium, lethale. Si remedia quaque die exhibita contulerint & accidentia fuerint remissa, salubre: contrarium, mortale. Lingua in hac febre cum multa asperitate nigra existens, febrem deteriore notat: si alba, leuiorem: si citrina, medium inter utrumque obtinet. Si conuulsio vel oris tortura superueniat, vel oculorum contorsio, lethale plerumque, cum spasmus ex inanitione fiat. Vrina in principio rubea vel citrina, subito alba euadens phreniticidem perniciosam præfagit: ita alba & tenuis, extremam perniciem, vt in hoc nostro ægro. Si æger quoque ab initio male imaginetur, ac peruerseratio cinetur, capitisque dolore vehementiore afficiatur, bile ad cerebrum rapta, phreniticidem futuram denuntiat nisi illico repercutientibus circa cerebrum impediatur. Extrema si frigida, pectus venterque incaluerint, vel (vt alij ferunt) induerint, lethale: hæc enim magnam inflammationem notant, præcipue si interiora vri videantur. Ictericia ante septimum plerumque hic lethalis. 7. 9. 11. 14. Salubris. Stupor, alienatio, asthma, inquietudo iacendi ante coctionis signa, mortale, crisi enim symptomatice & malignam notant, omne signum criticum veniens ante signa coctionis, malum semper, aut saltem timorem incutiens. Curatur autem vt intermittens, hinc aliqui vt Auicenna, curationem continuam aut omiserunt, aut pauca de ea scripserunt. Iisdem enim auxiliis cedit, & differentia tantum est secundum maius & minus, & curatur eadem ratione, qua ardens, hoc deampto, quod in tertiana continua minus frigidis vitamur, quam in ardente. Et si generatim mittitur in hac sanguis, sed patior: alteratur etiam corpus & symptomatis occurrunt. Vel est similis curationi intermittens, quemadmodum Auicenna testatur principio quarti tract. 2. c. 40. iis exceptis, quod plus infrigidemus, & plus digeramus, & magis solliciti sumus in curatione continua: nam & quantitate & qualitate deterior est, & magis periculosa, licet materia sit vniuersalis. Vitamur quoque in continua victu tenuiori ob virtutem magis oppressam, & Rhas. iubet extinguere maxime calorem febrilem. Prouocauimus hic etiam vinam cum decocto hordei, & se. iij. frigid. maior. quæ etiam ad sudorem faciunt, & intendimus magis lenitioni ventris ob siccitatem & maiorem metum phreniticidos: & ante coctionem minus vitamur solutiuis ob virtutem debilem, & eo, quod malam impressionem relinquunt, & nimis calefaciant. Ideo Auicenna contentus erat clysteribus leuioribus. Minus quoque in hac conuenit vomitus, quam in intermittente: at magis venæ sectio, quemadmodum exempla subsequenti magis declarabunt. Eadem quoque, quæ de accidentibus corrigendis diximus, de febre acuta huc transferenda.

OBSERVATIO XXVI.

De tertiana continua in viro Nobili bilioso.

Iacobus Coppietus, vir nobilitate insignis, Dominus de Kalslagem, cum annum ageret vige-

Pet. Forest. Tom. 1.

simum quartum, vigesimo primo die Augusti, Anno 1556. continua tertiana corripit, iuuenis rare texturæ, satisque biliosus. Hic vero in Hagha-Comitis decumbebat, cui Antonius Harvverus senex ille & insignis medicus honorario publico à Senatoribus Hollandiæ condecoratus, medebatur. Cum autem hic, alioqui in praxi eximius, de vita huius ægotantis desperaret, me Alcmaria (ubi tunc habitabam & praxin exercebam) in Hagham-Comitis euocarunt vxor atque eius amici. Decimo die quo decubuerat, ad eum perueni, cum pessime haberet. Medicus vero venæ sectionem ab initio prætermiserat, eo quod vrina tincta quidem foret, verum minime crassa. Ac de hac relatus in scholio subsequente. Neque in principio aliquod leniens medicamentum exhibitum fuerat. Nunc vero statu imminente sectionem venæ omittendam esse nobis visum fuit, eaque de causa cum medico præsentem alterans iuleb. quod sequitur vna præscripsimus. *℞. syr. acerol. simplicis ana 3 j. ss. syr. de cicchor. cum rhubarb. 3 j. aqu. endiu. cicchorii borag. ana 3 iii. ss. fiat iuleb. sumebat ter in die atque ter in nocte.* Fiebat autem secundo quoque die, vt in aliis tertianis continuis exacerbatio. Verum ex iulebo præcedente plurimum sudauit atque habuit secessus copiosos, liquidos & biliosos. Præcedente vero die, qui erat nonus ab initio morbi incidit in deliquium animi, ac symptomata grauiora, scilicet cephalalgiam, præcordiorum tensiones, medico tunc minus sperante, ita, vt æger tunc sumpsit sacram synaxin, & testamentum, quasi hinc emigraturus, conscripserit. Post illa symptomata cum ego aduentassem, incidit in somnum grauissimum, ita, vt per totam noctem alte dormierit, sudore tandem torido è toto corpore emanante. At die dominico mane, cum ego ægrum accerseram, qui erat decimus dies ab initio morbi, vt dictum fuit, pulsus tum erat fortis, magnus, plenus & vndosus, sudorem criticum, eumque vniuersalem futurum iudicabam. Ideo ægrum quoque tum amicos bene sperare iubebam. Cum autem non diu post sudore præcedente, facies ægri valde ruberet, ac oculi rubicundi essent, deinde dolor in temporibus pulsatilis, cum hypochondriorum tensione, pruritusque narium adessent, sanguinis è naribus profluuium futurum audacter prædicebam, cum & pulsus fortis, vndosus, & mollis responderet. Vix vna atque altera hora prægressa mox sanguis è naribus erumpebat; ita, vt æger ex hoc prognostico, me non solum periculum suscipiebat, sed simul in arte exercitatum extollebat, ita, vt me excellentem medicum apud astantes & eos, qui inuisebant, prædicaret: & ita fiducia erga me confirmata est, quod sanitatem ope diuina facile consequeretur. His modis enim fides medico accedit, vt tyrones apud Bertrantium legere possent, cap. de informatione medici, in libello suo, quem Collectorium inscripsit. Interim dum hæc hant, Antonius accedit, & quæ antea in agro obseruasset, enarrat, quodque infrigidantia tum alterantia prius præscripserat. Verum sudorem illum nunc præsentem, tum sanguinis narium fluxum non decretorium, sed symptomatice esse dicebat, cum hæc ipsa ante concoctionem euenissent, vrina nondum adhuc subsistente aut crassiore facta. Et hinc potius ad perniciem ægri hæc apparere, quam ad eius salutem aut morbum saltem longum fore & periculosum. Contra ego vrinæ iudicio solo non esse insistendum contendebam, licet vrina non omnino subsideret, ea ipsa erat tincta, neque alba, quamuis

E iij

nondum

nondum plane crassa euaderet, cum materia biliosa etiam per feces utcumque euacuaretur, ita, ut multæ euacuationes ab ipsa natura fierent, & quamvis hæc quidem expulsio symptomatice esset, per viam signi quidem mala, eam ipsam tamen per viam causæ bonam fore iudicabam, cum materiam paratam ægritudinem facere, vel actu facientem minueret. Hinc quoque factum est, ut vndecimo die sanguis e naribus fluxerit, & vrina incepit crassescere, nobisque magnam spem salutis præbens. Cum decimo die sanguis etiam emanabat, ut vndecimo satis copiose, & simul die ac nocte per intervalla varia, biliosa, ac satis tenuia excrementa deliceret cum alleviatione, vires debiliores aliquo modo reddite sunt; victu paulo magis nutriente usi sumus, primo quidem pomis prunisque coctis, mox ad ius pulli accedentes, colaticia, agresta vel succo arantiorum iniectis. Post vndecimam diem etiam ova molliuscula coëcessimus, quæ in aqua infusa leuiter concreta erant. Interim electuariis roborantibus refrigerantibus utebamur, etiam conditis hunc in modum præscriptis. *℞. conserve borag. viol. an. ʒ. ʒ. conservæ ros. ʒ. ij. corticum citri conditi ʒ. iij. rob. de ribes ʒ. ʒ. specier. diarrhod. abb. ʒ. ii. manus Christi cum perlis ʒ. ʒ. syr. de ribes ʒ. i. syr. de limonibus ʒ. ʒ. probe miscantur ad modum conditi.* Decimo quarto die rursus e naribus sanguis fluere cepit, cumque astantes metuerent, crilin perfectam expectabamus, cum vrinam valde crassam etiam nunc meieret. Quam cum Antonius Harverus spectasset, non modo in meam sententiam ibat, morbum fore salutarem, sed etiam breuem. Nox enim quæ subsequeretur decimum quartum diem, præcedentibus multo leuior erat, & conualescere cepit post omnes illas euacuationes à natura factas. Ex hoc prognostico non solum gloriam apud multos adeptus sum, sed etiam pluribus nobilibus innotui. Fuitque æger sanitati restitutus præter spem multorum, admodum liberalis: à quo vigintiquatuor aureos non tantum accepi, verum etiam astrolabium insigne ex ære confectum mihi dono dedit, & quod magis gratum fuit, ab eo tempore mihi summus amicus exiit.

S C H O L I A.

Hic diligenter notandum eiusmodi expulsiones, (videlicet fluxus sanguinis narium copiosus, vomitus biliosus, ventrisque proluvis biliosa, aut sudor calidus) licet fiant in principio vel ante coctionem, non semper indicare mortem; licet sint symptomatice: cum possent nonnunquam iuuare, quemadmodum huic nostro ægro euenit, licet vrina non statim subsideret, nec perfectam coctionem indicaret: attamen cum natura multas euacuationes faceret ægro bene ferente, & postea vrina quoque subsidente, sanitas tandem subsecuta est, præter medici licet exercitati, & amicorum assantium opinionem. Propterea, vnicui vrinæ iudicio non semper fidendum est. Eo tempore mihi in mentem venit, quæ Gilbertus Anglicus, cap. de accidentibus symptomatice, hunc in modum scripsit: Et quamvis accidentia symptomatice (inquit) interdum nocent ægritudinibus ipsis, & infirmum in maius periculum, & medicum in maiorem sollicitudinem ac timorem & angustiam & laborem inducant: qualia sunt cardiaca diaphoretica, sudor diaphoreticus, fluxus ventris & sanguinis, dolor capitis, singultus & syncopis, asperitas linguæ, excoriatio tracheæ, vigiliarum instantia, & membrorum tremor, qui

longe alius est à typo. Verum quamvis eiusmodi symptomata, vel potius eiusmodi expulsio symptomatice per viam signi plerumque mala sit, per viam tamen causæ sæpe bona existere solet, eo quod materiam paratam ægritudinem facere, vel actu facientem minuat, & interdum eandem eradicet ex toto, ut quotidiano usu experimur: & ita talem fluxum symptomatice inhibere nolimus. Neque fuit signum prognosticon malum, imo bonum, quia paulatim materia expulsa per diuersas & plures euacuationes, nequaquam excedentes, æger hic noster curatus est. Leonardus quoque Iacchinus medicus sane doctus, scribens de crifibus, inquit: Quæ ante concoctionem veniunt, quæ symptomatice dicuntur, aliquando iuuare possunt. Ut adolescens ille, de quo Galenus in lib. De præcognitione agit: & 1. epid. 3. Methon ille, profluuium sanguinis fuit sanati, cum alter erudas notas in vrina haberet: alter vero etiam lethales: nam nigra minxit quarto die. Quin & Anaxion vigesima leuatus est ex crisi, cum adhuc concocta non essent morbi causæ. Sed & eodem lib. 3. citat mulierem quandam, quæ sudoribus iudicata est, quamvis vrina cruditas haberet notas. Præterea quis negabit abscessum ad paralylin in apoplexia esse vtilem: quo sæpe æger de portis inferi reducit. Sic & qui in lethargo sunt abscessus ad aures, at impossibile est, ut concocta materia fiant adeo breui tempore. Quod si symptomatice crifes in lethali morbo possint tempus mortis producere, ut 3. epid. in Pithionis historia notat Galenus: quanto magis in salubri possint esse viles: Et Hierephontem abscessus seruauit, cum erudi adhuc essent humores. Sed quid aliunde exempla querimus, cum ipsi multos viderimus rite iudicatos, non modo cum cruditatibus, sed & cum lethalibus signis: id per abscessum: alios vero nunc excretionem, nunc sanguinis deiectionem leuatos magna vi morbi: postea morbi reliquias paulatim concoxisse, atque vtiliter vacuata fuisse, quemadmodum & in hoc nostro ægro contigit. In hac igitur varietate sententiarum, omisissis auctorum verbis ad rationes confugere oportet. Itaque humorum, qui causæ morbi sunt, alij in vna parte sunt collecti, ac quieti manent, donec concoquantur, alij rursus per corpus vagantur: quod fuisse Hippocrates dixit, id est, natura proritata instar animantis, cui irritata tument loca semine (ut ait ille) ad excernendum excitatur. Hoc autem fit dum validiores partes ad inferiores propellunt, & quidem natura excretrix semper nititur à corpore abijcere: sed aliquando contumacia humoris nixum illum frustratur, quarto de vitæ. Vnde in partem se ponit, quæ vel natura, vel ex accidente aliquo est imbecilla. Quod si forte fortuna accidat, ut vna ex præcipuis sit, statim discrimen magnum ægro imminet. At si contra res habeat, ut ad ignobiliores materia tendat, ut in podagricis fieri consuevit, inopinata salus ægro aduenit. Hæc in lib. de constit. artis ad finem. Atque hinc fit, ut non prorsus certæ sint præcognitiones salutis, aut mortis in acutis morbis. Quod si excernat e corpore, quid obstat sanitatem sequi, ut ex abscessu? Nihil igitur inconuenit, iuuari quosdam huiusmodi crifibus, licet id raro eueniat. Rara autem euentu, neque sub artis limite, neque disciplinæ alius cuius comprehenduntur. Hinc fit, ut Hippoc. & Galenus huiusmodi crifes abominentur, quod scilicet plerumque malum potius & damnum adferant. Nam 1. epid. 2. cruda, vel malos abscessus, vel recidiam, vel crifes difficiles & timorosas faciunt.

6.

7.

8.

11.

faciunt. At hic in nostro ægro licet vrina erat cruda, interim tamen erat tincta, quæ mox etiam crassior facta est. Cumque secundo in nostro ægro 11. die deinde iterum 14. sanguinis fluxus oboriebatur, vrina in 11. crassa & concocta existente, illud optimum signum fuit. Non erat igitur sanguis illi restringendus, neque sudor; cum motus naturæ spem aliquam salutis præbebat. Num symptomatice fluxus sit constringendus necne, vide Gilbertum Anglicum cap. de accidentibus symptomatice: nam eiusmodi euacuationibus peractis multos sanatos esse animaduertimus: nā hæc peculiarem vim habent, ut plerumque sanent. 2. epidem. Interim hic notandum, nā magno impetu natura moliat motum, an lente & vi multa? In primis præstat nihil iuuare, sed potius procurare, ne symptomatis æger fatiscat: quæ multa inuehant crifes agonificæ. Quam prouidentiam habuit Galenus in adolescente illo, cum cucurbitulas ad inhibendū sanguinis profluuium secum tulit. Silente, iuuabimus, ut Hippoc. fecit: qui Methoni cum sanguis profluere, caput lauit: quo remedio profluuium excitauit. Quod nos fetis porcinis aliquando fecimus in puella, quæ variolas habebat, & sanguis non satis e naribus fluebat: eo modo quo si abscessus ad ignobiliora membra vertatur, iuuandus erit. Cum igitur natura hic nobis indicauit sanguinem etiam admixtum fuisse bili, qui e naribus postea fluens sanitatem attulit, procul dubio venæ sectio in principio hic conuenisset, præcipue cum continua tertiana erat, quam medicus prætermisit, eo quod vrina esset quidem rubra, non autem crassa in principio, iuxta Arabum quorundam decreta, qui alioqui in tertiana sanguinem non demunt. Verum hic considerandum arbitror, quod in omnibus febribus humeralibus quintuplices communæ sint materiæ, & quamvis de materia febris non sint, ea tamen febrem augent. Sunt igitur euacuandæ. Harum autem aliquæ contingenter, & non semper ad sunt; aliæ necessario & semper. Prima igitur materia est sanguis, copia venas replens, & meatus obstruens, qui (ut in febre tertiana) proprie febris materia non est, febrem tamen auget & interdum materiæ febris tertianæ, hoc est bili miscetur. Euacuatur hæc materia communis venæ vel basilicæ sectione. Quod ad secundam materiam attinet, sunt humores in ventriculo nauseam excitantes. Euacuantur vero aut vomitu, si laborans facile vomat, alioqui non cogendus: aut leniente assumpto pharmaco, puta cassia aut manna. Præsertim cum in ipso ventriculo sentitur grauitas. Ad tertiam materiam pertinent feces in intestinis, aut superfluitates in venis melsaricis: enemate vero euacuantur. Ad quartam materiam referuntur, serosi & aquosi humores existentes in venis. Expelluntur autem in morbis à causa calida, ut in tertiana, emulsione quatuor seminum frigidiorum maiorum: à causa vero frigida, stillatitio liquore adianthi aut hordei; & radicis fœniculi decocto. Quinto ordine numerantur vaporosæ materiæ ex humoribus ad superiores partes euaporantes: educuntur autem per poros cutis fricando, aut sudoribus, operimentis ægrotantem tegendo, leuiter elictis. At exemplum sequens hæc ipsa latius docebit.

OBSERVATIO XXVII.

De tertiana continua cum variis accidentibus 14. die curata.

PVella annorum viginti, culinaria, macilenta, Sirio ardente, tertiana continua vehementio-

re correpta est; cui & hæc symptomata aderant: suis intolerabilis, vigilia perdurantes, capitis dolor insignis, linguæ nigredo, hypochondrium dextrum maxime incalebat, vermes similiter deiciebat. Ad hæc accitus, cum grauitatem quandam in ventriculo sentiret, & in superioribus intestinis leniens medicamentum præscripsi: *℞. cassiæ recens extractæ ʒ. vi. diaprun. simplicis ʒ. ʒ. dissolue cum aq. endiu. borag. cich. ana ʒ. i. addendo syr. viol. ex infus. ros. ana ʒ. ʒ. misce*, habuitque ex eo tres feces. Ad materiæ communis educationem in intestinis contentæ in febribus tertianis continuis etiam hoc enemate commode uti poterimus. *℞. solior. maluæ, viol. lactuæ ana m. j. flor. nymphaeæ albæ, viol. ana p. j. hord. mund. m. ʒ. quatuor se. frig. maior. ana ʒ. j. prun. Damas. nu. x. coquantur in aqua commun. pro ʒ. j. colaturæ addendo cass. recens extractæ ʒ. j. diaprun. lenitini, rucob. rub. ana ʒ. ʒ. al. viol. ʒ. iij. salis ʒ. j. misce, fiat enema.* Vomitus autem hic non prouocamus, qui magis conuenit in febre intermittente, quam in continua tertiana. Quamobrem die sequenti, cum vrina esset tincta, ac venæ utcumque plenæ essent, & calorem circa hypochondrium dextrum magis sentiret, ex basilica seu iecoraria vena brachij dextri sanguinem depromere iussimus ad vncias fere quinque. Deinde syropos digerentes exhibuimus. *℞. syr. acetosi simplicis, oxymel. simplicis ana ʒ. j. ʒ. ʒ. aquar. acet. boraginis, endiu. ana ʒ. ii. misce et sumebat ʒ. iij. vicibus.* Die sexto illam ita purgauimus. *℞. cassiæ recens extractæ ʒ. vi. electuarij de succo ros. ʒ. ii. dissolue in ʒ. iij. aq. cichorij, syr. ex infus. ros. ʒ. ʒ. misce, fiat haustus.* Ex quo quinque aluum depoluit. Septimo die vrina valde crassa & concocta spectabatur, ut & aquositates biliosæ magis effluerent, emulsionem quatuor sem. maiorum frig. propinauimus. Postea etiam tegumentis leuiter sudorem proleuauimus. Verum quod ad symptomata supradicta mitiganda attinet statim pro siti compescenda hordei decoctum dedimus cum syrupo de acetositatē citri: deinde ut hoc condito vel simili sapius vteretur mandauimus. *℞. conserve viol. oxalidis, nymphaeæ, caulic. lorum lactuæ conditorum ana ʒ. ʒ. specier. diat. frig. in tabul. ʒ. ii. syr. de acet. citri q. s. fiat conditum.* Pro vigiliis continuis, sub noctem capiebat hordeata, quibus semen papaueris albi pro emulsione adiectum erat. Vel hunc syrupum subinde. *℞. syr. pap. ʒ. j. ʒ. ʒ. aq. lactuæ ʒ. iij. misce, detur sub noctem.* Quidam his adiciunt ʒ. j. pul. diamar. frig. voluntque eiusmodi corroboratiua esse admiscenda ob narcotica. Ad capitis dolorem statim à sectione ad oxymelina deuenimus ex aqua ros. nymphaeæ & aceto concinnata: & quia in æstate eramus, ea frigide applicuimus, alioqui in hyeme tepida applicamus. Ad nigredinem linguæ pannī linei in hac mixtura inculcati linguæ vicissim apponebantur. *℞. mucaginis psylli extractæ cum aqua lactuæ aut ros. aut maluæ ʒ. i. subinde vero linguam sola mucagine cotoneorum humectauimus.* Ad calorem hepatis vniuersalibus iam dictis remediis præcedentibus, prius rosaceo vnguento: deinde & hoc linimento commode usi sumus. *℞. cerati santalini ʒ. j. olei nymph. ros. ana ʒ. ʒ. lauentur accuratus cum aq. ros. deinde adiectis specie nardi subtilissime trita gr. vii. misce, ac regioni hepatis applicentur.* Hic sacculus sequens etiam nobis frequenter utilis fuit. *℞. flor. ros. rub. flor. nymphaeæ viol. ana p. j. omnium santalorum ʒ. j. sem. acetos. portulacæ, cichor. an. ʒ. ʒ. specie nardi ʒ. j. insuantur in sindone rubra, & singatur sacculus ad semilunæ speciem, qui aquæ ros. cichoræ irrigatus*

4.

gatus hepatis tepide prius expressus apponatur, idque mane ante cibum. Hic tamen notandum, quod in morbi progressu tutius sit cordi, quam hepatis refrigerantia apponere: quoniam gibba pars hepatis venas multas habet, quas metus est, ut ob frigiditatem obstruantur. Sequens vero maxime à nobis commendatur. *℞. aq. ros. lb. s. aquae acer. bugloss. ana ℥ iiii. omnium santalorum virisque coralli, ana ℥ j. s. pul. diamarg. frig. ℥ i. fragmentorum lapid. communium pretios. ana ℥ i. croci (ad servandam naturalem temperiem partis) ℥ s. vini odoriferi, albi ℥ i.* His commistis fiat epithema cordi tepide admouendum, si videatur intensus calor. Quidam pro vino accipiunt acetum. Vinum magis conuenit ac aromaticum est. Pro vermibus vti fumus linimentis ex aloë, oleo amygd. amar. absinthii, succo portulacae, puln. cornu cerui vili, exigua adiecta cera, vmbilicum eo inungendo. Interim per os puluerem cornu cerui cum syr. de limonibus exhibendo, quemadmodum etiam vti fumus in puella annorum 18. filia illius cerevisiarum, pro cuius aëdibus cantharus quo vinum funditur pro insigni erat. Quae simili tertiana & jil-dem accidentibus vna cum vermibus & subinde fluxu ventris laborabat, hac quoque praeter spem multorum, quemadmodum supradicta puella culinaria, decimo quarto die à febre tertiana continua liberata est.

S C H O L I A.

5. Scribit Concoregius (cui Sauonarola ac alij Spractici egregij consentiunt) capite proprio, quod curatio tertianae continua proxima sit curationi tertianae intermittens: nam in hac etiam, inquit, primo incipimus cum lenitione ventris, sicut in illa, & eodem modo cum cassia, manna, & cum clysteribus alterantibus, quandoque & lenientibus cum in hac febre excrementa plus exsiccantur. Procedimus insuper cum venae sectione, si sanguis cum bile exsuperet, & licet sanguis sit fraxum bilis, in continua tamen modica euacuatio, teste Sauonarola, non nocet: imo in frigidat calorem febrilem. Et licet Arabes suadeant, ex sola vrina crassa rubra sanguinem esse detrahendum, etiam fallaci coniectura male consilium phlebotomiae sumunt. Talis enim vrina etiam rubra aliquando infimo hepate, vel rene, aut aliis de causis non ex natura febris etiam contingere poterit. Praestat igitur & alia signa, quae venae sectionem indicant consulere, ut est magnitudo morbi & virium robur aut debilitas. Haec magis indicant phlebotomiam (ut alias demonstrauimus in libello nostro. De incerto vinarum iudicio) non autem lotium. Propterea quoque in principio huius febris venae sectionem non omitemus, si lotium fuerit tantum rubrum, tenue & non crassum, ob quam causam in Obseruat. 26. praecedente neglecta fuit, cuius vices postea profluuium sanguinis narium suppleuit. Vomitus minus, ut diximus, conuenit in tertiana continua, nisi nausea urgente, tunc quidem aqua tepida zacharo adiecto, vel syrupo acetoso simplici leuiter prouocari posset. Vbi vero materia turget, & concoctio expectari posset, dantur syrapi alterantes cum aquis stillatiis, vel decoctis in hunc modum. *℞. endiu. scariolae, rostri porcini ana m. j. capil. ven. polytrici linguae cernina ana m. s. flor. nymphae alb. viol. ana p. i. sem. iiii. frig. maior. ana ℥ i. s. se. portul. lact. scariolae ana ℥ i. prun. damas. nu. xliii. coquantur in aqua communi pro lb. i. colaturae adde syr. acer. simpl. oxyracch ana ℥ i. misce pro decocto.*

Syrapi digerentes & alterantes.

Si materia turget, dant medicamentum eradican, quamuis leue neque calidum, ut minus bilem exagitet: si materia est multa, in principio exhibent medicamentum minuens propriam materiam, id est bilem: scilicet ex illis quae tradita sunt de febre ardente, vel de tertiana intermittente dicetur, idque pro morbi & virium ratione. Vbi vero concoctio expectari potest, inuanda erit natura cum syrapi digerentibus iam dictis, ut ipsam concoctionem celerius perficiat. Signis autem concoctionis apparentibus, si natura nihil expellat, postmodum exhibetur solutiuum medicamentum, leue tamen, idque in die minoris exacerbationis, ut insolum rhabar. cum aqua endiu. vel decocto thamarind. vel aliud de febre ardente prius scriptum, vel quae nos vti fumus in febribus continuis tertianis praecedentibus: interim succurrimus accidentibus, sicut, vigiliis, capitis doloribus, nigredini linguae, calori hepatis, ut de febribus ardentibus similiter ostensum est. Ad vigilias confert, etiam hac lotio brachiorum, crurum. *℞. folior. laetue, salicis, cucurbitae ana m. iiii. flor. nymphae. viol. ana m. i. calycum pap. albi cum se. nu. iiii. decoquantur in aqua, & crura tepide tum brachia lauentur.* Ceterum de his latius ca. proprio de symptomatis febrium dicitur. Antonius de Gradis cap. de febre tertiana continua, maxime vero pueris vermes in hac febre apparere scribit, pro quo accidente ad vermes necandos & febrilem calorem extinguendum emplastro vtiur ex ℥ j. farinae hordei, succi cassiae minoris (quae in pandecta pro vermiculari & semperuina minori habetur), lb. s. aceti albi ℥ j. applicat autem vmbilico.

O B S E R V A T I O XXVIII.

De continua tertiana in praegnanse.

1. Circa aequinoctium autumnale, aliquot continuas febres tertianae admodum periculose ann. 1560. à Christo nato oriebantur: quo tempore consiliarius ille Damianus de Droëgendick eadem febre decubens obiit. Hoc fecit eodem tempore matrona nobilis de Druynen, annorum viginti septem, cum vndecim vix septimanas grauida fuisset, febre tertiana continua in Hagha-Comitis apud fratrem agens, videlicet 25. die Septembris corripit cepit. Vtunque plethora afficiebatur, sitisque robusta, multisque humoribus repleta, facie existente vtunque rubicunda & inflata, tum dolor capitis vehementior eam apprehendebat, ita ut subinde in paraphrenicam incidere. Febris hac erat continua, quemadmodum praecedens. Cum ad eam accitus essem, facile id animaduerti: nam tertia quaque nocte exacerbationem habebat, cum vomitu quodam bilioso, cui pauca portio pituitae admixta erat: quod tamen rarius in tertiana continua contingit, sed multo frequentius in tertiana intermittente. Desinebat autem in remissionem quandam, at non in veram intermissionem: ita, ut facile cognouerim hanc tertiam esse continuam. Cum vero post meridiem Delphis eo vocatus essem, omnium primo sequentem syrupum praescribo: *℞. syrapi viol. oxyracch. simplic. syr. de acetos. citri, ana ℥ s. aquar. endiu. borag. cicchorii ana ℥ i. misce.* & sumptis vnica vice. Pro potu quotidiano, ut vteretur simplici pituitana, iussu. Altero die, qui erat 27. Septem. cum redirem, & febris intenderetur, deinde in praegnanse hac periculosa esset, ne etiam abortum pateretur, iuxta aph. Hippoc. 30. lib. 3. Mulierem vtero gerentem capi (inquit) ab aliquo morbo acuto,

acuto, lethale est. Quamobrem ob calumniam vitandam, cum ego semper praesens esse non possem, de secundo medico, qui in Hagha habitaret vocando, qui semper coram adesse posset, mentionem habui. Et ita vocatus fuit Hugho Nieuenius medicus Haghanus, qui in vicinia aegrotae decubentis habebat. Cum vero praecedente nocte peius habuisset, atque medicamentum mane exhibendum esse prius proposueramus, cum intra tres dies secessum non habuisset, de pharmaco ventrem leniendo inter nos consulimus. Nieuen. vero cassiam valde laudabat. Ego vero in praegnanse mannam praeferebam, eo quod cassia rebus potissimum vacuaret, unde facilius abortus oboriri posset in praegnanse, cuius ratione illustris ille Medicus Ludouicus de Leonibus Bononiae, & Florentiae, praceptor Ioannis Tiengij Medici Amstelrodami, qui eo tempore, quo ipse Italiam accederem, mortui erant, nequaquam cassiam in praegnantibus dandam consulebant. Idem & Elideus praceptor meus Bononiae, si quis alius in praxi exercitissimus, sentiebat. Eaque de causa praestantiorum medicum in hoc casu non inueni, quam mannam ipsam proponebam: & licet aliquo modo in bilem verteretur, cum aqua endiu. ut melius refrigerando faeces educeret, daremus. Alia autem pharmaca minus hic conuenire dicebam, cum praegnas foret in principio, & nondum grauida ad tertium mensem progressa, propterea ex alio pharmaco existente fortiori facile abortiri posset, iuxta decretum Hippoc. qui iussit lib. 5. aphor. 29. grauidas purgari debere, turgente materia à quarto mense vsque ad septimum, minus vero has recentiores autem (inquit idem) & seniores vereri oportet: de qua re latius in scholio subsequenti. Cum itaque quinque septimanas adhuc superessent, antequam ad quartum perueniret mensem: tutius esse duximus, ut leuiori medicamento id praestaremus. Et sic tandem communi consilio, medico nostris rationibus acquiescente ℥ j. s. mannae selectissimae, in ℥ ii. s. aquae endiu. ut potio breuior esset, ne naufragunda euomeret, dedimus. Nam vomitus facile abortum prouocat. Medicus praesens libenter dosim ad ℥ ii. auxisset, sed quia debilius, fat fuit. Quia doli cum vxor mea carissima, Eua Teylingia, deplorare inflammatione vteri laborans mense Iulio praecedente accepisset, quatuor secessus habuit, corruptos atque biliosos, cum maxima alieuatione: eodem modo & haec praegnas cum hora tertia à prandio sumpsisset, ter biliosa eaque liquida, foetentia deiecit, ut se postea multo leuiorem diceret. Vigesimo septimo Septemb. iterum vna ad eum redeuntibus cum febris adhuc continuo affligeret, & plethora afficeretur: satisque carnosa foret, missione sanguinis assueta, facie rubicunda, venisque apparentibus, communi consilio, rationibus persuasa, sexto die ab initio morbi sectionem venae admisit. Et in praegnanse extracta sunt vnciae quatuor (de qua re latius in scholio dicturi sumus) bene tulit, ut deinde melius habere coepit. Vigesimo octauo die Septemb. cum ad eam reueri fueraimus, qui erat septimus dies ab initio morbi, & facta est crisis per alui fluxum, cum multa biliosa deieceret, & quaedam etiam euomeret, signis concoctionis praecedentibus: octauo deinde die melius habuit: nec nouo die febris vehemens fuit, & cum in declinatione sudasset, amplius non febricitauit, & fuit perfecte sanata. Post exhibitam potionem ex manna bis adhuc cepit syrupum praescriptum, & ad roborationem ac alterationem utebatur condito

in superficie solus auri obducto ex conserva viol. borag. manus Christi compositione cum perlis (ut vocant) corricibus citri syrupo de acet. citri adiectis. Interim ad maiorem refrigerationem, lumbi tum hepar inungebatur vnguento rosaceo descripto, Mesue. Nono die sanitati omnino restituta fuit.

S C H O L I A.

Q V O D autem in hac nobili muliere prius bilem eduxerimus cum manna, deinde ad venae sectionem peruenerimus, id secundum canones medicorum illustrium factum est. Vult autem Arculanus, suo tempore egregie in praxi versatus, vbi sanguis aut bilis aut alius humor aequaliter dominantur, vel sanguis alios superet, ut quando subratio à venae sectione initium sumat, postea vero bilis euacuetur. Si vero sint permixti humores, ac apti sunt cum sanguine educi, à Phlebotomia incipiendum erit: vbi vero sunt permixti, neque apti sunt cum sanguine ut educantur, ab euacuazione praedominantis humoris cum pharmaco initium curationis aggrediendum est, deinde vena secanda. Et ita de quocunque humore cum sanguine peccante dicendum. Si vero alius humor cum bile abundet, ambo simul euacuandi, & ille magis qui dominatur. Si vero bilis aequaliter dominetur, ea ipsa magis euacuanda: haec enim magis suspecta & ceteris partibus euacuati magis parata. Idem de aliis humoribus dicendum inuicem permixtis: semper enim is, qui magis dominatur ac digestus sit, & de quo plus timetur, magis est euacuandus. Hanc tamen rationem Montanus videtur refellere, qui etiam ex mente Galeni hanc ponit regulam, si fuerit dominium paucum humoris cum sanguine, sitque illius parua substantia à natura sanguinis, debemus tunc mittere sanguinem, non tamen tantum, quantum si fuerit dominium multum sanguinis. Si autem multum discesserit à natura sanguinis, adhuc parcius: si vero plurimum, non debemus tunc sanguinem educere, sed euacuare. Itaque tres sunt conditiones, parum, multum, & plurimum, pro regula. Causam huius vide apud Montanum. Alia etiam regula est apud Galen. vel humores sunt in primis venis circa hepar in mesaraicis, quae ventriculum, splenem, intestina circundant: tunc ante sanguinis missionem vacuandum est. Et sic in fundo ventriculi, vel in intestinis quoque euacuandum. Si sunt in aliis venis commixti sanguine, & crudi, prius concocti & euacuari, demum sanguis mittendus est. Si vero limosi, adulti, non est mittendus sanguis, & haec sermone lucidiore declarantur. 5. meth. de Curatione cathar. Vbi enim limosi sunt humores in venis, non est mittendus sanguis: sed prius euacuandi sunt, ut sanguis mundificetur. Alia plurima, eaque vtilissima de hac re vide apud Montanum lectione 4. supra Rhassem. & Langiam medicum praestantissimum epist. 17. lib. 1. in qua & minoratiua pharmaca auctoritate Alexandri Tralliani & Actuarij commendat. Ideo cum humores essent in intestinis crudi, & venis mesaraicis, & tribus diebus sponte haec agra non deiecit aluum, hac quidem ratione primo euacuauimus leuiter, deinde commode sanguinem detraxere iussimus. Et licet in praegnantibus admodum periculosa vtrique sit euacuatio, ita ut Hippo. grauidas purgari urgente materia à quarto mense vsque ad septimum iussuerit: minus vero his: recentiores & seniores vereri oportet. Et cum tria sint tempora fetus, tripliciter quoque causas Galen. in comment. adducit, quod

5. Quando euacuatio debet praecedere venae sectionem & quando subsequi debet. Sup. Rhas. cap. De curat. cephalae ex bile.

6. In comment. 10 supra Rhas. cap. De dolore capitis ex materia biliosa.

Præ praegnantibus euacuatio & vena secari oportet. Et cum tria sint tempora fetus, tripliciter quoque causas Galen. in comment. adducit, quod

quod in principio facile abortum patiuntur ob teneritatem, sicuti fructus cum prius incipiunt, vel poma arboribus minus adherent, sed vento facile labuntur, in medio vero difficulter decidunt, in fine facile ob maturitatem. Et sic Hippocrates purgationes concedit in medio tempore, quia tunc fortiores, & sic minus sunt periculosa. Non tamen prohibet aliis temporibus non posse fieri per lenientiam. Et quamvis curatio in feb. acutis seu continuis praequantibus, sit difficilis & periculosa ut ex comment. Gal. liquet. 3. lib. 1.

8. Comment. sup. aph. lib. 4.

Hippoc. de morib. vulgaribus. sunt tamen ipsae medicandae, ne mortis nomine medicus accusetur. Primis quidem mensibus (ut ad longum docet. Benedictus Faurentius praeceptor meus carissimus) ne vincula foetus rumpantur; eo quod tenuia sint ex purgatione violenta, lenientia tamen conceduntur, qualia sunt manna, thamarindi, pruna, rhabar. in propria substantia, & non in infusione. Quarto, quinto, sexto, & septimo mense minus est periculi, licet mitiora etiam tunc conueniant: in ultimis tribus mensibus, etiam lenientibus uti poterimus. Cum autem simpliciter Hippocrates dicit, sunt medicandae, id quoque intelligendum est de sanguinis missione, interim cum quadam cautione, ut de purgatione diximus est. Et ideo aph. 30. lib. 5. semper veritatem non habet, Mulierem vtero gerentem capi ab aliquo morbo acuto, lethale est. Nam experientia comprobatur, quod aliquando curantur, si recte medicentur. At licet hoc ex natura morbi acuti contingat, ubi cogimur uti tenuiori diata, vel ex feuitia morbi acuti & accidentium, atque tunc sit lethale: non tamen necessario, verum magna ex parte; qua ratione Hippoc. dixit lethale esse. Praeterea quod Hippoc. pronuntiauerit, quod mulier vtero gerens, sanguine misso ex vena abortit, & magis si foetus sit maior, eo quod alimento destituitur foetus: ob quam sane causam victum tenuem non sine periculo obseruari aiunt. Ceterum sicut in breui abstinentia, dum reliqua consentiunt, nihil est periculi; itidem nec in parca sanguinis detractione, cum caetera suadent; nempe morbi magnitudo, facultas vicens, & aetas florens, sanguinem partiendo, ut Galenus suadet de curat. per sanguinis missionem, cap. 12. inter mediis temporibus praequantem nutriemus. Hoc modo praeceptores mei Elideus & Benedictus Faurentius sectionem venae adhibebant, & Iacchus ille doctissimus hunc aphorismum exponens, ait veteres de venae sectione intellexisse maiori, qualibram seu selibram extraherent, non autem paucam extractionem: nam sanguinem mittere, non secus atque vnumquodque aliud remedium, magnam pluri & minoris differentiam habet. Intellexerunt de ea, quae nota digna sit, quam nimirum sanguinis missionem iure dicas. Illas enim adeo parcas, imo exiguas detractiones, quibus vulgo nostri medici utuntur, ne scarificationis quidem nomine dignati forent, uti ex mensuris, quas aliquando pro exemplo ponunt, coniectere est. Quod vero haec Galeni & veterum mens sit, inde coniecti potest in libello de scarificatione. Inutile (inquit) est bis per annum venam secare: prohibere tamen qualemcunque sanguinis detractionem non docuit, qui eadem quoque die iterari venae sectionem aliquando suadet. De integris igitur & effatu dignis vacationibus necesse est dixisse. Si igitur aetas, & corporis habitus, victusque qui praecessit vna & ceteri status consentiant, quis dubitabit obsecro, praequantem sanguinem mittere: quanquam parcius id fiet. Sic nos

Perum sanguinis missionem in praegnantibus.

9.

Iacchus.

10.

profecto plurimas vidimus, multas quoque videre amici; vel pleuriti, ut pulmonia, vel angina, alioque quopiam acuto morbo correptas, non modo abortum perpeffas non esse, sed euentissimam utilitatem ex vena secta sensisse, non solum in mediis mensibus, in quibus Hippocrates fieri suadet, verum etiam in primis & ultimis. Sic mulieri Alcmarianae, cui nomen Remula erat, anno 24. cum sanguinea & robusta esset, anno 1549. mense Octobri cum saeuissima pleuritide laboraret in ultimo mense partus, hoc est in principio noni mensis, sanguinem ad vncias quatuor ex basilica vena eiusdem lateris, dextrahere iussimus, & conualuit. Aliud exemplum continuae tertianae in praequantem curatae subiiciemus.

OBSERVATIO XXX.

De continua tertiana praequantissima in praequantem ex venae sectione curata.

Margareta Adriani, vxor illius Iodoci Gerardi cereuisarii, qui libenter cum doctis, literatis & medicis potissimum versabatur, in aetate mulier utique biliosa & valde prolifera, praequantem, tertiana continua eaque grauissima cum capitis ingenti dolore correpta est. Haec ipsa impraequantem, alias semper sanguinem sibi detrahi iusserat, ne infantes (ut illa dicebat) nati, postea scabiem incurrerent. Decumbebat autem haec Delphis apud templum Nouum, atque ita ex febre vehementiore; dolore capitis tentabatur ut delirium metueremus, cui in morbis acutis ipsa valde obnoxia erat. Impraequantem septimum mensem nunc attigerat: cumque huic venae sectionem vtilem esse proposuissem, quam ipsamet vltro ex peteret, vulnerario medico accito vena communis secta fuit, atque ab ea extractae sunt vnciae sex, quo solo remedio adeo fuit alleniata, ut dolor capitis, tum febris cessarint, atque sanitati probe restituta, duas gemellas robustas atque bene valentes post duos menses pepererit.

S C H O L I A.

Noui & alias quasdam mulieres praequantem, praeter hanc, quae solita erant etiam in principio, nonnullas; quoque in fine noni mensis, ne pueri eorum scabioli nascerentur, sectionem venae admittere, nullo morbo urgente, neque abortum passas. Quam tamen opinionem ita mordicus (ut quidam chirurgi, qui sine discrimine in omnibus praequantibus sanguinem detrahunt) tenere non oportet, cum in praequantem non sit faciendum, praecipue in principio & in ultimis mensibus, nisi febre acuta vel alio morbo graui urgente caeterisque indicationibus consentientibus. Quibus quidem animaduersionis commode in hac, quemadmodum & in praecedente praequantem, sanguinem detrahente iussimus, quemadmodum praestantissimi hodie quoque medici faciunt, ut Amatus in muliere illa Vrbinatae quadragenariae, secundo mense partus ex vena communis in febre continua sex vncias extrahere iussit; & in vxore propterea ad vncias septem, & in alia in sexto mense caussione correpta, in qua primum vncias quinque, deinde ex iecoraria quinto die vncias sex sanguinis extraxit, & nono die ex basilica sinistri lateris rursus vncias sex, & bis euacuauit cum manna & rhab. etiam in 14. die decretorio: cur hoc fecerit, ibidem rationem ponit. Decimo nono die iterum inter annularem & minimum digitum tres

Centur. 5. curat. 27.

Centur. 5. curat. 27.

tres sanguinis vncias demit & 27. die fuit curata. Ita ut in totum viginti vncias sanguinis partitione facta ab ea extraxerit, & bene tulit, & non abortiit, ac curata fuit. Nostra tamen Baraue mulieres, quae molles sunt, vix illas toties repetitas sectiones ferrent: quamvis haec missio sanguinis auctoritate Galeni. & etiam Abinzoriaris minus periculosa primis mensibus quam mediis aut ultimis. In omni tamen tempore (ut Amatus ibidem annotauit) praerperij vel dum praequantem est, fieri potest, cum haec ipsa minus periculosa sit, quam purgatio, aut euacuatio, quae per pharvacum sit, modo tamen euacuandi modum animaduertamus: quia sanguinis facilissima sit extractio, ut nulla aut parua in corpore sit commotio: si quae tamen superuenit (stante sanguine) illico cohiberi potest, ac veluti manu teneri: quae in purgatione fieri non possunt. Et ideo tutior est venae sectio medicamento solutiva, quia statim reprimi posset, si syncope vel accidentia obortiantur: at medicamentum intro exhibitu oportet, ut vel oportet in materiam peccantem vel corpus ipsum: nunquam, si rem, quae extrahitur, ac a corpore deponitur, respexerimus, procul dubio sanguinis extractio periculosior est, cum sanguis animae sedes & pedisequa, tanquam a natura thesaurus reconditus sit. Qua de re Galen. lib. de sanit. tuenda 4. ubi vires plus iusto imbeciliores sunt, sanguinis missionem prorsus fugere praecipit, & alium mediocri medicamento deiciendum mandat: at in parua quantitate, cum & ipsa posset reprimi: doctiores tamen sectionem minus periculosam statuunt, licet Petrus Aponus Conciliator dictus, contrarium sustineat. Et ita in priori matrona nobili hora 10. ante prandium, cum febris aliquo modo remitteretur, sanguinem detrahere mandauimus: eodem modo & in altera: tempus enim remissionis vel minoris afflictionis eligendum erat, neque conuenissent in die decretorio. In quarto mannam exhibuimus. In sexto venam secimus, cum ab initio vocati essemus: quamvis Galenus non numero dierum, sed vni vltimo robori in febribus attentus, non solum sex-to septimoque, sed etiam diebus sequentibus sanguinem mittit. Ita & Auicenna contra eos, qui dicebant non esse bonum post quartum diem sanguinem demere, inquit etiam post 40. dies modo vires adsint: quanquam praestat in principio id facere antequam vires deficiant, pulsu semper intersecandum obseruato, iuxta decretum Galeni, in-bentibus quoque statim a venae sectione non dormiant, licet medicus praesens cum priore muliere tractaremus, apud probatos auctores se non legisse hoc testatur, licet Galen. somnum inhi-do de Villa-Noua, & ab Auic. somnus quoque in-hibetur. Somnus enim humores intro rapit, venae sectio extra propellit, & ideo somnum prohibemus, ne intro redeant. Viderationem Iasonis Pra-tensis medici Ziricei, cur non sit dormiendum a venae sectione. Nieuenius existimabat a venae sectione vigilandū quod in accessionibus dormire non licet. Imo neque in accessionibus dormire bus sanguis mittendus, neque dormiendum, neq- cibis dandus, aut aliud quicquam faciendum, ut apbor. 11. lib. 1. constat. atque eadem ratio est, ut etia declarat Galen. apbor. 1. lib. 2. ut spiritus ac sanguis, in quo calor habitat, ad exteriora retrahatur. Et quamvis eadem sit causa, qua somnum a venae sectione prohibemus, quamvis in principio morbi vniuersalis fieri posset, nequaquam tamen in ac- cessione particulari: & ideo pessime faciunt Chi- rurgi, qui in accessionibus febrium, quemadmo-

Sanguinis extractio minus periculosa purgatione.

Gal. lib. 2. de ra. vic. in morib. acutis. & lib. de eu. rad. rat. po. sanguinis missionem.

Diff. 66. Quo tempore faciendum sit missio sanguinis. S. d. steth.

Li. 2. sen. 4.

Li. de eu. vandi ratio. ne per vena sectionem.

Li. de reg. fanis. cap. 37.

Avic. ca. proprio de vena sectione.

ne.

Iason Pra-tensis de cr- rebr. morib. 6. de eu. rat. hemi- cranea.

Avic. de se- ctione cur non dor- miendum.

apbor. 11. lib. 1. constat. atque eadem ratio est, ut etia declarat Galen. apbor. 1. lib. 2. ut spiritus ac sanguis, in quo calor habitat, ad exteriora retrahatur. Et quamvis eadem sit causa, qua somnum a venae sectione prohibemus, quamvis in principio morbi vniuersalis fieri posset, nequaquam tamen in ac- cessione particulari: & ideo pessime faciunt Chi- rurgi, qui in accessionibus febrium, quemadmo-

Pet. Forest. Tom. 1.

dum tonfores apud nos male consuevere; venam secant. Haec obiter de sanguinis missione hic dixi e nobis vile visum fuit.

OBSERVATIO XXX.

De quadam febre tertiana continua nono die interficiente.

Anno 1564. in Autumno, cum ad Cornelium Sufium Hollandiae praesidem vigilantissimum, ex podagra & chiragra laborantem in Hagham-Comitis accitus essem, ut eundem curarem: mox eodem tempore ex eiusdem aedibus Leydas euocatus sum ad nobilissimum Dominum de Lockhorst, qui in tertianam continuam eamque acutissimam incidit, quem Leydanus Medicus tractabat. At cubiculum aegrotantis ingressus, in eo erat ignis luculentus, multa lignorum strue incensus, unde locus, in quo decumbebat aeger, calidissimus euaserat, ita ut per calorem insignem resolutus in syncopen incidit, vir admodum macilentus, & si qui alter rarissimae texturae, & valde biliosus. Lotium quod tunc reseruatam erat, insigni rubedine tinctum spectabatur. Ignem ex cubiculo statim amouendum iubeo, atque aqua inspersa tum accito solui refrigerari praecipio, cum animaduertissem aegrotantem febre continua tertiana detineri. Medicus vero praesens cum de aegri salute semper bene sperasset, primo lenitium exhibuerat, iulebos quoque, venae sectione neglecta. Quartus erat dies, quo dominum accesseram; at cum phrenitidem metuerem ex ingenti dolore capitis, & calore immenso; refrigerantia, alterantia & somnifera vna praescribimus. Altero die, qui erat quintus ab initio morbi, cum phlebotomia esset praetermissa, communi consilio venam iecorariam in brachio sinistro tandem secare fecimus: sed quia paulo debilior, paucum sanguinem; ut Chirurgus extraheret mandauimus. Profuit quidem, licet melius iuuisset, si ab initio vena secta fuisset in febre tam acuta. Post sanguinis detractionem sequente die, nempe sexto, melius habere visus est. At in septimo peius, ita ut delirauerit, & in aphthas quoque lapsus sit, quibus accidentibus vires corruerant. Pro victu, hordeato utebamur verum parum etiam aliis remediis profecimus, ita ut ex signis malis tum vehementia morbi morituum aegrum praedixim, medico praesente in contrarium cum aegro tum amicis salutem pollicente, licet pulsus singulis horis deficeret, viribus paulatim decrecentibus, & febre magis augefcente. Octauo die omnia peiora erant: nono incidit in lipothymiam grauiorem, a qua cum ad se rediisset, sacerdotibus reliquum curationis relictum esse amicis praedicebam, atque iis muniretur, quae demigraturis ad hoc seculo adhiberi solent, alio medico adhuc bene sperante. Sub noctem pessime habere coepit, ac eadem nocte obiit. Unde ego ex praedictione honorem, alter medicus ignominiam habuit. Nihil itaque in morbis periculosis praestantius, quam bene praedicere. Nam a vera praedictione, si aeger moriatur, non minus gloriae, quam ex sanatione habetur: cum omnes decumbentes curari non possent.

S C H O L I A.

Quam sint necessariae medicorum praedictiones, docuit Hippocr. lib. 1. praedictionum, ut etiam nos alias ostendimus in libris nostris contra Empiricos, praeter id quod aegri parat propensius, ac medicus praesentiendo futura, de longinquo

F. obuam

obuiam it; demum, quod maxime eius famam conseruat, crimine vacat internecionis. Verum quod ad hanc febrem curandam attinebat, aliquis dubitare posset, cum medicus altans plus iusto feignior esset in sanguinis detractatione in febre tertiana acuta continua, in qua magis quam in intermittente, ut dictum est, ab initio conuenit, nunquid hæc febris magis aucta fuerit, ut postea minus curari poterit: quin potius hæc ipsa fuit maligna, ut mortem intulerit; ignis tamen luculentus in cubiculo ægri minus conueniebat, quin potius ac frigidus & humectans, qualis in febribus continuis utilis esse censetur.

OBSERVATIO XXXI.

De tertiana continua notha,

Monachus regularis Procurator in monasterio Heyloe, ab vrbe Alcmariana passibus aliquot distante, annorū quinquaginta, anno 1548, in principio Veris, in tertianam notham continuam lapsus est: tertio quoque die febris incalcescebat, ad veram intermissionem non perueniens, quamuis minus acuta & vehemens esset. Ad hunc vocatus post ventris lenitionem ex cassia, postea die minoris afflictionis eidem ut venæ sectio ex vena basilica in brachio dextro fieret mandauimus, ad vncias sex, cum lotium rubrum esset & utrumque crassum. Mox ob ingentem capitis dolorem, cum adhuc in morbi principio vniuersali essemus, sequēs epithema fronti actu frigide vel vix tepide applicari iussimus. ℞. aqu. betonicæ, equiset. end. plantaginis ana ℥. j. b. ol. ros. ℥. j. aceri optimi ℥. b. misce. Et dolor capitis mitigabatur. Deinde quatuor diebus continuus ad materiam digerendam biliosam & pituitosam hoc syrupo vsi sumus. ℞. syrupi de end. ℥. j. mellis rosati colati ℥. b. aqu. betonicæ, end. bngloss. ana ℥. j. misce pro vna dosi. quam singulis diebus capiebat. Post septimū diem ita eum purgauimus. ℞. diaprūnis simplicis ℥. b. electuarii de succo ros. diaphænici ana ℥. ii. aquæ betonicæ bngloss. ana ℥. ii. syr. de ciccho. Nicolī cum rhab. mellis ros. colati ana ℥. ii. misce fiat haustus. quo sexies multa biliosa, ac simul quædam pituitosa excreuit, ita ut febris eum minus affligeret, quamquam nondum ab ea in totum euaserit, vrina adhuc magis subsidente. Postea vero etiam ex sequenti decocto bis in die utebatur. ℞. endiuæ, cicchorii, dentis leonis, betonicæ, agrimonie, fumariæ ana m. i. cardui benedicti m. b. florum cord. ana p. i. seminis anisi, feniculi ana ℥. i. b. se. 4. frig. maior. & minor. ana ℥. b. prunellæ mas. quar. b. bordei mund. m. i. iunibar. sebesi recent. ana n. vii. omnia artis ratione coquantur in aqua communi pro ℥. i. b. coletur, colaturæ addantur mellis ros. colati syr. de end. syr. acetos. simplicis ana ℥. i. adiciatur zacch. parum & aromatizetur cum ℥. i. b. specier. diarod. ab. & fiat potio clara pro tribus dosi. Postremo cum hoc decoctum sumpsisset, denuo hoc modo illū purgauimus. ℞. diacatholici ℥. b. elect. de succo ros. diaphænici ana ℥. ii. aquæ betonicæ, cicchorii feniculi ana ℥. i. b. mellis ros. colati ℥. i. misce, fiat potio, quæ mane sumebatur, ex qua sexies vel septies alium deposuit. Ad roborationem ventriculi sequenti electuario utebatur. ℞. specier. aromatici rosati specier. diarod. abb. ana ℥. b. dissolutis in aqua cicchorii adiecta ℥. i. b. zacch. albis. simi fiant rotule ponderantes ℥. ii. quas omni mane sumebat. Tyrones hic animaduertant, ut pro ℥. i. specier. ℥. b. sacchari, addatur in conficiendis tabulis, quamquam medici quidam plus zacch. addentes, inefficaciorē confectiōem reddunt. Cæterum æger hic cum supradictis remediis vsus esset, post

decimum septimum diem conualescere cœpit, & 20. perfecte à febre liberatus, deinde recte valuit.

SCHOLIA.

Monachus hic homo pituitosus erat, at vsus vino calidiore apud amicos, plurimum bilis coaceruauit. Hic in tertianam continuam, sed minus biliosam incidit; & ita hæc febris notha erat, minusque pura. Hinc etiam diuturnior in viro pituitosus: & quia bilis magis superabat, licet continuo febricitas, tertio quoque die maiorem exacerbationem habuit. Quæ exacerbatio à quibusdam in humoris naturam refertur, alij vero causas accessionum & exacerbationum ad motus syderum, & lunæ vim reuocant: alij in cœca & occulta humorum proprietate causam ponunt: alij ob expultricis facultatis irritationem & humorum coactionem fieri volunt. Argenterius autem ad ordinem, quo humores corrumpuntur, vel in aliā permutantur naturam vel quantitatem vel qualitatem, causam refert. Cæterum quod ad hanc febrem tertianam attinet, licet bilem cum pituita mixtam haberet, iis ipsis existentibus in venis vna cum sanguine bilioso, & vrina rubra existente, & cum tempus vernum esset, & febris continua: vncias sex sanguinis misimus, & optime profuit. Deinde concocta materia bilem vna cum pituita expurgauimus. Post purgationem & magis in declinatione in decocto iterum præparante adieci mus radices magis apertivas quia in febribus tertianis continuis nothis magis aperiendum est, quam in puris, minusque instigantibus vtendum. Quæ omnia iam dicta iuxta humorem prævalentem medicus exercitatus contemperare debet. Cumque de febribus continuis tertianis proportionatis atq; biliosis satis sermonem habuerimus, nunc ad pituitosas continuas progrediamur.

OBSERVATIO XXXII.

De febre quotidiana continua cum variis symptomatibus.

Hadrianus Toorneburchius, vir annorū sexaginta quatuor, aliqui temperatura naturali sanguinea, nunc vero, ratione ætatis pituitosa. Hic vero in principio hyemis an. 1552. febre quotidiana continua, corripit cœpit: quoti die enim sub noctem fiebat exacerbatio, quamuis ad infestitatem perfectæ non perueniret, licet febris vehemens non foret, minusque sentiebatur ob symptomata superuenientia, cumque magis infestantia, qualia erant dolor capitis, pectoris angustia, tussicula haud contemnenda, atque catarrhus. Cum ita sex diebus laborasset, neque remedia adhiberet, sed paulo post vteretur opera Alardi Coelunii medicæ artis studiosi, qui nuper domum ex schola Louaniensi reuersus fuerat. Is cum præscripsisset decocta, tū alia remedia in principio, postposuit venæ sectionem. Verū, vtrum hæc ipsa in hac febre quotidiana continua conueniat, latius in Scholio Obser. xxxii. agemus. Paulo post & ego ad hunc accitus sum, atq; ex signis præsentibus, quæ tunc aderant, animaduerti illū febre quotidiana continua laborare, cū qua etiam symptomata non aspernanda adiuncta erant nempe tussicula, vix diximus & catarrhus saluus, quidē alia accidentia secum postea attulit, ut mox dicemus. Cum autem strictam haberet alium, medicamentum materiam minorans statim præscripsi sequens. ℞. cassia recens extrahta ℥. i. pauco adiecto zaccharo,

chara, fiat bolus, quo deuorato ter alium satis copiose deposuit. Pro catarrho & tussi vehementiore, ut linctum sumeret mandauit. ℞. syrupi capill. ven. syr. de liq. ana ℥. b. diat. frig. in tabul. ℥. j. b. syr. pap. ad reprimendam salsedinem ℥. b. misce. Interim & zaccharū ros. ex aqua ros. & perlis cum zacch. confectum subinde etiam sumebat. At difficulter medicamenta in officinis parata homo sui cerebri admittebat. Quare ad materiam præparationem loco syruporum hoc decocto simplici utebatur. ℞. rad. cicchorii, feniculi, liq. ras. ana ℥. j. scabiosæ, hyssopi, betonicæ, bordei mundati ana m. j. vuar. pass. enucleat. ℥. i. se. 4. frig. maior. ana ℥. b. se. anisi ℥. i. coquebantur hæc ipsa in aqua communi, & hanc colaturam loco iulebi vel syrupi zacch. dulcoratā capiebat. Cum autem febris eum relinqueret, symptomata tamen maiorem curationem exigebant, & ideo cum minus posset dormire, tempora oleo pap. & mandragoræ simul mixtis ut inungeret præcepi, & ut ad expectorationem ex syrupo de liq. frequenter vteretur, atque pectus sequenti linimento inungeret iussit. ℞. vng. pectoralis, ol. amygd. dulc. ana ℥. b. misce. Subinde & hoc electuario utebatur. ℞. specier. diarod. frig. trionfant. ana ℥. i. specier. diarod. simplicis ℥. i. b. specier. diarod. abb. ℥. b. dissolutis in aqua vngula caballina cum ℥. ii. zacch. albis. fiat confectio in tabulis. Cæterum aliquot diebus intermissis materia catarrhalis (febre quotidiana continua permanente, quæ minus sentiebatur) subito in gulam & linguæ radices è cerebro dilapsa est, cum maximo eiusdem lingue tumore & tanta inflatione, ut illi co suffocari videretur. Pro quo accidebat tollendo hoc gargarismo vsi sumus. ℞. aqu. scabiosæ aqu. capri folii ana ℥. b. mellis ros. colati ℥. ii. diamor. ℥. b. cassie ex cannis tractæ. ℥. iii. misce & fiat gargarismus. Quo maximum leuamen sentiebat, multa pituita ex ore defluente, quæ fere in principio strangulationem induxerat. Tercio gargarismus idem paratus fuit, cum nocte dieque eo vti cogeretur. Libenter iterū leuem purgationem adhibuissem, at nolui exterius sequens molle cataplasma admouimus. ℞. rad. albiæ mundatæ ℥. j. b. florum ebamæ m. i. meliloti ana m. j. se. albæ ℥. j. b. coquantur in aqua ad mollitudinem, videntur, addendo farinae seminis lini, feniculi ana ℥. b. ol. chamæm. amygd. dulc. butyri recentis ana q. s. ad cataplasmatum consistentiam. Balneo ex pul. specier. hieræ picæ sale & melle confectio, alium irritauimus. Tandem gargarismo; materia crassa è gutture labente, os melius aperire potuit, & specillo linguam comprimente intus speximus, linguam similiter inflatam & aliquo modo inflammatam. Pro quo symptomate depellendo rursus gargarismum hunc præscripsimus. ℞. aquæ plantag. ℥. j. b. aquæ nucum ℥. ii. diamor. mellis ros. colati ana ℥. j. b. misce. Interea etiam sequenti linctu utebatur. ℞. syrupi de liquiritia ℥. ii. supradicto gargarismo, aqua viol. ℥. iii. & seminum cotoneorum ℥. j. adiectis, ad maiorem refrigerationem semen leuiter ebulliebat in dicto gargarismo; eoque expresso gargarisabat. At cum materia paulo crassior retineretur, hæc subsequencia etiam adiecta fuit. ℞. florum meliloti p. j. bordei communis ℥. j. sicum pinguium n. v. se. feniculi, lini, cotoneorum ana ℥. j. fiat decoctio in aqua communi ad ℥. j. b. & præcedenti gargarismo adiciatur. Postmodum siccus, fenigr. semen lini reliquimus, ℥. j. b. seminis cotoneorum tantum imposita. In exacerbatione febris potius erat decoctum ex hordæo mundato, liquirit. passulis, polytricho, ca. ven. Cæterum, cum alium non

probe deponeret, medicamentum leniter purgans hoc modo propinauimus. ℞. cassia mundata ℥. b. diacatholici ℥. ii. diaphænici ℥. j. b. dissolue cum ℥. iii. decocti. supradicti. Quo quatuor secessus habuit copiosos, cum maxima alleuiatione, & cessauit linguæ inflatio, tussicula leui adhuc perdurante. Ad quam hoc lambituo tunc vsi sumus. ℞. syr. capill. ven. de liq. viol. ana ℥. j. zacch. penidiorum ℥. b. misce. In fine huius curationis, cum hæc febris raro sic sine offensione ventriculi & partium naturalium, cum diu durer. Capiebat subinde ex tabulis infra scriptis. ℞. specier. diarod. abb. ℥. ii. specier. aromatici ros. ℥. j. specier. trionfant. ℥. b. dissolutis in aqua, absinthii, zacch. albis. ℥. ii. & ℥. ii. adiectis fiat elect. in tabulis secundum artem. Exterius quoque stomachum inueximus oleo cotoneorum & maceris simul mixtis. Et tandem symptomatis supradictis curatis, etiam febris eum reliquit. Fueruntque omnes ægritudinis dies 24.

SCHOLIA.

De lingua tumefacta hic nihil dicemus, cum potius illa declaranda ad particulares affectus referuabimus, solummodo nunc dicturi de febre quotidiana continua, quæ ab aliis vocatur latitica, barbaro nomine, à practicis vulgaribus, quasi latens dicta: eo quod hæc febris continua phlegmatica sit longioris spatii, & vniuersis conuinitatis caloris febrilis, multum abscondita: & ideo à barbaris latitica dicitur. Quidam tamen volunt (Sauonarola) quod latitica sit nomen Arabicū, idem sonans quod continua phlegmatica. At inter quotidianas continuas (vt Capo de Vacca docebat) quædam est exquisita, & inter has nonnullæ exquisitæ exactæ, aliæ vero nothæ. Verum illam quæ ab eo vocatur latitica, seu latens exquisita, dicit fieri ex pituita, insipida seu dulci putrescente in venis. Nothæ vero & non exactæ, ab acida pituita, seu à vitrea, seu falsa: veluti est causus nothas, quam febrem ad continuam quotidianam notham etiam referre videtur. Quotidiana itaque continua fit ex pituita in venis putrefacta, & vt plurimum in hyeme, & in hominibus otiosis, & in regionibus frigidis locisque humidioribus, & in his præcipue, qui vtuntur cibis viscosis & frigidis. Hæc, inquam, omnia calorem naturalem coarctando impediunt, & ita augent materiam humidam viscosam in membris nutritiis, atque venis: quæ ubi retenta sunt neque euentantur, neq; tales materię euacuantur, putrescunt, atque febrem lentā continuam quotidianā inducunt, quæ etiam senibus frequentior esse solet, ob calorem debilem. Propterea minus mirabimur, hunc senē in hyeme in quotidianam continuam incidisse. Cæterum, cum humor pituitosus in hac febre in venis putrescit, atque omni die ægrum affligit secundum propriam naturam ipsius humoris, dicitur quidē vera & continua ad differentiam interpolatæ, seu intermittētis. Et hæc ipsa continua sicuti interpolata diuiditur in veram, scilicet, quæ fit ex phlegmate naturali putrefacto; & in non veram siue notham, quæ provenit ex phlegmate non naturali. Notha rursus diuisionem recipit secundū species phlegmatis nō naturalis, vel ex phlegmate falso, vel vitreo, & sic de aliis. Omnem humorem frigidum & humidū in corpore pituitam appellari scribit Galen. 2. De diff. febrium. Generatio autem pituita est tria generā ab infirmo calore, cibis pituitosis, intemperantia à Galeno vitæ, otio, intemperatius exercitiis, ætate puerili, & senili, hyeme, constitutione cœli humida. Trius generis à Galeno fere statuuntur: à forti frigiditate, acida: à calore præter naturam falsa: vbi

F ij vero

vero leuiter calor affectus est, & exigua est frigiditas, dulcis, & fatua dicitur. Salua, subidos; acida, famelicofos; dulcis, somnolentos facit. Acida concoqui debet: salua repurgari: dulcis & fatua, natura relinquenda sunt, quia facile in sanguinem conuertuntur. Fitaliquando, ut pituitosus cibus non coquatur in ventriculo: quod inde generatur, cruditas est, non pituita, aut pituita cruda dicitur, quae appetentiam tollit; inducit fastidia & pallorem. Humor qui a cerebro per nares emungitur, aut destillat in corpus, pituita non est, quemadmodum nec humor ille vitiosus & crudus, unde pruritus, vlcerosus affectus, lepra, scabies, & alia huiusmodi. Salua ore contenta potius pituita est. Vniuersali nomine haec omnia sub pituita habentur. Frigidissima & humidissima pituita species, quae vitrea appellatur, odorum albumini persimilis, vel vitro fuso, vehementes dolores infert, & quasi paulo fixo impetentes, ubi loco calido, aut laxiori intestino impingitur, frigus infert, si immota est: si vero mouetur per sensibilia, rigorem, ut acida, commouet. Nam & acoris est particeps, unde sub acidarum genere sunt, quae quidem putrefactae, si leuiter aliquem inuadant, vel ex parte, epialen inferunt. Vbi vero magis putrescunt, praecedat rigor, & febris subsequitur. Alia dulcis rigorem non infert. Oportet ergo, cum de febre pituitosa agitur, diligenter animaduertere, in quo genere pituita febris incenditur. Nam ex eo & curandi ratio euariatur, & praesagium certius instituitur. Graeci fere (ut idem censebat Capo de Vacca) in genere de febre quotidiana scripserunt. Arabum familiae eam plenius distinxerunt. Et ita quo ad differentias, sunt eadem; quae proponuntur in quotidiana intermittente tam exquisita, quam notha. Propterea quod ad continuam quotidianam attinet, licet ex istis causis proveniat, ut intermittens, & vtraque longa sit, haec ipsa magis virtutem grauat, & continua afflictione corpus calefacit & exsiccatur & arefacit, ob defectum digestionis, unde etiam exercitati haesitant de eius essentia, ut hectica esse putent. Differt tamen haec ipsa ab ipsa hectica, cum in hectica sit pulsus durus, subtilis, strictus & siccus: in latica vero vel continua quotidiana pulsus est mollis & latus. Hectica quoque semper procedit eodem tenore, quamvis post assumptum cibum aliquantulum aeger incalcescat: in hac autem circa principium noctis siue cibum assumpserit siue non, fit exacerbatio, & circa media noctem fit maior inflammatio. In hectica quoque cutis est arida, rugosa, sicca & aspera: in hac vero mollis, lenis, & minime tensa. Quamobrem diligenter erit circumspiciendum; ne decipiamur interdum, sicuti plerique medici in praxi minus exercitati, & vulgares decipiuntur, qui interdum credunt esse febrem hecticam, & tamen est pituitosa, & procedunt cum refrigerantibus & humectantibus, & egrotantes deducunt ad hydropem. Praeterea in latica ventriculus maxime afficitur, & dum cibus sumitur, opprimitur, atque symptomata ingrauescunt. Causae etiam praecedentes consideranda, nunquid in aere calido ac sicco aeger versatus fuerit, neque cibis calefacientibus & exsiccantibus usus nunquid exercitium vehementer praecesserit, tum ira, alique animi effectus exsiccantes, ex quibus hectica magis oritur. Contra, si aeger moram traxerit in aere frigido, & cibis frigidioribus usus fuerit, ac in otio vitam consumperit, ex istis tum aliis similibus signis colligendum erit, potius febrem esse pituitosam. Vbi igitur quotidiana inceperit continua, exacerbationis ordine circuituque internoſcet: quia

sine frigore aut horrore exacuitur, misceſcitque nullo sudore, & quotidie exacerbatur; & putredinis quidem nota adfuit, sed admodum obscurae, neque pulsus ea celeritate, frequentia aut inaequalitate digitos ferit, atque in aliis continuis. Neque vrina aequae flammae aut rubra est, ut in aliis febribus continuo affligentibus, etiam si forte crassior sit, neque tantum premit symptomatum fauitia. Ad haec laborantis habitus & natura, & vltus antecedens, & qualis habeatur sanguis ostendunt, & qualis hinc nata sit febris. Est itaque haec febris, primo absque frigore & interpolatione, potissimum vero hora phlegmatis, hoc est, circa occasum solis, magis affligens, facies magna ex parte est tumida, inflata, luis exigua, aut nulla, nausea, destructio appetitus, vomitus pituitosus, pulsus parvus, mollis, tardus, & quandoque debilis, nonnumquam & fortis, exspiratio est maior inspiratione, systole quoque est velocior diastole, lente affligit cum pauca quiete, & immodica est eorum caliditas respectu febrium continuarum biliosarum. Et signa eius sunt, signa interpolata seu intermittens, praeterquam quod horripilatio (ut barbari praetici loquuntur) non est cum ea periodice, quemadmodum neque in aliis febribus continuis. Sed est velut similitudo horripilationis (ut dicebat Bertrutius Professor quondam Bononiensis in suo Collectario) in corpore ex sua diminuta calefactione, & non est in ea sudor, nisi forte apud statum cum sit crisis, sed est cum ea vomitus & solutio phlegmatica ante crisin, similiter & post crisin, aut statum. Et ita signa continua quotidiana propria, secundum Auicennam, etiam signa sunt periodica ex parte vrinae, egestionis, tactus, caloris, & eiusmodi. Et dicitur pro magna sui parte, quoniam haec non dimittit, nec falsam habet quietem, ut periodica. Vnde continuo affligit, magis circa occasum solis, ut dictum est, & differt a conclusa, quae vniiformiter aegrum exagitat: quia haec declinat manifeste, & exacerbationem manifestam habet. Secundum signum est, quod in primis paroxysmis principij vniuersalis sunt rigor, frigus, horripilatio positivae: quia eo tempore materia est frigida, & cum mouetur communicat frigiditatem suam membris sensibilibus, verum in processu remittitur, cum materia iam magis accendatur, & caleſcat. Contrarium fit in periodo. Tertium signum est, quod typus in periodica est longior, quam continua: in hac enim parvus est, in principio & apparet quaedam levis extremorum membrorum frigiditas, praecipue pedum & nasi & aurium aliquando & digitorum, manuum extremitates frigidit, sed minus quam in periodica. Propterea dicebat Gilbertus, quod continua phlegmatica facit motum in horis phlegmatis, sine typo. Et Guilhelmus Placentius etiam dixit, absque rigore aut horrore. Est enim proprium continuarum non horrere. Signa itaque quae a substantialiter inherantibus sumuntur, sunt illa; quae a caliditate capiuntur, quae si tangitur, rorida est. Ab actione laesa, ut pulsus tardus, inaequalis, mollis, laxus, luis exigua, aut nulla, nisi ex phlegmate falso fuerit. A qualitate mutata, cutis (ut diximus) mollis est, & facies tumida. Ab accidentibus capitis grauitas adest, stupor & similia: sicut garrulitas est signum bilis, sic taciturnitas melancholiae, & stupor pituitae. Et ita de aliis signis ratiocinandum erit, ut latius de febre intermittente dicetur. Et quemadmodum haec ex naturali phlegmate proveniunt, ita a non naturali ex speciebus pituitae similiter diligenter colligenda erunt, qualia de intermittentibus referuntur. Haec eadem maxime ad signa prognostica faciunt,

01
Signa de
monstrantia
continuae
quotidianae

11.
Ex Auicenna
& Sauerio
v. 1.

9.
Differentia
inter hecti-
cam & con-
tinuam quo-
tidianam.

OBSERVATIO XXXIII.

De febre quotidiana continua in hydropem transmutata.

1.
Filia cereuicarij illius, qui prope portam Haghnam Delphis habitabat, annorum septem nata, febre continua quotidiana cum aliquot diebus laborasset, ac remedia quaedam ad rem minime facientia frustra tentata essent, cum ad eandem acciti essemus in fine Septembris, tempore humido ac frigido existente colorem faciei, cum animaduertemus liuescere, ac palpebras intumescere pedesque circa talos in tumorem attolli, ventre valde prominente, & ad tactum retinente, hydropem & proprie hypofarcam futuram praediximus, nisi illico remediis ad hydropem conferentibus vteremur. Praeterea & de vermibus suspicionem habuimus, cum puellula fructibus horariis valde crudis, tum vuis non satis maturis antea in copia usa fuerat. Huic cum alium non deponeret, ut ex hoc sequenti syrupo longo cochlear vnum atque alterum fumeret mandavi. *℞. rad. iros, ebull. ana 3 iii. agrimonia, cuscutha, betonica, ceterach. ana m. 3. sc. anisi 3 j. B. carthami contusi 3 6 folior. senae 3 vi. poly-pod. querc. 3 6. vuar. pass. enucleat. 3 i. liquiritiae rase 3 iii. fiat decoctio in aqua communi pro 3 viii. colatur & adde syrupi de eupatorio, de cicbor. Nicolai cum rhabarb. ana 3 i. cinam. q. s. pro sapore delectabiliore; fiat apozema ad modum syrupi longi: ex quo omni mane cum accepisset cochlear vnum atque alterum, alium egregie deposuit, aquosa & pituitosa, & quaedam biliosa corrupta, vna cum vermibus deiecit. Atque ventre hoc sequente vnguento inuncto, miraculi instar, conualuit, ut aliis remediis vti opus non fuerit. *℞. succi ebulli, sambuci ana 3 i. vng. Agrippae 3 ii. coquantur ad consumptionem succi, & fiat linimentum pro ventris.**

SCHOLIA.

3.
Soleat autem stomachus in hac febre plurimum debilitari, cum sit lacuna phlegmatis, & ad huius debilitatem, mox sequitur hepatis debilitas & obstructio, hinc infirmi cachexiam primo incur-runt, deinde ad hydropem perueniunt. Praeterea diana in cum in hac febre continua phlegma putrefactum quandoque aduratur, & in melancholicam materiam conuertatur, quae ad splenem perueniens dolorem eidem infert & inflationem, quandoque etiam duritiem & deinde aliquando quartanam: ut euenit alteri mulieri Delphensi, quae tamen a me curata fuit magna cum molestia. Si autem paroxysmus incipit, cum multis oscitantibus & stupore quodam (ut quondam Typographo Delphis accidit) ac somni profunditate, faciemque tumidam decumbes habuerit cum quodam liuore, facillime in carum vel subeth incidet aeger, nisi statim medicus remediis aptis succurrat. Permutatur haec quoque febris in hecticam, vel cum eadem quandoque commiscetur: quare si facies pallida, citrina, macilenta, oculi concaui euadant, cutisque veluti corium siccum tendatur, & arida fiat, in hecticam transire, vel transisse constat (quemadmodum contingit mulieri nobili, a qua etiam exstincta est) vel hecticam cum quotidiana continua mixtam esse; ut de febribus compositis exemplum adferemus, si Deus nos superstites faciat: omnis enim febris chronica perdurans, hecticam tandem inducit, si dispositio materiam vicerit: si super dispositionem dominetur materia, ad hydropem conuertitur.

F iij lam

12.
Signa pro-
gnostica
quotidianae
continuae.

faciunt, quoniam continua ceteris partibus periculosa est intermittente, & praecipue illa, quae ex falsa pituita fiat, quam quae ex bile, non ratione accidentium semper, sed quia longior & difficilioris curationis: praeterea vrina in febre quotidiana continua, seu latica, subtilis in substantia, pauca in quantitate, in principio cum aliis malis signis, ut alienatione, vigiliis, debilitate appetitus difficili respiratione cum virtute debili mortem propinquam significat. Si autem ex subtili crassior, & multa euadat in statu vel paulo ante, cum bonis aliis signis, salutem decernit. Verum vrina ampullosa, turbulenta, confusa in hac febre subinde lethargum aut carum minatur, praesertim si aeger valde somnolentus fuerit. Solet enim augmentum in hac febre lethargus, teste Rhase, euenire, quemadmodum in praxi obseruauimus. Quod idem Bertrutius de vrinis ampullosis, turbulentis annotauit, in somnolentis praecipue, si circa caput frigidum sint, ideo subito succurrendum ait ligationibus extremorum, fortibus frictionibus, balanis & clysteribus acutis, ad somnum inhibendum, donec materia auertatur. Vrina igitur hic diligenter inspicienda, quae si turbata appareant instar subugali, capitis dolor tunc adest vel aderit: quibus etiam sedimina veluti vrina crassior, febrem diuturniorem significant. Si quantitas vrinae maior solito, ac crassior, frigoris vero diminutio; & caloris augmentum, accessionesque anticipatio, materiam fore concoctam arguunt, & per consequens eiusdem euacuationem, febremque citius terminaturam notant. Est autem febris haec admodum diuturna, ita ut quibusdam ante quadragesimum diem non finitur. Extenditur aliquando ad sexaginta dies, nisi materia exigua, pluresue euacuationes spontaneae febrem breuiorem reddant, & ideo eius principium durat frequenter vsque in vigesimum diem, saepe tota febris ad 64. dies extenditur, aliquando ad sex menses aegrum fatigat. Solent autem eiusmodi febres diuturnae seu chronicae, continuae phlegmaticae, quemadmodum & quartanae continuae (licet valde rariores sint) magna ex parte cum resolutione terminari, aut euacuantur in eis paulatim materia vnaquaque die critica per fluxum ventris, vomitum aut sudorem, non vna quidem expulsiōe, sed per vires. Vomitus quoque & aloi profluvium accidunt a principio, in fine vero post coctionem sudor in omni febre chronica, seu diuturna continua, si virtus fuerit debilis statim ab initio, vel appetitus deiectio addit, lethale quoniam deficiet in via antequam ad statum perueniat. Et ideo materia existente crassa, cruda, viscosa, temporatura pituitosa, & humida, aetate & temperamento sudore apparente, stomacho debili, appetitu prostrato, somno profundo, virtute prolapsa, quae si adfuerint, aegrum peritum denuntiant: opposita salutem significant, mediocria vero, medio modo se habent. Potest autem haec febris continua quotidiana per se incipere, vel alteri succedere, ut euenit mulieri, quae ex tertiana continua licet notha, in continuam quotidianam incidit, quae etiam postea ad hydropem accitum peruenit, quam deinde mors subsequuta est: quamvis frequentius in hypofarcam transmutetur, ut Rhases praedixit; praecipue, si videamus corruptionem formae, ut exemplo sequenti manifestius euadet.

Pet. Forest. Tom. 13

4.
Hipp. lib. 4.
ap. 53.

Curatio co-
tinua quo-
tidiana.

5.

6.
Pene se-
ditio.

Iam etiam in febre continua quotidiana, quemadmodum & in aliis, si limolitates in dentibus fiant, febrem diuturniorem ac fortiolem praesagunt. Dentium autem & linguae mucositas, materiam in stomacho plurimam & viscosam coaceruatam esse notat. In quacunque etiam febre continua quotidiana sudor citius magisque copiose apparuerit, ceteris parcius citius terminatur: signum enim est, quod materia adit obediens resolutioni, quodque non sit magna meatuum obstrutio, vel constrictio. Haec de signis prognosticis sufficiunt, reliqua ab intermittentibus mutuanda, quae suo loco dicentur. Interim de curatione febris cotinuae quotidiana etiam haec addamus, quae maximam quoque similitudinem habet cum curatione febris quotidiana intermittens, quoad remedia & victus rationem: in hoc tamen differens, secundum Aueniennam, quod victus debeat esse tenuior, quam in interpolata: interea tamen non multum subtilis ac tenuis, eo quod longior reliquis continuis existat. Secundo minus calida conferunt in continua. Et ideo si caput sit debile, vel confectus sit aeger incutere dolores capitis, aut morbos capitis, a vino abstinere debet, atque eius loco Auenienna exhibet aquam mellis. Quod ad digestionem attinet, alterationem, ventrisque lenitionem, a debili remedio ad fortius procedit idem Auenienna: ut si syrupo acetoso simplici ad co-positum, cum aquis aperitiuis, prius debilibus ad magis incidentes: & cum videt agritudinem minui, augeat victus rationem. Cibi quoque & carnes sunt alterandi cum rebus acidis. Et quoad euacuationes, & ad ea, quae urinam & sudores prouocant, a debilibus idem progreditur ad fortiora. Ut autem magis particularius procedamus: in hac itaque febre, cum humor putrescit inera venas, victus ratio sit tenuior quam in intermittente; minisque ad calidum & siccum inclinans, neque vino, neque odoramentis vtatur aeger: quamuis debilibus lymphatum, si diutius duret, concedemus, & melius post statum, modo capitis dolores abfuerint. Cibus exhibeatur, quo tempore minus aeger affligitur: id quidem tempus accurate observandum. Materia itaque communis eductio, tum etiam materiae propriae diminutio, concoctio, eradicatio, fiant ut de febre intermittente traditur, aucta in syrups concoquentibus syrups intybi satinioliori quantitate. In conditis quoque specier. diarod. abb. & confer. rosac. quantitas augeatur. Sed praeter omnibus observandum, ut aeger victu roborare vtatur, antequam vires labantur ob longitudinem morbi, deinde ut stomachus confortetur, ne is deficiat, atque appetitus pereat. Nam abstinentia, vel potius postpositio, mortem infert, ut Antonius ille Gradus cap. proprio optime dicebat. Praeterea diligenter delectum haberi oportet in remediis, quae materiam digerunt & euacuant, & quae roborant: omnia haec mutanda iuxta speciem pituitae, quae hanc febrem intulerit: quae, inquam, lucidiora euadent ex illis, quae dicuntur de febribus pituitosis intermittens. Si igitur haecicam metuamus cum iis quoque sunt componenda, quae haecicam simul resistent. Si hydropem, carum & lethargum timeamus, etiam iis resistere maxime oportet, quae illos affectus tollant antequam eueniant: Quod si autem in principio vocemur, tunc etiam circumspiciendum, num venae sectio conueniat, cum respectu solius materiae pituitosae (ut de febribus intermittens pituitosis latius explicabimus) nequaquam conuenire videatur: tamen ut absolute cum auctoribus probatis dicamus, plus expedit in continua, quam in intermittente: quia materia

in venis exiit, & talis erat canon Aueni. c. de curatione febris continua quartana. Magis quoque prodest, iuxta Sauonarolam, si febris, ex phlegmate dulci in qua magis consulitur reliquis indicationibus ad sectionem, venae requisitis consentientibus. Rogerius non solum in hac, sed etiam in ea, quae sit a phlegmate salso, similiter commendat sanguine redundante, ac magis in corpore carnosio & pleno. Sic & Guilielmus Placentinus, Praetorius egregius, ut alij omnes, cum materia intra venas existat sanguinis detractionem laudant. Quibus & accedit auctoritas Galeni, 11. meth. cap. 15. sic dicentis: optimum est, venam incidere, non solum in synochis, sed etiam in aliis febribus, quae ex humorum putredine sunt. Nam si in periodicis id faciunt, quid in iis agendum, cum materia intra venas consistat. Fuit & haec sententia Orbasii. Sed hic videndum, num & vires consentiant? Quare in priore aegro, nempe sene, cum tardius vocaremur & debiliior esset eo tempore; venae sectio non fuit: neque in hac secunda agra, ubi & aetas & vires non admitterent, licet in sene bonae temperaturae ab initio recte conuenisset, quemadmodum & in aliis, quibus plethora aderat, frequenter eodem modo venam in similibus fecari iussimus. Vbi igitur in principio acciti fuerimus, si alius non respondeat, hoc vel simili pharmaco minorante aut leniente uti possumus. *℞. electui vel castae recens extrahta ℥j. elect. ind. ℥j. fiat bolus cum zaccob. vel Phama- dissoluatur cum ℥i. decoctionis communis, & detur cum minoris afflictionis. Vel si pituita multa, ut facilius fieri solet, in intestinis haereat, ante venae sectionem, vel statim post, conuenit clysterem iniicere, cui emolliendi & detergendi vis insit. Ut hoc modo: ℞. maluae, mercurialis, parietariae, betae ana m. j. caulium rubr. m. β. passul. enucleatarum, ficuum ana parua xii. se. anisi, feniculi ana ℥j. β. florum chamaemill. bordei integri, ana p. j. fiat decoctio in aqua communi pro ℥b. j. in qua colatura dissoluit. mellis rosati colati, sacchari rubri ana ℥j. β. castae pro clysteribus ℥j. β. succi betae ℥j. salis communis ℥j. β. ol. chamaemill. ℥j. iii. misce clyster, qui primo iniici potest. At progressu temporis, sunt qui addant aliquid agarici vel mellis seminis carthami, si alius nimis astricta est, etiam ℥ij. diaphanici, quod vacuationi pituitae aptius sit, relinquendo benedictam vel hieram picram, cum hac plus aequo calefaciant. Circa statum cautius est agendum, praesertim, si suspicio est de alui profluuiio, quo febris haec non raro soluitur: tunc igitur cauendum ab acri clysteri post medicamentum minorans, & venae sectionem, ubi conueniat (conuenit autem magis ut dictum est, in continuis) humor coquendus est moderate detergentibus, incidentibus & aperientibus: & quia magna putredo subest, unde calor plurimum augetur, vtendum refrigerantibus. Detergunt mel rosaceum, hydromel. Incidunt & aperiunt oxymel. simplex & compositum, syrupus acetosus, simplex de byzantiis, & syrupus capill. ven. His admiscetur cum magnus est calor, syrupus endiuiae simplex & compositus. Ante usum syrupsorum materia est minuenda, duobus a phlebotomia diebus interiectis. Vel primo, ut dictum est, adhibeantur clysteres. Deinde cum soleat haec febris esse longior, non statim a phlebotomia purgatio conuenit, ne continuis motibus subito & repente factis, nimium humores agitentur. Potest autem pro purgatione in decocto ad pituitam parato vel catholico, vel aliquid diaphanici misceri. Vel detur ℥j. diacatholici, diaphanici ℥j. vel iij. aut ind. di maioris. Vel sit ut decoctum, quod pituitam praeparet & simul euacuet; addendo aliquid agarici, Catholicum*

Proemio
cap. 1. Da
morbum
diuturno-
rum cura-
tione.

11.

Catholicum quoque licet ducenda bili proprium sit, ut Rondeletius sentiebat, mixtum cum decocto aliquo tenuante & incidente, pituitam quoque purgat. Veteres post oxymel simplex & compositum cum aquis ad pituitam destinatis, ut huic febri magis propriis, turpetho vtentur, deinde stomachum roborant cum diarod. Abbatis. Deinde decoctum hyssopi, feniculi, & vuarum passularum dabant. Syrupus autem rosaceus solutius hic per se inutilis est, sed cum infusione aut decocto agarici vel seminis carthami, anisi, vel foliorum lenae, vel feniculi, pituitam purgat. Idem praestat, si cum syrupo aperiente misceatur: Ut ℞. syrups rosacei soluti, vel laxari ℥ij. de byzantiis ℥j. misce. Haec vero medicamenta quamquam maxime conueniant in quotidiana intermittente, tamen & horum vltus est aliquis in continua. Et quia haec febris longior est, ego uti soleo decoctis longioribus, quae & materiam praeparent & paulatim educant. Oportet enim sapius digerere, & euacuare, semper habendo respectum tam ad calorem febrialem, quam ad materiam peccantem. Et quia in hac febre ventriculus, intestina, & venae mesaraicae copiam pituitosi excrementi congerunt, quod repurgari debet; tum ut natura ad vincendum morbum expeditior sit, tum ne excrementum vi medicamentorum in venas retrahatur, & inde obstructions augeantur. Ceterum primis diebus magis detergentibus vtetur, deinde aperientibus, & rursus in declinatione detergentibus: vel his tunc medicamentum purgans datur, ut dissecta materia & praeparata vacuetur. Detergentia quae sunt in vis ductuum, & si quid vim actionemque medicamentorum effugerit, detergent. Aperientia pituitam crassam, quae in venis est, tenuant & incidunt, atque sudores eliciunt. Ad detergentium Rondeletius hoc vtitur. ℞. mellis ros. colati vel mellis violacei. ℥ij. syr. capill. ven. ℥β. aquae bordei, graminis vel asparagi ℥i. iii. fiat inle. Ad incidentium. ℞. syrups acetosi simplicis vel de byzantiis, vel oxymellis simplicis ℥ij. cum aqua graminis primum, deinde cum aqua apii, petroselin. ℥i. iii. vel vj. fiat inle. Si calor magnus est, praedictis syrups admisceantur syrups endiuiae simplicis, & aquae refrigerantes. Ut hoc modo. ℞. oxymellis simplicis ℥j. syrups de endiuia simplicis ℥β. aquae graminis, endiuiae, cichoreae ana ℥ij. fiat inle. Vbi concocta est materia, sepe vi naturae morbus vincitur, & ut plurimum copiosioribus sudoribus, vel fluxu ventris soluitur, qui nec concoquentibus, nec soluentibus vinci potest. Si autem non soluitur, tunc denuo danda est purgatio, aut decoctum longum purgans. Quidam in fine dant pilulas alephanginas, quas reualescentibus, ut maturius reficiantur, exhibent, addendo aliqua refrigerantia, quae caliditatem aromatum refricare possent. At euacuatio phlegmagogis perficitur, ut in quotidiana intermittente, sed minus calidis. Deinde stomachus corroborandus, ac membra nutritiua, eo modo, quo in intermittente fieri solet, modo frigidis, modo stypticis, prout materia postularit, vel ipsa dispositio: In fine quoque viua prouocanda, sed non ita calidis, ut in intermittente. Si etiam adsit vomitus, iuuandus est cum lenioribus remediis. Interim accidentibus praecipue erit succurrendum. Si enim lethargus timeatur, cerebrum statim a principio corroborari oportet stypticis, & temperate calefacientibus: & humores auertendi sunt cum clysteribus, glandibus, frictioibus. Eodem modo de caro imminente: quae ex propriis locis sunt colligenda. Si metus sit de cachexia, vel hydropo, trisdem affectibus reperi succurrendum, modo frigidis, modo calidis, Pet. Forest. Tom. 1.

prout febris & dispositio indicent. Propterea tyrones (ut antea admonuimus) circumspici esse debent in curatione huius febris, quemadmodum & aliarum, quae diuturnae sunt, cum facile cachexiam adferant, a qua nascentes morbi inuitabiles sunt, ut puta aqua intercus, aut phthisis, aut eliquatio. Nam in eiusmodi febribus diuturnis, sicuti in omnibus longinquis morbis (ut recte dicebat Aretaeus Cappadox medicus antiquissimus) dilatio medelae mala est: nam ob cunctationem in vitia insanabilia prolabantur. Inflatio sane ita habet, ut non facile recedat, si semel inuaserit; at si diutius protrahitur, temporis spatio vires acquirit: & nonnunquam euenit ut commoriatur. Exiguos quoque morbos maiores excipiunt: cumque priores discrimine vacarent, eorum soboles perniciose exoritur. Itaque nullo pacto aegrotum silere conuenit, ne morbus deprehendatur, erubescens, neque aufugere vim curationis metuentem, neque medicum pigrum esse ignaumque oportet: utrumque enim ad morbum insanabilem efficiendum consensit. Nonnulli autem sunt aegroti, qui praesentium, nec non & futurorum ignoracione ad finem vsque cum morbo degunt. Nam plerique neque pereunt, neque se futuram mortem suspiciunt, quocirca neque se medici fidei committunt. Horum probatio ex quartana continua colligitur, de qua nunc sermonem insinuemus.

OBSERVATIO XXXIV.

De febre quartana continua.

Theodorus de VVael, vir Nobilis, Topatcha in pago Diui Eligij, vnum & sexagesimum annum agens, anno 1550. die 26. Nouembris, cum alicui ecclesiastico beneficium in animo distribuere proposuerat, forte socrus eius praeniciens, in alterum praeter eius mentem contulit: unde melancholicus factus, alioqui vir constans & hilaris, in febrem quartanam continuam incidit, in fine autumnus, melancholico humore magis vigente. Haec vero signa illi aderant, vigilae, somnia terribilia, linguae asperitas & siccitas, ventris constipatio insignis. Inceperat autem febris sine rigore & sine horrore, calorque lentus apparebat, licet continuus, quarto tamen die aliquo modo inualefecit, pulsus ab initio tardus: in statu paulo velocior. Urina primis diebus citrina, postea nigrior euasit; continuam quartanam licet febrem valde lentam, & obscuram esse intelleximus. Ad hunc vna cum Ioanne Gallo medico Harlemensi acciti, ad castellum Colsterium dictum, in quo decumbebat; lenituum sequens praescripsimus. ℞. diacatholici ℥vi. confectiois hamech. ℥ii. diaphanici simplicis ℥i. β. aquae borag. ℥iii. syrups viol. ℥i. misce fiat hamsus, & detur in aurora ieiuno stomacho, quo alius optime respondit. Altero die etiam minoris exacerbationis venam lienarem in brachio sinistro secari fecimus, & sanguinis vncias sex fluere, qui sanguis utcumque niger & crassus erat, Iuleb. deinde quoque ebibit. ℞. syrups viol. deend. ana ℥i. syr. capill. ven. de epithymo ana ℥β. aquar. fumar. bugloss. borag. ana ℥iii. misce, & singulis diebus in aurora ad tres dies bibat. Rursus die minoris exacerbationis purgationem sequentem proponimus: ℞. diacathol. ℥vi. confectiois hamech. diaphanici (ob pituitam admixtam hyeme instante in liene) ana ℥i. agarici troch. Di. aqua vngulae caballina (quia parum tussiebat) aqua betonica (ob capitis dolorem, qui aderat) aqua borag. ana ℥i. misce. Ter multa excrementa partim pituita,

tosa, partim melancholica deposuit. Postea ex iulebo sequenti bis in die capiebat. *℞. syr. capill. ven. syr. viol. mellis ros. colati ana ℥ i. syr. de endi. stœchad. ana ℥ ℔. aquar. vngulæ caballinæ, feniculi, betonicæ ana ℥ iiii. aqu. fumariæ, borag. ana ℥ i. ℔. misce.* Et cinnamomo exiguo adiecto fiat ad modum clareti. Postea nullo modo excreuit nisi solutiuis medicamentis, assumptis. Vnde hoc enema iniecitum fuit. *℞. folior. viol. maluæ, parietariæ, fumariæ, bugl. mercurialis ana m. i. folliculorum fen. ℥ vi. prunor. num. xv. vuar. pass. enuel. ℥ i. florum chamæmil. p. i. sem. anisi ℥ i. se. a. frig. maior. ana ℥ i. ℔. coquantur in sero lactis, & huius collaturæ accipe lb i. addendo castæ mund. pro clysterib. ℥ i. diacathol. ℥ ℔. ol. amygd. dulc. viol. ana ℥ i. ℔. salis communis ℥ i. ℔. misce.* Ab eo iniecto bis aluum deposuit: interim utebatur decoctis melancholiæ præparantibus & euacuantibus adiectis foliis senæ, epithymo & similibus quibus & syrapi de pomis, de epithymo postea addebantur. Mox & conditis ex consen. viol. borag. bugl. nymphææ specibus diatr. frig. & diamarg. frig. adiectis. Præterea cum ob varias imaginationes melancholicas subtristis dormire non posset, id quod sequitur, sub noctem exhibuimus. *℞. syr. pap. ℥ i. syr. viol. nymphææ ana ℥ i. aquæ lact. ℥ i. ii. an. nymphææ, borag. ana ℥ i. ℔. misce.* Denuo ad decocta longa & simul purgantia deuenimus, post sex septimanas febre eundem relinquentem, ita tamen ut totus melancholicus manserit; ad quam melancholiam depellendam, cum alius ei perpetuo sicca & stricta maneret, multa machinati sumus: modo clysteres, modo decocta longa & purgantia, modo condita, pastasque regales dictas, cum vires morbi longitudine succumberent, & alia innumera remedia ad melancholiam destinata, & tandem etiam hanc confectionem magistralem in officina vna parari mandauimus. *℞. flor. borag. anthos, ana m. i. consen. florum viol. borag. anthos ana ℥ i. ℔. rad. buglossæ optime mundatæ quar. i. croci d. iiii. spec. laticantis Gal. ℥ i. foliorum auri purissimi, foliorum argenti non fictitii ana nu. ii. minæ cotoneorum ℥ iiii. vini albi odoriferi antiquissimi lb. iiii. stent infusa, prius bene pista ac commixta per diem naturalem, & mittantur in sinum equinum per vii. dies: demum coquantur in duplici vase aut balneo maris, per horas quatuor vel plures: postea diligentissime colentur per lencum pannum, atque vlti in vitrea ampulla seruetur. Ex eo mane dimidium cochlear aliquando sumebat, cum liber à febre esset, & non amplius rediret. In eodem statu melancholicus permanens, vino buglossato, ex radice in eo contusa, aliquando utebatur, assumptis subinde tribus pilulis ex massa sequenti paratis, ad melancholiam confirmatam extirpandam. *℞. hieræ picræ, epithymi ana ℥ ii. lapidis lazuli præparati, agar. elect. ana ℥ i. scammonia ℥ ℔. caryophyl. gran. x. diligenter omnia terantur quam subtilissime & cum syr. cotoneorum & corticibus citri, fiat massa pilularum. Etiam hac destillatione vti sumus, à Leonello multimorba appellata, cum eam expertus fuisset, in omnibus morbis melancholicis, in palpitatione cordis, ac in mala intemperie ventriculi & capitis. *℞. flor. anthos, borag. rad. bugloss. an. ℥ iiii. croci ℥ i. minæ cydoniorum tritentem, vini albi meraci limpidi bene defæcati & optimi lb. ii. misce, & stent simul infusa, prius pista, per diem naturalem; deinde mittantur in fimo per semimentem, in vase vitreo, bene ocluso: deinde destillantur per alembicum duabus vel tribus vicibus. Seruetur in argentea lagenula. Dosis ℥ i. febricitantibus nullo modo danda, at nobilis hic nō amplius febricitabat, quæ illum nunc per mensem***

reliquerat, licet adhuc adeo melancholia obrueretur, ut cibum amplius nec potum sumere vellet, nisi precibus ad hoc inductus. Et cum non dormiret, ad somnum conciliandum, id quod sequitur præscriptum est. *℞. croci, opii, myrrhæ, hyosciami, albi, corticum mandrag. ana d. i. conficiantur cum succo lactuæ trochisci secundum artem. Vno dissoluto, ubi opus erat in lacte muliebri aut oui albumine, tempora sub noctem inungebantur. Fiebant quoque lotiones pedum ad diuersionem & somnum incitandum. *℞. florum cordial. meliloti ana m. iiii. melissæ, sumi terræ, betonicæ ana m. i. calycum pap. vna cum semine numero v. se. anethi ℥ iiii. coquantur in aqua communi pro lb. v. Verum aucta melancholia in senæ, magis magisque impos mentis factus est, neque amplius mihi, aut Gallo medico obsequi voluit. Ita ut fucus, eo ignorante, homini intercurandum imponere coacti simus; cum nulla remedia amplius admitteret, impositis simplicibus laxantibus in cereuisia, epithymo, senæ, & polypodio, ac similibus, leui facta ebullitione, qua utebatur ad aluum laxandam. Tandem percepit in cereuisia sua, quam quotidie ita laxantem bibebat, dolum subesse, ut ab omnibus cogeremur remediis desistere. Deinde suo more viuens intra duodecim septimanas & tres dies aluum non excreuit, quod ipse vix crederem, nisi vidissem: quam historiam cum aliquando Antonio Hartvvero medico Haghanio insigni narraſsem, inquit ille, Hac in re tibi non haberem fidem, nisi veracem te cognoscerem. At agrotus hic, quod dictum mirabile fuit, vxor eius matrona nobilissima, mihi scripsit, quod tertio die Aprilis fecessem per se habuisset: cui cum rescriberem ut illius rationem haberet, eundem mox conualitum vel moriturum esse, & 25. die Aprilis mortuus est, cum tribus mensibus & tribus diebus aluum non deposuisset, neque ante 26. die Nouembris vsque in tertium Aprilis vnuquam sponte aluum deiecerat, nisi clysteribus, decoctis lenientibus, lenitiuis & purgantibus medicamentis adiutus. At lotium eius per totum morbi decursum erat turbulentum, crassum tanquam faeces aliquando inhæsisſent.**

SCHOLIA.

Iohannes Langius Medicus ille doctissimus refert, lib. 2. *Epist. 27.* Puellam Spirensis, triennalem inedia sustinuisse, & nihil excrementorum eo tempore nec per aluum nec vesicam excreuisse. At noster agrotus hic melancholicus licet à quartana continua restitutus, melancholia illi adhæret. Postea à medicamentis abstinent, tribus mensibus & tribus diebus ne tantillum per aluum excreuit, per vesicam tamen pauca, crassa, eaque nigra minxit. Eo autem tempore, poma quidem assata, & pruna cocta comedit, alium cibum ficiorem abhorrebat: postremo autem vix bibebat, nisi cereuisiam consuetam, metuebatur ne famuli illum deciperent, cum prius clam, nostro iussu, medicamenta laxantia in cereuisia decocta forent. Narrat Nicolaus Florētinus se vidisse filiam M. Succii de Scarperia, ab ipsa die qua concepisset, vsque ad 45. diē per aluum nihil excreuisse, neque medicamentis lenientibus, neque violētis, neq; clysteribus quamuis acutis, neque emplastris, vntionibus, neque solutiuis, cum tamen multum comederit, biberit, & veluti sana permanserit, & tandem tempore debito pepererit filiam. Rhafes quoque vidit mulierem quandam paralyticam, cuius venter constipatus erat per mensem vnu, quamuis venter sanorum non constipetur per quinque dies, sed emittitur de

7.
Puella Spirensis
virescens
nalem inedia
sustinuit.

8.
De Hippocrate
de vntione
sermone 5.
cap. 37.
De curat. feb. ventris.

eis substantia sicca. Medicus tamen senior Delphius, qui ad templum nouum habitabat, ut mihi retulit sanus, non nisi octavo vel septimo quoque die prius aluum deponebat, hic tamen ex leui apoplexia in paralyſim incidens, à qua mediocriter curatus, senex tamen postea subito obiit. Impossibile tamen est (teste Auic.) ventrem diu constipari, quin infletur, & magnificetur, & non diu post mortuus est: sed post tres menses, & tres dies, cum faeces restrictæ sponte exonerabantur, tunc prius mortuus est. Cū hunc casum Hughoni Nieuenio medico Haghanio narraſsem, referebat se agrotum habuisse, qui per sex menses aluum nō deposuerat, sed globulo plumbeo rotundo deglutito suo pondere dilabente tandem aluum solutum esse, globulo vna cum faecibus exeunte, & ita ægrum præter opinionem conualuisse, quod ego vix crediderim. Verū istis omiſſis ad quartanā continuam redeamus, quæ raro per se incipit, cum potius consequitur alias febres cōtinuas & proprie acutas: magna ex parte fit à sanguine melancholico, vel infecto multa melancholia in massa sanguinis relicta ob lienem infirmum vel obstructum. Hæc autem, si sola quantitate peccat, icterum nigrum; si putrefcat, febrem inducit. At hæc melancholia augetur ingestis cibis crassioribus, melancholicis, metu, tristitia longa præcedente, solitudine, tempore autumni, in senibus ut in hoc nobili viro euenit. Et quamuis quartana continua admodum raro contingat, ut omnes referunt auctores; hæc ipsa tamen ex humore melancholico coarctato & putrefacto intra venas contingere potest, differtque ab intermittente, licet ab eadem materia fiat: in continua non fit interpolatio, neq; frigus, horror, aut horripilatio, verum de quarto in quartum diē magis exacerbatur, licet non omnino intermittat, sed duobus diebus sese remittat, non tamen omnino sine febre: quia continua secundum humoris propriam naturam, & fit quemadmodum intermittens à melancholia naturali vel non naturali intra vasa putrescente. Eadem causa in vtriusque locum habent, si secundum magis & minus valētiores fuerint; ita & signa, præterquam quod in continuis non fiat horror, aut frigus: quamuis in eius principio aliquando retracto calore apparet in extremitatibus frigus, quod tamen est absque rigore, & exacerbatur de quarto in quartum diem (ut dictum est): tepescit in aliis diebus, habetque 24. horas in summo labore, & 48. in falsa quiete. Reliqua cum proportionem respondent: pulsus quidem initio paruus, tardus, & occultus, postea magnus, plenus, & celerior quam in intermittente, & in statu magis intenditur. Calor febrilis primo lentus, mox continuus, sitis adest vehementior, subinde lingua asperior cum siccitate. Sed hæc omnia variantur iuxta speciem melancholice. A naturali, si victus præcesserit melancholicus, regio fit frigida & sicca, tempus autumnale, ætas senilis. A sanguinea melancholia, ut habitus crassus, bona constitutio corporis, victus sanguinem generans, oris dulcedo, sitis modica, somnus grauior, ær, tempus anni, regio hæc inquam ad calidum & humidum inclinantia, pulsus præcedenti latior, vrina rufa, vel subrufa cum obscuritate quadam & crassitie, æget minime iracundus. A biliosa vero melancholia, febris biliosa præcedens, victus ratio adurens, horror, sitis, sudor, vigilia, calor, furor, eruntque symptomata intensiora, quibus accedit regio, tempus anni, ær, ad calidum & sicum inclinantia, temperies biliosa, vrina intensa, citrina, rufa, sub-

rufa, tenuis pulsus velocior. Idem de melancholia pituitosa, coniectandum, si hæc aderunt, temperatura pituitosa, febris phlegmatica præcedens, tempusque anni, regio, ær, & reliqua omnia frigida, victus frigidus præcedens, æger dum incipit incallescere iterum frigidior euadens, & ob materię viscositatem paroxysmi longiores fiunt, sudorque tardior est, & variatio quidem in pulsu cum quadam mollitie aderit, vrina crassior, minus intensa, sitis exigua, somnus grauis. Ex quibus dictis facile speciem quartanæ colligemus, cuius causa curatio etiam varianda erit.

OBSERVATIO XXXV.

De continua quartana, vna cum tabe & hectica.

Cum autem quartana continua lentum habeat calorem. Vehementer tamen corpori profunde insertum, quemadmodum & hectica, quare maxime cauendum ne in ea tranſmutetur, si in eam non tranſierit, quamuis quartana continua multo periculosior semper sit intermittente, vt plurimum sit salubris, modo apud ægrum, neque medicum, aut astantes error committatur. Solet quandoque cum hectica commisceri, ita ut quarto die videatur hectica febris præter consuetudinem exacerbari. Quamuis hoc rarissime contingit, & si eueniat, plerumque tunc lethalis est. Hoc nos aliquando vna cum Henrico Vergrico medico Haghanio doctissimo in proba matrona, vxore Ioannis Pynſon obseruauimus, quæ in ædibus Domini de VVassenaar in Hagha-Comitis decumbebat: quæ cum per aliquot menses decubuisset, tandem vera tabe, pulmoneque exulcerato è vita discessit. Cui & hectica febris aderat, quæ quarto die ingraueſcere solebat, etiam sumpto cibo ob hecticam mixtam cum febre continua quartana. Verum postea hectica magis quartanam superante, amplius quarto die non exacerbabatur, verum lente continua affligente præcipue ab assumpto cibo, in magna copia pus quotidie exspuente, atque hectica longo tempore sola ingraueſcente, tandem post multa & varia remedia adhibita frustra, macie extreme consumpta, perijt.

SCHOLIA.

Continua quartana minus tuta intermittentibus, imo maxime periculosa: cum enim istæ febres pendeant ex humore frigido & sicco, ex humore satis naturæ aduersante, quotiescunque aliqua ex parte hic succus infra incipiat, illico extra venas propellitur, non aliam ab causam quam propter inimicitiam, quæ est inter humorem & naturam, quæ calido & humido conseruatur, cui hic succus valde aduersatur: & propterea optime dixit Galenus 2. *De diff. feb. cap. 2.* ubi materia in venis retineatur, non fit citra periculum ægri. Non tamen semper est lethalis, interim valde periculosa, neque tuta, quanquam eadem signa prognostica habeat, quæ intermittens: huc transferri possunt. At videbimus sæpius quartanas intermittentes, continuas rarissime, quæ etiam cæteris paribus (vt iam dictum est) intermittentibus deteriores sunt, quamuis citius terminentur, licet teste Arnoldo de Villa Noua multoties in quadragesimam diem extendantur, neque tunc tenuiori dieta insistendum, cum sit ægritudo chronica. Si ad hecticam inclinet, maxime necem infert, ut nunc ostendimus. Ex istis iam dictis constat indicationes curandi easdem esse cum intermittētib; quanquam in conti-

3.
Prognostica
continue
quartanæ.

4.
Curatio
continue
quartanæ
in conti.

in continua minus expleri possent, neque tam facile salutem prædicemus, quamvis non semper sit lethalis. Præterea, licet hæc magnam similitudinem curationis habeat cum intermittente, ab huius tamen curatione non nihil variatur. Nam hæc, quæ continua est, multo diligentius curanda erit, respectu etiam diuersitatum, quæ in materia melancholica esse possunt, vt in Scholio precedente latius ostendimus. Secundo, quia virtutem magis lædit & prostermit. Tertio, cum causa eius antecedens & coniuncta sit in venis ipsis, & cæteris paribus, sanguis quoque in ea magis ebullit. Differt quoque curatio ex parte diætæ: quæ in continua tenuior esse debet, nam hæc breuior intermittente, & quo ad symptomata, vehementior, & virtutem plus grauius quam intermittens. Ideo non tam cito carnes dabimus in continua, vt in intermittente, quia intermittens posset habere multas ciues, continua tantum vnam, cum materia sit in venis stimulans virtutem, & ideo quod ad statum attinet, oportet diuersimode victum instituire. In hac quoque frigidiora magis, minus vero calida administrabimus: exempli causa, si vino vtendum magis lymphandum quam in intermittente: imo sæpe etiam in totum à vino cogimur abstinere, & sic carnes cum frigidis appropriatis alterabimus. Eodem modo coniectandum de aliis rebus non naturalibus ad frigidum magis inclinantibus. Præterea quo ad alia remedia ex parte lenitionis ventris, digestionis, euacuationis (vt summam rem complectamur) conueniunt in continua lenitiua magis lenia, quam acuta; ita & de clysteribus & glandibus sentiendum. De digerentibus vero à debilitatibus ad fortiora solent auctores procedere, verbi gratia, à syrupo acetoso in materia biliosa, ad oxymel; primo addendo se. frig. aperitiua, postea calida ac radices aperitiuas, iisdem addentes quæ melancholiam respiciunt, vt epithymum. Ita & euacuantia debilitata esse debent: quam in intermittente, alterantia quoque & roborantia frigidiora, vel remissa calida, & magis in continua humectationi studendum. In hac quoque non minus quam in aliis continuis febribus conuenit sanguinis detractio, alio prius subducta. Hanc enim necessariam dicebat Auicenna, cum sanguis feruens communiter melancholiam commixtus sit, & per phlebotomiam tractioni patatior fiat: & cū materia sit in venis, statim ab initio vena secanda; quia minus inducias dat hæc febris. Si reliqua indicia mittendi sanguinis adsint, sanguis ab initio mitti potest, superfluitatibus communibus primo per glandem aut clysterem deductis, aut potione aliqua leniente. Præstantiores medici hic eligunt venam sinistri brachii lienarem, quæ magis consentit lieni, cum hic maxima pars materiæ collecta sit; alii vero ex saluatella sinistra manus: mulieribus autem ex saphena, modo non sint grauidæ & menses restricti sint, ac causam præbeant melancholici humoris misso sanguine, duobus aut tribus diebus interpositis, cum hæc febris in multos dies extendatur, neque perinde acuta est, vt reliquæ continuæ, dandum est aliquod medicamentum leniens, vt cassia, catholicon cum decocto mercurialis, vel sero lactis, vel decocto passul. polypod. senæ & aliis humorem melancholicum, respicientibus ratione semper habita ad speciem melancholiam, quæ febrem infert. Ad alterandum vero & concoquendum valent syrups humectantes leniter & refrigerantes, vel temperati in calido & frigido. Refrigerant & humectant syr. viol. lactucæ, portulacæ. Temperati sunt syr. de borag. de buglossa, Vtuntur præterea syrupo de fumaris simplicibus, vel de acet. citri, si magnus est ardor. Addimus & aquas eiusdem facultatis, vt viol. portulacæ, cucurbitæ, buglossæ, borag. & in biliosis naturis, cichoreæ, end. Si ex adusta bile generata ex melancholia, conuenit syr. de end. simplex, & compositus. Sed compositis non est vtendum ante humorem ex parte coctum. Aboali filius primo dabat syr. acetosum, deinde oxymel simplex cum aq. end. scariola, buglossa, vel cum eorundem herbarum decocto, additis seminibus cucurbitæ, melonis, & similibus. Solutiua sint primo lenia, ex cassia, catholico, sena, postea adiecta confectione hamech, vel dentur decocta simul præparantia & euacuantia melancholiam, ex curatione quartana intermittens collecta, tamen minus calida, vt dictum est, humectantia non negligendo, quæ quæ siccitatem melancholiam obtemperant: si ventrem mouere non velimus: sed tantum alterare, & digerere, abstinemus potius tunc à syrups laxantibus, quorum vis tunc obtunditur, & si ventrem non mouent, plus officium quam profunt. At postea cum hæc febris diuturnior sit, post euacuationes aliquas factas, possumus tunc vt magis laxantibus & syrups co-positis, vt de fumo terræ, de pomis, de epithymo; tales quoque magis purgant post iniectionem clysterem. Et vbi alius restricta est, quarto quoque die repetere oportet. Non desunt, qui etiam hic vtuntur vng. & emplastris solutius supra ventrem & umbilicum quorum copiam habes apud Villa-Nouam cap. proprio. De feb. continua quartana. Id quoque memoriæ commendandum, vt à mitioribus ad fortiora deueniamus ob materiam melancholicam educationi rebellem: & si cum bile miscetur, quæ facilius educitur, neque tunc adeo fortibus vtimur. Quæntius post vniuersales euacuationes materia quoque prius cocta prouocat hæmorrhoides, cum hæc materia commodè per illas vias purgetur. Idem præstant sanguisugæ circa anum appositæ, sanguine facili à venis hæmorrhoidalibus extracto, vel per menses in mulieribus si restricti sint, modo non sint macilentæ, nec hæctica laborent, in quibus hic sanguis consumptus est. Alii autem in fine calidioribus procedunt vinam & sudorem elicientibus, quæ tamen remissa calida esse debent, respectu eorum, quæ in febre intermittente adhibeantur. Exempli gratia, pro hac febre extirpanda in fine aut declinatione, si demus in febre intermittente 3 i. theriacæ hic dabimus 3 i. s. & ita de aliis. Sed & hoc notatu dignum erit: cum hæc febris continua adeo grauis est & periculosa, vt agri vix mortem euadant, ideo magna diligentia adhibenda in seruandis ac fouendis viribus, vt vino exiguo, atque diluto restaurantibus & conditis ex cons. buglossæ, borag. viol. cap. ven. corticibus citri, pul. diamarg. frig. de gemmis, vel portulacæ, borag. syrups viol. adiectis. Si vigilis vrgeant, syrups nymphaeæ, pap. vtendum. Cibus, vt dictum est, hic sit parciolus, vel saltem mediocrius, neque condiantur calidis, vt in intermittente, neque salis, aut vino in hac audacter vtendum. Postquam omnes nunc continuas proportionatas febres absoluerimus, nunc ad symptomáticas quasdam dictas explicandas accedamus, quæ etiam continuæ sunt.

OBSERVATIO XXXVI.

De febre lypyria lethali.

Puella Delphia annos 22. nata, robusta, cereuifarii famula, die 26. Octobris anno 1562. à meridie subito febre correpta fuit. Huic autem membra

extrema frigeant, interiora vero vrebantur, dolor in eodem loco non diu persistens, primo sinistrum humerum occupauit, mox ad scapulâ, deinde ad latus peruenit, ac tandem ad ventrem inferiorem, & præcordia inuasit. Ad hanc sub noctem vocatus fui, & reperi eam valde subundam esse, licet, lingua adeo arida non foret, erantque omnia membra externa hominis demortui instar exanguia ac frigida, intus autem ex calore suffocabatur, ac perpetuo bibebat sine intermissione. Cum autem nobis narrasset principium huius mali, illico materiam venenosam esse ac furiosam, & turgentem iudicabam, cum subito ex sinistro humero, mox ad scapulam, deinde ad sinistram hypochondrium (vnde astantes primo pleuritidem esse iudicabant) descenderat, deinde ad stomachum, præcordia & inferiorem ventrem, vbi malum hæsit. Pulsus huic concidebat, & paruus erat. Quid multis lypyria ego febrem, ex genere ardentium perniciosam, & quasi pestilentem ex materia venenosa esse iudicabam frigore enim in extremis membris ita permanente, eam febrem statim lethalem esse pronunciaui, iuxta aphor. 48. Hippoc. lib. 4. In febribus non intermittentibus, si partes exteriores frigidæ interiores vrantur, & sitim habeant, lethale est. Hæc omnia iam dicta in hac puella erant. Cum igitur materia venenosa, turgens, mobilisq; esset, de vna parte in aliam, cum maxima angustia in ventre & stomacho: illico ob sitim dedi cyathum vnum prisane ex hordeo mundato & glycyrrhizæ confectione, scilicet 3 iiii. add. syr. ex infus. ros. & de cib. Nicolai cum yubar. ana 3 s. Valet enim hic syrups Nicolai, contra omnem materiam venenosam tam in alterando quam in mundificando, etiam in febre pestilenti, vt annotauit Valerius Cordus. Cæterum, cum materia versus ventrem inferiorem repperet, vt glandem iniicerent astantes mandauimus, quæ alius soluta scybalas duras excreuit, nonnulla quoque euomente, pituitam tamen supradictam cum syrups retinente. Mane cum rediissem, erat in eodem statu, & noctem insonnem egerat ex dolore præcordiorum ac ventris, ita intestina lancinante, vt ea ex materia venenosa perforari viderentur. Leniens itaque medicamentum præscribo, cum eo ducere oportet, quo natura vergat, vt senex noster Hippocrates docuit, cum etiam materia turgente in principio magis conueniat euacuatio, venæ sectione in lypyria minus conueniente, pulsu concidente ac debili existente. Esti venæ sectio conuenisset, materia communis prius educenda erat. Ideo lenitiuum medicamentum exhibui, cum solutiua in lypyria nequaquam conueniant. 2℥. folior. senæ 3 ii. bulliant in decoct. communi. & huius colaturæ accipe 3 iiii. cassia recens trita 3 ii. s. syrups borag. (ob debilitatem) 3 s. misce. At post horam euomit totum cum modica bilis portione, quamuis meridie cum rediissem, semel induratas faeces ac scybalas deiecerat. Clysterem non audebam immittere, cum illico omnia in peius vergerent, dolore stomachum & ventrem magis magisque inflante, quanquam repperim stomachum seu ventriculum (quem exterius tangebam) moderate calidum: pulsationem non sentiebam, qualis inflammationis propria nota est. Membra tamen externa manebant frigida, & calor internus exurebat puellam, vt impense biberet cereuifiam frigidam: quæ tamen nocet, cum & alij ex vehementi sibi laborantes, valde bibentes perierint, vt Gal. 4. De accidentibus & morbo cap. 7. obseruauit: vnde & potum illum cereuifiam valde frigidum inhibui. Nam memini ex eiusmodi frequenti potu frigidum, alios quoque subito extinctos esse. Vehementi enim sitis labo-

ranies, quatuor accidentium periculum à potione subire solent. Vnum & quidem primum vomitus est. Alterum velox per aluum excretio, aut fluore aut intestinorum leuitate facile corripuntur. Tertium quod potus sepe numero diutius quam par est in ventriculo manet. Quartum, diabetem, siue displacon, siue vrina fluorem inducit. Cum igitur potus in stomacho permanens & circa præcordia hærens, maiorem angustiam inferret, vel vomitu continuo expelleretur, viresque magis deicerentur, sitim nullo modo extinguens, illum frigidum potum quantum potui inhibui. Lotium autem huius non vidi, cum ab initio morbi vrinam non reddidisset. Et quamuis hæc sit astuaret, lingua minime sicca spectabatur, quod mirum quidem videri posset, nisi ex continuo potu fuisset humectata, sitim tamen in ventriculo vrente non extinguente, Pituitam loco cereuifiam pro sitis bibendam concessi, cum hæc melius descenderit. Interim madaui tam pro materia venenosa quam sitis, vt cochlear vnum aliquando sumeret ex syrups de limonibus & acetositate citri simul mixtis: sed immorigera per totam noctem sequentem auide cereuifiam bibi, ac tandem continuo sere vomuit biliosa, æruginæ, dolore æque hærente circa præcordia: & sic tota nocte vomitu, ac cereuifiam potu fatigata, mane hora quinta alius quoque per se adeo soluta est, vt bilem sinceram continuo excreuerit, vomitu cessante: vt alio semper citatiore permanente, & cum à potu cereuifiam frigidam abstinere minime vellet, postremo crudam cereuifiam per ventrem exonerauit. Summo mane rursus me vocarunt, at extremis membris frigide persistentibus, cumque pulsum manu ad carpum iniectione non sentirem, quique subinde concidebat, & sese intermitteret, mortem instare prædixi, curam quam sacerdotibus esse relictam. Cereuifario vero, tum vxori virgentibus quid morbi esset, cum respondissem ex genere pestilentium febrium esse, nempe lypyriam, eamque lethalem, puellam illico ab ædibus ablegandam censabant, me dehortantes, minime in moribunda consilium esse, si ad ædes maternas vel vicinas transferrent, ob fluxum vehementiorem inter manus deferentium facile exspirare posse. Cum in cubiculum inferius à superiori transferebatur, animi deliquium incurtebat, ita vt animam agere videretur, nisi illam extreme frigentem & exanguem apud ignem eo tempore collocassem, vt calor ad exteriora subito deduceretur. Nam pedes manusque exanguia erant, nec villo modo calefcere potuerunt, cum ex illo motu alium deponeret rursus. Vnde imperaui vt partes superiores fricarent ad spirituum & caloris reuocationem. In alui enim & vteri ac infernarum partium magnis fluxionibus, extremitates superiores ligandæ sunt & fricandæ, tum brachia ac manus, vbi deorsum humoris fertur impetus, vt in hæmorrhoidum quoque & vteri ac alui fluxionibus, ad humoris reuocationem. Vbi vero vomitus est vel sanguinis narium profluuium vehemens, tum pedes ac inferiora fricari debent, aut femora ligari. Frictio autem manuum conueniebat, etiam si istud deliquium animi ex inflammatione aliqua internarum partium quoque originem habuisset. Solent enim subinde viscerum internarum partium inflammationes, malignas febres excitare, vt in febre lypyria, in quibus per accessionum initia, & post etiam externæ partes, ita refrigerantur, intro reuocato calore, & sanguine, vt in scholio sequenti latius declarabimus, vt anima plerumque deficiat: quod cum accedit, fricandæ, calfaciendæ ac vinculis stringendæ sunt extremæ partes, vt foras resiliant spiritus & humores;

De Febribus Continuis

74
Febbris
Phlegmonodes.

5.
Lipyrria Typhodes.
Aetius lib. 5. cap. 88.
Febbris erysipelatodes.

6.
Febbris symptomatice, quae lenta & simplex est.

7.
Lenta symptomatice non simplex sed periculosa.

Sic à phrenitide, ab angina, peripneumonia, phthisi, pleuritide, hepate, splenitide, & à nephritide, febris fit phlegmonodes. Ab erysipelate typhodes: ea quoque grauior, quo pars affecta nobilior cordique vicinior fuerit. Aetius vero febres symptomatice, quae fiunt in visceribus ex erysipelate hoc modo distinguit. Si erysipelas fuerit in ventriculo, febris quae inde incenditur, dicitur lipyrria, de qua paulo ante diximus. Si in hepate, typhodes. Si vero in pulmone erysipelas consistit, tunc appellatur erysipelatodes febris. Nonnunquam tamen inflammatio quae febris symptomatice origo est per initia quasi inuoluta iacet, at febris eius symptomatice admodum conspicua est: vtraque acuta est, & putredinis notas exhibet, sed symptomatice nullis stasis periodis exacuitur, vrinæ nullum putredinis indicium habent, nisi ex affecta sede putredo forsitan obrepat in venas: si non statim initio, mox tamen inflammatae sedis indicia proferent, raro vel septimo, vel quartodecimo aliisue decretoriis iudicio soluitur. In primaria febre continua haece contraria apparent omnia. Alterum febris symptomatice genus multo obscurius est, eam febrem continentem Fernelius lentam appellat. Oritur enim non à visceris partisue cuiusque inflammatione, sede latente obstructione & putredine, quae visceri contumaciter inhaerescit impaetaque est, adeo vt & ipsa visceris substantia plerumque labefactetur. Putredinis portio nonnunquam in venas effusa sanguini permiscetur. Haece motus praese fert symptomatice eius, quae aut phlegmonodes, aut typhodes appellatur. Distinguitur autem quod omnium putridarum est mitissima. Ager nullo graui symptomate premittitur, saepe nec se agrotare putat. Putredinis tamen notae interdum elucunt in vrinis: pulsus frequens, celer, & inaequalis, non tamen magnus, aut vehemens, vires imbecillae & languidae collabuntur, vt ne progredi ager possit: corporis moles, etiam si alimentum sumitur, sensim liquefcit. Diuturna etiam haece febris est, quae reliquarum continuarum terminos praetergreditur, nec vigesimo, nec interdum quadagesimo soluitur. Huius cum suspicio est, fomes quaerendus, omnesque corporis partes animo sensuque lustrandae sunt, dum signis conspicuum sit, in qua parte consistat, saepe in ventriculo, aut in iecore, aut liene, mesenterio, nonnunquam in pulmonibus cuiusvis humoris seminalis putredo cumalata hanc excitat. Sedulo igitur obseruanda sunt hypochondria & hypogastrum, num in his tumoris sensus cuiusdam insit. Huius febris exemplum vidimus in nauta Delphio, qui tandem circa orificium ventriculi in furcula, postea descendente in musculis ventris passus est abscessum, qui apertus fuit, & tandem post multos dolores & labores curatus fuit, quamuis postea reciduiam incurrens, in lenteriam incidit, ex qua mortuus est. Saepe etiam vel in cachexia, vel in foedis virginum coloribus, serosae pituitae lenis putredo illam protulit. Et haece quidem lenta simplex appellatur. Altera est lenta periculosa, quae non solum ex impaeti humoris, verum etiam ex visceris cui insidet, corruptione, putredineque, emergit. Iecoris, pulmonis, cerebri, ac lienis, interdum etiam renis, distantium partium corruptela, simplexque putredo, tamen nullo putri humore comitatur, quoniam tamen expiratione graui cor assidue laecest, continuam febrem non aliter quam putridus humor suscitatur; eamque symptomatice ac omnino lentam: hanc plerique rerum affinitate ducti haecicam dixerunt, iisdem notis se prodit atque nunc exposita. Internoscitur autem, quod

sentim editur, multoque tempore procedit: aliis fere morbis succedit, vt haece febris, de qua nunc agimus, à typhode vera, scilicet ab erysipelate: nihil vel minimum euacuatione mitescit, nullis cedit remediis, sed iis saepe exasperatur, sensim ac plerumque sine sensu hominem extenuat & marcore conficit. Quemadmodum etiam euenit genero illius Iohannis Potterdi apud Delphos Geometrae insignis amici nostri familiaris, qui ex abscessu hepatis, licet exterius scalpello aperto, substantia eiusdem putrefacta amurcam per vulnus reddente, tandem consumptus obiit. Idem euenire potest in pulmone exulcerato, quemadmodum agro decumbenti longo tempore in nosocomio Delphensi contigit, qui vulneratus in pulmone, eoque tandem putrefacto ex tali febre contabuit, licet ex manibus chirurgorum tractus, ab Empirico illo gibboso, qui ei sanitatem pollicebatur (vt impostores solent) non diu superstes mansit, cumque sectio post eius obitum facile causam mortis aperuisset, media pars pulmonis consumpta ac pure soluta spectabatur. At in altero vulnerato antea in eodem nosocomio, qui ultra annum cum dimidio ibidem decubuerat, in sectione ipsa tota substantia pulmonis adeo cum pure longo tempore excreta videbatur, vt cor denudatum sine pulmone (dictu mirum) spectaretur. Hoc genus febris, quae phthisim comitatur, inter haecicam minime recenset. Fernelius, sed putridam ait esse ex putrescente pulmonum substantia, neque enim necesse est, putridam omnem in humore constitui. Verum haece febris, qua noster iuuenis in principio laborare visus est, de qua nunc sermonem habemus, erat vere typhodes, quamuis postea in lentam illam febrem transierit, ex iecoris substantia putrefacta tandem & ulcerata, & sic paulatim, vt alii iam supradicti, extenuatus est non aliter, quam in iis fieri solet, quibus pulmonis substantia putrescit. At typhodes quae ex hepatis erysipelate fit, sicut & erysipelatodes ex pulmonis erysipelate (teste Aetio) quod ad curationem attinet, indigent edulcorantibus, & extrinsecus linimentis refrigerantibus & humectantibus, & vigente morbo frigida potio strenue ingerenda est, tum iis vtendum, qualia de febris lipyrriae curatione enarrauimus. Cumque & huius febris curationem Aetius describat lib. 5. cap. 88. ad illum locum lectorem relegamus, cum non opus sit eadem hic interserere. Nam & febres ex inflammatione viscerum curantur indicatione sumpta à febribus ipsis, tum à sede affecta, quae in propriis locis describuntur: sic in febre pleuritica videndum quomodo pleuritis curetur, & ita de aliis viscerum inflammationibus. Haece de febribus symptomatice, quae etiam continuas sunt dictae, sufficiant, quibus & alias continuas malignas quae subsequuntur adiungemus: vt omnis tractatio particularis de febribus continuis hoc libro finiatur.

OBSERVATIO XXXVIII.

De febre quae Affodes Graecis dicitur.

Vidua illa, quae in platea Vacca Delphi habitabat, cuius maritus in stagno seu lacu Harlemoni (cui tamen ob latitudinem mare quoque nomen est) in navi vel potius cymba tempestate oboriente, aqua obrutus perierat: haece ipsa nata circiter annos quadraginta in fine mensis Iulij anno 1566. Canicula adhuc aestuante, febre Affode anno 1566. Canicula adhuc aestuante, febre Affode correpta est ita angebatur, vt in lecto manere non posset, neque vllam decubitus figuram seruare: omnia

Lib. II. Observat. XXXIX.

75

omnia fastidiebat hypochondria maxime intendebantur, sitiebat, vigilabat. Ad hanc tertio die accitus, animaduerti membra externa frigida esse, quodque pra angustia sese iactaret, neque in vno consistere loco posset, valida siti premente: tandem infra tum supra multa biliosa, & simul acria deiecit, bilem quoque prassinam cum crasso humore mixtam, quae in syncopen prolapsa cum intensissimo stomachi dolore ac lancinatione, & hypochondriorum tensione, vt iam animam exspirare videretur. Ex his omnibus quidem signis percepi febrem continuam esse eamque periculosam, quae Graecis Affodes dicitur. Circa stomachum se exuri clamabat. Cum autem plurima supra infraque deieceret (vt dictum est) exhibui decoctum hordei communis cum oxyzacchi. quo potum maxime delectabatur, qui egregie non modo iuuabat, verum etiam sitim exstinguebat: mox & continuo lambendum dedi rob de ribes in quo tabella, manus Christi dista, immixtae erant. Stomachum vero inunxi oleo cydoniorum. Post quartum diem fluxus mitior factus est; & calor febrilis, tum sitis minorabantur. Tenuissima vtebar dieta. Potus erat aqua hordei, cum oxyzacchi. Postea pro cibo solo hordeato vsi sumus. Septimo vero die, cum antea ab omnibus pro deplorata haberetur, probe curata fuit.

SCHOLIA.

Hippocrates loquens de istis febribus malignis febres graues & implacidae sunt, & hypochondria contendunt, iacentesque agri se continere non possunt, atque extrema frigeant, absolutilissima diligentia tum custodia indigent, eosque ita degere oportet, vt nihil praeter aquosum oxymel attingant. Sorbitionem non dabis, donec sese malum remiserit, & vrinæ maturae fuerint. Galenus supra hunc textum in commento, Hippocrates, inquit, febres graues & implacidae sunt, in quibus agri aegrius, id est, grauiter afficiuntur, atque implacide molesteque se habent, difficilis autem tolerantia, atque implacitudo sequitur interdum febrem immobilis, & aestuosam, saepius quoque & stomachi malitiam, id est, os ventriculi infestans. Est autem materia huius, vt ex eodem commento constat, humor crassus alioqui acris & biliosus, tunicis stomachi imbibitus. Fit quoque ex ardore (vt Hollerius doctissimus annotauit) licet ex dolore interiori, alioqui grauiore, quadam accidentia eius febris esse possunt. Cognoscemus autem hanc febrem ex eo, quod perpetuo iactantur agri, nec vllam seruam figuram decubitus, omnia quoque fastidiant, (vt dictum est) hypochondria contendunt, sitiunt, vigilant, aut in leui somno deliriter pulsus concidunt, & occasio praeripitur maior remediorum, ideo recte Hippocrates dixit, saepe mortem inferens. Coniectura autem colligere oportet ex vrinis quidnam futurum sit, nempe crassiores, pallidiores, meliores: tenuiores ventionem attinet. Hippocrates diluto oxymeli vitur non sine causa (teste Galeno) vt pote cum crassos humores glutinososque incidat absque calore vehementi: diluto vero, vt melius transeat. Hollerius eius loco vitur syrupum acetoso, & nos recte oxyzacchi, cum biliosus humor existat, & calor acrior adsit. Hollerius etiam diluto absynthii & hordeato ex hordeo integro. Nos autem ob fluxum

xum crebriorem in hac agra & ob vomitum hordeato vt sumus, ex hordeo mundato, amygdalis dulcibus depilatis pistisque adiectis instat emulso-rij, loco cibi: alioqui victus incidens & refrigerans esse debet: propterea etiam citra mala per taleolos incisa, amotis corticibus exterioribus saccharoque aspersa concessimus, tam pro siti, quam pro putredine febris & materiae incisione. Hippocrates tenuissime nutriendum esse praecipit, siquidem vires permittant: neque sorbitiones admittit, antequam vrinæ maturae sint, & malum remittatur. Purgatio, quamuis de ea non sit metio apud Hippocratem, debet esse leuis ex rhabar. sed in nostra ob fluxum minus conueniebat. Iuxta Hippocratem quoque ager iaceat in conclauis obscuro, lecto quidem molli, nec minime se iactare aut proicere debet, diutiusque positum sustinendo. Haece, inquit Galenus in commento, maturatoria auxilia sunt, quaeque angorem & molestiam tollunt, coctionem iuuant, & vires conseruant, eaque de causa in conclauis nostrae agrotantis, vitreis fenestris velamen apponi iussit. Quae simul ad somnum conciliandum iuuabant. Deinde Hippocrates ad topica remedia veniens, hypochondrium semine lini illinit, tepido quidem ex aqua & oleo cocio. Hoc mollit, teste Galeno, nec manifeste calfacit: quae maxime expostulat omnis phlegmone, cum & haece maturent & per halitum digerant. Idem praestat hydrelæon in quo semen lini, althæae, incoctum sit. Farina quoque hordeacea ex eodem hydrelæo instat cataplasmatibus subacta & hypochondriis imposita. Verum nos in nostra agra ob vomitum & fluxum ad maiorem roborationem stomachum oleo cotoneorum inunximus, & tandem aliis enumeratis remediis in obseruatione praecedente, sana euasit.

OBSERVATIO XXXIX.

De febre Cardiaca dicta.

Vir annorum triginta, bainus, raræ constitutionis ac biliosus, cum valde aestuaret ac febriret, in syncopen lapsus est. Hic autem decubebat in Aggere nouo longo (ita enim platea nomen erat) Delphi, Canicula seu Sirio etiam ardente. Ad hunc vna cum pharmacopoeo deductus (nam vxor huius agri nutritrix pharmacopoei erat) inueni eundem valde aestuantem cum spiratione admodum crebra & frequenti: cogebatur recte sedere, non aliter quam asthmatici solent, & cum semel sputum cruentum expectorauerat, vt mihi tunc narrabat, prima fronte suspicabar peripneumoniā adesse, sed me praesente nequaquam, cum neque tossis vlla adfuerit. Sed animaduerti circa cor ipsum maxime dolere, cuius causa facile etiam syncopen incurrebat, & cum aestus vehemens adesset, certis rationibus adductus fui hanc febrem illam esse, quae à medicis cardiaca dicitur, de qua etiam Hollerius obiter mentionem fecit, ideo illico sanguinem detraxi iubeo, sed parcius, aërem quoque frigidorem, tum victum humectantem ac refrigerantem adhibeo: cor autem conforto cum syrupo de limonibus, de acetos. citri & tabulis manus Christi perlatis. Cumque ei alius facile ex syrupo violaceo, tum rosaceo solutio moueretur, alia lenitua; neque alia pharmaca praescripsimus. Cor iulebis alterantibus refocillauimus, & post quartum diem statim post missionem sanguinis conualescere cepit, vt in septimo omnino à febre hac maligna liberatus fuerit.

G ij

SCHO

SCHOLIA.

2. Febria car-
diaca granio
& periculo-
sa.

Curatio.

Non minus gravis est & periculosa febris car-
diaca quemadmodum & affodes supradicta.
In hac vehemens aestus est, facies rubet, magnus
est cordis saltus, exigua frequensque spiratio, resi-
dere volunt ut pulmonarij, dolitant in regione
cordis: inclinante morbo, sudor tenuis fit, frigi-
dus aliquando ex qua syncope & mors, ut puellae
euenit, quae ad templum nouum decumbebat. Alio-
qui vapor calidus per cutem exit, quod medicum
fallit, nisi & manum adhibeat ori, hinc enim spiri-
tus frigidus, ex his mors. Initio sanguis detrahen-
dus, quod Hollerius quoque suadet, ac frigidus
imbibendus, flabello quoque aeger ventilandus.
Victus refrigerans & humectans praescribendus,
deinde minime illa omittenda quae ad syncopen
valent, & quae in febre syncopali ex materia cali-
diore profunt, de qua latius paulo post agemus.
Epithemata vero hic quoque locum habent, cordi
admota ex aqua viol. nenuph. borag. melissa, santalis
adiectis, & croci momento. Syrupi etiam hic profunt
de limonibus, de acetos. citri, de acetos. nenupharis,
viol. pap. acetosus simplex: ex quibus inlebi syrupi ad-
iectis aquis cordialibus parari possent. Huc etiam
spectant condita cordialia, refrigerantia, alteran-
tia, & cor confirmantia quae variis modis ex supra-
dictis, tam febribus acutis, quam ardentibus in
vsum reuocanda sunt. Loco lucido immorari de-
bent, suauis aura perfato, vel naturaliter alterato,
ut de causone alias diximus. Decubitus quoque sit
altior, ut melius spirare possint.

OBSERVATIO XL.

De febre colliquante.

2. Gvilhelmus Melissaeus Delphius, vir annorum
sexaginta sex, qui circa fossam aqueam ad
potam habitabat, qua ad Mosae regionem itur, in
febre colliquantem incidit, cui deiectiones alui
rufae, crassiusculae, foetidae, & valde pingues, visco-
sae, atque biliosae, tum spumosae erant: similiter &
vrinae spumosae atque biliosae spectabantur: facies
huic considerat, ut hominem vix agnosceret, quem
antea familiariter cognoueram. Dedimus huic
rob de ribes cum mina cotoneorum dicta: & quia
metuebamus exulcerationem intestinorum, reme-
diis ad dysenteriam valentibus vti sumus. Post lo-
tiua remedia conseruam rosaceam cum zaccharo
manus-Christi perlato, syrupo de portulaca, &
cidoniorum praescripsimus. Pro stomacho quo-
que & ventre linimenta constringentia & simul
roborantia. Cibus huic hordeatū erat, cum emul-
sione amygdalarum dulcium, prius corticibus
ablatis, etiam oxygala. Et represso calore febrili,
fluxus in fene extreme laborante desit, & praeter
omnium astantium opinionem breui admodum
conualuit.

SCHOLIA.

2. Febres colli-
quantes cur-
pissime atq;
malignae.

Febres colliquantes pessimae, & valde malignae
sunt, in quibus substantia corporis multis mo-
dis diffuit, idque aliquando paulatim, ut in ma-
rasmo, & febribus hecticis (sicut contingit M.
Adriano Leonino, Leydio, viro doctissimo, quon-
dam Delphio Pensionario.) Nonnunquam vero
statim initio morbi substantia corporis dissolui-
tur, carnosumque genus pingue & solidum. Ita ut
aliquando effluxus substantiae fiat per insensibilem

transpirationem, idque dupliciter, ut nunc diximus,
vel paulatim, ut in febribus, quae marasmodi &
hecticae nominantur: alias vero breuissimo tem-
pore, quemadmodum vxori Domini de Ooster-
vviick in Hagha Comitatus euenit. Hac ipsa licet
antea ventris fluxu laboraret, quem non magni fa-
ciens, tandem nullis adhibitis remediis in febre
colliquantem eamque lethalem incidit: ad quam
Doctor Hugo Nieuenius medicus Haghanus pri-
mo vocatus est, deinde me, tum Cornelium Hey-
dium, Delphium medicum & collegam meum.
Vna statim quoque vocarunt maritus atque amici
astantes, verum cum febre hanc colliquantem
nullo modo extinguere possemus, neque fluxum
clysteribus refrigerantibus, deinde etiam restrin-
gentibus ad dysenteriam aptis compescere, quar-
to die illico mortua est. Febris hac colliquans
adeo saeva fuit & atrox, ut non solum per insensi-
bilem transpirationem, sed etiam per manifestam
excretionem totum corpus resoluere, & breuissi-
mo tempore colliquando substantiam ipsam, ma-
tronam hac probam, mox interfecit. Tam atrox
& maligna est aliquando hac febris, ut hominem
illico ad sepulchrum demittat. Cuius quidem febris
etiam haec signa sunt: Nares acutae, oculi concaui,
collapsa tempora, & alia in initio praedictionum
Hippocratis enarrata. Sed longe periculum maius
est, si id repente fit, ardore febris, & igneo calore,
qui quidem substantiam corporis resoluunt in fu-
mos, frugi quoque spiritum & naturalem per po-
ros excludunt. Minus periculum est, cum ex vigi-
lia, insigni purgatione, iedua rebusque eiusmodi
colliquatio facta est, eaque breui tempore repa-
rari potest. Ex morstia & grauioribus animi
curis idem contingit, sed ea colliquatio non ita
celeriter instaurari potest. Propterea tamen colli-
quans febris appellatur, in qua feruidus malignus-
que calor est, qui non solum per insensibilem
transpirationem, sed per manifestam quoque (ut
paulo ante diximus) excretionem exsoluit corpus,
quemadmodum in hoc nostro (de quo nunc agi-
mus) aegro erat. In hac, deiectiones alui rufae,
crassiusculae, foetidae, aliquando pingues & visco-
sae, biliosae, quibus & spuma infidet, quae feruorem
indicat: vrinae vero similes. Aliquando morte in-
stante, tenuis sudor, syncope, & tandem mors. Vbi
igitur in febre acutissima, statim ab initio ex facie
illa mortifera iam dicta colliquationem intelligas,
maioribus remediis omnino abstinendum est, ut
effluxum illum prohibeas, & causas syncopis ante-
uertas. In his febribus virtus languida fere est, quae
maiora remedia non admittit. Vbi enim videris
alui excrementa rufa, grauius olentia, spumosa vi-
resque languidas, non solum maioribus remediis
abstinendum, verum etiam syrupis mellitisque re-
bus. Nisi eiusmodi syrupi plurimum diluantur.
Hippocrates multa interdicit, quum tantum octa-
uam partem mellis recipit. Et Gal. commento. 3. de
vict. morb. acut. cum ex multa epota vel absq; ipsa
quis spumosa simul & biliosa deiecerit, febre sci-
ueris esse, inquit, quae liquefaciat & ad tabem per-
ducatur, propterea ab usu mulsae abstineto, atque
ad pitisanam cremorem deuenito. Duo Hippocrates
remedia annotat, pitisanam cremorem, & aquam
frigidam. Nos & hordeato vti possumus, lactu-
ca, portulaca, & in summa rebus quae humectant
& infrigidant. Aqua frigida tempus est, cum res
melius habere coepit, & excrementa magis cocta
sunt, quamquam & ante hoc tempus licebit vti
frigida, siquidem aeger vehementer appetit, vehe-
menter sitit, & assuetus est potui frigida. Nos
eius loco aquam endiuiae vel aquam coctam damus

cum

cum paucis syrupo de agresta, de ribes, qui admo-
dum delicatus est. Hollerius vero cum ab aqua fri-
gida metus est, refringit ipsam rubet decima parte vel
octava sacchari communis, vel violati, alioqui eadem
mensura, syrupi violati, de pap. de nenuphare, de aceto-
sa, de agresta, de limonibus, de acetositate citri, & aliis
eiusmodi exhibere possumus. Sic & epithemata, illi-
tiones & hypochondriis & thoraci conueniunt,
quae refrigerant, humectant, leuiter adstringunt ex
aqua rosacea, aceti momento, oleo rosaceo, fanta-
satis. Aegri constitui debent loco aura frigida per-
flato, si valde aestuant. Atque etiam aliquando fla-
bello ventulum facere oportet. Et quia aliquando
acrimonia excrementorum intestina exulcerari so-
lent; clysteribus vtendum erit, quae refrigerant,
humectant, leniunt, quorum compositio ex cap.
de dysenteria petenda. Si fluxus inualeat, viresque
deiciantur, paulatim hunc ipsum reprimere oportet.
Aetius scribens de colliquante febre ex men-
te Philagrii medici antiquissimi, occurrit huic fe-
bri rebus extinguentibus calorem. Adhibet cata-
plasmata, & epithemata refrigerantia, thoraci quo-
que & hypochondriis, & alimenta praebet, quae in-
frigidant & humectant, atque ea deinceps valere
dicit, quae de febribus ardentibus scribuntur, quae
ipse ex iis, quae de causis diximus superius colli-
gere potes.

OBSERVATIO XLI.

De febre syncopali continua à bilioso humore.

1. Iuuenis studiosus & literatus, annorum octode-
cim, valde macilentus, aridus, rarae constitutio-
nis, atque biliosus, facie admodum pallida & ex-
tenuata, in febre acutissimam (cum Alcmariæ
idem iuuenis adhuc scholarem ageret) incidit, cum
syncope grauissima, maxime in ipsius febris exa-
cerbatione. Faciem aqua rosacea lauimus, & vinum
ad odorandum pro syncope leuanda naribus ad-
hibuimus, manus-Christi confectionem cum rob.
de ribes, syrupo de limonibus, aliaque bilem re-
frenantia, & ad syncopen facientia administraui-
mus. Sed cum cholerae prassinae æruginosamq;
in maxima copia euomisset, ex qua demum syn-
cope exorta, & tandem extrema frigerent, sudor-
que frigidus vndique emanaret, quarto die (præha-
bito tamen prognostico) hic obiit.

SCHOLIA.

2. Hæc erat illa febris syncopalis grauissima, à
bilioso humore, quam Arabes syncopalem
moralis dicta ab humore nempe pituitoso, de qua
sequenti libro De febribus intermittentibus agemus.
Febris syncopalis cur decretis, cum ipsi hanc diligenter, insequentes A-
rabes de uicennam, descriperint. Dicitur autem syncopalis
cur etiam minuta, ut eam distinguere ad repletionem, quam
a barbaris neotericis humorem appellari dixi-
mus, & ideo etiam minutam vocant, eo quod pau-
ca materia continetur, eamque valde venenatam.
Etiam hæc ipsa febris admodum acuta, cum velo-
citate eueniens, cum syncope & casu virtutis, &
ideo syncopalis ab accidente concomitante dici-
tur. Etiam acuta appellatur ob facilitatem acciden-
tiæ. Ga. tium, deinde, quod hæc ipsa admodum breuis est,
leni hæc ipsa & citissime terminetur, ut subinde virtus non suf-
ficiat usque ad quartum diem. Ea ipsa quoque du-
plex est, vel intermittens, vel continua. Curtius ta-
men eam posuit sub febre continua, inquit, Syn-
Pet. Forest. Tom. I.

copalis minuta est febris, quæ fit ex humoribus te-
nuibus, qui facile exhalant, maxime, si retentis fa-
cultas sit debilis, & expulsiua fortis, & pori lati, sic
quod resoluatur virtus & in syncopen incident, ut
12. meth. cap. 6. Est autem dicente Curtio febris con-
tinua, quia aliter non esset exitiosa; aduenit ætati
& temperaturæ & regioni calidis, & siccis & re-
gimini simili, ut 10. meth. cap. 3. videre est in illo
iutene, qui laborabat hac ægritudine, quemadmo-
dum & Galen. quoque testatur 12. meth. cap. 6. Fit
itaque hæc febris à bile supra modum tenui & ve-
nenata, in corpore iuuenili, macilento, raræ textu-
ræ, & valde bilioso, magna ex parte ex cholera
prassina & æruginosa, ex qua fit syncopis, etiam, ut
alij volunt, ob inflammationem alicuius visceris.
Talis autem febris grassatur magis tempore æstiuo
aut autumnali, quod fit ob tenuem humorem bi-
liosum, ut liquet ex 12. meth. cap. 6. A sanguine enim
nec ab aliis humoribus non potest fieri per se, sed
ex cholera, sicut colligere possumus 1. prognost. 10.
& 11. Addit Auicenna, ut dictum est prius, ex ma-
teria venenosa. Eius signa sunt in locis citatis po-
sita, interea & nasus fit acutus, oculi caui & alia,
quæ Hippocr. de facie scriptis 1. prognost. 8. 9. & 10.
sive multum excernant, sive vigilent, sive tristescent
sive non cito nutriantur. Si in principio talis febris
apparet, huius febris est signum: verum ubi cum
aliis signis appareat, minus periculum est, ut 12. meth.
cap. 6. & 1. prognosticorum. Hippocrates docuit,
Syncopis autem in hac febre fit tempore maioris
resolutionis, & ideo in statu: & hanc etiam ob
causam differt à syncopali humerosa, quam alij
sub intermittente ponunt, quæ tertio quoque die
paroxysmum facit, & ad quietem perfectam venit,
in cuius principio paroxysmi sæpius fit syncopis.
At in continua, de qua nunc agimus, quæ tertio die
exacerbationem habet, in qua exacerbatione etiam
fit syncopis præcipue, ad quietem non peruenit.
Facile autem cognoscuntur ob syncopen & acci-
dentia, quæ bilis inferre solet. Plerumque lethalis
est, & vix ad quartum paroxysmum peruenit, quin
ingulet ægrum. Ipsa tamen continua cæteris pari-
bus intermittente periculosior est, ut fere semper
lethalis sit, & raro quartum diem attingat vel su-
peret. Ideo utraque hæc febris diligenter curanda,
& curationes auctores vno modo absoluunt. Quam-
quam huius curatio, si continua sit, procul dubio
valde est periculosa, cum humoralis opponatur;
vnde & opposita quoque exigit remedia. Si ergo
in ea virtus sit debilis, & sit apostema in membris
interioribus, iam salus est desperata. Quod si non
sit apostema vel actus est syncope, vel non. Si est,
oportet dare cibum scilicet panem infusum in vi-
no, sicut fecit Galeus in illo iuene 10. meth. cap. 3.
Quod si non sit syncope, videndum an possimus
curare causam, & præuidere, ne sequantur sym-
ptomata, & erit optima curatio, modo non sit
aliud symptoma quod impediat. Si igitur sit vir-
tus debilis, cibabimus sæpe ter vel quater, sed
parum vnica vice dando. Si virtus fortis, rarius
& plus dabimus: & tunc licebit aliquo modo leni-
re ventrem cum cassia vel manna. Sic igitur pro-
cedendo omni diligentia studebimus vti cibis &
medicinis densantibus corpus, & applicando ex-
terius olea astringentia, virtute vigorata, humo-
ribus incrassatis, & corpore densato, tunc educe-
re concedetur materiam biliosam: cum iis quæ etiā
membra roborant, ut est rhabarbarum, vel my-
robalanis citrinis. Postea vtetur, quæ membra
magis corroborent. In declinatione autem cum
non amplius sit timor de syncope, Curtius leuem
frictionem admittebat. Cæterum ut auctorum
G iij dicta

uersum febres ex bile incendi dixerunt, cum febris res quapiam calida dicenda sit, & sicca, talis autem bilis quoque existit ad generandos huiusmodi affectus accommodata. Alij vero ipsorum non bilem sed pituitam causantur, eo quod hæc rursus ad putrescendum obturandumque non parum est idonea, cum humida sit & crassa. Sed & de humore melancholico nonnulli opinati sunt nunquam ipsum febrem posse incendere, eo quod frigidus ipse sit natura & siccus, nihilque habeat humidi, aut calidi, unde putredines generentur. At omnes isti humores putrescunt & diuersas febres generant, vt prius dictum est: bilis extra venas putrescens tertianam intermittentem producit, ita pituita quotidianam, & humor melancholicus quartanam: quamuis Argenterius sentit febres intermittentes non in ambitu corporis, sed in vasis ipsis consistere, quod multis modis probat. Et ita varia opinio est medicorum, quæ sit sedes intermittendum in corpore, dum alij dicant, quod sit simpliciter extra venas, alij in ambitu corporis. Nonnulli (vt Fernelius) sedem volunt esse & originem febrium intermittendum in prima corporis regione circum præcordia, ventriculum, diaphragma, iecoris caua, lienem, pancreas, omentum, aut mesenterium. Cui multis rationibus rursus resistebat insignis illa medicus Professor Patavinus Capo de Vacca, cum Auicennam De febribus legeret. Et quomodo humores in febribus intermittens perpetuo extra vasa contineantur ac putrescant, latius, si libet, tyrones perlegere poterunt Donatum ab Altomari. Satis est nos hæc annotasse, & ideo ad tertianas intermittentes redeamus, quæ ex bile extra vasa putrescente gignuntur. Harum cognitionem atque curationem exempla subsequencia perspicue docebunt.

OBSERVATIO II.

De febre tertiana intermittente exquisita.

ANNO millesimo quingentesimo quinquagesimo quinto, in principio mensis Iunii, cum tempus valde calidum esset, ac impense circa ægros curandos ipse laborassem, vigilis, curis, & sollicitudine, plus æquo, occupatus, in tertianam veram & intermittentem lapsus sum. Solet enim tertiana in biliosioribus natura corporibus euenire, vigenti ætate: sic ego satis macilentus & biliosus, raræ texturæ, annorum triginta trium in hanc febrem incidebam. Adiuuabat & tempus æstiuum, & similis æris constitutio, vita etiam laboribus, vigilis, curis, intensis cogitationibus dedita. Talia enim corpora ad hanc febrem magis exposita sunt, quemadmodum & illa, quæ siccis regionibus & calidis inhabitant, solisque feruoribus, cibis potionibusque calidis siccisque subiecta sunt. Statim itaque ab ipso principio rigorem sentiebam, postea etiam in singulis accessibus, ac si rigor ille carnem punxisset & vulnerasset: pulsum exactum erat ordo & æqualitas. Qui tamen pulsus ad vehementiam, & magnitudinem atque frequentiam excitabatur. In vigore hæc febris sitim inuehebat, calorem adeo vehementem, vt exuri me existimarem; vestesque ab illicere coactus fuero, & frequentem spirationem exustationemque, veluti flammam sentiens, frigidam potandam flagitabam: à potu tamen vt pituita eaque frigida abstinui, donec vapor erumperet. Tam grauis hæc febris erat, vt in vnoquoque paroxysmo statu accedente, delirarem. Ex

prima accessione pèrcepi tertianam esse, ex signis supradictis. Ideo in paroxysmi principio & augmento à somno & potu abstinere. Die vero sequenti intermissione post primum paroxysmum ter in die ex iulebo sequenti sumpsi. *℞. acetosa, end. cichorea, vio. lactuca, scariola an. m. j. prun. damasc. nu. xv. coquantur in sero lactis, pro. ℞. colature addendo syr. viol. ex multiplici infus. ros. de end. ana ℞. j. mis. fiat iuleb.* Ex quo etiam alius nonnihil soluebatur. Cibus erat panata, vel pomum acidum coctum. Potus ceruicia tenuis tempore intermissionis, tempore febris pituita ex hordeo mundato & liquiritia parata. Post secundum paroxysmum, die quietis hac leniente medicina usus sum: *℞. flor. nymphae, viol. borag. ana p. j. prun. damasc. num. xiii. thamarind. ℞. b. coquantur in sero lactis, & in ℞. iii. b. collatura dissolue diaphanis simplicis, castia recent. tracta, syrapi viol. ana ℞. b. misce.* Et inde habui sex sedes valde copiosas ac biliosas. Postea tertius rediit paroxysmus, adeo violentus vt in statu delirarem. Die vero subsequente, nempe quieto, cum vrina aliquo modo tincta spectaretur & crassior, ex vena basilica brachij dextri, vt vnciæ quatuor sanguinis mihi extraherentur à chirurgo accito mandauit, cum venas paulo ampliores haberem & aliquo modo sanguine repletas, sed adeo inde debilitabar, vt ex pauca illa sanguinis detractione quasi syncopen futuram præsentirem, nisi chirurgo imperassem vt venam illico constringeret. At modico vino Rhenano sumpto deliquium animi intercipiebam, vt non fuero collapsus & syncopen passus. Alteratio tamen illa adeo profuit vt postea non amplius paroxysmum habuerim: ita vt probe obseruata victus ratione, eligendo cibos frigidos & non facile alterabiles, vt pituitam & lactucas coctas, abstinendo à iusculis, in quibus beta cocta esset, quæ prauis est succi & flatulenta; ita vt sic tertio paroxysmo, vti vera & exacte legitima tertiana intermittens, soluta fuerit.

SCHOLIA.

Hoc exemplum febris tertianæ intermittens exquisitæ probe curatæ, in me ipso relinqueret nolui. Est autem hic intelligendum, febres intermittentes simplices exquisitas dici posse, quoad sensum: licet secundum rei naturam forte neque hæc simplices omnino consistere queant. Sed simplices esse fatemur eas cum nullus alius humor, qui sensu iudicari posset cum eo qui febrem generat est permixtus. Atque ita asserimus exquisitam tertianam, quartanam, quotidianam existere, cum flaua aut atra bilis seu pituita sola putrescens per sentientes corporis partes vehementer mouetur. Quod si bilis vel alius humor in vnaquaque dominetur, tunc notha dici potest, non composita, sed simplex, licet non exquisita: & secundum hanc rationem nulla continua exquisita simplex dici potest, cum saltem redundans humor nunquam à sanguine secerni possit: interim vna magis hoc modo exquisita erit vel ab ea declinabit, improprie tamen, prout cum aliis humoribus commisceatur, at proprie intermittentes dicuntur vel legitime vel nothæ. Si tertiana intermittens exquisita omnia illa habeat, quæ à Galeno 2. De Diff. febrium describuntur, non exquisita erit, si aliquid horum defecerit: vel erit tertiana simpliciter dicta vellextensa, vel magis vel plurimum extensa. Erit itaque tertiana intermittens exquisita, quæ à sincera bile sit extra venas putrescente. Et sic hæc ipsa rursus duplex exacte exquisita, quæ pendet à

det à flaua bile; & in tanta copia, vt 12. horas paroxysmus non excedat. Non exacte exquisita licet fiat à bile sincera, attamen cum conditionibus, quod fiat in hyeme & non in æstate, in parua copia vt non excedat 12. horas. Si parum recedat hæc ipsa copia bilis, secundum Galenum erit tertiana simpliciter dicta; si plurimum, erit tertiana protensa. Tertiana igitur hæc, qua ego laborabam, erat tertiana intermittens exacte exquisita, tres paroxysmos tantum habens, non excedens 12. horas. Fiuunt igitur tertianæ puræ seu legitime vel exquisitæ à flaua bile putrescente ac mota & extra vasa lata, præsertim in constitentium ætate biliosissima, tempore æstiuo, in regione calida & sicca, & in iis præcipue, qui laboribus, vigilis & solis ardore & cibis calidis & siccis, aut immodico potu pharmacorum calidorum & exsiccantium, curis, & similibus vti fuerunt. Curæ equidem & sollicitudines, tum labores continui, & cogitationes frequentes, licet non sit regio adeo calida & sicca, hanc febrem in biliosis frequenter inducunt, & in hanc tales valde procliuus sunt, vt illustrissimus Dominus Princeps Auracus, qui leui causa in febrem tertianam satis exquisitam incidere solebat, quam alias Dordraci ea laborantem, tum etiam Geheertrudebergis iulebis assumptis, venæ sectione, & infuso thabarbari recte curauimus. Vide alios locos consentientes de causis febris tertianæ apud Gal. 2. De diff. feb. cap. 3. & 1. cap. eiusdem libri: & Aetium ser. 5. cap. 70. Et apud Gal. 2. De Cris. cap. 3. & Orbasium aphor. 4. comment. 59. & Ausen. 4. can. cap. 35. & apud Gal. aphor. 4. comment. 59.

OBSERVATIO III.

De febre tertiana intermittente exacte pura, post tertium paroxysmum finiente.

Gvilielmus Sonneueidius, vir doctissimus & cognatus meus, cum Alemaria an. 1556. 27. die Octob. in febrem tertianam intermittentem incidisset: huic statim syr. subsequenter exhibui: *℞. oxyracob. simplicis, syr. acetosi. simplicis, syr. de cichor. Nicol. cum rhab. ana ℞. j. aquar. fumarie, cichorei, buglos. ana ℞. ii. mis. pro ii. vicib.* Die sequenti quietis lenitium propinaui in hunc modum: *℞. castia recens ex cannis tracta ℞. j. aq. cich. borag. end. ana ℞. j. sy. acetosi simplicis ℞. b. mis. tuebatur mane hora vij & quinque alium deposuit.* Post tertium paroxysmum die intermissione, vena secta fuit basilica, sanguine ad vncias alias nocte fascia per se soluta fuerat, sanguine largius profuso, illo dormiente vt pene mortuus fuerit, ideo autem in brachio minus admittēbat. Post venæ sectionem febris illum reliquit.

SCHOLIA.

Quamuis in autumno hunc febris corripuerit vt ex signis apud Galenum descriptis deprehensibilibus communibus, huic vigilis insignes aderant: à vitalibus, pulsus magnus, frequentissimus & celerissimus: ab excrementis deiectiones alui biliosæ, cui facillime alius mouebatur per cassiam: apparebant deinde sudores & vomitus biliosi, vrinae tenues & subrufæ, postea etiam tinctæ & crassæ: cumque sectioni venæ assuetus esset, cauta profuit vt non amplius febricitauerit.

Tertio vero cognouimus ex accidentibus, intrinsecis & subsequentibus hanc tertianam esse satis puram, ex rigore qui aderat in principio & augmento, cumque in statu esset calor multus, vehemens atque acris, in fine solutio per sudorem, toto tempore sitis vehemens cum vrgebat, tum dolor capitis insignis, vna cum corporis ariditate: A consequentibus, vt cumque biliosus erat, ab extrinsecis accidentibus, præcesseram exercitationes, venationes quibus valde hic in vita delectabatur, corporis tum animi labor. Augebant febrem, cum & populariter eo tempore, vt obseruatione sequenti dicemus, tertianæ intermittentes grassabantur: eratque hæc satis pura cum tertia periodo terminaretur. Repente hæc febris prehendit aliquem insigni rigore; quo plerumque corpus omne concutitur, sub cuius finem excussa bilis sæpe vomitione redditur. Hinc calor breui accenditur & in omne corpus effunditur, mox ad vigorem festinans acer pungens & iniectam manum acriter feriens, sed statim mitescens. Laborans ita exurit, vt & corpus nudet, & varie iacet & spirandi difficultate oppressus, magnum, multum spiritum ducat, sitique eneetus frigidum expectat, vigilis, capitis dolore & ira furorque percitus. Longissima accessio horarum est 12. interdum 7. horarum, multo quidem sudore eoque calido & vaporeoso inclians, quam pura sequitur intermissio. Pulsus accessions initio contractus, paruus: postea vero quam in ceteris celerior, atque crebrior quod refrigerij maior insit necessitas: vehemens & validus, sed aliquantum durus ob arteriæ siccitatem, minimum inæqualis ob tenuitatem materiæ cuius est facilis inflammatio, ob id etiam quod non minor sit refrigerij ex diastole, quam expellendorum putridorum vaporum ex systole necessitas. Vrina flaua aut flammæa, substantiæ mediocris, & odore grauis, aut subrufa, rufa mediocri substantia, aut (vt Arabes referunt) rubra tenui substantia, ignea, parte quidem inferiori subtilior superiore vmbrosa atque nebulosa. Atque hæc pura quidem & exquisita tertiana, quam censuit Hipp. 7. circuitibus quod longissimum est terminari. Est itaque febris tertiana exquisita à flaua bile pura & tenui orta, de tertio in tertium ægrum assilgens, secundum naturam humoris propriam, quæ in septem periodis vel ante iudicatur, per sensibiles corporis partes delata, vt Gal. refert. 2. De Diff. feb. c. 3. cum rigore inuadens atque ardentis febris similitudinem gerens, & bilis vomitibus aut deiectionibus, aut sudoribus: vel ex horum quibusdam, vel omnibus soluitur, cuius accessio 12. ad summum horarum æquinoctialium spatio finitur, vt apud Hipp. li. 4. aph. 59. legitur septenis circuitibus iudicari. Signa huius febris quæ ab Auic. referuntur, passim desumpsit ex Gal. præcipue vero ex li. 1. ad Glauc. & 2. De Sympt. causis & 5. & 2. De Diff. feb. cap. 1. 3. 4. quibus addere posset quæ Gal. 4. lib. aph. 59. in Comment. commemorat. Et non satis est quod hanc febrem cognoscamus, quod de tertia in tertiam diem fiat, quod & mulierculæ sciunt, sed ex prima inuasiōe, quæ cum rigore sit & ex aliis signis ea ipsa à nobis discernenda est, vt à plebeis & vulgaribus medicis differamus, quæ, inquam, exemplis subsequentibus multo clariora euadent.

OBSERVATIO IV.

De tertiana intermittente non exacte pura, tamen legitima, septem circuitibus terminante.

Cum in æstate an. 1556. febres tertianæ intermittentes simplices, atque exquisitæ, non nullæ

nulla protensa ac notha similiter & semitertianæ & aliquæ duplices tertianæ populariter graffarentur, ita ut in monasterio Heylo, prope Alemariam sito, vix aliquis monachus ab eiusmodi febribus dictis immunis fuerit: omnes tamen, quibus hoc tempore inferuebam, nostra industria ac diligentia cum ope diuina euasere: quemadmodum & Leonardus monachus regularis laicus, iuuenis annorum 30. procerus, pallidus, raræ constitutionis, qui 8. Aug. die in febrem tertianam intermittentem satis puram incidit: nam quatuor præcipua signa aderant quibus tertiana exquisita à spuria differt: primum quod huius accessio non transcendebat 12. horas. Secundum, quod incipiebat cum rigore breui & intenso, & terminabatur cum sudore exuberante. Tertium, in septenis circuitibus terminabatur. Quartum, quia statim ab initio etiam quarta adfuit in vrina signum optimæ concoctionis, quod in spuria nequaquam fieri solet. Aderant & alia signa de quibus in Scholio latius dicemus. Huic igitur cum alius sponte non deliceretur, lenientem bolum exhibui: *℞. castia recens extracta ℥j. cum exiguo zaccb. cand. fiat bolus*, quem 2. die quietis deuorauit, & alius satis soluta est. Post secundum paroxysmum die intermissionis venam basilicam seu iecorariam in brachio dextro secare iussi, cum alias confectus erat sanguinem mittere quotannis, quod nunc omiserat. Paucum tamen sanguinem extrahere fecimus: & bene profuit: *℞. syr. acetosi simplicis, de cicb. Nicoli cum rhab. an. ℥j. syr. de end. simplicis, oxyzacch. simplicis ana ℥ss. aquar. end. cicb. bugl. ana ℥ii. mis.* Mane sumpsit dimidium post venæ sectionem, reliquum hora 4. pomeridiana. Quarto deinde paroxysmo, cum quotidie sponte alius deponeretur, ac multa excrementa biliosa per se redderet, non solum vrina cocta, sed crassior facta est. Ideo in declinatione post quartum paroxysmum ad sudorem magis eliciendum hunc syrupum sequentem propinaui: *℞. decoct. hordei cum liquir. ℥iii. syrup. acetosi ℥j. b. misce.* calide sumpsit. Et postea egregie iudauit tam in quinto quam in sexto & septimo paroxysmo, ita ut septenis circuitibus febris in totum soluta fuerit. In fine tamen ventriculum roborauimus vctione olei sequentis: *olei mastichini, ros. ana ℥ss. misce.* Victus huic (vt aliis monachis febricitantibus) refrigerans & humectans paulo minus, qualis in febribus ardentibus & continuis tertianis descriptus est.

SCHOLIA.

3. *Signa tertianæ legitimæ seu puræ.*
Ex sunt præcipua signa tertianæ intermittētis legitima seu puræ. Atque primum est, quod cum valido rigore incipit, non ex quolibet, sed ex vehemēti ac pungenti carnemque feriente, vt dicebat Galenus: cum enim hæc febris pendeat à materia calida & tenui statim in prima accessione sunt rigores vehementes cum sensu punctionis, ac si ægotantis corpus acu pungeretur. In quotidianis rigor non antecedit neque statim ab initio, neque in progressu, sed solum frige factio, aut forte exiguus quidam rigor. Quartanæ autem non primo statim die cum rigore inuadunt vehementi: nam progrediente ipsa atque aucta, vna etiam rigor augetur, sensusque ægotantibus adest, non quasi pungantur, sed potius refrigerentur: vt in sequentibus patebit. Quia vero cum rigore inuadit atque in febricitationem definit, differt quoque ab exquisita febre ardente, quæ omnia alia

seruat exquisita tertianæ indicia, præter hæc, vt patet 2. de crisib. c. 6. Secundum signum capitur à pulsu, cuius inæqualitas in principio accessionis non adeo manifesta est, suntque hoc tempore pulsus debiles, tardi ac rari, non tamen adeo vt in quartanis. In ascensu seu incremento accessionis magni ac calidi, vehementes, veloces atque frequentes sunt. Tertium sumitur signum ex caloris qualitate; calor enim multus & acris in hac sentitur, æstus & densio veluti quidam feruor, vt æger exuri videatur, vt prius dictum est ex Aetio, & vestitum seu operimentum abiiciat, magnumque ac densum spiritum trahens, & velut flammam quamdam esset & frigidam bibere expectat, & paulo post in vigore consistit, calorque æqualiter quaque versus extenditur, nihiloque plus thorax extremitatibus. calet, & si manum imponeris, in primo occurfu quidem multus atque acris erit, vt diximus, quique veluti quodam cum vapore effratur, paulo post vero à manu superatur, non vt in febrib. malis adurentibus accidit. Contra enim illa grauiora ac molestiora, quando diutius perdurant, apparent, quod tempus sane bibendi adest ægotanti, & statim post potum plurimus vapor calens per cutem exhalat sudoris nuncijs: bilisque superuenit vomitus, venter soluitur, & biliosum mingunt. Quod igitur ad qualitatem mutatam ex sententia Galeni & Auicennæ. hæc indicatur ex calore copioso & acris, ad differentiam caloris, qui obseruatur in febre sanguinea. Admonebat autem Auic. circa acrimoniam caloris huius, vt distingueretur hæc febris à febre ardente: nam in ardente calor est copiosus acris & mordax: similiter etiam in hac proposita febre. Differentia autem est, quia si aliquantisper manum detineas, obseruabis calorem copiosum & mordacem, qui tamen cedit & non ita resistit, si fuerit febris intermittens: si fuerit febris ardens, erit copiosus mordax & minime manui cedit; quia feruor est in venis, & ita calor huius febris est suauior causonis calore ac minus mordens, & qualis tamen quoquo versus: quia primo acris videtur, sed paulo post à manu remanente vincitur. Quartum à sudore, per totum corpus apparet in paroxysmi recessu: cui signo alij addunt & vrinam, quæ sit rubra ac veluti ignea. Si vero æger minxerit, vrina subrufa vel subflaua, & crassitudine mediocri apparebit. Ac paulo post vel albam nebulam, vel suspensionem optimam habebit, quinimo ex hac vrina noneris, nedum exquisitam esse tertianam, sed etiam quod ultra quartum circuitum non progreditur: rufiore vero existente vrina, neque suspensione aliqua, neque nebula in primo circuitu apparente, ad septem circuitus extenditur. Inter omnes autem exquisitas tertianas illa erit simplicissima, quæ cum omnia illa nuper à me dicta signa commonstrauerit, in vrinis etiam substantiam & leuem, & æqualem statim primo fecerit die: neque enim hæc ultra tertium progreditur circuitum, vt inquit Gal. 2. de cris. c. 6. Incipit etiam hic sudor vaporosus ac calidus, quemadmodum in balneis, totum vero ipsis corpus æqualiter sudat. Quintum signum ex tempore accessionis tum ex cæli constitutione colligitur. Vniuersum tempus accessionis ultra 12. horas, vt diximus, non extenditur: nam hoc tempus in veris, legitimis atque exquisitis tertianis longissimum est. Sæpius autem septem horas accessio continet, nonnunquam citius aut tardius, sed non multo finitur, prout multa vel pauca, crassa vel tenuis fuerit bilis. Ipsi vero generatio (vt prius dictum est ex Galeno) tempestatem aridam & calentem requirit,

OBSERVATIO V.

De febre tertiana intermittente legitima in monacho admodum senex.

Iosephus monachus regularis in eodem monasterio anno 1556. in fine ætatis vir annorum sexaginta, in tertianam febrem intermittentem quoque incidit, cum vomitu bilioso, & deiectionibus. vtcunque biliosis. Huic cum alius satis fluere per se, & vrina ignea esset, neque crassa aut valde rubra, à sectione venæ abstinuimus, sed epoto syrupo sequenti, & victu conuenienti vsus, cum per se biliosa euomeret, & alium lubricam satis haberet, quinto paroxysmo febris desinit. Talis erat syrupus. *℞. syr. de cicb. cum rhab. syr. de endiuia ana ℥j. oxyzacch. simplicis, syr. de limonib. an. ℥ss. aquæ end. bugloss. betonica (ob insignem dolorem capitis quem habebat) ana ℥ii. misce pro duob. dosib.* Quibus sanus factus est, vt aliis remediis vt non fuerit opus.

SCHOLIA.

Potest autem senex similiter tertiana infestari, quæ omnem tertianæ germanæ speciem, omnemque modum conferuet. Quod & Trallianus Græcus ille medicus præclarus confirmauit his verbis: Ego sane meis oculis hæc in senex quodam conspexi, qui flauam bilem vomeret, similiterque per alium excerneret, vehementer febricitaret: atque idcirco accessio cum valido rigore eum inuadebat, ac declinatio multis sudoribus accidebat: derinebatur autem accessione horis fere 10. aut 12. Huius alij sane familiares eo quod senex esset, decoctum ei bibere præcipiebant, ac omnia illa facere, quæ falsis tertianis, vt aiunt, idonea existunt: fereque interuisset æger decoctis ex hyssopo, origano & pulegio assumptis, nisi quis subito ex periculo ipsum subtraxisset, iubens eum etiam pepones assumere, & lactucas & ptisanam, quæ nihil curiosum habent operosumque ac omnem alium victum, qui humectaret ac refrigeraret, vt in tertiana exquisita non deceptus ætate, quod senex esset, sed potius toto temperamento, habuerat enim iam inde ab initio igneam intemperiem, quam alij propemodum omnes postea ad amulum conseruabunt. Quare naturam ægri, & causas præcedentes maxime attendere oportet: nihil autem minus, imo etiam bonam maxime febris speciem. Hactenus Trallianus. Hic noster monachus senex similiter temperatura biliosus, in ætate eo tempore, quo grassabantur tertianæ populariter, tertiana legitima intermittente correptus est. Et sicut senex biliosus puram hanc febrem incurere posset, ita & pituitosi, si bilem coaceruent, eadem corripri possent: vt exemplum sequens declarabit.

OBSERVATIO VI.

De febre intermittente tertiana satis exquisita, quinto paroxysmo terminante.

Iodoca Splintera, vidua admodum proba, vxoris meæ cognata, anno 1573. Martio mense, & eius filia Beatrix nomine, cum conquererentur de ventriculi imbecillitate, electuarium specierum arom. rosar. cum musco ex medicis imperiti præscripto sumperant, vnde orto prius morbo veterino eoque consopito, tamen mox in febrem tertianam

quirit, & vt summam dicam, æstiuam, iuuenilem seu consistentem ætatem, & naturam biliosam, quæ in laboribus, vigiliis, curis, & inedis existerit solis incendiis, & etiam ciborum parcitate, præsertim calidorum atque siccorum: propterea medicaminum calefacientium immodicus vsus, febres tertianas facilius affert: similiter & maiores, & intensæ cogitationes. Quod si multos alios eodem tempore laborantes contigerit tertianis corripri febribus: hoc quoque maximum præter ea, quæ diximus signum erit. Quod etiam hoc tempore eueniebat, cum non solum monachi in hoc monasterio, sed alij quamplurimi tertianis febrib. corripiebantur. Sextum signum ab ipsis symptomatibus sumitur, vnde scitis quæ hominem exurit, & vigilie adsunt, sitis autem quod talis est humor calidus & siccus, vnde sine sua substantia corpulenta, siue etiam vaporosa petit orificium ventericuli, ac ita solet inducere sitim. Dolor capitis adest, sine tamen grauitate, vigilie, subinde & deliria, & paraphrenesis: quæ omnia symptomata originem habent ab ipsa bile: at biliosi vapores sarsum ad caput elati, si membranas externas vel internas capitis feriant, dolores capitis oboriuntur: si cerebri substantiam infestant calfaciendo & exsiccano cerebrum, vigilie excitantur. At si vapores permisceantur cum spiritibus animalibus, deliria fiunt. Huc pertinent & deiectiones biliosæ, sicuti & vomitus biliosi, qui in hac febre plerumque etiam apparent, alij vero ex mente Galeni etiam his addunt signum ex pulsu, qui reperitur tempore primæ intermissionis. Si vero inter hæc à febre quieuerit homo, hæc, inquam, quæ in suo motu est, & omnibus notæ, propria vero febrium inæqualitas in articularum motu relinquatur, tunc certissime poteris enunciare febrem esse tertianam, æque ac si tercio die accessionem fecisse vidisses, vt liquet 1. de art. curat. ad Glauc. c. 5. cum in nulla alia febre articularum motus ad naturalem habitum reuertatur, etiam si multum temporis inter primæ accessionis finem & secundæ principium intercidat, præterquam in diariis: semper enim febris remanet si gnium, in ephemeris autem in totum aboletur accessione cessante, vt eod. lib. scriptum est c. 2. Tembet humoris putrescentis ex pulsu perceptibile indicium in die aut nocte, quæ consequitur accessione cessante, cum vero parumper succenditur, vix agnosci potest in primis diei aut noctis subinde sequentis partibus, manifestius autem iam circa finem eiusdem diei vel noctis: adhuc vero manifestius proxima quæ antecedit (videlicet accessione diem vel noctem) in illa vero iam signum euidentius apparet, ac multo etiam magis accessione incipiente atque adhuc plus iam inualescen te febre: cum vero iam consistit minus quam cum augebatur, multo vero minus ubi iam declinat, eod. Gal. test. 2. de diff. feb. c. 3. Est vero in febrib. putrescentis humoris ex pulsu indicium proprium atque perpetuum, vt arteriæ contractio efficiatur celerior quam distensio, vt 3. de præfug. ex puls. c. 7. scriptum est. Ex his itaque indicijs (vt etiam Donatus annotauit ex mente Galeni) quocunque tempore ad ægrum accedes, exquisitam tertianam dignoscere poteris: ex propriis siquidem eiusdem temporis signis, vt principij, incrementi, vigoris, inclinationis, & intermissionis simul cum reliquis, propriis siquidem, ipsius tertianæ ac communibus singulis temporibus eius complacatis.

nam satis exquisitam inciderunt. Mater vero annorum quadraginta octo, satis obesa, nequaquam biliosa, sed pituitosa, hac febre correpta, ingenti dolore capitis afficiebatur, vigilabat, & in vigore paroxysmi delirabat, qui ultra 12. horas non extendebatur, bile supra modum exundante, licet tempus vernum frigidum esset, ita ut cum tussi phlegmata quoque nonnulla expectoraret. Huic iulebos propinaui, deinde cum facilis esset solutionis cum secundo paroxysmo, adeam accitus essem, die subsequenti, nempe, intermissionis, duo cochlearia syrupi ex succo ros. solutui exhibui: ex quo octies multa biliosa excreuit, & paroxysmo tertio subsequenti plurima biliosa euomit. Die vero quietis, cum vrina plurimum tincta foret & paulo crassior: quæ licet erat pituitosa temperata interim & sanguinea cum facie rubicundiore, sanguinem ex vena basilica in brachio dextro, tempore verno detrahère iussimus ad uncias fere 6. Et optime tulit, ita ut subsequentes paroxysmi leuiiores facti fuerint, in quibus quoque vomitum biliosum habuit: & in declinatione cum copiose sudasset, quinto paroxysmo à febre in totum liberata fuit. At filia annorum 29. natæ, macilentæ ac magis biliosæ, cum lotium minus tinctum ac crassum esset, vena secta non fuit, sed adhibito iulebo, deinde rhabar. infuso ac senæ, hæc ipsa quoque post quintum paroxysmum sana euasit.

SCHOLIA.

Quod ad præfagia attinet, exquisita tertiana, teste Galen. 1. ad Glancon. cap. 8. septem circuitibus indicatur, & præter id minime periculosa est. Septimus enim circuitus est 14. dies, quo alij morbi acuti finiuntur, quemadmodum videre licet aph. 4. comment. 59. Est inter intermittentes breuissima, sed tutissima, quamvis vehementissima ob bilem, quæ symptomata vehementia inducit, tamen sine periculo: nam ego intra quadraginta annos, quod praxim exercuerim; non vidi aliquem ex tertiana obiisse, modo non mutaretur in continuam: uti euenit Delphis seni septuagenario Nicolao Traicetensi, quanquam Arnoldus Cobelius Quæstor Hollandiæ ex tertiana obierit, non quidem incuria medicorum, cum exercitissimi medici eundem tractarent. Si tamen mutetur in alias febres, mortem inferre potest. Licet tertiana quidem facilis curatu sit: cum autem à medicis illis, qui nulla ratione & via vtuntur (ut dicebat Trallianus) male tractatur, non difficilis modo curatu, sed etiam insanabilis interdum redditur: quod etiam exemplo à Galeo confirmatur, 1. ad Glancon. cap. 9. de eo, qui corrupto iudicio calidis balneis vius extenuato corporis habitu, deinde ad tantam peruenit perniciem, ut tabe consumptus interierit. Prima autem periodus huius febris debilis est: secunda, fortior; tertia adhuc vehementior; quarta vero omnium vehementissima, & ibi status ac sauiissima accidentia: quinta incipit debilitari: sexta plus: septima autem modica aut nulla, nisi error incidat ex parte medici, vel infirmi. In principio, ut dictum est, prius accidit vomitus, & in fine accessionis sudor, & in statu adsunt terribilia accidentia: ideo ut melius futuris periculis obuiam fiat, ac honor medici conferuetur, bonum erit, periculum prædicere. Quamobrem si medicus post tertium diem prius vocetur, sectionemque venæ peragendam esse iusserit, aut syrupum vel aliud quippiam administraturus, in quarto grauiora

symptomata euentura non prædixerit, assistentes tum mulierculæ medicum incusabunt, ægrum venæ sectione aut alijs remedijs occidisse, atque eundem medicum pro imperito habebunt, cum post adhibita remedia tam sana contingant symptomata. Et ita medicus alioqui negligens in prædictione, ignominiam tum calumniæ incurret. Contrarium eueniet, si instantia accidentia prædixerit & quod æque bene sanabitur æger, vulgaribus eo tempore ægrum habentibus pro deplorato, non solum medico quid finitri ab eo factum esse non imputabitur, verum apud omnes commendabitur. Hinc præstantissimi quique medici etiam recte ac diligenter admonent pro generali canone: Ne quid in arte operemur, nisi prius prognosticum in medium attulerimus: ex hoc enim honor medico, ut primo Prognosticorum habetur, accedet. Rhases autem finis febris significatur, quod status huius febris est in quarto paroxysmo, & frequenter eo finitur, & non transit septimum. Refert Haly, si in tertianariis vlceribus labiis ac in naribus fiant, finis febris significatur. Prolixitatem autem vel breuitatem ex accidentium leuitate vel sauitia coniciet in paroxysmis. Si quinta accessio minor, & sudor copiosior ceteris paribus, citius terminabitur febris: nam & sudore copioso & fluxu ventris spontaneo vel vomitu in vno paroxysmo finitur sæpe: Si in secundo accidentia fortiora tertio paroxysmo terminatur, vel etiam in tertio vehementia ægrum relinquit, ut mihi ipsi euenit, quemadmodum in Obs. 2. huius libri diximus. Si in quarto grauiora apparent, 5. vel 7. paroxysmo terminatur. Prout in vrina nebula pendens statim appareat, septimo vel ante septimum finitur, ut in Scholio Obs. 4. huius libri ostensum est, cuius etiam meminit Aetius lib. 5. c. 79. Si nebula primo die in vrina, non pertransibit tertium diem; si in secundo, quintum non excedet; in tertio, in quinto eradicabitur. Si vehementer citrina, neque in primo nubecula natans aut pendens, vsque ad septimum prolongabitur. Et quamvis hæc febris habeat quidem vehementia accidentia, ea ipsa tamen, ut dictum est, non est periculosa, & propterea non nominatur inter febres acutas, licet 7. periodo, vel 14. die terminetur. Finitur plerumque hæc febris, teste Gal. 3. De Cris. c. 4. vomitibus & excrementis biliosis, & sudoribus per totum corpus fluentibus, cum sit humor tenuissimus: si modo ascendit, vomitum irritat: si descendit, aluum mouet: si ad meatus cutis, sudorem copiosum ob sui tenuitatem elicit. Galen. 2. de diff. febr. cap. 3. quatuor causas breuitatis enumerat, quæ sunt humoris: quantitas, qualitas, laborantis vigor, & corporis dispositio. Ut exempli gratia; si cum pauca quantitate humoris, & tenui eius qualitate vigor cum raræ dispositione corporis maior fuerit, tunc morbus seu febris erit brevis: sed si multa bilis, crassa, vigoris imbecillitas & densa simul corporis dispositio, tunc erit morbus valde longus.

OBSERVATIO VII.

De tertiana intermittente, septimo circuitu finiente.

Florentinus Telingius fororius meus, vir annorum 45. 28. die Septembr. anno 1556. cum populariter tertianæ grassabantur (ut dictum est prius) in tertianam intermittentem incidit satis puram: cuius accessio vix erat horarum vndeim. Habet enim tertiana legitima accessiones longissimas horarum 11. vel 12. ut prius quoque ostensum est;

sum est; breuissimas vero quatuor, aut sex. Hic vero ante septimanam, antequam febre corripere-tur, suomet consilio ac proprio instinctu chirurgum ad se vocauerat, qui illi venam secuit, putans hoc modo à febre passim eo tempore homines corripiente præseruari posse; licet post octo demum dies à sanguinis detractione in febrem hanc tertianam inciderit valde biliosam. Cum igitur venæ sectio prægressa esset in febricitante, tunc sanguinem iterum demittere nobis inutile videbatur. Sed hunc syrupum illico propinauimus. ℞. Syrupi acetosi simplicis, oxyzacch. simplicis, sy. de cich. Nicol. cū rhab. ana ℥ ss. aqu. acetos. borag. buglos. ana ℥ j. misce. Interim pro alteratione & siti vehementiori fume-bat cochlear vnu ex mixtura sequenti. ℞. oxyzacch. simplicis, syr. acet. simpl. syr. nymphaeæ ana ℥ j. ss. posita ex hunc syrupum ebibit. ℞. oxyzacch. simplicis sy. acetos. simplicis, syrupi de end. ana ℥ ss. aqua cich. betonicae, fumariae ana ℥ j. misce. Bibebat syrupos tempore quietis, pro sui vero in febre, prisanam. Et quia dolore capitis tenebatur, vnguento populeo, paulo vnguento alabastrino admixto, frontem illinebat. Lotium tinctum erat, in principio crudum, postea crassius euasit; ita ut tunc leni subsequenti purgatione vteremur. ℞. castia recens ex cannis trahenda ℥ ss. diapruni simplicis ℥ iii. ss. diacatholici ℥ j. ss. (erat enim facilis solutio) cum aqua calidi soluta fiebat haustus: quem cum cepisset die quietis, post quintum paroxysmum, septies plurima biliosa liquida excreuit, ita ut sextus paroxysmus multo mitior fuerit, & septimo circuitu curatus. Post purgationem interea utebatur ad calorem febrilem extinguendum, ad alterationem, corroboracionem, electuario in tabulis sequente. ℞. spec. diar. frigidi ℥ j. spec. diarod. abb. ℥ ss. dissolue in aqua cichor. adiect. ℥ ii. ss. sacch. albi ssimi; fiat electuar. in tabulis. Post febrem solutam adhuc remanente corrigendo subinde fumebat ex condito subsequenti. ℞. rob. de ribes ℥ j. conserva viol. ros. ana ℥ ii. sp. in tabulis diarod. abb. trias. an. ana ℥ ii. ss. de ribes, oxyzacch. simp. ana ℥ ss. misce. Et fiat conditum, quo restauratus & appetitu redeunte ex malis citreis in taleolas incisus cortici exteriori ablato, aqua ros. & sacch. aspersis sumptisque sitique cessante, optime deinde se habuit.

SCHOLIA.

Erant autem ætate præcedenti illo tempore tertianæ plurimæ, quæ quasi per contagionem integras familias inuadebant: erantque nonnullæ hemitritæ quoque seu semitertianæ, sed magis simplices tertianæ, quarum nonnullæ in erraticas transmutabantur, præcipue noctæ tertianæ, & tandem in quartanas, autumno nunc accedente: Ætate erant salubriores, deinde vero in autumno, & adhuc magis sub hyemem perniciosæ potissimum hemitritæ: quod etiam ex cometae apparitione à me in Prognostico meo edito prædictum fuit. Non inueni præstantius remedium tam quam oxyzaccharum simplicem, quæ putredini pum de limonibus quibus ego ipse quotidie vtēs, neque hac febre correptus fui: sed & vxor mea ca-hac febre tertiana publice grassante metus esset, oxyzacch. sumpsit, & vnicum tantum paroxysmum habuit. Sed & Ioanna Cellia Alcmariæ, & frater meus Iacobus Forestus, qui postea etiam medicina operam dedit, sola oxyzacchara sæpius sumpta

ab hac febre euaserunt. Sed & procurator Regulæ eiusdem monasterij, de quo paulo ante dictum est, cum hanc febrem quasi præsentiret, cum bis ex syrupis sequentibus sumpsisset, ab hac febre quoque præseruatus fuit, ut & multi alij. ℞. Syrupi de cich. cum rhab. syr. acetosi simplicis ana ℥ j. sy. de limonibus, de end. ana ℥ ss. Aqua buglosse, end. circhor. ana ℥ iii. misce pro 2. vicibus. Quibus assumptis febrem minime expertus est. Terminabantur fere omnes istæ febres hoc tempore cum alui fluore: ita ut nonnulli expurgationibus paulo magis soluentibus ab imperitis medicis adhibitis, etiā aliquando spontaneo fluxu ad dysenteriam peruenirent. Ideo à purgationibus eo tempore maxime abstinerebam, & multi folijs syrupis & iulebis alterantibus & infrigidantibus ac putredini resistentibus absque alijs remedijs sanati sunt. Et quanquam contagiosæ videbantur, omnes tamen ab initio facile curabantur, modo periti medici ad curationem adhiberentur. In autumno & hyeme licet viderentur periculosiores, adhibita tamen diligentia, similiter recte sanabantur, exceptis paucis, quæ in erraticas & quartanas commutabantur, & nonnullæ in semitertianas, aliæ in duplices febres quarum maxima pars nostra industria ac ope diuina ad sanitatem quoque peruenit, ut suo loco de febribus compositis dicemus.

OBSERVATIO VIII.

De febre tertiana intermittente nono circuitu desinente.

Hæter, mulier proba ac honesta, prudens, & si quæ altera pulcherrima & diuissima, staturæ proceræ, vxor Guilhelmi Sonneveldij cognati nostri (de quo etiam egimus Observatione tertiana huius libri) eodem anno mense Octobri in tertianam febrem intermittentem similiter incidit. Quæ cum puerum lactaret, ex febre lactis diminutionem ipsa metuabat, atque eiusdem exsiccacionem, primo iuleb. sequens præscripsi. ℞. oxyzacch. simplicis ℥ j. syr. cich. cum rhabar. syrup. de acetos. citri, syr. acetos. simplicis ana ℥ ss. aquar. cich. buglos. borag. fumariae ana ℥ iii. aromatizetur cum ℥ ii. spec. diarod. abb. & ℥ ss. pul. cinnamomi electi & fiat iuleb. claretii instar. Postea, nempe die quietis, leniens medicamentum sequens propinaui, sed ut puer eam lugeret ante pharmaci exhibitionem mandaram & ut inter operandum ab vberibus detraheretur, donec completa esset euacuatio, ut ita ipsa, & non puer purgaretur. Talis erat portio. ℞. Castia recens ex cannis trahenda ℥ i. diacathol. ℥ i. dissol. cum ℥ iii. aquæ casei, addendo oxyzacch. simplicis ℥ ss. misce. & fiat portio, quo quinquies aluum excreuit cum maxima aluiuatione. Postea cū humida medicamenta à natura abhorreret, & pulueribus siccis delectaretur, pro roboracione & alteratione hic pulvis præscriptus supra panem butyraceum (ut ita dicam) aspersus deuorabatur, quo se delectare assuebat. ℞. pul. spec. diarod. abb. ℥ i. ss. pul. cinnam. elect. ℥ ss. misce, fiat pulvis. Zaccharum hæc ipsa vi quadam occulta abhorrebat. Post tertium vero paroxysmum vrina tincta & crassa spectabatur: cumque ipsa satis carnosa esset, & sanguinis missione valde dedita, quam & ipsa expecebat, vena basilica in brachio dextro secta fuit, sanguine non copiose emissio. Optime tulit, nec lac amisit. Pro siti capiebat subinde oxyzacch. simplicem. Hæc libenter acceperat pro siti mala punica: quæ inhibui. Nam de malis punicis sentiendum, quæ cum sint adstringentis naturæ, & ipsa febricitantibus aduersantur, & causam

H quæ

quæ febrem facit, fouent. Verum si quispiam mihi obiciat, Galenum in putridis febribus illa concedere: ita reor, responderi poterit: non quidem ratione febris Galenum ea approbasse, sed biliosi ventriculi ratione, quemadmodum locum illum consideranti patere arbitror. Vel non quidem febris ratione, sed symptomatis, ut si adesset vomitus vel diarrhoea, aut aliud simile symptoma. Idem sentit Aloysius Mundella, & ideo neque syrupum ex dulcibus punicis exhiberi vult pleuriticis. Verum iubeo adhuc semel reiterato, nono circuitu illam febrem reliquit, & lac simul retinuit, ut aliena nutrice non indigeret, de qua re maxime metuebat. Postea tamen hæc ipsa sentiebat dolorem in liene, quo consueta erat fere semper laborare. Pro quo accidente depellendo, ne in quartanam laboraret, infusum senæ propinaui, & latus sinistrum oleo de capparibus inunxi. Solent enim medici præstantiores, quod & Hollerius annotauit, declinante febre tertiana si longius progrediatur, medicamentis catharticis aliquid eorum, quæ melancholiam purgant, immiscere: pars enim materia, ardore febris, in melancholiam vertitur. Sed istis cum vsa esset, dolor euauit, febre non redeunte, neque in quartanam soluta.

S C H O L I A.

3. Hæc autem febris exquisita erat, quamuis ab ea non nihil deflueret. Verum quo ad curationem febris tertianæ exquisitæ, tum in hac, sicuti in aliis febribus putridis in generali quatuor proponuntur peragenda. Videlicet lenitio alui, minoratio materiae, præparatio, purgatio, & afflictarum partium corroboratio. Alui autem lenitio consistit in expurgatione primarum superfluitatum biliosarum. Purgantur autem hæc per vomitum, si natura per illam viam sese expurgari tentet, ut si fuerit pallida bilis, vel flaua, vitellina, vel porracea. In æruginosa vel cærulea abstinendum, nisi æger pronus sit ad vomendum. Vomitoria hic debent esse leuiora & refrigerantia, æsophagum illinentia, ne in ascensu abradantur partes illæ, idque cum pituita hordæacea, seu aqua, adiecto exiguo iure puli vel butyro: ab oleis abstinendum, & non tempore paroxysmi, nisi ob maximam necessitatem, ut Auenenna quoque voluit, si tempore accessionis maximam anxietatem circa ventriculum experiatur nauseabundus. Gordonius tamen in principio paroxysmi fieri iubet, cum per ipsum alluietur totus paroxysmus, maxime si sit spontaneus vel à medico leuiter irritatus. Si materia deorsum magis repat, & non sint idonei ad vomendum, clysteribus mollibus ad præstandum, ut materia communis ab intestinis & venis mesaraicis repurgetur, in hunc vel similem modum. *℞. mal. viol. lactuca, betæ, mercurialis ana m. j. prun. damasnum. xiiij. coctis ad tertias in ℥. j. Dissolve castiæ, sacch. rub. ana ℥. j. olei viol. ℥. iij. salis par. misc. & inuiciatur ante cibum. Quod si materia sit in ventriculo, & enema ad ventriculum non ascendat, detur potio. *℞. castiæ recens trita ℥. j. syrupi viol. ℥. b. (Cauendum à melle vel melle violaceo: scopus hic est refrigerandi & humectandi) aqua end. bugloss. ana ℥. ii. misc. Vel detur bolus in hunc modum. *℞. castiæ recens extrahta ℥. vi. pulpa thamarin. ℥. b. misc. adiciatur sacch. si eo delectetur. Minutio vero materiae consistit in minoratione materiae biliosæ. Si igitur materia non torget, sed tantum abundat, & est multa, potest quoque exhiberi in principio tale vel simile minoratorium. *℞. castiæ recens extrahta ℥. b. elect. de suc. ros. ℥. j. b. syr. ros. purgatorij ℥. j. cum decoct. commu-****

Minutio materiae.

ni. fiat potio minoratina, sumatur in auroa tribus horis ante pastum. Vel *℞. rhab. elect. infusi ℥. j. chonantibi ℥. j. in aqua end. borag. q. s. fortissima expressione addendo syr. ex infus. ros. ℥. j. misc. Præparatio materiae est etiam præparatio materiae biliosæ, quæ etiam est diuersa iuxta speciem bilis, at in exquisita conueniunt syrupi de end. ex cichorea, de succo acetosæ, de acetos. citri, viol. modo non sit ventriculus laxus. Si ex pallida & flaua bile, utemur istis & decoctis seu aquis appropriatis, end. acetos. cichor. Si à prassina, vitellina, æruginosa, cærulea, non utemur istis sinceris sed admixtis refrigerantibus: veluti est syr. de nymphæa, de succo lactucæ, de omphacio, de ribes & aliis astrigentibus non utemur, modo non timeamus deiectiones valde biliosas. Sed & materiam putridam maxime respiciunt acetos. simplex, oxyracch. de limonib. de acetos. citri. adiecto syrupo viol. ut magis humectemus. Si itaque materia non torget, nec abundat, expectanda concoctio, prohibenda autem vltior humorum putrefactio, iuuandaque natura ad concoquendum. Fitque hæc digestio seu concoctio à natura, 1. Prog. cap. vltimo. Et fit incrassando 2. Prog. 33. & separando malum à bono: quam etiam iuuat medicus rebus roborantibus calorem naturalem, alterando & remouendo calorem præternaturalem; & confortando naturalem: Et secundum Hipp. 2. aphor. 9. corpora cum quis purgare voluerit, oportet fluida facere, & iuxta Gal. in eodem commento aperiendo vias & secando humores, sed & hic sumpta indicatione à febre, frigida alterantia, quæ à putredini resistunt, simul commiscebimus: ut *℞. syr. acetos. simplicis ℥. ii. syr. viol. ℥. j. b. syr. de end. ℥. j. aquar. cichor. end. bugloss. ana ℥. iij. miscantur, & à ieiunio per triduum diluculo bibantur. Obseruandum tamen ne in syrupis, viol. per se in febribus biliosis exhibeatur, eo quod propter dulcedinem facile inflammetur, & vertatur in bilem, & calorem augeat: miscendus igitur cū syr. de acetos. citri, de limonibus & oxyracch. simpl. Neque hic conuenit syrupo adiantibi vel capill. venenis, qui humores tenues ac subiles reddat. Istis syrupis prædictis vtendum donec signa coctionis perfectæ appareant, deinde purgandum: sub purgatione etiam hic euacuationem intelligere possumus. Quamquam purgatio propria habeat medicamenta, quæ bilem purgant, ut postea latius dicemus. Quod ad euacuationem attinet, in hac febre, ea ipsa interdum conueniunt per vomitum, interdum per secessum, modo per locum, modo per sudorem. De vomitoriis iam dictum est: quibus vtimur, quoties natura mouet materiam, & impetum facit ad ventriculum & ad partes superiores, idque potissimum tempore æstatis, in facile vomentibus leuioribus quidem & nullo modo vehementioribus, in bile vitellina & crassiore, syrupo acetoso simplici, & succo raphani, sed non progrediendo ad fortiora. In cærulea bile non est tutus vomitus. Per secessum vtimur quidem purgantibus bilem, quæ non calefaciunt, ut rhubar. quia bilem euacuat, & per euacuationem bilis refrigerat corpus: verum si possemus habere medicamenta, quæ bilem euacuarent, & non calfacerent, hoc esset faciendum, sed non reperiuntur, quamquam infusum rhubar. in decocto lactucæ, end. acetosæ conuenit, & syr. ros. solutiu. Vel in hunc similem modum. *℞. rhubar. ℥. iij. infunde in decoct. fructuum, & express. adde syr. ros. solutiu. ℥. j. b. vel ii. vel eius loco, ut grætius sit, manna electa ℥. j. vel ℥. j. b. misc. Sed in bile æruginosa, cærulea, prassina, diligenter cauendum, ne pharmacis vtamur, nisi cum cautione ne dysenteria subsequatur, ut aliquando fieri solet. Pro euacua-***

Præparatio materiae.

3.

6.

Euacuatio.

Vomitio.

Purgatio.

7.

euacua-

Euacuatio per urinam. euacuatione materiae per vias urinæ, hæc ipsa non imperanda, nisi materia sit concocta, & iam leni medicamento expurgata, atque cū is quidem elicienda, quæ citra exsiccationem id præstant, & calefactionem, cum emulsione s. 4. frigidior. cum aqua hordei, in hunc modum, vel similem modum. *℞. syr. acetos. simplicis ℥. j. decoct. end. rad. apii, adiantibi ℥. iij. cum eodem decocto emulgendo ℥. b. se. 4. frigidior. misc. pro vna vice: detur in paroxysmi declinatione, vbi materia prius cocta fuerit. Lieet omnes decocto anethi ex Galeno vtuntur, quod Alexander dicitur in germanis tertianis, ita & decoctum absinthij ob caliditatem, quamquam Galenus eo in fine vtatur, cum sit summi remedium pro stomacho, vbi bilis infestet. Paulus, Aetius istis quidem herbis maceratis vtuntur in aqua frigida; & ita quidam Galenum defendunt: & ideo possemus vi tantum maceratione, & non decocto aut infusione. Et ita quoque quod ad euacuationem sudoris attinet, etiam diureticis ex apio & anetho madefactis vtetur, cum idem medicamentum & lotium & sudorem euocat. Extrinsicus vero sudorem euocabant veteres frictionibus, sed lenibus, & tegumentis; & balneum probant, quamuis nunc non sit in vsu. Verum neque sudoris aut urinæ fit prouocatio ante materiae coctionem & expurgationem, eaque potius præstanda in declinatione vniuersali. Quamquam quidam etiam sudorem prouocari velint etiam in declinatione particulari: & ideo iubent, cum incipit æger calere, corpus leniter fricari, ut meatibus apertis (vbi mandat Fontanonus) sudor effluat: hoc tamen in iam febricitante mihi suspensum videtur, maxime ab initio, vbi materia nondum concocta est, cum potius iam calore erumpente præstat tegumentis leniter sudorem euocare: resicet in declinatione aliquando ipsemet Galenus iubet vti mollibus frictionibus. Sed quia ex istis frictionibus æger facile suscipiat flatum, quomodo sudor impediretur, ego potius vtor leuibus tegumentis, si opus est, vel decoctum hordei mundari cum liquoris calide adhibeo, quod & firim extinguat, & sine periculo etiam in particulari declinatione leniter sudorem euocat, qui etiam abstergitur, ne pori obstruantur: nam hæc abstergio etiam alium sudorem prouocat. Quidam hoc tempore, ut Fontanonus, aquam coctam cum pauco vino albo exhibent, ut sudor copiosior eliciatur: ego mallem dare decoctum hordei cum liquoris, cum & ipse Gal. à vino abstinendum esse dixerit, donec morbus concoctus esset: vbi vero initium coctionis addit, paucum, tenue, dilutū dat primo, postea liberalius, vbi in propinquo morbi solutio est: quod quoque intelligendum est de tempore vniuersali, & non particulari. Non prouocamus igitur sudorem aut urinam ante materiae coctionem & prius magna ex parte expurgatam. Et quæ admodum vomitoria medicamenta tepide exhibemus, ita quæ urinam aut sudorem eliciunt calide propinamus, & vt illa commodius fiant, vtimur syrupis bilem attenuantibus & aperientibus, ut syr. end. compos. de byzantiis & aperientibus, ut syr. endiuiæ, & iuleb. Alexandrinum, vel cum decocto cichor. rad. feniculi, apij. Cum igitur hæc febris potissimum sudoribus soluitur, post quartam accessionem, si signa coctionis appareant, præcedentibus euacuationibus in declinatione accessionis, alij cum æger à febre liber est, sudorem eliciunt aqua hordei ℥. iij. & vini Rhena. albi aquos. ℥. b. vel prius, vult. ℥. iij. syr. acetos. ℥. j. b. vel cum syr. Ambrosij: qui sudorem euocat & litim extinguit. Vt *℞. decoct. milij excorticati ad eiusdem aperturam ℥. v. vini albi tenuis ℥. j. calidum agro dabant bene cooper-**

Pet. Forest. Tom. I.

to: & sic medici Mediolanenses sudorem eliciebant, teste Sauonarola, quo adhuc vtuntur: nam vinum album oligophoron, & sudores & urinas mouet. Vltima intentio erat corroboratio, quæ consistit in humectatione & refrigeratione totius corporis & præsertim iecoris, & interdum etiam ventriculi, cum aliqua febris biliosa propellatur ex ventriculo. Si à iecore gignitur, vtetur saccharo rosaceo, etiam confer, ex floribus cichoræ, end. sacch. violaceo: extrinsecus epithemate ex succo cich. hepaticæ, adiecto aceto ad penetrationem: exterius quoque oleo ros. vngu. ros. santal. etiam pauco immixto aceto ad penetrationem. Ventriculum confer. acetos. etiam betonica, si metumamus refrigerationem nimiam, speciebus diarod. abb. adiectis, extrinsecus oleo ros. masticino. In frigidam quoque, calorem febrilem auferendo, potius aqua hordei syr. viol. de limonibus, de acetos. citri, oxyracch. Exterius quoque hepati adhibemus epithemata, quæ ventriculo vacuo adhibemus ex santal. aqua end. ros. & similibus, de quibus in febre, continuis tum ardentibus dictum est. Huc spectat tria-sant. diarragacæ, frigid. quibus superbibenda aqua end. & cichoræ. Vel hoc epithema adhibeatur. *℞. aqua end. cichor. solutiu. ana ℥. iij. aqua viol. ℥. ii. aqua absinth. tertiana ℥. i. spodi. ℥. i. b. spec. trionf. ℥. i. b. fiat epithema. Leonellus, sequens cordi applicat in feb. tertiana pura: *℞. aquar. ros. viol. ana ℥. vi. acetosæ, bugloss. ana ℥. iij. spec. cord. temperat. ℥. iij. vel iij. vini maluat. ℥. ii. aqua vitalis composita fragrantis parum misc. fiat epithema pro corde. Verum hic maxime obseruandum, quod accessionis tempore nihil prorsus foris sit ad mouendum, ne admotis quibusdam frigidis calor febrilis intro repellatur, atque tunc accessio fieret multo longior quam solet, & sudor motusque naturæ impediretur. Verum extra accessionem epithemata & alia vnguenta præcedentibus vniuersalibus euacuationibus sine periculo applicari poterunt. Potest & regio hepatis hoc vnguento inungi. *℞. cerati santalini ℥. i. ros. nymphææ, viol. ana ℥. b. lanetur accurate aqua frigida, vel rosacea, addendo specie nardi gr. vii. ad naturalem temperiem partis seruandam. Ante pastum fiat inunctio, vel cum linteo illinito hepati applicetur. Ad maiorem refrigerationem (si opus est) fiat & hæc dorsum inunctio. *℞. cerati infigid. Gal. ℥. i. santal. rub. ℥. i. capbura gr. iij. fiat inunctio. Vel renibus apponatur vng. ros. Mes. absque opio. Calor quoque, qui post febrem & euacuationem humorum manet, tollendus cum conditis, electis, triasand. reduplicato rhabarb. in rhomborum figuras formato, superbibendo exiguum aquæ endiuiæ. His alij addunt victus rationem & regimen vitæ (ut vocant) & accidentium correctionem, quæ exemplis subsequenter magis innotescunt.****

OBSERVATIO IX.

De febre tertiana intermittente pura, septimo circuitu finiente.

Eodem anno mense Augusto aliquæ mulierculæ eadem febre tertiana intermittente satis pura correptæ fuerunt: inter alias Gheertrudis Bartholdi cognata nostra, vti etiā Maria Andræ, vxor Petri Nicolai Dellenij. Pro quarum curatione cum refrigerare & humectare oporteat, Galeno aucto. Paulo & Aetio. 1. ad Glauco. apud. Aet. c. 8. lib. 2. & Paulum cap. 20. lib. 2. siue per se, siue per accides, omnibus modis operâ dedimus, ut aer frigidus & humidus in pulmone recipereur inspiratione, qui statim ad cor, vbi potissimum calor vrget, fertur.

Hij tur:

turalis enim aer cor, tum qualitate tum substantia refrigerat ac humectat, sine ullo corporis incommodo: neque enim cutis meatus claudit, proinde nec per inspirationem impedit. Hoc igitur tempore has ægrotantes tum alios simili febre laborantes collocauimus in domibus frigidis ac perfatis versisque ad Arctum, quales ubi nasci non poteramus, aerem arte refrigerabamus aqua gelida de vasibus in vasa transfusa, vel assidue domo aspersa, rosisque vel vitium pampinis, aut herbis vel stirpibus aliis vim refrigerandi habentibus, humi fufis. Qui aer, si extrinsecus accedat, cutem lacerare posset stringendo, densando, tamen maior utilitas est ex inspiratu quam noxa, si cutem, ut Galenus ait, operimentis calfacere possis. Cubiculum propterea ut turba vacaret, studuimus, ut quæ calfaciat, solis salicis, & floribus nymphae per cubiculum sparsis, aceto & aqua rosea conspersis. Cibus autem erat humectans & refrigerans, pristinæ cremor, panata: à calfacientibus abstinet Alexan. der, Paulus & Galen. à dulcibus mellitis, sinapi, salicis, & acris abstinuimus, lactucam, cucurbitam, lapathum coccidimus, endiuia & scariolam, & poma modo facile concoquerentur, cerasa quoque & pruna, & mora, peponum medullam, aliqui & uvas dulces commendant, alij etiam pepones auerantur, ut Galen. quia bile gignunt. Quanquam Trallianus concedit contra medicum illum, qui ex Galeno legerat de Alimentis, pepone comestum cholericos efficere: sed cholera efficere, id est, stomachi subuersionem. Vide historiam apud Tral. lib. 1. cap. 6. & cucurbitam omnes laudant, ex piscibus saxatiles, ex volatilibus, quæ mollioribus constant carnibus: quæ autem talia non sunt, eorum alæ, nec non & gallorum testiculi, ut ipse Galenus inquit, suum vero pedes & cerebra, ac etiam porcellorum carnem: quæ tamen nostris temporibus vitamus, ut etiam Donatus sentit, cum & excellentiores carnes habeamus, ut de causo dictum est. Refrigerat igitur pristinæ cremor, sorbitio ex halica, panis elotus: saxatiles pisces præter id, quod refrigerant & humectant, boni sunt succi ac facile concoquuntur, aues mollioris carnis, ut gallinæ, perdices, columbæ, passeris minores, phasianis & similes, vel horum alæ, si desint, quæ ob exercitationem excrementis vacant, oua gallinarum recentia sorbitia, quæ tantum incalescunt, facillime concoquuntur, & præcipue eorum lutea, ea enim mediocriter refrigerant, ut res est Gal. & Paulus. Item pruna Damascena seu Surrentina. Atque hæc quidem victus ratio delicatis conuenit. Robustis & duram vitam agentibus victus tenuior, quibusdam & cremor pristinæ, modo vires ferre possint, ad statum vsque, auctoritate Galeni magis conuenit. At nostri minus inedia ferunt: nam & cibus subinde eligendus pro natura & ægrotantis consuetudine ac viribus. Potus hic erat pristinæ, vel aqua hordei cum liquiritia & prunis cocta. Subinde etiam ceruicia tenuior. A vino, quia non erant consuetæ, omnino abstinuimus, cum etiam ab omni vino abstinendum est, antequam morbus concoquatur, vel ubi coeperit concoqui, conceditur tenue aquosum, & liberius ubi morbus soluitur. Sed hic ratio habenda consuetudinis: nam vinum concessi aliquando Domino Cornelio Zuzio præfidi Hollandiæ, qui plus vini semper bibebat quam ceruiciæ. A quo vino, cum per aliquot dies abstineret etiam in febre exquisita tertiana intermittente ex consilio Nieuenij, cui cum vinum diebus quietis admissem, citius à febre liberatus est, & vires melius recuperauit. In ci-

bo exhibendo has conditiones ab Auic. scriptas 4. cano cap. 39. obseruauimus. Prima est, quod non cibemus, nisi aluus prius soluta sit. Secunda, quod prior cibus sit concoctus ante paroxysmi aduentum: Tertia, non exhibeatur cibus, nisi in tempore quietis, vel in declinatione, si possibile est. Et sic die quietis præfidi vinum concesseramus. Quarta conditio est: quoties ad statum properatur, tunc victum magis attenuare oportet. De victu vide etiam Paulum lib. 2. ca. 19. & Trallianum lib. 12. ca. 6. Secunda intentio, quæ erat ventris lenitio seu lubricatio & alteratio, cum clysteres abhorrent in principio cum aluum non deponerent, utrique 3. i. castia in bolo exhibuimus. Ad alterationem materia, quæ per refrigerantia & humectantia perficitur, syrupos sequentes exhibuimus. 4. syr. viol. de limonib. de acetos. citri ana 3. i. aquæ end. cicho. borag. ana 3. i. misc. Tertia intentio cum sit euacuatio, quæ perficitur per venæ sectionem vel purgationem, quia in istis duabus mulieribus videbatur aliquo modo sanguis cum bile admixtus: nam sanguineæ erant, ac faciem rubicundiorum habebant; quamuis satis pura febre laborarent: sanguinem in minori tamen copia, ob bilem vtrisque in brachio dextro ex vena iecoraria detrahare fecimus. De qua venæ sectione latius in Scholio sequenti dicturi sumus. Sed post quartum paroxysmum propria euacuatione utebamur: nam iuvat in hac febre, inquit Galenus, per inferiores partes bilis expurgatio, & lib. 2. de morbis, Hippocrati scripto: Si tertiana, inquit, febris tenuerit, si quidem non omittis tribus inuasionibus, quarta corripit, pharmaci deorsum purgans dato. Et Ast. cap. 19. lib. 3. suæ methodi medendi, clarioribus verbis significauit: Febre, inquit, leuiore facta, modice quoque purgantibus, quibus refrigerantia, & humectantia admixta sunt, utendum: cum calida sint, & vim turbandi obtineant, sic minus offendunt. Et ita Maria Andree dedi sequens medicamentum mane. 4. castia recens extracta 3. iiii. diacatholici 3. ii. electuarii de succo ros. 3. i. dissolue in 3. iiii. aquæ hordei, syr. viol. 3. i. misc. Quo medicamento sexies aluum deposuit. At cognata, quæ magis ferebat purgationem, exhibui castia recens extracta 3. vi. elect. de succo ros. 3. i. serila 3. iiii. & 3. i. syr. ros. solutini & fuit optime purgata. A fortioribus & scamoneatis oportet abstinere, & ideo præstat aliquando paulatim, ut nos in aliis fecimus, cathartici, uti, quale hoc est: 4. syr. cichor. simplicis 3. vi. rhubar. puluerisati & nodo raro inclusi 3. ii. suspensatur nodulus & syrupo immergatur, capiat huius syrupi diebus intermissionis 3. i. b. cum aqua hordei vel decocto lente, alter ante, humectante, & infrigidante. Quartam intentionem, quæ erat sudoris & vrinæ prouocatio, compleuimus cura aquæ hordei & emulsiõe seminum 4. frig. maior. & syr. acetos. composito. Quintam intentionem alterando calorem derelictum & roborando absoluimus cum triasand. diaro. abb. & saccharo ros. Sextam vero remouendo accidentia, quæ huic febre obuenire solent, hoc modo perfecimus. Rigorem licet impedire non debemus ob motum naturæ, ut tamen citius sedetur, & melius feratur, operam dedimus; imperando ut in lecto bene cooperta calefcerent ante paroxysmi aduentum, & quod non dormirent in principio: quia sic augetur rigor 2. Aphor. 1. deinde de consiliis ut paroxysmus adueniret ventre vacuo, 1. Aphor. 19. tum cibi in principio non sunt dandi, Aph. 14. ut etiam à potu in paroxysmis & tempore rigoris abstinerent. Aliqui propter suum cum abstinere non possent, concedunt aquam hor. cum liquiritia, vel coctam cum syrupo viol. sed præstat

præstat in rigore abstinere, donec calor erumpat, & in delicatis in principio febris, fallere oportet cum ablutione assidua pristinæ vel ceruiciæ tenuioris, os tantum ablundo, & rursus exsiccando. Ad sitim vero extinguendam, quo accedente valde angebantur, utebantur variis oris collutionibus, ex aqua endiu. acetos. cum vino granatorum, addito 4. acob. syrupo & rob. de ribes, cum mucagine psillij, cotoneorum, quod etiam ad asperitatem linguæ faciebat in syndone rara inuoluta ac aqua hordei immerso, & sem. 4. frigid. emulsiõe, zaccaro candi in ore retento. Hic potus quoque egregie sitim exstinguebat. 4. aquæ hordei mundati vel aquæ coctæ 3. iiii. succi mali citrei recentis 3. ij. 4. zaccar. 3. j. misc. detur mane: conserua acetosæ egregie quoque profuit. Ad dolorem capitis tollendum utebamur vnguento populeo. Hoc quoque oxyrhodino. 4. olei rosar. 3. iiii. aceti ros. 3. j. aquæ ros. 3. iiii. in astate frigide, in hyeme tepide fronti admovebamus. Si catarrhi aderant, eo non utebamur, contenti solo vnguento populeo. Pro vigilis, ad somnum conciliandum exhibuimus sub noctem quod sequitur: 4. syr. pap. 3. j. b. aquæ lactucæ 3. iiii. pul. diamar. frig. 3. i. misc. Quibus remediis vtrisque febris septimo circuitu cessauit, appetitu permanente nonnulli prostrato. Sed fumendo syrupum de limonibus facile rediit, ventriculo quoque exterius roborato cum olei ros. cydon. & mastich. inunctione.

SCHOLIA.

8. Quid si vena in hac febre sit incidenda, atque oportunitatem id videatur, id quidem fieri debet intra primum & quartum paroxysmum in die quietis, non autem post (ut nos in istis duabus mulieribus fecimus,) tunc enim morbus est in statu, in quo non est vena secanda. Id quidem nonnulli obseruant: quanquam de venæ sectione in febre tertiana intermittente exquisita hic quaestio sit: licet Galenus dixit, venæ sectionem saluberrimam esse remedium, febribus omnibus non modo condonatis, sed & iis, quæ ex putredine natae sunt, modo ætas ac vires, tum reliqua permittat. Omissum tamen hoc remedium à Græcis, & omittendum quidem, ut Hollerius volebat, si exquisita tertiana est. Hinc Galenus de ea apud Glauconem mentionem non facit, cum potius studeat qualitati sese opponere, quam quouis modo vacuare. Ex quibus verbis liquet, ut & Axiakia in Commen. eiusdem meminit, parum Galeno placere euacuationes, maximeque eam, quæ sanguinis missione fit, & quæ vehementer purgante medicamento, cum id genus purgantia omnia sint facultate calida. Hæc autem ferari ac humectari desiderat, quam vehementer purgari. Alias autem euacuationes magis permittere videntur: præsertim ubi humorem natura expellere tentat, aut ad ventrem, aut infernas partes, aut per vrinas, aut sudores. Iuuanda. n. natura est, ubi ex se sola opus perficere non potest; id quoad fieri poterit, lenib. medicamentis: qualia sunt, quæ paulo ante recitauimus. Quod autem sanguinis missio ac vehemens purgatio necessaria non laborat, pauci sanguinis eiusque biliosi est: ideo potius & refrigerari & humectari, quam vacuari debet. Adde quod æger calidus est & siccus, labores & aliæ causæ calfacientes siccantesque præcesserunt. Commode autem vacuatur bilis insensibili transpiratione, vel vomitione. vel sudoribus, vel vrinis (ut dictum est) quo scilicet natura hæc

impulerit: quod cum per se perficere non potest, tunc medicamentis eam inuamus. Commodissima autem ea euacuatio est, quæ per aluum fit, quod minori tum molestia, tum periculo per eam partem educitur. Vomitus enim molestus est, & sudor signa euacuari possunt: quemadmodum, nec vrina eiici: molles vero clysteres neque periculum augendæ febris, neque molestiam ægroti adferunt. Arabes tamen ex vrina rubra consilium sumunt phlebotomia, fallaci quidem coniectura. Talis enim vrina aliquando infirmo hepate vel rene, aut aliis de causis (ut latius demonstraui in libro nostro, De vrinarum incerto & fallaci iudicio) non ex natura febris apparere potest. Addunt præterea non esse detrahendum sanguinem ante tertium paroxysmum, adduntque experientiam, quod quibus aliter sanguis detractus est, iis fere exasperatum malum. Secant fere sexto die, & prædici iubent fore, ut proxima accessio, quæ quarta est, & die septimo grauissima, ne id ex phlebotomia & errore medici contigisse videatur. Conueniunt cum Græcis in usu eorum, quæ vrinas mouent & sudores. Verum concludimus cum Rondeletio, quod in tertiana sincera inutilis sit venæ sectio, nisi adsit plethora. Itaque primum, si venæ multum sanguine turgant, non video cur statim sanguis mitti non debeat: sed hoc meminisse oportet, quod in hac febre paucus sanguis auferendus sit, si omnia consenserint. Nam biliosæ febres omnes licet ex putredine natae sint, sanguinis missionem ceteris correspondentibus admittere possunt: nam licet intermittens quæ pura sit, siue tertianarum, siue quartanarum, aut quotidianarum genere continetur, quod eius proxima materia, propriusque fomes non in vasis sit maioribus, neque ex his prorumpat, venæ sectione haud quaquam curatur. At nihilominus in his interdum sanguis conuenienter mittitur, quum aut venæ immoderate copia turgescunt, plethoræque pericula impendunt, aut incalescentis sanguinis symptoma quoddam acris vrget, ut pulsans capitis dolor, corporis iactatio, ætus pene suffocans. At ne sic quidem venæ sectio aut febre aut causam eius tollit, sed dumtaxat symptomatum tum præsentium, tum impendentium seuitiam compescit. Mihi tamen sectio venæ adeo profuit (ut Obser. 2. huius libri constat) cum venæ amplæ essent, post tertium paroxysmum, vncias tantum quatuor extractis; quia exacte tertiana exquisita erat, & ideo minus sanguinis extrahere fecimus, ut febris amplius non redierit. Et licet sanguis in febre tertiana non sit materia febris, febre tamen auget. Præcipue si eius copia adsit, & amplas venas æger habeat: nam tunc meatus obstruere potest & bili misceri; & tunc salutaris est missio sanguinis: quam tamen temperare oportet, prout magis vel minus sit exquisita, & prout plethora magis appareat. Ita in sexta ægra huius libri, vncias sex detrahare fecimus: & in istis mulierculis, quæ etiā rubicundiores in facie erant (at non ita crassæ ut Splintera) paulo minus. Nā in exacte exquisita, si non adsit plethora, non ita conuenit, ut in aliis. Sed si quispiam hic dixerit propterea non debere fieri venæ sectionem, quoniam Galenus eam non præcepit citato lib. 1. ad Glauconem, quemadmodum eam commendauit pro cura tertianæ nothæ: asserimus nos, quod si eam non commendauit, non tamen omnino negauit. De his vide plura apud Donatū de meden. feb. par. 3. c. 33. Nec obstat eam commendasse in cura tertianæ nothæ, cum de ea curanda magis dubium esset, num competeret venæ sectio, quam pro curatione exquisitæ tertianæ; eo potissimum quod impetum duntaxat

duntaxat putrescentis bilis accessione facientis spectavit, non negans ubi formidetur propter eius copiam, naturam non posse eam euincere, aut vix, aut fulviores apparuerint in primo circuitu vrinæ, quod tutius erit statim venam secare. Hoc tamen tanquam in vniuersali methodo explicatum hic subicit. Vbi igitur prædicta adfunt, ac reliqua consentiant, confestim sanguis mittendus erit, hora tamen quietiori, & aliis, quæ sæpe diximus, seruatis. Id quod confirmat Acturius cap. 59. lib. 3. sua methodi medendi, cum dixit: & nisi quid impedierit, sanguis est detrahendus: etenim in omnibus propemodum febribus sanguinem mittere, nisi adsit quod interpellat, præstat. Ita in matrona nobili Brielenfi Heermans, cum à medico citante Fernelium, omiffa esset venæ sectio, cum consueta esset sanguinis missione, & venæ amplæ apparerent, post 12. diem sectionem institui, & à febre tertiana postea liberata est.

OBSERVATIO X.

De febre tertiana intermittente, per iterum post septimum circuitum terminata.

Theodoretus Teylingius sororius meus, Atrius Quæstor, cum in febrem tertianam eodem tempore incidisset, omnium primo iuleb. sequens propinaui: *℞. syr. de cich. cum rhab. 3. j. syr. de end. de limonibus ana 3. j. syr. viol. 3. j. aqua end. cichor. absinthij (ob itomachi imbecillitatem, qua etiam afficiebatur) ana 3. iij. misce pro iij. dosibus, arom. cum pul. spec. diarod. abb. & cinnam. electi ana 3. j. fiat iuleb. admodum claret. Post tertium paroxysmum cum aluum lubricum satis haberet, lenituum non exhibuimus, sed venam secare iussimus ex basilica brachij dextri, detractis in diuersa pelui vnciis quatuor sanguinis. Interim pro alteratione & calore febrili, tum siti, subinde capiebat cochlear vnum ex syrupo de limonibus, qui ad venositate, & putredinem faciebat & ad contagionem, cum multi eo tempore hac febre passim corripentur, ut dictum est. Pro corroboracione etiam rhombis seu tabulis utebatur: *℞. spec. trionfant. diarod. abb. ana 3. j. dissolutis in aqua end. acetos. zacch. albisimo ad 3. j. b. adiecto fiat elect. in tabulis. sudorem non prouocauimus: nam vltro satis sudauit, maxime in declinatione septimi circuitus, coctione præcedente, ita ut per sudorem quasi criticum, libera febre euaserit, ictero superueniente, qui etiam illi salutaris fuit, ut aliis remediis vti opus non fuerit.**

SCHOLIA.

Quibus in febribus ante diem septimum morbus regius inciderit, malum, inquit Hipp. Interim scriptum ab eodem. De Morbis vulgar. seu popularibus, multos seruatos, quibus die quarto morbus regius accidisset. & lib. De Rat. vi. in morbo. Morbus regius ante septimum si cum horrore, salus; si sine horrore, mors. Quamuis hæc in cōtinuis febribus fiant, de intermittentibus etiam poterimus intelligere, ut huic euenit. Quæ quia pugnare videntur, meminisse oportet morbum regium ante septimum fere exitiosum, nisi sequatur excretio: qualis est fluor sanguinis è naribus, alui profluuium, vrina multa, sudor, vomitus, & similia. Alioqui naturæ infirmitas ostenditur, grauis intemperies, aut obstructio hepatis, eiusdem inflammatio aut scirrhus. Quod si initio morbi natura concidit, exigua spes reliqua est. Post septi-

mum vero siquidem criticus est & salutaris, multo magis bis cum 14. die ab initio morbi vel septimo paroxysmo apparuerit. Post septimum significari sudorem scripsit Hippocr. lib. De Decret. morbis. Si igitur post septimum diem etiam in acutis morbis regius sit, & criticus est, expectanda salus: multo magis, si qua excretio, critica coniuncta est: unde leuetur natura, minuat febris, eiusque symptomata. Verum aliquando & morbus regius sit, & sequitur excretio, & mori contingit: ita Hermippus in Epidemiis, cum à morbo regio abunde excreuisset per aluum, mortuus est. Panagoras tertio die auriginosus nihil excreuit, mortuus est: Heraclides & alij permulti tertio die auriginosi, seruati sunt: quibus sequuta per vesicam purgatio, turbata, aluius est, vel profuxit sanguis è naribus. Hic autem præter remedia, quæ proprio capite de morbo regio scribuntur, conueniunt balnea dulcia, vnctiones ex oleo chamæmelino, anethino, irino, aut cui rosmarinus incoctus sit. Potiones quæ aperiant, rarefaciant, & moueant sudores quæque partim, cap. de variolis dicemus, & partim de sudoribus prouocandis scripsimus, & etiam postea de sudoribus scripturi sumus, cum de symptomatibus febrium agemus. At ubi extincta febris est, liberior usus est aperientium. Oculis conueniunt fotus ex aqua tepida, in qua summitas feniculi, flores chamæmeli, anethi, rosmarini, effervuerint. Atque eadem aqua & corpus vniuersum ablui potest. oxyzaccharo, succo granatorum cum modico melle albo vel zaccharo oculi inunguntur. Errhina imperantur, ablutio faciei ex aceto tepido. Errhinorum usus in balneo ex aceto acerrimo scyllitico, succo nasturtij, maioranæ, betæ, feniculi, rosmarini, elaterij in lacte muliebri dissoluto, reliqua ex proprio capite petenda: quamquam noster hic ager sudore emanante, ab ictero & à febre simul liberatus fuit.

OBSERVATIO XI.

De febre tertiana intermittente, maximum calorem habente.

Philippus Comes illustris de Hoenloe, vel alta flamma Chiliarcha, ab exercitio vehementiore febre tertiana intermittente correptus est. Ad Dominum illustrem accitus anno 1581. 15. die Februarij, cumque rigor in accessione exiguus esset, tertio quoque die magis calore ingenti, quam febrili eundem corripiente, iuleb. sequens præscripsit: *℞. decoct. bordei mundati prunor. damas. l. j. syr. de limonibus 3. ii. syr. ex infus. rosar. 3. j. misce. Interim ut à vino abstineret per totum morbi decursum mandauit, & ut loco vini vteretur clareto subsequenti: ℞. aqua purissima l. j. cinnamomi selectissimi 3. j. b. zacchari albisimi 3. iij. Hæc cruda per manicam Hippocratis traiciantur, & fiat claretum absque coctione eo quoque usus fuerat, anno 1576. die Augusti, in Illustri Comitissa de Culenburch, cum in febrem tertianam intermittentem quoque incidisset, neque cereuisia tenui, neque prisana delectaretur. Hoc etiam clareto adeo delectabatur, ut præ vino amplecteretur, & summopere gustum adeo Comitissa commendabat, ut in vita delicatius claretum non gustauerit. Eodem quoque vi solebam in Serenissimo Principe Auraco febricitante, tum alijs nobilibus qui prisanam abhorrebant. Cæterum cum in Comite Illustri febricitante vrina vtrumque tincta foret, die quietis venam secare iussimus, sanguine vtrumque extracto, & post tertium paroxysmum, die quietis hoc infusum eidem propinauimus: *℞. folior. senæ, absque**

absque stipitibus 3. iij. rhubar. selectissimi 3. iij. schænanthi 3. j. sem. anisi 3. j. infunde per noctem in 3. v. aqua cichoreæ, facta prius leni ebull. mane fortiss. express. adde syrups ex multiplici infus. ros. syrups ex succo ros. solutini ana 3. j. misce. fiat haustus brevis: sumptis mane hora 1. die quietis, ex quo multa biliosa & varia excreuit: postea adhuc semel syrupo sequenti ebibito: *℞. syr. de limonibus 3. j. aqua cich. borag. endin. ana 3. j. fiat syrupus: à calore illo ingenti quinta accessione liberatus: recte deinde valuit. Cibus huic panatella dicta ex pane elixato cum iure pulli tempore quietis. Ita enim conficitur panis elixatus: In laminas scindendus est, quæ quidem in aqua calida iniiciendæ, atque tam diu relinquendæ, quousque macerata fuerint. Deinde macerata ex aqua auferendæ, & inter duos orbes comprimendæ, ita ut aqua effluat. His itaque peractis panem elixatum habes, quo iuscula & alia ferula ægrotis conficies adjecto zaccharo. Quod ferculum apud Italos Medicos vulgari nomine panata seu panatella dicitur.*

SCHOLIA.

Exquisita tertianæ facillime indicantur, & minime lethales sunt, ut diximus: & licet hæc non fuerit exacte exquifita: nam sub finem hymis orta, cito hic tamen finit, eoque magis quod nostris præceptis auscultauit, & optima victus ratione vtens, à vino abstinens (quod nobiliores tamen raro faciunt, cum sint delicatiores) à febre breui admodum curatus fuerit. Et cum hac febris facili sit curationis, frequenter euenit, ut multi tertianarij beneficio naturæ curentur. Propterea (ut dicebat Sæuonarola) contingit multos sacrificulos aut idiotas credere se illos curasse cum nebulis, hostiis, amygdalis tribus, quibus quidam verba tum signacula inscripta sunt: ita & nostro tempore & periaptis, & medicamentis carpo appositis, ad aliquot dies, cum febris facile terminatur, eandem se curasse autment: & sic sunt vulgaria quædam remedia, quæ vi occulta ad tertianas sanandas facere putant: quibus etiam medici quidam hodie vtuntur, alijs tamen remediis non neglectis. Sic Sonchus tritus, Sambucus, plantago, ex aceto subiguntur & carpis alligantur: sunt qui trita hepatis regioni applicent. Suspectum quidem hoc remedium quamquam aliquando febrem exstinguit. Sed nunquam hoc vtendum, ubi obstructio suspicio adsit. Alij puluerem fuliginis è furno, & saluiam contusam vna miscent cum oui albumine, & ita imprimunt carpis. Nonnulli eandem fuliginem cum alijs, capis, albumine oui & germine miscent: acetum affundunt carpis, quales est. Temeraria vero remedia caustica, alligata carpo, eadem quoque gutturi exteriori admovent. Verum prudenter vtendum est vulgi remediis, sed potius iis, quæ secundum veram methodum administrantur.

OBSERVATIO XII.

De febre tertiana intermittente simpliciter dicta.

Idoocus Gherardus zythepia Delphius, alioqui doctus, medicinz ac medicorum amator mense Maio, in febrem tertianam intermittentem incidit: ad quem accitus 15. Maij, cum valde sitiret, ut ex sequenti iulebo sumeret, mandauit: *℞. bordei mundati p. j. liquir. rasæ 3. iij. prunor. damas. nu. vij.*

fiat decoctio in aqua communi pro 3. ix. colaturæ adde syr. de limonibus 3. iij. fiat iuleb. pro tribus dosibus. Altero die, nempe quietis (quia solitus aliquando fuerat mense Majo sectionem venæ admittere) venam secare fecimus. At febris accessione superante duodecim horas (adeo ut ad decem & octo horas perueniret accessio, ita ut hæc febris simpliciter tertiana dicta velut notha, exquisita non fuerit, de qua relatus in Scholio) ita leuiter ægrum purgauimus: *℞. folior. senæ Alexand. 3. iij. rhubar. selecti 3. j. schænanthi 3. j. sem. anisi 3. j. infunde per noctem in 3. v. decoct. communis, facta prius leni ebullitione, mane fortissima expressione adde syr. ex succo ros. solutini 3. j. misce. Quo multa biliosa & pauca pituitosa excreuit. Cum dolorem quoque in lumbis pateretur ob calorem febrilem, regionem renum hoc vnguento inungere fecimus: *℞. vnguenti ros. cerari, infrigid. Galeni ana 3. j. misce. Post septimum paroxysmum cum febris extenderetur, & adhuc copia bilis tum pituitæ ægrum infestaret, neque aluum satis deponeret, decoctum sequens duabus vicibus tempore quietis propinauimus: *℞. corticum rad. cichor. dēu leonis ana 3. j. bor. cordat. p. j. acetosæ, end. cichor. borag. fumaris, summitat. lupulorū, cardui benedicti ana m. 3. sem. anisi, feniculi ana 3. j. se. 4. frigid. maior. ana 3. j. prun. damas. num. xij. vuar. pass. ab arillis repurgatarum 3. j. folior. senæ 3. j. rhubar. selecti 3. j. b. schænanthi 3. j. polypod. quer-cini 3. j. b. Coquantur in aqua communi q. s. & huius fortissima expressione accipe 3. vi. syr. viol. de limonibus ana 3. j. misce. Cum vnam dosim sumpsisset tempore quietis, aluum plus quinquies deposuit, & sequenti die paroxysmus leuior fuit, quamquam siti nonnihil premeuerit, pro qua mitiganda modo sumebat ex syrupo de limonibus, cui violaceus admixtus erat, modo crassa condita. Deinde rursus tempore quietis reliquum decoctionis ebibit, & plurima egressit, & cepit eum febris relinquere, cum hæc tertiana circa tres septimanas perdurasset. Interim pro roboracione ventriculi & alteratione, huic curationi colophonem addentes, ex hac confectioe in tabulis utebatur, simul ventriculo linimento infra scripto inuncto: *℞. spec. diarod. abb. 3. j. b. j. spec. diar. frigid. d. i. spec. diarmag. frigid. d. b. dissolutis in aqua absinthij adiecta 3. j. b. zacchari albisimi, fiat confectio in tabulis: ℞. olei cydon. maceris ana 3. iij. misce. fiat linimentum pro stomacho. Quibus remediis sanitatem cōsequutus est.****

SCHOLIA.

Hæc febris non erat exquisita, sed velut notha, *3.* *Tertianæ* *extensa simpliciter* *etiam non exquisita*. Sunt namque tertianæ quædam, quibus aliquid iam dictorum de puris & exquisitis deficit, quæ exquisitæ, non exquisitæ, sed simpliciter tertianæ appellantur, quarum accessio longius quam duodecim horarum occupat tempus, ut prius dictum est, ex mente Galeni 2. de Diff. febr. capite 8. adeo ut ad decem & octo horas perueniat. Si ultra 18. horas protrahantur, vocantur tertianæ extensæ. Et rursus aliqua ex his dicitur simpliciter, quæ cum 14. horas in accessione consumperit, reliquas habet febris expertes. Aliquam vero sufficienter extensam, quæ vsque ad 30. extenditur horas: atque aliquā etiam in longius tempus vsque ad 40. vel plures. Neque enim ex his aliqua certis terminis potest definiri, & ita 6. De Morb. vulgar. scripsit Galen. aduersus Agathinum & eius sectatores, qui extensas tertianas non admittebant, sed eas semitertianas nuncupabant. Hæc quoque ad nothas tertianas referuntur, quarum, inquam, differentias quatuor

tuor notat Galenus. Prima vocatur simpliciter extensa, quæ ad 24 horas extenditur. Secunda paululum extensa, & durat vsque ad horas 30. Tertia dicitur amplius extensa, & durat vsq; ad horas 36. Quarta vocatur plurimum extensa, & durat vsque ad quadraginta & plures horas. Ita quoties magis à pura siue exquisita distabit, toties magis notha, siue spuria, siue extensa nuncupabitur. Similis sensus est 1. ad Glanc. cap. 8. Eadem fere habet Paulus

Agnetæ lib. 2. cap. 8. circa finem & Aetius lib. 5. cap. 78. etiam sub finem. Fiunt harum febrium seu tertianæ nothæ modo longiores, modo breuiores accessiones, quod bilis amplius sincera non sit, sed alteri permixta humori crassioris ac frigidioris naturæ & prout frigidior ac crassior fuerit ac maior eius copia cum bile permixta, eo impior tertiana fiet, accessioneque habebit & intermissio-nis tempus breuius. At quamuis Galenus lib. 1. De

arue curat. ad Glanc. ponit exemplū de tertiana plurimū extensa, omnino contraria exquisitæ, cum accessio ad 40. horas perdurabat, sub exemplo adolescentis cuiusdam, qui medio tempore inter occasum Pleiadum & Autumnale æquinoctium, tali febre laborare cœpit, quæ incipiebat haudquaquam cum rigore, sed cum horrore, quæ etiam neque in caliditate similis erat exquisitæ tertianæ, quæ & mitior erat, neque confestim per vniuersum corpus effundebatur, neque similibatur ei in pulibus, neque subsequēbatur bilis vomitus. neque sudor sufficiens, sed pauci quidam humidi vapores exibant in eius inclinatione, ex quibus febris pedetentim transpirabat, ac vix inter mittebat longo tempore, cum eius accessio diutius produceretur, pulsus erat minores, tardiores, ac rariore & in dies duriores euadebant; permanebat etiam in pulibus intermissio-nis tempore signum satis manifestum. In quam febrem licet adolescentes & iuuenes incidunt, non tamen ij, qui natura biliosi sunt, sed pingues, aspectu albi, qui in otio degunt, & crapulis balneisque plurimis & repletionibus vsi sunt; & propterea bene cibos non concoquant, simulq; eis aduenit pulsus durities in prima atque secunda die mediocriter, in tertia autem, quarta atque sequentibus vsque ad septimam, ad magnam duritiem: qui quidē multorum fore dierum ac mensium ægritudinem indicant. Deinde paulo post tempore paulatim mollescere incipit, ac minores etiam quotidie fiūt accessiones, vixque meliorem habebunt subsidentiam, cum in priori tempore admodum crudæ fuerint: tardius etenim concoctionis signa apparent in hac spuria tertiana, quam in exquisita: His indicij notham tertianam seu spuriam cognoscet, eam scilicet, quæ exquisitæ maxime contraria existit: reliquis vero intermediis, cognitis exquisitæ tertianæ indicij, & huius non exquisitæ, eidem maxime contrariæ non difficulter inuenies. Nō quod Galenus de alijs, vt quosdam iuniores decepit, loquutus sit, cum primo & sexto, De Morb. vulgarib. & 2. de Diff. feb. plures scripserit tertianæ spurie differentias, & etiam harum, quæ in medio posite sunt. Et ideo quamquam loco citato ad Glanc. meminit de spuria tertiana ex bile cum pituita permixta; ita vt quidam putarent non aliam esse notham tertianam, quam eam, quæ ex bile & pituita fieret, cum etiam iuxta familiam Arabum ex alijs humoribus vna cum bile permixtis fiant; quamuis etiam quidam has tertianas nothas exacte, quæ tantum à bile permixta cum pituita sunt, vel in nothas non exacte, ex permixtione etiam cum alijs humoribus: at exemplis subsequētibz omnia clariora erunt.

Tertianæ plurimum extensa figura.

5.

OBSERVATIO XIII.

De febre intermittente tertiana notha.

VIr annorum viginti octo, apud Delphos Stabularius, pretio viatores accipiens, homo crassus ac pinguis, cereuisia quoque crassiore vtens, in tertianam notham tempore autumnali incidit: cui hæc sex signa præcipue aderant: grauitas capitis cū dolore tenso. Secundo, accessio durabat ob humoris crassitiem aliquando ad 24. modo ad 30. horas, & tepor eius vsque ad 48. Tercio in vrina non apparebat coctionis aliquid vestigium, sed ea cruda erat. Quarto, in agro non extenuabatur corpus sicuti in tertiana simplici. Quinto, neque febris cum sudore desinebat, nec rigorem interdū habebat nec aderat caliditas adeo acris & mordax vt in exquisita. Sexto, nulla sæua accidentia spectabantur, vt in pura apparere solent. Hæc cum animaduertentem, cognoui tertianam spuriam esse. Ideo pro eius curatione complenda, insequendo vestigia Galeni 1. ad Glancem, cibum alternis diebus exhibui, non quidem vniuersum corpus humectantem & refrigerantem, qualis in exquisitis tertianis exhibetur, sed qui etiam aliquo modo calefaceret & incideret. Tales enim (vt Aetius lib. 5. c. 80. tum Paulus lib. 2. consulebatur) alternis diebus alendi sunt, & quies adhibenda, & hypochondria fouenda, & dandæ concocti faciles fortitiones. Post victum vero Galenus etiam venæ sectionem commendat: & ita Paulus, si sanguinem detrahare opus est, inquit, neque hoc omittere oportet, imo à principio, vt Aetius dicebat confestim distinguendo, quæ loco de venæ sectione docuimus tantumq; sanguinis educendum, quantum præsentī negotio suffecerit. Et quamquam hic aliquis dicere posset, quia bilis cum pituita sanguinis missionem proprie non indicat, potest tamen bilis esse in iecore, & pituita in ventriculo, & tamen in toto copia sanguinis; & sic etiam in hac notha potius quam in exquisita exacte Galenus sanguinera demebat. Cum hic iuuenis esset, licet crassior, & non nihil sanguine adhuc abundare videbatur, venam cubiti inter nam ex mente Galeni, secumimus, foramine magis aperto quam in exquisita, vt crassior sanguis melius exiret. Nam quum eodem die, quo acciti eramus, sponte ventrem exonerasset, sectionem venæ adhibuimus. alioquin clysterem iniecissem: nam venter inferior in hac febre, iuxta Aetium & Paulum, clysteribus non adeo mollibus abluendus est, qualis sequens est, quo ego feliciter in similib. tertianarijs vsus sum: ℞. decocti maluæ, betæ, mercurialis, florum chamæmilla, hyssopi, viol. lb. i. mellis ros. ℥. i. olei chamæmilla, viol. ana ℥. i. B. electua. de dactylis, vel catholici aut hieræ picra ℥. B. salis ℥. i. B. misce pro clystere. Vel leniente medicamento, vt cassia, adiecta hiera picra, deuorato. At in nostro hoc agro, pro minorante pharmaco, tempore quietis, sequentem potionem propinauimus: ℞. cassia recens trita ℥. B. diacatholici ℥. iii. diaphœnici ℥. i. dissolue cum aqua cicbor. fœniculi ana ℥. ii. syr. de endiua, mellis ros. colati ana ℥. B. misce, fiat haustus. Quo probe aluum deiecit. Laudabat deinde Galenus humorum præparationem, ex hyssopo, origano, spica nardi, cum malsa decoctis. Ideo Aetius & Paulus, locis citatis, ex mente Galeni admonent, vt frigid. & humectantibus ea quæ incidunt adiciantur, & ita pilulæ cremore vtuntur, pipere adiecto, vel decoctis iam dictis vtuntur. Et ita oxymel epotum summe laudatur, quibus & nos adicere possumus syr. de cicbor. acetos.

simpl.

Atis post mensem ab hac febre liberatus est.

SCHOLIA.

simpl. mel. ros. Primum itaque in hoc ægrotante hunc syrup. exhibuimus: ℞. mellis ros. colati ℥. i. syr. de end. ℥. B. aqua cicbor. borag. capil. ven. ana ℥. i. misce. Postea deuenimus ad syropos magis incidentes, hoc modo: ℞. oxymel. simpl. syr. acetosi compositi, syr. de end. ana ℥. i. syr. de quinque rad. mellis ros. colati ana ℥. B. aquar. cicbor. fœniculi, betonica ana ℥. iii. misce, fiat inlebe. pro iii. dosib. post septimum paroxysmum ita eundem purgauimus: ℞. elect. indie lect. de succo ros. diaphœnici ana ℥. ii. dissolue cum aqua fœniculi, cicbor. ana ℥. ii. syr. ex infus. ros. ℥. B. misce fiat potio. Cœpit autem in di-luculo, tempore quietis. Quo medicamento multa biliosa & pituitosa excreuit. Etenim hic aduertendum, quod ad humorum coctionem attinet, ex præscripto Gal. 1. ad Glanc. c. 10. ab initio statim vitanda quæ nunc exsiccant & calefaciunt, & quo ad pharmaca solutiuia, id quoque obseruandum, quod raro & tarde solutiuum adhibendum est: alioqui si importuna fuerit euacuatio, tunc tenues tantum exsoluerentur, & crassæ partes remanebunt. Postea iterum redibam ad syropos, & ad oxymel. Hoc enim epotum multis fuit auxilio, vt refert Aetius tum Paulus, & quippiam eorum ex his, quæ mollior ventrem educunt: & ita post syropos rur-sus ægrum adhuc semel purgauimus cum decocto, in quo rhubar. & agaricus infusa erant. Postea ad ea, quæ vrinam ciebant, peruenimus, nempe ad absinthij comam, quæ & Galenus, tum Paulus eius si-binia, post septimum diem quotidie vtuntur: sed & Aetius aquam continuo adhibet, in qua absinthij coma maderit. Hæc quidem adhibemus, tum ea, quæ etiam sudorem prouocant, materia prius expurgata, & coctionis signis apparentibus. Porro & vomitus iuxta hos auctores secundum cibum iis, quibus hæc febris in vetustatem incidit vtilis-simus est: nam & multos hoc vno præsidio Aetius exacte sanatos vidit. Hanc etiam ob causam cum hic æger noster facile vomeret, decoctum hordei mundati & radicis raphani vna cum oxymelite commodè propinauimus, quo pituitosa multa euo-muit. In fine autem & hunc sequentem syrup. ebi-bit. ℞. syr. de absinthio ℥. i. syr. de end. de eupato-rio, syr. capil. ven. ana ℥. B. aquar. cuscuthæ, apij, fœ-niculi ana ℥. ii. misce pro iii. dosibus. Caput in prin-cipio cum doleat cum grauitate, circa frontem inungi mandauimus cum vnguento populeo & alabastrino. Postea vero solo vnguento alabastrino. Viscera vero roborauimus cum speciebus dia-rod. abbat. & aromatici rosati. Extrinsecus ven-triculum inunximus cum oleo ros. mastichino, maceris: simul & fotum adiunximus ex mentha, absinthio, floribus chamomilla, addendo aliquid vini odoriferi, species aromatici ros. & diaro. abb. Victus huic paulo crassior, cum febris non esset elinatione magis recreans, & liberalius dedi plus de pullo & conulo, quam in pura tertiana. Præte-dices fœniculi petroselinum. Nam eiusmodi incidentia & aperientia conueniunt in hac febre, de qua tum, postea minus dilutum & ad purum fere ac-cedens concessi, cum assuetus esset vinum bibere. Admittebam quoque exercitium moderatum, sed ante signa coctionis etiam hic lauabant & lauacris vtēbantur: quorum & Aetius quoque meminit. At præcipue consului vt repletionem, & animi deiectionem vitaret, quoniam hæc omnia vires

Cum hæc febris ex bile cum pituita admixta originem habebat, potius cum horrore, quam cum frigore aut rigore inuadebat. Rigor enim sit ratione bilis, frigus autem ratione pituitæ: horror autem à materia pituitosa & bile inuicem permix-tis, & cum febris biliosa sit, sitis adesse solet; verum remissa, cum pituita etiam adsit. Idem & de calo-re sentiendum. Cumque hæc spuria febris ex bile & pituita sit, interdum etiam à bile vitellina, ma-gna ex parte in hac febre adsunt obstructions & cruditates in ventriculo, imo aliquando ingens dolor, vt contigit Margareta Adriani vxori lo-doci Gerhardi Zythepæ, cum hæc scriberem, in puerperio; quam alias à febre continua curauimus, de qua libro præcedenti mentio facta est: id maxime euenit, si pituita superet bilem: nam hæc ad curationem variandam plurimū faciunt. Huic quoque febre non adsunt huiusmodi sæua accide-tia, vt in legitima tertiana, neque calor in vigore ita mordax est, neque tanta siti affligitur æger, ne-que caliditas ita vehemens ægrotantem fatigat, vt Galenus in libr. De quatuor temporibus demon-strauit. Concoctio quoque tardius procedit, neq; per sudorem desinit, neq; septimo circuitu finitur; adest grauitas capitis; & licet vrina aliquando sit flaua, eadem ad albedinem tendit: excrementa quoq; non ita sunt biliosa, sed crassa & pituitosa. Pulsus addunt minus veloces & frequentes: ocio-sos & iuuenes intemperatos inuadit, & sub au-tumnū frequentior, vixque duodecima aut de-cima quarta accessione vel periodo terminatur, sæpe etiam in mensem, in quadraginta dies, non-nunquam in sex menses porrigitur, fereq; desinit in vitia lienis aut ventriculi; Plurima corporis adest grauitas, vertebrarum dolor, inflatio ven-triculi, fastidia, sitis non adeo magna, oris amari-tudo minor (iuxta bilem tamen abundantem, vrinæ citrina, crassior quam in vera. Quæ, inquam, omnia & plura ex Aue. quoque colliges 34. tractat. 2. cap. 4. Si his dictis accesserint causa tam interuena quam ex-terna multiplicantes bilem & pituitam, certius de hac fiet indicium. Si cum alijs humoribus bilis commisceatur, iuxta Arabes, & qui eorum decreta sequuntur) signa inter se variantur; Nam si bilis cum sangui-ne permisceatur, maxime vero cum tenuiore parte sanguinis, erit quidem biliosa notha, sed præcæ-se cum teris maxime accedet ad naturam exquisitæ tertianæ, unde aderit rigor, non horror: & sitis maior, ac fere omnia apparebunt, quæ in tertiana exquisita cernuntur, sed minus perfecte: aderunt insu-per aliqua signa sanguinis, neque corpus ita erit gracile, siccum ac calidum. Si vero bilis fuerit permixta humori melancholico, etiam signa me-lancholice sese manifestabunt, & si cum melanco-lia naturali sese miscuerit, incipiet cum horrore: si vero cum atra, cum rigore inuadet. Præsigna etiam variantur prout humores commixti sint. Dicebat Galenus se vidisse aliquam tertianam notham in autumno incepisse, & deinceps vere terminasse; cum æger medici præceptis nō paruisset, tum quia læsus ex hyeme esset, ac lien intumuerat, & præ-cordia extenderentur, ac iam subitumida quadam in facie decoloratione superueniente, præsertim circa crura; adeo vt Galenus de sanitate illius adolescentis dubitare cœperit. Non omnes tamen nothæ tertianæ in tam longum protrahuntur spa-tium: sunt namq; inter eas, quæ citius terminan-tur, & eo citius quo pulsus paulatim ad molliorem

non

q. Canon.
c. 33.

Provocatio-
nis febrium
causa.

Sauonarola.

10.

non longo post tempore ab eius initio tendant. Similiter ubi non longo post tempore à principio accessiones minores fiant, & in vrinis concoctionis notæ apparuerint meliores, subsidientiam scilicet, habentibus, quæ priore in tempore crudæ, aut minus concoctæ visæ sunt. Quapropter interdum in sexaginta, interdum vero in quadraginta diebus terminantur, ut constat ex Galeno, quem & Auic. sequitur sic dicens: hæc quidem non pura, quandoque prolongatur tempore longo & circiter medietatem anni, & quandoque perducit ad molitiam & magnitudinem splenis prorogationis febrium causa, Galeno teste 2. Prog. comment. 25. est triplex. Prima fit propter aliquam partem affectam curatu difficilem. Secunda fit propter humores crassos, glutinosos, tenaces, crudos incoctosque. Tertia propter aliquem errorem ab ægro commissum. Idcirco dicebat Auic. in morbo longo resupinetur æger, & crura curuentur, & tangatur eius viscera, & videatur si qua parte corpus tumuerit: minus tamen formidanda erit, ut etiam Donatus annotauit, ac citius quoque soluetur ea, quæ ex atræ bilis permixtione generatur, quam quæ ex pituita; in cæteris paritate seruata: quamuis nulla earum, quantumuis impura & illegitima fuerit; ex se ipsa periculosa existat, ut liquet aph. 43. libr. 4. nisi in aliquo fuerit delictum. Prout igitur humores sunt mixti, vel superantes, quæ etiam ex quotidiana vel quartana sumuntur, tum ex tertiana simul: fiet facillior prædictio tam de longitudine, quam de breuitate, & de facili vel difficili salute. Sauonarola refert, quod illa, quæ fiat ex bile vitellina, ad sex menses aliquando protrahatur: quæ vero fit à bile citrina, quod ea ipsa aliquando deducat ægrum ad paralyfin, quandoque ad hydropem. Quæ ab atræ bile, licet citius abscedat, & minus sit formidanda, si tamen male curetur, transit in continuam vel quartanam, & tunc magnum discrimen minatur. Ex bile vero æruginosa, periculis plena est: & qui ea tentantur, vix euadunt. Ex bile vero cum melancholia, cæteris paribus citius terminatur: deinde quæ ex bile citrina, vltimo ex vitellina, quæ vsque ad sex menses aliquando perdurat. Alij vero volunt, quod illa, quæ fit ex bile cum melancholia, longius duret, quam ex bile citrina, cum melancholia sit inepta resolutioni, & etiam magis rebellis quam pituita. Cæterum quæuis tertiana ægrum ad sanitatē perducit, nisi errore in alias ægritudines commutetur: nam ad quartanam ex cholera minoris famæ (ut barbari loquuntur) quæ ex melancholia & cholera seu bile, facile transit ad continuam, ex qua mors magna ex parte, ut seni Nicolao Traiectensi Delphis decumbenti euenit, cui & mortem prædiximus, de quo prius quoque mentio facta est. Medicum igitur perspicacem esse oportet, ne per illum, aut infirmum, vel astantes committatur error. Quamuis enim omnis tertiana intermittens periculo vacat, attamen non debemus polliceri adeo breuē curationem in notha: & licet primo ad Glauconem Galenus dixerit, tertianam illam notham in iuvene fuisse periculosam, id non ratione febris fecit, sed illius qui inobediens erat. Ex supradictis non solum prædictio, verum etiam pariter patebit & curationis modus, ubi iam dictæ tertianæ nothæ exquisitæ maxime contrariæ curationem præceperimus, ac quotidianæ & quartanæ: quam & exempla ipsa etiam rectius docebunt, quomodo diuerso modo curentur ratione bilis commixtæ cum aliis humoribus.

OBSERVATIO XIV.

De febre intermittente tertiana notha & subinde recurrente, & tandem in magis puram desinente, curata.

Vilhelmus Berendrechtius à secretis (vulgus Secretarium vocat) annos natus triginta, in Hagha-Comitis agens anno 1558. mense Martio tertianam notham incurtebat. Ad hunc vocatus, vna cum Henrico Vergerio medico eius domestico ac docto, sequens iulebum præscripsimus. ℞. syrupi acetos. simplicis oxymellis simplicis syr. de endiuia ana ℥. i. aquar. end. borag. buglos. ana ℥. iiii. misce pro tribus vicibus. Deinde hanc purgationem, cum alium non probe deponeret, propinauimus: ℞. rhab. electi ℥. iiii. spice ℥. i. infunde per noctem in aqua fumarie, & betonica, endiuia ana ℥. i. b. mane fortiss. expressi adde diacatholici, castie mundatæ ana ℥. iiii. misce, detur in diluculo, quo medicamentum octies alium deposuit. Post tertium paroxysmum, cum etiam in vere essemus, sanguis illi detractus est, ex vena basilica brachij dextri. Deinde iuleb. rursus propinatum est, & pro roboratione condita, conferuæ & tabulæ ex speciebus diarod. abb. & aromatici rosati descripta sunt & duodecimo circuitu illum febris reliquit. Sed cum paribus paroxysmis finiret, recidiam prædixi, quamuis medicus præfens & æger id quidem non magnificiebant. Post decimum quintum tamen diem, iterum in febrem tertianam intermittente incidit, & iulebo denuo præscripto rursus paribus paroxysmis terminabatur; quare iterum recidiam prænuiciamus futuram, & ideo libenter eundem rursus purgassemus: quæ enim in morbis relinquuntur, iuxta Hippocratem, recidias facere consueuerunt. Sed purgatione non assumpta, denuo in febrem incidit, quamuis leniorem & puriorem præcedente. Rursus iulebo ebibito ac corpore iterum repurgato, rhubarbaro infuso, tertio paroxysmo, videlicet impari, febris eum reliquit: neque amplius iuxta nostram prædictionem recidiam passus est, neque febris rediit, sed perfecte sanus permansit.

SCHOLIA.

Dixit Hippocr. (ut obseru. 18. libr. 2. & scholio eiusdem retulimus) morbos diebus paribus male iudicari, & recidiam producere. Hoc quidem malum signum in ardentibus febribus pronunciamus. In intermittente paribus diebus febre terminante locum non habet: quamquam hæc tertiana intermittens, cum bis paribus paroxysmis finiret, æger bis recidiam passus est. Cæterum hanc tertianam febrem fuisse, facile ex prima inuasiōe cognouimus, in homine bilioso, quamquam pituitam coaceruauerat, in exigua quidem quantitate, ob piscium esum ex præcedente quadragesima. Et ideo illi errant, qui asserunt tertianam febrem tantum cognosci posse per accessionem de tertia die in tertiam, cum per alias significationes cognoscatur, quam per paroxysmum: quod etiam Auicem. animaduertit 4. canon. 2. tract. c. 36. Hæc etiam de re à Diatriron in Galeno irridetur Thessalus, qui Diatriron in cognoscendo tertianam expectabat, ut 2. De Cris. c. 3. latius habetur.

OBSERVATIO XV.

De tertiana intermittente notha, proxime ad puram accedente, quæ & vndecimo circuitu terminata est.

1. Nobilis matrona Kerckvveria Brielenfis, facie pallida, nonnihil pituitosa, mense Aprili anno 1573. in tertianam notham quidem intermittente incidit, bile tamen magis abundante, ut hæc ipsa proxime ad puram accederet: quod & sitis validior indicabat, quamquam minus capite dolebat. Ad hanc igitur accitus, pro lenitione & materia: minoratione syr. ros. solutium primo exhibui, deinde vero lenitium ex castia, cum enemâ abhorreret. Venam vero non secumimus; nam hæc utcumque debilis, neque phlebotomia assuetâ, quam etiam non admittebat. Pro materiæ cōtione hunc syrupum ebibit: ℞. syrup. acetos. simplicis ℥. j. syr. de end. ℥. i. b. aquar. end. buglosse betonica (quia capitis exiguus dolor aderat) ana ℥. i. misce. Deinde hora 4. pomeridiana & hunc sequentem sumpsit: ℞. syr. viol. de limonibus, mellis rosati colati ana ℥. i. b. aquar. end. buglosse, lupulorum, ana ℥. i. misce. Postea & hanc purgationem in diluculo capiebat tempore quietis: ℞. solis senæ ℥. ii. infunde per noctem in ℥. v. decoctionis communis facta prius leni ebullitione: mane fortissima expressi adde syr. ex infus. ros. ℥. i. misce & fiat potus, quo quinquies egest plurima biliosa & pauca pituitosa. Postea cum minus sitiret, & exiguo dolore capitis tentaretur, hunc syrupum propinavi: ℞. syr. de limonib. ex infus. ros. syr. de betonica ana ℥. i. b. aquæ vngulæ caballine (quia parum tullebat) aquæ cibor. borag. ana ℥. i. misce. Dolor capitis cessauit, & febris post septimum paroxysmum mitior facta est, quamquam adhuc nonnihil sitiret: ideo syrup. de ribes & de limonibus concessi, ut subinde ex his sumeret etiam ex tabulis diatrageanthi frididi, quibus sitis cessauit, tum etiam tussis ex diatrageantho. At sub finem circa os ventriculi dolebat, eo vero inuncto cum oleo mastichino, cotoneorum, maceris, dolor illam reliquit, atque tunc etiam vinum concessi. Vndecimo autem circuitu omnino à febre liberata est, quamquam appetentia non ita statim rediret. Pro qua recuperanda imperavi ut syrupum de limonibus sumeret, addito cochleari vno atque altero vini Rhenani. Quo remedio alias in Ioanne Harpero viro consulari Delphensi appetitum quoque restitui.

SCHOLIA.

3. Infusum rhubarbari huic, cum delicata erat, & alteri rustico, qui eadem febre quasi correptus erat, pituita tamen bilem superante, cui alius restricta erat; quam glande acutiore irritauimus, & eodem die tempore quietis venam secare iussimus. Deinde decoctâ materiâ per syrupum ex acetoso simplicis, viol. byzantino, melle rosato adiectis aquis chior. fœniculi, apii, purgationem sequentem propinauimus: ℞. Diacatholici ℥. vi. elect. indi. de suco ros. ana ℥. i. diaphanici, diaphanis solutui ana ℥. i. b. cum decoct. flor. cord. & fructuum fiat potio. quæ egregie venter solutus est. Postea ad apozemata magis aperientia progressi, iterum eundem purgauimus cum ℥. j. pilular. aggregatarum, cum has libentius sumeret. Deinde ad decoctâ vrinam cientia peruenimus: Balneo minime vsi sumus, sed

eius loco potius fotu hypochondriorum, ex floribus chamameli, meliloti, anethi, absinthij, & ros. cum spongia, contenti fuimus. Batauis etiam in declinatione minus conuenit balneum, cum nostraribus non ita sit in vsu: minus in impuris febribus conducit. Pro roboratione dedimus conseruam betonicæ, absinthij Romani, & absinthij communis & rosarum. Exterius autem ventriculū roborauimus vnguento stomachico, cremorē ptisanæ cum pipere concessimus: licet Alexandro Tralliano hoc remedium in istis febribus suspectū sit, contra Galenum: sed hic refellitur male reprehendens Galenum à Donato ab Alomarico: cum Galenus eo vtatur, ubi pituita bile prædominetur, quibus & absinthij coma decocta confert, ita & in fine exquisita contra Trallianum, ut ad lōgum legere poteris apud Donatum: cæterum hic rusticus curatus fuit, quamquam ad mensem fere in autumnno protraheretur febris. At accidentia in istis, quæ aliquando oboriui solent, pituita magis prædominante, est in appetentia, & somnus profundus. Appetitus vero incitatur cum capparibus conditis in aceto ut refert Auicenna, & somnus remouetur iuxta eundem cum aceto calido, aut cum lotionibus aut cum his similibus quæ ægrum à somno excitare possunt. Si alia sint accidentia, ut in pura, quamuis leuiora, ea ipsa erunt tollenda: ut, sitis, dolor capitis, atque alia quæ obuenerint possunt cum minus frigidis. Authores hic addunt quædam, quæ à proprietate curent tertianæ nothas, ut est rubea trochiscata Nicolai, & folia bursæ pastoris, si post vniuersales purgationes carpis admoveantur, hanc febrem depellant. Idem præstat dentilaria apud Rondeletium, & ea species thlaspi, quæ similis est bursæ pastoris. Terantur simul cum sale & aceto, & carpis applicentur. Villanouanus per duas horas ante principium paroxysmi post 14. diem etiam in quotidiana cum magno experimento dedit ℥. i. vel ii. rhub. trochiscata, cum vino decoct. ruta, abrotan. & saluæ: breui enim, ut idem fatetur, febrem tertianam notham tollet.

OBSERVATIO XVI.

De febre tertiana intermittente, notha, ex bile citrina, vel ex bile mixta cum pituita aquæa.

Anno 1556. mense Septembri, cum tertianæ publicæ (ut dictum est prius) grassarentur in monasterio apud pagum S. Eligij, Gregorius monachus regularis in febrem notham tertianam incidit, homo satis obesus, ex bile mixta cum pituita aquæa, quæ ab Arabibus & eorum asseclis dicitur maioris famæ, cum ex bile citrina fiat. Curatione igitur auspiciat ab euacuatione materiarum communium, iuxta Guainerium; qui huius curationem recte præscribit, quem & Dionysius Fontanonus imitatus est libenter, itaque enema iniecissem hoc vel simili modo paratum: ℞. quatuor herbarum emollientium ana m. j. parietariæ m. b. quatuor semin. frigid. maiorum, ana ℥. i. sem. anisi, fœniculi ana ℥. j. b. florum chamameli, meliloti, ana p. j. coquantur in aqua q. s. & huius colaturæ accipe lb. j. vel lb. j. b. castie mundatæ pro clyster. ℥. j. electuar. hieræ picæ simplicis ℥. i. b. olei communis ℥. iij. salis ℥. i. b. misce: fiat enema, & ante passum iniiciatur, cæterum cum non admitteret, hanc portionem præscripsimus: ℞. flor. viol. borag. buglosse ana p. i. folior. viol. hyssopi, capit. ven. ana m. b. glycyrrhizæ, vuarum passul. ab arill. mundat. ana ℥. i. b. iunubarum, sebesten ana numero v. prunor. damas. num. ix. chamarind.

thamarina. 3. i. fiat decoctum in aqua communis q. s. & huius accipe 3. iii. B. in qua dissolue castia recens extracta 3. vii. electuar. indi. 3. iii. B. mellis ros. colati 3. i. misce, & fiat potus: quo alium bene egerit. Verum Dominus de Monseignou, matrona nobilissima & vidua proba, quae in pago Litano decumbebat, licet minus impura, simili febre, 3. i. manna granulosa in sero lactis soluta & expressa dedimus; quae alius egregie soluta est, ut paucis deinde aliis remediis breui à febre liberata fuerit, quamuis vena huic non fuerit secta, cum venae sectionem non admitteret. At monacho nostro post tertium paroxysmum vena secta fuit, ex vena basilica in brachio dextro; sed parum sanguinis extraximus, syncope quasi obrepente: optime tamen profuit, quemadmodum & alteri simili febre laboranti, cui post bolum, nempe catholici 3. vi. castia 3. B. saccharo asperso, tempore quietis deuoratum, deinde rursus die intermissionis, vena secta fuit, ut postea aliis digerentibus remediis, tum purgantibus ad hanc febrem capitis recte & is quoque habuerit. Sed ad nostrum monachum redeunt, post venae sectionem digerentibus syrups in hunc modum vti sumus: 2. syr. acetosi simplicis, oxymellis simplicis syr. de rib. ana 3. i. aquar. cichor. borag. feniculi ana 3. ii. misce pro duabus vicibus, & clarificetur, aromatizando cum cinnamomo. Hunc quoque syrupum ebibit: 2. syr. acetosi simplicis 3. ii. mellis rosati colati 3. i. aquae absinthii, bugl. end. ana 3. ii. clarificetur & aromatizetur cum cinnamomo. Verum alteri eodem tempore febricitanti, impuriore tamē febre, primo pro materiae minoratione seu lenitione, haec potio magis vel huic similis, conueniebat: 2. decoct. suprascriptae 3. iii. B. ambub. electi 3. iii. xinzib. alb. 3. B. bulliant parum, deinde coquantur cum forti expressione, mox castia & mellis rosati ana 3. B. addendo, fiat potus. Deinde materiam magis impuram, hoc modo digessimus: 2. oxymellis simpl. 3. iii. aquae absinthii, endin. feniculi ana 3. iii. misce, mox hoc modo vel simili tale pharmacum pro purgatione adhibendum esse duximus: 2. diaphanici elect. de succo ros. elect. indi. maioris ana 3. i. B. adiecto saccharo, fingatur bolus deuorandus in diluculo. Bolus autem maturius fumendus est quam potio: ferius enim operatur. Deinde adhibitis decoctionibus magistralibus magis aperientibus hic quoque sanatus est, sed tardius Monachus autem noster vtens syrups suprascriptis, & aliquando sumpsit cochlear vnum ex infra scripta mixtura: 2. oxymell. simplicis 3. ii. rob. de ribes (propter sitim) 3. i. misce. & materia iam satis concocta, ita illum purgauimus: 2. diacatholici 3. vi. diaphanici 3. ii. elect. de succo ros. 3. i. dissolue in 3. iii. decoct. communis, addendo syrup. de cichor. Nicol. cum rhubar. 3. B. misce, fiat potio, quae multa biliosa, pituitosa & aquea excreuit. Postea rursus syr. magis digerentes propinavi in hunc vel similem modum: 2. syr. de duabus radicibus 3. ii. mellis ros. colati, syr. capill. ven. ana 3. B. aquae end. absinthii, feniculi ana 3. ii. misce. Deinde 2. diacathol. abb. in tabulis 3. i. post syr. 3. ii. capiebat. Postremo cum febris nondum eum relinqueret, ex hoc apozemate utebatur tempore quietis: 2. cortic. rad. cichor. dentis leonis, feniculi, apii, petros. maceratum in aceto vini ana 3. B. capill. ven. cichor. buglossi, scolopend. hyssopi ana m. B. quatuor seminum frigidorum maiorum ana 3. B. seminis anisi, feniculi ana 3. i. B. sem. carthami contusi 3. ii. B. vuar. pas. sul. detrahit vinaceis seu arillis 3. B. fol. senae 3. vi. polydori querc. 3. B. agarici albi semin. leuis 3. B. rhubar. selecti 3. i. schœnanthi 3. B. coquantur in aqua communis pro 3. ix. fortissimè expressioni adde, post-

quam steterit infusa per noctem, syrup. de cichor. Nicol. cum rhubar. syrup. ex infus. ros. ana 3. i. B. misce. Huius capiebat tertiam partem die quietis: ex quo decocto multa biliosa & pituitosa excreuit. Deinde die vno atque altero intermisso, reliquam potionis capiebat, & febrili calore iam cessante ex tabulis diarodonis fumebat. Interim prius quoque pro siti iuleb. confectum ex aqua decoctionis hordei mundati syrupo violaceo & capill. ven. adiecto bibebat. Ventriculum vero roborauimus vnguento stomachico Galeni, & dolori capitis succurrebamus inunctione frontis cum oleo ros. & chamæmelino, paucis aceto admixto, subinde cum vnguento alabastrino & populeo simul mixtis. Quibus remediis hic Georgius monachus sanitati restitutus est.

SCHOLIA.

Tertiana notha, ut ex supradictis constat, apud Arabes & eorū sequaces, duplex est: aut enim fit à bile mixta cum pituita aquea, vel cum pituita crassa; & hæc frequentius accidere solet, estque magis famosa; & ob hoc à barbaris dicitur fieri ex cholera maioris famæ. Aut fit ex cholera mixta cum atra bile, & hæc rarius euenit, minusq; famosa est, quæ quoque fit ex cholera minoris famæ dicta. Cholera autem maioris famæ secundum Arabes duplex est, citrina & vitellina. Quando enim bilis cum pituita tenui & aquea miscetur, appellatur bilis citrina: quando vero cum crassa pituita miscetur, vitellina bilis appellari solet, quod vitellus ovis sit similis. Et hæc quidem vitellina rursus duplex est, sicuti vitellorum ouorum color etiā duplex videtur, alius albicans, alius magis rufus. Bilis vero quæ rufioribus est similis, per adulationem fit: sic etiam ex vitellina per adulationem generatur cholera prassina seu bilis prassina, ex qua rursus per adulationem procreatur æruginosa. Verum illa febris quæ fit ex prassina aut æruginosa, inquit Zoar medicus antiquissimus, habet accidentia vehementiora & fraudulenta, & vix potest ager ab eiusmodi tertiana euadere. Et si euadet, diu ægrotabit infirmus, & hora paroxysmorum accedit ægrotanti sitis & alienatio, atque ægrotans sese imbecillit molestis quæstionibus, & somnus eidem impeditur, suntque paroxysmi longiores, & febris protrahitur, pulsus adest varius, difficilis & prauæ alterationis, & finis huius febris periculo non vacat, & pauci sunt qui ab ea euadunt; & qui euaserint, id iis post magnum studium atque laborem contingit & morbi prolongationem. Nam fieri potest ut accidentia maligna longo tempore sustineant. Vrina autem multoties ad nigredinem declinat & viriditatem: & si adsit hypostasis atque in profundo demersa, mortem in paroxysmo significat, potissimū viribus deiectis. Si vero hypostasis fuerit suspensa, mortem quidem, sed non subitanam, verum post longum tempus futuram, secundum distantiam eius à fundo vasis. Refert Gilbertus quod vrina in colore rubea vel subrubea, & substantia per totum tenuis, cum circulo viridi vel subnigro, notat abundantiam cholerae prassinæ & æruginosæ. Saonarola tum alii multi, & qui Arabum decreta sequuntur, ab his omnibus tertianam notham fieri volunt: quamuis hic dubitetur, num ex cholera prassina & æruginosa febris fieri posset, eum per malignitatem in corpore permanens eiusmodi bilis ægrotum prius interficiat, antequam febris procreetur. Ideo Guainerius hanc quoque curationem non ponit. Zoar, ut iam dictum

dictum est, contrarium sentit. Sed huius solutio nem vide apud Conciliatorem: ceterum quod ad hanc tertianam intermittente notham ex bile citrina seu bile cum pituita aquea attinet, de qua nunc agimus, hæc ipsa non multum differt à tertiana parashabet enim paroxysmos non multo longiores, suntque excrementa & vrina citrini coloris, & bilem huius coloris quoque euomunt qui hac febre laborant, & victu vti sunt quæ bilem & pituitam progignunt, paulo mitiora accidentia habet, quam germana, ut dictum est prius: sudor minor, & paroxysmus longior, & quandoque in hora phlegmæ recurrit. Hæc ipsa aliis febribus illegitimis ceteris paribus citius terminatur. Curatur autem iisdem prædiis vt pura, licet minus frigida & humida requirat, & victum pleniorum, cum paulo diutius duret. Quod ad alia remedia attinet, eius curatio satis liquet ex exemplis in obseruatione precedente positis. Quod ad vomitum pertinet, cum in pura ventriculo vacuo fieri debet, in hac vero post cibum, vt quidam volunt, aut initio accessionis: facilius enim educitur materia pituitosa pleno ventriculo, quam vacuo & ieiuno, propterea quod vna cum cibis pituita mista vacuatur per vomitum, qui sic elicietur: 2. oxymellis simpl. 3. i. B. aquae tepida 3. v. & bibantur sumpto cibo, aut in ipsius accessionis principio, si vomendi cupiditas accesserit. Si materia turgent, eradicande leui potest purgari in principio, hoc modo: 2. Diacatholici 3. B. diaphanici 3. ii. elect. de succo ros. ana 3. i. B. syr. capill. ven. 3. B. cum decocto communi, fiat potus. Alioqui si non turgent, materia prius communis educatur, fiatque lenis, deinde digestio & postea purgatio, vt in precedente Obseruatione scriptum est; vt non opus sit hic eadem repetere. Post coctionem etiam pilula aggregatiua exhiberi possunt, sicut ex 3. i. conficiendo pilulas 7. vel 7. Si pluralitate remedium ac medicamentorum delecteris, vide Fontanorum de Morborum internorum curat. lib. 4. c. 6. De Tertiana nothæ curatione, vel Guainerium à quo sua desumpsit. Nunc ad exempla progrediamur eorum, qui à tertiana notha intermittente ex bile vitellina curati fuerunt.

OBSERVATIO XVII.

De febre tertiana intermittente spuria, ex bile vitellina.

Pater eiusdem monasterij dicti, cui Saffius cognomen erat, vir annos triginta natus, valde obesus, crassus, ventre prominente, pituitosus, licet satis robustus & valde carnosus, opipare viuens, vt eiusmodi Patres solent, non solum vino, sed cereuisia crassa sese replens, ac ocio deditus, licet nunc ex itinere quodam sese paululum præter consuetudinem fatigasset, decimo nono die Septembris anno 1556. in spūm tertianam intermittentem incidit, quæ originem à bile vitellina habebat, quam febrem prius appellari diximus etiam maioris famæ, quæ ex crassiore bile fit cum crassiore pituita commixta. Ad hunc cum intrarem, imperavi vt vitæ institutum non adeo inclinaret ad frigidum & humidum, vt in pura tertiana aut præcedente, & quod plenior victu vteretur, quam in supradicta, & magis extenuante: vt ius quoque sumeret cicerum rubrorum; similia humores attenuantia in cibis permiscendo. Nam iuxta quod vidimus statum magis propinquum vel remotum, secundum hoc in hac febre crassiore vel subtiliore victu vitum. Comenim eiusmodi febres diutius protrahantur, etiam carnibus tempore quietis vesc-

cuntur, vt pullis, carnibus hædinis, vitulinis, auibus montanis, perdice, phasianis elixis, farie auenato, hordeato contuso, petroselino aut sceniculo adiectis, iisque similibus. Etiam iure caulium leuiter coctorum vrantur; & non solum potu cereuisiæ detrectata, sed & vino albo, aliquando lymphato, vel non diluto, tempore paltus tantum. In rigore vel potius in horrore accessionis aliquando lapides calidos pannis inuolutos pedibus apposimus, cum in aliis febribus panni calidi duntaxat sint admoventi. Vbi vero incaluerat æger, etiam frictions paulo fortiores adhibuimus, quæ hic magis conueniunt, teste Guainerio, quam in supradictis: quoniam & vapores & humores crassiores hic sunt. Simili modo, vt in proxima febre traditū est, hic procedendum, quamuis syrups magis attenuantes sunt propinandi. Ideo statim pro materiae communis educatione, cum alium non deponeret, & enema non admitteret, potionem sequentem dedimus: 2. castia recens extracta, diacatholici ana 3. iii. diaphanici 3. ii. decoct. communis 3. iii. syr. de cichor. Nicol. cum rhubar. syrup. capill. ven. ana 3. B. misce. Cæpit in aurora, die quietis. Eodem tempore mulieri admodum crassa annorū triginta quinque, simili febre laboranti, cum materia multa esset quæ febrem incitaret, vt eam natura vincere posset, in principio ita eandem minuimus: 2. Diaphanici 3. ii. (educit utramque materiam, sed pituitam magis) electuarii de succo ros. 3. i. (bilem purgat) catholici 3. B. decoct. communis 3. iii. B. fiat potio. quam horis 4. vel 6. ante passum in aurora fumebat tempore quietis, nam materia multa erat. Sed & alteri ex eadem febre decumbenti hæc vel similis potio exhibita est: 2. rhubar. selecti 3. i. cinnamomi gra. v. agarici trochiscati 3. ii. infundantur in aqua absinthii, cichor. ana 3. ii. B. & vini albi 3. i. per horas xij. facta prius leui ebullitione, & fortissimè expressioni addendo syrups rosacei laxati 3. i. quibus etiam addere posses (si sit robustior) diacatholici soluti 3. j. & fiat potio. At in Saffio nostro cum etiam sanguinis copia adesset, & vrina rubra, & ipse sanguinis missione assuetus, vena iecoraria secta est, lata venæ diductione facta, vt crassior sanguis exiret ad vncias quinque vel paulo plures: & egregie profuit. Postea ad materiam digerendam syrup. hunc sequentem propinavi: 2. oxycob. simplicis 3. ii. syrups de cichor. cum rhubar. 3. j. aquae sumaria, buglossi, borag. ana 3. ii. misce pro ii. vicibus. Postea & hunc syrup. ebibit: 2. syr. acetosi simplicis mellis rosati colati ana 3. i. B. aquae feniculi 3. iii. aquae absinthii 3. ii. clarificetur & aromatizetur, & sumat 3. j. vicibus. Die deinde vno atque altero intermisso imperabam vt vteretur decocto simul purgante & digerente, quo vti soleo in eiusmodi febricitantibus, cum febris hæc diutius duret: 2. rad. apii, brusci, asparagi, feniculi ana 3. B. rad. cichor. dentis leonis ana 3. ii. end. scariolæ, cichor. scolopend. borag. ceterach. capill. ven. absinthii, hyssopi ana m. B. hordei mundati p. j. flor. cord. p. j. sem. end. scariolæ, feniculi, anisi ana 3. j. folior. senæ Alexand. 3. j. agarici semin. albi leuis, rhubar. selecti ana 3. i. prun. damas. num. ix. vuarum à vna maceris repurgatarum 3. j. liquir. asæ 3. iii. schœnanthi, xinzib. alb. ana 3. B. fiat decoctio in aqua communis pro 3. j. co-latura adde syrup. de cich. Nicol. cum rhubar. syrup. de Byzantiis cum aceto, syrup. ex infus. ros. ana 3. i. misce, fiat apozema, pro 3. dos. Capiebat cyathum vnum in diluculo tempore quietis: quo decocto multa pituitosa & biliosa excreuit. Postremo ad roborationem utebatur confectio in tabulis hoc modo: 2. spec. aromatici ros. sine mosco 3. j. spec. diarod. abbatis, spec. diamarg. frig. ana 3. i. dissolutis in aqua absinthii & cichor. q. s. facbo-

albisimi 3. ii. adiectis, fiat confectio in tabul. dosi 3. iii. pro vice. Oleo vero nardino, ablinthino, masticino & cotoneo simul mixtis, ventriculus inungebatur, quibus remediis, cum paulo plus mens febricitasset, sanatus est.

SCHOLIA.

5. **Enemas.** Vainerius in hac febre pro materia communis educatione in intestinis adhaerentis, enema infundere iubet ex decocto maluae, betae, mercurialis, viol. florum chamemilla, furfuris bordei, cuius accipit lb. i. b. addendo castae pulueris sacchari rub. ana 3. i. olei communis 3. iii. salis gemmae 3. i. vel communis 3. i. b. misce. Si magna sit impuritas in decocto, adicit agarici 3. ii. vel turbit eius loco. Addit postea duos vitellos ovorum, & in primo clystere relinquit breuiter piam, eius loco addens diaphanici vel electuarii indi. 3. iii. Vel accipit maluae, betae, florum chamemilla, culcutae, hyssopi, viol. ana m. j. in uibatum, sebestem, ficum pinguium siccarum ana 3. i. turbit. pulueris sat 3. ii. zinzib. albi 3. i. fiat decoct. & in 3. xii. vel lb. i. b. adde castae pulueris sacchari ana 3. i. olei communis 3. iii. salis 3. i. b. misce. & fiat enema. Eadem est mes Auicenna cap. De cura tertiana non pura, ubi in principio magis laudat enemata quam solutiva.
6. **Digestio.** Mox consultandum de venae sectione, num sit faciend. Postea materia ipsa minoranda medicamento aliquo in exemplo praescripto, vel pilulis aggregatis vel aueris, exigua turbit adiecta, vel pilulis in eodem cap. propriis ab Auicenna descriptis. Vel hoc puluere: Turbit boni 3. ii. vel 3. i. zinzib. 3. i. rhabbar. optimi 3. i. spicae gra. iii. sacchar. albi 3. ii. misce. fiat pulvis, deinde cum aqua lactis vel iure cicorum vel gallinae vel canium rubrorum leniter coctorum. Minorata materia digeritur cum syrups in Obseruatione praecedente dictis: vel fiat magistralis syrupus, qualis describitur a Guainerio loco praecitato cap. 6. Digesta materia euacuetur cum aliquo ex solutivis dictis in Obseruatione praecedente: quae quidem solutiva & syrups digerentes non solum semel danda sunt sed repetitis vicibus, perseverante febre, & tempore medio, eodem auctore, utemur clysteribus & suppositoriis: & si status sit remotus, per horam cum dimidia ante pastum dabimus bolum seu morcellum vnum confectiois infra scriptae: 2. spec. aromatici ros. 3. i. b. spec. diarod. abb. 3. i. b. sacchari lb. b. fiat confectio in morcellis: utilis quidem si status sit remotus, si vero propinquus sit, sufficit diarod. abbatis. Tempore paroxysmi etiam conuenit haec mixtura: 2. conserva buglos. viol. ros. anthos ana 3. iii. manus Christi cum perlis 3. i. b. elect. de gemmis 3. i. minus vel plus, prout a pura distet, & auro cooperiatur. Stomachus roboretur vnctione hac, mane & vespere ante pastum: 2. olei absinthii nardini ana 3. i. b. olei cotoneorum, masticini ana 3. ii. menthae siccae, caryophyllorum, coralli rub. ros. rub. ana 3. i. olei maceris 3. ii. cer. flaua q. s. fiat unguentum. Vel stomachicum ceratum Galeni apponatur. Nunc ad exemplum tertianae intermittens impurae ex bile cum humore melancholico permixtae & curatae accedamus.

OBSERVATIO XVIII.

De febre tertiana intermittente impura seu notha, ex bile mista cum humore melancholico.

Pater Senior, Egbertus nomine, monachus regularis sexagenarius, 27. die Septembris eodem anno in febrem tertianam impuram intermittentem lapsus est, ex bile humore melancholico per-

mixta, quam Arabes, ac eorum sequaces, choleram minoris famae appellat. Huic statim lenitium exhibui in hunc modum: 2. electua. lenitum, diacatholici ana 3. b. confectiois hamech. 3. i. sacchari candi asperso, fiat bolus, quo aluum sexies deposuit. Huic venam non secum ob atatem senilem. Sed altero die intermissionis hunc syrupum ebibit: 2. syrup. acetosi simplicis, syr. violacei 3. i. b. aqua lupulorum, bugloss. borag. ana 3. ii. misce pro ii. vicibus. Postea eum purgavi cum infuso rhabar. senae & epithymi, in hunc modum: 2. folior. senae 3. iii. rhabar. selecti 3. i. epithymi 3. i. sem. anisi 3. b. schenab. cinnamonomi ana 3. b. infund. per nocte, facta prius leni ebullitione in 3. v. seri lactis, mane fortissimae expressioni addendo, syr. viol. de epithymo ana 3. b. misce, & fiat potio. Et alius egregie soluta est, cum maxima alleviatione, ita ut paulo post a febre liberatus fuerit. At victus rationem deinde non seruans, in quartanam non diu post incidit, a qua rursus, miraculi instar, in medio autumno his infra scriptis remediis curatus est: 2. fumaria viol. borag. buglos. scolopend. ana m. i. glycyrrhizae vase 3. b. sem. 4. frig. maiorum ana 3. ii. vuar. passul. a vinacris repurgatarum p. i. prunor. damas. num. xv. fiat omnium decoctio in aqua communi pro lb. i. colatura adde syr. acetosi simplicis 3. ii. syr. de fumoterra, mellis rosati colati, syr. viol. ana 3. b. misce, fumebat bis in die, mane & hora quarta pomeridiana cyathum vnum, eo tempore quo non febricitaret. Deinde ex decocto sequenti fumebat semel in die quietis summo mane: 2. rad. liquiritiae 3. b. fumaria, scolopend. viol. bugloss. ana m. i. se. 4. frig. maior. ana 3. b. sem. anisi 3. i. vuar. passul. ab arillis repurgatarum p. i. prunor. damas. num. xiii. fol. senae absque stipitibus 3. i. fiat decoctio in aqua communi ad lb. i. Colentur cum forti expressione, addendo syr. de fumoterra, de cichor. Nicoli cum rhabar. ana 3. i. syr. viol. 3. b. misce, & clarificetur, ex ea portione quotidie habebat quinque secus (erat enim hic quemadmodum & alii omnes, qui tunc populariter decumbebant, facili solutionis) & cum hoc decocto ebibisset, a febre quartana etiam liberatus, recte deinde valuit.

SCHOLIA.

Senex hic monachus, quamvis temperatura sanguinea existeret, nunc vero in senectute a statu Prioratus depositus, melancholicum humorem coaceruauit, & in hac febrem impuram intermittentem, ex cholera minoris famae dicta humore melancholico permixta, incidit. Et quamvis haec febris bifariam contingit, ut dictum est prius, vel enim miscetur melancholiae, quae ex ipsius bilis affatione fit, quae proprie atra bilis dicitur, vel melancholiae naturalis, quae ab aliis humor melancholicus vocatur. Et atra Bile, ut si quis iuuenis sit, grauis, cibis acerbis vsus, tempusque anni & regio calida sint, & caeli constitutio in aestate, cum virina ignea, aliqua obscuritate admixta, indicauimus ex bile tum atra per affationem febrem ortam esse. Habent hi in accessione rigorem fortem, ut ossa videantur concuti, estque breuior & ad puram maxime accedit. Si cum humore melancholico permixta, longior est, & quasi frigus adest cum horrore in ipsa accessione, & ad sunt somnia melancholica. In istis quoque variatur curatio. Si Curatio atra bilis sit admixta, plus humectandum, & conuenit manna cum casta pro minoratione, adiecto syrupo violaceo, hoc vel simili modo: 2. manna 3. i. castae recens extractae 3. b. syr. viol. 3. b. dissolue in 3. iii. seri lactis, vel in aqua cichor. bugloss. borag.

4. **borag. ana 3. i. b. misce.** Vel iniciatur enema ex decocto maluae, viol. betae, bugloss. prunis, ficibus lb. i. adiectis 3. x. castae, & sacchari rub. 3. i. mellis viol. 3. b. olei communis 3. iii. salis 3. i. fiat enema. Vel si materia turgat, ita euacuetur: 2. diacath. diaprunis simplicis ana 3. iii. electuarii de succo ros. confectiois hamech ana 3. i. b. syr. viol. 3. b. decocti communis (cui exiguum senae incoxit) 3. iii. b. fiat potio. Alioqui digeratur cum syrupo bugloss. viol. acetoso simplici, adiectis aquae fumariae, lupul. cichor. Et si perseueret iterum leniter purgetur, & vtere confer. viol. borag. bugloss. ros. radic. bugloss. diarod. abb. trionfant. & pul. elect. de gemmis, si ex permixtione melancholici humoris, etiam humectandum, sed non adeo valde infrigidandum. Conuenit electua. lenitium, pro minoratione. Syrupus vio. adiecto subinde de epithymo, de borag. acetoso simplici, cum aquis melilae, borag. scolopend. scariolae, vel cum decocto earundem herbarum, adiectis postea ad maiorem apertionem rad. feniculi petros. buglos. purgentur hoc vel simili modo: 2. elect. de succo ros. confect. hamech, ana 3. i. b. elect. lenitium 3. b. misce cum seri lactis 3. iii. syr. viol. 3. b. addendo. Vel in modum pilularum, ut 2. pilul. de rhab. induratum ana 3. b. fiant pilulae vii. fiant motelli ex speciebus diarod. abb. elect. de gemmis. Et fiat epithemata si opus est, respectu habito semper ad melancholiam & bilem. Nam qui nouit tertianam & quartanam curare, ex mixtis, prout bilis vel melancholia abundet, medicamenta optime praescribet. Et ita nunc omnes febres biliosas intermittentes absoluius, excepta biliosa syncopali intermittente, quae ab Arabibus tum a Barbaris syncopalis minutat dicitur, de qua exemplum nunc subiciemus, ut ita ad pituitosas febres nostra oratio conuertere possit.

OBSERVATIO XIX.

De febre syncopali intermittente, a bilioso humore orta.

4. **N**obilissima Domina de Asperen, Abbatisa de Rheniburgo, mense Februar. anno 1561. in febrem quandam intermittentem satis biliosam incidit, quae originem ex catarrho salso, eoque valde acuto in gulam decumbente traxerat, idque ex errore mulierularum quarundam, quae huic nobilissimae Abbatisae gargarisma praescripserant, cui argo aeris immixta erat. Quo vitens inflammatione ingenti correpta, mox etiam apthas incurbat, & in febrem biliosam satis malignam incidit, quamvis primo in intermittentem, tertio quoque die instantem (quae vna cum syncope satis vehemens in accessione inuadebat) postea haec ipsa febris nullum typum nec paroxysmum observabat, ut fere continua videretur. Ad hanc nobilem & venerandam Dominam Iohannes Gallus medicus Harlemensis, qui curationibus huius Dominae tum Abbatisae praerat, ac domesticus medicus esset omnium primo vocatus fuit, postea quoque & ego ipse ad illam accessus fui. Cum autem haec febris syncopalis esset, dum in accessione syncopis fieret, leuem frictionem digitorum adhibuimus ut a syncope excitari posset, quum etiam rasuram vnicornu veri cum modico vini Rhenani, in accessione ipsa, dare coacti fuimus, quae & syncopis cessabat. Ceterum cum postea febris vehementior fieret, ac minus typum tertianae intermittens obseruaret, sed quasi continuo affigeret, quantum potuimus usum vini interdiximus, Iohanne Gallo eius medico in exhibitione vini contra nimium indulgente, & liberalius concedente, vnde febris magis augebatur. Pro deiectione ven-

tris, ante nostrum accessum, prius ex consilio medici praesentis bis duo cochlearia syrups rosacei laxatiui (qui cum manna confectus erat, quem Domina penes se paratum habebat, quo & vti alias consueuerat) sumperat: quo syrupo bene aluum deiecerat. Postea tamen febre semper inualecente communi consilio sanguinem ex vena basilica detrahare iussimus, cum ad sectionem venae Domina ipsa valde prona esset: ad quam sanguinis detractionem medicus prior in principio parum negligentior, eam postposuerat, & nunc nisi ratione inductus admittebat. Sed ea nunc peracta, vinctis quinque sanguinis circiter extractis, cum bene ferret, illico ipsa melius habere cepit, ita ut postea calor febrilis plurimum decreceret ac minueretur. Ceterum cum & apthas laboraret, ac gutturis inflammatione, pro hoc symptomate depellendo, vsa est variis remediis, imprimis gargarismo ex aqua solatri, plantaginis, & diantho. Sed cum lingua, apthas densissimis, tum intus os a labia infecta essent, ad emolitionem linguam butyro recenti obliniri mandauimus: & similiter ut hoc linctu ad rimas quoque & inflammationem faciente, qui ex succo semperuiui, succo liquiritiae, pilulis bechicis, & saccharo penidiorum, exigua aqua solatri admixta, instar crassioris linimenti constabat, vteretur praecipimus. Et ad maiorem detersionem continuo os ac linguam abluibat tenuissima cereuisia, quam vulgares nostro idioma te *Scarbie* appellant, quae ex Harlema adferebatur: nam illa ablutione maxime delectabatur, ita ut continuo sic os collueret, lingua, tum os intus non solum refrigerabantur, sed & apthas optime detergebantur. Licet materia quoque subinde os tum fauces intus ac linguam, quae ex apthas vicerata erant, cum lacte chalybeato collueret, modo etiam cum aqua solatri sola ad maiorem refrigerationem, quamvis & pro linguae scarbitie & siccitate, in ore noduli detinebantur, ex saccharo candi albisimo & semine cotoneorum parum confuso concinnati, in aqua solatri prius immixti, & per linguam saepius conuoluti. Atque his omnibus saepe reiteratis, tandem apthas curatae sunt. Verum cum & labia inflammata & excoriata ob calorem febrilem postea forent, succum semperuiui accepimus vna cum aqua solatri, & in iis panni linei conculcati frequenter, vixque tepide labiis apponebantur. Quo remedio hoc accidens similiter cessauit, & cum conuenienti victus ratione a nobis praescripta probe per totum morbi decursum vteretur, mox nobilissima haec Domina cum nostro honore conualuit.

SCHOLIA.

4. **H**aec erat febris illa minuta syncopalis, ex bile tenui satique venenata, quam duplicem esse diximus *Scholio Observ. XL. lib. 2.* continuam quidem, vel intermittentem. Continua a, semper vere lethalis est: intermittens quoque non periculo vacat, cum diligenter ipsa quoque curanda sit. At haec nobilissima Domina biliosa erat, licet iam aetate progressa, & in hyeme exilens, potius in in tertianam hanc intermittentem biliosam inciderit ex bile crassiore paululum, quam syncopalem quoque minutam vocant, quam in continua: licet postea inualecens, absque tamen syncope, quasi in continuum haec febris euaserit. Cum autem huius febris malignae curationem absoluerimus *Obser. XL. lib. 2.* non opus est eadem hie repetere, nisi quod intermittens ob bilem venenata, eo modo curetur ut continua. Nam & aer cubiculi

De Febribus Intermit.

in quo decumbit æger ad humidum & frigidum; etiam in intermittente declinare debet, aut natura, aut arte prohibendo euaporationem nimiam, quæ in istis corporibus multa contingere solet, vires exsoluendo, cibus etiam, si opus est, ob syncopein in principio paroxysmi exhibendus, vel paulo ante, ut panis in minutissimas partes veluti in scobem redactus & coctus (panatam vulgares vocant) hordei cremor cum punicorum malorum succo; ius stillaticium ex carnibus irroratis cum aqua acetosæ. Vinum detur acerbum & ponticum, dilutum aqua frigida aut decocta rad. buglossi. Sed quia synopsis postea desit, & febris eam quasi continuo affligeret, à vino abstinere iussimus. Et quia vrina erat rubra & crassa, pauca portio sanguinis extracta, febrilem calorem minuebat, & optime tulit. Hic non purgamus, sed potius clystere emolliente vel leniente medicamento tantum vitimur, si necesse sit, alio restricta. Si materia turgat, eam auctores leniore medicamento expellunt, alioqui dant syrupum. conuenientes bili praestant, na in febribus pestilentialibus. Sauonarola euacuatur cum myrrhæ & rhubar. cum decoct. prunorum, thamarind. vel manna. At synopsi præcipue occurratur zacharo perlato, seu manu Christi cum vnionibus & fantalis, aut hoc vel simili condito: *℞. confer. ros. conf. rad. buglossi. ana ʒ. B. cort. citri conuisione feb. ʒ. i. fragmentorum lapidum pretiosorum, margarit. ana ʒ. B. di. auctur solis auri. Vel: ʒ. pul. di. amar. frig. ʒ. corall. rub. compos. alchermes. de bracteo ana ʒ. B. syr. de acetos. citri ʒ. i. aquæ acetosæ buglossi. ana ʒ. j. B. misce, fiat potio exhibenda synopsis tempore. A frictionibus in hac febre abstinendum, quoniam humores nimium subriles sunt & tenues. Verum leues frictiones digitorum tantum adhibuimus. Valent & hic epithemata, ut in febribus pestilentibus, quæ cor refrigerent & roborent, quæ & testiculis admoueri possunt: Verum si horum tum aliorum remediorum copiam desideres, conferas te ad *Obser. XXI. lib. 2.* & quæ ibidem in Scholio dicta sunt. At vnicornu verum hic maxime in syncope profuit, cum vino in principio paroxysmi seu tempore synopsis propinatum. Cæterum hoc de vnicornu notatu dignum & hic maxime annotandum, videlicet friuolum esse experimentum quorundam vulgarium, quod ipsum in vinum projiciant, & si bullas vinum emiserit, verum & legitimum esse pronunciant, licet vnumquodlibet cornu idem præstet. Verum multo exactius id per te ipsum experieris, quam quilibet mercator, qui falso sapius aliud cornu pro vnicornu vero ac legitimum vendit: scobem eius cum arsenico deuorandum dabis gallinæ, turturi, aut columbæ, si superstes manserit (vel vnicornu statim post arsenicum sumptum datum fuerit) verum & legitimum vnicornu esse pronuntiabis. Rarum enim est, quamuis à mercatoribus in maxima copia falsum pro vero vendatur. Alij in aurificis fornacem demittunt, si odorem cornu à se non emittat, verum prædicant. Alij referunt quod in vitione non omnino comburatur sed augeatur, minimeque in vitione foetorem cornu habeat quemadmodum de cornu ceruino constat. At nunc curationibus febrium intermittendum biliosorum omnium absolutis, ad pituitosas febres demum progrediamur.*

OBSERVATIO XX.

De febre quotidiana intermittente.

Pvella annorum circiter triginta, crassa & valde obesa, quæ Delphis ad forum Hauenarium

habitabat, in otio vivens, tempore pluuioso ac humido, hyeme in febrem quotidianam intermittente incidit. Recte dixit Galenus, & quidem ætatis, naturis, anni temporibus, & temperaturis humidioribus accidunt quotidiana. Nam iuuenem, inquit Galenus, biliosum ac sicca natura nunquam vidi huiusmodi corripit febre: pueri autem & maxime paruuli ex iis qui crassiores & humidiores sunt. Cognoui autem hanc febrem quotidianam esse ex signis subtilissime descriptis à Galeno. 2. *De Crisibus cap. 5.* quia primo statim die cum rigore non inuadebat, sed processu temporis refrigeratio puellam occupabat: pulsus quoque ordinem neque æqualitatem seruabant dum accessiones fierent, neque veloces aut vehementes erant, aut magni ut in tertiana, sed rari, submersi & debiles. Vrina vero erat alba & tenuis in principio, postea etiam rubra, sine sili, sine sudore quoque ob materiam crassam non emanantem, aderatque oris ventriculi ac hepatis imbecillitas, ob debilem concoctionem: præcordia subinde intumebant, ob caloris credo diminutionem ac imbecillitatem: sub vesperam etiam inuadebat febris, & calor primo tactu erat debilis, vaporosus, sed cum mora fiebat in tangendo sentiebatur acris & nonnihil mordax, quotidie sub vesperam reuertebatur, perque sex horas cum falsa quiete demittebat agram. Quæ signa cum spectabam, quotidianam febrem intermittentem esse, facile percepi. Quare ad hanc accitus, probam victus rationem institui ex Galeni præscripto 1. *ad Glauc. capite 8.* nempe extenuantem victum & incidentem nonnihil. Et sic præ omnibus elegi aerem ad calidum & siccum nonnihil inclinantem, eumque purum & clarum, quem etiam arte parabam, si ex natura talem reperire non poteram. Somnum mediocrem, non tamen excedentem concessi, ac pro exercitio & motu frictiones adhibebam: & per totum morbi decursum, si alius non responderet, cum enemata non admitteret, glande irritabam. Pro potu vero, cum hac puella satis diues esset, præter cereuisiam etiam vinum tenue pauciferum admisi, & quod ad cibum attinet, primis diebus tenuem adhibuimus: in processu vero paulo pleniorum, quamuis temperatum & ad calorem aliqualem vergentem, gallinas, gallinaceosque pullos, perdes, phasianos interim & lepuseulos, cuniculos, auculas montanas, contusa, tum à ro. modo liquata herbis ac radicibus vim extenuandi habentibus in iisdem decoctis, iniectis, dabam: ut est hyssopus, radix petroselin. Præsertim quoque, paucos cinnamomo addito. Sic vñ sumus cibis supradictis modo assis, modo elixatis, adiectis condimentis & saporibus aptis feb. non aduersantibus. Medicos quippe decet non solum in hac febre sed in aliis quoque omnibus morbis, non tantum quæ ad medicinam, sed etiam quæ ad coquinariam artem pertinent pernoscere, quæ quidem necessaria, & ægrotanti mire conducit, ut à Gal. in *lib. De alimentorum facultatibus* ostensum est. Interim hoc obseruato, quod primis diebus incidentia non exhibuerimus, sed potius in morbi processu. Ad medicamenta deveniendo, primum hunc bolum deuorauit: *℞. elect. lenitui ʒ. vj. diaphanici ʒ. ij. zæchero paulo asperso, fiat bolus:* quo probe aluum egeffit. Hoc modo minorata materia ad humorem incidendum & coquendum hunc syrupum propinatumus: *℞. syr. acetos. simplicis, oxymellis simplicis ana ʒ. j. syr. ex infus. ros. mellis rosati colati ana ʒ. B. aquar. borrag. feniculi. capil. ven. ana ʒ. ij. misce, pro duabus dosibus.* Actius *lib. 5. cap. 84.* ad quotidianam primis diebus vitur oxymelite. Mox & hoc purgante medicamento utebar: *℞. castæ*

Lib. III. Obseruat. XXI.

101

recens tracta ʒ. B. diaphanici, diacatholici ana ʒ. ij. dissolue in ʒ. iij. B. aquæ feniculi, syr. ex infus. ros. mellis rosati colati ana ʒ. B. misce, fiat haustus, detur in diluculo. Postea rursus redibam ad syropos. Operet enim his vniuersam curationem moliri (ut recte admoebat Alexander Trallianus) per vices & interualla: ita namque accommodari debet morbis, qui ex crassioribus humoribus generantur ac sensum extenuare, & leniter purgare materiæ copiam oportet, donec satis habere videbitur. Nam si æger assumat medicamentum quod copiosius purget, magnam corpori intemperiem conciliat, & potius nocet, quam iuuat, magisque in iis adhuc qui calidiore temperamento & biliosiori præditi sunt. Exhibui igitur adhuc syr. magis incidentes, in hunc modum. *℞. syr. de hyzantis, oxymellis simplicis, syr. acetos. simplicis, vel eius loco oxymellis compos. ana ʒ. i. aquæ hyssopi, feniculi, cichor. ana ʒ. ii. misce, pro ii. dosibus.* Postea illam iterum purgaui hoc modo: *℞. folior. senæ ʒ. iij. agarici femin. albi lenis ʒ. i. B. sem. anisi ʒ. i. zinzib. albi ʒ. B. infunde per noctem in ʒ. v. aquæ feniculi, facta prius leui ebullitione; mane fortissimè expressioni adde mellis rosati colati ʒ. j. misce, fiat potus.* Quo recte purgata, mitius deinde febris eam affligebat: alioqui deuenissem ad decocta longa. Interim stomacho debiliori ceratum stomachicum apposui, & interius cum aromatico rosato, & diarod. abb. ventriculum roborau. Interea & vrinam prouocaui cum decocto apij, & fœniculi, & ablinthij. Cumque aliquando prius per se vomeret, etiam in accessione, oxymel dedi per se, quemadmodum & aliis nonnullis, cum aqua tepida leniter vomitum irritando. Actius autem in hac febre post cibum assumptum & raphanum, vomitum imperat. At istis iam dictis remediis puella hæc post mensem à febre liberata est.

SCHOLIA.

Febres hæc quotidiana intermittens dicitur: etiã à Græcis amphemerina, teste Aetio, quoniam amborū, diei, in qua, ac noctis particeps sit, singulis diebus exacerbationem habens, licet in febri intergram quietem non desinat, occupat fere decem & octo horarum spatium. Estque hæc febris duplex, alia pura seu legitima, alia notha. Et illa pura dicitur, cuius accessio ad 18. horas extenditur, & quæ fit à pituita dulci extra venas putrescente, vel insipida, vel ab acida & vitrea. Quæ à falsa pituita fit, hanc quidem solam ad notham quotidianam referunt: Alij è contra ex dulci, quia cum sanguine permiscetur, ad notham referunt quoque, ut Antonius Gradus. Est tamen febris quotidiana, teste Fernelio, omnium aliarum febrium rarissima, & quæ vix ex sexcentis vna contingit. Sed cum laborans quotidie febre conflictatur, id fere à duplici tertiana fit. De qua re latius videas Fernelium. Causæ vero harum febrium variæ esse possunt: nempe temperies frigida & humida totius corporis & potissimum ventriculi: raro enim euenit, teste Galeno, 1. *ad Glauc. cap. 5.* quia ventriculus patitur. Ita & ex intemperie frigida & humida cerebri, vnde excremeta pituitosa, ex quibus quotidiana & febres catarrhales fiunt, ex Galeno 1. *ad Glauc. c. 7.* Ideo hæc quoque febris, Aetio teste *lib. 5. c. 84.* maxime pituitosas naturas infestat, hyemis tempore, frigida & humida constitutione, senili ætate & puerili, propter ingluuiem, & his qui regiones frigidas & humidas incolunt, atque otiosam vitam in rerum satietate degunt. Quod si etiam à cibo lauerint cōfusoque alimentorum ordine, pituitosis vescuntur, Per. Forest. Tom. 1.

haud facile erit id febris genus euitare. Eadem febre habes apud Galen. 1. *ad Glauc. c. 7. & 2. De Diff. Signa. feb. c. 1. & 4.* quæ similiter ab Auicenna referuntur. Signa explicantur à Gal. 1. *ad Glauc. c. 7. & 2. De Diff. feb. c. 4. & 6. & 2. De Cris. c. 4. & apud Auic. Inuadit cum refrigeratione extremorum, atque horrore potius quam rigore: sed legitima etiã sine horrore ut quidam volunt. Suntque hi somnolenti, minimeque siticulosi, neque corpus nudant aut vestimenta abiciunt. Pulsus, teste Alexandro Tralliano, bona ex parte exigui & rari existunt: incrementum non velox, sed longiore tempore detinet. Vomitus hic pituitosus, & deiectiones pituitosæ, frigida, humida, aquosa. Vrinx in principio quales in quartanis incipientibus, teste Galeno 2. *De Crisibus, c. citato.* At primo de Arte curatiua ad Glauc. c. 7. alba, tenues vel crassæ & turbulentæ, vel rubida. Idem & Aetius testatur, in principio tenues esse, postea crassas turbulentasque fieri. Initio non sudant ob materiam crassam, progrediente tempore vix, & ideo manifeste non perueniunt ad manifestam quietem, exceptis paucis. Calor fumosus, per moram tangenti quidem acris, postea cum humiditate quadam etiam vaporosus. Iudicatur præterea ex accessione: difficulter eius natura acceditur, vixque in calorem permutatur frigus: producitur aliquando, ut dictum est, ad horas 18. Atque ubi desinit accessio, vestigia quædam febris relinquunt, ut quibusdam continua credita sit. Accenditur sicut ignis in lignis viridibus, vnde accessionis spacium longius est 2. *De diff. feb. c. 4.* Noctu magis affligit. Vel post meridiem, & præcipue ad vespërâ & noctem, non mane neque vsque ad meridiem. Quibus si iudicia à causis prægressis cum supradictis sumpta diligenter iungantur & animaduerantur, facilius hanc febrem dignoscet. Interim differentia quoque signorum notanda: quæ enim ex pituita dulci vel insipida fiunt, cum partium extremarum frigiditate accessio fit: frigent interim magis in acida quam in dulci pituita. Ex falsa magis horret quam rigent. Ex vitrea ut in epiala quoque rigent: in dulci quoque vomitiones & sputa dulcedinem præ se ferunt: in insipida nullum saporem: in falsa sedesim persentiunt, & magis siticulosi sunt. Sed hæc omnia multo clariora exemplis fient.*

OBSERVATIO XXI.

De febre quotidiana intermittente mutata in besticam & tabem; ac de altera transiente in hydropem lethalem.

Vxor autigæ Ioannis Damiani, quæ Delphis ad murum, prope portam qua ad Mosam itur, longo tempore decumbebat ex febre quotidiana intermittente, quæ sub vesperam inuadebat, & tota nocte apprehendebat, postea etiam die, ut diurna magis (de qua in Scholio latius) spectaretur. Cum medicamenta non iuuarent, tandem ad besticam deuenit, postea ad tabem & pulmonis vlcerationem, ut multis annis misere vitam traheret mulier, quantumvis vetula, quæ adhuc superstes erat, dum hæc scriberem, quamuis miraculi instar cadaueris mortui ita viuit, ut non viuere præstaret, cui è naribus tanta copia sanguinis fluxerit, ut vix dici queat, adeo ut eam illico morituram esse diceret, omnibus remediis tentatis nihil iuantibus. At Christianus rusticus septuagenarius, pone domum meam habitans, ad D. Hieronymum, quasi in tugurio, cum febre quotidiana correptus esset, & medicamenta etiam non proficerent; ad cachexiam crurium deuenit, mox ad hydropem lethalem.

lethalem; qua quam diu confictatus esset frustra adhibitis remediis, tandem & hic quoque interit.

SCHOLIA.

2. Quotidiana febris intermittens, ex quocunque humore generetur, longa est, & non sine periculo: ut liquet 1. *De Arte curat. ad Glanc. cap. 8.* Rhases quoque 10. Almanforis de quotidiana intermittente inquit. Hæc ipsa febris multis moratur mensibus, & mortis suspicionem præbet; estque ea, ut omnes alij referunt, periculosa, & ut summam rem cõplectamur, febres phlegmaticæ, cæteris paribus, biliosis & melancholicis sunt deteriores: cum autem in his lædantur & ventriculus & hepar & splen, facile hæc febre laborantes in cachexiam & hydropem incidunt. Mutatur enim in alios affectus periculosiores: & ita si æger omni hora in hac febre quotidiana somnolentior euadat, ac grauitatem quandam circa caput senserit, caron seu subeth adfuturum notat; vti euenit iuueni, qui in platea Flandiorum Delphis, lanionis filius, tandem mutus & stupidus decumbebat: cui enema iniicere non potuimus, amicis obstantibus: nam & hi quoque somnolentiores modo in stuporem, modo in lethargum conuertuntur, nisi medicamentis per inferius purgantibus illico succurratur, & cerebrum foriter calidis exsiccat ac roboretur. Hæc quoque febris si diutius ægrum affligat, in hæticam mutatur, ut huic mulieri supradictæ contigit, dispositione supra materiam vincente: ad hydropem (vbi seniam dicto euenit) materia supra dispositionem prædominante. Nonnunquam transit etiam in erraticam febrem, deinde & in quartanam, vti euenit Margareta Cornelij in insigni Rosæ, quæ à me egregie, Deo opitulante, sanitati restituta fuit. Vbi vero quotidiana principium est cum multis oscitationibus, stupore quodam, ac cum faciei liuore ac tumore, lethargum significat, in quem morbum facile transit: sicuti mediocriter seni contigit in platea Diui Hippolyti decumbenti, qui & optimis remediis à me quoque gratia diuina sanatus fuit. Quæ ex vitrea pituita fit, si nimium perduret, hydropem quoque minatur: Nam & illa quæ ex vitrea pituita fit, omnium longissima esse solet, ac reliquis speciebus deterior, mortis suspicionem adferens, ob pituitam vitream, crassam, mucilaginosamque: nam & hac decumbentibus præcipue si dolor stomachi accedit, eo quod in ipso pituita plurimum augeatur & coaccruetur, & ideo si diuturnior (vbi reliquæ omnes perdurantes) in hydropem transmutatur. Nocturna magis diuturnæ minusque tamen periculosa diurna, si in ea citius sudor apparuerit, coctione præcedente, tum & minus quoque diuturna est. Quæ autem ex vitrea pituita est, ut nunc diximus, præter hoc quod sit periculosissima, etiam valde longa & diuturna esse solet & difficulter solubilis, ut constat libr. 2. de Diff. feb. cum frigidus magis ac crassus & tenax fuerit humor. Sunt autem febres quarum quædam interdiu tenent, nocte intermittunt. Quas Hippocrates nocturnas & diurnas appellat: nocturnam illam, quæ nocte inuadit; diurnam, quæ die: easque videtur reducere ad quotidianas. Sed quæ videbatur Hippocrates (inquit Gal. Comment. 3. *De Morbis vulgar.*) nocturnæ tribuere laudi, hæc ipsa non minus vitio vertit, eo quod non simpliciter dixerit, nocturna non est lethalis; sed addiderit, non admodum. Nā si non valde est lethalis, liquet mediocriter lethalem esse. Diurnam autem non modo nocturna esse

longiorem dixit, sed etiam esse lethalem, cum ad tabem vergat: ut vel ea conditione sit deterior. Partim enim quo tempore digerit & rarefcere magis solet, si constingatur corpus & conspissetur, innadens, merito videatur prauior: partim quod tempus habet, quo consili ei debebat, incommodum. Quo enim oportebat tempore cubare, hoc cogitur ægrotus medico consulenti dare operam. Quæ causa est, cur temporis diuturnitate marcescant, tabescantque propter alterutrum, si cubent interdiu, somni defectu, si non cubent, quod vespertilionis vitam, & non hominis, agant. Si vero exquilita non fuerit quotidiana, breuior erit quam exquilita. Nam quemadmodum exquilita tertiana (ut diximus) brevis temporis est, sic quotidiana ac quartana, cum exquilita fuerint, sunt diuturniores, teste Galen. 1. ad Glanc. cap. 8. Est itaque quotidiana longa & non sine periculo, & Galenus ipsam non vidit in adolescente bilioso, ut prius dictum est. Præterea quæ ante in medium adduximus de prælagiis quotidianæ, continuæ, hæc quoque transferri possunt. Interim sciendum quod quotidiana intermittens pura ex phlegmate puro durat ut plurimum vsque ad quadraginta dies, quandoque ad tres menses. Si intra 14. diem terminetur vel non diu post, id non contingit ex qualitate materiæ, sed ex quantitate diminuta; maxime si tunc in principio venæ sectio (modo signa plethoræ adfuerint) præcesserit, quantumvis parca, velenacuatio fortis. Si plurima quoque quæque die excernantur circa paroxysmum quemlibet, nempe fluxu ventris, sudore, aut vomitu. Secundum alios (ut etiam Guainerius recensuit) terminus quotidiana est 44. dierum, & secundum nonnullos 64. Quidam vero ad sex menses extendi vult ob materiæ crassitiem, viscositatem & multitudinem. Signa tardæ coctionis in vrina, vel si cito vel tarde appareant, paroxysmi quoque productio vel alleuiatio febrem hanc longam vel breuē ostendunt. Si paroxysmi statim à principio ægritudinis anticipent, breuioreque euadant, breuiorem ægritudinem decernunt: contra, si tardentur, si in statu eodem permaneant, non præcedente aliqua sensibili aut insensibili euacuatione, materiæ crassitiem & morbi longitudinem prælagiunt. Quamobrem si hic virtus quoque deficiat & appetitus deiciatur, mortem expectare oportet. Si itaque paroxysmi anticipent, est augmentum: si postponatur, & euacuatio præcesserit copiosa, sensibilis, est declinatio. Sin autem æqualiter procedant, & signa coctionis perfectæ nondum apparuerint, & accidentia maligniora accrescant, statum adesse indicabis, & periclitabitur æger, eo quod signa coctionis non appareant. Quod si antea apparuerint, hæc ipsa sicut locum habent in tertiana aut quartana intermittente, ita & in quotidiana breuitas paroxysmorum, & sudor copiosus breuitatem febres ostendit. Et quibus euenierit vomitus in principio accessionis, & sudor multus in fine eius, cito ægritudo terminabitur: cum obedientia materiæ ac virtutis robur inde iudicentur. Et ita breuitas atque leuitas paroxysmorum seu alleuiatio temporum suorum decernunt febrem fore breuē ac citæ terminationis & sanationis. Cum autem materia incipit digerit, mitigantur accidentia, & vrina color mutatur, & accedit hypostasis melior. Si autem sæpe contingerint sternutationes post statum ægritudinis, bona signa sunt: quia indicant virtutem expulsiuam fortem esse. Si quotidiana laborantes in declinatione patiatur inflationem pedum & tibiarum, nemeris, modo alia bona adfuerint signa. Tunc

1. De Morbis vulgaribus. Comment. 3. Super. 2. & 3.

In quos affectus quotidiana intermittens transiens.

vide plura de his apud Sanonrotol.

Febris quotidiana intermittens.

7. Tunc quidem à nimio potu & cibo abstinendum: & bonum est ut æger sudet, & ut virtus digestiua tunc roboretur. Conualescentes effrenati, vel non bene gubernati, à quotidiana sapissime molestantur. Debilis enim virtus digestiua & cibi potusque immoderata assumptio pituitam augmentare faciunt. Cum & in his febribus (ut dictum est) totum corpus crudis humoribus scateat, ætatis, naturis, anni temporibus & temperaturis humidioribus frequens, cum pueris & natu minoribus & ex grandioribus pituitosis magis, corporisque habitu crassiore, vitamque agentibus otiosam, gula indulgentibus, ebrietati, balneis crebris deditis, & cibo plus iusto vtentibus. Et quemadmodum longas febres ita quotidianam sequuntur hypochondriorum & stomachi cruditas, inflatio, ac tensio. At illa quotidiana magis salua ac tuta censetur, quæ multi sudoris est, & in qua materia iniformis est, eaque securior, in qua vomitus præcesserit, sudorque emanans: significatur enim materia non admodum viscosa, sed natura robori satis obediens, & quod venarum ac cutis meatus plusquam sint aperti. Vbi enim in principio humor fuerit valde crassus, viscosus, ægri ætas ac temperatura pituitosa, virtus deiectionis debilis, accessio longa, cum nullo aut paucosudore, ventricoli imbecillitate, somnique profunditate (ut dictum est) mors est prædicenda. Ideo hæc ipsa qualicumque fuerit, ob periculum quod imminet diligenter curanda est. Interim illa quæ ex pituita dulci naturali & maxime benigna sit, reliquis tutior est: magis autem si tempora munda in sua interpolatione habuerit, & ab accidentibus prauis libera sit, vt à syncope, ab appetitus deiectione capitisque grauitate & similib. Quæ vero ex pituita falsa est; eadem quoque periculosa, neque ea quæ sit ex acidam, & tandem in quartanam, ob similitudinem phlegmatis acetosi ad humorem melancholicum transeat. Nunc aliud exemplum curationis proferamus.

OBSERVATIO XXII.

De febre quotidiana intermittente non diu perdurante.

1. Famula illius viri ditissimi & cognati nostri Andreæ Guilhelmi de Oesthoren, annos viginti duos nata, propria temperatura pituitosa, alba, crassa, satique obesa, anno 1547. mense Novembri, quotidiana febre intermittente corroboriebatur, cuius sensus (ut in cæteris quotidianis intermittens) primum fere à summis digitis manuum ac pedum, itemque à naso incipiebat, cui & vomitus aderat pituitosus, calorque febrilis lente admodum & paulatim increfcebat, hebes, humidus, fumosus, vapore mistus, sed vigente accessione aliquantulum mordax & acerbior. Semper tamen is ipse inæqualiter percipiebatur, frigoris interdum permixtum sensum exhibebat. Insuper accedebat dormiendi pene inextinguibilis necessitas nihilque primis diebus sitientis intermitte videbatur. Pulsus inordinatus erat, plusquam in aliis febribus, inæqualis quoque & tardus; paruus, ac debilis, verum postea creber tamen atque in quartana, velox. Ventriculus assidue & satis huic dolebat, aluus quoque liquida

Pet. Forest. Tom. 1.

& cruda subinde deieciat; vrina initio alba, tenuis, mox crassa & turbulenta, postea etiam rubra, crassa turbidaque visa est. Corpus maxime hebescebat, & graue admodum erat. Ipsa quoque accessio octodecim fere horas perdurabat, tandem post aliquot paroxysmos finiens sudore. Quæ quidem signa cum obseruasset, atque quotidianam esse cognouisset, victu moderate incidente præscripto, ad curationem peruenimus; sumpto initio à materiæ communis educatione, hoc modo: *℞. castæ recens tractæ ʒ. j. elect. Bieræ picæ simplicis ʒ. j. fiat bolus.* Quo aluus satis fluida facta est. Pro materiæ interim coctione & incisione hos syrnpos sequentes ebibat: *℞. oxymellis simplicis, mellis ros. colati ana ʒ. i. ʒ. ʒ. aquar. cichor. fœniculi, petros. ana ʒ. ii. misce.* Deinde pro aqua cichor. aquam origani accepimus, & pro maiori coctione & incisione hos syrnpos sumpsit: *℞. oxymellis squillitici, oxymellis simplicis, mellis ros. colati ana ʒ. ii. aquar. apij, petros. fœniculi ana ʒ. iii. misce.* pro quatuor vicibus sumendis. Postea hoc purgans medicamentum propinauimus: *℞. diacarb. ʒ. vi. diaph. ʒ. ii. dissolue cum aqua byssopi, fœniculi, apij, maioranæ ana ʒ. j. oxymel. squillitici ʒ. ʒ. misce.* cepit in aurora, cum minus febricitaret, & plusquam sexies multa pituitosa deiecit. Die vno atque altero intermisso vel interposito, cum ad vomitum per se procliuus esset, vomitorium lenè ebibat post cibum assumptum, quod sequitur: *℞. oxymellis simplicis ʒ. j. oxymellis compositi ʒ. ʒ. aquæ bordei mundati ʒ. v. tepide cum totum sumpsisset, plurima pituitosa euomit, cum allenatione haud exigua. Rursus decoctum incidens & præparans ac concoquens præscripsimus, & cum infuso agarici, senæ & decocto aperiente denuo eandem purgauimus. Postremo ad vrinam euocantia deuenimus, radicibus apij, fœniculi, petros. hyssopo, absinthio, decoctis in aqua ad tertias, adiecto exiguo zaccaro ad saporem, ventriculum inunximus oleo mastichino, menthaceo, & maceris. Quibus remediis tandem febris eam reliquit. Interea dum conualesceret, electuario in tabulis, concinnato ex speciebus aromaticis rosati, commode utebatur, & perfecte sanata est.*

SCHOLIA.

Cum in hac febre materia multa est, neque corrigi potest ideo damus lenientia in principio, quæ vim habent expurgandi superfluitates pituitosas, quam ob causam, si æger est procliuus ad vomitum, conducit exhibere succi raphani ʒ. j. oxymel. simpl. ʒ. j. ʒ. iuris pulli tepidi ʒ. viii. vel sex. Si materia sit fluctuans in stomacho vel in intestinis superioribus, commode exhibemus ʒ. iiii. mellis ros. solutini. Galenus dabat aquam mellis cum hyssopo, etiam ad detergendum, vel exhibeat castæ ʒ. i. elect. indi. maioris ʒ. i. ʒ. Pro stimulo vel eius loco adiciatur exiguum agarici trochiscati. Si materia sit in inferioribus intestinis, iniciatur clyster ex decoct. malua, mercurialis & surf. lb. i. mellis ros. ʒ. iii. ol. communis ʒ. iii. ʒ. salis ʒ. i. vel vt validior sit, addo ʒ. i. vel ʒ. i. ʒ. i. succi mercurialis. Curtius in decoct. adiciebat carthamum. Syrnpi sunt deinde incidentes, primo leuiore, vt acetos. simpl. & corticibus citri mel ros. aquæ fœniculi, borag. capill. ven. Interea clysteres inici poterunt ex decocto supradicto, adiectis flor. chamæmeli & oleo chamæmelino, diacarthol. vel hiera picra simplici. Aetius, Paulus, & Oribasius, quod acceperant à Galeno, primis diebus dabant oxymel. Prodest & syrnus.

I iij

de

de betonica. Paulatim ad vehementiores accedemus, ad Byzantinum, de duabus aut quinque rad. ad oxymel. compof. f. rump. de hyssopo, de stachade, cum decoctis proportionem respondentibus: vt saluæ, petroselinici, hyssopi: interim si metumus calorem febrilem, cichoracea addemus. Ratio quoque habenda, nunquid à cerebro originem habeat: tunc non desistemus à betonica, à stachade.

Purgatio.

3. Primum cunctis & sudore pro-nocantia.

Ventriculi roboratio.

Accidentis correctio.

Si à ventriculo, pulegium, si opus est, addemus, vel calamintham; attamen septima die transacta. Purgabimus vero cum diacatholico, elect. de dactylis, cum polypod. decocto, adiecto agarico, subinde etiam rhabar. melle aereo, aut syrup. ex multis infus. ros. vel pilulis aggregatis, vel stomachicis aut ex rhabar. & hiera vel agarico trochif. prout videbitur commodum. Si stomachus afficiatur; pilulis mastichinis: si caput coctis in exigua quantitate, & febre procedente ad statum clysteribus fortioribus utemur, benedicta laxatiua adiecta, vel diaphanico, vel in decocto ponendo turbit, carthamum, hyssopum. Ultimo expurgamus quoque materiam per vrinam cientia & sudorem, cum decocto apij, hyssopi & syrupis supradictis. Sudorem etiam prouocamus frictionibus, inunctionibus ex oleo chamæmelino, exiguò vino aromatico adiuncto ad penetrationem, non quidem à principio, sed postea, vt 12. Meth. 3. à partibus inferioribus incipiendo ad superiores cum panno aspero, vt caro calefiat. Deinde inungendo cum oleo iam dicto rarefaciente: Galenus sabino utebatur. Post inunctionem detegendum, mox denuo fricandum, sic enim materia diuertitur, quæ syncopen in hac febre efficere possit. Istis euacuationibus peractis oris ventriculi ratio habenda est, inungendo cum oleo nardino, mastichino vel similibus: adhībenda quoque sunt emplastra, sacculi, vnguenta: at non in principio, ne materiam attrahant, & inflammationem generent, ac febrem augeant, vt habetur 2. Meth. cap. 15. quæ non applicentur, nisi ex parte digesta materia atque educta. At summam quinque intentionibus hanc febrem curabimus. Primo, cum regimine (vt vocant) sex rerum non naturalium. Secundo, cum crassi humoris incisione. Tercio cum euacuatione. Quarto, cum vrinæ & sudoris prouocatione. Quinto, cum symptomatum remotione, & membrorum roboratione. Prima intentio, vt iam ostendimus perficitur cum attenuantibus cibis & incidentibus, primis diebus tenuem adhibentes victum in processu crassiores: quanquam in his, tum in aliis rebus non naturalibus, certa regula dari non possit, cum inter salam & crudam pituitam, inter dulcem & acidam magna differentia sit: & ideo, vt Trallianus dicebat, non in omnibus debemus vti attenuantibus: qua ratione & Galenus r. ad Glauc. non de qualibet febre quotidiana intermittente mentionem facit, sed de ea, quæ exquisita est ex materia pituitosa, crassa & viscida: Alexandrum quoque refellit Donatus. At secunda intentio completur, vt ex supradictis constat, clysteribus lenientibus, syrupis incidentibus superius scriptis. Tercia cum agar. trochif. rhabar. confectio de turbit. diaphanico. elect. indo. Quarta erat vrinæ prouocatio & sudoris, aliqui his in finethericam exhibent, quanquam in quartana potius conuenit non in principio sed in fine. Quinta erat symptomatum correctio, ventriculus & hepar hic debilitantur. Galenus circa statum vitur inunctionibus supradictis pro stomacho, & in declinatione ad debilitatē hepatis utemur speciebus diarthod.

abb. & fomentis externis, si opus est. Adest hic frequenter in hac febre vomitus, qui nullo modo est inhibendus, si non excedat; tunc per frictiones & ligationes pedum, materiam diuertemus: neque tunc danda est mulla, nisi cum cremore ptisanæ, vt docet Gal. 12. Meth. cap. 3. & si perseveret æger, nutriendus scripta peragenda. Adest similiter aliquando in istis febribus dolor capitis: qui si ægrum valde infestet, fortibus frictionibus deorsum trahendo, & ligationibus membrorum extremorum diuertemus, vel cucurbitulas siccās spatulis apponemus. Dolor perseverante Auic. embrocha supra caput vitur, ex aqua chamæmeli. Aliquando in harum febrium principio est ingens frigus, potissimum si fiant à pituita vitrea: tunc per duas horas ante paroxysmum utemur fortibus frictionibus. Alij aquam calidam in potu dant, & inungunt oleo costino post frictiones, & deinde abstergunt alio qui obstructionem infert. Hic quoque appetitus plerumque deiectus est; atque is reuocandus oliuis conditis, cappariibus, moderate tamen sumptis. Si adfuerit viscerum obstructio ea aperienda erit. Si sequatur cachexia, hydrops, curationem ex propriis locis petemus. Lapis atites (Tralliano teste) corpori alligatus ad quotidianas facit. Hæc de curatione quotidianæ intermittētis generaliore modo dicta sufficiant: particularis vero curatio ex subsequenti exemplis magis innotescet.

OBSERVATIO XXIII.

De quotidiana febre intermittente, ex pituita insipida.

Mulier quadraginta annorum utcumque obesa, & pituitosa, sub finem Autumni, aere valde nebuloso ac pluuioso existente, catarrhum incurrebat, mox etiam febre quotidiana intermittente correpta est, à pituita insipida, os salua madebat insipida, nulla sitis aderat, sub noctem febris inuadebat, cum lento frigore: pulsus huius erat mollior, quamvis tardus, calor exiguus, & subinde phlegma insipidum euomebat: debilitas etiam ventriculi hanc febrem comitabatur, tussicula quoque leuis aderat; quæ ex catarrho prius orta fuerat. Hæc cum animaduertissem in curatione, morbi causam tollere malebam, quam morbum ipsum, quod in febribus biliosis minus conuenit, quam in pituitosis. Ideo ad septem plures dies victu tenui utebar, iure pulli cum modico pane intito; in progressu vero, vt in præcedente febre ad paulo pleniorē victum accedebam. Pro materia digestionē, materia communi prius educta cum 3. j. electuar. lenicini, utebar potius decoctis digerentibus quam aquis distillatis, cum syrupis hunc in modum, habendo etiam rationem catarrhi, & tussiculæ. 2℥. vngula caballina, hyssopi, betonica, cichor. capill. Ven. polytrichi ana m. j. liquiritia vase 3℥. v. var. pass. ab arill. mundat. var. Corinthiacar. ana 3℥. v. inuinbar. ana num. v. bord. mund. p. j. se. feniculi, anisi, cucumeris ana 3℥. j. fiat decoctio in aqua communi pro 3℥. ix. colatura adde syrup. capill. Ven. mellis ros. ana 3℥. j. B. misce, pro m. dosibus. Postea ita illam purgaui: 2℥. folior. senæ Alexand. 3℥. vi. agavici femin. albi, lenis 3℥. j. B. sem. anisi 3℥. ii. xinz. albi 3℥. j. infunde per noctem in 3℥. ix. decoct. pectoralis, facta prius leui ebullitione, mane fortissimè expressioni adde syr. capill. Ven. oxymellis simplicis, syr. de liquir. ana 3℥. B. misce. & medietatem vna vice sumpsit, post duos dies reli-

quum.

OBSERVATIO XXIII.

De febre quotidiana intermittente, ex phlegmate dulci.

quum, & multa pituitosa excreuit, & tussicula sedabatur. Interim pro catarrho fiebant frictiones brachiorum, ad diuertendum, & quia ventriculi aderat imbecillitas, cum rursus ventrem non deponeret, accepit pilulas sequentes. 2℥. pilul. aggregat. de hiera simpl. ana 3℥. j. pilul. masi. ob. 3℥. cum aqua betonica, fiebant pilula quinque. Deinde capiebat ius cicero pro absterfione: postremo ad ea quæ vrinam euocabant peruenimus ad decoctum hyssopi, rad. feniculi, apij petroselinici, graminis: & pro sudore euocando dedimus 3℥. j. theriacæ optimæ cum 3℥. iii. vini Rhenani. Ultimo stomachum roborauimus cerato stomachico, & sacculo ad modum scuti parato ex absinthio sicco, mentha, ros. rub. sc. coriand. macere, & caryophyllis. Dando etiam aromatic. ros. cum diarthod. abb. Quibus remediis hæc ipsa mulier sanitatem consecuta est.

SCHOLIA.

1. Oportet, cum de febre quotidiana intermittente agitur, seu de febre pituitosa, diligenter animaduertere, in quo genere pituitæ febris incenditur. Nam ex eo, & curandi ratio euariet, & præfagium certius instituitur. Græci fere in genere de febre quotidiana scripserunt. Arabum familiaris plenius distinxerunt. A phlegmate igitur naturali factio (qualis hæc febris erat) præter si adfuerit, de quotidiana febre in genere hæc pulsus tardus, rarus, nullus, saluæ gustus, grauius capitis. Quod ad curationem attinet omnes species quotidianæ in principio in tribus rebus communicant, vt etiam dicebat Antonius Gradus in lenitione aut vomitu, in administratione subnantiæ, & incidentium; diuerso tamen modo: nam aliter curatur illa quæ est ex pituita naturali facta, aliter ex innaturali: in hac aliqui curationem incipiunt ab iniectione enematis, si alius excrementa non deiciat: quorum copiam vide apud Guainerium, & apud Fontanum, qui ab eodem sua remedia mutuatus est. Pro purgatione leni vel minoratione materiae infundit 3℥. j. turbit. 3℥. B. agavici, xinz. 3℥. j. spica salis ana gr. iii. in aqua laetis 3℥. iii. & oxymellis simplicis 3℥. j. parum bulliant, & fiat expressio; addendo cassiæ aut manpulueres, & pilulas, cum syrupis digerentes & apozemata, atque medicamenta solutiva, tum roborantia. Verum id quidem notatu dignum est, quod ad purgantia attinet pharmaca, leniora, vt cassia, thamarindi hic non laudantur adeo à quibusdam: quia stomachum offendunt: & tantum quod est subtile euacuant: & tantum carthamo cum aliis, quæ ab ipsis scribuntur, vt malunt. At in quotidiana inueterata, quæ nec vinci potest, vtile est theriacam veterem exhibere (vt in hac muliere postremo fecimus) tribus aut quatuor horis ante prandium, vacuo ventriculo, & reiectis excrementis primæ concoctionis, cum vino tenui albo quidam exhibent, quem admodum & nos fecimus. Conuenit & vinum absinthie in declinatione sumptum. Plura vide etiam ea, quæ Rondeletius & Holerius de curatione harum febrium annotarunt.

Ad quotidianam intermittente.

SCHOLIA.

1. Dicitur est prius, quod alij hanc febrem ad legitimam quotidianam intermittentem referant, alij ad notham; cum hæc pituita paucum sanguinem admixtum habeat, quæ etiam facile in sanguinem mutatur, & ideo vix à naturali pituita distat, ita vt pro naturali subinde sumatur, & ideo hanc ipsam volunt esse legitimam, vel huic valde propinquam, licet breuior esse describatur, quam ea quæ sit à pituita insipida, ita vt eadem fere sit curatio: non desunt alij eo, quod hæc cum minori frigore incipiat in principio paroxysmi, quam illa quæ sit ex pituita insipida, quam veram esse volunt: cum enim phlegma dulce (vt aiunt) fiat ex commixtione sanguinis, vel quod ex digestionē acquirat hanc dulcedinem, minus frigidum naturali existit: hinc quoque cum minore frigore

OBSERVATIO XXV.

De febre phlegmatica seu quotidiana intermittente, ex pituita acida, seu melancholia cum pituita.

4.
Curatio.

De venæ
sectione.

Anicet. 1.
4. v. 1. 2.
cap. 55.

5.

frigore hæc febris inuadit, & in ea plerumque vrinæ rufa vel subrufa magis, quam in præcedente apparet: cuius substantia per totum spiffa, parum superius obumbrata, ob sanguinem, cernitur. Circa mediam noctem plerumque affligit inter horas phlegmatis & sanguinis, calor quoque in hac (veluti frigus) lentus est: quia materia non est ita frigida & humida, ut magnum frigus inducat, neque ita calida & sicca, ut rigorem inferat; neque ita frigida & sicca, ut horripilationem vel horrorem producat. Adest oris dulcedo, coctionis corruptio, ciborum sumptorum putridus & fumosus rufus, tanquam ex onorum putridorum comestione, fætor quoque nimius excrementorum, capitis grauedo, spui ac saluarum dulcis abundantia. Quæ omnia huic monacho aderant. Curatur fere ut legitima inspida, quamvis in hac etiam venæ sectio adhibetur, vrinæ existente crassiore & rubicundiore, maxime si sanguis videatur abundare. Et hic quæstio suboritur solet, nunquid venæ sectio in febre quotidiana intermittente conueniat, cum Galen. 1. ad Glau. cap. proprio eam omiserit, nec de ea mentionem facit. Ratione pituitæ non conuenit, multoque minus, quæ sit ex pituita crassa & viscida aut vitrea; neque videtur conuenire in inspida ac dulci (quia dulcis non multum recedit à natura sanguinis. Ideo potius purgatio conuenit) nullo modo in vitrea. Præterea, quia hæc febris maxime contingit in hyeme, in corpore senili, in pueris, in debilibus; ideo indicatio sanguinis in talibus locum non habet: quia virtus, temperatura, & anni tempus prohibent. Alij tamen, ut Guainerius, in ea quæ sit ex pituita inspida vel dulci, si virtus sit fortis, & illi qui Arabum decreta sequuntur, si vrinæ sit rubra, crassa admittunt. At Paulus, Galenus, Aetius, Alexander, de ea non meminerunt. Et Actuarius lib. 3. sue Method. cap. 20. ait: Quotidianam (quæ à pituita ortum duxit, neque venæ sectione nisi aliquid vrget) nec refrigerantibus cōpescere oportet. Asserimus autem nos, quatenus quotidiana sit ab humore frigidiore, venæ sectionem non desiderat. Hinc Galenus neque citati auctores Græci eam præceperunt, ubi vero aliquid vrgeat (ut dicebat Actuarius) potissimum, si cum pituita sanguis abundat, & viribus valentibus. ac reliquis omnibus consentientibus, sanguinem mittere cōuenit, vniuersalissimo præcepto ipsius Galeni 2. Meth. medendi, cap. 15. Ad hæc, si morbi magnitudo adsit cum virium robore, mittendus siquidem sanguis est, ut idem inquit, lib. de Venæ sect. quibus scopis præsentibus (ut ipse refert) nulla esse potest crudorum humorum tanta talisque plenitudo, quæ hoc inhibere auxilium possit. Venam itaque secare interdum non inconuenit pro quotidianæ curatione: modo vires ac cætera omnia quæ requiruntur pro venæ sectione, eam non prohibeant. Haudquaquam tamen copiosus mittendus est sanguis: leuata enim per eam natura, atque exonerata eo, quo veluti sarcina premitur, haud ægre quod reliquum est, concoquet ac vincet. Hinc quoque Antonius Gradus etiam in quotidiana notha ex phlegmate salso de venæ sectione mentionem facit, quam iubet fieri si virtus sit fortis, & alia consentiant, in æstate ex basilica dextri brachij, & sinistri in hyeme, vide eundem tractat. De feb. cap. 13. ubi etiam ponit curationem à phlegmate dulci. Pro purgatione benedicam taxat, non laudat nisi in hyeme, & quando phlegma esset in renibus. Et consules Guainerium De febrib. diff. 2. tract. 3. cap. 2. in quo curationem ponit tam à phlegmate inspido, quam dulci.

Adrianus Almerus faber ferrarius, qui in platea lata Aggerina dicta, Alcmariæ commorabatur, facie admodum pallida ac alba (quod rarum est in fabro ferrario igni perpetuo assidente) homo pituitosus ac nonnihil melancholicus, natus annos triginta sex, tempore verno, anno 1546. in testiculorum inflationem incidit: mox febre quotidiana intermittente correptus est. Inuadebat autem hæc febris quotidie post meridiem versus noctem cum ingenti frigore, ita ut ægrotus sibi ossa frangi putaret, quod propter melancholiæ grauitatem eueniebat, incipiebat autem tempore serotino, ut diximus, affligere inter horas phlegmatis & melancholiæ. Melancholia enim ab hora diei nona vsque ad horam tertiam diei affligere consuevit, quemadmodum pituita ab hora noctis tertia, vsque ad horam noctis nonam. Sanguis vero ab hora noctis nona vsque in horam diei tertiam; bilis ab hora diei tertia, vsque in horam nonam diei. Hæc itaque febris cum ingenti frigore vel horripilatione inuadebat, & hoc ob phlegma acetosum proprietatem habens cum melancholia: ideo horrorem inducebat, & cum calore lento procedebat; aderatque sapor acidus in ore, & capitis grauedo, ventriculi indigestio, & hypochondriorum inflatio: hinc & facies pallidior more solito, ob malam coctionem, unde necessarius sequebatur malus color. Unde medici inferre solent si videant aliquem male coloratum, quod talis necessario male digerit: cum in pituita acida excessiue superabundante duæ qualitates principales peccent, non est mirum si color in contrarium permutetur. Hæc cum animaduertissem, minime hæc febris negligenda erat, cum hæc ipsa ob acidam pituitam facile transiret in erraticam, aut quartanam. Quanquam nunc in vere minus hoc timendum erat, quam si in autumno fuisset, & ideo quoque minus longa fuit: alioqui hæc ipsa, cum hic pars melancholiæ sit admixta, valde longa esse solet, etiam cum appetitu canino subinde. At hic breuior fuit ob verum tempus, quemadmodum existimauimus. Ad hunc igitur accitus, hunc syrupum pro ii. vicibus sumendum præscripsimus. ℞. syrup. de fumo terræ 3 ii. oxymell. simplicis 3 j. aqua feniculi, scabiosæ, hyssopi, ana 3 ii. misce. Deinde etiam sequentem. ℞. oxymell. simplicis, mellis ros. colati ana 3 j. B. aqua buglossæ 3 iiii. aqua absinthij 3 ii. misceantur, & adiecto cinnamomo ori gratiora reddantur, clareti instar, quibus per biddum ægrotus diluculo vtetur. Hoc medicamentum purgans ebibit summo mane. ℞. diacathol. 3 vi. confect. hamelch 3 ii. cum 3 iiii. decoct. pectoral. fiat potio. Quatuor sedes copiosas habuit. Deinde pro vltiore materiæ digestionem capiebat syrup. sequentem. ℞. syrupi de epithymo, oxymellis simplicis ana 3 j. B. aqua buglossæ, feniculi, absinthij, ana 3 ii. Clarificetur & aromatizetur ut supra. Deinde iterum purgauimus subsequenter. ℞. pilul. de agario 3 ii. pilul. Indarum 3 j. cum aqua buglossæ, sicut pilulæ vii. quibus alium probe egessit. Sequentibus deinde diebus ex condito sumebat omni hora indifferenter. ℞. conf. borag. bugloss. ana 3 B. corticum citri conditi 3 iiii. conf. ros. 3 ii. elect. de gemmis, spec. letitiæ Gal. diarod. abb. ana 3 j. cum syrupo de corticibus citri, fiat conditum. In fine ac

in declinatione huius febris concessimus capparos, oliuas conditas, asparagos, & radices petroselinæ. Interim post primam purgationem, testiculorum inflationi hæc apposita fuere. ℞. storum meliloti, chamæmillæ, ana m. j. sem. maluæ 3 B. coquantur in aqua ad mollitudinem, pistentur addendo farinæ fænug. bordei, fabarum ana 3 j. se. anisi, feniculi, cumini puluerisat. ana 3 B. olei chamæmill. lilior. lini, anethini ana q. s. Redigantur ad formam cataplasmatidis, & testiculis admoventur. Quo remedio inflatio ex parte cessabat, duritie tamen nonnihil permanente. Quare & hæc infrascripta posita fuere. ℞. mucag. semin. lini, fænug. aci. alibææ, extract. cum decoct. caput. liliorum albor. ana 3 j. farinæ bordei, farinæ fabarum ana 3 j. olei lilior. q. s. ad emplastri formam; cera adiecta ut melius cohererent, testiculis applicentur. Quo remedio testiculorum naturalem formam redierunt: & febris eum quoque tandem reliquit, supradictis medicamentis adhibitis.

SCHOLIA.

Hæc febris cum sit à phlegmate melancholiæ permixto, secundum multionis varietatem curatio ipsa etiam instituenda est. Præter ventris lenitionem siue per enemata, siue per potiones, ea ipsa poterunt adhiberi, sicuti & venæ sectio, si opus est, & aliquid sit quod vrgeat. Interea syrupi, cum solutua pharmaca non solum pituitam concoquant & vacuent, sed & melancholiam, procedendo gradatim à minimis incidentibus ad magis incidentia & aperientia: quorum medicamentorum copiam si desideres, si exemplum huius obseruationis præcedentis tyronibus non satisfaciatur, legant cap. 4. Guainerii Diff. 2. tract. 3. De febre melancholiæ permixto. Vel 4. lib. De curat. morborum internum, cap. 13. apud Fontanonum, qui magna ex parte sua remedia à Guainerio mutuatus est. In quibus locis curatio huius febris ex professo tractatur.

OBSERVATIO XXVI.

De febre phlegmatica quotidiana intermittente, à pituita mista cum bile, hoc est, à phlegmate salso.

1. Annus Forestus frater mihi carissimus, vntiusque Iuris Licentiatus, iuuenis doctus, anno 1557. in febrem quotidianam intermittentem ex pituita salsa incidit, mense Augusto, eo tempore, cum ipse in Brabantia agerem vna cum vxore. In principio sui morbi nullos consuluit medicos, nisi cum per decem dies febricitasset, & vna cum febre diarrhœa laboraret. Alarum Cœluntium medicum inuenerat, qui tunc ex Italia venerat, ad se vocauit. At medicus cum decreuisset illum adhuc velle purgare, utpote debilis, metuens dysenteriam, medicum dimittebat. Interea cum domum rediissem, ac eundem accessissem, illum ipsum inueni ex longo fluxu viribus plane destitutum ac febre quæ quotidie ad sexdecim dies inuaserat, debilitatem magis inferente, cui & ventriculus debilis ex morbi longitudine accesserat. Cum autem quotidie typum habebat cum horrore quodam, cum tertianæ solent cum rigore inuadere, intellexi non tertianam duplicem esse, sed quotidianam intermittentem ex pituita salsa, in qua horrificus motus apparere solet: Deinde eum in hac febre fluxus symptomatibus adesset,

nocturnis tamen eundem restringere, neque etiam mouere, sperans quod febris per hunc fluxum tandem finiret, cum fluxus esset partim biliosus partim pituitosus, cum faldedine quadam: nam & exspuitions falsæ erant, ut in his febribus esse solent, quæ pituita magis defluens ad ventriculum & intestina, fluxum quoque præsentem concitauit. Sitis quoque illum premebat, quæ magis ægrum vrgeret solet, quam in præcedentibus febribus. Cæterum non erat hic adhibenda purgatio, ne fluxus ob pituitam salfam, quæ facit abrasionem, aueretur, interim contemperandus & reprimendus erat. Propterea hos syrups qui ad bilem & pituitam facerent, primo præscripsimus. ℞. oxymell. oxymellis simplicis ana 3 iiii. capiebat subinde cochlear vnum: deinde lotorium sequens propinaui: nam hoc modo absterfa materia falsa, fluxus restringi poterat. ℞. decoctionis bordei cominus in aqua simp. (ad deterfionem) 3 iiii. oxymellis simplicis (ob pituitam detergendam) 3 i. syrup. ex multiplici infus. ros. (pro bilis absterfione) 3 B. misce. Altero die exhibuimus potionem sequentem. ℞. plantag. capit. Ven. flor. rosar. ana m. B. sem. portulacæ, cucumeris anisi, ana 3 B. corticum myrob. citrinorum, chebulor. ana 3 j. B. bulliant in aqua communi, & huius expressionis accipe 3 iiii. rhubar. puluerisat 3 j. syr. ex infus. ros. syrup. myrtill. ana 3 B. misce. fiat haustus: ter excreuit, sed non ita liquida. Sequentibus deinde diebus ad ventriculi imbecillitatem, & fluxum comprimentum sumebat ex mixtura sequenti. ℞. conferuæ rosaceæ antiquæ 3 j. diacylonis sine speciebus 3 ii. conferuæ borag. bugloss. anibos ana 3 iiii. corticum citri conditi 3 ii. B. spec. diarod. abb. erionand. ana 3 B. spec. arom. ros. pul. cinnamomi ana 3 j. oxymell. simplicis, syrup. menthae ana q. s. fiat mixtura ad modum conditi, & fluxus paulatim cessauit. Deinde omni mane capiebat vnam ex tabulis infra scriptis, pro febre & ad itomachi maiorem roborationem. ℞. spec. arom. ros. sine musco 3 j. B. spec. diarod. abb. 3 j. dissolutis in aqua ros. adiectis rhubar. albisim. 3 iiii. B. & 3 ii. fiat confectio in tabulis secundum artem. Exterior ventriculus inungebatur cum oleis cydoniorum, masticino, & absinthij simul mixtis. Tandem fluxus cessauit, & febris eundem 23. die reliquit, ac optima victus ratione vtens, nostro consilio cum ope diuina sanus factus est.

SCHOLIA.

Hæc febris ex pituita salsa, à quibusdam solum refertur ad quotidianam notham, de qua Galenus non dixit: loquitur quidem Gal. de cura tertianæ intermittens exquilita & nothæ: at de quartana & quotidiana tantum exquilita, vtens magno artificio, tanquam hoc superfluum foret. Cum enim agit de tertiana notha, id eidem satis fuit: quia ex curatione tertianæ nothæ quilibet potest etiam intelligere curationem quartanæ & quotidianæ nothæ. Ratio est, quia tertiana notha pendet à bile permixta cum pituita: quare eadem auxiliis respicientibus bilem & pituitam. Ad eundem modum quotidiana notha pendet à pituita permixta cum bile: eadem igitur erit ratio cognitionis & curationis. Nam ubi cognoscemus peccantem pituitam & bilem in tertiana notha, eodem modo in quotidiana notha. Interim hoc distictum est, quod in quotidiana notha magis vigeat vis pituitæ, quam in tertiana notha, & propterea in tertiana notha symptomata bilis prævalent symptomatibus pituitæ. Contra vero in quotidiana hac notha symptomata pituitæ efficaciora sunt.

Causa.

sunt quam bilis. Hanc etiam ob causam eadem oportet, sit curatio, hac tantum differentia annotata secundum magis & minus, & quantum sit etiam ratione prognostici. Hæc febris causas habet ratione pituitæ, & refrigerantes & humectantes: ratione bilis & calfacientes & exsiccantes. Quidam volunt hanc fieri ex pituita dulci in falsedinem commutata, alij phlegma falsum originem habere aiunt ex commistione bilis adustæ, vel ex supercalfactione partium terrestrium eiusdem, unde vim acquirit exsiccandi, ac est multo minus frigidum naturali: & ex eo putrefacto extra venas, secundum Arabes, sit quotidiana notha, modo in ætate, modo in autumno, modo in vere. Notha quidem dicitur, eo quod ab humore calido & sicco potestate dependeat, unde, quatenus à pituita acta sit, pituitosa febris & quotidiana dicitur: quatenus vero à pituita calida & sicca potestate ratione falsedinis quotidiana notha appellatur. Cognoscitur autem, ut dictum est, ex horrore & ex causis prægressis, multiplicantibus primo pituitam frigidam, quib. demum accesserunt causæ adurentes, & licet bilis sit admixta, ad differentiam tamen biliosæ febris, singulis diebus accessionem habet, cum horrore ob falsedinem, cui postea succedit maior calor & maior sudoris copia, orisque falsedo cum siti maiore, quam in febrib. præcedentibus. Magna quoque ex parte contingit hora bilis vel pituitæ, maxime autem hora nona diei, usque ad mediam noctem affligens. Urina in hac apparet rufa, vel subrufa, mediocriter tenuis in principio, & mediocriter crassa in statu & declinatione minus liuens. Adest etiam coctionis corruptio, capitis dolor, & aliquando pruritus per corpus vniuersum, quandoque & scabies, & præcipue pruritus in inferioribus partibus corporis circa nodos & iuncturas. Licet quotidiana sit periculosa, ut dictum est, minus tamen periculo vacat, & citius tollitur, quam ea quæ sit ex pituita vitrea, & ideo hæc citius terminabatur ob fluxum, quo materia febrem procreans paulatim minorabatur. Deinde cum videre remus fieri anticipationem, signum erat augmenti, quod non diu duraret hæc febris, cum per fluxum eiusdem paulatim fieret solutio. Sicuti rursum perseverantia paroxysmi notat longitudinem febris seu morbi; sic anticipatio cum breuiori paroxysmo significat morbum breuem, fortitudinem virtutis, teste Gordonio. Postea fiebat & in hac febre postpositio: medicus prior ob hoc febrem longiorem putabat, Nos autem contrariū sentiebamus, eo quod anticipatio paroxysmi prius indicabat augmentum: ita postpositio quoque declinationem. Postponitur autem paroxysmus, quia natura negligit materiam morbi, & parui pendit, cum minorata sit in temporibus præcedentibus, ideo minus affligit, quia parum curat: quare consumptio & terminatio ægritudinis significatur. Quamquam Græci semper laudant anticipationem, postpositionem minime: tamen experientia nos vidimus, iuxta Gordonium, sæpius morbum breuem significasse, cumque signum declinationis existeret. Vtrumque igitur laudari potest, & anticipatio cum breuiori paroxysmo, & postpositio cum signis coctionis præcedentibus. Hinc si postpositio prius fuisset facta ante anticipationem, materia nondum concocta existente, proculdubio tunc significasset febrem longiorem, & quod non fuisset in declinatione: nunc vero prius præcedente anticipatione, deinde postpositione subsequente, signis optimæ coctionis præcedentibus, morbum breuiorem, & per consequens, de-

clinationem, hæc ipsa iam dicta notabant: hinc & 23. die, ut dictum est, terminabatur. At quæ sit causa postpositionis & anticipationis, de ea dicemus cum de quintana febre agemus, ac de vi & natura periodorum & paroxysmorum loquemur. Quod ad curationem attinet huius febris, aliter hæc curatur, ex sententia Tralliani contra Galenum, quam ea, quæ sit legitima. De qua tamen Galenus tantum mentionem facit: ideo & male carpitur ab Alexandro Tralliano, ut dictum est prius: Interim tamen in hac non sunt danda eiusmodi calida attenuantia, ut quidam faciunt, qui exhibent radicula raphani, piper, balsamentum, capparim, & decocta, & antidota vehementer extenuantia, quæ prius danda sunt in ea, quæ sit à frigido & acido humore, de qua re perlege historiam à Tralliano recitatam: in qua & victus ratio, tum medicamenta ad febrem ex pituita falsa conuenientia enumerantur. Habet autem hæc febris similem curationem fere, ut illa, quæ à bile vitellina sit, de qua diximus Obser. 17. huius libri: particularius autem fiat lenitio cum cassia aut manna: syrupi concoquentes & solutiva medicamenta non solum pituitam, sed & bilem, magis quidem minus, prout ipsa cum pituita misceatur, adhibenda. Nam si solum pituitam vacuaremus, ferueret furereque bilis, & quoddam aliud genus (teste Guainerio) longe periculosius excitaret. Itaque danda sunt mista medicamenta, quorum copiam inuenies, cap. 5. Diff. 2. tract. 3. feb. apud Guaineriū, & Fontanonum, cap. 14. lib. 4. Vel per lenitionem. 2. cassia recens extracta 3 vi. elect. de succor. diaphenici ana 3 j. mellis ros. colati 3 j. dissolue cum 3 iiii. b. decocti communis in aurora facta lenitione. Conuenit hic etiam venæ sectio, maxime in principio, quæ in fratre omissa fuit, quamuis postea fluxu oborto minus vilis erat. Unde & Guainerius dicebat, si phlebotomia fieriendam indicaueris, basilicam vel nigram incide. Ideo & in hac febre conferre potest cum etiam Gal. 5. Meth. 14. cap. in catarrho falso venam secat. Materia deinde concoquatur in hunc modum. 2. Syrupi acetosi simplicis, syr. de end. mellis ros. colati ana 3 j. aquar. feniculi, absinthij, cichoreæ ana 3 ii. misce. Vacuetur cum infuso rhab. & agar, vel pilulis aggregatiuis. Roborentur partes principes cum istis vel similibus morsellis. 2. spec. diarod. abb. spec. diamoschi dulc. ana 3 b. spec. elect. de gemmis 3 j. dissolutis in aqua borag. & cichari albis 3 ii. fiat confectio in morsellis. Stomachus roboretur vntionibus sæpe iam dictis.

OBSERVATIO XXVII.

De febre phlegmatica quotidiana intermittente notha ex phlegmate vitreo, crudo, mucosaginoso, seu pontico.

Simon Wiggerus vitarius, longo tempore paralyticus, sæpe etiam morbo articulari laborans, honto quinquagenarius, qui etiam obnoxius erat frequenter colicis doloribus ac arthritidi. Hic vero commorabatur Almaria in platea diæ Annæ, cum asperrima hyems esset anno 1549. mense Ianuario, febre quotidiana intermittente ex pituita vitrea correptus est. Inuadebat autem hæc febris cum tanto frigore membrorum extremorum & totius corporis, ut æger se congelatum esse diceret. Occupabat autem frigus iuncturas, tanquam frangerentur, & incipiebat cum gravitate somni, & vrina erat glauca, subinde tenebrosa, ac si globi phlegmatis in ea nataissent: post

tertiam

SCHOLIA.

Guainerius in hac febre vitæ omnium primo hac potione. 2. hyssopi m. j. capill. ven. m. b. 4. liquir. passular. an. 3 b. fiat decoct. & huius accipe 3 nerium diff. 2. in aqua dissolue cassia vel manna 3. x. oxymellis 2. tract. 3. simplicis 3 j. misce, fiat potio. Facta lenitione, digerenda est materia cum oxymelite & melle rosi, ac aliis extenuantibus. Deinde purganda cum istis pilulis, quæ valde hic commendantur. 2. pul. hirc. & picræ descripti 5. Canone, & 7. Method. medendi. turbit. mundati, agarici optimi ana 3 j. spica, zinz. ana 3 j. salis gemmæ gran. vi. cum oxymelle simplicis. fiat massa pilularum, detur 3 i. Rursum digeratur cum magis incidentibus. Habes syrupum magistrale apud eundem, tum Villanouanum, huius febris magis proprium. In declinatione huius febris commode propinant syrupum de eupatorio: oliuæ cōditæ & asparagi hic quoque laudantur, & etiam clysteres acuti, si vitrea pituita intestinis inhæreat. Febre iam curata, datur diacalamentum, diacalmarg. calidum, diacuminum cum vino decoct. pulegij hyssopi, corpore prius repurgato: & in fine, ut etiam in quartana, theriaca conuenit. Quidam hanc febrem ad Epialam referunt, de qua Observatio subsequenti agemus.

OBSERVATIO XXVIII.

De febre Epiala.

Mulier Almariana admodum crassa & obesa, pituitosa, & pedibus impedita ac clauda, ut nullo exercitio uti posset, in otio viuens, anno 1549. mense Septembri, in Epialam febrem dictam incidit, ita ut vno eodemque tempore tum frigus tum calorem in toto corpore sentiret: & quotidie, ut quotidiana solet, sub noctem inuadebat: Cum autem hæc febris ex pituita gelidissima fieret, quam paulo ante pituitam vitream appellauimus, ideo hoc decocto incidente & calfaciente commode vti sumus. 2. rad. feniculi, brusci, asparagi, cichorei ana 3 b. calamintæ, origani, absinthij ana m. j. se. danci, feniculi, carui ana 3 j. b. cucumeris, melonum ana 3 j. bordei mundati p. j. cicerum rub. liquiritiæ rase ana 3 b. vuar. passul. repurgatarum ab ayillis 3 j. coquantur in aqua communi pro 3 b. j. colaturæ adde syrupi acetosi simplicis, mellis ros. colati, oxymellis simplicis ana 3 j. misce. fiat apozema pro quatuor dosibus matutinis. Huic decocto postea adiecimus foliorum senæ 3 vi. agarici semini albi, lenis 3 ii. zinzib. albi 3 j. bulliant in 3 x. decocti suprascripti, & maneant deinde infusa per noctem; mane fortissima expressioni adde mellis ros. colati 3 ii. misce, & fiat potio pro duabus dosibus matutinis: qua potione plurima pituitosa excrementa deiecit. Mox omni mane sumebat 3 ii. confectionis infrascriptæ. 2. spec. diacalamintæ, diacinnamomi, diagalangæ, spec. diarod. abb. ana 3 j. dissolutis in aqua absinthij, adiectis 3 ii. zinzibari albisimi, fiat confectio in rotulis. Non diu post correpta est intensissimo dolore (qui sub umbilico hærebat) quasi terebello intestina perforante. At sequente enemate tum cataplasmate ventri imposito dolor miraculim interit. 2. bœæ mercurialis, florum chamemille, meliori, foliorum caulium rubr. maluæ, origani, centauri minoris ana m. b. se. anisi carui, cumini ana 3 j. b. carthami 3 ii. folior. senæ 3 b. siccum pinguium nam. iii. fiat decoctio in aqua communi pro 3 b. j. colaturæ adde benedictæ laxatiuæ, elect. hieræ picræ ana 3 b. o-

Pet. Forest. Tom. I.

K

lei anethini, rutacei, chamameli ana 3 j. zacchari rubri 3 vi. salis communis triti 3 j. salis gemma 3 lb. misce. fiat clyster. Cum aluum bene deposuisset, hoc cataplasma ventri statim applicuimus. 2. folior. malua, parietaria, florum chamamilla, meliloti ana m. j. coquantur ad molliedinem, pistentur: adde farinae semini lini, fennugreci, ana 3 lb. pulveris semini malua, anisi ana 3 j. lb. olei chamamelini, sequimini, ana q. s. fiat cataplasma. Istis remediis non tantum dolor cessauit, sed praeter mentem a febre quoque liberata est: stomacho imbecilliori interim inuncto oleo nardino & masticino simul mixtis.

SCHOLIA.

3. **E**pialon, Graeci vocant algorem, est febris genus, in quo sensus totius corporis inaequalis est. Nam simul algent & calent. Algor quidem vehemens est, & calor mitis. Hinc Epialon appellatum, nam 2. 109 Graecis, blandum & mite est: Ea autem febris, quae priuatim a leui afflictione epiala vocatur, inquit Aetius, vel ut refert Paulus, per translationem a sale, dico autem mari, quod a principio tranquillum apparet, cum turbatur, difficillimum euadit, vel ab ipsis quod est molliter, & alia quae quod significat calfacere; quasi dicas, quoniam blande & leniter calfacit, cum ex quotidianarum genere existat, in earum figuram progrediens. Praedicti generis, pituitosinquam, febris est, quae priuatim (teste Aetio) epiala nuncupatur, quando aegri febrientes eodem tempore in singulis corporis partibus calorem simul & frigus percipiunt. Gelidissima enim pituita, quam vitream vocant, si sine putredine fuerit, solum rigorem infert: si putredo mediocriter accesserit, epiala generabitur: exuberante vero putredine, rigor quidam praecedat, sed pura subinde febris subsequitur, frigore caloris multitudine superato, ut in exacerbationis incremento aut vigore ne tantillum quidem superfit. Saepae etiam contingit ut vitrea pituita aciditatis simul particeps sit. Et ita quidem volunt fieri a pituita acida, vel cum hac vitrea. Curatur haec, teste Aetio, ut quotidiana, nisi quod haec maiori indigeat incisione. Interim a venae sectione hic abstinendum, & medicamentis diutius quam in exquisita quotidiana utendum, quia diuturnior, & valentioribus & magis calefacientibus. Et ideo Galenus, de remore, rigore, ca. 7. pro huius febris curatione magis commendabat medicamenta calefacientia, siccantia & extenuantia. Idem de victu quoque sentiendum. Si plura de hac febre desideres, legas Galen. 2. de diff. feb. cap. 6. ubi ait, quod in hac febre simul febricitent & rigeant. Similis est sententia apud eundem lib. De inaequali temperie, cap. 8. Idem asserit Haly Abbas, 6. suae Theoriae cap. 6. & Rhas. cap. 16. Continentis cap. 7. Serapio 6. sui Breviarii, quae, eodem teste, non multum permanet, fortasse usque 20. dies, quia ob humoris paucitatem diu durare non potest. Idem tamen & Avicenna in hac febre plurimum a Galeno discrepant, siquidem epialam pro lypiria sumunt, de qua prius dictum est: nam quoties frigus in interioribus & calor in exterioribus sentitur, epiala esse dicunt. Gal. vero quoties uterque affectus una sentitur. Sed ideo errant, quia nomina simul confundunt Avicenna. 4. can. c. 60. iubetne in hac febre epiala calidioribus in principio medicamentis utamur, sed quod primo inciperemus cum syr. acetoso mellino, deinde ad syr. compositos, demum ad semina aperitiua, ad aloen, trochi, de rosas, ob stomachi imbecillitatem, cum ventriculus inter alia

roborari debeat. Verum si plura particularia remedia requiras, lege Guainerium diff. 2. tract. de feb. c. 6. & Fontanum l. 4. qui eundem sequitur ca. 15. De curatione lypria & epiala, febrium, ex Arabum magis quam Galeni sententia. Solet tamen in epiala ob pituitam vitream colicis dolor obuenire (ut huic mulieri euenit) quae in intestina decubuit: ad quem dolorem sedandum conueniunt enemata. In quibus conficiendis aliqui obseruant, ne in dolore colico agaricum enematis immiscuant, quem dicunt intestina laedere.

OBSERVATIO XXIX.

De febre syncopali, humoralis dicta ab humore pituitoso.

3. **V**xor illius cereuisiarum, qui in aggere longo nouo Delphis habitabat (ita enim vico nomen erat) cuius aedibus instrumentum versatile, quo filamenta circumducuntur, pro insigni erat. Mulier haec si quae altera, valde pituitosa, anno 1563. mense Aprili febre syncopali, humoralis dicta corripit. Ad quam sexto die cum lecto decubisset, sub noctem euocatus fui, (mos enim nostris inoleuit, ut in principio morbi raro vocemur,) cumque omnia diligenter inquirem, intellexi febrem hanc circa occasum solis eam inuasisse, cum syncope tam vehementi etiam per tres vel quatuor horas perdurante, ut grauiorem ac diuturniorem in vita nunquam viderim. Cum ad ipsam intrassem syncopis aderat, pulsus similiter parvus & rarus. Haec primis diebus, magis tertia quaque nocte inuadebat cum syncope, ut periodum quasi tertianae imitaretur, ob paucam portionem bilis, plurimam pituitam admixtam. Verum, ut secreto mihi narratum fuit, statim a coitu primum inuadere cepit: nam inter amplexus haec ipsa deliquio animi correpta fuit, ita ut a coitu difficulter ad se rediret: postea demum quotidie circa occasum solis cum eiusmodi syncope vehemientiore haec febris redibat, quotidianum deinde typum semper obseruans. Urina huius, quam primo ingressu spectabam, valde cruda erat, praeterea haec ipsa mulier dolorem euidentem circa ventriculum experiebat, quae quidem in lecto decubens, si se paululum erigeret vel moueret, illico syncopis eam rursus apprehendebat. Summatim omnia illa signa aderant (de quibus latius in Scholio) quae in febre syncopali humoralis apparere solent, quam alij febrem repletionalem vocant. Cuique igitur viderem hanc in extrema syncope versari, quo ad quatuor fere horas in accessione persistebat, ideo statim mandabam, ut extremorum membrorum fierent frictiones, potissimum pedum, manuum ac digitorum. Et quod dictum mirum est, si astantes ab eiusmodi frictione cessarent, vel paulo negligenter essent, illico haec aegrotans exclamabat se hinc ad superos ex animi deliquio emigraturam, mortemque instare vociferabatur, ita, ut cum persentiret syncopem futuram, valde expauescebat ac sibi metuebat. Et sic fuimus in illo opere (etiam haec ipsa muliere iubente, cum sentiret ex hoc leuamen) videlicet frictione continua. Et cum ego ab ea desisterem lassus, tunc astantes conuulsus eiusmodi frictionibus commode ex nostro mandato utebantur: a quibus cum cessarent, syncopis vehementer ingruerat; ut coacti fuerint astantes illis ipsis sine intermissione uti. Quod autem eiusmodi frictiones in hac febre fieri debent, id ad longum quoque docet Galen. 12. Methodi medendi,

medendi, in hunc modum: Ergo febricitare incipiunt nonnulli, ubi maximam crudorum succorum copiam, una cum oris, ventriculi (quod sane stomachum vocant) offensione, vel ex cruditatibus, vel alia quippiam occasione congesserunt: his & praecordia inflata, & totum corpus ampliore mole, quam pro naturae modo cernitur. Tunc color alius quidem ad albidius, quam pro naturali habitu, & intercute aqua laborantium magis simile est mutatus (taliserat color, & huic nostrae aegrotanti praedicta aderant) nonnullis etiam ad nigrius & liuidius, quos quidem medici plumbei coloris vocant. Omnibus pulsus minores sunt, quam pro caloris ratione. Praeterea omnino inaequales, saepe ea inaequalitate quam exsiccata vultu Graeci vocant; semper vero ea quae in uno est ictu. De curatione postea ita scribit: Nulli talium sanguis mitti sine maximo dispendio solet, cum tamen vacationem desiderant. Verum nec sanguinis missionem, nec purgationem sustinent, utpote quod sine his syncopis subito adoriatur. Quae igitur est ratio talibus medendi, qui cum vacuari postulent vacationia praesidia non ferunt? Sane nullam aliam his idoneam vacationem inueni, praeter eam, quae ex frictione paratur. Incipere vero in principio statim morbi oportet, ac primum a cruribus, superne deorsum, idque linteis non admodum mollibus, sed aspredinis medioere quid habentibus. Debet enim radi ab his cutis cum simul & calcheri & digeri aegrotos postulet. De hinc tota brachia ab humeris usque ad superne deorsum simili modo sunt fricanda. Et hoc modo nos per manus, tamen fortius extrema fricando, frictione uti per astantes iussimus. Nos tamen inuimus oleo Sabino post frictiones, ut Galen. iuber. Postea Galen. vitur malsa cui hyssopus incoctus est. Nos autem ad pituitae incisionem oxymel simplex dedimus, iuxta Galenum in eodem loco idem sentientem. Neque enim qui ita sunt affecti, acetum incommode est; imo sicubi crudos affatim succos esse animaduertis, oxymel pro malsa exhibere assidue poteris. Propinauimus quoque vinum Rhenanum optimum in ipsa accessione; Galen. Tiburtinum Surrentinum dabat. Vide eundem ad longum. Sed Falernum exhibebat; balneo non utebatur. Cum videretur parum incallescere, syr. de limonibus & de cortibus citri; & pro syncope zaccharum perlatum dedimus. Ad materiae preparationem & incisionem utebatur oxymelite, ut dictum est: & quamuis haec satis prius cruda, nunc magis parata per oxymel, eam tamen expurgare non fuimus ausi, cum Galen. etiam a purgatione abhorreat, quamuis infusum senae tandem dedimus, eo quod haec mulier etiam aliqua ex parte melancholica existeret: Nam senae etiam pituitam ducit. Cum igitur per tres dies secessum non habuisset, hoc decoctum preparatorium & incidens pituitam & exigue aluum soluens praescripsi. 2. corticum end. fen. petros. ana 3 lb. capill. Ven. borag. melisse ana m. j. flor. cordial. p. j. sem. anisi, fenniculi, ana 3 j. lb. folior. senae Alexand. absque stipitibus 3 lb. prun. Damas. num. vii. coquantur in aqua communi. pro 3. vi. fort. i. ex pressioni addendo oxymellis simpl. 3. j. syr. de limonibus 3 lb. mis. fiat. potio pro duabus dosibus matutinis. Una dos cum exhiberetur, imperavi, cum medicamentum operaretur, quod ex lecto ab astantibus ad sedem non moueretur, sed pannus lineus subterponeretur, vel latrina valde submissa ad faeces suscipiendas apta subderetur, ne ex motu subito syncope corripereetur. Habuit autem ex una dosi duos secessus faecales, verum syncopis, dum aluus ita exoneraretur, eam apprehendebat: sed adhibitis denovo frictionibus extremorum, & aceto naribus obiecto ad olfaciendum, tandem syncopis cessauit. Postea tertium habuit secessum, verum tota nocte subsequente cum febris inualesceret, syncopis quoque inualuit; quae frictionibus tandem iterum cessauit. Vinum deinde exhibuimus, atque eam frequentius nutriuimus. Vinum similiter olfaciebat: nam eo tum etiam aceto naribus admoto vires refocillari annuebat, potissimum acetii optimi odoratu. Alteram deinceps dosim minime ausi fuimus exhibere, imo ne eandem quidem per quatuor aut quinque pluresve dies ex lecto mouere, dum etiam lectus componeretur, adeo syncopen metuebamus: sed pluaribus tantum substratis eam continuo in lecto detinebamus. Et ita illam gubernantes, solum frictionibus contenti, & oxymelite ac victu parum incidente & restaurante, donec febris illa syncopalis mitescere coepit, & syncopis minus valida foret. Putauimus quoque aliquos vapores venenosos ex vtero ad cor ascendere ad syncopen iuuantes cum a venere, dum in actu coitus esset, malum hoc coepisset, ita ut vteri suffocationem sublatere exultimarem. Ideo hunc globum in officina parari iussi. 2. ass. feride 3. j. lb. iegerur in puppa lineae rara ad odorandum globuli instar. Verum, ut illa affirmabat, inde nihil auxilij percipiebat, imo damnum potius: sed ex sola frictione & acetii olfactione sese recreari dicebat, atque hoc modo tantum syncopis cessauit, & syncopis minus haec mulier prolifica, menstruis suo tempore bene reueratis. Ideo haec febris syncopalis non erat ex vtero, sed potius ex ventriculo phlegmate infecto. Et quamuis statim a coitu primo syncopis inuasisset, ex motu illo materia in stomacho cruda existens, illa ipsa magis irritata & commota fuit, & inde syncopis sublecuta est, & demum febris syncopalis. Haec ipsa ante quatuor annos nondum nupta similiter febricitans, valde debilis fuerat, sed illo tempore neque syncopem, ut nunc incurreret, quamuis eodem tempore ope diuina a me curata fuerat. At cum febris iam una cum syncope inuaserat, somnum inhibuimus, & statim, ut dictum est, frictiones adhibuimus, bono videntes regimine viuendi, ita ut singulis accessionibus syncopis diminueretur, & agram postremo reliquerit. Caeterum cum diceret se dolorem aliquem circa cor perferens, admota manu manifeste sentiebam quandam palpitationem, quae non veniebat a corde, sed potius ex venis propinquis ipsius stomachi, vel ab ipso stomacho, a vaporibus malignis elatis ad cor: nam prius in ventriculo ipsa valde conquerebatur. Solet enim talis materia pituitosa cruda (quae febrem syncopalem humoralem infert, ut omnes Doctores practici sentiunt) in stomacho vel in venis propinquis stomachi putrescere, & fit a multa pituita venenata, aqua putrescente, vapores venenosi versus cor effertur, a quibus spiritus laeduntur, unde eorum virtutes deficiunt, & sic syncopis cum ea causatur, & tremor cordis quandoque accedit, ut in hac nostra muliere euenit. Pro quo symptomate mitigando, cum febris iam magna ex parte cessasset, palpitatione cordis adhuc perdurante, sacculum cordalem infra scriptum, cordi admoendum praeci. 2. melisse exsiccat. m. iiii. flor. cordial. p. j. contundantur crassiuscule vel incidantur, & fiat sacculus quadratus interfectus, latitudine sex digitorum, & longitudine octo digitorum, & sinton rubra coopertus, ut artus est, coque cordi admoto, palpitatione miraculi instar cessauit. Mirabilis vis inest melissae tam intus assumptae, quam exterius

henderebat: sed adhibitis denovo frictionibus extremorum, & aceto naribus obiecto ad olfaciendum, tandem syncopis cessauit. Postea tertium habuit secessum, verum tota nocte subsequente cum febris inualesceret, syncopis quoque inualuit; quae frictionibus tandem iterum cessauit. Vinum deinde exhibuimus, atque eam frequentius nutriuimus. Vinum similiter olfaciebat: nam eo tum etiam aceto naribus admoto vires refocillari annuebat, potissimum acetii optimi odoratu. Alteram deinceps dosim minime ausi fuimus exhibere, imo ne eandem quidem per quatuor aut quinque pluresve dies ex lecto mouere, dum etiam lectus componeretur, adeo syncopen metuebamus: sed pluaribus tantum substratis eam continuo in lecto detinebamus. Et ita illam gubernantes, solum frictionibus contenti, & oxymelite ac victu parum incidente & restaurante, donec febris illa syncopalis mitescere coepit, & syncopis minus valida foret. Putauimus quoque aliquos vapores venenosos ex vtero ad cor ascendere ad syncopen iuuantes cum a venere, dum in actu coitus esset, malum hoc coepisset, ita ut vteri suffocationem sublatere exultimarem. Ideo hunc globum in officina parari iussi. 2. ass. feride 3. j. lb. iegerur in puppa lineae rara ad odorandum globuli instar. Verum, ut illa affirmabat, inde nihil auxilij percipiebat, imo damnum potius: sed ex sola frictione & acetii olfactione sese recreari dicebat, atque hoc modo tantum syncopis cessauit, & syncopis minus haec mulier prolifica, menstruis suo tempore bene reueratis. Ideo haec febris syncopalis non erat ex vtero, sed potius ex ventriculo phlegmate infecto. Et quamuis statim a coitu primo syncopis inuasisset, ex motu illo materia in stomacho cruda existens, illa ipsa magis irritata & commota fuit, & inde syncopis sublecuta est, & demum febris syncopalis. Haec ipsa ante quatuor annos nondum nupta similiter febricitans, valde debilis fuerat, sed illo tempore neque syncopem, ut nunc incurreret, quamuis eodem tempore ope diuina a me curata fuerat. At cum febris iam una cum syncope inuaserat, somnum inhibuimus, & statim, ut dictum est, frictiones adhibuimus, bono videntes regimine viuendi, ita ut singulis accessionibus syncopis diminueretur, & agram postremo reliquerit. Caeterum cum diceret se dolorem aliquem circa cor perferens, admota manu manifeste sentiebam quandam palpitationem, quae non veniebat a corde, sed potius ex venis propinquis ipsius stomachi, vel ab ipso stomacho, a vaporibus malignis elatis ad cor: nam prius in ventriculo ipsa valde conquerebatur. Solet enim talis materia pituitosa cruda (quae febrem syncopalem humoralem infert, ut omnes Doctores practici sentiunt) in stomacho vel in venis propinquis stomachi putrescere, & fit a multa pituita venenata, aqua putrescente, vapores venenosi versus cor effertur, a quibus spiritus laeduntur, unde eorum virtutes deficiunt, & sic syncopis cum ea causatur, & tremor cordis quandoque accedit, ut in hac nostra muliere euenit. Pro quo symptomate mitigando, cum febris iam magna ex parte cessasset, palpitatione cordis adhuc perdurante, sacculum cordalem infra scriptum, cordi admoendum praeci. 2. melisse exsiccat. m. iiii. flor. cordial. p. j. contundantur crassiuscule vel incidantur, & fiat sacculus quadratus interfectus, latitudine sex digitorum, & longitudine octo digitorum, & sinton rubra coopertus, ut artus est, coque cordi admoto, palpitatione miraculi instar cessauit. Mirabilis vis inest melissae tam intus assumptae, quam exterius

admotæ, ut experientia longa iam edocti sumus, ad cordis tremorem. Bona itaque victus ratione vtens, præter amicorum, tum altantium opinionem, tum eorum omnium, qui eam inuisebant, magno cum nostro honore (Deo auspice) conuoluit. At ingrata mulier (ut multi alij, quib. noua placent) beneficii immemor, postea anno 1571. in ætate in aliud morbi genus incidens, alium medicum consuluit, magnum iactatorem, qui fucum mulierculæ vendebat, quique tanta medicamenta continuo obtrusit, quibus stomachus adeo laceratus, ut nihil retinere potuerit eorum, quæ assumbat: ita ut tandem tabe confecta interierit. Paulo ante mortem Cornelius Heydius ad eam accitus, cum is perperam curationem medici animaduertisset, me quoque vocari iussit: verum cum tunc animam ageret, & atia per superiora deiiceret, muliere squallida, & macie confecta, cadauerosa existente, præhabito prognostico, medicamentis vomitum irritantibus exhausta prius, cum nihil opis adferre possemus, cum magna angustia diem supremum clausit.

S C H O L I A.

I. Duo genera febrium syncopalium.

Febrium syncopalium duo genera à medicis describuntur, vnum à bile, quæ ab Arabibus dicta fuit syncopalis minuta, quæ etiã duplex est: vna quidem continua eaque biliosa, de qua agimus lib. 2. Obser. 41. Altera intermittens, de qua paulo antea diximus in hoc lib. Obser. 19. Alerum genus est, de quo nunc loquimur, ab humore pituitoso seu phlegmatico; atque hæc febris modo continua est, modo intermittens, ut hæc erat. Vocatur autem syncopalis ab accidente, non minus quam præcedens, eo quod in paroxysmo solet superuenire syncope, & maxime circa vespertam pituitæ accommodationem, siquidem febris intermittens fit; si vero continua, in exacerbatione syncope adesse solet.

Quare vocatur humoralis seu repletionalis.

Causæ.

Signa.

Præsigna.

Dicitur quoque hæc febris modo humoralis modo repletionalis; & quod fiat ab humore phlegmatico: repletionalis à medicis quibusdam huius temporis, propterea quod tanta repletio ab aliis humoribus fieri non posset, cum hi crudi existant & valde repleant: quamuis non desint, qui etiam à cholera vitellina fieri velint, & tunc erit interpolata phlegmatica vel cholericæ, vel composita ex quotidiana & biliosa notha. At hæc, de qua nunc dicimus, erat phlegmatica, quæ sit magna ex parte ex multitudine pituitæ, ex repletionem nausætiua, ut Auicenna loquitur, vel ex multitudine ciborum erudorum. Cruditas modo est in ventre & primis venis: cuius signa sunt, nausea, ructus, vellicatio, ventris tormenta, hypochondriorum inflatio. Alia cruditas est totius corporis, cuius signa sunt vrinæ tenues, aquosæ, leniter tinctæ, diuulsæ, conturbatæ, nonnunquam cum sedimenti asperitate, color faciei pallidus, linidus, plumbeus, totius corporis moles subtumida, pulsus inæqualis, obsecurus, paruus. Adicienda sunt, quæ ad coniecturam certiorum adhibentur; ex ante acta vita, ut est otium, crapula, intempestiua exercitatio, immoderata Venus, & alia similia. Quodque hæc cum syncope inuadat, & circa noctem. Continuat sunt lethales, intermittentes etiam curatu difficiles: quoniam medicamento solutio materia euacuari sine periculo non potest; & simulata est, facile suffocat ægrum. Hinc teste Saonarola medici quantumvis exercitatissimi circa huius curationem hæsitant. Est quoque difficilis ex parte cibi assumendi: nam ratione multæ materiæ eget abstinentia; ratione syncopis & virtutis deiectionis, plurimo

cibo. Si medicamentum solutiuum detur, materiam venenatam & crudam magis agit, & grauiorem syncopen inducit. Si tamen supra dicta paulo leuiora appareant, tunc de remediis hoc modo sentiendū, scilicet quod non danda minuentia medicamenta materiam propriam, neque eradiciantia, sed tantum aluum lenientia, atque enematata, ut quidam volunt, ad materiam communis vacationem. Primus modus curandi à Galeno traditur per frictions, ut iam diximus. Omnibus modis excitandi sunt à syncopis accessione, quod præsidium subito adhibendum, ut dicitur ratio. Vel enim hi sunt oppressi, ut nihil possint capere, vel, ut possit, qualis erat æger lib. 10. Method. Primo modo erat Boethi vxor: primo generalia proponenda, ut sunt excitatio (est enim velut torpor quidam facultatum), prohibito resolutionis, & quanto citius fieri potest restauratio. In syncope faciem frigida spargunt; etiam mulieris commune est experimentum, vel excitandi causa vel densandi spiritus ne exhalent. Sed in hac muliere pituitosa & hac febre, potius contenti fuimus frictione. Artus quoque confricat Galenus, ut calor ad externa redeat, qui ob paucitatem in cor erat retractus, sit hoc vino calenteodoro. Idem confricat ventrem odoratis, ut vng. nardino, nos spicaceo: nam iuuare sepe vidimus ventris affectus. Sed hic ratio feb. adhibenda Interim eos nomine compellantes excitant ad aures: nam ex sono feriente vis sensitiua aurium excitatur, & reuocat spiritum mensuram & caloris. Galenus & nares apprehendit & odorata naribus applicat. Valet vinum maluiticum tosto pane persalum: quod si fortior odorem velis, etiam acetum acerrimum rosaceo temperatum & caryophyllis. Sed in hac febre syncopali ab humore pituitoso, hic est primus modus curandi per frictionem, ut excitentur à syncope. Secundus ab Auerhoe & neoteris ponitur, qui iubent hanc febrem curari syrups incidentibus, attenuantibus, aperientibus & medicamento debili, & ita quidam primo victum modum instituunt: secundo ventrem clysteribus, vel securius, cum balanis vel suppositoriis leniunt. Tertio materiam communem euacuant, & frictionibus vtuntur, & digesta materia, cum debili medicamento educunt. Etiam, si opus est, vomitum lenem imperant, materiam diuertunt, vrinam leniter euocant & sudorem corroborant, & accidentia corrigunt. Remedia particularia petenda ex Saonarola, Blasio Astaro, ex Hollerio, & Fontanono lib. 4. De morb. internorum curat. c. 17. De febre syncopali ab humore phlegmatico.

OBSERVATIO XXX.

De febre phlegmatica diurna quotidiana cum cachexia.

Augustinus Teylingius, filius Florentij Teylingij, sororij mei, puer quinque annorum, cachexia laborans & quasi hydrope, ventre admodum duro & prominente, aliisque membris valde gracilibus existentibus, & brachiis & cruribus carnem vix habentibus, qui pro morituro habebatur: præter hæc incommoda dicta, etiam febre diurna phlegmatica afflictebatur. At his sequentibus remediis per me ope diuina curatus est, an. 1544. mense Octobri, cum hac febre correptus esset: *℞. coriici rad. petros. apij, feniculi ana ʒi. melissæ cassuthæ, agrimonie, saturie, pulgij, hyssopi, feniculi, origani, artemisie, calamitæ ana m. j. se. anisi ʒii. fuit decoctio in aqua communi pro ʒb. ii. colaturæ addendo*

addendo oxymell. simplicis, syrups de quinque radicibus ana ʒii. arom. cum ʒiii. cinnamomi electi, & depuretur. Capiebat cyathum vnum in nocte per aliquot horas ante febrem: quæ valde lenta erat. Et in declinatione alium cyathum sumebat, donec hoc decoctum absumptum esset. Postea huic decocto adieci ʒ6. foliorum senæ, & alius satis in puero soluta fuit. Interea omni die capiebat ʒj. ʒ. specierum diacumini in tabulis recens confectarum. Rursus decocto præparante & simul soluente cum vsu esset, hanc confectioem solidam vna vice ut deuoraret præcepi: *℞. foliorum senæ ʒj. seminis anisi ʒj. fiat pulvis subtilissimus, dissolue cum aqua fumarie, adiectis ʒii. zaccari albisimi, fiat confectio in tabulis.* Hoc medicamento multa pituitosa & aquosa simul egressit, & venter nonnihil detumuit. Decoctum deinde præparans rursus descriptū est, cui paulo post etiã folia senæ incocta fuere. Postremo capiebat omni tempore intermissionis ʒj. ʒ. confectioem infra scriptæ, per quinque vel plures dies: *℞. diacurcumæ ʒj. Ventrem inunximus oleo rutaceo, chamæmelino, irino, simul mixtis, stomachum autem oleo mastichino.* Puer vero præter omnium mentem à febre tandem liberatus est, & ab hydrope euasit, quamuis non confirmata, sed iam incipiente, ita alteri paulo grandiori ʒii. diacarthami solutiui in forma solidæ, materia prius parata, assumptæ profuere quæ admodum & aliis diaphenici ʒii. vel tres propinatæ qui etiam postea diacurcumæ vtiebantur.

S C H O L I A.

3. Lib. 4. fen. tract. 2. cap. 18. de feb. Febris diurna ac nocturna phlegmatica.

Diurna febris apud Auicennam (quæ ex Galeni Commento & p. 1. accepit) est illa, cuius paroxysmus in die accidit, & eius tepor in nocte. Nocturna vero cōtrario modo se habet. Vtræque sunt malæ, quamuis diurna longior & deterior & in hecticam (ut Scholiis Obser. 11. huius libri diximus) plerumque transmutetur, etiam in hydropem, cum sit ex genere febrium phlegmaticarum. Quare diurna sit longior ac deterior, ratio est: quia pituita nocte inuasionem facere solebat, cum autem in die contingat, signum est maioris multitudinis & malitiæ. In nocte quidem cum hæc incipit declinare, tunc oportet dare cibum & non dormire: & ita si parum dormiant, ducunt vitam vespertilionis. Si autem in die dormierint, cum nec in principio neque in augmento somnus conueniat, plus afficiuntur. Hinc diurnitate temporis tabescent, ut Hippocrates loco citato prædixit. Hæc vero febres eodem Auicenna auctore capite proprio, eandem curationem habent cum febre quotidiana intermittente. Et ita de omnibus febribus pituitosis intermittentibus tractatum absoluimus, nunc ad melancholicas progrediamur, seu quartanas intermittentes.

OBSERVATIO XXXI.

De febre quartana intermittente.

Pater meus charissimus Iordanus Forestus, vir nobilis, qui tum inter alios publicam curam gerebat sarcinandi aggeris, quam vulgo appellant Hontbusch, agens annum quinquagesimum octauum, si quis alius, valde robustus, & optimæ temperaturæ, ita ut in vita vix vnquam ægrotauerit, quamuis anno 1554. autumnii tempore in febrem quartanam intermittentem inciderit. Primis quidem accessionibus horrorem quandam quarto quoque die percipiebat, qualis nasci magno ex frigore solet, qui quoque interposito tempore tantisper increbescat, donec in vehementem rigorem abiret, sub quo corpus intremebat, dentesque stridabant, ut ipsa ossa quasi tundi atque obteri profundo pondere viderentur. Decedente rigore calor oboriebatur, frigoris quodam sensu circa intima ossa, pulsus vero inuadente accessione similiter languidus, rarus & tardus erat: postea idem validus hebat, magnus, frequens, celerior quam in aliis febribus, inæqualis. Vrina prima, secunda, tertia accessione tenuis, alba conspiciebatur, postea etiam varia. Ad patrem itaque cum ingressus eram, statim prima accessione quartanam futuram suspicabar. Ideo primo die post primum paroxysmum exhibui ʒ10. cassiæ in bolo, quem cum deuorasset, aluum quinq. excreuit, facilis enim solutionis erat. Quarto vero die rediit paroxysmus, ut nunc quartanam satis legitimam esse cognouerim, quæ per se nullo præcedente morbo inceperat. Gloriatur Galenus libro 2. De Cris. c. 4. nonnullis suis familiaribus, quorum pulsus tempore sanitatis exquisitè cognouerant, iam ingruente accessione etiam prima, quartanam fore prædixisse. Verum Galenus & ceteri Græci & Asiani, ut nunc Hispani (ut ait doctissimus Campegius in campis Galeni historialibus) admodum sunt iactabundi, & aliquando in historiis mendaces: ita ut hoc dictum valde iactabunde à Galeno putet, tertianam quidem à quartana, qui primo statim die nescit distinguere, neque omnino medici meretur nomen; Quod arroganter (inquit Campegius) dictum putauimus: Non omnia possumus omnes, teste Horatio. Exercitatio tamen plurimum in hac re (eodem Galeno, auctore) potest. Et sic secunda accessio suspicionem nostram quam de quartana futura conceperamus, melius confirmauit. Die igitur sequente secundam accessionem, ex vena lienari in brachio sinistro (cum pater meus amantissimus adhuc vires validas haberet) vncias fere sex sanguinis detrahère mandauimus. Deinde aliis diebus cum tutus ac liber à paroxysmo foret, hoc decoctum sequens sumendum bis in die, propinauimus: *℞. fumarie scolopend. cardui benedicti, agrimonie, ceterach. capill. Ven. an. m. j. flor. cordialium p. j. cort. rad. feniculi, liquoritæ rase an. ʒ6. seminis agni casti ʒii. corticum rad. cappar. thamaris, ana ʒj. ʒ. folior. senæ repurgatorum à stipitibus ʒ6. epithymi, polipod. querc. ana ʒii. prunor. damas. aa. ʒ3. fiat decoctio secundum ordinem in ʒb. iii. seri lactis ad consumptionem medietatis: coletur & r. cch. melior & delectabilior sapor inducatur, quo decocto quotidie bis ter ve aluum deponebat. Postea decocto absumpto duobus diebus intermissis, ut hanc purgationem die quietis sumeret præcepi: *℞. cassiæ recens ex cannis tractæ ʒ6. confectioem hamech. ʒiii. feri lactis ʒiiii. misce.* In diluculo cum sumpisset, sexies aluum egressit, & quod dictum mirum est (in senæ licet robusto) post quintum paroxysmum perfecte à quartana liberatus est, neque febris amplius rediit.*

S C H O L I A.

Tertium intermittentium febrium genus est ex quibus quartana, quæ ex solo melancholico humore generatur, qui frigida & sicca constitit temperatura: succenditur autem paulatim velut lapis aliquis, aut testa, aut os, aut tale aliquid humilemodi corpus frigidum & siccum. Hæc autem vera quartana ad declinanti ætati, cum calor languescit, plerumque contingit. Quamuis exquisita quartana omnibus quidem ætatibus (Actio teste)

K

Lib. 5. c. 82.
de quartana
exquisita
ne digno-
re.

Cap. 16. li.
2.

5.
Cause.

6.
Signa.

teste) fieri posset, declinanti tamen maxime peculiaris est, licet Hippocrates lib. De Hebdomadibus, vigentem maluerit, videturque illi idem homo bis quartana occupari non posse. Idem, inquit, homo quartana bis non laborat unquam, neque laborabit si semel euadit. Propterea secundum singulorum naturam ætate vigente sine necessitate enim est vigentem hominis naturam hoc tempore quartana laborare, transacto vigore & a quartana & a laborante tempore absolui. At quartana notha magis ætati consistenti est familiaris. Nam & quartana febris, teste Alexandro Tralliano, non una species est, sed multiplices & diuersæ existunt: alia ex flaua bile nimium adusta, alia ex faculento sanguine. De qua re vide ad longum Donatum ab Alomari parte 3. De febr. medend. c. 5. de exquisita quartana causa, dignotione, prognostico & curatione. In quo loco contra Auicennam contendit pituita per adulationem in atram bilem mutari non posse. Qui Arabum secreta sequuntur, exquisitam quartanam esse volunt, quæ sit ex melancholia non naturali. Naturæ vero melancholicæ huius febris feraces sunt, dicebat Aetius: è temporibus autumnos, præsertim qui se ipso frigidior aridiorque sit: edulia, potus vniuersa viuendi ratio frigida & sicca & lienes aucti. Peculiare illi est, ut non statim à prima die incipiat cum rigore, imo plerumque ex alterius febris decidentia gignatur, præcipue ex his, quæ nullo seruat ordine accedunt, erraticæ appellata: progrediente tempore iam rigor inuadit, inualefcitque quotidie usque ad totius morbi incrementum, cuius sensus non pungentis stimulantis ve cutem, sicut in tertianis, sed vehementem algorem inducentis, & tanquam ossa frangentis est. Audire igitur licet patientes detorqueri sibi ossa, perfringi carnem: pulsus parui, debiles, tardi, rari, in principio accessionum sunt, ut tales in aliqua usquam dispositione haud facile inuenias: videbitur enim tibi in prima accessione arteria in deterius detrahi, & reddita prohiberi, ut quamuis æger fuerit adolescens, decrepita ætatis arteriam motione imitetur, quod si huius pulsus naturalem antea cognoueris, aut alia ægritudine laborantem in principio accessionis visceris, nihil ultra expectabis, quin plane afferas hanc primo inuadentem quartanam fore, adeo immensam quandam tarditatem raritatemque in arteriæ motione deprehendes. Urinæ in principio quidem tanquam per crassiorem materiam excolata, sunt albæ, tenues, aquosæ: progrediente vero ægritudine seriatim coloratiores sunt, crassamque subsiditiam deponunt, ac declinante exacerbatione sudoris multitudo consequitur. Verum exemplis subsequentibus hæc multo clariora euadent.

OBSERVATIO XXXII.

De febre intermittente quartana subito curata; & de altera longo tempore perdurante.

HVgo Iacobus Duffennius, zythespa, patritius Delphius, vir natus annos quinquaginta octo, ætate declinante circa Autumnum initium, plethora & cacochymia affectus, in febrem quartanam intermittentem incidit, quæ cum paucis frigore incipiebat, & adueniente statu, caliditas non ita erat vehemens ut in tertiana, licet maior quam in quotidiana. Eodem tempore nonnullæ quartanæ grassabantur. Cæterum cum bis aut ter paroxysmum passus esset, ad eum accitus fui, cumque animaduertissem corpus validum esse, & cras-

so sanguine abundare, vtre prius à facibus communibus per medicamentum lenius subducto, venam lienarem in brachio sinistro secari iussi, eoque nigro ac crasso exente ad vncias sex pluresque viribus constantibus, sanguinem fluere permisi. Deinde hunc syrupum ebibit: *℞. Syrupi ex infus. ros. de limonibus, de epithymo ana 3 ℥. aquar. fumar. borag. ana 3 ℥. misce, fiat syrupus.* Postea die quietis hoc medicamentum purgans accepit in aurora: *℞. folior. senæ Alexand. 3 ii. rhubar. selecti 3 ℥. squinanti 3 ℥. se. anisi 3 ℥. infunde per noctem, facta prius leui ebullitione in 3 5. aquæ fumar. mane fortiss. expressioni adde confectiois hamech. 3 6. (nam ex natura durioris alui erat) electuarii de succo rosar. diacathol. ana 3 ℥. Syrupi de epithymo 3 ℥. misce, & fiat haustus, quo multa melancholica & varia excrementa nouies egessit, & à febre deinde liberatus, & sanus factus est. At vxor eius paulo ante illum etiam quartana laborans, cum ab initio nulla remedia adhibuisset, nunc quidem deprehendit, post bolum cassiæ deuoratum, & medicamenta purgantia licet lenia adhibita (nam in quartana clementer agendum est initio) nihil profuere, cum & ipsa postea in duplicem quartanam inciderit, demum in icterum, sed ab eo liberata, una quartana desit, sed non diu post iterum in duplicem hyeme instanti lapsa est, etiam ad cachexiam deuenit, ac pedes inflati cœperunt, sanguine subinde postea nimium è naribus fluente, unde hepar frigidius euasit, & cachexia subsequuta est. Verum postea rursus in simplicem quartanam transiit, & pedes minus inflantur. Et postremo ictero correpta per totum corpus flaua euasit: ob ictero tamē & à crurum inflatione cum mediocriter curata esset in vere febris eam nondum reliquit, quamuis minus duraret, & horis tantum sex affligeret. Interea mense Maio, post decocta maiolia ex herbis viridibus descripta, rursus vena secta fuit, in exigua tamen quantitate: postea rhubar. infusum accepit, & febris vix quinque horis tunc affligebat: deinde cum paroxysmi principio aquam rosaceam ebibisset, valde augebatur, neque tunc epoto oxymelite, vomere potuit, ita ut pertesa remedium amplius postea medicamentis vi non vellet. Paroxysmo altero tamē subsequente, per se enormes secessus habuit, ut ea vice plane libera à febre videretur, ita ut nobis persolveret, ne amplius illam accederemus: res mihi tamen erat suspecta, febris deinde more solito redeunte: sed cum ultra quinque vel sex horas perduraret febris, ab vltioribus remediis deinde omnino abstinuit, quamquam ultra annum progressa hæc febris eam non reliquerit: & adhuc eadem laborabat, cum hæc scriberemus. Postea tamen iterum ab ea liberata fuit.*

SCHOLIA.

Prima febris ad quartanam exquisitam referri poterat, licet corpore satis pituitoso, & in homine catarrhis valde obnoxio, interim plethora laborante. Altera vero qua vxor detinebatur, minus exquisita erat, cum sit magis premeretur, nam in ipsa accessione, contra præceptum nostrum, copiose ceruiciam bibebat: unde paroxysmi non solum longiores, verum etiam ex malo regimine, febris simplex, duplex euasit. At febris exquisita quartana intermittens, hoc modo à quibusdam definitur: quod sit febris putrida, ex melancholico humore frigido & sicco orta, extra venas putrefacto, de quarto in quartum diem affligens. Cognoscitur aut ex Galeni dictis 2. De Diff. febr. feb. in cap. 1. & 5. & 2. de Crisib. cap. 5. & 4. primo ad Glanc, rana ex cap. 5. & 7. Contingit magis declinante ætate, quædam in

Cause
quartana
legime.

Signa
exquisita
quartana.

6.

Signa
pro-
gnostica.
Hipp. lib. 1.
Epid. 6.
Gal. in
comment. 3.
in eandem
et textu 4.

in qua calor languescit, & humor melancholicus colligitur, cutisque densatur, & quartanæ veræ excitantur. Nam & huic gignendæ melancholiæ magis apti sunt frigidi & sicci, qui curis & mœroribus confecti sunt, cibisque crassis addicti, terreis ac omnino faculentis. Atque huius melancholiæ copia accrescit autumnum tempore, regione cœlique statu inæquali. Aduenit vero in autumnum, ut 3. aphor. 22. habetur, maxime si frigidus sit & siccus, vel inæqualis, ut 2. De Cris. cap. 4. potissimum in temperaturis melancholicis, ut 1. ad Glanc. cap. De Signis: maxime quando transit ætatem consistentiæ, nempe post 35. annum magisque si eo tempore hæc febres inordinatæ præcesserint, ut 1. ad Glanc. etiam nocumento hepatis subsequente, 2. De Cris. cap. 4. Atque has causas colligere possumus. 2. de Differ. febr. cap. 1. & 5. & 3. Prog. Comment. 27. & 1. ad Glanc. cap. 7. in quibus locis etiam de signis sit mentionem, ut etiam causæ ex iisdem locis facile deprehendantur, siue melancholia fiat à temperamento totius vel partis, secundum Galen. 3. De Loc. affect. cap. 7. de melancholia per essentiam vel consensum. Totius vero, ut sunt corpora calida, sicca, hirsuta lata venas habentia, colorque totius niger. Ex temperamento partis, ut iecoris, vel lienis. Hinc ex liene obstructo melancholia augetur, si putrescat, quartanam producit. Huc etiam spectant causæ externæ, aer inæqualis, Autumnus, cibi melancholici, potiones vini faculentis & crassioribus, tristitia, hæmorrhoides suppressæ, vel menses retenti in mulieribus. Ex febribus ardentibus, erraticis, si fiat incineratio, & putrefactio, febres quartanæ subsequuntur. Signa exquisita quartanæ ex iam dictis tum ab exemplis præcedentibus facile colliguntur. Incipiunt enim primo die cum paruo rigore, aut potius horrore seu frigefactione, qualis per gelu hybernum sentitur. At in augmento, horrus accessionis initio velut ligatur & intro retrahitur, ut decrepitorum, etsi inueniatur exilitas: in augmento & statu velox, frequens, seruata tamen tarditate aliqua, & semper inæqualis, tanquam huic febri proprius. Calor autem minus æstuans, feruens, deiciens, quæ in tertiana: sitis exigua. Quamuis hæc tum reliqua symptomata grauiora quam in quotidiana, mitiora quam in tertiana, alius quandoque reinetur, deiectiones nigre sunt, urinæ albæ, tenues, cruidæ, subrufæ, postea magis coloratæ & crassæ, variæ: vomitus biliosus hic minime adeft, accessiones fere habet horas 24. alias breuiores. Est accessio cæteris intermittentibus longior: in declinatione sudores fluunt, sed minus desumpta, ab ætate inclinante, temperatura melancholica, & aliis iam superius dictis. Nunquid etiam febres quartanæ populariter grassentur spectandum. Raro etiam per se initio prehendit, sed febres erraticas, inordinatas, & alios morbos iam dictos, nempe lienares, sequi solet. Quod ad prognostica attinet: quartana omnium febrium est securissima, facillima, longissima. Id quidem intelligendum de eiusmodi quartana quam veteres intelligebant, nempe sine duritie, obstructione & abscessu lienis, qui transit in hydropem. Vindicat etiam à magnis morbis: nam epilepsiam sanat: cum à quartanis capiti raro conuellantur; si vero iam conuellantur, quartana superueniente liberantur, aph. 70. lib. 5. Ratio est aph. 26. lib. 2. Imo spasmi & terannum febris superueniens soluit. At per quartanas Hippocrates intelligit intermittentes & non continuas, ut liquet etiam 2. De Diff. feb. cap. 2. Per. Forest. Tom. 1.

quæ enim perpetuo infestant, merito graues & dicuntur & sunt. Oportet deinde ut eadem sit genita, absque lienis aut alterius visceris affectu: quandoquidem ex liene sæpenumero grauitur vidimus, inquit Galenus 1. Epid. homines febre laborasse quartana, ac deinde collecta aqua inter cutem esse defunctos. Verum ipsa sua sponte quartana absque alio visceris affectu præsertim magno periculo vacat: neminemque iugulat, ut inquit Celsus, & ab aliis etiam morbis liberat: atque ita nouimus morbos comitiales fuisse à quartana, diu tamen infestantes, discusso. Et ut alij annotarunt, quod raro illi, qui quartana laborant, maniam, melancholiam epilepsiam, spasmus ex repletionem incurrant, eo quod huiusmodi materia in vnoquoque paroxysmo facile expurgetur. Et si istis morbis supradictis succedat, deinde etiam melancholicis, horum ægritudines magna ex parte tollit. Ita & menses atque hæmorrhoides, si quartana laborantibus superuenierint, bonum, maxime autem coctionis signis præcedentibus, tunc enim plerumque à quartana liberantur. Elephantiasis aut lepra affecti raro quartanam incurant: si vero hac corripiantur, atque hac ipsa diu adhæserit, lepram inextricam sanat. Febres quoque inordinate vagantes, iuxta Hippocratem & Galenum, quartanæ sunt. Locis autem natura & morborum ingruentium vis inspicendi, num lien intumuerit, febresque inordinate præcesserint, & ætas vigorem excesserit, tales autem quartana occupantur. Et ideo Rhafes, ex mente Hippocratis tum Galeni, recte dixit, quod febris quartana raro per se incipiat, quæ ut plurimum alias febres diurnas sequitur, sæpissime vero quotidianam & tertianam non putam, præcipue earum periodi aberrare cœperunt. Cum enim præcedentibus febribus calor febrilis magis inflammatur, propter humorum incinerationem subtilibus accensis, tandē & crassus incenditur, quartanæ fomitem præstans, Russo auctore, ut habetur apud Aetium. Quartanæ quæ à principio vitio lienis inuaserint, diuturniores sunt, deprehenduntur à calore corporis, & cruditatibus, & quod haud facile sedat alius, item à lienis tumore, quodque in sinistram magis decumbant: quibus periclitatur homo, ne tandem temporis progressu in hydropem decidat. At quibus inflammatur hepar, colore albicantes sunt, & toto corpore turgidi, urinæ subrufæ, sandarachæ calorem imitantes: tangentibus dexterum hypochondrium, tumor occurrit, maior in his quam in spleneticiis. Anhelitus difficultas, maior tussis, qui denique in hydropem ineuitabilem dilabuntur. Quartana quoque laborantes plerumque splenetici sunt, vel magna ex parte tales euadunt: & in icterum nigrum incidunt, sæpissime vero & in sceletyben seu stomacacem, ut in multis quidem apud nostros Batauos, maxime veto nautas in communi praxi hætenus obseruauimus. Prædixit Hippocrates aphor. vigesimo quinto lib. quod æstiuæ quartanæ magna ex parte breues sunt. Autumnales longæ, & maxime quæ hyemem attingunt. Id etiam apud Galenum in Commento de quolibet morbo intelligitur. Breues sunt in ætate, quia humor tenuior est, cutis laxior & materia facile discutitur. Autumnales quartanæ longæ & ad hyemem accedentes, quia harum materia crassior, cutis durior, & externum prohibet, materiam febris intus repellit. Neque perpetuo tamen ætate breues, sed cum materia tenuior & sanguis tempestiue detrahitur, & iusta vitæ ratio obseruatur. Quod cum in patre meo rarissimo, & in hoc primo ægotante commode factum sit, etiam in Autumnum, hæc duæ quartanæ breuissimæ

fuere. Ita & in æstate, iuxta aphor. vigesimum primum libri tertii, quartana sunt magis quoque in Autumno, secundum 22. aphor. lib. 3. At vetus quartana raro, nisi vere soluitur, inquit Celsus. Cum autem febres diurnæ sequuntur motum solis, sicuti acutæ, motum lunæ, quartana autumno, vere quandoque terminantur: quæ ad hyemem fiunt, nonnunquam ad æstatem protrahuntur. Si autem non admittatur error in curatione, & æger sit obediens, raro annum transiit. Produciatur autem fere in tertium vel sextum mensem, aliquando in annum. Non defunt tamen quartanæ, ut Ioannes Bachanellus medicus Rhegiensis annotavit, quæ per duodecim annos perdurant, quibus omnibus inimicus est autumnus. Hæc autem ab Auicenna edoctus est, cum is ipse in duodecimum annum produci scripserit. Nec id mirum: nam Mæcenæ tota vita, perpetua febre (ut refert Hollelius) laboravit, supremo triennio nunquam dormiuit. Sic & ego quendam noni (quod & annotatu dignum esse censeo) famulum Delsici portus, qui per octo annos cum febre quartana laborasset, anno millesimo quingentesimo sexagesimo quinto cum quadraginta annos natus esset, in pleuritidem incidit, à qua cum ope diuina remediis aptis à me exhibitis euasisset, postea 14. die à pleuritide restitutus cum continuo febricitasset, quod signum etiam pleuritidis proprium est, rursus more solito eum febris quartana apprehendebat. Verum huic consului, nequid contra quartanam adeo illi innatam & confirmatam tentaret. Cumque nullis bonis remediis hæcenus adhibitis non cederet: at imperavi, ut se quietum teneret, & bona victus ratione vteretur. At his nostris mandatis neque consilio saniori auscultans, post annum cum eadem quartana adhuc assigeretur, ab empiricis illis, qui se erroneos seu Ægyptios medicos vocant, medicamentum contra quartanam, me dehortante, accepit: sed non diu ab exhibitio medicamento anno millesimo quingentesimo sexagesimo sexto, cum nouem annis quartana laborasset, subito extinctus est. Huic quoque lien intumuerat, quod his semper fere euenit, quibus diuturnius malum est, quæ si ab hepate ortum habuisset. Huic resistebat utrumque alius, facilius illi in sinistram latus decubitus erat, mirum quod in hydropem non deuenit confirmatam, quamquam ventrem utcumque tumidum habebat: facies illi subnigra & totum corpus liuidum, quasi ictero nigro laborasset, quod illi ob splenis tumorem fieri iudicabam. Quamuis autem dictum sit ab antiquis, quod quartana sit salubris, neminemque iugulet, id quidem intelligi debet non simpliciter, ut etiam Rondeletius annotauit, senes enim magna ex parte interficiunt, iuxta Paræmiam vulgarem Italicam; Quartana el iouane sena, el sene amarra: nam iuxta Hippocratem: senibus, si ægri tudines diurnæ fiunt, commoriantur: inde credo natum proverbium. Quartana iuuenem sanat, senem interficit. Licet hæc regula non semper sit vera: nam & seniores aliquos curauimus, nisi de decrepitis intelligatur & valde senibus, qui rarius curantur, ob virtutis debilitatem & defectum. Est & apud Italos aliud proverbium, La quartana non fa sonare la campana. Quod quoque intelligitur de iuuenibus & non de senibus: cum senes magna ex parte moriantur, & iuuenes curentur. Interim quartana illa deterior est, quæ sit ex melancholice naturalis adustione: deinde illa, quæ sit ex adustione flauæ bilis, & potissimum si diu duret, hydrops metuenda est. Quæ autem absque offensione splenis, securior est. Citius autem illa curatur quæ ex sanguinis adustio-

ne oritur, aliasque febres sequitur, quam illa quæ ardentibus febribus succedit, meo quidem iudicio peior esse censetur. Breuior itaque ex melancholia sanguini permixta, atque hæc citius terminatur, deinde quæ ex bile, mox ex pituita (teste Sauonrola:) ex melancholia sola omnium diuturnior est. Rara quoque quartana est sine duritie, aut splenis obstructione. Si sine istis accidentibus, salubrior habetur. Quartanæ igitur sanguineæ, biliosæ, facilius curationis existunt, & omnis quartana intermittens cum robore virtutis, magna ex parte salubris iudicatur. Quartanæ ex bile vitellina cum melancholia, vel ex pituita, difficiliore & longiores, ex nigra bile aut melancholia adusta pessimæ sunt, & vehementius affligunt, licet citius terminentur. Quæ vero est ex melancholia non adusta, moderatius ægum torquet, licet tardius terminetur. Ea quoque melior est, quæ ex se incipit, & non sequitur alias ægri tudines, aut febres cum obstructione, aut hepatis apostemate vel lienis, insanabiles existunt, si ad hydropem conuertantur. Crisis quartanæ puræ quandoque in septem diebus absoluitur scilicet 20. diebus aliquando, aliquando vero septem septimanis, nonnunquam in septem mensibus, post diem quadagesimum. Soluuntur quartanæ vrinis crassis, alias albis; nigris euntibus mensuris, hæmorrhoidibus fluentibus, & sanguinis è natibus profluvio, idque præcipue si sanguine multo æger abundat, modo non excedat, & hepar infrigidetur, ut huic mulieri eueniebat: in cachexiâ delapsa soluitur etiam abscessu in crura: At accidentia hic quoque consideranda: quæ si minuuntur tum paroxysmi ipsi, bonum, si augentur & fortissima sint, deteriora, quamuis in statu talia esse solent. Anticipatio paroxysmi maior, iuxta Guainerium, augmentum significat, minor, declinationem, at æqualis anticipatio, aut principium, aut statum. Verum hæc discernes ex signis cõtionis: quæ si appareant, tunc anticipatio vel postpositio æqualis, significat statum: si non appareant, significat principium. Similiter anticipatio maior vel minor, si prius apparuerint signa digestionis semper significat digestionem: si vero non, notauit augmentum, sic & postpositio, si antea apparuerint signa cõtionis significat declinationem. Quare etiam diligenter vrina est inspicienda, ut recte admonerat Bertruttius: nam si vrina fuerit alba, subtilis, aquosa, statim à principio, ut perdurauerit hac forma, tempore longo morbi longitudo, & materiæ crassitie decernit. Si color augeatur de die in diem, cum crassitie & bonitate contentorum morbi breuitatem præsignat. At nigra aut plumbea cum sedimine crasso, liuido, & rubeo, arenoso, post signa perfectæ cõtionis gradatim euenientis quaque die, morbi declinationem significat & salutem. Si vero talis ante signa cõtionis subito euenierit, & modo appareret, & rursus delitescens, materiæ multitudinē & virtutis naturalis angustiam repræsentat. In declinatione vrina crassa, nigra, copiose facta, quartanam sæpissime soluit. At si quartana (ut Rondeletius meminit) in continuum mutetur, graue periculum imminet, ac fere desperatio. Quartanæ quoque aliquando lapis renum succedit, ex adustione, permittaturque aliquando in morbos grauiore, epilepsia, conuulsionem, cancrum, scirrhum alicuius partis internæ, & in elephantiasia, si æger his vitii obnoxius fuerit. Curatio vero exquisita quartanæ intermittens, de qua nunc, plenius deinceps agemus, hoc exemplo curationis interposito, melius elucescet.

OBSER.

OBSERVATIO XXXIII.

De quartana febre exquisita intermittente.

Qui in Autumno Delphis quartana afflicta-
tur, vir admodum melancholicus, annorum
circiter quadraginta, niger, hirsutus: & cum ea
existeret exquisita quartana, in Autumno oborta:
in primis, quod ad curationem quartanæ attinet,
cum illud maxime obseruare oporteat, quod qui ea
laborant, ab initio mediocriter ac leniter tractan-
di sunt, ita ut neque aliquod forte medicamentum,
neque vacationem vehementiorem adhibeamus,
Galeno teste 1. ad Glauc. De Arte curat. cap. 11.
quem sectati sunt Paulus cap. 22. lib. 2. & Aetius
cap. 84. lib. 5. Victum itaque instituire oportet
optimum minimeque statuofum, arcendique sunt
à carnibus suillis, atque ab omnibus edulibus quæ
tenacia sunt, & tardum habent exitum, ac quæ re-
frigerant & exsiccant corpus, ut ibidem à Galeno
scriptum est. Ob hanc causam, ægro huic nostro
consului, ut boni succi cibum concoctum facilem,
substantia non crassa sumeret, quemadmodum vo-
latilia, quæ in palustribus non degunt, ut gallinæ
earumque pulli sunt, similiter & columbarum, car-
nes capi, perdicis, phasiani, & reliquæ eiusmodi:
insuper & quæ non refrigerandi exsiccadique vim
habent, sed leniter calfaciendi & humectandi cor-
pus. Auicenna autem iubeat, si possibile esset
quod æger persisteret posset, per primas tres heb-
domadas sine carnibus, ut id faceret, postea eas
concedebat. Interim versus statum victum tenuio-
rem præscribebat Galen. tamen carnes admittit
paruorum volatiliū, in die quo non febricitant
ægrum si per tres septimanas carniū inediā toler-
are non possunt. Die itaque paroxysmi æger à ci-
bo abstinebat, aliis vero temporibus, pullis galli-
naceis & volatiliū carnibus utebatur, vinū quo-
que admiximus tenue & album. Atque hæc prima
intentio curandi, cum postularer victum optimum
minimeque statuofum, sed ventrem emollientem,
pruna cocta atque poma saccharo aspersa & oua
molliā concedebamus. Deinde ad secundam inten-
tionem curandi accedentes, quæ perficitur ventris
lenitione, tum clysteribus emollientibus: quos
cum abhorreret, facies communes cum cassia re-
center extracta eduximus. Postea ad præparatio-
nem materiæ hunc syrupum ebibat: ℞. Syrup. de
succo borag. de fumoterra, acetois simplicis ana 3 i.
aque fumarie, lupulorum borag. ana 3 ii. misce pro
duabus dosibus. Mox ad tertiam intentionem cu-
randi accessi, quæ completur euacuatione vel per
vero secamus si sanguis abundat. Cum autem ali-
nearem secari iussu in sinistro cubito, ex mente Ga-
leni, & optime tulit, & sanguis utcumque crassus
& niger fluebat, ad vncias fere sex. Deinde illum
purgauimus infuso senæ, cum sero lactis, etiam epi-
thymo adiecto. Deinde rursus ad syrupos ex succo
borag. de pomis, de epithymo, de fumarie, adiecto de-
cocto fumarie, scolopend. lupul. absinthij, borag. bu-
glasse & similibus: mox ad decocta simul purgan-
tia & digerentia accessi: hunc in modum: ℞. rad.
bugloss. fomiculi ana 3. 6. fumarie, lupul. scolopend.
capill. ven. ana m. j. borag. absinthij ana m. 6. folior.
senæ Alex. ana 3. i. epithymi 3. ii. myrob. chebul.
Indor. ana 3. iii. prun. damasc. num. ix. uuar. pass. enu-
cleat. 3. i. se. anisi 3. i. seminis citri 3. 6. fiat decoctio
in aqua communi pro 3 ix. manibus fricetur, decoctum
ad huc repidum coletur, addendo syrup. de epithymo,

de fumoterra, de pomis ana 3 i. pro iii. dosibus misce.
Ad euacuationem etiam pertinet vomitus, vrina
& sudoris euacuatio: at cum medicamentorum
tædio afficeretur, & febris eum non relinqueret,
quartam intentionem quoque aggressi, lienem
inuigendo oleo de capparibus, & ventriculū
oleo mastichino: tum quintam intentionem simul
absoluendo, quæ ad symptomatum correctionem
pertinent, ad remotionem frigoris, spinam oleo
rutaceo inuinximus. Alii costino vtuntur, & the-
riacam vel mithridatium exhibent. Sed cum am-
plius medicamentis vi non veller, hyeme iam pro-
gressa, à remediis postea omnino abstinuimus. In-
terim ut victu optimo ac conuenienti vteretur,
mandauimus: & vere instante prius à febre quartana
liberatus est.

SCHOLIA.

Quod ad indicationes curandi febrem quarta-
nam exquisitam attinet, cuius exemplum
nunc attulimus, respiciunt melancholicum succum,
siue humorem præparemus, siue purgemus, siue
partes affectas robaremus. Exigua indicatio hic
sumitur à febre, ut etiam medicos insignis Capo
de Vacca apud Italos sentiebat: sed omnis fere ab
eius causa. Causa autem huius febris est humor
frigidus & siccus: ideo si illum educere velimus,
prius incidendus est & præparandus: & quoniam
vix non sunt aperta oportet eas aperire, humorem
subtiliare, incidere, materiam melancholicam
educere: interim ea aliquando habet sanguinem
admixtum, & tunc hic humor educitur per venæ
sectionem, in qua non expectamus cõtionem, ut
11. Methodi 15. constat. De remediis postea. At prius
circumspiciendum nunquid indicationes absolue-
re possimus, quod ex supradictis signis satis con-
stat: nam quartana exquisita, de qua nunc sit ser-
mo, non pendet ex atra bile, nec ex humore cali-
do, sicco, pessimo, sed ex face sanguinis melanco-
lici naturalis, in qua non est malignitas, ut in atra
bile: deinde hic humor putrescit extra venas, ideo
neque calor est intensus, neque adeo sæua adsunt
symptomata. Curari itaque potest, dum modo non
pendeat ex tumore lienis, diuturnitate temporis ad
hydropem æger veniat, tunc est periculosa. Sed
quamuis hæc febris curationem admittat, & tuta
sit, ea ipsa diligenter est tractanda. Secundū quo-
dam quinque sunt intentiones curandi, ut in Ob-
seruatione præcedente diximus. Et de prima Gale-
nus loquitur 1. ad Glauc. cap. 2. cum victum in-
stituatur optimum sine flatibus. De quo victu etiam
vide Auic. 4. Can. cap. 68. fusus: idem prohibet
ægotantem in die paroxysmi à comestione, præ-
stat febrem superuenire vacuo ventre, ne natura
obruatur. De aliis intentionibus Galenus sermo-
nem habet loco citato, sic inquit: Quartana me-
diocriter ac leniter ab initio tractanda, nullum
forte medicamen aut euacuationem exhibentes,
nisi sanguis abundare vehementer videatur: tunc
vena secetur interior, vel media, quæ est in sinistro
cubito: quod si niger, aut crassus sanguis videatur,
audacius mittatur: si flauus tenuis, statim suppri-
matur, cum morbus in suo vigore fuerit, prou-
dendum est visceribus, cum his quæ emolliunt &
laxant, deinde medicamentis vtendum est quæ vri-
nam cient & si cõtionis indicia apparuerint, cum
his purgandam quæ humores atros expellunt non
semel tantum, sed sæpius, si fuerit necessarium: vtē-
dum & à cibo vomitibus, & qui nequeunt vomere,
per inferiora purgantur. Hæc Galen. Auic. vero
de his fusius pertrahat 4. Can. c. 66. & Rhaf. 10.

Alm.

Alm. cap. proprio. Pessime igitur faciunt Paracelsici, qui hanc febrem ab initio cum antimonio curare nituntur, vel aliquod vehemens medicamentum propinant: unde vel commoriuntur, vel in duplicem febrem incidunt: quod nos aliquando vidimus.

OBSERVATIO XXXIV.

De muliere ex mensibus suppressis in quartanam intermittente incidente.

Mulier aliqui subnigra, hirsuta, melancholica, cui longo tempore menses constricti erant, licet virago, quartana febre correpta fuit quadraginta circiter annorum, mense Septembri cum aliquot quartana etiam grassarentur. Cassia bolo deuorato, saccharo asperso, cum semine anisi exiguo ad correctionem, materiae communes expurgatae sunt. Quidam electuarium lenitium ab initio exhibent, alii id minus probant ante venae sectionem, cum senam recipiat & electiue purget: attamen ubi multitudo materiae adest, potest pro minoratione materiae in principio adhiberi, cum Benedictus Fauentinus praeceptor meus charissimus in initio diaetene lenitium 3j. & epithymi puluerisati 3j. b. dabat. Interim si superfluitates sint in intestinis, ante venae sectionem etiam clysteres molliores minusque acres in principio conueniunt, quibus etiam nos in hac febre felicissime aliquando vli sumus. Facibus communibus repurgatis, vena media sinistri cubiti secta fuit, cumque sanguis niger & crassus efflueret, viribus constantibus, magis audacter secundum Galenum extractus est. Postea syrupi propinati sunt hunc in modum: 2℥. syr. acerosi simplicis, de duabus rad. oxymellis simplicis ana 3i. aquar. melis. ciciborei borag. ana 3i. misce pro ii. vicibus. Syrupi aliqui hic non semel sunt propinandi, sed saepius: prius mitiores ante purgationem: quales sunt buglossa, de succo boraginis, de pomis, capill. Ven. cum aqua melissae, borag. vel decocto earundem. Nos autem syropos acetosos dedimus ad maiorem incisionem. Istis cum aliis syrupis adhibitis, leniter prius purgata est: 2℥. diacatholici 3vi. confectiois hamech. 3. ii. syr. de bugloss. 3. b. cum 3. iii. b. decoct. communis in qua in fine ebullierint epithymi 3. ii. misce. Hic sciendum est epithymum non sustinere decoctionem, siue in syrupis, siue in apozemate, siue in solutiuo addatur: nam multa coctione vis euanescit. Sumebat autem in aurora posteriore die quietis: quo quidem die portio melancholiae, quae sequentem paroxysmum factura est, quodammodo mouetur, quae sic mota facilius educitur quam priore die. Postea syrupi magis incidentes cum conuenirent, vt de fumaria simplici & composita, syrup. de pomis compos. de quinque radicibus, oxymel compos. Syrupus de Byzantiis: talem syrupum accepit ad tres quatuorve dies: 2℥. syrup. de epithymo, de Byzantiis, oxymellis compositi ana 3. b. aquae melissae, artemisiae, (eo quod menses restricti erant) borag. ana 3. i. misce. Deinde fuit hoc vel simili modo purgata: 2℥. diacatholici, confectiois hamech. ana 3. b. decoctionis communis (in qua ebullierint folior. senae polypod. quer. ana 3. b.) 3. iii. b. syrup. de epithymo 3. b. misce, fiat haustus in diluculo sumendus, secundo die a paroxysmo tandem, vt menses fluere restituti saphena secta fuit & decocta magis aperientia cum ebibisset, ex borag. melissa, artemisia, pulegio, buglossa, scolopend. adiectis syrup. de artemisia, de fumoterra, de epithymo,

menses aperti fuere, & non diu post febris eam reliquit.

SCHOLIA.

Sciendum quod vacuatio vehemens in initio quartanae minus conueniat, ob id quod humor, qui hanc efficit, tractui sit contumax: agre enim per initia, & antequam coctionem sit expertus trahens medicamentum sequitur, tum propter crassitiam, ac frigiditatem, tum quod vias angustas, per quas transit, obstruit, tum quod qui carnosio genere residet infartus sit meatibus. Igitur expectanda concoctio; nam si prius vehementi medicamento trahere molaris (humore non sequente) sanguis & carnes eliquantur, natura irritatur, obstructio & febris augentur, & alia id genus incommoda fiunt. Verum cum in missione sanguinis coctionem non expectamus, ubi sanguis admodum exuperat, huius statim, vt Galenus suadebat, molienda est euacuatio: ideo hic statim vena secta fuit. Non desunt tamen viri doctissimi, inter quos est Rondeletius, qui id ab initio non praecipunt, sed potius circa medium tempus augenti. Atque ita non postrema nota: medici nonnulli censent sanguinis missionem in progressu morbi, materia iam concocta, potius quam in principio, faciendam. At praestantiores alii id ab initio fieri volunt, modo sanguis abundet, seruatis regulis iam saepe dictis, praemisso clystere aut medicamento leniente, si alius probe non respondeat. Si igitur addit plethora, si corpus crasso sanguine sit repletum, si vena turgida, si corpus gracile, si suppressa sit aliqua solemnis purgatio, vena secanda, scilicet vena interna vel media sinistri cubiti: haec enim ex liene, qui praecipue in febre quartana affici solet, humorem melancholicum vacuat. Quidam vero, vt praeceptor meus Benedictus Fauentinus primo ex sinistra basilica sanguinem detrahunt, secundo vero post tres dies ex saluatella. At fere semper aperitur sinistri brachii, saluatella vero, iuxta Holerium, siquidem viribus metumimus. At non semper eadem vena mittitur, quamuis enim Galenus 1. ad Glau. mediam in sinistro cubito fecat, potest & interna secari etiam in sinistro cubito secundum eundem, si splenicus fuerit homo, etiam Aetio teste: at si circa hepar fuerit affectio, vt idem Aetius testatur, ex basilica dextra vena aperienda est, cum hepar magis quam lien laborauerit: & ita etiam aliquando saphena aperienda circa talum, vt in hac muliere, ubi menses restricti sunt. Si itaque vena secetur in cubito primo, illud semper obseruare oportet, si ater, crassus, & niger fluxerit audacter mittendus est, si flauus, tenuis, aut rubicundus appareat, statim reprimendus est, ex Galeni decreto, & vt paulo ante meminimus, quamcumque secueris venam: licet aliquando periculi gratia, vt cognoscamus qualis sit sanguis, vena inciditur. Vbi vero signa sanguinis non apparent, Benedictus Fauentinus praeceptor meus suadebat, vt etiam in Empirica sua scripsit, ne sanguis mitteretur, eo quod peccatam humorem magis infrigidet & morbum producat. Quod videtur sumpsisse ex 4. cano. Auicenn. cap. 66. Quando, inquit, non est necessaria phlebotomia, tunc est nociua, quatenus debilitat & ducit ad contrarium melancholiae, & quatenus mouet humores ad exteriora. Interim secta vena, praecipue etiam curandum est, vt venter, si minus respondeat, consuetis alimentis vel medicamentis mollioribus, potissimum autem clysteribus leniatur: etiam eo tempore, dum materia concoquitur,

lene, deinde ad fortiores seu magis incidentes syropos veniemus, & paulo validiores purgationes. Sunt autem hi humores quartanam inferentes difficilis educationis, ex mente Galeni: ideo medicamenta saepius repetenda.

OBSERVATIO XXXV.

De febre intermittente quartana legitima populariter grassante.

Anno 1558. multi quartana licet vera & legitima in Haghaemitis in Autumno laborantes moriebantur, quamvis eodem anno Delphis paucos quartanarios praemanibus habuimus, & qui nobis contingebant omnes bona victus ratione, & remediis tempestine adhibitis sanati sunt. Eodem tempore, cum quasi populariter quartana in Haghaemitis grassaretur, Henricus Vergerius medicus doctissimus, multo me senior, pro febre quartana propulsanda aquam vomitoriam quandam ex aceto & herba acetosa destillatam in ipsis accessibus febrium, videlicet cyathum vnum propinabat, atque ita vomitum irritabat, quae etiam in iis utebatur, quibus pituita aut bilis stomacho inharebat, ac nauseam inferebat. Ad idem malum tum etiam quartanam utebatur aqua rosacea, ex rosis Prouincialibus a pharmacopoeis ita vocatis, destillata, quae & Amatus pro experimento indubitato pro quartana propulsanda tradit conuenire, Cent. 2. Curat. 97. sic inquit: Cum frigore quartanarius torqueri ceperit, cyathum stillatitiae aquae rosarum ebibent, quo multa & biliosa euomet, & sanus euadet: ita enim multis euenisse obseruamus. Existimo autem Amatum intelligere aquam non ex quibusvis rosis destillatam iouare, sed potius illam quae ex pallidis rosis Prouincialibus distillis destilletur, quae magis laxat, quae Vergerius uti solebat. Ego tamen mallem vt remediis communibus, & si his vtendum sit, cum cautione id praestandum, aliis omnibus remediis vniuersalibus prius tentatis: mulier enim illa, de qua egimus. Obf. 32. praecedente, cum aquam rosaceam ex nostris rosis communibus albis destillatam sumpsisset, nullo modo potuit euomere, aqua circa praecordia harente, quae insignem dolorem & angustiam inferebat. Vidi etiam in matrona illa nobili vxore Domini Cornelij Zuzij, Consiliarij, aquam rosaceam, licet prouincialem, vel acetosam (cum quartana afficeretur) ex consilio Vergerij cum sumpsisset & vomere non posset, nisi pauca quaedam, cum maxima angustia, ita vt postea quartana non tantum seuire magis ceperit, sed etiam mutata fuerit in duplicem quartanam: quae multis deinde mensibus durauit, neque vllis remediis a me, tum eodē Vergerio, curari potuit, ita vt tandem ex ea agitudine obierit, quamuis tamen alij nonnulli vomitu irrumpente sanati fuerint. Interea eiusmodi experimentis (vt prius admonuimus) vtendum est cautione adhibita.

SCHOLIA.

Vomitum quamuis laudatur ab auctoribus, eo tamen caute vtendum suadeo, iis quoque obseruatis, quae ad vomitum eliciendum spectant, & quo tempore magis vel minus conueniat. Quidam in principio vomitum, at leuem, laudant, modo materia in stomacho fluctuet, aut natura ipsa tentet vomitum: quoniam multa materia melancholica in quartana a splene in stomachum transferruntur vel ventriculum; & tunc leui vomitorio ipsam

Clysteres
viles.

Potiones
lenientes.
6.
Celsus.

Syrupi.

De venis
etiam.

Paracelsi
male exhibi
bent foria
metallia in
quartana.
7.
Pharmacia
quando ex
hibenda.

Comitis subinde accessit in Decembri; ut officio suo apud Principem fungeretur, ita ut aliquando mihi scapha eo proficiscenti in itinere obuiam factus sit. Verum cum nimis tempestive aëri sese committeret, & victus rationem minus observando, post sex plures septimanas iterum in quartanam licet leuiorem incidit. Verum crura non amplius neque hoc tempore in tumorem attollebatur, neque tunc opera nostra utebatur: quamvis admonueram, ut rursus medicamentis aptis uteretur. Postea tamen rursus febris eundem per se in Vere reliquit: & nunc pancreaticæ viuit.

S C H O L I A.

4. **D**Vo genera remedium ad quartanam curandam adhiberi solent, primum quidem ad quartanam ipsam, secundum vero ad eius accidentia, quæ maxime solent huic febrī obuenire. Materiam igitur communem, ut diximus, primo euacuamus enemate iniecto, aut leniente medicamento in quartana pura à naturali melancholia. Quale hoc est: *℞. malua, viol. betæ, mercurialis ana m. i. florum eb. ameli p. i. coquantur in aqua communi pro lb. i. vel lb. i. b. adde castia, succari rub. an. ℥ i. mellis viol. (magis enim lenit quam rosaceum) ℥ i. b. olei communis, amygd. dul. ana ℥ i. b. salis ℥ i. b. commistis omnibus, fiat enema, quod ante partum infundatur. Vel eius loco leniens detur, ut castia ℥ i. vel syrup. ex infus. ros. pallid. ℥ i. aqua buglossæ vel borag. ℥ i. i. misce. Vt quoque magna cum utilitate subinde syrup. ex infus. ros. pallid. cum foliis senæ; in vnaquaque vicia ℥ i. foliorum senæ infundantur. Deinde secetur vena, si opus est, eo modo*
- Vena sectio Syrupi.** *℞. syrup. ex borag. viol. capil. Vener. oxymel. simpl. vel aceros. simpl. cum aqua lupul. borag. melisse aut bugloss. purgetur in hunc vel similem modum: ℞. florum borag. viol. buglossæ ana p. i. fumarie, lupul. borag. bugloss. ana m. b. bordei mundati ℥ b. passul. vinacis detractis ℥ i. coquantur in aqua communi vel sero caprino, cui per colum transfuso adde mannatis selecti ℥ i. b. vel castia vel syr. ex pluribus infus. viol. vel ros. pallid. ℥ i. b. misce, detur in aurora posteriore die quietis: ℞. conf. bugloss. vel borag. ℥ b. sumatur posttridie mane. Rursus coquantur materia quæ rebellis est educationi cum syrup. de epithymo; de fumarie simplicis, de pomis, syrup. acetos. simplicis. adiectis aquis borag. bugloss. lupul. melisse, vel hoc aut simili decocto: ℞. rad. cicchorii, graminis, dentis leonis, petros. buglossæ ana ℥ b. cort. rad. cappar. ℥ ii. fumarie, bugloss. borag. melisse, summat. lupul. ana m. i. ceterach. polytrichi, scolopend. agrimon. ana m. b. passul. enucleat. ℥ i. florum cord. p. i. folior. senæ Alex. and. ℥ i. polypod. querc. ℥ b. coquantur in aqua communi pro lb. i. colaturæ addendo syrup. de epithymo, syrup. compos. de fumarie, de pomis ana ℥ i. misce pro iij. dosibus matutinis. Mox si opus est fortiori purgatione, ad helileborum nigrum veniendum, in hunc modum: ℞. rad. helilebori nigri ℥ i. infundatur in aqua mellis, in qua prius ebullierint anethi. ameos ana ℥ i. b. florum viol. nenupb. borag. ana ℥ ii. maneat infusa per diem integrum. Deinde fiat lenis ebullitio & colatura, quæ exhibeatur in aurora In qua etiam dissolvere possumus mannæ ℥ i. b. vel castia ℥ v. aut vj. vel hoc modo: ℞. rad. helilebori nigri ℥ i. b. seminis anisi, fœniculi, cortic. rad. cappar. ana ℥ i. fiat infusio in ℥ viii. feri caprini secundum Dioscor. preparati: & huius diligentis expressionis accipe ℥ iii. cui adde posses mellis ros. soluturi ℥ b. mannæ selectæ ℥ i. misce. Potest & delicatis extractum hel-*

lebori dari, & iis, qui magnas portiones respuunt.

Aut deuorentur pilule vii. ex lapide lazuli aut pilule mono, aut aggregat. ad ℥ i. vel vigorentur cum iij. b. spica aut agnisco troch. Interea corroborans aliquod exhibeatur, ut diatrian p. p. reon. diacalammbon. diacuminum, vel theriaca a. ℥ i. ad ℥ b. primo. aut m. ibridatum, vel: *℞. conf. borag. ℥ i. theriaca ℥ i. sic minus erit calidum medicamentum, quod sensibilibiter purgat per halitum. Demum ad mediocres purgationes redibimus. Postea semel saltem in hebdomada ℥ i. theriaca veteris exhibenda est, cui & alii addunt confer. rad. buglossæ, idque posttridie sex horis ante partum. Alii vero apparatus confectione purgationibus præcedentibus duabus horis ante cibum & ante paroxysmum fumant, vel tribus horis ante paroxysmum: id quoque magnopere conducit rigori. Eodem tempore vel ante theiacam, ex mente Galeni & aliorum, medicamenta etiam sumuntur, quæ urinam & sudorem mouent, ex decocto rutæ, apii, anethi cum mullâ, vel melicrato, calamento & guaraci decocto, sed non ante purgationes & notas coctionis. Alij thermis sudores eliciunt. Nonnulli frictionibus contenti, quibus plurimum inquantur. De vomitu prius dictum est. Quod ad roborationem attinet, in principio tales rhombi conueniunt: *℞. spec. diatrob. abb. elect. ex tribus fantalis ana ℥ ii. pul. diatromosc. dulcis, lactina Galen. ana ℥ i. b. sacch. dissoluti in aqua ros. & bugloss. q. s. fiat rhombi ponderantur ℥ ii. b. & quibus sumatur vnos mane & vespertim per horam ante partum, diebus quietis, quando aliud non sumitur aut sumptum est. Vbi materia magis concocta est, & in fine: *℞. elect. diatromosc. dulcis, lactina Galen. ana ℥ i. capiat pro vice ℥ i. Ad topica remedia non veniendum nisi præcedente confectione & vniuersalibus remediis, purgationibusque aptis prius adhibitis. Et ideo Galenus iubet i. ad Glisconem, in morbi prius vigore visceribus prouidendum esse fotu ac lito, quibus euacuandi laxandique vis insit: & sic fotus & illinitiones non solum stomachi, sed & viscerum, primum quidem ex iis fieri debent, quæ remolliunt & relaxant, deinde adiectis, quæ flatibus excutiant & aperiant. Conuenit oleum chamameli, absinthij, adduntur & semina apij, rutæ, cumini. Consulunt autem visceribus, quæ distendi solent tum viscosi tum crassi humoris ac spiritus flatulenti abundantia, quibus resolutis ac vacuatis viscera molliora sunt, hoc vel simili som. nto adhibito: *℞. folior. malua, viol. alibæ, flor. chamameli, meliloto se. fœnugr. ana m. i. coquantur in s. q. aquæ, ad tertias, & in colato addatur olei viol. ros. laurini, chamameli, ebirini ana ℥ i. misce: spongia in iis valde calidis madefacta & expressa, pluribus vicibus permutata hypochondriis applicetur. Vel relinque oleum laurinum, ob malum odorem. His vel similibus remediis iam supra scriptis plurimos quartanarios curauimus, quorum exempla omnia hic nimis longum esset enarrare. Secundum remedium quartanæ spectabat ad accidentium correctionem, circa quod tria membra præcipua sunt consideranda, quæ magna ex parte in quartana læduntur. Stomachus videlicet, splen & hepar. Splen enim nutritur sanguine & succo melancholico: hepar generat humorem melancholicum, & ex liene in stomachum regurgitat. Ideo horum membrorum cura maxime habenda, antequam etiam peiora symptomata obortiantur. Stomacho vero erunt applicanda corroborantia, calida: ut est absinthij, mastix, spica, aloë, rosæ, & similia, ex quibus sunt fotus cerata, adiectis oleis stomachicis: cydonia ad maiorem roborationem adiungi possunt. v. 13. Method.****

Method. cap. 4. habetur. Hepar vero & splen minime negligenda, cum hæc viscera facile obturentur, quemadmodum 13. Methodi medendi cap. 10. constat: potissimum si hepar contineat sanguinem crassum. Lien vero adhuc multo magis, cum crassum humorem melancholicum ad se trahit. Hæc etiam de causa interius adhibemus abstergentia, aperientia, & euacuanda erunt ea, quæ viscosa sunt & obstructionem generant: ideo in decoctis ea, quæ aperiant addemus; & utemur syrupis aperientibus. Exterius calidis molliciantibus, quibus & absinthium ad roborationem adiciemus. Si adsit caliditas iecoris, oleo ros. & succo cicchorij inungemus, vel in oleo rosaceo absinthium coquemus: non utemur plane frigidis, ut vnguento fantalino. Sic in roboratione lienis, oleo de capparibus, non ante purgationem. Si schirrus, primo cum oleo amygd. dulc. & amararum, deinde chamamel. & anethino; & sensim ad oleum de capparibus veniemus, & ita de emplastris, ceratis à mitioribus, ut primo utemur, diachylo, de meliloto. Post fometa supradicta, lienem hoc vel simili vnguento inungemus: *℞. ammoniaci in aceto fortissimo macerati ℥ ii. cort. rad. cappar. folio. myricæ, ceterach. ana ℥ i. i. rad. iridis, sem. apij, cumini ana ℥ i. misce & contunde; quibus addas olei de cappar. urini, amygd. amar. ana ℥ i. b. misce, & bulliant omnia, & cum cera formetur vnguentum, secundum artem. Ante hæc etiam fiant apozemata, ad materiam contentam in venis circa lienem & hepar, euacuandâ. Quæ enim continentur in venis, educuntur per urinam, ut dictum est. Sed iis nequaquam vtendum, ut iam alias admonuimus, nisi viscera prius ab obstructione liberata fuerint: humores enim (cum calida sunt) secuti sapient, obstructionemque augent: nam urinæ & sudores (ut iam sape dictum est) non mouentur, nisi iam vigente morbo. Quæ autem circa hepar & venas melaïcas continentur, per alium euacuari debent. Sed præcipue illud quoque obseruandum dignum, cum quartana non possit esse diuturna sine noxa lienis, ideo in omnibus medicamentis siue syrupis, siue decoctis, siue purgationibus splenetica aliis præpollent. Propterea quia omnes isti riles sunt, cordialia applicanda erunt, flores borag. melisse, & similia, quæ spiritus recreant & roborant. Intus vero danda hæc vel similis opiata: *℞. conf. rad. buglossæ ℥ i. conf. anthos capil. Ven. ana ℥ b. pul. avon. ros. diaod. abb. ana ℥ i. b. diamarg. frig. ℥ b. cort. citri cond. ℥ iii. syrup. de cort. citri q. s. fiat opiata. Capiat alternis diebus, superbibendo aliquid vini. Id etiam stomachum roborat. Viles sunt & confer. thamaris, ceterach. rad. apij, faxifrage, præsertim si sint obstructiones. Atque his vi licet ante antidota, quæ potius in declinatione vniuersali conueniunt, crebris euacuationibus præcedentibus. Si alia grauiora symptomata obrepant, ut schirrus in liene, vel hydrops, remedia maiora ex propriis locis petenda. Satis est hæc de correctione accidentium huius febris hic adiecisse.**

OBSERVATIO XXXVIII.

De febre intermittente quartana, in septuagenario curata.

1. **S**imon Iohannes, Zythepia, Harlemoni oriundus, Saunculus meus, qui in uxorem sororem matris meæ duxerat, Alemaria habitans, vir septuagenarius, anno 1557. mense Octobri in tertiam intermittentem vehementissimam incidit, ita ut in paroxysmo deliraret. Quæ sæua accidentia non

Pet. Forest. Tom. 1.

solum morbum naturæ senili minime conuenientem, sed & periculosum significabant. Fuit tamen eodem tempore per me, Deo auspice, aptis remediis, ut lenientibus, lulapiis, purgationibusque lenioribus ad biliosum humorem facientibus, deinde & alterantibus & roborantibus, curatus. Sed post tres septimanas recidiam passus, quartana correptus est, cui bilis atra aderat. Cum autem in prior morbo, videlicet tertiana, vniuersalia remedia præcessissent, satis mihi fuit ut pro præparatione humoris quartanam inferentis, tantum adhiberé fumarie in sero lactis decoctum, aliquot diebus tempore quietis. Deinde eodem decocto iniectis foliis senæ, eundem commode purgavi. At cum frigus & horripilatio in principio accessiones ei valde molesta forent, quæ si curentur (teste Nicolo Florentino, quod ab Auicenna accepit) febris quoque curatur. Idem Auicenna præter quadam olea contra rigorem fomētationes calidas præscribit. Nos vero hoc tempore, insequendo Guainerium, spinâ dorsî inunximus calide, à nucha incipiendo vsque ad clunes descendendo, oleo anethino, chamamelino simul mixtis, & post inunctionem pannos lineos calidos apponendo. Cumque ter hanc inunctionem in ipsa accessione absoluissemus, miraculi instar non solum rigor cessauit, verum etiam febris in septuagenario desinit. Licet post hanc febrem quartanam hoc modo solutam relictus sit lienis dolor cum duritie exigua. Sed fomentis atque inunctionibus scholio præcedente descriptis nō admodum diu post euauit. Sed & hoc condito sequenti vtens, perfecte sanatus est: *℞. conf. flor. borag. ℥ i. corticem citri conditi ℥ b. specierum diatrob. abb. avon. ros. ana ℥ i. trochis. de capparibus ℥ b. oxyrach. composti, syrup. de fumarie ana q. s. fiat conditum.*

S C H O L I A.

QVir recte quartanam curabit, eum scire oportet, quid in hora paroxysmi agere oporteat, quid vero ante paroxysmum, quid in declinatione denique faciendum sit, & quid in diebus intermediis vel quietis. Id quidē egregie nos docet Guainerius diff. 2. tract. 4. De Feb. cap. 2. De Cura quartanæ à melancholia fecali prouenientis. Ante paroxysmum, si æger ita sit debilis (quamvis melius sit illo die sine cibo permanere, modo vires constent) per quinque horas, leni cibo, ut prisana hordei, erit alendus. In paroxysmo somnus prohibendus vsque ad declinationem; eodem tempore & potus inhibendus quantum possibile fuerit; sudore emanante, tunc prius conuenit, & is quoque qui sudorem leniter moueat. Alioqui in paroxysmo si siti infestetur æger, aqua frigida sapiens os colluat, ac saccharum candi in ore retineat. At si sitis virgeat, aqua hordei saccharata (ut medice loquar) non tamen actu nimis frigida concedatur. Cæterum cum rigor, largo modo sumptus pro frigore & horripilatione, in quartana plurimū ægrū granat, extremitati extremorū succurremus linteis calidis admotis. Refert Guainerius iucundam historiam, sed imputam satis, de suo socio Paduano, qui rigorem auertebat iuenculæ cuiusdam nudæ octodecim annorum, bonæ habitudinis, amplexu. Verum qui ad talem ignem accedebat, videat iuxta Que rigorem tollit spina inuncta oleo anethino & chamamelino. Aut è pomo colocynthidos mellis alla auferatur, deinde oleo anethino & chamamelino impleatur, ac super prunas torreatur vsque ad oleorum feruorem, quo dorsî spina oleo nempe expresso secundum longitudinem vngatur.

L ij

Id

eum medici, breui ipsum deploratum reliquerunt: & merito, cum eo die vitam cum morte commutavit, & amoris bonus monachus poenas luerit. Pisauri hæc euenere quinto die mensis Februarii 1556. At noster æger, qui vitriolum sumpserat ad febrem quartanam depellendam, forte in exigua quantitate, cum periculo, artis nostræ tamen gloria euasit. Interim venefica illa medicastra, quæ vitrioli dederat, digna erat ut in exilium mitteretur, & quibus alijs, qui eiusmodi venenum, pro salutari medicamento miseris ægrotis obtrudunt. Qui hoc venenum sumunt, respirare nequeunt, intestina arroduntur, & punguntur. Cuius bezoar est 3. coralli rubri subtiliter triti cum vino propinare. Ex conferentibus est vomitum prouocare & clysteribus uti. Eius loco, continuo nos vti sumus etiam ad deterfionem, lubricationem, decoct. hord. pasul. maluz. viol. &c. & egregie profuit. Tribuunt quoque auctores terram sigillatam veram cum vino, & lac asinæ continuo potandum exhibent. Nos recte sero lactis vti sumus. Sed cum hæc ad venena pertinent, de iis latius suo loco modo Deus vitæ nobis concelebit. Verum redeunt ad quartanam hanc ex atra bile adusta, quidam hanc minime admittunt, cum à Galeno ad Glauc. non proponatur. Quod quidem verum est, cum ibi tantum loquatur de exquisita. Hanc tamen dari expresse colligitur ex Galen. 2. De Cris. 12. & 3. aphor. 22. cum ibidem dicat quartanas fieri ex melancholia naturali & atra bile. Estque atra bilis humor exustus, calidus & siccus. Et si Auicennæ fides est adhibenda, producit hæc materia ex sanguine, ex bile, ex melancholia, quinimo etiam ex pituita. Et propterea dicebat Auicenna dari quartanam sanguineam, biliosam melancholicam, etiam pituitosam. Licet autem Galenus dicat ex sanguine crasso vel bile adusta atram bilem generari, non meminit de melancholia, minus vero de pituita.

8. At qui Auicennam sequuntur & eum tuerentur, cum in sanguine sit porcio tenuis & crassa, ex utraque atram bilem fieri aiunt. Si sanguis supra modum affetur secundum partem crassam, vertitur in melancholiam; si vterius procedit, mutatur melancholia in atram bilem, humorem calidum & siccum. Si vero sanguis affetur secundum partem tenuiorem transit in flauam bilem; & si assatio progrediatur, in vitellinam, in ærugineam & ceruleam, & tandem in atram conuertitur. At quod ex pituita fit, maioris est difficultatis, non ex qualibet, sed tantum falsa: nam ex acida pituita non potest fieri atra bilis, sed potius vitrea: & si valde hæc crassescit, fiet gypsea. Neque ex dulci, & cum pituita falsa, calida, & sicca est sua portione non totius (ut etiam Capo de Vacca medicus insignis sentiebat) in atram conuerti potest: id quoque videtur ex septimo aphor. 42. Nam falsa vbi magis aduritur, amarescit, deinde & bilefcit, degenerans in atram bilem, in humorem illum malignum. Quod cum ita sit, qui defendunt partes Auicennæ, qui quartanas non modo melancholicas, sed & biliosas & pituitosas admittit. Respicit quidem Galenus immediatos, Auicenna mediatos & immediatos simul humores. Huius igitur febris quartanæ atrabilaris causæ sunt calefacientes, exsiccantes, adurentes. Calor in iis quoque sentitur mordacissimus, & rigor non est ita cum sensu frigoris, sed punctiois infestantis partes totius corporis, ob humorem calidum & siccum: hinc quoque sitis magis intensa, suntque irrequieti, ut in vno loco non permaneant: estque maior agitatio in hac febre quam in legitima quartana, & vehementior quam in accessione tertianæ; quia humor calidior

& magis adustus. Hæc signa præcipue adfunt in quartana ex atra bile. Ex melancholia cum sanguine adusto sunt mitiora: ita etiam signa sunt mixta, si ex melancholia cum bile, vel cum pituita, quod illegitimè exempla supra dicta, & adhuc inferius dicenda de quartana melancholia cum sanguine adusto, & de melancholia cum pituita ostendunt. Vtrum indicationes curandi hic admittantur, sciendum, quæ atram bilem respiciunt, non vacant periculo, ut Observatione præcedente satis constat, cum sint ex maligno humore: & ideo nisi recte tractentur, in duplicem degenerant quartanam, vel continuam periculosam, cum etiam continua ipsa ex atra bile proxime accedat ad naturam febris pestilentis malignæ. Hæc vero febris iuxta Alex. Trallianum, requirit humectationem & refrigerationem, uti alia biliosa. Illegitimè igitur quartanæ, pro diuerso humore, qui melancholico miscetur, & diuersa eiusdem quantitate, variatur curatio. Si itaque ex sanguine, vel ex falsa pituita, venam secare licebit. Si ab atra bile, præstat purgare & à vomitoriis abstinere: quia atra bilis non euacuatur per vomitum, sed melius per secessum, siue lenientibus, siue clysteribus. Si ex pituita falsa, hunc quoque humorem magis respiciunt præparantia: si ex melancholia, humorem melancholicum. Ex sanguine, si sit tenuis, bilis ratio magis habeatur: si crassus, melancholiam respiciant. Ita in purgationibus, si flaua bilis abdit, rhabarbarum purgationibus adiiciatur: si pituita falsa, agaricus; si atra, elleborus niger. Quamuis humectantia, uti etiam in roborantibus, hic magis cōueniunt. Nunc igitur ad alia exempla properemus.

OBSERVATIO XLI.

De febre quartana notha intermittente, à sanguine adusto orta, vel à materia melancholica sanguinea.

Iohannes Heuterus Delphius, vir nobilis, & nostri amantissimus, cognatus vxoris meæ, qui me (cum Delphos primum venire in Senatu accitus in medicum) hospitio liberaliter excepit, apud quem vna cum famulo permansi ultra mensem, donec vxor mea veniret. Hic vero in Autumno, anno 1557. in febrem quartanam sanguineam, seu ex sanguine adusto incidit. Qui eo tempore opera Hugonis Nieuuenij medici Hagani utebatur: cui & vena secta fuit, tum alia remedia apta per medicum administrata. Sed cum à febre non liberaretur, postea Henricum Vergerium medicum Hagani doctissimum & exercitissimum ad se vocauit: qui licet eundem satis diu tractasset, febris tamen per totam hyemem subsequenter eidem adhæsit, adeo ut omnem curationem reliquerit, victus ratione optima solummodo contentus. Ceterum cum ego mense Februario anno 1558. Delphos peruenissem, ut eidem gratias referrem, quod ita liberaliter me hospitio excepisset, cum adhuc quartana laboraret, diligenter curationem institui; & cum bonis auius in cæcis hæmorrhoides incidisset, illum bene de salute sperare iussi, quamuis ingenti dolore torqueretur. Nam hæmorrhoidibus apertis à quartana facile liberari posset, cum & præceptor meus Benedictus Fauentinus, in tollendo quartanam, præcedentibus vniuersalibus remedijs, pro indubitato experimento habebat, ut venæ hæmorrhoides secantur. Refert quoque Guainerius, se vidisse, præceptorem suum Iacobum Forliuensem de la Torre, nobilem quandam curasse solis remedijs, quæ hæmorrhoides prouocabant. Verum hic venæ sectio commode in ano fieri non

non potuit, cum venæ hæmorrhoidales potius viceratæ essent, & ob hoc ingentes dolores inferbant: quare accito M. Lamberto chirurgo seniori Delfensi, qui vlcera tractabat, aptis remedijs apposis, vnde tandem hæmorrhoides apertæ sunt & fluere cœperunt, multam virulentiam effundentes, ita ut à febre quartana hoc modo liberatus fuerit.

ratione quartanæ à melancholia ex sanguine adusto; quæ ex Guainerio accipit.

OBSERVATIO XLII.

De febre quartana notha intermittente, à melancholia phlegmatica.

Mulier quinquagenaria, pituitosa, habitudine crassiore, victo in frigidante cum in hyeme vsa esset, quotidiana febre corripit caput. Quam flocci faciens, circa mensem Ianuarii eadem in quartanam incidit; cui & pedes inflabantur, tanquam ad hydropem inclinata esset. Ad hanc cum intrasset, cumque per mensem fere quartanam habuisset, ex signis præsentibus, iudicavi notham esse quartanam ex melancholia pituitosa ortam, quam Arabes describere solent. In accessione frigus diutius durabat, & cum iam inciperet calefieri, rursus frigus quodammodo reuertebatur, & fiebant paroxysmi longiores ob materia viscositatem, & tardus sudor in declinatione erumpebat, eratque is exiguus. Aderat vero in pulsu magna diuersitas, cum quadam mollicie. Vrina quam spectauimus erat crassior, minusque tincta quam in alijs quartanis. Sitis exigua eandem infestabat, somnusque satis gravis erat. Cum eodem tempore aer & anni tempus (nam in hyeme eramus) ad frigidum & humidum declinaret, certiores fuimus pituitam hic cum melancholia mixtam esse. Ideo in primis victum instituius minus humidum, sed paululum extenuantem; qui tamen non valde exsiccaret & calfaceret ob febrim. Et sic auiculas montanas concessimus & oua. Ab omphacio seu agresta, casco, lacticiis abstiniimus: cappares & oliuas admisiimus, maxime in declinatione, rad. petros. feniculi & asparagos. Vinum Rhenanum aquosum non inhiuimus, maxime die infestationis. Frictiones fortiores administramus, aerem clarum & odoriferum, & exercitiū moderatum adhibuimus, deambulationes quoque, quæ magis hic conueniunt, quam in alijs febribus. Interea ut meliorem vitam, consuluimus, ac spem bonam conciperet de sanitate. Demum ad medicamenta progrediebamur; à sectione venæ abstinentes, cum iam paulo diutius laborasset, & hic minus conuenit quam in alijs quartanis. Materiam parauimus cum syrupo sequenti. ℞. oxymell. simpl. 3 ii. aquæ feniculi, abstinibii, fumarie ana 3 ii. clarificetur & aromatizetur cum cinnamomi exiguo pro 2. vicibus. Postea decoctum longum præscripti, præparans materiam & euacuans: ℞. rad. cich. dentis leonis. asparagi, feniculi ana 3 lb. flor. bugloss. borag. ana p. i. capill. Ven. cassia, scolopend. borag. agrimo. cichorii ana m. j. bordei mund. p. i. folior. senæ Alexand. 3 vi. polypodii querc. 3 lb. turbit. gummosi 3 ii. zinz. albi 3 i. se. anisi 3 i. b. se. 4. frigid. maior. feniculi ana 3 lb. vuar. pass. enucle. 3 i. liquir. ras. 3 iii. fiat decoctio in aqua commu. pro 3. colaturæ adde mellis ros. colati, syr. ex infus. ros. ana 3 i. b. misce pro 3. dosibus. Hic syrupus ex infusione rosarum communium rubrarum apertarum conficitur. Et quia hæc febris est longior, per aliquot dies iussi ægotam quiescere: deinde iterum syr. sequentem propinaui. ℞. syr. de epithymo 3 ii. oxymell. simpl. 3 i. aqua. abstinibii, feniculi, bugloss. ana 3 ii. clarificetur pro 2. vicibus & cinnamomo aromatizetur. Postea decocto superscripto addecimus, agarici semina albi lenis 3 i. b. epithymi 3 iii. se. carui & ameos ana 3 i. Rursus ad maiorem digestionem, ad oxymel. compos. deuenimus, & aquam fumarie, etiam

L. iiii ad

SCHOLIA.

3. Rat autem hic vir admodum robustus & proceræ magnitudinis, bona constitutione & crassus, interea & sanguineus. Qui cum melancholiam nescio quam contraxisset, in hanc febrem quartanam incidit. Solet enim hæc quartana notha ex sanguine adusto vel à materia melancholica sanguinea contingere in iis, quibus adest habitudo sanguinea, & quibus præcesserit regimen sanguinem adurens, & quibus hæmorrhoides suppressæ sunt, quemadmodum huic viro euenit. Vnde etiam admirabamur quod medici aliqui præstantissimi post vniuersales euacuationes, ea non adhibuerint, quæ hæmorrhoides excitarent. Præcedit autem & hic aliquando synocha febris: iis quoque adest oris dulcedo, sitis nulla vel exigua, somnus grauis, aer, tempus anni, regio ad humiditatem caliditatemque tendant. His quidem pulsus latior quam in præcedente febre, vrinæ rufa vel subrufa, cum obscuritate quadam & crassitie. Hæc febris si accurate regatur, alijs quartanis breuior esse solet, ut quæ vix viginti nonnunquam accessiones superet. Vicius ratio rati medicamentis ad caliditatem & humiditatem moderate declinet: nam hæc minus frigida & sicca est. Curandi ratio etiam à materiæ communium educatione exordienda enemate emolliente in hunc vel similem modum: ℞. rad. alibæ 3 j. folior. maluz. viol. beræ. mercurialis, flor. chamæmill. ana m. j. fiat decoctio in aqua communi pro 3. colaturæ adde cassia pro clysteribus 3 i. olei viol. chamæmill. amygd. dul. ana 3 i. racch. rub. 3 lb. salis communis parum, fiat enema, vel detur 3 j. cassia in bolo, vel cum sero lactis. Deinde fiat venæ sectio tempore quoque quietis, quæ hic magis conuenit quam in alijs speciebus. Deinde laborandum ut omni die alius reddatur mollior, vel glande aut enemate, aut potione leniente, quæ exhibenda est in die quietis. Mox digerenda materia in hunc vel similem modum: ℞. syr. acetos. simpl. 3 ii. syr. viol. 3 j. aquæ end. capill. Ven. lupul. ana 3 ii. misce pro 2. vicibus. vel fiat sumaria 3 iii. racch. rub. 3 lb. acetos. 3 j. fiat tinct. dentur 3 iii. Purgetur vero hoc modo: ℞. folior. senæ 3 ii. se. anisi 3 i. rhabar. selecti 3 j. spicæ gr. iii. infunde per noctem in sero lactis, facta prius leui ebull. mane express. adde cassia, syr. viol. ana 3 lb. misce, detur secundo die post paroxysmum in viol. bugloss. fumarie ana 3 j. b. aquar. fumarie, lundeno cum rhabar. senæ, myrobol. Indis & citrinis: quorum medicamentorum copiam requiras apud Guainerium. Et si postea theriacam exhibere volueris, detur in exigua quantitate, cū aqua borag. vel triafantalis. In fine augmenti & in statu. ℞. spec. diarod. abb. 3 ii. corall. rub. mar. ana 3 j. racch. rub. 3 lb. fiat confectio in melle. In declinatione detur diarod. abb. Eadem fere habet Fontanonus lib. 4. De morbis interioribus, c. 22. de cup. Per. Forest. Tom. 1.

Diff. 2. tra. 4. De feb. c. 4. de curatione quartanæ à melancholia sanguinea.

ad confectiones in morfellis in hunc modum. *℞. spec. diarod. abb. specier. elect. de gemmis, diamofch. dul. & plurisarcococi ana ℥ i. ꝛcc. dissoluti in aqua borag. ℥ ii. fiat confectio in tabulis seu morfellis.* Interea cum metuerem hydropem, eam purgaui cum *℥ ss. diacarthami solutis in tabul.* Febre iam plurimum diminuta, & vere instante, ita, vt in declinatione esse videretur, species latitiae Galen. in rotulis exhibuimus. Et quia pedes detumuerunt, fortioribus medicamentis vti non sumus, alioqui hunc puluerem in altera muliere expertum, propinasse: egregie enim aquosam materiam expellit absque molestia, cum & delicatus pulvis existat. *℞. specier. Indi minoris ℥ i. ss. rad. meechrocana ℥ iiii. rad. inula, pimpinella ana ℥ ss. fiat pulvis, dividatur in partes aequales, & detur vna pars cum vino Rhenano, aut alio liquore conueniente.* At mulier hac, cum ad Martium mensem peruenissemus, istis remediis & optima victus ratione vtens, à febre liberata fuit, ac sana euasit.

SCHOLIA.

4. *Caufe.* Dicitur est prius iuxta Arabum decreta, ex pituita aduisione quartanam quoque posse fieri; cum & quotidiana, vti in hac muliere, etiam subinde in quartanam mutetur: quamuis auctores pauca vel ferenulla, praesertim Graeci de hac febre scripserunt. Potest etiam fieri per se in pituitosis, & in iis, qui pituitam coaceruauerunt, maxime in hyeme, temporibus pluuiosis, humidis frigidisque, etiam in locis palustribus, qui in iis degunt. Signa iam in obseruatione annotauimus. Interea hac febris aliis diuturnior existit, & ad hydropem tandem vergit, nisi tempestiue apta remedia adhibeantur. Curatio etiam satis constat ex obseruatione procedente. Si plura ac variare media de hac desideres, vide Guainerium *diff. 2. tract. 4. de feb. cap. 5. de curatione febris quartanae à melancholia phlegmatica.* In quo capite reperies campum latissimum remedium, quibus hac febris curetur. Et ita curationem febrium melancholicarum absoluimus, quibus quaedam arcana contra quartanam adiciemus. Rondeletius scribit magno successu se vsum fuisse sequenti remedio. *℞. foliorum sambuci, saluiae, pedis columbini, rure ana m. ss. calibae tertiam partem, m. i. salis, & vini parum, omnia simul trita carpis admota ante accessionem: quae rursus amoueantur quoties videbitur commodum.* Trallianum experimento certo quartanariis scarabeum viuum, extrinsecus fuluo linteolo firmiter alligatum, collo suspendit. Idem praestare dicuntur pili ex gena hirci extracti & alligati, & sanguine è virgine omnium primo excretus, brachiali dextrae manus alligatus, & lacterta viridis appensa. Quae mihi omnino superstitiosa esse videntur, & de pallio ferendo parienti mulieri, & de vermiculis in displaci capitulo, iuxta Diosc. inuentis, in aluta clauso collo brachioque alligatis: & iuxta vulgares de aranea viuia in nuce inclusa, & collo appensa, donec moriatur, quo nuper Adrianus Iacobus Delphis in vna Pensili habitans è regione ciuicae domus, vsum est, quamuis à quartana liberatus non fuerit, nisi in vere nostra opera, cum nec in autumno nec in hyeme ab ea sanari potuerit. Niculus quoque anulum conficit, qui in auriculari digito portatus quartanam sanat, quo & Ioannes Tyengius medicus Amstelredamus vsum est, vt in eius libello scripto inueni. Habes alia remedia apud Aetium cap. proprio, quae ad quartanam bibuntur minus

superstitiosa; & apud Diosc. multis in locis, vt habetur de radice plantaginis, de trifolio bituminoso, de geniculo verbenae, de hyperico cum vino propinato, per raphylli foliis, addito pipere, de quatuor seminibus be-liotropii in accessione cum vino. Agrimonia viridis incisa cum aceto destillata ad *℥ iiii. cum modico rhabaro,* duabus horis ante paroxysmum cibita.

OBSERVATIO XLIII.

De febre quintana.

Mulier annorum quadraginta, tenuioris fortunae, quae ex Maeslandia anno 1560. die 16. Martij, consultandi causa, vna lotium adferens, me accessit. At quantum ego conicere poteram, cachexia laborabat, crura inflata erant, venterque plurimum eminebat, qualis hydropicorum esse solet. Lotium quod iudicandum attulerat, crudum ac satis tenue erat, neque hypostasin aliquam habebat. Cum igitur ex ea rogassem, nunquid quartana laborasset? statim annebat se eam autumno praecedente habuisse ad tres fere menses, sed nunc in quintanam perfecte transmutatam esse, quae sese quatuor diebus naturalibus intermittebat, & quinto die manifeste redibat. Quae & eo ordine vsque in mensem processerat, quamuis nunc rursus in quotidianam intermittente prolapsa, quae sub noctem inuadebat, licet mitius quam antea cum calore non admodum intenso, cruribus tamen tum ventre in maiorem molem incrementibus. Interea dum lotium inspicio, rogo nunquid grauitatem quandam tum dolore persisteret in aliqua hypochondriorum parte? mox respondit, hypochondrium dextrum dolere: quod cum tetigissem, deprehendi leuem duritiem adesse, potius tamen obstructionem quam scirrhum: quamuis ex cachexia apparente in id malum transmutari posse verebar, & ab eo hydropem subsecuturam. Quare hoc decoctum praescribo, quod materiam viscosam, pituitosam, melancholicam simul incideret, euacueret, cum paupercula esset, neque multis remediis vti posset. *℞. cort. rad. feniculi, petros. ireos, cichorii, ana ℥ ss. capill. Ven. agrimon. ceterach, cassia, soldanella ana m. ss. liq. rosa ℥ ss. vuar. passul. enucle ℥ j. solvor. sena ℥ i. ss. se. danci, feniculi ana ℥ i. ss. fiat decoctio in aqua commun. pro ℔ i. i. fortiss. express. adde syr. de eupatorio, de quinque rad. de cichor. Nicoli cum rhabarb. (ob febre) ana ℥ i. m. sc. pro quatuor dosib. matutinis. Quo melius habuit, vt postea mihi relatum fuit, quamuis ad me non redierit.*

SCHOLIA.

De febris quae circuitum quartanum excēdunt, varia ab auctoribus tam de essentia earum, quam de causis earundem adferuntur. Plurique medici, inter quos etiam est Fernellius, ad quartanas non exquisitas referendas putant febres longioris intercapedinis & intermissionis, quales sunt quintana, sextana, aut si quae rariores periodos habent. Holerius etiam nostro tempore has febres longioris periodi, quam quae quarto die accessionem faciunt, ad genus quartanarum referebat. At eas ipsas Hippocratis auctoritate confirmatas, ne vel supra quatuor humores, alium statuere, vel aliam illis sedem, quam in venis designare cogatur. Verum dignissimus Hippocrates quasdam quintanas hasque pessimas facit, quae alias ante tabem fiunt, alias tabidis superueniunt & interficiunt. Idem Septimanas longas, verum non

non lethales affirmat: praeterea Nonanas ceteris longiores, sed non lethales. Verum Galenus haec non Hippocratis sed alterius esse putat: scribitque nullas se vidisse periodos ultra quartanarias. Agnoscit tamen aliquando fieri posse, vt à praecedente febre semen aliquod relinquatur, neque iusta vitae ratio obseruetur, atque inde fieri vel septimana, vel nonana, vel quintana, vel sextana; quae septimo, nono, quinto, sexto die repetat &bris. Quod si aliis quoque credamus, eiusmodi circuitus fieri possunt, Rhases ipse & Auicenna & aliorum experientia id probant, vt qui repetant decimo quinto quoque die, semel in mense, semel in anno, existimantque haec fieri à materia melancholica, pauca, & crassissima, quam exulta crassa pituita generant. Nec si ultra quartanarum circuitus quintani, septimani, & alij admittantur, non propterea nouae humorum species fingenda sunt. Hippocrates in Epidemias, his verbis, has febres ponit, dicens. Septimana longa est, verum non lethalis. Nonana haec longior etiam, at non lethalis. Quintana pessima est omnium, etenim & ante tabem & iam tabidis superueniens perimit. Et paulo post: Praeterea errantes febres, quartana, quintana, septimana & nonana, quibus iudicantur circuitibus confiderandum. Circa has tamen febres videtur esse diuersitas quaedam inter Hippo. & Gal. *Epid. 1. sect. 3.* nam Hippocrates eas esse pronuntiat, Galenus negat se vidisse septennem & nonanam, & quintanam nunquam manifestam, id est, durantem in suis paroxysmis, sed occultam, seu confuso modo, ita periodi quintani non perscuerarent vsque in finem morbi. Sic quod aliquando succederent duo paroxysmi quintanae, post mutarentur. Et si venit sextana, inquit, non est dicendum, quod id ex humore terminato sit, sed inordinato viuendi modo, vt si contingeret vnus sextanae paroxysmus, qui amplius non redeat, quod contingere potest, quod æget vtatur inordinato regimine viuendi, & si sequatur alterius septimanae circuitus, id tamen non erit ex natura humoris. Si vero sit ex natura humoris, quia ex humore pauciore, quam in quartana Auicenna dicere videtur: rursus dicendum sicuti datur quartana, septena, & nonana; ita non datur sextana, octaua & dena? Sed de septena, nonana, & quintana, quae sicut fecundum quod erit maior & minor quantitas materiae. Et tunc videretur, quod quintana esset salubrior, quam septena, quia in septena erit maior aduultio: tamen Hippoc. contrarium dixit. Ideo non possemus ratione hanc quaestionem decidere, vt dicebat Galen. Sed decidenda est experientia. Crendum quidem est Hippoc. qui dixit, quod datur. Sed ego eas non vidi, inquitens Galen. & quoniam hoc tantum experimento probari fide dignissimo tantum credendum esse tales febres posse euenire. Nam & quintanas tres Curtius hanc quintanam, qua haec mulier afficiebatur per mensem, aliam quoque semel in tabida nobili muliere conspeximus, quae etiam in eadem lethali crati iubet. Quidam enim (teste Gilberto Anglico) testati sunt se vidisse febres de anno in annum reuerentes, de septennio in septennium. Rhases etiam affirmat se vidisse hominem, qui quinto quoque decimo die febricitaret. Sauonarola quodam Pancratio Iustiniano, Patricio Veneto, cum signis melancholiae per aduisionem. At Auicenna

sub finem capitis de sextana, inquit: Etiam retulit mihi quidam fide dignus se vidisse nonanā. Quintanam (vt idem ait) nos multoties vidimus; & non cogimur propter hoc dicere, quod illis sit vna humor alius. Gentilis quoque (vt Niculus Florentinus refert) vidit febrem in Berraducio de Bouariis Perusienfi, quae de decimo quinto in decimum quintum inuadebat. Ceterum neoterici definiunt: Quintana febris est, ex phlegmate per aduisionem in melancholiam conuerso, & extra venas putrefacto, de quinto in quintum diem affligens. Dicitur interpolata, eo, quod materia extra venas putrefcat, eo, quod continua non reperiatur, & talis raro eueniat: si vero continua esse contingat, vt in hecticiis aut tabidis, semper lethalis est. Harum quidam febrium longiores periodos habentium, materiam statuunt melancholiam admodum crassam atque terrenam, qualis ab ea exulta pituita gignitur: atque eam quidem paucam in parte quadam distantiore iam diu coarctatam, vt idcirco tardius moueatur, accessionemque faciat. Possunt etiam fieri, Galenotelle, ex errore ægotantis, cibum plus æquo summentis, vel medici quoque imperiti negligentia. At alij sequentes Arabum decreta, qui licet has febres fieri putant ex phlegmate per aduisionem in melancholiam conuerso, imaginantur interim quod hic humor ex duobus vnitis secundum maiorem vel minorem mixtionem, coadiuuante eius paucitate, tardius moueatur. Hinc Gilbertus quintanam ob viscositatem phlegmatis & siccitatem melancholiae diuturniorem quartana esse scribit, & diutius perdurare periodum, & tardius solui. Sextanam fieri ait ex phlegmate acetoso & melancholia, vnde materia existente frigidior & magis compacta; etiam tardius hanc adhuc moueri. Septenam ex phlegmate vitreo & melancholia de septimo in septimum tardius affligere ratiocinatur. Nouenam ait fieri ex commixtione phlegmatis vitrei & naturalis, & melancholiae; ideoque magis infarcta, multo tardius ceteris mouetur. Decimanam vero omnium tardissime, quam ex phlegmate vitreo & acetoso & melancholia fieri autumat. Octauam febrem non admittit, cum tantum septem planae existant: alias rationes quas ponit, apud eundem videre poteris. Amatus tamen *Cent. 2. curat. 75.* non solum de octaua febre mentionem facit, sed quod eam viderit longo tempore perdurantem in adolescente quodam, qui etiam ab eodem Amato sanatus fuit. At Capo de Vacca, Professor medicus insignis Patavinus, ex sententia Hippoc. *1. epid. sect. 3.* & ex Galeno quintanam quamuis obscure admittebat ab atra bile humore calido & sicco. Sextanam & nouenam ex naturali melancholia, humore frigido & sicco. Cum enim quintanam pessimam & lethalem febrem pronuntiauit Hippoc. non tamen ex necessitate si fuerit ex humore frigido & sicco, esset legitima quartana & tutissima: sed quia periculosa. Ideo ex atra bile ea fieri protulit. Haec tamen quintana, qua haec mulier ægotauit, habuit cum melancholia pituitam admixtam, cum etiam postea in quotidianam conuerteretur, quam etiam cachexia subsequebatur. Septanam & nonanam cum Hippoc. eas tutas esse dixit, easdem existimat esse in melancholia naturali. Quod autem non seruantur similes periodi, id fit ex copia materiae; vt si magnus debet attrahere ferrum, oportet vt id sit indeterminata quantitate citra quam vel non vel vix attrahet. A simili dicendum de ista materia, scilicet melancholia,

9.
Quomodo
harum fe-
brum di-
stinctio sit
consideran-
da.

Signa.
10.

Prognosti-
ca.

17.

Curatio.

cholia, quæ si fuerit exigua, non possent fieri eu-
dentes illi periodi, de quarto in quartum, sed de
quinto in quintum: & quia maligna est atra bilis
& pauca, citius expultricem mouet de quinta in
quintam. Melancholia naturalis non ita maligna,
nec mordax. Hinc in parua copia, non de quarto
in quartum, sed de septimo in septimum, & de
nono in nonum mouetur: quia materia non po-
test ita stimulare expultricem, ut atra bilis. Con-
siderandum præterea, quod dicta distinctio har-
um febrium attenditur secundum frequentiam
potius, quam secundum necessitatem, sicuti alij
multa in arte medica considerantur, à quibus istæ
febres solent computari inter erraticas, cum ex-
cedant febrium communium & regularium mo-
tum, vel frequentiam motus. Differunt tamen
ab erraticis, si certis circuitibus moueantur, ut
quinto, septimo, nono die. Auicenna quoque
dicit fieri præcipue septenam ex malo regimine,
& nonanam, quemadmodum & quintanas Gale-
nus fieri voluit, licet eas ad quartanas pertinere
dixerit. Facile cognoscuntur ex periodis, quamuis
nonnulli referunt vrinis diebus interpolatis iis-
dem discoloratas & tenues esse, post accessionem
die sequenti magis coloratas & crassas; in hora
caliditatis paroxysmi coloratas quidem, sed ten-
dentes ad tenuitatem. Pulsus in die paroxysmi in
eius principio est occultus, tardus, rarus, sed ca-
lore expanso, paruus quidem licet spissior. Et
quæcunque earum ex adustione procedit, com-
municat in signis cum quartana notha, ex adustio-
ne phlegmatis vel sanguinis; & ita ex materia,
qua sit, de alijs signis perquirendum. Quintanam
alijs dixit Hippocrates periculosiorem & lethali-
orem. Auicenna asserit quintanas (vtpote sum-
mus quoque medicus) dari, quæ curationem
admittunt. At Hippocrates intelligit de ea, quæ
tabem præcedat vel sequatur, quæ non solum pe-
riculosa est, verum etiam lethalis. At alia, iuxta
Auicennam, quæ sine tabe est, curatur: & ita ægra
nostra incidens primo in quartanam, & ex ea in
quintanam, & ab hac rursus in quotidianam, re-
cte sanata fuit. Sed quintana, quæ antecedit he-
cticam, valde maligna est; & quam hectica præ-
cessit, omnium pessima habetur & mortifera; tam
per viam signi, quia vltimam adustionem notat,
cum corpus destruitur, quam per viam causæ,
quia ipsa est causa augmentationis febris & eius
duplicationis. Et quamuis illa quoque periculosa
est, quæ sequitur febres erraticas, & quæ quarta-
nam; non tamen semper ac æque lethalis est, ut
ea quæ præcedit vel subsequitur hecticam vel ta-
bem. Potest tamen subinde euenire, quod nec
quartana præcedat aut sequatur quintanam, ita
ut aliquando pituita increaseretur ac minoretur, vel
(ut alij volunt) atra bilis, ut quintanam per se
generet, ac à se ipsa incipiat. Interea sicuti quar-
tana atrabilaria curari possit, ita & quintana: at
illa, quæ præcedit hecticam, etiam lethalis ha-
betur, magna ex parte corpus incinerando & ex-
siccando, ut hæc superueniat. Hic quoque nota-
tu dignum, quod in corpore hectico aliquando
sunt humores, qui incinerantur, & minuantur, &
quintanam inferunt: quæ materia à materia quar-
tanæ non differt, nisi hac ratione quod materia
quintanæ sit minor & crassior. Ideo recte dixit
Hippocrates, quintanam cum tabe vel phthisi le-
thalem esse. Id quoque Galenus testatur, verum
esse vniuersaliter. At Auicenna indefinita dixit,
quintanam esse lethalem vel non Galenus quoque
cum difficulter has febres admitteret, earum cu-
rationem quoque non posuit: & pauci sunt, licet

decreta Arabum sequantur, qui harum febrium
curationem describunt, existimantes satis esse, ut
in remedijs adhibendis respiciant ad illos humo-
res ex quibus fiunt. Hinc Auicenna & eius sequa-
ces nonnulli, cum velint, quod fiant ex eadem ma-
teria, quæ quartana sit notha, maxime vero phleg-
matica, eodem modo has febres curant. Vel si
hæc ipsa sit ex atra bile, eodem modo, ut atrabi-
liaria curanda. Sauonarola in harum febrium
curatione ponit eosdem canones descriptos de
curatione quartanæ phlegmaticæ: interea admo-
net, cum materia hic in principio sit crassior &
hebetior, ut subtiliori diata in principio, in pro-
cessu vero crassior, cum febres longiores sint,
ne vires concidant, vitamur. Hinc quidam primis
diebus victum tenuiorem adhibent, postea cras-
siorem, & rursus versus statum subtiliorem. Inter-
ea si antecedant vel subsequantur hecticam, iis
minime ieiunium imperandum est, cum tales
inediam ferre non possent. Ideo in eiusmodi ca-
su nutrimentum iuxta Auicennam laudabile &
velocis nutritionis exhibendum est, quod facile
distribuitur, nec crassum, neque viscosum sit.
Quibus etiam febribus confert frequens ventris
lenitio, modo adsit hectica, nec eam sequatur.
Et vomitus præcipue ab initio etiam confert iis,
ut in quartana phlegmatica, minus tamen in atra-
biliaria. Vbi igitur materia in ventriculo flu-
ctuat, levis vomitus vilis est, etiam postea, ob
pituitam & melancholiam, ex semine raphani
paulatim ad elleborismum, si opus sit, proceden-
do: at in atrabilaria id nequaquam tentandum.
Si materia sit in locis vicinis & non in stomacho,
leniente medicamento vtetur ad materiam com-
munem expellendam, vel enemate si materia in
intestinis hæreat. Interea digestiua sint magis
subtiliantia & incidentia, ob materiæ crassitatem,
à mediocribus ad vehementia progrediendo.
Si atra bilis febrem incitet, magis humectantibus
& minus incidentibus vtetur. Materia concocta
ac demum purgata, theriaca quoque vti possemus;
ut in quartana phlegmatica: quod etiam de bal-
neis & stuphis sentiendum, iuxta proportionem
eorum, quæ de quartanis febribus dicta sunt.
Verum cum istæ febres modo quartanas, modo
erraticas sequantur; & rursus erraticæ, quarta-
næ fiant; exempla aliqua etiam de iis in medium
adferemus.

OBSERVATIO XLIV.

De puero trium annorum, febre erratica laborante.

Nicolaus Verlanus, puer trium annorum, fi-
liolus Bartholomæi Teylingij sororij mei,
cum in febrem erraticam anno 1555. mense Sep-
tembri lapsus esset, ac vna vermes deiceret, post
exhibitum syrupum de cicbor. Nicol. cum rhabarb.
& oxymelle simplicis epoto, infrascripto electuario
solido per morsellos cum vteretur, à vermibus
simul & à febre liberatus fuit. *℞. pul. rad. tor-
mentillæ, rasuræ eboris, cornu cerui vss. ana ʒj. B.
pul. rhabarb. selecti ʒss. dissolue cum aqua absinthij
& adiectis ʒij. r. coch. albiss. fiat confectio in morsel-
lis, dosis erat ʒj. B. aliquando ʒj. in diluculo, ea die
qua non febreret.*

SCHOLIA.

An tequam ad febres erraticas declarandas ve-
niamus, quæ nullum circuitum certum obti-
nent, causæ circuitus febrium paulo altius repe-
tendæ

tendæ sunt, cur putrescens pituita quotidie, bilis
tertio, melancholia quarto quoquo die impetum
faciat, quamuis de iis alias nonnihil diximus:
nondum tamen satis liquet, nunquid hoc humo-
rum motus efficiat, ut quidam existimant, quo-
rum opinio refellitur apud Donatum multis ra-
tionibus. De meden. feb. par. 2. ca. 10. Ibidem eorum
quoque sententiam improbat, qui causam circui-
tum referunt ad propriam vim contractæ putre-
dinis, vel qualitatis naturæ & conditionem, quæ
vis seu qualitatis in humore genita talem circui-
tum efficiat, cum potius causam manifestam cum
Galenus inuenire oporteat, eaque inuenta frustra
ad occultam quispiam confugiet. Tertiam quo-
que opinionem eorum refellit, qui circuitum cau-
sas ad stellas siue planetas quosdam referendas
esse contendunt: & tandem eam causam comple-
ctitur, quæ à Galeno sumitur, ex temperatura &
consistitia humorum. Sic bilis calida, sicca,
igneæ substantiæ, nullum habens lentorem nec
tenacitatem, citius affligi, nempe secundo quo-
quo die. At melancholia frigida & sicca, terreæ
substantiæ, paulatim velut lapis accenditur, aut
testa, aut os, & quarto die magis repetit. Pituita
vero lenta & tenax, cum parua eius fiant euacua-
tiones in accessionibus, inclinationibus, neque
integre expurgatur, sed sæpius in foraminibus re-
tinetur, ideo quotidie redit. Sed statim obiciet,
inquit idem Donatus, cum nonnullæ sint febres
quartanæ, septimanæ, nonanæ, quemadmodum
ab Hippo, scriptum est. De morbis vulgaribus se-
queretur, quod nullus possit dari humor ex quo
oriri possent, si ex eorundem humorum natura
dicti circuitus & non alij excitari valent. Id qui-
dem propter exiguitatem sit, ob quam impediunt
proprijs eorum motus determinatus, sed protela-
tur, cum & victus quoque in causa esse potest.
Iam & triplex esse potest causa diuersitatis ac-
cessionum; vna quidem humoribus, secunda viribus
tertia corporis dispositioni tribuitur. Multus si-
quidem humor, eo, qui paucus est, longiorem af-
fert accessionem; & crassus, tenui: robustæ vires
breuiorem, quemadmodum imbecillæ longiorem.
Corporis autem dispositio rara quidem breui-
orem, densa longiorem affert. Et vbi omnes aut
plures iam dictæ causæ copulantur; tantoque
tempore earundem accessionum ordo seruabitur,
donec in partibus, quæ accessionum causæ ex-
sunt, similis seruetur affectus, qui quidem du-
plex existit. Galenus auctore eodem 2. lib. de diff. feb.
cap. 7. Alter quidem imbecillitas partis, ex qua
tidie genitis oritur. Peruerit autem earundem
accesionum ordo; aut ob transmutationem hu-
moris, aut ob victus errorem, ut ad longum Ali-
marus docet. At Capo de Vacca, cum Auic. de
Feb. tegeter, iuxta Galeni & Auicennæ doctri-
nam, quotidiana, inquit, non quia causam habet
fortiorem, verum humorem copiosorem, ideo ci-
tius redit bile. Bilis cum sit in minori copia, & ita
rariorem accessionem habet. Quartana vero sicci-
or & tardior, imo siccissima, & in minima copia,
tuum sen periodorum, natura humoris. Per natu-
ram non intelligit materiam, seu modum substan-
tiæ, sed formam de prædicamento substantiæ,
quæ deesse humori. Hæc forma ea est, quæ per
suam proprietatem est in causa, ut statutis diebus
fiat accessio. Talis est natura & forma pituitæ,
ut singulis diebus, bilis tertio, melancholia quar-
to redeat. Vide Galen. 1. de diff. feb. circa finem.

At vbi non sunt in debita copia, periodi non ser-
uantur; hinc de quinto in quintum, de septimo
in septimum. Et licet biliosa inuadat singulis die-
bus, ut in duabus tertianis, habet tamen corres-
pondentiam de tertio in tertium diem. Causa red-
ditur à Galeno 11. Method. cap. 20. quod in par-
ticula, in qua vel adest inflammatio, vel putredo,
vel obstructio, in hac particula est focus putredi-
nis: & sic possibile est, quod duæ sint partes in
corpore affectæ; vnde duplex cum sit focus, duas
habebitis tertianas. Quare dicitur, quod redeant
accessiones, quia perseverant causæ. Redcunt
autem frequentiores, quia materia est vel in ma-
iori copia, vel tenuior, vel calidior; quia etiam
inquinamentum est, vel copiosius, vel minus sic-
cum, vel hæc fiunt ex humorum natura, id est,
forma ipsa. Quantum ad inordinationem paro-
xysmorum, Auicenna causam primo in materiam
(considerans eiusdem substantiam) refert; cras-
sam, tenuem, maiorem, minorem, copiam eius-
dem; mordacitatem, intensionem, remissionem
ipsius materiæ. Secundo in humorum transmu-
tationem, de specie in speciem, cum bilis flaua
in atram transit. Tertio in errorem viuendi.
Quarto in imbecillitatem expultricis. Quinto in
acuitatem & hebetudinem sensus, Gal. 2. de diff.
feb. cap. ult. duas causas assignat, humorum trans-
mutationem & errorem in victu. Voluntque Au-
cennam explicite & clare; Galenum implicite
has causas proposuisse. Quamuis in re ipsa nul-
lam discordiam inter eos esse asserant. Verum
nunc ad vagas febres accedentes & erraticas, quas
Galenus ad Glauconem ita vocat, eo quod incer-
to tempore, ac non eodem modo repetunt, quod
sit vel ob victus rationem male institutam, vel, ut
alij ferunt (quemadmodum etiam Akkia refert
supra Commentum lib. 1. ad Glauconem) quod varij in
varijs partibus corporis humores putrescant. Nā
hos humores partes quædam citius, quædam tar-
dius accendunt: ex quibus alij ad putredinem
proniore, alij minus proni sunt. Cum autem er-
ratica febris à medicis præstantioribus inter fe-
bres interpolatas seu intermittentes numeretur,
eadem sit aliquando ex simplici materia, subinde
ex compositione diuersorum humorum. Hinc qui-
dam de ea scribunt, quando de feb. compositis
sermonem habent; alij autem cum de febribus in-
termittentibus agunt, & de eadem ex professo tra-
ctant: quos equidem & nos sequi maluimus. Vere
quidem erratica cum febris simplex est, & inter
simplices eam cum Rondeletio medico doctissi-
mo numeramus. Et licet in ea quandoque pu-
trescant diuersæ materiæ simul, quandoque suc-
cessiue aut in diuersis locis, quemadmodum dice-
bat Nicolaus Florentinus, cum duæ materiæ intus
vel extra in vno loco, aut in diuersis corporis
partibus putrescant: tamen cum febres erraticæ
non obseruant periodos certas, ut alix febres co-
positæ, sicut tertiana duplex singulis diebus re-
currit: ideo quoque ad simplices febres magis per-
tinent, cumque oberrantes certum circuitum vel
periodum nullo modo obtineant. In febre errati-
ca materiæ non sunt mixtæ mixtione vnita, sed
vtraque materia suam seruat naturam, & hoc ma-
gna ex parte. Hoc quoque obseruatu dignum est,
quod ad periodum attinet, si postponent aut ar-
ticipient febres, id ex parte dispositionis corporis,
paucitatis & multitudinis materiæ fieri potest:
ideo videndum ne decipiamur, quod eiusmodi
febres semper erraticas iudicemus. Et quia mate-
ria est in diuersis locis, vna putrescit post aliam,
vnde aliquando eodem die faciunt bis aut ter ty-
pum,

De inordi-
natione pa-
roxysmo-
rum.

Quas fe-
bres vagas
dixit Galenus
vocat.
Causa.

6.

7.

pum, modo manē, modo vespē, quandoque de tertio in tertium, rursus de quarto in quartum, vel anticipant vel postponunt: quandoque nullo modo aut ordine affligunt; inde recte errare dicuntur. Si sit materia in vno loco, vna citius putrescit; alia tardius, ideo in paroxysmis accidit confusio. Cæterum hæc febres magna ex parte oboriuntur in fine ætatis, circa autumnum, & in fine adolescentiæ, versus principium senectutis, ut qui annos 35. præterierunt; quamvis & aliis etiam in pueris, ut nunc exemplo ostendimus, fieri possent. Vagis febribus quoque, teste Galeno, fere succedunt quartanæ, ideo post quartanas & de his agere tempestivum est. Succedunt autem quartanæ, ideo quod corporis habitum reficiant, ac humores adurunt, & ita in quartanas tandem mutantur, potissimum autem in autumno, ut quotidiana experientia multoties vidimus: quare & harum febrium curatio minime negligenda, cuius curationis & aliud exemplum nunc subiiciemus.

OBSERVATIO XLV.

De febre erratica curata antequam in quartanam transiret.

1. Theodorus Teylingius, Quæstor ærarius Comitatus illustris de Egmonti fororius meus, Alcmariæ anno 1554. cum in autumno liberalius vinum cum amicis quibusdam ingurgitasset, ac diuersis ferculis apud nobiliores, qui talibus delectantur, se impleuisset, in erraticam febrem incidit, cum capitis dolore & tussicula admodum leui. Cum vero hanc febrem non magni faceret, eidem prædixi, nisi remediis vteretur, hanc ipsam facile in quartanam transmutari posse. Ideo ad eum accitus 20. Octob. die illico hunc syrupum propinaui. ℞. syr. de end. viol. ana ℥ j. syr. de stæchade (ob dolorem capitis & materiam pituitosam admixtam) syr. de liquiritia (ob tussim) ana ℥ ss. aquar. end. buglossæ ana ℥ ii. aquar. vngulæ caballinæ, betonicæ (tam ob tussim, quam ob capitis dolorem) ana ℥ j. misce pro ii. dosibus. Postea hoc modo eum purgaui. ℞. diacatholici ℥ vj. cassiæ recens ex cannis tractæ ℥ ss. agarici trochis. ℥ j. sereni lactis ℥ iiii. syr. de stæchade, syr. viol. ana ℥ ss. misce. Et ex ea potione solutiva ac leniente habuit quinque sedes; & plurima, eaque diuersa, excrementa deposuit: ita ut non solum dolor capitis cessaret, verum etiam tussicula, tum febre vaga, liberatus sit.

SCHOLIA.

2. VAgas & erraticas febres Galenus 1. ad Glauconem, vocat, quæ incerto tempore, ac non eodem modo repetunt, ut paulo ante Scholio præcedente admonuimus. Dicuntur autem erraticæ febres duobus modis, vel quia errant in modo affligendi, cum circulum mutant. Si enim detertio in tertium inuadunt, aut de quarto in quartum, vel quotidie, modo continuæ sint; deinde rursus intermittant, modo ex quarto typo ad tertianum transcant, vel extertiano è conuerso, magis vel minus intermittant. Talis enim motus ex diuersis humoribus contingit. Hinc aliquando tertiana erratica, quotidiana aut quartana dici potest, quamvis versus autumnum in quartanam erraticam, aut in quartanam vertuntur. Et sic primo modo erraticæ febres dicuntur. Vnde Gilbertus Anglicus recte dicebat, quod ali-

quando ter in die typum patiuntur, ad modum tertianæ, quotidianæ, quartanæ: quandoque de die in diem diuerso modo intermittunt, secundum naturam pituitæ, bilis aut melancholiæ. Vnde quandoque semel, bis, aut ter, mane aut aliis temporibus, secundum humoris naturam, erratica affligere solet. Possunt enim duæ materiæ coniungi, ut pituita & bilis, aut pituita & melancholia, aut bilis & melancholia. Et ista compositio est diuersarum materiarum in diuersis locis putrescentiarum, quarum vna adurit in choleram nigram & adurit aliam. Et potest fieri ex omnibus simul, & etiam in aliqua parte corporis simul congestis, & maxime in autumno: vnde in quartanam mutantur, ut paulo ante diximus, vel enim humores aduruntur, in melancholiam transeunt; vel melancholia eos in suam assumit habitudinem. Febres enim inordinate vagantes, teste Hippocrate, quartanæ sunt. Sic enim materia pituitosa vel biliosa, teste Gilberto, in fine autumnus aduritur, & conuertitur à sua specie in speciem melancholiæ, & quartana accedit. Hinc Sauonarola tum alij præstantiores medici, febrem erraticam ut plurimum, ac quasi semper, periodicam febrem esse volunt, & mixtione diuersarum materiarum in vno loco scilicet intus vel extra vasa putrescentium, provenire, aut in diuersis locis, ut alij dicunt, quæ neque certis accidit horis, modo mane, modo vespere affligit, modo citius, modo tardius, & qui Arabum decreta sequuntur, volunt fieri ex cholera, phlegmate & melancholia simul commixtis, in aliqua parte corporis, maxime vero in autumno. Alij vero erraticas febres vocant, ut Bertrutius etiam ex humore vnico, licet heterogeneo secundum partes suas, parte subtili prius putrescente, deinde crassiore anticipando: vel è contra, prius parte crassiore, deinde subtiliore periodum postponendo. At Sauonarola, ut paulo ante diximus, dicit fieri ex diuersarum mixtione materiarum, in vno loco, vel diuersis, quæ neque certis horis affligit, neque ad declinationem vsque certis procedit periodis sed inordinate, nullum in affligendo ordinem seruans: cuius causa magna ex parte est pituita cum melancholia. Secundo modo dicuntur erraticæ febres, quod circulo affligant sub autumno, modo anticipando, modo postponendo, quodque deinde ad circulum redeant, aut in quartanam mutantur. Erratica febris est periodica proprie, & nunquam continua. Signa per se patent, quod non obseruant typum, & sine periodo oberrant. Suntque ex tota sua specie difficiles curatu, ob materiæ mixtionem. Prolixæ quoque & malignæ, cum bilis quandoque aduratur, & pituita in crudefeat, & tandem humor melancholicus gignatur, & quartana oboriatur. Difficiliter quoque curantur, cum sine ordine inuadant, nec victus ratio probe adhiberi possit. Et ideo neque facile à quouis dignoscuntur, neque facile curari possunt. Tamen quia ordo duplex est typorum & inuasionis, duæ erunt inordinatæ. Et sic quædam febres præoccupantes, aliæ retardantes, aliæ inordinatæ & erraticæ, quarum multæ particulares differentiæ sunt, quas difficile, est enumerare iuxta Rondeletium. Quod ad curationem attinet, optima victus ratio præscribenda erit, & medicamenta adhibenda, prout causæ contrarietur. Si igitur pituitosus humor cæteris abundet maiori victu incidente vtendum: Si bilis & melancholia adusta magis humefactante. Præstat autem mane cibum dare, cum hæc febris vel errat, anticipat vel postponit. Dum in maiore quiete æger est, hæc

hæc interualla non sunt prætereunda, tam ad victum adhibendum quam medicamenta. Valent carnes perdicum, gallinæ, amygdalatum, hordeatum, vinum lymphatum conceditur, vbi debiles sint. Omnes humores maxime respiciunt & melancholiam potissimum. Si pituita & melancholia mista sunt, digere hoc modo. ℞. oxymell. simplicis, acetos. simpl. syr. de fumo ter. ana ℥ j. aquar. buglossæ, borag. san. ana ℥ ii. misce. Si bilis cum melancholia. oxy. & syr. de epithymo. Si bilis cum pituita, oxy. simpl. & comp. pro purgatione dant diascen. cum turbit. infus. senæ & agar. in bile adusta, cum aqua hordei, ut magis humefcet, & syr. viol. Catholicon, hic maxime commendatur, cum omnes humores euacuet. Laudant & venæ sectionem, si adest plethora, ex vena basilica seu saluarella sinistra. Curationis cardo consistit, ut habetur 10. Continentis, in frequenti purgatione humoris melancholici, & administratione subtiliantium absque calefactione. In principio tamen abstinendum à fortiter incidentibus & aperientibus: ideo in curando diligenter tempora ipsius febris distinguenda erunt. Materia cocta & expurgata conferunt quoque mixturæ roborantes ex conf. anthos, meliss. borag. cum oxy. acob. simpl. aut compof. Vbi diuturnæ sunt, theriaca cum aqua decoct. end. hyper. secundum materiæ compositionem. Alij conficiunt pilulas ex agar. rhabar. vel. pilul. laxantes ex sen. rhabar. exhibentque apozemata laxantia, & simul digerentia. Et quia facile in quartanam mutantur, reliqua remedia, quæ ad quartanas faciunt, erraticas quoque febres sanare perhibentur. Reliqua apud Rondeletium perlegito; qui & enemata & fomenta hypochondriorum præscribit, & curationem febrium erraticarum diligentius persequitur. Quod si symptoma aliquod his quoque superueniat, statim succurrendum erit, siue dolor capitis fuerit, seu tumor lienis, vel hydrops, aut cachexia, qualia in quartana etiam euenire solent: quæ ex propriis locis petenda sunt, præter ea, quæ de quartanariis diximus. Et ita Deo ope absoluius, (cui sit gloria & honor in perpetuum) omnium febrium simplicium formas, & curationem omnium febrium intermittentium. Et quia adhuc restat vna febris simplex, scilicet hectica, de ea libro sequente dicemus, antequam ad alias compositas febres pregrediamur. Et ita hunc librum finiendum duximus.

DE FEBRIBVS HECTICIS
LIBER QVARTVS

OBSERVATIO I.

De febre hectica simplici post ephemeram orta.

1. IR annorum triginta quatuor, prope templum noium Delphis habitans, gracilis admodum & longus, temperata biliosus, tempore æstatis, ex animi perturbatione, cum in febrem ephemeram incidisset, nec eam magni faceret, adeo tamen ira incrementum, animi mororem haud exiguum concepit, neque tunc medico vltus est, quamvis paulatim macilentior factus, & ab assumpto cibo, grauius deinde & intensius à febre ipsa affligeretur, tandem de remediis cogitauit, & me in consilium adhibuit. Ad quem cum intrassem, ac diceret se nullum dolorem sentire, nec febricitare; interea cum à cibo magis incalesceret, cumque intellexissem primam originem huius febris, diariis similem fuisse, ex ira, scilicet, ac morore, de hectica suspicionem habui; cum hæc ipsa (ut Paulus Aegineta dicebat lib. 2. cap. 31. De hecticarum febrium agnitione) dolorem nescit, & quia ea detinentur, nequaquam febricitare se existimant; neque enim calorem percipiunt, cum vniuersæ ipsis particulæ æqualiter sint exalactæ, deinde quod hæc ipsa aliquando inuadat ab initio, ut diariæ, ex morore, ira, lassitudine maiore, vna cum exustione forti: quæ etiam diaria, quemadmodum diximus De febribus ephemeris libro primo, si ab initio non recte curetur, vel error aliquis per medicum aut ægrum committatur, vel negligatur, facile in hecticam transit; magis autem si ex ira, animi perturbatione incipiat, ut Galenus 9. Methodi medendi. quoque docuit, & lib. 1. De febrium differ. cap. 2. Cum enim febris ex-

tenderetur vsque in secundum diem, neque ad integritatem peruenerit, ut diariæ solent, ac permaneret etiam tertio die, cum squallido corpore & calore, talem hecticam esse, inquit Galenus loco citato, existimare debes, maxime vero si ingesto cibo calor accendatur, pulsusque in magnitudinem ac velocitatem increseat, ita ut æqualis accessio esse videatur: id quoque hecticæ proprium ac inseparabile signum existit. Siue igitur hectica ab ephemera inceperit, siue ex se: nam ex iisdem causis, modo vehementiores sint, à quibus sunt diariæ, fieri potest; ex causis prægressis & signis iam præsentibus, cognoui hecticam esse, illius scilicet generis, quod (Actio teste lib. 5. cap. 92. De hectico & tabido etiam febribus) statim à principio inuadit, primo ortu ab ephemeris non dissimile, morore, ira, lassitudine, æstu & quopiam tali generatum. Huic generi si mature occurratur, haud ægre sanatur. Cum igitur hæc simplex hectica esset, ex causa procacitica nempe ita orta, tempore æstatis, canicula æstuante, in homine bilioso, macilento, ac quasi exanguis, facile cognoui, cum febris hæc tenuia corpora & pauci sanguinis fere corripit, & celeriter consumat. Morbo itaque percepto & constitutione temporis considerata, quia iam canicula vrgebat, deinde temperatura huius iuuenis obseruata, venit mihi in mentem exemplum illius iuuenis, de quo Galenus lib. 10. Meth. medendi, meminit, illi præ oculis ponens, qui in feruoribus sub canicula ex ira febricitaret, qui erat siccus & calidus, quodque hectica, ut optime curetur, nullum vel minimum erratum admittit, teste Galeno. Quo fit, ut medicus in sua curatione admodum sollicitus esse debeat; aliter sine

M dubio,

rem. Hic autem erat homo staturæ longioris, macilentus, niger, dixisses quasi stipitem fuisse; tales enim facile in hectica prolabantur, sic dicente Galen. *lib. 1. de diff. feb. capite 12.* Nemo statim ab initio prehensus est tali febre; qui corporis habitum habuerit humidum: sed qui siccior natura existit, maximeque ubi calidior quoque natura sit, & qui vitam degit in labore, vigiliis, cura, ac victu tenui, is adsolet statim ab initio prehendi hectica febre, ex ira ac mœrore; ac multo magis quoties ætas & constitutio calida ac siccata, locusque eiusmodi fuerit. Quæ omnia cum in isto homine conuenirent, minus admiratu dignum fuit, quod in hectica incidit. Ad hunc igitur vocatus, cum adhuc principium huius febris esset, insitusque cordis humor tantum ferueret, nec adhuc facultas eius vitalis & naturalis à temperie natua adeo recesserat, ut debilitaretur, sed nihil adhuc patiebatur: ob quam causam etiā tunc facillime curari poterat. Ideo insequendo rationem curandi à Galeno scriptam *lib. 10. Meth. 10.* quam & Aetius imitatur *lib. 5. ca. 93.* summam medendi in humectando, & refrigerando collocauimus. Nam omni conatu febres hecticas priusquam ad tabem deueniant, refrigerare & humectare oportet, tam per ea quæ extra applicantur, quam quæ intra sumuntur; è quibus est & inspiratus aer. Hecticos omnes etiam si tabescere inceperint, modo alia febris non complicitur, vel ab humorum putredine vel ab inflammatione, yeteres audacter lauabant, citra laborem tamen. Labore enim vires exsoluuntur, quas maxime seruari oportet. Quomodo æger ducendus sit in balneum, vide locum Galeni & Aetij citatum. Quod vero ad alimenta attinebat, cum ea ipsa & frigida & humida esse oporteret, cremor ptisanæ frigidæ sumptus, & alicæ chondrus in ptisanæ morem conditus, ab eodem Aetio commendabatur, panisque modicum aqua frigida madefactus: nos pane eloto more Itolorum vsi sumus. Sed cauendum, eodem Aetio anctore, ne epularum frigiditas sit ita exquisita, quemadmodum potioris est. Potus enim cito incalescit, facileque pertransit meatus; at quæ comeduntur forbenturque, si immoderate frigida fuerint, diutius commorando, frigiditate ventriculum afficiunt. Lac asinæ, ubi diuturna febris est, Aet. etiam exhibet: at nos eo carentes lac capræ eius loco exhiberi iussimus. Præceptor meus Benedictus Fauentinus dabat lac vel mulieris vel asinæ vel capræ, quibus & lac ouillum, aliquando etiam vaccinum concedebat: quæ conueniunt, modo non adsit putrida cum hectica mixta. Aquam huic non dedi, cum minime assuetus esset; sed eius loco aquam hordei multæ decoctionis pro potu administraui: & consului ut iulebo cap. proprio à Benedicto Faentino præceptore meo in sua Empirica descripto vteretur: *℞. aquæ sem. commun. frigid. viol. endiu. lactucæ ana lb. j. se. endiu. portulacæ, scariolæ ana 3. ii. in iubar. sebest. ana num. xx. bulliant omnia in q. s. aquæ, coletur, & cum zaccaro, q. s. fiat iuleb. longum.* Sub noctem hordeato ut vteretur, mandauit. Hoc quoque ferculum ut fieret præcepi, quo idem præceptor meus vii solebat: *℞. medull. panis albiss. q. s. infundantur in lacte vaccino vel caprino per horas 6. deinde coquantur in lacte amygd. dulcissimi q. s. addendo emulsionis se. papau. albi, & se. 4. frig. maior. ana 3. lb. & cum zacc. fiat ferculum sine sale.* Interea iuxta eiusdem præceptum caudas cancorum accepimus, & eas in lacte vaccino per horas sex infundere fecimus: deinde in lacte eodem eiusmodi caudas decoque-

re iussimus: cui adieci mus lac amygdal. emul. sem. pap. & quatuor frig. maior. mund. ana 3. lb. & cum zaccaro quantum sufficiebat, fiebat condimentum. Syrupum quoque hunc mane ut fumeret præcepi, non ratione digestionis, sed infrigidationis & humectationis: *℞. syrup. viol. pap. de end. ana 3. j. aquæ lactuc. viol. ana 3. iii. mis. fiat syr. pro ii. vicib. à pharmaco purgante abstinuimus, cum minime hic locum habeat. Vbi tamen minus aluum deponeret, cassiam tantum semel aut bis admisi. Interea & hoc condito vsi sumus: *℞. conf. viol. nempbaris ana 3. j. diatraga. frig. 3. j. cum modico zaccar. albiss. fiat mixtura.* Spinam dorsi inungere fecimus hoc linimento, quo idem Benedictus præceptor meus & dorsum & thoracem & utrumque latus hypochondriorum inungebat: *℞. mucaginis sem. cot. se. psyllii, maluæ ana 3. j. lactis mulieris puellam lactantis 3. j. lb. gummi arabici, tragacanth. ana 3. j. butyri recentis sine sale loti, olei viol. loti ana 3. j. lb. cere albæ q. s. fiat unguentum molle.* Præterea iura restaurantia, ex capone in balneo maris cocta secundum artem parauimus; aliisque cibis refumptiuis & alterantibus ac infrigidantibus & humectantibus cum vsi essemus, tandem & hic conualescere cepit. Erant eo tempore empirici, qui illum morbo Gallico affectum dicebant, cum hectica tantum laboraret.*

SCHOLIA.

EX dictis Galeni tum Aetij, locis quoque iam citatis duas causas esse hecticarum febrium satis constat: vel enim procacitatis causas habet cum ephemeris communes, quando morbo nullo præcedente eueniant. Verum ex ira, mœrore, tristitia, aut lassitudine, ex ardore solis, etiam ex Venere nimia, qualem & nos aliquando iuuenem præ manibus habuimus, qui commode quoque à me curatus fuit: idque in hominibus siccioribus & calidioribus, vitam in laboribus, vigiliis, curis consumentibus, tempore æstiuo, & victu calidioris vtentibus. Secunda causa est, quando ab ardentibus febribus, vel acutis etiam male curatis succedunt, & non refrigeratis potu tempestiuo aquæ frigidæ aut aliis remediis refrigerantibus, imo contra perperam calefactis & siccatis, inedia tridui à diatrariis, ut apud Galen. videre licet. Tercio succedit hectica, etiam marasmus, pulmonis & thoracis affectibus: ut phthisi utriusque, intemperiei calidæ siccæ, empyemati, & diutina phlegmonæ hepatis, ventriculi, stomachi, mesaræi, icteri, colici, renum, vteri, vesicæ; imo & intestinis aliis, per dysenteriam & lienteriam aut diarrhæam diuturnam, inflammatis. In quibus affectibus & totum corpus & præcipue cor siccatum est: nata inde exigua febre, vel statim initio, vel temporis processu, corpus cordis siccavit & calorem febrilem solutu difficilem impressit. Dicit autem Iacobus Syluius has febres ob id etiam hecticas vocari, etiam si harum quædam humorum & partium ipsarum putredinem habent adiunctam, ob quam is idem non laborat: si quis etiam putridas vocare volet, maui cum Galeno hecticam appellare, cum febris hecticæ naturam sequantur. Hecticam quoque tantum, siue siccitatem, quæ in marasium non transiit, in magna pe-silencia multis contigisse, Galen. scribit *lib. Epid. Signa.* Quantum vero ad signa demonstratiua attinet, siue ea sint communia, propria, inseparabilia, siue vnumquemque gradum, vel differentiam indicantia, cum quædam hecticæ inter initia sint difficilis cognitionis, & facili curationis: ideo signa diligenter

genter sunt cognoscenda. Nam ubi hecticæ febres radices agunt, lethales & periculose sunt, cum multi moriuntur, quod non fieret, si medicis essent diligentiores in inquirendis signis. Propterea prius prænotandum, an hectica imminet necne. Imminentem cognoscemus, num præcesserint causæ iam propositæ: nam si præcesserit febris ardens, in corpore calido, siccato, bilioso, rare constitutionis in adolescente macilento, in aere calido, siccato, aut canicula æstuante, in habitu gracili: tales sunt præseruandi ne in hecticam incidant, quando adsunt causæ vehementiores, & corpus aptum tunc facile introducit affectus. Hic præcautio locum habet: & ideo illum non tantum medicum appellamus, qui ægros caret, verum etiam, qui sanos ab imminetibus malis præseruet ac tæatur: quod quidem nõ minori laude dignum censemus, quam ægotantes ipsos pristina restitueret sanitati ac valetudini. Imo, ut ait Galen. tempore & dignitate hæc curatiua medicinæ partem antecedit. Signa itaque hecticæ præsignantia diligenter consideranda. Hectica quoque, quæ febres ardescentes, vel prorogatas, vel medici insectia male curatas sequitur, principium cum ardentibus temporibus confusum habet, & sicubi adsit, in his humor cordis insitus iam multus absumptus est, humiditates corporis cordis, temporis longitudine, vt febres diuturnæ sunt, absumuntur: haud secus quam lucernarum flamma interdum soleat, non absumpto oleo, funiculum vrere. Caterum præsentem vero hecticam cognoscemus, num illa quoque sit sola vel cum putrida, idque ex Galeni doctrina: nam hæc eo diligentius animaduertenda sunt, cum curatio etiam harum, vt postea patebit exemplis, diuersa sit: siquidem remedia hecticæ simplicis sunt lethifera in hectica cum putrida. Hectica enim simplex cum facile curatur, cui & balneum & aquæ potus conuenit & lac: eadem minime conueniunt in hectica cum putrida. Rursus in simplici tantum refrigerantia, humectantia & alterantia conferunt, pharmaca vero solutiua necem inferunt, quamvis hæc ipsa, modo vires adsint, licet non violentia prodesse quandoque possent. Simplicem igitur hecticam cognoscemus facile ex iis signis, quæ partim ex Galeno, partim ex aliis in duabus præcedentibus Obseruationibus retulimus: sed vt eadem magis innotescat facile in eius cognitione deueniemus ex sola actione moriua laesa: pigri n. sunt & ad motum deficientes & cum difficultate se mouent, eo quod virtus languet, febrem non persentiunt, vt ex lib. Gal. de inæquali intemperie: ex Paulo quoque & Aetio & Alexandro Tralliano. Sunt enim partes æqualiter intemperatæ, dicuntque ægotantes se à febre immunes esse, pulsus his quidem est debilis, sed non est vehemens. Quia adest intemperies febrilis in sola substantia & habitu. Suntque parui ob facultatem debilem: non potest arteria dilatari, & ob exsiccationem durior fit. Estque magis velox & frequens, nam necessitas euentandi vrget, ideo frequentia opus est, estque vacuus ob alimenti indigentiam: Propter siccitatem quoque durus est. Neque hic aderunt signa febris putridæ: & ideo signa quæ sumuntur ab exeunte mutato etiam indagando: nam hic deiectiones non sunt pingues, atque male olentes, vt in putrida: quia hic sensum fit coliquatio, non subito, vt in putridis febribus coliquantibus ardentibus. Præterea hectica discernitur à putrida, iuxta Alexandrum Trallianum *lib. 12. cap. 4. De febre hectica.* Quod si febris in-

teruallum prorsus nullum habeat, adhuc neque obscurior, aut vehementior fiat, neque adeo valida: hectica esse hanc putato. Nam in putridis & incrementum & imminutio accidit: augmentum quidem in statu, imminutio autem in declinationibus. Et licet hectica febris vna sit ex continuis, vt synochus: est tamen hectica propriè dicta, accensa in partibus solidis, & præcipue ab initio ad finem exigua, obscura, æqualis: nisi quod aliquanto post patius nonnihil exacerbat. Pulsusque hecticæ tanto minor, tardior, rarior, quam synochi: quanto illius quam huius calor est minor. In synocha enim velut flamma quadam multa manu medici occurrit: à qua pulsus maximus velocissimus, frequentissimus. Ab aliis autem febribus accessiones & liberationes, & æquales habentibus differt hectica: quod illæ in æqualitatem quandam omnino habent post alimentum paulo ante exacerbationem datum: hectica autem post alimentum quauis hora datum, velut accessionem quandam æqualem habet cum calore multo & magno & pulsu velociore. Hæcque calor & pulsus alteratio post nutritum hominem in hectica durat: quamdiu alimentum distributum & appositum cordis squallorem humectat. Postea autem ad statum redit, in quo erat ante alimentum. Hæc autem calor alteratio in hectica fit (*teste Galeno*) vt in calce, aliquo humore irrigata: in qua squalidus calor ceu ab humida substantia nutritus augetur, vt in lignis accensis oleo restinctus. Continentes quoque ab hecticis discernuntur, iuxta Trallianum: & si hac ratione similes hecticis videantur, quod & febres continentes, & febres conuinentis, & febres differentis.

11.

12.

Diatra & hectica differunt.

13.

A qualitate mutato, tertio vero à qualitate mutata. Hinc in hecticis cutis sicca cum asperitate apparet, & caliditate non vehemens, sed exigua à principio vsque ad finem, ut de inaequali temperie c. 5. Gal. annotauit. Non est vehemens calor ut synochi: mor-dax tamen est calor hecticus, ut Gal. 1. de diff. feb. demonstrat, c. 9. non tamen primo contactu innotescit, sed si diu manum detineamus. At signa propria & inseparabilia, ut idem Galenus testatur, ac Alexander quoque Trallianus, quod à cibo caloris incrementum fieri videatur: non est autem incrementum (ut Trallianus dicebat) sed caliditatis in alto calata, occultaque augmentum. Quippe in his tale fieri contingit, quale in calce (ut paulo ante diximus.) Etenim ut ignis in hac calatura ab injecta aqua deprehenditur: sic etiam in hecticis cibus assumptus calorem in alto delitescens foras euocat. Fit enim mutatio per horam vel duas saltem à cibo assumpto, hoc est euidentissimum signum, ante cibum pusilla remissa caliditas, post cibum vehemens, copiosior: ita & pulsus post cibum fit velocior, frequentior. Hoc licet in aliis febribus sit, non tamen ita post cibum. Auerrhoes similitudinem Galeni de calce ridet, quam tamen Donatus ab Altomari ad longum defendit part. 1. de feb. c. 26. de signis hecticae. Quem ipse perlegere poteris: ad maiorem enumerationem signorum iam dictorum. At in hectica marasmode (quae etiam facile cognoscitur) & iam marasmo propinqua: oculi sunt multum caui: consumpta, humida eorum substantia: lippitudo in oculis sicca, qualis per solem & puluerem die toto profectis. Color viuidus faciei totius, & praecipue frontis concidit. Frons arida & intenta, Palpebrae aegre aperiuntur, sed coniucent, ut dormientibus. Tempora collapsa & caua, consumptis musculis erotaphitis: cutis & ossa in corpore toto sola supersunt: adeo ut ventri intestina & viscera, uti Iacobus Syluius dicebat, deesse videantur. Hypochondria ad thoracem valde retracta. Cutis tactu siccissima: & quae digitis apprehensa corij sicci modo rigeat. Pulsus debilis, durus, paruus, frequens. Debilis quidem à valida cordis intemperie: durus autem à siccitate. Sed antequam gradus & tempora hecticarum distinguamus, sequens exemplum prius adferamus.

14. Signa propria & inseparabilia febri hecticae.

Signa hecticae marasmodis.

15.

OBSERVATIO III.

De hectica ex melancholia contrahita, quae primum gradum postea excedens ac secundum, deinde ad tertium peruenit, ex qua aeger obiit, & de hectica tabida non exquisita.

7. **M**agister Cornelius Regius Iurisperitus, qui Delphis in insigni Magni speculi habitabat longo tempore, deinde in Hagha-Comitis, annos natus quinquaginta quinque, vir facetus, & hilaris ac minime melancholicus. Hic cum ultra annum in Comitibus tam in Flandria, quam in Brabantia, apud Principem Aulicum illustrissimum egisset, melancholiam aliquam concepit, quamuis eam nemini indicauit: interea cum domum rediisset, nec villo morbo se affectum diceret, & foras quotidie exiret, paulatim macilentior factus, ita ut collum in dies gracile fieret, ac oculi excaverentur, corpusque aridum & squallidum euaderet; tussicula etiam subinde leui accidente. Cumque hic signa primi gradus hecticae adessent, ita ut carnosa substantia paulatim incenderetur & effruesceret: quam hecticam etiam primo incipientem, humiditate cordis feruifacata, non per-

eipiens, licet cibo assumpto parum incallescere, non magni fecit, ita ut neque illo tempore medicos consuluerit. Deinde v. amplius procedente calore, ita ut etiam substantia carnosa iam fere absumpta esset; ad secundum gradum hecticae peruenit, ita ut iam increscens hectica eundem affligeret, feruescentia in longum tempus protracta, adeo ut similes particulae, quae sunt veluti cordis elementa, siciores redderentur. Cumque ita hectica incrementum cepisset, vix adhuc de remediis cogitauit, quamuis tunc medicum ad se vocauit. Et hectica ad vigorem tendente & tertium gradum, cum in deterius laberetur, ad marasmodem febrem peruenit. Vbi enim hectica, ut Galenus dicebat, tum etiam Aetius lib. 9. cap. 92. iam solidam substantiam similiarum partium cordis inuaserit, ut tantam sanandi difficultatem mirari non oporteat: Primo igitur feruor naturam excedens, teneram & nouissime concretam membrorum substantiam ut adipem & carnem colliquat, discutit & absumit, inde humiditatem corporis alentem diffusam, inque morem roris per singulas animalis partes aspersam destruit: postea carnosum quoque genus adurit, fibris, membranisque solidorum membrorum partibus insitum, quod abscondentes coqui abiecit fibris ad usum coquinae transferunt. Hectica febris proprium finem consequitur, ubi solidam similiarum substantiam arefecerit, unde & tabes vocatur. Cumque iam fere notae hecticae transeuntis in marasmodem febrem apparent, tunc etiam Bontium professorum Leydanum consuluit. Nam marasmodis febris (ut Alexander Trallianus) ab hectica profecta signa etiam ex ipsa sola aegri facie omnibus manifestissima existunt. Primum enim color viuidus ac sanguineus, quem Graeci Chreos anthos, hoc est floris colorem appellant, non amplius in eis seruatur, sed nigrior quodammodo, exaridus, & ab immodica febrium caliditate squallidus apparet: cutis vero frontis valide distenditur, & palpebrae grauantur, ceu in iis, qui dormituriunt: non autem est somnus, sed potius imbecillitas musculorum, qui palpebras sursum attrahere solent. Unde etiam pituitas crassas, quas lemas vocant Graeci, aridas ob naturalium facultatum impotentiam in oculis habent: praecordia intenta sunt, non autem quod ipsa vere sint interna, sed quia membranae & nerui tensionem quandam ob siccitatem sustinent. Nam tali de causa imaginatio quadam nobis oritur, ut praecordia & inflammari & distenta esse putemus, ac pulsus in eiusmodi duri sunt & exigui simili ex causa, & frequentes propter usus necessitatem, obscuri ob imbecillitatem: graciles, quia in latum extendi nequeunt. At quid opus est talia signa commemorare, cum haec adeo euidenter marasmodem febrem representare nobis possint? Ceterum cum parum praedicti medici in curatione proficerent, postremo me quoque vocauit, ut vna consultatione iniremus pro eius morbo depellendo. Cumque ad eum venissem, & cum hac febris cognitu facillima sit: nam antequam pulsus attigissem, & calorem obseruassem, oculis itaque concauis perspectis veluti in ferobibus quibusdam, squallorem in tota cute conspiciens, qualis praecipue in his esse solet, qui in puluere integrum diem sub astiuo sole perambulauerint, non solum hecticam esse cognoui, sed quae in marasmodem conuersa esset: temporibus adeo collapsis, ut tota concaua apparerent. Ita enim hic erat macilentus, ut non hominem dixisses, sed potius ossa & cutem: adeo quoque arente & squallente cuti, ut si apprehenderetur

deretur digitis, veluti marsupij corium consequeretur. Ventre etiam denudato nihil plane ibi erat intestinorum vel viscerum, adeo illa vehementer thoraci adhaerebant. Lotium quoque quod spectabam, aliquo modo rubrum erat. Cumque hac tabida febris esset exquisita, quae curationem non admittit: nihil hic nos proficere posse in curatione praedixi: interea tamen ut ea adhiberentur in commune consulimus, quae humectarent, refrigerarent, resicerent, etiam quae ad sputum expectorandum facerent, modo calida non forent: & ita decocta quadam tum alia remedia apta descripta sunt: quibus quidem prima vice videbatur paulo post deterius habuit. Ad quem cum adhuc bis aut ter ad summum vocatus essem, atque ad eum redirem, lotium valde tinctum fuit, & quasi purulentum cum sputo excreuit Ideo ecligmat. ex syr. viol. diatrag. frigid. aliisque humectantibus & minime calefacientibus vrendum esse cum medico praesente consului, cum Bontius non adesset. Sed alter medicus cum syrups immiscebat oleum aniseri: quod mihi tamen minime placebat, cum maiorem caliditatem ex eo & febrem auctam esse persentiscerem. Et ita videns vires collabescere, amicus mortem praedixi, & cum aegro periculum esse tantum humaniter pronuntiassem, & ideo diligentiori victus ratione & magis restaurandi opus esse, adeo aegre tulit, ut amplius accessum meum non pateretur. Unde aliquando reuocauit Bontium medicum suum familiarem, qui illum quoque posuerat: amicitia causa, quam ut illum curaret, accedebat. At aeger post nostrum discessum vix octo diebus vitam misere trahens, tandem tabe consumptus obiit. Erat haec febris hectica marasmodis exquirit, tertia humiditate absumpta, quae habet declinationem. Ceterum Barodotus Zelandus, qui in comitiis apud Hagha-Comitis degerebat, ad hecticam tabidam non exquisitam cum deuenisset, cum tussicula graui, quasi sputum fere purulentum expectorans extreme laborauit, quam alius medicus longo tempore curabat. Ad hunc quoque accitus fui: qui cum etiam ecligmatata fuisset cum oleo anisi, ut potius vteretur iis consiliis, abique oleo praedicto: & cepit postea melius habere, cumque vna cum medico praesente alia apta remedia praescripissimus, his probe curatus fuisset, quemadmodum & hospes ille qui in hospitio Brieleni ad extremum hectica etiam tabida decubens sanus euasit. Verum tamen hectica quidem tabida, sed non exquisita afficiebatur, quae curationem admittit, & propterea non habet eundem statum cum tabida exquisita. Sed status tabidae non potest deduci à causa febrili: secunda humiditas perducatur: cui statui potest accedere declinatio, ut referebat Capo de Vacca professor Patavinus, cuius scripta de febribus licet eundem non audierim, aliquando nobis mutuo dedit Adrianus Teylingius cognatus noster medicus nunc Harlemensis, qui eiusdem medici auditor fuit, dum Auicennam legeret de Febribus. Vbi enim statim aptis remediis huic occurratur, ope auxiliorum humiditas rorida reparari potest.

SCHOLIA.

6. **Q**uanuis vno modo secundum Galenum hectica febris dici potest, eo quo ipsum corpus habitum comprehendat, atque ita vnum genus febrium hecticarum esse potest: interea pro di-

Per. Forest. Tom. 1.

uerso ipsius dispositionis modo licebit quoque hecticam cum Galeno in tria tempora, seu tres gradus distinguere, ut iam Observatione praecedente ostendimus. Fernellius quoque tres gradus hecticae facit, cum etiam partis similis triplex sit substantia, solida, humida, spiritiuosa. Et secundum alios dantur tres gradus seu tria tempora, prout tres sunt humiditates quae absumuntur. Sed hic rursus primo volunt cum Galeno absumi roridam humiditatem: secundo vero carneam & adiposam. Aetius vero (ut iam ante diximus) prius carneam & adiposam absumi vult, secundo vero roridam: ita ut nonnulli Aetii locum mendosum esse velint & ob hoc corrigendum. Vbi enim hectica inuadit, primo absumitur humiditas rorida, & ita deficit pabulum humiditatis radicalis. In augmento absumitur humiditas carnosa. Si ad statum progreditur, tunc est hectica tabida non simpliciter: sed marasmodis: quia depopulatur humiditas radicalis: intelligunt tunc auctores febrem marasmodem seu marasmodem exurentem calidum & siccum ad differentiam frigidi & marasmi syncoposi. Marasmus deurens est, qui consistit in intemperie calida & sicca, quando cum extrema siccitate coniuncta est caliditas. Marasmus frigidus dicitur, cum habet siccitatem extremam, hoc est, consumptionem radicalis humiditatis: & tunc dicitur hectica senectutis. Marasmus vero syncoposus, iuxta eundem Gal. est mixtus affectus ex caliditate & frigiditate: ex caliditate ratione febris, ex frigiditate ratione syncopis. Vide librum Galen. de marasmo cap. 5. Hectica igitur salubris habet quatuor tempora: Principium ubi consumitur prima humiditas: augmentum ubi secunda: status vero quando exsiccatio secunda humiditatis peruenit ad summum: sed minime tunc status est, quando tertia humiditas exsiccat. Declinatio potius erit, dum scilicet secunda humiditas non amplius depopulatur, imo contra cum iam rescit incipiat: & sic principium refectionis nihil aliud est quam declinatio succedens statui. Sed in hectica insalubri ubi humiditas tertia omnino absumitur, quae exquisita tabida existit, nullam admittens curationem, declinationem non habet. Et ita principium hecticae tabidae est, dum absumpta est prima humiditas, & incipit absumi secunda humiditas: augmentum, dum magis ac magis augetur absumptio. Status, sed exquisita quando absumitur tertia humiditas: sed tunc caret declinatione, ut dictum est. Sed tabida non exquisita, cum admittat curationem, eundem statum cum exquisita non habet, sed eius status est secunda humiditate ad summum absumpta, cui statui potest accedere declinatio. Ex De med. feb. part. 1. c. 12. lotio quidam in hecticis iudicium non sument, ut multis rationibus ostendit Altomarus, quamuis idem vrinis semper in febribus hecticis inspicendas esse velit, non pro earum dignotione, sed quoniam si bonae appareant, multum valent ad salutem: contra si pravae, amplificat simul aegri periculum, ut in ceteris morbis omnibus, etiam qui affectus venenosi generis non sunt. Interea multis rationibus affirmare idem videtur, vrinis pingues in hecticis non apparere, sed potius in febribus colliquantibus. Alij vero lotium inspiciendum esse volunt, etiam auctoritate Alexandri Tralliani, sic dicentis: iam ex vrinis quoque hanc licet facile discernere: nam si perfecta concoctio per initia tibi appareat, tunc diariam febrem esse putato: cum autem cibus quidem sumitur, nulla autem concoctio apparet (scilicet in vrinis) hecticam suspicari oportet. Sed & alij, qui etiam insistent vestigijs Auicennae, dicunt pinguedinem prius in

Marasmus deurens. Marasmus frigidus.

Marasmus syncoposus.

7.

Tempora hecticae salubris & insalubris.

8.

De med. feb. part. 1. c. 12.

De vrinis pinguedine in hectica.

M iij lotio

9.
Centuria 3.
Schol. 2.

lotio apparere, cum humiditas adiposa consumatur: & ita Auicenna in ea hectica vinctuosam vrinam dixit apparere. Et quamvis Altomarus dicat vrinam nihil certi posse prænuntiare in hectica: tamen, vt multis verbis Amatus declarat, licet vrinam in principio hectice nihil certi pronuntiat, interea successu temporis vrina maximum signum esse potest, cum in ea plerumque sublimamenta, quæ araneorum latas telas referunt, & pinguedines ac liquamenta conspiciantur, quales etiam in secunda specie, magis autem & in tertia apparere solent, quemadmodum apparuit in ægroto subsequente: de quo obseruatione succedente dicemus. De vrina quoque oleagina dixit Hippocr. lib. 2. *Predictionum textu 35.* Si pinguedo desuper natas araneorum speciem referat, damnum est: indicat enim consumptionem, quamquam à renibus & vesica id plerumque decidat. Suadet idem Hippocrates sequenti textu 37. Nam & bona vigente valetudine, quandoque in vrina pinguedines hæ apparent, quas medici indocti detestantur, & in malam reiciunt partem, quum tamen calor naturalis victoriam ostendant, vt huius rei testis est Galenus 4. *De sanitate tuenda*, dicens: At vbi sanguis concoctus est, hæc in vrina apparent, atque etiam nubeculæ quædam desuper supersunt, veluti quod in summo lacte colligitur, & quod in summo refrigerati iusculi concreuit. In iis igitur vult Galenus, quod cum adeps & pinguedo ex sanguine bene cocto, elaborato fiant, consequens sit, vt eius aliqua portio super vrinam innatet, referens quale pinguioribus iusculis refrigerantibus supernat. Vnde idem Galenus *Commentar. 3. lib. de Morbis vltimis enarratione 27.* tradit, se per sæpe vrinam vidisse colore & substantia oleo similem, citra tamen vllum ægri detrimentum, imo vero interim plane contrario, cum ipsius morbi concoctione. Aduertant ergo medicam artem exercentes, ne cum vrinam oleosam viderint, semper malum præfagiant. Ego filiam Domine Marquet, cum plane consumpta videretur & extenuata, & stomacho laboraret, & nihil concoqueret, curavi, habentem vrinam tenuem & albam, in superficie adeo pinguem, vt pinguedo digitis auferretur, miraculi instar. Sed antequam ad signa prognostica hectice deueniamus, rursus exemplum prius interponamus: cum nunc satis signa temporum & graduum hecticarum enucleauerimus.

OBSERVATIO IV.

De febre hectica lethali ex ardente febre prius orta & male curata.

1. Iuuenis triginta duorum annorum, macilentus atque biliosus, in ætate adhuc canicula æstuantem, febre ardente continua correptus est: cumque in principio apta remedia non adhiberet, ac empiricorum opera tantum vteretur, postea in hectica incidit, ac variis vtens remediis, cum etiam tussi afficeretur, calida eccligmata empirici præscripserunt, vnde febris semper aucta, cum illi putarent pectus frigidis humoribus obstructum esse, neque victus rationem obseruantes, tandem ad hecticam tabidam & phthisin quoque peruenit. Hic cum in platea anteriori, Delphis decumberet & iam hyeme instante prius ad eum intrassem, ex signis superius scriptis de hectica tabida exquisita, facile animaduerti, eundem ad tertium gradum hectice peruenisse: ideo præhabito prognostico morbum quidem diuturnum fore, sed tandem lethalem prædiximus: & ita amicis tamen posulantibus,

cum satis diues esset, vt remediis iis tantum vteremur, quæ vitam ad tempus conseruarent, regimē infrascriptum obseruandum esse præcepimus. In primis aërem ad humidum & frigidum nonnihil inclinantem, verum extreme frigidum non admittimus: nam sanguine depauperato & spiritu, facile hic calorem naturalem extinxisset atque mortē iuxta Gal. 6. *meth. cap. 1.* induxisset: ideo ad humidum magis, quam frigidum inclinauimus, de ficcata enim longo tempore (teste quoque Guainerio *capite proprio*) melius per humidum quam per frigidum corriguntur. Somnum tamen longiorem quam in sanitate concessi, & quod in die non dormiret, & etiam à cœna, nisi duabus horis transactis aut tribus, vt calefactio inducta à cibo magis esset extincta vel saltem diminuta: interea si nocte male dormisset, etiam in die somnum permittebam, tribus ad minus horis à prandio elapsis. Præterea imperavi, vt in culcitra dormiret: ita & Auicenna suadebat, vt in æstate in lecto ex corio vento pleno hectici dormirent: in hyeme vero supra culcitram. Interea quoque inhibui, ne in dorso iaceret, vtque lineamina pura ac mollia essent, sæpiusque mutata. Quidam vt magis odorifera iubent ea referuari in scrinio, in quo poma mollia & bene olentia sunt posita. A somno vero mane expergefactus in lecto vt maneret imperavi, & adhuc quiesceret, demum leuibis frictionibus vteretur, deinde surgeret, & vt ab omni exercitio abstineret, & si musica instrumenta libenter audiret, & tum cantilenas delectabiliores admittebam, & quod à profundis cogitationibus abstineret. Oportet vt animus in omnem lætitiā componatur, & ab omni fixa cogitatione auertatur. Id fiet, si subinde noui ludi, & fabulæ proponantur: & prorsus solitudinem euitet, & cum his versetur qui maxime sunt grati. Cantus quoque, & soni ad lætitiā excitantes profunt. Nam magnam vim in vtramque partem habet musica; vt mœstos grauique animo facere possit: qualis Dorica erat: rursus Ionica lætitiā & lætitiā parere. Cauendum quoque ab omni repletionē, cibum potius in plures partes diuidendo, quam vnica vice ingurgitando, & vt etiam quotidie alium mollem haberet: Panem optimi frumenti adhibendum esse iussi, in sana messe collecti sine sale & fursure confectum, à crusta inferiori & superiori mundatum, etiam subinde elotum, atque panata concessi, ita tamen vt recens panis esset, neque diem quartum excederet. Ex carnibus eligebam gallos nondum coeuntes & eorum testiculos, capones quoque mediæ pinguedinis in aëre libere pastos hordeo optimo. Guainerius accipit ranulas virides in siccis locis supra arbores degentes, quarum ventres lactei existunt, capitibus abscessis & visceribus eiectis: & in aqua tam diu decoquit, donec caro earum ab ossibus separaretur deinde cum farina hordei vel frumenti, & cum iure & carnibus illis pastum conficit, & dat gallinis: & pullis ad manducandum: quibus gallinis postea vitur, & simili modo anguillas capit, & earum iure tale condimentum quoque parat, ac pullos saginat. Hoc enim modo nutriti in hoc casu egregie conferre scribit. Vulgares vero albas galinas in ventriculo difficulter digeri putant, quas Gibertus ea ratione auerfat, cum ratio opposita suadeat, quod cæteris partibus albi frigidiores sint. Hinc Marcellus eas aliis in hoc casu præfert. Ex auibus autem admittebam alaudas, perdices, phasianos: & ex quadrupedibus, carnes vitulinae lactantes, hædinas; quas tamen hic rarius habemus, easque potius elixatas quam assas: quamvis in veru leuiter assatæ melius, secundum quosdam,

conueniunt quam in sartagine frixæ, modo alterentur cum lactuca, scariola, omphacio: ventres auicularum impleantur pomis odoriferis. Maxime vero commendabam oua mollia, & ex herbis spinachiam, cichorium, boraginem, buglossam, portulacā, lactucam tenellam: & inter ferula cremorem hordei, vel hordei farinam cum lacte, amygdulæ & iure carniū, micam panis elotam, cum lacte caprino, hordeatum, auenatum, eaque alterata cum succo granatorum, ouorum vitella agitata cum carniū iure, leuiterque cocta. Iura quoque restaurantia præscripsimus quale hoc à Guainerio commendatur, quo vltus dicitur in Episcopo ad vitam prolongandam: 2. capones iuuenes, seu gallos, aut gallinaceos, phasianos, seu perdices, sine aqua deplumatos, euisceratos, minutimque contritos vel potius incisos (idem de carne vitulina, hædina, fieri potest) in vas vitreum omnia pontato, aliquot ducatis adiectis, aquæ viol. ros. bugloss. ana 3 ii. vini odoriferi 3 vi. pomorum redolentium numero ii. vel iii. aut plura, quibus addas puluerem infra scriptum: 2. Santal. citrinor. 3 i. spodiis, marphyr, rubini & similitum lapidum pretiosorum ana 3 i. croci 3 ss. se. frig. berberis ana 3 ii. capuræ ex. iii. (ego tamen melle capuram liquere, ob saporem & exsiccationem) hæc distillentur in balneo maris, & fiat ius restaurans. Nos solo contuso subinde vtebamur, vitellis ouorum adiectis. Sero ius carnem hædina minutim incisam cum sale exiguum decoquebat, donec aqua egredieretur, huius 3 iii. sumebat, aquæ pomorum redolentium 3 i. b. vini optimi 3 b. vnica vice id tribuebat. Illud de omnibus carnibus confici potest. Interea condimenta seu sapes conficiantur ex amygdalis tuis, agrestis, succo granatorum, arantiorum, berberis, pomorum redolentium; ex acetosa, capreolis vitis, lactecharo, adiecto pane eloto. Quibus adici poterunt 2. caryophyllor. 3 i. gingib. uncis muscatæ ana 3 ss. facch. albi 3 ii. b. alij addunt croci exiguum. Pisces fluuiatiles concedebam lucios, carpinones, percas, caneros prius in lixiuo bullitos, testa deposita, deinde in aqua hordei ad perfectam coctionem decoctos, vt gratioris saporis esse possent. Pruna in prima mensa dabam, in secunda pyra cocta cum saccharo, amygdalas dulces cortice denudatas, in aqua saccharata maceratas, pineas quoque aqua rosacea lotas, & mantili prius confricatas. Etiam vinum admissi album, subinde rubrum & clarum, boni odoris ac saporis cum aqua cocta lymphatissimum, à balneo abstiniui, & cum instante vere sentiper pelus haberet, humectantibus & moderate refrigerantibus, & resumptiuis ac alterantibus nihil inuuantibus, tandem ad marasmodum peruenit & ad extremam maciem, vt præter ossa à membranis esse appareret. Verum cum æger hic tandem in lientiam etiam incidere, mortem prædiximus, na, quemadmodum etiam citatur à Guainerio cap. proprio, si calor in hac febre augeatur, regimine exasperetur quasi paluere conspersa, vnguesque intracta ad locum non redeat, talem nunquam liberari videbis, vbi cum his signis etiam venæ albæ appareant, ac vrina proiecta supra lapidem, sonum concitet velut oleum, atque infirmus diarrhæa

corripiatur cum victuosa egestionē sine alleviatione perseverans. Hæc inquit idem, paucos post dies ægrum moriturum prænuntiant, & si cum iisdem signis lientia superueniat, infra quartam diem venturam mortem pronuntiandum, & ita huic mors subsequuta est: prædictione præhabita: quemadmodum & rustico ab Hoochvouda paggo Alcmariæ, in vicinia nostra decumbenti euenit, ad quem in fine accitus lientia superueniente, etiam tabida febre extinctus est, cum in principio curationem neglexisset.

SCHOLIA.

Diligentissime quidē in hac febre hectica signa prognostica sunt perscrutanda, eo quod hec Signa prognostica sunt, quæ statim ab initio euadunt, & nondum tabida sunt, non admodum difficile curentur, modo medici periti sint, & ægri non delinquant, & intempestiue medicum vocauerint. Verum illæ quæ ad tabem peruenerunt, vbi iam exquiritæ tabida fuerint, non modo eas curare difficile est, vbi iam dudum quoque inceperint, sed impossibile. Etenim omnium hecticarum febrium dispositio difficilis est, vbi iam principij tempus præterit, Galeno autore lib. 1. *De diff. febr. cap. 8. & 9.* Quæ vero ad vtramque partem declinat, & media quasi existit inter eam, quæ in principio facile curetur, & inter tabidam, quæ penitus curationem non admittit, eius quidem ampla latitudo est, & multæ sunt in ea, vt diximus, magis & minus diuersitates, pro eadem ratione magis vel minus difficulter curationi resistit: quæ autem inter vtramque quasi æqualis, medio quodammodo modo se habet ad curationem. Quæ enim tabida proximior est, etiā periculo vicinior: quæ alteri primæ magis adheret, non paruum spem salutis adferre potest, eodem Galeno teste lib. 1. *de diff. febr. c. 9.* Interim quævis hectica nullum vel minimum errorem in curatione admittit, ideo medicum sollicitum & prouidum requirit, ne mala succedant. Et ita hectica primi gradus, vt est cognitu difficilis: ita & facillimæ curationis: At si marasmodus & perfecte tabida, in qua primaria humiditas, quæ solida nutrire potest, prorsus sit assumpta & deperdita, nullam recipit curationem. Hæctica harum media, etsi difficile curetur curatur tamen. Etenim fieri potest, vt tenuitas carniū, maciesque, & veluti earum colligatio resarciatur, optimo adhibito regimine. Quæ corpora Hæctici aut febribus cum calor æqualis sit, hinc etiam & quæ iudicant. Hæctica à decimo octauo anno vsque in trigessimum quintum plerisque superuenire solet: eo enim tempore calor magis viget: facile enim in marcotem deueniunt, & moriuntur. Qui autem ante hanc ætatem vel paulo post hæctica corripiuntur, facilius euadunt, ac nonnunquam curantur, vel longo tempore palliatione vitam protrahunt; præcipue vero mulieres, tam sanguinei pituitosique per naturam. Hæctica in corpore bilioso tum raræ textura facilius accenditur, ac facilius curatur: vt euenit fratris meo carissimo Theodoro Forstio, de quo postea latius. E contra in homine pituitoso, siue qui talis existat per naturam, vel sexus, vel ætatem. In corpore autem sanguineo vel melancholico, medio modo se habet. Febris hectica, sicuti & phthisis, vt plurimum interficit in autumno: tempus enim hoc siccum inordinatumque est, cum ætas calida præcessit. Hæctica quoque æstiva secundæ speciei deterior hyemali, præcipue vero ob causam curatiuam, eo quod difficilior curetur, &

& facilius in tertiam speciem ob aëris constitutionem transmutetur. Ceterum quantum ad causam introductiuam, hyemalis deterior & periculiosior, quia à fortiori causa tum vehementiori originem habet. Vbiunque autem febris corpus extenuat, ac liquefacit, si non moritur æger, plerumque in phthisin aut hæcticam incidit. Omnis enim febris cum prolongatur, sequitur eam. Si hæctica cum phthisi coniungatur, ut sæpe contingere solet, vel cum alia quavis ægritudine, difficilius curationis exilit, & magna ex parte lethalis, præterquam cum hypofarca. Cum putrida febre difficilis quoque curationis habetur, & plerumque lethifera; cum hæctica restaurantibus curetur, putrida vero inanitione. Quicquid sit semper medici tam in curando quam in prædicando in omni hæctica solliciti esse debent, cum hæctici quidam moriendo loquantur, & loquendo extinguantur. Ideo & tempora diligenter obseruanda: ubi n. vngues curuantur, hæctica ad vigorem summum peruenit: & si capilli defluant, iam mors expectatur, magis vero fluxu ventris superueniente. Quemadmodum contigit honestissimæ matronæ, vxori Arnoldi Cornelij Mylij Consulis Dordraceni, ad quam mense Maio anno 1564. cum accitus essem, per tres menses variis symptomatis conflictata fuisset, prius ex hepatis obstructione eiusque caliditate, mox febre, obstructione lienis, catarrho continuo ad ventriculum & pulmonem dilabente, vnde prius asthma, deinde phthisis ac hæctica subsequuta sunt, vomitus quoque subinde biliosus, postremo totius corporis colliquatio & fluxus. Quam cum Nicolaus medicus Dordracenus, vir in arte sua peritus, vna cum Lamberto Cluensi medico, longo tempore frustra curassent, in fine huius mali & ipse vocatus, cumque medicamenta leniter contingentia, quæ pectori non nocerent proponerentur, vii est

10. *Historia de croco martis male adhibito.*
conserua rosacea: Cluensis medicus Paracelsicus cum croco martis sanitatem promittebat, & subitaneam constrictionem pollicebatur: cuius sententia refragabamur, imo quod retento sputo in phthisi ægra succumberet, iuxta aphor. 16. lib. 7. A puris sputo phthisis & fluxus: cum vero sputum retinetur, moriuntur. Fluxum autem (refte Galeno Commento eiusdem) aut de pilorum defluuio, aut de humida dixit deiectione. Ambæ enim consueuerunt euenire cum tabidi ad extremum mali perducuntur; alterum ex siccitate, altera ex potentia debilitate. Quod vero in fine scribitur: Si vero sputum retineatur, moriuntur: motum mortis ostendit, illorum qui ex phthoe moriuntur. Eo vsque enim extenuati viuunt, donec per ea, quæ expuunt, possint pulmonem expurgare. Cum vero intus manet, obserantur quidem viæ spiritus, patientes vero strangulantur. At Paracelsicus istis rationibus non auscultans (cum id proprium Paracelsicorum sit, tantum fidere suis experimentis, omni ratione neglecta) post discessum nostrum crocum martis exhibuit, ita ut post quintum diem nostri discessus, proba hæc matrona, vii prædixeramus, è vita discesserit. Ita quoque puer nouem annorum, filius Pet. Reynerij Delfensis zytheptæ, cum dysenteria laboraret anno 1583. & crocum martis ex empirici consilio accepisset, puer postea nigra per superiora euomit, & nihil continere potuit. Ad quem medicus Stenbergius ac nos acciti, mortem prædiximus, puero per alium liuida, nigra, pauca, reddebat. Metallica eiusmodi ventriculum lancinant, vt euenit huic puero, qui miserabili dolore ex hac vita discessit. Ideo quoque tyrones medici admonendi, ne tam facile eiusmodi metallicis vtantur. Cum autem huic matronæ præter fluxum capilli

11. *Alia historia de eodem croco martis perperam adhibito.*

defluerent, satis mortem præfigebant: capilli enim defluentibus, fluxu ventris superueniente ac perdurante, intra tres dies sæpe moriuntur: quemadmodum etiam contingit Andreæ Guilhelmo Sonneveldio cognato meo, de quo postea latius. Si itaque in hæctica appetitus definat, si crura inflectantur, alius fluida fuerit & capilli cadant, curis arida fiat, extensa minimeque rugosa, hæc inquam mortem propinquam esse decernunt. Iam & difficultas nascitur, quo vel nimis confirmata est, vel coniuncta est hæctica febris putrida, (vt diximus) vel tumor aliquis præter naturam, vt inflammatio, vel erysipelas. At diaphragmati inflammato succedens hæctica, prius interimere solet, quam sit perfecta. Si igitur in hæctica febre calor inæqualis est, dolorque sentitur, febrisque ab ægro percipitur, iudicabis aut erysipelas, aut phlegmonem aut febrem deinde putridam complicari. Desperatio est cum cum hæctica coniuncta sunt, præsertim si phlegmone, aut aliquid tale in parte principe inciditur, tumque difficillima curatio est, indicationibus inter se pugnantibus. Tenuia autem corpora & pauci sanguinis, hæctica fere corripit & celeriter consumit, febres ardentes, diarias & biliosas (vt diximus) sequitur: huiusque origo aliquando primum nascitur à thoracis partibus. Sed fere priusquam viget inde nata hæctica, mors est. Vita longior, & curatio facilius, si à ventriculo, hepate renibus, vtero, ieiuno & colo intestinis. Sed ea ipsa hæctica perdurans interficit, quemadmodum & illa, quæ à maligna dysenteria corpus tandem colliquante cõtingit: vt euenit Domino de Bernicort, qui cum accepisset paulo ampliore dosi metzianam radicem cum vino, incidit in alui fluxum enormem, quem parui faciens, diarrhæa corripit, & ab ea in dysenteriam malignam prolapsus, & in fluxum hæmorrhoidalem, hæcticam incurrit: cum quibus symptomatis aliquot septimanis conflictatus, Roterodami decumbens, tandem Delphos accessit. Verum hæctica iam confirmata & consumptus, cum ad eum acciti essemus, præhabita prædictione, remediis nullo modo iuuatibus, idem quoque obiit. Quævis hæctica grauis est, & marasmus succedens, pulmonis & thoracis affectibus, vt phthisi vtrique intemperiei calida & sicca, empyemati, & diutine phlegmoni hepatis, ventriculi, stomachi, mesaræ, ieiuni, coli renum, vteri, vesicæ, imo & intestinis aliis per dysenteriam, aut lienteriam, aut diarrhæam diuinam inflammatis. At incipientem hæcticam (vt antea demonstrauimus) non facile cognoscimus, sed cognitam facilius curamus. Reliqua autem duo genera licet facile cognoscantur, non tamen facile curantur. Atque hæc de prognosticis signis dixisse sufficit.

OBSERVATIO V.

De hæctica post diuturnos morbos orta.

Theodorus Forestus, frater meus carissimus, iuuenis raræ texturæ & biliosus, post hypochondriacam melancholiam & longos perpeffos morbos, etiam in tertianam incidit, ac in catarrhum. Postea vero anno 1554. ad tabem peruenit, ita ut purulenta quasi exspuere videretur aliquo tempore, mox hæctica subsequuta, ita ut ad secundum fere gradum hæctice perueniret. Cumque suspicio adesset de pulmone fere exulcerato ex catharro delabente in pulmone sputo satis purulento apparente. Verum, quod dictum mirum videri posset, cum hic emulsiõne bordei, amygd. dul. & sem. 4. frigid. frequenter vsus esset, & assidua succi hordei potione

tionem (qua Benedictus præceptor meus capite 14. in sua Empirica de sputo sanie viebat) cum pulula euiscerata ibidem descripta; deinde puluere Haly contra tabem qui à Valesco describitur, cap. proprio, quo idem monachum phthisicum deploratum curauit: quibus quoque vtens frater meus, & pro potu ceruicia, in qua farfara seu vngula callina incocta erat, sputum purulentum paulatim cessauit, & febris hæctica deinde quæ absque putrida febre videbatur, aliis humectantibus & refrigerantibus remediis tam intra sumptis quam extra admotis, etiam resumptis, tum lactis vsu tantum intra duos menses ex gracili & hæctico habitu crassior & rubicundior factus est, & magna nostra industria præter spem multorum conualluit.

SCHOLIA.

21. *Historia de croco martis male adhibito.*
Hæcticam posse fieri post alios morbos diuturnos iam prius ostensum est. At hæctica cum sit intemperies æqualis, duas tantum habet indicationes curandi, nempe refrigerandi & humectandi, & ideo nullum locum hic habet euacuatio, ratione febris, cum est intemperies sine materia, calida & sicca. Quod si aliquando oporteat lenire aluium, id non est ratione febris, sed alterius dispositionis in corpore existentis, ideo diligenter considerandum sunt indicationes curandi hic explorari: nam primi gradus vt habetur 10. Meth. cum exigua sit exsiccatio, à 10. facile curatur, ne siccitatis tercia humiditate absumpta non eueniat frigidam & siccam peruenierit. Gloriatum ralle, quæ per menses & annos perseverauerat. Inter media licet dubia, non est tamen impossibilis curationis: at illa, quæ versus statum magis est progressa, magis quoque periculosa. Verum in omni hæctica curanda diligenter perscrutandum, habeat, an erysipelas, an inflammationem, an synchocopen, & à qua causa prius excitata fuerit, & quipoterit curari præter morbo: vt si fiat ob vlcus pulmonis, non potest curari nisi vlcere prius curato, & si iam sit facta & videatur à causa particulari orta; aliter quoque curatur, si cum putrida commixta fuerit. Cum autem hic viderem quasi sputum purulentum, dubitabam primo de vlcere pulmonis perfecto ob catarrhum salsum & acutum: & ideo statim adhibui remedia ad catharrum, cum non existeret, cum autem amplius tale sputum non fuisset vlceratum, eoque magis hæctica adhuc re pulmonis plerumque etiam putridam admixta haberet. Nulla enim signa putredinis neque in lofedata, & non amplius sputum expectorante, hæctica tamen permanente, cum à cibo assumpto macilentus. Curatur autem hæctica simplex aliis refrigerantibus & humectantibus intro sumptis, & extra admotis, vt prius dictum est. Aliquædam ægre concoquantur, sed distissime tractantur: vt partes neruosa animalium, alica, & quæ tritica farina parantur, & gelatina. Alia concoctum difficiat, sed diu multam nutrientia, sed quia suc-

cum melancholicum gignunt, relinquantur: vt aues aquaticæ. Quædam vero cito nutriunt, sed cito etiam dissipantur, vt vinum, succus carniū, testiculorum, oua sorbilia. Sed controuersia est inter medicos vtra sint eligenda. Nonnulli cibos concoctu faciles anteponunt, propterea quod partes destinata cõctioni imbecilliores reddita sunt, & idcirco alimenta concoctu difficilia conficere nequeunt. Alij huiusmodi alimenta parum prodesse contendunt, quod sint tenuium partium, & proinde facile alterentur. Sed his incommotis facile occurrere potest, adhibita hæc distinctione, vt in principio feb. solidiora, viscida, & humida, quando virtus coquendi adhuc valet: ubi partes naturales sunt infirmæ, concoctu facilia sumenda. Elix magis laudantur: de his vide Rondeletium. Laudat idem carnem vituli, hædi, agni in pascuis siccioribus nutriti, porcelli impinguati & adhuc lactentis, phasian, perdices, pulli gallinacii, piperonis, capi, lepulculi, auicular elixæ, si alia minus coquantur, & succis conuenientibus alterentur. Ex frumentaceis præsana ex bordeo, auena, tritico cum iure carnis & lacte amygd. dul. parata: ex aleribus lactuca, scarola, viola, borag. bug. spinachia, betas, canles, & talia nitrosa ad aluum subducendam cum iure pingui exhibenda. Alioqui beta & caules, prauis succi sunt & flatulenta, iuxta quosdam. Ex fructibus poma dulcia, gratiosa, acida, magis refrigerantia, pruna dulcia, cerasa dulcia, vitæ passulæ. Inter fluuiales pisces caneri, & in stagnis maritimis scyllæ, locustæ & altari damnantur. Ranarum coxæ & elixæ ac ius earum cum gallina & capone coctæ. Alii laudant decoctum cochlearum, quamuis damnatur à Rondeletio. Inter cibos medicinales, primum locum obtinet aqua cæcorum, secundum ex linæ acis, tertium ex testudine nemoralis: quartum locum habent digerfa genera lactis. De cancri, licet nihil dixerit Galenus, Dioscorides tamen refert decoctum cancrorum tabidis cõferre. Idem refert Auicenna, de Curat. Hæctica, & sunt apud medicos præstantiores in vsu, cum sint frigidi & humidi, & ideo hæctics conueniunt & his, qui phthisin habent, ob proprietatem quandam, quam etiam habent cum pulmone, vt Mathæus Curtius dicebat, medicus Italus suo tempore doctissimus. Licet horum caro ob difficilem cõctionem minus conuenire videatur & crassioris sit nutrimenti, vt etiam limaciæ: vt constat 3. De alimentis. Et ideo Curtius magis laudabat decoctum quam carnes, hoc vel simili modo: 2. bordei mundati 3. i. cancrorum excocti. 3. iii. bulliant in lb. iii. aquæ, dum dissiliat bordeum, oportet autem ante excoctos cancris prius diligenter abluere, vt omnem sordiditatem deponant, deinde coqui portionem huiusmodi cancrorum mundatorum, singulas 3. singulis lb. aquæ incoque. condimenta ex cancri & limaciis & testudine nemoralis, petenda ex Rondeletio, ex Guainerio, ex Benedicto. Fauentino præceptore meo. Vide tartam ex testudine apud Rondeletium & Guainerium de Distillatis ranæ, capi, cancri, & de sanguine humano sublimato. Cuius tamen confectio ob inhumanitatem mihi nullo modo placet, cum & alia restaurantia commodiora multo habeamus. Quod vero attinet ad diuersa genera lactis, cum lac quartum existat alimentum medicinale, intra cetera alimenta hæctica conuenientissimum, cum sit alimentum huiusmodi & frigidum, vt constat. 4. De simplic. medic. facult. capite 6. & 5. aphor. 6. licet Galenus in Comment. dicat tepidam habere caliditatem, hoc est, secundum Curtium mediocriter frigidam, & si etiam 3. De Tempor. capite. vltimo, dicat esse calidum,

Laetis ge- nera.

Lac huma-
num.Lac capri-
num.Historia
senis apud
Galenum.

7.

8.
Historia
cuiusdam
rurici nihil
aliud quam
lac summis.
Lac asini-
um.

calidum, intelligit, quando est conuersum in sanguinem: estque boni nutrimenti: ideo & humanum, vt 7. Method. cap. 6. ob similitudinem præfertur. Interea si eo abhorreat æger, aliorum animalium lacte vtatur, iuxta diuersam hectici dispositionem. Quando viæ magis sunt apertæ, crassius conuenit: si strictæ, subtilius. Curtius in principio dicebat vias ampliores, post vero strictiores. Lac caprinum, multum est simile humano; & est substantiæ crassioris, ideo potest dari in principio. Quod hoc ipsū valde nutriat, constat ex Galeno 5. De sanit. tuenda, sic dicente, nouimus senem quendam agricolam, qui amplius ceterum annis ruri egerat. Huic plurimum nutrimentum cubinum lac erat, quod alias cum mica panis in eo macerata statim sumpsit: alias mel miscuit, alias coxit; etiam thymi cacumina vna cum pane iniiciens. Hunc quidam imitatus, videlicet tam longæ vitæ causam ratus in lacte subesse, perpetuo lædebatur, quocumque id modo sumpsisset. Nam primum illi grauabatur os ventris, mox tendebatur in dextra præcordia. Alius quoque simili modo cum lacte vi cœpisset, de reliquis nihil est questus: quippe qui & probe id concoxit, nec acidum aut fumidum ructum ex eo sensit, nec flatum aut grauitatem in præcordiis: septimo tamen cum sumpsisset die, iecur se sentire manifeste grauatum dixit: quippe videri sibi quiddam in dextris præcordiis ceu lapidem iacere, sic vt & dorsum traheretur, quæ supra essent, & tensio ad iugulum vsque pertingeret. Constat itaque huic obstructum iecur fuisse, illi flatu intumuisse. Quin etiam noui, cui ex diuturno lactis vsu calculus in renibus est natus: sicuti alium quendam qui omnes dentes amisit, lactisque. Id vero alij rursus citra noxam lacte perpetuo sunt vsi, imo etiam cum maximo fructu, veluti agricola, quem supra ceterum annos vixisse diximus. Vbi enim nec qualitas lactis vtentis naturæ quicquam est aduersa, & viscerum transitus faciles propter venarum amplitudinem sunt: qui ita sunt affecti, si commodis lactis fruuntur, omnis eius incommodi expertes. Hactenus Galenus. At nos audiui-
mus de rustico in Waterlandia in pago Scermerio non longe ab Alcmaria vrbe sito, qui nullo alio cibo nec potu utebatur quam solo lacte vaccino, qui & optima sanitate fruebatur. Cæterum quod lac valde nutriat, siue id quoque fuerit ouillum, seu vaccinum, id apud omnes medicos in confesso est. Verum quod ad præsens negotium attinet, sicuti lac caprinum hic datur in principio, ita asinum cum sit substantiæ subtilioris, exhiberi potest præcedente ægritudine. Galenus vero 7. Method. cap. 6. & 10. Med. proprie loquitur de asino lacte, quæ Donatus & alij sequuntur, & exhibet: vbi vero iam febris traxerit, aliquam longitudinem, sed interea idem obseruat, ne in ventriculo cogatur: quod & nos æger docebit, utpote qui suæ ipsius naturæ peritus. Interim id à nobis inueniendum est, paulatim ad eius usum accedentibus, ac mel exiguum illi admiscens, seu saccharum: licet quoad fieri potest in hecticis febribus, à melle; atque idcirco etiam à mulla, abstinendum sit, quippe protinus vertitur in bilem & siccioris acriorisque caloris febres reddit, & proinde à principio non plus asini lactis quam cyathus dandus est, inducta in ipsum cubiculum asina, quo nullum tempus interponatur, sed æger id protinus bibat. Et vbi non corrumpatur (quod quidem dignoscere ex pulsu præcepit Galenus lib. 10. Meth. cap. 6.) dimidium cyathi lactis adaugeas, deinde rursus aliud dimidium adicias, sicque sensim vsque ad mediocrem modum addas. Id vero quouis tempore exhiberi

poterit illud tantum obseruans, quod per quatuor aut saltem tres horas ante cibum offeratur, man-
potissimum: quo etiam tempore non inutiliter & alia quoque medicamenta refrigerantia & humectantia præbebis; etsi ea quacumque hora præbere poteris, modo vacuus à cibo ventriculus fuerit; neque enim in hac febre accessio-
seruantur tempora cum eisdem careant. Cæterum auctores asinam iuuenem accipiunt, & ab ipsa sum-
mouent pullum, eam nutriendo cum herbis frigi-
dis & humidis, vt magis frigidum & digestum fiat lac; & sic æger post balneum vel saltem ieiuno stomacho ab eius vberibus emulgeat lac. Quod si æger hoc ipsum recuset, asinam ducant in cubiculum, vt modo diximus, ipsius ægri, & subito emul-
ctum lac, vel extractum per alios tepidum adhuc exhibeat, primo cyathum vnum; & sic procedentes augentesque dosim, vt dictum est. Quamuis quan-
titas determinari non possit, resse eodem Galen. 10. Method. cap. vltimo, interea considerandum ne lac in ventriculo coaguletur: & ideo pullum tange-
mus; nam si is maior aut celerior euadat, tunc lac corrumpitur: si id metuatur, & quod in caluum mutetur, mellis vel salis parum immisceat, licet ea ex se non conueniunt hecticis febribus, tamen illa adiungunt ad lactis correctionem. At Trallianus docet lac omnibus hecticis præsertim in marasmo desinentibus, si quid aliud, idoneum esse alimen-
tum. Quapropter is valde conuenit, qui vires habent imbecilles, neque alimentum possunt attra-
here; & hoc solum in corpus distribui trahique non parum accommode potest: Ideo, inquit idem, lac muliebri primum locum obtinet. Secundum vero asinum; verum quoniam ægre nonnulli hoc admittunt, vel ægre assument, caprillum ipsis dā-
dum est, quod medium fere existit, & magis potest nutrire. Cura interim animalis habenda, vt ne hec-
tico alius subducatur, præsertim eorū, qui ex fre-
quenti syncope, & diuturna vacatione alui in ma-
rasmodem febrem inciderūt. Quamobrem quibus venter imbecillis est, & facile subducitur, in his etiam lac bis coquere vel etiam fluuiatiles lapillos in id conicere oportet: redduntur autem igne can-
dentes, vt serofum à lacte per ipsos dissoluatur. At qui lac solum nolum assumere, etiam cum pifana, aut halica decoctum exhibeto. Præterea magis ad-
huc illis offerri debet lac, quibus venter copiosior & biliosiora delicere videtur. Et sic inter alia com-
moda alimenta lac imperari debet, vel mulieris, vel asinæ, vel caprini, vel bubulum quoque vsui esse potest. Sugatur è mamma, vel recens multum bi-
batur. Sed interea lac eligendum & probandum. Vbi vero fluxus ventris adest, lac acetosum dandum. Post lactis assumptionem statim non est dormiendum, & tam diu procedendum cum lacte prius dando 3 ii. paulatim dosim augendo donec æger melius ha-
beat. Postea lac omittendum, & regēdus erit æger cibis conualescentium. Verum vbi putrida febris adest cum hectica, vel superueniat, tunc lac nō da-
bimus. Quidam primo exhibent lactis 3 ii. deinde 3 iii. deinde 3 iiii. & sensim augendo, vsque ad 3 viii. & x. Quibus caput dolet, & hypochondria ten-
duntur, & febris adest putrida, nequaquam dandum erit. Et hæc de lacte: de aliis rebus, quæ intro sum-
muntur & extra applicantur, postea latius.

OBSERVATIO VI.

De vena sectione & purgatione in hecticis febribus
perperam adhibitis.Nobili matronæ apud Diuam Ursulam Del-
phis ex hectica decumbenti, cum vena secta
esset

esset per empiricum, paulo post obijt. Ita etiam Laicus Carthusianus, cui venæ sectionem & pur-
gationem interdixeram: quem cum chirurgus præ-
ter nostrum consilium tentasset; & ab alio circum-
foraneo, die sequente, pilulam vnam ex præcipi-
tato sumpsisset, eodem die etiam & hic exstinctus
est. Cauent igitur tyrones, ne in hecticis venam
secare iubeant, quamvis fortasse alterius affectus
rationem in principio conuenire posset, licet in hec-
ticis confirmatis nullo modo tentanda sit. Mul-
titas est in facto esse & in habitu, sed solum si al-
tius stricta sit moderatissima lenitio, ex casia, syr-
viol. soluturo, syr. ex infus. ros. pallidar. pulpa thama-
rind. vel ex lenientibus clysteribus citra calefa-
ctionem & exsiccationem ex decoct. maluæ, betæ,
hydr. adicthæ 3 i. v. 1 3 i. b. castæ olei viol. 3. iii. fa-
lis exiguo vel glandibus communibus, ex radice
betæ, melle & stercore muris. Non purgamus nisi
putrida febris admixta fuerit tunc etiam cum iis,
quæ minime calefaciant, sed potius etiam leniant
& humectent.

SCHOLIA.

2. Tria apud veteres erant præcipua remedia aque
& lactis, & balneum. De lacte satis di-
ctum est, & de aqua potu etiam, cum de febre sy-
nocha ageremus. Quod ad præsens negotium atti-
net, si (inquit Alexander Trallianus) æger prima-
torum morborum transitu originem traxerit, cum
fiducia cremorem pitæ potioni offerro, & pa-
nem in aqua tinctum lactis acque in omni cibo
vitior. Post cibum aquam frigidam, quantum ve-
metuer non oportet. Vbi igitur hectica per se aut
primario fuerit, & non alia febris ex putredine sit
admixa, frigida aqua adhibenda est: sed si cum
febre hectica inflammatio præcordia infestet, aut
putredo in venis appareat, aut ex crudioribus
humoribus excitata fuerit, danda non est, &
quando nulla coctio in vrinis adsit. At in inflam-
matione erysipelacea frigidam exhibet. Ego sane
nouī (inquit idem Alexander Trallianus) me cui-
dam tali affectu laboranti æstuantique ardore, fri-
gidam exhibita plurimum profuisse, ita tamen vt
prædixerim ægrum paulo diutius morbo confli-
ctatorem, quod etiam accidit. Tardius enim vires
recolligebat, euaserat autem, vt non, cum febris ef-
fretæ, hectica in marasmodem incideret. At
in statu minime licet, quia facile deducetur ad
hecticam senectutis, & tunc frigida aqua non est
danda, vbi facultas est debilis: si quis enim tunc
daret, ægrum subito occideret. Ideo non debemus
esse audaces in exhibendo aquam frigidam: sed
potius dabimus aquam hordei, & confugiemus ad
syrupos & iulebos refrigerantes, & humectantes.
Maxime vero si corpus biliosum sit, & materia bi-
liosa adfuerit: vt est syr. violaceus, de succo La-
bitæ, portulacæ, & similibus, de pomis, de persicis, de
succo acetosæ, end. Potus etiam potest esse aqua hor-
dei, cereuisia tenuis dari potest. Ideo, quantum ad
hanc partem medicæ plurimum peccent. Quantum ad
sele in hectica mutante: propterea Aetius de vi-
no in hectica mentionem non facit: Galenus vero
in hectica senectutis concessit, secus autem in ma-
rasmo.

ralmo deuenire, in quo magis officit, quam pro-
dest. Auicenna in hac re diligentissimus esse vide-
tur, qui pro potu prius proponit aquam, sed postea
addit si vires debilitentur, vinum paucifertum ad-
hibendum esse tenue, cum multa aqua dilutum.
Non semper igitur exhibet vinum, nisi ratione vi-
rius, & non ratione febris. Quod si vires adhuc
magis prosternantur, & sit hectica syncoposa, in
qua maior adest imbecillitas, exhibet aquam car-
nis destillatam, & decimam partem vini addit: &
ideo vinum non semper dandum est in hectica.
Atque hanc causam esse quidam existimant, quod
pauci ab hectica euadunt, cum plurimi vinum ac-
cipiant: interea viribus labascentibus, in exigua
copia aqua mixtum dari potest. De balneo illud
quoque notatu dignum: nemo est, qui non commo-
deret aquæ dulcis balneum, eis qui hectica febre la-
borant, præsertim Galenus, idque quouis tempore
priusquam ad marasum perueniant, modo quis
rite eo vtatur. At non statim in frigidam aquam
coniciendi, sed prius balneandi sunt in eiusdem
aquæ dulcis balneo temperate calido moderatissi-
me: atque in eo moderate commorari debent:
deinde priusquam de eorum propria substantia ali-
quid exhauriatur, seu sudor aliquis excutatur, ante
in frigidum balneum demittendi: nam qui hectica
febre laborantes ad balneum accedunt, nisi in fri-
gidum sint demissi, nihil iuuantur, vt liquet eodem
10. Meth. cap. 10. quoniam in hecticis febribus iam
quod remedium adfert calida est, non frigida: ex
hac namque innoxie refrigerantur, quæ fuerant ex-
calescentia, solidarum partium ariditas corrigitur,
& vires firmantur. Si autem ea frigiditate aqua,
in qua balneantur, vt nullam evidentem qualita-
tem nec prorsus frigiditatem nec tepiditatem aqua-
rum præferat, sed qualem ea quæ fontana voca-
tur, quæ & frigoris, quod ferit, & temporis, qui
resoluit, est in medio, præsertim, si marasmo etiam
tentetur, eodem Galeno resse loco citato. Quicunque
igitur hectica febre laborant, modo hic alia nulla
febris, vel ex solo putrescente humore, vel cum
phlegmone sit adiuncta, eos omnes audacter ita
lauabis, sed prorsus citra omnem laborem, ne vi-
res resoluas, labore enim vires (resse quoque Aetio
lib. 5. cap. 93. De hecticarum febrium curatione)
exsoluuntur, quas maxime seruari oportet. Ergo
secundum eundem in lectulo æger ad balneum du-
cendus est: & vbi ad primam balnei mansionem
peruenerit, in calida sindone ad id præparata col-
locetur, quatuorque sint in singulis angulis qui
sindonem ferant: inde nudus ad secundam man-
sionem delatus totus ibi perfusus oleo dulcissimo
tepidus, ad tertiam subinde mansionem ducatur,
& labro immergatur, sitque aer balnei tempera-
tus, comparata illi humiditate calida aspersione in
parietes. Temperatissimam vero esse oportet aqua,
in qua moderate commoretur, ne quidpiam è pro-
pria humiditate hauriatur, cauendo ne perfunda-
tur caput. Delatus inde quatuor adolescentibus in
frigidam repente proiciatur: vitet tamen in ea ne
tantillum quidem morari, sed eductus subito, alia
sindone inuolutus in lectulo locatus, mollissimis
linteolis suauissime detergatur: tum perunctus in-
ductusque in cubiculum reportetur, quod velim
balneo proximum. Ita lauandos monemus qui iam
tabescent. At qui hecticis febribus nondum tabescentes
laborant, etiā absq; sindone lauari possunt: lectuloq;
tamē aut vectabulo quopiam gestari, oleo perfudi,
calida immorari, frigidā tantū attingere, detergi,
perungi, atq; in cubiculum reduci, quemadmodū &
præcedentes, oportet. Hactenus de balneis ex Aetio.
Trallianus quoque non solum hecticis balneum
conue-

Primum vi-
num conue-
nit.

Pet. Forest. Tom. I.

N

conue-

Cursus.

7.

8.

conuenire scribit, verum etiam iis, qui senium ex morbo habent, modo quis diuersos illos laudandi modos nouerit, is omnem intemperiem in contrarium mutare poterit. Quamquam horum usus & veterum curiosus apparatus balneorum exoleuit, interea, ut Curtius admonerat, dum Auicennam de Febre hectica legeret, in usum balneum reuocandum erit. Huius apud veteres quatuor sedes erant: Prima erat aeris calidi, quæ virtutem habebat calefaciendi, liquandi & æquandi materiam, & cutem relaxandi, & multa retenta euacuandi. Secunda erat aqua calida: hæc sedes humectabat & calefaciebat. Tertia erat aquæ frigida, quæ refrigerabat cutem, densabat, & virtutem roborabat. Quarta sedes erat, in qua fiebat sudoris absterfus, & ista corpus per sudores euacuat. Prima potest comparari hypocaustis nostris: sed non conuenit in hecticis. Quamquam Curtius eo loco suadet, ut aer temperatus reddatur vel paulo calidior in cubiculo ægri, ventre vacuo, ut sit quasi similis primæ sedi, deinde apportandæ sunt duæ tinea plenæ aqua moderate calida, altera frigida. Ad quam æger quatuor hominibus in linteo deportandus, nempe in calidam, deinde in frigidam demergit, modo fortis sit æger & ferat. Sed non diu in utraque tinea immorari debet, mox in lectum per eodem homines transferendus, ut calidus permaneat, vel in lecto tepido ponendus, deinde leuiter & blande perfricandus & oleo communi vel magis appropriato, vel violaceo & nymphae perungendus. Gal. in affuetis 7. Meth. 6. bis aut ter in die faciebat. Nostro seculo sufficit mane semel balneasse ante prandium, cum nostri ægrotantes non ita sint affueti. At Curtius in marasmo confirmato ab eo abstinebat, ne remedia in morbo incurabili diffamarentur. Virgentibus tamen amicis ad vitam prolongandam eo utendum esse suadebat, sed præhabita semper prædictione. Alij vero simpliciter vtuntur balneo aquæ dulcis, ut primo sit aliquantisper calidior quam tepida, in qua detineatur æger à seruis, antequam in illam aquam descendat vel immergatur, & si erunt vapores aquæ temperati, mox celerrime inungunt corpus vniuersum oleo amygd. dulc. & oleo communi maturo, & tunc inuolutum ponunt in aquam tepidam: id quidem faciunt ne dissipatio aliqua contingat, quæ in tepida aqua quoque dum immoretur æger, fieri posset, & ne tepiditate balnei fiat maior dissolutio. Et ideo si sudare incipiat æger dum frons eius tangatur, addenda est aqua minus calida, imo frigida. In tepida potest morari per quartam partem horæ. Vbi v. frigida reddita est, non diu in ea permanendum, sed æger in sindone eleuandus, & corpus moderatissime exsiccatum. Exsiccatum v. inungendum oleo amygd. dul. viol. & omnes partes, excepto ventriculo, si debilis est. Qui inungi potest, ut Cap. de Vaeca mandabat, oleo mastichino. Rondeletius vero iubet hecticos balneari in tribus lauacris. Primo quidem in aqua dulci, modice tamen calida. Secundo in aqua tepida. Tercio in frigida. In balneo calido non oportet diu morari, in tepido mediocriter, in tertio minus quam in secundo, & magis quam in primo. De his vide Rondeletium & alios. Hollerius, cum eiusmodi apparatus exoleuit & non sine periculo sæpe tentetur, potius labore vtendū iubet prope lectum aqua pleno posito. Quæ v. expediunt fieri circa balnei apparatus, ea habes quoque apud Rondeletium. Et hæc de balneis dixisse sufficiant. Verum auctores hic addunt refrigerantia & humectantia intus assumpta & extra admotā, Commendantur autem in hac febre syrupi, inlebi simplices, ut violar. rosar. de succo en-

dumæ, de persicis, de succo acerosæ, cucurbitæ, de prunis, Rescriptis granatis dulcibus, cum aquis lactuæ, violar. cucurbitæ, et per se iuleb. ros. viol. quod ex infusione secundum intus Mesuen sit, vel inlebi. hoc modo: ℞. aquæ viol. ℥. ii. mentha. sacch. albis. ℥. ii. cum lento igne coquantur ad consistentiam iuleb. componunt etiam iulebos resumptiuos, de quibus vide Guainerium. Compositi vero syrupi hic conueniunt: syr. viol. iunubinis, de papau. cum saccharo solum & de portulaca sine aceto. Confi- ciunt quoque syropos magistrales & resumptiuos, qualis est ille, qui ex testudinibus fit, à Guainerio descriptus. Dantur quoque interius mixtura, confectiones & condita, conseruæ viol. bugloss. borag. stor. nymphae, triasantal. diapap. morselli quoque, restantia, colaticia, conserua nam diuersis remediis hic vtendum est, licet diuersa forma præparentur, & tamen facultate eadem sint. Exterius vero ad- mouentur inunctiones, linimenta, vnguenta, cata- plasmata, cerata, epithemata, habita tamen ratione partium extenarum. Ita Galenus dorso applicat linimentum ex frigidis & quodammodo astringen- tibus, ex oleo ros. cera & aqua, vel ex oleo myrtino & nymphae. Pectori vero refrigerantibus & modice relaxantibus, ex oleo viol. cucurbit. decoct. sem. lactu- cæ, papau. & nymphae & oleo amygd. dul. nisi mul- tus adest feror, & non diu ibi retinenda, ne respi- rationem ledant, & noxam voci adferant: ut ad- monuit Gal. 10. Meth. med. spina oleo ros. & coton. inungenda. Renes vero & hepar vng. ros. ventricu- lus oleo ros. myrteo, cydoniorum, de cataplas. ex po- lema, succo polygonii, lactuæ, myrbi, ros. oleo ros. & similib. iuxta quod vni membro magis quam alteri conueniant: ut videre est apud Galen. 7. Meth. 8. 9. 10. Epithemata eadem conueniunt, quæ de Cau- sione dicta sunt, quæ etiam ex decocto hordei & oleo viol. consistunt, pro thorace: pro hepate vero paulo magis restringentia & roborantia, ut videre poteris apud auctores, præcipue vero apud Guaine- rium diff. 2. de feb. cap. 2. de Curat. hectica: Ron- deletium quoque & Hollerium, apud quos for- mulas plurimas horum medicamentorum inue- nies. Quomodo externis remediis succurrendum sit hecticis, quibus frigidam dare non possumus, Alexander Trallianus lib. 2. cap. 4. de feb. hectica luculenter docuit.

OBSERVATIO VII.

De febre hectica simplici, quæ tandem innascens mutata est in febrem putridam & mortem.

Andreas Guilhelmus de Oosthoren, si quis alius, vir ditissimus, cognatus noster, ætate an- norum sexaginta, procerus admodum & macilentus, biliosus & raræ constitutionis, propria natura ad tabem & hecticam inclinatus: & ideo minus fuit admiratu dignum, quod in hecticam incidere. Erat enim habitu admodum gracili, & macilento, collum habens tenue & oblongum, humeros in- star alarum præ macie eminentes, pectus vero an- gustum & caput paruum: cui etiam aderat statura oblonga, præ macie indecora. Tales enim facillime in tabem labuntur. Quotidie huic quoque al- uus fluxa erat, & per quindecim annos citior, et sponte multa biliosa deiceret, quod sibi naturale esse dicebat. Præterea erat valde acuti sensus, & cogitabundus, & ad melancholiam inclinatus: ad- iram similiter, tristitiam & metum plus iusto pro- eliuor. Hic vero Alemariæ degens, cum filiam

suam Corneliam, matronam certe honestissimam & pulcherrimam Ammanni Antuerpiani vxorē, quam vnice diligebat, mortem ex longo morbo quoque obisse intellexerat, nescio quam non ex huius suæ filia morte tristitiam & melancholiam contraxerit, ut ad summam deinde maciem deuenerit, ac hecticam febrem eamque simplicem abs- que putredine incurreret. Augebat vero hoc malū (ut plerumque fieri solet) aliud quoddam infor- tunium: nam oborta valida tempestate, agger Se- uenbergensis, quem à Domino Seuenbergenfi nu- per magno ære emerat, cum perruptus esset, ad rem fortasse paulo attentior, maiori tristitia est af- fectus, & melancholia magis aucta, quam iam pri- dem ex obitu filia conceperat: totus macilentus factus simplici hectica & primæ speciei corrip- cepit, quamvis tunc nulla remedia adhibuerit, nec victus rationem obseruans, à me tamen sæpius ad- monitus, per integrum annum ita macilentior eua- dens, tandem hectica ad secundum gradum pro- gressa est, ita vt 12. mensis Iulij die, anno 1555. me prius in consilium admisit, immemor illius Ouidij carminis.

Principiis obsta, sero medicina paratur, Cum mala per longas inualuere moras: Sed propera. Paulo post.

Vidi ego quod fuerat primo sanabile vulnus Dilatum longæ damna tulisse moras.

Solent autem nostrates adeo in vocandis medicis tardi esse, ut eos non vocent, nisi cum morbus iam confirmatus ad statum deuenerit, quemadmodum huic nostro ægrotanti euenit: qui iam ad secun- dum gradum hecticæ progressus, prius de remediis cogitauit. Ad hunc quidem ingressus, victum com- modum, nempe humectantem & refrigerantem præscripti, & reallumentem, & ideo mandauit, ut omni mane lacte ouillo vteretur, cum caprillum huius ex Antuerpia transmissi essent martii seu mas- pistaciis, amygdalis, capo, confectione, eadem illi concessimus. Mane quoque sumebat vitellum oui, cum aqua solis. At cum ad tertium gradum hec- ticæ iam tenderet, & valde debilis esset, ne in synco- pen eaderet, vinum Rhenanum concessimus ali- quando cum aqua borag. lymphatum, quæ in are- na destillata & non in valis plumbeis, ne fluxum concitaret. Nulla tussis huic aderat nisi sicca. Pul- sus vero durus, frequens, debilis, paruus, qualis hecticoorum proprius, & eundem appetitus deiectione apprebendebat, præhabito prognostico de difficili curatione: diligentiam meam proposui, ut bonum vitæ regimen obseruaret, in quo totius curationis cardo consistebat. Capum deplumatum, cuiusce- rum lorum cum aqua ros. destillatam, cuiusce- rum vitreo & vino Rhenano in partes discissum in po- bantur: ℞. vini albi odoriferi Rhenani ℥. i. sacchari albisimi ℥. ii. conserua viol. ℥. ii. conserua borag. bugloss. ana ℥. i. conserua nymphae, ros. ana ℥. i. pul. spe. diat. abb. ℥. ii. spec. diat. frig. & diat. mag. frig. ana ℥. i. trionfantal. ℥. ii. specier. aro- maticar. ros. (ob debilitatem ventriculi & appetitum deiectionem) ℥. i. ducati aurei purissimi numero vii. (quod potius ad ostentationem fit, cum nihil de- auro decedat) poculo bene obturato. Coquantur ius restaurans. Bis aut ter in die ex eo capiebat duo cochlearia tempore palus. Mane vero sumebat lac ouillum cum saccharo. Aliquando etiam in pran- dio contusum. Sub noctem hordeatum, amygdala- tum. Cum eundem ad aliquot dies ita tractasse-

Pet. Forest. Tom. 1.

mus post mentem accitus est Oudtgerus medicus Amstelrodamus senior, qui & commendauit ea, quæ exhibita erant. Sed tunc communi consilio capra ex Viana vrbe allata est, & huius lacte recen- ter multo utebatur omni mane, cum lac muliebre abhorretet, quod præstantius fuisset. Verum cum quotidie postea deiceret aluum, & paulo ante multa biliosa, capiebat subinde conseruam rosa- ceam, cui postea etiam admixta fuit conserua ba- glossæ. Sed paulo post abhorruit, nec amplius gu- stare voluit. Interea præcepimus ut saltem pro- rufsi, quæ quotidie magis inualecebat, hoc lini- mento vteretur: ℞. olei oliuarum selecti ℥. ii. olei viol. amygd. dulcium recentium ana ℥. ii. anethi viri- dis m. s. Anethum bulliat leuiter in oleis dictis, & facta forti expressione adde butyri recentis se- pties vel pluries loti in aqua vngulæ caballinæ ℥. i. ceræ albæ q. s. fiat linimentum molle. Tertio vero die Augusti, cum tussis magis magisque ægrum affli- geret, sequente eclegmate usus est: ℞. syrup. viol. ℥. i. syrup. iunubini, de liquiritia ana ℥. s. diatragac. frig. m. tab. ℥. i. s. misce, fiat linctus. Pectus vero tum tota spina dorso inungebantur linimento su- pra scripto. Sexto autem Augusti die, cum difficul- ter exspueret & purulentia retineretur, hunc lini- tum frequenter capiebat. ℞. syrup. iunubini ℥. i. s. syrup. de liquir. ℥. i. syrup. capil. Ven. sacch. per- mid. ana ℥. s. Postea Oudtgerus medicus rursus domum rediit: At illo denuo reuerso destillatum ex carne veruecis, capi, ex amygd. dulcibus, aliis- que restaurantibus humectantibusque, feminibus quatuor frigidis maior. mand. vitellis ouorum & similibus vna præscriptimus. Hæc aqua destilla- ta præter alia iura restaurantia, eidem dabatur cum syr. viol. & saccharo perlato. Cum vero bal- neum non admitteret, eius loco pectus lacte ca- prillo tepido & oleo oliuarum, tum spinam dorso fouimus mane & vespere. Sed non diu post tadio affectus, hoc remedium vtile, licet inuaret, reli- quit. Interea rursus utebamur solo linimento, quo etiam se melius habere dicebat. Post aliquot dies tussis validior eum apprehendebat, & catarrhus de capite in pectus destillans putredinem induxit, ita ut hectica simplici etiam nunc febris putrida facile commisceretur. Plurimum itaque illo ipso quotidie deficiente, ut amplius per cubiculum, ut prius, incedere non posset, siti etiam vehemen- tiore superueniente, simul & gutturis inflamma- tione quoque accedente ac lingua tumefactione. Hac de causa medico Oudtgero seniore nunc ab- sente, victum omnino, tum medicamenta nonni- hil immutauimus, cum putrida febris nunc cum hectica commixta videretur, plurimum ægro me- tuimus: fluxus enim qui paulo citior apparebat, magis metum nobis incutebat, qui si intendere- tur, non diu post mortem accessuram esse, amicis, tum vxori atque astantibus prædixi. Ideo fomento abstinui: vbi enim catarrhus adest vel oboritur, tunc neque in hecticis balneo aut fomentis vten- dum est, neque tunc vbi levis suspicio de febre pu- trida futura adfuerit. Quamobrem ut huic acci- denti tempestiue resisterem, ad catarrhi suspen- sionem & cerebri roborationem & exsiccationem duas cucufas capitales in officina parari iussi, vnā sub tegmine diei applicandam, alteram sub pileo noctis, hunc in modum: ℞. stor. ros. rub. exsic. ana ℥. iii. sem. myrt. ℥. i. s. mast. ℥. iii. alban. ℥. i. s. heronica exsiccata & ℥. i. s. pulueris sentur & bombaci in- spargantur, ac sindone rubra cooperiantur, & fiant duæ cucufæ rotundæ intersutæ, futuræ coronali applicandæ, eo modo quo dictum est. Pro siti ac viriū debilitate utebatur sacch. rosaceo cum perlis.

N ij Ad

Ad linguæ vero asperitatem, inflammationem & siccitatem, hoc collutorio, quo etiam aliquando fenex ille medicus Haghanus insignis, Anto. Hafnerus vti solebat. *℞. decoctionis hordei (in qua bullit vitæ rad. buglossæ) ℥ xiii. addendo sem. cydon. ℥ i. b. iterum ebulliendo colatura adde syr. ex infus. ros. viol. ana ℥ i. misce,* pro oris, linguæ, gutturisque collutorio. Quo magna ex parte asperitas gutturis & linguæ inflammatio cessarunt. Die 14. Augusti manifeste putrida febris fuit hectica adiuncta, quæ eidem superueniebat cum frigore & horrore, ita ut deinde fuerit coactus sese lecto continere, mox tota nocte incaleuit, neque dormiuit, unde magis vires deiectione, ac animo labefcente cepit contemnere omnia remedia excepto hoc decocto, cum inlebos & syrups abhorreret, quo cerevisiam suam diluebat, nam eo tantum delectabatur ad extinguendum calorem febrilem. *℞. hordei mundati, folior. lactuce nonella, flor. viol. bug. borag. flor. ros. rub. (ne fluxus concitaretur) flor. nymphae ana p. i. se. a. frig. maio. ana ℥ b. fiat decoctio in aqua com. pro ℥ b. i. b.* Inhibui tunc quoque lactis caprilli vsum ob febre putridam admixtam. At calore febrili persistente ac augescente, vires magis magisque deiciebantur ita ut 16. die Aug. putrida febre magis increfcente, fluxus quoque ventris vehementior obortus sit, qui in hecticis lethalis est. Lac acidum dedimus loco lactis caprilli, & ad decocto hordei abstinimus. Ita enim cautus nos facit & admonet exercitatus ille medicus Saonarola: Si fluxus adest, non detur decoctio hordei sola, sed eius loco aqua milii excorticati. Et licet Aui. faciat mentionem de hordeo, id quidem de vtilato, inquit idem Saonarola, intelligendum est, & lac non dandum nisi cum pulvere constrictiuo. Valefcus v. tum alij si putrida febris adest, lac acetosum exhibent, ex quo detractum est butyrum: quo etiam commendat Blasius Astaris, si aduenierit fluxus. Et in hoc casu auctores quoque extollunt trochiscos de spodio. Decimo vero septimo die Augusti, fluxus ventris maxime agrum infestabat. Sub nocte exhibuimus amygdalata, quamquam de curatione desperarem, ideo amicis periculum adesse prædixi, & si testamentum condere vellet, deinde quæ hinc emigraturis conducunt, ea posse fieri adhortatus sum. Quæ quidem peracta sunt. Interea denuo vocatur Oudigerus medicus, & Henr. Vergerius medicus Haghanus doctissimus. Quibus præsentibus conclusum est, ad fluxum enormem, viribus omnino deiectionis agrum ad tres dies superuivere non posse. Interim hic pulvis & linimentum præscripta sunt: *℞. coralli rub. ℥ i. b. margar. ℥ ii. ros. rub. ℥ spodi. ℥ ii. in tenuissimum puluerem redigantur, & aqua rosacea destillata in arena in alembico vitro sapius lauentur, iterum exsiccentur, & huius pulueris ℥ i. pro vice cum cereuisia, in qua chalybs ignita exstincta erat, propinabatur. ℞. olei ros. myrtini ana ℥ b. olei massic. ℥ ii. misce,* inungatur totus venter. Quæ quidem 18. die Augusti præscripta sunt. At cum illam cereuisiam chalybeatam abhorreret, diacydonium simplex in ceruisiam coniciebatur, quam expressam pro potu sumebat, quamuis paulo post nausea & tædio medicamentorum affectus omnia remedia respuebat, solo lacte acetoso cum acetosa herba decocto vtens tam pro siti quam pro fluxu: quo solo potu delectabatur, alijs deinde omnibus remedijs postpositis. Ceterum his omnibus non iuuantibus mane nobis redeuntibus, cum fluxus perpetuo perduraret, signa hæc lethalia adfuerunt, motus scilicet totius corporis conuulsus, pulsus contractus, fluxus continuus, prognostico facto, & cura præstiteris

relicta, diximus amicis nos non esse redituros. Sequenti die mane obiit, & in Domino requieuit.

S C H O L I A.

Dictum est prius, quod hectica mixta cum putridis febribus raro curentur, cum harum indicationes curandi contraria sint. Multoque minus si fluxus accedat. Quibus quoque neque frigida potio, neque lac, neque balneum conferunt. Minus vero & his, quibus alius profuit, quibus neque humectantia linimenta profunt: tum enim refrigerantibus exsiccantia adiungenda sunt. Vbi quoque putrida febris adest, & fluxus ventris aliaque symptomata agrum vexent, victus quidem immutandus, tum alia remedia; alioqui si hectica simplex sit, nihil immutandum aut innouandum. Si vero vna cum tabe sit, aliter quoque, quam simplex hectica curanda: cuius curatio etiam hoc sequente exemplo luculentior fiet, præter ea, quæ superius diximus de huius quoque sanatione.

OBSERVATIO VIII.

De febre hectica cum tabe.

Gondanus ille triginta quinque annorum vel circiter, qui ad me venit ut curaretur anno 1573. in ætate, omnem carnem consumptam habebat, pellis huic arida erat, ossa v. præ macie quasi crepitabant, & adeo debilis erat, ut vix incedere posset. Huic cum hectica febris adesset, vna cum tabe, ut balneo aquæ dulcis vteretur consului, eo modo ut Galeno adhibetur 10. Meth. c. 10. cum diligente tamen cautione (ut scholio obs. 6. dictum est) præterea ut lac muliebre ex mammilla recenter sugeret mandauit, & ut alimentis potissimum vteretur, quæ corpus reficere posset. Præterea quæ refrigerant & humectant ac hecticis conueniunt. Vinum Rhenanum cum aqua dilutum concessi sed ut gelida portione abstineret iussi, eo quod non consuetus esset, verum ut eius loco cerevisiam caperet admisi, vel decoctum hordei, modo ei sapor placeret, cum vel. 4. frig. maiorib. Verum cum hic apud me manere non vellet, consului vbi domum reuersus esset, ut peritissimum medicum in consilium adhiberet, & quod vteretur pastillis in hunc vel similem modum paratis. *℞. carinum gallinarum puluerum vel caponum elixat. ℥ ii. carnis testudinis (si haberi possent) similiter elixata ℥ i. el. regum sine speciebus. ℥ ii. spec. Haly. contratabem, marg. ana ℥ b. quatuor sem. frig. mundat. ℥ b. sacch. dissol. in aqua ros. q. s. fiant morsuli vel morselli, quorum ℥ i. b. vel ℥ ii. pro qualibet vice exhibeantur cum ℥ iiii. aq. end. vel bugl. vel toris solis aut tantundem alicuius stillantis liquoris conuenientis.*

S C H O L I A.

Si vero febres duntaxat hecticae non sunt, sed quæ Græce *μαεγοποιεῖς* dicuntur, h. e. tabida & siccitati coniunctæ: quatenus hecticae sunt non febres, aliam desiderant curationem, quam modo dictam, cum quæ in refrigerando & humectando consistit, quam tenus v. siccitatem seu tabem coniunctam habent deperditæ substantia humidæ, etiam indicant instaurationem seu refecionem, hanc autem inferre particulis sine nutrimento non est: quare præter eam quam institimus victus rationem, alimentis quoque eligere oportet, quæ reficere corpus valeant. Nam quæcumque partium solidarum substantia fuerit exsiccata, eadem genere victus ratio competit

competit, quamuis vna alterutra difficilior instauratur, & quædam nullo modo refici possit. Qualia autem alimenta eiusmodi febricitantibus conueniant ex iis quæ superius dicta sunt, facile intelliges, tum ex illis quæ ab Altimaro parte 3. De feb. c. 9. de hecticarum febrium cum tabe curatione scripta sunt. At harum febrium curatio ex exemplo sequenti adhuc magis innotescet.

OBSERVATIO IX.

De hectica marasmode tandem in marasum lethalem desinente.

Adrianus Leoninus Leydanus, vrbis Delfensis Pensionarius, si quis alius, vir doctissimus, cum per integrum annum hectica febre laborasset, & scirrhus lienis afficeretur, multa ac varia medicamenta (quo ad lienis duritiem, de quo suo loco cum de lienis vitijs ac affectibus) tum ad hecticam, à pluribus medicis iisque peritissimis præscripta sunt, in primis vero ab Henrico Vergerio medico Haghanus, deinde etiā à Cornelio Heydio collega nostro: & postea cum per annum male habuisset, tandem etiam à me, tum à Gerardo medico Leydano seniore, quædam remedia adhibita fuere. Verum hic tandem æger peruenit ad febre marasmodem & postremo ad marasum ipsum. Tunc ad consultationem tres medici conuocati sunt, Hugo Nieuenius, cum Henricus Vergerius iam è vita discessisset. Cornelius Heydius, & ego: idque in principio mensis Nouembris anno 1562. Cum autem eo tempore iunior medicus essem, hoc modo exorsus sum: Ornatissimi viri ac doctissimi doctores, ut paucis meam opinionem de morbo huius præstantissimi viri dicam, id quod sentio libere apud vos eloquar. Cum autem hic æger noster, vir sane in omni genere literarum eruditissimus, non vno affectu, imo pluribus, & iam per annum hectica febre laborauerit: pro qua depulsanda maxime laborant Vergerius medicus peritissimus, & Cornelius Heydius confrater noster ac collega hic præsens. Vtebatur tunc, ut nobis relatum est, lacte caprillo aliisque remedijs ad hecticam conuenientibus: taceo nunc de alijs variisque medicamentis ad lienem descriptis. Balneum vero quamuis vtilissimum remedium ad hecticam, non imparerat medicis excellentes: & recte quidem pro sed eius loco inunctiones dorsi conuenientes, tum alia quoque præsidia necessaria præscripserunt. Hecticus etiam (ut audio) vsum est pulla euiscera mea cap. 14. in sua Empirica descripta, de vlcibus pulmonis. Phthisin tamen hic æger non habuit, neque catarrhus illo, qui laborauit, falsus fuit. Sed omnium membrorum atrophiam (quæ etiam à Celso ad tabem refertur) abhinc longo tempore passus est. Quam ego puto ex duritie lienis: non minus, quam ab ipsa hectica etiam carnem consumente, originem sumpsisse, ut in membris neque nutritio neque assimilatio fiat. Hoc est quod Auienna dicebat lib. 4. Fen. 15. tract. 2. capite 1. De agriudibus splenis. Et scias quando splen impingatur, extenuatur corpus; quoniam in primis destruitur virtus hepatis vehementer cum contrahitur, quare minuitur generatio sanguinis, & cū hoc ipse attrahit de sanguine illius rem plurimam propter magnitudinem sui. Et penitus extenuatio splenis significat bonitatem humorum. Cumque cura horum contraria sit, hectica priusquam

Per. Forest. Tom. 1.

in marasum deuenisset, frigida & humida requirerebat: lien vero calida, emollientia, consumentia & discatentia. Catarrhus exsiccationem & diuersionem ad nares. Non est mirum quamuis doctissimi medici prius ad curationem vocati etiam quantum diligentissimi fuerunt (ut ex eorum formulis in officina præscriptis vidimus, quas legum esset hic recensere) non consequuti sunt honorem, neque æger sanitatem. Verum, ut ingenue fatear, quantum ad præsentem statum huius mali, & signa quæ in isto ægotante apparent, egregius hic noster Pensionarius nunquam curabitur, ut etiā nos eo tempore cum primum ad agrum post mortem Henrici Vergerij doctissimi acciti fuimus, non solum prædiximus, verum etiam præstantissimi medici, qui ante me longo tempore agrum tractarunt, idem indicarunt. Et quamquam nunc aliquot abhinc diebus fluxus ac alui profluuius laborauerit, ut purulenta quoque excreuerit, sicuti ego istis diebus cum Cornelio Heydio collega meo conspexi, tanquam abscessus in liene fuisset, qui per aluum sese exonerasset, tumor tamen ille lienis admodum durus non delituit. Et antequam purulenta excreuit, prius quædam pinguis per aluum reddidit. Igitur ab eo tempore hunc virum clarissimum Pensionarium in febre marasmodem casurum iudicauimus. Ita Galeno id attestante li. 10. Meth. sub finem sic dicente: Clarissimo huius rei argumento sunt infirmi, qui per aluum quod liquatur, excernunt: qui nisi prius vel vi morbi, aut eiusdem violentia, vel medicorum insectia moriantur, in marasmodem febres incidunt. Et sic fluxu illo postea desinente ad tempus, nihil commodi percipimus, ideo non fuit ex abscessu lienis. Videntes itaque huic ægro, exhausto iam vniuerso liquore, oculos immodice concauos esse, veluti foueis reconditos, ossium eminentias, quibus palpebræ coherent, atque totius corporis squallidam dispositionem, ut ego existimem agrum hunc nostrum nunc ex hectica marasmode & tabida febre ad marasum illum senectutis (qui instaurabilis existit) peruenisse, & propterea deinceps restaurantibus & moderate calefacientibus aut saltem temperatis, tum maxime humectantibus esse vtendum arbitror, & præcipue mandarem, ut in victu humectante ac resumente persisteret, quo iam vititur. Præterea cum catarrhus adest, solo puluere mastichis capiti insperfo, vel eius fumigio in pannum rubrum descalato (ut vocant vulgares) recepto, ut vteremur laudatam, ad catarrhi suspensionem & cerebri exsiccationem, quemadmodum Cornelius Heydius vna mecum sentit. Hæc cum dixissem breuiter post aliorum ratiocinationem, ne aliorum verba hic adferamus, inter nos conclusum est, ut pannus eiusmodi fumigio mastiche suffumigatus capiti apponeretur. Nieuenius pilos capitis prius abradendos suadebat: id difficulter admitteret æger; & cum mihi ac Cornelio minus placeret, relictum est. Idem Nieuenius decoctum guaiaci proponebat, eo quod latentem vim habere diceret ad quosvis fere morbos chronicos & deploratos curandos: tamen quia exsiccatur, nec hecticae conuenit, illud in homine adeo macilentio qui nunc ad marasum deuenerat nullo modo adhibendum esse dixi: nam & multi lue Gallica laborantes macilentiores facti perperam eo vtentes in hecticam delapsi sunt, ideo ab eo omnino abstinendum esse probaui, quamquam Heydius nescio qua ratione adductus prima fronte videbatur ad sententiam Nieuenij accedere, quamuis postea mecum à ligno omnino abstinendum esse decreuerit. Et ita ad alia conuersa est disputatio, ut omnino

N iij

restit.

quod statim lectum ingrederetur moderate calidum seu potius tepidum, seseque ad somnum, si posset, componeret. Nam somnus supra cibos boni nutrimenti maxime impinguat. Curabant etiam ut aer, in quo aeger decumbebat, moderate calidus humidusque esset ex natura, vel arte ita paratus: cum in curatione hectica senectutis omnia ad caliditatem mediocrem & humiditatem maximam declinare debeant, ita quoque & cibis parum calefaciens, plurimumque humectans commendatur. Vnice quoque cauebant, ne vigiliam, inanitionem, famem, sitim, motum sustineret, nec iram: imo ut bene speraret de salute iuebant. Subinde tale quid nutriendi dabant, quod & Benedictus Fauentinus praeceptor meus quoque vti solebat. *℞. lactis ouilli, vel caprilli, vel vaccini, lb. j. vitella ouum nu. iij. vini albi dulcis ℥ iiii.* agitentur, & ad lentum ignem coquantur, semper commouendo, ne vitellanimum densentur. Pro cibis medicamentosis etiam utebantur zinzibere recentiter condito radicibus eryngij & satyrionis conditis, nucis myrsitica viridi, & amygdalis dulcibus viridibus conditis. Iniciebant aliquando clysteres nutriendi, & totum corpus inungebant oleo amygd. dul. Deducebant quoque iuueniculum nutrice pulcherrimam, octodecim annorum, temperatam sanguineam, bene comptam & ornatam in cubiculo aegrotantis, quae delicate, molliter ac laute nutriebatur, cibis nempe calidis humidisque & valde nutrientibus, & cuius mammillis etiam post exitum balnei mane lac fugebat, etiam vespere cum non balnearetur, & nocte: cum qua etiam dormiebat, ut ita ad libitum lac sugere posset. Postquam vero hic iuuenis aliquo modo restaurari cepisset, illo ipso narrante (medicis praesentibus, quod & ego audiebam) quod ex tactu papillarum ad Venerem incitaretur, ita, ut membrum virile (quod haecenus languidum & emortuum fuerat) nonnihil erigeretur. Medici sagaces hoc audientes statim imperarunt, ne nutrix, apud illum amplius dormiret, ne forte in venerem proclinator inter amplexus fatigatus, sibi ipsi mortem intulisset. Nam in marasmo nihil aequae detestandum, quam coitu vti, aut veneri indulgere, quae supra modum exsiccet, & subito vires deiciat. Admiserunt tamen ut ex vberibus seu mammillis lac adhuc subinde sugeret; interea prohibebant concubitum cum nutrice. Et, quod dictum mirum est, hanc victus rationem probe ac diligenter observando, ac diu in ea persistendo, paulatim restaurari cepit & conualuit.

SCHOLIA.

^{3.} *Quare dicitur hectica senectutis, & quid sit.*
Barbaram sectantes medicinam, marasimum seu tabem verum hecticam senectutis appellant. Constat autem quod haec aegritudo non sit febris, sed ob similitudinem nominis & dispositionis, quae consistit in extenuatione, consumptione, arefactione corporis, ad febrem hecticam refertur, & ideo ab Auicenna sub sermone febris hectica collocatur. Est enim hectica senectutis nihil aliud, quam complexio frigida & sicca cordis & totius corporis, ex qua fit habitus macilentus, rugosus, pallidi coloris vel plumbei, quemadmodum euenit in corporibus senum per naturam, & ob hanc causam hectica senectutis dicitur, ab aliis vero marasmus. Fieri potest per se, sed rarius, cum fere semper consequatur alias aegritudines, & praecipue diuturnas, idque potissimum circa declinationem, eo, quod tunc adsit sanguis exiguus, & defectus caloris naturalis

in morbo praecedente. Si autem fiat per se, id euenit ob frigiditatem cordis naturalem, & hepatis siccitatem, praecipue melancholicis per naturam, vel ob victus rationem, aetatem, ex solitudine perdurante. Nam in his duobus membris, scilicet in corde & hepate, vis naturalis percipitur, & vita conservatur. Scribit Galenus 5. de loc. affect. cap. 1. de simia in dies emaciata, & post mortem incisa, & in ambiente cor tunica inuentum esse tumorem, praeter naturam humorem in se continentem, qualem pustulae, quas Graeci hydatidas vocant, emittere solent. Loquitur ibi Gal. de palpitacione cordis ex aquositate in pericardio. Sed quomodo ex aquositate sine manifesta causa tales emaciantur, & tabidi fiunt? Galenus ibi non dicit causam, quam Iacchus medicus celebris de tremore cordis supra Rhafem, dicit hecticam fuisse febrem: Nam ex cordis angustia, inquit, febricula fixa necessario oritur: nam supercalfeieri est necessarium, si non libere attrahat aërem. Sed è contrario rursus hecticam vel marasimum etiam fieri quis dicet, ex consumptione illius aquositate, quae in pericardio naturaliter retinetur, seu continetur, ut cor refrigeret? Nam si contingat propter aquositatis diminutionem, eius defectu arefiat cor & exsiccatur: ut etiam Arculanus medicus insignis supra Rhafem scribens, dicebat: Cuius signum est, corporis consumptio, cum nocumento cordis quae non videntur ab alia causa pendere. Quod si dicamus, hecticam coniunctam fuisse cum aquositate in pericardio existente: tales quoque minus euadere posse dicemus. Aquositas enim, ut etiam Rondeletius docuit, cap. de tremore cordis, euacuatur & attenuatur, & exsiccantia postulat. Ideo exhibent ea, quae serofos humores euacuant. Quibus si vntur, rursus consumptio augebitur, si cum macie coniuncta fuerit: alioqui sola extenuatur, tum alia supradicta iuuabunt. Si simia igitur emaciata ex superflua aquositate in pericardio praeter naturam contenta, subsecuta sit hectica: quanto magis aquositati naturali in pericardio consumptae, non modo hectica sequetur, verum & marasmus. Si ex aliis morbis procedat, maxime sit ob stomachi debilitatem assiduam & intestinorum & venarum mesaraicarum, cum non fiat digestio. Etiam fit post febres marasmodos. Signa vero hecticae senectutis in communi haec sunt. Habitus macilentus, perdurans, squalidus cum calore feodo, cum appetitu, modo cum deiectione eiusdem. Et ubi adest stomachi frigiditas & virium debilitas, proprie ad cibi fastidium accedunt. In marasmo siue febre, teste Galen. 4. de caus. puls. cap. 10. pulsus est parvus & rarus: Auicenna addit, quod etiam sit tardus, quibus iungitur arefactio & exsiccatio totius corporis manifesta, neque adest calor, cum ut plurimum frigidi reperiantur & exangues, si tangantur, & sunt in dispositionibus suis ut decrepiti. Alij his signis coniungunt vrinam aquosam, albam, subtilem, ob calidi naturae extinctionem. Signa distinctiua, vtrum per se incipiat, vel alios morbos consequatur, ex aegri sermonibus habentur, ex stomachi debilitate, coctionis priuatione & morbis diuturnis praecedentibus, ut febre quotidiana, quartana, vel aliis. Ita & causa primiciae facile ab aegris distinguuntur, vtrum praecesserit aquae potus frigida, stomacho existente ieiuno & debili, vel post exercitium immoderatum virtutem debilitans & poros aperiens, & calorem naturalem resoluens: quae ratione aqua epota ad viscera attrahitur, totum corpus

corpus refrigerans, & calidum innatum extinguent. Vel praecessit nimia caliditas resoluens, aut aëris, aut alterius liquefacientis humiditates substantiales corporis: ita, ut calor naturalis resoluatur, & debilitetur; imo destruitur & in eius locum subintrant frigiditas & siccitas. Causae autecedentes, ut debilitas caloris naturalis & virtutis nutritivae, facile cognoscuntur ex temperie hepatis, cordis, ventriculi, & membrorum nutritivorum. Et causa coniuncta ac mala temperies frigida praedominans facile innoscitur ex macie & constitutione senum decrepitorum. Et si praecesserint potus, medicamenta, emplastra, quae in hac ex praegressis causis naturam, facile & huius mali talia existunt, nempe hecticam senectutis fieri ante annum 18. & post 35. contrario modo hecticae febris. Cum enim ante 18. annum humidum radicale plurimum sit, cui nondum accedit diminutio, de qua curandum sit: quare calidum naturale remanet oppressum, ad quod deferunt plurimum humidum influens nutrimentale, & maxime in pueris gulosis. Sed post 35. annum, qui terminus est perfectionis & consistentiae, diminuitur humidum radicale, & à calore depascitur. Quare deficiente pabulo, deficit & calor naturalis, & sic melancholicis, ut dictum est, magis accidit, & morbis diuturnis. Quare diligenter in his morbis chronicis, & cum in declinatione fuerint aegrotantes, tractandi erunt, ne hecticam senectutis incurrant. Est etiam hectica (ut quidam referunt) senectutis, tardioris terminationis ad mortem, citioris ad salutem. Cuius contrarium in hectica febre reperitur. Tamen, ut ait Auicenna, haec aegritudo, postquam est confirmata, nulla debetur curatio. Si enim curari posset, mors eam curaret, ut 1. Fen. 4. cap. proprio explicat. Interea refert Bertrutius medicus insignis, quoque gradus esse, quemadmodum hectica: Primum cognitu difficilem, ac faciliorem curationis: Secundum è conuerso: Tercium curationem non recipientem, quemadmodum nec senium naturale curari potest. Quae itaque multo tempore extenuantur corpora, teste Hippocr. tarde reuerti vero curandi consistit in humectatione, in modo rata calefactione, in balneis, in cibis restaurantibus, in hecticis febribus: nisi quod hic moderate calidum locum habent, qualia apud auctores scribuntur de arte impinguandi. Valent & ea, quae quae ad coitum diminutum, ut diasatyrion, & tur. Vnde & aeger à coitu, forti exercitio, laboribus, vigiliis, ira, sollicitudine, à salis, exsiccantibus, & ab aromate abstinere debet. Et quia membra deficiunt, quae nutrimentum conficiunt, ea linimentis. Et pectus butyro inungendum vel diathraea, ad quam aliqui postremo accedunt. Ius linarum tam intra, quam per enemata iniectum, quidam ad lb. s. vel lb. j. pro nutritione insequentes vestigia Auicennae, iniici iubent. Alij hic quoque commendant: frictionem, & lac cum melle quomodo mel hecticis aduersetur: hectica tamen senectutis, & decrepiti egredere confert, & iis, qui paulatim marcescunt. Valet egregie & hoc restaurans. *℞. pistacorum ℥ ii. zacch. optimi ℥ vi. cum aqua ros. fiat ad modum pincelatae.* Qua pincela-

ta seu restaurata felicissime usus sum Anno 1562. in nobilissima matrona de Burch. matre Domin. Cornelij Suzij Praesidis Hollandiae, muliere annorum fere septuaginta; cum ex diuturna febre post aphthas ad marasimum fere peruenisset, quae & magna nostra diligentia, atque ope diuina, ab eiusmodi malo euasit. Usus huius praecipuus est in consumptis & exhaustis ex morbo longo, marasmo laborantibus & senibus ad marcorem deductis.

OBSERVATIO XI.

De hectica febre, cui postea putrida accessit, primo quasi ex continua febre orta.

Catharina Iacobi, vxor Ioannis Steenhufj Alcmariani, mulier valde proceras, sed macilentas, nigriuscula, supra modum melancholica, collo gracili, & angusto pectore, quales vero in phthisi plerumque labuntur: de qua & metus erat ob tussim validam quae aderat, quamvis ea tussis sicior erat, ut purulenta non expectoraret. Haec cum triginta annorum esset, mense Octobri, Anno 1554. in febrem quasi continuam incidit, ex materia biliosa & pauca pituitosa, accedente tandem ad melancholiam adustam. Cum enim in autumno essemus, tales humores plerumque aduri solent. Cum autem aliquot diebus decubisset, nec medicum ad se vocasset (commune vitium hoc patriae est & aliis multis, ut de sua sanitate negligentiores homines, medicum peritum tempore non aduocent) tandem ad hecticam primae speciei deuenit, cui & febris putrida admixta erat, quae tertio quasi die magis affligebat. Cum in principio nulla adhibita essent remedia, medico neglecto, tandem viribus omnino prostratis me vocauit, cui & tunc aderat ventriculi imbecillitas, cruditas, & pectoris quaedam angustia. Cumque ob putridam febrem admixtam purgatione opus esset, tamen mitiore, tam ob vires labefactas, quam ob hecticam adiunctam, prius ad apertionem & coctionem humorum decocta praescripsimus, ex *ungula caballina, folijs viol. bordeo mundato, hyssopo, & herbis capillaribus, ex sem. anisi & se. 4. maior. vuis pass. iunib. sebesten. & similibus* pectoralibus ob tussim: colaturae zaccharum adiecimus pro sapore delectabiliore. Postea & huic decocto, idque in sero lactis, aliquid senae & rhabbari adiecimus, ut quotidie semel ex eo acciperet, prout alius soluebatur. Deinde linctum sequenti praescripto. *℞. syr. viol. iunibini ana ℥ j. b. loch. depino ℥ b. amygdal. dulc. macerat. in aqua unguis caball. depilatar. & contus. num. ix. syr. de liquir. ℥ b. zacch. penid. ℥ ii. misce pro linctu.* Pectus hoc vnguento inungebatur. *℞. olei amygd. dulc. vng. nistri pectoral. ana ℥ b. olei viol. ℥ j. mucaginis albae extractae cum aqua unguis caball. ℥ ii. cere alb. modicum, fiat vnguentum.* Hepat & renes inungebamus vnguento ros. loto cum aqua rosacea. Pro roboratione, *℞. spec. trionfantal. diuod. abb. spec. diuag. frig. ana ℥ j. dissol. in aqua unguis caball. adiecta ℥ j. b. zacch. albiss. fiat confectio in vortulis.* Atque istis subinde reiteratis utcumque ab hac febre conualuit, etiam ab hectica: cum vteretur victui humectante & refrigerante, ita, ut me deinde dimiserit. Ceterum post octo menses passa est recidiuam. Verum praestitij beneficij immemor, illo tempore me non vocauit, quod potius pro signo inconstantiae habendum, cum id saepe fieri solet, quam pro signo ingratitudinis. Aegroti enim vento mobiliore modo ad hunc, modo ad alium

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM MEDICINALIVM LIBER QVINTVS. DE FEBRIBVS COMPOSITIS OBSERVATIO I.

De febre duplici tertiana.

VM in æstate Anno 1556. du-
plices tertianæ & semitertianæ
populatim grassarentur, quasi
contagione integras familias
subinde occupantes: inter reliquos
Alcmariæ decumbentes, ubi tunc
praxin adhuc exercebam; Bartholdus
Simonis, Zythepfa, cognatus meus,
Alcmarianus, in platea vulgo Houtil dicta
(à loco, uti arbitror, in quo olim
ligna venditioni exponebantur) ha-
bitans, vir obesus & satis pituitosus, tamen
plethora utrumque affectus, non solum
in duplicem tertianam incidit, verum &
vixor eius eadem febre correpta est,
deinde & tota eius familia, pueri in-
quam & famula, à qua omnes euasere
nostra industria, Deo Optimo Maximo
opem præbente: quamvis vixor postquam
sanata esset, nimium cito sese aëri
committens Amstelodamum profecta,
ibi quæ ad tempus agens, circa præcordia
denuo dolere cœpit, utens deinde nescio
quibus muliercularum remediis, in quartanam
postea incidit, per totam hyemem per-
durantem. At omnes alij à tertiana
duplici curati, nihil mali amplius passi
sunt. Cæterum quomodo duplicem hanc
tertianam, ut loco exempli aliorum sit,
in Bartholdo curauerimus, paucis referemus.
Quotidie autem typum tertianæ febris
experiebatur, licet secundo die febris
semper vehementior foret præcedente,
atque ea ipsa, quæ magis affligebat,
purior cernebatur: altera vero minus
vehemens tertianam notham magis
imitabatur, bile tamen pituitam su-
perante. Huic vero, cum in fine mensis
Iulij in febrem incidisset, primo præ-
cedente ventris lenitione per bolum
ex cassia concinnatum, hunc syrupum
subsequentem pro materiæ coctione
propinaui. *℞. Syrupi acetosi simplicis, syr.
de endiu. de cicchor. Nicoli, cum rhubarb.
ana ℥ j. aquar. endiu. cicchorii, feniculi
ana ℥ ii. misce pro duobus dosibus.*
Deinde reliquis duobus diebus subsequen-
tibus hic syrupus quoque reiterabatur.
Sed, quod fere omiseram, post exhibitam
cassiam, die scilicet quo mitius febricitabat,
sanguinem ex vena basilica, vrina rubra
existente, & plethora satis apparen-
te, ad vncias fere sex detraimus: plus
detrahere sanguinis vtile non videbatur,
cum satis pituitosus & crassus esset. Et ea
de causa volui & ipse adesse dum vena
sectio fieret. Est enim illud maxime
animaduertendum multos errores se-
qui sæpe consueuisse ex medicis ab-
sentia, cum cuiuspiam secunda præ-
sertim vena est, vel ob ægro-
tantis timorem, vel artificis, qui venam
incidere debet, imperitiam: quapropter
summo opere me-

dici omnes sunt exhortandi, ut operationi
illi, si fieri potest, inter sint; quod multo
melius sit paucis tuto ac fideliter medicari,
quam multis incerte ac negligenter: &
ideo non debemus tantum esse contenti,
ut lotia in ædibus nostris spectentur;
sed præstat ægris adesse, ut ad longum
docuimus in lib. nostris de incerto
vrimarum iudicio contra Vroscopos. Sed eo
reuertamur, unde digressi sumus. Deinde
vero post digestam materiam per sy-
rupos, hoc pharmaco eundem purgaui-
mus, tempore etiam maioris quietis. *℞. diacatholici
℥ j. diaphanis simplicis seu lenientis, castæ
recens exar. ana ℥ ii. elect. de succo ros. ℥ j. b.
dissolue cum ℥ iii. b. aqua bngloss. fiat haustus.*
Quo medicamento sexies aluum deiecit,
ac multa biliola & quædam pituitosa
excreuit, leuamine haud exiguo suble-
quente. At cum vigiliæ agrum vrgerent,
tempora sub noctem, ut inungeret
subsequenti oleo madui. *℞. olei papau. nenuph.
ana ℥ j. b. misce.* Vtebatur & hordeato.
Mox ad roborationem capiebat *℥ ii. ex
tabulis spec. diar. abb. & supradictis remediis.*
optima victus ratione adhibita, à febre
liberatus est. Sed cum tussicula remaneret,
pro ea depellenda hoc lambituum cum
continuo vltus esset, probe conualuit. *℞. confer.
viol. boraginis ana ℥ j. b. deat. frig. ℥ vi.
de liquiritia ℥ ii. syr. iunibini, viol. ana
℥ j. misce, fiat echi gma.*

SCHOLIA.

Omibus febribus simplicibus in quatuor
libris præcedentibus enumeratis, hoc quinto
libro agemus de compositis. Compositas autem
febres quidam vario modo diuidunt, alij in
confusas & implicatas; & sub confusis etiam
nothas febres ponunt: & quamquam hæc
seruant suas periodos, licet ex mixtione
fiant, eas tamen nos sub febribus
simplicibus posuimus. Et sic tertiana
simplex, alia Legitima, alia Spuria. Spuria
autem quamvis humorem mixtum habet,
tamen periodum tertianæ obseruat
longiorem, & sic quantum ad humorem,
composita est; quantum ad periodum
vero ad periodum, simplex. Et hæc quoque
Fernelio inter confusas febres ponitur.
At compositarum alia sunt ex simplicibus
febribus, ut duplex tertiana ex duabus
accessionibus tertianis, triplex ex tribus.
Quotidiana ex duabus quotidianis, vel
tribus, sed raro. Quartana duplex sit
vel triplex. Compositæ ex diuersis febrium
differentiis, vel ex continuis, vel diuersis
intermittentibus fiunt, sicut semitertiana
vel tertiana ex diuersis intermittenti-
bus, vel ex continuis & intermittenti-
bus, ut in huiusmodi differentiis. Erratica
vero, cum simplex sit, inter simplices eam
numerauimus. Fernelius

Fernelius diuidit compositas in confusas; quæ ita
permiscuntur, ut simul incipiant, simulque desin-
ant: quas fieri, ait, ex diuersis humoribus eodem loco
permixtis atque confusis, pariterque putrescentibus: at
nullam seorsum inter se cognosci posse, neque ullam sim-
plicem ac puram elucere, earumque signa ob hoc confusa
esse. Implicitas quoque refert diuersis locis inci-
pere, diuersis desinere; atque harum vnamquam-
que seorsim consistere, propriamque essentiam
habere: quamquam accessionum partes quædam
in tempus idem concurrunt. Fiant ex diuersis hu-
moribus in eodem loco positus, sed quorum sit sua
cuiusque sedes, sua essentia, suusque motus. Harum
vnamquamque tanquam seorsim atque solitaria
consisteret, minime arduum fuerit propriis signis
internoscere. Confusas compositas si admitta-
mus, tunc continua cum continua tantum confun-
ditur, & non implicabitur, contra Auicennam.
Implicantur vero intermittentes sibi inuicem cum
altera vel cum diuersi generis. Ex similibus gene-
rum implexu, ut duplex quotidiana, cum in dies
accessiones duæ typis definitæ contingunt: quod
admodum insolens est. Duplex tertiana frequen-
tior, cuius accessiones quotidie fiunt, sed nec pa-
res, nec iidem horis: quæ diebus imparibus fiunt,
fere similes inter se sunt, atque iis dissimiles, quæ
in dies pares incidunt à simplici fere initium ha-
bet, cui deinde altera accedit. At huic cereuisiario
à simplici non fuit orta, sed statim duplex inua-
sit. Ita sit & triplex quartana, & triplex tertiana,
sed rarius; duplex frequentior. Has omnes autem
quotidianæ typus distinguit, quod sint quotidia-
næ similes inter se accessiones, harum vero dissi-
miles, & signis propriis interea distinguantur.
Quæ ex dissimilibus generum implexu fiunt, ra-
rius intermittentes cum intermittenti-
bus implentur. Si id contingat, paucis vix diebus animad-
ueri potest. At intermittens aliquando cum con-
tinua iungitur, ut tertiana intermittens cum
continua; atque hæc à tertiana continua distat,
quod huius exacerbationes sine rigore horrore ve-
prehendant, nulloque sudore inclinent: In illa
vero contra à rigore incipiunt, inclinanteque cum
sudore: nec tamen ut in intermittente sudorem
sequitur integritas, sed alterius continuatio. Hu-
ius generis est semitertiana continua quidem ac-
cessiones intermittens, vno die cum horrore inua-
dens, hincque grauius increfcens affligensque, al-
tero autem lenius. Constat enim ex tertiana inter-
mittente, & ex quotidiana continua: vnoque die
duas accessiones habet, altero vnicam. Si pares
ambo sunt humores, exquisita sit semitertiana: si
vero bilis exsuperat, ardentior sit, & tertianæ ma-
gis affinis. In pituita mitior magisque quotidianæ
particeps. Quotidianæ intermittens, si quando ter-
tianæ continua iungatur atque implicetur, semi-
tertiana quoque efficiet, eamque exquisitam &
concurrant; non exquiritam, si humores ipsi æquales
rum alterutro. Sed de his alias seorsim dicemus.

Male Gordonius, alioqui prudens & doctus me-
dicus, epiale febrem compositam febrem esse di-
cens, copositas febris eiusdem generis vel diuersi opti-
tate, vel intermissione materiæ, ut duæ febres con-
tinuæ simul infestantes confusa, febrem faciunt
compositam, ut caulos synochides. Quantum ad
intermittentes, & duæ intermittentes iunctæ com-
positam faciunt eiusdem generis & materiæ, ut
duæ tertianæ, duæ quartanæ, quotidianæ, ambæ
sunt intermittentes. Si ex eiusdem generis inter-
mittentibus, & materiæ, duplices dicuntur, si vna ac-
cessio, vni addatur: triplices, si duæ vni. Ita sit ut
omnes in vna periodo vel intervallo fiant; & sic
sunt duæ quotidianæ, cum intra viginti quatuor
horas duæ accessiones cum frigore fiunt. Tertianæ
duplices cum tertio quoque die duæ accessiones
fiunt cum rigore & vomitu bilioso, & soluantur
sudore. Triplex, si tres sunt, ut docet Gal. 2. De crisi.
qualem se nouisse secunda die gloriatur. Triplex
quartana facilius cognoscitur, quam tertiana tri-
plex, quia plus temporis intercedit. Verum & quo-
tidiana accessionem quotidie facit. Quod iis im-
ponit, qui ex circuitu febrem distinguere volunt,
non ex natura febris & accidentibus. Ideo valguis
medicorum ridet Rondeletius, qui neque has, ne-
que continuas confusas cognoscere valeat, & etiã
eas quæ ex diuersis generibus componuntur tam
ex intermittenti-
bus, per se, quam ex intermittenti-
bus & continuis. De quibus omnibus ad longum vi-
deas Rondeletium. De curandis febribus, cap. pro-
prio, de compositis mixtis, & confusis febribus. Quibus
omnibus quoque adiuncta est tabula egregia cum
eiusdem explicatione, in qua iuniores sese exer-
cere possent, ut etiam vltimam speciem febris in-
uenire sciant, ut citius eandem propulsent: ne-
que satis esse putent se bene respondisse decum-
bentem ex febre laborare, si interrogetur, quasi
vnum genus febrium esset. Verum res clarior
exemplis euadet.

OBSERVATIO II.

De tertiana duplici in quibusdam pueris orta.

Eodem anno 1556. mense Octobri pueri ac
domestici Theodori Teylingij sororij mei,
omnes in tertianam duplicem inciderunt. His ade-
rant dolor capitis intensus, vomitus biliosus, ama-
ritudo oris: quotidie cum leui rigore febres in-
uadebant, & cum sudore declinabant; vna die
quidem grauius, altera die leuius accessiones fie-
bant. Vix omnes tinctæ erant. Altantes & vul-
gares iudicabant pueros febre quotidiana labora-
re, quamvis statim eas duplices esse tertianas co-
gnoui. Quibus pro ventris lenitione statim exhi-
buimus *℥ ii. syrup. rosaces solutini, paulo vero seniori-
bus ℥ j. castæ.* Et prout & prioribus sanguinem de-
trahere iussimus die minoris afflictionis. In pueris
neque sanguinem detraimus, neque scarificatione
vtilis sumus. Deinde ad materiæ biliosæ coctionem
seu potius alterationem, syrupum sequentem pro-
pinauimus. *℞. oxyzacch. simplicis syr. acetosi, simpl.
de cicchor. Nicoli cum rhubarb. ana ℥ ii. aquar. endiu.
cicchor. borag. ana ℥ iii. misce, fiat syrupus pro iiii. dosi-
bus.* Hoc tempore præcipue utebamur oxyzacch.
simplici, quod digerit, teste Valerio Cordo, ma-
teriam biliosam phlegmati commixtam, & quæ
stomachum & præcordia grauat, præcipue du-
plices tertianis conueniens, & inordinatis ac erra-
ticis: nam sub autumnum in erraticas quædam
mutabantur, & nonnullæ in quartanas magis ad
hyemem attingentes, & per hyemem, si in quar-
tanis mutarentur, perdurabant longius. Cæterum
omnes isti, de quibus nunc agimus, cum purgati
essent diacatholico, syrup. cum infus. ros. de cicchor.
Nicoli cum rhubarb. cum decoctione communis solutis,
breuiter admodum euasere; in declinatione adhi-
bita specie diarob. abb. in tabulis pro roboratio-
ne: quibus non solum isti, sed multi alij iisdem
febribus decumbentes probe sanati sunt.

SCHOLIA.

3. **D**uplex febris tertiana intermittens est, ex bile pura vel non pura in diuersis locis putrefacta, singulis diebus affligens, differens à quotidiana, cum in duplici tertiana paroxysmus fortior est de tertio in tertium: in quotidiana paroxysmi non intenduntur: quia pituita omni die faciens paroxysmum æqualem, ratione suæ essentia, & motus corporis supercælestis. Bilis ex natura sua mouetur, de tertio in tertium. Et licet in duplici tertiana quotidie fiant paroxysmi dissimiles, potest tamen euenire, ut Gilbertus Anglicus admoebat, quod vno die non grauius altero affligat: interea differt adhuc à quotidiana, quia cum rigore incipit, & cum sudore declinat, quod quotidiana non facit. Neoterici vero ponunt etiam differentiam inter duplicem tertianam, & duas tertianas. Si bilis putrefcat in duobus locis diuersis extra venas, duas tertianas infert, & tunc si vero loqui volumus, mane nihil, tertio die iterum bis redeunt. Sic duæ quartanæ essent hodie bis, secundo & tertio nihil, quarto iterum bis. Quod si in vno loco tantum erit & non excedat materia, in quantitate, tunc simplicem tertianam produceret. Si multa (ut Sædonarola ratiocinatur) tunc generabit compositam, quæ dicitur duplex tertiana, quatum vna mouetur vna die, alia secunda die. Idem videtur dicere Herculanius, quod in duabus tertianis eorum materia non ab vna deciditur. Galenus tamen & duarum tertianarum & duplicis tertianæ, lib. 2. de Crisib. meminit, quas singulis diebus inuadere inquit, nullam inter eas ponens differentiam, ut ex libello de Typis etiam constat, ad quem lectorem etiam relegamus. At de nomine, ut idem Gilbertus Anglicus annotauit, parum curandum est: cum in curatione non sit diuersitas duarum tertianarum & duplicis tertianæ: sunt enim eiusdem generis; sed diuersorum generum sunt, si tertiana cum quartana vel quotidiana coniungatur. Fit autem vel ex bile pura, & tunc magis est legitima, vel ex minus putrida, tunc enim vocari potest duplex tertiana notha. Signa iam ex parte dicta sunt quia quotidie inuadit, sed cum rigore; & ad sunt symptomata, eadem fere, quæ à tertiana simplici, nisi quod vno die frequentius affligit, & adeo dolor capitis magis acutus, quam in quotidiana simplici, præcipue dextræ partis, vigilæ, sitis, oris amaritudo, morsus cordis, dolor renum; eiusque accessio plerumque durat 12. horis, & quotidiana, quamuis ab ea differat, ut dictum est, quod cum rigore incipiat, & desinat cum sudore, & adeo vomitus biliosus, vrina quoque magis tincta est, rubra vel subrubra, tenuis in principio, in statu mediocriter spissa, in declinatione superius obumbrata. Contingit magis biliosus in ætate, & corpore gracili, & symptomata sunt sæuiora, prout magis affligat, & ad puram bilem accedat, vel minus molesta, prout notha duplex tertiana spectatur. Et quod ad prognosticon attinet, magis molestæ sunt duplices tertianæ quam simplices, & curatu difficiliore; cum vires magis prosternant: unde etiam periculosiores, ob acerbiter affligendi & materiæ multitudinem. Hinc & alienationes phrenitidem incurrunt aliquando, ob bilem & fumum ex ea in caput ascendentem, si prius fuerit. Diligentes igitur esse oportet, ut recte cognoscamus has febres ne eas pro quotidianis (ut indocti faciunt) habeamus, cum multo aliter sint curandæ quam quotidianæ; sic enim ægros interficeremus, aut

Differentia inter duas tertianas & duplicem tertianam.

4.

Signa.

Causæ.

5.

Prognostica.

facile lethales fierent. Relatum est mihi aliquando, matronam aliquam nobilem ex tertiana duplici decubuisse, quæ etiam exstinguebatur, medicis duobus contendentibus duplicem esse tertianam, altero imperitior eam pro quotidiana habente. Curantur autem, ut simplices tertianæ, & ea quæ magis legitima est, ut vera tertiana: quæ vero spuria, ut notha curatur: ut sequenti exemplo magis constabit.

OBSERVATIO III.

De duplici tertiana cum vomitu bilis prasinæ.

Gilielmus Sonneveldius, affinis noster anno 1557. decimo quarto die Septembris in duplicem tertianam incidit: quæ primo die hora 12. meridiei inuasit, admodum vehemens, cum maximo rigore & vomitu bilis prasinæ, satique venenosæ, cum ventriculi lancinatione & insigni angustia. Die vero subsequenti hora quarta pomeridiana iterum febris cum inuadebat, cum paucor rigore, quæ etiam mitior erat præcedente, quamuis satis violenta, & cum sui intolerabili, & fluxu utcumque bilioso. Tertio vero die iterum inuadebat ut primo, & quarto & secundo, ita progrediendo. Cum autem quotidie febricitaret, & Gerardus medicus Alemarianus me senior, licet potius empiricus quàm dogmaticus, ad eum prius accitus esset, ac eundem febre quotidiana laborare indicasset: quamuis vel prima inuasionem quis intellexisset tertianam esse, & secunda quoque vice duplicem esse, ex rigoris inuasionem, & reliquis symptomatis. Rarissima est quotidiana, teste Fernelio quæ vix ex sexcentis vna obtingit; sed cum laborans quotidie fere constiterat, id fere à duplici tertiana fit. Cæterum cum ad hunc febricitantem statim etiam post medici ingressum accitus essem, cognoui ex signis apparentibus tertianam duplicem esse, cum die sequenti etiam cum horrore inuaderet. Victus itaque rationem vna cum medico instituentes, ad materiam digerendam hoc apozemate prius vsi sumus: cū sponte alium satis deiceret, ac biliosa euomeret, medicamento prius leniente opus non habuimus: *℞. cort. rad. cicbor. ʒ. j. rad. dentis leonis ʒ. ʒ. herbæ hepaticæ seu lichenis, acetosæ, endiu. cicbor. ana m. j. absinthii Romani (ad ventriculi roborationem, valde enim circa stomachum dolebat) m. ʒ. sem. quatuor frig. maior. ana ʒ. j. ʒ. anisi, fenici. ana ʒ. ii. bord. mundati p. j. prun. damas. num. vii. iunibar. sebesten. ana nu. v. fiat decoctio in aqua end. cicbor. bugloss. ad lb. j. ʒ. colaturæ adde syrupi acetosi simplicis ʒ. ii. syrup. de cicbor. Nicol. cum rhubarb. syrup. de acetos. citri (ob materiam venenosam quam euomebat) ana ʒ. ʒ. aromatizetur cum puluere specier. aromatici ros. trionfant. ana ʒ. ʒ. specier. diarod. abb. ʒ. ii. albumine oui depuratur, & fiat apozema clareti instar. Interea cum vrina tincta esset & crassa, & plethora mediocriter adesset, vena basilica secta fuit die minoris afflictionis, mane cum febris abesset, sanguine ad vncias sex emanante, & optime tulit. Quanquam nocte subsequente, ex paroxysmo vehementiore sese plurimum mouente, ipsoque dormiente, fascia deligata fuit sanguine è vena irrupente, & nisi euigilasset ac sanguinem effluentem animaduertisset, mortem incurrisset igopinatam; at accito chirurgo, qui in ædibus sibi conliguis habitabat, venam fascia iniecta oclulit, & deinde optime dormiuit. Interim famulus illi perpetuo astabat, curâ gerens ne sanguis iterum dormienti erumperet. Verum calore febrili post ea nondum desinente, 18. die Septem-*

Septembris hunc syrupum propinauimus: *℞. decoct. bord. mund. ʒ. iii. syrup. de limonibus, oxyc. acch. simpl. syr. de cicbor. Nicol. cum rhubarb. ana ʒ. ʒ. misce. quotidie vero quatuor secessus biliosos habebat, aliquando quinque, cum pauca portione pituitæ: attamen febre perdurante, & viribus satis robustis permanentibus, sequenti medicamento cum purgauimus: *℞. rhubarb. selecti ʒ. j. infundantur per noctem in aqua endiu. adde ʒ. ʒ. spicæ. mane expressioni addendo cassiæ ex cannis recens tractæ ʒ. ʒ. fiat potus brevis, quem summo diluculo sumpsit, & duodecies alium deposuit, viribus non collabentibus, & eo referente se alleuiatum esse. Interea pro virium corroboracione, alteratione caloris febrilis, & ad materiam venenosam compescendam & alterandam, præcipimus vt electuario seu condito subsequenti uteretur: *℞. confer. florum nenupharis, confer. florum ros. recentis vel butus anni, corticum citri conditi ana ʒ. iii. conferv. flor. viol. borag. ana ʒ. ʒ. pul. margar. ʒ. ʒ. syr. de limonibus, acetos. citri ana q. s. fiat conditum. Sumebat subinde ad magnitudinem parvæ castaneæ. Postea cum nondum febris cessaret, & sitis vehemens adhuc esset, & in lotio signa coctionis apparerent, cum in paroxysmo siti valida premeretur, pristinam ex hordeo mundato & glycyrrhiza paratam, gelidam cum bibendam peteret, ac eam concessisset, pallidam bilem euomit in maxima copia. Et egregie illi profuit. Venit mihi in mentem consilium illud præceptoris nostri obseruassimmi Elidei Paduani, apud Felinas seu Bononienfes medicinam felicissime facientis, qui Iohanni Heutero iuveni robusto tunc temporis Bononiæ agenti ex tertiana satis exquisita decumbenti pituitam gelidam dedit, in copia bibendam: qui cum plurima biliosa euomisset, à febre liberatus fuit: quemadmodum & mercator ille ex gelida aqua à duplici tertiana ab Amato curatus fuit, qui trecentos aureos eidem, nempe ducatos, largitus est: quam historiam de aqua gelida exhibenda in febris synochis retulimus. Cæterum die sequenti ad refrigerationem syrupum subsequenter propinauimus: *℞. aquor. cicbor. endiu. borag. ana ʒ. j. syrup. acetosi simplicis ʒ. j. misce. Id quidem non fecimus ad biliosos humores incrassandos, sed refrigerandos, & in maiori quantitate: non enim semper vna mensura syruporum danda est, vt etiam annotauit Amatus Cent. 1. curat. 11. quem ad longum videre poteris. At cum huic capitis dolor frequenter adesset, ratione vaporum calidiorum à febre in caput effusantium, ad horum refrigerationem frontem linimento inunximus: *℞. vnguenti populei, olei nenuphar. ana ʒ. ii. misce. & ad diuersionem pedibus infra scripta apposita sunt, quæ alter medicus commendabat, quamuis lotiones pedum mihi magis placuissent: *℞. folior. maluæ, viol. cruciatæ, dentis leonis ana m. j. vnguenti populei ʒ. j. terra sigill. ʒ. j. aceti modicum, tula emplastrum modo pedibus supponantur. Eiusmodi frigida minus diuertunt, sed potius refrigerant. Huic ego ob consuetudinem à medicis quibusdam inductam, vt ægris complaceamus potius, ad maiorem diuersionem columbas (non sine ratione tamen) per medium in dorso scissas, pedibus suppono viuas, quemadmodum in Margareta Cornelij, quæ Delphis in ædibus decumbebat, quibus Rosa inpone vel butyro illinitos, aut fermento iisdem impoito, pedibus supponendo. Verum cum æger noster post crebriores quoque vomitus & alui de-******

Pet. Forest. Tom. I.

iectionem circa stomachum dolore afficeretur, ne ventriculus laxior ac debiliior magis humores reciperet, eundem inunctione hac subsequente roborauimus: *℞. olei myrtini, absinth. cydoniorum ana ʒ. ʒ. misce, mane os ventriculi inungebatur. Postea vero 20. Septemb. die, cum calor febrilis nondum cessaret, bis in die ex portione infra scripta cyathum sumebat: *℞. corticum rad. cicboris ʒ. j. acetosæ, viol. endiu. cicbor. borag. bugloss. ana m. j. hepaticæ seu lichenis m. ʒ. flor. borag. bugloss. viol. ros. rub. nenuph. ana p. j. se. 4. frig. maior. ana ʒ. ʒ. se. feniculi ʒ. j. iunibarum, sebesten. ana num. v. coquantur in aqua endiu. bugloss. ana lb. j. ad consumptionem medietatis: colaturæ addendo syrup. acetos. citri, syrup. acetosi simplicis, syrup. de duabus rad. ana ʒ. j. aromatizetur cum specie. diarod. abb. trionfant. diar. frig. ana ʒ. j. clarificetur, & fiat ad modum iuleb. Tempora ob vigiliis vrgentes inunximus oleo nenuph. & papau. Medicus præsens rursus libenter emplastrum ex herbis supra scriptis plantis pedum applicasset. Quod cum non satis inuaret ad alterationem caloris febrilis & totius corporis, propolui epithema hepaticum esse applicandum. Quod ubi concessisset, tale præscriptum est: *℞. aquar. endiuæ, rosar. ana lb. ʒ. acetos. rosar. ʒ. ʒ. pul. specier. trionfant. ʒ. j. ʒ. misce, & fiat epithema. Quo remedio tandem calor febrilis cessauit, & non diu post à febre in totum liberatus est: tussis tamen leui subsequente, & post febrem permanente, quæ tamen remediis infra scriptis mox cessauit: *℞. syrupi iunibar. ʒ. ii. sacchari penid. ʒ. ʒ. diar. frig. in tabul. ʒ. ii. misce, & fiat eclegma, 22. Septembr. die sequenti hoc quoque præscriptum est: *℞. syrupi iunibar. ʒ. j. syrup. de liquoria ʒ. ʒ. sacch. penid. diar. frig. ana ʒ. ii. sacch. candi subtilissime puluerisati ʒ. ʒ. fiat eclegma, quo tussis sedata est: & Dei auxilio cum nostro honore, pristina sanitati restitutus est.*****

SCHOLIA.

De curatione duplicis tertianæ, auctores (ut diximus) pauca referunt, cum eodem modo curetur vt simplex tertiana, prout ea legitima vel spuria fuerit. Interea nos quædam referemus ad maiorem huius febris curandæ enucleationem. Victus idem sit, qui tertianæ simplici conuenire videbatur: interim videndum, si status proximifit, tenuiter reficiendus erit æger, si remotus, copiosius, vt ad crisin sufficiat. Hora vero cibandi eligenda erit post paroxysmum, calore iam diminuto, vel hora intermissionis. In paroxysmo à cibo abstinebimus. Conueniunt hordeata, auenata, mica panis cum amygdalato: in nostris regionibus frigidis maxime quoque in autumno, ne ægri deficiant, commodè vtimur iure pulli gallinæ, agrest. adiecta. Imo ubi vires debiles sunt, ius carniū exhibemus, pullique extremitates, carnes alteratas cum vino granatorum. Et si necessitas cogit, vinū album tenue cum aqua dilutum concedemus: alioqui, si vires utcumque fortes, humectantibus ac refrigerantibus vtetur: lactuca, portulaca, cerasis, prunis in aqua suffocatis, pomis assatis. Interea symptomata sæua, quæ his adesse aliquando solent, consideranda, & ob hoc minus crassa dicta insistendum: quæ, inquam, omnia nota sunt ex iis, quæ de victu tertianæ simplici diximus. Quod vero ad reliqua remedia attinet, curatur hæc (ut diximus) tertiana, excepto quod in hac debeat fieri minutio sanguinis in secundo vel tertio die, ex vena media, quamuis & in simplici fieri potest, si sanguis abundet,

8.

Medicam.

vntum va.

tio.

O ij

Vena se-
tio.

abundet, & secundum Gilbertum etiam ex hepatica, si materia sit iuxta hepar. Auicenna quoque ex basilica sanguinem demit, quem sequitur Tornamira, cap. proprio, si vrina sit crassa, rubra: alij, ubi plenitudinis signa adfuerint, idque in die minoris afflictionis. Sed nos hæc quoque adiungemus, si alius durior sit, prius faeces communes extrahemus cum cassia vel clysteri aut glande, si opus, ante venæ sectionem. Deinde die subsequenti minoris afflictionis sanguis demendus erit, viribus; tum aliis, consentientibus. Ad materiæ coctionem vel potius alterationem, Gilbertus commendat syrup. viol. nymphææ, oxyzacch. vinum granat. & aquam hordei: & si adsit hepatis calor: aquam decoct. solatri, endiu. scariolæ, cicbor. se. 4. frig. adiectionis & sacch. ex iis conficiendo syrupos vel inlebos. Arnoldus propinat syrup. ros. cum aqua frig. sed in puriore magis conuenit. Tornamira in ætate hunc syrupum conficit: ʒ. endiu. scariolæ, ling. ceruinæ seu scolopend. vulgaris, hepaticæ, capill. Ven. polytrichi ana m. j. viol. ʒ. ii. prun. damas. xxiii. se. frig. maior. lactucæ, endiu. berberis, scariolæ ana ʒ. ʒ. coquantur in aqua q. s. colaturæ addetur sacch. albiss. lb. j. vini gran. quar. j. coquantur & clarificentur, & fiat syrup. secundum artem. Tempore hyemis prædictis adiungat rad. fœnic. brusci, asparagi, & graminis. At si febris diutius duret, post oxyzacch. simplicem & syrup. acetos. propino oxyzacch. compos. fit autem euacuatio postea hoc modo: ʒ. viol. ʒ. ii. flor. borag. ʒ. j. glycyrr. mun. ʒ. ʒ. prun. xv. sem. 4. frig. maior. ana ʒ. j. oxyphœnici ʒ. ʒ. coquantur in aqua q. s. colaturæ accipe ʒ. iii. vel iiii. addendo manna ʒ. j. vel castæ ʒ. vi. Gilbertus non purgat ante septimum diem, modo natura per se non exoneret. Citius enim apparente vrina spissa & crassa, multiplicante accessione, crisis aliquando fit. Alioquin ubi natura non expellit, purgat post septimum cum infuso rhabarb. myrob. vel alio medicamento præscripto in tertiana vera. Euenit tamen aliquando in istis febribus fluxus ventris biliosus, & facile subsequitur dysenteria, interdum vomitus biliosus, rursus constipatio ventris. Fluxu vero bilioso excedente, potius fomentis ex surfure triticeo foras euocat materiam in vaporem resoluendo, vel sacculis ventri apposisis prius decoctis; & si fluxus sit vehemens, addit quædam restringentia: vt rosas, sumach, myrtu, & similia, sed hæc potius ad symptomata pertinent, de quibus postea. Si venter non fluat, mitius purgabimus: & si materia sit mixta vel potius notha duplex tertiana, cum diacatholico: si purior, cum iis de quibus in legitima tertiana diximus. Roborantia vero rû alterantia post purgationem hæc esse poterunt: sacch. viol. diat. frig. triasant. confer. cicboræ, nenuph. viol. rosar. & similia, dicta de tertiana simplici. Extrema quoque remedia ad tertianam simplicem conferentia, vnguenta, epithemata, huc quoque transferenda erunt. Ita & de accidentibus corrigendis hic iudicandum. Et ideo quibus fluxus superueniat tam biliosus quam dysentericus: considerandum num fiat in die malo, & vt sexto, qui tyranno comparatur cum colore suspecto, vt nigro; talis inquam fluxus magna ex parte lethalis; quoniam, inquit idem Gilbertus cap. de feb. duplici tertiana, vidi sæpe tales mori in septimo. At fluxus criticus nō est restringendus, nec alius, modo non excedat & vires deiciat: idem quoque de vomitu dicendum. Ideo in hoc agrotante fluxum non inhibuimus, imo adhuc infusum rhabarb. commode dedimus, neque vomitum biliosum restrinximus, cū ex iis alleniaretur, neque vires deicerentur. Vbi tamen fluxus sit concitator, & vires

Syrup.

9.
Euacuatio.

Roborantia.

10.
Extrema remedia.Accidentibus
correctio.

prosteruat, cohibendus est roborantibus, vt sponsia aceto infusa ori ventriculi apposita, vel emplastro de mentha & pane triticeo cocto, cotoneis, rosas, cum aceto temperatis. E contra, si venter constipetur, glandibus vel mollibus clysteribus irritandus, Gilbertus glandes cōfici ex saccharo, sale gemma, vel melle decocto, aut muris stercore. Interea nō desunt iuniores, qui ex febre & ebullitione sanguinis in hac febre in paroxysmis frequenter plurimum sanguinis e naribus profundant. Tales in locis frigidis decumbunt & obscuris, super stramen aut stratum, ne caleant, & folia salicis prope eos ponantur, faciesque aqua rosea frequenter irroretur vel nenupharis. Vrantur victu refrigerante, & si opus est ad diuersionem, fiat sanguinis minutio, & hepar emplastretratur, frigidis, & frons stipticis. Si vires collabantur, custodiat se æger ab ira ac omni re calfaciente, hæc Gilbertus. Sed animaduersione dignum, num fluxus sanguinis criticus sit; tunc enim non est restringendus, nisi vires omnino deficiant. Interea tertianarum hæc simplici tertiana vel duplici decumbentes, in paroxysmo à potu aquæ frigide abstineant. Incurdat enim materiam & oppilat splenem, & ipsum in magnitudinem attollit & auget, & sudorem prohibet. Et licet hic pusillana gelida iuuerit, & alius etiam aqua gelida, id fuit post signa coctionis. Ideo illa in memoriam sunt reuocanda, quæ de aquæ potu diximus in febribus synochis. Atque hæc pauca de curatione febris tertianæ duplicis dicta sufficiunt. Reliqua ex curatione simplici tertianæ patent, & exemplis etiam infra dicendis.

OBSERVATIO IV.

De duplici tertiana, cum salina ex ore ob causam
culidam elabente.

Elisabetha Fyckia, vidua Iohannis Hapari Confulis Delphensis, mulier sexagenaria, septimo Octobris die Anno 1559. in febrem potidam incidit, sed talem, quæ corpus consumebat, vt hectica videretur, vna cum vigiliæ & catarrho salso: ad quam vnâ vocati fuimus cum Hugone Nieuenio medico Haghanus. Cui sub noctem hordeæ cum amygdalis concinnatum vnâ præscripsimus, cui etiam imperauimus, vt mane ʒ. j. b. mannatiss granati selecti cum iure pulli acciperet: qua portione septem sedes habuit. Et non diu post vtens aliis remediis alterantibus, ab hac febre liberata fuit: quamvis diebus aliquot intermissis eadem in febrem tertianam duplicem inciderit: & tunc solus ad eam accitus fui; nescio qua persuasione adducta, Hugonem tunc non admittere; interim suadentibus amicis rursus ad eam rediret. At ea non permittente, cum solus in curatione peristerem, ea adhibui remedia, quæ etiam ad simplicem tertianam conuenire cognoueram, quamquam moderate refrigerantibus vtbar, cum potius paroxysmi, præcipue secundus, insequerentur typum tertianæ nothæ: nam vnus paroxysmus altero multo mitior erat, quod plerumque hic fieri solet, cum & hæc febris tertiana duplex non ex se orta, sed priorem febrem supradictam subsequeretur, quod magna parte fit, vt iam antea dictum est. Verum eo tempore quo à febre libera videretur, lingua humidior erat; verum cum rursus febricitaret, valde sicca spectabatur. Post exhibitionem oxyzacch. simplicis leniter eadem purgaui cum infuso rhabarb. exigua adiecta manna & syrup. ros. solutius, quo medicamento melius habere visa est: hæc vno cum

OBSERVATIO V.

De triplici tertiana.

Anna Theodori Godefridi, vxor Gerhardi Lodoci zytheptæ Delfensis, mulier annorum quadraginta quatuor, Anno 1559. Delphis mense Maio in tertianam simplicem primo incidit, cui deinde & altera tertiana accessit, mox & tertia, ita, vt triplici tertiana laboraret. Primo die nempe horanona ante meridiem febris inuasit cum rigore, quæ circa septimam horam sub noctem desinebat cum leui sudore. Postea eadem nocte sequenti circa primam horam noctis, post mediam noctem iterum cum rigore, sed leuiore, eam febris apprehendebat, & aliquando vomitum biliosum experiebatur, quamvis hæc ipsa propria temperie pituitosa erat, & crassiuscula, licet nunc ex triplici tertiana decumberet. Ceterum hæc febris rursus desinebat hora septimana ne sequenti. At eodem die, nempe secundo, meridie circa horam tertiam iterum magis horrere coepit; ac febris inuadebat cum paulo maiore rigore, & desinebat circa medium noctis. Rursus tertio die vt primo inuadebat hora nona & circa septimam desinente, & iterum nocte sequenti. Ita, vt iam satis constaret ex ordine quem obseruabat, tum ex symptomatis præsentibus, tertianam triplicem esse. Ad hanc itaque vocati vna cum Cornelio Ericio seu Heydio collega meo, præscripsimus remedia, quæ ad tertianam simplicem valerent, nempe syrupos alterantes, refrigerantes: quoniam à venæ sectione abstineremus, cum debilis esset, & in principio statim ad eam vocati non fuimus: quamobrem eam purgaui hunc in modum: ʒ. mannatiss selectissimi ʒ. j. b. in iure pulli soluti & cum panno linco mundo expressi, in quo sordities habere solet, quo iure quatuor feces habuit, ac multa biliosa excrementa deposuit. Præstat autem mannam ita colare, ob dolum, qui aliquando in ea later, ob fraudes mercatorum. Cum autem aliquando in prandio apud Dominum Candidum seu Witrium Consiliarium regium in Hagha Comitum pranderemus vna cum Linino Sanderio medico Gandensii primario, doctissimo amico nostro, cum quo in Italia ad aliquot annos familiariter in iisdem ædibus cum illo versatus: simulque nobis adesset Hugo Nieuenius medicus Haghanus, & in arte chirurgica egregie exercitatus; ita, vt de manna mentio fieret Lininus inter alios sermones sepro comperto habere dicebat, pharmacopœos aliquos mannam diagridio inficere, spe maioris lucri, vt melius solueret aluum: cum agrotantes medicamenta maioris emolumenti & pretij esse putant, si egregie ventrem conturbent. Vel quod mercatores hoc modo mannam falsificet. At doli facilime cognoscitur, si manna soluat cum liquore: nam diagridium, vt pote grauius, facile subsidet & cernitur. Ideo & nos semper mannam colamus cum linco, in quo diagridium, si aliquid sublit, hæreat. Hæc enim colatio inter nos de manna cautiore postea nos reddidit. Verum reuertentes ad nostram ægram, hunc quoque syrupum propinauimus: ʒ. syr. de limonibus, oxyzacch. simplicis, de succo acetosæ ana ʒ. j. aqua endiu. cicbor. borag. ana ʒ. ii. misce, pro ii. dosibus. Deinde cum in Maio essemus, decocta ex viridibus præscripsimus, & sola manna purgata, hæc ipsa tandem à triplici tertiana perfecte sanata fuit.

SCHOLIA.

Non omnis salialis humiditas, qualis hic ex ore profusebat, in tertiana duplici ex phlegmate in stomacho coaratuato (vt etiam hæc mulier putabat) coningit. Nam huic mulieri erant multum biliosa erat, admodum proceræ, & illa cilenta, quamvis sexagenaria. Ideo hoc symptoma à calore proficerebatur: & propterea recte uæ multi medicorum decipiuntur, credentes semper esse à phlegmate & eius speciebus. Sed fit quædamque à calore: quia dum subtrahitur alimentum, calor resoluat humiditatem stomachi in salium & aquosam naturam: quod cognoscitur, quia salia calidæ, falsa, & aliquando amaræ sunt, sicut videmus in lignis viridibus & carne infanico, & sic etiam curauimus refrigerantibus, vt dictum est. Sed hæc pertinent ad ptialysmum, de quo suo loco alias dicturi sumus. Ceterum quod hæc etiam erat febris tertiana duplex, facile ex typo eiusdem cognouimus, & ex iis quæ typum tertianarum subsequuntur, vt in Galeno habetur de typis, nempe eo ipso duplicato. Et quam infinitos ex duplici tertiana laborantes curauimus, satis est hæc pauca exempla attulisse, cum de curatione harum febrium satis dictum sit, & eodem modo curentur vt tertianæ simplices. Et propterea satis erit his exemplum adhuc adieciisse tertianæ triplicis à nobis curatæ, quæ nunc sequitur.

SCHOLIA.

4.
Historia
Galenus de
complica-
tione trium
tertiana-
rum.

Habemus apud Galenum lib. 2. de cris. cap. 9. historiam de Complicatione trium febrium tertianarum, in quodam adolescente; qui similiter triplici tertiana laborabat, ut hæc nostra mulier, quamvis ille adolescens circa autumnum finem in eam febrem inciderat, nostra vero in medio veris. Cum enim ille (teste Galeno) in prima die circa quintam horam cœpisset febricitare vna cum rigore breui, deinde cum paululum sudasset multo vespere, mox circa horam septimam noctis, priusquam ex æte febris desisteret, febricitare rursus incepit cum rigore breui, deinde paululum sudavit. In secunda die ac circa decimam horam iterum similiter accessionem habuit, ac statim quoque sudavit in nocte. Deinde tertia die hora tertia cœpit febricitare, antequam prioris diei declinatio in quietem desineret. Nobis igitur (inquit) omnem febris formam diligenter considerantibus visa fuit trium complicatio tertianarum: nam & quæ primo die cœperat hora quinta & sequenti nocte rursus hora septima, & quæ in secunda die hora decima, & pulsus, & caliditatem omnia propria tertianis habebant, sicuti etiam rigores atque sudores. Nulla vero ex his ad quietem perveniebat, quam sequentis tertianæ accessionis principium anticipabat. Sicuti si nulla alia febris succedisset, horis tribus aut quatuor homo sine febre perstisset. Trium quidem tertianarum complicatio in secundo statim die (inquit) nobis visa est manifeste. Quod autem anticipatio accessiones faceret, tertio die prius cognovimus. Nam hora secunda febris inuasit, non quinta, quemadmodum in primo. Reliquum historię ipse perlegito. Postea addit, Iste in hunc modum cessavit. Primum quidem quæ leuissima erat: deinceps quæ magnitudine secunda erat & tertia vehementissima inter ipsas, quod & ipsum non medio cre fuit indicium, quod statim ab initio tres tertianæ existissent. Hæc enim Galenus. Cæterum nostra mulier eodem modo triplici tertiana laborans, quod nunc fere omiseram, præter supradicta remedia, & mannâ propinatam, etiam illam adhuc semel purgavimus cum infuso rhabarb. deinde aliis remediis ad tertianam aptis usi, hæc in vix commodius euasit, & sana facta est.

OBSERVATIO VI.

De febre biliosa composita subintrante.

Anno 1536. cum in æstate publice tertianæ multæ duplices grassarentur, ut in principio huius libri diximus: Nobilis matrona Machtilda Zuzia soror D. Cornelij Zuzij Consiliarij regij, & D. de Ryfviick, vxor Theodori Teylingij sororij mei, primo in tertianam simplicem incidit, quo tempore quasi contagione omnes domesticos inuadebat etiam duplex tertiana, ut 2. Obs. huius libri recensuimus. Verum hæc ipsa matrona, de qua nunc loquimur cum prius mense Octobri simplici tertiana corripere, tandem in febrem biliosam incidit, quæ cum rigore aliquando ter, aliquando bis in die eandem corripiebat, vix vna febre desinente, alia subintrante. Cum autem mulier hæc raræ texturæ esset, procera, debilis, & vrina valde biliosa existeret, plurimum huic detrachere ausi non fuimus. At cum eadem quoque vteri suffocatione sapius tentaretur vna

cum febre, pro quo symptomate depellendo, & dolore ad sinistram hypochondrium vergente, vtero in idem latus retracto, consueta erat vti ceruicia, in qua flores rorismarini incocti erant, quo remedio hoc malum cessare solebat. Verum eo ob febre nunc vti non audebam, ob calorem medicamenti prædicti. Quamobrem cum sponte aluum non deiceret, & hoc symptomate in ipsa febre valde premeretur, glande inferius indita bis aluum deposuit, ita ut materia ad inferius retracta, hoc malum sopitum fuit. Ideo ad febrem magis respiciens postea & hunc syrupum propinaui: *℞. oxyracch. simplicis, syrupi de duabus radicibus (nâ simul cum bile aderat aliqua portio pituitæ). m. ʒ. j. syrupi capill. Ven. oxyracch. compos. (metuebam enim longiorem febrem, vel quartanam, cum in autumno essemus) ana ʒ. ʒ. aqua fumarica, artemisia (ob vterum) cichor. ana ʒ. ii. misce pro ii. vicibus. Et dolor iste euasit, & febris minus vehemens subsequuta. Tertio Octobris die hæc præscripta fuerunt. Quinto vero die cum in febre intolerabili sit afficeretur cum præcordiorum dolore & inflammatione & suspensione, ac virium deiectione, ut lipothymiam incurrere videretur, mandavi ut ex hac mixtura subinde sumeret: *℞. manus Christi cum perlis ʒ. ʒ. spec. diarod. Abb. ʒ. ii. spec. trionf. diar. frig. an. ʒ. j. oxyracch. simplicis, syr. viol. ana ʒ. ii. fiat mixtura. Sexto vero Octobris die, accrescente iterum calore febrili, & cum cor valde augetetur, sequens iuleb. propinaui: *℞. oxyracch. simplicis ʒ. ii. syr. de acetos. citri (plurimum enim circa cor dolebat, ob calorem febrilem & materiam venenosam) ʒ. j. aquar. cichor. bugloss. fumaricæ ana ʒ. ii. misce, tuncbat ex eo haultum maximum: ex quo (ut illa fatebatur) plurimum recoillabatur, ita ut angustia illa cordis cessaret, acque minus incalesceret, vrina ad crassitiem nunc sese prius mutante. Octauo vero die Octobris hanc leuem purgationem dedi: *℞. diaphanis lenissimi seu simplicis ʒ. vi. cass. recens ex caninis tractæ ʒ. ii. dissolue cum ʒ. iii. decoct. communis addendo syrupi ex infus. ros. ʒ. ʒ. misce, cum facilis solutio esset, plurima biliosa deiecit: nam sponte satis aluus fluebat. Die vero subsequenti pro virium restauratione ac alteratione capiebat ex subsequenti: *℞. spec. diarod. Abb. diaragac. frig. ana ʒ. j. ʒ. pul. marg. ʒ. ʒ. dissolutus in aqua bugloss. adiectis ʒ. ii. zacchari albisimi, fiat confectio in tabul. secundum artem. Post decimum diem Octobris febres illæ subintrantes cessarunt, quoquam tertio die periodice tertiana simplex eandem adhuc affligebat. Quamobrem rursus præscripto iulebo iam dicto, tempore minoris afflictionis, calor tamen febrilis postea nondum cessauit. Et cum decimo quinto die Octobris deuo rursus siti valde premeretur, & appetitus ratione caloris febrilis deiceretur, mandavi ut ex hac mixtura frequenter cochlear vnum caperet: *℞. syr. de acet. citri ʒ. iii. syr. de limonib. ʒ. iii. misce. eo valde delectabatur: & tandem calor febrilis diminutus est, & in totum cessauit. Paucis deinde diebus transmissis, cum rursus iuleb. suum sumeret præscriptum, egregie in declinatione febris sudavit: & aperta tunc sunt menstrua per se, iisque bene fluentibus per modum crisis perfecte à febre liberata, sana quoque euasit, & probe curata fuit.******

SCHOLIA.

Eodem tempore alij quoque nonnulli in eiusmodi febres subintrantes inciderunt, quæ maxime constabant ex bile, quamvis aliquæ etiam paucam

paucam pituitæ portionem habebant, quæ etiam circa finem in simplicem tertianam conuertebantur, & tunc desinebant paulo post, nec amplius reuertebantur. Guainerius vir sua ætate percelebris medicus, & in praxi egregie exercitatus, ut ex eiusdem compositionibus medicamentorum coniectare licet, tales febres subintrantes appellat. Antequam enim primus paroxysmus desinit, alius subintrat: cum enim primus paroxysmus nondum perfecte finitur, alter superuenit. Si vero vnus paroxysmus incipiat mox post alterius paroxysmi incipientem, tales ab eodem quoque febres communicantes appellantur. Et quando intra vnum & alterum cadat interuallum & modica quies, tales vero iuxta mentem Auicennæ ait, quod omnis complicatio febrium compositarum triplex sit, intrans, coalternans vel coalternata, & communicans. Intrans est, ut vna alteram ingrediatur, prima nondum cessante, aut nondum eradicata. Tandem cum dicat, Instans est, quando secunda incipit, inuadit. Coalternans est, ut secunda ingrediatur & superueniat post eradicationem primæ, quæ scilicet prima stetit in quiete per tempus ante aduentum secundæ. Sic enim ait idem Gilbertus, Coalternans est, quando vna febris desinit affligere, altera arripit; id est, cum prima desierit ex toto affligere, continuo sequitur reliqua. Communicans, siue tres aut plures in eadem hora, vel parum post, ut eandem febrem appellabat Gilbertus, quando duæ partiales febres simul incipiunt & simul desinunt: & harum quædam dicuntur duæ quotidianæ, duæ tertianæ, & duæ quartanæ. Sunt enim febres binæ, bat, decipitur medicus putans esse continuam, propter modum affligendi, vel putat tertianam esse quotidianam, & quartanam esse tertianam: sed ex typis, & quæ typum quotidianum, tertianum, & admodum nunc etiam superioribus exemplis ostendimus.

OBSERVATIO VII.

De febre biliosa maligna subintrante, cum senilissimis accidentibus.

Illustrissimus Princeps Auriacus, cum per totam hyemem quartana laborasset, ac multis laboribus, cum curis, sollicitudinibusque continuis confectus, ob fratris Ludouici comitis acmictus, deinde etiam haud exigua melancholia correptus, propter obsidionem vrbis Leydanæ, quo tempore in ea liberanda plurimum laborabat & defatigabatur, in principio mensis Augusti Anno 1574. Roterodami agens, in febrem biliosam, eamque valde malignam incidit. Quæ quidem febris cum quotidie inuaderet, medicus ei domesticus quotidianam febrem esse existimabat, quæuis porius tertianam duplicem referebat. At cum venæ sectio adhibita in homine iam prius per hyemem quartanam & coris continuo extenuato, ac idem pilulas ex aloë & agarico deglutisset, & præterea clyster vnus atque alter iniectus esset, fluxus biliosus obortus est, cum magna virium deiectione, etiam febre magis affligere cœpit, ut à Quo adeo Excellentiam eius affligere cœpit, ut à

continua vix disforepare videretur: nam vna accessione desinente, altera statim subintrabat: imo si potum vel iuleb. aliquod sumeret, cum maxima siti premeretur, mox febris eum inuadebat, ita, ut hæc febris ex genere febrium subintrantium biliosarum esset. Cum iam quasi pro deplorato haberetur, tandem per Oeconomum eiusdem ex Philippi Vanderani viri nobilis consilio, ad eius Excellentiam accitus fui. Vbi vero illum grauiter decumbentem vidissem, & præter febrem malignam etiam symptomata grauissima conspexissem, nempe fluxum ventris biliosum, vires deicientem, & calorem febrilem excedentem, & sitim intolerabilem, adeo ut vires ita collapsæ essent, ut ex lecto vix amoveri posset sine syncope, dum is reparabatur. Euenit enim, cum in sede paulisper collocatus esset, ac magister supplicum libellorum eundem accessisset, ut iisdem libellis, multoque tempore reseruatis, subignaret, Excellentia sua in defectu animi grauiorem incidit, ita, ut astantes nobiles Principem iam morti destinatum putarent: sed frictionibus adhibitis, & aqua per nos digitis in eadem intinctis, & in faciem conserpsera, ad se rediit, & statim in lectum collocatus, melius respirare cœpit. Cæterum cum victus rationem obseruarem, quæ Excellentia sua vteretur, intellexi quod hæc ipsa magis morbum auxerat, nam alimenta quædam calida eidem concessa erant. Similiter & quædam exsiccantia; bibebat enim vinum rubrum, in febre biliosa, à qua vrina valde quoque tincta erat, & inflammata, quæ mihi spectanda offerebatur. Hæc cum diligenti examine animaduertissem, in primis victum omnino immutandum esse iussi, & ut præcipue à vino Gallico, quo solo perperam utebatur, abstineret. Quod ubi Excellentia audisset, ad me conuersus, inquit: Quid aliud quæso biberem? cum fluxum alui vehementiorem habeam? Cui mox modeste respondi. Habet & Excellentia sua febrem acutissimam, satisque malignam, quæ vini portione ita augebitur, quæ, licet nunc sit salubris, facile in lethale febrem transibit, calore ob vini portionem magis aucto. Ideo aquam hordei bibendam consuli, vel aquam cinnamomi, si hæc magis delectaretur. Et ita ratione inductus, aquam cinnamomi elegit, & cum eam vltra octo dies bibisset, statim vrina aliquo modo fuit immutata, & calor febrilis ex parte cœpit mitigari, quamvis febris eundem minime reliquerit, ut vna febris alteram subintraret, antequam præcedentis febris perfecte fieret declinatio: in quibus febribus subintrantibus, licet sub declinationem postea sudaret, valde vires deiciebantur: Et cum cibum sumeret vel potum, aut syrupum, vel iuleb. (ut prius dictum est) febris eundem apprehendebat, aliquando cum leui rigore, modo cum leui refrigeratione digitorum, ab assumpto cibo, non aliter ac hæctica inuadere solet, quam etiam timebam, in homine exsiccato, præcedente quartana, tum aliis curis ac laboribus Excellentiam suam extenuantibus, & vires eiusdem deicientibus. Propterea cum vires debiles essent, & ne in hæcticam incideret, victu humectante refrigeranteque subinde usi sumus, ac rescientes, aliquando vero & parum restringente, ob fluxum biliosum concitatiorem, qui & vires labefactabat. Cum autem Adrianus Iunius, medicus ille doctissimus ac nostri amantissimus, tunc temporis forte Roterodami esset, Excellentiam suam vltro bis terue inuisit, cum quo ac alio medico domestico præscripsimus emplastrum ex malis cotoneis paratum, quod ventriculo exterius apponebatur, ad eiusdem ventriculi roborationem, ob bilem quoque

Pei. Forest. Tom. 1.

O iij

ad

ad stomachum confluentem & fluxum concitan-
tem, refrenandam. At Iunius ipse in febrem tunc
incidens, Middelburgum remeavit, cum eodem
tempore ibidem commorabatur. Discedens vero
de curatione Excellentiae suae satis anxius erat, vii
& alius medicus. De salute tamen Domini nequa-
quam contra opinionem multorum animum abie-
cit; cumque una in curatione cum medico domesti-
co permaneret, tempusque calidum esset, impera-
uimus ne frequens introitus tam nobilium, quam
aliorum, in cubiculum aegrotantis fieret, ut antea
solebat. Præterea cum cubiculum in quo Excellen-
tia sua decumbebat, in orto sagittariorum situm
erat, undique sole illustratum, & maxime calidum,
tabulis ligneis itratum, in altiore loco positum,
cumque alius locus commodus non esset, nec trans-
ferri posset, ob virium debilitatem, iussimus, ut
aqua frigida, ad maiorem refrigerationem con-
spargeretur, hinc inde frondibus quoque herba-
rum viridium ac herbis ipsis frigidioribus disper-
sis. Remediis ex conf. ros. acetos. perlis, syr. de
limonibus cotoneorum, fluxu bilioso utrumque
represso & siti, cerasis, rob. de ribes extinctis; som-
num quoque hord. conciliauimus, & febrem miore
facta, eaque cum sudore benigno declinante, aqua
cinnam. reliquimus, ut viribus consuleremus. ce-
reuisiam tenuem cum vino & pauco sacch. iniecto
(qua Princeps delectabatur) concessimus. Et in
fine adhibitis cibis restaurantibus, alteratis cum
agresta, succo limonum, capis destillatis, confe-
ctionibus, & conditis ex pistaciis, & videntes nu-
trientibus humectantibusque, tandem præter om-
nium hominum opinionem tum hostium quoque,
qui illum mortuum ex peste dixerant, curatus fuit.
Et ab eo tempore, post mortem etiam medici sui
domestici, illustrissimus Princeps dum in Hollan-
dia permaneret, ac aliquo morbo detineretur, mea
opera semper vltus est.

SCHOLIA.

6. **H**æc febris biliosa ex genere subintrantium,
facile corripit corpora biliosa, atque eos, qui
curis dediti sunt. In hac autem febre, quemadmo-
dum in aliis tertianis quibus Excellentia sua ob-
noxia erat, nunquam capite dolebat, quod signum
erat optimi cerebri, cum & memoria ac ratione
egregie valeret. Istis egregie valet diamarenatum,
& huic simile, quod apud nos fit, ad sitim & pestem,
ex acidis quibusdam crescentibus in Veenlandia.
Est optimi saporis acidi, & nostri vulgari lingua
veenbayen cruyt appellant. Hactenus de febribus
biliosis compositis: nunc ad pituitosas accedamus,
nempe quotidianam duplicem.

OBSERVATIO VIII.

De febre duplici quotidiana.

1. **P**uella viginti duorum annorum, cui nunquam
mensis fluxerant, in cachexiam diuturnam pro-
lapsa est, ita, ut duobus annis vitam misere duxe-
rit, & tandem in febrem inciderit. Decumbebat in
parte orientali, Delphis, apud carpentarium, cu-
ius etiam filia erat. Cumque indies peius haberet,
in autumno ad eam prius accitus fui, & animadu-
verti illam bis intra viginti quatuor horas febrici-
tare, singulis diebus: ita, ut deprehenderim eam
duplici febre quotidiana laborare. Cui cum facies
liuida esset, laxa & prætumida, habitus omni no-
pituitosus, & pedes magis sub noctem intumescer-
ent, capitisque grauitas adesset, cum quodam au-

rium iunxit. Præterea cum noctu quandoque vte-
ri symptomate detineretur, deprehendi ad quartam
horam pomeridianam omnia adesse, quæ typo quo-
tidiano adscribuntur. Nam febris cum refrigera-
tione inuadebat, & sub noctem magis affligebat:
eaque accessione vix desinente, altera seu secunda
post mediam noctem eam apprehendebat multo
gravius, totam noctem perdurans. Mane & hæc
incipiebat declinare, ita, ut intra nonam horam
matutinam & quartam pomeridianam in quiete
esse videretur. Et ita aliis quoque singulis diebus
procedebat, bis typum faciens, singulis viginti
quatuor horis pro singulis diebus supputatis. In
curatione progressi sumus, ut in curatione simpli-
cis quotidianæ fieri solet, videntes syrupis aperien-
tibus, decoctis incidentibus, quæ etiam ad menses
euocandos nonnihil facerent: deinde medicamen-
tis phlegmagogis seu purgationibus ad pituitum
facientibus, commode vti sumus. Interea tam ex-
tra, quam intra ventriculum roborauimus, qui in
hac febre, ut in simplici fieri solet, flaccescit: re-
mediis iisdem vti sumus, quæ a nobis descripta
sunt de febrium simplicium quotidianarum inter-
mittentium curatione. Interea ad vteri suffocatio-
nem præscripsimus sequentem globulum odoran-
dum: *℞. assæ fetida ʒi. castorei ʒi. fiat nodulus*
in puppa linea rara, seu nodulo filo appenso. Em-
plastrum quoque matricis galbano in circuitu ob-
ducto, umbilico imposuimus. Quibus remediis
malum vterinum cessauit. Pro aurium vero tinnitu,
bomicem oleo amygdalino amaro intinctam
leuiterque expressam, auri imponi mandauimus,
minime tamen guttatim immittendo. Vnice quo-
que operam dedimus ut menses euocarentur, sed
caute, utque remediis, quæ febrem hanc duplicem
non augerent. Tandem parentes, cum vix puellam
per 14. dies ita tractassem, ac multo melius habere
videretur, febre minus affligente, ad rem credo
magis attentis, vel quod puella crebris medica-
mentis adhibitis tædio fuerit affecta, me reliquerunt,
ita, ut ab vterioribus prædiis cessatum fuerit.

SCHOLIA.

Dvplex hæc erat febris quotidiana intermit-
tens, singulis viginti quatuor horis bis typum
quotidianum habens, eodem modo incipiens, ac quo-
tidiana, sed bis, ut de typo quotidiano Galenus re-
fert. Fit hæc febris duplex quotidiana composita,
ex duplici phlegmate extra vasa putrefacto: & dis-
fert à simplicioribus febribus per fortiorē & diu-
turiorem afflictionem, & maiorem caloris inten-
tionem, & quandoque paroxysmorum continua-
tionem. Cum tales bis typum patiantur, & pauca
admodum & exigua est quies. Urina vero hic ma-
gna ex parte perturbata est, & superius obumbrata,
teste Antonio Grado, & Gilberto Anglico. Et
quemadmodum rarius contingit quotidiana sim-
plex, ita multo rarius evenit quotidiana duplex. Et
plerumque magis accedit ad notham quotidianam
quam purā. Deinde quia duplicatur, periculosior
est simplici. Et ideo recte dixit Gilbertus capite
proprio, quod cognitio quotidianæ duplicis valde
sit artificialis: quanquam hæc duplex quotidiana
curatur ut quotidiana simplex, vel ut continua fe-
bre, prout magis pura aut notha fuerit. Quæcumque
igitur dicta sunt de curatione febris quotidianæ
simplicis, huc transferri possunt. Est enim materia
pituitosa digerenda, euacuanda; deinde stomachus
roborandus, qui in his febribus plurimum labo-
rat. Reliqua ex curatione simplicis quotidianæ
per

per se nota sunt. Quare ad exempla curationum
duplicis quartanæ accedamus, quæ etiam frequen-
tior est ipsa duplici quotidiana.

OBSERVATIO IX.

De febre duplici quartana.

1. **I**ohannes Adrianus, apud Reniburgos prætor
Anno 1559. in autumno in quartanam simplici
cundo die, eo modo quo typus quartanarius sese
habet, inuadebat: tertio autem liber erat à febre:
quarto & quinto die iterum, ut primo & secundo
febricitabat. Sexto die rursum febrem non experie-
bat. Et ita duplicem quartanam febrem esse fa-
cile intellexi ex iis, quæ typum quartanarium (iuxta
Galen. lib. de Typis) consequuntur. Ad eum igitur
vocatus, hanc duplicem quartanam hoc modo cu-
raui. In primis cum venæ sectio prætermissa esset,
precedente tamen leniente medicamento ad faeces
communes educendas, ex cassia, cum liber à febre
esset: deinde die rursum quærens sanguinem in bra-
chio detrudere mādau sinistro, ex vena lienari ad
vncias sex vel paulo plures, cum vires satis adhuc
constarent, & plethora mediocris sanguinis detra-
hionem indicaret. Reliqua remedia, quæ ad sim-
plicem quartanam valent, adhibuimus. Mitius
tamen eum tractando, ne ex duplici triplex aut
in simplici, qui intempestive theriacam vel alia
syrupis, iulebis, decoctis ad humorem melanchol-
icum facientibus eundem humorem digestimus,
deinde eum etiā sapius & paulatim euacuauimus.
Interea videntes apozemate tam digerente quam
melancholiam simul euacuante, & lienem aperien-
te. Quibus remediis effectum est, ut una quartana
post mensem vnum eundem reliquerit, optima
semper victus ratione præcipue instituta: altera
tamen quartana, nempe simplici, tunc permanen-
te, quæ etiam ei per integram hyemem adhæsit:
licet instante vere, ab eadem quoque aptis quidem
nostris remediis liberatus sit.

SCHOLIA.

3. **D**vo enim quartani sunt, vel duplex quartana,
iuxta Gal. in libello de typis, cum die vna sa-
lubri succedente, duobus deinde sequentibus die-
bus contingat febricitare, in singulis inuasionum
horis seruat figuris, quæ nimirum ex quartana-
rio circuitu sunt æstimandæ. Qui enim typum
quartanarium, nempe simplicis quartanæ, ab eo-
dem Galeno loco citato descriptum cognouerit,
facile ex eodem typo duplicem quartanam cognos-
cet, cum vna die ægrotus liber sit à febre, & duo-
bus sequentibus typum quartanarium experiatur.
Duplex quartana, ut etiam illi sentiunt, qui Ara-
bum decreta sequuntur, fit ex melancholia in duo-
bus locis putrefacta, & differt à simplici per diu-
turiorem afflictionem, & quod duobus diebus
affligat, tertio vero die intermitat; atque hæc
magis duplex exquisita est: quæ vero notha est, fit
ex bile adusta vel sanguine adusto aut pituita salsa.
Vtraque curatur ut simplex, quamvis citius ægrum
dimittat. Si æstate fiat, licet rarius, humida & fri-
gida victus ratio temperate adhibenda. Auicenna tri-
bus septimanis tenuiore victu vitatur ad materiam
pida Anab. dum tract. descat aut in crassetur constipetur: qualia hæc

sunt, hordeata, amygdalata. Postea & carnes vi-
tulina, hædinæ, aues montanæ, & alia, quæ ad
simplicem quartanam conferre diximus. Torna-
myra in quartana duplici vitur gallina iuniore,
sanguine porci & vitello ouorum refarta, sale
exiguo adiecto: & dicit experimentum Galeni
fuisse. Sed locum eiusdem non citat. Propria quo-
que remedia habet apud Antonium Gradum. Ver-
umne experimentis nimium confidamus, ratio
curandi, per methodum veram minime negligen-
da erit. Sicille, qui vinum maluatium in acces-
sione bibebat in duplici quartana, febre ardentissi-
ma oppressus, intra quinque dies obiit: alter bibes
vinum Rhenanum in copia, in sudorem solutus
euasit; quamuis alius cum idem tentaret, mortuus
est. Sic nuper puella aquam vitæ sumens in paro-
xyismo, adeo delirauit, ut vix refrigerantibus cura-
ri per me potuerit. Sed & puerpera cum in simplici
febre id experiretur, in ardentem febrem lapsa &
in phrenitidem, ut à viris robustioribus nullo
modo per plures dies in lecto detineri potuerit.
Pessime igitur faciunt, qui in simplici febre inter-
mittente aut quartana simplici, talia in paroxysmo
administrent: multoque peius id faciunt in dupli-
ci vel triplici quartana: cum nulla quartana, licet
simplex, multo minus duplex, fortioribus medica-
mentis, maxime vero in principio, irritanda sit,
dum adhuc signa coctionis nullo modo appareant.
Hinc Auicenna & alii præstantiores medici non
vtuntur diaphoreticis, nisi in fine, ut quartana
resoluatur.

OBSERVATIO X.

De duplici quartana, quam fluxus alui subsequatur.
Et de altera muliere, cum tribus mensibus
duplici quartana laborasset, sanata.

Dominus Oesterwichius, dominæ Abbatis-
sæ Reinburgicæ quæstor ærarius, cum Anno
1558. ex duplici quartana laborasset in fine æsta-
tis, quæ in æstate ut simplex minus diuturna esse
soleat, ab ea per Hugonem Nieuenium medicum
Haghanum curatus fuit: quanquam idem postea
inciderit in fluxum ventris valde enormem mense
Septembri eodem anno: ad quem & ego in Hag-
ham Comitatus accitus fui. Erat autem ex duplici
quartana precedente, & fluxu nunc superueniente
adeo debilis, ut sese de lecto mouere non posset.
Ad vires igitur recreandas hoc ius restaurans præ-
scriptum est: *℞. caponem prius deplumatum, euacua-
ratum, locum capite abscisso, & in minutissimas partes
incisum, limonem recentem, integrum malum cotoneum,
citrium quoque seu medicum, concisis omnibus, & cor-
tice exteriori ablato, ne amaritudinem inducant, &
melius appetitui inseruiant, qui ex morbo diutur-
no deiectus erat: quæ, inquam, omnia in ollam
stricti orificii coniciantur, adiectis vini Rhenani,
quod Rhincaianum vocant, aquæ borag. ana. ʒj.
ducati aurei septem, & in duplici vase seu balneo
maris per horas viij. vel x. lento igne, ut artis est,
bulliant & ius expressum vsui referuetur. Quo vi-
res recuperavit; & paucis adhibitis remediis ad
fluxum conferentibus, recte deinde valuit. Simili-
ter Iusta Simonis Ioannis Typographi Delfensis
uxor, mulier si quæ altera valde obesa, Ann. 1561.
cum per trimestrem duplici quartana laborasset,
post venæ sectionem ex vena lienari in brachio si-
nistro, ac aptis deinde adhibitis remediis ad sim-
plicem quartanam facientibus per me curata fuit.
Et alii non pauci eodem tempore, qui duplici quar-
tana detinebantur.*

SCHOLIA.

SCHOLIA.

^{2.} **H**ic mulieri præter alia remedia tum aliis duplici quartana laborantibus, frequenter oxyzaccharam compositam propinaui: nam hæc ipsa, post vniuersalia remedia & purgationes, & alia apozemata conuenientia adhibita, sæpius assumpta ad hanc curationem egregie profuit. Tollit enim obstructions lienis, & longas febres sanat, ut constat ex compositione eiusdem, quæ in officinis ex descriptione Nicolai Præpositi parata habetur. Soleo enim hæc commodissime præcedente lenitione atque purgatione vna atque altera, cum aquis appropriatis ad quartanam facientibus infusar syrupi aut iulebi adhibere: cum & vim deobstruendi lienem fortitur, & ad quartanam recte adhibeatur, sicuti & oxyzacchara simplex ad quartanas duplas.

OBSERVATIO XI.

De triplici quartana.

- ^{1.} **B**okellus Albertus, ut triginta sex annorum, ²⁰⁶¹ Delfensis, cuius eupis cereuisiariis malis pro insigni erat, Anno 1559. autumnio vigente in quartanam triplicem incidit, quæ non à quartana simplici (ut fere solet, teste Galeno, superuenire) sed ex seipsa incepit. Instabat autem solstitium fere hyemale, quando primum illum febris quartana triplex contigerat. Primo autem die habuit quartanum typum, in omnibus quartanæ respondentem, cum horrore vehementiori & rigore, deinde accrescente cum vomitu quodam materiæ acidæ, melancholicæ, & parum biliosæ. Secundo iterum patiebatur typum quartanarium cum horrore, quamvis mitiore primo die. Similiter & tertio die, licet hæc febris secundo die mitior foret. Quarto die iterum experiebatur typum quartanum fortissimum, ut primo die. Deinde quinto die mitiorem. Et sexto die adhuc minorem. Et eo ordine deinceps procedebat: ita, ut ego cognouerim, adhibita diligentia & dictis Galeni, triplicem hanc quartanam esse, non quotidianam, licet quotidie affligeret: sed non eo modo ut typus quotidianus inuadebat; neque aderant ea, quæ typum quotidianum sequuntur, verum talia præsentia erant, quæ typum quartanum (ut de typis scribit Galenus) sequi solent. Ad hunc igitur 13. die Nouembris vocatus, postquam tertium habuisset paroxysmum, ex relatione ægri tum astantium, ex modo inuasionum & accidentium, & non circuituum, triplicem esse quartanam intellexi. Et cum quartus paroxysmus rediret ut primus, & quintus ut secundus, & sextus ut tertius, & demum septimus ut primus, suspicio, quam antea susceperam de quartana triplici, magis meam opinionem confirmauit. Ut igitur hanc febrem recte curarem, hoc leniens medicamentum omnium primo præscripsi: ℞. elct. lenit. 3 vi. confect. hamech, diacath. ana 3 i. cum sacch. fiat bolus; quem deuorauit eo die, quo minus affligebatur, nempe in declinatione febris mitissima: quo bolo satis bene aluum deposuit. Deinde propinaui decocta præparantia & digerentia, ad quartanæ simplici curationem etiam facientia; & ventrem postea solui cum decocto senæ, eo tempore, cum minus affligeretur: à purgatione assumpta rursus expectans diem minoris typi, qui omnium erat mitissimus hora minus affligente, imperaui, ut vena lienaris in manu sini-

stra incidere per chirurgum, octo fere vnciæ sanguinis extractis; in homine nigro, hirsuto, melancholico, satis plethora affecto, cui etiam vires bene constabant. Et quod dictum mirum est, statim à sanguinis missione vna quartana, quæ vehementissima erat, cessauit, duabus quartanis remanentibus. Postea rursus purgatione reiterata, etiam ab altera seu secunda liberatus est, vna tantum simplici quartana permanente. Quæ deinceps illi adhæsit, & cum ab ea remediis nondum liberaretur, id illi admiratu dignum videbatur, quod à duabus quartanis liberatus, ab vna, quæ remanebat, per me curari non posset. Cæterum cum medicamenta non proficerent ad simplicem illam quartanam, iussi ut per hyemem relictis remediis optimo tantum viuendi regimine vteretur, & ut commodam obseruaret victus rationem, ita, ut deinde Anno 1560. sequenti, circa mensem Februarium etiam ab hac vltima & tertia quartana probe liberatus fuit.

SCHOLIA.

Galenus in libro de Præcognitione gloriatur se in Eudemo Peripatetico Philosopho affuturam febrem quartanam prædixisse ex pulsu. Deinde cum cæteris medicis videretur, in summo mane eius diei, in quo febris inuadere erat, Eudemum theriacem biberet; ipse, ubi illi abierunt, rogauit Galenum equid illi spei in pharmaci usu foret. At Galenus nihil cunctatus, respondit pharmacum non modo nihil prædixi allaturum, sed potius ex simplici quartana duplicem effecturum. Eam quippe illius medicamenti vim esse, ut vitiosos succos adhuc crudos mouere, & ad perturbationem perducere valeat: concoquere autem aut per halitum digerere nequeat, præsertim inuente iam hyeme. Nec aliter contigit, quam ipse affirmauerat. Nam postridie summo mane accedentes medici propinarunt illi theriacem; & ex vna & simplici, non modo duplicem, sed triplicem reddiderunt quartanam. Prædixit autem & Galenus eo tempore, quomodo essent soluenda; ita, ut ex illa prædictione (quæ ad votum successit) & ex curatione etiam insignem gloriam sit consecutus. Hæc autem nostra triplex quartana, de qua nunc agimus, incepit per se: quam etiam non sine laude curauimus. Hæc autem febris raro eueniunt, maxime autem triplex quartana, licet frequentius duplices viderim, quas numero plures curauit. At præter hunc Bokellum, alium triplici quartana laborantem, quod sciam, in curatione non habui. Interea tamen tres quartani circuitus, ut Galenus docuit, non admodum difficile cognoscuntur. Atque hæc ipsa facilius deprehenditur quam tertiana triplex: quia plus temporis intercedit. Sed quod ad curationem attinet, triplex quartana etiam curatur ut simplex; tamen cum maiori cautione, eo quod proxime ad continuam accedat, ob plures circuitus. Hæc de febribus compositis vnius generis dicta sufficiunt, nunc ad eas accedamus, quæ diuersi generis sunt, quæ primis vix diebus animaduerti possunt, & iuxta Fernelium (ut dictum est prius) intermittentes diuersorum generum, quæ raro imitantur, ut quotidiana, & tertiana, & tertiana & quartana. Sed intermittentes cum continuis si coniungantur, semitertianam faciunt, & frequentius accidunt. De quibus omnibus agemus, & exemplis res aliqui obscurior, lucidior euadet.

OBSER.

OBSERVATIO XII.

De muliere bis prima die febricitante & secunda die semel.

- ^{1.} **M**ulier annorum triginta, raræ quidem texture, cum cibaria pituitosa plus iusto & longo tempore comedisset, in quotidianam duplicem incidit, & in tertianam simplicem. Primo die bis in semel cum rigore. Tertio die iterum bis. Et hunc ordinem aliquo tempore seruabat. Duæ igitur pituitosæ febres, & vna biliosa, quæ & sitim magis liosis oboriebatur. Quamvis vna die bis cum refrigeratione, ut duplex quotidiana, inuaderet. Singulis diebus hæc ipsa non inuadebat, ut quotidiana solent, cum & die sequenti vna tantum biliosa apparebat, quæ tertio quoque die reuertebatur. Interea erant humores commixti. Quare ad curationem veniens, ad humorem pituitosum & biliosum respectum habebam: & omnium primo ea hora, qua ægra minus febricitabat, bolum sequentem exhibui: ℞. castæ recenter tractæ 3 vi. electu. de succo ros. diaph. ana 3 i. fiat bolus saccharo asperso: quo multa excrementa & biliosa & pituitosa detinua febris, & capitis dolor subinde eam vexabat, exiguum quidem sanguinis ex vena media detaximus, sed minus, cum potius cacochymia afficeretur: & ideo ad materiam pituitosam digerendam & ad bilem contemperandam syrupis & decoctis ferebam. Postea vero cum in vrina signa coctionis magis contemplantur, & vrina crassior euaderet ac sublinderet, eandem materiam peccantem purgari cum infuso agarici & rhubarb. adiectione zinzibere & schœnantho seu spica pro suis correctoribus, ut in mixtione horum humorum fieri assoler. Et ad materiam hanc destinatum habemus syrupum ex infusione rosar. cum agarico, & alium syrupum ex infusione rosar. quoque pallidarum cum agarici vel rhubar. Postea ad roborantia medicamenta deteni: hac confectio in rotulis præscripta: ℞. specier. aromatic. ros. sine musco, diaph. abb. spec. trionfant. ana 3 ii. dissolutis in aqua fœniculi, ciclorri, adiectione 3 iii. sacchari albisissimi, sicut rhombi ponderantes 3 ii. quæ exhibeantur pro vice. Rursus ad apozemata longa redibam, quæ vtrumque humorum & preparabant & paulatim deducebant: quibus remediis hæc ipsa mulier tandem, bona victus ratione ex nostro instituto quoque adhibita, à duabus istis febribus vel tribus inuicem complicatis recte curata fuit.

SCHOLIA.

- ^{2.} **R**ondeletius ille doctissimus medicus de istis febribus agens diuersi generis inuicem complicatis, dicit has fieri ex continuis & intermittens, ut si quotidiana tertianæ adiungatur, cum primo quidem die inuadit bis, & bis remittitur, die sequenti semel. Si tertiana cum quotidiana, primo die semel, secundo die bis, tertio iterum cum primo quidem die bis inuadit, duobus sequentibus diebus semel quarto die bis. Non solum vna febris vni miscetur, vel complicata, sed etiam tribus diebus diuersorum generum, ut quotidiana, tertiana, quartana, inuicem commiscetur, cum

dies quidem prima tres habeat accessiones, secunda vnam, tertia vero duas, scilicet quotidianæ & tertianæ. Quarta rursus duas, scilicet quotidianæ & quartanæ. Quinta vero duas, tertianæ & quotidianæ, atque in reliquis diebus idem cum primis ordo seruabitur. Tertiana quartanæ iungitur, cum dies prima duas inuasionem adducit, totidemque remissiones; secunda vero nullas omnino inuasionem adducit, tertia vnam, quarta vnam, quinta vnam, sexta nullam, & septima vnam. Et sic deinceps commiscetur adhuc tres, scilicet tertiana, quartana & quintana. Prima die accessio tertianæ tantum, secunda nulla, tertia vna, quarta vna, quinta duæ tertianæ, & quintanæ, & sic de aliis. Vide apud eundem tabulam dinumerandarum accessionum in febribus complicatis. Potest & simplex febris cum composita misceri, ut tertiana cum semitertiana, quam commixtionem Galen. 2. De Cris. & de Typis monstrauit, quæ sit, cum quotidiana continua, cum duabus intermittentibus tertianis coniungitur. Hic notandum est, quod tales coniunctiones, etiam si omnes vno die simul & hora non incipiant, sufficit in vna periodo istas compositiones duarum vel trium inueniri, & postea eodem modo progredi. Sic in hemitritico fit, ut prima die incipiat tertiana sola, postea quotidiana continua procedente tempore inueniatur. Hæc enim omnium intermittentium difficillima, quam nemo impossibile esse affirmabit, cum diuersi humores non naturales in diuersis locis discreti inueniantur, ut bilis in vesica fellea, pituita in ventriculo & intestinis, melancholia in splene. Cum separati & impermixti reperiuntur, quid impedit simul putrescere, cum obstructio sit communis causa prohibita euentationis, & prohibita euentatio putredinis? Præterea caloris naturalis, aut facultatum corpus nostrum gubernantium imbecillitas, humoris ad putredinem dispositionem habentis preparatio & causæ efficientes? Non est difficile diuersas febres fieri, ut in humoribus naturalibus, qui in venis continentur. Quomodo fieri possint diuersæ febres continuae, difficile creditu est. Nos tamē fieri posse experientia ipsa didicimus, & ex Galen. tales febres constitutæ sunt. Febres synochos posse simul confundi, hac ratione ostendo. Euenit aliquando aliquibus, ut sint habitu pituitoso, & tamen bilem euacuent. Si pituita putrescat in venis habitus corporis, sit quotidiana continua: sic bilis, quæ euacuitur, si genita in venis minoribus, putrescat, sit febris confusa ex tertiana continua, & quotidiana continua. Vel sanguis, dum putrescit, vertitur in bilem, crassa pars in melancholiam, cessat synochus, & si putrescant duæ istæ partes, altera faciet tertianam continuam, altera quartanam continuam, & sic erit febris ex vtraque confusa, & permixta. Verum quia illæ febres ob permixtionem confunduntur, & semper magis in alteram vergunt, vocantur ab humore, qui magis se promit & manifestat: quæ etsi minus exacte & cito dignoscatur, parum aut nihil damni accidit, quia certissimum est omnium febrium continuarum remedium, missio sanguinis, quæ in omnibus conuenit; clysteres victus ratio tenuis. Quare citra illam exactam cognitionem, si modo syr. aceto simplici, vel cap. Ven. vtamur, qui syrupi in omnibus febribus conuenire possunt, curantur hæc febres. In principio cum omnia sunt mitiora, non distinguuntur, sed circa statum & ex declinatione, & symptomatum propriorum remissione, vel in iis sunt symptomata, quæ media sunt. Discernuntur, ut supra, vigiliis, somno profundo. Fiunt vigilie, sopor, pro rigore & horrore, & frigore.

gore. Sic per signa synceratum & febrium continuorum facile quis cognoscet istas confusas. Sed vulgus medicorum non ultra progreditur, quam ad genus, cognita febre: quæ non definit ab infectione continua vulgus vocat, illa cognitione vniuersali contentus. Quare si illos vulgares medicos interrogemus, qui morbus, quæ febris sit, satis bene se respondisse putant, si dicant febrem continuam quasi vnum tantum genus febrium continuorum esset. Quare vos precor, vt tales alios prætermittatis, & præter eorum consuetudinem speciem febri ultimam inuenire omnibus modis studeatis, vt citius morbum propulsetis. Pudet recensere quantum ceciderint maiores nostri, & qui eos sequuntur, quibus nunquam cõtingit agnouisse speciem semitertianæ, de qua nunc dicemus, vt febrium compositarum typos & formas cognoscatis. Hæc ex Rondeletio ad maiorem febrium compositarum enucleationem placuit hic adferre.

OBSERVATIO XIII.

De tertiana intermittente exquisita, mutata in semitertianam.

TImannus Vermius, vir nobilitate clarus, cognatus meus, natus annos triginta quinque, vtrumque obesus & crassus, verum sæpe valetudinarius, Anno 1554. septimo die mensis Augusti in tertianam febrem intermittentem satis exquisitam incidit. Ad quem decumbentem in castello suo Cranenburchio dicto, quod extra urbem Alcmarianam prope monasterium Regularium in pago Diui Eligii situm erat, accitus fui. Qui cum grauitate febriter decubaret, die sequenti, cum à febre liber esset, medicamentum leniens propinaui, cum per alium nihil adhuc reddidisset: *℞. cassia recens trita & vi. catholici 3 ii. dissolue cum 3 iiii. seri lactis.* Eoq; in diluculo assumpto, quatuor sedes habuit, primo fæces communes exonerando, mox etiam biliosa quædam excernens. Præterea cum etiam huic capitis dolor adesset vehementior, ob vapores in cerebrum à facie sublato; præcepi vt tepora & frontem circa noctem inungeret vnguento populeo. Interea ad calorem febrem & sitim compescendam fumebat ex mixtura sequenti: *℞. rob. ceras. 3 ii. rob. de ribes, oxyrach. simplicis, syr. de limomb. ana 3 i. misce.* Ad ventriculi roborationem, circa quam partem etiam nonnihil dolebat, istis tabulis utebatur & linimento: *℞. spec. diarod. abb. trionfant. ana 3 ii. dissol. in aqua acetosa, adiectis 3 ii. & 3 ii. sacch. albisissimi, fiat confectio in tabul. 2℞. oles cydo. mastichini, myrtini ana 3 ii. misce.* Istis remediis post quintam accessionem à febre liberatus est. Verum postea nimis cito sese acri committens, ac minus victus rationem obseruans, decimosexto die Augusti passus est recidiuam, & in hemitritæon seu semitertianam febrem periculosissimam lapsus est: ita, vt primo die duo paroxysmi eundem apprehenderent, & primus obseruabat typum febri biliosæ intermittenti, quæ summo mane inuadebat, alter vero pituitosæ continuæ sub noctem recurrentis. Et quia hæc febris erat confusa, prima incipiebat cum horrore, qui horrore paulatim crescebat, subsequente etiam vomitu bilioso, cum maxima instantia vigiliarum. Secunda vero, licet continua, levis sentiebatur, cum narium ac extremitatum exigua refrigeratione: non tamè frigeat, vt in intermittente febre pituitosa contingere solet. Secundo vero die mane hora quarta vnum paroxysmum experiebatur, pituitosæ quidem febri:

sed is paroxysmus valde prolongabatur, cuius tamen initium vix sentire potuimus, nisi ex pauca quidem refrigeratione narium & digitorum: ita, vt hæc febris satis continuo affligeret, & cõsisteret ex quotidiana continua. Tertio die iterum summo mane cum horrore inuadebat, & sub noctem cum refrigeratione, vt primo die, & hunc ordinem obseruabat. Et quod ad symptomata attinet, quæ primo & tertio die inuadebat mane sãuora accideria proferebat, & bilem plus æquo abundare significabat, & ideo pro alteratione & vomitu reprimendo hanc mixturam rursus dedimus: *℞. rob. ceras. rob. de bes, syr. de limomb. ana 3 i. oxyrach. simplicis 3 ii. misce.* Et quia vigilie aderant, tempora iungimur mandauimus, ventre prius cum cassia subducto, oleo papa. & mandragoræ simul mixtis. Vomitus postea suppressus est, & melius dormiuit. Interea cum vires constarent & vrina tincta foret, sanguis extractus est ex vena basilica brachij dextri ad uncias sex, & optime tulit. Postea respectum habens ad vtrumque humorem iuleb. subsequens propinaui tempore minoris afflictionis: *℞. oxyrach. simplicis, syr. aceroli simplicis ana 3 i. B. syr. de limomb. de duabus rad. ana 3 B. aquar. feniculi, endiu. buglossi ana 3 iiii. cinnamomi electi puluerisati 3 i. spec. diarod. abb. trionfant. ana 3 i. misce.* fiat iuleb. clasticatum & aromatizatum, vt artis est. Victus ratio erat hordeatum, amygdalatum in principio, postea etiam pulli alteratum cum lactuca, petros. acetosa, & borag. Nutriebatur autem horis minoris afflictionis. Et iuleb. fuit adhuc semel reiteratum. Et 12. Augusti apozema digerens & purgans tam bilem quam pituitam præscripsi: *℞. corticum rad. apii, petros. cichorii ana 3 B. end. cichorii, buglossi, fumar. ana m. i. absinth. Romani m. B. capill. Ven. polytrichi, viol. acetosa ana m. B. flor. cord. p. i. sem. anisi 3 i. B. sem. frig. maior. ana 3 B. prunor. damas. num. vii. vnar. pass. enucleat. 3 i. foliorum fenæ 3 vii. polypodi. querc. epithymi ana 3 i. B. rhubarb. selecti 3 iiii. B. agar. trochisc. 3 i. schœnant. 3 iiii. albi ana 3 B. specie gr. iiii. fiat omnium decoctio in sero lactis pro lb. i. sicut infusa per noctem, mane fortis. ex press. adde syr. de limomb. syr. de duab. rad. ana 3 B. sacch. albiss. 3 ii. aromatiz. cum 3 i. cinnam. & spec. trionfant. diarod. abb. ana 3 B. & fiat apozema ad modum claretii, & quotidie ex eo ter quaterve (cum latioris alui esset) ventrem deponebat, multaque biliosa & pituitosa excernebat. Deinde utebatur pro ventriculi roboratione specier. diarod. abb. in tabulis recenter fuffis. Et tandem ab hemitritæa febre periculosissima liberatus est, cum ab antitibus pro deplorato haberetur. Laudandus Deus à quo omnis medela.*

SCHOLIA.

Hemitritæus seu semitertiana, vt testis est Galenus, frequenter à tertiana producta oritur, quamuis hic ab exquisita satis tertiana, quinta periodo agrum relincente, orta fuerit. Frequentius tamen à tertiana producta incipit, & eadem semitertiana soluta, secundum eundem Galenum, in tertianam degenerat: licet sæpissime ex se ipsa inuadit, vt postea declarabimus. Interdum vero & in duas tertianas & quotidianas, ob longitudinem inuasionis dirimitur. Plerumque quod attinet ad naturas, virilem corripit: quod ad ætates, florentem maxime: quod vero ad anni tempus, in autumno præsertim, quando & valde periculosus existit. Omnia quæ comitantur tertianam, eadem semitertianæ (teste Galeno de Typis) contingunt, cum eiusdem generis ambæ participes sint, tertio quoque die molientes remissionem & accessionem repeti-

repetitiones. Sed & ea quæ ad integritatem non veniat, sed horrificas primo quidem die faciat repetitiones, altero simplicem vnam accessionem, & hanc iuxta Galenum appellans semitertianam. Proprium quoque semitertianorum typorum, vt idem Galenus referebat, existit inuasionum extensio & quod plerumque cum refrigeratione, & statum nondum completo, rursus accessiones infestent. Atqui semitertiana periculum semper minatur, eo quod non solum os ventriculi & neruolas partes attingat, & in vniuersum eas adhuc, quæ media compositione consistunt, verum etiam veterinosos inducat sopores, & cum vigilis deliria annexa: nonnunquam & resolutiones, quasi syncope comifectum efficiat: ea quæ sunt in profundo vehementius commouens. Vt autem summam dicam, typus hic ferus est, periculum vndeunque portendens. At non perpetuo continuus est, sed & intermittens quandoque inuenitur. Habet autem tres, quoad eius magnitudinem, differentias: alia magna, alia media, alia exigua, quæ circa viginti quatuor horas torquet. Media, quæ circa triginta sex. Magna, quæ circa quadraginta octo, quæ & continuæ febri est propinqua. Porro Agathinus à relatione ad tertianam semitertianam fieri censet: etenim tertio quoque die vtriusque fiunt accessiones; seu inuasiones. Hæc Galenus de Typis. Et sic de dubitaturque vtrum continua an intermittens. Quæ in te etiam Galenus dubius est: nam & in lib. de Morbi temporibus dicit, hæc ipsa periculosior & Romæ frequens, in Æthiopia & toto littore trahimur, vbi cœlum calidius cum aduentitia humiditate. Non semper continua, sed aliquando intermittens, acutis non solum, sed diuturnis connumeranda ex Hippocrate. Et Auicenna auctor est ad septimum menslem aliquando protrahi. Rursus Galen. contra Agathinum & Archigenem, primo Epidem. & 2. de diff. febrium, multis verbis disputat continuam esse. Sed & de nomine huius febri etymologia satis conuenit, de qua re multa scripta reliquit Galenus lib. 2. de diff. febrium & lib. de Tycausam Agathinus solum primum librum scripsit de semitertiana, in quo nominis significationem inuestigar, teste Gal. 1. Epid. & commento 3. Hanc autem rem neoterici quoque declararunt, & inter præcipuos Rondeletius vir doctissimus, & lib. suo de feb. curandis capite proprio de febribus semitertianis, & Altomarus Neapolitanus medicus perlegere poteritis. Satis est eam veram & propriam esse semitertianam, quæ generationem vere & continuam & tertiana intermittentem. Sed illa improprie semitertiana dicitur, quæ ex quotidiana intermittente & tertiana continua fit: & quæcumq; alio modo fuit, iuxta Arabes, etiam improprie dici poterit: Et sic aliquando Galenus, tñ alij diuersis in locis modo proprie, modo improprie loquuti sūt.

OBSERVATIO XIV.

De febre lenta, tandem in hemitritæon mutata.

ANno 1556. cum febres pestilentes & malignæ nonnullæ semitertianæ oborirentur valde periculose ac lethales, Vir annorum triginta, qui ad Ag-

gerem Polteriore dictum habitabat, cum aliquādiu febre lenta decubisset, ac empiricorum more male tractaretur, in hemitritæam febrem incidit, quæ ex pituitosa continua constabat, & ex biliosa intermittente. Tertio quoque die & paroxysmum tertianæ & continuæ quotidianæ patiebatur, altero vero die etiam quotidianam continuam taci-tam. Ad hunc accitus, cum febris hæc periculosa esset, post propinatum pharmacum ex i. habar. & agarico infuso, decoctum lōgum etiam præscripsi: *℞. cort. apii, petros. feniculi ana 3 B. rad. cichorii, dentis leonis, rusc. ana 3 ii. hyssopi, maioranæ ana m. i. end. cichor. dentis leonis, borderi mundati ana m. B. passul. Corimb. passul. commun. ab arillis repurgat. ana 3 B. polypodi. querc. 3 i. B. sem. anisi, feniculi ana 3 i. B. coquantur in aqua com. pro lb. i. B. colaturæ adde mellis ros. colati 3 iiii. misce.* Postea & huic decocto adieci mus rhubarb. selecti & agarici optimi ana 3 i. B. febriantibi, zinzib. 3 i. Interea stomachum roborauimus cum cerato stomachico exterius appposito, & rotulas dedimus ex arom. rosato & diarod. abb. paratas. Quibus hic intra sex septimanas sanus factus est.

SCHOLIA.

Hic medici imperiti opera prius utebatur, vt sæpe apud nostros contingere solet, qui eiusmodi falsos medicos & alienæ rei vsurpatores potius amant, & ad se vocant, quam probos, peritos, & veritatis amatores. Si nimia habendi cupiditas & ambitio horum animos non vberet, nequam homines agrestes & à Musis alieni medicinæ exercerent: at plurimi eorum nunc coacti eam amplectuntur & exercent, aut honoris, aut diuitiarum adipiscendarum causa, non virtutis, aut alios iuuandi gratia: quibus solum est discendi cupiditas, pro doctrina & sapientia vtentes audacia & temeritate in agrotantium perniciem, tantquam infidiosi venatores longe prospectam venâtes prædam. Hi equidem pluris faciunt diuitiarum copias, quam bonum nomen: nec pudore perfunduntur, aut aliquo modo afficiuntur, cum laudem falsam potius precio, quam veram virtute parant. Sic hic ager primo ab Empirico præda ablata, & male tractatus, ex lenta febre in multo periculosiorem incidit. Erat hæc semitertiana propriissime dicta continua, & ideo si alias complicationes febrium apud Galenum inueniamus, id licentiori vocabulo facit, vt Curtius præstantissimus medicus etiam sentiebat. Et licet Galenus ex mente Agathini alibi tres constituat differentias, scilicet minorem, mediam, & maiorem, hoc improprie facit. Quam vero & barbari minorem hemitritæam describunt, illa secundum Hippocratem & Gal. vera semitertiana est, continua quotidiana & tertiana intermittente: reliquæ etiam apud barbaros descriptæ improprie dicuntur. Sed hæc vera & proprie dicta semitertiana, rursus in duas species diuiditur, in exquisitam, iuxta Galenum, in qua est æqualis mixtura duarum febrium, ex duobus humoribus conflata, & hæc rigorem facit. Non exquisita erit, vbi habet bilem aut pituitam præpolentem. Exquisita vero incipit cum horrore, ob mixturam frigoris & partem bonam in reduplicacionibus consumit. Cognoscitur, quod bilis præualeat, si rigor magis quam horror sit, & ad statum celerius pervenit, sine multis reduplicacionibus, & calor magis æris est & euidentior, & vomitiones, & aliæ excretiones magis sinceræ. Symptomata quoque, vigilie, sitis, & alia magis bilem quam pituitam referunt. Non exquisita ob pituitæ

dominium est, si frigus potius quam horror fiat, plures quoque reduplicaciones, tarditas calor, & paucitas sitis, excretiones magis pituitosae. Ceterum quod ad cognitionem & curationem harum febrium, tum omnium aliarum compositarum attinet, hic diligenter meminisse oportet, quod febrium compositarum accessio nihil aliud est quam reduplicatio accessionum vel permixtio varia febrium. Quare, qui simplicium annotationes & signa ad vnguem tenet, facile duplicatarum, complicatarum aut mixtarum naturam cognoscet. Ideo, si quis post duas accessiones non euidenter febris speciem cognouerit, redeat rursus ad inuestigationem; & consideret, num simplex sit vel composita. Simplicem ex simplicibus accessionibus cognoscet. Deinde num sit exquisita tertiana vel producta. Si producta, ad quot horas extendatur, vel ad 24. vel ad 36. vel ad 48. Quod si nulla febris, tales esse ex paroxysmi inuasione, luce meridiana clarius est. Si composita, ex duplicatis vel ex confusis. Confusae sunt continuae. Duplicatae sunt vel quotidianae, vel tertianae, quartanae, ut ante diximus. Quod si neque ex confusis, neque ex reduplicatis aut replicatis, ex hemitritis esse oportet exquisitis vel spuris. In utraque ex continua quotidiana & intermittens tertiana. Quod si aequaliter mixtae sint, exquisita est. Si vero vel magis bilis, vel pituita naturam referat, spuria est. Si hac attente & diligenter animaduertis, in cognitione non aberrabis. Sed qui morborum exactam cognitionem negligit, vel illos fieri ignorat, in inuestigatione toto caelo aberrat; & tantum in curatione aberrat, quantum in cognitione peccauit. Curantur duplices, ut haec summam repetamus, vel triplices, vel spuriae, vel extensae sui generis. Hoc est duplex vel triplex tertiana, ut extensa: febres quartanae duplices vel triplices, ut quartanae contumaces, nisi quod mitius cum illis est agendum, ut etiam superius admonuimus: quia ex duplici sit triplex, & ex triplici sit continua, quae lethalis est, & admodum periculosa. Commixtae difficilius curantur, quam duplices vel triplices: propterea quod sint ex diuersis humoribus multum a se inuicem differentibus, & putrescentibus eodem tempore diuersis in locis, nec vno medicamento curari possunt vel concoquente, sed vnusquisque suum medicamentum determinatum desiderat. Alter alterutrum impedit & retardat. Quare vnum vtile & saluberrimum praeceptum Rondeletius proponit, ut medicamentis mixtis, id est mediis, utamur tam alterantibus quam laxantibus; & sic ad materiam biliosam & pituitosam eligit syrupum acetosum, qui per se attenuat & bilis acrimoniam obtundit, & obstructions quae in quotidianis & quartanis euenire solent, aperit. Syrupus capill. Ven. ab eodem quoque commendatur, & endiuia, quibus aquae attenuantes & aperientes, ut apii, petrosi, addantur. Idque in febribus ab utroque humore factis. Conuenit & violaceus in materia biliosa & melancholica. E stoechade in pituita & melancholia naturali. Inter laxatiua catholicon, syrup. ros. laxa. agaricus in pituitosa, rhubarb. in biliosa, Cordialia in omnibus, ut borag. bngloss. herbae capillares. Et ita in febribus semitertianis veris exquisitis & nothis, respectus habendus ad humores, prout aequaliter predominetur, vel vnus alterum vincat, quod etiam de aliis hemitritis improprie dictis obseruandum: ut in exemplis subsequentibus clarius patebit.

OBSERVATIO XV.

De semitertiana ex simplici tertiana orta, cum
sensitibus accidentibus.

Adrianus Arnoldus Haghanus, quondam Oltiarius, nunc prator Alcmarianus, vir annorum quadraginta, homo crapulae, ingluuii per integros dies & in multam noctem plerumque deditus, magis potui, maxime vero vino & ceruisiae, quam cibo indulgens, ut bibones facere consueuerunt: nam stomachus vino perpetuo madidus minus cibum appetit. Hic autem anno 1555. die octauo mensis Septembris prope aequinoctium autumnale, ceruisia & vino oppressus, febre tertiana simplici corripit cepit, cum rigore & ingenti vomitu bilioso ac secessu enormi, cholerae instar (quam passionem cholericam vocant barbari medicinam facientes) typum tertianum imitante & post meridiem illum apprehendente. Die vero sequenti, nempe nono Septembris, liber omnino a febre erat, ac domum exiens suo officio adhuc belle fungebatur: quamuis nauseam quandam & lassitudinem per totum diem sentiret. Decimo Septembris die iterum inuasit paroxysmus tertianae, cum vomitu & secessu bilioso. Undecimo vero die Septembris vix febricitauit, nisi quod mane haberet refrigerationem quandam & febrem leuem, quae quotidiana paroxysmum imitaretur, cum nausea quadam. Verum illud frigus non diu durauit, ita ut hoc ipsum non magnificeret, cum iterum ad solita progredere officia, quamuis per totum corpus adhuc lassitudinem quandam sentiret, ita, ut procul dubio febricitauerit, nec dici poterat absque febre fuisse. Duodecimo die Septembris cum tertianae periodum more solito exspectaret, & mane videretur liber a febre esse, ut ille existimabat, quamuis adhuc nausea illa, tum totius corporis lassitudo illi adhereret, nihilominus aeri sese commisit, & adiit sacerdotum contubernium seu conuiuium quoddam celebris, in quo genio indulgentes festum Diuae Mariae Natiuitatis, imo potius Bacchi, ethnicorum more, corpus vino implentes peragebant. Quorum consortio cum adesset, vino Rhenano sese repleuit, a contubernaliibus persuasus hoc modo febrem extinguere posse, vel vini madore (si diis placeret) suffocari. Ceterum non diu post vino obrutus, non solum rigere, sed & horrere cepit, & valida febre correptus est, eaque crescente, quasi semimortuus in domum ducitur, pedibus adeo vacillantibus ut inambulare non posset. Cumque ad ades suas peruenisset, paroxysmus sub tempus vespertinum adeo inualuit, cum vomitu excedente & secessu vehementiore, & perturbatione tam supra quam infra cholerae instar, ut per totam noctem subsequentem animam simul cum vomitu & secessu eicere videretur. Quod malum proculdubio vini repletio, tum cibi auxerat. Mane autem subsequente, videlicet 13. die Septembris ad eum curandum prius vocatus fui. Cumque eum febricitantem cum vomitu valde exasperante inuenissem, & ex praegressis signis intellexissem prius tertianam simplicem fuisse, quae cum rigore inceperat. Sed cum 11. Septembris die non sine febre videretur, cum leui refrigeratione, & quod rursus duodecimo die Septembris febris illum inuasisset simul cum horrore,

& subinde per intervalla etiam cum frigore, & mox iterum crescente horrore, quae febris durauit vsque in decimum tertium Septembris, & sub noctem rursus cum refrigeratione inuadens, semitertianam febrem esse ex reduplicacione intellexi, etiam periculossimam, cum & vomitu tandem atram bilem per superiora deiceret, de qua in scholio subsequente latius; cum hoc malum signum videbatur; sed cum a vomitu leuaretur, ideo neque illum neque secessum restringere volumus. Nemo enim medicorum ubi copia vitiolorum humorum conciliauerit, mox initio conferunt ea, quae effertur colibere aggrediuntur; inutilia enim cum sint, euacuatione indigent. Medicus autem, Hippocrate & Galeno auctore, naturae, quae recte, non quae male agit, amulus esse debet, ac minister. Ideo cum ad eum curandum accessimus, pro abstersione & infrigidatione & siti sedanda, decoctum hordei communis cum saccharo, quod & leniter vomitum promouebat, propinauimus, & ne fluxio tamen augetur. Acrioribus autem viis, fas non erat, cumque satis decocto assumpto vomisset, & materia per secessum satis expurgata & absterfa foret, pro cholerae seu bilis repressione & humorum refrigeratione ac ventriculi corroboracione (nam in semitertiana, ut paulo ante dictum est, ventriculus & eius partes nervosae maxime laeduntur) & pro siti extinguenda, & caloris febrilis alteratione, ex hac sequenti mixtura cepit aliquando cochlear vnum: *℞. Symp. de limonibus 3 ii. rob. ceras. rob. de ribes ana 3 i. oxyrach. simplicis, Symp. de mentha, de cichor. Nicol. cum rhubar. ana 3 ss. misc.* Quibus syrupis assumptis vomitus quidem reprimebatur, sed non in totum restringebatur. Post meridiem eodem 13. die Septembris febris haec biliosa praualens pituitosa cessauit, ut sub noctem rediit, ut diximus, pituitosa, sed exigua, & secessu non adeo vehemens, ut nocte praecedente, & quae tunc deiciebat, mane adhuc febricitabat, licet leuius, & nocte praecedente bis tantum excreuerat. Stomachum vero inuinximus oleis subsequentibus. *olei mastich. cyton. myrtill. ana 3 ss. misc.* eodem die post meridiem iterationem incurrebat, ita, ut tunc typus tertianae & quotidiana simul mixtus esset: ut de semitertiana vera non amplius dubitarem, sed minime exquisita erat, bile pituitam superante, quod symptomata fauora ostendebant. Deinde etiam isti paroxysmi inuadebant, cum & horrore illo die citius bat, eratque vna febris altera vehementior. Decimo quarto die Septembris post meridiem rursus febris citius inuasit cum horrore & rigore, & per totam noctem subsequentem iterum grauiter laet & rigeret. Et in illa nocte secessus habuit biliosos & prafinos cum vomitu viridi. Decimo quinto die Septembris quasi liber videbatur a febre, alio fluente purgationem non dedimus, sed potius scripsimus quos per rhombos sumebat. Post meridiem eodem die iterum inuasit typus quotidianus, cum leui refrigeratione, & sub noctem denno & tianus magis anticipauerit. Et deinceps noctu vebat: deiecit, & vomitum habuit cum maxima anxietate circa stomachum & praecordia; deinde

etiam magis circa illum sinistram. Decimo sexto die Septembris melius habere videbatur, & fuit febris lenior. Decimo septimo die mane iterum vtrumque habebat, non tamen sine febre, singultu tunc quoque accedente, qui post vomitum videbatur sedari: ergo ex repletione, ut postea latius in scholio subsequente. Adducitur tunc eodem tempore secundus medicus Gerardus Alcmarianus, qui & tunc consulem Alcmarianum agebat. Hoc decoctum tunc praecipuum fuit: *℞. cichorea, acetosa, borag. an. m. i. flor. rosar. vrb. p. i. sem. portulacae, anethi* (ne omnino vomitus inhiaberetur, cum & anethum eundem promoueat & ad singultum faciat) *femin. coriand. praeparati ana 3 i. fiat decoct. in aquis destillatis end. acetosa, borag. bngloss. cichor. ana lb. ss. ad lb. i. ss. colaturae addendo Symp. de cichor. Nicol. cum rhubarb. oxyrach. simplicis Symp. inubini* (obtusum leuem quam habebat) *Syrapi myrtill. an. 3 ss. cum 3 i. ss. specier. diarodonis abba. aromatizetur: & fiat iuleb. instar claveri albumine oui depuratum.* Ex eo sumebat hora minoris afflictionis, & tunc aliquantulum melius habere visus est. Sed nondum omnino illum reliquit vomitus neque secessus, quamuis in minore quantitate permaneret, singultu quoque in totum non cessante. Interea sub noctem magis increbuit typus tertianus, licet cum vomitu: interim maxime agrotauit, quamuis tantum vnum secessum biliosum haberet: eratque hic typus mixtus cum quotidiano: quasi reduplicans cum refrigeratione, & 18. die Septembris mane adhuc intendebatur, postea remittebatur circa meridiem quasi liber a febre, singultu tamen permanente. Cumque illo die vrina multum crassa & rubra esset, quae antea satis tenuis apparuerat & aeger conquereretur de dolore & grauitate hypochondrii sinistri, ita, ut plurimum dubitarem de inflammatione & obstructione lienis vel ventriculi, ita, ut non solum ratione plenitudinis talis singultus adesse posset, ut testis est Aetius lib. 9. c. 5. De Singultu: maxime cum hic febris adiuncta esset semitertiana, quae inter continuas numeratur, & valde periculosa est. Quare cum aeger adhuc viribus vtrumque constaret, & in lienae agrotus diu antea, ut nunc declarauit, obstructionem & dolorem perensisset, vtile nobis visum fuit, medico praesente etiam annuente, ut sanguinem ex vena lienari in brachio sinistro detraheremus, cum & pustulae in ore & faucibus latitabant, plenitudinem quoque arguentes. Et sic sanguine emissio ultra vncias quinque, optime tulit: & euacuatio illa nullo modo obfuit, quantumuis vomitu etiam copioso & secessu praecedentibus in homine plethora laborante & ingluuii dedito. Nam hac sectione venae peracta cepit melius habere, ita, ut nocte subsequente vix febricitare visus fuerit; & tantum vnicum secessum habuit, neque vomuit, nisi semel cibum & ceruisiam; quae in corna sumperat. Post phlebotomiam cum stomachum inuinxissem corroborantibus, atque vti fuisset iulebo superscripto, vomitus paulatim cessare cepit, & tandem per se restringebatur. Interea tamen 19. die Septembris, non sine horrore & rigore rursus febris increbuit, quamuis symptomata omnia multo leuiora, quam antea se haberent; passus est autem leuem vomitum duosque secessus biliosos habuit, ac parum singultu, ita, ut ruscicula exigua singultum quidem incitaret: tum vomitu. Mane iuleb. ebibit, & pro ruscicula hoc lambituum utebatur: *℞. Syr. inubini 3 i. Syr. pap. 3 ss. sacch. penid. 3 iii. Syr. capill. Ven. 3 ss. misc.* Pro eclegmate. Interea inhiuimus ne amplius fumeret mixturam superioris, ob rob de ribes, & alia acida tussim mouetia.

Vigesimo die Septemb. mane omnino sine febre fuit, & vrina in melius mutata spectabatur, cum hypotasi tamen nonnihil dispersa. Nocte deinde subsequente similiter non vomuit, & nisi semel tantum singultum habuit, qui deinde cum leui vomitu ex cereuisia, quam sumpserat, cessauit, & superueniente sternutatione (de qua in scholio subsequente) amplius non rediit. Vigesimo primo die Septembris quasi nulla apparuit, nec vomitum habuit, aut singultum, nisi nauseam quandam: & vrina peruenit ad bonam consistentiam, & rubedo euauit. Pro nausea tamen, & ad ventriculum roborandum, & ad appetitum inducendum, imperauimus, vt ex sequenti condito sepe fumeret: *℞. conf. ros. bugl. ana ℥. ss. coricum citri conditi ℥. iij. syr. acetos. simpl. ℥. i. ss. misce.* Capiet ante cibum ad magnitudinem paruæ castaneæ. Postea febris non amplius reuertebatur. Quare præscribentes dietam conualescentium & resumptiuam, ab omnibus scruissimis accidentibus, tum à febre ipsa periculosa, 24. Septemb. die liberatus est, & perfectæ sanitati restitutus. Totius ægritudinis dies septemdecim.

SCHOLIA.

9. **Q**uicumque is fuerit, recte dixit, intemperantia nutrit medicorum. Ita hic ex crapula non solum, verum alii quamplurimi in manus medicorum incidunt, quos etiam sua ingluuie diuites reddunt, & seipsos fere perdunt: ita, vt plures crapula quam gladio moriantur, hæc enim semitertiana periculo non carebat, ob scruissima illa symptomata, quæ mox aderant. Nam præter vinum ex hesterna crapula, cibum inconcoctum & materiam instar carbonis nigerrimam in magna copia euomit, præter secessus adhuc enormes; quod cum spectassem primo intuitu, cum essem accitus ad curationem, animo prostratus eram: Nam in mentem mihi venit aphorismus ille Hippocratis, qui sic habet: Morbis quibuslibet incipientibus, si atra bilis vel infra, vel supra exierit, lethale. Causam Galenus dicit in comment. aphorism. 27. hunc præcedentis: magnum scilicet viscus læsum esse in corpore. Et similiter in comment. huius Aphorismi: Si ante coctionem hæc fiant, est malum. Hæc enim ipse nos docuit lib. 1. Epid. ita inquit: Concoctiones, indicii securitatem salubrem significant: cruda autem & inconcocta ad malos abscessus, conuersa, indicationis carentiam, vel labores, vel tempora, vel mortes, vel eorumdem malorum redditus. Quædo igitur post morbi coctionem aliquid humorum vitiosorum excernitur, tunc corpus ex natura purgatur. Et propter hoc atra bilis, & alius omnis huiusmodi humor, ubi signa coctionis in morbi processu apparuerint, bonam significat euacuationem. Si vero aliter excernatur, sine signis coctionis, exitialis est casus. Quare cum in morbi principio semper sint signa cruditatis, mala erit humorum talium euacuatio. Cæterum quamuis hic eramus in principio morbi vniuersalis: nam in sexto die ab inuasionem morbi seu febris talia excernebat, licet vrina adhuc existente cruda sine hypotasi, interim utrumque tincta ob vehementiam bilis. Tamen illa materia licet prima fronte videbatur atra bilis, pura tamen atra bilis non spectabatur, neque ita permanens. Nam cum nigram materiam æger euomisset, rursus statim euomit materiam viridem seu bilem prasinam, mox & pallidam bilem, seu citrinam: & propterea in spem reuocabar, quod hæc signa lethalia nondum essent, propter crapulas frequentiores

præcedentes, quæ cruditatem magnam in stomacho efficiunt, unde humores vitiosi ex alimentorum prauitate talem immodicam perturbationem ventriculi induxerunt. Nam ipse ventriculus vitioso & copioso humore oppressus eundem excutere & à se depellere recte nitebatur. Et propterea ista eiection nigra non fuit adeo mala; imo salubris, neque constringenda erat, & veniebat ex confluxu lienis ad stomachum. Nam antea longo tempore (vt referebat) persenserat dolorem in hypochondrio sinistro, qui adhuc perseuerabat. Hinc non semper iudicandum hanc atrilariam eiectionem lethalem esse. Noui enim quamplurimos spleneticos ex confluxu humoris melancholici à liene ad stomachum confluentis, eiusmodi vomitu laborasse, & etiam materia ad intestina diuertere, & per alium copiose deiectione, curatos fuisse. Nuper etiam Ioannes Gerardus, filius præfecti Neoburchii, cognatus vxoris meæ, Antuerpiæ ex tali morbo cum decumberet, & vomitu atram bilem per superiora eieceret; ac duo medici ipsum tractantes, alioqui peritissimi, ex hoc Aphorismo supradicto pronuntiasent eum moriturum, tertio superueniente medico, qui cum ex eo interrogasset, num similem materiam nigram euomisset, ægrotò respondente, id illi frequentius contigisse, haud magno negotio; tertius ille medicus non tantum salutem eidem promissit, sed eundem quoque facile ac breui sanitati restituit. Quod cum nosset ægrotus mihi interroganti idem sibi euenisse, respondisset, minus timui, imò illum bene sperare iussi, maxime vero cum post vomitum huius atræ bilis etiam pituita subsequeretur in homine crapula dedito: nam teste Hippocrate, Vomitus vitiosissima est, si pituita bile permixta fuerit: syncopior enim deterior. Postea & altera prædictione: Potracea & nigra mala est. Verum cum omnes euomeret humores, difficiles satis habuit affectiones, vt colligitur ex commento Galen. prædictione 40. lib. eiusdem. Propterea diligenti examine & animaduersione opus erat, vt recte curari posset. Et ideo octies nocte ad illum diueriti, cum multa biliosa ac pauca pituitosa inferius deieceret, unde ego atram bilem minus malam per superiora eiectionem, putauit. Et licet enormes secessus per inferiora haberet, cum eiectiones per inferiora minus nigræ essent, melius sperandum erat. At nigræ, qualis est sanguis niger, siue cum febre, siue sine febre, eodem Hippocrat. auctore, pessimæ, & quanto colores magis prauis fuerint plures, peius. At hic cum statim eiectiones flauæ, citrinæ, biliosæ existerent, & pituitosæ, minus malæ erant: & ideo, vt diximus, cum æger à vomitu & secessu alienaretur, nolimus statim hanc euacuationem sistere, aut impedire. At singultus quoque, qui superueniebat, erat ex repletionem, non autem ex inanitione, ob plenitudinem manifestam, & grauitatem quam æger sentiebat in membris dictis. Et licet hic æger vomitum & secessum simul haberet, non tamen erat illa passio vera, quam choleram vocamus, quod malum acutissimum est, & vix quartum diem excedit. Imò illa symptomata ratione febris semitertianæ malignæ humores concitantes euomebant. Et ideo sub finem febris cum æger sternutationes, præfensibus astantibus & altero medico admirantibus, prædixi singultum non amplius rediturum, idque ex auctoritate Hippoc. sic dicentis: à singultu habito, sternutatio superueniens singultum soluit. Quem Aphor. in comment. ita declarat: Ex singultu, vel ex inanitione, vel plenitudine fieri. Quando autem à plenitudine fit (magna autem ex parte ita fit)

violento opus est motu, vt veluti conclusæ, ipsum efficientes humiditates dissidentur, atque euacuantur. Hoc autem facit sternutatio. Et his prædictis singultum non amplius rediturum prædixi. Neque fecellit me mea prædictio: nam sternutatione superueniente mox cessauit. Vnde arbitror & Aëtium in singultu medicamenta sternutatoria laudare, qui & cap. 5. lib. 9. ita scribit: Sternutatio etiam conuenienter prouocatur eis, qui ob humorum plenitudinem singultuunt. Singultui autem ex euacuatione oborto maxime contraria sternutatio existit: sanantur autem hi per alimenti conuenientis assumptionem, & per ea quæ defectum explent. Sed quod ad semitertianam febrem attinebat, magna diligentia opus quoque erat: nam ubi id genus tertiana est (vt recte dicebat doctissimus ille medicus Cornelius Celsus) quod hemitritæon medici appellant, magna cura opus est, ne id fallat. Habet enim plerumque frequentiores accessiones decessusque febris inter horas 24. & 26. & quod idem est, non idem esse videatur. Et magnopere necessarium est, neque dari cibum, nisi in ea remissione, quæ vera est, & ubi ea venit, protinus dari, plurimique sub alterutro cutantis errore subito moriuntur: ac nisi magnopere aliqua res prohibet, inter initia sanguis mitti debet: tardius autem hic fecimus, cum primo erant eiusmodi perturbationes per inferiora & superiora, sed cum vires adhuc constabant, postea sanguinem detraimus. Ronescent, dum semitertianam curari scribit detertis intestinis, clystere detergente, missiones sanguinis & iij. vel plures, si vires, ætas, regio, & alia consentiant. Exigua nimis hæc quantitas est, quamuis ea ipsa describi non posset, cum potius morbi plenitudo & virium robur spectanda sunt, forte intelligit de debilibus: quamuis & Curtius paucum sanguinis detrahendum esse dixerit, ob nimiam abundantiam aliorum humorum in istis febribus. Venæ tamen sectio omnibus putridis continuis & febribus tertianis spiritibus conuenit, vt demonstratum est. Ergo & in hac potest: hoc tantum inspicendum, an sit semitertiana acuta futura, vel longa. Quod si acuta, statim adhibeatur; nisi cruditas ventriculi impediatur, vel cibi plenitudo. Si longa sit futura, post duas aut tres accessiones, vt Galenus faciendum docuit 1. ad Glanc. Cibus autem hic tamen longum eius spatium sustineat, ideo liberamur; sequenti autem die parcius & tenuius, quia non grauata duabus febribus non sine detrimento ad ciborum coctionem retrahitur. Celsus quoque venam secatur, modo vires ferant: post alias febres longiores, vt in tabidis & aliis debilibus naturis, vel ætate, vel morbi ratione probe ab ea abstinere. Aëtius, cum ex duobus humoribus conflata sit semitertiana, curat iisdem, quæ de tertiana & quotidianâ relata sunt; quæ ad bilem & pituitam famulatur, negligamus. Curtius eandem curat vt tertianam notham, & ideo breuiloquus iubet fæces recho, lenienti medicamento, vel lenibus vomitoriis vtitur: sanguinem demit in exigua quantitate, diuisionis apparentibus: Pharmacum exhibet pituitam & bilem educens. Postea prouocat vrinam & sudores; & membra principalia, si quæ læsa sunt, roborat: & demum accidentia corrigit. Quotum ratio præcipue habenda est præ cæteris remediis.

Pet. Forest. Tom. 1.

diis, si vrgeant: vt in hoc nostro ægrotante contingit. Quod si non liceat mittere sanguinem propter aliquam occasionem, tunc dabimus minorans medicamentum, etiam syropos misso sanguine, qui vtramque materiam præparant, hoc vel simili modo: *℞. syr. acetos. simplicis, capil. Ven. ana ℥. i. ss. aquæ end. bugloss. capill. Ven. ana ℥. iij. ss. aromatisetur cum ℥. i. diarod. abb. & capiat tribus matutinis.* Interea & hic clyster iniici potest: *℞. maluæ mercur. cicla. borag. ana m. i. pruh. nu. xx. quatuor se. frig. maior. ana ℥. iij. sem. anisi ℥. ii. flor. chamomill. p. i. flor. cord. m. ss. fiat decoct. in aqua communi, in cuius lb. i. dissol. mellis viol. ℥. ii. succi ciclae ℥. i. olei viol. chamom. ana ℥. i. ss. salis ℥. i.* In processu potest adlici aliquid agarici ad ℥. ii. finitis syropis inspicere oportet, in qua parte feb. sint. Si in incremento ambæ sint, laxandum, si vires ferant: si in declinatione, laxandum, quia non integre morbus est solutus. Quod si in statu ambæ, quod est difficile propter materiam diuersitatem, melius est silentium habere. Quod si biliosa in statu sit, & continua in incremento, euacuandum est, ad pituitæ diminutionem. Si vero continua sit in statu, melius est habere silentium: quia plus est periculi in euacuatione, quam in intermittens statu. Medicamenta media adhibenda, vt prius admonuimus, agaricus, cathol. rhubar. infus. in vino albo & aqua end. syr. ros. laxat. non est prætermittendus. Si symptoma aliquod infestauerit, non erit negligendum: nam aut euacuationem suadebit, aut dissuadebit, vt syncope, animi defectio, conuulsio, somnus vetricosus, corporis grauitas, plenitudo, fluxus, inanitio. Id satis exemplum præcedens demonstrat, & subsequencia idem ostendent.

OBSERVATIO XVI.

De tertiana producta, in semitertianam periculosa transmutata, cum conuulsione & syncope.

Iuuenis cum nuper vxorem duxisset circa 1. Martij diem Anno 1583. capitis dolorem vehementiorem incurrebat, post exhibitos syropos de betonica, & alia commoda remedia, pilulas sublequentes, cum ex nostro consilio sub noctem deglutisset, aluum probe deposuit, & dolor cessauit. *℞. pilul. aurear. cochiar. ana ℥. i. ss. cum aqua betonica, fiant pilule vii.* Verum, die vno atque altero intermisso, in latere circa ventrem ingens dolor obortus est, forte ex ventositate, quod nimis cito sese aëri commisisset. Qui tamen ex inunctione olei chamæmill. amygd. dulc. consopitus est, vt non rediret. Verum post aliquot dies in febrem tertianam incidit, quæ ad octodecim fere horas perduraret. Caput tunc illi supra modum dolebat, cum ad eum accitus essem, vigilæ aderant: at sequenti die, cum à febre immunis esset, & vrina rubra existeret, sanguis ex vena basilica dextri brachii detractus est, altera tamen die febre redeunte, ac diutius perdurante cum capitis dolore, vigilæ adeo infestante, vt deliraret, & per totam noctem vigil permaneret. Inuiximus tempora vng. populeo, & oleo papa, simul mixtis. In declinatione febris adhibuimus hordeata cum sacch. perlato, quia debilis. Et cum febris sese remitteret admonui, vt ab amplexibus vxoris sese contineret. Verebatur enim, cum iam vxorem duxerat; quod nimium (vt iuuenes solent) veneri indulgeret: nam adhuc debilis erat ex duobus paroxysmis; tanquam fere per mensem decu-

2. decubisset. Et quia febris valde extenderetur, in ipso paroxysmo aliquando syncopen incurrebat, pro qua depellenda saccharum rosaceum perlatum dedimus, deinde, ut subinde sumeret ex mixtura sequenti, pro alteratione & roboratione, perceperimus. *℞. syr. de limonib. ʒ i. b. syr. viol. ʒ ii. manus Christi cum perlis ʒ b. misce.* At febre tertiana producta magis excrecente peius habuit, & grauius affligi cepit, accessionibus reduplicatis. Ita, ut hæc ipsa tertiana producta in semitertianam transmutata fuerit valde periculosam, cum grauissimis accidentibus præter syncopen, etiam conuulsione epileptica admodum graui cum in accessionibus subinde apprehendente. Quæ syncopis erat aliquando adeo grauis, ut nisi aspersione aquæ in faciem excitaretur, etiam continuus extremorum frictionibus adhibitis, conuulsione etiam sic cessante. Cum hæc symptomata altantibus, tum amicis terrorem incuterent, adeo, ut de alio medico vocando solliciti essent, cum ipse adhuc bene sperarem: nam febre remittente symptomata illa non redibant, verum cum accessiones sese reduplicarent, syncope subinde recurrente, magis instabant, ut secundus medicus accerteretur: & ita nostro quoque instinctu doctissimus Ioannes Huernius Professor Academia Lugdunensis Bataurorum (quem præ cæteris aliis eligebam, ob insignem eius doctrinam & artis peritiam, atque modestos eius mores) meique amantissimus accitus est. Cum ægrum ipse contemplatus esset, ac omnia illi narressem, quæ penes ægrum acta forent, eadem mecum de morbo sensit, & hemitritæ febrem esse. Et ita facilitatem de morbo, quam de remediis adhibendis inter nos conuenimus, & cum videremus etiam pituitam adesse, eamque nunc nonnihil superante bilem, cumque æger satis antea aluum deiecisset, & nunc etiam id sua sponte faceret, atque debilis esset ob symptomata grauiora iam dicta, à purgatione abstinenti esse duximus, & hoc clareto infrascripto contenti fuimus, quod vna in hunc modum præscripsimus. *℞. cortic. rad. feniculi, cicborii, rad. asparagi, graminis macerati in aceto per duas horas, ana ʒ b. flor. cord. p. i. adiantibi, betonica, verberna, hyssopi ana m. i. se. anisi, pæonie (ob conuulsionem) fenic. ana ʒ i. bordei mundati p. i. cortic. citri, sem. citri ana ʒ i. cornu cerui præparati ʒ i. passul. corinth. vuar. passul. com. ab arillis repurgat. ana ʒ i. coquantur in aqua communi in duplici vase q. s. scilicet ad ʒ ix. colat. addendo syr. de corticib. citri, de limonib. ana ʒ i. b. clarificetur & aromatizetur cum ʒ iii. cinnamomi electissimi, misce, & fiat ad modum clareti.* Capiebat etiam ad libitum ex hoc electuario. *℞. malor. citreor. num. ii. aqua rosacea affatim affusa, & saccharo optimo ad dulcedinem asperso, coquantur simul ad talem, ut eliquescent in modum electuarii liquidi.* Valet ad febres malignas, pestilentes, pestem, & syncopen, & ad semitertianas, quæ tempore pestilenti quoque grassari solent, ut postea etiam ostendimus. Pro corde quoque commode epithema sequens communi consilio adhibuimus, quod egregie etiam profuit ad syncopen & cordis palitationem. *℞. aqu. melisse, aquæ ros. vini maluat. optimi an. ʒ iii. specie. diarod. abb. ʒ i. spec. aromat. ros. ʒ i. croci gran. iii. misce. fiat epithema.* Et symptomata prædicta ceperunt mitigari, ita, ut post abitum Huernii, ter quaterve accessione febrili recurrente, optima victus ratione instituta, ciboque adhibito optimo ac restaurante, in die & in hora minoris afflictionis, sanitati restitutus est.

SCHOLIA.

A Nimi hic defectus tum conuulsio, vtrum ex venere nimia ortum haberent, sæpe mecum dubitabam, vel quod potius ex vaporibus malignis ipsius febris ad cerebrum & ad cor raptis. Licet venus & iuuare & ledere posset, iuxta vulgarem hunc versum: Balnea, vina, venus, corrumpunt corpora nostra; Ad vitam faciunt, balnea, vina, venus. Ideo recte dixit Hippocrates: Labor, potus, cibus, venus, omnia mediocria. Hic tamen venus in febricitante plurimum obfuit, syncope superueniente. At aspersio aquæ cum digitis intinctis in faciem, eum ab eiusmodi symptomate leuabat & excitabat: multum quoque profuere frictiones digitorum. Sed inter præcipua remedia epithema cordiale magis vile erat. Recte nos admonuit Rondel. in curanda semitertiana, ne symptomata grauiora negligemus: & ideo si animi defectus contingat ob affectum oris ventriculi, quod ex dolore vel morfu, vel nausea intelligitur, post iniectionem ventriculi vellicante, oleoque calido ad relaxationem ventriculi fouendus. Postea stomachus extrinsecus roborandus, intus etiam conditis speciebus, diarod. abb. aromat. ros. rosata, frig. Quod si leui purgatione prius sit utendum, conuenit rhubarb. infus. vel syr. rosat. laxat. Si syncope ex causa frigida ex pituita in ventriculo hærente, fouendus oleo chamæmelino, in quo absinthii coma cocta est. Et nullam dare cum hyssopo in ea madefacto vel acetum multum: Galenus addit piper, nos eius loco syr. acet. simplicem dabimus, cum aqua hordei paucopiperi adiecto, Galenus dat diospoliti-con, diarion pipereon: quamuis hæc in syncope ex cruditate conueniant, in syncope cum febre tamen reicienda, quia calidiora & sicciora. Vsurpanda autem sunt à nostris inuenta, pulueres cordiales stomachici, diarod. abb. aromat. ros. rosata nouella, elect. de gemmis. Prouocabimus potius vomitum cum syr. acetos. & capill. Ven. cum aqua tepida deinde exhibebimus syr. concoquentes; digerentes pituitam, ut cortic. citri, capill. Ven. syr. acetos. simplicis, cum aquis apii, petros. hyssopi, mentha, beton. portulicis, cum infus. agar. & rhab. adiecto cinnamomo, à turpetho abstinemus. Condita conficiemus ex cort. citri, conf. ad. bug. capill. Ven. adiecto aromatico ros. Rondel. vult hanc febrem syncopalem à practiciis dictam referri ad semitertianam vel aliam febrem malignam. Interea si conuulsiones adsint, fortiores euacuationes instituere, quamuis in nostro ægro minus conueniebant, ob syncopen admixtam. Interea in conuulsione humores magis detergendi, quam incidendi, ne magis ad partes excrementa deducantur. Ad digestionem excrementorum oleis modice detergentibus alius resoluatur, ut oleo amygd. amar. nucis Indicæ, oleo irino. Adde aquæ vitæ parum. Si ab inanitione non curantur; tamen ne despicere videatur æger, oleis relaxantibus & humectantibus, per spinam & partes externas inungere oportet, ut oleo amygd. dul. viol. &c. Hæc Rondel. etius.

OBSERVATIO XVII.

De semitertiana complicata cum tertiana satis exquisita.

A Nno 1556. cum febres pestilentes & semitertianæ Alcmariæ (quemadmodum prius dictum est)

est) maxime vero in autumno grassarentur, mulier admodum biliosa & rara textura, vxor illius Tiepmæ Phrisij, quæstoris Vroolandia, puerpera, post aliquot dies à partu in semitertianam, eamque periculosissimam incidit. Quæ etiam eodem fere modo, ut muliercula illa, de qua Galen. meminit 2. de Cris. cap. 9. cuius historia etiam ponitur à Campegio in suis Campis historialib. Galeni ut latius in scholio sequenti dicturi sumus. At huic nostræ mulieri, ob bilis maiorem portionem, sæuissima accidentia aderant, nempe vigilia excedentes, capitis dolor ingens, & alui fluxus vehemens. Cum bene in partu purgata esset, & tione propolita, pro vigilia vrgente ne paraphrenas incideret, pro cibo, tempore minoris afflictionis hordeatim dedimus, cui semina paucaueris albi incocta & mulla erant: tempora mulmixtis quibus dolor capitis nonnihil cessauit, & melius dormire cepit. Pro febre, siti & alpis vero vel iulebis dulcoribus ob fluxum symptomatum, atque medicamentis laxantibus uti non fuimus ausi: quamuis prius antequam linimentum syrup. ex infus. ros. pro deterfione ebiberit. Quo bile utrumque deterfa, ad amygdalata pro cibo deuenimus. Postremo pro maiori roboratione & restrictione, cum vires in dies debilitarentur, diacydonium sine speciebus in exigua tamen quantitate concessimus, ne subito fieret restitio. Interea ventriculum quoque oleo cydoniorum & ros. exiguo, oleo maceris adiecto inunximus. Tandem paulatim fluxus cessauit, & intra 14. dies reliquit, & non diu post etiam semitertiana præpituitam etiam admixtam, bile licet abundantiore expurgatis per aluum, syrupum menthaecum ad ventriculum magis roborandum propinauimus, & diarod. abb. & aromat. ros. exhibuimus, & in declinatione vniuersali huius febris, tandem vnum Rhenanum album, aquosum concessimus. Quibus remediis tandem, optima victus ratione obseruata, perfecte sanata fuit.

SCHOLIA.

3. Simile exemplum mulierculæ semitertiana laborantis, cum & tertiana exquisita complicata erat, historia octaua apud Campegium Symphorianum in Galeni Historiis lib. 1. refertur. Quam Galenus lib. 3. de Cris. cap. 9. hunc in modum, huic nostro proposito egregie inferuentem, describit: Nuper igitur quædam muliercula imparibus diebus horridam habebat accessionem semitertianæ exquisitæ propriam: in paribus vel longe minorem: at altera die semitertianæ febris accessio super accessionem aduenire videbatur: quod in tali febre fieri consuevit. Circa octauam vero horam die altera inuadebat accessio cum rigore vehementi, omnia exquisitæ tertianæ indicibilibus vomitibus, hora tertia noctis extendebatur ad diei partem secundam. Et cum iam quieti appropinquaret, rursus horrida atque inæqualis accessio succedebat, quam imparibus die-

Pet. Forest. Tom. 1.

bus fieri diximus. Deinde per totam diem maligne compressa, ac deinceps adaucta, vix occidente sole ad statum perueniebat, ac declinare incipiebat hora quarta noctis: deinde mane, rursus superabundantes reliquias augmentum non valde inæquale vsque ad octauam horam intendebatur. Et cum iam manifeste statum obtinere febris videretur, iam febrem hanc altera febris exquisitæ tertianæ accessio suscipiebat. Hanc nos febrem statim die secunda ex complicatione semitertianæ febris, atque tertianæ factam agnouimus: longe vero certior tertius dies præbuit cognitionem. Atque in spem venimus alterum tertianæ febris circuitum finem habiturum, alterum in longius tempus debere protendi, quod etiam contigit. Et tunc aperte visum est in reliqua parte ægritudinis solam superesse semitertianam, quæ principium quidem totius circuitus par faciebat, in die vero impari superaccendebatur. Hæc Galen. & in eodem capite plurima habes, quibus febres complicatæ & confusæ inter se probe distinguantur.

OBSERVATIO XVIII.

De hemitritæ minori.

Petrus Regnerus, rusticus vir robustus, natus circa annos triginta octo, cacochymia abundans, quamuis paulo antea profluvio alui laborasset, & etiam subinde sanguis è naribus fluxisset, quæ symptomata cum iam cessassent, malo vitæ regimine vtens, ut rustici solent plerumque, nec proba victus rationem obseruans Anno 1554. primo Decembris die in hemitritæu minorem incidit. Mane cum horrore incipiebat, vespere rursus cum refrigeratione: sequenti vero die febris illum cum refrigeratione leui apprehendebat. Aderat ventriculi dolor & capitis grauedo. Ad quem Alemaria decumbentem in via Regia dicta, quondam in ædibus Magistri Remij Astrij, Mathematici insignis, & nostri familiaris, cum accitus essem, & aluum non deponeret, & faciem rubicundiorē haberet, facibus communibus prius glande eductis, hora minoris afflictionis, venam basilicam in manu dextra (cum in brachio non esset consuetus sanguinem mittere, ut etiam metueret, ne quid in brachio incommodi fieret) perundere feci, sex vnciis sanguinis vel paulo plus extractis. Deinde hunc syrupum ebibit. *℞. syr. acetos. simplicis ʒ i. syr. capill. Ven. ʒ b. aquæ borag. feniculi, cicborii ana ʒ j. misce.* Postea tempore rursus minoris afflictionis ita leuiter purgatus fuit, ne in alui profluvium incidere, quo alias facile detinebatur, & diutius quam par erat, laborabat. *℞. diarod. ʒ vj. diaprun. simplicis, castia recens tracta ana ʒ ii. feri lactis ʒ iij. syr. viol. ʒ j. misce.* Quo medicamento quinquies multa biliosa & pituitosa excreuit. Quinto die cum bis rursus febricitaret, sub noctem sanguis è naribus fluxit, sed non copiose. Sexto die, cum denno febricitaret cum leui frigore in dolore lateris sinistri incidit: & tunc ferebatur ante duas septimanas se supra idem latus cecidisse, eratque dolor hic vehemens, ut huic lateri incumbere non posset. Eodem die febre declinante rursus vena lienaris in cubito sinistro secta fuit, ad vncias fere sex, sanguine utrumque nigro effluente, ita, ut deinde dolor ille lateralis in totum fere euanuerit, hoc tamen fomento adhibito. *℞. rad. albae mundat. ʒ j. b. flor. chamæmeli meliloci ana p. j. summit. anethi m. b. fol. viol. mal. ana m. j. se.*

P liij anisj

anisi 3 iiii. se. malua 3 B. fiat decoct. in aqua commun. q. s. pro fomento. Reliquis vero contusis adiect. farinae, se. lini, fenugraeci ana 3 B. farinae hordei 3 ii. B. butyr. recentis q. s. fiat cataplasma, post fotum loco dolenti applicandum. Quibus remediis dolor satis euauit: Interea cum tussiret, hoc decocto vtens, tandem concocta exspuere cepit cum alieuatione. *℞. scabiosa, hyssopi, capill. Ven. malua, viol. borag. ana m. j. vuar. passul. ab arillis mundat. 3 j. bord. mund. p. j. glycyrr. rasa 3 B. fiat decoctio in aqua communi pro tñ. j. colatura saccharo dulcoretur.* Septimo die bis iterum febricitauit, quamuis paroxysmi tam vehementes non erant vt prius. Octauo die cum melius se sentiret, suomet consilio ebibat ius piscium salsum; & suborta iterum vehementissima tussis, nihil exspuente, subito hoc tempore ante consuetam horam visitationis nostrae me reuocauit. Obiurgato aegrotante, quod ius salsum bibisset, vt ab omnibus salis abstineret imperaui, quamuis prius ea interdixerim. Verum denuo praescripta optima victus ratione, & subsequenti eclegmate sumpto, rursus melius habere cepit. *℞. syr. de liquiritia 3 ii. locb. sa. & expert. syr. viol. ana 3 j. misce.* Pectus inunximus vnguento nostro pectorali; & tussis illa sedata est, neque dolor in latere amplius rediit. Ceterum post decimum quartum diem reduplicaciones paroxysmorum paulatim cessarunt: ita, vt post 17. diem hic sanus factus sit.

SCHOLIA.

^{4.} *Pid. Guainerium.* DE febris hemitritæ iuxta Græcos abunde degimus, quamuis Arabes de his fusius tractant, vt Guainerius, qui & quartam speciem adiungit ex cholera intra venas & melancholia extra putrescente. Minor est illa, quam veram semitertianam prius appellauimus, ex pituita intra venas putrescente, & bile extra. Quæ etiam minus sæua, iuxta Arabes, accidentia habet quam media, in qua bilis intra vasa & pituita extra putrescit. In maiore, in qua tertiana interpolata iungitur quartanæ continuæ, iuxta Benedictum præceptorem meum in sua Empirica, cap. proprio, seuissima symptomata inducit, & rarius euenit, & fere semper lethalis est. Minori, iuxta Guainerium, capitis grauitas adest, ob multitudinem vaporum, somnus cum quodam stupore; & in hora exscentiæ continuæ frigens, & de tertiana horrent, vrina subrufa, spissa, linida, vomitus biliosus pituitosusque. Si vnus alium superat humorem, is præualebit. At parus hemitritæ facile in lethargum conuertitur: & quæuis hæc febris difficilis curationis, teste Auicenna. ad 7. menses quandoque prolongatur, viresque deicit sua diuturnitate, & ideo periculosa & mali modi, tempore pestis accidens, vt idem præceptor meus Benedictus, Fauentin. admonebat. Curandum autem in hac febre, præter dicta, ne humiditate & frigidityte pituita augeatur, neque bilis sua caliditate & siccitate: ideo aer tam in actiuis qualitatibus, quam passiuis temperatus eligendus, à motu abstinendum, somnus sit minor ob pituitam & ratione bilis, maior omnis animi motus vitandus. Quod ad victum, panis sit à fursure mundus, sale & fermento temperatus. Carnes hædinæ, vitulinæ, cuniculi iuuenes, phasiani, auiculæ paræ montanæ hic locum habent: potius elixæ tamen quam veru assæ. Pisces minus conueniunt, nisi fluuiales, paræ, luci, & similes. In ferculis deuitanda lactuca, cucurbita, por-

tulaca. Aliqui vinum album concedunt, sed videndum num bilis superet pituitam, vitanda quæ repletio. Venter clystere molliatur ex decocto malua, betæ, mercurialis, caulium, adiecta cassia, oleo communi & sale, vel per superius cum cassia aut manna. Deinde vena secanda, si opus est: mox materia digerenda cum oxymell. simpl. melle ros. syr. aceros. simpl. aquis end. fœniculi, absinthii. Alii deinde purgant cum elect. de succo ros. & indo. Benedictus diaturbith dat in minori dosi: sed præstat vii apozemate longiore, paulatim bilem & pituitam simul digerente & euacuante: in fine & vrinam, & sudorem prouocant. Alij initio & vomitum incitant. At de his omnibus consulas Guainerium, Valescum, Villanouanum, Concoregium, Gilbertum Anglicum, in propriis capitibus.

OBSERVATIO XIX.

De febre hemitritæ minori, plus pituitæ in se, quam bilis, continente.

Petrus Bergensis, monachus regularis homo crassus & obesus, Anno 1556. sub finem mensis Iulij, cum istæ febres multos inuaderent, hemitritæ minori correptus est: in qua febre pituita bilem superabat. Vnde reduplicaciones modo binæ, modo ternæ primo die fiebant, bilem prassnam quandoque & pituitam euomebat. Pituitam tepidam cum oxycacch. bibendam dedi. Et rob de ribes, ceraforum, cum oxycacchara pro siti. Secundo die mitius affligebatur, & sumpsit hunc syrupum. *℞. syr. de cichor. cum rhab. oxycacch. simpl. syr. de endiu. ana 3 j. aquæ fœniculi, fumarie, cichorii ana 3 ii. misce pro ii. dosib.* Postea minorans pharmacum ebibat ex diacatholico: deinde rursus die minoris afflictionis, cum vires satis constarent, vena secta fuit basilica brachij dextri, & bene ferebat. Postea ad ventriculi roborationem diarod. abb. & aromatico ros. vtnebatur, prun. damaf. in aqua & vino cocta & suffocata sumebat pro siti. Vomitus postea minus eum afflicebat. Interea ex sequenti apozemate capiebat pro materis digestionem. *℞. rad. fœniculi, petros. apii, cichorii ana 3 B. endiu. viol. dentis leonis, hyssopi, fumarie ana m. B. prun. damaf. nu. ix. vuar. passul. ab arillis mund. hordei mundati ana p. j. sem. anisi, fœniculi, ana 3 j. seminum iiii. frig. maior. ana 3 B. fiat decoctio in aqua comm. pro tñ. j. colat. addendo syrup. acetos. simpl. de endiu. compos. oxycacch. simplicis ana 3 j. misce.* Ceterum cum quotidie biliosa & pituitosa excreneret, & nocte liquida excrementa, à purgatione vltiori abstinuimus, sperantes hemitritæum per hunc fluxum satis spontaneum posse terminari, quamuis postea etiam vti sumus apozemate magis incidente pituitam. *℞. rad. fœn. apii, petr. aspar. cich. ana 3 B. capill. Ven. pol. den. leon. cich. hyss. ana m. B. se. fœniculi 3 iii. bord. mund. p. j. passul. enucle. 3 j. liquir. rasa 3 B. coquantur in aqua comm. pro tñ. j. colat. addendo syr. de byzant. oxycacch. compos. ana 3 j. B. misce.* quotidie adhuc egerat multa mucofa instar bilis vitellinæ. Post duas vero septimanas pustulæ quædam in facie & circa labia obortæ sunt, quæ febrem breui finiendam sæpe declarant, cum & criticæ aliquando eius modi pustulæ in febribus esse soleant; atque alias quidem vbi inflat morbi solutio, circa labia tantum, & circa nates frequenter apparent, quemadmodum in hoc monacho post coctionis signa, vt bona præsigna sese ostentabant. Sed in fine etiam gutturis inflammatio accessit, cum linguæ scabritie, aphthis, & vuula relaxata à catarrho. At

At pro iis accidentibus depellendis hoc gargarismo prius vti sumus. *℞. aqua plantag. tñ. ii. dianthi 3 ii. mellis rosacei colati 3 j. dianthum 3 B. misce.* Bolo armeno puluerisato columellam laxatam eleuauimus: cucurbitas cum scarificatione ad carthum diuertendum homoplatis affigi curauimus, sanguine ad vncias fere quatuor extracto. Hoc quoque gargarismo vti sumus. *℞. aqua plantag. tñ. j. aquæ acetosæ, viol. ana 3 iii. se. cydon. 3 j. flor. ros. rub. p. j. bulliant, coeantur, adde mel. ros. colati 3 ii. dianthum, syr. granat. ana 3 B. misce.* Et tandem cessauit columellæ inflammatio & laxitudo, licet adhuc guttur intus inflammatum spectaretur. Vnde venis sub lingua incisus sanguinem effluere permisimus, hoc etiam præscripto gargarismo. *℞. aqua plantag. acetosæ ana tñ. j. se. cydon. 3 j. flor. ros. rub. p. j. bulliant & coeantur, adde syr. ex ros. siccis, mel. ros. colati, dianthi ana 3 j. misce.* Quibus inflammatio magna ex parte cessauit, lingua tamen adhuc tumida & inflata permanente: quare & hoc gargarismo & oris collutorio vti sumus. *℞. plantag. flor. caprifoli, folior. solatri, viol. acer. bord. com. ana p. j. se. cydon. 3 j. B. fiat decoctio in aqua communi ad tñ. iii. aquæ equiseti 3 ii. coeantur. adde syrup. ex infus. raser. (ad maiorem deterfionem aphtharum) 3 ii. mel. ros. colati 3 j. B. misce.* Interea pro febre bibebat iulebum. *℞. syr. de endiu. de cichor. cum rhabar. ana 3 j. syr. acetos. simpl. ana 3 iii. misce pro iii. dosib.* Ceterum cum eo tempore alium non vt prius deponeret, ita eundem solue cum 3 iiii. decoct. pectoral. misce. quo plurima pituitosa excreuit, & pauca biliosa. Postea & hoc gargarismo descriptum, est. *℞. hordei comm. herbæ acetosæ, plantag. viol. ana m. j. flor. ros. rub. p. j. se. cydon. 3 j. B. fiat decoct. in aqua comm. pro tñ. iii. aquæ equiseti 3 iiii. mellis ros. colati syr. ex ros. siccis, syr. ex dem gutturis ac linguæ inflammatio tum aphthæ ægrum reliquerunt, & à febre hemitritæum aphthæ autem hemitritæos minor: vt annotauit Arnoldus de Villanoua lib. 4. Breuiarii, cap. 17. nono, decimo quarto, vel decimo nono terminari vt plurimum, & quandoque ad vigesimum, vel ad sumum vsque ad vigesimum quartum diem prolongari.*

SCHOLIA.

^{4.} *Sanonaro la.* Monachi, & qui vitam otiosam agunt, maxime in hemitritæon incidunt, vt huic monacho regulari in monasterio Heyloë decumbenti euenit. Id quidem testatur Sauonarola his verbis: Qui enim consuetus est bilem multiplicare, & biliosas pati ægitudines ratione sui temperamenti & regiminis viuendi, & se conuertit ad aliud regimen, pituitam coacernando, hic in hemitritæon incidit. Exempli gratia, quando quis biliosus ac pauper vtens cibis acutis, seque vigiliis consumat, laboribus & exercitiis sese emaciet, & inedia patiatur; vt ad statum quandam ex celeriore perueniat: quemadmodum si clerici Episcopos facti quiescere & otio vtatur, & iam multis & diuersis ferculis pituitam gignentibus, lautiusque viuens, talis vt plurimum in hemitritæon labitur: ita, vt multi eiusmodi Epicurei moriantur. Ita etiam hodie crassi illi patres, ab-

bates gulosi, cum amphora non minus quam epicopi certantes, lautis cibis, vinoque quotidie sese implentes, homines ventricosi hemitritæum incurrunt. Fitque hæc febris eodem auctore in transitu à pueritia ad adolescentiam, & de iuuentute ad primum senium, & prælati ecclesiasticis, siue episcopis, quæ ante prælaturam pauperes fuerunt, & mercatoribus hinc inde cursitantibus, cum in ditiores euaserint, & postea ab exercitiis & laboribus quieuerint. Suntque hæc febres maxime fallaces iuxta Auicennam, quæ aliquando vt prius quoque dictum est vsque ad septem menses extenduntur, & cum virtutis deiectione magna ex parte lethales vel dubiæ. Apparent autem præcipue tempore pestis, quemadmodum nos experientia vidimus, dum hæc rescriberemus Anno re hemitritæi 1578. sub finem autumnii apud Delphenses portissimum mense Decembri. Ita & iuuenis quidam, qui apud calcearium grauitur decumbebat; non sine conuulsione hanc febrem passus, quamquam postea non sine magna nostra industria euaserit: ac alij non pauci, qui & vermes per os & alium deiecerunt. Puella quoque iuuenula annorum octodecim pulcherrima, Harlemona veniens, post inedia in obsidione macilentior facta, & nunc lautius subito viuens, eadem febre correpta est; delirabat hæc, medicamenta respuebat, perpetuo vigilabat: quam ante me Hadrianus Iunius insignis doctrinæ Medicus, nostri amantissimus, tractabat, post delirium sedatum per me laude diuina sanitati restituta fuit. Hæc febres iuxta humorum varietatem citius tardiusve terminantur: bilis breues producit, pituita & melancholia longiores. Et sic hæc febris modo inter chronicas diuturnas, modo inter acutas ægitudines referri potest. Si igitur valde molestæ sint, & maxime infestent, citius terminantur; & si virtutem lendant, interficiunt, vel in hæcticam aut hydropem permutantur à causa calida. Si tardius moueantur, tardius quoque finiunt, & virtute deficiente ad diuturnos morbos conuertuntur, ad phthisin, hæcticas febres, hydropem & similia. Hinc Gentilis hemitritæon portitorem periculorum dixit. Solet præterea subinde fluxus ventris vel vomitus in principio minoris, vel medij hemitritæi obuenire vi symptomatis, debili tunc existente virtute, infirmo mors prædicenda erit. Alioqui cum fortitudine virium, & vi materis pugnantis contra morbum, vel critique breuem ægitudinem & maxime salubrem signis coctionis præcedentibus præsignis, magisque si in statu coctionis signa apparuerint, Fluxus tamen continuus & superfluous tam in medio hemitritæo, quam maiore vel minore, magna ex parte lethalis est. Sed & vrina pauca mortem decernere solet, cum aduolutionem vel casum virtutis prænunciat. Id etiam considerandum, quod etiam in speciebus hemitritæi maior habenda ratio sit euacuationis per ventris solutionem, quam alterationis, sicuti in aliis febribus compositis, quam ad calorem extinguentium. Quia materis sunt permixtæ & copiosæ hemitritæum causantes. Sed & hoc etiam hic animaduersione dignum, morbos compositos, compositis medicamentis curandos esse, & quod normas simplicium, compositas quoque curabimus febres. Et quamuis digestio euacuationem præcedere debeat, iuxta eundem Auicennam, lenitiam quoque ante eam hic locum habent, cum materia in istis febribus pro maiore parte crassa existat. Notandum quoque quis humorum componetium abundet, is magis digerendus, ac euacuandus erit, altero tamen non neglecto. Interea si dispositio

dispositio vehemensior sit (quod ex ardore & siti validiore constat) alterantibus magis instendum erit. Si materia magis abundet (quod ex angustia corporis eiusque gravitate, venarum repletionem, ex urina crassiore cognoscitur) magis euacuantibus utendum. Si virtus debilis est, tunc roborare oportet cibis ac potu, morbum eo tempore nonnihil postponendo. Et sicuti in omni putrida febre medicum sollicitum esse oporteat circa stomachi, hepatis, splenis, aliorumque membrorum naturalium obstructions tollendas, & roboraciones, & eodem modo hic maxime laborare oportet, ne ea membra debilitentur, aut humores facile recipiant; & si quæ in iis sit obstructio, ut hanc auferamus studendum erit. Particularia autem remedia ab auctoribus iam dicta petenda.

OBSERVATIO XX.

De hemitritæo medio.

Circa initium mensis Septembris egregia matrona Guilhelmina de Oesthoren, mulier si quæ altera diuissima, ita ut vix parum in diuitiis haberet, cognata nostra, ac vidua Andrea Guilhelmi de Oesthoren, ætate sexagenaria, aliqui robusta, satisque inquieta, & supra modum biliosa, quod & actiones celeres in ea existentes procul dubio indicabant. Quæ cum in hemitritæon medium incidisset, nos tunc Alcmariæ agentes vna cum Gerardo medico Alcmariæ ad eam satis deploratè decumbentem acciti sumus. Singulis diebus reduplicaciones fiebant cum rigore & frigore, à tertio quoque die valde semper inualecebat febris, cum vigilia, alienatione, siti vehementissima, cum lingua aspera, nigra, cum calore & dolore intolerabili renum. Hæc enim vidua licet satis annosa, voluptatibus adhuc dedita, cibisque optimis semper utens, quæ mulierem ad venerem instigare solent, quæ quidem, ut vidua honesta, ut non posset, renes magis concalfacti erant: & sic bile magis coaceruata in hanc febrem incidit, quæ ex bile intra vasa existente constabat, & pituita extra vasa, ita ut bilis longe superaret pituitam. Quod ad curationem attinet, pro siti & calore subinde capiebat oxyszacharam simplicem, & hunc syrupum ebibeat. *℞. oxyszach. simp. ʒj. b. syr. de end. ʒj. aquar. endiu. cichor. borag. ana ʒj. b. aquar. buglos. parietar. ana ʒii. aromatizetur cum ʒj. b. spe. diarod. abb. & fiat iuleb. claretii instar. pro 2. dosib.* Mox lenitium ex cassia & diaprano simplici cepit: ac materia communi educita, in vidua quamvis annosa, interea valida, robusta ac plethora affecta, & missioni sanguinis assueta, vncias fere octo sanguinis in manu dextra ex vena basilica detrahente fecimus: singulis autem annis consueuerat ex ea vena, & non in brachio sanguinem demittere. Extracto itaque sanguine nihil virium amisit, quare tam pro alteratione, quam pro materiæ digestionem tempore minoris afflictionis, & cū valde calore febrili afficeretur, ter in die ex sequenti decocto sumebat. *℞. cort. rad. cichor. ʒj. folior. viol. end. acetos. cichor. dentis leonis, borag. ana m. j. bord. mund. p. j. se. 4. frig. maior. ana ʒii. prunor. damas. num. xxv. fiat omnium decoctio in aqua acetos. viol. borag. ana q. s. ad ʒi. b. colaturæ adde syr. de end. viol. oxyszach. simp. ana ʒj. b. syr. cichor. Nicolii cum rhab. ʒj. b. aromatizetur cum pulvere specier. diarod. abb. diatra-gacant. frig. trionant. ana ʒj. b. clarificetur diligenter, & fiat admodum iulebi.* Cum non dor-

miret, tempora inungi mandauimus oleo nenuphar. papau. simul mixtis. Ad renum caliditatem & febris ardorem magis incrementem & hoc iubelo utebatur. *℞. fol. viol. malua. parietar. acetos. buglos. borag. ana m. i. prun. damas. quar. i. ininbar. sebesten. ananum. v. bord. mund. p. i. sem. quatuor frig. maior. ana ʒ. ii. se. portul. ʒ. b. se. papau. albi. ʒ. i. granor. alcachengi num. iii. fiat decoctio in serolactis pro ʒi. b. colat. addendo syr. viol. ʒ. ii. oxyszach. simp. syr. de cichor. Nicolii cum rhab. ʒj. b. fiat. iuleb. impendat puppa infra scripta. *℞. rhab. selectissimi ʒ. i. b. spica squinanti ana gran. iii. exprimatur hic nodulus inter bibendum, cum alium satis citam haberet. Ex eo modo bis, modo semel quotidie exercebat valde biliosa. Deinde ad bilem magis abundantem & ad pituitam minus exsuperantem respicientes, signis coctionis in urina apparentibus, ita leuiter hanc matronam purgauimus. *℞. cassia recens ex cannis tracta ʒ. vi. diaprums lenitum ʒ. iii. rhubar. optimi, electi & puluerisati ʒ. i. dissolue in aqua viol. end. borag. ana ʒ. i. syr. viol. ʒ. b. misce, fiat potio. Qua sumpta tempore minoris afflictionis octies multa biliosa & pauca pituitosa excreuit, remanente tamen calore febrili, maxime vero in renibus, lumbis, cum ex natura calidos renes haberet, & sanguinea esset, & multum copiose bibisset antea, quo valde delectabatur, & cibis delicatis vsa esset: quæ inquam omnia sanguinem biliosum auxerant, & inflammant, unde & hemitritæo medio correpta fuit. Hinc & capite valde dolebat, vaporibus à bile in caput emissis. Quare sub pedibus, illa urgente, ne ira commota suo cerebro indulgens si ex voto non succederent omnia, nos incularet, subsequencia apposuimus. *℞. herbarum dentis leonis, cruciatæ, malua minimi incisurum ana m. i. vng. popul. ʒ. i. sale ad. ʒ. i. exiguo fiat cataplasma, pedibus apponendum. Ex illis dicebat & dolorem capitis & renum mitigari. Alioqui fermentum cum caulibus, vel columbas per medium scissas, ut alias commodè facere consueuimus, pedibus supposuissimus. Interea tamen lumbos inunximus infrigidante Galeni, quod vnguentum seu ceratum in officina, ut & rosaceum paratum semper erat. Verum diebus aliquot intermissis, post purgationem, demum symptomata dicta inualuere, neque febris illam reliquit. Quare iterum iulebo alterante præscripto, pharmacum vltimo præscriptum ebibit, quamvis leue. Et ex eo plus decies alium deposuit, & choleram vitellinam crassam cum pituita excreuit, ita, ut paulo post à febre hemitritæo media dicta, admodum periculosa, magno cum nostro honore curata fuerit. Assumptis subinde pro roboratione saccharo rosaceo, perlato & condito infra scripto. *℞. conf. ros. summ. absint. Rom. diacydonii sine speciebus, conf. borag. buglos. an. ʒj. b. manus Christi cum perlis ʒj. cort. citri conditi ʒ. iii. syr. acetos. citri q. s. fiat mixtura auro cooperta. Capiebat omni mane ad magnitudinem castaneæ; ac refocillatis viribus perfecte sanitati restituta est intra spatium septendecim dierum.*****

SCHOLIA.

Hemitritæos febris media etiam secundum Arabes fit ex bile intus putrescente, & pituita extra venas putrefacta, id est, ex continua tertiana & quotidiana intermittente. Ratione bilis intensiora symptomata habet, ratione pituitæ remissiora: hinc media dicta. Estque hæc continua semper cum nimio calore, siti, vigiliis, inquietudine, alienatione, furore, de tertio in tertium

OBSERVATIO XXI.

De febre similitudinem habente cum hemitritæo maiore, quæ febris etiam ab Agathino maior dicta fuit.

Pastor in Oudkerpsel (ita enim pago, Germanico idiomate, nomen erat, prope Alemariam) cum tertianam continuam incurrisset; & ad me lotium misisset; quo tempore in Hagham-Comitis vocatus eram, ita, ut is, qui lotium ferebat, sacrificulum empiricum accesserit, à quo cum pharmacum accepisset nescio quod, adeo grauiter decubuit, ut pro deplorato haberetur; atque extrema inunctione munitus tanquam hinc emigraturus, postea tamen ad se rediit, & cursum 27. Septembr. die, Anno 1556. cum febres contagiosæ & pestilentes grassarentur, cumque ex Hagha-Comitis rediissem, iterum lotium vna cum literis ad me misit, quibus significabat; quod continuo lento calore de quarto in quartum diem magis infestaretur, & de tertio in tertium cum rigore & horrore eundem febrem inuaderet, vna sentiens æstum ingentem circa præcordia & simul sitim intolerabilem. Urina quam ad me miserat, valde tincta erat, in superficie quidem liuida & subnigra, ita, ut suspicionem haberem de hemitritæo maiore, qui in pestilentia maxime apparere solet, ut recte Benedictus Fauentinus præceptor meus admonuit, & etiam scripsit in sua Empirica. Cum huic prius vena secta esset, ac variis vsus fuisset pharmacis, consului ut alterantibus uteretur in hunc modum. *℞. oxyszach. simp. syr. acet. simp. syr. de acetositate citri, de buglos. ana ʒj. aquar. buglos. borag. sumar. endiu. cichor. ana ʒii. misce, fiat iuleb.* Quo egregie calor febrilis exstinguebatur. Interea & pro roboratione virium ex sequenti mixtura capiebat. *℞. conf. flor. borag. buglos. viol. ana ʒj. b. manus Christi cum perlis ʒj. specier. diarod. abb. ʒj. b. syr. acetositis citri, oxyszach. simp. ana ʒj. ii. syr. de epithymo ʒj. b. misce. Subinde quoque sumebat rhombos ex diarod. abb. Tandem sudore emanante per totum corpus instar icteritæ nigræ, subflauus & fuscus euasit, per modum crisis, (ut arbitror) & tunc præter mentem omnium sanatus est, cum vltra mensem lecto decubisset ex eiusmodi lethali quasi hemitritæo. Verum cum hic pristina sanitati restitutus esset, & pestis in eodem pago apud Langedykios dictos, multos pestundaret, forsque exiret ad agros infectos inuisendos & consolandos, de nouo ad me scripsit, quibus remediis se muniret contra pestem. Consului ut faciem aqua ros. & aceto ablueret, antequam foras exiret. Deinde, ut sumeret quotidie cochlear vnum ex syrupo acetositis citri, & singulis septimanis bis ex hoc electuario ad magnitudinem fabæ maiusculæ. *℞. conf. folior. acetosæ ʒj. b. theriacæ optima ʒii. boli armeni veri ʒj. b. specier. liberantis ʒj. b. syr. acetos. citri ʒj. b. misce.* Cum apud agros permaneret, præcepi, ut radicem zedoariæ in ore masticaret, & apud focum luculentum iniectis seminibus iuniperi persisteret, & ut nodulum sequentem in pyxide perforata reterat aqua ros. & aceto ros. conspersum continuo olfaceret. *℞. flor. ros. rub. ʒj. b. rad. zedoariæ, gentiane in pul. redact. ana ʒj. In sindone ligentur, & in pyxide concludantur, vel globo rotundo foraminibus vndique perforato, aqua & aceto madentia. Quibus remediis & eodem tempore à peste præseruatus est.**

SCHOLIA.

4. *Causa hemitritæ moris.* De peste & febribus pestilentibus libro sequenti dicemus, nunc vero pauca hic de hemitritæ maiore adiciamus: quam febrem auctores, qui Arabum scripta sequuntur, ex melancholia inter venas putrescente, & bile extra fieri volunt, nempe ex continua, quartana, & tertiana intermittente conflata. Huius autem signa permixta sunt ex melancholia & bile: continuo affliguntur calore de quarto in quartum hora melancholiæ, cum lingua nigra, adusta: videnturque in somnis corpora nigra, mortua, quæ ægris terrorem incutiant, & subinde ratione bilis res citrinæ rubeasque spectare videntur, ignemque volantem, stellas cadentes, de tertio in tertium paroxysmus cum rigore inuadit, hora ipsius cholerae & signa adiuncta sunt, quæ in tertiana apparere solent. Referunt Sauonarola, Gilbertus Anglicus, Arnoldus de Villanova, hanc febrem quadraginta horis in summo labore esse, & 12. in falsa quiete. Concoregius addit in sinistra parte graue quid adesse. Est hæc febris magna ex parte lethalis, & tempore pestis cum multorum perniciem grassari consuevit. Et iuxta Gariopontum, in libro suo *Passionario*, qui liber Galeno ascribitur, dicit, quod potius diuina quam humana manu curatur, propter quod Deo sola cura relinquenda est. Hæc ille. Tamen pius est semper ægris succurrere, cum sepius præter mentem contingat, ægrum ad sanitatem peruenire, & ab eiusmodi morbis liberari, qui alioqui à doctissimis medicis lethales habeantur. Ideo dicebat Gilbertus Anglicus capite proprio: Ne videamur ignorantes & relinquere ægrum, potest fieri venæ sectio usque ad quartum diem, & omni die offeratur syrupus acetosus cum aqua scolopendæ, & epithymi, & regatur æger in continua quartana, præmissio lenitio ex cassia aut manna. Vena basilica sinistri brachij secetur, & materia digesta ut in quartana continua purgetur, adiectis etiam iis, quæ bilem respiciunt. Particularem huius curationem habes ad longum apud Guainerium *diff. 2. tractat. 5. De febribus cap. 3. de cura hemitritæ maiore*. Satis est nos locum adieciisse, quem ipse legere poteris. Ponit idem auctor & quartam speciem hemitritæ, ex tertiana continua & quartana intermittente, quam alij prætereunt, quod rarius eueniat: quæ si contingat, etiam periculosa existit. Huius curationem quoque habes apud eundem loco citato c. 4. Cum enim bilis magis abundet, huius ratio maxime habenda, deinde & melancholiæ. Cum humores misti sunt, mista etiam debet esse curatio: qui magis abundat, huic magis intendendum, altero omnino non neglecto. Si harum omnium febrium magis particularem curationem desideres, ad loca iam citata recurras. Atque hæc satis de hemitritæ secundum decreta Arabum dicta sint.

OBSERVATIO XXII.

De febre horrida: cui accessit erysipelas phlegmonodes, inherpetem miliarem tandem transiens.

1. *Cura.* Heertrudis vxor stannarij, mulier si quæ altæra pulcherrima, quæ in platea Noua dicta Delphis habitabat, decimo Maii die, anno 1561. cum Dordraci ageret, ad nundinas profecta, horrida febre correpta fuit. Quinque eodem die,

quemadmodum postea referebat, sensit horrorem, frigus & calorem, more febrium subintrantem, & reduplicantem. Prima quidem accessione dum horrebat, hanc comedeat, & vinum Pictauiense bibebat. Magis deinde horrere cepit, febre crescente, etiam dolore in gutture suborto, inflammatione interna subsequente, quanquam semper deglutire bene potuerit, nullo intus nec extra apparente humore. Eo autem tempore medicum Dordracenum consuluit; at neglecta venæ sectione, forte negligentior, nihil remedium præscripsit aut exhibuit. Die subsequenti, nempe Dominico, & 11. Maij, iterum horrorem incurrebat. At 12. Maij sine ordine aut certa inuasionis hora febris rursus eam occupauit, gutturi quoque inflammatione permanente. Decimo tertio die Maij domum rediit, ac iterum mane horrida febris eam inuasit. Post meridiem eodem die ad eam accitus fui, cum in vicinia decumberet, eratque quartus dies ab initio morbi. Reperi tunc eam quasi sine febre esse, vel remisse admodum febricitare: atque ore aperto speculo argenteo immisso, guttur inspexi, quod inflammatum erat, vna cum columella, nullo tamen apparente tumore. Vbi autem ab ea decumbente intellexissem nihil ab initio morbi actum fuisse, venam secari iussi. At cum alium intra quatuor dies non deposuisset, & clysterem non admitteret, glandem supposui, qua alium deiecit: interea ut gargarismo paululum adstringente, & ad inflammationem faciente vteretur præcepi. Deinde post tres horas cum Chirurgo rediens, ut is venam secaret, inuenimus rursus eam in principio accessione esse, horrore iam inualecente. Quare detractionem sanguinis, ob febrem iam inuadentem, in diem sequentem distulimus. Et ita 14. Maij redeunt, febris iam remissa ac in falsa quiete quasi iam existente, ex vena cephalica ob gutturi inflammationem & capitis dolorem, in brachio dextro sanguinem detraxere iussimus, sanguine ad vncias sex emisso. Plus enim sanguinis emitte ausi non fuimus dum ea dubitaret, num grauida foret, cum purgationes menstruas consuevit ad duos menses non apparuerant: iam quoque octo diebus prægressis, antequam in hunc morbum incideret, vena basilica ex annua consuetudine illi secta quoque fuerat. A venæ sectione cum gargarismo conuenienti vteretur, melius habuit: & inflammatio gutturi tum columella cessauit. Tamen sub noctem iterum febricitauit, quanquam natura à sanguinis detractione alleviata super residuum materiam fortior existens, ad exteriora materiam propellebat, ita, ut in facie circa nares potissimum erysipelas phlegmonodes suboriretur, & mox gutturi exteriora occuparet. Petrus Fredericus Chirurgus & amicus noster, sororius huius mulieris ægrotantis, vna mecum ad eam accedens, faciem vnguento nutrito, quod ex lithargyrio more solito confectum erat, oblinebat. Decimo quinto die Maij, in diluculo, cum satis libera à febre videretur, vel potius in falsa quiete, infusum senæ ac rhubar. cum decocto end. cichorii, fumarie in sero lactis, cum exhibuissemus, multa biliosa & pauca admodum pituitosa excreuit. Attamen paulo post iterum horrorem habuit ac febricitauit. Decimo sexto die Maij, qui erat septimus dies ab initio morbi, erysipelas foras eductum conuertebatur in herpetem, guttur exterius occupans, tum faciem ac nares: quanquam circa faciem subito cessauerit. Postea herpes miliaris à parte posteriori totum collum mox humeros inuasit; & ad dorsum usque repens, demum ad mamillas perueniens,

ueniens, etiam circa collum & nucham tanti fuit ardoris & caloris, ut papulas excitauerit, quibus incisis humor madens biliosus effluebat. Sed antequam erysipelas phlegmonodes in herpetem minui ad eum vocatus est, septimo scilicet die à morbi initio. Lingua tunc scabra apparebat, ita, ut aphthæ metuerentur. Gargarismo descripto est ex decocto. hord. commu. scab. plan. se. cydon. malua, cui in fine colato diamorum adiciebatur. Cum etiam adhuc aderat gutturi inflammatio, venæ quoque sub lingua sectæ sunt. Verum erysipelas mox commutato in herpetem (ut diximus) linimento ad faciem præscripto ex mucagine seminis cydon. althææ, & aqua ros. vii sumus. Paulo post ex sola aqua rosacea & sem. coton. & ad detractionem oculorum aqua ros. sola in oculos stillabatur, eaque oculi sæpe madefacti sunt. Cum enim erysipelas foras tendebat, optimum signum erat, iuxta Aphorism. 25. lib. 6. sic dicente Hippoc. Erysipelas ab exterioribus verti ad interiora, non est bonum: ab interioribus autem ad exteriora, bonum. Hæc etiam de causa inflammationis illa minime erat repercurienda: quare linimentum adhibuit, quod constabat ex oleo violaceo amygd. dulc. pingued. gallinæ. Verum cum erysipelas in herpetem conuerteretur, & inflammatio augeretur, præcipue in posteriori parte colli, à linimento supradicto abstinui: & Heydij proponebat vnguentum camphoratum album. Quod Chirurgo ac mihi minus placuit: eius loco potius decocto sequenti vtendum esse referebamus, quo alias vna cum Chirurgo in simili casu recte vsi fueramus, in monacha apud Duam Claram. Quod equidem ita paratur. *℞. hederæ muralis, plantaginis, vng. caballinae ana m. j. ebulliant semel in aqua pluuiæ aqua leuiter madefacta pustula, quæ minime lateat, sed paulatim milij instat per totam cutem serpente. Folio vero integra vngulae caballinae ex decocto sumebantur, & communi consilio herpeti admodum commode applicabantur. Prima frons medico præsentis minus placebat vngula caballina ob nimiam humiditatem (ut dicebat) eoque minus conuenire aestimabat. Interea citantes Diof. qui folia tussilaginis seu betis inflammationibus mederi tradit. Id quod olim erysipelas Græcis dicebatur, id quoque olim Latini Amatus centur. 2. chrat. 25. confirmavit de quo dā in crure erysipelas patiente, in cuius schodidatur. Constat quoque ex Galeno bechion herax omnis thoracis abscessus rumpi creditur, sane si in suo Herbario. partes cruda inflammatione obfessas illitu extrinsecus adiuuat, propter aqueæ humiditatis admixtionem: qua omnia virentia tenera, alia plus, alia minus participant. Nam sicca bechij folia aciora sunt, quam ut inflammatione laborantibus partibus conueniant. Hæc Galen. Hædera quoque adstringentis substantia est, etiam acris & aqueæ substantia: ideo ad ulcerationes igne factas, ut dicit Galen. facit; vlcera conglutinat, & maxime huic malo conueniens est: & plantago erysipelati medicamentum proprium est. Cæterum cum Ericius seu Heydij vnguentum camphoratum applicandū vgeret, similiter prius quoque inunctionem ex oleo viol. & amygdal. dulc. in parte ipsius anterioris colli, & postea etiam*

Pet. Forest. Tom. 1.

cataplasma ex farina hordeacea, mucag. sem. cydon. althææ, & aqua ros. confectum: non potuit ægra prædicta medicamenta ferre, quibus & malum exasperabatur: ideo rursus coacti fuimus deuenire ad folia vngulae caballinae, quibus etiam plus commodi sentiebat. Verum febre denuo magis crescente, ita, ut ægra plurimum afficeretur, & angustia opprimeretur; ut in syncope aliquando incideret, materia biliosa adhuc abundante, cum exigua pituita, febre etiam postea non obseruante typum, & ipsa accessione certam horam non habente, octauo die ab initio morbi, hanc sequentem purgationem exhibuimus. *℞. rhubar. se. 3 j. schenanthi 3 ss. infunde in aqua cichorii per noctem, prius facta leni ebullitione, mane huius fortiss. expressionis accipe 3 iii. B. in qua dissolue manna se. 3 j. B. misce, & sit potio. Quæ quinque plurima biliosa, & pauca pituitosa deposuit. Non vero die ab initio morbi materia foras magis magisque propellebatur. At febris nihilo magis cessauit, imo ita increbuit, ut parum deliraret; non obstante, quod lotium magis coctum apparuerit: unde etiam de salute ægrotantis sperare cepimus. Nam eruptis menstruis, per duos dies, non tamen large fluxere, quamuis melius deinde haberet, non fuimus tamen ausi menses magis prouocare aut irritare, erysipelate foras omnino prouocante. Et ideo calida medicamenta menses euocantia intus exhibere minus tutum fuit, ne febris quoque augeretur. Decimo die magis herpes inualecebat & latius sepebat: quod ægra à cataplasmate imposito fieri putabat, papulis minutissimis & calidissimis in collo & occipitio valde infestantibus, ita ut ex dolore, tum inflammatione capiti incumbere non posset, febre iterum augescente. Amoto ita cataplasmate, vngula caballina (quod nos magis laudabamus) eo modo, quo prius, (ut dictum est) admota fuit, & multo melius folia ita apposita sepebat. Prius tamen fiebat inunctio ex mucagine se. cydon. cum aqua ros. linimenti instar coagulata, antequam folia imponerentur. Undecimo vero die & duodecimo, cum nondum cessaret febris, & calor remaneret, iulebos ex aqua cichorii & syr. acetositis citri propinauimus. Et pro cordis angustia ac siti frequenter sumebat cochlear vnum syr. acetositis citri per se. Vtebatur quoque continuo potu seri lactis, ut venter humectaretur, quo valde delectabatur. Cæterum cum erysipelas, tum herpes usque ad mamillas procederent serpendo, ad dorsum similiter, vsi sumus vnguento ros. Melus, pecia enim lineæ eo inungebantur, & locis calidiuclis atque infectis, tum etiam mamillis apponebantur, ne malum ulterius serperet: prius tamen locis affectis semper inunctis linimento, quod ex mucagine cydoniorum & aqua ros. concinnatum erat. Est enim illud vnguentum ros. (quod sine opio confectum erat) descript. Melus optimi odoris, & nobilissimum remedium, faciens ad phlegmonas, erysipelata, herpetas mirum in modum sedat, ut hic quoque experti sumus. Facit etiam ad cephalalgiam calidam, & ad ventriculi tum hepatis intemperiem calidam, & renum calores mitigat. Propterea & lumbis idem vnguentum applicuimus. Herpes quidem licet istis remediis iam dictis sanaretur, febris nondum mulierem reliquit. At cum nono die vrinae crassiores euaderent plurimum sperauimus, 14. die febrem non posse finire: eoque magis, cum primo hæc febris satis continua videretur cum multis reduplicationibus, & nunc postea intermitteretur, & motum tertianæ intermittentis tantum insequeretur. Nam nono die febricitauit*

Q cum

cum delirio. Decimo die rursus febris increbuit: similiter & undecimo & duodecimo die. Decimo tertio die libera fuit à febre, & decimo quarto die iterum febricitauit, motum tertianæ insequendo. Cum igitur nono die vrinæ crassiores fierent: & decimo tertio die libera à febre esset, optimum fuit signum, iuxta Apor. 43. li. 4. Hippo. sic scribente: Febres, quæcunque non intermittentes tertia die fortiores fiunt, magis periculosa: quocunque autem modo intermiserint, periculum abesse significat. Verum herpete iam fere curato, febre tamen non desinente, cum circa præcordia dolor hæretet, duodecimo die tempore maioris quietis hanc purgationem sequentem iterum propinauimus. *℞. rhab. electi ʒi. s. ebulliant in aqu. borag. cichor. q. s. fortissima expressionis accipito ʒiii. in qua dissolue mannatis selectissimi ʒi. misce.* Qua portione quinquies egregie aluus soluta est; & multa biliosa, liquida, male olentia & pauca pituitosa, tum mucosa excreuit. Decimo tertio die, ut prius diximus, febrem non habuit. Decimo quarto die iterum febricitauit, sed non grauitur. Nam in declinatione huius febris plurimum sudauit, & non amplius febricitauit: & fuit 14. die ab initio morbi, ut prædictum erat, in totum à febre liberata, post sudorem copiosum, somno deinde tranquillo subsequente, neque herpes aut erysipelas rediere, ita ut perfecte curata permanferit, Dei ope, à quo omnis medela.

SCHOLIA.

Horridæ febrēs cum periculosa sint, ad hemitritas quoque referuntur, ut dictum est: Cum horridæ febres eadem sint, ut antea demonstratum est. *Φεβί* enim Græcis horror est, unde febres *φειδωδές* horridæ appellatae sunt. Horror remissus est rigor, ut superius ostensum est, quædam media affectio inter rigorem & frigus. Is autem fit calore fluxu bilis humorum crudum commouente & putrefaciente. Itaque febres omnes horridæ succensa bile, in crudis humoribus enascuntur, atque utroque humore æqualiter mixto: siquidem cruditas putrescit in venis, bilis extra vasa exquisita fit semitertiana, ut antea diximus. Sic aliæ febres horridæ, in quibus horror repetit (ut in hac muliere) breuibus intervallis, & eadem accessione est eiusmodi motus horridus inæqualis, cum videlicet natura conatur excludere materiam. Sed hæc propter crassitatem, aut quia densior cutis est, vel denique quod natura non ita robusta est, resistit, neque potest discuti. In hoc genere tardissime incallescunt, longaque sunt & principium accessionis, & incrementum. Aliis simulatque motus bilis remissus est, nouus redit insultus; quia dum calor affligit corpus, frigidi humores putrescunt, nonamque accessionem commouent: & inde frequens reduplicatio, quam *ἀναδιπλώσις* vocant, fitque ut succedens accessio longe sit deterior præcedente: quia iam lassata virtus est, priore accessione. Quod autem hic sudores emanarunt, id fuit postea in declinatione, horrida febre non amplius infestante, sed in tertianam simplicem intermittente nunc mutata. Sed in horridis febribus sudores mali, non naturæ victoria, sed vel expressi, idque vel propter crudorum copiam, vel virium imbecillitatem. Frigent extrema, vruntur intima, soporosi fiunt, ventres crudi deliciunt, vrinæ cruda, decolores, tenues, alias turbulenta & crassitudine prædita nullo sedimento aut malo, inæquali, diuulso, fastidia, animi deliquia, syncope, conuulsiones, mala omnia. Quemadmodum illi euenit,

qui in portu Delphensi ægrotabat, cui pessimæ febricitanti semina cataputia male propinata erant. Pessimæ enim febres (ut alias diximus) in quibus crudorum copia bili confusa est. Curatio huius mixta est, ut iam sæpe diximus, habita ratione, num cruda vel biliosa materia superet. At in hac horrida febre bilis pituitam longe vincebat, quod & erysipelas, deinde herpes superueniens demonstrabant. Erysipelas enim & herpes à fluxione biliosa quidem originem habent, sed diuerso modo. Fluxio enim biliosa in aliquam partem (testante Galeno in libello de Tumoribus præter naturam) si de seculo cumbat, idque ab exquisita bile profecta, cutem exulcerat: si vero sanies aquosa vel etiam sanguinem habeat, minus est acris, sed particulam magis in tumorem attollet, quam exulcerabit. Hoc igitur erysipelas nominatur, alterum vero herpes. Humor autem à quo vnum quodque horum gignitur, tum ex colore, tum ex caliditate partis affectæ facile dignoscitur. Rursus cum fluxio acris, hæc quidem minus, hæc vero magis talis existat: sciendum est ab acriori fieri herpetem exedentem, ab altera vero miliarem, ut hic erat. Atque hæc sane fluxio, ut idem testatur Galenus, pituitam habere mistam mihi plane videtur: ut illa proficisci à meracissima bile videatur. Quare & cum erofione affecta, sed proximam inuadente cutem. Verum si ex æquo sanguis & bilis commista fuerat, huius affectus forma & natura in medio erysipelatis & inflammationis consistit. Quod si alter ex humoribus longe exsuperet, ab exsuperante affectu nomine fortietur, cum adiectione tamen humoris admixti, ut Galenus ad longum, in libello de Tumoribus præter naturam, declarat: quod nunc nostri instituti non est enucleare, sed alias cum de tumoribus, præter naturam agemus, si Deus me superstitem fecerit, de iisdem dicturi sumus. Satis est hic nunc annotasse, quod primo huic mulieri erysipelas non putrum, sed phlegmonosum bile exasperante adfuerit, ac tandem desinens in herpetem miliarem, cum acris fluxione, etiam pituitam vel serofum humorem admixtum habentem. Et ideo exhibita purgatione ad bilem magis valente, ut Galenus in muliercula illa Romana fecit, cum topicis remediis curari non poterat: ita & hæc nostra mulier supradictis purgationibus, ad hanc rem aptis, tam à febre, quam à tumoribus illis præter naturam, recte curata fuit. Atque hæc de febribus horridis, de hemitritis ex continuis & intermittentibus compositis, dicta sufficiunt. Restat ut vnum atque alterum exemplum adferamus de compositis febribus, quæ ex continuis febribus iisque simul confusis fiunt, quæ omnium difficillime cognoscuntur.

OBSERVATIO XXIII.

De febre continua quotidiana latica dicta, cui & hecifica febris admixta erat.

Post multos perperos labores, & itinera valde molesta, ob praxin medicam frequentiore quam habebam extra urbem Delphensem, anno 1562. die 20. mensis Iulij, mane ad medium octauæ horæ, ipsemet incidi in dolorem nephriticum: in latere dextro: metuens ibidem inflammationem: iniecto statim enemate, dolor nonnihil sedatus est. Verum cum mox rediret, vena in brachio dextro, nempe basilica, secta est sanguine ad vncias quinque extracto: unde dolor cessauit. Verum post vnum atque alterum diem circa meridiem rursus peius habere cœpi, sumpto prandio incallesc-

bam, ita ut febriculam licet leuissimā adesse suspicarer: quamvis foras per aliquot dies adhuc prodirem, ita ut per octo dies ægrotantes inuiserem: At semper accepto cibo stomachus grauebatur, ita ut febricitare me non sentirem: sed ab initio & domi obambulando & in publicum exeundo potius dispositionem stomachi solam, eiusdemque imbecillitatem esse putabam, quā febrem. Aderat tamen mihi dolor capitis, sed exiguus, assumpto cibo. Cum igitur vrina parum ab ea, quæ sanitatē indicat, mutata foret, ac humoribus me grauatum sentirem, ac repletam, & cacochymia affectum: præsumptis prunis dulcibus Hispanis, quæ magis plures dies, cum ea pro materia præparatione & lenitione accepissem, pilulas subsequentes, deinde sub noctem longe à cœna 92. die Iulij deglutiui. *℞. pilul. aurear. aggregat. ana ʒi. pilul. mastich. pul. rhubar. electi ana ʒi. cum aqua betonice (ob capitis dolorem) siebant pil.* Existis aluum deieci plus octies, plurima quidem pituitosa & pauca biliosa, cum angustia quadam, ut etiam pituitosa quadam pec superiora euouerim. Capitis dolor deinde cū mitigatus videretur, ita ut rursus foras prodirem, non fui tamen post illam purgationem ex integro sanitati restitutus: imo post duos dies coactus fui domi manere dolore capitis paulo vehementiore mox redeunte, vna cū dolore lomborū: & semper cibo assumpto incallescerebam, & tandem perfecte singulis diebus mane circa horā nonam manus frangebant & nares, & deinde paulatim augere leuiter calore magis incallescere cœpi: & omni hora quando comedebam magis grauari, & plus incallescere, ita ut tunc manifeste percerperim me febre quotidiana continua, quæ latica dicitur, laborare, cui etiam hectica prima speciei coniuncta erat: ita ut postmodum vires aperte coniderent, maxime vero virtus motiua & corpus in dies magis extenuabatur, cum tanta stomachi imbecillitate, ut deinde cibū continere non potuerim; continuo quoque catarrho afficiebar, cuius causa neque in febre sitiebam. Aderat & lomborum dolor, ut paulo ante admonuimus, cum renum caliditate, & vrinæ postea circa augmentum pingues, licet parum tinctæ cernebantur. A principio morbi vsque ad 24. diem omnino crude, tenues permanebant, nec subsidebant. Cum animaduertissem hanc febrem quotidianam continuam esse cū hectica: ita cutationem institui. Primo, quod ad victum attinet, in principio tenuiori vtebar; sed cum perciperem ex omnibus signis febrem fore longam, ad crassiorē deueni. Cum mane hora nona magis febricior febrilis nonnihil mitigaretur, capiebam iusculum pulli, cui ouum molle, sacchi. parum, & panis hora octaua sub noctem onum molliusculum superbibebam. Subinde etiam eodem tempore ex copioso capī accipiebam, febre iam sese remittentem montanarum accessi. Verum primis diebus ad alimachi imbecillitate tanta succedente, ut cibum postea non continerem, vino diluto & ceruicia cōmuni pro potu utebar, idque moderate, cum adeo siticulosus non essem ob catarrhum ad fauces & linguam dilabentem: unde columella laxior facta, bolo armeno, deinde alumine tosto & puluerato subleuare cogebar. Etiam gargariis ad hoc malum propellendum aptis utebar. Et cū nocte minus dormire, hordeatū capiebam, ex hor-

Per. Forest. Tom. 1.

deo mundato, amygd. dulc. & zaccaro violaceo concinnatum: eo sumpto sæpius ad quatuor pluresue horas tantum dormiebam. Post primum tamen somnum caput graue erat, ob catarrhum; post secundum adhuc grauius; post tertium grauissimum. Et ideo si plus quinque horis nocte dormire, ex catarrho laborabam; sin minus, hectica conficiebar. Circa quintam horam in diluculo, aliquando hora 6. vel 7. iterum capiebam iusculum pulli aut vernecis. Postea martios panes, vel si mauis appellare amygdalaceos panes, vulgo *massepam* dictos, sumebam, aliquando vero oua mollia, & superbibebam vinum lymphatum. Deinde vsque ad horam nonam à cibo abstineui, ob febris accessionem, quæ aliquando in leui refrigeratione, ut dictum est, inuadebat, aliquando cum oscitatione tantum, ut refrigeratio non sentiretur: & ita cum tempore vespertino calor febrilis minor esset, cœnam tunc sumebam, nepe ex pullo aut aliquo iusculo restaurante, prout morbi longitudo, tum vires indicabant. Quod ad reliqua remedia attinet ita procedebam: In principio cum ob febrem quotidianam multa phlegmata ad stomachum debiliorem confluiscent & ibidem coaceruata forent, pro materia pituitosa incisione & præparatione utebar decoctione hord. oxymelice simplici adiecto. Deinde leuiter meipsum purgaui cum cassia & catholico. Postea ad nonum diem Augusti progressus, morbo adhuc crudo permanente, cum maiori digestionē opus esset, sequens medicamentum digerens, pituitamque crassam incidens, in officina præscribebam. *℞. cortic. rad. feniculi, petros. cichorij, asparagij, glycyrrhizæ mund. ana ʒi. s. capill. Ven. melissæ. borag. beton. abstinb. Romani (ob stomachum debilem.) ana m. s. sem. anisi. fenic. ana ʒi. vuar. passul. ab aril. mund. ʒi. fiat decoct. in aqua com. ad ʒi. colatura addendo oxym. simpl. ʒi. mel. ros. colati ʒi. misce.* Post sex septemue dies cyathum vnum decocti eiusdem purgantis cepi, videlicet addendo decoctioni iam præscriptæ, fol. sen. Alex. ʒi. vj. polypod. querc. ʒi. s. prun. damas. nu. 7. epibymis (quia valde afficiebat melancholia ex longo morbo) *agar. sam. albi leuis, ana ʒi. xij. b. albi ʒi. s. sam. vridis (loco melissæ) m. j. coquantur in aqua com. ad ʒi. colatura expresse addantur oxym. simpl. ʒi. s. de epibymis, de cichor. Nicolai cum rhubar. ana ʒi. s. misce.* Destinaueram autem ex illo decocto continuis tribus diebus in diluculo sumere: at vno cyatho sumpto mane hora tertia noctis (quia tunc melius habebam) statim mane ad sextam horam habui duos secessus, & tunc panatam ceteuiliariam, pane pauco intrito ac zaccaro adiecto & butyro valde exiguo, comedi; & rursus paulo post ventrem deposui, mox subsequente nausea cū stomachi dolore & angustia, ad vomitum inclinabar, dolore magis magisque me premente: sed tunc cochleare vno oxymel. deglutito, vomitus subsequutus est; ac euomui pituitam crassam, mucilaginosam in maxima copia, ut integram peluim impleuerit. Et post meridiem venter magis solutus est, & plus octies ex medicamēto assumpto, multa pituitosa deiecerim. Postea vero ad restaurationē utebar cibis optime restauratibus, valde nutritiis & electuariis restituiis, & cōditis ad hectica facietibus, & stomachū roborantibus. Vētriculi enim ratio præcipue habenda erat, & ideo omni mane & vespere stomachū inugebā cum oleo mastichino, abstinthino, nardino, & oleo maceris simul mixtis. Verū ex decocto amplius non sumpsi, cum satis purgatus essem. At quibusdā diebus intermissis, cum iterum crassam pituitam in stomacho collectam persentirem, rur-

Q ij sus

7. sus accepi mane per duas horas ante accessionem febrilem, cochlear vnum oxymelitis simplicis, cui syrupi violacei exiguum (ob hecticam) admixtum erat. Ceterum non diu post, stomachus fuit ita debilis (quemadmodum saepe contingit in quotidiana) ut nullum cibum continere posset: & hectica paulatim crescebat, ut ad marcorem quasi deuenirem: & tandem grauissima quoque accidentia superuenerunt, praecipue vero caliditas renu & dolor eorumdem, praeter catarrhū, qui continuo me affligebat, cum capitis grauitate; & adeo stomachi magna imbecillitas, adeo ut post trigessimū quintum diem huius morbi tanta omnium, inquam, membrorum debilitas accesserit, ut amplius in pedes stare non potuerim. Qua de causa etiam incidi in syncope in ipsa accessione febris, cum extremorum membrorum frigiditate per duas horas permanentem, cum sudore frigido emanante. Tunc ad me venit Cornelius Erius vir doctus, & Collega meus, prius per pharmacopaeum admonitus, ut amicitiae causa me inuideret: illo quidem praesente vix ad me redieram à syncope leuatus, ut mens constaret. Collega autem cum pulsum attigisset, me bene sperare iussit. Interea ego ad eum conuersus aphorismum illum Hippoc. adferebam, quod frigidi sudores cum acuta quidem febre mortem, cum mitiori longitudo morbi significarent, ut habetur lib. 4. Aphor. 37. Praeterea & hanc febrem compositam, qua laborabam, perniciosam esse dixi, quia ex contrariis composita: & ideo si longus morbus foret, me non posse sustinere, ob virium imbecillitatem. Hanc cum narraſsem, collega ex me rogauit, qua diæta vsus essem: Respondi me colatitiis, pulis, ouis mollibus, vinoque lymphato vsu fuisse. Quae cum audiuiſset, ut in eadem victus ratione perſisterem, praecipit, atque sic abiit. Interea lumbos inungebam oleo viol. amygd. dulc. simul mixtis. Postea etiam cum ob hecticam, tum morbi longitudinem extrema membra exanguiā forent, sanguine & calore depauperata, iisdem intro recessis, iubebam ut vxor mea (singulis noctibus atque diebus locia fida in hoc morbo diligenter feruiebat) leuiter pedes manus ac brachia fricaret, idque quotidie multis diebus, etiam eo tempore maxime cum conualescerem. At defectus ille animi in aliis accessionibus postea nunquam rediit, dolore renū caliditateque permanente. Ideo eos cerato infrigidate Galeni, medico etiam praesente annuente, inungebam: cui etiam postea vnguentum ros. addebam, ad maiorem refrigerationem & roborationem. Pro siccitate totius corporis, ut assuulatib in extremis partibus melius fieret, spina dorsi oleo viol. ut inungeretur mandauit, oleo ros. semine muccaginis althaeae adiectis & instar linimenti permixtis. Postremo ad vnguentum rosatum redibam. Interea per os continuo sumebam conseruam rosaceam recentem, seu saccharum rosaceum. Nutrit enim & ad hecticam facit, stomachum roborat & renes calidos alterat, nec frigidis renibus nocet. Ceterum post paroxysmum, in quo syncope eram grauat, adeo inualidus fui, ut amplius incedere non potuerim, & coactus fui perpetuo decumbere: quamuis postea in aliis paroxysmis subsequenibus in febris declinatione sudare coepim, quod antea nunquam feceram. Qui sudor vires ita non deiciebat, ut sperarem hanc quotidianam febrem ad maiorem mitigationem peruenturam. Interim redibam ad materiae preparationem, hoc digerente medicamento praescripto. *℞. glycyrrhizae raseae ʒi. cort. rad. eich. faniculi, perros. ana ʒss. bordei mundati p.j. co-*

quantur in aqua communi. pro ʒss. j. huius capiebam in nocte, hora tertia vel quartamane in diluculo ʒiii. vel iv. addendo semper ʒj. syr. viol. ob hecticam. Deinde omni mense bis aut ter accepi hanc leuem purgationem, ob febrem putridam & laticam. *℞. fol. senae Alexand. stipitibus repurg. ʒi. se. anisi, fenn. ana ʒss. coquantur in decoct. com. huius fortissima expressio accipiebam ʒiii. addendo cassia mund. man. syr. borag. ana ʒss. melle. Et alius ex tam leui purgatione ad minus septies purgatur; admirantib. Cornelio Heydio & Hugone Nieuenio Haghanō (qui amicitiae causa me subinde inuisebant) quod alius mihi tam facile moueretur. Tandem corpi melius habere, quamquam stomachus subinde cibum non contineret, ita ut multa phlegmata, & cibum aliquando vomitu reiceret. Omni mane stomachum inungebam oleis illis stomachicis, ex maceve, mastiche, & oleo nardino simul mixtis, & quotidie ʒii. diarod. abb. in tab. sumebam, modo consu. modo consu. absinth. Rom. Calore deinde mitigato in fine morbi ad consu. spec. arom. ros. sine musco decur. Pro virum quoque restauratione tum temporis, & pro hectica vtebar sacch. ros. perlato, viol. & pane masseo, vulgo massepain dicto, pineolatis, frictionibus etiam adhibitis: tandem conualescere coepi, cum iam tribus mensibus ita periculose laborassem. Et sub finem mensis Octobris febris me reliquit. At ex hectica vires tamen longo tempore collapsae deiectioneque admodum diu permanent: sed & catarrhus post febrem etiam finitum cum capitis grauitate mihi adhæsit. Pro quo malo depellendo vtebar vna pil. magna ex d. j. biera simp. parata, quam in introitu lecti deglutiebam: qua bis aut ter alium deiciebam. Ob stomachum vero debilem ex morbo, humoribus crudis ex nouo coaceruatis, unde vapores sursum elati defluxit catarrhi magis inferebant: & ideo tercio quoque die accipiebam myrobal. vnum chebulum cond. & optime contulit. Modo capiebam frustum vnum nucis myrist. conditae. Vbi vero conualuissim, & foras exirem, ter quasi reciduiam passus sum. Eo die, quo in publicum prodirem, cibum non contineui, quem eo die cepissem. Post septimanam iterum mihi exeunti idem contigit, tum etiam tertia vice & ideo recte dicit Arnoldus de Villanova insignis ille medicus, quod debiles promptissime incurant reciduiam potissimum melancholici. Ad catarrhum tamen perdurantem, & stomachi debilitatem, singulis septimanis sumebam pilulam vnam, nempe d. j. pilul. mastichinarum, & nocte altera subsequente bis tantum operabatur, & egregie conferebat. Ad catarrhum mastichem mane masticebam, per horam vnam, pituita ex ore fluente ac capiti cucufam ex mastiche, olibano, ros. rub. zandaracha confectam imponebam. Sed cum febre non possem, solo fumigio mastichis in pannum rubrum recepto, vtebar panno capiti imposito, curbitulisque cum scarificatu scapulis impositis, & pilulis assumptis, dolor ille capitis mitigari coepit, sternutatione quoque leni cum extremitate sudarioli nares pungendo intus titillandoque provocata, quae dolorem capitis subinde leuabat, pituita excussa, quamuis non ex toto tolleretur. A cena quinque semina vel plura coriandri simplici tunica zaccharo (ut vocant) obducti capiebam, ad vapores reprimendos, qui in cerebrū ferebantur, & catarrhū augebant. Cumque ter pilulam vnam mastichinā deglutissem, diuino potius auxilio à catarrho curatus fui, pristinam sanitatem recuperavi, postquam quatuor fere mensibus ita periculose laborassem, hyberno solstitio nunc instante, idque Dei optimi maximi benignitate, qui me adhuc*

adhuc superstitem esse voluit in hac lacrymarum valle, ut deinde alacrius vocationi meae diligenter intentus miseris agris adhuc subuenirem. Cuius nomen laudabile manet, nunc & in perpetuum à solis ortu vsque ad occasum.

SCHOLIA.

11. **F**ebrem hanc quotidianam esse continuam, à Principe seu Auicenna, laticam dictā cognoui. Quod nunquam delinebat ad perfectam infestationem, quamvis aliquando erat remissior. Refrigerationem manifestam, qualis est in intermittente, non sentiebam, sed tantum circa nonam horam modo citius, modo tardius, leuem infestationem pedum, manuum ac narium quae vix durabat, superueniente mox calore, dolore capitis etiam subsequente, & lumborum caliditate: qui calor vehementior apparebat, aliquando à decima hora ante meridiem incipiens, & subinde ad horam quartam vsque pomeridianam magis affligebat; deinde mitior procedebat vsque ad horam nonam vel decimam noctis. Sed quacunque hora comedebam calor rursus intendebatur, ita ut tandem manifeste perceperim me laborare continuam quotidianam cum hectica primae speciei, ita ut potestremo ad principium secundae speciei deuenirem, in extremum periculum satis lapsus, ob continuam quotidianam cum hectica complicatam seu confusam. Quod in hac febrem periculosam incidere, inuie & catarrhus longo tempore praecedens, ex capite defluens ad ventriculū, cruditates pituitosas in eo accumulando, ob itinera multa, quae praecesserant, circa agrotantes sub tempore pluuios, etiam constitutione temporis diu humida & nebulosa praegressa. Auerunt quoque malum continui labores, cogitationes indefessae circa agros, melancholia inde quoque aucta; tum signa illa in hoc morbo apparentia, quae metum incutebant eoque magis cum indicationes curandi hic contrariae essent, virtute quoque fatigata. Nam febri pituitosa continua putrida prodest calefactio & euacuatio: Hectica infrigidatio & humectatio: ita ut postea potius diuino quam humano auxilio curatus fuerim, cum febris mixta ex diametro inter fe pugnantes curationes desideraret. Duo igitur hic maxime consideranda veniunt: In primis, quod haec febris lenta erat. Secundo, quod haec ipsa esset quotidiana continua cum hectica permixta. Lenta erat, quia putredo humoris latebat, imo primo vix putabam me febricitare: non erat tamen huiusmodi lenta febris, quam alias sequi diximus corruptelam visceris alicuius. Sed erat quotidiana continua, lenta & laevis: ac ideo à barbaris laticā dicta. Sed talis, quae etiam cum hectica erat: nam antea demonstratum est hecticam cum putrida commisceri posse. Pauci tamen de febris laticae & hecticae simul curatione scripsere, neque de hectica & putrida inuicem consulari curationem, vti & Sauonarola existimat: cum hectica infrigidantibus & humectantibus egeat: neque laxatiuis nec desiccantibus aut aperitiuis, quibus omnibus putrida curari debet. Et multo maior (inquit) accidit haec contrarietas, quando huic applicatur febris phlegmatica continua (quod secundum plurimum fit) quae autem est curatio illius quae cum biliosa permisceatur, quia tunc & humectantibus & frigidantibus largius vti possumus. Ecce est causa, teste eodem, neque antiqui nostri de ea febre composita scripserunt. Solus hic Sauonarola medicus expertissimus, quatuor canones, circa eiusdem curationem.

Per. Forest. Tom. 1.

nem posuit: quanquam etiam Gilbert. Anglic. de duplici hectica & composita pauca attulit lib. 1. Sed Sauonarola & perfectius & latius de quotidiana continua cum hectica scribit, apponens quoque exemplum egregium curationis, ut mox adferemus. Adducit autem circa huius febris compositae curationem, quatuor canones vniuersales. Primus versatur circa victus rationem secundum quod magis vrget, altero neglecto: & ideo si plus de hectica timeamus, regimen vitae, & victus rationem magis inclinabimus ad frigidum & humidum. Si plus de febre phlegmatica, minus: imo procedemus cum temperatis in actiuis & passiuis qualitatibus. Si biliosa ad frigidum & humidum magis. Si melancholica febris praeualeat, ad temperatum in actiuis & ad humidum vitae regimen accedemus. Et idem de medicamentis syrupisque digerentibus intelligendum. Etenim in hac opus est maxima prouidentia, oportetque medicum sollicitum esse in expellendo humiditatem putredinalē, & in custodiendo naturalem. Propterea conueniunt cibi optimi succi, & alterantes: ut pisanā, ius pulli macilenti. Hinc & optime dixit Gilb. quod debeant esse cibi medicinales, alterantes caliditatem febrilem, cum lactuca, endiuia, & similibus. Idem quoque de vino plus aut minus lymphando ratiocinandum: interea quoque consideranda hora inuasionis febris, ut antea cibetur aeger, & etiam cessante angustia & quiescente febre. Secundus canon est digestio: & in hac perscienda intentio debet esse composita, ut de cibo dictum est, ut in hac phlegmatica iuncta hectica. Exempli gratia. *℞. aquar. lactucae scariolae ana ʒj. b. aquae absinthii fenn. ana ʒj. sacch. q. s. fiat iuleb.* Ita quoque de aliis humoribus pronuntiandum, prout hectica cum putrida febre permixta fuerit. Tertius canon ad euacuationem pertinet, sub qua comprehendemus & vomitum & ventris lenitionem, quae instituenda quoque iuxta compositionem & mixturem humorum. Et quod ad laxantia attinet, etiam illud maxime meminisse oportet, ut semper benedictis medicamentis vtamur, in hora minoris afflictionis. Et in hac re enata ceteris sunt securiora, modo aeger admittat. Id quoque considerandum, ut in pharmanis medicamentis cordialia imponantur, ne virtus deficiat. Et ubi materia nauseam incit, leuiter vomitu irritanda, modo necessarium videatur. Quartus & vltimus canon est de alteratione, & perficitur eleuatius restaurantibus de hectica dictis, ut rosata nouella. Interim semper respectum habebimus ad humorum compositionem. Balneum hic nullo modo conuenit. Tolerat tamen Sauonarola, concocta & purgata prius materia. Ceterum licet curatio huius febris, de qua nunc agimus, pendeat ex curatione duarum febrium simplicium, ut hectica & alterius putridae: attamen ad maiorem cognitionem huius febris cotidiana cum hectica & eiusdem curationis, casum hic referemus ex Sauonarola, egregie curata. Qui ita se habet: Titius complexionis frigidae & siccae naturaliter, postquam deuenit ad aetatem virginitatis octo annorum, & vsu frigidorum ciborum, quibus temporibus elapsis cum vsu esset, pituitam aquosam sibi coaceruauit, ex continua cruditate per indigestionem, & continuo exspuebat insipida, & videbatur spiritus eius quandoque esse saporis butyrosi. Haec autem erat habitudo macilenta, cutis sicca, & alius ex quo detinebatur, praenimia siccitate, parū vel nihil deiciens. Hic autem febre laticae correptus, quasi per mensem agrotauit; eamque

Q. iij. febrem

febre flocci faciens, ita, ut putaret se non febricitare. Tamen stomachus eius à cibis grauabatur, unde & astringebat solius stomachi malam dispositionem & imbecillitatem esse. Et pro ea imbecillitate tollenda omnem mouebat lapidem, applicando sacculos stomachicos calidos & fricticos, & roborantes, inunctiones, & his similia. Interim domi manebat, non tamen decumbens, sed per cubiculum deambulando intra parietes se continebat. Postquam autem peruenit ad trigessimum diem ab initio computando, quo male habere coepisset, manifeste percepit sese incallescere post assumptum cibum per horam, quod & alij ipsum tangentes similiter percipiebant: & durabat ista caliditas circa duas horas, deinde remouebatur. Interim paulatim coepit cadere virtus motiua, idque manifeste: tum totum corpus extenuari. Vocauit tunc Sículum nostrum medicum die quadragesima ab habita febre latica. Ipse vero considerans quæ dicta sunt, & alia multa signa, per quæ Sículus ipse discurrebat, quæ de latica & hectica habentur, iisque animaduertis, & videns vrinam eius crassam & in calore remissam, circa superficiem supernatantem, inueniens & pulsuum eiusdem paruum, debilem, strictum, absque duritie, & aspiciens linguam, reperit eandem sine ariditate & siti. Et in processu animaduertens, quod omni vespere circa 22. horam (computat horas more Italorum) siue acceperet cibum siue non, quod manifestum haberet calorem, præcedente aliqua leui in frigidatione pedum & digitorum, manuum, quam etiam ipse comprehendebat. Iudicat ergo Sículus eum pati febrem phlegmaticam cum hectica complicatam, & eandem esse in fine primæ speciei, vel in principio secundæ. Tunc præcepit ut aer cubiculi ad temperamentum versus aliquam caliditatem declinaret, quia in mense nouembri æger ita male dispositus erat. Et iussit eum quietum esse, & quod omni mane circa ortum solis fricaretur, vngeretur oleo amygd. dul. mixto cum oleo violaceo, & pinguedine recentis pulli, & hoc per totum dorsum atque thoracem; & facta inunctione, mandabat ut fumeret ex hoc electuario. *℞. rosæ novellæ, diapenid. xij. candi ana 3 iiii. pinearum mundarum, amygd. dul. depilatarum, piscicorum ana 3 vii. probe inter se miscantur.* Sumebat autem 3j. & superbibebat cyathum medium vini lymphati albi. Deinde post horam cum dimidia stomacho apponebat ceratum ex mastiche pingui, olei nardini exiguo adiecto, & tenebat ipsum per horam, eoque tunc remoto capiebat ex confectioe rosæ novellæ 3 iiii. deinde bibebat medium cyathum vini, ut supra. Atque immediate cibum sumebat, nempe pullum scilicet pistum, vel perdicem: & post cibum accipiebat de dicta confectioe, & bibebat rursus vinum. Mox ad mediam horam quiescebat, modo dormiens, aliquando vero nullo modo dormire poterat, propter calefactionem cibi. Cumque appropinquaret hora vespertina exacerbationis extrema, similiter. Sículus fricari faciebat, & apponi mandabat pannos calidos; & hoc continuabat, donec calor manifeste erumperebat: & tunc accipiebat æger de electuario superscripto, & bibebat. Cumque ad quartam horam noctis perueniebat: calore febrili iam per totum expansa, accipiebat cornam suam, videlicet pullum suum, ut supra. Deinde autem hora noctis capiebat oua duo sorbilia, & de confectioe superdicta cum exiguo potu. Et antequam illa duo oua fumeret, fricabatur & vngebatur, ut supra. In aurora autem sequenti dabat syrupum sequentem.

*℞. rad. borag. bugl. apii, scæ. ana 3 j. sem. end. laci. sant. albi rub. ana 3 ii. flor. ros. viol. cap. Ven. flor. bugl. flo. chamomil. melil. ana 3 i. cinnamomi, liquit. an. 3 j. flor. labrus. 3 ii. granorum coti, seu bombacis 3 iiii. mentæ siccæ, squinanti an. 3 j. bordei excorticat. inuib. sibi stent, passul. an. 3 j. decoquantur in s. q. aquæ & cum saccharo & penid. fiat syrup. dosi 3 ii. cum aqua decoct. passul. anis. mastiche & sem. com. fig. maior. Sumebat sex continuis diebus. Deinde dabat solutiuum ex cassia. *℞. cassia fistula 3 j. el. Ind. 3 ii. diapenid. locb. de pino ana 3 j. B. dabat cum insculo pulli.* Procebat autem cum hoc digestiuo & solutiuo, euacuando ipsum omni mense bis aut ter. Interim præscribens enemata ex succo betæ, iure pulli, melle & saccharo rubro, oleo communi, vitellis ouorum, & sale exiguo: & sic continuauit. Et hæc ægritudo progressa est usque ad mensem Martium, & seruatus fuit omnipotentis Dei auxilio, qui sit semper benedictus per infinita secula, amen. Hic adiciendum, quod si fuisset temperatura biliosa, cum siti & aliis eiusmodi accidentibus caliditatem significantibus, tunc processisset cum frigidioribus, & vnguentis addidisset oleum de papau. & mucaginis seminum cotoneorum; & etiam in confectioe frigidiora & humidiora adiecit, ut in hectica simplici dictum est. Hactenus Sauonarola: cuius exemplum maxime huic loco inferuens hic libuit adferre, ut febres compositas inter se confusas, non solum probe cognosceremus, verum etiam ut sciremus, quomodo & hæc vera methodo curari debeant. Quod & exemplum sequens luculenter etiam ostendet, de synodo caufonide.*

OBSERVATIO XXIV.

De synodo caufonide.

Vir nobilis de Viana, ac Quæstor ætarius illustri Domini de Bredenrode, hic cum Delphis ad hospitium deflexisset (cui Buxæ arbor aurea pro insigni erat) anno 1566. 18. die mensis Augusti, febre synocha caufonide correptus est. Ad hunc illico vocatus, cum valde plethoricus esset & robustus, primo hoc lenitium minorans medicamentum exhibui. *℞. el. leuiss. 3 j. dissolue cum 3 iiii. B. decoct. comm. addendo syr. ros. laxat. 3 j. misce.* Ex qua potione bene excreuit: & ita redactis excrementis communibus altero die venam basilicam brachij dextri per Chirurgum incidere mandavi, sanguine nigro & corrupto effluente ad libram vnam. Et bene tulit. Verum hic tertia nocte prius habebat, & cum in hospicio decumberet turbatum pleno, non potuit dormire: cumque etiam capite valde doleret, vnguento populeo frontem inungi iussimus: & pro siti ac febre, quæ valde vehemens erat, ptisana communi potu utebatur ex hord. mund. passulis, & glycyrrhiza rasa parata, quam pro satietate bibebat. Vigesimo die Augusti, quo etiam die vena secta fuit, cum non possit dormire pro cibo sub noctem hoc sequens hordeatū sumebat. *℞. hord. mund. p. amygd. dulc. excorticat. 3 ii. se. 4. frigid. mai. mund. ana 3 j. fiat hordeatum siue emullorium, ut artis est. pro 3 ii. B. facch. alb. ad saporem adiecto.* Vigesimo primo die Augusti, calore febrili semper accrescente, nec illo dormiente, huc syr. propinaui. *℞. syr. menuph. 3 j. syr. de limon. 3 B. aq. laci. acet. end. borag. ana 3 j. misce, detur vnicui vice.* Pro alteratione ac siti subinde capiebat cochlear vnum mixturæ sequentis. *℞. rub. de ribes. sy. de acetositate citri, sy. de limon. oxyacch. sim. ana 3 i. B. misce.* Præterea pro hepatis calore, de quo

quo conquirebatur, vng. ros. Mef. absque opio supra pannum lineum inunctum hepati apponebatur. Ceterum cum multa biliosa liquida per se nocte dieque per alium deiceret, neque dormiret, adeo ut noctu aliquando deliraret, ob calorem febrilem, Ericiam quoque medicum collegam meum vocauit: hanc emulsionem sub noctem sumendam vna præscripsimus. *℞. amygd. dul. excort. se. papau. albi ana 3 B. se. end. acetosæ berberis ana 3 B. cum aqua laci. omnibus in mortario lapideo pitius confusis, fiat emullorium: cui addantur sy. de limon. sy. menuph. ana 3 i. sy. de portulaca (ob fluxum valde biliosum contemperandum & cohibendum) 3 B. misce pro 3 ii. dosi.* vna detur sub noctem, altera post mediam noctem; si ex prima non dormiat. Vigesimo tertio die Augusti, cum febris adhuc accresceret & augmentaretur, nec dormiret, sequens iuleb. præscriptum est. *℞. syr. acet. citri 3 j. syr. pap. 3 i. aq. end. menuph. ana 3 iiii. misce pro 3 ii. dosi.* Hypochondrium vero dextrum ob hepatis calorem vnguento infra scripto inungi fecimus. *℞. vng. populei, vng. ros. Mef. ana 3 B. misce.* Cum autem octo diebus & octo noctibus continue non dormisset, in hospicio turbatum pleno decumbens, ac parathrenesin seu delirium, imo phrenitidem ipsam metueremus, febre magis magisque incrementum: ideo consultum inter nos fuit, ut ædes seu domicilium mutaret. Et ita scapha translatus est in domum viri vili, qui in aggeri Tinctorio habitabat, & tunc vilis est melius habere. Sed cum rursus non bene dormiret, ac vigil per maneret, hoc emullorium iterum sub noctem eibit. *℞. amygd. dul. depilat. 3 iiii. se. pap. albi end. acetosæ ana 3 B. fiat emullorium cum aqua laci. 3 iiii. addendo syr. acet. citri 3 j. misce.* Eodem tempore subinde pro siti & alteratione capiebat cochlear vnum syr. acetos. citri. Lumbos vero ac renes inunximus vng. popul. & ros. simul mixtis. Postea fluxu bilioso nondum cessante, ita ut viribus destitueretur, ex hac mixtura aliquando sumebat. *℞. diacydonii sine spec. 3 j. vi. conf. ros. 3 B. syr. cydon. 3 i. B. misce, sub noctem etiam hunc syr. curationem vero & alterationem frequenter capiebat frustum vnum manus Christi perlatæ. Decimo vero quarto die ab initio morbi fluxu cessante, uti prædixeramus, à febre liberatus est. Verum postea nimis cito sese acri committens, denuo 3. Septembris die recidit in passus, tertia quoque nocte felum iterum vocauit. Timebam ne in quartanam incidere, cum ad autumnum accederemus. Quare hoc insulsum præscripsi. *℞. fol. senæ 3 vi. sem. anis. 3 B. rhubar. selesti 3 i. squinanti 3 B. bulliant in 3 ix. decoct. comm. leuiter, & stent per noctem in infusione: mane huius fort. simæ expressionis accipe 3 iiii. addendo sy. de limonib. oxyacch. simp. ana 3 B. misce, fiat potus. Reliquum maneat in infusione. Ex illa dosi septies multa biliosa, sincera, postea & bilem vitellum adhuc secessum haberet, atque denuo fluxum leuiorem, reliquum infusionis non exhibui. Interea pro alteratione, ut crebro ex syrupo infra scripto fumeret, mandavi. *℞. syr. de limonib. & exal. an. 3 ii.* Quinto Septembris die, cum iterum dormire**

non posset, hanc emulsionem eibit. *℞. se. papau. albi 3 ii. se. 4. frig. maior. mund. ana 3 B. fiat emulso cum 3 iiii. B. aqua laci. addendo syr. menuphar. viol. ana 3 B. misce.* Deinde cum adhuc non dormiret, sequens sub noctem propinaui. *℞. amygd. dulc. excort. 3 B. sem. papau. albi 3 iiii. fiat emullorium cum 3 iiii. B. aqua laci. addendo syr. papau. viol. ana 3 B. misce.* Et optime dormiuit. Et paulo post febris illum denuo reliquit, & fuit perfecte sanitati restitutus, ita ut breui deinde sanus ad proprias ædes remeauerit.

SCHOLIA.

Dictum est, quod febres continuæ confundi inter se possent: si sit febris composita ex synocha & causo, seu febre ardente. Quod si sanguis & bilis intra venas putrescentes æqualiter milceatur, febres efficient, quas quidam caufonides & synochides appellant. Si vero synochus præualeat causo, dici potest synochus caufonides, qualis hæc febris erat, qua nobilis hic detinebatur. Si vero caufos præualeat synocha, tunc hæc febris appellari poterit caufos synochides, quemadmodum & eryspelas phlegmonodes dicitur. Qui decreta Arabum sequuntur, de his febrib. ex professo magis tractat: inter quos est Sauonarola, quem perlegere poteris. Satis est vnum exemplum hic apposuisse. Cognoscuntur autem eiusmodi febres ex synochi & caufi signis. Et si signa caufi præualuerint, magis ad caufum accedunt: si vero synochi signa vincant, ad synochum. Si mixtio æqualis fuerit, signa mixta æqualia quoque apparebunt. Signa prognostica habentur ex simplicibus, continuis, ita & curatio ex curationibus simplicium prædictarum: ut si synochus præualuerit, plus sanguinis extrahendum est, & magis sanguinem mundificantia adhibere oportet, quam euacuantia bilem. Si vero ad caufonem magis accedat, caufi remedia præualere quoque debent, & maxime, quæ calorem extinguunt, sunt propinanda & bilis euacuanda, non tamen fortibus medicamentis, ne humores irritentur. Cum febris in hoc viro nobili, qui genio suo antea indulgebat, antequam in hanc febrem inciderat, magis accederet ad synochum, ideo libram sanguinis detraximus: mox vigiliis accedentibus, caufi rationem magis habuimus calorem extinguentia, somniferam, & alterantia præscribentes. Hoc autem exemplo alias quascunque febres confusas, continuas, & diognosces, & curabis, modo harum simplicium curationem cognoueris. Atque hæc satis de febribus compositis, implicitis, continuis & confusis dicta sint: & ita intemptiuum esse reor, ut hunc librum finiamus. Cumque iam tria genera febrium absoluerimus, atque primo de iis sermonem habuerimus, quæ ex spiritibus, incendebantur: Secundo, quæ humoribus, putrefactis oriebantur: Tercio vero de hecticis: & nunc ultimo de compositis febribus. Tria enim genera omnium febrium tam continuarum, quam intermittentium & compositarum absolui. Vnum adhuc restat, ut in sexto libro sequenti de febrib. contagiosis, pestilentibus ac de peste agamus, hoc libro de febribus compositis ad finem deducto.

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM MEDICINALIVM LIBER SEXTVS.

DE FEBRIBVS PVBLICE GRASSANTIBVS CVM MORBIS EPIDEMIIS, &c.

OBSERVATIO I.

De febre publice grassante, comitata morbo gutturis epidemio.

1. **A**NNO 1557. à Christo Seruatore nostro nato, mense Octobri, gutturis morbus epidemicus adeo Alcmariæ grassabatur, ut integras familias subito inuaderet: ita ut inter duas trefve septimanas, ex hoc malo in eadem vrbe vltra 200. homines exstincti sint. Catarrhi instar hic morbus inuadebat, cum febre admodum lenta, sed maligna, etiam postea incremente, subitaneam, quasi inferens suffocationem mox repens ad pectus, cum tanta spirationis coarctatione, ut statim aegrotantes mori viderentur. Paulatim vero occupabat etiam præcordia & ventriculum, aderatque subinde tussis valida, qua etiam prægnantes aliquæ laborantes, vel abortum patiebantur, vel subito interibant: ita, ut intra octo dies sexdecim numero è vita decederint, ut mihi ipsi, etiam ex hoc morbo decumbenti, relatum fuit. Verum antequam ipse decumberem, multa mulierculæ nostræ industria, Deo auspice, euasere: inter quas erat vxor Cornelij Pharmacopœi nostri Alcmariæ, & aliæ non paucæ. Viri autem innumeri per nos eodem tempore curati fuerunt. Quibusdam & febres continuæ acceperunt, sed paucis admodum: pluribus vero duplices tertianæ, nonnullis & simplices intermittentes, maxime vero nothæ, & minus exquisitæ. Aliis autem porissimum hyeme appropinquante febres erraticæ superuenerunt. Illud autem omnibus fere commune erat, ut sub noctem magis affligerentur, & qui ab hoc Epidemio morbo salui euadiebant, contumax illis imbecillitas ventriculi post febre curatam remanebat, cum huiusmodi accidentibus quæ in melancholia hypochondriaca (quam barbari *myrachiadem* vocant) apparere solent. Diu quoque valetudinarij permanebant, antequam vires recuperare possent. Nullæ tamen febres pestilentes (quas bubones aut carbones subsequuntur eo tempore) visæ sunt, quemadmodum Delphis, ut postea de cernis, apparebant. Hic autem morbus, tanquam flatu quodam oboriebatur, cum nebulæ densæ, malec; olentes, per aliquot dies prius præcessissent, adeo subito irrepens, ut mille mortales

les vno fere momento inuaserit, exceptis vero iis, qui in locis vrbis Alcmariæ finitimis, eodẽ morbo Epidemio affligi sunt. Pauci euadebant, si febres continuæ eos prehensisset: vix nonnumquam attinebant, aut decimum quartum superabant. Quibus ad 17. dies febris protraheretur, hi quidem optime curabantur. Nonnulli quoque, quibus febres intermittentes post gutturis illum dolorem, qui tamen non erat angina, imo vix levis inflammatio spectabatur, superuenerunt, si non bene tractarentur, aut neglectum haberentur, etiam moriebantur. Plures tamen occubuerunt, ut continuas febres simul patiebantur, aut etiam semitertianas. Si febres intermittentes Epidemium hunc morbum comitaretur, melius euadebant, etiam absque sectione venæ, forte quod potius malum à pituita & bile ortum haberet. Profuit tamen venæ sectio iis ab initio, qui simul febre continuam experiebantur. Ad dolorem gutturis, cum ægri subito ex catarrhi fluxione videbantur suffocari, plurimum profuerit gargarismis qualis subsequens erat, quo in me ipso, usus sum, tum in aliis, ita, ut cum illo septies tandem gargarissem, dolor ille gutturis subito cessavit simul & angustia pectoris, miraculi instar. *℞. aqua plantag. lb. i. aqua scabiosæ lb. ss. flor. ros. rub. p. i. sem. cydon. 3 i. bulliant leniter, & coquantur, addendo diamori, dianthi ana 3 i. terra sigillatæ veræ puluerisatæ 3 i. misce.* Quo cum usus essem, videbatur quasi liberatus ab hoc malo, ita ut nocte subsequente optime dormirem. Sed mane cum euigilarem, sensi pectoris angustiam, cum tussi validas, tanquam neque tunc neque postea aliquid per sputum excreuerim, ut alij multi fecerunt, qui vno momento hoc morbo corripiebantur. Non diu post febris subsequatur, sed intermittens, tertio quoque die magis me affligens. Cum aluum eo die non redderem, 3 i. castia sumpsi, cui ele. Indi. Di. agav. trochif. 3 ss. adiecta erant, eaque omnia in decoctione pectorali soluta. Qua potio ac sexies multa biliosa, tum etiam pituitosa deieci. Tertia quoque nocte febris me magis apprehendebat. Propterea autem vtebar pituita & iulebis convenientibus. Ad roborationem vero speciebus liberantibus triasanti, diatag. sing. Loco vero phebomæ cucur-

De Febr. cum morb. Epid. publ. grass. Lib. VI. Obseruat. I.

cucurbitulas natibus & humeris apponebam, quæ magis in hoc morbo epidemio iuuabant, quam venæ sectio. Pro dolore capitis, qui aderat, frquentem inungebam vnguento alabast. & populeo. Post ar dolor stomachi me torquebat (ut alios omnes) quem inunxi oleo absynthii te & myrteo. Verum cum dolor non minueretur, fotu sequenti vtebar. Hic enim alius profuerat. *℞. flor. ros. rub. flor. meliloti chamamel. sol. menthe rub. summatum absynthii virisq; ana m. j. se. fœnugr. 3. iij. coquantur in aqua. 3. j. coralli rubri. ciana. carisphillor. omnium mediocriter puluerisatorum ana 3. ss. iterum bulliant leniter. Quot stomachus spongia immersa & expressa fomentetur: deinde exsicceetur, cum panno calido, & vnguento infrascripto demum inungatur. *℞. olii myrtini, absinthii, mastichini, nardini ana 3 iij. pul. caryoph. maceris ana 3 iij. pul. menthe sicce, coralli rub. an 3 iij. ceræ q. s. fiat vng.* Post septem circuitus cum febris has pilulas deglutui. *℞. pil. de biera. simp. 3 iij. rub. selesti 3 iij. syr. absinthii: fiat pil. vii.* Quibus septies ca biliosa excernens: & tunc melius habere cepi: licet post duos dies rursus stomachi dolor rediret, multosque ructus acidus, tum symptomata illa exscripta. Ideo hunc puluerem cum vino Rhenano sumpsi. *℞. spec. diarod. abb. 3 iij. spec. diacumin. 3 iij. spec. ros. 3 iij. spec. sacchari abissini modicum: fiat vino macerato lumbæ. *℞. spec. arom. ros. 3 iij. spec. diarod. abb. diacumin. ana 3 iij. spec. cinamomi pul. fiat tragea.* Interea & his rotulis vtebar. *℞. spec. solue in aqua absinth. ros. sacch. albiss. 3 iij. 3 iij. confectio in rotulis ponderantib. 3 iij.* At his omnibus dolor stomachi nondum in totum cessauit: sed hoc clareto assumpto euauit. *℞. absinth. virisq; den. tis leonis cum rad. melisse flor. ros. rub. ana m. ss. coquantur, ad lb. j. colaturæ addendo syr. de calamint. 3 iij. cinamomi electi. & fiat claretum.* Omnis debilis permanebat: quemadmodum aliis omnibus, habebam tale ceratum in officina paratum, quo communiter tunc vtebar. *℞. olei cydon. ab. rosar. rubear. menthe sicce, absinthii Romani exsiccati & puluerisati ana 3 iij. ss. xyloloes, caryophyl. ana 3 iij. cinamomi, maceris ana 3 iij. trochif. galliæ moscata 3 iij. & terebinthina q. s. fiat ceratū, addendo resina pini quæstia cum oleis dictis: deinde addantur pulueres & reliqua, & fiat massa cerataria. & vsui regallie moscata 3 iij. olei nardini & menthae exigui, & supra alutam scuti forma ducatur, & fiat ceratum. Eiusmodi odorifera tamen vitanda in mulieribus suffocationi veteri obnoxiiis, alioquin venis constringantur partes circum præcordia, raturque ventriculo, appetitus etiam rediit, qui hætenus deiectus erat. *℞. corticis citri conditi 3 iij. pul. cinam. electi 3 iij. spec. latif. citris Galeni diarod. alb. ros. ana 3 iij. diacumin. diagalang. diarion piperion (quod ventriculo refugerato, & acido ructui, ac inflationibus, potissimum auxi-****

SCHOLIA.

6. **H**oc libro sexto de febribus contagiosis, malignis pestilentibus, tum etiam de peste agere decreuimus, cum sub genere putridarum, vel heclicarum febrium contineantur: & ideo auctores quidem de iis ultimo mentionem faciunt, ubi ephemeris putridas omnes, & heclicas, denique tam simplices, quam compositas omnes febres absoluerint. Sed antequam febris pestilentis naturam proponamus, sciendum est, quod per febre pestilentem, non tantum intelligimus pestem, sed etiam aliquid à peste diuersum. Interim cum sint aliqui morbi Epidemii dicti, non quidem periculosi, quamuis pestis censatur inter morbos Epidemios periculosos, etiam de Epidemiis, non ita periculosi, prius dicemus, cum & hi quoque contagiosi sint, multosque vno tempore inuadant, non tamen sunt ita periculosi (ut vere pestilentes, vel pestis ipsa) qualis hic morbus Epidemius erat, passim omnes inuadens. Caterum quod ad contagionem, attinet, oculorum morborum alij simpliciter Venenati sunt, alij Venenati contagiosi. Horum alij simpliciter contagiosi, ut hydrophobia, & qui virulentarum ista sunt: Alii contagiosi pestilentes: vel breuius (iuxta Fernesim lib. 2. De abditis rerum causis cap. 11. de oculorum morborum differentiis) dicemus morborum oculorum tres esse differentias. Venenatos, Contagiosos, & Pestilentes. Ex aere primum maximeque sunt pestilentes, qui quanquam etiam contactu, mutuaque hominum communitate & vitæ societate contaminant; prima tamen origo, visque maxima & valentissima in aere, quem spiritu ducimus, inest: hic nos inquinat: & id est quod Hippocrates primo Prognosticor vocat τὸ αἶθρ: quod est extraordinaria aeris constitutio: ut cum hyems fit veri similis, mox ver pluuosum, quod calor æstatis non dextre excipit. Qui contagiosi dicuntur, missio halitu nihil aut minimum offundunt, ac maxime plurimumque contactu. Hæc rursus genera minus concidi possunt. Nam morborum in multos vagantium, alij Pandemii, aut Pantoimii appellantur, id est, totius plebis morbi, aut omnibus communis: alij vero dispersi. Pandemiorum alij simplices, alij Endemii, alij Epidemii. Rursus Epidemiorum, alij Simples, alij Pestilentes. Et pestilentium, alij Consueti, alij Insolentes. Dispersos morbos vocamus, ut cū hic pleuride, iste nephritide, ille phthisi laborat. Hi autem causam propriam habent ex proprio vitio & errore procedentes. Pandemij causam habent communem. Ea si est in communis cibi aut potus vitio, Pandemii simplices sunt. Si causa est in aere, Endemii vel Epidemii. Aer quippe si ab inferioribus terrenisque causis inficit, Endemii sunt. Si à superioribus aut ex temporum tēpestatumque mutatione, tum sunt simplices Epidemii: aut ex cœlestiū corporū viribus & influxu, ii sunt vere pestilentes, quorū alij grauiiores, alij mitiores, alij consueti, alij insolentes. Consueti pestilentes, morbi sunt, pestilentes febres, carbunculus, bubo pestilens, iique grauiiores: in leuioribus consueti sunt exanthemata rubra tum purpurea: quæ summa cute maculis non extuberantibus efflorescunt, quæ ephymata Hippocrati, Plinio papule, & pueriæ erupiones.

2. sacchari penid. 3 iii. diatragacanthi frigid. 3 ii. syr. capill. Ven. syr. viol. ana 3 i. b. misce. pectus vtrisque inungebatur oleo amygd. dul. ita ut sexto die a venæ sectione sanitatem recuperarint. At Nicolaus Guilielmus Zythepa, Consul Delphensis (de quo alias dictum est de febribus continuis) pleuritide contumaciore correptus est, ex morbo isto Epidemio, cum aphthis, qui 21. die curatus fuit, cuius vrina (dictum mirum) semper fuit tenuis, clara, translucida, instar aquæ, usque ad finem morbi, cruda manens, quod alias in pleuritide nunquam mihi compertum fuit. Antonius vero Cornelius proxeneta, qui in foro frumentario habitabat Delphis, in domo angulari vici Piperatii dicti, hanc febrem epidemiam etiam incurrebat, vna cum tussi valida, & pectoris insigni coarctatione, viribus collapsis, sanguine copioso ex vena basilica emissio, antequam ad eum pervenirem. Hunc linctum sequentem ad tussim mitigandam sumpsit: 2. syr. viol. iunibini, ana 3 i. sacch. penid. syr. capill. Ven. ana 3 b. misce. Similiter continuo diatragacanthum in tabulis capiebat, & cum vigil permaneret, ac capite doleret, tempora inunximus vng. populeo, & oleo nenupharino, simul permixtis. 25. Iunii hanc purgationem ebibat: 2. elect. lenitini 3 i. dissolue cum 3 iiii. decoct. pectoral. addendo syr. viol. ex multipl. infus. ros. ana 3 b. misce, fiat potio, qua (cum debilis esset) quatuor secessus cum habuisset, melius habere cepit. Verum somno minus obrepente, tempora rursus inunximus oleo mandragoræ & papaveris: atque hic cum satis pro deplorato haberetur, tandem sanitatem consequutus est. Vti & Beliana M. Eboldi quondam Chirurgi filia, quæ calamitose eodem tempore decubuit, cui præter alia symptomata maligna sanguis & naribus stillabat, vigil pernebat, postea somniculosa & quasi cataphora correpta, etiam animi deliquium incurrebat. Huic ab initio ex nostro iussu vena secta fuit, nam & febre putrida continua laborabat. Syrupus viol. & capill. Ven. exhibitus est. Alius facile eidem soluebatur ex hac potione sequenti: 2. electuarii lenitini, diaprini simpl. ana 3 b. dissol. cum 3 iiii. decoct. pectoral. addendo syr. viol. ex multipl. infus. ros. ana 3 b. misce. Quinquies ex hoc pharmaco tantum leniente alium deposuit. Interea lambebat ex sequenti eclegmate: 2. diatrag. frig. in tabul. sacch. penid. ana 3 b. syr. capill. Ven. frig. de liquiritia, ana 3 b. syr. iunibini. 3 i. misce. Capiebat quoque ex hoc syrupo longo cochlear vnum: 2. rad. liquiritiæ derafa 3 b. hyssopi, viol. vngulæ caballinæ, scabiosæ, ana m. i. vuar. passul. enucl. 3 i. vuar. corinth. 3 b. iunibinarum sebest. recentium ana m. i. coquantur in aqua com. pro 3 ix. addendo sacch. candi post colaturam 3 ii. syr. de liquiritia, capill. Ven. ana 3 b. iterum bulliant, ad consistentiam syr. longioris. Subinde quoque deglutiebat diatraganthum frigidum in rotulis confectum, & pectus inungebat vnguento resumptivo, frontem & tempora, pro somno conciliando, oleo mandragoræ, & vnguento populeo. Quibus quidem remediis alij multi, quemadmodum & pater huius puellæ, tum eiusdem sorores, ac fratres, simili morbo epidemio decumbentes, alijque infiniti, convaluerunt.

SCHOLIA.

5. Morbus hic epidemicus, vna cum febre, non solum apud nostrates in Belgica, verum etiam in Germania, & Gallia, passim plurimos occupabat, & afflatu quodam ex illis regionibus ad nos devenit, quanquam hic Delphis & in locis pluri-

mis ac nobis finitimis, post mensem Iulium minus grassaretur. Interea in autumnno, potissimum vero mense Octobri & Novembri, rursus apud nos reuiuiscere videbatur. Scripserat eo tempore Iacobus Forestus frater mihi carissimus, & medicinz doctor apud Alcmarianos medicinam faciens, & proposuit mihi quædam dubia in hoc morbo. Cui in hunc modum rescripsi. Duo dubia mihi proposuisti, carissime frater, in literis tuis. Numquid in hoc morbo epidemio, vena secanda sit? Deinde vtrum in isto morbo nunc grassante agri vnum dandum sit? Ad primam propositionem sic respondeo, ut in febribus pestilentibus, contagiosis, malignis & epidemicis soleo. Si morbus sit ex mera contagione aeris, venæ sectio minus prodesse poterit, cum seminata contagiosa, sanguinis missione non possint educi. Hinc sæpe vidimus in febribus pestilentibus contagiosis, & malignis quosdam perisse, quibus vena perperam secta fuit: & experientia iam dudum observauimus, cucurbitulas etiam cum scarificatione, talibus magis profuisse. Quamobrem non placeat mihi illa sententia cuiusdam medici, de quo mentionem facis, qui sine discrimine in isto morbo epidemio, semper vult venam esse secandam, in omnibus agris, ut refert, neque illorum ratio mihi sic probatur, qui omnino iubent in omnibus a venæ sectione abstinere. Cum ipsemet pro comperto habeam quod in mense Iunio & Iulio, cum hic idem morbus valde grassaretur, statim adhibita venæ sectione in principio, tum leni euacuatione, plerique tunc citius curatos fuisset, quamquam illi (tardius tamen) quibus venæ sectio prætermittenda erat, curabantur. Ita & aliis quibusdam maxime profuit purgatio, sed lenis, neque valde vehemens, ab initio exhibita. At hoc tempore, nempe mense Octobri & Novembri, rursus eodem morbo reuente, & poplatis grassante, quibus pharmacum tantum adhibuit fuit, etiam plurimi sine venæ sectione euaserunt: cum vero hyems appropinquet, & iam in autumnno simus, & iam magis crudas sit materia & frigidior quam in æstate præcedente, cum catarrho contumaciore, venæ sectio potissimum vero pituitosis, minus profuisse aut iuuasse videtur. Quanquam plurimos statim ab initio etiam hoc tempore, quibus sputum sanguinis in hoc morbo epidemico etiam apparebat, vel dolor aliquis lateralis accedebat, aut pleuritis, vel pulmonis inflammatio, tales inquam, omnes venæ sectione in principio adhibita probe curauimus. Verum cruda existente materia, & in hominibus pituitosis, & debilibus, quibus signa plenitudinis minus aderant, commode a nobis absque venæ sectione, pharmaco conuenienti, materia prius præparata & demum educta, sanitatem adepti sunt. Plurimi quoque etiam ab initio adhibitis tantum lenientibus pharmaco pectoralibus, melius habuere, ut deinde ex pectorantibus, sanitatem integram facile receperint. Oportet igitur diligenter distinguere, quibus venæ sectio conueniat, & quibus non, iuxta indicationes curandi, vel sanguinis mittendi, quæ vel admittant, vel omnino dissuadeant. Ita etiam de pharmaco exhibendo sentiendum est. Quanquam in febribus omnino pestilentibus substantiam cordis occupantibus, venæ sectio nullo modo prodest (ut alias dicturi sumus) sed hæc febris non ita pestilens erat, quamuis epidemia omnes passim innuadens. Hic autem erat morbus epidemicus ex illorum genere, qui etiam sine peste oriuntur. Erat tamen contagiosus & præsertim malignus. Quidam vulgares in Hagha-Comitis (ut audio) se ipsos tum alios absque medici præsentia, seu beneficio eiusdem, hunc morbum epidemicum curarunt assumpta Theriaca, cum folio anisi, & exiguo croco adiecto. Interea præstat materiam minnere lenientibus, & ea omnia adhibere, quæ vera methodus curandi doceat, quam vno Calipodio (ut Cal. de cecari) aut vno medicamento omnes curare. Nunc ad alia secundum dubium venio, vtrum in isto morbo epidemico

vinum sit dandum? Ego, ut ingenue fatear, in hoc morbo curando magna ex parte a vino abstinui, quod faciendum cum sit in iussu, iam tum omnes ex ea laborarent: licet enim saccharum candi adiectum esset, videri experientia quibusdam vino paulo largius sumpto, febrem in furorē abiisse, aut delirium vel paraphrenitidem: non obstante quod in hoc morbo epidemico nunc grassante animaduertim, febres magna ex parte lenitas, vel mitiores, aut exiguas fuisse (exceptis iis quæ in pulmoniam, vel pleuritidem, conuerterentur) quales subinde solent esse pestilentes, ita ut quosdam inuenerim, vix febrecitare, aut scire, quod etiam ex catarrho pectus occupante euenisse credo, linguam prius, tum fauces humebant. Quod si dicas, vinum ob debilitatem virum exhibendum: Ego respondebo, quum virtus præsertim per alia rescipi possit sine eo periculo, mallem eo non uti: quæquam minime negauerim pituitosis (vix & in scribis) profuisse, modo simul ob iussim vehementerem saccharum candi (ut vocant) adiectum fuisset. Sic etiam quibusdam non valde febricitantibus nihil incommodi attulisse censeo. Recte dixit Onidius lib. I. De remediis a morbis: Temporibus medicina valet, data tempore profuit. Et data non apto tempore, vna nocet. Et ita frater carissime puto me tuæ petitioni satis fecisse. Vale, vixim Delphi 14. die Novemb. ann. 1580. Caterum istis morbis vulgaribus omissis, ad magis pestilentes & tandem ad pestem ipsam deueniamus, quæ ab epidemicis nunc dictis (licet etiam pestilentes morbi epidemici) tamen perniciose ad pestilentes diffident, quæ quidem pestilentes, quamquam vulgares etiam sint: tamen hoc habent (quemadmodum & pestis) ut multos perimant, ut apud Galenum I. De morbis vulgaribus constat. De qua re etiam latius legas Altimatum cap. 3. De medicis febribus pestilentibus. At exempla subsequencia hæc omnia melius docebunt.

OBSERVATIO IV.

De febre quadam maligna, & quasi pestilenti, vna cum vermibus.

1. Anno 1553. ab Augusto mense usque ad mensem Novembrem, Alcmaria: febres admodum malignæ & quasi pestilentes, vna cum vermibus publice grassabantur (nulla tamen peste apparente:) quæ quidem febre inter alios multos, omnium primò Alejda Beutitha (ita enim huic malieri, nempe molitoris vxori, nomen erat) famula quondam Margarete Nannæ matris meæ carissimæ, mense Augusti correpta est, annos nata quadraginta, mulier admodum biliosa. Erat autem febris lenta, & capite dolebat, erudum lotium & inconcoctum meiequam inhorruisset, sed absque nebula. Post grauius deinde febricitauit. Secundo autem die accitus esset, pulsus reperi nonnihil debilem; & venæ sectioni alias consueta esset, alio tam prius glande irritata, ac facibus communibus ita educerebat, secta fuit, sanguine ad vncias quinque emissio. Verum cum facies pallorem traheret, ac pulsus languinis detractione cessatum est, & aqua aspersa rediisset, ad lipothymia recreata, mox melius habere visa est, & ut hunc syrupum ebiberet mandauimus: 2. syrapi de limonibus, de acetositate citri, de succo acetosæ ana 3 b. aquæ acetosæ, boraginis, ana 3 b. misce, & fiat syrupus. Quem cum frigide bibi-

billet, nonnihil refocillata fuit. Tercio autem die cum alium non deponeret, medicamentum admodum leue subleuens dedimus: 2. diaprini simpl. 3 vi. pulv. ibamandoræ extr. & cum aqua acetosæ 3 ii. syr. ros. laxæ 3 i. aquæ bordei 3 iiii. misce, fiat potio. Quæ biliosa quædam excreuit. At nocte febris mali moris, & acuta flagrabat, quarto die ab ineunte morbo delirauit, noctem sequentem insomnem egit, alio deinde soluta vermem viuum eiecit. Quinto die licet calor febrilis mitior videretur, circa ventrem maxime doluit, sicca alio nares (vix pueri solent vermibus laborantes) vellicabat. A balano nihil excreuit. Sexto die vrina melior, sed dolor in ventre perseuerabat: Ab umbilico inuncto sequenti linimento, & pilulis deinde deuoratis nouem vermes eiecit. Et septimo die præter spem multorum sana euasit: 2. olei ononum, olei lilior. fellis bubuli, succi capæ assatæ, butyri recentis ana 3 ii. misce, fiat linimentum. 2. aloes xocoterina 3 i. b. spec. diatragacanthi frig. gr. v. cum syr. viol. fiant pilule tris. Sorbebat autem supra pilulas (ne aloes febrilem calorem auerteret) cochlear vnum syrupi de limonibus, quem syrupum frequenter quoque hauriebat, etenim & naturæ studet, & cum contraminata materia morbifica pugnat.

SCHOLIA.

Febres, quæ tunc passim ægrotantes depopulabantur, erant valde malignæ, contagiosæ & quasi pestilentes licet neque tunc bubones aut anthraces apparerent. Interea erat magna putrefactio in humoribus, cum fere omnes vermes deiecerent, quemadmodum eodem tempore euenit Mariæ Iulæ, seu Iodocæ triginta octo annorum, famule Adriani Dodonæi, nostri pharmacopœi: Primis enim diebus lentam febriculam sentiebat, quæ nihil faciebat, neque tunc medicum consulēbat, cū tenuioris fortunæ esset, quamuis circa quartum die fluxus alui colliquans, huic obuietur, ita ut multa liquida, fœtida, subinde porracea, & glutinosa, vna cum vermibus deiecerit, quæ tandem in syncope grauiorem inciderit, cuius causa me vocauit, quæ proculdubio ex spontanea euacuatione tum vermium vellicatione oborta erat. Quamobrem ut à syncope grauiori excitaretur, acetum rosaceum naribus obieci, & cum partes externæ refrigeratæ essent, intro reuocato calore, & sanguine (ut fieri solet) extremas partes, maxime vero superiores, stringere vinculis iussi, ut foras resisterent spiritus & humores, manibus scilicet non solum calefactis, verum etiam vinculis iniectis, eas ipsas fricari quoque imperabam, at inferioribus partibus intactis & omissis, ut fluxus sic reuocari posset. Quibus quidem transactis, ægra ad se rediit & cum iterum loqui posset, assumpto robore de ribes, cui manus Christi appellata, intrita esset, mox reuiuiscere visa est. Interim pulsus huic debilis erat, cum quadam intercedentia, & contractione, qualis fere in epilepsia cernitur. Subinde etiam conuellebatur, ob vermium morsum aut materiæ venenositatem, uti exillimabam. Aderat & huic, ut omnibus, fere eo tempore febricitantibus, stomachi dolor, & fluxus biliosus. Eratque ita debilis, ut ad mortem tendere videretur. Et cum quartus dies præterisset, a venæ sectione abstinuimus, & iis tantum vti fuimus, quæ ad putredinem, sicut fluxum & vires roborandas facerent. Hanc sequentem mixturam subinde sumebat: 2. syrapi de limonibus, rob. cerasorum, reb. de ribes ana 3 b. misce. Et cum ipsa paululum cessaret, syrupum quoque myrtinum propinaui, qui ad fluxum quoque faceret. Ob-

R tussim

tussim adieci aliquando syrupum de liquiritia, & syrupum cydoniorum, ob fluxum & vermes. Interea præcepi, cum ipsa paupercula esset, ut continuo ex decocto sequenti vteretur: *℞. endiuia, dentis leonis, cum radicibus, herb. acetosa (ob putredinem) (polygona) (tam ob fluxum, quā vermes) (ana m. i. absinthii Romani m. ss. his quidem in cerevisia decoctis, nempe tenuiori, pro potu utebatur. Cæterum cum fluxus vehementior foret, & vires deicerentur, 3 i. cornu cervi vss. assumpta, cum decocto superscripto, vermes deiciebat: stomacho ac ventre oleo cydon. inuncto, mox ut ventriculi & intestinorum facultas magis roboraretur, fluxu copioso ægram prosternebat, hæc mixtura præscripta est. ℞. conf. ros. an. 3 i. pulvis cornu cervi vss. 3 i. corall. rub. bol. arm. veri, nempe terra lemnia vera ana 3 i. syrupi de limonibus q. s. redigantur in formam opiæ: ex hac sapissime capiebat. Cæterum cū fluxus in dies accrescebat, tabulis seu rhombis deuoratis etiam has pilulas deglutit, pro siti antea fumens quotidie syr. de ribes: ℞. trochis. de terra sigillata 3 ii. fragmentorum lapidum pretiosorum gran. x. dissolue in aqua ros. acetosa q. s. facch. albiss. 3 iii. fiat confectio in rotulis drachmarum duarum: ℞. trochis. de spodio cum semine acetosa, de terra sigillata, de succino, seu carabe, ana 3 i. corall. rub. gr. ii. cum muna cydonior. fiant pilule vii. quibus deglutitis, fluxus cessauit, ac per totū morbi decursum deiecit per aluum plusquam viginti vermes: Et cum hanc deploratam deslerent, & in familia orci numeratam, cum aliis quibuscumque intra spacium nouem dierum luci auræque vitali restitimus. Nam hoc eodem tempore infiniti eodem morbo laborantes, a me curati fuerunt, & nihil æque tum ad fluxum, tum ad vermes faciebat, quam cornu cervi vss. ac tabulæ iam descriptæ, quæ similiter siccabant & veneno resistebant. Cibus erat huic, sicuti & aliis, ius pulli gallinæ, omphacio alteratum.*

OBSERVATIO V.

De simili febre, pestilenti, & maligna, cum syncope & vermibus.

1. **B**Rechilda nata annos septendecim, puella vtunque crassa & puitosa, ministra Theodori Teylingij consanguinei mei, cum inhoruisset pestilens febris, eaque maligna & acuta eam inuasit, cumque circa præcordia valde premeretur, etiam syncope correpta est. Ad hanc accitus frictiones statim adhibui, ita vt mox à syncope excitata fuerit. Cæterum cum animaduertent febre sine ordine augmentum ducere, lotiumque plusquam in præcedente muliere tinctum esse, sine fluxu ventris, cui & color faciei saepe in liuorem mutabatur & guttur subito inflabatur in talem molem, vt astantes eam suffocari putarent, qui tumor in gutture mox delitescerebat, hinc subito efflorescebat: adeo vt symptomata illa, astantibus veneni assumpti suspicionem præberent, aliis vero maxime mulierculis suffocationis veri. Pulsus tamen huic nõ debilis erat, vt in præcedente muliere, quanquam inordinatus esset. Febrim hanc pestilentem quoque esse & malignam, ex signis præcedentibus facile cognouimus, eoque magis cum in sexum fœmineum, tales febres eo tempore maxime grassarentur. Cumque eodem die vltro alius officium fecisset, mediam brachij dextri venam secari iussi paucum tamen extracto sanguine, cum in syncopen incidere: quæ aquæ aspersione in faciem subito elata, ad se rediit: eoque tempore cochlear vnum syrupi acetositis citri deglutit: & cum non sibi

ret, neque lingua arida foret, paulo post 3 ii. s. theriaca Venetæ cum 3 i. aqua scabiosa & cardui benedicti, & acetosa propinavi: ex qua potione non diu post recreata fuit, ac plurimum deinde sub noctem sudauit. Altero die tamen dolor cū capræ cordia hærebat, cum cordis quasi palpitazione, febre magis sine ordine crescente, oculi subinde conuergebant, aderat & stridor dentium, pulsus quoque inæqualis, deficiens, aliquando etiam recurrens, linguam manducabat: quæ symptomata mihi suspicionem vermium præbuerunt, cum & tussicula eius intestaret eandem, & clamore expergeret, prosliretque & iterum sopiret, propterea id quod sequitur exhibuimus: *℞. castia extracta 3 ss. aloes zocoterina 3 ss. propinavi cum 3 iiii. s. lactis (quia paupercula) qua potione, plurima excrementa, & quatuor vermes excreuit: debilis etenim erat, & facilis solutionis, ideo medicamentum dosim non auximus: Interea altero die subsequente has pilulas deuorauit: ℞. aloes 3 ss. coralli rub. gr. x. cum aqua scabiosa fiant pilule tres: quas cum sumpsisset, duos vermes adhuc deiecit. At assumptis pilulis ne calor febrilis augeretur, forbebat cochlear vnum syrupi acetositis citri. Die sequenti, rursus duoratis pilulis, vna cum excrementis de nouo vermem excreuit, atque die vno ac altero intermissis cum pilulas easdem deglutisset, vltimo mortuum vermem, cumque longum simul cum facibus putridis exoneravit, ac perfecte sana euasit. Acida vero huic fere inuitæ, cibaria obtrusimus, quemadmodum & aliis omnibus. Hoc enim modo mulieres quæ magis ægrotabant, superstites manebant: alia vero quæ paltum inire nolebant, magna ex parte moriebantur, vt & illæ quæ ab Empiricis male & sine tecmaris tractarentur.*

SCHOLIA.

Hæ pestilentes febres mediate pendebant, ab aliqua mala qualitate, quæ in humoribus vel ab aëre tandem cor inficerent, sed non proprie tamen pestilenciales, cum ex putredine humorum vermes, in iis, qui his febribus laborabant, gignerentur, magis in mulieribus. Nam omnes fere mulieres quæ hoc tempore decumbebant, vermes deiciebant, cum excrementis liquidis & fœtentibus, & licet iisdem appetitus deiectus esset, nisi vltro cibum caperent, moriebantur. Venit autem eo tempore mihi in mentem quæ Auicenna scripserit. Quandoque cadit appetitus eorum, qui febres præteritunt pestilenciales: incitentur autem ad comestitionem, quoniam qui viriliter ad ea quæ sibi offeruntur, se habent & potenter comedunt, euadunt. Quæ verba Auicenna, ex Galeno accepit enarratione 58. commentarii tertii in lib. 3. De morbis vulgaribus, ubi ita ait: Etiam hoc symptoma omnes cepit, qui in peste diuturna, quæ modo viguit, laborabant: quare factum est vt multi morerentur: fortissimi ergo qui vim sibi ipsi inferentes cibum oblatum assumpserunt, omnes fere superstites fuerunt: plurimi vero mori quam comedere quicquam prius duxerunt. Verba autem Galeni in hac febre maligna, & satis pestilenti vera esse obseruauimus, quamuis absque characteribus veneni, vt & Amatus doctissimus quoque animaduertit, in illis febribus pestilentibus quæ Anconæ anno 1552. multos pestundabat, quæ ciuitas præclara Venetiarum vrbis, vt & nos audiuimus à præclarissimis medicis, cum Venetiis ageremus. Sicut enim Romæ, vt experti sumus, Hæmitæos maxime homines ibidem inuadit: sic & Ferraria

Ferraria tertianæ nothæ, magna ex parte dominium habent sum: Ita Colonia & Lutetia Parisiorum, pestis frequentissima est, ob hominum frequentiam & forditiem platearum. Cæterum cum pestilentes febres his nostris valde similes anno 1552. tempore Veris Anconæ grassarentur, illo anno nisi vnam tantum puellam Alemarie similis pestilenti febre maligna infectam, præ manibus habuimus, mense Augusto, quæ & vermes deiecit: & per nos quoque sanitati restituta fuit. Verum apud nos Alemarie, & in locis finitimis febres haud dissimiles nostram urbem prius occuparunt anno 1553. quas Amatus anno præcedente Anconitanos inuasisse scripsit. Interea apud nos, sub finem autumnii anno 1553. magis cessabant, vel minus malignæ erant, atque multo diuturniores, quam in ætate, licet etiam in iisdem febribus vermes tunc quoque deiciebant: quare exemplum adhuc vnum addemus.

OBSERVATIO VI.

De febre mali moris, diuturna, cum vermibus pestilentem febre imitante.

1. **M**atrona nobilis Nieueldia, mulier si quæ alij, Satrapis in Heyloe, annos quinquaginta nata febre contumaci, & diuturna (qua per tres menses conflata est) cum vermibus, pestilentem febre imitante, corripit cepit, mense Septembri. Ad hanc die secundo decubitus in castello suo (Colserio dicto, quod postea in obsidione Alemariana, vti Castellum Cranebroecium dictum, dirutum est) decubentem accitus, animaduerti impitimus in ea pulsus inordinatum esse, valde submissum, & febrim cum horrore leui incepisse. Ex capite valde dolebat, vrina non erat tincta, sed cruda, subingalis: mœror, & angustia eam occupant, quem ob obitum mariti, proliis carens, non sine causa contraxerat; syncopen subinde incurrebat, vt & alia febricitantes prædicte. Data itaque omni opera, contra morbum grauiorem ita pugnauius. Cum valde melancholica esset, gracilis quidem & venas amplas habens, per balantum prius facibus depositis communibus, internam brachij sinistri venam (lienarem vocant) secare iussi, eo quod in sinistra parte magis dolorem sentiret, cum leui cordis palpitatio, & vncis fere sex sanguinis fluentibus, vtcunquo tulit, deinde hunc syrupum ebibit: *℞. syrupi de limonibus, de corticibus citri, borag. ana 3 ss. aquæ rum boraginis, cichorii, fumariæ ana 3 i. misce. & cum prona esset in syncopen, morsellum specier. diarthod. abb. in tabulis subinde capiebat. Cibus illi erat ius pulli alteratum cum succo malorum arantiorum, aut alterius saporis acidi. Proinde cum ex mordacibus humoribus ventriculū lancinātibus in vomitū protumperet, multa biliosa, tū pituitosa, cineritia, melancholica, admodum corrupta, tum vermem magnū euomit. Medicamentum abluatorium propinavius, quod constabat ex hordei communis decocti 3 iiii. syrup. ex infus. rosar. oxy-melitis simplicis ana 3 ss. mox à crebriori vomitu, ita ventriculum exterius roborauimus: *℞. olei cydonior. massichini ana 3 ss. misce. At ipso quoque ex mixtura sequenti, subinde cochlear vnum sumebat: ℞. syrup. de limonibus 3 ii. syrup. cydon. menthacæ ana 3 i. misce. Lenituum pharmacum non dedimus ab initio, quoniam per se satis aluum deponebat. Verum cum capite quoque doleat, hoc vnguento vsi sumus: *℞. vnguenti popul. 3 ss. vnguenti alabastrini 3 ii. misce. Fronte & temporibus***

Pet. Forest. Tom. 1.

bus inunctis dolor ille capitis miraculi instar sedabatur: verum vomitus nondum cessabat, quare ad vires simul recuperandas, (cum febris ad mensē procederet) vt hoc condito frequenter vteretur, mandauit: *℞. corticum citri, arantiorum & limonum conditor. florum arantiorum cond. conserua florum bug. florum rosar. ana 3 ss. specierum diarthod. abb. 3 ii. succa condita 3 ss. syrup. de bug. de mentha, de limonibus ana q. s. fiat conditum valde liquidum: quibus tandē remediis vomitus iste sedatus est. Licet non diu post alius fuerit restricta, & cum medicamenta per os sumere nollet, balano subinde ex melle, sale & speciebus hieræ picæ, aliquot granis diacridij adiectis, confecto, & supposito, bis de die alium deiecit. At tussicula aliquando obrepente, saccharo penidio probe utebatur, balanisque inditis, & vmbilico oleo sequenti inuncto, tandem vermem excreuit: *℞. olei rutacei, absinthii ana 3 ss. misce. omni mane sumebat cochlear vnum ac alterum syr. de cichorio Nicolii, cum rhab. & incepit plurib. dieb. vermes deicere, febre lenta, ac diuturna permanente, ita vt deinde aliquot diebus intermissis, cum in ventre valde doleat ex vermum morfu & vellicatione, vt coniectabamus, cum aluum non probe redderet, vt sequens enema iniiceretur, præcepi: *℞. mercurialis betæ, malua, endiuia, dentis leonis, absinthij communis, abrotani, pulegii, graminis cum toto, ruta, caulium rub. ana m. ss. viol. p. i. sem. zedoaria, anisi, coriand. præpar. an. 3 i. coquantur in duabus partibus aquæ communis & vna parte vini Rhenani pro lb. j. colaturæ addendo diacatholici 3 ss. castia mundata pro clysteribus 3 ii. ss. diaphœnici, electuarii, hieræ picæ ana 3 ii. olei oliuarii seu communis, olei rutacei, olei absinthii, ana 3 ss. salis tritici 3 i. misce, fiat clyster. quo ter aluum excreuit, plurima pituitosa, mucosa, corrupta, biliosa reddens, simul etiam duos vermes insignes expellens. Cum autem febris, licet læta, vltra duos menses protraheretur, diebus deinde intercedentibus omni die tres pilulas, mane ieiuno stomacho deuorabat hoc modo paratas: *℞. pilularum pestilentialium Rusi 3 i. cum succo acetositis citri, fiant pilule ix. quotidie tres sumebat superforbendo cochlear vnum syrupi acetositis citri ob febrim continuā satis licet lentam, iisque pilulis assumptis, cum stercore elaborato vermes deiciebat. Postea vero cū amplius vermes non expelleret, suborta est gutturi, atque oris, tum lingue inflammatio, & aphthæ vndique sparsim spectabantur, licet albæ, ideo gargarisimis subsequenter vsa fuit: *℞. aquæ plantaginis lb. iiii. hordei communis m. i. bulliant ad crepaturā hordei, in fine adde seminis cydonior. 3 i. leniter tantum ebulliendo 3 iiii. aquæ solatri adiectis, expressioni seu colaturæ addendo mellis rosati colati 3 i. ss. diamori, dianucum ana 3 ss. castia recens extracta 3 ii. fiat gargarisimus. Alius: *℞. portulacæ plantaginis ana m. i. ss. flor. rosar. rubear. folior. malua, viol. hordei communis ana p. i. coquantur in quatuor partibus aquæ communis & vna parte aquæ plantaginis, ad hordei crepaturam: huius colaturæ accipe lb. ii. addendo seminis cydonior. 3 ii. iterum leniter ebulliendo & rursus colaturæ addendo diamori, dianucum ana 3 i. castia recens extracta, mellis rosati colati ana 3 ss. misce. pro gargarisimo, quo omnis tandem inflammatio & aphthæ cessarunt. Interea tamen cum subinde male dormiret, oleo papaueris & mandragoræ, tempora sub noctem inungebantur, somno mox obrepente. Pro tussi vero, quæ interdum eam molestabat, tum pro cordis debilitate, cochlear vnum ex mixtura sequenti, saepe capiebat: *℞. syrup. violacæ, inuibini, de liquiritia, syr. ex infus. ros. syrup. de buglossa ana 3 i. R ij manus*******

manus Christi cū perlis subtilissime trita ʒ vi. mico: modo vero sumebat morfellum vñd manus Christi perlate: modo hos syrups sequentes: ℞. oxyacch. simplicis, syr. viol. rubinini, de liquiritia ana ʒ i. Si secessum non haberet eo quod medicamentum per os difficulter admitteret, enema commune indiciebat, vel glande satis acuta, alius irritabatur. At sub finem morbi huic singultus oboriebatur: quo symptomate aliquo modo pertecti, ob morbum diuturnum, & vires deiectas ab inanitione originem sumpsisse suspicabamur: Interea hoc medicamento vli sumus: ℞. feminis carni ʒ i. b. sem. papau. albi, sem. portulacae ana ʒ i. sem. anethi ʒ β. crassiore modo contusa, & cocta in cereuisia communi & excolata, continuo bibebat stomacho quoq; inuncto oleis vio. & amygd. dul. simul mixtis, tam in parte anteriori, quam posteriori, in ipso dorso: post quinque sexus dies singultus eam reliquit: ita vt optima victus ratione, ex nostro præscripto vtens, nobilis hæc matrona pro deplorata habita, postquam tribus mensibus adeo graui, diuturna, & maligna febre implicita iacuilset, magno cum nostro honore, diuina gratia opitulante, integræ sanitati reddita fuit.

SCHOLIA.

6. *Quare mulieres hac maligna febre magis infestabantur.*

ERat hæc quidem febris, non minus maligna præcedentibus, at multo diuturnior, in autumno, & muliere melancholica, ita vt vix inter pestilentes numerari debeat, quamuis eadem symptomata, vt priores mulieres, & hanc implicarēt. At hyeme instante febres hæ malignæ & quasi pestilentes amplius non apparere. Cæterum quod muliebre genus istis febribus magis afficeretur, (vt diximus) minus admiratu dignum fuit, cum huiusmodi febres malignæ, vt & aliæ pestilentes, corpora potius mollia, & aque humida inuadant, & ideo humorum corruptioni magis obnoxia. In hac tamen muliere magis fuit diuturna ob melancholiam, quamuis non minus seuæ accidentia produceret: Signum quoque magnæ corruptionis erat, quod omnes hac febre laborantes vermes deiicerent. Hæ autem febres, de quibus nunc diximus, videbantur esse mediæ quodammodo inter vere pestilentes, & non pestilentes, quoniam ab iis (teste Fracastorio) multi pereunt, multi etiam euadunt, suntque hæ potius malignæ, quam vere pestilentes. Vnde præceptor meus Benedictus Fauentinus duplicem pestilentialem faciebat, vnam immediate pendentem à peste, à praua & occulta qualitate, quam proprie pestilentialem vocabat: alteram immediate pendentem (vt paulo ante diximus) ab aliqua mala qualitate, quæ in humoribus vel ab ali-

7. tandem cor inficiat. Interim pestilentes febres non vnam & eandem naturam particularem habent, sed pro natura constitutionis temporis præsentis, & præteriti, ideo & diuersa nomina apud diuersas gentes obtinuerunt. Dicta est aliquando *Marenne*, propterea quod insidiosa & periculosa esset, vt *Rondeletius* quoque refert. Superioribus annis vocata fuit, *Trouffe-Galant*, quod fortissimum quoque iuuenes cito ingularet. Aliqui pestem internam vocant, & pro arbitrio quisque illam appellat secundum varias formas & varios effectus, quos præstat. *Rondeletius* putat esse tertium genus *Caussonis* factum ex sanguine melancholico, quod docent carbunculi externi, & interni, & stigmata illa nigra, per vniuersum corpus sparsa. Huius rei suspicionem augent causæ harum febrium, vt coniunctiones planetarum in Saturno, item bella, annonæ caritas, quæ solent hæc febrem

præcedere. Vnde natum est commune Græcorum proverbum. *Μετὰ λοιμὸν ὁ λοιμὸς*. Solent enim homines vesci quibullibet, vel leguminibus, radicibus herbarum, & non confectis alimentis, vti vidimus panem confectum ex radicibus, granis, fabis, castaneis, pisif, lentibus, quæ quidem alimenta sanguinem melancholicum gignunt. Adde quod eo tempore curæ, solitudines, timores, & alij animi affectus, spiritus absument, sanguinem exsiccant, quibus absumptis, vis illa diuina, quæ homines continet, regit & moderatur, inbecillior redditur, & ob id humores putrescunt, & venenum aliquod concipiunt. Id etiam tempore belli euenire videmus, neque id solum tam propter sanguinis corruptionem, aut corporum putredinem, quam ob microscopos, pauores & tristitias. Et, vt à nostris exempla petamus, apud Peripatianum multa clades facta est, pestis tum secuta est ingens, quæ non solum vicinos, sed etiam eos, qui in montibus vivebant, oppressit. Et apud Auernos (eodem Rondeletio test.) febris pestilens ita grassata est, vt multo plures occiderit homines, quam pestis anni superioris. Hac autem longe euidentiora sunt, quam vt lōga egeant disputatione. Bellum, quod nunc in vigore est, indicat, quot homines mortui sint in obsidione Harlemensi, vix dici poterit: de qua peste suo tempore agemus. Flandria tota, dum hæc scriberemus, peste quasi absumentur, bello atroci vndique flagrante. Interea hæc febris pestilens est diuersa, vt ipsa experientia docet. Est aliquando febris ardens, similis, quæ fit à bile putrescente circa pulmones, & ventriculum. Hoc tantum interest, quod contagiosa sit, & quandoque cum sputo sanguinis incipiat, vt illa quæ tempore Guidonis grassata est, de qua postea quoque agemus. Aliquando videtur spiritus suffocare subito, tanquam ephemera esset, vix diem excedens, vt sudor Anglicanus, de quo alias agemus. Rursus vna est magis exquisita quæ altera, & tunc semper tertio vel quarto die in carbunculos terminatur, nisi quis velit carbunculos morbum esse, & febrium symptoma, modo hominem pessundat, sine charactere veneni. Hac omnia exemplis clariora euadent. Quædam prius in medium adferemus de pestilenti febre *Trouse-galant*. Mox de aliis quibuscum, antequam ad pestem illam famofam Delphensium veniamus, de qua longiorem sermonem statuemus.

OBSERVATIO VII.

De febre quadam pestilenti, Gallis dicta Trouse
Galant, quæ in Sabaudia potissimum, aliisque
locis finitimis in Gallia anno 1545.
grassabatur, quæ & fortiores
iunuenes inculabat.

Luinus Sanderius medicus Gandensis, cum Pithueris medicinam facerem, ex vrbe Scambetica, proximi ibi exercens, cum qua vna suauiter vixi Bononiæ in Italia & vna redeuntis in Galliam, de communibus nostris rebus, & de febre pestilenti Trousse galant, ita ad me scripsit. *De rerum mearum statu latius scriberem, nisi plenus hæc ipsa à Iohanne Bailletto, cui literas ad te dedi, intelligere possem. Verum de morbo quodam hic publice grassante quædam scribere proposui, quem hic vulgo Trousse galant vocant, eò quod omnes iuuenes, & maxime viridiores è medio tollit. Morbus hic grassans, est febris pestilentialis, ex sâgmine piruinoso & crasso putrescente in venis orta, qua singulo vesperi exacerbatur. Accidit hæc febre hæc sunt: aut continua vigilia, quæ agnâ ad phrenitidem*

dem tandem ducit, aut continuus sopor, qui in lethargum transit: dolor plerumque totius adest in principio & tenum calor cum lassitudine capitis; verumum maxima copia, qui ex putredine generantur, quique sursum repentes vini per os euomuntur, non sine magno cruciatu, ita vt fere strangulari agere videantur. Plerisque & exanthemata erumpant, idque aliquibus in principio, non sine magno malo: quibus vero in declinatione ea apparent signis coctionis praecedentibus, ii quoque melius evadunt. In huius febris curatione, nihil praestantius invenimus, quam secundum Galeni sententiam, 9. Meth. de febre synocha, mittere sanguinem vique ad animi deliquium. Propterea parum minus extractimus, quam libram unam, & semissem, scilicet octodecim vncias sanguinis: in mulieribus autem libram unam. In aliis quibus, ubi commodum videtur adhibere sanguinis missionem reiteramus: aut encurbitulas natibus, aut spualis, applicamus summo cum successu. Neque te latere volo hic nos quatuor encurbitulis semper fere libram unam sanguinis extrahere. Summatim maximum remedium est, copiosa phlebotomia, tum propter tempus anni vernum, tum propter aetatem, tum propter materiam peccantem. Mimoramus materiam peccantem, post phlebotomiam, cum casta, & addimus ʒ i. s. rbarat. aut ʒ ii. cum scilicet concitimus materiam esse in venis primis. Deinde procedimus cum digerentibus, quae partim materiam refrigerant, partim materiam reprimunt. Verum in diutioribus semper vitmur apozematibus potius quam syrupis, & aquis deffillatis: quia aquis deffillatis non magnam habemus fidem vt nosti. Vitmur etiam aliquibus mixturis cordialibus, quae verumum quoque generationem prohibeant & cor a materiæ venenosâ muniant, cum certe parum à peste distet: nam & ipsa contagiosa est. Materia iam concocta cum signa coctionis appareant, tunc medicinam purgantem damus, scilicet in fine status. Nam plurimum experientia iam compertum habemus, & etiam ratio docet, non esse mœuendum, nisi apparentibus signis perfecta concoctionis, alioqui simul bonum cum malo expellimus. Morbus hic plerumque quarto die terminatur, aut vndecimo. Hec sunt quae de morbo hic grassante scribere statueramus: lucrum nobis hic artis luculentum fuit, ob ægrotorum copiam, cum tempore brevis venimus, vt Latius ex Baillieto intelligi. Alia vero scribere non statui. His vale, ac de verum tuarum statim referibito, & Iohanni VVidlio, vel Sylviu nostro tuas literas ad nos ferendas exhibeto raptim Chamberacii. 28. Iunii 1545. Tui amantissimus Linnius Sanderinus.

SCHOLIA.

3. **H**As literas cum Pithueris agerem, mense Iunio
accepi: at neminem quem nos tunc in cura-
tione habuimus, tui pestilenti febre, qualis hic de-
scribitur correptus fuit: quamquam rusticus qui-
dam in suburbio Canicula exoriente, non solum
pestilenti febre, sed & peste affectus est, carbone
in oculi palpebra inferiori oborto, capite ac collo
in immensam molem excrecente. Aut nullis re-
mediis iuuantibus tertio die hic obijt, ac integram
domum peste infecit, & omnes qui in domo illa
versabantur, quamuis admoniti per me, vt præ-
cautione vterentur, vel statim remedia adhiberēt:
in qua re cum nimium negligentes essent, subito
extincti sunt. Quamuis virus latuerit ad sex septi-
manas antequam aliquis inficeretur. Nouem nu-
mero in iisdem ædibus subito ad orcum rapti sūt,
quamuis idem malum hoc tempore alios vicinos
non inuasit, ita vt hæc pestis, cum alij neque Pi-
thueris, neque in eodem pago, in quo ipsi extin-
guebantur, peste infecti sint. Eratque tamen hic

Pet. Forest. Tom. 1.

morbus de eorum pestilentium febrium genere,
 quæ malignitatis suæ atque veneni characterem
 quandam exhibebat, quod minime scribitur de ista
 febre pestilenti vocata *Trouffe-galant*, quam apud
 Pithuerienses non vidimus, quamquam in aliis
 Galliarum locis, quemadmodum à nonnullis accepi-
 mus, idem malum iuvenes depopularetur. Hac
 febris (*Trouffe-galant dicta*) erat febris lyncchus
 pestilens ex massa sanguinea putrescente, unde &
 tanta sanguinis detractio iunioribus, quos invade-
 bat, villis erat. Athoc quoque annotatu dignum
 est, non omnes pestilentes febres characterem ve-
 neni habere, licet homines subito interficiantur,
 qualis pestilens illa febris sæuissima, quæ apud An-
 glos cum sudore grassabatur, & ideo à nostris *Su-
 doriferus morbus* (lingua vulgari vero, *de fvyetende
 feck*) appellatus fuit, & ab aliis medicis præstan-
 tissimis dictus est Hydronosus, qui de eo scripse-
 runt. Nam hoc malum (*vt etiam refert Erasimus
 Roterodamus elequentia monarcha, Batania nostra* ^{4.} *Hydronosus*
ator insignis, in epistola sua ad clarissimum Carolum ^{est sudor} *Vtenboium*)
 exitiale ad aliquot temporum inter-
 valla, novum exortum est, annis iam ferme quadra-
 ginta Anglis peculiare: ubi cum primum grassari
 cœpisset ignotum, nec medicorum ars quicquam
 adferret, tanta vis hominum extincta est, vt vix
 crederetur, eam insulam à tam multis incolis: nec
 semel ortum cessauit: quælibet enim aspera bruma
 licet subinde remittatur, scintillas contumax, rur-
 sus identidem sic incendescens, vt parcat nemini:
 non aliud malum horribilius nec contagium peri-
 culosius; habet tamen illud boni, quod non exca-
 rificet hominem diutius cruciatibus, intra duode-
 cim horas, interdum intra pauciores aut tollit ho-
 minem, aut certam vitæ spem præbet. Atque in-
 itio quidem, vt fit, festino affligit sudore, sed igneo,
 odoris teterrimi: visum est ex amne Phlegheonte
 emissum hoc malum. Vagues potissimum extru-
 ciat, alas ita comprimit, vt etiam vi velis, non pos-
 ses attollere. Qui feruoris erant impatientes, &
 auram largius admittebant, hi fere subito extin-
 cti sunt. Rursum alij cum animaduertent id com-
 pluribus infelicitate cessasse, dum in diuersam ten-
 dent rationem, in idem tamen exitum inciderunt.
 Nam oclusis timis omnibus & excitato igne co-
 pioso, opertique stragulis, quo magis tutiusque
 sudarent, æstu præfocati sunt. Præsentius tamen
 exitium adferebat admissum frigus. Tandem re-
 perto temperamento multo plures ab eo morbo
 conualescerunt, quam extincti sunt. Tamen tanta
 lues nondum eo tempore inuenit nomen, nec vl-
 lum efficax ab arte medica remedium hæcenus re-
 pertum est. Post iam tot orbis tumultus, post bel-
 la, post cædes, post opinionum diffidia, post re-
 morum omnium & caritatem, & inopiam, an. 1529. ^{5.} *Sudor An-
 glicus quæ-
 do transla-
 tus in Nor-
 vvegios, Dan-
 os et alias
 regiones.*
 translata est hæc lues ex Anglia in Norvvegios, *nos et alias*
 Danos quoque. Deinde furiose perambulans
 Poloniam, de regno in regnum, de provincia
 in provinciam, de ciuitate in ciuitatem, aduerso
 Rheno demigravit in Germaniam, perambulan-
 do etiam totam vel maiorem eius partem, ciuita-
 tes quoque Orientales nonnullas, vt Hambur-
 gum, Bremam, Lubecam, Dantiscum & à Po-
 lonia in Germaniam peruenit. Tandem post Ca-
 nem descendendo per Rhenum, ab Agrippina
 Colonia, incredibili celeritate ad agros Iulia-
 censes, ac Leodienses demigravit: illinc ad Bra-
 bantios, Flandros, ad Geldriam, atque Transil-
 uanos, & intra paucos dies ad Traiectum perue-
 nit. Illinc aëri incurso Hollandiæ limites hostili-
 ter inuasit, quos suis venenosis telis mira velocita-
 te infecit omnes, solis Alcmariensis & Waterlandis

(quemadmodum ego in libello manu magistri Ioannis Tyengii, Amstelrodamensis medici celeberrimi, descriptum reperi) pro maiori parte hac lue minime affectis. Amstelrodamum vero, in qua urbe Tyengius medicinam faciebat, 27. Septemb. eodem anno 1529. post prandium per aërem quandam nebulosum (ut idem referebat) subintrabat. Illinc subito Harlemum & loca vicina usque ad Oceanum, & tandem ad Zelandos permeauit. Illinc propulsa, demum ad Anglos vnde digressa erat, peruenit, ubi tum per aliquot annos sedes quietas obtinuit. Adiungam hic in gratiam tyronum medicorum ex eodem libelli Tyengii obseruationem quandam.

OBSERVATIO VIII.

De pestilenti febre Anglicana, quæ ab aliis Hydronosus seu sudor Anglicus dicitur.

1. Sudor Anglicus vel Hydronosus, uti Tyengius referebat, Amstelrodamum inuasit die 27. Septembris anno 1529. tribus aut quatuor tantum diebus populatum grassans: nam post quintum diem ad alia loca celeritate quadam transuolabat, neque amplius in urbe visa est. Istis quidem diebus quam crudelissime sauebat, uti etiam in aliis locis, ut qualibet die infinitos mortales, tam viros quam feminas inuaderet. Infantilis vero & decrepita ætas maxime immunis erat. Quanquam idem Iohannes Tyengius etiam sexagenarios hac febre venenosa obrutos viderit. Nonnunquam centum numero vnoquoque die corripiebat. Quos vero inuadebat, secundum corporum variam dispositionem, variis accidentibus afficiebat, quæ partim ab Isaaco Israëlitæ, partim ab Haly. Abbate 5. Theoricæ enumerantur cap. 11. De pestilente aëre: ut sunt sudores terri, & horridi odores, dolores, anxietates, alienationes, frigiditates, ab initio in corporis extremitatibus, conuulsiones, tensiones sub hypochondriis, urinae admodum diuersæ, quibusdam limidae, & valde corruptæ, pulsus concisus, cordis tremor, syncope, contractiones pedum ac manuum, dolores in renibus ac spina dorsæ supra modum vehementes, eruptio sanguinis copiosa, præ angustia & calore nimio per vias urinae, per nares, per aures, quibusdam & per oculos, aliis autem in fine ex crisi impedimento, & epilepsia, nonnullis & paralysis manuum pedumque, quibusdam & per vniuersum corpus euenerunt. Et licet hic atrox & valde perniciosus morbus existeret, minus lethalis erat, si ægrotantes absque errore commode tractarentur. Facile enim propellebatur venenum à centro, ad circumferentiam in omnibus per sudorem. Et sic dicit Auicenna 2. quart. sudor festinus in principio ægritudinis est malus: significat enim multitudinem materię cum malitia, nisi causa in eis sint humiditates aëris, propter pluuiam multam, tunc minor est eius malitia. Talis erat totius anni 1529. constitutio humida, pluuiosa. Ergo ex natura morbi minus lethalis: si eis debita cum solertia perspicaci, adhibita essent remedia. Verum quamplurimi (proh dolor) tam nobiles, quam populares viri, ac mulieres, hoc morbo misere suffocati sunt, ob libellos erroneos, ab indoctissimis hominibus in vulgus emissos, qui in eiusmodi lue curanda peritiam & experientiam iactabant, multosque in Anglia aliisque regionibus sese curasse dicebant, cum omnia falsa essent. Tales (inquam) minima pietate fulti erga ægrotos, illorum loculos tantum explebant, ac in sui commodum conuertebant, nullam de aliorum damnis nec morte ipsa curam gerentes, sed, quæ sua sunt, tantum curantes, nulla

arte instructi, miseros ægros, passim sua ignorantia, trucidabant. Fuit vero morbus epidemicus, cum omnes indifferentes occuparet, quoque fuit pestilens illa febris cum angina anno 1515. in ciuitate Hornana, & anno 1517. Amstelrodam ac Antuerpiæ, quæ ita fuit periculosa, ut si in septem horis aut octo non curarentur, ad pulmonem & cor permutabatur. ut breuissimo spatio omnes interierint, si intra sex aut septem horas nullam curationem adhibuissent, de qua dictum est prius in principio huius libri, & de alio simili morbo epidemio gutturis. Sed quantum ad has febres perniciosas & pestilentes, sudoriferas, de quibus nunc loquimur, nullam similitudinem habent cum illis sudoriferis, de quibus Hippocrates sermonem facit libr. 7. Epidem. verum erant ita peracutæ, malignæ, & contagiosæ, ut vnicui paroxysmo terminarentur ad salutem, vel ad mortem: quibusdam in quinque horis, aliis in decem, nonnullis in duodecim: nemo tamen ad 24. horas peruenit, nisi aliqui, quos noui (ut inquit idem Iohannes Tyengius) qui tegebantur cum errore, ut maiori parti accidit, ut hi quinque diebus sudarent. Incipiebat autem hæc febris ut plurimum cum horrore, & omnibus cum sudore terminabatur, & vno die decessit, imo raro 24. horas transibat: & propterea quidam dubitabant ephemeram esse; sed ab omnibus præstantissimis quibusdam medicis determinatum est, pestilentem putridam fuisse. Causa huius primitiua, Deus erat, ut scelera hominum corrigeret. Secunda constellatio aliqua præcedens fortasse, quam ipse tamen non explicat, & quod causa vniuersalis fuerit aëris corruptio, & particularis anni constitutio præcedens humida, hinc febrem sudor finiebat, post se relinquens in extremitatibus corporis pustulas paruas, admodum exasperantes, diuersas, & malignas secundum humorum malignitatem. Corpora ad putredinem parata, & disposita magis afficiebantur. Quod ad curationem attinet & venæ sectionem, & purgationem ab initio statim exhibebat: sed prorumpente sudore ab iis abstinerebat, ne motum morbi impediret, & magna cum laude (ut scripsit) utebatur tali potione: ℞. her dei mundati, florum nenupharis, viol. ana m. ss. car dai benedicti, pimpinellæ, borag. bngloss. passul. enucleat. ana p. i. ficum numero decem, lentum excorticat. 3 vii. lactæ abluti & mundi 3 v. tragacanthi 3 iiii. xedoaria, distamni, rad. tormentillæ ana 3 i. fiat decoctio in aqua nenupharis & bugloss. quantum sufficit, & post frigidationem exprimitur. Nos commodè adderemus in fine syr. de limonibus, ut melioris esset saporis. Dabat autem guttatim lambendo vel per cannulam fugendo tepefactam: nam sua frigiditate oberat. Dabat autem frequenter & parum, præsertim, quando corpus adurente calore exanderet, ac æger sit intolerabili afficeretur. Hæc, inquam, potio alterat humores, membra inflammata humectat, venenositatem à corde propellit per sudorem, ut pustulæ per cutem etiam melius exeant. Prohibet syncopen, cordis tremorem, stomachum & cerebrum roborat, spiritus recreat, & alienationi resistit. Plura de hac febre habentur in eius libello: sed quoniam hanc febrem non vidi, cum puer ad huc esset, ne in molem accrescant, alia non addam, cum hæc dicta sufficiant quoque ad eius curationem, cum & alij auctores de hac scripserint.

SCHOLIA.

Q Vis est qui existimet, hunc sudorem furiosum venenosumque & peracutum non fuisse? cum membra comprehenderet principalia? inde quoque

procurant ne impediatur sudor, quod vel facillime accidit, si tantum æger situm atque accubatum non mutet: qua de causa iubent medici, ut vna integra die situm non mutet: quam molestiam qui ferre possunt, mercedem laboris recipiunt, & euadunt: qui vero ferre non valent, sed se iactant, decubitus mutant, nouum aerem aucupantur, impedito sudore sua causa pereunt. Hæc de febre sudorifera satis dicta sunt. Istis præhabitis, nunc ad febres pestilentes magis exquisitas, tum ad pestem ipsam Delphicam famosam accedamus. Cuius causa hunc librum præcipue aggregaui sumus.

OBSERVATIO IX.

De peste Delphensi admodum famosa.

ANNO à Christo seruatore nostro nato 1557. post magnam annonæ caritatem, cum frumenta, quæ situm contraxerant, diuque reseruatæ essent à mercatoribus avaris, qui ab Alpiano Dardanarij dicuntur: Plinius annonæ flagellatores vocat. Quæ quidem grana diuini coaceruata, & putredinem adepta, à plebeiis comesta, omnium primo in pago Anticastro dicto, quod inter Hagham-Comitis & Delphensem Hollandiæ ciuitatem admodum percelebrem situm est, pestis suborta est. Sæuissima, eaque publice grassata est, ut nulli ætati pepercerit, quæ mox ad Delphenes utpote vicinos, tanta celeritate transmeauit, ut breui infinitos in ipsa urbe occupauerit. A rusticis autem qui lacticia, tum arenas ad vendendum in urbem vehere solent, similiter truculentissima & atrocissima pestis inuecta est, quæ vndique serpente cepit & mense Iunio magis magisque caput exerebat, donec Canicula exorientem iam iam in omnes grassata sit. Sed paulo ante illud tempus multa exanthemata, maxime vero in pueris, apparere, tanquam pestis futuræ præfagia, quæ licet citra pestem aliquando apparent. Apparere & ante hanc pestem Delphicam multæ meteorologicæ impressiones: nam & custodes ciuitatis, qui noctu excubias agebant, non solum stellas cadentes de cælo, sed & ignem delabentem in plateas & supra domos frequenter videbant. Pueri quoque antea colludentes scrobes instar sepulchrorum faciebant, & feretra in humeris (ut vespillones) portabant: pueri (inquit Gallus Tridentinus, in fasciculo de peste) ab intelligentia non errante ducti presbyterorum more cantant, alios viros pueros sepelire simulant, hanc vniuersam animantibus perniciem futuram præfagientes. Et quanquam omnia ab aliis pro portentis & nugis habeantur, tamen pestis sæuissima subsequuta est, adeo ut hoc anno peste vigente quidam pauperiores pro cistis mortuorum certarent, rixarenturque, ut ad verbera procederent, quemadmodum & anno præcedente, ipsi quoque pro pane, ob annonæ penuriam, & rerum indigentiam similiter depugnassent. Et licet hic lusus puorum videatur & res ridicula, res tamen in veritate, se ita habuit. Cogebantur enim homines vesici mali succi cibis, ita ut pauperiores quidem siliquas comederent, quæ bobus & suibus obiciuntur: talia non tantum erant causæ pestis, sed etiam futuræ auguria, ut recte docuit Galenus in principio libri de succorum bonitate & vitio. Præfagiebant & hanc pestem futuram mulieres prægnantes, quæ ex leuissima causa abortum patiebantur: quædam enim vtero gerentes immaturum foetum crebro eliciebant, & vna cum foetu multæ quoque peribant.

R. iiii peribant.

Terentius
Damianus
Pissenus
medicus.

quoque accidit ut continua fluxio, si italo quodam imperio subduceretur, sisteretur, aut prohiberetur, priusquam sudatum esset satis, quam perniciosum virus intus concluderetur, atque desiderere cogere, totis sciret præcordiis, citoque hominem iugularet eodem modo, si viribus prostratis adhuc stragulis cooperitis, sudorem prætermodum elicerent, ægrem imperiti vestibus suffocabant. Hoc malum, ut ex Aueruo accitum, pestiferum monstrum siue enatum sit in capita hominibus, Deus nouit: præcessit autem hoc malum (ut refert Terentius Damianus Pissenus medicus, qui de Hydronoso libellum seu tractatum composuit) comes in mucronem desinens, & criticus vespertino tempore, qui vere aeris malitiam & impuritatem protestatus est, in quo ignis agens facile spiritum sibi germaniorem calcaribus vrsit & in angustiam diduxit, ut hinc labor interiorum & sudor præ laboris anxietate poris exsisteret turbatimque efflueret. Visus est denique is idem que coronis, aut cauda sua versus meridianam plagam. Sed in hoc morbo sudoris mora vel absentia plurimum nocebat, ut idem Damianus testatur, propterea & is vterque parum calidioribus & sudoriferis quam Iohannes Tyengius ab initio, relinquendo & nymphaem & acetosam & rosas, neque in aquis nymphae, sed in aqua feniculi & scabiosæ decoctis, atque addebat post colaturam aliquid syrupi de Byzantiis, ut apud eundem videre poteris satis late. Cæterum non omnes de huius febris pestilentis essentia tunc causam inter se consentiant medici, cum alij ad epidemicum morbum tantum, (ut Cornarius) alij ad ephemeram, sed pestilentem (ut Altimarus) retem non concedunt, sed eam potius hæcicam pestilentem esse volunt, vel putridam pestilentem: & ideo minus admiratu dignum, quod cito moriantur, cum etiam ex corde affecto fiant sudores, & homines incidentes in syncopen, etiam sudent. Fracastorius eam ad ephemeram referre videtur, eo quod vno die aut hominem perdat, aut liberet. Ea quidem non solum contagiosa de vno in alium, sed & vagatur de ciuitate in ciuitatem, non tantum per eam insulam in qua fere vna videtur, sed sæpe ad vicinos Belgas deferri visa est, quapropter vitio aeris præcipue enasci censendum est. Alij etiam fieri volunt ex humoribus putrefactis in corde, & tunc ad putridam referunt. Sed si ex aere ortum habeat, ad hæcicam pestilentem. Cur autem in ea insula præcipue oboritur, vniuersalis quedam causa, intra vero in quo ea consistat analogia, difficile certe est nosse. Quanquam sunt qui dicant id soli ratione contingere, quod maxime gipseum est, vnde & Albion olim appellatum fuisse volunt. Certis igitur constitutionibus humidis vapores è solo illo accidit eleuari, subtilissimos quidem corruptos tamen, qui & subtili quique inferunt contagionem, cuius analogia est, vel ad spiritum vel ad tenuem spumam, quæ sanguini supernatat. Quæcumque autem causa sit, constat analogiam eius æstigationis esse ad subtile sanguinis propter quod die vno finitur ægritudo per sudorem, vnde febrem etiam sudorem appellat incolæ, nullis vquam exspectatione sudoris, nam quibus aduenit, omnes fere euadunt: quibus autem retinetur, maxima pars perit. Quare cura omni & diligentia

Pet. Forest. Tom. I.

peribant: quemadmodum in peste apud Venetos contigisse narrat Alexander Benedictus Veronen-
 sis in libello suo de peste. Præterea anno præceden-
 te hanc pestem, nempe anno 1556. in Martio co-
 metes apparuit, cuius motum nos obseruauimus.
 Visus est autem quinto Martij, die Iouis, circa
 3. 11. horam noctis ex crassa coniectura per horo-
 logia, non admodum magnus (qui tamen antea
 ad minus per diem apparuerat, nam præcedente
 nocte ab aliis quoque visus est, ut nobis relatum
 erat) eiusque distantia, ut cum Iohanne Ophusio
 Geldrensi Mathematico insigni præceptore meo,
 & cum Iohanne Zureno Mathesi additissimo &
 ciue Harlemensi, sub Horizonte Harlemensi ob-
 seruauimus, (nam tunc Harlemi eram) & erat
 12. grad. 55. min. à spica Virginis, & ab Arctu-
 ro 25. grad. min. 27. distabat quoque à stella, quæ
 est sub cingulo Orionis grad. 3. min. 42. vsque
 in Arcturum 25. grad. min. 32. quæ concordab-
 ant satis cum præcedenti obseruatione. Fuitque
 Cometes, ut ex supradictis patet, in 8. grad. &
 45. min. Libræ. Declinatio eius ab Ecliptica
 septentrionali grad. 7. & min. 15. sexto die Mar-
 tij, nocte sequente, hora nona eius esse distan-
 tiam animaduertimus in caudam Leonis 22. grad.
 & 24. min. In spicam 15. grad. & min. 36. In
 4. Vindemitorum 6. grad. 52. min. In stellam sub
 cingulo 3. grad. & 4. min. & in hanc vltimam
 stellam cauda tendebat, ita ut septentrionalior,
 quo ad latitudinem 4. gradus processerit, & non
 multum, secundum longitudinem. Septimo Mar-
 tij post nonam horam à Vindemitore, grad. 3.
 min. 44. à spica grad. 19. 58. & iterum ad septen-
 trionem declinauerat plusquam 4. gradus. Cauda
 permanebat fere parallela versus regionem Ang-
 gliæ. Octauo die mane paulo post quartam à spica
 grad. 24. min. 9. Ab Arcturo 16. grad. & 30. min.
 Die nono circa nonam noctis, à Vindemitore 14.
 fere gradu. A cauda Leonis 26. fere. Ab Arcturo
 30. grad. min. 32. Postea Almarix existens in
 patria mea solus obseruauit decimo die Martij
 vesperti ad medium nonæ, ab Arcturo 13. grad.
 min. 25. A cauda Leonis 31. grad. & 20. min.
 Ab vltima caudæ vrsæ maioris 17. grad. 20. min.
 Iubar ipsius à cauda videbatur ad visum quatuor
 graduum. Vndecimo Martij vesperti post octa-
 uam, ab Arcturo 24. grad. 21. min. Ab vltima
 caudæ vrsæ maioris 6. grad. 37. min. Cauda
 tendebat versus Leonis caudam, quamvis parum
 supra eam tendere videretur, Cometes ab eadem
 40. grad. 35. min. fere. Duodecimo die Martij
 post nonam horam noctis, ab vltima caudæ vrsæ
 maioris 12. 15. fere. Ab altera caudæ 12. 10. fere.
 5. Decimo tertio die Martij ad medium nonæ, à po-
 lari 23. fere. Ab vltima caudæ vrsæ maioris 25.
 23. fere. Decimo quarto die, ad medium nonæ,
 in superiorem quæ est in dorso vrsæ minoris 13.
 35. In polarem 16. fere. Decimo quinto die, ob
 aerem nebulosum non vidimus. Decimo sexto
 die Martij ad medium nonæ vesperti, in polarem
 21. 25. fere. In superiorem quæ est in dorso mi-
 noris vrsæ 31. 35. erat tamen parum dubia. Postea
 non amplius obseruauit, nisi quod semel obiter
 viderem inter constellationem Cassiopeæ, & vr-
 sam minorem, cauda vix apparente: & inueni
 quadam celeri obseruatione, distantiam 22. grad.
 fere à stella quadam lucida in Cassiopea, & ab al-
 tera in Cassiopea, 19. grad. & 3. min. fere. Sed
 tempus ob momentaneam obseruationem non as-
 scripsi, & propterea hanc pro admodum dubia
 habui. Ab aliis tamen (ut audio) postea adhuc
 visus est, quamquam ego non potuerim obserua-

re. Summatim motus eius fuit contra successio-
 nem signorum, ab 8. grad. 15. min. Libræ vs-
 que in signum Tauri, quemadmodum nos vidi-
 mus in sua latitudine obambulando septentriona-
 lem regionem coeli, ab imagine Virginis intra Ar-
 cturum, vsque ad constellationem vrsæ maioris,
 deinde ad vrsam minorem vsque ad Cephei &
 Cassiopeæ constellationem, retrogrado gradu
 progrediendo, in principio sese velociter mouen-
 do, plures gradus in latitudine, quam in longitu-
 dine perficiendo. Nos autem ex eo famem, &
 pestem prædiximus, cum de natura Saturni esset,
 ut in nostro Prognostico Germanico (quod in lo-
 cem emisimus & publice prolatum) constat, ut lector
 adhuc videre poterit. Ab eius ortu statim siccita-
 tem prælagiebamus, cum in signo Libræ ap-
 paruisset, in quo (ut Mizaldus doctissimus quoque
 affirmauit) siccitatem declarat. Et quia Leo ascen-
 debat cum conjunctione luminarium subsequen-
 te cometem, post eius apparitionem (ut quoque
 prædixeramus) longo tempore pluuia non subse-
 quuta est. Nam ut in nostro Horizonte Almar-
 riano tunc obseruauimus, à 2. die Aprilis anni
 1556. prædicti vsque ad 27. diem Maij non plue-
 bat. Eo autem die, deinde rursum 1. 2. 8. 12.
 24. & 25. Iunij. Postea 17. & 29. Iulij parum
 pluit, quæ tam exigua fuit, ut vix pluuia dici pos-
 set. Mox suborta est fames, quæ vsque in annum
 1557. perdurauit ad Iunium mensem, deinde pe-
 stis subsequuta est, quæ potissimum Delphenses
 inuasit. Et quamvis vniuersaliter de peste futura
 pronuntiassemus, etiam morbum contagiosum
 futurum & epidemium gutturis pestilentem supra
 nostrum Horizontem Almarianum prædiximus.
 De quo in principio huius libri egimus, & quæ-
 dam similiter exempla adduximus. At pestis illa
 scvissima Delphensis, de qua nunc agere cœpi-
 mus, quæ mense Iunio anno 1557. homines affli-
 gere cœpit. Canicula exoriente, adeo depopu-
 lata est in omnes, ut autumnus aduentante, magis
 radices egerit, ut extirpari non potuerit, ita
 scvians, ut centum vno die, aliquando mortales
 ad sepulcrum demiserit. Durauit autem eius in-
 sania & herocitas vsque in hyemem sequentem,
 neque tunc quieuit, quamvis paulo mitius scviret,
 ita ut anno 1558. in asperissima hyeme tam
 viros quam mulieres ac pueros pestifundaret. Tunc
 enim prius Delphos habitatum venimus, à Magi-
 stratu acciti, licet mense Septembri præcedente
 prius accessissem, modo Almarix non ægrotas-
 sem, & in epidemium morbum, (de quo antea
 egi) non incidissem. Honorario publico conde-
 coratus cum eo peruenissem, portam ingressus
 antequam templum antiquum pertransissem, & ad
 ædes Iohannis Heuteri, viri insignis & cognati
 vxoris meæ accessissem. ab eodem liberaliter hos-
 pitio acceptus, septem cadauera, vespillones mi-
 hi obuiam facti, ad sepeliendum ferebant: &
 vidimus cœmeterium adeo cadaueribus mortuo-
 rum repletum, ut muros qui templum cingebant
 æquaret altitudine, hac scvissima lue adhuc per-
 durante vsque in Mensem Maij anno 1558. Adeo
 enim atrox erat ut quinque millia hominum str-
 uerit, & vita dulcissima priuauerit, præter illos
 qui in locis vicinis vita emigrarunt, quamquam
 innumeri à me, tum ab Ericio collega meo, tum
 temporis fuerunt curati. Cum autem esset hæc
 pestis in maxima sua scvuita, quandoque centum
 vno die, subinde octuaginta, seu plures homines
 auferebat. Fossæ ita in cœmeteriis excavatæ, &
 profundæ erant, tum sepulchra adeo patentia, ut
 septuaginta cadauera continerent. Atrox certe
 malum,

malum, cui ciues in principio non satis obuiam
 ibant, imo nimium temerarij homines, alius alium
 peste infectum non fugiebat, sed indiscriminatim
 plurimi, etiam ægri eorum opera non indigerent,
 peste infectos inuisebant. Et quamquam vnus si-
 dus Achates afflatus, ægrotis sufficere poterat
 plerique ad infectos turmatim commeabant, ut
 facilius in omnes malum serpere cæperit. Septem
 quoque religiosi, nempe Sacellani & monachi,
 qui ægris more suo sacramenta ministrabant
 & inungebant, moriebantur, collega meo, ac me
 scvians hæc lues, in vicinis quoque commigrata
 est, præcipue vero ad eos peruenit qui in Portu
 Delphensi habitabant, & prope Mosam fluium:
 nam ad illos, tum alios quoque quasi vento rapta
 est pestis, in fine cum virus eius apud Delphenses
 decreveret: in quo pago multos etiam curau-
 mus, qui tempori ad nos consultum venirent.
 Omnium autem primo magis plebeijs quam ditio-
 res in hac peste afficiebantur: ex Senatu & patri-
 tijs viris Delphensibus, ad modum pauci imo an-
 no subsequente 1558. circa autumnum peste iam
 ad tres menses consopita, malignis Hemitritis
 febribus tunc passim grassantibus, plures ex Sena-
 tu & decedebant. Cum enim penuria rerum,
 & indigentia hanc pestem præcederet (ut paulo
 ante dictum est) corpora ex plebeis ad concipien-
 dam pestem magis disponebantur, frumentis exo-
 letis reconditis, deinde comestis in putredinem
 & mucorem ac situm conuersis. Et ita humoribus
 malignis in corpore coaceruatis ex malis succis,
 quique pauperiores inficiebantur, atque alios de-
 inde contagione afficiebant, maxime & eos qui
 excrementis abundabant, & vitiosam vitam ex
 comestationibus agebant, & ex crapulis diuersa-
 rum dapum & aliarum rerum mala qualitate affe-
 ctum. Et ob hoc etiam pueri voraces plus cæ-
 teris hac lue corripiebantur, quorum maxima
 pars moriebatur. Nam ex ætatibus puerorum cor-
 pora ad pestem maxime parata sunt, tum quia
 omnes ad vnum multum cibum (nunc autem &
 prauum) multamque potionem appetunt inordi-
 nate, ita ut succi crudi quiddam colligant ad pu-
 tredinem apti, tum quia calida & humida eorum
 sit natura. Etenim eorum larga humiditate, &
 membrorum imbecillitate, anhelitus frequentia,
 facillime peste obruantur. In his enim ob validâ
 facultatis concoctricis vim indefinentem, fumei
 vaporis collectio augetur; quo fit ut in eis calor
 innatus euentetur, ut magnam aeris copiam vna
 vice frequentius aspirent. Et quamvis hæc pestis
 primum cæperit ex humoribus corruptis, ob cibi
 prauitatem, postea corpora putredine sic affecta
 & putrilagine aucta, etiam acrem infecerunt, vn-
 de & magis scvians alijs non pepercit. Quique
 tertium & quartum decimum agerent annum tam
 pueri quam puellæ, hac lue infestabantur, cum
 præ cæteris ad pestem magis parati sint, & pleri-
 que eorum quam pueri deteriore victus ratio-
 nem sequantur, & sic in iis multorum succorum
 crudorum copia gignatur, quoniam ad illud vsque
 tempus eorum calor innatus sopitus permanet, is
 autem quartodecimo anno se mouere incipit, is
 ros, cutanea spiramenta dilatat, ac humiditates
 commouet, quibus maxime abundat, eorum ve-
 ro exuberante copia, eas regere nequit. Post hæc
 & inueniunt corpora similiter inficiebantur, quæ
 licet non tam larga humiditatis copia exsuperent,
 cum tamen hac nostra tempestate prauæ viuunt,
 bilisque flaua subeat, nonnullis succus quoque
 crudus gigneatur, tum malignis ex cibis tum

prauis: & ita quoque multi ex iis hoc sæuo malo
 corripiebantur. Senes vero minus, cum tales ra-
 rius peste affligantur, & hi præsertim, qui densam
 texturam habent, maxime vero si sint in secundo
 senio, qui frigidi sunt & sicci, & calor cordis re-
 missus est, nec toties aspirant, ut cætera ætates.
 Senium vero primum cum sit frigidum, & humi-
 dum, propter humiditatem & pituitam corruptâ
 affici potest, quamvis multo rarius quam reliquæ
 ætates. Vnde Plinius lib. 7. c. 50. testatur senes
 pestilentiam minime sentire, & maxime cum opti-
 mam vitæ rationem sibi instituant: sin autem, neu-
 tri à peste sunt liberi, vtrique etiam succum cru-
 dum colligunt cum contagione pestis ea corpora
 inuadit, quæ prauis succis, vel sanguine redun-
 dant, vel obstructionibus laborant, vel in crudi-
 tates incidunt. Mares quoque non minus quam
 fœminæ hac peste afficiebantur, licet & fœminæ
 quædam magis, & præsertim illæ ex fœmineo se-
 xu, quæ vterum gerebant, tum ob mensum ob-
 structionem, tum ex frequente, pro se & fœtu, an-
 helitu. Nam & hæc rarius euadebant. Et inter
 alias quoque nobiles erant, magis autem venereæ
 ex femine in vasis corrupto & reſeruato, aut men-
 ſtruo ſuppreſſo, aut ex humiditate pituitosaſarum
 profluio laborantes: tales (inquam) citius &
 peste capiuntur & affectæ rarius euadunt.

SCHOLIA.

12. Mvltæ & ferè omnium malorum genèra, quæ
 non animantibus solum, sed etiam stirpi-
 bus, ac quibuscunque rebus accidunt, pestes La-
 tinis hominibus (ut recte annotauit Cornarius in li-
 bello suo de peste, quæ apud Ruthenos mox per Lio-
 niam grassata est, & hinc ad Lituanos progressa, dein-
 cept Borussia inuasi, quæ postea Sarmatiam, ac Po-
 loniam peragrans, vicinos Quados, nunc Silesios ap-
 pellatos, afflavit,) dicuntur: & quicquid adeo in
 perniciem ac detrimentum alicui rei vndeunque
 contingit, pestis appellari solet. Sic Cicero Ca-
 tilinam pestem ciuitatis ac Reipub. dixit, & ali-
 bi, pestes quasdam hominum laude aliena dolentium.
 Et in amicitijs pestem pecunie cupiditatem appella-
 uit. Virgil. etiam nauium exustionem pestem ap-
 pellat. Et omnes inquit, Quatuor amissis seruatæ à
 peste carina. Atque sic etiam voluptas, & luxuria,
 & oratio praua, appellantur pestes: & mali do-
 ctiores ingeniorum pestes. Pestes item frugum mul-
 tæ sunt. Et in summa omnium rerum dicuntur, omnium,
 per translationem nomine vsurpato, ab ea quæ pestis
 vere & proprie pestis appellatur, quæ solum ho-
 minibus perniciem adfert, de ea tantum hic lo-
 quimur: quæ inter alias calamitates, quibus ho-
 mo obnoxius est, miserrima existit. Quid calami-
 tosius euenire potest, quam hæc ipsa pestis: quem-
 admodum adolescens quidam vi morbi impulsus,
 ex delirio morte instate se ipsum de trabe deiecit,
 ac mortuus ad terram procubuit: quod Colonia
 in peste calamitosa euenisse fertur, qui sese per
 scalas de cubiculo deiecit. Quis huius nefanda
 luis exempla omnia in medium proferre poterit?
 Cardanus & philosophus & medicus insignis sep-
 tem genera calamitatum humanarum communia
 esse scribit, inter quæ pestis non minimum locum
 obtinet. Sunt hæc, terræmotus, inundatio, ven-
 tus, animalia, pestis, bellum, fames, quibus alijs
 incendium addunt. Raro hæc eueniunt sine pestibus:
 Nam ubi terræmotus fit & maxime hiatus, sapif-
 sime tetri vapores in eo inclusi, pestem produ-
 cunt. Vbi fit inundatio, aqua rursus in alueos suos
 defluente, pisces moriuntur, etiâ aqua diu reman-
 ente

14.
Papor con-
ductus à
vento quo-
modo aerem
inficit.

Ex ribe-
accrese-
Romæ pestis
grassata.

15.

Pestis ex p-
se oborto,
prope
Egmondam
ab Oceano
in litus
eicito.

An Draco-
nis anhelitu
pestis fiat.

16.
Ex piscini
corrupti,
quomodo
pestis fiat.

nente accedit, sæpe putredo, inde & pestis. A ven-
to quoque pestis fieri potest. Sicut enim aer infi-
citur à cadaueribus insculptis, aut non crematis,
vel ob paludem vicinam, & ratione lacuum fœ-
tentium prope ciuitatem: quemadmodum narrat
Montanus prope Famagultam in Cypro, lacum
esse, qui ætatis tempore putrescit, ac causa exi-
sit, quod aer putrescit, vnde febres pestilentes
fiunt, atque infiniti moriuntur homines, ob va-
porum contagionem à paludibus: ita quoque pu-
trescere poterit aer, quia aliunde accedat vapor
malus conductus à vento: & talis fuit tempore
Thucydidis delatus ab Æthiopia vsque ad Græ-
corum regionem, quo tempore diligens Hippo-
crates ac vere diuinus, multos ignes accendi ius-
sit, ex lignis etiam odoratis, & suffumigia fieri, &
ita pestem prohibuit, vt Athenienses illi statum
autem erexerint ac in deorum numerum retule-
runt. Animalia præter id quod homines lædunt,
etiam pestem iisdem inferunt. Sic & Tiberi ac-
crescente Romæ pestis grassata est animalium ca-
daueribus in sicco litore relictis. Vel cum con-
tingat, quod loca ardentia, quæ sub mari sunt,
terræ motibus concutiantur, exhalationes pesti-
lentes, & in mare pisces interimentes euomunt.
Quod etiam in Auerno lacu, Roberti Regis Sici-
liæ temporibus vsu venisse constat, atque pisces
omnes, quos mortuos eiecit, nigri fuerunt, &
odorem sulphureum reddebant. Vel cum voragi-
nes terræ motibus factæ, vndas sorbent, multi
pisces in sicco relinquuntur morituri, qui tandem
putrescunt, aut cum magnos ex alto fluctus de-
stituit: quemadmodum non longe à Brauiscis Ba-
lena in litore Thulco putrefacta, reterrimo odo-
re tam valide aerem corrumpit, vt in eius accolæ
pestilentia ingrueret. Nam & pisces si moriuntur
in aqua, præcipue in lacubus & stagnis, minusque
mobilibus aquam autem prius inficiunt, mox &
aerem corrumpunt, atque pestem inuehunt. Id
etiam ex Oceano contingere vidimus, vt si pisces
vivos vel mortuos, potissimum vere magnos, flu-
ctus maris in littora regurgitent. Quod nos semel
obseruauimus, cum ex genere cetorum piscis, in-
gentis magnitudinis, atque portentosa molis,
longitudine viginti vlnas explens, & latitudine
quatuordecim cum cauda bifida & valde extensa,
ab Oceano in litus prope Egmondam, cum de-
missus esset, cum gurgite maris, qui cum descen-
dere in aluum maris denuo non posset, maximo
eiulatu cum viuis esset adhuc, super terram sic-
cam manens, tandem moriebatur, quem & ego
cum multis aliis spectauimus. At postea pisce mortuo
in litore permanente, putredinem ex se emitten-
te, non diu post pestis subsequuta est, quæ pagum
Egmondanum maritimum & vicinum inuasit, ac
multi eo tempore ibidem peste interempti sunt.
Non desunt quidem, qui vnus Draconis anhelu-
tu, pestem fieri arbitrantur: sed hoc Benedictus
Veronensis medicus & philosophus, fabulosum
recte esse putat. Verum id vero verius esse scimus,
cum amnes crescentes in planitiem excurrunt,
eam quam solent diutius inundant & procreant
animalia, quæ cum decescunt, in limo remanent,
& pereunt, ac eorum cadauera putrescunt, & aerem
sua putredine inficiunt. Item cum piscinæ maxi-
mo hyemis frigore congelantur, moriuntur pis-
ces, qui inde verno tempore & æstiuo calore pu-
trescunt, vnde vehemens frigus non paucos dun-
taxat homines, verum etiam bestias gradientes,
serpentes, volucres interimit: aut cum venti ex
locis spirant, in quibus arbores mali tempera-
menti, humidis, tenacis, fumei oriuntur: quales

sunt iocatus, id est, arbor magna, quæ in Ægypto
nascitur, taxus, ficus, nuxes, sambucus, ebulus,
brassicæ putridæ, obscenos vapores exhalantes,
cum laudabiles venti aerem illum non purificant,
aut vbi arbores, quibus plerique montes abun-
dant, vel effrenata ventorum violentia radicitus
cum magna copia extractæ, vel turbine aliquo
confractæ vel exelæ, corruerint, tum etiam in val-
libus putrescentes. Aut cum contingit ventum, lo-
cum clausum ingredi ducentem secum malum o-
dorem: vel vbi aeris substantia inficitur resistens
respirationi, suffocans & strangulans, qualis est
fumus, aer, vel vepus vinorum carbonum, & pa-
rietum ex calce recenter linitorum, ac antorum,
& vbi multitudo agrotantium prauis humoribus
abundantium, in vno loco clauso, non euentato
versatur, immundo eorum spiritu aerem putrefie-
ri liquet. Ac vbi castrametati, eodem loco cun-
cti commorantur. Aeris insuper, substantia pol-
luitur, ex aquis per lini, aut canabis, aut sparti,
aut hyosciami, macerationem: æstiuo calore, &
aquea humiditate admixta, putrescentibus. Aut
cum inundant flumina, & diu restagnant, cumque
loca paludosa, & cœnosa relinquuntur, ac cum
maria in littoribus pisces (vt dictum est) aut lo-
cufas deponunt. Quemadmodum Aphricæ eue-
nit, vbi mare innumeras ad litus reiecit locustas
aut ranas mortuas; quemadmodum, teste Luca-
no, earum multitudine peste Illyria correpta fuit.
Sic Venetiis pisciculi parui mortui, vel viui, cum
spectarentur, senex quidam cum hoc alias obser-
uaret, pestem futuram prædixit. Et ita anno 1576.
pestis Venetiis adeo grassata est, vt à mense Maio
vsque ad Ianuarius prostrauerit sexaginta millia
hominum, vt nobis protulit Guilhelmus Verdu-
nius Haghanus fide dignus, qui eo tempore Vene-
tiæ agebat, & vt idem referebat, sexaginta medi-
cinæ doctores simul moriebantur, vt medici tan-
dem desiderarentur. Bellum quoque inter calami-
tates numerabitur, raro quoque sine peste proce-
dit, sanguis enim ex metu corrumpitur, & in cas-
tris obnoxia redduntur corpora pesti, idque ex
diutina obsidione, vt latius declarabimus, de pe-
ste, quæ in obsidione Harlemoni grassabatur. Post
bellum sequitur famas, deinde pestis. Ea vero pe-
stis, quæ ex alimentorum vitio contingit, fami
succedere ferme necessarium videtur. Solet au-
tem in magna fame sæpe accidere, vt præ mul-
titudine morientium non sint, aut non sufficiant
vespillones, quemadmodum narrat Cornarius in
Thuringis contigisse anno Christi 1438. quo tem-
pore omnes plateæ ac viæ & in vrbibus & in vicis
ac villis, & in itineribus per omnem regionem, ex
fame, & mox sequuta peste, mortuis corporibus
obstitæ fuerunt. Talis enim hæc pestis Delphica
fuisse apparet, de qua nunc loquimur, cum famem
subsequuta sit. Refert Auenzoar quandoque in
regionibus suis ed deuentum (horribile vel solo
auditu,) vt propter famem cadauera mortuorum
è sepulchris eruerent homines, vt offium medullas
ederent: vt nihil non posse videatur atrocitas fa-
mis: quemadmodum Iosephus narrat de muliere
Iudaica, etiam infantem suum comedisse & reli-
quum militibus comedendum apposuisse: Hanc
famem, sicuti & præcedentem pestis consequuta
est. Ad calamitatem quoque humanam refereba-
tur incendium: quod & Delphenfes calamitosam
quoque experti sunt, anno 1536. in quo, prob
dolor, quinta pars vrbis conflagrata fuit. Cæpit
enim illud incendium tertio die mensis Maij, cir-
ca secundam horam meridiei, durans per tres tan-
tum horas, aut paulo amplius, eratque adeo atrox
& visu

& visu terribile, vt 9000. focos populares igne
absorptos esse ferant, & conflagratas domos: &
quanquam hæc ciuitas, Deo auspice, ita sit resta-
rata, vt noua videatur, imo omnes alias ciuitates
Hollandiæ longæ, & nouis structuris, & ditione
superare: fuit tamen valde calamitosum, cum
etiam anno sequente, nempe 1537. pestis etiam in
vrbe subsequuta fuerit. Quam grauis pestis sit, id
docent causæ, à quibus initium sumit: aquæ vi-
tium, terræ, aeris, cibi, & contagio, & quod ma-
ximum est, diuina vltio. De aqua & aere id satis
Hippocrates docuit. Tam vehemens sit hæc pu-
tredo in aere, vt Prothasius Rouellus Cardani
coactatus & amicus, referat, anno 1524. quo adeo
pestis in Mediolano vrbe senit, videret panem rece-
re non solum mucedum euasisse, sed totum seate re ver-
miculis, & bene valentes peste affecti intra sex aut
octo horas, moriebantur. Et mihi aliquando relatum
est, de medico peste infecto, cum suos amicos admo-
neret, vt cito à loco pestilenti fugerent, quodam exem-
plo docuit, cum eorum recens manu diu teneret, quod
tandem linum euadebat, atque hoc quo in mensa pesti-
to, aliud ouum illi dicimus quidam adinquebat, quod
& eodem colore, vt primum inficiebatur. Tertium vero
quod adinquebat, hoc ipsum mundum, sine colore lini-
de, imo album & purum permansit, quo exemplo in-
dicare voluit, ne quis sese nimium temerarie locis
suspectis dedideret, imo si quis posset, longius fu-
gendum esse hoc exemplo demonstrabat. Verum
hæc vera sint ignoro: nam de vltimo plurimum
dubito. Quemadmodum & Cardanus de primo
quicquid sit, aer si valde infectus sit, omnium per-
niciolosissimam pestem inuehit. Ea vero quæ ab aqua
fit, tam perniciofa esse non potest, cum cereuisia
impura ab aqua per coctionem etiam venenum
deponat. Sic & aqua cocta per se purior reddi-
tur, & minus noxia, si tamen aqua infecta est, præ-
stat eam relinquere, & eius loco vino vti. At aere
carere nunquam possumus. Ceterum ciuitas Del-
phenfis cum in loco profundiori sita sit, & aquas
non eurrentes, aut fluentes habeat, & fossæ non
sint amplæ, nec latæ, imo angustæ, per quas aquæ
transseant, & moueantur, sic vt aquæ tam immota
permanentes in ciuitate, potissimum calore æstiuo
& Canicula exoriente putrescant, ita vt habi-
tum quemdam putridum, maleque olentem emi-
tant, qui facile à transeuntibus sentitur, vnde &
aer facile quoque inficitur: ita, vt experientia ob-
seruari, vt vix decem aut plures anni transeant,
quin ciues aliquo modo vel peste, vel pestilentia-
libus febribus afficiantur. Hinc quoque pestis, de
qua nunc agimus, statim Canicula exoriente ma-
gis ciues depopulata est. Hac de causa, vt phy-
sicus, huius vrbis gubernatores admonui, vt tem-
pore æstatis feruentissimæ aquæ ductus sæpius
aperire iubeant. Re&e etiam molam ad mœnia
constituerunt, non alia de causa, quam vt aquas
per vrbes moueret, quo minus putredinem ac-
quirant. Et quamuis aquæ impuriore etiam sub-
nigriores ex Veenlandia in vrbem ab vna parte
ad ceruisiam coquendam aptiores sunt. Interea
pars terrestris coquendo absuntur & melioris sa-
poris redditur, vt hæc ceruisia non solum Hollan-
dis, sed & aliis vicinis gratior, à multis expeta-
tur, atque ad externas regiones euehatur. At aqua
purior minusque crassa (qualis nempe Alcmaria-
nus est, non ita commoda ad ceruisiam coquen-
dam censetur, quamuis salubritate impuriore &
crassiores superet. Et propterea vrbis Alcmaria
patria mea minus pesti subiecta est: habet enim
plateas latas & aquas minus angustas magisque

mobiles: neque hoc anno aliquis peste infectus
fuit, excepta vna muliere annorum triginta, quæ
pestilentiali febre correpta fuit, absque caracte-
re veneni, cum fluxu alui symptomatico, vna cum
delirio perdurante octo dies, etiam vermes eii-
ciente, cumque tres dies sine loquela esset, ac sa-
cerdotibus cura derelicta videretur, surditate su-
perueniente, mox fluxu cessante, iuxta Aphor.
28. libr. 4. rationem in comment. apud Galenum
videas, ad mentem redire cœpit, atque nostro
præhabito prognostico, adhibitis optimis reme-
diis, eadem curata fuit: Decumbebat hæc in Pla-
tea Leda dicta. Ex his dictis patet, quod causæ,
quæ pestem inferunt, aliquando & præ sagia futu-
ræ pestis esse possunt (quamuis exanthemata an-
tea in pueris in hac peste apparentia pestem futu-
ram denotabant) hoc tamen signum per se tantum
consideratum, non est efficax, vt pestem futuram
prælagiat. Nam anno 1562. & rursus anno 1563.
in pueris sed adultis apparebant, quamuis pestis
non subsequuta fuerit, cum caractere veneni: &
licet exanthemata contagiosa sint, & febres mali-
gnas, maxime vero synochos admixtas habeant,
eandem febres non semper sunt pestilentes, vt suo
loco dicemus. At quod vnus magis altero peste
afficiatur, & vna regio magis altera, multæ sunt
causæ. Cum hoc exitiale, ac pestiferum virus, cur pestis
non aeris, aquæ, terræ, spiritum duntaxat com-
maculet, verum etiam quorumcunque animan-
tium: spiritum, non solum labefaciendi, sed oc-
cidendi potentiam habeat, ac secundum consimilem
speciem, vel secundum à superioribus vel in-
ferioribus causis fomitem sibi sancitum, vel secun-
dum corporum animantium præparationem, pol-
luto aere modo sub hoc climate, modo in hanc
animantium speciem, modo in aliam, modo in
vtramque grassetur, quemadmodum canit Ovi-
dius in 7. Metamorphoseos: Hæc tempore contigisse,
Interea tamen cur magis homines, cur boues &
alia animalia pestis inuadat, & vnum magis quàm
alterum, medici excellentiores inter se discre-
pant. Fernelius putat constitutionem putridam,
epidemios quosdam morbos inferre, nunquam ta-
men sola pestilentes, licet talis ad pestilentiam in-
terdum conferat, & incrementum addat, at non
illam excitare potest, sed causæ altioris hoc opus
est. Si vna putredo tanta perniciæ causa foret,
omnes animantes peræque attingeret. Nam vt sa-
lubris aer spiritu ductus, omnes animantes tuetur
ac sustinet, toti illarum generi salutis: ita qui à
putrida illiue labefactatur, toti animantium ge-
neri æque perniciosus euadit: & vnus omnium sa-
nitati, vitæque principio aduersatur, & inspiratus
omnes peræque lædit, neque homines magis quam
boues, aut hos potius quam oues & sues. Itaque
si qua illius pestis incidit, omnium peræque com-
munis erit. Hoc tamen rerum euentu arguitur
vsque falsum deprehenditur. Compertum liqui-
dem omnes habeant, quod ab optimis agricultu-
ræ auctoribus memoriæ proditum est, esse quæ so-
los boues iugulet, qualem meminit idem Ferne-
lius anno Christi 1514. irreplisse: aliam quæ sues
aut quæ oues, aliam quæ gallinas, aliam quæ solos
homines. Quæ pecudes feras interimat, pulchre à
Virgilio descripta:

Hic quondam morbo cæli miserranda coorta est
Tempestas, totoque autumnu incanduit æstus:
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarum:
Corruptaque lacus, infecit pabula tabo.
Discriminis vero causam paulo ante expresserat.
Quam multa pecudum pestes, nec singula morbi
Corpora corrumpunt.

Fernelius

25. Fernelius autem hæc omnia in cæcam, occultam & delitescens causam refert, non autem ex primis qualitatibus, aut ex putredine profectam. Atque eam fluere à cælo putat, & non à firmamento, nec à motu primo, ut qui semper sui similis est, non à solis obliquo circumactu, sed à certa permissione siderum. Sed motu suo, anni tempora æquabiliter facit, ac determinat ver, æstatem, autumnum & hyemem. Quod autem non omnes ætates æque feruida sint & sicca, nec omnes hyemes pariter rigeant aut humectent: quod æstas quædam muscarum & scarabeorum, quasi nubes proferat, alia sit ab omnibus purissima: quod omnium admiratione locustæ tanto exercitu in Galliam conuolarint anno 864. & in Italiam anno 1478. ut omnia germina depopulata sint. Constat Africam (ut testis est Bened. Veronensis

locusta innum. rabi- medicus & philosophus) insigni quondam pestilentia debilitatam fuisse, quam locustæ innumerabiles immerse mari, & ad litus reiectæ, putrido vapore excitant. Sic nos quoque anno 1551. in diebus Pentecostes, tantam copiam papilionum spectauimus Almaria, in aere inferiore volitantium, ut dixisset densissimam nubem fuisse, quas cum pulli gallinacei in terram cadentes vorassent; passim omnes mortui inueniunt. Eodem quoque anno, sexto Februarii die, tres soles antea videbantur, & non diu post bella & fames subsequuta sunt, ut in prognostico Germanico; quod adhuc publice prostat, scripsimus, ut multi adhuc memorantur, qui eadem mecum viderunt, & passi sunt. Ita quum multa sint pestilentia genera, constat vniuersi cuiusque peculiarem quandam esse commissionis rationem & propriam causam, quæ alias mitius, alias ferocius in aërem atque in nos furiat & debacchetur. Gravis est eorum stupiditas, qui sidera nihil in aëre: nisi calorem, aut frigus, imbres, aut siccitatem, lumine motuque suo inducere contendunt. Hinc multi contra oculos Astronomiæ & Astrologiæ insurgunt, & disciplinam astrorum adeo nobis commendant, ut Alexander Benedictus Veronensis medicus in libello suo de peste, dicat, Hippocratem non aliter ad summum honorem fuisse euectum quam ex astrorum disciplina, cum pestilentiam venturam prædixisset, unde discipulos sparsim per Græciam ad auxiliandum per urbes dimisit. Hinc tria in aëre (teste Fernelio) communium morborum genera. Endemium à terrenis inferioribusque expirationibus: Epidemium à vehementi tempestatum mutatione: pestilens ab occulta malignaque qualitate cælitus demissum. Hæc interdum simplicia puraque apparent, plerumque vero permiscetur & coeunt, eorum causis in idem conspirantibus, tumque difficilis admodum est eorum distinctio. Licet autem varietas hæc sint, & discretæ causæ, quoties tamen coniunguntur, coeunt & confunduntur, quadam generis affinitate sese iuvant, impetusque suos augent. Harum vnica est fere pestis efficiens, quæ autem præparatoria. Pestilentia grauior euadit in regionibus putridis inspirationibus infectis, quam in siccis atque puris: rursumque grauior æstate, quam hyeme, & austrina tempestate, quam aquilonia, & inæquali intemperatoque cælo, quam æquali & temperato. In summa, grauior est pestilentia, quæ epidemias aut endemias constitutionibus permiscetur, quam quæ pura solaque consistit. Ergo graues, terrene, inferioresque expirationes pestilentiam solæ non inferunt, ad illam tamen non parum præparant, & excitant. Hæc causa est, cur vna pestilentia non omnes regiones, nec omnes homines, peræque afficit &

lædit. Pestilentia perniciosius tanguntur, austro obiecta, calida & humida, tetræ expirationibus infecta, alta atque patentia: quam mediterranea, aquilonia, sicca, pura & contracta. Rursumque inter homines magis læduntur, qui calidi & humidi, qui multo scatent humore, putredini obnoxio, patentiore laxioreque corpore, quam qui frigidi sunt, & sicci, humoreque paucio, eoque puro, & corpore moderate laxo vel adstricto. Nimia corporum laxitas, quemadmodum obstruendo, præparat ad pestem. Quamquam autem hæc vera sunt, propria tamen & peculiaris constitutio atque præparatio, quæ loca vel corpora reddit pesti obnoxia, omnino nos latet, neque sensu, neque ratione, sed solo euentu & experimento, ut superior illa pestilentia causa comprehensa. Multos videas in pestilentia simplici febre, vel continua, vel tertiana (quemadmodum ego cum simplici tertiana laborarem & binæ sorores meæ pestem habentes, cum quibus & edebam & dormiebam, cum parentes me peste laborare existimarent, illis ambabus quoque morientibus non fui infectus) vel quartana corripitur, qui licet putridis ac viciosis humoribus scatant, peste tamen nequaquam poluuntur: argumentum, non sola putredine in hanc huius corpus præparari. Alios quoque optime sanos indices facile peste corripitur: hunc vero qui multorum pestiferorum occursum nihil sit perpessus, vniuersi cuiuspiam, cum quo vel familia, vel temperamenti similitudo sit, societate prehendi. Ut ergo efficiens, ita etiam patiens excipiensque pestis causa (ut volebat Fernelius) cæca est & occulta, non qualitatum primarum intemperie, non rari- tate nobis insensa. Meminit autem Cardanus cum Basilea esset, pestem eos solos afflixisse, qui essent Heluetij: adeo ut eo tempore (dictum mirum) c. 8. vnu aut alter Gallus aut Italus obierit. At rursum contra Fernelium alij præstantissimi medici, ut Altimarus, Montanus, Capo de Vacca, non esse contra fugiendum volunt ad occultas causas. Interea in occultæ causæ, quæ pendunt ab astris, à medico non sunt omnino negligendæ: ita nec manifesta quoque atque earum causarum ratio, nequaquam postponi debet, potissimum illius diuersitatis, cur modo hic, cur modo alter peste afficiatur, & alius non. Nam in qualibet naturali actione (etiam præter astrorum inclinationem) concurrunt agentis fortitudo, passi dispositio, contractus passi ab agente, mora agentis in passo, ut physice ac medicè dice docuit insignis ille professor Capo de Vacca. In primis enim agentis fortitudo requiritur, quoniam à proportionem minoris inæqualitatis aut qualitatis non sequitur actio, sed à proportionem maioris inæqualitatis. Nam parua scintilla magnum lignum comburere nequit, neque paruus ventus magnam nauim, sed magnus & bene proportionatus & impetuosis impellere potest. Sic & passi dispositio, non quodlibet agit in quolibet, sed determinatum in determinato, & actus actionum non est nisi in patiente bene disposito. Agens ergo cum vult agere, & patiens non sit præparatus, nec actio nec passio contingit. Nam magnes attrahit ferrum, cum sit mundum & præparatum: quod si fuerit allio linitum, aut rubiginosum, sic indispotum, aut adamantis præsentia alteratum, tunc attracticis facultatis vis debilitatur, aut imbecillior fit, & ita actio definit. Ad hoc facit contactus: nisi enim magnes passum formaliter, vel virtualiter passum tangat, in ipsum non ager, quemadmodum ignis aliquem calefacere nequit, si ab eius caliditate non tangatur. Hæc

26. & passi sunt. Ita quum multa sint pestilentia genera, constat vniuersi cuiusque peculiarem quandam esse commissionis rationem & propriam causam, quæ alias mitius, alias ferocius in aërem atque in nos furiat & debacchetur. Gravis est eorum stupiditas, qui sidera nihil in aëre: nisi calorem, aut frigus, imbres, aut siccitatem, lumine motuque suo inducere contendunt. Hinc multi contra oculos Astronomiæ & Astrologiæ insurgunt, & disciplinam astrorum adeo nobis commendant, ut Alexander Benedictus Veronensis medicus in libello suo de peste, dicat, Hippocratem non aliter ad summum honorem fuisse euectum quam ex astrorum disciplina, cum pestilentiam venturam prædixisset, unde discipulos sparsim per Græciam ad auxiliandum per urbes dimisit. Hinc tria in aëre (teste Fernelio) communium morborum genera. Endemium à terrenis inferioribusque expirationibus: Epidemium à vehementi tempestatum mutatione: pestilens ab occulta malignaque qualitate cælitus demissum. Hæc interdum simplicia puraque apparent, plerumque vero permiscetur & coeunt, eorum causis in idem conspirantibus, tumque difficilis admodum est eorum distinctio. Licet autem varietas hæc sint, & discretæ causæ, quoties tamen coniunguntur, coeunt & confunduntur, quadam generis affinitate sese iuvant, impetusque suos augent. Harum vnica est fere pestis efficiens, quæ autem præparatoria. Pestilentia grauior euadit in regionibus putridis inspirationibus infectis, quam in siccis atque puris: rursumque grauior æstate, quam hyeme, & austrina tempestate, quam aquilonia, & inæquali intemperatoque cælo, quam æquali & temperato. In summa, grauior est pestilentia, quæ epidemias aut endemias constitutionibus permiscetur, quam quæ pura solaque consistit. Ergo graues, terrene, inferioresque expirationes pestilentiam solæ non inferunt, ad illam tamen non parum præparant, & excitant. Hæc causa est, cur vna pestilentia non omnes regiones, nec omnes homines, peræque afficit &

27. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

28. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

29. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

30. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

31. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

32. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

33. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

insuper moram expostulant. Nam si posueris lignum paruum in igne quantumcunque magno, & si immediate ab eo lignum illud amoueris, non comburetur: etiam è conuerso. Si in paruo igne ponetur, & in eo moram contrahat, absque dubio concremabitur. Secundum igitur causarum agentium robur, & patientium dispositione pestis quandoque in vno duntaxat climate & non in alio, quandoque vnam animalium speciem, & non aliam, modo homines, & non alia animalia, quandoque & genus humanum & brutorum simul inuadit, afficit, corrumpit, occidit, & sic aspectui determinato determinata respondet configuratio. Ergo si causa agens ex terra aut aquæ squallore non valida fuerit, ex brutis male duntaxat afficit ea, quæ secundum dispositionem tali veneno similem parata sint. Si vero validior fuerit, in speciem humanam grassabitur, ita tamen, ut ex se regionem, neque ciuitatem, neque oppidum, sed neque pagum transibit, hæc enim vno duntaxat loco homines corripit. Si vero agens ex superiori causa, aut ab inferiore polluto aëre ortum habuerit genus tantum humanum inquinabitur. Si autem à superiore & inferiore causa simul contigerit, tunc omnium animantium species peste corripitur possunt, attamen secundum eorum corporum dispositionem: nam ligna viridia & arida vna vice & cominus, ignis comburere nequit, sed primo lignum siccum inuadit tanquam dispositum, & præparatum; postmodum mora facta viridia præparantur, ut comburantur. Ideo in generatione ægri tudinum, partem habet eius, qui passus est, habitus corporis tanquam in patiente agentis causæ dispositæ. Ex iam dictis facile apparet, quod inter corpora humana, magis peste afficiantur per se, quæ à natura latiora cutis spiramenta habeant, quorum raritate ac spiritus coinquinans. Si quis status aëris diuturnus, humidus & calidus perseveret, temperaturas calidas & humidæ magis inficit. Præterea omnia corpora ab ortu imbecillia, & ea quæ iam ægra existerent, ad pestem suscipiendam valde apta sunt; exceptis arthriticis, & podagricis, potissimum & iis que lue Gallica infecta sunt & vlcera annua habent. Id veritatem habuit in quodā chirurgo, qui in hac peste Delphica, nosocomio præerat, qui vlcus annuum in crure habebat, uti & famula altera in nosocomio, & monachus quidam pestiferis inseruiens & inuisens, nullo modo afficiantur. At fortia interea si praua victus ratione vtantur, non minus quæ imbecillia afficiuntur. Sic ventorum vehemens status quercus subinde deicit, arundinem non: quercus enim dura & valida vim magnæ tempestatis utpote compacta minus sustinet: arundo vero mollis, flexibilis, ventorum hinc illinc flatu cedens, eorum vim dissipat, pari modo fortiores, atque robustiores quam imbecilliores peste aliquando citius corripitur cōtingit. Per accidens vero corpora pesti obnoxia magis sunt, quæ thermas, balnea, stuphas & exercitia frequentia, cum eorum cutis spiramenta dilatentur, & frequentiore anhelitu attrahant, ad concipiendam lucem hanc disponunt. Si etiam aluminosis aquis innatent, corpora densiora sunt poris obiectis, & magis si vitiatos humores in se continent. Hæc spectant causæ pestem prægressæ, ut ex teretum indigentia, fame, ex castris ob diuturnam obsidionem, ex cæli intemperie, cibis prauis, ut helluonibus, qui diuersis cibis tum mali succi vtuntur, & corpora vitiosis humoribus scatentia, facilius inuaduntur & alios inficiunt. Contra pura, superfluitatibus carentia, & quibus defunt obstru-

33. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

34. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

35. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

36. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

37. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

38. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

39. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

40. Pestis quæ grauior euadit. Cur pestis non omnes regiones, nec omnes homines peræque afficit ac lædit.

ctiones, & libera eorum sit spiratio, exercitia sunt moderata, peste non corripiuntur, si quoque inculcata sit eorum victus ratio. Ex his quoque dictis, tum ex iis quæ in obseruatione præcedente in medium adduximus, omnes causas pestis, neminem nunc latere puto, quamuis adhuc vna restat declaranda, quæ ad Deum optimum refertur, qui ob peccata nostra pestem infert: quam causam ethnici quoque minime præterierunt, ut Plauto in Phædro, & Homerus (dum Chalcantem vatem inducit, qui pestis in exercitu Græcorum causam, latus Apollinis numen esse ait) docent. At sacra litera clarius id ostendunt 4. Regum & 20. cum Dauidi optio datur an famem septem annorum, an bellum trium mensium, aut pestem trium dierum eligere malit. Sicut autem Dauid pestem, breue & non durans malum, ita in Hieremia & Ezechiele, tria illa mala simul immittuntur. Hierem. 7. Ezech. 11. 33. Proculdubio fatemur, & verius esse putamus, iratum nobis Deum ob grauiora, in nostras regiones iecisse huius morbi semina, atque interim Galeni & Hippoc. sententiam primo prædictionum scriptam repudiamus, quod scilicet ob Dei iram morbi non contingant. Sed de hac causa fortius latius dicemus, cum de peste ex obsidione Harlemensi orta, agemus. Nunc tempestiuum est, ut ad signa enucleanda progrediamur, exemplo hoc subsequenti interpolico.

OBSERVATIO X.

De quibusdam signis & sanis Symptomatibus, quæ aderant in peste Delphica.

Arbunculi plurimi in hac peste, tum valde frequentes erant. Carbores similes, sed pauciores, qui quoque minus lethales habebantur. Interea quos ab initio duriores & valde magnos deprehendimus sub alis latitantes, eos magna ex parte lethiferos esse, experientia edocuit. Sed carbunculi atque anthraces sub alis prodeuntes non minus suspecti erant. In brachiis quoque & femoribus ac cruribus multi visi sunt, tum aliis in locis, sed minus interficientes, si ægri recte tractarentur. Non solum in cruribus & femoribus apparere, verum etiam in collo, quibusdam & circa aures, oculos & faciem, & magis circa inguina. Qui circa oculos, nemo ex iis quod sciam euasit, quin postea oculis orbatus sit: quamquam & in genis & supra palpebram quibusdam, sed valde raris carbones quoque exusti exciderint, potissimum duobus decumbentibus in nosocomio, qui absque oculi perditione, chirurgi industria recte sanati sunt. Bubones quoque postea vlcerati, haud exigui tam sub inguine quam alis seu axillis, multi similiter spectabantur, qui partim bonis signis accedentibus curabantur, malis vero signis apparentibus, breui interitum minabantur. Nonnulli quoque bubones absque vlceratione in principio, post admissam phlebotomiam, modo malum ad septem horas aut octo non processisset, & pulvere sudorifero alexipharmaco assumpto, per se in plurimis delitescerant & ægri sanabantur. Duri autem manentes (optimis remediis ab initio neglectis) ut plurimum lethales erant. Pauci admodum hac febre pestilente tunc decumbentes, absque carbombus vel bubonibus, visi sunt. Sed ecchymata nec exanthemata (dum pestis ita vigeret) grassabantur, neque vlli in nosocomio laboranti (ut ex chirurgo intelligere potui) apparere. Plurimis autem bubones, vel carbunculi simul cum pestilenti febre inu-

in uadebant: Alij vero prius febre pestilenti corripiebantur, & non diu post iisdem modo carbonibus, modo bubones superueniebant. Paucis admodum & carbonibus ante febrem exorti sunt. Vidimus tamen sed paucissimos anthracem in membris ignobilioribus habentes sine febre, qui & vix decumbebant, qui facillime ab initio restituebantur. Alios rursus spectauimus, qui mox febricitabant, & etiam subito simul exstinguerentur, cum ab initio nequaquam febricitare aut male habere viderentur. Omnibus fere & hoc commune erat (antequam pestis characteres apparerent) iam febricitantibus, ut multa biliosa, subinde quoque aquosa, pituitosaque ac putida maleque olentia tum corrupta euomerent. Imo quibusdam & hæc euenerunt etiam statim vix bubonibus aut carbunculis apparentibus: somnulosi erant & in vomitu procliuiores. Plurimi morbo præcedente delirabant, & multi ex his qui superstites mæfere, tribus integris septimanis in delirio permanserunt: Alij vero ventris profluuium tenebantur. Paucioribus profluuium sanguinis e naribus aderat. Lotia eorum admodum varia spectabantur, quibusdam & sanis simillima, qui tamen licet subinde melius habere viderentur, interea non diu post moriebantur. Circa præcordia aderant magni æstus, & tensiones valde molestæ pluribus, & capitis dolor simul & paraphrenitides aut deliria. Imo non pauci delirantes, vi in lecto detineri non poterant, quemadmodum & puellæ euenit, quæ in nosocomio ex peste decumbentes, de lecto nuda prostrata, ita ut caput in murum elisisset, ac sibi ipsi cerebrum excussisset, nisi chirurgus eam exiliem obseruasset ac animaduertisset, & eandem in lectum retraxisset, & cum altantibus violentia quadam illam in lecto non detinisset. Verum quid multis adeo magna erat in hac peste sanissimorum symptomatum multitudo, velut truculentissimorum militum copia, ut vix sufficere valeam ea describere. Omnia enim horrendissima, ut Paulus & Aetius ex Rufo tradunt, in peste fieri possunt, & nihil occultatum manet, quemadmodum & in singulis morbis. Nam & deliria fieri possunt & bilis vomitus & præcordiorum distentiones, dolores, sudores multi, extremarum partium frigiditates, profluuium, alui biliosa, tenuia, flatuosa, vrina aquosa, tenues, biliosa, nigra, & malas subsidentias habentes, & ea quæ in medio innatant pessima, sanguinis de naribus stillationes, ardores in thorace, linguæ torrefactæ: sitiiculosi sunt, anxij, vigilantes, adsunt subinde & conuulsiones violentæ. Sed & alia praua vlcera, & carbunculosa & perniciofa in peste fieri possunt, & in reliquo corpore, & in facie & tonsillis. Talia & similia signa multis aderant, & ab initio inquietudines, anhelandi difficultates, & tertio die multis apparere deliria, fluxus ventris, & multis primis diebus magnæ vomitiones, ut paulo ante diximus, sitis vehemens, alij vero non: appetitusque deiectio, tum alia multa eueniebant, prout partes affectæ erant: quibus enim diaphragma & cerebrum magis lædebatur, delirabant: quibus in inguinibus bubones suppullulabant, melius mente constabant: quibus vero sub alis apparebant, his cor plus palpitabat, atque anhelandi difficultas multo maior, & inquietudo, eoque magis si carbonibus adessent, sitisque tales magis infestabat. Et quod omnibus commune erat, statim ab initio vires prosternebantur, cum in his omnibus cor semper afficeretur, & omnes actiones labefactarentur.

Præter signa pestem præfagientia, alia sunt pestem quoque & pestilentem febrem demonstrantia, inter quæ nonnulla sunt præsentem pestem indicantia: alia etiam eiusdem febris differentiam ostendentia; nonnulla similiter eandem febrem ab aliis quoque febribus distinguunt. De quibus omnibus agemus quam poterimus breuissime & omnium primo de his, quæ pestem futuram præfagiunt. Qualia autem apparere ante pestem Delphicam, obseruatione p. huius libri diximus, ubi etiam de cometa prius apparere mentio facta est, & de aliis signis celestibus, quæ quidem signa licet non statim minas suas exercent, interim tamen eas futuras denuntiant. Ita doctissimus ille Platonius philosophus & medicus insignis Marcellus Ficinus Florentinus an. 1477 pestem & bellum suis prædixit ciuibus circa natiuitatem. Bel-lumque deinde ortum est anno 1478. 26. die Aprilis tam velox & crudele, quale multis temporibus ante visum non fuit: deinde quoque mense Augusto subsequente talis pestis grassata est in ciuitate Florentina, qualem homines ante centum annos fuisse non recordantur, & licet vniuersus fere populus ex vrbe aufugeret, omni tamen die in vrbe ex hac vita decedebant circa centum & quingenta. Et sicut sidera & cometa pestem præfagiunt, ita & ipsius anni inæqualitas, subitæque mutationes pestem & epidemium morbum præcedere solent. Si hyems plus iusto ficiat & frigidior fuerit, ver autem pluuiosum & austrinum, æstatem plurimis febribus abundare, lippitudinesque aduenire necesse est. Cælitus enim cum in aere fiant mutationes, pestes deinde sequuntur, quæ quidem à noxia tempestate sunt, ab inconstanti, ab intemperato, à pluuioso, æstuoso aut nubilo cælo, dummodo putredinem magnam hæc ipsa inferant, potissimum si constitutio humida & calida longo tempore perseverans præcedit, qualia quoque colligenda sunt quæ in libris morborum popularium ab Hippocrate annotata sunt, de anni consistentia in Thalo, quæ si appareant, pestis expectanda est. Iam quoque meteorologica impressiones (ut antea admonimus) considerandæ, quæ pestem futuram denuntiant, præter eclipses præcedentes, plures soles, & cometas. Sicut autem turbidus immobilis, nebulosus pestem denuntiat, ita & virgæ in cælo, stellæque cadentes, stipulæ ardentes in aëre, columnæ, lanceæ teretes, pyramides, polydes, capræ saltantes, dracones volantes, facces, hypocausta, lampades nocturnæ prope terram, pluuiæque meteorologica horrenda ex aeris corruptione orta pestem minantur, teste Plinio, Marco Atilio, C. Portio Coss. lac & sanguis pluit, quod portentum sequenti anno, Romam validâ pestem inuasuram prænuuntiauit: ita Volomnio Coss. carnem pluuisse, ferrum & effigies spongiarum similes testatur Lucanus. Item Paulo, C. Marcello Coss. lana circa castellâ Cassianum pluit, nec non & lateres cocti & lapides. Liuius de bello Macedonico, inquit, quo discessit Annibal, per triduum sanguis pluit. Teste etiam Plinio rapti à vento in terram depluere lapides. Et Liuius libro septimo, bello punico de cælo lapidauerat, id est lapides pluerant, & libro primo, ab vrbe lapideus imber. Nuntiatum est regi, patribusque in monte Albano lapidibus pluuisse. Cecinit Pindarus Rhodi ob insulæ infelicitatem aurum pluuisse. Quæ horrenda portenta maximam aeris conuincationem, putredinem arguunt: sic &

sic & alia quæ secundum societatis causâ pestis semitam pluit, quales sunt ranæ viæ cum cauda, mures, lumbrici, & alia similia orbatâ animalia, ex aere inter pluuias cadunt, quæ etiam aerem putrem fieri significant, cum etiam quæque in sua regione naturæ exuberant, cumque humida sunt, regionem frequenter pluuiâ coaceruata humiditate plurima & corruptione ac peste tandem inficiunt, uti & pestis futuræ prænuuntia, sic & horrendus strepitus, boatus in aere, & tanquam tubæ sonitus, in aere auditus, uti in Cymbricis bellis pestem præfagiunt. Iam & querulæ nocturnæque voces ex aeris vitio futuram pestem prænuuntiant, non aliter ac ranæ ultra solitum vocales, mergi, anatesque pennas rostro purgantes ventum; greges in mediterranea festinantes ex quadam aeris humiditate quæ pennis adheret, easque humiditas reddit, mergi maria aut stagna fugientes, tempestatum indices sunt: ita vlulatus animalium insueti pestem præfagiunt. Vbi aer quoque inficitur, serpentes, angues, lupi, canes, aeris venenata qualitate infecti in homines sauiunt, bubonesque nocturni capillati, cum aues sint saturnales, dirum mortalibus omen portendentes. Ouidius in 8. Metamorph.

Ignarus Bubo, dirum mortalibus omen.

Virgil.

Solaque culminibus ferali carmine Bubo.

Si cauernas destituant, & in die appareant, & ad alias insolitas regiones mansiones diuertant, portendunt earundem regionum & ædium homines morituros. Propterea aues illæ ferales cadaveribus delectantur, eaque præsentiant: morturi autem homines potestate iam cadauera sunt. Volunt & alij simulachra in cælo apparentia, pestem quoque futuram denunciare. Interea bella præcedentia, & fames diuturna, obsidinesque & præcipue peccata hominum pestis auguria esse possunt, maxime si & homines ingluuii dediti, multos corruptos & putridos humores coaceruent, & quæ ratione & ipsi facile peste inficiuntur, putredinem in alios quoque dimittunt, qui præcipue corpora etiam ad pestem parata habeant. Cæterum cum auguria futura pestis partim ex vitio aeris, partim etiam terræ, & partim vitio aquæ innoscent, diligenter tyrones animaduertere debent, quomodo auguria pestis futura ex vitio aeris sumantur, præcipue vero ex iis animalibus, quæ potissimum in aere versantur, & ita aues à propriis nidibus, tanquam contagiosis, oua & dulces natos relinquentes cum aufugiant citius aerem infectum præcipientes ipsi hominibus, iam iam præ foribus malum prænuuntiant, si in terram decidant ac per-eant volucres tanquam in aere degentes priusquam homines pestis affectionem experiuntur. Eodem tempore multiplicatur numerosa muscarum multitudo ex putredine generatarum, & præcipue circa matutinas horas, & occasum: quæ si perseverant, efficax signum est futura pestis etiam locustarum, vermium, reptilium, & murium multitudo, non prius visa, si subito appareat: talia enim animalia, etiam limacum, crucarum ac aliorum vermium præter solitum morem multitudinem ex corruptela & aere corrupto ac putrefactione gignuntur. Animaduertant igitur medici, aerem iam infici vel infectum adesse, ubi rustici in syluis aut montibus degentes, obseruant fugam auium ex agris, ex montibus, & in alias regiones salubriores migrare, destituentes partus suos, suæ salutis consulentes. Tunc signum est aeris putrefacti, & efficacius, si ouum, panis, pomum, aeri exponantur, & statim per noctem vnam præter solitum

P. G. Forest. Tom. 1.

putrescant, & si panis ex clibano recens tractus, calidusque lanceæ impositus, ac sub dio per noctem aeri expositus, mucidus mane ac putris videatur, eumque etiam gallinis & canibus obiectum, comedere si renuant, vel ubi comederant, si subito moriantur, tunc aerem corruptum esse constat: Si quoque domus parietes non in locis subterraneis, sed in supremis tabulata, tum muri quoque præter solitum humescant & linteamina & lectisternia humectentur. Si quæ vestes, linteamina, culcitæ, omnia genera obsoniorum sub dio vel in conclauibus patentibus locata, situm, mucorem, contraxerint: qualis oritur in penu in opacis domus cellis collocato, aut in ipsis cellis diu non repurgatis, arguunt aerem iam putrefactum esse. Si aer quoque foetorem exhalet vel color eius iuxta Rhasem sit citrinus, & tunc magis deprehenditur corruptio, quando non tantum homines moriantur, verum etiam arbores, & omnium species animalium, quemadmodum Thucydides tempore contigit: quo alter alterum sepelire non poterat, quia vna moriebantur, tunc talis putredinis facillima est cognitio: quia sata, arbores, animaliaque homines passim intereunt. Tales pestes duas Marco Antonio commemorant, toti orbi grauissimas, quibus pene vsque ad interuersionem humanum genus deletum fuit: Pestis totius orbi grauiissima. Si aer quoque foetorem exhalet vel color eius iuxta Rhasem sit citrinus, & tunc magis deprehenditur corruptio, quando non tantum homines moriantur, verum etiam arbores, & omnium species animalium, quemadmodum Thucydides tempore contigit: quo alter alterum sepelire non poterat, quia vna moriebantur, tunc talis putredinis facillima est cognitio: quia sata, arbores, animaliaque homines passim intereunt. Tales pestes duas Marco Antonio commemorant, toti orbi grauissimas, quibus pene vsque ad interuersionem humanum genus deletum fuit: Pestis totius orbi grauiissima. Si aer quoque foetorem exhalet vel color eius iuxta Rhasem sit citrinus, & tunc magis deprehenditur corruptio, quando non tantum homines moriantur, verum etiam arbores, & omnium species animalium, quemadmodum Thucydides tempore contigit: quo alter alterum sepelire non poterat, quia vna moriebantur, tunc talis putredinis facillima est cognitio: quia sata, arbores, animaliaque homines passim intereunt. Tales pestes duas Marco Antonio commemorant, toti orbi grauissimas, quibus pene vsque ad interuersionem humanum genus deletum fuit: Pestis totius orbi grauiissima.

Subito cum tabida membris

Corrupto cæli tractu, miserandaque venit

Arboribusque, satisque, lues, & leuifer annus,

Lingebant dulces animas, aut ægra trahabant

Corpora, tum steriles exurere Syrius agros.

Arabant herba, & victu seges ægra negabat.

Hippocrates inquit, Quæ ex terra proveniunt, terræ ipsius naturam recipiunt. Galenus: Sata atque plantæ, cum terræ subeunt, trahit vnum quodque, quod terræ inest suæ naturæ conueniens: sed cum id quod attrahitur inquinatum sit, coguntur etiam ea inquinari. Constat itaque si viciata sit terra, viciata esse similiter, quæ ab ea producuntur, quo fit cum terra plurimū infectorum generationem producit, putrefactiones iam conceptas præfagiat: tunc fruges & arborum fructus iniucundi, insipidi, mali saporis sunt, cito corruptibiles: fungorum & ex putredine rerum ortarum crescit copia. Terræ tunc germina, arbores, plantæ pereunt, delibantur, frumenta, antequam ad maturitatem deueniant, rubigine vitiantur, vel non nascuntur, vel si nascantur, non in citrinum mutantur colorem: vel similia ærugini vel melli sunt, & eorum esu bruta intereunt, tuncque inter infecta & immunda pulicum, cimicū, & muscarum, culicum, papilionum, araneorum,

S ij eruca-

Lib. 15. c. 78
De vari-
tate rerum.

Piles & ca-
ues quomodo
in domos
importent
pestem.
Locustarum
multitudo
pestem pra-
sagit.
Animalia
pestem pra-
sagientia.
14.

Animalia
lasebras
suas desit-
tuunt.

Homerus.

Volatilia
circaterra
assueti vo-
lare, ad al-
tissima mo-
ntium cacu-
mina eno-
lant.
Anguria
futura pe-
stis ex visio-
aque.

15.

erucarum, ricinorum, buprestium, scarabeorum, quæ animantes ex putredine natæ & in regione in qua minus apparebant, nunc frequentissimæ, putredinem magnam & pestem arguunt. Si & animalia sub terra viuentia relinquant cubilia sua, pestem præfagiunt. Si & terra infecta est, oues, quia humidiores, citius inficiuntur, inde boues & sues, teste Cardano, minus his capræ, equi, & mul- to minus canes. Verum si in talibus perseuerat, facile transit ad homines. Contacta quoque tunc & animalia humanum genus inficiunt, & sic feles & canes in domos pestem quandoque important. Simili ratione terræ vitium locustæ etiam por- tendunt: quarum sæpe innumerabilis ac pene in- finita generatio fit: hæc enim magnam terræ pu- tredinem præcessisse non duntaxat demonstrant, verum etiam nouam faciunt. Tolluntur enim quasi exercitus ingens, & in incertas regiones euo- lant: quas ubi late depopulatæ sunt, illic sæpe co- moriuntur, vnde mox immensa corruptio sequi- tur, qua quandoque pestis suboritur. Præterea ter- ræ halitus spiritumque putrem præfagiunt ani- malia, imprimis oues humi versus capita prona ferentes, cumque ex his absque alia causa latente nonnullæ intereant, cum dirum halitus circa ip- sam humum excipiant. Qui si maior difflet, homi- nibus quoque exitialis est: sed illud interdum syn- ceri aeris copia cohibet, antequam se à terra in al- tum eleuet, & ab homine trahi possit, cum terræ viscera putredinem per terram aeri expositam ex- halauerunt, & similis terræ halitus & spiritus exi- tialis nequitia inolefcit, & grassatur. Animalia quæ in abditiis terræ meatibus degunt, tunc dirum virus terræ hoc concipientis percipientia subter- raneas proprias sedes, latebras destituunt & per terræ superficiem cursant. Vnde talpæ, mures, an- gues, vermes, qui ante non erant, & qui radices herbarum erodunt, & aliqui arbores ascendunt, vt vix ab illis homines tueri se possint: aliaque similia sæpe & continuo præter morem videntur, & gradientes bestiarum feræ in syluis, cicures in ne- moribus, & pascuis & domi mortuæ concidunt.

Vnde Homerus canit:

Inuasit primo binnales virosa sagitta,
Atque canes celeres.

Atque hæc sunt maxime cum depascant herbas putridis exhalationibus tunc imbutas. Volatilia etiam quæ prope terram volare assueti sunt, con- structos nidos suos destituentia, præceteris pas- sifima mo- res primi, oua & partus pullosque relinquentes, ad altissima montium cacumina euolant quam citissime. Ac pedestria ad ea loca altissima cur- sant, cumque maximus fumosarum exhalatio- num acervus subterraneus existat, quæ cum ex- spirant fortentes aerem inquinantes, terræ quo- que motus futuros frequentes præfagiunt. Adii- cimus nunc auguria futuræ pestis ex vitio aquæ. Huius enim (dicente Andrea Gallo) tanta ne- cessitas est, vt absque illa nullum animal degere possit, nulla herba nec planta quæuis citra aquæ humectationem progeminare possit, in ipsa est virtus seminaria omnium rerum: animalium pri- mo, quorum semen aqueum esse manifestum est, sed & fruticum & herbarum semina (licet terrea sint) tabescere tamen aqua necesse est, si fecunda esse debeant, siue id fiat humore terræ imbibito, aut rore vel pluuia, vel de industria adiecta aqua. Hæc enim tunc his omnibus contraria operatur, cum ea etiam tali putri vi venenata corripiatur, vel ab aliquo abdito & putri loco defluat, eo ma- xime cum terræ viscera putredines exspirant per cauernas, quibus maria, lacus, stagna, paludes

sustinentur: vel per alueos fluminum, vel cum restagnat, vel in eius generatione, cum aer vel ter- ra in ea transmutantur, & pestifera vi in eis obser- uata, vel ex terræ aut aeris per contactum vel ne- xum in supremo interstitio vel in infimo cum ter- ra, in eiusdem dispositionem naturæ proportiona- lem labantur, ob humiditatem quæ in his est, qua etiam adhærente passibilia redduntur atque apta, vt omnes qualitates putres, & malas suscipiant. Quo fit vt quæcumque per metallorum & ther- marum cuniculos ab vno ad alterum permeant, eorundem odorem, saporem, vires in se concipiant. Cum autem ea vi venenata & pestifera aqua in- quinata sint, aut eam efficiant, tunc malum spirat odorem, saporemque, & agri effumant & caligines frequentes male olentes suboriuntur. Et tunc pisces moriuntur, aut cum capiuntur, in ripam eieci per- reunt, ac cominus putrescunt. Quamuis Aristote- les in libr. de natura animalium sentire videtur, quod vniuersis piscibus, nullus pestilens incidat morbus, quales plerumque hominibus eueniunt. Tuncque aquæ sunt præter earum naturam cras- siores, molliores, male olentes, & circa earum su- perficiem apparet quoddam veluti pingue, quasi aranæ tela: ubi talis contingit putredo, non tan- tum his apparet, sed vitare incipit, & facit muscæ fetidum, tunc putredo insignis est. Præterea co- lor aquæ ad viriditatem tendit, & calidior præter solitum est. Similiter & ranæ præter modum mul- tiplicates reptant in viis & littoribus & ranuncu- li, & rubetæ, & culices super aquas natantes, & lu- peruolantes cernuntur. Sed & hoc signum pestis futuræ est. Si post pluuiam æstiuo tempore magna ranarum copia in tergo coloris cineritij, in ventre lutei aut alterius diuersi coloris appareat statim aut paulo post pestis oboritur. Refert enim Aristo- teles, quo anno rubetæ abundauerint, pestis signi- ficari: nam ab humido & corrupto vapore progi- gnitur. Talia enim animalcula putredinis indicia exhibent, cum in stagnis, paludibus, vel lacubus in- quinatis ac putridis domicilia habent: quibus ex- spirans vapor ambientem aerem permissione la- befcit, ac tandem peste inficit. Cum autem aqua inquinata est, cancri, aues aquaticæ eam deserunt, & ad eam non reuertuntur, sed ex his quam pluri- mæ moriuntur. Cygni præsertim aquas fugiunt, cum ipsi aquarum secreta prænoscent. Eo quoque tempore vermes, muscæ, lentes aliaque herbarum pu- tridæ in aqua plurimum multiplicantur, cuius rei argumentum est annum esse humidum & magna ex parte aquas putrescere: ex solis aut terræ inter- no calore, exhalante aqua cum terra commista pu- trescente. Nam caliditas ad exteriora educa & dissipata, apta est & conueniens ad gignenda ani- malia, ea autem segregata facit congregari, & con- crescere materiam fouentem: ita ex rebus putref- centibus ortum habent animalia, non quod hæc pestem faciant, at quia indicant in aere & in aqua maximam putredinem qua pestis oriatur. Sed pes- tis quæ ex vitio terræ grassatur, cæteris deterior est. At Neoterici quidam quæstionem hic mouent, an aqua aut terra putrefactis, sine aeris infectio- ne, pestis exoriri possit: Ad quæstionem respondit Montanus, quod potest fieri mediate, non autem immediate: nunquam enim putredo terræ, quam- uis magna sit in se ipsa considerata, febrem facit, pestilentem, vel pestem, sed propter aliud, vel quia aerem putrefacit & putrefactus attrahitur, & sic aeris putredo causa est immediata. Alia vero mediata, vel quia fruges generat putridas, qua- rum ratione dum animalia vescuntur, sanguinem in illis putrefactum inducunt, ex quo fit febris pestilens.

Fontes per-
turbantur
cum pestis
est iuxta.

18.
Quomodo
animalia
degentia in
aqua vel
in aqua
virescant, &
se inficiant,
et non
mimet non.

16.
Ranæ præ-
sertim
et cygni.

Pestis cum
modo hæc
animalia
assueti.

pestilens. Et ita putredo in terra febrem pestilen- tem facere poterit, aerem vel cibum corrumpen- do. Nos enim quærimus causas quæ id imme- diate facere possint. Quod de terra diximus, idem de aqua dicendum: plerumque contingit putredo in aqua propter cælestes influxus, aliquando ve- ro à rusticis apud nos sola lini impositione, aqua ipsa putrescit primo, deinde ab ea vapores pu- tridi ascendunt in aerem, & ipsum corrumpunt, vnde fit pestis. Nisi enim prius vapores eleuentur in aerem, & aer putrefactus ab homine inspire- tur, alioqui non fit febris pestilens, aut pestis. Qua- re etiam videmus quod aqua quidem putrescit, & animalia quæ ea aqua vtuntur, peste inficiuntur, homines vero illius loci nequaquam, nisi etiam vapores putridi ex eadem aqua eleuati aerem in- ficiant, & deinde homines, si illum aerem peste infectum inspirent. Quod diligenter nos ipsi ob- seruauimus anno 1562. cum æstas & autumnus valde pluuiosa essent, potissimum in locis vicinis vrbi Delpheni: A Septentrionali & Orientali parte, maxime vero in Pago Notetopio dicto & Pinacro, tum aliis pascuis, præsertim profundio- ribus existentibus, & humidioribus Veenlandiæ, in quibus cum boues, vacæ ac oues pascerentur, peste infectæ sunt, & passim moriebantur, qua- rum cadauera mortua, vel quædam viua, vt boues mactationi destinati, cum aperirentur, in illorum pulmonibus, hepate ac visceribus internis viui pisciculi similitudinem habentibus cum soleis aut passerculis (qui vulgo Schollen vel Batten dicun- tur) minutissimi tamen inuenti sunt, vt ipsi spe- ctauimus. Hoc non alia ratione factum, quam quod aqua instar lacus manens in pascuis pingue- dinem quandam contraheret, ac tandem putrefa- ctionem: quam aquam, cum animalia sorberent, vel cum scæno simul pisciculos illos ex putredine in aqua natos simul deglutirent, pestem quoque animantibus tales pisciculi vel aqua veneno infe- cta & absorpta intulerunt, vt etiam tanta strages animalium ex hac lue visa sit, vt ditissimi quique coloni pauperes fierent, cum vix sæpe colono tri- ginta boues morerentur. Sola aqua pestifera & virulenta infecta animantibus ipsis tantum pe- stem intulit, nondum enim ad eum gradum pro- gressa, quod totum aerem infecerit, alioqui & tu- lici simul ac coloni, qui illa loca incolebant, si- mul cum animantibus peste infecti mortem mini- me euasissent. Nunc vero nullus eorum ex peste mortuus præter animantia. Quæ animantia, si for- te ab hominibus comesta fuissent mactata, existi- massem & febris pestilenti, tum peste eosdem quo- que potuisse corripi, ex animalium iam infecto- rum comestione. Similiter, si homines illam a- quā bibissent, vel quouis modo sumpsisent, simi- lia animalcula in corpore generari potuissent, vel simul absorberi. Aliter autem contingit, potissi- mum æstatis tempore, dum lacus, aut paludes, aut alij loci cænosi, grauem exhalationem, vel putri- dum vaporem emittunt in aerem, eumque cor- rumpunt, & pestera inducunt. Et sic quoque ani- malia magis inficiuntur, quam radices quibus ves- cuntur cætera, quod experimento probari posset. Si equi, asini deuorent flores ranunculi, nullum percipient detrimentum. Si pecudes vescuntur, perirent, causa est proprietates aduersæ pecudibus. Et sic animalia quandoque inficiuntur, & homi- nes non: & rursus homines, & animalia nequa- quam. Et ita possemus prædicere pestem futuram ex aqua si corrumpatur, si tela aranæ ionat, si pinguis, si tepida, si in superficie multi sint puli- Pet. Forest. Tom. 1.

ces, ranæ aliaque animalia mæstrosa, & si vapores crassi nebulosi ex ea ascendant aeremque corrumpant, & si homines tunc mæsti fiant, pigri, igno- rantes causam pigritiæ, facile & illi ex aere con- taminabuntur. Ita & fontes antea limpidi & cla- ri, cænosi & turbulenti redduntur, pisces & ranas mortuas sæpe in aqua natate videbis, corruptione ex aquis in aerem exhalante: nam corruptio aquæ cum sit quædam permixtio, oportet vt claræ aquæ perturbetur, antequam corrumpatur. Hinc celerioris corruptionis causa aquarum, etiam in stagnis est terra, miscetur enim, & quæ velociter fertur, om- nino pura est, minusque corrumpitur. Aquæ etiam stagnantes, in quibus linum, asphaltum, canabæ, rhododendron, aut alia stirpium, cadauerumque inquinamenta, diutius manent, vel diutius in ea macerata sunt, & aquam conturbant & corrumpunt, aeremque tandem inficiunt: quemadmo- dum animantium, maxime vero serpentum, bufonum, & hominum, non cremata ex bello cadauera, reseruata illorum excrementa, euulsæ stirpes ve- nenatæ, aliaque sordes computrescentes, plerum- que aeri graues & exitiales offensas futuras indi- carunt, prædixerunt, & induxerunt, non aliter quam metallorum sulphuris, arsenici, hydragryi, aut prunarum fumus coarctatus, non paucos iu- gulauit. Hæc de signis pestem præfagientibus, quæ & causæ etiam eiusdem esse possunt.

OBSERVATIO XI.

De variis aliis quibusdam signis, in hac peste Del-
pheni apparentibus.

IN hac febre pestilenti & peste ipsa, varia & diuersa signa in diuersis agris conspiciebantur, præter ea quæ superius dicta sunt, & præter bu- bones & anthraces sine causa manifesta vel pone aures, vel sub alis vel inguinibus, variisque cor- poris locis, subito exorientes, etiam febris con- tinua illos inuadebat, eaque acuta, qua quibus- dam extimam corpus vix incalescebat, qui & sensu interdum frigoris afficiebantur, aliis vero interiora graui incendio urebantur, erantque homines valde mæsti sine spe, admodum lassæ, segnesque: quibusdam vero maxime ab initio, vt antea quoque diximus, ineluctabilis dormien- di necessitas aderat: nonnullis & ferox vultus, qualis temulentorum esse solet, incertus, atque turbidus. Anima aliis male olebat, nec non ægre spirabant, cibique cupiditas deiciebatur, os amarefcebat, ac inexplibilis eos tenebat sitis, erantque modo in his, modo in aliis, omnes actio- nes fere læsæ. Perperam quidam imaginaban- tur, credentes se alios esse ægrotantes, delirabant, tam sæpe aliquando hoc malum est, vt omnis memoria quibusdam fuerit ablata tempore Thu- cydidis, vt quidam postea sanitati restituti pro- pria nomina sua obliti fuerint. Lædebantur quo- que in facultate motrice, dum quidam ex his vno loco persistere non poterant, modo iacebant su- pini cadaueris instar, modo in hanc, modo in aliam partem cum maxima angustia agitabantur, deliria aderant terribilia, pro humorum variera- te. Modo ad vigilias ita propensi erant, vt inte- gras noctes in somnes agerent, modo ad somnum ita proclines vt excitari non possent: vt mem- bra principalia erant affecta, ita symptomata va- ria accedebant: vt dolor capitis, vigilia, dementia, cordis angustia, pectoris ardor, nausea, vomitus, animi defectio, præcordiorum tensio, sitis, gutturis ardor, lingua scabrities, aphthæ alioque

S iij sum.

SCHOLIA.

summam putredinem indicantes, nigrities, animæ graueolentia, crebræ deiectiones, sanguinis è naribus profusiones. Frequens aderat nausea & vomitus fortens, aluus fœtida, atque graueolens: vrina turbida vt iumentorum, cruda, crassa, fœtidaque subinde vt hominis sani. Nam signa ab excrementis sumpta fœtorem habebant corruptionis indicem, quæ ex pulsu sumuntur, iis exiguis erat, languidus, celer, frequens, inæqualis, quamuis aliquando per totum morbi decursum quidam probum pulsum habere viderentur, & tamen moriebantur: vt Galenus quoque asserit 3. de prælag. ex pulsibus. Sudores quoque fœtidi nonnullis & frigidi, sed pessimi, extra decretorios dies: aliis & ob sanguinis ebullitionem, pulicares maculæ rubræ; aliis nigræ, quæ & pessimæ erant: at meticulosi pestem hanc citius incurrebāt aliis: quare enim ac luccos confundit metus. Quare & hos in alienam transcribit qualitatem: tali foco hic ignis facile concipitur ac fœnetur. Contra clinicos ventri gulæque deditos, & cacochymia obnoxios, haud sæpe peste tentari, quod non turbantur, etsi videant multos mori, vix afficiuntur: lætantur enim potius propter lucrum, & minus sobrii vespillones minus timent. Huius sententia fuit quoque Cornelius Celsus, cum docet, tempore pestis, non esse mittendum sanguinem, aut non purgandum fortioribus medicamentis, ne fiat humorum agitatio. Qui peste corripiebantur ex humorum in præcordiis venenositate, quiescere nō poterant: modo de latere in latus, modo in ventrem, modo in dorsum volutantes, modo ad caput, modo ad pedes valde inquieti sese deicientes. Quibus in præcordiis quoque flamma ardebat, sitis insatiabilis aderat frigidaque aeris inspirationem anhelabant, nareque patefaciebant, ad necessitatem refrigerij in corde, os quoque ventriculi ob vicinitatem afficitur, inflammatur, lingua arefcit, nigrescit, guttur ardore infestatur, ægri valde sitiunt, tenduntur præcordia, tussis sicca adeft, exspiratio fœtida. Cerebro autem magis læso, capitis dolore tenebantur, delirabant, faciei aspectus horribilis, phrenitis, cogitationes & imaginationes magis efficiuntur. Iecore læso, vt maxime fit in peste, à praua victus ratione, materia venenosa ad inguina depulsa membra naturalia grauabantur, humores putres per aluum liquidiores, & vrinarum mutationes. Sic ventriculo læso nausea & vomitus magis infestabant. Id quoque obseruauimus in hac peste, quod multis deiectiones pingues fœtentesque adessent, cum præcipue in his fiant colliquationes, licet in quibusdam & aluus retinebatur. Et ideo, quando Gal. loquitur 3. epidem. sect. 3. commento 57. colliquationes perpetuum esse signum febris pestilentis, id quidem intelligendum est cum distinctione: nam non semper adeft colliquatio, nisi adfit insignis calor, vnde ea euenerit. Et cum hic adfit magna putredo, male olentia ægri reddunt. Cerebro autem magis affecto in hac febre inchoante, alienationes aderant, capitis dolores intensi, grauantes vigilæ, quibusdam & caros superueniebat, faciei immutatio, conuulsio oris, tortura, neruorum affectus, abscessus secundum aures, nonnullis & lachrymarum fluxus inuoluntarius. Quibus abscessus ad alias fiebant, cordis angustiam augebant, difficulter respirabant, cum fœtore, putredine in corde existente, qui magna ex parte (vt obseruatione sequenti dicemus) moriebantur.

REte dixit Altomarus iuxta Aetium & Paulum, omnia horrendissima in peste fieri posse, & grauissima pestilenti febris posse superuenire, tum plurima ac varia symptomata. At ipse, tum alij autores: primum signum sumit à caloris qualitate: calor siquidem harum febrium, ab aliis per putredinis excellentiam differt. Nam tangentibus nobis eos qui tali febre laborant, neque calidi & perurentes videbantur, quamuis interioris magno flagrant incendio, vt liquet ex Galeno 6. cap. de morbis vulg. ita vt in ea peste quam Thucydides descripsit, adeo interiora ægris urebantur, vt neque valde subtilium vestimentorum neque linteolorum velamenta, neque aliud quicquam præter nuditatem ferre possent, quamuis tangenti corpus exterius valde calidum non erat, neque viride, sed subrubrum, liuidum, pustulis exiguis, & vlcibus efflorescens. Et si manum thoraci exercitatus medicus in explorando febrili calore imponat, caliditatem maiorem, ac acriorem sentiet, quam in reliquo corpore, & æstum quoque sentiunt ægri in thorace maiorem. Secundo, ex pulsibus indicium sumunt, qui aderunt omnino celeres, frequentes sæpius non autem præualidi, sed quibusdam imbecilli, manifestiusque in hac febre celeritatem contractione percipies, in quamque cordis substantia præter naturam calor fuerit accensus, magis tamen ubi pestilens febris cordis humores occupauerit. Quibusdam vero aderunt pulsus fere moderatis similes, parumque præter naturam immutati, ac in eodem statu permanentes: Tertio indicium capiunt, ex respiratione, & sic aderit his similiter respirationis frequentia, interim & magnitudo: & si quispiam obseruauerit exspirationem ægrotantium, & sæpius graueolentem reperiet, quemadmodum vulgus obseruare vsu consuevit. Tu vero non vsu modo, sed & ratione æstima identitatem habere. Quarto ab vrinis indicium capiunt, quamuis vrina non semper eodem modo videbuntur: nam quorundam conturbata, & aquosiores erunt, nonnullorum autem multo, quam pro natura, tenuiores. Quibusdam vrina naturali fere vndequeque similis erit, colore, crassitudine, & sedimento: quæ inter omnes excelsior est. Erit quoque animus, præsertim vrinarum sublinamentis, adhibendus: nam quædam quæ subliuida quodammodo sunt, fugiunt: & item alia quæ araneorum latas telas referunt, in modum lanæ congestæ. At si quid tale animaduertas, aut nullum plane sublinamentum innatare vrinis, in peiorem partem hæc interpretare, vt Galen. 3. de prælag. ex puls. Verum ex vrina in eiusmodi febribus, præsertim ubi corpus cordis occupauerit, firmam notitiam petere semper non licebit, vt ipsemet Galenus testis est: sed alia sunt perpendenda. Quinto signa accipiunt ex colore & aliis in facie considerandis. Nam & in ore eorum cernes aliquid pestilentis coloris, cum partim erysipelatosum, partim colorem habent depascentibus serpentibus similem per plures partes diffusum, cibum respuunt, sitiunt præter modum, ac frigidum postulant, & oculi manifeste calidi & flammæ redduntur, potissimum, si licebit eos balneare, à balneo hæc accidunt, vt Galenus inquit citato libro 3. de prælag. ex pulsibus. Sexto signa petuntur ex deliriis & ab excretionibus, vt idem Donatus facit secundum Aetium ex autoritate Rassi. Ex cap. 95. libro 5. & Pauli cap. 35. libri 2. Etenim eis deliria, accidunt delicia varia, bilis vomitus, præcordiorum

diorum distentiones, dolores, sudores multi, extremitatum frigiditas, profluvia biliosa, tenuia & statiosa, vrina quorundam aquosa, tenues, quorundam biliosa, quorundam nigræ, subsidentis suspensionibusque deprauatissimis, sanguis stillidus è naribus, thoracis ardor, linguæ combustæ, vigilæ, conuulsiones violentæ, aliaque per multa mala, sicut vlcera, & carbunculosa, & omnino perniciofa in pestilentia fiunt, tum in vniuerso corpore, tum maxime in facie, & tonsillis. Interim ex hac febre incidunt in syncopen, angustia premuntur, ac inquietudine vehementi. Alii excrementa fiunt graueolentia, quandoque vero syntectica & pingua, & vrina etiam oleosa: interim in cataphoram incidunt, & vox eisdem vitatur. Ex his omnibus, aut eorum quibusdam, pestilentem febrem dignoscas. Hactenus Donatus quæ sumptim partim ex Galeno, partim ex Aetio & Paulo: postea idem, ex Galeno tum aliis addit signum, num in humoribus partibus solidis, aut spiritibus cordis accensus fuerit præter naturam calor, quod cordis discernemus. Si in humoribus fuerit accensus, interior magis æstu laborabunt, & vrentur, & hi sunt qui velamenta non ferunt, licet corpus exterius non ita calidum sit, pulsus habent celeriores nec adeo imbecillos, quamuis neque præualidos, percipiunt ægri se febre laborare, neque equaliter perperuo, sed inæqualiter febricitant, respiratio maior, frequentior, fœtidæ vrina, vt dictum est, spiritus graueolens, sitis, lingua aridior, frigidam desiderantes & cibum respuentes. Post aures, aut sub alis & circa inguina bubones, vigilæ & reliqua supradicta, excrementa graueolentia, biliosa, pingua. Si vero solidæ cordis partes fuerint accensæ, febris exigua, calorque præter naturam exiguus, ac perpetuo æqualis, vt quidam se febricitare negent, id non percipientes. Pulsus moderatis similes, vix immutati in eodem statu manentes, nec maiores iusto, interim nec crebriores, tamen celeres, aut imbecilli. Vrina calore crassitudine & sedimento, naturali similis, auctore Galeno 3. de prælag. ex puls. Verum non propterea hæc accidunt (inquit Donatus) vt quibusdam visum est, quod natura res quædam lentis febris causam. Quidam vero aliter atque aliter interpretari hoc conantur, qui omnes quos viderim, vsque ad nostra tempora in hoc hallucinati sunt. Neque enim propter aliud (vt Galeno visum est libro 3. de prælag. ex puls.) febris existit, ac perpetuo æqualis, pulsusque moderati, seu qui secundum naturam sunt admodum similes in eodemque statu perpetuo manent, nec febricitare se percipit æger, & vrina quoque colore, crassitudine ac sedimento admodum naturalibus similes sunt; nisi ob id, quod febris pestilens ipsum cordis corpus occupauerit, planeque confirmata fuerit: & vt ita dicam, hecica & in habitu, quæ ratione hi sunt quoque, qui omnino inter omnes, qui peste laborant, morituri sunt. Nam quam expite 3. ad putredinem quæ cor occupauit? Cum autem ad corpus ipsius visceris calor hic putridus vniuersus deflexerit, non ob repulsus non omnino celeres erunt, nec maiores, aut crebriores, in eodem statu perpetuo manentes, parumque præter naturam immutati, licet imbecilli sint omnes, febrilis calor exiguus & æqualis, quoniam nullam accessione inuasionem, nec incrementum, nec vigorem, vt ceteræ febres hecicæ. Et quoniam vasorum facultas concoctrix fere oblata non est, aut parum ob febrium exiguitatem, ob id etiam vrina colore, crassitudine & sedimento, naturalibus pene simi-

les erunt, minusque deliria, vomitus, sudores, alique profluvia his febribus accidunt: neque pustulae aut vlcera quædam in corpore efflorescent, aut bubones fient, & dolores, seu labores minus eo afficient. At si contingat calorem hunc putridum ad cordis spiritus deflectere, etsi raro euenerit; quod si contingat, statim hominem perimit, aut ad aliquam duarum substantiarum peruenit (non enim in eisdem spiritibus diu sistere potest) non tamen deest facultas id dignoscendi, ægrum tamē ab hecica, quam ab ea, quæ in humoribus accenditur, distingui potest: quemadmodum & ceteræ diaræ ab incipientibus hecicis febribus difficulter etiam discernuntur. Erit autem in his febrilibus calor non adeo exiguus & æqualis velut in hecica, nec ita acris & mordax, vt in ea quæ in humoribus accenditur. Corporis extrema non admodum frigida, & si thorax tangatur, licet calidior reliquis corporis partibus reperitur, minus tamen acris & mordax sentietur caliditas, quam in ceteris pestilentibus. Pulsus non adeo imbecillis velut in hecicis, celeriores tamen & frequentiores: minus quidem celeres & frequentes, quam si in humoribus calor hic putridus fuisset accensus. Vrina admodum similes his, quæ secundum naturam sunt. Incidunt in animi deliquia ac syncopen sæpius qui hac febre laborant: quæ ceteri, quam etiam ratione pauci quoque sudores, præsertim in ceruice & fronte, in his cernuntur, seu madores quidam, lingua aderit non admodum sicca & salebrosa, & propterea neque sitis intensa, corporisque iactatio, ac inquietudo citra dolorem quempiam, propter virium imbecillitatem in his percipitur. Neque etiam pustulae, aut vlcera seu bubones eisdem oriuntur, aut alui profluvia. His quippe indicibus febres pestilentes dignoscuntur: atque hoc modo inter se diffidere videntur. Libuit hæc ex Donato huc adferre ad maiorem harum febrium cognitionem, quæ exemplis postea multo clariora adhuc euadent.

OBSERVATIO XII.

De quibusdam sanis carbunculis in peste Delphensis apparentibus.

PEstis hæc Delphica, & pestilens hæc febris rarius sine carbunculis & bubonibus grassabatur, ideo & signa suprascripta quæ in febribus pestilentibus ex humoribus apparere solent, magna ex parte ægros concomitabantur. Fuerunt nonnulli in nosocomio decumbentes (quæ turmam hæc peste correpti pauperiores quique ferebantur, ad septuaginta, nonnunquam ad octuaginta, imo ad centesimum numerum vsque, qui à chirurgo ad hoc opus destinato curabantur) quibus carbones non solum in diuersis locis efflorescebant, sed etiam sub mento, vt tanta moles carnis excideret, vt interiora simul visui vndique manifesta essent, qui tamen euaserunt. At anthraces gulam internam inuasisse non spectauimus; neque chirurgus id per totum tempus, quo pestis sæuebat, obseruauit. Neque in faucibus carbones vidit, sed guttur exterius sæpe occupasse, & demum ad interiora peruenisse, animaduertit. Quibus enim circa stomachum, siue œsophagum, faucibus incidat carbunculus, subito (vt ait Celsus) spiritum sæpe elidit. At puella anthracem sub labro intus habens, vnde vapor pestiferus exhalans, integram domum infecit; ipsa moriente ac reliquis omnibus pueris, exceptis parentibus. Tanta enim sæuitia ex molli membro

caloris incendio, ut causos; neque siccitate, ut hectica, cor torret; ab utraque plurimum differt, habetque præsentem vim & perniciem omni in temperie, omnique putredine maiorem; quæ vna veneni specie, cor vitæ fontem obsidet demoliturque ita & à putridis febribus omnibus, tñ synocho ac causo, etiam hecticis omnibus plurimum sua malignitate & perniciē distat. Atque hæc de omnibus signis, quæ præsentem febrem pestilentem indicant, & quæ eandem ab aliis distinguunt, satis superque dicta sint: nunc ad prognostica huius læuissimæ suis transeamus.

OBSERVATIO XIII.

De tribus ægris peste affectis, ac delirantibus: vno moriente, & reliquis duobus enadentibus.

1. **V**ir admodum robustus, boni habitus, & optimæ constitutionis, qui ex læuissima peste, in suburbanis grauitur decumbens, & febri pestilenti admodum, violenta correptus est, adeo ut delirare cœperit & furere. Cui is ab assistentibus neglectim haberetur, ad insaniam redactus, ex lecto prostratus, forasque erumpens, per hortum nudus, septa fenestæ ac spinas acutissimas perfrangens, cutem nudamque carnem lacerans, se ipsum miser in aqua præcipitavit, cumque fossam aqueam enataisset, per campum vagatus est, & secundam per nataisset fossam aqua putida plenam, prolapsus in pectus, animo quasi deficiens, in latere fossæ hæsit, & ut moribundus procubuit. Quod cum muliercula quædam in pascuis degens animaduertisset, conuocatis vicinis, hominem ita nudum & extremum anhelitum exhalantem, in domum ad lectum transferunt; at non diu post in lecto exspirauit; tam vehemens hoc malum est, ut subito hominem rapiat. Sed & alius quadraginta Annorum, qui in nosocomio ægrotabat, similiter vel vehementi delirio de lecto erumpens, foras in hortum clam sese subduxit, cumque ad spatiosissimum deuenisset locum, ubi aqua copiosa esset, siti inextinguibili laborans (quemadmodum Thucydides narrat de peste infectis suo tempore, qui sese ob sitim & calorem in puteos deiecerant) sese in aquam præcipitasset, nisi præsto illi adfuisset chirurgus, qui tunc decumbentium curam agebat, illumque retraxisset, & in lectum denuo reduxisset, subito exstinctus fuisset. Hic tamen postea, delirio cessante, euasit: quanquam in natibus carbunculum habebat, qui usque ad anum procefferat, ac totas nates pene occupauerat; & cum carbunculus exultus decideret, simul & musculis, & longanone putredine & vitione infectis, dictum mirandum, longo tempore istis malignis symptomatis afflictus, ab omnibus his tandem liberatus est, & superstes mansit. Sartor quoque ille, qui adhuc aura fruitur vitali, cum tribus septimanis, & febre pestilenti, mente non constitisset, & carbo totas nates exulisset, atque decidisset carbo, ut absque natibus quasi spectaretur, hic tamen ope chirurgi etiam euasit.

SCHOLIA.

3. **P**rognostica signa. Vm quæuis horrendissima in peste contingunt, prognostica signa, de quibus nunc dicemus, adeo dubia aliquando sunt, ut optimos quoque medicos fallant, ægris sæpe morientibus, vrina sanorum simillima existente, ut nunc diximus, etiam pulsu vix mutato: rursum eadem signa

cum mala, imo pessima reperiantur, præter metem astantium & medicorum, quandoque curantur ægri: quemadmodum in istis duobus vltimis agrotantibus euenit, qui post enormia accidentia & tam longa deliria etiam sanitati restituti sunt. Interea tamen quicumque solerti ingenio prædictus fuerit, non solum pestem futuram prænosceret animaduersione malignorum anni temporum, & vitæ studiorum ad sanitatem haud conducentium, aliorumque animalium præcedente interitu: is idem quoque facile cognoscit, quid de iis sentiat, qui pestilenti febre nunc decumbunt, num euasuri sint vel interituri. Quamuis hic magna industria & diligentia opus sit, cum neminem præterit, omnes pestilentes febres perniciosas esse ex propria quoque natura, cum non modo duplicem sed etiam triplicem in se magnitudinem contineant. Tamen perniciosiores sunt, licet eiusdem vel diuersi generis fuerint. Ex humoribus tamen minus periculo sunt, si pustulæ, aut vlcera in corpore efflorescant, seu bubones appareant, quam ubi talia non sunt, etenim virium robur præ se ferunt, ut quæ adeo robustæ sint, ut venenum extra propellant: interim ubi pestilens fuerit constitutio, ut plurimum crises ad mortem terminantur, ut liquet commento aphorism. 13. lib. 2. Verum in quibus aëris putredo, ad corpus cordis peruenerit, pessimæ sunt: ubi vero ad humores, quos continent, cordis sinus deflexerint, minus periculosa, cum horum multi superstities fuerint: illi vero omnes interierint, teste Galen. 3. De præfatione ex pulvis: tales ne curandi quidem, cum nulla medicina reperta sit, eodem Galeno auctore, ad putredinem quæ cor occupauit. Hinc rectè Montanus admonet, ut in hac re prudentes essemus cum ægros accedamus: si enim transierit quarta dies putrefactionis in corde iam confirmata, & non moriatur æger, nec mortis signa adsint, & quadam indicent salutem; talis adhuc euadere poterit, si rectè curetur, modo signa coctionis appareant in excrementis: nam hæc spectanda, cum inseparabile signum pestilentis febris sit colligatio: si in 47. 11. appareant & pulsus constet, & vires augeantur, & animales operationes vegetiores sint, salutem indicant: Si vero contrario modo se habeant, contrarium quoque indicant. Vbi enim insignis putredo est, non transibunt quartum aut quintum diem, quin præfata salutis aut mortis in hac febre pestilenti innotescant. Ad hæc signa plerumque mortem notant. Si in peste affectis absque ratione & causa manifesta, alienatio continuo perseverauerit, si conuulsio, tetanus, si saltus nervorum, si perpetua vigilæ, coma vigilans, cataphora, si somnus laboriosus, si aliquorum sensuum exteriorum & generalium præter, si aliquorum sensuum exteriorum & generalium proprie oculorum facultas aliqua deperdat, siue oculorum eminentia, aut eorum nimia profundatio, si lachrymæ inuoluntariæ si de natibus sanguinis fluxus in die critico, si liuor nasi, narium, vnguium scditas, ut mortuis fieri consuevit, si bor thor quasi musca canina in lingua, si stridor dentium, si sputum sanguinis nigri fortentis, si æger dixerit omnia sentire, si impedimentum deglutendi, si anhelitus sit difficilis cum magna necessitate & attractione pectoris ad superiora, si tremor cordis, animi deliquium, si nausea, appetitus ablatio, si vomitus tam cibi quam potus, vel antidoti semel atque iterum exhibit, vel atræ bilis, si extremitatibus frigiditas, si sudor frigidus circa pectus & faciem, si extremitates frigida cum animi defectu, si polutatio voluntaria sine membri erectione, si corporis color niger aut pallidus, aut fuscus, si æger non percipiat febrem, & tamen sint symptomata febris, si pa-

si palearum, festucarum, pilorum, floccorum, fiat collectio, si emissio facium insensibilis, si tumor ventris ad modum hydropis, si cutis viridibus, nigris maculis commaculata, si æger supinus cubat, manibus & cruribus porrectis: Si egestiones diuersorum colorum siue cum lumbricis viuis aut mortuis, & non subsequatur alleuiatio, & profluuium excernatur. Si alius nihil aut parum excernat, aut crebro per liquidum & pingue & odoris foetidi: hæc omnia mortura apparent. Quicumque enim, teste Galeno, per calidam & siccam intemperiem morbi fiant, & ardore, & ardentes febres, & deiectiones crassum & sanguinem & atrum referunt, pessimum est. Ita in hac peste Delphensi, qui varia & foetida, nigra, maxime in principio ante coctionis signa deiecebant, magna ex parte moriebantur: hæc enim vitionem & colligatorem & humorum corruptorem copiam significabant; quibus si anhelitus fortens accederet, plerumque commoriebantur. Idem Nicolaus Florentinus testatus est. Fætor hic si & alios inuadit, & sentiant, & foetidum habeant anhelitum, ut plurimum moriuntur: vnde dicebat Zoar medicus antiquissimus, pessimum esse tempore pestis habitare in locis propinquis monumentis hominum mortuorum. Talis quoque fuit pestis in ætate, ut refert Gallus Tridens, in qua vix pauci seruati fuere, quibus nigrorum excrementorum deiectio per ventrem interiore sebat, qui magna ex parte 7. 9. 15. appendicæ spectabantur, quippe cum aliæ ad atrabilem proximè accederent, quædam vero ne moridicationem quidem adferebant, neque odorem foetum exhalabant, nonnullæ & inter hæc media consistebant. Quibus vero ægrotantibus talis excretio per ventrem inferiorem haud quamquam fiebat, is corpus totum pustulis, quæ nigris exanthematis similes essent, circum vndique scatebat. Interim quoque veluti squamæ decidebant, siccescentibus nimirum ipsis euanescentibusque. Cæterum pluribus post excretionem diebus, qui puram exactamque atram bilem deiecerunt, omnes perierunt. Talis namque deiectio, ut dictum est, assatum sanguinem significabat.

OBSERVATIO XIV.

De quibusdam sanguinem de naribus vel ex pectore euidentibus, qui in peste Delphensi magna ex parte moriebantur.

1. **P**lurimi autem in hac peste, quibus sanguis de naribus stillabat in principio, moriebantur: tales quidam qui morbos in diuos reiciunt, subito perierunt; quemadmodum & illis eueniebat, qui sputo sanguinis afficiebantur, tanquam peripneumonia pestifera cum sputo sanguinis laborassent. Quale immane ac horrendum pestis genus cum sputo sanguinis, anno à nato Christo 1348. tempore Martiniani Imperatoris, Orientales, Occidentales, Europam denique totam, quinque annos, ut nonnulli peritissimi viri, qui eo tempore vixere, testantur. De quo etiam vide Hieronymum Fracastorium in eius Syphilide, & Guidonem de Cauliaco, qui Auenione anno 1348. in seruitio pontificatus Clementis sexti tunc erat, quæ pestis ita magna fuit, ut vix quartam partem gentium intactam reliquerit; neque fuit comparanda cum illa peste quæ fuit in ciuitate Thraciæ & Palæstina, nec cū ea de qua Hippocrates in libro Epidem.

scripsit, nec cum illa epidemia Romanorum, de qua Galenus meminit, neque cum ea, quæ fuit in ciuitate Romana tempore Gregorij: illæ occupabant, nisi vnam regionem; istæ autem totum mundum. Illæ erant curabiles in aliquo: istæ in nullo. Fuit enim hæc pestis medicomastix, imo verecundia hos ac infamia afficiebat, cum non inuenirentur, qui andebant ægros inuisere, ob metum: & si inuiserent, parum auxilij afferebant, & nihil lucrabantur. Omnes enim qui hac lue corripiebantur, moriebantur, exceptis admodum paucis circa finem, qui cum bubonibus maturatis euaserunt. De causis huius mali, deque signis, præfatis, præcautione, & curatione eiusdem, ad longum videas Guidonem de Cauliaco.

SCHOLIA.

3. **M**issa illa peste, de qua Guido loquitur, ad nostram redeamus. In hac autem multi, quibus sanguis de naribus fluebat, etiam moriebantur. Illud quoque pessimum signum erat, si vesica nullam aut paucam vrinam redderet, aut nulli instar turbidam, in qua nihil subsidebat cum sædo odore, etiam clara tenuis cum frævis symptomatibus: aut nigra, valde maligna erat, si non proneniret per modum crisis. Pulsus quoque si sit alteratus, cum anhelitus fortens, si interfectus aut tremulus, aut deperditus, pessimum est. Quod ad carbunculos attinet, omnis periculosus est, & contagione inficiens: omnium tamen pessimus, iuxta Auenionem, & maxime lethalis, qui in emunctoriis & prope membra principalia enascitur; atque etiam is, quemadmodum & bubo, qui subito intro currit, vel recurrit: ægrum subito interficit, præsertim si mala aliquot signa se prodiderint. Quin sola illius putida & pluviam letneo tincta veneno exhalatio sufficiens est hominem enecare. Si circa stomachum, œsophagum, fauces incidit (ut antea ex Celso dictum est) spiritum elidit & suffocat. Minus lethalis est carbunculus, qui primum rubet, deinde citrinus apparet. Qui vero liuescit aut nigricat, neminem fere non iugulat. Nullus tamen ex sua natura non periculosissimus censetur. Si accidentia, quæ morbum hunc comitari solent, plerumque remittantur, spes aliqua nobis promittitur. Si vero magis atque magis intenduntur, & vehementiora fiant, cum plane est desperandum. Bubones licet maligni existant, minus carbunculis periculosi: qui autem naturam mixtam habent cum carbunculo, atque etiam exulcerentur, minime periculo vacant; & qui prius apparentes, subito sine causa manifesta delitescunt. Porro omnis pestilens febris, ut per se semper tota perniciofa est sic tum demum, & celerrime & certam mortē adfert, cum oppresso intus corde, nihil foris, vel bubonis vel carbunculi summo corpore efflorescit: aut si quid efflorescit, inde tamen neque morbus, neque æger lenatur. Quin æque mortiferum est, semel natum bubonem vel carbunculum rursus intro delatum, repente delituisse, itemque fortente spiritu, ac frigescentibus extremis, creberrimum vomitum, atque ipsam syncopen incidisse. Idem de variolis, morbillis aliisque pustulis & petechiis intelligendum, si appaerint, & sine alleuiatione delitescant, ipsius infirmi perditionem notant. Quanto citius apparent cum alleuiatione, tanto melius minusque verendum. Si alleuiatio non subsequatur, maior timor incutitur, cum maiorem læsionem intus esse significant. Cæteris tamen paribus quanto citius sese produnt, tanto minus verendum:

S C H O L I A.

9. **N**on vno modo omnes à peste præservantur, more Empiricorum, qui vnum tantum antidotum omnibus præscripsisse satis esse putant, cum omnium primo causa efficiens ipsius pestis sit consideranda. Si enim aer corruptus est, is erit alterandus, modo calidis, modo frigidis, igne, suffitu, asperione, odoramentis, quorum copiam medicamentorum, apud Galenum Tridentinum in suo fasciculo *De peste iuuenis*. Admonet Galenus primo, *De tuenda sanitate*, quod neque sit aer ille, qui ex animalium, oleum aut legitimum putredine, aut fimo inquinatur, nec qui ob stagnum aut flumen vicinum vel paludem nebulosus sit, nec qui editis vndique montibus in cauo loco clausus nullum recipit flatum, talis suffocans est, vt in domibus quibuscumque inclusus: Et ideo curandum, vt habitationis aura, omni tempore pura, syncreta, delectabili odore redolens conferretur etiam igne ex redolentibus. Si ignis non præstat auxilium, etiam ad Theriacalia veniendum: alioqui in aere corrupto ad præcautionem nihil præstantius est ipsa fuga. Numquid Christianis pestem fugere debeat necne, vide Fuchsum de hac re, tum etiam Lutherum, & alios, maximè vero Gallum Tridentinum, qui multis argumentis ostendunt id quidem licere. Non tamen omnibus datum est fugere, cum & aliqui curam ægrotantium habere debeant, quod pium est & humanum. Ministri quoque & boni pastores est, suis adesse oibus: mercenariorum vero vt fugiant. Ad medicum pium quoque pertinet, vt ægrotantibus suis opem impendat: interera qui fugere non possunt, non fuga: sed secundo remedio, nempe alteratione aëris, & correctione, tum antidotis sese tuebuntur, alioqui ad præcautionem optimum & tutissimum est remedium, cito fugere, & longe ac tarde redire, donec pestis vires suas remittit, quod cognoscitur, si complures seorsum à peste & dissimiles morbi contingant: quamvis tamen ubique locorum, si ita Deo visum est, à peste tuti non sumus. Interea illi, qui in locis suspectis manere coguntur, & qui ægrotis administrant, vel eorum curationibus intenti sunt, in quavis pericula, vt temerarij sese non coniciant, imo prudentia vitantur, quantum fieri potest, sese ipsos muniendo cum antidotis, & omni mane, ac vespere, precibus se Deo optimo commendabunt, vt eos etiam in igne incolumes seruet, quemadmodum Deus tres pueros Israëlitos in fornace ardente custodiuit. Et quum pestis præcipue flagellum Dei existat, vt nostra peccata puniat, non tantum remedium à medicis est petendum, verum à Deo ipso, vt ita à peccatis desistamus & Deus placari possit, quibus modis pestis à nobis auerti poterit: ieiuniis, penitentia vera, elemosynis, & præcipue vitiorum abstinencia, præceptorum obseruantia. Atque hæc vera erit præseruatio & ita Deum præpotentem expiemus, precibus, lachrymis, pestem à nobis deflectemus, vt ita culpam remittat ac poenam exitiosam luem reprimat. Rectè enim Seneca dixit, quicquid parimur, venit ab alto. Si vero pestis ex terra corrupta orta fuerit, talpis & gliribus relinquendis domicilia sua, sicuti aues nidus suos tempore pestis ex aere relinquunt. Si igitur halitus ex Charoneis barathris erumpit, via si potest præcludenda est, quamvis putredinem terræ totam aliquando corrigere non possimus: barathra

tamen repleri possunt: & vapor pestifer ex terra prodians igne corrigi poterit. Et si infimus terræ locus sit pestilens, & in vallibus, ad montium cacumina locum mutabimus: animalia, fructus terræ si putredine fuerint affecta, vel plantæ, vel fruges, ab iis abstinebimus, neque talia comedemus. Cadavera autem, si insepulta iacent, vt in bello, vel in magna peste, erunt concremanda, vel sepelienda. Domestica quoque animalia tempore pestis, vt canes, feles, ab ædibus abigenda sunt, & publici cætus cauendi erunt. Si pestis aquæ corruptione oritur piscibus morientibus, aquæ corrigendæ erunt, quam præstantius id fuisset ante pestem obortam. Aquæ ductus aperiendi, vt moueri possint, riuos quoque deducere, ne ita stantes putrescant, & si possibile est, puriores aquas in campum deriuari oportet. Vnde quoque inhibendum ne tali aqua mortales vtantur, neque cibos in ea coqui sinant: cum hæc pestis causa esse potest ac plurimos inficere. Reipublicæ gubernatores inhibebunt diligenter, ne excrementa ægrotum peste infectorum aut sanguinem à tonforibus vel chirurgis emissum in aquam coniciant: hoc modo tota vrbs infici potest: cum & integer exercitus ex potu aquæ impuræ peste concidat. Cloacæ, platearum canalialia, foribus infecta repurganda. Rusticis quoque imperandum, vt aquas stagnantes repurgent, in quibus linum, canabe aut stirpes, vel cadaverum inquinamenta diutius immorentur. Piscium quoque corruptorum eo tempore esus inhibendus: vsus theriacum tum aliorum antidotorum tunc commendatur. Si à cibo & potu pestis fiat ob annonam, dabimus operam vt potu salubriori vtamur, & vt abstineamus ab illis, quæ facile corrumpuntur. Reliqua de præseruatione à peste, deque emendatione aëris in peste, ac ratione ciborum & potus, quietis ac motus, somni ac vigiliarum, de animi affectionibus, & medicamentis præseruantibus, præter ea, quæ in obseruatione diximus, videas primum librum Cornarij De peste, & Gallum Tridentinum aliosque auctores, qui de hac re fusius scripserunt. Nos vero quadam adiciemus in obseruatione sequenti, quibus nos vsi sumus in hac Delphica peste.

OBSERVATIO XVI.

De pestis præcautione, ad Dominum Cornelium Zesium consiliarium prudentissimum.

Antidotum contra pestem (vt à me petisti) quam saluberrimum tibi mitto, quæ etiam pueris ad fabam magnitudinem, vel paulo amplius tuto exhiberi possit. Et si ea, quam in sanctuarij Mithridatis maximi Regis denotat C. N. Pompeius inuenit in peculiari commentario ipsius manu descripto, duabus scilicet nucibus siccis, sicisque totidem, & ruti folijs viginti summis, vitiis, addito salis grano. Qui hoc remedium sumat, vultum venenum nociturum ei illo die, nec pestem incurret, quemadmodum & Severum Poeta non inelenter de hac antidoto nobis hoc versus reliquit, & antidotum mortalibus commendauit.

Antidotum vero multis Mithridatica fertur, Confociata molis, sed magnum sermone regis

Quum raperet victor, vilem deprendit in illo Synthesin, & vulgata satis medicamina risit. Bis denum ruit folium, salis & breue granum, Luglandis quo duas, tereti & cum tempore sicur. Hæcoriente die pauco confersa Lyco Sinebat, metuens dederat quæ pocula matri. Ego autem, vt in meliorem formam compositio redigatur, accipio pondera equalia tum rutæ, tum sicum, & in teglandum: & inbeo prius vnumquodque simplex per se fortiter pistillo ligneo in mortario lapideo contundi, alioqui durior sit mixtura non lenis, sed inepta propter sicum resistentiam, vt experti sumus. Mox vnumquodque per se contusum, iterum fortiter cum pistillo in mortario commisco super infundendo syrupi de acetositate citri, quantum satis est, donec compositio delicatior, meliorque ac mollior fiat, adiectis deinde in fine aliquod grummi salis, etiam vitiis. Hæc mixtura licet simplicissima ac paratu facilissima, saluberrima tamen existit: quæ singulis diebus, tam æstate, quam hyeme tuisime sumi potest, quamvis eius vsus frequentior in veneno commendatur, ne eo inficiamur: experientia tamen didici, tam in me ipso, quam in omni mea familia hoc tempore pestis, egregie ad pestis præcautionem valere: quæ antidoto tum ego ac mei singulis diebus vsi sumus. Puluis autem & trochisci, ac theriacæ compositiones Andromachi & Guidonis theriacale, & alia contra pestem à multis descripta, horum vsus in sanis, & præcipue in pueris, ob caliditatem minus frequens esse debet, nisi necessitate cogente. Quibus cum ægrotis, nisi semel aut bis in septimana vrer, nec ius solum, sed adiecta compositio de nucibus iam dictis, subinde quoque bolo armeno vero, vel terra sigillata vera adiuncta. Illis vero, qui in loco pestifero versantur, consilium, vt semel in septimana ieiuni cum lecto surgant, circiter 3 j. vel paulo plus sumerent, qui ægrotis inferrebant. 2. Antidoti nostra de nucibus 3 j. theriacæ Venetæ optimæ, confectiois Mithridaticæ officinarum ana 3 j. Theriacalis Guidonis 3 j. boli armeni veri, terræ sigillatæ veræ ana 3 j. cum syrup. de limonibus, de acetos. citri ana q. s. fiat electarium. Et state parcius vtendum, hyeme largius. In biliosis & æstate consilium, vt sumerent conseruam ex medulla citreorum malorum, quæ in officina parata erant. Ego omni mane ex lecto surgens cum multis infusis inuiserem, antequam domum exirem, ad parue nucis magnitudinem ex hac confectioe sumebam. 2. confect. nostræ de nucibus 3 j. b. theriacæ antiq. confectiois Mithridaticæ ana 3 j. boli armeni veri, terræ sigillatæ veræ 3 j. b. cum syrup. de limonibus, & in hyeme cum corticibus citri q. s. fiat mixtura. Aliquando addebam aliquid Theriacalis Guidonis, & iis dabam ad præcautionem, in quorum ædibus aliqui peste obissent, ad 3 j. in hyeme cum vino, in vere cum aqua scabiosa, cardui benedicti, in æstate cum aqua acetosæ, vel post assumptam Antidotum has aquas superforbendo. Iisdem aliquando addebam confectiois liberantis, modo pulueris nostri contra pestem, de quo postea dicemus, 3 j. atque hæc dabam bis aut ter in septimana. Interea satis erit, si Dominus tantum vitatur confectioe de nucibus, quam ad te, cum hoc munio, misimus. Vale.

S C H O L I A.

Odoramenta varia & suffitus, & asperisiones habes apud Andream Gallum Tridentinum, de peste, & pilas quæ manu gestantur ad præcautionem, & aquas odoriferas, & olea odorifera, & saponem odoriferum, quæ omnia contra pestem valde commendantur, qui ouum philosophorum describit, multosque puluillos, trageas, morsellos, Per. Forest. Tom. 1.

pilulas purgantes, liberantes, aquas, theriacales. Sed inter reliquos quatuor subsequeutes pulueres nobis maxime commendantur. Primus est puluis Imperialis dictus, qui ægrum præseruat à peste, & contra venenum, & morsus serpentum valet. 2. dictamni, pimpinellæ ana 3 j. boli armeni, terræ sigillatæ ana 3 j. fiat puluis subtilissimus. Secundus est puluis de semine citri dictus. 2. seminis citri, acetosæ ana 3 j. rad. dictamni, gentianæ, tormentillæ, ana 3 j. b. boli armeni 3 j. cinnamomi 3 j. marg. saphyr. ofis de corde cerui, ana 3 j. omnis santalorij, sem. ocymij ana 3 j. fiat puluis bibitur contra pestem. Tertius est puluis rubeus dictus, & fit hoc modo. 2. cinnamomi, croci, zedoariæ, valerianæ, pimpinellæ, tormentillæ, corticis citri, ana 3 j. dictamni, vincetoxicæ, santal. virisique, carabæ alb. doronici, terræ sigillatæ, sem. & summit. basiliconis, angelicæ, maioranæ, enulæ campanæ, rosæ rubr. caryophyllat. scabiosæ, an. 3 j. florum borag. bugloss. anibos, cornu cerui vsti, calaminthi ana 3 j. boli armeni veri, lb. b. ligni aloes, ofis de corde cerui, sp. de gemmis, laticis. Almaz. lericantis, Galen. diarod. abb. ana 3 j. margarit. hyacinth. Rubini, Smaragdi, Sapphiri, ana 3 j. mosci, ambre, ana 3 j. v. fiat puluis. Quartus est puluis aureus, qui ita paratur. 2. ligni aloes, xyloalos, carobalsami, beæ vtriusque, granorum ribes, boleti cerui, cornu cerui vsti, sem. citri, acetosæ, ocymij. florum rosarum, anibos, hyperic. dictamni, bugloss. borag. melissæ, carabæ, spica vtriusque, vesicarium birici, leporis, boli armeni, terræ sigillatæ, baccarum inniperi in aceto infusarum, valerianæ, pimpinellæ, enulæ, pencedani, serpentariæ, vtriusque, aristolochia rotund. tormentillæ, verbenæ, agrimonie, scabiosæ, rutæ, absinthij, saluæ, betonica, pulegij, centaurei, marathri, baccarum lauri, mastice, nymphiæ, gentianæ, macis, cubebæ. cardamomi, baliacacabæ, ana 3 j. santal. ambor. stachados vtriusque, zedoariæ, galangæ, caryophyll. calami aromati. croci ana 3 j. corticum citri, spodiij, rasuræ eboris, schœnanthi doronici, ferici crudi, coralli vtriusque ana 3 j. margarit. vtriusque rubini, hyacinthi, smaragdi, sapphiri, camphoræ, ambre, ana 3 j. cinnamomi, zingib. ana 3 j. foliorum auri, nam. xv. sacchari albi lb. ij. fiat puluis. Infiniti componuntur pro arbitrio medici periti. Nos vero imperauimus pharmacopœo nostro, vt talem puluerem nobis pararet, quo felicissime vsi sumus in hac peste, tam ad præcautionem, quam curationem in multorum salutem. Et quamquam hunc puluerem pro maximo secreto Secretum habeamus, nefas tamen esse duximus eiusdem descriptionis nostræ puluerem, nobis solis retinere, quin potius volumus omnibus communem facere, vt quicquid iunior medicus, tum alij omnes ad mortalium vtilitatem eo rectè vti possent. Et hæc eiusdem pulueris descriptio. 2. rad. dictamni, tormentillæ, boli armeni veri preparati (preparatur autem cum lotionem aquæ scabiosæ) terræ sigillatæ veræ ana 3 j. rad. gentianæ, rad. cis petasitis, betonica officinis tunica appellata ana 3 j. santali rubr. 3 j. rasuræ eboris, corticum citri, coralli rubei, ofis de corde cerui, rad. zedoariæ, ana 3 j. margarit. purissimarum, beæ vtriusque ana 3 j. fragmentorum quinque lapidum pretiosiorum auri & argenti, ana numero iij. misce, & fiat peste Delphica. Puluis quoque auctor vtriusque in folior. auri & argenti, ana numero iij. misce, & fiat peste Delphica. ad 3 j. modo cum vino diluto, modo cū aqua oxalidis, modo cum aqua scabiosæ, modo cū aqua cardui benedicti, modo adiciens syrupum de limonibus, vel acetos. citri, aliquando cum aquis dictis, adiecto aceto, iuxta diuersitatem temporis anni, naturarum ac temperamentorum. In peste ad curationem dabam 3 j. vel 4 iij. vel paulo plus aut minus, cum

aqua oxalydis, vel scabiosæ, vel cardui benedicti: subiectæ adiecto aceto vel syrupo de limonibus, de acetositate citri, vna cum aquis dictis. At frequenter tantum 3 j. dedi, idque calide, ut sudor provocaretur: interea imperabam ne dormirent, sed potius vigilarent ad minus quatuor horis ab huius medicamento, & diutius, si vires tolerare possent. Pauperibus autem dabam puluerem radicis petasitis, cum magno iuuamine. Cornelius Ericius collega meus, eodem tempore non alio pulvere quam hoc sequenti utebatur. *℞. folior. dictamni veris, ad. tormentillæ, pimpinellæ, zedoariæ, gentianæ, radic. betonicæ, terræ lemnis, aloes iecorariæ, myrrhæ, corticis mali citri, ana 3 ij. boli armeni veri & præparati, 3 ℥. massicis, croci. ana 3 j. terantur omnia subtilissime, & fiat pulvis.* Magnis autem epangelis celebratur pulvis Moibani, quem nactus fuerat Elector Saxonis à rustico: hunc scribit I. Heurnius libro sue *Praxis methodicæ* secundo, capite quinto, ubi de humido corde alterando.

Pulvis efficacissimus Moibani.

OBSERVATIO XVII.

De vniuersali curatione pestis Delphicæ.

Cum ad peste correptos enocati essemus, illico remedia adhibuimus: etiam vbi leuis suspicio de ea esset, quam celerrime ad curationem festinandum est: morbi enim malignitas nullas dat inducias: frustra ferè semper auxilia omnia adhibeantur, si malum diem naturalem fuisset transgressum: id quod experientia, pro dolor, vidimus, & pro compertissimo habuimus, nisi fortasse in quibusdam corporibus tam leuis fuisset facta impressio, aut tam fortis esset virium facultas, ut etiam post illud tempus, quidam, sed valde pauci, sanati fuerint. Vbi igitur vires, plethora, ac ætas consentirent, si malum iam primo inuasisset, neque septem vel octo horas præterisset, venæ sectione adhibebā. Quibus vero malum ad duodecim horas vel diem naturalem pertransisset, nullo modo venæ sectione adhibebā. Experientia enim vidimus, quibus post duodecim horas, vel diem naturalem venæ sectio fieret, quod commorerentur. Ante septem vel octo horas sectione venæ tempestiue adhibita, melius curabantur. Quod si statim vna cum febre pestilenti in collo vel circa aures vel caput, carbunculus aut bubo apparuisset, quibusdam enim statim in principio, vel mox aderant, nondum transactis octo horis, cephalica vena in brachio è directo loci affectu aperiiebatur. Sub alis vero ex basilica eiusdem lateris. In inguine vero aut coxis, vel femore aut crute, ex malleolis. Si nullus tumor, anthrax vel carbunculus, vel bubo sese manifestarent, ex loco proximo loci affectu vena incidebatur, vel partis magis dolentis. Facile enim coniecturare licebat, ex pulsu velociore, & calore illius partis, in qua tumor appariturus esset. Et ante apparitionem vena commodè secta iuuabat, sed post octo horas huius febris pestilentis magis nocebat. Si ætas non admitteret venæ sectionem, cucurbitulas cum scarificatione satis profunda, collo: humoplatis, lumbis, natibus, genibus, cruribus semper loco proximè affecto apponere iubebam; quæ etiam in pestilentibus febribus à quibusdam magis laudantur. Post sectionem venæ illico dabam puluerem meum contra pestem, descriptum scholio præcedenti, ad sudandum, aut aliud alexipharmacum sudoriferum, vel antidotum, vel simplex aliquod, ut bolum arm. vel terram sigillatam, theriacam, quamuis rarius ob ca-

lorem febrilem. At præ reliquis pulvis meus contra pestem eligebatur, aut pul. radicis petalites. Quo remedio aliquando in ipso initio tumor perfister si non esset magnus, delitescerebat, veneno per sudorem foras expulso, ita ut aliis topicis remediis ad tumores opus non fuerit. Quod si puluerem vel antidotum vomitu reicerent, sine mora abluto ore cum aqua & aceto, alium ingercbam. Idque aliquando bis vel ter donec retinerent. Qui enim reiciebant, vitæ periculum subibant: qui autem retinebant, facilius euadebant. Interea semper vires corroborabam (quod in hac lue præcipuum quoque remedium erat) cum conditis, electuariis putredini resistentibus, epithematis cordialibus nequaquam neglectis prout opus erat. A sectione venæ vel pulvere liberante exhibito, ut vires debiles essent, cibum offerebam convenientem: nam in his sepe & parum dandum est, quandoque ipsis inuitis, eo, quod virtus in his facile prostermitur: alioqui parum aut nihil fumentes nonnulli de vita periclitabantur. Vinum album, tenue, aliquando potissimum consuetis, quibus vires debiliores essent, concessi. Alij vero non, aut admodum raro: neque iis, qui delirio afficiebantur, vel dolore capitis tentabantur, aut plus æquo febris ardens adesset. His autem ptisanam potius dabam, vel iulebos pro siti dabam & ceruissam tenuiorem, si valde appeterent. Ab initio malo inuadente, venæ sectione peracta, vel adhibito pulvere quoque liberante, à somno inuitis illos inhibebam: altero vero die somnum iis permittebam, imo si vigiles, aliquando prouocabam, attamen minimè exhibitis somniferis, sed cum hordeato, nisi ad somnum per se procliuiores essent, ut spiritus sic recrearentur & vires reuocarentur, maxime autem si vigilia detinerentur. Non purgabam ante tertium diem, & hoc rarius, sed in quarto frequentius, medicamentis lenioribus, potius, quam asperioribus & fortiter attrahentibus. De tumoribus quomodo curarentur, postea dicemus. At hoc modo dicto plurimos & infinitos restituius Dei omnipotentis beneuolentia.

SCHOLIA.

Plurimi auctores inter se disceptarunt, vtrum venæ sectio in peste vel pestilenti febre conueniat, & ita quoque de pharmaco solutio exhibendo dubitant. Alij, vbi plenitudo est, admittunt. Alij vero eam semper relinquunt, cum anno 1505. & 1528. vidissent paulo post, sanguinem detractum aut obtuisse, aut in deterius lapsos. Qua in re ita respondet Fracastorius, quod aut contagio extrinsecus concepta est, aut intrinsecus primo in nobis facta: & hæc rursus vel in initio est, vel iam valde sparsa. Si igitur extrinsecus venit contagio, siue initio sit, siue non, nunquam sanguis est per phlebotomiam mouendus. Ea de causa quod cōtagies introrsum trahitur, & versus cor, tam ea, quæ circa summa est, quam ea, quæ in venis pulmonis, nisi adeo magna plenitudo videatur, ut ferri non possit; tum enim licet phlebotomia vti, sed & hoc circa initia: propter quod superioribus annis, in quibus contagies extrinsecus in nos venerat, maior pars eorum, quibus secta fuit vena, periit. Si vero cōtagies in nobis primo oborta fuerit, securius quidem possimus detrudere sanguinem, sed & nunc ab initio, & cum plenitudo adesse videtur. Vbi vero cōtagio in vniuersū sparsa est, nullo modo: sic etiā ubi lenticulæ sint. At Altomarus secat venā etiam cum bubones appareant in primis morbi diebus. Et

Et Actius idem iubet. Et si pustulæ erumpunt symptomatice & non critiche in principio contra medicos Neapolitanos, vbi apparent exanthemata veneni, Altomarus secare iubet. Alij quoque si plenitudo adsit in febribus pestilentibus, eam non abhorrent. Si petechiæ sint cum fluxu, vena non est secanda. Sed si corpus repletum est sanguine in illis, tum in variolis ac morbillis in principio vena secari potest, sed in exigua quantitate. Sed initio in his omnibus si adsit plenitudo, vena secari potest. Verum nequaquam, si ab initio vocati non fuimus. Pestilente igitur fecerunt in hac peste Delphica, qui die transacto, apparente bubone vel anthrace, venam secabant, tales vel moriebantur postea, vel admodum pauci ex iis euadebant. Et sic multi in hac peste Delphensi ex medicorum imperitiam & conforum ac agyrtarum, muliercularum & vespillonum imperitia necati sunt, cum sanguinem die transacto ex venis detrahebant. In causa fuit, quod hæc pestis ex annonæ penuria, corpus malignis cibis replente, originem traxerit, ita, ut nonnulli cacochymia magis quam plethora afficerentur, unde phlebotomia postea adhibita non iuuabat, imo maxime nocebat, quemadmodum apud Galenum in illa peste, quæ erat in tempore annonæ, dum ex prauis cibariis redduntur corpora cacochymia: & sic quibus aperiebantur venæ, moriebantur. At sicuti Empirici in hac peste plurimos trucidabant venæ sectione intempestiua, ita quoque purgationibus fortib. adhibitis in principio. Cum omnes, qui statim ante tertium vel quartum diem purgabatur, morerentur. Et quocumque tempore forte medicamentum fumerent, pauci euadebant. At quoniam Altomarus vult, ut in peste purgentur statim primo vel secundo die, non expectata concoctione, ob materiam venenosam, si venæ sectio fuerit impedita, etiam si materia non turgat: tamen melius hic curabantur, qui tertio vel quarto die post puluerem liberantem, pharmacum leue quidem minimeque violentum fumeret. Et ideo non solum Altomarus, sed omnes alij medici præstantissimi volebant, ut purgatio per medicamenta fieret, quæ nihil venenati, nihilque molesti in se haberent. Is enim malitia morbi augeatur, & virtus prostermitur, putrefactisque humor simul cum bono educitur. Videant igitur Empirici, & Paracelsistæ, qui in febre pestilenti ac peste precipitatum puluerem, aut antimonium exhibet, vel turbith minerale. Cum solum vidimus vespiliones videntes tantum diatribis intempestiue plures occidisse, quam curasse. Olim euenit Romæ, teste Amato viuenti Paulo tertio Pontifice, Paulus, inquit, & Ludonici fratres germani eodem partu educti, cum simul egrotarent febre maligna pestilenti: Ludonici, Francisci Naris nobilis in urbe medici opera usus, pharvacum potens ex electuariis scammoniatis compositum hausit, à quo multa egressa, & breui mors subsequuta est. Contra vero Paulo euenit, cum alij medicis lenitina ex manna & rhabarb. purgatum inter dies paucos pristina valetudini restitueretur, non sine infamia senis illius capularis, quem vulgo Ludonici interfectorem vocabant, veluti Gaurici Astrologi, qui ex Astrologia Paulum moriturum prædixerat. Ideo leuia conueniunt, ut rhabarb. thamarindi, quæ bilem extinguunt, & syr. ros. solitius, & agaricus, ratione piciute: senna, epithymus, polypodium, ratione melancholicæ. Cassia minus probatur ob humiditatem etiam à Montano; nam hic exsiccat magis vtilis est. Interea canendum ne misceamus theriacam cum solutiuis, quia theriaca si bona sit, impedit operationem medicamenti solutiui. Noui tamen Empiricum sed ineptum in arte medica, Pet. Forest. Tom. I.

quamuis in impollutis astutum, qui in omnibus suis purgationibus theriacam imponi iubebat, præter id quod in omnibus morbis eadē semper esset purgatio, tantum valet ignorantia ac temeritas apud plebem. Post dictas euacuationes etiam quidam laudant lotij expurgationem, cum decocto sem. melonum, adianthi & radicis quinque folij, & myrtidis, non tamen in principio ob caliditatem. Sudorem etiam prouocant cum maculæ apparent, præcipue iis, qui ad sudorem inclinati sunt, ut adiuuentur ad expulsiōnem, sine critica, siue symptomatica fluxerint. Repurgato corpore, frictions commendant aliqui cum oleo amygd. exiguò nigro, ac sale adiecto, ut 6. epidem. sectio. 2. Roborantia, commento 29. mouebat Galenus. De corroborantibus diximus, & cum magna ex parte antidota, ut bolus verus, de quo tamen ambigimus, vtrum verus reperitur. Theriaca in febre pestilenti minus laudatur ob calorem. De pulueribus iam quoque satis dictum est. Et quantum ad ea, quæ extrinsecus admoventur, epithemata cordialia hic laudantur. Sed cauenda restringentia, & in petechiis & exanthematis, ne frigiditate repercutiant. Conueniunt cordi etiam sacculi cordiales, & vnguenta: quale hoc est: Theriaca 3 ℥. terræ lemnis, santal. rub. ana 3 i. aquæ ros. & aceti parum, fiat ad modum vnguenti pro regione cordis, roborat & cor muniat, & venenum à corde propellit. Hic sacculus vti-
Baculus.
lis esse potest. *℞. flor. nymphææ, bugloss. borag. ana p. j. flor. melissæ, rosm. ana 3 iii. santal. rub. corall. ligni aloes, corticum citri, & sem. citri, basiliconis ana 3 i. folior. dictamni, baccar. iuniperi ana 3 i. ossis de corde cerui 3 ℥. croci 3 iiii. cum serico purpureo fiat sacculus: aliqui addunt fragmenta lapidum pretiosorum.*

OBSERVATIO XVIII.

De peste, cum veneni characterē, nempe bubone.

Theodorus apud Delphenses Viator (à Cicero-
ne vero statim etiam dicitur, vulnus vero vbi bedellam appellat) natus annos 35. homo facie rubicundior, qui cum vrbis gubernatores comitatus esset in Hagam. comitis, & in templo aliquantisper sedens, ac somniculosus factus esset, cumque in somnum grauissimum per semihoram perdurante incidisset, mox expergetus, capite doluit, & fastidium sentiebat, valde vomebat, ac febre pestilenti correptus est, neque tunc in pedes stare potuit. Cumque in inguine utroque dolore acutum persentiret, ita male habens illico scapha Delphos vehitur. Domum vero reuersus, lecto imponitur, sed sedendo in lecto vix se mouere poterat, quin statim in syncopen incideret. Erat autem vicinus meus, pro cuius adibus tunc felis pro insigni erat, nunc vero Democriti & Heracliti effigies; me statim vocari iussit. Ad quem cum peruenissem, statim animaduerti febrem pestilentem esse, cum pulsus huic admodum debilis & submissus esset, vomitus vero creber (quod vero omnibus peste tunc laborantibus commune signum erat) viridis quoque & biliosus: plurimum vero stitiebatur, at potum retinere non potuit, valde angustia premebatur, seque pondus aliquod circa cor & grauamen sentire dicebat. Ex perpetua nausea, vomitu crebriore lassitudine spontanea præcedente, pulsu debili sed crebriore existente, inclinatione ad somnum oculorumque aspectu toruo, inguinumque dolore, pestem adesse persenti: eoque magis, cum omnes fere eodem tempore in pestem dilaberetur. Quare dum in dextro inguino tumor appareret, quem

T iij manifeste

manifeste ad fabæ magnitudinem intus delitescētem sentire poteram, quamquam in sinistro inguine se quoque dolere diceret, in eo tamen loco, neque tuberculum aliquod aut tumorem perferire potui. At in inguine dextro de leui illo tumore, quem tactu percipiebam, rudimentum bubonis, vel bubonem futurum præfagebam: quamobrem cum quatuor horis tatum laborasset, & plethora adesset, illico, chirurgus accito, venam ex saphena in dextro pede aperire iubeo, sanguine utcumque copiose extracto ob plenitudinem & virium constantiam: mox post horam unam à venæ sectione puluerem nostrum pestilentialem, hunc in modum præscribo. *℞. pulueris nostri contra pestem 3 j. aquæ acetosæ, scabiosæ, acetæ ana 3 j. misc.* Quem cum calide fumpisset, ut vestibus tegetur mandavi, ut melius sudare posset. Is cepit quidem sudare, sed maximam partem medicamenti euomit. Abluto ore cum aceto, sequens rursus propino. *℞. pul. nostri contra pestem 3 b. aquæ scabiosæ, cardui benedicti, aquæ rosacæ, acetæ ros. ana 3 b. misc.* Et accepit calidiuscule, retinuit, & egregie sudavit. Quod si non retinisset, tertio dedissem absque aqua ros. & aceto. Cuius loco aliquando addo syr. delimoni-bus vel de acetos. citri. Hic autem (ut ceteri omnes qui alexipharmacum non euomerent melius seruauerunt) melius habere cepit. Interim à venæ sectione, & puluere liberante sumpto, vigilas imperabam; & post sudorem ut etiam cibis daretur, etiam si eum respiceret: pro potu vero ceruicia assueta utebatur, interea iubebam, ut sæpe frustum vni manus Christi perlata sumeret. Cum autem ægregie sudasset, tumor ille in inguine per se euauit, & statim secundo die melius habere cepit. Præcipiebam tamen, ut utraque inguina inungerentur oleo liliaceo calide, licet iam non dolerent. Tertio autē die ab initio morbi leue medicamentum, purgans subscriptū exhibui: *℞. rad. cichorii 3 b. rad. diastamni, tormētillæ ana 3 b. rad. perisires 3 b. scabiosæ, cardui benedicti, pimpinellæ, acetosæ ana m. j. flor. cord. p. j. prunor. damasc. nunn. x. sem. corian. 3 b. coquantur in 3 ix. aquæ communis; & in eo decocto infunde per noctē facta leui ebull. folior. senæ 3 vj. rhab. selecti 3 i. spica 3 v. mane huius colaturæ accipe 3 vj. sort. facta prius expressione: cui adde syr. de cichor. Nicol. cu rhab. 3 j. b. oxyacch. simplicis 3 b. misc. fiat potio pro 2. dosibus.* Vna exhibitā est mane, & multa putida excreuit, & maleolentia, & bene habuit, quamuis debilis, & cum recreatus esset, reliquum potionis non sumpsit. Sed pro corroboratione conditum sequens præscriptū est. *℞. conf. bugloss. borag. ros. ana 3 b. spec. liberantis descriptarum à Cordo 3 ij. spec. diarrhod. abb. 3 i. manus Christi perlata 3 j. cum syr. de limonibus, de acetos. citri, ana q. s. fiat conditum.* Quo continuo utebatur, ita, ut post quartum diem hic egregie curatus fuerit, alique innumeri, qui in familia Orci quoque numerati erant.

SCHOLIA.

4. CUM celerrimus hic morbus existat & hominem subito rapiat, antequam anthraces vel carbunculi appareant, illico remedia sunt adhibenda, ubi leuis saltem suspicio de peste addit, ut prius dictum est. Ita cum Venetiis pestis improuisa esset tempore Benedicti Veronensis medici. Marcus Antonius Cornelius patritius Venetus, cum epiphemera medici putabant eum laborare, peste interit: adeo ut mox ita sciret, ut trecenta protinus singulis diebus funera tumulis redderentur. Vbiuque igitur leuia signa adfuerint, statim ad

remedia tutissima confugiendum, & maxime propria. Purgatio autem vehemens, ut dictum est, postponenda. Rondeletius exhibet pro purgatione 3 j. triph. a Persica cum decoct. bordei, vel syr. ros. laxatiui 3 i. b. commendat etiam rhubarb. ut alij. Hic primum egregie contulit adiectis foliis senæ. Præfici mox dorni, ut Guilhel. clysteres præcipue hic laudant, cum etiam Hollerius iubeat, si quotidie cessat aluius, ut balanis vel clysteribus lenicibus irritetur loco purgantium. Montanus eis aduersatur, cum dicat, ex iis intestina debilitari, & inde fluxum sequi, quod est interficere agrum. Alij vero pro maximo remedio habent, quia à corde & cerebro diuertit: interim Montanus postea addit, si aluius valde adstricta sit, clysteres vires esse posse: modo non sint acuti, & ventrem valde turbent. Nam quævis violenter purgantia (ut iam admonuimus) hic minimè locum habent, cum roborantia præ ceteris omnibus remediis, tum alexipharmaca nobis commendentur. Verum ordinis ratio in peste apud plerosque medicos est diuersa in ipsis remediis. Nam aliqui statim ubi suspicio de peste est, medicamenta illa per sudorem liberantia exhibent: deinde venam secant: & sic ad purgationem progrediuntur. Quidam statim post venæ sectionem altero die purgationem exhibent, & vltimò sudorifera. At cautius faciunt (ut Cornarius vna nobiscum rectè testatur) qui statim venam secant, modo aluius per plures dies non sit adstricta. Tunc clysterem lenientem infundunt; mox sanguinem mittant statim ab initio, modo tempus non præterit (de quo ante dictum est) deinde propinant antidota & sudorifera liberantia: & tertio vel quarto die prius purgant leni medicamento huic malo accommodo. At, qui tertia aut quarta demum die ad medicamenta liberantia & sudorifera deueniunt, ab omni ratione alienum esse videtur; quum experientia compertum sit, pleraque ex illis frustra absumi, si pestis detinuerit ultra octo, ad decem, ad summum, horas: nisi leuioris mali aut robustarum virium beneficio, etiam serius accepta efficacia quis sentiat. Propterea neque illi adeo male faciunt, quod talia medicamenta liberantia etiam ante venæ sectionem adhibent, mox ab initio sensus aut suspitionis mali: ad illa festinantibus licet consultius venæ sectionem prætermittere, modo quis statim ab initio vocatus sit.

OBSERVATIO XIX.

De peste, ac febre pestilenti, cum bubone sub ala sinistra, & tandem curata.

Vxor Petri Teylingij cognati vxoris meæ, quæ in Antecastro ex peste decumbebat, sub ala sinistra bubonem habebat, eodem die cum febre pestilenti correpta esset, ad eam accitus, venam basilicam è directo bubonis in brachio sinistro aperire iussi, sanguine utcumque extracto. Mox puluerem meum liberantem post duas horas à venæ sectione hoc modo præscriptum exhibui. *℞. pulueris nostri contra pestem 3 j. aquar. acetosæ, scabiosæ, cardui benedicti ana 3 j. misc.* Sudores vestibus coopertæ fatis emanabant, Secundo die hos syropos ebibit. *℞. aquar. scabiosæ, borag. acetosæ 3 ii. syr. de limonibus, de acetos. citri, syr. de succo acetos. ana 3 j. misc. fiat syr. pro 2. dosibus.* Tertio die ita fuit purgata. *℞. folior. senæ 3 iij. rhubarb. selecti 3 j. sem. anisi 3 b. scobeanthi 3 b. infunde per noctem facta prius leui ebull. in aquæ acetosæ 3 v. mane fortis express. adde syr. ex infus. ros. 3 i. misc. fiat potio breuis.* Qua alium ter quaterve deposuit. Deinde

Deinde ex condito sequenti capiebat. *℞. conferua mali citrij, borag. bugloss. ana 3 b. boli ar. veri, 3 b. spec. diarrhod. abb. 3 ii. manus Christi cum perlis 3 j. syr. de acetos. citri, q. s. fiat conditum.* Interim statim buboni applicari iussimus maturarium, & simul attractivum ex rad. lilior. alb. enulæ campanæ, scabiosæ, capis simul coctis, & contusis, adiectis butyro, theriaca veteri, diachilone, & ammoniaco in aceto scyllino soluto, & galbano simul mixtis, vnde factus est abscessus, eoque citius per Chirurgum aperto, ac sanie probe effluente, mox adhibitis mundificatiuis aptis, hæc ipsa breui conualuit.

SCHOLIA.

IN curatione pestis vel febris pestilentis, bubonis curatio, minimè in principio si appareat, negligenda est. Primo, venenum extrahendum est, aut cum cucurbitulis sine scarificatione, vel medicamento appropriato: quale illud est quod ex succo rutæ, scordij conficitur, in quib. folia scabiosæ, & diastamni Creici, radix Altheæ incoqui possent, iisque addentes olei lilior. albor. viperini, & in fine aliquid theriacæ. Et postea quidem ut bubo distrumpatur, admisceantur exiguum vini columbini macerati prius in oleo viperino vel decocto scabiosæ, valet & diachylon, cum oleo viperino. At nostri Chirurgi maxime in nosocomio, in quo peste correpti decumbebant, subito extrahendum, potissimum in corporibus valde robustis: imò ut aliquis ex Chirurgis nobis retulit etiam in rusticis robustis anthracem trahentibus profuit, atque hoc modo efchara melius excidebat: quamquam idem narrabat, rarissime eo se vsum esse, maxime cum hæc in delicatis & mollioribus corporibus minus conueniant, tum his qui dolorem terre non possent, multoque minus in anthrace, cui sæpe satisfacit scarificatio, ut peste dicemus. Cum cautione igitur cauteria aqualia adhibenda, ne vigilie consequantur ob dolorem, febrisque augeatur, aut vires exsoluantur. Verum hic notandum, quod in hac peste Delphica, quæ vigeat anno 1556. & 1558. plures spectabantur carbunculi, quam bubones, qui multo sub alis, nonnunquam & in aliis corporis partibus suppullabant. At Chirurgus, qui tunc nosocomio præerat, buboni præcipue applicabat cepas coctas, & contritas cum sinapi albo recentiter molito. Quod si sinapi album deesset, eius loco sumebat theriacam, & cum capis contudento utebatur: quo remedio subinde intra tres dies bubo & abscessus maturabatur, aut ad summum quarto die: quamuis aderant bubones sæpe maligni, qui nullo modo maturabantur, sed putredine insigni & corruptione putridi effecti (ut aliquando vidimus) ægros necabant, postquam plures dies decubissent; quemadmodum euenit non solum in hac peste, sed etiam in ea, quæ tempore obsidionis Harlemensis multos trucidabat. Cæterum hic idem Chirurgus suprabubonem aliorio, ubi res urgeret accelerationem, potius, quam cum cauterio actuali abscessum aperiebat, vel etiam in principio ad veneni attractionem apponebat. Aperto autem abscessu, quod si virus aut nulla sanies vel pus subsequeretur, post apertionem ut plurimum tales commoriebantur. Aperiebat quoque subinde scalpello, aut nouacula, vel cum incisione, si abscessus mollior vel maturus videretur, atque pure effluente albo, æquali, vel

Per. Forest. Tom. I.

si postea album euaderet, tales omnes euadebant, modo nihil erroris committeretur. Experientia didicerat plus conferre in hac peste cauterium potentiale, quam actuale, cum abscessus aperiretur. Si septem aut octo hora præterissent, apparente bubone, aut anthrace, sanguinem non mittebat. Theriacam vero cum aceto sambucino, etiam si tempus venæ incisionis præterisset, pro liberante & sudorifero medicamento, omnibus ex æquo dabat statim. Quo multi & secessum & vomitum (qui in nosocomio decumbebant turmatim) habebant. Postero autem die, aut secundo vel tertio, quibusdam & quarto, purgationem leuiorem dabat, robustioribus, & ferè omnibus diaprimum solutivum & electuar. de succo rosarum exhibebat more empiricorum. Quamuis omnibus, nec vna purgatio, nec theriaca, ob febre ardentem conferant, ut dictum est. Hic idem Chirurgus, in valde febricitantibus, si materia fursum ad caput & faciem raperetur, faciesque valde tumida & rubra esset, sinum columbinum cum aceto sambucino subactum cum folio caulis, pedibus supponebat. Atque plus iuuantis aggrauantibus ab eo remedio experiebantur, ut ipse fatebatur, quam ex columbis aut gallinis nigris per medium scissis, vel piscibus, vulgo zeelen dictis (quibus vulgares utebantur) pedibus suppositis. Hoc autem modo, ut is affirmabat, plusquam duo millia mortalium, ac pauperum infirmorum, qui ad nosocomium deportabantur, euasere: & fortasse plures procubantibus euassissent, si artem cum methodo (ut medici præstantissimi faciunt) exercere potuisset. Abscessu iam vel bubone aperto, ad sedandum dolorem ad tempus, adhuc maturarium apponebat, postea vero mundificatiuum ex apio & similibus, ut in aliorum apostematum curatione fieri solet, ad perfectam sanationem: postremo consolidabat, ut in aliis vlcerebus fieri consuevit.

OBSERVATIO XX.

De peste cum bubone exitiali.

Mulier illa, quæ apud ædem Diui Hippolyti proxime cæmeterio habitabat, vxor vitarij, pestifero bubone infecta est sub alis; vix febricitabat, neque decumbebat, nullisque remediis vsa est, nec viro suo aut alteri morbum manifestauit, imò (ut alij quamplurimi facere consueverunt) malum celabat; interea peste correpta cum viro nocte concubitu inuit? At vir huius rei ignarus, illico bubonem sub alis quoque sensit, & quod dictu mirum est, vxoris bubone iam delitescēte, & illa ipsa sine remediis euadente, videtur, quod vir spongiæ instar, venenum ab vxore contraxerit. Sed bubone admodum maligno in viro, magis magisque incescente, tandem somniculosus factus est, & illico febre quoque correptus est. Ea quæ comedebat, vel quouis modo sumebat, retinere non potuit; statimque omnia euomit. Cæterum neque tunc medicum aut chirurgum consuluit, malo interea in dies augmentum suscipiente, ita ut quinto die metandem vocauerit. Cum itaque nihil remedij tentasset, inspecto bubone cumque tangenti, visus est oui magnitudinem æquiparare: radices quoque egerat & intus vergebat, tactuque admodum durus; habebatque in circuitu circulum quandam diuersi coloris, vti iris in cælo spectatur, quod signum euident erat mortis, id enim in hac peste Delphensi quotidiana experientia constabat, 2.

T iij qui-

quibuscunque bubo vel anthrax cum tali circulo apparet, tales fere omnes moriebantur: quod etiam diligentissime mecum obseruauit Iohannes chirurgus ille senior, qui officinam suam non longe ab æde diui Hippolyti tenebat: nam hic in uicinia habitans una, me iubente, ob bubonis curationem accitus ad hunc ægrum fuit: & ita mortem prædixi, nec me amplius rediturum, cum tardius vocatus essem, ac frustra remedia nunc adhiberentur, licet amicis instantibus. pulvis noster contra pestem adhibitus fuerit, quem tamen non retinuit. Interea cum discederem, mandauit, ut chirurgus apta remedia buboni applicaret, præhabito tamen prognostico, quod non iuuarent: & ita die subsequente, ut prædixeramus, mortuus est.

SCHOLIA.

Quod mora in omni morbo sit periculosa, id maxime in peste, plusquam in aliis morbis, veritatem habet, cum hic minime differenda sint remedia, quod huius quidem exemplo docetur. At bubones, qui in febrib. pestilentibus incidere solent, teterissimi sunt, siue femora, inguina aut cernicem inuadant, & maligniores si alas occupent: & quiscunque bubo est, modo pestifer sit, hominem etiam subito aliquando rapit. Quibus tamen cito erumpunt, & magis remote à principib. partibus depulsi, tanto maiorem spem faciunt virium robustarum, & hoc eo amplius, si æger alleuiari, ac aliquando melius habere videatur. Contra autem si eruptio tardetur, vel etiam cito appareat circa principes partes, maxime vero cordis, nec inde alleuietur æger, pessimum est. Qui vero statim apparent & non euanescent, ac citius ad maturationem tendunt, optimum signum habetur: molliores quoque citius maturantur, duriores vix suppurant sine ulceratione maligna. Alij quoque permixti sunt cum carbunculis, circulos instar iridis habentes, qualis hic bubo erat, suntque tales magna ex parte lethales. Curationem bubonis iam aliqua ex parte ediximus, præter ea, quæ venenum attrahant; ut cauteria, etiam à quibusdam verificatoria laudantur; antequam appareant. Vide Marfilium de peste: ponit in musculo dextri brachij sub cubito interiori, vel sub talo pedis dextri. Alij buboni vel anthraci apponunt ad venenum extrahendum sanguisugam, anum galli, vel ventosam. Vide Guainerium diff. 3. de pest. cap. 4. De curatione bubonis. Habes ibidem emplastra maturantia, & apostema erumpentia, Propheta Ezechiae regi, ex Dei præscripto emplastrum de ficibus apponebat.

OBSERVATIO XXI.

De peste cum anthrace in capite.

Per quinque annorum cum in febrem pestilentem incidisset, caput graue habebat, ad somnum valde propensus, vomitumque ut ceteri omnes, experiebatur. Verum cum nondum decumberet, parentes pueri morbum negligebant, qui cum clam domum exisset, non procul ædibus paternis secessit, ubi ligna reposita essent, ibi in somnum grauissimum & veterum incidens, capite supra ligna resupinato, usque in multam noctem dormiebat. Mater vero huius pueri, nocte instans, de illo prius cogitare cepit, ac valde morbo affecta, puerum quaesivit: quem cum for-

te calu reperisset supra ligna altè dormientem, ad ædes proprias ita somniculosum portauit, eumque denudatum in lecto positum, cum maritus, qui chirurgus esset, puerum vndique spectasset, nunquid anthrax vel bubo aliquis apparet, cum nihil eiusmodi inuenirent parentes, puerum tantum de gutturis collique dolore conquerente, quem contractum putabant, ex decubitu inconcinno supra ligna, cumque nihil mali exterius animaduertissent, neque sinistri quippiam suspicantes, puerum solummodo simplici febre correptum esse existimabant. Die autem subsequente, cum valde collum affici puer clamaret, pater in posteriore parte capitis sub crinib. pustulam conspexit, quam etiam primo intuitu flocci faciens, neque antidotum pueri exhibuit, sed forcipe pustulam incidit, & emplastrum de diachylo apposuit. Duobus deinde diebus transactis, cum puer ad necem decumberet, & deliraret, ac pater pustulam inspiceret, caro tunc vndique ad modum carbonis adusta in rotunditate ad formam solidi exciderat. Crusta deinde extrema, pater ut commune vlus curauit, & præter mentem multorum, abque aliis remediis exhibitis, puer externis illis tantum auxiliis curatus est, quamuis post decimumquartum diem rursus puer incidere in febrem malignam. Parentes iterum pestem esse augurabantur, sed cum ad necem usque rursus febricitaret, tertio die per totum corpus exanthemata lata eruperunt. At puer cum sicum decocto usus esset, & calide in conclau detineretur, denno breui conualuit, nec quicquam mali amplius sensit.

SCHOLIA.

Mirandum puerum reciditum incurrisse, cum prius nullum liberans aut sudatorium medicamentum & leuem purgationem sumpsisset; hinc postea latens illud venenum in exanthemata propulsum est. Pustula illa, quæ in parte posterioris capitis apparebat, quæ Græcis Anthrax, Carbo erat, seu carbunculus, qui Græcis Anthrax, Carbo dicitur, ab Auic. Altoim. Italis Codicella, peste, maldi S. Rocho & Giandussa, nostratibus vero, Gratia Dei, eo quod hoc malum flagellum Dei sit, inter anthracem & carbunculum differentiam aliquam esse putant, secundum maiorem vel minorem intentionem malignitatis, hinc & de iisdem malum est, ut ad longum docuit Fuchsius. Secundum Tagaultium carbunculus duplex est: aliquando enim cum pustula incipit (ut in hoc puer) maiuscula aut parua; qua rupta vlus cum crusta gignitur. Sæpe vero una non, sed multæ exiles veluti milij semine, crebra in particula residentes, iisque præruptis crustaceum vlus prouenit, quale ferramenta excitant: circumposita autem caro inflammatur cum nigrore. Crusta quoque color cinereus aut niger est. Dolor grauis particula, febris vehemens, nausea, vomitus, prostratio appetitus, cordis tremor, animi deliquium, propensio ad somnum, & tunc carbunculi. Causa huius mali est humor sanguineus corruptus, cum succo melancholico, vel atra bile. Guainerius triplicem huius adfert materiam, sanguinis putredinem, bilis impetum & acumen, melancholiz diturnitatem: Si ex sanguine, magis rubescit ex bile, flauescit: ex atra bile, magis liuescit. Alij ex sanguine adusto & arbitrario fieri volunt. Carbunculus pestifer eadem signa habet, quæ quæ

pestis. Febri lenta accidit, ut aliquando ægri vix febricitare se putent: faciei nullus splendor aut viuacitas, inflammata, eiusdem color curvus, cernix eryspelato subinde, lingua nigra flauescens; vrina tenuis, non tamen perspicua, sed turbulenta, excrementa, spumosa, liquida, putida, colliuationem bilis referentia sudor multus, fetidus, quod bonum est: multus & frigidus, pessimus, nausea, vomitus, appetitus deest, ut prius dictum est: spirandi difficultas, vox rauca, caput dolet, graue est, alij delirant, alij somno grauiore tenentur, vel nimis vigilant. Prognostica signa etiam eadem, quæ de peste diximus. Deterior autem est carbunculus, qui diuturnior & in nervosis partibus infedit, color eius viridis lividus, niger, lethalis: rubicundus, flauus, aliquam salutis spem præbet. Cito apparens, remotus à partibus principalibus, salubrior; in collo, inguine minus periculi adfert quam sub alis, in eo loco maxime lethalis, teste Auicenna: æque mortiferus semel natus, intro delatus, repente delitescens, ægro statim peius habente: qui stomachum, fauces occupat, spiritum suffocat, ut dictum est: qui circulum coloris iridis habet, strangulat. In quibus accidentia maligna augentur, desperandum: si minuantur, spes aliqua promittitur. Vrinarum in his iudicia sæpe incerta. In huius curatione ætatis ratio quoque habenda, ut de febre pestilenti dictum est: qui quoque corrigendus cum igne & odoriferis. Id quod etiam de venæ sectione, antidotis, & purgatione leni dixi, de cucurbitulis, & roborantibus. huc transferenda. Quod ad topica attinet, saphirus carboni circumductus prodest: tum alia dicta superius, quæ venenum extrahunt, sanguisuga, galli podex appositus, cucurbita, cauteria & similia, & hoc maturatiuum: 1. caricarum pingui. 2. S. Anapi 3. iii. olei liliei q. s. ad incorporandum emplastrum. Eschara quoque amouenda cum butyro loto, cum pauca farina fromenti & vitello oui. Mundificandum cum vnguento ex melle, iuxta Rhaz. 7. Almaraz. postea sarcotica incarnantia, & ultimo cicatricem inducentia adhibenda. De quibus videas Tagaultium & alios chirurgos.

OBSERVATIO XXII.

De peste cum anthrace in manu lethali ob venæ sectionem male adhibitam.

Iuuenis ille egregius Lucas Petri Sasboti cereuicij filius vnicus, annorum viginti nouem, si quis alius, valde robustus, peste quidem corles locauerat, cum vxore quadam nuper ædes, quales locauerat, intrasset, manumque in scrinium quoddam cum immisisset, tela aranæ supra manum cecidit, vnde pustula pestifera oborta est. In eadem domo ante sex menses nonnulli peste obierant, quamuis ab eo tempore nullus in ea habitasset, nunc quidem à famulis benè repurgata, forte scrinio intacto, quod in fumario latebat. Cum autem pustulam ab initio scalpisset, ob pruritum quem sentiebat, ingenti dolore afficiebatur, mox somniculosior factus, ita ut ea lassitudine corpus erectum detinere non posset, horrere cepit, & febri valida pestilenti correptus est, multaque sum versa est. Eodem tempore medicus senex, qui in uicinia habitabat, vocatus est, qui sanguinem ex cubito lateris oppositi detrahere iussit, vnde venenum ad superiora raptum est, mox alio carbunculo sub ala oborto. Hic cum illico postea angustia premeretur æger, palpitationem cordis,

tum syncopen incurrens, me, tum Henricum Vergerium medicum Haghanum doctissimum ac peritissimum vocarunt, medico imperito obiurgato per Henricum, quod ex loco proximo eiusdem lateris sanguinem non detraxisset. Nihil aliud pro excusatione adferre potuit medicus primo accitus, quam quod medici antiquiores siue præceptores ex latere opposito in pleuritide venam secabant; id quoque in peste faciendum esse arbitratur. At cum secundus dies præterisset, & prius male venam secuisset medicus, antidotum dedimus, sed frustra, uti & alia saluberrima remedia, quæ nihil iuuerunt, ita, ut pauper post æger hic cum magno fletu amicorum obierit, vrina laudabili in fine, etiam ante mortem apparente.

SCHOLIA.

Amatus similem fere casum narrat, de medico quodam imperito, qui cum ægrotum quendam haberet, cui prope genu carbunculus aderat, atque huic sanguinem non ex malleolis, sed ex brachio detraxerat, ex aqua venæ sectione illico æger (ut hic noster) in obitum deuenit: ob raptum enim sanguinis venenosi & in carbone obruti mors subsequuta fuit: ita & hic materia venenosa, quæ in manu erat, ad alas, deinde ad cor rapta, mortem quoque intulit. Ceterum quod in tela aranæ, ad sex menses latuerit, quæ pestem intulit, ea nos admonet, ut omnis fomes veneni ab ædibus aueretur; non tantum sordes, sed & ligna, ac vestes, aliaque omnia, quæ pestilentes tractare, amouenda sunt. Vnde aliqui laudant illas respublicas, quæ consuetudine & legibus provident, ut supellex omnis domus affecta comburatur, & ut hereditibus publico satisfiat. Proditum enim est anno 1511. quum per Germanos Verona teneretur, exorta peste, quæ hominum vero decem millia periecit, ex una veste pellicea non pauciores quam quinque & viginti Teutones obisse, uno defuncto alius induerat eam vestem, donec mones illi ex tot defunctis, vestem combussere. Ipse quoque memini, septem pueros extra murum Almaria ex peste obisse, cum mater vestimenta ex Zeelandia attulerat cuiusdam heredis ex peste mortui, quæ soli exposita, pueris in illis vestibus colludentibus, de quibus pestis oborta est, quæ omnes interfecit. Ita virus latitare potest ad menses aliquot, quemadmodum huic iuueni euenit, cui etiam mors subleuita est.

OBSERVATIO XXIII.

De peste lethali ex aquæ potu.

Cum pestis mirius grassari cœpisset Delphis, ad vicinos pagos & villas transieuit, verum cum tanta scelerata ac perniciosa, ut multos paucis diebus trucidauerit. In villa autem Schoinveloe dicta, quæ sita est ad Mosam fere, inter portum Delphicum, & pagum Charoys appellatum, quæ quadraginta tantum villicas domos continet: in qua quidem villa ita saevit pestis, ut centum & quinquaginta homines una fere septimana vel paucis admodum diebus, vitam cum morte mutarent; omnes illi anthracem habuerunt, & quicunque aquam ob ingentem calorem febrilem bibissent, ut villicus quidam, ad quem curandum alio morbo affectum, accitus essem, mihi narrauit, peste correpti intra duos dies moriebantur. Qui vero ceruiciam bibebant, utpote potum magis huic nostra regioni consuetum, iis morbus protrahabatur, non

nonobstantē, quod breui pestis absumpserit ex villa tam parua, centum & quinquaginta mortales.

SCHOLIA.

2. **H**anc quæstionem Fracastorius mouet, concluditque aquæ potum pestilenti febrem non conuenire, nisi eadem ardens sit & biliosa. Attamen hoc exemplo rusticorum, qui omnes mortui sunt ex aquæ potu docemur, eam minime conuenire, quamuis alij acriter contendunt, eam in pestilentibus febribus exhiberi posse ad satietatem: auctoritate medicorum excellentium mori, vt *Auicenna, Pauli, Aetij, Rasi, Rhasi*, quos magnos defensores se habere putant: quamuis *Nicolus Florentinus* refert de ciue Florentino, cui cum tempore suo medici exhibuissent aquam frigidam in febre pestilenti, more assueto, statim is ex potu aquæ frigida incidit in difficultatem anhelitus, & suffocabatur: Ad quem *Nicolus* fuit vocatus, & vix eum curare potuit. Attamen rationem non reddit, sed tantum ad canones & rationes vulgares more medicorum vulgariū recurrit & confugit, dicens id contigisse ob ventriculum debilem; nimium credens *Auicennæ*: vt si quempiam vidisset ex aquæ potu frigida interiisse, id semper euenisse dixisset ex ventriculi imbecillitate. At *Montanus* doctissimus, suos discipulos rectè admonerat, ne aquam frigidam in pestilenti febre darent, in qua putredo sit in corde, siue in contentis, siue in substantia cordis, nec in principio, nec in augmento, nec in statu, nec in declinatione: & quod neoterici male intellexerint *Rufum*, qui loquitur de febre ardenti & causo, & non de pestilenti. *Montanus* addit rationem, cum aqua valde humectat, humectantia augent putredinem, & nimium humectant, quæ præcipue pesti & pestilenti febri aduersantur. Sic etiam *Fracastorius* (*lib. 3. cap. 5. De cura*

ragionis febrium pestilentium communi) *Vtrum seminaria contagionis possunt exstingui per aquæ potum?* inquit, dubitationem habet: quoniam etsi aqua, quatenus frigida, iuuare possit; attamen quatenus humida, abesse non parum videbitur, quod augeat putrefactionem. Non solum igitur propter hanc causam nocere potest aquæ potus, sed ob illud etiam, quod materiam crudiorē reddit, & obstructionem adauget: quapropter in maiori parte harum febrium abstinere ab eo potu melius est. Et licet ille admittat in febribus ardentibus, & in quibus colera abundet, quæ pestilentes sunt, & naturam ardentium sapiant: vbi tamen pestilens est (*vt hic erat*) nequaquam ego conuenire puto, nisi fortè admitteremus in iisdem oxycratum, id est, aquam cum aceto, vel aquam cum vino granatorum, aut cum succo limonum permistam, quam & *Fracastorius* melius quoque loco vini admittit, cum febrem facili in furorē conuertat. At exhibere aquam frigidam puram, lethale existimamus, vt hoc exemplo iam supra scripto edocti sumus, in febribus verè pestilentibus. Sed & hic medici difficultatem faciunt, an in febre pestilenti vinum quoque sit dandum? Nonnulli ita extollant vinum, vt sine eo febrem pestilentem curari non possunt arbitrentur, & contendunt agros statim morituros, cum illico resoluantur, & ideo quidam audaciores etiam maluiticum propināt. Aliqui contra ita horrent vinum & detestantur, vt planè huius vsum ægris negent, sed eius loco aquam exhibent: quamuis neque hoc, *vt iam dictum*, est probandum. Et ideo ambo summopere

4. An vinum sit exhibendum in febre pestilenti.

peccant, cum & vino & aqua ægrum interficere possimus. Quamquam isti vident, *Hippocr.* non horrere à vino in febribus acutis, imo ipsum aliquando exhibere: sed quod alibi dicit *Hippocrates & Galen.* ac alij auctores, non prope distinguunt. Nam nihil detestabilius est, in corpore humano febre correpto, quam exhibere vinum, vbicunque sunt quatuor vel quinque casus. Primus est, vbi materia faciens morbum sit cruda. Secundus est, quando apparet delirij signum etiam minimum. Tertius, quando febris est iuncta cum maximo capitis dolore. Quartus est, quando fuerit aliqua inflammatio in aliquo viscere, vt in hepate, renib. pulmone, ventriculo, vel in intestinis. Et vinum aliquando ebibitur in pleuritide interficit. Id in rustico pleuritide correpto in pago *Diui Eligij* prope *Alema-* riam patriam meam conspexi, ad quem ingressus sum, vinum ei interdixeram: post meum abitum non solum vinum, sed & aquam vitæ cum bibisset, eodem die mortuus est. Et sic vinum ebibitum in pleuritide interficit, non quia inimicum sit pleuritidi, sed quia inimicum omnibus inflammationibus internis. Omnia hæc habemus apud *Galenum*, *lib. 1. ad Glanc.* De curatione febrium continuarum cum accidentibus. Et sic remotis iam dictis conditionibus, vinum non prohiberi, sed posse exhiberi constat, sed aquosum non dulce, quale *Gal.* descripsit 3. De morb. acutis, eo quod penetraret propter tenuitatem substantiæ, & propter moderatam qualitatem, quæ cum humiditate iuncta est; idque apparentibus concoctionis signis tale vinum exhibebimus, ad vrinæ promotionem, obstructiones aperiendas, & sudores ciendos. Et ita materiam iam concoctam & corpore educemus, & calorē iam squallidum restaurabimus, & coctiones augebimus. Sic *Hippocr.* in pleuritide exhibuit vinum signis concoctionis apparentibus, & vt vires restauraret, sputumque facilitaret: at si exhibeatur signis coctionis non apparentibus, in contrarium continget. Nam primo natura materiam peccantem (*vt etiam* *Cassio de Vacca*, medicus insignis (*antiquus*) concequere non potest, quia adeo mala est, & tam mala qualitate referta, vt non vinci possit; imo calor innatus à materia vincitur: Ideo paulatim & non confestim materiam aggreditur, quia aliter suffocaret, sicut facit ignis cum multa ligna illi imponuntur, flamma non apparet excitata, nec dilatatur, sed in se continetur, vt materiam proximam agitet, & vires acquirat eundo, donec totum vincat. Ita etiam vinum in principio exhibeatur, nondum idoneum est ad concoquendam materiam, quale & febrilem calorem augebit, neque distributio fiet propter obstructiones plurimas. Et hæc eadem ratione, neq; in inflammationibus internis vinum in principio est exhibendum. Nam dum inflammatio cruda est, perseverat fluxio: stante vero fluxione ad membrum nobile, magis ex vino augetur inflammatio. Quia in fluxione semper sunt membra mandantia, membra recipientia, humores & viæ, per quas huiusmodi humores debent fluere. Ex quibus fit, vt membra mandantia magis mandent; recipientia magis recipient, humoresque magis fiant fluxiles, & ad fluxiones paratiores. Viæ quoque magis aperiuntur lateque fiunt: & sic omittendum est vinum. Et sic patet, quando dare possumus vinum, idque in fine, quando febris non vigeat, & vires decesserint, & casus supradicti absint, & quando debeamus ab eo abstinere, & cur isti rustici in peste videntes aqua frigida, citius moriebantur, eo quod calor naturalis suffocabatur ob causas iam dictas.

OBSERVATIO XXIV.

OBSERVATIO XXIV.

De peste cum bubone sub ala sinistra.

Christianus Muscus insignis, & Contratenor (*vt vocant*) qui in templo antiquo seu *Diuo Hypolyto* consecrato cantabat: cum generum suum peste infectum & sub ala bubonem habentem sæpius videret, & cum morienti nocte adfuisset, altero die etiam peste correptus est, bubone sub ala sinistra apparente. Cumque hoc malum persentiret & nondum decumberet, me consultandi causa accessit. Cum autem vix quatuor aut quinque horæ præterissent, quod tumorem exiguum vix effatu dignum sub ala sinistra perciperet, in homine robusto & pletorico, vt sanguis detraheretur mandani, ex vena axillari cubiti sinistri. Deinde post duas horas 3 j. pul. nostri contra pestem cum aqua acetosa, scabiose, cardui benedicti, ana 3 j. pauco adiecto aceto, ebibit, sudore emanante, & seipsum à somno custodiente, mox cibo refocillatus melius habere visus est, quam post venæ apertionem magna suborta est inflatio in parte connexa manus sinistra, cum etiā antequam peste corripere, in vasa manus scabies impetiginosa esset, quod pro optimo signo quoque habebam, nempe venenum ad partem ignobiliorem esse transmissum, & sic quoque melius de salute sperabam. Vix febricitabat, adhuc inambulabat. Iussu, vt panem nigrum bene fermentatum, cum salua hominis ieiuni vna cum butyro bene masticatum sub parte concava manus, vbi scabies erat, apponeret, emplastri modo, neque per viginti quatuor horas amoueret, licet dolor intensissimus accederet: partem vero connexam manus inungebam cum chierica veteri & optima: istis sic apposis manus in tumorem attollebatur cum dolore ac cruciatu intolereabili, veneno tamen ex bubone delitescente attracto ad manum, & sudore per puluerem pronocato, istis remediis sanus factus est, & in publico prodit: ita vt quinto die hominem more solito canentem laudes in templo repererim: admirandus! quamuis eundem admonuerim, domi manere debuisse ob socios suos, quos facile inficere potuisset. At is subridens, vt musci omnes leues, hilares, & sanguinei esse solent, inter cunctandum, inquit, socii non asscientur: & ita curatus nihil amplius mali sensit.

SCHOLIA.

3. Possem hic multa curatorum exempla adferre, qui in hac peste Delphica nostra ope euasere. Satis est hæc tantum attulisse. Quod autem hic scabies in manu multum profuerit ad sanitatem, nihil admirari dignum: nam & præstantissimi quique medici tempore pestis prohibent, ne sanguinis naturale profluvium inhibeatur, aut scabies vngue sanetur, aut vlcera curentur. Qui enim ex lue Gallicæ infecti sunt, tum vlcerosi, raro peste inficiuntur: Sic *Petrus Chirurgus*, qui nosocomio pestifero præerat, peste eadem non afficiebatur, cum vlcera annua in crure habebat & crura tumida, quemadmodum & monachus ille in *Sion*, (*vt antea quoque admonuimus*) qui in locum septem parochianorum ex peste hac derat, qui etiam nunc vivit, dum hæc rescribere mus. Duravit autem hæc pestis à mense Maio, anno 1557. vsque in mensem ferè Nouembrem

anni 1558. subsequens. Ab isto tempore postea Delphis vix aliquem ex peste decumbentem habuimus, nisi anno 1560. mense Iunio iuuenem quendam, cui carbunculum in digito respondente, cui ab initio vena basilica secta fuit, insuper & pul. noster contra pestem ad 3 i. exhibitus, cum aqua scabiosa, acetosa, acetosa, aceti vini, ana 3 i. ad sudandum, tercio die epoto infuso sena, ac rhubarb. quo alium recta deposuit; deinde reliqua curatione chirurgo commissa, rectè deinde valuit. Ceterum antequam ad pestem accedamus, quæ tempore obsidionis *Harlemensis* sæuebat: aliud exemplum pestis hic addemus.

OBSERVATIO XXV.

De puerulo, ex peste & carbone totam faciem exurentem mortuo.

Avrificis filius, atque infans trium annorum, febre pestilenti correptus, & carbunculo non solum in labio inferiore oborto, verum & in facie ac genis vsque ad nasum pustulis carbonis instar excitatis, atque exultis; paulo post, visu horribile, malum os totum ac mentum occupauit, deinde faciem, genas quoque & maxillas, vsque ad nasum vlcere & carbone nigro exusto affectis: cui puerulo pulsus debilis erat, sed velocissimus; post duos dies ad puerulum accitus, cum sena hæc symptomata spectassem, illico mortem prædixi, cum ne syrupum aut eclegma deglutire posset: atrox certè spectaculum. Lingebat tamen syrupum de limonib. & ex infus. ros. crassiora vero, neque potionem sumere potuit. Chirurgum similiter accersiri iussi, vt remedia apta locis exulceratis adhiberet: sed iis nihil iuuantibus puer (*vt prædiximus*) nocte eadem obiit.

SCHOLIA.

2. **A**trocissima proculdubio hæc lues pestifera erat, quamuis postea nullos alios infecerit. Pests Delphica. At pestis hæc Delphica cum iam sopita esset, & pueri cœmeterium templi antiqui adeo cadaueribus refertum esset, vt murum, qui cœmeterium cingebat, attingeret, ob quam causam ne corpora ibidem sepulta de nouo pestem inducerent, me, tum collegam *Cornelium Ericium Senatus* consuluit, quid in hac re faciendum esset; cum alij calce ac camento cœmeterium obducendum esse proponerent: alij autem vt lapidibus sterneretur: nos autem consuluimus, vt terra deduceretur semine graminis in eo coiecto; vt demum crescente gramine, spiracula clausa minime erumperent; quo gramine admodum dense excrecente terra solidior facta, minus hæc lues denuo suppullaret: quod quidem consilium securi, pestis nullo modo rediit. Atque hæc de hac re peste admodum famosa dicta sufficiunt. Neque vllam pestem postea experti sumus, nisi eam quæ tempore obsidionis *Harlemensis* acriter quoque multos inuadebat, de qua mox exempla nonnulla subiiciemus: quamquam anno 1565. puella quædam ac famula *Tielmanni Cornelij cereuissarij* viginti duos annos nata, è regione adis *Diuo Georgio* sacræ habitans, facie vterunque tumida, robusta quidem & carnosa, tempore brumali frigidissimo, mense Februario, tumore seu bubone sub ala dextra ad oui fere magnitudinem duro admodum correpta est: licet subsequenti die tumore adeo magnus euasuerit. At hinc in latere dextro dolor ingens obortus est, suspicionem de pleuritide

37. Bubo inflatus sub ala.

tide præbens. Aderat etiam eo tempore cordis angustia, & anhelitus tanta difficultas, ut aërem attrahere nec prope expirare posset, ita, ut pene suffocari videretur. Ob tam sæva symptomata corrigenda vocabar. Lotium quod tunc spectabam crudum, album ac tenue erat, pulsus æqualis, non vehemens aut durus. Agra autem putabat pleuritidem esse, cum & eo tempore publice pleuritides & peripneumoniarum admodum perniciosæ grassabantur. Nulla tamen tussis aderat, sed febricula admodum levis, nulla sitis, sed cordis, pectoris, tum lateris dolor & angustia vehemens. Suspicio erat de peste, quamvis pestis eo tempore nullibi spectabatur. Glandem initio, & alio soluta ob ingentem dolorem, sectionem venæ eiusdem lateris dolentis, nempe basilicæ, adhibeo: sanguis nigerrimus, putrefactus satis copiosè fluxit. Mox loco affecto inuncto vnguento ressum, exiguo oleo chamæmelino adiecto, dolor ille lateralis magna ex parte sedatus est statim à sanguinis detractione. Cæterum angustia cordis permanebat cum pulsus quadam debilitate. Mane rediens cū pestem metuerem ex bubone prius delitescente 3 ii. b. pul. liberantis (nam pul. meus contra pestem in officina non erat paratus, eo, quod longo tempore pestis non fuerat visa) aqua scabiosa 3 ii. b. syr. de cicchor. Nicoli cum rhab. 3 b. cum calide ebibisset, egregie sudavit, & ab omni dolore, tum cordis angustia liberata fuit, ac pristinae sanitati restituta. Vnde & coniecimus illum tumorem, qui sub ala delituerat, bubonem pestiferum fuisse. Nihil præstantius quam sudorem antidotis euocare, & venenum à corde depellere, ubi etiam levis suspicio de peste sit. Nunc quædam de peste adiciemus, quæ in obsidione Harlemensi originem traxit.

OBSERVATIO XXVI.

De peste, quæ in obsidione Harlemensi originem traxit.

ANNO 1573. cum per totam hyemem, deinde usque in mensem Iulium Harlemum strictissime obsidione premeretur, partim à militibus Hispanis, qui hanc urbem frustra oppugnabant, partim quoque à nostris, ut urbem ab obsidione liberarent, plurimis utrinque casis; maximè vero ex nostris decimo Iulij die, in qua pugna plurquam ducenti ciues Delphenenses desiderabantur, cum infiniti alij trucidati, quorum cadauera insculpta iacebant per agros undique dispersa, vnde infecto aëre pestis Harlemi grassari cepit, & ad nostros tandem remeavit. Decimo enim quarto die eiusdem mensis, cum ipse Harlemenses fame eo redacti fuerint, ut coacti, sese in manus militum Hispanorum dederint, cum tamen urbem expugnare non poterant, ad summam rei annoniæ inopiam depulsi, miseri ciues, canes, feles, glires, equos, & arborum ac vitium folia absumpserunt: vnde vitiatum humoribus cum rerum indigentia, non solum in castris, sed in vrbe grassari cepit: quæ mox etiam ad nostram urbem peruenit: Primum tamen magis sauiit Rododami, etiam in vrbe Brielensi, postea hic Delphis ea semper magis magisque crescente, ita ut mense Nouembri deinde apud nos magis aucta fuerit, plebeios maximè depopulando, & potissimum eos rusticos ac colonos, qui sese ob militem Hispanum, qui eosdem opprimebat & cingebat, in urbem receperant, portu Maeslandiæ ab Hispanis occupato, qui secum boues, vaccas & alia

animalia abduxerant, ita ut templâ & monasteria, iisdem repleta cererentur, vnde iisdem locis fere animalium stercorebus infectis, lues adeo caput extulit, ut sexcenti rustici in monasterio Diuæ Claræ peste subito necati fuerint. Adeo hæc lues depopulabatur pauperes, ut deinde postea neque ciuibus pepercerit, neque vili ætati ægenti. Quæ pestis admodum valida, modo cum charactere veneni, modo sine tumoribus, bubonibus ac carbunculis apparens, subito multos mortales imparatos strauit. Eo tempore præter innumeros peste correptos, quatuor in iisdem ædibus, quib. cancer rubeus pro insigni erat in platea vacca ex peste grauitate decumbebant. Inprimis vir cultrarius, id est, qui cultros conficiebat, ea lue detinebatur, ad quem sub finem maliprius accitus fui, septimo nempe die ab initio morbi huic autem alius liquida erat, & multa corrupta deiciebat, vigilabat, tandem etiam delirabat, nulla remedia profuere in sene, & intra quatuordecim dies è vita decessit. Mox & filius eius, iuuenis robustus vigintisex annorum qui paulo ante, antequam in pestem incideret, signifer fuerat cum ciuibus Delphenensibus, in expeditione illa infelici versus Harlemum, cui diu ante meum accessum vena secta fuerat, modo hanc, modo aliam purgationem fumens suomet consilio, nihil aliud quam deiectiones somniat, octauo die prius illum accessi vocatus: delirabat, modo vigilabat, modo rursus in somnum profundissimum incidebat, mox ad insaniam & furorem reuertebatur, & in atroci delirio persistebat, ut abstantibus in lecto detineri non posset, remedia non contulerunt, sanguis è naribus fluxit, deterius habuit, & paulo post iterum delirabat, nec mente constabat, paleas carpebat, in somno loquebatur, pugnabat vel prælium imaginabatur, tandem contractiones accesserunt, & mortuus est. At matri huius etiam febris pestilenti laboranti absque charactere veneni 17. Iulij, ad eam quoque accitus iulebibus subsequentes dedi. 2. syr. de acetos. citri, de limonibus, syr. de acetos. simplicis ana 3 j. aquar. end. acetosa, cicchorii, ana 3 iii. misce fiat iuleb. Hæc etiam vermes deiciebat. Pro siti vero modo hanc, modo aliam mixturam capiebat. 2. syr. acetos. citri, de limonibus. ana 3 ii. misce. 2. syr. viol. oxyacch. simpl. ana 3 ii. misce. Fuit autem purgata cum diaprino simplici: & quia capite dolebat, vigilabat. Hæc præscripsimus. 2. vnguenti populei, olei nenuph. ana 3 ii. vnguenti alabastr. exiguum: inungatur frons & tempora sub noctem. 2. syr. de succo acetosa, syr. de ribes, syr. ros. ana 3 b. aqua lactuca, acetosa, endonia, ana 3 j. misce pro syrupo. Delirabat hæc subinde uti & filia, quæ etiam vermes deiciebat, pro quo symptomate exhibuimus cornu cerui vssu, cum syr. viol. & limonibus. Postremo mater curata fuit. At filia etiam delirabat, & clausis oculis multa loquebatur, quæ ab assidentibus non intelligebantur. Post octauum diem minus delirauit: liquida, corrupta plurima deiciebat. Tandem & hæc filia annorum novem vna cum matre à febre pestilenti euasit, quemadmodum & Clara matrona proba de Meer, vxor Secretarij Delphenensis Arnoldi de Meer, vicina nostra, quæ cum mulierem supradictam inuississet, ex contagione febre quoque pestilenti sine veneni charactere correpta fuit. Statim 28. die Iulij ad eam accitus cum alium siccam haberet, sequens lenitium propinaui: 2. elef. lenitius 3 j. dissolue cum 3 iii. ser. lactis syr. ex infus. ros. 3 j. misce, quæ ter alium deposuit. Altero die summo mane, cum robusta esset & succi plena, calidorum renum, & hepatis calidioris,

sacculus rotundus interfectus, qui capitis suturæ corporali apponebatur.

SCHOLIA.

CVM bellum, fames, indigentia rerum undique concurrebant hoc tempore, non fuit mirum, quod primo Harlemi pestis exorta, postea etiam aliostram acriter presserit cum ex sola atque diuina obsidione corpora in castris, vel etiam in urbibus reddantur pesti maximè obnoxia, quemadmodum scribitur in commentariis belli ciuili Massiliensis, graui omnes pestilentia conflictatos fuisse ex victus mutatione: nam cum adducti essent ad summam rei inopiam in diuina & glisciente obsidione, panico vetere, atque hordeo corrupto omoas vescabantur, atque inde alterabantur. Vbi autem populus tale frumentum consumpsisset, verno tempore comedit arborum germina & fruticam ac stirpium radices, agrestia olera qualiæque erant, herbas etiam virides, quas nemo vnquam, ne primoribus quidem labris, ne vel experiundi gratia gustare solitus fuit. Vnde Lucanus de militibus Cæsaris, qui famem suam hisce rebus expleuerunt, id ipsum declarat. Ita & miseri ciues Harlemenses, & milites, qui urbem custodiebant, etiam folia mori arboris, & vitium, & folia ribes, imo quidam ex his etiam graminem comederunt, conficientes, ut nobis relatum est, ex foliis iisdem cum pinguedine candelarum pultes ac obsonia, quæ vix gustare aliquis posset, auide præ fame deuorabant, cum nullus alius victus superesset: & solū auenam aliasque fruges, exoletas, & situ corruptas manducabant: imo bouum coria iam multis mensibus apud calcearios sale conspersa & macerata, ex cupis traxerunt, & fœda fame coacti comederunt. Ideoque mirum non fuit tales (quemadmodum etiam Leydis in longa illa obsidione, qua tadem beneficio Dei & miraculo quadam liberati fuere) in pestem, bubones lethales, & carbones inextinguibiles, pestilentes febres, vel in alias malignas pustulas incidisse, quæ lues postea ad alias vrbes translata fuit. Scribit Galen., omnia quæ natura quidem optima sunt, ob quosdam putrefactionis modos, æquale prædictis, aut maius aliquando vitium contrahere, veluti, frumenta, hordea, atque omnes alie fruges, quæ de diff. ad vsum cibi assumuntur, quorum nonnulla temporis febr. longitudine ad putrescibilem discurrunt dispositionem, quoniam alia, quæ male reposita sunt, humiditate replentur: quedam vero & in primo ortu rubigine deprauantur. Tales cibos illi quoque, urgente fame coacti comedere, prauos corporis succos putrescentes & incensos sibi procreauerunt, ut calor naturalis auctus in non naturalem mutatus sit. Quo fit, ut nonnulli quidem à putridis ac pestiferis febribus intetereant. Nonnulli autem pustulas instar scabiei, ac lepræ in corpore contrahunt. Vnde Plutarchus intra pestilentie causas, alimentorum penuriam & victus mutationem connumerat.

Sed patitur seuam veluti circumdatus arcta
Obsidione famem, nondum surgentibus altam
In segetem culmus, cernit miserabile vulgus
In pecudum cecidisse cibos, & capere dumos
Fit solius spoliare nemus, lethumque minantes
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas,
Quæ mollires queunt flamma, quæ frangere morsus,
Quæque per abrasas viro demittere fauces,
Plurimaque humanis ante hoc incognita mensis
Diripiens miles.

Varias autem febres esse pestilentes antea diximus, vel cum charactere veneni, vel sine. Omnes

6. Pestis Harlemensis.

Pestis ex castris.

7. de diff. temporis febr.

8.

Febris pestilens in sinu cordis minus letalis. Febris pestilens in cordis sinu, contentos humores in se habet, quibus moris deprehenduntur.

9. Causa viciorum symptomatum in febribus putridis pestilentibus.

10.

illi quorum exempla nunc subieciimus, sine charactere veneni pestilenti febre decumbant. Rursus hæc ipsa febris pestilens dupliciter fit, cum vel calor putridus ad humores, quos continent cordis sinus, vniuersus deflexerit: vel quando ad corpus ipsius visceris. Hæc quidem erat ex genere illarum, quæ in sinibus cordis contentos humores infestos habebant, vel in ipsis ventriculis, non autem in cordis corpore: unde & plurimi quoque euadebant, qui tempore sibi de optimo medico prospiciebant: quamvis duæ priores quasi ad tales pestilentes febres accedere videbantur, quæ corpus cordis eiusque substantiam sua putredine infecerant, tales plerumque lethales sunt: alij vero iuxta Galenum maiori ex parte superstites manent. Porro deprehenduntur febribus pestilentibus in cordis sinibus contentos humores habentibus laborare: si febrem primum percipiant, deinde si non æqualiter perpetuo febricitent, ad hæc si pulsus non habeant prævalidum. Cum enim percipiebant febrem, & febris ipsa non semper sibi similis manebat, illud signum erat non hecicam pestilentem, neque in corpore cordis sitam esse putredinem, sed in humoribus in sinibus cordis, & ventriculis contentis. Non erat igitur simplex hæc febris pestilens, neque solitaria citra putridam, imo putridæ permixta, unde huic quoque aderat capitis dolor & grauitas & in somnū propensio, deinde delirium, spiratio difficilis, graueolens, sitis inextinguita, deiecta appetentia, biliosa vomitio, & subinde etiam aliorum humorum interiorum æstus vehemens & aliquando extremorum frigus, & ideo febris foris mitis, intus vero conturbans vrina cruda, turbida & fetida: fæda & graueolens alui proluuius, aliaque plurima, quæ pro varia corporis constitutione alia alios exercebant. Hæc enim constitutionis varietas causa est, cur vix duos vsque videas eadem contagione inquinatos similibus premi symptomatis. Sic quatuor in foro Delphi ex pestilenti febre eodem tempore decumbentes in iisdem ædibus, variis modis afficiebantur. In primis iuuenis 20. annorum fæda & graueolenti proluuii alui detinebatur, vermes eiciebat, delirabat, qui tamē nostra opera ubi vena secta in principio fuerat, euasit præter opinionem multorum, quemadmodum & soror eiusdem, quæ perpetuo dormiebat, stertebat, oculis clausis loquebatur, & garrula erat, venter primo nihil deiciebat, postea plurima & valde biliosa & simul pituitosa, quæ etiam per me curata fuit sine venæ sectione, cui debilis esset. Mater autē similia fere symptomata experiebatur, quamvis multo grauiora, ita vt putredo iam cor incendisse videretur, quæ post longum delirium & profundos somnos, vrinam optimam habens post 14. diem obiit: quæ tamen tempore sibi non consulerat. At maritus huius vix febricitare visus, neque in principio vlla adhibuit remedia, postea inualecente febre, & hic quoque mortuus est. Propter varios quoque humores putrefactos varia symptomata post se relinquunt, & indicia humoris primo polluti: si sanguis corruptus est, illius initium hæc indicant: ægri temperies sanguinea, sani similis constitutio veris tempore præsertim, victus ratio sanguinem coaceruans, cutaneæ maculæ, abscessus rubedine quadam purpurea in fuscum tendente, vrina rubra crassa, febris cōclusa nullam habens exacerbationem, angustia, vigiliarum instantia, quibus inde caros suboritur, caliditas carnis humida tactu percepta, suavis dulcedo, quæ omnia super sanguinis dominium attestatur. Talia fere in iuvene signifiero apparebant, & videbatur synochus pestilens

massa sanguinea infecta insigni putredine, quod maxime in humidis calidisq; corporibus fit, vt in hoc iuvene rubicundo & rufis pilis. materia putrefacta in magnis venis & propinquis cordi, & quæuis illi vena secta fuit fortasse in exigua copia, cui huic in principio non adfuerim, ferè cōclusa permansente, & semper accrescente, postea mortuus est. Sed cum humoris biliosi putredo est in causa, adest temperatura biliosa, victus præcessit biliosus humoris coaceruans, abscessus citrinus, rubor citrinus vel liuor, macula cutaneæ eiusdem coloris, exacerbationes de tertio in tertium, vigilia diuturna cum angustia, inquietudine, & alienatione furiosa, febrilis calor ad tactum aliquo modo mordax, nisi sudor eam mitem faceret, oris amaritudo, biliosus vomitus, egestiones humoris biliosi, vrina citrina. Hæc omnia symptomata vrgebant in ægra nostra Clara de Meer, mea vicina, muliere biliosa, quamvis nulla macula neq; abscessus, neque character veneni, in hac febre apparebant. Hæc vero pituitosum humorem insinuant, sexus fœmineus, anni tempus hiems, victus ratio pituitosa, abscessus albedo, vrina aquosa, tenuis, cruda, spissa, crassa, non tincta, febris in dies exacerbans, somnus profundus, caros, suis remissa, egestiones pituitosæ, sudor prauus. Talia apparebant in iuuenicula nouem annorum, & in ea cuius iam statim mentionem fecimus. Attram bilem vero hæc demonstrant, tempus anni autumnus, vel autumnalis constitutio, victus ratio atros succos procreans, temperatura melancholica, abscessus vel cutis macularum nigredo, aut cineritius color: vrina tenuis aquosa, vel ad nigredinem tendens, & cum hæc febris dat inducias videtur magis exacerbare de quarto in quartum: Vigiliæ autem magis minue ægrum molestant, iuxta maiorem vel minorem atræ bilis adustionem, somnia horribilia mortis, rerum nigrarum, metum incutientium, alienatio furiosa, hæc præualebant in fene cultuario iam dicto. Cæterum in hac febre pestilenti ac peste, quæ tempore obsidionis Harlemensis vrgebat, etiam bubones aut carbunculi apparebant, & quibudam etiam maculæ, aliis vero sine caractere veneni non minus graues febres pestilentes, quam his iam dictis erant. Adferemus horum omnium aliqua exempla, ad huius pestis maiorem enucleationem.

OBSERVATIO XXVII.

De quibusdam bubonibus pestiferis curatis.

Cum autem hæc pestis suppullulasceret, vxor Anshelmi Petri, quæ ad forum frumentarium Delphis habitabat è regione Nosocomii antiqui Delphensis, febre pestilenti correpta est, & in bubonem pestilentem incidit, qui inguen occupauerat. Nulla remedia in principio adhibens, nisi tertio die, quo ad eam vocatus fui: tunc quidem somno detinebatur, mox etiam vigilabat, capitis dolore tentabatur, & tandem delirare cepit. Venam non secumimus, cum iam tres dies elapsi essent: quare liberans hoc medicamentum propinaui. Pul. nostri contra pestem 3 j. aquar. acetosæ, scabiosæ, cardui benedicti ana 3 j. syr. de limonibus 3 6. misce. Sudore emanante melius habere visa est, quamvis quarto die peius haberet, & deinde delirauit. Verum paulo post menses aperti sunt: sed cum ventrem non deponeret, purgationem sequentem exhibui. Rad. tormentillæ 3 ii. acetos. m. j. stor. cord. p. j. prunor. Damas. nu. 9. seminis anisi 3 j. fr. citri 3 6. folior. senæ 3 iii. rhab. selecti 3 j. squamarum 3 6. coquantur

conquantur in aqua communi, & huius fortis. expressio accipio 3 iii. B. syr. de limonibus, ex multiplici infus. ros. ana 3 6. misce. Ex qua potione quinquies aluum deposuit. Pro siti vero & alteratione capiebat syr. de limonibus, de acetos. citri, & iuleb. sequen. 2. aqua acetosæ 3 iii. aqua scabiosæ, borag. ana 3 j. syr. de limonibus, de acetos. citri ana 3 j. misce. Cum menses bene fluere, postea non amplius delirauit. Cæterum, quod ad bubonis curationem attinet, ab initio nostræ vocationis, cū Chirurgum non admitteret, sed potius mulierem empiricam, imperavi vt hæc apponeret vesicatorium ex fermento & cantharidib. ad veneni extractionem, deinde maturatiua applicuit, & tandem factus est abscessus, & ita probe curata fuit quemadmodum & iuuenicula Erpia nobilis, quæ in inguine bubonem habebat: ad quam primo die cum malum sentiret ac febre pestilenti correpta esset, cum accederem, venam in malleolo è directo loci affecti secari iussi, deinde adhibito puluere liberante, & iulebis ebibitis, & simili purgatione vtens, à me curata fuit, bubonem tractante ex nostro præscripto Adriana Belselingia medicistra, cum etiam chirurgum non admitteret. Decubebat autem hæc Delphis in domo angulari Vicischoralis. At famula eiusdem peste affecta & bubonem habens sub alis, quæ prius contagione affecta hanc nobilem iuueniculam, quæ cum pro deplorata haberetur, adhibito nostro puluere pestilentiali, cum theriaca, & aliis cōmodis remediis vsa, nostra ope diuina gratia adstipulante, curata fuit. Vxor quoque illius nautæ, quæ ex Zelandia venerat, bubonem sub inguine habebat, cui ab initio vena secta non fuit: at cum iam ferè decem diebus ex peste decubisset, iisdem ferè remediis à me præscriptis præter spem multorum sanitatem adeptæ est. Ita & ante hos Aleyda Iodoca ceruicifaria in insigni Mallei habitans, peste affecta, cum bubone in inguine etiam per me egregie sanitatem consequuta est.

SCHOLIA.

NON semper vno & eodem puluere in omnibus peste laborantibus utebamur: cum & alia habebat, talem puluerem exhibuimus. Pul. nostri contra pestem 3 ii. pul. rad. tormentillæ, foliorum di. tamni cretici ana 3 6. misce fiat pul. dabam cum aqua scabiosæ, acetosæ, & cardui benedicti. Alteri vero, qui apud Clarisseas decumbebat, talem propinaui. Pul. nostri contra pestem, rad. petasitis, tormentillæ ana 3 j. detur cum aqua acetosæ. Quibusdam autem pauperculis apud Diuam Claram decumbentibus, cum ita febris ardens non esset, dabam subinde 3 j. aquæ theriacalis Guidonis cum aqua acetosæ. Nobile electuarium inuentum est per Arnoldum de Villa Noua, eo tempore medicorum principem, & per medicos Monspellanos & Parisienses, ex qua theriaca sumens Guido in illa peste famosa, de qua dictum est prius, Obser. 14. huius Libri fuit præseruatus ab eadem peste. Guido descriptionem huius posuit. At in hac peste ex obsidione Harlemensi orta, frequenter & hoc sequenti puluere utebar, cum ad hyemem magis inclinarem. Rad. petasitis, tormentillæ ana 3 6. corticis citri, ossis de corde cerni, rasuræ eboris, vicicorni ana 3 6. folior. scabiosæ, folior. di. tamni cretici ana 3 6. baccar. iuniperi 3 j. radices pimpernellæ 3 6. margaritarum purissimarum, sapphiri ana 3 j. folior. argenti, auri subtilissime limati ana 3 6. Per. Foresti. Tom. I.

B. misce & fiat pulvis. Aliquando dabam huius pulueris 3 ii. modo 3 ii. B. modo 3 j. cum aqua scabiosæ, aliquando cum aqua acetosæ, vel cardui benedicti. Vel addebam puluerem nostrum communem, quo in peste Delphensi prius vsi fueramus. Vel in hunc modum. Pul. nostri contra pestem communis & pulueris huius ultimo descripti ana 3 j. B. misce, & exhibetur cum aqua scabiosæ. Aliquando etiam addebam syr. de limonibus, vel de acetos. citri, vt delectabilioris saporis essent. Hunc quoque puluerem eodem tempore iussi præparari in officina Iacobi pharmacopæi post obitū magistri Henrici Moermeesterij, quo utebar. Rad. tormentillæ, gentianæ, petasitis, betonicæ, officinis tunicæ dictæ, ana 3 ii. foliorum di. tamni veri cretici 3 j. boli armeni veri præparati cum lotionē aqua scabiosæ, & denno exsiccati 3 6. corticis mali citri, rasuræ eboris, ossis de corde cerni, ana 3 6. folior. scabiosæ exsiccatæ 3 ii. radices quodoriæ 3 6. seminis citri, baccarum iuniperi, ana 3 j. Santal. rub. 3 6. been viridisque 3 j. B. margar. puriss. 3 ii. succini, vicicorni veri fragmenti 5. lapid. pretios. ana 3 6. folior. auri & argenti subtilissime limati, an. vnum. 3. fiat pul. subtilissimus.

OBSERVATIO XXVIII.

De viro ex peste mortuo, de quo eius vxore prægnante peste affecta, abortiente & subito moriente.

Virificus, qui prope murum seu vallum ciuitatis ex peste decumberet, ac bubonem sub inguine haberet, cuius bubo deliruit, atque intra tres dies mortuus est: eoque moriente, cum vxor illi assideret, & maritus animam efflaret, illico iri horruit, & febre pestilenti correpta est: atque in bubonem sub alis grauida existens incidit, ad quam prius tertio die vocatus accessi, statim delirauit, iulebos nec medicamenta retinuit, in quinto die subsecutus est abortus, & nocte sequenti, vt prædixeramus, obiit.

SCHOLIA.

ARO prægnantes ex pestifera lue decumbentes euadunt, ob mensium suppressionem, tum ex frequenti pro se & fœtu, anhelitu, facile corripuntur: intereunt vero & abortiunt prius, cum febris hæc non solum acuta sit sed subito interficiat. Sed cur in agone facile alios inficiant peste correpti, videtur, quod virus facile iaculetur in alios & quod cum impetu quoque vapor igneus in astantes efflatur, ac parati ad pestem facilius quoque recipiunt fœtorem illū exhalantem. Sed rursus aliquid inferret, cur corpora illa mortuorum, quæ amplius non expirant, nullum venenum ei aculari videamus? Dicimus, quod cum animal mortuum est, humores amplius non mouentur: nam vis illa motiua exstincta est, unde homines non inficiuntur: quod si tamen corpora inseputa manerent, vt cadauera illa prope Harlemum truncata, nec etiam peste infecta, peste inducere possunt. Ita quæuis infecta, inseputa, vti & alia corpora etiam non infecta, ac extraneus potissimum humidus & calidus, rursus ea inficeret, motumque præberet ex putredine, cum & infecta animalia, tum alia multa ex putredine non solum motum, sed & vitam acquirant. Ex illa est causa quare corpora mortuorum, quæ amplius non expirant, nullum venenum ei acularunt. Quod si aliquod contrahatur, hoc potius ab eorum panis, vel vestibus contrahitur, in quib. virus diu conservari potuit, vt antea ostendimus, quam vlla re alia. Siquidem

V ij disse.

Rendel.

difsecimus aliquando (*ut inquit & ipse Rendel.*) corpora mortua ex peste, multis spectantibus studiosis sine aliquo damno: propterea quod mortuo animali perit omne venenum. Et quia ignorabamus eos mortuos ex peste, causa fuit, ut minus turbaremur: quod certissime confirmat illam fieri propter perturbationem sanguinis caco-chymi. Tunc enim venenum maxime corpora nostra inficit, propterea quod humores suo loco mouentur, unde venenum illud recipiunt, quia à natura non conseruantur. Natura enim humores, & succos omnes quiescentes suis locis facilius regit, quam agitados, & quasi extra suos limites digressos.

OBSERVATIO XXIX.

De quibusdam eodem tempore peste correptis, & in diversis locis carbunculos habentibus.

Nauta, qui ex Zelandia venerat, carbonēs plures exustos circa testes habebat; cui cum medebantur, & Chirurgus apta applicaret remedia, euasisse hic videbatur, sed postea cum me relinqueret, & curatio soli Chirurgo commissa esset, tandem obiit. At vxor eiusdem cum bubonem sub inguine sentiret, & statim mea ope vsa esset, euasit. Verum Petrus Gabrielis verbi diuini Concionator, cum apud Balduinum moribundum anthracem in collo habentem fuisset, qui in Pectine aureo habitabat; ut dolentem consolatione leniret, ac domum reuersus, per vnum aut alterum diem, cum leuiter febricitaret, & bubonem exiguum in inguine sentiret, secundo prius die, videlicet primo die Iulij ad eum accitus, sensi eundem peste ac febre pestilenti correptum esse. Cumque biduum elapsum esset à venæ sectione abstiniui, & sequens antidotum dedi. *℞. pul. nostri contra pestem 3 j. aqua scabiosa, acetosa ana 3 j. aqua borag. syr. de limonibus ana 3 ss. misce.* Cumque calide sumpsisset, optime sudauit, & à somno ex nostro præcepto abstiniuit. Interea ex syrups subsequen- tibus pro refocillatione & siti saepe sumebat. *℞. syr. de acetos. citri, de limonibus ana 3 j. ss. Post sudorem duo adhuc anthraces seu carbunculi apparuerunt: vnus occupans alteram partem genui, alius talum: qui ambo carbunculi postea magni euasere, pro quibus curandis vocari iussimus Petrum illum Chirurgum, qui in peste illa Delphica famosa, ægros in nosocomio tractauerat. Is attrahentia & maturatiua buboni admovebat, & carbonēs curabat. Interim secundo Iulij, cum debilis esset, conditum sequens præscripsi. *℞. confer. borag. ros. ana 3 iiii. manus Christi cum perlis 3 ss. confer. flor. bugloss. 3 iiii. syrapi de limonibus 3 j. ss. syr. de ribes 3 ss. misce.* Cum enim valde capite doleret neque dormire posset, vnguento populi ad 3 ss. oleo nenuph. 3 ii. simul. mixtis, tempora oblinebat. Tercio die Iulij, cum & lumbi dolerēt, vnguento rosaceo eos inungebamur. At quarto Iulij, cum non dormiret, & metus esset de phrenitide, hordeatum sumpsit, ita continnatum. *℞. hordei mundati p. j. amygd. dul. de- prillat. 3 j. ss. 4 frig. maior. mund. ana 3 j. fiat hordeatum, ut artis est, saccharo perlato dulcoratum.* Pro purgatione sequens apozema præscriptum est. *℞. rad. tormentillæ 3 iiii. folior. acetosæ m. iiii. cicbor. end. borag. ana m. j. flor. cordial. p. j. prun. Damas. num. 15. hordei mund. m. ss. sem. anisi 3 j. liquir. asa 3 iiii. folior. senæ 3 vii. polypod. querc. 3 ss. fiat decoctio in serolactis pro 3 9 f. ss. expressioni adde syr. ex infus. ros. 3 j. syr. viol. de limonibus, ana 3 ss. misce pro apozemate.* Addebam vero syr. viol. cum biliosus esset, & ad-*

hecticam inclinaret. Capiebat vero cyathum vni ex illo decocto, & bene excreuit, ut non opus fuerit reliquum sumere. Altero die syrupum hoc modo paratum ebibit. *℞. syr. ex infus. ros. 3 j. de limonibus 3 ss. aquar. acetosæ, scabiosæ, borag. ana 3 j. misce.* Carbunculi autem cum magni euaderent, insigniter dolebant, qui dolores ægrum quotidie magis debilem reddebant. Chirurgo autem applicante remedia necessaria. Vxor vero cum perpetuo illi assideret, pro præcautione quotidie sumebat ex mixtura sequenti, qua optime Deo adiuuante, præseruata fuit. *℞. syr. de limonib. citri ana 3 j. bol. armeni veri 3 ss. misce, & nihil mali illa sentit.* Decimo vero die Iulij, cum maritus magis debilitaretur, saepissime capiebat syr. de limonib. & de acetos. citri manu Christi perlata immixta 11. die, cum non dormiret, rursus ad hordeata deuenimus, & ad conditum restituitur ita confectum. *℞. confer. viol. borag. bugloss. ros. ana 3 ss. manus Christi cum perlis 3 iiii. syr. de limonibus, de succo acetosæ, de acetos. citri ana 3 ss. misce.* Pro alteratione & siti 13. die Iulij hoc decocto utebatur. *℞. prun. Damas. num. 15. folior. acetos. citri, iiii. misce.* Interea eschara & crusta paulatim à Chirurgo dimouebantur, quæ difficulter amoueri poterant, malo ultra palmam manus spatium occupante, ut aliquando vncinis diuellere crustam & carnem exustam & putridam conaretur, quamquam id minus probatur ob dolorem, quo fit vt noua materia recurrat, & dolor quoque vires deiciat & vigilias incitet, ideo vt leuiter crustam tolleretur, & paulatim carnem corruptam & emortuam excideret, quantum posset, iucunde & toto consului. Verum cum quotidie macilentior fieret, & ad hecticam accederet, in apthas concurrebat & singultum. Pro apthas depellendis hoc gargarismo vsi sumus 13. die Iulij. *℞. aquar. plantag. solatri ana 3 iiii. aqua scabiosa 3 ii. syr. gran. 3 j. ss. diamori 3 j. misce.* 15. Iulij tale gargarisma præscriptum est. *℞. hordei communis p. j. bellidis minoris, plantag. folior. viol. fragariae ana m. j. sem. portul. 3 j. sem. cydon. 3 j. ss. liquir. asa 3 iiii. coquantur in aqua communi, pro 15 j. ss. colaturæ adde syr. ex infus. ros. syr. ex ros. siccis ana 3 ss. diamori 3 ss. misce.* Quibus cessarunt apthæ ac curatæ fuerunt. Pro singultu: *℞. seminis anethi 3 ii. ss. sem. pap. albi, sem. portulacæ, ana 3 j. ss. fiat puppa.* Quæ pendeat in ceruicia communi, qua utebatur, & fiebat huius puppæ expressio, cum ceruicis biberet: & singultus repressus fuit. At cum hic videretur extra omne periculum esse, febre iam satis curata & aliis accidentibus iam dictis, & crustæ in vtroque carbunculo iam decidissent, & vlcus iam purum esset, & ad perfectam sanitatem tenderet, imo vixque vlcera ad optimam incarnationem perueniebant. Sed quod dolendum erat, bubone in inguine, qui prius videbatur tendere ad resolutionem & postea deueniret ad maturationem, atque abscessus factus esset, ita vt pro sano quasi etiam haberetur à Chirurgo, vt vix illum inuideret amplius, tandem cum iam sex septimanis decubisset, bubo ad putrefactionem deuenit: ita etiam putrefactio illa in bubone augmentata est quotidie, vt denuo accersito Chirurgo nullo modo repurgari potuerit, adeo, vt rursus incidit in febre, à qua prius satis liberatus videbatur, totusque extenuatus ob dolores, in vigilias iterum incidit & rursus delirauit, & paulo post obiit, cum molestias in curatione sustinuissemus, & iam hominem liberatum existimarem, subito omnia mutata necem prælagiebant. Non minus periculosus pestilens bubo est, si ad corruptionem tendat, quam anthrax, qui periculosior bubone censetur. Erant tamen anthraces

anthraces hoc tempore valde periculosi etiam in partibus longe à corde sitis. Nam & Ioannæ Brieleni mulieri, vxori Petri Chirurgi amici nostri sub cubito in brachio carbunculus apparuit: ad quam tertio die accitus, nulla remedia iuuabant, quæ & in septimo obiit. Sed ante illam famula bubonem sub ala habens, adeo sauum malum fuit, vt intra duos dies sit extrinsecta, antequam medicamenta adhiberentur. Statim post huius mortem Ioannæ prædictæ, lue hac correpta fuit, deinde & eius filia grauida existens, quæ similiter intra tres, post elapsam septimanam, qua mater obierat, cum prole interit, exiguo bubone vix apparente in inguine. At vxor Guilhelmi Apothecarij Brielenis, vt filia Ioannæ prædictæ, ad quam vocatus fui, cum bubonem in inguine sentiret, statim sanguine ex talo detracto à regione bubonis pestiferi mox puluere nostro liberante, sumpto, cum bene sudasset, & cum post vnum & alterum diem infusoribus, & sol. senæ cum decoct. rad. tormentill. acetos. & folior. distamni cretici, vsa esset, & continuo caperet syrupum de limonibus, hæc curata fuit: quamquam & Petrus Chirurgus maritus Ioannæ prædictæ, etiā obierat, potius peripneumonia, in quo neque bubones aut anthraces apparebant. Erant tamen frequentiores in hac peste populatim grassantes pestilentes febres cum caractere veneni, quamquam & pauci sine his grauiter decumbabant, vt postea exemplis ostendemus, qui minus quoque euadebant.

SCHOLIA.

Exempla iam dicta, tum etiam dicenda ostendunt, quam horribilis res sit pestis; quæ multos turbat, & metum incutit, & in sauiam impietatem transfertur, omni clementia conculcata, ita vt filios videamus à parentibus sæpe desertos, contra pietatis atque sanguinis iura: de fratribus vero & vxoribus innumera exempla sunt, ne con- tagione labescerent. In qua fomidine arti medi- cæ fere locus non est. Paucique sunt ex medicis eiusmodi ægros audeant. Qui vero audent, tho- racem holosericum (*vt apud vulgares nostros in prouerbijs dicitur*) sæpe cum cista lignea commutant, cum & multis tempore pestis suis antidotis male tutos fuisse cognouimus (*licet nos diuina ope hæte- nus præseruati in hunc vsque diem, peruenimus ad extremam fere senectutem*) alios vero sola audacia rapinæ gratia vespillonum more (*qui etiam, prob- dolor, medicinam male faciunt, vt imperiti medici quidam, ac medicastri omnes*) perseuerasse. Hor- talibus ob merita nox à cælo dimissa, quæ subito casu, vrbes prouinciasque inuadit, cæca, incer- tens, quoscunque inuenit obuios rapit, nullo nobilitatis plebis discrimine: ab Oriente deni- stis cuncta inficit, & nobilissimas quandoque vr- bes, regionesque potentissimas, & regna subuer- rat. Adeo atrox malum est, vt quousvis ex in- sperato rapiat. Recenset Gal. anctore Thucydide in libris quos De afflictibus inscribit, omnes qui ex Athenarum illa famosissima pestilentia euasere, obliuionem cepisse & amicorum & parentum, & quoddam sui nominis, alios oculos amisisse, alios

manus, nonnullos ipsa vërrenda, alios lymphati- cos per urbem oberrasse: quod nisi ex magna corporis iniuria fieri non potest. Scimus quod- dam vespillonum manibus ad tumulos tractos, semiuuos, alios ex nobilib. quibus anima adhuc in corporis latibulis delitescbat, in sepulchris conditos fuisse. Vna ex magnis matronis, hoc modo sepulta, vbi visa est mortua; tamen sedens & emota loco inter cadauera reuixerat, euulsa comæ, dilaniatumque vngue pectus, maiori in- dicio fuisse. Hæc quoties vix inter mortuos pec- quicquam superos inuocauit? Non est propterea facile inter tam periculosa & ingentia mala non desipere. Hinc medici fugiunt etiam quibusuis ægris relictis. Ita nec Benedictus Veronenfis Marci Marcelli filium ex patricia gente inuisere ausus fuit, sed ad fugam paratus, illi in scriptis dedit, quibus filius vteretur. Aliter ergo, neque in peste illa Delphensi, neque in hac, de qua nunc agimus, adeo meticulosus fui, qui etiam subinde & pauperes, & alios peste infectos inuiserim, & multos diuina gratia adstipulante curauerim, & Deus mihi adtuit, neque passus est aliquem ex mea familia in pestem incidere, cuius nomen sit benedictum in secula. Sed & hoc scitu dignum, quod seculente flamma, interdum laxato permis- soque calore medicos etiam securos facit, ac de- inde tamen pestis ipsa saua & truculenta homi- nem necat, magna vulgi & medicorum trepida- tione: ita vt vix aliquando in principio hanc luem probe non dignoscamus, & sæpe quoque de causis huius mali hæreamus, quamuis omnia in certa ratione, & in naturæ maiestate addita sint, tamen huius tam diri mali cognitionis fores ex alto nobis aperit Deus, cum humano generi, ex prophetico spiritu huiusmodi diræ pestis cau- sa lucidius reuelata sit, & eam hanc esse testati sunt Propheta, cum scilicet præpotens Deus in transgressores seuire velle scique voluerit, eos gla- dio, fame vexabit, peste indiscriminatim consu- meret ac destrueret, exclamante Ieremia, *persequar eos gladio & pestilentia, & dabo eos in vexationem, vulnerabo, eosque peste consumam.* Vt igitur ab hac peste, bello, fame, quibus nunc affligimur, libe- remur, deponamus opera tenebrarum & idolo- rum cultum, ac Deo viuo soli semper seruiamus omnibus diebus nostris, & non desistamus mise- ris ægris subuenire. Ideo & rectè sibi consulunt, qui Reipublicæ præstant, vt peritos medicos ad manus habeant, & simul Chirurgos, qui & bu- bones & anthraces rectè & diligenter curare pos- sint, quorum curationem iam ex parte diximus etiam de carbunculis curandis. Si plura desideres, præter ea, quæ prius dicta sunt, vide apud Holo- rium, tum alios, & Benedictum Veronensem, quæ carbunculis apponuntur. Apponunt malum ci- trium feruenti cinere coctum cum theriaca. Aui- cenna ficus cum fermento & sale admouet. At butyrum recens cum axungia porci & id genus pingua crustas vlceribus resoluunt. Bubonibus seu tumoribus alij hirudinem apponunt, vt dixi- mus, alij pullos gallinaceos viuos, aluo glabra- ta, superimponunt, & dimidia horæ spatio di- mittunt, venenatam enim vim attrahunt, alium deinde pullum imponunt, nec finis sit vsque ad palpebra 20. qui si moriuntur, spem denuntiant, alioqui in dubio vitam esse volunt. Alij ranis dissectis semiuuis. Quidam Syrus in Creta pestilentia tempore iecur diuallæ testudinis inguini imponi docuit proprio atque facili remedio.

OBSERVATIO XXX.

De febre pestilenti maligna, corpus cordis occupante
& interficiente.

Ioannes Henricus calcearius Delphis in foro habitans, circiter annos quinquaginta natus, febre pestilenti maligna corpus cordis infestante, cum corripetur, nullo modo se laborare nec febrile dicebat, ac sibi ipsi persuadebat, se sanum esse, nec se opus habere medico. Tertio tamen die chirurgum ad se vocabat, qui sanguinem extraheret, sed male; cum enim nihil leuaminis inde sentiret, imo peius inde haberet, tandem me vocavit. Continuo hic febricitabat, licet calorem febrilem tangendo corpus, vix sentirem exterius, pulsus erat submissus, & urina naturali similis. Postea delirabat, cum ex signis presentibus intellexerem febrem hanc pestilentem corpus cordis occupasse, & viderem omnia remedia incassum adhiberi, licet optima essent, quamvis hic postea ne remediis quidem vti vellet, mortem praevidi, quamvis prius 14. die è vita decesserit. At cognata Henrici Iacobi sartoris, quae in via piperacea decumbebat, cum bubonem in inguine haberet, intra biduum, antequam apta adhiberentur remedia, subito quoque extincta est. Post octo deinde dies filia eiusdem sartoris in febriculam incidit, bubonem in inguine habens: vix febrile se putavit; tertio die ad eam prius accitus sanguinem non detraxi tempore progressu, sed puluerem liberantem exhibui, quo videbatur melius habere. Bubonem tractabat Adrianus Bieselingia, cum chirurgum admittere nollit; iulebos convenientes sumebat, & syrup. de limonibus, de acetos. citri, oxyfacc. simplicem, & cum alius valde astricta esset, hanc purgationem sumpsit. *℞. acetosa m. iii. borag. bugloss. scabiosa, cardui benedicti ana m. ss. flor. cord. p. j. prun. damasc. n. xiii. quar. pass. enucleat. ʒj. liquir. rase ʒ ss. folior. senae ʒ vj. sem. anisi ʒ j. b. coquantur in sero lactis pro ʒ ix. fortiss. expressioni adde syr. ex infus. ros. ʒj. b. fiat apozema pro iij. dosibus.* Cum unam sumpsit, alium bene deposuit, & paulo post menses aperti sunt, unde etiam melius sperabamus: at non diu post delituit bubo, neque attractivis foras euocabatur: cepit deinde delirare & pessime habere, & circa 9. diem obiit. Nō diu post etiam frater huius sartoris in pestem incidit carbunculum in collo habens: Mox etiam vxor eiusdem fratris Henrici bullis multis in crure apparentibus & quinque proles eadem lue decumbentes, quibus vel anthraces & bubones supervenerunt: omnes isti decem num. subito interierunt. Ad solam tamen filiam Henrici Iacobi sartoris vocatus fuam. Quibus autem remediis alij vti fuerint, ignoro. Hæc lues videbatur ex earum genere februm pestilentium, quæ substantiam cordis occupant, & lethales sunt, vt latius in scholio dicemus.

SCHOLIA.

Qui febre pestilenti corpus cordis occupante laborant, febrem vix sentiunt: vbi enim cor læsum est, omnes operationes à corde proficiscentes sequuntur deterrimæ, quod per singulas corporis partes calor distribuitur. Vbi enim putredo hæc insignis spirituum fontem occupaverit, non solum virtutes vitales, sed & naturales, & animales corumpuntur. Et hic quidem primus signorum fons est membrum esse læsum, cuius operationes læsæ sunt. Et ita putredine existente

in corde, ex quo ad cerebrum calor evēniat præternaturalis, animales facultates bonæ esse non possunt, unde æger non bene discit: hinc & languescit sensus exteriores, inter ceteros sensus tactus labascit, & ita hebescit vt nihil sentiat, & si doleat, dicit se sanum esse, vt primo huic ægro, tñ aliis eveniebat. Paucum & remissum quandoque præsentunt febrilem calorem, vt non solum ipsi, sed privati eos tangentes non febrile dixerint. Quæ omnia Auicenna aduertens ex Gal. lib. 3. de gna agn. præfag. expulsi. sen. r. lib. 4. sic dicente. Sani quippe ex his pestilentibus febribus nonnullæ, in quibus neque æger, neque ipsum tangens excellentem febrilem calorem perferunt; imo ipsius ægri pulsus & urina à diu naturalibus non multum distant, & tamen febris ipsa naturæ velocior interficit, unde in ore medicorum habetur. *Urina & pulsus optimi sunt, sed æger tendit ad obitum.* Qui sanè hæc dignoscens, multa sunt laude digni, vtote in arte medendi exercitissimi. Carpit autem Gal. sui temporis medicos, qui diuturnam quadam peste hæc discernere nescirent, imo eos nihil plebe præstantiores, imo imperitiores dicit. Propter intemperamentorum in corde purgationem in hæc peste probum pulsus per totum morbi decursum habent, & urinam optimam, quam rationem etiam Amatus præfert Auicennæ, & eius sectatoribus, qui putant calorem febrilem ita crudeliter naturam hominis inuadere, vt in eam natura ipsa non reagat.

OBSERVATIO XXXI.

De aliis quibusdam febre pestilenti affectis, putredine in corpore cordis existente.

Anno eodem 1573. mense Augusto cum peræpetuo pluvius esset, iuuenis stannarius Harlemon veniens, à manibus Hispanorum & à furca, interpositione Hæuteri liberatus, post urbem captam, macie consumptus, pestilenti febre maligna correptus est, qui cum chirurgum ad se vocasset, vena illi secta est, & præter opinionem mox sanus factus est. At puer quatuor annorum eadem febre per contagionem correptus, intra quatuor dies obiit. Mox & ancilla quæ bubonem in inguine sentiebat, cum vix febrile se putaret, intra quartum diem extincta est. Pater quoque, cui neque veneni character apparebat, octavo die mortuus est. Omnes isti in platea noua dicta Delphis habitabant. Duo autem filij grandiores nati, apud patrem versantes tum alios, contagione quoque affecti, ad quos decumbentes in platea Fosca dicta accersitus sum: alios vero supradictos non accessi, cum ad eos vocatus non fuero. Quibus cum urinae sanis similes essent, & pulsus boni, & febrilis calor externus exiguus, lingua tamen nigra calorem interiore notans, cibique ac potus eiectione, eos iudicavi febre maligna & pestilenti laborare: sed cum vterque fortis esset, temperantia quoque sanguinea, vtrique sanguis detractus est, in exigua tamen quantitate, cum syncopen incurere viderentur. Venit mihi tunc in mentem Iosephus ille aurifex Venetus ab Amato curatus, cuius historiam habes cent. 3. curat. 78. cui & sanguis detractus est, & syr. acetos. citri exhibitus, & cordi epithema, qui septimo die curatus fuit, istis fere remediis ibi descriptis, paucis quibusdam immutatis, exhibito etiam nostro pulvere contra pestem & iulebis ex aqua acetos. & syr. acetos. simplicis & de limonibus & acetos. citri & purgatione ex manna, & syr. ex infus. ros. vnus conualuit, aliter vero semper peius habuit, & intra nouem dies è vita decessit.

SCHOLIA.

SCHOLIA.

Quibus autem putredo in cordis substantia confirmata est, raro euadunt. Nullum enim medicamentum, vt antea diximus ex Galeno, illis prodest. Sunt tamen quædam remedia quæ præ cæteris prærogatiuam habent, vt acetum & syrupi ex eo compositi, de succo acetos. oxyfacc. de acetos. citri, de limonibus, conseruæ ex herba acetosa, syr. de ribes, thamarindi, mala granata acida, bol. armen. terra sigill. corallus præparatus, margaritæ præparata, fragmenta lapidum pretiosorum, lapis bezoarticus ex capræ Indiæ cuiusdam ventre extractus, vel ille alter ad rubedinem vergens, admodum durus castaneæ figura, lacryma cervi distilis. Quibus præter theriacam adiungere possimus, scordium, os de corde cervi, ramentum unicornis.

OBSERVATIO XXXII.

De febre hectica pestilenti lethali ex se orta.

Mulier illa, quæ ad forum Delphis decumbebat, pestilenti febre hectica correpta est: huic pulsus debilis & languidus, paruus, frequens, celer, ac omnino inæqualis. Vires omnes præsertim vitales concidebant, ita vt frequenter in syncopen caderet: assiduæ aderat vomitio, per quam ne cibis quidem optimis cor recrearet: similiter aderat frequens corporis iactatio, vigilæ admodum moleste eam opprimebant, post etiam somnolentia delirabat, febris autem non admodum ardens erat. Nulla remedia inuabant, mox ex se in alui profluuium incidit, multa sæda maleolentia quotidie deiciebat, sine sensu doloris, tandem viribus extinctis hæc ipsa cum multis aliis etiam urina usque in finem optima existente, vltimum diem clausit.

SCHOLIA.

Hectica febris pestilens hæc erat simplex: solitaria absque putrida iuxta Fernelium, quæ neque venæ sectione, neque purgationibus curatur: nam qui ea laborant sine sensu doloris viribus extinctis, inopinato decedunt. Interea tamen cum hæc febres pestilentes sua scuitia & malignitate spiritus lancinent, & vires breui deiciant & dissoluant, auctores præstantiores pro illis curandis summam adhibent diligentiam, & pro illis prodigandis multis & variis vtuntur machinamentis, curatorium indicationem potissimum desumētes à morbi malignitate & eius putredinis tyrannide spiritus dissolvente, & virium robur destructe, vt dissoluta membra constringantur, & coloris signiores, qui nullo modo adstringentia adhiberi volunt in febrib. pestilentibus, sed potius incidētia citra caliditatem, vt est succus limonum & acetosa. Verum hic etiam restringentia tutius adhiberi poterunt ob fluxum, quales hæc sunt medicinae, quæ in scholiis præcedentibus retulimus. De his quoque videas Amatum centuria 3. curat. 74. scholio 74.

OBSERVATIO XXXIII.

De febre hectica pestilenti, vna cum putrida pestilenti permixta.

Eodem tempore Aleida Thomæ ceruicarij vxor, in cuius cupis Trulla pro insigni erat, Pet. Forest. Tom. 1.

mulier procera, biliosa, supra modum macilenta, febre pestilenti, sed non solitaria, verum hectica, quæ putrida permixta erat, correpta est. Nam commemoratis signis in obseruatione præcedente dictis etiam hæc accedebant: capitis dolor & grauitas, & in primis diebus maxima in somnum propensio, postea vero vigilia feræ continuæ, deinde delirium, spiratio quoque difficilis & graueolens, sitis inextinguita, deiectione appetentia, vomitio biliosa, interiorum æstus vehemens, ita vt febris foris mitis appareret, intus maximè conturbans, cum urina cruda turbida ac fætida. Ad 14. diem Augusti ad eam accitus fui. Cumque hæc ita febricitaret, neque character veneni appareret, & ipsa venas manifestas haberet, ac sanguinis missione consueta, ob ingentem capitis dolorem & febrem continuam acutam & vehementiorem, sanguinis licet parum, ob debilitatem è vena brachij dextri detrudere mandauit. Interim hora quarta pomeridiana hunc syrupum ebibat. *℞. syr. de limonibus ʒj. syr. acetos. simplicis ʒ ss. aqua cicbor. acetosa, borag. ana ʒj. misce.* Die sequenti leniter ita illam purgauimus: *℞. folior. senae ʒiij. rhubar. selecti ʒj. sem. anisi ʒ ss. scabiosa, rad. tormentill. ana ʒ ss. infunde in aqua cicbor. borag. ana ʒij. facta prius ebullitione: & maneant infusa per noctem mane fortissimè expressioni adde syr. ex infus. ros. ʒi. misce.* ex qua potione quinquies alium deposuit, & videbatur parum melius habere. At 16. Aug. delirare cepit, & multo peius habere visa est, ita vt non potuerit dormire. Nocte deinde vigil erat, delirabat, nugabatur, circa cor dolebat & in dies impetius vergebat. Exhibita sunt hordeata, sed respuebant, & hic sacculus capiti admotus est: *℞. florum nymphaeæ, viol. ros. ana p. j. calycis pap. ʒiij. santal. rub. citrin. albor. an. ʒ ss. betoni. sicca ʒj. b. fiat sacculus rotundus intersus, capiti apponendus, sub pedibus columbæ viuæ ponantur.* Interea & tempora sub noctem inungantur oleo mandrag. & papau. simul mixto, æque tamen delirabat, quamuis subinde ad se rediret, & referret, se dolorem maximum in lumbis sentire: eos inuicem cum vng. ros. Pro sui inexpugnabili iulebis utebatur, & syr. de limonibus, de ribes, & de acetos. citri 20. Aug. die cum delirio, fœda & graueolens alui proluuius subsequuta est, & multos vermes deiecit: postea per se alius cohibita est. Linimentum pro umbilico præscriptum præter alia commoda remedia. *℞. olei amygd. amar. olei absinthij ana ʒ ss. fellis bubuli ʒij. pul. cornu vsti ʒj. ceræ exiguum, fiat linimentum.* Postea iterum per se alius fluxit & fætida, ac male olentia quotidie exercebat: illa non minus delirante, & singultu superueniente. Quare & illam viribus deficientibus morituram prædiximus. At pro singultu hæc præscripta sunt. *℞. sem. pap. albi ʒj. b. sem. 4. frig. maior. ana ʒj. se. end. portul. an. ʒ ss. Contundatur parum, & cum nodulo pendeant in decocto acetosa.* Hoc enim etiam faciebat ad fluxum, vermes, & ad putredinem: quo utebatur. Nam respuebant omnia medicamenta, iulebos, & alia remedia, ac à dulcibus abhorrebat: quare in illo decocto neque saccharum immiscuimus, sed adiectis floribus nymphaeæ, vt somnus accederet. At hoc nodulo expresso singultu non cessante alius præscriptus est, qui in ceruicia pendeat, quam bibebat: *℞. sem. portulacæ, anethi, pap. albi ana ʒ ss. fiat nodulus, quo remedio singultus cessauit.* Verum paulo post urina, quæ antea turbida & fætida erat, cum nunc boni esset coloris, ad mortem tendere cepit, & intra 14. diem obiit, præhabita prædictione. Filia vero eiusdem ante matrem simili pestilenti febre decubens

decumbens, quatuordecim annorum, simul & multos vermes deiciens, cum ab omnibus prodeplorata haberetur, iisdem remediis supradictis per me curata fuit. Cui tamen quemadmodum & matri puluerem cornu cerui vsti dedimus, & alia condita roborantia ad pestem & vermes facientia.

SCHOLIA.

DE hectica pestilenti non solitaria, qualis hæc erat, legas Fernelium, quæ varia & plurima symptomata producit, pro varia corporis humorumque constitutione; ut prius quoque dictum est. Hoc præcipue in istis febribus, tunc vagantibus obseruauimus, maxime vero in sexu fæmineo, quod cum sæda proluuie vermes deicerent, & ideo inter reliqua remedia veneno & corruptelæ humorum resistentia etiam ad exsiccantia & fluxum cohibentia subinde confugebamur. At hic aliquis dubitabit, cum aliquando in istis febribus, pestilentibus perpetuus fere sit fluo, nunquid in iis constringentibus remediis sit vtendum cum ipse Montanus De feb. pestilenti quæstione 10. cap. 52. nequaquam vult vt constringatur: nam cum putrefactus humor exeat cum fluxu, qui si retineretur, cor putrescit, & ita ægrum interficeremus, quare astringentia, inquit, sunt euitanda, ne sequatur maior putredo in corde, ex obstructionibus, ac materia ibi retenta periculum subsequeretur. Breuiter hic respondebimus, licet fortiter astringentia non conueniant in febribus pestilentibus, tamen quæ lienem adstrictiorem habent, idem Montanus concedit, in quibus est moderata adstrictio cum tenui substantia, vt est in rosæ: ita vt bolo quoque vtatur, cum non habeat insignem adstrictionem. Et ita leuiter constringentibus, vt cornu cerui vsto utebamur, ob vermes. Qui enim cum lumbricis ac alui profluvio infestantur, fluorem inspissando eos curabimus & per concoctionem & tum per cibos, tum per cataplasmata in melius permutando: quantum enim profluvium inualescit, tantum etiam lumbricorum generatio augetur, vicissimque fluxu cessante, lumbrici interquiescunt. Interea tamen iis quæ leuiter astringunt, adiciamus in hac febre pestilenti, quæ vim incidendi habent & putredini resistunt, vt oxysacch, syrupum de limonib. de acetos. citri, de ribes, qui vltimus adstrictionem habet, & propter acorem etiam resistit veneno & putredini.

OBSERVATIO XXXIV.

De febre hectica pestilenti lethali ex putrida pestilenti prius orta.

Vincetia Lombardi Haghani vxor post multos perpressos capitis dolores hemigranicos, ex catharro in latus sinistrum prope aurem prolabente & maxillam; tandem post varia adhibita à me remedia & sanguinis detractionem ex vena cephalica, pilulis adhibitis dolor ille cessauit, & cum bene haberet, postea tamen grassante pestilenti febre, in putridam pestilentem quoque incidit cum grauissimis symptomatis, & alui proluuie admodum sæda & continua. Nescio quoque quot vermes simul deiecerit. Hæc quoque circa præcordia & ventriculum supra modum tum etiam ventrem dolebat. At venter in molem accrescens, ex diuturno illo fluxu totum corpus colliquante, non subsidebat, cum & præcordia tensa permanebant, sic & venter, vt de inflammatione interna quoque

suspicio toret. Intus enim ardebat, lingua arida & nigra erat, exterius sæpe frigebat, appetitus deiciebatur, vomitio varia biliosa, nigra porracea: talia quoque per ventrem subinde deiciebat. Remedia respuebat, imo & cibum, vnde tandem ex putrida pestilenti febre in hecticam pestilentem incidit, & adeo macilenta euasit, vt simia exsiccata potius quam mulier videretur. Tempora ita collapsa fuere, & tota facies squallida & arida, vt nunquam macilentiorē spectauerim. Facies simiæ instar rugosa erat, totumque corpus exangue & cadauerosum. Propter crebras egestionē liquidas vinctuosas, si ex lecto moueretur, syncopen incurrebat. Et, quod dictu mirum est, hæc febris latens in corpore, intus tamen ardens protracta est vltra sex septimanas, quo tempore cibo ac potu vix vltra est. Sub finem morbi vrina nigra, liuida spectabantur & crus sinistrum inflatum est. Hæc omnia arguebant hanc ipsam morituram: cum & prostratio appetitus, nigredo linguæ, inquietudo, alienatio, insomneitas præter prædicta, semper periculum fore pronuntient, & timorem incuriant. Nam syncopis crebro eueniens (vt testatur Guainerius De signis prognosticis pestis) & sudor frigidus, vomitus diuersorum colorum & maxime ad sanguinem tendens, egestionē liquida, vinctuosa, vrina nigra vel liuida, sæpens anhelitus, spasmus, vel apparens, hydrops; quodlibet illorum vt plurimum decernit perditionem. Quod si omnia, vel ex his plura fuerint simul complicata, de futura morte nullatenus dubitabis. Cum igitur hæc aderat cedema in crure, vrina nigra, liuida, egestionē liquida, syncopis extrema membra semper frigida, vt postea etiam tegumentis calidis vix calefieri posset, & intrinsecus arderet: non est mirum, vt etiam ab initio ex symptomatis senis præcedentibus mortem prædixerimus, cum & febris ex se lethalis est multoque magis etiam præcedenti pestilenti putrida.

SCHOLIA.

HECTICA pestilens modo ex se incipit, modo vero ab aliis putridis pestilentibus originem habet, qualis hæc febris erat. Sunt & aliæ febres (teste Fracastorio) quæ mediæ quodammodo sunt regendæ inter verè pestilentes, & non pestilentes (vt autem febris quoque diximus) quoniam ab iis multi quidem pereunt, multi etiam euadunt. Contagiosæ autem sunt & idcirco naturam pestilentium sapiunt. Appellari autem solent malignæ magis quam pestilentes, quales illæ fuere, quæ annis 1506. & 1528. in Italia primum apparere ætate nostra (inquit Fracastorius) non prius notæ. Certis vero regionibus familiares, vt Cypro, & vicinis insulis, maioribus etiam nostris cognitæ, vulgus lenticulas aut punctulas appellat, quod maculas proferant lenticulis aut puncturis pulicum similes: quidam mutatis literis peticulas dicunt. De quibus nunc exempla quædam adferemus, & postea etiam de maculis, quæ variz in peste etiam apud nos apparere.

OBSERVATIO XXXV.

De febre quam lenticulas vel punctulas vocant.

PVer annos natus fere tres, anno 1573. mense Septembri, cum perpetua pluuia essent, & pestis vbiq; grassaretur, ob bellum quo affligebamur (vt dictum est) cumque pestilentes quædam febres sine charactere veneni nonnullos occuparent:

rent: puer hic in parte orientali Delphis correptus est febre illa, quam alij lenticulas vel punctulas vocant; Nam cum ad hunc puerum accitus essem, animaduerti eundem acutissime febricitare, & in pectore potissimum lenticulas negras habere; cumque puer sitiret ac vermes vna deiceret, mortem prædixi. Omnes enim (paucis exceptis) qui eiusmodi lenticulas negras habebant paulo ante mortem, non euadebant. Sed & alius puer eodem tempore in facie cum & tales lenticulas haberet, quarto quoque die extinctus est. Cum vero stigmata latiora essent, & rubedinem haberent, melius euadebant. At nigra & minutæ instar pipæis nigri lethales erant. Vulgus à similitudine appellabat *pepercorn*, nostro idiomate.

SCHOLIA.

Lenticulæ cum nunc crebro videntur, modo communes multis, modo quibusdam particulatim contingentes, etiam de istis diligenter agendum. Vbi etiam sunt, inquit idem Fracastorius, qui ex Italia in alias regiones profecti, vbi nullæ essent eiusmodi febres, ex iis tamen perierit, quasi secum infectionem detulissent. Quod clarissimo & doctissimo Andrea Nauerio Oratori pro illorum, annis superioribus contigit; ex hac enim labe interit, in ea provincia, in qua nomen quiddam notum erat agitudinis eiusmodi: vir sanè iactura sit factam multis annis. Contagiosa est igitur hæc febris, sed non celeriter, nec fomite, nec ad distans, sed tantum per tractationem infirmi. Per initia autem cum febres pestilentes omnes placidæ sint & mites, tum hæc adeo placide inuadit, vt vix admittit ægri medicum velint, vnde & medicorum plurimi decepti sunt expectantes reparaantes. Mox vero signa malignæ febris apparent: nam quancumque calor mitis pro natura eiusmodi febrium sentiebatur, interna tamen perturbatio quædam percipiebatur, tum & fractio in toto corpore, lassitudoque more fatigati, decubitus erat supinus, caput grauescebat, sensus hebetes erant, & mens magna ex parte post quartum aut septimum hæsitabat, oculi rubescebant, verba multa dicebantur. Vrina primum exalbida, vt plurimum cernebantur, plena tamen, mox rubentes & confusa aut similes vino granatorum, pulsus circæ quartum & septimum in brachiis, dorso & pectore maculæ rubetæ, sæpe & puniceæ erumpentæ lenticulæ, vnde & nomen inditum est. Sitis autem aut nulla, aut parua aderat: fordescebat tamen lingua, aut parua aderat: somnolentia quibusdam aderat, quibusdam & vigilæ, interdum in eodem vtræque per vices, status erat aliis ad septimum, aliis ad quartum decimum, aliis & vltra: vrina quibusdam detinebatur, quod pessimum signum erat. Et febre deperiere. Iuuenes & pueri multi, & ij quidem nobilissimi præcipue capiebant, tum hæc febres in nodebant, sicuti & enasuros: mala erant, si statim æger virtute deficiat, si assumpto leui pharmaco ingens alui deiectio secuta fuisset, si facta non accessisset alleuiatio, nam vidimus (inquit Fracastorius) quibus libræ tres sanguinis erupisset

enaribus, paulo post tamen obiisse: malum item si vrina detinebatur, si lenticulæ delituisse, si ægre erupissent, si liuidæ fuissent, & valde puniceæ: quod si autem omnia aut plura ex his accessissent, certissima sequebatur mors. Euasio vero, si contraria aut omnia, aut plura apparuissent. Hactenus de signis huius febris lenticulæ dictæ, quæ tempore Fracastorij grassabatur. Et quanquam etiam de lenticulis rubris mentionem facit, quæ plerumque tunc apparebant huius quidem generis, sed nigra & lethales, quas vulgares nostri appellant *pepercorn*, in hac peste maxime apparebat, & tales raro euadebant. Huius generis quoque videntur esse, quæ ab Italis petechiæ dicuntur. Estque hoc symptoma aliquando præcipuum in febribus pestilentialibus, vt obseruantissimus præceptor meus Benedictus Fauentinus in *Empirica* sua annotat, & sunt, inquit, quædam maculæ apparentes per multa membra corporis febricitantis, & maxime in illis, in quibus viget maior caliditas, vt in dorso, ibi enim interius inuaditur vena magna, quam Kili appellamus, in qua viget medius sanguis, & arteria magna eandem concomitans venam, multo sanguine spiritali repleta. Scribit autem eiusmodi petechias colorem habere ex humore prædominante, ex sanguine enim rubent, & magis eleuantur, ex bile citinæ sunt, & pituitæ albæ, & melancholiæ nigra ac liuida. Cum autem eiusmodi lenticulæ diuerso modo in febribus pestilentialibus appareant, quemadmodum & aliæ maculæ, per exempla subsequenti res ipsa clarior euadit. Sunt enim aliquæ non ita periculosæ, quæ tantum in malignis febribus contagiosis apparent: verum in veris & exquisitis febribus pestilentibus periculosissimæ semper habentur, vt in peste, longa experientia edocuit sumus: quod sequens exemplum indicabit.

OBSERVATIO XXXVI.

De lenticulis in febre pestilenti apparentibus, lethali-bus, quas vulgus *pepercorn* appellat.

Sacerdos iuuenis filius Gisberti ceruicarij, hic Scum apud Sasbotum auum suum seniore, ex peste ac febre pestilenti decumberet Delphis, ad eum quarto die accitus, animaduerti quod in crure anthracem haberet; & cum die sequenti lenticulæ nigra in pectore apparerēt hinc inde sparsæ, virtute debili existente, cumque in principio acta remedia non adhibuisset, prædixi quod nocte subsequenti moreretur: vt quoque ei euenit. Erant autem in hac peste istæ lenticulæ nigra vulgaribus dictæ *pepercorn*, adeo lethales, vbiunque apparent, non diu post mors sublequebatur. Vbi contigit quoque Nicolao Neobutchio Roterodami decumbenti, ad quem cum intrassem & in pectore ad dorsum eas spectassem, amicis mortem prædixi, pulsu languido existente, atque debili, & eadem nocte subsequenti mortuus est: & peste quoque tunc vxor eiusdem correpta nostra ope Deo adiuuante euasit, sed filiola infans eiusdem eodem malo interiit. Ita quoque & frater vxoris eiusdem. Adeo contagiosum & vehemens hoc malum erat istis lenticulis nigris erumpentibus, vt vix ex pluribus aliquis euaderet.

SCHOLIA.

Lenticulæ istæ in febre pestilenti, quæ tunc spectabantur, erant multo periculosiores, illis quæ tempore Fracastorij erumpebant: nam suas febres lenticulas dictas, medias inter verè pestilentes & non

Causa.

non pestilentes numerabat, cum multi quidem ab iis perirent, multi etiam euaderent. Quibus autem de causis & quomodo euasissent, ut idem scribit, magna inter medicos discrepantia, & magna altercatio erat, variis varia existimantibus. Alij adustionem & acuitatem in causa ponebant, alij plenitudinem, alij transpirationem corporum, alij occultam proprietatem, non sine artis ludibrio, ut quisque pro existimatione sua auxilia adferret, quod vulgares non lateret tanta dissensio. Is autem sentiebat commune quid habere ex aere pestilenti, quamvis ipse ad veras pestilentes non referat, sed quod in limine earum viderentur esse. At quibus multa apparebant per sudores, magis iuuabantur, sed sanguinis fluxus & naribus illos non ignabat. Si plenitudo aderat, sanguinis missionem adhibebant, post tertium diem nullo modo Pharmaca in principio nisi leuia, ut manna, syr. ros. solut. sudorem leuiter prouocabant, & hic puluis valde commendabatur: *℞. terra lemnia vera, bol. ar. cor. mentilla, scordij, cornu monocerotis, vel cervi ana 3 ℔. misce, dabant 3 j. cum aqua ros.* ego mallem cum aqua scabiosae vel cardui benedicti, vel acetosae: sic ego puluerem menum commode dedi. Plura vide de febr. lenticulis dictis apud Fracastorium, qui ex professo de iis egit. At in istis nigris punctulis, de quibus nos loquimur, ita se prodentibus, si sectio venae fieret, omnes fere moriebantur. Praestat igitur in iis uti antidotis & pulueribus sudorem euocantibus quibus etiam cum ratione utendum est sicuti & syr. & iulebis ad putredinem facientibus aliisque remediis, de quibus nunc satis dictum est, quaeque ad febres pestilentes faciant. Ad has lenticulas quoque referre poterimus alias maculas contagiosas, quae in pestifera lue quoque apparere solent, ut exempla infra scripta docebunt.

OBSERVATIO XXXVII.

De febre pestilenti cum maculis plumbeis.

PVella sex annorum, quae in platea Vacca habitabat, eodem tempore cum pestis Delphi grassaretur, somnolosa facta, febre pestilenti correpta est. Cum autem continuo multa viridia euouisset: tandem delirare cepit, & tota caerulea facta est, instar panni coloris caerulei obscuri, atque haec in delirio permanens, ita in nosocomiis, in quo peste affecti decumbant, transfertur. Varia ibidem comedens cum neglectum haberetur absque delectu, & vario quoque potu utens, modo vino, modo aqua cruda, modo lacte, modo ceruicia, tandem tota plumbea euasit, & paucis deinde diebus extincta est, & post mortem omnino fusca & nigra spectabatur.

SCHOLIA.

SCiendum quod natura fortis aliquando has maculas in peste prope cutem propellit, cum materia plurima est extra venas circa cutem. Diu quoque perseverantes & cum vires debiles sunt, maximam putrefactionem sanguinis arguunt spiritus & caloris innati mortificationem. Multis autem in peste, ut in hac valde famosa, cum adhuc viuunt tales maculae non apparent, cum virtus intus delituerit, nisi post mortem, & praecipue circa dorsum magna saepe macula post necem valde nigra spectatur, quod nos non solum in hac peste, sed in alia quoque pestifera saepe obseruauimus, non tantum in ea corporis, sed etiam in alia quavis parte, quae maculae similitudinem talium ha-

Quomodo maculae apparent in peste etiam post mortem.

bebant, qui subitus ceciderunt, aut ab alto ceciderunt. Et ratio est harum macularum, quia ubi est mortificatio virtutis, sanguis qui est in extrema parte corporis adurit, & crassefactus apparet, & sic sunt eiusmodi maculae nigrae, plumbeae, caeruleae, & fuscae, ac atrii coloris, etiam post mortem, aliquando vero etiam ante mortem plerumque necem praesagientes quae ubi quoque apparuerint, & intro vergentes, valde perniciose deinde habentur. Vbi vero statim ab initio apparent, vel paulo post, habent eandem curationem cum lenticulis vel petechiis, aliisque pustulis, de quibus mox quoque dicemus. Et in principio si appareant, & virtus fortis sit & magna adsit plethora, vena secanda est, ut Benedictus in Empirica sua De petechiis admonet. Quamquam praestat si initium praeterierit, & aliquando etiam in ipso initio, venae sectionem postponere, & medicamentum liberans & sudorem euocans propinare eodem modo, ut de bubone curando ac anthrace dictum. Quamquam praestatius est commoda remedia ab initio adhibuisse, antequam appareant: Vbi enim apparuerint vel per modum crisis ad cutem propulsa sunt, tunc minus venae sectio conueniet, ne intro pellantur.

OBSERVATIO XXXVIII.

De febre pestilenti maligna, cum comate vigilante, & typhomania, fluxuque bilioso & vermibus, terminata per plumbeas maculas totius corporis.

Iohannes Franciscus duodecim annos natus, Francisci Teylingij naturalis filius, Secretarij Alcmariani & consobrini mei, anno 1556. cum Canicula astuaret, febre pestilenti & admodum maligna & ardentissima correptus est, simul & fluxu admodum bilioso, statim ab ipso morbi initio vires deiciente. Qui cum apud socrum meam decumberet & extremo laboraret, sanguinem detrahere ausi non fuimus, neque ob debilitatem praerum scarificauimus, cum continuo ventrem deceret, praesertim liquida, & valde biliosa ac simul vermes infinitos. Hic autem nullo victu ad tres septimanas utebatur; quod dictum mirum videri poterit; nisi paucis admodum eduliis assumptis per vim illi obtrusis tam diu, donec ipse decumberet. Valde sitibundus cum esset, modo rob. de ribes, modo syrupum eius, modo syrupum acetos. citri forbendum dedimus. Verum cum statim ab initio & comate vigilante detineretur, in typhomaniam incidit, quam alij permixtam phrenitidem cum lethargo vocant. Mox symptomata sua ita increbuerunt, ut duabus septimanis puer omnino obmutesceret, boatum potius, vocemque sine verbis distinctis edens. Iam quoque phrenetico similibus lecto exsistebat, felis instar tabulatum & parietem ascendebat, vnguibus disceperens, ut in re solida delirus exitum quareret oculos uti dormiens attollere non poterat, & summam ea signa aderant, quae in comate vigilante adesse solent, vel in comate phrenetico, quod quidem symptoma alio cataphorae vel cataphorae insomniculosam vocant. Illud quidem malum in febr. pestilentibus malignis valde familiare erat, ut in pluribus aliis saepe obseruauimus: nam omnia symptomata diarrhoea, saena, inaudita in hac febre venenata apparent. Ex lecto enim, ut dicere coeperamus, frequenter prosliebat mutus atque dormiens, caput & corpus ad parietem elidebat, transitum querebat, quamuis praenimia debilitate diu in pedes stare non poterat ob continuos illos labores, ita ut illico cales-

ret; paulo post denno exurgens, ac sese in pedes erigens, mox grauius ob imbecillitatem, ut bos, cadebat, ac somni desiderio inani tenebatur licet oculos clausos haberet, non tamen perfecte dormiebat. Mutus quasi erat per duas fere integras septimanas, sonum tantum vel potius mugitum edens. Si alloqueretur vel tangeretur: nihil respondit, sed inconditum quendam sonum proferebat, ut ad nomen intelligeretur: Altantes mulierculae putabant linguam resolutam esse more apoplecticorum, cum nullum verbum distincte loqui posset. Quod ad curationem attinet, licet in eiusmodi cacochie vel comate vigilante, & doctissimi quinque medici sentiunt (ut suo loco dicemus de affectibus cerebri) quemadmodum & Arculanus medicus insignis dicebat cap. de Subeib, sabara, quod venae sectio valde necessaria sit, cum mixtio humorum arguit repletionem. Hic tamen ob continuum fluxum, tum vires omnino deiectas in puero licet 12. annorum, & diebus canicularibus supra modum ventibus & calidis admodum existentibus, tum praeterea cum nihil edulij sumeret, viribus vndique resolutis, id minus praestare ausi fuimus. Praeterea cum signa phrenitidis, lethargi signis praualerent, magis frigidioribus vi sumus remediis, quae tamen putredini ob pestilentem febrem resisterent. Hac igitur de causa in principio ob delirium praecedente leniente medicamento de syr. insul. ros. solutio, oxyrrhodion frontis admonimus. Ob fluxum vero & vermes & putredinem, vti sumus syrupo de portulaca, de agrestia, oxyracch. syr. de limonibus, rob. de ribes per se vel simul mixtis. Et quia nihil comedeat, vi obtrudebamus lac amygdalatum ex aqua furfuris vel portulacae, vel acetosae paratum, modo ex decocto sumach. ob verminum deiectionem. Dedimus quoque puluerem seminis portulacae, acetosae, zedoariae, cornu cerui vili cum ceruicia. Et cum medicamentis vti nollet, endiuia, acetosam, dentem leonis in ceruicia tenuiori coquere iussimus, quam aliquando infusus bibebat. At inflammatione in gutture oborta & columella laxata, cum gargarisimo vti non posset, diamorum cum exiguo puluere cornu cerui vili & rasura eboris lingebat, & bolum armenum sumebat, tam pro lue pestifera quam pro vermibus & fluxu, quod medicamento etiam columella eleuatur. Verum saeuis accidentibus magis accrescentibus loquelam amisit, vigilia quoque ingrauescente. Varia igitur remedia contra varia accidentia oblinebantur oleo papauerino. Pro fluxu & vermibus de toto parabatur ex floribus ros. sanguis cabalina dicta, subinde etiam insperso puluere cornu cerui vili. Hoc linimento vmbilico quoque cerui vili & j. pul. cor. all. vrb. 3 j. ceru. alb. modicū, & absynthite, quibus medicamentis dictis multos deiecit. Praescriptus quoque est syr. de acetosi. citri non poterat. Tandem cessante delirio, aliisque grauioribus symptomatibus, tam consopitis loqui minus vehemens foret, ut solidiora capere posset. Profuit tunc diacydonium sine speciebus. Et cum iam fere per totum mensem Iulium decubisset, praeter omnium spem, qui eum inuisebant, conualem, quam continuus vsus cornu cerui vili. Et ita hunc puerum morti destinatum, per Christum ser-

uatore nostrum, qui omnes deploratos sanat, lucis aequae vitali restitimus, ut etiam hic ipse postea mihi utilis fuerit, tempore pestis fidelissime mihi inserviens. Sed vnum, quod iam omiseram, notatu dignum esse videtur. Cum enim delirium cessasset, maculae plumbeae, ad latitudinem volae manus, per totum ventrem & corpus apparuerunt, quales quoque, sed rarissime ita magnas, in peste frequenter vidimus, quas etiam altantes & vespillones pro signo lethali habebant, & ideo puerum hunc fugiebant, & sese etiam ab eo abducebant: quamuis puer praeter eorum opinionem cum hac apparuissent, melius habere cepit; & sanus factus est. Maculae postea nullis remediis adhibitis curatae fuere, licet longo tempore perdurantes tandem in fine delitescerent euanescere.

SCHOLIA.

Pessima quidem & maligna haec febris erat, non modo calore, sed & qualitate venenata cor fatigans; calore quidem & perniciem maligna valde molesta, & praeter vulgaris putredinis conditionem etiam pestilens, vnde portentosa omnia illa symptomata subsequabantur. Neque miratu dignum, quod ex febre pestilenti & vermibus obmutuerit, cum in peste, ut dictum est prius ex Thucydide, quidam memoriam amiserit, ut postea quoque restituti ne proprium nomen retinuerint. Quod voce destitutus fuerit, non solum euenire potuit ex malignitate febris, sed etiam ex vermibus quod & Alexander Benedictus Veronensis medicus ac philosophus multis nominibus clarus, ut merito ob eloquentiam secundus Celsus inter medicos haberi posset, testatur lib. 5. cap. 15. de mutis & imperfecta loquentibus inter alias causas, quas ibidem enumerat, & obmutescencia. Ex vermibus. Alexander vidit. Minus igitur mirabimur puerum hunc ex pestilenti febre & vermibus ad duas septimanas mutum fuisse, & emissis vermibus & a febre liberatum denno loquelam recepisse, & a Typhomania quoque euasisse. Typhomaniam vero Typhomaniam iuxta eundem Alexandrum phrenitidem niam, lethargo permixtam. De qua agit lib. 1. cap. 7. Est enim genus delirii cum leui furore mixtum. Maculae vero, uti petechiae de quibus prius dictum est, apparent aliquando in peste, & in febribus pestilentibus characterem suae malignitatis praeseferentibus, aliquando nullo tumore extuberantes, sed potius latae, ut in hoc puero vidimus, per crism tamen sub finem morbi exeuntes, quae hic minime fuere lethales, licet nigrae, in multis mortem attulere, ut prius ostensum est, pro humoribus infectis, ut paulo antea admonuimus, eiusmodi maculae colore imbuuntur, quemadmodum & exanthemata, petechiae dictae, & rubores & purpurae, & pro ratione quoque februm malignarum, cum quibus suppullant, plus minusue malignitatis habet, uti etiam variolae & morbilli, quemadmodum exempla infra scripta docebunt.

OBSERVATIO XXXIX.

De febre pestilenti cum pulicari rubore.

Infans nuper natus quinque dierum, cum valde incalcesceret, febri corpori videbatur (eo enim tempore

tempore febres pestilentes grassabantur) tandem corpus velut à pulicibus compunctum rubrum euasit. Quum autem puer neque sugeret, & præ animi anxietate iam morti vicinus videretur, tonsorem in consiliū vocant. Hic vero ineptus & artis medicæ imperitus, totum corpus, pectus quoque tum inguina, & guttur, aqua plantaginis ablui iussit, unde rubores statim intro percussu delituerunt, & calor febrilis auctus gravissima symptomata, etiam aphitas, induxit: tunc prius ad puerum accitus cum animam ageret. Sed cum intellexissem, quæ circa puerum acta essent, mortem prædixi, cum neque per os quicquam sumere posset, nec lac sugere, vel syrupum aliquem lingere, & ita hic infans eodem die sub noctem, ut prædixeram, obiit.

SCHOLIA.

2. **Q**UAE GRÆCÆ ΕΠΙΘΗΜΑΙ Hippocrati dicuntur, nobis latine Rubores dici possunt, qui & in febribus malignis & pestilentibus per totum corpus oriuntur, similes culicum moribus, unde etiam *Μόλυσσες*, hoc est, vibices appellantur, cum neque vlcus neque crustam faciant: quanquam etiam aliquando ulcerari ipsos compertum sit. De eiusmodi ruboribus etiam meminit Hippocrates, sic de Fullone scribens: Fullo in Syro, phreneticus, cum moueretur cruribus tremulis, corpus veluti à culicibus compunctum. Et paulo post eodem loco de Pherecide: Οὐάνα, inquit, apparebant velut culicum morsus. Et Euphranoris filio pustulæ, velut à culicum morsu. Et hos non solum fieri, sed etiam quid orientes significant, declarat in Coacis prænotionibus. Rubores, inquit, in manibus ac pedibus perniciosi. Et rursus febrientibus, quibus sunt rubores in facie, & dolor capitis fortis, & venarum pulsus, his sanguinis fluxio plerumque contingit. At rubores in extremis partibus in morbis acutis orientes, deficientis iam naturalis coloris significationem exhibent, & morbi victoris velut erecta de illo trophæa apparent. Sic etiam dixit, lingua tremula cum rubore iuxta nasum, malum est. Et in peripneumoniis sicci rubores in pectoribus sublatis perniciosos esse dicit. Refert Cornarius sæpe vidisse, nec vllos peripneumonicos in quibus rubores essent huiusmodi, euasisse. Et nuper inquit nos ad quendam acciti, cui à quarta vsque ad decimam diem tales rubores & in pectore & in dorso, maximè tamen in cruribus latiores, quam alibi essent, cum priori cuidam medico superinducti essemus, qui grangrænam morbum esse putaret, & vnguentis & emplastris & cataplasmatibus pro more quodam suo impositis; curationem moliretur, discussimus prædictione facta, illum periturum esse sub decimum quartum diem: quod etiam contigit, medico illo adhuc strenue in gangræna delenda se fatigante, καὶ τὸν περὶ πνευμονικῆς ὄψεως ἰατρῆς 79. De talibus ruboribus etiam alia eiusdem Hippocratis prænotio est, eodem libro ac loco non longe iam relato. Qui circa articulos, inquit, rubicundas in superficie pustulas habent, in super rigorem: si circa ventrem & inguina rubescunt, velut ex plagis dolosis moriuntur. Non fuit igitur admiratu dignum, quod ineptus hic tonsor publicæ ruborem intro percussisset, cum aqua plantaginis frigida, quæ intro venenum repellebat, cum hi rubores in febre pestilenti non aliter carentur, quam lenticulæ vel petechiæ, quæ si cum pestilenti febre exant in senioribus, sectionem venæ prætereunt, quamvis Benedictus Fauentinus præceptor meus, ubi plethora adest, commodè aliquando vegam secuit, ut etiam Auicenna. 1. quarti

Lib. 2. de peste c. 6.

cap. De variolis & morbillis (cum etiam eodem modo carentur) præcepit. His ruboribus quoque apparentibus abstinendum à fortiter laxantibus, sed potius communem materiam educemus, quæ car di propiam fouent, cum lenientibus, ut est manna, castia, thamarindi. Quidam hic cucurbitulas apponi iubent, verum Montanus in ruboribus ab iis abstinere, cum subtile trahatur, & remaneat crassum; & licet calor minuatur, putredo tamen augetur. Cum lentium & hordei mundari & dactylo-rum decocto euocantur foras. Sed cum magnam similitudinem habeant isti rubores, tum lenticulæ, atque maculæ, cum curatione exanthematum, popularum, morbillorum, variolarum, quæcumque deinceps de horum curatione dicturi sumus, eadem quoque facient ad rubores, maculas atque petechias.

OBSERVATIO XL.

De febre pestilenti, in qua ephymata, & exanthemata apparebant.

PVERO Delphio pustulæ albæ & in ambitu rubra in febre pestilenti tertio die apparebant, quæ à Græcis ephymata dicuntur. Capite dolebat hic puer, delirabat, sæda alui proluvie tentabatur, vermes deieciebat, in sexto conuulsione periret. Alteri vero cum exanthemata erumperent, exilia rubra & purpura atque huic febris synochos pestilens adestet, cumque ei è naribus sanguis in septimo fluxisset, 14. die hic curatus est.

SCHOLIA.

PRAETER carbunculos, qui in pestilenti constitutione oboriuntur, papulæ ac pustulæ similes aliquando erumpere solent, quarum natura, ac curatione diligenter medico consideranda veniunt. Sunt itaque pustulæ, ut etiam Cornarius annotat, eruptiones quæ sunt ex crassis humoribus in cute impactis, & magis adhuc, si summa cuticula densa sit, & hæc in febribus pestilentibus etiam videntur, & quædam carbunculis similes sunt: & si cerantur: & quædam multitudinis, & humoris habitum erodentis signa existunt. Et de his Hippocrates, Carbunculi, inquit, per astatem multi, & alia quæ sæpe vocantur pustulæ magnæ. Suntque hæc papulæ, pustulæ dictæ ab erodendo, quemadmodum ephymata ab erupendo, & ephymata à pullulatio: exanthemata vero ab eo, quod per cutem velut efflorescant. Ephyma enim pustula est, aut cutis vitium, admodum frequens, cuius appellatione comprehenditur quicquid rotundo schemate leuiter in cute extuberat: ac huius duo genera facit Fernelius. At idem carbunculo & buboni pestilenti finitima dicit esse ephymata, pustula quidem in summa cute extuberantes, albas quidem, sed in ambitu rubras, & exanthemata, nempe maculas exiles vel rubras, vel purpureas, vel nigras. Alii sub exanthematis intelligunt etiam variolas & morbillos. Ioannes Langius doctissimus ad sententiam Fernelii magis accedit, sic scribens: Aetius Avicenna explicans febrium exanthemata, ex veteri meo, dico Herodoto his verbis testatur. Gignuntur, inquit, quoque exanthemata principio febrium non simplicium, sed malignarum, sparsim per totum corpus vibices, aut maculæ, culicum moribus similes. Has autem pustulas idem ad lenticulas, de quibus superius diximus, refert. Sebastianus vero Austrius exanthematis nomen latius parere vult, & ipse Garcialopius Lusitanus commune nomen esse ait, ad plura pustularum

num Gallicum rubrum propinabant, quamvis febri ardente corripenterent: perperam etenim sibi persuasum habebat hoc modo melius per cutem exire. Hinc factum, ut quam plurimi, qui talem vinum adstringens bibissent, subito morerentur, motu naturæ inhibito, quo minus foras protruderentur, ac febre aucta capitis dolorem incurrerent, delirio subsequente, mox exstinguebantur, & aliqui horum non sine periculo euadebant.

SCHOLIA.

CUM pestilenti morbus quidem sit epidemius, non tamè simpliciter, sed perniciosus & mortiferus. Epidemius vero ad utrumque genus est (ut in *Garcia Loptus* annotat in commentario suo, De variolis cap. 5.) ad vulgarem morbum, qui semper lethalis est, ut pestis, adiecta tamen hac distinctione, aut perniciosus; & ad passim vagantem morbum, qui non semper perniciosus est, ut oculorum dolores, erysipelata ac variolarum febres, quæ mediè quodammodo videntur inter pestilentes & non pestilentes, quod ab illis multi pereant, multi etiam euadant, (ut hoc anno 1553. in pueris & etiam in quibusdam adultis experti sumus) quas inter malignas febres numerare possumus: hinc quoque plerique medici cum de pestilentibus febribus agunt, sub finem etiam de variolis & morbillis mentionem faciunt, cum etiam has sæpe pestis subsequi solet, ut dictum est prius. Quod admodum contagiosæ sunt, non tamen ob mutuat distantiam, sed frequentem & mutuam infirmorum tractationem, magna ex parte salubres esse solent, quoniam succi prauis, quibus pueri plurimum abundant, per illorum ortum, ac apparitionem vacuantur ac expelluntur. Variolæ igitur an Græcis auctoribus notæ fuerint, non parum diffidet inter auctores etiam doctissimos, qui similiter variolas una cum morbillis confundunt, de quibus postea, nunc verum Græcis variolæ, tum morbilli cognita fuerint. Ioannes Manardus, cui ob raram & admirabilem cognitionem, plurimum debet terrarum orbis, lib. 7. suarum Epistolarum, epistola 2. vult, variolas & morbillos, à nobis ita vocatos, Galeno sub nomine exanthematum explicatos esse, 5. lib. De morbis curandis cap. 11. ubi pustulas in quadam pestilentia in asperarum arteriarum interiori tunica, totaque extrema corporis parte contingentes, non alio quam exanthematum nomine appellauit, quod etiam ex commeto Gal. in 3. lib. mor. b. vulg. Hippocr. Manardus probat, ubi in quadam pestilenti constitutione, dicit, venisse inter alios morbos magna ephymata, id est humores quosdam sponte in cute florentes, & crassis humoribus genitos: ex quo loco aperte ostenditur, quo nomine appellantur apud antiquos variolæ. Cui sententiæ ad stipulatur Sebastianus Austrius in suo libello De morbis puerorum, & Tubingenensis schola. Verum aliter rem se habere non debent qui dicunt, inter quos est Marcus Antonius Montisianus Florentinus medicus 22. quaestione ex Galeni auctoritate lib. 4. De sanit. tuenda, & Franciscus etiam Valleriola lib. 1. Enar. c. 8. nititur probare variolas & morbillos, qui in pestilentibus febribus per modum Criseos apparere solent, non dici à Galeno exanthemata; quæ ratio etiam magis placet Garcia Loptio, qui credit exanthemata nomen commune esse ad plura pustularum genera, ad albas, pallidas, & nigras: quod ex Galeni sententia perspicuum esse videtur, qui libro De atra bile in hunc modum scriptū reliquit: Quibus vero & groatibus excretio per inferiorem ventrem haud satis fiebat,

3.

4. *Præter variolas notæ fuerint Græcis antiquis. Ioannes Manardus.*

4. *Sebastianus Austrius. Marcus Antonius Montisianus. Franciscus Valleriola.*

ram genera, ad albas, pallidas, & nigras, ex Galeni sententia. Cæterum exanthemata aliquando pestem futuram præagunt, aliquando vero in ipsa constitutione pestilenti erumpunt. Vbi enim pueri passim & seniores iis corripiuntur, plerumque pestis subsequitur, habentque tunc malignas febres admixtas, & in febribus solent ferè tertio vel quarto die suppullulare. Quidam vero in principio, si sanguis abundat, venæ sectionem laudant in adultis, sed ubi perfectæ eruperint, totum negotium naturæ committunt. Alij cucurbitulas commendant, alij omnino vituperant, ut prius dictum est de petechiis. Clysteres & glandes nonnulli extolunt, ad facces communes educendas, alij sudorem euocant laudant, & antequam emergat, purgationes sed leuiiores. Vbi vero eruperint, ab iis abstinere tamen si plethora adest magna, & humores copiosi grauant, quidam aut venam secant, vel purgatione vtuntur, quo natura superfluo multitudinis onere leuata, id quod reliquum est, eo potentius ad cutem propellere possit. Et ut hoc proclius contingat, etiam natura ipsa adiuvanda exhibit his, quæ popularum materiam ad cutem propellere possunt: quale est lentium decoctum, decoctum & per se, & additis caricis, aut visis passis & fœniculi semine, aut etiam radice eiusdem, aut intybi, vel in hunc modum. ʒ. lentium decocti. m. j. sem. fœniculi ʒ. ss. thymus seu tragacanthæ ʒ. iii. & ex his in aqua decoctis ad dimidias, aut tertiam partem, decoctum ipsum bibendum exhibetur, cum saccharo dulcoratū. Interea studendum vt maturentur, rumpantur, & resicentur ac decidant. Quidam vero si sponte non rumpantur, & tamen dolore infestent, acu acuta perforant ad commodum saniei defluxum, ne videlicet diutius repressæ, partem erodant: deinde contentum humorem in ipsis leuiter exprimunt, ita vt cutis præposita sinatur, donec ad cicatricem perductum fuerit, id quod subest exulceratum, etiam si vulnuscule occluso repletam sanie pustulam; iterum atque iterum perforare, ac exprimere opus sit. Assidue itaque sanies detergetur, cum serico crudo, aut tenerima lana, vt ne vulnuscule occludatur, & tamè cuticula indiscreta sinatur: & postea cerussa cum thure & rosaceo ex vino dulci illinatur. Habes & alia remedia apud Aëtium lib. 5. cap. 130. quibus tamen caute vtendum erit: nam illa quæ valde exsiccant, sæpius obfunt, & magis si aliquo modo repercutiant. Præstat autem vt totum negotium naturæ aliquando permittatur, sic enim melius curantur. Pestime igitur egit hic tonsor, frigida aqua repercutiente vtens in infante, eundem subito necauit. Hæc pertinent variolæ & morbilli, de quibus deinde agemus.

OBSERVATIO XLI.

De variolis & morbillis anno 1551. publice Alcmariæ grassantibus.

1. ANNO 1551. Alcmariæ pueri innumeri, modo in ita enim publice grassabantur, ut vix puer aliquis in vrbe, ab iisdem immunis esset: seniores vero eo tempore vix inuadebant, sed pueros tantum. Omnibus autem, qui decocto sicum in ceruicia vtebatur, ex nostro consilio, ab initio, facile foras propellebantur, si panno quoque rubro inuoluerentur. Illud ipsum tunc experti sumus egregie iuuare, materia venenosa ita ad cutem protracta. Cæterum mulierculæ quædam (qua ratione eo de dactylo ignoro) ita & imperitum vulgus sine delectu pueris ex variolis & morbillis decumbentibus vi-

Per. Forest. Tom 1.

X

*Cur salu-
bres.*
Cur omnes
homines v-
riolis &
morbillis
afficiuntur.
Pueri ma-
gis beni-
gnior quam
adultis
febris.

anguinis est: Neque enim contemnendi sunt, qui dicunt
infectionem à sanguine menstruo contrahi in vtero
matris, secerni per eiusmodi ebullitionem & putrefa-
ctionem eius, ac sic defecari sanguinem per quandam
humines v- quasi crism à natura factam. Propter quam causam
riolis & omnes fere hunc affectum patimur; quoniam omnes eam
infectionem menstrualementem deferimus in ventre matris.
Qua de causa non perdit febris hæc per se, sed purgat
magis. Pueris vero benignior est quam adultis. Quo-
gnior quam niam si qui per ætatem teneram eam sanguinis infe-
ctionem non expurgant, signum est esse male idoneum
separari. Quare mox quum in grandiore ætate sit, sepa-
ratio illa contingit quidem vi multa, & affligit magis.
Minus autem cum mollior est sanguis & aptior vi se-
paretur ab eo labes illa: ob id etiam cum semel accessit,
non reuertit præterea solet quoniam secreta iam est infe-
ctio: visa tamen quandoque fuit bis accessisse (vt mox
ostendam exemplo mei ipsius filij) quibus scilicet prius
non ex æte secreta fuisset. Si igitur sanguis pituitosior
sit, pustule vniuersales sunt albæ rotundæ, minore quo-
dam plenæ. Si vero biliosior existierit, pustule sciores
erumpunt. Analogia autem eius contagionis ad eam san-
guinis superfluitatem est, quæ à menstruo sanguine con-
tracta fuit, quare ad eos solum analogia est hæc infectio
quibus purificatio sanguinis non est facta, propter quod
nec omnes inficit, nec humores omnes. Hæc Fracastori.

*Causa va-
riolarum &
morbillorum.*

Causa igitur variolarum & morbillorum sangui-
nis menstrualis immundities est, quo fetus enutritus
fuit. Cui addit & Amatus, quod vel infans menstruo-
rum tempore conceptus sit, quamquam & tunc secundum
alios quosque medicos præstantissimos Elephantiacus
nasci possit: & ideo in lege recte olim prohibitum
erat, cum muliere menstruosa rem habere. Sunt &
aliæ causæ, de quibus postea dicemus.

OBSERVATIO XLIII.

De puero bis variolas habente, & postea in
morbillos incidente.

2. **A**vgustinus Forestus, filiolus meus carissimus,
puer quatuor annorum, cum bis variolas ha-
buisset, in morbillos incidit mense Septembri, ac
febre corripit. Secundo autem die dolorem
acutum sentiebat, ac circa oculos punctiones habe-
bat, ac in dorso & toto corpore, morbillos (quos
nunc Mæstlen appello) futuros prælagiebam, & ita
decocto ficuum, hordei mundati ac glycyrrhizæ,
propinato, tertia die doloribus cessantibus per cu-
tem morbilli apparuerunt. Imperavi quoque uxori
meæ (cum ego hoc tempore proficisci debebam in The-
saliam insulam Bataurum, & non Græcorum, quum ad
ægros ibi curandos tunc accitus essem) vt in cubiculo
constructo igne calidiuscule foueretur, atque in-
uolucris rubeis inuolueretur: hoc enim egregie ad
morbillos puerorum propellendos iuuare animad-
uertimus, iisque foras eductis, breui ab hoc malo
euasit. Verum licet oculos præseruassem cum aqua
rosæ & plantag. in quibus 3 j. fumach ebullierat:
mandaueram quoque uxori, vt aliqua libertate
puer vteretur, ne lacrymas funderet, ac dolorem
in oculis causaret. Cumque puer admodum obse-
quiosus esset, ac matri testam carbone ignito re-
pletam apportaret, cecidit, & igne oculos com-
bussit. Vxor admodum mærore affecta me ab-
sente chirurgum accersit. Interea statim ego reuer-
sus atque uxori lacrymantem obuiam factus, casum
filioli mihi explicanti, oculis diligenter inspectis,
de exoracione vnius oculi plurimum metuebam,
sed cum semen cotoneorum in aquam rosaceam
coniecissem, & mucagine oculos sæpius obliuissè,
miraculi instar puer conualuit, absque combustio-

nis veltigio, quo remedio & in aliis similibus casu-
bus felicissime semper vsus sum.

SCHOLIA.

Abinzoar gloriosus medicus tradit, & confirmat
Acerthoes nullum hominem variolas aut morbil-
los euadere posse, & merito sane, vt alij præstantis-
simi medici quoque sentiunt, vt iam diximus, cum
infantem dum in vtero continetur materno, san-
guine menstruo, quo enutritur, infici necesse sit, vnde
de postea in sanguine ebullitione facta, natura vi-
gorata ad cutem, tanquam per crism quandam, in-
fectum transmittit humorem, ex quo variolæ, &
morbilli oriuntur, sed vario modo: si materia
crassa est, variolæ: si vero subtilis qualitate magis
quam quantitate peccans, morbilli featurunt.
Hanc itaque causam medici considerantes, homi-
nem semel tantum in toto vitæ suæ curriculo in hunc la-
bi morbum celebriores contestati sunt. Alij vero ad
alias respicientes causas non semel hominem in hunc
prolabi, sed bis vel pluries asseruerunt: id quod verum
esse experientia rerum magistra testatur, vt & nos
in hoc nostro filio, qui bis variolas habuit licet
puer & in aliis multis ægris obseruauimus. Sunt
quippe & aliæ causæ præter signatas, ob quas va-
riolæ vel morbilli ipsi sæpe recrudescere solent,
sanguinis ebullitio putrefactione, quæ tum à causis
exterioribus, procatarticiis dictis, tum etiam inter-
rioribus provenire possunt, vnde à natura ad cu-
tem fit expulsio, & variolæ & morbilli nascuntur.
Nam pueri seu infantibus ob lacris corruptis as-
sumptionem, sanguinis sæpe fit infectio, ad quam
in cute variolæ & morbilli consequuntur: imo
quandoque causam occultam habent ab aëre infe-
cto, vt exemplo subsequenti ostendemus, & male
qualitate venenosa. Neoterici quidam causarum
huiusmodi genera in quatuor aut certam summam
digerunt. Primo enim ex mensium sanguine in poris
membrorum fetus retento, huiusmodi affectiones gene-
rari adserunt: quem natura denum robustior facta ex-
pellit, corpusque mundificat, vel in infantia, aut in pu-
ritia, aut adolescentia, raverit autem hoc in iuventa-
te, rarissime vero in senectute evenire solet. Secundo
eiusmodi affectus nonnunquam contingere volunt, ex
fœtus sub fluxionis mensium tempore, conceptu, quare
natos deinde malis lepra rarissime effugere possit. Tër-
tio ex nutricis prava diæta in idem accidere putant, vt
si cibis putredini obnoxii & ratur, veluti sunt lac, pisces
in eodem prandio sumpta: adhuc calidiorum tum humi-
dorum vsu, nulla interdum incisione venarum adhibita.
Quarto istiusmodi mala nonnunquam sub tempore epi-
demiæ oriiri tradunt, aut post malas ex sanguine crises
in corpore sequi. Cum igitur ex aëre venenoso &
prava vietus ratione contingunt, fit vt inter Epi-
demios morbos numerentur, vt docet Hieronymus
Fracastorius lib. 1. de morbis contag. cap. 13. Tunc
aliquando præsagia pestis futuræ sunt, vt diximus
de peste, cum pueros primo inuadant, mox & in-
uenes, & subinde quoque senes: quod exemplo
sequenti clarius euadet.

OBSERVATIO XLIV.

De variolis & morbillis, ex infectione aëris obortis.

Solent aliquando variolæ, & morbilli, vt iam
diximus, ab infecto aëre originem habere, siue
ea infectio ex causa particulari procedat, siue ab
vniuersali & cœlesti originem trahat, vt Anno
1562. à mense Octobri per totam fere hyemem,
deinde anno 1563. per totam æstatem Delphis con-
tigit,

in qua vrbe Batauiæ admodum celebri non
solum pueri natuque grandiores, verum etiam se-
niores aliqui, qui olim iam variolas & morbillos
passi erant, rursus in eisdem pustulas inciderunt:
quod idem contigisse scribit Amatus anno 1551.
quo tempore etiam, vt prius dictum est, idem ma-
lum Alcmariæ populariter grassabatur. Cæterum
eo tempore quo Delphenses laborabant, fuit aër
longo tempore humidus, nebulosus, putredinem
inferens: vnde minus admiratu dignum erat, in tali
constitutione admodum diuturna has malignas &
contagiosas infectiones incepisse & longo tempo-
re perdurasse. Vbi autem erumperebant, omnibus
modis studuimus, ne naturæ motus impeditur,
ideoque vt aërem frigidum euitarent, imperavi-
mus, quoniam cutem densat & harum pustularum
eruptionem prohibet. Ideo in aëre mediocriter
calido eos versari iussimus, & vt corpus vestibus
stragulisque, ita tamen munitum, ne calorem febrilem
augerent, vt vulgus facere solet, supra modum
calidis dum ventum hypocaustis (vt in Germania
fieri assolet) aut nimis tegumentis, ac stragulis,
vt sæpe syncope accedat, atque ægrotantes suffo-
cat. Præ nimio enim calore febris eorum augetur
ac grauius incurrunt pericula, maxime vero pueri
tenelli, atque infantes, non minus quoque magis
adulti ac seniores quamuis tamen ab aëre omnino
frigido, qui poros oppilat, teste Auicenna sint cu-
stodiendi. Quos enim videbamus syncope incurrere,
maxime periclitabantur, nō sine ratione, cum
huius symptomatis Gilbertus Anglicus in sua pra-
xi nos admonet, & cautos reddat, cum ait vario-
las quasdam esse salubres, alias vero lethales; non-
nullas vero medio modo se habere. Quarum exi-
tus velox est, & quæ cito apparent, & in egressione
æger alleviatur, & cum egrediuntur si cito matu-
rantur, bonas esse perhibet: contra malas & pesti-
mas, quæ delitescunt intus, & quibus frequens syn-
cope accedit. Fitque hæc vel ob materiæ reditum
ad interiora, cor obrepens, vel ex re frigida assump-
ta, vel aëre frigido exteriori obuiante, ac motum
naturæ impediente, vel ob materiæ venenosæ mul-
titudine, vel ob nimiam calefactionem, coope-
riente. Et ideo non semper calida iis conueniunt,
ob febrem vehementiorem, & inflammationem,
dum egrediuntur, lingua aspera nigra existente,
quæ maxima diligentia annotanda sunt, licet tales
barbaram medicinam sequantur, minime postpo-
nendi sunt, quemadmodum Franciscus Valleriola
medicus insignis quoque admonet (in enarratione
sua 8. contra Manardum alioqui virum doctissimum,
qui per peram morbillos sub nomine exanthematum re-
cepit: multoque minus herpes esse idem contra illum
contendit) plenius Arabes medicos de iis tractasse,
quantum ad substantiæ rationem & quantum ad
curationem, quam Græcos ipsos. Laudat quoque
præ cæteris tractatum Auicennæ. De variolis & mor-
billis, qui indicat & ab sanguinis & humorum fer-
nore isthæc popularum genera nasci, & per modum
crisis cuiusdam fieri, transmittente scilicet quæ no-
strum corpus regit, facultate, in extimas corporis
partes vitiosos succos: ostendens etiam & quibus
temporibus, ætatibus, anni constitutionibus, ma-
gis eueniant: & qua methodo sint persanandæ: id-
que profecto non minus copiose quam docte. Nā
cum à sanguinis feruore quodam nasci, & naturæ
opera extrudi in cutem recte existimari, vtique
magna methodo occurrit: feruori quidem, illum
per sanguinis missionem à principio extinguen-
do: naturæ vero decretorio, illam ad expulsionem
congruis medicamentis iuuando, iuxta illud
Hippocratis: Quæ ducere oportet, quo maxime na-

Per. Forest. Tom 1.

tura vergit per loca conferentia, eo ducere oportet. Quæ
quidem methodum Auicennæ & tanti viri dog-
ma, minime abicienda esse ostendit, sed potius
amplectenda & miranda, cum illa methodus exa-
minantibus vera esse videatur. Dedimus igitur o-
peram, ne ægri vel calore, vel rursus frigore obla-
derentur: & præcipue infantium curam habui-
mus, qui tenelli sunt, & ab vtraque causa facile læ-
duntur. Si infans adhuc lactaret, carationem ad
nutricem conuerrere tutius nobis videbatur iuxta
Guainerium, diff. 3. De peste cap. 6. De curat. vario-
larum ex auctoritate Auicennæ. 1. 4. cap. De curatio-
nibus vniuersalibus febr. parit. & 3. primi capit. De
ægritudinibus puerorum, quæ infantibus accidunt. Nā
cum infans febricitat lactans, tunc opertet vt lac
matris rectificetur: si enim tunc nutritrix sit calidæ
temperaturæ, recipienda est altera temperaturæ
frigida. Interea infantes detinebamus in loco ca-
lido, vel saltem æstatis tempore, temperato mini-
meque ventoso: qui licet omnino obscurus esse nō
debeat, pauci luminis tamen vt existat, melius est;
infantem quoque quiescere iussimus, in cubiculo
quod mouebatur semper leuiter, & maxime post
lactis suctionem à nutrice, vel ab alia quacunque
præfente, dulciter canente, vel cum alio musicali
instrumento sonante & melodiam adferente, ne
infans ad vagitum vel iram irritetur. Nutrix si
plethora abundat vel cacochymia, vena huic secta
iuuabat vel purgatio, prout humores indicabant.
Rubris pannis vel cocco infectis cooperiebantur.
Sed cauendum, vt etiam admonet Amatus, ne eius-
modi panni carnes nudas ægrotantis attingant, quia
his vis constringendi inest. Victus ratio puerulis
sic affectis, potest esse simplex, panata ceruisiaria,
qua nos utebamur, amygdalarum, pitisanæ cremor,
cum pullis. Infantes enim neque pleniorē neque
tenui cibo alendi. Si venter illorum non respon-
debat, mel cibo addebam. Pueris vero qui magis
adoleuerant, pitisanam hordei non colatam cum
saccharo dabam hordeata, hauenata, amygdalata.
Et si venter iis non moueretur, Fuchsius turebin-
thina ad ciceris magnitudinem exhibita eum mo-
uebat. Sed vehementiora ne adultis quidem dare
audebat, cum facile in dynteriam incidant. Hinc
Abinzoar medicus insignis iis, qui morbillis & va-
riolis infestabantur, nulla medicamenta exhibebat
neque ventrem mouendum esse dicebat, nisi glan-
dibus iniectis, si alius sponte non fluere. In adul-
tis tamen, iuuenibus, & senioribus, antequam erū-
perent, pharmacis leuioribus aliquando utebar
etiam venæ sectione, si adesset plethora. Vbi vero
apparerent, potius insistebam iis, quæ foras eas pu-
stulas expellerent. Vnde & recte dicebat Fracasto-
rius lib. 3. De curat. morb. contagios. cap. 4. De cura-
tione febr. variol. & morbill. Quoniam diximus expul-
sationem illam variolarum, morbillorumque, quodam-
modo crism quandam esse, & sequestrationem mensuræ
infectionis à sanguine, nulla tibi alia intentio esse de-
bet, quam vt non impedias expellentem naturam, sed iu-
ues potius, si opus est quippe eam impediunt nonnulli in-
terdum purgatorii pharmacis. Quare cum tu videris
febrem esse eiusmodi, quæ eas expulsionem aut faciat,
aut factura sit, tum abstinere à medicamentis omnibus,
sed naturam sine per se agere, nisi forte à principio ma-
gnam plenitudinem fueris conspiciat. Tum enim licet
vti purgante pharmaco, sed non acri & molesto. Quod
si inuadenda natura sit, locum prius procura, vt calidus
decenter existat, vt ager pannis decenter tegatur, & iis
rubentibus, & leui utatur cibo, vino abstineat, tum
vide, quæ causæ prohibent expulsionem, nam carnis
densitas sit, aut crassities materiæ. Tunc enim iuuanda
est natura cum iis quæ foramina cutis aperiunt, &
materiæ

X iij

materiam attenuant, quales sunt carica, fœniculus, carui, & apium, & similia, ex quibus commode decoctas sunt. Sunt qui addant lentes abiectas prunis in aqua decoctas, aliqui qui & tragacanthum, quod quidem forte miretur aliquis. Quoniam in lentibus & tragacantho contraria magis videtur intentio inesse, quam & ingressent & inspissent sanguinem & cutem obstruant. Verum ita res accipienda est, quod ebullitio sanguinis interdum temperata est, interdum non temperata, sed aut maior quam oportet. Si igitur temperata est, crassior autem humor qui feruet, tum neque lentes neque tragacantha adiungi debent, sed sat erunt, quæ subtrahant: At ubi intemperata est, & maior quam oportet, aut quod excernitur nimis subtile visum fuerit, tum si prædictis addantur lentes & tragacantha, recte facies, quoniam ita ebullitionem temperabis, quod & in sp̃to sepe fieri oportet, quum plus æquo renne est. Hæc Fracastorius, nec plura de his febribus curandis addit.

SCHOLIA.

6. **Q**Uod pueri magis hoc tempore corripiebantur, constitutionem humidam in causa fuisse puto, tum calidam, deinde quod hæc vitia infantibus & pueris magis familiaria sunt, atque hæc causa reddi potest, quod firmior ætas & adultior tantis malis non lacessitur, nisi cum forte constitutio grauior inualuerit, unde etiam adolescentes & ætis infestis, seniores hoc eodem tempore variolas & morbillos incurrebant, pueri vero magis, cum eorum corpora humidiora & calidiora facile corrumpuntur & afficiuntur. Hæc autem rursus ex ipso morborum descriptione & figura consideremus. In cute ij quidem efflorescunt, non ex ambientis contactu, sed ex inspiratu, quo vt cor afflatum delibutumque fuerit ipso statim initio vniuersum corpus, maxime vero caput ingrauescit, hoc etiam plerumque dolore concutitur, oculi tumunt & illacrymantur, facies quasi inflammata rubescit, vox raurescit, spiritus crebrior ac difficilior euadit, pulsus frequens ac celer febris nunciatur. Malo deinde aggrauescente, venenum ex humoribus, die tertio aut quarto profilit, & in cute efflorescens mali speciem deiegit; tandem vero compresso furore, soluta aliis humorum, qui contaminati fuerunt, reliquias crisi expurgat. His ita apparentibus, nullum tamen putredinis indicium (si modo simplices sint morbi) cernitur in vrinis: argumentum est, eos, venenata qualitate virium corporisque nostri totam substantiam demoliri. Hoc & morborum fœditas testatur, tam deformis aliquando visa, vt occæcatis oculis, vniuersa cutis in pustulas fœtidas adeo male olentes soluat, vt totum cubiculum odore inficiant, præsertim variolæ aliquando, vt vix quis apud eos consistere possit: modo etiam cutis vniuersa in squamas fœtidas, & in crustas ingentes abit: corpus omne non aliter contabescit & macie nigroreque aliquando torquetur, quam si menses quatuor è furca pependisset. Neque vero solius cutis hæc vitia, verum etiam omnium interiorum musculorum, viscerum, solidarumque partium. Omnes enim, prius quam cutis labefactantur. Sæpe enim deprehensum prægnantes maturos partus edidisse hæc lue perfosos, quarum alia nihil omnino foris, alia non nisi multis post diebus incommoda senserunt. Et quosdam ab interitu dissectos, quib⁹ secur, lien, pulmones, omniaque interiora haud secus atque cutis, sordidissimis papulis manantibus scaterent. Quin etiam raucitas spiritusque difficilis initio premes, & prima eruptio in faucibus & ore in ano

& partibus obsecnis apparens, plantæ facit ex intinis partibus hæc mala originem habere. In hac etiam finiri argumentum est, quod sanatis & raucitas & spirandi difficultas manet, alias sine tussi, alias cum tussi ad tabem deducta. Ex quibus dictis etiam constat non semper originem habere ex sanguine menstruo, sed etiam ab aëre infecto, & à mala qualitate venenosa, vt dictū est. Et ita eruptio nem harum papularū grauius symptomata sequuntur, vehemens nimirum dorſi capitisque dolor, spirandi difficultas, pruritus narium, & aurium, febris, & punctiōnes vniuersi corporis, pandiculationes & oscitationes crebræ. Vbi iam egrediuntur, initio facies maculas quasdam ostendit, quæ vel in sublimē tolluntur, vel in latum extenduntur. Vbi igitur videamus pruritum narium & rubedinem in facie, & punctiōnem totius corporis, & quod æger in somno metum habeat, tanquā videret coruscationem ignium, hinc pustulas futuras prædicere poterimus, magisque si eo tempore grassentur. Apparent autem plerumque in modum capiti sp̃ntes, ris, vel formicæ, siue grani milij, deinde increſcunt & multiplicantur, postea crustam & sanie gignunt, porro exsiccantur & decidunt. Rubescunt autem vbi à sanguine ortum habuerint, & pruritu, calore ac dolore discernuntur. A bile cum rubedine flauescunt, & dignoscuntur per sp̃centum colorem cū punctura & acumine. Apituita albescunt, & squamas emittunt. Ab atra bile liuorem habent, cum nigredine & punctura. Communia vero signa hæc sunt: febris immensis ardoris, dolor dorſi, narium pruritus, in somno timor, capitis grauedo, oculorum rubedo, temporum & frontis percussio, totiusque corporis punctura, & grauitas, facies rubra, lacrymæ, pandiculationes frequentes, capitis dolor, palpitatio cordis, anhelitus difficilis, vox rauca, gutturis dolor, sp̃nti crassities, oris exsiccatio, angustia pectoris, pedumque tremor. Aliqui ad certum numerum signa reducant, vel Iohannes Paschasius medicus Valentinus lib. 2. cap. 10. ponitque 20. numero. Primum est dolor dorſi. 2. nasi pruritus. 3. timor in somno. 4. vehemens feruentiu punctio. 5. totius corporis p̃odus. 6. faciei totius rubor. 7. lacrymæ. 8. totius corporis feruor, ac ardor. 9. frequens pandiculatio, quam balicem dicunt. 10. palpitatio seu concussio. 11. compressio anhelitus. 12. auarcedo. 13. sp̃ntum crassum à multo calore. 14. capitis pondus ac grauitas. 15. cordis tremor. Hæc inquam signa ob venenositatem materię, tum ob malignitatem, etiā ob febres malignas contagioſas concomitantes proculdubio sunt: quemadmodum & subsequentiā. Et sic decimum sextum signum est oris siccatas magna 17. perturbatio animi & conuulsio. 18. comitialia symptomata: vti puer apud Amatum euenit, cui post curam scarificationem, cum sex annos natus esset, sanguinis vncis quatuor extractis, variolæ ad eum efflorescere. Decimum nonum signum est, thoracis ac gutturis dolor. Vigefimum tremor pedum ac manuum, quibus & addere posſes signum sumptum ab vrina: quæ subpallida & subtilis, & aliquantum turbata est. Febris vero magna ardens, quæ subsequitur, vel potius præcedit. Sunt sæpius hæc ipsa signa multo grauiora & periculosiora in papulis nostris Poëckens vulgariter dictis. Quomodo autem morbilli & variolæ inter se distinguantur, iam ex Auic. antea diximus, quæquam notæ earundem papularū valde congeneres sint, nisi quod lacrymæ sint co-signa sunt in morbillis. Variolæ tardius egrediuntur, & eminentiam habent. Cum autem pustulæ sunt minuta & rubræ (inquit Gilbertus) tunc proprie morbilli sunt, apud nos Maselen, quamuis ab aliis confundantur, & morbillos putant esse Rinderen Poëckens. Secundum formā etiam differunt, quia

quia secundum eundem Gilbertum & Auicennam variolæ sunt magnæ, morbilli pustulæ minutæ, & non tranſeunt cutem. Vocatur etiam Morbillus à Gilberto Veterana, dicitque in hac pustula differentiam esse maculosam. Amatus quoque morbillos vocat exanthemate mixiora, vt constat Cent. 5. curat. 35. & videntur quodque esse pustulæ à nostratibus dictæ Maselen. Quanquam de nomine parum curandum cum ambarum pustularum curationes parum inter se differant, vt etiam exemplis infradicendis magis conspicuum erit præter alias obseruationes præcedentes, licet variolæ ob symptomata grauiora, maiorem diligentiam curandi requirant, interim morbilli nequaquam negligendi.

OBSERVATIO XLV.

De variolis & morbillis, passim pueros apprehendentibus.

PVeri quam plurimi, cui eodem tempore ex morbillis decumbebant, & variolis, si fluxu tenerentur, difficilis ad sanitatem perueniebant. Quibusdam etiam ex scalpulis variolis fœdæ cicatrices oboriebantur, quæ post ea difficulter emendari poterant. Vnde ad eos acciti, diligenter curauimus, ne eas manu scalpèrent: nec secus de membris, quæ variolis & morbillis plerumque affici solent, solliciti fuimus, vt oculos, pulmo, intestina, guttur & olfactus sensorium, nihil mali inde susciperent: de quibus Auicenna consilium venit Fen. 4. lib. 1. cap. 11. tract. 4. vbi prudenter admodum hæc pertractat, ob quorum membrorum incuriam, pueri plerumque ex iis variolis moriuntur, vel saltem lusciosi, vel visionis diminutæ, aut asthmatici manent. Propterea & Amatus admonerat medicos puerorum febricitantium curam habentes, quod non illico ab eis tanquam à morbo liberis discederent, si eos in variolis aut morbillos labi cōtemplati fuissent. Præter illa, quæ Amatus refert de morbillis & variolis de pueris sex annos nato cent. 2. curat. medic. curatione 15. id quoque animaduersione dignum esse putamus, ne vlcuscula neglectim habeantur: quæ si negligantur, neque debito modo mundificentur, facile in scabiem fœdam transeunt. Ita puer, cum variolas haberet, ac muliercula supra brachium posuisset folia betæ, in maximam corrosionem euenit, vt ægre à me curari potuerit. Vidimus quoque si à causa calidior ortum haberent, quod facile in serpigina post scabiem in fistulam sese conuerterunt, & ab atra bile semper contumacioris inueniuntur curationis, qua curatione neglecta cancer aliquando oboritur. Hanc etiam ob causam pustulas nigras & vlcerosas in infantibus apparentes Auicenna lethales esse pronunciauit: Si quoque in ore alcole seu aphthæ nigre apparuerint. Talis enim malitiosam sanguinis exustionem, & quasi cancerosam portendit. Hæc vero ad signa prognosticæ pertinent, de quibus in scholio latius. Ad excretionem vero variolarum in pueris commode vtebamur decocto sicuum & liquiritiæ, in ceruicia tenuiori. Leonellus vero in fero lactis decoquebat & commode eo utebatur. Ad maturacionem mulierculæ quadam utebantur butyro recenti, vel flore lactis, & licet butyrum maturet, tamen experientia vidi, cum quidam triginta annorum variolas incurrisset, ac butyrum, prius in sartagine ad nigredinem coctum, ex mulierculæ

cuiusdam consilio, accepisset, & totam faciem eo oblesisset, facta est crusta admodum fœda, totam faciem exulcerans, ita vt vnum oculum perdidit, & nisi ego commoda adhibuissem remedia, alterum quoque oculum non retinuisset. Propterea animaduertimus quosdam sapissime nullis adhibitis eiusmodi remediis melius conualuisse. Et ideo quamuis auctores scribunt, quædam maturatiua esse apponenda, id cum diligenti cautione faciendum. Propterea recte dicebat Gilbertus Anglicus: Postquam variolæ egressæ sunt, oportet vt expectemus maturacionem, & consumptionem ad sanem, & non oportet variolas amovere cum aliquo emplastro extra posito, ne forte redeat intus materia ad cor, & inducat cardiacam & mortem. Sed summum sit studium in præseruatione à frigore, & à medicinis cibisque frigidis, in his enim maior est error. Vbi maturuerint, quidam ad resolutionem materię respiciunt, & ad desiccationem cum farina orizæ, milij, hordei, fabarum. Interdum autem rumpuntur, cum acu aurea, ne sanies corrodatur membra, & postquam exsiccata fuerint & inceperint desecari, tunc aliqui apponunt facinam addito croco. At vlceratis quidam imponunt cerotum cum cerussa, vel vnguentum album, cui amphoræ exiguum admixtum sit. Auicenna vero ad pustulas vlceratas commendat lotionem mellis cum modico nitri adhibito, præcipue, si sanies earum crassa fuerit: in punctione (Aultrius ad monet) præstat aliquid lactis admiscere, quia aquæ punctionem non fert. Alij cum decocto myrti, rosæ, squinanthi lentisqi foveant, quo humor ille influens doloremque gignens propulsetur, caroque tumida restringatur, roboretur & desiccetur. De his tum de solutione Auicennæ, videas reliquos auctores. Sed diligenter cauendum, ne eiusmodi adhibeantur, priusquam vlcuscula bene desoluerint, hoc est, matura effecta sint, exactiusque foras sint protusa: quod plerumque post septem vel etiam plures dies contingit, in ætate tamen citius quam hyeme. Propterea diligenter nos admonerat Guainerius, memoriz quidem bene imprimendum, quod nunquam epithema, vel aliud tale quippiam admoveamus, cuius virtute materia posset propelli ad interiora: vidi enim inquit idem auctor, Iudæum quendam medicum, qui ad pauca respiciens, cuidam epithema variolas habenti cordi applicauit, in quo salutis signa iam incipiebant apparere, ex quo appposito, die sequenti, vel paulo post, præfocatus, periit.

SCHOLIA.

IN variolis & morbillis quam exactissime examinanda sunt signa prognostica, ob malignitatem earundem pustulatum. Virides enim & colorem violarum referentes malæ sunt, nigriores vero deterrioræ: candidæ autem salubriores. Ruberæ quoque non parum commoditatis adferunt, & præsertim si non sint multæ: magnæ tamen in quantitate facilius erumpentes sine febricula ardentis, eaque decreſcente, non adeo malæ sunt, imo signum est instar multi sanguineam massam eiusmodi pustularum feruore & ebullitione secerne & digeri, quo purum ab impuriore sequestretur. Alij tamen dicunt deteriores plures esse quæ pauciores, maiores quam minores: quod ex sententia Herodoti Aetius scripsit, quæ cum Auicenna ex diametro pugnare videntur, cum Auicenna dicebat albas & magnæ quantitatis meliores esse. Verum res nullam dubitationem habere videbitur.

tur, si dicas, Auicennam intellexisse variolas scilicet magnæ quantitatis, meliores esse, eo quod per illas plurimum succi nequam ac extremæ sanguinis vacuatur. Aetius tamen, cum animaduertit, maiores illas pustulas, argumentum esse posse humoris plurimum redundantis & admodum prauis, ac fere pestilentis, merito credit, deteriores esse, quam minores, habita ratione ad corporis prauis humoris abundantis magnitudinem. Atras vero pustulas, febre comite, exitiales Rhases dixit. Interea quicumque morbilli, seu variolæ, si citius apparuerint, oculusque maturæ fuerint, salubriores erant. Tardiuscule maturantes, cum syncope perenni; atque angustia, perniciosa. Subito quoque sese recondentes & syncopen proritantes. Duræ quoque & violacæ prauæ. Anhelitus præterea difficultas in eiusmodi affectibus pessimum est indicium: proinde quoque haud dubie exitalia signa sunt in variolis, febris acuta, angor immodicus, sitis intolerabilis, vires imbecillæ, anhelitus coarctatio siue constrictio, tales ocyssime moriuntur, paucique ex iis reualescunt, quum plerique horum ex prædictis malis suffocentur. Lotium præterea viride siue atrum, excrementaque viridia pessima sunt & lethalia. Sic diarrhœa in variolarum male affectis semper mala & infausa iudicanda. Melius autem est, teste Auic. ut variolas febris præcedat quam sequatur, *fen. 1. doct. 4. cap. 6.* Variolæ albæ, paucæ numero, magnæ quantitatis; disunctæ, tertio die exeuntes & facile, cum febris diminutione sunt meliores. Rotundæ, eminentes & disunctæ, bonæ quoque sunt atque eleuatæ, ut experientia obseruauimus: depressæ admodum & non disunctæ, malæ. Albæ vero, duræ, inter se propinquæ, difficilis exitus, quamuis optimam spem in principio præbeant, ut dicebat Leononius, sunt tamen malæ. Omnium pessimæ sunt quæ quandoque occultantur, debili existente virtute. Variolæ quoque ob cutis densitatem detentæ, ut plurimum mortem inferunt. Mala autem signa, ut *Garcialopius medicus Lusitanus* annotauit, partim ab ipsis, partim ab earum specie, anni tempore, ægrotantis viribus, tum à vitæ ratione sumuntur, à ventris quoque duritie & mollitie. Ab ipsismet variolis: nigræ & virides, ut dictum est, omnes malæ, pessimæ nigræ, rursus deteriores plures, quam pauciores. Iam quoque malignitas atque bonitas ab ipsius mali specie: ut tales deteriores sint quæ vel interna occupant, vel foris faciem; pluresque deteriores paucioribus; diutius quoque perseverantes, iis quæ celerius decedunt: malæ quoque pruriginosæ & ardentes & perniciosæ adferunt quæ intro redeunt. Ab anni tempestate. Vere plurimum præcopia, Autumno magis vitio humorum, cœli constitutione calida & humida, infantibus & pueris, post etiam adolescentibus, rarius vero iuuenibus & viris, rarissime senibus excitantur: ubi ac corruptus est, aliquando omnes æque afficit, quanquam pueros semper magis ob causam superius dictam. Ab ægrotantis viribus: nam si præcessit coctio, si virtus robusta sit, si febris leuior, faciliusque spiratio, cætera quoque meliora facta sunt, salubres papulas iudicamus: alioqui exitiosas, maxime si virtuti debili accedat magnitudo febris, sitis vehemens, æstus, dyspnœa, lactatio corporis, vinæ malæ, nigræ, animi deliquia, & alia antedicta. A victus ratione: nam cibaria quæ facile corrumpuntur, præcedentia earum malignitatem arguunt, contra boni succi, meliorem spem relinquunt. A ventris duritie ac mol-

litie: quæ enim succedunt alio suppressa aut moderatas egestionem faciente, bonæ sunt quæ vero fluente aluo & vomitibus vexantibus sunt, malæ. Solent enim interire, qui hoc malo capiuntur, propter virtutis debilitatem cum rasura intestinorum dysenteria, diarrhœa & fluxu ventris. Mictus enim sanguinis satis lethale est indicium, quod pueris non semel euenisse vidit *Garcialopius*, quos morituros prædixit. Quod & cuidam cardonis filio septem annorum contigisse narrat, cui medendum accersitus erat, iam septem diebus elapsis ab ægritudine, quem cum vidisset per totam faciem, pectus, ventriculum, pustulis quibusdam plumbei coloris infectum, ac fatore iam oppressum, nec dubitauit quin de illius vita actum esset, quod iam coram omnibus prædiceret. Accersit tunc ad illud quidam ex domesticis, qui illum audiuerat. Quæ, inquit, coniectura ducis quod hunc puerum moriturum præfagias? Tunc illi respondit, ex colore illo plumbeo variolarum, & ex fatore & imbecillitate virtutis, quæ omnia apud medicos auctores mortis signa sunt. Tunc ille respondens, Pueri infelices ecce vinam sanguineam, immixtam ipsi. Iam alij quoque anginosi, quod plurimum sit, quidam etiam syncope moriuntur, ut nos quoque sæpe spectauimus, cum empirici tales tractantes prius non viderint præcautionem, de qua postea dicturi sumus. In morbillorum tamen eruptionibus pauciores periclitantur, modo victus rationis ac curandi non fiat error: quamuis aliquando symptomata peiora ipsis variolis inducant. Hæc satis de signis prognosticis, nunc ad alia exempla redeamus.

OBSERVATIO XLVI.

De synocha quibusdam febribus, modo cum variolis, modo cum morbillis.

Anno 1562. in autumno Delphis, plurimæ febres synochæ, maxime cum variolis, & nonnullæ etiam cum morbillis publice grassabantur: id quod minime mirari oportet, cum variolæ & morbilli ut *Gilbertus Anglicus* annotauit lib. VII. De variolis & morbillis, sint infectiones vniuersales, & quod sæpissime sequantur febres pestilenciales ex mala crisi, & ex materia humida conclusa, & sanguine turbulento, & aliquando ex multitudine materiæ corruptæ, ac potissimum ex repletione sanguinis. Vnde quoque sunt in ægritudine sanguinea sicut in synocha. Quo tempore etiam seniores eiusmodi febribus synochis cum variolis plurimi detinebantur: quemadmodum *Ceruisianus* ille *Hadrianus Alovinus*, alias *Aleruinus*, de quo facta mentio est lib. 1. obs. 17. pueri quoque tum infantes & præcipue iuuenes eiusmodi febribus corripiebantur, & cum synochæ eos inuadebant una cum putredine, mox oculi rubere incipiebant, & postea dolorem sentiebant in gutture, ac pectore, tussi leui subsequente: quæ equidem erant præfagia quod circa quartum fere diem variolæ vel morbilli erumpere. Prurigo quoque nares occupabat, quibusdam & sternutatio superueniebat, omnibus vero ex æquo punctura totius corporis; quamuis hæc symptomata dicta potius membra superiora inuadebant: forte quod sanguis nutriendus illa membra calidior sit, teste *Isaaco* de vrinis: at multis vox fiebat rauca. Vbi hæc aderant variolæ vel morbilli expectabantur. Quibus vero (nempe magis adultis & iuuenibus) statim sanguis emittebatur per venæ sectionem ab initio, antequam apparerent, commode

commode à nobis curabantur & multo citius. Vbi vero emergebant; ut foras propellerentur decoctione hordei vtebamur, adiectis caricis pinguibus, vel hoc simili decocto: *℞. sicum siccarum numero vi. lentium mund. ℥. laccæ, gummi tragacanthæ, ana ℥. j. se. feniculi ℥. j. coquantur in aqua communi pro ℥. j. coletur, & saccharo dulcoretur, quidam addunt croci exiguum.* Alij vtuntur aqua hordei saccharata, quam tepide ebibere iubent, ut *Amatus* cent. 2. curat. 15. vel *℞. caricæ pingues nu. 12. gummi tragac. ℥. ii. se. fenic. ℥. j. croci. ℥. j. in ℥. 2. aquæ; fiat decoctio ad consumptionem tertie partis, & coletur, & propinetur hoc decoctum calidum, mane & sero.* Possunt etiam adiungi passulæ corinthiæ, dactyli, caricæ; ubi vox rauca, & ad sititissimis; quibus etiam aliquando vtebamur. Cæterum cum symptomata sæua præcipue à variolis & morbillis oboriuntur, cum primum appareant, de nonnullis membris curam præcipue habebimus: in primis cum oculi facile exulcerentur à variolis (vnde facile visus corrumpitur, vel destruitur) pro præseruatione eorum palpebras oblineamus aqua rosea, cui exiguum croci immixtum erat, vel aquam rosaceam cum sumach ebullitum in oculos instillabamus. Alij decoctum coriandrum & sumach in aqua, & colaturæ huius iniiciunt exiguum caphuræ, & aquam illam puram immittunt. Et si cum iis non esset nocuum oculorum, emergentibus variolis, aquæ prædictæ aliquid succi feniculi vel rutæ addunt, aut verbenæ, vel fragariæ, in proportionem subdupla, & instillant. Aliud apud *Amatum*: *℞. aquæ plantaginis, euphrasie, rosæ, ana ℥. j. caphuræ ℥. j. croci ℥. ii. misce, fiat collyrium, vel ℞. pul. sumachiorum ℥. ii. aquæ plantag. rosæ ana ℥. ii. misce, & ad ignem parum calefiat, & coletur: colaturæ ad oculi sæpe instillantur.* Pro guttibus, faucibus, orisque præcautione, vtebar gargarismo ex aqua plantaginis cum syrup. granatorum & diamoro. Annullæ sequenti vtebat: *℞. rob. mororum ℥. j. aquæ capiti ros. plantag. ana ℥. iii. vini granator. acetos. ana ℥. j. misce. fiat gargarisma.* Verum illud quoque hic admonuisse vtile censemus, quod *Capo de Vacca* consulebat suis discipulis cum prælegeret de feb. pestilentibus, & de curatione variolarum ageret, ut ex eius discipulo quodam acciperet, quod in his non vteretur communibus gargarismis, scilicet astringentibus, ut in angina, sed potius habentibus vim refrigerandi, interdum discutienti & mitigandi acrimoniam malignitatis, ut aqua hordei cum cortice, ut magis exsiccet; cui etiam addit (cum longam sustineat decoctionem hordeum) scabiosam, quæ malignitati aduersatur, ita & acetosam & semen citri: idque prius frigide, deinde calide. Et huius gargarismi assiduus sit vsus, ne partes ulcerentur. Et ubi adeit insignis acrimonia, fieri potest ex lacte: Sed cum ægri in his febribus plerumque delirant, aduertendum ne deglutiant. Et ideo *Aetius* accipit quartam partem lactis & tres partes aquæ, ut aqua sit. iii. lactis ℥. j. fiatque decoctio cum assidua agitatione, ad consumptionem medietatis: quo vtiliter, & si signa ægrotantis in ventriculum labatur, non est periculum ut corrumpatur, vel quod putredo ac febris augeatur. *Guainerius* vero ad oris, faucium, gulæ defensionem, vtebatur succo granatorum, vel sæpe os collucebat cum aqua plantag. ℥. iii. amyli ℥. j. ℥. vel lacte caprino, vel asinino simul cum aqua plantag. vel ros. mixta aut aqua sacchar. ℥. iii. vini granat. ℥. j. ℥. penidiis quoque in succo granatorum fuis, vel agrestia adiu-

cta aqua rosea. Carterum ad defensionem omnium membrorum superiorum, indifferenter utile est, ut post cibum sumantur aliqua grana granatorum medij saporis, vel aliquot coriandri grana, vel cotoneorum aut sorborum cum saccharo conditi, aut panis in succo berberis, agrestia, vel simili infusus. Vbi vero ulceratio præfens erat, vtebamur aqua hordei cum diamoro vel melle ros. & ad maiorem mitigationem lacte caprino, & aqua ros. simul mixtis. At *Niculus Florentinus* admonebat quoque, si maximus esset dolor, excoctio ut à gargaris abstinemus, & iubeat ut potius æger sumatur ex aliquibus medicamentis iam dictis. *Guainerius* quoque gulam, œsophagum, & stomachum, defendebat hoc modo. *℞. aquæ hordei ℥. j. aquæ end. ℥. ii. iuleb. ros. ℥. iii. syrup. myrtini ℥. ii. fiat iul. b. de quo infirmus pitissando sapius sumat, vel per canulam sugat.* Ad pulmonum defensionem, ne ulcerentur, vel anhelitus constringatur, ut sæpe contingit, pueris sæpe exhibuimus syrup. papauer. adiecto diatrachacantho, elegantis instar. Aliquando etiam decocto sicum liquiritiæ passul. modo non adesse fluxus ventris, vel hoc sequenti: *℞. lach. de papa. ℥. j. syrup. myrtini, viol. aut eius loco iunibini ana ℥. j. misce, vel hoc, quod egregie prodest pectori atque gulæ internæ. ℞. syrup. granat. dul. ℥. ii. sacch. penidiar. ℥. iii. amidi purissimi ℥. ii. misce pro iul. b. vel iuxta *Amatum*: *℞. farina fabar. ℥. ii. se. papa. albi. ℥. j. gummi tragacanthi ℥. j. amyli ℥. j. cum syrup. myrtino q. s. misce, fiat elegma, clambituum dictum, & supine, ut cætera arteriaca medicamenta lambendo capiat.* *Auicenna* autem tale loch componit, quo & *Guainerius* vtitur: *℞. lenium, excortic. & subtiliss. tritarum ℥. iii. se. pap. albi ℥. j. confer. ros. ℥. ii. iuleb. ros. q. s. fiat loch, de quo sæpe lambat infirmus. Pro intestinis præseruandis vtebar stipticia, ut conf. ros. syrup. & rob. de ribes. Si in fine morbi fluxus eueniret, vtebar trochi. de spodio cum semine acetosæ. Ad nares defendendas, & ad odoratos sensorium, iubebam, ut acetum rosaceum naribus admouerent, & olfacerent. Valet etiam odor camphoræ, viol. & santalorum. Labia quoque si variolis circumdarentur, vel ulceratione afficerentur, mucagine cotoneorum commode oblinebam. Difficiliter omnes, purgationes sustinebant, nisi lenes, ut *syrupum ex infus. ros. pallidarum.* Interea si venter constiparetur, serum lactis concedebam, ab acerbis & salis cibis maxime abstinebam, & in lactantibus pueris, ne nutrices iis vterentur, mandabam, atque hoc modo multi eodem tempore à variolis & morbillis curati fuere.**

SCHOLIA.

Mulierculæ quædam & vulgares eo tempore (ut etiam antea admonimus) ad morbillorum & variolarum propulsionem, dabant vinum rubrum, non sine multorum perniciæ, adeo ut etiā omnibus illud familiare remedium foret: quod quidem factum puto aliquando à medicis fuisse consultum, in istis febribus, ubi vires iam deiectæ essent, & proluues alui puerulos tum alios inuassisset, ad fluxum inhibendum, in quem facile labuntur tales, qui ex variolis & morbillis decumbunt, ut dictum est. At vulgus pessime vinum non solum Gallicum, sed & illud rubrum crassum, quod à tinctura nomen habet, sine delectu quibusvis propinabant. Vinum tamen si aliquo modo concedi debet, id nequaquam rubrum sit: imo propter febrem, licet etiam sit album, in principio

OBSERVATIO XLVIII.

De morbillis, cum sanguinis fluxu è naribus.

7. Chirurgus cum ad virginem quandam viginti quinque annorum, quæ in morbillos incidisset & continua febre acuta laboraret, vocatus esset, ad venæ sectionem peragendam forte fortuna vna simul accitus ædes intrabam, & sanguinis missionem inhibui, licet omnia iam ad sectionem parata essent, eo quod sanguis è naribus fluere, & iam per quinque dies morbilli foras expulsi essent. Tamen cum natura paulo segnior sanguinem è naribus profunderet, letis porcinis substillum sanguinis ad fluxionem stimulum censeui, cum animaduertem quod natura per eum locum crisin tentaret: quod cum non posset, id nos perficere hoc modo posse recte arbitrabamur: & illud quidem non sine auctoritate feci, insequendo causam illum, quem posuit Guainerius suo tempore practicus insignis licet barbarus, in curat. variol. diff. 3. De peste cap. 6. de hac re ita scribens, Nota tamen, quod si naturam perceperis sanguinis narium fluxum tentare, ipsam iuuare debes cum seta, vel aliquo eiusmodi narium fluxum sanguinis prouocante; phlebotomiam, si opus fuerit, dimittendo. Quod cum ego fecissem, sanguis bene fluxit, & febris desit, & paucis diebus à morbillis quoque sanata est, postquam statim à prima nostra vocatione vsa esset sequenti decocto, variolas & morbillos euocante. *℞. lenissimum excorticat. 3j. hordei decorticati p. j. caricar. nu. vii. laccæ, tragacanth. ana 3j. passul. 3℔. inibarium, num. vii. rad. feniculi, 3℔. fiat decoctio in aqua communi pro 1℔. j. B. colaturæ addendo oxyfacc. simplicis 3℔. misce.*

SCHOLIA.

3. Quamuis Amatus Lusitanus medicus doctissimus minime concedat lenium excorticatarum decoctum in variolis, multisque rationibus probet minime conuenire quod etiam ante illum Aloysius Mundella Brixienis medicus in epistola sua ad Iulium Burellam scripta, fecit. Contra quos agit Garcialopius Auicennam defendens, quem in hac re antecellere dicit Græcos in medicamentis componendis, neque lentibus, laccæ, aut tragacantho, tantam facultatem obstruendi inesse, ut illi volunt. Quibus medicamentis ille, tum alij plurimi, sicuti & nos sæpe commode vsi sumus, optime se habuere.

OBSERVATIO XLIX.

De variolis & morbillis anno 1563. publice grassantibus.

7. Anno 1563. ut paulo ante quoque memini, verè incipiente, & per totam ætatem publice iterum grassabantur variolæ, ac morbilli, in omnibus fere ætatibus (cumque hoc malum omnibus commune esset) maximam contagionem inferebant. Aderant & Delphis eodem tempore febres synochæ infinitæ, & satis peracutæ, nonnullæ quoque pestilentes, vna cum vermibus, quibusdam vero & febres ardentes, atque caufones, maxime in ætate: quæ omnes illis incipiebant, sed quæ variolas subsequerantur multo maligniores erant. Nonnullis tamen, quamuis paucissimis, pueris

tantum variolæ aut morbilli absque febribus apparere. Curabantur fere eodem modo, ut diximus est obseru. 44. & maxime obseru. 46. Adultis vero quibus in principio venæ sectio fiebat ante apparitionem, melius curabantur, & citius exiebant variolæ, quam illis, quibus sectio venæ omilla esset. Omnibus fere hoc tempore in principio aluus adstricta erat, quibus cassia, manna, infusum rhab. profuit. Sed apparentibus morbillis, & variolis per se facile aluus mouebatur, ut aliis remediis non vteremur, nisi iis, quæ foras protrudunt exanthemata, de quibus nunc facis diximus. Interea muniendo oculos remediis conuenientibus, collocando infirmum in loco minime luminoso, iuebamus, ne ægri res rubras, & valde luminosas inspicerent. Guainerius saphyrum & smaragdum oculo circumducit, & iubet ut smaragdum sæpe intueatur, & ocularia quædam remedia iam superius scripta in ætate frigida, in hyeme tepida, instillet. Ad reliqua membra munienda, tum ad propulsionem variolarum & morbillorum, vtebamur iisdem remediis obser. xlvj. præcedente descriptis, in principio quoque habendo semper respectum ad febrem synocham, antequam emergerent: & iisdem apparentibus, febre quoque non omilla, si ea augeretur, vel permaneret, reliqua in scholio sequenti clariora euadent.

SCHOLIA.

Acriora medicamenta, cum tales minimè sustineant, cum hæc corpora, ut diximus, ad fluxum paratoria sint, ideo quidam existimant, hic leues elysteres sufficere ex diluto hordeato, in quo vitellus oui & oleum chamæmeli vel viol. (si ad sit calor ingens) dissoluta sint, cassia 3℔. vel 3vj. & sacchari modicum, etiam sine sale, si materia ad superficiem commoueatur. Qui elysteres diutè retinendi sunt. Lenia pharmaca ut sint, necesse est, ut iam admonuimus, ex decoct. inibarium, thamarind. prun. cassia, manna, glycyrrh. inre galli veteris, syr. ros. laxat. Aut vbi ardentior febris est, & bilis redundat, infusum rhab. ad 3j. vel 4℔. in aqua endi. At cum hæc omnia vitia ex sanguine effluere sentiant, statim initio laborandum est, ut feruor sanguinis extinguatur, & putredo prohibeatur. Cui rei conueniunt, quæ refrigerant, & leuiter constringunt, alimenta quoque eiusmodi & quæ contemperant. Conueniunt itaque syr. de ribes, de sym. acetos. citri, de limonibus, de granatis, ac reliqui in pestilentia numerati, & condita refrigerantia potissimum si morbilli, & variolæ quid venenositatis habent quemadmodum nunc cum publice grassabantur. Si vero vehemens sanguinis motus, neque hæc remedia putredini resistent, iuuanda est natura, ut foras propellat, iis videlicet quæ sudorem moueant, & in superficiem corporis materiam adigunt, qualia à nobis iam recitata sunt, in obseruationibus præcedentibus, ut sunt sicut sicca, passula, semen apii fenic. &c. Sunt qui laudant aquam destillatam, è floribus lini, huic rei valde conferentem. Oculos munit Bened. Auentinus præceptor meus tum nasum, cum auro, proprietas defendente dicta membra, guttur phlegmatico candido seu cando dicto. Aures oleo rosaceo aut myrtino instillato. Nares aceti odoratosar. santalorum. Exulceratis ceratum ros. valet. Intestinis conf. ros. vel syr. cydoniorum. Maturæ, molles ac plenæ sanis, ac argenteæ vel aureæ confusen. dæ, molliques linteos sanies abstergenda, vel bombace.

Vbi maturæ, exsiccandæ erunt ut cito decidant cum aqua ros. 1℔. salis communis 3j. croci 3j. bulliant simul vsque ad consumptionem tertie partis, pecia lineæ in ea madefacta, & infusa, ac expressa, variolis apponatur. Sed vnice cauendum, ne super immaturas iam ruptas imponas, ne ex dolore vehementi apostema eueniat. Alij fumigio vtuntur, in panino recepto. De his, tum aliis remediis, vide Guainerium, & de puluere implente cauitates variolarum, ex amylo, thure, manna thuris, aloë libar. ce-russa farina fabarum, orobi, lupinorum; quamuis in his maxima habenda ratio partis, ætatis, temperamenti, eaque omnia ad consilium adhibenda, quæ adhiberi solent, cum vlcus carne replendum est, ne super sit deformitas. Crudas, duras, nec maturas, vapore decocti chamæmeli, caricar. passul. citrici, dactylor. pinguium maturotum, se. albæ, lini, feniculi, & similia perfumandas iubent, ac eodem decocto fouendas. Deinde lineam telam calidam apponunt, dum maturecant. Atque vbi maturerint ut priores, deinde curant. Alii qui ut citius exsiccentur post maturationem aphrogala apponebant, ut vidimus, quamuis per se sine remediis topicis adhibitis melius curarentur. Hinc Garcialopius admonerat, si sanies alba efflueret, nihil remedium ad mouendum esse multoq; melius carnē succrescere sine vestigiis quod etiam experientia compertum habemus. Si corrupta est sanies, ne fiat exulceratio, præstat acui variolas aperire, demum virulentiam, & acrimoniam humorum detergere, ac saniem abstergere. Quibus autem vestigia morbillorum ac variolarum aboleantur, mox dicemus.

OBSERVATIO L.

De variolis in muliere prægnante.

7. Maria Petri Sasboti, diuitis illius cernisarij filia cum prægnans in quinto mense esset, anno 1563, mense Iulio, in variolas incidit, adeo copiosas, ut vix plures vnquam in ægotante viderim: sed quod mirabar, sine febre erat. Cum autem foras prodissent, neq; febricitaret, nec venæ sectione, neque scarificatione, aut cucurbitulis vsi sumus: sed serum lactis cum ficibus ad satisfietatem, cum aluus sponte non deiceretur, exhibuimus, ut sic variolæ etiam ad cutem melius promouerentur. Post septimum diem ab initio, hæc ipsa in febrem incidit, quod tamen malum erat, aqua tamen nostra industria, Deo opitulante, euaserit. Nam cum aluus stricta maneret, bolum ex 3x. diapr. simpl. deuorandum dedimus, quo optime excreuit, & bene se habuit. Ob festo loco potus, & paulo post, eam febris reliquit. Verum quod iam fere omiseramus, in principio etiam ea remedia adhibuimus superius enarrata, quæ oculos, guttur, pulmonem, & reliqua membra munitent. Et cum oculi male haberent aqua ros. cum sumach. more consueto vtebamur. Ceterum cum iam malum in declinatione esset, atque ipsa linimenta exsiccantia, faciei adhibenda mihi proponeret; suadebam, ut ab iis abstinere totumque negotium naturæ committeret, cum facies alba concocta, à variolis, per se ruptis, efflueret, & imperavi ne digitis crustas auelleret, & vt à frictione abstinere, quamquam pruritus sentiret. Verum cum à vellicando variolas non abstinere, quibusdam nondum maturis, deinde cum ex muliercularum consilio, ad exsiccationem pinguedinem seu spumam lactis seu cremorem adhi-

buisse, facies crusta obducta est, admodum facta, & vestigia relicta fuere, atque oculis rubedo oborta est, quæ longiore tempore adhæsit, ut postea vix curari potuerit, etiamnum oculorum rubedine permanente, ut leui ex causa oculi rubore adhuc afficiatur. Quæ si non apposuisse, procul dubio, ut alij qui hoc tempore variolis derinebantur, quibus non adhibita fuere medicamenta localia seu topica, commodius sine vestigiis relictis, à me curabantur.

SCHOLIA.

Quamuis practici fere omnes scribant, ut linimenta exsiccantia post morbillorum aut variolarum maturationem, & apertionem, sanie deterfa, applicentur: experientia tamen vidimus, hoc tempore, in istis variolis, si sponte maturentur, & deciderint, quod minori negotio persanentur, & minus per se vestigia relinquant: ita ut opinio quorundam vulgarium hominum magis laudetur, qui dicunt quod non debeant acui perforari, neque aliqui iis apponendum esse volunt: quam sententiam Valescus in suo Philonio minime reicit, imo approbat, potissimum si sanies bene cocta effluat, & per se rumpantur. Istius quoque opinionis fuit auctor ille, qui De proprietatibus rerum librum conscripsit, qui ita dicit: *Caveat autem nutritrix vel medicus, tam in puerulo, quam adulto, ne talium pustularum vesiculæ, nec propter pruritus, nec propter aliud rumpantur, seu aperiantur, maxime circa faciem: quod si perforentur variolæ vel morbilli, perpetuis temporibus, vestigia apparebunt.* Hæc ille. Id nos quoque experientia vidimus. Vnde etiam iubemus, ut nutritrices puero-rum manus fascia lata ligent, ut prurientes papulas scalpere non possint. At cum venter huic mulieri non fluere, diaprimum simplicissimum & leniens exhibuimus, cum prægnans esset; deinde quod in variolis & morbillis minime laxantibus vti debemus, cum tales facile in fluxum incidant, ut prius dictum est. Memini enim, quod illustri Comes Mauritius inuenis, filius illustrissimi Principis Auaici in principio Nouembris anno 1583, cum in morbillos incidisset, intra diem & noctem aluum ita citatam habuerit, ut trigiesis coactus fuerit ventrem deponere; quem Franciscus Marcellus medicus Dordracenus, vir doctus, & amicus noster curabat: sed cum eodem die ipsemet decumberet, neque Comitem inuifere posset, eiusdem iussu accitus fui, sed præscriptis alimentis & medicamentis leniter constringentibus, facile conualuit.

OBSERVATIO LI.

De variolis, cum maligna vlceratione & excoriatione.

7. Per decem annorum, qui in platea Vaccæ apud insignem totius Bataviæ organistam Biscopium, musurgum illum peritissimum (quem componistam Barbari vocant) habitabat, in variolas incidit, quæ in corpore ac facie racematim scaruriebant. Sed nescio cuius mulierculæ cõsilio cruri, tum brachio, folia betæ albæ apposta fuere, & sic stolidi muliercula malignorum vlcera causa extitit, quæ vix, imo ægerime ac longo tempore ad cicatricem potuimus deducere. Intus vero prius exhibitis decoctis, quæ variolas foras protruderet, vniuersalibus remediis premittis, necellum fuit vti vnguento albo camphorato: quod

quod cum non iuaret, vnguento de plumbo vti sumus: quo puer postea conualuit.

SCHOLIA.

Nihil peius est, si quis his pustulis pleno corpore exorientibus, calidis mederi voluerit: attrahet enim potius quam per cutem euacuet. Quo fit ut prius in principio sanguinis missione medendum sit, quam calorificis medicamentis materiam nondum paratam foras elicere. Et quanquam lata pustula, quales hyeme Simon habuit (teste Hippocrate) non admodum pruriunt: hic certe cum ad ignem inungeretur, vel calida lauaretur, iuuabatur, vomitiones non expediebant, puto utique eum, qui calidis largiter fouisset, prodesse potuisse. Quo loco in vltimis verbis (prodesse potuisse) seu ut solet breuitate (cui profecto nihil deest) Hippocrates ostendit: quod & Garciae Lufitanus medicus animaduertit: non in omnibus semper conducere calidorum vsum, sed iis, qui iam euacuati fuerunt: multoque minus si topica attractiua variolis aut morbillis ante maturationem apponantur, ut huic puero contigit: & licet variolae iam quasi ad maturationem peruenissent, folia ipsa apposita pessima tamen vlcera induxerunt in brachiis & cruribus, bona aliqua adhuc fortuna, quod mulier faciei non apposuerit, sed membris ignobilioribus. Alij vero eiusmodi vlcerationes, praecedentibus vniuersalibus remedijs, lauacris curant, quemadmodum Amatus in puero Altaricio ex variolis serpentina & cutem erodentia vlcera habente: cui a propinato syr. viol. solutino, laetue aqua permixto, quo optime egressit sequenti lauacro excoarationes lauare fecit, ac postea panno lineo abstergit, & puluere infra dicendo aspergi. Sic autem lauacrum habebat: *℞. flor. ros. rub. siccat. myrtill. foliorum lentisci, summitatum quercus, tamarisci, fiat decoctio in aqua communi, qua excoarata partes lauentur, & lineo panno abstergat, sequenti puluere inspergentur. ℞. thuris, mastice, ros. rub. sarcocollae, ana part. aequal. fiat pul. subtilis.*

Pinguis de plumbo.

Ad vlceram variolarum consolidanda.

Ad crustas in naso ex variolis aut morbillis.

3. *Ad crustas in naso ex variolis aut morbillis.* Vng. camphorato albo, deinde ex plumbo vti sumus, quod a Montagnana in suo antidotario ita describitur: *℞. plumbi vsti ℥ ii. litharg. ℥ j. cerussae lotae, acris ana ℥ ss. olei ros. ℥ iiii. mellis ros. ℥ j. vitell. onorum nu. iiii. myrrhae ℥ ss. cerae q. s. fiat vnguentum.* Valet in excoarationibus, inflammationibus membrorum, in vlceribus fraudulentis, corrodentibus, antiquis, ambulatibus, gangraenis crurum & aliarum partium. Nos quoque feliciter saepe vti sumus ad impetiginem, vlceram gallica. Idem in variolis excoaratis, vel ex scalpitu vel alio modo; prodest iuxta Guainerium & Auicenn. similiter vng. alb. sine aceto, & de cerussa descript. *Auicenn. 5. cano. tract. 3. vel de cerussa Mes. lotum cum aqua ros. adiecta capbura & cort. rad. salicis, vel ceratum album Gal. sine aceto, vel hoc a Guainerio commendatum: ℞. olei ros. ℥ iiii. cerae albae ℥ j. liquescent simul, deinde diu cum aqua ros. lauentur, cui postea adde rasura rad. cannae ℥ j. rasura rad. salicis ℥ ss. capbura ℥ j. fiat vng. quo vtere. Auic. quoque 5. can; extollit, quod ex litharg. oleo ros. cerussa, & cera componitur, sic & vng. rubrum. Sed hic meminisse oportet, quod antea quoque dictum est, crustas in istis pustulis in naso oboriri, vel in alijs partibus, ad quarum remotionem Auic. laudat vnguentum paratum ex oleo ros. cera, cerussa & cadmie modico. Valet etiam, ut prius admonuimus, butyrum lotum cum aqua ros. vel hoc quo Guai-*

nerius vtitur: *℞. olei ros. ℥ j. pinguedinis anguilla ℥ ss. laetue cum aqua ros. quibus adde parum cere liquatae, & litharg. ℥ j. cerussae ℥ ss. fiat vng. cum quo liniantur crustae.*

OBSERVATIO LII.

De muliere puerpera, quae ex variolis laborans, male tractata, in mortem deuenit.

Puerpera, quae eodem tempore Delphis ad partem Orientalem ciuitatis habitans, ex variolis decumbebat, quae cum impense febricitaret, eaque aucta, magis ac magis crescente, ita ut ob calorem externum circa variolas in cute torqueretur, tanquam igne torreretur, obseruatricius (sic enim mulierculam assistentem vocant) stupidissima, & artis medicae ignata, pannos lineos aqua gelida tinctos, corpori nudo siquidem circumduxit: motuque naturae ita impedito, & variolis intro repulsis, infelix puerpera subito extincta est.

SCHOLIA.

Si ex solo epithemate cordi admoto in variolis sper imperitum Iudaeum medicum mors subsequuta fuerit, ut ex Guainerio paulo antea recensuimus, nihil hic mirari oportet, quod ex gelida aqua cum pannis lineis corpori circumducta haec puerpera tam subito obierit. Propterea medicos illos quicunque fuerint, recte admonuisse puto, quod morbillis apparentibus & variolis neque emplastra, neque aliud quippiam corpori admodum sit, quod has pustulas ad internas partes nobiliores retocurrere faciat.

OBSERVATIO LIII.

De tribus puellis, variolis laborantibus, ex quibus duae nobiles euasere, & tertia mortua est.

Pvella nobilis Terlongia, iuencula, in Cambrat regio canonica, ex variolis periculose decumbebat, vti & altera Spiringia dicta. Cum ambae quasi pro deploratis haberentur, variolis tamen in acumen & conum eleuatis, adhibitis iis decoctis per me, quae foras variolas propellunt, breui nostra industria conualuere. Verum altera puella Leydana, religioni non dicata, nouem annos nata, quae in campo Regio, apud matronam nobilem etiam canonicam Pylyser dictam, habitabat, & variolis correpta esset, quae cum depressa manerent, neque in acumen tenderent, febre pestilenti & maligna, qua etiam laborabat, semper augescere, vermesque plurimos cum simul per alium deiceret (quod signum magis putredinis erat) deinde odor variolarum grauis nares astantium ita offenderet, ut vix aliquis in cubiculo apud eam manere posset, remedijs aptis non iuuantibus, mortem futuram praedixi, quae etiam vndecima die, ut praedixeramus, mortua est.

SCHOLIA.

Eo tempore cum quibusdam variolae depressae manerent ut diligenter obseruauimus, tales plerumque lethales erant: contra vero in conum & acumen tendentes magnam spem salutis secum adferebant, modo scilicet agrotantes ab aere custodirent. Sic puella ad quam moribundam

dam apud fossam. Aqueam decumbentem accit eramus, quae, cum domum exiret, nondum variolis perfecte foras euocatis, in conuulsionem, & epilepsiam incidit, ac subito mortua est, antequam remedia apta adhibere possemus. Recte dixit Auicenna, frigus oppilat poros, & redire facit materiam ad interiora. Ideo muniendi sunt aegri a frigore, ita tamen moderato calore fouendi ne febris augeatur, ut prius dictum est.

OBSERVATIO LIV.

De nebulis, post variolas & morbillis relictis.

Infans & filiolus Iacobi Fyckij ceruhsarij, qui ad septentrionalem partem vrbis, & ex variolis diu Georgij Delphis habitabat, & ex variolis per quatuor dies oculos clausos habebat, ut eos aperire non posset, adhibito fotu ex malua, semine cydon. in aqua communi decocto, eoque cum oculis frequenter lauasset, cum mater caecitate vel vlcerationem metueret, oculi aperti fuerunt, & nebulas in iis conspeximus, saccharo autem albisimo (candi dicto) tunc in pollinem redacto, inque oculis ter quaterque immisso, nebulae absterse fuere, non solum in hoc puero, sed etiam in quibaldam adultis, qui in hoc malum inciderunt.

SCHOLIA.

Blasius Astarius Papiensis medicus cap. De curat. variol. & morbill. oculos praemunit aqua ros. in qua ponit modicum de saccharo candido (vulgo candi dicto) & bombace excepta & expressa, aut pluma in oculos destillat, non tantum oculos praeseruat, sed etiam infectos nebulis detergit, valetque si nebulae vna cum calore adfuerint. Amatus similem casum narrat de quodam per triduum habente oculos clausos ob variolas cui hoc perfuso oculi aperti sunt: *℞. saenagræci, sem. lini, se. cydon. ana p. j. malua p. ii. in aqua fiat decoctio sufficiens, ex qua oculi lauentur, & sequenti die oculi aperti sunt, in quibus nonnihil nebulae conspexit, quae saccharo albisimo & in puluerem redacto ex toto ablata sunt, & oculi inter paucos dies immunes & liberi ac absterse facti sunt. Valet & steracus lacerti, vel eius loco mucerda, veluti & alia potentiora medicamenta.*

OBSERVATIO LV.

De inflammatione oculi, post variolas relicta, quae subito transit in pterygion.

Nicolaus Halsius, puer octo annorum, filius cognatae meae Iacobi Forestae, vxoris Petri Sasboti ceruhsarij illius distissimi, post variolas nondum recte exsiccatas, cum sese aeri nebuloso ac ventoso exposuisset, inflammatione oculi correptus est, sed non admodum vehementi, ita ut in principio collyrio ex aqua ros. & albumine oui instillat aquae concusso, in oculum instillato, memine habere visus est, ita ut mater eius concesserit Brielas posse proficisci ad vendendam qui me eo auocari iusserat. Verum post quatuor dies subito ex catarrho ad oculum delapso incidit in pterygion, seu vngulam, quae totam membranam coniunctiuam cooperiebat, & sese vsque ad corneam extendebat. Cumque Brielis ad dies octo haerere cogeretur apud aegrum, nec cognata meret hanc, sicuti tamen constitutum erat, si quid fieret. Forest. Tom. I.

nistri puero accidisset, accitus fuit alius medicus, vna cum chirurgo, qui cum deperditum oculum dixissent mater morore affecta, me tunc reuocari iussit. Sed ante meum ingressum sacculus hic praescriptus erat: *℞. folior. maluar. m. iiii. solatri m. ii. (ob oculi inflammationem) viol. nenuph. flor. ros. rub. ana m. j. misce, & fiant duo sacculi interfusi, & coquantur in aqua communi, & expressi moderate calide oculo applicentur ter quaterque, semper renouando, & ita frequenter fomenti instar oculum fouebant. Postea ad dolorem sedandum & pterygion emolliendum adhuc duos alios sacculos hoc modo praescripserunt: *℞. florum chamamilla, meliloti ana m. ii. seminis saenagræci ℥ ii. misce, & fiant duo sacculi, & coquantur in vino Rhenensi, & eodem modo, ut supra, oculo admoveantur.* Vbi autem ego accessissem atque oculo diligenter inspecto, animaduerti pterygion sedandum totam coniunctiuam: & quia videbam inflammationem adesse, vna cum medico & chirurgo, denuo hos sequentes sacculos dolorem sedantes, & inflammationem mitigantes, atque vngulam emollientes, in officina fieri mandauimus: *℞. folior. maluar. m. iiii. bordei mandati parum contusi m. j. sem. cydon. ℥ ii. fiant duo sacculi, coquantur in aqua simplici & vino Rhenano, quibus quinquies in die oculum fomentauimus, mane hora 7. deinde circa horam 11. postea hora 2. pomeridiana, dein hora 5. & sub noctem, a fotu statim collyrium instillabamus, confectum ex succo maluae, fœniculi, rutae, optime depurato. Id quater vel quinquies in die fiebat. Interea puerum quoque leuiter, & paulatim purgauimus, cum decocto maluae, fœniculi, enphragiae, fumariae, & similibus, sicut a Rhazar. adiectis, & post infusum, admixto syr. ros. solutino, clareti instillat propinabatur. Procedebamus vero cum sacculis supradictis, & collyrio per vnam septimanam, vsque ad trigesimum diem Augusti. Postea reliquimus fomenta: & quia ab vna parte pterygion diminutum & quasi ablatum videbatur, ita ut tandem potuerit mediocriter ex oculo videri, ad maiorem detersionem collyrium conficiebatur, ex succis fœniculi, rutae, maluae, simul depuratis, adiecto felis anguillae exiguo, & saccharo albisimo candi dicto, quod frequenter in oculum destillabatur. Et hanc curationem prosequeremur vsque in tertium diem Septembris. Deinde huic collyrio, ut pterygion magis extenuaretur, ac consumereetur, adieciimus parum vitrioli albi, & optime successit. Interim dum haec ageremus, superuenit quidem pharmacopœus, qui sese pro medico oculario venditabat: quem M. Cornelius Muhius vir doctissimus & pater Agathanus ad puerum amicitiae causa deduxerat. Is proponebat ut oculos lauaretur ac saepius perfunderetur decocto maluae, cui muccagines seminis saenagræci, & cydoniorum, adiectae essent, vel quod eorundem expresso oculos fomentaretur, ac mox collyrium imponeretur, quod ex albumine oui cocto durissime cum modico flore ætis super cotem ducto, addito licij modico & aquae euphragiae in collyrium coeunte constabat. De his vide Gordonium part. 3. De pass. oculorum, de vngula, rubr. 2. & de pannor. rubr. 4. Ceterum quum nos videremus optimum successum ex nostris sacculis, ac collyrijs, in iisdem consistendum esse duximus, & nihil esse immutandum. Quare vltimo collyrio a nobis praescripto, cui momentum vitrioli albi inerat, ad vndecimum Septembris diem vti sumus. Postea & hoc ita parato utebamur, ex succo fœniculi, rutae, chelidoniae, depurato, adiciendo in fine**

fellis anguilla modicum: leniter ebulliendo, mox & vitrioli parum, quo egregie pterygion extergatur. Præcepimus vero ut illud continuaretur ad septimum Octobris diem. Cæterum cum & hic puer post variolas curatas etiam scabiem humidam & scedam haberet, etiam in cruribus vlcera crustosa relicta essent, scabiesque admodum fœda etiam circa frontem tum oculum occupasset: pro quo symptomate deponendo, postquam bene cum decocto senæ bis, terue, purgatus esset, hoc infra scripto vnguento feliciter vti sumus: ℞. lapidis calaminaris, libargyri auri & argenti ana ʒj. sulphuris vini, cerussæ ana ʒj. b. puluerisentur subtilissime & cum axungia porcina veteri q. s. fiat vnguentum secundum artem. quo vtens puer, breui deinde scabies curata est. At pro pterygio consumendo adhuc utebamur collyrio supra scripto, quod succum rutæ & chelidonie continebat, in duplici pondere; fœniculi vero minus cui chirurgus, ex nostro præscripto, addebat ʒj. b. vitrioli. Postea idem reiteratum est, adiciendo viridis æris quinque aut plura grana. Tandem chirurgus mandauimus, ut ex felle porcino, felle anguillæ & succis chelidonie, rutæ & fœniculi simul coctis in vase aut labro æneo (labrum vero alias dicitur concha seu peluis conforia) addendo in fine vitrioli nonnihil, & succis depuratis secundum artem, collyrium fieret quo puer vltimo utebatur. Atque hoc semel rursus reiteratum est. Cuius inquam totius liquor tam ex felle quam succis lib. i. continebat, quibus tunc chirurgus addebat ʒiij. fere vitrioli & deinde ærginis æris ʒj. fere. Id autem egregie detergebat pterygion, ut in consumendo par non haberet. Hoc modo & rusticum illum oculis occæcatum in Ruisvick post variolas etiam in vtroque oculo pterygion habentem, ut per semiannum, antequam ad me veniret, nihil videret, neque sine ductore ambulare posset, hunc ipsum solum absque ope chirurgi; diuina gratia adiuvante curavi; cum nihil quicquam videret, similibus remediis illi visum restitui, Dei omnipotentis ope, qui cæcos natos solus curat.

SCHOLIA.

Ophthalmie subinde ad epidemios morbos referuntur.

Vitia oculorum ali quando contagiosa.

Solent autem post variolas & morbillos, alioquando etiam ipsis nunc erumpentibus, vitia oculorum oboriri admodum graua, ut antea quoque admonuimus: qualia sunt præter inflammationes, rubores, lacrymæ, pannus, oculorum albedo, albugo, cicatrices, nebula, leucoma, pterygion, quemadmodum & huic puero contigit. Licet hoc eodem mense Augusto anni 1563, non solum ex variolis aut morbillis laborantibus, oculorum vitia contingerent, sed aliis multis eadem mala euenerunt, qui eiusmodi pustulis non corripiebantur. Passim enim eo tempore vagabantur & ophthalmie & inflammationes oculorum & vlcerationes, ut plurimi per empiricos & imperitos oculos medicos eo tempore fuerint occæcati, nonnulli quoque, qui non tempestiue medicum doctum in consilium adhibebant. Sic enim ophthalmie, quemadmodum & dysenterie populares, ad simplices epidemios morbos, antea referri diximus. Eodem modo, anno 1566, multos lippientes & ophthalmicos conspeximus, ita ut publicam constitutionem ipsius cæli eiusmodi vitia sæpe habeant, & etiam aliquo modo contagiosa sint, ut si eos laborantes admodum obnixè intueamur, vel aspiciamus, in idem malum quoque incidamus, ut ipse experientia sæpe vidi. Cæterum illo anno, nulla exanthemata apparebant, sed solum-

modo oculorum vitia admodum frequentissima erant. Anno autem 1563, de quo nunc loquimur, etiam variolis & morbillis laborantibus tum aliis hæc vitia oboriebantur. Pterygion itaque Græcis, Latinis *unguis*, nervosa dura & albicans membranula est, ex angulo sese obdendens, & plerumque pupillam contegens. Oritur ex adhaerente membrana, sensim multoque tempore (si permittitur) crescente: ita ut hæc ipsa, nihil aliud esse videatur, quam ipsius adnatæ membranæ eminentia nervosa: quæ ab angulo maiori, aliquando & ab altero oritur, sed vsque ad coronam seu irim oculi progreditur: quum vero augetur, pupillam etiam obtegit. Latini *unguem* appellant, Barbari *ungulam*. Pertinet itaque ad morbum instrumentalem in numero abundantem. Oritur magna ex parte ob scabiem, aut continuum humorum crassorum & lentorum defluxum, ut hic post variolas ex catarrho humorum crassorum. Signis quibus malum deprehenditur, nullis est opus, cum oculis ipsis sit manifestissimum. Victus ratio talis esse debet, quæ crassos & lentos humores extenuet. Talis cum nota sit, non opus est hic diu sermonem producere, quemadmodum nec de eius curatione multa hic adferre, nisi quod magna & diuturna pterygia sola chirurgia amoliantur. De hac manuali operatione vide Paulum & Aetium. Recentiora & magnitudine mediocria præfidiis dissipatione abstergentibus. Sic tamen ut vniuersum corpus primum à crassis & lentis purgetur humoribus. Deinde topica prius emollientia, deinde abstergentia & detergentia adhibeantur, quorum formulas ex libris medicorum petere posses, vel his uti, quæ nunc descripsimus. Latius tamen, si Deus admittat, & iis dicturi sumus, cum de oculorum affectibus tractatum scribemus. Sed hæc parerga sunt, cum ex iis capitibus tunc depromere poteris: ideo ad reliqua transeamus.

OBSERVATIO LVI.

De tumore duro in collo, post variolas curatas, oborto.

Nobilis iuuenula de Wel, canonica in Cambræ regio, cum à variolis per me curata esset, non diu post in gutture & collo tumor durus obortus est. Chirurgus abscessum sperabat, sed communi consilio, prius adhibitis resoluentibus, & emollientibus medicamentis detumuit, quædam tamen duritie in nervis diu remanente, ut caput ob rigiditatem in alteram partem mouere non posset. Sparadrappo sequenti appposito, prius inuncto ex reliquiis, quibus sparadrappum constabat, tandem durities euauit: ℞. pinguedinis capri ʒj. pinguedinis asinis, anatis, olei lilior. ana ʒj. b. mucaginis rad. albæ & extractæ cum aqua maluarum ʒj. mucaginis seminis lini ʒj. b. ceræ albæ q. s. fiat sparadrappum.

SCHOLIA.

Hoc accidens licet post variolas euenerit, non tamen omnibus ex variolis laborantibus commune est, neque proprium: qualia sunt vestigia relicta post variolas & morbillos, de quibus latius obseruatione sequenti dicemus. Cæterum quod hic annotandum, sparadrappum chirurgi vocant linteum sæpe inculcatum oleis & pinguedinibus ac cera liquatis & calefactis. Cum enim

enim hæc incallescunt, pannum lineum & mollem per liquorem trahunt, qui refrigeratus adhaerescit. Eiusmodi sparadrappi vtuntur non solum ad durities emolliendas, ut hic optime vsus sumus, verum etiam ad callum firmandum, & poron: ut videre est apud Hollerium de materia chirurgica: sed tunc etiam picem, mastichem, bolum armen. aliaque plurima apponunt, iuxta quod intentio curandi exigit: quemadmodum & nunc quidam iis quoque, ut ceratis in morbo Gallico curando vtuntur, argento viuo, tum aliis ad eiusmodi laem facientibus additis. Quod chirurgi vocant sparadrappum, id Taganlius appellat *spanadrappum*, ut patet in Institut. sua chirurg. lib. 5. cap. 4. De ratio. curan. laxata in vniuersum. Verum nostra hæc nobilis iuuenula: postquam collum inunxissemus, & sparadrappum apposuissemus, id per tres dies appositum manebat, deinde iterum inuncto collo & demum rursus appposito, paulatim durities sanata est, ut neque pulste, aut cataplasmate, vel emplastro opus fuerit. Sunt autem eiusmodi sparadrappa ægris minus molesta. Huius quidem exemplo & alia componere possemus, & resolutentia, vel emollientia, vel maturantia, prout symptoma, vel alius affectus, aut vitium, aut tumor præter naturam exigit.

OBSERVATIO LVII.

In qua agitur de ratione curandi, ne vestigia aliqua post variolas aut morbillos relinquuntur.

Matrona proba, vidua Agidij illius mercatoris Antverpiani diuissimi, cum numerosam prolem haberet, ubi pueri atque puellæ eiusdem in variolas incidissent; ne vestigia post illas relinquerentur, cum variolæ iam maturassent, & in medio oculi quasi albicantes eminerent, quod signum pro bona maturatione habebat, omni die bis variolas in facie, aliquando etiam in pedibus vel cruribus & manibus modo maturæ essent, cum pluma leuiter oblinebat cum oleo amygdalarum dulcium recens expresso, donec exsiccarentur. Hoc quidem indubitato experimento edocta, ut istis diebus mihi retulit, quod omnibus suis pueris nulla vestigia relinquerentur. Adeo enim mihi placuit hoc experimentum, ut nullum aliud præstantius esse repererim, cum nullum odorem habeat, neque pueris, neque etiam adultis molestum sit.

SCHOLIA.

Præstat hic præcautione vti, ne vestigia relinquantur, quam ea relicta curare. Aliqui etiam ad præcautionem vtuntur, ubi maturuerint, butyro recenti, sed experientia compertum habemus, quod butyrum aliquo modo inflammet. Sed in hoc negotio peragendo, præstantius est oleum amygdalarum dulcium recens expressum, leniter sedat dolorem, maturat, & ardori confert, asperitates tollit, & excoctas variolas mirabiliter sanat.

OBSERVATIO LVIII.

De vestigiis persanandis, post variolas & morbillos remanentibus.

Nobilis matrona Sparvrouvvia, in Campo Negio prope Delphos, canonica, cognata Pet. Forest. Tom. 1.

mea, cum Harlemum profecta esset, ut sororem ex morbo decumbentem inuideret, iam ætate quadraginta annorum in variolas incidit, à quibus cum ægre euassisset, vestigia in facie admodum indecora remanere. Domum itaque reuersa pro iis abigendis, vel potius decorandis, me consuluit. Hoc igitur sequens vnguentum quo faciem tunc & manus inungeret, sub noctem præscripti: ℞. olei amygd. dulc. recens expressi ʒj. b. olei lilior. ʒj. axungie gallinæ, sed cū deficiebat eius loco, axungie capri ʒj. b. sarcocollæ. gummi tragacan. gummi arabici, subtiliss. in pollinem redactorum, ana ʒj. b. farine cicerum, orizæ, ana ʒj. b. libargyri auri ʒj. b. farine lupinorum ʒj. b. pul. rad. bryonia ʒj. b. sacch. thabaræ ʒj. b. conterenda subtilissime conterantur in pollinem, & omnia commisceantur in mortario superinfundendo aquæ ros. aquæ liliorum alborum, aquæ florum fabarum, ana parum, vel q. s. omnia probe misceantur & agitentur in mortario, donec in mollium vnguentum coeant. Postquam manus tum faciem sub noctem inunxisset, imperabam, ut mane eadem ablueret cum decocto hordei mundati, orizæ, & fursuris.

SCHOLIA.

Nonnunquam, ut prius quoque dictum est, à vestigiis variolarum & morbillorum facies ac alia apparentia membra, quæ omnibus in conspectum veniunt deturpantur, iis forte prius male curatis, vel quod prurientes scalpant, pro quorum vestigiorum remotione multa laudat Aui-cen. ut radices arundinis, sarcocollam, semen melonis, & alia infinita. Guainerius nobis hoc vnguentum commendat: ℞. olei lilior. olei de ph. peste cap. 6. sicis ana lib. b. pinguedinis asini ʒiij. olei ros. ʒj. de curas. lauentur diu ista simul cum aqua ros. & lilior. alborum: deinde accipe albumina quatuor ouorum recentium, quæ in testis suis ponantur ad ignem, ut parum coagulentur: coagulata misce in mortario cum omnibus supra scriptis: postea accipe amygdal. dulc. & amar. depilat. ana ʒj. b. pistentur diu, deinde incorpora cum dictis rebus, quibus omnibus adde rad. cannæ ʒj. b. sarcocollæ, sem. melon. cum corticib. orizæ abluæ, libarg. auri, sacch. thabaræ, amyli, cretæ, ex quo sunt vasa fictilia ana ʒj. omnia simul misce in mortario, tamdiu agitando, donec ad spissitudinem vnguenti deueniant; quo vteris: mirabiliter enim delet vestigia variolarum. Ad idem valet aqua sublimat. rad. cannæ, etiam pinguedo asini, cum oleo rosaceo liquefacta. Sed & hæc tria, præcipue aqua vngulæ arictis, vel capræ, exiens dum assantur in igne, sanguis leporis & tauri. Valescus loco pinguedinis asini uti nos axungia gallinæ cupit, vel eius loco capi, cum deesset. At vnguentum nostrum cum paratum esset, cum ob gummorum concretionem, non adeo probe oblini posset, imperavi pharmacopæo, ut per pannum emulgendum manibus collaret, & sic cuti melius adhærebat. Sed & hoc maiori artificio composito felicissime vsus sum in Domina de Hæfrē Reniburgica Canonissa, aliisque matronis nobilioribus, etiam in Domina de Oesterviock, & in aliis quamplurimis: ℞. Olei vnguenti egregium amygd. dulc. ʒj. b. olei lilior. alb. ʒj. axungie capri ad variolæ pinguedinis hirci (cum asinina deerat) ana ʒj. b. farine cocollæ ʒj. b. farine orizæ, lupinorum ana ʒj. b. libarg. delenda, auri ʒj. b. pul. rad. bryon. iros an. ʒj. b. sacch. thabaræ ʒj. b. conterenda conterantur in pollinem & cribro tenuissimo excipiantur, & gummi dissoluti addantur si libet, a eadem commisceantur in mortario superinfundendo aquæ ros. lilior. alb. fabar. ana q. s. continuo agitando

agitando & incorporando, per pannum linteum manibus emulendo, trahentem, & exibat vnguentum molle, quod experitissimum habetur ad vestigia variolarum, & morbillorum delenda, apud nobiles mulierculas deinde in maximo pretio habitum: quæcunque cutem exasperatam laeuigant, experti sumus hic valere, vt sacculus ille, quo vli sumus in Nicolao Haffio, ex malua, hordeo mundato & semine cydon. paratus, & frequens lotio ex decocto hordei & malua. Item fucus limonium, & magis liquor extractus ex albuminibus ouorum & destillatus vestigia delet & faciem illustrat. Aqua quoque destillata rad. serpentariae, flor. fabar. ros. limon. oleum quoque dactylorum. Vnguentum citrinum, quod faciei maculas emendat, scabiem exterit, cicatricem extenuat, roborem oculorum aufert, & aspera laeuigat. Spuma & oleum tartari, ex vitellis ouorum, de fistulis, liliorum, adeps asini, cum oleo ros. vt antea dictum. Aqua destillata pedibus vituli, arietis, porcellorum, & melle, terebinthina, citrangelis ex folliculis vlmorum. Bene enim repurgatur a vermiculis & modico sacch. cand. commiscetur, vel cum melle & terebinthina destillatur. limaces mundæ in vas vitreum coniectæ cum 3 b. sacch. non puluerisati, per nouem dies in loco obscuro oclusæ, deinde punctæ cum acu. Liqueor è cute erumpens ad hunc vsum seruetur, eo pro miraculo Gisbertus Horstius Romæ præceptor meus utebatur. Illud quoque vtile habetur: 2. vng. citrini 3 j. vng. pomatæ 3 b. misce, vespere eo visor, & mane ablue, cum decocto bordei sem. melon. & surfuris. Quæ hic desunt, de fucis dicturi sumus.

OBSERVATIO XIX.

De purpura intra repercutssa.

1. Iohannes Alcmarianus, natus annos triginta sex, quem antea curaueram dysenteria difficili, qui ceruicem à Zythepis prius emptâ, certo pretio distribuebat, & rursus vendebat. Hic cum in febrem malignam incidisset, deinde etiam purpura correptus esset: nam pustulas robeas easque latas instar morbillos habebat, quamuis ab iis nihil distabant. Cum medici consilio non vteretur, imo temerarius suomet consilio, electuarium de succo ros. sumpsit, ex quo venter valde fluere coepit, & omnes illæ pustulæ purpureæ subito intus delituere, mox circa os ventriculi oborto intolerabili dolore, cum præcordiorum ac cordis insigni angustia, vt in syncopen inciderit. Ad quæ Anno 1555. 4. die Augusti vocatus fui: ita enim præ dolore vociferabatur, vt in suspiria erumperet, & sese intoxicatum clamaret. Re autem intellecta, ac iis obseruatis, quæ apud eum acta forent, hanc potionem illico propino: 2. cort. rad. fœnic. petros. cicchorii, bugloss. ana 3 b. capill. Ven. m. ii. flor. cori. p. j. f. anisi 3 j. sem. cucurbitæ, melonum ana 3 b. cice. rub. 3 b. fiat decoct. in aqua comm. q. s. in sine addendo aquæ fœnic. & bugloss. ana 3 b. vt totius potionis colatur a 1 b. j. non excederet, cui expressioni addebam syr. de limonib. 3. ii. syr. de cicchor. cum 1 b. b. syr. de succo bugloss. ana 3 b. misce. Ex qua potione hora tertia pomeridiana cum coepisset cyathum vnum calide, miraculi instar sudore copioso per totum corpus effluente, ac siti cessante, qua etiam afficiebatur, omnia dicta symptomata; tum dolor cessarunt. At sub octem hora 11. dolor videbatur redire, & iterum sumpsit cyathum paruum, nec amplius vllum dolorem aut febrem sentiebat, nisi leuem quandam in gutture dolo-

rem, qui dolor ex aquæ plantag. gargarismo cessauit. Extollebat mirum in modum hanc potione, qua se ab inferis ad vitam reuocatum affirmabat, quamobrem vt hanc ipsam memoriam commendarem in vtilitatem aliorum obnixè rogauit, vt etiam aliis in simili angustia prodesset posset. Conualuit igitur & demum sese acri exponens amplius nihil mali sensit. Quamquam postea diebus aliquot intermissis cum vino sese impleuisset, dolor eundem in latere dextro inuasit, suspicabatur pleuritidem esse: & sic 21. die Augusti me reuocauit. At cum non febricitaret, loco dolenti inuncto ter vnguento infra scripto statim bene habuit, & sanus permansit: 2. vnguenti nospici pectoralis, olei amygdal. dulc. anethini, viol. chamæmelini ana 3 ii. misce.

SCHOLIA.

Purpura, sicuti rubores, Græcis ἐρυθρά & dicta, solent aliquando in febribus malignitatē, præ se ferre, quæ & magnam similitudinem habent cum exanthematis. Materia quoque harum macularum, seu stigmatum, sæpe quoque venenosa existit, potissimum in febribus malignis & pestilentibus, & similem curationem vel magnam a finitatem habent cum curatione exanthematum, & quandoque eiusmodi purpura sunt critica, in febribus synochis, & aliis, & vbi apparent per totum corpus post signa coctionis, plerumque morbi solutionem decernunt, & tunc minus deteriores sunt, sicut in aliis omnibus pustulis & ruboribus, quæ labia tantum aut nares occupant. At maligniores sunt, si à corruptis succis toto fere corpore erumpunt, vt M. Henrico Iunio Reçori quondam Delphensi apparuisse dicuntur, ad quem accitus non fui, qui & subito mortuus est. Quod si quoque certis partibus erumpant, maxime in pestilenti constitutione, aut febribus malignis, maxime lethales sunt, vt antea quoque dictum est, si intro repercutsa fuerint, aut ægotantium errore delituerint. Oportet igitur eas foras euacuare iisdem remediis, quibus variolæ & morbilli foras educuntur, potissimum siquid veneni aut malignitatis in se contineant.

OBSERVATIO LX.

De puerpera, papulas rubentes habente.

Maria Adriani Toorneburchia, soror M. Iacobi Toorneburchij Licentiar, cum quo vna Louanij literis incombentem Anno 1556. in vere, puerpera post partum cum bene purgata foret, post duas septimanas à partu in papulas rubentes incidit, quas Plinius etiam Boa appellauit, nostri vero lingua Germanica, vt antea ex Adriano Iunio doctissimo medico annotauimus, Roothon appellant. Hæc autem cum nocte vestibus neglectim detecta iaceret, frigore accedente, papulæ rubentes intro repercutsa delituerunt, unde stomachi dolore correpta ac cardialgia oborta, syncopen incurrerat. Ad quam nocte è lecto euocatus, eandem reperi cum pulsu admodum debili, & præcordiorum angustia, colloque inspecto cum adhuc rubores aliquos, calicem more, cutem occupantes, aduertissem, causam huius maligni symptomatis facile intellexi. Ideo medicamenta apta illico adhibenda proposui. Hæc vero à stultis mulierculis persuasa, quod puerperis non sit medicandum, nullas portiones, nec ulla remedia admittere voluit. Cum autem ipsam

ipsam in opinione obstinatam animaduertentem, iubeo tamen, vt ficus decoqueret vna cum semine anethi in ceruicia tenuiori, qua continuo pro euocandis ruboribus & purpuris vteretur. Deinde imperaui, vt pro syncope aliquando sumeret partem vnam manus Christi perlata, & sic discessi. Mane autem cum rediissem ac melius haberet, ac vestibulus nunc melius sese fouisset, vt imperatum erat, purpuræ rursus foras prodire visæ sunt, ac tandem post multas persuasiones ac oburgationes, eo res deducta est, vt hanc sequentem potionem ebiberet. 2. cort. rad. cicchor. fœniculi ana 3 b. glycyrr. mund. 3 ii. capill. ven. bugloss. borag. ana m. j. melisse m. b. cicer. rub. 3 b. sem. quatuor frig. minor. ana 3 b. siccum pinguium num. ii. vuar. corimb. 3 b. coquantur in ceruicia tenuissima ad 1 b. b. col. addendo syr. capill. Ven. de acrosc. citri, oxydelethibori ana 3 b. sacch. cand. alb. pro sapore & per saccum clarificatorum coletur & depuretur, quo decocto cum bis in die, scilicet mane hora sexta, & hora quarta pomeridiana bibisset cyathum vnum, propulsi foras ruboribus, omnia accidentia supradicta cessarunt, & breui absque aliis remediis hæc ipsa conualuit.

SCHOLIA.

Papulæ istæ à Cello vocatæ, & à Virgilio feruntur, etiam ad sudamina ab Hadriano Iunio, vt scholia Obseru. 14. huius libri longo sermone egimus, referuntur: etiam sub alio nomine à Græcis, vt ibidem ostendimus, dictæ. Eiusmodi autem rubores seu purpuræ, Canicula estuante magis infestant, ob calorem quoque & æstum foras protrusæ, præcipue vero in pueris febricitantibus, aliquando etiam sine febre. Ideo mulierculis altantibus (quas ipse muliercula obseruatrices vocant) imperandum est, vt eas à frigore externo muniant, si per cutem erumpant. Si enim cile in syncopen, aliquando in mortem incidunt subitaneam, si aliquid malignitatis quoque habeant, quemadmodum contigit vxori quondam Henrici Duythij, quæ subito extincta est. Oportet autem puerperas tales diligenter custodire, non solum à frigore externo, verum etiam à vento, ne per fenestras aer frigidior flabelli indiat, qui sudamina & purpuras intus redocet. Non tamen omnia hydroa & sudamina adeo periculosa sunt, ideo aduertendum, umquid malignitatis in se habeant: quæ enim sine febribus sunt, nihil mali adferre solent: interea tamen neque has pustulas contemnere debemus: quocumque enim modo repercutiantur motum nature impediens, facile lædere possunt, & grauissima quoque symptomata inducere: quod exemplum sequens ostendit.

OBSERVATIO LXI.

De muliere sudamina habente, & à medicastis male tractata, vnde tandem mors subsecuta est. Vxor Nicolai Haddemanni Delphensis, cum ex morbo diuturno in platea Flandrica dicta, decubisset, & pessime per varia medicamenta, dem Anno 1563. in sudamina per totum corpus incidit. Cumque circa præcordia valide affligeretur, eo quod minus foras prodirent, mense Decembri asperima hyeme existente, ad quam acciti, hac potione à me præscripta, foras protrusæ sunt, ac melius habere videbatur. 2. rad. fœniculi, petros. glycyrrhizæ ana 3 b. capill. Ven. m. j. bordei mund. p. j. caricar. pinguium num. v. lacteæ Pet. Forest. Tom. 1.

gummi tragacanthi ana 3 j. cicerum rub. 3. ii. min-bar. recent. num. vij. coquantur in aqua communi pro 1 b. j. col. adde syr. de limonibus 3 ii. misce. Vbi melius hæc sese habebat, non diu post me reliquit, & admodum inconstans recidivam iterum passa est, & in melancholicam affectionem deuenit: postea etiam in tabem prolapsa, rursus vti sus ad consuetum lutum reuersa ac volutabrum, ad empiricos varios confugit, mox ad mulierculas nescio quas, quarum consilio duobus annis acriter insitens, tandem mense Nouembri Anno 1565. melancholia, viribus deiectis, carne vsque ad ossa consumpta, & marcote affecta obiit.

SCHOLIA.

Sudamina; teste Galeno, è genere pustularum sunt, in summa herentium corporis parte, quæ instar vlcærum cutem exasperant. Proueniunt autem, quemadmodum ostendit & ipsum nomen, propter multos sudores, qui vel biliosiores vel omnino mordaciores existunt: mordent enim hincutem & pruriginosam efficiunt, & per modum vlcærum exulcerant. Græcis dicuntur Hydroa, Latinis quibusdam (teste Tagantra) sudamina, & Plinio papulæ sudorum dicuntur. Auicennæ autem dicitur Epinyctis à Planta noctis ipsius Auicennæ plurimū differat, tamen vox ipsa Græca Epinyctis à nocte etiam originem trahit. Albicantibus squamis facile sanescit. Videbatur tamē in hac muliere mixti esse generis, & malignitatis aliquid in se habere, vnde pessima illa symptomata, circa præcordia dolores, oboriebantur, licet eadem cessarent, iis magis ad cutē protrusis, vt & ruboribus, purpuris malignis euenire solet, ita, vt hæc pustulæ aliquid diuersi habere videantur ab iis, quæ à Fernelio Hydroa dicuntur. Sunt enim, eodem teste, Hydroa seu sudamina Lib. 7. de exigua & aquosa pustula, quæ emergunt repente sparsim, toto corpore, sed frequentius in manibus, pedibusq; effectibus milij magnitudine, aqua plene, sine rubore, sine villo d. cap. 5. de lore. Fiant autem ex sudoribus sub epidermide pustulis. coërcitis: per cutis spiracula ij digeri minime possunt: vade à quibusdam sudorum papulæ nunciantur. Auicennæ autem desudationes, teste Tagantra (vt ex earum præscriptione) potius exanthematis Celsi, quam sudaminibus Galeni respondere videtur. De quibus atq; earundem curatione vide Celsum lib. 5. quas vernis temporibus oriri dicit, atque earum quoque plura esse genera: nam modo circa totum corpus partemve aspredo quædam sit, similis his pustulis, quæ ex vrtica, vel ex sudore nascuntur, exanthemata Græci vocant, eaque modo colorem cutis non excedunt: nonnunquam plures, similesve variis oriuntur, nonnunquam maiores pustulæ, liuidæ aut pallidæ, aut nigrae, aut aliter colore mutato, subestq; his tumor. Vbi hæc ruptæ sunt, infra quasi exulcerata caro apparet, & aures Græcè nominatur. Atque hæc satis de pustulis, quæ similitudinem cum variolis & morbillis habent, quam sæpe inter se confundantur. Cum tamen aliquæ ex his in constitutione pestilenti oboriantur non sine febribus malignis, ac pestilentibus, quamobrem in fine huius libri, in quo de epidemii morbis, de peste, ac pestilentibus febribus egimus, vtile esse duximus, de his omnibus, cum etiam febrium malignarum symptomata esse solent (de quibus etiam alij sub tractatu de peste tractant) obseruationes aliquas adicere, & sic finem huic sexto Libro constituimus imponere, & ita ad septimum & vltimum Librum de febribus, progredi, in quo reliqua symptomata, minus tamen iam dictis contagiosa, & maligna declarabimus.

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM MEDICINALIVM

Liber septimus.

DE SYMPTOMATIBVS FEBRIVM.

In quo & harum causæ, signa, prognoses, curatio, graphicè depinguntur.

OBSERVATIO I.

De febre acuta, cum insigni ventriculi dolore.

VIR crassus & obesus, cum in febre acutam incidisset, ad quem vocatus, insigni ventriculi dolore afficiebatur, cui plethora aderat. & stomachus multis humoribus repletus erat, hinc dolor os ventriculi lancinabat. Ingressus ad eum, capere pendere, quantum febris ipsa iuxta suam speciem, & quantum symptoma iuxta suum genus ægrotanti periculum adferret. Non enim medicriter laborat, neque periclitatur, qui ex febribus & symptomate, id est, dolore aliquo & vigiliis consumitur, cum una res ex his per se tantum, si sit assidua, sufficiat extinguere hominem. At hac animadversione adhibita, qualis febris hæc esset, & quam vehemens symptoma esset, hanc ipsam sequens. Cum dolor adeo vires deiceret, ut ægrum subito necasset: ideo id quod magis vrgebat, prius tollendum esse duximus; quare potius ad causam ipsam, quam ad impetum febris oculum conuertimus. Et quamquam hic plethora esset, non statim ad totius corporis purgationem veniendum esse censuimus, sed potius stomachum humoribus repletum expurgandum & leuandum esse duximus qui hunc dolorem insignem adferebant. Quamobrem cum nauseabundus esset, vomitum instituere decreuimus, cum iis tamen quæ febre non augerent. Quare propinavi id quod sequitur. *℞. decoct. hordei ʒiij. sacch. & syrup. acetos. simplicis ana ʒj. misce.* quod cum tepide ebibisset, primo. crudos humores, postea pituitam una cum bile euomit, & dolor fuit aliquo modo subleuatus, quamquam idem circa præcordia hæreret, & ad imum ventris vergebat, ideo clystere molli injecto, cum alium non deponeret, bis excreuit: verum quamquam melius inde habere videretur, dolor tamen ex toto non fuit mitigatus, & sic ad fotum emollientem, anodynum, & aliquo modo ventriculum roborantem confugimus. *℞. folior. malvæ, violar. chamæmill. summitatum anethi, ana m. j. flor. ros. rub. m. j. ʒ. coquantur in aqua pro fotu: quo dolor plurimum mitigabatur.* Interea sumpto decocto flor. chamæmillæ in cervisia communi, ructus multos cum emisisset, dolor sedatus est. Venit tunc mihi in mentem vir ille, de quo meminit Amat. curat. 5. centur. 39. qui simili dolore correptus post iniectionem clysterem ʒiij. aquæ decoct. flor. chamæmillæ ebibuit, & optime valuit. At æger noster quamvis à dolore liberatus, febris acuta eum non reliquit; post minorans medicamentum epotum, ex di-

pruni simplicis, scilicet ʒvj. diaphanici ʒj. ʒ. cum ʒiij. decoct. senæ & ʒj. ʒ. syr. ros. solutus, quo alius probe soluebatur. Tercio die cum lotium pendente, licet quinto die peius haberet, & nocte non dormiret postea in fine quinti diei per vniuersum corpus sudavit per quatuor horas: unde præstegiebam futuram salutem. Sexto die febris exigua, & vesperi fere nulla. Septimo adhuc melius habuit. Octavo pharmacum hoc ebibit: *℞. folior. senæ ʒij. ʒ. rhubarb. selecti ʒi. agar. albi ʒiij. ʒ. sem. anisi ʒ. ʒ. schænanthi, zingiberis albi ana ʒ. infunde per noctem in ʒv. decoct. commun. facta prius ebullit. mane fortiss. expressioni adde syr. ros. ʒj. misce, & in aurora bibebat, quo multa excreuit. Et tunc prius gallinæ gastaute carnes: altero die ad ventriculi roborationem sumebat diarod. abb. & vndecimo sanus euasit.*

SCHOLIA.

IN hoc ultimo libro De febribus, dicere institui. Amus de symptomatibus febrium, quamquam passim aliquando in præcedentibus libris, propter obuiam veniebant, de iis mentionem facere coacti fuimus. In hoc tamen libro horum præcipue rationem habituri sumus, quæ ad se curationem tractant. Nulla enim febris incommutata progreditur, sed tum symptomatis, tum aliis plerumque morbis styptata. Symptomata quæcunque leuia sunt, ac mitia, in signis duntaxat connumerari solent. Quæ vero sæua ac sæpe laborantem non minus quam febris exercent, viresque magnopere aut fatigant, aut dissolunt, animadversione & tractatione digna sunt. Si quid igitur præter febre ægrotum immanius torquebit, videndum & accurate discernendum, id ne ex febre, ut proprium eius symptoma emergat. An ex alio morbo, qui febti sit implicitus, & cuius propria sit seorsum causa. Grauius autem symptoma reddit, aut humoris litus, aut partis imbecillitas. Quum enim febris materia non in omne corpus est æqualiter effusa, sed in aliquam partem præcipue impegit, pro illius conditione symptomata exsurgunt. Quum etiam ante febre pars quædam corporis vel natura, vel humoris cuiusdam veterisve mali vitio imbecilla erat, tametsi æqualis sit corporis affectio, pars tamen iamdiu offensa prima omnium iacturam & incommoda perferunt: ceteri quod in ea delitescit vitium, id protinus excitatur cum febre. Febrium vero symptomata, quæ fere solent graphicè depingere hæc sunt: Syncope, animi depressio,

SCHOLIA.

1. **2.** **3.** **4.** **5.** **6.** **7.** **8.** **9.** **10.** **11.** **12.** **13.** **14.** **15.** **16.** **17.** **18.** **19.** **20.** **21.** **22.** **23.** **24.** **25.** **26.** **27.** **28.** **29.** **30.** **31.** **32.** **33.** **34.** **35.** **36.** **37.** **38.** **39.** **40.** **41.** **42.** **43.** **44.** **45.** **46.** **47.** **48.** **49.** **50.** **51.** **52.** **53.** **54.** **55.** **56.** **57.** **58.** **59.** **60.** **61.** **62.** **63.** **64.** **65.** **66.** **67.** **68.** **69.** **70.** **71.** **72.** **73.** **74.** **75.** **76.** **77.** **78.** **79.** **80.** **81.** **82.** **83.** **84.** **85.** **86.** **87.** **88.** **89.** **90.** **91.** **92.** **93.** **94.** **95.** **96.** **97.** **98.** **99.** **100.** **101.** **102.** **103.** **104.** **105.** **106.** **107.** **108.** **109.** **110.** **111.** **112.** **113.** **114.** **115.** **116.** **117.** **118.** **119.** **120.** **121.** **122.** **123.** **124.** **125.** **126.** **127.** **128.** **129.** **130.** **131.** **132.** **133.** **134.** **135.** **136.** **137.** **138.** **139.** **140.** **141.** **142.** **143.** **144.** **145.** **146.** **147.** **148.** **149.** **150.** **151.** **152.** **153.** **154.** **155.** **156.** **157.** **158.** **159.** **160.** **161.** **162.** **163.** **164.** **165.** **166.** **167.** **168.** **169.** **170.** **171.** **172.** **173.** **174.** **175.** **176.** **177.** **178.** **179.** **180.** **181.** **182.** **183.** **184.** **185.** **186.** **187.** **188.** **189.** **190.** **191.** **192.** **193.** **194.** **195.** **196.** **197.** **198.** **199.** **200.** **201.** **202.** **203.** **204.** **205.** **206.** **207.** **208.** **209.** **210.** **211.** **212.** **213.** **214.** **215.** **216.** **217.** **218.** **219.** **220.** **221.** **222.** **223.** **224.** **225.** **226.** **227.** **228.** **229.** **230.** **231.** **232.** **233.** **234.** **235.** **236.** **237.** **238.** **239.** **240.** **241.** **242.** **243.** **244.** **245.** **246.** **247.** **248.** **249.** **250.** **251.** **252.** **253.** **254.** **255.** **256.** **257.** **258.** **259.** **260.** **261.** **262.** **263.** **264.** **265.** **266.** **267.** **268.** **269.** **270.** **271.** **272.** **273.** **274.** **275.** **276.** **277.** **278.** **279.** **280.** **281.** **282.** **283.** **284.** **285.** **286.** **287.** **288.** **289.** **290.** **291.** **292.** **293.** **294.** **295.** **296.** **297.** **298.** **299.** **300.** **301.** **302.** **303.** **304.** **305.** **306.** **307.** **308.** **309.** **310.** **311.** **312.** **313.** **314.** **315.** **316.** **317.** **318.** **319.** **320.** **321.** **322.** **323.** **324.** **325.** **326.** **327.** **328.** **329.** **330.** **331.** **332.** **333.** **334.** **335.** **336.** **337.** **338.** **339.** **340.** **341.** **342.** **343.** **344.** **345.** **346.** **347.** **348.** **349.** **350.** **351.** **352.** **353.** **354.** **355.** **356.** **357.** **358.** **359.** **360.** **361.** **362.** **363.** **364.** **365.** **366.** **367.** **368.** **369.** **370.** **371.** **372.** **373.** **374.** **375.** **376.** **377.** **378.** **379.** **380.** **381.** **382.** **383.** **384.** **385.** **386.** **387.** **388.** **389.** **390.** **391.** **392.** **393.** **394.** **395.** **396.** **397.** **398.** **399.** **400.** **401.** **402.** **403.** **404.** **405.** **406.** **407.** **408.** **409.** **410.** **411.** **412.** **413.** **414.** **415.** **416.** **417.** **418.** **419.** **420.** **421.** **422.** **423.** **424.** **425.** **426.** **427.** **428.** **429.** **430.** **431.** **432.** **433.** **434.** **435.** **436.** **437.** **438.** **439.** **440.** **441.** **442.** **443.** **444.** **445.** **446.** **447.** **448.** **449.** **450.** **451.** **452.** **453.** **454.** **455.** **456.** **457.** **458.** **459.** **460.** **461.** **462.** **463.** **464.** **465.** **466.** **467.** **468.** **469.** **470.** **471.** **472.** **473.** **474.** **475.** **476.** **477.** **478.** **479.** **480.** **481.** **482.** **483.** **484.** **485.** **486.** **487.** **488.** **489.** **490.** **491.** **492.** **493.** **494.** **495.** **496.** **497.** **498.** **499.** **500.** **501.** **502.** **503.** **504.** **505.** **506.** **507.** **508.** **509.** **510.** **511.** **512.** **513.** **514.** **515.** **516.** **517.** **518.** **519.** **520.** **521.** **522.** **523.** **524.** **525.** **526.** **527.** **528.** **529.** **530.** **531.** **532.** **533.** **534.** **535.** **536.** **537.** **538.** **539.** **540.** **541.** **542.** **543.** **544.** **545.** **546.** **547.** **548.** **549.** **550.** **551.** **552.** **553.** **554.** **555.** **556.** **557.** **558.** **559.** **560.** **561.** **562.** **563.** **564.** **565.** **566.** **567.** **568.** **569.** **570.** **571.** **572.** **573.** **574.** **575.** **576.** **577.** **578.** **579.** **580.** **581.** **582.** **583.** **584.** **585.** **586.** **587.** **588.** **589.** **590.** **591.** **592.** **593.** **594.** **595.** **596.** **597.** **598.** **599.** **600.** **601.** **602.** **603.** **604.** **605.** **606.** **607.** **608.** **609.** **610.** **611.** **612.** **613.** **614.** **615.** **616.** **617.** **618.** **619.** **620.** **621.** **622.** **623.** **624.** **625.** **626.** **627.** **628.** **629.** **630.** **631.** **632.** **633.** **634.** **635.** **636.** **637.** **638.** **639.** **640.** **641.** **642.** **643.** **644.** **645.** **646.** **647.** **648.** **649.** **650.** **651.** **652.** **653.** **654.** **655.** **656.** **657.** **658.** **659.** **660.** **661.** **662.** **663.** **664.** **665.** **666.** **667.** **668.** **669.** **670.** **671.** **672.** **673.** **674.** **675.** **676.** **677.** **678.** **679.** **680.** **681.** **682.** **683.** **684.** **685.** **686.** **687.** **688.** **689.** **690.** **691.** **692.** **693.** **694.** **695.** **696.** **697.** **698.** **699.** **700.** **701.** **702.** **703.** **704.** **705.** **706.** **707.** **708.** **709.** **710.** **711.** **712.** **713.** **714.** **715.** **716.** **717.** **718.** **719.** **720.** **721.** **722.** **723.** **724.** **725.** **726.** **727.** **728.** **729.** **730.** **731.** **732.** **733.** **734.** **735.** **736.** **737.** **738.** **739.** **740.** **741.** **742.** **743.** **744.** **745.** **746.** **747.** **748.** **749.** **750.** **751.** **752.** **753.** **754.** **755.** **756.** **757.** **758.** **759.** **760.** **761.** **762.** **763.** **764.** **765.** **766.** **767.** **768.** **769.** **770.** **771.** **772.** **773.** **774.** **775.** **776.** **777.** **778.** **779.** **780.** **781.** **782.** **783.** **784.** **785.** **786.** **787.** **788.** **789.** **790.** **791.** **792.** **793.** **794.** **795.** **796.** **797.** **798.** **799.** **800.** **801.** **802.** **803.** **804.** **805.** **806.** **807.** **808.** **809.** **810.** **811.** **812.** **813.** **814.** **815.** **816.** **817.** **818.** **819.** **820.** **821.** **822.** **823.** **824.** **825.** **826.** **827.** **828.** **829.** **830.** **831.** **832.** **833.** **834.** **835.** **836.** **837.** **838.** **839.** **840.** **841.** **842.** **843.** **844.** **845.** **846.** **847.** **848.** **849.** **850.** **851.** **852.** **853.** **854.** **855.** **856.** **857.** **858.** **859.** **860.** **861.** **862.** **863.** **864.** **865.** **866.** **867.** **868.** **869.** **870.** **871.** **872.** **873.** **874.** **875.** **876.** **877.** **878.** **879.** **880.** **881.** **882.** **883.** **884.** **885.** **886.** **887.** **888.** **889.** **890.** **891.** **892.** **893.** **894.** **895.** **896.** **897.** **898.** **899.** **900.** **901.** **902.** **903.** **904.** **905.** **906.** **907.** **908.** **909.** **910.** **911.** **912.** **913.** **914.** **915.** **916.** **917.** **918.** **919.** **920.** **921.** **922.** **923.** **924.** **925.** **926.** **927.** **928.** **929.** **930.** **931.** **932.** **933.** **934.** **935.** **936.** **937.** **938.** **939.** **940.** **941.** **942.** **943.** **944.** **945.** **946.** **947.** **948.** **949.** **950.** **951.** **952.** **953.** **954.** **955.** **956.** **957.** **958.** **959.** **960.** **961.** **962.** **963.** **964.** **965.** **966.** **967.** **968.** **969.** **970.** **971.** **972.** **973.** **974.** **975.** **976.** **977.** **978.** **979.** **980.** **981.** **982.** **983.** **984.** **985.** **986.** **987.** **988.** **989.** **990.** **991.** **992.** **993.** **994.** **995.** **996.** **997.** **998.** **999.** **1000.**

OBSERVATIO II.

De puella febre continua laborante, & ex super-purgatione mortua.

1. **2.** **3.** **4.** **5.** **6.** **7.** **8.** **9.** **10.** **11.** **12.** **13.** **14.** **15.** **16.** **17.** **18.** **19.** **20.** **21.** **22.** **23.** **24.** **25.** **26.** **27.** **28.** **29.** **30.** **31.** **32.** **33.** **34.** **35.** **36.** **37.** **38.** **39.** **40.** **41.** **42.** **43.** **44.** **45.** **46.** **47.** **48.** **49.** **50.** **51.** **52.** **53.** **54.** **55.** **56.** **57.** **58.** **59.** **60.** **61.** **62.** **63.** **64.** **65.** **66.** **67.** **68.** **69.** **70.** **71.** **72.** **73.** **74.** **75.** **76.** **77.** **78.** **79.** **80.** **81.** **82.** **83.** **84.** **85.** **86.** **87.** **88.** **89.** **90.** **91.** **92.** **93.** **94.** **95.** **96.** **97.** **98.** **99.** **100.** **101.** **102.** **103.** **104.** **105.** **106.** **107.** **108.** **109.** **110.** **111.** **112.** **113.** **114.** **115.** **116.** **117.** **118.** **119.** **120.** **121.** **122.** **123.** **124.** **125.** **126.** **127.** **128.** **129.** **130.** **131.** **13**

nobis, quia neque in nimium calidis, aut nimium frigidis locis, vel regionibus, auferendus est sanguis, aut venter purgandus, sed temperandus ex hac ratione ad utilitatem curationis aegroti. Non tamen semper simpliciter impediunt, sed potius moderantur venæ sectionem; vel purgationem, ut alias de indicatione curandi diximus contra Empiricos Vroscopos. Natura quoque aegrotantis consideranda venit, ut idem Gariopontus annotabat. Nam multi neque nimiam sufferunt exhaustionem, neque ieiunium ferunt, nec a cibo in longum abstinerere possunt: quia sunt aliqui, qui mox amittunt virtutem corporis exhausti per venæ sectionem vel ventris purgationem, & aliqui ex ieiunio stomachum ad vitium deducunt, & incipiunt pati ciborum fastidium, & si quid coacti vel compulsi acceperint, digerere non possunt, aut mox euomunt id ipsum, aut non digerendo gravantur in peius, hoc incipit esse iam symptoma. Calido & siccò corpore, si vehementer purgantur, facile & non mediocriter læduntur. Deinde & consuetudo non parua res est, quæ etiam in omnibus his consideranda est, ut & in cæteris rebus. Secunda etenim natura consuetudo est. Nam illis, qui plurimo utantur cibo, & purgari soliti sunt, illos ne metuas etiam vehementi purgatione ventris & detractione sanguinis exhaurire, maxime si alia testantur hic purgationem fieri manifeste debere. Istos vero mediocriter exhaurias, qui ante leuius purgati sunt, nec dum vehementer pertulerunt purgationem ventris, vel detractionem sanguinis. Alios vero horum haud facile exhauriendos censeo, nisi prius diligenter omnia perspexeris & iam fieri exposcere causam atque postulare cognoveris. Ad hoc ergo valetudinem corporis, vel qualitatem considerabis, quia alij spisso & constricto sunt corpore, ac valido, & non facile sentiunt molestiam: unde tales non verearis semel & vehementer purgare, si erit necessitas, aut detrahare sanguinem, quantum causa postulauerit, & si non aliud sit, quod prohibeat. Illos vero, qui fluido & molli corpore sunt, & imbecilli quidem, & facile vincuntur ab omni re, nec ferunt molestias, hos minime exhauriendos censeo, etiam id si fieri manifesta causa postulauerit, non solum detractione sanguinis, sed & aliis etiam quibuscunque purgatoris vel medicaminibus mediocriter, & non semel & vehementer his utendum censeo, quia mox victi animo deficiunt. Unde partim, paulatim melius utimur, & sine metu atque periculo. Simul considerandum eadem ratione, & in illis est, qui aut nimia mole corporis, crassi vel pingues sunt, aut nimia exilitate pertenuis & macilenti satis sunt. Quia his detraçtio sanguinis de vena nimia, & purgatio vehemens ventris, nec facilis est, nec sine periculo fit. Est enim in his quasi symptoma; prohibet enim fieri, habitudo corporis & ætas ipsa. Nec enim pueri, nec senes postulant hoc sibi fieri, nec gaudent, si facta fuerit, sed tristes & periclitantes erunt. Hæc Gariopontus.

OBSERVATIO III.

De febre acuta lethali, cum syncope & ileo & variis symptomatibus.

1. PVlla viginti duorum annorum, quæ apud templum diui Hippolyti Delphis habitabat, Anno 1562. mense Decembri, febre acuta correpta est, & in latere dextro è regione hepatis dolebat, ita, ut ex dolore in syncopen grauissimam la-

pta sit, à qua subleuata, mox dolor ille totum ventrem occupauit cum tumore insigni, ita, ut ileon per inflammationem adesse, ex signis præsentibus perceperim, nempe voluulum. idque ex inflammatione tenuioris intestini cum stomachi exsolutione: aderat & nausea, plurima pituitosa & biliola euomebat, idque semel aut bis tantum. Cum febris vehemens esset, cum intolerabili siti & dolore lateris dextri, qui sursum ferebatur: sanguinem ut chirurgus detraheret, ex vena hepatica in brachio dextro mandauit ob inflammationem, febre & insignem dolorem, ex quo syncopis eueniebat, qui nigerrimus fluxus ad vncias tantum quatuor; & quia debilis erat, plus sanguinis detrahare non audebam. Hoc modo dolor ille cessauit, quamquam die sequenti duplo maior reueteretur totum ventrem occupans, & interclusi sunt flatus, neque stercore exire potuerunt, ut puella lotium cum dolore redderet, & venter tympani modo inflaretur. Clysterem libenter inieci, sed noluit admittere, quare sequens lenitium propinaui. *℞. diacathol. castæ recens extracta ana ℥ss. dissolue cum decoct. com. in qua ℥ij. sene prius infusa fuerunt.* Eo vero sumpto nihil excreuit, sed magnam partem medicamenti euomuit, & simul biliola quædam; venter præ dolore ad chordæ similitudinem coarctatus est; mox inflatio adfuit, ut in tympanite, atque in eam molem excreuit venter paucis horis, ut rumpi videretur. Glandem per inferius iniici iubet, verum tantum vnam squibalam eduxit. Febris augebatur, & valde acuta erat, & venter magis ex dolore attollebatur, & difficultas vrinæ accessit, nec stercore exire potuit. Tunc enema admisi emolliens, dolorem sedans & ventositatem expellens. Quod *℞. rad. altheæ mund. ℥ij. flor. chamæmeliloti, pariet. maluæ, viol. ana m. j. coquantur in aqua com. pro ℥b j. adde castæ, diacath. ana ℥ss. olei amygd. dul. aneth. chamæmil. ana ℥ij. vitellum vniui, salis gemmæ ℥j. salis com. ℥ss. misce, fiat clyster.* Quo copiose aluum deposuit. At postea magis venter intumuit, nec dolor vllis modis sedari potuit, neque medicamentis externis, ut emplastris, neque linimentis anodynis, neque calore inferentibus. Cum medicamenta apta nullo modo inuarent, deinde sponte & pituitosa & biliola & aquosa deieceret, ventre non detumescente, mald lethale esse pronunciaui. Sexto die hinc menses aperti sunt & bene fluxere, attamen ventre duro permanente, & tympani modo inflato. Cum nos eam pro deplorata haberemus, nescio cuius consilio semen zedoariæ sumpsit, & fluxu ventris cessante eodem die sexto sub noctem obiit.

SCHOLIA.

PER totum illum mensem erant multi morbi lethales & mali iudicii: nam & ileos per se satis lethalis est, nunc vero magis ex dolore syncopæ accedente in febre acuta, hinc sexto obiit, & ad septimum peruenire non potuit. Hæc syncopæ procul dubio in hac puella, tam ex dolore vehementi quam ex inflammatione tenuium intestinorum originem habuit, & licet à syncopæ subleuata, ileos cum febre acuta mortem adhuc intulit, remediis non iuuantibus. Vulgares credo dedisse semen zedoariæ, putantes vermes in causa esse, sed cum calidum esset, minus profuit, aucta febre & fluxu ventris cessante. Dictum est symptomata illa in febribus, quæ facultates nostras prosterunt, ad se curationem trahere. Quando igitur animalis facultas deiecitur, hoc symptoma animi deliquit seu lipothymiam vocamus. Quando autem facultas

tas vitalis, cum qua etiam cæteræ pereunt, deficit, syncopæ, id est, virium omnium præceps lapsus vocabitur, quod symptoma est grauissimum & maxime mortiferum, imo mors ipsa: & propter hoc symptomata alia, ut vigiliæ, dolor, nimia euacuatio, profundus somnus, & eiusmodi, tanto magis sunt formidanda, quanto lipothymia & syncopis causa sunt efficaciores. Cōtingit autem lipothymia ex leui causa, etiam in sanguinis missione, sed hæc ipsa non tam grauis est, ut syncopæ, & plurimum inter se differunt. Syncopæ vero præceps virium lapsus, cum destructione fere motuæ & sensitiuæ facultatis, ut à Galeno definitur lib. 12. method. med. & ab Aui. fen. 11. lib. 3. tract. 2. cap. 6. Grauior itaque syncopæ est affectio quam lipothymia, & ut consequenter in syncopen ægrum trahere est periculolum; ita in lipothymiam, minus graue. Syncopæ cum sit præceps virium lapsus, in ea pulsus aut nullus est, aut extreme rarus & obscurus, estque cordis affectus: in ea corporis summa friget, tempora, ceruix & thorax frigido sudore madent, facies pallor, totumque corpus quasi enervatum iacet, mens omnibus sensus deficit. Syncopen autem inferunt cordis affectus omnes, præter simplicem intemperiem, seu animi pathemata, ut timor grauis, interdum & mæstitia fortis, dolor atrox (ut in hac puella) labor, inedia, vacuatio immotica, & quæcunque natium calorem & spiritus dissoluunt, atque diripiunt. Omnis vero, quæ in os ventriculi (quod eximij sensus est, & cordi vicinum, in eam syncopen coniecit, quam stomachicam vocant. Idem præstat & inflammatio & erysipelas, & abile cōpunctio, & venenatus humor, siue illis in hærescit, siue in crure, vel in bubone, vel in vtero, vel in intestinis, vel in quouis viscere conclusus, retrahit de se vaporem in os ipsum ventriculi aut in cor eructat exhalatque. Et sic animus in febre deficit & exsoluitur, modo ab eius humoris pernicio, qui venenatam febrem inflixit, modo ad æruginosam & prasinam, aut atrabile, quæ ventriculi os, præcordiorumve membranas acriter ferit & vellicat. Cum autem turgens hæc materia è venis in cordis arcem vel subit, vel impellitur, multo perit. Vario itaque modo animus deficit, nec vna causa est, unde nascuntur, nec vna curatio his debetur, inquit. Quem de his omnibus symptomatibus perlegere poteris. Interea non alia exempla à nobis curata adducemus.

OBSERVATIO IV.

De vetula sexagenaria febricitante, & ex ilei dolore in syncopen incidente, quæ per os octo diebus excrementa reiecit, & quatuor vermes, & tandem curata fuit.

1. VETula sexagenaria, quæ Delphis in platea Flandrica decumbebat, in ileon collapsa, octo diebus excrementa per os reiecit, & similiter quatuor vermes. Ad hanc accitus 12. die Octob. anno 1566. cum ex dolore vehementiore syncopen incurrisset, factis frictionibus & aqua digitis inspersa in faciem & vino naribus olfaciendo obiecto ad se rediit. Verum cum aluum non deponeret, & vermes iam dictos, hæc remedia infrascripta à me descripta sunt: *℞. pul. spec. hieræ picæ ℥j. trochisc. albandal. ℥ss. mellis quant. cum paucis sale communis & gemmæ; fiat balanus, & in conspide ponatur tria-*

gran. diagr. cum clysterem admittere nollet, hæc glans subdita est. At nihil effecit; mox & hic alius balanus suppositus est. *℞. pul. spec. hieræ picæ ℥ij. pul. trochisc. albandal. ℥j. cum sale gemmæ & edmundi, adiecto melle q. s. fiat suppositorum, tribus granis diagr. in conspide positis.* Squibalas tantum eduxit. Deinde cum eam morituram diceremus, nisi clyster inticeretur, hunc sequentem admisi: *℞. mercurialis, parietaria, betæ, caulium rubr. malua, viol. ana m. j. flor. chamomill. p. j. ficum ping. num. v. rad. alth. ℥j. coquantur in aqua com. pro ℥b j. s. adde diacath. castæ mund. pro clysterib. ana ℥ss. elect. hieræ picæ ℥ij. s. sacch. rub. ℥ss. olei oliuar. amygd. dulc. ana ℥j. s. vitellum vniui oui, salis communis ℥j. salis gemmæ ℥ss. misce, fiat clyster, quem cum per horam retinisset, aluus soluta est. Postea iterum alius iniectus est, & cepit aluus fluere, & melius habere 14. tamen die Octob. ad vomitum reprimendum capiebat subinde syr. de ribes propter malum quoque odorem excrementorum, quæ superius per os eiciebantur. Sed post solutam aluum, cum etiam vomitu quatuor vermes per superiora eiecisset, secundo clysteri iniecto non amplius vomuit. Sed ex nimia putredine etiam in aphthas incidit, à quibus quoque hoc gargarismo, & sequenti linctu euasit; *℞. aqua plantag. ℥b j. sem. cydon. ℥j. ros. rub. ℥ij. s. bulliant semel, & colatur & adde diamori ℥j. s. misce: ℞. syr. viol. ℥j. pro linctu, & his remediis vetula & paupercula, non solum ab ileo lethali, in quo stercorea per superiora reiciebantur, gratia diuina astipulante fuit curata, & ab omnibus aliis symptomatibus grauissimis euasit.**

SCHOLIA.

DOLOR hic ingens syncopen eduxit, qui cum tristis atque grauis mutationis sensus sit, ut 12. meth. & 1. de sympt. causis constat, & 2. de rat. vi. non de omni dolore, qui voluptati opponitur intelligendum est, sed de eo affectu præter naturam, qui euidentior est, licet quoque aliquando ponatur apud Galen. 2. aphor. 6. pro dispositione ipsa dolorifica. Fitque hic dolor in partibus sensibilibus, cum insensibiles non doleant, ex alteratione vehementi tristi, confertim & violenter facta, auctore Platone in Timæo & Hippoc. Dolor itaque proprie loquendo est symptoma actionis læsæ sensus tactus, scilicet illa molestia, quæ subsequitur actionem læsam, vel passio quæ in ipsa actione percipitur. Igitur Montanus & alij secundum Ar-
 Lib. 5. cap. 100. de do-
 vocant. Alij, ut Aëtius, dolorem vocant tempe-
 raturæ repentinam mutationem & solutæ conti-
 nuitatis perceptionem. Causa vna & communissi-
 ma ac immediata omnium dolorum causa, est im-
 mutatio confertim ac violenter facta corporibus sensibilibus. Sed huius etiam duas esse causas, ut
 Galen. sexcentis in locis confessus est, ut in lib. 2. art. med. & 2. & 6. de loc. aff. 12. meth. & 2. de rat. vi. in morb. acutis, ac lib. de inæquali intemperie, scilicet intemperantiam, eamque inæqualem confertim ac violenter factam præter continui solutionem dolorem excitare: & solutionem continui citra intemperiem: ac ambabus simul. Vide argumenta contra alios apud Donatum Altimum. Doloris multæ sunt differentiæ, de quibus vide Galen. de loc. aff. lib. 2. cap. 7. Alij dolores late longèque se diffundentes, distendentisque, alij distulentes, nonnulli stupefacientes, alij grauantes. Infixi
 Diffundentes seu tenui neruorum sunt. Infixi
 colicos

in eo permaneret, rursus in syncopen incidit, & tandem ex balneo, audientibus aliis, qui in loco inferiori essent, cum pro mortuo exemerunt, sed caro (*subeth Arabes vocant*) mox assiluit, remediis non iuuantibus, misere perijt. At eos, qui ex caliditate in syncopen prolabantur, aut ex aere suffocato, vel ex balneis calidis, ipsos roborabis, si quam primum aquam frigidam potioni exhibeas, refrigeria ventilando excites, & in aërem ducas, os ventriculi perfices, vomitum prorsus deinde vero & vinum & cibos offeras. Aëtiis loco citato illico frigida quoque inspergendos iubet. Sic ex aëtu vel calore, vel quouis modo fatigati, ita si in aëtu quis equitet *ut aliquando euenit*, quidam animi deliquiū incidunt, quod & fratri meo Nannio Foresto Iuris Licentiato, cum iuuenis esset ex pedestri itinere fatigatus, aut curru vectus, contingebat: his aqua in faciem spargenda & flabello ventus faciendus, & astantes abigendi, ut liberum aërem trahant, mica panis cum vino frigidum reficiendi. Et qui feruore alicuius humoris vel dolore, vel calore nimio febris deficiunt, manus & crura fricanda, vigilandum, à cibo & potu abstinendum, ut antea dictum est.

OBSERVATIO VIII.

De medicamento exhibito in accessione febris tertianæ intermittens: ex quo fluxus & vomitus subsequuti sunt cum syncope & aliis symptomatibus grauioribus.

ANno 1557. die 9. Octob. Ioannes Slotenus Alcmariæ decumbens, ex febre tertiana intermittente, ex perditissimæ monachæ cuiusdam consilio in ipsa accessione febris sumpsit puluerem nescio quem laxatiuum, ex quo plusquam triginta enormes secessus habuit, cum alui, tum ventris maxima perturbatione & vomitu, ita, ut tandem in syncopen grauissimam incidere: frigidum enim exsudabat sudorem, non aliter quam illi, qui in agone mortis sunt: crura eidem conuellerantur cum anhelitus difficultate & exhalatione extrema. Ad huc sub multam noctem accitus, & causa horum symptomatum inuestigata, ac probe intellecta ac cognita, illico postquam frictionibus digitorum ad se redisset, cum alui adhuc fluere, cyathum vnum ceruicis tenuioris ex hordei decocto, cum modico saccharo pro lotiuo & abstersione medicamenti venenosi propinavi: ex quo cum semel aut bis euomisset more solito, & secessum habuisset pulsu quasi deficiente, hanc sequentem mixturam ut sapissime sumeret, mandavi: *℞. confer. ros. anique 3 b. corticum citri conditi 3 ij. spec. diarod. abb. (cūtuabat aliquo modo circa ventriculum) 3 b. trochis. de terra sigillata, de spodio cum semine acetose ana 3 b. fragment. omnium lapidum precios. 3 b. pul. margar. gran. vij. cum syr. acetos. citri, myrtilli, ana q. s. fiat mixtura*, quam cum sumpsisset, & stomachū exterius inunxisset ad roborationem oleo mastichino & cydoniorum, præter opinionem astitium sepulchro iam destinatus in lucem reuocatus est.

SCHOLIA.

Misera hodie conditio quorundam ægrotantium, qui potius muliercularum consiliis auscultant, quam peritorum medicorum, ita, ut non sit mirandum, si peius deinde quam antea habeant, aut pereant, vel grauiora (ut hic æger) symptomata

incurrant, aut diuturnis malis postea misere affligantur, vel subito in necem ruant. At tales propriam salutem negligunt, cum magis ægrotantium hostes, qui ita iure appellari possunt, ad se vocant artisque corruptores, quam curatores: ut præstantius esset, ut bona sua sorte absque eiusmodi medicis imperitis facilius curarentur: cum in accessionibus non solum à cibo (*ut docuit Hippoc. 11. aphor. lib. 1.*) abstinere oporteat, verum etiam multo magis à purgationibus sine medico, & conualuisset & non incurrisset grauius illa accidentia & syncopen. Cæterum cum animi deliquia propria sua habeant remedia, ut paulo antea diximus, per singulas causas discurrendum, à quibus ortum habeant. Nam ij, qui ex cholera, diarrhoea & eiusmodi fluxionibus exsoluantur, fri. lina gida aspergi debent, ac nares comprimenda, viribus nos fecimus. Os ventris perficandem: alij vero vomito & his vomitum, impositis in os digitis aut penna aliqua imperant. Sed cum æger noster intemperatissimo medicamento intempestiue assumpto, plus quam duos satus vomeret, unde syncopis, vomitum non irritauimus, sed habentes respectum ad medicamentum venenosum, quod ventrem adeo turbabat, abstergente medicamento commode vti sumus, deinde constringente. Etenim (*teste A. de aphor. lex. andro loco paulo antea citato*) qui ob choleram, interlinorum laxitatem & alias subitas vacationes animo deficiunt, iis aquam frigidam aspergere oportet, nares comprehendere, os ventriculi perficere, stomachum ad vomitionem turbare aut digitis aut pennis inditis, imo & manus & crura ligare conuenit, ac deligaturæ plures vehementioresque esse debent, in superioribus quidem partibus, si deorsum vergat euacuatio, in inferioribus, si sursum erumpat. Sic in magnis fluxionibus alui, vteri, ut in muliere illa, quæ apud templum nouum ex mensuris valde erumpentibus animo deficiebat Delphis, & infernarum partium, & in hæmorrhoidibus plus æquo fluentibus, brachia ligamus & manus conficimus. Sed in vomitu & aliis euacuationibus partium superiorum, ut si partes quoque supernæ vultus acceperint, unde magna sequatur sanguinis profusio: vel si narium adsit hæmorrhagia, partes infernæ vincienda, cucurbitulæ hypochondrio affigendæ dextro, si è nare dextra, sinistro, si è nare sinistra sanguis profluat, sed & mensibus manantibus, mammis cucurbitulas apponimus, eo quod hæ partes cum vtero communitem habeant, aqua frigida inspersa in faciem eos eleuat à syncope. Oportet etiam os & dentes aperire, & imperare ut tussiant si possint, & exscreant, aures quoque eorum vellicare & trahere capillos, & iuxta stomachum & pectus manu perficere debemus, ut ita (*iuxta Gariopontum & alios*) excutiantur. In his quoque causis considerandum qualiter debeat, vel quo schemate iacere, qui patitur, ut si de inferioribus laborauerit fluendo partibus, pronus & decliuis capite iaceat, nec tamen nimis, sed temperate. Si à superioribus fluxus fuerit, erectus à capite lectulus eleuetur. Reliqua vero apud Gariopontum: eadem fere sunt apud Aëtiū. Iisdem auctoribus alui profusiois conuenit illud, sed deliquiis à fluxu sanguinis narium, aut ab immenso sudore euenientibus infestissimum: tunc enim refrigeratione & adstrictione, non remissione indigemus: vinum tamen frigidum temperatum, his quoque vtiliter exhibetur, quibus neque extrema vincere oportet, neque vomitum prouocare, neque omnino quippiam mouere, sed condensare & refrigerare: ideo cubili ærem frigidum

SCHOLIA.

HVe transferri possunt, quæ de Elode feb. diximus, lib. 2. & quæ Gariopontus in hunc modum scripsit. *Diaphoreticos multi cardiacos appellat, quos ita cognoscere, ut ceperint nimis & acerrimis agitari febribus, sudorem patiuntur incongruum, & non criticum, ex quo vehementis periculo videntur, qui sudor tanquam symptoma appellatur. Nascitur hæc causa ex syncho aut synocha, aut ex causis. Iubet autem ut venam secet, si in vere sint, & præcipue sanguis abundat, tenendo myrtos sub axillis, ne forte inter vena sectionem sudorem incurrat æger, quæ quidem si negligitur, inquit, apoplexia, paralysis, epilepsia, synanche eueniunt, quod quidem in eiusmodi febribus cum sudore copioso quidem fieri vtile esse censio in principio. At ubi iam syncope apprehendantur, in aëtu iam existente, illico ægri prosterneantur. Alii autem in hac syncope iubent abstinere à balneis, quoniam eadem laxando ac aperiendo affectum augent. His enim curis potius densari debet, ut frigerari & astringi minime eni laxanda est, quod Galenus etiam iubet 1. ad Glauc. Si malum procedat, Gariopontus myrtum supra patientem spargit, cataplasmata constringentia apponit, sed hic magna cautione opus est, eodem auctore, ut mentem adhibeamus, ac recte distinguamus sudorem criticum ab eo, qui diaphoresi soluitur. Nam criticus sudor est, qui pari numero factus & calidus est. Diaphoreticus impari numero, frigidus & tenax est: Nam plurimi medici ignari, salutari sudori imminenti resistere, & alij Diaphoreticos laxantes, causa mortis extiterunt. Horum differentia varia ratione colligenda. Primo ex præteritis diebus, dehinc ex generibus passionum, & magnitudine temporum, & sudoris ipsius ordine, qualitate, & quantitate. Significatio firmatur ex præteritis diebus, in qua consideramus utrum signa sudoris diaphoretici, aut salutaris præcesserunt, ex genere passionum qualitates significationum attendimus. Si enim solutio inest, sudor etiam vtilis diaphoreticus esse demonstratur: si vero strictura inest, attendenda est infirmitatis magnitudo. Parua enim passio diaphoresim facere non potest. Si enim magna fuerit, attendendum est tempus sudoris. In statu autem totius passionis, atque temporali accessione, limpidam amissionem criticus maior sudor ostendit. In initio autem vel augmento perniciosus: æqualis, bonus: inæqualis autem malus sudor iudicatur. Ex quantitate signa accipimus, moderationem considerantes. Modicus autem sudor bonus: immodicus malus. Denique non recte sudantes, diaphoresim incurrunt. Ex qualitate significationem accipimus, cum tactu iudicium adhibemus. Salutari autem sudor calidus, & tenuis, & non male olens probatur: perniciosus autem frigidus, atque acidus, aquatis carnibus similis inuenitur. Deinde ex præteritis & concurrentibus signis, affirmanda significatio est. Non recte sudantibus magis paruus atque creber, imbecillis pulsus inuenitur. Thorax etiam grauatus cū respiratione frequenti, at iactantia animi, vocis tenuitate, attestante pallore. Recte autem sudantibus pulsus rectus, respiratio facilis atque leuior efficitur. In somno enim prona deiectio & omnium aduersariorum diminutio, cum animi atque corporis releuatione, & recto ac salutari ordine. Quomodo discerni à cardiaco eum, qui ex stomachi passione sudauerit: Ex stomachi passione sudans, cū dolore cuiusdā partis vexari videtur, hoc est, sub pectore, aut inter spatulas attestante aliquando singultu.*

Z ij Aliquando

OBSERVATIO IX.

De animi deliquio ex sudore in febricitante.

Nobilis quidam annos circiter quadraginta natus, cum febricitaret & in sudorem copiosum laboraret, tegumentis admodum oppressi, ad syncopen fere deuenisset, nisi vestes auferri mandassem: at postea in deliquium animi cadenti, vinum frigidum exhibui. Nihil enim his debet, imo neque ligare extremos artus, neque vomitum cogere oportet, sed ventorum ingressus ad eos potius moliri conuenit, atque aërem ad refrigerantem & astringentem qualitatem conuertere, myrtique & vitium capreolis & rosas pauimentum infernere. Nos autem pauimenta frigida faciem vti sumus, idque siue intermissione cum fieret, æger à syncope leuatus est.

Pet. Forest. Tom. I.

Cap. 12. de
sudoris co-
gnitione.
Sudor criti-
cus.

3.
Criticus
prossican-
dus sudor.
Cardiacus
sudor inhi-
bens.

Aliquando post acceptum cibum tensura corporis cum salutarum fluore, & nausea & vomitu. Sudoris præcognitio apud scientes non negligitur. Nam & salutaris sudor est, & mortiferus. Salutaris est criticus, cui credo nomen ex iudicio impositum, eo quod quasi iudicet hominem ex sententia sua, aut puniat, aut liberet. Hic calidus est, cui color rubeus est, & cursus est fortis, & ingens pulsus venarum, & quanto plus his sudoris affluerit, tanto ager fortior fit. Aliter exterminat, & subito fit frigidus, cum pallore ægri, aut defectione venarum, (intelligit pulsus arteriarum) aut penitus absque sensu, aut tremore potius, quam solutione febris. Sed Criticum facile est calfactionibus prouocare. Cardiacus obistere arduum est. Tamen huic frigidis rebus obistere placet, ut nudus iaceat æger. Si ita surgit, euentetur flabellis ventum inferentibus. Interdum ex spongiis in aqua frigidissima tinctis & expressis corpus eius refrigerandum est, & si nix adfuerit, hac vtendum est magis quam frigida humiditate. Cuius manus stringendæ sunt fasciis lineis in eo loco, ubi venarum pulsus tentare consueuimus, & si addit sitis, frigida danda, & non nimia, nec cum impetu hanc accipiat. Hæc Garioponthus medicus antiquissimus, quibus tamen remediis necessitate compulsi, cum magna cautione adhibita, vtendum esse suadeo. At nos recte vinum frigidum propinauimus iuxta Galenum, quod & substantia vires resarciebat, & qualitate habitum refrigerabat, cum & hoc sudores reprimat; calidum vero moueat. Quod & hic ligaturæ non conueniant, ratio est, hic non solum non reuoluit (nullam enim habent cum parte, à qua proficiuntur sudores, communitatem) sed potius eos euocant. Neque vomitus cum suo motu calfaciant corpus, ligaturæ dolore.

OBSERVATIO X.

De animi deliquio, ex sanguinis missione, in febre acuta eueniente.

I. Vt ille zythepia, qui è regione ædis Diuo Georgio sacratæ habitabat, cum in febrem acutam & dolorem ingentem hypochondrij dexteri incidisset, ad eundem vocatus fui. Cui, cum chirurgus venam ex nostro iussu incideret (vt aliquando euenire solet) ac sanguis emanaret, in animi deliquium incidit, diu perdurans. Os & faciem frigida conspergere mandauit, & vt chirurgus venam, ex qua sanguis fluebat, constringeret, & ad os ac nares adhibito aceto & vino ad odorandum, ad sese reuersus est. Et dolor ille præcedens non solum cessauit, verum idem à febre acuta breui nostra industria, cum laude diuina, conualuit: quemadmodum etiam istis diebus, qui ad templum antiquum habitabat, cui à triumphis, Triumphalis nomen erat, cum illi sanguis è vena incisa flueret, illico animi deliquio adeo fortis affectus est, vt simile vix vnquam viderim puluinatibus substratis, & in pauimento crutibus æqualiter positus & toto corpore, aqua sæpius in faciem conspersa, frictionibusque diutissime in digitis adhibitis, tandem ad se rediit. Verum tertia-na intermittens, cuius causa post tertium paroxysmum venæ sectio administrata erat, amplius non rediit, & bene se habuit.

SCHOLIA.

2. Vi animi deliquium incurrunt ex venæ incisione, aqua in faciem projecta, rebusque odori-

feris naribus obiecta, quidam & vino reuoluit. Quia hanc ex crutibus vacationem curatur. Cum igitur, ac chirurgus pedem in aqua calida exstante posuisset, & fascia ligasset, vt venam sic magis apparentem & loco dolenti respondentem incidere: statim ex ligatura, metu quidem, vt arbitror, attamen homo robustus, carnosus, longæ staturæ, ante venæ incisionem iterum in hypothyriam incidit: statim fascia deligata, relicta venæ sectione, illico coacti fuimus hominem eleuatis pedibus in lecto collocare, vt ad se rediret: quod facile factum fuit, cum supra spondam lecti sederet, pede vasi aqua pleno imposito, eoque cum altero pede subleuato in lecto cum posuissimus, mox ad se rediit: quippe homine ita in lecto collocato, partibus omnibus in vnâ æquabilitatem adductis, quibus & labore cessante, calore & spiritu redeuntibus ad cor, à syncope releuatus est. Sed statim ab eo tempore febris, quæ latuerat, hominem manifeste aggredebatur, & in continuam febrem incidit, quæ eidem per integrum mensem adhæsit, vique ad principium fere Nouembris, eo ipso perpetuo in lecto decumbente, quamuis dolor ille coxæ adeo diuturnus febre superueniente cessauerit. Erat hæc febris valde acuta, continua & periculosa cum capitis dolore & ardore vehementi, & in fine cum aphthis, postmodum etiam cum catarrho & gutturis inflammatione, stomachi imbecillitate quoque accedente, vt ad desperationem tandem laborauerit, eo tempore quo nobilis ille Nicolaus Verdunius eiusdem cognatus & Achates fidelissimus ex causis in phrenitidem permutato mortuus est, cuius historiam posuimus lib. 5. Obseru. 17. Cum eodem tempore Heuterus & audiuisset Verdunium mortuum esse, magis sibi metuebat. At ita grauer febricitanti cum semper ex missione venæ in graue, diuturnum & periculosum animi deliquium inciperet, & sectionem venæ abhorrebat, alterantia decocta cum syr. viol. ex infus. ros. tum inlebos præscripsimus, quæ & ita postea purgauius. 2. fol. senæ 3 j. b. sem. anisi 3 b. bulliant in iure pulli vel veruicis, eo quod debilis erat, & huius expressionis 3 iij. accipe, addendo diaprurnis simplicis, elect. lenitiui ana 3 b. melle: & ter excreuit biliosa, parum adusta & pauca pituitosa excrementa. Ad aphthas vtebatur gargismo coccinato ex bordeo mund. flor. ros. rub. & foliis maluæ cum sem. cydoniorum, diamoro adiecto. & pro gutturis inflammatione subinde forbebat cochlear vnum ex syr. viol. & infus. ros. & vbi alium difficulter redderet, duo cochlearia sumebat ex syr. ros. solutiuo: nam ex leuissimo medicamento in hypothyriam cadebat. Et cum valde debilis esset, hoc reitaurante vtebamur: 2. caponem enissemoræ mundatum, & in partes incisum, prius lotum, vt borag. 3 iij. b. coquantur in balneo Mariæ ad boras viij. & fiat ius reitaurans: sub noctem hordeatum sumebat, mane iusculum pulli, osem mollia cum agrediduraret. Si alium non deponeret, glande irritabatur. Bis tamen hac purgatione vltus est. 2. bordeo mundati, capill. Ven. polytrichi ana m. j. sem. iij. frigid. maior. ana 3 b. sem. anisi 3 b. prunor. damasc. num. ix. folior. senæ 3 iij. b. melle, ex eo decocto ter aluum deiecit. Huius decocto postea etiam adiecta sunt folia betonicæ cum capite doct. accipe 3 iij. elect. lenitiui 3 iij. b. melle, ex eo decocto ter aluum deiecit. Huius decocto postea ad quartam horam, post meridiem periodice quotidie redibat, adeo vehemens, vt caput in pulu-

OBSERVATIO XI.

De quodam, qui ante venæ sectionem, ob metum, in animi deliquium incidit.

Iacobus Heuterus vir nobilis Delphensis cum longo tempore ex coxa doluisset, & ischiade laborasset, cui cum chirurgus me iubente venam ex gibbero incideret, (præstat enim in principio in ischiade ex gibbero sanguinem detrudere, in processu vero ex malleolis) in hypothyriam incidit, neque sanguis effluxit vllus, quod metu vel terrore, vel stomachi morfu factum existimo: aspersa aqua in faciem copiose, hic ad se rediit. Verum postea cum adhuc longo tempore deinde dolor in coxa perferueret, post æquinoctium autumnale rursus Anno 1563. circa finem Septembris à me consilium quærebat: eo autem tempore, cum iam progressus esset morbus, & febrem futuram præfagire, ex pulsus inæqualitate consului, vt in poplite aut malleolo, vena schiatica dicta, incidere-tur. Nam teste Galeno lib. 10. de compos. medicam. secundum

secundum locos cap. 2. interdum ischias vna die, per hanc ex crutibus vacationem curatur. Cum igitur, ac chirurgus pedem in aqua calida exstante posuisset, & fascia ligasset, vt venam sic magis apparentem & loco dolenti respondentem incidere: statim ex ligatura, metu quidem, vt arbitror, attamen homo robustus, carnosus, longæ staturæ, ante venæ incisionem iterum in hypothyriam incidit: statim fascia deligata, relicta venæ sectione, illico coacti fuimus hominem eleuatis pedibus in lecto collocare, vt ad se rediret: quod facile factum fuit, cum supra spondam lecti sederet, pede vasi aqua pleno imposito, eoque cum altero pede subleuato in lecto cum posuissimus, mox ad se rediit: quippe homine ita in lecto collocato, partibus omnibus in vnâ æquabilitatem adductis, quibus & labore cessante, calore & spiritu redeuntibus ad cor, à syncope releuatus est. Sed statim ab eo tempore febris, quæ latuerat, hominem manifeste aggredebatur, & in continuam febrem incidit, quæ eidem per integrum mensem adhæsit, vique ad principium fere Nouembris, eo ipso perpetuo in lecto decumbente, quamuis dolor ille coxæ adeo diuturnus febre superueniente cessauerit. Erat hæc febris valde acuta, continua & periculosa cum capitis dolore & ardore vehementi, & in fine cum aphthis, postmodum etiam cum catarrho & gutturis inflammatione, stomachi imbecillitate quoque accedente, vt ad desperationem tandem laborauerit, eo tempore quo nobilis ille Nicolaus Verdunius eiusdem cognatus & Achates fidelissimus ex causis in phrenitidem permutato mortuus est, cuius historiam posuimus lib. 5. Obseru. 17. Cum eodem tempore Heuterus & audiuisset Verdunium mortuum esse, magis sibi metuebat. At ita grauer febricitanti cum semper ex missione venæ in graue, diuturnum & periculosum animi deliquium inciperet, & sectionem venæ abhorrebat, alterantia decocta cum syr. viol. ex infus. ros. tum inlebos præscripsimus, quæ & ita postea purgauius. 2. fol. senæ 3 j. b. sem. anisi 3 b. bulliant in iure pulli vel veruicis, eo quod debilis erat, & huius expressionis 3 iij. accipe, addendo diaprurnis simplicis, elect. lenitiui ana 3 b. melle: & ter excreuit biliosa, parum adusta & pauca pituitosa excrementa. Ad aphthas vtebatur gargismo coccinato ex bordeo mund. flor. ros. rub. & foliis maluæ cum sem. cydoniorum, diamoro adiecto. & pro gutturis inflammatione subinde forbebat cochlear vnum ex syr. viol. & infus. ros. & vbi alium difficulter redderet, duo cochlearia sumebat ex syr. ros. solutiuo: nam ex leuissimo medicamento in hypothyriam cadebat. Et cum valde debilis esset, hoc reitaurante vtebamur: 2. caponem enissemoræ mundatum, & in partes incisum, prius lotum, vt borag. 3 iij. b. coquantur in balneo Mariæ ad boras viij. & fiat ius reitaurans: sub noctem hordeatum sumebat, mane iusculum pulli, osem mollia cum agrediduraret. Si alium non deponeret, glande irritabatur. Bis tamen hac purgatione vltus est. 2. bordeo mundati, capill. Ven. polytrichi ana m. j. sem. iij. frigid. maior. ana 3 b. sem. anisi 3 b. prunor. damasc. num. ix. folior. senæ 3 iij. b. melle, ex eo decocto ter aluum deiecit. Huius decocto postea etiam adiecta sunt folia betonicæ cum capite doct. accipe 3 iij. elect. lenitiui 3 iij. b. melle, ex eo decocto ter aluum deiecit. Huius decocto postea ad quartam horam, post meridiem periodice quotidie redibat, adeo vehemens, vt caput in pulu-

nare cogebatur ponere, & si quis manu longo tempore comprimeret, & teneret, dolor leuabatur. Cum prius tertio, quartoque die aluum deieceret, nec medicamenta ferre posset, de quarto in quartum diem has pilulas sumebat. 2. rhubarb. electi 3 j. pilul. aurear. 3 b. cum syr. ex infus. ros. fiant pilule tres, quas sub noctem ter sumpsisset, ab ingenti illo magno dolore cum nostro honore curatus fuit. Verum ubi foras prodibat dolor quidem subortus est sub femore vsque ad futas descendens, qui tamen hoc sequenti linimento sedatus est. 2. Olei chamæmeli, vermium terrestr. axungia capri ana 3 b. melle. Sed cum ex morbo longo præcedente stomachum debilem haberet, os ventriculi inungi mandauimus his oleis. 2. olei absinth. massic. cydon. maceris ana 3 ij. melle. & cum mane caperet cochlear vnum syripi mentha-ceti, debilitas ventriculi cessauit.

SCHOLIA.

Deliquium animi non solum debilibus ex venæ sectione aliquando oboritur, verum etiam ex metu, vt in isto ægrotante euenit. Nam ex animi affectibus quibundam & deliquia animi subsequuntur, non solum in febricitantibus, sed in aliis leuissima quandoque ex causa, cum in tristitia & timore ac pauore intro ad originem suam spiritus reuocati absumuntur: in latitia ac gaudio foras sparguntur ac dissipantur: in exandescencia primum intro, deinde foras resiliunt: vnde animi deliquium, cum spiritus affatim pereunt, sequi necesse est. Hos autem, teste Tralliano, postquam odoratis admotis, naribusque comprehensos restituerimus, ad vomitum cogemus: ita quoque dicente Aëtio. Qui ob maiorem, gaudium, terrorem, aut iram attoniti euadunt, aut exsoluuntur, odoribus & his, quæ per os assumuntur, recreatos vomere cogito. Verum iis, qui inter sanguinis missionem hypothyria afficiuntur, vomitus non ita conuenit, sed præstat eos quietos esse, nisi forte materia ad os confluenta synopsis causa existat: vt matri euenit apud orphanos, quæ cum ex venæ sectione deficeret & angetetur, vomitu ex oxymelite deglutito superueniente ad se rediit: facile enim quilibet (vt in isto nobili contingere solebat, vt exemplo sequenti lucidior hæc res multo euadet) ex virium imbecillitate animo deficit, ob facultatis quæ corpus regit imbecillitatem, quæ intemperiem illarum partium comitatur, vnde vires ducunt originem, contrariis curabitur, calefaciendo quidem frigiditas, refrigerando autem calidas, atque in aliis simili ratione. Facultas igitur, quæ vitalis dicitur, ex corde proficiatur, quam ex obscuris pulsibus cognosci demonstratum est; quæ autem ex iecore provenit, cruentis deiectionibus, quæ per initia quidem aquosæ & tenues, postea vero amara instar crassæ sunt. At quæ ex cerebro trahit originem, quam nonnulli singulari vocabulo animale nuncupant, ex voluntarij motus imbecillitate cognoscitur.

OBSERVATIO XII.

De dolore & inflatione testium, vnde febricula aborta, deinde & cardialgia, ex medicamento quodam assumpto etiam leni, cui mox syncope subsequatur.

Idem Iacobus Heuterus, de quo obseruat. præcedente diximus, ex leuissima causa in syncope incidit.

De Symptomatibus Februm

272
cancro affectu, quod aliquis aspiciens syncope affectus fuit. Non desunt, qui ex odoribus rei bene maleve olentis in syncope prolabantur: & ita ferunt quidam vulgares, rusticam piscatricem officinam pharmaceutici pertranscuntem, ex odore aromatum in syncope dilapsam fuisse, nec alio odore quam apibus pisciculis, vulgo springis dictis, ad naves admotis, excitaram fuisse. Quod autem odores spiritus movent, id optime callent mulieres, quæ ex odoribus gratis, & bene olentibus in morbum vterinum incidunt, verum etiam in syncope prolabantur, & malis odoribus à contra liberantur, ut quotidiana experientia vidimus, uti sequens exemplum quoque demonstrabit.

OBSERVATIO XIV.

De febre lenta cum symptomate vterino, seu vteri suffocatione & syncope.

Domina Oyenburchia, religiosa, Reniburchi in cubiculo Domini de Poelgeest decumbentibus, per quatuordecim dies, ex febre lenta periodum non observante, cum vteri suffocatione, vtero in sinistram latus aliquando ascendente, atque tunc pedes & exteriora manusque leviter in accessione refrigerabantur, & simul sentiebat quandam cordis palitationem, mox quoque ascensum matricis, cum animi quadam defectione & syncope. Hæc quidem symptomata sæpius in die ac nocte recurrebant, cum febre lenta & inordinata: non sitiebat, vix incalescebat, magis refrigerabatur, sudor quasi frigidus & tactu glutinosus, cuti & maxime fronti adherens: pulsus debilis erat, languidus, quandoque creber, minor seu diminutus, vel decurtatus, ac deficiens, quandoque omnino intermittens. Hæc symptomata durarunt per 14. dies, ita, ut toto hoc tempore languida lecto decubuerit. Medicus Leydanus Hubertus, aliqui exercitatus in praxi illi aderat. Decimo nono die Decembris Anno 1563. ad eam vocatus fui: ad quam sub noctem veniens symptomata iam dicta cum diligenter animadvertissem, cum iuvenula novendecim annorum esset, totius mali causam ex mensibus restrictis esse deprehendi. Quodque per ætatem, & autumnum præcedentem victu admodum frigido & humido vsa fuisset. Nam auide comederat fraga, lactucam crudam, melones, pepones, cucumeres, poma, pyra cruda, idque in maxima copia. Vnde hæc febris lenta orta, non observans periodum, & deinde menstruum constructio ex humoribus crudis. Iubeo atque infernas fieri frictions coarum, ac crurum ligationes, etiam naribus applicando nodulos male olentes ex castoreo, assa fetida, quos apud se habebat, & suffumigia naribus recepta. Mane medico reuerso ad eam, quæ adhibuerat, explicat. Interea, quo ad præsentia consului, ut galbanum ceroti rotundi forma, umbilico applicaretur, & naribus iam dicta admoventur: quæ remedia commendabat medicus præsens. Exhibuimus quoque pilulas mastichinas, quia materia frigida, & febris lenta, cum per consensum ex capite & ex dentibus laboraret, elatis vaporibus malignis à matrice ad caput: Hæc enim pilulæ egregie conferebant, cum potissimum ab vtero & stomacho leviter purgent. Ex 3. cum debilis esset, cum syr. de artemisia siebant pilulæ. Quas, à syncope & morbo vterino remediis supradictis revelata, capiebat. A quibus melius habuit, & miraculi instar, dicta symptomata cessarunt; & febris lenta eam reliquit. Ita ut magno cum ho-

nore domum redierim. Licet duobus diebus intermissis eadem symptomata reuenterentur, sed cum rursus pilulas cepisset in maiori dosi ex 3. consiciendo pilulas v. ex nostro mandato, symptomata non solum cessarunt, sed & menses aperti sunt, & deinde optime valuit, adeo ut has pilulas magna cum laude extulerit, quibus symptomata dicta amplius non redire, & perfectè sana permansit.

SCHOLIA.

A Nimo destituuntur mulieres, quibus vel sursum vel ad latus retrahitur vterus: & quibus large menses fluunt. In priore affectu crura delictanda sunt ac perficanda, vel humoris delictatatem enim vterus per venas, per quas possit humor derivari, cum cruribus habet: hæc ratione inguinibus & coxis cucurbitulas admoventi possunt, quibus potenter trahendi facultas inest. Natura enim ad id, quod sibi familiare & incundum est, mouetur, auersaturque triste & alienum: adhibenda item sunt relaxantia, ac calefacientia medicamenta. Sic Trallianus quoque oxymel, crura potius quam brachia deligat ac fricat. Quibus vero sanguis immoderate fluit ab vtero, manus deligamus, & cucurbitulas pectori aut mammillis affigere solemus, & ea exhibemus quæ menses cōstringunt: uti fecimus in muliere incarcerata, cui adeo menses fluxere, ut in syncope caderet. E diuerso si menses non fluunt, & vterus sursum vel ad latus rapitur, pessis euocamus, & foeminibus cucurbitulas applicamus, & naribus quæ foetidissimum odorem habent, admoventur. At sæpius etiam prægnantibus ex lenissima causa lipothymia vel syncope contingit, potissimum si alte sedent, quemadmodum matrem carissimam Margaretam Nanniam eueniebat, quæ statim puluinarum ad terram subiecto, depressius inclinata, labiisque sale confricatis vel in os posito (quod mulieres vulgaribus commune remedium est) syncope faciliè syncope tentantur. Eodem ferè modo etiam syncope fit ex vermibus mortuis tetrum odorem à se exhalantibus, & ad cor vel stomachum eructantibus vel expirantibus, vel eorundem lincinatione, vellicatione, vel intestinorum, aut vetriculi morione, qua ratione etiam in pueris atque adultis ex vermibus fit conuulsio ita & syncope. At quomodo ea curatur: satis dictum est lib. 6. cum de febribus pestilentibus ageremus, quæ vna cum vermibus, vel hæc similia symptomata paterentur. Hæc satis de animi defectionibus tam syncope quàm lipothymia sensu uis illud sit discernere, quod lipothymia sensu motuque intercepto absque sudore tepente prosternit hominem: syncope vero tam vigilantes, ut omnino, quos Synopticos appellari receperim est. Nunc ad reliqua symptomata accedamus, quæ cum febribus magna ex parte iunguntur.

OBSER.

Lib. VII. Observat. XV. & XVI.

OBSERVATIO XV.

De capitis dolore in febricitante.

Arnoldus Henricus cereuisiarius, pro cuius Ciconia pro insigni: hic cum febricitaret satis acute, me in consilium vocauit, cumque ingenti dolore capitis afficeretur, post sextam venam in cubito dolor ex toto non quieuit, neque facta purgatione leui, illum relinquebat. Cum vigil quoque permaneret, exhibito hordeato sub nocte magnam partem euomuit, & multum pituita simul: nam circa stomachum etiam dolebat. Venter à vomitu in somnum incidit, & dolor capitis sedatus est. Ventriculum inunximus oleo cydonior. & maceris, frontem autem cum vnguento populeo. Si non cessasset dolor, oxymel admodum apposuissem. Quibus enim nimia febris dolor capitis fieri solet, frigidis affectu atque virtute, embrocamus, oleo rosato & aceto, ac aqua rosacea subinde adiecta. Gariopontus vtebatur hydreleo vel aceto & oleo rosato & papauerino. Hispani milites pauperes, qui in nosocomio febricitabant, & dolore capitis afficiebantur, pannum lineum aqua frigida & aceto inculcatum, fronti apponebant.

SCHOLIA.

Omibus ferè febricitantibus, propter vapores calidos in caput tanquam ad arcem repentes vel ascendentes, uti fumus in fumarium, dolor capitis contingere solet: quamvis paucos nouerim, in febribus grauioribus, qui non tentabantur capitis doloribus: inter quos erat Dominus Princeps Auracus Illustrissimus: & istis diebus etiam filius eius Comes Mauritius inueniuntur admodum generosus, quem cum à tertiana duplici curassem, nullum capitis dolorem in febre patiebatur. Ceterum solet aliquando vomitus tollere dolorem capitis, ut huic cereuisiario contigit, potissimum si bilis aut pituita ventriculum occupet, & causa doloris capitis existat. Hinc Gariopontus inquit: Si quis capite doleat, & abstineat à cibis, & cordis pulsus patitur impera ut vomat. Si vero vomat, & non leuetur, tunc considerandum, num alicuius humor abundet, vel reatus obstructus sit, vel feruor alicuius partis, quæ in capite existit. Id cognosces si totum doleat, vel vehemens alicui parti infideat dolor. Si pondere lædat, abundantia humorum decernit. Si cum fixatione, puntilu, ingentem calorem & feruorem. Si cum tensione, ex spiritu & ventositate: si cum tensione pulset, membrorum, quibus cerebrum inuoluitur, inflammationem. Si cum pondere tensio adrat, abundantiam humorum infra ipsos sinus notat. At causa igitur petenda curatio. Interea & febris ipsa non est negligenda, si ob febris vehementiam bilis effuerat, vel in stomacho contenta, & sursum ad caput feratur, purganda est quibus caput dolet, ob vehementiam febris, num sanguinem ex naribus, profundunt, aut vomunt vel aliquam curationem adhibere. Nam ea quæ admoventur, præterquam quod nihil iuuant, etiā natura subinde impediunt: id enim propter febris vehementiam & malignitatem accidit. Ac omnia

agenda sunt, ut febris vehementia mitigetur. Ceterum si dolor non fiat ratione crisis capitis quoque cura haberi debet: rosaceum ipsi superinfundendo, interim per se, interim eum aliquo refrigerante, & frons somniferis inungatur, maxime si etiam vigilia urgeant: Reliqua vide apud Gariopontum lib. 7. cap. 1. & 2. De dolore capitis in febribus, denique signis eiusdem & curatione.

OBSERVATIO XVI.

De dolore capitis intolerabili, in febre continua.

Cornelius Laurentius, ex Thessalia, non Græcorum sed Bataua insula, anno 1546. mensis Augusto, anno natus triginta sex, in febrem continuam lapsus est, cui dolor capitis tam vehemens adiunctus erat, ut ex eo phrenitidem metueremus. Cum plethor afficeretur, alio prius per glandem irritata, cephalica vena in brachio dextro secta est: ea enim magis apparebat: sanguine ad uncias sex ex paulo plus effluente. Mox fronti hæc frigide applicata sunt. 2. aquæ solari, plantaginis, equiseti ana 3. j. olei ros. aceti ros. ana 3. j. misce. Et hunc quoque syrupum ebibat: 2. syr. de end. de succo acetosæ, syr. viol. ana 3. j. aquæ end. buglo, acetosæ, ana 3. j. misce: adhuc semel exhibitus est, deinde solutium sequens in diluculo sumpsit: 2. diacathol. 3. j. diaphani elect. lenitini, castæ recens extractæ ana 3. j. diaphanici (quia aliquid pituita bilioso sanguini erat admixtum) 3. j. dissolue cum 3. iiii. decoct. pectoralis (eo quod in pectore angustiam quandam persentiret) syr. de end. 3. j. misce: sexies biliosa, pituitosa, & varia, ac multa excreuit, cum maxima alleviatione. Hinc febre mitiore facta, & dolore magna ex parte mitigabo, cucurbitulas tamen cum scarificatione affigi scapulis iussimus, sanguine mediocriter extracto: & pro corroboracione vtebatur trionfantalis in tabulis. Et sub noctem cum non dormiret, hunc syr. somniferum sumpsit. 2. syr. papau. 3. ii. aquæ lactucæ 3. iiii. misce vnde per totam noctem dormiuit, & dolor capitis in totum cessauit. At postea stomacho æstuante & imbecillo existente, appetitu quoque deiecto, à prandio, & cæna capiens 3. ii. minæ cydonior. bene habuit. Et pro materiæ resolutione & vaporum in parte capitis anteriore hærentium, vnguento alabastrino cum inunxisset, perfectam sanitatem tandem consecutus est.

SCHOLIA.

Sæpius dolor capitis, præter causas supradictas, in febre potissimum, fit consensu partium subiectarum, maxime præcordiorum, in quibus exaltans humor multum de se vaporem in caput per medias quasque regiones (est enim corpus omnino perspirabile) emittit. Hic vero meningis & pericranium vel calore & acrimonia feruens, vel copia distrahens dolorem parit. Nunquam & à venis arteriisque maioribus sursum impulsus tenuior sanguis temporum pulsantem facit dolorem. Omnis autem ex febre genitus capitis dolor, aut tempora, aut frontem, aut omnino priorem capitis regionem adoritur. Qui vero aut in occipitio aut in vertice, aut circum aureas figitur, etiam si cum febre exandescat peculiaris causam habet in capite neque symptoma est febris, teste Fernelio: Sæpe enim hisce locis vetus dolor quasi sopitus, atque conuiescens, humore irritato exasperatur cum febre, quemadmodum

modum & humor omnis circa membranas & articulos præter naturam adhærens, si tacitus erat, vini meracioris liberaliori potu suscitatur, dolo-
 Lib. 5. c. 116. remque ciet. Quod ad curationem attinet, inquit Aë-
 tius, ratione febris caput dolentibus lux inimica est,
 concussa enim visu cerebri membrana agitantur, pedes
 Curatio do- hic suauiter palpani sunt, extrema contrahenda &
 lovis capitis comprimenda, calor à carbonibus, lucernis, & sole,
 in febribus & a fumo redditus prohibendus, ingrati odores, &
 iuxta veteres, vapores clamores, ira, assidua potio, & oris ablutio,
 vitanda omnia: exemplo enim aut ab ipso ore aut à sto-
 macho humectato copiosus vapor ad caput attollitur,
 quod aliqui ignitum est. Plurimis præterea irriga-
 tionibus occurrendum, oleo omphacino, aut
 optimo rosaceo, madefactum lana manipulum
 ab alto digitis exprimendo, aut in riui morem
 moderato percussu decidat, quod irriguum est:
 ac nisi aeris qualitas obstet, frigidum sit oportet,
 aut suapte natura aut studio paratum. Increbe-
 scente dolore in aures quoque rosaceum instilla-
 to, & tempore ita suadente ac dolore cum aliquo
 ardore infestante, succi ocymi, aut polygoni, aut
 mentha, trientem, aut quadrantem admisceto;
 nec frustra acetum modicum addideris, in quo præ-
 sertim serpilli quippiam decoctum sit: perseue-
 rante dolore, ad sanguinis missionem recurren-
 dum, nisi quid obstiterit. Quædam & vtiliter
 odoranda concedes ut myrtum, rosam, polygo-
 num, fronti & sincipiti cataplasma applicata.
 Celsus rosas aceto macerat & fascia inuolutas frō-
 ti applicat. Si dolor violentus fuerit, hyoscyami
 folia viridia, aut papau. cum mica panis adhibe-
 to. Recentiores hæc addunt. Si alius stricta est
 clysterem iniiciunt, ante venæ sectionem, quam etiam
 non adhibent post septimum diem, & ubi ea non sit ne-
 cessaria, mediocri pharmaco, rhab. catholico vel catho-
 lico vel clysteri acrisculo: si non sedetur, cucurbitulas
 cernici affigunt, sine vulnere, si vapor est tantum, cum
 vulnere, si materia in capite contineatur. Adhibent
 ex yriodina anacolemata, æstate frigida, si febris ve-
 hemens & acris est, si mitior nec celum feruet, tepide.
 Postea valet vng. alabastrinum valde commen-
 datum à præceptore meo Benedicto Faurentino
 cap. 1. in sua Empirica. Alij adhibent irrigatio-
 nes, cataplasmata, & frontalia, quæ tamen non
 conueniunt, si catarrhi adsint, ut alias auctori-
 tate Mesues ostendimus. Nos istis diebus, præce-
 dentibus vniuersalibus remediis pro febre, cui-
 dam dolorem capitis insignem habenti in febre
 continua, sub pedibus fermenti cū sapone & sale
 caulibus supra inductum apposuimus, dolore in-
 de cessante, quod in aliis pluribus expertissimus.

OBSERVATIO XVII.

De febre continua, & valde acuta, post se conuulsionem
 relinquentem.

Anna Iodoci Gerardi, mulier Delphica co-
 gnomento Longa, eo quod valde procera, &
 statura longiore alias mulieres superaret. Hæc in
 domo angulari vici Piperatij Delphis decum-
 bens, vetula, agens annum septuagesimum ter-
 tium, ex febre acuta admodum, & continua, men-
 se Iunio anno 1563, tandem ex vehementiore fe-
 bre in conuulsionem, & spasmus incidit, quod
 pro pessimo signo habetur. Nam febrem conuul-
 sionem superuenire melius est, quam febri conuul-
 sione iuxta Hipp. apb. 26. lib. 2. Hæc tamē à conuul-
 sione euasit. Cum autem 27. die Maij in febrem
 acutissimam incidisset, ac sola neglectim habita
 in superiore parte domus decumberet, in suum

grauissimam incidens (forte ob auaritiam, ut a bi-
 ror, assistentem non habebat aliqui dices satis) cum
 nemo, nec ex ancillis potum adferret, ita ut præ-
 clamore iam rauca foret, nemine audiente, aut
 aduentante, magis magisque sitiente, & cum sic
 noctem integram sitibunda pessime tulisset, gra-
 uiter admodum deinde febricitauit. Mane prius
 ad eam accitus fui, ad quam cum intrassem & ipsa
 impense febricitaret, pro siti pisanam ex mund.
 prunis, glycyrrhizæ concinnatam ad satietatem
 dedi. Deinde præcepi, cum valde incalesceret,
 ut subinde cochlear vnum oxysacch. deglutiret,
 & ut hunc iulebum quoque ebiberet: ℞. decoct.
 hordei mund. ℞. iij. syr. ex infus. ros. oxysacch. simpl.
 ana ℞. misc. Die vero subsequente, cum iterum
 ad eam accederem, & alius stricta foret, hoc de-
 coctum præscripsi: ℞. folior. senæ ℞. iij. b. rhab.
 optima ℞. j. seminis anisi ℞. ss. schenanthi ℞. j. bulliant
 in ℞. ix. decoct. comm. ad ℞. vj. huius expressionis ac-
 cipe medietatem, cui addas syr. viol. ex infus. ros. ana
 ℞. ss. misc. quo ter bene excreuit. Sed dolor capi-
 tis; qui vehemens erat, non sedabatur. Frontem
 & tempora iniunximus vng. populeo. Vigesimo
 nono Maij vocatus est & secundum medicum Cor-
 nelius Ericius. Febre tunc adhuc satis continuo
 affligente, glande sub noctem indita, rursus alui
 deposuit. Vnguento populeo adiectum est oleum
 pap. quo tempora & frontem iniungi præcepimus.
 Pro calore vero febrili & debilitate (quia vetula)
 sacc. perlatum modo & violaceum exhibitum fuit. Pro
 siti syr. acetos. citri, & oxysac. simplex. Trigesimo
 vero die Maij habuit motus spasmosos & epilep-
 ticos, & minus febricitare visa est. Exhibuimus
 infusum sequens: ℞. folior. senæ ℞. ii. se. anisi ℞. j.
 rhab. selecti ℞. ii. squinanthi ℞. ss. infunde per noctem
 in decoct. comm. & fortiss. express. accipe ℞. iij. adden-
 do syr. de starchade (ob spasmus, respectu quoque
 cerebri & nervorum) ℞. j. misc. quo satis bene ex-
 creuit. Sed motus illi spasmosi non cessarunt, imo
 postea crebriores multo inuaserunt. Inungi iussimus
 (febre nunc vix apparente & calore multum dimini-
 to) nucham bis aut ter in die oleo infra scripto:
 ℞. olei irim. ℞. j. olei terebinth. ℞. ss. misc. In princi-
 pio vero mensis Iunij ita exacerbatum est illud
 symptoma, ut motus hos epilepticos & spasmo-
 sos seu conuulsuos decies in hora, & aliquando
 plus experiretur, spectaculum horrendum in ve-
 tula. Tertio itaque Iunij die frequenter dedimus
 oxymel simplex & syr. de starchade. Ac balanis
 per inferius subiectis, iisque acutis, aluum sub-
 inde irritauimus, cum per os nihil sumere posset
 hoc modo: ℞. pul. spec. bieræ picæ ℞. j. pul. roch.
 alhandal. ℞. j. salis parum cum melle fiant ii. suppositi-
 ria seu glandes, quibus tamen aluum non deposuit.
 Sexto Iunij die cum morbus ac malum inducias
 daret, libenter iterum illam euacuassimus, sed
 quia res grauis in tanta vetula & valde debili, ter-
 tius Medicus Hugo Nieuenius ex Hagha. Comi-
 tis accitus: & consultatione habita, conclusum
 est, ut cyathum huius sequentis decoctionis su-
 meret: ℞. beronica, salua ana m. ss. cererach. capilla.
 Ven. polytrichi ana m. j. xij. florum cordial. florum stæ-
 chad. arab. an. p. j. sem. 4. frig. maior. (ob febrem
 licet leuem, qua adhuc afficiebatur) ana ℞. ss.
 passul. enucle. ℞. v. sint omnium artis ratione decoctio
 in sine adiciendo senæ in aqua commun. ad ℞. ss. colat.
 addendo oxymeliss simpl. ℞. ii. misc. in sine clarifica-
 tor. Cyatho vno sumpto quinquies aluum excre-
 uit, & videbatur paululum melius habere. Sed
 die sequenti paroxysmi epileptici ita increbuerunt,
 & spasmosi motus, ut eosdem aliquando sexies
 in quarta parte horæ haberet. Suspensionem
 fecimus.

fecimus, ad collum ex radice præoniæ ex Galeni
 testamento & præcepto. Os intus erat valde aspe-
 rum & siccum cum aphthis, pro quo accidente
 præscriptum est, quod sequitur: ℞. sem. cydonior.
 ℞. ii. cum saccharo, cando subtiliter puluerisato
 fiant quatuor puppula fortiter ligatæ in panno
 lineo raro, quæ madefactæ in hordeo crebro in
 ore detinebantur. Ob motus conuulsuos cuneum
 ligneum ori imposueramus, ne linguam morden-
 do amputaret, & ut sic commodius pituita ex ore
 deflueret. Circa nonum diem Iunij paulatim di-
 cta accidentia cessarunt, & ad se rediit: lingua
 tunc inspecta sanguine ex ore emanante, animad-
 uertimus quod eam momordisset, atque ex mor-
 dentium particulam linguæ amputatam esse,
 dum motus conuulsui fierent. Cum enim balbu-
 tiret, & de dolore linguæ ita demorfa conquere-
 retur, accepimus vitellum oui crudum, & vix
 ebullire fecimus, ut parum concretesceret, cui ad-
 debamus ℞. j. syrup. ex ros. siccis, tanquam lini-
 mentum foret, quo lingua egregie consolidata
 fuit, cum hoc collutorio prius quoque vsa fuisset:
 ℞. aquar. plantag. caprisoli ana ℞. iij. syrup.
 ex ros. siccis ex infus. ros. (ob abstersionem) ana ℞. j.
 b. misc. Deinde vnguento seu linimento iam di-
 cto, lingua optime conglutinata & curata fuit, ut
 rectè loqueretur. Et hoc modo præter omnium
 hominum spem, hæc vetula à conuulsione adeo
 vehementi, in febre continua, sanata est.

SCHOLIA.

Conuulsionēs, quæ repletis nemosis partibus
 C plerumque contingunt, quæ ratione maximis
 inflammationibus superuenire consueverunt: in-
 terdum ob tenues mordacesque humores, nervo-
 sa loca erodentes, interdum ob ingentem algo-
 rem, quidpiam veluti gelu inferentem, sæpe ob
 nimiam siccitatis excessum generantur: quæ qui-
 dem perniciose phrenitidi, siue ob febris vehe-
 mentiam, siue ob violentas ferocesque motiones,
 præcipue superueniunt. Ne quempiam hac ratione
 (inquit Aëtius auctoritate Galeni) affectum eua-
 sisse, vel ego vidi vel fando aliquem se vidisse. Tres
 ibidem conuulsionum species ponit curabiles,
 quartam vero ex siccitate incurabilem. Verum hæc
 conuulsio in hac ægra erat vera epileptica, sub-
 to desinens & subito iterum inuadens. Credo ta-
 men præter febrem, causam non solum fuisse in
 cerebro, sed fortè in ore ventriculi, ex quo solet
 ingens ab acris aliquo humore vel fortè in intelli-
 gis ingentes conuulsionēs quoque fieri ad synco-
 pam deferentes. Et quæcunque causa hæc conuul-
 sio fuerit, cum & purgatio huic profuerit, non
 fuit ex siccitate, ut illis, qui ob febris vehementi-
 am, potissimum præsentem delirio siccitatis cau-
 sa conuelliuntur. Prodest tamen his, calida multa tem-
 perata caput manus ac pedes colluere, deinde ca-
 put oleo dulci calido irrigare, manus pedes
 vestibus fouere, & quietem adhibere. Si in ore
 ventriculi acris humor, vel æruginosus collectus,
 missione prouocandus, si circa intestina hæreant,
 peristaltæremore, per clysterem eluere oportet,
 deinde succus mali punici propinandus. Si totius
 corporis conuulsio, in modum tetani curabimus.
 Si alicui parti, dolores oleis vel sicyonio antiquo
 mitigabimus. Si ex sanguinis copia, venam se-
 cabimus vel cucurbitulas cum scarificatione ad-
 mouebimus, vltimo quidem Spondylo si crurum

conuulsio infestauerit. Si manus, septimo spon-
 dylo & articulo humeris subiecto sunt apponen-
 da. Quod si vniuerso corpore persistente sang,
 labium aut oculorum genæ contrahantur, sæuim
 id accidens exillimare oportet: cui cum occipi-
 tis & duarum priorum vertebrarum scarificatio-
 ne occuremus, caputque oleo anethino irrigabi-
 mus, atque ubi accesserit occasio, ager ad bal-
 neum ducendus est, & adhuc in potu aquæ con-
 tinendus. At si necessitas vini exhibendi fuerit,
 paucum dilutumque concedito. Verum in febri-
 bus à vino abstinendum erit. Si qui in febribus,
 quocunque modo fiat, periculo minime vacant;
 ut sæpe in praxi obseruauimus; ita & de tremore
 censendum est, de quo etiam nunc exemplum
 adiciemus.

OBSERVATIO XVIII.

De tremore in febre continua.

VI circa fossam Aqueam decumbebat, fru-
 mentarius mercator, ex febre continua,
 cumque prauo victu vteretur, & vinum biberet,
 manus valde tremantes habebat & brachia, ut ea
 continere non posset. Sed ad hoc malum ex pro-
 pria natura inclinatus erat, antequam in febrem
 incideret. Sed nunc in febrem collapsus, vinum-
 que bibens malum illud non solum augebatur, sed
 & febris ipsa multo vehementius eundem afflige-
 re cepit. Imperavi ut à vino abstineret, & eius
 loco aquam hordeaceam biberet, ac simul victum
 deprauatum vitaret. Quamobrem optimis reme-
 diis adhibitis ad febrem, hic restitutus fuit. Præ-
 cepti tamen ut ab immoderato concubitu abstine-
 ret, & ut oleo rutaceo membra tremula inunge-
 ret, & lana eodem oleo imbuta foueret, tum spi-
 nam ipsam simul perungeret.

SCHOLIA.

Refert Garioponthus, tremorem in acutis febrili-
 bus tam grauem fieri, ut plerumque mentes habe-
 rentur, quam passionem symphoraneoron Græci dicunt.
 atque deprehendi in strictura vel in fluxu hæmorrhoi-
 dum vel sanguinis vomitu. Tunc fluxum mitigare &
 constringere oportet. Vbi in talibus remissio secuta
 fuerit, vile erit ægrum in oleo dimittere, & stomachum
 curare, & acopo vi, & decoctam absinthij pontici ebi-
 bere. Aëtius vero ex Herodoto aut tremores in fe-
 bribus fieri, vel à prauo victu, ab aqua frigida seu
 posca seu vini potu nimio, vel venere; à quibus omni-
 bus abstinendum, & spina quæ huic morbo parata est
 inungenda oleo sicyonio, glaucino, vel rutaceo, & ca-
 put primis diebus oleo dulci irrigare & si morbus diu-
 turnior, anethino per accessionum intervalla, & cucur-
 bitulas apponere à prima vertebra usque ad lumbos. Sed
 & sorbitiones calide adhibenda, & aluo laxanda
 consulendum. Reliqua vide apud eundem Aëtium.

OBSERVATIO XIX.

De auris inflammatione cum febre, quæ ad suppurati-
 onem peruenit.

Franciscus Hubertus, homo procerus, valde
 biliosus, macilentus, Almaria, cum in men-
 se Decembri decumberet anno 1556, ex febre cum
 dolore capitis intolerabili, & auris inflammatio-
 ne, quæ ad suppurationem tandem peruenit, ru-
 pro quidem abscessu & pure exeunte, me prius
 vocauit. Cum dolor ingens adhuc esset, & lotium
 supra

supra modum tinctum, venam cephalicam secari iussi: Deinde subsequenti die alium ex lenituo medicamento, deposuit. Autem vero fovebam hydrelæo calido, & exterius circa aurem vnguento Alabastrino, & dialthæa simul mixtis: & cum pus bene exiret, dolor sedatus est. Auri quoque bombacem oleo amygd. amar. & mucagine seminis lini intinctam imposui. Vnde maxima copia puris effluxit, & sanus factus est.

SCHOLIA.

Aurium inflammatio in febribus, sine subfequens, (vt Aëtius ex Philumeno annotauit) infestior omnino reddit ægritudinem. Sequitur inflammationem vigilæ perseverantem etiam deliria Hippocrates harum dolores mortales asserit. Moderato igitur dolore & adhuc in principio existente, acetum rosaceum tepidum, aut oui albumen liquidum in muliebri lacte instillato, lanaque anethino oleo madefacta exterius foueto, caputque rosaceo aut oleo omphacino irrigato. Incremente vehementius dolore, venam secato: inde extra aurem circa audiendi meatum cataplasmata panis illinito, aut semen lini tritum, cum foliis virentibus hyoscyami aut pap. & cataplasmate conficiendo butyrum pro oleo adiecto. In dolorum exacerbatione spongiis ex hydrelæo vsque ad indolentiam foueto. Inde hæc quæ proximè diximus illinito, & oleum amygd. in calido cinere cum calycib. pap. calefacto in aures instillato: aut lubricos terræ, aut, a fellos sub hydriis inueniri solitos, quos oniscos vocant, aut araneos rosaceo elixatos iniicito. Suppurata inflammatione, factaque in meatu eruptione, lana specillo circumuoluta pus ubi deterferis, mulla primo abluito, inde vino mulso, postea oxymelitem, addendo oxymelitem nitræ modicum: meatui medicamentum ex alumine liquido, melle, oleo rosaceo, aquis portionibus coctum, lana exceptum applicato, vel Musæ pastillum, cum aqua, & modico aceto solutum. Illud vero sciendum in acutis febribus pessimum indicium esse, audiendi difficultatem: nam vel lethargum, vel sensuum interceptionem, quam catocham vocant, vel lethales parotidas, aut aliam quandam minatur perniciem: raro tamen audiendi difficultas cum morbo permanet, sed cum morbo intercedit: interdumque vna cum febre accessum & recessum alternat. Quo tempore nec vexare auditus meatum oportet, sed caput tantum irrigare his, quæ in febribus ad capitis dolorem congruunt. In febribus quoque parotides nascuntur, vt Gariopontus annotauit, ob febrium magnitudinem, vel ob aquæ potum in ipso impetu vel vini plurimi, aut ex perfricatione, vel immoderatione, ablutione, vel si plurimum loquantur, vel dura manducant aut frangant multumque disputent. Ex his omnibus causis inflammatio, deinde parotides circa aurículas, vnde & nomen habent. Huius diuersos modos alij ponunt, & varias adhibent curationes. Sed quamdiam in impetu est causa, lana munda & molli fouemus, & cum impetus febris diminuitur, oleo dulci & calido aures fouemus. Sed foramina lana non constipamus: si non mitigetur, hydrelæon cum decoct. fœnug. vel lini, cum poliline hordei cataplasma apponimus. Reliqua vide apud Gariopontum, qui iubet, ubi ad maturitatem venerit, incidere: deinde vt opere chirurgico curetur. Plura vero dicturi sumus cap. proprio De parotide: cum de morbis particularibus scribemus, si Deus me superstitem velit.

De suppurata aure & de auditus difficultate.

Difficultas audiendi pessimum indicium in febribus acutis.

Lib. 7. c. 3. notant, ob febrium magnitudinem, vel ob aquæ potum in ipso impetu vel vini plurimi, aut ex perfricatione, vel immoderatione, ablutione, vel si plurimum loquantur, vel dura manducant aut frangant multumque disputent.

OBSERVATIO XX.

De febre acuta cum ophthalmia.

Guilielmus pictor Delphensis, qui in platea 1560. circa Martium mensem incidit in febrem acutissimam, cum capitis dolore intollerabili, & inuasi febris cum rigore, deinde calor inualuit, febre per duos dies integros perdurante, vt prima fronte continua videretur, quanquam tertio die quasi liber à febre spectaretur. Cum secundo die ad illum accitus, neque febris declinaret, cephalicam (ob ingentem dolorem capitis) aperire iubeo venam, vt cumque sanguine extracto, ne in phrenitidem ex illo vehementissimo dolore incideret. Fronti quoque linimenta adhibui, ex oleo ros. & vng. populeo, & iulebos refrigerantes propinavi. Tertio die leuem purgationem ex infuso senæ, rhab. & agra. troch. cum aqua cich. fumariz. be-tonicæ, adiecto syr. viol. dedi. Quarto die iterum inuasi febris valde vehemens, & terminabatur per inflammationem ciliorum & palpebræ, quæ vergebat ad colorem purpureum, in parte sinistra, cum ophthalmia, materia tamen vergente ad exteriora magis & palpebram sinistram cum musculorum totius genæ sinistra inflammatione & inflatione, per modum crisis; ita vt dixisses pestem fuisse, si color illi purpureus ad nigredinem conuersus fuisset, quales est caro circumposita in anthrace colore non erysipelatis, sed phlegmone nigriore, veluti si plusculo rubro minus misceas nigri. Sed in hac inflammatione & inflatione erat tantum rubedo, parum purpurascens. Cum æger vocasset duos adhuc chirurgo, metuens de oculo vicinum suum Florentium, & Petrum Volckium, communi consilio (cum his repercutientibus ob crisin, vt ita dicam, febre per crisin inflammationem cessata, vt non liceret) cataplasma præscriptum est ex solo pulvere linacel, cum lacte bubulo, & modico oleo liliorum instar, pulvis commixto, ob inflationem etiam magnam, quam palpebra præ se ferebat eoque apposito paulatim, incantamenti instar, dolor cessauit & inflatio, & facta est resolutio materiæ ibi dem expulsa per crisin. Deinde post quatuor dies, cum oculum aperire posset, albumen oui tam diu agitatam, vt in aquam puram resolveretur, paucum admixto croco, collyrij instar in oculum stillabatur. Quo egregie ab inflammatione illa & inflatione, tum ophthalmia liberatus fuit, & à dictis symptomatibus probe sanatus.

SCHOLIA.

Hic autem in duobus locis inflammationem coniunctam dicitur, videlicet in oculi tunica, quæ adnata, ita dicta, quod aliis quæ oculum ipsum constituunt tunicis forinsecus adnata sit, ligamentum existens toti oculo ad circumiacentia ophthalmia dicitur. Secundo erat inflammatio in palpebris, quæ à Græcis dicitur Echinophthal-mia. Aderat insuper & tertio ille affectus, qui à Græcis & ab aliis dicitur Phymosis, id est, inflammatio & præclusio palpebrarum, de quibus vitis latius dicturi sumus de affectibus oculorum. Sed quod ad præsens attinet, omnes hæc inflammationes ex fluxu per modum crisis obortæ ab ipso

ab ipso principio sedatæ sunt. Ophthalmia autem sæpe in febribus euenit. Sed ubi hæc vel lippitudo in febre superuenerit, auctore Aëtio, à purgante medicina abstinendum est: tantum albumen oui cum lacte infundendum, extraque illinendum glaucion aut Nili diarrhodon, aut aliud quippiam eorum quod Diactoch appellatur, fluxionem simul cum refrigeratione repellentium. Vbi maximus dolor infellet, spongia locus fonsendus est, & thorulus ouo illius de more apponendus: & si adhuc intendatur dolor pannis in decocto calicum pap. & meliloti cum oui vitello crudo aut elixo, & modico rosacei madefactus, applicandus: aut psyllium aqua feruenti irrigatum apponendum. Vbi inflammatio suppurauerit, vitæ dum collyriis anodynis. Oportet valde oculi rationem habere: nam quidam in febribus malignis ex inflammatione exaccantur: vt contigit amittæ meæ Geertrudæ Alemariæ quæ vnum oculum perdidit, quamuis Amilius doctissimus medicus eam curaret. Recentibus quoque morbis & febribus circa conualescentiam, interdum vel vterque (vt Aëtius ex Philumeno medico antiquissimo annotat) caliginem quandam prospiciant, & sæpe intuentibus tanquam pili offerantur: videntur oculi si inspicantur, sicuti: paruior tantum aut amplior, licet rarissime pupilla appareat. Hæc hebetudo repente inuadit, ubi prope finem morbi iam conualescentes pollutio in somnis detruerit, indicium imbecillitatis spiritus & nerui quem ita vocat. Corpori igitur robore exacto restituto, statim & integra videndi facultas sequitur: propterea à localibus prædiis omnino abstinere oportet; neque fouendo, neque illinendo, sed victu tantum resciente accidens corrigendum est. Cæterum cum hoc scriberemus, alius quidam iuuenis post febrem retinuit xerophthalmiam, cui neque oculi tumebant, neque flebant, sed valde ingrauescebant: est enim xerophthalmia (teste Fernelio) nihil aliud quam pruritus in palpebris ex humore salso & nitro, soletque nostris (inquit idem Fernelius) licet lippitudo nuncupari. Post sectionem venæ & purgationem & cucurbitulas, huic iussimus, vt oculos lauaret cum decoct. fumach. portul. & ros. & non iuuaret, quod apponeret medicamentum à Gordonio descriptum ea de pruritu palpebrarum: vt 2℥. sumac. sem. portulacæ, lentium ex coct. ana ʒj. pulueris sentur & consiciantur cum oleo ros. albumine ouorum. Verum cum hæc symptomata ad affectus oculorum pertineant, de iis latius loco proprio dicemus.

OBSERVATIO XXI.

De febre cum delirio, vomitu, cataphora, & oppressione, cum animi angustia & nausea.

Nobilis puella, Boëthæ, & iuuenula nonnecim annorum, in febrem vna cum capitis dolore valde vehementem incidit, delirabat, & in paraphrenitidem lapsa est: subinde dormiebat, & quasi cataphora afficiebatur, & à somno excitata delirabat. Aderat & fluxus biliosus, sed non vehementem prassum per superiora in maxima copia bidibus M. Adriani Leydani, Pensionarij Delphensis, mense Septembris anno 1559. Post tertium diem: morbi principio, ad eam prius accitus fui, & cum hæc symptomata animaduertenter, & oppressione cum quadam tristitia; ac angustiam; quæ accidentia vomitu videbantur minui. Quæ cum spect.

etarem, illam interrogare cœpi, nunquid simili febre aliquando laborasset? cum autem paululum ad se redisset, respondit, eadem aliquando symptomata vna cum febre habuisse, ac in ea incidisse ante mensum seu menstruorum periodum vel circuitum, sed iisdem fluentibus omnia deinde accidentia quantumuis sæuissima illico cessasse, affirmabat. Ex fonte illo signorum, qui à similitudine capitur, ego quidem suspicabar mensum profluuium consuetum instare, & eorundem eruptionem: at ea quoque hoc ipsum confirmante, quod iam periodus immineret, non fui tamen ausus statim menses euocare calidioribus medicamentis ob febrem, sed exhibui ob vomitum & secessum loquium ex hordeo decoctum cum syr. ex infus. ros. & syr. de cicbor. Nicol. cum rhabar. & oxysacch. simpl. cum hæc adhibuissem, euocatus fui Roterodamum, ad alium ægrum. Interea vocarant Henricum Vergerium medicum Haghanum, qui longo tempore domesticus medicus huius familiæ fuerat. Is accedens, menses quoque instare pronuntiavit. Præscripsit iulebum ex aqua maticariæ, melissæ, arthemissæ, & oxysacch. simplici & syr. de byzantijs absque aceto, & syr. capill. Ven. Hæc formulam mihi tradendam iusserat cum statim cogere reueri in Hagham-Comitis ob ægros, vt si vile mihi videretur exhiberem. Cumque ergo Roterodam Delphos hora quarta pomeridiana redisset, & ægram statim accessisset, intellexi menses apertos esse, & in magna copia per se emanare: ideo iulebum scriptum à medico non dedi: cum stimulo non opus esset, natura sese ipsam satis exonerante. Mane vero altero die cum redirem, vomitus persistebat: nolui tamen hunc ipsum reprimere aut contringere per medicamenta, quæ per os sumuntur, ne & menstrua simul contringerentur, cum iisdem fluentibus symptomata illa iam supradicta admodum sæua cessarant, præter vomitum. Mandabam tamen, vt sæpius sumeret ex sequenti mixtura ad corroboracionem & alterationem febris: 2℥. oxysacch. simpl. syr. de cortic. citri, de byzantijs absque aceto ana ʒj. ʒss. sed aquas superius scriptas non admiscebam. Henrico reuerso, postquam causam audisset, me aquas destillatas omisisse ob nauseam qua afficiebatur, quam aquæ destillatæ magis mouent, id quoque me rectè fecisse laudabat. Verum postea cum vomitus supra modum excederet, crusta panis exterius stomacho communi consilio applicata fuit, prius macerata, & aspersa succo menthæ rubæ, & aceto rosaceo simul mixtis, deinde pulvere sequenti conspersa, demum irrorata à liquore prædicto, & sic assata, calide stomacho admouebat hanc crustam. Pulvis talis erit. 2℥. mastich. flor. ros. rub. ana ʒii. ʒss. maceris, caryop. ana ʒj. fiat pulvis crustæ panis inspergendus. Quo remedio vomitus tandem cessauit, & stomachus roboratus est, & menses non fuerunt contracti, imo bene duxerunt, omnisque dolor capitis & cætera symptomata cessarunt. At venter deinde restrictus est per aliquod tempus, & die subsequenti nauseam quandam patiebatur absque vomitu: quare & hos syropus vna præscripsimus: 2℥. syr. ex infus. ros. ʒiii. syr. acetos. citri ʒj. ʒss. syr. de cicbor. Nicol. ʒj. capiebat duo cochlearia bis in die. Cum autem adhuc videremus materiam biliosam in villis stomachi inhaerere, nauseam & angustiam cordis inferentem, dedimus infusum rhab. hoc modo. 2℥. pimpinellæ vulgar. borag. ana m. j. flor. cordial. p. j. fiat decoct. in aqua comm. in qua infunde rhab. electi ʒii. squinamb. ʒj. per noctem: mane fiat expressio, cinis accipe ʒiii. addendo tria cochlearia syropi prædicti. Ab eo

A a multa

multa biliosa & etiam pauca pituitosa quinquies excreuit, quibus & angustia stomachi, tum nausea cessarunt, & perfecte conualuit, mensibus adhuc moderatè fluentibus.

S C H O L I A.

3.
Delirium
sive para-
phrenitis.

IN hac febre sex sunt symptomata nobis obse-
ruanda. Primum erat delirium, maioris terroris
quidem quam periculi, quod sæpe nullo discrimi-
ne hominem abducit ab usu rationis: præsen-
titur vero aut importuna loquacitate, aut immo-
deratior gestu, aut quavis effrenata laborantis
impudentia. Fere autem, cum is humor deferbue-
rit, represso delirio; grauis profundusque sopor,
qui & hic aderat, obrepit. Deliria plerumque, vt
signa crisima, crisi instante apparent, atque vulga-
res medicos terrent: quæ, cum ante signa coctio-
nis appareant, nullo modo metuenda sunt; neque
tunc ullis præsidii opus habent. Si vero ab initio
fiant, vt phrenitis timeatur ex bile cerebrum oc-
cupante, ad remedia, quæ ad phrenitidem valent,
recurrendum, quæ ex propriis capitibus ab aucto-
ribus desumi possunt. Hic delirium cum ex vapo-
ribus elatis à mensuris instantibus fieret, reme-
diis ad phrenitidem non egebat, cum mensibus
erumpentibus cessaret. Secundum symptoma erat
vomitibus qui causas habet vt nausea, humorem, va-
porem, aut qualitatem, quæ relaxat & emollit, vt
pituita dulcis: modo expultricem facultatem vel
copia, vel acrimonia exstimulat, vt bilis omne ge-
nus, modo perniciose facultatis ipsius robur aut in-
festat, aut dissoluit, vt malignæ atque pestilentis
febris qualitas. Quum igitur causarum aliqua vel
in ore ventriculi, vel circum tunicas eius tam ve-
hementer impingitur ac hæret, vt excuti minime
possit, si exinanitus est ventriculus, nauseam so-
lum: si vero potu cibone confectus est, cibi vo-
mitionem mouet. Quum autem causa nusquam
obhæret, sed aut in ventriculo fluctuat, aut in eū
aliunde confluit, humoris alias biliosi, alias pitui-
tosi vomitionem ciet. Verum vomitus hic erat
ratione caloris febrilis ex bile prassina tota sub-
stantia maligna, ideo statim non erat reprimen-
dus nec constringendus: sicuti neque ille, qui in
febricitantibus criticus est, aut in die decretorio
aut indicatorio fiat: hic potius iuuandus, nisi ita
vehemens sit & superfluous, vt sensibilibus virtu-
tem deiciat, tunc constringendus est. Et ille qui
non est decretorius, sed superfluous ac durans, etiā
symptomaticus, vires deiciens, qualis etiam ali-
quando in febribus contingit colligantibus, aut
hecticiis constringendus est. Et quia hic tandem
vires deiciebat, etiam constringendus erat. Sed
antequam constringamus, consideranda est causa
eius, num sit humor contentus in stomacho, vel
in ipso imbibitus, aut adhærens, vel si ad ipsum
aliunde transmittatur & defluat. Si sit in stoma-
cho, leui vomitui, vt aqua hordei sacch. rub.
& paucis aceto tepide sumpta, eluendus est: si bi-
lis, syrup. acetoso simpl. cum aqua tepida: si pi-
tuita, loco sac. mel adiecit, quod si fortiori opus
est, decocto raphani, & aliis iam dictis, iuxta
quod materia viscosa stomacho inhaeret. Stiptica
nec interius nec exterius constringendo adhi-
beantur, nisi materia prius leuiter euacuetur &
elatur. Et ita imperiti medici constringentibus
prius vtentes, maxime ægro vim inferunt & no-
cent. Si forte materia quæ causa vomitus existat,
per inferius commodè possit euacuari, manna
aut cassia id fiat, ne agitatio superueniat materię,
quam sequeretur maior debilitatis stomachi in

4.
Vomitibus in
febrilibus, quæ
da constringen-
dus.

virtute retentiu. Postea stomachus roborandus
est exterius vnguentis constringentibus, & oleis.
Vniue hic prodest panis calidus in succo menthæ,
absinthij cum vino granat. immersus, & stoma-
cho applicatus, vel crusta panis, qua nos vsi su-
mus. Etiam fomenta & intus iuleb. ros. cum aqua
ferrata, & mya cydo. à materia calida: syr. men-
thaceus, in frigida. Panis quoque assatus cum
vino granat. vel alio stiptico sumptus, vomitum
constringit. Sed meminisse & semper oportet, vt
præcedat mundificatio, ablutio, & abstersio, &
leuis euacuatio, si opus sit, & materia crudactiam
digeri potest, & euacuari & demum constringi,
quæ omnia iuxta diuersam dispositionem & cau-
sam efficientem diligenter notanda erunt. Ter-
tium symptoma erat cataphora seu somnus pro-
fundus. Si perseveret (quod hic non fiebat) vt con-
tingit in febribus, quæ cum graui somno acci-
dunt ea virgite spongia in oxycrato, id est, posca,
non valde frigido madefacta facies iuxta Aëcium
contrectanda, & vt repente occurramus, extre-
mitates valide vinciemus, & odoramenta inci-
dendi excitandique vim habentia, ad mouebimus,
præsertim castoreum. In remissionibus exacerba-
tionum, cucurbitulas & scapulis & dorso applica-
bimus perseverante malo; in eiusdem remissioni-
bus, ad sternutamenta accedemus. Cauendum
omnino, ne recondantur lucernæ, ita enim reple-
tur caput. Sit ciborum materia, quæ incidendi
& excitandi vires habeat, applicenturque naribus
vel seorsum vel cum aceto, quæ de lethargo apud
auctores scribuntur. Reliqua apud Aëcium perle-
gito. Quartum accidens erat oppressio ab ardo-
re bilis prassina, quæ circum cor, aut in casu
exæstuat, vel ab humorib. copiosis in præcordiis
aut visceribus, firmatis, ac per febrem impulsis,
ventriculum atque diaphragma prementibus.
Huic vomitu vel leni purgatione succurritur. Gra-
uior est, si secur, vel lienem phlegmone exercet,
vt iam dictum est, quomodo febris ex inflamma-
tione viscerum curetur. Quintum symptoma erat
animi angustia cum quadam tristitia, quæ febrici-
tantibus sæpe euenit à bilioso humore, sicuti op-
pressio in ore stomachi existente, quæ vomitu leui
aut cassia, vel manna vel leuibus clysteribus & re-
mediis alterantibus frigidisque intro assumptis,
vel extra apposis, cedit. Sed facile vomitu
mensibus erumpentibus in hac puella cessauit.
Sextum symptoma, & vltimum erat nausea, quæ
frequenter vomitum præcedit, quamvis etiam he-
ri potest vomitu non subsequente, quemadmo-
dum etiam hic in fine contigit: sed euacuatione
ex infuso rhab. desit. Vbi enim materia quæ nau-
seam facit, expellitur; facilius cessat malum, cum
vel si humores stomacho infixi difficulter euo-
muntur, eosdem tunc expellere oportet.

OBSERVATIO XXII.

De febre erratica cum tussi valida, pectorisque angustia, cum vigiliis aliisque symptomatibus.

Ertudis Foresta, soror mea carissima, an-
nos viginti septem nata, anno 1554. mense
Ianuario, in febrem erraticam incidit, qui pe-
riodos non obseruabat, cui accessit catarrhus, do-
lor deinde capitis, mox & pectoris angustia, tussis,
quam & sitis ac vigiliæ admodum moleste suble-
quebantur. Varia pro accidentium diuersitate à
me præscripta sunt. Ad catarrhi diuersionem, cum
capitis dolorem, glandes acutas subieciimus, cum
clysterem

clysterem non admitteret. Cucurbitulas scapulis
apposuiimus, materia prius digesta, cum illis, quæ
calore febrem non augerent; in hunc modum: ℞.
syr. de end. (ob febrem) mellis ros. colati ana ℥ ii.
syr. iunibini (ob tussim) syr. e stachade (ob catar-
rhum & caput) ana ℥ j. aquar. betonica, end. borag.
ana ℥ iiii. misce pro 4. dosibus, deinde ita illam pur-
gauimus: ℞. cassia rec. tracta ℥ ss. diacatholici ℥
iii. aga. trochif. ℥ ss. aqua beton. vngul. cabal. ana ℥
ii. misce. Quatuor sedes ex eo habuit biliosas pi-
tuitosæque pro siti, alteratione, catari: hi in crassa-
tione, subinde capiebat cochlear vnum atque al-
terum ex infra scripta mixtura: ℞. rob. ceras. rob.
deribes ana ℥ j. ss. syr. de end. de cicbor. cum rhab. ana
℥ ss. misce. pro tussi vero & has pilulas sub lingua
masticando deglutiebat. ℞. succi liquir. sacch. albis.
ana ℥ ii. sem. portul. cucur. b. cucur. citrulli mund. ana
℥ ss. amyli, tragacanthæ ana ℥ j. sacch. penid. ℥ ii. ss.
cum mucag. cydon. fiant pilulæ sub lingua. Postea
cū materia catarrhalis difficulter ex ore ob visco-
sitate exiret, hoc garg. utebatur: ℞. bordei comm.
m. j. rad. liquir. ℥ ss. hyssopi m. j. flor. ros. rub. (quia in
gurgure aliquo modo dolebat) sem. fœnug. lini ana
℥ j. coquantur in aqua com. pro ℥ j. ss. colat. addendo
mellis ros. colati ℥ j. ss. oxymel. simplicis diamori ana ℥
ss. misce. Lambendo etiam, hos syropos capiebat:
℞. mellis ros. colati ℥ ii. syr. de liquir. oxymel. simpl.
ana ℥ j. misce. Postea suborta est vigilia, neque po-
tuit dormire. Tempora sub noctem innoximus
hoc linimento. ℞. olei pap. mandrag. ana ℥ ss. opti the-
laici ℥ ss. croci gran. iii. fiat linimentum. Vbi quoque
sub noctem lumpsisset ℥ j. ss. syrapi papau. istis reme-
diis somnus tandem accessit. At cum duobus fere me-
nibus decubisset, & conualesceret, circa tempora
perpetuo ingens frigus sentiebat tanquam gelu
fuisset, quod ob inunctionem opij, quam coacti
sumus præscribere, ob vigilas vrgentes, contra-
ctum esse putabam: quare pro corrigendo illo ac-
cidente, tempora oleo rutaceo, & chamæmelino,
simul mixtis, obliniri fecimus. Cumque dolorem
etiam in aure dextra simul, & frigus persentiret,
oleum amygd. amar. calide imponi præcepimus:
quibus remediis hac symptomata quoque cessa-
runt. Metus tamen erat, ne ex catarrho cum tussi
in tabem aut pulmonis ulcerationem deueniret:
propterea mandauimus vt hoc eclegmate adhuc sæ-
pius vteretur: ℞. syr. iunibini, pap. (ad catarrhi in-
crassationem) syr. de liquir. ana ℥ j. loc. de pino. loc.
sani, & experti, ana ℥ ss. misce pro lambitino. Vbi à
febre iam liberata esset, subinde & cochlear vnum
ex infra scriptis syrapi capiebat. ℞. syr. de liquir.
mellis ros. colati ana ℥ j. syr. pap. loc. sani ana ℥ ss.
misce. Istis remediis sana facta est, & ab omnibus
symptomatibus dictis curata.

S C H O L I A.

Quanquam hæc symptomata magna ex parte
ex destillatione causam haberent, quæ pro-
prie in febrium symptomatibus recenseri non de-
bent, præter vigilas & sitim, quæ præcipue in fe-
bribus euenire solent: attamen eius conditionis
fuere, vt curationem quoque ad se traherent. Li-
cet catarrhus & tussis propriam curationem desi-
derant, quæ ex propriis capitibus desumenda:
istæque relictis de vigiliis, tanquam propriis fe-
brium symptomatibus, quædam his adieciimus,
aliis obseruationibus, remediis quibuscumque
que adiecit, vt res vrgebat. Nunc tamen de vi-
gilia latius quid adieciemus. Est itaque vigilia,
intensio animæ à principio ad corporis partes
Pet. Forest. Tom. I.

omnes atque particulas: Vigilia & somnus sunt
apposita per habitum & priuationem, quorum na-
tura est, vt si alterum abest, alterum adsit. Neces-
sario igitur animal vel dormit vel vigilat, & quic-
quid somni capax, idem & vigilia particeps. Sunt
autem vigilæ & somnus affectiones corporis &
animæ communes, quæ affectiones non circa cor,
vt male sentit Aristoteles, sed circa caput versan-
tur. Est igitur somnus nodus & vinculum sensus,
in quo ipsi sensus omnes habentur immobiles.
Cum natura semper alicuius gratia agat, non for-
tuito, sed prouide, ob ipsius animalis conserva-
tionem & incolomitatem, quoniam semper cum
voluptate moueri non potest: somnium & quic-
tem instituit: itaque finis somni est, vt animal
conseruetur: nam (vt testatur Ouidius.)

Somni quid.

Finis somni.

Quod caret alterna requie, durabile non est.

Hæc reparat vires, fissaque membra nouat.

Vigilia vero maxime finem attingit; nam sentire
& lapere finis omnibus est, quibus vnum eorum
competit, vtrumque enim est optimum, finis ef-
se optimum requirit, brutis sensus, homini sa-
pientia, & prudentis finis est. Somnus fit refrige-
rata prima parte sensitiva, hoc est cerebro ipso, quæ
refrigeratio cum fortis fuerit, mista quidem humi-
ditati; facit lethargicas passiones, cum siccitate,
eas quæ cataleptes, id est, deprehensiones, ab Ara-
bibus congelationes dictas. Vigilia fit propter ca-
lorem primæ partis sensitivæ, vel ex sola intem-
peratura, vel ex humoris abundantia. Vnde liquet
somnia & vigiliam ab actiuis potissimum fieri
qualitatibus, vigiliam à caliditate, somnum à fri-
giditate. Secundario autem à passiuis fieri quali-
tatibus ab humiditate somnum, à siccitate vigi-
liam. Vt enim somnus immoderatus cerebrum plus
æquo refrigerat, & humectat; ita vigilia vbi mo-
dum excedit, cerebri bonam temperaturam cor-
rumpit, sensus debilitat, virtutem deiecit, crudita-
tem parit, impediens cibi & potus veram conco-
ctionem, vires resoluit, febres accendit, & accen-
sas auget, conuulsionem, & desipientiam parit: co-
uulsionem; quoniam maxime euacuat & exsiccât:
desipientiam quoniam (vt scribit Gal.) in vigiliis
longis, sanguis biliosior redditur, ex cuius ascensu
& euaporatione ad membrum animatum, deliria
& desipientiæ causantur. Ob prædictas itaque ra-
tiones nimia vigilia in febribus prauum sympto-
ma semper habetur, eodem modo & somnus pro-
fundior. Vigiliæ itaque inferunt causæ omnes,
quæ somnus & quietem interpellant: dolor, æstus,
oppressio, sitis, & quæcunque nimium moleste
sunt, somnus tamen nullus obrepere potest. Id
fere contingit, quum calidus acerbique vapor cere-
bri substantiam magis, quam meninges ferit, eam-
que exsiccât & calefacit, spiritusque supra mo-
dum attenuat & varie dispergit. Id ipsum quo-
que citra magnum ardorem euenire compertum
est, quoties perniciose qualitate cor obteritur.
Somni quoque modus diligenter obseruandus, nam
in acutis morbis consopiti laborantes cum
expergiscuntur, plerumque nec meminerunt, nec
se dormire putant. Posteriores hæc causæ si vehe-
mentiores occurrunt, aut si feruida bilis in cere-
brum obrepit, eoque vrinis factis interdum purio-
ribus, mens conturbatur, & portentosa rerum simu-
lachra sensibus & menti sese obiectant, quibus co-
tinuo succedit delirium, ipsaq; mentis alienatio,
de qua superius dictum est. Somnus itaque in fe-
bribus alius naturalis, alius præter naturam. Maxi-
me naturalis est in declinationibus, tum totius
morbis, tum particularis accessionis. Præter natu-
ram vero initis accessionum, (vt iam sæpe alias
A a ij d. sum

dictum est) atque ubi multus humor vitiosus acervatus in corpore. Sic enim vitium rapitur in medium corpus, laborem facit, convulsiones, timores, & alia eiusmodi. Ideo scriptum ab Hippocrate; In quo morbo somnus laborem facit, mortale: si vero iuvat, non mortale. Laborem facit, qui præter naturam est: iuvat, qui est naturalis. Bonus est, inquit, qui delirium sedat, intelligens malum, qui delirium facit: Ac rursus, Somnus atque vigilia viraque si modum excefferint, malum. Neque omnino dormire bonum, aut vigilare. Sed hæc duo temperari debent, & maxime ubi cruditas est. Somnus enim concoquit: vigilia vero digerunt fuso calore in habitum corporis, atque ita repurgatis fumosis excrementis, de qua re 12. method. meden. fit mentio. Habenda quoque morborum ratio. Est enim, cum non ita dormiendum est, sed quantum vires requirunt, quod in peste dictum est. At febres omnes fomiculosas plenas esse periculo iam diximus antea. Idem quæ perigiles sunt. Vtriusque accidentis causa inuestiganda, vel enim vigilia, inæta Garioponthum quoque fiunt, vel ob quasdam animi cogitationes, vel ob loci alicuius dolorem, raro quidem propter ventris fluxum & propter strictionem, id interrogatione agnoscemus. Paracopen Græci vocat hebetationem mentis atque oppressionem, quæ præcedit vigiliam, quam animi assiduitas adfert: nam & debilitatem virum & corporis angustiam patiuntur, & teste Hippocrate, oculi eorum & nares in acutum tendunt ac procedunt. Si summitates narium tangimus, frigidas experimur, ita & cutem & summitates manuum ac plantas, & oculos tenfos habent, & dolent oculi, neque bene moventur, & in venulis eorum rubor apparet, pulsus debilis, vel si adest aliquis dolor, inde vigilia fiunt. Vbi sunt strictiones, mollire oportet: & contra si laxationes, contringere, oleo dulci caput foueatur, & lecto pensili gestetur, & spongia aliqua calida oculi foueantur, naribus opium, myrrha & styrax vincta cum melle obliquantur, ut caput odorem sensim recipiat, ut somnus sequi possit. Hæc Garioponthus: quæ etiam sequenti exemplo clariora euadent.

OBSERVATIO XXIII.

De febre continua, cum maxima vigiliarum instantia.

1. **M**ulier, quæ propè murum ciuitatis ex febre continua decumbebat, adeo vigil ex calore febrili facta est, ut nullo modo dormire posset. Cui in principio ob febrem continuam vena seclata fuit, deinde alia apta remedia ad febrem, tam iulebi, quam leues purgationes adhibita fuere. Ad somnum conciliandum, variis ingeniis vsi sumus, anacolematum, vinculis, odoribus, potionibusque somniferis. Græci enim sub horam somni manus & pedes vinculis constringunt, dum defatigantur: solunt vincula, subducunt lumen, imperant silentium. De his vide Aëtium lib. 5. c. 17. de vigiliis in febris. ex Gal. Nos vsi sumus præter ea remedia hoc anacolemate seu frontali. *℞. olei pap. ʒi. B. yag. papul. ʒi. B. albuminis oui diuconculsi ex aqua rosacea, ut despumetur ʒii. Laetis muliebris lactantis pulv. ʒi. B. mis. fiat anacolema.* Nares inungebam oleo nenuph. viol. & oleo ex sem. lactucæ, cucurbitulæ. Quæ etiam olfaciebat. Potionem sub noctem hanc exhibui. *℞. syr. papa. nenuph. ana ʒvi. decoct. lactucæ ʒiii. mis.* Cibi erant sub noctem hordeata, lac amygd. dissoluta ex decocto lactucæ & sem. pap. Ita & iuscula alterabam cum multa

lactuca. Nodosos quoque fieri iussi, qui iusculis incoquebantur, in hunc vel similem modum. *℞. sem. quat. frig. maior. portulacæ ana ʒi. B. fiat nodulus.* Adhibebam quoque molles frictiones plantis pedum, & imperabam ut linteamina essent munda, & ut cubile insterneretur refrigerantibus; & ut similiter sulcari fierent infusa aqua: manus quoque tepide ablui iussi; tum pedes decocto refrigerantium. Hæc à capite diuertunt, & somnum conciliant. Quibus remediis somnus postea accessit.

SCHOLIA.

Antè curationem, ut dictum est, causæ vigiliæ sunt percutandæ. In febribus vero calor, siccitas, dolor fere vigiliis inferunt, hinc celeriter vires concidunt, ut facies illa, ab Hippocrate descripta, inducatur. Verum quod ad curationem attinet, ait Aëtius ex mente Galeni, ubi vigilia excefferint in febribus, manus citraque vinciri oportet, hora maxime somno capessendo consueta, mendumque ut sepius genas aperiendoque conuincendoque defatigantur: inde repente solutis vinculis, sublataque lucerna, plurimum silentium imperare. In ratione vinculorum tamen animaduertendum, ne corpus arthriticum sit, aut sint vlcera ad articulos. Sic adhibendum enim ad alia remedia confugiendum est Anacolemata, quæ frontalia appellantur, ex olei ros. ʒii. aceti ʒi. cum oui candido. Aliud: *℞. olei viol. ros. ana ʒi. B. aquæ ros. ʒii. agitentur cum oui albumine fortius erit si gran. vi. vel plus opii addideris, aut ʒii. populi leonis.* Sed in vsu anacolematum habenda ratio naturarum. Nam pueri & mollioribus corporibus eiusmodi valde refrigerantia stuporem inferunt, æduntque memoriam in reliquam vitam. In his vero, qui remedia sustinere possunt innoquantur sunt sepius, statim enim incallescunt. *℞. ca. iii. pap. in puluerem redacta, commisce oui albumini.* Bene desumpes. Aliud frontale siccum: *℞. quat. sem. frig. ana ʒi. sem. pap. ʒii. flor. nenuph. viol. anethi ana ʒi. fiat ex omnibus pulvis, qui involuatur in linteis duplicibus. Deinde perfumetur cum aqua ros. & beton. aut cum vino albo diluto & his aquis. *℞. nenuph. ros. viol. ana p. j. cort. rad. mandrag. ʒi. B. sem. pap. albi coriand. ana ʒi. conqussentur, crasso modo inuoluantur & perfumantur ut prius.* Hæc potiones viles sunt. *℞. lactucæ p. j. daetylus tres, caput vnum pap. albi, fiat decoctio ad ʒiii. c. m. ʒi. syr. ros. vel viol. ant. nenuph. fiat potus.* Vel *℞. daetylus duos cum cap. pap. albi, fiat decoctio ad ʒiii. in col. dissol. sacch. ros. ʒiii.* Conuenit ubi distillatio in pulmonis cum vigiliis viget, ac fere commiscemus ea, quæ astringunt, ubi fluxio est, ut in dysenteria: *℞. syr. pap. ʒi. dia. codis sine speciebus ʒi. B. aquæ ferratæ ʒi. B. detur hora somni.* Conuenit syrupus rosatus, alias per se, alias cum aliis. Sicuti olfactus, & narium inunctio conuenit ex oleis frigidis, ita & refrigerantia, ut lactuca, flores viol. nenuph. sem. & caput pap. alb. hyosciam. coquantur cum aqua, & vapor auribus & naribus excipiantur: spongia in his immersa & expressa subinde naribus admoueat. Sunt qui abrafo capillo humectant caput, spuma feri lactis feruifacit. Alij è floribus croci dentis flaminibus, quam destillant, eius aquæ ad ʒiii. totum propinant ad horam somni. Est autem vigilia prauum symptomma in febribus potissimum ardentibus, quod quidem omnibus ingeniis arcere debemus, & ita vigilantium pulvinaribus, teste Aëtio (quæ ex Herodoto & Philumenio sumpti) supponendi papau. albi calyculi, aut nigri, radices aut poma maderatæ, aut hyoscyamus: viride etiam papauer odorandum,*

odorandum, & sylvestris lactuca, quam papaueraceam vocant, & mentha, coriandrum, rosæ: nos (inquit idem Aëtius) calycem pap. nigri, meliori, calamenti, & pulegii decocto faciem assidue lavamus, & magis confert. Odoramentum optimum: calycem pap. albi assatorum, corticis rad. mandragoræ partes æquales confusas, vino & modico rosaceo irrigato, & naribus admoueto. Videas apud eundem suffumigia, aliaque vnguenta soporifera. Poterimus vero nos ætrem thalami, in quo æger decumbit, alterare cū decocti vapore lactucæ, ros. viol. nymph. vel utemur hoc vnguento somnifero. *℞. syr. ros. ʒi. ros. siccat. p. j. sem. hyosc. baccar. myrti ana ʒi. B. olei ros. vini veteris odorati q. s. confusa & cribrata tertio, cum vino & oleo vntus, vitur illinendo ex eo nares intus, & extra, & frontem.* Potest etiam caput irrigari cum oleo nymph. viol. pap. pauco aceto addito, aut tempora cum vnguento populeo iungi. Vel in potu, si ab instante symptomate coacti fuerimus, seminis papau. decoctum adhiberi, aut somniferum antidotum, ut est triphes amara, Philonium Romanum, vel Persicum, vel id quod requies dicitur. Verum à multo vsu stupefacientium pharmacorum, potionum, irrigationum, ac illinitionum cauere oportet, facile enim ex his, qui immodice perfrigerantur ex vigilia, in lethargum transeunt: quo fit, ut quem dormire volumus, excitare postea non possimus. Sic cum Paracelsus somniferum medicamentum dedisset, quod dolorem sopiendo tolleret, adeo somnolentus euasit æger, ut excitari non posset, nec excitabitur nisi in vltimo die resurrectionis. Insuper si vires imbecillæ fuerint, tunc maxime vitabis, ne quid corpori, somnoque inducendo accommodum exhibeas: nam in his, qui vires infirmas habent (ut testatur Trallianus) non vulgaris noxa, imo interdum mors eiusmodi potionem comitatur. Præstat autem ut lotionibus manuum, brachiorum, & pedum, & externis remediis quam interdum. Vbi vero nimium somniculosi sunt, oportet uti iis, quæ antea de cataphora diximus. Vel exprime succum è radice feniculi, & indies naribus aut spongiam imbeue aceto, in quo prius radix feniculi concisa, hyssopus, nux mulcata, aut quid simile coxerit. Valent & fortes frictiones extremorum, & ligaturæ. Etiam gutta aceti in oculum infusa. Suppositoria acuta ex hiera, sale, gemma, & clysteres acuti, & alia supradicta de sopore, siue is veniat post medicamentum nimium frigidum adhibitum in vigiliis, ut postea excitari non possit æger, vel ex alia causa in febribus in soporem inciderit.

OBSERVATIO XXIV.

De siti valida, in febre biliosa, tertio die magis affligente.

Miles, qui ex febre biliosa plurimum sitiebat, cum in accessione esset, ut os ablueret aqua hordei, idque sæpissime, mandauimus: tertio autem die magis affligebatur. Sed cum calor parum sese remitteret, liberalius tunc potionem aquæ hordei concessimus, & vltro tunc etiam obtulimus. Cum enim sitis duabus de causis fiat (teste Aëtio lib. 5. c. 120. quomodo sitis extinguenda ex Philumenio) aut humoris indigentia, aut caloris exuberantia, utraque febrientis torquet. Vehemens enim caliditas ariditasque in illis est plurimo humore impetu febris absumpto: qui si tuto bibere possunt, quoties appeterent, hanc prorsus sitis medicinam complecteremur. Sed quoniam tempora

ac modos potioni præstari oportet, quædam interim siti refrigeria querenda sunt: potus enim importune oblati non solum sitim non extinguit, sed vehementius acuit. In accessu enim principio affatim materiæ febrem accendentes ad profundum declinando, sitim intendunt, potiusque tunc exhibita materiæ copia superatur, & contagio transmutata ægritudinem auget. In principis ergo & incrementis potus inhibendus est, in vigore, abluitionibus primo & gargarismis exarescens corporis squalor mitigandus est, inchoante declinatione iam bibere ægro permittendum: in remissione vero nolens etiam cogendus, ne futura subinde accessione exarescat atque incendatur. At milites ægrotantes cum valde inobedientes sint, ut hic maxime erat, cum statim in principio bibere vellet, neque à potu ipsum inhibere possem, neque etiam in augmento, concessi abluitionem oris, quæ prius in vigore Aëtius admittit, & non citius potum dat, quam in declinatione. Interea illo die quo minus affligeretur, dabam iulebos refrigerantes humectantesque, ut causa sitis tolleretur. Atque concessi tantum ea alimenta, quæ humectandi vim haberent. Omnia præsidia hæc conferunt, quæcunque in febre ardente enumerata sunt, & quæ ad linguæ scabritiem vtilia habentur. Præstantissimum omnium habetur medicamentum, si lactucæ semen aut cucumeris mandatur, & glycyrrhiza. Post quorum manducationem, abloere os & gargarizare oportet. Quare & vno negotio, remediis ad febrem ardentem scriptis, etiam hanc febrem & sitim curauimus.

SCHOLIA.

Sitis, si quod aliud symptoma, maxime febricitantibus familiare, quæ plerumque fit in interiore ventriculi tunica, vel ardore in arefacta, vel imbuta nitroso & acri calidoque humore. Illa tamen potu extinguitur, hæc vero minime, etiam si totus venter humore perfundatur ac turgeat: sæpe enim vel ore madido grauis existit. Sola corporis æstusatio nisi hæc interueniant, raro sitis excruciat. Nam interdum febris exardescit sine siti, non quod, ut vulgo creditur, frigida destillatio in ventriculum profluat, sed quod ardoris causa longius ablit à ventriculo. Sitis est enim appetitus frigidi & humidi: qui ex duplici causa provenire solet partim humoris inopia, partim caloris copia. Quando à calore solo excitatur, frigida, quando autem à siccitate, humida, quando ab utroque, frigida & humida appetit. Diuersimode generatur ipsa sitis, aliquando ex calida vel sicca membrorum pectoris intemperie, vel ipsius hepatis, vel ex eorum inflammationibus, & hæc sitis à pulmone & corde scilicet magis in attractione frigidi æris sedatur, quam si aquam æger biberet. De causis sitis, vide ad longum & de eiusdem curatione Garioponthum. Vbi ex contrariis causis nulla sit sitis, iam facultas sentiendi in ventriculo mortua est, & in febribus maximis & ardentibus exitium denuntiat. In accessione itaque principio & augmento febris, potus prohibendi, ne veluti in fornacibus fabrorum suffusa aut alio liquore, febris calor vehementius incendatur: sed tum sitis fallenda est, madefacta lingua, vel etiam conuoluta folio lactucæ, acetosæ, aut linteolo in aqua frigida madefacto. In vigore collutionibus iam vtendum & gargarismis, qui ubi inclinât, ut vehementer sitiant, largiter ac confertim bibendum, quam videlicet haurire possint. Sic enim fit, ut subito motu & contrarietate potus, excitatus calor foras dissipetur, iam & hoc notatu dignum

A a iij pro

5. Qui ex sic-
citate sitiit,
qualia illi
utilia.

pro curatione sitis, non semper refrigerantia & humectantia conueniunt, sed ubi causam accurate distinxeris, atque cognoueris, congrua adhibetis remedia: proinde iis, qui ex siccitate sitiunt, humectantibus opus est, ita & aer consuetus humidior eligi debet, non excedens in caliditate & frigiditate: quies etiam est imperanda: accidentaliter enim humectat, seruans illam humiditatem, quæ ex cibo prouenit. Somnus sit solito longior. Somnus sitim sedat à siccitate, declinationibus tempestiuis: sanguinem enim intro colligit, unde siccitas temperatur. Quod si ex immo-dica euacuatione talis orta fuerit siccitas, cibis æger utatur non modo humidioribus, verum & qui prompte ac multum nutrant, facillique sint concoctionis, veluti contusa, seu iura ex carni-bus gallinarum, aut pullorum, ptisana eiusque cremor, potus sit aqua cocta, aut vinum album. In ardentibus tamen febribus à vino abstinendum. At si ex caloris copia orta sit sitis propter eduliorum caliditatem, aut multum vini mera-cioris potum, ita ut æger animo deficiat, prode-rit aqua frigida cum mali punici dulcis, aut acidi succo, pari mensura: vigilia quoque statim leuat à calore: calorem enim foras excludit. Ideoque qui merum largius hauserunt, ac per fumos & va-pores calidos sitiunt, iis non modo frigida po-tus, sed etiam vigilia remedio est. Si vero cali-ditas simul & humiditas sitim excitauit, optimam eius medelam acetum inuenies, seu vix ompha-cinæ, aut mali medici succum. Sedandæ sitis ar-dentium, & eorum, qui calido & sicco laborant, conueniunt, quæ refrigerant & humectant: qua-le est dilutum oxycratum, id est, aceti modicum, eiusque tenuis & bene puri, multa aqua mixtum, ut facile bibi possit. Sitim enim (teste Galeno) ex ca-liditate cum siccitate compescit ipsa posca, hoc est, acetum & aqua: acetum enim strenue refri-gerat, aqua vero præterquam, quod refrigerat, est etiam omnium humidissima. Acriore enim vtendum ubi pituita falsa est, aut alioqui humi-ditas iuncta calori, ut in hydropse. Aqua frigida, si neque infirmitas visceris, neque cætera prohi-bent, tempestiue data efficacissime sitim extin-guit, quam calor & siccitas faciunt. Quod si ab aqua frigida noxa metuetur, quinque parti tepide vini aquosi, vel iuleb. violati aut rosati, partibus duabus adiectis temperari ea poterit. Aut *℞. sem. lactuce, cucum. ana ʒi. liquir. recentis & rase ʒj. bulliant in lb. vi. aquæ. Aqua refrigerata per se, vel cum modico aceti, ut prius, aut aliis proxi-me dictis, bibatur. Hordeum mundatum & ex-corticatum in quadrupla aquæ bibitur. Ptisana vulgaris bene cocta, ex hordeo mundato, recenti, succulento, excorticato, & glycyrrhiza similiter recenti & rasa utilissima est. Sed hæc medico animaduertenda sunt, ut sint recentia, alioqui sitim faciunt, & non extinguunt. Cydonia, & pyra humidiora, cucurbita, cucumeres in rotulas conciduntur, immituntur vasi aqua frigida ple-no, vas in puteum ita demittitur: vsus tempore, aqua bibitur cum vehemens ardor est. Mel rosa-tum more veterum præparatum, aut saccharum rosatum, sæpius refusa aqua factum, in octupla aqua dissoluitur. Cydonia, pruna, extrema la-ctuca, ac portulaca, capreoli vitis, ramenta, cu-curbitula, & cucumeres, aqua rosacea maceran-tur, & ore continentur. Similiter & granatorum*

6. Ex caloris
copia.

Ex calidi-
tate & hu-
miditate
sunt.

7. Ex calidi-
tate & sic-
citate.

8.

Pilule sub succo, syr. viol. ʒj. in ʒi. decoct. lactuce, iuleb. lingua com-
vulgarum, rosatum vel ex aqua & saccharo qui-
dem communi, vel violato. Vinum gran. syr. li-

monum, & similia cum aqua hordei decocto gly-cyrrhizæ & similibus propinantur. Pilulæ ab an-tiquis sub lingua commendatæ & retinendæ. *℞. sem. cucum. ʒi. gummi tragacanth. ʒii. dissoluantur gummi omni albumine, semina trita commisceantur. Fiant pilulæ, siccantur in umbra paulatim deglutian-tur. Habes & alias apud Aëtium ex Diosc. ad sitim ac commodatas. Videas & apud eundem, de ir-rigationibus in defluentis riuiuli modum paratis. In sanis vero sitis, quæ ob siccitatem contingit, somno sitim ex-curatur: ita enim humores maturantur. Contra vero morbo sitis, quæ ob calorem sit, vigilia reprimunt: nam in vigiliis sitis ad corporis superficiem explicatur calor. At sitis ab epularum caliditate, aut à vini copia contingens, frigi-da potu corrigitur. Hæc Aëtius. Quod si ob hu-morem biliosum in ipso ventriculo contentum, sitis excitata fuerit, quod cognosces ex oris ama-ritudine, & fumositate quadam eructata & incen-dente, tunc per vomitum talis humoris vacuatio procuranda: Sin laborans difficulter vomat per inferiora purgandus erit, lenientibus saltem me-dicamentis, ut castia fistula, manna, syr. ros. soluti. *℞. uo vel cum huiusmodi similibus. Pariter si pituitosus ac falsus fuerit succus, qui sitim moueat, quæ ab-stergunt ac repurgant eundem humorem, offere conuenit, sicuti est ptisana, ac eius cremor. De-coctum rad. glycyrrh. recentis, mel rosaceum, multa aqua deinde diluta: & ubi hæc detergere non valuerint, quæ purgant exhibebimus, cassiam cum agar. troch. aut elect. indo maiori, aut diatr. bitb. minore vtetur. Quæ vero sitis ex inflammatione oritur, cuiusvis prædictarum partium curata in-flammatione, sedabitur. Hæc de siti in febribus dicta sufficiant.**

OBSERVATIO XXV.

De febre tertiana intermittente, mutata in continuum periculosam, cum gutturis inflammatione, diffi-cultate deglutendi, linguae scabritie, & eiusdem inflammatione, nigredine, & fissuris ac aphthis.

Dominus Galenus Wassenhouius Eques aua-tus, in Hagha-Comitis Consiliarius, anno 1556. mense August. cum ad Comitiam Alcmariam, deinde Hornam accessisset, atque in reditu Alcmariam hæreret, febre tertiana intermittente correptus est. Ad quem post primum paroxys-mum accitus, qui cum rigore inuasisset, tertiam fore pronuntiari. Ad hæc communes edu-cendas, vnciam vnam cassiæ in bolo deuorauit, qua satis bene alius soluta est. Post secundum paroxysmum syrupum hunc ebibit. *℞. oxyrac. simpl. ʒj. syr. de end. syr. de cicb. cum rhab. an. ʒi. aqua end. ʒi. spec. diarrh. abb. ʒj. b. ebulliant vnica vice, & clarificentur. Ad hunc in Hagham vocatus fui ad Iacobum Coppirium, Dominum de Kalslagen, de cuius curatione lib. 2. diximus, & cum consensu Domini Wassenhouij, qui sim-plici tertiana intermittente tantum laborabat, eo profectus sum: interea eadem iniungens, ut post tertium paroxysmum vena incideretur basilica, in pauca tamen quantitate cum iam 58. annos na-tus esset, quamvis temperatura optimæ, & vit-minime melancholicus. Post secundum paroxys-mum in Beuervickam vehitur, lotiumque (cum-que apud generum manere cogeretur) Harlemum mit-tit: medicus ex lotio rubro, mandat ut basilica vena aperiat, sanguine ad vncias quatuor ex-tracto, post quartum paroxysmum. Post quin-tum paroxysmum medicum Harlemensem ad se vocat:*

vocat: is infusum senæ præscribit, quo octies al-uum deposuit. Mox & alius vltro accedens, enema infundit: ab eo iniecto, alius magis irritata, fe-brisque intermittens, in continuam, eamque peri-culosam transit: præscriptis infrigidantibus, alte-rantibus iulebis, syrups, & electuariis roboranti-bus, vterque domum rediit. Interea febrili calore in dies augefcente, & inflammatione gulae & lin-guæ oborta cum scabritie, fissuris ac aphthis, ita ut difficulter deglutire posset, cumque tandem animam agere videretur, viribus quoque deiectis, me ex Hagha-Comitis reuocauit. Cum ad illum venissem, nec aliud ad manum esset, decocto hordei, viol. plantag. malua, sem. cydon. os & linguam abluere iussi. Interim dum medicamenta apta, Harle-mo ex nostro præscripto allata essent, ut in lapia, gargarisimata, pilula sub lingua, diatr. frig. syr. viol. & alia cum mucagine cydon. tandem siccitas lin-guæ, rimæ quoque, & inflammatio, nigredo lin-guæ & aphthæ cessarunt. Ad vires restaurandas, quæ ex deiectione alui biliota prostrate essent, v-tebatur colaticis insculis restaurantibus cum om-phacio, oui vitellis, amygdalato, hordeato, & si-milibus. Tandem febris cum reliquit, viribus de-bilibus permanentibus. Cum autem proposuisset velle domum in Hagham-Comitis reuerti eo curru vectus est, & vna cum illo Hagham veni-mus. Viribus iam recreatis, aluo resistente, neque balanis fluente, ʒj. cassiæ exhibitæ est cum iure capi, Harv vero medico etiam nunc presente, cum-que alium bene deposuisset, & nocte subsequente pene dormiuisset, ac quiesceret, ad recreandas vi-res adhibitis tabulis manus Christi cum perlis, optime deinde valuit.

SCHOLIA.

Multa hic Symptomata, sed omnia à calore fe-brili orta. Quod ad deglutendi difficulta-tem, sæpe in febribus euenit, adeo ut fauces præ-tensum petus est. Fit, ut Concoregius annotauit, ex super-flua exsiccatione musculorum & villorum gulae, aut esophagi, ideo humida, ut in constrictione anhelitus præscribit, & conueniunt præcipue olea humectantia, violar. amygd. dulc. cucurbitæ, & colli-spondylis vsque ad duodecimum. Gargarismi ex aqua bord. diamoro. syr. vio. si sit ex repletione: quem-missio sanguinis ex cephalica vitis est, deinde ex calore & siccitate, humectantibus refrigerantibus-que vtendum. Ita & nos in hac gutturis inflamma-tione iisdem utebamur & garg. ex aqua solatri, plantag. viol. Si difficultas deglutendi ex debili-tate virtutis attractiue, villorum esophagi, vel accedit propinquis morti, curatio est impossibilis, uti euenit M. Hugoni Eyndio moribundo: tunc solummodo humectanda est lingua cum aqua sac-charata, ut in iis, qui in agone mortis sunt, ut tan-thæ quæ lentore, & vi caloris fauces occupabant, viam quoque cibi coangustabant, & deglutitione impediebant, ab Arabibus *alcola*, dicuntur, modo alba, citriæ vel liuidæ, aut subrubæ euadunt. Liuidæ reliquis deteriores, quæ & in vlcera mali-gna transeunt, si non recte curentur. Subrubæ, me-diocriter astringentia, & refrigerantia remedia po-stant: subflauæ, magis refrigerantia subalbidæ, Pet. Forest. Tom. I.

OBSERVATIO XXVI.

De febre ardente, cum linguae scabritie, asperitate, & ariditate, & nigredine.

Qui ex febre ardente decumbebat, linguam, scabram, aridam, & nigram habebat. No-dulos pro his symptomatibus corrigendis & cu-randis parauimus, in quibus semina cydoniorum parum contusa & saccharum candidum (vulgo candi vocant) parum trita inclusa erant, quæ in ore sæpe continebantur, prius in aqua hordei vel plantag. macerati, & super linguam sæpius cōuo-luti: vel bacillo alligatis os intus in fauces & lin-gua sæpius detergatur. His quidem scabrities lin-guæ, tum aphthæ, mollescent, maturantur, & de-cidunt, & oris caliditas iis sedatur. Valent quoq; eiusmodi globuli, vel puppæ (quibus nos vtimur), non solum ad linguæ, palati, & oris scabritiem, in febribus ardentibus, verum etiam ad linguam deustam, nigram, siccam, & scabram, & ad rimas & linguæ vlcuscula. Pessimum quidem signum est, ubi nigrescit lingua, & nimis scabra est. His igitur inprimis prohibendi fumi sunt, qui à reliquo cor-pore attolluntur. Lingua scabra (ut quidam volunt) hydræleo tepido bene loto aqua pura, eoque dulci, nulla qualitate vitioso, sæpius fouenda est. Aui-cenna baculo rusci, aut falicis detergit, oleo amygdalino cum modico sacch. optimo, quo & humectat ac linguam detergit. Archigenes sale Indo utebatur: nos saccharo candi. Quod si oleum odiosum est, laetæ amygdalino vtendum est. Alioqui aqua tepida, in qua si præcoxerint semina cydoniorum, althææ, malua, vtilior erit. Istis vel similibus gar-garismis sæpe feliciter vsi sumus. *℞. aqua hordei*
A a iiii

aut praſane bene preparata 3 viij. vel lb. j. ſacch. viol. ſacch. candi, ana 3 j. vel hordei mundati 3 j. tragacanthi albi, ſem. cydon. ſe. malua, liquiritiae recentis mundatae, ſucci eiusdem an. 3 lb. fiat decoctio in aqua puriſſima. In expreſſione diſſolve penid. 3 ij. fiat garg. quo tepide utatur. Sed aliquando ſcabrities profundius inhaeret, *cancrum*, vulgus appellat. Depreſſa lingua instrumento ad hoc apto utendum, & detergenda, & gargarismis iam dictis utendum. Poſtea quam vero abluta lingua eſt, ſcabrities, & humor, qui inhaereſcit ſatis aſpero linteo, ſpongia, caeruleo panno vel panniculo cochleari argenteo (ut ego ſacere conſuevi in aphthis) vel cum ſpatula argentea, aut alio instrumento ad id accomodatode detergenda abradendaque. Saepem enim veluti nigra fuligine obducta eſt lingua, ut in hoc febricitante, quae pertinacius haeret, niſi abradatur. Idque ſere fit aduſta bile, & ſurſum lata, unde iis & deliria & profluua ſanguinis ſere contingunt. Aurelianus ſpongia aqua tepida imbuta abſtergit; ſimul & humectat. Quod ſi humectandi conſilium vincit, quia ſiccior lingua eſt, lini ſemen, cydoniorum, althaeae, maluae, pillij, portulacae, myxaria ſeu ſebeſten, althaeae radices, aliaque eius generis, quae humectant & emolliunt, in aqua prius coquenda ſunt, in qua molle linteolum ſubinde inculcabis, atque ita linguam remolles. Vbi vero ſcabrities vincit, atque ideo abſtergendum magis aſperiore linteo, panniculo illo caeruleo, extremitati baculi alligato, vel ſpongia vteris & in praſcripta aqua aliquid ſacchari candi diſſolues: atque ubi ſatis humectatum, atque repurgatum os fuerit, frigida colluendum eſt. Cautio ne phreniticis & delirantibus dum os abluit, in hoc digitum inducas: mordicant enim & digitum abſcindunt. Cornelius Celſus penicillo de concerpito linteolo & conſtructo, ne diſſipetur, linguam detergit, quam prius aqua calida inducat: deinde melle vngit & oleo roſaceo. Mel enim purgat & detergit: roſaceum reprimat & ſuccedere non ſinit. Alioqui butyrum recens ſapius ex aqua roſacea ablues, cui deinde ſaccharum commiſcebis. Quod ſi ſola ariditas cerato roſaceo liquidiore, vtiſor. Saccharum candi retentum in ore humectat & deterget. Paulus Celſo ſere conſentit, & roſaceum concorporatum melle plurimum commedat. Sumach incoquatur muſſa, hinc ſcabritiem detergebis. Pruna Damascena & ſebeſten incocta aqua roſacea, humectando conueniunt, & reprimendo, Juccus portulacae, eiusque folia, ac reliquae id genus herbae prius enumeratae de ſitu.

SCHOLIA.

4. **Q**uod ad linguam ſcabritiem attinet, nigredine, & ariditatem totius oris, ſciendum eſt, quod lingua nonnunquam ſiti aſcit in febre, perinde atque in iis, qui per ſanitatem hiant ore obdormiunt: aſcit, & ab immodico aſtu, & a calido acrique vapore in fauces, in os & in palatum ſublato: huius plerumque tanta vis eſt, ut linguam ſcabritie exaſperet, & hanc diſſindat, ut in praecedente conſiliario, & hoc agro. Si craſſiuſculus vapor eſt, aut pituita eſt ventriculo in os redundat, aut eſt cerebro procumbit, craſſeſcens ea vi caloris & obduſcens, linguam ac dentes plerumque & gulam totam lentore obducit, nonnunquam (ut diximus) oſophagum faucesque obſidet, & ſiccitate ac lentore viam cibi coangultans, difficultate deglutendi inuehit. Lingua tunica veſtitur, quam communem habet cum toto ore, palato, larynge, gula, ſtomacho, internoque ventriculo, tum

etiam anguſtiſſimas venas per quas viſceribus communicat: ita ſit, ut ex colore linguam, ne viſcerum venarumque habitu coniciamus. Humores enim aut certe vapores eſt reliquo corpore eo ſublato, ubi iam non habent, quo vltro progrediantur, in ſpongioſa lingua conſiſtunt, & corpus linguam aſſiciunt, inducunt ſcabritiem, nigredinem, ſiccitatem, atque id genus. Eadem quoque aſſectio totum os, quin & aſpera arteriam, & oſophagum occupat. Scriptum ab Hippoc. 4. aphor. 6. Epid. Quibus plurimum ſicca tuſis, leuiter irriter, in febribus ardentibus ſunt, non multum ſiti inſeſtantur, neque iis lingua exurit. Aliquando enim tenuis humiditas in os & linguam deſluit, ut frequenter aſti eſt vicinis corporibus glanduloſis eadem humiditas excurrit. Pars quoque in partes inferiores deſluit. Unde haec omnia humectantur, ex quo neque multa ſitis, neque exuſtio. Stenuntiationes quoque linguam humectant, quia violento motu eſt vicinis partibus, humiditas, humiditas oris exprimitur. Sed de ſicca, aſpera & vſta lingua in febribus ſciendum, febres quidem diſſerre inter ſe cum alia magna ſit, alia vero leuis. Si leuis eſt, non ſiccatur lingua: ſed quando augetur, aſperatur: & quando in ſtatum excreſcit, inflammatur, atque vritur lingua maxime in illa febre, quam Graeci, cauſon appellant. Prima cauſa facile tollitur oris colluione. At ſi ſiccitas & aſperitas permanent, venit ab interioribus membris: humectatur aqua pillij, lini, & remediis iam dictis. Plura vide apud Garioponthum. Vbi lingua aſcit in febribus, teſte Aetio, humectatur, & in ore ſeminiſ lini cremore detento, & cap. 8. efficacius, ſi cum ſemine lini, myxae decoquantur, quo ſerum deinde ſucco madefacto digito linguam perſcrubemus, cap. 10. detergentes ſimul impactam dentibus ſordem, inde os linguae limpida aqua colluatur, aut nitenti ſpongia abſterga, inſeſtantur: mox roſaceo vel ſolo, vel melle, quod ſacius eſt, probe illinatur. Succus etiam portulacae in ore detentus humectat, & vbi obſoniorum aqua aut muſſa mixtum, Damascena item aut mixta nucleis in ore detentus mitigat: prodeſt & lactuca cauſem ad nuclei oliui formam deſectum, aut ſymphiti radicem ore detinere. Alimenta, quae his aſſeruntur, immoradacia ſine aſſeritione, penitus lenia & ſubſtitio apta eſſe oportet. Quod ſi hypochondria inflammantur, his curatio adhibenda eſt. In morbis etiam extrinſecus lingua prima aſſerit incipit, vltima deſinit. At ſi vltimus extenditur ſcabrities, aſerino adipe, vel ſi haec deſuerit, gallinaeco, maxime tamen omnium phasianico liquato digito madefacies, & linguam exquirit perſcrubis. Perſcrubante ſcabritie butyrum recens optime conſert, quod in principio adhibendum non eſt. Haec Aetius: quae magnam ſimilitudinem habent cum iis, quae Garioponthus de lingua ſicca, aſpera, ac ſcabra ſcribit. Sed & his linctus vtilis eſt contra ſcabritiem arteriae, totiuſque oris interioris. 2. ſacch. candi, tragacanthi albi, gummi Arab. an. 3 ij. ſem. pillij, portul. ana 3 lb. conſ. viol. 3 lb. deinde diſſoluantur haec omnia in iuleb. viol. q. ſ. & fiat lin. vltimo. Quidam illinunt collum, qua parte maxime venae ſunt & arteriae ſubinde hoc vnguento. 2. olei viol. ſapius loti in aqua viol. 3 ij. butyri recentis ſapius loti cum aqua roſ. 3 lb. fiat vng. Vulgus ſolius lingua canis vritur, quae collo circumponit, aliſiſque herbis plurimis, teſte Hollerio. Frequenter illi quoque eſt aqua caprifolij, arnogloſiae. Similiter & omphacio aliquando vtitur. Decumbere oportet in alterum latus: ſupinis & ore hiantibus celerius lingua aſcit.

OBSER.

OBSERVATIO XXVII.

De febricitante cum ſudore ſymptomático, vires proſperiente.

1. **Q**ui in febre continuo ſudabat, ex ſudore quem ſymptomatum vocamus, adeo vires deſectae ſunt, ut ad extremam maciem deuenirent, ac pro deplorato haberetur: ad hunc ingreſſus, muliercula multis tegumentis eundem in lecto detinebant, ignem luculentum in cubili ſeruabant, ceruiſiam calidam in potu dabat, unde magis magisque ſudor eſt corpore manabat. Venit mihi tunc in mentem hiſtoria Galeni de imperio medico, qui ſudantem adoleſcentem in balneum duxerat, & eundem exſtinxerat, praeter modum citatus ſudoribus. Quamobrem hic frigida ſudorem paulatim cohibentia nobis vtilia videbantur. Ideo ut ceruiſiam frigidam biberet, conſeſimus, & iuleb. violaceum & myrtinum, in potu dedimus, cum aqua end. & cibor. Panniſ leuioribus ægri cooperiri iuſſimus, tegumentis paulatim ablatis, ut ſic ſudor reprimetur. Cubiculum quoque aſperſione aquae roſatae, aquae frigidae, & folijs ſalicum, vitium, alteraui-mus, & ſtallibus euentauimus, & ſenectris apertis ſubinde ut frigida aer intraret. Et cum ex nimio ſudore ſere ſyncope obrueretur, aqua roſ. in faciem aſperſa ab animi deliquio illi reuocauimus. Conſeſimus lac acidum, coctum & deinde refrigeratum, & victu reſumptio refrigerante, & alioquo modo aſtringente uſi ſumus: ita, ut paulatim ſudor eundem reliquerit, inunctis quoque lum-bis & ſpina doſi vnguento roſaceo, & epithemate ex refrigerantibus cordi & hepati admoto, his ex tenebris æger & mortui quaſi deſtinatus, ad lucem & vitam reuocatus eſt.

SCHOLIA.

2. **S**udor quidem licet non modo februm inter-mittentium, ſed & continuorum, & aliorum quorundam morborum ſit communis, eius tamen materia eſt humor, vel copia, vel qualitate grauis, per cutis ſpiracula manifeſte aſſatim erumpens. Hinc vero, quod calidus ſit, aut frigidus, mitis aut acer, tenuis aut craſſus atque viſcoſus, ſordidus aut ſuauiſ, humoris, qui hunc protulit, genus exprimitur. Erumpit ſudor aut naturae vi, quiddam ſupernacaneum robore expellentis, aut ſponte proprio impetu. Illum naturalem, hunc ſymptomatum appellat. Qui deſcedere febris inter-mittentis acceſſione proſluit, naturalis eſt & qui in continuorum crifi emanat: praeter naturam & morbi tempore proſilit. Hic ſere primum incipit a capite, & deinde eſt reliquis idem partibus ſenturam is habendus eſt, qui expurgata aluo ſuccedat, quique iam vacuata craſſiore morbi materia, vero vel morbi initio, vel quouis alio tempore, vel ante concoctionem, vel ante crifi exierit, irritus eſt atque ſymptomatus, & cui nulla morbi ſida ſolutio committi poteſt. Qui in ſyncope & in viri exolutione, ſive calidus ſive frigidus emer-git, non ſudor ſed proprie, teſte Fernelio doſiſſimo, Mador appellatur. Sudor igitur eſt, excretio ſeroſi humoris per poros corporis. Cauſas habet efficien-tem quidem, calorem materialem, vel vaporem, vel humiditatem. Vapor qui a calore, quique hu-

mores reſoluit, deinde in ſuperficiem corporis attollit, relaxat poros. Sed vapor occuſu cutis reſiſtit, atque hic in humorem conuerſitur, non aliter quam in aere pluuiam, in ollis coquinariis humore eſt vapore ſublato, ſi quid ſolidum opponatur. Humor vero eo modo materia eſt ſudorib. ut etiã vrinis. Atque ut in his etiam aliquid bilis emun-gitur: ita & in ſudoribus tenuior bilis expurgatur. Sed venoſum genus per vrinam magis, habitus corporis per ſudores expurgatur. Et cum calor exter-nus attrahit humores, liquefacit ac reſoluit, quod in balneis & vaporariis intelligitur. Aliquando etiam medicamenta quaedam, partium tenuitate & calore, humores liquefaciunt, acceleriter in habi-tum corporis penetrant, ſecumque liquefactos hu-mores rapiunt, unde ſudor, ut exemplo ſequenti poſtea oſtendetur. Atque interim imbecillitate caloris natiui, ac prope diſſoluta natura diſſiuit ſudor, iſſique ſere frigidus, ut in magnis febribus. Nonnunquam etiam praecopia humorum aut ali-menti ſudor ſit. De quo ſcriptum ab Hippoc. Sudor multus a ſomno factus ſine cauſa manifeſta corpus vti multo cibo ſignificat. Quod ſi non aſſumentis ci-bum hoc accidat, ſcire oportet, quod indiget euacuatione. Et ex copia humorum perpetuus ſere ſudor eſt in februm generibus, quas Typhodes & Elodes appellauimus, ut in 2. lib. de feb. recensui-mus. In febr. ſudor eſt optimus, qui ſit in die critico praecedentibus ſignis coctionis, qualitate tepens, toto diſfluens corpore, ſubſtantia tenui, nullo graui odore, cum pulſu bono & vnoſo, & in quo leuatur febris, ægerque incipit habere ſalu-brius. Contra vero peſſimus eſt ei contrarius. Sudor Quod ſi ante crifi aut acceſſionem ſit, malus eſt: peſſimus. etenim vi excernitur, exprimiturque. Poſt crifi & acceſſionem fuſo calore, laxato corpore, natura vincente ſalutaris eſt. Qui circa ceruicem tantum, & circa thoracem, aut toto quidem corpore ſed exiguis, naturam languidam, vel copia grauata ſignificat. Deterior tum eſt, ubi in ſuperis tantum partibus. Nam ſi tum natura infirma eſt, ſynco-pen denuntiat: quod ſi etiam frigidus eſt, iam ſyn-cope eſt. Alioqui ſi non ita infirma natura eſt, partem unde eſſiuit ſudor, prauatam copia conici-cies, vel aliter effectam. Qua parte ſudor, ibi mor-bus, inquit Hippoc. Ut & hoc frigidi ſudores cum acuta quidem febre, mortem, cum mitiore, morbi longitudinem ſignificant. Haec omnia in febribus diſtinguere oportet, ut intelligamus, qui ſudor bo-nus, quique malus ſit, qui reprimendus, & rurius quem excitare oporteat. Eſt & genus ſudoris in-cogniti antiquis, qui paucis diebus hominem re-cardiacus ſoluit, ſere ſimilis ei ſudori, quem ſuperius Scho-lio Obſ. 9. huius libri cardiacum vocabamus. Vo-catur autem Anglicus, quia in Anglia anno mille ſimo quadringenteſimo octageſimo ſexto popula-riter graſſari cepit: quo correpti, ſtomachi & ca-pitis aſthoſo dolore cruciantur, toto corpore ſu-dorem foetidum effundunt, ſitiunt, intra viginti quatuor horas animo deſiciunt, & moriuntur. De quo iam multa ſcripta ſunt. Sed qui eo tempore vixerunt, aſſerunt praecipuam cauſam mortis, quod hoc loco ſtare nequeunt ægri, pedes manuſque ad refrigerium iactant, ac ſuppreſſo ſudore moriun-tur. Itaque cautio fuit Anglis, ut qui interdii cor-riperetur, ſtatim cum veſte decumberet, foveret ſudorem: qui vero noctu ſefe colligat, bene coo-periat, ut eſſiat modicus ſudor, potu utatur, qui temperet cibum, cibo ſi carere poteſt, bene eſt, ſi minus, frugaliter utatur, nec ſe dimoueat lecto, nec iactet membra ad refrigerium. Eſt enim lethale, ut vix centeſimus quinque euadat: aut ſi qui euadunt, in mor-

5. Sudores alios cohibendi alios excitandi in febribus.

in morbum bis terque relabuntur, & tandem concidunt. Hæc ex Chronicis Angliæ, quæ scripsit Polydorus Virgilius. Caterum de sudore Anglico nos diximus libro præcedente, cum de peste ageremus. Verum quod ad alios sudores attinet in febribus alias cohibere, alias excitare oportet: Critici, si quidem resistunt, excitari debent: ac febres resistunt, vel quia copiosior materia est, vel quia qualitate crassior & lentior: alioquin externa causa est. Propterea consuetudo est, ut syr. acetosum cum pituita vel aqua hordei calida impendant. Alioqui pituitam vel aquam hordei saccharo conditam. Atque hæc calida imperentur, ut citius penetrent in corpus. In summa quæcunque habent vim aperiendi, nec adeo calefaciunt, mouendis sudoribus imperari debent. Atque ubi materia crassior est, nimisque viscida, decoctum hyssopi, thymi, pulegij, & similia, vel oxymelite vel syrupo acetoso miscendum est. Verum in sudoribus etiam criticis modus quidem esse debet, quemadmodum & reliquis omnibus criticis excretionibus. Modum vero tibi indicabit pulsus, qui per eiusmodi excretiones vehemens & magnus. Quo igitur tempore talis permanet, nihil ab excretionem tibi metuendum est. Vbi vero coepit imminui & languescere, sistenda hæc excretio est. In syncope, copia grassante inflammationibus viscerum, principis morborum acutorum sudores mali. Etenim naturæ imbecillitate non robore effluunt. Ab animi quoque molestia, conuulsionibus, magnis doloribus, sudores commoti, cohiberi debent, ut etiam qui dissoluti corporis habitu diffuunt. In sudoribus remissis, neque satis fluentibus, melius est aquam guttatim cadere, quam tenuiter & parce corpus madefacere. Diapasmata Græci vocant, quæ ad sudores insparguntur, ut alipasmata quæ inunguntur magis cohibendis moribus. Diapasmata ex materia refrigerante & astringente, ut ros. sicca, puluis, terra samia, cymolia, creta, alumen scissile, plumbum exustum, gypsum lotum, mala punica. Hæc singula commixta vel per se subtilissime trita, corpori asperguntur, vel astringente oleo commixta inunguntur. Ad sinistram mammam, & totum ventrem remedia adhibenda sunt, ac subinde mutanda. Caterum ubi tumor in hypochondriis, astringentibus abstinere oportet, utendumque pane ex rosaceo subactio. Alioqui farinam volatilem ex aqua vel rosaceo subactam hypochondriis impones atque remedia, quæ sudores cohibent, fugere oportet. Aëtiis cataplasmatibus refrigerantibus sinistram mammam & totum ventrem comprehendit. Smegmatibus vero aut diapasmatis, id est, pulvisculis collum, thoracem, alas, inguina conspergit. Corpus quoque ventilandum est atque leuandum strangulis. Possumus succo plantaginis portulacæ & similia media corporis irrigare. Vniuersum corpus ceratis ex oleo astringente inungere. Concoregius, ut æger saluetur à morte iubet eum potius in aqua frigida immergi, si alia remedia non conferat, sed cum timore (inquit idem) & cautione faciendum, & protestatione, tanquam hoc sit vltimum remedium pro deploratis. At Paulus resistentem sudorem criticum aut remissum, foris, quiete, calido clystere, forbilationibus, somno denique adiuuari tradit. Sudores ab animi molestia, conuulsionem, extremitatum ligatura foris extremorum, vehementis lancis compescit. In summa, nullus sudor vi exprimendus est. Sed ubi natura eam excretionem molitur, tum quidem adiuuanda est. Certissimum indicium salutis colliges ex pulsu, qui magnus & vndosus esse debet, si quidem sudor salutaris fu-

6. Diapasmata. Alipasmata.

Actus.

Cap. de regimine sudoris in febribus.

Paulus. Egineta.

7.

turus est. Ac præter cætera animaduertè, quæ sudoris causa extiterit. Si enim præter naturam est, qualis est dolor, animi molestia, conuulsio, interior inflammatio & similia, sudor quidem resolutus corpus, non leuat. Itaque cohibendus est, contra vero, si naturæ victoria est, pulsus magnus erit & vndosus, neque tunc sudor cohibendus, ut paulo ante quoque admonuimus, sed si resistit, incitandus, dum incipiat pulsus, languescere. Signa prognostica, de quibus præstigia sudorem futurum, alias diximus. Sudor autem, qui grauiter olet, putridam corruptamque materiam ostendi. Suspectus est, qui non soluit febrem, qui non minuit symptomata, qui alio die quam critico existit. Sudor enim qui sit in die critico, ut antea quoque diximus, non est constringendus, nisi ita vehementer effluat, ut virtutem resoluendo omnino prosterнат: nam præcedente digestionem in vrina, commode cum optima tolerantia, & pulsus constantia effluit, tunc minimè cohibendus est. Sed qui diaphoreticus est, de quo etiam scholio *Observ. 9. huius libri* diximus, est ex sensibili debilitate viri: si succedat, constringendus est, paulatim tamen & non subito, sed prius debilibus, postea fortioribus si expediat.

OBSERVATIO XXVIII.

De febre cum stomachi & præcordiorum oppressione, quæ postea in sudorem soluta est, cui tamen in fine inappetentia adhaesit.

EVa Crucera iuencula, nata annos sexdecim, cui nunquam menses fluxerant (filia illius doctissimi ceruicarij Cornelij Ioannis Cruceri Delphensis, viri consularis, & nostri apantissimi) sub noctem in febrem incidit, satis maligna, cum magno stomachi dolore & præcordiorum oppressione, absque tamen magno calore. Vrina huic cruda erat, tenuis & alba, pulsus diuersus, nauseabunda quoque. Hæc puella erat, quæ in hanc febrem incidit, 21. die Septembris anno 1566. & licet nauseæ afficiebatur, non poterat tamen vomere. Primo erat hæc febris quasi continua, sub noctem inuadens: Postea vero tertio die exacerbatio magis fiebat, quamquam ex pituita totum potius habere videbatur: nam sine siti, & pallidam faciem habebat. Ad hanc igitur ingressus, atque accitus, cum ventrem non deponeret, lenitium sequens præscripsi. *℞. elect. lenit. ʒj. dissol. cum ʒij. decoct. pectoral. addendo syr. de artemisia* (ad vterum respectum habuimus, cum nunquam menses eidem fluxissent) *oxyssach. simpl. ana ʒss. misce, fiat potio.* Qua quinquies multa pituitosa deiecit, & pauca biliosa. Verum dolor in stomacho neque circa præcordia sedabatur. Ad materiam deinde incisionem, capiebat subinde vnum oxymelitis simplicis. Ab alui deiectione cum debilis esset, imperauimus, ut aliquando sumeret particulam manus Christi confectionis. Et cum non posset dormire, 23. Septemb. hordeatum sequens sumebat. *℞. bord. mund. p. j. amygd. dul. depil. ʒij. fiat bord. tum ad lb. j. sacch. extenuo adiecto, ut artis est, 24. Sept. dolore ventriculi permanente his tabulis vtatur.* *℞. spec. diarrhod. abb. ʒij. ʒ. diacumin. ʒss. dissolue in aqua absinthij, adiect. ʒj. ʒ. sacch. albiss. fiat confectio in tabul. secundum artem.* At dolor quoque ob febrem lumbos afficiebat, quos vt inungeret, iussi, cum *vng. ros. Mes. quo & dolor lumborum tandem sedatus est, 25. die Septemb. cum febris circa præcordia & stomachum maximè vrgeret, & ingentem dolorem inferret, dum quoque animad-*

animaduertem sub mento glandulam esse, sed valde intus sub carne latentem adeo vt de peste febre suspicionem conciperem, cum & febris ita lente procederet, vt aliquando in peste fieri solet, vt subinde febricitare minus videantur, vt libro præcedenti ostendimus: videbatur tamen glandula potius esse ex materia pituitosa indurata, & quod nec maligna nec veneni particeps esset: ideo præcepi altantibus vt glandulam & locum circumiacentem oleo liliaceo inungerent. Quod etiam egregie ad rem fecit. At febre lenta permanente, & dolore circa præcordia, non aliter, quam in febribus pestilentibus fieri assolet, hærente, hunc puluerem ita solutum propinaui. *℞. pul. dielamni veri ʒj. ʒ. (facit quoque ad mentes educendos & ad pestem & venenum) pul. rad. r. doaria, boli armeni veri ana ʒss. pul. rad. tormentille ʒ. v. rasura vni-cornu ʒ. ij. aque cardui benedicti, scabiose, ana ʒj. syr. acetosi simpl. ʒss. misce.* Capiebat calide in diluculo, & iussi, vt vestibus bene cooperta sudaret, & prouocato sudore omnis illa stomachi & præcordiorum angustia cessauit, & mitius multo febricitauit, & fuit die sequente, cum adhuc egregie sudasset, libera à febre. Tertio tamen die rediit febris cum paucio rigore, & in fine febris iterum succidit. Interea & hunc syr. 27. Septemb. ebibit. *℞. oxyssach. simpl. ʒj. oxymel. simpl. ʒss. aquar. feniculi, borag. artemis. ana ʒj. misce, & pro alteratione capiebat cochlearia ij. ex istis syrups, ʒss. oxyssach. simpl. ʒij. syr. de cicchor. Nicoli cum rhab. ʒj. misce.* Cum septimo die ab initio morbi bene sudasset, à febre liberata est. Fastidiebat tamen adhuc cibum, & gustus deprauatus manebat, simul & in appetentia, & subinde leuem adhuc dolorem circa orificium stomachi sentiebat. Quare ad roborationem ita ventriculum inuaximus. *℞. olei chamæmel. ʒss. olei cydon. maceris ana ʒij. misce.* Verum cum appetentia non rediret, neque limonibus in taleolas scissis, & saccharo aspersis deuoratisque mihi visum esse aliquem humorem etiam post febrem relictum esse, & villis stomachi imbibitum, unde deiectione appetentia permanebat: qualem Hippoc. scripsit egere vacatione, nec etiam fieret recidiva aut quartana, cum in autumno essemus. Quare hanc potionem exhibui. *℞. folior. senæ ʒij. seminis anisi ʒi. rhab. selecti ʒss. squinanti ʒj. infunde per noctem in ʒv. decoct. comm. facta prius leni ebull. mane fortissi. expresse, adde oxymell. simpl. syr. infus. ros. laxat. ana ʒss. misce.* Qua potione quinquies aluum deiecit, & rediit appetentia, & sanitate restituta pancreaticæ deinde vixit. At menses non sunt aperti: consului vt instante vere de his prospicerent.

SCHOLIA.

Sudor hic arte inductus egregie huic puellæ pro-
fuit, cum dolore mitigauerit. Ideo ad natu-
ralem potius sudorem referri debet, quamuis arte
inductus. Sed de sudore satis iam scholio præce-
dente dictum est. Verum, quod gustus deprauatus
post febrem remansit & in appetentia, non fuit mi-
lipis, & agrotantibus magna ex parte molesta esse
solent. Gustus enim deprauatus in febribus ad-
aut os vel bilis perfusione amarescit, vel alterius
corrupti humoris substantia, aut vapore inquin-
tur. Sub hoc autem vitio vix integra est appeten-
tia. Curatur humoris illius euacuatione & altera-
tione. Cibi vero fastidium aut febrem antecedit,

aut primum eius symptoma existit. Hic autem
post febrem remanebat vna cum inappetentia. Hu-
ius fastidij causa multiplex est. Nam & sola cor-
poris perturbatio, & omnis ventriculi perfusio à
quouis humore, qui aut ipsum quasi saturat, aut
aliena qualitate appetendi vim illius consopit &
obruit: nec non corruptus vapor in os ventriculi
vnde libet efflatus, aut sola insensa qualitas eo se
inferens appetentiam evertit. Hinc Gariophontus,
inquirens, *fastidium est cibi aut potus recusatio, ali-*
quando vehementius in toto, aliquando non ex toto acci-
traria solent desiderari, quando hæc patiuntur,
stomachi est præcipuum vitium. Aliquando cum
fluxu, aliquando cum strictura, & non tam in fe-
bribus, quam sine febribus hæc accidit passio. Si stri-
ctura laborant, stomachus laxari debet, si fluxus sit in
causa, constringi debet. Si in febre in declinatione, le-
uem dabimus cibum & variam, vt eo modo incitetur
ad aliquid capiendum. Et quod ad dissolutam appe-
tentiam attinet, huic ideo consulendum est, quia
longiore inedia vires dispereunt. Itaque quantum
morbus patitur, curandum vt æger aliquid appet-
tat, neque subinde omnino denegandum, quod
æger appetit, etiam si non ita morbo conuenire vi-
deatur. Scriptum est ab Hippocr. parum deterior
potus aut cibis, suauior autem, melioribus quidè,
sed minus suauibus, est præferendus. Atque inter-
rim coguntur vti clysteribus, qui nutrant, vbi ni-
miun deiectione appetentia, nihil assumit æger, aut
omnia reuomit. Similiter & cibum non sentienti-
bus & cardiacis, iuscula caponum, pullorum, cum
modico sacch. hordeatum & amygdaloga danda
sunt. Oribasius alicam, triticum, far, sus fures, pa-
nes coquit, & decocta infundit, nutriendo, & stercora
duriora recludendo. Meliusque fuerit priusquam
nutrientem clysterem inicias, alio clystere intesti-
num repurgare, ac quantum fieri potest, & paula-
tim & in profundum nutriendum clyster infundatur.
Aëtius oua contracta in pituita cremore aut alicæ
iniicit, vacuo intestino, hoc est, bene purgato ve-
teri stercore. Nunc vitellum oui in hordeato, la-
cte amygdalino, iure carniū dissoluemus. Potus
sit iuleb. ros. & adiciatur quarta pars vini grana-
torum, vt minus dulcis sit potus. Gelatina cum eo-
dem vino, vel granis acidi granati: granatū quo-
que acidulum pauco sacch. aspersum exhibeatur.
Iuleb ex succo capreolorum vitis depuratum, de
agresta, cum aqua cocta frigida. In conualescen-
tibus sæpe humor aliquis imbibitus est ventriculo,
& talis iuxta Hippoc. vt diximus, eget euacuatio-
ne. Veteres ex hiera purgabant, nos ex rhab. &
post medicamentum detur decoctum detergens,
cicerum rub. vel absinthij, hordei vel similia.
Cinnamomum aceto scyllitico maceratur, estur
matutino. Ioanni Harpero Consuli Delphensi vna
cum Henrico Vergerio anno 1559. pro appetitu
in conualescentia recuperando mandauimus, vt
duo cochlearia huius mixturæ acciperet cum vino
Rhenano eadem mensura. ʒss. syr. de limon. de acc-
ros. citri ana ʒij. syr. acetos. simplicis, sacchari ros.
ana ʒij. syr. menthacei ʒij. ʒss. misce. Sacchari rosa-
cei confectio ita fit Bononiæ: In mense Maio col-
ligunt rorem matutinum spongiis aut linteis. Hoc fectio Bon-
decoctum clarificant albumine oui, deinde in lb. nia in vna
ii. aque imponunt lb. i. ros. sinunt macerari horis
aliquot, deinde exprimunt fortissime rosas in præ-
lo atque in ea expressione vna cum aqua imponit
iterum rosas, idque ad vices quindecim. Postea
cum dimidio sacchari coquant ad syrups consisten-
tiam & crassitiem. Oportet autem ad appetitum
incitandum vti acidis. Sed causa prius auferenda,
vt dixi;

Lib. 7. c. 6. de fastidio cibi ac potus in febribus.

De dissoluta appetentia.

Lib. 2. Aph. 38.

6.

Sacchari rosati con-

Aphor. 31.
lib. 2. &
Aphor. 32.
lib. 2.

vt diximus. Eius enim, qui ex ægritudine bene cibatur, nihil proficere corpus malum. Et omnes qui male se habent, teste Hippo. fere citra initia bene cibati, nec quicquam proficientes, circa finem rursus, cibum non appetunt; qui vero circa initia cibum valde non appetentes, postea bene appetentes, ij melius euadunt. Hæc satis de cibi fastidio, & inappetentia: de qua latius agemus cum de vitii stomachi ac eiusdem affectibus tractabimus.

OBSERVATIO XXIX.

De dolore ingenti lumborum, ex calore febrili.

Nobilis matrona, cum insignem dolorem ex calore febrili in lumbis persentiret, vniuersalia remedia adhibui primo: nempe venæ sectionem & purgationem leuem, scilicet ex syrupo rosar. pallid. infus. cum rhubar. (3 i. rhubar. in vnaquaque vna syrupo maceratur) 3 i. (cum valde biliola esset) & ex syrupo infus. ros. pall. sine rhubar. 3 i. feri laetis 3 ii. misce. Qua potione sine torminibus plus quinque alium deponebat. Syrupum illo ros. pall. soleo vti in Domina Principe Aurica, tum aliis nobilibus matronis, & in iis quæ delicatæ sunt, & non sustinent graues purgationes. Qualis est syrupus ex infus. ros. pallidar. cum foliis fenæ, adiectis quoque duabus drachmis fenæ in eodem syrupo, qui in officina quoque paratur, & alius adiecta in vnaquaque vna syrupo 3 j. agarici optimi cum suis correctoris vel trochiscati, quibus vtimur, & sine molestia egregie purgant per se, vel melius cum liquore conuenienti exhibiti; modo hunc, modo alium sumendo, vel simplicem, prout morbi ratio dicitur, & prout humores varij sint purgandi, adiectis foliis fenæ in melancholicis; Rhabarbaro in biliosis: Agarico in pituitosis. Verum reuertentes ad nostram ægram lumbos innoximus vng. infrigidante Galeni, postea etiam panno lineo vnguento rosaceo illito, ad lumbos appposito, dolor ille lumborum sedatus est.

SCHOLIA.

Lumborum enim dolor, in febribus frequens, latque grauitas iam maxime fit, quum peccantis materia pondus in venam cauiam aut in maiorem lumborum arteriam plurimum illabitur. Ea si patitur vehementius incenditur, renum lumborumque suscitatur ardore. At vero cū eius portio in tenues venas, quæ per summa sunt corporis atque etiam in musculos excurrit, lassitudines membrorum grauitates, artuumque dolores excitant. Hinc Aëtius inquit, lumborum dolor fere in malignis febribus statim à principio contingit, qui si per seauerit, maximas turbulentias adfert: si vero repente incidit, adhuc periculosiorem morbum portendit. Primis ergo diebus oleo pauco vino addito locum fonere oportet, inde aphronitrum passum, sal, oleum, succida lana accipiuntur & applicantur. Hæc autem fomenta vehementem quidem dolorem sedant, sed non omnino tollunt: successu ergo temporis vena secunda est, mox cucurbitula loco affigenda, deinde cataplasma à lini semine, sanngaco confectum in crumena locatum lumbis apponimus, idem & oleo rutaceo inungit. Sed hæc calidiora sunt, & clyster ex decocto agrestis cucumeris infusus, inquit, & melle confert, & pituitam ducit, nisi vehemens febris obstituerit. Hæc Aëtius ex Philumeno medico antiquissimo. Sed videndum, num dolor ille ex febris calore sit, ut plerumque esse solet, tunc vnguento infrigidante Galeni, ut vocant, vel eius cerato, vel vnguento rosaceo, ut nos fecimus, comode inungemus.

OBSERVATIO XXX.

De febre acuta, lethali, cum erysipelate pulmonis, æstu immotico, difficultate anhelitus, cum totius corporis iactatione, inquietudine & delirio.

Qui Alcmariæ in domo Ciuica habitabat, febre acutissima & lethali cum erysipelate pulmonis correptus est. Febris hæc ardentissima erat, cui & dyspnœa, sine pectoris grauitate, adiuncta erat, cum ingenti suspirio: sputum citrinum biliolumque exspuebat. Cum autem huic nec sanguinis missio prodesset, & æstu immotico torqueretur, & totius corporis iactatione afficeretur, & postea difficulter anhelitum cum ore gnone trahebat, mortem etiam ab initio circa 7. diem futuram pronuntiauius. Urina huic valde purpurea & tenuis permancbat, perpetuo vigilabat, neque euacuatio, neque alia apta remedia profuere. In 7. delirio præcedente hic occubuit.

SCHOLIA.

Erysipelates phlegmone in pulmone oritur ex feruenti materia, & talis biliola pneumonia seu peripneumonia (vt etiam Alexander Benedictus Veronensis annotauit) exitialis habetur, quoniam oculus ad cordis penetralia pertingat virus: tum remedia fortia intusve imperata minus proficiunt, frigiditate ante penetrationem fere euani-da. Hæc cum febre acuta transmutata ob materiam acutam in phrenitidem, vt tradidit Hippoc. Effluat, maxime lethalis existit, qualis hæc erat, quæ septimo die hominem iugulauit. Id enim, quod efferebatur, spumofum ac biliosum erat, indicium quoque pessimæ significationis. Adfuit & huic febris æstu immotico, quale symptoma maxime in ardentibus febribus contingit, & ideo huic symptomati refrigerantia & valde humectantia profunt: atque ex eodem calore totius corporis iactatio, & delirio, inquietudo, vt in loco vno manere non possit, corpus quietus, quæ symptomata & somnum impediunt. Solet enim & ab oppressione, aliquando ex lumborum quoque dolore & artuum, atque ex æstu, magna incedere corporis iactatio, quæ id subinde modo in alterutrum latus, modo in pedes inquietam deuoluitur. Cum v. neque à dolore, neque ab his causis impellentibus corpus perturbatione iactatur, vel morbi materiam in venis turgere, & huc illocque vel cæca malignitate cor, vt in pestilente febre, obfideri putandum. Verum hic ex ardore & erysipelate pulmonis & febre ardentissima iactatio corporis & inquietudo originem habebant, cum & oppressio grauissima accederet, eo quod pulmonem erysipelas exercebat. Et ideo spirandi difficultas præcedenti symptomati maxime affinis, non parui in morbis acutis momenti accessit. Ea enim præcordiorum oppressione saepe consequitur, nonnunquam cordis & pulmonum æstum, vt hic, quum in cauo bilis atque putredo circum eas sedes incenditur: aut cum turgens in venis materia impetu profluens eo procumbit. Delirantibus, quorum sensus alio distrahitur (vt huic ægro nostro contigit, dum in phrenitidem pneumonia mutaretur) rara & alta, aliis vero, qui iam morti proximi sunt, alta, crebra, difficilisque sit respiratio, sed non tam vehementia æstus, quam insitui caloris penuria, & virium languore. Quæ vero vel à destillatione, vel ab alia quauis causa proficiscit,

cessit, minime debet in febrium symptomatis recenseri. Cæterum huius symptomatis scilicet contractionis anhelitus seu spirandi, aut anhelitus difficultatis, in febribus, cum multæ causæ esse possint, vt Auicenna 13. scribit, sciendum, quod hic fiat ex forti caliditate febrili resoluente, exsiccante humiditatem musculorum pectoris & thoracis, & membrorum anhelitus, & spiritualium, inducentibus incendium in partibus cordis. Ideo post lenientem ventris cum cassia & manna, vel clystere leniente conueniunt, inunctiones humectantes & infrigidantes ex oleo viol. amygd. dulc. cum mucagine psillij ad nucham, collum, spatulas, & thoracem ac gulam. Iuleb. violarum, diatragac. frig. sacch. violaceum. Si fiat difficultas anhelitus ob anginam, curanda est angina, vt in proprio capite de anginis scribitur: si ob peripneumoniam, vt hic, ad eiusdem curationem recurrendum: si ex sola caliditate excedente, alteranda est hæc ipsa cum frigidis & humidis intro sumptis, & extra admotis.

OBSERVATIO XXXI.

De singultu cum febre acuta.

Mulier quæ Delphis in foro Frumentario ex febre acuta decumbebat, post delirium & aphthas, singultire cepit. Procul dubio signum lethale fuit: nam febris acuta si sit cum spasmo, lethalis est, & ita quoque ex singultu. Adhibuimus tamen refrigerantia & humectantia, & sensum aliquantulum obtundentia, quibus ita affectus & prodeploratis habitus curauimus: vt iuuenis ille, qui singultiebat in febre acutissima, qui decumbebat prope plateam Choream, alij Vacceam appellant, qui tandem euasit, & curatus fuit hunc in modum. 2℥. se. anethi 3 j. sem. pap. albi 3 j. manus Christi cum perlis 3 j. omnibus contusis, fiat nodulus, qui pendeat in poculo cernisæ tenuioris, & exprimat dum ex ea biber. Deinde continuo sumebat syr. viol. & inungebatur stomachus ante & retro oleo viol. amygd. dul. & ros. mixtus simul. Et capiebat sæpiissime ex iulebo sequenti. 2℥. hordei mund. m. j. sem. quat. frig. maior. sem. pap. albi ana 3 j. se. portul. lactucæ ana 3 ℥. sem. anisi, anethi, fœniculi ana 3 j. flor. cord. p. j. liquir. vasa 3 iij. coquantur in aqua com. pro 1℔. j. colectur & aromatizentur cum specier. diatrag. frig. diatrag. abb. trias. ana 3 j. addendo syr. viol. 3 j. syr. acetos. citri, syr. ex infus. ros. ana 3 j. misce: quibus singultus cessauit: & resumptis postea curationem & dolorem eiusdem, linimento ex oleo chamæmelino, myrteo, & cydoniorum, vti sumus: quibus etiā illud accidens mitigabatur, alioqui vt in aliis facere consueuimus, ceratum ex mastiche (quod ex granis eiusdem componitur sparsis supra alutam ad senti formam, cum pistillo calido mastiche ita soluta vt melius adhæreat, adiectis aliquot guttis olei cydoniorum, vel alterius, vt nobis visum videtur, sindone rubra cooperta vt artis est) apposuissem. Pro vigilia vero quæ illum conficiebat, propinauimus syr. papau. & nymphææ cum aqua lactucæ. Quibus hæc symptomata supradicta cessauit, præter fluxum sanguinis à naribus, qui adeo vehemens erat, vt vires prosterneret: quanquam eo manante febris cessauerit, verum viribus ex eo deiectis, animam agere videbatur, ita, vt plusquam quatuor libræ sanguinis ex naribus fluxerint, ita vt coacti fuerimus eundem sanguinem restringere, qui ante medi ingressum neque mulierculatum, neque tonforum remediis restringi potuit, & sic me prius dimissum reuocarunt. Cumque mihi nihil ad manum esset, & subito restrictione opus esset, accepi atramentum,

SCHOLIA.

Validus singultus, vt annotauit Gariopontus, aliquando accidit febricitantibus, nonnunquam quando est stomachi concussio, sed vibratio cum & veluti asperitate quadam resonante, & interdum singultientes ea, quæ accipiunt, cogunt euomere, nec simpliciter vomere, sed cum quadam præfocacitate: aliquando & validior est, & tunc vniuersa, quæ habentur, vt de stomachi affectibus dicitur. Si frigus in stomacho est, calefactoria: fit enim singultus, teste Hippocrate, vel ex repletionem, vel pletio inanitionem soluit. Si per longum tempus fuerit, vomitum pronocamus ex raphano, & potum damus acetum scyllinum, aut castoreum ex

mulsa, aut calidam coctam cum cymino, aut oxymel cum calida: iquat eos cursus & vectatio: & stomachus curandus: cibis vtilis leuisque ex calida aqua accipiendus, per interualla, parum & paulatim deglutiant, ne singultum prouocent. Hæc Gariopontus. Sed hæc potius referenda de vitii stomachi. Sed quod ad præsens negotium attinet, aliter curatur singultus in febribus, de quo nunc sermo est: nam cum hic in febribus (vt Gilbertus Anglicus recte pronantiauit) periculosus sit, interea oportet huic symptomati succurrere resumptis, vt iure cum febre. gallinæ veteris, aliisque humectantibus & roborantibus, & electuariis humectantibus: diatrag. diapenid. ptisana, syrupo violaceo, cum mucag. psillij, cydon. syr. de cucurbit. Stomacho applicandum cataplasma ex sem. lini, sanng. oleo viol. mucag. sem. cydon. & similibus. Singultus autem licet auctore Hippocrate fiat vel à repletionem aut ab inanitionem: ille tamen qui per febres acutas easque malignas accidit, aliā causam iuxta Fernelium doctissimum habet, aut corrupti humoris acrimoniam aut malignitatem ac perniciem, qualem pestilens febris exhibet. Hæc quippe vt vomitionem ac plerumque animi exolutionem, ita & dum in ventriculi tunicas altius inseritur, singultum ciet. Hæc de singultu in febribus. De eo qui ab aliis causis sit, latius dicemus de ventriculi affectibus. At exemplum quoque singultus in febre semitertiana antea posuimus Obseruat. xv. libr. 5. vbi & hæc tractantur copiosius.

OBSERVATIO XXXII.

De febre continua, quam excepit fluxus sanguinis narium vehemens.

Mercator Pithueriensis, cum in Galliis praxinus adhuc exerceret, iuuenis quidem ac robustus, annos natus viginti duos, anno 1545. mense Octobri, febre continua correptus fuit. Huic venæ secta fuit, post bolum cassiæ pridie ante venæ sectionem deuoratum. Deinde cum syrupis conuenientibus & purgatione commode vsus esset, cepit bene habere. At nescio quo (me ignorante) pharmaco per mulieres exhibito, postea vomitum enormem incurreret, quem ingens stomachi dolor subsequutus est, mox & vigilia, postremo fluxus sanguinis narium eundem excepit. Post hordei decoctum cum saccharo ebibitum, quod pro abstersione medicamenti venenosi dedimus, vomitus etiam cessauit. Interea ad ventriculi roborationem & dolorem eiusdem, linimento ex oleo chamæmelino, myrteo, & cydoniorum, vti sumus: quibus etiā illud accidens mitigabatur, alioqui vt in aliis facere consueuimus, ceratum ex mastiche (quod ex granis eiusdem componitur sparsis supra alutam ad senti formam, cum pistillo calido mastiche ita soluta vt melius adhæreat, adiectis aliquot guttis olei cydoniorum, vel alterius, vt nobis visum videtur, sindone rubra cooperta vt artis est) apposuissem. Pro vigilia vero quæ illum conficiebat, propinauimus syr. papau. & nymphææ cum aqua lactucæ. Quibus hæc symptomata supradicta cessauit, præter fluxum sanguinis à naribus, qui adeo vehemens erat, vt vires prosterneret: quanquam eo manante febris cessauerit, verum viribus ex eo deiectis, animam agere videbatur, ita, vt plusquam quatuor libræ sanguinis ex naribus fluxerint, ita vt coacti fuerimus eundem sanguinem restringere, qui ante medi ingressum neque mulierculatum, neque tonforum remediis restringi potuit, & sic me prius dimissum reuocarunt. Cumque mihi nihil ad manum esset, & subito restrictione opus esset, accepi atramentum,

constringendus sit, nisi prius euacuata materia aut absterfa, prout necessarium videbitur, & cibi constrictiui deinde exhibendi sunt, ac reliqua peragenda, quæ ab auctoribus colligenda erunt ex propriis locis.

OBSERVATIO XXXIV.

De febre, cum phlegmone in manu
perperam curata.

1. **P**Vellam febre correptam, quæ & phlegmonem in manu habebat, Chirurgus Paracelsus, frustra cum antimonio per os exhibito curare nitebatur: eamque puellam in discrimen vitæ coniecit, multoque minus phlegmonem in manu ab abscessu, suo stibio, liberare potuit: ita ut puella misere hoc malo per mensem conflictata, sanitatem recuperare non potuerit.

S C H O L I A.

2. **H**odie quidam adeo metallica, & chymica extollunt, tanquam sine iis nulli morbi curari possent. Sic quidam, ut libro 4. De hecicis febribus diximus, frustra croco Martis fluxum, in hecica, lethalem curaturum se promittebat, contra Hippocratem, qui mortem prædixit tabidis, in quibus capilli capitis defluunt, & alui profluuium superuenit. Ita & hic Chirurgus postposita venæ sectione, quæ in febre cum phlegmone est adhibenda, aliis topicis remediis spreis, omnibus doctis medicis sese ridiculum exposuit, cum antimonium existimaret (ut nunc Paracelsi quidam) omnes posse morbos curare, non aliter, uti nunc multi quoque pollicitationibus diuites, vel potius arrogantes, solo oleo vitrioli omnes febres se posse fugare clamitent, etiam symptomáticas, quibus & pleuritides & angina adiectæ sunt, & quævis alia symptomata, quæ in febribus oborti possunt. Similes vero hi mihi videntur, de quibus Galen. in secundo ad Glauconem scripsit, qui morbos quidem curant, homines autem interficiunt, quique experientiam sine ratione præ se ferunt, atque multo magis peccantes, quam illi, qui hæresin methodicam omnia artis bona destruentem sequuntur. Et si enim illa sermones aliquos dogmaticos quidem habet (quibus Paracelsi destituntur dum antimonio & eiusmodi metallicis infinitis lædunt aut occidunt) multis tamen methodicorum sermones pleni sunt erroribus. Quæ vero ratione & experientia comprobata non sunt, ad animalis interitum tendunt. Tutius autem existimo, ægros vi morbi perire sinere, quam nostra vlla opera male, aut medicamentis incertis eos præpropere iugulare, tametsi non absque aliqua nostri nominis nota.

OBSERVATIO XXXV.

De febre maligna, cum fluxu alui, vermibus,
& cataphora.

1. **P**Ver trium annorum, filius Theodori Verbochij ceruicarij Delphensis, pro cuius adibus Mundus pro insigni erat, febre maligna correptus est, an. 1566. mēse Octob. Hic puer perpetuo dormiebat, vermes cū alui fluxu deieciat. Cūque ad extremum laboraret, ac paulo plus, quam scrupulum vnum cornu cerni vlti cum ceruisia multoties exhibuissemus, ac ventrem quoque & vmbilicum inunxissemus oleo cydon. absynth. adiectis pulueribus cornu cerni vlti, ros. rub. cum modico cere in lini-

mentum coeunte, & parum proficeremus, mandauimus, ut centinodiam herbam, seu polygonon in cornu de-coquerent, & continuo ex eo biberet: quo factum est, ut plurimos vermes vna cum facibus excreuerit: atque fluxu sedato præter mentem puer conualuit.

S C H O L I A.

De cataphora etiam in hoc libro dictum est, & de vermibus sæpissime in præcedentibus, qui cerni per intestina. Sed magis mirandum, quod per vmbilicum excreantur, id quidem nos vna cum Hartochio chirurgo Delphensi spectauimus in muliere prægnante, annorum quadraginta: hæc nunquam antea grauida fuerat, sed in septimo mēse, cum in febrem & symptomata grauissima incidisset, & ventris dolorem ingentem perpeffa esset, ut mulierculæ partum instare putarent, cum vmbilicum vlcera tum, ac ruptum haberet, & simul febricitaret. Et in eiusmodi dolore esset, ut materiam flauam, putridam, & quasi fæces per vmbilicum egurgitaret. 19. Septemb. die anno 1579. vermis ingens sesquipedalis fere magnitudinis per vmbilicum erupit: sed quod dictum mirum est, die intermisso, nempe 21. eiusdem mensis, alterum quoque eiecit magnitudine primum excedentem: vni ex intestinis per vmbilicum elapsi sunt; diu hæsimus: sed cum per vmbilicum erumpentes vidimus, plurimum admirati sumus. Primo die Octobr. febribus increbuit, ut de abortu metueremus. Tercio die Octobr. tertium vermem, eumque viuum, sed multo minorem præcedentibus per vmbilicum exulceratum excreuit. Febris autem eo tempore sine ordine & per breuia interualla sæuebat; ventrem satis deieciat, ut non opus esset purgatione. Vlcus vmbilici videbatur euomere excrementa, sed in exigua quantitate. Postea adhibitis aptis remediis recte habere cepit, ut quasi sine febre videretur: & nocte 14. diem Octobr. subsequente feliciter præter omnium hominum opinionem peperit filium, & ab omnibus doloribus & febre euasit, ac in partu optime purgata fuit, licet in puerperio 22. Octobr. die iterum quantum vermem per vmbilicum eructauerit, paulo minorem tertio. Et rursus 24. Octobris quintum magnitudinis sesquipedalis. Hæc autem mulier paupercula erat, quæ oluscula vendebat, prope mania ciuitatis decumbens. Quæ post 14. diem à partu, per cubiculum obambulauit, ut deinde ad consueta munia prodiret, quamuis eadem mulier die 22. Ianuar. an. 1579. per vmbilicum excreuerit ossiculum tenue, oblongum, ad latitudinem duorum fere digitorum.

OBSERVATIO XXXVI.

De febre quartana intermittente cum vermibus.

Maria Zuzia, Domini Cornelij Zuzij Confiliarij filia, nata annos nouem, semel febre quartana laborauit, quam Antonius Haruuerus, senex ille medicus Haghanus, in arte medica exercitissimus, curabat. Quæ cum à febre non liberaretur, cum matre Alemaria venit anno 1550. mēse Iunio. Tunc Alemaria agens, & praxim in patria adhuc exercens, ad hanc curandam accitus fuit: & cum imprimis colore puellæ animaduertisset, qui ictero similis erat, aderat & huic leuis tuissimum, & sitis vehementior. Præscripsi autem puluerem prunorum damas. prius decoctum cum folijs sennæ in vino Rhenensi, deinde per setaceum extraximus

ad 3 ij. nempe pulueris cinnamomi 3 i. & 3 i. addidimus & sacch. quantum sufficiebat pro dulcedine, ad formam electuarij concinnatum. Et huius dedimus 3 j. die secundo à paroxysmo, & singulis vicibus cum acciperet, ter aluum (quia facilius soluitur & delicata) deponebat cum maxima alleuiatione. Pro tussis ex syrups sequentibus subinde lambebat: 2℥. syr. de liquiritia, de hyssopo ana 3 ij. misce. Stomachum ob imbecillitatem inunximus oleo mastichino omni mane. Tussicula sicca cum permaneret, suspicionem mihi præbebat de vermibus, cum leuiter illam irritaret. Interea tamen pro tussis & hoc lambituius utebatur. 2℥. syr. viol. capill. Ven. de liquir. ana 3 ij. sacchari penid. 3 ij. sacch. candi subtilissime puluerisati 3 ij. nucleorum pinear. recent. macerat. prius in aqua vngula caball. & contras. 3 ℥. fiat eclegma. Cum vermes adesse conicerem, hunc puluerem sequentem cum cyatho paruo ceruissæ communis, exiguo sacch. adieci, propinavi. 2℥. pul. aloes 3 ℥. pul. coral. rubri gran. 17. misce. Vnica vice sumptis, & alius soluta est, & quinque vermes vna deiecit, & quod mirabile dictum est, etiam à febre fuit liberata maximo cum meo honore.

S C H O L I A.

3. **V**ermium curandi ratio non est differenda, & interdum simul febris si adsit, ut hic erat, non est despicienda. Ideo prius ab febre diarræum cum sena, ita & cinnamomo paratum dedimus. Modo lumbricorum curam habere oportet, & parum de febre sollicitos esse conuenit, ac studiose lumbricos de corpore eximere. Quare cum multi hoc ipsum non animaduertierint, factum est, ut nulla lumbricorum ratio habita, corrosi ab iisdem & conuulsi interierint: aliquibus etiam pueris post mortem intestina per vermes perforata visa sunt post incisionem. Occiduntur amarissimi, sed hæc plerumque calida sunt, quæ semper febribus non conueniunt, præsertim si continuæ sint. Ideo intybium vtrumque, semina & similia in decoctis damus: confert & dens leonis. Cæterum quum inter omnia laudatissimum sit remedium aloë, hic in quartana in initio quidem calidior, & in declinatione minus obesse potuit. Cum iam diu quartana laborasset, ideoque hoc exhibito medicamento & vermes deiecit, & vna à febre quartana liberata est, à qua antea liberari non potuit. Quæ autem in enecandis lumbricis & educendis, medicamentis efficacia sunt, cap. proprio, de vermibus petenda. Sed hæc ipsa varia quoque existunt si febris & fluxus ventris adsint, ut iam exemplis multis præcedentibus ostendimus.

OBSERVATIO XXXVII.

De febricula, cum capitis grauitate & dolore ex facum induratione, sub finem sternutatione superueniente.

1. **G**vilhelmina de Oesthoren, cognata mea, mulier, si quæ altera diuissima, quæ Alemaria habitabat in platea, cui nomen Longa est. Hæc in leuem febriculam incidit anno 1548. mēse April. cum capitis grauitate ex facum ac excremento sum rhab. accepisset, grauius affligebatur, nec alius soluta est. Tandem ego ad illam accitus, cum vrina non esset tincta, nec ipsa valde incalcesceret, materiam pituitosam vna cum bile vitellina crassiore adesse, cum facum induratione suspicatus sum. Ideo hoc decoctum, cum clystrem non ad-

mitteret, præscribo. 2℥. rad. petros. fæniculi, cicchorij, end. liquir. vase ana 3 vj. rad. apij 3 ℥. be-tonicæ, origani, maluæ, viol. calamint hæ ana m. j. flor. stæchados vtriusque, saluæ, maioranæ, hyssopi ana p. j. flor. cord. m. b. sem. anisi, carui fœnic. ana 3 i. se. 4. frig. maior. ana 3 iiii. prunor. damas. quar. j. vuar. passu. enucleat. hordei mund. ana m. j. folior. senæ Alexand. absque stipitibus 3 j. agarici trochif. 3 iiii. & b. vrb. selecti 3 iiii. b. zinz. optimi, spicæ ana gran. vj. agar. cum rhab. spicæ zinz. ligentur in nodulo, & fiat decoctio, in aqua comm. pro 1℔. j. b. maneat infusa per noctem supra herbas, mane fortiss. expressiori adde syr. ex infus. ros. 3 ii. mellis ros. colati 3 j. depuretur, & addatur adhuc sacch. pro sapore delectabiliore q. s. & aromatizetur cum 3 j. b. diarod. abb. Ex quo decocto semper expressio nodulo sumebat bis in die, & alius soluta est, ita ut quotidie ad minus ter quaterue secessus habuerit. Quo decocto aluo soluta grauitas capitis cessauit, & superueniente sternutatione & post alui deiectionem, non solum à dolore capitis & grauitate, sed à febricula curata est, nullis aliis vtens remediis, quam hoc apozemate solo.

S C H O L I A.

Sicca, inquit Garioponthus, plerumque stercora habent per nimium febris ardorem, quæ clysteri foras educenda sunt. Fit etiam in febribus hoc symptoma, nempe stipticitas ventris, cum hepar valde calidum est, à melsaricis venis vehementer attractis, unde hæc humores, unde fæces sicuti à calore febrili exsiccantur, vel si bilis consueta ad intestina non deriuetur, neque fæces stimulentur, & alio diuertatur, quocumque modo fæces, in modum squibali exsiccentur, tam in febribus intermittens, quam continuis, sæpissime praua accidunt symptomata, & maxime si paroxysmus eueniat stante repletionne facum in intestinis, ut in hac matrona ex materia frigidiore melancholica, pituitosa, & pauca bile vitellina decoctum, fæces emolliens & educens egregie contulit. Quibus autem in febribus ex calore hæc contingunt, emollientibus humectantibusque vtendum: nam in omni febre studendum, ut saltem æger quotidie ventrem deponat, vel glande vel clystere, si id sponte non fiat. Ad hæc valent glandes ex melle, sale communi, vel gemmæ, qui magis irritat aluum, vel clystere communi. Glans quoque ex pinguedine porci salita, vel ex vitello ouorum, sale, linteo inclusa pro pueris, infantibus, & tenellis: At per os nos commode vtimur in adultis 3 j. cassia, cum capitiure, manna, si æger diues est, vel syr. ex multiplici infus. ros. pallidarum. Eaque lenitua sunt eligenda, quæ humectant & alterant, prout febris quoque exigit. Cum hic non esset tantus calor, decocto aperiente, emolliente, laxante, & nonnihil purgante vsi sumus. Quod ad grauitatem capitis attinet, potius pondere quam capitis dolore afficiebat ægram: ideo subuliantia, aperitiua, simul digerentia & euacuantia caput respicientia in decocto posuimus. De hoc symptomate in febribus iubet Concoregius uti in principio lenituo conuenienti glande, vel clysteribus: quibus, si grauitas capitis non cesset, viles sunt frictions ante cibum, ut manuum, brachiorum, crurum, ventris inferiora. Valent & ventosæ in spatulis, & natibus, ligaturæ brachiorum, & coxarum, vinctula iniecta & demum soluta. Etiam post vniuersalia remedia si hæc non iuerint, embrocationes resoluētes ex floribus chamæmill. meliloti, viol. & similibus, addito fursure, aut stæchade: ex quibus in febribus, & sacculi fieri possunt. Sed quod hic sternutatio

in fine eueniebat & profuerit, sciendum, quod hoc accidens solet aliquando febrem comitari, ut capite de sternutatione superflua idem Concoregius mentionem facit. Sed tunc prouenit, ut plurimum à vaporibus calidis, & acutis eleuatis à materia faciente febrem biliosa, aut ex materia falsa & acuta, ad cerebrum ascendente, & proprie ad carunculas nasi inducentibus mordicationem, atque pruritum: quare in tali motu superfluo caput repletur humoribus, & vaporibus, & corpus debilitatur. Resistendum igitur primo huic symptomati cum lenitione ventris: Deinde cum digestionem huic humori conueniente, & eiusdem euacuatione, tali materiae dominanti appropriata. Postea & frictionibus, & ligaturis extremorum, ventosis ad spatulas & nates. Deinde expedit post prædicta caput leuiter pectinare, atque fricare, ut pori cutis aperiantur, & vapores attracti facile resoluantur. Etiam pro resolutione valet facculus ex floribus chamamilli, meliloti, stachad. ros. & cort. papau. in sutura coronali applicatus. Ad mordicationem & pruritum nasi, valent odorifera frigida, ut rose, violæ, aqua viol. per naves quoque attracta, aut aqua bordei, decoct. ros. viol. nennph. papa. & cort. eiusdem & similia. Et syrup. de papau. sumptus, aliaque somnifera, ut in vigilia superflua, quæ febres comitatur, dictum est antea. Victus quoque ratio frigida, & humida sit. Aromata neque sumenda, neque odoranda. Et hæc de superflua sternutatione in febribus. Sed in hac febricula huius matronæ, non ita causam calidam habuit, forte id ex catarrho, aut alia causa euenisse potuit: quia statim cessauit, neque opus fuit aliquibus remediis uti. Et ideo sit sternutatio etiam sine febre, cum magna ex parte duplicem causam habeat. Est enim sternutatio motus facultatis animalis à causa præter naturam commota, in quo statuosa cuiusdam substantiæ confertim per nares cum spiritu sit expulsio. Non solum enim à cerebro sonum edit, excernitur spiritus, verum etiam de pulmone euidenter efferri cõspicitur, sese vniuersum & repente contrahentem pellere, ob eamque causam sternutationem fieri, cuius omnes expulsionem per cohibitionem & retentionem spiritus fieri consueuerunt. Nec vero cuiquam mirum videri debet, spiritum vnico impetu tum à thorace, tum à capite excuti. Thorax enim cerebri motum sequitur, quod commune à natura factum esse videtur, ut respirationis necessitas eodem tempore per vtramque partem expelleretur, ne alioqui altera alterius munus inturbaret. Strepit autem spiritus ille, vel quia confestim erumpit, vel quia ei per angustum, ut scribit Hipp. est exitus. Dux enim sunt sternutationis causa, vna, quæ à cerebro prodeit, de qua Hippocrates scripsit. Sternutamentum è capite concitari calfacto cerebro aut humectato eius inani spacio, aëre intras contento foras erumpente, illudque generationis principium habet appetitionem naturæ, statumque illam spiritum excernere gestientis. Ideo vero calefacto cerebro & præhumectatis eius ventriculis fieri dixerit quia calor siue internus à quauis causa, vel etiam frigiditate ambiente, intensior factus, humiditates in cerebro attenuat & rarefacit, atque in flatuosum spiritum vertit. Atque ob eam causam inter bona indicia in morbis exitialibus, exceptis his, qui pulmones exercent, recensuit Hippoc. Securitatem enim (ut Galenus explicat) polliceri videtur, si præcedente morbo superuenierit, etiam si lethalem esse alia signa declarant. Sunt enim coctionis argumenta & cerebri facultatem robustam ostendunt, quæ deiectionis ex nare flatuosis spiritibus, cum quadam humiditate, interdum sensu

perceptibili & manifesto, interdum obscuro & insensibili sternutamenta commouent. Ad hæc indicat naturam antea torpentem, & languentem, nunc expergescere & excitari, & per eam motionem reuiuisci. Addit v. alio in loco capitis grauitatem cephalalgiasque varias, quas vaporosi spiritus copia excitauit, euidenter subleuare, quia sit rarefactis humoribus in capite contentis, & naturæ impetu excretis, qui rarefiunt è naturæ calore sese exsuscitante, & excelsa, propter cuius imbecillitatem prius coarctata fuerit superuacanea humiditas. Atque hæc commode præstat sternutatio, quæ à cerebro initium motionis habet. Altera vero causa est, quæ ab altera causa ciatur, cum quid mordax vel vellicans veluti penna naribus inditit aut si naribus sursum elatis, aër frigidus inspiratur, sua qualitate cerebri meninges ferit, & sursum mouet. Et eodem facultas ad excutiendam molestiam è narium meatibus, ut in tussi à pulmonibus & aspera arteria concitatur, & spiritus per eos valentius, vel confertim delatus, sibi vias non alit, quam tibias aut fistulas artifices expurgant. Magis tamen eos humores, qui in aspera arteria hærentes difficulter reiciuntur, & soluntur, sternutationes expellunt; utpote quæ validiorem, quam tussiles habeant impetum. Quibus vires sunt adeo imbecillæ, ut excrementa in thorace contenta excutere nequeant, nares sibi lacessendo sternutamentum superueniens bonum esse scribit Hippoc. Si etiam singulam sanare experientia patet. Si cui frequentior sternutationis concussio molestiam adferat, apprehensis naribus & spiritu retento per aliquod tempus compescit. Dicimus enim contracto cerebro eam fieri. Cum ergo sternutamentum retinemus, dilatatum cerebrum seruamus, ex quo concitationem eius frequenter sistimus. Si vero aër, ut spiritus mordax, aut rei cuiuspiam odor, ut rosarum bene multumque redolentium, vel gratus & acutus, ut cinnamomi, aut tenuis quadam substantia naribus recepta, qualis est puluis euphorbij, veratri, costi & similia, ex quibus medicamenta sternutamentum mouentia efficiuntur, hanc excitant (quod sæpe euenire solet) qui istos pulueres præparant, oportet, ut nares sibi diligenter obturent, ne sternutamentum incurant. Vel pro remedio erit contraria substantia naribus admota, ut est opium, mandragoræ radicem vel panem olfacere, quæ omnia morum contrarium causarum frangere & obtundere celerrime possunt. Hæc de sternutatione, de qua latius, cum de affectibus cerebri dicemus.

OBSERVATIO XXXVIII.

De febre cum vrina retentione, deque alia febre cum vrine ardore.

Perpera viginti annorum paupercola Alemana, quæ cum febreretur, quinque diebus post partum lotium reddere non potuit: ad quam decumbentem mense Decembri anno 1553. ingressus. Hoc cataplasma cum pectini admoxissem, non solum minxit, verum etiam dolor omnino, qui supra pectinem hærebat, cessauit. *℞. parietarie viridis m. ii. cerefolij m. j. b. incisa coquantur modica aqua ad mollitudinem, & confusa addendo olei scorpionis 3 j. b. butyri recentis 3 ij. misce; & ita pingue ac calidum apponatur pectini.* Sic & Elisabetha, vxor M. Ioannis Butgij Delphensis, quæ cum in partu effecta & grauiter febricitaret eo tempore, prope nosocomium Delphense habitans, cum alia medicamenta adhibita non iuuaret, pectini imposui parietarium. Sed

Sed cum non prodesset, solo oleo chamamillino & scorpionum inuncto pectine, statim minxit: deinde aliis aptis remediis, etiam à febre liberata fuit. Alteri quoque mulieri quæ cum febricitaret, & maximum ardorem in emittendo lotium sentiret, emulsionem quat. *se. frig. maior mund. & sem. papau. albi, & bordei mundat. sumptis & syr. viol. nymphae, & pap. modo per se, modo cum decocto rerum dictarum emulso.* Quibus & ardor vrinae eam reliquit. Ita & aurifex Franciscus Delphensis, cum febre acuta afficeretur, & fluxu ventris simul laboraret, & guttatim lotium emitteret, cum ingenti dolore & ardore; post exhibitam emulsionem hordei mundati, sem. 4. frigid. & sem. pap. albi & amygd. dulc. sumptis & hoc amygdalatum. *℞. amygd. dulc. depilat. 3 ii. sem. pap. albi 3 j. cum aqua fursuris fiat amygdalatum pro lb. j. dulcoretur cum sacch. rosato.* Renibus lumbisque inunctis cum vng. ros. ardor vrinae cessauit, & non diu post à febre quoque liberatus est.

SCHOLIA.

Scario vesica in acutis febribus in impetum (teste Gariontho medico antiquissimo) ac dolores mensis vesica dolore afficitur, & paulatim intrinsecus: quæ aliquando soluntur, ubi accessio dimminatur. Deinde plurimum inueniunt. Si remaneant, nec febris solutiones minuantur, vel febris etiam adheret, passio hæc molestius affligit. Tales febribus oleo dulci, cum calida mixto. Et omnia illa, quæ sub umbilico, & supra umbilicum sunt loca, cataplasmatibus inducimus, & cucurbitas leues admoebimus, & eucathysmata calida ex hydræ oleo, nec non fœnugraci decocto, vel malua ac ex isdem elytheris inuenimus, laxatis his partibus resanetur vesica. Quod si aliquis morbus erit in vterio, olidum calidum cum syringe inuenimus. Lenit enim atque moderatur passionem hanc. Quod si autem vesica frigidæ agrum multum mingendo, id etiam non minus vires deicit, quam vinitus soluto adhibemus stipica, sub umbilico, circa pectinem & circa eum locum, qui est intra testes & anum, & cum sponsa in aqua frigida vel posca immersa fouebimus, vel epibemate frigido, vel veniosa fismus. Hæc Garionthos. Sed & Aëtius inquit, in pessimarum febrium initio, hoc quoque contingit incommodum, ut vesica doleat, & cum dolore paulatim vrina prodeat, quod non solum infestum est, sed partes etiam nervosas male affectas ostendit, vniuerso enim corpore crudis humoribus repleto, repentina copia prouit in vesicam, vrine detentione in discrimen ducit. Summi igitur, lido madefacta, aut sicgonio: præstatque si anethum, aut ruta in oleo decoctæ sit, post fomenta semen apri, aut cymimum tritum, cum lana applicatur. Si dolor intendatur, etiam cataplasma post fomenta adhiberi oportet: vrineque intestinum abluendo cum butyro, & oleo, in quo fœnugracum decoctum sit; similiter sit, etiam vterus abluendus. Sed si vrigeat inflammatio, rubedoque cum plurimo calore abdomen obfederit, vena secanda est, tenique & exquisito victu vitandum: insculis, inquam ptisana, aut chondro mullso abluto, auenda est, mox & malua trita, & porrum capitatum, pluribus elixatum aquis, piscesque molliissimi. Infusiones etiam machinanda vsque ad umbilicum & lumbos, arthemisia decocto, & fœnugraci, & pulegii, oleo quoque subinde addito. Si vltra processerit, illinar cataplasma. Vtilissimum est hoc morbo laborantibus post augmentum cucumeris agrestis semen: præmadefacta. Pet. Foresti. Tom. I.

Et cortex admittitur, & triti cochlearia duo ex tribus aquæ cyathis propinantur: ciet vrinam sine molestia, & dolorem confestim sedat, ab aliis vero vrinam cientibus donec persenerat febris, omnino abstinentum est; ne vrine copia ad vesicam delata, extendat, atque incommodum augeat. Hæc Aëtius.

OBSERVATIO XXXIX.

De vlceratione scroti, cum febre maligna, & tandem mutata in hecicam lethalem.

Colonus quidam anno 1565. in scroti vlcerationem, cum putredine ex incuria incidit, & simul febre maligna correptus est, qui ad vrhem Briellam delatus est. Totum scrotum huic putrefactum erat, antequam ad chirurgum deuenit, ita ut ne testes quidem postea carne operi manerent, & omnibus in conspectum venirent. Hunc chirurgus M. Petrus amicus noster Briellensis curabat. At febre in dies augescente, ac putrilagine scroti in dies quoque augescente, vocatur Hugo Nieuenius medicus Haghanus: adhibitis tunc quibusdam remediis, quibus aliquo modo proficere videbantur, medicus discessit, reliquum curatione chirurgo committens, & optimam victus rationem præscribens. At rusticus nec chirurgus obediens, nec victus rationem præscriptam obseruans, ad tabem & hecicam febrem deuenit. Ad quem & ipse in fine huius mali accitus fui, cum res deplorata esset: quare facto prognostico agrum moriturum prædixi, ne medicamenta alioqui optima calumniarentur, discessi atque præcepi ut victu resumptiuo vteretur. At vix paucis diebus, à nostro discessu, hic obiit.

SCHOLIA.

Vlcerantur in agris & scrotum & aliquando anus ob ægri negligentiam solum, aliquando ob improbos mordacesque humores & febres malignas. Sed in his quoque subinde mens violatur, neque dolorem (teste Aëtio) percipiunt, neque ardores aduertant, assidentes furorem deprehendunt. Primo igitur spongia expressa ex aqua suauiter calida locus fouendus est. Mox oleo rosaceo aut myrtino immundus, inde scrotum pulvisculo arido myrti aspergendum tum cum ouo & cerussa addita rosacei aut myrtini olei. Portinnula ne exarescant, illinendum. Quod si emplastrorum inquinamenta perferri possunt, ceratum quod triphtherum appellatur, ex rosaceo, cerussa, spuma argenti & onorum vitellis confectum applicabis. Confer etiam ceratum ex butyro aut anserino adipe, aut gallinaceo, aut quod ex bordeo conficitur. Item omnia, quæ ad sedem præparantur. Quod si vlcus ad depascenciam perueniat, recurrit ad ea, quæ mox de osse sacro referemus. Alimenta dulciora offerenda sunt, dulcium miscendorum mensuram coniectando pro febrium qualitate, ne, dum parti consulis, toti noceas: nec alius interim negligenda est, præsentim ubi sedes melius habuerit. Hæc Aëtius. Contingit & aliquando in febribus malignis, in quibus æruginosa deiciunt, ut anus corrodatur & maligna vlceratione afficiatur. ut inueni Weldamio in Hagha-Comitis anno 1566. mense Octobri decumbenti euenit. Pro quo symptomate tollendo confecimus linimentum ex mucag. sem. cyd. cum aqua ros. extracta & malua & mucagine gummi tragacanthi, quod linteum inductum sæpe apposui. At febris cum pestilens esset & maligna, ita ut etiam præputium vrina cum ardore exeunte vlceratione inficeret, imo

Pruritus
scrovi & ex-
coriatio in
febris.

bile eadem æruginosa guttur & linguam corro-
dente, aphthis ex ea inductis, pessime semper
habet: ita ut tandem oborto fluxu sanguinis na-
rium, remedia apta adhibita per me & Hugonem
medicum Haghanum perpetuo illi astantem, cum
non proficerent, facto prius prognostico, quod
& hic iuuenis moreretur, non diu postea obiit.
Præterea aliquando euenit etiam pruritus, qui ex
materia falsa epidermidem scrovi, aliquando &
scrotum ipsum corrodit, vlcera & excoriat, quod
sæpe etiam contingit in febricitantibus atque de-
lirantibus, ex vrina mordaci & admodum acri
vltro effluente, quod delirantes nec ipsi sentiunt
licet etiam in aliis, absque febribus euenire pos-
set. quemadmodum contingit anno 1565. mense
Aprili M. Hugoni Eyndio quondam Delpheni
Pensionario, patri illius doctissimi viri Iacobi
Eyndij, homini iam septuagenario, & fere de-
crepito, cui hoc vnguentum à me præscriptum est.
Quo etiam symptoma illud cessauit, & excoria-
tio curata est: *℞. vnguenti de cerussa 3 ℔. libarg.
3 j. olei ros. q. s. probe incorporentur, & fiat vng.
quod ducatur super pannos lineos mollissimos, & locis
excoriatis applicetur. Illico contulit: si non iuuif-
set, pulueris lapidis calaminatis momentum ad-
didissem, ad maiorem exsiccationem: nam loca
hæc putredini obnoxia sicciore medicamenta re-
quirunt.*

OBSERVATIO XL.

De febre, cum excoriatione ossis sacri.

1. Scoriatio facta est circa os sacrum: ceratum ap-
positum in locis excoriatis quod ex cerussa, oleo
myrteo, rosaceo, & lythargyrio constabat, & be-
ne contulit. Pro cutis autem excoriationibus, in
quacunque parte fuerint in longis morbis, ex
longo decubitu ortis, valet vnguent. album cam-
phoratum lintheo inductum, vel seum ouillum
eliquatum, panno lineo inculcatum sparadrap
instar, quo commodissime semper vsus sum. Hoc
quoque præstantissimum est, quo utebatur Gerar-
dus medicus Delphensis insignis ante me: *℞. seni
ouilli, crem. vniui noctis, sen floris lactis, ana 3 j.
creta alb. puluerisatæ 3 ℔. vniuntur: si non probe
miscantur, adde olei ros. vel cydoniorum exi-
guum.*

SCHOLIA.

2. IN diuturnis & colliquantibus habitum febrili-
bus assumpta carne (ut Aëtius ex Philumeno an-
notauit) nudis ossibus decumbitur, partesque ma-
xime exitantes, dolorosis vlcibus corripuntur,
quæ haud facile tractari possunt, cum à stragulis
assidue conuertuntur: nec tantum quia difficulter
curantur, aut quia dilatando, profundando, &
crassioribus labiis depascendo vsque ad nudita-
tem perueniant: sed infelicitis quoque indicatio-
nis gratia hæc vlcera detestari oportet. Ab anti-
quis enim accepimus hunc affectum perniciem
portendere: propterea antequam insanabilis red-
datur, ad curationem properandum est. Primum
igitur, ubi inchoat ac locus cum dolore rubescit,
circulum laneum aptæ magnitudinis loco suppo-
nimus, ut pars affecta ab omni occurfu libera in
vacuo confideat, commodèque decumbat: Deinde
ceratum ex oleo rosaceo aut myrtilino cum spuma argen-
ti, aut cerussa ex bordeo exusto confectum applicabimus,
subiecto semper laneo circulo. Idem faciunt reliqua
omnia cerata ad sedem. Confert etiam quod in
æreis lebetibus subsidet, fundo veluti testa qua-
dam adherens, rosaceo cerato admixtum, quod
in alienis balnearum frequentissimum est. Item
ceratum ex melle, quod quatuor res æquis portionibus

continet: argenti spumam, oleum, ceram, mel. rosaceo
soluitur & mirifice prodest. Nec refellenda est so-
mentatio cum spongiis. Quod si inflammatio su-
peruenerit, panem cum solano, aut polygono aut
plantagine aut brassicæ foliis illinito. Si vlcus de-
pascatur, lentem cum mali corio decoctam appli-
cato, vltorque medicamentis ad vlcera depascen-
tia, quas nomas appellant, solutis cerato viridi, Epi-
goni aut Coracis, sed & passillus Andronis, aut Mu-
goni cum sapa bene faciunt. Vbi vero depascantem
coercueris, ad priora communia præsidia redeun-
dum est. Præcipua autem symptomata febrium
absoluimus, quibus Arabes adhuc adiungunt Ri-
gorem & Horrorem, ad quem vtrumque tollendum,
in febribus intermittentibus, remedia quædam
scripsere, & nos satis de horrore diximus, cum de
febribus semiterianis loqueremur, & de rigore
in tertiana curando & tollendo, & de frigore cor-
rigendo in quotidiana, & quæ ad frigus, rigorem,
& horrorem quartanæ valeant, satis superque
egimus lib. 3. cum de febribus intermittentibus
locuti sumus. Vnum adhuc restat, ut de recidua
hic aliquid adducamus.

OBSERVATIO XLI.

De quibusdam febribus publice grassantibus, &
de recidua.

ANNO millesimo quingentesimo quinquagesi-
mo octavo sub finem mensis Iulij, deinde per
totum mensem Augusti post luem seu pestem Del-
phicam sedatam, quemadmodum libro præce-
dente diximus, variæ quoque tunc febres grassa-
bantur, ut tertianæ nothæ ac semiterianæ, & du-
plices quædam febres, quæ integras familias oc-
cupabant, in quibus febribus magna cum vitia-
te primo facibus communibus eductis per cassi-
deinde post sanguinis detractionem, his vel simi-
libus syrupis commode utebamur: *℞. Syrup. de ci-
chor. Nicoli cum rhab. oxyacch. simpl. syr. de limoni-
bus ana 3 ℔. aquar. cich. borag. fumarie ana 3 j. misce.*
Aliquando loco syr. de cich. de acetos. citis accepi-
mus. Facile tunc leui deinde medicamento, ut hoc
modo, alius purgabatur: *℞. rhab. selett. 3 j. B. sol.
senæ 3 j. (varo ad 3 ii. rhab. & 3 ii. senæ perueniebam)*
semis anisi 3 j. squinanthi 3 ℔. infundantur per ne-
stem facta leni prius ebull. modo in aquis supradictis
vel decoct. communis 3 v. & huius fortiss. express. de-
inde accipiebam 3 iii. syr. de cich. cum rhab. syr. ex
infus. ros. ana 3 ℔. misce, fiat haustus: in diluculo lu-
mebant tempore intermissionis & in semiterianis
tempore minoris afflictionis. Pharmacia nisi le-
uissimis utebar vel catholico vel hoc electuario,
quod pro delicatis eo tempore per me in officina
paratum erat: *℞. ruarum passul. ab avillis mundat.
ruar. corinthiac. ana 3 j. B. prunor. Damas. nu. xxx. fo-
lior. senæ 3 j. sem. anisi 3 j. in senæ decocto pruna, &
rua dista, decoquantur vel potius suffocentur, & per
setaceum substantia extrahatur, vti castia, quibus adhi-
ciatur saccharum candi puluerizatum q. s. & fiat ele-
ctuarium. Erat autem optimi saporis. Dabam pro
vice 3 ℔. vel 3 j. quibus leuiter alius movebatur.
At in autumno adiecto puluere senæ si opus esset,
cum febres hæc rursus grassarentur, etiam eodem
infuso superius scripto, dosi parum aucta, cum
nonnullæ febres tunc in quartanas simplices
transirent, in Nouemb. & paulo ante illud tempus,
in duplices tertianas, in quibus dabam oxyacch.
syr. acetos. simpl. cum aqua borag. cichorij, & cum infu-
so rhab. purgabam, vena prius secta, & si nothæ
magis viderentur, addebam aliquid oxymelitis
simplicis. In quartanis etiam duplis dabam oxyacch.
compos. syr. de epithymo, & euacuabam cum infuso
senæ in aqua lactis. Si infusum rhab. & senæ non*

3. satis educeret, addebam 3 ℔. electuarij superius
scripti. Qui tempore de remediis cogitarent, &
nostra opera vterentur, nec errorem in victus ra-
tione committerent, facillime à nobis curabatur,
ut vix vnus è multis moreretur, quos tunc præ ma-
nibus haberemus: quanquam in fine autumni fe-
bres longiores & contumaciores essent, pauci ta-
men & eo tempore moriebantur, idque ex inordinato
modo viuendi; alij vero à causa interna, nempe
ex materia praua & occulta, quæ in priore febre
non fuerat arte vel natura euacuata. Ideo recte
Hippocrates dicebat, quæ relinquuntur in morbis
reciduas facere consueverunt. Cæterum has recidi-
uas mitius tractabam: nam leuissimis medicamen-
tis facile rursus restituebantur, licet quidam hoc
tempore, qui fortiter à medicis vel empiricis
purgarentur (ut quibusdam in Flagha-Comitis hoc
tempore eueniebat) moriebantur.

SCHOLIA.

RECIDIVAS morborum scribit Galenus 2. lib.
4. apho. contingere ob reliquias malorum hu-
manum. Alibi; ut sexto lib. De morbis vulga. Cau-
sam reuocat ad frigidos & multos humores. Qui-
bus locis (teste Argenterio) nulla generali ratione
huius rei causas complectitur, sæpe enim redeunt
morbi, in quibus prius euacuati fuerant humo-
res illorum auctores. Nec solum quidem in morbis
frigidis, sed etiam in calidis, reciduas fieri quo-
tidiana docet experientia. Quamobrem statuere
oportet, ut alio loco facit Galenus, reciduarum
causam omnibus communem ipsam morborum
dispositionem, quæ sublato morbo in corpore
adhuc residet. Ut enim ea primo morbum intulit,
sic postea rursus vel eundem, vel alium procreat,
nisi penitus extincta fuerit, nouo scilicet humo-
re, aut vapore, aut alia substantia genita, à qua
morbi, quum satis excreuit aut idoneam qualita-
tem accepit, repullulant. Hac profecto ratione
febres, quæ prius curatæ videbantur, latente
febrili dispositione, redeunt, & vlcera quæ vera
ciatrice tecla videbantur, cum subest mala in vl-
cus noua facta erosione dispefit: omnes ergo
morbi, in quibus contingit recidua, ex humore
hoc patiuntur, sed non ex eo perpetuo, qui à prio-
re morbo relictus est, verum sæpius ob genitum,
ab ipsa quæ non abiit dispositione. Atqui non om-
nis dispositio solet reciduas facere, sed quæ dif-
ficile tolli potest, quales sunt frigida & quæ po-
tissimum malignæ existunt. Hæc enim ut perfrida
blatæ videantur, ita aliquando remittuntur, ut omnino su-
cassione, viribus reassumptis, nouos insultus, no-
uosque morbos prioribus similes, aut ab illis di-
uersos ex humoribus, quos paulatim acervant,
suscitant. Est vero aliquando recidua causa hu-
mor ex antecedente morbo derelictus, qui vel
proputrescit, vel affluente nutrimento corru-
pfitur, aut aliquam denique qualitatem
concipt, quarum occasione morbi redeunt. Porro
ob crassitiam, visciditatem & multitudinem ip-
sius humoris, vel ob virium debilitatem, aut me-
tuum obstructionem, aut medicis culpa, remedio-
rumque defectu. Occasionem vero præbent, quæ
augent autem relicta excrementa, variis copio-
sitate & incantati promptissime recidiam incurrit
& patiuntur auctore Arnoldo Villanovano, & pro-

prie melancholici. Et quæritis recidua conuale-
scentibus superueniens periculum minatur, cum
& Auicenna recte dixerit 4. canon. fen. 1. tract. 4.
ca. vltimo, recidiam peiorem esse ipsa radice, hoc
est, præcedente & priore morbo, eo quod inge-
niat virtutem debilem ex priori ægritudine. Hinc
sæua ac periculosa est recidua, ut quidam iocose
dicere solebat, quod æger ex priore morbo tadio
afficiatur, ea de causa, quod rursus dependere
debeat nummos, ministrique molestiores eidem
iterum inferuire cogantur, adeo ut difficile posset
medicus nouum morbum superare: cum ipsemet
in grauibz recidiis perplexus sit. Causam ad-
dunt alij, quod hæc ipsa recidua requirat victum
tenuem aut saltem vergentem ad tenuitatem, si-
militer & materia digestionem, aperitionem op-
pilationum, & humoris peccantis euacuationem,
quæ omnia exigunt ac postulant virtutem con-
stantem, viresque robustiores: quas cum deiectas
& debiles medicus nunc inueniat, admodum de
curatione sollicitus est: Nam impugnare morbum
& virtuti fomenta subministrare, in recidiis &
debilibz valde graue est. Hinc recte Sauonarola
admonebat, ne in recidiis curandis medici audacio-
res essent, potissimum in solutis & lenitibus pharma-
cis exhibendis, sic scribens: Quando quis post fe-
brem curatam recidiam incurrit, hoc est, de nouo in
febrem incidat, primo considerandum antequam ad
opus curatum peruenias, ut motum & modum ipsius
ægritudinis cognoscas, an talis sit ex causa primitiua,
scilicet ex inordinato regimine, an à causa interna.
Quare non procedas immediate ad remediorum multi-
plicationem: nam si remedia multiplicaueris & statim
solutum dederis, fueritque recidua ex materia pra-
ua & occulta, detergetur eius malitia, & morietur
infirmus tua culpa. Nam, ut Auicenna ait, recidua
secundum plurimum est sana. Melius enim est ut infir-
mus absque tui culpa moriatur. Vnde meo tempore (in-
quit idem Sauonarola) accidit Venerijs & Para-
uijs, quod ex tali prompta vel potius intempestua exhi-
bitione medicamenti solutius duo ciues egregij mortui
sunt, qui æque bene mortui fortasse fuissent: absque
pharmaco exhibitio. Et tamen eo momento omnis culpa
imputata fuit medicis alioqui doctissimis, & in arte
sua exercitatissimis. Et ideo caute recidiam ag-
gredi oportet, neque valde temerarij esse debe-
mus in eius curatione: sed cum timore & cautio-
ne hæc ipsa curanda erit, eoque magis si à causa
interna orta fuerit; etenim vires hic plus laba-
scunt & deiciuntur, quam in priore vel præce-
dente morbo, cum tunc æger adhuc robustus sit,
multoque magis medicamenta ferre possit. Hanc
etiam ob causam Villanovanus suadebat, ut in
validis recidiis potius vteremur cibis medica-
mentosis, & leuissimis antidotis, quam puris me-
dicamentis, vel remediis generosis. Præterea
idem iubet ut frequenter in his fiant frictions
suauis. Quare prudentis erit medicis ac sagacis,
ut omnia cum protestatione periculi in grauiori-
bus recidiis pertractet, ut si remedia ipsa non
iuerint, tutus à calumnia vulgarium (qui sine
causa sæpius ac præter meritum bonos medicos calum-
niantur) esse possit: ne remedia ipsa quantumvis
bona, ac medicis alioqui doctis, pijs ac dili-
gens, nota infamiae obfcurentur. Et ita integrum
tractatum de febribus, ad finem deduximus, mul-
tis ac variis, vniisque exemplis adiectis. Iisque
nunc denuo recognitis, & locis nonnullis auctis,
& à plurimis mendis denuo repurgatis. Laudan-
dus Deus in sæcula sæculorum, &c.

Finis libri septimi de febribus.

OBSERVATIONVM ET CVRATIONVM MEDICINALIVM

Liber octauus.

DE EXTERIORIBVS VITIIS CAPITIS.

OBSERVATIO I.

De Area.

Veni cuidam pili in capite excidebant. Cui post vniuersalia remedia, commode hoc linimentum ex cinere apum & oleo myrtino paratum prescriptum, quo Helideus praeceptor meus Bononiae vti solebat. At locus affectus prius lauari debet aliquo lixiuio conuenienti, quod ex *Veneris capillo*, *polytricho*, *radice cannae* & *similibus* constet. Post lotionem mox linimentum adhibendum. Si caput etiam radatur & puluere apum fortiter fricetur, capillos euocat; vti famulo euenit. Alter vero iuuenis cum caluus esset, neque tegmen à capite deponere auderet ob crinium defectum, emplastrum, ex muscis tritis, te-rebinthina, vitellis ouorum concinnatum, appositum est: quo remedio capilli in maxima copia creuerunt. Nonnullis profuit liquor à limaceis rubeis sale aspersis stillans, cum oleo ouorum mixtus, loco prius panno aspero fricatus.

SCHOLIA.

2. Absolutis septem libris, quos de morbis vniuersalibus inscripsimus, seu de febribus, ad particulares affectus progrediendum esse duximus, initium ab ea parte lumentes, quae suprema existit, & prae ceteris nobis obuia est. Talis autem pars iuxta Galen. 6. Epidem. comment. 1. Caput habetur: nam aliae corporis particulae vestibus tectae, nobis minus conspicuae sunt. Ab ea autem descendendo paulatim ad calcem pedis progredimur. Illico enim caput aspiciamus, & quod in forma & magnitudine vitium habet, maxime & in eius parte exteriori cognoscimus. Merito igitur omnis nostra cognitio initium sumit, tum ab his, quae sensibus & visu prius offeruntur membris, à pilis ipsis viciatis, qui caput tegunt & nobis perspicui sunt, & à cute exteriori capitis tanquam in suprema arce existente. De his inquam nunc & de aliis vitiis capitis externis in hoc octauo libro agemus. Et quanquam capilli, inter particulas corporis (ita nec vngues, vti diximus lib. 1. De certo vrinarum iudicio, cap. 5.) proprie non numerentur: anima quippe non regit has partes, sed generat tantum earum materiam tanquam superuacaneam à corpore expellendo: Occidunt tamen & exornant capilli, ita ut etiam ab his particulis quamuis excrementitiis, nonnihil cognitionis, quo ad corpus aegrum, tum earum quae ad temperaturam pertinent agnoscendam, accedat. Hinc etiam Galenus non solum harum partium meminit in arte medicinali, sed & in lib. 2. De

temperamentis & aliis multis in locis. Senex quoque ille venerandus Hippocrates non sine ratione pronuntiavit: Quibuscumque rabe laborantibus capilli à capite desunt, ii alui profusio superueniente moriuntur. Non est igitur haec tractatio inutilis. Sed antequam ad capillorum tum cutis capitis vicia, de quibus in hoc libro agemus, descendamus: praestat hic aliquid adiciere; quid pilus sit, deinde eius generatio, causa & varietas coloris. Frigidum autem & siccissimum in corpore (teste Galieno in primo, de temperamentis) pilus est. Idem in 2. de temperamentis refert cum hirsuta calida sint & siccata: glabra vero frigida & humida. Generantur autem pilus ex vaporibus multis fuliginosis inulcem complicatis & coniunctis, ut ad longum Hieremias Brachelius quondam praeceptor meus explicauit in comment. suo in rexx. Triplex enim secundum eundem excrementum est in singulis partibus superfluum. Alterum tenue quod insensibiliter abit: alterum aquosum, quod per sudorem excluditur: alterum crassum est. Et huius quoque triplex differentia: quoddam ignauum est, ac in fordes vertitur: aliud est paulo calidius, atque in pediculos excreuit: vermes abit: alterum fuliginosum est, atque in pilos exit: atque ne huius quidem est vnus modus, sed secundum diuersitatem, ex quibus exarsit. Variat quippe, ut ii nunc calidiores, nunc frigidiores, nunc humidiores, nunc sicciores existant: ita pili nunc nigri, nunc albi, nunc medio modo colorati euadunt. Pilorum generationis causa quatuor. Efficiens est calor resoluens materiam in vaporem, ideo frigidiores sunt imberbes & senibus lentissima causa decidunt. Quamquam & caliditas exsuperans vapores, exhalando casum capillorum efficit. Hinc quoque biliosi, habentes partem anteriorem cerebri calidam & siccam, facile in iuuentute caluitiunt incurrunt. Materialis causa est vapor siccus. Humidus, qui dein est materia sudoris: crassus vnguis pilosus, quia concordat causa efficiens cum materiali. Cum vero deficit vapor siccus, deficiunt capilli & cadunt, nec regenerantur ut in tabidis, consumptis, & senibus. Causa formalis est porus; nam cum pori coarctati sunt mediocres, tunc vapor ibidem detinetur & condensatur, transiitque in materiam capillorum. Iuxta naturam porum vel meatuum cutis pilus informatur. Si porus rectus est, vapor quoque rectus erit, & capillus planus producet. Si tortuosus, tortuosus erit capillus & crispus, quamuis & alia causa crispitudinis ab ipsa necessitas, vituitas & decoratio. Necessitas in hoc capitulo elucet, ut sexus distingueretur, ita in viris barba profertur, in mulieribus non vituitas in eo consistit, vel corpus à vaporibus siccis expurgaretur, ne inde nocuum aliquid corpori contingeret. Vnde natura vel Deus ipse in inguinibus & axillis produxit pilos. Ea quoque de causa Gordoneus medicus insignis reiecit illos, qui in puellis in pudibundis generationem

De Exterioribus vitiis Capitis, Lib. VIII. Obseruat. II.

tionem pilorum impediunt stupefacientibus aut vitionibus, cum vapores ibidem ita retenti nocumenta inferre possent. Ita quoque pili palpebrarum ad oculorum defensionem producti sunt, sicut sepes in hortis, ne arena, puluisque palpebris inherentes, oculos occuparent aut offenderent. Iam etiam ad decorem & honestatem procreati sunt, praeter id quod caput defendant à frigore externo. In superciliis etiam decorem adferunt. Vbi igitur deciderint, laborabimus ut eos recuperare possimus, ne etiam peiora vitia ex his accedant. Quomodo varientur colores, postea dicetur sumus. At amissio capillorum duplex: vna, quando; qui decidit pilus arce speciem in ea parte relinquere videtur, ex quo & arce appellationem sumpsit. Altera, in qua pili aut capilli ex omnibus capitis vel corporis partibus desunt sine discrimine, & qui remanent tenues & rari deprehenduntur, unde capillorum desolium nominata est. Sed de ista posterius, nunc vero de altera; scilicet. Area dicamus. Graece à vulpe Alopecia dicitur, ut cynanche à cane, & cheyades à porcis, propterea quod animalia tali affectioni sunt obnoxia. Alterum genus, tam Graecis quam Latinis à serpentibus nomen sumpsit, vnde ophiatis appellatur. Ab istis vero non solum viperas, sed serpentes omnes comprehendunt. Haec affectiones morbi speciem vnam constituunt, sed figura differunt: Alopecia nullo peculiarem figuram habet, sed sub qualibet extenditur, barbam & reliquas partes corporis occupat, non minus quam caput: & tam alias aetates quam infantiam. Ophiatis sub certa figura anteriorem partem frontis ad speciem carinae, ut Rondeletius annotauit, & perpetuo sedem in capite habet, & in infantibus solum & in illis qui ad villo auxilio externo desinit, praeterquam in his qui ad lepram inclinati sunt. Alopecia nisi ope medicamentorum euelli potest. Commune autem ambabus est, quod summa cuticula emoriatur; qua ratione primum extenuantur, deinde pilus excidunt: cutis si pungetur, sanguis serosus exit. Perniciosissima est, si cutis densior & subpingue tactu referens, aut ex toto glabra. Si neque tota frictione rubescat, aegerime curatur. Vtrumque mali genus à viciatis humoribus profertur, vel ex defectu humorum, è quibus nutrimentum, Constantinum Aphricanum, & Rondeletium. Sed haec exemplis subsequentibus clariora

OBSERVATIO II.

De Alopecia qua lepram praesagiebat.

Vt ille, qui desolium capillorum patiebatur circa vtraque latera muscoli crotaphiti dicti, capite desuebant pili ac barba citius quam in ceteris deturpante. Haec cum spectassem, signa leprae suspicabar. Huius enim Alopeciae propria sunt indicia, quae lepram indicant, quae & huic addeant: nasus simus, oculi rotundi, nares contractae, labia rubredine ad fuscum accedens, cum tuberculis carnosissimis quandoque prodeuntibus. Cum autem haec alopecia, quae à lepra vel à caluitio sit, raro aut nunquam

curationem admittat, huic interim, cum à me consilium peteret, ut frequenter purgaretur confectione hamech, & diasenae, mandavi: nam ab humore melancholico originem habere hoc malum videbatur: concessi quoque pilulas de fumoterra, indas & de myrobalanis; deinde iussi ut vnguentum tale, quo Rondeletius vtitur, in officina componeretur. Olei de abrotano 3 ii. pinguedinis vrsi, vel caniculi, vel talpa 3 j. vel ana 3 j. cineris pellis vrsi vel echini terrestres, aut marini 3 iii. nucum vstarum, abrotani vsti ana 3 j. propoleos 3 ii. mellis 3 j. incorporentur omnia simul, & fiat vnguentum. Quod non nimium adhæreat, ne pilos relictos sua tenacitate euellat. Habes pulcherrima remedia & optimam Methodum curandi quamlibet alopecia apud Rondeletium, quem perlegere poteris. Interim huic praedixi difficilem admodum fore hanc curationem.

SCHOLIA.

IN desolium capillorum facilius afficiuntur & leuitius capitis, barbae, superciliorumque partes ob cutis meatuum astrictiorem densitatemque, quae maior est quam in aliis partibus vestimentis coopertis, licet & aliis partibus euenire possent, ut Rondeletius aliquando vidit. Sed cum ex dictis Celsi constet & Galeni, non aliam esse istorum affectionum materiam, quam serum humorum, quo cutis vere imbuta est. Huic autem materiae praedictam inesse necesse est, quae duplex est & peculiaris. Communis, quae à communi humorum & veluti consueta putredine, & corruptela provenit, talisque in pueris capillorum desolium in vlcibus capitis efficere consuevit. Peculiaris autem est, quae certam quandam, & insolitam malitiam, aut ex adustione vel alia quadam maligna & perniciose constitutione contrahit; qualis est leprosum, quibus ob eam causam superciliorum pili potissimum decidere incipiunt, propterea quod quemadmodum natura illos exiles fabricata est, ne in immodicam longitudinem, quae esset incommoda & indecora, crescerent. Sic ob peculiarem corruptionem in leprosis decidunt. Paulo mitior esse videtur humorum conditio in ea morbi Gallici specie, quam Peladam vulgus aut Pilarellam appellat, quae etiam hoc habet peculiare, quod superciliorum citius & barbae quam aliarum partium pilos aggredi consuevit, & subinde capitis latera. In quo à caluitio distinguitur, sed hoc cum lepra commune habet, quod in vtraque amissio superciliorum & deformitas faciei accidat: sed alia iam dicta signa in Observatione praecedente de lepra, absunt: verum capitis dolores & articulorum eos infestant, & scissurae in manibus & vlcus in pudendis praecessit: quamuis citra concubitum possit illa lues contrahi, cum quis vestes induerit, aut in eius lecto, vel cum illo dormiuerit, qui ea infectus erat. Solet etiam haec perniciosa in locis calidioribus vehementius & frequentius, quam frigidis grassari: ut Romae videre est, propter aeris ambientis aestum, qui corporis excrementa à centro ad superficiem euacuare potens est. Tunc autem à communi humorum corruptela provenire alopecia iudicandum est, humorum cum ab illa nota & indicia leprae & luis venereae corruptelae antea explicatae, fuerint remotae. Porro quales tandem sint viciati humores, ex cutis capitis colore cognoscet; si albidior, pituitam: atra, melancholiam: pallida, bilem notabit. Vicius ratio praecedens, vitae institutio, aetas, temperies, & id genus, haec magis indicabunt. Alij volunt

4.
Prognosti-
ca.

ex sanguine fieri, si cutis rubra & mollis existat, ut Gordonius & Gilbertus Anglicus censent. Sed Alzaraius refert non fieri ex sanguine, nisi fuerit corruptus: & sic Galenus eiusque affecta sanguinem quoque non posuerunt. Quod ad prognostica attinet: Alopecia quæ ex morbo Gallico fit, vel à communi humorum corruptela & post morbum acutum curationem suscipit. A lepra vel caluitio raro aut nunquam. Et quibus ob humorem salsum capilli decidunt, difficulter curantur, vel facile reciduum patiuntur, sæpiusque lepram præterdunt. Quod si post frictionem citius cutis rubedinē acquirat, moderatā affectionē declarat; si tardius, grauiorē & difficiliorē curationē futuram. De qua bene speratur, ea est quæ ex humorum vitio ex putredine fit. Curatur vitæ ratione, purgatione totius corporis & humoris præcipue peccantis, & missione sanguinis si plethora adsit, & iis quæ serosos humores euacuant, quorum copiam inuenies apud Rondeletium: deinde apophlegmatismis, gargarismis, masticatoriis vel pilulis mansilibus. Postea cura capitis habenda, caputque radendum, linteo aliisque remediis perfricandum, balneandum, lauandum, & mox ad localia deueniendum, olea digerentia, resicantia, vnguenta, pulueres, quorum copiam inuenies apud Galenum, Rondeletium, Holerium, & alios. Rondeletius laudat statim post particulares euacuationes hypocausta ingredi, deinde peruenit ad lauacra & alia topica remedia. Ex oleis, ut nucum, abrotani, iuniperi. Ex axungis, anseris, cuniculi, vrsi. Quibus adiaci possunt cineres pilorum vrsi, talpæ.

OBSERVATIO III.

De Alopecia in iuvene quodam, simul plethorā laborante.

I. **I**uveni, cui facies admodum rubicunda erat, piluli ex capite cadebant: huic autem cutis perfricata rubra erat, mollis atque calida, pruritus quoque cōtinuus aderat, quæ quidem omnia sanguinem corruptum in cute esse demonstrabant; cum ab eo Alopecia non minus quam ab aliis humoribus fieri posset: ut neoterici omnes, qui Aulicennam sequuntur, testantur, quemadmodum Nicolaus Florentinus & ante ipsum Gordonius, Valescus, Gilbertus Anglicus capite proprio annotant. Primo igitur ut castam in bolo concinnatam ad 3 j. fumeret mandauit. Mox die sequente 3 vj. sanguinis ex cephalica vena brachij dextri detracta sunt. Interea victum tenuem & infrigidantem præscripsi, & iussi ut à rebus salis acutis, vinoque generoso abstineret, & ut vteretur cibis boni succi, auculis montanis, omphacio, succo limonum alteratis. Deinde humorem corruptum & ichora alterauimus, decocto acetosa, fumarie, buglossi, borag. lupul. scabiosæ, verbarum capillarium, adiectis post colaturam oxysacch. syrup. ex succo fumarie, borag. & ros. Deinde eundem purgauimus, adiectis myrobal. cirrini & rhabar. thamarindus in eodem decocto. Postremo caput rasum panno aspero fricatum, ut limento à Mesue descripto auctore Iudæo, inungeret consuluimus. Quod ita conficitur. 2℥. spumæ maris abronitri, seu spumæ nitri, nucum amygd. amar. combust. radices cannæ vstæ cort. auellana. combust. stercoris capræ ana 3 j. adipis anatis q. s. Valescus, eodem etiam vtitur in causa calida. Sed Bayerus adiecit acetum, quod nos quoque fecimus. Nobili quoque alteri suauimus, ut hoc sequenti limento vteretur, quod etiam caluitium sanat, ab

auctoribus iam citatis commendatum. 2℥. carniū limaciarum, vesparum, apum & sanguisugarum, salis adusti ana p. æ. pone in vase vitreo habente in fundo parua foramina cribri instar, & pone sub eo aliud vas vitreum, quod colligat humiditatem, quæ paulatim per multos dies manabit, eaque referuata fricetur locus depilatus, vel caluus, prius aspero panno & spuma maris fricatus.

SCHOLIA.

Aetius lib. 6. ca. 55. Quemadmodum enim, inquit, aetia & capilli succorum prauitate corrumpi solent: ac humidi quidem paucitate caluities, prauitate vero Alopecia & ophiasis generantur, ægitudines nihil specie sed figura tantum (ut prius diximus) ac nomine differentes. Alexander Trallianus lib. 1. cap. 1. de eadem quoque refert, ut & Paulus lib. 3. cap. 1. de areis & caluitio. Nascitur secundum eundem ex pituita in salisam qualitatem conuersa, tum ex bile vtraque. Et quamuis alij ex sanguine corrupto fieri volunt, magna tamen ex parte ex pituita acriore potissimum fit. Trallianus & Paulus notas addunt, de quibus antea dictum est, ex colore cutis, ut & Galenus ante eos quoque fecit. Signis prognosticis, præter ea quæ antea diximus, & hæc præcipue adiungi possunt. Quicumque calui sunt iis magnæ varices non sunt, teste Hippocr. aphor. 34. lib. 6. Quibus vero caluis varices magnæ superueniunt, ii rursus capillati sunt, Gal. causam reddit in comment. Si enim humores corrupti ascendunt ad caput, faciunt ophiasin & alopecia: si mittantur ad pedes, varices magnæ sunt, & capillati rursus fiunt: Aphor. 28. Eunuchi neque podagra laborant, neque calui fiunt. Ob humiditatem, teste Galeno. Si locus depilatus fricetur, neque in ruborem attollatur, spes curandi non relinquitur. Si rubescit, facilius curabitur, cum sanguis bonus velocius ad cutem trahatur. Recens alopecia facilius curatur antiqua. Ophiasis pueris magis euenit & sponte aliquando curatur, vel leuioribus remediis, quam ipsa alopecia. Trallianus vitiosos humores si copiosi sunt, prius expurgat: alioqui si vitia parua sunt, sola præsidia, quæ partibus inducuntur, sufficiunt. In quibus vitium inueterauit, valentioribus auxiliis vtitur, alioqui si malum prius inceperit, imbecillioribus & simplicioribus. Aëtius humorum redundantiam tollit primo pilulis ex aloë & colocynthide aut hiera colocynth. Ita & Gal. & si succus abundat melancholicus, helleborum: si bilis, scammonium adiecit si pituita, sola hiera priuatim vtitur. Nec Aëtius, nec Alexander de sanguinis missione mentionem faciunt. Paulus primum humorem qui præpollat euacuare iubet, vel alui deiectione, vel sanguinis missione, si copia subest, deinde ad præsidia externa procedit. Ut rem breuiter complectamur: si adsit plenitudo, sanguinem detrahemus, eoque detracto humorem magis exundantem digeremus: in bilioso quidem oxysacch. syr. viol. borag. de fumarie, & euacuabimus cum myrob. cirrini, rhab. manna syr. ex infus. ros. pallid. cum rhab. Si materia est inueterata, cum elect. de succo ros. vel hiera Ruffi. Si bilis adusta vel atra melancholica, cum syrup. de borag. fumoterra, de epithymo, & si cum syrup. de borag. simplici cum myrobal. chelid. adusta, adiecto syr. viol. alioqui cum oxymelli diuatico, & purgauimus cum myrobal. indis, diase. Si pituita, cum oxymell. simplici cum myrobal. chelid. hiera picra. Deinde absolutis euacuationibus particularibus capitis, ut caput purgatis, odoramentis, gargarismis, ad localia remedia deueniemus, loco affecto

affecto prius raso ac loto cum abturgentibus & lixiuio & sapone & frictio panno aspero, donec locus rubeat. Quorum copiam medicamentorum tam simplicium quam compositorum inuenies apud Trallianum, Aëtium & Paulum locis citatis. Galenus præter innumera remedia commendat mures vstos cum melle incorporatos. Valet cinis auella narum & corticum vitarum cum axungia vrsi. Gisbertus Horstius Romæ præceptor meus, hoc sequenti vtebatur: 2℥. abrotani 3 iii. stercoris ericii marini, rutæ ana parum, puluerisata confice cum axungia vrsi. Ranz virides coctæ & pinguedine supernatante supercilia glabra inungito, prius loci lixiuio facto ex cinere ranarum. Amilius medicus ante me Alcmariæ ad leprosos valere dixit, quibus piluli ex superciliis excidebant. Vbi que quoque pilos producit. Idem præstat nigella vsta cum aqua trita ex Aëtio. Rhafes adipe anserino palpebras inungit. Adeps vrsinus commendatur etiam in loco combusto, ut piluli renascantur.

OBSERVATIO IV.

De Alopecia ex lue Gallica.

Iuuenis, qui alopecia & defluuiū capillorum ex lue gallica laborabat, post exhibitum bolum lenientem, altero die, cum in vere essemus, vena basilica secta fuit in manu dextra, cum in brachio minus efflueret. Postea & hanc purgationem sumpsit. 2℥. confectiois hamech. 3 j. elect. lenitiui diacatholici ana 3 ii. syr. de fumoterra 3 j. misce, fiat haustus, quo optime excreuit. Deinde ut sudor eliceretur, victu attenuante, ut fieri solet, ad decocta deuenimus. 2℥. salsa pavilla selectissima in minutas partes concisa, (aliqui in puluerem redigunt) 3 iii. ligni sancti cum cortice limati 3 j. b. radices China 3 j. b. folior. sennæ Alexand. 3 j. b. polyodii quercini 3 j. b. turbib. gummosi, Rhabarbari ana 3 j. b. rad. asparagi, feniculi, petrosi ana 3 ii. fumarie viridis, agriemonie, veronicæ, salniæ, betonicæ, maioranæ, chamæpit. chamædr. ana m. j. bor. bugl. scabiosæ ana m. b. seminis anisi, caribani ana 3 iii. seminis iuniperi 3 j. baccarum lauri 3 j. b. liquor. ros. 3 iii. macerentur omnia in aqua pluuiali optima, herbis radicibusque concisis, & seminibus mediocriter contulis, vt artis est, per horas 24. deinde fiat omnium decoctio in aqua pluuiā scilicet lb. xv. & in balneo maris, ut fieri assolet, coquantur ad lb. viij. atque hæcerat prima portio, qua bis in die mane & hora quarta pomeridiana vtebatur. Mox 2℥. aquæ puræ præscriptæ fortiter expressæ. Addendo ligni sancti cum cortice limati 3 j. zaltæ pavillæ 3 j. b. coquantur rursus in balneo maris, ut artis est, ad lb. xv. portione quotidiana. Sudabat egregie & quotidie ad minus alium bis aut semel deponebat. Sed cum guttur postea inciperet ulcerari, hoc gargarismo comode vti est, quo & vlcera breui curata fuere, 2℥. flor. ros. rub. p. i. balaustrar. 3 ii. corticum granat. 3 i. b. gallam vnam; coquantur, ut artis est, in aqua com. pro lb. i. colaturæ addendo aluminis 3 i. iteana 3 i. b. misce pro gargarismo. Intermediis aliquando diebus pro purgatione vtebatur confectio hamech. In fine curationis pro alopecia, radere nolabam, quod tamen præstitisset) deinde ut limento subsequenti loca depilata inungeret. 2℥. marrubii, abrotani, verbenæ ana m. iiii. centaurii, verbarum capillarium ana m. i. lupinor. fabar. integrarum ana 3 ii. storum roris marini m. i. decoquantur in aqua Pet. Forest. Tom. I.

communi pro lb. iii. addendo 3 vi. decoctionis secundæ ex salsa. Quibus hæc adiciebantur. 2℥. cineris testarum nucum amygd. amar. cineris pilorum hominis sani, cineris abrotani vrsi, cineris pilorum capræ ana 3 i. fiat lixiuium ut artis est. 2℥. cineris testarum, nucum amygd. amar. cineris abrotani vrsi, pili cremati hominis ana 3 j. nucum combustarum cum testis 3 ii. b. cineris apum 3 ii. olei laurini 3 j. b. vng. Mariatonis, axungia porci, vrsiana 3 i. olei nucum 3 j. olei iuniperi, terebinti. ana 3 ii. myrrhæ 3 i. euphorbi 3 i. b. mellis 3 i. b. optime incorporentur & fiat vng. Post aliquot dies imperavi, ut huic vnguento adderetur aliquid emplastri de ranis, in quo intrat argentum viuum. Rondeletius vero plus argenti viui addit, ut c. proprio, de alopecia ex lue Gallica refert. Qui etiam in hoc casu magis commendat linimenta quam decocta vel diatam, ut ad longum apud eundem videre poteris. Tetrum odorem lixiuium habebat ob crines combustos. Facile adiecta alipta muscata corrigetur odor, vel gallia muscata. At alium quendam vna cum vxore alopecia ex lue gallica affectum post decoctum guaiaci, cum zassa nondum ita in vtu esset, sola adipe vrsi capite inuncto curauimus.

SCHOLIA.

Refert doctissimus Amatus, alopecia hodie indubitatum morbi gallici signum esse: id quidem veritatem habere existimamus, ubi alia signa adfuerint, quæ in lue venerea antea apparere diximus. Curatur hic affectus diætā vel limento, mox adipe vrsino: ut muliercula nobis apud Amatum curata fuit. Ita & iuuenis cui catapotia ex nitro Alexand. dedit pro purgatione, deinde ad decoctum ligni accessit, etiam capite repurgato cum apophlegmatismis, tandem facta rasura per nouaculam, ad discussorium hoc topicum deuenit. 2℥. amygd. amar. cum suis corticibus cremat. rad. canarum vstarum ana p. æ. pulueriscentur subtiliter, & cum adipe vrsino excipiantur. Et asperiori linteolo confricato capite illinebat, quo iuuenis ille sanus euasit. Est hoc Galeno valde probatum. 2℥. murium domesticorum, vstorum, adipis vrsini, corticis calami ana p. æ. hæc omnia arida leniuntur, indeque adeps liquefactus addatur, & in pyxide area reponatur. Ex eo Alopecia, donec capillos produxerit, defricetur. Sic ex lue Gallica defluunt, vide egregia linimenta & vnguenta huic alopecia accommodata apud Rondeletium & proprio de alopecia ex morbo Gallico.

OBSERVATIO V.

De casu capillorum, tremore, variisque accidentibus, quæ aurifici acciderunt ex deauratione.

Cum praxim in vrbe Pithuériensi apud Gallos exercerem, anno 1545. mense Augusto, iuuenis quidam octodecim annorum, addiscens artem aurifabrilem, cum forte scyphum vel aliud quippiam deauraret, argentum viuum (quo tunc præcipue vtiuntur) quemadmodum res penetrabilis est, cerebrum inuasit, potissimum eius fumigium, seu vapor pestiferam exhalationem à se mittens, adeo ut deinde iuuenis neque dormire, neque quiescere potuerit, vel in aliquo loco quietus manere, modo in hanc, modo in aliam partem sese deuoluendo. Cadebant autem huic omnes piluli à capite, ita ut caluus omnino cōspiceretur; mox facies supra modum pallefcere cepit, totumque corpus

corpus tremulum euasit. Hoc quidem affectu duobus mensibus laborans, omnem fere substantiam in medicos consumperat, licet doctissimos quosque tam Parisiis quam Aureliis consuluerat, à quibus omnibus, uti referebat, parum emolumenti acceperat. Tandem me quoque consultandi causa accessit, casum mihi narravit, quem alias nunquam præ manibus habueram, neque apud præceptores meos unquam tali symptomate laborantes curatos conspexeram: ideo tempus deliberandi (ut Bertruius recte tyrones medicos admonet) petebam; sic enim minus eodem auctore erratur; quare ut cum lotio in crastinum rediret, mandavi. Interea auctores de natura argenti viui perlegendi & perscrutando, inueni lib. 16. De proprietatibus rerum, de terra ornatu & lapidibus pretiosis cap. 8. De argento viuo, auctoritate Platonis ita scriptum. Argentum viuum calidum & humidum esse in quarto gradu constat ex eius effectu, cum penetret & incidat, sed aequaliter sentitur frigidum: at per calorem ignis facillime in fumum extenuatur. Diutissime in vase solido & frigido conseruatur. Tanta autem est ipsius coherentia & fortitudo, ut nulli rei possit admisceri, nisi prius exstinguatur salua: nempe cinere salua vel puluere ossis sepiæ. Fumus autem huius, cum in cum facile euaporatur, maxime obest astantibus: inducit enim paralytin & tremorem, relaxando nervos & emolliendo. Ore acceptum vel auri immisum occidit. Circa quod periculum maxime valet lac caprinum, in quantitate satis magna potum cum continuo motu patientis, & peculiariter cum decocto vini, cum hyssopo & absinthio. Hæc cum perlegissem, redeunte iuvene, & inspecto lotio, quod valde tenue & suspicuum erat, crudum quidem sine hypostasi, ob materiam forte magis raptam ad cerebrum; unde etiam vigilie immoderate. Iussi ut perpetuo pro potu vteretur lacte caprino, & hoc ipsum etiam vna comederet cum pane, qui furfuris expers non esset, ac trium dierum. Si enim antiquior (teste Auenzoare) iam definit esse panis; & quia hic antea purgatus erat à medicis prioribus per pilulas, imperavi, ut hoc decocto vteretur. *℞. rad. apii ℥ ss. absynthii, origani, hyssopi ana m. j. seminis hormini seu galliurici, & herbe quæ tota bona dicuntur ana ℥ j. coquantur in lb. ii. vini tenuis & albi, addendo aquæ benedictæ lb. ss. ad consumptionem medietatis, & colaturam saccharo dulcoretur.* Cum autem continuaret lactis caprini potum, ab omnibus symptomatis dictis liber euasit, & pili postea creuerant per se.

SCHOLIA.

3. Dioscorides lib. 5. cap. 60. iisdem ferè remediis vitur. Ramentum quoque tenuissimum auri epotum mirabili auxilio esse refert. At hic cum sola accidentia ex fumo argenti viui dictis remediis cessarent, topicis remediis non opus fuit ad pilos regenerandos; nam ablata causa, alopecia quoque cessauit. Ad tremorem egregie confert, si vrina propria membra tremula sæpius, lauentur; alij vero vrinam pueri magis commendant. Habetur hoc quidem pro experimento indubitato, quacumque causa tremor oboritur, siue ex venere, vel vini potatione, vel post alios morbos, aut ex argento viuo. Quod autem ad casum capillorum attinet, causa semper perscrutanda est, ut ita melius curemus. Sic Amatus medicus insignis Comitissam illustrem quandam curauit, quæ ob capitis superexcedentem caliditatem, capillorum

decidentiam patiebatur. Nullum enim morbum habebat, nec corrodentem humorem; à quo credere par erat capillos decidisse: Sequenti remedio per viginti dies vsa, libera à tali fœditate euasit. *℞. capill. ven. polytr. ros. sic. summitatum myrti, summitatum lentisci ana m. ii. rad. canarum ℥ ss. Hypocampi pisciculi nu. sex, in lb. xii. aqua fiat decoctio lenis, facta colatura & expressione adde elai lentiscini lb. x. ladanu puri ℥ ii. misce, fiat lauacrum, quo bis in die capilli lauentur, ut radices pilorum decoctum attingant.* Pisciculus hic flexuoso Anconitano mari familiaris est, eodem teste.

OBSERVATIO VI.

De Caluitio.

A Dolefens quidam caluitium incurabat: ut à tali fœditate liberari posset, me accessit, consultandi causa: consului, ut decocto vmi ex dulci lixiuo caput laueret, & locum affectum cepa aut squilla fricaret, & deinde etiam hac decoctione ablueret, quæ ex abrotano & agrimoniam parata erat, demum vero, ut hoc vnguento inungeret, quod ex labris vulpis cum pelle in cinerem redactis & ex cinere stercoreis capræ, apum, & muscarum, & succis dictarum herbarum, & oleo decoctionis muscarum, constabat, cera modica adiecta post succi consumptionem ad formam vnguenti paratum. Erat autem hoc experimentum Gisberti Horstij medici Nosocomij Mariæ consolationis, præceptoris mei. Quod ab eo acceptum Romæ apud illum agerem anno 1544. Vrina calida per se lota iuuat. Amilius medicus post decoctum agrimonie limacias rubras in cinerem redigebat, & cum felle perçæ mixtis locum affectum commodè inungebat. Alteri vero solo lixiuo hederæ arboreæ, cum caput lauisset, crines restituti sunt.

SCHOLIA.

Caluitium duplex esse censetur. Vnum, quod propter alimenti penuriam accidit, maxime in capite senibus; & in his proprie caluitium appellatur, & hoc quidem sensim paulatimque prodit & in media parte capitis cum fronte ad occiput euenire solet. Aliud vero fit etiam ob alimenti penuriam, sed non ratione ætatis, verum morbi ratione, in his qui à morbo acuto releuantur, citra senectutem: id quidem siratione morbi contingit, affatim & magis repente senire videtur, eo quod non solum ob alimenti defectum, sed magis à refectione & laxatione meatuum procedat; qua ratione astringentia in illius curatione præcipue sunt vsuanda. Et ita in vniuersum tres erunt causæ prodigendi capillorum: ex impuritate humorum, de quibus supra dictum est; ex alimenti defectu; Et tertia causa in cutis relaxatione ponenda erit. Et sic omnis casus aut priuatio capillorum ob priuationem causarum naturalium est irreparabilis: & ideo frustra laboramus in caluitio naturali, in eunuchis, in homine imberbi, in senibus, phthisicis & consumptis, & in cicatricibus. Quamuis nonnulli promittant si cinis erici cum spinis combustis pici misceatur, crines in cicatricibus posse restaurari, & pinguedinem lucis piscis crines in locis combustis producere. At si fuerit accidentalis causa, & recens, curari potest: Si antiqua, aut est impossibile, aut summe difficile; quoniam aequis & asinis oriatur in cicatricibus eorum.

eorum pili, in hominibus non, ratio est: aut quia in his corium est tanquam pars carnis: in nobis autem cutis non ut pars, sed magis velut passio carnis problemate 27. Vide Conciliatorem differ. 54. Quibus igitur è superciliis deciderunt pili, aut propter cicatricem vel aliquod vlcus obductum, aut aliam causam, nulla spes est posse renasci pilos. Sed ut illa deformitas in mulieribus aliquo fuso tegatur, pingendæ sunt superciliolorum partes ex fuligine thuris, resinæ & mastiches, quæ etiam sudore non obliterabuntur. Quomodo caluitium abigatur, vide Paul. lib. 3. cap. 1. & ea quæ ex Galeno ex Critonis commentariis decerpta sunt.

OBSERVATIO VII.

De casu capillorum post ægritudinem.

Vt quidam generosus, post morbum acutum, profusio capillorum detinebatur, adeo ut foras prodire non auderet, nec occurrentibus tegmen honoris gratia à capite deponeret. Quem cum curandum suscepissem, in mentem venit longe aliter hanc affectionem curandam esse, quam superiorum, cum à nullius materię vitio, sed à sola cutis relaxatione & meatuum amplitudine proveniat. Proinde sola astringentium admotione sistendam esse duximus, quæ ex ladanio dissoluto oleo myrteo, vel lixiuo ex astringentibus cineribus confecto, ac parti affectæ admotio, perficitur. Id vero quod sequitur, in officina parari iussimus: quod singulare remedium ad hoc vitium deputatum est. *℞. polytrichi, capill. ven. ana m. ss. fol. myrti, ros. absynthii ana m. j. decoquantur in olei dulcis, & vini rubri austeri ana quar. vnturque: expressum oleum reponatur. Deinde ℞. huius olei ℥ iii. ladanu ℥ j. ss. mastiches ℥ ss. ladanu & mastiche subigantur in mortario pistillo calido, paulatim oleum infundendo, deinde consperge & probe misce pulveris capill. ven. & iii. Nigellam vitro, aquaque subactam illinito. Huius enim visus ad eliciendos pilos mirifice probatur, siue capiti, siue mento, inprimis autem si superciliis adhibeas. His quidem remediis egregie pili restituantur.*

SCHOLIA.

Hoc autem vitium proprie capillorum defluatium dicitur; quod quidem malum raritatis inopiamque substantiæ capillos generantium consequitur. Relaxatio enim seu raritas meatuum cutis causa est, cur pili non firmiter hæreant. Humoris vero, cuius beneficio pili oriuntur, inopia pili primum extenuantur, deinde eriguntur. Notis nihil opus est ad mali cognitionem; quod primo statim obtruitur ac conspicius sine morbo capilli defluunt, partim inopia alimenti, ut diximus, partim raritate cutis. Cuiusmodi ratio eorum, qui sic afficiuntur, non eundem scopum cum alopecia obtinet. In ea autem pum habemus: in defluo capillorum, ut capitis habitum corroboremus, & boni succi allationem moliamur, eumque ad densitatem, & raritatem medicamentis aliquod mediocriter astringens miscere oportet, quale est ladanum, quod utraque in se mediocriter obtinet, quæ huic sym-

Pet. Forest. Tom. I.

ptomati conueniunt, calorem videlicet moderatum, & astringentem ei respondentem. Quamobrem oleo mistum, quo illini possit, defluentium capillorum symptoma sistit. Sed & his præcedere oportet capitis frictionem, & pilorum multitudinis refectionem. Si vero anni tempus permittit, etiam perfectam ablationem: sic enim ob frictiones & illius robusta & calida cutis reddetur, & moderatam densitatem, eam scilicet, quæ secundum naturam est, acquirat. Et quia hoc malum consuevit venire post morbum, ut iam dictum est; ideo requirit victus rationem & refectionem & salubrem. Multique citra medicamentum perfecte & alacriter sanati sunt, nempe cibus humectantibus, bonique succi, ac coctioni nihil aduersantibus, ab omni acrimonia & falgine alienis. Sed & medicamenta sunt talia quæ cutem mediocriter densent, ita tamen, ut ne simul refrigerent eam; quippe vehementer astringentia, omnino etiam refrigerant, & affluxum nutrimenti repellunt, quo minus quam par est suppeditato, capilli defluunt. Huc itaque medicamentorum ratio digerenda, ut sanguinem qui affluit, non solum non prohibeant, sed etiam alliciant, sensim autem & leuiter contrahant, laxatamque & rarefactam cutem constringant, quale est ladanum lentiscino oleo mistum, ut Galenus eo præstantius non inuenit. At cautio adhibenda, ut Rondeletius quoque admonet, ne astringentia decoquantur; quia licet astringant, pilos denigrant: & ideo præstat, ex talibus medicamentis & cineribus lixiuum parare, quam decocto vti. Commendatur brassicæ cinis cum oleo myrteo ad mellis consistentiam mixtus, & abrotanum in puluerem tritum; & hoc quoque Græcis & Arabibus probatum: *℞. corticum canne, auellandarum vslarum, granorum myrti ana ℥ ss. absynthii, gallarum ana ℥ ii. tritis in puluerem & oleo myrteo mistis ad mellis consistitiam, vti.*

OBSERVATIO VIII.

De muliere quadam, cui paulatim capilli defluabant ex siccitate & inopia materiæ.

Mulier aliqui pulcherrima, cui capilli capitis paulatim defluabant, ut hanc fœditatem auerteret, consilij causa me accessit. Cum autem animaduertissem quod extenuata habitudine esset, & intellexissem antea tribus mensibus febre quartana laborasse (à qua tamen nunc conualuerat) cutemque aspicerem capitis admodum duram & corrugatam esse, causam huius mali ad inopiam materiæ referebam, & ad totius corporis siccitatem & cutis capitis; ideo mandabam, ut caput hoc decocto humectante vel simili lauaret. *℞. rad. maluæ, lilior. albor. ana ℥ j. berbar. volubilis, violar. maluæ, betæ albæ, fumarie ana m. ii. paleæ bordei m. j. florum viol. nenuphar. ana p. j. sænug. sem. lini, cyton. maluæ ana ℥ ii. coquantur in aqua communi q. s. ut lb. iii. vel iii. remaneant.* Deinde ante & post lotionem caput inungatur oleo sem. lini, amygd. dul. viol. simul mixtis. Præterea imperauimus, ut cibo humectante, bonique succi vteretur, qui & prompte in corpus distribui posset: utque liberalius nutritur, ut sunt hordeata, amygd. cerebella animalium, & gallinarum ac caponum iura. Quietem ac otium concessimus. Postea intemperie siccior cessante, ut ad illa quoque remedia deueniret, iussimus, quæ pilos producant, nec magnam caliditatem & siccitatem haberent: quale est oleum ex ladanio & mastiche, quibus bene habuit.

Cc ij

SCHO

OBSERVATIO XIV.

De phibirasi, pediculatone, seu morbo pediculari.

1. **P**Ver cum valde pediculis in capite scateret, primo huic ut caput ablueretur, iussu aqua marina, deinde decocto absinthij communis, lupinorum, centaurij minoris, & propria vrina admixta. Postea superaddidi hoc linimentum, quod ex axungia porcina, succo absinthij, pulvere lupinorum, staphisagria exigua adiecta, & oleo veteri constabat: quo illito capite, omnes pediculi fugati fuerunt. Si vero cimices (vulgo plattulas vocant) in barba, aut locis secretioribus sint prope virilia, vel muliebria, hoc infrascripto vnguento commodissime uti soleo. *℞. axungie porcinae, olei laurini, saponis nigri ana ℥ ss. argenti vivi exsiccati cum salina ℥ j. myrrhe, aloes ana ℥ ss. staphisagriae ℥ ij. saponis Gallici ℥ ij. in mortario reducuntur ad formam vnguenti. Paratum in officina habebat Hadrianus Dodonaeus, insignis pharmacopaeus meus Alcmariæ.*

SCHOLIA.

2. **P**edicularis morbus, qui à Græcis *pedgeliasis* dicitur, ab aliis, pediculatio; fit in toto corpore, in locis calidis & maxime humidis, ut sub alis, circa collum, & in capite vniuerso, ob frequentiam pilorum, & circa inguina, & loca secretiora. Sunt autem pediculorum multa genera: primum est eorum, qui communiter in capite generantur, quibus annumerari possent & lentes, crinibus inherentes, & pilos quandoque detrucentes. Lens, ut quidam volunt, dicitur à lendendo, estque feminini generis secundum Grammaticos, ex qua, ut quidam existimant, tandem pediculus formatur. Isidorus pediculum, cuius verum esse scribit à pede sic vocatum: plus enim pedum motu ledit cutem, quam morsu ex humidis & corruptis vaporibus intercutaneis, per poros resudantibus generatus: alii rubeos & crassiores ex humore sanguineo corrupto generari volunt; molles & albos, ex pituitoso sanguine corrupto, citrinos longos & acutos, ex bilioso; subpigros macilentos, tardioris motus, ex melancholico. Alii autem gigni volunt ex sudoribus & evaporationibus. Sic Haly peregrinantibus copiosos fieri existimabat, ob sudorem, pulverem, & balnei panationis. Secundum serunt genus pediculorum, Morpiones vocatum, ab aliis dicuntur pessolata, quæ proprie in axillis & pectine (ut dicebat Gordonius) generantur, & à nostris vulgariter plattula dicuntur. A nonnullis appellantur Patale. Ad hoc genus referri possunt cimices, qui tamen maiores sunt. Tertium genus Cyrones vulgo appellant, qui nunquam extrorumpunt, sed semper intra cutem & cuticulam latitant. Generantur autem hæc animalia per viam putrefactionis iuxta cutem. Quando enim humores corrupti sunt in corpore, quos natura omnes regere non potest, nec omnes dimittit: tunc propellit ad cutem, per viam cuiusdam desudationis. Et quia materia est crassa, idque iuxta cutem, cum calor agit, quodammodo delictat illam materiam, & generatur quædam pellicula, in qua includitur vapor cum aliquo calore, & cum agit in materiam ebullientem, trahit ad se humidum calorem, & speciem vitæ suscipit, hinc talia animalia nascuntur. Interea tamen lentes fiunt ex materia magis crassa, sed inepta ad motum. Pediculi vero ex magis subtili, & magis apta ad motum. Patale ex materia mediocri, suntque pediculi lati, in pectine, axillis, palpebris, & locis secretis generati, ibi-

dem inherentes, & pruritus incitantes. Ex parte quoque magis humida pediculi procreantur; & causa ex parte magis sicca; lentes, ex parte media, plattulae vulgariter dicuntur. Generantur quoque ex quolibet quatuor humorum. Causa antecedens est mala victus ratio, ut crapula, multa siccum comestio, castaneorum & aliorum fructuum, & frequentius vitiis viperarum, mala cultura capitis, & totius corporis, tarda vestimentorum mutatione, neglecta balneorum, postpositione mundificationis & lotionis camisiarum. Hinc milites, pauperes, Minorita, Clarissa, pediculis scatent, hominesque fetales, qui corporis culturam spernunt. Scabiosi quoque magna ex parte pediculosi sunt, & homines sordidi. Superfluis coitus ad generandos pediculos, Avicenna teste, iuvat. Signa per se patet, etiam visu, quamvis rubundiores ex sanguine corrupto fiant, ut paulo ante admonimus. Macilentum ad flauedinem tendentes, ex bile, albidiores, ex pituita; nigiores, ex melancholico sanguine corrupto. At præfagiunt morpheam vel lepra si multiplicantur pediculi ob causas internas, ex calore naturali diminuto, maxime in corpore plethorico, aut cacochymo & corrupto. Est quoque aliquando teste Gilberto Anglico, ex crisi imperfecta de signis mortem significantibus. Si pediculi ex toto corpore prodeant, multi ex tali pediculari morbo mortui sunt, ut Sylla, Phereides, Ennius, & ut morbo nonnulli placet, Plato quoque iis adiungendus venit. Idem testantur nonnulli, Herodem quoque obiisse diuina visione, eo quod Christum saluatorem nostrum non modo irrisit, sed in eius necem quoque consenserat. Refert Amatus se quoque cognovisse Vlyssoponæ hominem quandam non ignobilem ex hoc morbo miserum obiisse, ita enim per vniuersum eius corpus pediculi scatebant, abundanter, ut duo eius serui Echiopes nihil aliud cura haberent, quam ex eius corpore pediculorum copiosos plenos, ad mare, quod prædictam civitatem præterlabitur, portare. Erat autem hominis cognomen Tabora. Curantur autem post hæc bitam rationem totius corporis, recte institutam vitam, & tenui dieta, medicamentis siccantibus, detergentibus, attrahentibus ex alto, ac amarore præditis corpore prius inanito & euacuato. Res exemplis clarior euadet.

OBSERVATIO XV.

De quodam, cui caput pediculis scatebat.

Vir quidam istis diebus consultandi causa me accessit, cui in capite adeo pediculi scatebant, ut vix in publicum prodire auderet. Huic confusum, ut corpore prius inanito, & capite loto aqua marina, tale vnguentum in officina pararet: quod non solum pediculos, sed & lentes in capite fugat, & interficit. *℞. olei communis ℥ iij. staphisagriae ℥ iij. argenti vivi exsiccati, cum hominis icini salina vnguentum, quo inungatur loco saponis, cum caput lotum fuerit. In mollioribus corporibus, & pueris, maxime ab argento viuo abstinendum. Hic robustus erat, alioqui minus de argento viuo addidisset.*

SCHOLIA.

Ad omnia genera pediculorum occidenda nil aliud est præstantius remedium, quam argentum vivum; in quacunque parte fuerint. Ideo & vulgus christum hydrargyro vitur: sed in pueris & mollioribus corporibus, neque hydrargyro, neque aceto vituratur. Caterum ad lentes & pediculos in capillis, & barba;

OBSERVATIO XVI.

De quodam cui in capite & barba lentes scatebant.

Quidam cum lentes in capillis capitis & barba haberet; pro iis abigendis & interficiendis, mandauimus, ut tale lixiuuium fieret ex farmentis, cui parum ex pulvere infrascripto adiceretur. *℞. colocynthid. ℥ ss. salis nitri ℥ ij. misce, fiat pulvis. Quo lixiuuium caput & barba lauentur. Mox nitrum solum cum axungia porcina misceatur, & fiat unctio. Cui si addatur saponis Saracenici, occidet. & plattulas, ita à vulgo vocatas, pectinis & barbæ. Eadem quoque remedia ad pediculos valent: quemadmodum & aqua lauendula distillata, qua mulier summa experientia ad miraculum pro abigendis pediculis, caput, barbam, vel etiam totum corpus abluere, si pediculis abundaret.*

SCHOLIA.

Dicitur autem hic morbus, ut iam dictum est, à Græcis *pedgeliasis* & *pedgeliasis*, id est, à pediculis, quem auctores capiti, mento axillis, pectini, & etiam oculorum ciliis familiarem describunt, quamquam etiam totum corpus deprehendere, ut scholio præcedente ostensum est, possit. At, si à toto corpore pediculi erumpunt, præterea, quæ dicta sunt, vtile erit corpus medicamentis euacuantibus exsiccare; & deinde cutis meatus relaxare, quo facilius qui geniti sunt, simul cum eorum materia exeant: & medicamenta facilius in internam partem penetrant. Neque diu immorandum in balneo vel laacro, ne ad cutem plura trahantur recemeta. Parabitur autem hoc vel simili modo. *℞. malua bifmalua, betæ ana m. iij. bor dei integri & leuiter torrefacti p. iij. sænngæci ℥ j. storum chamomilli meliori ana p. j. fiat decoct. qua se abluat. Ut magis occidat pediculos, utere lixiuuium, ex amaris, & salis betæ, absinthio, betonica, centaurio, staphisagria, lupinis, & aristol. rotunda, adiecto sale, vel in aqua marina. deinde adhibeatur aliquod vnguentum ex iam dictis. Ceterum solent aliquando tyrones lentes pilos detruere & corrodere; quod ubi cognoscitur, parum hordeaceum, & chartam, æquas portiones comburito, & cum adipe vrsino immisceto, & capillorum inungito; cyrones tollit & lentes, & locum pilorum facit. Præstantissimum & hoc habetur ad alopecias capillorum & cyrones. Radix olina bulliat in fortissimo aceto, coletur, & in colatura ponantur duæ partes farinae lupinorum, & tres aloes & conficiantur addendo pul. staphisagriae, caput inungito, post abluito cum succo bardanae, vel cum decocto centaurii, lupinorum. Eadem hæc præstant, & plattulas vulgo dictas, occidunt. Ad pediculos plattulas pectinis & alarum, hoc probatum est: cinerem lignorum querolos platanus, aut stipitem fabarum in oleo distempera, & inungito. Si in palpebris sint, cum larido rancido inungito, cui pul. aloes, olivari, & cerussa immixtus sit. Si pediculi sub cute faciant pruritus intensum: *℞. axungia porci recentis, sine sale, terebinthinae optimæ lotæ ana ℥ j. ss. scabiosa secca ℥ j. Bellebori albi ℥ j. ss. & inungito. Velut & ad Cyrones. Aduersus cyrones, qui non produnt se, sed sub cuticula semper latent, ut dictum est, particulariter valet hyosciamus, non alia ratione, quam stupefaciendi facultate. Quare & alia stupefacientia idem præstabit, obtundendo sensus, & pruritus, ac erosionem. Sed quia longior illorum usus, manuum tremorem inducere possit, erit vtilius, oleum ex feminibus illorum parare, ut**

oleo de papauere, aut mandragora, aut axungiam salicam admiscere, & partem argenti vini. Hoc potest illos occidere, & pruritus ab illis excitatum obtundere. Mulieres acu extrahunt, & sic sese à pruritu vindicant: sed cum causam non auferant, subinde alii renascuntur. Quare vltus vnguenti magis utilis erit. Abluere manus cum aceto & sale, illos occidit. Si in pedibus vel aliis locis infantium sint, & pruritus ac rubedinem excitent. Nicotus albumina ouorum duriter cocta, in frusta lata scindit, & cum panno lineo applicat, alio superligato, ne excidant: postea soluta supra prunas candentes excutit, & pediculi adhaerentes cadunt & crepitant: quod signum fuit, eos sub cute latuisse. Illis vel aliis vnguentis vel linimentis si vtaris, & acetum scyllinum si adieceris, fortius operabuntur, & non solum pediculos necabunt, sed & vermes ac cyrones. Cum etiam cimices ad genus pediculorum referantur, vt dictum est; eos fumigio fugabis, ex sanguifuga posita supra carbones. Eadem praestant, quae ad petalas seu platulas vulgo dictas, valere, confessi sumus.

OBSERVATIO XVII.

De Achore.

MAnardus tredecim annos natus, filius illius Ludolphi mercatoris Amstelrodamensis, cui diuitis cognomen ob diuitias erat, tinea crustosa, seu achore, affectus est: eaque admodum squamosa erat in capite, vt crustas foedas faceret, easque valde tuberosas cum carne flaccida & plurimum spongiosa, & sub crustis valde exulcerata. Hic puer septies localibus remediis, seu Topicis, Amstelrodami curatus fuerat, quamvis denuo in idem malum relaberetur. Cerata enim, quibus vltus erat, funditus quoque pilos euulserant, ita vt cicatrice obducta, locus calvus in capite maneret, deinde in aliis locis, qui cicatrice minus obducti erant, iterum tinea suppullulabat, eaque inueterata curari non potuit. Hæc autem cum vera tinea existeret, ab Arabibus Saphatum crustosum appellatum, (vt latius in Scholio dicemus) cum vlcibus malignis, sub crustis in tumorem laxiorem eleuatis, & humore nitroso madentibus cum squamis crustisque duris, ex pituita nitrosa, falsa, cum sanguinis affusione, biliosoque atro succo admixto: quod & crustæ duriores nigrioresque indicabant; licet, iis postea ablatis, sanies ab vlcusculis promanans, biliosa pituitosaque ac falsa apparebat. Hic puer cū Delphis studii causa habitaret, ad eum curandū accitus fui anno 1561. decimo quarto Februarii die, Quem sequentibus remediis hunc in modum curauimus. Vtebar primo hoc decocto. *fumiterræ m. iij. scabiosæ, betonica, boraginis, acetosæ, viol. agrimonie ana m. j. se. end. acetosæ, anisi ana 3 j. rad. enulæ 3 B. folior. senæ 3 vi. epithymi 3 j. vuar. pass. ab gigartidis repurgatarum 3 B. glycyrrhizæ 3 iij. fiat omnium decoctio in aqua communi & fumariæ pro 1 lb. j. colatur. & addendo syr. de fumoterræ 3 iij. syr. de epithymo borag. è stachade ana 3 B. misce. Capiebat bis in die: erat decocto alius soluebatur: aliquando & quinquies alium deponebat. Deinde, vt hoc capitis lauacro vteretur, mandauit. *U. fumiterræ, bet. a. lapathi acuti cum toto, chelidonie cum toto, malua, foliorum hederæ arboreæ, rad. althææ ana m. j. florum chamomillæ, meliloti, farfuris ana m. B. coquantur in sufficiens quantitate aquæ pro 1 lb. iij. Deinde, vt crustæ melius emollescerent per chirurgum infusum, post lotionem vt infra scripto linimento caput inungeretur.**

*U. mucilag. fenugr. sem. lini extracta cum aqua malua, axungia gallina, axungia porcina, olei ex vitellis ouorum ana 3 B. croci 3 B. misce. pro linimento, vt artis est. Iisque sapius reiteratis, caput deinde radi iussimus nouacula, continuando lotionem, inunctionem mane & meridie, hora quarta pomeridiana. Postea 20. die Februarij etiam hæc præscripta sunt. *U. fumiterræ, scabiosæ, betonica, borag. acetosæ, viol. agrim. an. m. j. se. anisi, end. acetos. ana 3 j. rad. enulæ campanæ 3 B. prunor. damasc. num. xiii. vuar. passul. enucleat. 3 j. folior. senæ Alex. 3 vi. polyodij querc. 3 B. ras. ligni guaiaci quart. j. fiat omnium decoctio in aqua comm. fumiterræ, scabiosæ, an. q. f. pro 1 lb. j. B. sent. infusa per noctem, mane fortiss. express. addendo syr. de fumoterræ, de epithymo ana 3 ii. syr. de borag. è stachade ana 3 j. misce. Aliquando semel tantum ex eo fumebat, & ad minus ter ventrem deponebat, erat enim laxioris alui, vt dictum est. Aliquando bis in die capiebat, si alui minus responderet. Deinde iterum nouacula sapius abrafo capite, vt materia magis foras euocaretur, ad lotionem sequentem plus detergentem deuenimus. *U. fumiterræ, scabiosæ, caulium rubror. bet. a. folior. hederæ arboreæ, malua, ras. ligni guaiaci ana m. j. B. rad. enulæ campanæ, chelidonie, althææ ana 3 j. florum chamomill. farfuris ana p. ii. farina fabar. lupinorum ana 3 i. B. coquantur in aqua communi pro 1 lb. iij. Deinde post lotionem hoc linimento inungi mandauimus ad detergendum, & magis exsicccandum: *U. pul. rad. enulæ campanæ, litharg. auri & argenti, cerussæ, aluminis rochæ combustæ ana 3 i. B. terantur subtilissime & incorporantur cum linimento prius descripto, addendo olei ex vitellis ouorum q. f. & ceræ albæ modicum, vt in vnguenti formam coeat. Vigesimo quinto Februarij die hoc infusum propinauimus. *U. folior. senæ Alexan. 3 i. B. epithymi 3 B. rhab. electi, squinanthi, sem. anisi ana 3 B. infundantur per noctem post vnicam ebullitionem in aqua fumiterræ, scabiosæ, betonica, ana q. f. huius fortiss. express. accipito 3 iij. B. addendo cassia mun-datæ, confect. hamech. ana 3 ii. syr. de fumoterræ 3 B. misce pro vna dosi. Ceterū vnicā vice non potuit sumere, cū nauicam haberet, & partē euomerit, & partem retinuerit: interim sexies multa & varia, ac copiosa excremēta deposuit. Die autē sequenti, reliquū potionis dedimus, & adhuc sexies alium deiecit: erat autem puer & facilis solutio-nis, vt iam diximus. Secundo autem die Martij, lotio reiterata est, cum liquor deficeret, & nouacula denuo caput rasum est, idque frequenter, vt cutis rarior fieret, atque linimento deinde solito more inuncto, postea nono die Martij lotionibus dictis vrinam antiquam adiecimus, & inter bul-liendum vitrioli exiguum, quo ter tantum caput abluui imperauimus, eo quod robustius medica-mentum foret. Ceterum post lotionem, à primo quoque die Martij, caput vnguento infra scripto inungebatur. *U. litharg. auri & argenti, cum aceto acerrimo, & oleo ros. nutriti 3 ii. cerussæ ablutæ cum aqua solatri 3 i. aluminis rochæ combustæ 3 B. fuliginis furni, rad. enulæ campanæ exsiccatæ & in puluerem tritæ vel combustæ, chartæ quæ per se exussæ ana 3 ii. olei ex vitellis ouorum, axungia gallina, porcina ana 3 B. olei laurini, rosacis & acetis exigui, q. f. in-formantur in mortario artis ratione, vt in formam corporentur in mortario artis ratione, vt in formam vnguenti mollioris coeant. Istud vnguentum est apud me magni pretij & mirabile, magnæque efficac-iæ, vt patet ex illis, quæ ingrediuntur. Galenus autem sola carta combusta, & aceto diluta, locum affectum illinebat, atque vno & item altero die-utens hoc medicamento exsiccante plorimos eu-rauit. Interea dum his vteretur, secundo die Mar-******

ij hoc etiam decoctum præscriptum est. *U. rad. enulæ 3 B. fumariæ m. ii. scabiosæ, betonica, borag. acetosæ, agrimonie, ana m. j. sem. anisi 3 i. sem. feniculi, end. acetosæ ana 3 j. rasuræ ligni guaiaci 1 lb. vuar. passul. enucleat. 3 j. fiat decoctio in aqua comm. end. sca-biosæ, fumiterræ Vini Rhenani optimi ana q. f. pro 1 lb. j. B. post decoct. maneat per noctem infusa, deinde colatu-ræ addatur syr. de fumoterræ 3 iij. syr. de epithymo 3 B. syr. borag. syr. de stachade, syr. ex infus. ros. ana 3 B. misce, fumebat ex decocto bis in die. Deinde 11. Martij etiam hoc decocto vltus est. *U. rasuræ ligni guaiaci 1 lb. B. fumariæ, scabiosæ, betonica, agrimon. ace-tosæ ana m. j. sem. anisi 3 iij. fiat decoct. in tribus par-tibus vini Rhenani, & vna parte aquæ end. fumariæ, ad 1 lb. j. addendo colaturæ syr. de epithymo de fuma-terræ ana 3 ii. misce. 17. Martij vnguento vltimo descripto adiunximus argenti viui exsiccati cum sa-lina 3 i. vitrioli Romani, artis ratione optime calcina-ti, & bis inungebatur. Sed tunc à lotionibus ab-stinere cepimus. Decimo nono Martij infusum se-menis anisi 3 i. prius semel tantum ebulliendo cum aqua fumariæ, scabiosæ, betonica ana q. f. per noctem infundantur, & huius expressionis. *U. 3 vi. addendo syr. de fumoterræ, de epithymo ana 3 j. misce pro 1 lb. do-sibus. Et dictis remediis ab achore seu tinea libe-ratus est spatio duorum fere mensium.***

SCHOLIA.

Hæc vlcera in cute capitis ab Agineta & aliis Græcis auctoribus Achores dicuntur; ex quibus glutinosa sanies defluit; tenuissimis foraminibus cutem perforantia. Hoc notum mali genus, nostra ætate, à tinearum in vestibus similitudine, capitis tinea appellari, Marcellus protulit. Veluti enim illa multo, eoque tenui, morfu & erosione, vestes perforant; sic hæc capitis vlcera, cutē. Quod etiam Haly abbas imitatus, tinea hoc malum ap-pellat: at tamen generali sub nomine, (refe de Eff-fimo Manardo) quo non solum Achores & Cerea Græcorum, sed & ficus, & psyracia, & exanthemas mata comprehenderit. Plinius vero, quando anti-quitas huic malo nomen nullum adhuc repererat, à continuo saniei fluxu manantia capitis vlcera no-minauit. Sunt præterea ex Neotericiis, qui hunc siccum, sub forma sphaerica, atque asperam appa-rentem. Hoc vero genus mali, Auicenna Saphatū vlcerosarum: quæ quidem in principio valde sint exiles, hoc est in fornicarum forma, vt quidam exponunt, apparentes. Ad hæc, esse fixas, leues, & Quæ vero deinde vlcibus exulcerentur crustosis (quod quidem in temporis processu fieri declaratur,) propter materiam acrimoniam; atque denuo cru-ris obduci, ob materiam siccitatem, tum crassitiem, ues esse, idem prodit Auicenna: forte ob sanguinis biliosi morsum, ad locum affectum pellectum. Qua quidem ratione nonnulli persuasi, vt Rhases; sa-phatum maculas esse rubeas affirmant, quæ cum paruis fiant pustulis, atque pueris plerumque acci-laphatum describentes, hoc ruborem in cute capi-tis esse definiebant, in quo innumera & diuersa laborentur pustula, quæ denuo effringantur: quare locus exulceretur; sæpiusque vero euanes-cent, & denuo iterum repullulent; & hoc tantum ex malo cutis temperamento prouenire. Alii vero,

hoc malum rubedinis tantum esse affectum in car-ne accidentem, pulmonis vero colorem in rubore referentem: sed varium & diuersum, iuxta materiam ipsius, hunc ruborem procreantis, differentiā. Sunt præterea qui tinea veram dicant esse saphatum, quale & nos nunc intelligimus, cutis scilicet cum crustis deturpationem, veluti cum glutinoso fluore cruoris, & capillorum defluio. Porro saphatū in species duas Auicenna ponit: vnam videlicet siccam, absque crustis, & sine cruore glutinoso; alteram vero humidam, quam denuo in alias subdividunt species. Vna enim est, vt Paulus recitat, quæ tenuissi-mis foraminibus cutem perforat, & quibus glutin-osis excernatur cruor, quæ ex hoc nuncupetur. Morbi diui-Vnde & Holerius Achoras, Saphatam vocant Ara-so in sic. & bes, Vulgus Tineam. Quos enim Græci achoras, Humidi Plinius, vt ante dictum est, vlcera capitis manantia, subdiuisio. Galli la vache ouignie, appellant. Cui sane hand Achor. dispar figura & aspectu, malum sit, quod vltus, hoc Crinum. est, fauum, dicatur: quoniam foraminibus per-amplis terebratum, mellis instar humorem conti-neat, quemadmodum in apum fauis detur liquido cernere. Ceterum adhuc vnum aliud hoc genus mali reperiri, Galenus lib. 1. decem tract. asserit: quod inter hæc duo sit quasi medium. Quia neque foraminum admodum subtilium, vt superior; ne-que adeo peramplorum, vt secundo in ordine; re-periatur. Hinc Haly lib. 8. sua theoria, sex quasi species tinea ponit: Vnam, ex qua quippiam instar funi emanet: Alteram in qua quippiam simile gravis Tinea spe-cies alia scium continetur, quæ sphaerica figura sit, cum ru-apud Gal. bore. Tertia quidem est, ex qua cruor effluit instar Tinea spe-aqua, in qua caro sit elota. Quarta, quæ similis existit cies sex-papillis vberum muliebrium; cum rubore aspersa, ex apud Haly quæ sanguinolentus profusus cruor. Quinta, quæ lupi-abbatam. norum & formam & colorem representet; à qua qui-dem cortices, instar squamarum candidarum & ari-darum, decidant. Sexta, ex qua furfuracea desinunt corpuseula, interdum minutissima, aliquando vero den-siora. Hæc de nomine & diuisione earundem pu-stularum seu vlcusculorum.

OBSERVATIO XVIII.

De altero puero octo annorum ab Achore seu Tinea capitis curato.

PVer octo annorum post lotiones & vniuersalia remedia præcedente obseruatione dicta hoc eodem malo laborans, topico sequenti remedio fuit curatus. *U. succi fumariæ 3 ii. succi scabiosæ, boraginis, chelidonie, succi rad. enulæ campanæ, lapa-ris acuti ana 3 i. cum panxillo secus olei antiqui & olei ros. addendo axungia porcina q. f. & acetis exi-guum, bulliant lenio igne ad consumptionem succorum, in fine addendo pul. litharg. auri & argenti, pul. ireos, lupinorum ana 3 i. pul. rasuræ, ligni guaiaci 3 B. bene incorporantur, & fiat linimentum secundum artem. Expertus sum etiam valere decoctum guaiaci, vt in morbo gallico vti solemus, cum optima victus ratione; interea adhibendo lotiones, linimenta, vnguenta, in Obseruatione præcedente dicta.*

SCHOLIA.

Orginem vero præsentis mali, Agineta ad ni-trosam fallamque pituitam refert. Hinc Gui-lhelmus Placentinus lib. 3. capit. 4. hoc malum ali-quando cum humidis, aliquando cum siccis seu aridis pustulis accidere recitat; siue recens, siue per temporis diuturnitatem, vtrumque euenerit. Illud autem

autem ex pituita falsa, nondum abunde assata, aut ex sanguine quodam modo exalato cum bile commisto. Hoc vero ex pituita ad vnguem exusta, siue ex sanguine cum bile iam quasi compacto, prouenire. Razes De puerorum aegritud. ex sanguinis redundantia, cum cutis humiditate, hunc morbum accidere testatur. Constat etenim apud vniuersos Medicinæ professores, ex humoribus prauis, falsis, nitrosis, acutis, erodentibus, modo tenuibus, modo crassis, aut ex vtriusque permixtis, vel in vtero matris ante partum progenitis, vel post ortum ex malo cibo euenire. In saphato humido, per combustionem humiditatem: in sicco, ex atra bile. Est itaque in achore materia mixta, vnde & variam formam retinet: Nam ex materia tenui & mordaci, cutem vellicat, & ægum ad scalpendum compellit, & cute disrumpit, vlcera prodeunt. Partim intuitu, partim ex narratione eorum, qui hac labe corripiuntur,prehenduntur. Saphatum humidum, cum pruritu mordicante & ardorem incitante, exorditur, cum scalpendi desiderio; loco intumescente, & ex foraminibus cruore emanante; plerumque cum pediculatione, vermicibus subinde sub crustis delitescens: è quibus fætor abominabilis exhalat, Quæ virus emittit, ad saphatum humidum refertur. Quæ vero incipit cum squamis, & virus non emittit, ad siccum pertinet. In sicco color croceus est, viridis & niger, nihilque profluit, vel exiguum quid. Species illa sexta Saphati apud Haly abbatem, furfuracea est: quam Niculus quoque in facie, barba, capite, circa aures, pectus, & gulam vult apparere, à qua cortices squamæ cinericiæ desluunt. Quod ad prognostica signa attinet: Tinea recens, vt alia infectiones cutis, quanto recentior, tanto curatu facilior: quamvis & hæc difficulter curetur. At antiqua non recipit curationem, nisi cum maxima difficultate, labore, & diuturno tempore, intemperie mala iam confirmata: & si curetur, raro ibidem pili nascuntur, parte illa semper debiliore permanente. Quæto magis profundantur in cute, & fixæ sint: tanto tardius curantur. Saphatum si in hyeme contingat, teste Auicenna, velociter aufertur: eo quod hyems acuitatem remittit. Permutantur fere omnes ad depilationem, ophiasin, alopeciam, corruptentes radices pilorum, vlcerantes carnem, si inueterascunt: & humida antiqua vix curatur, nisi cum priuatione pilorum.

OBSERVATIO XIX.

De infante saphatum habente, seu tineam.

Infans cum saphatum in capite haberet, seu tineam, & mater curationem à me peteret, consuli ne subito medicamenta capiti admoueret: Nam solent infantes hoc malo (quod illis frequens est ex lactis corruptione, vel abundantia eiusdem, vel ex vtero materno) iuxta Rhafem à variis morbis præseruari, vt epilepsia, conuulsione, passionibus melancholicis, ita vt experientia sæpe vidimus, tales infantes hilares & incundos esse. Hinc, doctissimo medicorum auctoritate, nisi parentibus virgibus, à curatione multi abstinent. Quod si vero insistent parentes, vt mater huius infantis, vt medicamenta aliqua leuia adhibeamus, curabimus; neque materiam in cute constringemus, sed potius leuib medicamentis attrahentibus caput abluemus, & præcipuam curationem, auctoritate Rhafis, in nutrimen seu matrem, reiciemus: vt postea latius in scholio referemus. Matri igitur consuli, cum materia videretur falsa & acris, nam infans

plorabat, vigilabat, & continuo caput iaciebat hinc inde, vt vncias duas syrapi ex infusione rosarum pallidarum fumeret; vt ita lac corrigeretur: & vt fascia lata manus pueri ligaret, ne malum scalperei: & imperaui, vt caput lauaret decocto herdei ex cortice malua fumaria, & boraginis. Eoque loto, vt mater acciperet caules leuiter torrefactos super cineres, & butyro loto inunctos, capiti infantis applicaret. Alioqui si videt vlcera madentia restringi, folia hederæ, eodem modo torrefacta & inuncta admoueret. Sed quia adhuc continuo caput mouebat puer cum vigiliari instantia, folia atriplicis vt apponerentur, mandaui; hoc enim iuxta Rhafem attrahit ad se acuitatem summam, & venenositatem, quod & nos experti sumus. Id etiam mirabiliter cõfert, si radices althææ decoctæ cum vrina pueri applicentur. Hæc iam ita dicta profuere, vt non opus fuerit id vehementiora procedere, quale hoc est vnguentum, quo comode vtimur in pueris vnius anni, vel maioribus. *℞. cerussa, lithargyri ana 3 v. lixiu de cinere vitæ vel vitæ secundum alios 3 iiii. olei ros. cer. ana 3 j. fiat vnguentum.* Caput prius ablui potest cum vitellus ouorum: vel vitellus potest vnguento immisceri, nempe duo lutea ouorum assata, vnguento præscripto addantur.

SCHOLIA.

Quod ad curationem huius mali attinet, primo puerorum & infantum curationem dicemus, cum hoc malo præcipue afficiantur: deinde quæ circa adultos præcipue spectant, declarabimus. Siue igitur tinea sicca fuerit, humida laborant, omnis medela in nutrimen ipsa reicienda: quæ Aeginetæ auctoritate, melioris succi cibo vtetur; atque modis omnibus, acri acerbore absternebit, præcipue vero quando inflammatione locus affectus corruptus sit. Dulcia vitæ, ne malum biliosa in caput feratur, solis quoque acignis æstus, aceti vsus, & portulacæ, vt quibusdam placet, non supote temperamento, sed interna & abstracta facultate malo huic insidiant. Lac quoque, pisciculi, & ona assata aut fixa. Auicenna iubet abstinere à dulcibus, vt dactylis; ab amaris, acris & falsis. Corpus humidis refocillandum, vt balneo. In sicca, humidiora conueniunt: in tinea, humida magis exsiccantia, vt turtures, aues parue assatæ. Similum ex prauitate humoris, Galenus pharmacovtutur, sed illa infantibus non conueniunt, ac nutritici. In quavis tenella ætate, topica, quæ sunt ex succo fumarie, scabiosæ, lappathi acuti, enulæ, adiecto lithargyrio, & incorporato cum axungia porcina antiqua, & oleo nucum, cera admixta, adhiberi possunt. Sic infans, cum tineam & parua vlcera in capite habebat, & pruritu ingentem sentiret plorabat & plurimum conquirebatur: mater vitellum oui crudum accepit; eoque totum caput oblinebat, capite etiam abluto cum vrina pueri. Altera mulier limaces rubras accipiebat, & chelidoniam comburebat, & cum sale miscebat, & capiti inspergebat. Id tamen in adultis magis valet. Poterunt vitellum oui & butyrum iisdem commisceri. Succus nasturtii cum pinguedine anseris, instillat in linimentum, tinea & omnem scabiem tollit. Altera stipulas hordei comburebat, & inde lixiu conponebat, quo caput abluerebat: deinde vnguento composito ex vitellis ouorum, thure, vel resina, cum cerâ caput inungebat: Vel ex resina, axungia porcina, puluere aristolochiæ, composito vnguento comode oblinebat, & lixiu supradictum abluerebat. At quæ magis adultis conueniunt, exempla infra dicenda docebunt.

OBSERVATIO XX.

OBSERVATIO XX.

De pueri nonem annorum, inueterata tinea laborante.

Puer Delphius annorum nouem, per quinque laborasset, præter vniuersalia medicamenta præcedentia, cum alia quibus curari non posset, hæc infrascripta remedia tandem contulerunt. *℞. lappathi acuti cum rad. her. viridis, enulæ campanæ, rad. chelidonij ana m. j. furfuris macri m. j. centaurij minoris p. j. folior. senæ 3 j. colocynthides 3 iij. agavici 3 iij. fiat omnium decoctio in aqua marina, in balneo Mariæ, in sine post decoctionem adde vitrioli parum crudi decoctæ adhuc calida existente & mane stomacho ieiunio fiat lotio capitis.* Deinde caput inungatur infrascripto linimento. *℞. butyri saliti, axungie porcine ana 3 j. sulphuris 3 j. argenti vini exstincti cum salina 3 j. vitrioli crudi 3 j.* Hoc modo conficiebatur butyrum: axungia igne per se resoluebatur, deinde sulphur per se eliquebatur supra ignem in patella terrea, mox sulphur ita liquatum & bene calidum in mortario æneum coniciebatur, pistillo semper quam diutissime ducendo, insuper butyrum liquatum & coctum ad nigredinem, calidumque admiscebatur, postea vero axungia liquata adiecta, & semper pistillo probe agitato atque hinc inde ducendo, postremo argentum vitrioli salina exstinctum iniectum est, & omnium vltimo vitriolum: atque hæc omnia in dicto mortario concutiebantur, & pistillo continuo movebantur, donec totum frigidum euaderet ac in linimentum coiret. Est autem hoc præstantissimum remedium in tinea, quantumvis inueterata, & ab omnibus incurabili iudicata, modo vniuersalia præcesserint, & vniuersalia purgatoria medicamenta, & vniuersalia, crustas, emollientia, demum detergentia ac alia linimenta, qualia antea præscripsimus. Obseruatione 17. De achore, tinea sensaphato. Hoc equidem linimento iam dicto, capite prius loto, mane stomacho ieiunio, vsus sum in illis, qui nullis aliis remediis curari poterant.

SCHOLIA.

Pueri, & præcipue infantes, (vt dictum est prius) in adultis ea non sunt negligenda. Quorum curatione præcipue etiam consistit in optimo viuendi instituto, purgatione totius corporis, si adfit cacochymia; si plethora venæ sectione: postea & per apoplegmatis capitis. Curandi etenim ratio auspicanda à vacuatione humorum, qui malum generant. Si adhuc influxerint humores, totius corporis permittenda purgatio, haud secus, quam in alopecia scriptum est. Deinde caput per os & nares purgandum, si enim influxus humorum progrium fuerit, sola localia vocata remedia citra totum. Raro tamen corpora ita pura sunt, vt purgata quæ tenues humores, sed etiam viscidos ducunt minus & fortiter & frequenter purgandum, quam in Alopecia; habita tamen semper naturarum & ætatum ratione: tenuique victu prouentus recreantem tollendus erit. Deinde topicis, quæ crassitiam & lentorem humoris incidunt; quæque facultatem discutienti & reprimendi necessario obtinent. Incipientes achores, vbi corpus vniuersum

Petr. Forest. Tom. I.

sum excrementis caruerit, cum astringentibus reprimentibusque tantum curare licebit, iuxta Galenum: vt sunt myrti buccæ, rubi folia illita, plantago, salicis folia, polygonum, & similia. Illis igitur quæ multas facultates habent, atque adeo affluentes humores reprimunt, eos vero qui in parte patiente continentur, concoquunt aut discutunt, in morbi augmento potissimum vtendum erit. Acetum itaque ex incidentium ordine existens vltra hoc quod discutit, præcipuum quiddam in se habet, quo reprimat, ac, quod influit, depellit, vt pote quod substantia sua modice calidum est, plurimum vero frigidum & partium tenuium, atque hoc ipsum cum metallicis indemus. Attamen ius iubet Rondeletius vt cum cautione, ne materia repulsa parotidas & periculosiores tumores excitet, vt experientia visum est, idque in principio. Astringentia quidem probat, sed non frigida valde. Interea topica remedia distinguere debent, vt vitium magnum est vel exiguum, recens, confirmatum, inueteratum, superficiale, vel profundum. Denique, vt est natura corporum, exiguo vitio, lenia remedia sine purgatione aliquando satisfaciunt: & ita in recenti repellentibus vtendum est. Discutientia commiscuntur eaque mediocria. Confirmato vitio & inueterato magis, quæ magis discutunt, tergent, incidunt. Leuiores remedia superficiali tinea, maiora profunda comparari debent. Sic acetum pueris, mollioribus corporibus & naturis noxium, robustioribus minus. Ex remediis sunt olea, vt rosatum myrti, oleum cydoniorum, saligininum, id est, è salicibus, quæ repellunt: alia detergent, discutunt, innum, amygd. amar. iuniperinum, fraxini, è frumento, ex cucumere asinum, ex nucleis persicorum. Axungia in alopecia descriptæ. Succus boraginis, fumarie, her. anagalli, di. parietariæ, enulæ, sambuci, absinthij, bulbi, centaurij minoris, marrubij, iueos, cucumeris agrej. Arida, sulphur, sales torrefacti, argo & metallica, cadmia, spodium, cerussa, pompholyx, chalcantidum, &c. Liqueores, lixiu, vrina, salugo cum aceto. Aulterum vinum repellit: acere vetus, discutit. Capilli prius tolluntur, deinde medicamenta adhibentur: prius leuia, & cum succo caput perficandum vel lixiu lauandum. Leuia sunt creta, argilla figularis, rubens, sapo, pomata, dissolut. aceto in pueris & mollioribus corporibus, vino austero & lixiu, spodium, antispodium, pompholyx, lapis calaminaris: miscetur initio. Mediocre est sinapis, axungia antiqua cum sulphure & aceto, radix lappathi acuti, & enula cocta ad putrilaginem. Quibus si auripigmentum, vitriolum, argentum vinum addantur, fortiora sunt. Horum plurima exempla habes apud Rondeletium. Vide etiam Holerium, & quomodo lues Venerea in tineam transierit inueteratam. Habes etiam plurima conuenientia ad Achores ex lib. I. Gal. De compos. medic. secundum locos. Vide vnguentum Gordonii ad tineam inueteratam, ad scabiem, malum mortuum & morphæam, & quæ Valescus & Concotegius scripserunt.

OBSERVATIO XXI.

De quibusdam à saphato & tinea curatis.

Iuuenis cum caput vlceribus repletum haberet & tinea afficeretur, & satis primo purgatus esset, ac caput prius rasum lotumque esset, cum decocto chelidonie, mox melle caput inunctum est, deinde puluis apum capiti inspersus fuit, eoque modo, à tinea minus inueterata, curatus fuit. Gisbertus Horstius Romæ præceptor meus, de quo sapius mentionem fecimus, hoc modo tineam capitis curabat.

D d

curabat. Caput radebat, & abluabat vrina pueri, deinde fuliginem tritam inspergebat, mox manepiforum decocto abluabat. Atque hunc puluerem quoque inspergebat, præcipue, si pediculosi essent. *℞. pul. fuliginis 3 ij. piperis ellebori albi, staphisagrie ana 3 j. misce fiat pulvis.* Idem capiebat lacertas quinq; virides, easque magnas, & in vini albi, olei communis lb. iij. decoquebat ad vini consumptionem, colabat. Cuius olei dicti sumebat lb. j. piperis, zinzib. ana 3 ij. sulphuris 3 vj. cineris corticum nucum, id est, partium illarum viridum quæ debescunt à nuce matura 3 ij. misce cum axungia vrsi aut porci masculi, adiecta cera vnguentum componebat, caputque radebat, & de tertio in tertium diem inungebat. Alius & hoc modo curatus fuit. Caput optimo lixivio accurate lotū fuit, deinde de quinto die in quintum hoc linimento innunctum, ad vigesimum vsq; diem. *℞. lacertas virides numero quinq; (vulgo apud Italos Lugoni dicuntur) olei communis, vini albi optimi ana lb. ij. bulliant ad perfectam decoctionem 3 postea coletur, addatur thuris & cere ana q. s. fiat linimentum.* Hoc medicamento utebatur eiusdem famulus Cornelius Roterodamensis medicus, qui septem annis nosocomio Mariæ consolationis præerat. Chirurgus quidam hoc vnguento ad capitis scabiem & tinea utebatur. *℞. pinguedinis porci lb. 3. rad. enul. chelidon. ana m. j. sanina 3 i. omnibus confusis & coctis, hunc puluerem immisceto, donec frigidum euadat. ℞. nucis muscatæ, caryophyl. maceris cinnamomi ana 3 j. croci 3 3. baccarum lauri, aristolochie rotundæ ana 3 ij. sulphuris 3 iij. vitellorum onorum num. ix. mellis cochlear vnum: confice vnguentum, quo caput inungito prius lotum vrina.*

SCHOLIA.

3. **T**inea in capite oboriri multis commune est: quanquam etiam tinea & saphatum in aliis partibus eueniant; licet hoc rarum sit, attamen quibusdam contingit. Si saphatum in facie oboritur, Venarius, medicus insignis Bononiensis infra scripto medicamento felicissime vsus est. *℞. camphoræ 3 3. mastiches 3 ij. thuris 3 3. myrrhæ 3 j. sulphuris vini 3 j. aquæ rosacæ 3 vi. misce, & bulliant in vase duplici, deinde per aliquot dies ad solem ponantur.* Ioannes Tyengius medicus Amstelrodamensis, puellam duodecim annorum, quæ patiebatur saphatum in capite, brachiis & tibus, hoc modo curauit. Præmissa euacuatione cum decoctione longa sanguinem purificante, decocto rasuræ ebei (puto quod intelligit lignum sanctum) abscessis capillis, hoc modo caput lauauit mandabat. *℞. fumiterræ, lapathi acuti, chelidonie, maluæ, althææ cum rad. ana m. j. florum chamomill. meliloti, furfuris ana m. 3. decoquantur in aqua, pro lotionem matutina & vespertina ante cibum. Loca infecta, deinde post lotionem exsiccata, inunxit vnguento sequenti. ℞. mucilaginis fœnugr. psyllii, axungie gallinæ, porci ana 3 j. croci 3 j. misce, deinde repetita priore lotionem, tale vnguentum parari iussit. ℞. fumiterræ, lapathi acuti, folior. bederæ ana p. j. bulliant simul, prius omnibus confusis, ad consumptionem succorum, olei laurini vncis duabus adiectis, terebinthina 3 j. 3. succi caulium 3 ij. coque ad spissitudinem linimenti. Et facta inunctione capiti imponebantur folia caulium. Rursus fiebat hæc lotio. ℞. fumar. scabios. lapathi acuti, enul. campanæ, chelidon. rad. althææ ana m. 3. furfuris, chamomill. an. m. j. seminum lini 3 j. 3. fœnugr. 3 ij. 3. lupulorum lb. 3. coquantur in aqua pro lotionem. Eaque continuata, hoc modo inungebat. ℞. pingued. porci, vituli ana 3 j. 3. terebinthina claræ 3 vj. olei ex vitellis onorum 3 3. olei seminis lini 3 3. olei*

4.

De tinea in facie. *℞. tinea in facie oboritur multis commune est: quanquam etiam tinea & saphatum in aliis partibus eueniant; licet hoc rarum sit, attamen quibusdam contingit. Si saphatum in facie oboritur, Venarius, medicus insignis Bononiensis infra scripto medicamento felicissime vsus est. ℞. camphoræ 3 3. mastiches 3 ij. thuris 3 3. myrrhæ 3 j. sulphuris vini 3 j. aquæ rosacæ 3 vi. misce, & bulliant in vase duplici, deinde per aliquot dies ad solem ponantur.* Ioannes Tyengius medicus Amstelrodamensis, puellam duodecim annorum, quæ patiebatur saphatum in capite, brachiis & tibus, hoc modo curauit. Præmissa euacuatione cum decoctione longa sanguinem purificante, decocto rasuræ ebei (puto quod intelligit lignum sanctum) abscessis capillis, hoc modo caput lauauit mandabat. ℞. fumiterræ, lapathi acuti, chelidonie, maluæ, althææ cum rad. ana m. j. florum chamomill. meliloti, furfuris ana m. 3. decoquantur in aqua, pro lotionem matutina & vespertina ante cibum. Loca infecta, deinde post lotionem exsiccata, inunxit vnguento sequenti. ℞. mucilaginis fœnugr. psyllii, axungie gallinæ, porci ana 3 j. croci 3 j. misce, deinde repetita priore lotionem, tale vnguentum parari iussit. ℞. fumiterræ, lapathi acuti, folior. bederæ ana p. j. bulliant simul, prius omnibus confusis, ad consumptionem succorum, olei laurini vncis duabus adiectis, terebinthina 3 j. 3. succi caulium 3 ij. coque ad spissitudinem linimenti. Et facta inunctione capiti imponebantur folia caulium. Rursus fiebat hæc lotio. ℞. fumar. scabios. lapathi acuti, enul. campanæ, chelidon. rad. althææ ana m. 3. furfuris, chamomill. an. m. j. seminum lini 3 j. 3. fœnugr. 3 ij. 3. lupulorum lb. 3. coquantur in aqua pro lotionem. Eaque continuata, hoc modo inungebat. ℞. pingued. porci, vituli ana 3 j. 3. terebinthina claræ 3 vj. olei ex vitellis onorum 3 3. olei seminis lini 3 3. olei

massichini & laurini ana 3 ij. decoct. plantag. folior. olinar. fumar. lapathi acuti, caudæ equinæ 3 ij. pomum granati acetosi cum toto, foliorum bederæ m. 3. contundantur contundenda, deinde cum prædicta pinguedine & oleis bulliant ad consumptionem succi: postea fortiter coletur, addendo lubargyri ana 3 3. argenti 3 3. cerussæ 3 ij. calcis decies lota, aluminis rochi combusti ana 3 j. 3. argenti vini extincti cum salina 3 j. misce, & cum cera alba fiat vnguentum in melle. Postea ℞. succorum fumiterræ, chelidonie, scabiosæ, boraginis, enulæ campanæ, lapathi acuti ana 3 j. 3. lubargyri ana 3 3. terantur subtilissime & incorporantur cum axungia porci & modico aceti, addendo gummi guaiaci 3 3. 3. nicti fiat vnguentum molle. Atque istis remediis curatum fuit caput. Manebant tamen loca infecta in brachiis & tibus, in quibus generabantur furfures, quare utebatur hac lotionem. ℞. foliorum bederæ alboræ, betæ, maluarum cum rad. lapathi acuti, scabiosæ, bordei, rasuræ guaiaci ana m. j. decoquantur in aqua. ℞. mucilag. fœnugr. acii, sem. psyllii extrahæ cum aqua solari, axungie gallinæ, olei amygd. dulc. ana 3 j. 3. pul. corticum myrebal. citrinorum 3 ij. gummi guaiaci 3 j. 3. palpe colocynth. 3 j. misce, fiat vnguentum. ℞. folior. bederæ, anagallidis fumar. sicla, maluar. bordei, florum chamomill. meliloti, furfuris, ana m. 3. rasuræ guaiaci 3 ij. rad. lapathi acuti, asphodelorum, chelidonie ana 3 j. 3. sulphuris 3 ij. fiat decoctio pro lotionem. ℞. mucilag. fœnugr. sem. psyllii, axungie gallinæ, olei ex vitellis onorum, succi caulium, misce, & fiat vnguentum molle. ℞. rad. enul. campanæ, lapathi acuti, asphodel. ana 3 ij. fœnugr. psyllii ana 3 j. 3. fiat decoctio in aqua solari, plenissima decoctione. Cuius ℞. mucilaginis, axungie porcine, gallinæ, olei ex vitellis onorum, succi caulium, gummi guaiaci ana 3 j. 3. bulliant simul, & fiat vnguentum molle cum exiguo cera. Illis vltimis remediis curauit scabiem fœdissimam laeuius, & crustosam in facie.

OBSERVATIO XXII.

De capite tinfo ac scabioso, cum squamis & crustis ac pilorum euulsione, colore cinericio, ac odore fetido & aspectu abominabili.

Vir quidam caput scabiosum habens cum squamis & crustis ac pilorum euulsione, cum colore cinericio, odore fetido, aspectuque abominabili, ad me consultum venit: quem cum vidissem, citula laborare iudicavi. Post vniuersalia remedia adhibita, nempe materiam coctionem & euacuationem, consului, ut abraso capite hoc ipsum sepius lauaret decocto lapathi acuti, fumar. florum chamomilla, anagallidis, betæ, & caulium rubrorum, maluæ, & vitotum caput fricaret cum tartaro dissoluto in eodem decocto; & deinde inungeret omni die sequenti vnguento. ℞. cineris capill. humanorum masculi (alioqui fœminæ, si fœmina sit tinea, ut Guilielmus de Saliceto iubei) 3 j. corticum anellanaum comminulorum 3 j. 3. facis olei com. 3 ij. 3. mellis despumati 3 ij. 3. olei de vitellis onorum 3 3. myrrhæ 3 j. 3. albor. 3 3. croci 3 ij. misce admodum vnguenti. Interea ut hæc vel simili lotionem utebatur mandavi. ℞. folior. bederæ, bederæ arboræ, fumar. betæ Reperi, lapathi acuti cum rad. ana m. j. folior. senæ, epithym. ana 3 3. decoctio in aqua communis. Quod si illis remediis non curaretur, iussi ut iuberet sibi parari vnguentum Gordonii, cuius efficaciam scribit Valescius adeo magnam esse, ut in multis fuerit expertus, præcipue vero in quadâ inuencula, cui tinea durat uerat fere per 14. annos. Cuius hæc est descriptio. ℞. ellebori albi & nigri, sulphuris vini, lubargyri, calcis vini

vine, vitrioli, aluminis, galliarum, fuliginis oris furfuris, cinerum clauellatarum ana 3 3. argenti vini extincti, vitidis æris ana 3 ij. fiat pul. Deinde ℞. succorum boraginis, scabiosæ, fumar. lapathi acuti ana 3 ij. bulliant simul lento igne cum face olei antiqui, & in fine, picis liquidæ 3 j. 3. ceræ nouæ q. s. fiat vnguentum. Estque illud procudubio tantæ virtutis, ut in corpore prius repurgato & mundificato, omnem infectionem per scientiam humanam curabilem sanet; siue sit tinea, siue scabies, siue malum mortuum, siue morphea: & ideo in reuerentia & in honore habendum.

SCHOLIA.

Ad vitia capitis scabiosa, & saniosa Alexander Trallianus vitur ruta & alumine, detritis ex melle in capite prius raso. Si vero cutis à capite recellerit; olei folia cocta ex melle indit. Ad vlcuscula vero densa & rubra, capite prius raso; ac aqua nitro abstergo, sulphure viuo ex hominis vrina contrito, vitur vel argenti spumæ, cerussæ ana 3 xij. sulphuris vini 3 viij. cerato myrteo exceptis. Aut cremat lutoriam, quæ melanteria Græcis dicitur, cum aceto inungit. Ad achoras corpore prius repurgato, ut in alopecia, si dolor vehemens affigit, & multa sanies excernitur, cataplasma imponit ex lente læuigata coctaque cum mellis momento: aut ex pane cum coriandro, aut plantagine repurgato, ut in alopecia, ubi accessiones remittunt, partem affectam tundit, abstergit fœnugræci decocto, aut betæ. Sed & hoc ad achoras & totius corporis eruptiones valet. cerussæ 3 vj. argenti spumæ 3 iij. 3. ceræ 3 vj. olei rosacæ aut myrtei q. s. ut ceratum liquidius efficiat: sicca cerato misceto, & caput inungito. Hoc quidem sequens ad tinea valet in omni ætate, etiam puerili sine periculo. ℞. succi fumar. scabiosæ, lapathi acuti, enulæ ana lb. 3. lubargyri 3 ij. misce cum axungia antiqua porcina, & oleo nucum, q. s. cera adiecta. In adultis & in inueterata tinea, scabie, morphea. ℞. sulphuris vini, ellebori albi, cumini, staphisagrie ana 3 3. argenti vini 3 ij. vel paulo plus in robustis, axungie porcine 3 ij. incorporantur. vtendum cum cautione, præcedentibus vniuersalibus remediis.

OBSERVATIO XXIII.

De crustis caput infantis occupantibus.

Infans, qui vlnis matris ad me deferbatur, crustas ac vlcera crustosa in capite habebat. Vt infantem lactabat, matris, quæ puerum seu infantem lactabat, ut optimo victus ordine utebatur, tum edulis pituitam salisam corrigentibus (matre etiam cum syrupo ex insus. ros. pallidarum cum rhab. & senæ leuiter repurgata) mandavi. Deinde de vlcere suo vlcera ipsa tum crustas multo lacte irroraret: mox lacte leuiter detergo, vitello oui crudo crustas ac vlcera oblineret, ac postremo coronali capitis parti versus sinciput, ubi vlcera magis affligebant, folium caulis tepidum vt admodum, iussi, & vt sepius renouaret. Istuc facillimis remediis infans intra paucos dies sanatus est.

SCHOLIA.

In pueris lactentibus (teste Concoregio) sepe euenit agritudo, quæ crusta dicitur, in capite & fronte, & multoties ad alia membra sese extendit. Pet. Forest. Tom. 1.

dit. Accidit autem propter acuitatem lactis inducentis faldedinem, cum in nutrimentum cedere deberet. Nutrix abstinerere debet à salis, caseo, alio, sinapi, & omnibus acutis, & vino, nisi aqua diluatur. Caput lauare potest, decoct. flor. chamomill. ros. foliorum maluæ & furfuris deinde panis, lotus & tritus cum butyro vel oleo rosaceo, aut viroque simul appendus. Mulier culæ etiam folium hederæ commode applicant. Sed cum hoc malum ad achores quoque pertineat, vide Aëtium lib. 6. cap. 68. & cap. 72. De iis quæ ad achores valere scripsit: & quæ ad cicatricem achores ducant.

OBSERVATIO XXIV.

De Fano in puero lactante, quem Græci κελος appellant.

Infans alius in capite fauum habebat, cum ingente pruritu, deferbatur autem & hic vlnis matris ad me consilij causa. Imperavi ut caput leuiter balnearetur cum decocto fœnugræci, maluæ & althææ, deinde ut inungeret solo oleo rosaceo, in quo camphora exiguum immixtum esset, alioqui si illis non curaretur, iussi ut in officina pharmacopœus pararet oleum descriptum à Montagnana consultario me 298. quod egregie valet ad crustas seu eruptiones puerorum seu infantum, iisdem contingentibus in facie, in capite, aut alia quacunque parte corporis. Quod ita conficitur. ℞. vitellos oui assatos vel elixatos ad duritiem num. 16. myrrhæ 3 j. rad. iari, id est, aronis seu serpentaria minoris 3 3. ellebori nigri 3. iij. comminuantur, vel digitis vitelli onorum frangantur, deinde in ferrea sartagine ponantur, & commisceantur cum prædictis pulueribus, & coquantur super cai bonibus ignitis absque flamma, donec spumam emiserint, tunc exprimatur oleum seu liquor eiusdem, & colligatur, idque toties coquendo & exprimendo, quoties spumam seu liquorem reddat: tunc demum abstergantur facies & collectum oleum, atque ita expressum diligenter in vase stricti orificij & ore occluso seruetur ad vsu. Est hoc remedium infallibile, quo omnes partes corporis affectæ sepius in die liniantur; cadet enim crusta & remouebitur, & demum vlcuscula exsiccat, & sanabitur infans. Valet enim non minus ad fauum, quam tinea, saphatum, vel achores. Nam ea quæ ad crustas capitis puerorum, à neoteris prædictis scripta sunt, valere, (vri etiam est oleum ex vitellis onorum coctum, iniectione modico myrrhæ, rad. iaris & ellebori nigri dum conficitur, vel oleum de frumento:) eadem quoque conferunt fauis & achoribus, seu tineis.

SCHOLIA.

Fauum simile achoribus vitium esse testatus est Alexander Trallianus, magnitudine tantum differens. Nam foramina meatuum, vnde humor emanat, apum fauis respondent, vnde etiam Græci Fauus, seu cerion apud veteres nominatum est. κελος. In achoribus etiam dictis non videntur meatuum foramina; ex quibus humor in eis emanat. Paulus tamen dicit, tenuissima foramina achores habere, sic scribens. Inter capitis vitia, quæ in cute oboruntur, vnum est, quod appellatur Græcis achor, à nostris manantia vlcera, tenuissimis cutem foraminibus perforans, per quæ glutinosa fertur sanies. Simile ipsi malum specie est, quod à faui similitudine κελος à Græcis nominatur: quod magis amplius foraminibus exasperatum est, quibus humor crassitudinem mellis referens, sicut in apum fauis, continetur. Quidam tamen meli-inter fauum ceridem cum fauis confundunt: quanquam meliceros & melicetumica sua continentur. Vide Sebalianum Austrum ridem.

Dd ij De mor.

Cause.

4.

De morbis puerorum, & de vitiis hoc vitiis lib. 1. Diosc. cap. 14. & Celsus lib. 5. qui utrumque commiscet genus. Alias de Meliceride, nunc de Fauo sermo est. Fit autem, ut etiam Achores teste Paulo, ex nitrosa salsaque pituita. Neoterici praeterea fieri volunt ex phlegmate putrefacto in caneris subtercutem. Alii ex sanguine corrupto in virus conuerso. Notae per se sunt manifestae, cum ex foraminibus terebratis humor crassitudine mellis effluat.

Notae.

Prognostica.

Curatio.

Alij addunt, quod virus exiit cum pruritu & putredine. Si cito succurratur optima victus ratione, & pituitosus falsusque humor frequenter in adultis purgetur, cito curabitur: alioquin in deterius labitur malum. Auctores eadem adhibent remedia, quae achoribus conferunt, unde etiam sub eodem capite & Paulus & Trallianus tractant. Vicius igitur ratio ex cibis boni sacci constare; omnia acris salisae vitari debent; praesertim si inflammationem affertus respiciat. Postquam corpus superfluo decenter erit lenatum, derasis capillis, caput fovendum bis terne die, aut etiam saepius, aqua calida in qua myrtus sit cocta, rubus, vel lenticula, vel amari lupini. Si plus sanies emanat, recte illinuntur folia salicis cum aqua vel lenticula, vel cimolia, terra Cretica vel Samia. Alii ad exsicandos fauos, inspergunt puluerem exsiccatum ex ungulis caprinis, testis auellandarum, corticum castaneorum, cornu cervi viti: & si adest caliditas, aceti modicum adungi potest. In pueris, medicamenta congrua lacte soluta illinuntur iuxta Paulum. Plura vide apud eundem & Trallianum, quae ad Achoras & fauum similiter valere scripserunt.

OBSERVATIO XXV.

De puero trium annorum, fauum in capite manantem habente.

1. Mater cum puero trium annorum fauum in capite habente consilij causa ad medeflectebat, ut puer a me curari posset. Iussi, ut primo puer acciperet syr. ex infus. ros. 3 j. & syr. de fumoterra 3 b. cum 3 ij. feri lactis, deinde infundere iusti 3 ij. folior. sena sem. anisi 3 ij. in 3 iij. feri lactis per noctem, mane expressionis addebat syr. de fumoterra, de epithymo an. 3 b. misce. Deinde post capitis abluitionem cum decocto foliorum salicis, parietariae, betae albae, ut hoc vnguento subsequenti inungeretur mandavi: 2. lithargyri nutriti cum oleo ros. & aceto 3 j. cerussa 3 b. aloes succotrinae, myrrhae, fuliginis oris furni, iustiae ana 3 j. b. olei ros. & aceti q. s. probe misceantur in mortario, & fiat vnguentum instar nutriti; ut artis est.

SCHOLIA.

2. Inter Neotericos Medicos & Gordionus & Valeriscus caput seorsum ponunt, De fauo virus liquidum melleum in capite exstillante, & quamvis multa remedia ponunt, quibusdam, ut fortioribus, non est vtiendum in infantibus aut corporibus mollioribus; ut prius quoque dictum est. In lactentibus sufficiunt lithargyrium, cerussa, oleum nucum, & his similia: quibus tamen valde siptica, ut gallam, non adiungemus; multo minus calida, ut calcem, Historia milia qui culum, quod exiis euenire poterit; ne nobis contingat, quod militi aliquando euenit, cuius historia ponitur apud Valerium. Hic enim cum haberet nepotem suum, ne potem timentum, qui ab hoc malo inueterato longo tempore perdurante curari non poterat, apposuit vnguentum capiti ex arsenico, sulphure, viridi aris, sena;

ne sinapis confectum, & mane sequenti puer ille, qui erat duodecim annorum, inuentus est mortuus in lecto. Ex libro cum remedium collegisset, more Empiricorum, sine cantione, nec observata etate, eo pessime usus est in pueri necem. Vnde aphorismus ille Ioannis Damasceni medici egregii hic veritatem obtinuit. Cum immensa (inquit) in medicina sit profunditas, vti remediis secundum liberos, sine solerti ingenio, molestum est: & nos tenebra addere possumus, & periculosum est. Felix ergo quem faciant aliena pericula cautum. Praestat igitur vti leuibus; quale hoc est scilicet a Bayro expertum tam in fauis quam achoribus: nempe caput abluere cum decocto foliorum salicis, foliorum parietariae, betae albae, lentium: & post abluitionem inungere vnguento infra scripto: 2. lithargyri 3 j. foliorum ruta viridis 3 b. staphisagria 3 ij. vitrioli 3 j. confice in mortario, cum aceto & oleo myrtico diu agitando, & inungere poteris eo fricte caput & inungere loco saponis: & est mirabile. Aut fac emplastrum ex foliis rubi viridibus, vel radicibus blui albi; egregie sanat.

OBSERVATIO XXVI.

De psydriaci seu pustulis rubris.

Psydriaci, nempe pustulas paruas in cute capitis, puer habebat, similiter in fronte similes vesicis eminentibus in superficie rubicundas, asperas; quas inungere iussi, cum humida quoque essent & virus effunderent cum magno pruritu, vnguento sequenti. 2. lithargyri, cerussa, ana 3 j. b. creta alba, sulphuris ana 3 ij. cum oleo myrtino, fiat vnguentum.

SCHOLIA.

Sunt autem Psydriaci (teste Tralliano) exiguae capitis tubercula, pustulis similia, quae summum cutem excedunt. Exanthemata vero, superficialia cutis exulcerationes, sunt subrubicunda & aspera. Vtrumque vitium praedictis infrapostis exteritur, Argenti spuma, cerussa ana 3 iij. aluminis, viti folior. viridum ana 3 j. ex aceto myrticoque oleo inunguntur. Magis autem proficiunt ad ea, quae humiditate scatent. Eadem habes apud Agnetam, qui capiti prius raso rutam & alumen melle trita imponit & inungit. Si cutis a capite abscedit, olea folia elixa cum melle inducit.

OBSERVATIO XXVII.

De alio puero etiam laborante pustulis paruis calidis, caput & praecipue frontem occupantibus.

Puer quinque annorum, qui pustulas rubras circa caput & praecipue frontem habebat, vti & alius in mento: quibus creatam albam cum succo semperuina mixtam, pauco adiecto aceto, lini menti instar imposuimus: deinde ut serum lactis in quo sumaria viridis incoctat, ut puer bibere mane, mandauimus. Ac isto remedio pustulae, quae valde biliofae erant, exsiccatae & sanatae sunt. Ad quas etiam istis diebus faciem mulieris fedantes, linimento, quod ex succo semperuinae & flore lactis seu crema constaret, commode vti sumus.

SCHOLIA.

SCHOLIA.

OBSERVATIO XXIX.

De duobus puerulis nuper natis capitis magnitudine affectis, quod vitium hydrocephalus vocatur.

Puerulus nuper natus ingenti capitis magnitudine afficiebatur: quem ut recte curaremus, nutriti imperauimus ut victus ratione exsiccante vteretur, illamque saepius purgauimus cum pilulis de hiera. Et quia non erat materia aquosa valde copiosa, diaphoreticis eandem curari tentauimus; vnguento quod constabat ex puluere absinthij, chamomill. origani ana 3 iij. pul. myrtill. ros. rub. meliloti ana 3. olei chamomill. q. s. ad incorporationem cum pauco butyro & cera adiecta fiebat vnguentum. Post inunctionem, puluerem ex myrtillis ros. cinna-momo, caryophyllis, chamomill. inspergi iussimus. Quibus infans curatus est. Alius vero puer eo medicamento curatus est, quo Placentinus in eodem casu feliciter usus est, vniuerso capite cum oleo chamamelino & sulphure inuncto, accipiendo olei chamomillae 3 iij. sulphuris 3 j. quibus commistis bis in die pueri caput calide per mensem oblinebatur; quo facto, lana calida & secca capiti imponebatur, donec sanitatem consecutus est.

SCHOLIA.

OBSERVATIO XXVIII.

De puero quodam duodecim annorum caput scabiosum cum crustis habente.

Capite scabioso cum crustis puer duodecim annorum laborabat. Huic decoctum longum sequens praescripsi. 2. rad. enul. campanae, lapathi acuti ana 3 b. fumar. scabios. summitatum lupulorum, borag. buglossae, acetosae ana m. j. sem. anisi 3 iij. folior. sena 3 j. epithymi 3 iij. polypodij querc. 3 b. glycyrrhizae derae 3 iij. ruarum passul. enucleatar. 3 j. fiat decoctio in aqua communi pro 15. j. Colaturae adde syrup. de succo sumariae, de epithymo ana 3 j. b. misce, fiat apozema, pro iij. dosibus matutinis. Verum ut crustae amouerentur, iubebam fieri decoctum ex foliis maluae, betae, viol. sumariae, salicis, quo abluerat caput. mox vitellis crudis adiecto butyro oblinebat caput, prius detrusis pilis, vel abrasis. Postea etiam ut lauaret iussi cum virina, cui sal iniectum erat, & a lotionem inungebat oleo nucum, viol. per quatuor dies: mox denuo lauabat decocto supra scripto, adiectis foliis scabios. centaurij minoris, chelidon. cum rad. hederis arboreae. Postremo caput oblinebat pinguedine anseris, succo nasturtij immixto. Quo remedio monacha empirica omnem scabiem curabat. Quibus medicamentis hic puer tandem sanatus est.

SCHOLIA.

Hic casus ad tineam inueteratam pertinet, de qua satis antea dictum est. Nos alias hoc quidem experimento commode multos curauimus, quod ex rad. enul. succo scabios. puluere hellebori nigri, sulphure exiguo, oleo nucum & myrtico confectum erat. Multi quoque referuntur curati a capite scabioso hoc sequenti remedio. 2. rad. lapathi acuti, chelidon. corticis salicis ana p. b. in furno combure, & cum vrima pueri, sale iniecto. Habes consultatio-nem egregiam ad tineam antiquam, & scabiem capitis in adultis, apud Montanum, consultatione 22. quae remedia hic transferri possunt.

Petr. Forest. Tom. 1.

Congregatur interdum, praesertim in capitibus puerorum, aqua in medio aut cutis & pericranij, aut huius & ossis; ὁδρεκέφαλον Graeci vocant: Auienna aquam extra cranium: Haly abbas apostema intercutaneum. Sic Galenus aquam in capite extra cranium interdum esse admittit, tunc quoque tumorem apparere mollem. Aut quandoque sub cranio consistere, neque tunc foris committere. Aut quandoque utrobique inesse. Qui vero intra cranium consisterit, hunc quidam exponunt, aut sub cranio consistere, videlicet supra meningem duram, à barbaris matrem vocatam. Eiusmodi morbum nequaquam fieri, neq; inchoari, nisi in recens natis puerulis, Guilhelmus Placentinus admittit: qui causam huius aquae conficit in duas tantum, nempe infantis posturam in vtero matris, quae capite inclinato propendat, faciliusque ad eum aquae humiditas defluat, deinde in immensam capitis capacitatem: ut ad longum quoque explicat Sebastianus Auzias, in libro suo De puerorum morbis; quamvis non desint alij qui Guilhelmi sententiae refragentur, & causam referant in cerebri naturam valde humidam, & in tegumentis sui imbecillitatem, hoc est, ossis sine cranij humiditate non exhalante, sed retenta & in vaporem mutata. Terciam causam addunt, vaporum pronentum ad ipsum cerebrum, qui frigidityte coacervati in aquam conuertuntur. Auienna vero inculcat obstetricem male & inconcinne caput infantis tractantem, componentem, effigiantem siue fingentem comprimentemve: quare ob saturatum reclusionem, venarum oscula referentur, atque deinde aqueus ille latex sub cuticula decurrat. Cuius auctoritate nonnulli permoti, alias tres aquae extra caluariam contritae inferunt causas: videlicet facultatis expultricis cerebri potentiam: reuenticis vero impotentiam, atque aquae nutrimenti copiosam administrationem, quae facile in capiti inter cutem caluariamque surrogetur. Aetius lib. 6. cap. 1. De hydrocephalis ex Leonida, latentes causas refert, & spontaneas rarefactis localibus vasis ad apparentes ex percussione & contusione, vel ybi duriori manu obstetrix infantis caput laedat. Si est

Signa.

Si est inter cranium & cutem, adest tumor mollis: qui si comprimatur digito, cedit, & sentit eger do-
lorem & morsum in partibus externis. Si inter
cranium, piam matrem, & duram, eger sentit
gravitatem interius & cum difficultate claudantur ocu-
li: assidue quoque lacrymantur, & manent aperti,
locum unum intuentes, & hæc non curatur, teste
Alicenna. Curatur autem vel diætâ, potione &
chirurgia. Nutrici iniungendum; ne humectanti-
bus vescatur, ærem inhabitet sicum, boreali statu
obuium: temperetur lignis aridis: à potu abstineat,
& utatur assis. Potio infantibus non convenit, sed
nutrici, si opus est, materia exinanienda, resolu-
enda, & cerebrum roborandum, quidam pueris ster-
nutamenta leuia præscribunt. De quibus omni-
bus, vide Sebastianum Austrii lib. suo De mor-
bis puerorum. Emplastra, embrochas, linimenta
diaphoretica adhibent. Quale hoc est: *℞. origa-
ni, calamenti, faurine, stachados, serpilli, galla-
rum cupressi ana 3 ss. cinnamomi, nucis moscatae,
corticum citri, macis ana 3 i. cera 3 iii. olei lilio-
rum, de casto ana 3 j. s. succi maior an. 3 xj. & tali
modo concinnant emplastrum. Cerebrum robo-
rant odoramentis exsiccatoriis. De chirurgia, se-
quenti scholio dicemus.*

Prognostica
Curatio.

OBSERVATIO XXX.

De infante post hydrocephalon ex epilepsia
obveniente.

1. Infelix puerulus in pago Antifylua dicto filio-
lus Henrici Verlanii generis Domini Præfidis
Hollandiæ, cum nasceretur, forte ex duriorē tra-
statione obstetricis, hydrocephalo afficiebatur.
Chirurgus quidam puluerem exsiccantem capiti
cum inspersisset, nec alia remedia adhibuisset, cum
forte incisio magis profuisset, (de qua in scholio
subsequente) hydrocephalus semper deinde in
maiorē molem accrevit. Post duos menses dein-
de epilepsiam incurrens, frustra adhibitis reme-
diis, quartum agens mensem, cum ad illud cu-
randum morte instante accitus essem paroxysmis
epilepticis semper incrementibus. De huius morte
etiam ex genitura pueruli, prælagium feci, ad
præsidem eundem scriptum, qui puerulus, eodem
die, quo nostrum prælagium Præses accepisset,
mortuus est.

SCHOLIA.

2. Hic in principio convenisset sectio, ut ita
materia illa aquea corrupta effluente puer salvari
potuisset, vel causticis exsiccantibus adhibitis. Cum
& in tenellis pueris sola cauteria in nucha posita
Bononiæ à præceptoribus nostris ita iugerint, ut
postea ab epilepsia liberi fuerint infantes: quem-
admodum sæpe spectavimus. Male igitur hoc re-
medium hic à vulgaribus ut truculentum & atrox

deridetur. Interea tamen cum sectio hic præter-
missa fuit, infans ad epilepsiam lethalem postea
devenit. Scimus tamen, quod si aquea ista collectio
inter calvariæ continetur, decreto Alicennæ mini-
me curatur, cum medicamenta aquam egerentia, cal-
da & caustica infantes adhuc tenerim mollesque exi-
stentes, ferre non possunt: & ideo nequaquam curatio-
nem hanc attentandam esse velim. Quamvis tamen
è diverso reperiantur, qui cauteriis, esse tamen
capitis non perforato, atque medicinis diaphore-
ticis hoc malum fuisse curatum vidisse se, atte-
stentur. Quod tamen in pueris experiri velle, cum
cautione non parva id amoliendum esse (teste Se-
bastiani Austrii) commonemur. Propterea, quan-
do eiusmodi aqua fuerit copiosa, aut ab exteriori-
bus ad interiora violenter detrusa dicunt imme-
dicabile plerumque malum esse, ob ingentem ce-
rebrī malitiam: nec minus, ubi infantes aquea
ista collectione laborantes spasmodum inciderint,
periculosum fore, ob ingentem cerebri malitiam;
quod ex redundantia nervis communicata eue-
niat, ob læsionem non parvam, quæ in principio
fit nervorum, videlicet cerebro: quare ex eius-
modi spasmō exitum portendi. Attamen cum hic
post duos menses prius epilepsia oborta esset, si
cisco in principio facta fuisset, minus hæc acciden-
tia euenissent. Et quamquam Neoterici, inter
quos est Guilhelmus Placentinus & Niccolus Flo-
rentinus, hanc curationem per incisionem non
commendant in infantibus: Nos tamen vidimus
infantē & filiolū Magistrī Petri Friderici Chi-
rurgi Delphensis, quē ipse ex fonte sacro suscep-
erant. Filiolus quoque M. Petri de Meer Pen-
sionarij Delphensis, licet post incisionem cura-
tus, postea tamen obiit, non quidem propter in-
cisionem, quia diu curatus erat; verum post ali-
quot dies incidens in febrem, mortuus est. Inte-
rea tamen si sit aqua extra cranium, & humidi-
tas non sit multa, Concoregius ex mente Alicen-
næ, incidere iubet cutem secundum latitudinem;
si vero multa crucis instar incidit, aquam per vi-
ces euacuando, deinde cum lixiis & vnguentis
conuenientibus curat. Verum cum hæc ad Chi-
rurgiam pertineant, de iis dicemus, cum de tumo-
ribus præter naturam agemus. Interea perlegas
rationem curandi per incisionem, quæ apud Act.
scripta sunt, ex Leonida de hydrocephalo lib. 6. cap.
1. & Paulum Aeginetam lib. 6. cap. 3. & quæ Se-
bastianus Austrius in libro suo, De morbis pue-
rorum; de morbo tertio puerorum hydrocephalo dicto de
Chirurgica curatione, ex Guilhelmo Placent. mutuo
accepit. Satis est nunc loca ostendisse; de his la-
tius tractabimus, De tumoribus præter naturam.
Cum igitur omnes affectus exteriores cutis capitis
absoluerimus, huic libro octavo finem impone-
mus, ad reliquos capitis affectus, morbos, eius-
que symptomata nunc transeunt.

Finis libri octavi.

OBSERVATIONVM ET
CVRATIONVM MEDICINALIVM

Liber nonus.

DE VARIIS CAPITIS DOLORIBVS.

OBSERVATIO I.

De dolore capitis ex ardore solis oborto.

Ir annorum 30. qui in foro
frumentario Delphis habita-
bat, ex leuissima causa dolorē
capitis incurabat. Hic autem
cum diu extra urbem canicu-
la exstuant obambulasset,
domum reuersus in capitis
dolorem vehementiorem in-
cidit. Ad quem accitus postquam ex eius sermo-
ne intellexissem, quod ex longiore mora in sole
plorationem præsentem, ardorem frontis com-
parebat, & ut æger referebat; caput illi veluti inane
apparebat, nec vilo pondere premebatur, oculi
lacrimas lacrimas refugiebant, scintillabant, facili-
tate motu ciebantur. Vigiliis quoque immodicis fati-
gabat, & si somnus obrepere, implacida &
insuavis erat; non quietem sed laborem afferens,
celeriterque experscebatur, & in iram præcep-
tū. Hæc cum diligenter animaduertissem,
tunc mihi in mentem venit antequam remedia
adhiberem, illud dictum Gal. præfida doloris ca-
pitis circa distinctionem adhibere, vel literis manda-
re, plus noxæ, quam commodi in adfert, qui in eum
modum remedia adhibentibus vel docentibus fidem ad-
hibent. Non enim omnes ob vnam corporis dis-
positionem, vel causam, capitis cruciatu infe-
scantur. Verum ut plures sunt hæc dispositiones
seu cause, ita propria quoque singularum cura-
tio existit. Nec in hac sola, sed re quavis, indi-
stinctio confusionem parit. Cum igitur hic tan-
tum nuda sit intemperies, causa procatartica,
nempe solis ardore, præcedente, alteratione tan-
tum opus erat. Ideo ægrum quiescere iussi, &
hoc oxyrhodon non fronti appolui cum panno in-
culcato & leuiter exprello, idque frigide: *℞. olei
ros. nymphae ana 3 ss. aquæ solatri, lactucæ, ros. ana
3 i. aceti 3 ss. misce.* quo dolor magna ex parte mi-
nuitur. Sub noctem vero frontem & tempora
inungi mandauimus cum oleo saliginino, violaceo,
vnguento populi, simul mixtis: ita ut deinde in som-
num placidum inciderit, & ab omni dolore libe-
ratus sit.

SCHOLIA.

Homo (teste Platone) cum sit omnium rerum
quasi mensura: ita & omnium animalium
quasi miraculum diuinum, extrinsecus tamen
len. Ob quam causam, ut idem Plato referebat, vni-
uersi homines cautione indigent. Sed cum diuini-
tatis energia maxime in cerebro & toto capite
Pet. Forest. Tom. 1.

elucescat, & ab eo proficiantur omnium sen-
suum nobilissimorum vires actionesque, ut sunt
imaginationes, cogitationes, memoria, mens,
ratioque, ac cæteræ quæ ad intelligendum animi
dotes & ipsam quoque sapientiam habentur. A
capite igitur tanquam animæ & intelligentiæ ha-
bitaculo initium hic sumpimus, cum capitis
morbi ac cerebri læsis actionibus animalibus to-
tum hominem deiciant. Ideo medici quam dili-
gentissimi esse debent, ut hanc arcem totius cor-
poris bene muniant & custodiant. Verum ut in
cognitionem symptomatum, ac morborum capi-
tis probe tyrones perueniant, in primis totius ca-
pitis anatonem ad vnguem cognoscere debent:
quam cum alij auctores describere, ab iis huius
cognitio petenda. Interea satis illis sufficiet post-
quam anatonem perfecte calleant, teste Galeno lib.
3. De locis affect. cap. 4. ut ad probe curandum
sciunt in morbis capitis, sedem affectam esse ca-
put, vel cerebrum, vel ventriculos eius, ideo à
simplicissimis affectibus capitis initium cœpimus,
scilicet ab eo dolore, qui ex sola intemperie cali-
da, nempe ab æstu solis oritur. Sed antequam
diuisionem doloris capitis aggrediamur, omnium
primo explicemus quid sit dolor, ut ita melius
intelligantur differentiæ doloris capitis, & ad
quem affectum, num ad morbum vel causam vel
symptomata pertinent, differamus. Dolor itaque
cum sit tristis, grauis, mutationisque sensus, atque
eius communissima causa, ac immediata sit im-
mutatio confertim ac violenter facta corporibus
sensibilibus, ab intemperie, vel solutione conti-
nui, vel ab ambabus. Satis est quod sciamus dolo-
rum symptomata actionis læsæ sensus tactus esse;
vel si maius, molestiam quandam, quæ sublequi-
tur actionem læsam vel passionem illam, quæ in
actione percipitur, dicente Argenterio: & ita
dolor symptoma est, iuxta Fernelium, sicut ira
animi. Quicquid supra modum, calidum, frigi-
dum, durum, acutum, graue, aut multum, repente
irruet in tactum, dolorem infligit, & qualitatē
suz vi & efficacia, quæ proxima est doloris cau-
sa, nempe calefaciens, refrigerans, contundens,
siccans, excedens, vulnerans, comprimens, diuel-
lens. Itaque doloris causam non vnicam, sed ni-
mirum quot sunt tactus obiecta, statuere par est.
Quæcumque repente in tactum irrumpunt, & vio-
lenter tam diu solum dolorem inferre possunt,
quam diu agunt & sensum movent. Vide plura
de his apud Donatum c. 10. De cephalalgia. Dolor
itaque capitis semper symptoma est. Sequitur
enim vel intemperies, vel distentiones, siue solu-
tiones continui. Quare morbus à quibus sit, ve-
luti & causas præcognoscere oportet: ut iis me-
deamur: & quamquam curatio symptomati pri-
mam non debeatur, ut 12. methodi Galenus docuit:
aliquando tamen ob eius magnitudinem, cog-
noscatur causa, id est, morbi, obliuisci, & ipsi soli
Dd iij vacare,

vacare, ut quando causa ratione obtinet, id est, ut morbum faciat vel augeat. Et ideo hic loquimur de dolore, qui ob suam vehementiam, ad se curationem trahit, & rationem causae habet mali & non boni; neque febrile est symptoma mite, ut aliquando etiam curatio sibi debeat, quemadmodum antea ostendimus in libro 7. nostrarum Obs. quum de febribus loqueremur, quomodo dolor capitis in febre curari debeat. Non tamen omnis dolor capitis, ut is qui fluxum sanguinis in morborum acutorum crisi praecedit, curationem exigit; non enim rationem mali sed boni habet, quare eidem nulla remedia sunt adhibenda, ut illum inhibeamus, quod exemplo Obs. 22. lib. 1. de feb. sanguinea, septimo die fluxu sanguinis narium terminata, ostendimus. Caterum quod ad dolorem capitis attinet, de quo nunc dicere incipimus, licet de eo varia reperiantur apud medicorum vulgus differentiae, apud Graecos tamen omnes quos vidimus, praesertim Galen. tres duntaxat de dolore capitis species seu differentias invenimus, quarum una à Graecis κεφαλαλγία, lingua communi vel Attica κεφαλαγία, à Latinis non aliter quam capitis dolor nuncupatur, nomen sumens simul ab affectu & parte affecta, teste Gal. 2. Meth. Altera κεφαλαλγία, Reliqua & tertia ημικεφαλαλγία, dicitur, ut patet 3. de locis affectis. De quibus per ordinem agemus: quoniam nonnulli his addunt & μισοπονοίαν, ubi dolor unam partem capitis occupat, vel posteriorem vel anteriorem. Sic & Neoterici apud Auic. Quum à quodam armorum genere capitis dolorem appellari volunt, cum is totum caput comprehendit: atque hic dolor à nonnullis Galea dicitur ad eius similitudinem, quae totum caput completatur, & hinc ab aliis Galeata passio appellata. Dolorem autem capitis uniuersaliori vocabulo Auicennista Sodom appellant. Ceterum à Cephalalgia exordientes, haec ipsa nihil aliud est, quam recens laboriosus sensus capitis, propter grauem eius mutationem seu tristitiam. Adhibetur illud verbum recens, ut differat à cephalaea: quae, ut postea dicemus capitis dolor diuturnus est, difficulterque solubilis (teste Galen. lib. 3. de locis affectis.) Totius autem dictum est, quo ab hemisphæria, qui dolor mediam partem capitis occupat, discrepet. Pars affecta ex nomine patet, nempe caput ipsum affectum esse. Sub nomine capitis intelligimus partem, quae capillo tegitur. Hoc, inquam, intellexit Celsus sub nomine capitis, lib. 4. cap. 2. illud quoque per iam dictam descriptionem constat: quod coniectare licet ex ipso dolore cum posito. At quoniam interdum extra caluariam affectio est, aliquando intra; & quando quidem omnium exteriorum, aut interiorum interim non omnium, sed vnus tantum corporum generis, arteriarum videlicet, aut venarum, aut neruorum, aut membranarum, aut cutis, vel ipsius denique cerebri: propterea difficultissimum est, Gal. auctore 2. de compos. med. isamentorum secundum locos, affectum locum dignoscere, siue plures vno existant: aut qui tandem hi ipsi existant. Illud tamen non ignorandum erit, nunquid intra caluariam affectio sit vel extra. Dignoscere vero ex ipso dolore, si vsque ad oculorum fundamenta seu radices extendatur nec ne. Nam si non extendatur illuc vsque dolor, extra caluariam erit affectio, ut Gal. 3. de locis affectis visum est: si vero ad oculorum fundamenta is extendatur, intra caluariam erit dispositio. Nam ab ipso cerebro, & ab utraque membrana, atque à vasis, quae in ipsis continentur, veluti germina quaedam ad oculos deducuntur, ut facile possit propter ea vsque

ad eos dolor extendi: etiam si ipsummet cerebrum in eius propria substantia affectum sit: nam id quoque grauem ac tristitiam immutationem sentit: & propterea dolore afficitur, ut testis est Galen. 2. de compos. med. secundum locos, & lib. de mult. 3. de locis affectis. Si digito itaque pressa cute doloris sensus acerbior, pili erecti, & oculorum radices vel partes interae dolorem non sentiunt, cutis vel pericranium laborat: sed pericranium à frigore frequentius, ob similitudinem: cutis ab aestu, sordibus, multis capitis tegumentis, ut in mulieribus & similibus, dolorque in pericranio ad oculi palpebras vsque, tantum peruenit. Intra cranium dolor obtulit, arteriarum, venarum, & substantiae cerebri affectionem indicat, quod sensu imbecilliores: punctiorius meningæ & neruorum: sed in neruis pulsus percipitur parti cui inseruntur: in arteriis pulsus percipitur: contundens & profundus in membranis ossium haeret. Sed hæc postea exemplis lucidiora euadent.

OBSERVATIO II.

De altero, dolore capitis laborante, etiam ex insolatu contracto.

Iuuenis biliosus, macilentus, raræ texturæ, cum curru, diebus canicularibus valde incallescens, veheretur, cumque caput radij solares egregie ac diu percuterent, dolore capitis haud contemnendo correptus est; cumque domum redisset, me vocari iussit. Facile ex sermone eiusdem cognoui hunc dolorem capitis, ex nuda esse intemperie per insolatum: nam cutis capitis, me circa frontem, calidior ad tactum apparebat, quam primum enim manum fronti adhiberem, siue mora cutis capitis aridior quoque deprehendebatur. Quæ utraque signa ad insolatum à Tralliano, lib. 1. cap. 10. de dolore capitis referuntur, quemadmodum habere & oculos rubentes, & quod frigida asperginibus super caput datis oblectantur: & non solum hoc facientibus dolor mitigatur, sed etiam aegri inde maxime percipiunt adiumentum. Hæc cum animaduertissem: quoniam hic dolor ex nuda intemperie haberet originem, & ideo sola alteratione opus esset, neque exigeret plenitudinis detractionem, tamen cum solutam exhibui, cum & Auicenna iubeat: Licet alius strictior esset, 3. j. cassiæ, cum sero lactis in eo vapores non eleuentur neque humores morueantur, est necessitas (inquit ille) evacuationis, cum timetur ex eo dolore materiae attractio ad locum dolorosum. Hanc etiam ob causam Trallianus loco iam citato, abstinere à narcoticis in dolore capitis ex insolatu, nisi ob multas vigilas utendum sit, atque tunc cum multa cautione modice adhiberi debent. Accidit enim frequenter (inquit) ut caput in his, quibus id humorum copia praeditis ex insolatu repletur, cucurbitula instar superflua ad se attrahat: sicut in illis, quibus ex insolatu simul etiam humores infanti impactique in capite sunt. Quod si ibidem impacti sunt; tunc etiam valde refrigerantia vitare debemus, & ideo statim refrigerantium vsum fugiemus, maxime in corporibus, quæ excrementis searant; & quibus grauius sensus in capite percipitur. Cum vero hic aeger nullam grauitatem in capite sentiret, tamen, cum alius restricta esset, cassiam adhibuimus, & cum probe alium deposuisset ter quaterue, capiti infundi mandauimus, oleum rosaceum, quod pro aliis (auctore Galeno) praestantissimum remedium

existit, si ex crudo oleo & rosis tantum ac line frondibus confectum fuerit: longe etiam melius, si salis omnino sit expers. Sed adiunximus acetum paululum, (ita enim à Tralliano adhuc magis laudatur,) cum plus penetrat, & tenuem facultatem facit, refrigerantium vim iuxta eundem Trallianum intendebamus, admiscentes succi semperui & portulaci exiguum, ac parietariae. Idem succi serpellis vel lactuca sylvestris, aut sereos, aut intyborum, aut cucurbitæ aut rosarum, cum vix acerbior, aut polygonij aut mali punici, praesertim acidi succum, aut aliorum similium liquorem adiungit. Cum nos succos supradictos admiscueramus, dolor mitigari cepit. In fine vñ sumus vnguento rosaceo, exiguo oleo chamæmelino recenti admixto, Sic enim Trallianus in fine: vel ubi humores infanti aliquo modo viderentur in capite, vel attracti per insolatum, oleum chamæmelinum recentem paratum adhibere, & ubi vetustas vitium occupasset, ipse rosaceum adiciebat: duas quidem partes chamæmelini, vnā autem rosacei vel contra; vel etiam aequali portione: alias enim alia quantitas conuenit, eoque definiti non potest. Condiscere igitur omnia oportet, quemadmodum vera Hippocratis doctrina praecipit, atque ita variare quantitatem, respiciendo ad aetatem, anni tempus, regionem, habitum corporis, & temperamentum. Hanc regulam si tyrones attendant, exquisitam quantitatem consequentur. Verum cum nos duas partes vnguenti ros. accepissemus, & vnā olei chamæmelini, dolor sensatus est, atque praesidiis iam dictis non solum hic sanitati restitutus est, verum aliqui quam plurimum ipsumemet, cum dolore capitis ex insolatu laborantem.

SCHOLIA.

Affectus omnes doloris capitis cognoscere, nihil aliud est, quam querere doloris causas: ex calore enim & frigore maximi dolores sunt, nempe ab inaequali intemperie, ut praediximus. Scholia praecedente; calida confertim facta potissimum seu frigida, aut à continuitate solutionis, seu ab vtriusque. A calida igitur & frigida intemperie dolor excitatur vehemens, tamen si materia non adsit: sed simplex facilisque curatio eorum est. Quod si materia adsit, iam duplici ratione oberit, eo quod frigore nocet vel calore, & quod multitudine partem distendat, ac diuellat occulta eius spatia; unde & dolor fiet. Quod si praeter alterationem & distentionem, quam fauorem infert. Quamuis hæc doloris capitis viuerlimus cuilibet capitis dolori auxilia rationabiliter adhibere & non indiscriminatum, & citra distinctionem; opus est cunctas affectiones, ex quibus capitis dolor excitari consuevit praecognoscere. Neque enim omnibus ob vnā affectionem dolet caput, sed tum ipsæ affectiones plures sunt, tum curatio ipsarum propria existit ex Gal. sententia 2. de compos. med. secundum locos. Vna etenim affectio est iuxta intemperiem simplicem, citra humorum complexum: alia secundum humorum qualitatem: quædam iuxta multitudinem dolet ipsorum humorum: contingit: quibus etiam accedat ea quæ sit, cum humores transitis est, cum ob imbecillitatem in quibusdam capitis

partibus flatuosus spiritus innascitur: quandoque etiam ob aliquam externam causam quam πικροταγερτικὸν Græci appellant, capitis dolor contingit; velut est externus ardor, aestus insolaris, frigiditas quoque externa, ebrietas, plaga, casus, ictus, concussio, contusio, vulnus, punctura, visus, medicamenta assumpta, admota, fumus, vapor, aliquis virulentus, ut grauis odor aut alius quidam suauis, uti aromata, sed aegri naturæ repugnans. Sic quidam à carbonibus male olentibus non tantum capitis dolore correpti sunt, imo syncopen aut mortem nonnulli incurrerunt. Sic odor grauis ex facie ceruicis recentis, non solum dolorum capitis aliquando infert, si quis in aëre concluso existat, verum etiam subinde syncopen ac tandem suffocationem subitanam, ac mortem: quod nos nuper contigisse nouimus nauaræ; qui, cum in naue sua ceruicem inclusam recentem haberet, solo illo odore spiraculis nauis vndique conclusis, lecto incumbens ac dormiens suffocatus est, ac mane mortuus inuentus. Eodem modo duo monachi, cum noctu penarium seu cellam ceruicariam intrarent, ut faciem ex ceruicia ebullientem collectam exporrarent, forte candela extincta est, cum autem neque exitum neque ianuam, quæ eos foras deduceret, inuenire possent, ambo suffocati sunt, ac mane (ut mihi à fide digno relatum est) mortui inuenti sunt. Tantum potest malus odor, etiam quantumvis suauis naturæ contrarius. Causæ vero internæ sunt, intemperies, humores, vapores, spiritus flatulenti: iam etiam naturalis intemperies vel ex morbo contracta, quantitas ipsa, vel qualitas materiæ, mala conformatio, vel obstructio. Interea humor & vapor, qui dolorem faciunt, aliquando generatur in ipso cerebro: sæpe ab aliis partibus, & toto genere venenoso transmittitur. Aliunde ascendit ab extremo pollice, à plantæ pedis, ab animali venenato, vulnere clauso, vtero, hepate, liene, pulmone & aliis membris. Sunt quibus arteriarum intemperies multum sanguinem spirituosum colligit; unde vehemens pulsusque dolor. Quibusdam; quod rarum scribit Auicenna, memoria nostra visum est, vermis procreatus in cerebro, graues dolores excitat. Ex hoc quoque rarius, quod quidam Italo, ex frequentiori odoratu basilicæ herbæ, natus scorpio in cerebro vehementes dolores (ut Holerius quoque annotauit) & longos & tandem mortem attulit. Beuiuentis cum multi ignoto morbo vita decederent, tandem medici hoc morbo interemptum inciderunt, & in huius cerebro inuenerunt vermem rubeum breuem, quem cum multis medicamentis vermes occidendi vim habentibus occidere non possent, tandem frustra raphani incisa, in vino maluatico ebulliebant; quo vermis occidebatur, atque hoc eodem remedio, deinde simili morbo quasi epidemico affectos, omnes curabant. Hæc in illius libro Cornelij Roderodamensis medici iuueni, qui apud Gisbertum Horstium in nosocomio Mariæ consolationis Romæ septem annis ægris & medicis assistens, inseruiebat; qui paulo ante me cum Romæ apud Gilb. agerem, ab Vrbe in patriam discesserat. Sic & ego quendam noui luc Gallicam aliquando infectum, qui cum probe curatus esset, tamen longo & diuturno capitis dolore cum affligeretur, nec ullis remediis dolor ille curari posset; tandem Bononiæ (ubi tunc agebam) cranium per chirurgum expertissimum, in frontis parte superiori, in qua dolor hærebat, apertum est, ac sub eo inuentum, sup. duram materem (ut vocant) nigriusculum quid instat Curculionis (Curculio vero vel curculio, ut nossey amicus inuenimus) Eladrianus,

Hadrianus Iunius annotavit in suis Nomenclaturis; Varroni *vermis frumenta exinanens*, dicitur, vulgari nostra lingua *ein Calander*, qui vermis cum ablatus esset, dolor iste capitis miraculi instar cessavit, neque amplius rediit, ut aeger ipse nobis narravit. Ex causis iam dictis, ut ad longum docetur à Gal. dolores capitis fieri possunt; & ex quibus ipsum propter imbecillitatem eius facillime affici consuevit. Interim ob sensus exsuperantiam, seu potius corporis plenitudinem quamvis dissoluti & veluti effervescentes humores interdum ac vapores à magnis febribus ad caput ascendunt, & capitis dolorem efficiant; sicuti diximus cum de feb. ageremus; sic etiam ab aliis membris sursum elatis humoribus & vaporibus per consensum dolores capitis fiunt. De quibus etiam postea agemus. Et ita causas tam universales quam particulares doloris capitis absolvimus. De signis agemus scholio subsequente, hoc exemplo prius interposito.

OBSERVATIO III.

De dolore capitis ex quovis calore facile recurrente.

I. Adrianus Iacobus Delphensis Aromatopola, qui in insigni Vux pensilis, in foro è regione domus Ciuicæ habitabat, facile (*vir admodum biliosus, macilentus, rarus & tensus*) capitis dolore tentabatur ex radiis solaribus, inclementia æstus ætheris, ex nimio gravi & indefesso labore; & assidua quoque ignis vicinia, ex thermis; præcipue vero, si apud ignem semina saccharo incrustata conficeret; nam hic aromata conficiebat & vendebat. Recurrebat vero hic dolor ex leuissima quaque causa calida, ex caloricis edulis, ex odoribus aromatatum, potissimum vero ambra & moschi, ex inedia, ex insomniis, ex ærumniosis cogitationibus, insigni mentis perturbatione; nam ira commotus illico capitis dolore afficiebatur, magis tamen ex solis ardore. Verum quavis ex causa oriatur hic dolor, ab ipso affectu curationis indicationem sumimus: & ideo hic, cum ex intemperie calida nuda, absque materia ex leui causa calfaciente dolor hic capitis ægrum facile obreperet; sola alteratione hic opus erat, ut *Aucenna* etiam his verbis testatur *fen. 4. primi*: Si mala intemperatura sine materia (*ut hic erat*) fuerit, tunc ipsum temperamentum tantum immutare debemus. Sed, si cum materia fuerit, euacuabimus. Alterantia pro mali modo sunt deligenda, ita ut si decem numeris discessit ab habitu naturali in calore, decem numeris in habitum frigidiorum dispositio calidare ducenda. Cæterum quibus per alimenta possimus restituere sanitatem, frustra aut dolo malo, nec sine magna naturæ iniuria ex officinis medicamenta petuntur: siquidem fere omnia ventriculum offendunt ac lædunt, prauisque succi sunt. Quamobrem *Aesclepiades* clarus medicus, damnato eorum usu & post habita pharmaceutica, ad diætiam potius omnem suam curam transferebat, nimirum quæ non tantum alunt sed & qualitate prædicta morbo sunt contraria; quo subsidio non potest excogitari salubrius. Quare ut à cibis calidis abstineret, mandauimus, atque iis vteretur, qui boni essent succi, ut autum & campestrium carnibus elixatis, adiectis herbis facultate refrigerandi præditis, lactuca, mizbo, portulaca, oxylapatho, atriplice, spinachio, vus acerbus, omphacio, prunus damascenus, malus arantia, citris, citrangulis, qui ab aliis quoque limones dicti. Quæ vero assantur, non

nihil igneæ qualitatis ab ipso igne fortiantur. Cedebam etiam pulcriculas ex hordeo mundato, ex baclica & amygdalis excorticatis. Sed illud obseruatum dignum hic non præcreamus, ut amygdala prorsus quam in mortario pilo tundantur, bonitas aliquot in aqua pluvia macerentur. Sunt enim quandoque quæ apud nos in Pharmacopoli venduntur, antiqua vel rancida ac oleosa; qua de causa sanguinem promptissime corrumpunt, ventriculum euerunt, febres accendunt, & capiti insigniter offiunt. Macerata vero vel repubescant, & vires suas potillimino recipiunt, omniaque fastidia vetustatis exspuunt, quibus & semina quatuor frigida maiora à corticibus repurgata addebant, ut hordeatum fieret. Pisces admittebam de rosos, quia recentia fortilia vel in aqua suffocata. Ex fructibus cerasa, fraga, mora, persica, pruna, modo citra saturitatem fieret mandendi finis. Iussi quoque ut ceruicam tenuem biberet, & ut nullo fatigaretur exercitio, & quantum posset à conficiendo saccharo abstineret, maxime sumpto cibo; à frictionibus, tum balneis & sudationibus. Præcepi ut similiter somnus illi prolixior esset, & ut animi commotiones omnes, clamorem, vociferationem, tumultum declinaret; ac aërem assuesum vitaret, siue is ex coelestium siderum incubitu immineret, siue afflatu aliquo ignei vaporis adueheretur, nihil refert vnde cumque talis aspi-ret, noxius est quicunque calefaciat, quemadmodum & ignis, si huic perpetuo assideat. Si itaque frigidus aer negat talem refrigerandi utilitatem, arte atque industria talis parandus est fuscis humis, flosculis frigidis atque herbis; seque præcipue tuendo, ne radiis solaribus caput impeteretur. Quod ad medicamentum attinet, iussi ut sincipiti ac fronti pannum lineum inculcatum in epithemate subscripto & leniter expressum frequenter apponeret. *℞. aq. ros. ʒiij. olei ros. viol. nymphaeana ʒi. succi semperviv. ʒi. aceti ros. ʒi. misce.* Sub noctem vero, ut etiam inungeret frontem ac tempora præcepimus, ex vnguento popul. infrigidante Galeni & vng. ros. simul mixtis, & in aqua ros. sæpius lotis. Præterea ne ex calore humor ad caput attraheretur, purgationem leuem administramus, ex diapruno simplici & castia recentiter tracta concinnatam: exiguam pulpa thamarind. adiecta ad modum boli. Pinna quoque narium obliniri frequenter iussimus oleo caligino, lactuca succo immixto, tum ut os, fa celique sæpius collueret lacte ebutyrate acido, idque frigide; incoctis prius thyrils vitium & acetosellæ. Et ut frequenter fumeret conferuam acetosæ, viol. nymphaeæ. Quibus sæpe reiteratis, tum victus ratione superius enarrata probe obseruata, curatus fuit: & hæc diligenter obseruando postea minus dolore capitis detinebatur.

SCHOLIA.

D. Olet caput, ut iam dictum est, intemperie, aut solutione continui. Intemperies alia simplex, alia composita. Vtraque rursus cum materia, vel sine materia: illaque vel in toto cerebro, in solis venis, arteriis, membranis, nervosisque corporibus. Solutio continui fit acri humore erodente, putri, bilioso, falso, vulnere, casu, contusione, punctura, maligna qualitate, vel in lue veneris, carie, distensione. Distensio fere à copia humorum, vel flatuum. Humor quidem, vel omnium, vel aliquorum, vel alicuius. Fit quoque per obstructionem, cum videlicet angustias meatuum capitis

capitis percipitur, ut illic incepit, præsertim nulla materiæ translatione facta propter consensum vteri cum cerebro per spinalem medullam, cui robustis vinculis connectitur. Aiecore magis per venam cauam: à liene per arteriam magnam sic materiæ ad caput translatio. Sed an à bile in dextrum latus, à melancholia in sinistrum decumbat, controuersum est: cum & vena caua & arteria magna à iugulo in vtrumque latus traducant ramos, ut nulla alia ratio adferri queat, præter rectitudinem, cur in hanc potius, quam in alteram partem dolor inuadit, cum tamen rectitudo (*ut quidam volunt*) parum momenti habeat in his, quæ per vias communes transferuntur. Sed dolor frequentius sinciput prehendit, multis de causis: Nam illic panniculorum partes futuras inseruntur, & vasa, arteria præsertim, ac materia omnis seu vapor eo pervenit, futura rare, cranium tenuissimum & fistulosum, tenuium vasorum copiam. Vnde fit, ut semper fere illic incipiat sudor. Cæterum omnes internæ causæ potissimum his signis comprehenduntur, scilicet ex humorum & vaporum notitia. Sic distensio cum gravitate & pulsu, sanguinis copiam, sine gravitate, bilem demonstrat: cæteris tamen perperis, ut visu gnis omnes præcedente, temperamento, regione, ætate, anni constitutione. Sic itas dolorem vehementem non infert, quia non fit confertim; nec proinde melancholia, nisi à bile flava adusta, vel bile mixta, vel spiritu distendente. Neque humiditas nisi copiam, ut pituita frigida, quæ noctu potissimum infestat, facileque propriis signis pituitam significantibus discernitur. A calore vehementissimi sunt dolores, sed breviores: à frigore minus subiti & diuturniores. Ab ossis carie, verminibus, subiecto pure angusto loco comprehenduntur. Si ob sensus exsuperantiam dolor capitis infester, velut in ore stomachi accidit quibuscumque, qui ipsum exacte sensilem habent, facillime à quavis causa, ut hic Aromatopola, in eum incidere parati sunt, præsertim ab ipsis odoratis, adeo ut nonnulli ne thuris quidem odorem ferre possint, Gal. auctore 3. De locis affectis. Aliæ causæ, ut etiam ex Galeno constat, omnes cognoscuntur ex doloris specie & proprietate, partisque dolentis natura, & ex causarum quæ præcesserunt, contemplatione. Continentium causarum vero signa sunt (*ut præceptor meus Benedictus Panemius ad longum docuit in sua praxi. De signis demonstratis doloris capitis*) quæ indicant rei caput offendenti præsentiam & fixationem in toto vel parte. Atque hæc quæ satis de signis quæ ex varietate causarum efficientium capiebantur: quibus adiungere poteris ea signa, quæ caput affectum extra vel intra caluariam esse demonstrant, de quibus scholio observ. 1. huius libri, (in finem nempe scholii, egimus. Nunc addamus reliqua signa: illa quæ ex partium natura deprehenduntur: nervosorum quidem corporum dolor est magis punctorius: arteriarum pulsatior: stupidus in venis & cerebri substantia. Ex loco: periosio, superficialis: altus & profundus dolor in meningibus. Intra caluariam inclusus, dolor ad radices oculorum extensus. Et qualitate propria hoc modo. Gravis dolor est à plenitudine & copia: in acri humore & vapore rodens, sed vapor distendit magis, humor vero plus erodit. Vbi distensio citra rofionem, spiritus flatulenti vel humoris non rodentis copiam indicat. Distensio cum pulso membranarum inflammationem sequitur: cum gravitate copiam membranis conceptam & inharentem: sine gravitate & pulsatione, copiam crudi status. A sanguine

8. Quibus potissimum signis omnes interne cause comprehendantur.

9. Continentium causarum signa.

Signa doloris capitis ex partium natura deprehenduntur.

TO.
Ex proprie-
tate dolo-
rum.
A functione
anime.
Ex antea-
cta vita.

sanguine fere in frontem: à pituita, in occiput, à bile flaua, in dextrum latus: à melancholia in fini-
strum decumbit. Sed & ex proprietate dolorum
humor aliquando intelligitur. Nam fere mode-
ratus est à sanguine: à pituita, coniunctus est fri-
giditatis sensui, stupori, somnolentia, tarditati.
A functione animæ, ubi & facies decolor est; à
melancholia, varia phantasmata: à bile calor ma-
ior, pallida facies, vigilia. Sed his omnibus ad-
iungenda est antea acta vita, requirendum & reli-
quum corpus. Humor enim & vapor, qui dolo-
rem facit, aliquando generatur in ipso cerebro,
sæpe ab aliis partibus corporis & toto genere ve-
noso transmittitur; ut iam antea distum est. Et sic
omnia signa doloris capitis demonstratiua uni-
uersaliori modo satis superque retulimus, quæ
etiam clariora euadent exemplis iam infra di-
cendis.

OBSERVATIO IV.

De dolore capitis, à vehemētiore exer-
citio, oborto.

I. A Dolefcens valde biliofus, cerebri quoque de-
bilis, studiosus, si immodice studeret, vel ni-
mum corpus exerceret, dolore capitis corripie-
batur. Hic cum vehementer sese exercuisset, in-
signis capitis dolor eundem inuasit. Ad quem vo-
catus, ab eodem intellexi quod alias ei sæpius hoc
idem contigisset, in similem dolorem lapsus, ex
vehementiore exercitio. Quare ut sese quietum
in lecto contineret præcepi. Et cum nuda adhuc
esset intemperies, hunc syrupum propinaui. *℞.*
sy. viol. nymphae, de end. ana ʒ. s. aqua lactuca-
cibor. end. ana ʒ. j. misce. Deinde frontem ac syn-
ciput oxyrrhodo sequenti sæpius madefeci. *℞.*
olei ros. viol. ana ʒ. j. aquæ ros. ʒ. ii. s. succi lactucæ,
semperuini, aceti ana ʒ. s. misce. Præterea impe-
raui, ut inungeret frontem cum oleo de cucurbi-
ta, vnguento populeo simul mixtis. Cumque in
somnia incidisset, ac eo tum quiete ac otio lar-
gius indulgeret, visuque humectante & refrige-
rante vteretur, breui ac oprime his sanitati resti-
tutus est.

SCHOLIA.

2. D Ictum est prius, quod calor subito acutos-
que dolores concitet, sed multo breuiore
quam frigus, & cum calida intemperies eaque sit
simplex (ut hic erat) facile etiam hic dolor cu-
ratur; eaque de causa non satis est ut signa de-
monstratiua doloris capitis (de quib. scholio præce-
dente egimus) diligenter consideremus, verum
etiam signa prognostica, quorum cognitio & me-
dicis & ægris valde commoda est, ut alias in li-
bris nostris contra Empiricos circumforaneos
differuimus: cum hæc ipsa etiam iudicatoria ap-
pellata, eo quod in morbis futurum terminum
eorum ad salutem, aut mortem, aut morbi lon-
gitudinem & breuitatem, ut 1. de rat. vi. in mor-
b. acut. commento 3. demonstrant. Quæ non asper-
nanda cum in morbis curandis & medico & ægris
utilia existant, Hipp. sententia 1. prognost. At scien-
dum quod in capitis dolore homines minus peri-
clitantur, quam in cæteris partibus dolore affe-
ctis. Metimur etiam vehementiam, & malitiam
doloris membrorum, penes fortitudinem & de-
bilitatem sensus: ita fortiores sensus vehemen-
tius dolent: debiliores, remissius, ut constat ex
Galeno De rigore & convulsione cap. 6. etiam auctore

Hippocrati. Cum igitur cerebrum expers sit sensus,
teste Galen. 1. De caus. sympt. cap. 4. Ipsum namque
cerebrum (inquiens) sentiens organum à natura condi-
tum non est, sed per nervos semper sentiendi vim omnib.
animalis partibus transmittit: quo fit, ut per cerebri
rationem sensus experti caput minus doleat, minusque
eius natura mutetur corrumpaturque, cæteris partibus,
quibus vis sentiendi per nervos à cerebro transmittitur.
Ideo dolore capitis homines minus periclitantur,
quam idem dolore cæterarum partium vexati. Et pro-
pterea idem Gal. optimo iure dixit 2. De compos.
medic. localium cap. 3. Neminem unquam ob capitis
dolorem deliquio comprehensum aut mortuum esse, ne-
que quenquam se ipsum occidisse, quemadmodum qui-
dam coli dolore vexati fecerunt. Vt cumque doleant,
longe minor ipsorum est dolor, quam eorum, qui
coli, aut auris, aut oculi, dentis dolore vexantur.
Non tamen omnes capitis dolore affecti, si febris
acuta accedat, vel alia symptomata simul cum do-
lore coniungantur, sanantur. Nam extremorum
frigiditytatem in forti capitis dolore fieri malum
esse idem Galenus testatus est 7. aphor. comment.
26. & futuram cerebri inflammationem præfagi-
re, raptu sanguine ad cerebrum. Dolor quoque
capitis vehemens si continuus fuerit cum febre
acuta, si quid ex indiciis exitiosi apparuerit in
quarto, in septimo morietur, vel paulo post. Si
salutaria indicia in quarto, septimo fiet indicatio.
Quibus à cibo ad somnum conuersus caput dolet,
humorum multitudine repleti, pariter ex somno
illo caput malis humoribus repletum obtinent.
Quod si iis humores ad atræ bilis naturam ver-
gent, iis in somnis timores fiunt: si vero pituitæ,
ex somno convulsiones fiunt: si flauæ bilis, labo-
res & inquietudines, ut Gal. inquit 4. aph. com. 67.
Et ideo nostris temporibus plethorici vtentes lau-
tioræ cæna, ac se ad somnum conuertentes ob du-
plicem plethoram humores his ad cerebrum con-
uertuntur, ipsumque caput granantes in horren-
dos incidunt casus. Consuecat igitur nemo plus
(ut nunc moris est) cænare quam prandere, ne tale
periculum subeat. Qui dolore capitis tenentur,
aruginososque vomitus habent, & cum luriditate
vigilant, ii cito & vehementer insaniunt, ut latius
explicatur 1. proher. com. 10. Affecto cerebro ven-
triculo os ad vomitum incitat, ut 3. epi. in 4. agro
Philisco; qui in Thaso decumbebat. In capitis
dolore lethargus & surditas post aures abscessus
fiunt; cum calidi fuerint & tenues desipientia
sanguinis eruptiones: si frigidi, parotidas expe-
ctato. Et in capitis dolore cum hypochondrio-
rum tensione & fastidioso lethargo, parotides
fiunt si tensio sine phlegmone, fallax est indicatio,
ut com. 3. 1. proher. com. 74. Dolor capitis cum
febre acuta infestantes, si in die non iudicatoria
solui fuerint, atque repente occultati inuicilliter
soluuntur, ut ait Gal. 3. com. 1. proher. com. 75. Qui-
cumque dolore capitis absque febre vexantur, &
aurium sonitu, & vertigine, atque, vocis tardi-
tate, & manuum torpore ii aut siderati aut epile-
ptici aut obliuiosi expectantur. Causa est hu-
mor frig. 4. De locis affectis, cap. 2. viscidus &
crassus, nempe pituitosus. Dixit Hipp. aphor. 70.
lib. 4. Quibus fibrilantibus vrina sunt perturbata,
quales sunt inmentum, iis dolor capitis vel adfuit vel
aderit: quoniam, ut inquit Gal. in comm. spiritus
flatusosus vna cum calore prompte fertur ad ca-
put. Et aphor. 51. lib. 6. Quicumque sunt dolores ca-
pitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & ster-
tunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehendit.
Nam cum sanis (ut Gal. asserit eodem com.) dolor in
capite repente aduenerit causam referre oportet, non

non modo ad spiritum flatusosum, sed etiam ad
materiæ vniuersam fluentis multitudinem: quam
ad cerebrum fuisse delatum indicant symptoma-
ta, quæ post dolorem superuenerunt, ab Hipp. an-
notata: per etiam symptomata, quod sit quædam
materiæ pituitosa, commonstratur, atque idcirco
febris superueniens dispositione soluit. Aphorif.
autem 10. eiusdem lib. idem dicit Hippoc. Caput
dolenti & circumdolenti, seu vehementer laboranti, pus
vel aqua, vel sanguis effluens per nares, aut os, aut au-
res, morbum soluit: quando videlicet propter in-
flammationem, Galeno teste (ut etiam citatur à Do-
nato) vel crudorum humorum multitudinem in
capite accuatorum fieri dolorem contigerit: tunc
namque inflammatione suppurata, aut humore
excreto solutio fit. Sed & capitis dolor vehemens,
inquit Hippoc. & continuus cum febre, si quod ex
indiciis constiterit exitiosis, lethalis admodum
est. Et libro prædictionum: Vtrum gerentibus ca-
pitis dolores soporosi cum granitate senties, mali sunt.
Galenus primo de arte curatiua ad Glauconem
scripsit, dolorem capitis inseparabile esse indicium fu-
ture crisis, si à principio non inuaserit, sed ubi corpus
perturbatur, ac agitur natura tentante ipsam per vo-
mitum, aut per fluxum sanguinis ex naribus. Si capitis
dolor sit intolerabilis, continuus, perseverans, somnu-
que auferens, lethalis præcipue in febribus habetur. Si
denique apta adhibeantur remedia, nec is cessauerit,
sed augmentetur, pessimum signum est & frequenter
lethale: quod si sine febribus talis existat, oculi
perditionem aut alienationem decernit. Si cum
dolore capitis accesserit convulsio, abscessus cir-
ca oculos, aures, aut in capite; vel oculorum
inflatio aut eorumdem subuerlio, magna ex parte
lethalis existit. Cæterum cum prognostica signa
duplicia sint, quædam morbum futurum præsa-
gientia, alia vero terminum morbi explicantia:
sic futurum dolorem capitis præfagiemus, ex
dolore, corruptione actionum animalium, vel
diminutione sensitiuarum internarum vel exter-
narum cum prægressione causarum procatartici-
carum iam paulo ante dictarum: ut de statione
sub sole, radiis quoque lunaribus, balneis, vigi-
liis, motu laborioso tum corporis, tum animi.
Iam quoque ex causis internis præcedentibus si-
ue per cerebri essentiam aut aliarum partium cõ-
munitatem, ex quibus maxime cognoscitur, ce-
rebrum esse debile acuti sensus, ex quibus poteri-
mus prædicere dolorem capitis futurum: ex sub-
tili quoque odoratu, cum tales facie capitis do-
lore tenentur. Ex ventis australibus, tales enim
dolorem capitis præfagiunt, à calido enim ven-
to fit humorum dissolutio, ut ex 6. apho. lib. 3.
patet. Ex vrina si mingitur clara, nec ab externo
aëre perturbatur, dolorem capitis futurum ar-
guit: causam declarauit. Gal. comment. aph. 17.
lib. 4. Nam vrina tenuis alba in febribus acutis,
primo dolorem capitis, cui, si non statim succur-
ratur, phrenitidem præfagit, bile ad superiora
tracta. Non tamen necessarium in capitis dolore
vrinam talem esse aut præcessisse, eodem Galeno re-
ste, cum ex sola materia cruda in stomacho exi-
stente fieri posset, & non ex ebullitione materiæ
ita permanens, signum est præsentis doloris capi-
tis. Si autem turbida micta, deinde clara euadat
cum dolore capitis, significat terminationem, ad
bonum cum signis præsentibus ab eodem Galeno
scriptis. De his quoque vide Auicem 2. primi. Nam
vrina eodem auctore similis vrinis Asinorum
cum mingitur & clarescit, vel cum est micta per-
mauens talis, significat quod soda id est, dolor ca-

Pet. Forest. Tom. 1.

pitis, fuit aut fit, addit, vel erit. At in febre alba,
subtilis conuersionem materiæ ad caput arguit,
modo materia non diuertatur ad intestina faciens
fluxum, vel ad cutem inducens icterum aut su-
dorem. Signa vero prognostica terminationis
bonæ, vel malæ, vel in alias ægritudines, vel ter-
minationis longæ vel diuturnæ, iam aliqua ex
parte diximus: dolor enim ex nuda intemperie
facilius tollitur, quam ea quæ materiæ admix-
tam habet. Et dolor capitis à vulnere duram piam
ue matrem (ut vocant) penetrante, aut substan-
tiam cerebri attingente, lethalis est. Si vero cum
cranij solutione, tantum medici periti diligentia
sanatur. Quiuis dolor capitis cibum & somnum
auferens, perniciosus habetur. Et ille qui cum ca-
tarrho est malignus habetur, catarrho operatio-
nem impediens. Et is, qui ex pituita & melancholia
fit cæteris partibus est longior. Dolor quoque
inueteratus ex frigidis humoribus; qualis in ce-
phalæa & Galeata passione fieri consuevit, diffi-
lis curationis existit, præcipue in sinibus: inter-
dum tamen commodis remediis & dolor hic ces-
sat. Dolor fortis in cephalæa subito delitescens,
non sequente alleviatione aut per crisin, lethalis
cum cerebri læsione, virtutisque animalis de-
structionem defectionemque demonstrat. Termini-
natur itaque dolor capitis ad alias ægritudines, vel
ad salutem aut mortem. Quibus cerebrum de-
bile, & dolorem capitis sentiant, nisi his cito suc-
curritur, in cephalæam facile transit. Capitis do-
lor remanens post febrem, teste Auicem, defectionem
naturæ in purgando materiæ notat, quæ febrem
efficiebat, ita ut eandem neque fluxu sanguinis
narium, aut alio modo perfecte expulerit: nisi
huic prospiciatur, in subeth aut maniam facile
incidit. Ideo & euacuatione & victus ratione oc-
currendum est. Si itaque post febres acutas re-
manferit, natura deficiente in expellendo mate-
riam, quæ dolorem capitis faciebat, infert cere-
bro nocumentum vel nuchæ pro ratione situs do-
loris & materiæ. Nam si materia fuerit sanguinea
peccans in parte anteriori cerebri, si fluat ad ante-
riores cerebri ventriculos, infert eorum (Barba-
ri subeth vocant) vel apoplexiam. Si pituitosa, ut
plurimum in parte posteriori ad nucham & me-
tus nervorum conuertitur, & inducit paralyfin,
stuporem, tremorem & eiusmodi affectus nervo-
sos. Si biliosa, penetrat in substantiam membra-
narum, inferens phrenitidem: si melancholica,
melancholiam: magis vero adusta, maniam. Cep-
halæa eaque grauissima in maxime repletis apo-
plexiam futuram præfagit, ut Arnoldus Villanona-
nus recte scriptum reliquit, cum omnis dolor capitis
repentinus & acutissimus malus censendus sit, &
apoplexiam minetur. Prognostica vero ad mor-
tem vel salutem præter ea, quæ à nobis superius
relata sunt, in febribus acutis vehementiora iuxta
Auicennam prima tertij, signum; imo pernicio-
sum, si & alia mala signa coniuncta fuerint. Vnde
dolor capitis (ut scribunt communiter auctores) cum
vigilia & prohibitione somni cum vomitu, est
signum lethale, modo talia signa perseverante
nam in febribus acutis (ut de febribus ostendimus)
potest significare crisin sanguinis narium vel vo-
mitus, & bonum signum est. Aliud signum est,
non tantum mortem indicans, sed iam instantem
& de proximo futuram, auctoritate Auicem. prima
tertij. Cum lipitudo pupillam tegere inceptit si-
cut tela aranæ deinde adunatur, & tunc est morti
propinquus, quod etiam vulgares indicant, cum
dicant visionem ablatam, fractam & mutilatam
esse. Et sic nunc satis constat de causis & signis
Ee doloris

Signa pro-
gnostica ter-
minationis
bonæ vel
malæ.

Signa ter-
minationis
in aliis ægri-
tudines, vel
ad salutem
aut mortem.

9.

doloris capitis doctrina vniuersalis, & sic ad methodum vniuersalem curandi dolorem capitis facilius erit transitus.

OBSERVATIO V.

De dolore capitis ex intemperie calida, nuda qualitate circa humorem, orta.

1. Quidam cum in vaporario calido, minus conuictus, paulo diutius hæssisset, capitis insigni dolore affectus est. Male dormiebat, fulmina, flammæ, ac incendia se videre somniabat, caput leue erat & tactu calidum, maxime vero frons & synciput, manu iniecta calor manifeste sentiebatur, qui etiam à temporibus ad aures procedebat, oculi rubebant. Dolor enim qui à calore est, seu ab intemperie calida, rubedine quidem leui capitis, oculorum & faciei partes infundit. Vrina quoque huius paulum tincta erat, pulsusque velocior; lucem, quoque & splendorem vix sustinebat. Atque hæc omnia dicta aderant sine gravitate & pondere. Ad hunc igitur accitus, cum etiam ex eius sermone intellexissem ex vaporario calido hunc dolorem esse contractum, facile ex aliis signis, quæ aderant, percepi nudam hic esse intemperiem calidam. Cumque omnia frigida hic conuenirent (nam is delectatur & iuuatur, vt prius dictum est) vt aërem calidum euicaret iussi, quique nullum calidum perflatum reciperet, aut calidis vaporibus repletus esset, & vt magis arte talis euaderet, germina, tum flores facultate frigida prædita per aërem & cubiculum aspergebantur, nempe rosa, viola, nymphaea: verum cum illa odorifera ferre non posset, vitium capreolis & ruborum ramis humi fuis, aër frigidior euadebat. Locum etiam subterraneum lapidibus stratum elegimus, in quo decumberet, fenestris ad septentrionem subinde apertis, vt aër frigidior intrans cubiculum refrigerare posset, meridionalibus occidentalibusque clausis, & quæ ad orientem spectabant. Interea vt splendorem solis declinaret imperavi, similiter coitum, iram, animique perturbationes omnes, vigilias, omniaque alia quæ calorem augent: quietem vero, somnūque liberaliorem adhibui. Apollonem, inquit Galen, tum vini, tum cibi abstinentiam laudauit, & ventrem ducere, & somnum conciliare, & animam quoquo modo recreat: ab ira denique, iurgiis fletuque abstinere. Alimenta vero refrigerantia & alterantia præscripti: qualis est lactuca, portulaca, priscana, eiusque cremor, panis ex aqua frigida lotus, pisces petrosi, puli columbarum omphacio alterati, hordeatum, amygdalarum. Et ex fructibus concedebam malum punicum, uvas passas, pyra ac mala quæ appiana dicuntur, interdum cruda, aliquando cocta. Præcipue vero abstinere ab his, quæ vi quadam occulta capiti obsunt & dolorem inducunt, vt à palmarum glandibus, Galeno teste, eruo, lactis potu vel lacte quocunque modo exhibito, auctore Hippocrate sic dicente aphorif. 64. lib. 5. Lac dare caput dolentibus malum: malum vero & febricitantibus, & quibus illa sen præcordia suspensa murmurant, &c. à viticis femine ac nigris oliuis, vt Actio visum est, & ante ipsum etiam Galeno 2. De compes. medicament. secundum locos. Potus huic erat ceruicia tenuis: quamuis Itali ceruicia carentes vinum dilutum concedunt, præstat eius loco aquam cinnamomo incocto dare. Ad refrigerationem & alterationem exhibuimus tale iul. 2. Syr. viol. end. oxyz. simplicis ana 3 j. aquæ end. acetosa, viol. ana 3 iiii. fiat inleq. pro tribus dosibus. Subinde dabam de-

coctum ex herbis refrigerantibus, vt lactuca, lichen sen hepatica, acetosa, end. portulaca, floribus nymphaeæ, adiecto syrup. de succo acetoso, de limonibus, acetos. citri, de ribes & similibus. Interea ne lotium aut excrementa retineret imperavi; & si sponte non deponeret, clystere molli vel balano irritabam, aut syrup. ex infus. ros. pallidar. vel cum diaprano simplici, vel fero lactis, aut iusculis ex lactuca, ex slide, beta, spinachis, vel prunis assumptis. Et ideo vt à duris alimentis abstinere præcepi, tum ab iis quæ aluum exsicarent, & vt hypocausta præcipue vitaret. Ad ventrem magis mouendum eligebam pruna Iberica. Quod ad topica remedia attinet, cum magnus remediorum campus sese offerat, & præsto sint, vt cucurbita, cucumeres, cicchorii succus, acetosa, lactuca, sempervivulus, vna immatura, pampinorum, aut qui ex vitis germinibus exprimitur, facile auxilia inuenimus ex nobis ipsis; ex oleis, vt olio ros. omphacino, vel iuxta Dioscor. parato, vel, si legitimum desit, ex oleo violaceo, nenupharino, adstringente aliquo admixto, vt cydoniorum vel myrtillorum; ex succis iam dictis, qui recentes esse debent; ex liquoribus vt acetos. sed pueris & mollioribus corporibus minus, vt antea dictum est; ex foliis vitis, salicis, nenupharis; ex stiracibus, nenupharis, rosar. viol. ex fructibus rubi, vitium capreolis. Et mucaginibus, cydoniorum, psyllii, & farinis hordei cum succis mixtis & oleis. Ex his varia parantur, anacollema, embroche, linimenta, sacculi. Vnguenta, iniectiones narium & linitiones, collutiones oris, odoramenta, vt videre licet apud Hollerium, Rondeletium, & alios. Nos primo vti sumus oleo rosaceo exiguæ acetos. adiecto, paulo succo cucurbitæ admixto: etiam oxymelino. Nodulum quoque è rosis malefactis in aceto & aqua rosacea naribus admovebam, & iubebam, vt postea cruda manibus sæpe verfaret & olfaceret. Postea adhibui vnguentum ros. sæpius lotum cum aqua ros. Postea vero morbo inclinando aliquid olei chamæmillini oleo rosaceo admiscebam. Deinde etiam inuixi frontem cum vnguento populeo & vnguento alabastrino simul mixtis. Nam in declinatione, adicienda, quæ magis concoquunt, vt mucaginem seminis albae extractam cum aqua florum chamæmillæ, vel oleum chamæmelinum, repellentibus, vt rosaceo, admisceri debet. In fine vt materia efficacius digeratur, si malum diutius duret, auctores vtuntur serpillo & pulgione cum oleo rosaceo subactis. Nos commodè vti sumus vnguento alabastrino solo, cuius descriptionem postea ponemus. Quibus remediis non solum hic æger, sed alij multi ex sola intemperie calida dolore capitis affecti, curati per nos fuere.

SCHOLIA.

Ar curatiua morborum, Hipp. teste 1. Epid. & vt Galenus refert commento 3. tribus rebus constat. Vna pertinet ad morbum, secunda ad medicum, tertia ad ægrum, quibus & nos conuenimus. Empirici adiunximus etiam astantes, sub quibus etiam intelligimus ministros medicorum, phar-macopæos & Chirurges. Istis deficientibus, vel eorum altero, curatio nunquam perficitur: nam morbo non præsentem, curatio superuacua est; incognito quoque morbo, perfecta curatio fieri non potest. Si enim medicus non cognouerit morbum, vel huius ignorantia decipiat, vnum pro altero suscipiens, non modo non curabit, immo & crimine mortis inculari poterit, si æger moriatur, & ignoto morbo perperam medicamenta adhibeat. Si quoque medicus peritus, & ministrus apti

apti non adfuerint, æger curari non poterit, nisi forte casu id fiat, quamuis natura leues morbos aliquando tollit, graues nunquam absque medico. Ita vt plerumque tam per naturam, quam per medicum simul curatio perficiatur, vt ad longum docuimus contra Empiricos. Non satis est, quod medicus pognat contra morbum, sed æger id quoque præstare debet, & medici imperata persequi, & sese in omnibus medico obsequentem præbere. Cognito itaque morbo, oportet vt medicus sibi instrumenta itatuat, quibus agat, vt 1. Epidem. etiam habetur. Talia autem tria existunt, & nobilissimum est victus ratio. Secundum verum, potiones, medicamenta, atque omnia remedia. Tertium instrumentum manu perficitur. Primum vero & nobilissimum, & ægotanti gratius, vt dicebat præceptor meus Benedictus Fauentinus cap. proprio De dolore capitis & curatione vniuersali. Nam medicus, teste Galeno, non peruenit ad medicamentum, nisi cum videat morbum superare naturam, non tamen victus ratione postposita. Sub victu res omnes non naturales: vt vocant medici, intelligimus. Quocumque igitur dolore capitis quis afficiatur, austeritatem constitutiones non profunt nec aër: nubilus aut crassus. Capita aggrauat, præcipue stagnis, paludibus, cloacis, oderibusque putridis, aër emissus: purus vero omnibus confert. Crassi quoque cibi nec multum tenuis hic adhibendi, nec mali succi, sed medii: vt carnes autium montanarum & in arboribus degentium, phasianorum, perdicum, gallinaccorum. Arietum vero, capreolorum, caroque bubula & suilla vitanda. Vinum etiam capiti dolenti nocet. Pisces, cum sint excrementitij, minus laudantur, nisi saxatiles, gobij, buglossi, asellique. Oua vero gallinarum, commendantur, phasianorum, perdicum, al-bumine ablato, tremula, mollia forbita. Lac male coquitur, dolorem capitis infert, & illa suspendit, & cæcus tota natura nocet: bulbi, legumina omniaque flatuosa vitanda. Corpus non replendum, animique vehementiores motus deflectendi. Venus neruis & cerebro nocet. Secundum instrumentum medicamentis absoluitur: sed antequam peries dolorem infert, tunc solummodo alterantibus: quare siue refrigerare oporteat ex caliditate ardorem, siue calfacere frigiditatem, aptissimum est capitis iuxta synciput locus: quoniam synciput ob laxitatem coarticulationis, iuxta coronalem futuram & ob ossium tenuitatem & raritatem, facile tum caliditatem, tum frigiditatem, omnium medicamentorum, quæ adhibentur, intro distribuit. Locus autem post verticem, etiam non longe inferior, idoneus non est applicandi remedia tum calefacientia, tum refrigerantia, dicente Galeno 2. De compositione medicam. secundum locos cap. 3. Capitis ea pars quæ occipitur, tum ob eius abundantem frigiditatem, tum ob densitatem & duritiam: neque etiam refrigerantia circa molestim sustinet; propterea quod istic principium spinalis medullæ existit, cui plurimum frigidum obnoxium est auctore Hippocrate 5. apb. 18. dicente: Frigidum inimicum ossibus, densibus, nervis, cerebro, & spinali medullæ. At si capitis dolor, quocumque in loco fuerit, vel totum caput, aut partem occupet, habeatque originem ab humore; duplici tunc indiget curatione: alteratione & euacuatione. Species quoque alterationis est concoctio: concoquendo enim materiam, eam quoque alteramus, vt ad longum docuit Benedictus Fauentinus, præceptor meus: & Petr. Foresti. Tom. I.

quibus concoctio omnium humorum peccantium, & dolorem capitis facientium perficitur ad quam & digestio & præparatio pertinet. Tene enim crassum facimus: crassum extenuamus: viscosum incidimus. Concoctione peracta euacuamus, & purgamus, & non citius nisi materia turgeat: concocta medicamur, non cruda, inquit Hippoc. Sic in vehementiori capitis dolore, peracta alui lenitione, indicij plenitudinis apparentibus sanguinem detrahimus contra Erasistratos: in cacochymia, purgamus. Plura habemus exempla euacuationum loco citato. Peractis supradictis remediis si dolor non cesset, quidam venas secant ex naribus, fronte, & ad aures hirudines apponunt, cucurbitulas cum scarificatione spatulis admovent. Si magis inueterascet, ad sternutationes accedunt, ad gargarismos, masticatoria, sinapismos. Tandem ad tertium instrumentum progrediuntur, nempe ad vstiones, cauteria. Neque eo perueniunt, nisi vltimo cum alia remedia non inuerint. Verum si dolor capitis non veniat ex plenitudine, sed potius ex imbecillitate, caput etiam roborant, si à vaporibus effluenscentibus in caput elatis, duplici intentione talis curatur, 1. ad Glauco. cap. 14. Vna attractis vaporibus in contrarium, clysteribus, vinculis manibus pedibusque iniectis, frictione à partibus superioribus ad inferiores: altera capiti prædicia adhibendo cum repellentibus; postea addendo resoluentia roborantiaque: si biliosi sint humores vel vapores, etiam magis refrigerantia, atque hæc syncipiti applicanda. Summatim igitur, quod ad methodum curandi vniuersalem attinet: victus ratione instituta, quæ causæ doloris aduersetur, causa deinde auferenda. Si illa ab extrinsecis occurrentibus fiat, hæc ipsa prohibenda: deinde caput ipsum, partesque eius dolentes auxiliis contrariis contemperanda, & dolores à simplici intemperie alterandi. Si humorum confluxus dolorem effecerit, humor ille subtrahendus, sanguinis sectione, vel ventris solutione, si cacochymia adfuerit. Mox ad oppositum spatularum scarificatu, aurium frictionibus, lotionibus, ventosis, clysteribus detrahendus humor est. Topicis quoque reprimentibus extrinsecus admotis, naribus iniectis vel oderatu attractis. Postremo caput ipsum auxiliis contraria qualitate præditis contemperandum. Si quid præterea digerendum est, in fine elementer digeratur. Si interim vitio alterius membri dolor capitis contigerit, methodus curationis est, vt membri eius, priusquam capitis, ratio habeatur, capitis tamen affectu etiam non neglecto. Hæc de methodo curandi dolorem capitis vniuersali; quam non satis est cognouisse, verum oportet & particularia remedia cognoscere, quibus singulæ affectiones seorsim curentur. Quomodo autem capitis dolor curetur ex calida intemperie, id satis quinque exemplis præcedentibus ostendimus. Iuxta Paulum prodest fronti & temporibus indutus panis ex polca, & rosaceo. In principio (vt omnes fere referunt) nihil præstantius rosaceo recenti lana infuso, æstate niue refrigeratum præferunt, vel puteo, fonte aut niue: tunc enim impetum sedat vaporum & humorum, ac dolorem. Chamæmelinum addunt si rosacei vim timent, vt in fœminis, pueris ac eunuchis, & quibus caro mollis est, cutis alba, folleque denique non assuetis. A papauere & mandragora abstinent, cum Galeno, & aliis multum astringentibus, quale est strychnum, de quo parcius admiscuit. In Græcia, vt refert Benedictus Fauentinus, insolatas fœminas ac mares leuare dolore Ee iij infinitis

Chirurgia.

9. Methodus vniuersalis curandi dolorem capitis.

Cursatio doloris capitis ex calida intemperie.

Lib. 3. c. 4.

10.

Lib. 1. c. 2.

Lib. 6. c. 34.

Cura.

II.

Quomodo
mensurave-
frigerandi
inueniēda.
Tempus re-
frigerandi
& repellen-
di.

infinities vidimus aqua frigida syncipiti inueto poculo. Tradit Herastratus, teste Aërio, calidiores temperaturas solis feruori exponendas, spongia lata ac densa ex aqua frigida expressa, & capiti applicata, mirum in modum praeservari. Hispani milites cum Delphis agerent, indifferenter in quouis capitis dolore aquam aceto mixtam, & panno inculcatam, leniterque expressam, fronti ac syncipiti imponebant. Valet & portulacae succus cum polenta impositus, ex aqua pillij quoque perfusio. At emplastra refrigerantia, sicuti & alia remedia, sepius immutanda, ne sui mora plus nocumēti, quam adiumenti adferant. Si oxyrrhodino, embrochis aut anacollemate utamur, aliisne succis aut liquoribus refrigerantibus, fasciæ de lana, ut Apollonius consilii, vel nunc cotone circumliganda fronti, omninoque providendum, ut ne liquor, qui capiti adhibetur, parte aliqua in oculos, vel os defluat. Raditur caput aliquando, & rasis paulo crassiora, vel detrusis liquidiora medicamenta singenda sunt. Verum quæ mensura refrigerandi esse debeat, primo ex affectus magnitudine dignoscēs, ut 7. meth. docemur. Etenim si multus ardor sit, magna quoque refrigeratione est opus: si exiguus, parua. Sed tempus maxime refrigerandi est, dum maximo ardore pars premitur. Nam ubi remitti capit, ad ea, quæ concoquant tepido calore, & digerant si quid collectum est, confugimus, & sic mucaginem althææ, vel oleum chamælinum (ut diximus) repellentibus, ut oleo rosaceo, miscemus. Huic contrarius sequitur affectus, si a frigore caput doleat. Exemplum sequens curationem huius magis particularem docebit.

OBSERVATIO VI.

De dolore capitis à frigore & intemperie frigida
originem habente.

Egbertus monachus regularis, senex, qui & aliis praesidebat (vulgus Patrem vocant) temperie quidem capitis naturali frigidiore, sexaginta annos natus; cum in hyeme asperissima per nives iter fecisset, domum atque in cellam reuersus, capitis dolore detinebatur, absque grauitatis sensu, ut mihi referebat: cum ad eum accessissem; caput quoque tangenti frigidum mihi videbatur, & facies huic pallecebat, & à calido inuabatur, & à frigido ladebatur. Ex istis signis praesentibus, & ex causa praegressa, facile intellexi hunc dolorem concitatum ex simplici intemperie frigida citra humorem seu ex frigore: quare illico caput circa synciput inungi fecimus oleo anethino, chamælinum, & rutaceo simul mixtis. Atque istis remediis vncunque dolor sedatus est, cum adhuc in cubiculo, in quo ignis luculentus esset, aliquot diebus permaneret. Verum cum post tres quatuorue dies rursus foras prodiret, in eundem dolorem incidit, & in catarrhum, ita, ut materiam quandam pituitosam, vncunque pituitosus, accumulauerit. Raro enim eiusmodi dolores in pituitosis ex sola intemperie fiunt, & si fiant, breui materiam accumulant, praesertim si plenitudine aut cacoehymia aliqua ex parte sint affecti. Hanc ob causam eidem pilulas, Alephaginas dicitur, primo exhibui. Deinde praescripti decoctum, betonicae, maioranae, salinae, hyssopi, foliorum lauri, cui syrupi de starchade & oxymel, simplex immixta erant. Postea ita illum purgaui. ℞. pilul. cochlear. 3 j. cum syr. de starchade fiant pilulae v. quas cum circa medium noctis deglutisset, quinque vel plures secessus habuit: & dolor non diu post sedatus est. Ceterum cum hic ex

natura propria, cerebri quoque temperatura humidior, catarrho semper obnoxius esset, tamestate quam hyeme, consulimus, ut hanc cucufam (ita medici hunc sacculum appellant) ad capitis rotationem & catarrhi exsiccationem & suspensionem continuo sub tegmine portaret. ℞. flor. ros. rub. exsiccata. betonicae exsiccatae ana 3 j. sandarachae, mastice, seminis myrsinorum ana 3 ss. maceris 3 j. fiat pulvis crassiusculus & bombaci inspersus, lindone rubra cooperiatur, & fiat cucufa rotunda ad magnitudinem palmæ manus intersuta, coronali-que sutura applicanda. Eundem quoque puluerem magis tritum & cribro exceptum, cum ladano, oleo chamæmelino adiectis, cera etiam adiuncta ad cerati consistentiam supra alutam eiusdem formæ, ut prius lindone coopertâ & intersutam, splenij modo induximus, & capiti quoque impositum. Nam hoc modo facultate etiam cucufam superabat. Vtramque tamen compositionem æger commendabat, ita, ut à catarrho liberaretur, & quocunque tempore supra caput portaret, saltem catarrhum minus fluere dicebat: adeo ut hoc genus praedicti tanti fecerit, ut in scrinia sua descriptionem hanc sibi seruandam collocauerit.

SCHOLIA.

Omnia quæ refrigerare possunt alterando, potissimum causæ externæ hunc dolorem inclinare valent, ut aer frigidus, deinde quæ exterius occurrunt refrigerantia, vel si exterius quoque admoueantur, ut opium, mandragora, aliaque soporifera. Deinde quæ interius sumuntur, siue dolorem inducere atque augere possunt, intemperiemque frigidam adferre & immutare, & omnia quæ cutem densant atque refrigerant, ut veniboreales, versari inter nives, aut tempore frigidiore iter facere, & huius generis quæ plurima. Ex longis quoque desideriis vel larga sanguinis effusione, aut calidiorum succorum immoderata vacatione, ex crebris natationibus in gelidis aquis creberrisque cibis frigidis ingestis. Hinc nihil admiratu dignum, hunc nostrum ægrum ex itinere per nives dolorem capitis ex frigore incurrisse. Hic affectus cum contrarius sit superiori, contraria quoque si à frigore caput, doleat, sequuntur signa. Facies enim palleat, nec concidit, sed est decolor, neque rubescit, teste Tralliano. lib. 1. cap. 10. neque arida & collapsa apparet, sed est contrario plena & pallida. Et sic facies tactu frigida est, mollisque & decolor, mens tardior & animæ functiones obtusæ: ut vero calor potius vigilas, sic refrigeratio somnos conciliat, nisi doloris obstet vehementia. Frigida quoque his obsunt, & caleficientia inuuant, gaudent enim calidis & illis iuuantur, frigidis autem læduntur. Venæ etiam in facie & in fronte, oculis, visum subterfugunt: vtrina his ex parte tenuis & pallida est, pulsus tardior, somnusque prolixior. Cumque hoc capitis dolore tentantur ægri, his grauitas effatu digna abesse debet, alioqui non simplicem intemperiem, sed cum humore significaret. Et ita victus ratio & praecedentes causæ ac primariæ, si diligenter perscruteris, manifestam tibi discretionem adferrent. Et licet hic dolor ex simplici quoque intemperie obortus facile tollatur, modo protinus occurratur; interea accurate & diligenter ac cito curandus est; persequens enim humorem accumulât, duplici ratione tunc oberit, & frigore & multitudine partem distendente ac diuelli, cū dolore, vehemētiore & grauitate accedente. Ideo dolores, qui

7.

qui à simplici intemperie fiunt, non sunt negligendi, verum cito curandi. Qui igitur dolent ex perfrictione vel intemperie frigida, hoc modo affectis, aer frigidus vitandus est & calidus, omnino eligendus natura vel arte paratus. Herbae itaque calidae odoriferae eligendæ, ut talis euadat, lignis quoque iuniperi, abietis, rosmarini, buxi in cubiculo accensis, illisque similibus aer ad calidum alterabitur. Saluæ quoque folia, rosmarini cacumina, maiorana, pulegij, thymi, serpilli sub lecticiis, aut per cubiculum sternenda, modo odorifera caput non lædant, & æger ferre possit. Nam mulieres suffocationi vteri obnoxie talia neque aromata ferunt, & nonnulli quoque viri, qui caput debile, ac sensile habent. Cubiculum in quo æger decumbit vel versatur, sit potius in superiori parte domus quam in loco subterraneo, & potius lignis, quam lapidibus substratum, & ignis in eo quotidie foveatur, cespites atque carbonēs effumantes, maleque olentes abint, ne caput magis repleatur, dolorque augeatur. Fugiant quoque loca humida vliginosa, horrida, neque ament fluiorum, aut inertium aquarum vicinia: non valles, opaca, non viridaria, salices, populus, rubos, herbas refrigerantes gignentia. Si morbus ferat & inuuet, auram capere, (ut lafon medicus suadebat) in apricis, animumque oblectare in ambulatione, & in breuius descendant, amaram, thymum, pulegium, cunilam, libanotidem, saluiam, laudulam, laurum, butyrum, & quæ coronamenta ferentes. Meminerint manus pedesque semper calentes habere: nempe in contrarium promptissime cerebrum pertrahunt. Tempore frigido potissimum sub diei noctisque crepuscula ex lignis ficis iam dictis ignis accendatur, in quem vsum vitanda sunt humida, palustria, viridia, platani, salix, populus. Inuat etiam suffusus materiam bene olentis qualis est styracis, ladani, caryophylli, cinnamomi, maceis, aliorum quoque aromatum. Fenestræ quoque claudantur ne aer frigidus subintrare dolorem augeat. Somnus sit moderatus, non tamen solito longior: qui excedit, inutilis est, quoniam ex eo superfluitates coaceruantur. Motu quoque vitandum totius corporis, mediocritate, equitatione praesertim & pedum ambulatione. Oportet enim laborare, & à cibo abstinere. Alnus iis humidior sit quam sicca, ut singulis diebus ventris excrementa excernantur natura aut arte, balanis, vel clysteribus. Vitet tristitiam, graues cogitationes, aliosque immodosos animi affectus. His vero si & vinum tenue dederis (aut Tralliano) aut aliud quoddam extenuans cauēant, quæ mediocriter extenuare & calfacere possunt. Fugiant vero cunctos potus ac cibos, qui fructus & similia. Hæc autem, tum maxime pisces sanguinem frigidum ac dilutum gignunt, caput offendunt, praesertim grandes, præpingues, glutinosi. Et ex inertibus aquis extracti. Quod si aliorum esculentorum penuria urgeat, parce gurratur, ut minus officiant, in craticulis assentur, substratis rosmarini, samfuchi, thymi aut tamulis id genus alicuius herbae, laurique folijs, sunt ex alto pelago ducti, & saxatiles & de fluuiis alituram suppetit. Aristoteles, littorales pelagici præstare propterea putauit, quia meliore cibo, ac copiosiore potiuntur: passeris, solea, boga, menu-
Pet. Torelli. Tom. 2.

bua. Ex fructibus noxi sunt, quos horarios fugacesque vocamus. Ex oleribus inutilis est lactuca, portulaca, malua, beebion, scarola, feris, acetosa, spinachium, atriplex. Iuuant hyssopus, satueria, eruca, pyrethrum, & herbae supradictæ, sinapi. Incommodant acetum, omphacium, arantia, limones, ciranguli, acidaque omnia, lac, caseus. Ceruisia quamuis frigidior, si tamen probe percocta; nec præteruis & imbecillis sit, sed polypyra (ut dicebat lafon rixus) & ex incorrupta fruge concinnata. Proderit enim medicata, qua loco vini medicari, (Hippocraticum dicunt) uti poterit. Ut ℞. zinzib. ci-
Cervisia
namomi ana 3 j. radices iridis, inulae, baccar. lauri ana 3 ii. maceis, nucis myristicae, caryophylli. ana 3 ss. pip-
Pulsis ci-
peris longi, cardamomi ana 3 ii. pulueriscentur, & pulvis in raro linteolo colligatus in vas coniciatur. Carnes conducunt cuniculorum, perdicum, phasianorum, auicularum montanarum, & veru-
cina & hædina, vitulina, praesertim si speciebus condiantur cinnamomo, pipere, zinzibere, maceis, galanga, nucis myristica, croco, caryophyllis, ex quibus
Pulsis ci-
potest fieri pulvis cibalis. Pipiones, ex Rhase quarto separatorum sermonum, ex proprietate chroni-
cum dolorem capitis gignunt: unde fortasse inoleuit, ut eorum capita, tanquam innocentissima pars, in occasione tollantur. In summa, alimenta sumpta boni succi, quæ moderate calefaciunt, vinum tenue, calidum cubile, balneum maxime calidum ab Aegineta etiam laudatur, motusque, sed mediocris, ut calor excitetur. Immodica enim corporis motio nocet ob resolutionem spirituum, unde etiam resolutis spiritibus plus infrigidat. La-
uacra tamen calida quamuis hic commendantur, neque hæc, neque fons neque embrochæ conueniunt, aut anacollemata, vel oxyrrhodina, si catarrhus coniungatur cum dolore capitis, sed potius olea atque inunctiones. Ceterum, quod ad medicamenta attinet & inunctiones, teste Tralliano, pro intemperiei magnitudine varianda sunt, interdum rutaceum oleum capiti inducendo, aut laurinum aut irinum, aut nardinum, aut opobalsamum, quod etiam maxime proficit, in quibus dolor ex crassiore & viscosa magis pituita oritur: illinire autem conuenit frontem ipsorum & tempora medicamento apud eundem Cyphonio dicta. Eadem fere & Paulus praescribit. Oleum rutaceum calidum syncipiti affusum, teste Galeno 2. De compos. med. perfecte hominem aliquando liberauit: si vehemētiore opus est, nardino, serpillino, aut amaracino vitandum. Quibus & frons, narium ac aurium meatus illinendi. Alij & pedum vestigia ex eis illinunt, ut idem Galen. refert, nonnullis pannis calidis caput calfaciunt, aut ex
Lib. 3. c. 47.
facello, milio & sale confectis, prius calefactis, ac pauco vino albo seu aceto irrigatis, vel sacculis ex herbis calidis iam supradictis, ut sequenti exemplo clarius patebit.

OBSERVATIO VII.

De capitis dolore ex casu in aquam frigidam
contracto.

Utridam cum tempore hyberno in aquam frigidam collapsus esset, dolore capitis ex intemperie frigida & rigore correptus est. Nullo pondere caput premebatur, aderantque alia signa in Observatione ac Scholio praecedente dicta. Quare Galeni auctoritate permotus, primo De locis affectis, qui ita dicit: Si id ipsum quod molestat, nihil aliud fuerit, quā intemperatura, calidam refrigerando & frigidam calefaciendo, illico inuenis hominē. Tale
Ee iij statim

statim huic viro institui: nam agrotantem in lectum calidissimum posui situm prope ignem, instructum lignis quercinis siccissimis, operimentis eundem calefaciens, ut sudare posset. Vinum generosum potandum dedi. Et quia tempus valde frigidum esset, gelidum & glacie concretum, ut aquam vitæ in exigua tamen quantitate sumeret concessi, spongia quoque in ea madefacta naribus admota, caputque linteis calidis fovebam, oleoque laurino & costino inungebam: subinde sumpta conferua florum rorismarini, etiam theriaca ac mithridatio; tandem horum medicamentorum assiduo usu malum contumax superauimus.

SCHOLIA.

2. **A** Etius capite recenter refrigerato oleo rutaceo calido synciput madefacit, & si vehementiore indigeat caliditate, adicit euphorbij portunculam, aut vnguento irino, aut amaricino, aut nardino, aut laurino, aut serpillino inungit, eademque fronti, naribus & meatibus aurium illinit. At scopi curatiui hic sumuntur, cum calefacientibus sit opus, præter vitæ institutum, de quo satis scholio præcedente dictum est, nosse oportet qualia illa sint, & quomodo & quando, & quo tempore vtendum. Quod ad primum attinet, remedia ex oleis petuntur, quoniam imbibunt medicamentorum vires: hæc vero nihil alstringens habeant oportet. Nam ex affectu potius adstricta est cutis, & ab externa causa, ut huic viro contigit in aquam gelidam collapsa. Præterea tenuium partium esse oportet, ob situm partis affectæ, & validarum virium, ne interim dum tot corpora permeare debet, vis medicamenti rerundatur. Strenne igitur calefaciunt serpillum, ruta, amaracus, lauri baccæ. Hæc vero vel incoqui possunt, atque ita embrocha perfundi, in aqua vel etiam adiecto oleo, atque excoctis herbis quousque aqua absumatur. Inicitur autem ne nidorem sentiant: qua ratione etiam in vase duplici confici possunt. Quædam vero habentur præparata, ut rutaceum, laurinum: quo si velis vti, crassum cum sit neque fluxile, oportebit aliis oleis admisceri, quo perfundi eo caput possit, nisi eorum limitatione sola vti velis, quemadmodum nos in hoc agrotante fecimus. Quomodo nunc sit vtendum, iam dicamus. Oportet autem medicamenta calfacere, & cum actuali calore vti, quantum bene ferre potest. Iam & incoctis herbis lixiuio calide caput abluere possumus, modo non adsit catarrhus, ut prius dictum est. Galenus autem apponit medicamentum ex euphorbio, ex cera, oleo, & euphorbio recenti, quod & fluxile magis aut minus confici potest, ut plus minusue ceræ iniicitur. Modus vero applicandi est, ut itidem syncipiti & naribus applicetur. Multum enim inuatur cerebrum per ea, quæ naribus iniiciuntur, vel inunguntur, quæ omnia ex capitis facie habentur, ut supra proditum est. Quod si collido cognoscitur, quodam (ut diximus) applicentur, melius erit; quod sane ex situ partis docemur. Quantitas autem calfactionis, ex magnitudine affectus habetur, & ambiente aëre, ut alias diximus. Et sic pro magnitudine temperiei remedium quoque variandum erit iuxta Tralliani sententiam. Et hæc etiam pertinent, quando & quo tempore vtendum, & licet primo mitioribus vti possumus, deinde ad vehementiora procedendo; ubi tamen malum inueteratum est, fortiora adhibemus, & ideo auxilia sunt continuanda, ut omnia secundum rationem

Medicamentorum ratio.

3.

Quomodo vtendum medicamentis.

Modus applicandi. Quantitas calfactionis. Quomodo cognoscitur.

facilitati, non licet ad aliud transire, & si non succedat secundum rationem (ut dicebat Hippocrates) stante eo, quod à principio visum est: ita nec prudentis fuerit artificis protinus animum despondere, si non ad prima classica profugiat hostis: iterum atque iterum confligendum, donec tuta sit Laninia coniux. Ut habetur in proverbio. Propterea, neque eiusmodi studium statim intermittendum; assiduitate enim quamvis contumax malum superatur. Proinde neque diffidit curatur capitis dolor ex frigiditate ortus potissimum aëris frigidi ambientis, si recens sit, Galeno auctore. 2. De compos. medic. secundum locos: ut interdum rutaceum oleum syncipiti affusum dolorem abstergit, ut prius dictum est. Loco etiam rutacei chamæmelino & anethino vti possumus. Si vehementiore calefactione opus sit, nardino, & aliis paulo antedictis. Vel de spica, de terebinthina, de pulegio, quod maxime laudatur à quibusdam. Laurinum quoque & costinum hyeme frigida non improbantur, ubi maiore calore opus est: quibus & styracem calamitam, beniuoi, euphorbium, aquam vitæ, mithridatium, theriacam & similia permiscemus. Euphorbium quoque oleo subdecuplum vel subduodecuplum. Possunt & olea confingi ex maiorana, thymo, serpillio, origano, sativella, mentha, rorismarino, & aliis id genus plantis, in oleo & vino coctis ad consumptionem vini. Affectu perseverante raditur caput, aut detondetur, paulo crassiora, quam in æstu adhibentur medicamenta: sed tonsis & capillo paulo, aliquo tamen tectis liquore diora. Ceratum quoque ex olei anethi 3 x. ceræ 3 iiii. euphorbij 3 j. fiunt & capitella seu pileoli, ex aluta, quæ interiori parte induta sit mollibus, emplastris calefacientibus, ut mithridatio, theriaca, aut vnguentis crassioribus ex præscripta materia, ex diachylo ireato & similibus. Sinapismus hic quoque vsui esse potest. Abstinentium à phlebotomia cataractis fortibus, cucurbitulis, multo magis eo genere curandi, quod vitatum in lue venerea est; quod genus tantum locum habet in dolore longo, ut postea dicemus, & pertinaci à crassis viscidis & multis humoribus. At hic curatio, quæ medicamentis perficitur, solam noxæ qualitatis alterationem exigit; interea tamen licet hic non sit humor, qui dolorem facit, tamen si alius non respondeat, enemate pituitosas frigidasqueordes detrahente proliui potest in hunc vel similem modum, 2. betæ caulium rub. hyssopi, betoniæ, saluæ, maiorana, mercurialis, ana m. j. flor. roris, chamæmeli ana p. j. sem. anisi, carni, feniculi ana 3 j. b. polypod. quer. 3 j. se. caribani 3 b. vuar. passul. ab g. gartis repurgatarum 3 b. coquantur in aqua communi pro 10 j. col. adde diaphanici 3 vi. olei chamæmel. anethini ana 3 i. b. salis 3 i. misc. pro clysteri. Submittatur ventriculo vacuo. Topica etiam medicamenta ex oleis supradictis adhibeantur, prout frigiditas magna aut parua remedia postulet, vel eorum loco etiam vnguenta fiant, ut hoc vel simili modo. 2. olei rutacei chamæmelini, nardini ana 3 b. hyssopi, pulegii, thuris ana 3 i. cera q. s. & si videbitur commodum, addere poteris interdum castorei 3 i. & miscantur probe, ut in vnguentum coeant. Vel 2. vnguenti martiationis 3 b. olei rutacei, laurini ana 3 i. pulueris caryoph. maceris, xyloloes, laurini ana 3 i. pulueris caryoph. maceris, xyloloes ana 3 b. moschi 3 i. Sed in mulieribus, præcipue symptomati vterino obnoxii, abstinetur à molcho. Frontem iis inungimus & synciput, narium ac aurium meatus, pedum vestigia & sedem, ut ex Galeno retulimus. Sic pedum plantæ (quod multis profuit) oleo costino, nardino,

Lib. IX. Observat. VIII.

331

palati: pauca erant: offendebarur à siccantibus: humectantibus melius habebat. Partes capitis huic graciles & sicæ erant, capilli robusti ac nigriores. Ita ut hic facillime si saccharum incrustatum apud ignem conficeret, vel semina eo obduceret, (quod magni laboris est) in dolorem capitis ab intemperie sicca, non tamen excedentem, sed eidem valde molestum, incidebat; ut aliquando ab hoc opere desistere cogeretur. Hic me accessit consultandi causa: & consului, ut victus ratione humida videretur, cibisque boni succi ac multi nutrimenti, qui tamen facile concoquerentur, ut sunt lutea seu vitella ouorum recentium, gallorum testes, gallinarum caro, perdicum ac phasianorum iuuenum, & ab earundem carnum elixatarum potius iusculis vteretur spinachia, lactuca incoctis, & ut cereuiam communem biberet; ab abstinente, & vino generoso, & à quouis potu exsiccente abstineret; vino tamen aquoso si vellet, quoque vti poterat. Præcepi quoque, ut aërem arte vel natura humectantem eligeret, & ut somno longiori indulgeret, ac quieti sese dederet; vigilias autem vitaret, immodicum exercitium, immoderatam euacuationem, coitum excedentem, famem & inedia, solitudinem, tristitiam merorem, & iram. Lauacris aquarum dulcium, si vti vellet, ea concedebam; quæ iuxta Galenum lib. 3. De tuenda valetudine, cap. 3. non parum commoditatis agrotanti afferunt, modo tepidiores fuerint. Contra ab aquis exsiccantibus, balneis sulphureis, aluminosis, bituminosis, nitrosis marinisque abstineret, ab hypocaustis, & quouis aëre exsiccante, & radiis solaribus, & ut quodvis exercitium vehementer declinaret. Et quod ad medicamenta attinet, iussit, ut caput frequenter oleo violaceo, nenupharino, & cucurbitino foueret, & ut ex iis irrigationes fierent, præsertim iuxta coronalem commissuram, quibus etiam in fine adderet oleum amygdal. dulcium recens expressum, & exiguum olei chamæmelini, ad aliquam roborationem. Imperavi quoque, ut sub noctem pro somno conciliando cremorem hordei & emulsionem eiusdem cum amygdalis dulcibus recentibus prius in aqua calida maceratis, depilatisque cum aqua lactuce sæpius expressam, & saccharo violaceo postea adiecto ad saporem lactis amygdalati instar sumeret. Quibus remediis cum aliquandiu vsus esset, bene habuit. Inter ea ne in eundem dolorem denuo incidere, admonui, ut, quantum posset, in aëre humido versaretur: ac fugeret loca excelsa radis solis exposita, montes, montiumque iuga, littoraque arenosa, vel montes arenosos, sed potius ac subinde ad irriguos hortulos, & circa riuulos fonticulosque & dulcium aquarum decursus se conferret, ut animum & laborem remitteret statumque aquilonium fugeret, austrum ambiret. Et quia musicus erat, ut musica sese subinde delectaret, admoneram, & epulatione honesta & humectante, nullamque qualitatē fortem in se habente; hoc est, neque acerbam, neque acrem, neque salfam, neque amaram; fugacesque fructus concedebam, cerasa, mora, persica, modo ingluuius nimia pareret noxam, caseum quoque mollem. Verum ut à sudationibus, & igne sese temperaret, atque semina saccharo incrustata apud ignem potius per alium conficere iuberet consului, utque bono animo esset, gauderet, ac laretur. Spiritus enim tristis exsiccat ossa. Quæ cum diligenter obseruaret, postea melius habuit. Et nunc cum hæc rescriberem, optime valet.

OBSERVATIO VIII.

De dolore capitis à siccitate.

1. Iohannes Musius Pedemontanus, Delphis habitans, pro cuius ædibus insigne Anser erat, Aromaticus non Pharmacopœus, qui aromata vendebat, temperatura melancholicus, siccus, & sicco cultatum constabat: nam à principibus desumpta signa, imaginatione & memoria, valebat: à sensibus erat: à motricibus, vigiliabat, acuti auditus & sensus erat: à motricibus, motus erant celeres & properantem, oculorum, narium, aurium,

Iniectiones auribus.

Emulgia.

Aromaticæ.

Emulgia.

Emulgia.

Emulgia.

Emulgia.

SCHOLIA.

Dolor capitis, qui ex siccitate oritur, licet vehementissimus non sit, moderatus tamen gignitur, non quidem intemperie media; quoniam citra caliditatem aut frigiditatem hoc pacto illum non fieri efficeret non valeret, ut apud Galen. patet. 1. de causis caliditatis sympt. Sed media continui solutione hoc est, tensione. Et ideo siccitas cum offendit, plerumque iniuriæ comitem secum trahit supra naturæ modum, aut calorem, aut frigiditatem: permanere siccitas per se, nequaquam mutata oppositione, quæ ex calido & frigido consistit, non potest. Accidit eiusmodi intemperies, aut ex immodico sanguinis effluvio, aut ex immoderata alui deiectione, aut ex sudoris exsuperantia, ex tabe, ex veneri congressus crebritate, ex inedia, ex febre, ex solis æstu, ex thermis, ex versandi consuetudine circa ignem (ut hinc Aromatario contingit) ex seruidis & arumiosis animi perturbationibus, & ex aliis omnibus, quæ arefaciunt, exsiccant, torrent, & naturæ humidum depopulantur. Dolores itaque capitis vel aliarum partium ex siccitate orti, moderati sunt, aridior autem deprehenditur capitis cutis, citra alia indicia, quæ de calida intemperie diximus: iam etiam aliqua præcessit causa exsiccans, à siccis medicamentis noxam recipiunt, ab humidis iuvantur, nulla excrementa è naribus excernuntur, nec humida ab iis profluunt, oculi caui sunt, duri & aridi, tempora adstricta, frons intenta; faciei squallor, salivæ paucitas, vigilis plerumque & acres ad sunt animi affectiones. Et quia facile ad se trahit calorem aut frigiditatem, enixiorem operam adhibere convenit, priusquam altius figatur. Qualitas hæc difficulter cedit, ex superat: minori sane negotio quid arefit, quam humectetur. Ideo pro huius curatione universa victus ratio, ac medicamentorum ad humidum vergere oportet, ut de vitæ instituto satis patet in Observatione præcedente, & etiam de medicamentis, ita ut oleis iam dictis etiam caput inungere possimus, pinguedine aliqua immixta anseris gallinarum, vel butyri recentis. Vel hoc modo synciput inungi potest. ℞. olei viol. nymphaeae, ana ℥ss. ping. vituli, butyri recentis sine sale, omnium lotorum cum aqua viol. vel maluae ana ℥ij. misce pro linimento, vel tale fiat vnguentum.

Causæ doloris capitis ex intemperie frigida.

Signa doloris capitis ex intemperie frigida.

Prognostica.

Linimentum.

Vnguentum.

Errhina.

Narium instillationes.

egregie humectans. ℞. folior. viol. volubilis, maluae anam. i. rad. alibae, brancae visinae verae ana ℥ij. flor. viol. recent. flor. ros. albar. recentium, flor. nymphaeae albae ana p. i. se cydon. ℥ij. coquantur in aqua ad mollitudinem, pistentur, & per setaceum cremor exprimitur, addendo, æcungie gallinae recentis, ping. vitulina recent. & butyri recent. ana ℥ss. fiat vnguentum molle, pauca cera adiecta & oleo viol. affuso. Vel si maus omnino liquidum, cera omittenda. Humida quoque errhina ex prædictis humectantibus herbis præscribi possunt, adiectis pinguedinibus. Olea quoque iam dicta in Observationibus instillari possunt, vel iis inungenda sunt. Proderit non parum embrochas è viol. mal. lactuca novella, anetho recent. floribusque nymphaeae, aliisque herbis humectantibus conficere, ex lacte quoque recenter multo aut decoct. hordei, selini, fenigr. mal. cydon. capitis & pedum vitulorum, agnovi, hordei, manu ab alto effusa instillari irruentis imbris. Quibus quoque & gargarismi humectantes ex hordei decoct. mal. viol. pass. iuvibus, melle viol. adiecto confecti, & col. viol. nymphaeae mane sumptæ. Diatrach. ecleptata humectantia, & iulebi ex emulsionibus se. frig. syr. viol. pap. & similia, tum ea quæ ad hecticam febrem valere, tum ad marasimum scripsimus.

OBSERVATIO IX.

De dolore capitis ab humiditate seu humida intemperatura.

Nobilis puella Siringia dicta in Campo regio habitans, & victitans cibo humidior, lacte perpetuo utens, fructibus conditis ac humidis, ita ut in hac nequaquam obscura instarent indicia, ab humiditate dolorem capitis exiguum tamen adiecit, sui ipsius nullum plane dolorem ingerit, nisi caliditati aut frigori, aut humorum copiae adiuncta sit. Interea huiusmodi voluntarii debilitabantur, & veluti in se ipsa dissoluta videbatur: quod facile sit principio nervorum humectato. Visus quoque & auditus non quiescebant, modo hoc modo illud sibi videre & audire existimabat, frons mollis erat labia demissa, & in soporem roclivitas, memoria fluxa, animusque solutus erat: palpebrae humidae, & valde inflatae, faciesque subhumida alba, mollis. Ceterum ad hanc accitus, ad curationem properans cū curandi ratio simplex sit neque aliis prædictis epeamus, quam contraria qualitate præditis. Humiditatis excessus (qui hic aderat) opposita siccitate sanatur. Quapropter ut humilia & subterranea loca fugeret mandavi, & in excelsis, perflatibus habitaret, aeremque lucidum & serenum quaereret præcepi. Cum is, qui vaporibus & halitibus amnium, fluviorum, fontium madescit, noxius sit. Victumque tenuem præscripsi Famem, inquit Hippo. humidas carnes habentibus, adhibere convenit. Inguinem igitur, ut contringeret iussit, atque potissimum lactis fructibus crudis, pyris, pomis, cerasis, moris, persicis, prunis, abstineret. Concessi carnes assas, lepisculos, cuculculos, volucres, & animalia iugis labore escam quaeritantia. Interdixi autem cortales, & in brevioribus septis saginatas: quia humiditas nutrimentum præbet, & ideo in salubres habentur. Vitulinam carnem, agniam, & à partura madentem vitaret; pisces quoque, nisi in craticula affatos. Sinapi & salsamenta, quæ minus offendunt concessi. Ex olisculis, famulchum, saluam, rorem marinum, origanum, hyssopum. A lactuca, portulaca, spinachio, atriplici, sorbitiunculis & iusculis humidioribus plane abstineret, præcepi. Oliuas è muria, & capparibus oxymelite admittetabam: vinum quoque candidum aut subtrubum mediocriter acerbū. Præterea iussit ne otiosa desideret, sed potius sese exerceret, & ut vigilæ somnum excederent, neque saturata culcitram protinus deproperaret, & mane à somno confurgens, ut manus lavaret decocto frondium lauri, juniperi, rosifmarini, saluæ, ipsumque caput eburneo pectine diu multumque pecteret, & calefactis linteis in ruborem vsque defricaret; ut calor excitaretur, qui paulatim inactus exsiccati queat. Postea irinum oleum, vel costinum capiti affunderet, vel immixtis pulveribus betonice, serpilli, lactureæ, caput eo inungeret, aut vnguento sequenti. ℞. vng. martiatonis ℥ss. olei irini, nardini, lavenulæ ana ℥ij. xyloalos ℥j. caryophyl. maceris, cubeb. ana ℥ss. cera exiguum: si iis caput imbueret vellet, aut inungere; iussit ut sacculus conficeretur ex milio torrefacto sale tasto, pulgrio, salvia, rosis, samentorum vitis, & ex guaiaco in scobem lima ferrea comminuto. Dedi quoque conf. anethos: modo diatrach. pipereon; modo Theriacam. Et ut globulum ex nigella aceto immersa & exsiccata saepe olfaceret imperavi. Quibus remediis plurimum iuauit.

inuabatur. Sed cum recte Galenus existimat fieri non posse, ut intemperies quælibet sola diu duret, quin sibi humorem asciscat; ita & hic euenit in humida hac intemperatura (quod hinc fere proprium est) quod caput humore pituitoso repletum sit: ideo cum pilulas abhorreret, sequens decoctum propinaui, ut aluum liberius concitarem, ac pituitam euacuarem. ℞. betonice, saluæ, maioranae, pulgrii, calamintæ, hyssopi ana m. j. flor. stachados, chamamel. ana p. j. sem. anisi, carui, danci, ana ℥ij. folior. senæ Alexand. ℥i. sem. cartham. contusi, polypod. querc. ana ℥ss. agrostis femin. albi leuis ℥j. b. se. pœoniae ℥j. zinzib. albi ℥j. passul. nucula. ℥ss. fiat decoctio in aqua betonice pro ℥ix. stent infusa per noctem supra verbas; mane fortiss. express. adde syr. de stachade, mellis ros. colati, syr. de betonica ana ℥j. clarissetur & arom. cum ℥ij. cinnamomi electi, & fiat apozema pro ℥j. dosibus matutinis; facili enim solutionis erat; quo quidè decocto cum satis aluum deposuisset, & medicamenta iam supradicta debite adhiberentur, à dolore capitis fuit curata; qui iam maior euaserat ex humiditate, copia atque humore magis distendente.

SCHOLIA.

Humida intemperies cum hebetem sensum habet, dolorem efficere non potest, aut vix effatu dignum, neque per se, ut Gal. ad longum docuit 2. de compos. medica. cap. 2. cumque humiditatis actio sit debilissima, non tanta vis est, ut ex se dolorem promovere possit, nisi cum copia distendat. Et sic 5. cap. lib. 1. de symptomatum causis, vult Galenus siccitatem, multoque minus humiditatem, dolorem non posse inducere, nisi calori aut frigori coniungantur; raro etiam humiditas sine copia aut humore distendit. Hinc omnes auctores de hoc dolore capitis ab humiditate per se nullum tractatum scripsere præter Iasonem Zircæum medicum doctissimum, quem in Obseru. præcedente secuti sumus. Quamuis frigida intemperies & humida, mixta autem simul plurimum caput vitiant, ut apud Gal. 13. meth. legitur. Hunc dolorem ex humiditate ortum intelligemus ex causis & signis inter se collatis. Si humectantia alimenta, medicamenta, victus delicatus, vita otiosa, imbres plurimi, constitutio temporum humida, aerque ambiens humidus, balnea humectantia præcesserint, & multos è naribus mucus effluat, caro sit mollis, laxa, oculi tumidi, laborantesque plurimum dormiant, ab humiditate dolorem esse coniciamus. Ideo nihil admirari oportet hanc nobilem religiosam ex vitæ humidiore hoc malum contraxisse, cum etiam circa loca vliginosa humida versaretur & habitaret; nam monasterium situm erat in loco paludoso, & submissiore: & quia hæc religiosa inter claustrueta & somno dedita, hæc dolorem auxerunt. Interea si calori humiditas sit admixta, aliqua etiā indicia caloris aderant, quæ superius de calore dicta sunt. Eodem modo de frigiditate dicendum, si adiuncta fuerit humiditas, eritque cura composita, prout calor vel humiditas abundauerint, aut frigidas & humiditas. Et si talis dolor contingit, sistere, quin catarrhum adiunctum habeat & facillime humores coaceruet, vel ad se attrahat quemadmodum nec aliæ præcedentes intemperaturæ, si aliquo modo protrahantur, humorem etiam accumulant; nam causæ procaciter, quæ eas gignunt, internas statim concitant; unde fit ut ad dolorem statim accurrat materia, nisi corpus exquisitè purum sit, nullaque plenitudine, aut caco-chymia laboret. Persistit quidem ad tempus dolor sine affluxu materiae, cum nec plenitudo aut caco-chymia illam suppediet. Quod rarius nostris Batavis & Germanis contingit, qui facile in victu peccant, Hispanis & Italis magis, qui cum sese minus replent, intemperaturæ his diutius permanent: quamvis & milites quosdam Hispanos admodum voraces hic vidimus. Galli quoque satis intemperantes, Angli vero magis gulæ, & cibis dulcibus ac delicatis dediti. Atque tales cæteris paribus plus repletionem quam inanitione laborant. Cum vero dolores capitis frequentiores sint, qui cum humore molestant, ad quos etiam curandos & propulsandos medici crebrius vocantur, & etiam plus emolumenti medico accedat, quamvis difficilior eiusmodi dolores curantur, eoque diligentior esse debeat medicus. Quare nunc tempestiuum est, ut ad eos transeamus, qui yna cum intemperie etiam plenitudine & caco-chymia affecti sunt.

OBSERVATIO X.

De dolore capitis ex sanguinis plenitudine.

Campo quidam Delphius annorum triginta, fortis ac robustus, singulis annis consuetus sanguinem ex vena media aut basilica depromere tempore verno, quod nunc omiserat, viuens autem laute & otiose, vinoque liberaliter indulgens, facie admodum rubicundior, tumida, in qua & pustule erumpabant, quales insignibus potatoribus adesse solent; hic vero cum nimia plenitudine afficeretur, Maio mense, cum sanguis magis abundare soleat, in capitis dolorem lapsus est. Ad quem accitus, cum præcipue circa frontem & synciput doleat, & venæ in facie & oculis conspicuæ essent, & facies præter modum inflata, ac rubicunda, & quod vrina rufa & mediocriter crassa existeret, & pulsus magnus, plenus, vehemensque foret sine inæqualitate, ita ut febris adesset; facile intellexi cum grauitas capitis quoque adesset, hunc dolorem ex plethora aut sanguine abundante ortum suum habuisse, idque ex causis quoque prægressis: quare de vena secunda mentionem feci. Verum cum aluum eo die non deposuisset, libenter clysterem sequentem iniecissem ante venæ sectionem, qui ita paratur. ℞. folior. maluae, betæ, mercurialis, viol. parietariae ana m. j. hordei mund. prun. damas. num. ix. fiat decoct. in aqua communi pro ℥ss. j. in: uia dissolue cassia recens trita, sacchari rub. ana ℥i. olei viol. ℥ij. salis comm. triti ℥j. b. misce: & harenema. Iniecissem quidem ante cibum: verum cum abhorreret, ut Batavi fere nostri solent, bolum deuorandum proposui ex cassia ℥j. baccarum oxycanthæ ℥j. saccharo asperso, sed magis delectabatur potione, quæ ita fuit parata. ℞. trium flor. cord. capill. Ven. ana p. j. sem. 4. frig. maior. ana ℥j. prun. damas. num. ix. oxyphœnici (alii thamarindos vocant) ℥ss. fiat decoct. in aqua pura aut fontana, & in huius colatura ℥ij. b. dissolue cassia recens extracta ℥i. syr. ex infus. ros. pallidar. syr. viol. ana ℥ss. misce. hanc cum mane sumpsisset, ter quaterne aluum deposuit: & ita communibus superfluitatibus eductis, die subsequenti accito Chirurgo vncias octo sanguinis è vena cephalica dextri cubiti detraxere iubeo. Quam venæ sectionem optime tulit. Vinum quoque inhibeo, & victum tenuiorem refrigerantemque præscribo, & ut prorsana aut ceruicia tenuissima pro potu vteretur, utque

que dimidium huius syrupi ebiberet, reliquum hora 4. pomeridiana. *℞. syr. de end. de succo acetosae ana 3 j. aquae cicbor. end. acetosae ana 3 ij. misc.* oxyrrhodinum quoque fronti appolui frigide, saepiusque immutavi. *℞. aquae ros. 3 iii. olei ros. 3 i. acetos. ros. 3 b. misc.* Sub noctem ad somnum conciliandum, hordeatum dedi. Et post duas horas, duo cochlearia syr. viol. & nymphaeae. Et die sequenti rursus hoc syrupum. *℞. syr. viol. end. oxyrrhod. simpli. ana 3 j. aquae end. cicbor. borag. ana 3 ij. misc. pro ii. dosib.* Quarto vero die eundem purgavi. *℞. diacatholici 3 vj. diaprini solutivi 3 ij. dissoluti in 3 ij. decoct. comm. syr. ex infus. ros. palud. 3 j.* Et quinquies egregie aluum deposuit; & dolor mitigatus est, permanente tamen gravitate. Quamobrem sequenti die, cucurbitulas cum scarificatione humeris apposui, sanguine utrunque extracto, & pro diuersione etiam lotionem hac brachiorum & tibiarum vti sumus. *℞. flor. nymphaeae, ros. viol. ana p. j. betonicae m. ij. maluae, m. j. calycis papau. florum chamomil. meliloti, summitatum anethi ana m. ss. coquantur in aqua communi pro lb. iij.* Hac diuersione dolor mitigari cepit, & tunc abstinui-mus ab oxyrrhodino, & frontem atque tempora etiam versus synciput inunximus vng. populeo, & alabastrino simul mixtis, & denuo eundem purgavi cum pilulis dictis. *℞. pil. aggregatinae. aureae. rhab. optimi ana 3 j. cum syr. viol. fiant pilul. viij. post mediam noctem sumendae;* quibus egregie aluus soluta est. Sequenti die ad roborationem mane sum-pit 3 b. cōf. ros. & istis remediis perfecte curatus fuit.

SCHOLIA.

4. Cur caput
doloribus
maxime
opportunit.

Plenitudo.
πληθὺς

5. Soda san-
guinea
in se.

Vix vlla pars corporis humani aequae doloribus opportuna, ut caput est: huc enim facile aliquid ex inferiore corpore aspirat. Ipsa quoque pars propriae constitutionis, atque temperamenti occasione impotens, non difficillime doloris causam in sese tum admittit, tum gignit. Verum, cum antea de causis diximus, quae nudam intemperiem progignere valeant; nunc etiam dicamus, quae cum humore inuadere natae sunt, initium sumentes ab eo dolore, qui a plethora fit, cuius exemplum Obseruat. praecedente proposuimus. Plenitudinem itaque vocamus in praesentia, id quod Graecis πληθὺς ἢ πληθὺς, nominatur, quae fit, Galen. teste libro 2. De compos. medic. secundum locos, cap. 1. quatuor humoribus proportionem adauctis, aut solo sanguine. Idem enim est, cum syncerus sanguis in venis, ut attestatur Gal. lib. De plenitudine, nunquam reperiatur, quin semper aliquid bilis vel pituitae aut serosi humoris illi commistum sit. Hoc itaque aucto, reliquos quoque omnes humores incrementum pro sua cuiusque portione necesse est. Proinde nihil prohibet dolorem hunc capitis, de quo nobis sermo est, vocare ex sanguine dolorem. Proportione itaque quod Galenus hic analogon, & alibi ὁμοτιμὸς vocat, humores quatuor in plethora seu plenitudine augentur; adeo ut sanguis, quando copia sua reliquos vincit, semper in ea praecellat; deinde pituita, tertio bilis flava, postremo atra illi proportionem respondeat. Arabes & eorum iuvenes hunc dolorem Sodam sanguineam; alij v. cephalalgiam ex sanguine vel sanguineam appellat. Communi enim nomine dolor capitis apud Arabes Soda dicitur. Ceterum hic dolor capitis ex sanguine praedominante fit ab omnibus, quae plenitudinem in corpore procreare possunt, ut sunt cibi & potus boni succi copiose assumpti, & praecipue boni nutrimenti, ut sunt oua gallinarum re-

centia, diuersa fercula in vna mensa ingesta, exercitiorum quoque, balnei, sudoris, coitus & aliarum vacationum naturalium & artificialium neglectus, vini quoque dulcis & rubri potissimum, aut alterius cuiuscunque nimia ingluuies. Plurimum quoque in hac re valet primigenia temperatura & corporis habitus: nam plurimos sic affectos videmus, ut ex quouis esculento & quamvis ex negligentiore victu belle proficiant, paruo in discrimine habentes, atrone an candido pane vescantur, non carne magis quam pisce, nec olera minus quam lacte pinguescant, quicquid obieris, promptissime in alituram transmittunt, obesi, vetricoli pro-verbio negant locum: in omni copia inesse inopiam. Contra videre est (ut etiam Iason Praterista annotauit) alios tam iniqua crassi & vitiosa habitudine praeditos, quos etsi magno studio, & exquisitissimis epulis quotidie expleueris, nihil tamen effatu dignum praeter operae & impensae iacturam lucri feceris. Semper ex sanguine, tenues, squallentes emaciantur: nec iis, quod est in Paracrisis, oculus regis pascit equum. Facit autem ne pascatur, constitutionis malignitas. Illis porro si pro genio dulciter viuere permittitur, & edulis vberes succos gignentibus affluenter frui, quis dubitabit de aggestae plenitudinis aestu? His si accedat, quae paulo ante diximus, solita exercitiorum intermissio, & sedentaria, vmbraatilisque vita, animi profunda securitas eximium videbis Epicuri de grege porcum. Quoties igitur caput incaluerit, mentis agitatione, ignis solis ardore, acerbis calidisque fumis aut odoribus aut vini meracioris vaporibus, cibique valde nutritibilis ingluuie, facile hoc dolore tentatur. At signa communia interesse solent: magnitudo pulsus, totius corporis grauitas, extensio membrorum, oscitationes crebrae, tarditas ad motum, totius corporis lassitudo, membra contracta, sudor multus, nisi meatum adsit densatio, hebetudo sensus, appetitus praedeiectio, vltus multorum ciborum ac potuum praecedens, neglectus euacuationum, aut sanguinis missio, vita otiosa, ac quiete praecedente, somnolentia, pigritia, grauitas capitis, mucus & narius, humidaque materia ab oculis destillans, iectationes. Haec euidentissima signa sunt intemperaturae cum humore, ut refert Auicenna. sermone vniuersali de signis ostendentibus species Soda. Quamquam non semper ex nate quid destillat, Matheo Grado sequente: Nam aliquando materia crassa, viscida existens, vel meatuum strictura impedit, quo minus humiditas defluere possit: verum si vna grauitas adfuerit, hoc erit signum infallibile. Sed nunc ea signa adferamus, quae ex solo sanguine aut plenitudine quatuor humorum exaequo abundantium doloris capitis fieri, aut adesse significant. Hic vero si aderit grauitas sensus, aut tensionis, faciei color rubeus, temperamentum, aetas, victus ratio, ac reliqua concomitantia, sanguinis incrementum seu humorum omnium exaequo indicabunt. Quando rubedo & tensio & tactus calidus sentitur, & pulsus magnus fuerit, haec inquam coniuncta, teste Rhaze, nulli alteri humori, quam sanguini conueniunt. Bili enim nec tensio nec grauitas conueniunt, sed potius acuitas, acrimonia & vehementia: & quamvis haec pituitae & atra bili conuenire possent, iisdem tamen propria natura non adest rubedo nec pulsus magnus. Huc etiam spectant insomnia corporum rubiorum, vel quod agri res rubeas sese spectare somniant, aut sanguine submergi. Venae quoque circa tempora

pora & frontem repletae & tensae plus solito more apparent, os prae tera dulcescit, facies cateraque membra cum quadam madefactione, seu contra-ctione ingrauescunt, inque parte capitis anteriore magis dolitant, & praecipue a nona hora noctis vsque ad tertiam diei, quae hora sanguinis censetur, quae & dolor intenditur, caliditas vero horum mitis. Sanguis quoque his nonnunquam prorumpit ex locis, quae facillime finduntur, ut e naribus, venis haemorrhoidalibus; qui si euenit, nequaquam restringendus est, imo iuuandus, modo vires ferant; ita & menses restructi si fluant, & vteri ora referentur. Vrina subrufa, rubicunda atque spissae habet: pulsant tempora, estque pulsus magnus, fortis, velox, mollis & plenus, sputum dulce, sitis nulla aut exigua, cibi inappetentia, membrorum grauedo, corporis multus, dolor capitis grauis: potissimum auctro flante, & in iis, qui sanguinis sectione consuetam omiserunt, aut in otio degunt, & iis qui pustulas rubras habent. Non est negligendus dolor capitis, etiam si sine febre sit; quia saepius in alios morbos mutatur, & alias capitis affectiones tione aere ficcas & frigidas eligendus, & ad frigidum magis inclinandum aetatis tempore, & aeger collocandus in cubiculo frigidore a radiis solariis & hominum frequentia immuni: & si aere talem non existat natura, arte parandus, ramis arborum & herbarum infrigidantium substratis, aqua quoque simplici, aut rosacea aspersa, aceto & sancti permixta. Mediocriter exercendi aegri, ac mediocri somno uti debet potius nocturno, quam diurno. Etiam studendum maxime, ut iisdem aliis humectis sit, si non sponte, glande vel clysteri arte perficiatur. Gaudeat, letetur, omnisque animi perturbatio abis: a coitu, ira, furore, tristitia, a liis que in modicis animi affectibus abstinere. Non reclinat caput neque tempore somni, neque vigiliarum supra puluinar factum ex plumis, quia calidum nimis calfaciunt, sed sit ex corio pleno palea, herbisque frigidioribus, ut endiua, cucurbita, succulaca, acetosa: & si ad carnes sit procedendum pro delicatulis, iisdem herbis vel succis, vel omittentque carnes. Et oua forbilia, omniaque lactis genera, & quaecunque copiose nutriunt, butyrum & caseum, & abstineant ab omnibus aliis alimentis oleum parari potest, ut amygdalae, nuxes, nuclei pinarum, quellanae, & omnia alimenta odorata, & quae parantur cum petroselino, maiorana, mentha, salvia, cinnamomo, nucis muscata, & similibus. Conueniunt poma cocta in prima mense, & cruda in fine. Vten- dum etiam iusculis paratis ex herbis remollientibus ventrem, ut borag. cicla, spinachiis, lactucis, decoctis in iure pulli cum pauca quantitate carnis capi (si a carnibus abstinere non possunt) vel gallinae, vel hœdi, vel vituli. Possemus & uti cremore etio amygd. dulc. & sem. 4. frig. maior. mundatorem ad somnum conciliandum hordeati instar. In vicina mensa, pyra & fructus mali cotonei videntur, magis tamen in ea specie, quae fit per consensum ventriculi. Omnes auctores hic iubent vitare vinum, & exhibent aquam coctam hordeo: nos autem admittimus ceruissiam tenuem. At ubi aegri cedunt vinum debile clarum ac lymphatum. Sed verum his vinum sit dandum, videamus? Iuxta

Hippocratis & Galeni mentem conceditur aquatius. Hippoc. enim lib. 3. De rat. viti. in morb. acut. Vbi timueris ne vel caput vehementer grauetur, vel mens teneatur, tum vel aquam vel aquosum vinum & album, & haudquaquam odorem exhibere oportet, deinde paulum aquae superbibere: sic enim vini potentia non tam facile caput & mentem attinget. Gal. aphor. 2. comm. 11. Aquosa, inquit, (sic autem nominat alba & tenuia) sicut aqua formam similem habent, ita etiam vini, quare vrinam cicut, & minime nutrant. Crassa & colore rubea plus alimenti habent: inest autem eis citissime corpora implere. Ex quibus notum euadit, quod nisi alba dari possint aquosa, & minime ad caput euaporantia. Ideo quoque malim nostris aegris, qui ita non sunt consueti bibere vinum, ceruissiam tenuem dare. Consuetis vero, & quotidie vinum bibentibus, tale inquam vinum sine detrimento, & vinum flagitantibus, dedi ac concessi: tantum enim potest consuetudo. Quare & in his atque similibus temperatura atque consuetudo prius veniunt exploranda, antequam eiusmodi vina propinentur etiam parcissime & valde aquata. Curatio deinde praecipue consistit in abscissione causae, ut plenitudinem tollamus venae sectione, praemissis iis, quae Auicenna posuit 4. primi cap. De phlebotomia, & quae de lenitione ventris ante sectionem venae prima 3. cap. aureo, declarauit. Postea caput roborandum, ne sanguinem fluentem recipiat cum stypticis infrigidantibus & constringentibus, ut oleo ros. & aceto. Interea quamvis sanguis non purgetur, auctores exhibent solutiuum bilis in soda sanguinea, cui ex sanguine facile fiat inflammatio, & subtile eius in bilem crassumque in melancholiam conuertatur; sed purgationi praemittunt digestiuam dicta. Deinde purgant. Mox resoluunt ea, quae in capite remanserunt, & intemperiem remouent: quae omnia exemplis subsequenter lucidiora euadent.

OBSERVATIO XI.

De dolore capitis ex sanguinis abundantia.

Iuuenis Delphius cum intentissimo capitis dolore affligeretur, ex sanguinis affluentia, inaudita humorum multitudine: dolor synciput supra reliquas partes capitis inuadebat, faciesque huic tumida, robore florulento perfusa supra modum sufflabatur, auditus hebescebat, & oculorum quamuis minutae venulae in conspectum prominebant, temporum quoque vasa grandes pulsus edebant, frontem vero leuis suauisque prurigo mordebat, orisque salua dulcis aderat. Ad corporis commotiones cum & piger desidebat, atque in soporem promptus, ut diutius vigilare nequiret, sonique videret amœna & oblectantia. Quae inquam omnia cum diligenter excuterem proculdubio hunc dolorem ex sanguinis abundantia seu materia sanguinea, ut vocant, ortum habere recte coniecimus. Quare omnibus modis operam dedimus, ut victus ratio institueretur plenitudini contraria. His enim ratio victus in frugalitate & temperantia consistit, ut quos nimia saturitas offendit, tempestiua inedia sanet. Ut igitur plenitorem epulationem fugeret, neque in multam noctem pergræcetur, geniumque curaret, nam ad vinum plus aequo inclinatus erat, mandauit: & ut nequaquam carnes vitulinae attingeret, aut haedinas, veruecinas, gallinaeos pullos, capos, phasianos & huius generis, quae corpori multum adiciunt: & si posset ab omnibus carnibus abstinere, & hoc vtile illi esse persuasi: fin minus,

12. *Perum clysteris iniiciendi ante vel post venesectionem.*

Contra A. uicennam.

13.

sectionem, ut eius his hepar non superet, sed tantum venter, mesenterium, sima hepatis & intestina repurgentur: vocant medici illud medicamentum minoratiuum, ut est cassia, quam alii eo, quod cerebrum fumis tepleat, non ita laudant, sed clysterem praeferunt, quo injecto solo dolor aliquando sedatur. Iacchus ante sectionem commendat, Garcialopius post venae missionem, Rondeletius indifferens esse ait: de qua re latius diximus lib. 1. De febr. Scholio Obseru. 12. Praestat tamen ante sectionem iniicere, ubi alius non respondeat, sed, si febris adest, inclinatio eiusdem expectanda. Neque eos audimus, qui magno dolore infestante, prius dolorem sedare volunt, deinde sanguinem mittere, idque ex praescripto Auicennae: ubi repellere ad contrarium est animus, dolorem sedat: sed haec nugae sunt. Quomodo ergo prius dolorem sedari volunt: omnis enim sedatio remittunt tepido calore, & laxant partem, potius adaugent: quoniam partem ad excipiendas fluxiones praeparant. Quae anodyna proprie, membro stuporem inducunt, & causam magis rebellem faciunt, & membri vim expultricem debilitant. Restat igitur, ut non nisi vacuatione tolli possit, quae etiam venae sectione praestatur. Auicenna igitur, quod in vno casu verum erat, non recte ad vniuersalia praeccepta transtulit, quod & saepe facit. Cum enim phlegmone excitatur ex dolore membri facta à venosa punctura, aut infixo spiculo, vel cauterio, nunquam prohibebis augmentum phlegmonis, nisi prius dolorem sedabis: quoniam dolor ibi fluxionis est causa. At ubi sine manifesta causa est dolor, sed ex fluxu, qui à plenitudine oritur, sola curatio est, quae per vacuationem fit, & ea sola phlegmones inhibere augmentum potest. Si itaque in dolore capitis ex plenitudine ante missionem sanguinis clysterem iniicere velis, nequaquam prohibemus, imo laudamus, nempe emollientem & detergentem, si dolor sine febre est. Si cum febre, infrigidantia admiscebimus. At nunc de dolore capitis agitur, qui sine febre est; qui saepe sola sectione venae, ut iam diximus, ablatus est, ita, ut aliis remediis non opus fuerit; de quibus postea latius dicemus.

OBSERVATIO XII.

De cephalalgia ex sanguine bilioso vna cum phlegmone erysipelato in facie.

1. **M**argareta Theodori filia, mulier, si quae altera, pulcherrima, alba, mollis, soror uxoris Hérica Moermecsterii pharmacopoei nostri, quae in foro Delphensi habitabat, ac vinum vendebat. Huic, cum è pariete calx in frontem decidisset, pustula ibidem suborta fuit. Chirurgus quidam, qui eodem tempore in iisdem aedibus cum aliis combibonem agebat, consuluit ut frontem sinapi recenti inungeret: quod cum mulier fecisset, non solum ingenti capitis dolore corripitur, sed & phlegmone erysipelato per totam faciem affecta est, unde facies adeo tumida, rubicunda, inflata euasit, ut neque familiares eam, licet formosissimam, ne agnoscere quidem potuerint. Ad eam autem vocatus Anno 1566. mense Augusto, cum valde capite doleret, atque ab ea originem intellexissem, illico aluum non reddenti sequens lenitium, cum clysterem abhorreret, propinaui. *℞. diacathol. ʒi. dissolue cum ʒiij. decoct. communis, addendo syrupi ex multiplici infus. ros. ʒ*

j. misce: quo multa biliosa deiecit, ac quinque aluum deposuit. Postero die, cum vrina etiam tineta & crassa foret, cephalicam cubiti dextri secari fecimus ad uncias octo vel paulo minus sanguine extracto. Ad phlegmonem erysipelatofam sinapi statim amoto, pannos lineos in aqua solatri plantaginis inculcatos & leuiter expressos frigide vel tepide admoneri iussi, saepiusque renouando. Interea & hunc syrupum propinaui. *℞. syr. ex infus. ros. ʒi. oxyrach. simpl. ʒi. aquae endiu. cib. ʒi. ana ʒi. misce pro ii. dosib.* Vno atque altero die intermisso, cum capitis dolor nondum sedaretur, faciesque magis inflammaretur, absque manifesta tamen febre, cumque aluum non deieceret, hoc decoctum praescripsi. *℞. acetosae, cicbor. endiu. borrag. bugl. anam. ʒ. prun. damasc. num. xiii. horridi mundati p. i. thamarind. ʒ. ʒ. febor. sena ʒ. vii. hab. selecti ʒ. i. ʒ. squinanthi ʒ. j. vnar. passul. ab anill. purgat. ʒ. j. liquir. rase ʒ. iij. coquantur in sero lactis q. s. & huius fortissima expressio post nocturnam infus. accipe ʒ. vii. addendo syr. ex multiplici infus. ros. ʒ. j. misce pro duabus dosibus matutinis.* Vnam accepit, qua ter aluum deposuit: alteram vero die sequenti, & alius egregie soluta fuit. Verum, licet mitius, quoad dolor capitis deinde haberet, phlegmon erysipelatodes nondum cessabat: ideo folia hederæ arboreæ cocta in aqua à regulis cereis delapsa, singulatim per totam faciem applicabam, quo solo remedio hoc malum alias praecedentibus vniuersalibus remediis saepe curauit. Quo quidem remedio primum videbatur melius habere, cum eadem folia frequenter mutarem, licet postea multum recrudesceret & capitis dolor in totum non sedaretur, adeo, ut & duas cucurbitulas cum scarificatione scapulis applicari mandauerim, sanguine ad uncias quatuor pluresve extracto, & egregie profuit. Sed phlegmone erysipelato per folia hederæ applicata nodum curata, cum calor vehementer impositus, qui euidentissime auxilio fuit. Cibum erat huic cremor hordei achordeat. dieta tenuis, neque carnes, neque vinum gustabat. Verum cum & haec non nihil in gutture dolebat, eoq; in speculo, non nihil inflammatum vidissem, sequenti gargaris, mo vsus sum. *℞. aquae plantag. ʒ. vii. aquae solatri ʒ. iij. diamori ʒ. iij. misce.* Guttur exterius oleo amygd. dulc. recenti inungebam. Interea cum adhuc symptomata dicta non sedaretur, rursus eam hoc modo purgaui. *℞. sol. sena ʒ. vii. hab. selecti ʒ. i. ʒ. hab. nanthi ʒ. i. sem. anisi ʒ. ʒ. bulliant in ʒ. ix. decoct. communis, & fortissima expressio, adde syr. de limonib. ʒ. i. ʒ. misce pro ii. dosibus, quibus aluum crebrius deposuit, & multa biliosa ac varia deiecit, & conualescere cepit.* Et pro alteratione sumpsit subinde diutius trag. frig. in tabulis: & intra 14. dies ab omni dolo-
re capitis, phlegmone erysipelato, & aliis symptomatibus perfecte sanata est.

S C H O L I A.

Hollerius medicus insignis dicit, curationem doloris capitis potissimum in his consistere. In phlebotomia, arteriotomia, sanguifugis, cucurbitulis, purgatione, potionibus & medicamentis, materiam praeparantibus, topicis repellentibus, digestis, concoquantibus, mitigantibus, alterantibus, remittentibus, roborantibus, phoenigmis, sinapismis, cauteriis, paracentesi. Haec omnia remedia sunt doloris capitis, sed talia, quae maxime distinctione indigent, cum non omnibus ex aequo adhiberi debeant: inuero quoque ordine adhibita sine methodo, offe-

dunt, & multis damno fuerunt. Si quis enim medicinam ab his solum discet, multo deterior eius conditio erit, quam huius chirurgi empirici, qui ob calcem collapsam in fronte statim sinapismum male adhibuit, atque capitis dolore, tum phlegmone erysipelato inductis, male adhuc sinapismo ibidem relicto, qui licet paralyticos, coxarios, podagricos, inueterata rheumata, haemiantas, quaeque caloris inopia laborant, iuuat, vltus tamen eius ante euacuationem non laudatur, multoque minus in affectibus calidis, ut bonus iste Chirurgus perperam in hac muliere applicuit. Cum enim calx durior, dum domus resciceretur, in frontem mulieris incidisset, praeter contusionem cutim adeo laesit, ut calx in ea conficata videretur, & deinde adhuc sinapi infricato, phlegmon erysipelatodes cum capitis ingenti dolore accessit ex sanguinis & bilis affluxione. Etenim non conuenit sinapismum, nisi doloribus capitis frigidis & diuturnis, & pituitosis, praecedentibus purgationibus, quibus & errhinis, apophlegmatismi, suffumigiis, gargaris, frictionibus, vincula, setaces, ferunt aut ignis profunt quae tamen cum distinctione, ut cetera omnia capitis remedia, adhibenda; non sine distinctione sexus, aetatis, temperamenti, & ambientis aeris. Quare ad methodum semper confugere oportet, & sic duce methodo aliter, quam empirici, curationem ordiemur: hoc modo morbi, qui causam habent, tolli nequeunt, in causa ipsa tollatur. Etenim 7. techn. praecceptum est, prius causam tollere, mox ad morbum tollendum, qui iam factus est, accedere. Manente enim causa, effectum ipsum, id est, morbum manere, est necessarium. Est igitur doloris causa intemperies; intemperies vero, qui confluit humor; huius autem causa, plenitudo, quae in venis. Quare resolutiva methodus effectus in suas causas, & huc nos deduxit, à quo etiam curatio incipienda est. A plenitudinis itaque vacuatione curatio ordiendae est. At multa sunt, quae plenitudinem vacuant, inedia inprimis, frictio, exercitatio, balnea, vigiliae: sed haec non nisi temporis processu. At nos, ubi magnus affectus imminet, aut praesens est, celerissima praesidia exquirimus. Ea est venae sectio. Hic ergo scopus à causa. Praeterea, cum morbus repellentia exigit, haec vere administrari ante totius vacuationem non possunt. 3. techn. & 3. epid. 3. Quod cum Chirurgus seu verius tonsor ignotum sinapismum eius diutius fronti immorans madum egregie auxit. Vacuatio vero etiam non nihil factum morbum respicit, quando aliquid retrahitur, quod in partem confluxerat. Unde & sanguinem nigrum exspectat Hipp. 2. de vit. rat. id est, qui ad partem iam confluxerat, & alteratus fuerat. Sed & obstructio venarum tollitur & pororum, unde libere transpirare calor poterit & vapores & flatus. Si ergo symptoma sit morbum capitis dolor, non autem febris, neque sit ab intemperie tantum, sed à materia, à vacuatione est incipienda curatio. Euacuatur autem humor, à quo dolor excitatur: ut si à sanguine fiat, sanguinis missione; si à bile, pituita, aut melancholia, medicamento purgante. Quod si vehementissimus dolor sit, à quacunque causa sit, ob vehementiam doloris san-
guis detrahi potest, ad praecautiorem, ne fiat inflammatio in capite, & spiritus nimium resoluantur aut dissoluantur. Adde quod vehementissimi dolores non sunt sine humoris copia, & potissimum calidi. Et sic sanguine peccante, vel alio humore cum sanguine, vel dolore existente pulsatio, curationem à venae sectione incipimus: quanquam alij id distinguunt, ut si humor superet sanguine,

cum prius euacuant, deinde sanguinem mittunt. Sed cum hanc quaestionem interpretati simus lib. 2. *Observatio. de febr. scholio Obseru. 28.* non opus est illam nunc refricare. Interim si humores sint in primis venis circa hepar, ut in Mezataicis, quae ventriculum, splenem, intestina circumdant, leni pharmino, ut minoratiuo dicto, prius educemus: quod & Langius medicus praestantissimus auctoritate Alexandri & Aetiani (ut quidam recte faciunt) non reiecit. Hiic in nostra hac agra, in qua sanguis vna cum bile, imo sanguine superante bilem, dolorem capitis inferebat, sanguinem ex cephalica vena minuiimus, praecedente tamen leniente medicamento minoratiuo, cum alius strictior esset & faeces communes in intestinis haberent. Cum de venae sectione plusquam satis dictum sit Scholio praecedente: nunc quadam de arteriotomia adiciemus. Galenus noster, ubi potissimum calidus sanguis ac vaporum plenus ad caput fertur, arteriam percutere docuit: nec solum is, sed alij ante illum hoc celeberrimum remedium excogitarunt. Rhafes quoque singulare remedium esse dixit in omni dolore pulsatile, sed nunc periculosum, cum nostris Chirurgis minus sit exercitatum. Veteres tamen probantur in iis, qui ob intemperiem arteriarum, capite dolent, aut vertigine afficiuntur. Oportet autem derafo capite curiose tangatur, tum quae retro, tum quae secundum vtramque aurem sunt arteriae. Praeterea, quae in fronte & temporibus sunt. Quorum quae calidiores apparebant, ac maiorem, quam aliae, exhibentes pulsationem, haec sunt incidenda; verum non sine magna cautione. Quae enim in fronte, temporibus, aut post aures magis micat, rubet ac pulsatur, & ubi dolor acerbior, est eligenda ex 6. de sanitate tuenda, & 13. method. & lib. de sang. missione. Debet autem arteria scindi è directo partis affectae, & in principio ad maximam sanguinis copiam. In quo videndum, num per maiores & internas arterias vapor effertur. Sic enim nihil conferet, ut ex cap. 8. lib. 3. de locis affectis perspicuum est. Verum vsus huius remediae omnino exoleuit. Quidam eius loco vtuntur actuali cauterio. Adhibentur illa potius in diuturnis capitis malis. Potentialia quidem ex metasyncris medicamentis: aut actualia ex ferro ignito. Ponunt ad reuulsionem, maxime si pars anterior sit affecta, sicuti & vesicatoria, ab aliis Phoenigmi dicta. Interim tamen convenientissimum, cantheria syncipiti admo-
nere ad euacuationem. Nam ibi sunt futurae, per quas materia potest euacuari, adhibitis eiusmodi cauteriis, quae materiam à profundo ad circumferentiam educunt. Potentialia sunt ex feimento & cantharidibus aut capitello. Quae vero à ferro sunt, celerius auxilium praestant. Phoenigmi vero, qui ab aliis vesicatoria dicuntur, rubore facto vesicas mouent, & exulcerant. Ad eorum genus referri possunt, quae, quia exulcerant, & *αμυγδαλὰ* Graecis dicta, ex *narphurio*, *sinapi*, *radice bryoniae*, *lepidio*, *enula*, *columbino*, *simo*, *caprillo*, *sercore*, *aceto pistis*, *scylla trita*, *tunicis lili*, & *nucleis cantharide*, *urtica*, *pallegio*, *ranunculis*, seu *flammula dicta*, *rapisa*, *euphorbio*, *tubymalis*, *face rista*, *metallis acerbis*, *lacte siculneo* fiunt, viscoso, melle, axungia veteri, *terebinthina*, aut cerato excepta. Ab his bullae fiunt & vesicae, quae co-
guntur, humor exprimitur, relinquitur vlcus, per quod vitium omnino repurgetur. Hac arte coxartii, podagrici, hemicanici, cephalalgici saepenumero relenantur: ponuntur circa aures, in collo, vel alibi, ut res postulat, vel loco proximo, à quo reuellere volunt, vel in loco ipso ad euacuationem: de quibus vide plura apud Hollerium lib. 3. *Chir. instit. c. 5. De Pyroticis*
F f ij Sinapismi

Arterio-
mia.

8.

Cauteria.

Vesicatoria
Phoenigmi.

9.

Vesicae
nigromm.

Materia
sinapismi.IO.
Dropax.Paracente-
sis.

Sanguisuga

Irritatio
sanguinis
narium.Cucurbitu-
la.

Sinapismi autem sunt hunc in modum. Carica vero vno die macerantur aqua, nonnunquam capares, si grauius malum est: in leuiore casu & sensu acriore panis triticeus, multoque magis, si in solam superficiem agere oportet. Iam vero macerata materia contundi debet. In leni sinapismo, subduplum sinapi: in mediocri, aequali permiscetur. Acrior est, qui subduplum recipit. At sinapi subtilissime laeuigandum, & quo tempore vna cum reliqua materia pinsitur, affundenda aqua, in qua carica illa vel alia maduerint. Sunt ex veteribus, qui acetum proutulerint: alii aquam, quod experimento didicerint, sinapi vix aceto exolefcere, cuius rei auctores sunt Galenus & Oribasius. Eodem modo quo dropax, usurpatur, sed capitis detonsis pilis applicantur. Si quis dolor aut feruor à medicamentis exstiterit, tepida rosacei fotu, illitu cerati rosacei, cerusa ex aqua ros. pista, & aliis generis eiusdem extinguitur. Paracentesis vero, quæ vocatur setum, alii autem ad sectionem referunt, vt in hydropici sit, sicuti & antedicta remedia capitis iam enumerata, non conueniunt nisi in materia frigida, crassa & diuturnis doloribus, quæ nõ nisi cum distinctione usurpanda sunt, cum alia conueniant humoribus calidis, alia vero frigidis, non ante materia euacuationem. Sanguisugæ vero, reuulsionis gratia aliquando venis hæmorrhoidalibus apponuntur, vel venis frontalibus, aut circa aures tam ratione euacuationis, quam reuulsionis. Sed & confectis multum sanguinis habentibus, è naribus sanguinem irritamus, nates frequenter scalpendo, setis quoque & folio arundinis, aut festuca, aut herbis quibusdam asperis & aculeatis venas narium irritando ad hæmorrhagiam: aut sanguisugæ pinnis narium (vt Guainerius faciebat) affiguntur. Cucurbitulæ vero (quas hic valde commodas esse diximus) primum leues cervicis initio vel occipitio cum scarificatione admoventur, vel natibus aut spatulis. Cauendum tamen, ne æger facile paralyti capiatur, iis partibus, quæ neros accipiunt à loco, vbi debent cucurbitulæ applicari. At de potionibus & medicamentis præparantibus & purgantibus, tum topicis remediis, subsequenti scholio dicemus. Nunc ad maiorem enucleationem aliud exemplum proferamus.

OBSERVATIO XIII.

De cephalalgia sanguinea.

Mulier facie admodum rubicunda, multi sanguinis, quæ Delphis prope fossam fullonum dictam, habitabat, oculos rubros habebat, venasque tensas, cephalalgia sanguinea supra modum tentabatur, annos triginta superans, nullas proles habens, neque antea habuerat, delicate viuēs. Cum alium non deponeret, huic primum leniens medicamentum dedimus: nempe cassiæ recens extracta, 3vj. diaprums solutius 3j. in bolo paratum & sacch. asperso. Altero die lb. j. sanguinis ex vena mediatumida & præ aliis apparente in brachio dextro extracta est, & optime tulit. Oleum deinde nenupharis & rosaceum aceto mixtum, & fortiter agitatum pannoque intinctum fronti admoimus. Postea mitigatoria repellentibus iisdem adiunximus, nempe anethinum. Postea vero magis resoluentibus vti sumus, chamæmelino, serpilli foliis in eo agitatis. Interea & cucurbitulas cum scarificatione & scapulis apposimus & ventosam sine scarificatione in nucha. Ac potiones præparantes dedimus, vt hunc syrupum. ℞. Syrup. de limonibus acetos. citri, viol. ana 3j. aquarum cichor. endiuia, acetos.

ana 3j. misce pro 3j. dosibus. Postea purgavi illam cum pilulis aureis, thab. puluere adiecto, cum pilulis magis quam potionibus delectaretur. Vti quoque lumus, & frictionibus, & lotionibus brachiorum & crurum pro diuersione, decocto salicis, florum & folior. nymphææ, foliorum vitis alba satina, & similibus, & dect. cons. nymph. viol. acetos. cichorii. Deinde, vt ægrotas sapius olfaceret aquam ros. cum pauca capharæ. Quibus remediis & hæc probe curata fuit.

SCHOLIA.

Ante sectionem venæ commode vitur medicamentum leniente, vel etiam post, si quis humor vitiosus relictus est, & si quidem recens dolor est, materia leuax, & subtilis, & tenuis, & nulla quoque sit obstructio, leni pharmaco vitur, vt cassia, rhabar. quamuis rhabar. (vt alii dicunt) fusum sit. Ob id potius infundunt in aqua endiuia. Valet manna, quamuis in biliosis facile bilefcat, sed 3j. s. soluta in decoct. prun. thamarind. passul. trium flor. cord. magis conuenit. At pauperibus cassia, cum catholico vel diaprun. Hæc in doloribus capitis à materia calida magis conferunt. Sed in pituitosis & biliosis adiciamus 3ij. elect. hieræ picæ. Sic potiones præparantes diuerso modo conueniunt: in calidioribus, decocta ex frigidioribus, vel syrupi de limonibus, acetos. citri, de succo acetos. acetosi simplicis, vt in sanguineis; in biliosis, viol. nymphææ, & aquis seu decoctis supra iam dictis. At si materia sit viscida, incidenda, attenuanda primo lenioribus, vt mille ros. syrup. capill. Ven. postea de hyssopo, prasio, stæchade, vel hanc decocta attenuantia, concoquantia, aperientia, roborantia, & conuenienter purgantia, quæ epod. Rondeletium, tum alios auctores inuenies. Purgantiones eradicantur diuerso modo parantur, & diuerso modo iis vitur. In plenitudine, ichores si auginis purgare possemus cum syrup. ros. laxat. ab electo cathol. & cassia, cum infuso senæ & rhabar. syrup. ex infus. ros. pallid. cum foliis senæ, & cum rhabar. Quibus & nos commode vitur. In crassioribus & viscidis humoribus, magnis quoque obstructioibus grauior fere atque contumacior est morbus. In quibus & venæ sectio, si cætera consentiant, necessaria est, & potiones, quæ materiam incidant, & attenuent: à quibus purgationes per intervalla, validique clysteres. Attamen in crassis & viscidis, ac materia frigida, metuenda est venæ sectio, nisi venæ timent & sanguis abundat, cæteraque concurrunt, poterit fieri, iniecto ante clysteri ad diuersionem. Sin minus, à clystere incipiendum, modo æger admittat, qui materiam discutiatur, incidat, alteret, & euacuet. Deinde leni medicamento vtendum, ne cruda materia agitetur, vt pilulis lenioribus, de hiera simplici, agarie, trochis. cum oxy-mel. simplici, paulatim progrediendo ad fortiora, nisi grauiora symptomata vigeant, & cogantur extremis remediis vti. Sed in affectibus sicis melius purgabitur materia bolo, vel potius medicamentis humidis, quia pilulæ omnes calidæ & sicæ sunt, saltem ob aloem. Vide de his Rondeletium. In materia pituitosa pilulæ fortiores solent, conueniunt. Post purgationes imperare solent, quæ consumant ventriculum & viscera. In calida materia cons. ros. in frigida, cons. flor. rosarum, mithridatium, & similia. Topica vero varia sunt. Repellentibus statim initio vitur, sed in dolore diuocalido, magis refrigerantibus, & in corporibus diuorioribus, ætate & regione calidior, iuuentore. Contra temperanda res est in contraria conditione. Potius

Potius in liquida forma, vt citius penetrant & minus contactu calefaciant, & adhesionem: idque statim à venæ sectione, si dolor à sanguine vel calidis humoribus, sedato motu auersionis & vacuationis ad repellentia confugimus quæ duplici nomine inducuntur, quoniam & fluxionem arcant, & partem vacuant, doloremque sedant, vt 5. aphorism. 23. constat: & iuxta Galen. 13. method. statim ab initio adhibenda, vbi corpus vacuatum est, quod tunc temporis vis partis valens est & repellere potest, & tunc materia non adeo multa est, quæ influit, & tenuior: quoniam calore loci crassior euadit. Demum minus est impæcta parti, vnde facile dimouetur à partemque enim aliter censum repellit alitudo humorem, quæ quod membrum adstringunt & expriment, roburque addunt parti, vnde onere se leuet. Intentio repercutiendi indicatur à causa, vna & ab effectu. Nam fluxionem reprimat, & morbum iam factum sanat vacuando partem. Liquida forma fiant, vel ex oleis & aceto tantum, vel ex succis herbarum repellentium, vt iam etiam ex prædictis de intemperie calida constat. Hyeme, pueris, eunuchis & mulieribus, in quibus nimia refrigeratio periculosa est; oleum chamomel. adici poterit. In febribus vero repercutiendi non ita competunt ex Auicenna, nisi dolore vehementi urgente ac virtutem prosterne: nec in materia in totum fluxa, nec in rheumatismo. In vehementissimo autem dolore ad illa, quæ frigida & stupefacientia sunt, venire cogimur, & satius est oleo ex sem. papau. vti, quam succo papau. cum hæc suspecta sint; vt exemplo subsequenti ostendemus. Refrigerant & repercutiunt succi plantag. solatri, foliorum vitis, salicis, vel oleæ, summatum rubi, vel pyri syluestris, cum pauco aceto apponuntur. Vel more antiquorum leuiter inspissentur farina hordei, & apponantur, sed melius est albumen oui fortiter agitatam, pilis electis capiti imponere. Nam propter quæ refrigerantes destillatæ in defectu succorum, oleis permiscuntur, & potissimum cum oxorrhodino & oleis dictis. Aquæ peculi ros. lactuca: rosarum, & myrtillorum rariis, ob odorem, quo tenent caput. Sunt, qui pulueres capitales per se apponant, vel confutos cum bombace: ex floribus quoque nymphææ, viol. cort. papau. & frontale vulgo dictum parant, sed propter crassitatem tardissime operantur. Repellentibus autem vtendum tam diu, quousque malum augeri perseuerat. Cum vero eodem in statu pluribus horis ægrum manere videamus, iam fluxio restitit, & in summo vigore est morbus, ideo progressu morbo mitigatoria cum nimis quoque. Et si interna capitis partes dolent, ob partis situm, olea calida apponenda erunt, & quæ promptissime digerunt, vel oleum communum, pauco aceto vel vino tenui partium. Atque ea remedia, quæ in statu conueniunt, localia remedia dicuntur partem vacuantia. Id præstat rosaceum solum, inquit Galen. cap. de plaga capitis. Cum vero delectere coeperit, etiam chamæmelino vtetur, & tandem serpilli folia in eo agitabimus, vel aliquid olei anethini adiciemus absque serpillio vel liliorum. Iam enim scopus est humorum reliquias resoluere, idque per insensilem transpirationem. Ideo non nisi ad proximam causam respicimus, id est, ad materiam fluxam, quæ intemperiem facit. Atque hæc sufficiunt in dolore à materia calida: nam quæ parantur ex spondilio, pulegio, calamintha, ad crassiores humores digerendum præferuntur, vel post curationem doloris capitis. Ad

Pet. Forest. Tom. 1.

corroborationem tunc fieri possunt pul. capitales, cucufa, sacculi, qui etiam possunt esse ex iis, in principio, quæ repellunt, refrigerant, quemadmodum & embrocha, postea in progressu, quæ simul repellant & mitigent & digerant. Sed de his antea exempla posita sunt; pulvis tamen capitalis inspersus ad corroborationem melior est. Nam discutiuntur cum caput confricatur, & nouis sequenti die apponitur. Cucufa semper apponuntur eadem, & aliquando ob sudorem plus nocent quam profut; hoc tamen habent utilitatis, quod vice pilei sint. Conficiuntur hoc modo pulueres. ℞. coriand. rosar. ana 3. iij. florum anibos, stæchados, chamæmelini, anisi ana 3j. g. tinctorum, myrti, santal. alb. ana 3j. fiat pulvis tenuissimus, quo caput sinapifetur sero, & mane excutiat, & alius, si velis, apponatur. Ex eodem puluere cucufa fit, quæ minus conuenit in istis causis calidis. Si tamen loco anibos & stæchados ponantur flores nymphææ, iis vti licebit. Hæc de topicis conuenientibus in calidis; quibus addere posses linimenta, vnguenta, quæ posuimus de dolore capitis ex calida intemperie. Sed topica in doloribus capitis ex materia frigida, præcedenti capitulo ex bus vniuersalibus remediis, hæc sequentia profunt, materia quæ dolorem mitigant, materiam incidunt, digerunt, concoquunt & resoluunt, alterant, & robur adiciunt. Vt ℞. dialthææ 3j. agitur in mortario, primum quidem, cum oleo ros. deinde vt procedat morbus, cum oleo massichino, de cidonio, de spica. Et diuitibus addi possunt, 3j. ii. mofebi, modo caput odorem ferat. Olea conueniunt chamæmelinum, anethinum, (in declinatione, quia odoratum) de lilio, laurum, de spica, de cosso. In quo serpillum, mentha, thymum, origanum, rosamarinum, maiorana, calendula, pulegium, ben. nux. muscata, caryophyllum, cinamomum, incoseris. ℞. serpilli m. j. coquantur in quatr. iij. olei chamæmelini & lb. s. vini rub. fiat decoctio ad consumptionem vini in duplici vase, lento igne, deinde fiat fortis expressio, & vsui seruetur oleum. Laudant & oleum sambucinum, iasminum. Nec omittendū est remedium mulieris apud Pannum quo in hemicanicis utebatur, eoque epithe- Lib. 3. c. 3. mate vsa, mirandum in modum inclaruit. Radicem cucumeris syluestris viridem minutim concisam, absinthiumque cum hydreleo incoquebat, dum intabescerent. Ab hydreleo calente medicocriter partem affectā irrorabat, radicem vero & absinthium in puluere contritum oblinebat, atque hoc solo medicamine, hemicanicos, id est, altera parte capitis dolentes, & cum febre & sine ipsa, curauit. Potest & hæc materia emplastri modo imponi. Atque hæc de topicis in materia frigida conuenientibus; de quibus latius agemus, cum de doloribus capitis ex pituita ortis mentionem faciemus.

OBSERVATIO XIV.

De dolore capitis insigni cum delirio & vigilia.

Anno 1571, mense Decembri circa solstitium hyemale, cum neque hyems valde aspera foret, puerpera quædam primipara circa decimum fere quartum diem à partu in campo arundineo paupercula Delphis decubens, ex ingenti capitis dolore, vnde delirium vehemens obreptum vna cū vigilia perpetuo permanente. Astantes mulierculæ huic pulcriculam ex corticibus papaueris nigri vna cum semine intritis, dederunt. Vnde in profundum somnum prolapsa in duos dies ac noctes, à somno excitari non potuit, ita vt existimarent eam nunquam posse euigilare. Tandem cum inopes consilij ff iij essent,

essent, me ad illam vocarunt. Cumque pulsum animaduertissem valde debilem, neque in ea febrem animaduertens, & quod omnino stupida iaceret, ita, vt nullis clamoribus nec tractionibus vehementioribus, tum vellicationibus excitari posset, re intellecta, quod puliculam illam sumplisset, & quod puerpera esset, mammillis denudatis sensi eandem valde duras esse, ac lacte valde repletas & intentas. Imperaui, vt aliqua ex mulierculis assistentibus vbera fugeret: quod vbi factum fuit, naribus quoque leuiter vellicatis, atque thymio aceto incocto naribus etiam indito, mox à somno expectata est: sed tunc stolidia plane apparebat potius quam paraphrenetica. Si quando mingere vellet, matulam non exigebat, imò vltro lotium in lecto reddebat, ita vt illud ipsum videre non potuerim. At cum iam per quinque dies aluum non deposuisset, vt assistentes narrabant, balano acuto indito aluum frustra irritabam, cum clysterem minime iniicere potuerim. Et ideo cum paupercula esset, vt folia senæ in sero lactis decoquerent mandaui: quo decocto cum vsa esset, alui soluta est, quamuis stolidia adhuc maneret, & non ita subito ad se rediret, nisi paulatim; licet tandem probe conualuerit victu conueniente præscripto.

SCHOLIA.

3. Hoc casu edocti sumus, semen papaueris nigrum, hominem plus stupidum facere quam album, & ideo neque semen, nec eius cortex temere assumi debet, quamuis Dioscor. lib. 4. cap. 55. papaueris nigri semen tritum cum vino exhibeat contra citam aluum & sceminarum profluvia, forte vino frigiditatem seminis corrigente. Melius tamen ac tutius semine papaueris nigro in aqua deco in perurgiliis frontem ac tempora illinit. At stupefacientibus in omnibus doloribus etiam capitis non temere vtendum. Hinc Gatenaria recte dixit: Vsum narcoticorum valde suspectum esse, neque ad ea accedere debemus, nisi cum cautione & in casu desperationis; potissimum in passionibus cerebri, ob duas causas: quia princeps membrum, cuius influxus toti corpori inseruit: secundo, quia cerebrum est frigida temperatura, & narcotica, seu stupefacientia sunt eiusdem naturæ, calidumque innatum exstinguunt & suffocantia. Et ideo Auicenna nos cautos facit, inquiens. Vidimus, quod quidam agro supposuisset collyrium ex opio, & stupefacientem mortuus est. Et Gatenaria narrat glandem somniferam à medicis in muliere nobilissima suppositam, forte in aurem; quam ancilla inter dormiendum non extraxerunt, vt à medicis imperatum erat: ita, vt hac ipsa in somnum profundissimum inciderit, à quo nunquam enigilauerit nec excitari potuerit, imò perpetuo dormit. Quidam Conuenborius, vt nobis relatum est, cum ex calculi dolore conficeretur, Paracelsista eidem stupefaciens medicamentum præbuit, nempe ex opio, vt opinor; quo assumpto nec amplius doluit, neque enigilauit. Ideo præstat, actyrones medici admonendi sunt, si dolor ita virgeat, vt narcoticis sit vtendum: vt potius iis primum exterius quam interius vtatur: vt oleo seminis papaueris, vel in quo incocta sint capita papaueris & opium. His enim adiungere oportet oleum de mandragora, quod stupefacit, oleum de hyoscyamo, quod quamquam idem faciat, non est supra caput apponendum, quia facit fatuitatem, vel insaniam, vt & solanum mortale maniam. Pessime igitur faciunt mulierculæ nostræ, quæ puerulis atque infantibus dum lachrymantur neque dormire pos-

sunt, puliculam ex corticibus papau. aut semine frequenter exhibent; peius vero faciunt, quæ granum vnum atque alterum opij puerulis exhibent; qui mos, prohi dolor, hic apud nostros inoleuit, cum vltro talia à pharmacopœis petant: inhibendi sunt pharmacopœi; ne talia mulierculis vendant absque medicorum doctissimorum præscripto. Cum neque puerulis, neque senioribus, imò ne quibusvis tuto detur opium, præstat inunctione olei saligni vt circa frontem & tempora, adiectis duobus granis opij & camphoræ gran. iiii. vt Leonellus facit. Alii camphoram, cum potius exsiccat, reiciunt. Alii opium dissolutum in oleo chamamelino, vel de croco, vel in vino antiquo naribus & temporibus apponunt. Quibus, si dolor capitis non sedetur, & ad sit vigiliam instantia, alii dant requiem Nicolai. Sed his omnibus non temere vtendum, & non nisi quando alia remedia inutilia sunt. Verum neque illud prætereundum, si ex admotione narcoticorum seu stupefacientium per temporibus admota, vel illinita, stupor inducatur; hæc dissoluemus cassiam ligneam & crocum cum oleo costino, & in aure stupida aliquid ponatur, aut naribus fugatur, cui parum vini optimi & generosi addi potest. Tempora quoque valde refrigerata iisdem inungantur. Si autem assumpta fuerint castoreum, theriaca antiqua & vinum potens generosum; corrigunt nocuentum stupefacientium: si autem Sed à minus calidis inchoandum est. Iam & quædam ex topicis sunt, quæ obtundunt humorum acrimoniam, atque hoc modo dolorem capitis sedant ex materia calidior, vt lac recens emulsum, mucilago seminis maluæ, & decoctum maluæ. Cogimur itaque in doloris vigore vti sedantibus dolorem, quæ duplicia sunt, vel quæ sensum obtundunt, vel quæ partem laxant nimium distentam, aut quæ humoris acrimoniam obtundunt. Quæ autem sensum obtundunt vel stupefaciunt, iam dictum est, iis non vtitur nisi necessitate coacti, cum alia non contulerint. Dolorem vero sedantia sunt, quæ partem laxant, vt oleum amygd. dul. sesamini, violaceum aliis permixtum. Obtundit lac recens emulsum. Ista tria aliquando ponuntur per se, aliquando commiscuntur. In bilioso magis vtitur obtundentibus acrimoniam humoris & stupefacientibus: in aliis autem relaxantibus & modice digerentibus, quæ etiam dolorem sedant, vt oleum chamamel. amygd. dulc. se. lini, decoctum paratum ex floribus chamamel. meliloti, sem. lini, maluæ, quo decocto irrigatur caput tepide. Sed prius quam ista adhibeantur, oportet fluxum sedatum esse, & reliquæ supradictæ euacuationes præcessisse, & ligaturæ, & clysteres, frictions, & quæ deorsum trahere possunt. Quæ omnia ex subsequentiis exemplis multo clariora apparebunt.

OBSERVATIO XV.

De cephalalgia biliosa, ex bile sincera orta.

Iuuenis viginti octo annorum valde biliosus ac cerebri siccioris, qui in æstate potissimum ex leuissima causa ab æstu, exercitio immodico, dolorem capitis incurrerat. Hic cum allium comedisset, ac insuper vinum calidum bibisset, vehementissimum capitis dolore correptus est ex succo bilioso satis sincero. Dolor enim acius sensum lancinabat, caput supra modum tactu calidum erat, sed non admodum grane, os, lingua, oculi, nares, omnia sicca, facies pallida, vrina citrina, tincta quidem, sed minime crassa, dolorque mordax erat, cum

SCHOLIA.

I Nedia, ira, dolor, labor, venus excedens, vigilia, exercitationes nimia, victus parcus, aut ex biliosis cibis, porris, capis, & similibus, vnum potens, & quæcunque vniuersum corpus, atque adeo caput, calefaciunt & exsiccant, unde flaua bilis procreatur, hoc genus doloris capitis efficiunt. Huc accidit hominis temperatura calidior, anni tempus, ætas vigens, vita sollicita & curis plena, quæ omnia faciunt ad flauæ bilis conseruationem. Qui sic dolent, facie pallent, os amarefcit & siccum est, ita & lingua ac nares sicca sunt, dolor acutus est, pungens ac mordax, sitis accrescit, appetitus deiicitur, vigilie accedunt, & à tertia hora diei vsque ad nonam ingrauescit, vrina citrina, ignea, & valde subtilis, pars dextra plerumque calidior, pulsus velox, frequens & durus, oculorum albedo, vi facies, ad citrinum calorem inclinatur. Eadem fere & Paulus habet, à Galeno sic instructus. Verum cum dolor à materia calida multifariam contingere possit, vel à sanguine, vel bile, vel à fumis flauæ bilis: hæc ipsa sunt distinguenda. Dolor enim, qui à sanguine fit, accidit ob eius copiam, quare sentitur distensio cum gravitate & pulsatione. Qui vero à bile est, his sine gravitate est, potissimum si à bile sincera est, quia bilis parua quantitas est, quæ dolorem facit, sed sentitur morsus ob eius acrimoniam; pulsus quidem adest magnus, sed multo velocior quam à sanguine; cum enim calor à bile acrior est, (talit enim calidissimus humor existit, 2. de temperamentis) adest & in pulsu velocitas. Iam & ex priuatione, quæ in sanguine adeant, facile de biliosa coniciamus: abest enim tensio, quoniam sui tenuitate poros subit, nec inflatur, vt in erysipellate visitur. Præterea si æger ipse rogetur; non tendi caput, sed morderi potius & pungi respondit. Abest rubedo, quoniam potius pallore, vt dictum est, facies suffunditur, quamuis aliquando ob vim doloris, attracto ad caput sanguine, rubor aliquis miscetur. Iam & præcipue grauitas abest, quo materia multo leuior sit priore. Signa ergo essentialia sunt, doloris modus, & qualitas mutata coloris & actio lafa pulsusque. Ex abundanti, & ætatem & viuendi rationem corporisque naturam considerabis, & alias causas procacitatis iam dictas, quæ præcesserint, multo certius dolorem à bile genitum pronuntiabis. Solent autem hi acutissimi esse, si præsertim sinceram bilem sequantur, aliquando etiam per periodos diuturni. Sic Iacchinus annotauit fuisse iuuenem quendam nobilem, qui quotidie ad meridiem maximum dolorem sentiebat, adeo vt fureret. Statim vero & vrina aquæ non dissimilis mingebatur, vt late pateret, bilem omnem caput magno impetu petiisse. Ad vespertam rursus vrina bile infecta mingebatur, dolor cessabat, qui etiam purgata bile & roborato capite, prorsus affectione liber euasit. Sed hæc magnitudinis doloris sunt indicia, vt & reuerti per periodos morbi diuturni. Nos vero de affectu diuturno post loquemur. Si à fumis fiat, biliosus humor vel in ventriculo, vel in aliqua alia parte collectus, sentitur, qui fastidium, nauseam & vomitum, vel amarorē, vel cordis morbum facit. Dolor quoque sentitur cum magna leuitate, quia fumis sua mole non premunt, sed solum distentionem faciunt, quæ iuncta leuitati distinguunt hunc dolorem à dolore facto cum distentione & graui-

com acrimonia infestans. Hæc cum in eo animaduertissem, hunc dolorem ex bile sincera ortum esse cognoui. Hoc leniens seu minoratum medicamentum statim exhibui. 2. syr. ex multipl. infus. ros. pallid. 3. ii. aqua endiu. 3. iii. Quoter aluum deposuit. Deinde syrupum sequentem præscripsi. 2. syr. viol. nympha. oxyracob. simpl. ana 3. i. aquar. lactuæ, end. cucur. ana 3. ii. misce, pro ii. dosibus. Frontem inuinximus & tempora oleo de salicibus, nympha. viol. mane & vespere. etiam hoc oxyrhodino apposito. 2. olei viol. nympha. olei cucurbitæ, olei rosac. ana 3. i. aqua viol. lact. ana 3. i. aquæ peculi. ros. 3. B. aceti ros. 3. B. misc. Deinde ipsum purgaui hoc modo. 2. flor. borag. bugl. viol. nympha. ana p. j. thamarind. 3. j. prun. dama. sc. na. accipe 3. iiii. in quibus dissolve cassia, recens tracta 3. B. diaprunis solutini, elect. de succo ros. ana 3. j. B. syr. ex infus. ros. 3. j. misc. qua potione in diluculo sumpta multa biliosa excreuit. Postea & tempora lacte muliebri recenter multo frequenter foveri mandauimus. Et, quia dolor satis acris erat, nares sequenti remedio inuinximus. 2. olei viol. ros. ana 3. B. opij (sed eo non in pueris, mulieribus & mollioribus vitur) gr. vj. lactu mulieris 3. B. vitæ loco potest adijci aq. ros. & nucis muscat. (vt caput magis roboret & immodicam opij frigiditatem retundat) 3. iii. Sed hic meminisse oportet, opium non esse corrigendum, vt alias, cum casoreo, euphorbio, myrrha & croco, quia per se dolorem capitis adferunt, sed potius nuce muscata vel mosco, (modo non adijci morbus vitæ in mulieribus, vel in viris, si odorem non ferant) quæ caput confirmant. Sed & hoc frontale sacculi instar concinnatum apposui. 2. pulueris coriandri preparati 3. j. flor. viol. ros. nympha. ana p. j. sem. lactuæ, plantag. papau. alb. ana 3. j. santali albi 3. j. fiat pulvis, & ex eo bombaci infuso lindone rubra coopertum, fiat frontale interfectum. Aliqui hic caputuram addunt, qua nos aliqui carere vere putant, vt Iacchinus in commento suo in notum librum Rhas. c. 4. ad longum demonstrare conatur. Sed quia exsiccat, & vigiliis obest, cum hic somnus valde profit, nos ab ea abstinere volumus. Mox quoque vti sumus lotionem crurum, brachiorum infra scripta ad diuersionem. 2. folior. salicis, maluæ, num. iiii. nympha. rosac. ana m. ii. cap. papau. albi bus remediis tandem optime habuit. Interea præcepimus, vt ab hoc dolore præseruari posset, quod videretur pilulis sequentibus. 2. pilul. anreav. 3. denar. tres post mediam noctem. Viæ autem huic erat tum vitæ institutio, tum morbo, tum causæ inclinantæ vel arte sparsis floribus & germinibus frigidis per cubiculum, vt ros. viol. nympha, & interdictio, ira, excandescencia, inedia, laboribus, vigiliis, à quibus omnibus tanquam ab hoste tamen leui frictione; & vt somno longiore ac quiete vteretur; cibis humidis bonique succi, lactuæ, portulacæ, intybo, acetosa, spinachio, cucurbita, paneque toto, hordei cremore, amygdalato, bordeas, pisicibusque saxatilibus, cernisâ tenuiori, vel aqua bordei pro potu, & vt vinum vitaret, consulu. Quæ cum diligenter obseruasset, & remediis iam dictis vsus esset, à dolore licet acris sanatus est.

346
Pilula matoris.
Errhina.
Serena.
Gargarismi.
Topica.

De Variis Capitis doloribus;

atoris, pilulis mansilibus ex mastiche confectis. Errhinis quoque ex succo rutæ, maiorana, anagalli-
de, vel ex siccis herbis, vel pipere, aut nigella; vel
sternutatoris ex pipere, zinzibere, & belleboro albo,
& gargarismis, quorum copiam inuenies apud
Rondeletium, Holerium & alios, de quibus etiam
dicturi sumus. Topica vero remedia hic non ita
frigida, ut in præcedente dolore capitis ex bile ince-
ra, esse debent: & sic oleo ros. viol. nymphææ,
aut viol. addi potest aliquid chamæmeli & olei
anethini & acetum. Quo frons inungenda. Qui-
dam & intra nares & aures iniiciunt. Quas tamen
injectiones frequentes in aures probo. Ego pri-
mum commode utor vnguento populeo mixto,
cum vnguento alabastrino: postea alabastrino solo;
in quibusdam adiecto pauco oleo chamæmelino,
idque in declinatione. In hoc casu etiam vnice
prodest (quod Guainerius sapius se expertum ait,
quod & Fontanonus ab eo accepit) sequens topi-
cum remedium. *℞. aloës ʒ. ss. farina fabar. ʒ. i. olei
ros. q. s. aceti parum: misceantur, & temporibus ac
fronti admoueantur.*

OBSERVATIO XVII.

De cephalalgia pituitosa.

1. **M**atrona quædam nobilis in Campo Regio
prope Delphos religiosa, toto corpore al-
bidior, facie subrumida, pituitosa, & propria ce-
rebri temperatura frigidiore & humidior, quod
actiones animales indicabant; sensus obtusiores
imperfectioresque, somnolentia & somni gra-
uiore profundioresque, motusque tardi, imagi-
natio memoriaque imbecillius ac tarda, & ratio
obtusa, oculorum, narium, palati, aurium excre-
menta multa ac cruda. Accidentia extrinseca
idem declarabant: nam à frigore, repletione, de-
stillatione ex leuissima causa offendebar, partes-
que capitis molliores, frigidioreque sentiebantur.
Quæ omnia temperiem propriam cerebri fri-
gidioris demonstrabant. Nihil igitur admiratu
dignum, quod hæc ipsa in loco vliginoso, incar-
cerata quasi, in cœnobio latitans, nulloque exer-
citiu vitens, dolore capitis ex materia pituitosa,
correpta fuerit, postquam ineunte hyeme sese aëri
nebuloso frigido humido, ac vento exposuisset.
Cumque animaduertentem caput graue esse, cum
faciei albore; dolorem etiam totum caput occu-
pare, ac nonnihil in occipitio hæere: facile in-
tellexi hunc dolorem ex pituitosis humoribus or-
tum esse: iubebam ut aër in quo versaretur, ad
calidum & siccum vergeret, natura vel arte, nem-
pe luculento igne structo, suffutibus aromatum,
caryophyllorum, cinnamomi, ligni aloës, & simi-
lium calefacientium & siccantium. Sed cum ex
odoratis eiusmodi dolor increveret, quod qui-
busdam aliquando fieri solet, ab iis abstinuimus,
ac lignis quercinis luculentum focum instruxi-
mus. Et cum inedia huic affectui salubris sit, ali-
menta pauca & rara dedimus, sinapi aut alio condi-
mento parata. Et inter olera saluam, sampsuchum,
hyssopum, rorem marinum, saturciam, petroselinum
concessimus; carnes assas, præcipue aniculas mon-
tanas, cuniculos iuniores atque lepulos. Sed ut ab
iis abstinere præcepimus, quæ in aquis degunt;
similiter à piscibus, lacte & lacticiis omnibus.
Si carnibus elixis uti cogeretur, saluæ folia, maio-
rana, lauri, betonica, hyssopi adiceret consului, vel
odoramentis condiret, & ut omnia excrementosa
vitaret. Vinum quoque concedebam, cum eo uti
consueverat; & purgato corpore, magis gene-

rosam aut medicatum aromate, sed parcius, alio-
qui si caput feriret, aqua cinnamomi loco cerui-
ciæ vteretur admisi. Omnia hic inuant, quæ me-
diocriter extenuare & calfacere possunt. Et circa
victum & vitam institutum eadem præscripsimus
quæ scholio Obs. 6. huius libri diximus, & ut pane
fermentato mediocriter falso & valde cocto, anisi
& aromatis quid habente, saccharoque admisso
vteretur, qualis in domo magnatum nunc pro de-
liciis habetur. Motum totius corporis satisque
vehementem cum foras non prodiret in cubicu-
lo, ieiuna existente, admittebam; & ut magis
vigilaret, quam ut somno opprimeretur: Vigiliæ
enim vehementesque animi curæ, magis quam
somnia, aut pigritia ad hunc affectum cura-
randum conducunt. Statim quoque ad remedia
accedens pro minoratione materiæ has pilulas
dedi. *℞. pilul. alephang. mastic. an. ʒ. ss. cum aqua
beton. sunt pilula vii. dabantur longe à cena. Postea
vero & sequens decoctum, pro humoris pituitosi
attenuatione, & præparatione, ac coctione. ℞.
betonic. foliorum lauri, hyssopi, calamint. capil. Vene-
ris, ceterach. meliss. maioran. ana m. j. storum stæcha-
dos p. j. rad. feniculi, petros. an. ʒ. ss. liquiritia rasa
ʒ. vi. passul. ab arill. enucleat. ʒ. j. coquantur in aqua
commun. pro lb. j. colaturæ adde mellis ros. colati
syrup. acetosi simplic. oxy mellis simplicis ana ʒ. j. misce
pro 4. dosibus matutinis. Rursus deinde has pilulas
deuorandas dedi: *℞. pilul. de biera simplic. agar-
ci, trochis. pilul. cochiar. ana ʒ. j. cum aqua beton.
sunt pil. v. ut sint maiores, & diutius in stomacho
remorentur, ac melius à capite trahant. Quibus
quinquies multa pituitosa excreuit. Postea ad di-
uersionem, cum vrina alba crassa esset, nec tin-
cta, loco venæ sectionis, cucurbitulas scapulis
apponi iussimus, pauco sanguine extracto. Mox
iterum decoctum dedimus præscriptum, addendo
fol. senæ ʒ. vi. sem. carib. ʒ. iii. polypodii quercini ʒ.
ss. anisi, fenic. ana ʒ. i. misce. Deinde ad cere-
bri purgationes particulares devenimus, cum
prius accepisset adhuc semel pilulas cochias. Et
hoc apophlegmatismo masticæ masticando prius.
*℞. vna pass. ʒ. iii. hyssopi, sampsuchi an. ʒ. j. masticæ
ʒ. ii. cum pauco melle & cera, sunt pilul. mansiles.
Succo etiam rutæ, maioranæ, & betæ, loco errhi-
ni, vsi sumus. Gargarismo etiam sequenti: *℞.
hyssopi. beton. melissæ, saluæ ana m. ss. sinapi ʒ. ii.
ficum nu. v. fiat decoctio pro lb. j. adde mellis ros.
oxy mellis squillitici ana ʒ. ii. tepide & longe à passu
vtebatur. Frontem inunxit vnguento alabastrino,
no postea addentes oleum irinum, & anethinum,
& postremo rutaceum. Etiam has pilulas (post
decoctum reiteratum, adiecto syrup. è stæchade &
oxy melle compos. ana ʒ. j. ss.) adhuc semel adhibui-
mus post mediam noctem. *℞. pilul. cochiar. ʒ. j.
trochisc. albandal. ʒ. iii. Quibus septies multa muc-
cosa & pituitosa exoneravit, & à dolore tandem
liberata est. Interea tamen post vacuationes, iis
adhibitis, quæ cerebrum roborant, ut est con-
serua anthos, theriaca, diamof. diacorus, & si-
milis.*****

SCHOLIA.

Hic autem dolor ab omnibus, quæ pituitam
accumulant & in capite procreant, generari
potest, ut ab aëre frigido, humido, ventoso,
isdem qualitatibus præditis, piscibus, lacte, oleribus, pinis
fructibus, otio, somno à satietate, aliisque rebus eius-
dem qualitatis sumptis, admotis & retentis corpore, aut
calidis supra modum enacutis frigidi humores succe-
dunt, tum ab his, quæ à nobis geruntur, ut vitæ
otiosa,

Lib. IX. Obseruat. XVIII.

347

negligendæ cum clysteribus acutioribus, glandi-
bus, frictionibus, cucurbitulis. Quibus & succe-
dunt particulares purgationes, ut reliquum quod
in cerebro est, expurgetur, idque per conuenien-
tes regiones, per nares scilicet & palatum, quæ
egregie ad rem faciunt, præmissis purgationibus
totius corporis; ut hoc sequenti exemplo doce-
bitur.

OBSERVATIO XVIII.

De dolore capitis in quibusdam, propria cerebri pur-
gatione curato.

Mulier quædam, cum per intervalla capitis
dolore afficeretur, & multis medicamentis
vsa esset: tandem post vniuersalia remedia adhi-
bita hoc masticatorio, pituita copiose per pala-
tum & os educta, à dolore liberata est, *℞. masti-
cis ʒ. iii. pyrethri ʒ. j. pulueriscentur, exiguo oleo
amygd. amararum adiecto, ut melius conglutinentur,
& non oxy melle, sunt pastilli mansiles n. v. stomacho
ieiuno vnus mandebatur ad dimidiam fere horam. Mel-
chior Gerardus Ceruicarius cum longo capitis
dolore laborasset, & sapius per intervalla rediret,
& perpetuo catarrho obnoxius esset, multisque
tentatis remediis purgationibusque vniuersali-
bus præcedentibus caput purgio seu errhino se-
quenti vsus esset, pituita copiose à naribus fluen-
te ab illo dolore & catarrho probe curatus fuit.
*℞. succi betæ cum melle bulliti & repurgati ʒ. vi. omni
mane per nares attrahatur. Valet etiam ad cepha-
leam, de qua postea agemus. Commode etiam
hoc vsi sumus, non solum in dolore capitis, ve-
rum etiam ad diuersionem catarrhi ad nares. *℞.
succu betæ, rutæ ʒ. j. succi maior. ʒ. ss. misce, stoma-
cho ieiuno eo vitur. Os repleatur ceruicia & per
nares altera oclusa succus alternatim, nunc vna
nare oclusa, altera aperta attrahatur, ut pituita
& catarrhus affueat per nares descendere.***

SCHOLIA.

Apophlegmatismis non vitur nisi præceden-
tibus purgationibus vniuersis. Apophlegma-
tismi Græcis sunt medicamenta, quæ retenta in
ore & manducata pituitam, quæ retenta in
creuerunt noxios humores purgant: nostri masti-
catoria vocant. De iis plura Paulus Aegineta. Præ-
scribuntur quidem cum non sit periculum de ca-
tarrho ad pectus. Nam quibus ad thoracem flu-
xio sit, magis conueniunt caput purgia: nam ea
materiam trahunt ad nares, licet gargarismi ab
oculis auertunt potius. At masticatoria alia sim-
plicia, alia composita, simplicia, ut radix pyreth.
mast. zinz. composita, ut *℞. mast. pyreth. siapbis.
ana ʒ. ss. nucis mosch. ʒ. j. fiat pul. inuoluantur lineo
raro, & sunt globuli, masticentur mane expuen-
do, vel excipiantur cera alba, vel ficibus, vel
passulis, ut *℞. vna pass. ʒ. iii. hyssopi, sampsuchi, ana
ʒ. ii. mast. ʒ. j. ss. pyreth. ʒ. ss. pulueriscentur cum pauco
melle excipiantur, & cera pastilli formentur: quo-
rum vnus notabili quodam spatio commanduce-
tur. Alii commanducationis moram esse volunt
4. horæ partem, aut medietatem; & assumendi
tempus sit matutinum. Errhina etiam hic com-
mendantur à Trallian. & aliis, à nostris caput-
purgia, & à quibusdam nasalia appellata, quod gla-
naribus attrahantur, ut pituitam à capite detra-
hant. Fiunt autem ex abstergentibus ut melle, sac-
charo & manna; aut attrahentibus, ut succo blit.
brass.**

3.
Blandius.
Fortius.

Fortissim.

Causio.

Sternuta-
menta qui-
bus uilia
& quibus
inutilia.
Gargaris-
mi.

4.

Cerebrum
roborationis.

Topica.

brass. maior. ruta. anagallid. aut ex decoctis earundem herb. mediocria, ex succo betæ, anagallidis cum flore ceruleo, ex felle anseris & lacte, fortissima, ex succo cucum. agrestis & chelidon. Blandius tale erit: ℞. succi cicla. seu betæ maior. ana ℥ iiii. vini albi lb. i. sacch. rub. ℥ j. vel mellis ros. vel. manna tantundem. Fortius erit, si addas succi cucumer. agrestis, vel anagallidis, vel cyclaminis, cum eadem vini mensura, adaucta dosi sacchari vel mellis. Fortissimum erit, si succi puri extrahantur sic: ℞. succi cucum. agrestis cyclaminis, maiorana, ana quar. lb. depurentur, & ager attrahat per naves. Hoc sequens à Tralliano commendatur etiam efficax ad lippitudinem & morbum comitalem. Melanthij, salis ammoniaci ana ℥ viij. elaterij ℥. iv. Trita excipiantur oleo sicyonio, aut irino, ut cerati habeat crassitiem. Reposito igitur in pyxide cornea vitior, subiungens naves, attrahere iubetur. Hoc ceratum etiam confert diuturno capitis dolori, educit enim facile, si quid viscosum in cerebro & crassum inhæreat. Idem præstat ab eodem descriptum ex cyclamine. Non desunt qui parant veluti suppositoria in oblongam & pyramidis formam, ac naribus indunt, quemadmodum & vulgares radicem betæ albæ imponunt. Interea tamen observandum, si in naribus remaneat morsus vel dolor, lac muliebre, vel oleum violac. in naves immittendum erit. Quidam hæc nasalia pyramidis formam habentia solumque per medium eorum penetrantia, sub sternutamento comprehendunt, quæ naribus intrusa extrahi possunt. His quoque accedunt sternutamentum cientia, quæ valenter pituitam à capite deturbant; quæ ex pulueribus quorundam medicamentorum simplicium sunt, naribus admotis vel attractis: quidam in penna pulueres ponunt, & naribus indunt vel in naves sufflant: iuuant quibus caput vaporibus repletum est, & quibus iam tenuata, incisa & concocta est materia. Ita parari possunt. ℞. piperis pyrethri ana ℥ ii. fiat pulvis, qui in naves immittatur. Vel ex solo pulvere hellebori albi, qui ad hoc negotium destinatus semper in officina habetur. Gargarismi hic quoque locum habent, sed tales qui pituitam à capite per palatum ad os eliciunt ex decoctis herbarum capitalium; quibus mel, vel oxymel, vel pars aliqua alicuius solutui admixta sit. In hunc vel similem modum. ℞. hyssopi, betonicæ, melissæ, saluæ ana m. lb. thymis, sinapis ana ℥ j. ficum, nu. v. vuar. pass. ℥ ℥. cort. cappar. ℥ ii. fiat decoctio pro lb. j. vel lb. j. b. adde mellis ros. oxym. squil. ana ℥ j. b. fiat gargarismus mane tepide & longe à pastu. Cum igitur oculi imbecilli sūt & nasus opportunus ulceribus, ut in lue Gallica, tunc caput purgatis, neque sternutamentis vtetur: sed potius gargarismis, qui ab oculis diuertunt. Et sic in dolore capitis cerebro humoribus repleto uti possemus apophlegmatismis, errhinis, ac sternutamentum cientibus aut gargarismis, obseruata cautione iam dicta, dies quatuor aut ad summum quinque post purgationem. Deinde ita euacuata materia caput roborabimus, & intemperiem reliquam amouebimus, ut prius dictum est, intus si mendo orbiculos vel morsellos aut rhôbos specpliris cum musco, aut diambra, vnum tribus horis ante pastum, quatuor per hebdomadam: quo deglutito æger superbibet parum aquæ mellisæ, vel succi eiusdem; vel ℥ j. theriacæ veteris sex horis ante pastum, vel ex conf. conditis, ex antitho, beton. saluæ floribus & similibus confectis, additis speciebus iam dictis. Itis peractis, etiam confugiendum ad ea, quæ & capiti admota cerebrum roborant, & ad topica quidem medicamenta

transendum, quæ discedendi ac attenuandi & dissecandi vim habeant, qualia sunt illa; quæ diximus conuenire in dolore capitis ab intemperie frigida. Olea esse possunt, irinum, liliaceum, anethinum, rutaceum, de piperibus & quæ calefaciunt & extenuant, quibus addi potest aqua vitæ, loco aceti. His proxima sunt vnguenta, ut ℞. olei irini, anethini ana ℥ lb. olei chamamelini ℥ j. lb. nucis moschata, caryophyl. santal. omnium ana ℥ j. flor. stachados ℥ ii. se. ruta, anethi ana ℥ j. cere parum, fiat vng. inungatur frons. Fiant sacculi ex sale & nitro. Vel ex milio & sale tosto. Vel sacculi culi hoc modo. ℞. flor. meliloti, chamamelis, folior. sampsihi exsiccati, stachad. ana ℥ lb. maceris, caryophyl. nucis musc. ana ℥ ii. spica, lanandula ana ℥ j. lb. melissæ, betonicæ, verbenæ, ana ℥ ii. crassiuscule contula suantur in panno sericeo rubro, & fiat sacculus rotundus cancellatus: vel adiectis floribus rorismarini, & absinth. sicco, fiant pileoli, qui nocte, dieque ferantur. Si addantur folia myrti, ros. florum & styracis calamitæ beniuini, potest caput fieri cucufa odorifera. Et ex iisdem fere herbis capitalibus embrochæ ex decocto sapisubo, verbenæ, melissæ, betonicæ, ambrosianæ, flor. chamom. meliloti, stachade, roremarino & saluæ in aqua & panco aceto decoctis. Non desunt, qui caput irrigant aqua ardentibus. Alij liquores stillatitios ex iisdem herbis cum oleis supradictis, epithematis instar fronti adhibent. Nonnulli sola olea capiti admovent, rutaceum, liliaceum: & ad oleum de euphorbio, quod fortissimum est, deueniunt. Operimentum capitis poterunt & fumigari odoriferis, addita mastiche, & thure. Non desunt, qui etiam iubeant guttulas aliquas oleorum calidorum intra aures instillari cum bombace. Denique & naribus odoramenta calida adhibent, ut ℞. sampsihi, cort. rorismarini, hyssopi, rutæ ana ℥ ii. castorei, stachados ana ℥ j. styracis calamitæ, ladani, ligni aloes, ana ℥ lb. mastichis, corticis thuris, spica, caryophyl. maceris ana ℥ lb. santal. rub. corall. rub. ana ℥ j. cum succo betonicæ, seu sampsihi & cremore tragacanthi: fiat orbiculus odoriferus, moschi ac ambrae ana ℥ iii. addendo.

OBSERVATIO XIX.

De dolore capitis à pituita originem habente.

Ioannes Franciscus mercator Delphensis, vir bonus & doctus, amicus noster, post Nosocomium domum contiguam habens, capitis dolore affligebatur, in hyeme, cui caput ponderosum erat, facies plane alba, frons levis & madore quodam fluida, oculi fluctant, & promptissime lacrymabantur, aures flaccidæ, tum naves pituitosæ erant, os humidum & multa salua refertum, lingua mollis & candicans, nullaque sitis, facies & genæ tumidæ erant, ut in hydrope & cachexia fieri affollet: nam & crura eidem inflabantur, ut de hydrope metus esset. Desidem vitam eo tempore agebat, ita ut neque corpus aut motu atque labore ventilaret, effluentis humidis frigidisque victaret, ita ut non mirum fuerit, quod ex pituita coactura in cerebro capite doleret, cum & stomachum imbecillum quoque haberet. Ad dolorem hunc iuuabant imbres, nives & statuas tempestates, quæ hoc tempore grassabantur. Vnde autem hunc recte curaremus, cibum tenuem frugalemque & exsiccantem, extenuantem, & calefacientem in primis præscripsimus: nam humiditas carnes habentibus famem adhibere conuenit, ut

nostræ Hippocrates Senex cecinit. In prandio tamen liberalius comederet, concessimus: in cena vero parcius: à mensa reliquiis desiderij adhuc in anima prurientibus, consurgeret, præcepimus: cibos alios potius quam elixos, & aues maxime minutas, turdos, merulas, passerulos, galinulas, ficedulas, & sylvestres magis quam altilis, cuniculos quoque & lepulos non inmodos esse censuimus. Quod si elixis potius quam altilis gauderet, ut has species adiungeret imperauimus: zinziber, cinnamomum, caryophyllos, macerem, nucem myristicam, piper; ex quibus puluerem cibalem sibi conficeret consului, cibo aspergendam. Pisces vero siue in flumine, seu Pelago inhiuimus: quod si ab iis abstinere non posset, puluere iam dicto condiret; aut in craticulis assati, substratis sampsihi, rorismarini, thymi, pulegii, ramulis, aut foliis lauri, innocentiores euaderent. Salsamenta omnino admisiimus, quæ non solum non offiunt, sed mirifice iuuant: & uti hæc cholera fomentum præbent ita pituitam siccando detrahendoque consumunt. Hinc lason ille Zelandorum medicus doctus haleculam salutam in principio epulæ probat. Bataurorum quoque bibones in principio mensæ maxime ea delectantur: hinc ænopole & capones suis hospitibus statim in mensa apponunt, ut liberalius certuam & vinum quod vendibile habent, bibant. Ex olulculis concessimus, hyssopum, saluam, roremarinum, maioranam, mentam, pulegium, origanum, altium, cepam, nasturtium, raphanum, erucam, & quæcunque insignem habebant acrimoniam: quæque caput maxime expurgant, ut est sinapi, quod æthyagoras in maximo honore habuit, quod præter vires in sanitate ac valetudine præcipuus, in altum quoque ac sublime feratur, & in arcem illam diuinæ rationis ac mentis stationem potenter conscendat, calefaciens, purgans, discutiens, omniaque illic rediens illustriora. Pyra, mala, fructulque omnes crudum & aqueum succum gignentes, neque rapas gustaret, admonui, neque phascolos, castaneas, legumina aut alia statulenta. Omniaque eligenda esse proposuimus, tum cibos reliquos qui sanguinem calidum gignunt, alios potius quam elixos fumeret, capones, phasianos, perdicæ, turtures ac columbas. Non desunt tamen, qui ex Rhase referunt, columbas quadam proprietate capiti dolorem adferre: sed vnde, aut quo periculo hanc opinionem conceperit, nullus satis intelligere possit: siquidem his quotidianis (ut testis est lason Zircæus medicus nostro tempore præstantissimus) sine aliqua noxa mortales ægros velscuntur. Neque vnquam (annum nunc ægis sexagesimum septimum dum hæc recolligerem, & in medicina ac praxi nequaquam oscitanter versatus) ex harum esu quenquam de capitis vitioloquestum audiui. Constat quidem eas (eodem lasone referente) vere salubriores, quam autumnio, & omnino calidiore tempore teterrimas: neque uioribus septis aluntur, excrementitiam enim carnem habent. Incommodant etiam quæcunque in aquis degunt: anates, anseres, mergi. Capone autem ante alias dapes, ut vteretur præcepto ex aceto passulato, aut oxymelite: cum oxymelis magis nauseam facit. Ablutus capparis ex omnem salem exuat, ut mihi sane alimenti cibum est, ita opsonium, & medicamentum, cum ad excitandum appetitum prostratum, tum ad deradendam deiciendamque pituitam ventri adharecentem accommodatum erit: ac denique ad lienis iccorisque emolliendas obstructions, Pet. Forest. Tom. I.

In fine mensæ ut diacydonium cum speciebus caperet consului, cum eam Arculanus medicus egregius commendat. Is quoque vinum admittit vetus, mediocris Potentiæ, ac in parua quantitate, quamuis præstantior est aqua mellis, eodem auctore, pipere exiguo iniecto: vel potius (ut nos facere consueuimus ob saporem delectabiliorem) cinnamomo. Gatenaria vinum non concedit, nisi post euacuationem: de quo & Gentilis dubitat. Præstat uti vino albo, & ceruisiam tenuem vitare. Iubebam præterea, ne exercitia iniret ante corporis purgationem, & uti vigilie somnum exciderent, & ut diuturnum maxime declinaret, animoque bene affecto esset, gauderet, lætaretur, exultaretque atque, ut capite eleuato dormiret in latum sanum, beneque coopertus pannis tam citra caput, quam totum caput. Imperaui quoque, ut omnibus modis operam daret, si posset, quotidie saburram ventris deponere, omnesque corporis superfluitates per regiones conuenientes educere. Nihil enim æque salubre in omnibus capitis doloribus, quam ventrem laxum & sibi propitium habere. Huius enim saburra, nisi tempestiue proiciatur, caput mirifice aggrauat. Hoc igitur vitæ genere præscripto, statim ad medicamenta properauimus, & ad minuendam materiam has pilulas sumpsi: ℞. pilul. alexiphargarum, pilul. biere simplicis ana ℥ lb. cum aqua betonicæ fiant pil. v. deinde pro attenuatione materiæ crassæ & viscosæ hunc syr. ebibit, ℞. oxymellis simplicis ℥ ii. syr. de betonicæ oxym. compositi, ana ℥ lb. decocti capitalis ℥ vi. sumat pro ii. dosib. Rursus pilulas sumpsi. ℞. pil. mastichin. cochiar. rhab. optimi, ana ℥ i. cum aqua saluæ, fiant pil. v. longe à cena sumende, quibus probe aluum deposuit. Deinde hoc apozemate usus est, ad inuile, pæoniæ, iridis ana ℥ lb. rad. acori veri ℥ iii. betonicæ maiorana, saluæ, ana m. j. flor. stachados, rorismar. ana p. j. se. anisi, feniculi, carui ana ℥ ii. folior. senæ ℥ j. polypod. querc. ℥ lb. seminis carbami ℥ iii. agarici feminini albi tenuis, ℥ ii. zinziber, ℥ j. vuar. passul. ennc. ℥ j. liquir. rase ℥ lb. fiat omnium decoctio in aqua comm. pro lb. j. sicut per noctem infusa, mane expressi, adde syr. de betonicæ, & stachade ana ℥ j. misce, & fiat apozema pro iii. dosib. matutinis. Pro diuersione, frictiones adhibuimus, sed quia in hyeme, à lotionibus abstinuimus. Clysterem satis acutum iniecissemus, sed non adittebat. Caput primum expurgauimus cum leuiorib. errhinis ex succo sampsihi, quo & Arculanus utitur, cui postea ut fortius sit, succi cyclamini addit. Nodulo quoque nigellæ infuso in aceto, pro odoramento utebamur. Interea rursus hoc decocto (post sacculos capiti admotos ex milio & sale tostis, florib. chamamelis, stachad. nucem muscat. & mastiche adiectis) vti sumus: ℞. rad. inula, ireos ana ℥ lb. hyssopi, capill. Vener. agrimonis, cuscuthæ, polyrryebi ana m. j. se. anisi, fen. ana ℥ ii. se. carui ℥ i. lb. se. carbami ℥ iii. folior. senæ ℥ vi. agarici feminini, ℥ j. lb. rhab. selecti ℥ j. zinz. ℥ j. se. ananibi, spica ana ℥ j. vuar. passul. ennc. ℥ j. liquir. rase ℥ lb. fiat omnium decoctio in aqua comm. pro ℥ viii. mane infusa per noctem, mane fortissima expressi, adde syr. de hyssopo, de eupatorio ana ℥ j. misce, & fiat apozema pro ii. dosibus matutinis. Et cum vnam dosin sumpsisset, octies aluum deposuit, & capitis dolor cessauit, & palpebræ detumescere ceperunt. Postridie in diluculo sex horis ante cibum ℥ j. theriacæ sumpsit cum vino, & egregie sudauit, & pedes similiter detumescabant. Alium comestum maxime illi profuit, quo solo aliquando in Gallia hydropicum curauit, hic egregie profuit cū ad cachexiam & hydropem inclinatus videretur. Postea diebus duobus intermissis, reliquam dosin supradictam G g sumpsit,

sumpsit, quo alius rursus probe soluta fuit, ut nunc sanus omnino videretur. Attamen ut istis tabulis adhuc vteretur, mandavi: *℞. diareos simplicis, diacurcumae ana ℥ j. specier. diaphenid. (nam iustum exiguum quandam habebat) specier. diatragac. calidi ana ℥ ℥. dissolutis in aqua hyssopi, sacch. albis mi ℥ j. b. misce, fiat confectio in rotulis ponderantibus ℥ ii. capiat omni mane rotulam vna: quibus remediis, neque dolor capitis rediit, sed ab eo, tum etiam ab inflatione faciei ac cruris sanatus est.*

SCHOLIA.

6. *Intentiones curandi iuxta eos qui Arabes se- quuntur.* Vi Arabum decreta sequuntur in dolore capitis ab humore pituitoso, quinque intentiones curandi colligunt. Primo vita rationem, vitium & res non naturales ad calidum & siccum vergere iubent: de quibus satis dictum est in Obseru. precedente. Secundo materiam pituitosam digerunt, incipientes à syrupis debilibus ad fortiores, nam fortiter subliantes, materiam extendendo plus nocent quam iuuant. *℞. mellis ros. colati ℥ j. oxy. simpl. ℥ ℥. aqua maioranae, salinae, betonice ana ℥ j. misce: postea ℞. oxy. mellis compos. de stachade, scyllini ana ℥ ℥. cum ℥ iii. decoct. capitalis, fiat syr. Tertio euacuant, & hoc euacuatio duplex est, vna minoratiua, altera eradicatiua. Materiam vero pituitosam in principio minuunt cum pilulis sine custodia, ut pilulis ex hiera simplici, alephanginis, vel assaeter, quas Antecenna ponit capite proprio, quae exhiberi possunt, ut mastichinae ante materiae digestionem, idque in introitu lecti, ut communiter omnes faciunt. Pilulae vero eradicatiuae, & sine custodia, sunt pilulae cochiae, fatidiae, quae exhibentur à primo somno, ad ℥ j. Solutiua, ut diaphanicon, elect. indum ad ℥ ℥. His addunt particulares euacuationes, manifestatoria, errhina, gargasmos, de quibus in Obseruatione satis dictum est. Confule de his Arculan. qui modo vno, modo altero per internalla viuit. Plura quoque habes apud Benedict. Euenit, praecipientem meum in praxi sua magna, capite proprio. Quarto materiam à capite diuertunt clysteribus. *℞. decoct. capitalis ℥ ℥. j. hierae picrae, Gal. castiae fistulae, sacch. rub. ana ℥ ℥. olei chamamelini ℥ iii. salis, ℥ ii. misce. Si fortiora enemata desideres, recurre ad ea quae de epilepsia, apoplexia, & caro describuntur. Huc spectant balani, ventrosae. De vomitu vero hic dubitatur, num conueniat: Iason Zircus his commendat, qui ad eum proclives sunt: Gatenaria, nec alij practici de eo mentionem faciunt. At Arculanus omnino eum auersatur: quem ego etiam libenter sequor, cum dolore capitis ex motu suo irritet, nisi adesset in stomacho materia fluctuans & nauseam inferens, nunc quidem ægrum paratum ad vomitum etiam cogere oportet. Nihil tamen est praestantius quam ægrum quotidie ventrem laxum habere. Sed is pessimus status est, quum homo ea compositione naturae sit, ut nec ventrem facile solubilem habeat, nec vomere facile possit: necessum est enim pituitosos humores, si diu in ventre morantur, corrumpi, adeo ut ipsam grauiter afficiant, & simul vitiosos interim halitus in capite summittant. Vltima intentio apud eosdem completur per ea, quae resoluunt reliquias materiae, quae remanserunt, & quae cerebrum confortant, per interius admota vel exterius. Intus dantur diamoscum dulce, amarum ad ℥ ii. diacorum, acorus conditus, nux myristica condita, conf. ambo, inuile, xingiber, viride conditum, pyrethrum conditum, diamb. arom. ros. diagalanga, diatrioupip. ex quibus fiant condita electuaria in tabulis, modo vno modo altero, etiam theriaca vel mitridatium ad ℥ j. sex vel septem horis ante cibum, ut Conciliator ex auctoritate An-**

7. *Nunquid vomitus conueniat nec-ne.*

cennae suavit, iis facta permutatione vtendum. Inquit enim Auerrh. cap. 2. toni tertij Colle&aneo: *Auxilia sunt mutanda, ut medici consent, nec vnico tantum vtendum, ne natura asiduo vsu corpora assimilet medicamentum, atque id, quod praestare debeat, non impediatur. Exterius admoventur olea iam dicta; odorifera naribus applicant, capitis embrochas, epithemata, praescribunt sacculos: de quibus omnibus satis dictum est Scholio 18. Obs. praeced. Alij his adiciunt intentionem quintam, nempe correctionem accidentium, & ideo si adiungatur caros seu subeth, illud accedentibus fortibus frictionibus & aliis generibus diuersionum, corrigendum est: quemadmodum & omnis somnus profundus succedat: & ad propria capita recurrendum erit, atque ab iis mutanda remedia.*

OBSERVATIO XX.

De cephalalgia melancholica.

Theodorus Teylingius sororius meus, Quator Comitibus Illustris D. de Egmond, dolore capitis in parte sinistra, quotannis ferè mense autumno laborare consueuerat ex materia melancholica. Cum eo dolore torqueretur, ad eum accitius, primum lenitium sequens adhibui: *℞. cast. fiae recens extrah. & ℥ j. confect. hamech. ℥ ii. dissolue in ℥ iii. feri lactis addendo syr. de epithymo ℥ ℥. misce, fiat potus: quo optime aluum deposuit. Altero die, cum venas manifestas haberet, ex vena cephalica cubiti sinistrae septem sanguinis nigrioris extrahere iussi. Eoque detracto sanguine, dolor nonnihil sedatus est. Attamen hoc deinde decoctum praescripsi: *℞. betonice, melisse, borag. bugl. viol. fumar. capill. Ven. ana m. j. flor. stachados, flor. cord. ana p. j. scolopend. ceterach. ana m. b. se. anisi, feniculi ana ℥ j. b. fol. sen. ℥ j. rad. bellebori nigri ℥ j. polyp. querc. ℥ ℥. b. thymi, epithymi ana ℥ j. prun. damasc. ana. xv. vinar. passul. enuel. ℥ j. liquir. ras. ℥ ℥. fiat decoctio in sero lactis pro ℥ ℥. infusa maneant per noctem, & mane fiant expressiones adde syr. de fumoterra, de epithymo de prunis loco fumar. acceptissem, sed pharmacopoeus Alemarianus eo carebat) syr. de stachade ana ℥ j. misce fiat apozema pro ℥ iii. dosibus matutinis. Et quotidie ex decocto ad minus quater in die multa excrementa melancholica & pauca pituitosa deiecit, & dolor omnino magis magisque mitigari cepit. Interea innoximus partem capitis dolentem cum vnguento alabastrino pauco oleo viol. admixto. Et demum aliquot diebus interpositis post vsum decocti supra scripti istis pilulis rursus eundem purgauimus. *℞. pil. indur. ℥ ii. pilul. cochiar. ℥ j. cum aqua melisse, fiant, pilulae, vj. dentur post mediam noctem, quas cum sumpsisset, & multa melancholica, ac varia deiecit, à dolore egregie liberatus est. Huic tamen ad praecisionem consului, ut tempus accessionis huius doloris praeniret, & quod ita in principio Autumni sanguinem sibi detrahere iuberet in cubito sinistro ex vena media vel cephalica, & deinde se purgaret decocto iam supra scripto, vel simili. Quod quidem postea cum obseruasset, egregie ab illo consueto dolore melancholico in posterum fuit praeseruatus. Mandavi quoque cum capillos aleret longos, ut eos tonderet, & decurtari iuberet, quib. detonsis, ut fassus est, multo melius habebat, neque ita capitis dolore, ut prius solitus erat, afficiebatur. Interea quoque praecipi ut caput tonsum quotidie pannio aspero conficeretur, ac pectine ex cornu arietis caput pecterec, hoc enim à proprietate ad capitis dolorem valet, maxime in causa***

in causa frigida, Guainerio teste) deinde ut etiam abstineret, imperavi ab omnibus leguminibus cibisque melancholicis, à leporibus, carnibus ceruinis, porris, coepis, caulibus. Cumque hæc probe obseruasset, in posterum bene habuit.

SCHOLIA.

Quamuis caput raro ex melancholia pura dolore afficiatur, sit tamen ab ipsa maxime, si pituita portio aliqua aut bilis accedat. Hic auctores de dolore capitis ferè omnes qui ex melancholia sit, non scribunt, aut tractatum proprium de eo faciunt, sed lectorem, (quod ad eisdem causas, signa, curationem attinet) relegant ad caput, quod de melancholia inscribitur. Quemadmodum pleuritidis à melancholia raro fit, nec dolor capitis. Si enim sola dolore fecerit, certè qui melancholia laborant, frequenter dolore capitis vexantur, qui tamen dolorem nullum habent, nisi illum non sentiant, quod mens occupata sit. Adde quod siccitas dolorem non facit, neque materia crassa, nisi vel bilis misceatur, vel spiritus, qui distendendo partem, dolorem faciunt. Quod si secus euenit in pituita, si enim melancholia misceatur, quæ quidem pituita, quia frigida & humida, spiritus multum oritur, qui distendendo inducit dolorem, idque potissimum noctu. Si fiat à melancholia adusta, ob bilis naturam, quam retinet, dolorem facit. Cæterum deprehenditur à melancholia dolor fieri, si prius ægri, quam dolerent, non dormiebant, & inter dormiendum somniis multis vexabantur, partes omnes circa caput calidiores & sicciores, (tunc bilis admixta est) apparent: vel frigidiore & sicciores, tunc melancholia purior est. Ad hæc sentiunt veluti puncturas circa oculos, per quos medici crediderunt melancholiam expurgari, ut bilem per aures, & pituitam per palatum, ac nates. Quod si in corpore melancholico fiat dolor post morbum à melancholia vel in morbo melancholico, qui medicamentis discutientibus facile non cedat, verisimile est ab eodem humore fieri. Et si ab atra bile dolor capitis ortum habeat, cuncta aderunt indicia atrae bilis, qui ab auctore cap. De melancholia scribuntur. Si autem à melancholia fiat. Guainerius hæc signa addit, nempe quod dolor cum frigidityte quadam in parte sinistra hæreat, facies tum oculi cum albedine tumet, æger in somnis terribilia se videre existimat, ut mortuos, aliaque tristitia, ingrauescitque dolor horæ melancholicæ ab hora nona diei vsque ad tertiam noctis, pulsus hic quoque tardior, rarior, atque durior reperitur. Quod si atas, vitæque institutio praecedens, temperies melancholica distingueret, Nam hic sororius meus utcumque melancholicus, facie pallecente, dolorem non valde graue effert. Ideo hic dolor maxime ad puram melancholiam accedebat, cum in somniis, praecipue melancholicis. Vrina eius erat tenuis cum circulo albo, qualis maxime in hoc dolore apparere solet, licet illa albedo quandoque ad nigredinem inclinaret. Verum prima magis arguit (teste Guainerio) materiae persistentia. Secunda vero euacuatiorem, quod si tunc adsit infirmi alleviatio, solutionem do oris capitis arguit. Cum igitur dolor capitis ex melancholia diuersimode fit, diuerso quoque modo curatur. Si fiat à melancholia ad calidum & humidum inclinet, latetur, temperate se exerceat, & in victu sit sobrius, vitet cibum melancholicum, porrum, cape, allium, carnes

anatis, anseris, cervi, leporis & similia: & post lenientia & digerentia, humorem melancholicum purgauimus cum foliis senæ, myrobalanis indis, & pilulis indis. Si vero fiat à melancholia adusta, humidis & frigidis magis alteranda & medicamentis cholagogis euacuanda, adiectis etiam iis, quæ melancholiam repurgant, aliquando etiam mixta est cum pituita, tunc aliter erit curanda, ut exempla subsequenter doceant.

OBSERVATIO XXI.

De melancholico capitis dolore ex melancholia orto.

Quamuis rarius dolor capitis (ut dictum est) ex pura melancholia fiat, tamen ab ea fieri potest, ut contingit Cornelio Simoni Alcmariano Organista melancholia affecto, ita ut omnino melancholicus euaserit, deinde etiam capitis dolore affectus fuerit. Erat hic cognatus meus, cui post lenitionem ventris ex castia, altero die, cum etiam venas turgidiores haberet, sanguinem ex vena interna detraxere iussimus, utcumque nigro effluente. Postea & hunc syr. ebibit. *℞. syr. de stachade, oxy. mell. simpl. syr. viol. de pomis ana ℥ j. aquar. meliss. bugl. lupul. ana ℥ j. v. fiat inleeb. pro 4. dosib. Postea & hoc apozema accepit: *℞. corticum rad. cicorii feniculi, petros. macerat. in aceto ana ℥ j. corticum capp. ℥ iii. flor. cord. p. j. melisse, summitat. lupulorum, bugl. cum rad. betonice ana m. j. vinar. pass. enucleat. ℥ j. flor. stachad. p. j. se. anisi ℥ j. b. sem. citri ℥ j. folior. senæ ℥ j. polypod. querc. ℥ ℥. prun. damasc. ana. ix. fiat decoctio in aqua com. pro ℥ ℥. j. decoctum sacch. dulce reddatur, & cum ℥ j. diamosc. dulc. arom. & clarificetur. Purgetur deinde. *℞. diacari. ℥ vj. confectio hamech. ℥ iii. syr. de stachade. ℥ j. aqua melisse, borag. bugl. ana ℥ j. misce fiat potio: qua egregie aluum deposuit. Deinde vsus est conf. borag. bugl. cum exiguum diamosci dulcis immixtum erat. Postea illum iterum purgauimus cum ℥ j. pil. indurum, & dolor capitis mitigatus est: & fuit sanatus. Quamuis postea per aliquot annos sanus fuerit post nostrum discessum, & cum iam Delphis habitarem: idem anno 1564. cum prius melancholia hypochondriaca longo tempore laborasset, omnino melancholicus euasit, ut sibi ipsi manus & pedes ligari iusserit, ne ipsemet sibi vim inferret. Tunc medico suo presenti consultationem scripsi: qua etiam ab hoc symptomate utcumque liberatus fuerit. Licet rursus tandem in idem malum lapsus, longo tempore melancholicus, misere vitam trahens, neque amplius medicorum consiliis auscultans, postremo obierit.***

SCHOLIA.

Omnium primo hic curationem instituere oportet ab euacuatione excrementorum communium cum hoc vel simili clystere. *℞. maluae, viol. mercuriales, maioranae, melisse, fumarie ana clysteri m. j. rad. althæe mund. ℥ j. flor. stachad. arab. chamomilla ana p. j. coquantur in s. q. aqua, & huius colaturæ accipe ℥ ℥. j. adde cast. recens extrah. sacch. semel duntaxat cocti ana ℥ j. catholici ℥ vj. mellis viol. ℥ j. olei comm. ℥ iii. salis ℥ j. fiat enema, & ante passum immittatur. vel detur potio leniens, si enema displicuerit, in hunc modum. *℞. prun. damasc. num. xv. vinar. pass. enucleat. ℥ ℥. flor. cord. stachad. ana p. j. polypod. querc. fol. senæ ana ℥ ℥. oxy. phenici ℥ vi. coquantur in s. q. aqua & huius decocti accipe ℥ iii. b. castia recens extr. ℥ ℥. vel manna ℥ j. b. syr.**

Peri. Forest. Tom. I.

Minoratio.

Digestio.

Purgatio.

4.

Roboratio.

Topica.

syrr. viol. & stachad. ana 3 ss. commistis omnibus fiat potio: sumat. ii. aut tribus horis ante cibum. Deinde si agrotus iuuenis sit colore sub nigro, apparueritque mediocri plenitudo, & ager sectioni sit assuetus, incidatur vena nigra vel cephalica brachij sinistri; alioqui si dolor dextrâ occupauerit partem in brachio dextro. His peractis minoretur materia cū bolo ex cassia vel leniēte potione. Digeratur cum syr. è stachade viol. oxymell. scill. cum decoct. melisse, bugloss. borag. lupul. vel aquis earundem herbarum, vel apozemate in obf. iam dicta. purgetur cum decoct. myrobal. senæ epib. confect. hamech. & diacatholico, vel pilulis indis & cochiis, quanquam siciores pilulæ sunt. Pro corroboratione detur theiaca vel mithrid. cum conf. bugl. vt mibridatis 3 j. conf. bugloss. 3 ii. postea vti poteris apophlegmatismis, errhinis in capite. De dolore capitis ex pituita dictis, ex succo maioran. Frictiones quoque adhibendæ ad reuulsionem, & cucurbitulæ affigendæ, & rhombi seu rotuli sumendi ex speciebus diamofci dulcis. Topica hic commendantur ex parte humectantia & calefacientia, ex oleo viol. chamomill. liliorum, & quæ tenuium partium sunt, & magis penetrant. Irrorationes ex decocto capitis vernicis, ex melissa, betonica, maior. borag. bugloss. flor. stachad. meliloti, chamomilla, flor. ros. nymphæ, se. anethi, foliis senæ adiectis. Sacculi suffus, qui magis exsiccent, minus conueniunt, quam inunctiones aut lotiones.

OBSERVATIO XXII.

De dolore capitis, ex humore melancholico, ac simul pituitoso.

Matrona nobilis de Meer, in Campo regio Canonica, quam alias maxime valetudinariam ad pristinam sanitatem reduimus. Hæc ipsa sæpissime dolorem capitis incurbat ex melancholia mixta cum pituita. Proinde maiorem gravitatem capitis sentiebat, quam duo ægri præcedentes. Facies quoque huic pallidior erat, in virgine nempe melancholica pituitosa cancellis inclusa, & in loco humidior habitante. Pars autem sinistra capitis magis afficiebatur, quamvis postea totum caput & occipitium ipsum apprehenderet, menstrua purgatione debito tempore non procedente. Quare post lenitium medicamentum exhibitum ex cassia & confectio hamech, die subsequente saphenam (venam ita dictam) secare fecimus. Mox & decoctis præparantibus vsi sumus in hunc vel similem modum: *℞. corticum rad. cap. par. rad. quinque communium maceratarum in aceto an. 3 ss. melisse, betonica, maiorana, fumaria, bugl. borag. summi. lupul. ana m. j. herbarum quinque capill. ana m. ss. florum stachad. arab. trium florum cordialium ana p. j. thymi, epithymi ana 3 iii. fol. sen. à stipitib. repurg. 3 j. polypodii quercini 3 vi. sem. carthami contus. 3 iii. sem. sen. 3 iii. uuar. passul. enucleat. 3 ii. fiat decoctio in aqua com. pro lb. j. ss. saccharo deinde semel cocto adiciatur ac dulces reddatur & depuretur 3 ii. diamofci dul. 3 j. nucis moscatæ, bibebat omni mane 3 v. vel vi. Postea vero utebatur pilulis mastichinis, de hiera simpl. & cochiis. Et transactis quibusdam diebus etiam pilulis indis. Cucurbitulæ quoque cum scarificatione scapulis admotæ sunt, & lotiones pedum ad diuersionem administratæ sunt. Deinde etiam particulares euacuationes adhibuit, masticatoria, errhina, & capite roborato per facculos, & alia remedia iam dicta, tandem & hæc conualuit, quemadmodum & altera Religiosa apud D. Agatham, quæ tandem cum nullis remediis*

iuuantibus decoctum zarzæ parilla & hagioxyli bibisset, etiam sana facta est. Verum hæc ipsa Matrona de Meer tempore senectutis anno 1587. in cancerum mamillæ incidit, & male ab empirica muliere tractata misere obiit.

SCHOLIA.

Maximè hic ad educendam materiam communem commendantur clysteres, quos quidem religiosè istæ admittere nolebant. Hinc sequens valet ad alterationem & diuersionem. *℞. Cyprip. rad. albæ, lilior. albor. ana 3 ss. fol. maluæ, brunæ, vrsinæ, bugloss. borag. parietariæ, mercurialis ana m. j. prunor. damas. n. vi. uuar. passul. mund. 3 j. sicum purg. n. v. sem. anisi, feniculi ana 3 ii. se. 4. frig. maioran. an. 3 j. flor. chamomill. meliloti, viol. ana p. j. fiat decoctio in iure capitis vernicis pro lb. j. in qua dissolue cassia 3 j. mellis viol. 3 j. ss. succi mercurialis, sacchar. ana 3 j. olei cham. lilior. viol. ana 3 j. misc. fiat clyster. in iure capitis ad p. ssu. Addi potest ad maiorem reuulsionem à capite diaphœnici, vel indæ maior ad 3 iii. Sufficit in principio lb. j. iniecta, vt melius & ducius retineatur, ne copia quoque intestina vel onerè pressa & grauata itatim clysterem excernant. Reperit tertio vel quarto die si alius sponte non deiciat: Poterit etiam materia minorari hoc modo. *℞. catholici 3 ss. diaphœnici 3 iii. syr. viol. 3 j. dissol. cum aqua capill. Ven. bugloss. ana 3 ii. misc. in aqua com. pro lb. j. ss. fiat decoctio. Ad præparationem egregie facit syr. de pomis à Mef. descriptus cap. De Soda frigida à melancholia. Præstat tamen in progressu eo vti præcedente cōtius corporis vniuersali purgatione, nam vnica euacuatione hæc materia rebellis non educitur. Ad purgationem à Rondeletio laudantur pilulæ de quinque generibus, myrobal. fastidæ, indæ, & fameteræ: de lapide lazuli minus laudat. Flos genitæ medicamentis admiscendus, modo ager non sit pronus ad vomitum: nam instat hellebori vomere facit. Valent folliculi senæ Orientales & non nostri, qui nullius ferè sunt momenti. Epithymus ed sit imbecillis, eius loco Rondeletius ponit summitates thymi. Chamomilla hic egregie prodest in affectibus capitis à pituita & melancholia. Diaphœnicum & confectio hamech hæc prævalent. Inter roborantia & hilaritatem inferentia valet confectio inula. Memini me virum melancholicum XL. annorum in curatione habuisse: qui cum post in occipitio capitis dolorem diuturnum habuisset, neque medicamenta apta adhibita iuauerent; vena in fronte huic secta fuit ex nostro consilio, & à dolore in totum liberatus est. Recte dictum ab Hipp. lib. 6. aph. 68. Dolenti partem capitis posteriori venæ recta in fronte incisa prodest. Cum auerfio fluxiones diuturnæ sanguine misto secundum occiput, contrario modo vna cum cucurbitulis probe curatæ sunt: At nostræ matronæ cum menses non haberet, vena secta saphenæ profuit, tam auerfio, quam euacuatione.**

OBSERVATIO XXIII.

De sacerdote laborante ex capitis dolore ab humore melancholico.

Sacerdos quidam, ex innata genitura melancholicus, niger, subtristis, gracilis, macilentus, venas angustas arteriasque perduras habens; pulsus paruos, raros & tardos: taciturnus, medicolus, studiis valde deditus. Ex quibus omnibus tram bilem coaceruauit, ac capitis dolore affectus est.

est. Lotium vêtro (vt hic fieri solet) tenue, clarum, atque crudum erat, spumis in circulo exoneratum; indicans de cruditate & capitis dolore. Vigil erat ac tristitia & inamena somnia somniabat. Huic autem consulimus, vt omnibus modis sese recrearet, à studiis abstinere, & vt victu probo vteretur; mox bolum illi præbuimus. *℞. elevari lenitium 3 vii. diase. 3 ss. cū saccharo fiat bolum, eoque denotato probe aluum reddidit. Deinde materiam ita præparauimus ac digessimus: ℞. rad. bugl. 3 ss. cort. rad. cappar. thamaris. ana 3 ii. fumariæ, melisse, borag. bugl. viol. betonica, verbenæ, ana m. j. liquir. rase 3 iii. thymi 3 ii. prun. dam. n. xiii. fiat decoct. in aqua com. pro lb. j. col. adde syr. borag. viol. de epithymo ana 3 j. misc. pro lb. j. ss. Purgauimus eundem cum potione sequenti: *℞. elect. lenitium, diase. ana 3 ii. confectio hamech 3 iii. aqua borag. 3 iii. misc. Postea decocto superscripto adieciimus: 3 vi. follic. senæ & polyp. querc. 3 ss. myrobal. indor. 3 vi. thymi 3 ss. Vltime purgauimus cum pilulis sequentibus. ℞. pilul. indas. 3 iii. hellebori nigri ana ii. siant pil. quinque, denotat. post mediam noctem. Deinde fumebat ex hoc cocto. ℞. confectio borag. bugl. melisse ana 3 ss. conf. de gemmis, leuitia Gal. diamofc. dnlc. an. 3 j. syr. de corticib. citri, de betonica, de epithymo ana 3 ss. misc. & fiat conditum, vel species iam dictæ in mortello dentur. Caput lauabatur sequenti lotionem in fine. ℞. viol. chamom. meliloti, folior. betonica, lauri, maluæ, ana m. j. seminis lini, anethi ana 3 iii. folior. senæ 3 j. coquantur in aqua commun. pro lotionem capitis. Quibus remediis optime se habuit.**

SCHOLIA.

Sex modis hanc curationem instituunt medici Splerique. Primo victum præscribunt conuenientem: deinde materiam digerunt, & volunt (vt Arculan. admonet) vt digestiua sunt humida, modo calida, modo frigida, prout melancholia naturalis vel adusta hunc dolorem concitet, magis minusque incidentia & subtiliantia iuxta maiorem vel minorem crassitiem vel viscositatem materię, adiectis iis, quæ proprium humorem digerunt, & talis est syr. de epithymo descript. Mel. Tres vero conditiones euacuantiu adesse volunt, nempe inprimis non multum vehementia, vt non excedant gradum temperatum: tertio, vt sunt mixta cum lenientibus & humectantibus, ad iunctis etiam cordialibus. Et inter simplicia numerant, senæ, polypodion. epithymum. Inter composita vero, pilulas indas, diase, confectio hamech præcipue in melancholia adusta. Alij his adiciunt pilulas ex lapide lazuli, quæ tamen ab alijs atro carbone (vt dicitur) notantur. Etenim Leoniceus hunc lapidem non minus venenosum censuit, quam minium. Atque ego in ea sententia fui semper & hæc constitui, nusquam experiri infamia, (vt hoc tempore nostri medici imiores qui inclinari ad Paracelsicæ remedia sine ratione sæpe doquidem temerarium, & insignis stultitiæ arguerent, in accipiti medicamine periculum facere, quum id nulla cogat necessitas. Alij vtantur pilulis de lapide armeno. Tu, si libet; in hunc modum præscribito. *℞. pil. de lapide armeno 3 ii. pilul. indas. 3 j. hellebori nigri 3 ii. cum succo betonica, deaur. pilulæ v. vel appareatur hic pulvis, si pilulæ deuorari non possint: ℞. senæ 3 ii. polypodii, carthami ana 3 ss. thymi, epithymi, ana 3 ss. taurari 3 j. diagridi 3 ss. se. anisi fenic. dauci, spicæ, cariophyl. Ret. Forst. Tom. I.*

maceris ana 3. vj. sacchari ad pondus omnium, detur 3. i. plus minusue pro ratione sumentis, vel detur potio in Obser. præscripta si humidiora desideret. Si vero solidiora magis placent. *℞. diase. 3 ss. diase. confect. hamech ana 3 ii. cum sacch. fiat bolum: vel relinque confectio hamech ob saporem, & augeatur ad 3 i. vel plus diase. Quod in hisce compositionibus (non solum in particularibus morbis, verum etiam in vniuersalibus, cum de febribus ageremus) multus sum: nequaquam fieri putes, quod hoc nomine gloriolam aucuper: sed in hoc sum totus, vt per exempla tyrones erudiam. Iam suum cuique palatum est, ac discrepans ab alio ventriculi gustus: quod eleganter Horatius cecinit:*

Tres mihi conuina, prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diuersa palato.

Ita fortasse nonnullos offendes, qui potiones abhorrebunt, & catapotia deglutire malunt, vel puluerem, vel bolum; quibus quoque mos gerendus est. Interea tamen pilulæ materiam è regione capitis in aluum detrahunt, quod etiam genus auxilij magis præualeat, cum diutius in stomacho morentur, nec tam propere subterfugiant. Etenim hac mora & cunctatione melius ad actum deducuntur; & qui in ipsis est vigor, facilius à natura eruitur, quo facultates suas, quasi nexu resolutio explicare ac diffundere queant, & in venas aptius subire, per quas noxius succus & pelli & trahi debet. Rhaz. inquit, quum à capite & cerebro purgari

volueris, pilulas dabis in quantitate magnas, & à cæna ante somnum, vt nunc quidam facere consueverunt, licet communiter dentur longe à cæna. An in pari, aut impari numero sumantur, susque deque habeo cum Iafone doctissimo: consuetudo obtrinit, vt impar sit numerus. Et qui contra consuetudinem peccat; siquidem ridiculum se, & maleuolentis populi calumniis incessendū propinat: numero Deus impare gaudet. Quarto diuertunt materiam à capite. Diuersiones quibus fiant, iam sapius diximus. Verum num sanguinis missio hic quoque conueniat, videamus. Consulunt autem medicis, si vniuersa corporis vasa melancholico succo repleta sunt, quod auspicanda sit curatio à venæ sectione Aulic. inquit sen. 1. 3. Cum materiam euacuat cum ipsa abundantem, nec in sanguine est diminutio; quæcunque sit materia, à phlebotomia incipimus. Idem & Gal. 3. De locis affectis cap. 6. considerat. Si corpus tali afficiatur dolore capitis, num in vniuerso seu in toto melancholicum contineat sanguinem, quod utique cognoscere inspecto corporis habitu, si macre, nigrum, & hirsutum, & eius venæ latæ sunt: secabis igitur venam cubiti, (vt etiam Benedictus Fauentinus præceptor meus de dolore capitis à melancholia refert) quam mediam dicunt & communem. Nam hæc venæ sectio plenitudinem euacuat (auctore Gal. 6. aph. comm. 47.) tanquam commune auxiliū earum dispositionem, quæ ex plenitudine sunt. Et si sanguis ex vena fluens non videatur melancholicus, repente supprimatur, vt idem Gal. dicit 3. De locis affectis, cap. 6. tunc enim sanguinis detractio bonū raperet, & malum relinqueret ita vt morbus melancholicus adacta malitia magis cresceret. Interim sanguine in vena iam oppresso, ager non est relinquendus ab opere artis tux sed aliis (vt præceptor meus admonet) vteris auxiliis, ne ager perdat: Propterea si ægro non conueniet sectio venæ, vel medico ob ægri metum sanguinem mittere non liceat; vel quod ager respuat neque omnino admittat, alius tūc largius ducenda erit. Vbi autem solum cerebrum sanguinem contineat, si dene melancholicum, cuius ratione caput doleat, tunc gerit.

G g iij. eodem

Enrasio.

tientes; & arteriosas. Si igitur quispiam ex flatuoso spiritu redundante in dolorem capitis incidat, siue in reliquo corpore simul, siue in ipso capite duntaxat, reliqua victus ratione, quæ omnino talis esse debet, ut flatum non gignat, sed ex corpore auferatur, in principio repulsoria curatione, vtendum est. Quod ubi moderate factum est, ex mitigatoriis ac concoctoriis quippiam admiscere oportet; deinde discussoria. Sic influentem vaporem seu spiritum repellemus: infartum concoquimus, attenuabimus, & discutimus, vt docet Gal. 2. De compos. medic. secundum locos. Validi clysteres hic profunt, euacuant ea, quæ circa ventrem, mætareum & hepatis sima hærent, & ea quæ ad caput feruntur, reuellunt. In decocto flor. chamæmeli, meliloti, se. anisi, cumini, fursus, sœn. carni, sœnug. malua, betæ, mercurialis, dissolue benedictæ laxat. 3. b. aut elect. indi. diacath. an. 3. v. bieræ picræ 3. j. olei anethini, chamæmeli ana 3. j. b. salis comm. 3. j. b. misce, fiat clyster, si ab humoribus biliosis vapores eleuentur, addantur minus calida: sufficit catholicum cum puluere seminis fœniculi in bolo. Si à pituita, diaphœnicon, si vna cum flatu calor dominetur, acetum cum aqua ros. vel oleo ros. apponatur. Si cum frigore adsit flatus, chamæmelinum & anethinum cum aceto. Archigenes rutam viridem cum aceto irrigat. Sacculi initio valent ex milio, ros. foliis salicis, polygono, postea prædictis addendo sampuchum, serpillum, betonicâ, rutam, laurifolia tenera, intus 3. j. diacymini, aut dianisi, iheriacæ, aut mitridatium. Egrege discutunt sacculi ex milio, sale, anetho, chamomilla, meliloto, pulegio: vt 2. florum chamæmeli, meliloti, voris, stœchad. ana p. j. milij torrefacti m. b. se. seseli, cumini, anethi ana 3. j. pulegij, nepetæ an. m. b. fiat sacculus, si mordax est ac erodens infestatio ex biliosis vaporibus myrobalani citrini, syr. granat. arant. limonum adhibeantur, & caput oxyrhodino, tum aliis iam dictis perfundatur.

OBSERVATIO XXVII.

De capitis dolore ab ebrietate.

Iuuenis quidam annorum 26. cum à crapula heuerna, vinoque largius epoto in capitis dolore vehementiorem incidisset, ad eundem accitus fui: quem vt probe corarem, primum scopum & vniuersalem ac communem mihi proposui huius curationis, nempe euacuationem ipsam. Nam dolor, qui ex meri potione fit, cutatur eius instar qui ex bilioso succo ascendente & petente caput, oritur. Etenim & vinum ipsum calidum & acre esse oportet, vnde tales eleuentur vapores: qui non multitudine solum, sed & acritudine offendant. Potest etiam & liquando & fluxiles reddendo humores, præsertim calidos & facile mobiles fursum ducere; vnde & dolor fit maior. Hinc fit, vt in calidis natura corporibus vigilias, & furores vinum inducat, quales etiam à bile excitat. Hoc & Galen. lib. 2. De locis affectis cap. 3. prodidit, Pergami olim accidisse: neque absurda videtur ipsius Historiæ narratio. Grammaticus quidam singulis diebus lanærum petens, vnum ex pueris secum ducebat, altero domi relicto, qui rem familiarem seruaret, atque ea quæ ad vitæ essent necessaria præpararet. Puer itaque domum custodiens, cum vehementi siti cruciaretur, nec esset aquæ copia, vinum antiquum liberaliter potauit, atque ex reliquo tempore vigil permansit: postea correptus febre vna cum vigiliis oborto delirio periit. Contra vero in frigidioribus & humidioribus soporem, & lenem ac placidam dementia vinum inducit:

humorum scilicet ratione, à quibus varij vapores eleuantur. In ambobus vero methodus vna est: si vinum adhuc in stomacho fluctuaret, & æger nauseam haberet, imperavi vt decoctum hordei tepidum saccharo iniecto ebiberet, vt in humores crudos in stomacho existentes euomeret, vt etiam fecit. Alioqui sola aqua tepida, & paucio oleo iniecit. Ita tepida propinata ad 3. v. vel sex facile irritatur vomitus. Aut raphani decocto syr. acetoso immixto. Mox caput rosaceo irrigant, vel etiam acetum cum brassicæ succo: illa possunt represso immisso cum brassicæ succo: illa possunt represso humores & vapores influentes & acritudinem retundere. Alij & eadem folia rosaceo maerentia capiti applicant, quæ & ebrietatem sua propria natura auertere dicuntur. Alij post vomitum cum aceto mixtum fronti admouimus: quibus remediis dolor sedatus est. Interea somnum, quietem, inediam adhibuimus, cibos boni fucci & concocti faciles, gallorum testes in aqua border costos, pillos columbarum, piscesque saxatiles & molli carni præditos. Sed minime cibi calefacientes erant, vt succus prisanæ, & ex oleis laetucæ, portulacæ, panis ex aqua lotus, & ona forbilis. Pro potu loco aquæ aut vini tenuis dedi ceruisiam tenuiorem. Comedeat etiam lactucam ex diluto aceto, granata, cotonea, pyra ansera ad stomachum roborandum gestabat, & rob. de ribes pro siti, ad refrigerationem, repletionem vaporum calidiorum effusantium ad caput, & ad ventriculi repletionem. Quibus remediis dolor cessauit, & deinde recte habuit.

S C H O L I A.

K PAVLUS Hippocrati dicitur hæc affectio: nothris, crapula, omnis nimirum noxa à vino, contrafacta præsertim in cerebro. Ita & Gal. Com. c. 1. mento lib. aphorismorum 5. & aphor. 6. scribit omnem noxiam ex vino factam à Græcis negrædæmy nominari. Sic quidem igitur & nonnulli vocabuli fecere etymologiam, à negrædæmy, quod significat caput ad nigrædæmy, concuti. Nec mirum, grauisima symptomata vini immoderata potione induci docuit antiquitas, & Hippocrates, eaque partim substantia, partim longo tempore contrafacta, quale illud fuit ab eodem annotatum. Si quis ebrius repente ebrius mutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur, vt ubi ad horam pervenerit, qui solummodo crapula, vitem recaperet. Sic Petrus ille Iacobus Delphius, vitem admodum crassus, qui ad partem vrbis Orientalem habitabat, anno 1563. cum in Haghenfi dedicatione (in qua more solito Bacchus colitur) vino repletus potuque obrutus curru ab Hagha Delphos veheretur, in sinu fratris etiam ebrius decumbens, supraque dorsum iacens stertere, ita vt ceteri omnes vna in curru existentes ac ebrii, ipsum profunde dormire putarent, licet ad interrogata non responderet, nec motu illo citatiore expergisceretur. Vehebatur autem celeriori cursu laxis equorum habentis, ab auriga, cuiusmodi homines tunc plebæ, vtique etiam ebrii sunt, & sic mutus ad domum perveniens, & ad eam vix allatus, in stercore peremansit, ac subito convulsus periit, antequam ego & Cornelius Heydius collega meus acciti ad eundem pervenissemus, quem mortuum prehēdimus. Vno igitur repletus stertore suffocatus est, quamquam crediderim ventionem illam celestem ad mortem inuissilem subitanam, cum ita dorso incommodus iaceretur. Idem euenit cuidam aurigæ alex. mariano Ioanni Brant, qui cum ebrius esset, & currum (ab Alcmaria Harlemum versus profectus) regere non posset, eundem sic ebrium in partem curru

curru posteriore abiecerunt, & alius currum rexit. Verum cum Harlemum appulissent, aurigam supra dorsum iacentem mortuum inuenerunt, quæ tamen antea stertentem audierant. Si vero præsentis voluntas, forte vterque in vomitum incidisset, necita subito extincti fuissent. Prior autem, antequam curru suffocaretur, alium reddiderat se ignorante, ac se ipsum confederauerat; vtrum ex violentia mortis præoccupantis, hæsito. Interim meminimus quendam Simonem Garbrandum quoque Alcmarianum qui mercaturæ causa frequenter Coloniam proficiscebatur, à potu conuulsus permatia vrbe patria mea egregie potitasset, ac in scapha vino oppletus, porcorum more stertens, in dorso iacens, domum veheretur, nauclerus etiam ebrius existens, eum dormire ratus est. Verum cum Alcmarianum appulisset, vt ex scapha exiret, & nauclerus eum alloqueretur, & alte dormientem (vt existimabat) arriperet, hominem præter extur dolor capitis, qui ab ebrietate fit ob vini vapore in cerebrum raptos, contemni debet, cum grauisima symptomata inuehere soleat vinum tenui & non admodum crasso: tenuitate enim sua greditur ac vaporibus caput & cruditatibus replet: vnde vniuersum corpus necesse est varie affici. Propterea si non statim curetur, omnia pericula subsequuntur, etiam eiusmodi affectus, quorum sunt tremor, paralysis, arthritidis: maxime ex vino Rheum etiam subtili. Sed & vinosis subito obrepit obtusescencia, conuulsio, & deinde mors, vt etiam diximus, etiam pulmonia & delirium, vt euenit Adriano de Moer iuueni viginti annorum, qui etiam intra septimum & octauum mortuus, remediis nullo modo iuuantibus. Vinosis quoque & ebriis subito obrepit morbus attonitus, quibusdam & comitialis, catarrhus, & id genus reliqua. Quænis enim vinum sit calidum frigidis tam morbos signis, vt docet Gal. lib. De sympt. causis. Id fati superque non solum norunt medici Britannij, vt Ronchius refert, qui diuites euadunt ex affectibus, qui ex crapula sobole sunt: verum & nostrates id probe norunt, cum apud nos magnis potationibus (quibus tamen Germani superiores magis indulgent) plurimi, pro dolor, in conuulsis delectentur: vt is (quicumque ille fuerit) recte dixerit, plures crapula mori quam gladio. Vina autem calida, quæ ad caput magis feruntur, caput exaltare faciunt, & humores calidos exagitant: quale est Cretense, & Reticum in Veronenfi agro, Falernum prælatum à Virgilio, Chinum item aut Cyprium vetus, & quod ad nostros adfertur Hispanum. Sed & ceruisia crassa, vaporosa etiam inebriat & caput tentat; vt duriticiis, qui aliquando in furorem agitantur, vnde homicidia & præter rixas, aliæque mala iam dicta, capitis dolor accedit, facies inflatur tumidula, fit pulvis plena, homoque ex eo fit ventricosus, crassus, porcus Epicureus (vt etiam ex vino) hebes. Deinde & alia symptomata supradicta consequuntur & hæc subsequencia: nullum membrum sibi exhalationibus distumpitur, cerebrum vertigine crepare, oculi torquentur, aures vndoso spiritu teter, stomachus subvertitur, & reicit putridam saburram: cordis palpitatio, manuum inepta &

insana gesticulatio; pedum incettus lubricusque gressus, iniquis nocturna, turpes ronchi, furiales somni, mentis excessus, & (quod dicere pudet) alui ac velicæ spurcissima solutio; vt in hac eluie (quemadmodum in cano lulentæ suæ) per sepe voluntur. Adde subitaneam mortem (vt nunc ostendimus, quod est luctuosissimum) pulmones obstruente potu, incidere. Auicenna inquit: Vehemens replecio in qualibet dispositione est pernecabilis sine ex comestione sine ex potu. Quot namque homines superflac se repleuerunt, & suffocati sunt? Quis amicum habitum hunc dixerit? cum à furore non sit alienus? Quis non mallet perpetuo abstinere vndam potitare, quam ad eum modum vino madere? Profecto illud præstaret, nisi parum metis quis habeat. Omnino insanus delirat, qui in alia est sententia, & flagitium tam inhumanum non vitat. Aëtius vir in medicina celebris, inter manias ebrietatem annuerat. Mania, ait, sine febre efficitur, plurimo sanguine incorrupto ad cerebrum fluente, interdum temperato, & exundantia tantum ledente, vt in ebriis solet. Cambysem regem nimis vino deditum, quum admoneret ex carissimis vnus, vt parcius biberet, turpem esse dicens ebrietatem in rege, quem oculi hominum, auresque sequerentur. Ad hoc ille. Vt scias, inquit, quemadmodum nunquam excidam tibi, approbabo tam, & oculos post vinum in officio & manus permanere commonstrabo. bibit deinde liberalius, quam alias capaciorebus scyphis. Et iam grauis & vinolentus ac violentus obiurgatoris sui filium procedere ultra limen iubet, alleuataque sinistra supra caput statet. Tunc intendit arcum, & ipsum cor adolescentis (id enim se petere dixerat) igit rescissoque pectore hærens in ipso speculum ostendit, ac respiciens patrem, an satis certam haberet monum, interrogauit. Quæso te num hoc clarum & insigne facinus longe superet omnem vel auocissimam maniam nequitiam? Lacædemonij viri Lacædemonij sancti, quum vernas mancipia ve inebriati contigisset, illos extrahi iubebant, & temulentos mentis fusti, in quibus ipsi patres cum liberis suis discumbant: vt tenera, & incorrupta ætas à simili ingluvie abstereretur, quando horrenda hæc, & prodigiosa spectra tam poenitendis modis delirare conspicerent. Magna profecto virorum sapientia, qui exemplis viuus primam iuuentutem erudirent. Dicit non potest, quantam potestatem habeat præfens obiectio eius flagitij, quod odio & detestatione dignum existimatur. Efficacius, dico, permovent, ad nefarij sceleris fugam huiusmodi exempla, quam sine his nudæ, quantumuis elaboratæ, vituperationes. In anniuertariis olim, & solemnibus pompis (vt refert Iason Zericæus) cum cæteris ridiculis & formidolosis imaginibus. Manduci effigies ire solet, grandibus inflatisque buccis, ac late dehiscens, ingentem quoque dentibus sonitum crepans: Quo pueri tam scædam, & inamabilem speciem contuentes, ab ipsa crapula abstraherentur. Nec Galenus aliter in iræ (terribili viri) odium pervenit. Is in libro De propriorum affectuum agnitione & remedio sic habet. Ego sane adolescentem adhuc quum hominem conspexissem ad fores aperientis festinantem, postquam res sibi parum commode succederet, clauem mordere, in ianuum pedibus insultare, diu conuicta dicere, oculos insanientis inflare, irruces, ferinosque ostendere, & Spumam (quod etiam ego in vetula iracunda semel conspexi) fere sicut apri ex ore emittere, ita cæpi iracundiam octo prosequi, vt postea nunquam visus sim propter ipsam impatienter dolere, quem faciunt aliena pericula cautum. Ob plato in se id ego puto Platonem ac Galenum nostrum, vnde de lesum vini ad duodeuigesimum vsque annum pueris bibi dialogo vetuisse.

De vini Ro. vetuisse. Romani quoque, quam seuerè non parsimoniam tronis modo, sed etiam virginibus vino interdixerint, verba Tertulliani in Apologetico & exempla ostendunt. *Veterum enim, inquit, ceciderunt instituta.* In *Gellius lib. 14. 24. quæ parsimonia & sobrietati patrocinabatur.* Nam *101 cap. 23. & Cato Scuerus, statuit cognatos osculari feminas, ut odore anhelitus deprehenderent, an vinum olerent.* *Lactantius lib. 1. c. 22.*

Inter exempla quoque sub Romulo legitur, *M. Menacium uxorem, quod è dolio vinum bibisset, virginis myrtis casam trucidasse.* Rectè Prouerbiorum cap. 23. dictum est. *Ne intuearis vinum, quando stauit, cum splenderit in vitro color eius, ingreditur blande, sed in nouissimo mordebit, ut coluber, & sicut regulus venena diffundet.* Oculi tui videbunt extranea, & cor tuum loquetur perversa. Et eris sicut dormiens in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo: & dices. *Verberauerunt me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi.* Et paulo ante in eodem capite: *Noli esse in conuiuiis potatorum, nec in comestationibus eorum, qui carnes ad vescendum conferunt: quia vacantes potibus, & dantes symbola consumentur, & vestietur pannis dormitatio.* Et cap. 20. dixit, *Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens.* Et cap. 21. *Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinum & pinguiam, non durabitur.* cap. 31. *Noli Regib. o Lamuel, noli Regib. dare vinum: quia nullum secretum est, ubi regnat ebrietas. Ne forte bibant, & obliuiscantur indiciorum, & mutent causam filiorum pauperis.* Rectè Romani virginibus & matronis vini potum, quia esset luxuria & incestus incendium, vetabant, *Qui namque vino, inquit Hieronymus, vitur, ignem portat in gremio.* Nolite, inquit Paulus, inebriari vino, in quo est luxuria. Hæc certe Christianos à temulentia & copioso vsu vini auertere deberent; cum & Ethnici ab eo abstinendum esse multis rationibus docuerint. Sic Plato etiam in Timæo vsque ad annum duodeuigesimum, ut paulo ante diximus, vino prorsus abstinere iussit, cum ignis supra ignem addatur, & iuuenilis habitus ad furorem propensus sit. Postea ad trigessimum annum quidem mediocre concedit gustandum, sed ab ebrietate plane abstinendum esse monet. Ad quadraginta vero annos perductos permittit in conuiuiis epulantes, non tamen sese inebriantes. Vnde etiam Carthaginensium legem atque Lacedæmoniorum vti hodie amplecteremur, valde laudabile esse existimarem, qua prohibebatur ne in exercitu quis vinum gustaret, sed toto illo tempore aquæ portione milites vterentur, neque in vribus ferui; neque principes eo anno dum imperarent, neque iudices vinum biberent. Quam longe lateque hoc sit à nostris, in confesso est, ita ut à vinolentis non solum integræ familiæ, sed respublicæ, vrbes, regionesque pessum cant.

OBSERVATIO XXVIII.

De dolore capitis post vinum assumptum permanente.

Quanquam dolor capitis, qui ex vino suscitatur, facile discutiatur, teste Tralliano medico insigni: nam quum primum causam didicerimus, conuenit, ante omnia vino interdicare, & medicamentis vti, quæ refrigerant & vapores depellunt. Tale autem est præstantissimum rosaceum per se aut cum aceto & succo hederæ vel brassicæ, quæ etiam naturaliter ebrietati aduersatur, etiam comesta vel eius folia capiti admota. Attamen istis remediis, cum aliis in Observatione precedente

dictis, æger quidam ad quem acciti fuimus, curari non potuit, nec etiam victus ratione & aliis prædictis ab eodem Tralliano descriptis lib. 1. c. 10. Cum autem difficulter vomeret, clysterem ad diuertendum præscripsimus, quod à Rondeletio laudatur: sed cum æger non admitteret, euacuauimus cum diaprano simplici & thamarindis: & quia in capite aderat plenitudo, iuxta Benedictum Paganinum præceptorem nostrum (vide eundem ad longum, De dolore capitis ab ebrietate in sua Praxi magna) sanguinem ex cephalica demere iussimus. Et post topica repellentia adhibita, etiam iuxta Gal. brassicæ foliis maceratis capiti appositis, sæpeque in die permutatis, & iam in capite videbatur aliquod impactum, iuxta eundem Galenum, ab oleo rosaceo abstinuimus, & ad chamæmelinum accessimus, ut magis resolveret: postea quoque eo adhuc perseverante, ad liliaceum & irinum, aceto quidem aquoso non acerrimo adiecto: & vltimo peruenimus ad vnguentum de alabastro; & sic tandem curatus est; ea quoque victus ratione præscripta, qua auctores vti iubent, & præcipue ea, quam Benedictus præceptor noster describit.

SCHOLIA.

Medici raro ad hanc curam vocantur, teste quoque Rondeletio, cum omnes curam & remedium experimento sciunt. Fertur enim com-

Si tibi serotina nocet potatio vini:

Hora matutina rebibas, & erit medicina.

Non tamen parum luci faciunt medici ex curatione affectum (ut Scholio præcedente retulimus), qui ebrietatem sequuntur. Vbi vacuus venter est, & tamen vaporibus dolor commouetur; non sine ratione vulgo persuasum, vini noxam vini potui elui: qui inde vapores crassi disperguntur, eo modo, quo dolores oculorum inde ortos, meraca potione, scripsit Hippoc. dispelli. Hoc aliquando fit, sed ubi adhuc cruditas est in stomacho, vomitus conuenit, aut male vomentibus (ut quidam velis) fortis remedium est. Quam dira sit ebrietas, Scholio præcedente ostendimus, quamuis quidam subliore ratione (id est, inebriari, ut Lacones dicebant) inde rationem (id est, inebriari, ut Lacones dicebant) corporis offensam commodè fieret, Mnesitheus Atheniensis medicus in epistola sua de Cothono, mo docet. Et ne illius consilium Græcæ linguæ imperitis pariat fastidium, id Latine explicat doctissimus ille Langius. *Accidit autem (inquit Mnesitheus) ut illorum qui se plurimo mero ingurgitant, corpus & anima grauius offendatur. Verum quodam dierum intervallo inebriari mibi, corpus expurgare, & animum recreare. Coacervantur enim in nobis ex quodam tidiana potione quedam humorum acedines, quarum opportunissimus est per vrinam exitus, & purgatio per computationem maxime comperit, abluunt enim vino corpus, quod est calidum & humidum: & vrinæ, quæ de nobis colatur, acuta est: nam & Fullones cum ea vestimenta abluunt. Vomitus quidem prodest, sed in inebriati à peccato nequaquam immunes sunt. Postea addit. *Tria vero tibi computanti erunt cauenda: ne primum malum vinum pendulamve bibas, neque merum non mixtum; neque te in computatione bellariis secundæ mensæ repleas: ac cum satis te vino impleueris, post dormitis priusquam euomeris: post vomitum euacuatum locus, quiesce. Quod si non sufficiens euacuatio poteris, tum plurimo calida aqua vris lauacro. Ex istis constat quo Lacones cothono poculo quatuor animam exhilararet, & cothonismo corpus per vrinam & vomitum expurgaretur.* Deinde*

liquis dulcedine vini inescatus, plus aquo biberit, qua ratione temulentia & crapula curetur: nempe cum vigilia vapores vini dissipat, somnus vero his caput replet, ne temulentus dormiat, priusquam euomerit. Ne stomachus humorum corporis faburram commodius, quam repletus, exonerare potest. Vnde præter Galenum & Auicennam veteres medici inter salubria conferuanda sanitatis præcepta, quouis mense alii semel tantum, alii bis vomere constituerunt. Nec stomachus bellariis, quæ sua dulcedine & viscositate hepat infarciunt, est onerandus: nisi amygdala amara, aut poma cotonea, vel celtiana, aut ova tosta coriandra affusa perla fuerint. Galenus quoque ad concoquendam calidæ aquæ fori cruditatem, temulentos altero die lauare, & à balneo capessere somnum iubet. Ad quos Lacones speciale lauacrum sudatorium tepidario, ut Virruuius refert, coniunctum habebant, cuius Columella in prologo, his verbis meminit. *Mox deinde ut apti veniamus ad ganeas, quoniam tidianam cruditatem Laconibus excoquimus, & exusto sudore scim quærimus.* Non tamen in quavis cephalalgia lauacris vti Galenus iudicat: sed quando caput citra febrem inualefcit, tum lauare, & à balneo vesali laetucis ac forbere ptisanam præcipit. Quam tulerit vapores ad caput exhalant, ac vertiginem commouent; tum balnei vsu penitus dissuadet. Frons quoque hederæ succo irrigata, & folia brassicæ aqua rosarum madida, capiti applicata, ex vi cephalalgicæ medentur: tantum enim est brassicæ cum vino dissidium, ut vires iuxta consistat non credatur. Et ideo Egyptiis, inquit Suidas, ante aliâ fercula brassicam coctam edebant, & primum in symplosis ex eius olera ferculum fiebat. Merito autem eandem vin quoque raphano tribuunt, qui brassicam Græcè καρφάγον & raphanum dici nostrâ vero radiculam, qua vescimur, ab Atheniensibus καρφάγον nominari ignorant. Produntur igitur nonnulla ab eorum natura petitoribus, quæ abstrusa vi & cæca proprietate mortalibus vini odium giunt; & efficiunt, ne ipsius cupiditate moueantur, sed auerferentur & fugiant. Sunt & alia, quæ liberaliter haustum quicquam offendat. Quædam vero non occulta sed manifesta qualitate temulentiam abarcent, aut ne validius hominem corripiant indus apud Philostratum narrat: vino, ait, abstinentem est pueris versis, ita ut ne ipsum quidem comescant. Si qui igitur post hac nascentur filii, & illius oua mediocriter elixata infanti comedenda præbere. Vinum oderit, & modestius deget.

Clitorio etiam quicunque scim de fonte lenavit, Vina fugit, gaudetque moris abstemius vndis. Hoc fecerant Melanpodem clarissimum medicum consiluisse Præti filii, & ad sobrietatem temperantiamque reuocasse. Democritus sane dixit vini desideria aboleri, quæ putatis vitibus emanans, in scio temulento, potui fueri adiecta. Ex secundo genere de hac nouum extat Catonis testimonium: Si volentes, ante cenam multum bibere, cenæque libenter, & ubi cenaueris, comesto alia quinque folia, reddente te quasi nihil edideris biberisque, bibisque quæram volens. Quis quæso non rideat tam facetum commentum? Alij efficacem contendunt, si elixa comedatur. Sunt qui syrupum conficiunt

ebrietatem tardantem iuxta Auicennam. *fen. tertia pri. Syrupus mi ex vna parte succi caulium alborum, & vna parte contra succi granatorum acrim, & media parte aceti, sumitur.* tur vicia vna, ut Iason Zircæus refert, ante classicum poculare. Vide Theophrastum. Androcides hac medela contra vinum, confecta ex brassica videlicet, temulentiam posse propulsari confirmat: de brassica quippe cum viris etiam viua odorem brassicæ fugiat. Hori præterea Assyriorum regis inuentum dicitur, si hirundinis rostri cinis cum myrrha vino quod bibitur inspergatur, securitatem præstat. Acini hederæ succum croci habentes, cum præsumuntur, tutos seruant. Est in Syria oleum quod olæomeli vocatur, ex ipsis oleis manans, sapore melleo, ex quo in potioriam palæstram, descensuri, cyathum præbunt. De croco & de oleo ad tertium genus Iason refert, in quo etiam suppurantur pinguis, oleosa, & quæ in superno ventriculi ostiolo supernantia, veluti sepimenta impediunt, ne halitus noxii vndatim ferantur in cerebrum. Aristoteles vltimo problemate tomii tertii: *Oleum aceti* Cur, inquit, oleum ad arcendam vinolentiam valet, sorpimque præstat facultatem bibendi? An quod vrinam ciere potest, & vino hausto viam facit? Amygdala vero amara ebrietatem prohibere creduntur. Plutarchus narrat quendam medicum apud Drusum Tiberij Cæsaris filium comessari solitum, qui omnes bibendi certamine promouebat, & nemini cedebat in vini potu. Is tandem deprehensus est antequam biberet, quia senave amara comesset amygdala, quo minus temulentia tentaretur. Porro cum deuorare vetuissent, ne paucillum quidem in eiusmodi potationibus resisteret. Amaritudinis sane vis humorem resiccant & depascit. Cappares præterea, & lentes & olea, absinthium, pecudum pulmones asii, panis biscoctus, haler salitum: in summa quicquid alligat, & reprimat, restinguit, assiccant, absunt tristitia effluuiscens meri eiacula menta, mirifice conducit. Allium quoque, teste Hippocrate, maxime succurrit, ubi quis vel potationi vel ebrietati indulgere proposuerit. Præ cunctis vero saluberrimum in fuga consilium existit, ut huiusmodi potus sapientes vitemus, qui nimium ingesti hominem demerant, & cerebrum, principem illam corporis partem in qua luxuriatur anima, & præcipuas suas maximeque diuinas functiones exercet, turpiter labefactant. Quamuis neque statim omnes aque tentantur, sed alii aliis celerius. Plato in conuiuiis Alcibiadem sic loquentem facit: *Ego bibendi principem, donec satis biberitis, me vobis propino, feruium be Agatho, si quod est amplum poculum. Sed nihil opus est, imo feras hoc vas illud, quod plus quam oculo poteras capere videretur. Quum vas impleuisset, prior ipse bibit. Socrati deinde infundi iussit, & ait: Aduersus Socratem, & conuiuium, hoc dolo nihil probax. moneo, quantumcumque quis iusserit, ebriet, nec ebrium vquam videbitis. Socrates, quum infudisset, puer, bibit. Superantur autem à vaporibus vini à vino facile, quibus cerebrum est imbecillum & ventriculus astuosus, quippe rarius poculares concertationes celebrant. Aristoteles auctor est, senes maxime, mulieres minime temulentia tentari. Cuius rationem naturarum contrarietatem existimare licet. Nimirum femina quum humectissimo sit corpore; (quod & lenitas, splendorque cutis, mollietates, raritasque corporis docent, nec minus mensuræ purgationes humoris exundantiam ostendunt) vinum ergo in hunc fluxum, Oceanumque cadens, vim suam ac potestatem edomitum exuit, fit quoque dilutus, nec facile cerebrum ferit. Contra senibus corpus est aridum ac siccum, (quod asperitas, & squallor, & durities cutis, artuumque diffilis inflexus,*

Lib. 7. de viis, var. in morbis acutis.

Ebrietas non aque omnes corrigit.

Socrates biberat.

Qui facile perantur.

flexus commonstrant) quare celerius (vi etiam Iason Zircæus ex Aristotele annotavit) à vini fervore corripuntur. Sed dicit hic aliquis, si femina minus inebriatur, ad quid tot temulentas obstetrices apud nos invenimus, cum & Terentius suo tempore his temulentiam obiecerit? Id potius fit ex hilaritate mulierularum, cum feliciter pepererint, ac obstetrices benè sunt functæ suo officio eas liberaliter vino excipiunt; quod cum frequenter contingit, diutina potatione & consuetudine longiore temulentæ evadunt. Quemadmodum & scholæ moderatioribus, licet prius abstemiis, quibusdam euenire solet, cum ad puerorum parentes, quos instituunt, sæpius in cœnam vocentur, liberaliusque potitando, tandem potitare discunt: quod equidem his non minus quam medicis ipsis indecorum, inutile ac damnosum est. Istis diebus medicus Hispanus cum quo vna militem signiferum curabamus, mihi retulit, adeo fœdam & turpem rem haberi in Hispania, si medicum ebriosum ad egrotantem quis invovire videat: eundem postea, quamvis doctissimum & expertissimum pro medico minime agnoscunt: iure merito, cum ebriis cerebrum sanum non sit; facile enim talis in diiudicandis morbis ac curandis à recto scopo aberrabit. Cæterum præsentē ebrietatem, ut iam diximus ex Athenæo, leuat vomitio, & aquæ potus; ab hac enim veluti contraria curatione, auxiliū ratio quæritur. Ita ego cuidam amico consului, ut post ebrietatem, ut minus dolore capitis tentaretur, dormiturus aquam frigidam biberet, atque supra eam dormiens minus dolore afficeretur. Coquitur enim post somnum, teste Galeno, ut liquet, & subdescendit id, quod efficitur: & illam quæ facta ex vino, aqua restinguere, theorema est medicinale. At qui aquam crudam sub noctem ob ventriculi debilitatē ferre non possunt, ut plurimos novi, tenuem ceruisiam bibendam do: illa enim capitis vapores reprimat, si superdormiant, sedaturque dolor, sin minus dormiant, non leuatur: nisi abstinentia totius diei sequentis & syr. de ribes assumpto. Alexander Benedictus Veronenis medicus doctissimus tertio die aquam bibere, iuvare dicit: credo & secundo die post crapulam. Verum iis, qui aquam bibere nolunt, concedit vinum tenue, aquosum, aquaque infractum: quale laudatissimum in Italia est Patavinum: apud nos Rhenanum album subtile & aquosum. Audiui medicum Amstelrodamsensem seniores, qui post crapulam altero die hoc ebutyratum, acidum, crudum bibebat. Acetum quoque abunde potum ad sobrietatem reducit. Alii ebrii propinant cornu ceruinum, aut verbenacæ rectæ semen, aut centaurii minoris decoctum, & viriles globulos linteos inuolunt ex aceto madido. In silenti cubiculo dormiant. Reliqua ex Observationibus præcedentibus cum scholiis, quæ ad curationem conferunt, satis non sunt. Cæterum & hoc hic admonuisse vtile duco, quod Hippoc. lib.

9.

Curatio.

In comment.
so li. 5. aph.
27.

10.

Obmutesc.
centia ex
temulentia
quomodo
curanda.

11.

2. De Morb. sic dicit. Si quis temulentia repente mutescat, quem si statim febris corripiat, sanescit: si minus, tertianarius perit. Quum sic habentem nancisceris, multa calida lavato, capiti spongiæ aqua calida tinctas dato, cœpam purgatam naribus admoveo. Qui si oculos retendat, aperiat, loquatur, respiciat, non deliret, soporatus eo die iaceat, postero sanescit. Et sequitur. Si stans bile vomat, furit, quintoque die plerumque perit, nisi dormiat. Cui hoc facit: multa calida donec respiciat, lavato: deinde multo oleo lineto, mollibusque stratis reclinato, plurimis stragulis regio lumen; nec qui loquatur, sit, nam plerumque post balneum dormitur, quod si faciat, sanescit. Si respiciat, tres primos dies, quatuorve militem tenue:

pisana vero succam sorbeto, dulceque vinum potato, deinde cibis mollibus, paucisque primum vitur. Libro tertio sic habet: Quum gravis capitis dolor repente per exordia mutum facit, præsertim cum temulentia fiat, septimanus hic perit: quod minus temulentia euenit, vii muci pereant. Qui si primo, secundo, tertiove die loquantur, sanescunt, quod febre temulenti faciunt, & ventri pereant. Quos valde sternere facio, cumque his, quæ valde bilem agunt, subluo. Qui si respiciant sentiantve, capiti succam cum multa aqua calida liquefactam dato, vii quam primum vomat: septem postea dies emaciato, vinumque ne dato, sanguinem de lingua si vena reperiatur, mitto. Hactenus senex ille venerandus Hippocrates. At nos hodie non cum succo capiti, sed mitioribus, ut raphani decocto, vomitum irritamus.

OBSERVATIO XXIX.

De dolore capitis, à coitu ortum habente.

Iuuenis macilentus & valde biliosus, cum coitu superfluo vltus esset, ac nimium incaluisse, in capitis dolore incidit. Huic oculi concaui erant, & facies pallida cernebatur. Illico eidem oua forbilia, victumque resumptum administravi & caput vnguento populeo inunxi. Renes vnguento ros. oleo nymphae & viol. simul mixtis linis, somnum quietemque imperavi, quibus præsidii dolor sedatus est, & paulatim ex habitu macilentiore crassior euasit. In mentem nunc nobis venit iuuenis ille, cui ex mandato Elidei præceptoris nostri Bononiæ sanguis detractus est, qui post eius abutem, cum coitu vltus esset, præter capitis dolorem ingentem, hic febre ex syncope in mortem prolapsus. Præceptor noster statim reuocatus quietem illi imperavit, & victum refrigerantem, humectantem, resumentemque, & somnum largiorem concessit. Aquæ demum aspersione in facie ad se rediens, demum adhibitis remediis restaurantibus ab orco quasi ad lucem rediit; dolore etiam capitis conloposito.

SCHOLIA.

Sicuti quis ex nimio exercitio capitis dolore tentari posset, ita etiam ex coitu superfluo, qui facile internoscitur ex agri & astantium sermonibus. Quibus etiam, ut Bertruius in suo Collectio annotavit, oculi sunt excavati, faciesque pallida & dolores Alcatim, id est dorsum (ut Arabes vocant) ubi renes siti sunt, occupant. Tales cibis humidis mittentibus alendi, carne vitulina, hædina, caponis, phasianorum; ouis forbilibus, vino rubro dulci (quantumvis moderate ob capitis dolorem) iusculis pinguib; & omnibus aliis alimentis, quæ vires resarciunt. Nares inungendæ oleo viol. ping. anes vnguento impinguante ex oleo viol. ping. anseris, gallinæ cera exigua adiecta. Diasatyrum confert, ut omnia alia ad hæcticam descripta. Lac caprillum & ouillum cum sacch. parcius tamen, ne dolorem capitis augeat: cum omne lac, iuxta sententiam Hippocratem, in eiusmodi dolore locum non habeat. Somno atque otio æger sese recreet, & coitu omnibus spectaculis & illecebris sese abstinere, quæ illum ad venerem stimulare possent, vitare debet, ut monialibus à femine retento: quem admodum euenit istis diebus cuidam adolescenti, qui si semen per pollutionem aut alia lascivia excerneret (ut mihi ipsi confessus est) à capitis dolore liberabatur.

liberabatur. Quod si rursus semen retineret neque eiacularer, denuo dolore afficeretur. At postea cum in locum Pauli incidisset, quod neque scortatores, neque molles regnum Dei possiderent, tantum abstinentes ab hoc vitio & malitiosa expurgare in lege diuina prohibita, maluit se continere & perpetuo dolore capitis affici, quam hoc modo se ipsum curare; atque castam deinde vitam agere. Huic eidem consulimus, quod Paulus virginibus & viduis consuluit, præstantius esse nubere quam vri. Nam omnibus non est datum, ne monachis quidem ipsis aut monialibus, ut caste vivant. Multis enim sperma retentum conuertitur in venenum, ita ut inde gravissimi morbi exoriantur; ut quotidiana experientia constat: cum & ipsa natura sagax, in salacioribus, qui à Venere abstinent, etiam id quod superfluum est (antequam corrumpatur & in venenum permutetur) in pollutione nocturna per somnum effundat: Interea huic adolescenti, ut pilulis frequenter inaniatur, & ea conscripsimus quæ semen extinguere solent, & ut incediam toleraret, & victu extenuante uteretur. At quomodo fiat capitis dolor ex coitu, auctoritate Auicennæ id Valeseus ostendit, cum coitus totius corporis humectatione curatur, cibisque boni nutrimenti ac proba coctione, ut apud eundem legere poteritis. Quilibet igitur contentus sit moderato coitu, idque in thalamo honesto. Qui vero contrario modo afficiuntur capitis dolore, ex eiusmodi abstinentia, vel ex femine retento, contrario quoque modo regendi & curandi sunt: ieiunio, cibi abstinentia, euacuatione, & iis, quæ semen extinguunt.

Balneæ, vine, Venus corrumpunt corpora nostra: Ad vitam faciunt balneæ, vine, Venus: modo moderate iis utamur. Recte igitur dixit senex noster Hippocrates: Labor, cibis, potus, Venus, omnia mediocria.

OBSERVATIO XXX.

De dolore capitis ex casu, quem subsequatur obmutescencia, deinde & desipientia.

Pvella illa viginti annorum, qui Delphis apud Barbaræ, è regione domus mex decambebatur, quæ Rotterodamo Delphos veniens anno 1563. Julio mense è curru ad arborem disiecta est, unde illico obmutuit: perpetuo dormiebat, stertebat; postea etiam desipiebat. Rectè quidem dixit Hippocrates aph. 58. lib. 7. Quibus cerebrum aliqua ex causa concussum fuerit, necesse est statim mutos fieri. Concussio autem, inquit Galen. in eodem commento, hoc modo cerebrum contingit, propter aliquem casum totius corporis violentum, ex locis altioribus factum. Et ita hæc è curru proiecta, in eam capitis partem prolapa, quæ tempora spectant. Quod autem postea & vociferabatur ac in desipientiam incurabat, neque hoc bonum signum erat, secundum eundem Hippocratem sic dicentem aph. 14. lib. 7. In capitis signum erat, quod ictus intra ad cerebrum penetraverat. Cranium tamen non erat ruptum. Interea quarto prius die ad eam vocati fuimus, quam Chiturgus ab initio tractauerat. Medicamentum neque per os exhibere potuimus, neque sanguinem mittere, cum nunc pro deplorata quasi haberetur. Interim cum sponte alium neque ab initio deiecerat glandem acutam iniecit, cum astantes &

Pet. Forest. Tom. 1.

amici clysterem admittere non vellent. At excrementis depositis nondum ad se rediit; sed impensa delira, nostro consilio cum postea serum lactis copiose bibisset, & alius supra modum inde soluta esset, post septimum diem ad se rediit. Loquebatur & mente constabat, & tandem aluo soluta sanitati restituta fuit. At Iasperus ille, filius insignis illius medici Gerardi Delphensis, qui antequam Delphos veneram, è vita discesserat, è trabe in caput cadens deliravit, & mutus factus est. Ad quem statim acciti vna cum Cornelio Ericio Leydano collega meo, glandem satis acutam ano indere iussimus, ac facibus depositis, mox sanguis ex vena cephalica detractus est; & paulo post loquelam recepit: dolore capitis tamen permanente, sanguis ex casu etiam è naribus & auribus profundebar. Fuit tamen nostra & chirurgi opera probe curatus.

SCHOLIA.

Dolor capitis etiam ex ictu aut casu incidit, quemadmodum in principio huius libri diximus, cum de causis doloris capitis ageremus. Fit autem hic dolor inflammatione interim subsequente: quare eius curatio magno studio tractanda est, Tralliano teste. Nam periculum inducit, dum humores copiosius ad ipsum caput confluent. Notis non multis indiget, eo quod hic dolor & præsentia & facile ab astantium relatione cognoscitur, ut reliquæ omnes causæ externæ. Hoc malum cito curari debet, ut diximus. Quapropter pro eius curatione, à vino per initia, carnibus, & in totum ab omni victu valentiori, seu pleniori, præsertim si febris adest, agros coercere expedit. Pitaneæ vero cremorem, hordeatum, maluum coctum, intybum & cucurbitam pro cibo exhibere conuenit. Pro potu aquam per se solam decoctam, aut cum sem. coriand. præpar. vel paucissimo cinnamomo, vel pitanam insulam nostram communem ex hordeo & glycyrrhiza coctam. Acida verò, acria, & omnia salia vitanda. Ad hæc quies & corporis tranquillitas præcipienda, & cibi parcitas. Fugienda vero sunt sol, balneum, Venus, clamor, dissenso partium corporis & contentio. Quod si plaga aut casus, vulneris aut contusionis causa existant, plures scopi erunt ad meliorem inuentionem, Galeno teste 2. De compositione si ad casum media, secund. loc. Vnus quidem in vulnere, ad quod sensum ictum conglutinantibus, & inflammationem arcentibus sequitur pharmacis vii oportet; postquam viceri labia constrinxerimus sibilis impositis, aut aliis uti oportuerit. Alter vero scopus erit in contusione, & tertius in doloribus, qui quandoque in ipsis solis percussis partibus, plerumque etiam ad vicinas partes extenduntur, propter continuitatem substantiæ, tunc cutis ipsius, tum eius membranæ, quæ caluariam ambit, præsertim si vsque ad eam plagam vel ictum penetrat. Quod si per communionem eiusdem membranæ caluariam ambientis, quam ad curam cerebri membranæ circa futuras habet, etiam intra caluariam inflammatio ipsa distribuatur, non absque periculo eiusmodi capitis dolor exsistit. Contingit autem interdum in casu, præsertim ex sublimi facto, ut quædam circa cerebrum, aut membranas, partes abrupantur: quod ubi euenit etiam amplius capitis dolor inualefcit, ipsaque affectio tota ægre durabilis redditur; & periculum ingens, ac præceps imminet. Verum si oborta inflammatio solam cutem occupet, & non ulterius adhuc procedat, nihil negotii est, sed dolor etiam, qui circa caput contingit, facile discutietur. Optimum itaque fuerit in his, Galeno auctore, nisi ætas

H h pro:

Interea adhuc locum vicinum inunxit oleo ros. & myrteo per quatuor dies, deinde solo vnguento alabastrino. Ab initio igitur locus contusus inungebatur oleo ros. myrteo simul mixtis, paulo post addendo aliquid olei chamæmelini, ob dolorem & resolutionem. Postea ad vnguentum & ceratum iam dictum devenimus. Postea medicamento leniente iam sumpto ad restorationem subinde sumebat particulam vnam manus Christi cum perlis; tam pro siti quam febre & roboratione. Quod vero ad oculi inflammationem attinebat, tumore iam utique sublato & dolore sedato per appositionem vitelli & albuminis oui cum lacte muliebri: & deinde cum oculum aperire posset, pro hypopyo curando prius lac muliebre calidum in oculum stillare fecimus. Deinde cum hoc inuaret, fieretque fugillatio nigrior, collyrium quod ex aquis destillatis ruta, fœniculi, chelidon. ros. euphrasie, verbenæ constabat, quod chirurgus paratum habebat, instillabat bombace intincta & expressa, agro supino iacente, ut commodius instillaretur. Quibus præfidiis tandem macula in oculo cessauit, & curata fuit, quamvis ob resolutionem nerui optici ex nimia percussione, ut ego coniciebam, nihil postea ex illo oculo videre potuerit. Interim post febrem sanatam, ad consumendum humorem, si quis conflueret, ad neruum opticum & ad visum roborantem hoc decocto utebatur. *℞. Caryoph. verbenæ, betonica, valeriana ana m. j. euphrasie m. iij. sem. coriand. præpar. 3 j. sem. fœniculi 3 iij. verbenæ fœniculi vna cum rad. m. j. flor. ros. rub. centaurij minoris ana p. j. fiat decoctio in vino. Picauensis ad lb. j. s. dulcoretur saccharo candi pro sapore. Non profuit ad visum, cum cæcus in illo oculo permanserit, ob nerui optici resolutionem, & non ob affluxum humorum, cum nihil vitij neque in humoribus oculi, neq; in ipsis tunicis apparet. Cæterum cum antea quod ad febrem attineret, & contusionem ipsam post purgationem per cassiam & diebus aliquot intermissis aluum iterum non redderet, & dolor in lumbis nondum sedaretur, glande subsequente aluus irritata est: *℞. pul. bieræ pœræ 3 j. s. colocynthis, diagridij ana grana iij. mellis 3 j. salis parum, fiat glans, quæ aluum depouit. Tunc etiam pro febre, hoc iulebo vsus est: *℞. folior. viol. lactuca nouella, betonica viridis (ob capitis dolorem & contusionem) end. dentis leonis, fumaria, acerosæ ana m. j. borag. bugl. scabiosæ ana m. s. bordei p. j. prun. diamefc. n. x. x. glycyrrhiz. rasæ 3 s. fiat decoctio in sero lactis, pro lb. j. s. dulcoretur sacch. candi & utatur loco pisanæ. Post nonum diem vrina ad naturalem statum rediit. Ac pinguedo quæ innatauerat per octo dies, post duodecimum diem amplius non visa est: & decimo quarto die ab omni febre liberatus est. Verum cum adhuc levis dolor capitis adesset, præcipue circa locum contusum ceratum supradictum tantum apposuimus: sed antequam topica remedia applicarentur, statim ab initio pili abradi fuerunt, ut vis localium medicamentorum ad interiora penetraret. Post septimum diem à contusione cum in aure dextra versus partem contusam dolor sentiretur, oleum amygd. amar. auri imposuimus, & exterius prope aurem & locum contusum vnguento alabastrino inungi iussimus per aliquod tempus, donec omnis dolor cessauerit. Postea & lumbis ex percussione seu potius casu dolentibus prius inunctis oleo ros. & myrteo tandem ceratū oxycroceum dictum imponi præcepimus; quibus & dolor hic sedatus est, ut sese melius mouere posset, & dorsum inflectere in quamvis partem. Cessante febre, ad visus corpora rationem semine co-***

riand. sacch. incrustato, & cerebrum denuo vapores aut humores recipiet, à pastu utebatur. Cæterum paulo ante illud tempus sitij iam sedata & calore iam consopito, decoctum adhuc sequens præscripsimus bis in die ex eo sumendum. Faciebat autem ad dolorem, & contusionem capitis, cuius vis erat digerere, mundificare, resolueret, exsiccare materiam, si quæ in caput intus intrasset per rupturam cranij ad interiora collapsam: *℞. arthemisia rubra, betonica, viridis cum floribus, caryophyllata & radices eiusdem, nepieæ, valeriana, caulium rubr. ana m. j. summit. borag. buglos. conf. lide minoris, verbenæ ana m. s. liquir. ras. 3 s. coquantur in ceruisia communi q. s. pro lb. j. s. dulcoretur cum saccharo & melle prius leniter expressa. At post nonum diem (quod iam pene omiseram) cum aluum sponte non deiceret, hoc decocto sequenti iam vsus est: *℞. folior. viol. malua, parietaria, scabiosa, summit. borag. buglos. cum floribus, caulium rub. arthemisia, rub. ana m. s. foliorum senæ 3 viij. prun. damas. nu. xv. vuar. passul. enucleat. p. j. coquantur in iuve pulli non pingui. Quo bis in die vtens, commode aluum deponebat: nam debilis & facilis solutiois erat. Post 14. diem, ut dictum est, amplius febrem non sensit, & cerato iam dicto loco contuso appposito ad miraculum sanitati restitutus est per modum resolutionis à cranij ruptura vel potius fissura, aliisque accidentibus, cum ab omnibus pro deplorato haberetur, & præter omnium hominum opinionem euasit. Quemadmodum & alius puer annorum tredecim natus f. lius, anno 1565. mense Maio, qui apud Clarifcas forores Delphis decumbebat. Cum nauis per pontem traiceretur, neque hic puer caput inclinaret, nec à ponte auerteret, ad frontem illius, statim à contusione vehementiore despiebat, mira garriens, & quicquid in buccam veniret cluatiens, syllogismos etiam nescio quos faciens. Ad hunc vna cum Petro Frederico chirurgo compatre meo vocatus, intelleximus cranij fissuram esse: nam inter loquendum, si aurem ad caput inclinarem, tanquam ex olla fissâ sonitus elidebatur, ut proculdubio cranij fissura adfuerit. Puer autem delirabat absque febre manifesta. A capitis ictu & obstupescencia & desipientia malum, inquit Hippoc. aphor. 14. lib. 7. & in ois præcisione desipientia si in vacuum deprehenderit, aphor. 24. lib. 7. Cum autem hic puer vix in lecto à duobus fortissimis viris contineri posset, gariebat, ridebat, cantabat, & quidvis loquebatur. Cum vero incisionem pericranij nec cutis admittent amici, multo minus terebellum aut trepanum, chirurgus oleo suo hyperici, quod ad matrem erat, & paratum habebat frontem ac contusionem inunxit. Nos vero syr. papauer. Nymphææ aliaque somnifera præscripsimus, ne phrenitidem aut maniam incurteret. Cum autem neque sanguinis detractionem admitterent; & pater, homo vere rusticus & austerus ac naua, nescio ob quam causam omnem sanationem vento ac nuda fortuna commisit: ita ut puer hic sola olei hyperici inunctione intra sex aut septem dies præter nostram mentem euasit & sanatus est. Vtrum beneficio naturæ, quæ rimam fortasse cranij exiguum consilidauerit, plurimum apud me ac diu hæsitauit, hoc oleo hyperici acceptum referendum esset, cum nullo alio remedio vsus fuerit.**

S C H O L I A.

Vbi dolor capitis vel Soda à casu vel percussione sine vulnere sit, (cuius signa ex relatione infirmi

infirmi & astantium patenti, quidam statim ab initio capillos capitis radunt circa locum contusum & percussum, & inungunt partem læsam oleo ros. & puluerem ros. & myrtillorum aspergunt, vel simul miscent cum aqua ros. & aceto exiguo adiecto ad repulsionem & partem roborandam apponunt; & vena sectionem, nempe cephalicæ partis eiusdem, adhibent: licet quidam ex nostris chirurgis à contraria parte venam contendant. Alii cucurbitulas spatulis & crutibus apponunt, si missio sanguinis ob ætatem vel vires deiectas fieri non possit. Omni die venter quoque laxandus, glande, aut clystere, ex decocto malua, althææ, & similium in lb. j. addendo olei comm. 3 iij. cassiæ 3 j. mellis 3 s. solis 3 j. s. misce. Locus quoque inungendus oleo ros. mixto cum bolo arm. sang. drac. terræ sigill. & puluerem myrtillorum emplastrandum. Cibis sit hordeatum, far, lactuca, portulaca. Bibat pisanam communem vel aquam sacchari, vel decoct. berberis. Vel myrtill. sacch. aduicta. Vinum vitet, coitum, carnes, nisi virtus sit debilis, tunc carnes alterentur lactuca, portulaca, cucurbita, rapis, postea bibat vinum lymphatum, si consuevit vinum bibere: alioqui ceruisia tenuior bibenda. Verum hic & febris & inflammationis ratio habenda. Vnde, si sanguis exierit ab auribus, vel naribus, cibandus æger cerebri gallinarum, hædorum castratorum, qui significat nocuum petuenisse ad cerebrum, & ipsi sum magis confortatur ex nutrimento cerebri, quam alterius rei: quia simile membrum suum simile roborat, vt dicit Auerroës quinto suorum collectaneorum, & Rhaf. lib. Diuisionum cap. præsentæ. Et sic regatur æger donec securus sit ab apostemate: tunc confortetur cum vng. stiptico, facto ex puluere myrrhæ, thuris, masticeis, mixtis cum oleo chamæmelino. Nam ista sunt calida & sicca, ideo confortant partem læsam & affectam, & adæquant naturalem eius complexionem (vt Bertrantius dicebat) & resoluunt reliquias materiarum. Si autem hoc modo non curetur, tunc secure sit euacuatio cum pilulis cochis, & iterum procedatur cum aliis prius dictis. Si autem cranium fuerit ruptum vel fractum, recurrendum ad chirurgiam. In cranij fractura malum portendunt, membrana immobilis, nigra, vel liuida, vel alterius coloris corrupti, dementia, acris vomitus, neruorum resolutio vel distensio, caro liuida, maxillarum rigor, atque ceruicis. Spem vero certam faciunt, membrana mobilis ac sui coloris, caro inrescens ac rubicunda, facilis motus maxillæ atque ceruicis. Cætera quæ ad sensum, cibi desiderium, febrem, puris colorem attinent, eadem quæ in cæteris vultibus, vel salutaria vel mortifera sunt. Cum itaque dolor in hoc Mæderio totum caput occuparet, & etiam vomitum habuisset, collum quoque rigidum esset, verba cum chirurgo habuimus de trepano faciendo, cum signa dubia quasi adessent cranij peritum esse. Verum tandem visum fuit nobis vtriusque curationem per modum resolutionis tentare iuxta Lanfranci sententiam, qui ita nos admonet his verbis. Ego autem non vidi in passu ista viam aliquam quæ me possit à dubio remouere: sed notaui longo tempore tam ipsorum quam meum longum experimentum, (sic eius verba sonant) & ea videre volui, quæ auctores medicine prædicabant; audiens Galenum; qui dicit, Si possimus saniem sine ostium expellendum expellere, hoc est cura Soda venientis à percussione vel casu vbi non per trepanum, sed per medicinarum modos docet infra: cura cranij & cerebri lesionibus operari. Et ego notaui quod multo plures curantur medicinarum modis quàm

perforantium trepanorum. Sequor in dicta doctrinam doctorum. Ego autem non vror instrumentis ad remouendum os, nisi in duobus casibus: vnus est si cranium adeo fractum fuerit, vt pars fracta partem sanam subintraverit. Secundus, si aliquid frustulum ossis, quod duram pungat matrem, à cranio separatum fuerit. In his duobus casibus, quando dura mater compressa per casum primum, & puncta per secundum, dolores sentiens, humores attrahit: qui super ipso panniculo generant apostema, quod est causa spasmus & accedentium prædictorum, & ultimo inducit mortem: & sic cogor os nocens seu inferens dolorem cum instrumentis remouere. In omnibus aliis fracturis seu fissuris quocumque fuerit modo, licet non sim de eius vita securus, tamen cum maiori fiducia sic procedo, petens auxilium à Domino, qui plurimos per manus meas facit per eius instrumentum isto modo curantur; qui omnes aliter fuissent mortui. Hactenus Lanfrancus. Quæ similiter ad vnguem fere refert Vidus Vidius Florentinus in 14. commentariis suis super librum Hippocratis de Vidus Florentinus

Vulneribus capitis de quodam Perusino Romæ celeberrimo atque optimo illius sæculi chirurgo, qui eidem retulit se longo vsu obseruasse, magis seruari eos, qui circa scalpelli operam partim lenientibus, partim siccantibus curantur, quam quibus cutis inciditur & os aperitur. Cui quidem Vido Vido mihi Parisiis multis diebus anno 1545. familiarissimo ac animo meo (qui etiam hunc librum tam citatum, cum nuper ex Italia Parisem accesseram, dono dederat) non minus fidem habeo quam Lanfranco & chirurgo isti Perusino. Et sic Mæderium istum chirurgo idem sentiente per modum resolutionis sine scalpello curauimus, quemadmodum & puer sanatus est, cum oleo hyperici, ut dictum est. Sic illis diebus mulier quædam annorum quadraginta ab alia muliere percussa clauibus circa tempora, in motus epilepticos incidit, delirabat, muta ad tempus iacebat: medicus alius, qui vna mecum ad eam vocatus erat, trepanum adhibendum esse, proponebat: ego enim etiam si contusio ad cerebrum peruenisset, non ita tutum esse vti terebello. Verum hæc ipsa sine trepano, glande per inferius iniecta, & clystere adhibito ad diuersionem, & vena cephalica facta in brachio parti affectæ correspondente, & topicis resoluentibus curata fuit. Memini equidem puerum Delphensem, in quo facta fuit incisio circa os petrosum, statim obiisse. Quam difficile & inuitabile malum sit ibi incisionem facere, anatomia & ipsa experientia docent: nam contusiones vehementes ibidem factæ plerumque lethales sunt (quamvis nostra mulier optimis præfidiis sine terebello euasit): ut nuper cõtigat Delphis in adolescentulo illo, qui à filio Heylæ illius famosæ obstetricis Delphensis lapide ictus fuit circa tempora & os petrosum, sanguine ex aure irrumpente, qui & eodem die obiit. Rationem habes apud Langium doctissimum lib. 1. Epistolarum, epistola 10. cur eiusmodi vulnera in temporibus periculosa sunt: nam in eo loco vulnerati, spasmus, apoplexia, delirio & febre corripiuntur: quemadmodum etiam illi in alia parte capitis contusi, ita ut contusio ad cerebrum vel meningas pertineat. Cæterum si incisio faciendâ est ob casum iam dictos à Lanfranco positos, præstat statim aperire, nam in illis tardare lethale sæpe reperitur. Quandoque etiam vbi contusio penetrauerit ad interiora, nec materia resoluipotest: sicuti quondam euenit puero cuidam percusso supra frontem meo tempore Bononiæ, cum ibidem praxin apud præceptores meos obseruarem, vbi medici & chirurghi, de incisione altercantes, post quintum diem os prius scalpello

H h iij apertus

Puer in ca-
pite istius
in altera
parte, pure
sub osse
inuenit.

aperuerunt, & inuenerunt pus intus collectum, quod meningas infererat; ita ut hic puer septimo die delirio obierit. Hoc etiam hic annotandum duxi, quod vulnera capitis Bononiæ plerumque lethalia sint, uti Romæ in cruribus: hoc loci natura fieri arbitrantur. Quomodo autem tales curantur, historiam etiam habemus apud Amatium de puero percusso, annos nato duodecim, in capite versus tempus dextrum, quod vulnus paruum & contemnendum videbatur. At tertio die symptomata grauissima superuenerunt: qua de causa ad cerebrum usque rasorio scalpro cranium rasit. Sed cum symptomata ut primo euenirent, & versus alteram partem æger dolere diceret, illico supra dolentem locum aperire fecit ad cerebrum usque; ubi pus iam confectum inuenit, & magno applausu ægrum curauit, & ipsum intra 35. dies ab orci faucibus liberauit. Vide Amatium cent. 3. curat. 42. habes ibidem in scholiis pulcherrima, quod percussa altera parte capitis, altera affici possit, in qua & docet vice terebelli scalpro rasorio utendum esse etiam cum minore periculo in cranii fractura. Vide & eundem cent. 2. curat. 2. de occipito fracto & curato per scalpro usum ante rasorii. Fracturæ cranij historiam quoque egregiam habes apud Gal. lib. 6. method. cap. 6. in quo loco Galenus exempla duorum curatorum refert. Quomodo autem cræa cranij fractura Trepano Abapisto, (cuius meminit Galenus lib. 6. Method. & Cornelius Celsus lib. 8. cap. 3. & 4. inuenies quoque apud Langium doctissimum lib. 1. Epistolarum, epistola 5. Caterum quod ad Hypopium attinet, de eo nunc nihil dicemus, sed differemus in id tempus, cum de oculorum affectionibus dicturi sumus. Nunc ad alia exempla procedamus.

OBSERVATIO XXXIII.

De dolore capitis post contusionem, multis annis relicto, per modum consultationis pro facerdote Geldrensi.

Sontelandius in Hagha-Comitis narrauit mihi casum suum, venerande Domine; sed tam parum medice, ut fere dissidam aliquid sani à me bis posse præscribi; quamuis obnixè orauit, ut petitioni tuæ satisfacerem. Dixit, cum aliquando Dominus per portam equo subito intraret, caput ei ad portam valde concussam fuisse, idque in vertice capitis circa suturam coronalem, absque tamen ictu tum cranij ruptura: unde reuerens dolor capitis subsequens est, qui deinde sopitus reuertitur, qui & hoc tempore etiam permanet, & iam sex anni præterierunt, quod caput concussam fuisse, neque hæcenus varia adhibita remedia profuere. Verum quæ illa fuerint præsidia, Sontelandius mihi narrare non potuit, nisi quod ceratum seu emplastrum nescio quod capiti exterius admotum fuerit. Quare & de isto dolore potius coniecturandum est, numquid dolor iste sit attractivus, seu granatiuus, punctivus, vel diuulsivus, vel quispian alius, cum doloris species non solum ad morbi cognitionem, verum etiam ad curationem plurimum faciant. Etenim cum quinque sint differentie dolorum, quæ à loco affecto sumuntur: & ita dolor punctivus tantum conuenit membranis, tractivus, nervis; diuulsivus seu lacerativus, membranis carni permixtis; perforativus, crassis membranis, ut intestinis; granatiuus, membris non sentientibus, ut cerebro. Aliæ vero differentie doloris à materia seu qualitate humoris capiuntur: qualis est dolor mordicativus, ex humore acrimiam calido quam frigido. Stupéfactivus, à solo frigido vel frigore. Exasperativus, ex materia secca. Adhuc duo dolores restant aliis à ma-

teria multitudine, ut compressivus alius contusivus. Præter hos iam dictos adhuc unus restat, ut dolor pulsivus, qui pertinet ad arterias & inflammationes. Vtrum iste dolor, quo tua dominatio affligitur, solummodo causam habeat ex contusione præcedente, vel sit in membranis intra cranium, vel extra cranium, aut calvariæ, aut in ipso pericranio, vel etiam ibidem corruptum sit, id foret utilissimum à presentibus medicis cognoscere, atque hoc ipsum valde necessarium est, ut inquiratur. Si intra cranium dolor sit, ad oculos pertinet: si in pericranio, foris iam sentitur: si in osse, profundius hæret: si dolor fuerit cum materia, cum granitate inuadet, atque plenitudo aderit: qui si etiam cum erysione infestet, humorum aut vaporum acrimoniam notabit. Si cum pulsu, inflammationem, si ambulans dolor, is crudus status demonstrabit. Hæc autem prius, tum causas ipsas tum signa novisse oportuit, & ita deinceps curatio exacte instituta foret ex vera methodo. Si os itaque corruptum sit, id prius eximendum esset. Si ex debilitate partis facile recipientis humorem, humor prius purgandus, auerendus: deinde pars roboranda. Si autem simplex esset imbecillitas absque humore ex contusione præcedente, caput tantum roborandum, quamquam tale equipiam vix esse posset absque consuetudine humorum cum rationum malum sit. Vtrum quid hic sit agendum, minus recte definire possum, nisi à te vel medico tuo plenius instructus fuero. Attamen quantum ad præsentem negotium: quia dolor hic antiquus capitis est, licet ex contusione præcedente, ego post ventris lenitionem considerem, ut vena frontis incidatur: id enim multis profuit: quamquam de missione sanguinis, aut purgatione aliqua determinata nihil certi determinare audeam, cum naturalem temperiem neque ascititiam noverim, nec dominationem tuam nunquam viderim, neque ea, quæ iam acta sunt, & quæ etiam præsentia sunt mihi nequaquam præscripta sunt. Pro hoc tamen acupunctore Sontelandio amico tuo, ut saltem aliquid ventiduum ad contusionem præscriberem: suaderem ut abrais pilis capitis, ubi dolor vel contusio fuit, locum immerges vnguento alabastrino dicto, quod ad rem mihi mirabilis virtutis in omni capitis dolore, quo & præteriam in contusione antiqua, & quovis capitis dolore à quacunque etiam materia is pendeat, siue per essentiam, siue per consensum, siue à contusione fuerit, siue cum febre, siue per accidens is contigerit. Nam & in omni tempore paroxysmi, excepto principio, conuenit: & potest tuto administrari ante universalem purgationem & post indifferentem. Inunges autem caput vnguento calide mane, & vespere. Quod si ex hoc nihil commodi sentias, velim ut illud ipsum per literas nobis, tum reliqua, quæ ad signa attinent & quæ paulo ante retulimus, quantum potes, vel per medicum tuum præsentem, vel familiarum indices: ut ego in commune & melius atque exactius ex arte consulere possim. V. Alt. Raptim, Delphis 2. Febr. Anno 1563.

Petrus Forestus apud Delphenenses
Physicus.

SCHOLIA.

Quomodo caput dolore affectum à contusione, ictu, percussione curetur, præcedentibus Observationibus, tum Scholiis abunde demonstravimus. Nunc vero hic tantum de vnguenti alabastrini compositione aliquid adferamus, cuius iam sæpe in prægressis Observationibus de febribus, & etiam De dolore capitis mentionem fecimus. Habemus autem huius vnguenti compositionis quatuor descriptiones virorum excellentiū. Quarum prima descriptio hæc est, quæ olim utebatur.

insignis ille medicus Ludovicus de Leonibus & Benarius præceptores quondam M. Ioannis Tyengii medici Amstelrodamensis, qui Bononiæ hoc vnguento in contusionibus utebantur: ℞. vini albi aromatici lb. viij. (ut alia descriptio habet, xij.) olei ros. Mes. lb. iij. (vel ut alia descriptio habet, lb. iij. completi vel omphacini lb. ij.) alabastrini pulverisati lb. j. florum chamemillæ viridis lb. viij. cimarum rubi m. j. rutæ viridis m. ij. sc. mul pistentur, deinde ponantur in olla nova vitæ ad ignem lentum, & coquantur usque ad consumptionem duarum partium vini, agitando semper cum spatula. Postea præparentur xij. albumina ouorum recentium bene conuassatorum, & eis subnabino fiat tepescita addantur, & cum sacculo candide bulliant leuiter cum agitatione, & vsui reservato. Secunda descriptio est Elidei præceptoris mei, quæ utebatur quoque Bononiæ meo tempore ad dolorem capitis & contusionem, quæ vnguentum se habet: ℞. vini albi odoriferi lb. viij. olei ros. omphacini secundum artem Mesue præparati lb. ij. alabastrini subtilissime pulverisati lb. j. florum chamemillæ viridis lb. j. cimarum rubi m. j. rutæ viridis m. ij. sc. saniculi pulverisati lb. iij. pistatis probe tum herbis, tum floribus superfundatur vinum, & deinde bulliant ad consumptionem tertiæ partis. Bulliant horam cum dimidia, postea addatur cera, & tunc fiat collatura fortis; quæ facta & compositione hac infundatur q. s. imponantur 12. albumina ouorum, & fiat vnguentum: quod valet in omni dolore capitis; & resoluunt mirabiliter omnes contusiones, quæ ad resolutionem duci possunt. Tercia est descriptio Benedicti Faurentini ab eodem mihi communicata, quæ & posita est in sua Empirica cap. 1. De dolore capitis, & ita fit. ℞. succi chamemillæ recentis lb. iij. succi ros. recentis lb. iij. succi rutæ recentis, succi betonicæ an. lb. j. succi rad. albi lb. j. olei rosati omphacini lb. j. alabastrini optimi & purissimi lb. iij. puluerisati subtiliter alabastrini, & per noctem ac diem infundatur in oleo omnibus fiat vnguentum, quod valet, eodem autem tempore, omni dolori capitis, à quacunque materia siue cum febre, siue sine febre, siue per consensum, siue per accidens ipsius febris, & in omni tempore paroxysmi eo utebatur, excepto principio. Quarta descriptio est ea, quæ nos vtmur, & quam in officina paratam habemus: hoc modo: ℞. cimarum rubi m. ij. folior. rutæ p. j. florum chamemillæ lb. iij. lapidis alabastrini subtilissime pulverisati lb. j. olei ros. lb. j. ceræ lb. j. vini albi lb. ij. ponantur simul in olla nova vitæ, stent per dies tres, & dimittre infrigidari: tunc adde albumina ouorum nm. iv. (non plura alioqui, ut experientia edocuit sumus, facile vnguentum situm contrahit) conpannum lineum rarum, mulcendo manibus; & vsui referuetur. Vtor in omnibus capitis doloribus: adeo efficax est, ut omnes dolores à contusione mitiget. Sic nuper Vittrarius ille Richardus, qui egregie inter alios vitra pingebat, Delphis compressus à Cornelio illo Cascario dicto viro De phensi admodum graui & crasso, in terram delapsus, non solum caput contusum habuit, 2er. Forest. Tom. I.

verum & venter compressus est; ita ut sanguinem supra ac infra excreuerit. Huic post decoctum senæ & Rhabarb. exhibitum, & herbarum caryophyllatæ, arthemisæ, caulium rubrorum, betonicæ, loca contusa inungere feci vnguento alabastrino iam ultimo descripto, præcedente tamen lenitione olei ros. & myrti: ac præter omnium aliorum opinionem hic curatus fuit, & alii infiniti cum eo. Habeo quidem hoc vnguentum pro arcano, non solum ad quovis capitis dolores, sed & dentium, ut sibi par non habeat verum etiam in omnibus aliis doloribus mitigandis & resoluendis: præcipue vero à contusionibus, vel casu, aut compressione obortis.

OBSERVATIO XXXIV.

De dolore capitis post vulnus curatum remanente.

Ioannitus famulus Ioannis Heuteri, qui equis tractandis præerat, insigni dolore capitis detinebatur: quem nullis remediis quantumvis diligenter adhibitis curare poteram, unde antea inflictum vulnus multis annis prius consolidatum, quod dolorem reliquerat post se, suspicionem præbuit mihi os corruptum sub cute latere: nam homuncio hic, qui paruus erat, ex toto pallescebat, & ad extremam maciem ex dolore deuenerat. Hinc cum doloris impatiens esset, licet admonerem ut citius id præstaret, tandem chirurgum accessit, qui aperta cute usque ad cranii os corruptum os inuenit; & eo (ut fieri assoler) exempto, deinde iterum vulnere curato, ab omni dolore liberatus est.

SCHOLIA.

Si vulnus inter curandum non bene custodiatur, ab enervatione vel frigore, facile prava intemperie afficitur, vel inflammatione; & aliquid mali post curatum vulnus relinquitur: unde os corripitur, & dolor accedit, ut in hoc famulo. Ideo scopi, qui duplices existunt curandi dolorem capitis ex plaga vel vulnere, diligenter observandi sunt, ut præceptor noster Benedictus Faurentinus capite proprio admonuit: ne vulnere inflammatione vel putredo accedat, præter carnis consolidationem, & ideo caput diligenter contegendum ab ambiente aëre frigido, nec tamen multis operimentis grauandum. Sic quidam ob nimiam capitis tecturam in ophthalmiam utriusque oculi deuenit, ut idem præceptor meus refert, & visum utriusque oculi perdidit. Idem quiescere debet, & à vino abstinere. Vena hic quoque, ut dictum est, incidenda est, si adsit plenitudo, & ætas ac vires ferant, sin minus, clysteres ad diuersionem iniiciendi. Postea vulnera sibilis contrita conglutinanda cum exsiccantibus & abstergentibus: sed inhibenda præcipue inflammatio: & si dolor capitis adsit, prius consopiat. Quæ vulnera conglutinant; vide locum iam citatum, & chirurgos, cum hæc ad chirurgiam pertineant.

OBSERVATIO XXXV.

De dolore capitis ex contusione cum vulnere.

Cum in pago Maeslandia Anno 1563. prope Mosam, Rusticus de curru prolapsus esset capite in palum incidente, adeo, ut usque ad pericranium

rosus nec nocens cerebro; sicut est crocus, orobus, faba, phaseoli, lac, lentis, nuxes, raphani, allium: & reliqua sex rerum non naturalium sunt proportionata iuxta intemperaturam, quæ suo eget contrario.

OBSERVATIO XXXIX.

De dolore capitis ab acuitate sensus.

1. **Q**uidam caput sensu acuto adeo præditum habebat, ut si muscum olfaceret, aut igni assideret, illico dolore capitis corripiebatur. Temperies huic valde biliosa erat, caput debile & calidum, eratque pauci somni. Quare comesta lactuca, hordeato assumpto ac semine papaveris infecto, & temporibus oleo violaceo, nymphaeæ & similibus inunctis, ac syrupo papaveraceo propinato, ab eiusmodi remediis commode iuvabatur.

SCHOLIA.

2. **Q**uidam caput aut cerebrum adeo debile est & acuti sensus; ut ex quavis re facile offendantur ac dolorem incurrant; videlicet ab odore rerum calidarum, quemadmodum ex fumigiiis; ut in Cathalonia, musci odore (ut nostro agro euenit) gallia moscata, ambra, floribus liliorum alborum. Curatio eius est (ut refert Valescus) aspersio aquæ rosæ supra caput, & odoret caputram, rosas, santala, violas, nymphaeam atque res frigidæ. Quamquam multi sunt adeo acuti sensus, ut etiam his odoribus frigidis offendantur: tunc administranda sunt frigida, quæ nullo excellenti odore prædita sunt; nam noui quosdam, qui si vel aquam rosaceam olfacciant; illico capitis dolore tentantur. Et ita etiam cuiusque propria natura cognoscenda est, ut alias diximus. At si æger ferre potest eiusmodi odorata, ea ipsa quoque naribus admoueantur, imponantur, attrahantur. Si vero sit ob dolorem rerum frigidarum, calida odorantur, ut chamomilla Romana, thus, muscus, & curabitur: ea tamen cautione obseruata, modo non ab odoratis lædatur. Tunc calida adhibenda, quæ minus odorata sunt. Perficitur autem curatio Sodæ ex acuitate sensus, his quæ præbent nutrimentum crassum, viscosum: ut sunt capita & pedes animalium iuuenum, & pisciculi parui, partesque viscosæ, cæsus, frumentum, hordeum, oryza, far, faba. Si sit debilis horum vis, præbeantur. Si hæc temperaturis valde calidis eueniant & siccis, conuenit papauer, lactuca & narcotica; ita, ut quandoque necessarium sit stupescere leuiter medicamentis tam intro assumptis, quam exterius admotis: ut syr. pap. vinctio- nes decoctæ & humectantia, quæ spirituum sensum obtundunt, & quæ humores incrassant, & vapores acrimoniam sensus retundunt, quæque ad bilem valere diximus. Oportet autem vitare omnes odores extraneos, nam ab his tales offendantur ex quibus ego sum, si vel muscum olfacciant, aut quævis alia odorifera vel deterrimos odores, statim hæc caput afficiunt.

OBSERVATIO XL.

De dolore capitis ab obstructione.

1. **F**amula mea capitis dolori valde obnoxia, venæ sectione bis in anno peracta, optime habebat: at prætermissa per annum, facta obstru-

ctione in parte capitis anteriore, dolor grauis ac ponderosus eandem apprehendit, ut sibi trabem vel magnum pondus fronti inherere diceret. quæ similiter somniabat sanguinem videre, cumque conata esset multas per nares & palatum expurgare superfluitates, quæ tunc in cerebro retinebantur, coniectabam, hunc dolorem capitis co- pisse ex obstructione & venæ sectione intermissa. Quare bolo cassiæ aluo prius lenita statim venæ sectionem cephalicam præscribo, ne in grauius aliquod malum incideret; sanguine satis copioso extracto. Deinde materiam prius paratam cum decocto capiali, adiectis syr. de betonica & stachade, ex infusione rosæ, pilulis sequentibus purgaui: *℞. pilul. cochiar. aggregat. aurear. ana ℥j. cum aqua betonica, fiant pilul. v.* Hoc modo egregie purgata, dolor cessauit. Verum ne in eundem dolorem incideret, præcepi ut bis in anno venam secaret, modo ex vena communi, modo ex cephalica: ita ut postea minus dolore capitis afficeretur.

SCHOLIA.

Recte dixit Valescus, Ab obstructione & retentione causæ fluere consuetæ sit aliquando dolor capitis, eo quod oppilentur vel elaudantur meatus cerebri, quemadmodum & os colicorum, & panniculus per foratus, qui supraponitur: aut alia partes nasi, & forasse alia quoque foramina aliorum sensum & palati, per quæ excrementa superflua, cum alia superfluitates expurgari consueuerant, quæ in tantum elaudantur, quod illa ipsa retineantur; ex quorum retentione fit in capite dolor, & aggrauatio, & in sensibus perturbatio. Hoc malum fit frequentius in consuetis habere rheumatismum, si per multum tempus cessauerit. Similiter in consuetis habere fluxum sanguinis narium, & illis, qui in capite fuerunt vulnerati, cum vulnus longo tempore durauerit. Ita & in iis, qui consueuerunt detractione sanguinis vi, potissimum ex cephalica vena, & a venis narium, & eam omiserint. Signa autem huius doloris, sunt cessatio & retentio fluxus consueti per nares aut per alia loca; dolorque fit grauius, ut in Observatione ostendimus, in parte anteriore capitis, tanquam trabem pondere frontem occurrentem cum oculorum dimissione ac si semiclauderentur. Si fit ob retentionem fluxus sanguinis per nares consueti exire, adest similiter pondus & aggrauatio cum rubore frontis, nasi & oculorum, & somniant se videre sanguinem, vel sese sanguine pollutos esse. Si autem mensibus vel hæmorrhoidibus restrictis & fluere consuetis, ex sermone ægri ea cognoscuntur. Ita & de aliis signis, si fuerit ab alia materia frigidiore, aut calidiore, quam ex dolore capitis humoralis petenda. Cæterum nisi istis subito succurratur, in peius malum decident, vel in cephalicam durabilem, in lethargum, carum, vel apoplexiam in mentis alienationem, intellectusque perturbationem, in tristitiam, memoriam abolitam, epilepsiam, prout ventriculos cerebri oppleuerit vel neruos; in paralytin, tremorem. Quare hic dolor capitis nequaquam contemnendus prout causa exigit, variæ resulant indicationes curandi. Nam si dolor contingat ex retentione superfluitatum frigidarum, materia minoranda atque digerenda cum syrups de camintha, & stachade, vel decoctis herbarum camptialium, adiectis syrups iam dictis. Eaque digesta purganda cum pilulis cochiiis. Etiam particularibus euacuationibus: ut caput purgans, mastice- toris & sternutatoris, de cephalalgia præscriptis.

prescriptis. Mox topica applicanda, quæ antea ad frigidam materiam valere scripsimus, frictiones quoque, clysteres & alia quæ diuertunt, adhibenda. Post purgationes vniuersales & particulares adhibenda roborantia: ut est aurea Alexandrina, misbridiatim, theriaca. Sed id memoria retinendum, ut alius hic semper sit laxior; nam communiter dolores capitis per ventris solutionem alleviantur. Victus eorum sit attenuans: caueatque æger ab omni superfluitate cibi, à cæna quoque si possit, sin minus, leuiori vtatur. Abstineant à sinapi, allio, capis, porro, cruca, ab omnibus fructibus recentibus præter slipicos; quibus vtendum est post cibum ad repressionem vaporum exhalantium ab humoribus retentis. A carnisbus quoque crassis duræ coctionis sibi caueant, & vtantur cibis optimi alimentis, faciliisque coctionis & boni succi, verbidum, ventosum, vaporosum, nebulosum, pluuio- sumque. Si autem fiat de materia calida, eodem modo curandum, ut capitis dolor à bile. Et ita recte dixit Arculanus, quod omnium primo intendendum sit oppilationis, educendo humorem obstructum, euacuatione communi, minorando, digerendo, & eradicando materiam, ut in curacione Sode materialis dictum est. Secundo intendendum est alterationi mala complexione ex oppilatione derelicta, cum contrariis, ex his, quæ dicta sunt, colligendis. Accidit autem, ut dicimus, autem cap. proprio, huius Sodæ contrarietas, cum aliquando oporteat deopillari cum calidis tam digestiuis quam euacuatuiis, humore existentem crasso, ex quibus augetur mala complexio calida ex oppilatione derelicta. In hoc ergo casu, iuxta sententiam Auicennæ, nunc fiat deopillatio cum eiusmodi calidis, ex quibus aucta mala complexio fiat cum frigidis. Et postea iterum redi ad op- pilandum cum calidis, ita ut hæ intentiones sint sibi inuicem mutuo succedentes, toties donec cuna sectio imperanda; & si sanguis fluere solebat ex naribus, setis irritandus. Ita & de mensibus & hæmorrhoidibus sentiendum, ut exemplum sequens docebit.

OBSERVATIO XLI.

De dolore capitis à sanguine menstruo retento.

Nobilis quædam Matrona religiosa, in cam- po Regio, dolore capitis ab obstructione diu detinebatur; cui mensis restricti erant: unde va- pores ascendentes ab vtero leuem quasi vteri suf- focationem inferebant, & dolorem quandam cir- ca splenem & ventriculum, & effumantes quan- doque ad caput in occipitio dolorem diu inhæ- rentem ac satis pertinacem induxerunt; etiam aliquando in fronte cum narium obstructione ac palati, ut excrementa per illa loca solita minime exirent. Ad hanc acciti anno 1571. 14. die De- cembri, nodulum hunc subsequente pro odo- rati ad vapores ex vtero ascendentes à capite de- pellendos præscriptimus, & decoctum: *℞. casto- reæ, sardæ, ana ℥j. fiat nodulus panno lino obdu- ctus. ℞. calamintha, pulgij, arthemisia, melissa, beto- nica, ana m. j. mentha, absinthij, matricaria ana m. j. fenæ 3 j. agarici semini, levis (erat pituitosa) 3 ij. polypodij quercini 3 iij. vuar. pass. nucelat. 3 j. xinx. albi. 3 j. seminis caribani 3 ij. coquantur in aqua com- moni pro 3 viii. maneant per noctem in infus. mane ad- det. Forest. Tom. i.*

OBSERVATIO XLII.

De dolore capitis cum catarrho.

Piscator, qui ex catarrho seu rheumate doloris capitis laborabat, primo pilulas alephanginas pro minoratione cepit. Deinde hunc syr. propi- nauimus. *℞. syr. de betonica, & stachade, ex infus. rosæ, ana ℥j. aqua betonica 3 iij. misce.* Postea eundem ita purgaui: *℞. pilul. mastichin. cochiar. au- rear. ana ℥j. cum aqua betonica: fiant pilul. v. dentur post mediam noctem.* Postremo consulimus, ut fu- migium frequenter per nares assumeret, ex vapo- re aceti super ferrum vel tegulam candentem lax- pius fusi. Talis enim euaporatio continuata egre- gie ad catarrhum conducit, teste Valesco c. proprio. De dolore capitis ex rheumate.

SCHOLIA.

Rheumate (inquit Valescus) interdum fit ca- pitis dolor, & cognoscitur: quia æger rheu- maticus est, id est, catarrho laborat. Et superflui- tates seu excrementa exeunt per nares, oculos, & cognoscuntur adfunt sternutationes, grauedines, & grauitates in

parte anteriori capitis. Cura autem huius doloris est curatio ipsius rheumatis seu catarrhi. Abstineat aeger à cibo potuque quantum possibile est, vigilet & fortiter laboret, ut laborando etiam sudorem eliciat. In declinatione autem, si rheuma est calidum, odoret res frigidas & aromata frigida & stiptica; ut sunt ros. santali, capbura, poma, pyra & similia. Si frigidum odoret styracem calamitam, ambram, ladanum, nucem cupressi, mentham, caryophyllos, nucem myrsicam, chamemelum, calamintham, basilicon, & resoluatur hæc materia cum milio & sale, sale torrefactis; & cum parietaria & chamomilla: & diminuat cibum potuque, & teneatur venter laxus. Et si rheuma est confuetum cum cephalæa, frequenter cum pilulis cochiis erit purgandus aeger. Extremorum frictio prodest: & causa sit frigida, nec cesset cum purgatione pilularum iam dictarum, tunc. *℞. flor. chamomill. meliloti, stercoris columbini sicc. ana ʒi. myrrhæ, pyrethri, staphisagrie, castorei, gummi, rutæ, euphorbij ana ʒiij. fiat pul. & misceatur cum vino, & liniatur caput; vel cum oleo chamemelino, & fiat instar vnguenti, quo caput inungatur, & in crastinum cum vino decoctionis ros. chamomill. meliloti, stæchad. anthos, remoueat. Potest & fieri cucufa ex resolutis & roborantibus caput. *℞. flor. chamomillæ, anthos, stæchad. ana ʒi. sem. coriand. præp. ʒii. flor. maceris ʒiij. fiat cucufa vel sacculus. Et si sit à causa calida, addi refrigerantia, ros. flor. nymph. santal. se. myrrh. coriand. & similia. Reliqua curatio ex capite de catarrho, de quo suo loco dicturi sumus petenda. Curato enim catarrho, ut iam dictum est, curabitur dolor capitis.**

OBSERVATIO XLIII.

De dolore capitis in pericranio hærente.

A Viario, cui in pericranio dolor capitis vehementior hærebat, & plethora aderat, bolo cassiæ aluo prius inanita, sequenti die venam humeralem in cubito secari iussimus, sanguine utcumque extracto. Cum denuo venter durior esset, catholicon medicamentum dictum exhibuimus; & quotidie pruna mollia sumeret mandauimus: ut sic aluum quotidie lubricam habere posset. Maxima enim pars curationis in eo existit (ut iam sæpe diximus) in omnibus capitis doloribus, ut venter laxus teneatur. Huic deinde consuluimus ut cucurbitæ cum scarificatione scapulis admoventur. Frontem ac sinciput inunximus cum vnguen. populeo & rosaceo, lotis cum aceto albo. Postea huic adiecimus oleum chamomillæ. Et eundem iterum purgauimus cum pilulis cochiis. Postremo præcepimus ut caput inungeret solo oleo chamemelino, & in fine etiam vnguento alabastrino adiecto.

SCHOLIA.

Quod si in pericranio morbus niduletur, fieri non potest, quin, copulationis lege, quæ intra caluariam consistunt, etiam delirent. Sed doloris ad oculorum vsque fundamenta non pertingit. Quod si ex sanguine prodit, humeralis vena fodiatur: sin ex alio succo, post commodam coctionem is cathartico extrahatur: & mox affecta fedes vnguentis, emplastris, ceratis, infusionibus percuretur; ut dictum est, De doloribus capitis ab humoribus ortis. Si ex sola ac nuda intemperatura, hæc per contrariam qualitatem optime

tollicur: ut ab immo huius libri diximus, atque ad illa capita recurrendum. Si membrum aliquod afflat vitium, nulla profecto in corpore particula est, nec breuissimus ipse pedis digitus, quin cerebro etiam, pericranio, tum capiti per consensum incommodare queat. Prudentis erit artificis primariam ægritudinem iugulare; & tum facile exolefcerit, quicquid hanc instat umbræ faciat. Quamobrem tempellium ducimus, ut nunc ad eos dolores capitis transeamus, qui consensum morbum particularem, quique magna ex parte eueniunt vel vitio stomachi, hepatis, lienis, intestinorum, utri, renum & vesicæ. Atque huiusmodi dolores per consensum fieri dicuntur, ut ininceps demonstrabimus, factò initio de dolore capitis ab ipso stomacho originem fumente.

OBSERVATIO XLIV.

De dolore capitis à stomachi vitio orto, & vaporibus à crudis humoribus ad caput elatis.

I Odoca, seu Iusta, Florentij Teylingij sororij, mei filia anno 1557. Alcmatiz nuper nupta, capitis dolore afficiebatur post sumptum cibum ex materia pituitosa, cruda ob stomachi indigestionem. Cuius vrina aquea, cruda erat. Huic cum grauida non foret, oxymel dedimus, cum nausea bunda esset; & pituitam euomuit. Deinde decoctum abstinibii, hyssopi, calamithæ, betonicæ, saluæ, cum oxymelite propinauimus, & pilulas has sequentes exhibuimus. *℞. pilul. simplicium ʒi. cum aqua abstinibii fiat pilul. vii. Postea iterum decoctum propinauimus ex calamitha, betonica, salua, matorana, cum syr. abstinibii, & stæchade, oxymel. Mox summo diluculo has pilulas subsequentes deuorauit. *℞. pilularum mastichin. ʒii. pilul. cochiar. vii. Ad stomachi roborationem, ventriculum inunxitur oleo abstinibii, nardino, mastichino, simul mixto. Postea mox & sequenti vnguento: *℞. cerati stomachici nardi ʒi. olei menthæ, maceis ana parum, trochil. galliæ moscata ʒi. muce; fiat unctio. Obnoxia tamè mulierculis uteri suffocationi, gallia moscata, tum alia odorata minus conueniunt. At hæc malo non erat obnoxia. Ceratum autem nostrum stomachicum; quo eodem pore utebamur & in finitos curauimus, (Mariam nostram quoque famulam à ventriculi dolore) ita consiciebatur: *℞. olei cydon. abstinib. ana ʒi. olei mastichis ʒi. olei spicæ ʒi. flor. ros. rub. exsicc. menthæ sicca, abstinib. Romani exsiccati ana ʒi. maceis cinnamomi an. ʒi. ligni alci exsiccati ana ʒi. maceis cinnamomi an. ʒi. trochil. caryophyll. ana ʒi. ladan. purissimi ʒi. trochil. galliæ moscata ʒi. cera q. s. fiat massa cerataria. Ladanum infundatur in aqua menthæ & vinorutheo, & cera liquefiat cum oleis: deinde addantur pulueres, & fiat massa. Huius accipe quantitatem sufficientem, & si opus est ad maiorem molliorem adde olei menthæ, & ducatur supra alutam ad scuti formam q. s. & stomacho applicetur. Ceterum postea utebatur & hoc condito subsequenti. *℞. conf. summitatum abstinibii Rom. & com. munis, conf. ros. corticum citri conditi ana ʒi. cydonis cum speciebus ʒi. specier. arom. rosat. ʒi. pul. cinnamomi electi ʒi. s. specier. diorod. ʒi. syr. menthæ q. s. fiat conditum: capiti ʒi. s. m. cibum & vesperi post cibum. Caput vero inunxitur vnguento alabastrino, & assumptis adhuc semel pilulis vrina mutata est in aureum colorem, & optimam substantiam, & dolor capitis cessauit.*****

SCHOLIA.

SCHOLIA.

DE duplici modo consensus antea dictum est. Laborat autem caput per consensum cum aut vniuerso corpore, aut aliqua eius parte laborante, in consensum illarum trahitur, affectusque particeps efficitur. Quod diuerso modo, pro vario inter partes consensu, fit: humoribus videlicet, prauis vel vaporibus, vel inflammatione, aut non transmissis. Iecore enim inflammacione patiente, sicut dolor ad iugulum peruenit, & oris ventriculi morsum sequitur labri inferioris tremor; sic affectus internum partibus quibusdam infernis, per continuationem, quam cum capite habent, sine vlâ humorum aut vaporum transmissione dolor ad ipsum deferretur. Hoc modo fieri potest, ut ore ventriculi morsio, aut vellicatio, aut quouis modo affecto, dolore afficiatur caput propter retractionem: cum affecto cerebro stomachus pati è conuerso deprehendatur, propter neruorum insignium, per quos illi cum stomacho est consortium. Quamuis non dubitemus ex vaporum fumorumque è ventriculo ad cerebrum ascensione maxime dolorem excitari. De quo tamen iure posse dubitari videtur, cum nulla manifesta via, per quam deferatur, appareat. Si enim per œsophagum (ut Renselius quoque phago per nates, & odoratus organum & palatum ascendant, cur non semper & naribus appetitis & ore patente potius illac exeunt? Quare ipsius tunicis externis fumos quoque ad cerebrum efflari. Et qui è sinu per œsophagum, partem per rectitudinem & ambitum neruorum sexu conuagationis ad cerebrum perueniunt. Ea enim rectitudo eam vim habet, quam baculus oblongus in camino erectus, ut fumum fursum alia ratione torpedo per baculum tactat angenti manuum stuporem inducit, eius vim dirigente & deducente baculo ad manum, ne per ærem diuagetur. Quam vim alioqui non habet, etiam si manum quam proxime admoventur. Qui veto ex tunicis exterioribus per arterias magis quam per venas, quæ in illa parte sunt (quæ à vena porta originem trahunt) fursum feruntur: Nec porro dubitandum, ne tanta fumorum copia non possit inde efferri, quanta ad dolorem generante requiritur. Cur enim si aliqua insigni agentem qualitate ex putredine vel corruptione humorum contracta præditi, minorem vim efficiendi capitis & purgandi, quam pusillum, quod ex scorpionis morsu prodit, virus, ut statim epilepsiam pariat, obtinebunt? Quæ etiam ad vteri affectus referri possunt, qui eodem modo caput redendum ad notas eius doloris tradendas, ubi prius admonuerimus vapores & fumos nullum, nisi per consensum, dolorem concitare posse. Ex humoribus autem eos, qui per defluxionem tantum per consensum in capite colliguntur. Primum ergo per consensum laborare deprehenditur, cum nulla euidens causa, ut a stus, frigus, odor grauis, aut aliquid eorum, quæ grauitatem capitis facere consueverunt prius occurrerit. Ab eoque differt, qui primario afficit, quod solitaria consistit, perpetuusque est: nil intermittens, neque incrementum alterius partu affectu augetur, sed quo-

us alio sublato persistit; atque illi accommodata præstidia conferunt, alter vero frequenter repetit & cedit. Alterius incremento inualefcit, illiusque remissione & affectu sublato mitescit, vel lenatur. Licet id non vsque adeo verum sit in doloribus, qui per insignes febrium intermittentium accessus deprehenduntur: quippe sudorio, & accessione sedata, post aliquot tamen horas perseuerare apparent. Quod quidem accidit ex eo, quod materia tardius difficilisque resoluatur & discutiat, propter cranij densitatem in capite, quam quæ per corporis habitum effusa est. Altera certissima nota est, quod si aliqua pars huic malo dedit originem; veluti si è ventriculo, vel vtero, vel iecore, foris aut aliunde confluit, si gna habet eius partis affectu, quæ vel seminarium & origo mali fuerit. Sic si vitiosa constitutionis in corpore plenitudinis vel cacochymia conspicua signa apparuerint, his caput particeps effici suspicandum est. Quod sit elatus fursum vaporibus aut fumis per modum defluxionis confluentibus, si caput præsertim imbecillum hos prompte recipiat: ut in febrium vigore & vehementia accidit, quia fusi & accensi humores more vaporum caput subeunt: & ut in aphorism. addit Galenus, vna cum calore statuosus spiritus in caput tollitur: quod per vrinas turbatas, iumentorumque vrinis similes significari, Hippoc. asseruit: sunt enim crassam ac densam materiam agitante & versante calore, atque in ea subigenda occupato. At de dolore capitis in febribus iam paulo ante dictum est, sed nunc ad ventriculum redeamus. Ex ventriculo enim prodire iudicandum est, cum cruditas aut ciborum corruptionis vel imbecillitatis indicia, nausea inappetentia, oris amator, & cordis erosio, Cardiasmos appellata, prius præsentuntur. Ab vtero, tum aliis, postea de his dicemus. Ceterum doloris capitis per communitatem, duas præcipuas intentiones curandi auctores ponunt. Vnam ad membrum mandans, quod primario afficitur. Secundum ad membrum recipiens, quod secundo modo per consensum affectum est. Et sic si stomachus primario afficitur, primo curandus est, à bile effumante in caput, alterantibus frigidis & stipticis occurrendum; ut pane infuso in vino granatorum vel omphacio: quibus sæpe curantur per consensum affecti, etiam si nihil capiti admoventur; modo his ipsis prius affectis partibus auxilia commoda adferamus, Galeno & Aëtio testibus. Propterea auctores etiam horum curationes magna ex parte prætereunt, cum de harum partium affectionibus propriis capitibus tractant: quemadmodum & Donatus ab Altomari harum curationes transisse videtur. At alij secundam tamen intentionem perficiunt rursum per duas particulares intentiones: quarum prima est, ut cerebrum corroborent, ac caput, antequam multum receperit, vapores vel humores, qui mandantur vel transmittuntur, nempe stipticis corroborando ne recipiat. Secundam deinde intentionem dirigunt ad nocumentum impressum, ut si sit mala intemperies frigida, quæ calidis alteranda est. Sin calida, frigidis. Atque hæc vniuersalis methodus est curandi, quam alij triplicem esse volunt: vnam à membro primario: alteram vero à cerebro; tertiam ab utroque: quæ particularibus exemplis subsequentibus docebimus.

OBSERVATIO XLV.

De dolore capitis per ventriculi consensum à pituita.

1. **M**ulier quædam pituitam in ventriculo coaceruatam habebat, unde post repletionem, capitis detinebatur; magis vero post repletionem, qui aliquo modo sedabatur post famem ventriculi inanitum (talit enim signa adesse solent à causa frigida;) unde & acidum eructabat, & aliquando cibum euomebat, & pituitam simul modo seorsum: & hærebatur dolor magis in parte anteriori, & aderat coctionis turbatio; rugitus, & grauitas in ventriculo. Hæc signa cum adessent, cum hæc materia purganda sit aut vomitu, aut pharmaco solutio, cum clystere, cum materia cruda esset, eam prius præparauimus hoc modo: ℞. syr. è stœchade, mellis ros. colati ana ʒj. ʒ. aquæ betonicæ, fœniculi, absinthij, ana ʒi. misce pro ii. dosibus. Aqua absinthij additur, quæ astringentem amittit sublimatione, & non syr. absinthij propter nimiam astringentem: astringentia enim omnia materiam inculcant; ob id à Galeno vituperantur. Conueniunt potius quæ incidunt & attenuant cum quadam leui corroboracione viscerum. Post quemlibet syrupum dedimus ʒ. ii. diarod. abb. in tabul. Postea eandem ita purgauimus: ℞. pilul. de biera, (hic quidam ab illis pilulis crocum & myrrham abesse volunt, eo quod hæc dolorem capitis augeant; ut Rondeletius parari iubet) massich. agarici trochisc. ana ʒj. cum aqua absinth. fiant pilul. vii. Capitis vero admodum ea quæ in Obser. De capitis dolore ex pituita conferre scripsimus.

SCHOLIA.

2. **H**ic inuestigandum est, numquid dolor capitis veniat ex ventriculi intemperie frigida sine materia, vel cum materia. Si enim veniat sine materia, non euaporabit nisi adfit mala concoctio, & cruditas: ideo alteranda est cum calidis stipticis, & roboranda ventriculi imbecillitas. Interea potest dolor capitis euenire ex sola ventriculi imbecillitate vel debilitate præcipue officij eius: quod cognoscitur, quia ut plurimum ieiuniseuenit, non ob frigiditatem, sed ob calorem dissoluentem. Capiat ieiunus mala granata, pannis buccellam intinctam omphacio, aut granatorum succo. Vel sumat rob. Cydoniorum, pyrorum, mespilorum, ne stomachus recipiat superfluitates biliosas: quæ frequenter sunt causæ corruptionis cibi. Vel viatur coriandro præparato aut fructibus stipticis iam sæpe dictis. Si imbecillitas sit ex cruditate, cruditas ventriculi curanda, ut capite proprio etiam dicetur, & semper cerebrum quoque roboretur. Si adest materia, eaque frigida post coctionem purgetur cum pilulis stomachicis & cum myrobal. chebulis, & emblicis. Sed id quoque obseruandum de syrupis præparantibus & aquis, si timeatur hepatis caliditas vel renum, & tempora sint calida, & regiones calidæ, sique humor putrescat, & si febris adfit, aquam endiuæ & capill. Ven. addemus. Et loco syruporum prædictorum in Obser. præcedente, miscebimus medicos syrupos: ut ℞. syr. de byzantiis, capill. Ven. ana hum. ʒi. iii. aquar. end. absinthij, graminis, asparagi ana ʒi. misce. Si viscosi humores fuerint (teste Tral- liano) stomacho insidentes, vtere iis, quæ & inci-

3. Si imbecillitas sit ex cruditate. Si ex materia frigida.

4. A viscoso hum. ʒi. iii. aquar. end. absinthij, graminis, asparagi ana ʒi. misce. Si viscosi humores fuerint (teste Tral- liano) stomacho insidentes, vtere iis, quæ & inci-

dant, & status disculant, tam in cibis quam medicamentis, & quæ extenuent: cuiusmodi est apij radices, aut hyssopi dilutum. Inungit autem ipse nardino vnguento, Gleucino, vel Martiato, & extenuatos humores cum oxymelite & Iuliano, caput, stomachum purgat cum catapotis colocynthidem recipientibus. Purgare autem (inquit) non potest modo semel, sed etiam bis oportet: neque enim viscosus humor euacuacionibus vniuersis, ac vna vice satis euacuatur, sed potius per intervalla, paulatimque & crebrius purgari medicamentis debet. Quidam in his doloribus vtuntur pilulis euacuantibus ab vtroque membro, vel euacuantibus à capite, quæ tamen ventriculo non noceant: ut sunt pilulæ cochlear, fœtidæ, autæ, quæ sua violentia possunt ledere ventriculum. Tales per se dari non volunt: quare potius exhibent debiliores, idque in biliosis, pilul. massich. de biera simplici ana ʒj. rhab. ʒi. cum syr. ros. fiant pilulæ vii. Topica vero descripta sunt cap. De dolore capitis à pituita.

OBSERVATIO XLVI.

De dolore capitis à bile in stomacho concernente, orto.

Iuuenis quidam Delphius biliosus, ieiunus & inedia, si vel ambularet sine cibo, illico dolorem capitis afficiebatur, & mordacitatem quandam circa ventriculum percipiebat; ciboque assumpto, vis illa remittebatur, caputque minus dolebat. Conieci igitur ex prædictis signis acutum humorem in ore ventriculi esse, ac mordacem, à quo vapores in caput elati, dolorem inferebant. Cum autem nauseam persentiret, hordei decoctum tepidum cum zacharo propinaui, & biliosa euacuat. Deinde cibum boni succi offerebam, qui & stomachum roboraret. Pro leui purgacione cassiam fistulam cum thamarindis exhibui. Valent & myrobalani citrini. At cum dolor rediret, pilulas sequentes deuorauit: ℞. rhabar. optimi ʒi. pilul. biera picæ ʒj. cum aqua end. fiant pilul. vii. denur tribus horis ante cenam. Famem autem abstinentiam hic damnauius, quoniam humorem mordacitatem exacuit. Caput vero; ne humores reciperet, vnguento populeo inunxiui. Mane vero dedimus cochlear vnum syr. coroneorum, aut de ribes; subinde panem insulum cum succo granatorum. Quibus prædictis optime habuit.

SCHOLIA.

Dolor capitis stomachi vitio, tripliciter ferereuenit: aut ratione cibi & potus corrupto in stomacho; aut ratione humorum ibidem coaceruatorum; aut ratione veneni assumpti. Ex cibo potuque corrupto hæc signa aderunt, præcedens nauseabunda satietas, ructus fœtidus, anormosus, acidus, cordis ac ventriculi morsus, anxietas ac circa præcordia dolor, corporis angustia, cum reuolutione de latere in latus, vigilia, in somno phantasmata rerum terribilium, appetitus deiectio, nausea & fastidium. Vomitus præcipue curantur, ut de ebrietate dictum est. Si cibis corruptus aut potus vomitu educi nec reici- ci possit, expectetur donec concoctio perficiatur, & quantum possibile sit, æger absque cibo somnum & quietem amplectatur. Si neque dormi- re possit, ambulet leuiter, donec tota die cibum vel digeratur, vel ad intestina descendat. Cibo potuque per vomitum reiecto vel per coctionem

litas, ac oris stomachi nimia insensibilitas, capitisque ad fuscipiendos vapores commoda dispositio: quemadmodum & in affectibus oculorum videmus. Si vero à pituita aut melancholia, dolor magis infestet post cibum quam ante; ut mihi aliquando contigit, & fratri meo Theodoro Forelto, qui vomitu pituitoso ac acido iuuabatur: sed ille melancholiam hypochondriacam etiam experiebat, atque à me sæpe curatus est, ut suo loco referemus. Si autem materia sit mixta, tunc Bertrutio dicente, fiet dolor erraticus in ordine, & est permixtus ex acuto pungenti & repletionali grauantem. Ex pituita falsa facile ad intestina delabitur, & cathartico facile expurgatur. Quomodo autem à pituita curetur iam diximus. Si autem dolor fuerit ratione veneni assumpti, illico succurrendum, ut theriaca veteri vel antidotis propriis; ut postea De venenis suo loco dicturi sumus.

OBSERVATIO XLVII.

De dolore capitis ab intestinis per consensum originem habente.

Pvella Delphia viginti duorum annorum, quæ in Fländrica platea vulgo dicta, commorabatur, Anno 1566. mense Octob. circa intestina valde dolebat, biliosa deiciebat, non sine febre & capitis dolore vehementiore: Cum ita per octo dies decumberet, ad eam vocatus fui. Tortura tunc circa ventrem experiebat: & dolorem illum insignem capitis ab intestinis oriri putabam; & ex vermibus putridos vapores in cerebrum efferti coniciebam. Quare cum paupercula foret, decoctum dentis leonis cum rad. end. portulacæ, hordei comm. in aqua communi cocta propinabam. Ventrem tum umbilicum inungi mandabam olio rutæ, amygd. amar. absinthij simul mixtis: caput vero vnguento populeo & ros. ac vermes deiecit. Et cum multa biliosa liquida quotidie excerneret, plantaginem cum semine, centummodium, dentem leonis cum rad. in certis communi decoqui iussi: quam colatam bis, aut ter vel sæpius bibebat in die: & cunctis vermibus infinitis, & febris & capitis dolor mox cessauit.

SCHOLIA.

Recte quidem Bertrutius, Bononiensis medicus sua ætate celeberrimus scripsit, dolorem vis capitis capitis per consensum ab intestinis quandoque fieri: id ab intestinis quidem vermium vitio vel humorum putridorum in ipsis existentium. Quibus & nos possimus adiungere aliam causam etiam à facum & excrementorum induratione: quemadmodum contigit Guilhelminæ de Oosthorea cognatæ nostræ, cuius historiam descripsimus lib. 7. De febribus. Caterum si à vermibus vel ab humoribus corruptis in intestinis dolor capitis fiat, his facies liuida, pallida, tenebrosa, aliquando & rubra ac inflata (ut in hac puella) apparet; fœtorque oris adest, pruritus nasi, oculorum cauitas, multitudo comestionis cum pauca egestionem, & habitudine corporis macilenta. Aliquando & plurima deiciunt, ut hæc puella faciebat. Et quandoque sensibilibus vermibus vna cum fecibus egrediuntur: quandoque cum vomitu expelluntur, ut frequentissime vidimus, etiā in septuagenariis; quamquam pueris, utpote voracioribus, id magis contingat: licet non generentur in stomacho, sed in intestinis tantum (ut 5. De accidentis dicitur) vel

in ano, propter stomachi necessitatem pro toto, & eius nobilitatem. Hoc autem symptoma ut plurimum pueris gulosis accidit, præcipue vero in autumno, plurimorum crudorum fructuum elu. Quare ego locando pueris dicere consuevi: quod non debeant comedere poma aut pyra, nisi prius semen zedoariæ præsumperint. Huius doloris capitis curatio consistit in abstinentia rerum dulcium vinctuolarum, & earum rerum, quæ facile putrescunt. Vfus autem acetii, omphacii, nucleorum persicorum; amygd. amar. sit frequens. Quemadmodum dulcia materia vermium existunt; ita amara eosdem interficiunt. Si vero humor putridus in intestinis est, leui pharmaco educatur, ut in pueris cassia, ut lubricando intestina repurgentur. Etiam aloë dari potest, si vermes sint; modo febris non prohibeat. Tunc præstat vii infusor rhab. quo ego vtior. Valet & enemata leniens, cui aliquid hieræ picæ vel benedictæ laxatiuæ addatur. Senioribus vero & pilulæ cochleæ conuenient, modo febris absit. Venter autem totus inungatur succo absinthij mixto cum aloë, agarico, aceto, oleo amygd. amar. At si fluxus ventris adest, ea, quæ fluxum cohibeant & simul vermes educant, (vi cornu ceruinum vsum) proponenda sunt. Reliqua ex capite proprio De vermibus colliges. Diximus in libris De febribus etiam quibus modis vermes necantur & propellantur. Arculanus ponit curationem sodæ seu doloris capitis ex vermibus existentibus supra strituram narium. Oportet, inquit, ut fiat purgatio corporis & cerebri maxime educens phlegma. Deinde fiat caputpurgium cum hiera piera, temperata cum succo foliorum persici. Sementina narium insufflata, vel quouis modo attracta, confert. Et summam, vtatur sternutatoriis & caputpurgijs purgantibus cerebrum, & vermes necantibus.

OBSERVATIO XLVIII.

De dolore capitis, per consensum ex hepatis vitio.

1. **E**va Teylingia, vxor mea carissima, cum dolore capitis in parte dextra detineretur, vna cum tensione ac dolore hypochondrij dextri, hunc dolorem ab hepatis calefactione & oppilatione, originem habuisse iudicauimus. Vrinam tenuem subcitrinam rubram & claram mingebat. Quare venam basilicam (die præcedente per bolum cassiæ aluo inanita) brachij dextri per chirurgum secari præcepi. Ac deinde, die vno atque altero intermisso, infusum senæ ac rhabar. cum syr. ex infus. ros. & syr. de endinia propinaui. Hypochondrium dextrum inunxi vng. ros. & santalino simul mixtis. Caput vero, quod incalefcebat, oleo ros. acetii momento adiecit, per ungere feci. Postea vero & has pilulas exhibui. *℞. rhabarb. optimi ℥ ii. s. aloës lotæ cum aqua end. ℥ s. spicæ, ros. an. ḡ. ii. cum succo ros. sunt pilul. septem.* hisque assumptis superforbebat cochlear vnum syr. ex multiplici infus. ros. quibus optime habuit. Ad præuisionem tamen, cum aliquando recurreret dolor, in vere consequenti sectione venæ, tpm purgationem commode præscripsimus, ita ut in postero minus capite doluerit.

SCHOLIA.

2. **Q**uod dolor capitis à vitio hepatis dextram partem magis occupet, sit ratione rectitudi-

nis: vt ad longum demonstrat Rondeletius, vt apud eundem legere poteris. Fit etiam dolor capitis ab hepate, quandoque mediante stomacho vt auctor est Gal. 2. De temper. c. 16. Vbi ab hepate transmittitur bilis ad stomachum, & aliquando fit vomitus cum cibum recipiunt, corrumpitur ille cibis, & fit dolor capitis. Si igitur fiat ab hepate, hæc signa accedunt, tensio & dolor hypochondrij dextri: alij ad dunt ægrum male coloratum esse. Et hic quidem dolor (teste Alexandro Tralliano) magna ex parte ex calida iecoris intemperie provenit: his similiter adest vrina citrina, tinctoria, vel rubra. Curator autem venæ sectione in brachio aut manu eiusdem lateris. Valens & epithemata ex aqua ros. hepatis admota, adiectionis fantalis & aceto exiguo: inunctiones quoque, prout debilitas, oppilatio, inflammationis, caliditasque hepatis indicant, quæ ex propriis capitibus desumenda sunt. Hinc Trallianus inquit, si capitis dolor frequenter inde, quod iecur sit calidum, oriatur, dum scilicet ardeat ipsum, vaporesque sursum ad caput exhalat, necesse est vniuersam curationem ad id, quod præcessit, accommodare: extrinsecus sane, aut melinum oleum aut rosaceum aut hydraleon aut ceratum. Intus autem cibum præsertim liberaliorem, qui refrigerare queat, & ægre confici hora secunda aut tertia panem in aquam tepidam intinctum assumere, ne vapores sursum erumpant aut citrium, aut malum, aut aliud quoddam refrigerans. Cum autem cibum egri sumpserint, etiam aquam frigidam superbibant, præcipue si eius potioni allueuerint. Sin minus, certe ad medium cibi sumpti, aut cum vino, aut absque vino ea offeratur. Nos autem hic ceruicem tenuiorem exhibere poterimus, & à vino abstinere. Breuiter, vniuersum vitium talem instituant. Ita quoque in iis, qui stomachum calidiorem, ventrem, aut lienem habent, agere conuenit. Si igitur iecoris vitio dolor contigerit, quoniam materia non solum vaporibus lardat, sed humoris quoque substantia per venas sphagmides ad caput deferatur, unde dolor sæpe diuturnus esse solet: in eo dolore tum acris, tum salsa, ac vinum multarum virium, vitanda sunt. Has pilulas exhibet Benedictus Veronenis: *℞. aloës lotæ cum succo cichorii ℥ j. rhabar. optimi ℥ iiii. diag. ℥ j. viol. spicæ ros. mastiches, seminis end. ana ℥ iij. salis indicis ℥ s.* cum succo ros. sunt catapotia in modum ciccris: tres aut quinque exhiberi possunt. His & loco balnei prodest, si ab inguinibus ad pedes crura macerentur in aqua, in qua decocta sint, strychnum, rosa, viola, salique bis in hebdomada ante cœnæ tempus, assate duntaxat. Valefcus in dolore capitis à iecore iubet uti quoque diureticis & apertiuis, ne in eo causetur oppilatio, quæ est mater ægritudinis eius; & roboretur caput. Et si veniat dolor capitis ab hepate, mediante stomacho, tunc prius purgetur hepar cum thamarind. & rhab. & vtatur rebus diureticis, & materia per viam vrinæ expurgetur, & emplastrum hepar, cum ros. santal. aqua ros. & emplastrum purgationem: secundum quod casus requirit. Et si adhe frigiditas, emplastrum cum thure, eiusque cortice, & nucis cypressi, & roboretur stomachus, & commisceatur curatio stomachi cum hepatis curatione.

OBSERVATIO XLIX.

De dolore capitis per consensum à splene.

Mulier annorum 50. macilenta admodum, & melancholica, vxor illius Doliarij, qui cupas

cupas Delphis faciebat, in foro, in quo cespites venduntur, ex dolore capitis decumbebat, ab ipso splene originem habente. Nam in hypochondrio sinistro dolebat, & in parte capitis sinistra. Cum & hæc febricitare videretur, ann. 1566. mense Octob. cum ad eam accitus essem, post decoctum senæ, parietariæ, scolopend. ceterach. capill. Ven. polychrychi, viol. fumarie, ab eadem febre liberata est; permanente tamen dolore capitis & hypochondrij sinistro, quo etiam longo tempore antea laborauerat, etiam nunc post febrem sanatam, licet foras prodiret, & dolor potissimum sumpto cibo augeretur: ita ut is dolor proculdubio per consensum à liene fieret. Quamobrem vt ab eo ex integro curari ac liberari posset, vsum continuam cappar. cum aceto concessimus, & hypochondrium sinistrium cum oleo de capparibus inunximus; & rursum propinauimus decoctum senæ: & sanguine ex saluatella manus sinistra, detracto, præcepimus, vt ab omnibus cibis melancholicis abstineret. Quo factum est, vt hæc tandem ab illo capitis dolore in totum liberata fuerit.

SCHOLIA.

Si dolor capitis fiat vitio splenis, ob melancholicum & Matronæ Heuteræ euenit, quæ & à me cibum contingebat, partemque sinistram capitis ob rectitudinem occupabat cum tensione, ac do-lore hypochondrij sinistro. Breuiter, curatur venæ sectione basilicæ sinistra brachij, vel saphenæ pe- dis sinistra: si menses relictii sunt: (sic Anna Zuzia, filia Domini Præsidis Hollandiæ, per me sana- ta) aut ex saluatella pedis sinistra, aut ex salua- tella manus sinistra, quæ inter annularem & auricu- lalem digitum perrepat. Postea & splenis ratio habenda, numquid ibi sit inflammatio & obstruc- tio, quæ frequenter adest, vel durities. Quæ om- nia prius curanda, vt in propriis capitibus doce- tur. Deinde quoque repercussiva in fronte & cir- ca tempora, ex iam sæpius dictis admonenda: ca- dique roborandum, ne humores recipiat, victus- que præscribendus, qui neque humorem melan- cholicum generet, neque obstructionem faciat. In- terim, si hæmorrhoides intumuerint, æquinoctiali tempore aperiendæ sunt, & impositis sanguifugis, tantum sanguinis ab iis trahendum, quantum æ- tas, vires ferunt, & ratio postulat. Eodem modo, si dolor capitis fiat à septo transverso, vel ex me- lancholia hypochondriaca, aut passione mirachia- li dicta; curabitur, vt in proprio capite dicitur. Sed & hoc semper obseruatum dignum est in omni do-lore, qui per consensum fiat, siue duo, siue plura membra afficiantur, vt in præscribendis remediis ea adhibeantur medicamenta, quæ solent remedia tali loco proprie educunt. Exempli gratia, anno 1564. in Vere, cum egregius ac insignis vir nobi- litate clarus & Sathra in Heyloe prope Alcmam, post catarrhum & dolorem capitis habebat simul & pectoris angustiam, præscriptis, quæ & pectus & caput respicerent, & ab iis membris ma- capitis & pectoris angustia ita fuit liberatus, vt aliis remediis non fuerit opus vii, nec postea put) syr. capill. Ven. (ob pectus) syr. acetosi cum rad. ana ℥ j. aqua hyssopi, buglossæ ana ℥ ij. aqua be- tonicæ (ob caput) aqua end. (ob vrinam tinctoriam & hepatis calorem) ana ℥ j. misce pro ij. dosib. ℞. Pet. Forest. Tom. 1.

catolicæ ℥ j. cassiæ recens tract. ℥ j. dissol. cum decoct. flor. & fruct. cord. (adict. hyssopo & betonica) ℥ iij. syr. de stæchade (ob caput) oxymellis squillæ (ob materiam viscosam in pectore) ana ℥ s. misce, sumpsit quatuor horis ante cibum in dilu- culo, & cum sexies multa pituitosa deieccisset, & pauca admodum biliosa; ab accidentibus iam di- ctiis curatus est.

OBSERVATIO L.

De dolore capitis à renum caliditate orto.

Nobilis quædam vidua, licet annosa, verum adhuc pulchra, satisque salax, ac renum cali- ditate, dolore capitis detinebatur. At post exhibi- tam cassiam cum thamarindis & rhabar. infusum cum aqua end. adiecto syr. viol. & de end. ac demum ce- rato infrigidante Galeni lumbis frequenter imposito, dolor sedatus est, capite quoque inuncto cum vnguento populeo.

SCHOLIA.

Dolor capitis, si à renibus sit, magna ex par- te ad posteriora declinat, quanquam huic no- bili mulieri magis in sincipite hærebat. Solet ta- men sæpius & ad occiput inclinare & partem po- steriorem capitis, cum grauitate circa Alcatim, ob venam cauam & circa locum renum in fine dis- dorsis: & fortasse præcessit coitus superfluous, vel eiusdem abstinentia, prout æger referet. Tunc hic dolor curandus est, vt de coitu superfluo vel eius diminutione dicitur. Si vero à materia fiat, vt nephriticis, quemadmodum nuper mihi ipsi contigit: infusum senæ cum rhabar. accepi cum herbis appropriatis, vt est malua, viol. parietaria, capill. ven. agrimonia, betonica, & huius generis. Quibus remediis non solum dolor renem, sed & capitis cessauit. Si ex solo calore renum est, cera- tum ros. vel infrigidans Galeni applicandum. Si ad sit simul inflammatio, materia vlcus aut calcul- lus, aut tale quippiam, in causa fuerit, primarius semper affectus prius curandus est, vt in propriis capitibus agatur: deinde cerebrum ac caput vt membrum recipiens corroborandum; vt iam fre- quenter dictum est. Idem intelligendum, si capitis dolor ex vesica originem sumpserit, à quacunque causa euenit, ea ipsa prius tollenda, deinde ca- pitis ratio habenda: ita quoque si vitio membro- rum exteriorum fiat, à quibus vapores aut mate- ria fumosa sursum repens ad caput feratur, aut cerebrum percutiat. Vnde non tantum dolor ori- tur, verum & symptoma aliquod grauius quando- que accedere solet: qualia sunt, vertigines, epilepsia, extasi- & alia huius generis. Et aderunt hæc signa, quod b- æger sentiat ab illo membro vel à pede digito, cruribus, aut coxa aut brachio, vapores sursum eleuari, donec caput dolore afficiant, sentitque post illam euaporationem vertiginem quandam, capitis dolorem vel subito concidit, vt Epilepti- cus, vt nuper conspeximus in muliere quadam, quæ & à nobis curata fuit. Curantur autem, vt ii, qui à crure vel pede vaporibus ascenduntibus, Epilepsia afficiuntur, vt capite De Epilepticis dice- tur. Si vero fiat, Valefco dicente, ab apostema- tibus, vel mala qualitate procedente ab aliquo membro, vt sunt pedes vel tibiæ tunc fiat phle- botomia de saphena eiusdem lateris, si videbitur adesse plethora, & alia particularia conueniant. Ita & Gradus, si vapor ascenderit à pede, saphena incidatur, etiam si materia sanguinea pura non exsilit;

ralem humorem reciperet, hunc sequentem facculum capiti imposuimus: *℞. betonica secca, maiorana, calamintina, mentha, rub. flor. chamom. ros. rub. ana p. s. sem. coriand. preparati, anethi ana 3 j. caryophyll. 3 i. s. milij torrefacti p. j. conuallata contundantur crassiore modo, & fiat facculus capitalis rotundus interlatus, & capiti applicetur noctu dieque.*

SCHOLIA.

Dolor capitis (inquit Rondeletius vir doctissimus) qui hodie maxime grassatur, sitque plurimum à morbo Gallico, infestat maxima ex parte noctu, circa partem anteriorem capitis, vel circa tempora, aliquando exterius, aliquando interius. Id autem veritatem habere compertum sumus præcipue in militibus Hispanis, qui anno 1571. per totam astatem & maximam partem.

Autumni Delphis agebant: quos quidem omnes decocto zalfæ parillæ curauimus. Sed de his latius, quum de morbi Gallici curatione agemus. Verum quod ad hunc dolorem capitis attinet, si est exterius, facile deprehenditur. Nam sæpe tumores præter naturam excitat. Aliquando vero alopecia dolorem sequitur: itaque decidunt pili capitis, barbæ superciliarum, ut in Elephantiasi. Dolorem internum comitantur dolores articulorum. Porro hic morbus, cephalalgia nempe aliquando est incipiens, aliquando recidius. Cum est incipiens, oportet à principio ordiri curam morbi Gallici, descriptam à prædictis, postea ad dolorem capitis, qui eius morbi recidiam sequitur, veniendum: ad cuius curationem primum dari debent clysteres ad materiæ diuersiones, descripti prius, De dolore capitis à pituita. Deinde, si iuuenis fuerit abundans sanguine, & omnia consentiant, fiat sanguinis missio. Quod si dolor sit internus, dandæ sunt pilulæ vel minoratiua descripta supra De dolore capitis à pituita vel melancholia. Concoquenda tamen & purganda erit materia syrupo sequenti: idque bis in anno, Vere scilicet, & Autumno. *℞. rad. enula, polypod. ebuli, galangæ ana 3 ii. herb. melisse, chamæpit. nepitæ ana m. j. Quod si sit sanguineus, adde summitatum lupuli, asparag. ana m. i. fumiterre, scabiosæ, verbenæ, ana m. i. rad. pentaphyl. rad. satyrionis, hermodact. ana 3 i. rasur. ligni indi 1 lb. i. passul. mund. 3 ii. fol. fen. 3 ii. turbit. 3 lb. zinz. 3 ii. fiat decoctio. In colatura dissolue mellis ros. col. q. s. fiat syr. medice decoctionis clarificatus & aromatizatus cum 3 ii. omnium san-*

*tal. vitatur in sex matutinis. Si lubet, potest addi syr. de pom. redolentibus ad 3 vi. Accipiat quinque horis ante pastum. Purgetur pilulis cochliis, de sarcocolla, vel de fumo terræ, vel aureis, vel foetidis, vel omnibus simul, dosis erit 3 j. vel 3 iiii. ex quibus sex formentur cum aqua fumiterre, vel betonica, vel primule veris. Si lubet potionem facere, ita parabitur: *℞. elect. indi. matutis, de cirro solutio ana 3 iiii. dissolue in vltima dosi apoz. & adde syr. beton. & artem. capit. Ven. ana 3 lb. in aurora cum custodia. In crastinum detur bolus sequens: *℞. theriacæ veteris 3 j. cum saccharo, fiat bolus. Ratio victus sit exsiccans extenuansque Rondelet. fumigio satis valido vitur: Et in externo dolore vñctione, licet fuerit inunctus, & si nolit inungi æger, componit Biretrum ex emplastro diuino, & emplastro de Virgo ana quar. j. malaxentur cum oleo laurino, & extendantur supra alutam: quod applicetur capiti raso, & prius inuncto oleo laurino, & ferat hunc pileum donec capitis dolor sit solutus. Et quoniam omnia hæc***

*vnguenta ingratum odorem expirant, ex usu ægrotantium fuerit portare moschum, ambram, & id genus alia. Sed admonet de quodam errore, qui in vniuersali curatione morbi Gallici committitur ab iis qui medicamenta frigida adhibent, quæ materiam infrigidant & incrassant, quamuis materia sit vel omnino pituitosa, vel parum habeat admixtæ melancholice. Ideo aliqua ad humorem melancholicum admisceri debent, pauca tamen respectu eorum, quæ pituitam respiciunt, ex qua magna ex parte morbus hic nascitur. Præceptor Benedictus Fauentinus dolorem capitis or. Fauentinus tum à morbo Gallico hoc modo curabat: *℞. pilul. aurear. 3 ii. pilul. de fumoter. 3 lb. cum syr. viol. fiat pilul. v. vel vii. Deinde per 20. dies continuos in diluculo hoc decoctum dabat: *℞. decocti ligni guaiaci secundum artem facti lb. vi. follicul. senæ, betonicæ, stæchados arabici, polypod. querc. ana m. lb. turbit. boni, agarici selecti ana 3 ii. s. misce & buliant omnia vsque ad consumptionem tertie partis. Deinde colentur, & de colatura 3 lb. 3 vi. oxymell. simpl. 3 ii. misce pro vna vice. Si continuetur decoctum, facile curabitur. Vide de quodam milite Caieta. no, qui intensissimo capitis dolore ex morbo Gallico afflictebatur, in quo cranium corruptum erat, qui per incisionem nullo apparente tumore ab Amato doctissimo curatus fuit. Idem vidi Bononiæ, in satore post cranium ablatum, grano quodam duro sub cranio latitante ablato, illico sanatum fuisse. Quæ autem in vniuersali methodo curandi morbi Gallici conueniant, postea (De auspice) dicemus, cum de tumoribus præter naturam agemus. Nunc ad Cephalæam accedamus.***

OBSERVATIO LIV.

De Cephalæa.

Vir quidam Alcmariæ Cephalæa, siue diuturno capitis dolore, lancinabatur: cui cum varia remedia adhibuissimus, post phlebotomiam venæ cephalicæ, decocta longa digerentia, pilulas cochias & aureas, etiam cucurbitulas cum scarificatione scapulis admotas, deinde post purgationes cerebri particulares, nempe apophlegmatismos, erethina, & alia topica remedia conuenientia, quibus omnibus administratis dolor non sedaretur, tandem venam in fronte secari iussimus: ex qua cum sanguis mediocriter fluxisset, à dolore admodum diuturno liberatus est. Quemadmodum & alius zythepsa, qui cum in occipitio longo tempore insigni ac diuturno dolore conflictatus esset, eodem modo tandem curatus fuit.

SCHOLIA.

Ecephalæa à Græcis pariter & à Latinis, grauis quidem affectus, vehementer dolorificus in capite eueniens nuncupatus est, diuturnus ac difficulter solubilis, leui occasione exandescens: qui facile (ut Alexander Trallianus dicebat) exacuitur, ut etiam ipsæ oculorum radices indolescant. Dolor hic quidem vetustus est, capiusque repetit, aut diutius perferatur, & totum caput occupat, aut maiorem eius partem. Nam qui hoc malo deueniunt, alii vini paulo meracioris portione, alii ipso luminis splendore feriuntur, ut in tenebris magis contenti sint, quam in lumine degeret. Quibus capitis dolor ex facili occasione vehementes habet accessiones, Galeno auctore 3. de loci affect. 2. de

2. de compos. medic. secundum locos: adeo ut neque strepitum, neque vocem vehementiorem, neque lucem splendidam, neque vini potum, neque medicamenta caput repleantia tolerare possint ægri, neque item motum: sed in quiete & tenebris, ob dolorem vehementem, decumbere volunt: tanquam à caput frangi, distendique sentiunt, non paucis vero vsque ad oculorum radices (ut nunc diximus) dolor progreditur. Habet autem hæc affectio aliorum quidem continuos dolores: aliquando vero exacerbationes & interualla, siue ordinata, siue inordinata. Intermitte enim quandoque eiusmodi exacerbationes, velut in comitiali morbo apprehensis, interceditque tempus quo perfecte liberati videntur: sed vehementius dolorem tenet, ut inquit Celius Aurelianus, ob diligentiam capillorum. Fit autem potissimum hic morbus (ut testis est Trallianus) etiam ex diuturna membrana caluaria ambientis aut cerebri membranarum inflammatione: item ex obstrukione & crudorum crassorumque humorum copia: interdum etiam ob magnam humorum in alio desidentium acrimoniam. Frequenter ob calidam quoque intemperiem malum hoc nascitur, capite scilicet spatio temporis imbecilliore facto, atque ob id prompte humoribus recrescente. Nonnunquam vero ab inferioribus recrescentia, quæ inueniuntur, cucurbitulæ instar attrahente. Constat igitur, quod sicuti cephalalgia, sic etiam in hac affectione consimilem aptitudinem capitis habent ægri: quia videlicet facillime ipsum afficitur vel propter ipsius imbecillitatem, vel propter sensus exsuperantiam: atque hoc est ipsis commune. Verum differunt, quod per cephalæam affectæ capitis partes multo redduntur, quam in cephalalgia debiliores: & veluti cephalalgia patientibus quibusdam capitis involuta dolore afflictebantur, alijs pericranium, id est, exterior caluaria membrana: ita quoque in cephalæa contingit, prout quidam quibusdam promouent. Totidem insuper causæ esse possunt, quor de cephalalgia narrauimus, externis posthabitis, ex quibus raro contingit hunc affectum generari, similique via ac ratione inuestiganda ipsæ causa originem trahat. Sic namque affectus ipse atque arte facillius soluitur. Et sic in diuturnis capitis doloribus intemperies causa est, vel solutio continui. Sine materia quidem, quæ ubi firmata est, ægerime curatur, cum materia, atque hæc fere frigida vapor & flatus vel materia crassa & frigida, distendente sua quantitate, seu mordente ob acritudinem, seu utroque inuncto lædente. Materia vero, ex qua gignitur, est prorsus mista ex frigido vel calido humore. Nam, si solus calidus esset, diuturnus non esset, & ægre solubilis. Mistus ergo est vel ex pituita & bile, vel etiam humore melancholico & bile. Nonnunquam vero & sanguinis missionem habet. Distingues vero hæc ex proprijs signis iam supradictis de cephalalgia. Nosti enim signa dominantis sanguinis. Nam alij & pituitæ ex calore, colore, doloris proprietate, & alijs, nempe victu præcedente, ætate & natura. A vaporibus, tum quantitate, tum qualitate sua mala lædentibus, ut sæpe spectamus in mulierculis, quæ ab utero id patiuntur. Quod ex dolore qui ex vaporibus, erit facile solubilis. Respondetur, qui huiusmodi, à vaporibus sunt. Nam alij necessarii præcessionibus multorum dierum faciunt licet, incrementum. Sed dicet hic aliquis, à vaporibus

dolorem diuturnum excitari non posse. Est enim vaporum materia tenuis & facile solubilis? Respondetur: posse. Dolor diuturnus continuari & diuturnum fieri, non tam vaporum ratione, quam materia ex qua gignuntur, quæ multa & crassa cum sit, & difficile solubilis, nihil mirum, si vaporum perpetuam generationem & multam subministrare possit. Fit autem huius materiæ generatio in capite bifariam: vel enim à toto excrementa suscipiens, vel à parte aliqua determinata congregat, unde malum quoque sensum radices agit. Mox nocte occasione aliqua externi frigoris, vel æstus, vel iræ, vel alterius causæ, quæ caput incendat aut afficiat, dolor maximus excitatur. Alia ratione cum nunc subito confertim à toto, vel parte aliqua humores vel vapores proruant. At nunc vero, ubi intemperies confirmata est, vel cum materia hac vel biliosa vel flatulosa, vel quod sæpius fit, frigida, crassa & viscida est, atque hanc quoque statim flatuum copiosa sequitur, unde distensio & dolor, quasi contudenti similis & ad instar malleoli ferientis. Signa ex dictis antea de cephalalgia, repetenda. Iam vero & flatus generatio medico intelligenda est. Generatur enim inopia caloris & materiæ alimenti, aliquando alimentum vitio, nonnunquam vero vitio pituitæ crassæ & viscidæ, quæ membranis inhærescit, unde vehementis dissensio membranarum, ut inde futura relaxentur. Atque hic sensus primum frigoris, quam agitatione aliquando materiæ & putredine calor succendatur, ubi iam febris & aliquando inflammatio succedit. Sed sine his quasi malleolis obtusis, acutis, feriantur, dolent rarius arteriarum vitio, & bilis permixta flauibus, aut alijs de causis. Porro hæc inopia caloris duobus modis intelligitur à qua generatur flatus, quia vel singulariter calor imbecillus est, vel non simpliciter quidem, sed ut ad materiam refertur. Atque in hac comparatione materiæ, quantitas eius & qualitas consideranda: quantitas quidem quæ copiosior est, quam ut à calore etiam integre confici possit: Qualitas autem, quia natura sua flatulenta est, quod in multis alimentis contingit, ut iam diximus, & humore frigido, qui facile in flatus resolvitur. Atque hi flatus continuitatem solunt, quia membranas & sensilia corpora præter naturam distendunt, & vi quadam futuras relaxant, unde & diadematis, & fasciis artius colligatis remedia inuenta sunt. Et sic altera causa doloris (ut de cephalalgia quoque diximus) est solutio continui, vulnere contusione, casu, distensione, vel à flatibus facta. Diligenter itaque attendendum, ut Trallianus monuit, quæ ex causa nascatur, & generationis trahat originem, nempe ex copia ne, an particularum cerebri inflammatione quapiam, vel obstrukione, vel acrimonia inueterata. Si igitur magna grauitas in particula percipitur, constat non solum qualitatem, aut vapores aliquos, sed materiæ copiam obstruktionis esse opificem. Id quod manifestius cognoscet, si præter omnia à me dicta, totum ægri corpus consideres, natura ne plethorica sit, an minus, item si omnia, quæ præcesserunt, perpendas. Vbi sic enim vniuersa circumspectis, firmius inter nosces. Si autem grauitatis sensus & pulsantis dolor addit, clarum est cephalææ affectum propter inflammationem quandam euenire. Quod si tensionem solum circa grauitatem & pulsantem ager sentiat, manifestum est rursus affectum ex flatuloso insidente spiritu fieri. At si nullum ex his infestet, rosio autem solum incidat, dolorem ex acri & bilioso humore excitari intelligas: Sin autem nullum ex his, causa morbum capitis patiens existit, calor autem circa caput percipitur, atque id

Ex intem-
perie calida

8.
Signa pro-
gnostica.

id natura calidius temperamento esse videtur, & causa præcellerunt calidiores, collige potius ex omnibus calidam quoque esse intemperiem, quæ ab inferius recementa cucurbitulæ alicuius modo ad se attrahat, efficiatque ut caput facile repleatur humoribus. Si ex frigida intemperie, eadem signa aderunt, quæ de cephalalgia dicta sunt. Quæ omnia & huc transferri possunt, uti & signa prognostica: hoc tantum nunc addentes, quod si dolor capitis vel cephalæa, continenter exaceruat, & somnum tollit, & cui vomitus accedit æruginosus & surditas, in proximo delirium adesse significat, & quibusdam insaniam. Iam etiam ubi ingentem capitis dolorem distensio nervorum comitatur, vel inflammatio iuxta oculos, aliamve corporis defixa partem, vel denique oculorum inflatio, aut subversio, periculum ostenditur. Illud quoque veterum observatione constat, vehementem dolorem capitis, qui curatione non sanescit, sed magis etiam exasperatur, assidueque tenet, periculum insaniam per febrem minari: sine febre autem cum hanc quoque insaniam, tum magis cecitatem prænunciare. Cephalæa diuturna contemnenda non est, cum ab ea & diuturnis doloribus capitis & cecitates, & apoplexiæ, & epilepsiæ, paralyses, aliaque symptomata cerebro debilitata succedunt. Et sic per acutos capitis dolores si sonitus incidit aurium, sine febre, & vertigo, & impeditus tardusque sermo & manuum torpor, vel morbum expectari attonitum, vel comitalem, vel lethargum posse non alienum. Ad hæc si vetus in capite dolor est, ex frigida natus materia, difficillime sanescit, maximeque in senibus. Graue quoque malum est, ubi materia putrescit, unde febres, inflammaciones & phrenitides succedunt. Quare eiusmodi diuturni dolores diligenter curandi, ut observationibus subsequenter ostendemus.

OBSERVATIO LV.

De Cephalæa cum plethora.

1. Adolescens verno tempore plenitudine affectus, Cephalæa satiesque diuturna correptus, quum corpus totum succis æquabiliter omnibus redundabat, quod plethora affectum dicitur. Huic sanguinem ex vena communi, quæ magis tunc apparebat, commode detraximus, alio prius inanita, cum syr. ex infus. rosar. palid. solutino. Deinde oxymel rhodinum simplici admouimus, & iuleb. sequens propinavimus: ℞. aquar. end. scariolæ, cicbor. fumar. lupul. beton. ana ℥ ii. aqua borag. bugl. ana ℥ i. β. oxyacch. simpl. syr. capill. Ven. ana ℥ ii. syr. de beton. ex infus. ros. ana ℥ β. misce. fiat iuleb. pro quinque dosibus. Postea & has pilulas deuoravit, vel deglutiuit. ℞. pilul. anreav. aggregat. xhab. optimi ana ℥ i. cum aqua beton. fiant pilul. v. dentur post mediam noctem: quibus alius satis soluta fuit. Interea & scapulis cucurbitulas cum scarificatione admouimus, sanguine utcumque extracto. Quibus prædictis dolor mitigari coepit. Alioqui rursus in manu, cum in brachio, vena cephalica non appareret, sanguinem detraxissemus. Cæterum cum hic totius corporis curam habere debeamus, (ut recte nos docuit Trallianus) ubi morbus ex copia fiat, initio id quod superat commode vacuantes vel per sanguinis missionem, vel purgationem, aliis remediis sæpe non indigemus, quæ caput ipsum proprie curant: alioqui si istis remediis non cessauerit dolor, ad ea transire oportet. Nos tamen adhuc semel pilulas dedimus, ne quid materiæ relinqueretur, quæ ex nouo dolorem pareret. Solet enim ut diximus, sta-

tis temporibus hic dolor aliquando redire, vel plures dies durare, ut etiam morbi omnes, qui a fluxione fiunt, ut 2. De diff. feb. Gal. testatur. Non enim sola partis imbecillitas causa est reductus, sed materiei aggregatio, seu sensum facta in parte, seu aliunde transmissa, quod sæpius euenit. Nam partes iam morbo debilitatæ, facile undique suscipiunt & vapores & humores.

SCHOLIA.

Huius autem mali curationem pulcherrime describit cum insigni distinctione Gal. lib. 2. De compos. medic. secundum locos cap. 2. & vti tam talem methodum & curationis materiam in omni affectu à Galeno haberemus! neque enim in iis nobis laborandum esset, qui confuse omnia & sine arte proponunt. Et ideo recte distinguendum cum Galeno, ut prius locum affectum inueniamus, an tequam curationem aggrediamur. Locus autem affectus hic, ut de cephalalgia dictum est prius, eodem modo distinguitur: vel enim intra caluariam est, quod afficitur, vel extra: Si extra, ad tactum dolent vehementer, præsertim circa tempora & musculos, qui etiam vehementer pulsant: sæpe & arteriæ post aures sæpe tota cutis dolet, ut capilli erigantur. Hic, inquit Galenus, membranae os ambientis affectio est: quem in omnibus fere sequuntur Aëtius & Paulus: quibus enim extra est, circa ipsam caluariam indolent. Qui vero in superficie sui sensum non faciunt: ad cerebri involucria pertinent, & habent apertum signum, quod vehementiores fiant & ad oculorum radices permeant, quæ à cerebri membranis oculorum tunica ortum habent. Illis ergo distensis & conuulsis, nihil mirum, si oculi quoque patiuntur. Iam etiam necesse est num pars per consensum lædatur, vel proprio affectu, in hoc plurimum laborant iuniores medici, sed scopum multi non attingunt. Hæc colligenda ex 1. & 3. De locis affectis. Affici autem per consensum pars dicitur, cum ipsa proprium affectum non habet, sed ad malum alterius afficitur. Hoc autem fit, quia eius actio sensibiliter impeditur, sed impeditur causa, qui proprie morbus est, in altero est membro. Exempli gratia, si in brachio sensus & motus perdat, afficitur spinali medulla, ut quia ex casu inflammata sit, aut ex destillatione pituitæ, nervi sunt oblasi, qui ad brachium tendunt, ita dicitur affectum brachium per consensum solum. Sed hoc in actionibus animalibus solum euenit. Potest esse, inquit Galenus in fine 1. lib. De locis affectis. ut pars sine effectu proprio eas perdat. In naturalibus non potest, sed semper ex læsione actionis membri significatur affectus, qui parti dolenti adest: ut ex hydrope iecur esse affectum; & ructu malo ventriculi. Demum omnia symptomata partium, quibus adsunt, proprios affectus declarant: exceptis iis, quæ ad animalem facultatem pertinent. Sic igitur nullus dolor erit per consensum. Cum vero ex affectu partis, altera afficitur, ut quia corpus aliud ab ea eleuatur, vapor se. vel humor. Unde & alius in altera parte morbus gignitur: iam hic secundarius morbus dici debet, non per consensum. Etenim ipse quoque morbosum affectum in se habet, qui quod prioris est soboles, secundarius dicitur, per consensum vero non dicitur. Quod si & hunc consensum dicere velis, non prohibeo, dum modo distinguas, qui proprie, & qui improprie per consensum dicatur. Priori enim propria curatione non debetur, qui neque proprio affectu laborat, posteriori vero debetur, nam proprium morbum partem

patitur. Cum igitur alia operationes partium ab animalibus læsæ sint, vel dolor addit, & alia symptomata omnia, illis exceptis, statim proprio affectu eam affici dignoscere. Sed ultra querendum venit, num morbus hic ab alio morbo alterius partis foueatur, aut causam suæ generationis in alia parte habeat: hoc enim conicere oportet, quoniam imprimis causas oportet abscondere; & ita parti mandati (ut iam sæpe dictum est) prius oportet prospicere. Hic vero optime nosse oportet, quæ partes, quibusnam communicare possint suos affectus, idque partim experientia comperiri potest & longa observatione, partim ratione, inspecta communitate partium & dissectionibus. Quæ enim communicant, necesse est per aliquam viam sibi transmittere humores vel vapores; sed hoc facit ad dignoscendum, quæ priuatim malum transmissit, sed secundarius, conicitur, primum ex eo, quod ad alterius affectum & oritur, & crescit, & quod illa parte sanata, statim etiam aut breui sedatur. Quod si alter ille primus præcessit, priusquam hic nouus adoriatur, iam signum est secundarii morbi. Demum ex applicitis remediis distinguatur: etenim si aliunde pendeat, inuabunt quidam aliquando, sed non perfecte sanabunt. Cæterum ne his diu in hæretamus, de his vide Leonardum Iacchinum medicum doctissimum cap. 1. in nonum lib. Rasis; ubi certam methodum præscribit ex Galeno cognoscendi affectum ipsum & partes affectas. Deinde his explicatis & cognitis causis curatione, non aliter quam de cephalalgia diximus, aggredienda est: nec victus ratio diuersa ab ea, quam in prædictis capitis doloribus præcepimus, præcipienda erit: imo eadem pro causarum similitudine. Nam si humorum aut vaporum causam esse reperiatur, si quidem propter totius corporis repletionem facta est, vniuerso corpore euacuato, capitis dolorem sedabis, ac sanabis. Cum itaque primum agro occurrimus, totius vacuationem molire est opus, seu præsens sit, seu imminet. At hic magnus morbus est, etenim magna habet symptomata, & facit imminere magnos morbos, ut de signis prognosticis Scholio præcedente diximus. Sed quæ ratione corpus vacuetur? distingue. Nempe ex natura humorum, qui abundant. Nam si solum violenti sint, atque alii à sanguine affluant, purgatione erit opus: si vna & sanguis etiam, venæ sectione adhibebis. Si igitur ex plenitudine dolor originem habeat, venam secare oportet, si vires ferant: incidendaque est aut media, aut vena cubiti externa: & quæ videatur redundare; etiam ex naribus aperta venæ, quantum sanguinis satis esse videatur, detractos humores, ac vapores excipiat, materiam reuelere oportet in totum corpus, atque ita particulæ mederi. Fiat itaque reuulsio per clysteres ex mente Tralliani, quem & Aëtius sequitur, & ligaturas ex clysteribus. Statim à venæ sectione corpus purgabitur ex aliquo dictorum medicamentorum de cephalalgia, præcedente pharmaco minorante, si opus est, & digerentibus ac incidētibus, prout veteres ad magnas illas hieræ compositiones, quæ Archigenem & Rufum referuntur, & ad eam, quæ fortissima est apud Galenum diacolocynthidem nominatam, & miris laudibus decantatam veniebant. Quarum compositiones Moderni homines

die postponunt, quod ignavi nostri temporis medici, dum relictis ducibus fucos sectantur, magnarum ægritudinum curam sustulerunt, cum eiusmodi medicamentis fortibus non amplius utantur. Quis hodie comitales, quis melancholicos, quis elephantiacum morbum curari vidit? raro paralysin, raro antiquos dolores, raro podagricos. Quod sane non alia ratione euenit (ut & Iacchinus doctissimus sentiebat) quam quod fortia medicamenta omiserunt, tum purgantia, tum etiam aliorum generum siccantia, quales sunt Theriaci sales, qualis viperarum esus. Dum enim contenti sunt solo curationis nomine, lucrum sane capiunt solum, sed honorem omnem arti detrahunt, quasi si solum morbi à medico sanentur, qui sponte sua sanarentur. Quod vero magis indignandum est, quod sæpe, qui morbi ipsis incurabiles præstitere, à rusticis & mulieribus curari videas, non sine multo artis dedecore. Nihil igitur timendum est, sed audacter propinanda, dum probe memineris eorum, quæ in purgatione facienda, obseruari debent. Interea tamen non temere propinanda (ut hodie quidem Paracelsiani faciunt indifferenter fortissimis pharmacis utendo) sed exploranda ægri natura omnis, tum temperamentum, tum habitus corporis, tum purgandi facilitas, & alia, de quibus Galenus in libello proprio abunde disserit, & 2. De viis. acutorum habentur in pleuritidis curatione. His pensitatis audebis & dosibus antiquorum, nec quid alii dicant curabis, cum sæpius in nominibus hallucinentur, & multis modis decipiantur. Postea ad proprias purgationes transeundum, ut masticatoria, errhina, gargarismos; demum ad topica & perfusiones, de quibus abunde dictum est de cephalalgia. Aliter tamē ad humores frigidos infixos, aliter in cephalæa à bile orta: de quibus omnibus ad longum videas Trallianum; Galenum quoque, Aëtium & Paulum, cum omnes eadem fere habeant; & curatione etiam horum exemplis subsequenter lucidior euadet. Vti etiam si sola qualitas calida in causa sit; curatur ut biliosa. Si frigida; ut pituitosa: exceptis iis, quod purgatione non egeant, cum topicis tantum curentur, quamuis rariis cephalæa sine materia fiat. Interea cum cerebrum ex principibus partibus sit, eget in suis medicamentis iis, quæ firmitudinem eius custodiant, in hoc præcipue morbo, in quo maxima occasio affectionis est ex debilitate partis. Atque hæc erat tertia pars huius affectus; quam & nunc declarabimus. Est autem hic obiter aduertendum, quid per partis imbecillitatem intelligamus. Solet enim Galenus eos irridere, qui partis imbecillitatem allegant, neque aliud insuper dicunt. Hi enim nihil dicunt plus plebeio 7. methodi. Sed causam potius adferre in medium oportet, quæ pars illa debilis facta sit, id est, ut debilitet agat suas operationes. Sed cum dicimus partis imbecillitas, necesse est affectum aliquem assignare, qui sit eius imbecillitatis causa proxima. Ita ergo in capite imbecillum cerebrum dicitur, quoties non bene sua munera perficit, seu sint de naturalibus actionibus, quas cum reliquis partibus habet communes; seu de animalibus, quæ sibi sunt propria. In naturalibus ergo facultatibus imbecillum erit, si quidem facile excrementa suscipiat: quod sane nihil est aliud, quam non pollere facultate excernendi valida, & expellendi, quæ noxia sunt. Idem enim est non admittere, atque propellere, & ad eandem vim reducuntur; unde morbis maxime fit obnoxium. Sed quidnam pariat has imbecillitates, considerandum. Et videtur primum intemperies causa esse: ut enim à bene temperata parte robur est actionis, ita & ab in-

8.

9.

Imbecillitas
partis.

K x temperata

10.

temperata imbecillitas: de quibus 6. *De sanitae tuenda.* Restitues ergo robur, si temperiem seruabis. Cum vero sanitas quoque in compositione consistat debita, ut meatus modice laxos habeat, non laxatos, seu sensiles, seu insensiles: hinc quoque robur, & infirmitas parti euenit. Nam quæ pars laxa est meatibus, fluxui parata est atque infirma. Contra, quæ astrictis, minimum recipit fluxionis. Huic ergo malo obuiam imus astrictioris medicamentis; & partem roboramus. Partes vero, quæ dolore alias sunt affectæ, quæ de causa imbecillæ fieri dicuntur? Num dolor, quæ dolor est, imbecillas partes facit? Atque ita videmus fieri, si venter aut caput doleant. An quia partes diuelli? quod unitatem soluere est; in qua robur non minus atque in temperie statuebatur; Quare & duplici quoque ratione firmari postulat, tum tollendo intemperiem, tum soliditatem & unitatem partibus restituendo. Verbenaca recta discutit & perfecte corroborat oleo incocta, tum alia apud Galen. loco prius citato dicta. Postrema adhibent discufforia emplastra & attractoria, maxime in frigida materia: de quibus vide Trallianum & Galenum quoque. Laudatur experimentum, quod Paulus apponit, à muliere quadam acceptum, ut ait: quo multos his affectibus male habitos curabat. Radicem agrestis cucumeris (asininum vocant) & absinthium vna incoquens hydrelæo, donec liquefuerit: ita utebatur. Primum hydrelæo partem fouebat, postea ex his emplastrum conficiebat, aut frontem & caput derafum totum, aut dimidium illines. Est autem methodo compositum, quoniam simplicia illa duo, tum partis robur augere possunt; tum quod in ea collectum est, discutere. Hydrelæum vero accipit cocturæ materiam, ne oleum solum frixuram sentiat, & nidore offēdat. De pomis odoratis, cucufis & extremis remediis, nempe sinapismo, dropace, phœnigmis, cauteriis, paracentesi dictum est. Quæ quidem non in calida causa, sed frigida contumaci, ubi alia non iuuerint, extremo adhibenda.

OBSERVATIO LVI.

De dolore capitis diuturno, ex pituita viscida cum pauca bile.

1.

Iacobus Florentinus sacerdos Alcmarianus & Iartium magister, mense Aprili, anno 1546. cum diuturno dolore capitis ex pituita admodum viscida cum pauca bile admixta afficeretur, me tandem vocari iussit. Qui dolor cum continuus satis esset, atque per duos menses iam perdurauerat, proprie ad panniculorum dolorem referebam, cum ad radices oculorum pertingeret: ideo cum viribus adhuc satis constans esset, & faciem rubicundam utrunque haberet, post medicamentum leniē exhibitum, die subsequenti sanguinem detrahere iubeo ex vena cephalica; eoque nigro & corrupto satis fluente, ad uncias sex emanare permisi. Postea & hunc syrupum eidē propinaui. *℞. oxymellus simplicis, mellis rosati colati, syrupi de endiuia (ob bilem admixtam) ana ℥ j. aquar. end. beton. fenic. ana ℥ ii. misce pro ii. dosibus.* Deinde dedi has pilulas: *℞. pilul. hier. simpl. cochiar. aurear. ana ℥ j. cum aqua beton. sicut pilul. vij. datur post mediam noctem.* Quibus probe purgatus fuit cum alleviatione. Die vno atque altero intermisso, cucurbitulas cum scarificatione admoueri mandavi cum extractione sanguinis ad uncias quatuor. Postea iterum & hunc syrupum ebibit. *℞. syrup. de stachade, mellis ros. colati, oxymellus simplicis ana ℥ j. aquæ beton. salinæ, maioran. ana ℥*

ii. misce pro ii. dosibus. Mox & has pilulas deglutientes ad mediam noctem exhibui. *℞. pilul. aurear. cochiar. ana ℥ j. agarici trochis. ℥ i. cum succo beton. sicut pil. vij. quibus aluum egregie deposuit.* Capiti in primis ad repellendum oleum rosaceum pauco acetico adiecto, tum fronti applicuimus, deinde olei chamæmelinum addentes; postea continue inungendo cum vnguento alabastrino: etiam vltimo euacuationibus particularibus adhibitis, nempe masticatoriis, erihinis, tum aliis in cephalalgia pituitosa alias descriptis, & capite roborato, vltis ratione conuenienti, attenuante diligenter obseruata, abstinendo à lacte & vaporosis omnibus, hic æger cum maximo nostro honore curatus est. Vbi autem hoc malum inueteratum non cedit, commode in aliis multis decocto zarzæ parillæ vissumus, quo & Garcialopius Lusitanus matronam per duos annos dolore capitis diuturno vexatam curauit. Et Amatus cum decocto rad. chinæ, cent. 4. curat. 95. quendam Aurelium Passerum à cephalæa liberauit.

SCHOLIA.

Diuturnus hic & perseverans capitis dolor ad cephalæam quoque pertinet; quæ ex materia tum frigida, tum calida euenire potest ut in cephalalgia: quanquam cephalalgia à causa leuiori; cephalæa vero à causa vehementiore incipiat. Idem modus curandi pro causarum varietate, quanquam hic ob mali diuturnitatem aliquando extremis & fortioribus remediis opus sit. Sectionem vena hic commode administramus, licet pituita prædominaretur. Cum autem ad hanc ipsam molendam quatuor potissimum requirantur, ut quidam testantur: Primo materia peccans, non qualibet, sed quæ vel sanguinea, aut non multum à sanguine recedens, vel sanguini permixta. Secundo morbi vehementia vel præsentia vel futuro. Quarto ætas media, inter puerilem & senium: quanquam virtus coincidens sit principalem ætas vero minus principale. Morbus vehemens quatenus auxilium vehemens postulet, indicat venæ sectionem. Dolor itaque ex humore separato à sanguine, vena non est incidenda; sed tantum purgandum. Si adfuerit sanguis, utrumque faciendum. Quare in intemperie pura neque sectione vena tendendum. Vbi vero plenitudo, grauis obstructio, inflammatio, febris, contusio, insignis fractura, vultus, ac denique si sit intolerabilis dolor, venam secato, non ratione ipsius humoris, sed magnitudinis morbi, & ipsius periculi imminētis. Cellios phlebotomiam superuacaneum remedium putat, ubi intolerabilis dolor non est: quem sequi non oportet. Nam citra hunc in propositis conditionibus necessaria est; etiam pituita dominante, ob dolorem sanguis mittitur, iuxta doctrinam Galeni, supra aphor. 22. lib. 1. & in libro De plenitudine, cum dolor vehemens id exigit. Nam & communia auxilia cephalææ veteris, ex Archigene & Galeno, & in hemisrania, valent sanguinis missione ventrisque deiectione. Ita ut præceperint sanguinem statim demendum esse, aut ventris deiectionem imperandam, vel saltem clystere aluum citandam esse, vel utrumque peragendum. Quantitas vero sanguinis demendi, pro sanguinis copia, pro dolore vehemēti, & pro virium robore medianda. Si vires non sunt constantes patienda est delectatio. Si dolor non vrget & vires debiles, licet sanguis sit mixtus cum humoribus, tunc cucurbitulis cum scarificatione utemur. Veteres cephalæam aperiebant, propter vehemens malum, ob euacuationem simul ac reuulsionem. Perseuerante malo venas post aures & in temporibus secabant. Subinde in fronte: sed iuuat magis in dolore partis posterioris capitis. Auic. ex cephalica, si repletio in toto & in capite. In toto si fuit materia, mediam; alioqui basilicam. Si per communitatem ab aliis partibus: à iecore in brachio dextro, basilicâ, à liene, sinistram. Ab utero, saphenam. Quod ad lenientiam attinet, si materiæ pituitosæ ad partem superiorem ventriculi tendant & vomitu opus sit, fiat cum iure pulli, succo raphani & oxymel. simplicis. In bile cum iure pulli vel aqua hordei, & syr. acetos. Si in fundo ventriculi in bile, cum syr. ros. solut. vel clystere ex malua. viol. & iure pulli, si in reclinis. In pituita cum melle ros. solut. vel hierapicra. Materia quoque præparanda in utrisque, ut de cephalalgia dictum est. Et bilis deinde purganda cum rhab. infuso. elect. de succo ros. pilulis aureis. Pituita vero cum elect. diaphe. agar. trochisco. pilulis coctis assueret. Si melancholia, vide superius dicta de cephalalgia melancholica.

aperiebant, propter vehemens malum, ob euacuationem simul ac reuulsionem. Perseuerante malo venas post aures & in temporibus secabant. Subinde in fronte: sed iuuat magis in dolore partis posterioris capitis. Auic. ex cephalica, si repletio in toto & in capite. In toto si fuit materia, mediam; alioqui basilicam. Si per communitatem ab aliis partibus: à iecore in brachio dextro, basilicâ, à liene, sinistram. Ab utero, saphenam. Quod ad lenientiam attinet, si materiæ pituitosæ ad partem superiorem ventriculi tendant & vomitu opus sit, fiat cum iure pulli, succo raphani & oxymel. simplicis. In bile cum iure pulli vel aqua hordei, & syr. acetos. Si in fundo ventriculi in bile, cum syr. ros. solut. vel clystere ex malua. viol. & iure pulli, si in reclinis. In pituita cum melle ros. solut. vel hierapicra. Materia quoque præparanda in utrisque, ut de cephalalgia dictum est. Et bilis deinde purganda cum rhab. infuso. elect. de succo ros. pilulis aureis. Pituita vero cum elect. diaphe. agar. trochisco. pilulis coctis assueret. Si melancholia, vide superius dicta de cephalalgia melancholica.

OBSERVATIO LVII.

De Cephalæa ex bile.

Idocus Ioannes Frumentarius, qui Delphis in foro frumentario habitabat, pro cuius adibus. Equus aureus insignium erat, vir raræ texturæ & temperaturæ biliosæ, cephalæa biliosa detinebatur, cui exigua portio pituitæ aderat. Verum cum in febrem quoque incideret, capitis dolore urgente, post alui lenitionē, cephalica vena huic secta fuit, sed in exigua quantitate. Sinciput vero & frontem inunximus vng. populeo, oleo ros. & nenupharino simul mixtis. Et cum non bene dormiret, hordeato utebatur cum emuls. sem. iiii. frig. maior. & papau. albi. Post infusum rhubarb. sumptum, febris cessauit, & dolor capitis, licet mitior factus, non tamen ablatus est: eoque rursus urgente, g. ii. opii vnguento prædicto immiscuimus, quod dolor consopitus. In fine ad discussionem vnguento alabastrino sinciput inunximus, & tandem ab omni dolore liberatus est.

SCHOLIA.

Medicamenta stupefacientia licet tristem sensum auferant, medici tamen dubitant, nunquid ea ad capitis dolorem sint adhibenda, cum febribus capitis iis vtentem, adferens rationem. Non temere iisdem esse vtendum, nisi coactis, ubi vitæ periculum imminet; cum neminem viderit ex eo sequi eademmodum in colicis (ut & prædictum) ac aurium & dentium doloribus aliquando contingere. Et ideo videtur horum medicamentorum vsum reprobare, quod solidis partibus & cerebro maxime aduersentur. Rursus videtur in eodem capite opium recipi. Quam difficultatem hoc modo soluenus. Vbi vrget summa necessitas, iis vii licet ex loco citato Galen. 12. methodi. Nempe quando doctriam à bile secundum Galen. & iuxta Auicennam à vaporibus calidis in febre acuta, & iuxta Trallianum & Græcos ab intemperie calidiore & ratione annexa, ob vigilas pertinaces, vel si fiat phrenitis & potius utemur, ut iam dictum est, ex-
Pet. For. Ess. Tom. 1.

terius: neque futuræ coronali, sed sincipiti. Rhaser admoebat auribus: sed id nos minime faciemus. Opium minime intus dabimus, ut nunc mulierculæ nimium audaces pueris vigilantibus exhibent, sed à pharmacopœis id illis denegandum est, ut superius quoque diximus. Opiata quoque nisi valde correctæ, interius exhibemus cum maxima cautione extrema necessitate coacti. Gradus annotat duo præcipua accidentia concomitantia dolorem capitis, ut catarrhum & exacerbationem peyria. Periodos in cephalæa De catarrho dictum est prius. In eo ablinebimus à multum frigidis & humidis, & à valde calidis, quæ catarrhum fluere faciunt. Et repercussiva hic minus locum habent; nisi timor sit de phrenitide: tunc auctores ea admittunt. Quod ad exacerbationem per periodos in cephalæa, Auicenn. iubet, ut corpus ante periodum purgetur, & ut post purgationem intemperies corrigatur: ut si materia calida, cum narcoticis, si res vrget; si minus vrgeat, cum refrigerantibus & alterantibus, ut ad longum dictum est de cephalalgia. Si frigida, cum calidis, ut oleo castoreo & liturum. Si dolor sit in arteriis, tunc plumbum applicat vel immergit in succo solatri, in causa calida, in materia frigida, in succo maioranæ. In hemisrania & ouo, cerato partem mulcet cum medium est in his cauterium, & tale, stante materia peccante in parte anteriore capitis, in loco posito ad coronalem futuram: in ea parte anteriore, qua peruenit index seu medius nempe digitus ab extremitate nasi, teste Auicenna. Aut ubi peruenit medietas flii, cuius medietas est ab vna aure ad aliam, capite prius rasato. Et tale cauterium apponendum quadam cautione, iuxta Auicenn. 4. primi cap. 29. & apertum teneatur, per tempus notatu dignum. Id tamen Gradus minus laudat ob timorem ebullitionis cerebri, & spasmodum ac panniculi contractionem. Neque in hoc videtur inquit, experimentum vtile. Est secundum Rhaser primo Continentis, non solum hæc, sed quævis exulcerantia cum deliberatione applicanda sunt, neque iuuenibus, biliosis, aliisque calidioribus conferunt. In frigidis doloribus & in temperaturis pituitosis locum habent, & in crassis ac rusticis. Nam contraria contrariorum sunt remedia. Vnde & Amatus clarissimus medicus narrat de puero quodam Rhaserino annumerum 14. qui capitis antiquo, cephalæa dicta, laborabat, qui continua febre superueniente, præter spem ab illo dolore liberatus est. Quod malum diuturnum à frigiditate ortū habuisse suspicandum est. Et ita quæ ad cephalæam spectant absoluiamus; nunc ad hemisraniem accedamus, quam etiam Galenus sub nomine cephalææ comprehendit, licet priuatim partem vnam, non totam occupat, modo sinistram, & ideo reprehendendi veniunt iuxta Iacchinum, qui diuersum caput faciunt de cephalææ & hemisraniæ curatione, & remedia noua apponunt, quasi diuersi affectus sint, & non potius sola parte affecta distinguantur. Sed quod in his eadem sit curatio, exemplis subsequen-
Centur. 3. Curat. 63.

OBSERVATIO LVIII.

De Hemisrania.

Erardus Ricvijus Alcmarianus, vir anno Grum viginti sex, in otio viuens, gulæ deditus, ac diuerso potu sese implens, obnoxius crapulæ, symposiisque fere se continuo oblectans. Hic anno 1548. mense Augusto hemisrania correptus est admodum valida. Hic prius opera Empirici medici
K k ij vltus,

usus, cum ex voto sanitatem cupitam non recipere, me tandem vocavit: cui cum alius stricta esset, libenter clysterem iniecit, sed cum non admitteret, glande satis acuta alius soluta est. Facibus eductis, sanguinem in viro plethorico satis copiosum detrudere ex vena cephalica iussi, e regione partis dextræ, quæ dolebat. Deinde decoctum materiam contumacem incidens præscripsi, ex betonica, maiorana, florib. stæchad. rosmarini & similibus cum oxymelice. Decocto finito, licet prius pilulis per alium medicum usus esset, has nō exhibuimus. *℞. pilul. aurearum, cochiar. ana ʒ ss. diagridii ʒ. iij. (nam robustus erat) fiant pilule. v. cum aqua beton. post mediam noctem sumenda. Quibus alius supra modum soluta fuit.* Mox die vno atque altero interposito scapulis cucurbitulas cum scarificatione affigi iussimus; sanguine per eas satis abundanter extracto, cum validus esset. Rursus ex decocto sequenti bis in die sumebat. *℞. betonica viridis, verbenæ, folior. lauri, viol. ana m. j. flore stæch. viridisque, chamomilla ana m. ss. folior. senæ Alexand. ʒ i. ligni guaiaci cum cortice limati ʒ i. ss. prun. damas. num. xv. vuar. passul. ab arill. mund. ʒ i. ss. anisi, fœniculi ana ʒ i. coquantur in aqua comm. vt artis est, q. s. & in lb. i. adde syr. de stæchade ʒ iij. misce.* Quotidie ad minus ter quaterve ex eo multa pituitosa & pauca biliosa & melancholica excrementa excreuit, cum quadam alleviatione. Locum vero affectum inunximus sequenti linimento. *℞. vng. alabastr. ʒ i. olei chamomill. ʒ ss. misce.* Vtebatur etiam masticatoriis hūc in modum. *℞. pyretbri ʒ ii. ss. masticis, cubebæ ana ʒ i. ss. pulveriscentur, & fiat ex his duo masticatoria globulis ex panno lineo inclusa ac filo cōstricta, quæ omni mane alternatim masticentur, vt pituita ex ore defluat.* Cum adhuc decocto iterum usus fuisset, ac inunctionem supradictam continuasset, à vehementissimo hemicranico dolore curatus est.

SCHOLIA.

Dolorifica affectio (teste Aërio quæ ex Galeno assumptis quem & Paulus Aegineta sequitur) quam hemicraniam vocant, circa mediam capitis partem contingit, plerumque per circuitus exacerbari solita, vaporum vel humorum defluxu, qui vel copia, vel caliditate, vel frigiditate infestent, ac quibusdam extra caluariam, quibusdam in profundo capitis, aliis circa temporum musculos acutissimus dolor percipitur. Quorum omnium notæ, ex his, quæ in cephalæa diximus, cognoscuntur. Hemicrania vero non requirit alia medicamenta, quam quæ prius sunt scripta de cephalæa. Eadem tamen fortiora exposcunt, quam cephalalgia requiebat: nam cum in Hemicrania & cephalæa dolores antiqui sint, levia spernunt remedia, fortioribus non facile cedentibus. Primo igitur Hemicrania laborantes iuxta Galenum & Aëtium purgandi sunt, aut sanguis mittendus. Cum igitur Hemicrania, vti & cephalæa, fiat aut à bile, melancholia, & à pituita, aut per consensum aliarum partium: ergo humor peccans concoquendus est, & postea euacuandus, & intemperies relicta cōtrario pharmaco corrigenda est. Humor peccans præparabitur secundum suam materiam, vt in cephalalgia ad longum ostensum est: & deinde purgabitur eodem modo, vt etiam de cephalæa præscriptum est. Et quia in hemicrania, sicuti & in cephalæa cerebrum est imbecillum, ideo diligentiori cura est roborandum, & confortandum, vt recte etiam admonuit Rondetius, pulveribus capitalibus, cucufis extra applicatis, tum etiam intus assumptis. Et tutius

quidem, si vitatur conservis, pul. aquis: & syr. ad id aptis: quales sunt confer. anibos, stæchados, stæchad. salvia, quibus & nos adiungere possimus betonica, & acori communis. Pilul. quibus vti possumus, sunt: diamoscum, diambra, pliris cum melle, ros. novella, arom. rosatam & similes. Confectiones vero, theriaca, mithridatica, anrea Alexandrina & in mulieribus trisera Persica sine opio. Topica remedia fortissima esse debent: curatu enim difficilis est hic affectus & contumax. Ideo iubebat Aëtius auctoritate Galeni ante accessionis tempus prædiis localibus vtendum esse, si indone ac digitis dimidiam frontis partem fricando; sed circa temporum musculos præcipue calor excietur. Transacta accessione, medicamentis, quæ hemicrania appellantur, vtetur: frigidiusculis quidem ad dolorem à multa caliditate generatum, calidioribus vero, nulla calorisi nota apparente: vti quoque tamen misceatur aliquid, quod adstringendi vires habeat. Optimum linimentum calefactorium est, quod habet euphorbii ʒ i. cera ʒ iij. olei dulcisissimi lb j. Hoc dimidia frontis parti & musculis temporis ad frigidos affectus vtilissime illinitur, ac plerumque semel tantum illitum ante balneum liberat à dolore. Quod si validius videbitur medicamentum poterit euphorbii ʒ ss. assumi, præsertim si euphorbium validum existat, corpusque molle ac exactiori sensu præditum. Hoc enim medicamentum egregie commendatur à Gal. 2. D. compos. medic. secundum locos. Nec parum ad eisdem confert tepidum oleum in aurum infusum, quod modicum Euphorbii commixtum habeat, vt in olei lb. i. satis sint euphorbii ʒ iij. Id tamen minus mihi placet, & magna cautio adhibenda, ne hoc pharmacum in his, in quibus à calidis vaporibus, aut humoribus hemicrania gignitur, auri instilletur. Attamen quadam naturæ proprietate euphorbium aceto diluatum, ac lateri dextro dolente sinistro applicatum, & contra sinistro dextro illitum hemicranis maxime confert. Idem possunt lumbri terræ triti, & cochlearum carnes lateri affecto illitæ: Vide aliud egregium apud Trallian. lib. 1. cap. 12. de Hemicrania ex vna parte castorei & euphorbii aqua excepta, aduersus dolores ex crassissimis viscosisque humoribus in dimidia caluarie parte ortos, aliasque vñctiones: sed cauendum ne quando æger illinitur, medicamentum oculis ingreditur: ideo sponsia vtens dextre, id quod illitum est absterges, ita, vt apud eundem ad longum videre poteris. Reliqua vero, & communem curationem hemicranie ex Archigene, vide Aëtium lib. 6. cap. 50.

OBSERVATIO LIX.

De hemicrania ab humore frigido.

Pomarius, qui ex humore frigido & contumacia hemicrania afficiebatur, parte sinistra magis dolebat. Cum autem hic prima spes curandi in concoctione humorum esset; & reliqua in purgatione, huic omnium primo apozema præscripsi. *℞. rad. asparagi, fœniculi, petroselinæ ana ʒ ss. hyssopi, betonica, folior. lauri, maioranæ, salvia, calaminth. ana m. j. florum rosmarini, stæchados ana p. i. sem. pœonia ʒ ii. vuar. passenule. ʒ i. fiat decoctio in aqua pluvia, pro lb. i. colaturæ adde oxymellis simpl. syr. de stæchade, de calamintha ana ʒ i. misce fiat apozema pro iij. Postea in fine ʒ. huius decoct. ʒ iij. in aqua dissoluta diaphœnici ʒ ss. elect. indi. ʒ i. ss. syr. de stæchade, exim. scyllini ana ʒ ss. misce, capiebat in aurora.* Apozema

apozema deuenimus, eoque ebibito, pilulas post mediam noctem deglutivit. *℞. pilul. cochiar. agregat. de agarico ana ʒ i. trochisc. albandul. ʒ. iij. fiant pilule vij.* Ex quibus vltra septem sedes habuit. Postremo accessimus ad decoctum guaiaci, adiectis herbis capitalibus. Partem affectam, vt inungeret præcepi, cum oleo rutaceo, laurino, adiecto vnguento alabastrino. Quibus prædiis, & caput purgatis quoque adhibitis dolor sedatus est.

SCHOLIA.

Bayrus Caroli Sabaudie Ducis quondam Archiatrus, post vniuersalia remedia, caput laudat lixiuo facto ex cinere radices caulibus, rad. virticæ, & vitis albæ domesticæ. Rōdeletius vero aqua vitæ, cum egregie discutiat. Fitque præstantissimū vng. ex oleo rutaceo & laurino, addendo parum cere & vitrioli Romani vsti (vt facilius penetrer) & croci ana ʒ j. Vide apud Aëtium, & Trallianum, & Paulum, alia medicamenta Hemicranie dicta: quales hoc est, quod à Paulo Aegineta commendatur: *Scordij ʒ iij. cera ʒ ii. axungia veteris ʒ ii. cantharidum ʒ ij. Vesperti illitum subito per noctem adherere.* Mane rupta papula perliquido medicamento, vt vng. vti appellant, ei medebatur. Ita & nūc quoque, si nihil aut parum topica proficiant, sinapium adhibemus, vt cutis exulceratio sequitur: sed post exulcerationem, statim remoueat, ne nimis carnem vlcet. Nam sufficit cutim exulcerare, & vesicas excitare, vt humor ad partes externas trahatur. His peractis vulnus erit abstergendum, & crusta siue elcharra auferenda cum butyro siue sale, fricanda vt decidat. Vlcus vero siue vulnus cum basilicone mundificatur, vel macedonio, quæ solo thure differunt. Basilicum vero (quod & terapharmacum à Galeno vocatur) thus non recipit. Mundatum vlcus ducatur ad cicatricem cum Paganaro (quod fit ex cerussa, axungia porci, libaryrio, &c.) & aliis medicamentis exsiccatibus. Diu tamen vulnus apertum remaneat, vt materia temporis intervallo & sensum vacuetur. Sunt, qui faciunt vñctionem in occipitio: sed id ad reuulsionem fieri debet: si pars anterior sit facta. Alii conuenientissimum esse dicunt, si cantheria sinapi admoveantur ad euacuationem, teste Rondetio: nam ibi sunt futuæ, per quas materiam à profundo ad circumferentiam educant. Qualia idem commendat, tam in cephalæa, quam hemicrania. Huiusmodi medicamenta metasyneritica dicuntur. Sit igitur tale vñctionem. *℞. cantharid. ʒ i. sem. rutæ agrestis ʒ j. ss. fermenti acerrimi ʒ ii. sinapi ʒ ss. ficuum ʒ ij. misce, ponatur supra caput, & id remoueat cure exulcerata.* Possumus vti capitello descriptionis de Vigo. Nam aperit cutem sine magno dolore, & est magnum secretum Chirurgorum; & certe laudabile est, dolorem, quoad fieri potest, euitare. Porro capitellum fit ex auripigmento, sandaraca, arsenico & pauco opio. Donatus ab Altomacri, quædam familiaria catapotia habet ad hemicraniam cap. proprio, quibus etiam & tu vti possis, si velis, ante topica fortia. Interea si ex biante omnia panem ex aqua tepida fumant, vt quæ supra modum ipsis auxilietur. Sed & malua, & humectans, & balnea temperata: postremo purgatio, quæ expicra & scammonia, & alia, quæ hiberi debet. Vñctiones quoque, quæ extrinsecus imponuntur, non sint nimium calidæ, nec epithemata.

P. tr. Forest. Tom. 1.

mata calida. Abunde iis est, passillus crocode illitus, & vñctiones, quæ ex rosaceo parantur, modico æeti adiecto & oleo chame. aut quodam succo mitigatorio. Nam & vnicuique causæ (vt in cephalalgia, & cephalæa) idonea remedia adhibere oportet, vt & sequens exemplum declarabit.

OBSERVATIO LX.

De Hemicrania calidioris cum ophthalmia.

Iacobus Purmeranus Anguillarius, consulatum Ieo tempore Almarie agens, auunculus meus, anno 1557. mense Maio, ex catarrhi descensu satis calidi & acuti, quum ophthalmia laborasset, & ingenti oculorum dolore, & hemicrania, post remedia empirica muliercularum ante vniuersalia prædiis (quæ multum frigida erant) tam capiti, quam oculis apposisset, hominem ipsum fere septuagenarium excæcarunt, dolore semper magis magisque increfcente: ita vt tandem decimo septimo die Maij ad eundem vocatus fuim. Ad facies igitur deponendas cum alium strictiorem haberet, bolum sequentem præscripsi. *℞. cassia recens excarnis tracta ʒ vj. cassia mundata ʒ ii. diacatholici ʒ i. ss. pul. sem. fœniculi ʒ ss. saccharo candido (candi vocant) aspergo, fiat bolus.* Quo probe aluum deiecit. Die subsequente ad diuersionem loco phlebotomiz, cum valde senex esset, libenter scapulis cucurbitulas cum scarificatione apposuisse. Sed cum admittere nollet, vt ex sequenti decocto bis in die biberet mandauim. *℞. corticem rad. cicchori, fœniculi, glycyrrh. rase ana ʒ ss. sumaria virid. m. ii. fœniculi, summit. lupul. end. cicchor. borag. bugloss. acetos. ana m. j. betonica m. ss. fœnic. ʒ iij. ss. frigid. maior. ana ʒ ss. prunor. damasc. num. xv. thamarind. ʒ ss. vuar. passul. ab arill. mundat. ʒ i. iij. ss. besten ana m. x. fiat omnium decoctio, vt artis est, in ferro lactis pro lb. j. ss. Colaturæ addendo syr. de cicchor. cum rhubar. syr. de end. de sumaria, ex ʒ acch. simpl. an. ʒ ss. vno. cum ʒ j. ss. Specier. diarhod. abb. depreur prius, saccharo adiecto ad saporem. Finito decocto libenter dedissem pilulas, sed senex admodum morosus, & sui cerebri omnino aspernabatur. Oculo inflillabam collyrium album Rhaf. in aqua ros. solutum. Postea de lacte muliebri, & aqua fœniculi utebar; & partem mediam hemicrania affectam primo inungebam cum vnguento populeo. Postea ad maiorem resolutionem, exiguo vnguento alabastrino adiecto: quibus cum dolor nonnihil mitigaretur, amplius me in curatione non retinuit. Verum paucis intermissis diebus, cum dolor hemicranicus reuertetetur, & oculi dolor rursus ipsum vrgeret, denuo suas conuocat mulierculas empiricas: à quibus cum plus noxæ, quam iuuaminis sentiret, coactus me iterum cum Alardo Iuniore medico Coeltunio, qui ex Italia nuper venerat, ad nonum Iunii die vocauit. Pro hemicrania, cum iam inflatio abesset, vnguento alabastrino locum affectum inunximus, & cucurbitulas cum scarificatione (quas nunc admitteret) scapulis apposimus. Quibus & dolor nonnihil sedatus est. Interea cum etiam ex morbi diuturnitate, & in senepituita accesserat, hoc decoctum sumpsit. *℞. betonica, endim. cicchor. fœniculi ana m. j. salvia m. ss. florum stæchad. vniussque flor. ros. ana p. j. sem. fœniculi ʒ i. ss. coquantur in aqua betonicæ & fœniculi pro ʒ viij. colaturæ addendo syr. de betonica, de stæchad. ʒ i. ss. misce pro ii. dosibus.* Deinde cum nunc pilulas admitteret, has nocte media deglutivit. *℞. pilul. aurear. cochiar. ana ʒ i. cum aqua fœniculi: fiant pilul. v. quibus ter aluum depofuit, quamuis tardius; glande**

glande prius aluo irritata hunc in modum. *℞. pul. hiera picra* ʒ i. *diag. pul. colocynthid. ana gran. iii. mellis crudi* ʒ j. *salis exiguum, fiat glans.* Deinde masticatoris vli sumus: sed ab erhinis & sternutatoris ob oculos abstinuimus. *℞. masticis* ʒ i. *cubebae* ʒ j. *piper. nigri* ʒ s. *radic. pyrethri, & corricum rad. cappar. ana* ʒ ii. *puluerisata subtiliter panno lineo includantur*; & fiant tria masticatorio filo constricta, quæ mane alternatim per quartam partem horæ ieiunus masticabat, pituita ab ore defluente. Interea statim à purgatione & cucurbitulis collyrium sequens oculo instillauimus. *℞. aque ros. in balneo maris distillata* ʒ ii. *lactis muliebris* ʒ j. *misce.* *℞. albes epaticæ* ʒ j. *gummi arab. tragacanth. sarcocollæ ana* ʒ s. *turæ preparata, sem. cydon. sumach. parum puluerisatorum ana* ʒ s. *hæc confusa & panno lineo & globuli instar inclusa & ligata*; pendeant in aqua dicta & lacte muliebris; atque expressa, in oculum ter quaterve in die destillantur. Quibus tandem conualuit.

SCHOLIA.

4. **V**lt hic Consulatus, & ex parte matris meæ auunculus, nimium medicamentis medicastrum indulgens; fere excæcatus fuit: quamvis tandem coactus medicorum præceptis uti, conualuerit. Venam huic seni non fecimus: sed eius loco cucurbitule profuere, quamvis tardius in hemisrania eas admiserit. Quibus autem modis curetur ex materia biliosa, iam dictum est, quamvis ubi inueterascit malum, facile aliquid pituitæ concepit. Et ita varianda quoque erat huius curatio pro symptomatum curatione, cum his ophthalmia adiuncta esset. Vide Benedictum Fauentinum præceptorem meum *cap. proprio De Hemisrania curanda*. Qui in inueteratis hemisranciis doloribus materia iam in totum fluxa, venas post aures aperiebat, vel eius loco hirudines admovebat intra nares; cum cautione tamen, ne nares intrarent; vel vena secta potius in naribus, aut setis porcinis sanguinem irritabat. Melius tamen in sede hæmorrhoides admotis hirudinibus aperiebat. Si adhuc malum resisteret, humorem rursus coquebat, expurgabat medicamento proprio humorem & familiarem attrahente: & si topica, de quibus iam satis dictum est, non iuuarent, nec dolorem tollerent, ad vitionem & cauterium veniebat. De quibus ad longum eundem legere poteritis, interim aduersione semper adhibita symptomatum, quæ hemisranciis doloribus adiunguntur; ut in exemplo sequenti clarius elucescet.

OBSERVATIO LXI.

De Hemisrania cum quartana per abscessum auri terminata.

1. **G**ertrudis Nanni amita mea, septuaginta annorum, monocula (oculo enim orbata fuit ex febre acuta, cum in Italia studerem) mense Octobri anno 1554. incidit in hemisranciā in parte sinistra, adeo vehementem, ut neque dormire neque comedere posset: ita ut de abscessu auri metueret: nam surditas autem sinistram occupauerat. Laborabat similiter & quartana, quæ per duos menses iam perdurauerat. Ad eam acciti decoctum capitale præscripsimus cum syrupo è fumaris, & è stæchade: cui postea adiunximus folior. senæ ʒ vj. Quo die infebrecitationis utebatur, & modo bis, modo ter aluum quocidie deponebat; facilis enim solu-

tionis erat. Mox cucurbitulas cū scarificatione scapulæ admouimus, ut vicem phlebotomiæ in vena la supplerent, quæ ex morbi longitudine imbecillior quoque euaserat. Cæterum cum hoc negotiū mulierculis nostris committitur & non tonsori, met auctoritate præter nostrum mandatum, ad pollicem admouit, ita ut in syncopen ægra incidit. Ad quam subito vocatus, frictions leues adhibui, aqua digitis intinctis in faciem aspersa, & modicum vini, saccharo perlato admixto, propinans, ad se rediit, & à syncopa leuata est. Cæterum remanente dolore ingenti ac febre, etiam vngilia accedente, sinistram capitis partem mane & vespere vnguento sequenti inungi mandauimus. *℞. vnguenti alabast. olei chamomelini, anethi ana* ʒ s. *misce.* & quia dolor in parte sinistra vsque ad verticem ascendebat; sacculum imposuimus ex floribus chamomillæ, meliloti, betonicæ, concinnati. At dolore magis urgente circa aures, cataplasma sequens admouimus. *℞. rad. althæe mandat. ʒ i. s. folior. maluæ, meliloti, chamomillæ ana m. s. coquantur ad mollitudinem, pistentur, adde pulueris cumini ʒ j. s. butyri recentis q. s. pro cataplasmate.* Cum illud autem posuissim, non diu post ruptus est abscessus, pure ab aure emanante, ita, ut quartana hoc modo soluta fuerit. Ad materiam tamen incisionem & attractionem guttam vnam atque alteram olei amygd. amar. auri subinde instillabam. Verum cum nondum ex toto sedaretur hemisrancia, ob copiam materiam, uti coniciebam ex grauitate capitis, post mediam noctem sequentes pilulas exhibui. *℞. pilul. cochiar. aurearum ana* ʒ s. *cum syr. è stæchade, fiant pilule tres,* quibus quies aluum deposuit: nam debilis septuagenaria facilis solutionis erat, ut antea dictum est. Quatuor deinde diebus interpositis præcepi, ut denuo ex decocto senæ caperet. Deinde coepe sub cineribus coctam & contusam, adiecto oleo amygd. amar. implasmi modo, auri imponebā. Et hoc præsidio multa materia purulenta ab aure defluxit, & quod dictum mirum, dolor ille hemisranciæ ex toto sedatus est. Sed postea leuem quandam dolorem sentiebat in occipitio: qui etiam sede affecta inuncta cum vnguento alabastri, & oleo chamomelino simul mixtis, cessauit. Verum non diu post rursus dolor autem excepit. Tunc decoximus flor. chamomillæ, & arthemisiæ in aqua & ut vaporem huius recipi, ab aure fluere huic decocto addebam maluam, melilotum, ficus, radices althææ, & liliorum & huius vaporem rursus in aures recipiens, materia fluxibilior facta est, & commodè emanabat, & dolor sedabatur. Mox, ut pus magis exiret, auri imponebam oleum amygd. amar. cum mucagine se-minis lini extracta cum malua, cum bombace; & optime se habuit. Non diu post, nescio cuius mulierculæ consilio, crustam panis nigri torrefactam, ac aceto aspersam, cum auri subinde madenti adhuc admouisset, dolor iterum rediit, qui sub vespere intendebatur vna cum febricula inuadens: quamvis à quatuordecim diebus nullam febrem amplius sensisset, atque hanc ob causam à priore curatione manus missus, denuo accitus fui. Crustam panis illico amouebam, & eius loco althææ radicem coctam & contusam apposui, & statim dolor leuari cepit. Interim auri quoque sequens cataplasma imposui. *℞. foliorum maluæ, althææ, flor. chamomillæ, meliloti ana m. j. rad. althææ mund. rad. lilior. alb. ana ʒ i. s. coquantur ad mollitudinem, & pistentur adde seminis cumini pul. ʒ j. butyri recentis*

recentis q. s. fiat cataplasma. Hoc vix admoto, dolor cessauit, & sanies rursus effluere cepit paulatim, febricula etiam illa cessante. Interim ad cerebri roborationem, mandabam, ut saluam, maioranam, flores rosæmarini, in ceruicia sua, quam consuecta erat bibere, decoqueret, cuius colaturam saccharo dulcoratam, nempe scyatū vnum bis in die bibebat. Postremo cum materia quadam descendebat à capite per modum cataractæ ad oculos, ut etiam nares occluderentur, grauitate etiam quadam in capite persistente, cum ad xi. diem Nouemb. peruenissemus, has pilulas sequentes dedimus. *℞. pilul. de agarico, cochiarum aurear. ana* ʒ s. *cum syr. è stæchade, fiant pilul. v. ex quibus habuit sedes copiosas cum maxima al-leuiatione.* Post operationem harum pilularum loco lotiui caro exigua, & adhuc semel excreuit, febre non amplius redeunte, & sanie ab aure bene effluente: ita ut perfecte nutu Dei, quamvis vetula, sanata sit.

SCHOLIA.

Post abscessum ruptum pure emanante, febris quartana, & dolor hemisranciæ, recte cessauit, iuxta illud Prognosticon Hippocratis: *Quum parte aliqua caput, aut circum circa dolet, si pus vel aqua vel sanguis ex naribus, ore aut auribus exit, scire licet malum solui.* Quemadmodum & huic meæ amitæ contigit: & ideo cum videtetur malum ad abscessum conuerti, suppuratione & dolorem mitigantia præscripsimus quibus non solum dolor aurium & hemisrancia, verum & febris quartana cessauit, rupto abscessu, & pure exente.

OBSERVATIO LXII.

De Galeata passione, Oui & Clauo.

Sophia Gerardi, vxor Ioannis Neoburgij Amiatæ vxoris meæ, frequenter Galeam (vel galeatam passionem, ut Barbari vocant: alij ouum appellat) incurrerat, ita ut totum fere caput tanquam galea compressam, per intervalla doleret, adeo vneque strepitum neque clamorem ferre posset. Huic quietem imperauimus, & ut remediis quidem aptis, tum victus ratione commoda vteretur. Quoniam cum illo dolore consenuerat, & ultra septuaginta annos vitam protraxerat. Referbat se ab illo dolore diuturno & consuetum plurimum subleuari, si possum frigidum, crudumque in fine mensis comederet, nullo deinde alio cibo superingesto. Id cum vapores humorum à ventriculo ascendenti ad caput valde reprimat, verisimile est, hoc plurimum iuuasse malum tanquam à ventriculo ortum. At famula mea sæpius in clauum incidit, cui profuit missio sanguinis, deinde purgatio frequens cum pilulis cochii & aureis: si in vere prætermittatur, leuissima ex causa modo monopagiam, modo hemisranciā incurreret. Verum vxor mea Bæa Teylingia anno 1572. mense Ianuario cum clauo afficeretur, nempe dolore capitis exiguum partem occupante paulo super supercilia in latere dextro, ac tussi affligetur, post decoctum hyssopi, betonicæ, capill. Ven. vuar. passul. & glycyrrhizæ & similia, has pilulas sequentes post mediam noctem 16. die Ianuarij deuorauit. *℞. pilul. masticinorum* ʒ j. *s. pilul. cochiar. aurear. de agarico ana* ʒ s. *cum syr. è stæchade: fiant pilule quinque.* Quas licet magnas quum

deglutisset, febris aluum deposuit, & à dolore liberata est.

SCHOLIA.

Differentiæ doloris capitis quibusdam sumuntur à similitudine, qua specialem quoque capitis dolorem inferant: sicut est Nux (ut dicebat Arulanus) Ouum, Passio Galeata, quæ etiam significant dolorem consuetudinariam ab omni fere causa excitabilem. Galeatam passio, in Passio Galea, quæ Tornamira supra Rhalem, dicitur à Galea, quod totum caput ad modum galeæ comprehendit: alij Galeam appellant, & cum totum caput circumdet, etiam ad cephalgiam idem pertinere ait, si sit diuturnus; si minus diuturnus, ad cephalalgiam reduci potest: hinc etiam quidam de ea proprium caput non fecerunt, quamuis illi, qui inter neotericos praxin scripsere, de aliis iam dictis doloribus, mentionem faciunt. Ita Valescus, Dolor quidam est, qui vocatur Galea, qui est parvus tendens in magnum, in quo infirmi non possunt sustinere vocem, nec sermonem, nec splendorem, nec motum, sed amant quiescere in obscuro loco; & quidam putant se mallo percuti, & sentiunt extensionem, & quasi fracturam vsque ad oculorum radices. Hæc eadem signa à Græcis ad cephalgiam referebantur prius. Ouum vero (ut idem scribit Valescus) dicitur ad similitudinem oui. Cum autem Soda, ut dictum est prius, apud Arabes dolorem capitis significat in genere: ita apud Græcos præter cephalalgiam & cephalgiam, de quibus diximus. Alij adhuc addunt tria nomina doloris capitis, cephaloponia, hemisranciā & monopagiam: quibus nonnulli & quartum nomen addunt, nempe clauum. De hemisranciā iam satis dictum est, quod mediam occupet capitis partem. Monopagia vero dicitur, quasi vnâ partem capitis tenens. Sic Garyopontus antiquissimus medicus lib. i. cap. de Monopagia, inquit: Si cholera rubra & sanguine mixta vna pars capitis in acutum dolorem venerit, monopagiam Græci dicunt. Sub hac specie potest referri & hemisrancia, dimidia pars capitis dolens, Galea quoque nux & ouum & clauus. Clauus autem iuxta Tornamiram est passio in parua capitis parte & communiter est supra oculum in supercilio, & videtur eis, quod clauo seu terebello perforantur: fit à materia acuta, cum portione ventositatis interclusa in pellicula exteriori, supra cranion (Græci pericranion vocant) vel in interiori, infra cranium. Ita quoque, Valescus inquit dicitur ad similitudinem clauus ferrei, quia videtur, quod clauus aliquis in parte capitis figatur, & ut plurimum hæret supra vel prope supercilia. Si enim (idem inquit) in aliqua parte capitis dolor hæreat, appellatur clauus; & tunc vulgares dicunt, quod fascinati sunt, quoniam videtur eis; quod clauo aut acu pungantur. Caput de Vacco, cum de dolore capitis legeret, dicebat: quod Arabes appellabant ouum, Galeam, nihil aliud esse quam Græcorum hemisranciā, quam & Arulanus Hemipagiam vocabat. Et si forte ouum dicere velimus non ad similitudinem armorum, sed ad similitudinem oui gallinæ, & ita vnam tantum partem capitis occupat, uti & clauus, quæ ad hemisranciā referre poterimus. Cephaloponia nihil aliud est, quam poena seu dolor capitis, & ad cephalalgiam referri potest, ex iisdem enim causis oritur: vel si poena aut dolor sit durans ex iisdem causis, quibus cephalæa aut hemisrancia. Est autem cephaloponia aut fore eodem Garyopontio c. 2. De cephaloponia, capitis dolor commoto cerebro ac tempore aliquando quidem magnus, aliquando quidem parvus. Apprehen-

K k iij dimus

dimus hunc ex tardo dolore capitis, temporum ac frontis, quem Græci *Crotaphion* dicunt. Cæterum cum de nominum capitis dolorum significatione scholio Obseruat. primæ huius libri abundanter egerimus, licet horum nominum sint diuersæ significationes, rerum tamen significatarum iisdem auxiliis curationem perficiemus, ut recte *Benedictus Faentinus præceptor meus* dicebat: & sic galicam & ouum atque clauum, ut cephalicam curabimus: quod & *Arculanus* confirmavit. Secundum tamen varietatem causarum, à quibus pendet, eadem (ut etiam de hemisrania dictum est) exhibenda, & admouenda. Ita ut non opus sit ad longum curationem repetere, cum ex Obseruationibus præcedentibus, tum Scholiis, ex ipsa satis nota est.

OBSERVATIO LXIII.

De dolore capitis in occipito hærente, cum variis symptomatibus.

Petrus Saffius Alcmarianus, Nauta, postea & Pistor, quem alias ab epidemiali dysenteria curauimus, Anno 1557. in autumno, in capitis dolorem diuturniorem in occipito hærentem incidit, qui deinde per totam hyemem cum stomachi dolore, ac eiusdem imbecillitate perduravit. Nam sumpto cibo ventriculus subinde valde dolebat, & vertigines cum oculorum obscuracione aliquando incurrebat, & tandem dolore in occipito permanente, etiam nucham occupante, memoria etiam debilis prædictis accidentibus accessit. Pro omnibus his malis depulsandis varia remedia machinati sumus: & pro minoratione materiæ pilulas alephanginas dedimus, deinde decoctum præparans sequens. *℞. corticum feniculi, apii, petroselinæ, ana ʒ ss. betonica viridis, saluæ, maioranæ ana m. j. capit. Ven. menthæ rub. absinthii Rgmani ana m. ss. sem. feniculi, anisi ana ʒ ii. sem. caribami, se. coriand. præpar. ana ʒ j. vuar. passul. ab arill. mund. ʒ j. vuar. corinthiac. ʒ ss. fiat omnium decoctio in aqua communi, & betonica, in duplici vase ad lb. j. b. expressioni adde syr. de saccharide, de betonica, mellis ros. colati ana ʒ j. oxymel. simpl. de absinth. ana ʒ ss. misce, capiebat bis in die. Visus vero (quia materia frigida) extenuante utebatur. *℞. pilul. aggregat. pilul. hier. a. simpl. Gal. pilul. cochlear. ana ʒ j. pilul. anreæ. ʒ ss. cum syr. de saccharide ʒ iij. fiat pilul. vii. dentur post mediam noctem: quibus octies aluum deposuit, cum maxima alleviatione. Deinde iterum ad decoctum superius scriptum peruenimus, adiecta ʒ j. folior. senæ, & ʒ ss. polypodii quercini, & epithymi ʒ ii. ex parte enim ad melancholiam tendebat: inuenta quoque dosi seminis carthami ad ʒ ss. Eoque decocto finito capiebat duo cochlearia syrupi de betonica. Deinde rursus adhuc semel exhibitæ sunt pilulæ ultimo descriptæ, & egregie cum maiori alleviatione ventrem deturbarunt in homine robusto. Postremo vero omni mane capiebat cochlear vnum ex mixtura sequenti. *℞. specier. diarrhod. abb. ʒ j. pul. rad. acori veri, pul. rad. pæoniæ ana ʒ ss. syr. de saccharide, syr. de betonica, de mentha ana ʒ ii. misce. Occiput vero & nucham inunximus oleo costino, & oleo chamæmelino simul mixtis. Atque his remediis subinde reiteratis, atque hac mixtura præcipue innouata tandem hic æger bene habuit.***

SCHOLIA.

Dictum est prius dolorem capitis in occipito hærente, magna ex parte ex materia frigidiore: quæ si ad nucham tendat, nervus debilitat & apoplexiam & paralytin minatur, & memoriam labefactat: Nam cerebro male affecto, capitis dolores, phrenitides, deliria, lethargi, carus, vesanus amor, furor, vertigines, apoplexia, comitialis morbus, nervorum distentiones siue spasmi, resolutionesque oriuntur, mens stupet, memoria deficit, lingua imperfecte loquitur, imo succedit, aliquando obmutescencia, visus hebetatur, aures surdæ fiunt; odoratus amittitur, inde destillationes, grauedinesque oriuntur; de quibus omnibus suo loco dicturi sumus. Vbi enim non expurgatur cerebrum per suos canales excretorios, illa, quam in posteriore capitis parte coacervantur, ut minus exonerari possent, facile ad nervos de fluminate & nucham; vel suo frigore densando granissimos affectus inducunt. Cum autem hic & vertiginosus esset, syrupus quidem magistralis de betonica; non autem communis, qui in officinis paratur, hic nobis utilis esse videbatur; quia cerebrum roborat, & præcipue ad vertiginosos facit, & vitis oculorum, tum capitis ac cerebri occurrunt, quod subscriptio declarat. *℞. succi betonica ʒ vi. saccharide ros. arab. saluæ, hyssopi, feniculi, chamæd. vera, ana m. j. menthæ, chelidonia, summitatum fragaria, & rismar. origani m. ss. caryophyll. cum totom. j. b. rad. pimpinellæ vera, videlicet saxifraga (in locis arenosis nascitur. vulgo beuernele dicitur.) ʒ xvi. rubia tinctorum ana ʒ j. balsami seu costi nostri vulgari, scilicet lauri, polii montani (serpillum auctor capiebat eius loco) ana p. j. sem. anisi, feniculi, petroselinæ ana ʒ ii. præparentur omnia artis ratione, incisione & contusione, & coquantur in sufficiente quantitate aque puræcurrentis. Deinde *℞. decocti colati & depurati lb. iiii. cum saccharo albisimo rursus bulliat, donec ad syrupi consistentiam pervenerit: quibus incoquantur in panno lineo raro ligatæ species sublequentes pro aromatizatione. *℞. nucis muscatæ, cinamomi, cububarum, caryophyllorum, ana ʒ j. b. calami aromatici, ʒ iiii. croci ʒ ss. misce, fiat syrup. secundum artem. Descriptione hac utebatur. Quirinus medicus Dordracenus nostri amantissimus. At alius syr. rufus est de betonica apud omnes alios in vltimo quo nos semper utimur, quem semper quoque innotelligimus in aliis Obseruationibus nostris, quando eo vti sumus. Qui ita paratur. *℞. betonica viridis, m. j. rutæ, chelidonia, fragaria, enfragia, leucisii, pulgii, chamæd. rorismarini, origani, foliorum lauri, saluæ, hyssopi, liquiritiæ, rubia tinctorum, caryophyll. lata, id est, sanamunda, ana m. ss. sem. laetæ, anisi, anethi, ameos, petroselinæ ana ʒ j. b. florum ros. borag. ana ʒ j. fiat ex ipsis decoctio, & cum sacch. albisimo ut artem est, fiat syr. Absoluimus igitur omnes capitis dolores; siue ad Cephalalgiam, siue ad Cephalicam, siue ad Hemisraniam spectarent; & ideo si hunc dolorem in parte vna occipitij hærentem etiam ad clauum seu monopogiam referre libuerit, miniperinde est; cum idem dolor curetur ut Hemisrania. Hic tamen, pro ratione symptomatum, & quoque eligere decretum fuit, quæ ad vertiginem & memoriam iuuandam facerent. Tempetivum est, ut hunc librum nonum finiamus, cum de doloribus capitis tractatum absoluerimus, & ea vitia; quæ circa partes caput inuoluentes, spectabant, pertractauerimus, ut sic aditus fieret ad partem****

Finis libri noni.

OBSER.

OBSERVATIONVM ET
CVRATIONVM MEDICINALIVM

Liber decimus.

DE CEREBRI MORBIS.

OBSERVATIO I.

De Phrenitide.

THEODORVS Petri, vir crassus, obesus, & maxime carnosus, ex parte temperaturæ sanguineus, cui tamen portio pituitæ aderat, annos triginta octo natus; qui in platea Sacerdotum dicta Alcmariæ commorabatur. Hic Amstelrodamo domum rediens, ubi per tres continuas noctes, apud conciliatores in contrahibus, quum symposia libera forent, diuersis, crassis, & tortibus ceruisiis, & vino sese impleuisset, atque sine somno degisset, phrenitide cum perpetuo delirio correptus est; ac febre continua, quæ huius soboles esse solet. Ad hunc mense Martio, Anno 1547. cum decumberet, in nocte accitus fui: quem cum blande admodum allocutus essem, magno periculo fere ac meo damno, ex lecto exiliens in me quodammodo irruisset, nisi eundem hominem rotes, qui tunc præsentibus erant, in lecto vi detinuisent. Huic autem (vix hoc malum exigit) cum sanguinem libenter detraxissem, admittere noluit, quare epithema seu frontale ex aqua endin. plantag. ros. ana ʒ j. olei ros. ʒ vi. aceti ros. ʒ ss. fronti admodum iussimus cum panno lineo inculcato & expresso: at æger in mille partes illico disceperbat. Mane redeuntes ægerime ad sectionem venæ, mulierculis ineptis dissuadentibus, me atque chirurgum præsentem suadentibus adductus est, ita ut glande prius sequenti (*℞. pul. hiera picra ʒ j. b. trochisc. de agarico ʒ ss. diagr. ʒ iii. salis parum, mellis q. s. fiat suppos.*) aluo faeces reddente, paulo post vena cephalica secta fuit, sanguine nigerissimo & calidissimo exeunte, fascia striatæ vulneri alligata, ne eam æger auferret vel diligeret, astantibus, ut eius rationem haberent, diligenter præcepimus. Nocte vero subsequente, ut somnum conciliaremus, tempora inunximus linimento sequenti: *℞. olei mandrag. papaneris ana ʒ ss. opii thebaici ʒ vii. croci ʒ ii. misce. Potus erat aqua hordei, quamvis mente captus, parum aut nihil bibebat. Cæterum post venæ sectionem febris multo mitior videbatur, delirio tamen perferente, cum quodam furore & mania: ita ut prorsus nulla medicamenta tam intus assumpta, quam extra admodum admitteret. Imo nepotum quidem sumere voluit: unde neque illi aluius soluebatur; imo faeces detinebantur, ita ut clystera iniecissemus, modo admisisset. Fucio igitur opus fuit, & sic quarto die in homine robusto solutium satis forte, ac vehemens, præscripsimus, illo inscio: quod eo tempore etiam sub noctem,*

cum sitiret, dedimus in hac forma. *℞. electuarii de succo ros. ʒ ii. diaprurni solutivi ʒ j. b. diaphanici, (quia propria natura ex parte pituitosus erat, & febris minus vehemens videbatur, & quamquam deliraret, phrenitis non omnino exquisita cernebatur) ʒ ii. diagridii ʒ ii. aquæ betonice, aquæ lactucæ, fumariæ, buglossæ ana ʒ j. misce, & fiat potus. Cum autem hanc potionem sumpsisset, præceperam ut diligenter ab adstantibus virisque forissimis custodiretur. Per totam autem noctem sequentem in furem quodammodo agebatur, inquietus permanebat, medicamento non operante: tandem in diluculo vi sese à manibus custodientium dissoluens, caligis (quas exuere prius non potuerant adstantes, ob delirium) tantum vestitus, thorace quoque indutus, absque pallio, discalceatus foras erupit, & furibundus summum templum ingressus, tanquam maniacus, sub concione, cum quadragesima esset, cum multorum confusione hinc inde discurrentium, magnam turbam concitauit. Eodem autem tempore cum ipse met in concione essem, & hominis furibundi vocem clangosam audirem, atque eundem furore percitum spectarem, illico clam me ex templo subduxi. Nam phrenetici, aut maniaci præsentia, medico periculosa est, si non stricte custodiantur. Memini equidem præceptorem meum in Italia, à ponte in flumen per ægrum suum melancholicum furibundum, deiectum fuisse: & nisi famulus & alij præsentibus fuissent, vix ex aqua euasisset. Sic & noster æger prima nocte, quum ad illum delirantem & furibundum euocatus essem, atque me ad ipsum accedentem, longa tunica indutum cerneret: Non fero, inquit, istos sacerdotes tunicatos: atque simul erumpens ex lecto, me pertere videbatur, & in me irruisset, nisi pedibus celer, atque inuenis tunc adhuc existens, ianua post me oclusa, ex adibus foras euasisset: neque redire volui, quin ipsum arctissime in lecto adstantes robusti continuisent. Venit etiam tunc mihi in mentem casus haud dissimilis priori, de quodam Ioanne Bekestenio Harlemensi phrenetico, quem Ioannes Teyngius medicus Amstelrodamenis, eo tempore insignis anno 1531. in curatione, cum aliis præstantissimis medicis habebat; qui ex phrenitide in furem versus domo erupit, cum neglectum à ministris haberetur, ac sese in aquam præcipitavit, & nisi ad fuissent quidam præsentibus, qui hominem phreneticum & furiosum ex aqua traxissent, eadem aqua suffocatus fuisset. Sic etiam in Hagha-Comitis Matrona quadam puerpera phrenetica, cum ab obstetrica, tum aliis minus custodiretur, & solasset, de lecto surrexit, & per fenestram saltans, misere obiit. Quibus exemplis docemur, ut phrenetici nunquam soli absque diligenti custodia manere debeant. Cæterum noster æger, cum ita templum ingressus, quemadmodum dicere cœperamus, tandem per fratrem, qui illū sequebatur, blandis verbis illectus, à templo deductus*

ma sumuntur; cum sit functio deprauata. Atque tres numero sunt: sic dicente Aëtio, Phrenitidis plurima differentia sunt, tres tamen peculiariſſimæ, aut enim imaginativa solum facultas laſa eſt, ſeruata ratione, & memoria: aut ratio tantum inturia afficitur, ſaluata imaginatione & memoria: aut ſola memoria ſoluatur, imaginatione ſimul & ratione corruptis. Semper igitur ſecundum Aëtium memoria ſeruatur. Quod ſi vero memorativa viſ, inquit, (quæ in occipite cerebro affecto) deperditur, cum ea plerumque reliquæ duæ deſtruntur: nam quibus imaginatio laſa eſt, recte iudicant, ſed deprauate imaginantur; ſicut offeſſatione, ex aduerſo recte imaginantur, perperam iudicant. At quibus memoria violatur, præterquam quod nihil præteritorum meminerunt, etiam ſere neque recte imaginantur, neque iudicant. Hic tamen dubium oboriri poteſt, cum in memoria oblata, vna pereat & ratio, & imaginatio, & quod in phrenitide memoria non lædatur, id videtur quidem falſum eſſe; cum plerique in phrenitide memoriam oblataſam habere videantur; nam petentes matulam, vt mingant, minge- re obliuiſcuntur. Sed hic animaduertendum eſt Aëtium optime dixiſſe, ac ſermonem eſſe de læſione principum facultatum, quatenus ex propria ratione læduntur, vt dictum eſt prius, & non ex accidenti. Nam memoria propria ratione in phrenitide, vt Capo de Vacca etiam ſentiebat, lædi non poteſt. Si enim ex propria ratione lædatur, id neceſſario contingit ob frigidiſſimam, vt in lethargo. At frigidiſſitas in phrenitide non habet locum. Si memoria igitur lædatur in phrenitide, id contingit ex accidenti, ob vapores maxime copioſos, qui cum vehementi impetu eleuantur ad caput, vt interim plura ac innumera phantaſmata offerantur memoriæ. Ideo accidit, vt memoria actionem ſuam explere non poſſit, idque per accidens: ſecus vero eſt de cæteris facultatibus. Sic etiam Donatus. Euenit autem interdum, vt illa ſeruetur memoria; interim vero vt ſimul cum ea afficiatur: At non propterea ſic temere in Galeni doctrina aſſerendum eſt, has functiones in diuerſis cerebri partibus perſici: cum & vna lædi poſſit, altera illaſa permanente, quamuis Aëtius ex Poſſidonio illud ſentiat, cum valde alienum ſit ab eius ſententia: vt in quodam compendio longiori diſcurſu idem Donatus oſtendit. Sed de his prius dictum eſt, alios aliter quoque ſentire: cum aiunt, cerebrum ſecundum anteriorem partem mollius eſſe; poſteriorem vero ſiccum, & valent ad memoriam, & ratione molliſſimi iudicio. Id quidem verum eſſe in pluribus fatemur: ſed poterimus idem argumentum retorquere, ex Galen. 4. De locis affectis 2. maximum eſſe conſenſum mutuo inter ventriculos, ſecundum illos quoque, qui inter ſe diſtinctos eſſe volunt. Hoc cum ſit, hinc iure ſit, quod cum aliquis habet humidum & molle cerebrum, ſecundum anteriorem partem, ratione cuius pollet iudicio: rationi conſonum eſt, vt hæc molliſſies communicate partibus poſterioribus; hinc ſit, quod cum quis polleat iudicio, careat memoria. Si accidat, vt excellat memoria, ratione ſiccitatis poſterioris partis cerebri, fiat etiam vt communicate anteriori parti, vnde iudicium non adest. Hinc raro accidit, vt homo iudicio & memoria ſimul excellat. Accidit tamen interdum, quando non eſt adeo inſignis diſpoſitio in vno ventriculo, vt etiam alteri non communicate, vt actio vnius facultatis alteri præualeat. Ex quibus dictis volunt principes facultates ſedes diſtinctas habere. Contra hos vide alia argumenta Iacchini & Montani in commentis ſu-

Curraro acci-
dat, vt
homo memo-
ria & iudi-
cio ſimul
excellat.

De Cerebri Moribus,

pra Rhaſem. Vbi enim in principio leuè malum eſt ex vaporibus elatis in cerebrum, facile perit imaginatio, vt in ſuſſu oculorum, modo muſcas, modo ſeſtucas videre ſe putant. At vbi malum modo ſeſtucas videre ſe putant. At vbi malum creuit etiam ex leuiori intemperie cerebri, tunc tollitur cogitatio. Et ſi hæc leuis eſt, tollit ratio- nem imaginatione illaſa. Si vero maior eſt, ratio- nem lædit ſimul, & noxam minorem auferre vna nempe & imaginationem. Differentia vero, quæ ex cauſa deſumi poſſunt: ab immediata, nempe quæ ab intemperie calida & ſicca cerebri, quæ in habitu eſt, phrenitis illa à Gal. 1. Propter tumultuoſa dicta; non heſtica. Si intemperis heſtica in habitu, ſi citra tensionem, eſt phrenitis heſtica, quæ nondum ad ſtatum peruenit. Si cum tensione eſt ea, quæ ad ſtatum peruenit, nulla ſpes ſalutis eſt. A cauſa vero mediata, quæ erat inflammationis vel modum generationis. Si materiam, dicimus cum Capo-de-Vacca dependere vel à ſanguine biliſo vel ſanguine atrabilario. Si modum generationis conſideremus, dicemus inflammationem fieri per viam tranſmiſſionis vel attractionis. Et ſic percurramus præcipuas differentias; & quo ad communes, ſecundum eos, qui phrenitidem compoſitum vitium eſſe volunt, & nunquam ſimplex, quia ſemper habet locum intemperies calida, ſicca, & febrem adiunctam: quæ licet ſit ſymptomatica, eſt tamen meritis per eſſentiam cor affligens. Ideo eſt vitium nouum & non antiquum, quia diu non poteſt durare; & eſt ſolubile, ſed vt plurimum ad malum. Eſt etiam vehementis propria ſua natura, cum magnus in ea ſit lapſus: & ratione partis præſtantis, cum cerebrum ſit affectum. Eſt quoque vitium mali moris, continuum, acutum. Acutum quidem, & non peracutum, cum ad 14. diem vel 20. extendatur, quamuis in ardentibus febribus 6. die vel 7. perimat. Vide Gal. 1. Epid. ſect. 2. commen. 76. Næque eſt vitium totius corporis, niſi ratione febris, ſed cerebri per eſſentiam in ipſo cerebro atque membranis. Sed hæc omnia faciliſſima exemplis euadent.

OBSERVATIO II.

De phrenitide in iuvene biliſo macilent.

Iuuenis biliſus, macilentus, canicula æſtuan- te, vigilis continuis præcedentibus, cum bilem ſtutam immoderatus exaltaſſet & plus æquo aduſtam in cerebro coaceruaſſet, ac ſomni turbulenti præceſſiſſent, tandem in phrenitidem valde grauem lapſus eſt. Præceſſerant autem ea ſigna, quæ futuram phrenitidem præſagiunt, vt ab aſtantiſſimis intellexi, qualia à Tralliano referuntur. Ager enim exiliſſet, & ſomniorum imaginationibus interdum detinebatur, & ſe futura ſciſe ſuſpicabatur, vt prædicere vellet; obliuiſcebatur quoque eorum, quæ dicebantur: nam cum familiaribus præcipere quadam (inquit idem Trallianus) incipiunt, ad alia conuertuntur eorum, cum ab initio inuoluſi erant, obliuiſcentes. Item, cum reſpondent, ſerociſſes ac iracundiſſes, quam prius appareant: magnam & crebram reſpirationem edunt: pulſus habent paruos & duros: atque occipitio frequenter indoleſcant. Hæc autem, vt narratum ſunt nobis in principio huic adoleſcenti aderant; deinde vbi affectus increuiſſet, vt parum à phrenitide abeſſet, fixis oculis in aſtantes cernebat, eoſque admodum ſqualidos & rubentes habebat: nec non

phrenitis
cauſa
cor-
poris.

Modus di-
gnosendi
ex qua bile
phrenitis
cauſa.

pituita

Lib. X. Obſeruat. II.

SCHOLIA.

Phrenitis (non autem Freneliſ, vt Barbari vocant) vera, ſit, quod ad cauſas primitiuas attinet, ab omnibus iis, quæ bilem exacuunt, vel ſanguinem, & quæ cerebrum plurimum exaltant, vt ſol, ignis; æris, cibi potuſque caliditas, & multi motus ac vehementiores, & quicquid materiam calidam ad caput attrahere poſſet, vt longa mora in ſole, ſtupha, balnea calfacientia, exercitium laborioſum, ira, furor, vehemens cogitatio, vigilia nimia, cibaria calida, vina potentia, cæpe, porrum, allia, & ſimilia. Non fuit igitur mirum, quod vt primus æger, de quo egimus in Obſeru. 1. cum diu vigilaret, ac ſe calido potu impleuiſſet, tandem in phrenitidem incidit: ſic & hic ſecundus æger, de quo nunc agimus, cui canicula æſtuante, multum laboraſſet, & vigilaſſet, ac macilentus foret, in phrenitidem ex bile coaceruata lapſus fuerit; vt pote iuuenis biliſus ac macilentus. Cauſæ vero corporeæ duplices ſunt. Primo antecedentes, vt ſunt humores ſubtiles, acuti, apti penetrare in membranas; vt ſanguis biliſus, bilis rubra, citrina, & quandoque humores aduſti ſubtiles, vt ſanguis eſt bilis dum aduruntur. Frequentius vero à ſanguine, vt Montanus aſſerbat, & eſt benignior. Deinde à bile pallida, rubra ſive citrina; & eſt malignior: deinde ab humoribus aduſtis, & eſt omnium peſſima; cui aſſociatur dæmonium, vt quidam exiſtimant. Auenzoar dicit ipſam poſſe provenire à melancholia fecali 3. Theyſit, & ſubdit, quod licet humores calidi frequentius ſint in cauſa, vt eſt cholera & ſanguis, non ſunt tamen puri, ſed aquoſo phlegmate permixti, à quo cerebrum non denudatur. At Gradus phrenitidis veræ tres cauſas materiales proponit, ſanguinem, cholera citrinam, puram, rubramve, vel aduſtam, quæ ſit à melancholia aduſta, eaque vehementer mala eſt, vt dicitur Auenzoar. Per puram cholera hi, qui Arabum decreta ſequuntur, non ſimplicitatem humoris intelligunt, ſed nullo modo alteratam nec aduſtam: nam bilis ſemper etiam aliquid ſanguinis habet, licet à prædominio ita vocetur. Alij ſimpliciter dicunt, fieri à ſanguine biliſo, vel atrabilario, non modo calfaciente, ſed de neceſſitate extendente. At illi, qui Gracos ſequuntur, volunt phrenitidem exquiritam à ſtuta bile originem habere. Eſt autem ipſius phrenitidis non vna tantum ſpecies (teſte Alexandro Tralliano) ſed etiam multiplex. Alia ſiquidem ex pallida bile conſtituitur, quæ tunc mitior exiſtit: ſi autem ex ſtuta bile, quæ & multo vehementior, febres quoque maiores inducit. Iam alia quoque efferata dicta naſcitur, bile ſtuta immoderatus exaltaſſet, & plus æquo aduſta. Ex quibus conſtat amaræ bilis differentia, cum alia ſit pallida, alia ſtuta ſeu ruſa, alia aſtata: & ira ex iſtis tribus, auctore quoque Galeno fiat. 3. De locis affectis, veram phrenitidem oriri conſtat. Et iam facile ex iſdem patet modus dignoſcendi, ex qua bile phrenitis fiat: nam ex pallida bile ſi generetur, mitior ſiquidem erit & phrenitis & delirium & febris: illudque non abſque ratione: nam cum ſeroſo recremento ſtuta bili commiſto, pallidam conſtitui contingat, vt Galen. viſum eſt 10. De ſimpl. medic. facultatibus, non mirum, ſi mitior ea fuerit. Si vero ex ſtuta bile exciteretur, multo vehementior phrenitis erit, febres quoque maiores inducet: cum & ipſa ſtuta bilis propterea colore ſtuta ſit, quoniam pluſculum exaltaſſet.

4.
Cauſa pri-
mitiua.

Cauſa cor-
poris.

Cauſa ante-
cedens.

5.

Lib. 1. c. 13.
De phreni-
de.

Modus di-
gnosendi
ex qua bile
phrenitis
cauſa.

6.

quos strepi-
tus tenet,
tremorem
incurrunt.

tremorem incurrunt, vt comment. 16. Proverb. 1. tales & breui spatio inereunt, vt Philisco euenit, qui sexto die defunctus est. Iam & in phrenitidis linguæ obtremiscentes, malum: 1. Proverb. 20. indicant enim, teste Gal. imbecillitatem facultatis animalis, ex continuo cerebri motu: vnde & lingua contremiscit. Num igitur ex phrenitide æger sit euasurus, ex vniuersali methodo deprehenditur. Hæc autem est, quæ primum vires morbo comparat. Nam magnis vires imbecillæ succumbunt. Quantum vero morbus naturam superet, ex coctionibus & cruditatibus sæpius dignoscitur. Cæterum morem morbi imprimis spectare oportet. Ex eo enim maxime de morbi exitu iudicamus. Hic autem ex superuenientibus symptomatis dignoscitur: de quibus Hippocr. in lib. Proverb. Nam ex speciei natura hoc secundum habetur, quod toto genere lethalis est morbus, id est, ex quo plurimi pereunt. Priuatim vero in phrenitide quædam morem significant, vt flere, & perpetuo studio rixandi teneri: quæ enim cum risu sunt desipientiæ, (inquit Hippoc. 6. aphor. 53.) securiores, id est, minus malignæ sunt. Eas videtur Gal. 6. aph. dicere solo calore fieri, id est, cum cerebrum calore est intemperatum. Nos autem & multos affectus esse dicemus ex sanguine & bile: quocirca & mitiorem morbum, vt de pleuritide testatur Gal. 3. De Crisib. Furor enim ex moracitate magis, quæ sanguinis benignitate temperatur, & tale delirium fit, quale ebriis quibusdam humidioribus fieri diximus. Alij vero hoc modo interpretantur securiores, id est, minus periculosas desipientias; cum nulla desipientia secuta sit, velut Gal. eodem loco exponit, quanquam cum studio periculosiores. Quo fit vt hæc sententia non aduersetur ei, quæ dicta est 1. Prognosticorum. Hoc idem Celsus confirmauit lib. 3. cap. 18. dum dixit, interdum in accessione ægros desipere, & loqui aliena: quod non quidem leue est, neque incidere potest, nisi in febre vehementi; non tamen æque pestiferum est, vt phrenitis. Si antea furore perciti, mox quiescunt, adeo vt ni quis probe aduertat, vere dormire eos existimet; iam mors est proxima. Significat enim debilitatem. Et hoc aliquando vidit Iacchius in Pistorienſe quodam phrenitico. Nam proximis morti diebus, cepit adeo summissa voce secum loqui, vt ab adstantibus non audiretur, perpetuo tamen oculos versabat, & loquebatur, reliquo corpore immobilis. Talis ab Hippoc. 1. Proverb. vocatur obscura phrenitis. Illa vero, quæ cum risu fit continuo, facile secundum aliquos curatur; & sic quæ ex sanguine est, qui est humor domesticus, facili ope naturæ curatur, modo nō sit substantia corruptus; tunc inutilis est, ex mente Gal. 4. meth. cap. 1. neque ad sui naturam reuerti poterit, & hæc insanabilis est. Et, si ob corruptionem in flauam bilem aut atram conuertatur, atque in deterius sanguis processerit, tunc minus phrenitis curabitur. Vbi phrenitis vero adeo excreuerit, vt separet commixturas, & tumor partibus extrinsecis sit communicatus, tunc lethalis est. Et quæ cum fetu & risu simul est, aliquid melancholiæ cum sanguine habet, & lethalis est, iuxta Rhaf. 1. Continentis sic dicentem: Si æger vna hora ridet, & alia plorat, mors inflat; & si in poplite eius aliquid appareat croceum, simile fabæ duræ, superueniente fluxu vel vomitu, sexto die deficiet. Alij idem ex Hippocr. referunt: Si in pollice, vel manu, vel in pollice sinistri pedis, materia venenosa stimulanſ naturam ante coctionem in sexto die, (qui Tyranno comparatur) virgine oppressa ægrum interficit: nam & fluxus & vomitus

Phrenitis
ex sanguine
corrupto, in-
sanabilis.

9.

aus prastinus pro pessimo signo habentur. At in phrenitico recordante suarum alienationum, spes salutis adest, cum cerebrum tunc minus sit oppressum. Sed & non vera, vt ex pulmonia æque pernicioſa & praua vt vera, si in veram permutetur aut in cerebri substantiam, statim perimit. Phrenitis itaque, si sit sanitati restituenda, & sit acuta valde, aut sudoribus id fiet, aut sanguinis largo profusio. 3. De Crisib. Permutatio, vt in lethargum, errore medici, qui plus in lethargio refrigerantibus diu est vsus: non quod bilis humor sit transmutatus, sed quod protracto malo venæ cerebri calore priuatæ, alimentum in pituitam vertant; vnde sensim malum in lethargum vertitur: sed potius succedere dicas, quam conuerti. Huius meminit Galen. lib. De comate ad finem, & 3. Epid. 3. An potius mista erat affectio, & resoluta bile, facti sunt lethargici. Si transeat in lethargum, malum: quoniam lethargus frigiditate impugnablem sibi vendicat, vitæque contumacem: & phrenitis caliditatem, quæ magis amica est vitæ. Vnde si a letargo in phrenitidem est contra fit transitus, minus malum est. Arculanus videtur dicere bonum esse transitum phrenitidis in lethargum magna ex parte: contra quem Guai-netius asserit, vix vnum è mille euadere. Si vertatur in lethargum, facile percipitur à peritis, cum accidentia feruoris remittantur, & oculi minus cauentur, & lacrymæ adfint ob materiam pituitosam, salua copiosiore accedente & pulsa mediocri & magis vndoso. Neoterici, vt Guai-netius, in hæticam & marasmodum verti volunt: illud Iacchius non admittit, nec apud Galen. inuenit legi; cum Galenus dicat ex septo non aduenire hæticam, 10. meth. sed prius ægrum mori- ita & de cerebro dicendum. Non potest enim adeo sicari, quin prius moriatur. Idem & ego cenſeo, nisi forte velis hæticas phrenitides esse (vt Montanus velle videtur) quas prius ab Hippoc. in crate obscuras vocari diximus: quæ etiam lethales sunt, vt hætica à Neotericis. Aliquando vero & in conuulsionem transit facies, exitialis phrenitis; mox moriturus: & tunc signa spasmi aderunt. Et quia hæc conuulsio sequens phrenitidem est inani- tione est, ideo etiam lethalis. Quod si in spha- celum (vt quidam dicunt) permutetur, tunc ni- gredo oculorum occultatur, oculis versus cere- brum attractis; tunc æger dormit resupinus, virtute detecta, inflatur venter ob defectum car- loris vapores crassos exsiccantis, & non resolu- tis; vnde retinentur. Extendantur quoque ossa anhelitu ampliato ob phrenitidis augmentum. Adest etiam tremor membrorum, ob defectum virtutis motiæ, vel iestigatio propter vapores musculos & nervis comunicatos: non desunt, qui ultimo addunt testiculos albos fieri sanguine & spiritu retractis ad caput. Tales vero spha- celis mo correpti, vt 7. aph. 5. habetur, in tribus diebus pereunt. Non desunt & alij qui referunt phreni- tidem in maniam, in demonium lupinum (credo in hoc quod intelligant lycanthropiam) & melancholiam transſerri, tunc febris definit, furore remanente: vt puellæ admodum formosæ mania tandem cor- reptæ contigit, quæ nuda pedibus nescio quot horis furibunda steterit. Et, si in melancholiam transſeat, signa melancholiæ, id est, morbi melan- cholici aderunt. Sed & his addicendum, quibus modis phrenitis terminetur. Si autem æger san- tati sit restituendus, & phrenitis sit valde acuta aut sudoribus id fiet, aut sanguinis largo profusio, vt 3. De Crisib. Si sudor non sit diaphoreticus, per ip- sum terminatur. Verum, si diaphoreticus sit, festina- mors

mors subsequitur. Illa vero nobis spem præbet (vt dictum est antea) quæ continuum risum admixtum habet, magis vero si ipsam phrenitidem fluxus he- morrhoidalis subsequatur: quia causa coniuncta educitur, aut saltem causa antecedens, fouens con- iunctam. At si continua dementia cum vigilia, at- que alius: tum vrina pertinaciter sint compressa, si adfit distensio ac nervorum contractio, syncope, extremam perniciem denotant. Ad loca emuncto- ria cerebri, tum membra ignobilia, conuerſa salu- tis. In maniam, pernicioſa; materia iam adusta. In hæticam pessima, quamvis inducias dare pos- sit. In spha celum, statim occidit intra tres dies, vt dictum est. Cerebro quidem affecto licet dolorem ægri minus sentiant, quam inflammatis membra- nis, at tamen membro nobiliori cerebro existente, repetitam mortem inducit, si cerebrum ipsum le- datur. Si extrema frigeant, vt in omni acuta fe- bre, lethale: vt & his anhelitus interceptus, vo- cis abscisso ob conuulsionem, vel si obliuiscatur loqui, mortiferum est. Ita & vrina destillatio in- uoluntaria, malum præſagit. Vomitus viridis, syn- cope, continua lachrymæ & facum retentio. Si bi- bant aquam, & strangulentur, morti propinqui sunt, anhelitu impedito. Et si ad os in strangulatu spuma fertur, & oculi sint congelati, & facies ni- grescat, & exsiliant tanquam currerent, & demum cadant, spiritibus iam resolutis, moriuntur. Et qui- bus (inquit Arculanus) rixa fortis est, inquietudo continua, & in parietes saltent in phrenitide vera, mortale est. Cur phrenitici fortiores ipsis sanis, quo ad motum, & debiliores quo ad virtutem sensitiui; numquid ob hanc causam, quod in phrenitide ob exsiccationem magis lædantur ner- uorum sensitiuorum humiditate magis perficiantur: Deinde cum & mente læsa dolorem, iuxta Hipp. aph. 6. lib. 2. non sentiunt. De reliquis signis prognosticis vide Arculanum, qui in his enucleandis valde copiosus est.

OBSERVATIO IV.

De phrenitide cum furore ex bile flaua immoderatus exaltata, & plus æquo adusta.

1. Vt admodum macilentus, & atrabilarius, phrenitidem cum incurrisset, & febre arden- tissima detineretur, tempore æstuoso coërceri nō potuit. Hic tamen in principio, malo nondum in- crementum habente, verba hominis sani profere- bat: vnde assistentes illi fidem habebant: ita vt eundem minus in lecto detinerent: hinc in eodem bile magis commota insiliebat, & nisi vicini præsto adfuissent, vix sine periculo ex hominis furibundi manibus euasissent. Ad hunc accitus, præcepi vt eundem fasciis latis vincirent, ne se ipsum, tum alios læderet aut perceret. Clysterem hic liben- ter inieciſsem, deinde venam in brachio secuiſsem. Nam sanguinis detractio, vt Trallianus recte dice- bat, tamquam primum omnium & maximum fu- tura est præſidium. Sed cum manum nec bra- chium porrigere noller, venam frontis libenter iuxta eundem auctorem secuiſsem. Sed amici id nequaquam admittebant: quamvis recte dixerit Trallianus: Sin autem repugnet æger, quod sæpe acci- dit, vt nolit brachium porrigere, omnino conandum tan- dem ex recta in fronte vena sanguinis missionem moliri. Facies autem id recte, si collum artificiose fas- cia læua constringas, vt vas attollatur. Ita namque si feceris, sanguis statim vena secta citra impedimentum cam spiritum erumpet. Ego sane (inquit Trallianus) Pet. Forest. Tom. 1.

magna adeo phrenitis de correptum curam: & nisi multi fortisque famuli eum continuissent, & vinculis vindi- quaque constrinxissent, ne in fronte quidem venam secare potuissem: adeo ferociter agitabatur, om- nique faciebat, quæ insanientes solent: atque si gla- dium habuisset, non paucos, qui ei aderant, ingulasset. Quia vero bis sanguinem detrabere molestum est visum, ideo tantum initio euacuauimus, quantum ei satis erat futurum, etiam si secunda vice iterum emissemus. At mirabile erat, vacatione facta, quam festinaret ex ri- no superbibere. Simul autem astantes etiam asperge- bat, vt risum quoque idem vulgo excitaret. Verum hic quidem celeriter curatus est, alia quoque ratione, ac cura conuenienti ei adhibita. Sic igitur agendum est, si venam in cubito secare non liceat. Hæc Trallianus. At noster æger cum in prima accessione nostra, brachium porrigere noller, secunda nostra acces- sione blandis verbis eo deductus vacationem ad- misit: atque vena secta in brachio sanguis niger- rimus effluxit, mox capiti oxyrrhodino liberalius adhibito, iisque adhibitis quæ vigilias exscinde- rent & somnum ægro accerlerent, quod solum & maximum est delirantium & cuiusvis morbi remedium, tam per vñctiones, loriones, & medio- criter somnifera intus exhibita, quale est diaco- dion, hic breui restitutus est. Sed à valde narco- tics (quæ periculosa semper sunt) abstinuimus. In- terea iussimus etiam ab initio, vt amici nonnulli admodum familiares ei assisterent, vt etiam incre- pantes ipsum, propter ea, quæ faceret, reuerere- tur. Neque vero domesticus, aut cognatus, cuius causa aliquando tristetur, aut cui irascatur, ingre- di debet; quippe hoc irritare ægros, & commoue- re solet; & vt valde perturbetur, manifestam præ- bet occasionem. Sed nec amici frequentes & co- pioſi ad eum ingrediantur: quippe turbam tantum ei excitant: præterea aërem quoque crassum effi- ciunt, frigidos emittentes spiritus. Et ita nos quo- que hominum turbam neitiquam cubiculum in- gredi permittimus; amiculos quoque admittimus, qui ægrotum solabantur: & si quid mentis inesse conspicerent, paucis blandisque verbis compelle- rent; & si opus videretur, etiam auctoritate, præ- cibus, aliquando etiam minis, probis eum reuo- carent, castigarent, terrefacerent. Picturas in cu- biculo omnes amouimus, & nec aulæas, nec quic- quam vario colore distinctum ibidem admittimus. Hæc sensitiuos spiritus fatigant, & animale facultatem perturbant. Cibus huic fuit hordeum discoctum, & cum aliquot purgatis amygdalis contusum, & per setaceum eliquatum, cremorq; ptisanæ ad vnguem coctus, utpote qui humectat, refrigerat, & sine siti hominem seruat. Licet multi ne nomen huius (vt dicebat Trallianus) libenter audiant. Ipsi vero exhibere oportet avenæ cre- morem, aut ex tritico virenti forbitionem, quæ chidon Græce dicitur. At si in totum forbitiones auersentur, panem in aquam calidam intingito: non minus enim quam forbitiones iuuabit. Nos hoc quidem modo panatam, qua tali medici vtun- tur, dedimus. Tandem & elixi gallinacei ius, adiecta lactuca, spinachia, acetosa, vni acerbis, & omphacio, & seminibus mundatis contritis, maioribus distis, cum decocto fursus triticeo & saccharo pro gustu dulcoratis. Iubet enim Alexander Trallianus, vt ex oleis edant intybim, & maluam coctam, in- terim etiam cradam, si caliditas nimium superare vi- deatur, & æger siticulosus, vigilisque admodum prematur. Ita namque adiuuabis: præterea etiam magis, si lactuca semina, cucumerum medul- lam, & peponum exhibeas. Vbi concoctio appa- rebat, etiam secundum eundem pisces admittēbā, I. l. iiii vt

ut erinaceum & pectines, quibus adiungebam parcas, & lucium. Commendauimus & *punica mala*, citria, limones, arantias, cerasa, pruna, acidaque omnia persica quoque, sed rarius. Pro potu ceruissam tenuem concessimus, & prius pisanant communē. At bibere crebrius & paulatim aquam tepidam Trallianus conducere ait; frigidam vero nequaquam: de qua laus in scholio. Quod ad medicamentationem, at leuem, exhibuimus in hunc modum: ℞. syr. ex infus. ros. pallidar. cum rhubar. syr. ex infus. viol. ana ℥ ss. cum ℥ iiii. decoct. prunor. in sero lactis, addendo manna. ℥ j. fiat potio. Postea ad topica deuinentes post oxyrhodinum fronti in principio appositum, caput irrigauimus rosaceo cum modico aceto, idq; tepido, cum in ætate essemus, postea & chamæmelino ex æquo ipsi admixto: quo medicamento Donatus (ut ipsemet refert) illustrem Indicum Piccolhomineum, Ducis Almalixæ, filium, à phrenitide, cum à cunctis medicis esset destitutus, liberauit. Cæterum iam imminuto calore, dolore aliquousque consopito, & vigore morbi iam prægresso, ad embrochas & perfusiones paulatim deuinentus, quæ futuras capitis laxarent & cutem aperirent, ac per vapores ac halitus materiam digerere, ac attenuarent, quæ intra caluā latebant. ℞. storum chamæmeli, meliloti, nymphaeæ, viol. ros. ana p. j. summitatum anethi m. ss. radic. altheæ mund. ℥ j. sem. malua, albae ana ℥ ii. fiat decoctio pro embrocha. Nonnulli quoque commode in fine vtuntur pulmone animantis recenter iugulari, alii & catellis per tergum dissectis, aut porcellis aut gallinacis. Serenus cecinit:

Conuenit hic calidis pecudum pulmonibus apte.

Tempora languentis medica redimere corona.

5. Venit tunc mihi in mentem quod Iason Zircæus medicus insignis, qui in ardentissima febris (ut scribit) cum mentis vacillatione generosi Domini Philippi à Camerage, filii illustrissimi Domini Ioannis à Boslu nondum sexennis, vsus sit agnitis pulmonibus, & in ipsius capite sopita tempestate tubercula multa erumpabant, & facta suppuratione sanescebant. At in nostro quoque agro, cum febris & deliria sese remitterent, circa partes inferiores frictionibus leuibus pro reuulsione vsi sumus, & clysteribus quoque leuioribus iniectis, cum magis ad se redisset, & eos nunc admitteret: tandem & hic, ut alii nonnulli, præter omnium opinionem curatus est.

S C H O L I A.

6. Cognita phrenitide eiusque differentiis, ex iis notis quas nunc diximus, non erit difficile ab iisdem curatiua indicationes educere. Cum etenim hoc malum à cerebri intemperie calida & sicca pendeat, prima indicatio generalis hic oritur refrigerandi & humectandi, & cum addit etiam materia, euacuandi. Interea occurrendum inflammationi eodē modo, ut docet Galenus 13. meth. med. cap. 8. Cum & hoc malū ad inflammationē cerebri vel membranarum pertineat. Verum nunquid hæ indicationes absolui possent, considerandum; plurimi enim moriuntur, iuxta Gal. 1. Protrh. 8. cum in perpetuo delirio & perpetuis vigiliis versentur, licet Alexander Trallianus gloriatur se plurimos sanasse: & nos quoque plurimos sanauimus, & plurimos occubuisse vidimus. Sic apud Hippocr. 1. Epid. 6. & 2. 73. plerique moriebantur, non tamen omnes. Ideo vis differentiarum & symptomatum huius mali spectanda, ut recte sciamus, nunquid in-

dicationes curandi complebimus nec ne, ex signis prognosticis iam prædictis. At quibus instrumentis hæc peragemus, quum & scopi curandi ex natura partis & ambientis aëris conditione sint motura partis? Hinc medici præstantissimi incipientes præsidia à victus ratione & vitæ instituto, omniū primo considerant habitationem, in qua æger decumbit, voluntque ut in ea nec aer sit admodum crassus, neque humidus & frigidus aut nimis calidus, ne capiti meatuum densatio, aut repletio succum perueniat, sed existat temperatus, quo animalis spiritus ipsius refocilletur ac relaxetur. Alii, ut Aëtio visum est, hyeme, ad tepidum æstate, ad frigidum aërem inclinari volunt. At Paulus locum temperie moderatum exigit. Si tamen rei naturam spectemus, cum passio cerebri sit calida & sicca, ut ait, non video cur modis omnibus refrigeranda non sit, ut in febre ardenti. Etenim tum, quia febris magna adest, eo egemus ad cordis refrigerationē, tum quia cerebrum ipsum refrigerandum est ob multam intemperiem calidam. Sed hic sumpta indicatione à morbo ipso, licet aer primo refrigerandus sit, tamen postea, cum intentio est magis resoluendi, tunc frigidus non conuenit. Sic etiam Donatus cupiens hac in re medicos conciliare, dicit, quod aer extreme frigidus etiam in ætate prohibendus sit, de quo Aëtius, & maxime Alexander, voluit intelligere, quoniam & inflammationi denoua sunt impense frigida; eiusque causam densando, prohibent digestionem: nec impense calidus eligendus erit etiam in hyeme, cum inflammationem & irriter, & foueat, ac eius causam adauget. At potissimum modus est ex attracto aëre, qui sponte sua frigidus est, ut primo vere, hyeme quoque per se frigidus, & ideo sic dimittatur calidus, qui si valde calidus est æger, & refrigeria desideret, potius declinet ad frigidum quam tepidum, violis, rosas & pampinis per cubiculum sparsis, si in vere aut in autumno morbus ægrum corripit. In ætate liberius ob febre refrigerare possumus non solum foliis salicum, vitis, aliisque herbis refrigerantibus per pauimentum & circa lectum sparsis positisque. Verum etiam cubiculum irrorare possumus simplici aqua, tum rosata, & fontes lente cadentes struere, & aquas de vase in vas transfundere, tum ea peragere, quæ de febre ardenti diximus, ut linteamina aqua immersa parietibus, pyrapomaque odorifera incisa in cubiculo calathis imposita hinc inde ponere, floresq; nymphaeæ. Sic enim tum humiditas, tum frigiditas conciliabitur, vnde & somnus quoque conciliatur. Quod vero dicunt prohiberi enaporationem, nimis superstitiosum est. Etenim in materia biliosa, plus alterare quam euacuare est animus. Præterea non facile iis cutis densatur, potissimum in ætate, ut vapores remorari possint in capitis æstu: hæc effugere liceat. Sic enim respondet Galenus lib. 10. method. de refrigerio aëris in febre ardente. Verum qui suffumigia ex rochiscis de camphora carbonibus ignitis imposita adhibent, id ego minime faciendum suadeo, cum omnis fumus capiti occurrens phreniticis noceat. Ideo præstat alii velint ægros in lucido aëre versari, alii vero hoc ipsum vetent. Paulus iubet ægros decumbere in loco tum lumine, tum temperie moderato, & variis quibusdam picturis libero. Aëtius vero voluit, quod hi qui ad lucis splendorem respiciunt in-

in lucida domo degunt: at qui ad lucem effertant, in tenebrosa domo decumbant. Trallianus autem iussit aërem magis lucidum, quam tenebrosius eligendum esse, ut æger per huius sensum ad consuetorum perceptionem ac conscientiam perueniat. Verum Celsus, quod ad tenebras attinet, aut lumen, hinc vtitur verbis: Pere vero antiqui tales ægros in tenebris habebant, eo quod ex contrarium esset exterreri, & ad quietem animi tenebras ipsas cōferre aliquid indicabant. At Asclepiades, tanquam tenebris ipsis terribus, in lumine habendos esse dixit: Nam loco lucido sensus occupantur, atque interim mens quiescit. In tenebris enim quietis sensibus mens altis cogitationibus & visis sese exagitat. Sed & hoc fere Græcis & Latinis placuit, ut qui luce offenditur, habeatur in tenebris, aut medio: cui luce collocetur: quem tenebra lædunt, in luce collocatur: qui utroque pariter offenditur, medio: cui luce habeatur, & si vires valent, lucido magis: si infirmæ magis, tenebroso iuuatur, teste Aureliano quoque De morbis acutis, ita & Celsus dicente. Nectrum tamen perpetuum est; alium enim lux, alium tenebrae magis turbant; reperiunturque in quibus nullum discrimen deprehendi vel hoc vel illo modo possit. Optimum itaque est utrumque experiri: & habere eum, qui tenebras horret, in luce, eum qui lucem, in tenebris. At ubi nullum tale discrimen est, æger, si vires habet, loco lucido; si non habet, obscuro continendus est. Quam sententiam ego cum Donato perpetuo seruandam esse censeo. quamquam prædicti omnes veritatē asserant, si eorundem mens percipiatur. Gradus autem iubet: Si æger in luce collocatus, hac illacque se conuertit, præstat tenebras eligere. In quibus tamen, si terretur æger, non simpliciter lux conuenit extreme luminosa, ob resolutionem & agitationem. Præstat quoque (ut iam diximus est prius) ut cubiculum potius sit dealbatum vel vitæa inuisis picturis ornatum aut figuris, ne æger ea inuoluens diuersas incurrat imaginationes, circa quas potissimum plurimum solet laborare; quæ ratione & deliria augentur. Hinc & veteres medici, ne vestes quidem vario colore distinctas prope ægros versari volebant, aut tegumentis variegatis cooperiri. Atque hæc de cubiculi apparatu, tum de lecti coopertura, simul intelligenda veniunt. Quod ad motum & quietem attinet, Paulus phreniticis iubet in quiete contineri, diuites per famulantes, pauperes vero vinculis constringendo, iisque blandissimis & latis, ne lædantur. Imo Gradus vult, ne ex lecto moueantur, cum in medicos suos & familiares & alios saepe irruant, & mirabilia faciant, quibus non est fidendum, etiam si fingant se benignos esse. Cum enim extra mentem sunt, videntur quædam prædicere. Nam & Nicolaus Florentinus refert se habuisse fratrem phreniticum, qui futura prædixit, quæ euenerunt; ita ut eius prædictiones magna ex parte postea vere inuenta fuerint; de quibus tamen sanus existens nullam habebat cognitionem. At hic fides sit penes auctorem. Inhibendum autem hic est violentus motus iuxta Trallianum, cum morbum excitet, & somnum impediat, silentios reddat potissimum delirantes, Galeno teste vero corpora exsiccat, auctore Galeno. 4. Aphor. comment. 13. & quia phreniticus humectantibus alie egregie confert: & cum omnibus sic affectis (Celsi teste) somnus sit difficilis, hic præcipue est iisdem necessarius, sub hoc enim plerique sanef-

cunt: ut enim animalis facultas quiescit in somno, ita in vigilia magis fatigatur & laborat. Somnum alii inducant lenibus cantilenis (ut Gradus,) sonis suauibus, alii aquis ab alto stillantibus in vas sonumque edentibus. Nullum præstantius remedium delirantibus reperitur, teste Tralliano, quod & Rhaf. 1. Continentis cap. 14. & Auicenna confirmant. Repletio hic nocet, & contra inanitione. iuuat, & sic clymate leniente alius quotidie du-cenda, si resistat; & vrina fortibus & compressione irritanda. Omnes animi affectus hic quoque vitandi, ira auertenda, & quæcunque metum furem inducunt: quæ vero gaudium adferant, ut instrumenta musica non habentia horribilem sonum hic conferunt. At soni fortes, ut tubarum (quibus filius Matthæi Gradi incidit in Epilepsiam, ut ipsemet refert,) maxime sunt detestandi. At locum in quo decumbit æger, nisi grati non ingrediantur, Paulo auctore. Et quomodo quisque se debeat gerere aduersus omnium insanientium animos, recte docuit Celsus, quem ipsi legere poteritis: cuius verba etiam à Donato capite proprio referuntur. Victus hic quoque diligenter obseruandus. Nam conuenit inter medicandum etiam victus rationi ut maxime necessaria (teste Tralliano) animum adhibere. Multi namque ipsam negligentes ignorant, quantum noxæ & adiuuenti agro adferre possit. Vrinam vero etiam recte medicari scirent tempusque inquirerent, aut ordinem, aut qualitatem aut quantitatem! verum nullum horum attendentes, visceribus facessunt negotium, aut perfundendo, aut obducendo, aut omni tempore parando, etiam cum copia interim quoque cruditas vrget: præsertim cum sapientissimus Galenus manifesto clameret, neque cataplasmatibus, neque asperginibus quouis tempore vtendum esse, nisi in solis illis, quibus nullum in toto corpore excrementum, aliaque superflua existunt: reliquis autem omnibus extremum esse malum. Verum hæc quidem ii, qui non bene mente ac ratione constant, faciunt. Ideo moderatio in cibo adhibenda: nam neque implendus est æger, ne insaniat: neque ieiunio utique vexandus est, ne præ imbecillitate in cardiacum incidat, ut Celsus testatur. Opus est eo autem auctore cibo infirmo, maximeque sorbitione. Et, Trall. quoque teste, primum optime prius cocta, & alia quæ in Obseruatione præcedente diximus. De carnibus assumendis auctores dubitant, à quibus tamen abstinere, nisi ad lasciuiam eas concedant vel ob viriū debilitatem coacti. Tunc Guainerius admittit vitulinas & gallorum non coënnium, idque parcius, lactuca, portulaca, & se. 4. frig. alteratis. Sed melius vtetur pane in earum iure macerato, aut omphacio, vino berberis, granatorum succo, acetosæ, iuri admixtis: In fine contulis, si opus est; pulueribus refrigerantibus atque alterantibus succis adiunctis. At hic de potu minus quoque inter se conueniunt, tam de vino quam de aquæ potu. Vinum enim, referente Mattheo de Gradi in principio, augmento & statu nequaquam dandū; est enim phreniticis inimicissimum: nam sua enaporatione ca-phreniticis: ut put offendit, & membris nervosis nocet. Sic nos experientia compertū sumus, in Sophia Petri Sabboni Delpensis filia, Petri Opmeri vxore, puerpera existente, quæ febre satis acuta detinebatur, & leuia deliria aliquando incurrebat. Hæc omnibus modis vinum postulabat: quod cum ego & Nieuenius medicus Haghanus nequaquam concedere vellemus, tandem febre nonnihil remissa, & cum vires ex puerperio satis deictas haberet, precibus obnixè rogauit, ut tantum vinum Rhenanum ex poculo attingeret & olfaceret, quod equidem ægre quidē concess-

præcipue pallidar, thamarindi, diacatolicon, electua-
rium lenitivum, diaprunum simplex, aut triphera per-
sica, seu rhubarb. Ego vtor & syrup. ex infus. ros.
pallid. cum rhubar. Sic etiam Iacchinus doctissi-
mus medicus post sanguinis detractionem, lenem
purgationem, etiam noctu, præsertim in æstate, vt
3 ij. vel iij. syrup. ros. laxat. cum 3 j. manna. Con-
ueniunt maxime & clysteres lenes, molliusculi, hu-
mectantes, refrigerantes. Nam hoc modo facies
retentæ ex bile intestinis euacuantur, & simul fit
reuulsio vaporum calidorum ad caput, & fit æ-
quatio humorum per talia frigida humectantia, &
lenientia. Post purgationes illas lenes & clysteres
etiam profunt alterantia, refrigerantia, & etiam
syrupi ad bilem, vt de limonibus de ribes, viol. de ace-
tos. citri de succo acetosæ, nymphae, pap. cum aquis
nymphae, viol. lactuca, & similibus, & cum decoctis
refrigerantibus, vt sunt iulebi, & syrup. præscripti à
nobis de febre ardentis. Et præstat syrupos exhibere
aut iulebos omni die pro vna dosi, vt minus cor-
rumpantur. Conueniunt etiam non solum altere-
rantia, sed etiam corroborantia & simul refrige-
rantia, vt confer. violar. nymphae, sacchar. viol.
diarrag. frig. manus Christi diacorum, ex quibus
condita fieri possunt. Et quod ad diuersiones atti-
net, Græci nec alii vllam mentionem faciunt de
vomitu: & recte; cum nullo modo his proffit, ma-
xime vero laboriosus. Sed eius loco frictions le-
ues adhiberi possunt, & lotiones pedum, ac bra-
chiorum, adiectis humectantibus, & quæ somnum
conciliant. Huc etiam spectant balani, seu suppo-
sitoria, & clysteres iam dicti. Veteres etiam hos
lauabant & perungebant, quibus iam vacuatio fa-
cta esset, siccitate & vigiliis vrgentibus: & si febricitet
ager, inquit Trallianus, nihil nocet ei, si ita
lauetur, præcipue etiam cum balneum temperatum ad-
hibebit fuerit, vt neque aer sit igneus, neque solum
nimis calidum. Qui autem febris metu, eos non lauant,
maxime offendunt. Nam ægri vigiliis magis torquen-
tur balnei abstinentia: adhuc magis etiam animo tur-
bantur. Lauandi igitur sunt, quemadmodum compre-
hensum est. Sic enim balneo vrientes, ad bonam tempe-
rem reuertuntur, & in posterum delirio & affectu fe-
brim incendente, liberantur. Hæc Trallianus. De tri-
ctionibus idem meminit: sed potius adhibendæ
post venæ sectionem & purgationes, morbo pro-
gresso & magis declinante. Nostri vero loco bal-
nei vtuntur lotionibus brachiorum & pedum,
quibus adiciunt somnifera, vt papauer, lactucam,
violas, hyoscyamum, vel semen eius, & nymphae
flores, & sic vna cum diuersis somnum inducunt. Ve-
rum de topicis medicamentis postea plura adicie-
mus.

OBSERVATIO VI.

De phrenitide sanguinea, cui bilis in minori
copia admixta erat.

I. Vieni admodum robusto plethora affecto, tem-
pore Veris phrenitide correpto, cum visu insa-
nienti, libram sanguinis illico, ex vena media (quæ
magis apparebat, quam cephalica) detraximus: &
post clysterem lenientem & refrigerantem, statim
ab initio vt oxymelimum sequens mediocriter
frigide (cum in Vere essimus) fronti, scinipiti, &
temporibus apponeretur, mandauimus: 2. aquæ
ros. 3 iv. olei ros. 3 ij. aceti 3 j. misce: & calefacta
remouentur. Interea consulimus vt ex hoc decocto
bis, aut ter in die sumeret; 2. lactucæ, end. acetos.
scariol. portulacæ ana m. j. flor. nymphae, viol. ana
p. j. semina. 4. frig. maior. ana 3 j. b. bordei mund. p.

j. prun. num. ix. thamarindi. 3 j. in iuleb. sebesten nu-
r. fiat decoctio in qua communis pro lb. j. b. adde vini
granat. 3 iv. vel succi de ribes ad saporem iterum ebull-
liant, sacchar. canco adiecto, fiat decoctum. & vtatur
loco iulebi. Deinde leni purgatione vsi sumus: 2. a-
flor. viol. bugl. borag. nympha. ros. ana p. j. prun. da-
mas. tham. ana 3 b. bord. mund. p. j. se. 4. frig. ma-
ior. ana 3 j. bulliant in aq. communis, & 3 ij. decoctis
colati; adde castia recens extracta, electuarij lenitini
ana 3 ij. elect. de succo ros. 3 ij. syrup. ex infus. mol-
tiplici flor. viol. 3 b. misce. Ad somnum concilian-
dum fronti & temporibus applicuimus cum pan-
no lineo, id quod sequitur: 2. olei viol. nymphae,
pap. mandragoræ ana 3 j. lactis mulieris lactis
puellum 3 ij. misceantur. Nares & tempora inun-
ximus vnguento populeo recentis antiquum enim
calefacit; tantum abest, vt refrigeret. Ad diuer-
sionem & cucurbitulis cum scarificatione dorso
ac lumbis appositis, & frictionibus partium infer-
narum, & vinculis femoribus iniectis, ac pedum
lotionibus vsi sumus. Postea in augmento hoc vel
simili utebamur: 2. olei chamomill. 3 iv. olei viol.
3 iij. succi apij 3 ij. misce. In statu vero adieci-
mus de meliloto in maiori quantitate. In declinatione
serpillo in oleo cocto commode vsi sumus, adiecto
aliquando samfuchio, & betonica. Interea ad al-
terationem & roborationem utebatur diarragor-
to frigido: confer. viol. nymphae, bugl. ros. & vicia
humectante refrigerante, & somnum conciliante v-
tens, hic tandem quoque sanatus est.

SCHOLIA.

Inter topica medicamenta, de quibus nunc v-
niuersaliter & particulariter loquimur, medi-
cum valde sollicitum esse oportet; & sic Galeni
præcepto in principio oxymelimum admodum;
nam repellendus à capite humor est, ipsumque al-
terandum, ne immodica caliditate liberalius hu-
mores attrahat, atque idcirco eis repleatur. Quan-
quam nec illud capiti admodum tentandum erit,
nec aliud quodpiam medicamentum, nisi vniuersi
corporis præmissa euacuatione, id quod commune
præceptum est in omnibus morbis, ac obseruare
oportet in cunctis topicis, hoc est, localibus vo-
catis remedijs Galeni decreto, cum r. De compos. medi-
medic. secundum locos, tum 3. De locis affectis. Sed
hic antequam applicentur, controuersia est de to-
pico radendis aut radendis phreniticis. Asclepiades radi-
candis, nec etiam tondendi: quia videlicet raso capite
lo, aut detonso, copiosior materia in caput attollitur, vnde
de capilli fruantur magis, & seges detonsæ vberius
prouenit. Itaque cum oporteat materiam à capite reuelli,
non in caput attrahi; non erunt tondendi. Hoc vero
reliquis omnibus medicis placet. Alij dicunt, quod
tondendi sint phrenitici ab initio, etiam radendi,
nisi prohibeat frigus, remissionis tempore lon-
gius à cibo. Sic enim remedia commodius adhi-
bentur, caput leuatur onere, & sumi facilius dige-
runtur. Possunt & localia applicari etiam in tonso
capite & non raso, si capilli ratiore sint. Modus
vero applicandi ex situ habetur, iuxta frontem &
præcipue scinipiti, prope suturam coronalem.
propter suturas hæ partes facile recipiunt frigidi-
tatem vel caliditatem. Sed hic dubitatur, an
a frigida, vel aliter applicanda. Auicenna tum ad
frigida, tum ad calida, & reliqui etiam in niue refrigerata vel puteo, & aqua
frigida applicari volunt in phrenitide legitima bi-
liosa: alij tepida, ob cerebri frigiditatem & inter-
ningas, quæ facile à frigido laxantur. Sed & inter
Græcos controuersia est. Aëtius vult vt tepida
sint:

sint: alij vero frigida. Sed distinguendum ex Ga-
leno, qui dum hæc remedia capiti applicat, ratio-
nem habet temporis anni, & naturæ corporis, & causæ,
id est, materiam. Et si sit, frigide: hyeme, tepide: medijs
temporibus medio modo. Ex natura corporis, mollio-
ribus humidioribus, eunuchis, pueris, mulieribus,
minus frigide; ita & senibus: Nautis, & robustis,
& biliosis, & quantum ad naturam humoris atti-
net, in exquisita phrenitide magis frigida, quam
vbi multum sanguinis aut pituitæ admixtum sit.
Inter initia igitur in exquisitissimis, frigida appli-
cabis; postea de frigiditate temperabis, vel
aliquod diffusorium adiungemus. Sed & hic quæ-
ritur num semper in principio competant repercuti-
si inflammatio membranarum adeo sit magna, vt exten-
datur ad partes exteriores: tunc Auicenna abstinere à
repercutiuis, imo vitur embrocha tepida ex aq.
tepidæ & oleo communi cum aqua decoct. maluæ
& althææ. Si est catarrhus, non libenter vtuntur
oxyrhodino: sed potius vnguento populeo. Alio-
qui in principio recte vtuntur oxyrhodino & re-
percutiuis. Et si instant vigiliæ, loco aceti, quidam
capunt succum limonis. In augmento repercuti-
uis addemus quadam resolutentia, & in statu sint
æqualia, & in declinatione sint pura resolutentia.
Et quando resoluimus, tunc peruenimus ad secun-
dum fundamentum totius curationis, nempe ad
resolutionem materię fluxæ, & est regula, vt in-
cipiamus à leuioribus. Et sic quidem circa statum
& in statu ipso adhibent pulmonem arietis, aut
columbam, vel catulum viuientem per medium
scissum, & à medio statu vsque per totam declina-
tionem, admovent pura resolutentia, vt melilotum.
Nicolas Florentinus, ad resolutionem leuem qua-
tuor localibus vitur remedijs. Primo pulmone arie-
tis: Secundo, catulo lactente durum mensum scisso
per spinam & ventrem, Gradi indicio: tertio, gallo
inieto per dorsum: quarto, columbo. Quamquam hæc
men in principio tempore repercutiuis adhiben-
da sunt. Vt euenit cuidam, cui vulgares (vt refert
Grenius) cum talia applicassent, in principio at-
tracta materia ad caput, læso cerebro, & pluri-
mum oppressa virtute, æger propinquus morti fa-
ctus est immobilis & non loquens, & credebant
vulgares eundem sanitati reductum esse, motu in-
ordinato iam remoto & loquacitate, cum tamen
postea exiguo tempore intermisso idem morere-
tur. Hic tamen solidi mortem ipsam medicis pe-
ritis obiecerunt, quod tardassent & inhibuissent à
principio catuli appositionem. Et ita præter me-
ritum etiam docti medici à vulgaribus calumniati
essent, qui mortem intulerunt. Quamuis neque A-
rabes, neque Græci de his mentionem faciant, ta-
men Neoterici tempestiue horum applicatione
post alteram calide euisceratos apponunt, neque
diu ibi retinent, contra opinionem vulgarium mu-
cico & facile putrescant. Quamuis Montanus pu-
tet hoc non multum conferre in phrenitide hec-
tica, in qua nulla remedia iuuant. De topicis reme-
dijs plura videas apud Rondeletium. De phreni-
tide, alij quatuor: vt instantiam vigiliarum, ma-
terię seu potius vniæ retentionem; alij & sitim;
vigilias attinet, plura apud quosuis remedia inue-
nies, tam intra quam extra adhibita. Quidam &
torpedinem capiti admovent. At opii vsus perig-

culosus est, vt diximus: quamquam interpres Hol-
lerii Hispanum sumpsisse seminiam scribit; at
nos nouimus medicum scrupulum vnum mulieri
dedisse, quæ mox fuit extincta. Sic & Cicinnæ
pater opio interemptus est. Præstat potius vt re-
medijs externis, & lotionibus quoque brachiorum
ac pedum, exceptis linimentis somniferis tempo-
ribus illinitis. Quæ vero sitim extinguunt, recur-
re ad ea, quæ de febris ardentibus & de siti fe-
bricitantium diximus. Attamen phreniticis saepe
contingit vt sitiant; & tamen non bibunt, vel bi-
bere negligunt: tales ad potum cogendi. Et ita si
obliuiscantur alium deponere, facies balani irri-
tentur; & si alius sit alitica, clysteribus vtendū.
Ita quoque si teneantur obliuione mingendi, vel
lotium reddere negligant, admonendi sunt, vt
meiant: vesica & pubes fouenda hydrelæo, parietar-
iæ decocto, vel oleo scorpionis, hoc tamen aliquibus
non placet, cum nimis exsiccet & spasum inferat.
Quod si phrenitici ad soporem, vel caron vertan-
tur, quod aliquando fit fomentis largius caput ex-
calfaciuntibus & replentibus, teste Tralliano; tunc
iis vtendum, quæ eos excitent, vt sunt sternutato-
ria & frictions. Si quoque ex nimio vsu infrigi-
dantium & stupefacientium lethargum incurrant,
vel ex narcoticis, errhinis, ex pulegio, hyssopo &
aceto tritis, naribus impoitis excitandi sunt, tum
ea administranda, quæ ad lethargum faciunt.

OBSERVATIO VII.

De muliere phrenitica & puerpera.

B. Rechtilda Hærcionis vxor Augustini Teylin-
gii sororii mei puerpera 14. die à partu, anno
1556. mense Iunio incidit in phrenitidem sauiissi-
mam, quæ postea ad maniam tendebat, cum per-
petuo delirio & furore & vigilia perpetua. Hæc
primis quatuor diebus in partu satis copiose pur-
gata, 14. die cum in sæuam hunc morbum incidisset,
& vehementissime febricitaret, ad eandem ac-
citius, vrina rubra & multum crassa existente, ce-
phalicam venam statim aperiri iussimus sanguine
ad vncias sex extracto, ac optime tulit. Et quum
cardo totius curationis in somni conciliatione cõ-
sisteret, præter iulebos refrigerantes & humectan-
tes, etiam statim hoc oxymelimum vsi sumus: 2.
aquæ ros. 3 iij. olei ros. 3 ij. aceti ros. 3 b. mediocriter
frigide ob ætatem appositum fuit. Deinde sub no-
ctem frons, & tempora inungebantur. 2. vng. pa-
pul. olei mandrag. pap. ana 3 b. opii thebaici 3 b. croci
3 iij. misce. Tertio die dedimus 3 i. diaprun. lenitivum
cum 3 iij. feri lactis; & mediocriter aluum deposuit.
Post quartum diem cum adhuc non dormiret, sy-
rupum sequentem sub noctem propinauimus: syrup.
papaueris 3 ii. ex eo parum dormiuit. Sed sequen-
tibus diebus cum idem syrupus exhiberetur, febris
nonnihil mitigabatur, delirio tamen persistente
ac vigilia permanente. At mater huius in puerpe-
rio semper, cum viueret, vt tunc mihi narrabatur,
delirio satifque diuturno laborare consueuerat, &
sic hunc morbum hæreditarium esse animaduerti,
eoque curatu difficiliorem. Interea ad somnum
prouocandum lotionem hac brachiorum, manuum,
ac pedum vsi sumus, tam ad diuersionem quam ad
somnum conciliandum: 2. folior. viol. maluæ, lactu-
cæ, summitatum anethi, flor. camomill. ana m. j. caly. u
pap. cum sem. num. ix. coquantur in aqua communi m. f.
pro lotionem vesperti adhibenda. Per totam noctem
deinde dormiuit, & melius habere cepit, delirio
oleo ros. etiam chamæmelinum & alia resolutentia;

& morbo mitiore facto atque in declinatione existente, gallinam per medium scissam capiti circa coronalem suturam applicuimus. Hoc enim modo etiam altera puerpera eodem malo correpta, quæ sub insigni Arboris appellato, etiam sanata fuit. Cæterum crinibus abradis gallinam viam per medium scissam apposimus, & febre quidem ablata nec amplius redeunte. Cæterum postea post vnum atque alterum annum rursus puerpera delirauit, & mansit aliquantulum stolidi: ita ut apud Leydanas monachas ad tempus vixerit, sed cum carcerem minarentur, futorem vel potius stoliditatem deposuit. At mensibus restrictis, cum neque sapientia secta iuaret, tandem ex monacharum consilio, cum iam rursus apud maritum esset, nucem mulcaram sumpsit combustam puluerisatam cum pane butyraceo, quo remedio menses aperti sunt, & bene habuit. Desipientia tunc desit, sed post annum iterum peperit filium, neque tunc delirabat, sed post aliquot annos cum rursus peperisset filium, delirauit; at non ita vehementer, ut prius. Tertio rursus peperit filium, neque delirio afficiebatur, & nunc mente constans sana vixit anno 1571. cum hæc rescriberem.

SCHOLIA.

3. **Q**uæ causa fuerit cur dum hæc mulier pareret puellâ, delirio teneretur, & cum masculos, nequaquam, id quidem ignoro: nisi quis dixerit latentem causam & abditam fuisse. Noui tamen mulierem pulcherrimam Delphensem prolificam, quæ in vnoquoque puerperio phrenitide, & postea furore afficeretur, adeo in infanti adacta, ut nuda aliquando per 24. horas continuo in lecto staret; & cum neglectum haberetur, sola de lecto surrexit, & per tabulam felis instar cistam superiorem ascendit; & cum ibi sese abscondisset & astantes cubiculum intrantes, eam non inuenientes, mœrore afficerentur, tandem exclamauit mulier sese in cistam abscondisse, ita ut non nisi magno periculo eum scala descendere potuerit, quo miraculi instar ascenderat. Sed huic aliquando vultus ex casu inflicto erat supra capitis verticem: unde cerebro debilitato puerpera semper delirabat. Cæterum quod ad nostram ægrotam attinebat, vena cephalica huic secta fuit, cum in principio statim à partu purgata fuerat, alioqui ex saphena sanguinem detraxissemus, ut Amatus fecit in vxore sarcinatoris desipientem in puerperio, etiam melancholica facta alio prius exonerata clysteri, quum non bene purgata foret in partu, primo secuit saphenam, altera die cephalicam: deinde inlebos, & oxyrrhodinum præscripsit, & cordis epithema, somniferâ & embrocationes super synepit. Postea viuum catulum per spinam dissectum apposuit eidem, & dedit 3. j. requies cum aqua lactuca, nenuphar. ana 3. j. B. in potu. A quo dormiuit quatuor horis, & eruperunt menses à febre furibunda, ut nostra permansit, quamvis & hæc Amati ægrotam tandem intra mensem sanitati restituta fuerit. Habes apud eundem pulcherrima in scholio, quod dies critici à partu sint numerandi. Vult ibidem Amatus quod topica semper sint synepiti applicanda: Rhases vero non semper, sed aliquando fronti: & ita Montanus mentionem facit de medico aliquo clarissimo Ducissæ Urbini, qui eidem in dolore capitis intensissimo à causa calida, frigidissima medicamenta, non tantum potentia, sed actu applicuit: ex quo vnum applicatione Ducissæ in Epilepsiam & in Caron seu subeth incidit, ut vix pluribus remediis tandem ad pristinum statum reduci potuerit: in quam dispositio-

nem non incidisset, si fronti medicus eadem applicasset. Sed hæc omnia ex distinctione ex Galeno præhabita Scholio præcedente administranda sunt, quod etiam & de somniferis & resolutiuis intelligendum est. Verum ut his aliquid adiciamus de paraphrenitide: quanquam eiusmodi deliria sepe in febribus fiunt, ut de febribus dictum est, hoc vnum exemplum his adhuc addidisse satis erit. Puer Delphensis quatuor annorum, qui febre continua correptus erat, vermes deiecit, delirabat ac paraphrenitidem incurrebat & vigilas. Post pedum frictiones, aquam rosaceam cum oleo rosæ & aceti exiguum fronti admoimus, & vnguento populeo rectius simul tempora inunximus. Adhibitis deinde remediis quæ ad vermes faciunt simulque refrigerant, puer à paraphrenitide liberatus est, cum & decoctum centummodii bibisset. Cæterum paraphrenitis, non præcipue morbus est, sed morbi alterius symptomata, puta febris sanguinea aut biliosa. Vidimus enim inquit Alexander Benedictus, quosdam in tertianis periodis desipientes, citri succo aut vna acerba proutius redisse. Et sequitur plerumque arduentes febres, aut alioquin vifcerum inflammationes, vel sit ab humoribus putridis vel vaporibus putridis, ac vermibus. Vel sit in statu ardentissimarum febrium ob acrimiam vaporum elevationem ad caput. Curata febre, & de ardentibus diximus, etiam hæc cessat. Sed in hac venam secare non oportet, cum in statu melius sit silentium habere. Non tamen iuxta Rondeletium oportet morbum incuratum relinquere. clysteres, monet cucurbitulas cum scarificatione, clysteres, frictiones & oxyrrhodina, & ea quæ conciliant somnum. At præcipue animaduertendum, cuius morbi delirium sit symptoma, & in qua parte sit morbus, ex quo fiat delirium. Si ob inflammationem pulmonis, costarum, colli, eligimus syr. refriger. & affectum cum parte respicientes, ut est syr. viol. in iubinus, papauer. capill. ven. cum decoct. pectoralibus: & ita de aliis & potentioribus lenientibus & decoct. borderi. Sed in his suspecta est alui proluuius. Ita & de topicis & epithematis sentiendum in pectore valent in septi transuersi inflammatione. Hoc enim modo curata fuit puella, de cuius vita desperatum erat. Et ita de cordis & hepatis epithematibus sentiendum, & de pul. & spec. ut diatrag. frig. in pectore. Quæ omnia satis nota sunt ex his, quæ de febricitantibus scripsimus. Si ex vermibus, vermes depellendi sunt, ita & putridi humores expurgandi, diuertendi, ut & vapores.

OBSERVATIO VIII.

De Lethargo.

Lucas Alcmarianus, Vitriarius, vir annorum triginta, anno 1547. mense Iunio, lethargo correptus est, cui & lenta febris subsequēbatur. Hic vix, quouis modo interpellatus respondebat, oculos ad vociferationem quandoque aperiebat, denuo claudēbat. At hunc Empiricus cum intrasset, cum hominem somnolentum reperisset, nec ad interrogata respondētem, eundem statim moriturū iudicabat, & ut extrema inunctione inungeretur, tanquam hinc emigraturus, mandauit. Mox Empirico egresso me vocarunt, & præsentibus signis animaduēsis illico lethargo affectum cognoui, nam & pulsus huic magnus, & rarus erat, atque vndosus, spiratio vero & rara & imbecilla. In principio, itaque, quæ hominem desidiosum ignaum somnolentumque excitarent, naribus applicui, odoramenta excitatoria, in primis funiculum

extinctæ lucernæ cum ad manum foret, frictiones fortes extremitatum adhibebam, cruraque pungebam & pilos in ipsis vehementius euellēbam, ita ut excitaretur aliquo modo. Deinde quia eramus in morbi principio, & vires utcumque fortes admitterent, illico accersito chirurgo, ut sanguinem ex vena cephalica in cubito dextro detraheret, præcepisse non copiose, quod & Gal. lib. 13. Meth. med. 2. suadet statim ab initio faciendum, si nihil prohibeat: cum quo etiam conueniunt, Paulus, Aetius, Trallianus. Postea hoc frontale vix tepide (quia in principio æstatis eramus) imo mediocriter frigide admoimus: 2. olei chamamelini (quia multum pituitosus & albi coloris erat) olei ros. ana 3. j. aceti optimi albi 3. B. aquæ end. solatri, betonicæ acetosæ ana 3. j. misce. Nā & Galenus illico à languinis detractione oxyrrhodinum apponi iubet: eodem enim teste humor quicquid is fuerit, ab initio à capite repellendus est. Deinde vero ut ex hoc decocto bis in die fumeret, iussi betonicæ, saluæ ana m. ij. B. end. cicorii (ob febre) ana m. j. fiat decoct. in aqua communi pro 3. B. colatur & adde melis ros. colati 3. ij. oxy mellis simplicis, syr. de end. an. 3. B. misce frontem postea inunximus vng. popul. alabastr. ana 3. B. olei chamamel. 3. ij. misce. postea reliqui vng. popul. & solo vng. alabastrino & chamamelino inunximus. Interea eundem purgauimus hoc modo: 2. pilul. aggregat. aurear. alephang. de bieru simpl. Gal. ana 3. B. agarici trochis. gran. vij. diagr. 3. ij. cum syr. è starchade fiant pilule. v. dentur post mediam noctem: quibus septies aluum deposuit, cum maxima alleviatione. Mane deinde dedi ad cerebri roborationem bis aut ter in die conferuæ florum torismarini, ad magnitudinem castaneæ. Præterea sub finem masticatorio ex mastiche & pyrethro vtens, tandem perfecte conualluit.

SCHOLIA.

Alexander Trallianus, post phrenitidem, agit de lethargo: & recte quidem; quum etiam sit affectus inflammatorius habens sedem in cerebro, quanquam materiam phrenitidi contrariam. Nomen vero huius (quod & Aui. testatur) desumptum est ab actione laxa ab obliuione. Nam in lethargo non tantum obliuio, verum etiam necessario coniuncta est quædam pigrities: quum & homines in hoc affectu pigri ac ignaui reddantur. Græcis itaque λέθαργος, Latinis modo Lethargus, modo Veternus vocatur & πῶς λέθαργος quod Obliuio interpretatur, & ἄργος, hoc est, iners: proinde λέθαργος obliuio iners, Latine dici posset, cum in ipso marcet & inexpugnabilis pene dormiendi necessitas percipiatur, ut & Paulo ac Celso visum est. De sede huius mali inter medicos non satis conuenit: alii vero in velaminibus ipsis, quamvis raro, sed in tret velamina cerebri magis, cum pituita raro penetrat viscositatem, teste Galeno De locis affectis cap. 5. Non desunt, qui in ventriculis cerebri fieri volunt. Et in posterioribus, ubi collocant membris cerebri vasis, vel potius in vniuersis cerebri vasis, vel in cerebro ipso, vel in eius anponunt proprio affectu: alii vero per consensum, ut Aetius ex Archigene & Posidonio annotauit. Iacchus doctissimus per consensum fieri non vult: sed hoc ipsum in caro potius euenire. Donatus vero cerebrum ipsum læsum esse demonstrat, non solum ventriculos, sed secundum propriam eius substantiam. Rursus inter se digladiantur, Pet. Forest. Tom. 1.

cum alii hunc affectum symptoma esse volunt, ut Donatus; & non tantum ex cerebri inflammacione ortum, & quod à pituitoso succo excitari possit, verum etiam ex ipsa pituita circa inflammacionem. Qui vero Aui. sequuntur, appellantes hunc affectum siten frigidum, seu apostema frigidum, referunt ad morbum compositionis. Contra Aui. cennam rursus disputat. Iacchus doctissimus, non esse apostema: quod & Arculanus & alii Aui. cennistæ admittunt. Capo de Vacca Altimaro refragatur, dum ait Lethargum formaliter acceptum esse symptoma, effectiue vero esse morbum. Ita & Rondeletius interdum morbum esse ait, interdum symptoma, sed tunc non proprie Lethargus dicitur, sed potius Caros, quanquam propemodum eorum eadem sit curatio. Fit autem præcipue ex pituita eaque putrescente propter febre, quæ adest, ut Capo de Vacca ostendebat contra Altimaro, qui etiam ex pituita citra inflammationem fieri volebat. Quæcumque igitur pituita generant, hunc affectum inducunt, & quæ sanguinem pituitosum glutinosumque gignunt, vel humores crudos viscidos producunt. Trallianus germanum lethargum à solo pituitoso humore fieri tradit. Quod ad signa attinet, quædam indicant futurum lethargum, quædam præsentem, quædam vero mera prognostica sunt salutis aut mortis. Futurum arguunt tremor capitis, grauitas eiusdem; & proprie partis posterioris, cum dolore exiguo: hæc enim, uti & pigritia, materiam frigidam cerebrum oppressuram notant, & vertigo per essentiam perdurans, sæpe lethargum, caron vel apoplexiam denuntiat: ita & cephalæa diuturna pituitosa, somnifera, & profundior auriumque tinnitus continuus sensusque hebetudo in sanis. Hæc igitur signa lethargi inuadentis diligenter obseruanda: nam tunc maxime opem ferre possumus; minus vero quum ad consistentiam deuenit, cum & remedia non ita admittunt. At obliuio ipsa & inertia magis aucta præsentem indicant affectionem: omnium namque veluti amentes seu stulti obliuiscuntur: palpebris semper conuulsi volunt, & conquiescere. Vix respondent quocunque modo interpellantur, oscitant crebro, & hianti ore aliquandiu persistunt, tanquam claudere id obliui. Cum violenter ab assidentibus excitantur, rursus in somnum deferuntur, & dum ad misionem vrgentur, porrecta ipsis matula, sese in manibus habere obliuiscuntur. Interdum sopor adeo pertinaciter adhæret, ut æger vuls etiam capillis non doleat, sed totius stupore oppressus veluti truncus cubet. Febris lenta eos comitatur, pulsusque magni, molles, languidi, tardi ac rari & turbulentis, intermitteutes potius quam intercurrentes, respiratioque rara, & imbecillis. Deiciunt per aluum lethargici magna ex parte liquidiora, quib. valde exigua vitæ spes est, Hippoc. teste lib. 3. De morbis. Nonnullis contra venter inarescit, Urinam reddunt iumentis similem, turbidam, quæ 1. De crisi. & 4. De sanit. tuenda. crudorum multitudinem in venis à calore agitatum & veluti feruentem, causam habet. Alii his addunt tussim ob pituitam in cerebro, & saliuam in varias partes destillantem: nam ab capite repleto modo in nates, modo in fauces, modo in pulmonem talis humor destillat. Et manus tremulæ sunt, ob principium neruorū læsum in lethargo. Sicuti phrenitici iacent eleuati ad partem superiorem, sic lethargici ad fundum lecti dilabuntur, idque minus lethale est in his quam in phreniticis. Quod ad signa prognostica attinet: Nisi lethargo statim succurratur, cū ex genere acutorū sit, Celso auctore, celeriter iugulat, & Galenus 4. De causis pulsuum, M m ij animad.

animaduertens causam eius & partem affectam, lethargum lethaliorem affirmat pulmonia. Et Hippocrates lib. 2. De morbis, inquit: In septem diebus lethargicus moritur, si vero hos effugerit, sanus evadit. Convulsio & distensio nervorum lethargo succedens, etiam lethale, & qui perpetua somni immersione tenentur, moriuntur. Summi quoque periculi nuntius tremor est, & urgente malo frigidus circum caput sudor. Quidam pro arcano habent, si fronti sanguisuga apposita non habeat, infirmum moriturum pronuntiant, idque non in hac tantum, sed in alia affectione: aut si lardum aut panem fronti admoveris, & eo frontem confricueris, deinde ad manducandum cani obieceris: si edat, evadet æger, sin minus, morietur. Si neque ex erethinis sternuerit æger, morietur. Si melius intelligunt & facilius moventur, si memoria redeat, & ad interrogata respondeant, & anhelitus liberior fiat, & si post aures in die decretorio fiant abscessus, & commodius per nares expurgantur, & symptomata minuuntur, spes salutis emergit. Rigore superueniente, si lethargus cessat, bonum: sin minus pessimum. Frequenter ad pulmoniam & paralyfin convertitur, & est bonum, si vita supervit.

OBSERVATIO IX.

De iuvene lethargo correpto.

1. Iuvenis Alcmarianus annorum viginti quatuor, valde pituitosus, cum vno atque altero die capitis gravitate laborasset, adeo fuit somniculosus, ac in somnum propensus, ut quæcunque agens, dormire semper cuperet, ac assidue in somnum delaberetur, tandem accedente febre in lethargum incidit. Hic autem Alcmaria in platea vulgo die leed dicta, decumbebat, circa finem mensis Augusti. Cum ad eum intrassem, neque ventrem eo die deposuisset, illico hunc vel similem clysterem iniciendum esse, ad fæces educendas, proposui: *℞. ros. brancæ vrsinæ, althææ ana m. j. foliorum betæ, malvæ, mercurialis, parietariæ, florum chamomillæ ana m. ss. furfur p. s. fiat decoct. ad lb j. in qua dissolvæ cassiæ mundatæ ℥ ss. diaphænici ℥ iij. mellis ros. colati ℥ j. olei chamæmelini ℥ iij. salis ℥ j. ss. misce fiat clyster.* At minime admittens, glânde acuta ex pul. hieræ picræ, & trochisc. albandal, adiecto melle & sale aluum mox deposuit. Postea iuvene satis robusto existente, eodē die accito chirurgo, cum adhuc in principio morbi essemus, vena cephalica in cubito dextro secta fuit ad vncias fere sex, qua detractio febris plurimum fuit diminuta. Deinde vti sumus hoc oxyrrhodino leniter repellente & nonnihil discutiente: *℞. aquæ chamomillæ ℥ iij. aquæ ros. olei ros. ana ℥ j. olei chamomill. ℥ j. acet. optimi ℥ ss. misce. non admodum frigide sed potius tepide fronti adhibui.* Interim ad ea remedia me contuli, quæ ægrum à somno excitarent, ut sunt asperæ frictions, vincula iniecta, tractio pilorum pectinis, emunctiorum capitis, atque barbæ, & castorei odoratus. Decocta quoque ebibit, quæ ita parata erant: *℞. corticum rad. feniculi, petr. asparagi, & cicchorii ob febre ana ℥ j. capit. Ven. polytrichi, betonicæ ana m. j. mellissæ, hyssopi ana m. ss. florum stachados, anthos ana p. j. se. petroselinis, feniculi ana ℥ j. ss. sem. carthami ℥ ss. polypodii quercini ℥ vi. vinar. passul. ab arill. mūd. ℥ j. fiat decoct. in aqua communi pro lb j. ss. colaturæ adde mellis ros. colati ℥ iij. arom. cum ℥ ii. cinnamomi electi, sacchari, ad saporem delectabiliorem. Pro purgatione dedimus pilulas ex hiera & pilulis cochis. Post quartum diē, cum magis excitatus esset, Tertio die etiam nostræ vocationis adhibitis cucurbitulis natibus & hu-*

meris ad diversionem, ad topica magis discutientia devenimus, hoc modo: *℞. olei liliorum, vnguenti alabastrini ana ℥ iij.* cui etiam tandem adiecimus olei castorei ℥ ii. misc. & per os exhibuimus ℥ j. theiæ cum ℥ j. ss. conf. buglossæ sex horis ante passum. Quæ medicamenta quum iuvarent, ab aliis fortioribus remediis tam intro fumendis quam extra ad movendis abstinuimus quale est castoreum, quod datur à granis tribus ad quatuor, auctoritate Mesuæ, ex oxymelite. Ego sane, inquit Trallianus, non multos eo morbo victos, hoc solo remedio mortē evasisse. Per se exhibitum proficit: adhuc autem magis, cum oxymelite. Idem caput inungit ablatis capillis, vel frontem cum castoreo. Huc pertinent in morbo inueterato in fine post vniuersalia remedia, si alia nō iuuerint, & dropaces, cerata, sinapismi, & phlegmigi, modo febris non obstat. At iis opus non fuit, cum supradictis remediis æger noster post septimum diem sanitati pristinæ restitutus fuerit, cum & optima victus ratione extenuante usus esset.

SCHOLIA.

Quamquam Aëtius lethargum ex vitatis causis originem ducere refert, vel cerebro primario laborante, vel per consensum: hic vero, ut verus lethargus, proprius cerebri morbus erat, etiam differens ab aliis soporiferis affectibus, à caro, qui etiam per consensum fieri potest, à ventriculo, vel ab utroque, præter illud, quod caros vel absque febre accedat, teste Paulo, vel febris earum præcedat, quæ vehementior. Lethargum subsequitur ignavior. Item carus aliquot aliis affectibus superuenit, febrium, exempli gratia, accessionibus comitialibus: cerebri compressionibus, modo calvaria confracta, modo oblata membrana, quæ priore cerebri ventriculum contegit. *ἡνίκ᾽ ὀφθαλμοὶ ἀναίῃσι* nominant. Lethargus autem peculiarem causam obtinet. Differt ab epilepsia, quia epilepsia per periodos, etiam absque febre fit, & ab apoplexia, quæ sine febre quoque est, in qua non solum sensus & motus, sed etiam mentis functio concidit. Differt etiam à cataphora & comate, quamvis in his, sicut in lethargo, sit propensio ad somnum: tamen lethargus est ex humorum putrescente cum inflammatione cerebri, cum somno perpetuo: in cataphora in accessione augetur & demum cessat. Quamvis isti soporiferi affectus aliquid quid habeant in curatione, etiam proprium quid habeant, vnde & seorsim de iisdem dicendum suo loco. At nunc vero agemus quomodo lethargus curetur. Statim ab initio vena secanda est, vel media interna ex præcepto Aëtii, Galeni, & Pauli. Alij vero ex cephalica, ut Hollerius & Rondelcius, qui & frontis venam secari iubet. De hac tamen alij mentionem non faciunt, satis est quod mediam secant, vel cephalicam, quæ magis appareat, sed in exigua quantitate, cum materia sit frigida, ita ut vncias sex vel octo non excedant. Si vires aut ætus vel aliquid quippiam missionem sanguinis prohibeant, acerbis clysteris aluus ducenda. Valent & cucurbitulæ, ut in Observatione diximus. Deinde materia preparanda syrupis & decoctis à nobis descriptis. De febre quotidiana continua, cum *ἡνίκ᾽ ὀφθαλμοὶ ἀναίῃσι* ex infus. ros. oxymell. aquis betonicæ, hyssopi, vel deco. *ἡνίκ᾽ ὀφθαλμοὶ ἀναίῃσι* modice attenuantibus sed minus calefacientibus, prout febris suadeat. Postea adhibenda purgatio ex infus. agarici, & exigui rhubar. Neoterici quidam ab hiera abstinēt, quod nimis calida sit, ob febre, & ob aloem inducente somnū vel caron. At nos qui Græcos sequimur, ut Iacchimus & alij, hieram

admittunt: poterimus & vti diaphænico. Quidam & vomitum his concedunt, si materia sit contenta in ventriculo & facile educatur, cum oxymelite. Magis tamen clymata conveniunt, & minus torquent viscera, quam solutiva per os exhibita, quæ læpe plena sunt, modo aluum lenientia, si ea duobus diuertere possent, in quem usum etiam commendantur balani, frictions. Postea ad ea quoque deueniendum, quæ materiam proxime à capite repurgent, ut sunt masticatoria, sternutamenta, quæ etiam ægrum à somno excitant, sed non ante vniuersalia remedia adhibenda: qualia etiam sunt alia medicamenta excitatoria dicta, siue per odoramentum, siue per suffitus fiant ex assa foetida, castoreo, pilis combustis. Quod ad topica auxilia attinet, oxyrrhodino primo utendum, quamvis aliqui exiguum castorei addunt, ne nimis refrigeret, ita ut primo transacto die ab oxyrrhodino abstineant. Quamvis alij iubent ut procedente tempore oxyrrhodino incoquamus extenuantia, pulegium, calaminthum, thymum. Trallianus frontem illinit, aut castoreo, aut pilis humanis crematis, leuigatisque ex aceto. Vel thymum, pulegium, origanum aceto incoctum naribus admouet, castoreo iisdem adiecto. Palatum mithridatio, theriaca inungendum. Quæ si non sufficiant, caput radendum, & ex alto torrentis ritu, decocta ex herbis attenuantibus dictis, cum paucis castoreo in sinapitis loco fundenda, vel cum castoreo aceti modico caput fouendū. Vide plura apud Cornelium Celsum. Si neque his malum cedat, sinapismo utendum. Aliqui in declinatione cocta materia, recementorum copia ablata, commendant balneum, ut Aëtius, Paulus & Trallianus: quamvis alij vetent nullo pacto caput esse madesaciendum. Interea accidentibus succurrentibus, cum naturalium excretionum obliuiscantur, eas irritare oportet, aluum quidem glandibus & clysteris, urinam vero irrigando pubem cum oleo rutaceo, irino, castorei paululum adiciendo. Nunc & aliud exemplum lethargici adiciamus.

OBSERVATIO X.

De viro crasso pituitoso in lethargum incidente.

Vir crassus, desidem agens vitam ac inertem, crapulæ & ebrietati ac inextinguibili ingluuii deditus, cum in hyeme sese multo implevisset, humida constitutione existente, in lethargum grauissimum incidit. Huic vero membra torpebant, & lapidis instar aut caudicis, immotus iacebat, nusquam pedes proiecerat, nec violenter manus proleuabat, conticescebat, etiam stentorea voce, vel ad raum vsque, si quis clamitabat, pisce plus multus fiebat, & si quid respondere conaretur, intra fauces inconditum murmur strangulabat, palpebras difficulter attollebat, nec eas tandem sublatis facile demittebat: crebro oscitabat, & aliquandiu apertum os hians continebat nec claudere tentabat: seipsum, & quod postulabat, obliuiscatur. Hæc quum vidissem, lethargo hominem affectum esse, dicebam; quamquam amici præfentes eundem apoplecticum esse existimabant. Verum cum corruptum agri obesum & succulentum esset, facie diocriter detrahere iussi. Deinde clyster iniectus, & ea exhibita, quæ eundem excitarent. Nec villo modo sinebant eum dormire, semper in hoc officio sedulus, ut ita hominem morti destinatum ex tenebris in lucem reuocarem. Ab hoc sopore cum

aliquando euigilasset Diogenes, medicusque rogaret, quod ageretur: *Rekte*, inquit, nam frater fratrem amplectitur: ipsum afflicto mortis germanum innuens, profecto quisquis eo cortipitur malo, nisi tempestiue expergefiat, in Libitinæ regionem pronus concedit. Hinc strepitus & inclamationes admisimus. Imo aliqui scropham in cubiculum deferunt, pedibusque ligatis in aluum lenatis ad lectum ægri ligant, ut hoc garritu excitetur vel tympanis sonantibus, aut ferræ stridore. Multi vero modi excitandi à medicis inuenti sunt: quale hoc est lepidius, quo lethargicus, non tamen sine medica ratione excitabatur auarus ille apud Horatium, quem medicus fidelis è somno profundo euocauit, qui

Quondam lethargo grandis est oppressus: ut heres iam circum loculos, & clauas letus onansque curruet. Hinc medicus multum celer atque fidelis excitat hoc pacto: Mensam poni iubet, atque Effundit saccos nummorum, accedere plures Ad numerandum. Hominem sic erigit, addit & illud Ne tua custodis, audis totum hoc auferet heres. Men' vino, ut viuas igitur, vigila.

Non dissimili techna alter vinofus excitatus fuit, cum audisset vasa sua vinaria vehementius commoueri, atque inde vinum ebibi. Cæterum ad excitationem & diuersionē pedes fortiter fricari iussimus cum sale & aceto. Cūque iam à somno utcūque excitatus esset, melicratum, adiecto paucis cinnamomo, pro potu dedimus, & paratam materiam cum extenuantibus decoctis purgauimus cum infuso senæ & agarici, & frontem capillis crematis adiecto aceti exiguo illinimus; quod & huic malo antipharmacum est. Paulo post cum conualescere inciperet, ut nasturtium vel eius semen cum iam ad manum non esset, manderet, præcepi. Hoc enim torporem expellit, iacentemque animum expergefacit.

SCHOLIA.

A Verroes recte ait 2. sectione Coll. Lancorum, si ratio victus moderata omnibus usurparetur, à nullo vsquam sanitas abesset. At hoc oraculum in hac arte diuinissimum esse tibi persuadeas. Nonnulli patuo in discrimine ponunt, & nihil pēdunt quibus vescantur cibis. Sic illi qui sese affuefaciunt pituitosis cibis, ac ceruissiam crassam & mustum bibunt, & nullo non die iis saturantur, facile ac cito hoc affectu capiuntur, ut ichthyophagi ac desidiosi: quemadmodū huic nostro ægro euenit, cum tempus quoque autrinum esset. Ut autem lethargici recte curetur, vitæ ratio, tum victus inprimis habenda est. Conuenit autem iis aer calidus siccusque, lucidus, ut æger excitetur minusque dormiat, cui & vigilia est imperanda: ad iram commouendi & à somno maxime arcendi, quamvis tantillum somni permittendum, ut sufficere possit viribus recreandis: interim neque longus, neque profundus admittendus. Motus levis in declinatione conuenit, antea vero frictions motum exercitii supplent. Quidam, ut Celsus, pro potu, vino albo aquoso tenui astringente vitur; quemadmodum & Alimarus, Benedictus Fauentinus præceptor meus ab eo abstinendum consuluit, ob febre & inflammationem, & quod cerebrū petat. In declinatione tamen conuenire poterit. In principio præstat, ut mulsæ, vel hordei decocto cum cinnamomo. Victus in principio sit tenuissimus, & attenuas; ut prisanæ cremor cum cinnamomo. Alexander vitur succo amygd. caput replet, sed cū melle, ut is

ut is vititur, in parua copia. In processu valent vnae passae; at recentes minime, cum *Plinio teste* lethargum inducant. Vti & ceparum esus *iuxta Auen.* Quidam referunt cerebrum leporis assatum singulare remedium esse lethargicis. Panis biscoctus à quibusdam laudatur. Vbi morbus protrahitur, si debiles sint, ad carnes auium montanarum accedunt ad perdes pistas, cuniculosque igniores & columborum pullos. Sed aquatici omnes mali, ut pisces. De medicamentis & aliis praedictis satis dictum est. Vbi omnia illa non contulerint, praeceptor meus Benedictus Fauentinus ad cauterium ex candenti ferro in sutura coronali deueniendum esse consulebat. Illud autem in nostris regionibus, in quibus non ita sunt assueti ut cauteris, cum protestatione faciendum est, ne remedium in causa accipiti, etiam si utile, diffametur, si sanitatem aegri non assequantur.

OBSERVATIO XI.

De puero prius lethargo correpto, & mox incidente in sphacelismum, qui & quarto die obiit.

1. Qum Pithueris in Gallia adhuc praxin exercebat, generosus puer vndecim annorum, filius Domini Andrachnes de Graulla, anno 1545. Julio mense, cum prius lethargo laborasset ante paucos dies vel stupore quodam non admodum graui: à quo cum sanus factus videretur, demum in lethargum grauissimum incidit, & statim cerebrum sphacelismum. Videbatur autem & hic puer dum profundissimo somno detineretur, hemiplexia laborare: nam tota pars dextra paralyti resoluta, neque mouebatur, neque sentiebat; nihil loquebatur, quamuis subinde garrere videretur mullitando, quae nemo intelligebat, neque villo modo caudicis instar iacens à somno excitari poterat. Tertius iam erat dies ita decubens absque loquela in castello patris prope pagum Malesherbes dictum. Ad hunc puerum euocatus per matronam nobilem, quae huius curam gerebat, cum vterque parens Parisiis ageret, signa praesentia diligenter animaduertens, thymum (cum nihil aliud ad n. a. num esset; & alius medicus vna cum pharmaco pro ab Etampis expectaretur) contritum cum aceto glandis instar nari dextrae imposuimus ad excitationem à somno, & ut materia crassa viscida dissolui posset, & ad nares deriuari: atque hoc adhibito remedio, non nihil renouescere videbatur, ut oculos aperiret, & verba quaedam indistincta proferret; & è nate materia quidem crassa, valde corrupta, sanguinolenta, viscosa, instar putridae saniem exibat. Hæc cum vidissem, puerum abscessum vna cum sphacelo in parte dextra cerebri habere pronunciaui, & cerebrum corruptum esse: unde nec puerum diem posse superuivere praedixi ob materiam corruptam, non solum ventriculos cerebri obstruentem, sed & totam substantiam cerebri corruptentem: ita ut virtus animalis iam sopita & ablata ad neruos non transiret; hinc per consequens motus sensusque abolitio eiusdem lateris dextri. Et quia vrina lactea, crassa, corrupta spectabatur (qualis & lethargicis euenit) humorum perturbationem & corruptionem notas ex lethargo praecedenti, cumque huic puero nulla remedia in principio adhibita fuerant, & morbus vehementissimus & acutissimus existeret, viribus iam deiectis, non solum morbum incurabilem, sed in quarto puerum morituum praedixi, cum viderem iam in principio quarti diei signa hæc lethalia adesse;

manu enim sinistra floccos & palcas carpebat, eaq; tamen tremula erat in continuo motu, quam etiam modo ad partem capitis sinistram, modo sursum, modo deorsum tollebat. Contra dextra manus resoluta vna cum brachio quasi mortua sine motu ac sensu ad latus iacebat. Os tamen tortum non erat. Vnde ego potius à lethargo sphacelismum ortum iudicabam, & simul lethargo (quod nos aliquando prius feridissimus) paralytin dextrae manus ac brachii subsequutam esse. Ut tamen magis excitaretur, adhibeo frictions, ligaturas & compressiones: quibus administratis oculos quidem attollebat, sed illico symptomata iam dicta redibant, & semper intendebantur, ut etiam somno profundissimo steteret, & subinde musculi maxillares conuellerentur & labra contraherentur, & lacrymae sponte effluerent. Cum hæc ad excitandum adhiberem, accessit medicus ab Etampis vna cum pharmaco. Hic & mortem etiam praesagebat; sed non ita subitanam ut nos, licet quartus iam inciperet dies, quod hunc non transiret praedixi. Interea cum puer nihil excerneret, clysterem sequenti vna iniicere mandauimus: 2℥. salvia, maiorana, betonica, malua cum toto, viol. ob febre, licet lentam in lethargicis) bet. mercurialis ana m. j. rad. alibea, branca, v. sine ana 3℥. centaurij minoris m. 3℥. storroris marini p. j. sem. anisi, feniculi ana 3℥. j. rad. peronia 3℥. fiat decoctio in iure pulli pro 3℥. j. adde cassia munda 3℥. elect. hiera picra 3℥. j. bene dictae laxat. 3℥. j. olei rutae, chamomill. ana 3℥. j. olei oliuor. 3℥. j. sacchari rubei 3℥. vitellum vnius oui, salis modicum, faciem: quod ad reuulsionem, euacuationem, in pueris ro satis erat, cum per os nihil sumere posset, & pullius in quo fiebat decoctum, emollebat & nutrebat. Hora quinta mane, cum medicus venerat, incitum est. Bis alium copiose reddidit, & in fine nigra, viscosa excrementa deposuit. Quod etiam magis signum erat, cum & symptomata sua deinde magis intenderetur. Medicus alter de cucurbitulis cum scarificatione applicandis mentionem faciebat: sed cum ipsi augerentur, ego mortem expectabam pulsu iam deficiente, & ideo à remediis vltioribus abstinendum esse duxi, ne praesidia aliorum qui optima infamarentur. Nam statim eodem die hora tertia pomeridiana sudor frigidus è corpore manabat, & ad quintam horam, ut praedixeramus, obiit. Ante obitum equis nostris paratis cum inde discedere propositum esset. Matrona illa nobilis nos retinuit, vsque in finem, ut cadauer mortuum incidere, ut ipsa mortis causam parentibus denuntiaret posset. Capitis huius cranij osse sublato cerebrum & cerebellum in parte dextra vergens ad posteriorem partem omnino saniosum, putridum corruptum, sanguinolentum inuentum est, apoplemate ex lethargo in abscessum & sphacelismum permutato. Sinistra vero pars cerebri alba, sanum & incorruptum habebat. Reliqua vero interiora tam in pectore, quam in ventre sana conspicebantur, nec puer à vermibus, ut quidam putabant, mortuus est, sed ex solo cerebro corrupto, ut nos ante medici ingressum praedixeramus. Ex qua praedictione magnum consequutus sum honorem, & nobilium ac amicorum copiam & vulgi fauorem in primo aggressu praedictae nostrae, cum ex Italia Galliam appuleramus, ita ut postea apud patrem Galliam totius Galliae nobilissimum, & Villadicis illustribus, nempe Martino Acacia & Villanouano, saepe ad curationem euocati fuerimus. Nihil enim medico praestantius est, quam ut se diligenter praebat in praedictionibus, ex quibus ei non minor gloria, quam ex curationibus accedit, teste diuino Hippocrate nostro, cum morituros praedictens

denuntiauerit, non solum calumniam deuitabit, sed gloriam haud exigua ex praedictione acquirat.

SCHOLIA.

Qum periculosus sit lethargus, iam dictum est, multoque magis lethalis, si ad abscessum vel sphacelismum permutetur. Refert fere simile casum doctissimus Remberus medicus Caesaris, nunc professor Lugdunensis Batavorum, amicus noster, de muliere quadam honesto loco nata, aliquot diebus capitis grauitate laborante, somnolosa, quae ab initio excitari potuit, tandem vero accedente febre, non potuit. Hæc cum re media neglexisset, ad eam prius vocatus, cum omni sensu destituta esset, in soporem grauissimum delapsa: nec venæ sectio nec cucurbitulae, nec enemata iniecta, nec topica varia adhibita iuuauerunt. Verum his non proficientibus, tandem mors superuenit. Capitis huius cranij osse quoque sublato, abscessus in anteriore cerebri parte reperiens: quod è naribus paulo ante mortem hereseens: profluxerat. At in nostro aegro non erat solum abscessus cum pure, sed tota substantia cerebri in parte dextra corrupta erat cum sphacelo. Non tamen ex simplici pituita, ut in hydrocephalo fit abscessus, sed potius ex pituita putrescente, à qua fit lethargus: qui si statim non curetur, fit apostema cum tumore, & facile in abscessum, deinde magis corruptum in sphacelum permutatur: quod & nostra praedictio ac postea inciso confirmauit, in puero hoc nostro mortuo. Siue igitur hæc corruptio, siue sphacelismus venierit ex lethargo, siue ab inflammatione, seu a postemate iam in putredinem conuerso, proculdubio lethale malum erat, ut in quarto die non dum perfecte transacto puer obierit, iuxta dictum ipsius diuini Hippoc. lib. 7. Aphor. 50. sic dicentis: Quibuscumque cerebrum sphacelatum, id est, corruptum fuerit in tribus diebus pereunt, si vero has effugerint, sani sunt. Oportet autem hunc Aphorismum intelligere, ut Galenus in enarratione vult: Si incipiente sphacelismos fuerit, ut illud superet, aegrotus intra tres dies euadit, & sanus fit: Si vero de cerebri potentia non superatur, cerebrum corrodit & exsternit Galeno, non perfectam corruptionem cerebri: nam tales nunquam euadunt. Vide Galenum. Alkanus ille Hebraeus iuuenis 27. annorum, de quo refert Amatus, cum quadraginta diebus ante obitum suum, multum vigilauerat, quia solitus admodum erat circa diuinas preces, quas Hebraei tunc temporis, antequam in mothum incideret, noctu effundere ad Deum solent. Si quæ vero noctis pars erat, qua somnum capessere poterat, eam quidem dispendebat circa patrem, qui eo tempore octuagenarius graniter aegrotabat, & diarrhoea affligebatur, quem solus ipse tractabat curabatque. Longis itaque vigiliis defatigatus; & terris illis odoribus male affectus. in cerebri corruptionem, quam sphacelismum Graeci dicunt, incidit. Testabantur autem morbum istum praualuisse rior illi dolebat, & frontis pars antea adeo ut fortiter punctus respondere nequireret: cor tensus magna aderat impotentia, sed & febris incessans erat, qualis morbum istum cumatur semper. Deinde accesserunt praedictis signis tremor.

mores vniuersum corpus corripientes, & praenotiones lethales, ita ut intra duorum dierum spatium, diem suum obierit. Cæpit morbus eum corripere in principio noctis, ante diem solis. Obiit vero principio noctis diei Marti sacrat. Cæterum quamquam tertio die, vel quarto (ut nostro aegro euenit) nondum absoluto plerumque moriantur: tamen ad decimum quartum diem peruenisse experientia constat, & tamen mortuos, ut dissecto cranio visum est, licet plerumque intra tres moriantur. Difficile hic morbus cognoscitur ab apoplexia & à lethargo, cum & ab eo incipit quoque. Sed in aegro nostro non erat apoplexia, licet sopore detineretur, & quam punctus respondere nequireret, tamen pedem non resolutum contrahebat, & in sinistra manu & brachio continuum habebat motum: & sic erat potius sphacelismus, & minime apoplexia, in qua corpus rigidum est & insensibile manet. Deinde aderat febris satis intensa, quæ apoplexiæ non adest. Licet vnum latus altero stupidius esset, & tremores totum corpus deinde occuparent. Spectabantur quoque signa illa, quæ ab Arculano de sphacelo cerebri referuntur: Inprimis oculatio nigredinis oculorum, oculis tractis versus cerebrum, sicut in appropinquantibus morti euenit: apparebat oculorum albedo versus cerebrum. Secundo dormiebat resupinus virtute debilitata. Tertio venter inflabatur ob defectum caloris, vapores crassos exsiccantis, & non resolutis, unde retinebantur. Quarto aderat tremor membrorum ob defectum virtutis, vel vapores musculis & neruis communicatos. Quibus addit anhelitus aucto, ossa pectoris extensa ob inflammationis augmentum, testiculos albos ob sanguinem & spiritum ad caput tracta: & hæc quoque sunt signa phrenitidis eodem auctore sese in sphacelum permutantis: quam hic potius ex pituita putri, in lethargicis inflammationem seu abscessum faciente, originem habere videbatur, quam ex phrenitide praecedente. Quomodo autem huius instituat curatio. Vide apud Amatum. Venam secabant medicis priores, sed vno die male adhibebant purgationem, cucurbitula adhibita spatulis, & post aures ac ano binaedines, frictions brachiorum & crurum, & in principio oxyrrhodinum parti capitis anteriori dolenti appositum, postea lyncipiti & columbis per medium scissus. Quibus omnibus nihil profecerunt. Et sic ubi perfecta corruptio est, frustra adhibentur remedia.

OBSERVATIO XII.

De melancholia morbo.

Qvidam Theologus insignis, ac egregius concionator, vir tota constitutione melancholicus, cum valde sobrie viueret, ac impense sese ieiunio macerasset per totam Quadragesimam: deinde pro concionibus habendis, ad populum admodum obnixè studiuisset; tandem melancholia morbo correptus est. Cumque mentis alienationem sen desipientiam absque febre pateretur, tandem melancholia ex succo melancholico in cerebro confirmata fuit, cum tempestiue nec medicum ad se vocauerit. Hoc malum ita initium habuit, in homine admodum verecundo: cum forte extra urbem esset, & in pascua ventris saburram coactus esset deponere; forte duobus viris à longe id spectantibus dum per viam transirent, is quidem rabore confusus statim cæpit delirare ac falsam suscipiens imaginationem; quod viri illum

visu sese macerando, propria natura melancholicus, in melancholiam grauissimam lapsus est, à qua cum euadere non posset, nec medicis vteretur, tandem delirans patriam accessit per matrem reuocatus. At mater nimium ad rem attempta, medicum neque hoc tempore ad filium vocat; vnde melancholia adeo aucta est, vt neque edere neque bibere miser iuuenis vellet: vt ita postremo viribus deficientibus obierit. Duobus vel tribus annis deinde elapsis, alium filium quem habebat non minus quam priorem valde literis deditum, Louanium quoque mittit, qui similiter parissime viuens, ita vt aquam tantum biberet & ceruisia abstineret, & impense studeret Theologiae, & quaestionibus Theologicis iisque grauioribus irretitus, more schoasticorum Louaniensium, omnino melancholicus factus est, nihilque aliud perpetuo garribat, quam se in capite Biblia habere: atque has voces lingua Germanica indefinenter obmurmurabat, *die Bibel in dem hol: die bols in den Bibel*, hoc est, *Biblia sunt in capite: & caput est in biblia*. Hæc melancholia adeo saeuum cepit incrementum, vt relicto Louanio cum patriam accederet pedestri itinere, Antuerpiæ cū appropinquasset, se ipsum in puteo præcipitavit miser, & ita suffocatus est. In puteo mox mortuus inuentus per Magistratū furca (vt solet fieri iis, qui se ipsos interficiunt) suspenditur. Vno atque altero die intermisso; cum fortè frater meus Nannius Forestus, iuuenis Græcarum ac Latinarum doctissimus, Louanio discederet, & versus Antuerpiam iter faceret, reperit iuuenem hunc Alcmarianum furca suspensum: quem, cum vidisset, atque hunc ipsum melancholicum fuisse cognouisset, statim accessit. Prædixit vulgo Amptmann dictum, qui præles nostræ cognatam Corneliam de Oesthoren duxerat, & ideo frater audentior factus, rem actam exponit, iuuenemque Louanij melancholia laborasse, antequam isthinc discederet, & sic mente captū se ipsum in puteum præcipitasse declarat. Et ita re intellecta, à furca tollitur, & in proximo cæmeterio honeste sepelitur.

SCHOLIA.

3. Exemplum hoc nos admonet, melancholicos solos esse sinamus. Quum autem vterque literarum nimium studiosus esset, & insuper parco victu vteretur, vterque hirsutus, macilentus & niger, propria temperatura melancholicus, fuit hæc ipsa melancholia quasi hereditarium malum, eoque magis aucta ob causas præcedentes. Nam & mater melancholica, quam & nos probe cognouimus, etiam melancholia laborasse: & filiam similiter præter hos duos fratres, qui ita misere exstincti sunt. Est enim melancholia quædam hereditaria à Rondeletio Baillarguet dicta (& alia multa familiares nostræ regionis, inquit Rondelet. & Hispania) fere nunquam curatur. At ambo iuuenes isti, vt mihi relatum est ab illis, qui ab initio iis aderant, meticulosi & mæsti erant. Communiant fere omnes in pauore, vt dictum est, metu, trepidatione, angore, solitudine. A sonitu frondis ventulo agitata diffugiunt, perpetuo lugent, plangunt, queruntur, amicos, & familiares auersantur, cunctos oderunt, & solitudines captant: qualem Bellerophontem Homerus describit:

Postquam autem inuisus superis est factus, in agro Errabat miser ipse suo, solusque, dolorem Consumens animi, atque hominum vestigia vitans.

Heraclitus Ephesus totus erat in lachrymis, miserias & calamitates hominum iugi planctu leni. Heraclitus deplorabat: solitudines amabat, impuro fordidoque victu degebat. Melancholicum fuisse, Theophrastus est opinatus, quod obscura & confusanea conscripisset; hydropicus factus interit. Cum neque vna est melancholiæ causa (vt postea dicemus de causis) neque vnus humor vitium patiens, sed plures inde neque omnes (vt iam diximus) eadem symptomata sustinent, neque similiter iisdem imaginationibus exagitantur, sed alijter ipsorum ridet semper & cum hilaritate imaginantur; qualem Democritum semper ridentem melancholicum fuisse quidam autumant. Talem Democritum Valescus, qui continuo ridebat, maxime in plenilunio: cui adhibuit sectionem venæ & purgationem cholera nigra, & postea accidit eadem fluxus sanguinis, narium, & emisit quasi libram vnā sanguinis, & Dei gratia ita curatus fuit. Alij cum ira & contentione phreneticis similes sunt. Quidam ipsorum cum torpore multo, & segnitie, vt ipsi loqui noliunt, stultorum more, quos Græci vocant moros, delirant. Alij desperatione adacti mortem sibi inferunt. Alij mortem horrent & vitam sibi adiungunt. Quidam namque instar bubuli pedis exstare plorabat, quum nihil supra iustum modum excreuisset: at intestino alius cuius animalis appenso, quod medicus paulatim abscindebat, hominem ab illa phantasia liberauit. Nonnulli se numine afflatos existimant, & in illo errore sunt vt omnia futura se vaticinari putent, & nonnulli credunt se loqui cum angelis. Sunt qui auaritiæ inhiantes, de pecuniis congerendis perpetuo cogitant, vt in adeo diuites, vt nihil aliud, quam de fundis gloriantur. Quidam animo elato, se Reges, Imperatores, Papas, Cardinales existimant. Referunt idem Valescus cap. proprio, se quendam habuisse melancholicum, qui se regem esse putabat: qui tamen aptis remediis ab eodem curatus fuit. Rursum nonnulli deiectione animo paupertatem perpetuo metuunt, quamuis diuissimi. Sequitur enim aliquando dementia corporis dispositionem: aliquando studium, quo maxime delectabatur, qui quando studium, quo maxime delectabatur, qui ea correptus est. Sic quidam sacerdotes semper precesiones murmurant, cantillant, templa construere volunt. Aliquibus videtur, teste Gordonio, quod Deus senescat, & quod Angelus, qui mouet orbem, fatigetur, & mouent continuo, vt cælum non possit ipsos contingere. Alij timent, quod absorbeantur, & terra debiscat: atque in somnis quidam putant se videre demones, aut monachos nigros, aut suspensos aut mortuos. Alij putant se gallos esse, mouentque brachia alarum loco. Quidam vero existimant se vasa vitrea aut argillosa esse, metuuntque, si tangantur, quod frangentur. Qui contentionibus forensibus indaerunt, nihil nisi arresta, & libellos supplicatarios scribunt, & recensent. Alij poetico furoris perciti, semper versus scribere volunt. Nonnulli ob longas inedia, studia & meditationes cælestes de rebus sacris & de religione semper agitant. Quidam semine abundantes & ad veniorem propensi, annosas mulieres deperunt, vel semper de amore loquuntur. Alij vero criminis se reos imaginantur, & pauidi anxique verentur, ne manus ipsi iniiciat prætor, & ad tribunal supplicio afficiendi, pertrahantur. Alios tantum misere affligit plena scrupulis conscientia, qui nodos in laui scirpo queritantes culpam metuunt, vbi nulla subest, & diuinæ misericordie diffidentes, se orco destinatos sæda lamentatione noctu,

noctu, dieque deplorant: vt enim sacerdos cuiusdam Alcmariano, qui semper tempore veris & autumnis afflictebat: sed instante hoc tempore probe per me purgatus minus delirabat. Alij nulla interualla habent, vt istis duobus iuuenibus, qui in continua erant melancholia. Cæterum cum indicibiles sint melancholicorum modi, ac variæ imaginationes, ex quibus facile dignoscuntur signa differentiarum, quæ à forma sumuntur: deinde etiam signa proprie melancholiam indicantia iam nota sunt ex scholio præcedente. Alia etenim signa sunt, quæ melancholiam ostendunt, tanquam omnibus communia, vt est metus & tristitia: alia vero vnicuique propria, quæ & secundum modum accidentium differentias melancholicorum aperiunt: de his iam dictum est. Sed præter hæc alia melancholiam præfagiunt, vt si videamus hominem meticulosum esse, pusillanimum sine manifesta causa, cogitandum & propria natura melancholicum, hirsutum, macilentos, extenuatos, vitium venter parco, melancholico, prædicere possumus, talem vel tales facile in melancholiam calidam aperiunt. Si male æstiment, & aditum mor, mœsticia, proni sint ad iram, solitudinem querant, in somnis terreantur, & male incipiant, in somnis imaginari, principium adest: & tunc statim adhibenda sunt remedia, ne malum augeatur. Si æger iam perpetuo se decipi ac insidiis peti existimaret, magisque diuertitula & solitudines querat, iam augmentum erit. Si vero verbis & gestibus acore promat ea, quæ hæcenus imaginabatur, iam melancholia confirmata est, & ad vigorem accessit. Signa vero specierum (cum tres numerentur apud medicos, nempe ea, quæ pendet à toto corpore, vel in ipso cerebro sit nata tantum; vel in hypochondriis, inde hypochondriaca dicta melancholia) seiuuim cognoscenda, vt promptius curentur, præter cognoscenda quando cerebrum ipsum per essentiam afficiatur, seu simul cum toto corpore, vel ab ipso ventriculo coafficiatur. Affectionem cerebri esse primariam, liquido patebit ex ipsius cetibus, capitisque constitutione: & hac ferme coniectura molestat, nulla hora interquiescens, breues atque interrupti somni sunt, somnia videntur vexantur, aliquibus caput plenum & infartum videtur, nonnullis vacuum & inane: à cibo abstinent, oris salua (ex capite videlicet illapsa) acris: in rem aliquam fixis aut intentis oculis diutius contemunt. Iam nulla, aut admodum modica indicia sunt, quæ vniuersi corporis vasa noxio succo prægnantia arguunt, aut oblata hypochondria testentur. At si vniuersum corpus melancholicus sanguis occupauerit, cerebrum simul cum toto corpore affectum erit. Euenit autem hoc, vt patet. 2. De art. curat. ad Glanconem, cum iter ad generandam hanc superfluitatem sit aptum, & ratio victus fuerit crassa, melancholicum succum gignens, vel splen natura imbecillior, ad se dem corpora sint macra, nigra, & hirsuta, ac venas latas habent, qui ex tota melancholici sunt naturæ: qui vero ex acquisititia, per solitudines, aut vigilias hæmorrhoidum, aut menstruorum suppressione, seu prauorum ciborum esus, tales facti cum sanguinem pariunt, quæue potius. 3. De locis affectis fusiissime à Galeno numerantur: quæ videtur ratione si quis fuerit educatus, maximam quandam licet coniecturam facere, succum melancholicum in totum redundare. Si vero boni suc-

cibus vsus fuerit, reliqua considerare oportet: vt ipsius exercitationes, mœsticiam, vigilias, solitudines: & ad efficaciorē notitiam, non parum confert anni tempus, præterita ac præsens aeris constitutio, regio, ac laborantis ætas & temperatura: nam & rufo colore homines affatim, atque post hos flauī in hanc intemperaturam incidunt, si vigiliis & laboribus, tenuique victu vsi fuerint. Sunt & qui per febriles morbos humorem hunc contraxerunt: quibus semel collectis, quo pleniorē adhuc habeas certitudinem, cubiti venam secabis mediam. Si fluens sanguis melancholicus videatur, in vniuersi corporis venis melancholicum sanguinem contineri iudicabis: & confirmatus audentior vacua; si non sit melancholicus, iudica melancholicum succum non in toto redundare corpore, & actum obliges fluxumque listas. Porro ob affecta hypochondria vitium quum exoritur, præter metum & tristitiam, cruditates acidique ructus accidunt & olidi, ventosa spirationes, æstus in præcordiis, flatus, interdum ventriculi vehementes dolores, acresque in dorsum extenduntur: sumptoque cibo maxime cocto difficili, sputum humidum, idemque multum sequitur: vomitus accidunt vel crudi cibi, vel pituitæ, vel humoris amari; sæpe adeo astringens, vt ex contactu obstupescant dentes. Nonnunquam inflammatione corripuntur, & sursum conuelluntur, & infestantia quædam ac versantia circa præcordia sentiunt, deinde alui deiectione, vomitu, proba concoctione ructibusque eleuatur, is, qui ita laborat. Quibusdam venter durus & siccus fit, & quidam insueta mandendi cupiditate infestantur nec minus torquentur immodica siti. Alimentum in venulas ægre distribuitur, hypochondria ardent, & pondere quodam premuntur. Per hypochondria intelligimus partes omnes sub costis sitas, siue affectio sit in ventriculo, siue in venis lienis vel iecoris aut mesaraicis. Restant signa prognostica: scimus periculosas esse per mutationes ipsis melancholicis cum vel apoplexiam vel conuulsionem, vel furorem, vel cæcitatem significant, vt Hippoc. inquit 56. Aph. lib. 6. Interim vero, eodem teste, in morbum comitalem permutatur vt patet. 6. De morbis vulgaribus. Propterea non negligenda erit eius curatio circa initia, ne diutius protrahatur, ac in prædictos vergat affectus. Circa initia namque facilis est eius curatio: inueteratus enim, & veluti in naturam conuersus affectus, vt Alexander inquit, incurabilis propemodum euadit. Vterius cum ex melancholico succo excitetur, qui si non prius euacuetur, paulopost superflatus in atram bilem vertitur, vt Galenus visum est. Apho. 53. lib. 3. & maniam, hoc est, furorem efficit. At si ipsis melancholicis hæmorrhoides superuenerint, bonum, & si varices, eiusdem melancholiæ sit solutio, Hip. teste, Aph. 11. & lib. 6. Frequentant autem in masculis magis, & mediis ætatibus hæc affectiones, difficile vero in feminis, vel aliis ætatibus, Calio Aureliano teste cap. 6. lib. 1. Plura videtur apud præceptorem meum cap. proprio De signis prognosticis melancholiæ. Sed omnia quæ dicta sunt de signis, clariora per exempla subsequētia euadent.

OBSERVATIO XIV.

De melancholia ex sanguinis copia orta.

Vt supra triginta annos natus hirsutus & nigro colore, habituque tenuiore; cumque

vigiliam immodicam: quinimo somnum conciliandum esse proposuimus consueto paulo longiorem: nam omni conatu, vt dormiant melancholici tentandum est, nam magnopere confert pro eorum curatione. Præcepi autem vt cibis vteretur prohi succi & mediocriter humidis ac concoctu facilibus, minimeque flatuosis. Attendenda autem est in iis ægri dispositio, cum non omnes ad omnes cibos similiter dispositi sint. Plerumque tamen conueniunt panes elibano cocti, probe præparati. Vitandi autem omnes, qui suapte natura sanguinem melancholicum gignunt, qualis est bubula caro: cuius Gal. meminit. 3. De facultatibus alimentorum. Ipsa enim, inquit, alimentum non exiguum, sed crassius quam par est, gignit. Proposuius & arietinam & hircinam, & caprinam ac taurinam illi noxiam esse. Subridens inquit, Nos taurinam neque hircinam hic comedimus, cum Bantania neque capras aliat, satis est nobis caro domestica & non aliena. Recte quidem, inquam ego, modo non sit salita, atque fumo indurata, imo à quavis bubula abstinentium ita & à lepore, multo autem magis ab apris & vris, & ab auibus, quæ magis ambulant, quam volant, vt sunt anseres, anates, pauones, meleagrides, ab aliis gallinæ Indiane dictæ. Balanæ quoque, vituli marini, delphini, canis, omniumque cetaceorum carnes insalubres sunt. Carnes non virosæ, nec pingues: galinarum videlicet, pullorū, caponum, perdicum, phasianorum & sturnorum, præsertim iuuenum oua gallinarum mollia, pisces petrosi, & molles carnes. Erinacei vero marini plurimum præstant ad iucunditatem & vtilitatem, Aërio teste. Conueniunt vero & hædinæ carnes. Et ex auiculis turtures, & merulæ, nisi per ætatem siccificent. Verum, cum audiuisset mentionem fieri de phasianis, perdicibus & delicatis cibis, iterum subrisit, inquit: Ego cum nudus & pauper sim, quomodo feram eiusmodi sumptus in comendis phasianis & perdicibus? Cui, cum responderem, illud adhuc ditissimum esse, & ideo vt eius animum ab eiusmodi paupertate auerterem, imperavi, vt in arca sua ostenderetur ingens copia aureorum. Atque vxor eius in ea re sedula, & matrona proba, ostentabat ei diuitias suas, quas tamen querulus constanter efficitabat suas non esse. Subornauius quoque socerum eius, qui sponsonem dabat, se omnia debita soluturum, vt ita quieto animo esset. Verum neque placidis verbis, imo ne minis quidem ad mentem redibat. Interea ego non sistebam, cum animi remissione opus esset, quin eundem ad iocosa, aliaque oblectamenta incitarem: nam omnibus modis melancholicos consolari oportet; etiam corroborare, vt in spem meliorem erigantur gaudeant, lædentur, exultent, psallant. Prodest enim coram eis, non quæ metum & mæsticiam afferre possunt, loqui: verum quæ his contraria sunt, gaudia, hilaritates, bonam spem, ac animi constantiam & securitatem, vt ægri gaudeant & lætentur: in hocque cantu, aut aliis musicis instrumentis vtendum. Et, vt inquit Celsus, querenda delectatio ex fabulis ludisque: quibus maxime capi sanus consueuerat. Laudanda, si qua sunt ipsius opera, & ante oculos ipsius ponenda: leuiterque obiurganda vana tristitia. Hinc Auic. inquit 4. primi. Scias quod inter cetera optimorum est remedium occursum rei gratæ, & iugiter vt his, quibus gaudio afficitur. Imo fortasse inuabit assidua consuetudo cum viris præstantissimis, & cum his, quos reueretur. Prohibet enim ægrotum à rebus, quæ nocent ei. Tam his si nihil proficitur, non aliud superest, quam vt acriter incre-

pentur, & diligenter obseruentur. Verum cum hic ægrotus meum accessum adhuc ferret, omnibus modis dabam operam, vt exhilarari posset: & forte cum sermo fieret, nunquid ei res venerea vilis esset, inquam ego, Tu perperam te nudum esse as, cum nequaquam ita res habeat. Si nudus esse velis, potius nudis amplexibus tuam carissimam uxorem amplectaris: nam Venus ipsa mentem exhilarat, omnemque tristitiam & melancholiam depellit. Tunc inquit ille subridens: Modo si moderata: Recte dicis, inquam ego, & propterea mente constas, sed male imaginaris te nudum esse, atque ita pauperiorem, cum & ipse cum Cræso diuitiis certare possis, ita vt ego me tam diuitem (vt tu es) optarem. Verum quod dicis venerem moderatam esse debere, & hoc apte quidem dixisti: vti nam & falsam illam imaginationem, quam de nuditate concepisti, æque bene intelligeres. Venus procul dubio frigidis & siccis corporibus inimicissima est, & his tantum innoxia, qui calidi humidique sunt. Per intervalla tamen assuetis blandiret inutilis, etiam tibi. Sunt enim melancholici humores quidem palæstræ appetentissimi, idque propter redundantes flatus: præsertim ii, quibus adusta bilis negotium facessit, Paulus Aegineta ait: Neque Venus vilitate caret, vt pote quæ plenitudinem tollit, corpus autem, leue, virile reddit, & quod ad animum pertinet, rationis vim impeditam soluit, ingentes iras remittit. Idcirco melancholico aptissimum remedium est, si quicquam aliud. Reducit autem ad modestiam, vel quouis modo infanctes: nec salubris solum est iam morbo correptis, vt ex paulo liquet, sed etiam à morbis quibusdam liberat, teste quoque Auic. 20. fen. tertii. Quamuis etiam scimus ex Gal. 6. de locis affectis, nonnullos protinus à iuuentute concubitus imbecilliores facere. Rursus alij, nisi assidue coeant, capitis gravitate molestantur, cibos fastidiunt, ac febribus obnoxij fiunt; atque vt deterior est ipsis appetentia, ita & concoctio minor. Hos arboribus immodice fructiferis Plato comparat. Subridens inquit, Ager talis ego sum, quod si abstinuissem à venere, non te proles tam masculos quam femellas haberem, quorum nunc miseret me, quod vna mecum ad paupertatem redigimur. Tu vt pupa eandem canis cantilenam de paupertate, quamvis sermo noster nunc sit de Venere, vtrum tibi commoda sit, nec ne. Gaudere potius deberes: quod prolibus abundes, & arbor fructifera sis potius quam sterilis. Sed audiamus rursus Gal. suum sermonem de Venere sequentem. Inquit enim: Noni quosdam, quibus eiusmodi modus erat naturæ, qui præ pudore, libidinis vsu abstinentes, torpide pigrique facti sunt. Nonnulli & melancholicorum exemplo præter modum mæsti ac timidi cibi etiam tum cupiditate, tum concoctione vitata. Quidam vxoris mortem lugens, & à concubitu, quo antea eveherrime vsus fuerat, abstinentes, cibi cupiditatem amittunt, atque ne exiguum quidem cibum concoquere possunt. Vbi vero seipsum cogendo plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum concitabatur, mæstus etiam apparebat. Talibus inquam, prodest Venus; etiam tibi, modo metas non excederis. Insuper etiam cibis moderate nutriendis, vt ona sorbilia, pulicula ex bordeo & emuls. se. 4. frig. maior. & amygdal. quies magis quam exercitium laboriosum: quamvis ambulatio conferat per loca viridia & amœna, quorundem etiam exercitibus prius natura vel arte alui incrementis: quæ diu nullo pacto detineri est permittendum. Ex oleribus insuper conferre dicit ad communem victum dulcia eū prædictis carnis decocta, vt borago seu buglossum: interim la. Fucus, inter ybi, & malua comedende sunt, ex Plinij Secundi auctoritate li. 5. cap. 8. Acriora vero loco pharmaci aliquando

aliquando danda sunt. Præsertim quoque potissimum vtendum, quæ cum aliquo prædictarum carnis iure paranda sit. Ex fructibus interim vt poterunt vris ac molis dulcibus, & vna passa, à brassica magis cymis eius abstinentium, & à germinibus ruborum muria vel oxymele conditis, vni crassioribus & nigri. Sed vino tenui albo vt poteris non valde veteri pro potu subinde optime diluto, non tamen acuatim eo vtendum. Maxime vero victu humidiusculi aquare: quibus (vbi non diuturnus factus fuerit hic affectus) Galenus se multos curasse 3. de locis affect. testatur, ad vsum medicamentorum vero difficulter illum ducere potuimus, quamquam iis maxime & in principio vt necessarium esset: sicut enim camini parietes & continuo fumo conquirunt nigredinem, adeo inhaerentem, vt ne scopere possit: eodem modo fit in melancholia. Vbi enim semel humores illi nigri non solum in corpore, sed & in capite incrementum suscepierint, tandem confirmationem acquirunt, non facile delendam. Quare hoc exemplo his statim medicamentis alia remedia adhibenda esse. Tandem hæc admittit, quamvis difficillime: & ad minorationem materię melancholicę dedi elethar. lenitini, cassia cin. m. ana 3. B. cum 3. vj. feri lactus in quo bullierat 3. j. epithymi, & facta colatura addebat 3. j. viol. 3. j. misce. & bene excreuit. Eodem tempore libenter venam mediam secare fecissem, cum venas lateres haberet, & vtcunque sanguine repletas, sed noluit admittere, nisi postea, cum in Augusto mense essemus, multis rationibus ac precibus eo deducta. At statim à leniente medicamento apozemata commoda & apta præscripti in hunc vel similem modum ad materię præparationem & coctionem. 2. rad. bugloss. glycyrrhizæ ana 3. B. fumaria, summatum lupulorum, borag. bugl. scolopend. melissa, ana m. j. flor. borag. bugl. viol. ana p. j. sem. anisi, fenniculi ana 3. i. sem. citri 3. j. vuar. pass. ab arilibus repurgata de 3. j. viol. 3. i. syr. de epithymo 3. j. misce. huic decocto postea immiscuimus folior. fen. 3. vj. epithymi 3. ii. polysod. quer. 3. iiii. & decoqui iussimus vna cum rebus supradictis in sero lactis; etiam adiectis subinde 3. j. fumariæ, borag. bugloss. de pomis, de epithymo, iisque reiteratis tandem devenimus ad decoctum epithymi in sero lactis: mox ad fortiora, vt confectioem hamech. & subinde in eodem decocto 3. j. B. hellebori nigri. hac purgatione prius aliquando sumpta. 2. diase. 3. iiii. cum sero bubulo sumatur vel 2. diase. 3. iiii. confectioem hamech. 3. iiii. diase. 3. ii. aliquando iiii. cum diluto fumaria vel sero lactis, sicut habuit. Interea per intervalla ad corroborantia devenimus, conf. viol. bor. melissa, bugl. species laxificantes, semper admixtus humectantibus ne nimium calfacerent. Verum cum nullis exhortationibus piis, neque variis iam adhibitis remediis ad mentem rediret; nam & sanguifugas ad euocandas hæmorrhoides venis circa anum admoventes, & vt melius adhererent, sanguinem extraxas & sanguinem nonnihil continentes venis apponebamus, iisque venas pungentes, vt me vino abluto, ne facies offacerent, & detererentur, ac minus sanguinem traherent. Sed alterius medicis consilio sanguifugas posuerant prius in aqua zaccharata; sic enim putabant, quod melius suaderetur: sed omnes posite in tali aqua moriebantur: alie vero in aqua pura posite melius trahébant, vel loco sanguine ex pennis intincto, vel lacte

Pet. Foresti. Tom. 1.

loco prius irrorato: tam animal hoc sanguinis & lactis avidum est. Verum, quamvis hoc remedium ab Hippocrate laudatum, nihil iuuaminis in hoc ægro attulerit, vt & alia remedia valde commoda; tamen cum ultra septem menses hac melancholia afficeretur, postea nulla remedia admittere voluit: ita, vt etiam nos ab omni curatione abstineri coacti fuerimus. Sed quod dictum mirum omnibus videri poterit, eo tempore, cum reformatio religionis fieret, hic pontificiæ religionis acerrimus defensor, contra ministrum reformatæ religionis acriter disputavit, præsertim de sacrificio missæ, Chronographos in medium adducendo. Quibus disceptationibus mens ad alia conuersa est, & desipere desit, & à melancholia liberatus est, ita vt non diu post libellum de hac re ediderit. Tantum præstat mentis auersio ad alia in hoc maleficio, vt etiam aliquando omnia remedia superet.

S C H O L I A.

Hic vero quamvis ad habitum non esset propria temperatura melancholicus, neque enim macilentus, neque niger, neque hirsutus erat, vt iuvenes duo priores, neque lordido victu, vt illi, vsus fuerat, cum etiam diues esset, & satis laute viueret. Sed cum color eius ad rufedinem quadam tendebat tales enim, vt dictum est prius, facile in melancholiam quoque incidunt, magis vero cum hæreditarium hoc malum esse soleat, nam & soror eiusdem etiam melancholia subinde correpta fuit. Hic vero hoc anno cum hæc recolligerem, nempe 1585. rursus in melancholiam incidit multo grauiorem, quam prius: etiam filius eiusdem, pictor egregius, eodem tempore simili modo corripiebatur. Sed patri adeo nunc excreuit malum, vt se ad summam paupertatem & penuriam reductum, denuo male imaginaretur, vt nihil aliud in buccam veniret, quam quod in litore maris vna cum familia fame periret, atque hoc malum per quatuor annos fere durauit, nulla admittente remedia, ita vt non facile ad mentem rediretur sit; quamvis adhortatus fuero, Curatione vero vt mentem ad alia rursus conuerteret, sed frustra, melancholia ita vt metus sit melancholiam adeo in cerebro quibus instrumentis perficiatur. Verum cum de curatione melancholiæ nunc agamus, De missione sanguinis, quæ tribus instrumentis, quamvis ægre tollitur, Curatione vero nempe optima victus ratione, medicamentis, & chirurgia, eadem tamen iisdem curatur. De victus ratione satis dictum est, & quædam, quæ ad chirurgiam pertinent, retulimus: nempe de sectione venæ; de cucurbitulis, de hirudinibus, quibus alij addunt, & cauteria. De missione sanguinis variæ sunt sententiæ. Galenus vero 3. De locis affectis 7. in melancholia per consensum à toto, venam aperit mediam, & ita si melancholicus sanguis vniuersum corpus occupauit, ac ipsum cerebrum viribus ægri, ac aliis consentientibus, Græci omnes, nec solum Galenus, sed & Celsus mediam seu communem venam incidunt statim ab initio, idque vnica vice, si vires ferant, sin minus tolerant, bis & sæpius, Tralliani præcepto: & si à brachio fieri nequit, tentandum est à poplite, vel tali partibus moliri, idque potissimum in muliebris corporibus aut in viris, quibus menstruæ purgationes vel hæmorrhoides detentæ fuerint: nam prouocant menstruam purgationem, & hæmorrhoides. Cum autem venas cubiti non manifestas inueneris, eas, quæ commemoratis locis subiacent, incidere tunc oportet. Nam ad affectum

Nn ij prædictum

misere conscientiam scrupulo affligens, metuens culpam, ubi nulla subesset, atque mera phantasmata vigil somnians; quibus seipsum noctu dieque conficiebat. Hoc eodem malo & ante hoc tempus, tam Vere quam Autumno solitus erat laborare, etiam præcedente subinde magno capitis dolore, quo etiam & nunc afficiebatur, plurquam melancholia grauiore correptus esset. Ad hunc melancholicum accitus, cum tempus verum esset, statim hoc lenitium sequens exhibui: *℞. electuarii lenitini ℥ vi. confectiois hamech, diacatholici ana ℥ ii. dissolutis in sero lactis; fiat portio brevis.* Altero die sanguinem ex vena media brachij dextri fundere feci: aëro sanguine sic satis commode effluente. Postea apozemata longa ad præparationem & coctionem materiæ ita præscripti: *℞. fumariæ, borag. bugloss. summitat. lupul. scolopend. melissæ anam. j. flor. viol. bugloss. borag. ana p. j. passul. enucleat. ℥ j. polypodii quer. ℥ ii. folior. senæ ℥ iii. corticum rad. cappar. seminis anisi, ana ℥ j. fiat decoct. in aqua communi pro ℔b. j. colatura adde syrupi de fumoterra, de epithymo, borag. bugloss. ana ℥ j. misce.* Postea auxi dos. senæ ad ℥ j. & epithymi ad ℥ vi. agarici seminis. (quia pituitosus) ℥ ii. xingib. albi ℥ j. fiat iterum decoctio pro ℔b. j. dosibus, syr. etiam supra dictis impostis. Et in fine cum querulus esset, quod medicamentum non satis operaretur & fortis esset, in vltima dosi adieci ℥ vi. confectiois hamech: & bene purgabatur: deinde iterum assumpto decocto præparante. Subinde etiam vtebar solo epithymo cum sero lactis, & iussi vt etiam hirudines ano apponeret, ad hæmorrhoides excitandas; verum cum melius habere cœpisset, non admouit, neque opus fuit ad helleborum peruenire, & ad syrupum, quem alias proposui pro melancholicis fumendis. Cuius hæc est descriptio: *℞. hellebori nigri ℥ b. succi pomorum dulcium ℥ x. rad. boraginis, bugloss. polypodii quercini optimi, epithymi, foliorum senæ ana ℥ j. foliorum chamædr. chamæpityos, stachados ana ℥ vi. florum borag. bugloss. fumar. ana p. ii. lupulorum, capill. Ven. fumiterra, eupatorii veri, bodie agrimonii dicti, fl. gen. ana m. j. schœmantbi ℥ b. omnia secundum artem tractentur; & in aqua fiat decoctio, quousque maneat ℔b. ii. & colatura manenti adde pomorum succum prædictum, sacch. albi ℔b. ii. & fiat syr. Valet maniacis & melancholia affectis. Amatus cent. 2. curat. 66. dabat ℥ ii. cum aqua vel decoct. borag. meliss. arantiorum ana ℥ j. Cuiusdam simili melancholia à sanguine melancholico vniuersum corpus, deinde & cerebrum lædente. Et ano duas hirudines admouit: deinde ab ea euacuatione, proposita victus optima ratione, præsertim cibariis boni succi & humectantium, hoc leue pharmacum propinauit: *℞. syr. de epithymo ℥ ii. syrupi ros. solutini ℥ j. (nos quoque ad melancholiam magis aptum syrupum conficere iubemus ex ros. pallidis Prouincialibus dictis, singulis vnciis infusionis imponentes ℥ ii. foliorum senæ) confectiois senæ ℥ ii. diaphœnici ℥ j. decocti senæ ℥ ii. misce.* Post hanc prædictam minorationem vltus est his syrupis: *℞. syr. de epithymo, de pomis Saboris ana ℥ j. decocti senæ ℥ iii. misce.* Elapsis vero octo diebus ægrum catapotis à Rhaf. lib. 9. ad Almanz. descriptis cap. De melancholia purgavit. Quorum descriptio ita legitur. *℞. epithymi Cretensis ℥ xx. polyp. agar. ana ℥ x. hellebori nigri, sacch. ana ℥ v. stachad. ℥ vii. pulu. hier. æ ℥ j. b. misce, vt expectat, & formetur massa.* Dabat autem ℥ iii. adiectis diaphœnid. ℥ iii. cum optimo successu. Interea dum hæc moliebantur, balneis ex aqua potabili cum arietum pinguium capitibus discolo lavabatur; quibus oleum sisaminum & chamæmelinum quoque*

adiiciebat. Interdum folia senæ, & fumariam herbam. Non minus condita cordialia vii & nos fecimus in hoc monacho, contra melancholiam facientia dabat, vt saccharum boraginum, bugloss. arantium. Et ex elect. offerebantur diamoschus dulcis, diambra, plirisarcicon, latifians Galeni & Almanzoris, fragmenta lapill. pretiosorum, margarita, & cætera, à quibus senæ pulvis eliminandus est. Interea quæ somnum conciliarent adhibebantur, & obiciebantur ea, quæ maxime exhilararent. At cum per mensem hæc concessa fuissent, & alienis suis cogitationibus perseveraret, temporis spatium iuxta Rhaf. documentum interposuit: in quo in medicamentorum exhibitione abstinent. Vt ægotantis vires interim rescicerentur. Sed octo interiectis diebus, reuersus est ad medicamentorum propinationem: primo ad syr. de helleboro iam dictum: & secundo post aliquot dies ad pilulas de lapide lazuli. Et supradictis repetitis, ac embrochis capiti sæpius adhibitis intra duos menses sanitatem fuit adeptus. At Amatus cui huic sanguinem non detraxerit, sola admonitione hirudinum circa anum contentus, nescimus; cum tamen eundem affectum esse scribebat cum melancholia morbo, quæ à sanguine melancholico vniuersum corpus cum cerebri læsione eveniebat. At noster monachus cum etiam capitis dolorem sentiret in principio, & huic secta esset vena, dolor ille cassavit, & medicamentis iam dictis sanitatem quoque consequutus est. Quem & præmuniebamus, ne in autumno rursus, vt consuevit erat, in melancholiam incidere, vt tunc prægresso lenitio, iterum vena nigra in cubito sinistro, vt eidem secaretur, consului, & vt iidem medicamentis præparatoriis & purgantibus sæpius repetitis statim vteretur; quippe cum crassa sit hæc materia, & pigra, nec admodum tractilis, nisi egregie malaxetur & præmolliatur ante adhibitam vim, minime obsecundabit; atque cum id non prospicitur, incutia malum exasperatur, decurrente scilicet liquido ac tenui, quod in ea erat, reliquum feculentius & obscurius efficitur. Et ob hanc rem diligenter obseruabam, ne immodicis calorificis vterer, ne sic immodicus calor humori sicco fecitatem adderet, atque humectantibus liberalius innitebar pro ratione temperamenti proprii ac ascitii, cum pituitosus esset, & victu pituitam crassam coaceruaret, ob continuum piscium esum, & melancholicum humorem haud exiguum ob vitam solitariam.

SCHOLIA.

Sanguisugæ appositæ venis hæmorrhoidalibus, melancholicis egregie profunt, & propterea si iidem superuenerint hæmorrhoides vel varices nequaquam curandæ sunt. Sic Caium N. de morbo, qui septies consuluit, ferunt sibi statim ex alibi passam varicem, sed ex vno tantum crure, ex alio vero recessisse, dicentem medicinam esse morbo grauiorem. Solo tamen finis desiderio, nemo vnquam salutem est consequutus. Quamdiu hæmorrhoides moderate per se fluant, raro quis melancholia capitur; sed iis alitricis maxime. Quod etiam in monachis Carthusiis, aliis melancholicis obseruauimus. At de helleboro exhibendo vide Rondelium & Iacchinum. Cauendum autem ne helleborus niger detur in substantia, sed vel in decoctione, vel in infusione, eo modo, quo Iacchinus medicus doctissimus dabat. Ab alio adiungimus, quanquam quidam innixi auctoritate

Oribasii

Oribasii in vsum ducere nitantur. Sed ad fortia non veniendum, nisi præmissis debitoribus, & inueterata melancholia: vt etiam sunt pilulæ de lapide lazuli; etiam indæ. Et ad hieralogodium, quo vtebatur Ptolomæus rex ad omnia vitia melancholica, in humida constitutione & pituitosa in inueteratis, quia nimis exsiccant, deuenimus. Sed in biliosa minime melancholia, cum hiera exsiccet, ægroque furiosos faciat, dum sanguinem ad siccum & acris conuertat, auctore Tralliano, ideo nõ dat pictam, nisi recipiat liquorem scammonie, corpore prius per eibum humectato & præparato. Præstare enim tales simplicioribus adhuc medicamentis, quæ corpus totum nequeant calefacere, tepidius, humectante cibo permittere. Nonis autem vos (inquit idem Trallianus) me quoque ita laborantes victu potius quam medicamentis vsum persuasisti. Verum esto cibis, vt summanis ipsis, aut circa horam secundam assumatur: in prædio etiam pisces saxatiles, gallina cohortalis, atque alia, quæ volatui fidunt, præter palustres: item ex testacea cute præditis, pectines, astaci & erinacci: inter olera, lactuca, & intybus, omnimodo comesta: adhuc malua: alia vero omnia videntur, præsertim brassica, & agrestia olera. Ex fructibus pomaceis; peponum, & cucumerum medulla: similiter etiam inter vvas, dulces & duras carne præditæ: ex malis quæ non astringunt. Ficus autem videntur aut modice assumantur. A placetis cauendum prorsus, & ab iis, quæ garo & caleo præparantur. Hic vero, vt antea dictum est, Balneæ quæ dulcis egregie conferunt. Alius victus institutus pituitosis, & quibus crassus & frigidus siccus melancholicus, melancholiam morbum producit. Et quibus inueterata melancholia est, perdes; & gallinæ non pingues conueniunt & palustres asparagi moderate sumpti, & ab omnibus, qui succum melancholicum procreant abstinentium, vt iam satis dictum est.

OBSERVATIO XVII.

De melancholia solo cerebro affecta.

Anno 1566. circa principium Nouembris, Damianus Simonis, qui Delphis prope templum Nouum habitabat, vir annorum quadraginta, constitutione rariore, & macilentus, satisque biliosus, & melancholicus; corpore tamen non valde nigro, sed barba satis ad rubedinem tendente, sine vxore, vixit in celibatu, alioqui ditissimus, at valde solitarius, eo tempore cum mulieres conubium Minutarum inuasisset, monachis depulsis, & flagione reformatio fieret, domi suæ in sacris literis multa legebat, ac de hac re plurimum se torquebat: tandem vigil factus, metu ac mœstitia longo tempore affectus, in varias imaginationes lapsus est; & postremo melancholia correptus, per essetiam cerebro tantum læso. Ad hunc statim post paucos dies accitus, cum venæ non apparent, & satis debilis esset, & victu parco vltus fuisset, sanguinem, iuxta auctoritatem Galeni, non detraximus, quamuis aliquando ob aliam quampiam causam sanguis in hac melancholia mitti posset, cum nulla hic esset repletio, potius victu humectante, tum iis quæ somnum conciliarent eundem curare annitebamur, adhibito hordeato, semine papadiuncto. Et iis potionibus coctionem iuuantibus

Pet. Forest. Tom. I.

& moderate refrigerantibus, maxime vero humectantibus vltus sumus; etiam sequenti pharmaco propinato: *℞. fumariæ, boraginis, viol. bugloss. ana m. j. flor. cordial. p. j. sem. cucurbitæ, melonum, anisi, fen. ana ℥ j. folior. senæ à stipitibus repurgatorum ℥ vi. rhab. select. ℥ j. ob bilem admixtam schœnantbi ℥ j. vuar. passul. enucleat. ℥ j. prun. damasnum. ix. glycyrrh. rasæ ℥ b. coquantur in aqua communi pro ℥ vii. fortiss. express. addendo syr. ex infus. ros. de epithymo ana ℥ j. misce pro ij. dosibus matutinis.* Cibo prius humectante cum vltus esset, & aliquot diebus syrupum viol. gustasset cū decocto humectante, parata materia & fluxibiliore facta ex prima dosi medicamenti supradicti excrementa multa melancholica & pauca biliosa reddidit, cum facilis solutionis esset, & deinde die interposito, cum secundam dosim sumpsisset, & aluum bene deposuisset, nocte subsequente optime dormiuit, & ad se paulatim rediit, & à variis imaginationibus liberatus fuit; iis potissimum quæ somnum conciliarent. Et corpore à recrementis satis vacuo, oleo violaceo simpliciter affuso, idque tepide, lotionibus ad diuersionem cruribus adhibitis, in quibus capita papaueris, lactuca, & similia incocta erant, somnus quoque prouocabatur. Et adhibitis roborantibus ex cons. viol. borag. diamarg. frig. breui hic conualuit cum statim medicamenta admitteret, & malum non admodum progressum fecisset. Si non iuuissent, ad balneum venissem.

SCHOLIA.

Galenus melancholicos ex primario cerebri affectu, vt iam antea dictum est, assiduus balneis, victuque boni succi humido ac status exper. quomodo melancolicos ex primario cerebri affectu præparato, & toto corpore repurgato, medicamentis iam dictis, etiam alias vacationes adhibere curabat. oportet, quæ proprie cerebrum purgant. Intemperies quoque capitis alteranda: nam secundum Rondelium etiam fieri poterit à sola intemperie relicta. Ipse enim vidit mulierem melancholia affectam, quæ nunquam sapiebat, neque ad primum statum redire poterat, nisi cum viro gereret; tunc enim non multum insaniebat, aut nullo modo: quo tempore magis laborare debebat, si à materia affectus ortum traxisset. Sed quia tunc sanguinis redundantis copia retinebatur, ex quo vapores eleuabantur, intemperies illa sicca, vel humor siccus melancholicus genitus in cerebro contemperabatur & mitefcebat. Hoc autem nobis erit argumento, melancholicos potius cibis & balneis aut potionibus & irrigationibus esse humectandos, quam horum corpora medicamentis laxantibus calefacienda & exsiccanda. At ubi diuturnus factus est & adsit materia, fortiora adhibenda sunt remedia, de quibus iam satis vide Gassium dictum est. Vide curationem De melancholia ob cerebrum affectum apud Rondelium; ubi & syluam alios præfatos vulgares.

Nn iij medicis

medicis noceant, aut vim inferant. Et quibus modis ad sanam mentem reducantur, prout imaginationes, ex Tralliano, tum alius recensimus. Vide Arculanum quomodo has intentiones curandi absoluat. Nam curatio tam Observationibus, quam Scholiis præcedentibus satis constat. Sed quomodo melancholia hypochondriaca curetur, exempla subsequenter demonstrabunt.

OBSERVATIO XVIII.

De melancholia hypochondriaca.

1. Iuuenis quidam studiosus Pithueriensis anno 1545. (nam hoc tempore praxin in Gallis exercebam) cum præter metum & tristitiam circa præcordia status sentiret, ac ventriculi vehementes dolores, tum cruditates ac ructus acidos, maxime post sumptum cibum, ac coctum difficilem, atque putum humidum quoque subsequeretur, & præcordia ei quodammodo conuellerentur: quæ quidem symptomata alui deiectione interdum & vomitu, aut proba concoctione nonnunquam cessabant; vel ructibus emissis. Ad hunc accitus (cum hoc malo prius ex nimio studio, etiam melancholia circa præcordia coaceruata, cerebro per consensum affecto, quod metus tristitia & falsæ imaginationes indicabant, correptus esset) statim hunc potum lenientem & materiam minorantem propinaui: ℞. catholici 3vj. confectiois hamech 3j. b. diaphænici 3j. dissolutis cum decocto absinthii. pulegii, & seminis anisi, fœn. fiat potio. A qua optime egessit. Postea decoctum pulegii, & minoris centaurii dedi: nam ad status discutandos, ne circa hypochondria generentur, egregie confert. Anthele Aërio etiam ante gurgatoria & post ipsa. Cui etiam subinde immiscui syr. de byzantiis ad aperitionem & obstructionem mesenterii tollendam, modo syr. de mentha, de absinthio, ob ventriculum; syr. de pomis, de borag. buglossi, ob melancholiam. Deinde dedi pilulas pro purgatione ex hiera: & quia hic facile vomebat, etiam a cibo vomitum procuravi ex decocto hordei cum oxymelite simplici, & pauco butyro adiecto. Et quanquam vomitus a cibis, præsentissimum remedium hic est, ex longioribus intervallis, quibus etiam hoc vitium diutius perseverauerit, prodest etiam in principio post leuem purgationem, si ventriculus pituita sit repletus. Interim siue in principio, siue in diuturno malo, vomitus sit ciendus; tamen fortioribus vomitoriis non est vitendum. Sunt enim talia nociua, in his ærumnam ventri à stomacho addentia, vt Aërius refert. Satis est cum aceto, aut syrupo acetoso seu oxymelite cum aqua tepida fiat. Nos adieccimus in decocto hordei cum oxymelite aliquid butyri, vt nauseabundus melius vomeret: & egregie contulit. Præmittendus tamen ei erit vomitus, cuius ventriculus seu stomachus debilis est. Rursus decocto superscripto assumpto, has pilulas dedi: ℞. pilul. hieræ simplicis 3ij. pilul. indar. propter melancholiam 3j. cum syr. mentha; fiant pil. vii. Quibus egregie purgatus fuit. Postea ex Aërii & Pauli decreto, assidue præbuius decoctum absinthii: adeo huic medicamento, postquam purgatus esset æger, confusus est Aërius ipse, vt ex eius folius vsu nouerit quosdam ab hoc affectu liberatos. Insuper dedimus ea, quæ vrinam mouerent, quæ ex semine anisi, dauci, petroselinii, & fœniculi sylvestris, confecta erant apozemata, chamæpity & chamædry adiectis. Interea hypochondria ac ventriculum fouebamus ex oleo, in quo anethum, absinthium, pulegium, mentha, ruta, serpillum, & agni

semen incocta erant: nam hæc dolores mitigabant, & status discutiebant. Ita & cuminum, pulegium, & anisum, in aceto decoximus; & per spongas iuxta mentem Aërii fouebamus. Stomachum quoque inuinximus ad maiorem roborationem vnguento stomachico: quibus tandem hic optimo vitens victu, qui in hoc casu exactissimus esse debet, curatus fuit.

SCHOLIA.

Symptomata autem ventriculi hic maxime notanda; tum etiam ea, quæ ad intestina vel hypochondria pertinent. Nisi enim hic adfint propria quoque signa melancholiæ, nempe metus & tristitia pro melancholia hypochondriaca, neque pro melancholicis ægri sunt habendi. Sic ego anno 1554. mense Nouembri cum quadam secreta M. Iohannis Tiengii medici quondam celeberrimi Amstelredamensis exscriptis sedendo, stomacho incumbens, dolores mihi oborti circa ventriculum & hypochondria, non aliter vt in melancholia hypochondriaca fieri solet, quæ accidentia tantum ex cruditate ventriculi & flatibus habent, sed neque metum, neque tristitiam. Ne melancholicus tamen euaderem, decoctum absinthii sumpsi, quo cum nullum inuamen subsequeretur, coquebat vnum buius pulueris sequentis cum vino Rhenano mane bibebam, & breui ab hoc malo liberatus sum: ℞. sem. cumini præparati, sem. coriand. præparati, specier. arom. ros. diagalange ana ʒii. Specier. diacumini, diareol. ana ʒj. sacchari ad pondus omnium, fiat tragac. Quo appetitus rediit, & concoctio imbecillius reborata est. Non erat igitur hæc melancholia hypochondriaca, sed potius erat affectus partis notæ, quam morbi. Nisi enim signis iam satis enumeratis etiam adfint metus & tristitia, non dicendi sunt melancholici. Hoc autem propter Tyroneis dicimus; vt conspiciat, recte possint iudicare de signis melancholiæ hypochondriacæ; de quibus satis dictum est in Obser. præcedente, & in Scholio Obser. 13. Fit aliquando vitio splenis, cum vix attrahit sanguinem melancholicum à iecoris intemperie factum. Aliquando & sanguis, qui est in venis ipsius ventriculi, vel potius mesenterii, splenis, abdominis, intestinorum, partibus adiacentibus, à calore nimio, qui ex obstructione sæpe fit, affatur, aliave aliqua ratione in atrum succum degeneratur, qui sæpe diffunditur per mesenterium, splenem, partesque ventris adiacentes, vnde magna sequitur intestinorum caliditas, indeque vapores ad cerebrum transferuntur, vnde dicta symptomata ex Diocle. apud Galen. 3. De locis affectis relata contingunt. Alii quidam volunt ex sola intemperie in principio fieri, quæ tandem vrit calidos humores: ita vt Galenus quasi in re Rondeletius aduersetur, cum Galenus in eadem sententia sit cum Diocle. & non admittit, quod ibi sit quædam inflammatio: esset, inquit, tunc febris continua, ac morbus acutus. Ego aliter quando, inquit Rondeletius, post Euaxipetam & tristitiam morbo tali laborauit. Verum non audiamus dormire, sicbat enim tanta effusio vaporum ad cerebrum, vt caput grauari & mentem affici mille modis sentirem. Horrebam cum humor acidus circa ventriculum mouebatur, vel cum renocabam ad memoriam aliquid, quod mihi timorem incuteret. Multos ructus emitebam, cor palpitabat, mens erat afflicta. Quare hunc affectum nihil aliud existimo, quam intemperiem mesenterii vel venarum mesaraicarum, quæ ad intestina & ventriculum deducuntur, scilicet siccom cum aliqua caliditate, sine affluxu, sed cum obstructione potius sanguinis crassitie, vt granitates harum partium indicant.

cant; & recrementorum acrimonia, status acidi vel nidolenti, & vaporum sublatio ad cerebrum. Quæ non, nisi à calore adassante humorem illum, & sanguine crasso, fieri possunt. Remanet autem crassior pars sanguinis, tenuis ad cerebrum delata. Verum quamuis Rondeletius non probet Diocleis & Galeni opinionem, qui dicunt os ventriculi, quod intestinis continetur in flammari, cum in inflammationibus interis adfit febris continua, & sit morbus acutus, At in hoc affectu neque febris adest, neque morbus acutus; sed qui in multis mensibus producit. Tamen Capo de Vacca medicus insignis, contra Rondeletium sentit, ac opinionem Galeni defendit, & dicit, quidem fieri à materia vaporosa, & adesse iuxta Galenum inflammationem, cum febris non adfit, & ideo est quasi inflammatio in iis partibus, vnde angustia & obstructio calore non potente euentari: & illæ obstructiones possunt aliquando fieri à causa frigida, & non modo à melancholia, sed etiam à pituita, quod in curatione obseruandum est, nunquid etiam adfit humor frigidus & crassus, melancholicus & siccus, qui obstructionem gignat. Hoc malum superioribus dictis longe mitius est, tempore interim in illas species degenerare contingit: quemadmodum autem ex proba concoctione sumptorum, plurimum leuatur æger, sic cruditatibus maxime exasperatur morbus. Diuturno autem errore, si altius radices agat hoc malum, furorem exerceat aliquando febrem hecticam non abstinilem. In principio mali curatur facilis: vix autem remediis tollitur, si inueteraverit. Hoc autem melancholia hypochondriaca oboritur, cum ea quæ primario affecto cerebro adueniunt, communia habet auxilia ventrem subducant, vt Aërius Ruffi auctoritate testatur. Propterea primum bonæ coctionis curâ habere oportet, postea vero purgare, & velut in hoc conueniunt. Ita & de venæ sectione sentiendum, si non adfit plethora, ab ea vt in hoc iuueni abstinemus; nisi hoc fiat præseruationis causa, vel si ex aliquo viscere, vt liene vel iecore, ad ipsum ventriculum vel venas mesaraicas & mesenterium sanguis sit detentus, tunc reuulsione gratia seruans reconstitutionem præseruationis, item interna vnius vel alterius brachii secunda erit. Si adfit plenitudo, venæ prædictis damus. Commendatur autem hic, (quo testatur Donatus, potissimum facta prius purgatione, se plurimos à melancholia hypochondriaca curasse:) ℞. hyssopi, sampsi, serpilli, melissæ, beton. ana m. b. borag. lupulorum, scolopend. fumariæ, capill. Ven. ana ʒ. rad. cichorii, borag. fœniculi, capparum ana ʒ. iiii. absinthii, corticum citri ana m. j. senæ, epithymi, ana ʒ. iiii. pulegii, florum chamomil. ana ʒ. ii. b. tunc odorati, spicæ, anisi, dauci, sem. fœniculi, æari ana ʒ. i. passul. vinacis detractis ʒ. j. paratur ex his secundum artem decoctum: cuius ℞. b. iiii. adiecto succi pomorum dulcium & acidorum, succi ros. & malorum puniceorum acidorum ana ʒ. b. succi borag. & fumariæ depurati ana ʒ. j. ad ditto sacch. q. s. & fiat syr. de quo sumat æger vice quadrat ʒ. iiii. de super bibens parum aquæ lupulorum vel pauco ligni aloris vel cinnamomi odoratus reddi. Præter purgationes, vomitum, & topica iam dicta in potestatem præcedente, etiam ad flatum digerendos tamentum quoddam, ex flatuoso spiritu dolorem ventriculo & loco affecto ad motum, confestim leuant, Gal. teste 12. Method. medendi. Valet

etiam melancholicis, præsertim hypochondriacis, ex quibusdam intervallis, potissimum hyeme, & inchoante vere ʒ. j. antidoti theriacæ post purgationem. At victus ratio optima iuxta Rondeletium (potissimum enim talium morborum, qui circa partes concoctioni destinatas accidunt, optima victus ratio remedium sit) quæ intemperiem emendat, & flatibus gignendis materiam non præbet, & quæ atram bilem minime generat, quæque sanguinem bonum & tenuem gignunt, & quæ non effumant ad cerebrum, nec ventrem siccant aut constipant. Poma, pruna, vuar, cerasa dulcia, pepones, cucurbita, & lactuca coctæ ex vsu erunt, modo stomachus frigidus non sit. Ex carnibus, caro vitulorum, hædorum, porcellorum, caponum pinguium, gallinarum, pullorum eorundem, & columborum, si sint elixi cum lactuca vel borag. cremor ptisanæ cum pauco cinnamomo, & aniso, & sine amygd. nisi sint recentes aut diu in aqua frigida macerata, & frequenter inter contudendum aqua frigida conspersa. Omnes fructus non conueniunt, qui effumant ad caput, vel cibi, qui nidorem multum reddunt, vel quæcunque cū aromatis vel multa pinguedine, butyro, lacte, caseo & oleo parantur. Iuscula in parua quantitate sumpta iuuant, in magna fluctuationem faciunt, & cruditatem. Animi tranquillitas tenenda fabulis, aut alio quouis modo, animum euocare ab omni cogitatione oportet; nec eorum morbi mentionem villam facere. Gaudeat & lætetur, & qui cantu, aut aliis musicis instrumetis, vt de curatione melancholiæ in genere diximus hilaritatem excitent. Necessaria sunt & ventrem lenientia, nec eundem constringentia, recrementa vacuantia, & ventriculo medicamenta mitiora. Vomitus à cibo utilis, qui facile vomunt, quibus euacuantur plurima recrementa & status multi. Clysteres quoque iniiciendi, quales superscripti sunt, & syrups aperientes sine magna calefactione dandi & purgationes, quorum copiam apud Rondeletium & alios inuenies, & status, si multi sint, discutendi cum aniso vel aromatico ros. quibus tamen quotidie non est vitendum, neq; pulueribus cordialibus, qui corpus siccant & morbum augent. Interea & ratio habenda lienis, si ab eo malum originem ducat, etiam cerebri, cum per consensum afficiatur. De obstructione lienis suo loco quoque dicemus: quæ capiti applicantur, iam dicta sunt.

OBSERVATIO XIX.

De muliere melancholia hypochondriaca laborante.

IN fine Veris Anno 1545. ad mulierem rusticam triginta duorum annorum in villa gallice Noruilla dicta, non procul ab vrbe Pithueriensis in Gallia, ex melancholia hypochondriaca per integrum annum decumbentem, vocatus sum. Hæc subinde insaniebat ad leuem insaniam inclinata: interim perpetuo mœsta erat, & circa ventriculum & hypochondria conquerebatur, & suspensa quasi conuellerentur, & status ructusque acidi subsequerentur, rarius vomebat, & cum hypochondrium sinistrum attrectaret, duritiem quandam in liene sensu, & mesenterium quasi prædurum esse. Nam coacervato melancholico humore in mesenterii glandulosis carnibus, hypochondriacam hanc passionem ortum suum à liene habuisse conieci: ex quo cerebrum per consensum etiam læsum. Mira phantasmata mulier hæc habebat. Cum enim maritus ad me lotium primo detulisset, & vna cum

Mania
ipsa lat
rum m
dicta.

Differe
inter
rem, ph
tidem
melanc
liam.

4

ri Morbis;
ipsum præter naturam, est symptoma pertinens ad
actionem læsam principum facultatum, quæ de-
prauate læduntur, non autem ablata, neque dimi-
nute. Aëiūs autem refert in insanientibus læsam
esse imaginationem & rationem, seruari autem in
ipsis memoriam: velut coniectare licet ex canti-
lenis, quas familiares habent: præterim si ex ser-
uentis sanguine originem ducat insania. Ita non sa-
cerdotem insanum multos annis in carcere detentum ad
iuuentis ætate ad senilem progressum qui hymnos, cele-
stias, & alia, quæ in missa canuntur, cantillabat. Ita &
alium notissimū, in vicinia nostrā, qui egregias cantio-
nes cantabat in domuncula sua detentus. Oritur autē
ex calida cerebri intemperie, quæ subinde sola est,
neque tunc aliquid signum vitiosi succi redundan-
tis adest: ac forte, quia ex aliqua externa causa ef-
ficiente insania orta sit; cuius vi fit mania per ef-

dere potuit; imo in infania confenscens, tandem
bundus obiit. Fit etiam præcipue ex humorum cali-
dorum mordaciumque præsentia, ex humore me-
lancholico plurimum exulto, in atram bilem dege-
nerante: qui tunc cum metu delirant; taciturnique

OBSERVATIO XXI.

*De iunene quodam furioso ex bile adusta, & de
duobus aliis furiosis.*

Vol. 10m.1.

maniam futuram, hæc sunt. Qui ex leuissima
causa præter consuetudinem in iram dilabuntur,

quibus sanguis menstruus non decurrit, sed in
mammis conuertitur, teste Hippocrate. Ita & in ve-

00

hæc intenduntur, & appetentiæ putidiores sunt, ad venerem prompti, & in somnis seminis assidua effusio: oculi caui, simulque intenti ac fixi. Quæ, inquam, signa aut quædam ex his doctus medicus, si videat apparere, poterit iis adhibere, quæ oportet, priusquam ad perfectam desipientiam ægri perueniant. Signa vero præsentis manie iam ex prædictis manifesta sunt, cum sine febre & cum iracundia delirant, & nullum pudorem habent; nam & pulcherrimas mulieres, ut iam diximus, mania correptas nudas sæpe conspeximus. Nunc irascuntur, nunc rursus in risum solantur, modo mæsti, modo meticolosi rerum inanum: oculi sunt sanguinolenti; & vigilie iuges accidunt, venarum extensio, genarum rubor, corporis durities, atque aliena fortitudo, teste *Celio Aureliano*. Aliis, tum sibi ipsis ut dictum est, vim inferunt: ita, ut signa ab exemplis iam dictis facile cuius docto innotescant: ita quoque & signa differentiarum ex causis iam præhabitis & ad maiorem enucleationem, hic adhuc quædam adiciemus. Si itaque ex feruenti sanguine originem ducat insania, erit cum immodico risu, ut scholio præcedente diximus: videntibus ægris sæpe ob oculos imagunculas quasdam risu dignas, & hilaris est ipsi facies: ac assidue canunt, adsunt aliquando circa aures sonitus, & putant se tibicines quosdam audire: temperamentum, ætas, ac habitus laborantis, anni tempus, regio, æris constitutio, victus ratio præcedens, sanguinis redundantiam attestantur. Si ex præfata bile, ferarum modo redduntur effrenes, & quanto magis adusta, eo magis furiosa est insania;

Signa præsentis manie.

Signa furoris à feruenti sanguine ori.

Ex bile præfata.

Ex succo melancholico adusto.

Quomodo Dæmoniæ distinguuntur à mania & melancholia.

Signa prægnostica.

ita ut eos, qui imprudentius ipsis occurrunt, manu violenter tractent, Paulo auctore: suntque iracundi, temerarii, percussores & iniuriosi, sicut *Aëtio* visum est: ita ut eorum quidam iam propria carnem gustarint, & domesticos & insidiatores tractarint, occiderint, percusserint, vulnerarint. Temperamentum quoque eorum, ætas, habitus, præcedens victus, æris constitutio, tempus anni, regio, redundantem bilem coindicabunt. Ex ipso autem melancholico succo exulto, si fiat furor deliramenta cum immodico metu ac mæstitia erunt, diutius interdum taciturni sunt, ac loqui auersantur. Interim cum loqui incipiunt, & si diu locuti fuerint, silere tamen nequeunt: melancholici succi redundantes, & præcedens victus ratio, tum reliqua prædicta, atram bilem seu succum melancholicum adustum commonstrabunt. Perpetuo mærent, & ipsi sibi somnia fingunt, quæ vel præsentia expauescunt, vel futura formidant: suntque maligni, suspicaces, immites, innoxerabiles, pertinaces, meditabundi, truces & sese conficientes; acidum nonnunquam euomunt, terram radentem, attollentem, feruentantem, & ampullas excitantem. Quibus aliquando & hæmorrhoides astricte sunt, vel menstrua retenta. Aliquando vix distinguuntur à Dæmoniæ: quamvis Dæmoniæ, teste *Arculano* cap. De melancholia & mania, dicat aliqua quæ antea nesciebat; licet *Aristoteles* problemat. 30. prob. 1. Hæc ad melancholiam referat, cum dicat quosdam ex melancholia euasisse diuinos & prædicentes futura ut Sybillæ, & Bacchides, & poëtæ, ut *Melanchius* Syracusanus, qui post maniam poëta euasisit. At de his vide *Vierum*. Ceterum, quod ad prognostica attinet, nulla desipientia, ut testatur *Galen*. comment. aphor. 53. 6. lib. secunda est: licet minus periculosa sint; quæ cum risu sunt: periculosissima vero omnium temeraria. In medio autem ambarum sunt, quæ cum studio sunt ex flaua bile ortum ducentes: quæ cum multum exulta fuerit,

ut iam magis ad atræ bilis naturam accedat, insania ex ea sunt temeraria & satis furiosa; & propterea omnium sunt periculosissima. Ea autem insania, quæ ex superaffato atro humore contingit, licet periculosa sit, non tamen adeo perniciofa, velut quæ à bile præfata gignitur. Magis autem est frequens iuuenibus ac mediæ ætatis hominibus hoc malum, difficile in senibus, atque difficilius in pueris vel mulieribus, *Celio Aureliano* auctore lib. 1. cap. 5. Hippocrates vero aph. 5. 7. lib. scriptum reliquit: A furore difficultas intelligentiæ, vel aqua intercus, vel mentis alienatio, bonum: quorum causam *Gal.* tradit in Commento. Vere & Autumno furores & atræ bilis magis, & 2. aphor. 6. menses & hæmorrhoides hic fiunt, bonum est. Sic 11. aphor. lib. 6. Atra bile vexatis, renum passionibus, hæmorrhoides superuenientes bonum. Et insaniētib; si varices vel hæmorrhoides superuenerint, insaniæ solutio, aph. 24. lib. 1. Et Hippoc. aph. 40. lib. 5. Quibuscumque mulieribus ad mammas sanguis colligitur, furor ore significat. Et ex multa potatione rigor & desipientia, malum; aph. 7. lib. 7. Et à profluio sanguinis desipientia & conuulsio, malum; & ab ileo desipientia: quamuis & hæc de simplici desipientia intelligi possint. Salutem autem promittunt profusi menses, aut hæmorrhoides, aut natæ varices. Tamen quidam volunt nec vlcerà in facie, in ano pedibulque enata tuta esse: & ita quoque malum esse volunt appetitum prostratum.

OBSERVATIO XXII.

De monacho furioso curato.

Sebastianus monachus, iuuenis annorum viginti quinque, si quis alius vir robustissimus, compactæ carnis, ad nigredinem tendens, constitutus, ne melancholicus, quamvis minime macilentus, anno 1552. mense Aprilis cum tempus verum esset, in Abbatia Egmondensi vitam solitariam agens, mania, Latini insaniam vocant, seu furore correptus est, & adeo impetuosus erat, ut à multis monachis, licet fortissimis, contineri non posset. Eo tempore *Petrus Suyrmondus* Alcmariensis in eadem Abbatia monachus, & infirmarius (ita hunc appellat, quod infirmis præstet ac adsit) amicus noscitur: hic cum videret *Sebastianum* insanientem ac furiosum, dæmoniæ esse putabat, unde stolam bundus *Petrus* inuadebat, & vim proculdubio eidem intulisset, nisi monachi iuniores astantes illi eundem à manibus furibundi eripuissent: & dæmoniæ mox stola circumcinctum, fasciis quoque iniecitis sella magnæ insidentem alligarunt, ne astantes vulneraret ac impeteret. Equidem maniacis non est temere assidendum, nisi quis triste eorum infortunium, imprudentiæ suæ precium auferre velit. Memini multos hoc modo in periculum sese coniecisse.

Felix quem faciunt aliena pericula cauere. *Galenus* inquit lib. 2. De respirandi difficultate. Ad furore percitos propius accedere non audeamus, sed omnibus modis ab illis discedimus, verentes ne mali quippiam nobis inferant. Hinc ante omnia, inquit *Paulus*, vinciendi sunt, ne vel sibi vel alteri nocant: aut standi lectulo pensili intra cubile quoddam insaniētib; dicatur. Ad hunc curandum vna cum *Ioanne Gallo* medico *Harlemensi* vocatus sum, dum cum huc *Alcmariæ* præxin exercerem. Ad quem cum

ita vincit in sella insidentem intrassemus, insaniētem neque blandimentis, neque minis ad medicamenta lumen compellere potuimus. Quare inter nos conuenimus, ut dolo hominem aggrediremur, & ut eundem hoc modo deciperemus, & sic purgationem subsequenter ceruicis panatellæ (ut more vulgarium loquamur) immiscentes eidem propinquauius. 2. confectiois hamech. dia-catholici, castæ mundatæ ana 3. b. aquæ buglossæ, fumarie, viol. ana 3. j. ut magis liquidum foret, syr. viol. fumarie ana 3. b. misce. Et panatam cum deuorasset vna cum pharmaco, sexies aluum deposuit, & multa ac copiosa excrementa nigra, atra, biliosa deiecit: ita ut nocte subsequenti in somnum liberaliorem incidit cum ante medicamentum sumptum nullo modo dormire potuisset. Iisque variis excrementis & nigris depositis symptomata furoris ac insaniæ nonnihil cessarunt. Et cum hic non poteramus adhibere syrupos, digerentes atros humores adustos, ob accidentium seuitatem, coacti fuimus illico atrum humorem euacuaré, qui mentem perturbabat. Interea ceruicem bibebat, in qua 3. b. epithymi infusa erat. Et concessimus ut ferum lactis ad satietatem biberet, in quo similiter epithymum infusum erat. Et, quod dictum mirum, autem præsentibus videbatur mirabile: illico ab assumptis istis purgationibus, ab omni furore liberatus est, ac menti probe restitutus.

S C H O L I A.

Signis iam præhabitis. quibus curationem instituerimus, iam dictum sumus. Indicationes curandi variæ hic oriuntur, pro ut causæ & humores, qui maniam inferunt, indicant. Ratione enim interperiei calidæ refrigeramus: ratione materiæ, cum hæc sit feruens, non modo oritur indicatio euacuandi, sed & contemperandi, si in capite existat: sin minus, & nondum genita est perfectio: sed imminet ut vgnatur, aliter erit curandus. Si genita, si fluit, oritur indicatio reprimendi, reuellendi, euacuandi ratione materiæ in toto existens: & ne gignatur, oritur indicatio roborationis, & cum potissimum gignatur ob immodicam caliditatem iconis & siccitatem, oritur indicatio refrigerandi & humectandi. Sed omnium primo toti prospiciendum. Verum hæc postea particulari curatione. Nam alia debetur ex feruenti sanguine, alia ex bile flaua atra atque adusta. Et præcipue considerandum, nunquid indicationes curandi absolui possint; quod etiam ex signis prognosticis facile constat: nam *Gal.* 6. aphor. 53. dicebat morbum hunc esse periculosum, sed non lethalem. Interea videndum quod hoc malum modo mania periculosum, modo minus. Peressentiam sanguine feruente minus, quam à flaua bile: periculosa vero à bile assata, quam à melancholia præfata, quæ tamen satis maligna est, magisque inueterata. Semperque affectus horrendus est: ideo diligenter curandus, ne radices agat. Sed pro omnium curatione hæc quidem communia exerceri debent, & multa fritione uti. Attamen midam habere eos oportet, si non sponte fiat, id valde laudandum, & ita clysteribus lenibus ducenda. Hic enim statim profuit purgatio; cum venæ sectionem hic adhibere non potuerimus, quæ

tamen conuenit, ut postea dicemus. Et quis venam secare audeat, quando nulla parte obsequuntur ut hic ægrotus, donec morbus mitescat? vel blandis verbis eo adducantur? Cum amicis crebro fabulentur, qui eos inhortentur, ac pro viribus impellant ad remedia, & uti sese asserant in libertatem. Studium esse prædicent cacodæmonis molientis ipsos in furestem exitum pertrahere: confugiendum esse ad omnipotentis Dei opem, qui ad solum suspirium ingemiscentis præfens opitulator, & strenuus seruator occurrit. Ob oculos, si coniugio copulati, ponant uxorem, liberos, cognatos & quoscumque habent charos, propter hanc stultam vacillationem (si timidi sunt) fœde consternatos. Nec eos vel solos esse oportet, vel inter ignotos, neque inter eos quos contemunt, negligunt, auersantur. Iam hæc si non succedat, alia aggrediamur via, & probis, contumeliis, minis coercendi erunt & reuocandi. Imo ex te opportunum si videbitur, loris ac flagris batuantur. Et cum ob verendos casus ac varia pericula vitæ, quæ euenire solent, tam ex parte medicæ quam assistentium & etiam ægrotantium, præstat furibundos nodis, vinculis, vel potius latitis fasciis vinciri, ne hinc inde motu furentes medicum assidentemque & se ipsos male afficiant: & ideo præceptor meus *Benedictus Faentinus* admonuit cap. 6. De melancholia, ne medici cum maniacis & melancholicis commercium haberent, ne iis quid aduersi contingat. uti enenit cuidam medico celeberrimo Bononiensi *Ludovico de Leonibus*, Melancholicus quidam fingens se velle suæ excellenti blandiri, iniecit fortissimas manus in eius guttur, & nisi præfens fuisset *Benedictus* præceptor mens carissimus, & suo tempore primarius medicina professor, ac eidem auxilio fuisset, melancholicus *Ludovicum* suffocasset. Quod etiam magis timendum est à mania laborante. Præstat igitur eos statim antequam ad eos veniamus, vinculis coercere, vel in lecto, ut ex *Paulo* diximus, vinciendi sunt. Mox omnifariam cum hoc morbo colluctandum erit, donec superiores vincamus nostraque opera committescat rabies. Sed non solum se ipsum præstare salubria facientem satis est, iuxta Hippocratem; sed ipsum quoque ægrotantem coniti oportet. Cuius profecto intemperantia curatio redditur æruginosa. Vitæ ratio omnium primo itaque habenda & maxime æris, qui ad humidum vergat, & caliditate sit temperatus, ad frigidum parum inclinans: mutet regiones, iuxta *Celsum*, & teste *Celio*, multorum ingressus prohibendi, & maxime ignotorum. Somnus eis procuretur per quamcunque viam, siue exterius, siue interius adhibitis iis, quæ ipsum promouent. Quies etiam his imperanda, cum motus & vigilie maniam irriterent: virtus utique animalis in somno quiescit & perficitur: vigilia autem & motu laborat & fatigatur, teste *Gal.* 1. De sympt. causis cap. 8. Balnea aquæ dulcis hic commendantur. At aquæ sponte nascentes sulphureæ, bituminosæ, & aliæ nocent. Letetur, gaudeat æger, & absit omnis tristitia, cantu, musica & modulis recreetur: nam concinnitas sonorum, his multum confert, cum & *Arcades* musica mores componebant, & *Empedocles Agrigentinus* furibundum adolescentem (qui ipsius hospitem damnati patris delatorem gladio adoriiretur) cantu reuocauit, & cantu furis pacatum, mansuetumque reddidit. Sic *Clinias* musicus, si quando ad iram provocaretur, sumpta statim lyra Clinias gliscentes animi motus compecebat. In sacris quoque literis quandoque spiritus malus arripiebat *Saul*, & resacillabatur *Saul*, lenisque babebat: recedebat

6.

7.

Concinnitas sonorum animi recreat. *Empedocles* furibundum adolescentem (qui ipsius hospitem damnati patris delatorem gladio adoriiretur) cantu reuocauit, & cantu furis pacatum, mansuetumque reddidit. Sic *Clinias* musicus, si quando ad iram provocaretur, sumpta statim lyra Clinias gliscentes animi motus compecebat. In sacris quoque literis quandoque spiritus malus arripiebat *Saul*, & resacillabatur *Saul*, lenisque babebat: recedebat

anethi viridis, meliloti ana p. j. seminis anisi, fœniculi ana z iii. folior. senæ z vj. polypodij quercini, epithymi ana z ij. prun. damas. num. xij. coquantur in sero lactis pro lib. j. addendo castæ mundatæ z j. diacathol. z b. confectio hamech. z ij. olei viol. z ii. olei amygd. dulc. chamomill. ana z b. duo vitella ouorum, salis z i. fiat clyster. Quinquies alium depofuit, & nocte subsequenti melius dormiuit. Interea die subsequenti etiam hoc ad conciliandum somnum sub noctem exhibui. ℞. syr. pap. z i. b. syr. viol. z b. aquæ lactucæ z iv. utcumque dormiuit, & cepit minus delirare. Quare cum tenuioris esset fortuna, nec sumptus remediorum ferre posset, mandauit uxori, ut lactucam nouellam, violas & flores eiusdem, hordeum mundatum, capita papa. cum sem. albis, acetosam, portulacam decoqueret in sero lactis, adiecto exiguo epithymo: quod decoctum cum continuo per aliquot dies bibisset, tandem à furore liberatus est, qui durauerat à mense Aprili ad finem mensis Maii subsequentis.

S C H O L I A.

4. Quamuis in magnis inflammationibus, ut pulmonis & pleuræ etiam contingant alienationes, tamen affectus proprius non est in essentia cerebri: verum si mens commota vel alienatio semota pleureti (ut hic enis) permanferit, tunc alienatio ipsa in cerebri essentia fita est, ut recte de insania. Alexander Benedictus Veronensis, insignis medicus, admonuit. Et tunc non amplius pleuritis est, sed insania; quemadmodum in hoc nostro textore contigit: nam post inflammationem pleuræ & febrem cerebrum concafactum est, iisque iam sopitis, insania inde nata absque febre permansit, & eidem adhæsit. At in missione sanguinis & purgatione, humor, qui maniam excitet, tum habitus ægrotantis considerandi sunt, & ex qua causa originem furor habeat. Sic doctissimus ille Iacobinus medicus cum inuenit furibundum tali habitu, ut si melancholicum depingere voluisset, ipsum exemplar foret, sanaret: qui cum æstate media uxorem inuenculam duxisset, ut solent esse ad coitum prou, quemadmodum Aristoteles testatur, adeo profuse Venere usus est, ut præsecutus, non multos post dies furore esset percitus. Hunc vinculis cohibitu embrochis & victu humectante curauit. Huic minime conueniebat sanguinis missio. At iuueni nostro, licet raræ texturæ ac biliosus esset, tamen cum per nares sanguinem subinde funderet consuetus esset, qui nunc per annum nõ fluxerat, sanguinis detractio hic profuit. Quamquã in iis, qui ex bile præstata & in gracili ac bilioso corpore, furore perciti sunt, & vires deiectæ, neque venæ appareant, tunc venæ sectionem omittite oportet, ne malum statim exasperetur & in crudescat propter importunam sanguinis subductionem, qui petulantiam calidioris succi frenabat, & tunc

Exemplar furiosi curauit

Historia al-
terius cu-
rati. 2.
Curati. 57.

omnis cura & industria magis conuertenda ad incendii restrictionem. Aliter quoque tractant Amatus puerum Hebræum annos natum sexdecim mania correptum. Cui z iij. sanguinis tantum ex cephalica detraxit, cum ruber sanguis fluere, illico occludens vulnus, hunc syrupum propinavit. ℞. syr. borag. viol. nymphæ ana z b. aquar. lactucæ, viol. end. ana z j. misce. Caput quoque nocte hac embrocha irrigabatur. ℞. folior. lactucæ, end. borag. hyoscyami, viol. senæ ana m. j. calycum papau. nigri cum suo sem. n. j. xij. flor. borag. nennubar. viol. buglos. ros. ana p. j. in lib. xv. aquæ fiat decoctio sufficiens: facta colatura adde olei viol. (nam hydreæum magis humectat, teste Galeno lib. De facult. natural.) ros. ana z iij.

misce. Tempora, frons, nasus, brachialia populeo uncta sunt. Cucurbitula spatulis admoda, frictions ad extremitates adhibita. Hirudines ano appositæ: pharmacum erat decoctum senæ cum syr. ros. solut. diaseña & catholico. Deinde hoc condito utebatur. ℞. consenæ violar. borag. buglos. ana z j. consenæ nennubar. z ij. pul. senæ z b. cum syr. de popu; fiat mixtura deaurata. Intra 25. dies hic curatus fuit. Non erat tamen vera illa mania, cum puer subinde febricitaret: nam mania sine febre est. Quamuis & hæc medicamenta ad veram maniam faciant. Cum altera puella apud eundem, quæ caput ad solem lassasset insana facta est. Ex cephalica z vj. extraxit sanguinis. Cucurbitula spatulis admoda, frictions adhibita, & assidue epoto senæ decocto, dissoluto interdum in eo electuario indo, mente compos euasit. Hæc quoque ad somnum conciliandum utebatur lactucis & sem. pap. Qui autem ex succo melancholico insaniunt, ut monachus ille, de quo ante dictum est; si diuturnum malum est, prodest confectio hamech: & tales myrobal, epithymo, helleboro aliquando purgandi sunt, diaseña & pilulis indis. Vide Galen. in commentario De atra bile, quomodo Melampus præstitit Præti filias. Præti Abantis Arginorum regis filius fuit, qui patri defuncto in regno successit. Huic famula Præti (attestante Homero secundo Odyssæ) ex Antia coniuge quatuor erant filia, Mera, Fortalis, Lysippe, & Iphianassa: quæ cum pulchritudinis ac formæ gloria lunoni se præstulissent, offensâ Dea furorem eis immisit, quo se bonæ esse crederent.

Et sæpe in læui quærebant cornua fronte, Omnia complentes fallis mugitibus arua, Sed detrectantes collum submittere aratro. Verum impositi Præti, quum regni partem, & vnam ex eis daturum se illi coniugem polliceretur, quæ eas liberasset, Melampus illustris medicus Amyclænis in arte clarissimi filius, propinquo helleboro illas consanauit, & uxorem accepit Iphianassam, ex qua Mantum & Anisphatem suscipit. Sunt qui dicant, Melampodem Præti filias ad Clitorium fontem resistisse. Quas quum perspicere et temulentæ & ebriatæ obnoxias, & per hanc occasionem furere, eas Clitorium aqua potauit, quæ vinodiuu gignit, & hac ratione abstinentia facta insanire desierunt, idque Græco Epigrammate iuxta fontem in marmore scriptum inueni. Illud quoque hic diligenter obseruandum, ne solida vi semel atque vniuersum oninem molem detrahere conemur, sed sensim, ac paulatim interiecto intervallo vacuemus. Mirum est, quam prospera curatio succedat, eo sapius relato, quod frugiferum offertur. Melior est multiplicatio numeri, teste Auicenna multiplicatione quantitatis. Et illius in mentem veniat testina lente. Hippoc. ait, Plurimum atque repete euacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, sine quouis alio modo corpus mouere, periculosum: quoniam Omne nimis est natura inimicum. Sed quod paulatim fit, tutum est, tum alias, tum quum ab altero ad alterum transitus fit.

OBSERVATIO XXIV.

De puella, post vlcera in crure curata, & mensuram purgationem suppressam, mania correpta.

Puella illa, quæ in insigni Crucis Hierosolymitanæ Delphis commemorabatur, annos circiter viginti nata; tota exusta ac nigra, sicca consuetudine & valde melancholica, pluribus mensibus desipiebat ac delirabat; ita ut tandem à maligno spiritu obfessa pro dæmoniaca haberetur, ob falsas imaginationes, quibus in dies magis magisque detinebatur: & quicquid in buccam veniret, mente capta effutiebatur. Variæ apud vulgus de hoc affectu opiniones erant, dum alij vesano amore captam puellam existimarent, ut hoc malum ex amore adolescentuli ortum habere crederent. Non deerant qui ex secta anabaptistarum, huius delirii originem contractam esse putarent, cum eam horum collegio interfuisse rumor esset, unde metu concepto carceres somniabat. Quod alij rursus negabant. Verum ego quantum certis indicis concipere poteram, hanc potius veram & legitimam causam esse ratus sum, cum vlcera annua in cruribus habuisset admodum tæda cum eructis nigris, ac menses suppressi forent, & vlcerata cicatricem perducta essent, symptomata melancholica iam dicta, tum desipientia superue-

runt. Ad quam ingressus, animaduerti, quod facies puellæ tota squallida euasisset: oculi torui erant, per plures menses non dormierat, ventrem vero inuri vociferabatur, licet ipsa sicca, arida, exanguis potius quam inflammata videretur; ob atram bilem assatam, ut ipse existimauit. Metuebat, tristis erat, modo in iram valde procliuis. Clamabat subinde se in inferno sepultam esse, & ob gehennam plane exuri, atque ignem Phlegethontis sentire, fluiumque infernales flammis rapidum, de quo Virgilius meminit, somniabat: Quæ rapidus flammis ambit torrentibus amnis Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia saxa. Imo & sulphur se persentiscere dicebat, atque ex ore exspirare. Vrina huic tenuis erat, vix tincta cum circulo subnigriculo & plumbeo: non febricitabat: pulsus exiguus, languidus, quadantenus durus, qualis est delirantium. Per interualla tamen melius habere videbatur, quamuis fere semper deliraret, & non dormiret, parumque edulij quoque sumebat, ad cibum sumendum coacta, vel precibus inducta. Tandem multis verbis iisque blandioribus eo deuentum est, accessit chirurgus, ut venulam, quæ sub talo est in pede dextro (quam saphenam appellamus) pertunderet iussim, sanguine quidem optime effluente admodum atro ad uncias ferme octo cum bene ferret. Et, quod dictu mirum est, hæc sola sanguinis missione peracta, menstrua ipsa ex naturali loco rite profluere cœperunt, & quod sequebatur, puellam ipsam delirantem pristinae sanitati restitimus, ut simul à desipientia, vigiliis, aliisque symptomatis iam dictis omnino liberata fuerit. Venerat autem eo tempore mihi in mentem mulier illa melancholica & mente capta, de qua narrat Benedictus Veronensis medicus insignis lib. i. cap. 28. De insania, delirio & signis. Quæ cum nuda per ciuitatem peragraret in quadam Italia vrbe, hæc cum in officinam meritoriam quandam casu incidisset, nocte tota à quindecim viris Venere defatigata, mensum largo profusio, qui pluribus annis antea subsisterant, non sine magno pudore, diluculo mente restituta discessit. At nostræ puellæ, quæ virgo honesta erat (quamuis in venterem nonnulla melancholica mulieres procliuor videbatur) postquam ex sanguinis illa missione commode menses fluxissent, ac sana euasisset, etiam à mania liberata, ne hoc malum recurreret, nuptias honestas (idque ex Dni Pauli præcepto, ne vreret) ut iniret, consulimus: utque mater quamprimum (oblata occasione) huic de probo viro prospiceret: quod postea factum est; atque nunc optime cum marito viuunt, neque amplius delirium passa est.

S C H O L I A.

Acasum, sed in brachio de antiquo vlcere, Centur. 22. narrat; in viro, qui ad illum veniebat, & præsidium Curati. 67. quærebat, ne sic sedatus maneret: cui hoc vnguentum præscripsit: ℞. vng. de lythargyr. z j. de plumbo z ii. de unia z j. b. teretibimbinæ optimæ z b. misce, & in morario plumbeo tractentur omnia, donec vng. fiat. Quo intra paucos dies vlceris sanum factum est. Sed paucis interpositis diebus is in maniam incidit, ita ut coactus fuerit de nouo rursus aperire, eoque aperto insania desit. Ita non fuit mirum ut ex suppressis mensibus in hac puella, materia illa terrestris melancholica & grauis ad crura descenderit, & in cruribus vlcera annua oborta fuerint, quæ male

*Furor vici-
nus.
Vide Aëtii
lib. 16. c. 76.
De vterino
furor ex
Sorano.
6.*

per chirurgum contra nostrum consilium fuerunt curata, unde melancholica facta, & mox mania correpta fuit. Verum saphena secta menses cum aperti fuerint, statim ab ipsa liberata fuit. Erat igitur hæc insania per consensum vteri, licet cerebrum etiam afficeretur, menstrua purgatione iam aperta, à mania, probe restituta fuit. Est & alia species mania ab vtero ortum habens, quæ ab Aëtio auctoritate Sorani dicitur *Furor vterinus*: differt ab vteri suffocatione, cum vterus non tetrahitur, sed deprauatam qualitatem per spinalem medullam transmittit ad cerebrum; hinc garrulæ sunt, iracundæ & inquietæ. Differt etiam à furore non per consensum, sed primarie cerebrum impetente: nam istarum amentia tota in venere est, nihil aliud vel imaginantur, vel loquantur, quam de concubitu: pruriuntque frequenter loca pudoris, quorum attractu mirum in modum gaudent. Accidit id morbi genus temperata calidis, ætate vigentibus, virginibusque ac castitatem seruantibus, quæ optimis cibis vescuntur, atque in deliciis & animi iucunditate versantur: maxime vero in virginibus nobilibus votum castitatis pollicentibus; & præcipue, si alias libidini venerique assueverint: tunc enim maxime infestantur. Nam nihil aliud huiusmodi ægrotudo est, quam ardor & incensio vteri, cerebro ac toti corpori communicata. Noni inueniuntur quandam nobilem & virginem unicam siliam, quæ hoc furore detinebatur, & ita insaniebat, ut à fortissimis viris coerceri non potuerit, atque eo furore misere obierit, medico ad eandem accito nihil proficiente. Ruta & caltorium (teste Aëtio) cum myrtino cerato supposita genituram contrahunt & furorem leniunt. Sed & diacodium aceto aut solani succo admixtum & impositum ardorem extinguit. At quibus modis hoc malum curetur, cum de vteri affectibus agemus, dicturi sumus. Nunc ad lycanthropiam veniamus, ad insaniam à veteribus sic dictam, quæ & *Lupina insania* dici posset.

OBSERVATIO XXV.

De lycanthropia, seu lupina insania.

Rusticus quidam subinde verno tempore Alemariæ visus est, aspectu toruo ac infans, & circa cæmeterium hætere, mox & Ecclesiam intrare, qui & supra scamna (ut ipsi spectamus) furore percitus saltabat, modo ascendendo, modo descendendo; & nunquam in eodem loco quietus. Baculum vero oblongum manu tenebat, neminem percutiebat, sed canes eo à se depellebat, nam ex canum morfu crura nigra & vlcerata cum crustis nigris habebat. Totum corpus squallidum, subnigrum & melancholicum spectabatur, facie tamen pallida, cui & oculi valde concaui erant. Ex signis iam dictis hominem lycanthropia affectum indicabam. Hic, quod sciam, nullo medico vsus est.

SCHOLIA.

Literarum monumentis tradit Gulielmus Brabantinus in sua historia, virum prudentem Diaboli arte eo perductum fuisse, ut aliquibus anni temporibus non secus sciverit, quam se rapacem esse lupum; qui per loca sylvestria & specus oberraret, ac maxime pueros prosequeretur, & cum sæpe velut amentem per nemora vagari inuentum fuisse: qui tandem Dei gratia ad mentem rediit. Hunc veluti nostrum rusticum exagitatam specie mania fuisse, quam Græci

lycanthropiam vocant, Arabes vero chatreb vel cutubut, hanc speciem melancholiæ aut potius mania appellare videntur, quia nunquam quieti manent. A genere quodam araneæ nomen sumpsisse videtur. Vide Avicennam, Arculanum & Cordacianum cap. proprio De mania & melancholia. Lycanthropiam Græci hominis in lupum conuersionem vocant: quidam & melancholiam lupinam appellant ex Marcello, item insaniam lupinam. Plerique *lycantia* nominant. Quare naturæ vitium & humanæ mentis alienationem, fabulæ apud Ovidium subministrasse occasionem, verisimile est, de Lycaone Arcadiæ rege, quem à loue in lupum ob sua scelera mutatum, finxit. Interim atra bilis morbi, lycanthropiæ dicti, adiungit notas, quemadmodum ridicula poetarum commenta sæpe solent habere causas. lib. 1. de Metamorph. sic dicit:

*Tertius ipse fugit, natusque silentia ruris,
Exultat, frustra loqui conatus, ab ipso
Colligit os rabiem, solitaque cupidine cadit
Vincit in pecudes, & nunc quoque sanguine gaudet
In villos abeunt vestes, in crura lacerti,
Fit lupus, &c.*

Plerosque etiam atra bile vitiatos, se leones esse, vel demones, vel aues imaginari, annotant *lycantia*. Plinius & Edouardus scribunt, cerebrum vtri deutorum ingignere imaginationes, quasi in vtrum quis transmutatus sit. Id nostrum hoc sæculo cuidam Hispano nobili accidisse traditur, qui per desertum & montes vagabatur, se in vtrum esse putans. Quæ pars in lycanthropia affecta sit, facile liquet; nempe cerebrum, & affectus præter naturam, cum sit symptomata in genere noxæ functionum principum, præsertim imaginationis & cogitationis depravata: nam memoria forte hic læsa non est, quemadmodum percepit Donatus in quodam, tantum nihil viderit, tali affectione correptos; nos vero nihil hunc rusticum vidimus. At ille, de quo Donatus scribit, cum prius illum nouisset, quodam die cum detenus hoc malo esset, per iter obuium illi factus esset, ipse vero Donatus timens secessit: at ille medicum eundem aspiciens quoque abiit. Erat autem cum eo multitudine quadam hominum, ipse quidem ferebat humeris erus integrum actibam defuncti cuiusdam: hic demum curatus liber euasit. Qui cum iterum Donato occurreret, Alimaro, numquid timisset, interrogauit, quem in tali loco, cum infans erat, eum offendisset: ex quibus constat, memoriam in eo non fuisse oblesam. R. & dixit Paulus, Qui lycanthropia detinebatur, noctu domo egressi, lupos in canibus imitantur, & donec dies elucescat, circa defunctorum monumenta plerumque vagantur. Addit autem Aëtius, mense Februario hæc fieri: à quo & Avicenna sua quoque mutasse videtur, dum hanc speciem melancholiæ vel mania dicat euenire in Februario (fortasse quod tunc sanguis incipit ebullire instante Vere.) & fugit à confortio vinorum, & delectatur ad sepe moris & sepulchris; cum malitia furoris repente aduenientis, noctu oberrat, & die se occultat, & que totum hoc facit diligendo solitudinem, & elongationem ab hominibus. & cum hoc non quiete fieri in vno loco, imo ne horula in eodem persistere potest: Sic rusticus noster omnia scamna in templo transliebat: neque cessabat discurre, & obambulare incessione diuersa, ignorans quod vadat, cauendo, ne homines sibi occurrant. Alii addunt, faciem eorundem esse pallidam, oculos ficos, aridos, cauos, non lachrymantes ob siccitatem, debiles, submersos, linguam scabram, aridissimam; nihil expuentes. Sunt scitulosi, &

in crutibus vlcerata, quæ curari nequeunt, propter frequentes cauos & canum moriones, qui frequentem per noctem eius partis offensione accidunt: ex quibus quoque indicis liquet, quæ sit eius causa, quoniam atra bilis. Curantur autem hi (teste eodem Aëtio) accessionis tempore, sanguinem mittendo ad deliquium animi vsque (quantum hoc remedium suspectum est, præsertim in nostris regionibus, & ubi vires suspectæ sunt:) eosque boni succi victu regendo, ac balneis dulcibus, deinde ubi serum lactis per tres dies exhibueris, euacuabis ex hiera, ex colocynthide Rufi aut Archigenis, aut Iusti bis aut ter, iuxta Aëtium, quæ ex Marcello mutuauit, & iuxta Paulum post interualla repetendo. Ac post euacuationes Theriaca è viperis vtendum, cæteraque adhibenda, quæ capite De melancholia paulo supra (inquit Aëtius) memorauimus. Noctu vero iam aduentante morbo consuetis soporiferis capiti irrigandum, & eiusdem facultatis odoramentis, nares inungenda: quandoque & quodpiam somniferorum propinaci oportet. De his vide plura apud Arculanum, qui hanc curationem etiam describit.

OBSERVATIO XXVI.

De cynanthropia, seu canina insania.

Vir ille, alioqui robustus, hirsutus, biliosus, qui nudus in carcere apud Vespillones Delphis insanus detinebatur, ira admodum commotus sepe exilliebat, & canis instar vociferabatur, in rixam procliuus. Ad hunc aliquando cum chirurgo Florentino descelebamus, ut veretrum seu penem chirurgus curaret. Ex insania enim vinculo penem constrinxerat, ut fere decideret, ac in æsthiomenum verteretur, cum à nemine neque vespillone monacho domestico, qui eidem præerat & cibum præbebat, tractari vellet, quem cum videremus per fenestram exiguum, totus nudus erat, corpus proprio excremento, tum membrum virile oblinuerat. Tandem blanditijs ac precibus ad hoc adactus, nobis verenda ostendit, & multis adhortationibus, etiam promissis adhibitis, quod nocte subsequente pulchra concubina in eius domunculam mitteretur, modo ligaculum diffibularet, quo penem constrinxerat: quod cum deligasset, chirurgus monacho vespilloni medicamenta apta, & parata tradidit, ut is penem vlceratum tractaret ac curaret, chirurgum semper præserte, quamvis furiosum non tractationem admittebat: quo factum est, ut Dei recti partem amiserit infans. Interea ego quoque mandavi Vespilloni, ut cibum humectantem & refrigerantem illi præberet, & sæpius pulcritudinem, quæ somnum induceret, maxime sub noctem daret, & nunquam crassiorem existeret. Quibus effectum est, ut hic idem post aliquot menses, non aliis vtens remedijs, menti restitutus fuerit.

SCHOLIA.

Cynanthropia dicitur *Canina insania*, teste etiam Avicenna, cum ira permixta & tripudium. Bilis quidem æstu anima conturbatur. Sic Achilles viruperans & contumelijs aspergens Agamemnonem, impingit ei caninam naturam, præcipi-

tem, & temerariam in alijs laceffendis, non in dimicando, prælioque sustinendo fortem. Ita qui hac insania laborant more canum rixantur. Cæterum sub vno capite Aëtius ex Marcello loco iam citato, agit de lycanthropia, & cynanthropia & vno modo curationem absoluit. Rondeletius diuersam curationem adhibet, cum dicat lycanthropiam euenire ex bile atra adusta; caninam vero insaniam à bile præassata: vitur refrigerantibus & humectantibus & somniferis; & si res vrgeat, ad stupefacientia deuenit, quamvis iisdem cum cautione vtendum. Habes apud eundem quædam remedia huic malo satis propria, etiam quæ ad lycanthropiam faciunt. Conferunt omnia illa, quæ diximus valere in mania à bile assata: & quæ bilioso temperamento apta sunt. Addit Bertrutius cap. proprio, maniam caninam, non solum accidere ex aduisione cholera, verum etiam aliquando in mulieribus biliosis, ex pestis morum mensurorum aut seminis retentione, iisdem per aduisionem in venenum conuersis, à quibus sumi eleuati cerebri mentem corrumpunt. Illis consulendum, ut nubant, si possint; alioqui mulieribus menses euocandi. Si autem semen corruptum est tam in viris quam mulieribus, curandum est, ut excernatur, & melius est, ut matrimonium contrahant. Sed de his dicitur in affectibus mulierum. Si vero propria essentia cerebri laborant, tractandi sunt ut maniaci ex bile præassata. Nunc ad hydrophobiam accedamus, insania speciem omnium crudelissimam.

OBSERVATIO XXVII.

De hydrophobia, seu insania ex morfu canis rabidi.

Monachus Augustinianus, Theodorus nomine, Zelandus, Terminarius (ut vocant Monachi) Almaria degens, infelix ex morfu canis rabidi insania (Græci hydrophobia dicta) correptus est: cum chirurgus imperitissimus vulnus in facie & labijs, quod à cane rabido inflatum esset, intempestiue occlusisset, illico cicatrice obducta, non diu post aliquot dies delirauit, & insanus factus est. Ad quem, cum animam ageret, atque in extremis esset, accitus sum. Linguam educebat canis instar hians, vox illi rauca erat, aquam & potum cum ingenti clamore abhorrebat, quamvis validissima sit premeretur, sapienterque poculum petebat, sed bibere nec audebat, nec valebat, ob metum, quo mouebatur. Imo cum ingenti clamore ac horribili vociferatione, si bibere vellet, cogeatur à potu desistere, quod & nobis videntibus horrendum erat. Linguam vero asperam quoque habebat, & sputum ac saliuam in homines rabiosam si posset, expuebat, quod quidem spumofum erat, ex calore (ut arbitror,) pectus eidem valde coarctabatur, ut anhelitum trahere non posset, veneno iam dudum ad cor translato. Spectaculo hoc horribili perterriti, cum hæc supradicta animaduertissem, chirurgum ipsum qui non procul ab ædibus ægroti habitabat, statim ut ad ægrum accederet, iussu: eoque oburgato cur vulnus tam cito clausisset, neque in principio medicum vna vocasset; idem vulnus, ut aperiret, consului, iuxta opinionem Gilberti Anglici, qui lib. 7. cap. De morfu canis rabidi, ita nobis scriptum reliquit. Primum consilium est, ut non claudatur vulnus; & si clausum fuerit, statim aperiat, ut pueredo & sanies effluat: quia soli latere venenum per multa tempora. Aperiat igitur cum phibotomo, vel si apertum sit, superponatur ventosa, vel iuxta vulnus apponatur.

apponantur sanguisuga. Hactenus ille. Vix hæc consulentibus, cum vulnus multo tempore esset consolidatum, antequam remedia applicarem, statim hic æger mortuus est. Miserrimum morbi genus, ut Cornelius Celsus ait, hydrophobia est, qua æger & siti & aquæ metu cruciatur. Non timet autem hydrophobus solam aquam, sed quidquid liquidum ac humidum instar aquæ est. Subsequitur hoc malum rabiosi canis morsum; si non idoneis remediis primo quoque tempore occursum fuerit. Nec tamen statim succedit aquæ metus, sed subinde post trīginta, aut plures dies, ut Scholio sequenti latius dicturi sumus. Vbi autem superuenit, haud diuturnus est. Nam, ut Celsus Avelianus recte ait, ob nimium aquæ timorem, & humoris defectum ægrotantes celeriter pereunt. Hinc monachus eodem fere momento, quo ad eundem vocatus fuero, insanus periit, ob male curatum vulnus ab initio & intempestive oclusum; magna chirurgi imprudentia, cum antea eodem modo duos alios ita tractasset, qui ocluso vulnere, post longa deinde intervalla hac eadem infania miseri & infelices interierunt. Venit enim tunc mihi in mentem historia illa, quæ de Baldo iurisperitissimo circumfertur. Nam cum sapiens ille vir, à caniculo in deliciis habito, demorsus in labio esset (ut monachus noster) & medici præsentem, parum venenosum morsum recordati, vulnus ad cicatricem brevis duxissent, inde mortem contraxit.

SCHOLIA.

3. Canes lupinæ (Paulo auctore) Sirio ardente, rabie instigantur. Galenus solum canem rabie agitari contendit, quorum saliva vel contactu reliqua animalia ad rabiem compelluntur. Nam & homini pestifera est, ab aquæ metu, hos hydrophobos vocamus. Plerumque autem flagrantissimis æstibus canis in rabiem effertur, interdum etiam per frigora maxima, ut Lycus memoria mandavit, ita in asperissima hyeme famulus tum filiola fratris mei Nannij Foresti, iurisperitissimi & consiliarij, à caniculo rabioso morfi sunt, quos ad mare Oceanum, ut immergerentur (quod morsus est & egrægiū præsidium, ut postea de curatione dicturi sumus) misimus, ita ut nihil mali postea subsequutum sit, quamvis filiola à caniculo morsâ non erat, sed tantum os spuma repletum ori puellulæ admoverat, & famulum in crure vix attigerat. Canes (inquit Aëtius) cum natura calidi & siccî sint, acquirunt æstate ex continentis nouo aëre nonam quandam caliditatem, ut sæpe ob nimiam intemperiem in furem concidant, qui rabies appellatur. Idque præcipue in eis regionibus patitur, in quibus maxime inæqualesque aëris mutationes sunt, atque ubi hyems pariter & æstas modum excedere solent. Furentes canes quamvis vehementi siti affligantur, à potu tamen abhorrent quoniam insaniunt, propterea veneni prauitas magis intenditur, ita vero muti & insani euadunt, ut ne familiarissimos quidem agnoscant, sed hos potissime mordeant. Præterea ieiunantes ac sitibundi quidem, sed sine potu persistunt, & biantes quam maxime anhelant linguam excrendo, salivamque copiosam & spumam effundendo, languidis auribus, cauda demissa, incessu segni, ac veluti stupidi efficiuntur. Si vero currant, ocyus solito currunt, intempestive tamen & inæqualiter. Eadem fere scribit Galenus lib. De Theriaca ad Pisonem. Si enim, ait, audieris gracilem corpore & siccum, oculis rubentibus cauda demissa, spuma ex ore fluente, præterea linguam foras porrecta, & tanquam bile colorata; in obuium

quemque insilisse, citraque rationem incurrisse; deinde rursus subito consistentem, cum ira quadam furentem non ipse prævisus moridisse: hæc inquam, si in eo sit se habere audieris, statim rabiosum fuisse (inquit Aëtius) evitare oportet: nam qui ab eis mordeantur, si negligantur, aut per peram current, plerumque in aqua formidinem corrunt, patiturque id præcipue, quæ prauis succis repleti fuerint. Ideo quidam statim demorsi sunt, aquam cæteraque humida formidant, quidam post quadraginta dies, quidam etiam serius. Vbi vero mordeat canis, statim quidem nihil molestie adfert, præterquam ex vulnere dolorem, sed tempore progressu hydrophobia, seu metus aquæ, exoritur. Ita monachus hic noster cum ante Festum Paschæ in templo sederet, ac auricularem confessionem audiret, & catellum in sinu haberet, genas eius tum labra momordit: sed duobus fere mensibus à morsu cum vulnus per aliquot dies oclusum esset, aquæ metus obortus est, & primo sensit illud malum cum ex pago vicino Alcmariam repeteret, per fossam baculo ligneo innixus (ut mihi ipse tulit) per tabulam ligneam transiret, aquam videns metu percussus, transire non potuit, nisi cum ingenti horrore ac metu, hinc hydrophobia præma origo: cumque domum redisset, in immensum creuit malum; atque tunc in angusto res est, teste Celsus, ut mox moriantur: uti huic nostro monacho contigit, atque aliis, quorum nunc exempla ponemus.

OBSERVATIO XXVIII.

De quibusdam hydrophobia correptis, & non diu post extinctis.

Dictum est prius non diuturnum esse affectum hydrophobiam, & non statim à morsu, sed aliquot post hebdomadas superuenire: idem quoque Hieronymus Fracastorius lib. 2. De morbis contagiosis testatur: Vidi ipse, inquit, puerum, qui post octo menses, ex quo demorsus fuerat, contagione ostendit, ex qua mox periit. Simile scribit Conradus Gesnerus Epist. Medicinalium lib. 3. Lithotomus quidam, ait, apud nos ante sex aut septem septimanas à cane rabido morsus, cum aliquando nihil mali sensisset subito timor aquæ superuenit, intra biduum miserissime periit. Ita & adolescens Delphis post sex menses ex morsu canis rabidi in hydrophobiam incidit, quamvis prius demersus fuerat in principio in mari, quos tamen omnes quos noui tutos postea ab hoc malo fuisse. Ad hunc adolescentem sexto die Septembris, Anno 1578, vocatus fui, mortem futuram ex infania prædixi, & quod non viveret per duos dies; quemadmodum etiam euenit; nam septimo Septembris die cum bibere non posset, hydrophobia extincta est. Hic vulnere quoque consolidato post sextum mensem in aquæ metum incidit, & post triduum succubuit. Similem fere historiam refert Rembertus Dodonæus in suis Observationibus cap. 12. Inuenis (inquit) annos natus plus minus septendecim, commorsus fuerat à cane in digito sinistrae manus, qui minimis proximis: ignorabatur canem esse rabiosum: vulnus quoque perquam exiguum, & tanto quidem negligenter curatum. Post trigessimum sextumque mensem in aquæ metum incidit, inceptit inueniens huiusmodi, promere recusavit: altero die sinistrae manus digitum doluit, à parte videlicet commorsus: digitus potius tamen brachium sursum, deorsum, antiorsum, retrorsumque circa dolorem mouere: tertio die mane insensibilis

febricitare videbatur: pulsus valde concitatus, sudores copiosi, brachia astricta conuellerantur: lingua interrim nihil ostendit febrile; nec vrina, quæ sanorum similes: eodem die mente minus constans, manifestius delirauit: à lectulo surrexit, vestes induit, per vicus discurrit, in hortu acetosæ herbe folia decerpit, & quadam mandauit. Deinde amplius insaniens contineri debuit. Nox subsequuta cum magno furore, in qua tandem cum clamore defecit. At mulier Delphenis annorum circiter quadraginta, grauida ac prægnans in vltimo mense, à cane rabioso demorsa, id flocci faciens cum grauida esset, ad mare more solito cum non accederet, & postea peperisset, atque infantem iam dudum lactasset, post semiannum incidit, ut in lecto detineri non posset: noctu custodiebatur, à naribus & ore spuma manabat, obuium quemque dentibus impetebat, morsuque suo, & si posset, in astantes expuebat, & multos insaniebat; astantes illam demoniacam existimabant: tandem ego 12. Maij mensis, Anno 1543. ad hanc delirantem accitus fui, & reliqua animaduerterem quæ in monacho præcedenti Observatione etiam aderant, in hac muliere adesse, prædixi hanc insaniam à cane rabido originem traxisse, & minime demoniacam esse: quod cum interrogassem, maritus respondit abhinc semiannum morsum canis rabidi accepisse, & quia grauidam, in mari non fuerat submersa. Astantes vero tum maritus admirabantur nostrum iudicium: licet hic tertius esset ægrotus, qui hac miserima infania corripiebatur. Cumque hæc à viris noctu præcedente in lecto detineri non posset, ac potum timeret, nec bibere posset, spem nullam in curatione sitam esse prædixi, & me vix per horam ab ea digresso, hac infania misere extincta est. Imperatissimus tamen ut astantes omnes quos sputo mergerentur: erant infiniti numero tam mulieres quam viri, qui eam inuiserant, ab eadem sputo infecti; sed omnes aqua submersi, nihil postea mali vnquam senserunt.

SCHOLIA.

Morsum canis rabidi non statim subsequitur hydrophobia, verum magna ex parte circa quadragessimam diem solet ingruere: quibusdam & post sex menses, ut nostræ granida mulier euenit: aliis proditum est, post 7. obuenisse. Sunt, & qui post annum vnum, vel etiam duos interstentur. Narrant & aliquos post septennium hoc aquæ metu fuisset tentatos. Refert Guainerius in tractatu suo de venenis c. 12. De morsu à cane rabido, quæ accesserit. Quo fit, ut qui à cane rabido morsus sunt, non valde tuti mihi esse videantur. Non enim statò definit quo tempore post morsum, aquæ metus exoritur. Hinc Guainer. admirandum exclamat: O bone Deus, quod virtutes à tota substantia provenientes in rebus sigillatim, quæ adhuc nobis existunt incognitæ? Nam illud venenum, quod per bram sorbij transiret infra tertium diem rabidus mortuus est. Quare, qui à cane aut alio quouis animali morsus sunt, talem vmbra fugere debent. Itaque cum non confestim à morsu, huiusmodi

aquæ metus homines inuadit, quidam decepti, canem qui momorderat, non fuisse rabie percitum arbitrati sunt, & proinde vulnere cicatricem inducere properarunt. Atque hoc pacto ipsimet huius mali auctores sibi perniciem attulerunt, dum scilicet huic affectioni causam dederunt, cum statim ob oclusum vulnus, nullis adhibitis antea antidotis, multi hac infania obierunt. Ideo hac vsus probatione (præter signa iam dicta superius) nu masus, atque experientia, facile deprehendes rabiosus sit canis nec-ne qui momordit: iuglandibus, nucibus concisis, & accurate tritis vulnus diligenter obstruitur, & postea circumligatur: sequenti die ablata gallinaceo aut gallinæ in cibo apponentur: ac primum sane non attingent: fame autem virgente, si eas vorauerint, attentius consideraro. Nam canis, qui momordit, si non fuerit rabiosus, sospites, quæ nubes illas comederunt, permanebunt: sin contra rabie correptus fuerit, postera die peribunt, atque tunc ad vulnere dilatationem properandum erit. Iterumque post paucos dies eadem experientia vtendum est: & si non perierint gallinacei, tunc vulnus ad cicatricem perducet, nullum inde veritus periculum. Huiusmodi indicationis, seu experimenti auctor quondam fuisse putatur Oribasius, ut refert Paulus, & item experimentum habes apud Aëtium. Quod ad causam hydrophobiae seu aquæ metus attinet, Græcorum aliqui ex siccitate fieri dixerunt, quasi in contrarium habitum mutata penitus humida eorum substantia. Veruntamen Ruffus antiquæ medicinæ grauis auctor, infania ex atra bile speciem, eam esse testatus est, magna scilicet veneni eius cum illo humore similitudine. Itaque non secus quam reliquos melancholicos & atra bile insanientes, scimus alios alia timere: idque etiam sentire videntur, qui dicunt canis ipsius, qui momorderit, imaginem in aquis opinari eos se videre, eoque metu territòs aquam fugere & auerfari. Hi (inquit Aëtius) ubi aquam vel aliquid aliud liquidum tanquam speculum inspexerint, propriam ipsorum faciem adeo rubentem, visumque eorum & plerumque irarum contemplati deterrentur. Fieri etiam, sicuti quidam testantur, ut rabidi canis imaginem videre in humido putent, quam speciem recolentes, protinus ingenti torrore occupentur, quod quidem ob nimiam siccitatem perpetiuntur. Nam philosophus (ut idem refert Aëtius) morsus à cane rabido, & egregia virtute animi passione resistens, dum sibi canis imago appareret in balneo (illi enim quoque sicuti & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra se meditatus, & quid, inquit commune est cani cum balneo? quod effatus, balneum intravit, & imperterritus bibit, atque ita morbum superauit, & sanitatem adeptus est. Morsus igitur à cane rabido hominis paulatim habitudo mutatur, & humores sensim melancholici fiunt: vigiliae, & variae cogitationes & mentis alienationes oboriuntur, metusque aquæ, tum reliqua signa iam supradicta adfunt. Miserrimum sane & molestissimum morbi genus, maximeque perniciosum: ita ut qui hoc vitio sunt occupati, nullum (inquit Paulus) præterquam vnum & alterum seruatum fuisse ex historia didicimus. Eosque non à rabioso cane morsos, sed ab homine quodam morso rabiente & aquam iam timente vitium adeptos. Siquidem Eudemus (ut refert Dioscor.) superasse ac superuixisse quendam affirmat. Et Themisonem, inquit, aliqui demorsum in idem vitium incidisse & euasisse testantur. Molestissimum itaque & dum iam occupauit, insanabile est hoc morbi genus. Ante tamen huius occupationem, multi etiam, quos

Rabiosus canis nu masus, probatio ex Oribasio.

Causa hydrophobiae, refert Paulus, & item experimentum habes apud Aëtium.

Nota hydrophobiae.

Signa prægnostica.

quos canis momordit, seruati sunt. Ego multos ante hydrophobiam exortam, curavi. Sed hydrophobia affectum huc vsque neminem curatum vidi, quamquam hi tres tantum, ad quos vocatus fuero in vita, iuxta prædictionem nostram, breui extincti sunt, plures ad manus nostras ha-

6.
Curatio.

stenus non venere metu aquæ & hac insania affecti. Quamprimum igitur (ut recte admonet Aëtius) aliquis à canerabido morsus fuerit, protinus & legitima curatio adhibenda est, quamvis morsio in superficie perquam modica sit: nosse enim oportet, neminem perperam curatum effugisse. Primo itaque vulnus latius efficies, deinde totum in circuitu locum scarificabis ita molitrus plurimum sanguinis fluxum: vlcus etiam inures latioribus canteris ignitis, postea porri semina, cum sale trita, aut allia aut cæpas illines, ac post crustæ casum vsque ad dies quadraginta aut sexaginta, à cicatrice vulnus arcebis, ad quam si festinabit, rursus vitis aut ficulneæ cinere vlcus aperies. Noni ego (inquit idem Aëtius) senem quendam, qui morsus à cane rabido, solo acidorum curabat. Primo enim vlcus eo decocto fovebat, deinde herbam ipsam illinebat, eandemque potandam exhibebat. Plura vide apud eundem, & de antidoto quod ex cancri sit potu exhibitio, quo & Aeschrius apud Galenum utebatur summa cum experientia.

Gal. li. II.
De simpli-
cium med.
facult.
Cent. 51.
Cent. 45.

Vocatur autem Diacarcinon. Huius curationis exemplum quoque habes apud Amatam de puero annos 12. nato, à cane plastrum continuo comitante demorso in crure. Sequenti enim die puer eadem hora rigore succedente ingenti postea febre correptus est. Ad quem vocatus Amatus, & accito chirurgus locum demorsum scarificare iussit, non nisi profundioribus incisuris, & calido vino lavare; optime absterse loco affecto, hoc emplastrum admovit: cæpam vnam acrem accipiebat, alliorum caput sine radicem mediam, theriacis optimæ 3 ss. foliorum marrubii feridi, melissæ ana p. ss. rubæ minoris 3 ss. fermenti 3 ss. omnia pistentur, & loco affecto super ponantur, quibus puer sanitatem brevi obtinuit. Nostri vero demorsos à cane rabido ad Oceanum mittunt, ut ibi ter aqua marina immergantur, idque in principio vulnere inflicto, antequam in hydrophobiam incidant: neque hoc novum est remedium. Nam & Cels. lib. 5. suam medicinam, non opinantem, in piscinam non ante ei prouisam proiciebat, & sinatandi scientiam non haberet ut vitro biberet aquam immersus. Si nataret, eundem deprimebat, ut inuictus quoque aqua satiaretur. Sic enim simul & sitis & aquæ metus tollitur. Sed aliud periculum excipit, ne infirmum corpus in aqua frigida vexatum nervorum distentio absumat. Atque hoc etiam oppressis hydrophobia vnicum remedium esse scribit. Verum ne distentio accadat, à piscina protinus in oleum calidum æger demittendus est. Sic ego anno 1558. mense Martio, puero decem annorum Delphensi, cum à cane rabido morsus esset, ne in hydrophobiam incideret, consului, ut in mari immergeretur; & cum ab immersione domum redisset, mandavi ut decoctionis rad. gentiane in vino 3 iiii. ss. adiectis 3 ii. theriacæ optimæ ebiberet, & nihil mali amplius sensit: & chirurgus imperauimus, ut vulnus probe tractaret, neque subito occluderet. Imo multis postquam mari immergi essent, solam theriacam exhibui; ut Heylæ quoque filiæ fratris mei, de qua antea dictum est. Plura vide de huius curatione apud Valerium, Guainerium, Gilbertum Anglicum, & Benedictum Veronensem. Omne vulnus à cane morsum præstat diutius apertum tenere, etiamsi canis rabiosus non sit, ut etiam Amatus docuit cent. 2.

curat. 78. Si quid his desit, hoc cum chirurgiam tractabimus, Deo volente, supplebimus.

OBSERVATIO XXIX.

De furore ex vesano amore.

Iuuenis ille ac formosus adolescens, filius illius Iacobi Guiljelmi ceruicarij Alcmarij, cum puellam pulcherrimam deperiret, atque ea potiri non posset, miser ex amore furere cepit: adeo ut postea parentes coacti fuerint illum in vinculis detinere. In quo furore vitam longo tempore misere trahens, quem & ego aliquando vidi cum puer essem, perpetuo incarceratus, tandem vitam cum insania finit. At alius iuuenis Delphensis ex amore quoque insanus factus, in Lecto ligatus decumbens, ac in parte orientali neglectus misere iacebat, ad quem post sex septimanas cum ita insaniam tabe quasi consumptus esset, accitus fui. Quem inuenimus non modo insanientem, sed et diuersis muliercularum remediis, ita misere tractatum, ut simile atque adeo dictu horrendum non viderim. Capiti nudo imposuerant aneum instrumentum, quo lectum calcare solent, adeo calidum, ignitum, ut totum caput coronæ instar combusserint, vlcere subsequente cute integra pericranio vsque ad calvaria ablato, ut calvariam & cranium instar coronæ magnæ denudatum cerneretur. Ita iuuenem maniacum misere tractarunt, ut iam multis diebus totus vigil factus fuerit, atque ex lecto exiliens continuo in lecto à viro forti contineri debuerit. Præscriptum somnifera: verum parum aut nihil iuuabant. Verum cum videremus hominem omnino neglectum, & quod mulierculæ caput ita denudatum curarent, tum ad vlcus curandum vocarent, cum hæcenus ab initio vsque in hoc tempus pessime mulierculæ illum tractassent. At altantibus obiurgatis parum profecimus, dolentes, quod ars medica adeo egregia & necessaria multis despectui sit, cum vltro in manus Empiricorum ægrotantes labantur. At alia puella, quæ multis annis in Nosocomio Diui Grego. (in quo tales vineti custodiebantur) misere carceri inclusa iacebat, ob amorem insaniam facta, multis quoque annis superuixit, donec vetula moreretur. Misera horum conditio, si tempori non occurratur. Quorum exempla adeo sunt manifesta & admodum multa, & quæ tristis exitum quoque habeant, uti Scholio sequenti dicemus.

SCHOLIA.

Mentis quoque malum est in amore furere, & Mita amorem inter affectus cerebri annuunt. rant medici: qui plerumque tragico luctu, in maniam aut melancholiam desinit. Vocatur autem Græcis *ēgos*, Romanis *Amor*. Vnde morbus hic amoris dicitur. A Baibaris & Auicenna *illic* vocatur. Ab Arculano etiam *passio diuina*. Pars igitur affecta est cerebrum ipsum, ut in melancholia vel mania, in quos morbos facile transit. Affectus vero est symptoma imaginationis corruptæ. Quia in mente concipit figuram pulcherrimam mulier vel vir, atque eam tantum cupit puella vel adolescens, ut in insaniam vel furorem amoris conuertatur: uti evenit istis duobus iuuenibus & puellæ. Ex graui enim (ut inquit Paulus) mentis sollicitudine oritur hic furor, & ex animi labo- rioso motu capitur. Vel causa huius mali est

figura in mente concepta, & corrupta imaginatio per amorem inducta, unde nimia sollicitudo sæpe humorem melancholicum adurit, vel intemperiem siccam absque humore inducit, maciem, & tandem insaniam. Et sic primaria causa existit amor excedens, & postea humores aduruntur, & ad melancholiam & insaniam sic conuersio. Huius vesaniæ ea signa sunt, oculi caui, sicci & sine lacrymis, conuulsi, cæteris corporis partibus illæsis, sed solo inani amore vexantur. Amantibus nullus peculiaris pulsus reperitur, sed turbatis similibus. Cum enim amoris recordatio, visu & auditu, vel epistolæ lectione repente subierit, protinus percussa mente, pulsus pariter perturbatur, ut neque naturalem æqualitatem, aut ordinem ostendat. Sic Galenus matronam Romanam Pyladis amore captam coniecit, & Erasistratus, & ut alij dicunt, Hippocrates pellicem deprehendit. Amantes quoque tristes sunt, demissi & insomniculosi, longique suspensio de amore cogitant, facie pallescent, & obliiti cibi cupidinis tabe intereunt. Mirabiliter mortalium pectora afficit, quod hi sermone credibili denariæ queunt, qui eius iugum aliquando pertulerunt. Neque vana sunt testimonia, quæ veridici vates deprædicant passim. Sic adolescens ille Plautinus.

Lactor, inquit, crucior, agitor, stimolor, versor in amoris vota miser, Exanimor, fevor, differor, distrabor, diripior, ita nullam mentem, Animus habeo: ubi sum, ibi non sum: ubi non sum, ibi est animus.

Imo sæpenumero suspirant, moerent, gemunt, lamentantur, plorant, eulant, turbantur, nusquam consistunt, non quiescunt, aliena, ac male coherentia loquuntur, desipiunt, delirant, insaniant, seipsos confodiunt, iugulant, interimunt: quippe hæc omnia ex atra bile subolefcunt, quam manifestæ ratione in hac excrefcere videmus. Hæc ergo perciti luctuosas tragedias edunt, uti poetæ multis exemplis ostenderunt, & qui tragedias scripserunt. Sic Medea seipsam in ignem coniecit, sic Lucretius amore primum, deinde insania vexatus, mortem sibi conscivit. Et Iphis puer se suspendit cum Anaxaretæ puellam incredibili amore persequeretur. Et Cephalus ob amorem Piarolæ Degenitæ filix ex prærupto saxo se dedit. O dulcis passio! quæ deprehenfam, ita suauiter pascit: & si se consumi deprehendat, eam excutere nolunt. Nam facit est ignis, credite læsis: ita ut amore capti potius: mortem eligere, quam ab illa pena velle esse solutos: nam adeo id, quod diligunt, concupiscunt, ut insani euadant, iuxta illud Ouidij 1. De remedio amoris:

Cur aliquis laqueo collum nodatus amator,
A trabe sublimi triste pendit onus?
Cur aliquis rigido fodiit sua pectora ferro:
Invidiam cædis pacis amator habes.
Qui nisi desierit, misero periturus amore,
Desinat, & nulli funeris auctor eris.
Venenum huius est tam peltax & illici dulcore
Inescavit (quod non modicam difficultatem curatio-
nem addit) pestilentem amorem sentit. Hinc & Ouidius lib. 2. De arte Amandi, plurimum incommoda in amore adesse, his verbis scribit.
Quod iuvat exiguum est: plus est quod dedit amantes;
Proponant animo multa ferenda suo.
Quot lepores in Athos, quot apes pascuntur in Hybla,
Cæcula quot baccas Pallados arbor habet.
Littore quot conchæ, tot sunt in amore dolores.
Petr. Forest. Tom. 1.

Quæ patimur, multo spicula felle madent.

Nisi his subito succurratur, in maniam transeunt, aut insani moriuntur: & quidam cibi obliiti tabe intereunt. Paratiores ad id malum esse putantur, qui ingentes iecoris fibras habent, & qui semine abundant, otiosam vitam agunt, & delicate viuunt. Nam & seminis abundantia & otium sunt causa amoris insani. Vnde recte dicebat, Ouidius lib. 1. De remediis amoris.

Otia si tollas, perire Cupidinis arcus.

Amantes quoque difficile curantur, cum illi nullam curam sibi adhiberi volunt. Huius itaque tam magni & pœnitendi affectus, haud levis facillime curatio existit: ideo non negligenter tractandus æger, qui hominem in externum discrimen coniecit. Is mentis error (ut docti medici annotarunt) quotidianis balneis discutitur. Et vini compositionibus crebris, ambulationibus, spectationibus, hortis, pratis virentibus, modulationibus granibus & gratis, tibiæ & citharæ sonis, fabulis, historiis, quibus grauius vesaniæ huiusmodi error coarguatur. Nunquam soli, nec otiosi relinquuntur furentes. Laudauere alij Venerem cum alia, & sanctius cum coniuge, ut eius paulatim obliuiscatur quam misere deperit. Grata quoque colloquia de venationibus, piscationibusque sæpe fiant, præterquam de amore. Pugna quoque & bellorum causa legantur, & neglectis comicis tragedias audiat seueriores. Alij metu coercendi; & amoris periculis obiurgandi, ne fixo amoris affectu pertinaciter teneantur. Oportet & contrarias excitare contentiones, discordias, tumultus pro hominum conditione, ut paululum laxatis amoris habenis alio transferantur cogitationes. Alij ad alios amores furentes compulerunt, ut variis mentis affectibus lethales curas abolere condiscant.

OBSERVATIO XXX.

De puella vesano amore capta cum morbo vterino & diuersis symptomatis.

Puella viginti duorum annorum, bonæ constitutionis, obesula, facie non illiberali, famulam apud prætorem Delphensem agens, amore capta iuuenem deperibat. Hinc melancholica, morbum quoque vterinum seu vteri suffocationem incurrerat, adeo vehementem, ut in vita grauiorem & similem non viderim: cum epilepsia ac motu totius corporis conuulsio, ut venter colligeretur, mox deprimeretur ac concideret, idque per multas horas, cum rugitu: qui ab altantibus etiam exaudiebatur. Ad hanc mensē Ianuario anno 1565. sub multam noctem euocatus fui. Aderant tunc horribilia symptomata, cum maxima vociferatione, & vlulatu sine loquela, cum saltu ventris, cum brachiorum ac manuum contorsione; ita ut pro dæmoniaca ab altantibus mulierculis haberetur, etiam pro deplorata. Statim adhibeo frictions & extremorum ligationes fortes, ut eandem ab eiusmodi paroxysmo excitarem: attamen nihil proficio. Naribus quoque ob vteri suffocationem, quæ mihi videbatur adesse, nodulum ex assæ fetida 3 ii. castorei 3 j, admo- neo. Quæ cum non satis iuuarent, emplastrum contra matricem forma ovali supra alutam deductum, & in circuitu galbano obductum, sindone coopertum ne pili adhæreant, muliebri pudibundo apponere iubeo. Eoq; appposito paulatim symptomata dicta mitigari ceperunt. Verum post discessum meum cum paululum ad se redisset, dolorem in

P p hypo-

quæ proprietate quadam memoriam oblectunt, quod inter reliqua cæpe præstat, ob nimiam humiditatem crassam, quam habet coniunctam cum caliditate: ideo in arcem mentis fertur, atque locum memoriam replet, quem admodum allium, porrum, raphanus, sinapi, & similia: quamvis Altimarus acriora alimenta, velut sunt allia, tymbra, origanum, pulegium, ex intervallo concedat: copiam tamen horum minime. Cruditas quoque omnino cauenda, cum magis quam vlla res mentem vitiet. Et ita cruda relinquenda, etiam si cum aceto sumerentur. Lenisque sit cæna, & fiat bona masticatio. Omnisque cibo coriandro finiatur, vel cydonio tosto, quæ stomachum claudant. Omniaque pinguis, & quæ in stomacho diu hærent, & præcipue pinguedo piscium detestentur, quia succum pituitosum generant: ita & castanea, nuxes avelane, & amygdala. Panis sit optime coctus ex flore farinæ triticeæ cum pauco fursure, non granans non statuosus. Vinum convenit tenue, album, non valde vetus, ut minus caput teneat, in exigua copia, ne caput repleat. Veneris usus sit rarissimus. Carnes sicciores, & calidiores conveniunt magis, ut aucularum sylvestrium, & in arboribus degentium, ficedularum, merularum, turdorum, palumborum sylvestrium, turturam, phasianorum. Ex domesticis, caponum, gallinarum, pullorum columbarum. Humidiores, ut vitulina, hyssopo, salvia, pulegio, origano, samfuccho condiantur. Quod ad medicamentum atinet, materia pituitosa prius concoquatur, præparetur, demum euacuetur. Parabis cum decocto betonica, samfuchi, salvia, rorismarini, foliorum lauri, hyssopi, thymi, serpilli in aqua vel mulla decoctis, adiecto melle ros. oxymelli. syr. de betonica, & stæchade. Deinde purgabis cum pillulis coctis, vel aggregatis cum agarico, vel adiectis trochisc. de agarico. Mox etiam ad cerebri purgationes particulares vteris apoplegmatis ex mastiche, vna passa detrahitis vinaceis, Zinzibere, pyrethro, adiectis aut nigella aut cubebis: ex quibus mansiles pastillos conficies. Etiam erubinus liquidus ex succo betæ, samfuchi, & succi brasiæ, vel si validius querat, ex succo cyclamini vteris: vel sternutatorius ex belletoro albo, pipere, castoreo, dinisim vel coniumstim. Post crebriores purgationes præcedentes, si opus est, deuenies ad confectionem anacardinam aut auream Alexandrinam, mithridatium, diambam, theriacam cum aqua mulla aut pauco vino albo ad 3 j. interea ad irrogationes externas, quas Græci ἐπεσγοὺς vocant, deuenies, ex decocto herbarum prædictarum, adiectis flor. chamomilla, & stæchade, addendo castorei exiguum & acetum, valebunt & vñctiones partis capitis posteriores, in occipito videlicet ac iuxta primam & secundam vertebra, ex oleo nardino, castino, nucis muscata, de castoreo, vel de piperibus. Pariter & sacculi approximandi ex herbis capitalibus iam dictis & exsiccatis, adiectis castoreo, nuce muscata, macere, mastiche, ligno aloë, & similibus. Quod si non cessat malum, Actius ad sinapismum venit in occipite & sinapite. Præceptor meus Benedictus Fanentinus, si supra dicta non inuenerint, vñctionem ferri commendabat: & ad balnea naturalia mitebat: quæ pituitam discutere ac absorbere valebant: qualia sunt in comitatu Lucano de Corsena dicta, in Romandiola S. Mariæ, & in Senensi in Putiolo, & S. Philippi, in Patanino comitatu, de Abano, & S. Helene. Sed quia nos istis caremus, artificialia ex herbis capitalibus exsiccatibus, attenuantibus, roborantibus, parare poterimus. Hæc sunt, vir egregie, quæ ad memoriam recuperandam & conservandam, & ne rursus in apoplexiam incidat, vtilia esse censemus: quibus commode frui poteris. Vale, vaptim Delphis ex nostro museo, 4. Aprilis die, Anno 1572.

Petrus Forestus Alcmarianus,
Reip. Delphensis medicus.

SCHOLIA.

Nihil æque aut cura augetur, aut negligentia & ingi meditatione exerceas, inertia ac situ corumpitur. Hinc olim homines, quæ obseruatione digna audissent, ea non membranibus, sed animo inscribēbant. Vnde post, literarum vsu reperto gratiesque notitia, dū libris fidunt, haud perinde studuerunt animo insigere, quod neglectum nolent. Sic Anthisthenes Atheniensis amico cuidam deploranti, quod commentarios suos perdidisset, respondit: *Opus est ista potius anima, quam chartis inscribere: sentiens librorum fiduciam esse causam, quo minus memoriam exerceamus.* Quæ in pueritia discimus (ut Plato etiam sentit in *Timæo*) diutius firmiusque meminisse solemus, ea quippe cum ioco & voluptate audiuius. Aliter fit, quæ in senio narrantur aut docentur. Signa memoria diminuta vel ablata satis nota sunt. Sed signa differentiatum, quæ a causis sumuntur, cognoscimus ex Gal. 3. *De locis affectis cap. 5.* quomodo se habeant ægri circa somnum, & oris & narium excrementa. Si nullus excessus sit in somno, vigilia aut excrementis, frigidam tantum intemperiem sine materia adesse dicemus. Si excrementa per nares & os sint copiosa, & ægri sint somnolenti, erit frigida intemperies cum humiditate. Si vigilia infestent, & arida sint excrementa, erit ex intemperie frigida sicca. At si ex pituita non tantum ex modo dictis somniis ac cerebri excrementis illud percipies, verum ex ægri habitu, ætate, temperatura, anni tempore regione, cœli statu ac præcedenti victu. Ita & de succo melancholico si abundauerit, sentiendum, cuius signa de melan cholia satis explicauimus, cuncta ad siccum & frigidum inclinabunt. Si nullum adfuerit prædictorum humorum redundantia signum, ex aliqua externa causa ortum ducere coniectandum est: præsertim si extrema senectute originem non ducat, idem si extrema senectute originem non ducat, relatione, ut si quispiam morbus prius præcesserit solutusque in totum in obliuionem transierit, vel ex assumptione quorundam medicamentorum, quæ ingentem refrigerandi facultatem habeant, seu capiti quomodocunque adhibita fuerint. Ex immo dicis quoque laboribus in studiis atque vigiliis, veluti in eo, qui circa disciplinas, & in aliis, qui vires colebat propter labores Galenus cognouit, ut pater 3. *De locis affectis.* Ex aliis quoque infrigidantibus quæ extrinsecus accidunt, si moderatius occurrunt, velut sunt tum cibi, tum potiones suapte naturæ frigidiores, excitari poterit. Quod ad prognostica attinet: lib. 1. prædicti obliuionem malam esse retulit. Insuper, ex Actii sententia, valde timendum erit, quibus ea depente deficit, alia vero sana esse videntur, ne comitialis morbus superueniat, aut sideratio, vel solutio aut quoddam aliud magnum cerebri malum. Etiam sanis eueniens minatur quoque lethargum. Et quæ ex siccitate fit, difficilior curatur, quam ea, quæ ex humiditate originem traxit. Curatur vero prout causa, quæ eam induxit, inquit. Si à simplici intemperie frigida, (quibus facies albet, lumina languent, vena inconspicibilis fugiunt, somnolenti sunt, caput taetum frigidum, huic magis obnoxii, qui algores difficultes ferunt, & in aëre versantur pruinoso,) curantur simpliciter ratione, calefactione

inuncto oleo castino, rutaceo & similibus, frictionibus, sacculis, in Obseruatione dictis, quibus & cibi iam dicti conueniunt. Si à siccitate & nuda siccitas offecerit, quod senibus ac grandævis accidere solet, atque etiam post diutinas inedia, ærumnolos labores, immodicas vacationes, longa per vigilia. Hi recreante victu indigent: corroboratis enim viribus, & in substantiam dato alimento, vegetior alacriorque anima redditur. Cibi conferat succulenti & euchymi, qui facile nulloque negotio perdomantur: vinum bibant rubrum, maturum, dilutum. Exercitia sint moderata & citra fatigationem. Caput clementer fricetur, prolixè dormiant, molliter cubent, tepentis aquæ balneis vthemat, sudationes vitent. Capiti infundantur epirad, althææ, sem. lini, aut ex iusculo vitulinæ carnis seu agninae, aut ex lacte recens mulcto. Inungantur oleo sulsino, amygd. butyro insulso, æsypo, &c. memorie iactura, quæ sequitur superfluas purgationes ac immoderatas inanitiones, vel animum deiectiones, curatur sola victus ratione coniectam memorie detrimentum patitur, etiam solo victu medicandus est. Quod si aliis medicationis instrumentis decrepitum quis medicaretur, mortem eidem induceret. Vnde recte dixit Gal. 5. *De tuenda sanitate:* Simili ratione curandi sunt senes, ac qui ex morbo conualecunt, videlicet congruo victu. Si vero à siccitate nimia eueniat, ut sæpe accidit post febres acutissimas & pestilenciales, de siccitate. Si à frigiditate & humiditate, vtatur victu calfaciente & exsiccante ac extenuante, ut dictum est de pituita; & si pituita admixta est, curetur, vt in Obseruatione præcedente dictum est. Si vero ad humidum, veram etiam ad calidum victus rationem, tum alia vergant oportet: sed moderate calida; cum ex calido & sicco profus læderentur taliter affecti: ideo si siccitas cum frigiditate coëat, id accidere consuevit, aut propter longas morborum iniurias, aut vehementes corporis labores, aut acres valde animi affectiones, quibus naturæ vires fatiscunt, & animales spiritus dissipantur. Vnde tales si exsiccantibus atque caloricis vtetur (quemadmodum Galenus experientia comprobauit, in eo, qui ob laborem in studiis; simul in agricola, qui ob labores, quos vires colendo subgerat, obliuio affecti erant) egregie efficiuntur, eum isti tenui victu atque exsiccante vtentes lædebantur: at humectantia vero quæ calefaciendi quoque vim moderatam haberent, haud mediocri ipsis erant præsidio. Sed si obliuio forte cum quapiam succi melancholici redundantia fuerit, is parandus erit primo expulsiōe, id cum syr. ex succo borag. vel sumariæ; aut de pomis, vel de epithymo permixto, cum syrupo ex melle ros. vel cum syr. ex infus. ros. pallid. cum foliis senæ parato, aquis betonicae, borag. lupul. & melisse persicoribus, prout visum fuerit, pluries assumptis, purgabis cum myrob. indis, senæ, epithymo, cum manna, diacatholico, & diasenæ & similibus. Reliqua demum topica remedia ad humidum magis, quam ad siccum vergant, tum vñctiones, de quibus antea mentionem fecimus; eis addendo oleum chamæmelinum, anethinum, amygd. dulc. Et irrigationibus prædictis iterum humectantia addendo, exsiccantia demas, pariter & sacculos parabis. Sed inter reliqua medicamenta topica non sequens ex parte sumus in Ioanna Regneri muliere Hornana, quæ post apoplexiam desinentem in paraly sin per me curatam, ut alias dicturi sumus de apoplexia, in

Pet. Forest. Tom. 1.

memoriam diminutam, & quasi abolitam incidit; & vt eandem restitueremus, varia remedia præscripsimus, & inter cætera etiam hoc conditum. *℞. rad. acori veri seu galangæ maioris cond. conserva florum betonicae, conf. flor. rorismarini ana 3 i. conserva florum herba paralytis 3 ss. cubebæ, cinnamomi, nucis muscatæ pul. ana 3 j. confice cum syr. de stæchade.* Sumebat (prius adhibitis vniuersalibus remediis) omni mane ad magnitudinem castaneæ. Deinde omni mane nucliam & occiput fortiter fricabat, cum aqua hederæ arboreæ ter quaterve desillata in alembico vitreo, idque calide. Qua frictione cum diu vsa esset, & longo tempore ter in septimana mane sumpsisset myrobalanum chebulum vnum conditum, tandem cum admiratione memoriam recepit. Erat hoc experimentum Ioannis Tyengii quondam Med. celeberrimi Amstelrodamensis, vt in eius libro manu sua scripto inueni: quanquam huius arcani primus inuentor fuerit Nicolaus Florentinus. Si aliis formulis delesteris, lege Rondeletium, & præcipue Guilhelum Gratarolum, qui integrum libellum (vt antea recensimus) De reparanda memoria scripsit.

OBSERVATIO XXXIII.

De somno profundissimo ac innaturali.

Vi in somnum profundissimum cadebat, pro apoplexico false habebatur. Hunc autem difficulter ligaturis fortibus ac vinculis iniectis, ac demum solutis, tum frictionibus excitare potuimus. Sed iniecto acri clystere cum multis molestiis & vellicationibus excitatus est. Hic frigidum & humidum cerebrum habebat, pituita refertum. Post exhibitum oxymel scyllinum & syrupum de stæchade, has pilulas commode deuorauit. *℞. pilul. cochiar. ʒ ij. ss. castorei ʒ ss. cum syr. de stæchade; sicut pilula v.* Quibus alius egregie turbata est, cum facilis videretur solutionis: demum adhibita theriaca ad 3 j. vigil factus est, & à somno excitatus ad mentem rediit.

SCHOLIA.

Um vitia quædam sint cerebrum occupantia; quatenus est pars similis, quæ in cerebri intemperie consistebat, de quibus prius dictum est: deinde alia vitia erant, de quibus dicere cœpius, quæ cerebrum afficiebant, vt est pars instrumentalis; quæ considerantur penes ventriculos cerebri. At somnos præter naturam tale vitium est, quod in medio quasi consistit, modo substantiam cerebri occupans, interdum vero ventriculos. Et sic primo hic de somno profundo agemus, & mox de comate & cataphora verba faciemus; postea vero de Caro proprie dicto. Qui cerebri ventriculos afficit. Quidam vero diuidunt somnum in naturalem, & non naturalem: quibus & alii addunt somnum præter naturam. In somno naturali calor & spiritus initio reuocantur & huius reciprocatio nempe caloris & spiritus, est causa communis & immediata somni: sed fouens & iuuans est euaporatio alimenti. Hinc in somno naturali fit reciprocatio caloris à natura, vt alimentum se conuertat; vnde sequitur somnum secundum naturam eo tantū temporis durare, quousque conficiatur alimentum. Si durat vltius, non est amplius secundum naturam. Et Galenus optimam dicebat sententiam poetarum, qui somnum fratrem mortis dicebant. Diuersitas est, quia in tempore somni

P p iij confici-

Cura.

6.

7.

Morbi sero-
cia nonnun-
quā concepi-
tū auxiliū
quodam.

tenda sanitas, neque in vigilia, quæ conuulsioni succedit, aut ex inflammatione phrenitica, sed à causa externa, vel à nuda intemperie faciliorem curationem promittimus, & ex dolore pro discrimine doloris prædictionem instituimus. Curatio itaque instituenda pro causarum ratione: ubi sola intemperies vitium gignit; alteranda: si à calida, refrigeranda: si à frigida, humectanda. Et ita Paulus in calida intemperie refrigerantia capiti admo- uet: qualia sunt decocta cucurbitæ, lactucæ, portu- lacæ, foliorum & florum nymphaeæ, hyoscyami, cap. pap. albi & nigri, & corticis mandragoræ: quæ fronti fove instar frigide, si sit æstas & insignis intemperies calida, admoventur. Si intemperies frigida, potissimum humectantibus occurrendum, ut oleo viol. decocto maluæ, & exigua lactuca ad- iecta, vel lactis emulsione caput humectetur. Si intemperies calida & frigida, tum omnia dicta per- miscantur. Si fuerit febris ardens vel alia, iam satis docuimus in libris febrium, quibus modis vigilia tollatur. Si sit ex inflammatione, occur- rendum ut de phrenitide dictum est; & in febris- bus potius in declinatione somnum conciliemus, quam in ipsa accessione, si circuitus habeant. Ex- pla plurima habes in Observationibus nostris de fe- brius, & medicamentorum copiam. Quod si tem- peries materiam admixtam habeat, vel bilem vel fœcalem pituitam, hæc materia erit euacuanda; prius bile contemperata; & falsa pituita prius concocta. Petulantiam bilis retundemus cum syr. end. cicbor. ros. granatorum, viol. nymphaeæ, pap. cum aqua la- ctucæ, cicborii, end. vel aqua hordei. Purgetur cum dilutoribus, cum manna, syr. ex infus. ros. pallid. cum sero caprillo; castia, thamarindis: leuia hæc esse oportet. Vel syr. diacarb. 3. vj. elect. de succo ros. 3. ij. cum 3. iij. feri lactis. Si sit puita falsa, paretur cum decoct. cicborii, end. fumarie, lupul. borag. bugl. cum syr. byzantino absque aceto, melle viol. & melle ros. & similibus. Et purgetur cum polypod. rhab. vel cum diaphanico agarico trochis. Deinde in materia biliosa topica adhibeantur, vnguentum populeum, oleum viol. pap. & similia: & fiant irrigationes cum decocto cucurbitæ, lactucæ, portulacæ & lentiginis aquæ. Decocta etiam odorantur, quibusdam enim magis placet odoratus, quam pedum lotiones aut brachiorum ex nymphaeæ, lactucæ, salicis; in quibus etiam bulliant calyces papaueris. Sed non temere veniendum ad narcotica, ut alias diximus. In pi- tuita falsa caput inungendum cum oleo chamæmelino suffuso, viol. burgeo infuso. Et caput irrigetur, decocto florum chamæmeli meliloti, albæ, sem. lini, & senæ. In biliosa, naribus trahat lac muliebre, succum lactu- cæ, aut decoctum hordei, maluæ, psyllii. Commenda- tur nouella ac recens theriaca. Antonius Impera- tor (attestante Galeno) instar Egyptiæ fabæ quo- tidie citra aquæ vinive vel eiusmodi misturam as- sumebat. Quam autem gravi sopore premi ipsum in quotidianis actionibus contingeret, papaueris lachrymam ademit. Rursus cum accideret, ut pro- pter consuetudinem pristinam, seu qui sicioris temperamenti naturam haberet, & ob exsiccans medicamentum oblatum longo tempore bonam noctis partem transigeret insomnem, coactus est etiam ex eo, quod lachrymam papaueris habet, iam inueterato adicere. Interea Galenus, qui omnium

lesionem tamen, quam mortem potius optandam. Nam si hæc admodum magna non sit, saltem spiritus potius re- licet. Sin ita est in modica, ut nec prolixo spiritu re- sanari queat, certe hanc ipsam eligendam potius re- sanari, quam ut homo pereat. Te minus quem non tran- sibi sitis (ut re de dicebat Iaso Zircæus) qui ex arte generose contra morbum pugnat, est ipsam vi- rum custodia, ubi ultra peigitur, crudelis homi- nis officium facit, qui vna cum morbo vitam quo- que homini aufert. Nonnulli ad Philonis antido- tum procedunt, sed post annum à compositione prius sumendum; nam duorum, trium aut qua- tuor annorum, teste Gal. 12. meth. medendi, compo- sitio melior est. Præfici tamen insignes, viribus iam prostratis à somniferis eiusmodi, & ab opia- tis abstinent. Vidi enim multos ab opio exhibitio- (ut alias diximus) subito extinctos. Sic baiulus frumentorum anno 1579. mense Iulio cum dolore capitis laboraret, nec ita dormire posset, licet per- interualla adhuc dormiret, Empiricus eidem de- dit Philonii 3. j. aquæ nymphaeæ 3. ij. syr. pap. 3. j. dormiuit ad quatuor dies, nec amplius euigilaui. Si plura remedia ad vigilias superfluas delideres, vide Benedictum Fauentinum præceptorem cum capite proprio, in quo siluam remediorum repe- rires.

OBSERVATIO XXXVI.

De quodam satis bilioso & melancholico, ob variis cogitationes non potente dormire.

Vir quidam Delphensis, mercaturam exercens, infortunio cum multa perdidisset, curis & sol- licitudinibus adeo seipsum afflixit, ut tandem vi- gilis sit factus, neque somnum capere poterit. Ad- quem ingressus, ne in melancholiam vel grauius malum, nempe in maniam, incidere, consului, ut cubiculum obscurum, & tranquillum quæ- ret, in quo degeret, & ut melius dormire posset, utque subterraneum esset, minimeque à terra sublimis, & ut idem aura per stili imbueretur, rosisque & nymphaeæ floribus albis, cum salicis mu- sculis per pauimentum suffus & aqua aspersis, ac- ita alterari posset, aquam quoque gelidam de va- sis in vasa transfundendo, euriolque faciendo. Et ut balneum intraret humectans, & moderate refrigerans, toto corpore prius leuiter repurgato. Interea & leues confrictiones commendabam, etiam pedum ac brachiorum lotiones, sed non etiam purgationem præcedentem. Et iubebam, ut minutuli sonores, veluti in peluim stillantis aque ictus fierent. Quidam & ad somnum concilian- dum minurientium auicularum modulationes lau- dant, & musici instrumenti tinnitum. Pithagorici enim, cum vellent diurnas curas somno mollire, quibusdam cantionibus musica ratione adid con- cinnatis utebantur. Profecto admiranda est huma- no spiritui cum symphonie modulis affinitas, & est ad solandos labores pulchrum naturæ munus. Auditoris animus intro se colligit, & quandam nem, hæc sursum concedens cerebrum irrigat, facit in cordis succo collectus suauem evaporationem, hæc sursum concedens cerebrum irrigat, Imperator quoque ut vitaret graues labores, solici- tudines, tristitiam, & pertinax animi studium, & ut omnem curam ac molestiam à se depelleret, & ut supra lectum satis molliusculum, ne infames culices suis morsiculis somnum inturbarent, conopeum expanderet, & ut cibo vteretur refri- gerante & humectante, facilis concoctionis, po- tius elixis quam assis; non admodum tenui, sed

mittebam

S C H O L I A.

Q Væritur à medicis doctissimis, nunquid in vi- gilia, ut somnus concilietur sanguinis missio 4. Perum ut- ne scilicet conciliat in superflua vigilia.

conueniat? In utramque partem disputat Benedi- ctus Fauentinus præceptor meus cap. proprio de conciliat in superflua vigilia. Et licet post venæ sectione cor- pora intrigidentur, illa frigiditas minime somnum conciliat, multoque minus sanguinis detractio. Et quamuis medici iubeant, ut post venæ sectionem non dormiant ægri, quasi sanguinis missio somnum conciliaret, nequaquam. Sed ideo inhibent som- num, quia somnus crassiores reddit sanguinem: ob quiescentes enim ex somno spiritus animales, non meantes per sanguinem in venis decumbentem sã- guis inrigidatur & incrassatur: igitur hoc tem- pore somnus fiat, sanguinemque incrasset, unde morbus tunc augetur, & diuturnior redderetur, prohibetur; non ea ratione, ut somnum conciliare dicatur. In vigilia excedente nullo modo conuenit venæ sectio, & cum plurimum sit natura biliosa, ea ipsa potius contemperanda & expurganda. Et li- cet in phrenitide vigiles sint, ut in febribus quoque continuis & ardētibus, alia ratio est, quod in prin- cipio venæ sectio conueniat, non ob vigilias, quæ tanquam symptomata subsequuntur, quæ potius victu humido & inrigidante, tum aliis remediis, de quibus nunc diximus, curanda erit, & iis potis- simum præditiis, quæ somnum conciliare dicuntur, qualia etiam sunt apud Paulum vincula adstricta & demum soluta, ac luce à medio subito sublata, ut sic quiescere valeant. Alii odoramenta præter po- tiones somniferas adhibent, quæ vim habent con- ciliandi somnum, quale vinum est, in quo radix mandragoræ, semen hyosc. albi & pap. macerata vel cocta sint. Huc spectant linimenta ad frontem & tempora; uti etiam inunctiones, enbrocha, & mixtura, & potiones, quæ ad somnum bibuntur, quorum copiam reperies apud Benedictum Fauentinum præceptoris meum, loco iam citato. Interea cautio adhibenda, si æger ex iis, quæ ad somnum conciliandum adhibentur vel admoventur, cōtin- gat alto sopore vel somno profundissimo detineri, ut difficile & cum violentia excitari possit, eiusdē naribus applicabimus spōgiam prius in aceto aceri- mo infusam. Si neque hoc modo excitetur, pulue- ris rutæ & nigellæ, ana 3. j. recipies & in aceto forti dissolues, ac naribus ægri impones. Acetum efficit, ut valentius in cerebrum penetret. Quod si hæc ipsa non contulerint, recurrendum ad ea, quæ de le- thargo, somno profundo, Comate soporifero & cataphora diximus.

OBSERVATIO XXXVII.

De quodam, qui ex vertigine in torporem mentis & somnum profundum incidit.

F Amulus Simonis Ioannis typographi Delphē- sis, natus annos quadraginta, anno 1560. ex vertigine subitanea mentis torpore correptus est. Oculi huic claudabantur, & alte dormiebat, & ob- mutescebat, ut ægre admodum, nisi vellicationi- bus violentis, excitatus, responderet; vnum tantum proferens verbum: mox ad somnum reuersus so- pore detinebatur, & mentis torpore, ut sine sensu ac motu tandem lacere videretur, quanquam ma- nus subinde & brachia motu tremulo ageretur. Nō stertebat, sed quasi Caro vel cataphora oppressus alte dormiebat, spiratione manente illasa. Ad

mittebam vero carnes vitales & hædinas, si habe- re possent, etiam agninas, palustres, perdicis, phasia- nos, piones cum lactucis, spinachis, asparagis, maluis. Lactucas enim Galenus egregio elogio nobilita- uit: In iuuentute, ait, quoniam assidue os ventriculi elictabam: quum autem ad prouectam ætatem per- uenissem, olus hoc, contra quam in iuuentute, som- num iam studio accersenti mihi auxilio fuit: quip- pe qui etiamnum iuuenis, lucubranda gratia, vigi- liis dedita opera me assueueram, declinante iam ætate ipsa ex se infomni, grauius hoc incommodo molestabar: aduersus, quod vnicū mihi præsidium præsentissimum lactuca vesperi manducata semper fuit. A lepore vero, cibo melancholico, ut abstine- ret inssi, quamuis Cato somnus fieri leporis esu ar- bitrabatur. Hinc puto vulgo receptum, aurículas leporis à lepore vino abscessis sub puluinaris pos- tas, somnum adferre. At pisciculos saxatiles fluuiati- lesque concedebam, & puliculam ex hordeo ac a- lica, & ut sub vesperam cubitum concedens ex hoc amygdalato lumeret mandabam: 2. amygd. aqua calida infusarum ut cortices repurgeretur 3. ij. seminis pap. albi 3. j. 6. seminum frig. maior. mund. ana 3. 6. ma- cerentur horas sex aut septem in aqua gelida, deinde cō- tundantur in mortario lapideo, ligneo pistello, & con- tinuè distringatur per cribrum cum aqua lactucæ 1b. j. Diolcorides ait: Papaueris erratici quinque sexue ca- pitum partes super sint, bibenda bis dantur, quos sopire vo- lauerimus. Si tale vinum parare vellet, admitterbam; sed tantum cochlear vnum atque alterum ut for- didano ceruicem bibet inissi, & ut à tenui victu & vino meraciore, utpote, quæ vigilias inducunt, ab- stineret: sed si aquosum album gustare vellet, id ei- dem liberum esse iudicaui, cum tale minime caput offendat, & melancholiam proficit. Auicenna, quem & sequitur Guainerius, vinum vineæ somnum cō- ciliare ait. Sed ab vinis antiquis abstinent dum, tum à fabis lentibus, brassica, eruca, alio, & capis, pipe- re, & ab omni aromate. Cæterum quod ad medi- camenta attinet, cum hic ex parte biliosus & mel- ancholicus esset, post leuissimum medicamentum ex cas- sia decoctum sequens, ut lumeret, præscripsimus. 2. fumarie, viol. acerosæ scariolæ summitat. lupul. bo- rag. anglos. ana m. j. florum nymphaeæ, viol. borag. ana p. j. se. pap. albi 3. ii. sem. melonū 3. iii. vna. passul. ennel. 3. j. coquantur, & huius colaturæ accipe 3. ix. addendo syr. viol. 3. ii. syr. nymphaeæ 3. j. fiat apozema inlebi in- flar. Deinde hoc dilutum præscriptum est. 2. rhab. optimi 3. v. epithymi 3. ii. spica 3. iii. macerentur in aqua fumarie 3. v. facta prius leni ebullitione per no- ctem, mane expressioni adde syr. ex infus. ros. pallid. cū foliis senæ, syr. ex infus. florum viol. ana 3. 6. m. i. Mox proutem illiniuius, & tempora vng. sequenti. 2. olei nymphaeæ vnguenti populei ana 3. ii. croci, opii ana 3. ii. quo & naves illinebatur. Et syr. pap. sub noctem ex- bibito aliquando vsque ad cochlear vnum atque alterum. Tandem melius dormiuit. Verum post mensē iis remediis, quæ de melancholiam morbo diximus, cum & hic mentem ad alia conuertisset, tandem sanus factus est. Quamvis post annos plures, cum bene haberet, iterum in eandem melancholiam multo grauiorem iam senex incidere, à qua eua- dere non potuit: medicamentorum tandem pertax- sus nulla deinde præsidia admittere voluit.

Pet. Foresti. Tom. I.

Q q hunc

hunc accitus omnibus modis studui, ut hominem mente torpidum & somniculosum a somno excitare possem, idque frictionibus cum sale & aceto sub volis pedum; præterea vinctis fortibus membris extremis iniectis, ac ligaturis violentis. Frontem quoque aceto acerrimo versus sinciput (nam in parte anteriore capitis, antequam in vertiginem incidisset, dolorem patiebatur, ut ab adstantibus ex interrogazione intellexeram) oleo rosaceo immixto; adiectionis aliquot granis deinde castorei, fortiter perfricui; ori quoque caneo ligneo imposito lingua tum palatum, aluo acri glande prius irritata, hac sequenti compositione oblinui, & vltro imposui, ut inuitus quoque deglutiret. *℞. confectiois mithridatica, confer. flor. rorism. ana 3. iij. syr. de stachade, oxymellis quillitici, oxymel. compositi ana 3. b. misce.* Faciliusque frictionibus ad diuersionem & excitationem, nucham inunximus oleo castino & vermium terrestrium, & post 12. horas, cum in tali sopore ac torpore & paroxysmo permansisset; ingenijs dictis excitatus fuit, & conuuluit. Post excitationem autem, & cum aluum prius deieciisset, ex glande acuta, mente constitit; sed non nouerat quid sibi a me factum esset. Si remedia non inuissent enema acre inieciissem: verum his dictis praesidijs cum admiratione multorum, & cum maximo meo honore, Dei auxilio, reuiuiscere visus est.

SCHOLIA.

2. **V**it autem hoc malum soporiferum, à vertigine ortum, cum vehementi mentis torpore. Videmus autem (ut Alexander Benedictus Veronensis medicus doctissimus annotauit) cerebri anteriorem partem ut plurimum torpore affici, raro posteriorem, sæpiissime spinæ medullam: ex quibus membris nobilissimi interiores sensus & exteriores quoque, manus pedesque, digiti, crura, brachia, facies & reliquæ membrorum partes torpentes sine sensu existunt. Torpentes oculi clauduntur (ut in hoc ægro eueniebat) in catoccho adaperiti manent. Proprium est & peculiare in torpore naturaliter respirare. Qui si ex nimio vehemementis dolore contigerit, animali spiritu delinquente ob doloris vehementiam, ut tradit Galenus, deficiente principali animæ instrumento, qui est spiritus animatus in cerebri cauis, tum sensibiles operationes, ac nutritrices, voluntariæque, omnibus membris lethaler adimuntur. Quod si morbus in vniuersa cerebri prioris parte fuerit, ex loci vicinitate ventriculum pati necesse est, unde mentem, (ut in hoc nostro ægro) & corpus stupere dicemus: tum æger nec sentit, nec mouetur, etsi ipse nihilominus animalis spiritus incolumis habeatur. Qui si dissoluatur, protinus sanitas redintegratur. Hoc malum ex frigidiore oritur materia crassa, vel viscosa, & potius in ventriculo quam substantia cerebri. Et, si capitis osse fracto, vel perforato, cerebri venter comprimatur, aut collidatur, & ratio & membra pari modo stupent. At qui in febris accessione torpent, quæ periodica sit, ex materia phlegmatica in cerebri substantia coaceruata, aut immodica membri frigiditate, torpencia redduntur membra: sicut ex toto ardenti febre, aut ante animi deliquium, vel morituris de proximo. Alsiolis quoque iniuria torpent membra: ut nuper vsu venit in militibus Anglis, qui in nosocomio Delpheni in hyeme ægrotabant. Quibusdam & nasus ex algore torpere affectus & frigore cadebat, aliis crura inficiebantur, & multi à nobis curati sunt, aliquibus tamen è vita decedentibus. Ita

cause.

3.

& membra torpent, aut venenatis, opio, aut saluamandra, istuque scorpionis marini, aut alicuius serpentis, sæpe torpedinis piscis marini viuientis contactu, vel à longinquo. Et membri item abscessu, cuius collectione spiritus vltro citroque nequit discurre, frequentissime euenit vehementi ligatura aut percussione. Tum sanguis coactus nervorum vias sensibiles obstruit, lethale signum existimatur: si vniuersa torpent membra, quoniam à membro oritur principali lethifer morbus, cumq; membrorum torpor perseverat, resolutionem, aut contractionem denuntiat, sicut facies cum torpore, cynicum spasmus præfigit. Cum plurimum à peripneumonia, pleuresi, frigidisque abscessibus torpor in eis superuenit. Qui ab eo affectu præsumptis catarticis non sanantur, ac vertigines intercedant, apoplexiam ingruere certum est. Sed torpencia membra sanantur, ut tremuli & paralytici. Si à sanguine, venæque turgent & facies rubefiant, oculique & somnus, corporis insueta grauitas addit. Sed in omnibus torporis causis origini studendum, & pororum meatibus, ut faciles luauescant. Huius rei rationem exemplo idem auctor refert cuiusdam mulieris, quæ à viro supra humerum scipione percussa, manus digitos stupentes exhibuit: & à quodam imperito chirurgo, qui digitis emplastrum pluribus diebus imposuerat, sese frustrari conquirebatur: emplastri genus laudauit, quod non ut digitis, sed collo imponeret horatus est. Illa obsequens paucos post dies ad nendum opus rediit incolumis. Habes ibidem plurima remedia. Vidimus, idem inquit, cum in Cræta esset, qui nocte lunæ radiis expositi dormire, mane siccis membris debilitati ex somno resurrexere. Tanta est in familiarissimo sydere violentia, siccitatis vapor, siccio ardente: arbores etiamnum siderationem patiuntur, simili vita in vtroque molestia. Hæc Benedictus Veronensis. Verum quamquam torpor etiam videatur pertinere ad stuporem, de quo proprium caput scripsit Benedictus Victorius Fauentinus præceptor meus obseruantissimus in sua magna Praxi: Nam stupor, inquit, Galeno teste 2. De locis affectis, cap. 1. est insignis refrigeratio, & sensus & motus difficultas inducens: eo quod stupidi neque aliquid dicunt, neque agunt, sed aperti oculi quieti manent, in similes, qui ex timore attoniti sunt, ut constat 7. aph. comment. 14. dixit enim vinciri sensus & motus, uti in sopore & profundo somno. Sed proprie stupor nominatur insensibilitas atque immobilitas repentina totius corporis, vel membrorum eiusdem; de quo latius suo tempore dicemus. Sed torpor, quo nosler æger subitò detinebatur, postquam à somno excitatus esset, membra stupida non habuit; ideo de stupore, & præcipue de membris stupidis suo loco dicemus: & quia hic torpor mentis & somnus profundus, ad carum proximè accedebat, deinceps de Caro dicturi sumus.

OBSERVATIO XXXVIII.

De Caro.

Odila Iacoba, religiosa, annorum quinquaginta, mulier admodum pituitosa, & obesa, sedes in templo, subito incidit in Carum seu soporem grauissimum, ut in quinque diebus ab eodem vix excitari posset. Ante hoc tempus diu capitis dolore laborauerat, quem contemnens, nec vocauit faciens, medicum minime quoque ad se vocauit. Verum tandem in Carum & soporem inexplebilis collapsa, ad eam 25. die Februarii anno 1663. hyeme asperissima accitus fui, eadem hora cum

hoc malo correpta esset. Ex templo ad ædes proprias templo proximas deferri iubeo, eamque apud ignem depositam, pedes, tum brachia ut violenter fricarent, vinctis fortibus iniectis, mandabam. Quibus caudicis initar iacens excitari minime potuit. Frontem loco oxyrrhodini, cum illud ad manum non esset, aceto acerrimo, tum volas manu ac pedum fortiter perfricui. Quæ cum parum iuuarent, per os oxymelite simplici inuita satis, penina seu pluma imposito, plurima pituitosa euomit, ita ut oculis leuiter apertis, vnum atque alterum verbum indistincte tamen protulerit; ac statim reuersa ad somnum, per duos integros dies inexpugnabilem, totum corpus quasi stupidum euasit. Interea per integrum diem ac noctem à frictionibus non abstinuimus; etiam crura & extremitates membra tum pungere tum complicare, pilosque ab ipsidem euellere non cessauimus, ut hoc morbo excitari posset. Et quia multum pituitosa & asperima hyeme existente, à venæ sectione abhorruimus, sed balano sequenti indito hoc modo aluum irritauimus. *℞. pul. specier. hieræ picæ 3. j. trochisc. albandal. 3. b. diagridij gram. iij. salis parum, mellis q. s. fiat suppos.* Inde copiose aluum excreuit, sed à somno non excitabatur. Die 26. Februarii libenter acrem clysterem inieciissem: at amici adstantes non admittabant. Quare à glande aluo irritata hoc odoramentum excitatorium sæpe naribus olfaciendum obieci. *℞. castorei 3. b. cornu cerui vss. abrotani ana 3. j. fiat globulus acro acerrimo intinctus.* Particulam quoque sudarioli instillando filamenti contorti naribus imponebam, idque titillando sternutamentum leuiter prouocauit, & sternutabat, & non nihil à somno videbatur excitari, quamuis statim ad soporem profundissimum reuertebatur. Caterum eandem ab igne amouimus, & tanquam truncum in lecto poni iussimus: sed ut astantes neque die nec noctu à frictionibus cessarent, imperauimus, & in lecto motelliam inferrent, ut ita quouis modo somnum interpellarent. Vigesimo septimo die Februarii in eodem statu permanebat, & iterum indita glande, cui sal gemmæ adiectum erat, ventrem deposuit. Qui per vim aperto, cuneo lineo interiecto, mihi thridaricam confectioem imposui; & iterum glandem cum inieciissem, ab ea aluum non deiecit. Quamobrem 28. Februarii, cum permaneret, 3. j. pilul. sine quibus, dissolui cum aqua salina; & per vim ori instillauit: mox mentis compressens, tandem deglutit, atque duos secessus copiosos inde habuit. Etrursum conditui, ori quoque cuneo, ut prius interiecto, simul imposuimus frequenter. *℞. conferua flor. borag. manibos, (quia toties in scriptoriis plurimam id vocabulum amibos incidit, bone lector, ne sis nescius me non agnoscere, quod Græcis latius patet, quam pro flore roris marini, sed nos id vsurpamus) ut alia multa (probarum consuetudine, & pharmacopæorum placitis) cōferua flor. betonica, flor. salina ana 3. iij. syr. de stachade 3. b. misce.* Die subsequente melius habere visa est, & incaluit tanquam febricitaret, non tamen tamen febris, sed potius calor quidam per accidens, qui nulla alia ratione contigebat, quam quod multum laboris per tres dies circa excitationem insumpseramus. Eodem tempore Hugo Niecognatus erat, vna vocatus fuit; is prima fronte catalepsi esse putabat, sed diligentius affectum rimando, vna mecum sentiebat Carum esse, & à me peracta commendabat, & pilulas assumptas, & quod recte in malo tam frigido & pituitosa muliere à venæ sectione abstinuissimus. Sed tantum

Petr. Forest. Tom. I.

semel eandem inuisit. Post aluum à pilulis solutam, cum corpus stupidum esset, & maxime manus dextra, nucham inunximus oleis sequentibus. *℞. olei castini, thebebinum ana 3. ii. olei vulpini, vermium terrestrium ana 3. b. misce.* postea incepit ad se redire, & verbum vnum atque alterum eloqui, licet adhuc ad soporem conuerteretur. Postea rursus magis excitata cum melius deglutire posset, has pilulas sumpsit. *℞. pilul. sine quibus 3. j. b. pilul. de biera simplic. 3. b. (anxiissem dosin, sed erat valde dubius) cum syr. de stachade fiat pilulæ vii. parua erant, cum maiores deglutire non posset: ex quibus ter copiose & multa pituitosa excreuit cum allevatione. Hactenus nullum cibum sumere potuit, nisi post pilulas iam assumptas; tunc victu attenuante vsu sumus: postremo petuenimus, ad carnes, ad quas comedendas, eo, quod in quadragesima essemus, difficulter adduci potuit, cum pisces in tam frigido affectu minime conuenirent. Potus erat melicratum ex aqua, melle, & cinnamomo, instar clareti confectum. Sed à dulcibus postea abstinere oportuit, cum ex euaporationibus fumorum malignorum ex vtero, videbatur quasi suffocatione vteri laborare; neque mirum, cum per consensum vteri etiam Carus aliquando euenire possit, ut in scholio latius dicturi sumus; globulum itaque ex assa fetida 3. j. pro odoratu præscripsimus, quo excitabatur à somno, & ad vteri suffocationem valebat, nempe vtrique scopo curandi inferuiens. Quinto vero die Martij rursus eandem hoc modo purgauimus. *℞. betonica, saluæ, maiorana, herbe paralytis cum floribus ana m. j. sem. dauci, anisi ana 3. j. b. folior. senæ Alexand. 3. j. vuar. pass. enucleat. 3. b. polypodij quercini 3. iij. coquantur in aqua communi, & stent infusa per noctem: huius fortissimæ expressionis accipe 3. vi. addendo syr. de stachade 3. j. mellis ros. colati, syr. ex infus. ros. pallid. ana 3. b. misce pro duabus dosibus matutinis: ex qua potione egregie excreuit, & bene tulit. Sexto Martij circa coxendicem dolebat, quasi ischias esset, qui morbus eidem aliquando familiaris fuerat, etiam longo tempore antequam Caro corriperebatur. Locum illum dolentem hoc linimento inunximus: *℞. vnguenti alabast. olei vermium terrestrium ana 3. b. misce.* tandem paulatim restituebatur loquela, & successu temporis memoria; quæ post illum soporem admodum laxa erat. At confectioe mithridatica sæpe assumpta, deinde conf. flor. saluæ flor. rorismarini, & betonica cum syrupo de betonica mixtis, à Caro, deinde à memoria debili fuit restituta. Licet septimo die Martij cor huic quoque aliquantulum palpitare videretur, sed sequenti condito & hoc malum quoque cessauit. *℞. conferua flor. borag. manibos Christi cum perlis, conferua flor. roris. ana 3. b. misce.* Et ita præter multorum opinionem integre fuit curata, & per nos, diuina gratia adstipulante, sanitati restituta.**

SCHOLIA.

Hoc vitium ad cerebri ventriculos pertinet, quatenus est membrum dissimulare, ut & Catalepsis, vertigo, incubus, epilepsia, & apoplexia, de quibus ordine dicturi sumus, & primo de Caro: qui maximam similitudinem habeat cum lethargo; unde Græci plerique post lethargum de Caro scripserunt. At cum Carus etiam similitudinem habeat cum aliis soporosis affectibus, ut cataphora & Comate, ideo post hos affectus, de Caro recte dicere institimus. Carum quidē ab Arabibus Subeth esse volūt. Alii vero sub nomine Subeth volūt Arabes intelligere (ut etiam Rodericus doctissimus sentit, Qq ij v. distum

Carus in
quib. diffi-
vat & com-
municet et
lethargo.

6.

A Comate
& catapho-
ra differtur.

Lib. 6. c. 5.
de Caro ex
Polidonio.

7.
Ab apople-
xia differtur.

dictum est prius) omnes soporiferas affectiones, ut est Caros, Coma, Cataphora: & non est mirum, cum sibi inuicem omnes istae agitudines soporiferæ, ut etiam lethargus, in quibusdam simul communicent, licet in quibusdam differant. Caros equidem eandem cum lethargo causam habet, & est intemperies cerebri propria, & primarius eius affectus. Sed in hoc differt Carus à lethargo, aliquando sine febre est, & prouenit subinde ex sola intemperie, ijs, qui per frigida loca iter fecerunt, vel frigida medicamenta sumplerunt, ut opium & mandragoram: quod lethargo non accidit, ut constat 3. De locis affectis. Fit etiam aliquando Carus per consensum: quod lethargo non accidit, sed semper primarius est affectus. Carus etiam febrium accessiones aliquando insequitur reuocatione spiritus facta, præsertim si multa & cruda materia sit. Tunc enim non expanditur calor, sed opprimitur; unde somni longi & inexpugnabiles: non tamè lethargus est, quoniam non cerebri primarius affectus, & febris lethargum sequitur; Carus præcedit febris mortu. Et si cum Caro febris adest, teste Paulo, vehementior; lethargum subsequitur ignauior. Et cum Carus fieri potest etiam cum materia, nempe ex humore pituitoso, is tamen non putrescit, ut in lethargo. Iam Carus quoque fit compressis ventriculis cerebri, ut in fractura cranii, modo ex vapore, aut humore frigido replente cavitates, & nonnullos cerebri affectus sequitur, vel musculis temporum affectis; vel quibusdam morbis acutis superuenit, teste Hippoc. de articulis, osseque terebro perforato; medio ventriculo attrito, ad vehementes dolores; febriumque accessibus & comitialibus: lethargus vero semper causam peculiarem obtinet. Teste Aetio, à lethargo quoque differt, quoniam lethargici interrogati respondent, & non omnino sine voce decumbunt. Et quamvis in Comate & Cataphora sint somni, vel potius inclinationes ad somnum; in Comate tamen loquuntur, audiunt subinde & mouentur: hoc non adest in Caro. Et Cataphora non est primarius affectus. Et si in febribus contingat, potius contingit in statu, ex maiori euaporatione, quoniam multa tunc est, & quando sequitur prauas febres cum vermibus, potius tunc erit Cataphora dicenda, quam Carus. Sed hic aduertendum, licet Galenus dixerit 4. De locis affectis. 2. & 2. De articulis 21. tunc esse Carum; quando homines nec mouentur, nec sentiunt, nec intelligunt, nec memorantur; eadem obseruamus, tamen apoplexia, quam in Caro. Et dicit Aetius: Carum sensuum vniuersarumque motionum priuatio cum imperantium actionum nocumeto consequitur. Et paulo post inquit: Caro autem laborantes, somni profunditate occupantur; ut, si stimulentur, sentiunt quidem, nihil tamen mouentur, neque oculos aperiant. Et ita videtur Galenus contrarium dixisse, quod non sentiunt & Aetius quod sentiunt? Si rem diligētius rimemur, non est discordia inter Galenū & Aetiū. Quando autē Galenus dicit, eos non sentire, illud intelligit; modo non tangantur, neque pungantur aut stimulentur. Si autem pungantur & sentiant, tunc est Caros. Et ideo, nonnulli se curasse apoplecticos referunt, cum potius Caro detenti fuerint. Sed rursus aliquis inferet: Postquam à paroxysmo reuocati fuerint, si interrogetis, an senserint punctionem; dicent se non recordari, quia tam in Caro, quam apoplexia aufertur memoria. Verum si ægros pungatis, si erunt apoplectici, non sentient: nam membra puncta non mouentur, nec erit ulla retractio. Si Caro detenti fuerint & stimulentur, sentient & retrahent partem punctam,

& spirandi facultas manet illaesa; quo etiam ab apoplexia discrepat, quamuis interdum & ipsa quoque lædatur quodammodo, ut patet 5. De locis affectis, ut in minori apoplexia, cum videlicet Carus magnus fuerit, intellige: alias Galenus sibi ipsi pugnaret. Deinde apoplectici cum excitantur, habent aliquam partem resolutam: Caro vero affectus sanus exsurgit. Quamquam nostra hæc monacha post carum verum aliqua ex parte videbatur manus stupida vel resoluta, idque ex vehementissimo Caro proxime accedente ad apoplexiam: non erat tamen apoplexia, nam punctione aliquo modo sentiebat. Et quamuis etiam postea non erat suffocatio vteri: cum in illa oculos in cunctantius aperiant, & sensu (nisi malum ex causa admodum perniciosa pullulet) minus impedito sentiunt. Ex iam dictis facile constat, quod Caros, à Latinis Sopor dictus, principes animæ sunt, & actiones vitiatas habeat, tam sensibiles, quam voluntarias motrices, & cerebrum magis effici lentum, quam secundum corpus, ac magis secundum partem anteriorem eius, vel mediam, quam posteriorem: quod fit, quia functione animalium principum, præsertim imaginatricis abolitæ, sensibilibus ac motricibus, spirandi tamen facultate excepta, quo ab apoplexia discrepat, ut diximus. Causæ huius mali varæ sunt, ut iam satis ex dictis constat, ab algore, imbre, glacie, nive, & quæcunque cerebrum infrigidant. A pituita, à frigida intemperie nuda, vel cum materia, ab obstructione, compressione, subsidencia, à contusione, & cerebri compressione, à vaporibus malignis per consensum in febribus, vel ab aliis membris. Portentosas dormitiones, quarum causæ cæcæ, abditæ & inscrutabiles nobis obliuescent, nos studio præterimus: uti Epimenidem ferunt in spelunca dormitasse annos septē & quinquaginta, ac tandem excitatum: cum in apertum prodississet, omnium rerum faciem tam breui circa se immutatam, ætonitum stupuisse: videri namque sibi per paululū rusticus labore defessus in sæneo tumultu totum autumnum, & consecutam hyemem perpetuo dormierit, donec æstate sæno paulatim depafo exprorectus, tanquam exanimis, totusque extra se positus inuentus sit. Sed penes auctorem sit veritas. Quemadmodum de septem dormientibus, qui centum & nonaginta sex annos, ut fertur, perseueranter dormierunt. At istis omisissis, quæ non spectant ad Præonis artem, causas naturales inquirimus, tum signa ipsa, quæ ex iam dictis etiam satis manifesta sunt: nam his grauis & perpetuus sopor adest: quo qui corripitur, velut intermortuus, & caudicis instar cubat, uti nullos strepitus, nullos fragores, nec inclamationes, quamuis stentoreas exaudiat. Si forte expersgiscitur, palpebras difficile attollit, & protinus in idipsum soporatus relabatur. Habentque oculos clausos, & si pungantur, sentiunt quidem, sed oculos non aperiant. Causarū peculiare notæ hæc insunt hoc malo affectis, si nuda & simplex qualitas offendit, nullo pondere caput premitur; his frons & tempora frigeant, facies liuescit, vena si fluit, nates frigidæ efflant, tardus est pulsuus spiritus, arteriarum pulsus rarus, exiguus & ægre apparens. Si à medicamento, ut opio, vel narcoticis assumptis, obdormiscunt, sterunt liuescunt, torpent & inertes fiunt, & nihil sentiunt. Si ex

Si ex humiditate, ut ex balneis euenire solet etiam humectantibus, & calidioribus, (nam hoc modo videtur aliquem in carum letalem incidisse) ijs frons madet, nates leues sunt, tempora mollia, aures flaccidæ, os humidum, languidi arteriarum pulsus. Si qualitates hæc coniunctim incidant, hæc copulatione offensio formidabilior, magis exundantia materia accedat, & ita pituita coaceruetur, & caput ponderosum est, facies albet, palpebrae tumet, oculi fluunt, nates extremis scatent, os saliu plenum, arteriarum pulsus mollis, tardus, rarus, & hic proprie Carus est. Alij etiam Caron ex sanguine fieri volunt, sed tunc non proprie Caros dicitur, iuxta Iacchinum, neque Donatus hoc admittere videtur, cum Caron dicat fieri tantum à frigida ac humida cerebri intemperie, vel à pituita. Alij vero, ut Iason Zircæus, Carum sanguinis sobolem aliquando esse volunt. Hic venæ secūdum collum ac pone aures tenæ protuberant, oculi rubore suffunduntur, tempora pulsat, frons calet, & vdu spiritus effluit. Si in accessione febrium vel musculis temporum affectis vel acutis morbis superueniat, vel ab osse terebro perforato, vel inter perforandum membranam negligenter, ac vitra, quam res ex postulat, præterit, premendo violauerit, Carus accidat; vel ex olle caluariæ vehementer attrito, ventriculos ipsius comprimente, vel ex vulnere aut offensione, id ab adstantibus cognosces, & si præcesserint vehementissimi dolores vel morbi acuti, id ex virium languore facile deprehendes, & si insignis aliqua ventriculi aut vteri affectio prius fuerit. Si ex vaporibus, furiam elatis, vel ab obstructione, id cognosces etiam ex proprijs signis, nunquid in capite generati vel à toto vel ventriculo in caput feruntur. Semper Caros grauius sopor est, qui in Charrontis cymba mortales plerumque demittit, siue primario & per se incubat, siue ex consensu & confortij lege adueniat, affectus sèper ferax est, inexpugnabili sopore hominē cōficiens. Et quilibet Caros morbosus semper malus, Galeno auctore 2. Prohibet. Caput parum, in quo excrementa retinentur, non solum in Carum, sed in quosvis cerebri grauius morbos facile labitur, & qui vitur cibus crassus, vaporosus, vinisque superfluis, ebrietate; & qui in locis subterraneis versatur, aut sub sole vel radijs lunæ capite repleto, vel catarrhis obnoxio dormiat, magisque si lunæ radij angustum foramen subintrent, facile etiam tales in sputum sanguinis corrumpunt. Gradus refert de quodam medico, quem ipse nouerat, si sub radijs lunæ ambularet, illico sanguinis sputo corripiebatur, capite aperto: id in sole obambulanti minime eueniebat: id vero contingit, Auicenna auctore, ob nimiam humiditatem. Quidam experientia comprobatum scribunt, si lunæ radij per fenestram intraverint, & perpendiculariter attigerint roncium vlcera tum (ut vocat Gordonius) mortem inferant. Si lenius excitetur æger, & accidentia minuantur, bonum. Si contrarium eueniat, malum: & si æger difficulter excitetur, & pulsus occultetur (auctore Guainerio) apoplexiā futurā decernit, uti & somnus in sanis sopor longior, vel lethargum, aut carum, aut apoplexiam minatur. Carus ex spiritu inane inane mortem proximam designat; in febrium paroxysmis cum virtute debili periculosus est, & plerumque lethalis. Et, ut breues simus, quo ad curationem; auctoritate ipsius Aetij, taliter affecti curantur, ut lethargici, valentioribus, tamen (quoad vtrum & alia præsidia) attenuantibus, ac incidentibus. Stomachi quoque cataplasmata, vna cum hoc quod calfaciant, etiam corroborandi vim habent. Petr. Foresti. Tom. 1.

beret oportet: si is quoque pituita refertus aut immodice frigidus sit. Et sic, quod ad veri Carus curationem attinet, ut indicationes curatiue recte habeantur, videndum si pendeat ab angustia ventriculorum cerebri, indicatio oritur aperiendi; quæ cum consistat, vel in obstructione, hæc deobstruenda; & si simul adsit materia copiosa frigida & viscida, non tantum oritur indicatio euacuandi, sed & calfaciendi, attenuandi, detergendi, prius totius habitæ ratione. Si hæc angustia consistat in compressione, locum habent indicationes, quæ fracturis cranij conferunt & inflammationi musculorum temporalium. Et hæc pertinent ad Chirurgiam. Si sit in subsidencia, cum vires his potissimum languidæ sint, oritur indicatio roborandi: si ex dolore, morbis acutis, vel ex vtero vel ventriculo, doloris ratio, tum aliarum partium habenda erit; ita quoque si in accessione febris accidat, quæ, inquam, omnia ex particulari curatione magis innotescunt.

OBSERVATIO XXXIX.

De Caro in accessione febrili eueniente.

Adrianus Adriani Delphenis, cum quinque mensibus quartana laborasset, in asperissima hyeme, & accessio febrilis cum ingenti frigore inuassisset, ad illud frigus depellendum, cum sub vestimentis & tecto capite sportam cum carbonibus ignitis in testa detinisset, frigore utcumque discusso, vaporibus ab igne in caput elatis, in caron & soporem inexpugnabilem incidit; quem adstantes moriturum iudicabant, cum sine loquela esset, neque excitaretur, sine sensu permanens: quare cum pro deplorato habentes sacra inunctione, seu vltima administratione, quæ à presbyteris adhibetur, ut vocant, inungi iusserunt. Ad hunc igitur accitus, cum medicus extra urbem habitaret, qui hæcenus cum tractasset, animaduerti illum caro correptum esse, tum ex sermonibus ægri, quæ apud illum acta essent; certiori coniectura & causam, & morbum cognoui. Abhibeo igitur in brachijs ligaturas dolorosas, tum in coxis ipsis; & frictions pedum ac volæ manuum cum aceto & sale & naribus vnam contritam obijcebam pro doro: atque ut bene sperarent de ægri salute, adstantes admonebam. Cumque in hoc opere excitandi quatuor horas insumpsem, nempe à septima hora usque in vnde-cimam ijs remedijs excitatus fuit, & Caro liberatus. Sed cum crura huius tunc spectassem, animaduerti eundem etiam præter quartanam, sceleratæ vel scurbutæ, (ut appellant) laborare: quod medicus aliqui satis superbus, antea non animaduenerat; à quo malo breui etiam restitutus est nostra industria; & facta euacuatione die intermitente, non amplius in accessione febrili caro correptus est.

SCHOLIA.

Dictum est prius, Carum per consensum etiam in accessionibus febrium fieri; potissimum vero in febribus quotidianis pituitosis & semiter-tianis, & nonnunquam in quartanariis; uti etiam diximus in libris Obseruat. nostrarum de febribus, cum in accessione harum febrium sit refrigeratio, atque eo tempore cerebrum vehementer refrigeratur, quod aliqui paratissimum est hanc noxam subire, multoque magis, cum vapores illi ex igne sursum illati, caput replerunt: sed hic nostra industria euasit. Aliter euenit matronæ Molestinæ in

Qq iij

Matrona
morsua ex
Caro.

Differentia
inter Cata-
lepsi &
Carum.

3.
Qualis cu-
ratio adhi-
benda in ac-
cessionibus
febrim.

Si per con-
sensum fiat,
quomodo
curanda.

Haigha-Comitis ex lenta febre decumbenti, quae licet fuerit curata, & postea in eandem relapsa, & demum in febre vehementiorem translata, ex qua in carum profundissimumque soporem incidit, quo sopore cum excitari non posset, breui extincta est. Medicus adstans eandem Catalepsi obijisse putabat, at alius medicus, & eiusdem sororius, ex Caro recte obijisse sentiebat, non autem ex catalepsi: Catalepsi enim differt à lethargo & Caro siccitate: fit enim, si Galeno credimus (*vt postea demonstrabimus de Catalepsi*) à vehementi refrigeratione, cum quadam siccitate. Deinde loco à Caro differt; cum Catalepsi fiat in occipite; Caros vero, ut dictum est prius, in sincipite vel ventriculis prioribus. Sed certior distinctio est pathognomicum signum, quod aegri apertos oculos habeant in Catalepsi, atque in eo permaneant habitu, quo correpti sunt: tensione nimium induta à siccitate praecipue in musculis oculorum, qui in superioribus affectibus nempe lethargo & Caro concidunt, & eosdem claudunt, atque in Caro minus quoque aperiunt. Hinc facile constat matronam illam ex Caro mortem obijisse, cum oculos haberet clausos, minimeque apertos, ut in catalepsi; quod & huic nostro aegrotanti, de quo nunc agimus, in accessione febrili etiam contingebat: & hic commode à nobis fuit curatus. Et sicuti non vna causa existit Cari, ita nec vna eiusdem est curatio, & sic, si alium morbum ut febre causum habeat, febris remedijs curatur. Interea symptomati virginti, ut leuiter à somno excitentur, conueniunt remedia, ne suffocationis periculum immineat, ut Gal. nos docuit 2. aph. 1. Et ita febris essentia etiam consideranda: quam etiam curabimus, ut de febris satis ostensum est: interim & Cari rationem habebimus. Sed ab ijs, ut vinculis, tum alijs, quae ad reuulsionem faciunt, excitantur; quamuis in repleto corpore fortioribus, ut sunt sternutatoria, non facile vtemur. Guainerius ventosas concedit: & excitato aegro successiue materiam ad inferiora diuertemus, & febre cessante euacuabimus, & demum febre curabimus. Si vero fiat per consensum alterius membri, ut ventriculi, pulmonis, aut vteri, tum ratio membri mandantis & recipientis habenda. Si ex ventriculo, quod cognoscitur ex dolore praecedente, irritetur ad vomitum, si materia fluctuet, si viscosa inhaereat, purgetur hiera cum decocto absinthij: deinde membrum recipiens roboretur oxyrrhod. ex aceto & oleo ros. postea exiguo castoreo adiecto, ut dictum est de lethargo & cataphora. Et acerbis clysteribus probeantur vapores in cerebrum sese referentes, & balani & frictionibus & cucurbitulis. Si ab vtero, dolor circa vterum haeret. Si menses prohibiti, aperiuntur venae sectione saphe-nae: valent reuulsionones. Deinde capitis ratio habeatur, ut dictum est de ventriculo. Si à vermibus (teste Iacchino) excitabimus aegrum, vermes necabimus & expellemus, maxime in pueris, ut de cataphora & comate diximus. Et capiti prospiciemus oleo laurino aut liliaceo, vel iam dictis. Si à narcoticis vel fungis, detur antipharum: vel si non posset inueniri, vomitum procures, (*modo non sit ex veratro*) & exhibeatur theriaca vel methridatum. Si ex cicuta, vino aromatico vtere. Si ex opio, castoreum mixtum cum theriaca & vino propinato. Si hyoscyamus sit sumptus, clamant, vociferantur, ut mulus aut mula. Conferunt Theriacales medicinae, castia lignea, piper longum, crocus, castoreum. Hae à proprietate roborant cerebrum, cor, hepar, & excitant. Si extrinsecus admota sunt narcotica, oleum castorei & piperis valet. Si à

crapula, tunc potius est cataphora: quomodo curatur, iam dictum est: vomitu, clysteri, & ventriculo roborato. Si à frigore externo, confert. Diarrhoea, pipereon, theriaca, diamoschum, fomenta, emplastrum calida ex maiorana, sampsocho, folijs lauri, oleo laurino, & similibus si fit à sola intemperie frigida, castorei, iurino, oleo de lateribus: per os diaga-langa, theriaca &c. Humida facile curatur ex saccharum, samentorum vitium, ex milio arefacto & sale tepido. Nihil praestantius est in caro pituitosa frigida, quam elus nasturtij tam cocti, quam in acetarijs: & miratur Rondeletius Fernelium scripsisse 2. cap. lib. 2. Pathologicon, nasturtium somnum conciliare. Sed hic aliqui sanguinem demunt: si sanguis soboles sit cari, ex cephalica vena, vel hirudinibus pone aures admotis, vel cucurbitulis cruribus & interscalpio, & aluum molliendo clysteribus: aut haemorrhoides suppressae, scalpello aperiunt, aut affricu acrimoniam habentis mulieribus non purgatis venam iuxta talum confodiunt. Alij rationi Cari veri, ex pituita venam non tundunt, nisi oculi tubeant & facies, idque potius ob repletionem totius, quam ipsius morbi. In vero Caro à pituita clysteres in lethargo descripti hic valent, & syrapi & aquae calefacientes, exsiccantes, digerentes, si morbus inducias dat, & purgationes ac pilulae, & omnia capite. De lethargo & cataphora scripta sunt, vel pilulae dissolutae cum aqua capitali, adiecto exiguo castoreo. Valent hic, modo vires ferant, fortiora, ut hiera Russi, colocynthidos. Caput quoque calfaciendum & exsiccandum post purgationes: per nares, per palatum pituita trahenda, & masticatorijs & sternutatorijs iam saepe dictis, enematia fortia iniicienda: glandes, balani acuti submittendi, odoramenta & odores foetidi ad excitationem naribus applicandi. De topicis iam saepius dictum est, tam de cephalalgia pituitosa, quam de lethargo & soporosis affectionibus: quorum copiam medicamentorum apud auctores facile inuenies. Commendantur autem potissimum cucurbitulae cum scarificatione supra spatulas; non ratione sanguinis, qui educitur, sed quia dolorem inferunt, conueniunt, ut etiam aegri excitent à somno. Supra vlcera scarificata ponemus sal vel muriam: Et omnium primo aegrum accedentes, vitæ rationem habebimus, aegrum collocando in loco lucido, patentibus fenestris, si aer calidus & serenus sit; sin vero acerbitas temporis postulat, ignem luculentum exstruemus, & neminem abigebimus, imo strepitum, clamorem, & turbam, admitemus, neque aegrum quietum sinemus, & hominem irritabimus omnibus modis, ut excitari possit, visuque attenuante vtemur, & meliorato, vini loco. Reliqua conueniunt, quae de lethargo & cephalalgia pituitosa dicta sunt.

OBSERVATIO XL.

De Caro lethali ex cranij fractura.

Iuuenis cum lapide ad tempora ab alio adolefcente ictus esset, statim in Caron, & profundissimum somnum incidit; à quo excitari non potuit, quanquam à Chirurgo bene tractatus, altero die somno permanente obiit. Quemadmodum alius puer annorum nouem, qui cum instrumento ligneo oblongo paulo supra frontem percussus esset, Caro etiam correptus fuit, febre acuta etiam superueniente: sed hic somniculosus, vitam longius protraxit, & in septimo obiit. Capitis huius cranij osse sublato, in anteriori cerebri parte abscessus repertus est. Similis fere casus refertur à Dodonaeo, de muliere honesta; quae tamē percussa

non fuit, sed diu capitis grauitate laborans somniculosa; à quo somno initio excitari potuit, sed tandem accedente febre non potuit. Remediorum usum in principio neglexit quae postea adueniente medico in muliere iam omni sensu destituta, & in grauissimum soporem dilapsa, nihil iuuerunt: verum his non proficientibus tandem mors subsecuta; & cranij osse sublato, abscessus in anteriori parte cerebri repertus, & pus interiori cranij ossi parti adhaerescens: quod è naribus paulo ante mortem irritatis profluxerat. Hunc affectum ipse ad lethargum refert. Verum alius puer quinquae annorum, filius illius Brunonis Iacobi Dussennij Delphensis cum à suprema parte domus vna cum cauea, quae auiculas continebat, in terram cecidisset, caput compressum quasi habuit puer. Acciti sunt tres Chirurgi, & ego simul cum alio medico, cum medicus, & vnus ex chirurgis trepano uti vellent, alijs duobus chirurgis renitentibus, & me hoc tempore ob rationes quasdam dissuadente, puer hic absque trepano & cerebello curatus fuit, quanquam statim ab initio Caro correptus sine loquela, sensu & motu, oculis clausis ad quatuordecim dies in perpetuo somno iacebat; sed post 14. diem à somno profundissimo prius exproreatus, optimis remedijs à nobis & chirurgis adhibitis, hic puer miraculi instar, contra opinionem multorum, sanitatem consecutus est.

SCHOLIA.

CAROS (*ut antea dictum est*) fit cerebro laeso nonnunquam, ex percussione, ictu, casu, aut vehementius concussio; quibusdam & trepano alius adhibito, ut meningas pertingat: agitatissimae quippe & commotis spiritibus, vel vi concussio-nis; vel impetu fracta ac dispersa calua, meningis: quorum copiam medicamentorum apud auctores facile inuenies. Commendantur autem potissimum cucurbitulae cum scarificatione supra spatulas; non ratione sanguinis, qui educitur, sed quia dolorem inferunt, conueniunt, ut etiam aegri excitent à somno. Supra vlcera scarificata ponemus sal vel muriam: Et omnium primo aegrum accedentes, vitæ rationem habebimus, aegrum collocando in loco lucido, patentibus fenestris, si aer calidus & serenus sit; sin vero acerbitas temporis postulat, ignem luculentum exstruemus, & neminem abigebimus, imo strepitum, clamorem, & turbam, admitemus, neque aegrum quietum sinemus, & hominem irritabimus omnibus modis, ut excitari possit, visuque attenuante vtemur, & meliorato, vini loco. Reliqua conueniunt, quae de lethargo & cephalalgia pituitosa dicta sunt.

OBSERVATIO XLI.

De Catalepsi.

Cum Metim obsiderent milites, in asperrima Chyeme, niue ac gelu admodum horrido existente, milites passim, tum equites, & potissimum pedites, gelicidio concreti, catalepsi correpti, in excubiis cateruatim mane inuenti sunt mortui, ut insignis vir Ioannes Heuterus, & cognatus vxoris meae, qui in obsidione aderat, nobis narrauit. Omnes isti, Catalepsi, ex ingenti frigore contracta, obierunt. Vnde & Theonestus, qui de Veterinorum morbis scripsit. Nos, ait, Italiam petentes, quum alpes superauissemus, repente tanta vis niuium praecipit circiter horam primam dequoluta est, ut passim milites gelicidio concreti animam efflarent: equis enim infidentes distenti manebant: equum adhuc vita fungi fors ferebat, qui militare cadaver gereret, agmenque sequeretur; defunctus autem ante & secutum & habenam tenebat, insidebatque rigidus, tanquam equo modo quodam agglutinatus cohaesisset, sic ut non sine negotio, à viuientibus auelleretur. Si vero vna quoque mortem oppetiuisset equus, gelu riges perstabat, & vndique fixus in vestigio manebat. Ita quoque & pedites prope Metim congelati hastas in manibus adhuc tenentes, mortui deprehensi sunt.

SCHOLIA.

Isti videntur prius ex frigore in catalepsi incidisse, & cum ad manum medici non essent, postea congelati obierunt. Hoc enim malum, admirandum in modum hominem afficit. Nam quum Catalepsi quis corripitur, confestim instar marmoreae statuae gelatur, nec mutat constrictus praesentem corporis habitum, sed subito tanquam afflatus sidere, aut (*quod est in fabula*) Meduseos vultus conspexerit, attonitus rigidusque consistit.

Qq iiii Qui

Socrates.

Historia Ca-
taleptici a-
pud Gale-
num.Historia sa-
cerdotis Ca-
taleptici.Historia sa-
mulantis
Cataleptici.

Qui siue iaceat ocellis genis, siue stet respiciens, quod agens tum erat, in eo statu immotus permanet. Socratem hoc morbo aliquando detentum suspicari, qui repertus sit à solis ortu eisdem in vestigiis, inconniuentibus oculis, atque ore immoto, in alterum vsque solem durasse; nisi Gellius non levis auctor, inter labores voluntarios & corporis exercitia ad fortuitas patientiæ vires id facere eum consueuisse scriberet. Solinus quoque Indos narrat, gymnosophistas habere, qui ab exortu adusque solis occasum, contentis oculis orbem candidissimi syderis intuentur, in globo igneo rimantes secreta quædam, arenisque feruentibus perpetem diem alternis pedibus insistant. Sed Catalepsi quidam ex Galeni condiscipulis correptus fuit, vt 2. Proorbet. liquet, iacebat enim (vt ipse inquit) veluti lignum prorsus inflexus, rigidusque atque extensus, videbaturque oculis apertis, astantes ita intueri, vt ne conuinceret quidem, nihil tamen loquebatur, verum quæ loquerentur audire se dixit, quamquam non euidenter clareque: nonnulla item & memoria tenens referebat, præsentisque omnes sese conspexisse dicebat, ita vt quorundam actiones exponeret; sed neque loqui potuisse, neque membrum vllum mouere fatebatur; cum videlicet conualuisset. Sic sub doctissimo medico Curtio, vt mihi aliquando a fide digno relatum est, cum Sacerdos in sacrificio consueto manus in altum eleuasset, in tali habitu permanebat. Vulgares ac plebei spectantes, diuinum quid esse putabant, ac sacerdotem cum Deo colloqui, & in ecstasy raptum esse existimabant; quamquam medici periti & exercitati sacerdotem deprehensum & congelatum, seu catalepsi correptum esse, animaduertuerunt. Alium quoque vidit Roma Rondeletius doctissimus, qui hanc affectionem simulabat, dicebatque se corripit ecstasy, quoties audiebat verba illa passionis Christi consummatum est: quod cum Rondeletius audisset, voluit probare an corripere, vel fingeret. Erat autem tunc apud Alexandriam quendam Hebræa lingua professorem, & forte eius vxor in sui gratiam recitabat illa duo verba; quibus auditis statim iustus ille sacerdos correptus fuit ecstasy: quem cum vidisset Rondeletius, & iussisset sibi adferri baculum, quo illius morbum excuteret, statim ad sese rediit eo audito. Anxietate suspicionem, quod cum corripere ab insania, prospiciebat vndique, vt caput suum reponeret, ne laderetur. Is vero erat melancholicus, neque tam fisione quam insania faciebat. Hac Rondeletius. At ego quoque memini cum puer essem, in Pago Bergensi non procul ab Alcmaria, vbi pater meus Iordanus Forestus, vir nobilitate clarus, & eiusdem Pagi præses, cum in annua festiuitate vna cum plebe loca quædam consueta pompa quadam perambulant, pauperem quendam mendicum & mimum spectabant, qui in sinu suo habebat puellam hunc morbum effingentem; vt sic stipem largiorem à populo transeunte misericordia commoto efflagitaret. Quod pater animaduertens, famulis suis iniunxit, dum rursus per eadem loca redirent, mendicum vna cum puella captiuum ducerent: verum vtrum intellexerit mendicus nec ne, antequam reuenterentur, vna cum puella clam sese subdixerat. At hoc malo vere correpti, periculosissime laborant, & nisi mature curentur, stupidi ac quodam frigore enecti, vt milites isti, de quibus diximus, moriuntur. Nunc aliud exemplum adferamus, vt eiusdem curatio magis innotescat.

OBSERVATIO XLII.

De quodam, qui post longum capitis dolorem in parte posteriori capitis Catalepsi incurrebat.

Vt annorum quinquaginta, in asperissima hyemem persensisset, neque medicum tamen in consilium adhibuisset, sedens in sella, in eodem statu permanens, subito catalepsi correptus est, & mente detentus, & veluti fixos oculos in astantes ac palpebras veluti immobiles penitus habebat; nec insuper ac sensu priuatus, nihil audiebat neque respondebat. Quidam vero ex astantibus illum apoplexia laborare existimabant, alij vero epilepsia correptum esse existimabant: ego vero Catalepsi esse cognoui. Licet enim Catalepsi cum apoplexia in hoc conueniat, quod communem sensus & motus priuationem habeat: in hoc tamen differt, quia in catalepsi spiritus concretus ac congelati ob intemperiem frigidam & siccam, in quacunque corporis parte intercepti, partisque rigide manent, & seruant situm eundem & figuram. Hoc autem nequaquam in apoplexia fit: tantummodo enim propter obstructionem impediuntur, & sic quasi in carcere detenti, minus ad corpora nervosa peruenire possunt, minusque corporis partes diffunduntur: vnde nervi resoluuntur & laxantur, ac mouendi & sentiendi membra facultatem amittunt, & sic partes resoluuntur quasi resolutæ atque laxæ. Et sic spiritus in apoplexia detenti, integri nulla concretione affecti sunt, vnde corpus alium situm & figuram ab ea, quam in accessione habebat, desumere poterit. Congelatis nervi inflexiles sunt, rotæ corpus frigidum, inflexile, oculis apertis aut fixis, ac si vnum locum aliquando intuerentur. Apoplectici quoque oculis clausi iacent, ac facies eorum similis est naturali: congelatorum ob frigus aut humorem melancholicum magis ad pallorem tendit, cum nigredine, ob caliditatem innati extinctionem. Non erat quoque epilepsia, cum hæc fiat cum moribus spasmodicis: Catalepsi vero sine motu, & epilepticus plerumque non habet vehementissimo, ac ære multum frigido & sicco existente, in homine, vt mihi videbatur, melancholico: mandavi illico vt clystere acutum fieret. Mercurialis, beta, salvia, ruta, pulegiæ ana m. j. florum stachados, chamomilla, meliloti ana p. j. poly-podij quercini, folior. senæ Alexand. ana ʒ. ss. centaurij w. ss. r. d. alibæ ʒ. j. seminis carthami ʒ. ss. (alij qui addunt hellebori nigri vel colocymbidos ʒ. j.) fiat decoct. in aqua communis (alij decoquunt cum gallo r. teri) colatur & adde confect. hamech. ʒ. ss. biera legumini ʒ. vj. trochisc. albandal. ʒ. j. mellis anthosati ʒ. j. alij rutæ, chamomilini, anethini ana ʒ. j. salis communis ʒ. j. B. misce: fiat clyster. Galen. recte ait sententiam, à parvis incipiendum est auxilium: nec sic illi sentiendum, ista scilicet prius esse tentanda; mox, si nihil profecerint, aggredienda maiora: nam in morbo in quibus periculum non impendit, vera ea est opinio; at vbi moriendum ægro prorsus est. & immineat periculum, alienissimum à ratione est minoribus inchoasse. Mox suppositoriæ præsertim, quod filo alligato immitteretur, si clystere non retineretur, aut præter expectationem in corpore obhæreret: ʒ. palm. biera legumini ana m. j.

trochisc. albandal. ʒ. j. diagridii ʒ. iij. salis communis & solis gemmæ ana ʒ. ss. mellis coctura concreti q. s. fiat suppositorium. Statim ab alui educatione exhibui ʒ. j. theriacæ præstantissimæ & ʒ. j. miltiridatice confectiois cum aqua cardui benedicti & betonicæ ana ʒ. ss. B. vltro in os ingerendo; & frictionibus vterbar, & rutam, ac pegamum ad excitationem naribus apponi inebam. Et partem capitis posteriorem inungi mandabam vnguento infrascripto: ʒ. olei anethini, chamomeli, lilior. ana ʒ. j. B. adice hyssopi, thymi, serpilli parum, & incoquantur in duplici vase, deinde foruiter colentur, & colatura adde castorei ʒ. j. B. cera medicum; fiat vnguentum molle. Actius etiam iubet exhiberi decoctum anethi & apij. Nonnulli & totum corpus anethino oleo inungunt, maxime in hyeme, & quibus etiam tremor succedit, castorei ʒ. j. cum aqua multa ori infundunt. Verum hic æger cum ad se quasi ab ecstasy non nihil rediisset, factis quoque ligaturis fortibus brachiorum, pedum & crurum, quæ materiam auerterebant, tunc cum melius quid sumere posset, ne iterum rediret hoc malum, & vt ex toto conualesceret, præscripsi decoctum præparans, apij, feniculi, calamintæ, anethi, fumariæ, buglossæ, borag. melissæ, syrupus de epithymo, & stachade, de succo fumariæ adiectis: Postea huic decocto adiecit sinapi, epithymum, polypodium, vt similiter purgaret; & ad roborationem capitis consului, vt acciperet diambaram, plurisarcoticam, conseruas roris marini; & similia: quibus tandem bene habuit.

SCHOLIA.

R Efrigerato primo sensitivo, hoc est, cerebro, non tantum, sed arefacto simul, Galeno testis, comment. 3. lib. 2. affectus hic interdum luit, qui eo affectu laborant, catexes hunc exordos veteres Græci appellabant: & sic multi sub vno nomine de hoc affectu tractant, quamuis illustrum medicorum sint concertationes, quod catex ad longum docuit cent. 2. Scholio 15. Montanus vero Catochum semper ad catalepsi pertinet, qui traduxit librum De locis affectis, vbi de memoria ait Gal. lib. 3. Hallucinat est, inquit, & Catochum pro vigilante sopore posuit, cum Catochus & Catalepsi idem sint, secundum Gal. 2. part. aphor. 2. Proorbet. 19. Voluntque auctorem de Catochi ponat, nempe pro somnolentia, quæ potius est Coma, vel secundum alios, vt Montanum, Catochi matricis: & hæc potius est passio cordis & Syncope, & est per consensum. Tertio accipiunt pro Comate vigilante. At præceptor meus Beneditus Fauentinus de triplici Catocho meminit, Somnoloso, qui est lethargo proximus 1. Proorbet. comment. 33. secundo de Catocho affini phrenitidi, cuius mentio fit ab Hippoc. 2. Proorbet. sectione 56. & est Coma vigilans, seu phreniticum. Tertio sumitur pro vera Catalepsi vel congelatione. Causam autem huius confusiois tyrones ex locis Pauli sumperunt, cum de duplici Catocho agit. Nam cap. 6. lib. 3. agit sub nomine Catocho de Comate vigilante; sub finem agit de Catocho, nempe vera catalepsi. De his vide auctores prædictos, & Altimarum. Hinc Catochos apud Dodonæum doctissimum cap. 6. in moniali virgine 70. annorum, habitu corporis extenuato ac ma-

cro, videtur vera fuisse catalepsi, quæ ex aqua è vino stillatitio sæpius repetita destillatione purissima, ad se rediit, & curata fuit. Nam in corpore, inquit, tam senili & extenuato etiam tenui visus rationi ex professo monastico assuefacto, multos humores collectos fuisse non fuit verisimile; proinde non metuebat, extenuatis & fufis humoribus, affectum ex vsu huius vini intensum iri; quod, vbi humorum copia subest, contingit. At in altera cap. 5. sanguinem è dextri pedis vena detraxit, & mihiore morbo fracto enema satis acre iniecit, & melius cum haberet, tamen remedia deinceps cum non admitteret, tribus post mensibus cum capitis grauitate, & assidua in somnum delatione, tandem accedente febris lenta in grauem soporem incidit: à quo cum nec sanguinis missione repetita, nec enematis, nec etiam topicis remediis excitari potuerit, in viuis esse desuit. Illa videtur fuisse Catochos vteri præfocationi affinis, licet postea in lethargum commutaretur. At Catochos, qui tempore paroxysmi febrilis fiebat, de quo cap. 4. agit, ex pituita cum bile admixta videbatur originem sumpsisse, quod Paulus Aegineta videtur consentire; quamuis vera catalepsi iuxta Aëtium, potius ab humore melancholico fiat. Et hæc de nominum ratione; quamquam hic de Catocho agimus, qui cum catalepsi idem significet. Et ita Catalepsi, deprehensio, detentio, seu occupatio dici potest, à quibusdam & Congelatio, cum taliter affecti, Deprehensio, Detentio, seu Congelati appellari possint. Cerebrum hic affectum esse volunt, & ex mente Galeni 4. De locis affectis, partes posteriores, vt in Caro anteriores, & Paulus post Galenum addit in posterioribus ventriculis fieri, quamuis alij hoc ab solute verum esse non velint, cum partes faciei & oculi pati simul deprehendantur. Cum enim hic affectus, vt Galenus testatur De sympt. causis, resolutio sit imaginatricis, quæ in anteriore magis, quam posteriore parte sedem habet, ideo & illam læsam magis esse proponit Rondeletius. Proinde facile adducitur vt credat cerebri potius substantiam, quam eius ventriculos siue anteriores, siue posteriores, huius mali materiam recipere: Alioqui, inquit, epilepsiam citius quam melancholiam aut catalepsi pareret. Communis tamen opinio est, quod circa posteriores ventriculos magis fiat. Cæterum hoc malum symptoma existit (vt Gal. placuit lib. De diff. sympt.) in genere noxæ functionis animalis principum, & proprie imaginationis resolutæ, seu abolitæ: quamquam & reliquæ quodam modo animæ functiones in eo vitiantur: velut ex eiusdem indicis comprehendipotest, seruata tamen secundum naturam spiratione, velut in Caro ex sententia eiusdem Gal. 4. De locis affectis. Sequitur vero siccam & frigidam cerebri intemperiem, auctoritate Galeni comment. aphor. 3. lib. 2. ex frigidiori & siccori materia ortam, veluti Paulo placuit. Secundum alios etiam morbus ex obstructione, & morbus in mala compositione; & sic illi non referunt in intemperiem, propterea quod cito fit, & cito definit: nam aliquando catalepsi interdum spatio trium horarum definit, & citra sensibilem enacuationem. Vnde existimant quidam à statu crasso fieri, qui à materia frigida & sicca melancholica eleuatur. Ita Capo-de-Vacca vidit monacham, quæ incidit in Catalepsi, vt brachia curua in eodem statu manerent; & affectio tantum per duas horas durabat. Alij itaque ex nuda intemperie frigida & sicca fieri volunt præcedentibus causis procatactis, quæ refrigerant & exsiccant, quæ ad

& inde vertigo in cerebro per essentiam fixa facile subsequeretur; quæ à causa frigida fit, plerumque pertinax vertigo est, quamquam mitior videretur, & nondum in terram procideret. Ne tamen eo peruenire, statim clysterem acutum ut iniiceretur mandavi. Sed cum non facile admitteret, humorem pituitosum hoc modo parauimus. *℞. oxymellis simplicis, syr. de stachade, syr. de betonica ana ʒ j. aquæ betonica, melisse, hyssopi (cum in hyeme essemus, & herbæ deessent) ana ʒ ii. misce pro ii. dosibus. Deinde has pilul. sumpsit; pilul. coch. de biera simplici, agarici trochis. ana ʒ j. cum aqua betonica; siant pilulæ vii. denum iterum capiebat aliquando cochlearia duo syr. de stachade, & syr. oxymell. squillitici: & singulis duabus septimanis pilulam vnā magnā assuieret, ut diutius moram traheret sub noctem assuens, dormiendo super ipsam, ne motus & vigilæ operationem eius impediarent. Erithinis quoque utebamur ex succo betæ, rutæ, maioranæ per vias tractus in diluculo. Utebatur & nucis myristica sicca condita; & confusio roris marini: quibus remediis bene se habebat, victu attenuante, calfaciente & exsiccante utens, in aëre calido & lucido versans, aultrinos status vitans & somnum diurnum.*

SCHOLIA.

3. Signa demonstratiua tam vertiginis quam scotomatis, ex iam dictis Scholio præcedente satis manifesta sunt; etiam ex relatu ægrotorum, cum ipsi conqueruntur omnia in gyrum agi, & nisi se detineant, quod labantur. Et tria sunt, quibus scotomaticum affectum deprehendimus: primum, apparere omnia circumagi: secundum, oculos obtenebrari: tertium, casum minari; & cadere, si maior sit affectus. Verum quibus differant ab aliis affectibus, ut ab Epilepsia, teste Galio Aureliano, neque sensibus priuant ærotantem, neque spāmo, neque spuma os occupat. Sed hic considerandum, num primario affectu cerebri dependant, idque ex capitis vehemēti dolore, gravitate, aurium sonitu, olfactu læso, & nonnullis etiam gustu, & sensibus externis sensim læsis, dignoscentur, & si nulla parte inferiori vitium præcesserit. Per consensum, à toto quidem, ut in febribus, vel in crisiibus. Quorum signa petes ex libris nostris Observationum de febribus. Si ab ore ventriculi, stomachi morsum seu cardiogmum adferet, & ægri nauseam præsentiant, appetitum deiectum, stomachi dolorem, & similia. Si ab aliis partibus, ex iis, quæ de doloribus capitis per consensum fieri diximus, eadem facile coniciet. Si à compressione, id cognosces ex cranio fracto. Si à subsidencia, vel quia adsunt dolores insignes, vel morsus in ore ventriculi. Si ab obstructione, vapore calido vel frigido, in capite genito, vel à toto vel in parte: ad propria capita de dolore capitis per essentiam vel consensum diximus; ad quæ recurrere oportet. Et sic distingues remotas causas ex qua fiat, id est, materiam humorum ex quibus exhalatio atollitur. Ut recte scias quem humorem euacuabis, considerabis ætatem: sensibus fit à pituita, vel humore melancholico; iuuenibus à sanguine vel bile. Mor. tempus anni: hyeme pituitosa magis, vere sanguis, bilis æstate, autumnō atra bilis. Deinde corporis habitum: mollioribus, albis, pituita, gracilibus, bilis; rubicundioribus, sanguis. Vide Galenum De temperamentis. Quibus adiunges studia instituta vnicuique humori destinata, & idonea, deinde &

propria symptomata: à bile enim molestus capitis sensus, vigilæ sine capitis gravitate; à sanguine, tensæ & tumentes venæ, rubor faciei, splendores circa oculos, gravitas capitis, & somni grauioribus; à pituita, magis profundi somni; ab atra bile, oculi sicci, exiles pulsus, multæ vigilæ, imaginationes larvarum, cogitationes corruptæ. Sed quia de his ad longum tractauimus capite De cephalæa & cephalalgia; satis est hac obiter meminisse. Sed nunc ad signa prognosticæ progrediamur: alia vertiginem præfagiunt, quauis causa procacatrica seu externa præcedente, vel etiam corporea ex iis, quæ dicta sunt corpori debili aut consueto occurrentibus. De debili enim cerebro magis afficiuntur. Sed ea magis quæ bonum vel malum adferunt, consideranda: cum quævis vertigo proxima sit Epilepsia vel apoplexiæ, teste Gal. comment. aph. 17. lib. 3. & 4. De rat. viis. Si ad hæc mala permittantur, non carent periculo: præcipue scotoma, auctore Aëtio; si enim purpurea videntur, facile in epilepsiam commutatur, & hyeme aut vere, Anteliano teste, ingrauescit, & epilepsiam denuntiat; & epilepsia quoque constituitur vertiginem inferunt, iuxta 17. aph. lib. 3. Hippocratis: & hyeme, lib. 3. aph. 23. & sent. aph. 31. lib. eiusdem. Ebriosi quoque, ut nos longa experientia vidimus, facile in vertiginem incidentes, & mali regimini, facile & ex leuissima causa, in Epilepsiam, lethargum, aut apoplexiam incidunt: quod medicus iisdem, tum amicis, denuntiabit. Sunt enim, dicente Gordonio, amici & consanguinei epilepticorum. Quare si hæc affectiones diu durent, & sæpius recurrant, neque beneficio artis aut naturæ remoueantur, futuram Epilepsiam, aut apoplexiam præfagiunt. Quicunque sani purgantur, facile vertigines & tormina patiuntur, cum his purgatio (teste Gal. comment. aph. 37. lib. 2.) diffculter procedit, & præterea celeriter exsoluitur: cum enim medicamentum proprium non attingit humorem, qui non est in corpore, sanguinem colligit, & carnes, hinc vertigines, cum ex iis vapores fumosi eleuantur in caput, spiritus animales inordinato motu mouentes. Vertigo cuiusque modi deterrima semper est, teste eodem Gal. lib. 3. Aph. comment. 17. Si opus animæ impediatur, & diffcultem sensum ac motum præbeat, tandem ægri cadant visu diffculti existente, & si non repente perimat, ad mortem plurimum committatur, & apoplexiæ proxima est, comment. etiam 23. Senibus quoque vertigines sunt præuiores, ob maiorem copiam pituitæ in eorum cerebro coacervatæ; ob cerebri quoque debilitatem & paucitatem caloris, ut constat ex Gal. 31. aph. lib. 3. Et quæ frequens est (inquit Auicenna) & ætate senibus vel decrepitis, denuntiat apoplexiam. Nā in decrepito magis pituita coacervatur, sanguine depauperato apoplexiam deinde infert. Vertigo etiam stupori succedens, membrorum plurimum apoplexiam denuntiat; ex stupore perdis, coxæ, magna & notatu digna obstructio pendet, ex materia pituitosa & vertigine succedente cerebro & spiritibus eius magis communicatur obstructio, & ab hac apoplexia sequitur. At si dolor capitis vertigini succedat, bonum: quia ob dolorem calefit cerebrum: nam dolor attrahit sanguinem & spiritum, & sic cerebro calefacto vapor vertiginem inferens, ut exponit Gradus & Gentilis addit ad alias vias declinari, & ita remotionem significari. Præterea vertigines ab humoribus calidis, citius terminantur, quam à frigidis;

gidis, cum hi citius agunt, & ad iudicationem perueniunt. Frigidi vero lentorem habentes longiori temporis spacio iudicantur. ut 1. De crisi bus dixit Galenus.

OBSERVATIO XLV.

De vertigine cum cerebri imbecillitate.

Alexander Balbianus Lombardus, anno 1572. In hyeme cum in foro vna cum eo deambularem, conquectus est mihi de vertigine, ad quam præcipue inclinatus erat tempore pluuiofo: nam & catarrho subinde correptus; caput quoque illi imbecillum erat. Ideo & læsionem in cerebro esse mihi probabile videbatur: quamquam & à ventriculo, & toto ambitu corporis hic affectus cerebri augeri poterat: nam propter capitis destillationem, cum ad ventriculum delabentem, tum per neruos & vertebrae ad singulas partes corporis, languor quidam vniuersalis (de quo etiam conquectus erat) & ventriculi affectus generari poterant. Tamen fiebat inde circulus: nam vbi semel affectio in inferioribus partibus generata fuerit, cerebro quoque communicabitur. Iam ergo, neque cerebrum sine inferiorum consensu, neque inferiora sine cerebro affici puto, sed sibi inuicem utraque simul mutuis vicariis labefieri. Hinc ego metuebam perseverantiam ægrotudinis, & curationis diffcultatem, præcipue cerebro & aliis membris iam dictis affectis, etiam ventriculo, & ex parte hepate quoque affecto, præter catarrhum, quo etiam laborabat. Cum igitur consultationem à me peteret, ideo causam imbecillitatis ad frigidam cerebri intemperiem referebam, quia in hyeme eramus, & vna destillatio adesset: ergo & pituitam coacervari iudicabam; interim non sine bile, eo quod hepar calidum haberet, & corpus gracile satis esset & agile. Quare hunc morbum diligenter curandum proponebam, ne diutius euaderet. Propterea ut aërem eligeret temperatum, purum & lucidum, mandabam: nebulosum vero ac crassum, tempestuosum, pluuiofum, niuosum nocturnumque fugeret. Interea paroxysmus ingrueret, quod tunc potius in obscuriore loco degeret, ut spiritus & vapores moti facilius ad quietem deducerentur. Interea etiam quando exiret, præcepi ut à ventis pariter se calueret: maxime australibus: radios quoque solis & lunæ vitaret: velut etiam aspectum rerum velociter motarum, ut currentis fluminis, aut in circulo, ut rota & trochi ac profundarum rerum; aspectum, neque res altas sursum spectaret, quæ in gyrum circum agerentur. Demum quoque fugere hominum multitudinem veloci motu hinc inde se mouentium. Propterea neque forum accederet aut alia loca, in quibus homines obambulant. Quod non opus fuit illi adeo iniungere, cum ipse (ut fatetur) cogeretur illico à foro discedere, alioqui facile vertiginosus in terram concidisset, etiam si in templo multitudinem hominum vidisset obambulantem: excitant enim hæc omnia vapores ad inordinatum motum, & eo spiritus animales pariter mouentur, ut quam celerissime insurgat vertigo. Somnum mediocre illi præscripsi, non immediate post cibum, sed saltem per duas horas post, & quod non excederet septem vel octo horas, & quod diuturnum vitaret, nec in loco valde calido, ut in hypocautis, dormiret, neque caput valde calidum teneat, vaporibus sursum sublati. Mane autem circa solis ortum exsurgeret, præcepi; neque comederet nisi horis quinque pæraçis, excre mentis singulis diebus excretis, si fieri posset; si facies diutius retineretur, saltem glandibus aut clysteribus excitandæ forent. Exercitio quoque nullo, nisi temperato, vteretur consulebam: in quo, quantum fieri poterat, caput quiesceret: cuius vice frictionibus cerebro vtendum suadebam; mane præsertim, antequam surgeret, quæ à supernis partibus cæptæ, ad infima desinerent. Si autem ambulare vellet in ædibus concedebam, ut hoc moderate fieret. Ab animi autem affectibus, seu perturbationibus præsertim ira, timore & molestia caueret: pariter & clamores, contentiones, cantus, tum venerem quoque declinaret. Quod ad victum attinebat, commendabam illi vnicum cibum, & vt multitudinem epularum tanquam pestem fugeret, & vt potissimum eligeret cibos boni succi, concoctu faciles, attenuantes, status exfortes, stomacho ac ventri commodos, eosque modicos; & quod satietatem & non minus famem vitaret, præcepi, ne et etiam facultas ventriculi concoctrix in coquendo fatigaretur, & vt cibi quoque essent optimi nutrimenti, quales sunt panis optimi tritici bene fermentatus, carnes bœdinæ, castratorum iuuenum, vitulorum lactentium, pullorum, perdicum, phasianorum, anularum montanarum. A reliquis carnibus quantum posset abstineret, ab omnibus iusculis, olusculis vaporosis; ut sunt legumina, castanæ, & fructus omnes, qui in ventriculo facile putrescent, & putridum vaporem in caput emittunt: maxime autem ab aliis, cæpis, porris, sinapi, & à fructibus atque acetariis crudis, quibus tamen isti Pedemontani & Lombardi libenter vtuntur. Pisces saxatiles concedebam, sed rarius; quos si comederet, ab aliis cibis abstineret, & potissimum à lacticiis, à pastilibus, & his qui in sartagine fringuntur. Et quod in die bis tantum comederet: in cœna vero parcius: neque inter prandium & cœnam biberet. Attamen in prandio & cœna vinum bibendum admitteret, modicum, album & tenuissimum, & non valde vetus, ne caput percuteret, quale est aquosum Rhenanum paululum subatringens: & quod subinde vteretur etiam ceruicia consueta non valde cum lupulis cocta, lupuli enim valde replent caput. A cibo vero ut ea exhiberentur quæ vim aliquam adstringendi haberent, ut pyrum, vel cotoneon, aut diacydonium sine speciebus concedebam, ne vapores sursum ad caput ferantur. Si vero vertigo illum subito occuparet: odorata medicamenta à me præscripta, ut parata haberet, quibus præstantes naribus admotis excitaretur, consului: & ut frictiones fierent, etiam glandibus subinde acutis ano inditis, quæ in accessione ipsa conueniunt. Et quod ad alia subsidia attineret, quæ extra paroxysmum conueniunt, si aliquando alium non satis deponeret, ut vni ipsius alois scrupulo sumpto per horam ante cœnam assuesceret, non tamen in consuetudinem deueniendo, ut quodam malefacere vidi. Nam nobilis quidam cum illas pilulas continuaret, singulis tribus diebus perpetuo cogebatur sumere, alioqui alium non deponebat. Sed ex continuo illo vfu, hepar adeo inflammatum ac calefactum fuit, ut facies inde ita rubicunda sit facta, cum pustulis tuberosa, ut lepram incurrisse videretur; nec vnquam detumuerit aut curari poterit. Consului deinde, ne rursus vertigine corriperetur, ut bolum hunc deuoraret: *℞. floræ cassiæ ʒ vj. specier. biera simplicis ʒ ii. cum saccharo asperso, sint bolus, sumendus hora vna ante prandium.* Postea & hunc syrupum caperet, præcepi: *℞. syr. de stachade, de beton. ana ʒ i. b.*

Petr. Forest. Tom. I.

Rr ij de cost.

decoct. betonicae, absinthij, end. cicborij 3 vj. pro ii. de feb. Deinde rursus reiteretur: ac purgetur cum 3 j. pil. mastichinarum. In vere paucum sanguinis extrahatur ex vena basilica, cubiti dextri ob hepatis caliditatem. Post pilulas etiam dictas, mastichem mandat, ut salua exeat stomacho ieiuno, & ab ore defluat. Mox & capiti cucufa imponatur ex mastiche, olibano, sandaraca, ladano, & florib. betonicae, saluiae, stachados parata. Praeterea ut bis ter in septimana fumeret partem vnam nucis myrsicis condita, ac in aurem poneret olei eiusdem exiguum, vel odoratum ex caryophyllis. Et ut stomacho ieiuno caperet conferuam absinthij, ros. betonicae, & florum rorismarini: & pro roboratione cerebri, & pro catarrho in introitu lecti deglutiret gr. ij. vel quinque olibani puri, vel mastichis & ut semper a cibo stomachum occludendo caperet iussi aliquot grana coriandri praeparati, simplici tunica sacchari obducti: atque hac cum per aliquot menses obseruasset, & victu praecedente diligenter vsus fuisset, cum Itali & Pedemontani melius consiliis medicorum obediunt, quam nostri, ab hac vertigine non solum curatus fuit, sed etiam in posterum praeservatus: ita ut & nunc anno 1589. cum hac recolligerem, optime valeat.

SCHOLIA.

6. Indicatio-
nes curandi
vertiginem
a quibus
sumantur.

Quae in ip-
sa accessione
facienda
sunt.

Quid agen-
dum extra
accessionem
cum con-
quiescit:
sive tempus iam
progrellum fecerit,
ex cephalica
mittendus est sanguis,
nec multum simul,
ut Archigenes docuit apud Aetium. Etiam iuxta Paulum
externa aut media secanda; verum non aceru-
atim sanguis euacuandus erit, cum ex qualibet

Vertiginis & scotomatis curatio pro varietate causarum instituenda. Si ex compressione auxiliis succurrendum, quae in fracto cranio describuntur. Si ex subfidentia ob dolores insignes, indicatio oritur dolores mitigandi: si ob morsus ventriculi, iis occurrendum. Si ab obstructione, refultat indicatio aperiendi. Si a vapore, is discutiendus, resoluendus si in capite genitus est, vel si immineat ob intemperiem capitis, alterandus frigidis vel calidis. Si actu euaporet, reprimendus, intercipiendus vel reuellendus. Si ob vitia totius vel partis, iisdem vitis occurrendum: humores quoque, a quibus euaporant euacuandi. Vtrum indicationes absolui possent, ex signis prognosticis tam dictis satis constat. Non sine periculo est cum apoplexiam minatur: periculosior per essentiam: tamen si a febre maligna ab erysipelate vteri fiat, etiam per consensum, lethalis habetur. Considerandum igitur quo ad curationem, quid in accessione sit agendum: cum ad agros vocamur, statim illos excitabimus, ut virtutem oppressam exoneremus, ne in apoplexiam transeat, prius diuersionibus, antequam odorata naribus imponamus aut admoueamus. Qui igitur de vertigine cecidit, donec prorsus motus sedetur, in lectulo quiescat, iubendum; atque externa fricanda, donec, si potest fieri, somnus surrepat. Si insignis vertigo, non modo opus est frictionibus, sed statim acerbis suppositoriis ex sale gemmae, biera picra, colocynth. vel troch. albandal. ad 3 ss. ad 3 ss. cum melle, glandibus statim utemur cum clysteres acres non sint ad manum. Aetius odoramentis vitur: aceto in calidis, musco, ambra in frigidis. Sed cauendum ne mulier vterino malo sit obnoxia. Vbi conquiesuerint, & extra accessionem, tunc curamus & praeservamus, ne redeat. Si vires fortes fuerint & robustae, & aetas tum reliqua admittant & sanguis abundauerit, siue principium affectionis fuerit, quiescit: siue tempus iam progrellum fecerit, ex cephalica mittendus est sanguis, nec multum simul, ut Archigenes docuit apud Aetium. Etiam iuxta Paulum externa aut media secanda; verum non aceru-
atim sanguis euacuandus erit, cum ex qualibet

occasione acri concidant, sed pluribus detractio-
nibus ex quibusdam intervallis videntes commo-
dam explebimus mensuram. Ita si fiat ex plenitu-
dine vel ex sanguine conuenit venae sectio. Si in
tamen menses vel haemorrhoides restructae sunt, si
alij ex venis inferioribus malleoli venas aperiunt.
Sed hic quaeritur num sanguis mittendus in verti-
gine a frigidis humoribus; ut Paulus suadet: & el-
pondetur, non temere hoc faciendum, sed distin-
ctione adhibita: num vna sanguis multis circa ca-
put conspiciatur: & ita facienda in ea vero, quae a
ventriculo nequaquam, neque euacuationis, reuel-
tionis, neque retractionis causa conuenit. At in
ea vna cum sanguine pituita quoque educitur, sed
parcissime in vigente aetate fiat, & ubi magnum
aliquid malum imminere metuitur. Nam senes
sic laborantes ex venae sectione temere facta ad
extremum malum sunt deduci. Satiis ergo est in
his cibi abstinentia, & purgatione abundantiam
minuere. Praeceptor meus Benedictus. Faustinus, si
plenitudo in toto corpore esset, ex basilica san-
guinem demitteret, vel media: nam haec a radice,
nempe iecinore, plenitudinem euacuant: at si ple-
nitudo tantum capitis esset, cephalicam aperiebant.
Rhases vero venas post aures: quod tamen reme-
dium Iacchino medico insigni suspectum erat. Ne
nisi praecedat vacuatio ex cephalica. Nec vllus
vnamquam Veterum ex illis venis sanguinem misit, sed
sed bene ex arteriis. Attamen praceptor meus Be-
nedictus Faustinus eas potius aperiendas tradit,
quam arterias. Veteres tamen hoc affectu perse-
uerante, aliis non iuuantibus, arterias post aures
incidebant, ut constat 3. De locis affectis cap. 8. si
praesertim per eas multum & calidum spiritum
ferri sentiebant. Sentimus autem hoc, si quidem
& tensae & tumidae appareant tactui, & locus earum
calidus. Hoc erat antiquorum hoc magno morbo
remedium. Quod, ut omnia alia generosa praesentia,
posteritas omisit. Idem Paulus & Aetius suadent:
quatum incisionis modum addiscas ex Paulo lib.
6. c. 4. Quamquam, ut Galenus asserit, non omnes
huius auxilij beneficio curati fuerint: tum propterea
quod per altiores arterias quae ad cerebrum ex ipsius
basi per reformatum plexum ascendunt, vaporosus ca-
lidusque spiritus interim elabatur, ac cerebrum implet,
cum etiam, quod spiritus flammatus potius ex inaequali
cerebri intemperie oriri: & proinde si praedictae affec-
tiones altere praedictorum modorum excitentur, nul-
lam utilitatem ex praedictarum arteriarum sectione
agri suscipiunt. Quare priusquam incidantur, sum-
mopere laborandum erit, ut exquisitè illud di-
stinguatur. Inaequalis enim intemperies, ut di-
ximus, alteranda erit in contrarium, quemad-
modum & consuetae excretionis detentae prouo-
canda sunt, si earum retentio praedictarum affec-
tionum causa sit, cruditates, ardores ac ebrie-
tates corrigendae; si ex eisdem ortum duxerint.
At ubi sanguis calidus & vaporosus per eas fer-
tur, ut habentur 13. meth. ad finem, & lib. De ve-
nae sectione ad finem, ut dicebat Iacchius, aperi-
ri possunt, neque in his vllus est metus, si totae praeci-
dantur a chirurgo, tamen, ut ait Hippoc. vena se-
ctae circa aures faciunt sterilitatem, de his vide Lan-
cium epist. 10. lib. 1. & Rondeletius suadet eius
loco, cum pauci chirurgi apud nos sint exercitati,
ut cauterium actuale in media parte capitis prope
futuram fiat, & si ignem refugiant, ibi applicari
potentiale. Habet hoc ab Alexandro Veronensi
medico doctissimo, qui in longis vertiginibus in
medio sincipitis, quod Beyerus vocat Graeci
ubi futurarum compitum efficitur: hoc iniquus
inurere summum remedium est, quo caliginosus

vapor ac humor pestifer educitur. Sed hoc cum
cautione peragendum. Interea admonent non-
nulli, si venae post aures aperiuntur, ut potius
minores quam maiores secentur: alij vero iisdem
hirudines applicant circa aures: praeter venae se-
ctionem, ut Aetius, adhibent cucurbitulas scarifi-
catas, in collo, si in capite tantum sit repletio, si
in toto collo, & tibiis. Etiam quidam ex narium
epistomiis sanguinem educunt, quod in morbo
hoc praesidium singulare esse existimant, aut fron-
tis venam aperiunt. Alij commode si sit repletio
in toto non tantum interscapilio & cruribus cu-
curbitulas applicant, sed natibus. Alij vero si a
vapore sit ventoque, cucurbitulas vertici im-
ponunt loco cauterij: nonnulli & occipitio cum scarifi-
catione affigunt, alijque cauteriis vtuntur in
brachiis & cruribus, occipitio autem, si malum
est in capite, semper tamen remediis vniuersali-
bus praecedentibus. Secta vena Aetius caput irri-
gat aceto rosaceo, admisso polygoni aut hederæ
succo: pro causa diuersitate id in sanguinea, vel
ex bile conuenire potest. Et ideo si vertigo sit ex
plenitudine, curatur, ut cephalalgia sanguinea, ve-
nae sectione & tenui dicta, si ab aliis humoribus,
is prius praeparatis & eductis. Propterea si ali-
quid sanguinis detractionem impedit, alius sub-
ducenda erit primum acri clystere, postea purgan-
te pharmaco redundantum humori semper ipsum
adaptando, quemadmodum idemmet. Aetius praeci-
pit: praecedente tamen eius concoctione ac praepa-
ratione. Et sic si vapor sit ex sanguine calido,
reprimentia valent, secta vena, si signatur extra
caput, valent & intercipientia. Si per arterias,
exterioris, ut medicamento ex bolo, corallis, &
aqua ros. & vtendum refrigerantibus, ne sanguis
feruens, & calidus generetur: & sic per internas,
si vapor ascendat, intercipienda materia crasse
facientibus, ut saccharo ros. succo granatorum,
modo non sit obstructio in toto corpore. Reli-
qua peragenda ut in cephalalgia calida diximus,
& quae sanguine aut plenitudine sit. Bile vero re-
ducenda, materia praeparata oxyaccharo, syr. ex in-
fus. ros. syr. de berberis, de portulaca, de succo cicborij,
& alij dictis cap. De cephalalgia ex dolore capitis a
bile, purganda cum manna, cum syr. ex infusione ro-
sal. citrinis, vel pilulis ex quinque generibus myo-
bil. vel diapruno solutino, si robusti sint, aut elect. de
succo ros. Post sectionem venae in materia sangui-
nosa, ne sanguis conuertatur in bilem, hoc cho-
lagogum conuenit: 2℥. prun. damas. num. v. rha-
marind. 3 j. myrobal. citrin. 3 ss. infundantur in aqua
q. s. ebulliant & fricentur manibus, huius col. accipe
3 ss. adde castae 3 vj. diaprunis solutini 3 ss. misc. fiat
baustus. Potest & exhibere in bile exundante. Deinde
ad Topica veniendum, etsi oxyrrhodinum non iu-
uet, ex succo plantag. & solani, tum alij caput, de do-
lore capitis ex bile descriptis. Clysteres hic quoque
landantur, etiam ante usum syruporum, descripti eodem
capite. At si crassus fuerit succus, qui redundat,
scilicet pituita aut forte nigra bilis, ab eorum co-
ctione & praeparatione, quae ex his perficiatur,
quae de dolore capitis ex pituita & melancholia
ad longum descriptimus: ut syr. de betonica, oxy-
melite simplici compositus, melle ros. scyllino, de stachade,
cum aqua vel decoct. betonicae, melisse, saluiae, maioranae,
& similibus, cum pilulis arabicis, cochiis; sine
aeger gracilis sit & facile euomat etiam bis flu-
ante, ut solo malicrato vel acetoso simplici,
vel decocto raphani, modo etiam pituita in ven-
Pet. Forest. Tom. 1.

triculo fluctet: alioqui si crassa, incidenda, & in
iis qui difficulter vomunt, per inferna purgare
oportet, caput fascia stringendum, ubi vomitus
praescribitur, ut minus caput laedatur. Ad pitui-
tam purgandam valet & decoctum myrob. chebu-
lorum, cum syr. ex infus. ros. pallid. cum agarico quo lis.
nos videntur. Si nigra bilis: valent. syr. de fumaria, 12.
borag. bugloss. de epibymos, de pomis, purgatio ex dia-
sene, pilulis bellebori decoct. myrob. indorum. Conuenit
& haemorrhoidum apertio si opus est, tum alia
dicta caput. De melancholico dolore capitis. Post
purgationem cucurbitula (viam diximus) tum
alia, ut arteriotomia adhibenda. Etiam apophleg-
matis vtendum, & pituita a capite per os detra-
henda: gargarismis ex origani, pulegij decocto,
cum aceto mulso, ut inquit Aetius. Naribus infun-
datur aqua hordei non excocti, cum anagallis suc-
co, vel betae albae, aut cyclamini. Alij descendunt ad
elaterium ex lacte. Odor insuper suscipiatur per
nares ex amarici, sampuchi, & hyssopi, ac florum
stachados decocto, castoreo paucis addito, &
mosco & aceto exiguo. Ex pulegio item tunso,
vel origano aut sinapi, aut cum aceto misto pro-
curare sternutamenta praecipit Theod. Priscian.
lib. 2. ad Timotheum c. 3. praesertim scotomaticis,
praecedentibus vniuersalibus purgationibus &
propriis ac particularibus capitis, ad topica re-
media progrediendum; ad inunctiones sincipitis
cum oleis calidis, attenuantibus, dictis cap. pro-
prio de cephalaea a pituita, ut laurino, costino, &
similibus. Conferunt aspergines, vel lauacra, vel de-
cocta maiorana, pulegij, verbenae, chamomilli, meliloti,
senae, sacculi capitales: quorum omnium descriptio-
nes inuenies, de cephalalgia frigida, vel ex hu-
moribus pituitosis. Alij deducunt agros ad bal-
nea aluminosa. Benedictus praceptor meus com-
mendabat balnea. Apponetia & sancta Helena
in comitatu Patavino. Interea si caput in balneo
supra modum calidum acri euadat, rosaceo cum
aceto irrigandum, praesertim in sincipite & circa
frontem & tempora. Postremo etiam valent praer-
ter lotiones, odoramenta etiam medicamenta
exsiccantia, ut theriaca antiqua, mithridatium,
diambra. Istis non iuuantibus, alij cantharides
occipiti applicant, quibus caput inurunt, aut vesi-
cas inferunt. Praeceptor meus vltiones in cru-
ribus sub genu in parte syluestri per quatuor di-
gitos, vel pariter brachiis in parte syluestri per
totidem digitos a iunctura distantes superiori
versus humores ponebat. Si a bile atra vel melan-
cholico succo, quod a topica attinet, caput per-
fundendum oleo ros. chamamelino, susina, capiat con-
seruam anthos, melisse, bugl. theriacam, mithridatium.
Fugiat cibos melancholicos, ut in pituita, pituitosos.
Reliqua vide quae cap. De dolore capitis ex melancho-
lia conferre scripsimus. Sed haec exemplis suble-
quentibus magis illustrabuntur.

OBSERVATIO XLVI.

De vertigine tenebrosa per essentiam cerebro
solo affecto.

Monachus Franciscanus (quem Vice-Guar-
dianum vocant) Almaria ultimo die men-
sis Iulij anno 1557. in templo sedens, inter can-
tandum, vertigine tenebrosa correptus est, cum
in gyrum omnia sibi verti videbantur, adeo ut in
terram procideret: quem ita vertiginosum in lectu
deduxere. Sed ad hunc prius accitus cum quatuor
diebus hoc symptoma laborasset adeo vehemen-
ti, ut si aliquo se moueret, iterum vertigo eidem
subito

subito oboriretur: eratque hæc ipsa satis continua, vel saltem sine magno interuallo, vt à cerebro, non autem ab aliis membris originem duxisset arbitramur. Cum autem facie esset rubicundior, & simul capitis grauitas eidem adesset, & in parte anteriore perpetuo permanens: cumque etiam diceret se fulgura per somnia videre, & quod similiter caderet ab alto, modo in aquam, modo à montium altitudine ruinas somniando. Ne igitur in epilepsiam aut aliud grauius malum incideret, de vena secunda cogitare cœpi: & licet constitutionis raræ existeret, agens annum trigessimum, facie quidem honesta, modice rubra, biliosus apparebat; attamen sanguinis portionem haud exigua adesse coniciebam, cum neque sitis adesset, neque linguæ ariditas, aut oris amaritudo: lotium vero parum tinctum spectabatur. Illico sanguinem esse mittendum suadebam: non tamen eo die, cum & pilulas alephanginas suomet consilio cepisset, quare in diem sequentem distuli. Atque tunc ex vena cephalica in manu dextra circa pollicem (cum in cubito non apparet, neque vnquam scilicet illi ibidem fuerat, sed alias in manu) paulo plus quam vnciæ quatuor sanguinis extractæ sunt: plus autem detrahare non audebam, cum pulsus debilem haberet, & Canicula æstuante in homine raræ texturæ. A sectione venæ, fronti oxyrrhodium apposui; & tandem vnguento sequenti partem anteriorem capitis & frontem inungi mandauimus: *℞. vnguenti popul. vng. alabastrini ana 3 ℔. misc. & hoc simul præscripsi: ℞. betonicæ m. ii. saluæ m. j. fumariæ, borag. bugl. ana m. ss. florum stæchad. v. inique florum cord. anibos ana p. j. sem. feniculi, sem. end. coriand. præparati ana 3 j. fiat decoctio in aqua comm. ad lb. j. colaturæ adde syr. acetos. simplicis, syr. de betonica & stæchade ana 3 j. (aderat pituita mixta cum portione sanguinis & bilis exigua) misc. fiat apozema. Mox pilulis sequentibus cum purgavi: *℞. pil. rhab. selecti, pilul. cochlearum, aurearum ana 3 j. cum syr. ex infus. ros. fiant pilule vtetur summo diluculo vel post medium noctem. deinde capiebat bis in die ex condito sequenti. ℞. conserua florum anibos, betonicæ, saluæ, borag. ana 3 ℔. pulueris radices pæoniæ 3 ii. (pæonia non solum epilepsie, sed & aliis affectibus cerebri, potissimum frigidis & vertiginosis, qui affinitatem quandam habent cum epilepsia, vel in eam facile mutantur, egregie confert) corticum citri conditi, zaccada conditi, diacydonii sine speciebus ana 3 ii. specier. diamosci dulcis 3 j. specier. dianarg. frigidis, diarod. abb. ana 3 ℔. cum syr. de stæchade & oxyzaccharo simplicis, fiat conditum, sumebat ad magnitudinem castaneæ in dicululo, & à vertigine liberatus sanus euasit. Ad præcautionem tamen iussi, vt subinde vteretur pilulis sequentibus: *℞. rhab. optimi, pilul. mastichin. bieræ simplicis ana 3 j. castor. rad. pyrethri pul. & rad. pæoniæ pul. ana 3 j. cum aqua betonicæ, fiant pilule v. & vt domi conditum haberet ex conf. florum betonicæ florum cichorii, saluæ, puluere rad. pæoniæ, & sem. eiusdem adiectis, cum syr. ex infus. ros. & betonica simul concinnatis.***

SCHOLIA.

3. **V**ertiginosi vel scotomatici, vel actu ægrotant, vel itato tempore, vt vere, æstate, vel hyeme: aliquando vero prorsus liberi sunt. Rursus qui actu ægrotant, vel in ipsa accessione sunt, vel dispositi sunt, vt leui de causa accedat. Quomodo in accessione curentur, iam dictum est, & quid agendum post accessiorem, & quomodo vicia & victus ratio sit instituenda; adhibita tamen

semper cautione ad humores abundantes. Vbi enim sanguis abundet, cibis sit concoctis facilis, nec multus, neque sanguinis multum gignens, & stypticis & assicantibus condiatur, succo granatorum, arantiorum, citrei omphacio. Videntur lac, castum, ona fixa, inglandes, castaneas, cæpas, raphanum, sinapi. Si pituita, regatur eo modo, quod dictum est Scholio præcedente. Si bilis, vitet æger cibos calidiores, vehementes labores, æstum, solis, balneum, vinum, venerem, fumum, ignem, bibat vinum dilutum, fugiat melancholicos, & tristes animi affectiones: & ita victum omnem instituemus, qui illi humori acurando, contrarius, tam in præcautione quam curatione. Causa morbi semper explorata, quæ tollenda est, vel venæ sectione, vel purgatione concoctione præcedente, vt iam Scholio præcedente satis ostensum est. Sed illud animaduersione dignum existimo, quod hic bilem synceram in capite comprehensam non temere reperies, sed vel pituita vel sanguini admixta in hoc affectu. Statim enim partem multam à natura distraheret sua, multa insequerentur incommoda. Sæpe tamen sanguis biliosus, id est, calidus & tenuis, caput obtinet; quibus de symptomata insequuntur his similia, quibus caput à solo sanguine læditur. Verum calor maior adest, & clarior rubedo; vigilant quoque, & animo notas bilis præferunt dominantis. At hic in Franciscano sanguis non ita tenuis, sed paulo crassior etiam cum pituita & bile mixtus, vnde minus erat sitis, & vigilæ non abundabant: hæc & similia in curatione notanda. Nam variatur curatio iuxta causas eiusdem, vt diximus. Quæ semper tollenda est. Si causa adsit primitiua, vt nimius motus; quiescat. Si præsens est, rerum motarum vel in gyrum intuitio, curetur, vt spicere. Si à crapula vel ebrietate, curetur, vt de ebrietate dictum est: prouocetur vomitus: abstinere à cibo & potu: dormiat donec crapula soluatur. Si sit ex solutione continuâ, curetur vt de dolore capitis ex continuâ solutione dictum est. Et vicaria eius causa semper tollatur, vt in commotione spirituum, eorum disgregatione, animo & corpore quiescendum in loco obscuro: & si derelicta sit mala intemperies, contrariis intus & extra admotis curetur. Et si humores quantitate peccant, & in motu sint, diuertantur, euacuentur, sectione venæ, vel aliis euacuationum generibus. Si qualitate alterentur, inrauentur, cum subtiliatio magis motum faciat. Hinc medici rectè purgant cum myrobalanis, qui stipticitatem post se relinquunt. Reliquam intentionem curandi spectant ad accidentia corrigenda, vt si tenebrositas sit derelicta, curatur clarificantibus. Et ita curatio vertiginis seu scotomatis per essentiam in cerebro ex mala intemperie sine materia curatur contrariis & reborantibus eo modo, quo cephalæa vel cephalalgia à nuda intemperie orta, sanatur. Si vero cum materia, vt à vaporibus in capite existentibus, vapores diuertendi clysteribus, frictionibus, lotionibus partium infernarum: soluentibus quoque intus & extra admotis, capitulis frictione, & peccinatione. Extra medicamentis, vt sacculis ex milio, sole torrefactis, vino, & aceto aspersis. Intus Theriaca, diamosco, diambra, magis minisque calfacientibus, iuxta vaporum naturam. Tertio cerebrum roborabimus, & sensuum instrumenta, si debilia fuerint, nuce myristica, & similibus. Quarto corrigemus accidentia, vt sonitum, tinnitum, impositione olei amygdali, nigellæ in auribus. Quinto sex res non naturales

rales debite præscribemus: vt abstineant à vaporosis caput grauantibus, phaeolis, fabis, leguminibus, piscibus viscosis, cancriis, cochleis, conchylium generibus, canibus, fructibus recentibus, anellans, musco, ac similibus. Si vero sit vertigo à materia, ea ipsa euacuanda est, diuertenda; & mala intemperies simul alteranda, & quæ est in capite, resolueda, & propriis euacuationibus educenda, & caput roborandum. Atque horum curatio satis constat, quæ de doloribus capitis diximus, pendente ex sanguine, bile vtraque, vel pituita.

OBSERVATIO XLVII.

De vertigine ex bile.

Vir quidam supra xxx. annos natus, vertiginem incurabat, ex bile fuligines ad cerebrum mittente: quod quidem virum facile intelligere potui ex notis quibusdam non admodum obcuris. Habebat enim præter naturale temperamentum biliosum, quale describitur à Gal. 8. & 10. methodi corpus gracile, hirtum, & ad motionem impigrit: circa frontem acrem calorem sentiebamus, & nares aridæ erant, spiritusque oris feruidus: minime somno deditus, incendia, fulmina, contentiones fomniabat, moribus quidem asperis, ac præsentis animo ac intrepido. Cum itaque hic bilem abundare sentirem, cum alius astrius esset, vt clyster elueretur, mandavi. Verum cum eo vti nollet, dedi pilulas ex aloë lota, quibus bilis flaua facile purgatur, teste Gal. 14. methodi. Syrupum etiam hunc propinaui: *℞. syrapi viol. acetos. simplicis, nenupharis ana 3 j. aquæ cichorii, betonicæ, end. ana 3 ii. misc. fiat syrupus pro duobus dosibus. Deinde purgavi hoc modo: ℞. syr. ex infus. ros. pallid. cū rhab. 3 i. b. pulpe thamarind. extrahæ cū aqua viol. 3 ii. electuarii de succo ros. 3 ii. feri laetis 3 iii. misc. fiat haustus. Et quia in ætate eram, capiti oxyrrhodium infundebam; postea in fine admixto oleo viol. chamæmelino & anethino. Pedes ad retractionem iussi lauari decocto salicis, maluæ, pampinorum: natus attrahere lac fœmineum. Cibus vero oscebam minime calidos, & qui non facile in vaporem soluerentur, nempe lactucam, intybum, acetosam, cucurbitas, saxatiles pisces, ouum sordile cum omphacio. Dulcia vitabat, & quæ facile bilem fecerant, nulla modo concedebam, nisi ex granatis expressum. In fine vero album concedebam, quod bilis acrimoniam frangeret, vt 7. methodi commendatur, cum & bilem per vrinas ducat. Motiones animi, tum corporis inhibebam, sed cum conualesceret, leues lentasque inambulationes ante cibum, tum à cibo admittebam: ex iis caput leuari dicebat, atque prædilectam dictis, rectè deinde habuit.*

SCHOLIA.

Si cerebrum vertiginem incurrat per essentiam ex bile, curatur vt iam diximus de dolore capitis ex bile; illa inquam materia biliosa, à qua vapores eleuati vel geniti cerebrum occupant, est contemperanda, coquenda, purganda, diuertenda, vt iam satis ostensum est. Interea si vertigo hæc biliosa fiat per consensum ipsius oris ventriculi à malis humoribus morsu, ita vt priuatim materia sit in ventre, tunc circa ventrem aderit morfus, quales bilis solet inferre, & oris amaritudo adest: quoniam lingua tunica perpetuo ventris tunicæ continua est. Et quia maxime ieiunis hoc symptoma

Petr. Forest. Tom. I.

euenit, quoniam tunc maxime ad ventrem, abstinentia imbecillior factum, & ad se vndique in magna copia alimentum reuellentem, iecur excrementa transmittere solet, teste Gal. 2. De facult. naturalibus. Et hic est multum vitatus vertiginis affectus. Si igitur in ventre materia biliosa sit, vomitiuis vtemur, indicatione à natura humoris accepta, & eo magis, si gracilis æger, & facile euomat, & sit æstas. Nam si bilis in ventriculo ebullit, necessaria est, nedum vtilis reiectio. Hippoc. ait: Si quis febrem non habens abstineat à cibo, & cordis morsum seu vertiginem patitur, & oris amaritudinem sentit, purgatione indigere per superiora significat. Tunc enim solo melicrato, vel acetoso simplici vomitum procurabimus. Capiti cum ventri prospiciemus oxyrrhodium frigidum, tempore æstatis, vntes & sedato malo etiam his, quæ leuiter meatus aperiant; & præcipue perfusione capitis ex calida aqua & cum ex ventre originem trahat, ipsi quoque firmitudinem adhibebimus. Quod sane tum cibis, tum medicamentis commode fiet, in ediam vitando, & prima mensa ea fumendo, quæ aluum deliciunt, vt spinachium, blitum, malum, pruna vel viridia vel cocta. Postremo aliquid, quod ventrem roborat: qualia sunt austera poma, & cydonia, granata, & mespila: etiam ab epulatione diacydonitem sine speciebus sumere poterimus. Et ideo ne in ventriculum humoris plurimum confluat, tempestiuus cibum exhibere oportet: malum hoc mirifice exasperat inedia. Cōducunt acida atque acetosa, succus granatorum, limonum, arantiarum, citrangelorum, ribes, vuz acerba. Auicenna inquit: Quem corpus cerebri vis confortare & prohibere humores cholericos, ne à stomacho ad caput ascendant, & ab eis quæ sequuntur ipsum; oportet tu ipsum cibus fructibus acetosis, & granatis acetosis, & pomis, & pyris, & agrestis, & propè post cibum: crebro etiam vti possunt confer. ros. florum cichoreæ, nenupharis, cerasis conditis, diarrhodo abbatibus. Leuiter purgandi cassia, magna, rhab. thamarindis, myrobalanis. Si quod aliud membrum noxam afflat, hepatis, lien, vterus, aut vermium copia, primogeniū vitium primitus tollatur, deinde capiti succurrendum. At si vertigo febricitantes inuadat ob crises, si alia mē- vt sæpe contingit; post signa perfectæ coctionis, bra vapores salutem denuntiat viribus constantibus. Si ante ad caput signa coctionis & cruditates adsint, virtute deie- emittant. Persigo in crisi si euacuat, quid agendum, 5.

perit: & hoc si per vomitum inueter natura, digiti immisione in os, vel penna linita in oleo, si per se negotium absolueri num posset: alioqui finienda si bene proster officium, neque irritanda. Si per fluxum sanguinis narium, setis porcinis vel narium compressionibus natura adiuuanda, si auarius fluxerit; ita & de menstrua purgatione, aut hæmorrhoidibus fluentibus. Si per capitis sudorem, vel totius, caput pannis tegatur calidis, & corpus calide foueatur, iuxta Hippocratem: quocunque natura, eo ducere oportet. Sed quam diu nihil horum cœperit apparere, nihil fiat omnino circa caput: nam si repercussiva, vt in aliis vertiginosis proximares, crisi prohiberes, & sic mortem (vt in docti Empirici faciunt, quorum exempla habes quædam in libris Obs. nostrarū De febribus) induceres. Quod si etiam circa caput ponas calætorium aliquod, sudorem faceres; cum fortè natura vomitum vel alui deiectionem inducere intender. Si etiam resolutentia apponas, tunc plurimam materiam atrahe

R r iij

trahes ad caput, phrenitidem inducendo, & quod periculosus est, viam crifeos impedires. Recte dixit Hippocr. lib. 1. aphor. 20. Quæ enim iudicantur, & iudicata sunt in te, neque novare aliquid, siue medicamentis, siue aliter irritando, sed sinere.

OBSERVATIO XLVIII.

De vertigine ex humore frigido viscido & flatulento.

R Oelandus, sacerdos Delphius apud Dianam Ursulam facellanus, vertigine laborans, vix senex, & tempore potissimum hyemali, homo crassus, obesus, pituitosus, more Epicureorum in otio vivens, desidiosus, somnolentus, cum pituita & cruditate diu laborasset, victu etiam pituitoso longo tempore utens, & crassa ceruicia, quæ facile vapores ad caput emittit, & ab eiusmodi crudis humoribus vapor plurimus attolluntur, vertiginem per essentiam in cerebro existentem incurrebat; quam notæ subsequentes indicabant, nempe excrementa pituitosa, per os & nares, grauitas capitis, sopor, facies inflata, decolor, caput minime calidum, sensus hebetes, & exigui arteriarum circa caput pulsus. Quamobrem cum à paroxysmo lenatus esset, ut clyster acutus iniiceretur mandauimus; & decoctum sequens sumeret, præcepimus: *℞. maiorana, hyssopi, saluæ, foliorum lauri, betonicae ana m. j. centaurei minoris, foliorum rutæ ana m. ℥. florum anethi, stachados utriusque florum sambuci ana p. j. rad. inulae, pæoniae ana ℥. ℥. sem. anisi, silius montani, carui ana ℥. ii. vna. passul. ab arillis repurgatarum ℥. j. liquiritia rase ℥. ℥. fiat decoct. in aqua comitum pro ℔. j. colatur. adde oxymellis simpl. squillitici, & stachade ana ℥. j. misce: fiat apozema pro 4. dosibus matutinis, deinde eum purgauimus cataplasma infrascriptis: *℞. pilularum cochiarum, aggregatarum ana ℥. i. ℥. castorei ℥. v. fiant pilula vii. cum syrup. & stachade.* Rursus reiterato decocto, & pilulis cochii cum castoreo assumptis ad errhina, gargarismos deuenuimus, cum alia, quæ proprie caput expurgarent, etiam adhibitis tam intra quam extra roborantibus caput, cum melius habere videretur, quanquam prius ex vertigine bis in terram collapsus esset, & nunc vnicum restitutus, præcautionem tamen bis in anno adhibenda esse consului, ne in epilepsiam aut apoplexiam incideret, ut senibus, potissimum vertiginosis, contingere solet. Verum postea, neglecta præcautione, vix licet annosus, ventre prominente & crasso, ut vix incedere posset, nullam victus rationem obseruans quotidianæ ingluuici, crapulæ, ac ebrietati indulgens, in apoplexiam lethalem incidit, ut eidem prædixeramus: qua cum neque nostra neque Cornelii Ericii confratris nostris industria liberari posset, tandem cum stertore non amplius loquens, per tres dies ita misere vitam trahens, exspirauit.*

S C H O L I A.

S Enes vertiginosi, ut dictum est prius, facile ex vertigine apoplexiam incurrunt: nam vertigines, ut ex Galeno antea retulimus, cum apoplexiæ comites sunt, & ambo affectus sunt, cum caput pituita repletur. Eodem modo, Braslerius ille sacerdos apud dianam Agatham insignis ceruicis pota, senex vino madidus, perpetuo vertigine corripiebatur, cum aluum deponeret, & cum famulus ab eo diuertisset, & neglectum haberetur; interea dum surgeret, subito rursus ex vertigine in terram col-

lapsus extinctus est. Quem alias dysenteria laborantem curauimus: etiam à crure æstiuo affecto, ut de eodem auferendo inter chirurgos cum ferra disceptaretur. Hic & alias à scorbuto per me sanatus fuit. Cæterum quomodo hi carentur, qui ex crudorum multitudine aut viscidorum humorum vertiginem incurrant, iam satis dictum est, atque horum curatio magnam similitudinem habet cum stas dolore capitis ex pituitoso humore, & quia facile in apoplexiam incidunt, clysteribus acutis statim utendum, vel acribus balanis, mox humorem purgari parabimus, incidemus, extenuabimus, & purgabimus, per vomitum, si facile vomat, vel pituita in stomacho hæreat: si vero difficulter vomat, per inferna purgabimus, & maiori vi opus erit, & iterata purgatione, & humoris procurata concoctione, ut iam satis dictum est, si per essentiam in cerebro sit à pituita. Interca, ut ad caput magis sursum deducatur, necesse est ea adiungere & tenuia partium medicamenta & calida, ut est stachas, maracum, betonica, polium, nux muscata: potare autem nocte media, ut in somno euaporatione facta vis medicamenti ad caput ducatur. Interim aliquot diebus intermissis purgauimus primum simplicibus, diluculo exhibitis, mox ex hieris magnis, & pilulis fortibus, ut de cephalæa & hemicrania diximus: deinde electuaria caput roborantia dabimus: mus: deinde electuaria caput roborantia dabimus. Vbi satis vacuatum coniecerimus, ad naritua & apoplegmatis descendimus: deinde ad lociones, odoramentis, siccantia medicamenta: nempe Theriacam, & alia, ut dictum est, victu etiam æstiuo tenuante præscripto. Si per consensum ventriculi ex pituita, eadem illa medicamenta exhibebimus, quæ magis ventriculo conueniunt. Et si materia cruda in stomacho fluctuet, & æger inclinetur ad vomitum, ex anethi & raphani decocto, oxymelitis adiecto vomitus procurari poterit, si quæ tepide à cibo assumptis. Et si non sufficiat, pituitosus ille crudus humor incidendus, & cum picra Galeni purgandus, aut pilulis stomachicis, & stomachus postea inungendus oleo nardino, masticchino, abinthii, vel menthaceo: vel seutum stomachicum apponendum. Deinde & capitis ratio habenda, & ipsum roborandum. Marcellus magno experimento tempora perlinit succo betæ nigræ, & abrotani decoctum in vino tepidum, vel cum oxymelle exhibet.

OBSERVATIO XLIX.

De vertigine per consensum ventriculi, quæ postea in cerebro suis confirmata.

G Villielmus Berendrechtius, triginta tres annos natus, Secretarius regius apud Haghanos anno 1558. cum diu stomachi imbecillitati & nauſea laborasset, vertiginem incurrebat, quam præcipue patiebatur, si in foro ambularet, ac alios obambulantes cerneret, illico discedere cogeatur, aliquot facile in terram cecidisset. Aderat eidem in curatione Henricus Vergerius, medicus, certe in artis operibus exercitatus. Post syrupos capiti ac ventriculo conuenientes, pilulas ex hiera picra cum agarico exhibuit, cum pituita mixta esset cum bile. Stomachum inuinxit cum vnguento stomachico. Verum cum inciperet postea malum confirmari in cerebro, metus etiam erat de Epilepsia futura. Quamobrem & me consuluerunt, ac ut eius generaturam quoque inspicerem, themate coacti erant, cum Saturnus hæreret in cardine occiduo retrogradus, & Mars sub terra in quarto, cum vixit, tales plerumque epilepsia vel apoplexia

plexia interea iuxta siderum decreta. Iupiter & Luna octauam domum occupant, stomachum ac caput debile indicabant, ideo maxima præuisione opus erat. Quanquam hæc non ita sint ponderanda, ut signa medica, metum tamen incutiebant. Verum cum hic post vertiginem dolorem capitis incurrebat, cerebro inde concalſaſto spiritum & sanguinem ob dolorem ad se trahente, non erat adeo malum signum, ut antea de signis prognosticis retulimus. Quare post purgationes, hic puluis sequens præscriptus est: *℞. rad. & sem. pæoniae ana ℥. ii. dictamni vulgaris, sem. & rad. eiusdem ana ℥. j. sem. atriplicis ℥. iv. cinnamomi electi, galangæ ana ℥. j. ℥. margaritarum tenuissime puluerisatarum ℥. j. aristolochie rotundæ ℥. ii. sacch. albisimi duplo ponderis, fiat puluis. Deinde & hæc confectio præscripta est: *℞. pyrethri, cisti, stachad. ana ℥. ℥. agarici optimi ℥. ii. ℥. carui, semiculi, anethi, scorodaginis, aristolochie rotundæ ana ℥. iv. mellis diſpumati ℥. iv. cum speciebus præscriptis fiat confectio. Postea & hæc addebantur: *℞. specierum diacori, diamosci dulc. ana ℥. ii. syr. & stachad. ℥. iv. misce.* quibus melius habere cepit, sed postea incidit in tertianam nocturnam, à qua per nos & Vergerium liberatus est, cuius historiam posuimus lib. Obser. 14. De febribus. Consulimus tamen, cum à febre curatus esset, ut in vere & autumno purgaretur: quæ purgationes ita profuerunt, ut à vertigine in totum liberatus fuerit, ea non amplius redeunte. Et nunc optime valet anno 1589. cum hæc denuo recolligere.**

S C H O L I A.

Vertigo, ut iam antea diximus, si veniat per consensum ventriculi, id potissimum ex pituita fit, vel ex bile sola, vel iisdem humoribus simul mixtis. Id etiam contingit ob natrii caloris defectum, vel partis illius imbecillitatem, quæ ex cibo & potu vaporosum & flatulentum spiritum parit. Nonnunquam humor prauus vel ibidem genitus, vel aliunde accitus, vel ex cibo corrupto, vel ore ventriculi morſo vel vellicato. Rondeletius maluit dicere, id fieri per vapores ex ipso ventriculo deductos, per nervorum ambitum, qui ad ipsius os perueniunt, aut alio modo, ut de dolore capitis ostensum est. Morſus enim aut vellicatio stomachi, syncopen, erosionem, nauſeam, singultum excitare concedit: vertiginem vero, qui modo posset, non videt, nisi fumi sursum ferantur. Cur enim potius conuulsionem, sicut à potu helleboto, non adduceret? Feruntur autem sursum fumi, quoniam quæ in ventriculo consistunt, agitantur aut corrumuntur, sicuti ostendit vectio aut nauigatio, vel quam medicamentum purgans efficit, exagitatio. Ita Nannius frater meus, iuuenis doctissimus, cum Louanii studeret, bilisque sæpius ad stomachum conflueret, sicurri potissimum vel heretur, vertiginem incurrebat leuem, aliquando & gravioram, ut caderet; & subinde ex eadem causa syncope afficiebatur: adeo ut longo tempore à curtus vectioe abstinere coactus fuerit, ob metum ne in vertiginem incideret: verum si ambularet, aut etiam magnam iter conficeret, nullo modo hoc malo afficiebatur. Ad confirmato ventriculo, & bile repressa cum syrupo de ribes ac succo granatorum, & bile per rhabar. & alem repurgata hic bene habuit. Quomodo modum & aliter qui ex fame vertiginem patiebatur, pane albisimo recincto, cum Saturnus hæreret in cardine occiduo retrogradus, & Mars sub terra in quarto, cum vixit, tales plerumque epilepsia vel apoplexia

buit, cerebro etiam simul repurgato, cum malum confirmaretur; ac roborato recte conuuluit. Ab imis quoque hypochondriis si oriatur, Archigeno teste, vel vulua vitiis, horum membrorum ratio habenda est, tum cerebri, ut reliqua membra lege consortii affecta, ut iam satis demonstratum est.

OBSERVATIO L.

De Ephialte seu incubo.

Vir quidam supra quadraginta annos natus, interdiu bene habebat, mente & sensibus integris: si quando autem quieti se dedisset, & dormiret, nocturno ludibrio afficiebatur. Græci hoc malum ab Ephialte eius nominis homine appellabatur, ut Iason Ziricæus annotauit. Idem & Paulus lib. 3. cap. 18. sentiebat. Verum hic affectus ephialtis ab omnibus Græcis ferè nuncupatur *ἀπὸ τοῦ ἐπιλάττειν*, quod inuadere & premere significat: nam hoc malo correpti ab aliquo se inuadi & premi putant, ut huic nostro ægro euenit, qui consilium à me petebat. Putabat enim se in somno magna mole incumbente suffocari, ut vix loqui ac respirare posset, sensibus stupeſcentibus, non tamen ademptis: cum se moueret, maxime accedebat anxietudo. Aliter tamen vir ille, de quo meminit doctissimus Rembertus Dodonæus in suis Obseruationibus, nocturna insania oppressus fuit, cumque quieti se dedisset ac dormiret, mox insaniebat, clamitabat, brachia manusque huc illuc abiiciebat, surrexit, quandoque saltasset, & per domum cucurisset, si assidentes permisissent, qui in lecto cum continerent. Vigil factus iterum sanæ mentis. Purgatus hic idoneis medicamentis fuit, sanguisque detractus: verum non prius hæc profuerunt, quam canterio in ceruice posito, vlcus esset factum, quo aliquandiu aperto, profluente inde humore, melius se habuit, & sanitati restitutus. Sed hæc nocturna insania (ut idem Rembertus testatur) cum lycanthropia quam cum incubo maiorem similitudinem habebat. At æger noster tristi incubitu irruentis phantasmatis (vide & Latinus Incubus vel Incubo dicitur) pulsabatur, quemadmodum sacrificus ille apud Iasonem Ziricæum: cuius historiam huic nostro ægro narrabam, qui etiam existimabat se opprimi à saga aut vetula muliere venefica. Nuperrime, inquit Iason, sacrificus quidam me conuenit: Domine, inquit, nisi succurras misero & afflicto, actum est & prorsus perii, rabes me habet. Viden' quam sim emaciatus, quam exsanguis, vix tenui pelle contegor: succulentus esse soleo, speciosulus, & bene habitus, nunc solum speculum videor, hominis inanis imago. Quid, inquam, te cruciat, & quam afflictus cui causam opinaris? Dicam, ait, intrepide, & valde admiraberis. Sub quamlibet ferme noctem ad me com meat muliercula mihi non ignota, & pectori meo illabitur, illapſa vehementer comprimit, atque coarctat anima mea vias, ut ægre respirare queam. Quin clamitare cupienti vocis iter præcludit, ut quantum præ dolore nitior attollere, minime queam. Nec manus ad propulsandam iniuriam, nec pedes ad capeſſendam fugam expedire valeo. Vinculum me, & affixum tenet. Hæc, inquam, subridens, nihil admirandum prædicans (ex narratione incubonem intelligebam) merum est phantasma, merum ludibrium. Nec plura moratus, Phantasma, inquit, ludibrium, inquit, profecto non est ita me Deus amat, quæ hisce oculis conspicuus sum, & quæ hisce manibus exerceo, narro. Equidem vigilans, mentisque compos, eam video coram, & inuadentem accipio, conorque oblatari, sed præ languore, metu, angustia, & impacta vi, nihil efficio. Hæc de re borſum

vel mediam, si timeamus apoplexiam vel epilepsiam: nisi forte suppressi menses, tunc saphenam secabimus. Valent & cucurbitæ & cauteria ad reuulsionem in adultis, uti venæ sectio. Si succus aliquis prædominetur, ut pituita parata pilulis stomachicis euacuanda: si bilis nigra, cum epithymo & sena. Pauca remedia auctores posuere, cum hic conducant medicamenta in epilepsia descripta. Et sic viribus constantibus, ascendimus ad pilulas cochias, hieram Ruffi, diacolocynthidem, vetatrum nigrum, prout humores prædominentur. Si vires debiles, hiera cum agarico, loco cochiarum contenti, & pilulis assaieret cum agar. loco hieræ Ruffi, & sena loco veratri. Quo ad proprias capitis purgantia, opus erit ut purgantibus, non in quouis incubo, sed in eo, in quo vapor generatur in capite: & fortioribus utendum. Ratione pituitæ egregie confert decoctum guaiaci cum decocto prœoniz.

OBSERVATIO LI.

De incubo cum pavore.

MEmini me, cum puer essem, in somno territum, ab aliquo oppressum, & experrectum, vocemque admodum incertam & exilem edidisse ac indiscretam, & parentes ad lectum meum accessisse, neque tunc me loqui potuisse: Videbatur pectus meum à cane nigro oppressum, ut anhelitum trahere non potuerim, & sic mole ab immenso pondere suffocari pertimescebam. Verum cum parentes accurrissent, paulo post hæc ipsa euauerunt; neque amplius unquam hoc vitium deinde in vita passus sum.

SCHOLIA.

PRecul dubio illud symptoma nihil aliud fuit, quam incubus, cui pueri maxime obnoxii sunt, utpote voraces, cum & infantes ipsi cruditate, & ventris animalibus affecti, nocturnos pavores & Faunorum ludibria sustinent, & lactentes quoque sæpe apprehendit, & suffocat. Vnde (Guainerio teste) incredulitas orta, vetulas incantatrices in seles, aut equas mutatas, hæc vitia inferre, quod etiam vulgari sermone ephialtem de nocturnis vocant, & ita dum puer essem, à cane nigro me opprimi existimabam. Theodorus Byzantinus in ea est sententia, qui existimet simulachra hæc, & has nocturnas apparitiones, sapientibus, fortibusque viris, nunquam apparuisse, sed pueris, mulierculis, vecordibus, mollibus, atque ægrotis, qui propter imbecillitatem animi & corporis assidua formidine, vanisque insomniis quatuntur. Sunt nonnulli infantes, qui nocturnis metibus inter nutrices, noctu pauidi expergefacti, exiliunt. Hinc infantibus somnos inter, ex Hippoc. & Galeno pavores fiunt, ut aphorif. 24. lib. 3. & apud Auic. can. 1. fen. 3. doct. 1. c. 3. ab ingluvie lactis, vel alimonia illegitima, non concocta. Pavores inquit Gal. in comment. eiusdem aphor. per somnum infantibus adsunt, iis præsertim, qui sunt natura edaciores, quando loca ad ventriculum pertinentia sensu quidem vigeant, sed imbecillia existant, cibis vero corruptantur. Nos si quidem observauimus, non in tantillis solum sed in ætate quoque perfectis terribiles fieri per somnos imaginationes, quando multi & vitiosi humores grauant, ac mordent ventriculum; præsertim ipsius os. Quibusdam ex frigore externo accidit, quum relecto capite dormiunt. Alii ex imminetibus lunæ radiis. Non paucis ex diu-

Pueri & infantes maxime incubo obnoxii.

Ephialtes quibus præcipue accedat.

Pavores infantibus obsurgentes.

turnis affectibus. Si verò infantes incubo vel pavore afficiantur, præstat ut non statim infractio cibis obdormiant, sed hinc inde gestentur, donec alimentum descendat; mel quoque propinandum & lingendum, quia extergit. At in pueris crapulosis & paulo grandioribus quidem medicamentis curatur, & iis, quibus epilepsia curatur. In adultis victus ratio attenuatoria & boni succi institienda, ut dictum est prius, vitando legumina, fructus oleosos radicesque inflantes. Sobria vita imperanda, & cœna frugalis. Iaceant loco lucido, atque mediocriter calido, adhibeant requie animi & corporis abstinencia in tertium diem ex sententia Cælij Aureliani. lib. 1. cap. 3. & simili victus ratione, ut de vertiginosis, dictum est, & de epilepticis dicendum: cum incubus, epilepsia sit nocturna. Multos enim Romæ olim, quod scriptum reliquit Syllimachus, vno anno confecit. Cumque sit parua epilepsia, & imperfecta, contingens tempore somni inprimis incubo oppressi excitandi sunt, deinde annitendum, ne affectio redeat. Hinc gradus ex mente Gordoni recte consulebat, ut is qui huic malo sit obnoxius, perpetuo penes se habeat fidem & socium & familiarem, dum dormiat, qui eundem lamentantem & vociferantem, excitet à somno. Contigit aliquando in lecto dormienti, ut matulam arripuerim in genibus procumbens, ut meierem, sed vertiginosus corruens, matula ex manibus excidens lotio effuso, uxorem meam excitauerit, eaque expergefacta, me alloquebatur, & cum syncope, quasi oppressus non responderem, subito me arripuit, & ita à vertigine, & casu inopinato, liberatus, ad me rediit. Et ideo non est bonum hominem esse solum, ut sacra Scriptura recte nos admonet. Sic ecclesiaste dicente cap. 4. Melius est duos esse simul, quam unum, habens enim emolumentum & securitatis suæ: si unus ceciderit, ab altero suscitetur. Et illi: quia cum ceciderit, non habet subleuantem se. Et si dormierint duo, fouebuntur mutuo: unus quod modo calescit? Et si quispiam prævaluerit contra unum, duo resistunt ei: funiculus triplex difficile rumpitur. Ab eo tempore per aliquot noctes lotium reddere non audebam, nisi vxore prius excitata, metuens reditum vertiginis. Verum cum caput repurgassem, beneficio Dei factum est, ut vellem in hoc tempus agens annum sexagesimum septimum, nunquā eo malo postea obnoxius fuero, aut in vertiginem inciderim. Bonum igitur est tam vertiginosis, quam incubo obnoxii, ut aliquis illis adsit, qui eos à paroxysmo excitet, frictionesque adhibeat maxime pedum & manuum ad diuersum, aqua rosacea in faciem aspersa, vel melius vino, ex consilio Gradi, cum causa sit frigida, & anima exhilaratur, cum aqua ad interiora repertiatur. Alij enemata discutientia statim, & euacuantia iniiciunt, ut Rondelarius suadet. Excitatis vero, ne redeat malum, vena secanda est, si ad plenitudinem, ut dictum est. Si non admittunt catartica, vel inedia, vel frictionibus, sudoribus inaniendi. Si ab alijs humoribus, ut pituitosis, vapor eleuetur, vel in capite coaceruetur, vel ab atra bilis, vel melancholia, isti humores præparandi sunt, & educendi, ut iam sæpius dictum est. Deinde caput proprie expurgandum, mox roborandum, deinde ad topica quoque veniendum. ut de vertigine & cephalalgia scripsimus, & de epileptici-

OBSERVATIO LII.

De pavore & symptoma quodam mirabili, partim imitante incubum, partim epilepsiam cum certo paroxysmo redeunte.

Puella annos novem nata, matris Delphensis filia, illius quæ habitabat in ædibus, quibus duplex crux inter signum erat, anno 1562. mense Maio, cum bene valeret, sub noctem dormituram hora nona febris instar, eadem hora uti paroxysmus aliquis inuadebat, cum totius ventris & thoracis contractione. Manibus quid fortiter arripiebat, ut melius per ventrem & thoracem spirare posset, oculis manentibus apertis & obnixè rem aliquam intuentibus: non respondebat ad interrogata, quamvis mente constare videbatur, vigilabat, multum thoracis angustia ac difficili spiratione. Spiritus densus, cor & præcordia occupabat, & mole oppressa (ut in incubo fieri solet) loqui non poterat. Spiritus enim quasi venenosus sursum delatus ex ventre ad præcordia, mox ad thoracem & superiora conuersus puellam laborare cōficebat, & manibus fortiter nostras manus vel matris vel aliorum apprehendens, ut ita commodius anhelitum duceret. In tali autem paroxysmo persistebat ab hora nona usque in horam noctis undecimam. Postea vero tertio quoque die eodem modo ac simili paroxysmo affligebatur. Ad hanc accitus, cum neque frictionibus atque aliis rebus à paroxysmo excitari posset, nisi post duas horas, paroxysmo iam peractio: tunc glans ex pulvere hieræ pieræ, sale gemma, tum melle concinnata, ut iniiceretur madui, ad materiæ & vaporum diuersionem, quæque spectauimus, bene elaborata. Inter ea à paroxysmo leuata, valde debilis existebat, atque tunc parum vini odoriferi cum rasura vnicorni verit exhibuimus, ita ut deinde per totam noctem frequenter melius dormierit. Mater vero filiam vermicibus laborare existimabat, & ideo semen zedoariæ deglutendum dederat: nullos tamen vermes deiecit. A nostro discessu cum melius haberet, mane cum redirem, pulsus ad æqualitatem venerat, qui in paroxysmo prius fuerat admodum frequens, parvus, ac debilis: lotium cum per totam noctem non minxisset, non vidi. Interea ne malum consueta hora rediret, concessi, ut puella liberius biberet ceruissā, in qua puppa suspensa erat, quæ puluerem seminis prœoniz inclusum continebat, & exprimebatur: dū ceruissam potaret, vnde & paroxysmus nocte subsequente lenior fuit, cum puluerem in substantia sumere nollet 3 j. puppa inclusimus quæ in 3 j. ceruissæ pendebat exprimenda. Cumque puella hanc ceruissam continuo ebiberet, ab hoc malo liberata est.

SCHOLIA.

Quamvis sub horam nonam noctis hoc malum inuadebat, nullo modo febris erat, & videbatur medium quid esse inter ephialtem & epilepsiam ex terrore obortum, ut puella ipsa postea referre potuit. Profuit autem egregie prœoniz semē, cuius vim in morbis, in quibus aliquando causa occulta latet, experti sumus, & quod nocturnis ludibriis later, experti sumus, ut etiam eo tempore mihi in mentem venit, quid Dioscorides de eo referat, nempe prœoniz, nocturnis suppressionibus, & vultu stragulationibus, &

Petr. Forest. Tom. 1.

vetri doloribus in aqua mulsa aut vino quindecim pota opulari. Plinius quoque testatur prœoniam mederi Faunorum in quiete ludibriis. Estur etiam contra malum mentis, & suppressiones nocturnas. Hinc Alexander Veronensis, medicus doctissimus, scribit prœoniz semina nigra, quina aut dena, trita, & ex aqua pota, ephialticos, & epilepticos curare. Valent autem ad Faunorum ludibria & pavores, quibus pueri detinentur: & si expergefactis, cancellatim digiti nexu quodam copuletur. Pavorem quoque omnem in somnis pellere dicitur anisum puluinis, culcitrisque inspersum, ut suo defluxu sumi. A collo pyritæ gestantes, lemures, ac larvas non timent. Est & literis proditum, quod ii, qui lupina pelle conteguntur, suauiter & sine vilo formidinis incurfu edormiunt. Cæterum, quibus hæc non subueniunt, neque expectatam opem adferunt, apud Atlantæ os ocyus profugiant, ibi somnia non videriarrant. Si autem lunares radii, pavorem vel ephialtem cōcitant, summum præsidium in fuga & auersione situm est, & sic occludere fenestras, & rimas obstruere, ne cubantem attingant. Si ab externo algore tunc in calido loco decumbant, & caput pileo communiunt, oleoque rutaceo, laurino, colino perungant. Verum cum Epilepticis, & hoc malum facile in Epilepsiam transeat, nunc ad Epilepticos transeamus.

OBSERVATIO LIII.

De Epilepsia.

Alcearius quidam Delphius, annos quinquaginta natus, epilepticus, cum anno 1558. quarto mensis Iunii die, hoc symptoma repente cruciaretur, oculos extra prominentes & immobiles habebat, dentesque clauiculatos: & cum subito cōcidisset, ad eum accitus fui. Vociferabatur, stertebat, & spuma ad os ferebatur, & concussio totius corporis valida aderat. Quamobrem, ne ex concussione linguam sibi amputaret, huic inter dentes ligneum cuneum intro mittebam ad anhelitum faciliandum, & spumam, & humiditates extramittendas ad os. Fortesque deinde frictiones membro- rum extremorum & ligationes dolorosas adhibeo, ut ita ægrum misere afflictum, à paroxysmo excitarem; rutam quoque intra manus meas contritam naribus ægri applicabam, & succum, quantum potui in naibus fundebam, nareque constringe- bam digitisque contorquebam: quibus remediis mox à paroxysmo liberatus fuit. Verum, ne postea rediret, cum hic valde pituita abundaret, & etiam ex parte succo melancholico, post exhibitam hieram pieræ hoc decocto utebatur: ℞. heronica, hyssopi, melissæ ana m. j. saluæ, maioranæ, foliorum lauri ana m. ss. vel loco foliorum lauri 3 j. baccarum lauri, rad. bugl. borag. prœoniz, polyp. querc. ana 3 ss. thymi, epithymi ana 3 j. fiat decoctio in aqua comm. q. s. colaturæ, adde scilla 3 j. cranii humani 3 j. ss. (hoc modo & præceptor meus Benedictus Fauentinus utebatur) nucis muscatæ 3 j. iterum ebulliant unica ebullitione, & denno colentur, huius decocti accipiebat omni mane 3 iij. oxymel- lus squillitici 3 j. ss. misce. Deinde & hoc decoctum descriptum est: heronica, saluæ, maioranæ, hyssopi, ana m. j. storum stachados, anibos, ana p. j. sem. prœoniz, fenic. ana 3 iij. rad. prœoniz 3 ss. foliorum sen. 3 j. agari- ci seminis albi lenis 3 ii. epith. 3 j. ss. polypodii querc. 3 ss. sem. caribami contusi 3 iij. v. passul. ab arillis re- purgatarum 3 j. liq. rasæ 3 ss. coquantur in aqua comm. pro 3 ix. fortiss. express. adde syr. de stach. oxym. squil. syr. de betonica

Francisc. de
Petrarcha
Epilepsia
Biliofus hu-
mor non effi-
ciat Epilep-
siam per
essentiam.
Causa effi-
ciens Epilep-
siae per
consensum.

discursus multos & cogitationes maximas. Aduritur enim sanguis ex illis cogitationibus, cuius signum est, quod plurimi sapientes in hunc morbum inciderunt, teste Arist. 3. probl. 3. ubi dixit Heraclem maxime perpeffum esse hunc morbum, quia cogitabundus & melancholicus, inde & Hercules dictus est ob aliam quoque causam, ut prius recensuimus: ita & Francisc. Petrarcha ob studia, sanguine iam adurente in melancholicum succum conuerso. At cur raro à que hanc ob causam existimo Virginistas & Metaphysicales ad Epilepsiam natos esse Astrologos scripsisse. Sic & Iulius Cæsar cogitabundus hoc malo quoque laborasse dicitur. A sanguine vero raro fit: quia raro exit venas, & si exierit, fit à vulnere. Si enim contingat, quod sanguis obstruat ventriculos cerebri, fiunt læuissima accidentia; quia ibi tum spiritus corrumpuntur, & animal penitus priuatur sensu & motu, & nisi sanguis illi exeat, moritur animal. Similiter humor biliosus est subtilior, quā quod occupet membra laxiora, ut Gal. 4. De puls. affeuerat: quia facile effluit ex laxo membro, ratione suā tenuitatis. Sed alium occupat locum, membranā scilicet, & tunc fiunt aliæ aggritudines. Causa vero efficientes Epilepsiam per consensum, duæ quoque sunt, vel vapor, vel qualitas ascendens ad cerebrum siue à stomacho, siue ab aliqua parte, vel ex materia corpulenta, opplente ventriculos, efficiente secundam speciem Epilepsiae, quā dicit Galenus assimilari suffocationi. Tertia autem species est, quum qualitas pura ascendit, ut de puero & adolescente apud Galenum, qui à crure sentiebat malam qualitatem per interualla ascendere, donec amitteret sensum & motum.

OBSERVATIO LV.

De epilepsia ex affeetu primogenio cerebri.

Harperus Ioannis, Delphius, etiam cum puero in templo & propriis adibus, & nunc adolefcens magis efficitur, adeo ut aliquando in ignem inciderit, ac totam manum & faciem misere combusserit. Hoc proculdubio primogenio affeetu cerebri labefactatur, cum eidem caput graui pondere prematur, perpetuoque doleat, & vertigine tentetur. Facies eidem obscuratur, oculi tenebescunt, olfactus hebetatur, auditus obtunditur, sermonis plectram titubat, cogitationes turbantur, mæstitia, paup, obliuiscencia, grauis sopor, vana & terribilia somnia illum inuadunt, & animus minime sui arbitrii est. Nec aliunde quid inferri sentit, & licet subinde procliuus sit ad iram, iam quoque stultus fit: ita ut pituita copiosa hunc morbum gignat, quod hisce indicibus non obscure colligitur: facies albet, & nunc quasi liuescit (ita ut ego existimem nonnihil succi melancholici adesse) oculi fluunt, nares mucro scatent, salia in ore multa, caput onerosum ac pondere premitur, victus plenior, & sine ratione comedit, ut stultus consuevit. Matri consilium petenti remedia & victus rationem proposui, ac illis uti noluit. Quare cum ex frequentioribus paroxysmis semper peius haberet, stultus factus est, & cum à multo tempore morbum confirmatum haberet, prognosticum fecimus illum moriturum. Tales enim ut nunc longa obseruatione experti sumus, si beneficio ætatis, nec temporū mutatione non conualefcunt, non sanantur. Alioqui longo tempore epilepsia correptis, duas aquas contra epilepsiam valentes proponere soleo, vnam ab Erasmo descriptam, alteram quæ est Langii, quam

etiam Erasmus habuit post eius mortem. Prima ita. ℞. florum lilii conuallii lb. j. florum pæoniae, lauræ dulcæ, heronice ana lb. j. florum tilie, verbasci odorati ana ℥ iij. rad. pæoniae, seminis eiusdem ana ℥ ii. rad. aristolochie longæ ℥ j. b. visci quercini ℥ xvj. visci caryoph. macis ana ℥ j. nucis muscatæ conditi ℥ j. in aqua suprascripta dissolui. Ex his fiant iuxta artem trochisci instar eorum, quos vocant manūs Christi. Pro ditionibus inaurati, & oleo stillatiui, vel anisi, vel macis, vel alio simili aspergi possunt. Secunda aqua, quæ Langii est, sic paratur: ℞. florum lilii conuallii m. viij. superfundatur mensura j. vini cretici aut moscatelli aut alterius generosi, mqs: eo per dies quinque sicut insus, mox in balneo maris destillentur in vase vitreo. Deinde accipe cinnam. electiss. ℥ j. nucis myristica ℥ iij. piperis longi ℥ ii. florum lauræ ℥ j. florum roris, stœchad. ana ℥ b. cubeb. ℥ ii. visci quercini, rad. pæoniae, ra. dipt. nostratis ana ℥ b. omnia crassiuscule contrita rursus in superiore vino per dies octo macerentur in loco aprico, & postea destillentur, sicut dictum fuit antea. Trochisc. ℞. se. pæoniae excori. ℥ b. mags. pæpar. ℥ b. macis ℥ j. folior. auri nu. xj. in puluerem redacti misceantur, & cum ℥ ix. sacc. albisimi in ℥ v. aquæ iam dictæ solui, & decocti ad perfectionem, sicut trochisci. Vtus harum aquarū est, ut in paroxysmo, deducto ore cochlear plenum infundatur: fauces & tempora atque nares ea confricentur. Deinde, ut quo tempore insultus timetur, siue dū post breuia interualla accessiones repetunt, vesperi & mane tantundem agrotō offeratur, vna cū duobus trochiscis. Si mandere infirmus nequeat, in aqua dissoluti exhibentur. Postremo, ut tempore præseruationis singulis septimanis cum Luna vel quadratura, vel plena, vel noua efficitur, cochlear vnum sumatur cum duobus trochiscis mane & vesperi. Deinde metu pene sublato, bis in mense, plenilunio & nouilunio temporibus, accessisse sufficit. Vide quart. part. disput. Erasmi contra Paracellum.

SCHOLIA.

Tres differentias seu species huius mali Galenus constituit, aut enim statim nascitur in ipso cerebro, & ipsi proprium ascribitur. Aut aduentitium est, & ab ore ventriculi & lege consortii sui peruenit. Tertium genus, quum ab externa aliqua corporis parte, cui noxium quid transferibile infunditur, originem trahit. Tale, inquit Galen. Primum videtur in puero, qui tertium decimum ætatis agebat. Quum equidem adolefcens etiam dum, cum optimis eius parentibus, curacionem inueniendam, audiui tum, & narrante puero, dispositionem ipsam à crure initium capere, mox illinc recta ascendere per femur, & imminentes illi lumbos ac per latera ad cernicem, donec ad cerebrum perueniret, quod cum primum tangere,

OBSERVATIO LVII.

De infante Epilepsiam patiente nuper nato, & subito moruo.

Ad puerperam aliquando accitus, quæ malè habebat; cuius infans quoque nuper natus, miseretorquebatur Epilepsia; cum continuo conuelleretur, cum spiratione admodum difficili, spuma ex ore continuo exeunte, eundem mox moriturum prædixi. Infantes enim, ut testis est Guainerius, qui in puerperio Epilepsiam incurunt, perpaucissimi euadunt: quia vel ex infecto sanguine concepti sunt, vel ex constellatione maligna, aut apij comestione, seu alterius, in vtero matris hanc dispositionem acquisuerunt. At pueruli seu infantes in quorum caputibus, maxillis & naribus crustulæ squammosæ vel vlcera innasuntur, cum quo à naribus multæ mucilagines egrediuntur, & aquositates ab ore, difficulter Epilepsiam incurunt. Hactenus Guainerius. Quæ quidem vltima verba ex lib. i. Hippoc. De sacro morbo accepit, ubi ita scriptum est. Si vero purgatio non contingat, sed in cerebro spissetur ac cogatur, sic necesse est factus pituitosus esse. Et quibuscumque quidem pueris existentibus vlcera in caput & in aures ac in reliquum corpus, & qui salinosi sunt, ac mucosi, hi ipsi progressu ætatis facillime degunt: hic enim abicit ac purgat pituita quam in vtero purgari oportebat, & qui sic purgati fuerint, comitiali siue sacro morbo fere non apprehenduntur. Qui vero mundi sunt, neque vlcerum vltum, neque mucus, neque salina vlla prodit, neque in vteris purgationem fecerunt, talibus periculum imminet, ut ab hoc morbo corripiantur.

SCHOLIA.

Non omnes infantes Epilepsiam patientes moriuntur, quum Epilepsia aliquando, mutata ætate, victus ratione, & superueniente quartana, & in grauidis edito fœtu, vel in aliis puellis mensium profluuio, sicuti in iunioribus masculis semine erumpente soluiatur. Et licet infantes nuper nati, adhuc matre in puerperio existente, sæpe moriantur ob causas iam dictas, in quibusdam tamen spes est ut sanentur. Sic enim distingues. Primum enim illa Epilepsia, quæ in infantia euenit, sola ætatis mutatione curatur, ut dixit Hipp. 2. aphor. & 6. Epidem. primo. Experientia hoc comperit, & ratione, si ab innata intemperie fiat, ut ait Galenus: ea enim intemperie permutata ratione permutationis ætatis sola. Cessante enim causa cessat affeetus. De his igitur vera est sententia Hippocratis; ne quis erret, sperans omnem comitalem sola mutatione ætatis persanandum. Hoc enim falsum esset: sicut illud quod subditur: Si vigesimum quintum annum accesserint, commoriantur; si sine distinctione capiatur, nam & ex prava victus ratione pueris euenire potest, qui non ætatis mutatione sanantur, sed meliore victu præscripto. Potest & ex aliis causis fieri tempore ortus, ut nunc diximus. Si adultioribus iam eueniat, aliam causam haberi est verisimile, & ideo difficilior curari posse, & medicū opera indigere. Quod si vigesimum quintum annum excefferint, signum est, quod non ab innata illa intemperie euenierunt; sed alia de causa ægre solubili, & dicit eos perdurare vsque ad necem, ut eos insanabiles existimet; sed causam non exponit, ita ut Galenus hæc sicco pede, ut dicitur, sf. iij per-

lianum. Intēroscitur autē lac, colore, substan-
tia & odore, vt & albiſſimum ſit, & nihil habeat
liuidum, aut ſordidum, aut craſſum, aut caſeo-
ſum contineat. Nam tale conuulſiones poſſi-
ſimum generare ſolet, & neruo obſtrui. Si igitur
lac fuerit tenue, paulo ipſum craſſius efficere
conuenit. Sin craſſum, extenuare quibuſdam,
quale eſt ſcniculum, aut anethum, aut aniſum,
aut eruca, aut ruta, aut porrum. Omnia autem
hæc, dum viridia ſunt, aſſumantur. Nam ſicca
cum magis ſint acria, plus vteri vaſa aperiunt,
& nimis ſanguinis menſtruum vacuationes in-
citantur, quo nihil eſt deterius. Idem monet nu-
tricibus vinum moderatum propinandum eſſe, &
boni ſucci efficaç. At ceruiſiam hic apud nos bi-
bant mediocrem aut dilutum vinum. Meracius
ſanguinem incendit, & lactentibus conuulſionem
adfert, magiſque nigrum quam album. Motum
laboremque ſemper ante cibum ſubire debent:
ita quidem ſi infans adhuc lactet, nutrice propi-
ciendum eſt, vt lac ipſius bonum euadat: ſi vero
reliquo tempore moueri velit, mediocriter id a-
gendum eſt, exercitandum, ludendumque: at-
que ſic cibum ſumendus. Neque vero lavare con-
tinue debet, ſed vitare hoc maxime à cibo: itē
ne bibat ſtatim à balneo, præſertim meracum;
nihil enim ipſis adeo eſt noxiū. Vnctione au-
tem vtantur & frictione ante cibum. Nam &
exercitatio ſecundum cibum non modo ſic affe-
ctis, ſed etiam omnibus inimica. Cæterum in
frictione, primum à brachiis auſpicari oportet,
deinde tandem ad pectus & ventrem venire, poſt
hæc ad crura deſcendere, ac plus ipſa valentiſ-
ſime perfricare, vt etiam recrementa, quæ ſur-
ſum vergunt, per cuiuſmodi ad inferna reuellantur.
At aliis particulis perfricatis, tunc demum &
caput perfricari debet. Prius enim non conuenit,
ne omnia ad ipſum trahantur. Poſt exercitia &
frictionem, non ſtatim æger in frigidum aërem
procedat, in eoque verſetur, ſed vbi diſtulerit
donec calor ſenſui perſpirauerit, & ſpiritus con-
tinuitas remiſerit, ita ad conſuetam prodeat, ci-
bumque conuenientem ſumat. Hæc etiam altri-
cula obſeruare poſteſt, & eos cibos fugere, qui
glutinoſum, craſſum, gelidum humorem gene-
rant. In quorum cenſu, & bubula eſt & ſuilla,
& agnina; auſque in aqua degens, & grandis
omnis, pauo, grus, cygnus. Anates autem (in-
quit Trallianus) & quæ in paludibus degunt, auer-
ſentur: iura ſint ſincera. Ex volatu ægri edant galli-
nam cohortalem, pſasianos non pingues, anſerum alas,
attagenas, paſſeres, turdos, & turtures, verum ex
his quoque minus pingues: Conducunt præter campe-
ſtres & montanas volucres perdices, galeritas, meru-
las, vernicina caro, vitulina, hædina, & gallina-
centum genus, præſertim in temperatura aridiori. Omni-
bus modis officiunt caro vetus, permacta, ſalita, in-
ſumata. Piſces nocent magni, & præpingues, & qui
in turbidis aquis, ac cænoſis degunt. Ita & Trallia-
nus inquit, Pingues auerſentur, & cetaceos, vt ſcom-
brum, pelamidas: hi enim omnes craſſum terreſtre
que, & inimicum naturæ ſuccum congregant. Inno-
centiores ſunt, ſecundum quosdam, bœca, ſolea, aſel-
lus, menale, molitor, paſſeres, lucius, gobio, perca:
& ideo idem Trallianus dixit, ex ſummarilibus eos
ſumant poſſiſimum, quos Græci Anadromos ap-
pellant: atque hos non admodum continue. De-
coctioni ipſorum adiciatur paululum piperis,
aut oxymellitidis: nam talis decoctio craſſum ipſo-
rum humorem noxiūque tollit. At eorum qui
teſtaceam cutem habent, eſum cauere oportet:
eo quod frigidi ipſi ſint, & craſſum humorem

pariant. Quidam tamē referunt, quibus vtri-
gines moleſtæ ſunt, & mens vacillat, cochlea-
ſalutares creduntur. Attamen oſtreas, chamæ-
mitulos, leuenculos raro attingant. Sin autem ex-
eritaceo quoque ſumere per intervalla cupiant,
iuxta eundem Trallianum non alienum eſt: quip-
pe habeat aliquid, quod ventri ducendo, ſto-
ma-choque firmando, & vrinæ citandæ faciat, ve-
rum hæc ſumere oportet ex calido quodam vino
factitio, aut abſynthite, aut condito: hoc enim
innocens eſt. At carnes vitari debent, donec in-
totum morbus fuerit diſcuſſus, & præſertim
ſquillæ: ſimiliter etiam legumina; præcipue len-
ticula. Sin autem æger illa velit ſumere, admiſce-
tur extenuantium aliquod, vt pulegium aut pi-
per, vt craſſities horum mixtura tollatur. Panem
quoque rectiſſime aſſatum, optime fermenta-
tum, & præſertim clibanarium, quatenus fieri
poſteſt, eſſe conducit. Hic enim ſuperſui expers,
& minus eſt recrementitiuſ. Capiat autem ex eo
vnam aut duas vncias, præcipue ſi puer ſit tem-
peramenti magis melancholici, ex aqua feruen-
te, in qua ſit coriandrum: ita enim comestus,
humorum vapores ad cerebrum ferri prohibet,
quod maxime eſt commodum, & ab æſtu præ-
ſeruat. Nutrix etiam eo pane vti poſteſt, ſi puer
rulus ſit infans epilepticus. At ex oleribus, edant
betam, maluam; præcipue autem cauſalidem, &
gingydium, porra decocta: intybum vero ſimi-
ſceatur, hoc iuuat. Condimentum oleris eſto
ex olei modico, & ſale admodum temperato. Alij
volunt ne ſpinachiis, attriplice, malua, laſuca,
portulaca vtantur. Sed commendant beram, ſco-
niculum, aniſum, origanum, rorem marinum,
erucam, taricum, hyſſopum, præcipue nutrice-
bus, quibus lac frigidum eſt. Non deſunt, qui
rapam cum porris conſerre putant: attamen Ga-
lenus ait abſtinendum eſſe à rapis, & cunctis, quæ
comestibilem radicem habent: craſſi enim & diſſi-
limi ſucci ſunt, præter ea quæ calorem ar-
que acrimoniam ſapiunt, vt raphani. His ex inter-
uallis quidam vti volunt. Raphanus tamen ſa-
cile ad caput eſſumatur; quamquam & allium ſum-
ptum Trallianus probat. Fructus ſecundum eundem
deſunt cauere admodum ſalubre eſt. Sin autem vo-
luptatis gratia ægri cupiant aſſumere, modici of-
ferantur, & magis à cibo: ita enim minus nocet
bunt. Iam pleraque bellaria fugiant, & noces
& palmulas: piſtacea vero & vuas paſſas ſuper
cibum ſumant, præſertim quæ leuem attrigen-
di vim habent. Placentis in totum abſtineant,
contuſis quæ pini nucleum recipiant: Quæ vero
ex amygdalis, aut piſtaceis compoſita ſunt, ad-
mittuntur. Talia namque vim quandam pitui-
tam purgantem obtinent. Quidam admittunt &
ex fruſtibus, aſſecatas ſicus: amygdala, piſta-
cea, niſi vetuſtas ea vitiet, vtilitate non carent,
Capparim comelle licet; inglandes non edant,
nec melones, cucurbitas, fungos, bulbos. Of-
fendunt vetus caſeus, lactaria & bellaria, etiam
diximus. Meminerint ſemper ingluuiem ſubſtrin-
gere citra ſaturitatem, neque cum fame colla-
ſcentur. Tantum edant, quantum ad aſſecum
facile concoquit. Vinum quantum ad aſſecum
attinet eodem Alexandro teſte circumſciendum
tur, non abs re mediocriter ipſum aſſumere, of-
ferri non debent, præter ſolum abſynthites, quod
ſtomachum firmare, & recrementum, quod in eo
contingitur, extenuare atque expellere poſteſt.

OBSERVATIO LX.

De iuvene Epileptico ſexdecim annorum; per modum
conſultationis, ad Nannum medicum inſignem
Amſelvodamenſem.

Iacobus Pynſon, iuuenis annorum ſexdecim
in Hagha-Comitis habitans, nobis proponitur
curandus, qui morbo ſatis manifeſto, candidiſ-
ſime confrater, doctorque excellentiſſime, la-
borat: ideo breuiter me expediam. Eſt enim Epi-
leptia, quæ cauſam habet in cerebro confir-
tam, & ob hoc erit curatu difficilior, & niſi ante
25. ſuum annum ſoluatur, dico cum Hippocra-
te, quod erit incurabilis; & quod ea tandem mo-
rietur. Propterea diligenti examine huius iu-
uenis genituram excuſſi. Quam mihi pater eius
Iohannes Pynſon Prætor peregrinus de Waſſe-
naer, vir inſignis, miſit; vt quid de eadem ſen-
tirem, dicerem. Natus eſt autem anno 1542. die
primo Iulij, qui fuit Saturni, ſecundo gradu
Virginis horoſcopante, luna cum nodo boreo in
Piſcibus ſigno humido occumbente, per Satur-
num & Martem trino oppreſſa. Erant autem Mars
& Saturnus in tertio cæli domicilio coniuncti in
Scorpione, ſigno humido, venenoso ac morbo-
ſo: Mercurius autem ſub Sole combuſtus in Can-
cro. Præcipua itaque pars Erraticarum in ſignis
morboliſ, humidis, maleuoliſ. Hinc puto mor-
bum fore difficulter curabilem; & niſi Iupiter
aſcenderet & Horoſcopus ſatis vitam tueretur,
dixiſſem quod vix ad hos annos, quos nunc ha-
bet, perueniſſet. Nunc autem valetudinarium
& miſerum ac caducum, proculdubio hæc omnia
decernunt. Luſtabitur igitur perpetuo cum hoc
malo, & rem habebit cum medicis. Sed admo-
dum difficile hi honorem ex arte ſua ac induſtria
conſequentur; & ipſe multo difficilior ſanitatē.
Curatio itaque tam ratione medica, quam ſtella-
rum configuratione, concludendo, erit difficilli-
ma; neque vacat periculo. Eſt & hoc nimis terri-
ficum ac valde graue, nobiſque metum incutiens,
quod inopinate nihil ſuſpicantem, & præſentien-
tem inuadat; ideo diligentius obſeruandus, ne
foculo aſſidentem occupet nemine ſuccurrente,
& ita corruat: aut ſi circa ripas fluminis obam-
bulet, incogitans in aquas concidat ac ſuffocetur.
Hæc, inquam, omnia malum augent, &
curatu difficilior arguunt. Interea tamen non
abſtinebimus à remediis, eo quod 25. annum
nondum attigerit. Habemus enim adhuc no-
uem annos, in quibus commutatio iuxta Hip-
pocratem, fieri poſſet, modo bono regimine, ac
optima victus ratione vtatur. Eſtque humanum
quoque, nec non minus pium, etiam periculoſe
laborantibus ſuccurrere, vel ſaltem vitam ad tem-
pus protrahere, & paroxyſmos crebriores mi-
nuere, vel ad minus leuioreſ reddere. Venien-
do igitur ad curationem, primo indicationem
ſumendo ab ipſo morbo, cum morbus ſit, cum
obſtructione in nobili membro, imo nobiliſſimo,
& in ipſis cerebri ventriculis, indicat quod cito
remoueri debeat, imo quam poſteſt citiſſime. Epi-
leptia enim, cum membrum nobile occupet, mor-
bus ſacer ab Hippocrate fuit appellata. Proprie
tamen loquendo, ipſam pro ſymptomate potius,
quam morbo habemus. Secundo, ſumendo indi-
cationem ab ipſa cauſa: ea quoque vehemens eſt,
quam ego materiam puto eſſe frigidam & humi-
dam; & ideo pituitola. Quod autem abundat

Talis quidem victus ratio licet etiam nutrice
commoda, etiam puero adhibebitur, iuxta Ale-
xandrum Trallianum. Præter hæc minime ob-
ſuerit redundantia, quam concoquere nequeat
tempetiua ciborum parcitas, aut diſcutere ſuauiſ-
exercitatio, vt nutrice, vt iam dictum eſt, ali-
quo leui cathartico vacuemus, caſia, manna,
prunis, myrobal. rhubarb. agar. diacatbol. vel dia-
phorico; prout videbitur commodum. Deinde
ipſa ſumat mithridatium, theriacam, conſer. ro-
ſum. & ſimilia. Quod ad infantulos attinet, ni-
tium fraſtura ſomnolentos facit, & morbis pluriſ-
que aliis, nedum comitiali obnoxios reddit. Su-
gant igitur lac moderate, & ſi nimium ſumpſer-
int, digito linguam comprime, vt reiiciant, vel
penna oleo lita in guttur leniter demitte. Recte
faciunt, qui recens in lucem editos tres quatuor-
ve dies cibant oleo amygdal. butyro & ſaccharo
in eclegma ſubactis, vel melle lincto, quod ven-
trici illuuiem, & ſordeculas in vtero contra-
ctas pulchre abluit. Reliqua adhibeto iam dicta,
& cum coronentur thymo, ſamſucho, & pe-
dum plantula caſtorio perungantur. Et calida,
iuxta Hipp. lauandi ſunt, iſque vinum dilutum
eſt exhibendum, quod priuſ tamen frigidum
non ſit. Idque offerendum quod ventrem minime
atollat; & ſtatim cieat. Spartiatæ iam editos,
vino albeant, vacuo ac inani ventriculo, vt
minus ſacro morbo corriperentur; caput minime:
& cauendum ne exterreatur puſio, ſomnuſque
ſuaui modulatione ſuccedat, & cum per ætatem
gradi non queat, in vlnis ipſum nutricula geſtet,
& à calore, vento & imbre probe communiat.
Sed interea cauendum, ne nutrice adhibeantur ni-
miſ attenuantia, quæ ſanguinem menſtruum
proſtruant, vt dictum eſt, & lac imminuerent.
Eſt ita aniſo, ſcniculo, anetho viridibus vti poſ-
ſunt, non aridis; vt quæ magis ſint acria. Præter
victus rationem, auctoritate Poſſidonij Aëtij
adhibet infantibus quædam auxilia, vt puluerem
capiti conſpergendum, ex cypero, adiano, & iride: &
illitionem ex oleo anethino, irino, amaracino: & mel-
delingendum exhibet. Habes egregium puluiſcu-
lum, quo vtitur Donatus ab Alto mari, quibus
poſtea alia præſidia adiungit, quæ magis conue-
niant in adultis. Si malum inueteraſcit, aliqui
exhibeat pæonia radicem in puluerem contuſam,
& cum lacte mulieris infanti adminiſtrant. Qui
vero ablaſati ſunt, & magis adulti, poſſunt &
propria purgatione iuari, prout vires ferunt,
temperie ſit: hoc enim ſaltem lucrabimur, vt ſe-
rius eueniat, & rariuſ; & ita non adeo cerebrum
debilitabitur. Eadem in vtriſque methodis: quam-
uis ſiccante magis vtetur victu in adoleſcente,
quam in puero, & in iuvene quam adoleſcente.
In talibus quoque, vbi anni ferunt, purgatio
pharmaco redundantiam vacuabimus, etiam ad
purgationem tempore verno, ventibus etiam
ſyrup. præparantibus in curatione, deinde pilu-
lis in pueris quidem non fortibus, ſed debilibus
in minori doſi: in iuuenibus & adoleſcentibus,
fortioribus, quæ omnia optimi medici iudicio,
prout magnitudo morbi, ætas, tempus & vires
ferant. Nunc ad alia exempla progrediamur, vt hu-
ius maligni morbi curatio iunioribus medicis magis
innoſceat.

ana p. j. thymi, epithymi ana m. b. sem. pœoniae, scilicet
ana 3 j. b. sem. carthami contusi 3 ij. vuar. passull. enna-
cleat. 3 j. coquantur omnia in aqua comm. in balneo maris
pro 1b. j. b. & fortissima expressio adde mellis opti-
mi 1b. iii. aceri squillitii 1b. j. Et coquantur ad ius-
sam formam syrupi, & cum nuce muscata, &
semine pœoniae aromatizetur & clarificetur. Hu-
ius syrupi omni mane sumebat 3 j. b. cum aqua
paralytis distillata in balneo maris 3 iij. Pro pur-
gatione sumpsit 3 j. pilul. cochiarum, adiecto gra-
no vno atque altero castorij, & pul. rad. pœoniae
maris, & fiant pilula vij. Deinde apiebat omni
mane ad magnitudinem castaneae ex sequenti con-
dito: 2℥. confer. flor. pœoniae maris, florum herbae para-
lytis ana 3 j. b. confer. flor. roris marini, betonica ana 3
j. b. confer. flor. sal. 3 b. succi ruta cum melle depurati 3
j. pul. hirund. exsiccati in furno 3 ii. pul. rad. ireos 3 j.
pul. rad. pœoniae 3 iiii. specier. diamorci 3 b. cum syr.
e stœchade & oxymel. squillino q. s. fiat ad modum
conditi. Postremo deuentum est ad ea quæ vi occul-
ta profunt, ad confectionem hirundinis superius
descriptam pro calceario, tum alia quædam ex
arcanis iam dicta. Sed cum omnibus remediis ni-
hil proficeremus, curationem reliquerunt, neque
ad cauterium, quod sciam, deueniunt, & in dies
malo inueterascente stolidus factus est, & ad pa-
gum Egmondam dimissus apud vetulam quon-
dam patris famulam, quæ ei perpetuo assistebat,
& eius rationem habebat, vt ex paroxysmis cre-
bro recurrentibus multis annis vitam misere pro-
traxerit.

SCHOLIA.

12. **N**on temere iudicamus decreta astrologorum
Nantiquorum, potissimum Ptolomæi (qui
sincerius de iis scripsit,) à medicis contemnen-
da esse, qualia de configurationibus stellarum,
facientibus ad morbum comitalem, scripsere.
Habeo autem plurimas genituras Epilepticorum,
in quibus ea respondent præcipue, quæ Pto-
mæus de iisdem obseruauit. Vide de his plura
Pontani doctissimi lib. 13. De rebus celestibus cap.
2. de configurationibus facientibus morbum comitia-
lem. Hæc astrologia quæ animum non attingit,
sed corpus ipsum, quatenus humoribus ob lu-
nam subiectum, minus Theologiæ etiam Theo-
logis testibus, aduersatur. Sed his omisiss, quia
nunc medica tractamus, curationem aduolutorum
magis prosequamur, vt dicere cœperamus, cum
etiam antea dixerimus, quibus modis infantes
& pueruli sanentur, rursus adducto exemplo
Epilepsiæ per essentiam in cerebro à pituita ex-
orta.

OBSERVATIO LXI.

De Epilepsia per essentiam in cerebro ex materia
pituitosa.

Pvella annorum octodecim, quæ apud Gruem,
nempe instrumentum, quo grauissima pon-
dera leuantur, Delphis è regione fere domus
meæ habitabat, Epilepsia per essentiam in cerebro
misere affligebatur. Cumque hæc cerebrum hu-
midissimum haberet & incommoda victus ra-
tione vteretur, & ceruicem crassam clam bibe-
ret, matre hospita existente; pro cuius ædibus
Lupus insigne erat; proculdubio conieci à pitui-
ta Epilepsiam originem habere, & in cerebro
confirmatam esse, cum neque mensibus erumpen-
tibus cessaret, & etiam ante mensium tempus

diu afflicta, paroxysmi crebriores fierent. Quæ-
dam graue hoc malum esset in puella bibula,
& malo victu viente, vt exigua curationis spes
superesset: matri tamen vrgenti curationem pie-
tatis causa nolui filiam omnino incuratam relin-
quere. Facto tamen prognostico, nisi filiam à
ceruicia illa crassa arceret, tum victo admodum
inconueniente, quo vtebatur, omnia præsidia
inutilia fore. Consului itaque, vt in cubiculo
superiori magis calido & sicco versaretur, &
vt præcipue frigiditatem maxime pedum auer-
teret: pedum enim frigiditas cerebro ob rectitu-
dinem non mediocriter consentit: ideo & pedes
non minus, & caput totamque ceruicem ac tho-
racem ob omni frigoris iniuriâ defenderet, man-
dabam; & vt corpus munitum ab importunis
ventis minus læderetur, & animi molestias vi-
taret; somnum meridianum & matutinum: me-
ridianus enim generat cararrhum, matutinus re-
tinet capitis omnia excrementa. In diluculo igi-
tur surgendum, & in cubiculo continendam
esse gnatam proposui, & quod leui deambula-
tione vteretur, caput prius pœteret, omniaque
excrementa capitis, tum per palatum excrean-
do, per nares atque aures expurgando, depelle-
ret, caput non agitando, sed potius crura pariet-
que inferiores exercendo, fricando, & vt præci-
pue operam dare iussi, vt excrementa alui, tum
vrinæ deponere posset. Vtque à multitudine cibo-
rum & varietate abstineret, à carnibus porcinis,
neque coturnices attingeret, quas Itali Qualias
vocat, nostri quattelen: habent enim innotum
quendam & naturalem consensum ad Epilepticos
motus excitandos, sicuti è contra ad refrenandos
Epilepticos, turtur & aues omnes maxime ex ra-
pina viuentes, vt vulturis caro. Hirundinis quo-
que caro vi quadam occulta resistit epilepsia.
Aues enim campestris & montanæ magis quam
altilis & cohortales, profunt. Quadrupes vero
insalubres reiiciuntur. Heliogabalus editare sole-
bat calcanea camelorum & cristas viuis gallina-
ceis demptas, linguas pauonum & lusciniarum;
quod qui ederet, ab epilepsia tutus crederetur. A
piscibus quantum posset, abstineret, imperariis
ab omnibus pastilibus, lacticiis, cibariis fri-
ctis in sartagine, à fructibus acetariis, casca, onis-
duris. A vino potissimum, & à forti & crassa cer-
uicia; tenuem concessi & maxime melicatum pro-
potu. Quod ad alia præsidia spectat, syrupos ate-
nuantes, è stœchade, oxymel. simp. & scyllino,
melle rosato, anthosato, cum decoctis attenuan-
tibus. Ex salua, beton. hyssopo, primula venis-
rad. pœoniae, & similibus præscripsimus: & cum
pilulis alephang. hiera simplici, cum agarico, ma-
stichinis; postea fortidis, & cochiis eam purga-
uimus. Frictionibus tum ligaturis deinde vi-
etiam caput purgatis ex succo betæ, hedera, anagali-
lidis, rutæ, maioranæ. Etiam sternutatoriis
pipere, helleboro, caryophyllis, & masticatoriis
ex pyrethro solo cum mastice, subinde adiecto pi-
pere albo. Id enim egregie pituitam eliquat ex
Largi Scribonij compositione. Vri & gargaris-
mus ex rad. pœoniae, pyrethro, hyssopo, cubebis,
ruta, & aliis adiecto, melle scyllino, vel viroque
oxymelite. Conuenit & odoratus nigellæ, rutæ,
Demum ad roborationem cerebri vi sumus mi-
thridatio, vel theriaca, à primo somno tandem ad
autem Alexandrinam veniendum esse consului-
mus. Deinde, vt illa confectione vteretur ipsius
Nicolî, quæ Epileptica quadragesima annis asse-
ta curata fuit, cuius descriptio etiam ponitur
apud Guainerium. Similiter consului, vt velice

epi cum vrina exsiccata in furno puluerisata,
cochlear vnum sumeret, aliquando 3 j. cranij hu-
mani cum vino vel ceruicia, etiam consulebam.
Quod si neque iis puella sanitatem consequere-
tur, modo eo deduci posset, laudabam vt duo fie-
rent cauteria in cruribus, & vt continuo ea tene-
ret aperta. Commendabam quoque hunc pulue-
rem cum iure pulli ad 3 j. sæpe in aurora lumen-
dum: 2℥. seminis pœoniae, pul. cranij humani ana 3
iii. caryophyll. nucis muscatae, sem. citri ana 3 j. misce,
& fiat pulvis vsui reservandus.

SCHOLIA.

Epilepsia quamuis magna ex parte fiat à pitui-
ta, quæ digerenda, deinde expurganda sit, ea
tamen semper addenda sunt, quæ vim quandam
occultam habent ad Epilepsiam curandam. Con-
ueniunt itaque ea, quæ de cephalalgia ex pituita
descripta sunt, adiectis iis, quæ huic malo à pro-
prietate resistunt, vt egregie nos docuit Ronde-
letius c. 16. de epilepsia in methodo sua omnium
morborum curandorum: quod etiam in aliis ob-
seruandum, si ex bile, vel succo melancholico ori-
ginem habeat: ita post vniuersalia remedia istis
diebus commode præscripsimus iuueni Epilep-
tico, qui in domo Orphanorum crebriores paroxys-
mos haberet, tale decoctum: 2℥. rad. pœoniae ma-
ris, collectæ luna decrescen- 3 j. betonica, verbenæ,
cardui benedicti, melissi, anam. j. seminis pœoniae 3 ii.
vuar. passull. ennel. 3 j. fiat decoctio in aqua communi pro
ib. j. col. adde syr. de betonica 3 iiii. misce: 2℥. rad. pœo-
niae maris, collectæ luna decrescen- in taleolas incise,
nempe in quinque taleolas, sem. pœoniae parum contusi,
m. iii. bombaci imponantur, & sudent rubra cooperian-
tur, & fiat sacculus quadratus exiguus filo sericeo collo-
appensus, vt ventriculum nudum attingat. Hic post-
quam bene purgatus esset, cepit radices pœoniae
virides frictas in sartagine per longum scissas,
quas continuo nostro iussu comedeat, quæ valde
proficere: quemadmodum & puellæ in eadem do-
mo Orphanorum, cichoriæ etiam addita in de-
cocto, euenit: quæ etiam radices ita frictas co-
medebat, & ab Epilepsia admodum graui, vt in pa-
roxysmo caput ad parietem percuteret, fuit cu-
rata. Vide formulas egregias apud Rondeletium
dictum, vi quadam occulta huic malo resistan-
tes. Empiricus quidam post vniuersalia reme-
dia nucham candela cerea incensa, cauterij in-
staur inurebat, & radices pœoniae in patella cum
butyro frictas continuo comedendas dabat, & ita
iuniores & magis adultos magna cum admiratio-
ne curabat.

OBSERVATIO LXII.

De Epilepsia lethali, ex succo melancholico.

Iodocus Franciscus Zythepa Delphius supra
Iannos quadragesima octo natus, apud ædem Di-
ni Georgij habitans, vir tota constitutione melan-
cholicus, niger, macilentus, procerus, subristis,
ex lienis continuis, quibus illaqueabatur, quæ
& melancholiam auxerunt. Hic per annum inte-
rum, sæpe capitis dolore afflictebatur circa par-
tem anteriorem capitis supra frontem versus co-
ronalem suturam, cui & sanguis multus, nigerri-
mus, melancholicus frequenter & per interualla
per integrum annum è naribus fluxit, vt totus sic-
cus & quasi tabidus euaserit, cum totius corporis
atrophia; ita vt ad summam maciem deueniret.

Pet. Forest. Tom. I.

Itis rebus ita se habentibus, nullo adhuc medico
vltus est, neque de eo accersendo cogitavit; &
miseram vitam in tali annua mala dispositione
traxit. Vtrum ob ignauiam & suimetipsum negli-
gentiam, aut vitæ pertasus, vel potius ad rem at-
tentior id fecerit, ignoro. Tandem pessime habere
cœpit, dum vrina cruda, tenuis per integrum an-
num spectaretur, ad viridem colorem vergens; si-
ne substantia & hypostasi; qualem vrinam viri-
dem tenuem & crudam Auicenna epilepsiam præ-
sagire scribit. Postea ad septem dies aluus illi om-
nino cohibita est, neque excrementorum quip-
piam deposuit, licet muliercularum remediis aluus
quoque fluere non potuerit. Tunc vero lotium
suum ad nos spectandum transmisit. Qui pessimus
mos, quasi tyrannus, apud nostros Batavos tena-
ces, imo stolidos quosdam dixerim, inoleuit: tan-
quam sola eiusmodi lotij inspectio ad omnem sa-
nationem sufficeret. De his latius dictum contra
Vromantes, in libris nostris ad Vroscopos. Lotio
itaque inspecto, præscribo decoctum senæ, cui
& agarici parum immixtum erat, cum herbis ad
melancholicum succum depurgandum aptis, ad-
iectis etiam syrupis de sumoteræ, de pomis, & d
stœchade, pro duabus dosibus sumendis, postquam
intellexissem aluum ad septem dies astrictum fuisse.
Ex hoc tamen decocto tantum semel excreuit.
Et ita coactus, morbo iam ad extremum progres-
so, me vocauit. Iubeo, vt in decocto præparante
& simul purgante melancholiam 3 iiii. senæ infunderet:
atque in 3 iiii. vel iiii. illius decocti fortissime expressi
adicio 3 vj. electuarii lenitini (cum valde debilis
esset) addendo syr. ex infus. ros. è stœchade ana 3 b.
misce. Quod propinatum fuit, & quinquies aluum
deposuit: primo dura excrementa, postea multa
melancholica, adeo, vt inde cœperit melius ha-
bere, vt altero die curationem reliquerit vltio-
rem, & vxor præceperit, ne ego amplius redirem,
Timebam tamen & morbus mihi suspectus erat,
in cerebro nunc confirmatus, ex diuturna illa mel-
ancholia, etiam ob continuos perperissos dolo-
res in anterioribus & mediis ventriculis cerebri,
vt epilepsiam grauem aut maniam vel apople-
xiam futuram metuerem, quodque tam subito
curationem postponeret, & maxime vertiginosus
esset. Cumque illa vertigo proculdubio fie-
ret ex cerebri primario affectu, id dolor capitis,
ac grauitas, auriumque tinnitus, olfactus & audi-
tus oblatus indicabant. Atque hæc via erat ad Epi-
lepsiam, cum & talis vertigo præcursor Epilepsiæ
(vt antea dictum est) vocetur: imo non sine cau-
sa à præstantissimis medicis parua dicitur Epi-
lepsia. Ita enim hic erat ex natura vertiginosus:
nam ante aliquot annos, vt memineram, dolor
lateris eum occuparat; cui cum sanguinis parum
ex vena, nostro iussu, detraheretur, vix sangui-
ne fluente, non solum in deliquium animi, sed
etiam in vertiginem grauem incidebat, à qua
tamen leuatus, eo tempore postea belle habuit,
dolore illico sedato. Sed iam totus melancholi-
cus factus, hæc, inquam, symptomata erant mul-
to grauiora, quanquam, cum statim à recremen-
tis depositis, paulo melius habere videretur, ab
vltiore curatione destitit. Vnde factum est,
vt post quinque dies me reuocaret. Tunc au-
tem sanguis nigerimus ex naribus stillabat, in-
terea ex melancholia nunc consumpto & debili
existente, sanguinem ad diuersionem detrahare
ausi non fuimus. Sed cum aluus iterum cohibi-
ta esset, lenitium rursus cum aqua betonica, fu-
marie, boraginis solutum, exhibitum fuit, at-
que bis deinde excreuit, & visus est iterum me-
lius

lius habere nocte subsequente, ut & altero die mane cum inuenirem dormientem, quem ut inuiderem vxor inhiuit, & iussit me à prandio redire, quamvis suspectus semper mihi esset morbus, ut ex vertigine grauiorem Epilepsiam præfagirem. Circa prandium post somnum, cum rursus sanguis è naribus stillasset, subito in Epilepsiam ex succo melancholico incidit, multis nominibus periculofam post inanitionem, longa præcedente melancholia, vnde mortem breui subsequuturam pronuntiaui, cum multum sanguinis è naribus stillauerat, Hippocrate diuino recte pronuntiantem Aphor. 9. lib. 7. A profluuiio sanguinis desipientia aut conuulsio, malum. Epilepsia enim species conuulsionis est. Et ideo, ut tutus essem à calumnia, de secundo medico vocando cogitaui, & ita accessit collega meus Cornelius Ericius. Sed ante eius ingressum, factis digitorum frictionibus, tum iis rebus adhibitis, quæ ægrum à paroxysmo excitant, ad se redierat, ut loqui posset. Putabant enim astantes ob vehementem & longiorem paroxysmum, quod illico sine loquela è vita intestatus decessisset: sed excitatus testamentum condidit, atque reliqua quæ ad mortis præparationem faciunt, parata sunt. Interea cum sanguis è naribus fluere, vena, ut dictum est, ob vires debiles secta non fuit, atque idem de eare mecum sentiebat collega: & prædictionem nostram confirmauit. Interea ne paroxysmus epilepsie grauis rediret, conditum vna præscriptum ex conserua borag. buglossi, theriaci, mitridatio, oxymelle scyllino, & syr. de pomis, & è stœchade adiectis: & ex Galeni testamento pœonia radicis suspensione vsi sumus. Sed cum à meridie rediissemus, iterum bis passus est paroxysmum epilepticum fortissimum, sanguine è naribus continuo effluente, vnde vires ad extremum deiectione sunt. Ad sanguinem restringendum variis remediis vsi sumus, bdo armeno vero, lapide hematitida, sem. plantag. acetosa, omnibus puluerisatis, & cum aqua bursæ pastoris ad formam emplastri redactis, naso exterius, versus frontem impositis: Etiam lapide hæmatitide solo naribus appposito. Cæterum nocte sequente, iterum ter habuit paroxysmum atrocissimum, & sanguis è naribus stillabat, ut prius, qui paulo post minus stillare cepit. Vtebatur iure restaurante debilis. Postea mente non constitit. Altero die mortuus est, præhabita prædictione.

SCHOLIA.

1. Dictum est prius, quod melancholicus succus, qui facibus vini non absumis est morbum comitalem eumque multo periculosiorem, quam ex pituita progignat. Recte pronunciauit quoque Hippocrates, Melancholicos magna ex parte morbo comitali affici: & è contra Epilepticos melancholicos fieri. Quamobrem hic ex longa melancholia epilepsiam incurrens, grauius laborauit, & post inanitionem, mors subsecuta est. Quod ad curationem attinet Epilepsie ex succo melancholico, si totum corpus sanguine melancholico abundat, venam secant mediam cephalicam: Si tantum humor melancholicus in causa sit, venæ sectio postponenda: & ita hic non conueniebat ob inanitionem. Humor igitur is parandus est, cum syr. de epithymo, fumaria, borag. buglossi, de pomis, oxymell. scyllino, cum aquis vel decoctis ad hunc humorem respicientibus, ut cap. De dolore capitis à

Curatio epilepsie ex succo melancholico.

melancholia, ad longum docuimus: iis semper adiectis quæ proprie epilepsie resistunt. Deinde purgandi cum foliis senæ, polypod. thymo, epithymo, myrobol. belleboro, si opus est, vel pilulis Haly. ex belleboro, vel diarsena, & confect. hamechi. Deinde caput quoque expurgandum: mox etiam adhibenda quæ exhilarant, ut conserua melisse, buglossi, borag. anthos, cort. citri condit. myrobol. condit. Specierum exhilarantis Rhaf. latitiae Gal. diamarg. cum sem. pœonia & rad. & melle scylli. & syr. borag. Reliqua vide apud Rondeletium & alios auctores. Interea fugiant cibos melancholicos, inediam, vigilias, assus, labores, iram, tristitiam, Conducunt cibi euechymi, moderata epulatio, tempestiuus somnus, temperatum cœlum, mite exercitium, alacritas, gaudium, & spes bona. Si autem humores simul misceantur, qui Epilepsiam inferunt, mixta debet esse curatio, prout bilis pituita simul misceantur, vel scortina cum humore melancholico.

OBSERVATIO LXIII.

De adolescente Zelando quindecim annos nato, Epileptico, per modum consultationis.

Fillius tuus annorum quindecim, vir egregie, proculdubio Epilepsia laborat, quantum ex paroxysmo conicere possum: quem semel hic Delphis tantum vidi. Oculi eius conuertuntur, subito concidit, pollicem intra manus contrahit, conuelliitur, subinde vociferatur, aliquando in die decies paroxysmum vel etiam pluries, vterque eius amita intellexi, paritur. Sed brevis est, & saepe momentaneus, raro per quartam partem horæ extenditur. Cum inuadit, se circa stomachum, & magis versus hypochondrium sinistrum male habere dicit, & quod in illis locis quandam angustiam præsentiat. Forte per consensum à stomacho afficitur cerebrum, & aliquid mali in liene vel intestinis hæret, cum ibi doleat ingruente paroxysmo. Vt plurimum enim ventriculus ex aliis propter fœtidas & corruptas materias epistemes in ipsis, magis quam in aliis membris epilepsia ipsi cerebro communicatur. Cæterum, quia iam per annum integrum ea laborauerit, quamvis forte cerebrum prius non primario affectu in habuerit, tamen ob diuturnitatem mali iam in cerebro quoque epilepsiam confirmatam existimo, cum accessio sit crebrior, etiam ante & post cibum veniat, non longis intervallis. Interim, cum dolet circa ventriculum, non sine eiusdem læsione esse videtur, cuius ratio quoque habenda, cerebro nequaquam neglecto. Præterea cum diuturnior sit, quoad tempus, licet ad paroxysmum momentanea, interim frequentissima, satis curatu difficilem cum Hippocr. iudicamus, nisi ætate, loco, victu, tempore, scilicet ante 25. annum liberetur, iuxta aphor. 7. li. 5. & 45. lib. 2. Tamen quia consultationem breuem pro filio tuo postulasti, victus huic iuueni exsiccans, calefaciens, extenuans & incidens sit, oportet, qui si mul coniunctionem roboret, & boni alimentis ac concoctionis facilis sit. Aer quoque calidus esse debet & siccus, ita & regio ac locus in quo versetur; quibus addendum, ut res omnes non naturales (ut summam dicam) quoque respondeant, quæ, inquam, omnia docto medico præsentia ita nota sunt, ut scribere non opus sit. Verum quantum ad medicamenta, nam hoc præcipue potestulare videris, licet tamen ea minus valebant, nisi victus ratio diligenter obseruaretur: inciperet à

leuioribus & paulatim ad fortiora progredere ob ventriculi debilitatem, darem in principio hoc leniens medicamentum: ℞. electuarii lenitini 3 vi. diaphanici 3 ij. pulu. rad. pœonia 3 ss. cum saccharo in bolo. Vel etiam dissoluerem eadem, si bolum abhorretet cum decocto absinthii, hyssopi, betonica, addendo 3 ss. mellis anthosati, vel rosati. Digererem cum syrupo de betonica, è stœchade, de calamintha, melle ros. oxymell. simplici & scyllino, cum decocto melisse, betonica, hyssopi, calaminthæ, absinth. borag. buglossi, & similibus. Purgarem cum pilulis de hiera ad 3 j. Deinde reiteratis magis incidentibus cum rad. pœonia adiecta, has pilulas deuorandas exhiberem: ℞. pilul. mastich. anar. cochar. ana 3 j. cum syr. absinthii: sicut pilul. vij. Si mallet vti decocto, tali vel simili vti poterit: ℞. rad. pœonia maris collecta luna decrefcente 3 ss. borag. buglossi. rosam. ana p. j. absinthii vrsini, calaminth. centaurii, pulgii, melissi. herbe paralytice, betonica, ana m. j. sem. pœonia 3 iiii. polyposidi quercini, visci querc. ana 3 ss. fol. senæ alex. ana 3 j. se. stercor. montani, carui ana 3 j. ss. vuar. passul. enucleat. liquoritiæ rasæ ana 3 ss. agarici fœmini, albi lenis 3 iiii. zinziberis albi 3 j. coquantur, vterque est, in aqua betonica, hyss. pro lib. j. express. addendo syr. de hyssopo, de betonica, è stœchade ana 3 j. syr. de epithymo, mellis ros. colati ana 3 ss. misce pro in. dosibus matutinis. Hæc in vere & autumno, ut medico præsentî placeat, peragenda, etiam in decocto addendo si libet 3 j. hellebori nigri. Deinde post purgationem & caput & stomachum roboranda cum electuariis, & conditis aptis, ex diagalanga, arom. ros. diacoro. conser. anthos, pœonia, betonica, herba paralytice: adiectis pulueribus ex sem. pœonia, & rad. eiusdem, & similibus, cum syr. de betonica, & calamintha, etiam prius ad cerebri expurgationem adhibitis apophlegmatis, erithinis, gargarisimis. Et vltimo si hæc non iuauerent, peruenirem ad decoctum ligni guaiaci, addita radice pœonia. Plura non addam, cum præsens medicus exercitatus hæc omnia, tum alia si opus est, dextre administret. Vale raptim Delphis in nostro musæo. 23. die Ianuarij anno 1563.

Petrus Forestus Reipubl. Delphensis medicus.

SCHOLIA.

1. Ad maiorem exsiccationem. Si reliqua non iuauerent, decoctum guaiaci propinandum, contem, quod & Iacchius doctissimus censet cap. proprio de Epilepsia supra Rhafem, sic scribens: Soleo ego aliquando ut iniungere victus rationem extenuantem & medicamenta & potionem ligni exhibere cum victu siccante & extenuante, iuxta eam formulam, qua solet exhiberi his, qui lue gallica laborant. Hoc sane testor, multos curatos, ut quod methodus antea inuenerat, experientia comprobat. Dictabat hoc ratio. Nam morbis pituitosis scopi sunt, tum totum, tum partem vacuare & intemperiem frigidam humidamque tollere, & membra roborare, quæ omnes vires huic curæ inesse videntur. Quæ enim abstinet, concoquit è pituita quod est concoquendum: reliqua autem calida, quibus si sua siccant, detergente, & vi astrictoria, qua præditum sentitur, cum bibitur, roborat. Idem refert fere Camillus Thomastus medicus Ravennas, sic inquit: Ego quandoque (scilicet præcedentibus aliis enacuationibus & vniuersalibus & particularibus) solius decocti

Pet. Forest. Tom. I.

ligni Guaiaci, cum additione herbarum capitalium, & agarici quantitate, ex aqua pœonia, vel aqua fumariæ, secundum quod vnus vel alius humor erit in causa afflicti, aliquos ab accessione seruani, interponendo quodque acceptationem vnius Theriacæ de viperis, vel confectiois mithridaticæ. Quandoque idem effeci solo canterio, in summitate capitis loci commissuræ coronalis excitando ibidem vlcus, quod diu dimittebam apertum. Viscus quercinus, quo etiam nos in decocto vsi sumus, valde commendatur. Hinc Iacchius quoque loco citato. Viscum quercinum, cum laudari quer. inuadit à veteribus audiuissim, propinam semel eadem ratione, qualigno guaiaco vitumur, per dies 40. & profuit quidem, non tamen morbum absumit: neque licuit iterum remedium experiri in facili morbo. Hæc Iacchius. Veteres albi veratri purgatione utebantur, quauis de causa eueniret, multosque curabant. Nunc vero nigro vitumur potissimum in vere, aut Autumno nigrum, possumus accipere fibrarum rad. hellebori nigri 3 ii. & dissemperare cum 3 j. melicrati, deinde in vmbra siccare, & puluerem cum modico pipere puluerisato propinare, aut 3 j. in decocto conueniente commiscere. Quod etiam agaricum in decocto dandum confuluerimus, id auctoritate Diosc. & Galen. lib. 6. laus.

De simplic. medic. facult. & Paulo cap. 13. lib. 3. fecimus. De quibus ad longum consule Donatum, qui eius vsum maxime commendat in morbo comitali. Cæterum cum hic ventriculus afficietiam videretur acri speculatione dispiciendum erat, quissam succus in eo redundet, cuius aspiratione cerebrum tentatur. Vapores enim, ut antea dictum est, ex humoribus vitiosis stomacho inhaerentibus vel fluctuantibus sursum ascendunt & se insinuant, cerebro, ipsiusque membranis vel ventriculis prauitatem secum deferentes cerebrum membranasque lancinant, contundunt; ut totius corporis conuulsio sequatur. Quare minime procrastinantes, noxium succum è stomacho pessum dabimus, ipsumque emplastris, ceratis, linimentis, embrochis, sacculis modisque omnibus corroborabimus; & imprimis oportet præcipere ægro, ut bonæ concoctionis studiosus sit, eamque accurate procurare oportet. Galen. auctore 5. De locis affectis: quem sectati sunt Aëtius & Paulus; ita ut ex facili æger concoquat. Proinde panis optime præparatus, circa tertiam vel quartam horam diei exhibeatur, solus si non sitiat, si vero siti crucietur, ex vino madidus albo, atque modice adstringente. Nam eiusmodi vinum eodem Galeno teste, ut ventriculum robustum efficit; ita haudquaquam tentat caput. Id quidem facere solent ea, quæ vehementes vires obtinent. Præstat ut hic panis sit biscotus, sic minus vini imbibet, & erit conuenientior. Dare quoque expedit singulis annis bis aut etiam ter medicamentum amarum ex aloë: totum namque ventrem purgat, viresque reparat: quo curationis modo iuuenem quandam Grammaticum à prædicto affectu liberauit idem Galen. 5. De locis affectis cap. 5. sic dicens: Grammaticus quidam inuenis, quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut inediam sustineret, comitali capiebat. Perpendi equidem in hoc, os ventriculi, utpote, quod facile sentiret, affectum esse, & totum cerebrum, & corpus vniuersum conuulsione concuti. Cui probam concoctionem accurate procurare, ac deinde vel tertiam, vel quartam panem optime præparatum præberi iussi: atque hunc quidem solum si non sitiret: si vero siti cruciaretur, & vino madidum, & quidem albo atque subacervo. Ita quolibet anno bis aut ter medicamentum amarum ex aloë ei exhibui. Purgatis deinde ex vniuerso ventre excrementis, resumptisque ad proprias functiones reueribus, vir ille viginti annis, quibus ille supplex per-

6.

Grammaticus quidam inuenis, quoties vel nimis vehementer doceret, aut cogitaret, aut inediam sustineret, comitali capiebat. Perpendi equidem in hoc, os ventriculi, utpote, quod facile sentiret, affectum esse, & totum cerebrum, & corpus vniuersum conuulsione concuti. Cui probam concoctionem accurate procurare, ac deinde vel tertiam, vel quartam panem optime præparatum præberi iussi: atque hunc quidem solum si non sitiret: si vero siti cruciaretur, & vino madidum, & quidem albo atque subacervo. Ita quolibet anno bis aut ter medicamentum amarum ex aloë ei exhibui. Purgatis deinde ex vniuerso ventre excrementis, resumptisque ad proprias functiones reueribus, vir ille viginti annis, quibus ille supplex per-

T c iiii Manus.

Quæ veroribus applicamus, odotata verò inferius admouemus, exceptis mulieribus vtero gerentibus, in quibus sufficit succussionem. Quod vero ad curationem attinet post accessionem finitam, si ab vtero fiat Epilepsia, cum vario modo id contingit, vel ob imprægnationem, vel ob retentionem menstruorū, vel retentionem secundinæ, vel quod ea retēta excerni non possit, atque corrumpatur, & fetorem talem ad cerebrum emittat, etiam ex partu mortuo, ut aliquando euenisse nos experti sumus, aut ob feminis retenti corruptionem, ut miseris religiosis in cancellis detentis sæpe euenire solet: quāquam Arculanus hanc curationem in septem redigat scopos. Primo materiam euacuando, quæ huius mali causa existat, sed in prægnantibus leuiter, nisi quarto mense. Secundo materiam & vapores diuertendo, frictionibus ligaturis, ventosis in coxis, & tibiis apposis. Tertio materiam ex vtero eradicando, menses educendo, si restricti sint, saphena incisa, aut poplitis vena, encathismis, pessis inditis ex succo mercuriali & farina nigellæ confectis. Hæc tamen non conueniunt in prægnantibus, neque in semine retento conuenit venæ sectio. Sed in aliis, ubi menses restricti sunt, hæc tamen obseruantes, quoties menses prouocandi erunt, aut aliqui vtendum aperientibus: si cruditas adsit, præstabit eam prius tollere, & ventriculus repurgandus est humoribus nocuis & excrementis, pilulis ante coenam, aut vomitu, cocta materia ex syr. de arthemisia, & similibus, pilulis fortidis, & tripharamagna (quæ vero desinata est) sine opio exhibenda post purgationem. Emplastrum cheroneum & contra matricem nos vmbilico, alii, vt Rondeletius, regioni matricis & dorso apponunt. Summatim, si cohibiti sint menses, eadem exhibenda, quæ cap. proprio De mensibus reventis dicuntur. Si à spermate retento vel corrupto, coitu educatur, si fieri posset, & lex admittat. Si lege à concubitu accantur, ieiunent, vtantur iis, quæ semen imminuant exsiccentque, quanquam talibus coniugium ex medicorum præceptis melius conueniret, & magis quæ vruntur, ex Diui Pauli decreto. Sperma enim retentum conuertitur in venenum, & ex veneno fit epilepsia grauis. Pessis adhibentur ad feminis corrupti educationem. At magis naturalis erit, qui concubitu & in thalamo honesto fit. Profunt in inguinibus cucurbitulæ applicatæ: mox vterus corroborandus, & cerebrum, ne vapores recipiant. Quarto vias intercludit Arculanus, adhibitis slypticis circa regionem renum, sed melius id strictura lata facit mulierculæ gnaræ, & sagaces, in suffocationibus vteri manibus comprimentes ventrem, ne vterus aut vapores ascendat. Quinto iubet caput intus & extra roborari, ne vapores recipiat. Sexto corrigit accidentia conuulsionis cuneo ligneo inter dentes immisso tempore paroxysmi, ne lingua amputetur, & ideo iubendum, ne circa aquam aut ignem soli versentur, cum & epilepticos vidimus in ignem concidisse ac pedem combussisse. Septimo præscribit iuxta causæ rationem commodam victus rationem. Alia aliis præscribenda, quemadmodum & medicamenta. Sicut enim ex mensibus, vel semine retento fiat, ita & ex fetu mortuo non solum, verum etiam ex secundina relicta vel putrefacta. Quibus verò modis fetus mortuus exina recentia trahatur, & medicamentis educatur, tum etiam secundina expellatur, ea ipsa ex propriis locis petenda erunt, tum ex iis, quæ de obstericandi arte dicemus. Verum si prægnatibus accidat epilepsia, difficilis eius curatio existit, tum quia purgantibus medicamentis prohibemur, nisi à quarto ad

A mensibus restrictis.

A semine retento vel corrupto.

Ex secundina trahatur, & medicamentis educatur, tum etiam secundina expellatur, ea ipsa ex propriis locis petenda erunt, tum ex iis, quæ de obstericandi arte dicemus. Verum si prægnatibus accidat epilepsia, difficilis eius curatio existit, tum quia purgantibus medicamentis prohibemur, nisi à quarto ad

septimum mensem, sed propter accidentia quæ superueniunt satius est curationem non moliri, vt Rondeletius doctissimus suadet, tum etiā propter morositatem mulierum. Interim emplastrum matris apponi iubet, vt morbus mitius feratur, vnum supra ventrem ad regionem matricis, alterum supra renes in dorso. Vbi solum est intentio purgandi & exsiccandi vterū, ponitur solum emplastrum cheroneum; vbi roborandi & tenendi factum, admiscemus emplastrum pro matrice.

OBSERVATIO LXVII.

De Epilepsia à pede originem ducente.

Epilepsiam ex parte aliqua externa proficisci posse diximus, vt in aliquibus euenisse conspeximus. Sic coquus quidam etiam monachus laicus, apud Regulares in S^a grane sanda (in qua olim aula regia erat, quemadmodum nunc in Hagha-Comitis) iuuenis aliqui robustus & bene habitus ac optimæ constitutionis, ann. 1567. ne habitus ac optimæ constitutionis, ann. 1567. Ianuario mense, ad me lotium ipse detulit, quod crudum & album erat, seque subinde in pede dextro nullo apparente tumore molestiam quandam sentire aiebat, tanquā aurā frigidā eandemque; per totum eius repentem, & mox ad cor exhalantem, demum versus cerebrum, vnde paulo post vertiginosus corruerat, & epilepsia corripiebatur, paroxysmo tamen non diu perdurante. Cuius causa me accesserat, atque pro hoc malo à me auxilium quærebat. Mandavi imprimis vt ex hoc decocto purgante bis fumeret: ℞. saluæ, betonica, pulgii, hyssopi, ana m. j. rad. pæonia luna decres. coll. 3. ℞. sem. danci, seselios, feniculi ana 3 j. 6. foliorum sena 3 vj. agarici albi optimi seminum leuiss 3 j. 6. zinzib. albi 3 j. vuar. passul. enul. 3 j. 6. & fortissime colatura adde oxymellis scyllini, syr. de scylla ana 3 j. misce, & fiat apozema pro duobus diebus matutinis. Deinde imperavi cum paroxysmus inuaderet, vt statim fortes frictiones adhiberet, tum fascia lata pedem vehementer constringeret, vt hoc vinculo infecto vapor inhiheretur ascendere: quod si neque illa inuarent sinapismum pedis affecto imponeret vel cauterium infligeret, & quæ paucis absoluam, omnia consului facienda, quæ scribit Montanus Consultatione 9. de puero Cetero epileptico per consensum epilepsia laborante, & cuius brachio tanquam aura repente vapor ad caput ascendebat, & Epilepsiam inferebat. Mandavi vt his pilulis extra paroxysmum pro alui subductione subinde vteretur: ℞. rhab. electi 3 iij. ryoph. cinnamomi ana 3 iij. aloes 3 iij. agarici 3 iij. seminis pæonia 3 j. 6. misce, & cum melle rosato confice Magdaleon. Item vt hoc electuarium in officina parari iuberet: ℞. scylla assuta & preparata secundum artem 3 iij. seminis pæonia puluerisati 3 j. mellis rosati colati, vel mellis optimi lb j. misce, & fiat electuarium. Pro annua quoque purgatione, verò maxime, ad præuisionem hæc præscripsimus: ℞. elect. leuiss 3 j. hieræ picræ simplicis 3 iij. oxymel. simplis. syr. de beton. ana 3 j. decoct. granor. pæonia in aqua destillat. pæonia 3 iij. misce pro vna. & sic pro vij. vicibus. Deinde: ℞. confect. hamecb. 3 lb. syr. up. ros. solutini 3 iij. cum aqua pæonia, fiat per dianda in aurora cum custodia. Inhibui eidem quantum posset, ne calido igni adesset, quod difficulter facere poterat cum coquus esset: nam ignis illi hostis erat, vt ipsemet referebat, & ideo iubebam, ne illico ab eodem secedens frigidam auram

auram quæret: talia caput replent. Atque ea omnia, quoad victum tum vitæ institutum, obseruaret mandauimus, quæ in eadem consultatione apud Montanum scripta erant, cum idem fere casus; nisi quod ibi ex brachio, hic vero ex pede auræ ascendebat. Atque his præsidii vsus paroxysmi quasi relinquebant. Verum religione mutata, cum ex monasteriis expelleretur, coquina relicta, & hoc vitæ genere, vxorem postea duxit, & ab hoc malo in totum liberatus est. Nunquid Veneris vsus id præstiterit, vel potius quod à coquina & igne cessauerit, (nam à calore magis aura mota ascendebat) id doctis considerandum existimo.

S C H O L I A.

A extremo aliquo membro epilepsiam prodire plane constat, vt de puero epileptico dictū percipiebatur: quum in membro extremo humor aliquis gignitur, qui perniciosarum ferarum venenis comparari possit. Gal. 6. De locis affectis sic habet: Facile intelligitur à cambus quantam habeat vim afficienda rei, aptitudo. Quum enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur, atque tanta fit in ipsa humorum corruptio, vt solum eius spiritum, si humanum corpus contingerit, rabiem excitare possit. Vt igitur ab exiguu initio, sputi videlicet qualitate, aucta quadam in corpore dispositio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenit, discerni potest: idque post sex menses, quum nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: Sic eodem modo vitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis principalium partium aliqua conuertitur, à qua deinde vniuersum corpus celeriter alteratur. Quibusdam istud à magno pedis digito, aut crure, aut manu, aut brachio. Et hi per nervosas partes quid sursum ferri & in cerebri regionem subripere manifesto sentiunt. Leonellus habuit senem Epilepticum præ manibus, à cuius digito ascendebat vapor ad cerebrum, vnde senex in Epilepsiam incidebat: fortiter ligauit digitum supra inuncturam, & si ascenderet adhuc materia vel vapor, fortius vinciendo sic senem liberauit. Marcus Gatenaria, cum Epilepticum curaret, neque causam Epilepsie prima vice cognouisset, vterque agri exutis, cum coxam tumidam se habere recideret, & tumorem animaduertisset, tanquam huius mali causam; locum tumidum cum canterio aperuit, & inuenta est in loco affecto humiditas multa putrefacta, in tantum quod vsque ad os putredo accesserat. Et ita loco aperto dimisso, curam cum exiccatione illius humiditatis male continuabat, & continuo paroxysmi tardarunt, donec medicus, os putrefactum & corruptum extraxisset, & reliquum curationis perfecit, paroxysmi non amplius redeunte. Cessante enim causa cessabat effectus. Sic virum noui Delphensem, qui os caluarie corruptum habebat, vnde virus exhalabat, & in frequentiores paroxysmos incidebat, & licet os ex parte amotum esset, quanto plus puris effluebat, minus epilepsia tentabatur, vlceris vero tebantur. Sed & caluarie parte depudata ab osse, si frigus meningas attingeret, rursus motus epileptici reuertebantur: minus vero, si mediocriter calide cogeret. Quibus autē à parte extrema aliqua vel externa contingit Epilepsia, imprimis conferunt vincula, quibus superna pars affecti membri dili-

genter vinciatur, ne morbi incitamentum non intercepto itinere, sursum conscendat, deinde alius clysteribus eleuatur, & vniuersum corpus, si qui succi abundabunt, idoneis pharmacis perpurgetur. Mox ipsius membri labefactata cōstitutio opportunis præsidii restitatur, & sinapismus applicetur, & cucurbitulæ, & palustres testudines obscurum virus extrahentes affigantur. Si à manu, à cubito, ad alas ponenda est strictura, quia æqualiter & melius ligatur hæc pars, per quam aura tenuis defertur ad caput, quam à cubito ad carpum, quia vno osse constat: cubitus autem duo ossa; ob id vasa quæ intra duo ossa latitant, constringi nequeunt. Idem faciendum est in tibiis, cum inde defertur illa aura, in qua ligaturam à parte inferiore incipere oportet, ab eaque constrictiōnem arctiorem faciendū, & sensim remittendo, vsque ad superiorem. Ideo imprimis conferunt vincula superioribus partibus injecta, vel paulo supra locum, à quo incipit affectio, ab iis enim præsentaneum præsidium expectatur, Galeni præcepto 3. De locis affectis; id quod testatur expertum esse in viperarum, aspidum & scorpionum ictibus, quod magis incredibile est propter imminens subitariæ mortis periculum. Ita nautæ, & marini homines; licet agrestes, vt nos quoque vidimus, in locis maritimis, si scorpius marinus, vulgo, een piererman, ictu suo digitum pedis suisque pinnis venenosis læserit, subligaculo digitum arctius stringunt, ne malum sursum repat & conuulsionem inducat. Ita inspexit quoque Galenus medicos sanasse puerum, cuius morbus comitialis à crure oriri consueuerat, qui tunc ad eius curationem conuenerant, sanare sperabant: si imprimis vacuato vniuerso corpore medicamentum ex thapsia aut sinapi adhiberent, ligato in medio membro supra eam videlicet partem, quæ primaria dispositione erat affecta, atque hoc pacto accessionem reuerti prohiberent, quamvis antea puerum infestare consueuisset. Post corporis totius euacuationem ubi malum se remisit, adartur & exulcerant partem, inter quæ Lepidium à Paulo ab Alexandro medicamentum ex thapsia, & ex Gal. 3. De locis affectis, commendatur: ac post omnia commemorata, & theriaca & balnea naturalia locū obtinet. Postremo curadum, ne caput insolatu vratur, vt Paulo visum est. Neoterici materiam proportionalem à coxa, genu vel pede, primo euacuant, vt vapor minus generetur, qui ascendit. Secundo vapores diuertunt fricando, ligando partem affectam. Tertio materiam ex loco affecto eradicant, velsicatoriis cauteriis. Quarto locum superiorem stringunt. Quinto cerebrum roborant, ne aurā recipiat. Sexto curant accidentia. Et vltimo vitæ genus præscribunt. Vide de his Arculanum & Rondeletium. A quibus & formulæ medicamentorum petendæ. At ferri, si Epilepsia fiat à punctura acus vel ferri, aut alterius rei membro infixæ: tunc oportet aperire puncturam cum ferro, & aperire vulnus, & extrahere virus nervo insidēs; deinde nervo imponere oleum ros. calidum cum sulphure: siquidem nervum confortat & materiam extrahit, Leonello teste cap. proprio De epilepsia. Quod si accidat dolor vehemens, in oleo rosato ponantur lumbrici terrestres, & bulliant, & postea inungatur locus percussus. Ita quoque si fiat Epilepsia à morfu animalis venenosi, locus morfus fricetur, vt sanguis exeat; affigatur cucurbitulæ cū scarificatione, vt venenū extrahatur: applicentur emplastra attractina & propria contra genus animalis ictum facientia. Et inter cetera animalium nouiter intersectorum, quæ suo calore naturali conferunt, trahēdo ad se venenum. Sic

Galeni hīc flor.

6.

Epilepsia à punctura acus vel ferri.

Epilepsia à morfu animalis venenosi, nō quomodo curatur.

parabatur. Aglande dura excrementa deposuit: mox clyster iniectus est, ita paratus: ℞. centaurii minoris, salina, betonica, mercurialis, betula, ana m. j. florum chamomill. stachad. viridis; ana p. j. semin. anisi 3 ij. β. agarici feminini 3 j. β. pulpae colocynthidis vna cum agarico ligaturum in globulo panni linei rari 3 j. β. coquantur in aqua communi ad lb. j. globulo fortiter expresso, colatur & addendo elect. hierae picrae, benedictae laxat. Diaphanici ana 3 β. olei rutacei, chamomill. anethini ana vnciam vnam, sacchari rubri, mellis rosacei colati ana 3 β. salis 3 iij. fiat clyster. Ex eo quinquies cum aluum deposuisset, egregie paucis horis excitatus a paroxysmo, apoplexia illa desit in paralyfin. Cum robustus esset, colocynthidem ad 3 j. β. clysteri imposuimus. Quamquam Rembertus Dodonaeus, amicus noster, admonebat, nonnullos colocynthidem decoctis ad enemata apoplecticorum addere, & vt plurimum eius m. j. qui (plus minus) 3 j. pendet. Tale autem decoctum saepe non ad vnum sed frequenter ad duo aut tria enemata sufficit: excessus enim colocynthidis periculo non caret. Abradit enim haec intestina, & oscula aperit venarum ad ipsa pertingentium. Memini ab enemate, cui incocta fuit colocynthidis 3 j. hominem robustum non diu superuixisse, & mox post mortem, aliquot deinde horis sanguinem copiosum per sedem effluxisse. Haec Rembertus. Tamen in globulo colocynthidis ligata & expressa, minus nocet; cum & Rondeletius vsque ad 3 j. β. pulpae colocynthidis accedit. Primo tamen iubet ad saecum purgationem, & vt totum corpus incalcescat & dilatentur meatus, cum fiat ex obstructione, minus fortem hoc modo paratum iniici: ℞. malu. bismal. rutae, centaur. min. sambuci ana m. j. pass. paria xx. feminis anisi, feniculi, carui ana 3 iij. florum stachad. anethos, sambuci ana p. j. polypodii querc. feminis carthami ana 3 i. agar. 3 ii. feminis rutae 3 iij. fiat decoct. pro lbj. in qua dissol. mellis rosa. colati 3 j. β. vel 3 ii. hierae picrae & benedictae ana 3 β. non ponitur colocynthidis, quia oportet prius inanire, quam attrahere a partibus remotis (non colocynthidem imposuimus, quia prius faeces per glandem acutam deposuerat) hierae colocynthidos 3 j. olei chamomill. 3 iij. fiat clyster, detur in principio. Erit enim in Apoplexia primus, & in Epilepsia medius. Medius in apoplexia talis sit: ℞. malu. bismal. fol. lauri, centaurii minor. origani, calamenti, puleg. herbae paralyfis ana m. j. feminis cubebae, rutae agrestis & rutae ana 3 iij. polypod. querc. feminis carthami ana 3 j. β. summit. thymi & florum anethos, stachad. ana p. j. agar. 3 iij. pulpae colocynthidis 3 j. fiat decoctum in lb. j. col. dissol. indi. mainis 3 β. vel diaphan. 3 j. benedictae 3 j. hierae colocynth. 3 β. olei liliorum, vel anethi, rutacei 3 iij. salis gemmae 3 j. β. fiat clyster medius in apoplexia, qui postremus est in epilepsia. Postremus vero & tertius, talis erit fortissimus: ℞. foliorum lauri, rutae, centaur. min. orig. calamenti, pulegii, salinae, melisse, betonicae ana m. j. semin. rutae, cubebae, femin. anethi, feniculi & femin. rutae agrestis ana 3 iij. agarici, rad. bellebo. ana 3 ij. pulpae colocynthidos 3 j. β. florum salinae, summitatum thymi, florum stachad. ana p. j. furf. p. j. fiat decoct. in colatura dissol. benedictae. & hierae colocynth. vel Russi Archigenis ana 3 j. β. olei rutacei, vel nucum, vel anethi 3 iij. salis gemmae 3 ij. fiat clyster. Nos quasi medium post operationem gladis iniici mandauimus, & colocynth. nihil nocebat, imo egregie contulit. Interea ad tertium clysterem, qui fortissimus est, non est deueniendum, etiam aliis prius iniectis, si agri non sint robusti. Robustis quidem extrema remedia tam vehementi malo non sunt omittenda, & a mitioribus ad fortiora procedendo, si morbus inducias dederit, cum & medius etiam hic profuit statim post glandem iniectus in monacho robusto. Eodem tempore cum post ingressus esset tonfor, perficitur membra paralytica aqua vitae, cui puluis aliquis adiectus esset, & propinauit electuar. de succo rosae, quibus remediis impudens iactabat monichum ab apoplexia curasse, cum prius ex clysteri ad se redisset, & in paralyfin apoplexia mutata esset, neque electuarium de succo rosa. eo quod bilem expurgeret, & non pituitam, vilo modo hic conueniebat. Rursus deinde me vocant, vt curationem absoluerem. Sanguinem tunc libenter detraxissem, sed eo abhorrente, cum nunc paralyticus esset, & valde pituita abundaret, hoc decoctum sumpsi: ℞. salinae, maioranae, betonicae ana m. j. herbae paralyfis, ana p. j. feminis sleris montani, anisi, feniculi ana 3 j. β. coquantur in duplici vase in aqua communi pro lbj. colatur & addendo mellis rosa. colati, syrup. de stachade ana 3 j. β. misce, fiat apozema pro tribus dosibus. Postea hoc modo eum purgaui: ℞. pilu. coctis, 3 ii. pilul. farid. trochisc. albandal. ana 3 β. cum syrup. de stachade, fiant pilula vii. Iisque deglutitis, post mediam noctem sexies multa pituitosa cum alleuiatione excreuit. Nucham totamque spinam ac latus paralyticum inungi mandauimus infrascripto linimento: ℞. olei chamomill. 3 j. olei vulpini 3 β. olei castorei, de laterib. ana 3 iij. cereae exiguum, fiat linimentum. Praeterea omni mane ieiunus ex hac mixtura capiebat ad magnitudinem castaneae: ℞. confer. florum vorism. 3 ii. β. Specier. diamosci 3 ii. Theriacae optime 3 iij. syr. de stachade 3 j. misce. Mox & hoc sequenti viis est: ℞. confer. florum vorism. 3 iij. confect. mistic daticae optime 3 β. Specier. diambr. 3 i. β. syr. de stachade, oxymellis squillitici ana 3 j. misce. Istis remediis, & apozemate semel reiterato, ac pilulis denuo sumitis, paucis diebus bene habuit & conualuit. Sed post annum cum dimidio, quum malo viuendi regimine, tum victu prauo semper vteretur, quanquam consulueram, si reciduum expectare noller, vt circa victum, quem eidem mandaueram, bene se gereret: verum cum neque abstinere vellet & crassa ceruicia, tum vino se impleret, ex ebrietate iterum subito in vehementissimam apoplexiam lapsus est, adeo vt antequam hominem accedere possem (monasterio in quo decumbebat licet vbi propinquo) attonitus illico suffocatus sit.

SCHOLIA.

IN priore insultatione, cum eum acceperam, grauiter stertebat, vt dictum est, & ronchillabat, quod aer spiritusve ex officina vitae reiectus per angustos tramites, & obstitatas fistulas elideretur. Angustia quidem accidit, vel ob imbecillitatem facultatis pectus attollentis, aut propter copiam humoris illapsi. Iam quoties status per cohibendum foramen fertur, is in se compressus & veluti retroactus, indignatur, sonat, mugit, & in homine ronchos edit. Qui, vt maiores exorbitant, ita maiorem arguunt obsidionem, & haec atrociorum morbum, qui celeriter exanimat. Hippocrates ait lib. i. De at. viti. in morbis acutis. Spiritum incoctum viscosumque non procedit, sed in pulmonis meatibus retentum stertorem efficit. At cum stertoret, non tamen spuma ad os ferebatur, vt in cordis oppressione contingit, & in lethali apoplexia fit, vt de signis prognosticis dicturi sumus. licet stertor me abstergeret, ne quid boni hic ageret, morbum tamē abstergeui fortē oppugnandum esse non dubitabam. Cū nec omnes resse Galeno, moriatur, quibus & lethalia

signa insunt; & plane constet, aut naturae beneficio aut artis adminiculo nonnullos seruari, minime consultum fuerit nihil obtinuisse. Sed & Auicenna inquit. Aliquando quidem accidit, vt homo apoplexiam incurrat, & non sit differentia inter ipsum & mortuum, nec appareat in ipso aliquis anhelitus, deinde reuiscit & sanatur. Et ideo hic spem nequaquam, vt in aliis multis, abicere volui, cum nec eo progressum malum videbatur, scilicet quod anhelitus eosque non impediatur, vt spuma ex ore exiret quamuis stertetet. Et ideo adhibitis bonis remediis curatus fuit. Verum post annum cum dimidio, cum non obseruaret victus rationem, cum iterum in fortissimam apoplexiam incideret, nihil ad miratu dignum, quod subito mortuus fuerit, ante quam medicus adesset, aut apta remedia adhiberentur: nam morbus hic cum fortis est, teste Galeno; qui Aphorismum illum, soluere apoplexiam fortem impossibile exponens, ait nullam admittere curationem, neque hominem ab ea posse seruari. Et ideo quidam dixit, quod nulla ratione curatur, ne ab Aesculapio quidem: imo inter pauculas hostulas hominem in Elysios campos, aut in horrida Tartari mittit. Ceterum cum hac ad praesagia pertineant, de his postea: Nunc vero prius sciendum, quid sit Apoplexia. Vt hoc recte intelligamus, scire oportet hoc nomine insignitam esse ab accidente, quod sit Apoplexia. Vox Graeca est: signat enim & ἀπὸ πλῆθους percutere, & ἀπὸ πλῆθους grauius percutulum. Cum enim animalia, quae ante aras caderentur, viderentur ictu vniuersum corrumpere, ab hac similitudine & hos percussos nominant. Latini morbum attonitum dicunt, cum etiam a Celso hac affectio ne qui laborant e. 26. lib. 3. attoniti nominantur: quorum, vt ipse refert, & corpus & mens stupet. Vel Latini morbum attonitum dicunt, quod viuat quidem, sed ita viuat, quasi ecstasi partiantur, quod neque sensu neque motione, notas vitae praesentant. Videtur quasi ictu fulminis subito tacti concidere. Inquit Benedictus Veronenus, Leuiter atate nostra tactus fuit, in foro Iulio, Antonius Perusinus, diuinaque quibusdam membris resolutus vixit. Idem attonitos fulminis ictu concidentes a foris iniuria, quos alii attonitos Latine, ἐκτονωμένους Graecis ipse appellat, qui oculis apertis non conuident & raro stupetque mens & corpus: Montanus quoque ille doctissimus, apoplecticos, attonitos appellari non vult; sic scribens cap. 4. supra Rhafem De apoplexia, lect. 26. Primo videndum est, quid nominis; pro cuius intellectione debet scire hoc nomen fuisse inditum ab ipsa vnde antiquitate, quoniam varia induntur nomina morbis, tum a similitudine alicuius rei, vt cancer, elephas; tum a loco, vt pleuritis, tum a symptomate, vt habetur ex Gal. 2. method. Et ista fuit causa sumendi nomina. Idcirco antiqui videntes tales concidere sine sensu & motu apoplecticos nominant, quasi a fulmine percussos, quoniam credebant tales morbos hominibus a Deo venire, cum tam ingens esset, & eiusmodi symptomate nomen sumebant. Succedentes sit. Gazae autem linguae Latinae student, modo stupidos modo attonitos appellat eiusmodi affectos; & male. Quia appellari, qui Naequetur Graecis dicuntur, nec prius videri sensu & motu sunt: imo attoniti recte dicuntur sine sensu. Haec Montanus. Ceterum vocum altercatione omitta, ad rem ipsam potius veniamus, & dicamus, cum a symptomate nomen habeat, quid sit apoplexia. Nihil aliud est, quam totius corporis sensus & motus priuatio cum principis animae functione noxa, vt constat ex Paulo lib. 3. cap. 18. Per. Foresti. Tom. 1.

ex Aetio, Gal. 3. De locis affectis, resoluitur totum corpus, vt & Alexandro quoque placuit Traliano, & principes cohibentur functiones, priuatque totum corpus de repente sensu ac motu: quanquam interim sola restat respiratio, eodem met Galeno auctore, commento aph. 4.2. lib. 2. In hoc affectu cerebrum laeditur & affectum est, vt pars instrumentalis, & non vt similis; vt ad longum explicatur a Donato cap. proprio. Volunt tamen quidam in vna ventres cerebri affici; in altera vero venas & arterias iugulares. Montanus tamen non vult fieri, vt apud illum ad longum, videre poteris, ab obstructione arteriarum apoplecticarum. Contra Iacchinos id admittit. Vide eius rationes. Montanus autem paucis verbis hanc quaestionem absoluit, quod in epilepsia ventriculi omnino non replentur, sed ex parte: in apoplexia replentur vndique, vt etiam substantiam cerebri intrent, & sic ventriculus distenditur, & facile fit continuus solutio, vt & cerebrum aliquando laedatur, & substantia corrumpatur in forti apoplexia. Et ideo frequentissime apoplexiam dicebat fieri in cerebri ventriculis, rarius vero in cerebri substantia. Nonnulli magis in substantia fieri volunt quam in ventriculis. Interea affectus hic praeter naturam potius refertur ad symptoma & non a morbum, cum omnimoda sit sensus & motus priuatio, ac principum facultatum cohibitio. Sed dubitatur ad quem morbum sequatur. Donatus docet morbum in via sequi, nempe obstructionem aut constipationem seu constrictionem ventriculorum; & non intemperiem. Alii vero contendunt, vt Iacchinos, etiam intemperiem cerebri sequi, vel intemperiem tantum, vel etiam cum materia in corpore cerebri, imo & affectum phlegmonis naturam habere posse, idque multis argumentis docet. Et a Capo de Vacca potius similem affectum in inflammatione dicebat esse, auctoritate Galeni; & concludit symptoma esse de necessitate sequens angustiam ventriculorum vel porositatum cerebri ab obstructione vel compressione: & si etiam secundum substantiam cerebrum vel eius corpus laedatur, potius sequitur morbum in mala compositione quam in intemperie. Et si fiat a compressione vel ab affectu simili inflammationi, erit apoplexia, quam alii sanguineam vocant: Si ab obstructione, erit a melancholia vel pituita, sed praecipue a pituita. Sed dicemus (inquit Montanus) quodnam genus morbi appellatur: estne in solutione continuus, vel mala complexionem, aut mala compositionem? Si consideramus primum genus per collisionem spirituum factam, erit in compositione. Duplici enim modo per omnes corporis partes suffocatur calor & spiritus, vt non possit euentari: Vbiunque enim spiritus animales existentes in singulis partibus corporis eliduntur aliquo modo, vel suffocantur, vel extinguantur, homo potest concidere & subito mori. Verum, si spiritus & calor suffocantur subito, vt non possent euentari, haec improprie apoplexia appellatur: imo potius media est inter syncopen & apoplexiam; de qua Hippoc. aphor. illo lib. 1. Habitus exercitatorum, &c. Sed qui per venas & arterias apoplecticas seu carotidas ad naturam apoplexiae accedunt sit intercepti & suffocati. Et de hac intelligit Gal. in lib. De phlebotomia, circa principium; vbi dicit, quod apoplectici fiunt cum sanguis confestim ascendit ad cerebrum & ventriculos eius. Et de hac intellexit Rhaf. in parte agens de apoplexia. Dicitur coagelari improprie, quia impeditur saltem quo minus euentari possit. Est enim coarctatio sanguinis in venis; aegritudo facta veluti a

Quae pars in ea afficitur.

8;

Quae praeter naturam affectus.

Ad quem morbum sequitur.

Primum genus.

9.

Apoplexia improprie dicta. Ad primum genus pertinet.

Vu ij multi;

Secundum
genus.
Tertium
genus.

10.

Causa com-
pressionis.

Causa ob-
structionis.

multitudine, ut non possit calor naturalis transpirare & diffillare; ex qua prohibita transpiratione, fit strangulatio caloris innati. Si consideramus secundum genus proprie dictum, quod fit propter obstructionem ventriculorum cerebri, morbus erit in compositione: Si vero (*licet raro fiat*) fit à dispositione, à tumore simili inflammationi, morbus compositus esset ex complexionione, quia refrigerat substantia cerebri: ex compositione, quia tumor adest; de qua Galenus 2. aph. 42. tunc quoque fieret solutio continui, ut in omni phlegmone. Omne tamen genus pendet à materia, siue ex collisione spirituum venerit, ex redundantia materię suffocantis calorem innatum euenit: siue ex obstructione, materia obstruit: siue fit tumor, ad est materia substantiam cerebri occupans; & etiam si per compressionem fiat, facile adluit humor, & per consequens morbus erit materialis. Si fiat per compressionem (*ut alij qui Auicennam sequuntur, referunt*), ventres etiam permeat, & porositatibus ventriculi imbibitur, & usque adeo impletur vasa, ut comprimantur pori ipsius cerebri, & angustentur: & hoc fit ratione affectus veluti inflammatorii à sanguine. Non quod negant fieri posse apoplexiam ratione inflammationis, veluti quando succedit lethargo aut phrenitidi. Sed Galenus non intellexit veram inflammationem. Et ita Auicenna intellexit fieri apoplexiam ab oppilatione, quam postea distinxit, vel obstructionem esse, vel clausiorem, seu compressionem. Obstructio autem fit à materia corpulenta, crassa, pituitosa, vel melancholica. Senes etiam obnoxii sunt apoplexię, cum pituita redundent. Etiam à quadragesimo anno ad sexagesimum, cum melancholia viget.

OBSERVATIO LXX.

De quibusdam ex austriua & humida constitutione,
apoplexia correptis, & subito mortuis.

1. NOSTRIS quidem regionibus frigidis & humidis non rara, imo frequentissima est apoplexia, frequens quoque in locis frigidis ob situm terrę, ut Florentinę & Lucę & Bononię: vel ob regionis naturam, ut Germanię & Britannię; magis vero nostris Batavis; præcipue vero Amstelrodamenſibus, ob situm loci; & non minus nostris Delphesibus & iis qui crassam ceruicis copiose bibunt: magisque vero homines pituitosi ac otiosi, humido prauoque victu vtentes, potissimum vero, ubi adfit constitutio austriua, frigida, humidaque ac pluuioſa. Sic ab Holerio obseruatum, teste eius interprete, in frigida & austriua aeris constitutione, medicum quendam doctissimum sexagenarium ultimo Ianuarii die, Lutetię à cœna concidisse mortuum: Ruellium quoque mense Septembri petiisse, quarto die: sicut & Bibliopolam quendam eodem die in via Iacobę: pictorem quoque mense Aprili, anno 1545. interiisse stertenti apoplexiā: eodem mense sigulum in subuio Iacobę leui apoplexiā paralyticam altera parte euasisse, virumque vinolum & macilentum; ut inde intelligas vim ambientis in suscipiente preparato. Et sic interpretes quoque eiusdem Holerii eadem fere constitutione temporis, Areolatę vidit medicum apoplexiā paulo ante cœnam correptum interiisse repente. Et nos quoque vidimus an. 1562. in principio mensis Decembris, cum constitutio aeris humida, pluuioſa, austriua diu existeret, apoplexiā multos interiisse, quo tempore vniuersali conuul-

sione obiit calcearius in vico Lato ita dicto. Et alia mulier apoplexiā tertio die interiit in vico Talpæ vocato. Ita & puella quędam post variolas expulſas, cum se citius aeris pluuioſo exposuisset, annorum quindecim, ad fossam aqueam decumbens, intra duos dies apoplexiā similiter interiit. Eodem tempore senex ille Almalius vir nobilis supra sexaginta duos annos natus, in Hagha-Comitis habitans, cum in templo Augustinianorum precibus intentus esset, apoplexiā correptus est, quę illico in paralyſin mutabatur. Hunc duo medici Haghenſes tractabant. Scutius & Nieuenius adhibuerunt frictions in parte sana: lenitium quoque per os dederunt. Altero die me & Cornelium Ericum, vna vocarunt in commune consulendi causa, nunquid huic paralytico in parte conuulſa, venę sectio, illo existente satis robusto, & ex parte sanguine abundante, facie existente rubicundiore, salſo catarrho, eoque satis calido præſente, & ad pectus fluente, ac ibidem murmur inferente, ita ut sputa non exirent, ob latus quoque sinistrum affectum paralyſi, ut & musculi pectoris minus in expellendo officium præſtaret: & quia timebamus, peripneumoniā vrina rubea vtunque exiſſente, conclusum fuit, ut parum sanguinis ex brachio sano detraheretur; & inde viſus est melius habere, ut sputa etiam facilius exirent. Altero die deſcriptum est decoctū longū, in quo foliorū ſenę & rhabarbarum iniecta eſſent. Ab agarico, quamuis conueniret, eo tempore abſtinuimus, ne vomitum incitaret, quia apoplectico, tum paralytico, facile ſtranguationem ob pectus angustū inferre potuiſſet. Purgationem dictam bene tulit: quanquam poſtea tertio quoque die peius habere cœperit, cum pectoris murmure, sputo rursus minus exeunte, quamuis eclegmata fruſtra præſcriberentur. Altero die cum melius haberet, iterū data eſt ex decocto illo leuiter purgāte; & bene tulit. Sed die ſubſequentē, qui morte ſolito peior erat, non ſine febre deterius habuit, & noctē ſubſequentē peſſime tulit: etiā ab initio noſtri ingreſſus facto prognostico ad malū in ſene, cui & pectus longo tēpore affectū erat: octauo vero die ab apoplexiā habito, & hic obiit. Multo tēpore inciderūt in catarrhos subito ſuffocantes. Deſluere ex capite humores in pectus ac pulmones haud rarū eſt, inde ſiquidem tuſſes, rauedines, reſpiradi difficultates: & ſi humores ſalū & acres pulmonis exulcerationes & phthiſes prouocent, quod ſi vero & in pulmonib. vitium, latentes anginę ſuccedunt. Sed adeo copioſum deſerri, ut hominē mox ſuffocet, per quam rarū, id tamen eo tēpore vni atq; alteri euenit; vti aliquādo generoſo cuidā viro, de quo etiā Rembertus Dodonęus medicus familiaris noſter meminit in 9. ſua Obſeruatione. Cui à morte mox copioſa pituita lęta, ac viſcida ex ore profluēbat: quę haud dubio in pulmones affluens deſluens repētina mortis ac ſuffocationis cauſa fuerit. Differt hoc malum ab apoplexiā, in qua reſpiratio in totum non auferitur. Sed in tali catarrho ſubito ſuffocante intercipitur ſubito reſpiratio, idque promptiſſime copioſo aliquo humore in pectus affluente decumbente, qui omnem ſpirituū viā intercludat. Sed hic affectus ab apoplexiā diſſert eſt. Nā qui ab eiſmodi catarrho ſubito obruitur, ſenſu & mente integris ſuffocantur. Apoplectici & ſenſu & motu priuantur, priuſquam ē vita deſcedant. Et ſic Hippocrates in ſine 12. aphor. ſic. 3. deſtillationem quandoque cito etiam interimit: nam & ſenioribus deſtillationes, quę cito interimit. Similis quoque ſententia legitur & in lib. De aere & locis, ſed copioſior his verbis: Valde ſenibus deſtillationes propter raritatem

repetere incereunt: quodam autem contingit dextra aut ſiniſtra parte ſuſpentes reddi. Quibus verbis duo ex catarrho in ſenibus oſtendit pericula, vel mortem ſubitaneam; vel alicuius partis cum ſtupore reſolutionem. Inciderunt igitur in catarrhos ſubito ſtranguantes eo tempore, & in apoplexiā lethales, & in anginas periculoſas, & peripneumonias admodum mortiferas ex ſubitaneo deſluxu humorum ob aerem humidiorē longo tempore præcedentem, & perdurantem. Et hic vir generoſus, antequam apoplexiā correperetur, longo tempore antea obnoxius fuerat catarrho, & ingentem capitis dolorem patiebatur; quem non ita magnificabat, ut medicum tempore conſuluerit, aut medicamentis uſus fuerit. Hinc grauiore morbo poſtea oppreſſus, virtute expultrice deſiciente, ob apoplexiā in paralyſin tamen mutatam ſputa in pectore tandem retenta fuere, quę non potuit eicere, & ita 8. die ſuffocatus periit. Tota enim caeli conſtitutio tunc pluuioſa, & austriua erat, ut dictum eſt prius, & ita ab initio illius menſis, plurimi apoplectici & conuulſi interiierunt, non facta prius mutatione aeris ad ſiccum frigidum & gelu 18. die Decemb. Ideo recte dixit diuiniſſimus Hip. Aph. 16. lib. 3. Morbi in pluuiarum magnitudine, magna ex parte ſunt febres longe, alui profluuiā, putredines, morbi comitiales & attoniti, quos apoplexiā Gręci vocant, & anginę & Aphor. 23. euſdem libri: Et in hyeme capitis dolores, vertigines & apoplexiā.

SCHOLIA.

DE cauſis Apoplexię licet in ſine Scholii præcedentis dicere cœperimus, cum varię ſint: præcedentes, quibus nonnulli & coniunctas ſeu contentrices dictas adiungunt. Et quod ad primas, quęcunque frigida manduntur, adhibentur, vel exterius accedunt, ut medicamenta refrigerantia intus aſſumpta, vel capiti admota, ut opium, pauca, hyoſcyamus, cucumeres, citrulli, pepones comesti, & alia edulia frigida & humida; conſtitutio pluuioſa, ut nunc diximus: ita & edulia, ex quibus ſuccus frigidus ad apoplexiā gignendam aptus procreatur: & ita percuſſio, caſus, vulnera, contuſiones. Sic noui ex iactu teli ſupra caput quoſdam in apoplexiā incidisse, ut poſtea exemplis oboriri poſſet; etiam per accidens ex calore humoris fundente: vti euenit puellę ex lauato capite, ut videre licet apud Amatum centuria 1. cur. 36. Ica ex percuſſione, accedente dolore, deinde & inore inflammatione; quemadmodum euenit duobus iuuenibus (teſte Beneuēnio de abſtinentia rerum cauſis) lite inter eos ſuſcepta cum alter alterum extento brachio ala percuſſiſſet, & apoplexiā correptus, paucis deinde horis obiit. Sic & eodem teſte, ſullo pugno ſtomacho violentius imperito, hominem intere horrore mortuum. Meminit quoque Amatus cent. 2. cur. 22. de infante apoplexiā ex ictu bombatarum mortuus ſi. Sic & Gal. De Theriaca ad Piſonem tradit mulierem vtero gerentem ſolo tonitruo exaudito, & horribili ſpectaculo viſo, infantem abortiuiffe. Quod ſi hæc eueniant, non eſt mirandū aliquos ex vehementi iracundia, & animi perturbatione, aut ſubito terrore, vel ex horribili ſonitu

in apoplexiā aut epilepſiam incidisse, cum ex animi affectibus humores valde funduntur. Et ita multos conſpeximus tam viros, quam mulieres, ex ira vehementiore, & animi percuſſione apoplexiā incurriſſe. Non tamen omnes hoc modo initium habent, ut vulgares putant, ſine iracundia aut animi commotione apoplexiā non poſſe fieri, antequam corruant. Quod falſiſſimum eſt, cum ex variis cauſis fiat. Nam & hæ cauſę efficientes, ſante orſę, quę & has ipſas commouent, & fouent medias cauſas, varię eſſe poſſunt. Et ſic ebrietas, crapula, crudi cibi, vini generoſioris uſus plurimus, ceruiſiæ craſſę crebrius potę, opprimunt ſpiritus animales, & calorem ſuffocant, cruditatesque & pituitam generant, & deinde apoplexiā: ita & aer ambiens admodum frigidus, loca frigidissima & niuoſa, per quę iter facientia homines non tecto aut munito capite, potus aquę frigidę aut rerum quarumcunque frigidarum, inſpiſſantium & facientium oppilationem, auſtralis conſtitutio, ſomnus diurnus maxime ſupra dorſum in loco humido frigidus, non decenter elevato, neque extremis membris diligenter calfactis & cooperitis ex tali accubitu, tum aliis cauſis iam ſupra dictis, ſuperfluitates in cerebrum irruunt, coaceruantur, condenſantur, & iuuant ad apoplexiā inducendam, non minus, qui nimia quiete vtuntur, ex quibus coaceruatur pituita. Ita & motus excedens, ut coitus ſuperfluus nimium debilitando, etiam tandem reſolutio caloris inſtigidat; & licet motus nimis per ſuam propriam naturam calefacere deberet, at nunc ſuperfluus per accidens reſoluit ſpiritus potius & inſtigidat, & excrementa coaceruat vti & vigilia excedens, tum cauſę omnes inanitates, apoplexiā promouere potuerunt. Quemadmodum & triſtitia, metus & timor, quibus cerebrum inſpiſſatur; ſpiritus in craſſantur, ita & gaudium excedens, debilitans & reſoluens; quę inquam omnia per accidens inducunt apoplexiā. Iam quoque cauſę dictę de Epilepſia, ſi magis increſcant, & augeantur, apoplexiā tandem inducunt, iuuantes cauſas præcedentes ſeu internas: quales ſunt corporis plenitudo, ſucci pituitosi vel atrabiliarii, maxime in cerebro debili. Et quemadmodum cauſę externę tum fouentes ac media diuerſę eſſe poſſunt: ita & cauſę generationis eius humoris in toto internę eſſe poſſunt, ut naturale temperamentum, quod multos & viſcidos humores gignit, vel etiam craſſos, & in ſumma, pituitolum vel melancholicum ſanguinem, vel ſuccum pituitolum aut melancholicum: vel atas, ut declinans melancholiam; vel ſenilis, pituitam aggregat. Sed cur pueris cum abundant pituita, non euenit, ſed comitialis magis? an quia excretrix valida non ſinit in cerebro multum congregari, ſed ſapius in comitialibus accēſſibus expurgat? An effluuii copia plenitudinem non congregat? nono Methodi & 1. De viſu. Iuuenibus vero non niſi à forti cauſa: Mulieribus raro, ob menſtruas purgationes, ut videlicet podagra 6. aphor. non laborent. Vidi tamen nonnullas otioſas & diuites, tum alios, apoplexiā incurriſſe; & magis cum iam menſes eas deſeciſſent, ut & podagra quoque laborantes non raro vidi. Summatim, pituita lenta, craſſa, frigidaque, præcipue cauſa huius mali exiſtit, ſanguisque pituitoſus, & omnis ſuccus craſſus & frigidus & viſcidus, ut eſt quoque melancholicus. Talis enim non tantum ventriculos humor, præcipue pituita, ut Ferneliuſ ſentiebat, ſed & cerebrum ac rete mirabile, arterias, per quas ſpiritus ex corde in cerebri ſinus inſluit, repente obſtruit aut coarctat. Tum quippe ſinus, inſtillante ſpiritu deſtituti.

*Causae con-
iunctae seu
concurrentes.*

*Proxima
causa.*

*7.
Causa re-
mota.*

Externa.

*Dispositio-
efficiens
veram apo-
plexiam.*

nihil deinceps suppeditare possunt sensuum mo-
tumque nervis; mox quia necesse est, animal col-
labatur, ac si eius carotides arteriae interciperen-
tur vinculo. Ad causas contentrices seu coniun-
ctas, ut praeceptor meus Benedictus Fanentinus do-
cuit, pertinet obstructio viarum cerebri, ob dispo-
sitionem inflammationi similem, vel tumorem
praeter naturam, quo cerebrum constringitur, &
parietes pororum & viarum cerebri, vel pituitosis
humoribus oppletum. Et ita quoque proxima cau-
sa esse potest illius, quae fit, cum cerebri substantia
refrigeratur & occupatur, & est refrigeratio cere-
bri. Et proxima illius, quae fit propter obstructio-
nem ventriculorum & coniuncta causa est ipsa
obstructio, id morbus, quoniam est dispositio lae-
dens operationes proventu primo. Remota est hu-
mor refrigerans, & obstruens spiritus, quo ad refri-
gerationem substantiae cerebri. Talis autem est pi-
tuita, vel melancholia, ut dictum est: bilis vero
nequaquam, cum sit tenuis & obstructioni resistat,
& caliditas crassum discutit. Et quoad obstru-
ctionem, remota est causa materia illa faciens ob-
structionem, quae dicitur media inter symptoma &
morbum. Sic & externae sunt omnes illae quae re-
frigerant, & humores frigidos & crassos generant,
ut est aer frigidus, & constitutio aeris frigida, de
qua dixit Hipp. 3. aph. 24. hyeme magis evenire
apoplexiam. Dispositivae vero, ut temperatura,
aetas, & quasi mediae praeparantes subiectum aptum
corpus senile & magis pituitosum, regio frigida,
& locus viginosus. Efficientes veram apoplexiam:
est humor frigidus, crassus: calidus enim non efficit
apoplexiam: quia humor calidus non tollit actionem, sed
corruptum, ideo phrenitidem infert. Debet esse cras-
sus, quia tenuis humor non offendit laxas partes,
ut est cerebrum, quia fluit, & qui imprimit, cras-
sus esse debet: ideo debet esse frigidus, ut morti-
ficet & tollat operationes, & crassus ut impingat-
ur: ideo ab humore pituitoso fit frequentius:
deinde a melancholico, sed rarius. Etiam a san-
guine pituitoso ventres cerebri vel soporaria vasa
confertim replente. Et haec de causis dicta satis
esse puto.

OBSERVATIO LXXI.

De Apoplexia vehementissima & lethali.

Fortissima apoplexia correptus est Angelus Ar-
noldus Delphius, vir senex, qui e regione
Gruis commorabatur. Mortuus iacebat, priuatus
sensu ac motu, mutus erat, sine febre, sterte-
bat, anhelitus vix trahebat; quae indubitata signa
sunt apoplexiae post casum oborta. Ad hunc sta-
tim accitus fui: sed cum spuma ad os ferebatur, il-
lico vehementissimam non solum apoplexiam ef-
fere pronuntiaui, verum etiam lethalem. Accitit
etiam secundus medicus Cornelius Ericus colle-
ga noster, qui & idem mecum sentiebat, malo
ita incremente, ut antequam medicamenta apta
pararentur & adhiberentur, statim hic diem suum
obierit, vix horula una atque altera interiecta.

SCHOLIA.

Quatuor
differentiae
vel
species
gradus apo-
plexiae.

Q Vatuor iuxta Galeni sententiam apoplexiae
differentiae vel gradus (ut alii volunt) con-
numerari possunt. Et isti omnes gradus penes an-
helitum distinguuntur, ut docet Galen. 2. aphor. 42.
& 3. De locis affectu 7. & 10. & 5. De caus. sympt.
in fine. Huius quoque causam ad longum expli-

cat Donatus cap. proprio ex Galeno, cui periculi
magnitudinem Galen. in apoplexia voluerit signi-
ficari ex noxa respirationis. Quando igitur anhe-
litus violentus fuerit, & quasi ad sensum prohibi-
tus, ita ut aeger non possit, nisi admodum vio-
lenter & per intervalla anhelare; & mirum in mo-
dum stertit, spuma etiam ad os sublata (ut huius
nostro agro contigit) tunc dicendum est, quod aeger
proxime suffocabitur, neque spem ullam posi-
tam esse in remediis. Nam strangulati cum spu-
ta, ut dicebat Hippocrates, si ad os fertur, sta-
tim intereunt: atque hic primus gradus violentis-
simus est & lethalis. Secundus, cum non ha-
bent violentiam, sed inordinationem maximam,
ut anhelitus sit quandoque creber, quandoque
rarissimus, modo humilis, modo altus, quando-
que tardus, quandoque velox: interitum praesa-
git, sed non ita subito, ut praecedens, estque ta-
men pessimae naturae. Tertius vero gradus ma-
litiæ est, cum anhelitus non ita inordinatus sit
in summo, sed tamen inordinationem servat, nec
apparet violentia. Haec species periculosa est; po-
test tamen evadere aeger. Quartus gradus non
parvus sit anhelitus, ordinatus tamen; ad hunc
si vocati fuerimus, si illum recte curaverimus,
evadet. Et in hoc tantum quarto gradu con-
fidentiam habere debemus; licet etiam frequen-
tissime intereant. Nam, ut Hipp. referebat, Apo-
plexiam fortem soluere est impossibile; debilem
non facile, imo difficulter. Sed haec etiam ad
signa prognostica pertinent, de quibus postea.
Nunc prius de iis quaedam addamus, quae ad apo-
plexiam praesagiunt futuram, & eam minantur.
Et eliciantur octo signa ex Paulo Aegineta. Pri-
mum est, dolor capitis immodicus & confestim
irruens, ut caput videatur scindi; communis qui-
dem omni apoplexiae: acutus tamen potius arguit
futuram apoplexiam ex sanguinis dominio: gra-
vians, a pituita. Et ubi subito irrumpit, arguit ma-
ximam copiam humoris ad caput ascendisse. Prae-
cedit hoc malum, inquit Paulus, capitis turbu-
lentia, acutus dolor, & venarum circa guttur exi-
stantium, sphagitidas Graeci vocant, toruli pro-
minentes. Et sic secundum est, tumor venarum
apoplecticarum; si adsit rubedo, sanguineam fu-
turam arguit; si albedo, pituitosam. Tertium est
vertigo, & eius fons est actio laxa sensuum inte-
riorum, cum & praedictum dicatur apoplexiae;
maxime si perseverat: & quibus visus obtene-
brescit, & fulgores eisdem subinde oboriuntur,
aurium sonores, vocalis plethri torpor. Sic pastor
in pago Notetopio, copotationi dedito, ad iram
procliviori, seni & frequenter vertiginoso, apo-
plexiam futuram praediximus. Qui correptus apo-
plexia anno 1566. a famula summo mane ante le-
ctum inuentus est, in terram prolapsus sine voce,
utrum inter descendendum a lecto ceciderit igno-
rabatur. Grauis haec erat, cum sine stertore: ad-
quem una vocati cum Erico collega nostro, ene-
mata acria injecta, tum alia praesidia, omnia ni-
hil iniecerunt; & quamquam saepius a nobis de more
bo subitaneo admonitus, ut testamento caueret,
ne bona ad alienos pervenirent, cum filius ille il-
legitimus esset, misere intra quatuor dies apo-
plexia subitanea intestatus obiit, atque omnia sua bo-
na ad Decanum & prouisorum deveniunt. Quar-
tum signum est vibratio, palpitatio, & saltus appa-
rens in toto corpore, ob caloris innati suffocatio-
nem, qui cum ob frigiditatem excedentem diffusi-
& transpirari non posset, & crassior factus quæ-
rit exitum, facit saltum. Sicut enim ephialtes & ve-
tigo, oculorum obscuratio, & ita palpitatio, quæ

alijcognitionem appellant, tum tremor in toto
corpore, & praecipue in capite, futuram apople-
xiam arguit, ut in multis spectauimus, cum spi-
ritus ita crassus effectus minus transeat, virtute
oppressa facile extinguitur. Quintum signum, est
frigiditas membrorum extremorum, sine ratio-
ne, quia calor naturalis debilitatur, & tendit ver-
sus superiora, cum intempestui algores sunt, &
totum corpus frigidescit. Sumitur hoc signum a
qualitate speciei. Sextum, est difficilis motus &
torpor in omnibus motionibus, ut homo se mo-
uere non possit; quia tanta frigiditas induta est,
ut se mouere minime valeat, neque libere. Quod
quidem signum sumptum est a virtute motiva lae-
sa: praecedit enim commotionis difficultas, ac
manuum & pedum stupor. Septimum est stridor
dentium, praecipue inter dormiendum: quia in-
dicat caput repletum malis humoribus & vapori-
bus, & est veluti spasmus musculorum inferiorem
maxillam mouentium. Sumitur & hoc signum ab
actione in motu voluntario. Alij & his addunt
pulsus maxillarum. Octauum est vrina veluti eru-
giosa, atra, modica, & quod in ea subfider, fa-
rinae speciem refert. Haec omnia signa supradic-
ta, prius ab Hippocrate posita sunt, a quo Pau-
lus, & ab eorum discipulis, signa imminencia mu-
tuantur. Vrina est viridis vel nigra, teste Hippoc.
& Gal. 2. prognostic. vel ob maximam caliditatem
exstantem, vel frigiditatem extinguentem, sicut
apparet in sanguine, si superassetur, vel frigore
congeletur, nigrescit. Quod siat viridis, est pro-
pria passio frigiditatis, nisi ob bilis praesentia ad-
mixture talis evadat. Oleacea vrina indicat
maximam frigiditatem in corpore, quæ & nervos
occupat & venas, ideo praesagit apoplexiam. Hy-
pocrasis vero veluti farina crassior, quam Hipp. 2.
progn. crinoidem, ac si essent hordei grana, quæ
molam effugerint, vocat, quasi partes semimoli-
tae essent. Haec vel colligationem ex maxima ca-
liditate praeter naturam in membris existentem,
membrorum solidorum indicat: vel maximam
frigiditatem in venis existentem, & si causa frigi-
ditatis innotescit, quæ ad sensum manifesta est,
cum reliquis signis apoplexiam futuram decernit.
Nonum signum licet a Paulo non enumeretur, est
incubus perseverans, somnia turbulenta, quibus
terretur & fugit. Unde alter trium morborum
semper sequitur; vel in melancholiam incidit,
aut in epilepsiam, aut in apoplexiam, dummodo
perseueret. Proveniunt autem haec omnia ex di-
minutione caloris, & cum spiritus animales exi-
stentes in cerebro, ob vapores ascendentes a pi-
tuita & melancholia, obtenebrantur, ita ut op-
primatur virtus, & videatur, quod aliquis infi-
diatur eis. Hinc somnia terribilia, graua, quia
deprimuntur spiritus. Demum signum his addi-
potest; sicuti somni graues, ita & longi, & graues
tonchi, mentis acies hebescent, pigritia, sensus
que obtusi, memoria defluens, & omnis alacri-
tas periens, monstrant apoplexiam imminere:
frigidam enim materiam & humidam monstrant
prævalere: ita & ebriosi & comatosi capite valde
repleto in apoplexiam incidunt. Sic ego in sacer-
dote Alemariano, Theodoro Alardo, viro alio-
qui doctissimo & faceto, qui frequenter ex ebrie-
tate comatosus adeo somno longiore detinebatur,
ut nullis modis excitari potuerit: cui praediximus
apoplexiam futuram, ante multos annos; qua
etiam obiit, ut de Comate soporifero, retulimus.
Id quoque in multis ceruicariis obseruauimus,
pituitosis & crassis, qui faciem rubicundam ad
succedentem inclinantem habent, ob plenitudi-
nem & caloris innati extinctionem; quos admo-
nuimus, ut cito sibi praeviderent, ne in apople-
xiam inciderent: verum nimium in hac re negli-
gentes, subito lethali apoplexia correpti interie-
runt, ut exemplis quibusdam subsequentibus in-
notescet. Imminentis igitur signa in primis con-
sideranda sunt, etenim velocissime viget, & bre-
uissimum, imo imperceptibile habet principium
& augmentum, ut tota status esse videatur. Ideo
(ut recte admonuit doctissimus medicus Iacchus in
commento super Rhasem) haec maxime sunt obser-
uanda, propterea, quod tunc opem aliquam ferre
possumus; ubi cum iam adest, exigua est spes
salutis. Dicam, (inquit idem) pro exemplo id,
quod in viro quodam, qui 44. agebat annum,
evenisse vidi. Erat hic calidi capitis natura, ac
potius siccus, multis vitæ incommodis affectus, tum
ventis & pluuiis, tum nocturno aëre se diu teme-
re exposuit, sic negotiis exigentibus. Tandem
obliuiscus eorum esse cepit, quæ subinde facie-
bat: at praeteritorum tamen recordabatur satis:
sed neque prorsus mente constabat, cum loca, in
quibus morabatur, non bene dignosceret. Tan-
dem diutino capitis dolore vexari cepit, statum
scilicet ratione; atque ita medicum post menses
fere sex accersuit. Quod ad somnum attinet, ali-
quando admodum proclivis erat: purgatus vero
quieuit dolor & somnus. Itaque cum iam melius
habere videretur sibi, curatio tandem in victus
ratione permixta est. Circa Februarium mensem,
adhuc obliuiscus & tardus persistens, rursus do-
loribus afflictus est: & tandem attonitus effectus,
obiit citissime. Hinc ergo obliuionis symptoma,
multum humorum frigidorum acervatum argue-
bat, similiter & capitis grauitas, & dolor. Prae-
terea sensus obtusi, & somni longiores, & graui-
ores hoc monstrabant imminere malum. Signa ve-
ro praesentis apoplexiae facilia sunt: nam subito
corrumpitur aeger facultate mouente abolita, & sensu
priuato, ut iam exemplis supradictis satis liquet,
& etiam subsequentibus multo clariora eluce-
scent. De quibus etiam nonnulla, ad maiorem
explicationem, Scholio subsequente, agemus.

OBSERVATIO LXXII.

De apoplexia hominem subito interficiente.

Arnoldus Gisbertus Delphius Zythepla, vir,
si quis alius, valde crassus, pituitosus victu
inordinato utens, bibax, cui facies rubicunda
pustulosa adesset (ut egregius potatoribus solet, ob
cernisiam crassam, qua quotidie implentur; quibus &
facies inflatur, ad apoplexiam proclivis erat: nam
bis iam ante aliquot annos, apoplexia, licet leui,
a qua tamen euaserat, correptus fuerat. Verum
medici consilio minime auscultans, nec precau-
tione utens, tandem anno 1561. mense Februario,
in fortissimam apoplexiam lethalem, cum mane
vestitus de lecto descenderet, incidit, & subito in
terram prolapsus est, & ut mortuus sine sensu ac
motu iacebat, clausisque oculis instar dormien-
tium, stertebat. Ad hunc accitus, cum haec signa
spectarem facile apoplecticum esse cognoui. Cui-
que nullis modis excitari posset, neque narium
forti vellicatione, neque titillatione sub plantis
pedum ac volis manuum, neque capillis; maxime
in cruribus, eoulis, neque violenta denique fri-
ctione membrorum extremorum, digitorum an-
nularium; neque eorundem complicatione, com-
pressionemque vehementiore; neque ligaturis ad-
hibitis,

validus est nisi cum iam in propinquo mors sit. Ideo & à syncope differre dicebat Iacchus, his quæ notæ eius sunt facie & pulsu, quæ in apoplexia non admodum alterantur. Et, ut alij addunt, in syncope secundum plurimum casus in terram est velocior. Quod huic viro euenit, facie illico in ipso casu immunita, ut & ego existimem hunc syncope, calore extincto & suffocato, subito interiisse, & non ex catarrho, ut alius ille, de quo dictum est prius, cum ex ore nihil humidi post mortem, vel in ipsa morte effluebat; nisi aliquis vellet dicere eundem obiisse altera illa specie, tamen impropria, apoplexiæ, de qua etiam meminit Iacchus, sanguine congelato in venis iugularibus: de qua venarum interceptione meminit Hipp. *ut dictum est 4. De vi.* quod sanguis figitur in iis, & coalescit immotus, viamque spiritus obstruit, unde etiam interceptio dicitur. Hinc & vulgares guttam cadere dicunt, defluxionem illam in venas significantes. Verum quicquid sit, sæpe vidimus subito tales asthmaticos suffocatos, qualis hic erat. Attamen Hergerio Vergerio, medico Hagano admodum seni, viro doctissimo, amico nostro, homini satis macilentato, minime asthmatico, euenit, ut subito in mensa sedens, postquam cyathum vnum vini bibisset, strangulatus sit, utrum spiritu intercepto, vel syncope, aut apoplexia subitanea inter medicos Schutium & Nieuenium disputatum est, vel ex subita vini potione gula interclusa, ut L. Durio (*teste Plinio*) contigit medico Vallæ, dum multi potionem hauriret, & Ap. Saufcio, cum à balneo reuersus mulsum bibisset, ouumque forberet.

Lib. 7. ca. de morbis repentinis.

SCHOLIA.

Cum apoplexia quædam etiam signa habeat cum aliis morbis communia, ut prius dictum est, diligenter oportet signa distinguenda apoplexiam ab aliis morbis examinare, antequam curationem instituamus: & quamquam de iisdem non nihil diximus, ad maiorem explicationem etiam hæc addemus, & postea etiam quædam de signis indicantibus speciem & causas, & postremo de prognosticis. Differt itaque à sopore, quoniam neque subito aduenit sopor, neque prorsus sine sensu & motu iacent. Licet enim in Caro, & in omni graui sopore, priores cerebri partes opprimantur, ab hisque procedentes sensus torpescant; partes tamen posteriores illæ, satis spiritus mouendi nervos effundunt, quo motus conseruetur. Apoplexia vero omnia occupans, & offendens omnemque fere respirationem tollit, eaque maxima de causa hominem iugulat. Adhæc solum earum fere excipit bona valetudo: apoplexiam paralyticam in Caro quoque remanent auditus, & operationes aliquæ sensuum interiorum & exteriorum, & paulatim fit, ut diximus. A lethargo (*ut prius dictum est*) quia lethargici excitantur; apoplectici minime: lethargici quoque febris adest, ut diximus, & somnolenti sunt, apoplectici iacent quasi dormientes ut mortui, & sterunt: quoniam, quo ad resolutionem musculorum, sunt verè mortui, exceptis musculis thoracis, qui mouentur à natura; cum sit necessitas anhelitus ad vitam. Et hoc modo etiam differt apoplexia à catalepsi: quoniam apertis oculis, utrigidi manent, & in eodem statu quo deprehensi sunt, neque necessario iacent, ut apoplectici resoluti. Ab Epilepsia vero, cum in ea sint motus spasmodici, in apoplexia nequaquam; & licet ali-

A lethargo.

A catalepsi.

Ab Epilepsia.

quando fiat cum spasmus in facto esse, non tamen habet periodos, ut Epilepsia. Neque differt à paralyti, nisi particulari resolutione, cum apoplexia vniuersalis existat. Ab utriusque strangulatu, qui solo vapore cerebrum feriat, ex pulsu & motu conuulsionum, si adsint, & præfocata audit & sentit, & adsunt operationes sensuum interiorum. Quomodo à syncope differat, iam dictum est; & quia in syncope subito spiritus & sanguis ad cor rapiuntur, & muscoli per consensum patiuntur, torquetur patiens, & claudit dentes, ut opus sit aperire os aliquo instrumento, & manus clauduntur, ut non possint aliquo pacto aperiri. Apoplectici autem habent laxa membra, & quandoque os & brachium in eodem situ, in quo erant, cum incipit apoplexia, manent, quia sensum & motum amittunt: ita ut facillimum sit cognoscere, an sit apoplexia, vel syncope, ex iis etiam, quæ in Observatione diximus, quod etiam ex pulsu facile percipitur, cum is in apoplexia non mouetur, nisi ægro iam ad mortem tendente, respiratione ablata & vita cessante, & spuma ad os elata, ita ut apoplexia (*Montano doctissimo medico referente*) nihil differat à strangulatis laqueo aut alia causa extrinseca. Vtrobique enim spiritus animales suffocantur, & virtus intercepta, ne demandetur ad inferiora. Et sic euenit his à catarrho primitiua, quod apoplectici à causa intrinseca eueniat: cum tam diu uiuat animal cum possit respirare, quia respiratione ablata, statim cessat vita. Ideo recte Hippoc. strangulatos apoplecticos vocauit. Sed aliter in syncope à causa frigida contingit, in qua tollitur respiratio, remanente transpiratione; *ut dictum est*. Sed quod ad signa attinet species, & à quibus causis fiant, distinguenda sunt partim à causis manifestis, partim à facientibus humorem peccantem, partim ab accidentibus, quæ sequuntur naturam humoris, & cidentibus, quæ sequuntur naturam humoris, & capiuntur ab intrinseco, scilicet à causis facientibus humorem peccantem. Petuntur etiam à causis procatarticiis, ab aëre, cibo, & potu, inanitione, repletionem, ab animi accidentibus, somno, vigilia, motu, quiete: quibus duo adduntur, temperatura, & ætas. Omnes hæc causæ externæ, cum conueniunt, certam fidem faciunt, quod talis humor dominetur. Sed quia raro omnia hæc ita se habent, habere inueniuntur, ideo hæc signa, quæ videntur à causis externis, fallere possunt: Verum ubi conueniunt cum signis sequentibus naturam humoris, maximam fidem faciunt. Si igitur quisque piæ (ut loco exempli) qui aliquo tempore verisatus fuerit in aëre calido & humido, & videretur uerit lautis cibis, & boni nutrimenti, & biberit optimum vinum, maturum & dulce; sique excrementa sint menstrua in mulieribus, nempe excrementa scilicet sanguinis, vel sanguis solutus effluere in naribus retentus sit, vel à sede, nempe hæmorrhoidibus; & præterea otio aut moderato exercitio usus fuerit, & somnos naturales & quietem habuerit, & sine solitudine ac animi morore vixerit: ad hæc sit temperatura calida & humiditas; tempus quoque vernum, & ætatis adolescentiæ, quæ inquam omnia si conueniant, facile respondemus sanguinis dominium in tali homine redundare. Et ita quoque de pituita, cum aliis humoribus ex causis extrinsecis coniectandum erit. Verum cum non omnia concurrant, non oportet adeo iis fidem adhibere. At signa quæ à signis internis, quæ tuta sunt, atque illis inherere debent, natura humoris petuntur, à causis intrinsecis debentur, quæ tuta sunt, atque illis inherere debent. Exempli gratia: si videamus rubedinem in toto corpore, & caliditatem mitem & suauem percipiamus

cipiamus ad tactum cum carnositate, venasque turgentes, & sentiat æger tensionem in toto corpore, & grauitatem, & vrinam habeat crassam & rubeam, pulsum vehementem, velocem & magnam. Cumque hæc omnia concurrant, sanguis dominatur, maxime si venæ colli turgant, & oculi rubent, & grauitas sentitur, splendorque circa oculos apparet, & in somno multa rubra spectantur, vel se in sanguine natante existiment, dicemus sanguinem ad cerebrum raptum esse, & apoplexiam intulisse. Et ita signa distinguenda speciem apoplexiæ habebimus, & non solum causam, sed etiam eiusdem cruentum, additis causis pro catarticiis iam enumeratis, quodque usus fuerit cibariis lautis, & multi nutrimenti: & hanc opinionem etiam confirmabunt excrementa, tum reliqua iam dicta. Eodem modo de pituitosa rationandum, ut si color albus in toto, frigiditas ad tactum cum molliore, grauitas circa motum, pituita non minus in motu, quam in omnibus operationibus: vrina alba crassa cum humore multo, si viz sint late, vel tenni, si obstructa: pulsus parvus, rarus, tardus, imbecillis. Si diu antea verisatus fuerit in aëre frigido, humido, nebulofo, subterraneo, paludoso loco, constitutione frigida, humida, vsusque sit vino aquoso, aqua, ceruicia crassa, sæculenta, recenti, cibariis frigidis, humidis fructibus, & in otio vitam traxerit, in quiete, somno plurimo, & pituita vomitus retentus sit, vel sedis excretio pituitosa, addit temperatura frigida humida, & ætas similis vel senilis. Hæc etiam omnia extrinseca augebunt suspitionem, si caput graue, si palpebræ tumefactæ, & nocte adsit stridor dentium, plurimumque sterrens, & deterreatur in somno, lurgat, videaturque in aqua suffocari, aut pluuia, niue, gelu obruiam pituitam abundare & ad caput raptam, & apoplexiam ex ea imminere, & præsentem arguant; qualia etiam de capitis dolore à pituita capite proprio à nobis relata sunt. Idem de apoplexia melancholica dicere poterimus: Si liuor in toto corpore appareat cum grauitate & flatu in intestinis & ventriculo, tristisque præceserint imaginationes vel adsint, victusque crassus præcedens, ut carnes salæ, duræ, fumo indurata, vina nigra crassa, accidentia animi molesta, tristitia, temperies frigida, sicca, in primo senio constitutus, hæc melancholiam prædominari ostendunt. Atque hunc succum redundantem cognoscemus ex iis, quæ tradita sunt cap. De melancholia. Hoc enim modo discernendum est, & indaganda species apoplexiæ, & cuiusque morbi pendens à materia. Quod si veniat à phlegmonosa affectione, ex propriis cuiusque affectus, & tumoris præter naturam indicia percipiemus, & à febre, quæ semper cum inflammatione est, aliisque signis paulo ante explicatis. Ita quoque causa externa, ut vehementi plaga, casu, percussione, vulneribus, ossis cranij compressione, id est signis præsentibus vel ex altantium relatione melius intelligemus, cum externa causæ iam abierint, & quæ ex relatu habentur. Atque hæc de signis specierum, differentiarum & causarum dicta sufficiunt. De prognosticis Scholio sequenti agemus.

OBSERVATIO LXXIV.

De Apoplexia lethali, non tamen subito interfecta.

IOANNES Bokellus De Iohis cernisarios, magis tamen, quam Giffertus ille, de quo di-

ctum est prius, pituitosus, multoque crassior, & vir admodum obesus, asthmaticus, otio deditus, in apoplexiam quoque vehementiorem incidit. Medicus eius domesticus statim ab initio sternutatoria & concussiones vehementissimas adhibet, quæ tamen ego tam in sanguinea, quam pituitosa apoplexia non ita laudare possum ante purgationem vel saltem clysteris usum. Quamquam & Holerius ille doctissimus medicus, dicebat, Apoplecticum ita curato; hominem agitato, concussito, fricato. Sæpe enim similes apoplecticis concidunt, ex leui obstructione, quæ agitatione corporis discutitur. Ea obstructio crassis vaporibus esse potest, vel quia pauca materia est, quæ obstruit. Tamen tuta non est eiusmodi foris concussio ab initio in vera apoplexia, multoque minus sternutatio in corpore plethorico aut valde cacochymo ante purgationem, aut saltem ante usum clysteris, cum per os purgari non possunt: frictione tamen uti licet. Hinc quoque Iacchus medicus insignis nos admonebat, inquit, *Qui ad huius mali curam accedit, primum consideret, qualenam sit apoplexia. Nam si fortis sit, cum mors ferè indubitata expectanda sit, ut Hipp. ait, nullum generosum remedium est adhibendum, non venæ sectio, non pilulæ. Sed ut gratificeris adstantibus, prædictione munitus, leuiores facies, ut frictiones, clysmata. Si verò prorsus desperata non est, enarrata periculi magnitudine, curationem aggredieris: non ut quosdam imperite facere vidi; vehementi motu corpus omne agitando: nam si in pleno corpore, & capite, morbum post motus causare, 3. apb. 22. quanto magis iam ceptum augere? Cum igitur ego ad hunc quoque accitus fuero, cum plurima pituita abundaret etiam senex, glande acuta ad diuersionem aluum irritari iussimus, dum clyster vehementior paululum, parabatur; illo quoque injecto, nucham inunximus oleo terebinthinæ; costino, & castorino, denum pilulis coctis propinatis solutis cum aqua saluæ, cum deglutire non posset, sternutatoria tandem adhibuimus, quibus cum non excitaretur, malum lethale esse pronunciauimus, stertore magis ingrauescente, & tandem etiam vera spuma ad os elata. Vivit tamen hic ad tres dies, sed spuma iam vera ad os sublata, hic quod & aliis euenit, etiam mortuus est.*

SCHOLIA.

Quod ad signa prognostica attinet, considerandum, num ea sint maligna necne, & utrū apoplexia pendeat à rebelli humore, num & hæc ad signa prognostica pertinent, cum spem vel metum inueniunt. Et ideo apoplecticum accedentes, considerabimus, num aliquid exeat è naribus, quoniam anhelant. Si violenter & per intervalla, ita quod in violenta respiratione suffleat pituita à naribus, ea liquidem sit alba, compacta, cum laudabili substantia exierit, medicum in quem erigunt: quoniam signum est, quod natura potens est, & aliqua virtus adest. Si lachrymæ etiam ex oculis compactæ, bene colorata, cum laudabili substantia, si humor salialis cum spuma, sperandum est. Si minxerint, signum est optimum, & pro ratione excrementi, si fuerit bene cocta, tunc signum est naturam bene posse operari. Si egerantur egestionibus concoctæ, arguunt naturæ dominium. Crudiatem indicabunt opposita. Quædam malitiam, quædam salutem indicant.

Signa concussione spem addunt.

pro lib. j. addendo benedicta laxativa, diaphanici ana
3 vi. diacatholici 3 iii. olei rutacei, chamamelini, ane-
shini ana 3 j. salis gemme 3 j. salis communis 3 b. mi-
sce fiat clyster. Quem cum inilcere non poteramus,
nisi prius in lectum æger portaretur, cum hoc fie-
ret à famulo pharmacopœi admodum robusto, &
à duobus suis filiis, crure paralytico non subse-
quente adeo stertebat, & facies in liuorem verte-
batur, dum in lectum poneretur, ut illico ani-
mam agere videretur. Sed ab injecto clystere, cum
his alium e. regie deposuisset, cepit loqui, &
quia eramus in nocte, usque ad 12. horam apud
eum permanentes, etiam has pilulas infra scriptas
dissoluimus cum aqua betonice, & ore per vim
aperto infudimus, maxillis rursus occlusis, ut
sic pilulas solutas in 3. aquæ betonice degluti-
ret. Erant vero tales. ʒ. pilular. cochiar. 3 j. tro-
chis. albandal. ʒ. iii. cum aqua betonice, sicut pilula
septem; sed cum non posset deuorare, dedimus ita
solutas cum aqua betonice, & habuit ex iis plus-
quam sex sedes. Cum mane rediissemus, ad se
non tantum rediit, sed utcumque loquebatur,
lingua tamen nonnihil titubante, & crus, quod
ita ad breue tempus fuerat paralyticum, potuit
mouere: & fuit ab illa apoplexia & à paraly-
si quasi statim curatus. Attamen cum memoria læ-
sa nonnihil permaneret, mens etiam stupida &
perculsa: adeo ut oxymel vna cum confectiōe
mithridatica deuoraret, imperauimus. Et 23. Febr.
die etiam hæc illi præscripsimus. ʒ. oxymellis
squillitici, syr. de stœchade ana ʒ j. ʒ. confecti florum
rorismarini, saluæ ana ʒ b. specier. diamoschi dulcis
3 j. nucis myristice conditæ 3 iii. syr. stœchadis q. s.
fiat conditum. Cum hic non solum cacoehymia,
verum etiam plethora affectus esset, & faciem ru-
bicundam haberet, & venas admodum amplas ac
apparentes, chirurgum accersiri iusseram, ut illi
vena cephalica pertunderetur, ne rursus malum
rediret, cum etiam consuetus erat per nares san-
guinem fundere, quæ excretio nunc aliquot an-
nis intercepta fuerat, & etiam quotannis sangui-
nem mittebat ex nostro decreto, quo semper bene
habuerat, & nunc fere per annum venæ sectio in-
termittenda esset. Sed superueniens alius medicus,
illi dissuasit, quod esset nimium pituitosa ægritu-
do, neque hic conueniret, cum sectio venæ, ut
dicebat, apoplexiam statim curat vel necat. Et
quia iam ille paroxysmus desierat, quem etiam di-
cebat non fuisse apoplexiam, cum eo, quod crus,
quod antea paralyticum erat, nunc non adeo la-
borare videret, cum semper paralytis post apo-
plexiam remaneat (de qua re postea in Scholio.) At-
tamen cum etiam sanguinea sit apoplexia, in qua
conuenit venæ sectio, & licet hic pituitosa esset,
tamen aderat totius plethora, & ob hoc venæ se-
ctionem adhuc vtilem esse iudicabam, cum vires
constarent; quæ etiam à doctis medicis fit in pi-
tuitosa apoplexia, si in toto corpore etiam adfue-
rit plenitudo. Æger, tum filij rationi alterius me-
dici fidem habentes, non tamen sufficienti, indi-
catione sumpta etiam ab hyeme, quod tempus fri-
gidum esset; ac morbi magnitudinis indicatione
neglecta, vena secta non fuit: & ideo pilulas ad-
huc semel sumendas esse proposuit. Verum cum
eas abhorreret æger, nec sumere vellet, hic hau-
stus laxans à nobis ambobus præscriptus est. ʒ.
diaphanici 3 b. confectiōis hamech 3 ii. elect. lenitimi
3 b. dissolue cum 3 iii. aquæ borag. (nam & melan-
choliā ex aliqua causa antea susceperat) adden-
do syr. ex infus. ros. pallid. 3 b. misce, & fiat haustus,
& habuit plusquam sex vel septem sedes. Et dein-
de bene se habuit: quanquam verendum ob ple-

nitudinem & cacoehymiam catarrhum & asthma
quod in idem malum facile recidet, ut frater apo-
plexia redeunte tandem interemptus; nam & pa-
ter eorum, tum & alius frater apoplexia similiter
interierunt.

SCHOLIA.

Scribit Iacchinus vir doctissimus, quod quidam
hic volunt ponere signa salutis paralytin ipsam, id paraly-
tici, cum abscissum in partem aliquam natura facit: quæ
ut crus vel brachium, atque iam exscissum æger facit
incipit, id est, partem aliquam mouere vel sentire. Verum hæc omnia fallacia sunt, ut experientia
Verum hæc omnia fallacia sunt, ut experientia
vidi, quamuis omnes qui conualuerunt, sic con-
ualuerint, ut Rhases testatur. Attamen non prius
in tuto ægrum existimabis, quam reliquis re-
bus partibus sanus fuerit. Etenim læpissime re-
cidivum facere vidi, ut cum ex abscissu facto
parum leuati fuerint, rursus morbus inuadat, aut
etiam sopor grauis; à quo non euadant: quod &
utrisque fratribus euenit; & faxis Deus ne &
huic, qui tertius est cum & pater eiusdem eodem
malo obierit, idem contingat. Etenim his, qui
longioris temporis apoplexiis pereunt euenit, ut
pluries in melius euadere videantur, & rursus
concidere, quod fere euenit valde senibus; ut al-
quando etiam ad 7. usque diem perueniant, au-
dientes & intelligentes, & partes quasdam cor-
poris mouentes & cibum sumentes; mox subito
concidant rursus, & pereant. Quæ etiam ab an-
cedente causa, quæ non facile tollitur, restitui
potest. Itaque in multum tempus curatio his pro-
ducenda, nec temere suo consilio sunt committen-
di, sed & qui semel ea correpti sunt (etiam si bona
adhibeantur præsidia, uti nos longo tempore fecimus
in M. Francisco Duxio etiam viro paricio Delphio)
facile, id est, leui de causa rursus corripiantur.
Tantum eo morbo debilitatem subit cerebrum, ut non
possit, nisi longo tempore, integra sanitati restitui; præ-
cipue in senio. Hæc Iacchinus. Et ita videtur, quod
apoplexia semper in paralytin terminetur. Sed hic
non negamus apoplexiam, licet leuem, eodem tempo-
re, ut alius medicus putabat, (qui tamen non ad-
fuerat in principio neque viderat.) sed resolutionem
erat (idem aliis mecum spectantibus) quamuis
ad tempus breue: dicebat potius fuisse epilepsiam,
manus tamen, nec membra contrahebantur, imo
laxa manebant & crus plane resolutum specta-
batur. Et postquam ad mentem & motum cruris
rediisset nihil se sensisse affirmabat, & quæ apud
illum acta essent, neque nouerat de clystere inte-
cto, & de pilulis adhibitis: nam Epileptici sæpe
præsentunt paroxysmum, & sciunt se cecidisse
aliquando. Post operationem clysteris & pilula-
rum, apoplexia licet valde leui curata, & crure iam
satis restituto; lingua adhuc titubabat nonnihil,
ut facile cum apoplexia laborasse quis percipere
posset. Hinc & doctiss. ille Rembertus Dodo-
næus in suis medicinalibus Observationibus cap.
8. De muliere fortissima apoplexia correpta, in
Scholio eiusdem inquit: Non tamen ex hac motua
est, sed integre haud liberata; ad sanitatem enim &
mentis integritatem perducere non potuit. Videntur ali-
quid tale voluisse Hippoc. cum ait, Ἀπὸ ἀποπληξίας
ἰσχυρὰ πρὸς ἀνάστασιν, id est, soluere apoplexiam
fortem impossibile. Nec enim verba ἰσχυρὰ ἀνάστασιν
mors necessitatem, sed restitutionis ad integrā sanita-
tem impossibilitatem ostendunt. Aliud est hominem non
posse seruari: aliud est non posse ad sanitatem perducere.
Nam male valentibus etiam vita seruari, & prorsus
quandoque

quandoque potest: ut in hac apoplexia compertum.
Confirmant hanc expositionem sequentia verba: ἀσθενέ-
α ἢ ὀλιγοὺς hoc est, debilem non facile. Nam eos
qui debili aut exigua apoplexia occupantur, in vita ser-
uare haud difficile est, sed ita curare, ut nulla læsi
relinquatur, hoc opus, hic labor. Multos certe enu-
merare possemus à leui apoplexia restitutos: & nonnul-
los ita restitutos, ut nulla in ipsis præcedentis morbi
manifesta vestigia relicta sint; sed tamen alicuius par-
tis stupor aliquis, vel lingue aliquid impedimentum re-
manet; quod subinde tam exiguum, ut in solo cantu de-
prehendi poterit. Hæc ille. Ita & erat hæc leui a-
poplexia, & licet crus non permaneret omnino
adeo resolutum, ut primo, stupor tamen ex debili-
tate licet exiguis in eo relictus est, ut ita celeriter
non incedat, uti tempore sanitatis solebat, & in
cantu dum in templo canit, lingue impedimentū
facile sentitur, quod in ipso animaduerti. Quare &
apoplexia licet leui laborauit. Illud signum quoque
apoplexiæ magna ex parte liberati, ac in vita ser-
uati, leui de causa lachrymas fundit eadem postea
hoc ipsum aderat, & nunc adhæret, quodque nos
in iniuriis, qui hoc malo laborarunt, veritatem
habere comperti sumus, ob cerebri imbecillitatem
relictam, ut arbitror, ut facilius talem humorem
fundant: ubi enim aliquid commiserandum nar-
ratur, statim lachrymatur, ut quotidie experimur.
Quod equidem signum licet à nullo medico, quod
sciam, descriptum, à vulgaribus tamen obseruatum
magis faciendum arbitramur, quod in iis fere sem-
per, qui apoplexia tacti fuere, & non in epilepti-
cis, apparet facilis fusio lachrymarum: & quamquā
vulgares rationem eius reddere non possunt, tamē
experientia quotidiana docet, hoc quasi pathogno-
monicum signum esse, aliquam apoplexiam incur-
rissē. Sic etiam matrona nobilissima Borchia se-
ptuagenaria fere, mater Domini pædis Holladiæ,
cum in asperissima hyeme, tempore admodum ni-
uoso, templum accederet, in itinere collapsa, ore
solo distorto, leui apoplexia tacta fuit neque ster-
tente neque spumante, sed sine sensu & motu ad
tempus in domum reportata, optimis per nos re-
manente, nisi quod bene incedere non posset, ut
prius. Semper tamen velligia leuis resolutionis re-
linquuntur: quibusdam vero maior resolutio, aliis
leuior, nonnullis vix effectui digna, quos ita restitui
nos vidimus, ut illos minime paralyti alicuius par-
tis laborasse dixisses. At quod Aëtius dixerit ali-
quando quibusdam membra resoluta, aliquando
vniuersum corpus; unde nonnulli putarunt illum
dixisse, quod transeat in paralytin utriusque late-
ris: attamen fere semper in paralytin vnus lateris
terminatur: & ratio est, quia apoplexia hæc quæ
debilis est, non causatur à materia adeo copiosa
sed pauca; & ideo non terminatur in paralytin
utriusque lateris. Causam etiam adfert Benedictus
Fauentinus præceptor meus in sua praxi, ca. proprio
De signis prognosticis de apoplexia ex mente Gal. 4. De
locis affectis, c. 2. Cumque hoc in loco vtrique ce-
rebri pars tam dextra quā sinistra afficiatur, ratio-
ni conuenit, quod hominem statim rapiat & occi-
dat; ut in vehementissima apoplexia contingere
solet. toto corpore existente resoluta. Nam reso-
lutio totius corporis, secundum eundem Aëtium lib.
6. cap. 28. auctoritate Archigenis dicitur apople-
xia, quæ si vehemens est, mortem infert; si debilis,
in resolutionem lateris dextri siue sinistri termi-
natur, & tunc curata apoplexia remanet paralytis
vnus lateris. Et ita si altera pars cerebri tantum
afficiatur, ut in debili fieri solet, etiam in paraly-

sin vnus lateris finiri solet. Et primo duntaxat lin-
guæ medietatem à motu prohibet, & interdum
partes sub capite constitutas, ut nunc diximus. Pro-
pterea, si in aliquo sic affecto, ex prima affectione
soluatur apoplexia, creberrime succedere solet ex
secunda affectione vocata paralytis. Optimum
vero omnium censendum est, si resolutio in partes
valde remotas inciderit spinæ: sic enim robur na-
turæ significat, & causæ eam dominari. Contra
vero si facies, aut manus, aut lingua resolui videat-
ur. Ideo apoplexia leuior fuit in nostro ægroto,
cum in crure sinistro magis resolutio erat, quan-
tumuis non ita diu durans, licet brachia etiam, tum
manus, laxa erant, & non contracta, ut dictum est.
Verum hic rursus quidam voluerit magis in dex-
tram partem terminari, ut ait Conciliator: alij ve-
ro in sinistram, cum latus sinistrum dextro sit debi-
lius. Et licet hoc sit verum, est tamen magis oppo-
sita hæc pars, inquit Conciliator, & plena in ori-
ginibus nervorum, quam pars dextra; & ideo ma-
gis ineptum ad recipiendum. Rhases & Auicenna
volunt magis finiri in sinistram, ut pote magis de-
biliorem. Sed reuera in vtramque partem fieri vi-
demus; ideo recte concludit Nicolaus, in partem
magis paratam ad recipiendum terminari, siue ea
fuerit dextra, siue sinistra. Nos tamen longa expe-
rientia, cum iam 45. annos praxin exercuerimus
(dum hæc recolligeremus) magis in sinistra fieri, ut
in plurimis spectauimus; quamuis in dextram fi-
niri sæpe quoque vidimus. Quod autem medicus
hic dissuadebat sectionem venæ, forte ob hanc
causam, quam tamen non adferebat, quod esset o-
pinio ipsius Fernelij (qui apoplexiam ex sola pi-
tuita fieri scripsit; nequaquam ex sanguine, neque ex
melancholia:) quare sectionem venæ non appro-
babat, licet in sene adhuc satis robusto, cui & ple-
nitudo aderat, recte conuenisset cum alij viri do-
ctetiam in pituitosa fieri suadeant ob magnitu-
dinem morbi; ut etiam Galenus, Paulus, atque Aë-
tius inueniunt, & multo magis, cum totius adhuc plenitudo: ita in apoplexia fortissima in vxore illa ci-
uis honesti, Rembertus bis secuit venam, prius in
brachio dextro, deinde ex pede, atque enemata sa-
tis acria duo hoc ipso die iniecit. Cum etiam ita
scribat in Scholio eiusdem Observationis: Nihil
autem consultum in hoc morbo, quam confestim sangui-
nem mittere, etiam si corporis temperies frigida, &
morbi causa pituitosa videatur, si modo vires feruant.
Nequit enim citius à superfluis humoribus exo-
nerari cerebrum, quam per sanguinis detractionem;
& humores cerebrum occupantes absque
sanguine permixto non sunt, nisi in valde senibus,
quibus & vires imbecillæ, & pituita copiosior
quam aliis. Et licet hic senex tamen robustus erat
& plethora aderat; ideo etiam conuenisset, non
obstante, quod eidem post mensem vnum aut alte-
rum vena secta fuerit. Et licet enemata post venæ
sectionem iniecta fuere eodem die à Remberto,
tamen etiam ante, ut Rondeletius suadet, iniici
potest clyster. Et sic etiam nos, cum alius non red-
deretur, prius clysterem iniecimur, & postea de
vena secunda deliberauimus, quamuis eo tempore
postposita, enema, tum pilula materiam subito à
capite deturbarent, ut à tam graui malo breui
euaserit, Deo opitulante. Verum quod nos antea
metuisse dicebamus, idem huic contigit: nam
anno sequenti 1587. 31. Augusti, in fortem apo-
plexiam incidens, ex eadem statim mortuus est,
quæ & alter frater illo senior anno 1589. obiit,
vri & alij tres vna cum patre. Vere hic morbus
hæreditarius erat.

In quam
partem ma-
gis resolutio
fiat.

8.

9.

perimit constantē motu: interdum motum inco-
lumi sensu. Est & quum imperfecta paralyti sen-
sus motusue torpet & hebescit; hic proprie stupor
appellatur à Fernelio, quo aliquando, vidit vniuer-
sam corporis cutem ex crapula & vinolentia affi-
ci, illafo motu. At cur in nervorum resolutione in-
terim motus, interdum sensus duntaxat, quandoq;
ambo pereant, Galenus optime explicavit 1. de lo-
cis affectu & 1. de causis sympt. Volunt autem du-
rioribus nervis vim mouendi magis inesse, mol-
lioribus sentiendi: alii potius id in compositione
referunt, ac vim mouendi à cerebro esse, vim sen-
tiendi à meningibus, vt ad longum docet Fernel-
lib. 5. De animæ facult. c. 10. Huc etiam pertinent
ea, quæ lib. 1. c. 10. de nervis scribit. Vt enim prior
cerebri pars vsquequaq; mollis est & tenera pot-
terior tantum dura quantum progreditur, ita sentiē-
tes nervos natura omnes è priorē illa parte, mouē-
tes vero, vt pote duriores & ad motionem impetus
sustinentos roboris plurimum nactos à postero-
re, & ex spinæ medulla Deus deriuauit. Atqui spi-
na & nerui omnes, etiam Galeno auctore, medullā
habente cerebro, eamque meningibus conuestitā,
quæ singula talem vim habent & naturam, qualem
ab exortu acceperunt. Quocirca necesse est medul-
lam in spina atque neruis (tametsi ea non vt cere-
brum motu agitur) vim duntaxat mouentem;
eius vero membranas vim sentientem & tractabi-
lem tum suscipere, tum aliis particulis conferre
cerebrum, cum motus & sensus principium sit. Fa-
cultas illa motrix & sensitiua à cerebro tanquam
fonte & parte principe ad motus & sensus instru-
menta per nervos dilabitur, qui ex ipso cerebro or-
ti eandem substantiam habent, nisi quatenus com-
pactiori materia sunt constituti, ne facile à quoli-
bet pateretur. A quauis causa igitur impedita fa-
cultas vel intercepta, quo minus ad nervos mitta-
tur, ratione diuersorum nervorum affectu, mo-
tus vel sensus pereunt. Veteres medici dicere sole-
bant, quod scilicet sentire per affici; moueri vero
per aliquid facere explicatur. Quapropter vt quis
mouetur opus est robore, sed vt sentiat, vel mini-
ma facultas sufficit. Iam, quia contra quoque acci-
dit, vt seruatō sensu motus pereat, alia reddenda
est ratio. Omnis ab imperio prodens motus ad
musculorum officium pertinet: quippe nerui per
se, sine musculo; nullam huiusmodi in animantis
particulis actionem efficere possunt, sed per mus-
culos, omnes à consilio & voluntate prodeuntes
motus perficiunt. Ad partes vero mouendas, ii ali-
quando quidem manifeste perueniunt; aliquando
vero per medios tendines, quos aponeuroseis, id
est, à nervis ortas, aliqui conuocant. Atque ex
hoc genere sunt, tendines digitos mouentes. Si
itaque musculorum nervos affici contingat, motus
digitorum perit, si vero eos, qui ad cutem perue-
niunt, tangendi sensus corrumpitur. Sed vbi com-
mune principium affectum est, totum resoluitur
membrum, & sensus & motus simul pereunt. In eo
præterea, qui de causis symptomatum, sic habet.
Quomodo igitur quarundam partium mouendi
quidem ab imperio functio resolui videtur, illa sa-
sentienti facultate, ac quomodo rursus alia mo-
uentur quidem, sed non sentiunt? in lingua & oca-
lis nihil habet ambiguitatis: quippe quæ duplici
nervorum genere participant: at in quibus mem-
bris duri duntaxat nerui inueniuntur, hac ratione
quæstio explicatur: Si ablata cute subiectus mus-
culus, qui nudus est, immobilis videatur, sentiat ve-
ro tangentes, exiguum ei noxam accidisse putan-
dum est. Nempe quod tantam animalis susceperit
partem facultatis, quanta ad sensus excitationem

8.

Nervorum
motu serua-
to per se sen-
sus & motus
contra.

9.

sufficiat, ad musculi motum non sufficiat. Quippe
tactionis sensus pati aliquid potius, quam agere
deprehenditur. Proinde ab exigua facultate fun-
ctio eius perfici potest. Musculorum vero motus
in agendo, non in patiēdo actionis efficaciam ha-
bet. Is enim totum corpus transferre potest. Quæ-
propter plurima indiget animali facultate. Neque
aliter vnquam accidere deprehendes, vt mouetur
quidem nudus musculus, sed non sentiat. Verum
nihil mirum videri debet, si adiacens illis cutis se-
sum amittat; musculus vero ipse moueatur. Quem-
admodum etiam vsuuenit, vt duorum musculorum
alter quidem moueatur; alter vero immobilis sit,
aut alter quidem sentiat, alter vero sensum amitte-
rit. Id vero ob hanc eis causam euenire solet, quod
neruus alterius latus est, alterius manifeste illatus.
Sic etiam fieri potest, vt neruus per cutem disper-
sus offendantur & sensum amittat; qui vero per
musculum spargitur, noxa vacet, & proinde mus-
culus ipse moueatur. Sic & è contra fit, vt illafo
cutis neruo, latus datur neruus musculi, & sic neruus
pereat, sensu permanente vel illafo: & sic neruus
alterius latus est, alterius vero manifeste illatus: & si
ab vno principio originem duxerint, fuerint tamē
in via diuisi. Quod si vtrique simul nerui affician-
tur, & qui ad musculum deuenit, & qui ad cutem
peruenit, simul & sensus, & motus pereunt: Scies
videlicet commune principium affectu fuisse. Scies
autem hoc, vbi exquisitis cognoueris communia ipsorum
principia, exquisitis considerando, num cerebrum ipsum
vel spina sit affecta in eius principio, aut aliqua alia
vertebrarum. Hæc autem in nervorum dissectione
percipiuntur: Quare solus ille, qui in his facit
exercitatus, exquisitis ea considerare poterit, Ga-
leno teste primo de loc. affect.

OBSERVATIO LXXXII.

De paraplegia seu paralyti ex debili
apoplexia orta.

Famulo Zythephæ aliqui senis, paraplegia affe-
cto, seu ex debili apoplexia paralytico, varia ad-
hibuimus remedia. Imprimis cum sanguinis copia
cum multa pituita commiseretur, & facies rubi-
cunda esset, viribus vtenque constantibus, ex bra-
chio dextro sano (nam sinistram, & crur, paralyti
affectum erat) ex vena media melius apparente
minutionem sanguinis moderatam fieri iussimus,
ne corpus calore destitueretur. Cum enim morbus
chronicus esset, aliquid ex sanguinis redundantia
naturæ reliquisse conducebat; quamquam statim
ex apoplexia in paralytin nunc inciderat, & illico
vocati essemus, vel in principio ipsius paralyti-
iam dudum facta, venæ sectio non ita conuenit.
Verum hic cum adesset etiam aliqua plenitudo in
famulo satis robusto, sanguinem detraxiimus, sed
in exigua quantitate cum ad primam senium tem-
peraret. Nullum enim aptius est remedium circa
principium teste Aëtio, si nihil sit, quod prohibeat,
quam venæ sectio à partibus sanioribus; sed mo-
derata, vt idem consilii, ne refrigerentur agri-
derata, vt idem consilii, ne refrigerentur agri-
onus extruderet ægrotus, clysterem hunc parati
iussimus, atque submitti: cum periculosum sit, ca-
tarthicum bibere hærentibus in aluo adhuc excre-
mentis fœcis: 2℥. mercurialis, betæ, saluæ, maioranæ,
hyssopi, centaurii minoris, iuræ aethiopicæ, herba pa-
ralytici anam. j. storum chamomillæ, meliloti, stachydis,
storum rosmarinum ana p. j. summatum anethi, m. ss.
se. anisi, fœniculi ana 3 j. se. caribami 3 ss. polypodii
quercu

quercu 3 j. sursuris p. j. coquantur in aqua communi pro
lib. j. colatur & adde benedictæ laxat. 3 ss. hieræ pictæ,
hieræ logadi ana 3 ss. mellis ros. 3 j. olei liliorum, cha-
memelini, anethi ana 3 ss. salis communis 3 j. ss. fiat
clyster. Deinde humorem infestum decocto sequē-
ti concoximus, vt itinera laxarentur, per quæ con-
coctum commodius detraheremus: cum recte Hip-
pocr. dixerit (& quisquis maiorem vestigia in se habet
in se nequaquam impinget.) Corpora cum quis
purgare voluerit, oportet fluida facere, & sic ma-
lissimus potius decoctis vti in hunc modum, quam
aquis destillatis, quæ mihi minus efficaces habent-
tur: 2℥. hyssopi, saluæ, maioranæ, herba paralytis, iuræ
aethiopicæ, storum lani ana m. j. coquantur in aqua
communi pro lib. j. adde syr. de prasi, hyssopi, & stæ-
chadæ ana 3 j. misce. fiat decoctum pro iij. dosibus
matutinis. Interea iussi, vt hoc melicratu vtere-
tur ad aliquot dies loco ceruicis pro potu: 2℥. hy-
ssopi m. iij. saluæ, rosmarinum ana m. iij. coquantur in
aqua communi pro lib. j. ss. addatur mellis q. s. fiat meli-
cratum pro potu. mox exundantiam materiæ mi-
nuamur his pilulis. 2℥. pilul. de hiera, pilul. alephang.
agris trochisc. ana 3 j. cum aqua saluæ fiat pil. v.
hic autem & cassiam & mannam, serum lactis &
syr. ex intul. ros. vt pote minus efficacia fugere o-
porteret, quamuis non debeamus statim vti validis
admodum purgantibus medicamentis in princi-
pio. Si quidem lentus est morbus & humor, & da-
ta mora molliri magis quam agitari desiderat; &
ita paralytis lente curanda est. Plato ait in Ti-
mæo: Omnis morborum constitutio, animalium
naturæ quodammodo similis est. Sane animalium
compositio ab ipso generationis exordio, certis
temporibus terminatur. Idque & genus
vniuersum patitur, & animal vnumquodque ab
ortu fatale viuendi spatium in seipso, exceptis ne-
cessariis passionibus continet. Etenim trianguli ab
initio singulorum vim possidentes vsque ad certū
tēpus sufficere ad vsum vitæ coheret; ultra id ne-
mini vita prorogatur. Idem quoque constitutionis
modus languoribus conuenit: quos si quis citra fa-
talem tempestis cursum pharmaciis amputare con-
tenderit, ex paruis ingentes ex paucis multi euade-
re conueuerunt. Quapropter diligentia victus ta-
les sunt corrigendi, & gubernandi morbi, prout
cuique datur otium neque difficile infestumq; ma-
lum pharmaciis instigandum est. Et ita paulatim ad
vehementiora deuenimus clysteres acriores, etiam
adiecta exigua colocynthide, & glandes acutiores
& maiusculas ex turpeto, alhandal, hiera, sale ni-
tro, & gemma ac melle confectas. Rursus ad deco-
cta magis incidentia deueniendo, radice præoniæ,
acori, gentianæ & aliis adiectis. Corpore rursus
pituitoso purgato, cum electuaria indo, diaphæni-
co, diacarthamo, diatyrpeto; vel his pilulis, quales
æger noster deuorauit: 2℥. pilul. ferid. cochiarum
ana 3 j. turbit. electi, castorei ana 3 ss. trochisc. alban.
3 j. cum aqua saluæ fiat pilul. viij. sumantur sub
ingressum lecti. Corpore prius satis repurgato,
deinde iis quæ à capite proprie materiam dedu-
cant, vsus sum, pilulis manlibus, seu trochiscis:
2℥. nucis muscæ, pyrethri, piperis albi ana 3 j. hyssopi
3 ss. vuar. pass. 3 ss. cum melle, adiecta mastice fiat
pessille mansueti, seu masticatorium. Et succis betæ,
maioranæ, rutæ, brassicæ, cum melle despumato
naribus attractis, fiebat errhina. Postea vtebar
conditis, ex rad. acori, præoniæ, conf. anethi, saluæ
mitridatio, & thetiacæ, diamsuco, diacastorio valde
exiguo adiectis, sumant etiam in diluculo thetiacæ 3 ss.
cum vino, ad sudorem eliciendum. Vltimo ad topi-
ca veniendo, nucham, membra paralytica, deinde
prius confectis panno aspero, yng. arag. martiat.
Pet. Forest. Tom. 1.

oleo costino, nardino, selino inungere mandauimus.
Quod ita conficitur, accipito præpinguem
catum seu selem in culina saginatum, quem de-
tracta pelle exenterato & proiectis interaneis, ca-
piteque truncato perpetuam noctem in aqua vitæ
mersum finito, mane totam cauitatem frondibus
laurinis, saluæ, ruta, lauendula, rosmarino, infar-
cito; in ipsam præterea carnem lardum defigito,
insectis quoque affatim caryophyllis: in veru lento
igne torreto. Quod distillauerit vinctum, pro com-
modissimo linimento vsurpauimus, & membrum
affectum deinde diligenter pellibus vulpinis aut
felinis inuoluimus. Quibus remediis hic, tum aliis
multi conualuere, etiam in quibusdam paralyticis
commode vtentes decocto guaiaci, adiectis herbis
nervos roborantibus, vt est herba paralytis, iuræ ar-
thetica, betonica, lauandula, rotifmarinus, nonnul-
lis iubentes, vbi alia remedia non satis conferunt,
vt thermas sulphureas aut aluminosas accederent,
vt similiter in solium descenderent. Sed & ther-
mis saluginosis eadem vis ascribitur. Augustus
(attestante Suetonio) quoties nervorum causa, ma-
rinis, Albulisque calidis vtendum esset, contentus
hoc erat, vt insidens ligno folio (duxeram Hispanico
verbo vocabat) manus ac pedes alternatim iactaret.
Solum adornetur ex decocto vulpis viuæ, sul-
phuris, salis, saluæ, ebuli, menthæ, arthemisiæ,
lauri, & similibus, vt & Iason Zinzæus
consuluit. Vulpes intro mittatur viua, quum bullu-
la in aeno attolluntur, quo feruidus vitæ spiri-
tus, & salientis sanguinis calidus vapor a qua im-
buat. Paulus tamē lib. 7. Vulpes ait, viua aut mor-
tua toto in oleo decocta discutiendi vim oleo con-
ciliat, adeo vt humores alte fixos in cutē extrahat.
Nos & caniculos viuos in oleo aliquando in par-
tes discissos decoximus, & ad paralyticum, post
vniuersalia remedia, vtiliter vsi sumus.

SCHOLIA.

Est autem paralytis (quæ apud Trallianum quo-
que dicitur) alias ex debili apoplexia, vt Fernel-
lius dicebat, ac tum proprie paraplegia (vt hic
erat) appellatus, alias ex stupore sensum aucto, qui
paralytis est nuncius, illa quidem grauior ac peri-
culosior est, ac sæpe in apoplexiam recurrit; hæc
vero mitior ac nihilominus pertinax. Illa fere aut
partes omnes quæ sub capite sunt, aut alterum salu-
tem corporis latus occupat, estque proprie hemi-
plegia: hæc interdum illas, interdum vnā quam-
piam partem obsidet, vt linguam, oculum, maxillā, Quæ partes
labrum, brachium, manum, pedē, aut quicquid sub
diaphragmate constituitur. Quamobrem non per-
petuo vnus præfixus afficitur locus in ipsa reso-
lutione, sed diuersi affici possunt. Si cerebrū ipsum
affectum sit, non tamē secundum totum (quia apo-
plexia generatur) sed secundum partem dextram
vel sinistram dignoscet; quoniam simul cum dex-
tra vel sinistram parte corporis, faciei quoque par-
tes resoluuntur dextra vel sinistræ, & sic cere-
brum esse diuisum volunt, vt media parte læsa
vna vel altera, nempe dextra vel sinistram laturā:
cum constat cerebrum media meningē scindi, at-
que in eo dextrum vel sinistram reperiri. Fernel-
lius vero si partis cuiuspiam in facie extinctus sit
sensus, affectionē in iis esse nervis existimat, qui à
tertia cerebri coniugatione procedunt. At precepto
motu in primis spinæ vertebra causam subsistere
ait. Porro secundum alios, si aliqua faciei particula
cū reliquo corpore resoluta fuerit, tūc origo malī
in cerebro consistit. Aliquando enim (vt dictū est)

Yy iij prius

534
 prius sub facie patiens affectus sunt, quando & proximus est apoplexiæ affectus, & necesse est respiracionis defectu hos perire, prout tamen principes facultates magis læsæ vel illæ sunt. Accidit tamen, ut faciei partes tamen relaxentur, & cætera-rum partium nulla, ut lingua, oculus, mandibula, quæ in anteriori, aut mediano capitis sinu offensa hæret. Si partes omnes quæ sub facie sunt resoluuntur, affectio totius spinæ obidet initium. Si igitur supra cervicem collocatæ sunt, incolumes ac intactæ persistant; & quæ subter cubant, omnes afficiantur; manifestum est indicium, non in cerebro, sed circa primum spinæ processum noxam latere. Quemadmodum faciei nervi a cerebro oriuntur, sic omnes animantis partes sub ceruice dispositæ, suorum motuum ac sensuum nervos a spinali medulla fortiuntur. Vbi vero media huius processus pars fuerit obsepta, alterius tantum lateris partes debilitantur. Et sicuti constat cerebrum media meninge cingi, atque in eo dextram & sinistram reperiri: sic spinalis medulla hanc partitionem obtinet. Id Iacchinus non admittit, ut ex duabus cerebri partibus, quæ diuisæ sunt, medulla hæc componatur; cum neque vitulorum & arietum medullam cum esset, id intuitu nunquam diuisionem eam conspexerit, nec in cruda adhuc. Etenim cerebrum priusquam in medullam desinat, sua inquam basi vnum sit corpus. Nec vllam prorsus diuisionem habere disputat contra Auicennam & illos, qui talia sentiunt. Sed ait illud fieri ex 6. Epid. secundo, & hunc abscessum fieri semper per rectum, ita ut affecta dextra Cerebri parte, in dextram corporis partem materia decumbat: sinistra vero in sinistram. Vult tamen Rondeletius nervos etiam diuisos esse in spinali medulla. Fernelius vero inquit, Hemiplegia causa non in tota spina, sed in illius altera duntaxat parte inherescit. Altero crure aut utroque resoluta causa non supra lumbos querenda est. Si tota spinæ medulla in transuersum afficitur, resolutio subditas partes omnes, tum dextras, tum sinistras occupat; si altera medullæ pars afficitur, eas duntaxat, quæ è nocuienti regione sunt. Sed si determinata pars resoluta sit, ea pars inuestiganda erit ex anatomia, à qua nervos suscepit: ut quibus quinta spinæ vertebra affecta est, eorum manus omnino sensum & motum amittunt: quibus vero sexta, iis non in totum sentiendi mouendique facultas perit, quippe primæ brachii partes illæ seruantur, atque id multo magis, si septima spinæ vertebra fuerit affecta. Octauæ vertebra affectus perquam exiguum, hac vero inferiores, nullam penitus noxam manibus iudicare possunt. Sed quæ in proleptioribus vertebra obstruuntur, remotiora membra relaxat, & inde sequitur difficultas aut alui, aut vesicæ onera egerendi, aut pedibus gradiendi potestas tollitur. Diligenter igitur circumspectendum, si ipsamet spinalis medulla non secundum eiusdem initium, sed iuxta alias inferiores eius partes ac vertebra lædatur, & suppositæ partes oblaxæ erunt: si ingens fuerit affectio, omnes; si exigua, & secundum partem oblaxa sit, partes quæ è directo suppositæ sunt afficiuntur. De his vide ad longum Galen. De locis affectis, & 1. De causis sympt. & sic cognosces num cerebrum, spinalis medulla, seu nervus, etiam musculus vel membrana læsa fuerint, & quæ partes sint affectæ in quavis resolutione. Sed nunc videndum, quis præter naturam affectus sit resolutio? Est autem symptoma in genere notæ functionum animalium motricum & sensibilium: læditur vtrique facultas in ea: non tamen diminute, veluti in stupore, quæ imperfecta quædam nervorum resolutio est, atque eodem ge-

nere continentur; differunt tantum magnitudine, ut 1. De causis symptomatum ad longum videre possit. Cuius affectionis indicia scribere non opus est, prompte ipsam dignoscere valeat, cum viderit partem quampiam sensu & motu priuatam esse. Sæpius autem non vnum tantum morbum gerunt, sed indifferentem pene ex quolibet oriri possunt. Ex intemperie frigida, cum frigidorum, viscerum ac crassiorum succorum abundantia: aut dorum ac crassiorum succorum abundantia: aut abscque ea in altera cerebri parte, spina, seu particulari nervo excitari potest, ut prompte dignoscatur ex signis, cap. De dolore capitis orto ex prædictis causis, nec minus inflammatione, seu scitro in prædictarum partium aliqua ortis delationem facultatis impediens; imo non modo si in eis, verum in vicinis partibus orti fuerint, nervos cõprimentes, resolutionem excitare poterunt: quod ex propriis inflammationis aut scitri signis comprehendens; qua ratione etiam & nervi ipsi comprimuntur, ac resolutio excitatur ab aliquo corpore duro extrinsecus adueniente, aut vbi vel laqueo vel manibus constringuntur: vel ipsi arctiores sunt, ex luxatis, fractisque spinæ vertebra, aut aliis ossibus. Similiter ad vulnus, sed vltus cum cerebri, spinalis medullæ, tum alterius particularis nervi, sequitur nervorum resolutio: quorum morborum seu causarum notitia ex propriis eorum indicis prompte haberi poterit, vel si externa fuerit causa, ex ægri vel astantium relatione. Fit itaque ab intemperie frigida, & secundum alios à calida, à solutione continui, à coarctatione vel obstructione. Causæ frigida intemperie & humida, notæ sunt ex lib. De differt. morbor. ut humores influentes aut caloris innati destructio, ut in gangræna accidit, vel externum frigus, vel medicamenta. Fit perit, runque à pituita crassa: Rondeletius vult fieri à pituita tenui & multa, à cerebro defluente, & substantiam nervi irritando, eos molliores efficiende à bile fieri non vult, cõtra Fernelium; ut apud eundem legere poteris, sed potius à sanguine fieri posse admittit, minime à melancholia aut à licetitate, quæ potius nervos cogunt quam emolliunt. Vnus quoque, quia facile pervadit nervos, paralyfin efficit. Sic & febris maligna. Causæ solutionis vnitæ sunt notæ, scilicet externæ, cū nervus dissecus est, vel quis in cerebro, vel medulla vulnus accepit. Huc pertinent casus, plaga, offensiones, & similia, tum vulnera ipsa. Causæ obstructionis sunt humores, ut iam diximus, in medullam vel nervos influentes, vel tempore coaceruati, vel subito in apoplexia à cerebro defluentes, etiam subitus euctus post solutionem, vini potionem, aut febrem pravam, aut apoplexiam, Intemperies vero subita non est. Causæ coarctationis, vincula sunt pondera, manus ipsa, distorsio confectum facta, ut in spinæ luxatione, ut in gibbis, sensum etiam cedat medulla, nec contorquetur, adeo nihil mali evenit in sensu & motu. Interim etiam comprimentia, cerebrum à cranio rupto compressum: Tumores omnes duri citæ ea principia facti. Vel ab aliqua re comprimentes, ut si quis innixus cubito supra manum diutius caput acclinet, aut incoxans poplitem immittat genu. Vertebra in alterius lateris exilientes, nervorum capita illa, inflammata, crassique & viscida humores eadem occludentes vel meatuum ostia obstruantes, nervis transuersum incis. At secundum longitudinē sectio nõ æque formidabilis. Obstructione facientia nervis imposita: etiam ex valido colico dolore fit paralyfis, sunt & aliæ multæ causæ, quæ res, prolixus diurnusq; sompnus, crebra ingluviæ,

vita sedentaria, circa lacus ac flumina verlandi consuetudo; immodicus herbarum infrigidantiū usus, hyberna temporis constitutio, & quicquid humectat, frigefacit, & labefacit genuinum naturalē calorem. Diversæ igitur sunt causæ huius mali, quæ reducuntur ad procacitatem seu extenuationem, & quæcunque nervis extrinsecus contingunt, ut frigore, densando, constringendo, pondere grauant, & quouis modo extrinsecus cerebrum, nucham, spinam, medullam, vertebra, nervos & musculos lædendo. Causæ præcedentes & succedentes sunt ipsi affectus nervorum, obstruunt, intemperies frigida, & calida, humores pituitosos fundendo & relaxando, frigida sensum stupefaciendo, calorem innatum destruendo, & quoduis nocuum in viis transitus. Causæ mediatæ sunt viscerum & crassi succi, tumores, laquei, vertebra luxata, fracta, vulnera. Quibus notis hæ causæ omnes dignoscantur, diximus: Nunc ad signa prognostica accedamus. Reversio quæ non per omnia, sed in partibus fit, sepe longus, fere sanabilis morbus est. Intenibus vero, atque hyemis tempore frequenter fit, difficile autem in calidis ætatibus, ut apud Cælium Aurelium liquet lib. 1. c. 1. In senibus autem vix aut nunquam curatur eo quod natium calorem habent debilem admodum: unde etiam frigidi crassique in illis generantur humores. Paralyfis vero sæpe ex debili fit apoplexia, qualis calidæ est. Id enim frequenter accidit in senibus, ut sepe observauimus. Plus tempore æstatis & veris, quam hyemali aut autumnali sperare licet, si recte regatur æger. Quæ à nervi incisione oritur, Paulo recte, insanabilis est. Nec minus, si ex spinæ medullæ transuersis incisionibus, seu luxatione valida. Amplius si resolutum membrum motione difficulter curabitur, aut forte non curabitur: non enim facultate animali duntaxat priuatum esse indicabit, verum & naturali ac quodammodo vitali. Si tremor febrisve concurrat, proleptior est. Ex noxa vtriusque medietatis cerebri valde lethale est, & celerem mortem minatur. Et illa quæ ex febre non soluitur, mala à sectione, ab apostemate confirmato, à gangræna sepe incurabilis, imo lethalis. Exigua quoque spes in ætate ingrauescente, in decrepita nulla, & in qua respiratio multum vitatur, pessima. Si incipiat paralyticus sentire magna spes est salutis. Ex luxatione subito orta, nisi cito succurratur, est insanabilis, vbi scilicet tumor ex materia fluente est: abortus contra salubris ea est, quæ non profus abtulit; quæ in vigente ætate adhuc contingit, & vbi membra diuturnitate temporis non adeo extenuata sunt. Significat enim calorem adhuc ad membrum peruenire, qui concoquat & epid. fit: quamvis ratio cur gracilescunt ex 6. epid. quoniam quiescunt, unde & refrigerantur, quoniam motus est, qui calorem attrahit ris. Si incipiant sentire, magna salutis spes emergit: id enim prius, quam motus restituitur. De initio luxationum hæc ex lib. 3. De articulis habentur. Quibus casu ex alto loco præcipui gibba fit, raro dirigitur ad naturam, inquit Galenus, communis, quibus fit, ut reductio sit difficilis: raro tamē non nisi magno adueniente casu, euenire ait, quod carilagine inhaerent: sed inter anteriorem partem si fuerit est curabilis. Quod vero ex casu euenire

videmus sæpe eū, quoniam perennis & atrius circa ossa ligamentis, & nervosis partibus, inflammatio primum fit; mox non recte curata, in tumorem durum transit, qui est insanibilis. Vidit Iacchinus mulierem sic affectam meretricem, & dolorem circa vertebra læsam: erat vero in muliere prominens vna. Alios vidit, uti & nos sine dolore læsos: duo diu superuixere. Cum vero secum alias trahit, & gibbum non ad angulum, sed velut semicirculum fit, ut intortæ sunt vertebrae multæ, non læditur medulla, ut neque in gibbis propter eandem causam. Quæritur autem in hemiplegia, nunquid dextri lateris sit exterior, aut è contra? sed ea neotericis censenda cum Donato relinquimus; cum potius puerilia esse videantur, qui huius rei exactiorem doctrinam adferre. Quod ad modum terminationis paralyseos attinet, nunquam in alios morbos transit, cum alij quædam omnes morbi frigidi & humidi in eam transmutari possint. Et ita colicus dolor transit in paralyfin, quum videlicet pituita pars morbum efficiens ex capite destillans in nervos diuertit, vel potens; in ipsas vertebra propellit, ut opinatur Hippo. et si etiam illi succi crassiores existant, & per angusta foramina debeant effugere, atque id potissimum interuenit, ut aliqui existimant, materia nonnihil attenuata, fomentis irrigationibusque, aut aliis opportunis medicamentis. Quæ euentum imperitus populus clysteribus imputat, ut has effusiones oderint cane peius & angue, etiam in apoplexia desinente in paralyfin: quod tamen bonum est: quamvis nonnulli emori malint, quam eas admittere. Ego interim existimo ex colico dolore vehemēti ob intestina nervosa paralyfin succedere quoque posse, quamvis prior ratio ex Hippocrate magis amplectenda sit. Tremor tamen superueniens paralyfin tollere dicitur. Refert Gentilis se vidisse ipieniticam mulierem habentem apostema vsque ad partem dextram & mutatam in paralyfin & sciam scabiem, & ita liberatam ab apostemate splenis.

OBSERVATIO LXXXIII.

De Paralyxi ex pituita.

Matrona nobilis, albi coloris, cum diu dolore capitis ex pituita coaceruata laborasset, & hyems valde pluuiosa esset, in apoplexiam incidit; & ab ea in paralyfin brachij tum cruris sinistri: quæ eidem ad aliquod tempus aua sit Pro hac curanda, cum pituita abundaret, à qua & resolutio originem habebat, à debiliore cura-tionem incipiendam esse duxi. per medicoria ad summa remedia veniendo. Oportet enim inter remedia aliquod etiam sit interuallum: nam affectio est valde diuturna, ob id sensim euacuare & exsiccare oportet. Ideo, ut cibis assis potius quam elixis vteretur, mandavi, nempe victu attenuante, exsiccante, qualem apoplecticis conuenire scripsimus, si paralytici fiant. Ut similiter aerem niuofum, frigidum, humidum, pluuiosum vitaret, & in sicco loco versaretur, cubiculo caryophyllis suffumigato. Curauimus quoque ut si alius resisteret, clysteribus primo imbecillioribus, deinde mediocribus, postea fortioribus (ut de apoplexia diximus) mollior redderetur; minus tamen fortioribus, cum in hac affectione induci dantur. Ut etiam pilulas sequentes deuoraret: *℞. pilul. de hiera simplici ℥ i. ℞. agarici trochisc. ℥ j. castorei ℥. iii. fiant pilule.* Quibus utebatur bis in hebdomada. Deinde syrupos digerentes sumpsit.

2. mellis ros. colati, syr. 2. stachade, de beonio, ana
3. j. B. cum decoct. saluæ hyssopi, inæ arthetica, ber-
bæ paralytis quar. j. cum nucæ muscata & galanga te-
nuis aromatizetur, misce pro iiii. dosibus matutinis.
Postea etiam addebam oxymel. scyllinum & syr. 2.
stachad. mox & decocto longo utebar, foliis lau-
ri, cum aliis herbis dictis adiectis, radice galange
inula, ligni guaiaci & similibus. & huius formulas
vide apud Rondeletium cap. proprio, tamen perueni
ad pilul. de hieræ compos. ultimo ad cochias feridas,
de oppoponace, de sagapeno in minore dosi. in delicata
muliere, cum fortissimæ sint. Vide compos. pilul.
de benionin. descript. Rondeletii. Cerebro deinde
propriis medicamentis expurgato, per errhina,
masticatoria, deueni ad conseru. pyrethrum condi-
tam, galangam melle conditam, si reperiri posset, ad
conser. flor. saluæ, anibos, stachados, theriacam, ana-
cardinam confectioem, auream Alexand. mischida-
tium, diambaram, diamoscum, diagalangam, diacasto-
reum, rosatam nouellam, diacalamintum & eorum
dem electuaria. Imperamus quoque ut in stupha
sicca versaretur ad sudorem prouocandum; &
quod vteretur decocto rad. bardanæ: sudorem
egregie mouet. Deinde ad topica accessimus, nu-
cham & totam spinam inungendo oleo nardino,
deinde costino. Valet & in fine etiam inungendo
membra paralytica, oleum philosophorum, sam-
bacinum, rutaceum, de euphorbio. Sed in mu-
liere à mitioribus incepimus, adiectis primo pin-
guediniibus anatis, anferis, gallinæ, deinde cari
agrestis, vulpis, taxi. Vltimo vero leonis, pardi,
viperarum. Vide inunctiones quæ principio lau-
dantur; deinde vnguenta media; mox & fortissi-
ma, & aquam excellentissimam sublimatam apud
Rondeletium. Potu sequenti utebar loco vini
& ceruiciæ: 2. florum rosarum, saluæ, beoni-
cæ, stachados ana p. j. aquæ purculis (cum apud
nos aqua fontis delit) lb. ix. mellis optimi d. spuma-
re lb. j. coquantur leniter, clarificentur, aromatizentur cum
3. B. cinna. noni, zinz. b. albi 3. j. B. galange 3. B. inun-
ximus quoque cum oleo vulpino, terebinthina, aquæ
pitæ rectificata aliquot guttulis adiectis, Bettus, cum
agerem Bononiæ in Italia, hac sequenti inunctio-
ne in paralyticis commodè utebar: 2. lumbri-
corum terrestrium lotorum in aqua, (mellus in aqua
vitæ) & in furno exsiccatorum & puluerisatorum lb.
j. pul. zinzibers, galange ana 3. B. confice cum oleo
liliorum vel costino. est mirabile per eundem expur-
tum.

SCHOLIA.

4.
Indicationes
huius curan-
tina.

Utm paralytis sit symptoma in genere noxæ
functionum animalium motricum & sensibi-
lium, non vnum morbum sequens sed varios, ex
causa morbosa indicationes curandi inueniendæ
sunt. Cum itaque fiat, vel quod facultas non pos-
sit pertransire, vel quod eadem non suscipiatur,
quod si primum accidat, scilicet ratione solutæ
vitalitatis neruorum, oritur indicatio vniendi. Si
vero illud fiat ratione angustia, oritur indicatio
aperiendi: si vero ab obstructione, oritur indi-
catio deobstruendi. Eadem obstructio cum refe-
ratur in materiam, quomodo ea digeratur, eua-
cuetur, sapius iam dictum est. Si vero virtus non
suscipitur, vel ob intemperiem partis vel ob du-
rum tumorem, intemperies alteranda: si frigida,
calefacienda: si frigida & humida oritur indicatio
calefaciendi & exsiccandi ratione tumoris duri,
oritur indicatio emolliendi & discutiendi. Sed
vtrum hoc indicationes præstare possint, id ex si-
gnis prognosticis iâ dictis facile habetur. Si diu-

turna reuinit præditiis, & semper vitium est, Ga-
leno teste 3. de locis affectis; vltimo, minime con-
temnendum: paralyticus enim mutus est, quam-
uis non ita imminet mors ut in apoplexia. Si fiat
vitio facultatis, & maxime si sit inflammatio, sa-
lus desperata est. Si vitio neruorum & solutæ vni-
tatis, neruo dissecato non curatur, si ex vinculis
iniecitis, & non sit vera, facile tollitur. Si ex ic-
tu forti, neruis compressis, cum attritione neruorum,
non ita curatur, si non vehemens curari
potest. Si subito fiat compressio facta paraly-
tis, vehemens extitit compressio. Si paulatim
fiat paralytis, non fuit vehemens & salus exspe-
ctatur. Si ex luxatione vehementi vertebrarum,
cura est desperata. Sed ob inflammationem mu-
sculorum ceruicis, possibilibus est: & si ob densita-
tem neruorum aut frigus, curari potest. Si ob-
structio à materia pituitosa melancholica, possi-
bilis est curatio, quamvis difficillima, cum aggre-
ssæ materia exstirpari possit, & validissimis re-
mediis indigeat. Ob intemperiem & duritiem re-
cipit curationem, modo non sit scirrhus, si nec
moles, nec color in parte mutetur, sperandum
est: alioquin imminuta & macie accedente, multo dif-
ficilior. Ad curationem igitur accedentes, exclu-
sis his affectibus iam dictis, qui curationem non
recipiunt, qualis est ad interna luxatio, & quæ
diuisio est spinæ, vel nerui, ad aliorum curatio-
nem properemus. Primum vero simplex intem-
peries occurrit, quam externa causa intulit; hæc
sane contrariis curatur, id est, calorem inducen-
tibus. Sic etiam si à multo humidi occurso, cura-
bitur siccantibus, ut sulphureis balneis. At ex
contrahentibus vinculis obrepta paralytis, post
laxatam vincula, membrum ipsum elementer frice-
tur, & foueatur oleis vnguentisque calorificis. Si
ex compressione, comprimens tollatur, & in re-
ctum statum corpus erigatur, ut sensum spiritus
remeret. Si quis (inquit Hippocrates) sic considerat
viti sanguis de superioribus partibus in tibias sua
non descendat pedes torpescunt, quapropter gradum
facere nequeunt, nisi sanguis decurrat: qui statim
decurrit si pedes in gelidam aquam, quæ talos su-
peret, demittantur. Nam hic torpor levis est, fa-
cileque discuitur. Si ex casu aut percussione in-
cidat, si quæ suis sedibus elisa erunt, omni inge-
nio confestim reponantur, dolorque anodynus,
oleo rosaceo, melino, nyrino, anethino, cha-
mamelino sopiatur. Quod si inflammatio accel-
serit, habita ratione principis visceris, ab initio
reprimentibus vti conducet, mox quæ discutiunt
adiicere. Sed præ cunctis succurrat, ut commoda
vena perforetur, aut alius clysmate molliatur, ut
corpus pro exundantia modo vacuetur. Si crassi
aut viscosi humores neruorum ostia constipauerint,
vel intemperies materiam adiectam habeat, sed
insuper & obstruat, ac duplici affectu noceat, sed
qui curationem eandem exigant: quamvis pitui-
ta parata purganda erit, ut iam exemplo præce-
dente ostendimus. Estque magna ex parte pituita
vel pituitosus sanguis, ut diximus, & necessario
materia crassa & viscosa. Quæ vel ad neruos de-
fluxit aliunde repente, vel sensim in illis acervata.
Quod si repente defluxit, vel à natura, crisis rati-
one id factum est, & quibusdam febribus, &
per abscessus finiuntur: vel ex liquefaciente, &
fundente causa externa seu interna: seu omnino
erit procacitica, atque hæc concausa inflans seu
non est, sed iuuandus: non alia sine ratione, quam
ut iubet Hippocr. 2. primi Epid. iuuari à medico
abscessus. Vbi locus ille corrigendus est iuxta
Iacchinum,

Iacchinum, quo interpretes hallucinatur in fine
commenti. Si ad alium excrementa ferantur cly-
stere iuuabis, si ad renes, iis, quæ vrinam ducunt:
si vero, inquit, ad colum, acerbis medicamen-
tis illud calfacies. Est enim æquiuocatio in ver-
bo colæ, quod alia scriptura per æ artus significat.
Sic ergo iubet nos iuuare naturam, ut scilicet ma-
ximum malum euitemus: cum materia ad ignobi-
lora loca, & longinqua trahetur. Cum ergo Aui-
cenna his vitur, non video; inquit Iacchinus do-
ctissimus, & tamen cum sequitur Gradus, iis in-
quam, quæ reprimant materiam. Sed distingue-
re oportuit: si influat alia occasione, non ex crisi,
tunc enim optimum erit iis vti, sed quæ cum leui
calfaciente astringant, ut cyperus, stachas, &
nucæ cupressi, & myrtus & caryophylla. Antea
tamen vacuatione vniuersali erat vtendum; scili-
cet vena secta, & purgatione valida, cum malum
sit; nempe ad scopum vacuationis & reuulsionis.
Qualis vero ea sit, de apoplexia diximus. Si vero
sensim genita sit, & iam facta, alia ratione pro-
cedendum erit: Nec enim venam secare conue-
niet, neque forti purgare vti statim. Nec enim
remouit auxilium agemus in facto malo, & tar-
dissimo motus; neque sanguinem mittere in mor-
bo adeo diuturno: in quo licet alia ratione mul-
tiplici abundantiam minuere & corpus siccare.
Præterea ne vires destruas, quibus validis in
morbo diuturno indigemus; purgatio vero in iam
firmata materia, & suapte natura cruda, quid po-
terit efficere? ideo sat erit ad plenitudinem mi-
nuendum, & nonnihil reuellendum à partibus,
leuibus statim purgationibus vti. Sunt autem le-
ues purgationes, quæ per clysmata mediocria, vel
lenes potiones fiunt. Clysmata ex herbis calidis
siccisque, quibus oleum lilaceum addendum &
hiera composita. Potio ex agarico, adiecto ca-
storeo; vel ex hiera. Succedit mox tertius sco-
pus partis vacuandæ. Quod si malum apoplexiæ
successerit, iam diximus, quæ in conualescenti-
bus ab apoplexia & in paralytin permutat, sint
agenda. His ergo vtendum. Quod ad caput at-
tinet, quod prima causa existit, ipsum vnde qua-
que succedat prius quam ad paralytin curam ac-
cedas. Si vero sensim sit facta, coram partibus postea,
quæ dicta sunt, aggredieris. His vero omnibus
communis est scopus, partis vacuatio primo affe-
ctæ: mox derelictam intemperiem tollere. Si er-
go pars quoque ad oculum affecta, morbum pati
videtur, huic quoque vna prospiciemus. Vacua-
mus vero sensibili vacuatione prius præparato
corpore atque humore, iuxta Hipp. præscriptum.
Id vero fiet iis, quæ incidunt, extenuent & calfa-
cent. Oxymel ergo scylliticum cum melle ros.
decoct. stachad. saluæ, chamæpityos, betoni-
cæ. Omnes enim hæc vires quas exigimus, insunt.
Corpore parato, purgatio exhibenda fortis, sed
non adeo, ut in apoplexia; sed iteratis vicibus.
A purgatione, vniuersum corpus & caput exsic-
care oportet, etiam prius pituita à capite repur-
gata per propria remedia, ut errhina & similia, si
theriacæ, & sçl Theriacale: cuius compositio à
Paulo & omnibus antiquis habetur. Oleis cale-
facientibus exsiccantibusque & spinam omnem &
occiptum inungeret: præcipue neruorum propagi-
nes membri læsi. Quibus epithemata & cerata
adiungemus: & membrum totum (si quidem mane-
re nonnihil ad id fluxisse conieceris) oleo laurino, vul-
pino, & similibus inungendum. Consequemus
etiam siccas stuphas ex lateribus conficere, inie-
ctis herbis calidis, & forti vino vel aqua vitæ: si

militer & membra dimouere & fricare embrochis
ex sponte natis aquis sulphureis tum balneis, ut
suo loco dicemus. Hæc omnia, de curatione in-
quam, exemplis subsequenter clariora ac illu-
striora mox apparebunt.

OBSERVATIO LXXXIV.

De paralyti leni ex simplici intemperie orta.

Quidam cum iter faceret tempore valde plu-
uioso, frigido, humido, hyemis tempore,
madidum diu pallium collo obuolutum gestauit:
vnde manuum musculi resoluti cæperunt, neruis
circa nucham humectatis, qui ad manum deueni-
unt. Nucha itaque & spina inuncta circa pri-
mas vertebrae, vnde nerui oriuntur, oleo lau-
rino, & lateribus costino, & terebinthina; ma-
nus motum sensumque recepit, brachioque postea
& manu quoque inunctis. Quibus remediis & hic
curatus fuit: non aliter quam alius iuuenis; qui
cum sudarium expectaret ab amasia, in cella vi-
naria, loco humido membrorum resolutione af-
fectus est. Medici cum iuuenem hunc curare non
posset, quidam (ut intelleximus) eundem duxit
prope furnum, & ibidem in lecto ponens illum
calfaciebat, & foliis nucum in furno calfactis,
& linteolis inclusis iuuenem cooperiebat, ut e-
gregie sudaret: sudore cum vberime effluente
membra paralytica concalfacta sunt. Et inter su-
dandum iure capi refocillatus est; & mox conua-
luit iuuenis.

SCHOLIA.

Hic sola nuda intemperies resolutionem in-
duxerat; quæ tollenda erat, neruis iam com-
municata principio partis læsæ, nempe nuchæ,
medicamentis adhibitis. Si enim aliquis parti-
cularis nervus fuerit affectus, eius origine primo
inuenta medicamenta adhibenda: quemadmo-
dum Pausaniam Syrum sophistam, qui secundum
duos minores sinistæ manus digitos, atque medij
Pausanias
Syrus histo-
ria.
tem dimidiam imprimis sensum difficilem ha-
bebat; postea eum omnino amisit male curanti-
bus medicis, sanauit Galenus, circa dorsi initium
ea medicamenta, quæ illi digitis adaptauerant,
adhibere iubens, à qua parte, nerui, per quos ad
manus digitos, præsertim iam dictos, sensibilibus
transmittitur facultas, procedunt: velut tum 1.
tum 4. De locis affectis scriptum reliquit: Nun-
quam tamen cerebrum despiciendum erit; est
primario non afficiatur. Ita quoque si ex ingenti
frigore, citra humorum redundantiam, resolutio
fiat, inuenta parte primario affecta prædictis me-
dicamentis (quæ valere scribuntur etiam iis, quæ
cum materia laborant, post purgationes & euacuatio-
nes) supra eam adhibitis curabitur, cerebro ac
iplamet parte resoluta, omnino non neglectis. Ve-
rum eis quoque auxilia eadem porrigas; postha-
bitis tamen venæ sectione, purgatione, ac reliquis
connumeratis medicamentis, quæ vim vacuandi
habeant: sed alterantibus tantum, ac partes ro-
borantibus vtendum.

OBSERVATIO LXXXV.

De paralyti per medietatem corporis subita
orta.

Oculus meæ, quæ 20. proles cum Augustino
Teylingio marito suo peperisset, & nunc vidua,
annum

annum agens 59. ita valens ac mentis accum-
bens, dum comederet, subito paralyti correpta,
medietatis totius corporis sensu ac motu destitu-
ta, brachium sinistrum neque pedem sinistrum
mouere poterat: mente constabat, ita ut neque
apoplectica vocari posset, tantum ad mensam in-
clinabat, sed non concidit, quamvis ad lectum
ita paralytica ferebatur. Illico medicus accitit:
at Empiricus & otiosus spectator, nec frictions,
nec clysmata leuia aut vlla præsidia adhibet. Quo-
tidie reuertebatur, potius ad confabulationes,
quam ad præsidia mentem adhibens. Quod factum
est, ut paralytica per duodecim annos manserit.
Post tres annos à paralyti correpta cum filiam
eiusdem duxisset, ad vndecim annos una cum
filia apud ipsam habitauit. Et licet nunc malum
radices egisset, & perfecte curari non posset, ta-
men cum in sella prius sedisset, neque recte am-
bulare posset, eo deuenit ope diuina, & bonis re-
mediis, ut baculo innixa tandem aliquo modo
ambulare potuerit, & à grauioribus malis, nem-
pe ab apoplexia, præseruata, ad annum 73. æta-
tis suæ perueniret, & paulatim tunc viribus defi-
cientibus tandem obierit. Ut autem melius dige-
reret, victu attenuante & exsiccante, ut Paulus
& Aëtius iubent, modicisq; cibis eiusdemque sic-
cis, ac potionibus vti sumus. Interdiximus omnia
alimenta crassa succos gignentia, ut carnem bu-
bulam, agnina & vitulinam nimis humidam,
præcipue vituli lactentis. Sed concessimus auicu-
las montanas, alaudas, passerulos, ficedulas,
merulas, potius assas quam elixas; etiam in ge-
nere. Quidam hic vnice hirundines, & magis
aues rapaces, ut accipitris, falconum, perdicum,
phasianorum, & columborum carnes vnice com-
mendant; ut Auenzoar medicus antiquissimus
facit. Auicenna cerebrum leporis assatum hic
extollit: at cuculi in montibus degentes effica-
ciores sunt. Si vero semper assis vti non posset,
elixæ condiebantur maiorana, salvia, hyssopo,
origano, satureia, & similibus. A vino plane non
abstinebat, tum ob consuetudinem, quia eo vti
solebat (sed oligophoro) tum etiam ob virium
debilitatem. Interea & ceruicia vtebatur pura &
defæcata. Pisces omnino vitabat, & fructus om-
nes exceptis pineis, & amygdalis. Panem bisco-
ctum aniso & saccharo incoctum admiximus.
Non defuit, qui melanthion admisceret, ut magis
siccet. Non exibat foras nisi ad templum, & acre
admodum claro & admodum sicco. Et cum diffi-
culter ambulando sese exercere posset, impera-
bam ut statim à prandio vel cœna aliquantulum
staret alicui rei innitendo, & non obambulet,
nisi famula aliqua illam sustineret aut eiusdem
humeris incumberet. Somnum prolixum atque
diurnum quantum poterat vitabat, quamvis postea
decrepita puluinaribus sustentata inuidebat. Inter
prandium & cœnam à potu abstinebat, sitim hic
tolerare, egregium præsidium est. Utque ab ani-
mi perturbationibus se cauere, præcepimus: sed
potius ut læta videret, neque multis curis se fati-
garet. Quod ad inanitionem attinet cum vetula
esset, alium non irritauimus, nisi glande iniecta:
subinde etiam pilulis alephanginis vtentes; sed
rarins. A hoc condito frequenti vta est ad præ-
cautionem: *℞. conf. florum betonica, salvia, roris-
marini, herbe paralytis ana 3 j. pul. g. lange, seu rad.
acori veri 3 i. rad. neoniæ 3 j. rad. enula conditæ 3
℞. nonnunquam ad vltis puluibus diacumini (nam
ructibus & ventositatibus ventriculi abundabat,
ob diuturnam sessionem) 3 j. ℞. specierum aromati-*

101. 3. 11. 6. spec. diagal. diarod. abbat. ana 3 j. 8. cum
syrup. de stachade, fiat electuarium. Subinde adde-
batur syrup. menthaceus, si in ventriculo male ha-
beret: & tunc quoque speciebus aromatici ros-
in tabulis vtebatur: sed magis confer. flor. be-
ton. saluix & roris. Quibus remediis fuit præ-
seruata 11. annis ab vltiori paralyti vel apople-
xia.

SCHOLIA.

Quamuis hic non ex intemperie nuda, sed
cum materia paralytis originem haberet, in
principio quidem ea conuenissent, quæ ad reso-
lutionem faciunt, quæ à frigidis crassis &
pituita originem habet, quæ nullo modo à prio-
re medico fuisse adhibita, & cum redundantem
humorem euacuare debuerat, saltem in principio
clysteribus, tum aliis medicamentis nullis vta est.
Cum à medico omnino neglectum haberetur. Sed
hic queritur vtrum sanguis in paralyticis sit de
menda: Aëtius dicit nullum inueniri aptius re-
medium in principio, venæ sectione, si iussit
actas, habitus corporis, tempus anni, exercitum,
& ratio victus præcedens, neque ea sufficeret quæ
sanguinis missionem prohibeant: oportet tamen
ablationem sanguinis esse exiguum, ne corpus fri-
gescat: quapropter venæ sectione materia tan-
tum minuenda est, præsertim in prouectiori æta-
te, sanguisque à partibus inolumioribus auferen-
dus. Alij multo plus detrahunt & postea etiam à
venis linguæ. Sed tutius est prioribus adherere.
Multi vero de ea ne mentionem quidem faciunt:
in plethora tamen & sanguinea resolutione, con-
tusionem, ictu, aut casu, de venæ sectione nulla est
dubitatio, ob periculum defluxionis imminens:
& liberior si febris iuncta est: sed in omnibus ad
exiguum quantitatem. Nec venæ linguæ etiam si
sint aperiendæ non nisi præcedente purgatione &
derivatione. Si tamen pituita abundet, & nulla
signa sanguinis aut plenitudinis adsint in pitui-
tis senioribus, (ut in hac vetula) ferenda est venæ
sectio. Et sic, iuxta Alexandrum quoque, non
deueniendum ad sectionem venæ, nisi adsint in-
dicia sanguinis, & in exigua quantitate. Quod
intelligendum est, quando est paralytis ratione
obstructionis, sed ratione inflammationis possi-
mus in maiori quantitate euacuare vel sanguinem
minuere in ea, alio prius lenita, vena secanda.
Quod autem ad lenientia medicamenta attinet, cum
cassia non conuenit paralyticis, ob nimiam hu-
mectationem, sed potius species hieræ. Præpa-
rantia quoque varia esse oportet pro ratione ma-
terix magis crassæ, vel viscidæ, pro pituitoso-
rum humorum redundantium extenuatione ac in-
cisione, ut expulsiō reddantur idonei: quorum
formula à Rondeletio, tum aliis præcicis, peten-
dæ. & à Guainerio & aliis siue sint aquæ defil-
latæ, decocta cum syrups comixta. Et quod ad
purgantia attinet, debent esse vtunque valida,
cum nerui sint remoti, & materia sit rebellis &
pertinax: & magis conueniunt pilulæ, sed à mitio-
ribus, ut diximus, ad fortiores, ut à pilulis co-
chis, ad eas quæ ex hermodactylis & euphorbio
constant, progrediemur: habita tamen vitium
ratione. Sunt autem, qui in huiusmodi capitis
affectionibus medicamentis exhibendis horam à cœ-
na eligant: rationem (secundum Iacchium) non
adhibent; sed solum auctoritate Auicennæ inni-
videtur quoque Paulus iis vti, cum 1. lib. cap. 1. ait,
ait, Ponticam radicem, tum ante, tum post cibum ex-
hiberi: ita medicamenta à cibo præparat. Actus 7. ait,

ieiunio, & ubi probe cibum in ventris est concoctus, esse
exhibenda, & capere de aloë, Corruptum cibum ait
si à cibo sumatur. Sed si rei naturam consideremus,
si leuia sunt medicamenta, & quæ solum mollien-
dæ aluo idonea sint, ea etiam in pituita incoquit
Gal. 13. methodi, polypodium, vrticam, mercu-
rialem, enicum. Ea vero, quæ valentiorum vim
purgandi habent, non admisceret. Quæstio
ergo duo habet capita: primum, num sint vesperi,
cum æger it dormitum, exhibenda ad caput va-
cuandum, & superiores partes: secundo, nunquid
post cœnam, vel ieiunio. Galenus 13. methodi,
pilulas vesperi exhibet in eo, cuius lingua intu-
muerat: & forte hac causa posset plus proficere,
quod in somno diutius retinentur medicamenta,
ut etiam omnes excretiones, sudore excepto, re-
tinentur. Vnde medicamentum non cito deiici-
tur, & diu, si operetur, trahendo, à remotis quo-
que partibus attrahere poterit. Sed cum primum
mouere incipit à somno, est euigilandum. Num
vero à cœna: Dicit Iacchius, quod nunquam:
nam forte cibum corruptum: leue vero nihil effi-
ciet. Ideo melius est cibo ventrem esse vacuum.
Quod si leniens sit aut paulo ante cibum, aut in
ipso primo cibo datus, opus suum probe efficiet,
sic cassiam damus, & pruna & huiusmodi. Quod
si Hippocrates à forti medicamento pituitam ex-
hibet: in prunis exigua quantitate est, & ut quod-
dam deterfuum medicamenti non ut cibet; ac-
mulsam, vel tale aliquid ad abluitionem fumeret.
Hoc tamen non facit, quod melius operari putet:
aut quod inde regula sumenda sit, ut cibis medi-
camentis miscemus. Nos damus tamen post me-
dicam noctem multis horis à cœna: sic melius à
capite, etiam maiores, materiam trahunt. Sed
alia imbecilliores, ut diximus; quales sunt ale-
phanginæ, & de hiera simplici, imperiales, quæ
& loco minoratiui ante syrups attenuantes &
aperientes conueniunt & exhiberi possunt, vt re-
purgentur viæ communes. Si enim eiusmodi sy-
rups vel decocta attenuantia exhibuerimus, cū
ventriculus & intestina excrementis & humori-
bus crudis scatant, verendum, ne nobis idem
contingat, quod medico cuidam euenit (ut re-
fert Rondeletius) qui cum vellet prouocare men-
tes usu aperientium & extenuantium, deduxit
humores ad paralytin, eo quod secum duxerunt
neruos, & ibidem impacti paralytin concitarunt.
Alter etiam Luterianus cum vellet curare palli-
dos colores, eadem ratione deduxit puellam ad
paralytin crurum. Ita ego tunc noui, qui ge-
nerosum iuuenem calculo laborantem curare ni-
tebatur continuo usu aquæ iuniperi, cum ex ca-
pite frequenter doleret, fosis humoribus à capite
subito labentibus, deduxit eundem ad apople-
xiam, deinde paralytin: qui tamen bona fortuna
à me, tum alio medico docto, magna cum mole-
stia tandem curatus fuit. Post pilulas sine custo-
posunt. Deinde pilulæ mediæ, ut de agarico,
cochis, adiecto diagridio vel trochisc. alhandal.
granis ij. aut iij. Deinde vtendum fortioribus,
syrup. attenuantibus & decoctis, paulatim ad for-
tissimas pilulas, ut feridas, de euphorbio & sa-
gapano in corporibus robustis. Vtentes deinde
phlegmatismis dictis, sternutatoriis, caput pur-
gans quorum formulas iam sæpe posuimus, theria-
ca, diambra, diamosco, ac aliis electuariis &
conditijs deuoratis, ad olea, vtungenta, si caput
primo affectum est, veniemus, inungendo circa

occipitis cavitatem, quo loco spinalis medulla
initium habet, ad sacculos, foras: tandem si ne-
que hæc iuuant, ad phœnigmos, sinapismos &
cauteria, de quibus omnibus videas Rondeletium,
Holerium, & Benedictum Faentinum præceptorem
meum. Si sit brachium paralyticum, ponit in pri-
ma vel secunda spondyli colli. Si crus aut pes,
ponit in spondylis ipsius spinæ, prope caudam.
Et, si cerebrum neque spinæ initium affectum fue-
rit, sed ex reliquis eiusdem medullæ spinalis par-
tibus oriatur affectio; eis rite inuestigatis atque
inuentis, super easdem iam dicta medicamenta
approximare poteris. Prodest etiam resoluti mē-
bri seu torpentis, summam cutem exasperasse,
Celso auctore, vel vrticis casam, vel imposito
sinapi: sic ubi rubere cœperit corpus, hæc remo-
ueantur. Scylla quoque contrita, bulbique con-
triti cum thure recte imponuntur. Conducit quo-
que cucurbitulas aliquando sine ferro admouere:
quin etiam fouere aqua calida marina, vel, si ea
non est, tamen falsa, magnopere necessarium est.

At si adsint balneæ calidæ naturales, iis potissi-
mum vtendum est: in eisque præcipue resoluta membra
agitanda sunt. Multi enim eiusmodi a-
quis sponte natis, sulphuris naturam habentibus,
ut dictum est, opem inuenere. Etenim his vero
modo materiam vacuare valemus; & tollere in-
temperiem iam contractam: quæ sane non modo
in hoc morbo, sed in stupore & tremore, (in qui-
bus metus est, ne apoplexia occiduum faciat,) vtilis-
sime vitmur. In paralyticis diuturnis, ver exspe-
ctandum est: quo tempore fortiores purgationes
adhibebimus, ut ad balnea hominem paremus:
neque vniversum modo corpus, sed priuatim ca-
put multis diebus purgauimus: nares medica-
mentis, & per os pituitam educendo, ut nunc di-
ximus. Ab his in balneum mittendi, quod sul-
phuris naturam habeat, qualia in Germania & in
Italia inueniuntur. Balnei vero ratio sic erit: Ma-
ne ingrediatur, ac dum ibi moram trahit, partes
laxæ dimoueantur, & cum per horæ spatium per-
manferit, mox pannis inuolutum, & siccatum in
lectum deferant: atque ibi opertus sudet, donec
sefe calor remiserit. Mox leui cibo alatur. Mox
vesperi, pro cibo iam confecto etiam circa primas
venas, rursus ingrediatur. Idque per dies decem;
quod minimum est procurata semper alui deie-
ctione, quæ facile ab hoc auxilio sistitur. Hac
ratione & in cœno membra resoluta obuolui-
mus, quod sedimentum eiusmodi aquæ est; ut in
agro Patavino vtuntur: quas aquas cum Patavij
essemus, spectauimus. Post hæc ad embrochas
accedant, quibus primum ex alto sinciput irrigan-
dum est, mane & vesperi: atque æger itidem opti-
ma ratione vicius vti debet. Tempus vero circi-
ter hora sit, quod sane per dies viginti æger con-
uenit: uti nos vidimus, cum Bononiæ ageremus,
Elideum præceptorem nostrum facere. Postea
mane ad sinciput, vesperi ad occiput, decum ad
solum occiput accedendum, cauendo semper acris
intemperantias. In quarum defectu (ut apud nos
contingit cum illis caveamus) arte balneum paran-
dum erit ex prædictarum herbatum decocto, ac
reliquis calfacientibus, eoque in resolutis parti-
bus vtendum. Nam, si quid aliud, conducent
resolutis membris, ut ad ea sanguis, atque calor,
& spiritus trahantur, ac concoquant, & recre-
mentare repellant & digerant. Athoc etiam volent
dropaces, & picationes. Post cucurbitulas & bal-
neas, alienum non erit membra nunc inongeré
oleis appropriatis, ut de Ciconia à Guainerio
descripto, vel pinguedine ex catellis rufis ad
ossum

ollum separationem coctis in aqua, collecta post refrigerationem: ea pinguedine felicissime usus sum in pratore Leydano Berendrechtio, qui ex colico dolore incidit in resolutionem pedum: quamvis idem ad balneas Aquenses accessit. Vel oleo viperino descripto à Leonello, vel aliis vnguentis quorum copiam inuenies apud Rondeletium, tum alios auctores. Valet his etiam decoctum ligni, etiam falsæ parillæ; quo nos feliciter vti sumus in mercatore, qui ab assumptis pilulis nescio quibus, forte mercurialibus, ab altero medico exhibitis, in resolutionem manuum ac pedum subito lapsus erat.

OBSERVATIO LXXXVI.

De paralyti linguae post apoplexiam.

Resoluitur quandoque lingua aut manet resoluta post apoplexiam, potissimum his qui tempore sanicatis balbi sunt, quemadmodum evenit Galeno viro doctissimo, & quondam rectori Delphensi: cui deinde ad mortem usque lingua semper impedita fuit post multos annos, ut cum maxima difficultate loqueretur; maiore balbutie quam unquam antea. Huic memoria adeo deficiebat in senectute, ut nomen proprium fere oblitus esset. Vniuerso corpore repurgato & capite, ex sequenti electuario continuo utebatur omni mane: & subinde capiebat grana sinapi albi, zacharo incrustata: *℞. conserva flor. saluæ, rosmarini ana 3 j. conserva florum herba, paralyti, flor. betonicæ ana 3 ss. pul. rad. galangæ, pæonia ana 3 j. rad. enula campanæ condita 3 ss. specier. diamorci dulc. & amari, diambrae, diagalangæ ana 3 j. ss. specier. aromatici ros. specierum laetitia Galeni (nam melancholicus euadebat,) ana 3 ss. confectiois mirbrida-ticæ 3 iii. nucis myristicæ condita 3 ii. oxymellis squil-litici, syrapi de stachade ana q. s. fiat electuarium moderate liquidum, capiebat mane ad magnitudinem parux castaneæ.*

SCHOLIA.

Paralytis (ut de causis eiusdem diximus) accidit omnibus partibus, quæ motu voluntario moventur, & iis potissimum, quæ proprium & particularem nervum habent cum neque cerebrum, spinalis medulla, sed nervus ipse læditur; ut palpebrarum, vel à nimia refrigeratione, vel ictho, vel ab humore pituitoso relaxato nervo. Idem de cæteris iudicium esto, ut penis, vesicæ, œsophagi, linguae, laryngis, labrorum, superciliorum. Sed lingua aliquando resoluitur, peculiari nervo læso, aliquando vero post apoplexiam ipsam; cetero etiam refrigerato, vel pituita in cerebro coaceruata ad linguae radicem vel nervos repente fluxa: quemadmodum etiam evenit nobilissimæ Dominae Assendelphiæ sexagenariæ in Cæpo régio habitanti, post apoplexiam: quæ commode à me curata fuit. Vel fit sine apoplexia: idque etiam frequentissime. Post apoplexiam multis lingua ex parte manet resoluta, ut ita commode non loquantur, ita ut inter loquendum sæpe pituita ex ore disfluat: vel saltem balbutiem quandam experiuntur, magis autem qui ex parte balbi sunt, vel lubricam linguam, & valde humidam habent: tales etiam frequentius in apoplexiam incidunt, ut in multis euenire conspeximus. Etiam post apoplexiam lingua blæsa manet, & magis balbutiunt. Curatur autem hac ratione: si post apoplexiam, apoplexiam fiat, aut affectum spinalis medullæ,

non aliter quam nunc diximus de quacunq; paralyti ab apoplexia originem habente, cacochymia auferatur, & topica eligantur. In omnibus quidem partibus capitis resolutis, conducunt maxime gargarismi, erethina: ita & in lingua resoluta, præcedentibus vniuersalibus remediis. In pene vel ano magis ex usu sunt vnguentia, emplastra, detergentia, & exsiccantia, supra eam partem ponenda sunt tantum, à qua nervus resolutus oritur. Non autem ut Empirici anatomici imperiti supra cerebrum & totam spinam præponunt. Resoluitur enim spiritus partium prædictarum. Supra partem attractionem sunt adhibenda sanguinis & spiritus attractionem sunt adhibenda. Et hac via erit ad speciem progrediendum. Non est igitur admiratu dignum, quod lingua paralyti afficiatur post apoplexiam. Vel saltem lingua multa manet impedita; magis vero balbis, Solet enim hic morbus firmari aut remanere in parte magis debili. Qui autem balbi sunt linguam habent humidam & mollem: ob idque illis facile fit paralytis in lingua, quæ difficilior quocuratur, quam in cæteris, qui balbi non sunt imo fere nunquam hæc curatur.

OBSERVATIO LXXXVII.

De paralyti linguae subito orta.

Sattor quidam senex, annos, plus minus, septuaginta natus in Gallia, vrbe Pithuerensi (in qua vrbe tunc praxim exercebam) Anno 1575. (in qua vrbe tunc praxim exercebam) Anno 1575. mensis Septembris, cum in mensa sederet, ac veniens morbo solito confueret, derepente paralyti linguae correptus est. Ad hunc prius ingressus medicus, lethargo hominem affectum existimabat: qui cum parum apud ægrum proficeret, post sextum diem ad eundem accitus fui. Vigil erat; quamvis loqui non posset: officio tamen suo quotidie fungebatur & suebat. Erat autem tenuioris fortunæ, ac mente constabat, digito super linguam ostendens eam affectam esse, verbis quidem indistinctis vel sola voce indicabat. Quibus signis statim animaduerti, linguam resolutam esse, nec alium iam sexto die, quo malum inuaserat reddidisse. Quamobrem cum vires adhuc constarent, clystima sequens ut sine mora infunderetur iussi: *℞. centaurii minoris, saluæ, maioris, betonicæ, hyssopi, florum chamomillæ, meliloti ana m. ss. sem. anisi 3 ii. sem. pæonia 3 j. pul. p. celid. cynthid. 3 ss. agarici trochisc. 3 j. ss. colocynthid. agarico in globulo lino conclusis ac ligatis coquantur in aqua communi pro lb. j. Colaturæ addde biera picea, benedictæ laxæ, ana 3 ss. diapbænici 3 iii. olei chamomill. rutacæ ana 3 j. ss. salis com. 3 j. ss. misce, fiat clyster. ter ex eo probe aluum deiecit, multaque excrementa pituitosa & viscida deposuit. Die secunda, adhibitis prius frictionibus brachiorum, quæ cunctis scapulis seu humeris cum scarificatione apponi mandauimus, & vnam ventosam in collo. Venam incidissem sub lingua, sed non potuit linguam extendere: quare deglutitis pilulis sequentibus nempe pilul. cochiar. 3 ii. cassiæ 3 j. aluum cum denuo satis reddidisset, ad gargarismos & apophlegmatismos deveni, & linguam fortiter confricari præcepi cum aqua vitæ, & pauca theriaca adiecta. Frontem vero, mentum & nucham inunxit oleo irino, & anethino, præter mentem astantium, mox loquelam perfectam, omnibus admirantibus, recepit, & à paralyti linguae, licet fere decrepitis, liberatus est.*

SCHOLIA.

SCHOLIA.

Paralytis linguae huic attori per seipsum contigit, sine apoplexia: sola lingua erat resoluta; mente constabat, neque sensu aut motu priuabatur, cum ambularet, sederet, ac recte valeret, sola lingua paralytica existente, ut loqui non posset. Idem plurimis euenisse conspeximus. Vbi lingua resoluta est, corpore prius exinanito, venas sub ipsa existentes incidito, & cucurbitulam sub mento applicato; & apophlegmatismis & collutionibus vitæ ex sinapi, exercitiæque linguae, ac reliqua huiusmodi adiuuato, occipitque & collo vniuerso linimenta acuta & epithemata & sinapismos imponito. Sed hic cautio adhibenda, ut corpore inanito prius, primum gargarismi parati sint ex his quæ calfaciendi, attenuandi, abstergendi, incidendi facultatem habent absque aliquo phlegmagogo, in hunc modum: *℞. rad. glycyrrhizæ 3 j. rad. pyrethri, ireos ana 3 ss. origani, saluæ, stachadæ, rosmarini ana m. ss. cubebæ 3 iii. cassiæ 3 ii. si factorem ferre possit) 3 ii. coquantur in aqua & vino albo pro lb. j. pro gargarismo, addendo mellis scyllitici 3 ii. ss. misce. Postea si rursus eo vtaris, adde, nempe in declinatione, aliqua laxantia seu phlegmagoga videl. 3 iii. vel ii. elect. Indi maioris sed non in principio, ne humores ad partem affectam trahantur. Et ideo hic quoque à Rondeletio vituperatur vomitus in hac linguae paralyti, qui tamen in aliis speciebus est convenientissimus, à cibo factus. Si tamen paralyti linguae cibo repletum occupauerit, putarem vomitum non ita obesse: ut ego anno 1559. mense Octobri expertus sum Delphis, cum sub noctem accitus fui ad Dignæ Barbare cœnobium, ad sororeulam illam medicatram, Alejdiam nomine, in maximo pretio à mulierculis habitam: & quod magis ridiculum erat, apud viros, qui & docti videri volebant, magna estimationis erat. Hæc cum annum sexagesimum attingeret, à cœna corpore repleto, repente paralyti linguae incurrebat, adeo vehementer, ut loqui non posset, & sopore detinebatur: at eandem à sopore cum excitasset, lingua balbutiebat, & mente constabat, illico linguam oxymelite, quod ad manum erat, fricabam, quæ quidem titillatione in vomitum erupit; & mox loqui cepit: mox indita glande acutissima, etiam aluum reddidit, demum oxymelite scyllino sapius sumpto loquelam perfecte recepit. Volui tamen clysterem iniicere, ne malum rediret. Verum cum non admitteret, condito vsa est, ad præcautionem, ne in apoplexiam aut graviores paralytici incidere, quod ex conserva anthos, saluæ, betonicæ & speciebus diamorci amari exigua theiaca adiecta, tum melle scyllino concinnatum erat, prius quoque assumptis pilulis cochii, optime deinde valuit. Pilulæ quoque conficiuntur super linguam tenenda, vniuersalibus remediis præmissis, quæ hoc vel simili modo conficiuntur: *℞. assæ feridæ, cassiæ ana 3 ss. nucis moscatæ, spicæ nardi ana 3 j. succi liquir. chamæpitæ vel betonicæ ana 3 j. ss. incorporentur cum melle, & fiant formulæ in ceruicæ & tempora oleis quoque dictis, vel costiporina, vulpina, vel felina syluestri contegantur. Si hæc non iuant, quidam deueniunt ad canteriū in parte posteriori positum vel ceruicæ. Valent & veficatoria ex melle anacardino, vel cantharidibus, ablatis capitibus, & aliis cum fermento &**

Pet. Forest. Tom. 1.

axungia in ceruice exsiccatis vesicis, quæ rumpantur: deinde sicut aut brassicæ folia superponantur: & inde effusa & euacuata aqua, æger loqui incipiet. Vel fiat cum batrachio, cuius omnes species laudantur, sed maxime ea, quæ vulgo dicitur apium risus, vel flammula.

OBSERVATIO LXXXVIII.

De paralyti linguae cum subitanea obmutescencia.

Textor triginta annos natus, facie admodum pallida, ut textores omnes plerique esse solent, ob sessionem continuam, uti arbitror. Apud Delphenses in Flandrica platea ita dicta habitans, qui cum pranderet & frustum de perna seu petasculo præcideret, pollicem manus dextræ vulneravit; & licet parum fauciatus, repente linguae paralyti correptus est, & omnino obmutuit. Cum autem ita mutus esset duobus diebus, alioqui bene valens, ambulans, comedens, & sua arte textoria probe vrens, forte fortuna vxor eiusdem ad meas ædes accedens, non ut me vocaret, sed ut fila texenda ab vxore mea peteret, atque meæ vxori narrat, quæ circa virum acta forent, scilicet ad parietem, virum quoque scripsisse, Zachariæ obmutescens instar, quod ex vulnere admodum exiguo & vix effatu digno, quod sibi ipsi inflexerat in extrema cute pollicis dextræ manus, sanguine vix emanante, caput eidem mox in gyrum circumrotasse, & circa oculos muscas tanquam volitantes apparuisse, & fere in syncopen aut vertiginem concidisse, at in terram nondum collapsum; nescio utrum ob metum (inquit illa) linguae paralyti tamen correptum, & derepente obmutuisse. Quod & creta scribendo indicauerat. Quod equidem cum vxor mea à textrice audisset, me vocat, atque rem gestam narrat; & rogat, ut vna cum textrice ægrum inuiserem. Quod equidem lubens feci, & ad eundem ingressus raperi eum mente constare, ac vulnusculum præbet, ut inspicere, quasi acu leui vulneratum, quod equidem nunc consolidatum erat, neque dolebat, neque antea dolorem intulerat. Cum hæc rogarem, eadem nutu annuebat, & scribebat, se ex metu cum sanguinem vix vidisset emanantem, obmutuisse. Fleuit autem eo tempore per semihoram, ut vxor narrabat. Ager autem nutu atque digitis suis indicabat linguam quasi filo adstrictam esse, & ob eam causam loqui non posse, quamvis idem extendebat linguam valde flaccidam & humidam, & ideo resolutam esse existimavi, quamquam & is radicem linguae rigidam & stupidam esse, nutu ac scriptis indicabat, cum & hoc ipsum ab eo interrogassem. Omnia membra mouebat, & linguam, sed vocem, aut potius sonum, tantum edebat absque verbis indistinctis, licet digitis ac nutu quodam omnia, quæ significabat, & ad interrogata annuebat, capite quidem moto, quamvis conceptum mentis verbis exprimere non poterat. His animaduerti, statim has pilulas sequentes dedi: *℞. pilul. ex biera simpl. cochiarum, scilicet. ana 3 j. cum syr. de stachade, fiant pilule septem,* quibus copiose aluum exoneravit. Ceruicam ad præparationem humorum & incisionem, cum pauper esset, & ante pilulas sumptas & post bibebat, cui saluæ, & rosmarini incocta erant loco syrapi. Adhibitis deinde cucurbitulis cum aluum prius bene deposuisset ex pilulis, cum scarificatione scapulis & vna ventosa collo apposita, etiā venis tandem sub lingua incisis, sanguine me-

Zz

diocritet

diocritus effluenter, adeo profuit ut postea duo verba tantum bene & ita, vulgari idiomate, vel & ita proferret, sed aliud nihil. Interea nutu indicabat, nisi quod digito suo annulum meum, quem in digito gestabam, tangeret, quod libenter rursus easdem pilulas sumpsisset, quas auro magis pretiosas nutu quodam indicabat esse; quibus rursus assumptis aluo bene expurgata lingua ut confricaret digito suo imperavi, confectione sequenti, quam & vltro deuorandam obtrudebam: *℞. theriacæ veteris 3 iiii. confect. m. m. d. i. c. 3 ii. syr. d. stachade, oxymell. scyllini ana 3 b. misce.* & quia pauper, imperabam, præter illud quod sæpe linguam moueret & exerceret, etiam succo saluæ cum sinapi linguam sæpius confricaret. Nucham, totam spinam, mentum, collum, ceruicem inungebat oleo castino, castorino & vermium terrestrium simul mixtis, & saluam contusam cum oleis dictis commixtam, pollicis vulnerato (licet vulnus consolidatum esset) apponebat, vtens quoque collutionibus ex decocto saluæ & sinapi, & continuo ceruicem bibens, in qua incocta erant & saluæ & rosmarinus, quinto die loquelam recepit: nam die dominico obmutuerat, & Iouis die curatus fuit, loquela ipsius, omnibus admirantibus, perfecte restituta.

S C H O L I A.

4. R Ectē dicebat Guainerius omnem operam impendendam esse à medico, in paralyin linguæ curando: nam apud vulgares diuinum quid esse putatur, si medicus loquelam amissam ægro reparat. Et sic quasi pro miraculo habebatur muto vocem fuisse restitutam, vnde magnus nobis accessit honor, non sine ope nostri saluatoris, qui & mutis à natura vocem & loquelam reddidit, ac surdis aures aperit: cui sit honor ac gloria in perpetuum, qui vult honorari in mirabilibus suis: nam medicina & medicamenta è supernis data. Guainerius capit. prop. De lingue paralyi ad loquelam restituendam; ait succum saluæ solum adhibendum valere, quo nos cum sinapi linguam non solum fricauimus, sed, ut idem quoque deuoraret, imperauimus, idem præstat castoreum vel semen pecunie ad 3 j. propinatum. Quamquam vero remediis supradictis paralyis linguæ curata fuerit, dubius tamen fui, num instrumenta vocis resoluta essent: cum & vocalia instrumenta, secundum Aëtium, resoluti solent, musculos inquam gutturis, sed maxime faucium, deinde qui sunt supra thoracem. His vero resolutis delatio spiritus impeditur, ac nonnullis exiles voces, quibusdam difficulter fiunt, ut vix loquantur atque aliis aliter vox interceptitur. Curatur autem primo peractis remediis communibus iam dictis, superius memoratis, adhibenda acria gargarismata; & ea quæ commemorauimus etiam thoraci applicanda. His spiritus detentio, ac copiosa expectoratio, & clamor efficacissime opitulatur. Sed vi-
5. Deglutitionis resolutio curatio.

cyrenaico confici solent, & gargarismatis è sinapi, & manducatoriis pituitam ducentibus exterius, que communes inunctiones, quas prædiximus, mento applicandæ. Et latera colli inungenda vnto ad clauiculam in paralyi laryngis, in quibus quæ ex aceto & sinapi parantur, magis conueniunt, ex decoctione gallarum, teste Rondeletio, & nucum cupressi, & malticatoria, ut semen sinapi exceptum mastiche: & caro cithoniorum leuiter masticata & subito deuorata. Linimenta fieri debent ex resiccantibus & constringentibus: 2. olei ex acinis vnauium 3 j. olei myrtini, cubonana 3 b. Ladani, acacia, cyperi hypocyssid. ana 3 j. aluminis de pluma 3 b. cera parum, fiat linimentum. tempore inunctionis inde aceti ros. parum ad penetrationem & contractionem. In hac sola resolutione conuenit acetum ad partem nimium dilatam contrahendam. Vngantur latera colli & spina dorsalis & ceruix tota. Et quia difficilior hæc cognoscitur affectio, ob id adungenda sunt signa. Hæc notanda potissimum deprehenditur, quod resolutione præphagus concidit in sese. Ob eam causam, partem superiorem œsophagi contrahi oportet, ut cibum deorsum deturbet. At illa alimenta, quæ dura & spissa sunt, leui contractione facta, propelluntur. Liquida, quia illam consistentiam non habent, & cedunt impellenti, ob id non deglutuntur. Musculi autem laryngis & laborum frequentius, œsophagi minus frequenter resoluuntur. Rarissime autem fit paralyis in osse hyoidis: quam tamen Rondeletius vidit in nobili quodam viro. De qua quum nulli hæcenus scripserint, vel quia non viderint, vel quia illam non cognouerint, pauca ab illo desumpta hic explicabimus. Primum dicemus qua via eam deprehendamus, cognouerit, vt cæteri eadem ratione cognoscant. & semel cognitam possint curare iisdem remediis, quibus ipsi vti sumus in resolutione lingue & partium faciei. Hanc resolutionem cognoscimus ex actione læsa & vilitate musculorum, quorum functio est ad os illud firmandum, quod nulla alia ratione firmari potest, cum in interiore parte sit positum. Descendente enim cibo per œsophagum, os illud firmum & stabile esse oportet, ad linguæ musculorum firmitatem, & laryngis. Ob id natura, ut nautæ diuersis anchoris partibus firmant nauem, sic hoc os stabiliri duobus paruis musculis suspensis mento, qui à parte inferiore retrahunt. Nascuntur è media parte menti, siue maxillæ; ab ea parte, in quam inferuntur, musculi aperientes maxillam, simul iuncti sunt, vt quasi vnus videatur. His apposuit duos alios rectos longiores & latiores. Quare magis distantiuntur à superiore osse sterni. Abusa est his natura ad ligandum asperam arteriam; ob id latiores & longiores fecit: & quia non potuit natura ponere duos transversos, qui in medio retinerent, alterum in dextra, alterum in sinistra: non enim locus aliquis restabat commodus, à quo tuto ori-
6. Deglutitionis resolutio curatio.

Alij duo ab actonio orti, ad id os oblique, & tenues, & rotundi ascendunt. In aliquibus carnosi in principio, & in fine; in medio vero tendinem habentes, veluti musculi maxillam aperientes. Sic etiam dicti musculi, si altera in parte resoluti sint, os hyoides in alteram partem retrahitur, nec in recto situ manet, quia tensi non sunt musculi eius; vnde sequitur vocis & loquelæ impedimentum, quia os hyoides firmum non est. Quare & musculi linguæ & laryngis, qui os hyoidi innituntur non mouentur. Omne enim quod mouetur, innitatur alicui fixo oportet. Cogitur ergo qui vult loqui, ut musculi extendantur, rigidioresque fiant, in partem oppositam parti affectæ retorquendo collum: ob quam tensionem recte loquitur cum in media figura collum retinet. Minus belle loquitur, si ad partem affectam collum vertatur, quod est, ob laxitatem illorum musculorum linguæ ortorum ab osse hyoidis & laryngis. Fit hæc resolutio musculorum ossis hyoidis ob refrigerationem, vel ob tenuem deflexionem in partes illas tenues internas. Curatur vt aliæ resolutiones, pilulis fortiter euacuantibus malticatoriis, gargarismis trahentibus & euacuantibus, deinde calfacientibus. Et apponantur hic vnguenta ad paralyin linguæ descripta. Et latera colli & clauiculæ inungendæ, cum mento & aurium parte inferiore. Interea intus fumere non prætermittentes, quæ nervos & cerebrum succant, firmant & roborant & quæ arteriam detergunt.

OBSERVATIO LXXXIX.

De nervi optici & oculorum resolutione.

N On tantum nervus opticus, sed totus oculus nonnumquam resolutur, vel simul cum vniuerso corpore dextris aut sinistris partibus resolutis, vt ipse priuatim affectus. Ita oculum resolutum ex percussione laborantem conspeximus qui si ad vnâ partem conspiceret, etiam optime videbat; si ad alteram, nihil quicquam videbat. Senem quoque præ manibus habuimus, qui ex ligno in caput percussio, nervo optico adeo ex violenta percussione resolutus, visum eius oculi omnino amiserit.

S C H O L I A.

Q uomodo faciei partes resoluuntur cerebro affecto, id prius diximus, tum etiam partium pericilia, & labia afficiuntur. Quemadmodum exorti læduntur, ita in ætate respiratorii patiuntur. Sic oculorum resolutio ad nervos, qui à secunda coniugatione è caluaria emergunt, in oculi musculos disperguntur, referenda est, & ad nervum opticum: palpebrarum, ad nervum tertie coniugationis per foramen ossis orbitæ transeuntis. Et sic linguæ, ad nervum è tertia aut septima coniugatione in lingua perreptantem. At de oculi & gena tantum resolutio, quæ si sola sit resoluta, sine sensu redditur, & oculus semper percussus existit, vt & nos aliquando spectauimus. Sin oculus resoluatur, obliqueque motiones (vt Aëtius docuit) & quæ sursum ac deorsum fiunt, expediti non possunt; & si acrius medicamentum inieueris, nulla mordicatio percipitur. Ergo gena
Pet. Foresti. Tom. 1.

tantum resoluta vniuersum corpus aloidatis euacuabimus, & aquæ portionem, iuxta Aëtium, plurimasque deambulationes & partium inferiorum frictiones adhibebimus: deinde genis alumen scissile acerrimo aceto dilutum, & calidiora collyria, quale id quod ex sandyce conficitur iugiter illinemus. Quod si adhuc morbus persistit, resoluendam genam consulit Aëtius. At si supercilium resoluatur, difficillime curatur; quod pars illa parum caloris habet, nervos, venas, arterias admodum contractas; & magis propter refrigerationem partis externæ. Neoterici vero, vt Rondeletius, ad paralyin superciliorum dropaces ex pice, aut emplastra trahentia cum castoreo, euphorbio apponunt. Valent & linimenta ab eodem descripta ad linguæ paralyin. Vel pro topicis & locovnguenti vtere succo taphiæ vel ruta vel vrticæ, & inungatur pars affecta, & vicinæ partes; maxime pars posterior capitis & primæ vertebræ, vnde oriuntur nervi superciliorum motorii. Id autem fieri debet post vniuersales purgationes. Quod si medicamento non curetur, ferro curabitur. Inducendum est vulnus oblique à cantho minori ad maiorem; facta deperditione cutis, contrahitur & sursum trahitur palpebra. Sed semper deinde oculum apertum habebunt. Sarius autem est semper apertum quam clausum habere. Totius vero oculi resolutio, præcipue vero in profectionibus ætate, curatu difficilis est. Quæ si à natiuitate euenerat, omnino insanabilem iudicabis. In quibus ergo spes salutis relinquitur, eos ita curari oportet. Primo, si probæ temperaturæ fuerint, cubiti venam secabis. Postmodum aluum clystere ablues, deinde catartico corpus purgabis: mox apophlegmatismis vteris, atque inde ad ea, quæ per nares purgant, accedes. Postremo cucurbitulas occipitio cum scarificatione & temporibus hirudines applicabis. Castoreum etiam priuatim & cum abinthio propinabis. Dandum & pulegium, hyssopus, ruta cum oxymelite & sale, illinendumque castoreum capiti cum rosaceo & aceto, ex eo demque linimento mollissima lana excepto pars aliqua clauso oculo applicanda est, ita quantitatē moderando ne intra oculum influere possit. Deinde exterius frons & genæ castoreo cum aceto & croco inungenda sunt. Mibi vero (inquit Aëtius) liquida ex castoreo & melle confecta videntur huic morbo non parum accommodari. A vino autem carniūque alimento, & à reliquis, quæ nutrimentum vel multum, vel crassum asferre possint, omnino abstinendum, assumendaque omnia, quæ alui excretionem faciles reddant, & humores attenuent. In principio vero balnea quoque & fomenta & insolationes interdiciere oportet: Sed vomitus ieiunis, assumptis raphanis, concedendus est, ita vt vomitus ad partem alligati oculi sine multo agitato declinet. Summatim, remediis præscriptis de resolutione linguæ, curari poterit: nisi quod malticatoria magis conueniunt quam errhina, quamuis Alexander Trallianus imperat etiam sternutamenta & errhina: sed hoc erit post malticatoria. Tamen sternutamenta cum oculis noceant & vehementi motum, præstat potius malticatoriis vt & apophlegmatismis. Labiorum vero resolutio, ad latum musculum, nervos è primis vertebris & ramos è tertia coniugatione prodeuntes, referenda. Hæc autem paralyis labiorum, iisdem curatur remediis, quibus lingua resoluta, nisi quod gargarismata euacuantia præscribi possunt.

OBSERVATIO XC.

De manu ac digitis resolutis.

Iuuenis quidam nobilis cum cubito mensæ in-
linix, & capiti manui inclinato diutius dormi-
set, expergefactus, manum torpidam prius, tum
digitos habuit, quæ non diu postea resoluta
fuere manui, tum digitis varia à medico ap-
ponuntur medicamenta, tum linimenta adhiben-
tur. Iis vero cum non curaretur, famulum consi-
lij causa ad me mittit. Impero ut principium cer-
uicis & quintam vertebra, à qua nervi ad ma-
num feruntur, tum nucham totam ad septimam
vertebra à qua nervi in digitos sese recipiunt,
inungeret cum oleo samfuchino, costino, ver-
mum terrestrium. Et paulatim sensum tam mo-
tum recepit, interea etiam ad roborationem,
manus tum digitos lauando, fouendo, cum de-
cocto rorismarini, saluæ, hyssopi, & similibus,
etiam vermibus terrestribus iniectis, sanitatem
non diu post recepit.

SCHOLIA.

Videor mihi eo propemodum agi (quod Ga-
lenus quoque alibi assumpsit) quo Phydias. Qui
post illud Mineræ simulachrum, sculperet coactus
est seorsum, nunc quidem digitum, nunc manum,
nunc vero brachium & pedem, & hoc pacto
quodque membrorum reliquorum, singulatimque:
ita & nos de resolutione nervorum agere cogi-
mur de vnaquaque partium seorsum. Et quod ad
manum attinet, de qua nunc agimus, ea resoluta,
in principio cervicis, vel quinta vertebra affectio
subsistit. Sensus tamen aliquis quandoque relin-
quitur, primæque brachij partes illæ servan-
tur. Minore noxa laborant, ob lationem in septi-
ma aut octava; sed maximum inde thoraci infer-
tur nocumentum. In resolutione parvi digiti, &
media parte annularis, afficitur nervus in cau-
itate olecrani siue cubiti. In alijs vero tribus (ce-
teris illis, vulnerata est aut affecta spinalis me-
dulla: circa principium nervorum brachij per
defluxionem omnes digiti patiuntur, aut per
concussionem. In sectione non est necessarium,
quod nervi brachij in principio iungantur, &
supra cubitum separantur. Et quanquam hic vide-
batur paralysis manuum & digitorum fieri ex
compressione per somnum, ut membra quasi stu-
pida euaserint. Existimo quoque ob longiorem
somnum nucham vel cervicem fuisse refrigera-
tam, unde inunctiones in ceruice magis iuuerunt,
quam priores manui adhibita. Et ita in curatione
paralysis manuum circa finem cervicis & princi-
pium dorfi, & in alijs, quia citius medicamenta
per eam partem ad principium nervorum pene-
trant. Quod si digiti aliquantulum resoluuntur
(quod tamen raro accidit) topica remedia adhi-
benda sunt supra partem, per quam nervus des-
cendit ad digitos alios. Si parvus digitus & media
pars annularis. Topica remedia adhibenda sunt
cubito. Si alij tres resoluuntur, vel stuporem pa-
tiuntur, alijs illis vulnerata est aut affecta, vel
in ipso principio nervorum brachij, per defluxio-
nem vel percussionem omnes digiti patiuntur, ut
paulo ante dictum est. Vertebra dorfi illinenda,
ut nos fecimus, cum inde propago nervorum est.
Et ita Galen. 1. De locis affectis, in illo; qui ex
vehiculo Romam proficiscens initium dorfi af-
fectum habebat, ab eo decidens. Unde tres digi-

Curatio pa-
ralysis ma-
nuum.
Digitorum

Galenus hi-
storia.

tos motu & sensu amisisse testatur, & cum edo-
ctus esset à medico, qui medicamenta frustra
digitis apposuerat, cervici apposuit, unde ner-
uorum, qui à septima vertebra prodeunt, origo
ad digitos pervenit.

OBSERVATIO XCI.

De paralyti viri siue cruris.

Pverum vidimus quatuor annorum, & quem
curavimus, filium fratris Laurentij Zassij illius
doctissimi viri ac Rectoris scholæ Alcmariæ.
Huic anno 1548. mense Martio noctu subito
ambo crura resoluta sunt, ita ut mulierculæ ad
incantationem referrent. Cum autem ad tres
menses cruribus ita resolutis sella infedisset; à
Rectore ad puerum deductus fui, victa attenuan-
te præscripto, & tota spina usque ad vertebra
inferiores & nates quotidie bis inuncta apud
ignem calide oleis sequentibus. olei vulpini, vermium
terrestrium ana 3 j. olei chamomel. 3 ss. misce, atque ali-
quot diebus inunctione continuata, puer præter
mentem convaluit, ut Dei ope & incedere pos-
sit, & validus atque robustus existat.

SCHOLIA.

Crua & pedes resoluuntur (quibus etiam
facilior est curatio, quam si brachia aut ma-
nus resoluuntur, ob sicciorum & robustiorum na-
turam nervorum, quam habent) ob vertebra
lumborum, à quibus nervi horum oriuntur, aut
quod inguinibus hæc consistat affectio. Si autem
resolutio fiat in cruribus aut pedibus propter de-
fluxionem humorum, aut aliter, topica remedia
ponenda sunt supra vertebra lumborum & in in-
guinibus, qualia prius descripta sunt in cura
versali. Ita nos topica non cruribus, sed vertebra
dorfi admoimus. Sic etiam Amatus in puero, qui
ex lapidea scala ceciderat, cui brachium & medi-
strum crus absque motu permanebat, cum medi-
cus nihil proficeret, non brachio nec cruribus
medicamenta apposuit: 2. olei chamomelini, vul-
pini, vermium terrestrium ana 3 ii. pulveris vermium
terrestrium 3 j. cere parvam, ad ignem fiat linimen-
tum in spina, & desuper pellis vulpina impona-
tur) Verum origini nervorum occurrens spinam
illam fecit. Vidimus, inquit Galenus, alium cui
propter casum omnes inferiores partes dempsit
& manibus resoluta sunt, & alios, qui vrinam
& alui sedimina præter voluntatem emisserint.
Verum de paralyti facta ex ictu aut casu vel vul-
nere, postea latius. Nunc quod ad crura attinet, vel
alterius membri; communia, inquit Aëtius, re-
media, quæ ad resolutionem diximus, transferan-
tur. Moderata etiam exercitia singulis membris
conveniunt. Præterea vitandum ad vniuersas resolu-
tiones eis inunctionibus, quas ad morbum articu-
larem docebimus: sintque in omnibus alimenta
quæ facile distribuuntur; attenuantia. bonam al-
quam facientia, nihil viscidum aut præui succi conti-
nentia, vinum album tenue, non valde antiquum;
omninoque cauenda corruptio, refrigeratio, æstus,
otium, lassitudo, coitus, ebrietas. Si ita-
que paralytis fiat in altero brachio vel in pe-
de aut in aliqua parte extrema, purgetur vniuer-
sum corpus, concocta prius materia, ut in prio-
ribus. Scholijs demonstrat est. Cerebrum exsicce-
tur & reliquum corpus. Præcipuum est, ut post pur-
gationem supra partem, unde nervi mouentes mem-
brum resolutum oriuntur, apponantur cucurbitulæ

& vesicatoria; quemadmodum fecimus in iuvene
dilectissimo: & vlcus longo tempore maneat aper-
tum, antequam exsicceetur. Supra partem, ut dixi-
mus, etiam affigenda cucurbitulæ cum paucis i-
gne sine scarificatione, ut fiat tantum attractio ad
partem, & non attractio resolutio. Idem sæpius
faciendum est, tunc quaterve nempe in hebdoma-
da. Inunctiones etiam fiant ex oleis, linimentis,
vnguentis præscriptis. Apponantur cucurbitulæ &
vesicatoria super spatulas in medio, si paralytis sit
in brachijs. Supra vertebra lumborum si crura
resoluta, & supra os sacrum, ubi vesica vel penis,
aut rectum intestinum.

OBSERVATIO XCII.

De paralyti Vesicæ.

Resoluitur musculus constringens collum vé-
sicæ, ob quam resolutionem vrina inuolunta-
rie exit: quod interdum euenit in ipsa apoplexia
quoque, ut longa observatione vidimus. Vix eue-
nit mulieri Hornanæ ex apoplexia paralyti totius
lateris sinistri correptæ, de qua prius dictum est,
vel sit ex ictu, collisione, vertebra inferioribus
vel ossis sacro oblati, vel ex nimia refrigeratione.
Quemadmodum contigit viro cuidam, cum tem-
pore pluvioso madidus circa pubem, lumbos in-
feriores & nates, ad longius tempus in naui aper-
ta veratus fuisset. Ita quoque & viro crasso obe-
so, circiter annuum ætatis suæ 50. contigit à frigi-
da materia ad musculos colli vesicæ defluxa. Cui
hæc descripta sunt, cum lotium retinere non pos-
set: 2. electi. lenitini, hieræ picæ simplicis ana 3 iii.
diaphenici 3 j. rhab. electi, pul. refinæ terebinthinæ pa-
ram torrefactæ, ut pulverisari possit, ana 3 ii. trochisc.
alkægæ sine opio 3 ss. dissolue in aqua menthae, absinthij
vel in earundem herb. decocto 3 iij. mellis ros. colati 3 ss.
misce, & fiat potio, qua bis multa pituitosa excrevit.
Mox hoc clareto & fotu usus est. 2. mentha, cala-
mintha, ros. stor. rubra ana m. j. saluæ, rutæ, origani ana
m. ss. radicis inulæ, galangæ seu acori veri, rad. cy-
peri ana 3 j. corticum iburis, gran. sumach. capill.
Pen. glandium, nucum cupressi, balanstiarum ana 3 j.
fat decoct. in vino rubeo Gallico astringente ad 3 ss. b.
vel 3 j. pro fotu vesicæ omni mane: 2. radicis
acori veri, cyperi ana 3 iij. galangæ, xyloaloes, calami
aro. incisi, nucum cupressi, balanst. corticum gran. myr-
ti, capularum glandium, rad. sigilli Mariæ, consolide
maioris ana 3 j. gallarum iburis, seminis agni casti, ru-
tæ ana 3 j. cinnamomi electi 3 ss. omnibus pulverisatis
ebulliant in vino rubro, adiecto 2. accharo pro sapore, se-
cundum artem, fiat clareto pro pinta vna aut dimi-
dia. Hoc clareto aliquando curavi puellam Ze-
landinam, quæ quinque annis non poterat retine-
re lotium, & præcipue noctu. Pectinem vero in-
ungebat post fotum sequenti linimento: 2. vni-
guentis Aragonis 3 ss. olei costini, spica ana 3 j. mis-
ce, & quotidie fumebat ad magnitudinem magnæ
tabæ ex hac mixtura: 2. medullæ glandium exsiccat.
3 ss. iburis optimi 3 j. rasuræ eboris, spodiij, cyperi, ga-
langæ ana 3 j. pul. subtilissime, & excolentur per cri-
brum, & addatur syr. de mentha. q. s. fiat ad modum
electuarii moderate liquidi. Renes laxatos inuoxi-
mus etiam hoc linimento: 2. vngu. comitisse, cerat.
ti infrigidantis Galeni ana 3 ss. olei myrtini exiguum,
misce. Postea cum hunc virum (nam per duos an-
nos hoc vitio laboraverat) minus iuarent, illud
quod sequitur præscripsi; quo alias ante nos
Ioannes Tiengius, medicus Amstelrodamensis,
ut ex eius libro scripto inueni, qui apud me ha-
betur, curavit adolescentem octodecim anno-

rum, qui ab ipsa pueritia in id tempus lectum
semper comminxerat: 2. glandium 3 j. b. galangæ
3 ss. bulliant in 3 ss. vini rubri & aqua faborum, in
qua exstinguitur ferrum. 3 j. thuris adiectis, coletur.
Ex isto quoque decocto omni mane & vesperi æ-
ger noster bibebat. Et egregie contulit. Alteri
quoque pectinem inuinximus oleo mastichino, iu-
niperino, exiguo olei terebinthinæ adiecto; qui
post epilepsiam in resolutionem vesicæ incidit,
eoque linimento inuncto, lotium, quod antea re-
tinere non poterat, optime retinuit. Ita & seni
cuidam septuagenario cum vltro vrina noctu ef-
fluere, ceratum sequens cum pectini imposuissē-
mus, recte deinde habuit: 2. vng. Aragonis 3 ss.
olei mastichini, costini, spica ana 3 j. mastici, stor.
ros. rub. glandium, omnium pulverisatum ana 3 ss.
thuris 3 j. cere q. s. fiat ceratum. sæpe fuit reiteratum.
Post tres annos in idem malum incidens, hoc re-
medium rursus profuit. Verum rustica mulier Ni-
ropæa post puerperium, male prius tractata ab
obstetrice (anno 1556. vna cum lotio me accessit
consultandi causa, dum adhuc Alcmariæ in patria
mea praxin exercerem) lotium retinere non po-
tuit. Primo pilulas sumpsit: 2. pipul. bieræ simplicis,
pilul. mastichin. ana 3 ss. cum syr. de saccharo, fiant pi-
lul. vij. dentur in diluculo erat pituitosa, quamvis
male tractata, frigida & humida complexionis,
ita ut ex fluxione materia pituitosa malum etiam
incrementum capisset. Aluo à pilulis soluta, hoc
clareto utebatur: 2. cyperi 3 ii. granor. myrti, rad.
consolidæ exsiccatæ, nucum cupressi, balanstia, sumach
ana 3 j. xyloaloes, calami aromatici incisi ana 3 j. bul-
liant in 3 ss. vini hyppici rubri ad 3 ss. b. clarificen-
tur, & dulcoretur cum 3 j. sacch. albisimi, & aroma-
tisetur cum 3 iij. cinnamomi electi, specier. diarod. abb.
arom. ros. sine moscho ana 3 j. fiat clareto, ut artis est
mox & sequenti usus est: 2. cyperi 3 ii. gran. su-
mach, balanstia, nucum cupressi, corticum granat. 3 ss.
xyloaloes, calami aromatici incisi ana 3 j. coquantur
in 3 ss. vini rub. & 3 j. aquæ equiseti, & fiat deco-
cto ad 3 ss. b. in qua chalybis ignitus ter quaterve ex-
stinguatur, deinde coletur & arom. cum 3 j. b. cinnamomi
electi, specier. diarod. abb. aromat. ros. ana 3 j.
trochisc. de terra sigillata, de carabe ana 3 ss. fiat cla-
retum, addendo 2. sacch. albisimi pro sapore. Quibus
remedijs adiuta est.

SCHOLIA.

Vesicæ resolutio, siue vrinæ detineatur, siue
præter voluntatem excernatur, communi-
bus auxilijs curabitur, iuxta Aëtium, summi toti-
que abdomini & loco vesicæ collo adjacenti, quæ
vretæ vocant, admotis; nempe castoreo cum
ruta, cymino, anetho in oleo elixatis: aliquando,
ob nimiam refrigerationem, oleo lycionio cum
castoreo per penis meatum etiam iniecto. Si ob
retentionem sit resoluta vesica, appositis iis, quæ
vrinam mouent, vel cathetere imposito, vrina eli-
cienda. Sed de his iterum dicetur, ubi de vesicæ
morbis agetur. Si vero ob resolutionem vrina in-
uoluntarie exit, iuxta Neotericos, curanda erit al-
terantibus & euacuantibus pituitam. De quibus vesicæ in-
superius satis dictum est. Deinde vnguentis aptis, quæ vrinam
penis & tota regio ossis sacri, à quo procedunt
omnes nervi descendentes ad vesicam & pectem
inungantur. Possunt & fieri iniectiones ex oleis,
decoctis calorificis & affectioni appropriatis,
quæ post purgationem in principio iniicienda, ne-
pe lea quæ digerunt; qualia sunt laurinum, ex
rad. cucumeris agrestis, lilior. antiquissimum de
Z z iij nucibus,

Curatio ve-
siculonis
terantibus
superius
quæ vrinam
involunta-
rie exit.

cyathum vnum vini Rhenani superbiberet, ne in stomacho acceperet, vel fistomachus concoqueret, vinum minime superbiberet, neque aliud eo tempore comederet. Vnas passas, potissimum oblongas, concessimus; quæ valde nutriunt & hepati profunt. Dedimus pignolata, pineas, fisticos, pastas regales, masecos panes, confusa ex caribus caponum, pullorum gallinaceorum alas gallinarum, caponum: testiculos gallorum: iura pingua cum iure veruecis vel iure pulli, & quævis alia corpori molem addentia, & quæ macilentis conuenire dicuntur, atque ab auctoribus inscribuntur. Ad impinguationem. Inter pisces magis laxatiles, & qui apud nos in puris aquis degunt, laudabam: à marinis & admodum salis abstinebat. Somnum largiorem admittere, sodalitia iucunda, ludosque pueriles, modo corpus animumque non fatigarent. Studia vero, lucubrationes, vigilias, animi tristitiam inhibebam: tum ea omnia, quæ corpus inaniant; & ideo ab euacuantiis abstinebam, & quæ sudorem prouocarent, vel vomitum incitarent, aut vrinam valde elicerent. Quamobrem, quo ad vsum medicamentorum attinet, hæc nostra prima intentio fuit, vt hepar pristinae concoctioni, sanguificationique recte incumbere posset. Et quia atrophiam plerumque sequitur inflammationem hepatis, vt Galenus lib. De puls. ad tyrones dicebat; ita & hic contigit: nam prius fuit febris acuta, quam excepit ingens fluxus sanguinis narium; & ita hepar prius à febre inflammatum, postea ex longitudine morbi, & maxima euacuatione sanguinis, copiose à naribus erumpentis, ad frigiditatem deuenit, obstructionem & debilitatem, vt sanguificatio proba non fieret, neque distributio sanguinis ad crura. Ideo hæc obstructio tollenda erat, & hepar debile roborandum. Quæ recte fieri non poterant, nisi etiam ventriculo robur quoque adderetur, cum in eo prima digestio vigeat: & hæc concoctione prima melius peracta, reliqua deinde quæ fit in hepate, & vltima quæ fit in membris commodius quoque procederet. Hinc maxima ratio membrorum nutritiorum habenda erat. In ipsa etiam ad totius curationis versabatur. Propterea quo ad secundam intentionem, opus erat virium restauratione, ipsque medicamentis, quæ inanitis ac conualescentibus conueniunt. Quamuis hæc virium restauratio à victu resumptiuo potissimum pendebat; interim & medicamentis restaurantibus & corroborantibus opus erat, quæ neque stomacho aut iecori obessent, & vt visceri robur adiceretur, & obstructio quoque simul tolleretur. Id cum simplex medicina efficere non possit composita, quædam inuenienda est methodo quadam, quæ illa omnia iam dicta præstet. Hoc claretum prius vti sumus: *℞. rad. feniculi, petros. (quæ aliquo modo sine magna calfactione obstructionem hepatis tollunt, nec valde exsiccant) radicis buglossi. (conuenit cordi & restaurat) rad. eringii crescentis in montibus arenosis humectat & nutrit (quamuis vrinam prouocet, & obstructioni hepatis valeat) ana ʒss. storum cordial. p. j. capill. Ven. polirrichi (ad deopillationem) boraginis, buglossi. milisse (hæc cordialia sunt) ana m. j. vuar. passul. vuar. Corinbiac. ana ʒ j. liquiritia ras. ʒ ss. coquantur in duabus partibus vini Rhenensis & vna parte aquæ ad lib. j. coletur, aromatizetur cum ʒ iij. cinnamomi electi, specier. rosate, nouellæ, descript. Nicolai (conferat apprimet calori & siccitati stomachi hepatis & pulmonis. Sitim compescit & vomitum, absin-*

dit debilitatem stomachi, adstringit, laxat: cati diacis subuenit, sudorem diaphoreticum reprimat, ex chronica infirmitate debiles recreat) specier. electi. resumptiuus descript. Nicolai (restaurat humilitatem radicalem, lenit, humectat, nutrit & confortat: aperit poros; obfistit cholera, sedat febrem, tussim & sitim. Restituit integras vires & pristinam sanitatem, extenuatis consumptis & hecicis) ana ʒ j. adiecto zacch. q. s. fiat claretum, vt serua borag. buglossi. corticum citri conditi ana ʒ iij. specier. diarod. abb. trionf. (valent tabidis & consumptis & iecori ac ventriculo vtilia censentur) ana ʒ iij. pincetum maceratum prius in aqua calida, phisicorum (valde nutriunt) ana ʒ ss. specier. sumpt. ʒ iij. ss. specier. Haly contra tabem ʒ i. specier. arom. rosat. (conferat etiam conualescentibus & ventriculo) ʒ j. ss. conserua capill. Ven. ʒ ss. amygd. dulcium depil. t. contusar. ʒ iij. syrup. capill. Ven. (syrup. temperatus est, & obstructioni hepatis vtilis) syrup. acetosi simplicis (ob delectabilem saporem, cum & appetitum restauret, & viscerum obstructiones aperiat sine calore) ana q. s. fiat admodum optata seu electuarij liquidi. Sumebat bis in die mane & hora quarta pomeridiana ad magnitudinem castaneæ. Ad crurum atrophiam quæ videbatur resoluta, iubebam omni mane, stomacho ieiuno, dum adolescens adhuc lecto incubaret, vt crura leniter manu perficerentur, à cœca incipiendo vsque ad talos & pedes sursum atque deorsum, frictione mediocri, vt eo modo apertis fueret. Hoc est quod nos docuit Galenus lib. 2. De sanitate tuenda ex Hippocrate antiquo magistro sic edoctus: Qui plus (inquit) de frictione virtute adferat, quam quæ Hippocrates in eo libro prouidit, quem xacturgetior inscripsit, nemo plane est. At enim dura frictione ligari corpus, molli solui, multum extenuari, mediocri crassescere. Habent vero eius verba ad hunc modum: Frictio vim habet soluendi, ligandi, carnem augendi, imminuendi: nempe dura ligandi molli soluendi, multa imminuendi, mediocri crassescendi. Iubebam igitur hac ratione inducta, vt omni mane vteretur mediocri frictione, vel bis in die. Quam iussi fieri per adolescentem eidem perpetuo assistentem. Primo in lecto per manus pannolescentis fiebat, deinde etiam apud ignem impermediocriter aspero: atque hanc frictionem impermediocriter continuari per duodecim pluresque dies, antequam ad vnctiones peruenirem: nempe sic manu absque oleo aut alio liquore, sed pannoli-neo aspero, vt pori, tum meatus paulatim aperirentur, & ad suscipiendas vnctiones & nutriti-ones crura ita affecta aptiora redderentur. Hæc autem per integram horam fiebat. Interim electuario suprascripto continuo utebatur vsque ad 30. diem Octobris. Eundem iuuenem cum pro deplorato habebatur, cum nullo modo crura curari poterant, pater filium in principio Octobris reuocauerat, & eodem tempore ad illum curandum accessit fuit. Cum itaque hoc electuario vsum fuisset, vsque in finem Octobris: huic deinde adieciimus ad maiorem hepatis deobstructionem specierum diacurcumæ ʒ iij. Postea vero 23. die Nouembris cum sapius reiteratum esset electuarium, tunc ab-que speciebus diacurcumæ, vt prius conficiebatur, cum iecur magis liberum ab obstructione videtur. Quarto vero die Decembris hoc modo iudicatum præscriptum fuit: *℞. conserua boraginis, buglossi. corticum citri conditi ana ʒ iij. specier. diarod. abb. specier. resumpt. trionf. aromatizati ros. ana ʒ i. syrup. capill. Veneris, syrup. acetosi simplicis ana q. s. fiat*

conditum. Vtebatur etiam ex his tabulis subinde: *℞. specier. resumpt. ʒ iij. ss. specier. Haly contra tabem, specier. diarod. abb. aromatizati ros. trionf. ana ʒ j. dissoluit. in aqua borag. zacchari albiss. ʒ iij. fiat confectio in rotulis ponderantibus ʒ iij. capiat rotulum mane, & superbibat cyathum vnum vini Maluatici, vel Rhenani, si desit. Post frictiones illas siccas iam dictas, tandem peruenimus ad vnctiones, quæ humectarent & moderate calfacerent, & quæ vim impinguandi haberent; quæ administrabantur per eundem iuuenem familiarem & sibi assistentem, qui eidem fidus comes fuerat in itinere dum Louanio Alcmariam euocaretur. Tunc etiam per horam dimidiam prius crura fricari mandauimus, primo cum panno aspero, idque mediocri frictione, non nimis dura nec nimis molli; deinde oleis sublequentibus similis fiebat frictio, sursum atque deorsum: *℞. olei amygd. dulc. ʒ iij. olei chamæmelini ʒ i. miscer. Sæpe idem fuit reiteratum, quo utebatur ad finem curationis: quod egregie profuit, vt non opus fuerit venire ad oleum ranarum, paruorum cuniculorum & picationes, si crura macilentiora euasissent, & ad vnguenta mollia: quale hoc est: *℞. olei amygd. dulc. ʒ j. ss. olei oliuæ ʒ ss. picis nauticæ ʒ iij. ceræ q. s. fiat vnguentum molle. Quibus alias commode, vbi materia extenuatio adesset, vti sumus. Cæterum oleum illud prius à me descriptum, adeo vtile fuit, vt ex tali frictione & deum inunctione per multos dies continuata, secundum Hippocratis & Galeni decretum, iuuenis hic nosse, miraculi instar, cito conualuerit; omnibus admirantibus, qui iuuenem in sella ita sedentem viderant. Potuit autem paulatim sese in pedes erigere, tandè & baculo innitens incidere: nam cū scipionibus innitens aliquo tempore, obambulasset, in edibus seipsam adhuc continens, non diu post, cum eiusmodi incessum sibi iuueni dedecori existimaret, vnico baculo contentus fuit, & ita paulatim per cubiculum & domicilium obambulare cepit. Et cum forte eiusdem pater ex Brabantia domum redisset, atque ianuam pulsasset, forte fortissima filius baculo incedens ipsemet ianuam aperuit, patremque reducem & incolumen reuersum salutauit. Pater vero obstupescens quod filium obambulantem cerneret, quem adhuc paralyticum lecto incumbere putabat, mirum in modum obstupuit, eo deuenisse filium, vt nunc progredi posset. Verum cum consilia aliorum medicorum excellentium, quos consuluerat, secum attulisset, eadem mihi perlegenda, tum etiam facientem diligenti examine discutere, quamuis nihil temere in curatione prospera immutandum suaderem, cum oculis hunc cerneret filium obambulantem, de quo alij medici quantumvis peritissimi, exitum spem, vel nullam pristina recuperanda salutatis habuerant. Et ideo hæcenus à me præscripta, quæ egregie profuerant, eadem continuanda esse nec immutanda esse duxi. Consilia tamen in gratiam Tyronum, quæ pater attulit, libenter & hic ponemus. Quibus & nostram opinionem adiungemus.***

Consilium hoc sequens Brothesius medicus Bruxellanus doctissimus conscripsit.

Frictiones molles & rotande incipiendo à summis cruribus vsque ad talos fiant. Deinde omnes musculi inungantur oleo mastichino adiecto terebintina, picis, & pulueris mastichis pauxillo. Atque istæ ad nutritionem & corroboracionem spectant. Ante quæ,

si opus erit aliqua resolutione, ea prouocetur frictione dura, adhibita aqua vita saluata. Credo tamen ex his, quæ mihi relata sunt, nihil tale esse, sed nervos destitui calore naturali, & in suo nutrimento: hinc vero stupor nervorum, quædam ariditas, ac imbecillitas cum contractione. Sub genibus igitur, & vbi maxime nudi sunt nervi, fiat inunctio. Primum cum vnguento diacaulis, hoc est, ex alibæ communi post cum mucilagine rad. alibæ & pinguedine anseris aequali pondere mistis. Cui deinde addes in progressu oleorum ex hyperico nonnihil; mox vulpinum, tandem & oleum ex castoreo. Sed hic ordo seruetur: Interea dum hæc sunt assidue mane foveantur ac lauentur crura decocto herbarum nervos corroborantium ac calorem excitantium, sed calor non sit actu magnus; alioqui sanguis attractus resolveretur. Herba sunt, betonica, salua, rosmarinus, hypericon, arthemisia, centaurea, maiorana similique. Coquantur autem in cernisia crassiori, vt quæ facultate sua emplastica bene nervis sanet, ac resolutionem attracti remoueat. Interea necessum est, vt nervi sensum traducantur ad consueta munia primo inuocantur in lecto, sursum deorsum; mox pedibus instat, deinde & gressum tentet. Reliqua committor medicis presentibus. Brubhesius.

Opinio auctoris.

In primis mollis frictio hic non ita conueniebat; quod auctoritate Hippocrat. & Galen. ante docuimus, cum mollis soluat. Dura quoque non ita utilis erat, cum corpus liget. Sed potius mediocri, vt ostensum est. Licet pax hic ob atrophiam ad nutritionem recte sit præscripta; alia tamen, vt aqua vitæ saluata, paralyticis quidem conuenit, minus tamen cruribus atrophiam affectis. Si imbecillitas cum contractione cum ariditate nervorum adfuerit, quasi ab inanitione, vix illa calida, vt oleum castorum & herba exsiccentes calfacientesque conuenissent, & ita fomenta aliquo modo exsiccantia minus locum habebant, quam inunctiones. Ideo adhuc insistendum exillimo oleo amygd. dulc. ad maiorem humectationem. Et quamuis quis obicere posset, oleum chamæmelinum, vim resoluendi aliquam habere: illa valde exigua est, etiam ad aperiendum poros vtilis, vt eo confluat sanguis. Iam quoque flores (ex quibus conficitur oleum) etiam vim quandam leuem habent corroborandi: & oleum amygd. dulc. in duplo pondere crura egregie impinguat, cum sit pingue ipsarum amygdalarum (fit enim hoc oleum per compressionem) ideo hæc compositio ex duobus illis oleis mista, vtilissima ad crurum atrophiam habetur; simul aliquo modo corroborat. Cumque per experientiam videremus hanc inunctionem egregie proficere; hanc etiam ob causam vtilissimum ducimus, & necessarium existimamus, hanc eandem continuare. Cum ex vso percepimus iuuenem inde sanitatem consequi, hæc eadem prosequemur. Vsum frequens, omnium magistrorum præcepta, inquit Cicero 1. De orat. superat. Vsum eadem auctore pro C. Rab. Posth. magister est optimus. Nec medici, nec imperatores, nec oratores, quamuis artis præcepta perceperunt, quicquam magna laude dignum, sine vso & exercitatione consequi possunt. 1. Offic.

Consilium Vesalij medici Imperatoris excellentissimi.

Iuuenem hunc magnus sanguinis è naribus fluxus inuasit, quem febris excepit continua, tandemque cum ex illa conualuit, & resci cepit, crurum se obtrun-

lit talis affectus, ut tibiae & pedes admodum egre uoluerat, illisque difficulter admodum, insistere queat, praefer sensum magna ex parte in illis sedibus abolutum. Etiam si contrahentis quandam tristem sensationem, & interdum stuporem ipsis adesse mihi adferatur: imo uniuersa mihi tam parum medice explicantur, ut prorsus dissidam sani aliquid à me hic posse praescribi. Quousque igitur à praesente medico plenius instruar: existimo ex bilis copia sanguine commixta, venarum quas oscula fuisse erosa, indeque sanguinem copiosissime fluxisse, qui ita biliosus existit, ut illius summam excretionem febris adhuc sit subsequuta. Quae depulsa, viscerum nutritionis subservientium relicta est magna imbecillitas, arbitrorque corpus cum rennireretur, tales humores accumulasse, quales in emaciatis, quum non opportune rescinduntur, Hippocrates generari tradidit, quando horum meminit, qui multo longoque labore confecti & macilentis, impinguntur, & velut luxatis cruribus incedunt. Perinde sane ac si mucosi quidam succi in genu articulo & neruoso inibi genere eiusmodi essent procreati, quales etiam spontaneae articularum luxationes in pueris & in adultis quoque qui plenius à longis morbis aluntur, inducere nouimus. Eo itaque proposito scopo, ab eiusmodi succi corpus foret euacuandum & resiccandum. Vnde Guaiaci ligni usum (ne hic multa congeram) cum uniuersa, quae illi adhibentur viis ratione probarem. Et sicis fomentis crura subinde pedesque fouerem: milto videlicet aut sanguineo cum furfuribus & multo sale in ferrea patella obustis, & latis lineis implicatis, quae cruribus obuolui possint. Hisque potius vterer, quam calidis discutientibus oleis, fotibus, vnguentis, & cerotis, quod illa actuale humidum & pingue semper conferant, à quo plus saepe periculi est, quam à potenti ali ipsi innata resiccante vi. Vnde etiam non tam auide Aquensium theriacum usum laudo, quem alias proposito mihi malo duxerim esse accommodatissimum. Cruribus nullae dande sunt feriae, etiam si laborent, imbecilliaque censcantur, qui perpetuo sunt in ipso lecto exercitanda, siue id fiat ab aegro: siue varia quadam ratione ab ipsis assistentibus. Adeo ut scipionibus, si secus aeger incedere nequeat, semper sit ingrediendum: Nihil enim vel sanum neruosum genus aequè infirmum reddit ac enervat & effeminat, ac quies, & nulla subinde animalis spiritus renouatio, & caloris natui veluti torpor, & nulla euentilatio. Verum haec omnia à praesente medico, pro acri suo iudicio moderabuntur, à quo plantis affectum huius iuuenis rationem scire expeto: si modo melius exactiusque, quam modo, in commune consulere debeam.

Opinio auctoris.

16.

Um totus scopus Vesalii doctissimi sit in exsiccando & consumendo humores, ad genus articulos demptos: & euacuationem laudat & exsiccationem per ligni Guaiaci decoctum, tum per medicamenta exterius adhibita eadem facultate exsiccandi praedita. Verum cum hic affectus ad atrophiam pertineat ab inanitione orta, in ipsis cruribus, ob enormem fluxum sanguinis narium, praesidia iam dicta minime hic locum recipiebant. Pater tamen huius iuuenis viro huic doctissimo praepostere narrauerat febrem post sanguinis excretionem obortam fuisse, quam fluxus tanquam criticus post febrem eborus, eandem febrem finierit. Interea fluxus ille qualiscunque fuerit, cum corpus ad virum deiectionem deduxerit, inanitio ipsa, post quam & crurum atrophiam curationem ipsam variare non poterat, quae exigebat humectationem, restaura-tionem & nullo modo exsiccationem. Recte pro-

pterea vir in arte experientissimus, ut verus philosophus planius instrui optabat, ut melius in commune consulisset: & nisi aeger nostris medicamentis opem sensisset, huic tum alteri medico Bruthesio affectum ipsum magis medice, quam pater, aperuisset: Remedijs igitur nostris insisterem dum decreuimus, quibus cum iuuabatur, nihil immutandum fuit. Transmissa quoque erat à patre alia formula, à Ioachimo medico Mechliniensis ita descripta: *℞. olei seminis lini, lumbicorum ana 3 j. olei maceris 3 ij. olei hypericonis 3 ij. salis gemmae rossi & leuigati 3 j. olei ros. 3 b. cera parum: fiat linimentum.* Caterum oleum lumbicorum neruis resolutis optime conueniebat, at maceris exsiccet licet roboret, & sal gemmae similiter egregie exsiccet, atrophiam tollere minus poterant. Hanc quoque formulam à Nicolao medico Dordraceno una attulerat pater, quem etiam transiendo Dordracum in consilium adhibuerat: *℞. pulpa alarum & aliarum partium caponis, perdicum ana. quar. j. b. carnum dactylor. 3 ij. carnum iunbarum. 3 j. pinetum in aqua sassafras & hyssopi mundat. 3 ij. amygd. 3 ij. sem. cum. maior. frigid. & maluae ana 3 j. liquirit. ras. mund. 3 b. tragat. gummi arab. ana 3 ij. amygd. dulc. excort. 3 iii. pistentur una secundum artem, addendo zaccb. albiss. q. s. etiam addendo syr. de bugloss. viol. q. s. pul. specier. resumpt. 3 j. b. electa de gemmis 3 j. misce, fiat pasta regalis: *℞. olei viol. stoechade 3 vi. pul. spec. arom. 3 j. misce: *℞. olei viol. amygd. dulc. sesamini ana. 3 b. gummi tragacanth. arab. ana 3 j. b. vitellum ovi pul. specier. resumpt. 3 j. cera alba parum; misce: fiat linimentum.* Quatuor ad has formulas, hic omnium optime atrophiam adesse intellexit, & ideo resumpta & pastum regale recte praescripserat ad nutritionem. Verum cum nostrum elect. haberet etiam aliquam vim leuem aperiendi obstructionem hepatis, illo contenti fuimus, tum nostro linimento. Quibus cum recte curaretur, alio opus non habuimus, quamvis etiam ad eandem intentionem non inuutile erat. Fuit igitur nostris remedijs iam supra dictis, tum victu restaurante egregie sanatus. Et cum iam sine baculo incederet, atque pristinae sanitati restitutus esset, & in publicum paulatim prodiret: praeter tamen meam sententiam & praecceptum nimis cito sese acri exposuit; & cum asperima hyems adhuc esset, usque ad regulares monachos extra urbem habitantes, ut ambulando paululum sese exerceret & cutem exporrigeret accessit: at fatigatus domum deinde rediens febre tertiana correptus est, à qua tamen per nos breui liberatus fuit. Nam cum post tertium aut quintum paroxysmum tubercula oris, maxime autem circa labia pruriginosa biliosaque apparuissent, facto à me prognostico, quod non amplius febricitaret, febris eundem reliquit, neque reciduum passus habuit, nisi quod paulo post tussicula oborta, ob horridum tempus, in quo se acri exposuisset, cum affligebat, quae tamen ex continuo lambitino ex syr. de glycyrrhiza cessauit: imo ad sanitatem ab eo longo tempore desideratam peruenit: ut paulo post Vere instante incolumis Louaniam ad consueta studia remeauerit, deinde Galliam, postea & Italiam accesserit: in quibus locis cum diu mansisset, tandem in patriam reuersus, optime viuit ac degit, cum hac denuo rescriberem.**

SCHOLIA.

Abem Cornelius Celsus lib. 3. c. 22. in tres species distinguit, in atrophiam, cachexiam & phthisin. Atrophiam vero appellat, cum corpus

non alicur, & naturaliter semper aliquibus decedentibus, nullis vtro in eorum locum subeuntibus summa macies oritur; & nisi occurrat, tollit: Atrophiam hanc Graeci vocant. Et sic etiam alia membra alimento destituta, etiam atrophiam laborare dicuntur, siue brachium, manus vel pes, aut alia pars diminuat, nutrimentum non recipiens. Et licet huic iuueni crura non valde macilentae forent, quod medicis prioribus Louanien-sibus falsam opinionem impressit crura tantum resoluta fuisse; quae tamen cum quotidie robore destituerentur nec ad ea sanguis conflueret ad eadem nutrienda, proculdubio atrophiam laborabant: & ideo foribus medicamentis ad exsiccationem, ad resolutionem quoque facientibus, nullo modo robur receperunt, verum quotidie magis magisque imbecilla euadebant, donec nos medicamentis ad atrophiam valentibus vteremur, tunc demum crura nutrirī inceperunt, & paulatim pristinum robur consequuta, ad sanitatem pristinam peruenere. Quod si crura omnino fuisset valde macilenta, opus tunc fuisset maiori impinguatione & attractione, quemadmodum alteri cuidam quondam euenit, cui brachium dextrum à cubito usque ad manus extenuatum fuit, post multam sanguinis in eodem brachio detractionem; ita ut brachium omni nutritione, tum robore destitueretur, & valde macilentum euaserit. Praescripta sunt praesidia resumptiua; victusque ratio impingua-s, ac valde nutritius atque humectans & moderate admodum calfaciens. Inunctiones quoque adhibere, iuxta Aulicem, ex oleo oliuarum & cera. Deinde addita fuit pix naualis, in hunc modum: *℞. olei amygd. dulc. 3 j. olei viol. olei oliuar. ana 3 b. picis naturalis 3 ij. cera q. s. fiat vnguentum.* Poli frictionem brachium lauabatur lacte caprino tepido vel paululum exalfecto. Deinde adhibebatur inunctio, & postea etiam picatio in brachio fiebat ad maiorem sanguinis attractionem. Alia quoque admini-strabantur, quae ad hecticam marasmodem valere conscripsimus in libris nostris De febribus. Utile nobis igitur visum fuit hoc exemplum de cruribus atrophiam affectis hic apponere, cum magnam similitudinem etiam haberet cum paralyti & resolutione neruorum; de quibus cum nunc satis superque egerimus, rursus ad alios neruorum affectus procedamus, qui etiam cum paralyti nonnihil communiant: & quaedam etiam propria habent, quibus à paralyticis distinguantur.

OBSERVATIO XCVIII.

De pedum stupore, & membris stupidis vel torpidis.

Virille, cui pes stupebat, dormitationem quandam saepe in crure sentiebat, cum quadam insensibilitate. Crus, tum pedem, lauari iussimus decocto saloiae, rorismatini cum vino, factaque longiore frictione cum aqua vitae melius habuit. Ita & uxori meae sapius sentienti in manu potissimum dextra, à somno expergefatae praecipue, in motum: & stuporem quandam & difficilem & decocto lauendulae cum vino.

SCHOLIA.

Um autem stupor sit diminuta paralytis, de eo nunc post paralytim agendum. Nā causae quae paralytim faciunt 4. De causis symptomatum, ex his ipsi sane affectibus eueniens: ut enim nerui ad-

strictio paralytim facit, ita & leuis adstrictio stuporem: ut cum diu super duro corpore sedemus, aut crus distortum diu componimus: euenit enim ut torpeat. Sic & frigidum externum facit, seu aer, seu etiam aqua occurrat: sic & obstructio leuior. Itaque & quibus paralytis periculum imminet, multo antea tempore stupore occupantur. Igitur symptoma, ait Galenus, eiusdem generis est, differt affectus magnitudine, sic & curationem statuere oportet, quae eisdem quidem curatiuis scopos habeat, qui in paralyti erant, seu intemperies sit, seu obstructio insuper seu adstrictio. Nam & solutione unitatis non fit. Remedia vero & minus negotii habebunt, ut & causae; & curatio facilius procedet. Ideo auctores pauca de hoc symptomate scribunt. Vti & Rondeletius inquit: Stupor cum sit veluti diminuta paralytis, isdem etiam remedijs, sed lenioribus, curabitur. Optimum remedium est, lauare membra stupida cum multo tempore vindemiarum. Ita & Fernellius. Est & quum imperfecta paralyti sensus motusve torpet & hebescit, hic proprie stupor appellatur: quo aliquando vidi (inquit idem) uniuersam corporis cutem ex crapula & vinolentia affici illafo motu. Stupor interea vario modo sumitur à medicis ut praecipit mens Benedictus Fa-nentinus c. proprio De stupore ad longum explicat modo pro laxatione facultatum sensibilibus interiorum: tales etiam stupidi & torpore mentis correpti dicuntur; vel largo modo pro somno longo & profundo: quem modum Galenus reprobat. 2. Aphor. comment. 3. Aliquando pro impotentia sensus & motus, apoplexiam praecedens; ut est Caros. Modo capitur pro dormitatione membri, ut Gordon. refert. cum quis diu tibiā supra alteram posuerit, tunc non bene sentit nec se mouet: & ita sumitur pro diminutione sensus & motus in aliqua parte corporis. Et ita Galenus dixit torporem vel stuporem veluti paralytim esse, nempe diminutam. Interea volunt quidam stuporem seuiorem esse affectum tremore: & quod nerui laxantur. Alii qui bifariam stuporem intelligunt, pro dispositione, & pro refrigeratione, ideo & intemperies frigida esse potest, & in parte neruosa & non neruosa. Talis est torpor siue stupor ex frigidiore materia crassa viscida, potius in ventriculis quam substantia cerebri, sed improprie, cum etiam ad carum referri posset: de quo malo meminit Benedictus Veronenis medicus: nam etiam, eo auctore, si capitis osse fracto vel perforato, cerebri venter comprimatur aut collidatur, & ratio & membra pari modo stupet. At qui in febris accessione torpent, quia periodica sit, ex materia phlegmatica in cerebri substantia coacervata, aut immodica membri frigiditate, torpore redduntur membra, sicut ex toto ex ardens febre, aut ante animi deliquium, vel morituris de proximo. Alia quoque gela iniuria torpent membra, aut venenatis opio, aut salamandra, & quae scorpionis marini aut alicuius serpentis: saepe torpentis piscis, marini viuentis contactu, vel à longinquo. Et membra item abscessu, cuius collectione spiritus vltro citroque nequit discurre, frequentissime vehementer ligantur, aut percussione. Tum sanguis coactus neruorum vias sensibiles obstruit. Hae Veronenis medicus insignis. At nunc lequimur de quando sit stupore, qui membris neruosis contingit, vel quia facultas non suscipitur ob nerui vitium idque ob intemperiem frigidam, vel calidam: ab humida & sicca non potest. Sic à frigore vel frigida intemperie, ab opio & torpedine, ut dictum est. A calida, ut ab usu balnei calidi, vel à febre ardenti. Vel transitu prohibetur, ut in angustia, non in intemperie, sed in mala conformatione. Et haec angustia consistit compressione, ratione inflammationis, tumoris

Lib. c. 38.
De torporibus

Causae

Vitiis nerui
quando sit
stupor

lilaceo, in quo flores lilior. conuallium inieci sunt & ad solem macerati. Manum tremulam lauabis cum decocto saluie, rosmarini, lanandule, maiorane, vermi- bus terrestribus adiectis. Deinde inungens oleo castoreo, nardino, guttis aliquot aquae vitae adiectis & momento castorei, vel oleo ex trifolii floribus aut toto. Hæ enim, quemadmodum & castoreum propria sunt remedia tre- moris. Castoreum autem intus sumptum, vel extra, quomodo admodum prodest. Interea ab his tan- quam hostibus ipsius tremoris cauebis; nempe à fre- quenti missione sanguinis, nimio usu vini, aceti, à coitu excedente, & à lotionibus aquarum frigidarum: hæc omnia, non tantum tremorem fouent, sed eundem gene- rant, & inimica sunt omnibus affectibus nervosis. Quamobrem aqua tepida potius manus abluo. Eritque hoc praestantissimum, quo mane & vespere membra tre- mula lauentur: ℞. saluie m. x. flor. lanandule vj. flor. anibos, stachados ana m. ij. castorei ℥. vj. vini distil- lati lib. j. vini Rhenani ℥. xxviii. putrescant in sole, vt pinguedo euanescat. Vtere vt dictum est. Innaq. etiam propria vrina manus abluere, vel solo vino decoct. sal- uie. Vel saluam infunde in vinum maluiticum, putrescat, & in alembico destilletur. Adde succum agrimonie (ego autem mallem saluie) in minori tamen quantitate, quæ sit liquor vini, & simul destilla. At prior distillatio sit leuis & cum capiteillum inceperit calferi, ab igne deponere, & adde succum & iterum destillato. Baccas iuniperi in aqua per noctem infunde: deinde cooperiantur aqua vitae, maneantque infusa 8. diebus. Iterum infusa aqua vi- tæ quotidie 10. grana deuorentur, nervos roborat, & manuum tremorem tollit. Sed & hoc balsamum vnice commendatur, aduersus tremorem, ictigationem, spas- mum, torturam, stuporem: quo spina & nucha inun- genda præmissis, vniuersalibus euacuationibus: ℞. myrrhæ electæ, aloes hepaticæ, spicæ nardi, sang. drac. zburis, mumie, opoponacis ana ℥. ij. b. carpopalsami, croci, mastiches, gummi arab. styrac. liquida, styrac. rub. ana ℥. ii. b. mosci fini ℥. b. berbæ paralytis m. ij. terebinthina ad pondus omnium; pulueriscentur & mis- ceantur, & demum destillantur. Conferant & fri- ctiones resoluentes, membraque tremula in arena cali- da sepeliri aut cinere calido, vel simo calido, ab omni- bus frigidis humidisque cauendo. Quæ, inquam, omnia si non inuenerint, deuenire ad decoctum Guaiaci, quod egregie extollitur à doctissimo Montano Consult. sua 27. De tremore membrorum & mouendi imbecillitate vitio cerebri. Hæc igitur qualicumque sint, existima- mus ad tremorem tuæ manus valere, quæ lato animo ex- cipias rogo: atque his mi frater carissime, valeto. Ra- phim Delphis anno 1566. 11. Martii die.

Petrus Forestus tuus frater carissimus.

SCHOLIA.

T. De tremoribus qui in febribus obueniunt, ni- hil hic dicturi sumus, cum de iisdem in libris nostris. De febribus dixerimus. At nunc loquimur de tremore, qui deprauatus motus existit totius vel alicuius membri, dependens à facultate motri- ce imbecilla. Differt autem à convulsione, cum in ea quid sit motus deprauatus, sed retractionis, in tremore vero motus est deprauatus, quatenus sur- sum deorsumque mouetur. Causas iam tremoris explicauimus. Et signa per se nota sunt. Et quod ad prælagia attinet, volunt deteriore esse & diffici- liorem si à sinistro incipiat, quam à dextro. Et qui à primiciua causa fit, facile curatur. At in lethargo vel apoplexia pessimus, & prælagit ægrum ad inte- ritum tendere. Tremor via est ad paralyfin vel spas- mum, iuxta crassiores vel subtiliores materiam.

Lib. 6. 26. Paralyfin si sequatur bonum, natura materiam vin-

cente, & meatus deobstruente; vel saltem causam efficientem paralyfin, imminuente: Qui in febril- bus tremores sunt, delirio soluuntur: sed impro- prie dictum est, translata materia à nervis ad ce- rebrum: & primo ex venis & art. riis ad nervos. Tremor labiorum prælagit vomitum per ventri- culi consensum. Quod ad indicationes curandi attinet, si fiat ob imbecillitatem facultatis, oritur indicatio roborandi. Sed propria ratione debilis oritur indicatio reficiendi vires resolutas. Et si fiat per inanitionem insensibilem, vt ex defectu ali- menti, tunc oritur indicatio nutriendi. Si autem resolutio per sensibiles euacuationes, tunc oritur indicatio occurrendi illi euacuatione. Exempli gratia, si ob sudorem immodicum, sudor cohi- bendus; ideo oportet cutem densare & refrige- rare. Si virtus est debilis circa resolutionem, vt per retractionem timoris, tunc abiciendus: sed is timor non refertur ad symptoma. Si fit ci- tra retractionem, scilicet per extinctionem, oritur indicatio calfaciendi. Si per suffocatio- nem, oritur indicatio enacuandi. Et ratio mani- festa est: nam si fiat per extinctionem, fit à frigidi- tate, si per suffocationem, fit à materia copiosa. Quod si fiat vitio ipsius nervi, cum si fuerit obstru- ctio, erit indicatio deobstruendi, si densatio, rare- faciendi. Si à causa frigida, calfaciendi, à calida refrigerandi. Verum nunquid hæ indicationes perfici possent? cum eiusmodi malum curationem admittat, interea, vt Capo-de-Vacca medicus esse signis admonebat, iuxta Auicennam peiores esse tremores, si plures occupet partes. In sensibus, vi- tre quocumque dictum est, diffculter sanatur, & de- prius quoque dictum est, diffculter sanatur, & de- crepitus vsque ad mortem adheret. Curationem alioqui formosa, bonæ naturæ, circa partes mus- culorum maxillæ, cum diu multumque palpitatio- ne quadam angeretur, quod malum nullo præfi- cio cum effugere posset; quare operam nostram experiri placuit. Vapor quidam seu spiritus ascen- debat potissimum sub noctem ex imo ventre, vt il- li conquerebatur, qui tandem repens per venas & arterias etiam gatturis seu colli, ita vt ipsamet exterius sentiret, qui mox ad musculos maxilla- rum ascendens ibidem ad tempus harebat, palpi- tationem quandam seu ictigationem manifestam inducens, mox & in gena seu mala (Græci μάλορ dicitur) ruborem inferens, & postremo etiam dolorem. Sed non concidebat vt epileptica. Sin- gulis tamen diebus redibat hæc palpitatio, aut paucis admodum intervallis. Vnde & melanchol- ica euadens, epilepsiam vel apoplexiam misera metuebatur. At quum intellexissem huic men- strua deficere, nec certis periodis lunaribus satis nem habere conieci. Ideo cum membro mandanti prima curatio destinata esset; secunda vero mem- bro recipienti, vtile nobis visum fuit omnium pri- mo menses euacuare, deinde malum seu genarum vapores istos leuiter dissoluendos. Interea etiam paroxysmi ratio habenda similiter erat, & ob hoc iubebam fieri frictions crurum ac pedum ad va- pores diuertendos, & inferius trahendos, & vt cir- ca ventrem fascia lata ligaretur, vt ita vaporis al- centis cohiberetur. Extra paroxysmum, quod ad menses euacuandos attinet, quanquā prius variis vsa esset remediis, & diuersis medicamentis, & à chirur- go vena secta saphena esset, vt hoc decocto vtere- tur mādauit: ℞. rad. feniculi, ybapōici, perios, hyrsci, an ℥. b. rad. pæonia ℥. ij. rubæ tinctorum ℥. ij. betoni- cearum recentium lotarum in hydra. 20. passul. egredi- entum ℥. j. specier. resumptum ℥. ij. cinnamom. 3. j.

marubii, maioranæ, centaurii minoris, scabiosæ, mel- lisse, capill. Ven. ana m. b. fumariæ, saturæ ana m. b. feniculi, fenigraci ana ℥. ii. uuar. passul. nuclear. ℥. ii. folliculorum senæ orientalis ℥. i. b. epithymi, polyp. quer- cin. ana ℥. b. fiat omnium decoctio in aqua communi pro lib. i. b. colatura addendo syrup. de artemisia, syr. acerosi compositi, syr. de stachade ana ℥. i. misce. Et fiat apozema, quo bis in die utebatur, & probe ex ea potione quotidie alium deiciebat. Postea & has pilulas in diluculo deuorauit: ℞. trochis. de myrrha 3. ii. pilul. anreæ. cochiarum ana 3. cum syr. de artemisia fiant pilul. viij. Quibus bene excreuit & purgata fuit. Postea ad diuersionem duas cucur- bitulas cum scarificatione ad talum parte domesti- ca circa venas saphenas imponi mandauimus san- guine vtunque extracto & altero die duas in na- tib. & postea duas in scapulis. Istis peractis, pe- des quoque lauabat decocto præscripto: ℞. thymi, matricariæ, artemisiæ, verbenæ, florum chamomill. cam- lilium rub. meliss. maioranæ, subinæ, granorum iuniperi, salis, furfuris ana m. j. coquantur in aqua q. s. pro lib. viij. Prius vestibus circumcincta vaporem recipie- bat per aliquod tempus, deinde lauabat pedes, Guttur, maxillas & genas inungebat vnguento alabastrino postea adiecto exiguo oleo nardino. Quibus prædictis, licet menses non fuerint euoca- ti, per totum hunc curacionis nisi semel habuit paroxysmum, cum solita esset singulis die- bus eundem habere. Sed cum eo tempore in medi- cum reipublicæ Delphensis acceptus essem, & coa- ctus fuero Alcmariam relinquere, eadem medica- menta reiterata secum detulit, & vt postea audiui, ex iisdem bene habuit.

OBSERVATIO C.

De ictigatione seu palpitazione musculos maxilla apprehendente.

M. Vlier Nitropea, rustica, ad me aliquando (cum Alcmariæ praxin exercerem,) consilii causa accessit annos triginta quinque attingens, alioqui formosa, bonæ naturæ, circa partes mus- culorum maxillæ, cum diu multumque palpitatio- ne quadam angeretur, quod malum nullo præfi- cio cum effugere posset; quare operam nostram experiri placuit. Vapor quidam seu spiritus ascen- debat potissimum sub noctem ex imo ventre, vt il- li conquerebatur, qui tandem repens per venas & arterias etiam gatturis seu colli, ita vt ipsamet exterius sentiret, qui mox ad musculos maxilla- rum ascendens ibidem ad tempus harebat, palpi- tationem quandam seu ictigationem manifestam inducens, mox & in gena seu mala (Græci μάλορ dicitur) ruborem inferens, & postremo etiam dolorem. Sed non concidebat vt epileptica. Sin- gulis tamen diebus redibat hæc palpitatio, aut paucis admodum intervallis. Vnde & melanchol- ica euadens, epilepsiam vel apoplexiam misera metuebatur. At quum intellexissem huic men- strua deficere, nec certis periodis lunaribus satis nem habere conieci. Ideo cum membro mandanti prima curatio destinata esset; secunda vero mem- bro recipienti, vtile nobis visum fuit omnium pri- mo menses euacuare, deinde malum seu genarum vapores istos leuiter dissoluendos. Interea etiam paroxysmi ratio habenda similiter erat, & ob hoc iubebam fieri frictions crurum ac pedum ad va- pores diuertendos, & inferius trahendos, & vt cir- ca ventrem fascia lata ligaretur, vt ita vaporis al- centis cohiberetur. Extra paroxysmum, quod ad menses euacuandos attinet, quanquā prius variis vsa esset remediis, & diuersis medicamentis, & à chirur- go vena secta saphena esset, vt hoc decocto vtere- tur mādauit: ℞. rad. feniculi, ybapōici, perios, hyrsci, an ℥. b. rad. pæonia ℥. ij. rubæ tinctorum ℥. ij. betoni- cearum recentium lotarum in hydra. 20. passul. egredi- entum ℥. j. specier. resumptum ℥. ij. cinnamom. 3. j.

Pet. Forest. Tom. I.

SCHOLIA.

B. Benedictus Faentinus præceptor meus, post tremorem de palpitazione agit, cum palpitatio vna cum tremore communicet, & iisdem prædictis curetur quodammodo, licet inter se aliquo modo discrepent: cum palpitatio secundum Galenum, sit noxa instrumentorum; tremor vero inuoluntaria vir- tutis. Ideo curationem quoque seorsim ponit præceptor meus. Vt ad longum videre licet, cap. 21. De palpitazione in sua praxi magna, De morbis cu- Palpitatio & ictigatio, rands, Serapio vero & Rhafes ictigationem sal- tum vocant, Haly titillationem. Sed qualitas vo- latio. cum non permutat essentiam rei, vt dicebat Vales- cus. Est & quædam differentia inter tremorem & palpitacionem, vt colligitur ex Galeno lib. De tremore & palpitacione. Tremoribus totius membri mo- tus est, nam muscoli, arteriæ, venæ, nervi, ossa si- mul sursum deorsumque mouentur. Palpitationibus vero non omnia neque nervus, neque os, neque cartilago palpitat. Galenus vero concludit & arte- rias cutemque & musculos palpitare posse. Et Gor- donius affirmat palpitacionem fieri in membro di- latabili & constringibili, vt est caro lacertosa, & musculosa: & ideo magna ex parte fit in facie sub cute & carne, vt sic fiebat. Et ideo non fit in membro nimis duro, neque in osse, neque in cartilagine, ne- que in nimis molli. Sed tamen in omni membro, quod dilatatur & constringitur: vt in pericardio, in quo frequentius accidit. Interea & in aliis mem- bris, cute, musculis ventriculo, vesica, vtero, inte- stinis, iecore, liene, septo transverso. Et ea maxime quæ manifestissime palpitare videmus, vt sunt pal- pebræ, supercilia, frons, faciei mala. In his autem manifeste apparet cutem exaltati inflatque ad eum modum, quod arteriæ dilatantur, vt ait Praxago- ras. Quod si intelligit palpitacionem solum arte- riis euenire, falsum protulit, cum dicta iam membra

A a a iij ratione

tes rapta, hanc conuulsionem peperit. Verum cum non ita vehemens esset (quoniam affectus repletionis adesset ex humore pituitoso, certum erat vacuatione egerere pro natura causae, id est, purgatione, quae moderanda erat iuxta morbi magnitudinem, hoc est periculum quod esset) imo morbo existente in membro ignobili, magnis praesidiis non egebat, sed inducias dabat ut materia sensim vacuari posset. Cum itaque morbus in vetustatem prolapsus & longiorem sui moram protendisset & non usque periculosus esset, victum aliquo modo auximus, (quanquam in principio cibis modicus offerendus est, qui nullum negotium naturae exerceat, ut est prisa cremor, aut insculum pulli gallinacei, aut sorbitumcula ex friato pane & ceruista, adiecto pro gustu saccharo) nos ad carnes quamquam magis assas, quam elixas deuenimus, ut pipionis, turdi, merulae, passeruli, alaudae, galeritae, perdicis, ficedulae, turturis, & aliarum huius generis aucularum. Iussimus autem parari Erasmanum prandium. Is à Faustino Andrelino per ministrum conuiuia accersitus: Accedam, inquit, hac conditione, si nullo herus tuus praeter formicas, ac muscas sumptus fecerit. Puer hero suo Erasmanum venturum renouciat, sed ut praeter formicas ac muscas nihil apponat. Hic Faustus lepidi & festiui ingenii faciem subodoratus, pro formicis cuniculos, pro muscis minutas volucres apparari iussit. Interea ut vitaret etiam praecipimus pisces, olera, fructus, acetum & acida omnia. Gelidus humor non acida, sed acida expostulat. Vtraque crassitudinem dissecant, tam acida, quam acra; eo duntaxat discrimine, quod illa cum frigiditate, haec cum calore id praestent. Vnas passas tamen concessi. Loco vini ut vteretur mandavi melicrato ex decocto maioranae, saluiae, betonicae, cum exiguo cinnamomo & melle, clareti instar. Locus vero in quo decumberet, ut calidus esset praecipi, & à perfectionibus, intus, & aerem calidum siccumque amplecteretur, ignisque ex aridis minimeque fumosis lignis struebatur, potissimum autelucano tempore, & sub vesperam, qua laudauimus quam motum, à quo facile abstinebat cum ambulare non posset. Sed loco exercitii commendabam frictiones vertebrarum & colli. Somnum vero mediocrem concessi, & ut omnes animi perturbationes fugeret, & quantum possibile esset, ut quotidie alui excrementa responderent, glande imposita vel clystere injecto; qualis hic esse posset: *℞. rad. alib. eae, lilior. alb. ana ʒi. b. saluiae, betonicae, hyssopi, yuae ana m. j. flor. cardui benedicti; rorismarini, camomill. centaurei minoris, mercurial. ana m. j. b. stachados p. j. sem. carthami ʒi. b. se. carui, feniculi ana ʒi. b. polypodii ʒi. b. furs. p. j. agarici foemini, albi, leuis ʒi. b. fiat omnium decoctio in aqua communi pro li. j. colaturae adde benedictae laxat ʒi. b. elect. biera picra ʒi. iij. olei lilior. chamamelini ana ʒi. b. salis modicum, fiat clyster.* Si tamen durioris ventris esset & minus aluum deponeret, magis emolliens ex decocto. maluae, althaeae, tum aliis fieri mandabam. Verum cum non ita admitteret, facta minoratione materiae pituitosae cum pilula ex biera simpliciter, deinde materiam syrupis fluxibilem fecimus, ut melius expurgari posset, cum decocto saluiae, maioranae, chamæpiti, chamæd. hyssopi, & similibus adiectis syrup. & stachade, melle ros. & syrup. de betonica. Pro purgatione primum exhibuimus has pilulas: *℞. Pilul. assajeret, agarici trochis. ana ʒi. b. cum melle ros. sicut pilul. vij. Sumabat deinde ex hoc apozemate: ℞. cort. rad. petroselin. feniculi, rasci, asparagi, an. ʒi. b. florum rorismarini p. j. hyssopi, maioran. salu. chamæd. chamæpiti. beton. ana m. j. sem. anisi, feniculi ana ʒi. b. se. carthami ʒi. b. po-*

lypodii quercini ʒi. j. thymi p. j. fiat decoct. in aqua communi pro li. j. colatur. Syrup. & stachade, de calaminta, mell. ros. colati ana. ʒi. j. aromatisetur cum pauco cinnamomo, macere & nuce muscata, & fiat ad modum clareti. Iterum purgavi cum pilulis sequentibus: *℞. Pilul. fœidar. cochiarum, de hermoana ʒi. j. castorei grana iij. sicut pilul. vij. pro diuer-*
sione clysteribus fortibus uti mandaueram, sed non admittebat. Interea & ventosis siccis, etiam cum scarificatione in spatulis & natibus cum vlu-
essem ad masticatoria, & apophlegmatismos ac-
cessimus. Hæc non solum diuertunt, verum etiam
propriam materiam educunt de capite, & ita prohi-
bent materiam fluere à cerebro ad nucham & ver-
tebras, & declinant pituitam ad eos, ut melius
exeat, deinde reliquias materiae remanentis dissol-
uimus atque consumpimus, intus & extra men-
bra quoque consumpimus, & natibus cum vlu-
methridatio, diamosco & conferu. florum saluiae,
rorismarini, & exterius spinam dorsi tum membra
quæ conuulsionem patiebantur, inungendo oleo vul-
pino vermium terrestrium; postea adiungendo
oleum costinum, & vnguentum de bdello: atque
pelle lupina membra contracta inuoluendo. Mem-
bra quoque deinde in decoctione catellorum
in vino & oleo decoctis. Neque experimento Ni-
coli neglecto, quod resolut & dolorem remittit.
Anser pinguis euisceratur, in quo minutim incisus
positus felis, cum lardo, myrrha & thure consu-
tus, in vetu rotetur vase aceto repleto supposito, sed
in quo prima pinguedo destillans abiciatur, sed
quæ paulo post exstillat, vbi referuetur. Postea an-
ser bulliat in dicto aceto, & maxima pinguedo in-
de separabitur, & aceto supernabit, quæ mil-
cenda cum prima: qua conuulsa membra inungun-
tur. Refert Gatenaria se in plurimis vsum fuisse,
qui in nosocomio, cui praerat, decumbentes, & re-
fere se quandam curasse, cui pedes anchas quodam-
modo conuellerentur. Oportet autem hic maxime
habere rationem accidentium, & potissimum do-
loris. Nouimus, qui solo balneo olei communis
cum decocto vermium terrestrium à dolore libera-
ti fuerint. Oportet autem membra contineri in
oleo tepido, locum affectum vermibus terrestri-
bus emplastrare, ut iam dicam. Ditiore solo oleo
vulpino id faciat. Ita Casar Landulphus à Gata-
naria curatus dicitur ex solo oleo communis
cum vermibus, & ex oleo vulpino, cum spasmum
in coxis & cruribus pateretur. At facta inunctione
ex oleo vermium terrestrium dolor sopitus est, &
conuulsio tandem cessauit; interim redeunte post
seminum more consueto morbo articuli; sed
maxime debilitatis, pessimum est. Quanquam con-
uulsionem patitur, ut habetur. 49. aphor. lib. 6.
Attamen hoc nos non solum in hac muliere con-
speximus, quæ fuit curata: verum etiam in altera
spectauimus muliere Delphica, quæ cum dormiret
in nouis ædibus iam calce prius illinitis, post diu-
tinios passa articulares dolores tandem conuulsionem
incurreret: à qua cum nullis remediis liberari posset
postremo doloribus consumpta interiit. Refert Ga-
lenus podagricum nunquam conuulsionem pati
vitam nec mihi (inquit Iason Zircicus) videre
contigisset. Generosissima Domina à Bergis, An-
tonia illustrissimi Principis Domini Adolphi Reue-
rentis coniux, post longos diutinosque manus ac
pedu articulares cruciatus conuulsa, me praesente in-
terit, Anno 1541. die 8. Febr. hora 1. à meridie.

SCHOIIA.

Hippocrates duas statuit causas conuulsionum,
Ex repletionem madefactis ipsis ac irrigatis nervis:
ex inanitione, ut pote ipsis corporibus nervosis
violenter excisicatis. Sic chordæ, ut dictum est,
ex aere ambiente nimis arido vel humido rum-
puntur, uti & lora apud ignem excisicantur, contra-
hantur. Neoterici hoc referunt ad spasmum à ma-
teria proportionatum. Ex plenitudine autem bi-
tariam accidit, iuxta Galen. lib. de tremore, rigore,
conuuls. ex inflammatione principii nervorum, id
est, cerebri aut initii spinalis medullæ seu alterius
partis nervosæ: aut ex succorum copia, circa iam
dictas partes, ex qua ipsæ tendi cogantur. Si au-
tem cum phlegmone fiat, tunc morbus est ex te-
pletione, & ita patet, quod potest fieri ab humo-
re sanguineo, vel sanguine abundante: fit etiam à
pituita. Sed hic altercantur medici, cum aliqui
eandem fere curationem insistant in conuulsio-
ne, uti in paralyti, & hoc tantum interesse aiunt,
quod conuulsio fiat à materia magis crassa, & mi-
nus subtili. Sed hic statim difficile oritur dubium
(Iacchino rursus dicente.) Nam quam rationem
adduces, ob quam humor ille potius spasmum,
quam paralytin efficiat? si utraque passio nervo-
rum est humore repletorum, ut diximus: Igitur
Auenien. difficultatem videt, & sic respondit, ut à
nervine intelligatur, innuit tamen spasmum mate-
riam esse viscidam, & crassam, proinde inhære-
re fundi, & veluti humectare nervum. Quod vero
hæc sit materia spasmum, Gal. quoque testatur lib. 5.
aphor. 5. ad finem libri, vbi ait conuulsionem fieri ex
materia lenissima, crassis succis parti nervosæ im-
pactis. Et 3. prog. Euenit conuulsio in copia crudi &
sa & lenta materia, subito, id est, citissime in ner-
uorum corpora, quæ solida sunt, imbibit possit.
Nec id, quod Auen. dicit, concessio quod hæc sit
pituita, verum esse potest. Nam si vno loco im-
pacta sit, & non fusa, non faciet spasmum. Ne-
que enim nervum breuiorem reddet, nisi aut to-
tam, aut multam eius partem repleat, & inflat: quin
potius eius initium obstruet, & fiet paralyti. Hæc
ergo potius causa esse videtur contraria, scilicet
ut in spasmum imbibita sit; in paralyti non ita, &
ita, quod crassior materia paralyti sit, quam spasmum
& crassam, ut in paralyti, neque diuersam ma-
teriam assignat; sed nec Auen. Quod si tu concedere
velis, materiam hic quoque viscidam & crassam
esse, necesse erit dicere, quod à forti causa dissol-
uitur externa, vel interna; & extenuetur adeo, ut
fluxilis, & fusa reddatur. Nihil tamen obstat,
quin tenuis quoque per vniuersum nervum fusa
spasmum efficiat: cum praesertim conuulsionem ex
vini potu sua humiditate fieri dicat, quæ plane
tenuis est. 5. Aph. & ibi Galenus, praesertim si te-
nuis substantia sit vinum. Quendam ego vidi, cum
humidum dormisset sub dio, mane conuulsionibus acerbis-
simis captum in variis membris. Hæc Iacchimus. Ita
est, & materia tenuis, ut imbibit possit, à biliosa autem
materia fieri non potest. Sed dicere quispiam, bilis te-
nuissima est, ut facile possit substantiam nervi pe-
netrare, quare ergo non fiet à bile: Dico hoc non
posse contingere; quia sensibilis est maxime nervus, nec
potius patitur ut bilis imbibatur in eius substantiam, &

inflammationem faciat, sed anticipet excutere ip-
sam, ut propellat nocumentum, & fit spasmus non
proportionatus ad materiam, sed non fit verus
spasmus. Non potest etiam, nisi rarissime, & for-
te nunquam, ab humore melancholico fieri, quia
crassior est, quam ut possit imbibit in nervum, qui
durus est. Id ergo quod penetrat, est materia pitui-
tosa, non loquor de crassa, & gypsea, quæ facit po-
dagram, quia omnes podagrici spasmarentur, sed
de tenui: hæc, non illa, facit conuulsionem. Quod
autem dicit Iacchimus, etiam fieri à flatibus tēdentibus
eas partes: quidem spasmus est etiam ex ventosita-
te repletionis, ut dicebat Montanus: sed is quidem
modus est spasmum veri, sed illius, quem Granfum
vulgo appellari diximus. Et hunc modum videtur
Iacchimus intellexisse. Et nos aliquando vehemen-
tes dolores circa musculos sentimus, & conuelli
partes quasdam: sed cito cessant ob tenuitatem ma-
teriae. Verum, ut dictum est prius, facile euaporat
externa, quaterna concussione licet quibusdam du-
ret quatuor horas, ut opus sit conuocare Medicos. Cause igitur
Et ita causas internas spasmum ex repletionem absol-
uimus, nempe quod sanguis & pituita frequenter
conuulsionem pariant. Extrinsecæ autem sunt om-
nes illæ, quæ multiplicare possunt sanguinem &
pituitam, ut crapula, ebrietas, consuetæ euacu-
ationes retentæ, balneum, exercitium in corpore
plethorico, inordinata comestio, cibi potusque
nimia repletio. Sed praecipue sunt à pituita, ideo
causæ externæ generantes pituitam, quæque mul-
tiplicant pituitosam materiam, ut aer frigidus, &
temperies frigida humidaque: unde pueri, qui ha-
bent molles nervos & debiles, abundantque pitui-
ta, frequentius in spasmum incidunt, teste Aris-
totele. 5. De generatione animalium, cum pueri bibant
multum lactis: & sic primitivæ causæ seu externæ
iuuant internas seu antecedentes, uti aer ventosus
frigidusque, imbres, congelationes, niues; atque
in otio degentes, somnolenti, temulentique glutin-
osos humores pituitososque coacervant. Si ab
inanitione fiat, multiplices causas habent, maxi-
me excisicantes, inprimis vero febres ardentissimas,
à phrenitide siccatis ardore cerebri membranæ, &
immodicas excretionem sequuntur, ut in cholera
morbo, in mensium profluvio, vel è naribus, vel
vulnere, & quæ vehementer excisicant, ut ieiunia,
vigiliae, alui profluvia, vehemens exercitatio, la-
bor, ex cauteriis temere adhibitis & rubicantibus,
medicamenta valde purgantia. 5. Aph. ob vomitum
enormem, sudationes, & similia. Fit ex frigi-
gore quoque vehementi. quod quasi gelu duret &
contrahat nervos, inquit. Gal. 12. meth. ad finem, &
4. aph. 49. & 9. meth. in frigida potu ait, quibusdam conuulsionem & difficilem
respirationem excitatam. Sic lib. De consuetud.
Sic in febre continua ex largiore aquæ potu frede-
ricus Comes de alta Flamma in conuulsionem inci-
dit, à qua magna cum nostra industria curatus fuit,
cuius historiam posuimus lib. 1. De febr. Scholii,
Obs. 13. At causæ conuulsionis per consensum, seu
non proportionati ad materiam, quæ fit à quali-
tate quadam aut à spiritali substantia, ut prius
dictum est. Huius causæ sunt quædam externæ, ut
scorpionum, phalangiorum, aut alterius venenosi
animalis ictus; vel etiam ex quapiam interna cau-
sa, ex qua similis essentia generati poterit, non
accedente causa extranea; velut Pelopis auertite,
Gal. 2. De locis affectis decretum reliquit, ut
per consensum ex ore ventriculi ab æruginoso hu-
more, ut Galenus obseruauit; cui cum totum cor-
pus conuulsus esset, æruginis per vomitum eua-
cuata, febris, statim & conuulsio cessauit, prout
testatur

testatur comment. *Aphor. primi 5. lib. 12. meth. 5.*
De locis affectis: ita & ab utero ex semine corrupto, ut in virginibus, & viduis, quæ etiam sanato utero sanantur, ut sæpe vidimus. Sunt & aliæ causæ, quæ hunc affectum producant, ut humi dormitio, ponderis elevatio, casus, vulnus, ardor, ictus, & alia quæcunque nervis offensam inferre possunt: De his vide Avicennam & eius sequaces.

9.
Conuulsio ex
vulnere ad
quod genus
pertineat.

Sed aliquis hic quaeret de conuulsione ex vulnere, ad quod genus pertineat? Respondetur, per consensum fieri; & hoc quando vulnus partem nervosam attingit, ut 8. *Aphor. 2. dictum est.* Modus autem declaratur, quo consentit cerebrum 6. Method. quoniam scilicet inflammatio nervos contingit, unde putredo, & intemperies oritur, quæ per partium communiter cerebrum etiam communicare potest malam qualitatem putredinis. Sed, ut Galenus 5. *Aph. 3.* Cum malum ipsum principium attigerit: & deliria & conuulsiones fieri ait. Et ut in lib. De motu musculi. 1. Cerebrum enim noxam sentiens, inordinato motu mouetur ad excutiendum, quod noxam infert: ipsius vero affectui omnes aliæ partes nervosæ compatiuntur; unde malum, & consensus in orbem redit. Sive igitur materia acritudine lædat, siue venenosa qualitate, conuulsiones eadem ratione excitant. Quæstio etiā est, nū semper spasmus ab helleboro eius ratione fiat, & cū dico helleborum, fortia omnia pharmaca intelligo. Cui rei Galenus videtur satisfacere, negando vnum semper affectum esse, sed aliquando inanitionis & siccitatis, cum nimia purgatio fuit; aliquando per consensum, cum os ventris à pharmaci qualitate, aut humorum, qui per pharmaca trahuntur, læditur. Quod igitur ad huius mali causas attinet, sciendum est duas duntaxat ab Hippocrate constitutas esse, plenitudinem & inanitionem. Præter duas Medici posteriores tertiam addiderunt, quæ dicitur per condolentiam, dolente scilicet nervo, ob puncturam aut ictum animalium venenosorum. Hanc vero speciem Galenus ad inanitionem refert, quæ cum fiat à materia venenosa, eademque pauca; hanc tamen causam Rondeletius potius ad plenitudinem refert, quam ad inanitionem: est enim partis plenitudo: si enim fiat à vera inanitione (ut post largam sanguinis euacuationem, aut post febres ardentissimas, aut post meningum inflammationes cerebri vel) lethalis est. Quæ sit à plenitudine, siue per condolentiam, siue per proprietatem, euacuata materia curatur.

10.
Quæstio

Sed circa hæc dubitatur: Si tres affectus positi sunt, quomodo duos solum numerat Hippocrates 6. *Aphor. 29.* Et Galenus 8. secundum locos tertiam causam reperisse non dicit? Respondetur, quæ per consensum est, affectum permanentem non facit, sed qui facile exsoluitur, utpote qui aliunde dependeat. Rursus dubitatur, si spasmus motus est similis motui secundum naturam musculorum, ut semper dixit Galenus, cur sit dolor? Etenim dolor est exitus à propria natura. Respondetur, dolorem fieri, quoniam plus mouetur, & violentius quam eorum natura ferat: ideo & capita musculorum breuiora & rigidiora sentiuntur; unde & conuelluntur, & sit circa ea vitæ solutio. A quibus causis sit per consensum, iam dictum est, & aliqui has easdem causas vel ad inanitionem vel plenitudinem nituntur referre: ita ab æruginoso humore in ventriculo genitum (ut Donatus ait) si quis ex inanitione conuulsionem nuncupare velit, cum humores mordaces vim habeant excidendi, ut Galenus inquit Comment. *Aphor. primi lib. 5.* non reclamamus. Verum non adeo exitialis

erit quemadmodum ea, quæ proprie ex inanitione gignitur, ob defectum humidæ essentia partium nervosarum; sed curari utique posset, quia ex siccitate duntaxat, & non ex siccitate, ortum humidæ essentia defectu & vacuatione, ortum ducit; ut videre licet apud eundem Galen. cum Comment. prædixit *Aphor. tum eodem 12. meth. med. in fine.* Et hoc modo intelligendo, quælibet conuulsio, tam quæ primario, quam quæ per consensum oritur, erit, ac dici poterit de repletione aut de inanitione. Ab immodico item frigido si conuulsio fiat, velut Hippocr. *Aph. 17. lib. 5.* & Galen. 12. meth. visum est: ex plenitudine dicenda erit, quoniam nervosorum corporum substantiam cogens ac constingens frigidum, ad dissolvendum est, Galen. teste Comm. *Aph. 13. lib. 6.* quamvis si corpus siccum fuerit, & superfluis carens, possit ex frigore conuulsio ex siccitate fieri, nam penes trans in interiores partes corporum nervosorum, exsurgit aut exprimit eas, & hac ratione facit eas reddi, ac inanes, ut Philotheo placuit Comment. eiusdem *Aphor. 17. lib. 5.* Signa vero causæ, quæ facile innoscunt, si à plenitudine, ut si conuulsi fuerint aliquem sanum repente conuelli, ut ait Galen. Comment. 20. *Aph. 2.* huiusmodi conuulsionem fieri ex repletione est necessarium. Ita quoque quæ temulento cuiuspiam ac omnino pleno homini, qui videlicet in otio degat, id evenire conspexerimus, quoque singamus aliquem Martio mense repletum, ac pridie bene potum in Sole deambulasse, vel aliquem vastum, qui in umbra ac deliciis steterat, confuevit, & statim obriguisset, quis dubitet hunc ex plenitudine laborare? sic si post ebrietatem eveniat. Si ab inflammatione principii nervosum, id est, cerebri vel initii spinalis medullæ, vel alterius partis, id prompte discernes ex indicibus inflammationis: & signa apostematum sunt dolor, febris, pulsatio. Si simpliciter adsit plenitudo, & sit ex sanguine, facile cognoscas ex iis quæ de dolore capitis ex plenitudine tum sanguine diximus. Si a pituita, eadem quoque signa aderunt, quæ de humorum signa cognoscuntur ex coloribus & sæpe ante dictis. Verum ubi propter defectum seu euacuationem conuulsio excitatur, vel ex aliqua prædictarum causarum, aut largo sudore præcedente, aut vomitu, aut alui deiectione, aut sanguinis profluvio, inedia post laborem, haud difficile erit, ipsum dignoscere ex relatione, præsertim ægroto, seu astantium. Si enim post febrem ardentem, aut grandem vacuationem, certum est inanitionem fieri. Adde quod hæc sensum accedit: at repletio breviter sic tempore. Cæterum cum signa spasmi demonstrata duplicia sint; quædam eius causam vero præstant, de quibus nunc diximus; quædam vero spasmus iam præsentem indicant, quæ cognita facilia sunt, cum nervi & musculi ad suam originem trahantur: nam contractio etiam pueris non latet, interim in pulsu adest diversitas, ita ut in principio sui motus sit humilis, in medio sui moris ascendat, & in fine cadat. Estque pulsus in contractis & conuulsis inordinatus, durus, atque parvus: interdum tanta sit obstructio vel oppressio, ut pulsus nullus reperitur, modo est inæqualis. Sed vnum signum pathognomicum hic aliquando sufficit, cum videamus modum illum inuoluntarium contractionis, cui quidem loci conuulsi, alienatio aliquando ob consensum cerebri, vigiliæ, cū sint in continuo motu, & dolore, donec tollatur omnino conuulsio. Adsunt ferè febres vel

vel subsequuntur. Fiant tamen sine febre, & febri aliquando superueniens ea tollit: si præcipue sit ex repletionem, & à causa frigida. Et pulsus adest chordea digitum in pluribus locis percuteret. Modo calor & color variatur, caler enim æger, modo rursus friget ob immoderatum & inordinatum motum sanguinis; modo pallescit, modo rubet, modo facies turgit, modo subsidit. Alii & hic ponunt tria signa pulsuum, tensum, inæqualem, tremulum, conuulsorium, ventris adstrictionem, vrim retentionem. Retinetur autem maxime in spasmus totius corporis, cum omnes musculi conuellantur, & quia cerebrum admodum consentit, delirant: & quia intacta est natura doloribus, & virtus motuum vrinæ quantitate incoctam, quia in tali conuulsione totius, confertim ad renes aquositas transit. Aliquando etiam sanguis mingitur purus, quæ sit expressio illa, & dilatatio subita renum, & separatio & nutritio renum, ita subito exprimitur propter conuulsionem totius, & illius partis, uti nunguntur, ut habetur à Gal. 4. *De rat. victus comm. 88.* Ita vidi in Anglo, cum hæc scriberem, febre continua maligna decumbente, cui manus tum musculi brachiorum conuellerantur, vrinæ non optimi fuisse coloris. Et ideo signum ex vris posse esse varia, cum hæc ipsa sæpe propter oppositionem aqueæ & subtilis appareat ad quamdam tendens viriditatem; & maxime ubi calor externus minuitur. Verum nec ex pulsu neque ex vrina super aliquam certam causam spasmi quicquam significari potest. Sed si illa quæ dicta sunt paulo ante bene notaveris cuiuslibet speciei spasmi causas leuiter deprehendes. Plura si desideres, præceptorem meum Benedictum Faurentium legito, qui de signis ad longum agit. De iis vero quæ conuulsiones præstigiunt, vel lethalem aut salutarem denuntiant, hoc prius interposito exemplo, agemus,

OBSERVATIO CV.

De infante conuulsionem patiente.

Pueri cum ob duas causas ex repletionem conuellantur facillime, ob concoctionis depravationem, quæ partim sunt ex dolorificis dentium punitionibus, partim ex lactis plus satis auida ad nutritionem attractionem, atque ob incrementum ubi fuerit digestum, vel ob nervorum generis in pueris esse pertrahunt: ut sapientissime illis contingit, corpus crassum & humidum, aluumque durum habentibus, quum minor in istiusmodi humorum superfluitate septimum mensem dentes prorumperent conuulsionem ob iam dictas causas, quas etiam refert Ægineta lib. De tuenda sanitate cap. 9. patiebatur. Ad hunc infantem accitus, cum tales testimonio Hippocratis plurimi saluenter, neque omnes pueri quoque correpti pereant: quibus conuulsionibus imperavi imprimis ut aer gelidus humidusque euitaretur, omnes quoque auxilium à nutritis dicta auspiciate vt & pueri custodiret, & se ipsam à vtero otio & quiete torpida: interea vt nutritrix gingivas contederet adipe gallinaceo, vel leporis cerebello, vt dicitur melius prodirent, maxillas & nervos contractionis oleo liliorum alborum inuangeret, lanis deli-

caris deinde contegeret. Hoc enim oleum dolores compescit, lenit, calfacit & molliciat. Quibus puer, melle rosaceo per linctum assumpto, aluo per se satis fluente, breui à contractione nervorum, etiam stridore dentium.

SCHOLIA.

Pueri cum corpora imbecilla habeant & nervos sum genus, & facile in victu delinquant (licet etiam infantes ob lactis in purgationem offendantur) pituitam facile coaceruant, & cum humiditatem à primo contraxerunt semine, ad conuulsionem paratiores sunt. Post pueros vero mulieres, quæ & nervos molliores habent: & ob vteri vitia, quæ facile cerebrum consentiunt. Pariter & senes, teste Hippocr. 1. *Epid. 58.* ob calorem deficientem. Hæc non solum faciunt ad signa prognostica, verum etiam ad ea quæ conuulsionem præstigiunt, quæ medici honorem maxime extollunt; cum illa prius præuiderit, antequam ægritudo radices egerit, tum primum venienti rectius occurrere posset. Paulus lib. 3. cap. 20. De signis præcedentibus verba facit: Notæ horum sunt angustia ac luctuosa respiratio, pulsus rarus, durus, exiguus, risus sardonius, tremor manus ægri occultus, alvus siccificat, vrinæ aquæ similis vel cruenta: tument oculi, & facies rubescit: præcedunt tremores & singultus, dolor capitis, lumborum ac claviculorum accidit, dentes strident, oculi peruertuntur. Alii & hæc addunt in ceruice & dorso perfrigerationes vel in toto corpore oculi cacutientes vel lucis impedimentum 3. primo *Prorrh. comm. 20.* animi defectio in aptis conuulsionibus: sic inquit Hipp. ceruicis dorsique perfrictiones apparentes per totum corpus, his & spumose vrinæ excretiones, cum animi deliquio, atque in oculis totius lucis impedimentum, conuulsionem prope esse significatur. Et vrinæ detentio, & in iis rigores contingentes conuulsionem breui futuram denuntiant. Et post vigilias si desipiat, conuulsio in propinquo est, iuxta Gal. 7. *aph. comm. 18.* Magis quoque hyeme expectatur & in constitutione frigida, frigidum conuulsiones; distentiones, rigores febiles 5. *aph. 17. & 20. Gal. causam adfert com. 2. 1. epid. comm. 24.* inquit, Conuulsiones fiebant, quod frigidus esset humidusque status. Si ex repletionem præstigia hæc aderunt, quæ plenitudinem arguunt, & humorum abundantiam, erapula ac ebrietates præcedentes, in iis præsertim, quæ corpus aptum habent & nervos debiles. Ita quoque; sentiendum de spasmo futuro ex inanitionem, præcedentibus vigiliis, laboribus, febre colliquante, in his potissimum, qui depositi sunt ad conuulsionem, fame fere erectis, vel euacuationibus magnis præcedentibus. Eodem modo præstigiemus conuulsionem imminere non proportionatam ad materiam, si cholera afficiantur, & humorem acrem æruginem coaceruarint, vel medicamentum venenosum sumperint, aut helleborum, lapidem lazuli non præparatum, vel sit à scorpione ictus, statim prædicere in magis aptis poterimus conuulsionem futuram: ita & in iis qui per consensum afficiuntur, ut vteri suffocatione vel eiusdem inflammatione, ex vulnere capitis cum vomitu æruginoso, quæ cum adsint, ex iis facile futurum spasmus cognoscemus, habita etiam ratione causarum præcedentium seu primitiarum: de quibus satis dictum est. Sed quod ad mera prognostica signa attinet, magnitudinem affectus considerabimus, ex symptomatum magnitudine: Nam si deprauatus motus toto corpore visuntur, grauius periculum monstrant, quam si in parte solum: præsertim si ea

2.
Pueri cum
conuulsionibus
oppor-
tunitissimis.

Signa præ-
stigiæ
medicorum
utilissima.

Signa præ-
stigiæ
medicorum
utilissima.

& ad naturalem temperiem seducenda, ne hepar & ventriculus amplius transmittant, neque cerebrum recipiat, & denuo cum euincere non posset, materia magis destillet. Caterum de victus ratione primum agendum. Sitque victus moderate calfaciens. Conuenit itaque cibis boni succi, & concocti facili: qualis est caro pullorum, caponum, perdicum, auium montanarum, caro gallinarum, hœdina, vitulina, sed magis cuniculorum & leporem iuuenum. A carne salita, fumoque indurata, bubula, larido rancido, & à palutribus auibus cuiusque generis sunt, abstinendum. Similiter à piscibus, exceptis fluuiatilibus, iisque potius affatis quam elixis, vteris. Vitabis & caseum, lactinia omnia, legumina, pastillos & quæcunque ex azymo pane confecta sunt, etiam ea quæ in sartagine frīguntur vel assantur. Ab aliis quoque abstinendum, raphano, sinapi & cibus pipere valde conditis. Nam hæc omnia dicta facile vapores ad cerebrum transmittunt. Propterea vnicè obseruandum, vt cibus quam simplicissimus eligatur: diuersa enim fercula hic locum minus habent, & ideo etiam cæna parciore prandio sit. Vinum si amplectaris, sit paucissimum, album, limpidissimum, quale est Rhenum; & proprie Rhinanianum dictum. Interea ceruicia quoque vtendum quamuis non conueniat pituitosa morbis, ob consuetudinem tamen concedi potest, modo non sit omnino recens, aut antiqua nimis & acida. Crassa vero tum vaporosa, vitanda; neque Gedanam laudo, cum facile caput lædat, & quæ crassa sint & turbulentæ & in decoctione copiosos flores lupulorum contineant. Ita nec vina generosa admodum calida hic laudare possum, quanquam ad pituitam conuenire videantur, vt tandem extenuent ac consumunt sed cum caput tentent minus conferunt. Inter prandium & cœnam nihil bibendum suadeo: illud enim coctionem interruptit. Oua mollia & tremula hic conueniunt, dura vero obsunt. A fructibus omnibus horariis abstinendum, etiam ab autumnalibus, exceptis pyris assatis aut cotoneis, quæ in fine mensæ etiam cocta assumi poterunt. Somnus quoque etiam cocta assumi poterunt. Somnus tanquam hostis catarrhi vitandus. At exercitium matutinum admodum vtile erit. Statim vero à prandio, tum cœna, neque corpore aut animo exercendum est. Quamobrem & à scribendo ferisue negotiis hoc tempore feriandum. Insuper & animi motus vitandi. Aer vero, in quo verfaberis, sit calidus, non ventosus, non austrius, neque aquilonius aut tempestuosus, nebulosus, aut niuosus. Somnus sit moderatus neque longus, sed nocturnus, minime vero diurnus. Aluus quotidie subducatur, si non natura, arte fiat, vt iusculo pulli aut alio simili. Sed de medicamentis nunc pauca addemus. Cum adsit pituita, ea prius in hunc modum digerenda: ℞. decoct. herb. betonica, saluæ, maioranæ, hyssopi ʒi. syr. è stœcade de betonica, mellis ros. colati ana ʒj. B. misce pro iiii. dosibus. deinde purgetur cum pilulis infrascriptis. ℞. pilul. de biera cum agarico pilul. mastic. cochia. ana ʒj. cum melle ros. sicut pilul. vii. dentur post mediam noctem. Si non satis educatur materia rursus paretur, & pilulis paulo vehementioribus purgetur: ℞. pilul. cochia. ʒj. cum aqua bet. sicut pilul. vii. Deinde caput etiam purgetur proprie cum erthino sequenti: ℞. succi betæ ʒj. succi rad. ireos ʒj. decoct. folior. maioranæ ʒi. mellis ʒj. parum per vna feruant ad ignem, huius portio ventriculo ieiuno per nares attrahatur. Succus caulium per nares attractus egregie prodest. Vel hoc vtere quo alias vicinus meus post vniuersalia remedia, cum pituita copiose per nares expurgasset, liberatus fuit: ℞. succi betæ albæ ʒii.

B. succi rubei ʒj. succi maioranæ ʒj. B. misce. Si desint nunc herbæ, decoctis vtendum erit: os repleatur ceruicia tenui, & per nares altera ocula succus vel decoctum vicissim modo per vnam nasum, modo per alteram attrahatur, vt catarrhus assuehat per nares defluere. Idque agendum mare vacuo stomacho. Ad idem valet, ne natura assuecat vni remedio, radix ireos, aut betæ naribus inserta, aut nigella torrefacta modice & aceto aspersa ac odorata. Vel quod apud me præsentissimum remedium habetur, oleum nigellæ, si eo interiora narium illinantur. A masticatoriis & gargarismis hic abstinendum iudico, cum os satis fere diuerse repletum habeas pituita illa aquosa, præstat diuerse per nares, quam ad os & fauces magis attrahere. Istis particularibus euacuationibus peractis detur theriacæ exiguum in diluculo, & cerebrum roboretur sub nocte capiti crinibus detonsis isto puluere insperfo: ℞. maceris, caryophyl. flor. ros. rub. b. tonica ex succi ligni aloes an. ʒj. fiat pul. subtilissimus mane pectini eburneo vel elephantino discutiatur. Præterea & hæc cucufa capiti continuo imponatur ad catarrhi suspensionem, & cerebri roborationem. ℞. masticis sem. myrtill. flor. ros. rub. sandarac. an. ʒj. B. oliban. caryophylorum ana ʒj. fiat pulvis, & cucufa bombacæ interiecta inspergatur, & si dore rubra cooperiatur, & cancellatim interluta, vtriusque est, fiat cucufa rotunda paulo amplior palma manus futuræ coronali applicanda. Verum vt non solum capitis ratio habeatur, verum & ventriculi & hepatis, laudarem, vt ex hac massa pilularia in officina confecta, pilula magna vnius scrupuli, vel paulo plus, vespere ingressu lecti sumeretur, modo tam magnam deuorare posses. Idque saltem bis terue in mense fieret: ℞. rhab. electi, aloes succulentæ, agarici optimi albi an. ʒii. pilul. mastic. ʒi. nucis musc. caryoph. ʒi. an. ʒi. ana ʒi. pulu. mastic. ʒi. deinde omnia (exceptis pilulis masticis) deinde masticis ceantur. Postea aspergantur succo rosaceo poro ex rosis palidis, & permittantur exsiccare, & sic iterum septies, deinde addendo pilulas masticas seruanda. Ad temperiem cerebri frigidam & humidam corrigendam, Montanus medicus insignis commendat in sua consult. 12. De catarrho diurno ex intemperie frigida & humida, vt in ingressu lecti vna aut altera gutta olei ex optima rebinthina in autem vtramque iniiciatur, & apposito bombacæ muscato dimittatur ad lucem sequentem. Hæc sunt vir doctissime, quæ breuiter ad destillationem necessaria cognouimus, quibus ad sanitatem tuam recuperandam frui poteris. Quod si vero hæc ipsa non sufficiant ad integram curationem perficiendam, reliqua adiciemus cum accedemus. Interea istis vitare ac vale.

SCHOLIA.

Cum cuiuslibet defluxus ex capite ad iam dictas partes causa sit intemperies frigida vel calida, cerebro tamen vt parti similari affecto, aut multitudo vaporum, seu humorum in eo contentorum, si vt instrumentale cerebrum ipsum affectum sit: quanquam eius affectio, quoquomodo fiat, similis sit affectioni ventris, ex mala concoctione, vt patet eodem 3. De caus. sympt. facile tibi declarabunt quænam fuerit capitis dispositio siue calida, siue frigida qualitas & quantitas excrementorum, nec non causarum, quæ præcesserint contemplatione, Gal. auctore 3. De locis affectis, propterea huiusmodi dispositiones propriis indicis inueniende sunt. Nam si frigida fuerit, tū ex quantitate excrementorum,

mentorum, quæ maior erit, tum ex qualitate, quod frigida ac minime mordacia sint, cognosces: caputque vndique & frons iis distenditur, ac meatus quos Ethmoides vocant, clauduntur, ne vox deorsum per nares transmeat, vt inquit Paulus: frigidæque præcessit victus ratio, temperamentum potissimum cerebri frigidum ac ætas, tempus anni, regio, ac aeris constitutio, & aquilonia. Hæc namque frigida cerebri intemperies cogens amplius, & comprimens quodammodo caput (velut manus spongiam aqua imbutam) exprimet cerebrum ipsum: quo fit, vt ad loca capite inferiora eius excrementa decendant: ad hæc cum quod ad ipsum cerebrum peruenit pro nutrimento, sua frigiditate concoquere non possit, affectum ei velut excrementum, iterum ad infernas partes illud conuertitur, cum nequaquam continere valeat: nec minus cum ex infernis partibus in ipsum vapores ascendant, nequaquam digerit, ac discuti ab eo valent: qui iterum multiplicati, ac crassiores redditi, vt ad subiectas partes delegentur, opus est: nullam siquidem in parte aliqua corporis plenitudinem digerit hyems, vt inquit Gal. comment. aph. 13. lib. 3. Quare nec frigiditas confert, etenim frigida intemperies, dum nihil absument humoris quodammodo incremento confert, eodem Gal. auctore 6. De sanit. tuend. & 1. De morb. vul. quæ ratione etiam fit, vt accidens propter frigidam intemperiem cerebrum repleatur, ac vt instrumentum à plenitudine infestetur. Id quod præter iam dicta, si ex frigidis succis fiat, dignoscitur ex capitis tum distensione, tum grauedine, circa tamen calorem ac mordacitatem, oculorum seu faciei rubedinem, facies pallida atque alba est, sapor in ore dulcis insipidusque præcesseruntque nonnulla à quibus caput facile repleti frigidis humoribus potuit, vt omnis repletio, & præsertim frigidorum alimentorum ac potuum, aut frequentes cruditates assumptorum ciborum, qui in ventre incocti perseverantes, nequaquam infra excernuntur: his quoque si febris superueniat ab ea iuuantur, vt inquit Gal. auctore 6. At si ex æstu destillationem, grauedinem quispiam, seu raucedinem concipiat his partibus quæ fluxionem suscipiunt, incalescunt, acris tenuisque humor destillat: salus aut amarus tum par nares: tum per os, faciesque rubescit, flauescit, & natus, vt idem inquit Paulus. Hos etiam magna ex parte febris comitatur, quamuis ab ea minime iuuentur: tumescere insuper facit nasum, & interim exulceratur tum nasus ipse tum reliquæ partes fluxionem suscipientes, cum ea acrior fuerit, Hippoc. auctore lib. De veteri medicina. Si manus fronti capiti que admoueas, immodice calentes has partes reperies: quod si ætas, temperamentum, habitus, anni tempus, regio aerisque constitutio præcesserint, ac fuerint calidæ, certius id manifestabunt. Est autem huius defluxus causas calida cerebri intemperies, non siquidem cogens, ac constingens, veluti frigida, sed cerebri humores extenuans ac dissoluens; attrahendo quoque per se, & ipsa caput replet, præsertim vbi vinum vltra modum potatum fuerit, aut copia ciborum calidorumque præassumpta, aut balnea calidiora, seu largior perfusio capitis ex aqua calida præcesserint, nam & hæc suapte natura caput replet, quemadmodum auctri, ac austrina pluuia, & cuncta quorum natura calida est: & humida: omnia namque talia apta sunt caput replere, vt testatur Gal. comment. aph. 5. lib. 3. quo casu præter iam dicta, aderit capitis quoque leuis dolor, ac grauitas cum manifestio caliditatis sensu. Hæc eadem de signis habet Donatus, quæ etiam à Galeno desumptæ. De his plura vide apud Montanum supra Rhafem, & Pet. Forest. Tom. 1.

Benedictum Fauentinum præceptorem meum. Alii his addunt signa per essentiam in capite: qualia sunt si diu perseverant destillatio, nec adsit aliarum partium morbus. Si vero per consensum à toto, adsunt totius nocumenta, vt febris in quarum paroxysmis catarrhus augetur, & ipsis recedentibus minuitur, ipsis ablatis remouetur. Ita quoque de aliis membris particularibus, vt ventriculi vel hepatis, si huius præcessit aut adsit nocumentum, nam horum nocumento aucto, augetur catarrhus; & diminuto, diminuitur. Signa cruditatis vel humoris cocti, ab exeuntibus cognoscuntur. Si partim tenuis, partim crassus crudus, est albus, leuis, æqualis in substantia coctus. Si viridis, niger subniger, non tantum crudum, sed pessimum indicant. Subdulcis, insipidus, magis coctus. Crudus vel acidum vel salsum saporem præ se fert. Si facile expulsum per sreatum; per nares sine ardore & substantia moderata, coctionis erunt indicia nimum quoque subtilis facile ad pulmonem rapitur, subito suffocat & subito fluit: hic crudus quoque est; vt & ille qui tarde fluit, & adeo crassus est, vt vix euelli possit. Catarrhum futurum prælagiunt quibus cerebrum à natura vel per accidens debile est, & paratum catarrhum incurere. Quod & decrepitis frigidum cerebrum habentibus facile contingit, & caput paruum habentibus, alia autem membra, maxime inferiora, mediocria vel magna. Vapores enim elati sursum in cerebro paruo retinentur, incrassantur, & in naturam aqueam conuertuntur. Partes inferiores calidæ, cerebrum frigidum, corpora calida & rara, maxime circa caput, patibilia à quauis causa externa fluxionibus tentantur: per caliditatem facile liquefunt humores in iis, per frigiditatem comprimuntur. Hæc quoque ad prognostica ex parte referuntur. Aptiores autem sunt, qui temperaturam calidam capitis habent, vt ab externis causis destillationibus incidunt, velut frigidam habentes temperaturam paratiores sunt, vt ab internis causis destillationibus corripiantur. Verum si raucedines & grauedines in valde senibus fiant, concoctionem non admittunt, inquit Hippoc. aphorif. 40. lib. 2. cum ex frigidis oriuntur causis, & facultas eorum imbecillis sit, ita vt eas concoquere non valeat. Celsus vero scriptum reliquit: Quod si in nares destillet humor, leue est, si in fauces, perius; si vero in pulmonem, pessimum est. Quod si in asperam arteriam destillet, perius erit quam si in fauces; non tamen ita pessimum, vt si in pulmonem, quemadmodum cuiuslibet patere poterit. Cuncta vero destillationes breues, si neglectæ sint, longæ esse consueverunt, vt idem inquit Celsus. Nihil pestiferum, nisi quod pulmonem exulcerauit, eodem teste: quanquam neque omnino salubris sit, aut curatu facilis, si ex destillatione caput asperæ arteriæ, aut ipsa eadem exulceretur, potissimum si ad eius cartilaginem peruaserit quemadmodum liquet 7. De vsu partium. Corpora quæcunque catarrhis, & destillationibus afflicta, ad omnia morborum genera propensiora existunt, præcipue habentia catarrhum subtilem. Destillatio, cuius & causa in caliditate coeant, celerius curatur, licet impressio validior existat. Citius quidem ob caliditatem & accidentium seuitiam, vt & morbis acutis euenit. At destillatio calida & eius causa frigida, curatio ferius & difficilior perficitur. Magis autem prolongatur, si vtrique causæ frigida fuerit, & etiam difficilior curationem recipit, & ita inueteratus per essentiam raro aut nunquam. In senibus, vt dictum est, vix maturantur, & in robustioribus cauum pectus occupantes in sputum sanguinis transeunt, vel pectoris vomitam,

ementis caput firmatum, aut saltem i si prospectum. Melanthij quoque seu nigellæ, vel cumini vsti odorem suscipere commendavit Paulus, frigida præsertim fluxione existente: nec minus confert pulegium odorari: demittantur autem singula in serico, lineo linteo: ferunt alii fauinam bullitâ & super nares emplastratam calide, statim coiyzam auferre: Commendantur & hitrochisci coiyzam abscindentes: *℞. thuris, sandaracæ, costi, styracis liquidi, ana p. a. fiant trochisci.* Ponatur unus super carbonem ignitos, & trahatur fumus per nares cum traiectione. Si cum eorum portione suffumigentur stuppæ lini bene carminatæ (ut vocant) & ponantur supra commissuram coronalem, plurimum iuvant. Caryophylli & macis pulverisati ac sparsi supra proram capitis, dum cubitum itur, impediunt descensum aquositate ad nares & oculos à cerebro. Idem præstant menthastrum, ac citri cortices. Excitatur interdum alia grauedinis species crassior, à crassiore & simul statuosâ pituita, quæ ob id diutius narib. adhæret, easque obstruit, & ossa ethmoidea, ac molestiam magnam in illis parit. Curatur autem ut de catharro ex crassiore pituita scriptum est. Et post totius corporis euacuationem & cerebri, tum masticatoriis & caputpurgis vtendum, & nares à pituita inhaerente cum erhinis humidis aperiendæ, si obstructæ sint, cum iis, de quibus satis dictum est.

OBSERVATIO CXXXIV.

De Brachio, seu raucedine, ex acri fluxione in os ac fauces, & asperam arteriam irruente.

Quidam fluxionem acrem experiebatur in os & fauces continuo dilabentem, tandem etiam in asperam arteriam irruentem, ut raucedinem quandam vna cum tussi incurreret ac metus esset ne in pulmonem subito raperetur: ideo cum & febricitaret, & sanguine quoque simul abundaret, & ante vino copiose usus esset, eoque admodum calido; unde capite repleto, in destillationem hanc calidiorē incidit: quare sanguine detracto, moderate tamen, ex vena media cubiti dextri, quæ magis apparebat quam cephalica; deinde quia materia salsa subtilis & calida in asperam arteriam fluebat, statim hunc syr. propinaui: *℞. syr. viol. pa. iuubini ana 3 j. b. decoct. hordei mundati, seu aquæ hordei lb. j. misce; fiat inlep.* Interea os sæpe collucebat vel leuiter gargarisabat cum decocto sequenti: *℞. viol. mal. bellidis minoris, hordei mundati ana m. j. sem. citron. 3 ii. fiat decoct. in aqua communis pro lb. j. adde syr. iuubini, pap. gran. ana 3 j. misce, pro oris ablutione vel collutione & leui gargarismo.* Leui purgatione utebar, ne materia fluens magis irritaretur, dando tantum 3 j. b. syr. ex infus. ros. pallid. cum 3 j. b. feri lactis. Adhibuit quoque ad maiorem incrassationem, priuatim etiam illa quæ raucitati conferunt, & propter arteriæ asperitatem & gutturis inflammationem adhibui emplastica, idest, iuxta Paulum obstruendi meatus facilitate prædita, etiam per initia ut loch. de pap. pilulas sub lingua ex amylo, tragacantho, gummi, & arab. & speciebus diatragacanthi frigid. amygd. dulcibus cum muceag. cotoneorum paratas, vel cum oleo amygd. dulc. & zaccharo. Sumebat etiâ ex hoc eclegmate: *℞. loch. de pap. 3 j. b. spec. diatrag. frigid. 3 j. b. zacchari penid. 3 iii. syr. iuubini, pap. ana 3 b. fiat loch.* Sumebat etiam diatragacanthum frigidum in tabulis concinnatum. Et per totum morbi decursum abstinebat à vino. Et sub noctem utebatur hordeato ex hordei farina cum pauca ceruissâ decocta, zaccharo & butyro exiguo adiecto, quibus, & hic recte conualuit.

QVæ ad catarrhū valent, eadē etiā, teste Paulo *Ægineta lib. 3. cap. 27.* conferunt raucitati; verum priuatim emplastica, si arteria & guttur inflammētur; qualia sunt illa quæ ex passo Cretensi, tragacantha, gummi & amylo constant. Et iuxta eundem conferunt compositiones, quæ sub lingua tenentur, *ἰπποκράτης* Græci appellant, quo paulatim eis liquecentibus, asperæ arteriæ summum id quod in ipsum defluit, suscipiat; paulatim etiam relaxatis musculis ipsius gutturis. Hoc autem ex industria fieri oportet, ne tossis excitetur, fier autem, si supinus cubet iuxta Galeni sententiam 4. & 5. *Method. medendi ac 7. De compos. medic. secundum locos.* Vocantur & hæc apud Paulum, tum alios arteriaca. Talia sunt pilulæ bechicæ dictæ. Solus inquit idem tragacantha succus sub lingua loco dulcis radices succi retentus. Eiusdē decoctū dum spissitudinem habeat, quadruplum inditur, iā & sorbitio- nes ex amygdalis, butyrumq; vtile. Interea materia ipsa quæ defluit in asperam arteriam, ut recte etiam admonuit Rondeletius, concoquenda euacuanda. Calida salsa subtilis cum syr. viol. iuubino pap. cum aqua hordei in principio. Postea adiecto syr. de glycy. cum decocto pectorali. Si viscida crassa frigida cum melle lo- ros. syr. de glycy. de hyssopo, de passio, tum decocto pectorali, vel aqua hyssopi, capill. V. enulæ campanæ vel cum decocto earundem herbarum, vel decocto can- linum. In calida non multum purganda: in frigida cum pil. incap. De catarrh. frigido dictis, cum elect. indo & citro solut. cum decoct. pector. solutis. In calida calida, loch. de pap. diatrag. frig. oris collutio ex aqua hordei, viol. aut malvarum decoct. In frigida, loch. de passio, de pyro, de canlibus. Collutio ex hyssopi, pulegii, sampluchi, & aridarum ficuum decocto vel canlibus cum theriaca: species diaris, diapenid. diutissime & sensim teneant in ore, paulatimque deglutiendo iam dicta. syr. de cannis ex dulcibus malis puniceis, ex adianto. glycy. hyssopo, aut decoct. hordei, rad. dulc. vna pass. caricarum, adiant. hyssopi, & similia, modo caricarum modo mel addendum, si frigida fuerit causa. Et iuxta Gal. valet glycy. decoctum cum sapa mistum: & si magis discutere & extergere velimus, caricarum decocto vtendum per se, aut cum aqua hordei, vel rad. dulcis. Et si humor in particulas selesceperit, tunc auctore Paulo transeundum ad ea, quæ valentius abstergunt; cuiusmodi est faba cum corticibus suis elixa & quæ ex melle præparantur. His adde brassicam, & porrum probe coctum; medicamenta vero calidiora & ad tussim accommodata. Vbi inflammatio, ante omnia hoc tempore vinum circumcidendum, postquam inflammatio moderatior fuerit reddita, vinū dulce assumendum confecta ex melle, lacte, cum amylo, vel pane siligineo. Reliqua quæ pro curatione raucedinis conducunt, inferius latius diximus, cum de gutturis malis, ac etiam de tussi verba facturi sumus. Verum cum coiyza etiam aliqua ex parte pertineat ad natium affectus, de ea quoque quædam adiciemus, cum ad natium affectus curandos peruenierimus. Hic autem obiter tam de coiyza quam de raucedine pauca adduximus, cum etiam ad destillationem pertinebant, & ad cerebri excrementa. Verum de catarrho plusquam satis, qui tamen maximam diligentiam in curatione exigit, cum omnium morborum quasi mater existat. Omnebus igitur vitiis, tum affectibus ac symptomatibus cerebri ad finem perductis, ad oculorum affectus transeamus.